709-XII
2
709
1.014

INDEX

Distinctionum & Articulorum, in primum Librum Sententiarum.

DISTINCTIO I.

ART. 1. QVomodo inuestigat subiectum theologicæ scientiæ. 8
2. Quid sit subiectum theologiæ. 9
3. Vtrum theologia sit vna scientia vel plures.
4. Vtrum theologia sit scientia speculatiua vel practica. 10
5. Quis sit modus exponendi sacram Scripturam. 11
6. Vtrum diuisio bona sit in res & signa: & quomodo detur illa diuisio. ibid.
7. Vtrum sacramenta veteris legis conferebant gratiam. 12
8. Vtrum res bene diuidantur in fruibiles & vtibiles. 14
9. An beatitudine sit fruendum. ibid.
10. Vtrum creaturæ iuuent hominem ad beatitudinem. 15
11. Vtrum homines medij sint inter res vtibiles & fruibiles. ibid.
12. Vtrum definitio frui sit bene assignata à Magistro. 16
13. An definitio vti sit bene assignata in textu. 18
14. Vtrum sint tres res quibus fruendum est. ibid.
15. Vtrum Deus potest cognosci ab aliquo creato intellectu. 20
16. Vtrum secunda definitio vti sit bene assignata. 23
17. Vtrum homine sit fruendum. 25
18. Vtrum Deus fruatur seipso. 26
19. An omne quod est inquantum est, sit bonum. 27
20. Vtrum virtutibus sit fruendum. 29
21. Vtrum bona voluntate sine virtutibus sit fruendum. 30
22. Vtrum per omnes potentias animæ fruemur. ibid.

DISTINCTIO II.

1. VTrum conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere 32
2. Vtrum summum aliquid addat bono cum dicitur summum bonum. 33
3. Vtrum tantum Deus cernatur purgatissimis mentibus. 34
4. Vtrum lux diuina excellat capacitatem nostri intellectus. ibid.
5. Vtrum omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum. 35
6. Vtrum in materia Trinitatis periculosius erretur. 36
7. Vtrum nihil fructuosius inueniatur quam in materia Trinitatis. ibid.
8. Vtrum melius dicatur de Patre, Filio & Spiritu sancto, quod vnum sunt, vel quod vnum est. ibid.
9. Vtrum melius dicatur, alter Pater, alter Filius, alter Spiritus sanctus, quam alius & alius. ibid.
10. Vtrum in hac scientia sit procedendum per auctoritates canonicæ scripturæ. 37
11. Vtrum Deus sit nomen naturæ. 38
12. Quis dixit Moysi: Ego sum qui sum, an. natura vel persona diuina. 40
13. Vtrum qui est, sit nomen Deo proprium. ibid.
14. Vtrum qui est, sit primum inter nomina diuina. 41
15. Vtrum Dominus sit nomen potestatis. 42
16. Vtrum Deus sit nominabilis à nobis .42
17. A quibus nominetur Deus, an ab omni eo quod melius est esse quam non esse 43
18. Pro quo supponat imago cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem. 45
19. Vtrum termini numerales in diuinis aliquid ponant. 46
20. Quare in aliis entibus ad numerum hypostasium sequitur numerus naturæ, & non sequitur hoc in diuinis. 47
21. Vtrum in vno principio omnia facta sunt, vel in diuersis vt dicunt Manichæi. 49
22. Vtrum hoc nomen, Deus, habet plurale. 50
23. Vtrum Dauid sit Maximus Prophetarum. 51
24. Vtrum diuinæ sapientiæ conuenienter attribuantur possessio, conceptio parturatio & cætera quæ sibi attribuunt sapientes. 51
25. Quomodo intelligatur hoc quod dicitur: Tu Bethleem, &c. 52
26. Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differant. ibid.
27. Cum dicitur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, quid dicat ibi in nomine an essentiam siue personam. 53
28. Vtrum pronomina ista distinctionem aliquam notent, cum dicitur, Per ipsum, in ipso, & ex ipso. 53

in I. Lib. Sententiarum.

DISTINCTIO. III.

Art. 1. AN philosophi cognouerunt vnum esse Deum. 34
2. Quid cognouerunt philosophi de Deo, an quia est tantum. 56
3. Vtrum ista cognitio naturalis differat à cognitione fidei. 56
4. Vtrum attributa in Deo sint vnum vel plura. 57
5. Vtrum per creaturam mundi debeat intelligi homo. 57
6. Vtrum creatura potest creare, & an Deus sit incorporeus, & an sit summum bonũ. 58
7. Quod Deus est incorporeus & immutabilis. 59
8. Quod Deus sit summum bonum. 59
9. Vtrum Deus possit per viam negationis cognosci. 59
10. An materia prima sit nihil. 60
11. Vtrum ex perpetuitate arguatur æternitas & ex magnitudine potentiæ infinitas. 61
12. Cuius est proprie cognitio per vestigium, an hominis tantum. 62
13. Quid sit vestigium, & an cognitio per vestigium sit vtilis. 63
14. Vtrum partes vestigij quæ sunt vnitas, species & ordo, conuenienter assignentur. 64
15. Vtrum modus, species, ordo conuenienter ponantur partes vestigij, & an vnum bonum verũ possunt esse partes vestigij. 64
16. Quæ sit ratio enumerationis diuersorum vestigiorum. 65
17. De attributis personarum quæ attribuuntur eis à Magistro. 67
18. Vtrum philosophi potuerunt cognoscere trinitatem. 68
19. Quid sit imago. 70
20. Quæ sunt imaginem constituentia. 71
21. In quo vt in subiecto continetur imago. 72
22. Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago. 73
23. Vtrum nosse sit de notitia naturali, siue de notitia gratiæ. 74
24. Quare imago non est secundum vires inferiores. 74
25. Vtrum imago potest amitti. 74
26. Vtrum partes imaginis imprimantur à tota trinitate siue à distinctis personis. 75
27. Quomodo differant hæc quinque per ordinem, nosse se, velle se, discernere se & cogitare se. 75
28. Vtrum memoria & intelligentia sunt relatiua sicut dicitur in textu. 76
29. Vtrum memoria semper est in voluntate & intellectu, & intellectus in memoria & voluntate, & voluntas in memoria & intellectu. 77
30. Quomodo ostendat æqualitatem istarum trium potentiarum, momoriæ, voluntatis & intellectus. 79
31. Vtrum ista tria, memoria, intellectus & voluntas, possunt dici tota. 80
32. Vtrum verum sit quod dicit Magister: Quicquid memini & intelligo, hoc volo: & vtrũ mala quæ intelligimus, volumus. ibid.
33. Vtrum anima secundum substantiam sit composita. 83
34. Vtrum anima sit suæ potentiæ. 85
35. Quare non conceditur, quod tres personæ sint vnius Dei, sicut conceditur, quod sunt vnius substantiæ vel essentiæ. 86
36. Quomodo ista trinitas in qua est imago, differt ab istis tribus superius assignatis. 87
37. Vtrum ita sit in istis sicut in personis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque, sicut filius à patre & Spiritus ab vtroque. 88
38. Vtrum vna potentiarum necessario præsupponat sibi aliam, & vnus habituum præsupponat sibi alium, & an vnus actuum sit ante alium. 89
39. Vtrum ista tria, mẽs notitia, amor, cum ente noscente sint vna substantia & essentia. 90
40. Vtrum ista tria, notitia, mens, & amor: & hæc tria, memoria, intelligentia & voluntas, sint simul vna essentia, vna vita & vna mens. ibid.

DISTINCTIO IV.

Art. 1. AN Deus genuit se Deum, an alium Deum. 94
2. Quid sit generatio. ibid.
3. An Deo conueniat generare. 96
4. Vtrum generare per prius conueniat patri cælesti, & per posterius inferioribus, aut econtra. 97
5. Vtrum Deus genuit Deum seipsum, vel alium Deum. 98
6. Quomodo supponunt illi termini quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce. 99
7. Vtrum ista sit concedenda, Deus genuit Deum qui est pater vel Deus pater. 101
8. Vtrum de Deo potest formari propositio. 103
9. Vtrum in diuinis essentia debet subiici, vel prædicari, aut recte possit vtrũque fieri. 103
10. Vtrum ista sit vera: vnus Deus est tres personæ, & tres personæ est vnus Deus, Deus est Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, sit nomen essentiale. 104
11. Vtrum hic articulus fidei solus Christiano satis sit. 105

DISTINCTIO V.

Art. 1. QValiter essentia se habet ad filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem & processionem. 106
2. Vtrum essentia sit genita à patre: & an in diuinis sint duæ res relata & non relata, scilicet essentia & persona. 107
3. Vtrum in diuinis essentia sit præcedens generationem, aut consequens, aut concomitans per intellectum. 108
4. Vtrum in diuinis potest dici, quod pater sit causa filij. 106
5. Vtrũ si filius esset genitus à diuina essentia, filius esset aliqua res à qua generaretur. 110
6. In quibus nominibus diuinarũ personarũ est maior

maior proprietas,& in quibus minor. 111
7. Vtrum filius bene dicatur consilium de consilio,& voluntas de voluntate. 113
8. Quem actum copulet verbum, accepit, vtrum notionalem aut essentialem. 114
9. Vtrum quando filius dicit, Transtulit in regnum charitatis,ly charitatis copulet dilectionem notionalem aut essentialem. 117
10. Vtrum posset dici,Filius est de nihilo, & pater est de nihilo. 118

DISTINCTIO VI.

Art. 1. VTrum Deus genuerit filium ex necessitate & voluntate. 120
2. Vtrum Deus volens aut nolens genuerit filium 122
3. Vtrum auctoritates sanctorum sint veræ, quæ dicunt, quod voluntate genuerit filium. 123

DISTINCTIO VII.

Art. 1. VTrum pater voluerit aut potuerit generare filium. 125
2. Vtrum posse generare sit ad aliquid siue aliquid. 126
3. De quibus & respectu quorum est posse diuinum,an respectu subiectorum tantum. 128
4. Vtrum vniuoca sit potentia ad posse generare & posse creare. 128
5. Vtrum filius possit ex se gignere alium filium nepotem patris,& an pater plures filios. 129
6. Vtrum tres hypostases possunt esse pater alicuius quarti. 131
7. Vtrum filius quia potuit nasci, potuit & mutari. ibid.
8. Non enim non potuit,quomodo intelligatur. 32
9. Vtrum pater natura sit potens generare filium. 133
10. Vtrum sit eadem potentia qua pater potuit generare,& qua filius generari. ibid.
11. Vtrum ista sit vera,filius habet potentiam generandi quam habet pater. 134

DISTINCTIO VIII.

Art. 1. QVid sit veritas, quid proprietas, quid incommunicabilitas. 135
2. Penes quid sumitur differentia & numerus inter veritas,incommunicabilitas & simplicitas. 136
3. Vtrum nomina dicta de Deo, vt essentia, substantia,scientia,sapientia,&c. significent idem vel diuersum: & vtrum debeant dici synonima vel non. 137
4. Qualiter possit verificari compositio istorum nominum cum Deo qui non est compositus. 138
5. Quæ sit diuersitas inter attributa nominum diuinæ naturæ & substantiæ & essentiæ. 139
6. An sapientia dicatur à sapere. 140
7. Vtrum esse dicatur de Deo & suis creaturis vniuoce: & vtrum secundum intensionem & remissionem dicatur esse in Deo & creaturis. 140
8. An definitiones æternitatis datæ ab Auctoribus sint bonæ. 141
9. Quid sit æternum,& vtrum pœnæ inferni possunt dici æternæ, & an anni & tempora possunt dici æterna. 143
10. Quid sit esse in æternitate. 143
11. Vtrum creaturæ comparatæ ad creatorem, dicantur quasi non esse. 144
12. Vtrum verba consignantia differentias temporis, vt est,fuit,erit, possunt dici de Deo & de omnibus creaturis. ibid.
13. Vtrum idem sit nunc æternitatis, æui & temporis:& vtrum differant nunc æternitatis & æternitas. 147
14. Vtrum ista verba, est,fuit, & erit, conueniant Deo diuisim vel coniunctim: & quæ differentia temporis maxime conueniat Deo æterno. 148
15. Vtrum esse soli Deo sit proprium,& aliis accidat,& quid est subsistens veritas & manens causa,& naturalis generis proprietas. 149
16. Quid sit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum. 150
17. Vtrum Deus moueat se. 152
18. Vtrum diuina substantia & vniuersaliter omnis forma nullius accidentis subiectum esse possit. 152
29. Vtrum solus Deus habeat immortalitatem:& quid sit immortalitas, & quæ dicantur viuere & mori. 153
20. Quid vocetur obumbrata vicissitudo:& an conueniat omni creaturæ. 153
21. Vtrum per tempora moueri sit per affectiones vel per intellectus speculatiui apprehensiones mutari. 153
22. Vtrum diuina natura sit simplex vel composita ex quo est & quod est. 154
23. Quæritur cum compositio sit multiplex, quare Magister solum tangit triplicem,scilicet partiũ, accidentium & formarum. 155
24. Vtrum solus Deus natura simplex est. ibid.
25. Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita, & vtrum materia in corporalibus & spiritualibus sit vniuoca vel non. 157
26. Vtrum anima sit in toto corpore tota & in qualibet parte corporis tota,& an diuisibilis sit ad diuisionem corporis.&c. 159
27. Vtrum anima propter sua accidentia bonè dicatur composita. 160
28. Vtrum bene sequatur: diuina essentia est simplex,ergo incommutabilis. 161
29. Quomodo Deus aliquid nominatur symbolice. 161
30. Vtrum in Deo possunt esse accidentia, & an causet ea. ibid.
31. Vtrum nouem prædicamenta accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui:& vtrum Deus potest intelligi sine qualitate bonus. 162
32. Vtrum prædicamentum substantiæ possit Deo attribuit ita quod sit in prædicamento substantiæ. 164
33. Vtrum Hilarius bene tangat omnem modum

dum compoſitionis per quatuor quæ ponuntur in litera. 165
34. Vtrum relatio poſſit eſſe in Deo ſalua eius ſimplicitate. 165
35. Quare cum multa ſint attributa diuinæ eſſentiæ, ſolum Magiſter determinat de tribus, ſcilicet ſimplicitate, identitate & vnitate. 166

DISTINCTIO XI.

Art. 1. VTrum æternitas ſit eſſentia diuina. 167
2. Qualiter æternitas intelligatur adiacere diſtinctioni perſonarum. 167
3. Quomodo diſtinguatur æternitas ab æuo & tempore: & vtrum aliqua non viua menſurentur æuo, & vtrum æuum ſit in vno ſicut æternitas & tempus. 168
4. Vtrum filius ſit alius à patre. 169
5. Vtrum pater ſit ante filium. 171
6. Vtrum recte dicatur, filius incepit quia habet principium. 173
7. Vtrum poſſit dici, quod filius ſit patri coæternus, & an in diuinis ſit aliquod adiectiuum, & vtrum ſicut dicimus, pater & filius ſunt duæ perſonæ, ita dicere poſſumus, pater & filius ſunt duo dij ſiue duo ſapientes. 173
8. Quæ ſit differentia inter lumen, lucem, ſplendorem, radium, reflexionem radij, ſplendoris & luminis, & an exemplum de ſplendore ſit conueniens. 175
9. Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia genita, ſcilicet filio vt obiecto. 176
10. Vtrum ratio Auguſtini quam Magiſter adducit in litera, procedat de ſapientia genita vel ingenita. 177
11. Quæritur de verbo Ambroſij, Primo erat & poſtea factus eſt. 177
12. Vtrum generatio diuina poteſt ſciri vel ſignificari. 178
13. Vtrum loquantur Angeli. 179
14. Vtrum Angeli omnia loquantur. 181
15. Vtrum Angeli omnes omnibus vel quidam quibuſdam loquantur, & an diſtantia poſſit eis facere loquelæ impedimentum ſicut hominibus. 181
16. Vtrum Angeli ſuis locutionibus & auditibus vtantur linguis, auribus, aut quibuſdam organis. 182
17. Vtrum liceat ſcrutari myſteria ſuperna. 182
18. Vtrum generatio filij à patre ſit finita vel infinita. 183
19. Vtrum filius ſemper poteſt dici natus & genitus, & quid notant tria tempora quæ importantur in principio, verbo & aduerbio, cum dicitur, Filius eſt ſemper natus. 184
20. Vtrum generatio filij ex Maria Virgine ſit à patre, aut à tota trinitate. 185
21. Vtrum filius ſemper generatur è patre ſicut ſplendor à lumine. 186
22. Vtrum viuum tantum naſcatur ex viuo. 187
23. Vtrum verum ſit quod dicit Magiſter, Neque ex, deriuatione ſed ex virtute, 188
24. Quomodo hoc intelligatur quando dicit, Cui innaſcibilitatis eſſe imaginem. 188

DISTINCTIO X.

1. QVomodo differant nomina quæ attribuuntur Spiritui ſancto, amor, dilectio, charitas. 189
2. Vtrum Spiritus ſanctus procedat vt amor, & vtrum charitas in homine & Angelo ſit habitus voluntatis. 189
3. Vtrum verbum proprie conueniat filio. 193
4. Vtrum Spiritus ſanctus proprie nuncupetur charitas. 194
5. Vtrum ſapientia non ſit propria, ſed appropriabilis tantum. 195
6. Vtrum Spiritus ſanctus ſit dilectio qua pater & filius diligunt ſe & nos, & etiam qua nos diligimus Deum. 199
7. Vtrum Spiritus ſanctus procedat à patre in filium, & reflectatur à filio in patrem, ita quod ſit amor filij in patrem & patris in filium, & vtrum iſta ſi vera locutio, pater & filius diligunt ſe Spiritu ſancto, & an iſtæ ſint veræ, pater diligit ſe Spiritu ſancto, & an iſta debeat concedi, pater & filius diligunt ſe dilectione qua eſt Spiritus ſanctus. 197
8. Vtrum Spiritus ſit vnitas patris & filij & qualiter ſanctitas vtriuſque. 201
9. Vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici perſona media. 201
10. Quomodo pater & filius dupliciter vniantur. 202
11. Vtrum Spiritus ſanctus ſit commune patri & filio. 202
12. Vtrum plures poſſunt eſſe diuinæ perſonæ quam tres. 202
13. Qualiter hoc nomen, ſpiritus, conueniat ſpecialiter Spiritui ſancto, & quando dicatur ſanctus. 204

DISTINCTIO XI.

1. QVid ſit procedere. 205
2. Vtrum procedere vnifloce conueniat Filio & Spiritui ſancto, & quare proceſſio potius addatur ſpirationi quam generationi. 207
3. Vtrum Spiritus ſanctus procedat à patre & filio inquantum vnus ſunt vel plures. 208
4. Vtrum vniantur pater & filius inquantum ſunt principium Spiritus ſancti per eſſentiam vel per notionem, aut per perſonam. 209
5. Qualiter potentia ſpiratiua ſit in patre & filio, & vtrum vna ſit in tribus, & qualiter differant virtus ſpiratiua & generatiua. 210
6. Quæritur de controuerſia Græcorum & Latinorum de proceſſione Spiritus ſancti, vtrum à patre procedat tantum vt dicunt Græci, & an à patre & filio ſicut dicunt Latini. 212

7. Contrarium Sacræ Scripturæ quid ſit. 214
8. Vtrum idem ſit dicere ſpiritum eſſe filij & ſpiritum eſſe à filio. 215
9. Quare Latini addiderunt ſymbolo, Qui ex parte filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint vocati, nec fuerit concilium inductum. 215

DISTINCTIO XII.

1. VTrum Spiritus ſanctus immediate procedat ab vtroque. 217
2. Vtrum Spiritus ſanctus prius procedat à patre quam à filio. 218
3. Vtrum Spiritus ſanctus plenius à patre procedat quam à filio. 219
4. Vtrum principalius Spiritus ſanctus procedat à patre quam à filio. 220
5. Quomodo Spiritus ſanctus differenter dicatur procedere à patre principaliter, proprie & per ſe. 220
6. De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum ſanctum tuum promerear quod ex te eſt per vnigenitum. 221
7. Vtrum quicquid habet filius, habeat à patre per generationem. 222

DISTINCTIO XIII.

1. QValis eſt differentia generationis & proceſſionis in diuinis. 223
2. Vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici filius amborum à quibus procedit. 229
3. Vtrum proceſſio ſit de ratione generationis & ſpirationis, & quare nomen proceſſionis magis remaneat Spiritui ſancto quam filio. 230
4. Vtrum Spiritus ſanctus procedat à patre non quomodo natus, ſed qumodo donum vel datum, & vtrum filius procedit vt donum. 231
5. Vtrum duodecim modi generationis poſiti ab Arrio hæretico ſint ſufficienter poſiti. 231
6. Vtrum illa ſit concedenda, quod pater ſit amor, & quod Spiritus ſanctus procedat à filio, & quod pater ſit authot filiationis filij, & author eſſentiæ in filio. 232
7. Vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici ingenitus. 233
8. Vtrum non eſſe ab alio ſit notio patris, & vtrum pater & filius poſſint dici idem principium Spiritus ſancti. 235
9. Quid prædicet ingenitus quando dicitur, Spiritus ſanctus eſt ingenitus, an eſſentiam, perſonam vel notionem. Et qua communitate, ſc. vel rationis vel realis dicatur de patre & filio. 237
10. Quare eſſe ab alio & alium non eſſe ab eo, non dicatur notio Spiritus ſancti: & quare eſſentiæ ſicuti perſonæ nulla eſt emanatio. 239

DISTINCTIO XIV.

1. QVid ſit temporalis proceſſio. 239
2. Quid ſit temporalis apparitio. 240
3. Quid ſit mitti & quid miſſio. 241
4. Quid ſit datio ſiue donatio, & quomodo differant. 241
5. Quomodo differant inuicem temporalis miſſio, proceſſio, apparitio & temporalis datio. 232
6. Quot modis fiat proceſſio ſiue miſſio. 243
7. Quid addat proceſſio temporalis ſuper æternam 243
8. Vtrum Magiſter hic bene determinat de miſſione temporali. 243
9. An proceſſio Spiritus ſancti gemina dici poſſit, & an ſint duæ. 244
10. Vtrum proceſſio Spiritus ſancti poteſt dici temporalis. 245
11. Vtrum virtus debeat attribui patri vel Spiritui ſancto. 245
12. Quoties Dominus miſit Spiritum ſanctum, an bis, aut ter. 245
13. Vtrum Spiritui ſancto conueniat mitti alicui vel dari aliquibus, & quare magis Spiritui ſancto quam alij perſonæ, & quare non conuenit patri ſicut filio & Spiritui ſancto. 247
14. Vtrum Spiritus ſanctus poteſt dici cibus & potus. 248
15. An Spiritu ſancto non exiſtente pater poteſt immittere ſuam dilectionem. 248
16. Vtrum viri ſancti poſſint dare ſpiritum ſanctum. 250

DISTINCTIO XV

1. VTrum miſſio & datio ſint temporalia & æterna ſicut proceſſio. 251
2. Vtrum Spiritus ſanctus eſt Deus, & etiam donum ſiue datum, & an detur à ſe. 252
3. Vtrum nullum donum detur niſi Spiritus ſanctus, & an corpus carnis ſit aliud quam caro. 254
4. Vtrum poteſt pater aliquid quod non poteſt Spiritus ſanctus. 254
5. Vtrum veræ ſunt illæ tres propoſitiones, ſcilicet Spiritus mittit ſe, Spiritus mittitur à ſe, & Spiritus procedit à ſe. 254
6. Vtrum miſſio filij magis ſit manifeſta quam miſſio Spiritus ſancti. 257
7. Vtrum quælibet perſona diuina poteſt mitti: & quid ſignificent hæc verba, mittere & mitti. 257
8. Vtrum filius eo ipſo dicatur miſſus quo factus. 258
9. Vtrum filius poteſt dici miſſus à Spiritu ſancto, & an Spiritui ſancto conuenit mittere filium in carnem, & an Spiritus ſanctus det filium. 259
10. An Spiritus ſanctus poteſt dici Spiritus Chriſti, & in Chriſto. 260
11. Vtrum hæc ſit concedenda: Trinitas mittit ſe, & vtrum Trinitas dat ſe: & an pater mittat filium & filius mittat ſe & Spiritum ſanctum: & Spiritus mittat ſe & filium, &

vtrum pater, filius & Spiritus ſanctus mittant filium & Spiritum ſanctum. 260
12. Vtrum verum ſit quod pater ſanctificauit Chriſtum. 262
13. Vtrum filius poteſt dici veniſſe à ſeipſo 262
14. Quare filius potius mittitur duobus modis quam Spiritus ſanctus: & quare pater non apparuit niſi in voce, & filius in carne: ſpiritus in columba, linguis igneis & flatu. 263
15. Vtrum æterna generatio etiam ſit miſſio, 264
16. Vtrum filius mittatur etiam in pias animas, vel tantum Spiritus ſanctus, & hoc cum gratia gratum faciente aut ſine ipſa. 264
17. Vtrum cognitio noſtra ſit ſubſtantialis miſſioni ita quod ad miſſionem exigatur cognitio, & an aliquis ſcire poteſt an odio vel amore dignus ſit. 265
18. Vtrum Spiritus ſanctus plenius ſit miſſus poſt incarnationem quam ante, & an cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ ſit præferendus 266
19. Vtrum Spiritus ſanctus mittatur ad Angelos. 267
20. Vtrum anima mente capiens quod eſt æternum, ſit eſſentialiter in cælo & extra hunc mundum. 258
21. Vtrum pater det ſe vel detur à ſe. 269

DISTINCTIO XVI.

1. QVid ſit mitti viſibiliter, & vtrum fuerit in Vet. Teſt. ſicut in Nouo: & vtrum pater poteſt mitti ſicut filius. 270
2. Vtrum miſſio viſibilis debet eſſe ad omnes vel ad aliquos, & vtrum ad omnes qui ſint de Nouo Teſtamento: & quod ſigna ſiue miracula non debent ſemper fieri. 272
3. Vtrum miſſio ſit gratiæ gratum facientis vel gratis datæ. 274
4. Vtrum miſſio viſibilis potius debuit fieri per filium quam per Spiritum ſanctum. 275
5. Quare ſunt duo modi miſſionis filij & Spiritus ſancti. 275
6. Quare filius apparuit in creatura ſibi vnita & Spiritus ſanctus non apparuit in vnita ſibi creatura, & an columba illa in qua apparuit, fuit naturale animal, & de motu columbæ. 276
7. Quare Spiritus ſanctus mitratur ad filium & numquam filius ad Spiritum ſanctum. 277
8. Cur pater tantum apparuit in ſono audibili & non in alia ſpecie corporali. 277
9. Quare Spiritus ſanctus tantum in his tribus ſpeciebus, linguarum, columbæ & flatus apparuit. 277
10. Vtrum præter miſſionem interiorem inuiſibilem neceſſaria fuerit exterior miſſio. ibid.
11. Vtrum Chriſtus ſecundum quod homo ſit minor parte. Spiritu ſancto & ſe. 258
12. Vtrum Angelus ſit melior homine. 280
13. Vtrum pater poteſt dici maior filio & filius minor patre. 281

DISTINCTIO XVII.

1. VTrum charitas qua diligimus Deum, ſit Spiritus ſanctus, vel aliquod donum habituale creatum. 282
2. Vtrum mitti poſſit filius ita quod non mittatur Spiritus ſanctus. 286
3. Vtrum qui proximum diligit etiam dilectionem diligat, & quæ ſunt diligenda ex charitate. 289
4. Vtrum proximus quem diligimus, minus ſit nobis notus quam ipſa dilectio. 287
5. Vtrum aliquis poteſt ſcire in via ſe habere charitatem. 290
6. Vtrum Deus in via videri poteſt à nobis per ſeipſum aut per ſpeciem. ibid.
7. Vtrum charitas omnium donorum ſit maximum. 291
8. Vtrum patientia ſit Dei ſubſtantia, & vtrum fides, ſalus, patientia, habeant in Deo exemplaria. 292
9. Vtrum ſola charitas diuidat inter filios regni & perditionis, & an in quolibet augmento charitatis dicitur mitti Spiritus ſanctus, & an mittatur in aliis muneribus quam in charitate. 293
10. Vtrum charitas poſſit augeri vel minui. 294
11. Vtrum Chriſto datus ſit Spiritus non ad menſuram, ita quod gratia eius ſit infinita. 299
12. Quid intelligatur per hoc quod dicitur per Eliſeum: Sit in me ſpiritus tuus duplex. ibid.

DISTINCTIO XVIII.

1. VTrum per donum quod eſt Spiritus ſanctus, omnia alia dona donentur. 300
2. Vtrum vna ſit ratio doni & dati. 302
3. Vtrum proprium ſit Spiritui ſancto eſſe donum. 302
4. Vtrum Spiritus ſanctus eo dicatur Spiritus ſanctus quo donum, & eo donum quo Spiritus ſanctus. 305
5. Vtrum donum etiam importat relationem ſicut pater & filius diſtinguens Spiritum ſanctum ab vtriſque. ibid.
6. Vtrum filius poteſt dici datum ab æterno. 306
7. Vtrum hæc ſi vera, filius accepit naſcendo vel habet naſcendo quod ſit Deus vel eſſentia diuina. 308
8. Vtrum iſta ſit vera, filius natiuitate eſt Deus. 309
9. Vtrum iſti ſunt tres modi generationis tantum, per defectionem, protenſionem & deriuationem. ibid.
10. Cum quibus nominibus diuinis poſſit coniungi hoc pronomen, noſtrum vel meum, 311

DISTINCTIO XIX.

Art. 1. VTrum in diuinis possit esse æqualitas. 313
2. Cum in diuinis sit similitudo & identitas, quare illas non tangat Magister sicut æqualitatem. 314
3. Penes quid sumitur æqualitas in diuinis, ostenditur. 305
4. Vtrum æqualitas conueniat tribus personis, ita vt quælibet alteri dicatur æqualis. 316
5. Quid significent ista nomina, æqualitas, æqualis, similitudo, similis: & vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus possint dici vna æqualitas. 316
6. Vtrum in æternitate sint anni à generatione in generationem. 310
7. Vtrum duæ aut tres personæ sint magis aliquid quam vna. 319
8. Vtrum pater potest dici esse in filio, & vna persona in alia. 321
9. Vtrum filius addat aliquid super id quod accepit à patre. 322
10. Vtrum omne quod nascitur, nascatur ex duplici genere, masculi scil. & fœminæ. ibid.
11. Vtrum contingat aliquid degenerare, & quæ sint causæ eius. 322
12. Vtrum essentia prædicetur de personis sicut quoddam totum. 323
13. Vtrum fides præcedat intellectum, ita vt nihil intelligatur nisi prius credatur. 325
14. Vtrum in diuinis sit ratio communicabilis vel incommunicabilis. 328
15. Vtrum in diuinis sit vniuersale vel particulare sicut communicabile & incommunicabile. ibid.
16. Vtrum in diuinis essentia sit genus. 329
17. Vtrum tres personæ differant numero. 331
18. Vtrum potest concedi, quod Deus sit triplex. 333
19. Quæritur de hoc quod dicit Magister: In rebus corporeis non est tantum vna quantum tres simul. ibid.

DISTINCTIO XX.

Art. 1. VTrum potentia secundum omne genus esse sit in Deo, vel secundum aliquod genus tantum. 334
2. Vtrum potentia operandi in filio vniuoca sit cum potentia generandi & spirandi. 335
3. Vtrum in Deo prior sit potentia spirandi quam potentia operandi. ibid.
4. Vtrum solus Spiritus sanctus potest tantum, quantum Pater & Filius. 336
5. Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus sint in potentia æquales. 337
6. Vtrum Deus voluit sed non potuit, aut potuit sed non voluit creaturas facere meliores. 338
7. Vtrum in diuinis sit ordo. 339

DISTINCTIO XXI

Art. 1. VTrum dictiones excluſiue possunt poni in diuinis. 341
2. An ista sit vera, quod solus pater sit Deus. 343
3. Vtrum ista sit vera, Pater est solus Deus: & ista, Pater est vnus solus Deus. ibid.
4. Vtrum ista sit vera, Trinitas est solus Deus. 344
5. Vtrum dictio excluſiua addita patri excludat filium. 345
6. Vtrum ista sit vera, nemo nouit patrem nisi filius. 346

DISTINCTIO XXII.

Art. 1. VTrum omne nomen dictum de Deo significet proprietatem, aut essentiam, aut dicatur de Deo per translationem. 347
2. Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex tempore, & an conueniant simul omnibus, aut aliquibus & aliquibus non. 349
3. Vtrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat pluralitatem personarum, & sit nomen diuinum. 350
4. Vtrum hoc nomen, incarnatus, conueniat vni personæ vel omnibus. 351
5. Vtrum nomina negatiua & priuatiua cadant in sex nominum differentiis quas Magister ponit in textu. 351
6. Vtrũ quatuor regulæ de diuinis nominibus à Magistro sint bene assignatæ, an non. 352
7. Vtrum bene dicat Augustinus: vnus magnus, non tres magni. 353
8. Vtrum participatum in diuinis potest esse maius participante. 354

DISTINCTIO XXIII.

Art. 1. VTrum in diuinis sit vel possit esse persona. 355
2. Vtrum persona in diuinis significet substantiam vel proprietatem. 356
3. Vtrum in tribus personis numeratur substantia, ita quod in illis sint tres substantiæ vel tantum vna. 360
4. Quid significent hæc nomina Græca, Vsia, vsiosis, hypostasis & prosopon. Et hæc secundum Latinos, essentia, subsistentia, substantia & persona. 362
5. Vtrum hoc nomen, persona, sit pluribus commune, scilicet Patri, Filio & Spiritui sancto. 364
6. Vtrum in diuinis sint tres substantiæ sicut tres personæ. 367
7. Vtrum in diuinis sint tres hypostases & vna vsia. 368
8. An in diuinis sit diuersitas, singularitas & solitudo. 369

DISTINCTIO XXIV.

Art.1. VTrum numerus ſit in diuinis. 370
2. Vtrum vniuoce ſit numerus in diuinis & creatis, & vtrum Deus eſt magis vnus quam vnitas. 372
3. Vtrum vnum vel vnitas aliquid ponat vel nihil,& quando opponantur multo,& quomodo differt vnum quod conuertitur cum ente ab vno quod eſt principium numeri. 375
4. Vtrum termini numerales in diuinis prædicent eſſentiam vel perſonam. 377
5. Vtrum vnitas ſiue termini numerales vniuoce prædicentur de eſſentia, perſona & notione. 378
6. Vtrum Pater & Filius & Spiritus ſanctus aliquo modo poſſunt dici vnus. 379
7. Vtrum bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas ſit trium vnitas. 380

DISTINCTIO XXV.

Art.1. QVid ſit perſona ſecundum diffinitionem. 382
2. Vtrum perſona vniuoce ſit in diuinis & in creaturis. 385
3. Vtrum in diuinis ſit alia communitas quam naturæ ſiue eſſentiæ diuinæ. 387
4. Vtrum in diuinis poteſt admitti quod ſint tres entes. 388
5. Quare bene dicitur eiuſdem eſſentiæ, & non eiuſdem Dei : quare quælibet perſona & non quilibet Deus:& cur non poteſt dici tres perſonæ ex eadem eſſentia. ibid.
6. Quæritur de hac quæſtione, quid tria & quid tres res. 389
7. Vtrum poſſumus concedere tres eſſe ſubſtantias,vel tres hypoſtaſes,ſicut tres perſonas. 390

DISTINCTIO XXVI.

Art.1. QVid ſit hypoſtaſis. 393
2. Vtrum hypoſtaſis ſit in diuinis eadē ratione qua in inferioribus,& an verius ſit in inferioribus quam ſuperioribus. 394
3. Quomodo hypoſtaſis ſe habet ad eſſentiam. 395
4. Quomodo hypoſtaſis ſe habet ad perſonam. 396
5. Vtrum per intellectum maneat hypoſtaſis ſubtracta proprietate. ibid.
6. Vtrum in diuinis ſit relatio. 398
7. Vtrum relatio ſola multiplicet trinitatem. 400
8. Quid ſit notio & quomodo differat à relatione. 401
9. Quid in diuinis dicat proprietas, & quomodo differant proprietates veræ, & quomodo differant proprietates relationibus & notionibus. ibid.
10. Vtrum in diuinis ſint tantum tres relationes & ſint ibidem aſſiſtentes. 403
11. Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis : & an proprietates perſonales quæ ſunt in vna perſona, differant in illa. 405
12. Vtrum ſuppoſita perſona ſupponatur notio. ibid.
13. Vtrum tantum tres ſint notiones in diuinis. 407
14. Vtrum liceat in diuinis ſine peccato diuerſimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponant plures, quidam pauciores,& an falſa opinio faciat hæreticum. 410
15. Quid exigitur ad gratuitam filiationem. 411

DISTINCTIO XXVII.

Art.1. AN idem ſit genuiſſe filium & eſſe patrem. 412
2. Vtrum pater eſt pater quia genuit, vel quia genuit eſt pater, & an proprietates determinent perſonas, & vnde veniat determinatum. 414
3. Quid ſit verbum 415
4. Quot ſunt quæ à ſanctis attribuuntur verbo penes quid accipiuntur. 416
5. Quid eſt dicere ſummo ſpiritui. 417
6. Vtrum verbum quandoque dicatur eſſentialiter aut neceſſario. 418
7. Ad cuius verbi ſimilitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis. 429
8. Vtrum filius dicatur imago patris, & an Spiritus ſanctus ſit imago filij, & quid dicatur imago. 410
9. Vtrum ſolus filius dicatur Deus de Deo. 422

DISTINCTIO XXVIII.

Art.1. AN ſi ingentium eſt notio, ſint plures notiones quam quinque. 424
2. Vtrum innaſcibilitas ſit notio patris. 426
3. Vtrum innaſcibilitas & paternitas ſint vna notio. 427
4. Vtrum non intellecta paternitate poteſt quis eſſe pater, quia ingenitus. 428
5. Vtrum genitum & ingenitum dicant ens in eodem genere prædicamenti. 429
6. Vtrum innaſcibilitas poteſt ptædicari de paternitate,& vtrum paternitas eſt innaſcibilis, & an eſſentia ſit innaſcibilis. 430
7. Vtrum origo etiam poteſt dici notio. 432
8. Vtrum accidens poteſt ſeparari à ſuo ſubiecto,& an relatiuum ſit accidens. 432
9. Vtrum imago dicatur relatiuè, & vtrum ſolus filius dicatur imago. 434
10. Vtrum verbum & ſapientia nata ſint idem, & vtrum in verbo ſemper intelligitur reſpectus ad creaturam, & quid addit dicere ſuper intelligere. 435
11. Vtrum ſicut dicitur,verbum eſt idem quod nata ſapientia:ita dici poteſt,quod Spiritus ſanctus eſt procedens bonitas. 436

DISTINCTIO XXIX.

Art. 1. VTrum principium sit vniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali & essentiali, & an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti vniuoce. 437
2. Vtrum secundum rationem intelligendi, principium secundum essentiam dictum sit ante principium notionaliter dictum, vel è conuerso. 438
3. Quæritur secundum quam rationem sumatur principium cum dicitur, Pater est principium sine principio, aut essentialiter, aut notionaliter. 439
4. Vtrum Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, aut plura. 440
5. Vtrum sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur vnus Creator, ita Pater & Filius possunt dici vnus spirator. 441
6. Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti. 443
7. Vtrum notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus sancti, non habemus nomen proprium. 444
8. Vtrum si principium dicit notionem, possumus dicere principium de principio. ibid.
9. Quare à quinario notionum Deus non dicitur quinus, ibid.

DISTINCTIO XXX.

Art. 1. VTrum aliquid dicatur de Deo temporaliter. 445
2. Vtrum ista nomina, Creator, Dominus, Rex, &c. prædicent in Deo aliquod accidens. 447
3. Vtrum prædicta nomina significent essentiam, aut aliquid aliud. 448
4. Vtrum tempus potest dici incepisse. 449
5. Vtrum cum hæc nomina, seruus, creatura, & similia dicant respectum realem, & vtrum in creatore aliquis realis respectus eis respondeat. 450
6. Vtrum hæc nomina, Dominus, Rex, conueniant Deo ab æterno. 451
7. Vtrum Deus dicatur Dominus temporis ex tempore. ibid.
8. Vtrum Spiritus sanctus referatur ad se cum datum ad dantem refertur. 452

DISTINCTIO XXXI.

Art. 1. VTrum Magister hic bene determinet de appropriatis. 455
2. Quæritur penes quid attenditur ratio in appropriatis, & vtrũ non existente proprio possit esse aliquid appropriatum. 454
3. Vtrum similitudo & æqualitas dicantur relatiue, vel ad se. 455
4. Vtrum nomen similitudinis in diuinis aliquid ponat. ibid.
5. Quare æternitas appropriatur Patri, 458
6. Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur species Patris. 459
7. Quare vsus attribuitur muneri siue Spiritui sancto. 460
8. Vtrum filius bene dicatur ars patris. ibid.
9. Quare patri attribuatur vnitas. 461
10. Quare æqualitas attribuatur filio, & etiam similitudo. 462
11. Vtrum Spiritui sancto debeat attribui vnitas, & æqualitatis concordia. 463
12. Vtrum Pater & Filius dici possunt vnus. 465
13. Vtrum Paulus & Apollo, & qui plantat, & qui rigat, possint vnum dici. 465
14. Vtrum positis duobus innascibilibus sequeretur duos esse Deos, & an caput omnium est Filius, & caput Christi Deus, & an vniuersæ creaturæ referantur ad Deum. ibid.

DISTINCTIO XXXII.

Art. 1. VTrum istæ sunt veræ, Pater diligit Filium Spiritu sancto, & Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto. 468
2. Quæ istarum sunt magis propriæ, Pater & Filius diligunt Spiritu sancto, & per Spiritum sanctum, & amore qui procedit ab ipso. 471
3. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum pater nouit se in filio, vel in verbo. 472
4. Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum potest concedi, quod pater sapit filio, vel sapit per filium, sicut conceditur, pater nouit in filio. 473
5. Vtrum filius sit sapiens seipso, vel per seipsum. 475
6. Vtrum possumus cõcedere, quod filius operatur per patrem, & vna persona per aliam, & an omne agens citra Deum est infirmum. ibid.
7. Vtrum sicut filius dicitur sapiens sapientia genita, sic Spiritus sanctus potest dici sapiens sapientia procedente, & vtrum plures sint sapientiæ in Deo. 478

DISTINCTIO XXXIII.

Art. 1. VTrum liceat proprietates diuinas abstracto nomine significari. 480
2. Vtrum notio sit aliquid in persona, & an sit ipsa persona. 481
3. Vtrum proprietates sunt essentia diuina 482
4. Vtrum in diuinis essentialia quocunque modo significata prædicentur de notionibus. 483
5. Vtrum relationes diuinæ sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Por. 485
6. Qualiter

Index Distinct. & Articulorum.

6. Qualiter proprietates ſunt in eſſentia. 488
7. Vtrum rationalia ſecundum modum intelligendi vicinius ſe habeant ad hypoſtaſes ſiue perſonas, quam ad ipſam eſſentiam: & vtrum ratione huius vicinitatis perſonalia adiectiua dicantur de notionibus. 489
8. Vtrum perſonalia adiectiua vicinius aliquo modo ſe habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipſis, quam ad alias. 489
9. Quomodo accipiatur quo, quando dicitur in verbo Auguſtini: Non quo pater eſt, ſubſtantia eſt. 491

DISTINCTIO. XXXIV.

Art. 1. VTrum perſona ſit eſſentia ſicut dixit Gilbertus Porretanus. 494.
2. Vtrum perſona differt à natura ſecundum intelligentiæ rationem. 497
3. Vtrum licet dicere, tres perſonæ ſunt vnius eſſentiæ: & tres perſonæ eſſentiæ diuinæ, ſicut vnius eſſentiæ, & vna eſſentia trium perſonarum. 497
4. Vtrum potentia, ſapientia & bonitas faciunt ſummum bonum. 498
5. Vtrum appropriatio qua Deo attribuuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis. 500
6. Vtrum tranſlationem omnia nomina creaturarum poſſunt attribui Deo, & ecõtra an nomina Dei poſſunt attribui creaturis. 501

DISTINCTIO XXXV.

Art. 1. VTrum ſcientia Dei ſit vniuoca ſcientiæ noſtræ vel ſcientiæ angelorum. 502
2. Vtrum ſcientia diuina ſit vniuerſalis, particularis in actu, potentia vel habitu. 504
3. Vtrum de ſcientia, potentia, & voluntate debeat eſſe tractatus proprius, & penes quid illa tria ſumantur, & an Magiſter ſeruet in his bonum ordinem. 507
4. Vtrum magiſter bene enumeret partes ſcientiæ, & penes quid ſumantur. 508
5. Vtrum Dei ſcientia ſit æterna & immutabilis. 509
6. Vtrum hoc nomen, creator, ſignificet diuinam eſſentiam. 511
7. Vtrum in mente diuina ſunt ideæ. 511
8. Vtrum ideæ ſint in mente diuina ſub ratione ſcibilis ſpeculatiui vel practici. 513
9. Vtrum in Deo ſit vna idea vel plures. 513
10. Vtrum in Deo ſint ideæ omnium & maxime materiæ primæ. 515
11. Vtrum creaturæ alio modo innotuerint Deo factæ, quam fuerint notæ faciendæ. 515
12. Vtrum omnia ſunt in Deo vita & lux, & ſi ſic, vtrum in ratione ſpeculatiua vel practica. 517
13. Vtrum creaturæ dicuntur pulchræ ſecundum quod ſunt in actu exiſtendi, vel ſecundum quod ſunt in diuina mente. 519
14. Vtrum in Deo eſſe eſt in Dei cognitione eſſe & quare ſicut dicuntur ideæ plures vel rationes, non dicuntur ſcientiæ vel ſapientiæ plures vel verba plura, & quomodo differunt paradigma, exemplaria ideæ & rationes. 519

DISTINCTIO XXXVI.

Art. 1. VTrum omnia eſſe in Deo conueniant potentiæ, ſapientiæ, vel voluntati, vel omnibus his ſimul. 521
2. Vtrum idem ſit eſſe in Deo cognoſcente & in eius ſcientia. 521
3. Vtrum Deus ſcit & cognoſcit vno vel pluribus. 522
4. Vtrum Deus intelligit vnum tantum, vel plura, vel omnia. 525
5. Vtrum intellectus Dei habeat aliquem tranſitum ſuper res de vno in aliud. 525
6. Vtrum mala habeant in Deo ſpeciem vel ideam. 527
7. Vtrum Deus ſciat diuerſa, compoſita, materialia, contingentia & etiam temporalia. 528
8. Vtrum qua Deus facturus eſt tantummodo, in ipſo ſunt vita, aut etiam ea quæ facta ſunt & ea quę facere poteſt & nunquam faciet, & an Deus ſciat infinita. 529
9. Vtrum ſcientia Dei bene diuiditur in ſcientiam approbationis & ſimplicis notitiæ. 530
10. Vtrum idem ſunt eſſe in Deo & per ipſum, ex Deo, & per ipſum, & in ipſo eſſe viuere & moueri. 531
11. Vtrum res ſunt in Deo ratione perſonæ & non eſſentiæ vel notionis. 532
12. Vtrum ſit idem dicere, ex ipſo & de ipſo. 533.

DISTINCTIO XXXVII.

Art. 1. VTrum Deus ſit vbique & in omni re. 534
2. Vtrum ſit idem Deum eſſe vbique & eſſe in omni re. 536
3. Vtrum ſit idem eſſe Deum in omni loco & vbique & vbicunque. 537
4. Vtrum ab æterno conueniat Deo eſſe vbique & in omni re. 538
5. Vtrum Deus bonum dicatur eſſe in rebus quinque modis. 538
6. Vtrum Deus multis modis ſit in rebus, vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima. 539
7. Vtrum Deus ſit vbique & in omni tempore, & an concedendum ſit, quod Deus hic vel ibi vel alibi eſt quam hic. 540
8. Vtrum ſoli Deo conueniat eſſe vbique & an etiam vniuerſali. 541
9. Vtrum in eſſe per gratiam ſit ineſſe ſimpliciter vel ſecundum quid tantum. 542
10. Vtrum idem ſit eſſentialiter, præſentialiter & potentialiter ineſſe. 543
11. Vtrum Deus & Spiritus ſanctus ſint in diabolo & damnatis & poſſint eſſe cum malis & iuſtis. 553
12. Vtrum Deus ſit in ſe & habitet in ſe, & vtrum poſſit concedi, quod Deus nuſquam ſit & quod eſt alibi quam in ſeipſo. 544

13. Vtrum

13. Vtrum Deus bene dicitur habitare apud ſe, & eſſe apud ſe. 545
14. Vtrum Spiritus tam creatus quam increatus poteſt dici eſſe in loco : & vtrum duo Spiritus poſſint eſſe in eodem loco. 545
15. Vtrum paruuli pertinent ad templum Dei. 547
16. Vtrum Deus poteſt dici eſſe in loco. 549
17. Vtrum ſicut anima afficitur paſſionibus corporis ſibi coniuncti & non inquinatur, ſimiliter radij ſolares, & Deus ſe habet reſpectu eorum quibus inſunt. 549
18. Vtrum idem ſit eſſe in loco & eſſe locale, & an conueniant Deo, ſpiritui creato & corpori. 550
19. Vtrum diuina eſſentia omnino illocabilis & incircumſcriptibilis eſt & immobilis, & quomodo intelligitur Deum ambulare. 551.
20. Vtrum omnis mutatio ſit in loco & tempore. 551
21. Vtrum Deus ſit in omnibus non incluſus. & extra omnia non excluſus : & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus. 552
22. Vtrum Angelus moueatur ſecundum locum. 552
23. Vtrum Angelus moueatur ſecundum locum tranſeundo ſpatium. 554
24. Vtrum motus Angeli ſit in tempore, vel in nunc temporis. 555
25. Vtrum in vno loco ſpirituali poſſunt eſſe duo ſpiritus ſine ſui coangustatione. 558
26. Vtrum Angeli ſint circumſcriptibiles. 559
27. Vtrum vna ſapientia numero poteſt eſſe in mentibus diuerſorum. 561
28. Vtrum potius dicendum ſit, quod Deus eſt alicubi, vel alia ſunt in ipſo. 563
29. Vtrum Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur. 563
30. Quam differenter materia, forma & locus dicantur vacua, & cuius repletio aliam præcedat. 564

DISTINCTIO XXXVIII.

Art. 1. VTrum præſcientia Dei ſit cauſa rerum. 565
2. Vtrum aliqua veritas fuit ab æterno præter Deum. 568
3. Vtrum ſcientia Dei cauſetur à rebus. 570
4. Vtrum præſcientia Dei poteſt falli & imponat rebus neceſſitatem. 571

DISTINCTIO XXXIX.

Art. 1. VTrum ſcientia Dei poteſt augeri. 574
2. Vtrum Deus ſimul & eodem ſciat & intelligat multa. 575
3. Vtrum Deus mutabilia ſciat immutabiliter, & vtrum oppoſita ſciat eodem modo. ibid.
4. Vtrum Deus ſciat actu infinita. 567
5. Vtrum ſcientia Dei ſit enunciabilium. 577
6. Vtrum modo Deus poteſt ſcire vel præſcire ſicut poteſt ſciuiſſe vel præſciuiſſe ab æterno. ibid.
7. Vtrum concedendum ſit Deum poſſe ſcire quod ipſe prius neſciuit. 578
8. Vtrum Deus poteſt plura ſcire quam ſcit. 578
9. Verum Deus habeat notitiam ſingularium. 580

DISTINCTIO XL.

Art. 1. AD quod attributorum debet reduci prædeſtinatio, vtrum ſcilicet ad potentiam, ſapientiam vel voluntatem. 581
2. Quid ſit prædeſtinatio in re. ibid.
3. Quid eſt prædeſtinatio diffinitione. 582
4. Vtrum prædeſtinatio ſit entis vel non entis. 584
5. Vtrum prædeſtinatio ſit æterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in prædeſtinato. 585
6. Vtrum prædeſtinatio ſit ſolius rationalis creaturæ vel etiam alterius. 586
7. Vtrum prædeſtinatio ſit omnis rationalis creaturæ vel hominis tantum : & an Chriſtus ſit prædeſtinatus. 586
8. Vtrum prædeſtinatio ſit omnium hominum, vel quorundam tantum. ibid.
9. Vtrum prædeſtinatio multiplicetur ſecundum ſingulos prædeſtinatos, vel omnes prædeſtinati ſunt in vno. 588
10. Vtrum prædeſtinatio poteſt eſſe ſine præſcientia, & quare reprobatio potius dicitur præſcientia quam prædeſtinatio. 588
11. Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum ſit certus : & an ſcriptus in libro vitæ, de ipſo poſſit deleri. 589
12. Qua certitudine certus eſt numerus electorum. 591
13. Quomodo debet hæc auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam. 591
14. Vtrum prædeſtinatus poteſt damnari & præſcitus ſaluari. 592
15. Quid intelligitur per conditionē implicitam cum dicitur, prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari. 593
16. Vtrum prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari. 594
17. Vtrum Deo conueniat eligere, & electio cadat in Deum. 597
18. Quid ſit electio. ibid.
19. Vtrum electio ſecundum rationem intelligentiæ ſit ante prædeſtinationem vel poſt. 598
20. Ad quid ſit electio. 596
21. Cuius ſit electio, an omnium, an aliquorum & aliquorum non. 599
22. Vtrum prædeſtinatio ſit cauſa appoſitionis gratiæ : & an ſit cauſa neceſſaria, contingens, vel communis. 599

23. Vtrum obduratio sit effectus reprobationis æternæ, & an Deus sit causa reprobationis. 600

DISTINCTIO XLI.

Art.1. VTrum prædestinatio possit iuuari orationibus sanctorum. 502
2. Vtrum prædestinatio cadat sub merito prædestinati, vt aliquis sibi mereatur prædestinationem. 603
3. Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis. 604
4. Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in prædestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione. 607
5. Vtrum scientia Dei sit variabilis. 609
6. Vtrum Deus sciat omnia complexa, vt propositiones, & enunciabilia quæ quandoque sciuit. ibid.
7. Vtrum enunciabilia semper sint vera. 610
8. Vtrum prima veritate sunt omnia vera quæ vera sunt. ibid.

DISTINCTIO XLII.

Art.1. VTrum omnipotentia Deo conueniat, & an ipse tota potentia agat in omnipotentia sua. 611
2. Vtrum omnipotentia sit proprium solius Dei, an etiam alterius. 513
3. Quæritur cum omne proprium sit de consequentibus essentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod est in essentia, vel substantia diuina, ista omnipotentia sequitur diuinam essentiam, &c. 514
4. Quid respondet omnipotentiæ diuinæ ex parte rei. 615
5. An potentia diuina æquatur scientiæ. ibid.
6. Vtrum Deus possit facere omne impossibile tam per accidens quam per se. 616
7. Vtrum Deus potest omnia facere, vel dumtaxat ea, quæ conueniunt veritati & iustitiæ, & quomodo differunt illa, & quid dicatur ratio, quando dicit Augustinus, quod Deus potuit omnia facere simul, sed ratio prohibuit. 618
8. Vtrum Deus potest ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miser fieri, vinci, vel non, & penes quid sumantur. 620
9. Vtrum possibile simpliciter dicatur secundum causas inferiores vel superiores. 62
10. Vtrum omnipotentia potest conuenire aliis à Deo, & an sit communis tribus personis, & an potest conuenire beatis. 623

DISTINCTIO XLIII.

Art.1. VTrum potentia Dei sit infinita. 625
2. Vtrum potentia Dei possit finiri ad actus aut non. 626
3. Vtrum Deus aliqua fecerit, aut possit, quæ nec bonum nec iustum est fieri: & an potest facere iniustum, vel præter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam. 627
4. Cur Deus apud quosdam non fecit virtutes. 630

DISTINCTIO XLIIII.

Art.1. VTrum Deus ab æterno res facere potuit, & vtrum facere mundum prius potuit quam fecit. 632
2. Vtrum ea quæ fecit Deus potuit facere meliora. 633
3. Vtrum bonitatem, quæ resultat ex ordine vniuersi, potuit Deus meliorem facere quam fecerit. 634
4. Vtrum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere quam fecit. 635
5. Vtrum Christus, beata Virgo, Angeli & Adam potuerint meliores fieri quam facti sunt: & an Christus sit de vniuersitate operum Dei: & quomodo intelligatur, quod beata Virgo sit exaltata super omnes choros Angelorum. 636
6. Vtrum Deus semper possit quod potuit 638

DISTINCTIO XLV.

Art.1. VTrum in Deo sit voluntas. 640
2. Quid est voluntas diuina, & an sit idem cum Dei essentia, 641
3. Vtrum hoc loco bene ponatur tractatus de Dei voluntate. ibid.
4. Vtrum diuina voluntas sit causa. 643
5. Vtrum voluntas Dei sit causa omnium rerum quæ subsunt suæ potentiæ, & quare Deus non dicitur omnivolens sicut omnipotens & omniscius. ibid.
6. Vtrum voluntas diuina sit communis vel propria, necessaria, vel contingens omnium rerum causa. 644
7. Vtrum voluntas Dei habeat causam. ibid.
8. Vtrum voluntas diuina sit prima causa omnium rerum. 646
9. Vtrum voluntas beneplaciti sit multiplex sicut voluntas signi. 647
10. Vtrum diuina voluntas sit mutabilis. ibid.
11. Vtrum tantum quinque sint signa voluntatis diuinæ. 848
12. Vtrum in Deo sit consilium. 649
13. Vtrum Deus bene præcepit Abrahæ immolare proprium filium. 750

DISTINCTIO XLVI.

Art.1. VTrum voluntas beneplaciti in Deo per aliqua possit impediri. 653
2. Vtrum bonum sit malum fieri aut malum esse. 654

3. In quo ponitur bonitas iſta, bonum eſt malum fieri: & an bonum eſt malum facere: & an poſſit concedi, bonum eſt malitiam fieri. 656
4. In quid ſicuti in volitum notatur tranſire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel eſſe. 657
5. Quæ differentia eſt inter iſtas propoſitiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri. 658
6. Vtrum malum ſit expediens vniuerſo & conferens ad complementum vniuerſi. 659
7. Penes quid accipitur diuiſio bonorum & defectuum quos Magiſter enumerat in litera. 661
8. Vtrum alicui facienti malum poteſt euenire ex malo bonum. ibid.
9. Quare Deus permittit malum fieri. 662
10. Vtrum malum faciens tendat in non eſſe. 663
11. Quid ſit veritas. 664
12. Quot modis dicatur veritas. 666
13. Vtrum verum conuertatur cum ente vno & bono, & vtrum intellectus negatiuarum enunciationum poteſt reduci ad ens. 667
14. Secundum quem ordinem habent ſe ad inuicem vnum, verum, bonum, ens. 669
15. Vtrum veritas ſit æterna, & an ſint plures veritates ab æterno, & an veritas poteſt incipere & deſinere eſſe, & an veritas poteſt cogitari non eſſe, & an anima rationalis ſit immortalis. ibid.
16. Vtrum veritas ſit ſimplex & immutabilis. 671
17. Vtrum omnia vera ſint veritate prima formaliter. 673
18. Vtrum omne verum ſit à prima veritate efficienter. 674
19. Vtrum omne verum à quocunque dicitur, à Spiritu ſancto eſt. 676

DISTINCTIO XLVII.

Art. 1. VTrum voluntas Dei ſemper ſit efficax. 678
2. Vtrum malum ordinatum ſit aut inordinatum. ibid.
3. Quare nihil poteſt fieri contra permiſſionem, & tamen aliquid fit contra præceptum & conſilium & contra prohibitionem. 680

DISTINCTIO XLVIII.

Art. 1. VTrum poſſibile ſit nos conformare voluntatem noſtram voluntati diuinæ. 682
2. In quo conſiſtit conformitas voluntatis diuinæ & voluntatis noſtræ, &c. 683
3. Vtrum ſi in pluribus ſit conformitas voluntatis diuinæ & noſtræ, an excludat aliam per repugnantiam. 684
4. Vtrum omnes teneantur conformare diuinæ voluntati ſuam voluntatem. 685
5. Vtrum teneamur nos conformare in volito quod ſcimus Deum velle, ſed tamen non congruit nobis hoc velle. 686
6. Vtrum omnes ſancti & ſpecialiter beata Virgo & Apoſtoli voluerunt paſſionem Chriſti. 687
7. Vtrum dæmones perſuaſerint Iudæis crucifigentibus Chriſtum paſſionem eius. 688

PRIVILEGE DV ROY.

LOVYS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre, à Nos Amez & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlements, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de Noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iuſticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut : Noſtre cher & bien Amé IEAN-ANTOINE HVGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonſtrer qu'il deſireroit imprimer les *Oeuures d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire ſans grand frais, deſquels il craindroit d'eſtre fruſtré s'il n'auoit Nos lettres ſur ce neceſſaires, leſquelles il nous a tres-humblement ſuppliés de luy accorder. A CES CAVSES, Nous auons permis & permettons par ces preſentes, à l'Expoſant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de noſtre obeiſſance ledit liure, en vn ou pluſieus Volumes, en telles marques, en tel Caractaire, & autant de fois qu'il voudra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume ſera acheué d'imprimer pour la premiere fois : & faiſons tres-expreſſes deffences à toutes perſonnes de quelle qualité & condition qu'elles ſoyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de noſtre obeyſſance ſoubs pretexte d'augmentation, correction, changement de tiltre, fauſſes marques ou autrement, en quelque ſorte & maniere que ce ſoit, ſans le conſentement de l'Expoſant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hoſtel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant, de confiſcation des Exemplaires contrefaicts, & de tous depens dommages & intereſts, à cõdition qu'il ſera mis deux Exemplaires dudit Liure en noſtre Bibliotheque publique, & vn à celle de noſtre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'expoſer en vente à peine de nullités des preſentes. Du contenu deſquelles Nous voulons que vous faſſiez iouïr plainement & paiſiblement l'Expoſant, ou ceux qui auront ſon droit, empeſchant qu'il ne leur ſoit donné aucun empeſchement, Voulons auſſi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaſque Volume dudit Liure, vn Extraict des preſentes, elles ſoient tenuës pour duëment ſignifiées, & que foy y ſoit adiouſtée & aux coppies, collationnées par l'vn de nos Amez & feaux Conſeillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'execution d'icelles, tous exploits neceſſaires ſans demander autre permiſſion. CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobſtant Clameur de Haro, Chartre Normandie, & autres lettres à ce contraires. Donné à Paris le neufiéme iour Nouembre l'an de grace mil ſix cens quarante-quatre, & de noſtre Regne le ſecond.

Signé par le Roy en ſon Conſeil.

CONRART.

Ledit Huguetan a aſſocié au ſuſdit Priuilege Claude Proſt, Pierre & Claude Rigaud Freres, & Hieroſme de la Garde, pour en iouyr auec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Fevrier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 5. Iuillet 1650.

D. ALBERTI MAGNI,
RATISBONENSIS EPISCOPI,
ORDINIS PRÆDICATORVM,
COMMENTARII
IN
PRIMVM LIBRVM SENTENTIARVM.
PROLOGVS.

EGo ex ore Altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem carnem Eccli. 24. *Hic ſecundum ordinem tanguntur quatuor: ex quibus ſecundum ſeriem Libri iſtius trahitur materia quatuor Librorum. In primo enim notatur diſtinctio perſonarum, & proceſſio vnius ab alia, cum dicit.* Ego ex ore Altiſſimi prodij. *Per ly* Ego *ſupponitur ſapientia loquens: per ly* Ore *autem Pater ſecundum quod ipſe per generationem principium Filij eſt vt eſt Verbum. Nec os autem vnde Verbum procedit, nec ipſum Verbum eſt ſine Spiritu: & ideo in ore & in Verbo ſignificatur proceſſio Spiritus ſancti ab vtroque: quod probatur ex hoc quod dicit* Damaſc. lib. 1. de fide ortho. c. 7. *In diuina natura ſimplici & incompoſita eſſe quidem Spiritum Dei pie confitendum eſt: propterea quòd non eſt Dei Verbum deficientius noſtro verbo. Non eſt autem pium, quippiam alienum ſpiritum extra Deum profuſum exiſtimare, ſicut fit in nobis compoſitis. Hoc eſt etiam quod dicit.* Aug. in lib de Trinitate 9. *Verbum quod inſinuare contendimus, cum amore notitia eſt. Per ly Altiſſimi autem ſupponitur Pater qui licet non ſit altior Filio vel Spiritu ſancto: eo quod vna ſit altitudo trium, ſicut vna dignitas & vnus honor: tamen per appropriationem conuenit Patri eſſe altiſſimum, eo quod ipſe principium eſt totius diuinitatis, vt dicit.* Auguſt. *eo quod ipſe principium eſt non de principio: Filius autem principium de principio: Spiritus ſanctus autem non eſt principium reſpectu alicuius perſonæ, ſed reſpectu creaturæ tantum, & eſt de vtroque principio, ſcilicet, Patre & Filio. Secundum eſt quod dicit.*

Materia primi Libri.

Primogenita ante omnem creaturam: *in quo notatur materia ſecundi Libri, in quo de creaturis agitur: & per verbum illud ſignificatur creatura duobus modis, ſcilicet, ſecundum exitum ſuum per creationem à prima cauſa quæ Deus eſt, cum dicit:* Primogenita, *&c. & ſecundum quod eſt in propria natura & vniuerſitate, cum dicit:* Omnem creaturam. *Sicut enim dicit.* Pſalm. 32. *Ipſe dixit, & facta ſunt. Et dicit* Aug. *id eſt, Verbum genuit in quo erat vt fieret. Erat, inquam, in Verbo ſecundum quod Verbum eſt ars Patris plena rationum omnium viuentium, id eſt, qui omnes in ipſo viuunt & vita ſunt.*

Materia ſecundi Libri.

Erat autem creatura in hoc Verbo dupliciter, ſcilicet, ſicut in medio cognoſcendi

Creatura duplicit er erat in Verbo.

ſecundum rationem, & ſicut in cauſa operatiua & productiua: & ideo Ioan. 1. *dicitur. Quod factum eſt, in ipſo vita erat & lux. Lux, inquam, irradians ſuper omnia cognita: ſicut dicit* Pſalm. Pſalm. 109. *Ex vetero ante luciferum genui te in ſplendoribus Sanctorum, id eſt, ſanctitatis & puritatis æternæ. Vita autem ſecundum quòd eſt operatiuum Verbum: quod enim reſpectu quorumdam à Philoſophis attribuitur motui cæli, dicendo quòd eſt immortale & ſine quiete in his quæ ſunt, vt vita quædam natura exiſtentibus omnibus: hoc per prius conuenit Verbo reſpectu omnium creaturarum: quia omnia ſunt in ipſo vt in cauſa, & portantur ab ipſo ne intereant. Vnde ad* Heb. 1. *Portans omnia Verbo virtutis ſuæ. Hæc enim duo (vt dicit* Aug. *&* Anſelmus) *ſignificant duplicem motum effluxus creaturæ à Creatore: ſecundum enim quòd ſunt vita in ipſo, effluunt à Verbo, vt ſubſiſtant in natura propria: & ſecundum quòd ſunt lux, effluendo manifeſtantur in intelligentia angelica. Et quod Verbum ſit principium patet per* Auguſt. in 1. ſup. Gen. cap. 18. *ſic: Ante omnia meminerimus non temporalibus, quaſi animi ſui aut corporis motibus operari Deum, ſicut operatur homo vel Angelus: ſed æternis atque incommutabilibus & ſtabilibus rationibus coëterni ſibi Verbi ſui. De ſecundo autem dicit idem ibidem* lib. 3. cap. 20. *Vbi ſic dicit: Primo creabatur lux in qua fieret cognitio Verbi Dei per quod creabatur, atque ipſa cognitio illi eſſet ab informitate ſua conuerti ad formantem Deum.*

Sed obiicitur de hoc quod dicit: Primogenita, *&c. Quia hoc videtur ponere ordinem ſui ad creaturam: & cum omnis ordo ſit ſecundum aliquod commune ipſis ordinatis, videtur Creator aliquid commune habere cum creatura: quod non eſt verum. Solutio. Dicendum, quòd notatur ibi ordo cauſæ ad cauſatum, & æternitatis ad tempus: & nihil prohibet aliquid eſſe commune, non vniuoce ens in vtroque, ſed per prius & poſterius. Quod autem hoc ſit verum patet per* Baſilium in quodam ſermone de fide diuinitatis, *vbi ſic dicit: Accipere naturam Filio cum omni creatura commune eſt: habere autem naturaliter proprium eſt eius, quia ex natura eſt Patris. Per aliam autem partem ſupponitur creatura in proprio genere, ſcilicet, in ſe per nomen creaturæ, & in vniuerſitate per ſignum diſtributionis ſecundum quod habetur* Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona: vbi dicit* Gloſ. *quod in ſe quodlibet creatum bonum erat: ſed vniuerſalitas erat optima. Sequitur.*

Materia tertij Libri.

Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens. *Per hoc autem habetur materia tertij Libri: ortus enim luminis eſt ortus ſolis iuſtitiæ Chriſti Dei noſtri, quando viſitauit per viſcera miſericordiæ ſuæ nos, oriens ex alto illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent: in quo accipitur ſacramentum incarnationis & paſſionis. Lumen autem indeficiens ex ſe, licet ex nobis quandoque deficiat, eſt gratia virtutum, donorum, & præceptorum, de quibus agitur in ſecunda parte tertij Libri. Vnde* Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec vicißitudinis obumbratio. Hoc autem lumen fecit in cælis ad literam: quia captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus. Vel in cælis, id eſt, in Sanctis. Sequitur.*

Materia quarti Libri.

Sicut nebula *&c. Per hoc habetur materia quarti Libri. Nebula enim eſt obſcura, & reliquiæ pluuiæ, & ſignum ſerenitatis, vt dicit Philoſophus: & per obſcuritatem ſignificat gratiam ſacramentorum elementis corporalibus obſcuratam. Reliquiæ autem pluuiæ: quia tempeſtas peccati & obnubilatio cauſat ſacramenta, vt habetur in 4. vt homo per idem redeat, per quod receſſit à Deo. Inquantum autem ſignum ſerenitatis eſt, ſignificat rem omnium ſacramentorum ſignificatam, & non contentam, quæ eſt gloria reſurgentium, de quibus agitur in ſecunda parte quarti. Hæc eſt nebula de qua dicitur* Eccli. 43. *Medicina omnium in feſtinatione nebulæ. Quia per ſacramenta medetur culpæ, per gloriam reſurrectionis medetur miſeriæ.*

PROLO

PROLOGVS MAGISTRI.

CVPIENTES aliquid de penuria ac tenuitate noſtra cum paupercula in gazophilacium Domini mittere, ardua ſcandere, opus vltra vires noſtras agere præſumpſimus, conſummationis fiduciam laboriſque mercedem in Samaritano ſtatuentes qui prolatis in curationem ſemiuiui duobus denariis, ſupererogranti cuncta reddere profeſſus eſt. Delectat nos veritas pollicentis: ſed terret immenſitas laboris. Deſiderium hortatur proficiendi: ſed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei: [a] quo inardeſcentes fidem noſtram aduerſus errores carnalium atque animalium hominum, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitam oſtendere, ac theologicarum inquiſitionum abdita aperire, necnon & Sacramentorum Eccleſiaſticorum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere ſtuduimus, [b] non valentes ſtudioſorum frarrum votis iure reſiſtere, eorum in Chriſto laudabilibus ſtudiis, linguâ ac ſtylo ſeruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat Chriſti charitas. [c] Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij ſermonem, calumniæ atque conditioni æmulorum ſemper fuiſſe obnoxium: quia diſſentientibus voluntatum motibus, diſſentiens quoque fit animorum ſenſus: vt cum omne dictum veri ratione perfectum ſit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia reſultet: quam Deus ſeculi huius operatur in illis diffidentiæ filliis: qui non rationi voluntatem ſubiiciunt, nec doctrinæ ſtudium impendunt: ſed his quæ ſomniant ſapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, ſed placiti rationem ſectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, ſed ad defenſionem placentium incitat: non deſiderantes doceri veritatem, ſed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum profeſſio eſt magis placita quam docenda conquirere, nec docenda deſiderare, ſed deſideratis doctrinam coaptare. Habent rationem ſapientiæ in * ſuperſtitione: quia fidei defectionem ſequitur hypocriſis mendax: vt ſit vel in verbis pietas quam amiſit conſcientia, ipſamque ſimulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt: falſæ doctrinæ inſtitutis, fidei ſanctitatem corrumpere molientes: auriumque pruriginem ſub nouello ſui deſiderij dogmate aliis ingerentes, qui contentioni ſtudentes contra veritatem ſine fœdere bellant. Inter veri namque aſſertionem, & placiti defenſionem pertinax pugna eſt: dum ſe & veritas tenet, & ſe voluntas erroris tuetur. Horum igitur Deo odibilem eccleſiam euertere, atque ora oppilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac ſudore, hoc volumen Deo præſtante compegimus, ex teſtimoniis veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris diſtinctum. In quo maiorum exempla doctrinamque recipies: in quo per Dominicæ fidei ſynceram profeſſionem, viperææ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonſtrandæ veritatis complexi: nec periculo impiæ profeſſionis inſerti, temperato inter vtrumque moderamiue vtentes. Sicubi vero parum vox noſtra inſonuit, non à paternis diſceſſit limitibus. [d] Non igitur debet hic labor cuicumque pigro vel multum docto videri ſuperfluus: cum multis impigris multiſque indoctis, inter quos etiam & mihi ſit neceſſarius, breui voluminè complicans Patrum ſententias, appoſitis eorum teſtimoniis: vt non ſit neceſſe quærenti librorum numeroſitatem euoluere, cui breuitas quod quæritur, offert ſine labore. In hoc autem tractatu non ſolum pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſidero: maxime vbi profunda verſatur veritatis

Luc. 21. Marc. 12.

Luc. 10.

[a] Ex Auguſt. lib. 3. de Trinit. in procemio. Cant. 4.

[b] Ex eod. Aug. loc. cit.

[c] Ex Hila. in princ. 10. de Trin.

2. Corinth. 4. Epheſ. 2.

2. Timoth. 4. * *al* Superficie.

2. Tim. 4.

[d] Ex Aug. in procemio 3. de Trin.

tis quæſtio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat, titulos quibus ſingulorum librorum capitula diſtinguuntur, præmiſimus.

IN PROLOGVM Magiſtri Expoſitio.

VPIENTES aliquid, &c.] Proœmium iſtud diuiditur in tres partes, quarum prima ſumitur ex parte ſcripti ſiue operis, cuius aſſignat cauſas mouentes: finalem, materialem, & formalem. Secunda autem ſumitur ex parte ſcripti eius cui ſcribitur, ſiue quibus fit opus iſtud, quæ incipit *ibi* [Non igitur debet] Tertia autem ſumitur ex parte ſcribentis, in qua Auctor determinat diſpoſitionem ſuam in ſcribendo, dicens ſe quærere pium lectorem & liberum correctorem in hoc ſcripto, & hæc incipit *ibi* [In hoc autem tractatu non ſolum, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit cauſas mouentes ex parte Dei & proximi. In ſecunda autem ex cauſis mouentibus concludit etiam alias cauſas huius operis *ibi* [Horum ergo Deo odibilem] Prima autem quæ continet cauſas mouentes ad ſcribendum, diuiditur in duas partes ſecundum duos ramos charitatis. In prima enim dicit mouentes ex parte dilectionis Dei. In ſecunda autem dicit mouentem ex parte dilectionis proximi: & hæc incipit *ibi* [Non valentes ſtudioſorum] Adhuc prima quæ continet mouentem ex parte dilectionis Dei, ſubdiuiditur in quatuor. In prima tangit cauſam mouentem ex parte mercedis promiſſæ ſcribentibus. In ſecunda miſcet duas mouentes: vnam per ſe, aliam per aliud, cum duabus retrahentibus *ibi* [Delectat nos veritas pollicentis] In tertia ponit vnam vincentem, & duas retrahentes *ibi* [Quam vincit zelus] In quarta iſtarum ex cauſis iſtis ſufficientibus ad mouendum ex parte dilectionis Dei tangit ſuccincte quid ſcribere intendat: iuxta quod infra poſt omnes alias cauſas hoc prolixius exequi diſpoſuit: & hæc incipit *ibi* [Quo inardeſcentes fidem noſtram, &c.] Litera ſic exponitur.

Cupientes aliquid, &c.] Humilitatem offert, & difficultatem: quia aliquid ſonat parum. Vnde *Iob* 26. Cum vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus, tonitruum magnitudinis eius quis poterit intueri? Parua ſtilla eſt ſermo de creaturis. Tonitruum obruens & emicans de nube obſcuritatis, eſt ſermo de Trinitate & vnitate. Hoc autem contingit propter materiæ difficultatem: ſicut habetur *Eccle.* 1. Cunctæ res difficiles: non poteſt eas homo explicare ſermone [In gazophilacium, &c.] Gazæ diuitias perſice ſonant, philaxe græce ſeruare: vnde gazophilacium ſeruatorium ſiue theca diuitiarum eſt. Hoc autem in hoc Libro ſtudium ſignificat ſanctæ Eccleſiæ, in quo repoſuerunt Doctores ſancti ſuos libros.

Erat autem apud veteres triplex gazophilacium, ſcilicet, muſach quod erat ad oblationes regum, de quo habetur 4. *Regum* 16. quod Achaz muſach ſabbati, & ingreſſum regis exterius conuertit in templum Domini propter regem Aſſyriorum. Corban autem vel corbona erat ad donaria ſacerdotum, de quo legitur *Matth.* 27. Nõ licet eos mittere in corbonam, &c. Tertium communiter dicitur gazophilacium quod erat ad oblationes plebis, de quo habetur *Lucæ* 21. Reſpiciens eos qui mittebant munera in gazophilacium diuites, &c. Alij aliter dicunt: eo enim quod legitur muſach ſabbati, dicunt quod in illo reponebantur oblationes feſtiuæ: quia vero corban hebraice idem eſt quod votum, dicunt quòd in illo reponebantur oblationes votiuæ, in gazophilacio autem ſpontaneæ. Et ſequitur. *Triplex gazophilacium.*

De penuria, &c.] Penuria dicit defectum bonorum acquiſitorum, & ſecundum translationem ad ſpiritualia, dicit defectum habitus acquiſiti in intellectu qui eſt ſcientia. Tenuitas autem dicit diminutionem quantitatis debitæ, & tranſlatum dicit exiguitatem ingenij ad actum inuentionis ſcientiæ. Quod autem ſequitur [Ardua ſcandere, &c.] reſpondet penuriæ: quia diuina dicuntur ardua reſpectu ſcitorum de quibus eſt ſcientia. Quòd verò dicit [opus vltra vires] reſpondet ſecundo quod eſt tenuitas: quia hoc dicebat hebetudinem vis naturalis, quod eſt ingenium.

Ardua ſcandere, &c.] Nota, quod ardua ſunt alta quædam, ſed non eleuata ſupra potentiam noſtri intellectus. Opus autem vltra vires eſt, quod eſt eleuatum ſupra noſtram potentiam. Scanduntur autem ardua triplici gradu: quædam enim accedunt ad animam noſtram ſenſu, imaginatione, & intellectu: quædam imaginatione, & intellectu tantum: quædam autem intellectu tantum. Prima ſunt alta tantum, ſecunda altiora, tertia altiſſima. Vnde *Auguſt. ſuper Gen.* 12. *cap.* 6. Tria viſionum genera occurrunt. Vnum per oculos, quibus res corporales videntur: alterum per ſpiritum, quo res abſentes corporales cogitantur: tertium per contuitum mentis, quo ſpecies rerum intellecta conſpicitur. Et hæc reſpondent tribus in Prophetia, ſcilicet, coniunctis ſecundum rationem diffinitiuam cum motu & materia, quæ ſunt naturalia: & ſeparatis ſecundũ rationem à motu & materia, ſed tamen per eſſe coniunctis, & hæc ſunt mathematicalia: & ſeparatis per eſſe & per diffinitionem à motu & materia, & hæc ſunt diuina à quibus trahuntur rationes naturales ad cognoſcendum Creatorem, ſicut facit infra 3. & 4. diſtinctione [Opus autem vltra vires, &c.] eſt cognitio Trinitatis & vnitatis. *Tripliciter ſcanduntur ardua.*

Sed videtur eſſe contra quod dicit *Eccleſiaſticus* 3. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Item, In *Prouerb.* 23.

Ne

Ne erigas oculos ad opes quas non potes habere: quia facient ſibi pennas quaſi aquilæ,& volabunt in cælum.Reſponſio, quòd vltra vires noſtras eſt ſecundum ſe:ſed cum ratio fide iuuatur, valet in id in quod ante non valuit. Vnde ad *Heb.* 11.Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium. Et 2.*ad Corinth.*3. Non quod ſufficientes ſimus aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobis : ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

Quam vincit zelus Dei, &c.] *Pſalm.* 68. Zelus domus tuæ comedit me. Et hoc inducitur *Ioan.*2. & ibi dicit *Gloſſa :* Zelus bonus eſt quo animus, abiecto timore humano, accenditur & eo comeditur, quod quælibet prava quæ viderit, corrigere ſatagit : ſi nequiuerit, tolerat, & gemit.

Aduerſus errores carnalium, &c] 1.ad *Cor.*2. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei. Stultitia enim eſt illi : & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur, id eſt, fit examinatio ſpiritualium. Et quos Magiſter hic diſtinguendo vocat carnales & animales, Apoſtolus communiter animales vocat. Vnde *Gloſſa ibidem :* Animalis homo dicitur vel vita, vel ſenſu : vita autem animalis dicitur, qui fertur diſſoluta laſciuia animæ ſuæ, quam infra naturalis ordinis metas ſpiritus rector non continet, eo quod ipſe Deo ſe regenti non ſubiicit : homo vero ſenſu dicitur animalis, qui de Deo iuxta corporum phantaſiam, vel legis literam, vel rationem phyſicam iudicat.

Animalis homo dicitur dupliciter.

Dauidicæ turris clypeis,&c.] *Cantic.*4.Sicut turris Dauid collum tuum quæ ædificata eſt cum propugnaculis : mille clypei pendent ex ea, &c.Collum autem eſt per quod corpus coniungitur capiti, & in quo verba formantur, & ſignificat fidem quæ Eccleſiam Deo iungit. Clypei autem ſunt auctoritates veritatis repertæ à Sanctis, habentes ſigna ducum noſtrorum, ſcilicet, *Auguſtini*, *Hieronymi*, & aliorum Doctorum. Armatura autem fortium eſt ſyllogiſmus & ſimilitudo congrua quibus progredimur in hac ſcientia.

Non valentes ſtudioſorum, &c.] Hìc tangit cauſam mouentem ex parte dilectionis proximi, & ſicut prius miſcet cum hac cauſa etiam cauſam retrahentem, & ſic ſunt hîc duo. Primo cauſa mouens eſt amor proximi. Secundo cauſa retrahens,obtrectatio inuidorum *ibi* [Quamuis non ambigamus,] Prima habet duo, ſcilicet, efflagitationem ſtudioſorum : quia excitat auditorum ſtudium : ſecundo etiam charitas Chriſti in membris. Secunda autem diuiditur in duas partes, in quarum prima deſcribit detrahentes. Quia vero aperta malitia nocere non poteſt : ideo in ſecunda tangit modum ſimulationis eorum *ibi* [Habẽt rationem ſapientiæ in ſuperſtitione, &c.] In prima tangit duo, ſcilicet, quod detrectatio æmulorum non valet eum retrahere, & deſcriptionem æmulorum *ibi* [Quia diſſentientibus, &c.] Et hæc ſecunda habet quatuor, ſcilicet,deſcriptionem eorum à cauſa proxima pertinaciæ. Secundò à cauſa extrinſeca ſuggerente *ibi*] Quam Deus huius ſeculi.] Tertio à peruerſitate ordinis in anima *ibi* [Quos iniqua voluntas] Quarto à ſtudo *ibi* [Quorum profeſſio eſt lingua, & ſtylo] Quorum primo ſcientia docetur, ſecundo perpetuatur. Vel lingua dicit : quia alicubi, licet parum vox ſua inſonuit : ſtylo autem, propter hoc quod ponit ſcripta ſub ſtylo Patrum.

Agitat Chriſti charitas, &c.] Contra:*Eccleſ.* 9. Nemo ſcit vtrum odio vel amore dignus ſit. Solutio.Charitas poteſt ſumi ſecundum virtutem nominis,ſcilicet,vt eſt amor appretians multum amatum, & ſic certi poſſumus eſſe de charitate per coniecturas experientiæ : vel poteſt ſumi pro habitu diſtinguente inter filios regni & perditionis, & ſic nemo eſt certus in via.

Charitas accipitur dupliciter.

Obiicitur de hoc quod dicit [Veritati non intellectæ vel offendenti, &c.] Hoc enim videtur dicere *Hieron.* dicens, quod veritas odium parit. Sed contra : 3. *Eſdræ* 4. Omnis terra veritatem inuocat, cælum etiam ipſam benedicit, & omnia opera mouentur & tremunt eam.Item *ibidem.*Omnes benignantur in operibus veritatis,& non eſt in iudicio eius iniquum.Præterea,*Philoſopus* dicit,quòd finis intelligentiæ ſpeculatiuæ eſt veritas : nihil autem odit finem, ſed potius deſiderat. Sed contra : Qui male agit, odit lucem & non venit ad lucem, vt non manifeſtentur opera eius *Ioan.*3.Solutio. Veritas per ſe delectabilis eſt omni homini, & omni naturæ intellectiuæ & rationali : ſed per accidens offendit, aut habet contradictores.Et hoc accidẽs eſt vt frequenter triplex, ſcilicet, quia eſt contraria volito,& ſic loquitur hic Magiſter, vt patet in litera : vel quia ab aliquo cui inuidetur, eſt inuenta : vel quia arguit malitiam in audiente, ſicut habetur 3.*Regum* 22. Remanſit vir vnus per quem poſſumus interrogare Dominum : ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum, Michæas filius Iemla.

Veritas odium parit per accidens tripliciter.

Quam Deus huius ſeculi operatur, &c.] 2.*Corinth.* 4. Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat in eis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti qui eſt imago Dei inuiſibilis : & exponitur ibi à *Gloſſa* quatuor modis, ſcilicet, pro Deo iuſto qui regit bonos, & pro merito impietatis in infidelitatem permittit præcipitari malos.Secundo pro diabolo qui Deus & princeps huius mundi eſt. *Ioan.* 14. Venit enim princeps huius mundi, &c. Tertio de ſuperbia quæ eſt cauſa excæcationis. Quarto de ventre. Vnde ad *Gal.* 5. Quorum Deus venter eſt.

Obiicitur autem contra hoc quod dicit [Diffidentiæ filiis, &c.] Quia dicit.*Hieron.* quòd de nemine deſperandum eſt, dum eſt in via. Solutio. Quantum eſt de miſericordia Dei & ratione viæ non eſt deſperandum : ſed quantum eſt de ratione morbi : quia peccatum incredulitatis vix deſeritur, eo quod alludere videtur rationi.

Non rationi voluntatem ſubiiciunt, &c.] Hoc ſecundum *Auiſem.* eſt principium mali: ſicut etiam dicit verſus :

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

Hæc enim eſt peruerſitas recti ordinis : de quibus

quibus *Eccli.*1. Peruerſi difficile corriguntur, & ſtultorum infinitus eſt numerus.

Hæreſis dicitur ſomnii. Sed his quæ ſomniant, &c.] Bene vocat hæreſim ſomnium: quod in ſomnio ſimulachra ex imaginatione mouentur ad organum ſenſus communis: & fit conuerſio animæ ſuper ſimulachrum ſicut ſuper rem. Ita hæretici de corde ſuo phantaſtico proferunt ſimulachra & conuertuntur ad ea, ſicut ad rerum veritatem.

Ad fabulas, &c.] Mira dicere quærunt: quia dicit *Philoſophus* in primo metaphyſicæ, quod fabula compoſita eſt ex miris. 2.*ad Tim.*4. A veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur.

Magis placita, &c.] *Iſa.*30. Dicunt videntibus, Nolite videre: & aſpicientibus, Nolite aſpicere nobis quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

Habent rationem ſapientiæ, &c.] Hæc pars quæ eſt de modo ſimulationis eorum, habet tres partes. Prima continet pietatis ſimulationes, ſecunda ſimulationis falſitatem & mendacium *ibi* [Ipſamque ſimulatam pietatem] Tertio ponit huius mendacij & falſitatis probationem *ibi* [falſæ doctrinæ inſtitutis.

In ſuperſtitione, &c.] *Aug.* Religio ſupra modum obſeruata, ſuperſtitio eſt vocata. Sequitur [Quod fidei defectionem, &c.] 2. *Tim.*4. Spiritus manifeſte dicit quod in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam. Sequitur [Vt ſit vel in verbis pietas, &c.] 2.*Timoth.*3. Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius penitus abnegantes, & hos deuita.

Obiicitur autem de hoc quod dicit [Omni verborum mendacio, &c.] Contra, Supra illud *Luc.*17. Occutrerunt ei decem viri leproſi, ibi *Glo. Bedæ*, Leproſi ſunt hæretici, qui quaſi varios colores habentes in eodem corpore, varias ſectas nunc falſitatis, nunc veritatis permiſcent in eadem prædicatione. Solutio. Licet non ſemper quoad dicta, tamen quoad finem ſemper mentiuntur: & ita intelligit Magiſter. Sequitur.

Falſæ doctrinæ inſtitutum, &c.] In hac parte tres ponit rationes manifeſtantes mendacium hæreticorum. Prima ſumitur ab inſtitutis fallacibus, id eſt, principiis & articulis. Secunda ſumitur à modo dictorum ab eis: quod nouella dicunt. Nouum autem eſt quod quoad ſui initium eſt propinquum *ibi* [Sub nouello, &c.] Contra quod dicitur ad *Heb.* 11. Per fidem teſtimonium conſecuti ſunt ſenes. Et *Prouerb.*22. Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui. Tertia ſumitur à modo diſputandi, qui eſt cum contentione & clamoribus *ibi* [Qui contentioni ſtudentes, &c.

Hæreſis dicitur prurigo. Auriumque pruriginem, &c.] 2.*ad Timo.*4. Sanam doctrinam non ſuſtinebunt: ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. Eſt autem prurigo ex euaporatione corrupta tangere organa ſenſibilia, & eſt ſimilis hæreſi. Sequitur.

Qui contentioni, &c.] *Ambroſ. in Gloſſ. ſuper Epiſtolam ad Rom.* 1. Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Et *Tullius in* 2.*Rhetoricæ* dicit, quod contentio eſt oratio acris, & ad confirmandum & ad confutandum accommodata [Dum & ſe veritas tenet, &c.] *Pſalm.* 100. Veritas Domini manet in æternum. 3. *Eſd.*4. Super omnia vincit veritas. Et ſubdit, Veritas manet, & inualeſcit in æternum, & viuit in ſecula ſeculorum.

Horum ergo odibilem Deo, &c.] *Pſal.*25. Odiui Eccleſiam malignantium. In hac parte ex cauſis mouentibus etiam alias huius operis cauſas concludit: & habet ſex partes, in quarum prima repetit breuiter cauſas mouentes duas, ſcilicet, euerſionem hæreticorum, & exaltationem lucernæ veritatis, quæ ſumitur ſecundum duplex opus ſapientis determinatum à *Philoſopho*, quòd eſt non mentiri eum de quibus nouit, & mentientem manifeſtare poſſe.

In ſecunda tangit Auctorem *ibi* [In labore multo, &c.] Et dicit tria, ſcilicet, laborem compilationis vt attentos reddat: modum compoſitionis per hoc quod dicit [Compegimus, &c.] Compactum enim eſt quod eſt ex diuerſis coniunctum: ſicut diuerſæ ſunt quæſtiones, & auctoritates in hoc opere. Dicit etiam ſupponendo Auctorem, cum dicit [compegimus] quia in verbo primæ perſonæ determinata perſona agens intelligitur.

In tertia tangit materiam, cum dicit [Ex teſtimoniis veritatis in æternum fundatis, &c.] id eſt, in æternitate: quia fides quæ in ipſis exprimitur, eſt de veritate prima & æterna. Vnde *Dionyſius in lib. de di.no.*7.*cap.* Fides eſt vnicum credentium fundamentum, eos collocans in veritate, & in eis veritatem, incredibili incommutabilitate ſimplam veritatis ſcientiam habentibus credulis. Et *Apoſtolus* 1.*Cor.*3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, fides Ieſu Chriſti.

In quarta tangit formam duplicem, ſcilicet, diſtinctionis materiæ ſecundum illum actum formæ, quo diſtinguit formatum ab aliis, cum dicit [In quatuor libris, &c.] Et modum probationum ſuarum quibus vtitur ſecundum actum formæ quo agit, & eſt principium actionum, cum dicit [In quo maiorum exempla, &c.] Et exempla referuntur ad ſimilitudines quibus vtitur: doctrina autem ad auctoritates, & rationes alias.

In quinta tangit finem, cum dicit [In quo per Dominicæ, &c.] Et ſyncera profeſſio fidei eſt finis per ſe: proditio autem hæreſis eſt finis per accidens: & hos fines conſequi contingit vno & eodem actu: quia manifeſtatio veritatis eſt deſtructio falſitatis. Vnde *Dion. in Epiſtola ad Policarpum Epiſc.* Hoc quid rite iuxta legem veritatis oſtenſo: quodlibet quod ſe aliter habeat, & veritatem ſimulet, arguetur.

In ſexta & vltima tangit modum agendi triplicem, ſcilicet, pertingentiæ ad veritatis aditum per rationes fidei, & excludendo erro-

res

res, & hoc *ibi* [Aditum demonſtrandæ, &c.] Tertio tangit modum inter proprium inuentum, & alienum *ibi* [Sicubi vero parum, &c.] Secundo tangit modum inter ſubtile & groſſum, cum dicit [Temperato inter vtrumque.

Et lucernam veritatis, &c.] *Matth.* 5. Neque accendunt lucernam, & in abſcondito ponunt, &c. Lucerna autem eſt lux in teſta: & hic ponitur pro intellectu rationis in litera: quia ſicut dicit *Commentator ſuper primum cap. de di. no.* Nihil aliud eſt auctoritas quam rationis reperta veritas, ob poſteritatis vtilitatem ſcripto commendata. Sequitur.

Quid ſit auctoritas.

Non à paternis limitibus, &c.] Fecit Magiſter ſicut docet *Dionyſ. lib. de di. no. cap.* 2. Vniuerſaliter non audendum eſt dicere, nec etiam cogitare aliud de ſuperſubſtantiali & occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex ſacris eloquiis ſunt expreſſa.

Non ergo debet labor hic, &c.] Hæc eſt pars ſecunda totius procœmij, in qua determinantur huius voluminis vtilitates ex parte auditoris, vel lectoris: & tangit tria, ſcilicet, cui vtile eſt, ſcilicet, impigro indocto: & primum notat ſtudium, quod innuit operis aliquam difficultatem: ſecundum autem notat ſcientiæ indigentiam, quod facit inquiſitionem, quia non quæritur niſi quod non habetur. Secundo tangit rationem vtilitatis ex breuitate, cum dicit [Breui volumine, &c.] Tertio tangit rationem vtilitatis ex materia, cum dicit [Patrum ſententias] Et nota quod *Auicemna* dicit, quòd ſententia eſt conceptio definita & certiſſima. *Iſaac autem in lib. diffinitionum* fere idem dicit ſic: Sententia eſt conceptio alterius partis contradictionis. Et à certitudine harum ſententiarum quæ hic collectæ ſunt, vocatur Liber ſententiarum.

Sententia quid eſt.

In hoc autem tractatu, &c.] Hic tangitur vltima pars totius procœmij, in qua Auctor tangit habitudinem ſui ad legentes, & tangit tria, ſcilicet, qualem deſiderat lectorem, quia pium, fidelem, & beneuolum ex charitate. Vnde *Bern. ſuper cant. ſerm.* 1. Ante carnem diſciplinæ ſtudiis edomitam, & mancipatam ſpiritui, ante ſpretam & abiectam ſeculi pompam & ſarcinam, indigne ab impuris lectio ſancta præſumitur. Secundo tangit qualem, & vbi vult habere correctorem, quia liberum. Eſt autem corrector liber, ſicut & homo liber. Dicit autem *Philoſophus*, quod dicimus hominem liberum cum ſui tantum cauſa eſt, & non alterius: ita etiam corrector eſt liber, quando tantum corrigit cauſa correctionis, & non cauſa ſubſannationis vel inuidiæ: & de hoc bene dicit *Aug. 2. de Trin. cap.* 1. ſic: Magis amabo inſpici à rectis, quam timebo morderi à peruerſis: gratanter enim ſuſcipit oſculum columbinum pulcherrima & modeſtiſſima charitas. Dentem autem caninum vel euitat cautiſſima humilitas, vel retundit ſolidiſſima veritas: magiſque optabo à quolibet reprehendi, quàm ſiue ab errante ſiue ab adulante laudari. Tertio terminat procœmium in hoc quod titulos ad faciliorem adiungit inuentionem.

LIBRI PRIMI
SENTENTIARVM
PETRI LOMBARDI,

DISTINCTIO PRIMA.

A

De materia huius libri, & librorum diuiſione.

VETERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine: etiam atque etiam conſiderantibus nobis, præuiâ Dei gratiâ, innotuit Sacræ paginæ tractatum circa res, vel ſigna præcipue verſari: vt enim egregius Doctor Aug. ait in lib. de Doctrina Chriſtiana, Omnis doctrina vel rerum eſt, vel ſignorum: ſed res etiam per ſigna diſcuntur. Proprie autem hic res appellantur, quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur: ſigna vero quorum vſus eſt in ſignificando. Eorum autem aliqua ſunt, quorum omnis vſus eſt in ſignificando, non in iuſtificando, id eſt, quibus non vtimur niſi aliquid ſignificandi gratia, vt aliqua Sacramenta legalia. Alia quæ non ſolum ſignificant, ſed conferunt quod intus adiuuet: ſicut Euangelica Sacramenta. Ex quo aperte in- Lib. 1. c. 2.

telligitur, quæ hîc appellentur ſigna, res illæ videlicet quæ ad ſignificandum aliquid adhibentur. Omne igitur ſignum etiam res aliqua eſt. Quod enim nulla res eſt, vt in eodem Aug. ait, omnino nihil eſt. Non autem è conuerſo omnis res ſignum eſt: quia non adhibetur ad ſignificandum aliquid. Cumque his intenderit theologorum ſpeculatio ſtudioſa atque modeſta, diuinam Scripturam formam præſcriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce aperire volentibus diſſerendum eſt: & primum de rebus, poſtea de ſignis diſſeremus.

DIVISIO TEXTVS.

VETERIS ac nouæ legis, &c.] Doctrina iſtius Libri quæ modo diſputationis procedit, & ad perfectionem intellectus ſecundum ſcientiam Theologiæ eſt ordinata, diuiditur in tres partes totales, in quarum prima modo proœmiali proponit ea de quibus vt ſubiecti partibus eſt hæc doctrina. In ſecunda autem exequitur quæſita circa ſubiectum, & partes ipſius: vt de ſubiecto & paſſionibus eius ſcientia habeatur. Quia vero materia diffuſe per quatuor partes tractatur in Libro, & quædam partes ipſius occultæ ſunt, quædam autem magis manifeſtæ: ſicut de æternis, & de his quæ erunt poſt finem mundi, occultæ: de creatis autem magis manifeſtæ: ideo in Epilogo in fine Libri repetit ea de quibus dixit. Secunda autem pars incipit in principio ſecundæ Diſtinctionis *ibi* [Hæc itaque vera & pia fide, &c.] Tertia vero incipit in fine quarti Libri *ibi* [Hæc de pedibus] Prima harum partium continetur in hac præſenti Diſtinctione, & diuiditur in duas partes. In prima enim parte inueſtigat diuidendo & definiendo per auctoritates Sanctorum ea de quibus tractabit vt de ſubiecto. Secundo executurus ea ſummatim colligit, & tangit ordinem quo exequitur: & hoc in vltimo capitulo iſtius Diſtinctionis *ibi* [Omnium igitur quæ dicta ſunt, &c.] Prima harum adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per auctoritates & diuiſiones & diſtinctiones quærit, De quo vt de ſubiecto ſit tota Theologia? Secundo autem tangit dubia circunſtantia quæ determinauit *ibi* [Notandum vero quod idem Aug. &c.] Prima harum adhuc ſubdiuiditur in duas, ſecundum quod duo exiguntur ad ſcientiam, ſcilicet, vt ſciatur de quo eſt vt de ſubiecto, & vt ſciatur quid quæritur de illo, id eſt, quæ paſſiones illius ſubiecti & partium eius, ſiue quæ proprietates eius inueſtigentur. Prima harum continet primum capitulum, vbi Magiſter probat tractatum Theologiæ verſari circa res & ſigna. Secunda autem incipit in ſecundo capit. *ibi* [Id igitur in rebus, &c.] Et hoc ideo inducitur: quia tam res quam ſigna communioris ſignificationis ſunt quam in hac ſcientia intendantur: & ideo non omnes proprietates rerum, nec omnes proprietates ſignorum inquiruntur hîc: & ideo oportet determinare ſecundum quas proprietates de rebus & ſignis inquiratur.

ARTICVLVS I.

Quomodo inueſtigat ſubiectum Theologiæ?

OBiicitur autem contra hanc diffinitionem, ſicut dicit Philoſophus. Quoniam de ſubiecto oportet relinquere & ſupponere quia eſt: ergo ſi oportet præſupponere, male facit Auctor inueſtigando ſubiectum ſcientiæ iſtius.

2 Item, Auicemna in primo Philoſophiæ dicit, quod in nulla ſcientia idem eſt ſubiectum, & quæſitum in ea: ſed, vt dicit Auctor, circa res & ſigna verſatur ſpeculatio Theologiæ: ergo res & ſigna non debent quæri in ea: ſed Auctor quærit, ergo peccat.

RESPONSIO eſt ad hoc, quod eſt ſcientiam conſiderare duobus modis: vno modo in comparatione ad materiam de qua eſt ſcientia, & ſic proprie ſcientia vocatur, & non quærit ſubiectum ſuum, ſed ſupponit: alio modo prout eſt doctrina quæ faciliori modo diſcendi procedere habet, vt dicit Philoſophus, & ſic quædam ſcientiæ inueſtigant ſua ſubiecta: præcipue quando ſunt occultæ, vt in ſcientiis altis, quarum altiſſima eſt Theologia: & per hoc patet ſolutio ad vtrumque. *Solutio.*

In primo igitur capitulo Magiſter tangit quinque, quorum primum eſt probato ſubiecti, per ductiuum in illud quod eſt gratia Dei præuia. Secundum autem eſt probatio ipſius per auctoritatem *ibi* [Vt enim egregius, &c.] Tertium eſt exemplatio rerum & ſignorum *ibi* [Proprie autem hic, &c.] Quartum concluſio ad alterum, quod ſcilicet quilibet aduertit hanc eſſe formam Scripturæ *ibi* [Cumque his intenderit, &c.] Quintum & vltimum eſt de ordine procedendi in partibus *ibi* [De his igitur nobis, &c.] Litera patet ex diffinitione.

ARTICV

ARTICVLVS II.

Quid ſit ſubiectum Theologiæ?

SEd obiicitur de hoc quod dicit, ſacram Scripturam eſſe circa res & ſigna. Et quæruntur quatuor, quorum primum eſt, Quid ſit Theologiæ ſubiectum? Secundum, Vtrum ipſa ſit ſcientia vna, vel plures? Tertium, Vtrum ſit ſpeculatiua, vel practica? Quartum de modis expoſitionum, & probationum eius.

Lib. 1. de Doct. Chriſtian. cap. 2.

Circa primum proceditur ſic: Aug. hic dicit, quòd verſatur circa res & ſigna: & circa quæ verſatur ſcientia, inquirendo paſſiones & differentias, hæc ſunt ſubiecta ipſius: ergo res & ſigna ſunt ſubiectum Theologiæ.

2 Sed contra Dicit Magiſter Hugo in 1. lib. de ſacramentis, quòd opera reſtaurationis ſunt materia ſacræ Scripturæ: opera autem conditionis materia aliarum ſcientiarum: non omnes autem res pertinent ad opera reſtaurationis: ergo res vniuerſaliter non ſunt ſubiectum, vel pars ſubiecti huius ſcientiæ.

3. Præterea Theologia dicitur à theos quod eſt Deus, & logos ſermo: ergo ipſa eſt primo de Deo: & ſermo ſcientiæ eſt de ſuo ſubiecto: ergo videtur quòd ipſa ſit ſcientia de Deo vt de ſubiecto.

4 Item, Scientiæ differunt nobilitate ſecundum differentiam & nobilitatem ſubiectorum, vt dicit Priſcianus: cum ergo Theologia ſit ſcientia nobiliſſima, ipſa erit nobiliſſimi ſubiecti: & hoc non eſt niſi Deus: ergo Deus eſt ſubiectum eius.

5 Sed adhuc videtur quòd literale & ſpirituale ſunt ſubiectum, eo quod illa vniuerſaliter in ea tractantur: hoc autem eſt ſubiectum circa quod verſatur ſcientia vniuerſaliter: ergo literale & ſpirituale ſunt ſunt ſubiectum Theologiæ.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quòd ſubiectum ſcientiæ dicitur multipliciter, ſcilicet, generaliter, & ſpecialiter. Generaliter ſic vt omne illud dicatur ſubiectum eſſe vel pars ſubiecti, de quo tractatur in ſcientia: & ſic verum eſt quod dicit Auguſt. quòd res & ſigna ſunt ſubiectum: non tamen abſolute in eo quòd res, nec abſolute in eo quòd ſigna: ſed in quantum faciunt aliquo modo ad beatitudinis participationem: & hoc notat Auguſt. cum infra ſubdit, dicens: Id vero in rebus conſiderandum eſt, quòd res aliæ ſunt quibus fruendum eſt, &c. Ac ſi dicat, Theologia non ſpeculatur res inquantum res ſunt abſolute, ſed prout ordinantur ad perfectionem beatitudinis & fruitionis, ad quas quædam ordinantur vt beatificantes, quædam autem vt adiuuantes & diſponentes ad beatitudinem ſicut vtilia. Similiter dicendum eſt de ſignis, quòd non conſiderantur in generali acceptione ſignorum, ſed prout demonſtrant non continendo, vel demonſtrant continendo gratiam, quæ eſt propria diſpoſitio ad beatitudinem. Alio modo dicitur ſubiectum ſpecialiter, circa quod negotiatur ſcientia probando de ipſo proprietates quæ paſſiones dicuntur, & differentias per principia, ſcilicet, propria: & ſic quidam antiqui dixerunt quòd credibile generaliter acceptum, eſt ſubiectum Theologiæ. Voco autem credibile generaliter acceptum, præambulum atticulo, ſicut Deum eſſe veracem, Deum eſſe, ſacram Scripturam à Spiritu ſancto eſſe factam, Scripturam non poſſe excidere, & huiuſmodi. Et ſimiliter articulos qui ſecundum diuiſionem eorum qui ediderunt, Credo in Deum, ſunt 12. ſecundum autem diuiſionem aliam, quæ eſt ſecundum res credendas in Credo in vnum Deum, poſitas, ſunt 14. Et etiam illud quod ſequitur ad illa duo ex parte bonorum morum, vt fornicationem eſſe mortale, & huiuſmodi: de iſtis enim probatur, omne quod probatur in ſacra Scriptura. Speciale autem dicitur ſubiectum, id quod eſt dignius inter conſiderata in ſcientia, & ſic ſubiectum huius ſcientiæ Deus eſt, à quo denominatur: non autem abſolute tantum eſt ſubiectum, ſed ſecundum quod ipſe eſt alpha & ω, principium & finis: quia ſic ea quæ ſunt in ipſo, cõſiderantur in iſta ſcientia, tanquam principia ab ipſo, quæ repræſentant indicia ſui factoris: ſicut dicit Auguſt. quod omnia clamant: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Secundum autem quod ipſe eſt finis, ſic conſiderantur propter ipſum ordinata ad finem illum, vt diſpoſitiones ordinantes, ſicut virtutes, dona, ſacramenta, & huiuſmodi.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Aug. tangit ſubiectum ſecundum generalem acceptionem ipſius, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd opera reſtaurationis large ſumuntur ab Hugone, ſecundum quod reſtaurationem attingunt quocumque modo, ſcilicet, vt reſtaurantia effectiue, ſicut Deus Trinitas: ſiue per modum mediatoris, ſicut Verbum incarnatum & paſſum: ſiue per modum diſponentium, ſicut differentiæ gratiarum: ſiue per modum oſtendentium, ſicut ſigna veteris & nouæ legis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio bene procedit de ſubiecto ſpecialiſſime dicto, vt patet ex prius habitis. Per idem etiam patet ſolutio ad ſequens.

AD VLTIMVM dicendum, quòd literale & ſpirituale non tangunt id quod eſt ſubiectum in hac ſcientia, ſed potius modum quendam expoſitionis ipſius, ſecundum quod ipſa eſt doctrina, vt infra dicetur.

ARTICVLVS III.

An Theologia ſit vna ſcientia, vel plures?

SEcundo quæritur, Vtrum ipſa ſit ſcientia vna? Et videtur, quòd non: quia dicit Phiphus, quod ſcientia eſt vna, quæ eſt vnius generis ſubiecti: ſed res & ſigna non ſunt vnius generis ſubiecti: ergo non eſt de eis ſcientia vna. 1. poſt. tex. 43.

2 Item, Agitur in hac ſcientia de vita Patriarcharum, de ſtatu Angelorum, de creatione vniuerſitatis rerum, & de moralibus, & de diuinis, quæ à Philoſophis in diuerſis ſcientiis tractantur: ergo videtur, quòd hæc ſcientia non ſit ſcientia vna.

3 Præterea

3 Præterea, dicit Philoſophus, quòd eſt ſcientia vna, quæ ſpeculatur ens inquantum ens, & ea quæ ſunt entis inquantũ ens eſt: & hęc non eſt vna ſcientiarũ particularium, ſed eſt ſciẽtia vniuerſalis: igitur cum res & ens conuertantur, ſcientia conſiderans res inquantum res, & ea quæ ſunt rei, non erit vna ſcientia particularis, ſed vniuerſalis. Inde ſic: Scientia vniuerſalis licet non vniatur genere vno, vnitur tamen proportione ad vnum: ſicut prima Philoſophia, quæ conſiderat partes entis, ſecundum quod per analogiam reſpiciunt ſubſtantiam: ergo videtur quod ſic debeat facere iſta ſcientia: ſed patet quod ſic ad vnum non poſſunt reduci quæ quæruntur & tractantur in ea: ergo videtur, quòd nec genere, nec proportione ſit vna: & ita nullo modo vna eſt.

Solutio SOLVTIO. Dicendum eſt, quòd hæc ſcientia vna oſt proportione non ad vnum quod ſubiectum ſit aliorum, ſicut ſubſtantia ſubiectum eſt accidentium: ſed proportione ad vnum quod eſt finis beatificans: quia ſic beatificabile conſiderabitur vt participans illud, & diſpoſitiones beatificantes vt remouentes à contrario: & res huius mundi vt adiuuantes & adminiculantes: vt plane patet in litera ex auctoritatibus Auguſt.

AD PRIMVM dicendum, quòd licet tractata in hac ſcientia non ſint vnum ſuppoſito & ſubiecto: ſunt tamen vnum in ratione proportionis dictæ.

AD ALIVD dicendum, quòd res creatæ in mundo, & vita Patriarcharum, & huiuſmodi, non conſiderantur in hac ſcientia ſecundum ſe, ſed ſecundum rationẽ determinatam: ſi enim conſideraret hæc ſcientia elementa mundi & elementata, deberet inquirere de principiis actionum & paſſionum ipſorum, & cæteras proprietates quæ inquiruntur in naturali Philoſophia. Sed accipit ea prout in vſum veniunt eius qui ad beatitudinem progreditur: in vſum, dico, ſecundum intellectum meum in cogitando per ipſa Creatorem, vel ſecundum opus in adiuuando ad beatitudinem, ſecundum quod dicitur in Cantic. 2. Læua eius ſub capite meo, &c. Similiter actus Patrum accipit non vt actus particulares, quia ſic non eſt de ipſis ſcientia: ſed vt exempla quædam quæ habent vim principiorum in moribus, vel fide: ſcientiæ enim quæ eſt vt boni fiamus, proprius eſt ille modus qui eſt per exempla, eo quod ipſa ſunt operibus magis apta quam vniuerſalia: & ſic patet qualiter omnes actus Patrum in rationem vnam vtilem incidunt, & hoc modo ſunt de ſcientia iſta.

AD ALIVD dicendum, quod iſta ſcientia non eſt vniuerſalis vniuerſalitate entis, vel ſubiecti, ſicut prima Philoſophia: quia non accipit res inquantum ſunt res, ſed potius (ſicut ſupra habitum eſt ex auctoritate Auguſtini) vbi determinat quid in rebus conſiderat tractatus huius ſcientiæ.

ARTICVLVS IV.

An Theologia ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica?

TErtio quæritur, vtrum ipſa ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica? Et videtur, quòd non ſit practica: quia ſic dicit Philoſophus, Practicæ omnes quæruntur alterius gratia, quia propter opus: & ideo nulla earum digna eſt vocari nomine ſapientiæ liberæ: ſed hæc ſcientia digniſſima eſt: ergo non eſt quæſita propter aliud, & vocatur principaliter nomine ſapientia, & inter omnes ipſa liberrima eſt: ergo ipſa non eſt practica.

2 Item, Perfectum in ſciẽtia, & imperfectum non differunt genere: ſed perfectio huius ſcientiæ eſt contẽplatio Dei in patria: ergo ſcientia quæ eſt in via, licet imperfectius, eſt ad idem: contemplatio autem veritatis, præcipue primæ veritatis & ſummæ, eſt perfectio intellectus ſpeculatiui: ergo videtur, quòd iſta ſcientia ſit ſpeculatiua.

Sed contrà. SED CONTRA: Vita Patrum, prophetia, & Euangelia, & lex, & epiſtolæ, & omnia ſigillatim quæ ſunt in ea, ſunt præcepta tendentia in obſeruationem mandatorum in opere: ergo erit moralis, vel illi ſubalternata.

4 Item, Iacob. 1. Qui perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit: ergo videtur, quòd ſit ad opus, & non ad ſpeculationem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd iſta ſcientia ex fine determinanda eſt: finis autem dicitur ad Titum. 1. vbi dicitur: In agnitionem veritatis quæ ſecundum pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ. Et ibi dicit Gloſſa, ſecundum pietatem, id eſt, Chriſti religionem. Et hoc ideo dicit: quia eſt veritas in liberalibus artibus, ſed quæ nihil pertinet ad Chriſtianam religionem. Veritatis autem quæ ſecundum pietatem eſt, ſunt duo: vnum ſcilicet, ſecundum pietatem cultus Dei in ſe & in membris, ad quod pertinent omnia promouentia cultum illum. Alterum autem eſt finis intentionis, & hic eſt coniungi intellectu & affectu & ſubſtantia cum eo quod colitur prout eſt finis beatificans: & ideo iſta ſcientia proprie eſt affectiua, id eſt, veritatis quæ non ſequeſtratur à ratione boni, & ideo perficit & intellectum & affectum. Talis autem finis in rebus creatis non inuenitur: & ideo Philoſophi non tractauerunt huiuſmodi ſcientiam: ſed diuiſerunt vnam ad verum quod eſt in rebus, aliam autem ad bonum quod eſt in ipſis.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd iſta ſcientia principaliſſime dicitur ſapiẽtia: eo quòd ipſa eſt de altiſſimis, & altiſſimo modo: quia de Deo per principia fidei: aliæ autem ſcientiæ quæ à Philoſophis ſunt inuentæ, etſi ſapientiæ dicantur, quia ſunt de altis: non tamen ſunt altiſſimo modo, ſed potius per principia quæ ſub ratione ſunt. Sic dico etiam, quòd ipſa vel ſola libera eſt, vel aliis liberior: dicitur enim ſcientia libera (ſicut dicitur Philoſophus) vt homo liber, ſcilicet,

ſcilicet, quia gratia ſui, & non propter alterum eſt: & hoc eſt propter ſcitum quod quæritur in illa, quod propter ſe deſideratum eſt: hoc autem præcipue Deus eſt, quem omnes ſcire ſcientia beatificante deſiderant: & ideo libera eſt: quia hoc ſcitum non quæritur propter aliud, ſed propter ſe.

Ad id quod vlterius obiicitur, dicendum quòd non quæritur cognitio ad veritatem per intellectum tantum, ſed per affectum & ſubſtantiam: & ideo non eſt intellectiua, ſed affectiua: quia intellectus ordinatur ad affectum vt ad finem.

Ad aliud quod contra obiicitur, dicendũ eſt quòd finis doctrinæ illius determinatur ad Titum 1. vbi dicitur: Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Finis autem ſcientiæ duplex eſt, ſcilicet, vltimus, & ordinatus ad illum. Qui à quibuſdam finis vocatur vltimus, veritas eſt affectiua beatificans: finis autem citra illum eſt, vt boni fiamus. Nec tamen ſequitur quòd ipſa ſit moralis Philoſophia, vel illi ſubalternata: moralis non eſt, quia mores non ſunt vltimus finis in ea, vt habitum eſt: ſubalternata non eſt, quia ſcientia ſubalternata accipit principia & cauſas ſubalternantis: ſed iſta ſcientia non accipit ab aliqua, ſed propria habet principia fidei & proprias cauſas ſecundum intentionem meriti, & ideo non accipit ab aliis, ſed aliæ famulantur ei.

ARTICVLVS V.

De modis exponendi ſacram Scripturam.

Qvarto & vltimo quæritur de modo expoſitionum & probationum eius. Et obiicitur ſic: Omnis ſcientia diſtincta ab aliis proprium habet habitum regentem & proprium inſtrumentum, quibus procedit ad vſum & ad opus ſicut rationalis Philoſophia opinionem, & ſyllogiſmum, vel argumentum: hæc ſcientia diſtincta eſt ab aliis: ergo proprium habet habitum regentem in ea, & inſtrumentum.

Solutio. Qvod concedimvs, dicentes quòd habitus eius lumen fidei eſt: inſtrumentum autem duplex ſecundum duplicem finem doctrinæ & artis, qui duplex finis promiſſus eſt in auctoritate Apoſtoli, ſcilicet, exhortari in doctrina ſana, & contradicentes reuincere. Et quoad exhortationem habet quadruplicem expoſitionem, ſcilicet, hiſtorialem, allegoricam, moralem, & anagogicam: quorum modorum numerus dupliciter poteſt accipi, ſcilicet, quoad exponentem, & quoad expoſita. Quoad exponentem ſic: Primo occurrit ſenſus oſtendens hiſtoriam & ideo hiſtoricus ſenſus eſt in intellectu, ſecundum quod reflectitur ad ſenſum. Circunſtant autem adhuc tria intellectum, ſcilicet, habitus illuminans qui eſt fides, & ſic in ipſo eſt allegoricus ſenſus qui ædificat fidem, ſicut dicit Gregor. Circunſtat etiam ipſum intellectus practicus, & ſic in ipſo per reflectionem ad praxim ſiue opus, eſt ſenſus moralis. Tertium quod circunſtat ipſum, eſt finis beatificans, & ſic in in ipſo per conuerſionem ad ipſum, eſt ſenſus anagogicus. Cum autem non plura circunſtent intellectum, non ſunt plures ſenſus Scripturæ. Penes expoſita numerus iſte accipitur ſic: Scriptura poteſt attendi penes intentum à ſcribente, vel penes intentum a Spiritu inſpirante & illuminante. Si primo modo, ſic eſt ſenſus hiſtoricus: ſi ſecundo modo, intentum à Spiritu, aut eſt reſpectu viæ, aut reſpectu patriæ: ſi reſpectu viæ, aut ſecundum verum fidei, & ſic eſt ſenſus allegoricus: aut ſecundum bonum operum, & ſic eſt moralis: ſi autem eſt intentum reſpectu patriæ, tunc eſt anagogicus. Inquantum autem finis eſt, contradicentes reuincere, habet alium modum. Contradicens enim non reuincitur niſi duobus, ſcilicet, probatione veritatis, & manifeſtatione erroris. Hoc autem non fit niſi per argumentationem congruam à ratione auctoritatis, vel naturalis rationis, vel ſimilitudinis congrue ſumptam: & ſic hoc modo argumentatio talis erit inſtrumentum eius, & (vt patet in procœmio) iſte modus eſt ſcientiæ iſtius Libri, alij autem modi ſunt obſeruati in Biblia.

ARTICVLVS VI.

An diuiſio bona ſit in res, & ſigna?

Sed reuertendum eſt iterum ad literam, ad hoc quod dicit Auguſtinus. Omnis doctrina vel rerum eſt, vel ſignorum, &c. Hæc enim diuiſio non videtur eſſe per oppoſita: quia (ſicut infra dicit) Omne ſignum res aliqua eſt: ergo vnum diuidentium prædicatur de altero, & ita non eſt per oppoſita. Lib. 1. de Doct. Chriſtian. cap. 2.

2 Præterea, Cum dicit Auguſtinus. Omnis Doctrina talis, aut intelligitur de doctrina vniuerſali, aut de doctrina ſacræ Scripturæ. Si vniuerſaliter, tunc videtur eſſe falſum: quia dicit Auicem. quod quædam ſcientiæ ſunt de rebus naturæ: quædam autem de his quæ fiunt à nobis: quædam autem de his quæ fiunt ab intellectu, ſicut ſcire de ſermone: quædam autem de his quæ fiunt à mera voluntate, vt ſcientiæ morales: & ita videtur, quod non vniuerſaliter res & ſigna omnem doctrinam comprehendant, præcipue ſecundum quod ſignũ hîc accipitur pro ſacramento demonſtrante & cauſante gratiam. Si autem intelligatur de doctrina iſta tantũ, tunc adhuc videtur eſſe falſum: quia quædam ſunt res & ſigna, ſicut character baptiſmalis, & corpus Chriſti verum, & huiuſmodi.

3 Præterea, Quicquid eſt in ſacra Scriptura, accipitur vt ſignum. Probatio: Antiquis enim omnia contingebant in figura. Res autem mũdi omnes accipiuntur in ratione ſignandi Creatorem: ergo eſt eadem doctrina de rebus & de ſignis: non ergo vel de rebus, vel de ſignis ſub oppoſitione, ſicut dicit Auguſtinus.

Ad hoc dicendvm, quod diuiſio iſta non eſt per oppoſitas res, ſed per oppoſitas rationes. Rationes autem iſtæ ſunt abſolutum; *Solutio.*

ſolutum, vel ad aliud relatum ſecundum rationem ſignificandi. Abſolutum autem vocatur hîc res: eo quod intentio nominis rei non dicit relationem ad aliquid, ſicut ſignum relationem ſigni ad ſignatum: quod probatur per rationem ſigni poſitam in principio quarti. Signum eſt quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, facit aliquid in notitiam venire. Res autem abſoluto intellectu accipitur à ratione ſigni, & licet quandoque accipiatur in ratione vtilis, & ſic ad aliquid referatur, tunc etiam relatio illa non habet rationem relationis ſigni: & ſic patet, quòd eſt per oppoſitas rationes, licet ſuppoſita quandoque ſint eadem.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut in originali in primo, ſcilicet, de Doctrina Chriſtiana, Auguſtinus intelligit vniuerſaliter de omni doctrina: ſed tunc res accipitur, ſiue ſit cauſata à natura, ſiue à noſtro opere. Signum autem large accipitur pro inſtituto ad ſignandum: & ſic patet qualiter comprehendit diuiſionem Philoſophi. Si autem dicamus, quòd accipitur ſpecialiter pro doctrina ſacræ Scripturæ: tunc tota eſt de rebus & ſignis, ſicut ſupra eſt expeditum in quæſtione de ſubiecto Theologiæ.

AD HOC quod obiicitur, quòd idem eſt res & ſignum, dicendum quòd non ſecundùm idem, nec ſecundum eandem rationem: ſicut character ſignum eſt gratiæ, & res tinctionis exterioris: & corpus Chriſti verum res reſpectu ſpecierum viſibilium, & ſignum reſpectu gratiæ conſequentis.

ARTICVLVS VII.

An Sacramenta veteris legis conferebant gratiam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quod [ſignorum aliqua ſunt quorum omnis vſus eſt in ſignificando, non in iuſtificando, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd ſacramenta veteris legis gratiam conferebant. Sed contra: Gal. 3. de Patribus legis dicitur. Qui fecerit ea, viuet in illis: ſed vita non eſt niſi per gratiam: ergo opera ſacramentorum veteris legis gratiam conferebant.

2 Item, Hugo de ſancto Victore in libro de ſacramentis, 8. parte primi libri dicit ſic: Ex quo homo à ſtatu primæ incorruptionis lapſus, in corpore per mortalitatem, & in anima per iniquitatem ægrotare cœpit, continuo Deus reparando homini in ſacramentis ſuis medicinam præparauit: ſed non præparauit tunc niſi per ſacramenta veteris legis: ergo ipſa erant medicina, & non niſi per gratiam: ergo &c.

Sed contra. SED CONTRA: Apoſtolus ad Gal. 3. Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, vere ex lege eſſet iuſtitia: ſed per legem non eſt iuſtitia: ergo lex ex ſuis ſacramentis legalibus iuſtificare non potuit.

2 Item, Ad Heb. 9. dicitur, quòd fuerunt iuſtitiæ carnis vſque ad tempus correctionis impoſitæ: ergo non fuerunt iuſtitiæ ſpiritus.

3 Item ibidem, Cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis.

4 Item ibidem, Nunquam potuerunt accedentem perfectum facere: ergo non iuſtificabant.

5 Item, Ad Heb. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem, &c.

Quæſtiuncula. PRÆTEREA quæritur vlterius, Quare dicit Magiſter, vt aliqua ſacramenta legalia, tanquã aliqua contulerant gratiam, & aliqua non? Et dicitur communiter, quòd hoc dicit propter circunciſionem quæ gratiam conferebat, ſicut dicunt Beda & Gregor. ſic: Idem ſalutiferæ curationis auxilium circunciſio in lege contra vulnus originalis peccati præbebat, quod baptiſmus reuelatæ tempore gratiæ facere conſueuit, excepto quod ianuam regni cæleſtis non aperuit.

Sed contra. SED CONTRA: Sacramentum nõ cauſat niſi per modum per quem ſignat: ſed crucunciſio non ſignat niſi per ablationem: ergo non cauſat niſi id quod aufertur: ſed non aufertur gratia, ſed peccatum: ergo non cauſabat gratiæ collationem.

Solutio. 2 Item, Ablatio in parte non eſt ſignum ablationis in toto: ſed in circunciſione pars tantum auferebatur: ergo non cauſabat ablationẽ eius quod totum aufertur, ſed ablationem eius quòd auferebatur in parte: ſed hoc eſt pœna concupiſcentiæ, & non peccatum: quia peccatum in toto, pronitas autem in parte auferebatur: ergo circunciſio non cauſabat niſi pronitatis concupiſcentiæ diminutionem, & non ablationem peccati.

SOLVTIO. Dicendum, quòd triplex erat differentia ſacramentorum veteris & nouæ legis, quarum prima & principalis ſumitur ex parte ſacramenti qua cauſat id quod deſignat. Illa enim tantum ſignificabant gratiam: noſtra autem ſignificant, & cauſant. Secunda eſt ſecundum Hugonem de ſancto Victore, quæ ſumitur ex parte modi ſignificandi, ſcilicet, quod illa ſignificabant noſtra ſacramenta, & ita erant ſigna ſignorum: noſtra autem ſignificant gratiam, & ſunt ſigna rerum. Tertia eſt, quod illis (vt dicit Hugo) imbuebantur antiqui iuſti, qui ianuam regni cæleſtis non inrrauerunt: noſtris autem imbuuntur iniuſti, aut qui volunt iniuſtitiam deponere, & ianuam regni cæleſtis aperuerunt. Vnde Magiſter verum dicit.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd Apoſtolus ad Gal. loquitur de decalogo, & non de operibus ſacramentorum. Vel dicatur (ſicut antiqui Magiſtri dixerunt & bene) quod eſt operantis opus, & quod eſt operatio ipſa, & hæc attenditur ſecundum radicem à qua egreditur, quæ in antiquis ſanctis fuit charitas Dei inſtituentis ſacramenta, & obedientia legis, & quoad hoc conferebant vitam. Eſt autem opus operatum ſicut immolatus hircus vel vitulus, & hoc nihil conferebat: in ſacramentis autem nouæ legis vtrumque confert.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt præparatio ſecundum rationem ſignificandi, & hanc Deus fecit ab initio mundi ex quo peccauit homo, & in lege naturæ, & Moyſi. Eſt etiam præparatio medicinæ ſecundum rationem

tionem cauſandi, & hanc non exhibuit vſque ad Noui Teſtamenti inceptionem. Auctoritates autem quæ inducuntur in contrarium, loquuntur de operibus operatis.

Ad quæſtiunculam. AD ID quod vlterius obiicitur de circunciſione, dicendum quòd ſicut probat obiectio, circunciſio non deleuit peccatum niſi indirecte, quod qualiter fuerit ſic patet: Culpa originalis & ille reatus qui eſt carentia viſionis Dei, annexa fuerunt, & ſimiliter his annexum eſt incendium fomitis: & ſi directe deberet tolli peccatum, oporteret quod aliquid per ſe tolleret peccatum, & per conſequens incendium fomitis diminueret: nunc autem circunciſio perſonæ diminuit incendium quod in parte tollitur: ſed quia hoc diminui non poteſt niſi tollatur reatus carentiæ & culpa, quæ non poſſunt in parte ſed in toto tolli: ideo per conſequens circunciſio aufert culpam. Et hoc eſt quod dixerunt antiqui Magiſtri, quòd circunciſio non per ſe, ſed per meritum fidei deleuit culpam: & hoc non directe ſignificabat, ſed indirecte, ſignificatum ſuum ponendo ſuper id quod poſterius eſt ſecundum naturam in deletione peccati. Quia vero homo non poteſt eſſe in ſtatu medio inter culpam, & gratiam: ideo deletionem culpæ ſequitur collatio gratiæ, & ſic indirecte per accidens conferebat gratiam, & propter hoc excipitur à Magiſtro ab aliis ſacramentis veteris legis, quæ nullo modo ſecundum ſe gratiam conferebant: non ideo quòd ſit ex lege circunciſio, ſed ex patribus.

AD AVCTORITATEM Bedæ dicendum, quòd conferebat, ſed non eodem modo: quia baptiſmus operatione directa, circunciſio autem indirecta.

EXPOSITIO TEXTVS.

ITera ſic exponitur [Præuia gratia Dei] quia intellectus ſacræ Scripturæ quærit reuelationem: vnde Pſal. 118. Reuela oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege tua [diligenti indagine] id eſt, diligenti inquiſitione. [Etiam atque etiam] quia per lectionem & meditationem, vel rationem & reuelationem, vel literaliter & myſtice [Speculatio ſtudioſa] quoad exercitium [modeſta] ne limites fidei tranſgrediatur [Primum de rebus] in tribus primis libris [& poſtea de ſignis] in quarto libro.

SED CONTRA: Iam ſupra dixit, quòd res per ſigna diſcuntur: ſed principium cognoſcendi aliquid eſt prius illo: ergo prius de ſignis; quam de rebus eſt agendum.

2 Præterea, Signum facit rei notitiam: ergo eſt prius illo.

SOLVTIO. Hoc eſſet verum ſi ſignum & res acciperentur in eodem ordine, ſcilicet, quòd ſignum eſſet illius rei ſignum, de qua eſt locutio: ſed hoc non eſt verum: quia res ſunt fruibiles, & vtibiles, fruentes & vtentes, quæ non per ſe ſignificantur illis ſignis, de quibus agitur in quarto: & ideo obiectio illa non procedit.

De rebus communiter agit.

B ID ergo in rebus conſiderandum eſt, vt in eodem Auguſtinus ait, quòd res aliæ ſunt quibus fruendum eſt: aliæ quibus vtendum eſt: aliæ quæ fruuntur, & vtuntur. Illæ quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. Iſtis quibus vtendum eſt, tendentes ad beatitudinem, adiuuamur, & quaſi adminiculamur, vt ad illas res quæ nos beatos faciunt, peruenire, eiſque inhærere poſſimus. Res vero quæ fruuntur, & vtuntur, nos ſumus: quaſi inter vtraſque conſtituti, & Angeli, & Sancti. Frui autem eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. Vti vero, id quod in vſum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt, alias abuti eſt, non vti: nam vſus illicitus, abuſus, vel abuſio nominari debet. Res igitur quibus fruendum eſt, ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Eadem tamen Trinitas quædam ſumma res eſt, communiſque omnibus fruentibus ea: ſi tamen res dici debet, & non rerum omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. Non enim facile poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Res autẽ quibus vtendum eſt, mundus eſt, & in eo creata. Vnde Auguſtinus in eodem. Vtendum eſt hoc mundo, non fruendum, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciantur, id eſt, vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem. In omnibus rebus illæ tantum ſunt quibus fruendum eſt, quæ æternæ & incommutabiles ſunt: cæteris autem vtendum eſt, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Idem

Lib. 1. de Doct. Chriſtian. cap. 2.

Quid frui, & quid vti.

Lib. 1. c. 4.

Rom. 1.

Augùſtinus in 10. libro de Trinitate. Fruimur cognitis, in quibus ipſis propter ſe voluntas delectata conquieſcit: vtimur vero eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt.

ARTICVLVS VIII.

An res bene diuidantur in fruibiles, & vtibiles?

SEquitur, Id ergo in rebus, &c.] In hac parte Magiſter determinat quid in rebus quærendum eſt, eo quòd res ſecundum ſui generalitatem in eo quòd res non quæritur hic, & ponit diuiſionem rerum ſecundum quòd veniunt in hanc ſpeculationem, ſcilicet, quòd ſunt fruibiles, vel vtibiles, vel fruentes & vtentes. Et hanc diuiſionem manifeſtat quatuor modis, ſcilicet, ab effectu, cum dicit [Illæ quibus fruendum eſt, &c.] Secundo ab actu qui eſt fruentis ſuper fruibile, & vtentis ſuper vtibile *ibi* [Frui autem, &c.] Tertio à ſuppoſitis *ibi* [Res igitur quibus fruendum eſt, &c.] Quarto à proprietate *ibi* [In eodem in omnibus rebus, &c.] & per hæc patet ſententia huius partis.

Incidit autem dubium ſuper diuiſionem primam quam ponit dicens, quòd rerum aliæ ſunt quibus fruendum eſt. In omni diuiſione diuiſum ſimplicius eſt diuidentibus, & eſt per participationem in vnoquoque illorum: igitur & hæc res diuiſa ſimplicior eſt rebus, & per partipationem eſt in ipſis. Quod ſi detur, Contra: Res fruibilis Deus eſt: ergo Deus aliquid ſimplicius ſe participat, & ſic erit compoſitus.

2 Item, In omni diuiſione diuiſum commune eſt diuidentibus, diuidentia autem ſunt Creator & creatura: ergo aliquid eſt vniuocum Creatori & creaturæ, quod falſum eſt. Probatio conſtat ex eo quòd hæc diuiſio non eſt æquiuoci in ſignificationes: quia non permitteretur diuiſum pluraliter, ſicut non dicimus: Canum alius latrabilis, alius cæleſte ſidus, &c.

3 Item, Non eſt accidentis diuiſio, cum partes ſubſtantiales ſint diuiſo: res enim non accidentaliter prædicantur de fruibilibus & vtibilibus.

Solutio SOLVTIO. Dicendum, quòd Creatori & creaturæ nihil eſt commune vniuoce: nec etiam per analogiam talem, quod idem participetur per prius & poſterius à Creatore & creatura: quia Creator nihil habet per participationē, ſed per eſſentiam & ſubſtantiam. Sed eſt ibi cōmunitas proportionis ad vnum, quod ſubſtantialiter primo conuenit Creatori: abillo autem, & poſterius ſub illo, & ad illud conuenit creaturæ: ſicut vita, ſapientia, & bonum conueniunt Creatori, & creaturæ.

DICENDVM ERGO ad primum argumentum, quòd non procedit niſi vniuoce conueniret diuiſum diuidentibus, quod non eſt verum vt patet ex dictis.

PER IDEM patet ſolutio ad alia quæ ſunt de diuiſo vniuoce conuenienti diuidentibus: nec tamen dico, quòd omnino æquiuoce diuidentibus conueniat: ſed per prius & poſterius conuenit ſecundum determinatum modum prioris & poſterioris.

ARTICVLVS IX.

An beatitudine ſit fruendum?

DEinde obiicitur contra hoc quod dicit [Illæ quibus fruendum eſt, &c.] Beatitudo enim nos beatos facit: ergo beatitudine eſt fruendum. Si forte dicatur, ſicut communiter ſoluitur, quòd cum dicit Aug. quòd res quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt, intelligitur effectiue: beatitudo autem facit beatos formaliter: ſicut albedo facit album formaliter, & pictor facit album effectiue: & ideo beatitudine non eſt fruendum: quia non facit nos beatos effectiue. Si, inquam, ſic dicatur, Contra: Beatitudo eſt poſt quod non deſideratur aliud. Probatio: Beatitudo (vt dicit Boëtius) eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: ergo poſt beatitudinem non remanet aliquid aliud deſiderabilium: ſed vltimum eſt id quo fruimur, quia hoc quietat deſiderium: ergo beatitudine fruimur.

2 Præterea, Omnia vtibilia referenda ſunt ad beatitudinem, vt dicit Auguſt. ergo beatitudo non refertur ad aliud: ergo beatitudine fruimur: quia illo fruimur, quod propter ſe & non propter aliud appetimus.

3 Præterea, Aut beatitudo refertur ad aliud, aut non: ſi ſic, Contra: Quicquid refertur ad aliud, hoc eſt extra ipſum ad quod refertur: beatitudo refertur ad aliud: ergo aliquid bonorum eſt extra beatitudinem relatam: ergo non eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, quod falſum eſt. Si autem non refertur ad aliquid: ergo inhæremus ei propter ſe: ergo non niſi amore: ergo fruimur beatitudine: quia illo fruimur, cui amore propter ſe inhæremus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd duplex eſt beatitudo, ſcilicet, creata quæ conficitur ex bonis gratiæ tranſeuntis in gloriam, & hæc eſt perfectio formalis beatorum, eleuans eos ad hoc quòd immediate poſſint coniungi Deo. Alia autem beatitudo eſt increata, & hæc eſt beatitudo ſubſtantialis, & duobus modis conſiderata, ſcilicet, vt participata à Sanctis, & ſic eſt Deus vt ſummum bonum in Sanctis & beatis: vel vt in ſe, & ſic eſt beatitudo vt in obiecto beatitudinis. Dico ergo, quòd beatitudine increata vtroque modo fruimur: ſed beatitudine creata vtimur cum guſtu gaudij fruitionis: quia illa vnit nos fruibili. Concedimus autem ſolutionem communem, quòd beatitudo creata formaliter nos beatificat, increata autem effectiue vt in obiecto, & vt participata per ſubſtantiam ipſius ſummi boni.

ADID quod contra obiicitur, dicendum quòd poſt beatitudinem formalem

aliud

aliud deſideratur : quia bonum increatum beatificans, vt dictum eſt. Et ad definitiuam Boëtij dicendum eſt, quòd intelligitur de beatitudine increata participata : quia alias non erunt in ea omnia bona cum maximum bonorum deeſſet ſine quo nihil eſt bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd beatitudo creata refertur ad beatitudinem increatam : ſed tamen ipſa eſt vtile, in cuius relatione iam guſtatur fructus beatitudinis increatæ.

AD ALIVD dicendum eodem modo.

ARTICVLVS X.

An creaturæ iuuent hominem ad beatitudinem.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Iſtis quibus vtendum eſt tendentes, &c.] Contra enim videtur eſſe quod dicitur Sap. 14. Creaturæ in odium factæ ſunt, & in muſcipulam pedibus inſipientium : ergo videtur, quòd magis impediant à beatitudine quam promoueant.

2 Item, Auguſt. in lib. de confeſſion. Væ his qui diligunt nutus tuos pro te.

Solutio. SOLVTIO. Vis eſt in hoc quod dicit, tendentes : innuit enim, quod non tendentes non iuuantur. Vel melius dicatur, quòd omnis creatura inquantum indicium oſtendit Creatoris & vſum exhibet, adiuuat ad beatitudinem, ſed inquantum corruptus affectus eſt circa eam eius qui debet vti, impedit & retrahit, & hoc eſt per accidens. Et nota, quòd tribus modis promouet, ſcilicet, oſtendendo viam per veſtigium, & hoc eſt generale omni creaturæ : aut iuuando naturam ad neceſſitatem & ſolatium, ſicut cibi veſtes, & huiuſmodi : aut tertio reducendo hominem in cognitionem ſuæ infirmitatis & miſeriæ, ſicut faciunt illa quæ exercitant hominem.

AATICVLVS XI.

An homines medij ſint inter res vtibiles, & fruibiles ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Res vero quæ fruuntur & vtuntur &c.] Contra : Infra dicit, quòd vtimur hominibus quos diligimus, & etiam Angelis : ergo homines & Angeli continentur ſub vtibilibus : non igitur faciunt tertium membrum in diuiſione.

2 Item, Omne quod eſt, aut eſt finis, aut ad finem : ſed ſicut differunt finis, & id quod eſt ad finem : Sic differunt vtibile, & fuibile: ergo omne quod eſt, aut eſt vtibile, aut fruibile : & ſic peccat tertium membrum apponendo.

3 Præterea, Quæritur vlterius de hoc quod dicit [Inter vtraſque conſtituti, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd vtibilia ſunt ſub homine, & fruibilia ſuper eum. Sed contra : Aug. in lib. de lib. arb. Virtutes ſine quibus recte viui non poteſt, & quibus recte viuitur, maxima bona ſunt : potentiæ autem animæ ſine quibus recte viui non poteſt, & quibus non de neceſſitate viuitur recte, media bona ſunt : ſpecies autem quorumlibet corporum ſine quibus recte viuitur, minima bona ſunt : ergo videtur homo non eſſe in mediis bonis.

4 Præterea, Virtutibus vtimur, vt infra dicet : & tamen Auguſt. dicit ipſas magna bona eſſe.

5 Item, Maius bonum eſt quo bene viuitur & nemo male vtitur, quam quo quis male vti poteſt : ſed virtutibus nemo male vtitur, vt habetur per Auguſt. in huius voluminis ſecundo, diſtinct. 28. ergo virtutes maius bonum ſunt quam homo.

6 Præterea, Hoc eſt medium quod coniungit extrema : ſed extrema ſunt beatificans & beatificabile : ergo illud quod coniungit ea eſt medium : ſed vtibile coniungit ea : ergo ipſum eſt medium : non ergo nos medium ſumus inter vtibilia, & fruibilia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuiſio iſta datur penes ea quæ exiguntur ad progreſſum rationalis creaturæ in Deum : exiguntur autem tria, ſcilicet, progrediens, & via, & terminus. Progrediens eſt homo, via vero vtibile, & terminus fruibile.

AD ID ergo quod primo contra obiicitur, dicendū quòd ſecundum largam acceptionem vtibilis, homo & Angelus ſub vtibili continentur : ſed nihilominus habent & aliam relationem ad viam in fruibile, ſcilicet, vt vtentes & fruentes, & ſecundum hoc quod addunt ſuper vtibile homo & Angelus, ſic conſtituunt tertium membrum in diuiſione.

AD ALIVD dicendum, quòd vtibile in acceptione paſſiua conſideratum, non dicit vtentem, & ſic non ſupponit omne id quod eſt ad finem, ſed tantum id quod eſt vt via ad finem, & non id quod eſt vt progrediens in illa : & ideo finis, & illud quod eſt ad finem, non omnino ſe habent ſicut vtibile & fruibile, niſi vtibile valde large accipiatur prout comprehendit vtentem qui eſt ad finem vt progrediens, & vtibile quod eſt ad finem vt via.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum aliter & aliter accipitur ab Auguſt. in li. de lib. arb. & hic. Ibi enim attenditur cōparatio boni ſecundum ordinem cauſæ ad faciendam certitudinem in vita & opere : vnde maius bonum eſt quod ſe habet vt cauſa immediata & perfecta ad bonam vitam, ſicut virtus, quam id quod ſe habet vt cauſa inſufficiens & remota, ſicut ſunt potentiæ rationalis animæ, voluntas, & intellectus, & aliæ, ſine quibus quidem non eſt vita recta, & tamen non faciunt eam. Species autem corporum, vt pulchritudo, ſanitas, & huiuſmodi, non habent niſi modicam cauſam per accidens & occaſionaliter ad illam. Hîc autem attenditur comparatio inter progreſſum ad beatitudinem, & ea quæ perficiunt illam : & ideo maximum eſt beatificans : medium autem illud quod beatitudinem participat : minimum autem quod non participat, & tamen iuuat ad participationem ipſius. Et non eſt inconueniens diuerſas eſſe comparationes ſecundum diuerſas rationes bonorum.

Ad aliud dicendum, quòd virtutes maxima bona ſunt formata ſecundum perfectionem vitæ: ſed minora ſunt in ordine ad beatitudinis participationem, quam natura rationalis quæ participat eam ſecundum vitam & guſtum. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens.

Ad vltimvm dicendum, quòd virtus eſt medium, & natura rationalis eſt medium diuerſis reſpectibus: virtus enim eſt media vt diſpoſitio iungens, & ſimiliter beatitudo creata. Rationalis autem natura eſt eſt media per participationem vtriuſque extremorum. Ipſa enim participat vſum vtibilis, & fructum beatificantis, & ſic loquitur hic Auguſt.

ARTICVLVS XII.

An diffinitio prima frui ſit bona?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, &c.] Per hoc enim quod dicit [amore] videtur frui eſſe actus virtutis motiuæ. Sed contra: Frui eſt altiſſimus actus patriæ ſecundum quem homo inhæret Deo: ergo erit altiſſimæ potentiæ: hæc autem eſt intellectiua: ergo videtur quod frui ſit actus intelligentiæ vel intellectus.

2 Præterea, Non fit motus in motiua niſi prius fiat apprehenſio intellectiua: ergo non fit inhæſio (qui motus eſt) niſi prius concipiatur per intellectum: ergo conceptio fruibilis per prius conuenit intellectui, quam voluntati: ergo magis debet diffiniri per habitum intellectus, quam voluntatis.

3 Videtur autem è contra, quòd non ſit actus alicuius virtutis: actus enim potentiarum proprij denominantur ab ipſis, vtà viſo videre, ab intellectu intelligere: frui autem non eſt denominatum ab aliqua potentiarum ſimpliciter: ergo videtur, quòd non ſit actus alicuius virtutis ſingulariter.

4 Si propter hoc dicatur, quod ſit actus compoſitus ex actibus plurium virium, Cõtra: Sicut ſe habet potentia ad potentiam, ſic actus ad actum: ſed potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertium: ergo nec actus cum actu: ergo frui non eſt actus compoſitus, nec etiam ſimplex, vt prius probatum eſt: ergo non eſt actus alicuius virtutis animæ.

4 Item, Si eſſet actus cõpoſitus, tunc per habitus plurium potentiarum deberet diffiniri: ſed non diffinitur niſi per habitum vnius virtutis, ſcilicet, amorem: ergo videtur, quòd non ſit actus compoſitus virium aliquarum.

Quæſtiuncula 1. Vlterivs quæritur, Quare diffinitur per amorem: ſunt enim tria pertinentia ad perfectionem inhæſionis, ſcilicet, viſio per fidem, comprehenſio per ſpem, & inhæſio per amorem: ergo deberet frui per omnia illa diffiniri.

2 Præterea, Omne peccatum ſeparat à Deo: ergo per oppoſitum omnis virtus coniungit Deo: ergo qualibet virtute inhæremus Deo, & non tantum amore.

Quæſtiuncula 2. Vlterivs quæritur de hoc quod dicit [alicui rei] Per hoc enim videtur ſignificare, quòd alij quam Deo poſſumus inhærere amore propter ſe. Sed contra: Non fruimur proprie & perfecte & propter ſe, niſi Deo, vt infra dicetur: res autem diffinitur ab eo quod per ſe & proprie & perfecte conuenit ei: ergo frui non debet diffiniri per inhærere alicui rei in genere, ſed Deo.

2 Præterea, Nihil natum eſt quietare deſiderium niſi Deus ſolus. Vnde Auguſtinus in primo confeſſionum. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec ad te perueniat. Inhæſio autem fruitionis in toto quietat deſiderium: ergo non debet diffiniri per rem quamcunque, ſed per Deum tantum.

Sed contra. Sed contra: Aug. Omnis humana peruerſitas eſt frui vtendis, & vti fruendis: ergo contingit etiam frui aliis, non ergo ſolo Deo.

Quæſtiuncula 3. Vlterivs etiam quæritur de hoc quod dicit [propter ſeipſum] Cui enim inhæremus propter amorem, non inhæremus propter ſeipſum: ſed fruibili inhæremus propter amorem: ergo non propter ſeipſum.

2 Præterea, Quidam obiiciunt ſic: Frui eſt amore inhærere, &c. ſed amor eſt creatura: ergo inhæremus creaturæ.

3 Præterea, Quælibet creatura in infinitum diſtat à Creatore: ergo id quod coniungit nos per inhæſionem, ſcilicet, amor, infinitæ eſt diſtariæ ad ipſum: ſed non poteſt eſſe: quia id quod duo coniungit, debet attingere vtrumque coniunctorum.

4 Item, Frui, &c. Sed amor ipſe diligitur propter ſeipſum: ergo amore inhæremus amori propter ſeipſum: & de illo amore eadem eſt ratio: ergo hoc ibit in infinitum.

Solutio. Solvtio. Dicendum ad primum, quòd frui eſt actus affectus ſequentis actum intellectus ſecundum quod huiuſmodi, & non actus affectus ſimpliciter. Et voco affectum voluntatem, & hæc eſt vis altiſſima animæ: quia in illa vt in completiuo perficitur gaudium eius, & quietatur totus affectus. Frui etiam non accipitur vt tantum in ſpeculatione remaneat: quia ſpeculatio de ſe non ponit inhæſionem, ſed poteſt eſſe per diſtantiam rei à ſpeculante: ſed fructus ponit vnionem & guſtum dulcedinis ſubſtantialis intimius in rei complexione & natura fundatæ: & ideo licet intellectus ſit in altiori parte animæ: non tamen ſolus eſt ibi, ſed etiam voluntas & perfectio inhæſionis in fructu eſt penes actum voluntatis.

Ad aliud dicendum, quòd habitualiter vel actualiter ſecundum naturam intellectus prius concipit & contemplatur: tamen penes concipere illud non eſt perfectio inhæſionis & gaudij, ſed penes actum voluntatis: & ideo per habitum voluntatis diffinitur frui, quia etiam actus voluntatis complet ipſum.

Ad aliud dicendum, quòd actus potentiarum duplices ſunt: quidam enim ſunt ipſarum ſecundum ipſas, id eſt, ſecundum quod referuntur ad ſua obiecta abſolute, & illi denominantur ab ipſis, ſicut videre, intelligere, velle: quidam autem ſunt in

eis

eis ſecundum quod vna ordinatur ad aliam, & tunc aliquid præcedentis remanet in ratione actus ſequentis potentiæ : & tales actus quinque ſunt in ordine cognitiuarum ad inuicem tantum, ſicut eſt ſcire, credere, opinari, & huiuſmodi. Scire enim non nominatur nomine alicuius potentiæ : non enim dicitur intellectus, nec rationis ſimpliciter, ſed rationis formatæ ex principiis quorum eſt intellectus : quinque autem ſunt in ordine motiuarum ad cognitiuas, ſicut eſt eligere, vti, frui, & huiuſmodi: & illi non poſſunt ab vna vi denominari : quia nec ſunt vnius abſolute, ſed ſecundum quod ipſa eſt ordinata ad alias.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd potentia non componitur cum potentia ad perficiendum tertiam potentiam, ſed ordinatur bene ad ipſam ad perficiendum alterius rationis actum, quam ſit ille qui eſt ſuus abſolute.

AD ALIVD dicendum, quòd in diffinitione alterius rei non oportet ponere ea quæ ſunt per modum diſpoſitionum præcedentium : ſed ſufficit quòd ponatur forma completiua, & ſic in diffinitione frui ponitur amor, eo quod in illo completur & perficitur.

Ad Quæſtiuncula 1.

AD ID quod vlterius quæritur, quidam dicunt quòd amor in diffiſinitione eius quod eſt frui, non ponitur intellectu ſpeciali charitatis, ſed potius generaliter, ſecundum quod eſt forma quædam omnis virtutis, ſecundum quod dicit Auguſtin. in li. de moribus Eccleſiæ, quod virtus nihil aliud eſt quam ordo amoris: & ideo obiectio non tenet de eo quod ſuccedit fidei, & ſpei : quia illud non ſic eſt formale in omni virtute. Et ſecundum illos oportet dicere, quòd fructus eſt confectus ex omnibus virtutibus. Sed melius videtur nobis, quòd amor ſupponit amorem charitatis : quia ille ſolus amor perfectam cauſat inhæſionem : quia enim ille completiuus eſt fruitionis, ideo ponitur in diffinitione eius: aliæ autem virtutes licet diſponant ex parte ſubiecti, non tamen complent, & hoc ſic patet : viſio enim dicit conuerſionem ſuper præſentiam tantum : comprehenſio autem quæ ſuccedit ſpei, dicit adhærentiam : ſed amor eo quod eſt vitta ſtringens, & acutum mobile, penetrans amatum, vt dicit Dionyſ. dicit inhærentiam.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſufficit quòd virtus Deo coniungat abſolute ad hoc quòd ipſa ponatur in diffinitione fruitionis. Eſt enim duplex coniunctio, ſcilicet, per meritum, & per quendam quaſi contactum. Per meritum enim omnis virtus coniungit Deo : ſed per contactum tripliciter accidit coniunctio, ſcilicet, ſecundum præſentiam, & hic eſt cum intellectus attingit rem in ſua eſſentia, ſed nõ neceſſario tenet & habet eam: vnde aſſimilatur quaſi tactui mathematico, in quo vltima tangentia ſunt ſimul tantum. Secunda eſt quaſi per adhærentiam & tentionem & habere, & hic tactus eſt eius quod ſuccedit ſpei, & aſſimilatur quaſi tactui compactorum. Tertia eſt per inhærentiam quando vnum quaſi ingreditur alterum, & contrahit impreſſiones & affectiones à natura eius : & hic eſt tactus amoris, & aſſimilatur tactui naturali, in quo tangentia agunt & patiuntur ad inuicem, & imprimunt ſibi mutuo ſuas proprietates. Et primus modus coniunctionis eſt vt materialiter diſpoſitio ad fruitionem. Secundus autem & tertius propinque ſe habent: ſed quartus eſt completiuus, & hoc patet ex nomine eius quod eſt fructus : quia hic eſt guſtus dulcedinis quietantis, & guſtus ille non elicitur niſi ex interioribus rei quæ ſunt de natura & complexione eius quo fruimur.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Ad quæſtiunculam 2.

AD ALIVD quod vlterius quæritur, de hoc quod dicit [alicui rei] dicendum, quòd notat Aug. communitatem eius quod eſt frui : quia hoc contingit tot modis, quot contingit finem dilectionis in aliquo ponere : & hoc contingit vno modo ſecundum ſenſum, vt bruta fruuntur cibis, vt dicit Auguſtinus ; ſed improprie ; pro tanto quia licet delectatio ſit in eis vt in fine, tamen non apprehendunt ſufficienter rationem finis : in his autem quæ nata ſunt diſcernere finem per ſe appetendum, aut per ſe appetendo, contingia frui quicumque re magis proprie : ſed in his quæ nata ſunt diſcernere finem delectationis, & actu diſcernunt ſecundum rectam rationem, eſt propriiſſime: & ideo non fruimur niſi Deo proprie : communiter autem contingit & aliis frui, & alia quam rationalem creaturam.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil natum eſt quietare rationalem appetitum niſi Deus, prout progreditur ſecundum rationem rectam: ſed quando auertitur, accipit non quietans vt quietans, propter bonum vt nunc quod apprehendit in ipſo.

Ad quæſtiunculã 3.

AD ID quod vlterius quæritur, de eo quod dicit [propter ſeipſam] dicendum, quòd non ſequitur ſi inhæremus amore, quod non propter ſeipſam : quia ly propter in diffinitione eius quod eſt frui, dicit duplicem cauſam, ſcilicet efficientem, & finalem : ly rei autem etiam ponit materiam in qua fruimur, quæ eſt obiectum actus fruitionis : ſed ly amore dicit cauſam mouentem & incitantem ex parte affectus fruentis, ſicut habitus habet excitare & mouere potentiam ad actum : & hic potius motus formæ quam efficientis.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Creatura à fruimur, ablatiuus poteſt conſtrui cum verbo in ratione formæ, vel in ratione efficientis & obiecti. Et primo modo locutio eſt vera, ſecundo modo falſa.

AD ALIVD dicendum, quòd creatura inquantum eſt de nihilo, infinite diſtat, & non perficit coniunctionem cum Deo : ſed quædam ſunt creaturæ quæ propter ſimilitudinem bonitatis diuinæ à qua creata ſunt, nunquam ſunt à Deo ſeparata, ſed ſemper ipſis habitis habetur Deus, ſicut eſt gratia gratum faciens, & præcipuum inter illa eſt amor charitatis, & illa coniungere poſſunt.

AD VLTIMVM dicendum, quòd cum dicitur, Amor diligitur amore non eſt diuerſus amor in actu verbi, & in materia actus, & in habitu à quo egreditur actus

ille: ſed vnus & idem aliter & aliter ſignificatus. Vnde ſicut non eſt diuerſa viſio qua video parietem, & video me videre: & ſicut non eſt diuerſus intellectus quo intelligo hominem, & intelligo me intelligere: ſic non eſt diuerſus amor quo amo Deum, & amo amare me, vel amorem meum. Et hoc quidem multi dicunt: ſed multi non intelligunt. Cauſa autem huius eſt: quia cum dico, intelligo hominem, tranſit vis intellectiua in hominem per actum intelligendi qui eſt ab intellectu: ergo ſecundum rationem prius eſt in actu eadem vis, & acceptio ipſius: & ſic ex parte motiuarum cum dico, Amo Deum: tranſit enim vis amoris in Deum per actum amoris, & ſic relinquitur quod eadem vis actu tranſit in obiectum. Cum igitur non ſit diuerſus amor, patet quod non abitur in infinitum.

ARTICVLVS XIII.

An prima diffinitio vti ſit bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vti vero eſt id quod in vſum venerit, &c.] Videtur enim peccare diffiniendo vti per vſum: cum idem ſignificent, licet alio modo. Si vero dicatur, quòd ille modus ſignificationis facit ad manifeſtationem diffiniti. Contra: Actus præambuli ſunt potentiis ſecundum rationem: ergo & habitibus. Cum ergo vſus dicat habitum, vti autem actum, potius diffiniendus eſt vſus per vti, quam è conuerſo.

Quæſtiuncula 1.

VLTERIVS obiicitur de hoc quod dicit [Referre ad obtinendum, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd omne illud quod referibile eſt referre debeamus ad rem fruibilem: ſed omne quod eſt in voluntate præter peccatum, referibile eſt: ergo omne voluntarium præter peccatum referendum eſt. Inde vlterius arguitur ſic: Omne quod refertur, accipit rationem meriti à fine: ergo videtur, quòd in omnibus operibus noſtris nihil ſit indifferens: quia indifferens eſt quod nec malum, nec bonum eſt. Hoc idem videtur accipi ab Apoſtolo cum dicit: Siue manducatis, ſiue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 10.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit [Alias abuſus vel abuſio, eſt &c.] Quæritur enim. Quare nõ dicitur abfructus cum fruitur quis quo non eſt fruendum: ſicut dicitur abuſus, cum quis vtitur eo quo non eſt vtendum?

Solutio.

SOLVTIO. Dicimus ad primum tripliciter, ſcilicet, vel quod totum hoc, id quod in vſum venerit, ſit vis vnius dictionis ſimplicis, & ſit circumlocutio vtilis: & ſic bona eſt diffinitio, quia habitus & actus bene diffiniuntur per obiecta. Vel etiam quòd ly vſum diffiniens, non ſit abſolute acceptum, ſed ad finem relatum, & ſic efficitur principium cognoſcendi eius quod eſt vti ſimpliciter accepti. Vel etiam tertio, quod vſus in diffinitione poſitus, ſuperius eſt & genus ad ſuum diffinitum, & ſic tunc accipitur ſecundum diffinitionem Victorini dicentis, quòd vſus eſt actus elicitus frequenter de potentia, ſicut dicimus quandǫ aliquis agit aliquo, quod vtitur eo: ſic enim eſt ſuperius ad vti, quando aliquo ſic agimus, vt ad aliud referamus. Inferiora autem per ſua ſuperiora debent diffiniri.

AD ALIVD quod vlterius quæritur, Vtrum aliquid ſit indifferens? Dicendum ſine præiudicio, quòd voluntatis deliberatiuæ vt deliberatiua eſt ſuorum operum, nihil eſt indifferens ſecundum Theologiam. Quia ſi non referat ea quæ referri poſſunt, vana ſunt: eo enim quod referibilia ſunt, apta nata ſunt habere finem: & ſi non habent: ergo vana ſunt: quia vanum eſt (vt dicit Philoſophus) quod eſt ad aliquem finem quem non includit. Et hoc vocatur otioſum in ſacra pagina, de quo reddent homines rationem in die iudicij, licet modicam. Si autem relata ſunt, tunc bona ſunt. Si vero non ſunt nata ad referendum, tunc ſunt obliquata à fine, vel per veniale, vel per mortale. Sunt tamen opera præter deliberationem facta quæ non veniunt in vſum voluntatis, vt eſt deliberatiua, & hæc bene poſſunt eſſe indifferentia. *Ad quæſtiunculam 1.*

AD ALIVD quod vlterius quæritur, Quare dicitur abuſus & non abfructus? Dicendum, quòd vſus claudit in ſe actum rationis, qui eſt relatio ad aliud & ideo poteſt eſſe recte & non recte, & hoc ſignificat in compoſitione vocabuli: ſed fructus non claudit in ſe niſi quietam voluntatem, & ideo non reſpicit rectum & non rectum ex ſe: ſed ex potentia antecedente: & ideo dicitur peruerſus fructus, ſed ratio peruerſitatis non poteſt ei coniungi in eodem termino, vt dicatur abfructus. *Ad quæſtiunculam 2.*

ARTICVLVS XIV.

An ſint tres res quibus fruendum eſt?

DEinde quęritur de hoc quod dicit [Res quibus fruendum eſt ſunt, &c.] Contra enim eſt quod dicit Damaſc. primo lib. 11. cap. quod tres perſonæ re conueniunt, ratione autem & cognitione diſtinguuntur: ergo ſunt tres res.

2 Item, Statim in litera ſequitur: eadem tamen Trinitas quædam ſumma res eſt: ergo videtur, quòd male dicat res in plurali.

3 Item, Aug. dicit, quòd in omni eo quod ad ſe eſt, tres perſonæ vnum ſunt: in eo quod eſt ad alterum, diſtinguuntur: ſed res eſt ad ſeipſam: ergo in ſingulari conuenit tribus perſonis in ſumma.

VLTERIVS quæritur de hoc quod ſupponit Magiſter in dicto iſto: videtur enim velle, quòd fruamur perſonis. Sed contra: Aut fruimur perſona in genere in eo quod eſt perſona, aut vt eſt determinata hæc vel illa: non primo modo: quia affectus non ſequitur conceptionẽ alicuius in genere, vel in vniueſali: quia generalia nõ mouent, eo quod in ipſis nõ eſt actus: ergo ſub ratione determinata: ergo fruimur Patre vt Pater eſt, & Filio vt Filius eſt, & Spiritu S. vt Spiritus S. eſt. Inde ſic. Sicut ſe habet cognitio, ita ſe habet affectus ſequens cognitionem. Cum igitur cognitio *Quæſtiuncula 1.*

diffinita

diffinita Patris tranſeat in Filium: quia qui nouit diffinite vnum relatiuorum, nouit reliquum, videbitur Patris fruitio tranſire in Filium, & è conuerſo.

2 Si forte dicatur, quòd vna cognitione cognoſcuntur tres perſonæ, ſicut dicunt quidam, & ideo vnam habent fruitionem quæ eſt de ipſis, contra: Aut vna cognitione cognoſcuntur in eo quod vnum ſunt, aut in eo quod diſtincti ſunt. Si in eo quod diſtincti ſunt: ergo in eo quod diſtincti cognoſcuntur vt vnum: ſed hoc eſt principium cognitionis diſtinctorum, quod eſt principium diſtinctionis eorum: ergo vnum eſt principium diſtinctionis & vnionis, quod impoſſibile eſt. Si autem cognoſcuntur in eo quod vnum ſunt: ergo fruitio eſt eſſentiæ per ſe, & non perſonarum.

3 Item, Fruitio dicit refectionem in ſummo bono viſo, habito, & amato: ſed vna eſt veritas & bonitas trium: ergo vna eſt fruitio trium: hoc autem eſt gratia eſſentiæ, & non perſonæ: ergo fruimur eſſentia, & non perſona.

Sed contra. SED CONTRA: In cognitione viæ ſic eſt, quod non cognoſcitur res perfecte per hoc quod tantum natura eius in communi cognoſcitur: ſed oportet, quòd cognoſcatur in particulari, & ſecundum omnes proprietates ipſius: ergo ſimiliter & multo magis hoc in patria erit: ergo ad cognitionem gloriæ non ſufficit cognitio ſubſtantiæ, niſi adſit etiam determinata cognitio perſonarum & proprietatum earum, & ibi fruimur cognitis: ergo fruimur perſonis.

2 Item, Nonne amabimus diſtinctas perſonas, & diſtinctionem earum? conſtat quod ſic. Aut ergo amore vſus, aut amore fructus: ſi amore vſus: ergo ad aliud quod melius eſt referemus, quod falſum eſt, quia eſſentia non eſt dignior perſonis: ergo amore fructus, & ſic habetur propoſitum.

Quæſtiuncula 2. SED TVNC VLTERIVS quæritur, Vtrum vna perſona magis fruemur quam alia? Et videtur, quòd ſic: quia ſicut in ordine eſſentiæ habetur vna quæ eſt prima & principium aliarum, & quando referimus ad aliud eſſentiam, ſtamus in illa: ita videtur, quòd ſit in ordine naturæ quæ eſt in perſonis, vna quæ eſt principium totius Trinitatis: quia Filij per generationem, Spiritus ſancti per ſpirationem: ergo videtur, quòd relatio ſtat in illa. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Apoſtolus. 1. Cor. 11. Caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus, id eſt, Pater, & ita videtur, quòd Filius ſit referendus ad Patrem. Et hoc ipſe videtur facere in Euangelio, dicens: Mea doctrina non eſt mea. Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.

Solutio. SOLVTIO. Dicunt quidam ad primum, quòd tria ſunt in diuinis: ſubſtantia, perſona, & notio. Subſtantia autem res eſt abſolute: notio autem ratio: perſona autem medium inter ſubſtantiam, & notionem ſecundum rationem, & ideo perſona eſt res reſpectu notionis, & ratio reſpectu eſſentiæ. Et hoc ſenſu poteſt dici, quòd ſint tres res: in alio autem vna ſola res. Hæc autē ſolutio mihi tuta non videtur: quia perſona ſimpliciter res eſt, & nunquam ratio ſola: quia hoc ſonat aliquid vicinum Sabellianis. Vnde ſine præiudicio dico, quòd (ſicut dicit Philoſophus quidam in prima Philoſophia) ens & res ſunt de tranſcendentibus, & primis ſecundum ambitum ſuæ ſignificationis, & ſunt ea in quibus ſtat reſolutio, & ideo dicibilia ſunt in diuinis de abſolutis & relatis: & ſecundum quod adiunguntur ad hæc vel illa poſſunt eſſe pluralia, vel ſingularia: tamen propter modum intelligendi abſolutum, magis tenent ſe à parte eſſentiæ.

AD AVCTORITATEM autem Damaſceni dicendum, quòd non ſola ratione vel cogitatione perſonæ diſtinguuntur: quia hoc eſſet Sabellianum. Vnde cautè intelligenda eſt auctoritas, ſcilicet, vt rationem vocet relationem perſonalem quæ realiter perſona eſt, & cogitationem intellectum diſtinguentem perſonas per huiuſmodi relationes perſonales. Et ad aliud patet ſolutio per prædicta.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrū fruemur perſonis in eo quod perſonæ ſunt? Dicendum, quòd ſi ly in eo dicit rationem obiecti fructus, nō fruemur perſonis in eo quod perſonæ ſunt. Si autem dicit indifferentiam & identitatem perſonæ ad obiectum fructus, tunc fruemur perſonis in eo quod perſonæ ſunt. Licet enim fructus per ſe ſit Dei inquantum ſummum bonum eſt: non tamen eſt Dei per conſequens, & perſonæ per accidens: quia in Deo non eſt conſequens vniuerſale ad particulare, ſed idem. Similiter in Deo non eſt accidentale, ſed idem. Et ideo fruemur Deo, & perſonis, inquantum idem ſunt cum ſummo bono. *Ad quæſtiuncula 1.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd fruemur Patre determinate: non quidem ſecundum quòd ad Filium eſt, ſed inquantum ipſe relatus ad Filiū, eſt ſummo bono idem per eſſentiam. Et ideo fruitio non tranſit in Filium propter intellectum relationis: nec ſequitur, quòd ſint tres fruitiones, ſicut tres perſonæ diſtinctæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vna cognitione poſſumus accipere actu perſonas tres inquantum vnum ſunt, vel etiam inquantum diſtinctæ ſunt ſecundum rationes relationis quæ non habet intellectum abſolutum: ſed huiuſmodi cognitione accipimus, intelligendo ſummum bonum, & ita erit fructus: & bene concedimus, quòd ad perfectam cognitionem Dei exigitur, quòd cognoſcatur in perſonis diſtinctis quæ idē ſunt ſummo bono.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum vna perſona magis fruemur quam alia? Dicendum, quòd non. Nec eſt ſimile de ordine eſſentiarum, & ordine naturæ in perſonis: quia ordo eſſentiarum ponit inæqualitatem & diuerſitatem ab obiecto fruitionis in inferioribus eſſentiis. Ordo autem naturę in perſonis ponit æqualitatem, & identitatem earum in ſummo bono, quod eſt obiectum fruitionis: & ideo vna eſt fruitio trium, ſicut vna eſt bonitas trium. *Ad quæſtiuncula 2.*

ARTICVLVS XV.

An Deus poſsit cognoſci ab aliquo creato intellectu?

DEinde quæritur de hoc dicit [fruimur cognitis in quibus ipſis ſecundum ſe voluntas delectata conquieſcit, &c.] Ex hoc enim accipitur hæc diffinitio: frui eſt conquieſcere voluntatem delectatam in cognitis propter ſe. Obiicitur autem de hoc quod dicit, cognitis. Videtur enim, quòd Deus non cognoſcatur, nec videatur ab aliquo creato intellectu, & ita Deo vt cognito & viſo non fruuntur Sancti. Probatio primæ. Deum nemo vidit vnquam Ioan 1. Ergo Deum facie ad faciem nemo vidit. Si forte dicatur, quòd intelligitur de homine in via, & ideo non excluduntur Angeli & beati. Contra: Chryſoſtomus ſuper eundem locum in originali. Sed nec etiam cæleſtes eſſentiæ: ipſa, dico, Cherubim & Seraphim Deum vt eſt vnquam videre poterunt.

2 Item, Ibidem ad hoc ponit duas rationes, quarum vnam innuit his verbis: Quomodo creabile videbit increabile? Et fundatur ſuper hoc quòd creatum non poteſt in increatum: cum ſint infinitæ diſtantiæ. Secundam innuit ſic: Quia diuina natura ſimplex eſt, & vno modo ſe habens: ſi ergo viderent, æqualiter viderent: quomodo ergo laudat eam alter vt gloriam, alter vt maieſtatem, alter vt ſanctitatem?

3 Item, Ibidem tractans illud ad Col. 1. qui eſt imago Dei inuiſibilis, ſic dicit: Eſt imago Dei inuiſibilis: quia ipſe inuiſibilis: quia nequaquam aliter eſſet imago. Si verò Paulus induxit alibi dicens, quoniã apparuit in carne: memineris, quoniam apparitio hæc quæ per carnem, non ſecundum ſubſtantiam facta eſt: quia quoniam & ipſe inuiſibilis eſt non ſolum hominibus, ſed etiam ſuperioribus virtutibus oſtendit Paulus, dicens quòd apparuit in carne, quando viſus eſt. Itaque & Angelis tunc viſus eſt, quando carnem circuminduit: ante hoc autem non videbant eum ſic, quia & eis ſubſtantia eius inuiſibilis erat. Ex his videtur, quòd Deus in ſe non videtur vt eſt, ſed in theophaniis, id eſt, illuminationibus, in quibus apparet Deus.

4 Vnde Dion. ad Gaium monachum. Si aliquis videns Deum intellexit quod vidit, non ipſum vidit, ſed aliquid eorum quæ ſunt eius quæ exiſtunt & cognoſcuntur.

5 Etiam in principio quinti ca. de di. no. Sermoni intentio eſt, non ſuperſubſtantialem ſubſtantiam, ſed quod ſuperſubſtantialis eſt manifeſtare: ineffabile enim hoc, & ignotum eſt, & perfecte non manifeſtabile.

6 Idem in cæleſti hierarchia ca. 3. Hierarchia ſuos laudatores, algamata diuina efficit, & ſpecula clariſſima, & munda receptiua principalis luminis. Ex his videtur accipi, quòd vt eſt non videtur, ſed illuminationibus deſcendentibus ab ipſo & algamatibus, quibuſdam ſimilitudinibus ſui luminis.

7 Ad idem obiicitur per rationem. Perfectionis ad perfectibile debet eſſe proportio: ſed intelligibile eſt Deus ſi per eſſentiam videtur: ergo Deus per eſſentiam, & intellectus creatus habent proportionem: ergo & commenſurationem, quod hæreſis eſt: ergo illud ex quo ſequitur, falſum eſt, ſcilicet, quod Deus videtur per eſſentiam.

8 Item infiniti ad finitum non eſt proportio: Deus in ſubſtantia eſt infinitus loco, tempore, & comprehenſione, vt dicit Damaſc. ergo non habet proportionem ad intellectus capacitatem: ergo nec ſecundum intellectum videtur. Lib. 1. ortho. fidei c ap. 4.

9 Ad hoc quidam voluerunt dicere, quòd videtur ſecundum vnum attributum, vel duo, quæ ſunt quaſi partes eius reſpectu noſtri intellectus: & non videtur ſecundum totum. Sed contra: In quolibet attributo eſt ipſe infinitus: ergo idem eſt de vno, & de omnibus ſimiliter.

10 Item, Deus ſimplex eſt: ergo ſi videtur, totus videtur, quia non habet partem: ſed non totus videtur: ergo nihil ſui videtur, & ita redit primum. Si propter hoc dicatur, quòd Deus ſecundum quod eſt non videtur.

CONTRA: In 1. canonica Ioan. ca. 3. Cum autem apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. *Sed contra.*

2 Item, Chryſoſtomus in ho. 15. ſuper Ioan. Angeli propter inſomnem naturam eorum & puram, nihil quam Deum imaginantur.

VLTERIVS quæritur, Vtrum etiam in theophaniis videatur, & accipiatur ratione theophaniæ quam ponit Dion. in cæ. hierarchia cap. 4. ſic dicens: Ipſa quidem ſapientiſſima Theologia viſionem illam quæ in ipſa eſt deſcripta reuelauit diuinam, quaſi in forma informium ſimilitudinem ex videntium in diuinum reductione pulchrè vocari theophaniam. Senſus eſt, quòd Theologia reuelauit nobis per doctrinam primum, pulchre, ideſt, aptè vocari theophaniam illam illuminationem quæ eſt in forma quadam ſignorum quæ informia ſunt occultæ luci, quæ eſt in Deo: quia eſt de occulto progrediens ad extra, ſecundum quam, ſcilicet, illuminationem fit reductio videntium eum in diuina: cum ergo omnes illuminationes procedant ab occulto ad apertum videnti, videtur quòd omnes viddeant in theophaniis tantum. *Quæſtiuncula.*

SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dicimus, affirmantes quidem certiſſimè, quòd diuina ſubſtantia videtur à beatis omnibus: qualiter autem videtur, ſine præiudicio dicimus ſic, quòd videtur immediate per coniunctionem: ita quòd Deus offert ſe noſtro intellectui per ſubſtantiam ſuam, ſicut intellectus ſibiipſi: & hoc eſt quod dicit Apoſtolus. 1. Cor. 13. Cognoſcam ſicut & cognitus ſum. *Solutio.*

AVCTORITAS autem Chryſoſtomi ſoluenda eſt per verbum eiuſdem Chryſoſt. ibidem vbi ſic dicit: Omnes nouimus Deum: ſubſtantiam vero eius nullus nouit & quid eſt, niſi ſolus qui genitus eſt ex eo: notionem enim hic Euangeliſta certiſſimam dicit conſiderationem

ſiderationem & comprehenſionem, & tantam quantam habet Pater de Filio: & ideo patet quod Chryſoſtomus non negat quin videatur ſubſtantia Dei: ſed negat, quod ita perfectè videatur ab aliquo creato intellectu, ſicut videtur à ſe.

AD RATIONEM autem primam Chryſoſtomi dicendum, quòd creatum adiutum ab increato, poteſt ad illud: licet non ſupra illud. Sunt tamen qui dicunt, quòd intellectus creatus aliter ſe habet ad inferiora, & aliter ad ſuperiora: quia ſuper inferiora influit aliquid luminis ſui, præcipue intellectus agens, & ita poteſt actiuè in illa: ad ſuperiora autem ſe habet vt recipiens tantum, & ideo non proprie dicitur poſſe in illa, ſed illa in ipſum.

AD ALIVD dicendum, quòd licet multa ſint attributa diuina: tamen quodlibet nihil aliud eſt quam ipſa ſubſtantia diuina: & ideo in quolibet eorum ſubſtantia immediate videtur. Et quod dicit Chryſoſtomus, quòd non videtur ſubſtantia, dicendum quòd ſicut ipſe infra dicit in auctoritate inducta, vocat ſubſtantiã quid eſt, hoc eſt, differentiam ipſius per terminos eſſentiæ: & quia tales terminos non habet ideo ſubſtantia & quid eſt hoc modo non videtur. Ipſe etiam ſolus ſecundum intellectum ſibi adæquatur: quia quantus ipſe eſt, tantus eſt intellectus eius: non autem quantus ipſe, tantus eſt intellectus creatus.

PER IDEM patet ſolutio ad auctoritatem ſequentem.

AD ID quod obiicitur de Dionyſio, dicendum quòd loquitur vel de viſione viæ, vel vocat non ipſum videre, non ipſum totum perfecte videre: ſed aliquid quod eſt eius dicit videri: & hoc eſt videre ipſum: quia ipſe ſubſtantialiter eſt illud.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus ſimpliciter eſt incomprehenſibilis, & hoc eſt vt eſt infinitus: quia ſic attingi non poteſt, niſi ſecundum quid, ſcilicet, cognoſcendo infinitum eſſe.

QVALITER autem ſint agalmata, & ſpecula, infra patebit in fine ſolutionis.

AD ID quod obiicitur per rationes, dicendum quòd ſufficiens proportio ex natura intellectus haberi non poteſt ad ipſum, ſed ex iuuamine Dei.

AD ALIVD dicendum, quòd infinitum attingi quidem poteſt, ſed aliquid eius ſemper manet extra attingentem: & ideo in eo quod eſt infinitum dicitur non attingi: & hoc ſic patere poteſt: Infinitum in quantitate eſt (vt dicit Philoſophus) cuius partes accipienti ſemper eſt aliquid extra accipere. In ſpirituali autẽ natura increata non eſt infinitum in quantitate molis, ſed quantitas virtutis diuiditur ad extra, ſecundum ea in quæ poteſt: & ideo intellectus attingens Deum attingit ipſum, ita quod multum & infinitum virtutis ſemper eſt extra ipſum: & quia virtus ſua eſt eſſentia ſua, ideo etiam immenſitas eſſentiæ eſt extra intellectum.

AD ID quod obiicitur contra ſolutionem iuductam, bene concedo: quia in quolibet attributo eſt infinitus, & ſic ſemper remanet extra intellectum: quia licet accipiatur ſubſtantia vel ſapientia, tamen immenſitas ipſius claudi non poteſt: licet attingi poſſit aliquod acceptum quod eſt ſua ſubſtantia, licet non ſit terminus claudens totum, quod eſt Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus eſt ſimplex, & eſt infinitus: hæc enim non repugnant ſecundum quod infinitum dicit immenſitatem virtutis & eſſentiæ, ſed tamen attingitur intellectu ſecundum quod ſimplex eſt, ſed non ſecundum quod eſt infinitus: quia infinitum ponit rationem ſuam reſpectu eius quod eſt extra intelligentem. Et nota, quod cum dicitur Deus infinitus, non debet infinitus exponi priuatiuè, vt ſit ſenſus aptum habere finem, & non habere: quia ſic eſſet imperfectus, cum aliquid deeſſet ei quod eſſet aptus natus habere: ſed debet exponi negatiue, vt ſit ſenſus, infinitus, id eſt, non finitus loco, vel tempore, vel comprehenſione intellectus: quia ſic exponit Damaſcenus.

Ad quæſtiunculam.

AD HOC quòd vlterius quæritur de theophaniis, dicimus quòd ſicut in ſenſu duo ſunt, ſcilicet, lux ſub qua viſibile perficitur vt videri poſſit, & viſibile ipſum, ſicut lapis, vel aliud quod videtur: & lux quidem facit actum viſum, ſed non diſtinguit ipſum, nec determinat ad hoc viſibile, vel ad illud: & ſicut in intellectu naturali eſt lux intellectus agentis qui facit actu poſſibilem, non tamen determinate perficit & mouet ipſum ad hoc intelligibile, vel illud: ſed pòſtea determinatur per intellectum hominis, vel Angeli, vel alterius: & ſicut fides eſt illuminans ad creditum, non tamen perducit determinate ad hunc articulum, vel illum: ita eſt in theophaniis, quòd eſt lumen deſcendens eleuans intellectum, & non diſtinguens & determinans ipſum ad hoc, vel illud: ſed id quod diſtinguit intellectum vt obiectum, eſt diuina ſubſtantia ipſa: & hoc eſt quod dicit Pſalmiſta Pſalm. 35. In lumine tuo videbimus lumen. Vnde videtur Deus ſine medio quod ſit ſimilitudo & ratio viſi, ſiue per quod viſum coniungitur videnti, & non per ſubſtantiam: ſed tamen eſt ibi medium diſponens & vires afferens intellectui, quo melius poſſit attingere Deum: & hoc medium lumen eſt diuinæ bonitatis, vel apparitionis, quod à ſanctis vocatur theophania. Et ſic pater verum eſſe quod dicit Magiſter Hugo, quod nihil ſiſtit nos vſque ad ipſum. Et per hoc patet ſolutio eius quod obiicitur de theophaniis.

Dubium.

AD HOC autem quod poſſet quæri, Vtrum Deus ſit comprehenſibilis? Dicendum, quòd duplex eſt comprehenſio, ſcilicet, quæ eſt tactus intellectus ſuper terminos rei: & ſic non comprehenditur. Vnde Auguſtinus ad Paulinam. Attingere Deum mente poſſumus, comprehendere autem minime. Eſt etiam comprehenſio quandoque perfecta conſecutio alicuius vt finis, quæ conſecutio præcipue fit affectu: & ſic comprehenditur Deus, vt dicit Apoſtolus ad Epeſ. 3. Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, ſublimitas, & profundum.

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

LITERA partis huius ſic exponitur [Peruenire] per fidem & ſpem [eiſque inhærere] per charitatem [ſi tamen res dici debet] Hoc ideo contingit quia hui uſmodi nomina ſecundum quod cadunt in noſtrum intellectum, ſignificant creata vel modos creaturarum qui non conueniunt Deo, ſicut (dicit hîc) ipſum quod dico, res à reor reris trahit ſignificationem, & ita videtur dicere quandoque ens in opinione: & hæc Deo non conueniunt [ſi tamen & cauſam] quia cauſa eſt quam de neceſſitate ſequitur aliquid, & Deus non cauſat aliquid de neceſſitate. Item: quia cauſa proportionata eſt cauſato: Deus autem nulli ſuo cauſato proportionatur [non poſſunt inueniri nomen, &c.] Huius cauſam reddit Anſelm. in monologio, dicens, quòd licet ſumma eſſentia nominetur ex omnibus quæ melius eſt eſſe quam non eſſe: tamen ſi iſta nomina accipiantur ſecundum quòd ſonant apud nos, ſecundum rationes nominum non conueniunt Deo, licet ſecundum rem ipſam per prius conueniant Deo quam creaturæ: ſicut cum dicitur, ſubſtantia, ſecundum nomen ſonat apud nos quod eſt ſubiectum accidentibus, & ſic non conuenit Deo. Similiter eſſentia apud nos eſt quæ facit eſſe in compoſito, & ſic iterũ non conuenit Deo. Et idem dicit Dionyſ. quòd affirmationes in Deo ſunt incompactæ: negationes autem ſunt veræ [vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, &c. conſpiciantur] dupliciter, ſcilicet, per aſpectum, & per relationem vtilis ad ipſa acquirantur. Et hoc innuit per ſequens cum dicit [id eſt, vt de temporalibus, &c. fruimur cognitis, &c. conquieſcit] id eſt, ſimul cum aliis potentiis quieſcit: quia dictum eſt quòd frui eſt actus voluntatis, ſecundum quod voluntas coniuncta eſt intellectui, & aliis potentiis.

Item quid interſit inter frui, & vti aliter quam ſupra?

NOtandum vero, quòd idem Auguſtinus in lib. 10. de Trinitate aliter quam ſupra accipiens vti & frui, ſic dicit: Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem eſt vti cum gaudio: non adhuc ſpei, ſed iam rei: ideo quod omnis qui fruitur, vtitur. Aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: ſi id quod in facultatem voluntatis aſſumit, non propter ipſum, ſed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Auguſt. dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in ſpe: & ita in hac vita non videmur frui, ſed tantum vti, vbi gaudemus in ſpe, cum ſupra dictum ſit, frui, eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe: qualiter etiam hic multi adhærent Deo. Cap 11.

DIVISIO TEXTVS.

NOTANDVM vero, quòd idem Auguſt, &c.] In hac parte Auctor obiicit contra determinata de frui & vti, & habet duas partes ſecundum quòd obiectio duobus modis poteſt fieri, ſcilicet, contra ipſam diffinitionem actus frui & vti, & hoc facit in prima parte: vel contra frui & vtile, & hoc facit in ſecunda parte *ibi* [Cum autem homines qui fruuntur, &c.] Prima harum habet duas partes, ſcilicet, obiectionem quæ incipit *ibi*] Hæc ergo quæ ſibi contradicere, &c.] Et ſecundum duas ſolutiones habet illa duas partes: & ſecunda ſolutio incipit *ibi* [Poteſt etiam dici.

ARTICVLVS XVI.

An ſecunda definitio vti ſit bona?

INcidit autem dubium de hoc quod dicit [Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, &c.] Hæc enim diffinitio conuenit etiam ei quod eſt frui: non enim fruimur aliquo, niſi illud ſit in facultate voluntatis noſtræ: ergo frui eſt vti.

2 Præterea, Quæritur quid vocetur facultas voluntatis? Si dicitur quòd facilis poteſtas. Contra: Secundum hoc non vteremur illis quæ difficultatem habent in voluntate, ſicut ſunt tribulationes & anguſtiæ, quod falſum eſt, quia his maxime vtuntur Sancti.

3 Præterea, Cum vnius rei vnum ſit eſſe, & diffinitio dicat eſſe, videtur quòd eius quod eſt vti vnica ſit diffinitio & Aug. dat duas: ſupra enim habita eſt vna, cum dicit: Vti eſt quod in vſum venerit, &c. Hîc autem habetur alia.

SOLVTIO.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vti secundum quod hic diffinitur (vt quidam dicunt) æquiuocè dicitur ad vti supra diffinitum: vti etiam accipitur hîc secundum diffinitionem Victorini dicentis, quòd vsus est actus frequenter elicitus de potentia, & sic superius est ad vti & frui supra diffinitum: & hoc videtur Magister sensisse, quia præmittit dicens, quòd Augustinus aliter quam supra accipit hîc vti & frui. Posset tamen aliter dici, scilicet, quod ea quæ sunt ad finem, duobus modis sunt, scilicet, non includentia siue tangentia finem, & tangentia siue coniuncta fini & proxima: & de his quæ ordinem habent ad finem, si non coniunguntur ei, datur diffinitio prima. Secunda autem datur de his quæ sunt fini coniuncta, & illa sunt non indigentia relatione ordinis, eo quòd in ipsis habetur aliquid finis: & talia sunt quædam viæ, quædam patriæ: viæ quidem sunt, sicut prægustatio æternorum in gaudio interno, & affectione: patriæ autem sunt beatitudo creata, quæ contingit aliquo modo increata: & ideo quia finis aliqualiter est in illis, non dixit quòd ad aliquid referenda sunt. Quod qualiter fiat, sic patet. Cum dicitur, Vti est id quod in vsum venerit, &c. intelligitur ad illud referri sicut ad terminum operis: & sic ducit ad finem intentionis qui vere finis est. Ista autem in quibus talis vsus est vt hîc diffinitur, referuntur quidem ad aliud quod est finis intentionis: qui tamen finis secundum gustum aliquem est in ipsis: sed non referuntur ad aliud quod sit terminus operis, hoc est, in quo cesset opus, eo quod habeatur quicquid vult operans.

AD HOC autem quod quæritur, Quid sit facultas voluntatis? Dicendum, quòd sicut est in vsu loquendi, facultas dicitur id quod facit hominem habere posse ad nutum: sicut scientiæ dicuntur facultates: quia ad nutum habetur potestas intellectus per eas: & bona fortunæ dicuntur facultates, quia faciunt hominem sufficere sibi & suis: ita facultas voluntatis est id quo voluntas habet velle ad nutum facilem potestatem: & hoc præcipue est id quod quietat ab opere: & est vtile in quo tenetur & gustatur aliquo modo finis intentus, vt dictum est.

AD VLTIMVM patet solutio: quia vnius rei vnicum est esse penes vnam & eandem causam sumptum: & penes diuersas causas possunt sumi diuersæ diffinitiones. Vnde prima datur penes proprium actum vtilis: hæc autem datur penes effectum vtilis contingentis finem.

ARTICVLVS XVII.

An secunda diffinitio frui sit bona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [frui est vti cum gaudio, &c.] Sicut enim se habent vtile & fruibile: sic se habent vti & frui. Probatio: quia actus per obiecta diffiniuntur: sed vtile & fruibile sunt obiecta horum actuum vti & frui: sed nullum vtile est fruibile: ergo nullum vti est frui.

2 Præterea, In litera dicit, quòd omnis qui fruitur vtitur, sed non conuertitur: ergo vti est superius ad frui: sed à quo remouetur superius, remouetur & inferius: ergo cui non conuenit vti, non conuenit frui: sed irrationalibus non conuenit vti: ergo nec frui, quod falsum est, cum Aug. dicat, quòd pecora fruuntur cibis.

PRÆTEREA, Quæritur quare frui secundum rationem nominis extenditur ad irrationalia, & non vti? *Quæst. 1.*

2 PRÆTEREA, Quæritur de distinctione Magistri, Quare dicit quòd in patria fruimur vere & proprie, & plene: hic autem vere & proprie, sed non plene. *Quæst. 2.*

3 Vlterius etiam quæritur, Penes quid differunt tres diffinitiones datæ de eo quod est frui. *Quæst. 3.*

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd vti secundum primam diffinitionem remouetur ab eo quod est frui secundum propriam rationem acceptum: sed non vti secundum secundam diffinitionem, vt patet ex prædictis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd vti in intellectu sui nominis claudit rationis actum qui est relatio ad aliud: & ideo brutis non potest conuenire: sic autem non est de eo quod est frui, quod dicit delectationem gustus quietantem desiderium, & ideo id per transsumptionem potest conuenire brutis. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD, dicendum, quòd tria exiguntur ad complementum frui, scilicet, voluntatis actus ad rationem relatus, & quoad hoc dicit proprie: quia expertia rationis non proprie fruuntur. Secundum est quod sit ratio ordinans voluntatem rectam, determinans id quod vere est frui & fruibile, & sic dicitur vere: quia creatura fruentia non vere fruuntur: cum non sit vere bonum & dulce quo fruuntur. Tertium quod exigitur est vt per speciem & ad copiam habeatur fruibile, & ideo dicit plene: & sic in via Sancti non plene fruuntur, sed vere & proprie possunt frui. *Ad quæst. 2.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd prima diffinitio eius ad quod est frui respicit formam & actum: formam, dico, completiuam quæ est amor, vt prius dictum est: & ideo forma & actus ponuntur in ea, scilicet, amore inhærentiæ. Secunda autem tangit materiam, & finem: materiam, cum dicit, Fruimur cognitis: finem autem, cum dicit, In quibus voluntas delectata quieuit. Tertia autem respicit effectum fruitionis in fruente, cum dicit, Cum gaudio vti, &c. Aliæ dubitationes quæ remanent, sufficienter soluuntur à Magistro in litera. *Ad quæst. 3.*

Determinatio

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

D

1.Cor.13. HÆc ergo quæ ſibi contradicere videntur, ſic determinamus, dicentes nos & hîc & in futuro frui: ſed ibi proprie, & perfecte, & plene, vbi per ſpeciem videbimus quo fruemur: hîc autem dum in ſpe ambulamus, fruimur quidem, ſed non adeo plene. Vnde in lib.10. de Trinitate. Fruimur cognitis in quibus voluntas eſt. Idem Cap. 10. Lib.1.c.30. in lib.de Doctrina Chriſtiana ait: Angeli illo fruentes iam beati ſunt, quo & nos frui deſideramus:& quantum in hac vita iam fruimur,vel per ſpeculum,vel in ænigmate, tanto noſtram peregrinationem & tolerabilius ſuſtinemus, & ardentius finire cupimus.

EXPOSITIO TEXTVS.

LITERA ſic exponitur [Quantum in hac vita, &c.] Auguſt.in 10.confeſſion. Aliquando intromittis me in affectum multum inuſitatum introrſus ad neſcio quam dulcedinem: quæ ſi perficiatur in me,neſcio quid erit quod vita iſta non erit: ſed recido in hæc ærumnoſis ponderibus, & reſorbeor ſolitis, & teneor, & multum fleo: ſed multum teneor: tantum conſuetudinis ſarcina degrauat. Hîc eſſe valeo, nec volo: illuc volo,nec valeo, miſer vtrobique [Per ſpeculum in ænigmate, &c.] 1.ad Cor.13.Gloſſ. ibidem. Speculum eſt veſtigium vel imago creaturarum: ænigma autem eſt obſcura allegoria. Et ſecundum hoc ſpecies ponitur pro genere: quia ſecundum Donatum ænigma eſt quæſtio obſcuritatibus verborum inuoluta:ſicut mater me genuit, eadem mox gignitur à me. Et eſt ſpecies allegoriæ. Hic autem pro ipſa allegoria ponitur. Poſſemus tamen dicere,quòd duplex eſt ſpeculum, ſcilicet,pictum aliquo modo facie, & non pictum, ſcilicet, repræſentans obſcure: & primo modo imago in homine ſpeculum eſt: ſecundo modo veſtigium in aliis creaturis. Quatuor etiam ſunt quæ faciunt obſcuritatem ænigmatis, ſcilicet, quia intellectus creatus eſt ex nihilo, propter quod retinet aliquid obſcurationis. Item ſecundo ex pondere carnis. Et etiam ex nebula peccati. Quarto etiam ex alieno ſermone: quia allegoria eſt ſermo alienus: ſicut Vrias deuotus & fidelis ſignificat diabolum, & Dauid homicida & adulter ſignificat Chriſtum, Berſabee autem adultera ſignificat Eccleſiam.

Alia determinatio.

E

POteſt etiam dici, quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium ſpei,ſed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam aliquatenus tenet. Conſtat igitur quòd debemus Lib.1. de Doct. Chriſtiana c.33. Deo frui, & non vti. Illo enim (vt ait Auguſtinus) frueris, quo efficieris beatus, & in quo ſpem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem Lib.1.c.31. ait in lib.de Doctrina Chriſtiana. Dicimus nos ea re frui, quam diligimus propter ſe:& ea re fruendum nobis eſſe tantum, qua efficimur beati: cæteris vero vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum gerit: ſi tamen per eam tranſieris, & ad illud vbi permanendum eſt, eam retuleris, vteris ea: & abuſiue non proprie diceris frui. Si vero inhæſeris atque permanſeris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc vere & proprie frui dicendus es. Quod non eſt faciendum, niſi in illa Trinitate,id eſt,ſummo & incommutabili bono.

EXPOSITIO TEXTVS.

POTEST etiam dici, &c.] Sed contra: Prouerb.13.Spes quæ differt, affligit animam. Solutio. Verum eſt inquantum differt: ſed inquantum iam penetrat per guſtum interiora velaminis, delectat ex præguſtatione rei ſperatæ: vnde ad Heb.6. Spem ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam,& incedentem vſque ad interiora velaminis, vbi

præcurſor

præcurſor pro nobis introiuit Ieſus.

QVOD non eſt faciendum, &c.] Vnde Ierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum. Sed contra: Ioan. 2. Acceſſit ad eum gubernator: *ibi* Gloſ. Naturale eſt homini in periculo magis in alio quam in ſe confidere.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in periculo vbi poteſt haberi humanum conſilium & auxilium, poteſt haberi fiducia in homine, non tamen excluſa Dei inuocatione, quia aliter eſſet tentare Deum: ſed totam fiduciam cum excluſione diuini adiutorij in homine ponere prohibitum eſt. *Solutio.*

Vtrum hominibus ſit vtendum, vel fruendum?

CVm autem homines, qui fruuntur, & vtuntur aliis rebus, res aliquæ ſint, quæritur, Vtrum frui debeant, an vti, aut vtrunque. Ad quod ſic reſpondet Aug. in lib. de Doct. Chriſtiana. Si propter ſe homo diligendus eſt, fruimur eo: ſi propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter ſe diligendum eſt, in eo conſtituitur beata vita, cuius etiam ſpes hoc tempore nos conſolatur. In homine autem ſpes ponenda non eſt: quia maledictus eſt qui hoc facit. Ergo ſi liquide aduertas, nec ſeipſo quiſquam frui debet: quia non ſe debet diligere propter ſe, ſed propter illud quo fruendum eſt. Huic autem contrarium videtur, quod Apoſtolus ad Philemonem loquens ait: Ita frater ego te fruar in Domino. Quod ita determinat Auguſt. Si dixiſſet tantum, te fruar, & non addidiſſet, in Domino, videretur finem dilectionis, ac ſpem conſtituiſſe in eo. Sed quia illud addidit, in Domino ſe finem poſuiſſe, eodemque frui ſignificauit. Cum enim (vt idem Auguſt. ait) homine in Deo frueris, Deo potius quam homine frueris. F Cap. 22. Ierem. 17. Lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 33.

DIVISIO TEXTVS.

CVm autem homines qui fruuntur & vtuntur, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magiſter ponit dubia de vtili & fruibili, & habet tres partes, in quarum prima quærit, Vtrum homo fruatur homine quandoque, vel tantum Deo? In ſecunda quærit, Vtrum Deus fruatur nobis, vel vtatur, *ibi* [Sed cum Deus diligit nos] In tertia quærit, Vtrum fruamur vel vtamur virtutibus *ibi* [Hic conſiderandum eſt, &c.] In primo capitulo tria facit. Primo probat, quòd homo homine vtitur. Secundo obiicit in contrarium *ibi* [Huic autem contrarium, &c.] Tertio ſoluit *ibi* [Quod ita determinat Auguſt, &c.]

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum homine ſit fruendum?

QVæritur, Vtrum homine ſit aliqualiter fruendum? Et videtur quòd ſic: Apoſtolus ad Philemonem. Ita frater ego te fruar in Domino.

2 Item, Eccli. 8. Fruere magnatis.

3 Item, Deut. 28. Filios & filias generabis, & non frueris eis.

4 Præterea, Videtur idem per rationem: quia imago ad alterum eſt: ergo cognitio imaginis ducit in id cuius eſt primo: hoc autem Deus eſt, ad cuius imaginem factus eſt homo: ergo cognitio ſtat in Deo vt in fine, & incipit ab homine: cum ergo cognitionem ſequatur motus ex parte motoris, videtur quòd fruitio noſtra ad minus incipere poſſit ab homine.

Præterea ſi aliquo modo conceditur, fruar te in Domino, quæritur, Vtrum ſimiliter poſſit concedi de irrationali creatura, quòd fruamur ipſa in Domino? Et videtur, quòd ſic: quia ipſa eſt veſtigium ducens in Deum: ergo in ipſa poteſt accipi & diligi Deus: cum ergo dilectione fruitionis diligamus Deum, contingit Deo frui in irrationali creatura. *Quæſt. 1.*

2 Item quæritur, Vtrum peccatore fruamur in Deo? Et videtur, quòd ſic: quia imago Dei non deſtruitur in ipſo, ſicut dicitur in Pſ. 38. In imagine pertranſit homo: cum ergo Deus in imagine ſua accipitur & diligitur, & non niſi dilectione fruitionis, peccatore frui poſſumus in Deo. *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, Frater ego te fruar in Domino: pronomen aliter conſtruitur cum verbo, & aliter ablatiuus cum præpoſitione: pronomen enim nominat materiam quæ eſt vt occaſio gaudij quod eſt in verbo fruendi: ablatiuus autem cum præpoſitione notat finem in quo quieſcitur: & hoc planum eſt ſi inſpiciatur expoſitio Auguſt. qui dicit, quòd quia addidit, in Domino, in Domino ſe finem poſuiſſe ſignificauit: vnde hæc fruitio incipit à rationali ex parte repræſentationis ſummi boni per gra- *Solutio.*

tiam, ſed terminatur in Domino vt in fine.

AD PRIMVM ergo patet ſolutio per ea quæ dicta ſunt.

AD ALIVD & ad tertium dicendum, quòd frui accipitur ibi communiter pro vti cum gaudio: vel dicatur quod quidam dixerunt, quòd idem eſt frui magnatis vel filiis, quod fructum de eis percipere per meritum: & ita vſus eſt in opere, ſed fructus in ſpe mercedis.

AD ID quod obiicitur per rationem, dicendum quòd veſtigium & imago niſi aliud addatur, non ſufficiunt ad hoc quòd fruamur ipſis in Domino. Quia licet Deus repræſentetur in eis ſecundum quod eſt trinus & vnus, vel ſecundum quòd eſt potens ſapiens, & volens: non tamen ſecundum quod ipſe eſt ſumma bonitas: quia ſic non relucet niſi in effectu gratiæ vel gloriæ: ideo non poſſumus niſi Sanctis frui in Domino, & ideo non irrationalibus & peccatoribus. Et per hoc patet ſolutio ad totum. Litera autem patet per ſe. *Ad quæſt.*

Hic quæritur, An Deus fruatur, an vtatur nobis?

D

Ad Epheſ. 2. Lib. 1. de Doct. Chriſt c. 31. & 32.

SEd cum Deus diligat nos, vt frequenter Scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, quærit Auguſt. Quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens? & procedit ita: Si fruitur, eget bono noſtro, quod nemo ſanus dixerit. Ait enim Propheta: Bonorum meorum non eges. Omne enim bonũ noſtrum vel ipſe eſt, vel ab ipſo eſt: non ergo fruitur nobis, ſed vtitur. Si enim nec fuitur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen ſic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur: Deus vero ad ſuam bonitatem vſum noſtrum refert. Ille enim miſeretur noſtri propter ſuam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille noſtri miſeretur, vt ſe perfuamur: nos vero inuicem noſtri miſeremur, vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miſeremur, & alicui conſulimus ad eius quidem facimus vtilitatem, eamque intuemur: ſed & noſtra fit conſequens, cum miſericordiam quam aliis impendimus, non relinquit Deus ſine mercede. Hæc autem merces ſumma eſt, vt ipſo fruamur. Item quia Deus bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus. Porro etiam quia iuſtus eſt, non impune mali ſumus: & inquantum mali ſumus, intantum etiam minus ſumus. Ille ergo vſus quo nobis vtitur Deus, non ad eius, ſed ad noſtram vtilitatem refertur, ad eius vero tantummodo bonitatem.

Pſalm. 15.

Matth. 5.

ARTICVLVS XIX.

An Deus fruatur ſeipſo?

SEd cum Deus diligat nos, &c.] In hoc capitulo quęritur de hoc quod dicit [Si fruitur nobis, eget bono noſtro] Inſtantia. Se fruitur Deus: ergo eget bono ſuo: ergo aliqua indigentia eſt in Deo, quod falſum eſt. Quòd autem ſe fruatur Deus, patet per hoc quod dicit Gregorius ſuper illud Iob 4. Si habes brachium ſicut Deus &c. vbi ſic dicit. Ipſe glorioſus eſt qui dum perfuitur, accedentis laudis indigens non eſt.

Solutio. AD HOC, concedendum eſt, quòd Deus fruitur ſeipſo perfectius quam aliqua creatura ipſo poſſet frui.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd vbi fruens & fruibile ſunt in diuerſitate eſſentiæ, ſequitur quòd fruens indigeat bono fruibilis: ſed vbi fruens & fruibile idem ſunt per ſubſtantiam, non tenet argumentum.

ID AVTEM quod poſſet quæri, Vtrum ſe fruatur in ratione eſſentiæ, vel perſonæ? ſupra expeditum eſt: quia eadem ratione obiecti fruitur ſeipſo, in qua nos fruimur ipſo.

DEINDE ſuper hoc quod dicit [Deus vero ad ſuam bonitatem noſtrum vſum refert, &c.] Attendenda eſt auctoritas Gregorij qui ſuper illud Iob 41. Speciosis induere veſtibus, dicit ſic: Ipſe ſpecioſis induitur, qui ſanctorum Angelorum choros quos condidit, in vſum ſui decoris aſſumpſit.

DEINDE obiicitur contra hoc quod dicit [Hæc autem merces ſumma eſt, &c.] Contra: Ioan. 17. Vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: hæc eſt enim vita æterna: ergo videtur, quòd cognitio ſiue viſio ſit tota merces.

SOLVTIO. Viſio quæ eſt tota merces, eſt viſio amati & habiti, & hæc perficitur in amore, *Solutio.*

amore, & eſt viſio paſcens: vnde hæc non differt à fruitione, ſed eſt idem ipſi, differens in ratione tantum.

ARTICVLVS XX.

An omne quod eſt inquantum eſt, eſt bonum?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Quia Deus bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus, &c.] Dicit enim Auguſt. Eſſe eſt ab ente primo: ergo deberet dicere: Quia Deus eſt, ſumus.

Aug. lib. 1. de doct. Chriſt. c. 32.

2 Item, Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt: ergo omne quod eſt habet bonitatem, & bonitas eſt idem quod eſſe ſuum.

3 Item, Si eſſet vnus effectus cauſæ duplicis: vnius mediatæ alterius immediatæ, remota cauſa mediata non remouetur effectus mediatus: ſicut patet de pictura alba, & albedine, & pictore: ens in Deo eſt cauſa immediata entis creati, bonum in Deo entis eiuſdem eſt cauſa mediata: ergo poſito quòd Deus non ſit bonus, adhuc remanebit ens creatum, quod eſt effectus boni quod eſt cauſa mediata.

Si dicis, quòd hæc eſt vera: Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt. Contra: Intellecto quòd Deus non ſit bonus, adhuc remanet ens creatum: ergo intellecto quòd Deus non ſit bonus; adhuc remanet bonum creatum, quod eſt contra Boetium: ergo primum falſum, ſcilicet, quòd omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt

2 Item, Si duo ſint effectus vnius cauſæ: vnius mediatus, alter immediatus, remota cauſa mediata non remouetur effectus qui cauſatus eſt per medium: ſed ens eſt à Deo immediate, bonum autem non niſi in ente: ergo intellecto quòd Deus non ſit bonus, adhuc erit bonum omne quod eſt inquantum eſt: ſed hoc eſt falſum, vt dicit Boëtius in li. de hebdomadibus: ergo non omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt.

In lib. *An omne quod eſt bonum ſit, circa, mediii.*

2 Præterea, Mathematica ſunt in quibus non eſt finis (vt dicit Philoſopus) ſed quæ carent fine, carent ratione boni: ergo Mathematica inquantum ſunt, non bona ſunt: non ergo omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt.

VLTERIVS quæritur, Vtrum bonum ſeparabile ſit ab ente per intellectum? Videtur, quòd ſic: quia hoc expreſſe dicit Boëtius quòd ſi intelligatur pauliſper bonum primum non eſſe bonum, & tamen intelligatur eſſe ens, quòd ea quæ ſunt ab ipſo erunt entia, & non erunt bona: ſed quæcunque ſeparabilia ſunt ſecundum intellectum, non ſequuntur ſe inuicem inquantum huiuſmodi: ergo non eſt verum, quòd omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt.

SOLVTIO. Dicendum, quòd bonum & ens duplicitur conſiderari poſſunt, ſcilicet, ſecundum intentiones, vel ſecundum ſua ſuppoſita. Si conſiderentur ſecundum ſuas intentiones, tunc non conuertuntur, nec erit verum quod omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt. Quòd autem hoc ſit verum, patet per Dionyſium in li. de di. nomini.. cap. 5. vbi ſic dicit de ente: Ante alias Dei participationes eſſe præpoſitum eſt, & eſt ſeipſum ſecundum ſe eſſe eo quod eſt per ſe vitam eſſe, & eo quod eſt per ſe ſapientiam eſſe, & eo quod eſt per ſe ſimilitudinem diuinam eſſe: & alia quæcunque exiſtentia & participantia, ante omnia illa eſſe participant. Idem eſt ſcriptum in quarta propoſitione libri cauſarum vbi dicitur: Prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſum alia creatura. Et commentum ibidem. Ens eſt per creationem, bonum autem per informationem: & vocatur per creationem eſſe id quod effluens à primo, id eſt, Deo, non præſuponit ſibi aliud in quo fundetur: per informationem autem id quod non effluit niſi ſuppoſito alio in quo fiat. Addit & bonum ſuper ens relationem ad finem: tamen duplex eſt relatio ad finem, ſcilicet, ſecundū quod finis eſt terminus motus cauſæ efficientis, vel ſecundum quod finis eſt per intentionem in efficiente: & primo modo dicuntur bona quæ ſunt à bono: ſecundo modo quæ ſunt ad bonum quod intendit efficiens, id eſt, quod mouet eum ad operandum. Si autem conſiderentur bonum & ens ſecundum ſuppoſita, ſic conuertuntur: quia licet bonum ſit ad efficiens vt eſt bonum, & ens ad efficiens vt eſt ens: tamen quia non operatur efficiens niſi per bonum intentionis: ideò comitatur bonum ſemper ipſum ens, & non ſeparatur ab ipſo ſecundum ſuppoſitum, licet ſeparetur ſecundum intentionem: & hanc identitatem ſuppoſitorum notat quod dicitur inquantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſi bonum accipiatur in diuerſis cum ente, ſcilicet cauſa & cauſato, bonum in cauſa erit ante ens in cauſato: quia non cauſat niſi bono quod facit eam eſſe diffundere: vnde Maximus: Hoc nomen bonum non aliunde originem ducit niſi à verbo græco quod eſt boo, id eſt, clamo: boo enim, kalo, & clamo, & voco vnum ſenſum poſſident: etenim qui vocat ſæpiſſime in clamorem erumpit: Deus ergo non inconuenienter bonus dicitur: quia omnia de nihilo in eſſentiam venire intelligibili clamore vocat: & ideo melius dicitur, quòd quia bonus eſt ſumus, quam quia eſt ſumus.

AD ALIVD dicendum, quòd ly, inquantū, notat inſeparabilitatem boni & entis ſecundum ſuppoſita, & non ſecundum intentiones: & ideo non ſequitur, quòd bonitas ſit entitas eius quod eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non eſt cauſa mediata alicuius: & ideo & boni, & entis eſt cauſa immediata, licet non ſecundum vnam rationem, vt dictum eſt: quia ens ſe habet ad bonum ſicut cauſa primaria, & ſubiectum. Tamen quia ens inſeparabile eſt à reſpectu ad cauſam efficientem diffundentem eſſe, & illa non diffundit niſi inquantum eſt bonum: ideo non ſeparatur à bono niſi per intellectum ſuppoſitionis impoſſibilis, ſcilicet, quod prima cauſa non ſit bona: quia tunc non manet reſpectus eius ad efficientem: quia non mouet niſi ſuppoſita bonitate, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd mathema-

tica non habent finem qui acquiritur per motum phyſicum, quia ſeparata ſunt ſecundum rationem diffinitiuã & à motu & à materia: ſed non carent intentione boni quod eſt à bono & ad bonum primum.

Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum bonum ſeparabile ſit ab ente per intellectum? iam patet ſolutio: quia ſeparatur per intentionem, ſed non per ſuppoſitum. Litera autem huius capituli per ſe patet. *Ad quæſt.*

Vtrum vtendum, an fruendum ſit virtutibus?

H Hlc conſiderandum eſt, Vtrum virtutibus ſit vtendum, an fruendum? Quibuſdam videtur quòd eis ſit vtendum, & non fruendum: & hoc confirmant auctoritate Auguſt. qui vt prætaxatum eſt, dicit non eſſe fruendum niſi Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non eſſe fruendum eis: quia propter ſe amandæ non ſunt, ſed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum eſt, propter ſe amandum eſt. Sed quòd virtutes propter ſe amandæ non ſint, imo propter beatitudinem ſolam, probant auctoritate Auguſt. qui in lib. 13. de trin. contra quoſeam ait: Forte virtutes quas propter ſolam beatitudinem amamus, ſic nobis perſuadere audent, vt ipſam beatitudinem non amemus: quod ſi faciunt etiam ipſas vtique amare deſiſtimus, quando illam propter quam ſolam iſtas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Auguſtinus oſtendere, quòd virtutes non propter ſe, ſed propter ſolam beatitudinem amandæ ſint. Quod ſi ita eſt, ergo eis fruendum non eſt. Aliis vero contra videtur, ſcilicet, quòd fruendum eis ſit: quia propter ſe petendæ & amandæ ſunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambroſij qui ait ſuper illud locum Epiſtolæ ad Galat. *Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax patientia, &c.* Hic non nominat opera, ſed fructus: quia propter ſe petenda ſunt: ſi vero propter ſe petenda ſunt, ergo & propter ſe amanda. Nos autem harum quæ videtur auctoritatum repugnantiã de medio eximere cupientes, dicimus quòd virtutes propter ſe petendæ & amandæ ſunt, & tamen propter ſolã beatitudinẽ: propter ſe quidem amandæ ſunt, quia delectant ſui poſſeſſores ſyncera & ſancta delectatione, & in eis pariunt gaudium ſpirituale. Veruntamen non eſt hic conſiſtendum, ſed vltra gradiendum. Non hic hæreat dilectionis greſſus, neque hic ſit dilectionis terminus: ſed referatur hoc ad illud ſummum bonum, cui ſoli omnino inhærendum eſt: quia illud propter ſe tantum amandum eſt, & vltra illud nihil quærendum eſt: illud eſt enim ſupremus finis. Ideo Auguſtinus dicit, quòd eas diligimus propter ſolam beatitudinem: non quin eas propter ſe diligamus: ſed quia idipſum quòd eas diligimus, referimus ad illud ſummum bonum, cui ſoli inhærendum eſt, & in eo permanendum, finiſque lætitiæ ponendum: quare virtutibus nun eſt fruendum. Sed dicet aliquis: Frui eſt amore inhærere aliqui rei propter ſeipſam, vt prædictum eſt. Si ergo propter ſe virtutes amandæ ſunt, & eis fruendum eſt. Ad quod dicimus in illa deſcriptione, vbi dicitur, propter ſeipſam, intelligendum eſt tantummodo: vt ſcilicet ametur propter ſeipſam tantum, vt non referatur ad aliud, ſed ibi ponatur finis, vt ſupra oſtendit Auguſtinus dicens: Si inhæſeris atque permanſeris, finem ponens lætitiæ, tunc vere & proprie

Lib. de Doct. Chriſt. c. 33.

Cap. 8.

Habetur in Gloſſa interlineari, ſuper hoc ad Gal. cap. 5.

Lib. 13. de Trin. c. 8.

Lib. 1. de Doct. Chriſt cap. 33.

prie frui dicendus es : quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus. Vnde Augustinus in lib. 10. de Trinitate ait: Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas de qua post tractabitur. Cap. 1. Lib. 3. dist. 27.

DIVISIO TEXTVS.

HIc considerandum est, Vtrum virtutibus, &c.] Istud est vltimum capillum istius partis in quo quærit, Vtrum virtutibus fruendum sit? Et diuiditur istud capitulũ in duas partes. In prima determinat, quòd virtutibus non est fruendum, sed per virtutes. In secunda dicit idem de voluntate, & cæteris animæ potentiis *ibi* [Ita de voluntate, &c.] Prima habet quinque partes. In prima probat, quòd non est fruendum virtutibus. In secunda obiicitur contra hoc *ibi* [Aliis vero è contra] In tertia soluit *ibi* [Nos autem, &c.] In quarta obiicit contra solutionem *ibi* [Sed dicet aliquis, &c.] In quinta soluit *ibi* [Ad quod dicimus, &c.] Litera autem per se est plana.

ARTICVLVS XXI.

An virtutibus fruendum sit?

INcidit autem dubium hîc, Vtrum virtutibus sit fruendum? Et videtur, quòd sic. Dicit enim August. in lib. 83. quæstionum, quòd sicut differunt vtile & honestum: sic frui & vti: sed omni vtili est vtendum: ergo omni honesto fruendum: virtutes autem (secundum Tullium) sunt de genere honesti: ergo virtutibus est fruendum.

2 Item, Omni eo quod propter se est appetendum (vt supra dictum est) est fruendum, non vtendum: sed virtutes propter se sunt appetendæ, vt dicit Tullius: ergo virtutibus est fruendum non vtendum.

3 Præterea, Bonum à Philosophis diuiditur in delectabile, vtile, & honestum: sed diuidentia oppositas habent rationes in specie: ergo vtile & honestum per rationes speciales opponuntur: sed vtile est quod ad aliud referimus: ergo honestum erit quod appetimus propter se: hoc autem est fruendum: ergo honesto est fruendum: virtutes autem sunt partes honesti: ergo virtutibus est fruendum.

Contrà. CONTRA: Res quibus fruendum est, sunt æternæ & immutabiles: virtutes non sunt æternæ nec immutabiles: ergo virtutibus non est fruendum.

2 Item, August. in lib. de ciuit. Dei dicit, quòd si illud persuadent nobis virtutes vt propter se amemus illas, superbæ sunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd virtutes possunt considerari dupliciter, scilicet, secundum quòd sunt habitus rectificantes in opere, & sic omnes propter aliud appetuntur, & sic nullo modo nec in via nec in patria fruendum est eis. Possunt etiam considerari prout sunt dispositio perfecti ad optimum: quia sic essentialiter vel substantialiter manent in beatitudine, vel in sibi succedentibus, vel in seipsis: & sic coniungunt nos beatitudini inceatæ: & sic dicunt quidam, quòd per ipsas vt proximas dispositiones fruimur: non tamen fruimur ipsis. Sed aliter dicendum est aliquantulum, quòd sicut dicit Augustinus: Cum diligo proximum, vel Deum, diligo ipsum amorem, non alia dilectione, sed eadem, vt supra dictum est. Ita hæc fruitio vna est & Dei & virtutum: quia Deus est in virtutibus: & hoc modo virtutes attingunt Deum: sed fruitio non erit ratione vtriusque, sed erit virtutum vt eorum quæ contrarium saporem remouent à palato animæ, Dei autem vt reficientis sapore proprio: & ita etiam potest esse in via in fruitione prægustationis, & spei.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si fiat vis in verbo August. vtile & honestum dicuntur creatum & increatum: quia nihil omnino vi propria trahit, & propria dignitate allicit, nisi summum bonum. Tullius autem dicit, quòd honestum est quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit.

AD ALIVD, quòd propter se quandoque tantum valet quantum per se: & hoc opponitur quandoque ad per accidens: & sic per se virtus appetitur: quia ex sua natura habet vnde moueat appetitum, & delectet suos possessores syncera & sancta delectatione. Sed hoc non excludit quin etiam propter aliud expetatur: quòd tamen non sit sine ipsa, quia virtutes quoad sibi succedentia manent in beatitudine, & beatitudo in Deo. Et ita illud propter quod appetuntur, non est simpliciter separatum ab eis, sicut est ab aliis virtutibus. Quandoque autem propter se opponitur ei quod est propter aliud: & tunc non propter se absolute expetuntur, sed propter aliud in quo & cum quo virtutes manent essentialiter, vel in sibi succedentibus.

AD ALIVD dicendum, quòd vtile non sic habet diuersam rationem ab eo quod est honestum, quòd non possit saluari in ipso: sed sic, quòd non primo mouet appetitum in ipso: sicut dicit Tullius in lib. de amicitia, quòd licet amicitia per se expetatur, tamen plurimas habet vtilitates adiunctas. Nec diuisio boni in delectabile, vtile, & honestum, est diuisio generis in species, sed potius data est per prius & posterius participantia ipsum diuisum: sicut ens diuiditur per potentiam & actum: & tamen potentia est per actum &

actus in potentia. Sunt tamen qui dicunt, quòd propter dicitur duobus modis, ſcilicet, ſimpliciter, & ratione finis operis qui terminus vocatur : & ideo virtutes appetuntur propter ſe reſpectu operis, ſed non reſpectu beatitudis: & ſimiliter beatitudo creata reſpectu increatæ appetitur propter aliud, ſed reſpectu virtutis per ſe : ſed hoc parum eſt dicere.

AATICVLVS XXII.

An bona voluntate ſine virtutibus ſit fruendum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ita de voluntate bona dicimus, &c.] Quæritur, inquam, Vtrum voluntate bona ſine virtutibus contingat frui? Et videtur, quòd ſic. Quia Adam in primo ſtatu, & Angeli ſi ponantur in ſolis naturalibus creati, dilexerunt Deum propter ſe & ſuper omnia : ergo dilectione fruitionis : ergo virtutes non ſunt neceſſariæ diſpoſitiones ad fruendum.

2 Præterea, Vlterius ex iſto verbo videtur, quòd fruitio ſit actus ſolius voluntatis: cum ſupra fecit mentionem intellectus, vbi dicit, quòd fruimur cognitis, &c.

AD HOC dicendum, quòd ſine gratia & virtute non eſt fruitio. *Solutio*

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd dilectione naturali poteſt diligi Deus propter ſe & ſuper omnia : ita quòd ly, propter, notet finem tantum, & non cauſam efficientem : quoniam ratio cognoſcens Deum ſuper omnia, facit illam dilectionem : ſed cum charitate diligitur & gratia propter ſe & ſuper omnia, notantur tres cauſæ, ſcilicet, efficiens, materialis, & finalis : & ſignificatur quòd ipſe eſt efficiens præcipue, & diſponens ad fruitionem. Quidam dicunt aliter, & non ita bene diſtinguendo dilectionem, ſcilicet, amicitiæ, & concupiſcentiæ : & dicunt, quòd dilectione amicitiæ poterat Deus diligi propter ſe & ſuper omnia, & non concupiſcentiæ : vnde cum fructus ponat dilectionem concupiſcentiæ, non ſequitur quòd in illo ſtatu frueretur homo & Angelus.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas eſt complementum actus fruendi : alij autem tanquam materiales in ipſo, ſicut ſupra ſatis expeditum eſt.

Epilogus.

OMnium igitur quæ dicta ſunt, ex quo de rebus ſpecialiter tractabimus, hæc ſumma eſt : Quod aliæ ſunt quibus fruendum eſt : aliæ quibus vtendum eſt : aliæ quæ fruuntur, & vtuntur, & inter eas quibus vtendum eſt, etiam quædam ſunt per quas fruimur, vt virtutes & potentiæ animi, quæ ſunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de ſignis tractemus, agendum eſt : ac primum de rebus quibus fruendum eſt, ſcilicet, de ſancta atque indiuidua Trinitate.

DIVISIO TEXTVS.

MNIVM igitur quæ dicta ſunt, &c. [Hic ponit epilogum: & ſecundo diuidit vtilia : & tertio dicit ordinem quo vult exequi de rebus & de ſignis: & in hoc terminatur iſta diſtinctio. Litera patet per ſe.

ARTICVLVS XXIII.

An per omnes potentias animæ fruemur?

INcidit hic dubium difficile de hoc quod dicit [Inter eas quidem quibus vtendum eſt &c.] Videtur enim ex hoc quòd potentiis naturalibus fruamur, id eſt, per ipſas : & quæritur, Vtrum per omnes, aut per quaſdam? Et videtur, quòd per quaſdam ex prædictis. Sed contra: Ioan. 10. Per me ſiquis introierit, &c. Auguſt : Paſcua inueniet, egrediens foras in Saluatoris humanitate, intus in Saluatoris diuinitate : & ſenſus eſt qui paſcitur in humanitate: ergo ſenſus fruentur : quia paſci viſione hac eſt frui.

2 Idem videtur accipi ex li. de ſpiritu & anima, vbi dicitur, quòd ſenſus vertetur in rationem, & ratio in intellectum, & ille fruetur Deo.

3 Præterea, Anima tota glorificabitur, & remunerabitur : ergo frui debet ſecundum omnes vires.

VLTERIVS quæritur, Si erunt ibi cogitationes volubiles? Videtur quod non: quia hoc negat expreſſe Auguſt. Sed contra : Quia intelligemus hoc & illud ſucceſſiue : ergo cogitatio voluetur de vno in aliud. *Quæſtiunc.* Lib. 15. de Trin. c. 16.

SOLVTIO. Actus proprie perſonarum & indiuiduorum eſt, potentiæ autem ſecundum naturam: vnde ſi fiat vis, tunc Sancti fruentur, ſed ſecundum potentias animæ quæ dictæ ſunt ſupra. Eſt autem duplex via : vna eſt à ſenſibili in imaginationem & phantaſiam, & ab illis ad rationem & intellectum, quæ eſt via abſtractionis veri. Alia eſt via ſuperiorum potentiarū ad inferiores: ſicut ratio *Solutio.*

in

in quibuſdam extendit ſe mouendo imaginationem, & imaginatio ſenſum communem, vt accidit in ſomnio, & quandoque etiam ſoluit organa particularia ad aliquid, vt in his qui in ſomnis agunt opera vigiliæ. Ita dico ſine præiudicio, quòd per redundantiam dulcedinis diuinæ ab intellectu deſcendet paſtura fruitionis in imaginationem, & ſenſum: ita tamen, quòd ſenſus non amittat naturam ſuam qui non apprehendit niſi corporale. Et per hoc patet ſolutio ad primum: quia ſenſus non accipit diuinitatem in carne Saluatoris, ſed corpus tantum: & dulcedo eſt per redundantiam à ratione.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur: Senſus vertetur in rationem, gloſſandum eſt: conuertetur ad rationẽ, & ab ipſa accipiet fruitionem, ſecundum quod ipſa eſt inflexa ſuper ipſum miniſtrando ei dulcedinem: tamen ille liber non eſt Aug. ſed quidam Ciſtercienſis fecit eum, & multa falſa ſunt in eo.

AD VLTIMVM dicendum eſt, quòd tota anima præmiabitur, vnde actus fruitionis eſt totius animæ: ſed non oportet, quòd omnes differentias præmiorum ſuorum recipiat ſecundum quamlibet potentiam ipſius: ſicut non oportet, vt habens diuitias reponat eas in qualibet arca ſua, ſed quaſdam in vna, & quaſdam in alia. Alij autem dicunt quod vix aut nunquam probare poſſunt: & ideo non eſt curandum de dictis eorum.

Ad quæſtiunculam. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum erunt ibi cogitationes volubiles? Dicendum, quod non: ſed volubiles cogitationes non dicuntur ab hoc quod eſt intelligere hoc & illud ſucceſſiue: ſed aliis tribus rationibus denotantibus imperfectionem dicuntur volubiles, quarum vna eſt propter inquiſitionem inuenientis, vel diſcentis: eo quod non totum videt ratio ſecundum cauſas, & effectus, & proprietates: tunc autem non erit inquirens. Secunda eſt faſtidium rei intellectæ in qua inuenitur imperfectio: & ideo intellectus tranſit ad aliam rem in qua magis delectetur, & hoc accidit ex vilitate rei, & priuationibus in ea inuentis, & mutabilitate, & materialitate. Tertia cauſa eſt: quia principium intelligendi hic non eſt vnum ad omnem rem, ſed eſt diuerſorum: & ideo nec in ſe, nec in ſuis principiis poſſunt res hic ſimul accipi: ibi autem accipiuntur in eo quod eſt ſummum & infinitum bonum, quod eſt lux pleniſſima in qua de re nihil latet, contra primum: & in eo quod eſt vita ſumme reficiens, contra ſecundum: & in eo in quo omnia ſimul ſunt, contra tertium. Tamen bene concedo, quòd ſi intelligibilia conſiderentur in propriis eſſentiis, non accipiet intellectus duo ſimul: quia impoſſibile eſt intelligere qualiter vnus actus terminetur ſuper duo, ſicut ſuper fines ex æquo terminantes. Et non eſt inſtantia in intellectu compoſitorũ, quoniã illa vniuntur in compoſitione, nec accipiuntur vt ex æquo terminantia: ſed vnum accipitur in ordine ad alterum: vnde vnum eſt vt ſubiectum, alterum vt forma: vnde Philoſophus dicit, quòd ſimul ſcire plura poſſumus, intelligere vero minime.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS.

DISTINCTIO SECVNDA.

De Trinitate & vnitate ſecundum quòd creditur. Cap. 2.

A HOC itaque vera ac pia fide tenendum eſt, quòd Trinitas vnus ſit & ſolus verus Deus (vt ait Aug. in 1. lib. de Trinit.) ſcilicet, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: & hæc Trinitas vnius eiuſdemque ſubſtantiæ vel eſſentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ eſt ſummum bonum, quod purgatiſſimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emundetur. Idem in lib. Retracta cap. 4. Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti. Reſponderi enim poteſt multos etiam non mundos multa ſcire vera. De hac re ergo ſumma & excellentiſſima

cellentiſſima, cum modeſtia & timore agendum eſt, & attentiſſimis auribus atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris ſcilicet, & Filij, & Spiritus ſancti: quia nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quæritur, nec fructuoſius aliquid
1. Tim. 6. inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inacceſſibili luce diuinitatis dicuntur, ſtudeat imitari atque ſeruare
Cap. 3. quod venerabilis Doctor Auguſtinus in primo lib. de Trinit. de ſeipſo ait: Non pigebit me, inquit, ſicubi hæſito quærere: nec pudebit, ſicubi erro, diſcere. Quiſquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus eſt, pergat mecum: vbi pariter hæſitat, quærat mecum: vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis viam tendentes ad eum, de quo di-
Pſal. 104. ctum eſt: Quærite faciem eius ſemper.

DIVISIO TEXTVS.

HOc itaque vera ac pia fide, &c.] Hic incipit Magiſter tractatum huius doctrinæ finita parte proœmiali, in qua inueſtigauit de quo agendum eſt.
Diuiſio totius libri ſententiarum. Et diuiditur ſecundum rationem ſubiecti huius ſcientiæ in partes duas, ſcilicet, in tractatum de rebus, & tractatum de ſignis. Tractatus de rebus continet tres libros antecedentes: tractatus autem de ſignis obtinet quartum. Tractatus autem de rebus habet diuiſionem, ſecundum rationem rerum illam ſecundum quam veniunt in ſpeculationem Theologi. Sunt enim res quibus fruendum eſt ſiue beatificantes, de quibus agitur in primo libro. Et ſunt res quibus vtendum eſt, ſub quibus etiam continentur res quæ fruuntur & vtuntur: & illæ dilectione vſus ſunt diligendæ, ſicut probatum eſt in diſtinctione præcedenti: & de illis agitur in ſecundo libro. Sunt etiam res ordinantes fruentem ad fruibile, quibus ſecundum aliquid ſui fruendum eſt, & ſecundum aliquid vtendum: & de illis agitur in tertio.

Diuiſio. Lib. 1. PRIMVS liber diuiditur in duas, in quarum prima tangit Auctor modum poſſibilem nobis deueniendi in cognitionem eorum quibus fruendum eſt, quæ ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. In ſecunda autem ponit tractatum de illis, ſcilicet, in quarta diſtinctione infra *ibi* [Hic oritur quæſtio ſatis neceſſaria, &c.

SIAVTEM quæritur, Quare non in aliis libris tangitur primus modus deueniendi in ſcientiam ipſorum, ſicut hic? Dicendum, quòd hoc contingit propter difficultatem huius materiæ, quæ licet ſit ſumma lux & manifeſtiſſima: nobis tamen propter imperfectionem noſtri occuli eſt occulta. Vnde Pſal. 138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, &c. Et in 2. Metaphiſycæ. Sicut eſt diſpoſitio oculorum veſpertilionum ad lumen ſolis: ita eſt diſpoſitio noſtri intellectus ad manifeſtiſſima naturæ.

PRIMA autem harum partium continet quatuor partes. In omni enim via veniendi in cognitionem alicuius difficilis exiguntur quatuor, ſcilicet, vt ſciatur quid ſupponendum eſt: quia niſi ſuppoſitis principiis ſcientiæ, non acquiritur ſcientia: & hoc tangit in primo capitulo. Secundo requiritur præcognitio intentionis: quia ignoto fine ignoratur conſecutio finis, & erit inquiſitio incerta & vaga: & hoc facit Magiſter in ſecundo capitulo *ibi* [Omnes autem Catholici tractatores, &c.] Tertium quod requiritur eſt ordo, ſicut dicit Philoſophus in 4. primæ Philoſophiæ: Initium ſcientiæ non ſemper eſt à prioribus ſecundum rem, ſed quandoque à facilioribus audienti, per quæ eſt leuior inſtructio: quandoque autem è conuerſo, & hunc ordinem procedendi tangit Magiſter in 2. cap. *ibi* [Cæterum vt in libro primo, &c.] Quartum & vltimum eſt proceſſus inueſtigationis quo acquiritur ſcientia, & hunc ponit Magiſter in 4. cap. vſque ad principium quartæ diſtincticnis *ibi* [Proponamus ergo in medium, &c.] Primi ergo capituli ſententia eſt dare nobis ſuppoſitiones quas tenere debemus, & ex quibus vt principiis procedere in tota ſcientia iſtius primi libri. Et litera facilis eſt.

Quatuor exiguntur ad deueniendum in cognitionem alicuius difficilis.

ARTICVLVS I.

An conuenienter ordinentur hæc tria, dicere, credere, & intelligere?

QVæritur autem de hoc quod ipſe dicit [Eiuſdemque ſubſtantię dicitur, creditur, & intelligitur] Videtur enim peruertere ordinem: verbum enim, vt dicit Damaſc. Angelus eſt intelligentiæ, id eſt, nuntius: ergo prius eſt intelligere, quam dicere.

2 Item, Credere dicit aſſentire: nemo autem aſſentit in hoc quod non intelligit: ergo videtur intelligere etiam eſſe ante credere, & credere ante dicere: ſicut dicitur ad Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Et Pſal. 115. Credidi propter quod locutus ſum. Ergo peruertit ordinem.

3 Si forte dicatur, quòd ordinantur hæc

ſecundum

ſecundum quòd magis poſſumus in diuinis per iſta: & quia minus dicimus, quam credimus, vel etiam intelligimus: ideo hoc præcedit. Contra: Minus intelligimus, quam credimus: ergo intelligere ſecundum hoc eſſet ante credere.

4 Præterea, Dicit Aug. quod quædam prius intelliguntur, quam credantur: quædam autem niſi prius credantur, non intelliguntur: quædam autem ſemper creduntur, & nunquam intelliguntur: ergo videtur inſufficienter loqui.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd iſta tria hîc enumerantur ſecundum quod ſunt generatiua doctrinæ fidei in audiente: fides enim (vt dicit Apoſtolus) eſt ex auditu: auditus autem per verbum Chriſti. Et adhuc ex parte docentis, primo requiritur dicere: quia vera doctrina fidei ratione penetrari non poteſt: ideo oportet primo dictis aſſentire & credere, vt per lumen fidei veniatur ad intellectum: & hoc eſt quod dicitur Iſa. 6. Niſi credideritis, non intelligetis. Et eſt litera alterius tranſlationis: quia altera hæc. Niſi credideritis, non permanebitis. Vnde Anſel. dicit, quòd fides quærit intellectum: ſic ergo patet ſolutio ad ea quæ quæruntur de ordine.

Rom. 10.

AD DIVISIONEM autem credibilium quam ponit Auguſt. dicendum quòd ipſe accipit credere large ſecundum quod dicit rationis actum, qui eſt ex opinione iuuata rationibus: dicit enim Philoſophus, quòd opinio iuuata rationibus ſit fides: & tunc eſt credibile quod prius intelligitur, quã credatur: & eſt credibile in quod non poteſt ratio ex ſeipſa, ſed cũ luce ſibi infuſa per fidem poteſt in illud, ſicut ſunt articuli fidei: credibile autem quod ſemper creditur, & nunquam intelligitur, eſt quod accipit fidem ex ſenſu tantum, vt hiſtoriæ quorumlibet temporum.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſummum aliquid addat bono, cum dicitur ſummum bonum?

DEinde quæritur de hoc quod ipſe dicit [Quæ eſt ſummum bonum, &c.] Vtrum ſummum aliquid addat ſuper hoc quod eſt bonum? Et ſi dicatur, quòd addit exceſſum ſuperabundantiæ, ad hoc videtur ſequi duplex inconueniens. Vnum eſt, quòd tunc bonum excedens per ſuperabundantiam comparabile erit bono creato vel increato: conſtat, quòd non increato, quia in creatum non exceditur à ſummo bono: ergo creato. Dicit autem Philoſophus, quòd omnis comparatio eſt ſecundum vniuocum: ſi ergo ſit ſummum bonum comparabile, erit vniuocum bono creato, quod falſum eſt.

2 Aliud inconueniens eſt, quòd ſummum non habet comparationem niſi per acceſſum ad terminum, vel receſſum à contrario: & ſi primo modo comparatur, videtur terminus aliquis eſſe ſummi boni, & ſic ipſum eſſet finitum: quoniã omne cuius aliquis terminus eſt, finitum eſt, quod videtur eſſe contra Symbolum: Immenſus Pater, immenſus Filius, &c. Si autem eſt comparatio per receſſum à contrario, tunc videtur aliquid eſſe ſumme malum à quo recedit, quod iterum falſum eſt: quia ſumme malum eſt quidem, quod nihil habet de bono: cum autem inter bona optima ſit eſſe, ſumme malum non habebit eſſe: & quod non habet eſſe, non eſt: ergo ſumme malum non eſt.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur, Vtrum ſumme bonum ſit ſimplex, vel compoſitum? Videtur autẽ, quòd compoſitum: quia ſummum eſt cui non deeſt aliqua bonitas: bonitates autem ſunt multarum rationum: ergo videtur ipſum eſſe compoſitum ex illis.

Sed contrà. SED CONTRA: Inter nobiliſſimas bonitates eſt ſimplicitas: aut igitur habebit illam aut non: ſi non, non erit ſummum bonum: ſi ſic, ergo non eſt compoſitum.

Quæſt. 2. PRÆTEREA, Philoſophus vocat ipſum bonitatem, & eſſe in fine ſimplicitatis. Et quæritur in quo differant iſta circa ſummum bonum?

Quæſt. 3. VLTERIVS quæritur, Vtrum poſſint eſſe duo, vel plura ſumme bona? Et videtur quòd non: quia quod per ſuperabundantiam dicitur vni ſoli conuenit: ſed ſummũ per ſuperabundantiã dicitur: ergo vni ſoli conuenit.

2 Præterea, Obiiciunt ſic Boëtius, & Dameſc. Dato quòd ſint duo ſumme bona: aut quicquid bonitatis in numero habet vnum, habet aliud, aut non. Si primo modo: ergo non differunt: quia idem per numerum ſunt bonitates vnius, & alterius. Si ſecundo modo: ergo quod habet vnum de bonitate, non habet aliud: ergo non eſt ſummum bonum, cum vniquique deficiat quod ei adiici poteſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſummum bonum eſt ſubſtantialiter & eſſentialiter bonum, cui eſt impoſſibilis additio in bonitate. Et ly ſummum, non addit ſupra intentionem boni, niſi reſpectum ſecundum nomen ad alia bona creata, & non addit ſecundum rem.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd ſit comparatio per acceſſum, &c. Dicendum, quòd acceſſus & receſſus eſt in qualitatibus quæ intendi, & remitti poſſunt: & illæ ſunt qualitates accidentaliter participatæ: & ſic non eſt bonitas in ſummo bono, quia ipſum eſt bonitas ſua eſſentialiter: ſi tamen large ſumatur comparatio, tunc dicendum, quòd ipſum non accedit, ſed eſt terminus omnis boni.

AD HOC obiicitur quod, quòd ipſum ſecundum hoc ſit finitum, poſſemus dicere cum Philoſopho, quòd terminus neque finitus neque infinitus eſt, ſed potius finiens quod finitur. Si tamen facimus in hoc vim, dicemus quòd infinitum dicitur dupliciter, ſcilicet, priuatiuè quod natum eſt habere finem, & non habet: & ſic infinitum eſt imperfectum, cum omnis perfectio ſit à fine: vel negatiue, & ſic adhuc dupliciter eſt infinitum, ſcilicet cui abſolute poteſt tolli & negari finis, ſcilicet quod nec in ſe ſit finis vel habeat finem, nec quoad aliud extra: & ſic adhuc imperfectum eſt infinitum, vel etiam non ens. Si vero dicatur infinitum in genere extrinceſci, hoc eſt, quod nihil eſt extra ipſum quod finiat ipſum: ſic Deus eſt infinitus: eo

quod

quod nec loco, nec tempore, nec comprehenſione intellectus finitur. Propter calumniantes autem dico, quòd proprie loquendo omne finitum fine finitur qui eſt vltimum eius, vel vltimum continentis ipſum, vel vtroque modo vltimum eius: ſicut corpus ad ſuperficiem, & tempus ad nunc tanquam definientia ipſum: propter quod etiam definitio nec plus nec minus continens quam eſſentialia definiti, dicitur terminus. Ad extra autem finitur ſicut ad locum corporalem vel ſpititualem in quo res circunſcriptiue vel diffinitiue continetur Et neutro illorum modorum poſſumus dicere Deum vel ſummum bonum eſſe finitum, ſed non finitum. Cum autem nihil ſui ſit extra ipſum & ſuum intellectum: hoc modo dicere poſſumus, quòd ipſe ſe finit: quia ſibi (vt ita dicam) æqualis. In comparatione autem ad inferiora eſt ipſe finis ad quem omnia finiuntur, & excedit vnumquodque eorũ: & ideo eſt finiens ea, non finitum ab ipſis.

Ad id autem quod obiicitur, quòd cõparatio eſt ſecundum vniuocum, dicendum quod large ſumitur à Philoſopho: & hoc patet quia ſubſtantia eſt magis ens quã accidens: & tamen ens non vniuocè dicitur omnino de ſubſtantia, & de accidente. Vel intelligendũ ſic, quòd comparatio eſt in æquiuocis, vel in analogis, non ſecundum quod attingunt rationem æquiuocorum, ſed ſecundum quod ſe habent ad vnum quod eſt in eis: & ſic eſt de bono quod per analogiam eſt in ſummo, & in creatis: quomodo autem illa analogia intelligatur, ſupra dictum eſt. Bene autem concedimus, quòd malum non comparatur per receſſum à termino contrarij, ſcilicet, à bono: quia ſicut dicit obiectio ſumme malum quoad potentiam eſſe non poteſt, id eſt, quod ſit adeo malum quod non poſſit eſſe peius.

Ad quæſt. 1. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum ſummum bonum ſit ſimplex, vel compoſitum? Dicendum, quòd ſimplex: vnum enim bonum in ipſo non addit ſuper alterum ſecundum rem, licet ſecundum rationem ſaluetur in ipſo. Hoc autem contingit propter identitatem quod eſt & eſſe in ſummo bono: vbi enim ratio ſubiecti non eſt in re diuerſa ab eo cui ſubiicitur, non poteſt aliquid ineſſe quod diuerſitatem faciat: quod infra probabitur, cum quæretur de ſimplicitate. Et ideo dicendum, quòd licet ſint inibi omnes bonitates nobilitatis: tamen non habent aggregationem & diuerſitatem in ipſo, & ideo non tollunt ſimplicitatem.

Ad quæſt. 2. Ad aliud dicendum, quòd ipſum dicitur ſummum, purum, & in fine ſimplicitatis bonum: ſed ſummum dicitur reſpectu continentię bonitatum ſecundum differentias bonitatum nobilium: purum autem dicitur propter impermixtionem priuationis quæ ſemper machinatur ad maleficium: finis autem ſimplicitatis in bono dicitur propter indifferentiam habentis bonitatem & bonitatis habitę: & hoc eſt quod Boëtius vocat quod eſt & eſſe.

Ad quæſt. 3. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum poſſint eſſe duo ſumme bona? Dicendum, quòd non, ſicut probatum eſt. Et ſi obiiciatur, quòd duo, vel tria, vel infinita ſumme bona cogitantur maiora quam vnum: & cum ſummum bonum ſit quo maius excogitari non poteſt, vt dicit Anſelmus, videtur debere eſſe plura vel infinita, dicendum quòd hæc eſt falſa: Plura vel infinita ſumme bona cogitantur, vel ſunt maiora quam vnum: quod enim non poteſt cogitari eſſe non poteſt cogitari eſſe maius aliquo: ſed plura vel infinita ſumme bona non poſſunt cogitari eſſe, ſicut probat obiectio Boëtij ſupra inducta: ergo non poſſunt eſſe.

ARTICVLVS III.

Vtrum purgatiſſimis mentibus tantum cernatur Deus?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [quod purgatiſſimis mentibus cernitur, &c.] Purgatiſſimus enim animus non eſt niſi purgatus à culpa, & à miſeria: & taliter purgati non ſunt niſi beati: ergo fruſtra nobis mortalibus adhuc traditur hæc doctrina.

Ad hoc dicendum, quòd purgatio vocatur ſecundum naturam eorũ à quibus purgatur mens ſecundum poſſibilitatem viæ: hæc autem ſunt ex parte affectus, & ex parte intellectus. Ex parte affectus quidem primo peccatum, ſecundo pronitas relicta ex peccato, tertio fomitis incendium, quarto remouentur occaſiones peccati ab extrinſeco. Ex parte intellectus autem tollitur præſentia corporis quæ eſt ad ſenſum, & ſecundo præſentia imaginis corporalis ab imagine, tertio actus intellectus accipientis ex phantaſmate, quarto actus intellectus progredientis ex principiis ſibi notis ſecundum Philoſophiam. Ad hæc enim quatuor ſequitur, quòd eleuet ſe ſupra ſe ad lumen fidei: & tunc cernit Deum trinum eſſe & vnum. *Solutio.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum lux diuina excellat capacitatem noſtri intellectus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Mentis enim humanæ inualida acies, &c.] Quicquid enim eſt excellens potentiam eius cuius actus eſt ſupra ipſum, hoc modo quo excellens corrumpit potentiam: lux autem diuina eſt excellens: ergo corrumpit intellectum: ergo non beatificat, quod falſum eſt. Primum probatur per ſenſus qui corrumpuntur ab excellentiis ſenſibilium. Secundum autem ſcribitur in litera.

Præterea quæritur, Quid vocat figi? In excellenti enim ſecundum quod excellit non figitur id quod excellitur: ergo videtur cum acies noſtræ mentis excellatur à luce diuina quod non figatur in ipſa. Si hoc detur, Contra: Quod nõ contingit intelligi, non contingit ſignificari: excellens ſecundum quod huiuſmodi, non contingit intelligi: ergo non contingit ſignificari, quod falſum eſt: quia multis modis nobis ſignificatum eſt. *Quæſtiun. 1.*

Deinde quæritur de hoc quod dicit per iuſtitiam *Quæſt. 2.*

iustitiam fidei. Quare enim iustitia magis dicitur esse fidei, quam alterius virtutis?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est excellens duplex, scilicet, excellens harmoniam commixtionis, & excellens virtutem secundum quod accipitur abstracta ab organo corporali: & primo modo dictum excellens corrumpit organum per se, & virtutem quæ est in organo per consequens. Secundo modo dictum excellens non corrumpit, sed perficit nobilissimè.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd figi in excellenti contingit dupliciter, scilicet, in eo quod est excellens, vel secundum quod est excellens. Primo modo contingit aciem mentis figi in excellenti. Secundo modo non: quia sic est extra id quod excellitur. Si vero quæritur, Qualiter significatur excellens, cum secundum quod excellit sit extra aciem mentis quam excellit? Dico sine præiudicio, quòd non significatur aliquo nomine quod sic datur ei, nisi secundum quid & non perfecte. Et ad hoc ponamus simile. Ponamus per impossibile aliquam lucem esse infinitam, vel lineam: & circulum finitum attingere aliquid de luce, vel linea illa: & sit circulus habens virtutem intellectiuam & interpretatiuam, quod scilicet ipse intelligat quid apprehendit, & sciat etiam alij significare: significabit circulus id quod tangit esse quidem intra se & esse lucem, vel lineam: sed non totum lineæ, vel lucis intra se contineri, imo infinite esse extra ipsũ & hoc non esse diuisũ ab eo quod ipse apprehendit: vnde significabit id quod accipit quasi in vniuersali, scilicet esse de natura lucis, vel lineæ: sed quia videtur nõ totum in se claudi, sed excedere se, non potest ipse significare ipsum secundum omnes differentias suæ naturæ, & secundum totum, nisi secundum quid, scilicet, secundum quod est infinite excedens ipsum: & dicet, A me apprehensa est lux, vel linea infinite me excedens. Similiter est de acie creata ad substantiam increatã: quia id quod accipit est substãtia diuina, & Deus, & prima veritas, & lux: sed secundum quod est excellens aciem non scitur nisi secundum quid, scilicet, secundum significationem infinitam.

Ad quæst. 2. AD HOC quod vlterius quæritur de iustitia fidei, dicendum quòd iustitia stat pro iustitia generali, cuius secundum rationem primus actus est fidei: quia qui vult iustificari, necesse est quòd primo conuertat se ad Deum per fidem: quia aliter in eo non fiet timor, nec spes quæ mouent ad pœnitentiam: & de hoc alibi expedietur.

ARTICVLVS V.

An omne verum scitum sit à Spiritu sancto inspiratum?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in notula incidente [Non approbo quod in oratione dixi, &c.] Videtur enim, quòd omne verum sit à Spiritu sancto scitum & dictum: super illud enim 1. ad Cor. 12. Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi à Spiritu sancto, dicit Glos. Ambros. Omne verum à quocunque dicatur, est à Spiritu sancto.

2 Item, Constat, qũòd Caiphas non ex intentione prophetabat: & tamen dicit Euangelista, quòd propter dignitatem officij Spiritus dedit ei verum dicere, quia Iesus esset moriturus pro gente.

3 Item, August. in lib. de magistro, probat multis rationibus, quòd frustra laborat exterior magister nisi adsit interius docens: ergò videtur, quòd omne verum sit à Spiritu S.

SED CONTRA: Est verum in propositionibus primis & in artibus liberalibus ad quod homo sufficit ex doctrina hominis, & propria inuentione: ergo non est necesse aduenire ibi nouam gratiam docentem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ista disputatio non est contra notulam: quia Aug. dicit, quòd mali nihil verum vident: & hoc retractauit: quia mali multa habent à Deo. Si tamen non fiat vis in hoc, dicimus quòd in anima ad hoc quod accipiat scientiam veritatis exiguntur quatuor: intellectus possibilis qui paratus sit recipere, & intellectus agens cuius lumine fiat abstractio specierum in quibus est veritas, vel verum illud: & tertio res obiecta per imaginem, vel seipsam, de qua est veritas illa: & quarto principia & dignitates quæ sunt quasi quædam instrumenta proportionantia compositiones & diuisiones possibiles & impossibiles & necessarias ex quibus verum accipitur. Inter hæc quatuor, primum est recipiens tantum: secundum autem est dans lumen suum tantum: tertium est recipiens ab agente intellectu, & dans lucem veritatis distinctæ possibili: quartum autem est motum vt instrumentum, & mouens compositionem & diuisionem eius in quo est verum scitum vel quæsitum. Vnde quidam Philosophi dixerunt, quòd ista sufficerent ad cognitionem veri quod est sub ratione. Sed aliter dicendum, scilicet, quòd lux intellectus agentis non sufficit per se, nisi per applicationem lucis intellectus increati, sicut applicatur radius solis ad radium stellæ. Et hoc contingit dupliciter, scilicet, secundum lumen duplicatum tantum, vel etiam triplicatum: duplicatum vt si fiat coniunctio ad lumen intellectus increati, & illud lumen est interior magister. Quandoque autem fit ad coniunctionem intellectus angelici & diuini: quia Philosophi quidam animam posuerunt instrumentum intelligentiæ, eo quòd intelligentia imprimit in eam suas illuminationes. Et hoc vocat Dion. reductionem nostræ hierarchiæ per hierarchiam Angelorum, & August. dicit hoc contingere multis modis. Et hoc vocant quidam Philosophi continuationem intellectuum: quia etiam ipsi dixerunt, quòd nihil videtur nisi per lucem primam.

AD HOC ergo quod quæritur, Vtrum exigitur appositio gratiæ nouæ, dicendum quòd si gratia vocatur quodlibet donum à Deo gratis datum, tunc non fit hoc sine gratia: imo dicit quidam Philosophus, quòd etiamsi aliquid sciatur in habitu, non fiet conuersio ad actum nisi per conuersionem ad lucem intellectus increati.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An in materia de Trinitate periculoſius erratur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quòd nec periculoſius alicubi,&c.] Hoc enim videtur falſum: cum multas opiniones videamus traditas à Magiſtris in ſcientia de Trinitate: & dicunt, quòd difficultas materiæ excuſat.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd periculoſius hic dicit, ideo quòd eſt in fundamento, quo euerſo, euertitur totum, & non quoad magnitudinem peccati: vel poteſt fieri vis in hoc quod dicit, erratur, & non opinatur: quia errare eſt errorem defendere: ſed opinari contingit vſque ad ſcientiam contradictorij ſine periculo.

ARTICVLVS VII.

An nihil fructuoſius inueniatur quam in materia de Trinitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nec fructuoſius aliquid inuenitur, &c.] Moralitates enim ſermonum fructuoſiores ſunt: quia conuertunt homines à peccato.

Solutio SOLVTIO. Vis poteſt fieri in hoc quod dicit [fructuoſius] quia fructus eſt refectio in fine qui eſt ſummum bonum, & hoc non eſt niſi Deus Trinitas: moralitates autem poſſunt eſſe vtiliores. Vel dicatur, quòd ſcientia Trinitatis eſt fructus omnis ſcientiæ: quia omnis ſcientia & omnis conuerſio animarum eſt vt illa habeatur in qua eſt beatitudo: & ita prædicationes non habẽt aliquid vtilitatis, niſi ab iſta, ſecundum quòd ſunt ad eam ordinatæ.

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate?

B De Trin. Cap. 4. OMnes autem Catholici tractatores, vt in eodem primo lib. Auguſtinus ait, qui de Trinitate quæ Deus eſt, ſcripſerunt, hoc intenderunt ſecundum Scripturas docere, quòd Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vnius ſint ſubſtantiæ, & inſeparabili æqualitate vnus ſint Deus: vt ſit vnitas in eſſentia, & pluralitas in perſonis. Ideoque non ſunt tres dij, ſed vnus Deus: licet Pater Filium genuerit, & ideo Filus non ſit qui Pater eſt: Filiuſque à Patre ſit genitus, & ideo Pater non ſit qui Filius eſt: & Spiritus ſanctus nec Pater ſit, nec Filius, ſed tantum Patris & Filij Spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe naturaliter Deum, vt ait Auguſtinus in lib. de fide ad Petrum. Neque tamen ipſum Patrem eſſe qui Filius eſt, nec Filium ipſum eſſe qui Pater eſt, nec Spiritum ſanctum ipſum eſſe qui Pater eſt aut Filius Vna eſt enim Patris, & Filij, & Spiritus ſancti eſſentia quam Græci οὐσίαν vocant: in qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus: quamuis ſit perſonaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus.

ARTICVLVS VIII.

Quid melius dicitur de Patre, Filio, & Spiritu ſancto, quòd vnum ſunt, vel quòd vnum eſt?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in ſecunda parte quæ incipit *ibi* [Omnes autem Catholici] Ibi enim eſt quædam notula quæ dicit: Vbi dixerunt de Patre & Filio. Qui gignit, & quem gignit, vnum eſt. Quæritur enim ibi de ratione retractationis Auguſtini. Cum enim ly eſt ſit verbum ſubſtantiuum, & ſignificet ſubſtantiam: videtur potius ſequi numerum eſſentiæ, quam numerum perſonarum: & ita dicendum erat, quòd Pater & Filius vnum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet ly eſt ſignificet ſubſtantiam: tamen ſignat eam vt actum, & per conſequens vt in aliquo ſuppoſito quod reddit ſibi perſonam: & cum verbum numerum accipiat à ſubſtantia ſupponente ſibi, numerato illo ſuppoſito, neceſſe eſt intelligi numerari actum: & ita verbum neceſſe eſt poni in numero plurali: & ideo melius dicitur, vnum ſunt, quam, vnum eſt. Obiectio autem procedit de ſubſtantia ſignificata, vt in quiete, ſicut nominaliter ſignificatur.

ARTICVLVS IX.

An melius dicatur, Alter Pater, alter Filius: vel alius, & alius?

DEinde obiicitur ſuper hoc quod habetur in fine eiuſdem capituli [In qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, &c.] Quæritur enim,

Vtrum

vtrum melius dicatur, Alter Pater, alter Filius, vel alius. Et videtur quòd alter: quia alius dicit diuerſitatem ſubſtantiæ : alter autem diuerſitatem accidentis, vel proprietatis ſecundum Porphirium. Cum igitur Pater & Filius differant proprietatibus ſuis, & non ſubſtantia, videtur melius dici, Alter Pater, & alter Filius, quam alius Pater, alius Filius.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Quare in neutro genere non conceditur vt diceretur, Aliud Pater, aliud Filius, &c.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd alter non ita congrue dicitur : quia licet proprietas ſit in diuinis, tamen proprietas eſt perſona, & perſona eſt ſubſiſtens hypoſtaſis ſiue ſubſtantia : quod qualiter ſit, infra oſtendetur : & ideo ſupponatur hoc. Vnde cum alter dicat tantum variationem accidentis, non competit in diuinis.

Ad quæſtiunculam. AD ALIVD dicunt quidam, quòd tria ſunt in diuinis : eſſentia, perſona, notio : & ad eſſentiam tranſſumitur neutrum genus, ad perſonam autem maſculinum, ad notionem fœmininum : & iam bene patet de primo, & ſecundo : quia ſicut dicunt Grammatici neutrum eſt genus informe, & ſimpliciter rei eſſentiam ſignificat : & ideo cum quæritur per quid in neutro genere, reſpondetur per eſſentiale, ſicut lignum, vel animal. Maſculinum genus formatum & perfectum eſt : & ſimiliter in natura perfectionem diſtinguentium habet hypoſtaſis & perſona : & ideo cum quæritur per quis, reſpondetur nomen perſonæ diſtinctæ, vt Socrates, vel Plato. Qualiter autem fœmininum notioni conueniat, non adeo eſt euidens, cum etiam ipſum ſit genus formatum, indiuiduo & perſonæ conueniens, quod patet per interrogationem factam per quæ, cui reſpondetur determinata hypoſtaſis in ſexu fœmineo. Sed dicunt ad hoc, quòd fœmininum eſt genus imperfectius : & ideo attribuitur notioni quæ ſecundum rationem intelligentiæ non ita ſignificat ſubſiſtens per ſe & completum ſicut perſona.

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur?

C Æterum vt in primo lib. de Trinitate Auguſtinus docet, primo ſecundum auctoritates ſanctarum Scripturarum, vtrum fides ita ſe habeat demonſtrandum eſt. Deinde aduerſus garrulos ratiocinatores, elatiores, quam capaciores rationibus catholicis, & ſimilitudinibus congruis ad defenſionem & aſſertionem fidei vtendum eſt : vt eorum inquiſitionibus ſatisfacientes, manſuetos plenius inſtruamus : & illi ſi nequiuerint inuenire quod quærunt, de ſuis mentibus potius quam de ipſa veritate, vel de noſtra aſſertione conquerantur. C *Cap. 2.*

ARTICVLVS X.

An in hac ſcientia ſit primo procedendum per auctoritates?

DEinde quæritur de hoc quod habetur in 3. cap. vbi dicit Auctor, quòd ſecundum auctoritates ſanctarum Scripturarum, &c. Videtur enim è conuerſo eſſe, quia qui non credit fidei, non credit etiam auctoritati: ergo primo agendum eſt ſecum rationibus, quam auctoritatibus.

Solutio. SOLVTIO. Hoc verum eſt ad infidelem, ſed Magiſter intendit hoc dicere ad fideles : & ideo cum fides in hac ſcientia præcedat intellectum (vt habitum eſt) prius eſt procedendum per auctoritates, quam per rationes : Vnde Aug. & Bern. dicunt, quòd credere debemus auctoritati, quod intelligimus rationi, quod opinamur errori.

Teſtimonia ſanctorum de Trinitate.

PRoponamus ergo in medium Veteris ac Noui Teſtamenti auctoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonſtretur : ac primum ipſa legis exordia occurrant, vbi Moyſes ait : Audi Iſraël, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Item, Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti : non erunt tibi alij dij præter me. Ecce hic ſignificauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim (vt ait Ambroſius in primo lib. de Trinitate) nomen eſt naturæ : Dominus vero nomen eſt poteſtatis. Item alibi Deus loquens ad Moyſen ait : Ego ſum qui ſum : & ſi quæſierint nomen meum, vade, & dic eis : Qui eſt, miſit me ad vos. Dicens enim, Ego ſum : non, Nos ſumus : &, Qui eſt, non, Qui ſumus, apertiſſime declarauit vnum D *Deut. 6. Exod. 20.* *Vel de fide ad Gratian. cap. 1. & 2.* *Exod. 3.*

Exo. 15. ſolum Deum eſſe. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen eius. Non ait, Domini, vnitatem volens ſignificare. Perſonarum quoque pluralitatem & naturæ vnitatem ſimul oſtendit Dominus in Geneſ. dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dicens enim, Faciamus, & noſtram, pluralitatem perſonarum oſtendit: dicens vero, imaginem, vnitatem eſſentiæ. Vt enim dicit Auguſtinus in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vna eſſet tantum perſona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cum enim dicit, Ad imaginem, oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret: cum vero dicit, noſtram, oſtendit eundem Deum non vnam, ſed plures eſſe perſonas.

Cap. 1.

Cap. 1.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE tranſeundum eſt ad quartam partem iſtius partis quæ ibi incipit [Proponamus igitur in medium, &c.] Et diuiditur in duas, in quarum prima docet venire in cognitionem Trinitatis & vnitatis per auctoritates canonicas Bibliæ. In ſecunda autem per rationes congruas & ſimilitudines docet idem *ibi* [Apoſtolus namque ait, &c.] Et ibi incipit tertia diſtinctio. Prima ſubdiuiditur in duas ſecundum duo teſtamenta ex quibus trahuntur auctoritates. In prima enim ponit auctoritates Veteris. In ſecunda autem de Nouo Teſtamento *ibi* [Nunc vero prius teſtimonia Veteris] In prima harum ſunt tres partes, in quarum prima principaliter probat vnitatem eſſentiæ in ſe, & in perſonis. In ſecunda vero principaliter diſtinctionem perſonarum, & per conſequens vnam eſſentiam: quæ incipit *ibi* [Nunc vero ad propoſitum redeamus] In tertia parte ponit ſpecialiter teſtimonia de Spiritu ſancto *ibi* [De Spiritu ſancto etiam, &c.] In prima harum ſunt tria capitula in quorum primo inducit quatuor auctoritates, quarum tres priores probant vnitatem eſſentiæ in ſe conſideratæ: quarta vero probat eam eſſe vnam in tribus perſonis, & adhibet expoſitionem quartæ ſecundum Auguſtinum. In ſecundo autem eiuſdem quartæ ponit explanationem duplicem Hilar. qui ſubtilius eam intuetur *ibi* [Item idem in quarto lib. &c.] In tertio autem dicit ſummatim quid ſequitur ex dictis Hilarij *ibi* [In his verbis Hilarius, &c.] Primo autem incidit dubium de hoc quod dicit [Ipſa legis exordia] Lex enim orditur in Geneſi. Hæc autem auctoritas accipitur de 20. Exod. Solutio. Lex hic dicitur decalogus: & ibi incipit ponere mandata decalogi.

ARTICVLVS XI.

An Deus ſit nomen naturæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Deus eſt nomen naturæ, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum per Damaſc. lib. 1. cap. 12. vbi ſic dicit: Deus dicitur ab eo quod eſt thein, id eſt, circuire & fouere vniuerſa: vel ab ethin, id eſt ardens: Deus enim ignis conſumens omnem malitiam eſt: vel à theaſte, id eſt, conſiderando omnia: nulla enim eum latent: imo omnium eſt contemplator. Omnes autem iſtæ deriuationes dicunt opus. Ergo Deus eſt nomen operationis, & non naturæ.

2 Item, Dion. in lib. de di. no. cap. 12. Diuinitas dicitur quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta, omnia circunſpiciens, & continens, & in ſeipſa implens, & excedens omnia prouidentia ipſa vtentia. Prouidere autem, implere, & continere operationes ſunt. Ergo Deus eſt nomen operationis.

3 Item, Maximus. Hoc nomen theos deriuatur à Græco verbo theoro, id eſt, video, ſiue contemplor, ſiue conſidero: vel à verbo theo, id eſt, circuio: quia omnia circunſpicit, & omnia prouidentia circuit: circunſpicere autem, & circuire ſunt operationes: ergo eſt nomen operationis.

4 Idem per rationem probatur: non enim habet nomen niſi datum à nobis nominantibus: nos autem non cognoſcimus ipſum niſi per opera: ergo videtur, quòd non niſi ab operibus nominamus eum: cum igitur vocemus ipſum Deum: videtur, quòd Deus ſit nomen operationis, & non naturæ.

Quæſt. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum diuinitas communicabilis ſit creaturæ. Videtur, quòd ſic: quia ſuper illud 1. ad Cor. 8. Nam ſi ſunt qui dicuntur dij: Gloſ. dicit, participatione diuinitatis: ergo videtur, quòd diuinitas ſit attributum in Deo quod eſt participabile à creatura, & communicabile.

2 Item, Cantatur de Chriſto: largitus eſt nobis ſuam Deitatem: ergo communicabile eſt nomen deitatis.

3 Item, In Pſalm. 81. Ego dixi: Dij eſtis. Et in Exod. 7. ad Moyſen: Conſtitui te Deum Pharaonis. Item, Diis non detrahes: ergo videtur

detur, quòd nomen hoc ſit communicabile.

4 Item, Siue dicat prouidentiam, vt dicit Damaſc. ſiue circuitionem & continentiam, ſiue etiam ignem charitatis conſumentem peccatum: omnia illa communicabilia ſunt creaturæ: quia creaturæ prouident, curant, & intendunt: ergo videtur eſſe communicabilis deitas.

5 Item, Actus quos ponit Dion. prouidere, circuire, implere, continere, omnia communicabilia ſunt: ergo videtur, quòd deitas etiam communicabilis ſit.

Sed contra. SED CONTRA: Errant qui ponunt plures deos: ergo videtur, quòd deitas ſit forma incommunicabilis creaturis: ergo videtur, quòd non poſſunt eſſe dij qui creati ſunt.

2 Item, Anſelmus Deus eſt maius quam excogitari poſſit: ſed maius quam cogitari poſſit non poteſt eſſe communicabile pluribus: ergo non poteſt communicari: & ſic diuinitas erit attributum incommunicabile.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur, Penes quid accipiatur numerus deriuationum Damaſc. & actuum Dionyſij.

Quæſt. 3. ADHVC etiam quæritur. Gloſſa enim ſuper primam ad Cor. 8. dicit, quòd Deus dicitur tripliciter, ſcilicet, ſubſtantiue, adoptiue, & nuncupatiue: dubitatur enim, Vtrum æquiuoce dicatur de illis. Et videtur, quòd ſic: quia æquiuoca ſunt quorum ſolum nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa: ſed hîc ſolum nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ diuerſa: ergo æquiuoce dicitur de illis.

2 Idem videtur accipi ex textu ibidem, vbi dicit, Si ſunt qui dicantur dij: non dicit, qui ſunt.

3 Idem ex modo loquendi Gloſſæ quæ dicit, quòd dicitur tripliciter: quia videtur diſtinguere ſignificatum vocis, & non ſuppoſitorum: talis autem diſtinctio competit æquiuoco: ergo ipſum æquiuoce dicitur de illis.

Sed contra. SED CONTRA: Si ſunt qui dicantur dij. Gloſ. participatione diuinitatis: quæcunque autem vnum habent nomen participatione eiuſdem naturæ communis, ſunt vniuoca: ergo Deus eſt vniuocum ad Deum ſubſtantiue, & adoptiue, & nuncupatiue dictum.

2 Item, Æquiuocum non ponit reſpectum diuerſorum ad vnam naturam per intentionem nominis: qui enim nominauit canem ſidus cæleſte, non reſpexit ad aliquam proprietatem naturæ canis: & ſimiliter qui nominauit piſcem canem: ergo intentio inſtituentis æquiuocum non reſpexit idem illud cum inſtituit ſecundum, ad quod reſpexit cum inſtituit vt nomẽ eſſet prioris: & ideo Boëtius vocat talia æquiuoca à caſu & fortuna: ſed imponens nomen idolo habet reſpectum ad vnum quod eſt prouidere & continere, à qua ratione etiam Deus ſubſtantiue dicitur Deus: ergo videtur, quòd Deus non æquiuoce Deus dicatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd duo ſunt attendenda in nomine, ſcilicet, forma ſiue ratio à qua imponitur: & illud cui imponitur: & hæc vocantur à quibuſdam ſignificatum, & ſuppoſitum: à Grammaticis autem vocãtur qualitas, & ſubſtantia: & ſi attendamus id à quo imponitur, hoc eſt, attributum, vel formam (vt ita liceat loqui, quia in Deo forma non eſt) tunc eſt nomen operationis. Si autem attendamus ſuppoſitum, ſcilicet, cui imponitur & quod ſupponit, eſt nomen naturæ: & ſic patet ſolutio ad quatuor auctoritates Sanctorum: quia Ambroſ. loquitur quoad hoc cui imponitur: alij autem tres quoad illud à quo imponitur.

Dubium. SI AVTEM quæritur, Cum iſtud nomen imponatur ab operatione, ſicut & alia quædam, quare iſtud potius dicitur nomen naturæ quam alia, cum alia etiam imponantur naturæ Dei, ſicut & iſtud? Dicendum, quòd iſtud nomen, Deus, imponitur ab operibus quæ per ſe non conueniunt niſi Deo: ſicut ſunt opera vniuerſalis prouidentiæ, & continentiæ, & impletionis rerum: & quia iſta ſecundum ſe non conueniunt niſi Deo, ideo per iſtud potius nominatur natura diuina, quam per alia.

AD ALIVD dicendum, quòd licet nominemus ipſum ab operationibus: non tamen ſunt eiuſdem rationis operationes: quia quædam per ſe non conueniunt niſi ſibi: quædam autem per ſe & naturaliter etiam conueniunt creaturæ, licet per poſterius, quia ab ipſo & ad ipſum ſunt: ſicut vita, ſapientia.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum diuinitas ſit attributum communicabile? Dicendum, quòd ſi accipiatur prouidentia, & continentia, & circuitio reſpectu vniuerſi, in illa ratione non erit communicabile: licet enim præexiſtentes aliis, vel in gradu dignitatis, vel potentia miraculorum, vel merito vitæ habeant aliquã prouidentiam & continentiam reſpectu aliorum: tamen deficiunt in duobus ad minus, ſcilicet, in vniuerſitate, & in hoc quod non penetrant & implent interiora rei, ſed ſunt quaſi extrinſeca: & ideo quoad hoc eſt incommunicabile: ſed quoad actus in genere eſt communicabile: & tunc dicitur participatiue: ſicut dicit Gloſſa prætacta.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, A quo trahatur numerus deriuationum ſecundum Damaſc? Dicendum, quòd ſecundum ordinem ad creaturas tria ſunt in Deo, ſcilicet, ſapientia, potentia, bonitas, ſiue bona voluntas: & licet potentia ſit prima ſecundum rationem intelligendi, ſi iſta tria accipiantur abſolute ſine ordine ad creaturas actu exiſtentes: tamen ſecundum quod ad gubernationem rei factæ referuntur, prius eſt actus ſapientiæ videntis, & ſecundo eſt actus potentiæ circuientis & continentis in eſſe, & tertio eſt actus bonitatis ordinantis ad perfectionem: ex hoc quod diligit omnia quæ ſunt, & nihil odit eorũ quæ fecit. Et hos eoſdem actus ponit Dionyſ. præter hoc quod addit impletionem quæ ponit perfectionem rei: ex hoc enim quod Deus in ipſa eſt eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter, ordinat ipſam ad perfectum & tenet in eſſe: quia omnia in nihilum deciderent, niſi ea manus Dei omnipotentis contineret.

Ad quæſt. 3. AD ID quod vlterius quæritur de diffinitione nominis, dicendum quòd in veritate

dicitur ſic æquiuoce: licet non ſit æquiuocum à caſu & fortuna: ſed potius per prius & poſterius ſe habendo ad aliquod vnum, quod ſubſtantialiter & naturaliter eſt in Deo vero, in Sanctis autem participatione quadam quæ eſt ſecundum partem & imperfecta: in diis autem nuncupatiue per reſpectum opinionis tantum, & hoc habet minimum deitatis: quia eſſe in opinione, eſt eſſe ſecundum quid, & non ſimpliciter. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Quis dixit Moyſi, Ergo ſum qui ſum, an natura, vel perſona diuina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ego ſum qui ſum, & Qui eſt miſit me, &c.] Et quæruntur tria, ſcilicet, Quis ſit qui hoc dixit Moyſi, vtrum natura, vel perſona? Secundum eſt, vtrum hoc ſit nomen proprium in Deo, & quid nominat in ipſo? Tertium eſt de ordine iſtius nominis ad alia nomina.

AD PRIMVM proceditur ſic: Eſſentiæ ſecundum intellectum eſſentiæ non eſt loqui, ſed perſonæ: ſed hic eſt locutio quædam: ergo non conuenit eſſentiæ, ſed perſonæ.

2 Præterea, Sancti exponunt hoc de Filio: quia per deſcenſum ſignificatur incarnatio: per ignem rubi ſignificatur acceptio tribulationis naturæ in qua tamen virorem diuinitatis non amiſit. Vnde dicit: Videns vidi, &c. Per liberationem ab Ægypto ſignificatur liberatio à peccato, & diabolo qui per Pharaonem ſignificatur: ergo videtur, quòd hoc conueniat perſonæ.

2 Item, Hoc etiam quidam volunt accipere ex hoc pronomine, ego, quod demonſtratiuum eſt determinatam perſonam ſignificans. Qui etiam nomen eſt articulum ſubiunctiuum in ſe habens, ratione cuius articulationis ſignificare habet perſonã ſua proprietate determinatam: & ſic videtur iſtud dixiſſe perſona Filij.

Sed contra. SED CONTRA: Indiuiſa ſunt opera Trinitatis: ergo dictum vnius eſt dictum alterius.

2 Hoc etiam quidam volunt trahere ex modis ſignificandi terminorum, qui ibi ponuntur: quia ego eſt demontraſtiuum primæ perſonæ, & ſic habet ſignificare Patrem qui in Trinitate non eſt de alia perſona, ſed principium totius diuinitatis, & principium non eſt de principio. Qui autem nomẽ eſt cum articulo ſubiunctiuo, qui ſecundã notitiam demonſtrat, & habet ſtare pro Filio qui eſt quaſi ſecundus, quia eſt à Patre. Sum autem ſignificat ſubſtantiam vt actum quo egreditur ab vtroque, & habet ſignificare Spiritum ſanctum qui eſt ab vtroque, & ideo repetitur etiam cum vtroque, cum dicitur, Ego ſum qui ſum: & ſic erit verbum trium perſonarum.

Sed contra. SED CONTRA: Damaſc. dicit, quòd ſignificat pelagus ſubſtantiæ infinitum, non quid eſt: ergo videtur, quòd ſit dictum eſſentiæ.

2 Item, Dicit Hieronimus quòd ad comparationem eius qui eſt, qui incommutabilis eſt, cætera non ſunt quæ mutabilia ſunt.

3 Præterea, Intelligamus per impoſſibile perſonas non eſſe in iſta ratione qua diſtinguuntur, id eſt, quòd non ſit Pater in ratione Patris, nec Filius in ratione Filij, nec Spiritus ſanctus in ratione Spiritus ſancti: adhuc Deus erit in ſe indiuiſus, & ab aliis diuiſus ſubſiſtens hypoſtaſis rationalis naturæ: ergo poteſt loqui: ergo loqui non eſt proprium perſonæ in ratione Patris, vel Filij, vel Spiritus ſancti, ſed in ratione Dei: & hoc eſt quod conuenit naturæ: ergo id dictum eſt ſubſtantiæ.

Solutio. RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quòd ſicut probat vltima obiectio, hoc nomen, Qui eſt, ſine dubio eſt trium perſonarum, in hoc quod ſunt vnius ſubſtantiæ: quia hoc eſt datum à ſimplicitate & proprietate diuinæ naturæ in eſſendo.

AD HOC autem quod obiicitur quòd loqui eſt perſonæ, dicendum quòd verum eſt, ſed non perſonæ ſic diſtinctæ: imo ſi non eſſent tres perſonæ in rationibus quibus diſtinctæ ſunt in fide, adhuc Deus eſſet quædam perſona ſeipſa ab aliis eſſentiis & naturis rerum diſtincta, & illi hoc modo per ſubiectã creaturam loqui conueniret: ſicut dicit Hieron. quòd illud verbum per Angelum Moyſi dixit: quia tamen Filius verbum & os Patris eſt, quod locutum eſt eum in mundo, ideo per appropriationem attribuitur Filio.

AD ALIA duo, dicendum quòd talis demonſtratio & articulatio non cogit, quòd ſtet pro perſona tali proprietate perſonali diſtincta, ſicut fides diſtinguit: ſed potius pro perſona quæ per ſe vna eſt ſubſiſtens hypoſtaſis rationalis naturæ: ſicut eſt hic Deus, vt ita liceat loqui.

ARTICVLVS XIII.

An Qui eſt, ſit nomen Deo proprium?

SEcundo quæritur de hoc, Vtrum ſit Deo proprium, & quid nominat in ipſo? Videtur autem, quòd non proprium: quia creatis omnibus conuenit eſſe, & primo conuenit eis: ergo videtur quòd non ſoli Deo ſit proprium.

PRÆTEREA. Quid nominat in ipſo? & dicit Damaſc. quòd nominat pelagus ſubſtantiæ infinitum, & non quid eſt. Sed contra: Infinitum inquantum huiuſmodi non poſt nominari per quid eſt, vel eſt: ergo videtur, quòd non poſſit nominari hoc nomine, Qui eſt, vel ens. *Quæſt. 1.*

2 Præterea, Per illud nominamus Deum, per quod intelligimus eum: ſed per opera ſua intelligimus eum: ergo per opera nominamus: ergo videtur, quòd non nominemus ipſum aliquo nomine quod ſit ſuſtantiæ deſignatiuum: ergo non per hoc nomen, Qui eſt.

PRÆTEREA, Quid eſt quod dicit Damaſc. quòd non ſignificat quid eſt? Videtur enim hoc eſſe falſum: ſignificat enim eſſentiam: *Quæſt. 2.*

tiam: & hoc eſt Deus:ergo ſignificat quid eſt Deus.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum,quòd eſſe eſſentiæ, puro & ſimplici intellectu entis Deo proprium eſt: omne enim aliud ens eſt aliquid plus quam ſimplex eſſentia:quod probatur ſic: Sumatur ipſum ens creatum in abſoluto entis intellectu, de quo dicit Philoſophus,Prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſum creatum aliud. Iſtud ens verum eſt quod non habet aliquid in ſe præter ens: tamen quia creatum eſt, de neceſſitate ponit habitudinem ad creantem: & hæc habitudo aliquid eſt in ipſo, licet ſit reſpectu alterius: vnde hæc habitudo cum ente creato facit concreationem & compoſitionem, & ſic non eſt ei proprium ſimpliciter eſſe. Si autem obiicitur, quòd hoc etiam eſt in ente primo, quod reſpectum ponit ad entia creata, dicendum quòd reſpectus ille ſecundum rem nihil addit ei: ſed in ente creato aliter eſt, quia reſpectus ſuus additur ſuper eſſe ſuum.

2 Præterea, In ente creato ſumitur adhuc componibilitas cum alio, & determinabilitas per formas & differentias generaliſſimorum & aliarum partium entis:quæ componibilitas hoc ipſo quod non eſt in ente,non eſt in primo ente: & ſic patet qualiter ens nominat eſſentiam diuinam, vel Deum ſecundum eſſentiam diuinam, & non proprie creatam.

AD ALIVD dicendum,quòd infinitum ſecundum quod infinitum non nominatur: quia ſecundum hoc eſt extra nominantem & intelligentem: ſed id quod eſt infinitum ſecundum quod attingitur per intellectum, poteſt nominari, & ipſo nomine ſignificari: ſicut ſupra oſtenſum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt quòd noſtra cognitio incipit à creaturis: ſed non terminatur in creaturis, ſed in Deo: venimus enim per effectum potentiæ in potentiam, & per potentiam in eſſentiam: & ideo eſſentiam nominare poſſumus, non per aliquam creaturam, ſed ab eo in quo, vt in fine ſtet cognitio noſtra: aliter enim nunquam poſſemus aliquid ſignificare de Deo, niſi in ratione cauſæ ad creaturas.

Ad Quæſt.2. AD ID quod dicit Damaſc. quòd non ſignificat quid eſt, dicendum quòd hoc intelligitur duobus modis: quid enim eſſe eſt aliquid eſſe; & aliquid eſſe eſt ens non ſimpliciter,ſed determinatum aliqua ſpecie, vel genere,vel differentia eſſe: ſicut eſſe vnam ſubſtantiam eſt aliquid eſſe, & eſſe animal eſt aliquid eſſe,& eſſe bonum: & hoc eſt quod dicit Boëtius in primo de hebdoma. Omne quod eſt participat eo quod eſt eſſe vt ſit, alio vero participat vt aliquid ſit: & ideo dicit quòd ſit pelagus ſubſtantiæ infinitum. Si autem obiicitur, quòd eſt oppoſitio in verbo Damaſc. quia ſubſtantia ſecundum hoc non nominat eſſe, ſed potius aliquid eſſe, dicendum quòd ipſe non facit vim in nomine ſubſtantiæ ſecundum rationem nominis:ſed tantum accipit ſecundum rem, ſecundum quod conuertitur cum eſſentia ſimplici. Aliter dixerunt quidam, ſcilicet, quòd quid eſt propria diffinitio rei quam nec explicite nec implicite tangit aliquod nomen diuinum. Sed hoc nihil eſt: quia Deus non diffinibilis eſt, licet poſſit in ipſo dici quid eſt,ſicut ſubſtantia, ſapientia, bonitas, & cætera huiuſmodi. Tamen attendendum eſt, quòd nullum horum nominum quæ etiam dicunt quid eſt, facit nobis determinatam notionem ſuæ ſignificationis in Deo: ita quòd nihil ſit extra intellectum de re eiuſdem ſignificati: quia Deus ſecundum quodlibet attributum infinitus eſt: & ideo profunditas eius,& altitudo nobilitatis eiuſdem ſignificata, non includitur tota intellectu: quia aliter comprehenderetur Deus, & finiretur noſtro intellectu ſecundum hoc attributum,quod falſum eſt: quia neque ſimpliciter neque ſecundum aliquod attributum finibilis eſt à noſtro, vel ab aliquo intellectu creato. Tamen cùm dico, quòd ſubſtantia, vel ſapientia, vel bonitas ſignificant quid eſt Deus:eſſe autem, vel qui eſt ſignificat eſſe, vel ens,vel eſſentiam infinitam, ſiue pelagus ſubſtantiæ infinitum: nolo dicere, quòd ſubſtantia aliquid addendo enti trahat ipſum in partem: ſed quia talis determinatio ſit ſecundum rationem intelligendi per nomen hoc in re non eſt additio, ſed æqualis ſimplicitas: nec ideo ratio illa intelligendi falſa eſt, quia ſecundum modum intelligendi falſa eſt: quia ſuum modum intelligendi quem accipit ex nomine,non ponit in re ipſa: ſed de hoc infra erit quæſtio.

ARTICVLVS XIV.

An Qui eſt ſit primum inter nomina diuina.

TErtio quæritur de ordine iſtius nominis ad alia nomina. Et videtur, quòd ipſum ſit prius omnibus aliis nominibus: quia ita dicit Dionyſ. in libro de di. no. ca.10. Ipſum ſecundum ſe eſſe ſenius eſt eo quod eſt per ſe vitam eſſe,& eo quod eſt per ſe ſapientiam eſſe:& alia quæcumque exiſtentia participantia ante omnia illa eſſe participant: ergo videtur, quòd Qui eſt ſit primum inter nomina Dei.

2 Item,Boëtius in libro de hebdoma. dicit ſic ipſum eſſe quod nullo modo aliquo participat: ergo videtur, quòd ipſum ſit ſimplicius omnibus aliquo participantibus:ſed ſubſtantia, bonum, & vita,& ſapientia participant aliquo:ergo ipſum eſſe eſt prius eis.

3 Item, Philoſophus in libro de cauſis. Prima rerum creatarum eſt eſſe, &c. ergo ens ſecundum intellectum eſt primum.

4 Item, Commentator ibidem dicit, quòd ens fit per creationem, quia ſecundum intellectum non eſt aliquid ante ipſum in quo fiat bonum: & alia fiunt per informationem, quia ſecundum intellectum ens eſt ante ipſa, & ſunt in ente, ſicut informantia ipſum:ergo Qui eſt,eſt primum.

SED CONTRA: Damaſc. dicit Dionyſium dicere, quòd primum nomen eſt bonum.

2 Item, In ordine nominum Dionyſius prius exequitur de bono quam de ente, in quo

quo facit mentionem de vero, & pulchro: ergo videtur, quòd bonum ſit ante.

3 Item, Quicquid ſe habet ad ens & ad non ens ſecundum cauſam, prius eſt eo quod ſe habet ad ens tantum: bonum ſe habet ad ens & ad non ens, in cauſa prima: ens autem ad ens tantum: ergo bonum eſt prius ente. Probatio mediæ per Dionyſium & per Commentum: quia idem eſt boo boas, & kalo kalas: boo enim in græco eſt voco vocas, à quo tractum eſt bonum in latino: kalo autem idem eſt quod clamo, à quo tractum eſt Kalos in græco, quod ſignificat bonum in latino, eo quod Deus ſua bonitate vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt.

Solutio. SOLVTIO, Iſta nomina poſſunt tripliciter conſiderari, ſcilicet, ſecundum ſuas intentiones ſimplices: & ſic ens eſt ſenius, & prius omnibus: quia ordine cauſæ primariæ ſecundum Philoſophum in libro de cauſis, & ordine ſubiecti habet ſe ad omnia alia, ſcilicet, verum, bonum, vita, & ſapientia, &c. Et ſic loquitur Dionyſius in libro de di. no. in auctoritate inducta, & Philoſophus in libro de cauſis. Et ſic ratio procedit quæ adducta eſt. Adhuc poſſunt iſta conſiderari etiam ſecundum ſuppoſita in quibus ſunt, & quæ non derelinquunt niſi ſecundum intellectum quendã, vt vult Boëtius in libro de hebdoma. & ſic conuertuntur inter ſe verum, bonum, ens, & vnum: ſed non vita, & ſapientia cum iſtis: vnde ſecundum iſtum modum quatuor erunt æque prima, ſed non antecedunt alia. Tertio modo iſta poſſunt conſiderari in cauſa prima ſecumdum quod cauſa eſt, id eſt, ſecundum quod producit cauſata, & ſic ens in creatura producitur à bono in Creatore: & hoc modo ens creatum eſt poſterius bono increato: & hoc eſt quod dicit Dion. quod bonum eſt diffuſiuum eſſe ſui. Et iſta ſolutio eſt ſecundum intellectum Dion. vt patet ex inductis auctoritatibus ſupra. Et per hoc patet ſolutio ad omnia quæſita. Et nota quod propter ſimplicem intellectum entis increati, vt dictum eſt, dicit Rabi Moyſes in libro de duce neutrorum, quòd Qui eſt, eſt nomen ineffabile Dei, & præcipuum inter omnia nomina: quia hoc nominat quod ipſe veriſſime eſt ſimpliciter ſine additione aliqua.

ARTICVLVS XV.

An Dominus ſit nomen poteſtatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quod Dominus eſt nomen poteſtatis? Et quæritur quam poteſtatem ſignificet? Videtur plura dicere ſecundũ Dion. de di. no. c. 12. vbi dicit ſic: Dominatio non eſt peiorũ, id eſt, ſubiectorum exceſſus tantum: ſed omnis & pulchrorum & bonorum perfecta & omnimoda poſſeſſio, & vera & non cadere valens fortitudo: ergo videtur, quòd Dominus dicat ſuperpoſitionem peiorum, id eſt, ſubiectorum exceſſum, & abundantiam poſſeſſionis pulchrorum & bonorum, & fortitudinem: & hic non fit mentio de poteſtate in eo quod poteſtas eſt, niſi forte ſecundum quod fortitudo poteſtas quædam eſt.

2 Item, Ambroſius dicit, quòd Dominus dicitur à poteſtate regendi, & continendi ſubiectam ſibi creaturam. *Lib. 1. de fide.*

3 Auguſtinus autem dicit, quòd Dominus dicitur qui habet ſeruum: & ſecundum hanc vltimam expoſitionem non videtur Dominus eſſe ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in intellectu eius quod eſt Dominus, quoddam eſt principale, & quoddam eſt ſecundum rationem intelligendi tantum conſequens ad id, & quoddam ſicut antecedens. Superpoſitio enim ſuper peiora, id eſt, inferiora creata dicitur ab intellectu nominis principaliter: ſed continentia & regimen eorum quibus ſuperponitur, dicitur per conſequens: ſed ea quæ ſunt cauſa ſuperpoſitionis, ſecundum rationẽ intelligendi dicuntur in nomine ſicut antecedens: cauſa autem ſuperpoſitionis eſt omnimoda poſſeſſio pulchrorum & bonorum incomparabiliter plus quã ſit in omnibus creatis quibus ſuperponitur. De intellectu etiam illius antecedentis eſt firmitas quam vocat Dion. fortitudinem: vnde alia tranſlatio habet, firmitatem: vt ſcilicet, talis poſſeſſio ſit per ſe ex natura: quia tunc non valebit cadere pulchrum & bonum in ipſo. Et hæc quatuor tangit Dion. in ſua diffinitione. Alij autem id quod clauditur in nomine tangunt ſecundum partem. Et per hoc patet ſolutio ad totum præter vltimum.

ET DICITVR communiter ad aliud, quòd dominium poteſt dicere habitum dominandi, vel actum: ſi habitum, tunc ab æterno eſt Dominus: ſi actum, tunc ex tempore eſt Dominus.

ARTICVLVS XVI.

An Deus ſit nominabilis à nobis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dominus omnipotens nomen illi] Ex hoc enim accipitur, quòd nominatur: ergo nominabilis eſt à nobis, quod eſſe videtur contra Dion. in lib. de di. no. cap. 1. vbi dicit ſic, quòd eſt verbum non dicibile, & irrationabilitas, & non intelligibilitas. Et alia tranſlatio habet, innominabilitas.

2 Item, In eodem, quòd eſt verbum inſcrutabile ſimul, & non inueſtigabile: ſicut non exiſtente veſtigio vllo eorum quæ ad occultam ipſius infinitatem tranſierunt: ergo ſi ſic incognoſcibilis eſt, videtur, quòd ſit innominabilis: quia non fit nominatio niſi cogniti.

3 Item, In eodem, neque ipſius eſt opinio, neque nomen, neque ſermo.

4 Item, In 7. dicit ineffabile & innominabile: & infra, Non intelligitur, neque dicitur, neque nominatur.

5 Et in vltimo myſticæ Theologiæ. Neque ratio ipſius eſt, neque nomen, neque cognitio: ergo videtur, quòd ſit innominabilis.

6 Item, Philoſophus in lib. de cauſis. Cauſa prima ſuperior eſt narratione, & non deficiunt linguæ à narratione eius niſi propter nobilitatem eſſe ipſius: quoniam ipſa eſt ſuper omnem

omnem cauſam,& non narratur niſi per cauſas ſecundas, quæ illuminantur à lumine cauſæ primæ.

Sed contra. SED CONTRA: Dion. de di.no.cap.7. Inuiſibile dicunt eloquia, clariſſimum lumen: & multum laudabilem & multum nominabilem,ineffabilem & innominabilem.

2 Item,In eodem capitulo & primo:Theologi Deitatem laudant:ſicut & innominabilem, & ex omni nomine.

3 Item, Dicit quod eſt ipſius ratio,intellectus,& nomen.

4 Item, Exod. 3. Hoc nomen mihi eſt in æternum: ergo videtur, quòd ſit nominabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc ſecundum Auguſt.in primo de Doctrina Chriſtiana. Vbi dicit ſic: Deus cum de illo nihil digne dici poſſit, admiſit humanæ vocis obſequium, & verbis ſuis gaudere nos voluit. Vnde dicendum,quòd Deus innominabilis eſt nomine repræſentante perfecte id quod eſt ipſe, ſiue id ſignante complete. Sed propter nominum inopiam condeſcendit nobis vt nominemus ipſum dictione imperfecte ſignificante, dummodo illam imperfectionem in eum non ponamus, ſed ſupereminere eum intelligamus: & ſic intelliguntur omnia quæ adducta ſunt de Dion.ad hoc quòd ſit nominabilis. Et quòd hoc verum ſit patet per Dionyſium ſic dicentem in lib.de diui.nomi.cap.vltimo. Et neque afferimus ipſum nomen bonitatis ſicut concordantes ipſi: ſed deſiderio intelligendi aliquid & dicendi de ineffabili natura illa, nominum digniſſimum ſanctificamus ipſi primum. Et concordabimus quidem & in hoc Theologis: à rerum autem veritate deficimus.

AD 1 D autem quod obiicitur de propoſitione Philoſophi, dicendum quòd ipſe verum dicit, & huius ſecundum Commentum eſt talis ratio: quia primum de ſe importat duo, ſcilicet, quod eſt perfectum in ſe, & largiens perfectionem omnibus aliis:diminutum autem inquantum diminutum, de ratione ſua habet duo his contraria, ſcilicet, quòd quia eſt in ſe deficiens à perfectione, ideo nulli largitur aliquam perfectionem. Et ideo quia omne nomen diminute dicit id quod eſt Deus: ideo magis non conuenit quam conueniat: quia inquantum diminutum ponit contraria duobus quæ omnis qui ponit Deum, dicit eſſe in Deo. Veriſſime autem dicitur eſſe ſupra nomen, & ſupra narrationem: quia cum non finiatur intellectu, ſignificatur excedere omne nomen, & omnem rationem.

ARTICVLVS XVII.

A quibus nominatur Deus, an ab omni eo quod melius eſt eſſe quam non eſſe?

VLterius quæritur, A quo nominatur? Et dicit Anſelm. quòd nominatur ab omni eo quod melius eſt eſſe quam non eſſe ſimpliciter: ſed omni ei quod eſt,melius eſt eſſe ens quam non eſſe: ergo Deus nominatur ens. Item, Melius eſt viuere omni ei quod eſt, quam non viuere: ergo nominatur vita: & ſic de aliis. Sed non omni ei quod eſt, melius eſt eſſe aurum quam non eſſe aurum: quia Angelo melius eſt non eſſe aurum quam eſſe aurum: & ideo aurum Deo non conuenit. Hac igitur regula vtitur Anſel. ad nominandum Deum.

Sed contra. SED CONTRA: Melius eſt omni ei quod eſt, eſſe ſenſibile ſenſitiuum quam non ſenſitiuum: ergo videtur,quòd Deus ſit ſenſitiuus,quod falſum eſt.

2 Item, Dicunt alij, quòd nominatur Deus ex omnibus quæ non pertinent ad priuationem & materiam: ſed multa talia ſunt quæ alicui melius eſt eſſe quam non eſſe: ſicut melius eſt me eſſe hominem quam non eſſe, &c. ergo videtur, quòd non ſit verum dictum antecedens.

3 Præterea, Dionyſ. facit Theologiam de myſticis nominibus, & aliam de ſymbolicis: ergo videtur, quòd nominetur à ſymbolicis: ergo à materialibus,quod eſt contra hoc quod dicitur communiter, quòd à materialibus non nominatur.

4 Item, Dionyſ. dicit, quòd etiam in ipſo oportet affirmare omnium poſitiones: ergo videtur,quòd omnium nominibus nominetur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dupliciter formantur nomina diuina, ſcilicet, aut ab his quæ ſecundum rem per prius ſunt in Deo & per poſterius in creaturis, & hæc nomina dicuntur myſtica à beato Dionyſ. ſicut ens, vita intellectus, ſapientia, bonitas,& huiuſmodi: myſtin enim græce, in latino idem eſt quod ſecretum: & hoc ideo quia nomen illud ſecundum proprietatẽ ſuam quam habet ab inſtitutione imperfectè & in parte ſignificat id quod in Deo eſt perfectio & in toto:& ſignificat quandoque accidẽtaliter id quod ſubſtantialiter eſt in Deo & ſubſtantia diuina:& ideo res diuina quam nominat, remanet nobis occulta: quia ſcimus ipſam eſſe ſuper nomen, & deficere linguam à narratione eius. Et ideo exponit Dionyſ. quòd eſt vita, & non vita, ſed ſupra vitam: eſt enim vita in re per prius, & non vita ſecundum id quod nomen ponit: ſupra vitam, eo quòd ipſe eſt vita ſua, & inſerta nobis: & ideo etiam dicit Dionyſ. quòd in Deo affirmationes ſunt incompactæ, & negationes veræ: quia negationibus dicitur quid non eſt, ſicut incorruptibilis,incorporeus,& huiuſmodi:& hęc ſimpliciter vera ſunt. Sed affirmatio incompacta eſt: quia modus ſignificandi in nomine repugnat rei diuinæ, ſicut dictum eſt, præcipue propter tria, ſcilicet, quia ſignificat compoſitè quod infinitæ ſimplicitatis eſt, & imperfecte quod perfectiſſimum eſt,& accidentaliter quandoque quod eſt ſubſtantia. Vnde Anſel.dicit,quòd pater,& vita, & huiuſmodi, licet nobis ſecundum rem deſcendant à Deo: ad nos tamen familiarius ſonat nomen patris patrem carnalem hominem quam Deum. A ſymbolicis autem nominibus ſecundum tranſlationem proprietatis corporalis ad ſpiritualem denominatur. Sicut lapis, quia ſolidus & ſolide fundans quod ſuperædificatur: ſic

ſpiritualiter ſolida veritas eius eſt fundamentum ſpiritualis ædificij. Et iſtis duobus modis nominatur ab omnibus.

AD REGVLAM autem Anſelm. dicendum, quòd illa vera eſt de myſticis nominibus quæ id nominant quod ſecundum rem per prius eſt in Deo: licet non nominent ipſum ſicut eſt in ipſo.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ſenſus duobus modis accipitur, ſcilicet, pro potentia materiali coniuncta organo, & ſic non conuenit Deo, nec etiam Angelis: vel poteſt accipi pro virtute acceptiua, vel cognitiua ſenſibilium, & hoc modo conuenit Deo, & Angelo, & ſic eſt conditio nobilitatis.

AD ID quod quæritur de regula Magiſtrorum, dicendum quòd bona eſt: quia materialia dicuntur corporalia, ſiue ſint ipſa corpora, ſiue formæ ſubſtantiales vel accidentales, quæ corporibus determinantur, & in corporibus ſunt. Priuatiua vero quæ pertinent ad defectum: quia illa omnia ex priuatione cauſantur: ſicut pati, mutari, moueri, & iniuſtum eſſe, & mentiri, & peccare, & huiuſmodi. Præter hæc autem, omnia pertinent ad nobilitatem, quæ melius eſt eſſe omni ei quod eſt, quam non eſſe. Et ex his patet ſolutio ad totum.

Aperte oſtendit, quòd nec ſolitudo, nec diuerſitas, nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo.

E *Circa finem.* HIlarius quoque in lib. 3. de Trinitate dicit his verbis ſignificari quòd in Trinitate nec diuerſitas eſt, nec ſingularitas, vel ſolitudo: ſed ſimilitudo, & pluralitas ſiue diſtinctio: ait enim ſic. Qui dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: inuicem eſſe ſui ſimiles, in eo quòd dicit, Imaginem noſtram, oſtendit. Imago enim ſola non eſt, & ſimilitudo ſibi non eſt: neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad altetum ſimilitudo permittit. *Circa medium.* Item idem in 4. lib. abſolutius voluit intelligi ſignificationem hanc non ad ſe eſſe referendam tantum, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Profeſſio enim conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis: quia conſortium aliquod nec poteſt eſſe ſibi ipſi ſolitario: neque rurſum ſolitudo ſolitarij recipit, Faciamus: neque quiſquam alieno à ſe loquitur, Noſtram. Vterque ergo ſermo, ſcilicet, Faciamus, & Noſtram, vt ſolitarium eundemque non patitur: ita neque diuerſum à ſe alienumque ſignificat. Solitario conuenit, Faciam, & Meam: non ſolitario vero conuenit dicere, Faciamus, & Noſtram. Vterque ſermo vt non ſolitarium tantum: ita neque differentem eſſe vel diuerſum eſſe ſignificat. Nobis quoque nec ſolitarius nec diuerſus eſt confitendus. Ita ergo Deus ad communem ſibi cum Deo imaginem, eandemque ſimilitudinem hominem reperitur operari: vt nec ſignificatio efficientis admittat intelligentiam ſolitudinis, nec operatio conſtituta ad eandem imaginem, vel ſimilitudinem, patiatur diuerſitatem diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem perſonarum voluit intelligi nomine conſortij: atque ſignificauit nomine conſortij, vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Pluralitas enim vel conſortium perſonarum cum dicitur, ſolitudo vel ſingularitas negatur: cum dicimus plures eſſe perſonas, ſignificamus quòd non eſt vna ſola. Ideo *Lot. eit.* Hilarius volens iſta ſubtiliter & ſane intelligi, ait: Profeſſio conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis. Non dicit. Poſuit aliquid. Ita etiam cum dicimus tres perſonas, ſingularitatem & ſolitudinem tollimus: & quòd Pater non eſt ſolus, nec Filius eſt ſolus, nec Spiritus ſanctus eſt ſolus, ſignificamus: & quòd nec Pater tantum eſt, &

Filius,

Filius, nec Pater tantum & Spiritus ſanctus, nec Filius tantum & Spiritus ſanctus. De hoc autem in ſequenti plenius agetur vbi etiam ſecundum quid ſimiles dicantur tres perſonæ, & vtrum aliquo modo ſit ibi diuerſitas vel differentia oſtendetur. Infra diſt. 19.24.31. & 33.

ARTICVLVS XVIII.

Pro quo ſupponit imago, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem noſtram?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Faciamus hominem ad imaginem, &c.] Et quæruntur duo, ſcilicet, pro quo ſtet ibi imago, vel pro eſſentia, vel pro perſonis, an pro vtroque? Et ſecundo de ratione diuerſitatis expoſitionum Auguſt. & Hilar. Primo ergo quæritur, Vtrum imago ſupponat eſſentiam, vel perſonas? Si ſupponit eſſentiam, tunc videtur poſſe dici, Faciamus hominem ad eſſentiam noſtram, vel ad eſſentiam in tribus perſonis: hoc autem non eſt verum: ergo videtur, quòd non ſupponat eſſentiam in ſe, nec eſſentiam in tribus perſonis.

SI AVTEM ſupponat pro tribus perſonis, tunc videtur quòd debuit dicere, Ad imagines, & non ad imaginem.

SI FORTE dicatur (ſicut quidam dixerunt) quòd imago ſtat ibi pro Filio. Contra: Textus dicit ad imaginem noſtram: Filius autem non eſt imago niſi Patris: vnde tunc debuit Pater dicere, Ad imaginem meam: & non eſſet verbum commune tribus perſonis, ſicut dicunt Sancti.

PROPTER hoc dixerunt quidam, quòd imago non ſtat ibi pro imagine increata, ſed creata: & hoc volunt habere ex conſignificatione præpoſitionis quæ videtur notare aſſimilationem cum ratione alicuius diſtantiæ: quia videtur quaſi ad aliquid conſignificare motum, conſignificat enim ad locum. Si autem quæratur, Quid ſit illud creatum ad quod homo factus eſt, dicunt quòd hoc eſt ratio imaginis abſtrahens ab exemplata imagine in homine. Sed contra hoc eſt, quòd adhuc hæc ratio imaginis erit ratio alterius alicuius increati, & de hoc redit eadem quæſtio quæ priùs, Vtrum dicat eſſentiam, vel perſonam? & ſi perſonam, Vtrum perſonam Filij, vel omnes in communi? Præterea, Ratio illa imaginis non poteſt poni eſſe niſi in mente Dei facientis hominem: & ſic hæc ratio imaginis erit idea ad quam fit homo ad imaginem Dei: & ſic non eſt creatum aliquid, ſed potius creatrix eſſentia, vt vult Anſel. Vnde hoc nihil videtur eſſe dictũ.

SVNT ALII qui dicunt, quòd imago ſtat ibi pro Filio, & ſimilitudo pro Spiritu ſancto. Sed tunc videtur Pater debere dicere hoc verbum, & non communiter tota Trinitas. Item deberet dicere Pater, ad imaginem meam, & ſimilitudinem noſtram: & non communiter dicere ad Filium & Spiritum S. vt exponunt Sancti, ſed ad Filium tantum.

Solutio. SOLVTIO. Ad iſta dico ſine præiudicio, quòd imago & ſimilitudo hic dicunt eſſentiam diuinam in recto, & tres perſonas in obliquo. Vnde imago eſt eſſentia vna in tribus perſonis, ſe in eadem eſſentia imitantibus: & ſimilitudo eſt eſſentia vna per modum qualitatis quæ ſecundum Damaſc. aſſequitur ſubſtantiam: ſicut bonitas, ſapientia, & huiuſmodi in tribus perſonis ſibi ſimilibus in bonitate, & ſapientia, & virtute, & huiuſmodi: vnde & imago & ſimilitudo ſunt relatiua obliqua, & intrinſece. Obliqua dico: quia ea quæ referuntur ad ſe, importantur in obliquo. Intrinſece dico: quia habent in ſe relationem, & etiam id ad quod refertur: ita quòd non quærunt determinari extra: ſicut dicitur, Iſti ſunt ſimiles, hoc eſt, iſte eſt ſimimilis illi, & iſte eſt ſimilis iſti.

AD HOC ergò quod primo obiiciebatur, dicendum quòd dicunt eſſentiam in perſonis, ſe in ea imitantibus: ſicut enim habitum eſt, dicunt imitantes, & id in quo imitantur ſe. Nec valet quod poſſet ibi dici, Faciamus hominem ad imaginem, id eſt, ad eſſentiam in Tribus perſonis: quia licet eſſentia in tribus perſonis ſit idem imagini, tamen alius eſt modus ſignificandi in nomine: & ideo non procedit argumentatio: & eſt ibi accidentis peccatum, vel etiam ſecundum quoſdam figura dictionis propter mutatum modum prædicandi in diuinis. Alias autem rationes quæ contra alias opiniones procedunt cocedamus ſine præiudicio.

VLTERIVS quæritur de ratione diuerſæ expoſitionis Auguſt. & Hilarij. Et dicendum, quòd Hilarius in hoc termino, imaginem, conſiderat duo, ſcilicet, id quod importatur in recto, & id quod importatur in obliquo: & ideo dicit in eo poſſe accipi vnitatem eſſentiæ, & pluralitatem perſonarum: & ideo dicit, Imago ſola non eſt, id eſt, non eſt vnius, quia plures ſe imitantes in vno ſupponit: & ſimiliter cõſidetat in hoc termino, ſimilitudo, præter hoc ſolũ quod imago eſt in eſſentia, ſimilitudo autem in his quæ ſecundum modũ ſignificandi in nomine important qualitatẽ. Aug. autem tantũ in his terminis conſiderat id quod importatur in recto. Similiter hos duos terminos: faciamus, & noſtram, diuerſimodè conſiderant. Hilarius enim duplicem modum ſignificandi conſiderat in eis, ſcilicet, conſignificati pluralis numeri, & in hoc accipit pluralitatem perſonarum: & iterum modum ſignificandi quo conſortium dicunt, vnus eorum ad actum vnum in numero, & alter ad formam vnam in numero: cum enim dicitur, faciamus, actus vnus numero verbi intelligitur egredi à diuerſis ſuppoſitis perſonis: & hoc non poſt eſſe niſi illæ ſint vnum in eſſentia agente. Similiter cum dicitur, noſtram, notatur plurium eſſe vna numero ratio imaginis & natura: & hoc eſt quod dicit, quòd

profeſſio

profeſſio conſortij per ly noſtram, & faciamus, ſuſtulit intelligentiam ſingularis: & ſic ponit plures perſonas. Cum autem dicitur. Nec quiſquam alieno à ſe dicit, noſtram, & faciamus, hoc eſt quia ſic non niſi per vnum quod eſt natura referuntur ad actum vnum numero qui importatur per ly faciamus, & per vnũ quod eſt imago & natura dicuntur habere conſortium quod importatur per ly noſtram. Auguſt. autem non accipit in his terminis niſi ſignificatum plane. Diuerſitatem autem vocat Hilarius diuiſionem naturæ quæ eſt in materia per formas ſubſtantiales: ſicut homo ab homine, & leo ab homine: ſingularitatem autem vocat indiuiduationem per accidentia, quæ diuinis non competunt: ſolitudinem autem vocat ſeparationem per locum.

ARTICVLVS XIX.

An termini numerales in diuinis aliquid ponant?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter in ſequenti capitulo, vbi recolligit ſummam dictorum Hilarij, & dicit [Atque ſignificauit nomine conſortij & pluralitatis non poni aliud, ſed remoueri, &c.] Et ex hoc videtur accipi, quòd ſecundum Magiſtrum termini numerales in diuinis nihil ponunt, ſed negant magis & minus: vt cum dicitur vna perſona, non ponatur aliquid circa perſonam, ſed remoueatur ſic, id eſt, non duæ, non tres: & cum dicuntur duæ perſonæ, id eſt, non vna tantum, vel tres: & cum dicuntur tres, intelligitur, non vna, vel duæ tantum, vel plures tribus.

2 Et hoc videtur etiam per Iſid. qui dicit, quòd numerus dicitur à nutu: nutus autem ſenſus eſt: ergo videtur non eſſe numerus niſi in ſenſibilibus.

3 Item, Boëtius. Diuerſa numero ſunt in quibus inuenitur diuerſitas in numerando: ſed in perſonis diuinis non eſt diuerſitas: ergo nec numerus. Quod autem non ſit diuerſitas in diuinis, patet in eadem auctoritate Hilarij.

4 Item, Philoſophus. In quibus non eſt materia, non eſt numerus, niſi penès cauſam & cauſatum: ſed in diuinis non eſt materia: ergo ſi numerus eſt in eis, eſt penes cauſam & cauſatum, quod iterum non conuenit: quia non cõceditur, quòd vna perſona ſit cauſa alterius.

5 Item, Damaſcen. dicit, quòd differentia eſt cauſa numeri: omnis autem differentia aut eſt penes materiam, aut penes formam: penes materiam non eſt in diuinis: ergo ſi eſt, eſt penes formam. Aut ergo penes formam generis, aut ſpeciei: & patet, quòd neutro modo: ergo videtur, quòd in diuinis non ſaluetur ratio terminorum numeralium.

6 Item, Philoſophus dicit, quòd infinitum in numero cauſatur ab infinito in continuo: quia quantum diuiditur in continuo, tantum apponitur in numero: numerum enim cognoſcimus diuiſione continui: ergo videtur, quòd numerus non ſit proprie niſi in naturalibus,

7 Præterea, Numerus eſt ſpecies quantitatis diſcretæ: ergo termini numerales aliquid ponunt circa ſuum ſubiectum. In diuinis autem eſt omnimoda ſimplicitas: ergo nihil ponunt in illis, ſicut Magiſter dicit.

SED CONTRA: Dicit Philoſophus, quòd eadem eſt ratio hominis, & vnius hominis: ergo videtur quòd vnum nihil addat ſupra id quod vnũ eſt, niſi indiuiſionem formæ indiuiſæ in ſe, & diſtinguentis ab aliis: & ita videtur in diuinis conuenire & ponere. *Sed contra.*

2 Item, Boëtius dicit in libro de duabus naturis in vna perſona Chriſti, quòd vnum & ens conuertuntur.

3 Item, Vnumquodque à forma ſua vnum eſt. Cum igitur proprietas perſonæ faciat eam indiuiſam in ſe, & ab aliis diuiſam, & ſic ſit quaſi forma: videtur quod vnum ponat in perſonis proprietatem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd vnitas eſſentiæ eſt ipſa eſſentia: ſed alia ratione eſt eſſentia, & alia vna. Eſſentia enim eſt cuius actus eſt eſſe. Dicit enim Anſel. quòd eſſentia, eſſe, & ens differunt: ſicut lux, lucere, & lucens. Sed vna eſt inquantum in ſe vna exiſtens ſuis (vt ita dicam) proprietatibus naturalibus ab aliis diſtinguitur, quæ ſunt ipſa eſſentia. Et perſonæ vnitas eſt proprietas quæ eſt perſona, & vnitas notionis eſt notio, licet aliter in termino numerali ſignificetur. Et ſimiliter dico de duobus, & tribus, ſecundum quod dicunt iterationem vnitatis perſonæ, vel notionis. Magiſter ergo intendit, quòd ſupra id quod res eſt non addit vnum niſi indiuiſionem: & ideo dicit nihil ponere. Si autem attendatur quo perſona eſt vna, vel duæ, vel tres, tunc ponit proprietatem ſub alio modo ſignificandi. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non ſaluatur numerus in diuinis prout dicit nutũ ſenſus, ſed prout dicit nutum intellectus quocumque modo diſtinguentis: & ideo etiam licet hoc admittatur, quòd in diuinis eſt numerus perſonarum, non tamen admittitur quòd in diuinis ſimpliciter ſit numerus: quia ſimpliciter numerus eſt diuerſarum rerum in eſſentia & eſſe, quod non eſt in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt in diuinis diuerſitas numero, ſed potius diſtinctio: & id quod dicit Boëtius intelligitur in his in quibus ſimpliciter eſt numerus. Et non dico hoc quòd numerus perſonarum ſit numerus abſolute loquendo.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis non eſt cauſa & cauſatum, ſed principium & principiatum, & hoc ſufficit numero perſonarum: tamen id quod dicit ille Philoſophus, non eſt omnino ſufficiens: quia in Angelo eſt numerus multus, vt vult Dion. etiam præter hoc, quod vnus ſit cauſa alterius.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi differentia large accipiatur, tunc comprehendet diſtinctionem perſonalium proprietatum, & illa in diuinis cauſabit numerum talem qualis eſt ibi.

AD ALIVD dicendum, quòd infinitum paſſio materiæ eſt: & ideo non eſt neceſſe ſi infinitum in numero non cauſatur à diuiſione

ne continui, quòd propter hoc numerus ſimpliciter cauſetur ab illo: quia numerus in non materialibus inuenitur. Vel dicatur (vt quidam dixerunt) quòd numerus & multitudo opponuntur vnitati: vnde quot modis dicitur vnum, tot modis per oppoſitum fit numerus & multitudo. Vnum autem dicitur continuitate, & vnum forma, & vnum naturæ æqualitate, & vnum per reſpectum ad vnum. In continuitate, ſicut linea eſt vna, & corpus vnum: forma autem ſicut homo eſt vnus, vel Sortes eſt vnus. Æqualitate naturæ, ſicut id cuius attributa eſſentiæ naturalis ſunt eadem. Per reſpectum ad vnum, ſicut vniuoca ſunt vnum per reſpectum vnius rationis ad id in quo vniuocantur. Per oppoſitum autem priuatione vnius fit numerus & multitudo. Priuatione enim cõtinui fit per diuiſionẽ numerus. Similiter diuiſione formæ per materiam, ſicut in numero indiuiduorum, vel per formas ſiue differentias, ſicut in numero ſpecierum fit numerus. Similiter in æqualitate naturæ ſecundum attributa fiunt gradus, & ordines in natura, & multitudo, ſicut fit numerus Angelorum. Similiter & multitudo rationum ſimpliciter, & per prius & poſterius facit numerum in æquiuocis, & analogis: & de tali numero numerato loquitur Philoſophus.

AD ALIVD dicendum, quòd vnum dupliciter accipitur, ſcilicet, prout conuertitur cum ente: & ſic non eſt principium diſcretæ quantitatis quæ eſt numerus & multitudo: & numerus ſic reſultans non eſt in diſcretæ quantitatis ſpecie, ſed ponit formam qua res vnum vel multa eſt: & ſic aliquo modo accipitur in diuinis. Aliter eſt principium diſcretæ quantitatis, & ſic eſt ens in parte, & ponit accidens ſignificatum circa ſuum ſubiectum: & ſimiliter numerus ab eo ſurgens, & ſic non conuenit in diuinis.

ARTICVLVS XX.

Quæritur, Quare in aliis entibus ad numerum hypoſtaſum ſequitur numerus naturæ, & non ſequitur in diuinis?

SEd adhuc vlterius quæritur, Quare hoc ſit quod in aliis entibus ad numerum hypoſtaſum ſequitur numerus naturæ: & non ſequitur hoc in diuinis: non enim ſequitur Pater eſt vnus Deus, & Filius eſt vnus Deus, & Spiritus ſanctus eſt vnus Deus: ergo ſunt tres dij. Hoc enim videtur eſſe contra communem animi conceptionem quæ intellectui per ſe eſt nota, ſcilicet, quòd plurium hypoſtaſum numero non poteſt eſſe vna natura numero.

SOLVTIO. Dicendum, quòd hoc contingit propter identitatem naturæ & hypoſtaſis in diuinis. Hypoſtaſis enim, ſiue ſubſtantia, ſiue id quod eſt, inuenitur quatuor modis in entibus. In quibuſdam enim differt hypoſtaſis à natura, ſiue quod eſt a quo eſt: ita tamen, quòd natura ſiue quo eſt, communicabile eſt pluribus, & actu communicatur per diuiſionem eius quod eſt, ſiue hypoſtaſis, per actum generationis: ſicut accidit in omnibus generabilibus & corruptibilibus: vt homo, aſinus, & cætera huiuſmodi. In quibuſdam autem quo eſt, ſiue natura, communicabilis eſt: & differt ab eo eo quod eſt, ſiue à ſuppoſito, ſiue hypoſtaſi: ſed non communicatur, eo quod ſuam materiam totam habeat intra ſe, in qua ipſum poſſibile eſt eſſe, & nihil de ea eſt extra ipſum, neque per potentiam, neque per actum: ſicut in ſole, & luna, & cæteris ſtellis: in quibus etiam forma, ſiue quo eſt, licet ſit communicabile, & differat ab eo quod eſt, ſiue ſuppoſito, ſiue hypoſtaſi, & ipſa hypoſtaſis ſit quanta: tamen nunquam per actum diuidetur, eo quod totam habeat intra ſe materam illam in qua poſſibile eſt eſſe ſuam formam: & ideo ſpecies in illis ſaluatur in vno: quoniã hoc eſt principium apud naturam generalem, quòd omnium eorum quorum non eſt materia tota intra formam terminata, eſt actus generationis per quem diuerſo ſuppoſito forma multiplicatur in plura numero. Item in quibuſdam natura quidem ſiue quo eſt, differt ab ipſo ſuppoſito, vel hypoſtaſi, ſiue quod eſt: tamen ſimplex eſt ipſum quod eſt indiuiſibile non ex materia aliqua ens: quia (vt dicit Boëtius. 1. libro de duabus na- in vna perſona Chriſti) ſpiritualium nulla eſt materia: & ideo in talibus ſaluatur etiã ſpecies in vno ſuppoſito, & non communicatur: imo contrahit indiuiduantia à proprietatibus ſuppoſiti penes attributa perſonalia accepta: & ſic eſt in Angelis. Sed in diuinis quo eſt & natura omnino indifferens eſt à ſuppoſito: & ideo numerato ſuppoſitõ, non diuiditur natura: ſed indifferens manet in omnibus ſuppoſitis eiuſdem naturæ: & ideo non tenet, Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus: ergo tres dij: quia terminus numeralis non ponit rem ſuam niſi circa ſuppoſitum, & non circa naturam, ſiue quo eſt.

Solutio.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias auctoritates ſupponat.

F NVnc vero ad propoſitum redeamus,& ad oſtendendum perſonarum pluralitatem atque eſſentiæ diuinæ vnitatem, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moyſes dicit: In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum ſignificans Patrem, per principium Filium. Et pro eo quòd apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet Elohim, quod eſt plurale huius ſingularis, quod eſt El. Quod ergo non eſt dictum El, quod eſt Deus, ſed Elohim, quod interpretari poteſt dij, ſiue iudices, ad pluralitatem perſonarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per ſerpentem dixit: Eritis ſicut dij. Pro quo in Hebraico habetur, Elohim. Ac ſi diceret, Eritis ſicut diuinæ perſonæ. Ille etiã maximus Prophetarum & Regum Dauid, qui ſuam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super ſenes intellexi, vnitatem diuinæ naturæ oſtendens, ait: Dominus nomen eſt illi. Non dicit, Domini. Alibi etiam eiuſdem vnitatem & æternitatem ſimul oſtendens, ait ex perſona Dei: Iſrael ſi me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum (vt dicit Ambr. in lib. 1. de Trinit.) ſignificat æternitatem: aliud vnitatem ſubſtantiæ indifferentis, vt neque poſteriorem Patre, neque alterius diuinitatis Filium, vel Spiritum ſanctum eſſe credamus: nam ſi Patre poſterior eſt Filius, vel Spiritus ſanctus, recens eſt: & ſi vnius non eſt diuinitatis, alienus eſt: ſed nec poſterior eſt, quia recens non eſt: nec alienus, quia ex Patre natus eſt Filius, ex Patre procedit Spiritus ſanctus. Alibi quoque diſtinctionem perſonarum inſinuans, ait: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confeſſio Dei Trinitatem exprimit perſonarum: vnitatem vero eſſentiæ aperit, cum ſinguläriter ſubiungit eum. Iſaias quoque dicit ſe audiſſe Seraphim clamantia. Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus. Per hoc quòd dicit ter, Sanctus, Trinitatem ſignificat: per hoc quòd ſubdit, Dominus Deus, vnitatem eſſentiæ. Dauid quoque æternam Filij generationem aperte inſinuat ex perſona Filij dicens: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genuit te. De hac generatione ineffabili Iſaias ait: Generationem eius quis enarrabit? In lib. quoque Sap. æternitas Filij cum Patre monſtratur, vbi ſapientia ita loquitur: Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio: ab æterno ordinata ſum, antequam terra fieret: necdum erant abyſſi, & ego iam concepta eram: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ, quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens: & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo. Ecce apertum de æterna genitura teſtimonium, quo ipſa Sapientia perhibet ſe ante mundum conceptam eſſe, & parturiri, id eſt, genitam

Gen. 1.
Gen. 3.
Pſal. 18.
Pſalm. 67.
Pſal. 80.
Vel de fide ad Gratia. cap. 5.
Pſal. 32.
Pſal. 66.
Iſai. 6.
Pſal. 2.
Iſai. 53.
Prouerb. 8.

&

& apud Patrem æternaliter exiſtere. Ipſa etiam alibi ait: Ego ex ore Altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Michæas quoque Propheta æternam Verbi generationem, & temporalem ex Maria ſimul inſinuauit, dicens: Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui ſit dominator in Iſrael: & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Eccli. 24. Michææ 5.

ARTICVLVS XXI.

Vtrum in vno principio omnia facta ſunt, vel in diuerſis, vt dicunt Manichæi?

DEinde tranſeundum eſt ad illud cap. in quo principaliter intendit probare diſtinctionem perſonarum, & per conſequens eſſentiæ vnitatem: & quia fecerat digreſſionem exponendo verba Hilarij, ideo dicit [Nunc vero ad propoſitum, &c.] Dubium autem incidit de hoc quod dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Videtur enim Manichæis non in vno principio cælum & terram feciſſe: ſed in vno cælum, id eſt, regionem lucis, & ſpirituum: & in alio terram, id eſt, regionem tenebrarum, & pugnæ carnis aduerſus ſpiritum: quod nituntur ſic probare: Nihil idem eodem modo ſe habens facit diuerſa: ergo multo minus contraria: ſed Deus maxime idem eſt eodem modo ſe habens: ergo non facit contraria: ſed incorruptibilia, & corruptibilia ſunt contraria: erga ipſa non ſunt ab eodem principio.

2 Item, Sapientiſſimi artificis non eſt ſuo operi facere repugnans: cum autem anima ad imaginem Dei creata, ſit opus incorruptibile Dei, ideo Deus non fecit ei repugnans: ſed caro repugnat ei, & aggrauat eam: ergo creator animæ non eſt plaſmator corporis. Sap. 9. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Et Apoſtolus ad Gal. 5. Fratres, caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c.

3 Præterea, Malum fit in mundo: omne autem quod fit, ab aliquo fit: ergo malum fit ab aliquo. Detur illud eſſe liberum arbitrium ſicut dicunt Catholici: aut ergo fit à libero arbitrio tantum, aut à libero arbitrio ſecundum quod Deus operatur in ipſo & mouet ipſum, ſicut prima cauſa eſt in ſecunda & mouet eam. Si primo modo: ergo liberum arbitrium eſt primum principium mali, & per conſequens ſunt duo principia: vnum boni quod eſt Deus, alterum mali quod eſt liberum arbitrium. Si ſecundo modo: ergo bonus Deus eſt auctor mali: non ergo debet eſſe eiuſdem punitor: quia nemo iuſtus illius rei eſt punitor cuius ipſe eſt auctor.

4 Similiter, dicit Auguſt. quòd Deus non facit aliquid quo opus ſuum fiat deterius: ſed malo fit homo deterior: ergo bonus Deus non facit illud nec in ſe, nec in alio: ergo oportet, quòd ſit ab alio principio quod eſt Deus tenebrarum: quia malum (vt dicit Damaſc.) eſt tenebra intelligibilis. Si forte dicatur, quòd malum nihil eſt: & ideo non oportet vt habeat principium exiſtens. Contra: Deus non punit pro nihilo ſuppliciis æternis: ſed malum punitur æterno ſupplicio: ergo malum non eſt nihil, ſed aliquid, & ita redit primum: vel ſi fiat vis in malo, videbitur eadem ratio procedere de peccato quæ facta eſt de malo.

Solutio. AD HOC ſoluendum dicendum eſt, quòd non eſt niſi vnum principium, eo quòd principium mali eſſe non poteſt: quia illud aut eſſet ſummum malum, ita quòd non poſſet eſſe peius: aut haberet aliquid de bono. Si primo modo, tunc eſſet non ens, vt ſupra eſt habitum: quia ens eſt vnum optimorum quod omnia deſiderant. Si ſecundo modo, tunc iam eſſet compoſitum, & non principium, & aliquid eſſet in ipſo de cauſatis à bono principio, quod non poteſt eſſe: & ideo principium mali efficiens, quod ſit per ſubſtantiam ſuam mali cauſa, eſſe non poteſt.

AD PRIMVM dicendum, quòd hoc intelligitur de cauſis per motum cauſantibus, ſicut cælum, & ſtellæ, & cætera corpora phyſica: quia vno modo motus non efficitur niſi vna ab forma quæcumque ſit illa: ſed diuerſo motu in accedendo & recedendo ad ſtellas & motus diuerſos in obliquo circulo in quo interſecant ſe circuli planetarum, in quo aliquo modo ſunt ſtellæ omnes, fiunt diuerſæ coniunctiones, & reſpectus & præuentiones, & aſcenſus, & deſcenſus: & ideo tunc cauſantur diuerſa. Deus autem non operatur per hunc modum: ipſe enim ſtabilis manens dat cuncta moueri. Et ideo vno modo ipſe exiſtens per rationes ideales diuerſas in ſua ſapientia operatiua exiſtentes, poteſt cauſare diuerſa, & etiam contraria in illis contrariis quorum vtrumque eſt ens: ſicut ſunt contrariæ formæ, vt album, & nigrum: ſed corruptibile & incorruptibile, & iuſtum & iniuſtum, bonum & malum non ſunt ſic contraria: quia vnum eſt à forma, alterum à priuatione quæ eſt in materia, quæ non eſt niſi defectus, vt dicunt Anſelm. & Auguſt. & ideo cauſam agentem non habet: ſed potius cauſa agens habitum qui opponitur tali priuationi, ſi deficit ab aliquo principiorum habitus, tunc in actione ſua incidet priuatio præter intentionem agentis, & præter hoc quod aliquid agat ad ipſam, ſed potius ex hoc quod non habuit in opere habitus ſufficientiam principiorum quæ ad habitum exigebantur: ſicut eſt videre in cæcitare in pupilla: non enim hoc eſt ex intentione vis formatiuæ oculi quòd non eſt lumen in ocu-

lo, ſed potius quia deficit materia vel aliqua materiæ diſpoſitio quæ ad viſum requirebatur, cum vis formatiua oculum formaret. Et ſic cauſatur corruptibile: quia deficit virtus raceptiua incorruptionis ex parte materiæ in qua forma inducitur, eo quòd non eſt remouibilis à contrarietate pugnante.

Ad aliud dicendum, quòd pugna carnis ad ſpiritum tripliciter conſideratur, ſcilicet, in cauſa quæ eſt fomes originalis peccati, & appetitus contrarij: & hanc cauſam peccatum induxit, & non Deus. Si autem conſideretur vt pœna, tunc eſt à Deo iuſte pro peccato ipſam infligente, & ſic vtique bona eſt, quia iuſta eſt: & omne quod iuſtum eſt, bonum eſt, vt dicit Auguſt. Tertio conſideratur in cauſa diſſolutionis corporis, & ſic fit à principiis pugnantibus in corpore, quæ inducit corruptionem ex defectu materiæ, & ſic ex priuatione quæ eſt in materia incidit præter intentionem agentis & naturæ. Et hoc eſt quod dicit Dionyſ. quòd non corrumpitur quid exiſtentium ſecundum quod exiſtens: ſed circa exiſtens corrumpuntur modi, commenſurationes, & harmoniæ ex infirmitate proprij habitus.

Ad id quòd obiicitur de malo, dicendum quòd malum non habet cauſam vnde ſit, ſed habet cauſam vnde incidat præter intentionem cauſæ, & præter hoc quòd agat ad illud: quia ad illud quod nihil eſt, agi non poteſt. Liberum enim arbitrium potentia actiua eſt, & ſecundum quòd coniungitur his quæ informant actus, ſic fiunt actus eius: & ſi coniungitur in deliberando cum conuerſione ad bonum naturæ, fit actus eius inductiuus illius boni, & habet hoc bonum finem: ſi autem coniungitur cum bono virtutis politicæ, erit actus eius informatus ab illo bono: & ſi coniungitur actus eius bono gratiæ, erit iterum habens formam & finem illud bonum: ſi autem non coniungitur alicui horum, ſed potius deflectitur ab omnibus his, tunc incidet peccatum ex infirmitate & priuatione eorum quæ ad opus rectum exigebantur. Si autem quæritur, Quæ ſit cauſa deflexionis illius? Dicendum cum Auguſt. quòd conuerſio ad bonum commutabile, non ſecundum quòd bonum eſt, nec ſecundum quòd commutabile eſt, ſed ſecundum quòd ponitur finis vltimus appetitus liberi arbitrij: ſic enim abſtrahit ab eo quod eſt vere finis: & ideo etiam iſta conuerſio non cauſat malum ſecundum quòd eſt ens, id eſt, ſecundum quòd conuerſio eſt ad bonum commutabile, ſed potius ſecundum quòd eſt abſtrahens à fine incommutabilis boni, & hoc eſt priuatio: & ideo malum non habet principium niſi deficiens. Et de hoc in ſecundo plura dicentur.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd ſecundum hoc malum nihil eſt, & Deus puniens peccatum vel malum, pro nihilo punit. Dicendum, quòd licet nulla eſſentia ſit, tamen nonnullam eſſentiam ponit: priuatio enim quæ nulla eſſentia eſt, ſupponit tamen materiam deformatam in carentia habitus debiti. Ita malum & peccatum licet in eo quòd huiuſmodi, nulla eſſentia ſint: ſupponunt tamen actum deformatum priuatione habitus & finis debiti: & ideo pro illo, cum ſit in poteſtate noſtra, merito punitur peccator.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum hoc nomen, Deus, habeat plurale?

Deinde obiicitur de hoc quod dicitur [Eritis ſicut dij ſcientes bonum, &c.] Videtur enim, quòd hoc nomen, Deus, non habeat plurale. Deus enim dicit formam incommutabilem: forma autem incommutabilis non habet pluralitatem: ergo in plurali dictum non habet ſignificationem.

2 Item, Deus nominat primum principium: prima autem principia non poſſunt eſſe plura: ergo &c.

3 Item, Anſelm. Deus eſt maius quam aliquid excogitari poſſit: ſed talia non poſſunt eſſe plura: ergo intellectus huius nominis, Deus, repugnat pluralitati.

4 Item, Cum dicitur Sortes, forma Sortis ſignificatur in nomine cum indiuiduantibus, quam impoſſibile eſt eandem numero in alio inueniri, & ideo plurali caret: ergo ſimiliter, cum intellectu huius nominis, Deus, claudantur ea quæ impoſſibile eſt alij conuenire, videtur hoc nomen, Deus, in plurali non habere: hæc autem ſunt omnipotentia, prouidentia vniuerſalis mundi: ſicut dicit Aug. in lib. de ciui. Dei, quòd Philoſophi Deum diffinierunt, quòd eſſet anima, motu, & ratione mundum gubernans.

Sed contra: Gen. 3. Eritis ſicut dij. Et Exod. 20. Non erunt tibi dij alij præter me. Et Pſal. 49. Deus deorum Dominus. Et Deut. 32. Vbi ſunt dij eorum in quibus habebant fiduciam. Et 1. ad Cor. 8. Et ſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, ſiquidem ſunt dij multi & Domini multi? *Sed contrà.*

2 Et ſi dicatur ſicut quidã reſpondent, quòd Sancti volunt quandoque magis non grammatice loqui vt ſignificantius proferant, quam grammatice & minus ſignificanter proferre: quid dicetur de Philoſophis qui deos multos eſſe dicebant & colebant: ſicut dicit Palto: Dij deorum quorum opifex paterque ego ſum, &c. ergo videtur, quòd habeat in plurali.

3 Præterea, Supra habitum eſt, quòd imponitur ab actu aliquo modo communicabili: ergo videtur, quòd habeat in plurali, vel quòd poſſit habere.

4 Præterea, Quidam Philoſophus dicit, quòd vniuerſale dicitur quatuor modis, ſcilicet, quia actu conuenit pluribus vt homo: vel quia etſi non actu, tamen potentia, vt domus ſeptangula etſi nulla ſit, tamen multæ eſſe poſſunt. Item quod nec actu nec potentia: ſed de ratione formæ eſt communicabile, vt ſol, luna, terra. Item quod opinione communicabile eſt, vt chimera. Ergo videtur, quòd cum hoc nomen, Deus, communicabile ſit opinione, quòd poſſit habere plurale.

5 Item, Magiſter exponit, dij, id eſt, diuinæ perſonæ. Cum ergo diuinæ, quod ab eadem forma imponitur latine, recipiat plurale,

le, videtur etiam latine dici, dij in plurali.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnium ſententia Magiſtrorum eſt, quòd ſecundum proprietatem Grammaticæ hoc nomen, Deus, plurale non habeat, ſicut probant primæ inductæ rationes: eo quòd licet imponatur ab aliquo actu communicabili, non tamen eſt communicabilis niſi ſecundum quid, ſicut prouidentia, & circuitio, vt ſupra determinatum eſt: & ideo nec quantum ad hoc cui imponitur nomen communicabile eſt, nec etiam quantum ad hoc à quo imponitur poteſt habere plurale.

AD AVCTORITATES ergo iſtorum reſpondendum eſt, ſicut dicunt Magiſtri, quòd propter ſignificantiam maiorem improprie ſunt locuti: quia ad hoc quòd nomen habeat in plurali ſimpliciter, non ſufficit quòd habeat pluralitatem ſuppoſitorum, ſed etiam oportet quòd eſſentia & forma importata per nomen diuidatur & multiplicetur in illis: ſicut Sortes, & Plato, & Cicero ſunt tria ſuppoſita hominis, & tres homines, & tria animalia, & tres ſubſtantiæ: vnde cum forma importata per ly, Deus, vel quaſi forma ſiue natura non multiplicetur in ſuppoſitis ſuis, non poteſt proprie loquendo habere in plurali.

AD ID quod obiicitur de Philoſophis, dicendum quòd Deus ſecundum opinionem, eſt Deus qui habet vnum particulare ſicut Æſculapius, vel Neptunus, & huiuſmodi: & ſic non accipiuntur termini in ſua propria ſignificatione, & ideo ſic pluraliter locuti ſunt ipſi: tamen iidem quando proprie diuinitatem conſideraverunt, dixerunt non eſſe niſi vnum Deum, quem vix etiam puri mente attingere poſſunt.

AD ALIVD ſequens patet ſolutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd nullo modo eſt vniuerſale hoc nomen, Deus: quia opinio vocatur ibi à Philoſopho quæ eſt de ente quod eſt in opinione tantum, & cuius formæ in opinione non repugnat pluralitas: ſed Deus eſt ſecundum rem, cuius naturæ repugnat pluralitas, vt habitum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd diuinæ deriuatiuum eſt non propter ſignificatum, ſed propter modum ſignificandi: quia eſt nomen poſſeſſiuum; & ſi ipſum habeat plurale, non oportet propter hoc quod ſuum primitiuum habeat plurale: ſicut ſocraticus habet in plurali, non tamen Socrates: & hoc contingit propter diuerſum modum ſignificandi.

ARTICVLVS XXIII.

An Dauid ſit maximus Prophetarum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ille etiam maximus Prophetarum & regum, &c.] Videtur enim Moyſes maior fuiſſe, cui ore ad os locutus eſt Dominus, & Elias qui ignem deſcendere fecit de cælo, & Eliſeus qui mortuos ſuſcitauit.

Solutio. SOLVTIO. Maximus dicitur Dauid à modo inſpirationis, & promiſſione ſeminis naſcituri de ipſo. De primo habes: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Aliis autem loquebatur per viſiones, & Angelos, & ænigmata. De ſecundo habes: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Sed Moyſes maximus fuit in modo apparitionum, & Elias maximus in zelo, & Eliſeus maximus in operatione miraculorum.

ARTICVLVS XXIV.

An diuinæ ſapientiæ conuenienter attribuantur poſſeſſio, conceptio, parturitio, &c. quæ ſibi attribuit ſapiens?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sanctus, ſanctus, ſanctus, &c.] Super hoc enim accipienda eſt diffinitio ſanctitatis poſita in li. de diui. no. cap. 12. vbi ſic dicit: Sanctitas eſt vt ſecundum nos dicatur ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia ſiue puritas. Deinde accipiatur expoſitio auctoritatis inductæ de Prouerbiis ibi. Dominus poſſedit me ab initio, &c. Videtur enim non conuenire: quia poſſeſſio rerum eſt extrinſecarum, & hoc non conuenit ſapientiæ.

2 Præterea, Qualiter conueniat ei ab æterno ordinari: ordo enim ponit prius & poſterius dignitate, vel cauſa, vel loco, vel tempore: & nullum horum Filio conuenit in comparatione ad Patrem.

3 Præterea, Ad quid refertur conceptio eius, & parturitio? Iſtæ enim ſunt proprietapritates generationis carnalis, quæ in diuina generatione non conueniunt.

4 Præterea, Quid vocat cardines orbis rerarum?

5 Item, Quid eſt appendere fundamenta terræ?

6 Præterea, Quid eſt ſapientiam delectari ludendo coram Patre per ſingulos dies?

RESPONSIO ad primum, quòd poſ- Solutio. ſeſſio tranſſumitur ad Filium ſecundum quod eſt ars Patris plena rationum omnium viuentium: poſſeſſio enim habetur ad natum. In hoc ergo notat diſtinctionem Dei ab aliis artificibus, quos artem non habentes ad manum oportet meditari ſuper partes materiæ, & cogitare ſuper inſtrumenta: quod non requirit ſapientia diuina.

AD ALIVD dicendum quod ly, ordinata, dicit duo, ſcilicet, ordinem naturæ qui eſt in diuinis, quo alter eſt ex altero, non quo alter eſt prior altero: & ponit etiam cauſalitatem ſapientiæ vt artis ad artificiatum in tempore, ſicut cauſa æterna ordinatur ad cauſatum in tempore: & ſic ceſſat obiectio.

CONCEPTIO autem ſapientiæ dicit clauſionem Filij in eadem ſubſtantia cum Patre. Parturitio autem dicit modum exeundi ab æternis rationibus in res creatas quæ exeunt ab arte illa.

CARDINES autem ſunt in quibus voluitur mundi conſeruatio: vt actio primarum qualitatum reducatur ad motum diuerſum in cælo, & motus diuerſus reducatur ad motum primi mobilis vnum, & ille motus vl-

terius reducatur ad primum mouens, quod in se stabile manens dat cuncta moueri. In istis enim principiis tanquam quibusdam cardinibus voluitur totus mundus, tam in motu locali supercælestium, quam in motu generationis & alterationis & augmenti & diminutionis generabilium & corruptibilium.

AD ALIVD dicendum, quòd appendere est librare per naturam ad centrum primi mobilis. Fundare autem est speciem terræ per naturam in loco medio generari & conseruari, & ad illum per naturam moueri.

DELECTARI autem coram Patre est ab omni opere requiescere in seipsa. Ludere autem est miræ sapientiæ rationes in illustratione cuiuslibet creaturæ producere: quia dies est, quando per lucem sapientiæ res cognita producitur: eo quod etsi quędam in natura permixta sint tenebris priuationis, tamen in ipsa sapientia sunt in ratione plenæ lucis & diei.

ARTICVLVS XXV.

Quomodo intelligitur hoc quod dicitur, Tu Bethlehem?

DEinde quæritur de expositione auctoritatis Michææ, Tu Bethlehem, &c.] Dicendum, quòd sensus est. Paruulus quidem es spatio & numero habitatorum in millibus Iuda, hoc est, in Iuda in quo sũt tot millia habitatorũ vel viculorum: tamen magnus vicus es dignitate: quia ex te, &c. [& egressus eius] per æternam generationem [ab initio] æternitatis, vel à Patre [à diebus] pluraliter dicitur [à diebus] non quod æternitas habeat partem, vt infra probabitur dist. 8. sed dicitur in comparatione ad res temporales, vt sit sensus. A diebus, id est, ab æterno, respectu cuius in temporali re accipiuntur multi dies.

ITEM nota, quòd auctoritates inductæ in hoc ca. Trinitatem innuunt nouem modis. Primo ex consignificato numeri pluralis, sicut, Eloim vel dij. Secundo ex propriis nominibus personarum sicut, Verbo Domini, &c: in quo Verbum, & Spiritus nominantur. Tertio ex ordine verborum, vt illa, Benedicat nos Deus, Deus: vbi bis immediate coniũgitur: quia Filius Deus à solo est Patre Deo. Et postea subiungitur tertio, Deus, vt notetur Spiritus sanctus Deus esse ab vtroque. Quarto à numero terminorum, siue dictionum positarum ad laudandum Deũm. Sic dicit: Sanctus, sanctus, sanctus. Non enim posset esse alia ratio quare ter diceret, & non pluries, quam Trinitas personarum. Quinto ex actu personali, sicut, Dominus dixit ad me, Filius meus, &c. Generare enim proprium actum dicit, quo persona est persona. Sexto ex proprietate personali, cum dicitur, Generationem eius quis enarrabit? Generatio enim passiua proprietas est personalis Filij. Septimo per appropriata, sicut illa, Dominus possedit me, &c. vbi appropriata Filij ponuntur. Octauo ex ordine generationis æternæ ad creationem creaturæ in tempore, sicut in illa, Ego ex ore Altissimi prodij, &c. Nono & vltimo ex ordine generationis æternæ ad temporalem eiusdem Filij generationem, vt in illa, Tu Bethlehem, &c.

Specialia testimonia de Spiritu sancto.

G

Gen. 1. DE Spiritu sancto etiam expressa documenta in Veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit: Quo ibo à Spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: benignus est enim Spiritus sapientiæ. Isa. quoque ait: Spiritus Domini super me.

Psal. 138. Sap. 1. Isai. 61.

ARTICVLVS XXVI.

Quatuor auctoritates de Spiritu sancto quomodo differunt?

DEinde nota de illo ca. de Spiritu sancto, &c. quod quatuor auctoritates habet de Spiritu sancto, quarũ prima est de Spiritu omnia causante. Secunda de Spiritu omnia continente & gubernante. Tertia de Spiritu ordinante in bonis gratiæ quæ distribuit. Quarta & vltima est de Spiritu sua operatione perficiente mysterium incarnationis Filij. Et hoc plenum est considerare in ipsis auctoritatibus.

De testimoniis Noui Testamenti.

H

Habac. 3. Isai. 6. HVnc vero post testimonia Veteris Testamenti de fide sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad Noui Testamenti auctoritates accedamus: vt in medio duum animalium, id est, Testamentorum, cognoscatur veritas, & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum

Trinita

Trinitatem aperte inſinuat, dicens Apoſtolis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti. In nomine vtique ait, vt Ambr. ait in primo lib. de Trinit. non in nominibus: vt vnitas eſſentiæ oſtendatur: per nomina tria quæ ſuppoſuit tres eſſe perſonas declarauit. Ipſe etiam ait: Ego & Pater vnum ſumus. Vnum dixit (vt ait Ambr. in eodem) ne fiat diſcretio poteſtatis naturæ: & addidit, Sumus, vt Patrem Filiumque cognoſcas, ſcilicet, vt perfectus Pater Filium perfectum genuiſſe credatur, & quia Pater & Filius vnum ſint, non confuſione perſonæ, ſed vnitate naturæ. Ioannes quoque in Epiſtola canonica ait: Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. Ipſe etiam in initio Euangelij ſui ait: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: vbi aperte oſtendit Filium ſemper & æternaliter fuiſſe apud Patrem, vt alium apud alium. Apoſtolus quoque aperte Trinitatem diſtinguit, dicens: Miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra. Et alibi: Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatem euidentiſſime commendat, dicens: Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria. Ex ipſo ait (vt Aug. in lib. de Trinit. ait) propter Spiritum ſanctum. Per hoc vero quod non ait, ex ipſis, per ipſos, & in ipſis: nec ait, ipſis gloria, ſed ipſi, inſinuauit hanc Trinitatem vnum Deum eſſe. Sed quia ſingulæ pene ſyllabæ Noui Teſtamenti hanc ineffabilis vnitatis atque Trinitatis veritatem concorditer inſinuant, inductioni teſtimoniorum ſuper hac re ſuperſedeamus, & rationibus, congruiſque ſimilitudinibus ita eſſe, prout infirmitas noſtra valet, oſtendamus.

Matt. vlt.
Ioan. 10.
1. Ioan. 5.
Ioan. 1.
Gal. 4. Rom. 8.
Rom. 11.

ARTICVLVS XXVII.

Cum dicitur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quid dicit ibi, In nomine, an eſſentiam, vel perſonam?

NVnc vero poſt teſtimonia, &c.] Obiicitur de hoc quod ipſe dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: aut enim in nomine dicit eſſentiam, aut perſonam: ſi eſſentiam, tunc videtur falſum, quia eſſentia non eſt nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ſi autem dicit perſonam, tunc deberet dicere, in nominibus, ſicut tria nomina perſonarum conſequuntur.

Solutio.

ET AD HOC dicendum quod dicit eſſentiam: & nomen ſumitur hic ſecundum id à quo dicitur nomen: dicitur enim vnumquodque nomen à notamine quod facit circa rem cuius eſt nomen: & quia eſſentiæ virtus notas facit perſonas in ſanctificatione baptiſmi & in operibus miraculorum: ideo ipſa eſt nomen, id eſt, notamen perſonarum, Vnde tantum valet: In nomine, &c. quantum, in virtuoſa eſſentia cuius virtus notificat Trinitatem perſonarum.

ARTICVLVS XXVIII.

An pronomina iſta diſtinctionem aliquam notent cum dicitur, Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, &c.] Videntur enim præpoſitiones quidem diuerſitatem notare, eò quod tranſitiuæ ſunt. Sed quia vnum eſt pronomen quod accipitur cum ipſis, videtur quòd ad idem pertineant, & ita non videntur notare niſi eſſentiæ identitatem: & ſic non valet ad propoſitum Magiſtri confirmandum.

Solutio.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd ſicut probat obiectio, præpoſitiones tranſitiuæ ſunt, & ex eo quod præpoſitiones ſunt habent notare perſonarum diſtinctionem: inquantum tamen conſiderantur vt hæ propoſitiones, pertinent ad perſonas diſtincte: ex enim præpoſitio notat cauſam originis, & ideo notatur attribui Patri qui eſt principium non de principio: notat etiam ly ex cauſam eſſentialem quæ eſt materia quæ vna remanet in materiato, & ſic transfertur ad identitatem eſſentiæ in Patre qui eſt origo, & Filio qui eſt ab ipſo ſignificandam. Per autem notat quaſi cauſam mediam, & ſignificat Filium qui eſt à Patre, & per ipſum Pater operatur. In autem notat continentiam, & attribuitur Spiritui ſancto, cuius bonitate omnia continentur.

DISTINCTIO III.

Incipit ostendere quomodo per Creaturam potuerit cognosci Creator.

A APostolvs nanque ait, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet, à natura qua rationalis erat, & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoque Apostolus dixit: Quia Deus reuelauit illis, scilicet, dum fe-
Rom. 1. cit opera, in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

DIVISIO TEXTVS

APostolvs nanque ait quod inuisibilia dei, &c.] In hac tertia distinctione Magister tangit illam partē veniendi in cognitionem Trinitatis & vnitatis, quæ est per rationes & similitudines. Sunt autem duo in quæ ducimur, & duo quibus ducimur: in quæ ducimur vnitas, & Trinitas: quibus ducimur, ratio, & similitudo. Et ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima tangit modum veniendi in cognitionem vnitatis ducente ratione. In secunda tangit modum veniendi in aliqualem cognitionem Trinitatis ducente similitudine *ibi* [Nunc restat ostendere, &c.] Prima harum partium diuiditur in quatuor penes quatuor rationes quas adducit Magister ad probandum Deum esse, & vnum esse: quas rationes multis modis variauerunt multi, sicut plane extrahi potest à litera. In prima probat Magister per effectum esse Deum per modum primæ causæ. In secunda per dispositiones inuentas in effectibus probat Deum esse incorporeum, & immutabilem, & hæc incipit *ibi* [Alio etiam modo veritatem, &c.] In tertia iterum per dispositionem inuentam in effectibus probat Deum esse summum bonum *ibi* [Considerauerunt etiam, &c.] In quarta & vltima probat Deum esse speciem omnium specierum creatarum, & hoc per considerationem speciei inuentæ in effectibus *ibi* [Intellexerunt etiam speciem corporis, &c. In prima ratione tria sunt. Primo enim inducitur auctoritas Apostoli quæ probat hanc viam, scilicet, per causatum in cognitionem causæ veniendi esse possibile. Secundo ostendit quibus homo iuuatur in hac via, scilicet, duobus: quia natura rationali, & creatura exteriori *ibi* [Homo ergo inuisibilia Dei, &c.] Tertio ratiocinationis ponit processum *ibi* [Nam sicut ait Ambrosius.

ARTICVLVS I.

An Philosophi cognouerunt vnum esse Deum?

INcidit autem hic dubium antequam perueniamus ad literam, An Philosophi vnitatem, vel quia Deus est, ductu rationis poterant cognoscere? Secundo si cognouerunt, Quid est quod cognouerunt, vel quid non? Tertio qualiter hæc cognitio eorum à cognitione fidei distinguatur? Circa primum proceditur sic: Dicit Apostolus ad Rom. 1. de Philosophis. Qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis: ergo videtur, quòd cognouerunt & Deum esse, & gloriam ipsius.

2 Item ibidem, Deus illis reuelauit: ergo videtur, quòd notitiam vnius Dei habuerunt.

3 Item, Aug. in lib. 8. de ci. dei c. 9. Platonici nobis consentiunt de vno Deo vniuersitatis auctore, qui non solum super omnia corpora est incorporeus, verum etiam super omnes animas incorruptibilis, principium nostrum,

noſtrum, lumen noſtrum, bonum noſtrum. In hoc cæteris eos anteponimus. Ergo videtur, quòd Platonici Deum verum cognouerunt.

4 Item ibidem, Hæc itaque cauſa eſt cur iſtos cæteris anteponimus: quia cum alij Philoſophi ingenia ſua ſtudiaque ſua contriuerunt in inquirendis rerum cauſis, & quiſnam eſt modus dicendi, atque viuendi: iſti Deo cognito reperierunt vbi eſſet cauſa conſtitutæ vniuerſatis, & lux percipiendæ veritatis, & fons bibendæ felicitatis: ergo videtur, quòd tales Deum cognouerunt.

5 Item, In li. Sap. cap. 13. A magnitudine ſpeciei & creaturæ Creator eorum poterat intelligibiliter agnoſci.

6 Item, Hoc videmus in libris eorum. Plato enim in Timæo inducit mundi opificem mundum facientem, & explicandum per propagationem motoribus ſphærarum ſuper cæleſtium committentem.

7 Item, Apuleius in lib. de Deo Socratis quem in li. de ciui. Dei inducit Aug. ponit vnum omnium aliorum Creatorem. Vnde Aug. in nono de ciui. ca. 16. Omnium Deum ſummum Creatorem quem nos verum dicimus, ſic à Platone prædicari aſſeuerat Apuleius, quòd ipſe ſit ſolus qui non poſſit penuria ſermonis humani quauis ratione vel modice comprehendi: vix autem ſapientibus viris cum ſe vigore animi quantum licuit à corpore remouerunt, intellectum huius Dei, & id quoque interdum velut in arctiſſimis tenebris, rapidiſſimo coruſcamine lumen candidum intermicare: ergo cognitionem eius habuerunt.

8 Item, Legimus in libris Ariſt. quod ipſe probat vniuerſitatis principium eſſe vnum, cuius ſcientia & voluntas & actio ſubſtantia ſua eſt: ergo videtur, quòd non tantum cognouerunt Deum eſſe vnum, ſed etiam ipſum eſſe ſimplicem, quia eſt quicquid habet.

Sed contra. SED CONTRA: Deum eſſe vnum articulus fidei eſt: ergo non ſubeſt rationi: ergo per Philoſophiam & rationem non poteſt inueſtigari: & nihil cognouerunt Philoſophi, niſi quod per rationem poteſt inueſtigari: ergo Deum eſſe vnum non cognouerunt. Si forte dicatur, quòd Deum eſſe vnum non eſt articulus. Contra: Credo in vnum Deum: ibi in ſymbolo ponitur pro articulo.

2 Item, Philoſophus non inueſtigat eum in Philoſophia, niſi per creaturas, ſicut cauſam per effectum: ſed in Philoſophia omnis cauſa proportionata eſt effectui: ergo non inueſtigabant Deum, niſi vt cauſam proportionatam effectui: talis autem cauſa non eſt Deus: ergo per effectum hoc modo non cognoſcunt Deum, nec cognoſcere poſſunt.

3 Item, In inueſtigatione nominis per reſolutionem cauſati in cauſam, ſiue poſterioris in prius, & compoſiti in ſimplex, ratio ſtat in intellectu entis & vnius: ſed quicquid eſt in quo ſtat reſolutio, ab eodem incipit compoſitio: ergo ipſum ens & vnum in quo ſtetit reſolutio, componibile eſt in ea quæ in ipſum ſunt reſoluta. Sed Deus & ens diuinum non ſunt componibilia: ergo intellectus ſic reſoluens, non veniet in ens diuinum, vel in verum quo dicitur Deus vnus: ergo per hoc non poteſt accipere Deum eſſe, vel Deum eſſe vnum.

4 Item, Si aliquid eſt quo poſito non de neceſſitate ponitur aliud, illud non poteſt accipi poſito alio: vt videtur ſi poſito aliquo intellectu Angeli non de neceſſitate ponitur creatio alicuius rei vel res creata, tunc per rem creatam non poteſt inueſtigari de intellectu Angeli: ergo à ſimili cum poſito Deo non de neceſſitate ponatur creatura, quia aliter creatura eſſet ab æterno, videtur quòd ex creatura non poſſit inferri Creator: & ita per creaturam non poteſt cognoſci Creator.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate (vt dicunt Sancti) Philoſophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt. *Solutio.*

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd Deum eſſe, & vnum: vno modo ſunt articuli, & alio modo ſcita per rationes, ſicut concluſiones. Poteſt enim accipi Deum eſſe per ſcientiam, quia eſt tantum, & ſimiliter Deum eſſe vnum: & ſic poſſunt eſſe ſcita, vt concluſio per naturalem rationem. Poteſt etiam accipi prout aliquo modo appropinquant ſcientiæ quid eſt, propter hoc quòd apprehendunt proprietates eſſe diuini & vnitatis ſecundum quòd determinat fides attributa eſſe Dei & vnitatis Dei: & ſic ipſum non ſubeſt rationi, ſed potius eſt articulus fidei.

AD ALIVD dicendum, quòd in Philoſophia cauſa phyſica proportionata eſt cauſato, & motor mobili: ſed quia proportionatum in virtute cauſandi non poteſt eſſe primum quod habet influentiam ad omnia, ideo extendit ſe ratio ad probandum illud eſſe, licet non probet niſi quia eſt tantum, & non poſſit determinare proprietates eius. Vnde Philoſophus in primo de cælo & mundo dicit: Adhibuimus noſipſos magnificare Deum glorioſum creatorem omnium, eminentem proprietatibus eorum quæ ſunt creata. Vnde patet, quòd cognouit quòd eminet ſuper creata: ſed rationem eminentiæ, & differentiam, & proprietatem ſui eſſe non poteſt per rationem aliquis inueſtigare. Vnde etiam circa talia attributa inueniuntur Philoſophi multos errores dixiſſe: circa eſſe vero Deum, ſiue quia eſt, & quòd vnus eſt, pauci Philoſophi qui vere erant Philoſophi, errauerunt.

AD ALIVD eſt dicendum, quòd intellectus reſoluens ſtat in ente quod eſt vltimum reſolutione, & primum compoſitione: ſed quia ipſum miſcibile eſt compoſitioni, ideo ipſum non poteſt eſſe primum. Hoc cognoſcit ratio ex hoc quod apprehendit habitudines entis ad poſteriora ente. Et ſicut eſt de ente, ſimiliter eſt de vno. Et ſic patet, quòd ratio vlterius procedit: ſed verum eſt, quòd non procedit vlterius inquirendo paſſiones, & differentias: quia illas per effectum inueſtigare non poteſt. Et ideo ens quidem eſt primum ſubiectum Philoſophiæ: quia ſubiectum Philoſophiæ eſt de quo prædicantur paſſiones, & differentiæ: nō tamen eſt ſimpliciter primum.

quia illud non eſt ſubiicibile paſſionibus, & etiam paſſiones & proprietates eius ſunt ignoratæ, niſi per fidem illuminantem intellectum accipiantur.

AD VLTIMVM eſt dicendum, quòd prima eſt falſa. Et licet poſito Deo non ponatur neceſſario creatura: tamen poſita creatura tanquam effectu Dei, neceſſe eſt Deum creatorem poni: & ſic à poſteriori ex creatura poteſt Deus cognoſci.

ARTICVLVS II.

Quid cognouerunt Philoſophi de Deo, an quia eſt tantum?

SEcundo quæritur quid eſt quod de Deo cognouerunt? Et videtur ſecundum prius habita, quòd non cognouerunt niſi quia eſt, & quia vnus. Hoc etiam videtur alia ratione: quia cauſa in infinitum diſtans à cauſato non poteſt cognoſci niſi quia eſt, & etiam illud tenuerit per cauſatum: ſed Deus in infinitum diſtat à quolibet cauſato: ergo non cognoſcitur niſi quia eſt.

2 Item, Obiiciunt quidam, quòd non eſt cognitio niſi per abſtractionem ſpeciei à cognito: à ſimpliciſſimo autem non eſt abſtractio: ergo ſimpliciſſimi nulla eſt cognitio: Deus autem ſimpliciſſimus eſt: ergo non cognoſcitur.

3 Præterea, Poſito Deo, non de neceſſitate ponitur creatura: ergo videtur, quòd creatura nihil manifeſtat de Creatore.

4 Præterea, Cauſatum non de neceſſitate ponit cauſam eſſe: quia domo poſita, non de neceſſitate ponitur artifex: ergo videtur, quòd per creaturam non de neceſſitate accipitur Creator.

5 Præterea, Multa ſunt in creatura quæ etiam quibuſdam cauſa erroris fuerunt vt duos deos ponerent, vt corruptibile, & incorruptibile: ergo videtur, quòd creatura tantum ſeducat rationem, quantum adiuuat.

SED CONTRA: In libris Gentilium legimus, quòd non tantum probant Deum eſſe, ſed ipſum eſſe primum, ipſum eſſe ens neceſſe quod non cadit in prædicamento, ens ſimplex cuius ſubſtantia ſit intellectus & voluntas & actio eius: ergo videtur, quòd non tantum cognouerunt quia eſt, ſed etiam proprietates, vel attributa eius, & quid eſt ipſe.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non cognouerunt niſi quia eſt & quid non eſt, non quid eſt, vt habitum eſt prius. Licet enim cognouerunt quædam attributa ipſius: non tamen habuerunt de ipſis cognitionem certam: ſicut inuenimus quoſdam cognouiſſe ſapientiam ipſius, & cum hoc dicere quòd non haberet ſcientiam particularium: & ita etiam eſt de aliis. Et ita de Deo attributa taliter cognoſcere, non facit cognitionem quid eſt, præcipue cum definiti termini illorum attributorum non ſint cogniti à quoquam intellectu creato. Et per hoc patet ſolutio ad vltimum.

SED QVIA priores rationes probare videntur nullam eſſe Dei cognitionem, ideo reſpondendum eſt ad primam, quòd cauſa vno modo diſtat in infinitum, & alio modo non: ſi enim attendatur proprietatum proportio inter cauſam primam quæ eſt Deus, & cauſatum ſuum, proportio nulla eſt: & ideo ex parte illa nihil de cauſa cognoſcitur. Si autem conſideretur ratio in qua cauſatum habet ſe ad cauſam ſecundum quòd exiuit ab ea per ideam, & continetur ne intereat in nihil decidendo, & gubernatur vt appetat bonum: ſic cauſa relucet in cauſato, & eſt in ipſo eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter: & ſic poteſt in ipſo cauſato cognoſci.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio vilis eſt: quia illa abſtractio intellectus non eſt abſtractio formæ de materia: ſed potius ſpeciei de eo cuius eſt ſpecies: & ſimpliciſſima ſicut ipſæ ſpecies non repugnant huic abſtractioni: quia illa non exigit compoſitionem, ſed potius acceptionem intentionis rei tantum. In omnibus autem aliud eſt res, & aliud eſt intentio ipſius in anima. Præterea, Hoc non eſt verum, quòd non ſit cognitio per propriam ſpeciem rei: nos enim cauſam cognoſcimus in ſpecie ſuorum effectuum, ſicut motorem in ſpecie motus: & ſic naturalis cognitio Creatoris fieri poteſt per ſpeciem creaturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd licet non ſequatur creaturam eſſe ſi Deus ſit: tamen è conuerſo ſequitur Creatorem eſſe ſi ſit creatura.

NEC EST ſimile de fabro lignorum & domo, & Deo: quia faber lignorum ſeparatur à domo, & opus eius ſimiliter, & tranſit. Vnde etiam ſequitur: Si domus eſt, faber lignarius eſt, vel fuit. Sed in Deo opus vniuerſaliter non ſeparatur à creatura: quia poſtquam creata eſt, adhuc in nihilum caderet, niſi contineretur ab ipſo: & ordo eius in vniuerſo corrumperetur, niſi ab ipſo gubernaretur. Non tamen dico, quòd ſequatur, quòd Deus fuit: ſed ſequatur, quòd ipſe eſt propter rationem æternitatis quæ eſt tota ſimul & perfecta.

AD ALIVD dicendum, quòd in creatura mutabilitas & corruptio incidunt, & non cauſantur proprie ab aliquo, ſed incidunt ex hoc quòd creatura eſt ex nihilo, vt ſupra notatum eſt in quæſtione de duobus principiis: & ideo quantum eſt de ſe, non inducit errorem.

ARTICVLVS III.

Aniſta cognitio naturalis differt à cognitione fidei?

TErtio quæritur, In quo differt hæc cognitio habita per rationes naturales à cognitione fidei? Et videtur, quòd in nullo. Vtraque eſt per poſterius: quia per cauſatum cognoſcere cauſam per poſterius eſt cognito. Similiter primam veritatem accipere in luce fidei infuſa per poſterius eſt: quia prima veritas

ritas est potior & cognoscibilior illa : & quicquid est in habitu infuso est à prima veritate secundum rem : ergo.

2 Præterea, Res in se non cognoscitur nisi sub permixtione priuationis consequentis creaturam ex hoc quòd est de nihilo : & ideo vocat Augustinus hanc cognitionem vespertinam. Similiter fidei cognitio est in speculo & in ænigmate : ergo videtur, quòd istæ cognitiones conueniant.

3 Si forte aliquis dicat, quòd fides cognoscit quid est, & ratio naturalis non nisi quia. Contra : Fides non comprehendit determinate secundum naturam quid est Deus: ergo nec fides cognoscit nisi quia : ergo in hoc non differunt, vt videtur.

solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd istæ cognitiones in quinque differunt ad minus, etsi in multis aliis differentia possit assignari. Prima differentia est in comparatione scientiæ ad scientem : quia processus naturalis subest rationi, fidei autem processus est supra rationẽ. Secunda differentia est in principiis in quibus accipitur cognitio ipsa : quia illa in naturali cognitione sunt principia per se nota, sicut ea quæ sunt de ratione principij primi, vt non esse ipsum ab alio & alia esse ab ipso, & non ipsum incepisse quia sic esset causatum, & ipsum non esse motum ab alio, & huiusmodi : sed in fide est lumen infusum quod informando conscientiam, rationem conuincit magis ex amore quodam voluntatis, quam ex probatione rationis : hoc enim est argumentum non apparentium quod illuminat ad credibilia accipienda. Tertia differentia est in efficiente cognitionem : quia hanc efficit ratio creaturæ obiectæ naturæ rationali, vt dicit Magister : in fide autem efficit prima veritas: si enim quæratur ab aliquo, Quid fecit sibi fidem, dicet quia prima veritas quæ est efficiens fidei suæ & finis. Quarta est in cognito: quia per naturalem cognitionem non adeo propinquatur ad scientiam quid est, sicut per cognitionem fidei. Quinta & vltima differentia est ex parte subiectorum : quia fides est in intellectu affectiuo, etiam informis, licet quidam contradicant : sed scientia naturalis rationis est in intellectu speculatiuo. Licet enim fides informis sit : tamen ipsa est magis voluntaria quam rationalis, & est allicitiua timoris seruilis, vt dicit Greg. sed ea quæ sunt in intellectu speculatiuo (vt dicit Philosophus) nihil dicunt de fugiendo, vel imitando: igitur &c.

ARTICVLVS IV.

An attributa in Deo sint vnum, vel plura?

DEinde quæritur de his quæ in litera primi capituli continentur. Et obiicitur primo de hoc quod dicit [Inuisibilia Dei, &c.] Videtur enim non esse conueniens : cum attributa significent essentiam, & ita sint vnum, non plura : vnde singulariter, non pluraliter deberent significari. Nec videtur esse conueniens solutio Magistri quam ponit circa finem quartæ rationis, quòd ideo dicit pluraliter, quia multis modis significantur : secundum hoc enim possemus dicere, Deus est substantia, & Deus est virtus, & Deus est sapientia : ergo Deus est plura, vel tria, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd attributa duplicem habent comparationem, scilicet, ad substantiam causæ in qua sunt, & ad effectus quos connotant. Et primo modo significantur vnum propter simplicitatem : vnde non possum inferre, si Deus est bonitas & sapientia, quòd ipse sit duo : quia sic fit comparatio ad causam in qua sunt attributa. Aliam comparationem habent ad connotata, & sic sunt secundum quid vt plura, licet non simpliciter plura : quia significantur vt rationes plurium. Et ideo etiam non dixit Apostolus plura inuisibilia, sed inuisibilia, consignificando pluralem numerum, non significando. Minor est enim pluralitas cosignificata, quam significata, hoc est, minoris rationis : ly plura enim, vel duo, vel tria, & alij termini numerales significant pluralitatem : & ideo simpliciter sunt plura circa quæ illi termini notant ponere pluralitatem : sed pluralitas consignificata, est pluralitas secundum quid. Et est simile de puncto in cẽtro, quod est vnum solum, secundum quòd ipsum est cèntrum per substantiam consideratum : tamen potest esse in ratione plurium principiorum, secundum quòd infinitæ lineæ trahuntur ab ipso ad circunferentiam.

ARTICVLVS V.

An per creaturam mundi debeat intelligi homo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Per creaturam mundi intelligitur homo, &c.] Videtur enim Angelus homine excellentior : tum propter separationem à corpore: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem : tum etiam ideo quia Angelus est signaculum similitudinis Dei, homo autem ad imaginem tantum. Et dicit Grego. quòd maiorem similitudinem dicit signaculum, quam imago. Si forte dicatur, quòd anima rationalis per accidens est in corpore, scilicet, vt in ipso accipiat scientias, & virtutes. Hoc nihil est : quia accidens non est forma substantialis compositi : anima autem rationalis forma substantialis est hominis, cuius pars materialis est corpus. Præterea, Hoc esset mirabile accidens propter quod incorporetur, cum sine corpore modo nobiliori scientias, & virtutes possit accipere.

2 Item, Secunda ratio etiam soli homini non videtur conuenire : quia etiam conuenit Angelis, quia Angelus est cum simplicibus & mixtis vt mineralibus, & viuit cum arboribus, & sensibilium habet cognitionem cum brutis, & intelligit cum hominibus : & sic ambæ rationes conueniunt ei, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd homo consideratur tripliciter, scilicet, reputatione

ne diuina, & in propria natura, & in fine quæ eſt beatitudo æterna. Reputatione diuina digniſſima creaturarum eſt: quia Deus tantum naturam ſuam reputauit, quòd ipſam aſſumpſit: vnde Pſal. 8. Quid eſt homo, quod reputas eum? Et ſequitur. Minuiſti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore, &c. In natura autem propria ſine præiudicio dico, quòd inferior eſt Angelo, ſicut probat obiectio. In fine autem conſideratus, ſcilicet, in beatitudine, Angelo par eſt: quia ſtatuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei Deuter. 32. Ad dignitates enim Angelorum aſſumuntur homines. Vnde. 1. Reg. 2. Suſcitans de puluere egennm, & de ſtercore erigens pauperem: vt ſedeat cum principibus, &c.

AD ID quod obiicitur de alia ratione, dicendum quòd Angelus quoad eſſentialia ſibi non habet conuenientiam cum omni creatura: quia cum corporalibus non habet conuenientiam. In homine autem ſaluantur ſimplicia in humoribus, & mixta, & complexionata per ſimilitudinem materiæ.

Prima ratio, vel modus quomodo potuerit cognoſci Creator.

B Tom. 4. in com. 1. cap. Epiſt. ad Rom.

NAm ſicut ait Ambroſius: Vt Deus qui natura inuiſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri, opus fecit quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit: vt per certum, incertum poſſet ſciri: & ille Deus omnium eſſe crederetur, qui hoc fecit quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerunt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit quæ nulla creaturarum facere, vel deſtruere valet. Accedat quęcunque vis creatura, & faciat tale cælum & terram, & dicam quia Deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, ac per hoc illum eſſe Deum humana mens cognoſcere potuit.

ARTICVLVS VI.

Quod detur prima cauſa.

Solutio. DEinde quæritur qualiter formatur ratio quam adducit *ibi* [Nam ſicut ait Ambr. &c.] Et dicendum, quòd ſic procedit: Cauſatum eſt: hoc patet ad ſenſum: ergo habet aliquam cauſam: illa ergo cauſa eſt prima, aut habet aliam: ſi eſt prima, ergo habeo propoſitum: quia nos hoc vocamus Deum, quod eſt ita cauſa quòd non eſt cauſatum, & hoc eſt prima cauſa. Si autem habet aliam cauſam, de illa iterum quæro vtrum habeat cauſam, vel non: conſtat autem quòd hoc non vadit in infinitum: ergo neceſſe eſt ſtare in aliquo quòd ita cauſa eſt, quòd non eſt cauſatum: quod autem non eſt cauſatum, eſt increatum: ergo illa cauſa non eſt creata, & hoc vocamus Deum.

ARTICVLVS VII.

Quod creatura non poteſt creare.

DEinde quæritur de ratione eius quod dicit [Sed quia nulla creatura talia facere valet, &c.] Et ratio huius eſt: quia omnis creatura eſt potentiæ finitæ: ergo ipſa non operatur actione virtutis infinitæ: ſed educere aliquid de nihilo in aliud eſt virtutis infinitæ: ergo ipſa non operabitur operatione illa, & ita nihil creabit: nihil enim & aliquid diſtant in infinitum: dicit enim Philoſophus, quod inter quatuor & duo, & quatuor & tria, & quatuor & vnum poteſt eſſe proportio: ſed inter aliquid & nihil nulla poteſt eſſe proportio: & ideo omnium naturalium (vt dicit Philoſophus) ſuppoſitio fuit ex nihilo nihil fieri ſecundum naturam.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt.

C Lib. 8. cap. 6.

ALio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiam cognouerunt. Vt enim Aug. ait in lib. de ciui. Dei. Viderunt ſummi Philoſophi nullum corpus eſſe Deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum Deum, omniumque principium: & ideo omnem animam mutabileſque Spiritus tranſcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile eſt, non poſſe eſſe niſi ab illo qui incommu

commutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerunt ergo eum & omnia iſta feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe.

ARTICVLVS VIII.

Quod Deus eſt incorporeus, & immutabilis.

ALio modo Dei veritatem, &c. [Hæc eſt ſecunda ratio in qua ductu rationis per diſpoſitiones inuentas in creaturis probatur Deus incorporeus, & immutabilis. Et hæc ratio eſt magis phyſica quam præcedens, & fundatur ſuper duas propoſitiones quæ non hic probantur, ſed accipiuntur vt per ſe notæ. Prima, quòd nullum corpus eſt Deus, & hoc probatur ſic: Nullum corpus mouet niſi motum: omne mouens motum eſt mouens ſecundum: ergo corpus mouens motum eſt mouens ſecundum, & non primum. Probatio primæ eſt, quod omne corpus mouens componitur ex motore & mobili, vt cælum, & omnia mouentia, vt probant Philoſophi: cum igitur Deus ſit prima cauſa mouens non mota (ſicut dicit Boëtius. Stabiliſque manens dat cuncta moueri) non poteſt Deus eſſe corpus.

SECVNDA propoſitio eſt, quòd Deus non ſit mutabilis ſpiritus, & hoc probatur ſic: Omnis ſpiritus mutabilis mutatur per ſe, vel per accidens: primum mouẽs non mutatur per ſe, nec per accidens: ergo primũ mouens non eſt mutabilis ſpiritus. Probatio mediæ: Primum mouens eſt mouens nullo modo motum: ergo nec per ſe, nec per accidens. Detur enim, quòd primum mouens mutetur per accidens, ſc. motu alterius, ſicut anima motu corporis, ſequitur quòd primum ſit receptibile accidentalis mutationis, & ſic non erit in ratione primi, quia primum eſt omnino eodem modo ſemper ſe habens. Ex iſta ratione de neceſſitate concluditur vlterius, quòd Deus non eſt virtus aliqua in corpore, vt anima, vel intellectus cæli, ſicut quidam Philoſophi dixerunt: quia ſi ita eſſet, mutaretur per accidens ipſius quod eſſe non poteſt.]

Tertia ratio, vel modus.

COnſideraverunt etiam quicquid eſt in ſubſtantiis, vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliuſque aliquid ſpiritum eſſe, quam corpus: ſed longe meliorem qui ſpiritum fecit, & corpus. D

ARTICVLVS IX.

Quod Deus ſit ſummum bonum.

COnſideraverunt etiam, &c. [Hic incipit tertia ratio in qua iterum per proprietates inuentas in creatura probat Deum ſummum bonum, & per conſequens vnum: quia ſummum bonum non poteſt eſſe niſi vnum, vt ſupra probatum eſt. Et fundatur ratio ſuper duas diuiſiones, quarum alteram dimittit, eo quòd per ſe patet, ſcilicet, diuiſionem entis in ſubſtantiam, & accidens: conſtat enim, quòd melior eſt ſubſtantia, quam accidens, quia accidens non eſt niſi ſecundum quid: nihil autem ita ſimpliciter eſt ſicut Deus. Diuiſio alia eſt, quòd ſubſtantiarum alia eſt corporea, alia incorporea quæ eſt ſpiritus incorporeus, & hic eſt qui non eſt actus & perfectio alicuius corporis: & conſtat, quòd ſubſtantia ſpiritualis melior eſt quam corporea: cum autem vtrumque ſit cauſatum, cauſa melior erit in infinitum quam ſpiritus.

ARTICVLVS IX.

De alio modo cognoſcendi Deum.

SEd his rationibus poſitis incidit dubium: quia Dionyſius docet alia via venire in cognitionem Dei in lib. de di. no. cap. 8. ſic dicens: Ex omnium exiſtentium ordinatione ſicut ex ipſo propoſita & imagines quaſdam & aſſimilationes diuinorum ipſius exemplarium habente, ad illud quod eſt ſuper omnia via & ordine ſecundum virtutem aſcendimus in omni ablatione, & exceſſu, & in omnium cauſa. Hic autem Magiſter non docet aſcendere niſi in cauſa tantum.

2 Præterea, Videtur, quòd ablatione non aſcendatur in Deum: quia negatio nihil ponit: nihil autem ponens, nihil de aliquo certificat: ergo per negationem nihil certificatur, & cognoſcitur de Deo.

CONTRA hoc autem eſt quod dicit Dionyſius in cæleſti Hierarchia cap. 2. Negationes in Deo ſunt veræ, affirmationes vero incompactæ. *Sed contrà.*

2 Et Auguſt. dicit, quòd verius cognoſcitur quid non ſit, quam quid ſit. Et dicit idem, quòd multum profecit in cognitione diuina: quia licet non poſſet apprehendere quid eſt Deus: tamen apprehendit quid non ſit.

VLTERIVS, Quæritur de aliis duobus modis, ſcilicet, eminentia, & cauſa: quia videntur eſſe vna & eadem: cum enim procedimus à cauſato in cauſam, eleuamus cauſam ſuper proprietates cauſati, vt ſupra dictum eſt.

SOLVTIO. Dicendum, quòd illæ tres viæ accipiuntur ſecundum ea in quibus relucet Creator: aut enim illa ſunt ſymbolice ſiue figuratiue conuenientia tantum, & in illis eſt propria via negationis ſiue ablationis, vt

lapis

lapis, leo, & huiuſmodi: aut ſecundum rem per prius in Deo, licet ſecundum nomen non ita perfecte poſſint ſignificari, & ſic ſunt per eminentiam exponenda, vt eſt vita, eſſentia, intellectus, & cætera huiuſmodi, & hæc vocantur myſtica, vt dicit Dionyſius: aut quantum ad vtraque conueniunt, ſecundum quod ab illo ſunt, & ſic via eſt à cauſato in cauſam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Magiſter non tangit hic omnes vias quibus poſſibile eſt venire in cognitionem Dei, ſed quaſdam: vt nobis oſtendat, quòd tales & ſimiles quærere debemus.

AD ALIVD dicendum, quòd negatio vt negatio nihil certificat: ſed negatio oppoſitorum prædicamentorum circa ſubiectum aliquod, per hoc ipſum quod remouet oppoſita, facit appropinquare ei quod per ſe conuenit ſubiecto. Et huius exemplum tale ponit quidam Philoſophus: vt quæratur quid eſt homo, & dicatur quòd non eſt lapis, & non eſt res inanimata, per hanc negationem magna inquiſitio coarctata eſt, quia iam inter animata tantum homo quæritur: & ſi dicatur, non eſt vegetabile, iam per conſequens quæritur inter ſenſibilia: & ſi dicatur vlterius, non eſt brutum, ſcietur quoniam eſt rationale animal: & hæc eſt diffinitio hominis per accidens inuenta per negationes factas circa hominem. Et hæc eſt via diuiſionis in Philoſophia, vt dicatur, Deus eſt aut corporeum aut incorporeum: non corporeum: ergo incorporeum. Et ita vlterius. Negatio igitur certificat inquantum remouet oppoſitum de propoſito ſubiecto: quia per hoc infertur illud quod ſecundum naturam conuenit. Affirmationes autem dicuntur incompactæ: quia non perfecte dicunt quid eſt Deus: & huius cauſa ſupra dicta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd eminentia non eſt idem cum cauſa: quia eminentia proprie eſt in myſticis quæ ſemper conueniunt Deo eminentius quam nomen exprimat: via autem effectus in cauſam eſt indifferenter in quolibet cauſato, ſicut patet in omnibus hic inductis à Magiſtro. *Ad quæſt.*

Quartus modus, vel ratio.

E INtellexerunt etiam corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem: & intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. Senſibilia dicimus, quæ viſu tactuque corporis ſentiri queunt: intelligibilia, quæ conſpectu mentis poſſunt intelligi. Cum ergo in eorum conſpectu & corpus & animus magis minuſque ſpecioſa eſſent: ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent: viderunt eſſe aliquid quo illa ſpecioſa facta ſunt, vbi eſt prima & incommutabilis ſpecies, ideoque incomparabilis: & illud eſſe rerum principium rectiſſime crediderunt, quod factum non eſſet, & ex quo cuncta facta eſſent. Ecce tot modis potuit cognoſci veritas Dei. Cum ergo Deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla diuerſitate partium vel accidentium conſiſtit, pluraliter tamen dicit Apoſtolus, Inuiſibilia Dei: quia pluribus modis cognoſcitur veritas Dei per ea quæ facta ſunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus, ex magnitudine creaturarum omnipotens, ex ordine & diſpoſitione ſapiens, ex gubernatione bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent monſtrandam. *Ad Rom. 1.*

ARTICVLVS XI.

Vtrum materia prima ſit nihil?

INtellexerunt quoque, &c.] Hic incipit quarta & vltima ratio in qua Magiſter tria facit. Primo rationem deducit, quòd Deus eſt ſpecies ſpecierum. Secundo redit ad primum, & explicat quare Apoſtolus dixit: Inuiſibilia, &c. Tertio innuit plures alias rationes accipi à diſpoſitionibus creaturarum. Circa primum nota, quod ſpecies hic dicitur forma, ſiue ratio rei, ſecundum quod ad cognoſcentem vel cognitionem ordinatur, & rem in ſpecioſitate naturali manifeſtat. Sed obiicitur ſuper hoc quod dicit [Si autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent] Prima enim materia omnino nullam habet ſpeciem: ergo omnino nihil eſt. Vnde Aug. in li. confeſſion. 12. Verum eſt informitatem quæ prope nihil eſt, vices temporum habere non poſſe.

SOLVTIO huius habetur ab Aug. ibidem qui ſic dicit de prima materia: Sicut dicimus amplius bonum eſſe quod creatum atque formatum eſt: ita fatemur minus bonum eſſe, quod creabile atque formabile eſt, ſed tamen bonum. Vnde materia prima per ipſam priuationem quam habet, habet ordinem ad formam, quia ipſa priuatio facit eam deſiderare *Solutio.*

ſiderare formam: & ſic habet aliquo modo ſpeciem in appetitu ſpeciei & ordine ad ipſam: & ideo prope nihil eſt, ſed tamen non nihil vt dicit Auguſtinus.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ex perpetuitate arguatur æternitas, & ex magnitudine potentiæ infinitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit[Ex perpetuitate nanque, &c.] Hoc enim videtur falſum: quia perpetuitas creaturarum eſt carentia finis, & non principij: vnde videtur ex hoc non poſſe argui id quod caret principio & fine. Similiter & magnitudo creaturarum non eſt infinita: ergo ex ipſa infinita potentia Dei quæ omnipotentia eſt & dicitur, non poteſt inferri.

2 Præterea, Cum ordo ſit rei ad finem, & à fine ſit perfectio: videtur potius ex ordine & diſpoſitionem eſſe bonus quam ſapiens.

3 Gubernatio etiam directe videtur eſſe opus ſapientiæ: & ideo ex gubernatione magis poteſt intelligi ſapiens, quam bonus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omne quod incipit per aliquem modum fuit in potentia vt fieret antequam fieret: ſed quicquid eſt in potentia vt fiat, fit ab alio, non à ſeipſo. Probatio. Detur enim, quod fiat à ſeipſo: ergo ipſum facit ſeipſum: ſed quicquid facit, agit: ergo ipſum agit: & quicquid agit, actu eſt: ergo ipſum actu eſt: ergo eſt actu, & fit ſimul: ſed quidquid fit, non eſt: ergo eſt actu, & non eſt ſimul, quod eſt impoſſibile: ergo oportet, quòd omne quod fit & incipit, fiat ab eo quod non fit, nec incepit: ſed perpetuum fit: ergo ab eo quod non incepit: & hoc eſt æternum: ergo fit ab æterno: & ſic ex perpetuitate arguitur æternum, ex magnitudine autem arguitur infinitas: licet enim non tota potentia infinita reluceat in magno: tamen quia ipſe educit magnum ſine indigentia præiacentis materiæ & inſtrumenti, ſic in modo agendi cognoſcitur infinitum eſſe in potentia & omnipotentia.

AD ALIVD dicendum, quod eſt ordo partium in toto continuo, qui eſt poſitio partium: & eſt ordo vniuerſi in mundo, ſicut mobile viniforme ſub motore primo, & mobile difforme ſub mobili primo, & motus materiæ generabilis & corruptibilis ſub motu mobilis circulariter & difformiter: & hæc omnia ad complendum numerum electorum, & hic ordo eſt ſapientiæ. Eſt alius ordo vniuſcuiuſque in perfectione finis ſui & participatione bonitatum ſibi poſſibilium à cauſa prima, id eſt, Deo, & hic ordo eſt bonitatis. Diſpoſitio autem differt ab ordine: quia diſpoſitio eſt per formas rei in ſeipſa, ordo autem ad alterum.

AD VLTIMVM dicendum, quòd gubernatio hic in ſe habet continentiam rerum vt manere poſſint: & hoc eſt bonitatis, vt dicit Auguſtinus ſuper Geneſ.

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis?

NVnc reſtat oſtendere, vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trinitate ait: Oportet vt Creatorẽ per ea quæ facta ſunt, intellectum conſpicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis veſtigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta ſunt, & vnitatem quandam in ſe oſtendunt, & ſpeciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid eſt, ſicut ſunt naturæ corporum, & ingenia animarum: & aliqua ſpecie formatur, ſicut ſunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, ſicut ſunt pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis prælucet veſtigium Trinitatis. In illa enim Trinitate ſumma origo eſt omnium rerum, & perfectiſſima pulchritudo, & beatiſſima delectatio. Summa autem origo (vt Aug. oſtendit in lib. de vera religione) intelligitur Deus Pater à quo ſunt omnia, à quo Filius, & Spiritus ſanctus: perfectiſſima pulchritudo intelligitur Filius, ſcilicet veritas Patris, nulla ex parte ei diſſimilis: quẽ cum ipſo & in ipſo Patre veneramur: quæ forma eſt omnium quæ ab initio facta ſunt, & ad vnum referuntur: quæ tamen omnia nec fierent à Patre per Filium, neque ſuis finibus ſalua eſſent, niſi Deus ſumme bonus eſſet, qui & nulli naturæ quæ ab illo bona eſſet, inuidit: & vt in bono ipſo maneret alia quantum vellet, alia quantum poſſet dedit: quæ

F. Cap. 10.

Cap. 43. & 55.

bonitas intelligitur Spiritus ſanctus, qui eſt donum Patris & Filij: quare ipſum donum Dei cum Patre & Filio æque incommutabile, colere & tenere nos conuenit. Per conſiderationem itaque creaturarum vnius ſubſtantiæ Trinitatem intelligimus, ſcilicet, vnum Deum Patrem à quo ſumus, & Filium per quem ſumus, & Spiritum ſanctum in quo ſumus, ſcilicet, principium ad quod recurrimus, & formam quam ſequimur, & gratiam qua reconciliamur, vnum ſcilicet, quo Authore conditi ſumus, & ſimilitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur, & pacem qua vnitati adhæremus, ſcilicet, Deum qui dixit, Fiat: & Verbum per quod factum eſt omne quod ſubſtantialiter & naturaliter eſt, & donum benignitatis eius qua placuit quod ab eo per Verbum factum eſt, & reconciliatum eſt Authori vt non interiret. Ecce oſtenſum eſt qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem ſufficiens notitia Trinitatis poteſt haberi, vel potuit ſine doctrinæ vel interioris inſpirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philoſophi quaſi per vmbram & de lõginquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt magi Pharaonis in tertio ſigno. Adiuuamur tamen in fide inuiſibilium per ea quæ facta ſunt.

Exod. 8.

DIVISIO TEXTVS.

HVNC reſtat oſtendere, &c.] Hic incipit pars illa in qua ducente ſimilitudine aliqualiter in cognitionem Trinitatis deuenitur, & diuiditur in duas partes ſecundum duplicem ſimilitudinem ducentem: quarum prima eſt veſtigium, & de hac primo agit in hoc capitulo. Secunda eſt imago in ſpirituali & rationali natura inuenta, & de hac conſequenter agit *ibi* [Nunc ad eam perueniamus, &c.] In priori capitulo Magiſter tria facit. Primo oſtendit veſtigium in creaturis per numerum, ſpeciem, & ordinem. Secundo oſtendit qualiter hæc competunt perſonis *ibi* [In illa enim Trnitate, &c.] Tertio oſtendit qualiter Philoſophi per iſta progredientes defecerunt in tertio ſigno, & quòd longe & in vmbra viderunt *ibi* [Ecce oſtenſum eſt qualiter, &c.] & per hanc diuiſionem & per diſputationem ſequentem patet ſcientia capituli.

ARTICVLVS XIII.

Cuius eſt proprie cognitio per veſtigium, an hominis tantum?

INcidit hic triplex dubium. Primo enim quæritur, Cuius proprie eſt cognitio per veſtigium? Secundo, Quid ſit veſtigium? Tertio, Qualiter applicatur Trinitati quæ per ipſum cognoſcitur?

CIRCA PRIMVM proceditur ſic: Veſtigium eſt cognitio Trinitatis per ea in quibus relucet in creatura irrationali: ſed Angelus cognoſcens res in proprio genere, cognoſcit Trinitatem increatam in creatura irrationali: ergo Angelus vtitur cognitione per veſtigium.

SED CONTRA: Apoſtolus dicit, quòd à creatura mundi cognoſcitur Deus per veſtigium: ſed creatura mundi eſt homo: ergo videtur, quòd hoc non conueniat Angelo. *Sed contrà.*

2 Item, Bern. in lib. de conſide. 5. Quid opus eſt ſcalis iam tenenti ſolium? & loquitur de Angelis qui non indigent ſcala veſtigij & imaginis ad cognoſcendum Deum.

3 Item, Cuiuſcumque cognitio de creatura incipit in Deo & terminatur in creaturæ proprio genere, illius non eſt proprie cognoſcere Deum per creaturam, ſed potius è conuerſo: Angelorum cognitio (vt dicit Auguſt. in 4. ſuper Gen.) de creatura dignoſcenda incipit in Deo in quo acceperunt cognitionem creaturæ fiendæ, & poſtea factam in proprio genere cognouerunt: ergo ipſorum non eſt vt cognoſcant Deum per veſtigium.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum bruta ſenſibilia cognoſcant Deum per veſtigium? Videtur, quòd ſic per illud Ierem. 8. cap. Miluus in cælo cognouit tempus ſuum: turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui, &c. & Iſa. 2. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. *Quæſt.*

2 Item, Ionæ 3. Præcepit Dominus vermi vt percuteret hederam: præceptum autem non peruenit ad eum qui præceptum non cognoſcit: ergo prius vermis ille concepit quam deberet hederam percutere.

2 Item, Auguſt. ſuper Gen. dicit, quòd omnis anima mouetur viſis, & inducit exemplum de verme percutiente hederam Ionæ ad præceptum Domini.

SED CONTRA: Eius non eſt vti veſtigio cuius non eſt venire in cognitionem Trinitatis increatæ, quæ cognitio eſt finis veſtigij: talium autem non eſt talis cognitio: ergo *sed contrà.*

ergo non cognoſcunt per veſtigium.

2 Item, Veſtigium indiget potentia conferente : talia autem non habent huiuſmodi potentiam conferentem & ordinantem : ergo non habent cognitionem veſtigij. Prima per ſe patet. Secunda probatur per hoc quòd potentia conferens & ordinans non eſt niſi ratio, & bruta non habent rationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cognitio per veſtigium habet tria eſſentialia ſibi: quorum primum eſt vt veſtigium in ratione veſtigij cognoſcatur. Secundum eſt vt ab ipſo cognitio inquiſitiua Creatoris incipiat. Tertium eſt vt vtens veſtigio, cognitionis Creatoris ſit aliquo modo capax. Et ſic cognitio per veſtigium non competit niſi homini.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non competit Angelis duabus rationibus, ſcilicet, quia Angeli non indigent cognitione collatiua quæ eſt quaſi coniecturalis, eo quòd ipſi videant intellectu deiformi. Alia eſt quia Angelorum cognitio non incipit à creatura, vt ſic deueniat in Creatorem : ſed potius è contra, vt probat obiectio. Vnde ratio prima procedit ab inſufficienti.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur de brutis, dicendum quòd ipſa non habent cognitionem veſtigij duabus de cauſis : quarum vna eſt, quia non cognoſcunt veſtigium vt veſtigium, eo quòd non conferunt. Secunda, quia tale animal non eſt capax cognitionis Creatoris.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd (vt dicit Damaſc.) talia animalia à natura potius aguntur, quam agant per apprehenſionem. Licet enim apprehendat miluus venire tempus ſuum : tamen ad hoc incitatur qualitatibus corporis, ſicut calore temporis & huiuſmodi. Huius autem ſignum eſt, quia omnia animalia vnius ſpeciei ſimiliter operantur, vt vnaquæque hirundo ſicut alia conſtruit nidum : & quando vna venit, & alia venit. Si autem apprehenſionem ſequerentur vt à ratione quadam, cum diſſimilis eſſet apprehenſio, diſſimillima eſſent opera, ſicut in mechanicis, quorum vnus non operatur ſicut alius.

AD ID quod obiicitur de vermiculo percutiente hederam Ionæ, dicendum quòd vermiculus non apprehendit præceptum Domini, ſed percuſſit hederam vt cibum : vtitur enim Dominus motibus huiuſmodi animalium ad quod voluerit: & in hoc dicuntur obedire præcepto.

AD ID quod obiicitur de Auguſtino quòd omnis anima mouetur viſis, dicendum quòd viſis quidem mouetur, ſed non regitur ſecundum rationes viſorum, imo regitur natura : & quod dicitur moueri viſis, hoc eſt quia ad viſa mouetur.

ARTICVLVS XIV.

Quid eſt veſtigium, & an cognitio per veſtigium ſit vtilis?

DEinde quæritur, quid ſit veſtigium] ſupra. Et quæruntur tria, ſcilicet, Quid ſit veſtigium? & ſecundo de partibus veſtigij, tertio de diuiſione enumerationis diuerſorum veſtigiorum.

AD PRIMVM proceditur ſic : Veſtigium eſt deprehenſio alicuius per figuram pedis impreſſi in via, ſic enim viſus accipit veſtigium : ſed ſic non cognoſcitur Deus : ergo inutilis eſt cognitio veſtigij. Iob 11. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & vſque ad perfectum, Omnipotentem reperies? Quaſi diceret, Non. Pſalm. 76. In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcetur.

SED CONTRA : Auguſt. Per omnia opera ſua ſignificationis ſuæ ſparſit indicia. Iob 12. Interroga iumenta, & docebunt te : & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Pſalm. 18. Cæli enarrant gloriam Dei, &c.

Quæſt. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum veſtigium ſit ante creaturam, vel creatura ſecundum rationem ante veſtigium? Et videtur, quòd creatura ſit ſecundum rationem ante : quia ſubiectum eſt ante proprietatem : creatura autem ſubſtat veſtigio : ergo creatura eſt ante.

Sed contra. SED CONTRA : Baſilius in quodam ſermone ſuper principium Prouerb. tractans illud, Cæli enarrant, dicit ſic : Sunt quidam ſapientiæ ſermones & rationes quæ ante omnia inſerta ſunt creaturis, id eſt, illa ipſa ratio eſt per quam vnumquodque à ſapientia procreatum, & per quam etiam ipſum tacens clamat, & creatorem ſuum Deum profitetur. Primo omnium ratio & ſapientia rerum producta eſt, tum demum ipſæ ſubſiſtentiæ, cum iam ratio earum & ſubſiſtentia qua poſſunt ſubſiſtere præceſſiſſet, per quam ad intellectum quoque ſubſiſtentis Dei mortalium dirigitur intentio. Ex hoc accipitur quòd ratio veſtigij eſt ante ipſas ſubſiſtẽtias creaturarum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veſtigium eſt ſimilitudo dupliciter deficiens in repræſentatione eius cuius eſt veſtigium. Vno modo deficit : quia eſt ſimilitudo partis : quia pedis, & non totius. Alio modo : quia confuſa eſt ſimilitudo partis, eo quòd etiam pedem confusè repræſentet : quia tantum ſubteriorem ſuperficiem, & non, ſi pes eſt ſpiſſus, vel bene coloratus, vel bene ſe habens ad crus, & ad alias partes. Hìc autem tranſſumitur veſtigium ad confuſam ſimilitudinem artificis in opere ſuo, in quo non expreſſe relucet : & ideo in fine iſtius capituli dicit Magiſter, quòd videntes per veſtigium, per vmbram viderunt & de longinquo veritatem, deficientes in contuitu veritatis : tamen aliquid videtur in veſtigio, ſicut aliqua diſtinctio per appropriata, licet non per propria.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd illæ auctoritates intelliguntur, ita quòd per veſtigium Deus non ſufficienter comprehenditur: vnde etiã dicit Iob: Nunquid vſque ad perfectum, Omnipotentem reperies?

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrùm veſtigium ſit ante, &c. dicendum quòd ante dicitur dupliciter, ſcilicet, incipiendo ex parte materiæ, vel ſecundum eſſe, vel ſecundum tempus, quæ omnia idem ſunt, & ſic creatura eſt ante ſecun-

dum ſubſiſtentiam ſui quam ratio ſapientiæ quam repræſentat, vt probat obiectio. Poteſt etiam ante dici ſecundum rationem incipiendo ex parte artificis à quo exit opus. Sic prius eſt ratio ſapientię quam veſtigium: ſicut omnis artifex per intellectum operans, prius habet operis rationem, & producit eam in mente ſua, priuſquam indicat eam in opere materiali.

ARTICVLVS XV.

De partibus veſtigij quæ ſunt vnitas, ſpecies, & ordo: an conuenienter aſſignentur?

SEcundo quæritur de partibus veſtigij quæ ponuntur tres in litera, ſcilicet, vnitas, ſpecies, & ordo. Videntur autem non debere eſſe niſi duæ: quia non ſunt niſi duo principia rerum compoſitarum, ſcilicet, materia, & forma: multitudo autem proprietatum conſequentium oritur ex multitudine prima partium componentium ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum eſſe: ergo videtur, quòd non deberent eſſe niſi duo de eſſentia veſtigij.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur de illo veſtigio quod enumeratur Sap. 11. Sed & omnia in numero, & pondere, & menſura diſpoſuiſti: hoc enim videtur falſum, cum non omnia habeant numerum: quia ſimplicium nullus eſt numerus.

2 Præterea, In 4. ſuper Gen. dicit Auguſtinus, quòd numerus omni rei ſpeciem præbet: quod autem ſpeciem præbet, eſt forma: ergo numerus eſt forma.

3 Præterea, Ibidem dicit Auguſtinus, quòd pondus omnem rem ducit ad quietem, & ſtabilitatem: quies autem, & ſtabilitas non ſunt niſi rerum locatarum: cum ergo omnia non ſint locata, quia locus non eſt locatus, videntur non omnia facta eſſe in pondere.

5 Præterea, Quid diuerſum important iſta nomina, quies, & ſtabilitas?

6 Eodem modo quæritur de menſura de qua dicit Auguſtinus ibidem, quòd omni rei modum præfigit. Cum igitur menſura ſit aliquid entium, videtur menſura eſſe menſuræ, & pondus ponderis, & numerus numeri: & hoc ibit in infinitum, vt videtur.

7 Præterea quæritur, Quis eſt modus ille quem præfigit menſura, cum dicatur, quòd modus charitatis eſt non habere modum. Vnde Bern. in lib. de amore Dei. Cauſa diligendi Deum Deus eſt, modus ſine modo diligere.

8 Præterea, Multa ſunt [illegible]tia priuata modo: cum enim ſecundum Tull[illegible] in 1. li. rhetoricorum, modus ſit vna circ[illegible]ſtantiarum operis, & peccatum corrumpat circunſtantias, videtur modus iſte poſſe corrumpi & annihilari, quod eſt contra Auguſtinum dicentem, quòd vbi hæc nihil ſunt, omnino nihil eſt: peccatum autem non omnino nihil eſt, cum ponat actum voluntatis.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur de illa diuiſione veſtigij quam alibi ponit Auguſt. quæ eſt modi, ſpeciei, & ordinis. Videtur enim hoc veſtigium non eſſe in omnibus: nihil enim diminuibile per peccatum, eſt in his quæ peccare non poſſunt: modus, ſpecies, & ordo (vt dicit Auguſt.) diminuibilia ſunt per peccatum: ergo non ſunt in his quæ peccare non poſſunt: & ſic non ſunt niſi in homine & Angelo, vt videtur.

Quæſt. 3. VLTERIVS quæritur de illa diuiſione veſtigij quæ ponitur ab Auguſtino & Bernardo, vnum, verum, bonum: vnum enim diuidentium dicitur de altero: quia vnum eſt verum, & bonum: & verum vnum, & bonum: & bonum vnum, & verum: hoc autem in nulla bona diuiſione deberet contingere.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd Trinitas veſtigij creati (vt ſupra videbatur dicere Baſilius) accipitur ex ratione illa qua creatura exit à Creatore, & ſecundum habitudinem creaturæ ad Creatorem relucet in ipſa: & ideo per tria quæ ſunt in ipſo triplicatur, vt quiddam conueniat potentiæ, ſicut vnitas quæ quaſi fundat rem: & quiddam ſapientiæ, ſicut ſpecies per quam cognoſcitur: & quiddam bonitati, ſicut ordo ad perfectum.

SVNT TAMEN etiam fundata in principiis rei, ſicut poſtea patebit, quæ licet ſint duo, ſcilicet, quod eſt, & quo eſt: vel materia, & forma: tamen habitudines illorum principiorum plures ſunt: & penes habitudines eorum illa tria accipiuntur.

Ad quæſt. 1. AD ALIVD dicendum, quòd omnia creauit Deus in numero: nihil enim ens creatum eſt quod non habeat aliquo modo in ſe plura, ſicut patet de ipſo ente quod ſimpliciſſimum eſt apud intellectum: ſi enim ipſum accipiatur creatum: habebit habitudinem ad Creatotem, vt ad ante, & ad poſteriora habet habitudines multas, ſecundum quòd ly, ipſum per prius & poſterius eſt in illis: & illæ habitudines licet non conſtituant ens in quantum ens, tamen ſunt de intellectu entis creati inquantum huiuſmodi. Et ideo dicendum, quòd numerus eſt in quolibet ente ſubſtantialiter & accidentaliter apud naturam, qui numerus aliud non eſt quam pluralitas principiorum conſtituentium ipſum in ratione entis creati: & hoc videtur velle Boëtius in 2. procemio arithmeticæ, vbi ſic dicit: Ille huius mundanæ molis conditor Deus principium ſuæ habuit ratiocinationis exemplar numerum, & ad hunc cuncta conſtituit quæcunque fabricante ratione per numeros aſſignati ordinis inuenire concordiam. Iſte aut numerus meo iudicio nihil eſt niſi proportio habitudinum in numero principiorum conſtituentium eſſentiam creati, inquantum creatum & determinatum ens eſt in natura. Hinc eſt etiam quòd Boëtius in libro de Trinitate in ſolo Deo dicit non eſſe numerum, & in omnibus aliis numerum eſſe. Sic id quod vere eſt, non eſt in parte, id eſt, non poteſt eſſe pars, nec habere partem: quia aliter eſſet imperfectum. Et ſequitur ſimiliter quòd tantum eſt hoc, id eſt, vnum illud vere eſt, & eſt pulcherrimum firmiſſimumque: quia nulli innititur. Quocirca hoc vere vnum eſt in quo

nullus

nullus numerus, nullum in eo aliud prætet id quod est. Cum enim secundum Damas. differentia sit numeri causa, & inuenitur huiusmodi differentia principiorum in omni creato, in omni creato erit numerus, quod est vt eis distinctum in natura, siue sit substantia, siue accidens.

Ad aliud dicendum, quòd numerus vno modo est forma, & alio modo non: tamen omni modo aliqualiter speciem præbet numerus: & est actus numeri rem numeratam in numerum cum aliis ponere: & hoc accipit res inquantum est terminata & ab aliis diuisa: & hoc fit per actum formæ quæ diuidit & terminat esse materiæ: & sic numerus dat esse, & est forma: sed tunc numerus ponitur pro eo à quo res numeratur, & cadit in numerum: vnde non sequitur tunc quod sit par, vel impar: vel duo, vel tria, & huiusmodi. Alio modo numerus est numerata principia ad esse rei sufficientia: & sic accipitur cum dicitur Deus omnia in numero fecisse. Et illa principia præbent speciem sicut in potentia prima ad esse rei species est.

Ad aliud dicendum, quòd pondus accipitur large, & strictè. Stricte pondus est inclinatio corporis mobilis motu recto ad suum vbi: large autem est inclinatio cuiuslibet rei in hoc in quo quiescit fieri sui esse & suæ essentiæ: fieri autem suum non quiescit nisi in factum esse, & factum esse non est nisi re perfecta in esse: ergo pondus erit inclinatio principiorum constituentium rem in suum esse rei, id est, proprium esse rei secundum naturam creati huius, vel illius.

Ad aliud dicendum, quòd locatio sistit motum, & ideo elargato nomine est in factum esse: quies autem dicit perfectionem quandam in constitutione eius propter quod fuit motus, & ideo dicit perfectionem in forma & esse rei.

Ad aliud dicendum, quod mensura præfigit modum: modus autem est vltra quod nihil de essentia rei progreditur, vt dicit Aug. vnde secundum hoc dico, quòd modus est terminatio principiorum constituentium rem sub esse rei: vt sic sint tria, scilicet, numerus principiorum, & inclinatio eorum ad esse, & terminatio siue perfectio eorum sub esse rei.

Ad aliud dicendum, quòd omnis entis creati determinati in natura sunt ista tria: sed non oportet, quòd istorum trium sint alia tria quæ sint in ipsis vt dispositiones, sed quod ista tria habeant respondentia tria in ideis quibus creantur, & creaturæ inseruntur. Vnde Aug. in. 4. super Gen. Mensura sine mensura est, cui æquatur quod de illa est, nec aliunde ipsa est. Numerus sine numero est, quo formantur omnia, nec ipse formatur. Pondus sine pondere est, quo referuntur vt quiescant, quorum quies purum gaudium est, nec illud tamen refertur ad aliud. Et infra concludit sic: Non itaque dubitandum est illa esse extra ea quæ dispositа sunt in quibus omnia disposita sunt. Et sic patet, quòd non ibi dicitur in infinitum.

D. *Alb. Magn. in lib. 1. Sent.*

Ad aliud dicendum, quòd amor & charitas in veritate secundum esse habent modum, & hic modus est commensuratio actus ad diligibile: sed in Deo diligibile eleuatum est in bonitate vltra quàm possumus per affectum ad ipsum: ideo dicitur non habere modum, eo quod non habet modum sub nostro posse.

Ad aliud dicendum, quòd in veritate peccata his tribus priuata sunt, sed non omnino: quia remanet in eis actus cum priuatione & ordine potentiali ad ista: & ideo etiam deformitas est in actu: quia si non esset actus liberi arbitrij ordinabilis ad ista, tunc carentia ipsorum non induceret deformitatem. Qualiter autem incidat huiusmodi defectus, supra notatum est in quæstione de duobus principiis. *Ad quæst. 2.*

Ad aliud dicendum, quòd modus, species, & ordo omnibus insunt, sed non vno modo: sunt enim in quibusdam dupliciter, sicut in pede, vel alio organo: si enim pes consideretur in se, sic species pedis est forma pedis, & modus ipsius limitatio eius ad figuram, & ordo ipsius ad locum in corpore. Si autem consideretur vt organum virtutis gressibilis, sic species eius erit dispositio quæ congrue moueri potest à virtute gressibili, & modus eius proportio mobilis ad virtutem mouentem, & ordo eius ad ambulandum. Vnde dico, quòd modus, ordo, & species diminuibilia sunt in rationali creatura, non in esse naturæ considerata absolute, sed potius secundum quod consideratur ipsa secundum ordinem quem habet ad bonum gratiæ: sic enim illa ordinabilitas corrumpitur per peccatum: aliter autem possunt esse in aliis.

Ad vltimum dicendum, quòd vnum, verum, bonum, licet conuertantur secundum suppositа: non tamen conuertuntur secundum intentiones nominum, & sic condiuiduntur. *Ad quæst. 3.*

ARTICVLVS XVI.

Quæ est ratio enumerationis diuersorum vestigiorum?

TErtio quæritur de ratione enumerationis diuersorum vestigiorum: de hoc enim fere omnes dicunt, & nullus rationem sui dicti assignat. Enumerentur igitur vestigia inuenta à Sanctis sic: In Sapien. 2. ponitur istud: Numerus, pondus, mensura. Aug. in. 4. super Genes. ponit istud: Modus, species, & ordo. Bern. istud: Vnum, verum, bonum. In Glossa super illum Psalmum, Bonum est confiteri, super illud verbum, Stultus non intelliget hæc, ponitur istud: Substãtia, species, virtus. In cælesti hierarchia ca. 11. ponitur istud: Essentia, virtus, & operatio. Alibi Augustus. dat hoc: Substantia, species ratio. Augustus in. 8. de ciui. Dei ponit istud: Causa subsistendi, ratio intelligendi, ordo viuendi. In. 83. q. ponit hoc: Quod constat, quod congruit, quod discernitur. Ex libro soliloquiorum colligitur istud: Verum, pulchrum, bonum. Ex. 4. capitulo de di. no. colligitur istud:

Lumen pulchrum, bonum. Sunt etiam plurimi alij modi enumerandi, qui omnes patebunt, ſi ratio enumerationis iſtorum bene attendatur.

NOTANDVM, quòd res conſideratur tripliciter, ſcilicet, in ſe, & in operatione, & in comparatione ad hominem, ad cuius eruditionem facta eſt res ipſa. In ſe autem conſideratur vlterius tribus modis, ſcilicet, in fieri, & in perfectione vltima. In fieri autem ſunt primo enumerata, ſcilicet, numerus, pondus, & menſura. Numerus enim refertur (vt dictum eſt prius) ad ſubſtantiam principiorum cõſtituentium, ſecundum quod vnum cum alio facit numerum in conſtituendo totũ eſſe; pondus autem refertur ad inclinationes eorum ad eſſe: & menſura ad proportionem ipſius eſſe terminantis principia inclinata ad ipſum. Et ſic etiam patet, quòd ſemper prius eſt in poſteriori: ſed non conuertitur, quia numerus eſt in pondere, & non conuertitur: & numerus & pondus in menſura, & non conuertitur.

SECVNDO enumerata, ſcilicet, modus, ſpecies, & ordo referuntur ad rem ſecundum quod eſt in eſſe: quod ſic patet: Modus eſt (vt dicit Auguſt.) qui præfigit vnicuique menſuram eſſe ſui vltra quam de eſſentia nihil eſt: & ideo patet, quòd eſt à forma, & vbi terminatur præcedens trinitas, ſcilicet, in menſura, ibi incipit iſta, ſicut eſſe eſt poſt fieri. Sed ſpecies cum ipſa ſit quo res eſt, & propria natura rei, & dans eſſe ei in quo eſt, iterum patet, quòd non eſt rei niſi ſecundum quod eſt in eſſe. Primus autem ordo eſt rei qui eſt ad permanentiam & quietem in illo eſſe, & ad locum proprium ſuæ naturæ ſiue corporalem ſiue ſpiritualem, qui ex tali eſſe quod eſt à forma rei conſequitur. Vnde Philoſophus in. 8. phyſicorum dicit, quòd idem eſt motus ad locum, & ad formam, in mobilibus recto motu. Vnde patet qualiter hæc tria ſunt in re ſecundum quod ipſa eſt. In iſtis etiam ſupponuntur præhabita tria: cum enim omnis motus ſit à menſura, vt dicit Aug. & menſura ſupponit numerum, & pondus, vt habitum eſt, erunt in modo numerus, pondus, & menſura: cum vero non ſit ſpecies niſi rei modificatæ in eſſe, ſpecies ſupponit modum: cum igitur non ſit ordo niſi collocationis & quietis in eſſe quod eſt à ſpecie, ordo ſupponit ſpeciem. Et ex litera patet, quòd inutilis eſt labor quorumdam, qui omnia hæc volunt reducere ad numerum: quia ſi quæratur ab eis, quare ita diuerſis modis enumerant Sancti? non poſſunt aſſignare rationem.

TERTIA vero tria, ſcilicet, vnum, verum, bonum, accipiuntur in re ſecundum quod perfecta eſt perfectione vltima: quod ſic patet: Vnum (vt dicit Philoſophus) eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab aliis: nihil autem eſt indiuiſum in ſe, niſi quod ſuis finibus continetur intra ſe: & hoc eſt quod clauditur ad metas ſuorum diffinientium: hoc autem eſt quod in natura eſt locatum in eſſe ordinato: vnde patet, quòd vnum habet in ſe ordinem, & per conſequens habet omnia præcedentia ordinem: cum autem verum ſit id quod eſt, per verum ſupponitur propria ſubſtantia rei: & hoc accipitur ex natura pronominis & articuli ſubiunctiui, qui eſt in nomine, quæ ambo notant ſuppoſiti determinationem: per verbum autem, eſt, importatur ſubſtantia vt actus, quæ ſubſtantia non conuenit niſi rei iam perfectæ: & ideo verum ſupponit vnum. Bonum autem dicit indiuiſionem à fine, & finis eſt vltimum complementum, & ideo bonum ſupponit verum & vnum. Et ſic patet, quòd conuiunt rei iſta tria ſecundum quod eſt in complemento vltimo.

SECVNDA conſideratio rei eſt ſecundum quod eſt in operatione: & ſic iterum tribus modis conſideratur, ſcilicet, ſecundum diſponentia ad opus, vel in actu operis, vel in fine intento per opus. Secundum primam autem conſiderationem accipiuntur tria quarto enumerata in Gloſſa ſuper Pſalm. ſcilicet, ſubſtantia, ſpecies, & virtus: ſubſtantia enim ponit ens in ſe perfectum, & ideo ſupponit bonum, & per conſequens omnia præcedentia bonum: ſubſtãtia etiam eſt à qua egreditur actus & operatio, quia actus particularium ſunt & compoſitorum: omnis autem ſubſtantia agit per formam, & ideo ſpecies ponit primum diſponens ad opus: ſpecies autem non elicit operã niſi per virtutem, & ideo virtus eſt immediate diſponens ad opus, & ideo in ipſo eſt ſpecies & ſubſtantia: vnde illis tribus ſufficienter ad opus diſponitur: ſubſtantia à qua egreditur actus, ſpecies autem ſecundum quam eſt operatio, & virtus actiua quæ principium eſt operis immedietatum.

QVINTA autem tria ſunt in lib. de cæleſti hierarchia, hæc, ſcilicet, eſſentia, virtus, operatio, & ſunt in re ſecundum quod eſt in opere: eſſentia enim poſita eſt hic pro natura, ſecundum quod ipſa eſt principium motus & ſtatus: & virtus eſt vltimus prolapſus potentiæ in opus: operatio autem ponit actum operis. Et iterum facile patet qualiter in iſtis omnia præcedentia clauduntur.

SEXTO vero loco enumerata ſunt ſubſtantia, ſpecies, & ratio, & ſunt in re ſecundum quod eſt in fine intento per opus: & ſecundum hoc ſubſtantia ſupponit ſubſtantiam agentem in actu: & ſpecies ponit determinationem ſui in actu hoc vel in illo, qui eſt ſecundum naturam ſuæ formæ, vel eſſe: ratio autem dicit intentum: & tunc iterum ſemper poſterius ponit ante præcedentia.

ILLA vero quæ ſeptimo enumerantur, non dicunt aliquid in creatura, ſed potius in Deo ſecundum diuiſionem trium ſciẽtiarum, vt dicit Aug. ibidem, ſcilicet, naturalis, rationalis, & moralis: quia hæc in Deo oſtendunt, quòd ipſe eſt cauſa ſubſiſtendi naturalibus, & ratio intelligendi rationabilia quæ in puris & nudis intellectibus conſiſtunt, & ordo viuendi qui quæritur in moralibus quæ non ſunt contemplationis gratia, ſed vt boni fiamus.

TERTIA rei conſideratio eſt ſecundum quod ordinatur ad intellectum & ad effectum

hominis

hominis, quem inſtruunt res creatæ: & ſic iterum eſt triplex conſideratio rei, ſcilicet, vt diſponitur res ad intellectum & affectum, vel prout eſt in intellectu & affectu, vel prout eſt in effectu conſequente ſe ſecundum quod eſt in intellectu & in affectu: & primo modo accipiuntur illa tria quæ in octauo loco enumerata ſunt, ſcilicet, quod conſtat, & quod congruit, & quod diſcernitur: nihil enim ſecundum naturam conſtat niſi quod conſtat in perfectione poteſtatis & naturæ: tunc enim conſtat, id eſt, ſtat ſimiliter: ſed perfectio naturæ eſt in primis tribus ternariis: & perfectio poteſtatis in ſecundis tribus, vt habitum eſt: ergo quod conſtat ſupponit omnia præcedentia: quod autem congruit, ponit ordinem ad aliud, & præcipue ad hominem cui congruit in vſu vitæ: quod autem diſcernitur, ponit reſpectum ad intellectum.

EA VERO quæ nono enumerantur ſunt in re exiſtente in affectu & intellectu: & ſunt hæc, verum, bonum, pulchrum: verum enim eſt finis intelligentiæ ſpeculatiuæ, vt dicit Philoſophus: & bonum eſt finis affectus: pulchrum autem dicit venuſtationem & decentiam eius ſecundum rationem honeſti.

DECIMA vero tria ſunt lumen, pulchrum, bonum: & accipiuntur ſecundum effectum quem faciunt in affectu & intellectu, qui ſunt illuminare, & pulchrum facere, & bonum. Et nota, quòd in omnibus iſtis & aliis quæ à Sanctis ponuntur, ſemper primum dicit ſubſtantiam rei: quia niſi illa prius ſupponatur, nihil circa eam poſſet accipi. Vltimum autem ſemper dicit complementum reſpectu duorum præcedentium.

ARTICVLVS XVII.

De attributis perſonarum quæ attribuuntur eis à Magiſtro.

DEinde ad intellectum pleniorem habendum literæ, videndum eſt qualiter Magiſter per verba Auguſtini hæc tria attribuit Trinitati in creatæ ibi vbi dicit [In illa enim Trinitate ſumma origo eſt, &c.] Si enim colligantur omnes diuerſitates quas ponit in iſto capitulo, tunc Patri attribuit ſeptem, & octauum quod proprium eſt ſibi, ſcilicet. quia Pater: vocat enim eum originem omnium rerum, & principium, & tertio à quo, & quarto ad quem recurrimus, quinto vnum, ſexto quòd auctor conditionis, & ſeptimo quòd ſuum eſt dicere fiat.

PATER enim conſideratur tripliciter, ſcilicet, vt principium non de principio, tam reſpectu perſonarum quam reſpectu creaturarum: quia etſi Filius, & Spiritus ſanctus creant: tamen hoc habent à Patre. Pater etiam accipitur in ſua proprietate: & Pater accipitur vt finis in quem omnia referuntur; & à creaturis, & à perſonis: quia Filius in illum refert quod eſt, à quo habet vt ſit, vt dicit Hila. Et ſimiliter Spiritus ſanctus. Si autem conſideratur vt principium non de principio, poſt accipi tripliciter, ſcilicet, in habitu, vel in inclinatione ad actum, vel in actu ipſo: & hæc dicuntur ſecundum rationem intelligendi tantum, quæ ratio importatur per nomina, & non quòd in re ſit huiuſmodi diſtinctio: hoc enim modo Sancti conſueuerunt loqui de perſonis. Si autem accipitur vt in habitu, tunc conuenit ei origo: ſi vero vt in inclinatione ad actum, tunc conuenit ei principium: ſi vero in actu ipſo, tunc conuenit ei id quod dicitur, à quo omnia: & hoc plane ſe offert conſideranti nominum rationes. Si autem conſideretur in proprietate perſonali, tunc conuenit ei per appropriationem eſſe vnum: quia vnum eſt indiuiſiuum in ſe, & extenditur indiuiſiuum ad non diſtingui per hoc quod non ab alio ſit, ſicut vnum nõ eſt ab alio à quo omnis numerus. Si vero conſideratur vt finis, tunc conuenit ei ad quod omnia reducuntur ſiue reuertuntur. Duo vero quæ tangit Magiſter, ſcilicet, auctor conditionis, & dixit fiat, conueniunt ei ſecundum quòd creatura eſt ab ipſo in actu: ſed à quo conuenit ei per actum ipſum: auctoritas autem conuenit ei inquantum per ſe operatur: & dicere fiat inquantum relucet in opere appropriatum ſuum.

FILIO AVTEM dat Magiſter etiam ſeptem, ſcilicet, veritatem, pulchritudinem, formam, per quem fiat opus, formam quam ſequimur, ſimilitudinem reformationis, & verbum: & hæc aptantur Filio ſecundum quatuor conſiderationes eius: comparatur enim ad dicentem Patrem, & ſic eſt ipſe verbum: comparatur etiam ad exitum creaturarum à Deo, & hoc dupliciter, ſcilicet, vt idea rei, & ſic ipſe dicitur forma: & vt ens extra vmbras priuationum eorum quorum eſt idea, & ſic ipſe eſt pulchritudo: & vt totum continens quicquid in re futurum eſt, & immaterialiter & immutabiliter, & ſic ipſe eſt veritas: quia veritas immobilis eſt, & immaterialis. Si autem comparatio ſui fiat ad creaturam prout exit ab operante, ſic attribuitur ei per quem fit opus. Tertia conſideratio Filij eſt ſecundum quòd ipſe eſt reducens nos ad Patrem, ſicut dicit Apoſtolus ad Rom. 5. quia per ipſum acceſſum habemus ad Patrem: tunc dupliciter conſideratur, ſcilicet, vt imago ad quam noſtram imaginamur, vt ſcilicet, ſecundum modum poſſibilem nobis imitemur, ſicut ipſe per omnia imitatur Patrem, & ſic eſt forma quam ſequimur: & prout recreat, vt mediator Dei & hominum, & ſic eſt ſimilitudo recreationis.

SPIRITVI SANCTO Magiſter etiam attribuit ſex in iſto capitulo, ſcilicet, quòd ipſe eſt delectatio, bonitas, in quo omnia continentur, gratia qua reconciliamur, pax qua adhæremus vnitati, & donum benignitatis, quæ conueniunt Spiritui ſancto ſecundum triplicem ipſius conſiderationem. Si enim conſideratur in cõparatione ad Patrem & Filium à quibus procedit, hoc fit duobus modis, ſcilicet, ſecundum rationem ſuæ proceſſionis, & hæc ratio eſt quia procedit vt bonitas & amor: tunc conuenit ei bonitas. Si autem conſideratur ſecundum modum quo ſe habet ad Patrem & Filium, tunc conuenit ei delectatio: quia ipſe eſt delectatio duorum ſecundum

cundum appropriationem. Si autem conſideratur in comparatione ad creaturam vniuerſaliter, tunc conuenit ei eſſe id in quo omnia continentur. Tertia conſideratio eſt in comparatione ad creaturam rationalem in quam procedit, vt ipſam ſanctificet: & tunc conſideratur tripliciter, ſcilicet, in ſe, ſicut ipſum primum donum eſt in quo omnia donantur, & ſic conuenit ei donum benignitatis 1 & in muneribus gratiarum, & ſic conuenit ei eſſe gratiam in qua reconciliamur: & in effectu ſequente collationem ſui & gratiarum, & ſic conuenit ei eſſe pacem qua vnitati adhæremus. Ex præhabitis patet explanatio totius capituli vſque illuc: Verbum per quod factum eſt omne quod ſubſtantialiter & naturaliter eſt. Hæc omnia dicit propter peccatum, quod nec naturaliter, nec ſubſtantialiter eſt, ſed defectus incidens ex defectu boni: vnde non habet eſſe perfectum ſecundum quòd Boëtius diffinit eſſe cum dicit: Eſſe eſt quod ordinem retinet ſeruatque naturam.

ARTICVLVS XVIII.

An Philoſophi potuerunt cognoſcere Trinitatem?

DEinde obiicitur de hoc quod dicit [Non enim per creaturarum contemplationem ſufficiens, &c.] Ex hoc enim accipitur quòd Philoſophi Trinitatem non cognouerunt. Contra hoc videtur eſſe quod Ariſt. in 1. de cælo & mundo dicit ſic: Et hic quidem, ſcilicet, ternarius eſt omnis rei, & ſignificat trinitatem rerum: nos vero non extraximus hunc numerum niſi à natura rerum, & retinuimus ipſum pro lege: eo quod rebus naturalibus ſimilis eſt, & ideo in lege Pithagoræ in qua docuit colere Deum, adhibuimus nos ipſos magnificare ſacrificiis & cultu Deum vnum ſecundum hunc numerum: quoniam magnificamus Deum creatorem eminentem proprietatibus eorum quæ ſunt creata. Hic enim videtur expreſſe nominare Deum trinum.

2 Item, Plato loquitur de Patre & Filio ſub propriis nominibus, & de paterna mente & paterno intellectu: ergo videtur Patrem, & Filium intellexiſſe.

3 Item, Auguſt. dicit quòd in quodam libro Platonis legit Euangelium: In principio erat verbum: vſque ad illum locum: Verbum caro factum eſt.

4 Item, Trimegiſtus. Monas gignit monadem, & in ſe ſuum reflectit ardorem: ergo videtur, quòd cognouit Patrem generantem, & Filium genitum, & Amorem qui eſt ab vtroque vt ardor.

5 Si forte dicatur, quòd Philoſophi non cognouerunt perſonas ſub propriis nominibus perſonarum, ſed ſub appropriatis, ſcilicet, potentia, ſapientia, & bonitate. Contra: Appropriatum non eſt niſi per intellectum conueniens cum proprio: ergo non intellecto prius proprio, non intelligitur appropriatum: & ita videtur quòd proprietates perſonarum intellexerunt priuſquam appropriata.

VLTERIVS quæritur, Si cognouerunt aliquo modo Patrem & Filium, vtrum magis acceſſit ad notitiam eorum Pater in ratione dicentis per intellectum quam in ratione Patris, & Filius in ratione verbi quam filij? *Quæſt. 1.*

VLTERIVS quæritur, Quare defecerunt magis in cognitione Spiritus ſancti quam Filij? *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſine dubio Philoſophi ductu naturali rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate ſecundum propria nomina perſonarum: & hoc contingit propter tria: quorum vnum eſt, quia cognitio illa oppoſitionem habet ad principia, quibus intellectus accipit ſcientiam, qualia ſunt, quia vnius naturæ indiuiſibilis per numerũ non poſſunt eſſe ſuppoſita plura: quia omne quod diſtinguitur ſecundum ſubſiſtentiam, eo quòd ad alterum, prius eſt in ſubſtantia diſtinctum recipiente illam relationem: quia gignens de ſubſtantia ſua & genitum in eſſe non ſunt ſimul: quia omne genitum prius eſt in potentia quam in actu, & huiuſmodi qualia ſunt principia accipiendi ſcientiam apud rationem naturalem: & omnibus his oppoſitum eſt in diſtinctione perſonarum in Trinitate: & ideo ad notitiam Trinitatis exigitur aliud principium altius his quod eſt fides, ſiue illuminatio reuelationis deſuper venientis. Secundum eſt: quia ſcientia Dei mirabilis eſt, & confortata, & non poſſumus ad eam: eo quòd excedit & vincit nos, ſicut ſupra probatum eſt. Tertium: quia ſimilitudo in creatura repræſentans Deum non eſt perfecta, & deficit in repræſentando, ſicut Magiſter dicit infra: quia omnis ſimilitudo in pluribus multo deficit quam conueniat. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ariſtot. non intelligit Trinitatem niſi forte per appropriata: ſed ibi intendit ſecundum commentum, quòd propter tres perfectiones rei, ſcilicet, in ſe ſecundum quòd corpus in trina dimenſione perfectum eſt, & linea & ſuperficies imperfecta, eo quòd vna dimenſio addi poteſt: & ſecundum ordinem circuli in generatione & motu cæli & figura mundi, eo quòd linea recta recipit additionem, ſed circulus non, eo quòd eſt ſine principio & fine: & tertio perfectionem vniuerſalitatis quæ eſt ex hoc quod impoſſibile eſt addere mundo, cum ſit ex materia ſua tota, & nihil de materia ſua ſit extra mundum: propter, inquam, iſtas tres perfectiones rerum magnificabant antiqui Deum tribus ſacrificiis: & non confitebantur eum eſſe trinum & vnum.

AD ALIVD dicendum ſecundum Auguſtinum in lib. de Doctrina Chriſtiana, quòd Plato curioſus in inſpectione librorum deſcendit in Ægyptum & Iudæam, vt videret libros Moyſi, & Prophetarum: & ibi didicit Patrem & Filium, & non ductu naturalis rationis. Vel forte ſiquis inſpiciat mentem Platonis intendit patrem vocare Deum, & filium hunc mundum: & ideo etiam ibidem loquitur de matre & nutricula quæ eſt materia ex qua factus eſt mundus.

AD ALIVD dicendum, quòd paternam mentem

mentem vocat intellectum Dei ſine diſcretione Trinitatis : & paternum intellectum vocat mundum archetypum , ſicut de Deo dicit Boët. Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipſe.

Ad alivd dicendum, quòd ſicut prius patet ex Auguſtino de Doctrina Chriſtiana : ſed iam infra aliam dabimus reſponſionem.

Ad alivd dicendum, quòd neſcio quis fuit iſte Trimegiſtus : & credo, quòd liber confictus eſt : omnia enim quæ dicitur dixiſſe Trimegiſtus, inueni in quodam libro Magiſtri Alani qui confectus eſt de quibuſdam propoſitionibus generalibus, & ſupponitur commentum eorundem : ſi tamen Philoſophus fuit ante incarnationem , & non didicit in libris Veteris Teſtamenti , nec per reuelationem: tunc dico, quòd loquitur de vno Deo generante, id eſt, producente ſuum intellectum in mundo , & omnia quæ fecit diligente propter ſeipſum.

Ad id quod obiicitur, quòd appropriatum non cognoſcitur niſi mediante proprio, dicendum quòd hoc verum eſt inquantum appropriatum : ſed hæc appropriatio ad propria facta eſt per fideles.

Ad id quod vlterius quæritur, dicendum quòd magis appropinquabant Patri & Filio ſub ratione dicentis per intellectum, & ſub ratione verbi, quam ſub ratione Patris & Filij : & hoc ideo quia dicere æquiuocatur ad dicere eſſentiale quod conuenit tribus, & ad dicere perſonale quod conuenit tantum Patri. Et primo modo eſt inueſtigabile per rationem. Secundo modo non. Similiter verbum eſt æquiuocum ad verbum creare quod appropriate conuenit Filio : ſed Filius dicit ſubſiſtentem perſonam, quod non facit verbum ſecundum rationem verbi in communi. *Ad quæſt. 1.*

Ad vltimvm dicendum, quòd dictio verbi & dicentis ſatis offerunt ſe in intellectu diuino,& habent aliquam relationem adinuicem : ſed dictio amoris non ita ſe offert: & ideo proceſſio Spiritus ſancti magis elongata eſt a ratione. *Ad quæſt. 2.*

Quomodo in anima ſit imago Trinitatis ?

NVnc vero ad eam iam peruenimus diſputationem, vbi in mente humana quæ nouit Deum, vel poteſt noſſe, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Auguſt. in 14. lib. de Trinitate. Licet humana mens non ſit eius naturæ cuius Deus eſt : imago tamen illius quo nihil melius eſt, ibi quærenda & inuenienda eſt, quo natura noſtra nihil habet melius, id eſt, in mente. In ipſa etiam mente antequam ſit particeps Dei, eius imago reperitur. Etſi enim amiſſa Dei participatione deformis ſit : imago Dei tamen permanet. Eo enim ipſo imago Dei eſt mens, quo capax eius eſt, eiuſque particeps eſſe poteſt. Iam ergo in ea Trinitatem quæ Deus eſt, inquiramus. Ecce enim mens meminit ſui, intelligit ſe, diligit ſe : hoc ſi cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, ſed imaginẽ Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas, memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potiſſimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria (vt Auguſtinus ait in lib. 10. de Trin.) non ſunt tres vitæ, ſed vna vita : nec tres mentes, ſed vna mens, vna eſſentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia , & voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad ſeipſam, & mens, & eſſentia. Hæc ergo tria eo vnum ſunt, quo vna vita, vna mens, vna eſſentia : & quicquid aliud ad ſeipſa ſingula dicuntur, etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eo vero tria ſunt, quo ad ſe inuicem referuntur.

G

Cap. 12.

Cap. 11.

DIVISIO TEXTVS.

NVnc vero ad eam iam peruenimus, &c.] Hîc incipit pars illa in qua per imaginem docet venire in Trinitatis æternæ diſtinctionem, & diuiditur in partes tres, in quarum prima duplicis imaginis in anima oſtendit diſtinctionem. In ſecunda docet qualiter per has imagines aſcenditur in Trinitatis increatæ diſtinctionem *ibi* [Mens itaque rationalis conſiderans , &c.] Et eſt penultimum capitulum iſtius diſtinctionis. In tertia dicit, quòd quaſi per concluſionem in his ſimilitudinibus accipitur *ibi*] Quapropter iuxta iſtam conſiderationem , &c.] Et eſt vltimum capitulum iſtius diſtinctionis. Prima harum in duas ſubdiuiditur, penes duas imagines

gines quas ponit, quarum vna eſt in potentiis naturalibus mentis, alia autem eſt in habitibus naturalibus ipſius *ibi* [Poteſt autem alio modo, &c.] Prior inter iſtas vlterius diuiditur in tres, in quarum prima ponit ea quæ exiguntur ad imaginem. In ſecunda determinat quædam dubia circa dictorum determinationem exorta *ibi* [Hic attendendum eſt diligenter, &c.] In tertia tangit iſtius imaginis diſſimilitudinem *ibi* [Veruntamen caueat, &c.] Prior inter iſtas adhuc ſubdiuiditur in duas, in quarum prima tangit potentias in quibus integritas conſiſtit imaginis, & qualiter ſunt diſtinctæ, & vnum in ſubſtantia, vita, & mente. In ſecunda vero demonſtrat æqualitatem earum ad inuicem *ibi* [Æqualia etiam ſunt non ſolum ſingula] Et quia locus iſte difficilis eſt, ideo notandum, quòd prima pars non continet niſi vnum capitulum, in quo quinque ſunt paragraphi, in quorum primo determinat Magiſter, quòd imago Dei quærenda eſt in noſtra mente, eo quòd illa parte noſtra natura nihil habet melius. In ſecundo oſtendit, quòd ratio imaginis eſt in mente: quia capax Dei eſt, vel quia capit ipſum *ibi* [In ipſa enim mente antequam ſit particeps Dei, &c.] In tertio vero oſtendit trium virium conſtituentium imaginem, diſtinctionem, & ordinem *ibi* [Ecce enim meminit, &c.] In quarto oſtendit qualiter iſta ſunt vnum in ſubſtantia mentis *ibi* [Hæc igitur tria, vt ait Auguſtinus, &c.] Quinto & vltimo oſtendit in quo iſta ſunt alterum ad alterum, & in quo non *ibi* [Memoria vero dicitur ad aliquid, &c.] Per hanc diuiſionem patet ſententia primi capituli.

ARTICVLVS XVIII.

Quid ſit imago?

INcidit autem hic quadruplex dubium ante expoſitionem literæ. Primo modo enim quærendum eſt, quid ſit imago? Secundo, quæ ſunt imaginem conſtituentia? Tertio, in quo ſicut in ſubiecto ſit imago? Quarto, reſpectu cuius obiecti ſiue cognoſcibilis ſit imago, vtrum reſpectu omnium, vel reſpectu alicuius ſpecialiter.

In lib. 3 de Synodis. CIRCA primum proceditur ſic: Dicit Hilar. Imago eſt rei ad rem coæquandam vnica & indiſcreta ſimilitudo. Item, Hilarius. Imago eſt rei ad rem coæquandam ſimilitudo & vnitas. Cum autem dicat Aug. ſuper illum locum Pſalm. Signatum eſt ſuper nos &c. quod eſt imago creationis, & recreationis, & ſimilitudinis, quæratur vtrum communiter ad omnes imagines illas diffiniatur? Videtur quod non: quia imago creationis ratio eſt: & illa habet magnam diſcretionem ab illo cuius eſt imago.

2 Præterea, Infra dicit Magiſter, quòd ex magna parte eſt diſſimilitudo: ergo eſt diſcreta.

3 Item, Non coæquat Trinitatem increatam imago creata: ergo non conuenit diffinitio.

4 Item, Secunda diffinitio dicit, ſimilitudo, & vnitas: & hoc non videtur imagini conuenire: quia dicit Aug. in li. de decem chordis, quod aliter eſt imago regis in filio ſuo, & aliter in ſolido aureo: quia in filio eſt ſicut in eodem in natura traducta à patris natura: in ſolido autem aureo eſt ſicut in diuerſa natura, & impreſſa eſt ab artifice. Et dicit, quod eſt in nobis ſicut in ſolido aureo: in Vnigenito autem ſicut in filio: ergo videtur, quod noſtra imago non ſit ad imaginem increatam ſimilitudo & vnitas, ſed multa diuerſitas.

5 Præterea, Cum dicat Auguſt. quod tria ſe ſe ſunt conſequentia, ſcilicet, æqualitas, ſimilitudo, & imago: vbi enim æqualitas ibi ſimilitudo, ſed non conuertitur: & vbi imago ibi æqualitas & ſimilitudo, ſed non conuertitur: quare non ita diffinit imaginem per æqualitatem, ſicut per ſimilitudinem, cum æqualitas plus accedat ad rationem imaginis quam ſimilitudo?

6 Præterea, Sibi videtur contrarius eſſe Hilarius: quia ſupra habitum eſt diſ. 2. vbi dicit, quòd imago non ſola eſt: hic autem diffinit eam per vnitatem cum dicit, ſimilitudo & vnitas.

7 Præterea, Cum ſit veſtigium in creatura per quod etiam accipitur cognitio aliqua Trinitatis, poteſtne dici ſimilitudo & vnitas?

8 Item, Quæ differentia eſt inter veſtigium & imaginem? ſi enim veſtigium non repræſentat in toto, & imago ſimiliter non repræſentat in toto, vt dicit Magiſter, videtur non eſſe differentia inter ea.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate illæ notificationes Hil. ab eo datæ ſunt de imagine increata quæ eſt Filius: ſi tamen extendantur ad imaginem creatam (vt quidam volunt) tunc concedendum, eſt, quòd nihil prohibet omnibus tribus imaginibus (vt ita dicam) notificationem illam conuenire per prius & poſterius: & per prius conuenit imagini ſimilitudinis quæ eſt in tribus potentiis, ſcilicet, memoria, intelligentia, & voluntate: per poſterius autem ſicut ſubiecto conuenit rationi quæ ibi ponitur pro parte mentis quæ in ratione, id eſt, in rationali anima, excellentior pars eſt: imagini autem recreationis conuenit per effectum, quia facit actualiter imitari.

AD ALIVD dicendum, quòd diſcreta quidem eſt imago creata, vt ſecundum ſe eſt conſiderata vt res quædam: ſed in ratione imaginis non accipitur ſola, ſed id cuius imago eſt, accipitur in ipſa vna acceptione cum ipſa: quia ſic conſiderata ducit intellectum in exemplar, & ideo vno actu intelligendi accipitur vtrumque, quia vnum in alio, & ſic contingit exemplar, & eſt indiſcreta ab ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd diſſimilitudo quæ eſt in ipſa non eſt in ea vt eſt imago: quia nihil eſt imago ſecundum ſe diſſimile: & ideo illud non impedit indiſcretionem.

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt quod non coæquat exemplar in toto, ſed ſecundum id quod attingit aliqualiter, ſic coæquare

æquare nititur, vnde coæquatur ſecundum quid.

Ad id quod obiicitur de ſecunda diffinitione, dicendum quòd ſi extendere velimus eam ad imaginem creatam; tunc erit vnitas non ſubſtantialiter, ſed vnitas imitationis & ducentis in aliud per æqualitatem & ſimilitudinem: & tunc eſt vnitas bene in imagine regis in ſolido aureo.

Ad aliud dicendum, quòd ſimilitudo vno modo maiorem dicit conuenientiam quam æqualitas: eſt enim ſimilitudo rerum differentium eadem qualitas: ſi ergo in diffinitione accipiatur, dicet in ratione imaginis omnem æqualitatem, præcipue exteriorem: & ita etiam dicet conuenientiam in forma, ſeu circa aliquid conſtante figura: & illa maxime perficit imaginis rationem plus quam æqualitas in quantitate ſola.

Ad aliud dicendum, quòd Hilarius non eſt contrarius ſibi: quia ſupra voluit, quòd imago plura ſuppoſita poneret ſiue in recto, ſiue in obliquo, vt ſupra dictum eſt. Hic autem intelligit non de vnitate ſingularitatis, ſed potius de vnitate qua ordinata ad ſe vniuntur in hoc quod vnum eſt in alio per hoc quod accipitur in ipſo.

Ad aliud dicendum, quòd in quatuor differunt veſtigium, & imago. Vnum eſt quod veſtigium eſt confuſa ſimilitudo ſuper partem partis tantum: ſed imago eſt expreſſa ſimilitudo in exterioribus ſuper totum. Aliud eſt quod veſtigium non dicit conuenientiam exteriorum ſecundum quod ab interioribus cauſantur, ſicut ſenectutis, pinguedinis, coloris, pulchritudinis, & huiuſmodi: ſed imago talem ponit conuenientiam in exterioribus, per quæ aliquid in interioribus comprehenditur. Tertia differentia eſt: quia veſtigium eſt in omnibus: ſed imago tantum in creatura digniore, & ſecundum digniorem eius partem. Quarta eſt, quòd veſtigium non ducit niſi obſcure in attributa perſonarum: imago autem æqualiter in proceſſionem perſonarum ab inuicem, & conſubſtantialitatem earum, & etiam æqualitatem, ſicut iam infra dicetur, quando oſtendetur ordo iſtarum virium, & æqualitas, & conſubſtantialitas: & ideo etiam veſtigium non proprie poteſt dici ſimilitudo & vnitas.

ARTICVLVS XIX.

Quæ ſint imaginem conſtituentia?

Secundo quæritur, Quæ ſint imaginem cõſtituentia? & dicitur ab Auguſtino, quod memoria, & intelligentia, & voluntas. Quæratur ergo, Quid ſit memoria ſecundum quod imaginem conſtituit? & dicit Greg. Nicenus quòd memoratiuum eſt memoriæ & rememorationis cauſa & promptuarium. Origenes autem dicit, quòd eſt phantaſia relicta ab aliquo ſenſu ſecundum actum apparente. Damaſc. autem dicit, quòd memoria eſt conſeruatio ſenſus & intelligentiæ. Aug. autem in. 12. confeſſionum: Præſens de præteritis memoria eſt. Tullius autem dicit, quòd memoria eſt præteritorum. Quæratur ergo, Secundum quam rationem iſtarum diffinitionum cadit in ratione imaginis? & videtur quod ſecundum nullam: omnes enim iſtæ diffinitiones ſupponunt memoriam non eſſe partem rationalis animæ, ſed ſenſibilis: ergo videtur, quòd memoria nullo modo ſit pars imaginis.

2 Præterea, Quicquid conſiderat tempus ſub determinata differentia temporis, ipſam non eſt remotum à conditionibus materiæ, cum tempus ſit vna conditionum materiæ præcipua: ſed memoria ſic conſiderat tempus: ergo non eſt remota à conditionibus materiæ. Prima patet per ſe. Secunda probatur per hoc quod dicit Greg. Nicenus ſic: Memorari dicimur quòd prius ſciuimus, vel audiuimus, vel aliter qualiter cognouimus: prius autem relationem habet ad tempus præteritum. Inde ſic: Quicquid non abſtrahit à conditionibus materiæ, eſt pars ſenſibilis animæ, & non rationalis: memoria non abſtrahit: ergo eſt ſenſibilis animæ, & non rationalis: ergo non debet eſſe pars imaginis.

3 Hoc idem videtur expreſſe dicere Greg. Nicenus ſic: Senſibilia quidem ipſa ſecundum ſe memorantur, intellectualia vero ſecundum accidens: quia & cogitabilium memoria ex præaſſumpta phantaſia fit.

4 Item, Damaſc. Senſibilia quidem ſecundum ſe memoriæ commemdantur.

5 Item, Ariſto. Memoria intellectus quidem eſt ſecundum accidens, per ſe autem primi ſenſitiui.

6 Item, Ariſto. Si memoria intellectiuarum partium eſſet, non vtique ineſſet multis aliorum animalium, fortaſſis autem nullo modo mortalium. Ex omnibus his patet, quòd memoria non poteſt eſſe pars imaginis.

Eodem modo quæritur de intelligentia, *Quæſt. 1.* Vtrum ipſa ſit pars imaginis? Et videtur, quòd non: aut enim intelligentia agens, aut poſſibilis, aut ſpeculatiua ſiue formalis, aut intellectus qui à Philoſophis dicitur adeptus: conſtat quod non agens: quia illa eſt vniuerſaliter agens, vt dicit Philoſophus, quo eſt omnia intelligibilia facere: & penes illum non accipitur imago: quia in hoc non imitatur Trinitatem, ſed potius actum lucis ad colorem, & artis ad materiam, vt dicit Philoſophus. Similiter videtur, quòd non ſit poſſibilis quo eſt omnia fieri intelligibilia, & potentia omnia habet, actu autem nihil: ſed Aug. dicit, quòd intellectus qui eſt pars imaginis, ſemper nouit ſe. Quòd autem non ſit ſpeculatiuus, patet: quia ille habitus principiorum, vel alius, ſi imitaretur non eſſet ex ſe, ſed potius ex parte rei cuius eſt intellectus. Aug. autem dicit, quòd intellectus de ſe imitatur. Similiter non eſt adeptus: quia ille eſt ſcientia acquiſita per inuentionem, vel doctrinam: & tunc non imitatur Trinitatem in vna eſſentia perſonarum.

Eodem modo videtur, quod nec voluntas ſit pars imaginis: quia voluntas (vt dicit Anſelm.) non eſt niſi duobus modis, ſcilicet, vt motor virium ſecundum quod conuertitur ſuper alias vires & mouet eas ad *Quæſt. 2.*

actum,

ctum, ſecundum quod dicitur: Volo intelligere, & volo memorari: ſic autem non imitatur Trinitatem: quia ſic non eſt ex intellectu & memoria: ſed potius è conuerſo illa ſunt ex voluntate. Alio modo eſt voluntas quæ conuertitur ad volitum, & ſic iterum non imitatur Trinitatem, ſed potius imperat de imitando vel fugiendo delectabile vel triſte in operibus: & ita videtur, quòd nullum illorum trium ſit de imagine quæ ponuntur in ipſo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate (ſicut dicit Auguſt.) integritas imaginis creatæ eſt in his tribus: ſed memoria non accipitur ſecundum aliquam illarum aſſignationum quæ factæ ſunt: quia ſicut infra dicit Magiſter ex verbo Aug. memoria prout hîc accipitur eſt reſpectu præteritorum, præſentium, & futurorum: quod non poſſet eſſe niſi abſtraheretur ab omni differentia temporis, ſicut & intellectus. Et ſi quæratur, Quid ſit hæc memoria, & quis ſit eius actus? Dicendum, quod memoria hæc nihil aliud eſt quam potentia animæ rationalis ſecundum ſuperiorem partem tenens apud ſe habitum veri & boni quod ipſa eſt ſecundum naturam ſuam, & habitum veri & boni quod Deus eſt: vel forte quod verius eſt ſecundum Aug. tenens apud ſe notitiam per præſentiam eſſentiæ, & non habitus veri & boni quod ipſa anima eſt ſecundum naturam. Vnde Auguſt. dicit, quòd nihil præſentius eſt animæ quam ipſa ſibi: ſed de hoc infra habebitur. Actus autem eius non eſt in agendo, ſed tenendo (ſicut iam dictum eſt) præſentiam notitiæ in eſſentia, vel habitu aliquo innato. Vnde bene concedo id quod obiicitur de memoria, quòd non ſic accipitur hic: nec approbo quod quidam dicunt, quod ſit conſeruatio ſpecierum ſub ratione prius viſi, vel accepti, vel habiti: quia hæc ratio cõcernit tẽpus, & tẽpus ſecundũ omnes Philoſophos eſt cõſiderare illius potentiæ cuius eſt conſiderare quantitatem, & hoc eſt primum ſenſitiuum. Si autem dicatur quod ratio temporis ſimplex eſt, & ideo poteſt eſſe intellectus: hoc verum eſt: ſed ratio temporis æqualiter ſe habet ad omne tempus, ſicut ratio hominis æqualiter ad omnes homines, & ideo tunc non determinat hoc intelligibile & illud: & ideo dicendum, quòd ſimpliciter nullum tempus reſpicit, ſed extractum à tempore cuius ipſa memoria eſt conſeruatrix.

Ad quæſt. 2. AD ID quod quæritur de intellectu ſiue intelligentia, dicendum quòd intelligentia dicitur hic potentia intellectiua formalis non ſimpliciter, ſed reſpectu intelligibilis cuiuſdam informata, quod ſcilicet ſemper præſens eſt in anima, ſicut anima ſibi eſt præſens, & Deus in ea eſt eſſentialiter, præſentialiter & potentialiter: naturaliter enim nobis inſita eſt cognitio Dei: & ideo non procedit obiectio quæ facta eſt de ſpeculatione aliorum intellectualium: quia licet in aliis non imitetur, tamen in quodam per relationem ad memoriam & voluntatem imitatur.

Ad quæſt. 2. EODEM MODO ſoluendum illud quod quæritur de voluntate, quòd eſt voluntas accepta reſpectu voliti: non omnis, ſed cuiuſdam: & non quocumque modo, ſed ſecundum quod memoria & intelligentia ſunt de eodem, ſicut eſt volitum quod anima eſt, & volitum quod Deus eſt: quorum vtriuſque notitia inſita eſt animæ naturaliter, vt dicit Auguſt. & per hoc etiam patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XX.

In quo vt in ſubiecto continetur imago?

TErtio quæritur? In quo vt in ſubiecto proximo ſit imago? Et dicit Auguſt. quod ibi quærenda & inuenienda eſt quo natura noſtra nihil habet melius, id eſt, in mente: ergo videtur, quòd primum ſubiectum imaginis ſit mens.

2 Item, Auguſt. dicit quod mens habet imaginem in potentia cognoſcendi, & ſimilitudinem in potentia diligendi: ergo mens habet imaginem.

Sed contra. SED CONTRA hoc videtur eſſe Auguſt. in. 14. de Trinit. qui ponit imaginem in viſu exteriori: ſicut ſpeciem rei viſæ, & imaginem eius in oculo quæ dicitur viſio, vt ipſe dicit, & vtrumque coniungentem intentionem voluntatis.

2 Similiter in eodem libro ponit imaginem in phantaſia: ibi enim imago corporis eſt in memoria animæ ſenſibilis, & eadem imago in cogitatione imaginantis: vtrumque autem coniungens eſt intentio volutatis: ergo videtur, quod non in ſola mente ſit, vt videtur hic dicere Magiſter.

3 Item, Damaſc. dicit imaginem eſſe ſecundum liberum arbitrium: cum tamen liberum arbitrium non ſit pars mentis.

4 Item, Videtur eſſe imago in ſuperiori parte rationis: quia illa (vt dicit Auguſt. in. 12. de Tri.) contemplandis ſuperioribus inhæreſcit: cum igitur imago præcipue in contemplatione ſuperioris verſetur, videtur imago eſſe ſecundum ſuperiorem portionem rationis.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur, Quare non ſecundum aliquem modum aſſignetur imago conuenire potentiis animæ vegetabilis, ſicut aſſignatur ab Auguſt. potentiis animæ ſenſibilis?

Quæſt. 2. ADHVC quæritur de Gloſſa ſuper Pſal. 4. Signatum eſt ſuper nos, &c. vbi diſtinguitur imago creationis quæ eſt ratio, recreationis, & ſimilitudinis: quæritur enim pro quo ſupponit ibi ratio. Si dicatur, quod pro rationali natura. Contra: Angelus eſt rationalis natura: & tamen non dicitur factus ad imaginem. Huius tamen contrarium videtur per Greg. qui dicit ſuper illud: Tu ſignaculum ſimilitudinis, &c. quòd Angelus expreſſiorem habet imaginem Dei quam homo.

2 Item, Damaſc. 2. lib. 3. ca. Deus Angelorum factor eſt & conditor ex non ente eos ad eſſe deducens, ſecundum propriam imaginem creans eos, naturam incorpoream.

3 Item, Super illud Ezech. Tu ſignaculum,

culum,

culum, &c. dicit. Glossa. Rex Tyri imaginem Dei ad quam factus est, resignauit, id est, destruxit. Et loquitur de diabolo: ergo Angelus est ad imaginem Dei.

Quæst. 3. PRÆTEREA quæritur de imagine recreationis: aut enim illa est gratia, aut virtus. Si gratia. Contra: Gratia gratum facit habentem, & non respicit hanc potentiam, vel illam: imago autem consistit in potentiis determinatis: ergo imago non est gratia. Si propter hoc dicatur, quòd est virtus, tunc quæritur, Quid sit illa virtus, vel illæ? si dicatur quod communiter dicitur, quòd fides, spes, & charitas. Contra: Nulla illarum est in memoria: ergo non recreatur hæc pars imaginis quæ est memoria.

2 Præterea, Bern. dicit, quòd Deus futurus est rationi pulchritudo lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis: ergo videtur, quòd lux, pax, æternitas sint imago recreationis.

Quæst. 4. PRÆTEREA quæritur, Quare non ponitur imago in virtutibus politicis, sicut in theoricis?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd imago in veritate non est nisi secundum partem superiorem animæ, quæ mens vel spiritus vocatur ab Augustino.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod in visu exteriori non est imago, sed similitudo quædam imaginis in hoc quod tria quædam vniuntur: tamen non est vera ratio imaginis, quia non sunt vnius substantiæ, sicut illa quæ sunt in mente.

EODEM modo respondendum est ad illud quod obiicitur de phantasia.

AD ALIVD dicendum, quòd Damascenus quamlibet conuenientiam ex natura vocat imaginem: & quia est spirituale liberum arbitrium, ideo dicit esse imaginem.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio superior respicit operabilia, licet per rationes iuris diuini: sed potentiæ imaginis simpliciores sunt, eo quod ordinatæ sunt tantum ad notitiam veri & boni quod Deus est, & eius in quo vt imagine sua accipitur Deus: & quia quandoque inuenitur August. dicere, quòd imago est anima secundum superiorem partem rationis, dicendum quòd large sumit tunc superiorem partem prout comprehendit potentias imaginis, & sindieresim, & etiam illam partem quæ specialiter superior vocatur pars.

Ad quæst. 1. AD ALIVD dicendum, quòd in imagine specialiter vna potentiarum debet esse cognitiua, eo quod imago appropriate conuenit Filio qui est imago Patris: nulla autem potentiarum animæ vegetabilis est cognitiua: & ideo illi nullo modo conuenit esse imaginem.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd in illa Glossa ratio ponitur pro parte superiori, quæ mens, vel spiritus dicitur: & est in ea imago in potentia, sicut in subiecto in quo imitatio distingui potest in suis potentiis.

AD ID quod quæritur, Vtrum Angelus sit ad imaginem? dicendum, quòd imago potest notare conuenientiam in interioribus tantum, vel simul in interioribus & exterioribus. Si primo modo, tunc non video quare cum Sanctis non dicatur, quòd Angelus est ad imaginem, sicut & homo: cum in eo tres potentiæ sint in vna essentia, sicut & in homine. Si autem notat vtramque conuenientiam, tunc non est ad imaginem: conuenientia autem in exterioribus est in tribus: in eo quod ab vno homine sunt omnes, sicut Pater est principium totius deitatis: & in eo quod anima est vbique in corpore suo tota, vt infra. 8. distin. continetur, sicut Deus est in mundo vbique totus, quod non conuenit Angelo. Tertia autem est in eo quod homo est vnibilis Deo, non autem Angelus.

AD ID quod quæritur de imagine recreationis, dicendum quòd est proprie loquendo secundum tres virtutes theologicas, scilicet, fidem, spem, charitatem. Spes enim in eo quod expectat indeficientiam, dicit id quod appropriate conuenit memoriæ: quia retentiua est similitudinis diuinæ vel præsentiæ: licet secundum se sit in irascibili. *Ad quæst. 3.*

AD ID quod obiicitur de Bern. respondendum quòd ipse enumerat glorificantia potius quam creantia.

AD ALIVD dicendum, quòd potentiæ imaginis sunt immediate in Deum, sed politicæ virtutes non: & ideo in illis non est imago recreationis. *Ad quæst. 4.*

ARTICVLVS XXII.

Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis sit imago?

QVarto quæritur, Respectu cuius obiecti siue cognoscibilis dicatur imago? Et videtur, quòd respectu omnium: quia in omnibus est ita, quòd intellectus potest informari ex memoria, & voluntas ex vtroque.

2 Præterea, Hoc videtur velle Augustinus cum dicit, quòd tota memoria est in intellectu & voluntate, & è conuerso: non habent autem totalitatem istæ potentiæ nisi respectu obiectorum: ergo videtur, quòd respectu omnium obiectorum distinguatur imago.

Sed contra. SED CONTRA: Augustinus supra ita enumerat: Mens meminit se, diligit se: ergo videtur, quòd respectu sui tantum accipiatur.

2 Præterea, Cognoscens & cognitum habent similitudinem cum Patre & Filio: ergo tantum debet esse cognitum, quantum cognoscens: sed cum anima cognoscit inferiora, non tantum est cognitum quantum cognoscens: ergo in his non est imago.

3 Præterea, In illis non est tanta voluntas, quantus intellectus frequenter: ergo videtur, quòd in talibus obiectis non sit imago in anima.

4 Si forte dicatur, quòd hoc verum est; sed est respectu suiipsius tantum, & non respectu Dei. Contra: Quando est respectu suiipsius, ipsa anima est obiectum cognitionis, & in obiecto stat cognitio intellectus: ergo ratio stat in ipsa: ergo non ducit in Deum: sed

imaginis eſt ducere in Deum: ergo reſpectu ſuiipſius vt obiecti non eſt imago.

5 Si dicatur contra hoc, quòd eſt reſpectu Dei tantum: hoc erit contra Auguſtinum qui dicit: Meminit ſe, intelligit &c. Præterea, Cum meminit Deum & intelligit, intellectus & intellectum non proportionantur, ſed diſtant: ergo tunc non æquat cognoſcens cognitum, quod videtur eſſe contra rationem imaginis.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dico, quòd eſt reſpectu veri & boni quod ipſa anima eſt, quæ ſemper ſibi præſens eſt, & nihil adeo præſens eſt animæ, vt dicit Auguſtinus, ſicut ipſa ſibi: & reſpectu veri & boni naturaliter in ea, quod eſt Deus: quod qualiter ſit ſic patere poteſt. Aliquis videt Herculem in vultu, & tunc determinate cognoſcit Herculem, & formatur oculus eius ſecundum ſpeciem Herculis. Aliquis etiam non videt Herculem in vultu, ſed videt eum in ſpeculo, vel ſtatura ſibi ſimillima: & tunc viſio eius in ſenſu accipit vnum, & per illud aliud venit in rationem: & in vtroque actu videt Herculem, ſed in prima viſione videt certius. Ita dico, quòd anima per intellectum, memoriam, & voluntatem poteſt immediate ferri in Deũ: & tunc actu imitatur & formatur ad Trinitatem & vnitatem. Aliquis etiã poteſt conuertere ſe ad ipſas potentias prout ſunt ex ſe inuicem, & æquant ſe: & ſic iterum tendit in Creatorem, ſed incipit à creatura: & ſi quandoque noſcendo ſe non aduertit vt ab hoc ducatur in Deum, tunc habitualiter vel potentialiter imitatur. Reſpectu autem aliorum cognoſcibilium non eſt imago, meo iudicio, ſed intellectus rerum inferiorum. Quidam autem hic valde aliter dicunt, de quorum opinionibus diſputare valde longum eſſet.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non in omnibus intellectus informatur ex memoria: ſed in quibuſdam intellectus generatiuus eſt memoriæ, vt in acquiſitis habitibus: licet è conuerſo ſit in innatis.

AD ALIVD dicendum, quòd tota memoria non accipitur ibi ſecundum multitudinem obiectorum omnium, ſed penes rationes cognoſcendi multas reſpectu duorum obiectorum tantum: & hoc videri poteſt: quia ſi reſpectu aliorum acciperetur, tunc mens & notitia non erunt ſubſtantia, ſed duæ diuerſæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſtat cognitio in obiecto eius, ſed potius actualiter vel potentialiter refertur in Deum, ſicut ad exemplar.

AD ALIVD dicendum, quòd duo attenduntur in imagine, ſcilicet, ſubſtantilitas, & æqualitas: & ſecundo pulchritudo, & venuſtatio coloris: & quoad primum, ſcilicet conſubſtantialitatem & æqualitatem, verius eſt imago in anima, quando meminit, intelligit, & vult ſe, quam quando meminit, intelligit, & vult Deum qui non coæquatur ei. Si autem ſecundo modo accipiatur: quia nulla venuſtatio poteſt eſſe ſine Deo, ideo tunc verius imitatur, quando accipitur verum & bonum quod eſt Deus. Et hæc ante literam dicta ſufficiant.

ARTICVLVS XXIII.

Noſſe vtrum intelligatur de notitia naturali, ſine de notitia gratiæ?

DEinde accipiatur litera primæ partis capituli ſuper illud [vbi in mente noſtra quæ nouit Deum, vel poteſt noſſe, &c.] Et quęratur, Vtrum intelligatur de notitia naturę ſecundum quòd noſſe eſt notitiam apud ſe tenere, aut de notitia gratiæ? Si primo modo, tunc ſuperflue additur hoc quod dicit, vel poteſt noſſe: quia idem eſt poſſe noſſe ex potentia habitus, quod notitiam Dei apud ſe tenere. Si ſecundo modo, tunc non videtur, quòd imago ſemper in anima remaneat: quia non ſemper eſt in gratia quæ facit imitari.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vtroque modo poteſt intelligi: & ſi intelligatur de notitia naturali, tunc noſſe refertur ad habitum, & poſſe noſſe ad potentiam: quia his duobus modis diſtinguitur Trinitas in iſta diſtinctione, vt ſupra habitum eſt: & ſic patet, quòd licet ſimul ſint noſſe & poſſe noſſe, non tamen ſemper ſecundum idem: quia nõ eſt idem noſſe ex habitu, quæ eſt notitia ſeruata apud mentem, & poſſe noſſe ex potentia ſola. Si vero intelligitur de notitia gratiæ, tunc noſſe refertur ad imitationem imaginis exteriorem, quæ non eſt ei ſubſtantialis, ſed eſt ad bene eſſe, ſicut color & venuſtatio, poſſe autem noſſe refertur ad potentiam, & ad gratiam.

ARTICVLVS XXIV.

Quare imago non eſt ſecundum vires inferiores?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Imago tamen illius quo nihil melius eſt, &c.] Quare non poteſt eſſe imago Dei ſecundum inferiores vires?

Solutio. SOLVTIO. Hoc contingit propter ſimplicitatem obiecti quod eſt Deus, & ipſa mens. Iſta enim ſimpliciſſime ſunt in mente: quia per eſſentiam, & ideo non poteſt in illa niſi ſecundum ſimpliciſſimam ſui partem.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum imago poteſt amitti?

DEinde quæritur de hoc [Etſi enim amiſſa Dei participatione, &c.] Contra hoc videtur eſſe quod dicitur in Pſal. 72. In ciuitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges. Et alibi: Facies eorum combuſtæ, vultus eorum: ergo imago poteſt amitti.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd imago poteſt attendi in ſubſtantialibus ſibi, quæ ſunt forma, & figura: & illa imago eſt in tribus potentiis, ſcilicet, memoria, intelligentia, & voluntate,

voluntate, quæ amitti non possunt: quia secundum Dionys. data naturalia non amittuntur. Est autem in his secundum quòd per notitiam insertam sibi naturaliter & concreatam, conuertuntur ad verum & bonum quod Deus est, & ad verum & bonum quod mens est. Alio modo attenditur imago in pulchritudine quæ est ad bene esse: & loco illius pulchritudinis quam adducit color & deauratio & huiusmodi, est in spiritualibus participatio Dei per gratiam: & quoad hanc exteriorem potius pulchritudinis diuinæ quam distinctionis personarum in vna essentia imaginem, potest amitti imago: & sic intelliguntur auctoritates inductæ, & sic comburitur quandoque igne concupiscentiæ.

ARTICVLVS XXVI.

Vtrum partes imaginis imprimuntur à tota Trinitate, siue à distinctis personis?

DEinde quæritur de hoc quod ipse dicit [Eo enim ipso imago Dei est mens quo capax, &c.] Si enim est imago trium personarum, videtur quòd sigilletur in mente per modum quo sigillatur figura sigilli in cera: In illa autem figura caput sigillat caput, & manus manum, & thorax thoracem, & sic de aliis: ergo à simili Pater videtur sigillare memoriam, & Filius intelligentiam, & Spiritus sanctus voluntatem: ergo iam diuersa erunt opera Trinitatis in creatione imaginis, quod falsum est.

2 Præterea, Imago non videtur conuenire interioribus, sed exterioribus tantum, scilicet, in figura & compositione membrorum & quantitate: sed meminisse, intelligere, velle, intima menti sunt: ergo videtur mens potius filius Trinitatis dici quam imago: quia filius est imago in interioribus & exterioribus.

3 Præterea, Dicit Augustinus, quòd homo est imago & similitudo, habens imaginem in potentia intelligendi, & similitudinem in potentia diligendi: sed potentia diligendi est voluntas: ergo voluntas potius est de similitudine Dei quam de imagine.

4 Item, Potentia intelligendi sola intelligentia est: ergo videtur superfluere memoria, & etiam voluntas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est ita in creatione imaginis, sicut in impressione figuræ sigilli in cera: & hoc ideo est: quia figura quæ est in sigillo non habet caput in pede, & in manu, & aliis membris, sed habet membra distincta: sed in Trinitate increata Pater habet omnia attributa essentialia quæ conueniunt Filio, & è conuerso: & similiter de Spiritu sancto. Vnde licet memoria attribuatur Patri: tamen ipse habet & intelligentiam, & Spiritus sanctus similiter, & ideo indiuisibiliter imprimunt memoriam, & indiuisibiliter imprimunt intelligentiam, & indiuisibiliter voluntatem: licet per attributionem alicuius conuenientiæ memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui sancto.

AD ALIVD dicendum, quòd licet meminisse & intelligere & velle sint interiora Dei, & interiora animæ rationalis: tamen propter hoc quia non sunt in natura, quæ sit vnius rationis in Deo & in anima, non potest dici filius: quia pater & filius semper sunt in natura vna, vel ad minus in natura quæ secundum rationem vna est in vtroque: hoc autem non est hic: & ideo natura animæ recipit ista quasi quædam extrinseca: quia quod est in materialibus quantitas, hoc est in potestatiuis siue spiritualibus virtus: & quod est in materialibus configuratio lineationum exteriorum in figura, hoc est in potestatiuis conuenientia potentiarum ad actum & obiectum: & ideo mens imago Dei dicitur, & non filius.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur quòd homo habet imaginem in potentia intelligendi, accipitur potentia intelligendi generaliter pro potentia ordinata ad intelligendum & pro effectu eius: ordinata autem ad intelligendum est memoria tenendo apud se notitiam, & similiter intelligentia intuendo se, vel Deum in notitia tenta apud se: cum autem ex tali notitia semper oriatur amor, effectus illarum duarum, secundum ordinem earum ad actum est voluntas. Cum autem dicitur habens similitudinem in potentia diligendi, accipitur potentia diligendi ex habitu charitatis & gratiæ: quia habitus ille colorat imaginem, vt supra dictum est. Vnde quidam Sancti dicunt, quòd homo per peccatum amisit Dei similitudinem, & recessit in regionem dissimilitudinis: sed vulneratus est in imagine: & sic patet, quòd potentia diligendi non est voluntas illa quæ est pars imaginis secundum naturam mentis.

AD VLTIMVM dicendum, quòd potentia intelligendi non est sola intelligentia: sed etiam memoria, & voluntas, vt iam dictum est.

ARTICVLVS XXVII.

Quomodo differant hæc quinque per ordinem, nosse se, intelligere se, velle se, discernere se, & cogitare se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se, &c.] Videtur enim idem esse meminisse, & intelligere: si enim memoria hic sumitur pro præteritis, præsentibus, & futuris: & intelligentia est de eisdem & eodem modo, videtur idem esse intelligere & meminisse. Quod autem intelligentia sit de eisdem & eodē modo, probatur: quia intelligentia est de simplici ratione rei vel specie: hæc autem abstrahunt ab omni differētia tēporis, & vno modo conueniunt præteritis, præsentibus, & futuris, sicut patet in specie vel in ratione hominis, quæ secundum quod est intellecta, secundum eādem rationem conuenit hominibus existētibus sub qualibet differētia temporis: ergo videtur, quòd intelligentia de eisdē sit, & eodem modo, de quibus est memoria: ergo idem est meminisse quod intelligere.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

2 Item, Auguſt dicit hoc quod mens nouit ſe : noſſe autem ſe eſt intelligere ſe, cum conſtet quod de ſenſibili cognitione non loquatur : ergo actus intellectus conuenit memoriæ: ſed potentiæ diſtinguuntur per actus: ergo memoria eſt intelligentia.

3 Item, Auguſt. in. 10. de Trinitate ca. 12. Difficile in mente dignoſcitur memoria ſui, & intelligentia ſui : quaſi enim non ſunt hæc duo, ſed vnum duobus vocabulis appellatur, ſi cut apparet in ea re vbi valde iſta coniuncta ſunt, & aliud alio nullo præceditur tempore, amorque ipſe non ſentitur eſſe, cum eum non prodit indigentia, quoniam ſemper præſto eſt quod amatur. Ex hoc habentur duo, ſcilicet, quod iſta tria ſemper ſimul ſint, & quod difficile eſt diſtinguere inter ea.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſecundum Auguſt. in vltima auctoritate, quòd licet difficile ſit diſcernere inter iſta quando accipiũtur reſpectu eorum quæ ſemper præſto ſunt in anima, ſicut ſubſtantia mentis, & Deus : tamen diſtinctionem habent. Vnde ſecundum Auguſt. nihil aliud eſt noſſe quam notitiam rei apud ſe tenere : cum ergo ex ſuperiori conſtet hoc cõuenire memoriæ, patet quod memoria nouit ſe & Deum hac notitia. Intelligere autem ſe ſecundum Auguſt. nihil aliud eſt, quam ſe in notitia illa vel Deum intueri & videre : non enim idem eſt notitiam rei apud ſe tenere, & intueri rem cuius eſt ſpecies illa vel notitia : & ideo aliud eſt intelligere ſe, & aliud noſſe ſe : voluntas autem eſt approbatio, vel amor procedens ab huiuſmodi verbo intellectus & memoriæ : & ideo dicit Auguſt. in. 9. de Trinitate ca. 10. Verbum quod nunc inſinuare intendimus, eſt cum amore notitia : ſed tamen aliud eſt diſcernere ſe, & cogitare ſe, quam noſſe ſe vel intelligere : quia dicit Auguſt. quod diſcernere ſe, idem eſt quod ab aliis rebus oſtendere ſe differre, & hoc non ſemper facit anima : cogitare autem ſe, eſt quaſi coagitare ſe, id eſt, conuerti ſuper ſe, comparando naturam mentis ad partes & vires & paſſiones ipſius, & ſic non ſemper facit mens: & ſic patet differentia horum quinque, ſcilicet, noſſe ſe, intelligere ſe, velle ſe, diſcernere ſe, cogitare ſe.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intelligentia eſt quidem de eiſdem cum abſtractione temporis de quibus eſt memoria, ſed non eodem modo, quia memoria tantum nouit, retinendo notitiam rei ſecundum ſpeciem, vel ſecundum ſubſtantiam, ſi res per ſeipſam præſens eſt in anima, ſed intellectus intuetur rem in notitia quæ eſt ſpecies rei vel ſubſtantia ipſius ſi per ſe præſens eſt in anima.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut patet, noſſe ſe prout accipitur ab Auguſt. non eſt idem quod intelligere : & ideo illa obiectio non procedit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in veritate difficile eſt diſtinguere inter hæc tria, quæ ſunt ſuper illud quod per ſeipſum naturaliter eſt in anima : & hoc ideo, quia tunc aliquo modo ſemper ſunt in actu : & quia intellectus ſemper intuetur, non videtur differre à noſſe memoriæ : ſimiliter quia amor non procedit ex indigentia rei, id eſt, quæ quandoque non habeatur, & tunc ſit appetitus de ea : & quandoque habeatur, & tunc ſit amor eius: ſed quia procedit ab hoc quod ſẽper naturaliter eſt in mente, ſemper procedit: & ideo non ita percipitur amor ſui & Dei, ſicut percipitur amor proximi vel alterius, qui quandoque eſt in abſentia mentis, quandoque in præſentia: quia dicit Auguſt. quòd idem eſt appetitus rei quæſitæ, & amor habitæ : & ideo cum mens appetat ſe, cum quærit ſe non noſſe, ſed diſcernere, idem appetitus eſt maior rei diſcretæ cũ habuerit de ſe diſcretionem. Cum igitur de ſimilibus ſit idem iudicium, & cum habeat ſe ſecundum notitiam ſemper, & nunquam quærat ſe noſſe, eo quod non quæritur quod habetur, ſemper amabit ſe notam : quod tamen qualiter ſit, infra erit in quæſtione.

ARTICVLVS XXVIII.

Vtrum memoria & intelligentia ſint relatiua ſicut dicitur in textu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, &c.] Hoc enim non videtur : quia relatiua ſunt, quorum hoc ipſum eſſe quod ſunt ad aliquid eſt, vt pater, & filius, & huiuſmodi : ſed memoria ſecundum ſuum eſſe quod importatur in nomine, non eſt ad aliquid : ergo videtur, quòd falſum dicat:

2 Præterea, Non poteſt intelligi, quòd memoria ſit memorabilis memoria : quia ſic nihil diceret Auguſtinus, cum ipſe velit, quòd ſuis relationibus ad inuicem diſtinguantur iſta, ſicut Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: ergo memoria dicitur ad intelligentiam, & voluntatem : & è conuerſo illa ad inuicem, & ad memoriam: hoc autem nullo modo videtur; quia non dicitur memoria ad conuertentiam cum intellectu : non enim ad conuertentiam dicitur, memoria intellectus memoria, & intellectus memoriæ intellectus : & ſimiliter voluntas non dicitur ad conuertentiam cum illis duobus.

3 Præterea, Vnum relatiuorum diffinitur per alterum : vna autem iſtarum potentiarum per reliquam non diffinitur : ergo non ſunt relatiua adinuicem.

SOLVTIO. Dicendum, quòd iſta relatiua ſunt non ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ſunt enim quædam quæ ſecundum totum eſſe quod importatur in nomine, relatiua ſunt, vt Pater, & Filius, & Dominus, & Seruus, eo quòd talia nomina à reſpectu imponuntur, & qualitas eorum quam cum ſubſtantia ſignificant, reſpectus eſt : quædam autem ſunt non ſimpliciter ſignificantia reſpectum, ſed cointelligitur in eis, eo quòd impoſita ſunt ab alio quam à reſpectu, quod tamen à reſpectu nullo modo ſeparabile eſt, ſicut ſcientia quæ non ſeparatur à reſpectu ad ſcibile, imponitur tamen ab alio quam ab illo reſpectu. Similiter eſt de memoria, quæ ab alio quodam imponitur : ſed tamen hoc à reſpectu ad memorabile non ſeparatur : & ſimiliter intellectus *Solutio.*

ctus ponit reſpectum ad intelligibile & voluntas ad volitum.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligentia refertur ad memoriam, non ſub ratione intelligentiæ, ſed ſub ratione memorabilis, quia ſic capitur à memoria: & è conuerſo memoria ad intellectum ſub ratione intelligibilis, & voluntas ad hæc duo ſub ratione memorabilis & intelligibilis: hæc autem duo è conuerſo ad voluntatem ſub ratione voliti. Alij dicunt aliter, ſcilicet, quòd memoria ſecundum quòd memoria, non eſt ad aliquid, ſed ſecundum quòd eſt parens: & ſimiliter intellectus in eo quòd huiuſmodi, non eſt ad aliquid, ſed in eo quòd filius, vel proles: eodem modo voluntas non eſt ad aliquid ſecundum quòd voluntas, ſed in eo quòd procedens ab his duobus, vt ab vno principio ſui. Sed hoc nihil eſt: quia dicit Aug. memoriã in eo quòd memoria, eſſe ad aliquid: ſed nõ in eo quòd vita, vel mens, vel eſſentia: & ideo illa ſolutio quæ eſt contra Aug. nihil videtur.

Quomodo æqualia ſunt, quia capiuntur à ſingulis omnia & tota?

ÆQualia etiam ſunt non ſolum ſingula ſingulis, ſed etiam ſingula omnibus: alioquin non ſe inuicem caperent: ſe autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à ſingulis ſingula, & à ſingulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminiſſe: & volo me velle, & meminiſſe, & intelligere. H

ARTICVLVS XXIX.

Vtrum memoria ſemper eſt in intellectu & voluntate, & intellectus in memoria & voluntate, & voluntas in memoria & intellectu?

ÆQualia etiam ſunt non ſolum ſingula ſingulis, &c.] Hic incipit illa pars in qua tangit dictarum potentiarũ æqualitatẽ & diuiditur in duas partes, quarum prima continet earũ æqualitatẽ in ſe: ſecunda earum continet æqualitatem ſecundũ ſui totalitatem, & incipit *ibi* [Totamque meã memoriam, &c.] In priori cap. dupliciter probat æqualitatem, ſcilicet, quia capiuntur à ſingulis omnia, & à ſingulis ſingula: ſicut memoria capit intellectum per ſe, & capitur ab ipſo per ſe ſine coniunctione ad voluntatem: & voluntas capitur per ſe à memoria, & per ſe ab intellectu, & è conuerſo: à ſingulis autem omnia, quia memoria capit ſe & intellectum & voluntatem coniunctim & ſimul, & ſimiliter intellectus cum aliis duobus coniunctim, & eodem modo voluntas capit ſe in coniunctione ad alias duas: & hæc eſt ſententia prioris capituli. Sed hic incidit dubium ſatis graue: quia ſecundum hoc quòd hic dicitur, memoria ſemper eſt in memoria & intellectu & voluntate: & intellectus sẽper eſt in memoria & voluntate: quia omnia ſunt in ſingulis, & hoc ſemper, vt probat Auguſtinus. Probatio. Illud eſt in memoria, quod eſt præſens in memoria, & non diſtat: ſed intellectus & voluntas non diſtant ab aliqua parte mentis: ergo ſunt omnia in memoria & omnia in intelligentia, & omnia in voluntate.

Sed contra. SED CONTRA: Probat Philoſophus quòd vna potentia exiſtente in actu, alia ab actu abſtrahitur: igitur memoria exiſtente in actu, alia ab actu abſtrahitur, & è conuerſo: & voluntate exiſtente in actu, aliæ duæ abſtrahuntur ab actu: ergo non poſſunt eſſe ſimul, vt videtur.

2 Præterea, Quid eſt quod dicit Auguſt. quòd mens intelligit ſe, & hoc ſemper, quia ſemper ſibi adeſt? Videtur enim Auguſtinus ſibiipſi eſſe contrarius: quia ſupra habitum eſt, quòd in lib. 11. de Trinitate dicit, quòd ad viſum tria exiguntur, ſcilicet, viſum, & videns, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: ergo etiam ad intelligere tria exiguntur, ſcilicet, intelligens, & intellectum, & vtrumque coniungens intentio voluntatis: licet autem quando intellectus intelligit ſe, ſemper adſit intellectus intellecto, & è conuerſo, non tamen ſemper adeſt voluntas intelligendi: ergo non ſemper intelligit ſe.

3 Item, Auguſt. in lib. 11. de Trin. cap. 12. Itaque mens cum ſeipſam cognoſcit, ſola parens eſt notitiæ ſuæ, cognitum enim & cognitor ipſa eſt: erat autem ſibiipſi noſcibilis, etiam antequam ſe noſſet, ſed notitia ſui non erat in ea cum ſeipſam non nouera: igitur non ſemper nouit ſe: ergo multo fortius non ſemper intelligit ſe.

4 Item, Aut noſſe ſe eſt in propria natura cognoſcere ſe, aut ſcientiam demonſtratiuam & naturalem de ſe habere, aut intueri ſe ſecundum actum: pluribus enim modis non dicimus nos noſſe aliquid. Si primo modo, tunc cuiuſlibet anima nouit ſe in propria natura ſecundum actum: ſed noſſe rem in propria natura ſecundum actum, perfectiſſima eſt conſideratio rei: ergo quilibet omni tempore conſideraret animam perfectiſſima conſideratione, quod aperte falſum eſt. Si noſſe ſe eſt ſcientiam de ſe habere naturalem & demonſtratiuam quæ docet quid eſt res in ſe, & in paſſionibus, ſiue proprietatibus ſuis, tunc non eſt homo qui non habeat apud ſe totam ſcientiam de anima: & hoc videmus eſſe falſum, quia omnia labore acquirimus,

& ſtudio, etiam modicum de ipſa: ſi vero noſſe ſe eſt ſe intueri per intellectum, tunc quilibet ſemper intuetur ſe per intellectum: & cum ſcire plura poſſimus, intelligere vero minime, nunquam poſſemus aliquid aliud intueri per intellectum, quod iterum falſum eſt: ergo videtur, quòd intellectus non ſemper intelligat vel videat ſe.

SI HOC concedatur. Contra: Omnis potentia paſſiua ſiue receptiua in actu eſt, quando actus eſt in ipſa: & tandiu eſt in actu, quandiu forma eſt in ipſa: & hoc probatur perinductionem in ſingulis. Intellectus autem eſt potentia receptiua intelligibilis: ergo in actu eſt, actu intelligibilis exiſtente in ipſa: cum autem intellectus intelligit ſe, intelligibile eſt idem intelligenti: ergo ſicut non abeſt intellectus ſibiipſi, ita nec abeſt ſibi intelligibile: ergo ſemper eſt in actu ſecundum hoc intelligibile: & hoc eſt in actu eſſe quod intelligere: ergo ſemper intelligit ſe.

2 Item, Ariſt. in 3. de anima dicit, quòd intellectus agens ſemper in actu eſt: & cum ſit agens reſpectu alicuius intelligibilis, erit aliquod intelligibile ſemper terminans actionem ſuam: hoc autem non eſt niſi quod ſemper præſens eſt intellectui, & hoc eſt intelligibile quod eſt ipſe intellectus: ergo intellectus poſſibilis ſemper illuſtratur luce intellectus agentis: & hoc facit intelligere poſſibilem ſecundum actum: ergo intellectus ſemper intelligit ſe.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quidam Philoſophus exponendo Ariſ. de intellectu & intelligibili dicit, quòd intellectus videt ſe ſemper, ſiue intelligit ſe ſemper: & dicit quod hoc idem eſt dicere, quod intellectus intelligit ſe in omni intellligibili. Sicut enim lux videtur in omni colore, eo quod color ſit motiuum viſus ſecundum actum lucidi: ita dicit, quòd intellectus videtur in omni intelligibili, quia ipſe eſt id quod facit actu aliquid intellligibile, eo quod lux ſua abſtrahat vniuerſale de phantaſmate mouente, & ſic in intelligibili ſecundum actum facto videtur intellectus agens. Quia vero intellectus poſſibilis non eſt potentia receptiua vnius tantum, ſicut ſenſus particularis, ſed eſt receptiua omnium, & componit & diuidit recepta: ideo etiam cum accipit intelligibile in ſe, accipit ſubiectum intelligibilis cum intelligibili ſimul, licet ipſe non accipiat vt ſubiectum. Et radix huius Philoſophi conſiſtit in hoc quod dupliciter intellectus agens intelligitur, ſcilicet, vt diſtinctus in propria natura, & ſic non in omni intelligibili intelligitur: vel vt actus & perfectio intelligibilium ſecundum quod intelligibilia ſunt, & ſic intelligitur in omni intelligibili: ſicut etiam dupliciter videtur lux, ſcilicet, vt obiectum determinatum in ſe, & vt perfectio colorum, ſecundum quod dicit Ari. in libro. de ſenſu & ſenſato, quòd color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato. Eodem modo intellectus poſſibilis duobus modis intelligitur, ſcilicet, in propria natura ſecundum quod habet eſſe diſtinctum ab aliis intelligibilibus, & ſic non ſemper intelligitur ſecundum actum: vel ſecundum quod intelligibile per hoc eſt intelligibile quod eſt in ipſo poſſibili intellectu, & ſic ipſe in omnibus intelligibilibus intelligitur, & ſic intelligit ſe ſemper. Sed iſta ſolutio etſi ſatis ſit conueniens ad hoc vt ſaluetur dictum Philoſophi: tamen nullo modo ſatisfacit dicto Aug. qui vult, quòd ſub omni intelligibili alio intellectus ſemper intelligit ſe, & alia duo: & memoria ſemper meminit ſui, & aliorum duorum: & voluntas ſemper velit ſe, & alia duo. Vnde ſine præiudicio dico ſecundum prædicta, quòd meminiſſe nihil aliud eſt quam notitiam rei apud ſe retinere. Intelligere vero nihil aliud quam notitiæ ſpecie vel eſſentia notitiæ ſe intueri ſimpliciter ſine conſideratione ſui & diſcretione ſuæ naturæ, quia hoc vocat Aug. intelligere ſe: & diſcernere ſe & cogitare ſe plus ſecundum eum dicunt quam intelligere ſe. Cum igitur intelligere ſe non ponat diſcretionem ſui, ſed ſimplicem intuitum ſine diſcretione & cogitatione, dico quòd non ponit conuerſionem intellectus ad aliquid quod ſit extra ipſum ad quod ſui ponat conuenientiam vel differentiam, nec aliquam proprietatem ſuam quæ cogitetur ei ineſſe vel non ineſſe. Hic autem intuitus perficitur duobus, ſcilicet, lumine intelligibili emiſſo, & obiecto: & intueri ſe nihil aliud eſt quam in lumine illo ſibi obiici. Cum igitur lumen intellectus agentis ſemper ſplendeat ſuper poſſibile, eo quod agens ſit forma & actus poſſibilis, intellectus poſſibilis ſemper obiicitur ſibi in lumine illo: & cum hoc ſit intelligere ſe ſecundum Auguſtinum, ſemper intelligit ſe. Et idem dico de memoria & de voluntate: quia ab ipſa notitia ſemper vaporat amor, licet non diſtinctus: ſicut nec ipſa notitia vel intellectus vt diſtincta ab aliis rebus accipiuntur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd quandoque vna potentia abſtrahit aliam ab actu, & quandoque iuuat eam vt ad actum: quandoque enim actus ordinati ſunt, ita quod vna accipit ab alia ſuper idem obiectum, & tunc vna non impedit aliam, ſicut viſus hominis phantaſiam eiuſdem hominis, & intellectum de eodem ipſo: quando autem non ſunt ordinatæ ſuper idem, tunc vna fortiter exiſtens in actu, impedit aliam ne agat: ſicut cogitantes de aliquo intelligibili intellectu forti & intenſo, ea quæ coram oculis ſunt non aduertimus. Iſtæ autem tres potentiæ ordinatæ ſunt ſuper idem intelligibile vel obiectum, vt dicit Auguſt. & ideo vna non deſtruit, nec impedit aliam in agendo.

AD ALIVD dicendum, quòd ad iſtud intelligere quod tantum eſt obiici ſibi in lumine intellectus agentis, non exigitur voluntas niſi naturaliter conſequens, & non ſecundum actum: ſed ad illud quod eſt diſcernere vnum intelligibilium ab alio, vel in propria natura, & partibus & differentiis conſiderare, ad hoc exigitur actualis voluntas vtrumque coniungens.

AD ALIVD dicendum, quòd illa auctoritas loquitur de memoria inquiſitiua, quando inquirit ſe in comparatione ad aliam

& diſcernit

& discernit se: quia illa inquiritur, & ante hoc non habebatur: & hoc patet inspicienti originale: quia de inquisitione ibi loquitur, quando mens quærit se & inuenit se.

Ad aliud dicendum, quòd nosse se est notitiam apud se habere, vel per speciem vel per præsentiam, & intelligere se est sibi obiici in notitia illa & luce intellectus agentis: & diuisio quam ponit ratio illa, tenet in discretiua scientia, & non in ista quæ secundum naturam talis est, vt diximus. Ea autem quæ obiciuntur in contrarium concedimus hoc modo, quòd secundum actum est intellectus ad seipsum, non quòd semper conuertatur super se discernendo, sed quòd semper obiiciatur sibi in lumine prædicto.

Quomodo tota illa tria memoria capiat?

TOtamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem I
simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo: quicquid autem scio memini. Totam ergo intelligentiam, totamque voluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia?

SImiliter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim K
quicquam intelligibilium est, quod non intelligam nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat voluntas?

VOluntas etiam mea totam intelligentiam totamque meam me- L
moriam capit, dum vtor toto eo quod intelligo & memini. Cum itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Proprie vero mens dicitur (vt ait Augustinus) non ipsa anima sed quod in ea est excellentius: qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solum est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait August. in 14. lib. de Trin. aliquin non se caperet. Lib. 15. de Trinit. c. 8. Cap. 11.

ARTICVLVS XXX.

Ostendit æqualitatem istarum potentiarum, memoriæ, voluntatis, & intellectus?

TOtamque meam memoriam, &c.] Hic incipit secundum istius partis in quo probat æqualitatem istarum potentiarum secundum sui totalitatem: & primum de memoria, & ratiocinatur sic: Quicquid est in memoria memini: tota memoria est in memoria: ergo totam memini.

2 Item, Quuidquid intelligo scio, & quicquid scio memini, quia notitiam eius apud me teneo, & hoc est meminisse: ergo quicquid intelligo memini, & quicquid volo memini: ergo hæc tria tota sunt in memoria,

Consequenter hæc tria tota probat esse in intellectu ibi [Similiter cum hæc tria intelligo] Et ratio sua est talis: supponatur quod quicquid ignoro, nec memini, nec volo: quia illius notitiam apud me non habeo: ergo non memini: & non est vo-

luntas eius cuius notitia non eſt apud me: ergo eius quod ignoratur, non eſt voluntas. Hoc habito proceditur ſic: Quicquid intelligibilium memini & volo, hoc obiicitur mihi in notitia mea: & obiici mihi in notitia mea nihil aliud eſt quam intelligere: ergo quicquid intelligibilium memini & volo, hæc omnia intelligo: ſed omnia memini & volo intelligibilia quæ ſunt in notitia mea: ergo omnia intelligo: ergo memoria ſecundum omnia memorabilia, & voluntas ſecundum omnia volita eſt in intellectu meo.

CONSEQVENTER probat, quòd voluntas claudit totam memoriam & intelligentiam ſic: Quocumque vtor toto, totum clauditur in voluntate per diffinitionem eius quod eſt vti ſupra poſitam quæ eſt, Vti eſt aliquid in facultatem voluntatis aſſumere: ſed omnibus intelligibilibus & memorabilibus vtor: ergo omnia intelligibilia & memorabilia volo: ergo tota memorabilia & intelligibilia clauduntur in voluntate.

EX HOC vlterius in eodem ca. concluditur, quod hæc tria ſunt æqualia & vnum ſecundum vitam, & mentem, & eſſentiam: & diſtinguendo tangit, qualiter mens accipitur: & vltra oſtenditur, qualiter memoria hic accipiatur ſecundum quod eſt pars imaginis. Et hæc eſt ſententia iſtius literæ.

ARTICVLVS XXXI.

Vtrum iſta tria: memoria, intelligentia, voluntas, poſſunt dici tota?

SEd incidit dubium ex hoc quod ipſe dicit iſta tota & æqualia: cum enim iſta ſimplicia ſint, ita quòd non habeant partem & partem, videntur non habere totalitatem: ergo male dicit tota.

2 Præterea, Detur quòd iſta ſint partes mentis: ſuppoſitio autem eſt quod totum parte ſua maius eſt: ergo videtur, quòd ſola memoria non ſit tanta, quanta intelligentia & voluntas ſinul, quòd iam probauit in litera.

3 Eadem obiecto eſt de æqualitate: quia æqualitas eſt idem in quantitate, vt dicit Philoſophus: & iſta non habent quantitatem.

SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd eſt totum poteſtatiuum, & totum in quantitate. Totũ poteſtatiuum habet partes poteſtatiuas, & tale totum eſt anima ad partes ſuas, quæ ſunt potentiæ: & tale totum eſt etiam vna potentia reſpectu eorum in quæ poteſt vt in obiecta: & ideo dicimus, tota virtus Herculis poteſt in 60. aut diuidi in 30. & tertia eſt in 20. & ſic de aliis: & ſic iſtæ potentiæ dicuntur totum poteſtatiuum reſpectu ſuorum obiectorum, & partes reſpectu animæ.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ſuppoſitio eſt intellecta de quantitate dimenſionis, & ideo in geometria eſt poſita: in poteſtatiuis autem ſæpe vna pars maior eſt quam multæ: ſed non maior quam totum: in poteſtatiuis enim ſemper quod poteſt inferior, poteſt & ſuperior & plus: & ideo non conuertitur: & ideo tantum poteſt vna iſtarũ, ſcilicet, imaginem conſtituentium, quantum aliæ duæ reſpectu obiectorum, eo quod in illis ſunt æquales, & vna vni, & vna duabus, & vna omnibus tribus: ſed verum eſt quod vna non poteſt tot modis in obiecta illa, ſicut duæ vel tres: quia duæ poſſunt duobus modis, & tres poſſunt tribus modis in ea.

AD 1D quod obiicitur de æqualitate, patet ſolutio: quia habent quantitatem virtutis, licet non habeant quantitatem dimenſionis.

ARTICVLVS XXXII.

Vtrum verum eſt quod dicit Magiſter, Quicquid memini & intelligo, hoc volo & vtrum mala quæ intelligimus, volumus?

SEd adhuc vlterius quæritur de hoc quod dicit [Quicquid memini & intelligo, hoc hoc etiam volo, &c.] Hoc enim expreſſe accipitur in hoc quod dicit, quòd voluntas mea totam intelligentiam meam & memoriam capit. Hoc enim videtur falſum: quia mala intelligimus & meminimus: quæ tamen non volumus.

2 Si forte velit quis dicere, vt quidam dicunt, quòd hoc intelligitur, ſicut hic determinare videtur Auguſt. dum ſcilicet vtor toto eo quod intelligo & memini: hoc nihil eſt: quia ſic nihil probat: quia ſecundum hoc voluntas non erit æqualis aliis niſi ſecundum quid, ſcilicet, in vtilibus quæ dilectione vſus diliguntur.

3 Propterea quidam aliter dixerunt, quòd intelligitur de his quæ ſemper ſunt in intellectu per ſe, ſicut quæ habent proprias ſpecies in quibus cognoſcuntur: malum autem non habet ſpeciem, ſed potius priuationem ſpeciei, modi, & ordinis: & ideo non tenet obiectio de malis. Contra hoc eſt quod dicit Auguſt. in 9. de Trinit. cap. 10. vbi loquitur de iſta eadem obiectione facta, & dicit ſic: Veruntamen cum & illa quæ odimus recte diſplicent, recteque improbantur, approbatur eorum improbatio, & placet, & hoc verbum eſt: ergo videtur quòd hæc æqualitas etiam tenet in notitia vitiorum.

4 Item, Auguſt. ibidem. Neque notitia vitiorum nobis diſplicet, ſed ipſa vitia. Nam placet mihi quod noui & diffinio quid ſit intemperantia, & hoc eſt verbum eius. Ex hoc habetur idem.

5 Propter hoc ſunt alij qui dicunt quòd iſta æqualitas non accipitur penes rationes eorum quorum meminimus & quæ intelligimus & volumus: quia multa ſecundum rationẽ mali intelligimus, ſed tamen non volumus: ſed accipitur penes actus iſtarum potentiarum ſuper obiecta: volumus enim meminiſſe malorum & intelligere mala: & hoc videtur accipi ab Auguſt. in auctoritatibus inductis. Sed contra hoc eſt quod Auguſt. in eodem lib. cap. 11. aliquantulum poſtea dicit ſic: Melior eſt imaginatio corporis in animo quam illa ſpecies corporis, inquantum

hæc

hæc in meliori natura est, id est, in substantia vitali sicuti animus est. Et ex hoc accipitur, quòd in notitia inferiorum non est æqualitas: quia melior est notitia quam res nota: & ita cum æqualitas exigatur ad imaginationem, non erit imago in notitia talium.

6 Item, Augustinus ibidem cap. 11. Cum Deum nouimus quamuis meliores efficiamur quam eramus antequam nossemus, maximeque cum eadem notitia etiam placita digneque amata etiam verbum est, fitque aliqua Dei similitudo illa notitia: tamen inferior est, quia in inferiori natura est. Creatura quippe animus, Creator autem Deus. Ex hoc accipitur, quòd nec æqualitas ista est in memoria & intellectu & voluntate Dei: quod tamen videtur esse contra supra determinata.

7 Item, Augustinus ibidem. ca. 11. Cum se mens ipsa nouit atque approbat, sic est eadem notitia verbum eius, vt ei sit par omnino & æquale, atque identidem: quia neque inferioris essentiæ notitia est, sicut corporis: neque superioris, sicut Dei. Et cum habeat notitia similitudinem ad eam rem quam nouit, hoc est, cuius notitia est, hæc habet perfectam & æqualem, qua mens ipsa qua nouit est nota. Ideoque & imago & verbum est, quia de illa exprimitur, cũ cognoscendo eidem coæquatur, & est gignenti æquale quod genitum est. Ex hoc expresse habetur, quod ista æqualitas non attenditur nisi in notitia & memoria & voluntate, qua nouit se, & intelligit se, & vult se, & quod imago etiam non est nisi ista consideratione.

8 Item, Augustinus in eodem ca. 10. Verbum quod insinuare intendimus, est cum amore notitia: cum ergo nulla notitia necessario secum habeat amorem nisi cum se mens nouit, hæc æqualitas tantum attenditur, quando mens nouit seipsam.

9 Præterea, Non omnis amor sufficit ad rationem imaginis, sed oportet æqualem esse notitiæ: hoc autem non est nisi in notitia mentis à seipsa: ergo non debet accipi respectu cognoscibilium aliorum.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd imaginem duo perficiunt, scilicet, actus imitandi exemplar, & æqualitas: & quoad actum imitandi magis est imago in notitia veri & boni quod Deus est, quam in notitia veri & boni quod mens est: quia in illius notitia actu intellectus coniungitur, in isto autem non habet Deum nisi sicut in speculo. Si vero attendatur æqualitas imaginis quæ hic principaliter probatur, tunc secundum Augustinum oportet dicere, quòd adhuc duobus modis potest attendi: aut enim æqualitas accipitur penes actus egredientes à potentiis super obiecta tantum, aut penes obiectum & potentiam. Si primo modo, tunc est æqualitas in cognitione Dei & sui: quia quantum de Deo vel de se cognoscit ista cognitione, tantum amat: & quantum amat, tantum cognoscit illa cognitione in ratione naturali de qua loquimur. Si autẽ attendatur æqualitas penes obiecta & potentias, tunc non erit nisi in cognoscibili quod est mens ipsa, vt dicit Augustinus.

AD ID quod primo obiicitur, bene videtur mihi, quòd solutio illa non potest stare: quia non concordat verbis Augustini. Et quod dicit Magister, Dum vtor toto eo, &c. dicendum, quod accipit vsum secundum diffinitionem Victorini pro actu potentiæ cuiuscumque, secundum quod dicimus, quòd vti est agere alicuius potentiæ: & est sensus: Dum vtor, &c. id est, dum actu voluntatis conuertor super omnia memorabilia & intelligibilia.

AD ID autem quod obiicitur de alia solutione, dicimus quòd illa solutio non est secundum mentem, Augustini, sicut probatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Augustinus non vult, quòd in talibus cognoscibilibus sit ratio imaginis: sed potius quod in omni cognitione est aliquo modo notitia amata, licet non sufficiat illa notitia, & ille amor ad rationem imaginis, eo quod deficiat æqualitas.

AD ALIA omnia patet solutio per distinctionem positam in principio solutionis.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia, quæritur.

HIc attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria, scilicet, memoriam, intelligentiam, voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam: quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa vero tria naturales proprietates seu vires ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas, siue amor. M

Quod etiam ad ſe inuicem dicuntur relatiue.

N Cap.2.&3. ET hæc tria etiam ad ſeipſa referuntur: vt ait Auguſt.in 9.lib.de Trin. Mens enim amare ſeipſam, vel meminiſſe non poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Nam quomodo amat, vel meminit, quod neſcit? Miro itaque modo tria iſta inſeparabilia ſunt à ſeipſis: & tamen eorum ſingulum & ſimul omnia vna eſſentia eſt, cum & relatiue dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod ſupra quærebatur, ſcilicet, quomodo hæc tria dicantur vnum.

O SEd iam videndum eſt quomodo hæc tria dicantur vna ſubſtantia. Ideo quia ſcilicet in ipſa anima vel mente ſubſtantialiter exiſtunt, non ſicut accidentia in ſubiectis, quæ poſſunt adeſſe vel abeſſe. Vnde Cap.4. Auguſtinus in 9.lib. de Trin.ait: Admonemur ſi vtcumque videre poſſumus, hæc in anima exiſtere ſubſtantialiter: non tanquam in ſubiecto, vt color in corpore: quia etſi relatiue dicuntur ad inuicem, ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria dicantur Cap. 20. eſſe vnum, vel vna ſubſtantia. Quæ tria vt Auguſtinus ait in 15. lib. de Trin. in mente naturaliter diuinitus inſtituta quiſquis viuaciter perſpicit, & quam magnum ſit in ea: vnde poteſt etiam ſempiterna immutabiliſque natura recoli, conſpici, concupiſci: reminiſcitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius ſummæ Trinitatis imaginem.

Quid in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo.

E VEruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam, ita ei comparet, vt omnino exiſtimet ſimilem: ſed potius in qualicumque iſta ſimilitudine magnam quoque diſſimilitudinem cernat.

Prima diſſimilitudo.

Q QVod breuiter oſtendi poteſt. Homo vnus per iſta tria meminit, intelligit, diligit, qui nec memoria eſt, nec intelligentia, nec dilectio, ſed hæc habet. Vnus ergo homo eſt, qui habet hæc tria: non tamẽ ipſe eſt hæc tria. In illius vero ſumma ſimplicitate naturæ quæ Deus eſt, quamuis vnus ſit Deus, tamen tres perſonæ ſunt, Pater, & Filius, & Spiritus S. & hæ tres perſonæ ſunt vnus Deus. Aliud eſt itaque Trinitas res ipſa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo ſunt hæc tria, imago dicitur, ſcilicet, homo: ſicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ eſt in ea: ſed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ eſt in ea.

Altera diſſimilitudo.

RVrſus iſta imago quæ eſt homo habens illa tria, vna perſona eſt: illa vero Trinitas non vna perſona eſt, ſed tres perſonæ, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris & Filij. Itaque in iſta imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt. In illa vero ſumma Trinitate cuius hæc imago eſt, non vnius Dei ſunt illa tria, ſed vnus Deus: & tres ſunt illæ perſonæ, non vna perſona. Illa enim tria non homo ſunt, ſed hominis ſunt, vel in homine ſunt. Sed nunquid poſſumus dicere Trinitatem ſic eſſe in Deo, vt aliquid Dei ſit, nec ipſa ſit Deus? Abſit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente noſtra imaginem Trinitatis, ſed exiguam, & qualemcunque eſſe: quia ſummæ Trinitatis ita gerit ſimilitudinem, vt ex maxima parte ſit diſſimilis. Sciendum vero eſt, quòd hæc Trinitas mentis (vt ait Auguſtinus in 14. lib. de Trin.) non propterea tantum imago Dei eſt, quia ſui meminerit mens, & intelligit, ac diligit ſe: ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare illum à quo facta eſt. Cap. 14.

DIVISIO TEXTVS.

HIc attendendum diligenter, &c.] In hac parte determinat Magiſter dubitabilia exorta ex determinatione præcedenti. Et habet duas partes principales, in quarum prima format obiectionem contra determinata, & in ſecunda adhibet ſolutionem *ibi* [Sed iam videndum eſt quomodo hæc tria, &c.] formatur autem obiectio duobus modis, ſcilicet, ex dicto Auguſt. qui dixit, quod ſint eſſentia animæ: cum tamen ſint proprietates: & hoc in priori ca. & ex dicto Auguſt. quo dicit, quod miro modo ſunt inſeparabilia, cum referantur ad ſe inuicem *ibi* [Et hæc tria etiam ad ſeipſa referuntur, &c.] Per hanc diuiſionem patet ſententia literæ.

ARTICVLVS XXXIII.

An anima ſecundum ſubſtantiam ſit compoſita?

HIc incidit quæſtio, Vtrum anima ſit ſuæ potentiæ? Et quia hæc quæſtio conuenienter ſecundum intellectum determinari non poteſt, niſi prius ſciatur, an ipſa anima in ſua ſubſtantia ſit compoſita: ideo prius oportet quærere, An ipſa anima ſit compoſita? Et habito hoc quod eſt compoſita, conſequenter det ærminandum eſt, qualiter ſuæ potentiæ ſe habent ad eam.

VIDETVR circa primum, quòd anima ſit ſimplex. Omne compoſitum in eſſe eſt hoc aliquid in natura: anima non eſt hoc aliquid in natura: ergo ipſa non eſt compoſita. Probatio primæ & ſecundæ ſcribitur in ſecundo de anima, vbi Philoſophus dicit ſic: Dicamus igitur eſſe quoddam genus eorum quæ ſunt ſubſtantia: huius autem aliud quidem ſicut materia, quæ ſecundum ſe non eſt hoc aliquid: alterum autem formam & ſpeciem, ſecundum quam dicitur iam hoc aliquid: & tertium quod eſt ex his, quod eſt hoc aliquid. Et infra concludit ſecundam, dicens quòd anima eſt actus primus corporis phyſici, potentia vitam habentis: ergo cum ſpecies & actus non ſit hoc aliquid, anima non eſt ſubſtantia compoſita.

2 Item, Omnis ſubſtantia compoſita ſecundum partes eſſentiales, eſt perfecta in ſeipſa: nulla ſubſtantia perfecta in ſeipſa, eſt ſpecies & forma alterius: ergo nulla ſubſtantia compoſita poteſt eſſe ſpecies & forma alterius. Probatur autem prima ex eo quòd compoſitio per eſſentiam non eſt niſi vt perficiatur res in eſſe proprio in ſeipſa. Secunda autem probatur ex eo quòd habens eſſe in ſeipſo non quærit aliud in quo ſit. Inde obiicitur vlterius à deſtructione conſequentis: Anima eſt ſpecies & forma alterius, quia corporis phyſici potentia vitam habentis: ergo anima non eſt compoſita in ſeipſa.

3 Item, Omne compoſitum eſſentialiter, primas partes habet ſubſtantiæ: ſed primæ partes ſubſtantiæ ſunt materia & forma: ergo omne compoſitum in eſſe ſuo, compoſitum eſt ex materia & forma: ſed anima non eſt compoſita ex materia & forma: ergo non eſt compoſita. Prima probatur ex auctoritate ſuperius inducta, in qua dicit Philoſophus, quòd ſubſtantia eſt quoddam genus, cuius hoc quidem potentia eſt, hoc autem eſt ſpecies & actus: ergo quæcumque in genere ſubſtantiæ compoſita ſunt, compoſita ſunt ex potentia & actu. Secunda probatur in primo de anima vbi dicit Philoſophus, quòd intellectus non habet antiquius ſe aliquid, ex quo ſit, ſicut ex materia.

4 Item, Auguſt. in lib. de ſpiritu & anima: Anima ſimplex ſubſtantia eſt, & eſt quic-

quid

quid habet.

5 Item, Damaſc. Anima non habet alium præter ſe intellectum : quicquid autem eſt id quod habet , ſimplex eſt : ergo anima eſt ſimplex. Et quia alibi de hoc plura poſuimus, iſta hîc ſufficiant.

2.par.ſum. theo.q.70.

Sed contra.

SED CONTRA : Secundum Philoſophum dupliciter eſt aliquid corruptibile,ſcilicet , quia eſt ex contrariis : vel quia delatum eſt per eſſe ſuper compoſitum ex contrariis , ſiue coniunctum illi eſſentialiter, & illud corrumpitur per accidens : anima autem ſic delata eſt ſuper compoſitum ex contrariis : ergo eſt corruptibilis : ergo compoſita : nihil enim ſimplicium corrumpitur.

2 Item , Omne quod mouet aliud , eſt ens in ſe perfectum : anima autem mouet corpus : ergo anima eſt ens in ſe perfectum. Probatio primæ eſt , quòd omne quod mouet , agit : nihil autem agit niſi quod actu eſt perfectum. Secunda autem patet per hoc quòd anima rationalis comparatur ad corpus, ſicut nauta ad nauem.

3 Item , Forma ſimplex non habet eſſe niſi in materia in qua eſt , vel in ratione : ſi igitur anima forma ſimplex ſit , non habebit eſſe niſi in materia in qua eſt , vel in ratione. Contra : Deſtruatur corpus : ergo tunc non erit anima niſi in ratione : & hoc eſt error.

4 Item, Omne quod eſt hoc & hoc, compoſitum eſt in eſſentia : anima eſt hoc & hoc: ergo eſt compoſita in eſſentia. Prima per ſe patet. Secunda ſcribitur in tertio de anima ex conſequenti: quia in anima eſt intellectus quo eſt omnia fieri , & intellectus quo eſt omnia facere : & hoc eſt agere , & pati : & cum omne agere ſit ab actu, & pati à potentia : erit ipſa compoſita ex actu & potentia, vt videtur.

5 Præterea, Compoſitio prima eſt ex actu & potentia , compoſitio autem ſecunda eſt ex ſubiecto & accidente : ergo vbi eſt compoſitio ſecunda , de neceſſitate præponitur prima : ſed in anima eſt compoſitio ſecunda, quia ſcientias & virtutes ponunt omnes eſſe in anima : ergo in ipſa eſt compoſitio prima, quæ eſt in eſſentia. Si forte dicatur, quòd iſtæ duæ compoſitiones non ſunt ordinatæ vt cauſa & cauſatum. Contra : Subſtare , & perfici, & ſuſcipere actus , materiæ ſunt & proprietates ſubſtantiales : ergo in quocunque inueniũtur, in illo eſt materia, vel aliud quod eſt vt materia : ſed in omni compoſito compoſitione ſecunda inueniuntur : ergo inueniuntur gratia compoſitionis primæ : & ſic prima compoſitio eſt cauſa ſecundæ. Hoc idem accipitur à diffinitione formæ accidentalis, de qua dicitur, quòd eſt compoſitioni contingens. Item, quòd contingit eidem ineſſe , & non ineſſe , præter hoc quòd ſit pars eſſe eius.

6 Item, Boët. in 1.de Trin. Forma ſimplex nulli ſubiectum eſſe patet. Et alia multa de hoc adduci poſſunt, quæ alibi à nobis tradita inueniuntur.

Solutio.

SOLVTIO. Conſentio in hanc partem, quòd anima eſſentialiter ſit compoſita , ſed non ex materia & forma : & hoc ideo, quia Philoſophus in nono primæ Philoſophiæ dicit , quòd materia cognoſcitur per potentiam ad motum , & mutationem : ad motum, ſicut in cælo : ad mutationem , ſicut in generabilibus & corruptibilibus, ſecundum quòd etiam diffinitur materia in 1. de genera. & corru. quòd ile quidem eſt per ſe , & primo ſubiectum generationis & corruptionis , per cõſequens autem & aliorum. In anima autem huiuſmodi potentia non inuenitur : & ideo Boët. in fine lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti dicit ſpiritualia non habere materiam. Sed Doctores dicunt , quòd eſt compoſita ex quod eſt , & quo eſt : & tunc quod eſt differt à materia , ſicut ſuppoſitum differt à potentia ad formam cui ſupponitur. Id enim quod eſt , eſt hoc aliquid quod prædicabile eſt de eo quod eſt : quo eſt autem non inuenitur poſitum ab Auctore : ſed Boët. ponit eſſe : & hoc eſt eſſentia ſecundum actum quem habet in ipſo quod eſt, id eſt, in hoc aliquid , vel in iſto ſuppoſito : vnde in talibus indiuiduatio ipſius eſſe eſt à proprietatibus quæ conſequuntur ipſum quod eſt , ſecundum quòd eſt hoc aliquid demonſtratiuum ad intellectum ad hic & nunc. Ex his dico animam eſſe compoſitam , & Angelum ſimiliter. Vnde quo eſt differt à forma : quia forma ſeparabilis eſt , & eſt forma partis quæ eſt materia : ſed quo eſt ſiue eſſe non ſeparatur ab eo quod eſt , & eſt forma totius , quæ totum eſſe dicit ipſius quod eſt per modum eſſe formalis , & ſicut eſſe ſpeciei in hoc indiuiduo , ſecundum quòd Boët. dicit, quòd ſpecies eſt totum eſſe indiuiduorum : quia quicquid eſt poſt ipſam ſpeciem , eſt de indiuiduantibus : & hoc modo dico animam eſſe ſubſtantiam compoſitam.

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd hæc propoſitio, Quicquid eſt cõpoſitum &c. intelligitur de his quæ tantum ſunt ſubſtantiæ compoſitæ , & non etiam formæ : ſed anima rationalis eſt ſubſtantia & forma propter duplicem comparationem ſui ad corpus , ad quod comparatur vt actus & forma , & ſicut motor : & ideo etiam Philoſophus non diffinit eã ibi niſi ſicut eſt forma ſiue ſpecies, non ſicut eſt motor : & ideo dicit eam eſſe actum: non autem tantum eſt actus , ſicut ipſemet infra probat , ſed etiam motor , ſicut nauta nauis, qui eſt in ſeipſo quoddam ens & ſeparabilis à naui.

AD ALIVD dicendum , quòd nulla ſubſtantia omnino perfecta in ſeipſa eſt ſpecies : ſed anima ſecundum vnam ſui conſiderationem eſt ſpecies , qua ſcilicet eſſe confert huiuſmodi corpori potentia vitam habenti : ſed alio modo eſt ſubſtantia , ſcilicet vt eſt motor : & ideo ſeparabilis eſt ab ipſo: & hoc patet ex hoc quod quicquid ita eſt perfectio alicuius quod nec ſecundum ſe nec ſecundum partes eſt actus commixtus ei , illud eſt ſeparabile ab ipſo : ſed anima rationalis non eſt alicuius corporis actus , vt dicit Philoſophus : ergo ipſa eſt ſeparabilis ab ipſo.

AD ALIVD dicendum , quòd primæ partes ſubſtantiæ diuerſificantur ſecundum

diuerſitatem

diuerſitatem ſubſtantiarum : corruptibiles enim ſubſtãtiæ cum incorruptibilibus(vt dicit Philoſophus) non habent eiuſdem rationis potentiã. Similiter non ſunt eiuſdẽ generis ſpirituales & corporales. Et ideo nõ oportet quòd principia ſint eiuſdem generis: ſed in incorruptibilibus accipitur forma ab intellectu ſpeciei ſecundum eſſe, & id quod eſt ſubſtans illi in quo ipſa forma ſubſtantificatur, accipitur per intellectum eius quod eſt ſuppoſiti: ſicut dicit Philoſophus in 2. de cælo & mundo: Cum dico, cælum, dico formam : cum dico, hoc cælum, dico materiam. Sed in ſpiritualibus adhuc minus eſt de ratione materiæ: & ideo accipitur per demonſtrationem, cum dicitur, hæc anima, vel hic Angelus : ſed hoc eſt id quod eſt res. Et ſi dicatur, quod dicit Philoſophus quod idem in numero eſt idem in materia: dicendum, quod accipitur materia pro proprietate materiæ quæ eſt diuidere & indiuiduare formam ſecundum eſſe quod habet in hoc ſubiecto.

Ad aliud dicendum, quòd anima ſimplex eſt quadam ſimplicitate, ſcilicet, quod adeſt cuilibet potentiæ ſuæ per eſſentiam & ſubſtantiam, quod non poſſet eſſe ſi diuiſiuè diſtarent illę potentiæ inter ſe.

Ad aliud dicendum, quòd Damaſc. accipit præter vel extra contra quoſdam qui dicebant intellectum non eſſe partem animæ, ſed illuſtrationem intelligentiæ ſupra ipſam: & non intendit quòd intellectus proprie loquendo ſit pars eius.

Alias rationes in oppoſitũ adductas concedimus, præter hoc ſolum quod non dicimus quod ſit ex materia & forma. Intellectus enim quo eſt omnia fieri non eſt materia, vel ex materia : licet aliquam habeat potentiam materialem, & hæc vocatur à quibuſdam Philoſophis materia.

ARTICVLVS XXXIV.

An anima ſit ſuæ potentiæ?

Deinde quæritur, Vtrum anima ſit ſuæ potentiæ? Videtur autem quod non. Nihil eſt id quod habet niſi Deus: anima non eſt Deus: ergo non eſt id quod habet : ſed habet potentias : ergo ipſa non eſt potentiæ ſuæ.

2 Item, In omni eo quod eſt citra primum, differunt poſſe & eſſe pluſquam quod eſt & eſſe. Probatio. Poſſe eſt in genere qualitatis, & eſſe in ſubſtantia : quod eſt autem & eſſe vtrumque eſt in ſubſtantia: ſi igitur in anima differunt quod eſt & quo eſt ſiue eſſe, multo fortius differunt in ea eſſe & poſſe.

3 Item, Si per eſſentiam idem eſt intellectus animæ & voluntas animæ : & quæcumque vni & eidem ſunt eadem, ipſa ſunt eadem : tunc intellectus erit voluntas.

Sed contra hoc eſt quod Auguſt. hoc dicit, quòd ſunt vna vita, vna mens, & vna eſſentia.

2 Item, Auguſt in lib. de ſpiritu & anima. Deus eſt omnia ſua : & anima eſt quædam ſua : habet naturalia, vt intellectum, memoriam, & huiuſmodi, & eſt omnia illa: habet & accidentalia, & non eſt illa. Et multa alia ſunt in lib. illo de hoc.

3 Item, Bern. ſuper Cantica ſerm. 11. In anima tria intueor: memoriam, intelligentiam, & voluntatem : & hæc tria ipſam eſſe animam.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quod in veritate vires animæ proprietates ſunt, ſicut dicit Magiſter, & vno modo ſubſtantiales ſunt; alio modo conſequentes eſſe. Si enim anima conſideretur in ſuo eſſe ſecundum quod eſt quædam ſpiritualis ſubſtantia, ſic conſequentes ſunt eſſe, & principiantur ab ipſo eſſe, & quod eſt, ſicut ab ipſo eſſe intellectus agens, & ab ipſo quod eſt intellectus poſſibilis, & huiuſmodi. Si autem anima conſideretur, vt ſubſtantia agens in exteriora & in corpus, ſic anima accipitur, vt totum poteſtatiuum, cuius poteſtas completur in ſuis potentiis: & tunc poteſtas ſua completa compoſita eſt ex particularibus poteſtatibus potẽtiarum, & ſic ſunt ſubſtantiales ei ſine quibus non completur in perfectione ſui poſſe.

Dicendvm ergo ad primum, quòd anima non eſſentialiter eſt quicquid habet: ſed cum dicitur, anima eſt potentia ſua, eſt prædicatio totius poteſtatiui de parte ſubſtantiali poteſtatis ſuæ, cui ſecundum rationem completam adeſt vel incompletam : ſecundum incompletum enim eſt poſſe in inferioribus, ſecundum completum autem in ſuperioribus : quia ſuperior pars totius poteſtatiui ſemper ponit poſſe partis inferioris: & quia iſtæ ſunt de ſuperioribus, ſcilicet, potentiæ imaginis, ideo magis conuenit prædicatio de illis : ſed tamen adhuc aliquantulum eſt impropria.

Ad aliud dicendum, quòd illa tria ſunt anima ſecundum prædicationem totius de partibus poteſtatiuis ſimul acceptis, ſed non per eſſentiam. Et vt hoc melius intelligatur, dicendum quòd aliud eſt eſſentiale, & aliud ſubſtantiale, & accidentale accidens. Eſſentiale eſt quod eſt pars eſſentiæ, in qua res ſimpliciter eſt in prima cõpoſitione: ſicut ſunt corpus & anima eſſentialia homini, & quod eſt & quo eſt animæ. Subſtantiale autem eſt quod confert eſſe ex quadam compotione compoſito, & impoſſibile eſt deeſſe rei, vt ratio, & intellectus; & talia quæ ſunt partes complentes poſſe animæ ſecundum quod eſt motor corporis, & quæ complent eſſe corporis, ſecundum quod motum ab anima. Vnde dicit Philoſophus, quòd ſicut anima eſt perfectio totius, ita partes animæ ſunt partium perfectiones, & ideo ſunt ſubſtantiales, id eſt, complentes ſubſtantiam animæ ſecundum quod ipſa eſt ſubſtantia corporis quod mouet, non in ſe tantum, ſed etiam in partibus : vel ſecundum ſe, vt ratio eſt de ſubſtantia poſſe ſui ſecundum ſe, ſenſus autem ſecundum partem poteſtatis quam influit corpori in quo eſt. Accidentale autem eſt quod aduenit poſt completum eſſe, & non confert eſſe compoſito, cum ſit poſſibile compoſitum eſſe ſine illo. Licet autem ſupra in obiectione dictum ſit, quòd naturalis poten-

tia eſt in genere qualitatis: dicendum tamen, quòd naturaliter potentia duobus modis conſideratur, ſcilicet, prout ipſa eſt ad actum & conſequens eſſe compoſiti, ſiue principium agendi in quo eſt: & ſic eſt in genere qualitatis. Poteſt etiam conſiderari prout refertur ad conſtituendum poſſe ſubſtantiæ quæ forma & motor eſt in eo quod non tantum eſt perfectio totius, ſed etiam partium ſecundum partes ſuas: & ſic ipſa eſt ante eſſe & ſubſtantialia: ſicut eſt ex parte alia videre in corpore, in quo ſunt commixtio, complexio, compoſitio, diſtinctio, organizatio: quæ licet ſint proprietates corporis, tamen ſecundũ quod faciunt materiam animæ qua moueri & perfici poſſunt, ſunt ante eſſe: ſecundum autem quod ſunt ad operationes ſequentes in quibus potentiæ animæ operantur, ſunt poſt eſſe. Et ita patet, quòd licet ſecundum modum prædicandi ſint in qualitate huiuſmodi potentiæ animæ: tamen inquantum omnes complent hoc totum quod eſt anima perfecta in poſſe ad perficiendum corpus & mouendum in toto & in partibus, ſic ſunt de ipſa ſubſtantia. Et hoc trahitur ex ſecundo de anima vbi dicit Philoſophus ſic: Conſiderare autẽ in partibus oportet quod dictum eſt, ſcilicet, quod anima eſt perfectio phyſici corporis potentia vitam habentis, ſi enim eſſet oculus animal, anima eſſet vtique ipſius viſus, hoc eſt, ſubſtantia oculi ſecundum rationem, oculus autem eſt materia: quo deficiente non eſt quidem oculus niſi æquiuoce, ſicut lapideus, vel depictus. Oportet igitur accipere quæ eſt in parte, in toto viuente corpore ſimilitudinem, ita quod ſicut ſe habet pars ad partem, ſic & totus ſenſus ad totum corpus quod eſt ſenſitiuum ſecundum quod huiuſmodi.

Hic notandum quod mens dicitur quatuor modis, ſcil. memoria quandoque: ſicut Aug. dicit, quòd mens meminit ſui: quandoque dicitur intellectus rem examinans, & ita accipitur à Ioan. Dam. & ſic dicitur à metior metiris, quia metiendo rationes rei, examinat rem: & quandoque dicitur ſuperior pars rationalis animæ, in qua ſunt tres vires animæ imaginis: quandoque dicitur tota rationalis anima, vel intellectualis natura, ſicut beatus Dionyſius ſæpe vocat Angelos diuinas mentes.

DIVISIO TEXTVS.

VEruntamen caueat ne hanc, &c.] Hic incipit tertia pars iſtius partis quæ eſt de imagine prima: & hic aſſignat Magiſter differentiam inter imaginem, & exemplar: & ponit ſuper hoc tria parua capitula, in quorum primo dicit, quòd in pluribus diſſimilitudo eſt imaginis creatæ ad increatam quam conuenientia. In ſecunda tangit quandam ſimilitudinem, ſcilicet, quod homo habet hæc tria, & non eſt hæc tria: habet autem in parte ſui, & ideo illa pars dicitur imago, & homo totus gratia illius partis, ſicut tabula dicitur imago gratia picturæ: & hæc incipit *ibi* [Quod breuiter oſtendi poteſt] In tertia aliam diſſimilitudinem oſtendit: quia illa tria in imagine in vna perſona ſunt: ſed in exemplari ſunt tres perſonæ vnus Deus, & non vnius Dei: & hæc incipit *ibi* [Rurſus, &c.

ARTICVLVS XXXVII.

Quare non conceditur quod tres perſonæ ſint vnius Dei, ſicut conceditur quod ſunt vnius ſubſtantiæ vel eſſentiæ?

DVbium incidit, Quare non conceditur hic quòd tres perſonæ ſint vnius Dei, ſicut conceditur quòd ſint vnius eſſentiæ vel ſubſtantiæ?

SOLVTIO. Dicendum, quòd obliqui notant diuerſitatem vel in modo terminorum, vel in re. Sed cum dicitur Deus, hoc nomen, Deus, quaſi contracte ſignificat, & ſic habet modum ſuppoſiti, propter quod etiã recipit notionales actus, & præpoſitiones: vt cum dicitur, Deus Deum genuit, & Deus de Deo: & ideo non recipit ſignificationem diuerſitatis reſpectu perſonarum. Sed eſſentia, ſapientia, & huiuſmodi, ſignificant diuinam eſſentiam vt formam, vel habitum: & ideo poſſunt ſignificare per modum illum, vt in diuerſitate aliqua. *Solutio.*

Alia aſſignatio trinitatis in anima, ſcilicet, mens, notitia, amor.

POteſt etiam alio modo aliiſque nominibus diſtingui trinitas in anima, quæ eſt imago illius ſummæ & ineffabilis Trinitatis. Vt enim ait Auguſt. in 9. lib. de Trin. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam ſunt. Mens enim nouit ſe, & amat ſe: nec amare ſe poteſt, niſi etiam nouerit ſe. Duo quædam ſunt mens, & notitia eius. Item duo quædam ſunt mens, & amor eius. Cum ergo ſe nouit mens, & amat ſe, manet trinitas, ſcilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, ſed pro eo quod in anima excellentius eſt. Hæc au- Cap. 4.

tem

tem tria cum ſint diſtincta à ſe inuicem, dicuntur tamen eſſe vnum quia in animo ſubſtantialiter exiſtunt.

Quia mens vice Patris, notitia Filij, amor Spiritus ſancti accipitur.

ET eſt ipſa mens quaſi parens, & notitia eius quaſi proles eius. Mens enim cum ſe cognoſcit, notitiam ſui gignit, & eſt ſola parens ſuæ notitiæ. Tertius eſt amor qui de ipſa mente & notitia procedit, dum mens cognoſcit ſe, & diligit ſe: non enim poſſet ſe diligere, niſi cognoſceret ſe. Amat etiam placitam prolem, id eſt, notitiam ſuam: & ita amor quidam complexus eſt parentis, & prolis. T

Quod non eſt minor mente notitia, nec amor vtroque.

NEc eſt minor proles parente, dum tantam ſe nouit mens quanta eſt: nec minor eſt amor parente, & prole, id eſt, mente, & notitia, dum tantum ſe diligit mens quantum ſe nouit, & quanta eſt. V

Quod hæc tria in ſeipſis ſunt.

SVnt etiam hæc ſingula in ſeipſis: quia & mens amans in amore eſt, amor in amantis notitia, & notitia in mente noſcente eſt. Ecce in his tribus qualecunque veſtigium Trinitatis apparet. X

DIVISIO TEXTVS.

POTEST etiam alio modo, &c.] Hic incipit pars illa in quæ diſtinguit Trinitatem penes habitum. Et habet quatuor partes, in quarum prima dicit, in quibus ſicut in partibus eſt hæc imago, quia in mente, notitia, & amore. Secundo oſtendit, qualiter progreditur vna partium imaginis ex alia: & hæc incipit *ibi* [Et eſt ipſa mens quaſi parens] In tertia oſtendit æqualitatem *ibi* [Nec minor eſt proles parente] In quarta & vltima tangit, qualiter illa tria ſint in ſeipſis, & qualiter ſe capiant *ibi* [Sunt & hæc ſingula, &c.

ARTICVLVS XXXVI.

Quomodo iſta tria in quibus eſt imago, differant à tribus ſuperius aſſignatis?

DVbium incidit hic triplex, ſcilicet, quomodo iſta tria in quibus eſt imago, differant ab illis tribus quæ ſupra aſſignata ſunt pro imagine? Secundo, vtrum ita ſit in iſtis, ſicut in perſonis diuinis, quòd vnum procedat ab alio, hoc eſt, intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque: ſicut Filius à Patre, & Spiritus ſanctus ab vtroque? Tertio de ordine, vtrum vna iſtarum neceſſario præſupponat ſibi aliam, & vnus habituum præſupponat ſibi alterum, & ſimiliter vnus actuum ſit ante alium

AD PRIMVM proceditur ſic: Mens (vt dicit Magiſter) accipitur hic pro eo quod in anima eſt excellentius: ſed excellentius in ea eſt potentia: ergo penes potentiam, & non penes habitum accipitur mens.

2 Item, Dicit Magiſter, quòd hæc tria vnum ſunt, quia in anima ſubſtantialiter exiſtunt: nihil autem ſubſtantialiter exiſtit niſi potentia, vt ſupra habitum eſt: ergo hæc tria ſumuntur penes potentias, & non penes habitus, vt multi dicunt.

3 Item, Vtitur tali modo loquendi, Mens nouit ſe, & amat ſe: habitus non eſt noſſe ſe, & amare ſe, ſed potius habentis habitum ſecundum ipſum habitum vel per ipſum habitum eſt noſſe ſe, & amare ſe: ergo mens non ſumitur pro habitu aliquo.

4 Si forte dicatur, ſicut quidam dixerunt, quòd licet mens non ſumatur pro habitu: tamen notitia dicit habitum, & ſimiliter amor: contra hoc eſt, quòd cum memoria nouit ſe (vt dicit Auguſtinus) nouit ſe præſentem ſibi, & non ſe quærit abſentem: ergo ipſa per ſui eſſentiam ſibi præſens eſt: non igitur per habitum, vel per ſpeciem aliquam: ergo nec notitia quæ ſonat rem notam (vt dicit Auguſtinus) dicit habitum: & ſic falſum videtur quod dicunt. Similiter videtur de amo-

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

re: quia amor hic accipitur pro amato, ſicut dicit Auguſtinus, quòd verbum ſit notitia amata: cum igitur nihil amatum ſit in mente, niſi notum: & notum ſit ſubſtantia mentis, vt videtur: amor etiam ſubſtantia & non habitus erit, vt videtur.

Quæſt. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum mens accipiatur hic pro memoria, vt quidam dicunt? Et videtur quòd ſic: quia noſſe (vt dicit Auguſtinus) eſt notitiam apud ſe tenere: hoc autem ſupra attributum eſt memoriæ: cum igitur hic dicat, quòd mens nouit ſe, menti attribuit actum memoriæ: cum igitur potentia diffiniatur per actus, mens erit memoria. Sed contra hoc videtur eſſe quòd hic diffiniens mentem, eandem ponit diffinitionem quam ſupra poſuit, ſcilicet, quòd mens accipiatur hic non pro anima, ſed pro eo quod in ea eſt excellentius: & ita diffiniuit ſupra totam illam partem, quæ in ſe ſicut in ſubiecto proximo continet memoriam, intelligentiam, & voluntatem.

Solutio. SOLVTIO. Quidam dicunt, quòd iſta trinitas differt à præcedente, in hoc quòd illa ſumitur penes potentias abſolute, iſta autem penes potentias ſecundum quòd conuertuntur ad obiecta quæ per eſſentiam ſunt idem quod ipſæ. Sed hoc nihil eſt: quia idem habitum eſt ſupra, quòd memoria meminit ſui, intelligit ſe, &c. Ideo alij dicunt, quòd iſta trinitas tota ſumitur penes habitus, & quòd ſingula reſpondent ſingulis, & quòd mens hic ponitur pro habitu mentis, & notitia pro habitu intellectus, & amor pro habitu voluntatis: & exponunt, Mens nouit ſe per cauſam, id eſt, mens facit vt habitus quòd aliquis nouit ſe ſecundum mentem. Sed quia & alias multas extortas expoſitiones habet hæc opinio, & non vniuntur habitus ſubſtantialiter vt hæc dicit: propter hoc aliter eſt dicendum, ſcilicet, quod iſta trinitas ſumitur penes mentem, & habitus conſubſtantiales mentis. Qualiter autem habitus quidem dicuntur conſubſtantiales menti, poſtea erit in quæſtione. Dico igitur ſine præiudicio cum Magiſtro, quòd mens ſumitur hic communiter vt ſupra pro parte quæ habet habet potentiam cognoſcendi, & potentiam diligendi. Potentia autem cognoſcendi dupliciter vnitur ad actum vnum, ſcilicet potentia memoriæ, & potentia intellectus: eſt enim hic idem noſſe per habitum quod notitiam de ſe in ſe videndo habere, vt habitus notitiæ dicat id quod eſt memoriæ, & intuitus ſui dicat actum intellectus. Et ſi obiicitur, quod ſecundum hoc erit quaternitas, dicendum quòd non eſt verum: quia intellectus & memoria ſecundum ſupra habita, non habent niſi habitum vnum: noſſe enim eſt notitiam rei apud ſe habere: & intelligere eſt ſe in ſimilitudine, vel habitu illo vel notitia illa videre, ſecundum quod videre nihil aliud eſt quam obiici ſibi in notitia quam habet apud ſe: vnde illæ duæ potentiæ non habent niſi vnum habitum: & ideo non erit quaternitas, ſed trinitas.

AD EA ergo quæ primo obiiciuntur de mente, quòd non ſit habitus, bene concedo.

AD ID autem quod poſtea obiicitur, quod etiã notitia non ſit habitus, dicendũ eſt quòd habitus eſt, vt infra probabitur: & tamẽ ſecũdũ Aug. conſubſtantialis potẽtiæ perfectæ per ipſum: & ſimiliter eſt de amore: non enim iſta repugnant quod aliquid ſit habitus ſecundum aliquam rationem ſecundum quam perficit potentiam ad actum, & quod ſit de conſubſtantialibus eiuſdem potentiæ.

AD ID autem quod vlterius quæritur, *Adquæſt.* Vtrum mens accipiatur pro memoria? Dicunt quidam Magiſtri, quod ſic, & aſſignant rationem quare magis accipiatur pro memoria quam pro intellectu & voluntate: quia cum ſint potentiæ tres, memoria, intelligentia, & voluntas: memoria prima eſt inter eas, & ideo propinquiſſima ſubſtantiæ mentis, quia illa oritur ex ſola mente: intellectus autem ex mente mediante memoria, & voluntas ex mente mediante memoria & intellectu. Cum igitur memoria propinquiſſima ſit menti, dicunt quòd hac tatione mens ponitur pro memoria: ſed tamen hoc videtur eſſe contra intentionem Auguſt. in lib. 9. de Trini. vbi ſunt iſta verba quæ ponuntur hic. Et ideo dico cum Magiſtro, quod mens accipitur hic pro toto illo in quo ſunt tres potentiæ, vt ſupra dictum eſt.

AD ARGVMENTVM autem probans hanc opinionem, dicendum quòd noſſe ſumitur hic pro videre ſe in notitia: quia ad hanc notitiam ſequitur amor: ita tamen quòd videre ſe ſit obiici ſibi in lumine notitiæ & intellectus agentis: quia aliter non ſemper noſſet ſe.

ARTICVLVS XXXVII.

Vtrum ita ſit in iſtis ſicut in perſonis diuinis, quod vnum procedat ab alio, puta, intelligentia à memoria, & voluntas ab vtroque: ſicut Filius à Patre, & Spiritus ab vtroque?

DEinde quæritur, Vtrum ſit talis proceſſio in iſtis potentiis ſicut eſt in perſonis diuinis, & ſimiliter in illis habitibus? Et videtur quod ſic: quia quicquid in exemplari eſt, debet eſſe per aliquem modum in exemplato: ſed in exemplari eſt proceſſio perſonę à perſona: ergo etiam debet eſſe proceſſio potentiæ à potentia in exemplato, vt videtur.

2 Item, Expreſſe dicit Auguſt. quod ex memoria eſt intelligentia, & ex memoria & intelligentia voluntas: ergo videtur, quòd iſtarum potentiarum vna procedat ab alia.

3 Præterea, Supra habitum eſt, vbi aſſignata eſt differẽtia veſtigij & imaginis, quòd veſtigium ducit confuſius, & imago diſcretius non tantum in perſonas diſtinctas, ſed etiam in diſtinctionem perſonarum: hoc autem fieri non poſt niſi potentiæ diſtinguantur ad modum perſonarum: ergo, &c.

4 Præterea, Potentiæ cognoſcuntur per actus: in actibus autem iſtarum potentiarum vnus cauſatur ab alio, voluntas enim non eſt niſi

niſi cogniti, nec notitia eſt niſi eius cuius eſt notitia apud mentẽ : cum igitur ſic ſit in actibus, erit eodem modo in potentiis. Si forte dicatur, quòd iſte ordo actuum eſt propter rationes obiecti & potentiarum, ſcilicet quod bonum quod eſt obiectum voluntatis habet ante ſe verum cuius eſt intellectus, & ideo illud verum facit præcedere cognitionem veri : hoc nihil eſt : quia ſecundum hoc etiam verum deberet aliquid ante ſe habere quod reſponderet memoriæ quæ prima eſt ſecundum Auguſtinum.

4 Prꝛterea, Si detur hoc eſſe propter obiecta : tamen quia actus diffiniuntur per obiecta, & potentiæ per actus, redibit hoc iterum ad ordinem potentiarum.

5 Præterea, Obiecta potentiarum animæ ſecundum Philoſophum nata ſunt inferre paſſionem ipſis potentiis, & ipſæ potentiæ natæ ſunt pati ab illis : cum igitur agens imprimat ſpeciem patienti illam quam poteſt ſuſcipere patiens ab agẽte, videtur quod perfectio iſtarum potentiarum ſit à ſpeciebus obiectorum : igitur ſicut ordinantur ſpecies in obiectis, ita neceſſario ordinabuntur potentiæ in anima : igitur neceſſario ordine vna procedit ab alia, vt videtur dicere Auguſt.

Sed contra. SED CONTRA : Iſtæ potentiæ ſimul habentur à creatione animæ : ergo vna non procedit ab alia.

2 Præterea, Voluntas etiam in actu non neceſſario ſequitur cognitum : quia ſunt quidam optime cognoſcentes, & è contrario agentes : ergo videtur, quòd voluntas non neceſſario oriatur ex intellectu.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd eſt ordo naturaliter inter iſtas potentias. Eſt autem alius ordo ſecundum naturam, alius ſecundum generationem, & alius ſecundum actum. Secundum naturam voco ordinem, quando aliqua res in ratione ſua ponit vnum eſſe poſt aliud, ſicut ratio ponit ſenſum, & ſenſus ponit vegetabile, & non conuertitur : & ſecundum hunc modum vult Auguſt, quòd voluntas ponit intellectum, & intellectus ponit memoriam. Vnde ſiquis diffiniat voluntatem, dicet quod ipſa eſt appetitus boni cogniti : & ita in diffinitione voluntatis cadit intellectus : & non conuertitur. Similiter ſiquis diffiniat intellectum de quo loquitur Aug. dicet quod ipſe eſt intuitio ſui in notitia mentis : & ſic in diffinitione ſui cadit memoria : memoria autem non habet ante ſe niſi mentem vt ſubiectum. Et iſte proceſſus naturalis ordinis reſpondet diſtinctioni perſonarum. Quantum igitur ad hunc ordinem concedimus rationes primo inductas, quæ abſque dubio ſecundum intentionem Auguſt. in lib. 9. de Trini. ſunt adductæ. Ordo autem ſecundum generationem eſt ordo ſecundun tempus, & talis non eſt ibi. Ordo autem actuũ poteſt eſſe duobus modis, ſcilicet à præcedente ad ſequens, & ille non eſt neceſſarius : non enim ſequitur ſi notitiam rei apud ſe habet, quod propter hoc neceſſario intelligat : nec ſequitur ſi intelligit, quod propter hoc neceſſario velit, niſi in vno caſu, ſcilicet quando notitia meminit ſui, intelligit ſe, & vult ſe : ſed non ſequitur hoc generaliter. Sed è conuerſo eſt ordo neceſſarius, ſcilicet, ſi vult, quod neceſſario cognoſcit : & ſi cognoſcit, quod neceſſario notitiam apud ſe habeat : & hæc conſequentia probat ordinem naturæ in potentiis quem diximus. Si autem obiicitur quod Auguſt. dicit in 9. de trini. quod ignotum poteſt diligi dummodo credatur, dicendum quod ſumit ignotum quod ratione creata non eſt notum, non pro eo quod nullo modo eſt notum : creditum enim aliquo modo eſt notum. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS XXXVIII.

Vtrum vna potentiarum neceſſario præſupponit ſibi aliam, & vnus habituum præſupponit ſibi alium, & vnus actuum ſit ante alium?

TErtio quæritur de ordine quem ponit Auguſt. hic, quòd ex memoria intellectus, & ex vtroque voluntas : & ex mente notitia, & ex vtroque amor, quantum ad alium modum imaginis. Huic enim videtur eſſe contrarium quod dicit Gloſ. ſuper Eccl. 18. quod ex intelligentia voluntas, & ex vtroque memoria : ergo videtur, quod memoria appropriabilis ſit Spiritui ſancto, & non Patri.

Solutio. AD HOC communis eſt omnium reſponſio, quod Gloſ. ſuper Eccleſiaſticum diſtinguit Trinitatem imaginis potentiarum, prout ſe habent ad actus acquiſitos : quia intellectus in illis primo accipit notitiam, & per intentionem voluntatis reponit illam in memoriam : & in illis non eſt imago niſi ſecundum quid, cum notitia non ſit ſubſtantialis menti, & res cognitæ frequenter inferiores ſunt quam cognoſcens. In libro autem de Trini. accipit iſta ſecundum capacitatem mentis ad ſeipſam, & ad Deum : quia illa naturaliter per eſſentiam ſemper præſentia ſunt menti in anima : & in illis eſt prius habere notitiam quod eſt memoriæ, & poſtea ſe videre in illa quod eſt intellectus, & poſtea amare quod eſt voluntatis.

SI AVTEM obiicitur, quòd Auguſt. dicat in lib. de ſpiritu & anima, quod Trinitas eſt in ratione, iraſcibili, & concupiſcibili, dicendum quòd non eſt Trinitas ſimpliciter, ſed ſecundum quid : iraſcibilis enim & concupiſcibilis (vt dicit Gregorius Nicenus, & Damaſcenus) ſunt partes animæ ſenſibilis : ratio autem eſt pars rationalis animæ : & ideo non eſt ibi ſufficiens vnio, ſed quædam, vt ſupra dictum eſt de viſu & imaginatione, in quibus Aug. etiam ponit Trinitatem.

EX PRÆDICTIS patet ſolutio ad omnia quæ quæruntur & determinantur in litera in duobus primis capitulis vſque ad textum ſequentem.

ARTICVLVS XXXIX.

Vtrum ista tria, mens, notitia, amor, cum ente noscente sint vna substantia & essentia?

HÆc tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, &c.] Et hic incidit dubitatio quam verba Augustini faciunt grauem, Qualiter hæc substantialiter in anima existant. Et accipiantur verba August. in 9. de Trinit. cap. 4. vbi dicit sic: Admonemur, si vtcumque videre possumus hæc in anima existere, & tanquam inuoluta euolui, vt sentiantur, & dinumerentur substantialiter, vel (vt ita dicam) essentialiter, non tanquam in subiecto, vt color, aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Non enim color iste aut figura huius corporis potest esse & alterius corporis. Mens autem amore quo se amat, potest amare & aliud præter se. Item non se solam cognoscit mens, sed & alia multa. Quamobrem non amor & cognitio tanquam in subiecto insunt menti, sed substantialiter etiam ista sunt sicut ipsa mens: quia etsi relatiue dicuntur ad inuicem, in sua tamen sunt singula quæque substantia. Ex hac auctoritate accipitur, quòd ista sunt vna substantia & vna essentia. Et rationem etiam Platonis ad hoc ponit Augustinus: quia nullum accidens in agendo extendit se extra subiectum suum in quo est: illa autem extendunt se extra suum subiectum: ergo sunt substantia mentis, & non accidentia.

2 Item ibidem. Quamuis substantia sit amans vel sciens, substantia sit scientia, substantia sit amor, sed amans & amor, aut sciens & scientia relatiue ad se dicantur sicut amici: mens vero aut spiritus non sunt relatiua, sicut nec homines relatiua sunt: non tamen sicut amici homines possunt seorsum esse ab inuicem, sic amans & amor, aut sciens & scientia. Ex hoc iterum accipitur, quòd ipsa scientia est substantia, & ipse amor substantia est.

3 Item ipse ibidem. Pars ad totum relatiue dicitur, quia omnis pars alicuius totius pars est: & totum ad partem relatiue dicitur, quia totum omnibus partibus totum est. Sed quoniam & pars corpus est & totum, non tãtũ ista relatiue dicuntur, sed etiam substantialiter sunt. Fortassis ergo mens totum est, & eius quasi partes amor quo se amat, & scientia qua se sciuit & nouit, quibus duabus partibus illud totum constat. Ex hoc iterum accipitur, quòd ista sunt partes substantiales mentis.

Sed contra. SED CONTRA hoc obiicitur sic: Notitia est habitus: omnis habitus est qualitas: ergo notitia qualitas est, non ergo substantia. Eadem est obiectio de amore. Si dicatur, quòd non est qualitas quando mens nouit se. Contra: Nosse se est notitiam sui apud se tenere: hoc autem fit per habitum veri & boni quod mens est: ergo videtur adhuc, quòd ille habitus sit accidens qualitatis.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Qualiter ista tria, & superiora tria quæ sunt memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna essentia, vna vita, & vna mens?

2 Præterea, Non videtur valere Aug. ratio quam inducit: multa enim accidentia sunt quæ agendo se extendunt vltra suum subiectum, vt calidum, frigidum, &c. ista enim immutant corpora sibi vicina.

3 Præterea, Videtur, quòd ratio Aug. sit contra intentionem suam: quia Philosophi dicunt, quòd formæ substantiales non sunt actiuæ, sed quædam formæ accidentales. Vnde si se ista extendunt agendo extra subiectum in quo sunt, videntur esse formæ accidentales.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd ista non sunt substantia mentis nec substantiæ, nisi vno modo tantum considerata, scilicet quando mens nouit se, & amat se: & hoc accipitur ab Aug. in eodem lib. scilicet, 9. de Trin. c. 4. quia postquam omnia verba superiora dixit, ita subiungit in litera. Quomodo autem illa tria non sunt eiusdem substantiæ non video, cum mens ipsa se amet, atque ipsa se nouerit: atque ita sunt hæc tria, vt non alteri alicui rerum mens vel amata vel nota sit. Vnius ergo eiusdemque essentiæ necesse est hæc tria sint: & ideo si tanquam in commixtione confusa essent, nullo modo essent tria, nec referri ad inuicem possent. Et dat exemplum de tribus annulis ex auro, & potione ex vino, & aqua, & melle, quæ non sunt vnius substantiæ distinctæ in illis. Vnde dico, quòd cum dicit Aug. quòd notitia est substantia intelligit hoc de notitia quæ oritur ex mente, cum mens nouit se: & de amore qui oritur ex his duobus, cum mens amat se. Sed adhuc distinguendum est hic, quòd notitia non sumitur hic pro actu qui est à cognoscente supra cognitum: quia ille non est notitia: sed sumitur pro habitu. Est autem duplex habitus: vnus est qui est perfectio per modum qualitatis difficultatem à potentia operatiua tollentis, & talis habitus non est iste. Alter est qui ex hoc quòd præsens res indistanter à mente habetur, dat facultatem operandi semper, & talis habitus est mens sibi præsens, vt præsens: dicit enim Aug. quòd habitus est quo quis agit cum voluerit: & hoc modo sumendo hic habitum, erit hic habitus notitia mentis qua nota est sibi: hoc autem non est aliud quam præsentia sui sibi: & tunc notitia materialiter accepta, idem erit quod mens nota. Idem autem in substantia sunt mens nota, & mens noscens, relata ad inuicem secundum relationem noscentis & noti. Talem autem notitiam quæ est mens nota sequitur secundum naturam amor, & accipitur materialiter, id est, mens amata: & hæc iterum erit idem in substantia cum mente noscente & amante: relata tamen per hoc quòd est amata & amans. Quòd autem talis notitia, & amor, habitus dicuntur à Magistris,

ſtris, hoc non eſt, quia ſit qualitas aliqua mediata in qua videatur & ametur mens nota, ſed tantum propter modum ſignificandi quem relationes important noſcentis & noti, & amantis & amati: illæ enim ſupponunt quaſi quoſdam habitus, notitiam, & amorem: eo quòd notitia & amor non ſunt relatiua proprie, ſed tantum hoc quod ſignificant ſecundum nomen, id eſt, habitus quoſdam, illi habent coniunctum reſpectum ad aliud: ſicut & ſcientia reſpectum dicit ad ſcibile, qui coniunctus eſt habitui quem ſignificat ſecundum rem: ſed in hoc eſt diſſimile, quod notitia mentis nihil aliud eſt quam mens nota, licet aliud ſit ſecundum rationem. Et ſic patet qualiter ſit notitia accepta, & amor, cum dicitur quod, ſit idem in ſubſtantia cum mente noſcente. Et ita intelligit Auguſt. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

Ad quæſt. AD ALIVD dicendum, quòd in veritate iſta tria & præcedentia tria ſunt vna eſſentia, vna vita, vna mens, quodam modo loquendi: eo quod, ſicut Magiſter dicit, ſubſtantialiter in vita, mente, & eſſentia conſiſtunt. Et ad hoc intelligendum notandum eſt, quòd ſecundum Ariſ. & alios Philoſophos, quædam potentia eſt ante eſſe rei, & quædam eſt poſt ipſum. Dicit etiam Ariſt. quòd vegetatiuum eſt in ſenſitiuo, & ſenſitiuum in rationali, ſicut trigonum in tetragono. Trigonum autem componit tetragonum: quia (ſicut dicit Boët.) duo trigoni compoſiti tetragonum faciunt, tres autem pentagonum, & ſic de aliis: igitur trigonum eſt in terragono, ſicut potentia in actu: & tetragonum in trigono, ſicut actus in potentia: ergo vegetatiuum eſt in ſenſitiuo, ſicut potentia anterioris differentiæ dicitur eſſe in actu ſequentis: potentia autem anterioris differentiæ non deſtruitur per actum ſequentis, ſed potius perficitur ad amplius poſſe: plus enim poteſt ſenſitiuum quam vegetatiuum, & plus rationale his duobus. Si ergo conſideretur ſubſtantia animæ prout ipſa eſt perficiens corpus in ſe & in partibus, neceſſe eſt quòd habeat in ſe poſſe omniũ potentiarum, tanquã conſtituentium illud vniuerſale poſſe animæ, ſecundum quòd confert corpori eſſe animatum & in ſe & in partibus: ergo hoc modo potentiæ ſuæ ſunt ante ipſam ſecundum rationem, & de ſubſtantia eius, & conferunt ipſi eſſe complementum in tali poſſe. Hoc modo dicit Magiſter, quòd ſunt ſubſtantialiter in anima: quia ſicut ſubſtantiale eſt pars eſſe, ita ſunt potentiæ pars eſſe animæ: & ſic non eſt concedendum, quòd ſint qualitates ſiue propriæ paſſiones ipſius, niſi ſecundum illum modum quo omnis forma quale dicit, licet non quale, ſed quid dicant in eo cuius ſunt formæ, ſicut formæ & differentiæ ſubſtantiales: & ſic tali prædicatione dicuntur vna eſſentia, vna vita, & vna mens. Sicut enim dictum eſt ſupra, anima poteſt accipi aut in eſſe, aut in poſſe: comparatur enim ad corpus, ſicut ad materiam ſuam ſimpliciter, ſecundum eſſe quod confert corpori: & ſic ipſa eſt eſſentia corporis: & Philoſophus vocat eam ſubſtantiam ſecundum rationem huius corporis, id eſt, ſubſtantiam formæ à qua ſumitur ratio animati corporis. Comparatur etiam ad corpus, vt eſt organicum: & cum organicum ſit inſtrumentum potentiæ, non erit ipſa perfectio corporis organici niſi ſecundũ ſuũ vniuerſale poſſe quod habet ex potentiis: & quia prima perfectio corporis potentia vitam habentis eſt vita, ideo ipſa in iſta comparatione dicitur vita. Tertiam habet comparationem ad id ſecundum quod poteſt ſeparari à corpore, & ſic dicitur mens. Dico igitur, quòd cum dicitur quòd hæc tria ſunt vna eſſentia, vel vna ſubſtantia, eſt prædicatio totius poteſtatiui ſecundum remotiſſimam rationem partium à toto, quia minime accipit anima ſecundum quod eſt eſſentia corporis à poſſe potentiarum: ſunt tamen de eſſentia eius & ſubſtãtia eius: & quia illa eſſentia non diuiditur in partibus, ſed eſt in qualibet parte tota, ideo dicuntur eſſe eſſentia. Secundum autem quòd anima eſt vita talis corporis vt organici, ſic habet in ſe poſſe potentiarum, & vt mens ſubſtantialiter habet potentias in genere: & ideo minus remota prædicatio eſt, cum iſta dicuntur vita: quia potentiæ conferunt ad huiuſmodi viuere, & ideo etiam viuere dicitur multipliciter, ſcilicet generare, & alimento vti, & mouere, & ſentire, & intelligere, quia in tali viuere eſt eſſe corporis organici, vel in ſe, vel in partibus. Sed tamen quia iſtæ tres potentiæ in imagine non ſunt alicuius partis corporis actus: ideo adhuc remota eſt prædicatio: minus tamen quam prius: quia licet non conſtituant poſſe animæ in hoc quod perficit organa, tamen in ratione generis accedunt, id eſt, inquantum potentiæ ſunt: ſed cum dicitur, quòd ſunt vna mens, propinquiſſima eſt prædicatio actus de his quæ ſunt in ipſo vt potentiæ præcedentes & conſtituentes eum: ſicut ſi ergo diceré, Senſibilis anima eſt ſubſtantialiter poteſtas vegetandi, & ſentiendi: ex his enim duabus conſequenter ordinatis vt ſentiendi poteſtas ſit poſt poteſtatem vegetandi, conſtituitur ſenſibilis anima. Alio modo poteſt conſiderari potentia vt eſt ad actum qui eſt operatio animati: & ſic eſt potentia poſt eſſe, fluens tamen de eſſentialibus animati: & ſic eſt potentia naturalis quæ eſt in qualitate, radicata tamen ſecundum originem in partibus conſtituentibus animam: & ſic hæc tria dicuntur partes ſubſtantiales: quia ſunt radicatæ in partibus quæ conſtituunt & præcedunt eſſe.

AD RATIONEM Auguſt. dicendum, quòd bona eſt, ſed difficilis ad intelligendum: ipſe enim probat hoc quod eſt prius ſecundum naturam per id quod eſt poſterius: quia accidentia non habent eſſe niſi à ſubiecto, licet formæ rationem quandam habeant à ſeipſis, vt dicit Auicenna: & hoc patet ex hoc quod accidẽtis eſt eſſe in eſſe, & accidẽtia nõ ſunt quando non ſunt in ſubiecto, nec per ſe habent virtutem agendi: & ideo quantum ad eſſe & quantum ad agere ſequuntur ſubiectum in quo ſunt: & hoc vocat ipſe non extendere

tendere ſe extra illud non enim intendit quòd non poſſint immutare aliud ſubiectum, ſed quòd non poſſint hoc niſi virtute ſubiecti in quo ſunt. Sed iſtæ partes non ſunt tales imo radicãtur in partibus præcedentibus eſſe, & ideo quoad hoc non habent à ſubiecto hoc agere, ſed potius ſubiectum ab illis, & ita per ſe ſine multitudine ſui in medio extendunt ſe ad aliud: cum enim intelligo rem diſtantem, non oportet quod intellectus multiplicet ſe in medio: ſed forma accidentalis ideo quod ſequitur eſſe, in omni eo in quod agit eſt vt in ſubiecto, & aliter non ageret in ipſum: & hoc quidam dicunt omni formæ ſubſtantiali conuenire à virtute cæli quæ eſt in ipſa: ſed quicquid de hoc ſit, hoc conuenit illi formæ quæ ſubſtantia completa eſt, ſicut anima, & cõpletur ſuis poteſtatibus, ſicut dictũ eſt. Alij autẽ diuerſas rationes aſſignauerunt de quibus diſputare eſſet diſpendium.

Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendum Deum.

Y MEns itaque rationalis conſiderans hæc tria, & illam vnam eſſentiam in qua iſta ſunt, extendit ſe ad contemplationem Creatoris, & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum eſſe, vnam eſſentiam, vnum principium. Intelligit enim: quia ſi duo eſſent, vel vterque inſufficiens eſſet, vel alter ſuperflueret: quia ſi aliquid deeſſet vni quod haberet alter, non eſſet ibi ſumma perfectio. Si vero nihil vni deeſſet quod haberet alter, cum in vno eſſent omnia, alter ſuperflueret. Intellexit ergo vnum eſſe Deum omnium authorem, & vidit quia abſque ſapientia non ſit, quaſi res fatua, & ideo intellexit eum habere ſapientiam quæ ab ipſo genita eſt: & quia ſapientiam ſuam diligit, intellexit etiam ibi eſſe amorem.

EXPOSITIO TEXTVS.

MEns itaque rationalis, &c.] Hîc incipit pars illa in qua imaginem creatam applicat ad exemplar increatum, & oſtendit quid haberi poſſit per conſiderationem ipſius. Obiicitur autem de hoc quod ipſe dicit habere ſapientiam quæ ab ipſo genita eſt, &c. ergo ſapientia genita eſt: ſed ſapientia eſt eſſentia: ergo eſſentia genita eſt, quod falſum eſt. Solutio. Hic breuiter tranſeo (quia infra de hoc erit quæſtio) dicens, quòd ſapientia accipitur hic vt appropriatum in quo intelligitur proprium: quia ita ducit imago in ſapientiam, & ideo ſapientia eſt Filius, & eſt ſenſus, id eſt, Filius cuius appropriatum eſt ſapientia.

Hic de ſumma Trinitatis vnitate?

Z QVapropter iuxta iſtam conſiderationem (vt ait Auguſtinus in 9. Cap. 1. de Trin.) credamus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum, vniuerſæ creaturæ conditorem & rectorem: nec Patrem eſſe Filium, nec Spiritum ſanctum vel Patrem eſſe vel Filium, ſed Trinitatem relatarum adinuicem perſonarum. Vt enim ipſe ait in Cap. 1. libro de Fide ad Petrum: Vna eſt natura ſiue eſſentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non vna perſona. Si enim ſic eſſent vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rurſus quidem Trinitas eſſet vera, ſed vnus Deus Trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus perſonarum ſunt abinuicem proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quoque naturarum diuerſitate diſcreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apoſtolorum vnum Deum prædicat Trinitatem eſſe. In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt Deus Pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo Filium vnum genuit: & vnus Filius eſt, qui de vno Patre ſolus eſſentialiter

eſſentialiter natus: & vnus Spiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter à Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt, gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe: vt enim ait Auguſt. in 1. lib. de Trin. Nulla res eſt quæ ſeipſam gignat, vt ſit. Cap. 1.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVaproprter iuxta iſtam conſiderationem, &c.] Hæc eſt vltima pars in qua ſcilicet, quaſi concludendo determinat quid tenendum eſt de Trinitate & vnitate in quam ducit imago, quod totum eſt planum præter hoc quod dicit, quòd ſolus eſſentialiter de ſeipſo vnum Filium genuit. Per hoc enim ganeratio videtur eſſe actus eſſentiæ. Si hoc diceretur, tunc obiicitur in contrarium: quia cuius eſt actus, illud agit illo actu: eſſentiæ eſt actus: ergo eſſentia agit illo actu: ſed ille actus eſt generatio Filij: ergo eſſentia generat Filium: & generatum non eſt gignens, vt infra habebitur: ergo Filius non eſt eſſentia, quod falſum eſt. Solutio, Eſſentialiter genuit, id eſt, genuit Filium habentem eandem eſſentiam ſecum: & ita ceſſabit obiectio: & in aliis litera plana eſt.

DISTINCTIO IV.

Hic quæritur, Vtrum concedendum ſit quòd Deus ſe genuerit?

HIC oritur quæſtio ſatis neceſſaria. Conſtat enim & irrefragabiliter verum eſt, quòd Deus Pater genuit Filium. Ideo quæritur, Vtrum concedendum ſit, quòd Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quòd aut ſe Deum, aut alium Deum genuit. Si vero alium Deum genuit, non eſt tantum vnus Deus. Si autem ſeipſum Deum genuit, aliqua res ſeipſam genuit. Ad quod reſpondentes dicimus ſane & catholice concedi, quòd vnus vnum genuit, & qnòd Deus Deum genuit: quia Deus Pater Deum Filium genuit. In ſymbolo quoque ſcriptum eſt, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur: ergo genuit ſe Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum eſſe dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifeſtum eſt: quia vnus tantum Deus eſt. Quod autem ſeipſum non genuit, oſtendit Aug. in lib. de Trin. dicens: Qui putant eius potentiæ eſſe Deum, vt ſeipſum ipſe genuerit: eo plus errant, quòd non ſolum Deus ita non eſt, ſed nec ſpiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res eſt, quæ ſeipſam gignat, vt ſit: & ideo non eſt credendum vel dicendum, quòd Deus genuit ſe. A Niceno. Cap. 1.

DIVISIO TEXTVS

HIC ORITVR quæſtio ſatis neceſſaria, &c. Hic incipit tradere Magiſter notitiam Trinitatis & vnitatis ſecundum vias quas prædeterminauit. Et diuiditur pars iſta libri in duas partes, ſecundum quod dupliciter cognoſcitur Trinitas, ſc. in ſe, hoc eſt vt eſt cauſa per creationem: & in appropriatis quæ conueniunt ei ſecundum quod creat res, & eſt cauſa vniuerſalis eſſe omnium creaturarum: ſic ei conueniunt ſapientia, omnipotentia, voluntas, de quibus agit in ſecunda parte quæ incipit infra. 35 diſt. ſcilicet, [Cum ſupra diſſeruimus & plura dixerimus, &c.] Prima pars quæ de his eſt quæ conueniunt perſonis diuinis

ultimis in comparatione ad actum creandi res quæ fluunt ab ipsis, diuiditur in tres partes, secundum tria quæ exiguntur ad personarum distinctionem. Primum horum trium est, quod determinetur modus & actus quo persona fluit à persona, eo quod est persona à qua est fluxus iste, & est persona fluens, & iterum alio secundum rationem fluxu fluit à Patre, & alio fluit Spiritus sanctus ab vtroque: & isti modi fluxus personæ à persona determinantur in prima parte. Secundum quod exigitur, est vt remaneat æqualitas & communicabilitas in natura cuius sunt personæ, & æqualitas prædicationis omnium communium de ipsis: & hoc determinatur in secunda parte quæ incipit infra distin. 19. *ibi*, scilicet, [Nunc postquam coæternitatem trium personarum, &c.] Tertium autem est, quod sint proprietates secundum quas vna persona ab alia distinguitur: & hoc determinatur infra. dist. 26. *ibi*, scilicet, [Nunc de proprietatibus, &c.] Prima harum partium diuiditur in duas, in quarum prima tangit generationem Filij à Patre. In secunda tangit processionem Spiritus sancti ab vtroque, scilicet à Patre & Filio: & hæc incipit infra dist. 10. *ibi*, scilicet, [Nunc vero post Filij æternitatem, &c. 5.] Prima harum diuiditur in quatuor quæ circunstant actum generationis. Ad omnem enim actum generationis quatuor exiguntur, scilicet termini actus inter quos est, vt à quo & in quem est: secundum, potentia inclinans ad actum in generante: & tertium, natura communicata per actum generationis, quæ vel dicitur in generante & generato, vel secundum idem simpliciter manet in vtroque: & quartũ est id quod accidit generationi per modum mensurantis extrinsecus, sicut tempus mensurat in generatione corruptibilium, vt dicit Dionys. æternitas autem in generatione æterna: & de his quatuor agitur hic in quatuor partibus se consequentibus: de terminis enim generationis agitur in prima: de potentia inclinante ad actũ ex parte generantis agitur in secunda, vbi incipit distin. 6. *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c.] de communicabilitate autem naturæ quæ simpliciter vere incommutabiliter manet in generante & genito, agitur in tertia quæ incipit in dist. 8. *ibi* [Nunc de veritate siue proprietate, &c.] Sed de eo quod est per modum mensurantis extrinsecus, scilicet coæterniternitas, agitur in quarta quæ incipit in dist. 9. *ibi* [Nunc distinctionem personarum, &c.] Sed quia vlterius est persona generans & persona genita, non dubitabitur, Vtrum persona aliquo modo esset terminus generationis? sed dubitatio est, vtrum essentia sit? quæ significatur duobus nominibus, scilicet vt nomine concreto, & abstracto: & ideo diuiditur hæc pars in duas distinctiones, ita quod in prima quæritur, Qualiter se habeat ad generationem, scilicet æternam significata sub hoc nomine Deus, cum dicitur, Deum Deus genuit? Et in secunda, Vtrum abstracte significata possit esse terminus generationis? & hæc incipit in quinta distin. *ibi* [Post hæc quæritur, Vtrum concedendum sit, &c.] Prima distinctio continet dissolutionem duorum argumentorum sophisticorum. In primo enim ca. determinat Magister, Vtrum Deus generat se Deum, vel alium Deum. In secundo autem mouet aliam dubitationem, Vtrum generat se Deum qui est Deus Pater, aut Deum qui non est Deus Pater? *ibi* [Sed adhuc opponunt garruli.

ARTICVLVS I.

An Deus genuit se Deum, an alium deum?

PRima argumentatio est ista: Deus genuit Deum: aut ergo genuit se Deum, aut alium Deum: si se Deum: ergo idem in persona generat, & generatur: si alium Deum: ergo est alius Deus quam Deus generans: ergo generans & genitus non sunt idem Deus, quod falsum est.

ADHOC soluendum dicit Magister, quòd neutrum est concedendum. Et videtur esse sua ratio: quia cum hoc pronomen se sit relatiuum reciprocum, ipsum supponit & refert suppositum verbi: suppositum autem verbi est persona Patris: & hoc nomen, Deus, per verbum copulans actum notionalem, trahitur ad supponendum pro persona Patris, & illa non est genita: sed hoc relatiuum, alius, est relatiuum diuersitatis, & terminum adiunctum sibi respicit gratia formæ: & cum adiungitur huic nomini, Deus, gratia diuinitatis notabit diuersitatem: & cum non sit diuersitas deitatis inter Patrem & Filium, dicit Magister hanc non esse recipiendam: Deus genuit alium Deum. *Solutio.*

ARTICVLVS II.

Quid sit generatio?

SEd hic incidit multiplex quæstio: quæritur enim primo, quid sit generatio? Secundo, an generatio conueniat Deo? quia si non conuenit, tunc nulla est quæstio Magistri. Tertio, vtrum per prius conueniat Deo vel creaturæ? Quarto de argumentatione quam hic ponit Magister & soluit, vtrum habeat processum vel non?

CICA PRIMVM proceditur sic: Dicit Damas. in. 1. li. ca. 8. Generatio est, ex substantia generantis produci quod generatur simile secundum substantiam. Aliam definitionem generationis diuinæ dat idem sic: Generatio quidem sine principio & æterna naturæ opus est, & ex substantia eius profecta: ita vt is qui generat, mutationem non subeat vllam, & vt non Deus primus & Deus posterior sit, atque adiectionem suscipiat.

OBICITVR autem contra primam sic: Cum dicitur, Ex substantia generantis, præpositio ex notat aliquam habitudinem causæ: aut igitur materialis, aut effectialis: non materialis, quia dicit Damasc. ibidem: Nam cum Deus sit impassibilis & influxi

influxibilis, vt simplex & non compositus, non aptus natus est sustinere passionem, neque in generando, neque in creando, nec in aliqua operatione indiget altero: omnis autem materialis causa est passibilis: ergo præpositio non notat causam materialem ex parte substantiæ Patris. Si autem notat essentialem, vt fere omnes dicunt. Contra: Essentialis causa est in generatione: sed essentialis causa est essentia: ergo essentia aliquo modo est causa generationis: non autem vt efficiens, vel generans, vel vt finis: vel vt forma, quia sic esset terminus generationis per generationem in genito inducta, & hoc non conceditur, quia sic ad minus distingueretur in genito, sicut essentia Sortis nati distinguitur in ipso, inquantum per generationem accepta est: ergo erit subiicibilis generationi: sed omne subiectum generationis in genito distinguitur per formam geniti: ergo essentia distinguitur in Filio proprietate Filij, quod falsum est: ergo videtur quòd ly ex, nullam possit notare habitudinem causæ.

2 Præterea, Quæritur, pro quo supponit ibi substantia? aut enim stat ibi pro natura, aut pro persona: si pro natura & recipit præpositionem, & verbum notionale quod est generare, tũc videtur, quòd natura est generans & genita. Si autem pro persona. Contra: Cum dico, Pater est ex substantia sua generans Filium, substantia dicit quod est in vtroque, scilicet generante, & genito: sed hoc non est persona Patris: quia in persona Pater & Filius non sunt vnum: ergo substantia non supponit ibi personam Patris.

3 Præterea, Quæritur de hoc quod dicit, Produci: hoc enim videtur dicere actum generationis: produci autem est in apertum de occulto duci: & ita videtur quod Filius aliquando fuerit in occulto potentiæ, & sic eductus in apertum.

4 Præterea, Produci dicit actum, aut infieri, aut in facto esse. Si in fieri, aut finibile, aut non finibile. Si primo modo sequitur quod Filius quandoque non fuerit: quia quod est in fieri non est, sed erit cum factum fuerit: & hoc dico, si ipsum est de permanentibus. Si secundo modo, tunc sequitur, quod Filius nunquam fuerit, sed semper sit in via ad esse. Si autem dicit generationem in facto esse, tunc sequitur, quòd ante hoc fuerit in fieri: quia factũ esse semper est terminus fieri.

5 Item, Ille actus qui importatur per produci, medius est inter producentem & productum: ergo distinctionem habet ab vtroque, & sic aliquid est inter Patrem & Filium, habens distinctionem ab vtroque, quod falsum est. Si dicatur, quòd actus ille non est ibi nisi secundum rationem intelligendi. Contra: Ratio intelligendi cassa est & vana, quæ nec oritur à re & circa rem aliquo modo potest poni: sicut mathematicorum rationes, licet non possunt poni circa rem secundum suum esse quod habent in natura: possunt tamen poni circa intellectum quantitatis qui est in re. Iste autem intellectus producendi, vt videtur nullo modo est applicabilis ipsi rei.

6 Vlterius quæritur de hoc quod dicit, Quod generatur secundum substantiam: hoc enim videtur inconueniens: non enim in diuinis generatur quod, sed quis.

Eodem modo quæritur de secunda de hoc quod dicit, Naturæ opus existens: dicit enim infra Magister, quod natura nec generat, nec generatur.

2 Præterea, Nihil videtur esse dictum, naturæ opus existẽs, & ex substantia producens: quia natura est substantia, & sic generatio erit substantiæ opus, & ex substantia, quæ omnia in sequenti distinctione improbantur.

3 Præterea, Hoc videtur esse impossibile quod dicit, vt non Deus primus & posterior sit: quia cõmunis animi conceptio est, quod id quod alij dat substantiam & esse, est prius illo duratione quod accipit ab eo substantiam & esse: nec est simile de splendore & luce, quia lux in luminoso non dat splendori totum esse suum, sicut pater filio: vnde non dicimus splendorem filium lucis.

Solvtio. Solvtio. Dicendum, quòd vtraque diffinitio satis bona est: & prima diffinit generationem vniuocam in genere: & voco generationem vniuocam, illam quæ est in similem formam & speciem cum generante, sicut homo generat hominem: in genere autem voco generationem, quia diffinitio secundum aliquem modum conuenit diuinæ generationi, & hominis, & aliarum creaturarum, conuenit enim per prius & per posterius, vt infra patebit.

Dicendvm ergo ad primum, quòd præpositio ex notat ibi identitatem essentiæ. Sicut enim in materialibus dicimus, Cultellus est ex ferro, significantes non tantũ materiam sed etiam quod est esse ferri in cultello esse, eò quod materia maneat in materiato: ita transsumimus in diuina, abiiciendo quod imperfectum est, & attribuimus Deo perfectum. Cum igitur tria notentur in tali locutione, scilicet quod ferrum fuit subiectum operationis & ipsius fieri quo fiebat cultellus, & quòd cultellus potentia fuit in ferro, & quod habet essentiam ferri in se: duo prima sunt imperfectionis, & ideo Deo non conueniunt: sed tertium perfectionis est, & hoc Deo conuenit, scilicet, substantiam habere generantis eandem. Et si quæratur, Vtrum notet habitudinem causæ respectu essentiæ? dico quòd non, sed potius illam habitudinem ponit respectu eius qui habet essentiam, & ille est Pater, respectu cuius notat originis rationem, quæ ratio licet causa proprie non sit, tamen habitudinem quodammodo similem habet. Obiectio autem procedit in his substantiis generatorum quæ fiunt, vbi actus educitur de potentia: & hoc nullo modo conuenit in generatione diuina.

Ad id quod quæritur de substantia, dicendum quòd substantia stat pro natura secundum quod substat & subsistit, id est, secundum quod est in habente eam, sicut significatur in hoc nomine, Deus. Licet enim Pater generet, & non substantia diuina: tamen Pater non generat nisi secundum substantiam:

tiam: generare enim eſt à potentia naturæ ſecundum quod natura eſt: & ideo non oportet, quod ſubſtantia diſtinguatur vel in Patre, vel in Filio: quia ſicut Pater ſecundum ſubſtantiam generat, ita Filius ſecundum ſubſtantiam & naturam generatur: quia eadem poteſtas naturæ quæ eſt in Patre ad hoc vt generet, eſt in Filio ad hoc vt generetur, vt Magiſter infra dicet diſtin. 6. & ideo patet quod manet indiſtincta in generante & genito, ſed in vtroque eſt ſicut idem.

AD HOC quod quæritur de actu generationis, dicendum quòd non eſt ibi fieri vel actus medius inter generantem & genitum, & actus non dicit niſi notionem ſub alio modo ſignificandi: quia notio nominat proprietatem ſecundum quod per ipſam perſona cognoſcitur, ſed actus nominat eam ſecundum rationem acceptionis vel dationis eſſentiæ: hæc eſt enim vera, quòd Pater dat eſſentiam Filio, & Filius accipit eſſentiam à Patre: rationem autem iſtius dationis & acceptionis per modum intelligendi nominat actus notionalis: Filius enim per generationem accipit eſſentiam à Patre: nec tamen eſſentia generatur, nec per accidens, ſed nec per conſequens.

AD ID autem quòd obiicitur, quod intellectus ſit caſſus, dicendum quòd hoc eſt verum, ſi nulla ratione poſſet poni in re: ſed licet non ſit actus in diuinis vt fieri, vel vt medium inter agentem & id in quod agit, tamen ſunt in hoc quod perſona non tantum perſona eſt, ſed etiam origo eſt alterius perſonæ quæ eſt ex ipſa: & ipſam rationem originandi exprimunt actus notionales.

AD ALIVD dicendum, quòd ſubſtantia Filij non generatur, nec ſubſtantia in Filio generatur, ſed tamen ſubſtantia Filij per generationem accipitur. Regula enim eſt, quòd quicquid habet & quicquid eſt in perſona principiata ab alia, habet & eſt & accipit ab illa à qua eſt: & iſtam rationem habendi eſſentiam ſignificat Damaſc. cum dicit, quòd ſecundum ſubſtantiam generatur.

AD ID quod quæritur de alia diffinitione, dicendum quod Damaſc. accipit ibi naturam in ratione naturæ: licet enim idem ſit in diuinis natura & ſubſtantia, non tamen habent eandem rationem ſignificandi in nomine ſecundum diffinitionem quam dat Boët. de natura: natura enim dicitur ſecundum quod eſt principium producendi ex ſe ſimile, & hoc principium eſt Pater, ſed ſecundum virtutem naturæ quæ eſt communicabilis alij ſuppoſito ſine diuiſione ſui. Et ſic patet quod in hac ratione naturæ aliquid attribuitur naturæ quod non attribuitur ſubſtantiæ, licet idem ſint. Et per hoc patet ſolutio etiam ad ſequens: quia hunc modum ſignificandi non habet ſubſtantia quem habet natura: & ideo generatio melius dicitur opus naturæ, quam opus ſubſtantiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd virtute illius generationis ſequitur quod vnus non ſit poſterior altero hoc modo: quia in natura in qua nihil eſt in potentia ante actum, non eſt Pater ante ens quam Pater vel generans: hæc enim generatio ponit ordinem naturæ quo alter ſit ex altero, non quo alter ſit prior altero, vt habetur infra diſtin. 20. & ideo virtute huius generationis inquantum eſt hæc in diuinis, & non inquantum generatio ſimpliciter, habet quod alter non eſt prior altero, & quod Pater non ſubiicitur verſioni, quia non commutatur, cum nunquam exiuerit de potentia ad actum, vel de otio in operationem.

ARTICVLVS III.

An Deo conueniat generare?

DEinde habito quid ſit generatio in communi, quæritur, An Deo conueniat generare? Videtur autem quod non: generatio enim eſt ad hoc vt perpetuetur eſſe per ſucceſſionem, quod non poteſt per ſe perpetuari: eſſe autem diuinum æternum eſt in vno ſolo: ergo non conueniet ei generatio, vt videtur.

2 Item, Omnis generatio eſt multiplicans eſſentiam vnam in diuerſis ſuppoſitis eiuſdem naturæ: ſed eſſentia diuina multiplicari non poteſt, vt ſupra probatum eſt in quæſtione de hoc nomine, Deus: ergo Deo non conuenit generare.

3 Item, Philoſophus dicit, quòd omne generabile eſt corruptibile: Deus incorruptibiliſſimus eſt: ergo, &c.

4 Item, In omni generatione aliud eſt recipiens diuerſam eſſentiam ſecundum ſubſtantiam ab ipſo dante, & eſſentia eſt ſecundum ſubiectum ſicut materia in inferioribus, & ſicut materia perſpicui in generatione lucis: ſed nihil diuerſum eſt in diuinis: ergo, &c.

5 Si dicatur, quod verum eſt in his quæ generantur ſecundum partem ſuæ naturæ, & non totam naturam dando genito: ſed Pater totam eſſentiam dat Filio. Contra: Pater eſt ſimplex perſona eadem ſimplicitate qua & natura diuina ſimplex: cum igitur Filium generet ex ſe, ſi propter ſimplicitatem eſſentiæ dat ei totam eſſentiam, multo magis cum perſona propinquior ſit generationi quam eſſentia ſecundum rationem intelligendi, Pater dat ei perſonam ſuam indiſtinctam in Patre & Filio: ſed propter eſſentiæ indiuiſibilitatem Pater & Filius ſunt vna eſſentia: ergo multo magis propter indiuiſibilitatem perſonæ Pater & Filius ſunt perſona vna: ſed hoc falſum eſt: ergo generatio non conuenit Deo neque gratia naturæ, neque gratia perſonæ.

6 Præterea, Quæritur, ad quid attribuitur Deo generare, Filium? aut hoc fit quia natura aliquid melius eſt pluribus quam in vno, aut quia in vno ſaluari non poteſt: non quia non poteſt ſaluari in vno: ergo quia aliquid melius eſt in pluribus quam in vno, quod iterum falſum eſt: ergo videtur Deo non conuenire generatio.

SOLVTIO. Dicendum eſt, quòd Deo ſuper omnia & inter omnia exiſtenti digniſſime conuenit generatio, & hac ratione nihil

hil ens in potentia eſt in ipſo. Cum igitur omnis natura quantum eſt de ſe communicabilis ſit, iſta aptitudo non erit in Deo niſi in actu: ergo ſua natura erit communicata pluribus hypoſtaſibus eiuſdem naturæ. Dicendum igitur, quòd generare diuerſimode conuenit diuerſis: ſed quoddam vnum eſt in omnibus generationibus. Quædam enim generant per hoc quòd inducunt ſpecies ſuas in materia corporis quod eſt extra ſe, ſicut corpora ſimplicia homogenea, vt ignis: per hoc enim quòd ſunt homogenea in toto & in partibus, nihil eſt in eis quod non ſtet in actu ſub forma ſpeciei: & ideo nihil eſt in potentia in ipſis: & ideo neceſſe eſt quòd generent ſpecies ſuas in materia aliena. Quædam autem ſunt quæ generant per deciſionem partis à ſua materia, quæ potentia eſt ſub forma ſpeciei, ſicut complexionata & mixta quædam, vt vegetabilia & ſenſibilia, vt homo. Quædam autem multiplicant ſuas formas per ſui præſentiam in materia aliena, vt luminoſa. In omnibus autem his generationibus illud eſt commune quod eſt eſſentiæ ſiue formæ communicatio: & hoc ideo contingit: quia omnis forma quantum eſt de ſe communicabilis eſt, & præcipue ſubſtantialis: vnde ſi non communicetur, hoc contingit ab eo in quo eſt: & hoc poteſt eſſe tribus modis. Vno & proprie: quia quicquid illius formæ eſt recepribile, habet totum intra ſe, ſicut eſt in ſpecie ſolis vel lunæ. Alio modo: quia ipſum in quo eſt, non eſt diuiſibile, ita quòd præcidat à ſe partem in qua ſua forma ſit in potentia, ſicut eſt in Angelo in quo ipſum quod eſt, eſt indiuiſibile non habens partem quæ ſit potentia Angelus, & partem quæ ſit actu ſub forma Angeli. Tertio: quia ipſum non eſt generatiuum ſui per potentiam in alio, ſicut lux eo quòd non ſit forma immutans & hoc modo agens. In diuinis autem eſſentia quidem communicabilis eſt, ſicut omnis eſſentia, ſed non diuiſibilis: quia diuiſibilitas imperfectionis eſt, & quod eſſentia creata diuiditur in illis in quibus communicatur, eſt imperfectionis ſuæ, ſcilicet quòd non eſt omnino ſimplex: ſi enim ita eſſet ſimplex in eſſe, ſicut in ratione eſſentiæ ſimplex eſt, ſingularia quibus communicatur ita eſſent vnum in eſſe ſicut in ratione: ſed diuina eſſentia omnino & perfecte ſimplex eſt & communicabilis: ergo ipſa erit ſecundum eſſe ſimplex communicata, niſi aliud impediat: non autem poteſt impedire quod eſt vel qui eſt cum ſit indifferens ab eſſentia: ipſa ergo communicabitur: & cum non ſit actus communicationis eſſentiæ niſi generatio, erit generatio in diuinis.

VNDE DICENDVM ad primum, quòd generatio non eſt tantum ad hoc vt perpetuet in ſucceſſione quod in ſe permanere non poteſt, ſed tãtum hac de cauſa eſt in eſſentiis illis quæ non in toto poſſunt complere id quod eſt ſiue ſuppoſitum in quo ſunt: ſi enim in toto complerent, non eſſent in potentia ad aliam formam: talis autem non eſt eſſentia diuina: & ideo in diuinis non eſt generatio propter hanc cauſam.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſentia diuina multiplicari non poteſt, ita quòd diuidatur, vel detur naturæ extraneæ: ſed poteſt communicari ſuppoſitis eiuſdem naturæ quæ idem ſunt in ipſa per eſſentiam & eſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd illud generabile eſt corruptibile, quod per generationem exit de potentia ad actum, quia illius eſſe præcedit non eſſe: ſed illud generatum non generabile quod coæuum eſt & coæternum generanti, non eſt huiuſmodi: & ideo non oportet, quòd ſit corruptibile.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propoſitio falſa eſt, ſi generaliter accipiatur: ſed tamen vera eſt in his quæ per generationem exeunt de non eſſe ad eſſe, quia in illis recipiens formam eſt diuerſum ab ipſa forma per ſubſtantiam materiæ, & ab ipſo generante: ſed non oportet quòd omnis generatio ſit huiuſmodi, vt patet ex prædictis.

AD ID quod contra reſponſionem obiicitur, ſcilicet quòd Pater dat totam ſubſtantiam Filio, &c. dicendum quòd non dat ſibi perſonam: perſona enim eſt quæ conſiſtit ſua proprietate: proprietas autem ſecundum ſui rationem eſt, quia vni & non alij conuenit: ſed quicquid eſt de ſe ſiue abſolutum, totum dat ei. Et ſi obiiciatur, quòd perſona eſt ſubſtantia: ergo perſonam dat ei. Incidit fallacia accidentis: quia licet perſona ſit ſubſtantia: tamen multa attribuuntur ſubſtantiæ quæ non attribuuntur perſonæ, & multa attribuuntur perſonæ quæ non attribuuntur ſubſtantiæ: ſicut diſtingui conuenit perſonæ, & non ſubſtantiæ: & communicari per generationem, & huiuſmodi, conueniunt ſubſtantiæ quæ non conueniunt perſonæ: perſona enim eſt quæ diſtinguitur, & ideo per generationem non communicatur.

AD ID quod vlterius quæritur, Quare Deo attribuitur generare? Dicendum quòd propter communicabilitatem eſſentiæ cuius communicabilitatem non impedit quod eſt, eo quod indifferens eſt ab ipſa: & non ſunt illæ cauſæ quæ in obiiciendo pro cauſis ſunt poſitæ.

ARTICVLVS IV.

Vtrum generare per prius conueniat Patri cæleſti, & per poſterius inferioribus, aut è contra?

DEinde quæritur, Vtrum generare per prius conueniat Patri cæleſti, & per poſterius inferioribus, vel è conuerſo? Et videtur, quòd per prius Patri cæleſti: quia dicit Apoſtolus ad Epheſ. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: ergo videtur, quòd inde huc deſcendat nomen paternitatis.

2 Item, Dionyſ. in lib. de di. no. cap. 2. Omnis diuina paternitas & filiatio data eſt & nobis & ſupercæleſtibus virtutibus ex pa-

triarchia ab omnibus ſegregata, & filiarchia ex qua & dij & deorum filij & deorum patres deiformes fiunt & nominantur mentes: ergo videtur, quòd ad nos & ad Angelos in paternitate ſpirituali deſcendat nomen paternitatis: ergo multo magis in paternitate naturali quæ propria eſt: ergo generatio prius Deo conuenit.

3 Item, Damaſc. lib. 1. cap 9. dicit: Et hoc ſciendum eſt, quòd non ex nobis tranſlatum ad beatam diuinitatem paternitatis & filiationis nomen & proceſſionis: è contrario autem inde nobis traditum eſt.

4 Item, Hoc idem videtur per rationem: illi enim veriſſime conuenit generare, cui veriſſime conuenit eſſentiam communicare: veriſſime autem communicat qui eandem indiuiſibiliter communicat: hoc autem non facit niſi Pater cæleſtis: ergo veriſſime conuenit ei generare.

5 Item, Generatio eſt in ſimili natura & forma: ſed nihil genitum ita ſimile eſt in natura generanti ſicut Filius ſecundum generationem æternam: ergo nihil ita vere genitum eſt ſicut ipſe: ergo nulli tam proprie conuenit ſicut Deo.

Sed contra. SED CONTRA: Generatio dicit per ſe mutationem quæ Deo non conuenit: ergo ſecundum perfectam generationis rationem Deo non conuenit generare.

2 Item, Generatio de ſe videtur entis imperfecti quod eſt in potentia: ſed Deo huiuſmodi ens eſſe non conuenit: ergo & Deo perfecte generare non conuenit: ergo conuenit ei per poſterius.

Solutio. SOLVTIO Dicendum, quòd generare, ſicut & alia nomina & verba accipiuntur duobus modis, ſcilicet ſecundum rationem vſitatam in nomine, & ſic omnia per prius conueniunt creatis, & per poſterius diuinis: poſſunt etiam accipi ſecundum naturam ipſius rei, & ſic per prius conueniunt generatio & paternitas Deo, quam homini vel alij creaturæ.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd non eſt verum quòd generatio per ſe dicat mutationem, ſed potius per accidens, ſcilicet inquantum eſt in natura quæ eſt in potentia & diuiſibilis: ſine mutatione autem eſt in natura quæ indiuiſibilis manens ſine ſui mutatione pluribus hypoſtaſibus communicatur.

AD ALIVD dicendum, quòd generatio non eſt entis imperfecti niſi per accidens vt ſubiecti. In corruptibliibus autem generationi ſubiicitur ens imperfectum quod eſt materia: ſed hoc accidit generationi ſecundum quod eſt in hac natura: ſed in alia natura eſt generatio quæ eſt notio generantis, ſecundum quòd ex ſe demonſtrat filium eandem naturam & eſſentiam habentem cum generante, vt ſupra dictum eſt.

ARTICVLVS V.

An Deus genuit Deum ſeipſum, vel Deum alium?

COnſequenter quæritur de argumentatione quam hic ponit Magiſter, ſcilicet, ſi Deus Deum genuit: ergo ſe Deum, vel alium Deum genuit, &c. Videtur autem, quòd genuerit alium Deum: cum enim iſte terminus, Deus, ſit nomen habentis deitatem, per terminum diſtinctionem notantem poteſt trahi ad ſupponendum pro perſona: ly alium autem notat diſtinctionem, cum ſit relatiuum diuerſitatis maſculine ſignificatum: ergo ly Deum, cum dicitur, genuit alium Deum, ſtat pro perſona: ſed hæc eſt vera, Deus genuit aliam perſonam à ſe: ergo & hæc erit vera, genuit alium Deum, quod Magiſter negat in litera.

2 Præterea, Videtur, quòd ly Deum ex parte ſuppoſiti non ſupponat pro perſona: Deus enim ſecundum ſe non ſignificat niſi eſſentiam: ſed prædicatum vel verbum non reſtringit ſuppoſitum niſi tantum ratione temporis ſignificati, ſcilicet vt ſtet pro præſentibus ſi verbum eſt præſentis temporis: ergo hoc verbum, genuit, cum ſit prædicatum, non extrahet ſibi Deus à ſuppoſito ſubſtantiæ ad ſtandum pro perſona: & ideo hæc non eſt vera, Deus Deum genuit, vt videtur, quam tamen Magiſter concedit in litera.

3 Præterea, Quæritur de ſolutione quorundam qui dicunt quòd ly alium ex parte ſuppoſiti poteſt facere appoſitiuam conſtructionem cum hoc nomine, Deus, & ſic eſt vera: vel intranſitiuam, & ſic eſt falſa. Hoc enim nihil videtur eſſe: quia appoſitiua conſtructio eſt inter magis commune, & minus commune: ly alius autem non eſt tale reſpectu huius nominis, Deus.

4 Præterea, Cum ly alius in maſculino genere ſignificatur, videtur non ſubſtantiuari, & ita remanet adiectiuum, & alietatem ponit circa rem ſignificatam in hoc nomine, Deus: ergo ponet diuerſitatem gratia formæ: ergo locutio ſimpliciter eſt falſa: cum in forma idem ſit generans & genitus.

5 Item, Adiectiuum genus numerum trahit à ſubſtantiuo, ſed non conuenienter dicitur, Deus genuit alij Deum, vel alios Deum, vel alia Deum, vel aliud Deum: ergo cum ly aliud ſequatur conſignificata numeri vel generis huius nominis, Deus, ipſum erit ſuum adiectiuum ponendo ſuam alietatem circa ipſum gratia formæ, & ſic locutio erit falſa: ergo ſimpliciter erit falſa.

6 Sed contra: Alietas poteſt notari reſpectu ſuppoſiti: Sortes enim eſt alius homo à Platone: ergo videtur, quòd diſtinguibilis ſit ad minus iſta, genuit alium Deum.

7 Præterea, Videtur alterum ſequi, ſe Deum, vel alium Deum: idem enim & diuerſum diuidunt ens inquantum ens: ergo videtur, quòd ſequantur quodlibet ens: ergo cum dicitur, Deus genuit Deum, videtur

quòd

quòd eundem, vel alium.

8 Item, Contradictoriorum alterum necesse est de quolibet verificari. Si igitur Deus genuit Deum: aut genuit se, aut genuit non se. Si se: ergo idem in persona est generans & genitus. Si non se, & Deum genuit: ergo alium Deum genuit, quod Magister negat.

Solutio. SOLVTIO. Hoc tripliciter consueuit solui à Magistris. Quidam dicunt quòd ly alium ex parte prædicati potest esse substantiuum, vel adiectiuum. Si sit adiectiuum, tunc dicunt istam esse falsam, genuit alium Deum: quia tunc ly alium ponit diuersitatem respectu formæ huius nominis, Deum: quia adiectiua formam quam significat ponunt circa substantiua sua. Si autem sit substantiuum, dicunt esse veram sic, genuit alium qui Deus est. Alij dicunt, quòd potest facere appositiuã constructionem, vel adiectiuam: si appositiuam, vera est: si adiectiuam, falsa est. Tertia opinio est Magistri in litera: & illam sequimur, dicendo quòd nec sequitur, ergo se Deum: nec sequitur, ergo alium Deum, propter rationem superius assignatam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet ly alium sit relatiuum, non tamen per se notat distinctionem personalem: & hoc patet: quia conuenit essentiæ & personæ: est enim essentia alia ab essentia creati, & persona est alia ab alia persona: & ideo non per se est notionale, sicut generare, & huiusmodi. Vnde terminum substantialem ad standum pro persona cogere non potest: imo cum notet alietatem, & omnis alietas quæ simpliciter est alietas, est gratia formæ, respiciet hunc terminum, Deus, gratia formæ: & sic locutio falsa.

AD ALIVD dicendum, quòd sunt quidam actus vni soli conuenientes in suppositis alicuius naturæ: & quando terminus communis in natura illa supponit verbis significantibus huiusmodi actum, intelligitur quod gratia suppositi cui ille actus conuenit, supponit: vt cum dicitur, Deus tonat, coruscat, apud Gentiles intelligitur Iuppiter: & talis actus est generare qui soli conuenit Patri: & ideo Deus appellat Patrem, cum dicitur, Deus genuit Deum: & non restringitur ab ipso verbo, sed potius appellat hoc suppositum cui soli conuenit ille actus.

AD ID quod obiicitur de solutione, dicendum quòd quidam ita dixerunt, licet improbabile sit: tamen ad argumentum contra, soluerunt quod licet ly alium non habeat se in ratione communis ad ly Deum: tamen potest notare distinctionem in persona, cui personæ conuenit esse Deum: & ita appositiue vel quasi appositiue construitur.

AD ID quod obiicitur de alia solutione, dicendum quòd si ly alium substantiuatur, tunc subintelligitur participium entem, vt sit sensus, genuit alium entem Deum: & sic non necesserio ly alium trahit numerum & genus à substantiuo: congrue enim dicitur, genuit alium entem Deum, licet falso dicatur.

AD ALIVD dicendum, quòd idem & diuersum diuidunt ens creatum: & idem dicitur à quo non differt differentia, diuersum autem diuersum in essentia: vnde hæc non diuidunt ens increatum quod secundum suppositum est distinctum, secundum essentiam autem indistinctum.

AD ALIVD dicendum, quòd istæ non sunt contradictoriæ, genuit se, genuit non se: sed non genuit se, & hæc est vera: sed ex illa non sequitur: ergo genuit alium: quia illa qua dicitur, non genuit se, vera est: sed non potest inferri: ergo genuit non se: quia illæ non æquiualent, vt patet ex prædictis.

ARTICVLVS VI.

Quomodo supponunt illi termini, quando dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, lux de luce?

CONsequenter quæritur de hoc quod dicit de symbolo: Deum de Deo, lumen de lumine, &c.] Videtur enim quod cum dicitur, Deum de Deo, non debeat ly Deum restringi ad standum pro persona: præpositiones enim non restringunt terminos quibus adiunguntur: igitur cum ly Deus sit terminus substantiualis, stabit pro substantia: substantia autem non est de substantia: ergo locutio est falsa, vt videtur.

2 Præterea, Præpositio notat distinctionem, vt quidam dicunt, & propter hoc cogit terminum cui adiungitur, ad standum pro persona: ergo videtur etiam, quod cum dicitur, Deus distinguitur à Deo, quod locutio sit vera, quod falsum est.

3 Præterea, Relationem important præpositiones: ergo videtur quòd possumus dicere, Deus refertur ad Deum, quod iterum falsum est.

4 Præterea, Quæritur de ista, lumen de lumine: ista enim videtur tantum significare essentiam, eo quod lumen non sit de propriis, sed de essentialibus communibus. Sicut ergo hæc est falsa, essentia de essentia: ita & hæc erit falsa, lumen de lumine.

5 Præterea, Ea quæ recipiunt distinctionem, de omnibus in summa singularitatis non prædicantur: sed cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, vtraque recipit distinctionem per præpositionem notionalem: ergo de omnibus in summa singulariter non prædicantur: ergo Pater & Filius non sunt vnus Deus, nec vnum lumen.

Solutio. SOLVTIO, Dicendum, quòd præpositio notionalis est, & hoc habet ex hoc quod notat originem essentialem: & ideo præpositio coniuncta cum hoc termino, Deus, trahit eum ad supponendum pro habente deitatem: & hæc in diuinis est persona, vnde reddit locutionem veram pro persona.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in veritate in huiusmodi locutionibus ly Deus non restringitur, nec oportet, quia licet de se supponat pro essentia in persona, tamen reddit locutionem veram secundum exigentiam eorum quibus adiungitur, sicut cum dicitur, homo currit, solo Sorte currente: licet

ly homo ſupponat æqualiter tam pro currentibus, quam pro non currentibus, non tamen reddit locutionem veram niſi pro Sorte, & hoc ſufficit ad veritatem locutionis illius, & hoc apud ſophiſtas vocatur appellare. Similiter iſte terminus, Deus, quantum eſt de ſe ſupponit pro quolibet ſuppoſito diuino: propter adiunctum tamen ex parte ante appellat Filium, & ex parte poſt appellat Patrem.

AD ALIVD dicendum, quòd aliter importatur diſtinctio quando ſignificatur in propria ſignificatione, & aliter quando ſignificatur in ratione diſtinctionis ſpecialis ſiue cuiuſdam, ſicut generare quandam diſtinctionem ſignificat, ſed non ſimpliciter: & ſimiliter præpoſitio notionalis ſignificat diſtinctionem quandam, quia originis, vnde plus importatur per verba notionalia & præpoſitiones notionales quam diſtinctio: quia licet dicant virtute ſua diſtinctionem in ſuppoſito, tamen etiam cum hoc dicunt conuenientiam in eſſentia: quia genitum & generans communicant in eſſentia vna. Similiter id quod eſt de aliquo vt de origine, communicat in eſſentia vna: ſed hæc verba, diſtinguitur, & ſeiungitur, non niſi diſconuenientiã important, & illam notant poni circa rem termini cui adiunguntur: & cùm Deus non diſtinguatur à Deo ſic, eo quòd Pater & Filius ſunt vnus Deus, non recipitur iſta, Deus diſtinguitur à Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc non eſt vera, Deus refertur ad Deum: licet enim præpoſitio ſit relatiua, tamen alium habet modum ſignificandi: ſed cum dicitur, refertur, relatio ſignificata in verbo propriam quærit rationem relationis ſignificari per ea quæ referri dicuntur. Illa autem propria relatio non ſignificatur in hoc termino, Deus, ſed in hoc termino, Pater & Filius: & ideo hæc eſt vera, Pater refertur ad Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd iſte terminus, lumen, ſignificat lucem in habente, & ita concretionem importat propter quod ſtat pro habente deitatem, & hoc eſt ſuppoſitum ſiue perſona: & ideo conuenienter dicitur, Lumen de lumine. Et ſi obiicitur, quòd ſecundum hoc non debet dici, Lux de luce, eo quòd lux ſignificat abſtracto modo. Dicendum. Hæc inuenitur, Lux de luce, in quadam antiphona de Epiphania: ſed minus habet proprietatis quam iſta, Lumen de lumine, tamen lux licet ſignificet modo abſtractionis à ſubiecto, non tamen ſignificat modo abſtractionis ab actu: & cum actus ſuppoſitorum ſit, proprie ponitur à Sanctis pro perſona quandoque: ſed tamen huiuſmodi locutiones gloſſandæ ſunt, & non extendendæ. *Ad quæſt.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd licet Deus generet Deum, & Deus generetur à Deo: non tamen Deus diſtinguitur à Deo, vt ſupra dictum eſt: & ideo dicendum, quòd per actum notionalem non ponitur diſtinctio niſi in ſuppoſito huius nominis Deus, & remanet vnitas in forma vel quaſi forma: & ideo cùm probatur, ſtat gratia formæ: & ideo de omnibus in ſumma probatur ſingulariter. Et quod dicitur, quòd ea quæ recipiunt diſtinctionem, &c. intelligendum eſt quòd ea quæ gratia ſuæ quaſi formæ recipiunt, vt Pater, & perſona, & huiuſmodi: quia in his quaſi forma eſt proprietas, & alia eſt proprietas Patris & Filij, ſicut aliud eſt ſuppoſitum & alia perſona, Pater, & alia Filius.

Alia quæſtio de eodem.

B SEd adhuc opponunt garruli ratiocinatores, dicentes: Si Deus Pater genuit Deum: aut genuit Deum qui eſt Deus Pater, aut Deum qui non eſt Deus Pater. Si genuit Deum qui non eſt Pater: ergo Deus eſt qui non eſt Deus Pater: non ergo vnus tantum Deus eſt. Si vero genuit Deum qui eſt Deus Pater: ergo genuit ſeipſum. Ad quod reſpondemus determinantes iſtam propoſitionem, qua ſic proponunt: Si Deus Pater genuit Deum: aut Deum qui eſt Deus Pater, aut Deum qui non eſt Deus Pater. Hoc enim ſanè & praue intelligi poteſt: & ideo reſpondendum eſt ita: Deus Pater genuit Deum qui eſt ipſe Pater. Hoc dicimus eſſe falſum, & concedimus alteram, ſcilicet, genuit Deum qui non eſt Pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille qui genitus eſt, eſt alius Deus quam Pater, ſed vnus Deus cum Patre. Si vero additur: Genuit Deum qui non eſt Deus Pater: hîc diſtinguimus: quia dupliciter poteſt intelligi. Genuit Deum qui non eſt Deus Pater, ſcilicet, Deum Filium, qui Filius non eſt Pater qui Deus eſt: hic ſenſus verus eſt. Si vero intelligatur ſic: Genuit Deum qui non eſt Deus Pater, id eſt, qui non eſt Deus qui Pater eſt: hic ſenſus falſus eſt. Vnus enim & idem Deus eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: & è conuerſo: Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus vnus eſt Deus.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

An iſta ſit concedenda, Deus genuit Deum qui eſt Pater, vel Deus Pater.

SEd adhuc opponunt garruli, &c.] In iſta parte tangit Magiſter vlteriorem rationẽ ſophiſtarum obiicientium cõtra generationẽ diuinã. Et diuiditur hæc pars in tres partes. In prima ponit ſophiſticam rationem & ſoluit. Quia vero in ſolutione dixerat, quòd Pater & Filius ſunt vnus Deus, & è conuerſo: ideo in ſequenti cap. quæritur, Vtrum hoc nomen, Deus, vel aliud eſſentiale, poſſit ſupponere & apponere æqualiter reſpectu trium perſonarum *ibi* [Quidam tamen veritatis aduerſarij, &c.] Quia autem hac de cauſa fecit digreſſionem, appoſita ſolutione argumentationis ſophiſticæ, ideo in tertia reuertitur ad propoſitum *ibi* [Nunc ad præmiſſam quæſtionem, &c.] In priori ergo cap. ponit Magiſter hanc rationẽ: Deus genuit Deum: aut ergo Deum qui eſt Deus Pater, aut Deum qui non eſt Deus Pater. Si Deum qui non eſt Deus Pater: ergo Deus eſt qui non eſt Deus Pater, & Deus eſt qui eſt Pater: ergo ſunt plures dij, quod falſum eſt. Si autem Deum qui eſt Deus Pater: ergo genuit Deum qui eſt ipſe Pater: ergo idem in perſona eſt generans & genitus, quod eſt hæreſis.

Et ſoluit Magiſter inducendo duas rationes quæ elici poſſunt ex his. Cum enim dicitur, Deus genuit Deum, poſſunt inferre: ergo Deum qui eſt ipſe Pater, aut Deum qui non eſt ipſe Pater. Et has duas præpoſitiones ponit Magiſter, quæ oſtendunt vnum ſenſum iſtarum: aut Deum qui non eſt Deus Pater, aut Deum qui eſt Deus Pater: & dicit negatiuam eſſe veram, & affirmatiuam eſſe falſam. Alias duas ponit tales, quod ſenſus ſit: Deum qui eſt Deus Pater, id eſt, Filium qui eſt Deus, qui Deus eſt Pater. Hanc dicit eſſe veram, & negatiuam eſſe falſam, ſcilicet, Deum qui non eſt Deus Pater, id eſt, Filium qui non eſt Deus, qui Deus eſt Pater: quia Pater & Filius ſunt vnus & idem Deus. Et ad intelligentiam iſtius locutionis diſtinguendum eſt in conſtructione horum duorum terminorum, Deus Pater, tam in affirmatiua quam in negatiua. Si enim cum dicitur, Deus genuit Deum qui eſt Deus Pater, ambo termini coniuncti quaſi per appoſitionem conſtruantur ex parte eadem ſiue ante ly qui eſt, ſiue poſt per intellectum, tunc affirmatiua erit falſa, & negatiua vera: quia tunc eſt ſenſus: genuit Deum qui eſt Deus Pater, id eſt, ipſe Pater. Probatio. Ly Deum, quod notat terminum actus importari per verbum, genuit, propter actum notionalem ſuper ſe tranſeuntem, ſupponit pro Filio: cum igitur ly qui ſit nomen habens articulum ſubiunctiuum, & faciat ſecundam notitiam ſuppoſitorum, refert hunc terminum, Deum, gratia ſuppoſiti, ſicut ſuppoſuit cum anteceſſit, & ſic ſenſus eſt, quod Deus generans & Deus genitus in ſuppoſito ſint idem ſiue in perſona, quod falſum eſt: negatiua igitur eius erit vera ſub eodem ſenſu. Si autem illi termini non conſtruantur quaſi ex eadem parte: ſed potius intelligatur vnus alteri non apponi, ſed quaſi per mediam compoſitionem coniũgi, tunc ly Deus ſtabit pro eſſentia: & ſi ly Pater tunc ſupponit componi ſub intellecte inter eos, erit ſenſus, Pater genuit Deum Filium qui non eſt Pater ens Deus: & hæc eſt vera, & hanc ponit Magiſter, & affirmatiua eſt falſa. Si autem ly Deus ſupponat, & ly Pater apponat, erit ſenſus, genuit Deum Filium, qui Filius non eſt Deus ens, vel qui eſt Pater: & hæc eſt falſa, & affirmatiua ſibi in eodem ſenſu reſpondens vera: & hæc eſt intentio ſolutionis Magiſtri.

Fuerunt tamen quidam antiqui aliter dicentes, eo quod ipſi dixerunt, quòd in affirmatiuis nomen articulate, qui, aliter habet referre antecedens quam in negatiuis. In affirmatiuis enim dixerunt, quòd refert gratia perſonæ ſicut inuenit propter actum notionalem cui coniungitur ſicut materia actus ſuper quam eſt: & ideo dixerunt, quòd hæc eſt falſa, Deus genuit Deum qui eſt Deus Pater. In negatiuis autem ly qui non refertur ſic, ſed gratia ſuppoſiti, & gratia eſſentiæ: & ideo etiam iſtam dixerunt eſſe falſam, genuit Deum qui non eſt Deus Pater: & hoc contingit non tam ex vi nominis quam aliam habet in affirmatiuis & negatiuis, quam etiam ex negatione quæ reſpicit terminos ſequentes ſe formaliter: & ideo licet ly qui re-referat gratia ſuppoſiti, tamen negatio negat ab hoc ſuppoſito, tam formam quam ſuppoſitum: & ideo locutio eſt falſa: & hæc fuit ſolutio Præpoſitiui & ratio. Alij dicunt, quòd etiam ſi in negatiua iſti duo termini, Deus Pater, conſtruantur immediate quaſi per appoſitionem, tunc locutio negatiua eſt vera: vnde concedunt hanc, genuit Deum qui non eſt Deus Pater, ſicut hanc, genuit Deum qui non eſt ipſe Pater: & hoc faciunt propter articulum huius nominis qui, qui determinat & refert ly Deum gratia ſuppoſiti, & non gratia formæ, vt dictum eſt.

SED VIDETVR, quòd affirmatiua ſit concedenda, ſcilicet hæc, genuit Deum qui eſt Pater vel Deus Pater: quia dicit Anſelmus: quod genuit eundem de eodem ipſo.

2 Item, Aug. Deus de ſe genuit alterum ſe.

3 Item, Aug. in li. de Trinit. 15. Seipſum dicens, Pater genuit Filium: non enim ſeipſum integre perfecteque dixiſſet, ſed aut plus aut minus eſſet in verbo quam in ſeipſo.

4 Item, Origenes. Pater mittens Filium, ſe alterum miſit.

AD SECVNDAM auctoritatem dicendum, quod ſi ly ſe quod eſt à parte poſt in locutione, ſit ablatiui caſus, tunc locutio plane eſt vera: quia tunc eſt ſenſus de ſe genuit alterum, id eſt, alterum à ſe. Si autem ſit accuſatiui caſus, tunc alterum ſe, habet vim vnius termini, & non duorum: & tunc ly ſe habet quaſi partem ſignificationis vnam, & alterum aliam partem: vt alterum tangat diſiunctionem in perſona, & ly ſe conuenientiam in eſſentia. Quidam tamen gloſſant alterum ſe, id eſt, ſimillimum ſibi: ita quod

ly ſe quaſi ſimplicem faciat relationem. Sicut etiam quandoque fit ſimplex de natura ſimilis & non eodem numero, ſuper quod cadit nutus demonſtrationis, vt cum dicitur: Hæc herba creſcit in horto meo.

AD ALIAM quæ dicit, quòd eundem genuit de eodem ipſo, non eſt intelligendum cum præciſione, ſed addendo eundem in eſſentia de eodem ipſo in eſſentia.

AD TERTIAM dicendum, quòd dicere non ſumitur ibi pro actu generationis ſimpliciter: ſed dicere eſt ibi manifeſtare in ſimili: vnde ſenſus eſt, Pater dicens ſe, id eſt, manifeſtans ſeipſum, genuit Filium: non enim, &c. id eſt, non perfecte manifeſtaſſet ſe, &c. hæc enim bene conceditur, Pater manifeſtat ſe in Filio.

AD VLTIMAM dicendum eodem modo ſicut ad ſecundam: quia ſe alterum idem eſt ac alterum ſibi in eſſentia ſimilem.

Opinio quorumdam dicentium tres perſonas eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam: ſed non è conuerſo, ſcilicet vnum Deum, vel vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas.

C QVidam tamen veritatis aduerſarij, concedunt Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, ſiue tres perſonas eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam: ſed tamen nolunt concedere vnum Deum ſiue vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas, dicentes diuinam ſubſtantiam prædicari de tribus perſonis, non tres perſonas de ſubſtantia diuina. Fides autem Catholica tenet ac prædicat, & tres perſonas eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam ſiue eſſentiam ſiue naturam diuinam, & vnum Deum ſiue eſſentiam diuinam eſſe tres perſonas. Vnde Auguſtinus in primo lib. de Trinit. ita ait: Recte ipſe Deus Trinitas intelligitur beatus, & ſolus potens. Ecce quàm expreſſe dixit, ipſe Deus Trinitas: vt oſtenderet & ipſum Deum eſſe Trinitatem, & Trinitatem ipſum Deum. Item in eodem. In verbis, inquit, illis Apoſtoli, quibus de aduentu Chriſti agens, dicit: Quem oſtendet beatus, & ſolus potens: Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, &c. Nec Pater proprie nominatus eſt, nec Filius, nec Spiritus ſanctus: ſed beatus, & ſolus, & potens, id eſt, vnus, & ſolus Deus verus, qui eſt ipſa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnum ſolum verum Deum eſſe ipſam Trinitatem: & ſi vnus Deus Trinitas eſt: ergo vnus Deus eſt tres perſonæ. Item in libro quinto de Trinitate. Non tres deos, ſed vnum Deum dicimus eſſe ipſam præſtantiſſimam Trinitatem. Item in libro de Fide ad Petrum in expoſitione ſymboli. Satis eſt Chriſtiano rerum creatarum cauſam viſibilium ſiue inuiſibilium, non niſi bonitatem credere Creatoris qui eſt Deus verus & vnus: nullamque eſſe naturam, quæ non aut ipſe ſit: aut ab ipſo: eumque eſſe Trinitatem, Patrem ſcilicet, & Filium, & Spiritum ſanctum. Item Auguſt. in ſermone de fide. Credimus vnum Deum vnam eſſe diuini nominis Trinitatem. Idem in ſexto lib. de Trinitate. Dicimus Deum ſolum eſſe ipſam Trinitatem. Ecce his & aliis pluribus auctoritatibus euidenter oſtenditur dicendum eſſe & credendum, quia vnus Deus eſt Trinitas, & vna ſubſtantia tres perſonæ: ſicut è conuerſo Trinitas dicitur eſſe vnus Deus, & tres perſonæ dicuntur eſſe vna ſubſtantia.

1. Tim. 6.

Cap. 6.

Cap. 8.

In enchir. ad Laurent. cap. 9.

Serm. 129.

Cap. 7.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, An Deus Pater se Deum, an alium Deum genuerit?

D NVnc ad præmissam quæstionem reuertamur, vbi quærebatur, An Deus Pater genuerit se Deum, an alium Deum? Ad quod dicimus
Epist. 66. neutrum fore concedendum. Dicit tamen Augustinus in Epistola ad Maximinum, quòd Deus Pater se alterum genuit, his verbis: Pater vt haberet Filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in Filio tantus quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum Deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit Pater quam Filius, non est tamen aliud quam Filius, sed vnum.

EXPOSITIO TEXTVS.

QVIDAM tamen veritatis aduersarij, &c.] In hoc capite quod ex incidenti inducitur, redarguit quosdam qui dicebant nomina significantia essentiam debere poni in prædicato tantum, & personalia illis subiici, & non è conuerso secundum ordinem rectæ prædicationis in diuinis: & fuerunt Porretani, scilicet Gilbertus & sui sequaces. Et inducit hic Magister multas auctoritates Aug. in quibus subiicitur essentia, & prædicatur persona. Et hæc est sententia capituli.

ARTICVLVS VIII.

An de Deo potest formari propositio?

INcidit autem hic duplex dubium. Vnum est, si de Deo possit formari propositio? Secundum, si aliquo modo potest formari, vtrum essentia debet subiici, vel prædicari tantum, vel possit recte in diuinis fieri vtrumque?

CIRCA PRIMVM obiicitur sic: Simplicissimum non habet compositionem: ergo si ipsum vt compositum significatur, significatur falsò: sed omnis compositio significat vt compositum: ergo non potest fieri propositio habens compositionem de Deo: & omnis propositio habet compositionem: ergo nulla propositio est vera de Deo si sit affirmatiua.

2 Item, Dionysius dicit, quòd affirmationes in diuinis sunt falsæ, & negatiuæ omnes veræ: ergo videtur, quòd omnes propositiones affirmatiuæ de Deo falsæ sint.

3 Si forte dicatur, quòd compositio est in Deo secundum modum significandi propter nostri intellectus infirmitatem. Contra: Intellectus per errorem non curat suam infirmitatem: sed cum componit aliquid in diuinis, errat: ergo talibus propositionibus sua infirmitas non curatur: ergo non debet vti eis.

4 Item, Cassus est intellectus qui nullo modo potest attribui rei: ergo videtur, quòd talium propositionum sit intellectus cassus.

SOLVTIO. Sicut dicit August. Deus admisit humanæ vocis obsequium, de quo tamen nihil digne dici potest. Vnde sicut de Deo in temporali loquentes, verbis cuiuslibet temporis vtimur: ita de Deo simplicissimo loquentes, vtimur modo compositionis & modo diuisionis in locutionibus: sed cum in talibus, nota compositionis quæ significatur in verbo, est, significat idemtitatem secundum rem, & non modum inhærentiæ, sicut inhærentis per se, vel substantialiter, vel per accidens. *Solutio.*

DICENDVM igitur ad primum, quòd licet Deus sit simplicissimus, tamen multis modis significatur, sicut supra in tertia distinctione habitum est: & ex illis potest fieri compositio notans rei idemtitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionysius intelligit de affirmatiua significatione incomplexorum, quæ per nomen plene non ostendunt quæ conueniunt Deo, & non intelligit de affirmatione compositionis quæ nota est idemtitatis prædicati cum subiecto.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectus saluatur (alias significatur) in re quantum ad hoc quòd multis modis Deus significatur. Vnde inuenit in Deo ea quæ multa sunt in rationibus nominum, licet vnum sint in rebus: & quia ratio nominum est vera, est enim ipse vere sapiens, & potens, & huiusmodi: & ideo non est cassus, & curatur ab ignorantia, eo quod non refert in Deum illas compositiones per modum inhærentiæ, sed potius per modum idemtitatis.

ARTICVLVS IX.

An in diuinis essentia debet subiici, vel prædicari, vel recte possit vtrumque fieri?

SEcundo quæritur, Si nomina significantia essentiam in diuinis possunt subiici? Videtur autem, quòd non. In diuinis enim per-

ſona eſt ſuppoſitum, & eſſentia quaſi forma & natura: cum igitur in propoſitione prædicatum ſe habeat per modum formæ, ſubiectum autem per modum ſuppoſiti: non debet eſſentia diuina ſubiici, ſed prædicari.

2 Item, Subiectum eſt id cui ineſt, prædicatum autem quod ineſt: cum autem eſſentia inſit perſonæ, & non econtra: videtur iterum debere prædicari, & non ſubiici.

3 Item, Boëtius in li. de Trinita. dicit, quòd ſimplex forma ſubiectum fieri non poteſt.

4 Idem in li. de hebdomadibus. Quod eſt habere aliquid poteſt præter idipſum quod eſt, eſſe autem nihil habet admixtum: ſed id quod eſt in diuinis per modum quod eſt, eſt perſona: ergo perſona aliquid habere potes vt inhærens ſibi, & ſic poteſt ſubiici ſibi: ſed eſſentia diuina eſt eſſe ſimplex: ergo nihil poteſt habere: ergo nulli poteſt ſubiici, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcumque æqualis ſunt ſimplicitatis, æqualis ſunt ordinis in ſubiiciendo & prædicando: perſona & eſſentia æqualis ſunt ſimplicitatis: ergo æqualis ſunt ordinis in ſubiiciendo & prædicando.

2 Præterea, Quæcumque ſunt non habentia ſe vt ſuperius & inferius, & non ſunt eſſentialia & ſubſtantialia ſibi, æqualiter ſubiici ſibi inuicem poſſunt, & æqualiter prædicari de ſe inuicem: eſſentia diuina & perſona ſic ſe habent: ergo æqualiter ſubiici inuicem poſſunt, & prædicari de ſe inuicem. Probatio primæ eſt: quia ſuperiora eſſentialia de inferioribus ſecundum ordinem naturæ prædicantur: eſſentia autem non eſt ſuperius ad perſonam nec econtra, quia aliter eſſet compoſitio in Deo. Secunda probatur per ſimpliciratem perſonæ & eſſentiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate in diuinis vtrumque poteſt ſubiici alteri, & prædicari de altero, ſicut probat Magiſter. Licet enim prædicatũ ſit loco formæ in prædicationibus quæ fiunt per inhærentiam & participationem: tamen in propoſitionibus notantibus identitatem ſecus ſe habet, quia ibi vtrumque eſt idem alteri, & ideo vtrumque vtrique ſubiicitur, & vtrumque de vtroque prædicatur. Per hoc igitur patet ſolutio ad duo prima quæ bene concludunt de prædicatione quæ fit per modum inhærentiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd Boëtius intelligit de ſubiecto rei, non modi prædicandi, ſicut ſubiicitur ſuperficies albedini, vel ſicut materia ſubiicitur formæ. Eodem modo etiam intelligitur ſequens auctoritas: quia quod eſt poteſt aliquid habere: ſed in diuinis non eſt tale quod poſſit eſſe ſubiectum alij præter ſe. Vnde hoc intelligitur in his in quibus differt, quod eſt, & eſſe ſiue quo eſt.

ARTICVLVS X.

Vtrum iſta ſit vera, Vnus Deus eſt tres perſonæ, & tres perſonæ eſt vnus Deus, Deus eſt Trinitas: & vtrum nomen, Trinitas, ſit nomen eſſentiale.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [vnus Deus tres perſonæ, &c.] Hoc enim videtur falſum: ly Deus enim aut ſtat pro perſona, aut pro eſſentia: ſi pro eſſentia, tunc videtur hæc eſſe vera, eſſentia eſt tres perſonæ, cuius ſimile in creatis non inuenitur, in quibus eſſentia non eſt perſona, nec perſonæ: ſi autem ſtat pro perſona, tunc perſona eſſet tres perſonæ: ergo aliqua perſona eſt tres perſonæ, quod falſum eſt.

IVXTA hoc vlterius quæritur de hac quam ponit, quod Deus eſt Trinitas: cum enim ille terminus, Deus, ſingulariter ſupponatur, videtur quòd pro aliquo vno debeat reddere locutionem veram: ergo videtur, quod aliquis habens deitatem ſit Trinitas: ergo Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus, quod falſum eſt. *Quæſt.* 2

ITEM quæritur de hoc nomine, Trinitas, hoc enim videtur ſingulariter de vno prædicari: ergo eſt eſſentiale. *Quæſt.* 3

Sed contra. SED CONTRA. Eſſentialia de perſonis ſingulis prædicantur: ergo ſi ly Trinitas eſt eſſentiale, debet concedi hæc, Pater eſt Trinitas, vel perſona eſt Trinitas, quod falſum eſt.

2 Item, Secundum rationem intelligendi, à ſuppoſito Trinitatis minus diſtat perſona quam eſſentia: ſed hæc non conceditur, perſona eſt Trinitas: ergo multo minus hæc debet concedi, eſſentia eſt Trinitas.

3 Si forte dicatur, quòd hoc nomen, Trinitas, eſt relatiuum intrinſecum & claudit in ſe relatiua & determinantia ipſa: & ideo ſicut ipſa relatiua prædicantur de perſona, ita & ipſum de perſona & perſonis prædicatur. Contra: Relatiuum intrinſecum ſi explicetur, habet relatiua ad ſe inuicem relata: cum enim dico, iſti ſunt ſimiles, poſſum explicite inferre: ergo iſte eſt ſimilis iſti, & iſte eſt ſimilis illi: non autem ſic eſt in hoc nomine, Trinitas: ergo videtur, quod non ſit relatiuum intrinſecum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum in veritate, quòd hæc eſt concedenda, vnus Deus eſt tres perſonæ. Cum enim iſte terminus, vnus, ſit adiectiuum, ponit vnitatem ſignificatam circa ſubiectum huius termini, Deus, & ly Deus dicit vnitatem ſubſtantiæ, & hæc eſt vna in tribus perſonis: & ideo hæc eſt vera, vnus Deus eſt tres perſonæ, & è conuerſo. Et hæc ſimiliter eſt vera, eſſentia eſt tres perſonæ, & è conuerſo.

Ad quæſt. 1 AD ALIVD dicendum, quòd ſimiliter hæc eſt vera, Deus eſt Trinitas: & hæc ſimiliter, vnus Deus eſt Trinitas, propter eandem cauſam. Terminus enim in prædicato vel in ſubiecto non reſtringit terminum in alia parte poſitum, ſed permittit eum ſtare libere

pro

pro quo reddit locutionem veram : & ideo ly Deus ſtat pro eſſentia, & non pro perſona : nec eſt ſimile in creatis in quibus diuiditur eſſentia : quia in diuinis non eſt ita, nec eſt aliud ibi eſſentia quam hypoſtaſis.

Ad quæſt. AD ALIVD dicendum, quòd licet Trinitas ſignificet ſingulariter : tamen claudit in ſe plura ſuppoſita : & ideo etiam Magiſter infra dicet ipſum eſſe nomen collectiuum: ſed quia in illis ſuppoſitis eſſentia eſt vna & eadem, ideo prædicatur de eſſentialibus & non de vna perſona.

AD ALIVD dicendum, quòd in collectione ſuppoſitorum quam habet in ſe ly Trinitas, plus diſtat vna perſona quam eſſentia: quia perſona non eſt niſi hæc vel illa, quæ non eſt vna numero in collectis inquantum collectæ ſunt : ſed eſſentia eſt vna in eis inquantum etiam ſunt collectæ : & ideo plus prædicatur ly Trinitas de eſſentia quam de perſona.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate hoc nomen, Trinitas, eſt nomen collectiuum perſonarum & relatiuum intrinſecum, nec tamen ſequitur quòd ita poſſit explicari : & hoc contingit, quia relatiua quæ in ſe habet, non ſunt relatiua æqualitatis & æquiparentiæ, ſicut ſimilitudo, ſed potius originis, ſed talia non poſſunt explicari ſicut alia, vt patet, cum dicitur, Iſti ſunt patres: ergo iſte eſt Pater iſtius, & ille illius.

ARTICVLVS XI.

An hic articulus fidei ſolus Chriſtiano ſatis eſt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Satis eſt Chriſtiano, &c.] Sunt enim multi alij articuli qui credendi ſunt : ergo iſtud non eſt ſatis.

AD HOC dicendum, quòd Auguſt. intendit, quòd in credendis vel inueſtigandis cauſis rerum quoad ſufficientiam fidei in hoc articulo ſatis eſt, & non oportet quærere cauſas naturales & proximas quas Philoſophi inquirunt. *Solutio.*

Nunc autem ad ipſam quæſtionem etiam poteſt dici, quòd hæc eſt duplex, genuit alium Deum, ex eo quod ly alium poteſt teneri adiectiuè, & ſic falſa : vel ſubſtantiuè, & ſic vera, quia tunc eſt ſenſus, genuit alium qui eſt Deus, ſicut in Ioanne legitur. Rogabo Patrem meum & alium paracletum dabit vobis, id eſt, alium qui eſt paracletus: quia paracletus eſt nomen ſubſtantiale, & ideo Pater non eſt alius paracletus quam Filius, vel Spiritus ſanctus. Et hæc ſufficiant de iſta diſtinctione.

DISTINCTIO V.

Hic quæritur, An Pater genuit diuinam eſſentiam, vel ipſa Filium: an eſſentia genuit eſſentiam, vel ipſa nec genuit nec genita eſt.

POST hæc quæritur, Vtrum concedendum ſit, quòd Pater genuit diuinam eſſentiam, vel quod diuina eſſentia genuit Filium, vel eſſentia genuit eſſentiam : an omnino non genuit, nec genita eſt diuina eſſentia? Ad quod Catholicis tractatoribus conſentientes, dicimus, quòd nec Pater genuit diuinam eſſentiam, nec diuina eſſentia genuit Filium, nec diuina eſſentia genuit diuinam eſſentiam. Hic autem nomine eſſentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis eſt tribus perſonis, & tota in ſingulis. Ideo non eſt dicẽdum quòd Pater genuit diuinam eſſentiam : quia ſi Pater diceretur genuiſſe diuinam eſſentiam, diuina eſſentia relatiue diceretur ad Patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret eſſentiam. Vt enim ait Auguſt. in v. li. de Trinitate. Quod relatiue dicitur, non indicat ſubſtantiam. *A De comparatione generationis ad terminum eſſentialem abſtractum qui eſt eſſentia.* Cap. 7.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc quæritur, Vtrum concedendum ſit, quòd Pater genuit diuinam eſſentiam?] Hic incipit pars illà, in qua inquiritur, vtrum diuina eſſentia abſtracte ſignificata poſſit eſſe terminus generationis: & quia hæc quæſtio dupliciter poteſt formari ſecundum duplicem intellectum, ideo duas habet partes. In prima enim quæritur, Vtrum eſſentia generet, vel generetur: ita quod conueniat ei actus generationis immediate tanquam termino? In ſecunda inquiritur, Si non conuenit ei vt termino, vtrum conueniat ei ſicut de quo eſt generatio per modum principij materialis, & hæc pars incipit *ibi* [Dicitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur] In prima harum mouet Magiſter quæſtionem habentem quatuor problemata, ſcilicet, an Pater genuerit eſſentiam, vel diuina eſſentia genuerit Filium, aut eſſentia genuerit eſſentiam, aut nec genuerit eſſentia nec genita ſit? Vnde prima iſtarum diuiditur in duas partes, in quarum prima interimit problema primum: in ſecunda autem interimit ſecundum, & tertium, & conſtruit quartum, & incipit *ibi* [Ita etiam non eſt dicendum, quòd diuina eſſentia, &c. [Prior autem adhuc diuiditur in duas, in quarum prima per rationes veritatem manifeſtat. In ſecunda obiicit contra, & ſoluit *ibi* [Huic autem videtur contrarium, &c.] Primo ergo ad hoc quòd Pater non genuerit eſſentiam, adducit tres rationes, quarum prima eſt, quia ſi eſſentia eſſet genita, ipſa relatiue diceretur, quod non eſt verum. Secunda eſt, quia ſecundum hoc Pater genuiſſet quod eſt ipſe, quod iterum non eſt verum, & incipit *ibi* [Item, cum Deus Pater ſit diuina eſſentia, &c.] Tertia eſt, quia cum Deus Pater quaſi formaliter ſit diuina eſſentia, ipſa quaſi cauſa eſt ei vt ſit: ergo ſi genuiſſet eam, ipſe eo quod genuit eſſet, & Deus eſſet, quod falſum eſt. Et probat hunc proceſſum valere per Aug. *ibi* [Item, Si Pater eſt genitor, &c.] In aliis autem litera iſtius partis eſt manifeſta.

ARTICVLVS I.

Qualiter eſſẽtia ſe habet ad Filij generationem, vtrum per modum communicabilis per generationem, & proceſſionem?

ANte literam autem incidit hic dubium, Qualiter eſſentia ſe habeat ad generationem Filij? Id enim quod nobilitatis eſt, reponendũ eſt generationi diuinæ: cõmunicabilitas autem eſſentiæ nobilitatis eſt in omni natura: ergo illa danda eſt præcipue eſſentiæ diuinæ: ergo habet ſe ad generationem ſicut per generationem communicabilis.

2 Item, Intelligamus in diuinis non eſſe generationem nec proceſſionem aliquam: conſtat, quòd eſſentia diuina non erit communicata pluribus perſonis ſiue ſuppoſitis. Si autẽ intelligimus generationẽ & proceſſionem, ſtatim ſequitur eſſentiæ communicatio: ergo generatio & proceſſio ſunt cauſa communicationis eſſentiæ: quia cauſa eſt qua ſita ponitur aliud, & qua deſtructa deſtruitur.

3 Item, Hoc accipitur ex ratione generationis: quia generatio dicit fluxum communicationis naturæ: ergo generatio facit illam communicationem, vt videtur.

SED CONTRA: Omnis eſſentia quæ ſecundum eſſe eſt in hypoſtaſi habente ipſam, ſi hypoſtaſis ipſa habens eſt incommunicabilis, ipſa eſſentia per idem eſſe quod eſt in illa incommunicabilis eſt. Veritas huius patet in ſingulis. Sed eſſentia diuina eſt in hypoſtaſi Patris: ergo per eſſe quod eſt in Patre, propter incommunicabilitatem hypoſtaſis Patris efficitur incommunicabilis: ergo Pater & Filius per generationem non habent idem eſſe eſſentiæ, ſed rationis ſolum: hoc autem falſum eſt: ergo generatio non communicat eſſentiam. *Sed contra.*

2 Item, In omnibus aliis video hoc, quòd ſi aliqua per nihil à ſe inuicem diſtinguuntur, quòd quicquid conuenit vni ſecundum rem, conuenit & alteri: ſed eſſentia & perſona per nihil à ſe inuicem diſtinguuntur: ergo quicquid eſſentiæ conuenit ſecundum rem, conuenit & perſonæ. Prima patet per dictum Philoſophi dicentis, quòd idem eſt à quo non differt differentia. Secunda patet per hoc quòd relationes non diſtinguunt perſonã ab eſſentia, & nihil aliud diſtinguit in diuinis: ergo nihil diſtinguit. Inde procedo ſic: Quicquid realiter conuenit eſſentiæ, conuenit perſonæ: ſed realiter conuenit eſſentiæ communicari pluribus: ergo illud idem conuenit perſonæ: ſed hoc falſum eſt: ergo falſum eſt, quòd eſſentia ſit communicabilis.

3 Item, In omni natura video, quòd determinatur & indiuiduatur per incommunicabilitatem ipſius in quo eſt: ergo ſimiliter erit in natura diuina: ſed nulla natura indiuiduata in vno, cum illo in alio idem habet eſſe naturæ, ſed idem poteſt habere eſſe rationis: ergo natura diuina in Patre & Filio, non habet idem eſſe naturæ, ſed rationis, quod falſum eſt: ergo videtur incommunicabilis eſſe.

4 Item, Detur quòd diuina natura non determinetur ad eſſe Patris per ea quæ faciunt ad incommunicabilitatem Patris, videtur ex hoc ſequi, quòd non ſit idem eſſe naturæ & eſſentiæ in Patre & Patris. Probatio. Ponamus eſſentiam humanam non indiuiduari in Sorte, ſequitur ex hoc, quòd eſſentia humana in Sorte non ſit propria Sortis. Probatio. Proprium eſt quod conuenit ſoli: nihil autem in Sorte fecit conuenire eſſentiam humanam ſoli Sorti: ergo ipſa non ſoli Sorti conuenit: ergo eſſe quod facit in Sorte, non eſt proprium eſſe Sortis: ſed video, quod Sortes inquantum Sortes, habet proprium eſſe: ergo eſſe eſſentiæ humanæ & eſſe Sortis, ſunt diuerſa

uerſa eſſe: ergo à ſimili, ſi eſſentia diuina non determinatur in Patre proprietate Patris, erit aliud eſſe eſſentiæ in Patre, & aliud eſſe Patris realiter, quod falſum eſt: ergo ipſa eſſentia determinatur in Patre proprietatibus: quicquid autem determinatur proprietate in diuinis eſt incommunicabile: ergo eſſentia eſt incommunicabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd reuera eſſentia diuina communicabilis eſt per generationem & proceſſionem, ſicut probant rationes primo inductæ: & eſt communicabilis, non per eandem rationem tantum, ſed per idem eſſe numero: quia Pater & Filius & Spiritus ſanctus idem eſſe eſſentiæ habent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc verum eſt in his in quibus eſt differens eſſentia ab ipſo quod eſt, vel in quo eſt, vel in quibus eſt vniuerſale & particulare, quod idē eſt: quia in illis non eſt communitas per eſſe & rem, ſed per rationem ſolam: in diuinis autem non eſt ita: & ideo eſſentia quæ re communis eſt, etiam per eſſe eſt communis: & hoc conuenit eſſentiæ diuinæ propter hoc quod eſt infinitæ ſimplicitatis, quod ſic patet: Si eſſentia creata eſſet omnino ſimplex, nec eſſet diuiſibilis per eſſe, nec per rationem: cum autem aliquid habeat de ſimplicitate & non ad plenum ſit ſimplex, ipſa quidem per rationem remanet indiuiſa, diuiditur tamen per eſſe in actu naturæ qui eſt generatio: eſſentia igitur diuina quæ omnia vincit ſimplicitate, nec per rationem nec per eſſe diuiditur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in diuinis non diſtinguatur perſona ab eſſentia, eo quod inter perſonam & eſſentiam non cadat relationis oppoſitio: nihilominus vere ſunt ibi perſonæ, & vere eſſentia: & ideo non oportet, quòd eodem modo ſignificandi etiam ſecundum rem ſigificetur vtrumque: realis enim ſignificatio eſt, cum dicitur, Perſona diſtincta eſt: & realis ſignificatio, cum dicitur, Eſſentia non diſtinguitur: patet enim ex ſupra dictis, quòd res eſt eſſentiale, & etiam perſonale. Si autem quæritur, Vnde hoc contingit, quòd idem eſt à quo non differt differentia: & tamen non hoc quod conuenit vni, conuenit alij? Dicendum, quod hoc conuenit propter hoc quòd eſt in diuinis propter aliud, & non per ſe, vt ſi dicatur, Perſona non differt aliqua differentia ab eſſentia: hoc non contingit ei, quia perſona eſt, aut quia eſſentia eſt: ſed vtrique contingit propter aliud, quod eſt ſumma ſimplicitas illius naturæ, quæ non admittit quòd perſona cum eſſentia faciat aliquam compoſitionem. Sed quia illa ſimplicitas nec ab eſſentia tollit id quod conuenit ei inquantum eſſentia eſt, nec à perſona id quod conuenit ei inquantum perſona eſt: non ſequitur, quòd ſi perſona ſit incommunicabilis, quòd propter hoc eſſentia ſit incommunicabilis: ſed ſecundum antiquos Theologos incidit fallacia accidentis.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſentia non eſt indiuiduata & determinata proprietatibus perſonarum, nec proprietatibus perſonarum tollitur communicabilitas ab eſſe eſſentiæ: & hoc eſt ideo, quia proprietates circa eſſe eſſentiæ non ponuntur: nihil autem determinant ad indiuiduum & incommunicabilitatem, niſi hoc circa quod ponuntur: ſed in creaturis vbi deficit eſſentia à ſimplicitate, eo quod eſt eſſentia ſimplex in ratione, non autem in eſſe, ideo determinatur & contrahitur ad eſſe huius, & quod hoc eſſe huius non ſit eſſe alterius.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc argumentum procedit in inferioribus, eo quod in eis eſt vniuerſale & particulare: & ideo nō eſt ſimile: quia in diuinis non eſt vniuerſale & particulare, vt infra probabitur: ſed ſi ponamus, quòd eſſētia Sortis nō differat à Sorte, tūc eſſe eſſentiæ in Sorte, etiam ſine indiuiduantibus erit eſſe Sortis: & ſic eſt in diuinis: vnde eſſe eſſentiæ in Patre eſt eſſe Patris: & quia nec eſſentia nec eſſe determinatur proprietatibus, ideo vtrumque remanet communicabile Filio per eandem eſſentiam, & idem eſſe per eſſentiam illam.

ARTICVLVS II.

Vtrum eſſentia ſit genita à Patre, & an in diuinis ſint duæ res, relata, & non relata, ſcilicet eſſentia, & perſona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter in prima ratione, Quare eſſentia ibi non ſit à Patre genita *ibi* [Si Pater genuiſſet diuinam eſſentiam, &c.] Sed contra: Secundum hoc in diuinis eſt res relata, & res non relata: ſed res relata, & res non relata ſunt duæ res: ergo eſſentia & perſona ſunt duæ res.

2 Item, Perſona eſt res diſtincta, & eſſentia res non diſtincta: ergo non poſſunt eſſe res eædem: ergo eſſentia & perſona ſunt duo.

3 Item, Propter oppoſitionem relationis vna perſona non eſt alia perſona: cum igitur maior ſit oppoſitio affirmationis & negationis propter oppoſitionem contradictionis, cum dicitur, perſona eſt res diſtincta, eſſentia res non diſtincta, eſſentia non debet eſſe perſona.

4 Prætèrea, Notabilia ſunt ſophiſmata Præpoſitiui, qui ſic obiicit: Eſſentia eſt Pater, & Pater eſt eſſentia: ſed Pater eſt Pater Filij: ergo eſſentia eſt Pater Filij.

5 Item, Hæc ſimpliciter eſt vera, Eſſentia eſt Filius Patris, quia inter Filium Patris & eſſentiam non cadit diſtinctio relationis: ſed quicquid eſt Filius Patris genitum eſt à Patre: ergo eſſentia genita eſt à Patre, quod falſum eſt: ergo eſſentia non eſt Filius Patris, quod iterum falſum eſt, quia eſſentia eſt Filius, & non eſt Filius niſi Patris, ergo eſſentia eſt Filius Patris.

6 Item, Eſſentia eſt res genita: ſed res genita eſt genita: ergo eſſentia eſt genita, quod Magiſter negat in litera.

7 Item, Eſſentia vna eſt illē qui genitus eſt:

eſt : ille autem qui genitus eſt, Filius eſt: ergo eſſentia eſt Filius.

8 Item, Eſſentia eſt terminus generationis. Probatio. Eſſentia eſt id quod genitum eſt, vel ille qui genitus eſt à Patre : & hoc eſt terminus generationis : ergo eſſentia eſt terminus generationis : terminus autem generationis eſt à Patre : ergo eſſentia eſt à Patre, quod Auctor negat in litera in tertia ratione. Et quia facile eſt huiuſmodi multa adducere, iſta ſufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum & ad ſecundum, quod non ſequitur, Perſona eſt relata, vel diſtincta: & eſſentia non relata, nec diſtincta : ergo ſunt duæ res. Debet enim addere : & hæc res non eſt illa : & ſic ſequeretur quod eſſent duæ res : & ideo ab inſufficienti procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd oppoſitio affirmationis & negationis eſt maior quam relationis : ſed quando circa idem ſignificantur modi illarum oppoſitionum, tunc oppoſiti reſpectus, ſcilicet relatiuorum non permittunt illa eſſe idem in quibus ſignificantur illi reſpectus : ſed nihil prohibet ab eodem ſecundum rem diuerſa affirmari & negari, eo quod ipſum accipitur in diuerſa ratione ſignificandi: modi autē contradictionis tantum ſignificantur, cum dicitur, res diſtincta, & res non diſtincta : quod patet, quia propoſitiones non ſunt contradictoriæ, ſed modi contradictionis ſignificantur in prædicato. Aliter etiam poteſt dici, quòd contradictio non notatur circa idem eodem modo acceptum : cum enim dicit, eſſentia eſt res non diſtincta, ly res tenetur eſſentialiter: cum autem dicit, perſona eſt res diſtincta, ly res tenetur perſonaliter : & ideo quia non ſumitur vt idem, non eſt oppoſitio contradictionis.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt vera, Eſſentia eſt Pater : & hæc vera, Pater eſt Pater Filij : ſed cum infert, ergo eſſentia eſt Pater Filij, concluſio illa duplex eſt, & in vno ſenſu ſequitur, in alio non. Si enim ly Pater ſit adiectiuum, id eſt, ſi dicit formam prædicati prædicatum dē eſſentia, locutio eſt falſa : quia ſic rem ſuam poneret circa eſſentiam, & notaretur eſſentia generare. Si autem eſt ſubiectum, locutio eſt vera, & ſequitur, ex præmiſſis : & tunc non ſequitur, quòd eſſentia ſit generans.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt duplex eadem duplicitate, eſſentia eſt Filius Patris, eo ſcilicet quod ly Filius poteſt teneri adiectiuè, & ſic falſa : vel ſubſtantiuè, & ſic vera : & in primo ſenſu caderet diſtinctio inter Patrem & eſſentiam, & non in ſecundo ſenſu. In primo autem ſenſu ſequitur, quòd genita ſit à Patre, & non in ſecundo.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt duplex : Eſſentia eſt res genita : ex eo quod ly res poteſt teneri pro perſona, & ſic vera eſt : vel pro eſſentia, & ſic eſt falſa. Vtroque enim modo teneri poteſt, vt patet ex præhabitis, & in vno ſenſu ſequitur inconueniens, vt per ſe patet.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt in proceſſu fallacia accidentis : licet enim ille qui genitus eſt, ſit terminus generationis, non tamen eſſentia eſt terminus : quia non quicquid conuenit vni, conuenit & alteri, licet re idem ſint.

Secunda ratio.

B ITem cum Deus Pater ſit diuina eſſentia, ſi eius eſſet genitor, eſſet vtique genitor eius rei quæ ipſe eſt : & ita eadem res ſeipſam genuiſſet, quod Auguſt. negat, vt ſupra oſtendimus. *Diſt. 4.*

ARTICVLVS III.

An in diuinis eſſentia ſit præcedens generationem, aut conſequens, aut concommitans per intellectum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum Deus Pater ſit diuina eſſentia, &c.] Eſſentia in diuinis aut eſt præcedens generationem ſecundum intellectum, aut conſequens, aut concomitans, & hoc dico ſecundum quod eſt in Filio ? Non præcedens. Probatio. Nihil acceptum per aliud eſt præcedens illud per quod accipitur ſecundum intellectum : eſſentia diuina à Filio accepta eſt per generationem : ergo non præcedit generationem ſecundum intellectum. Prima patet per ſe. Secunda ſcribitur infra, vbi dicitur quòd nihil habet Filius niſi quod per generationem accipit.

2 Eodem modo patet, quod non concomitans, id eſt, concurrens generationi, ſiue ſimul currens, ſicut dicitur voluntas concomitans operi quæ operi concurrit, ſicut habetur per diſtinctionem ſequentem ſecundum intellectum generationem ipſam : ergo videtur, quòd ipſa ſit conſequens : ſed de omni conſequente generationem poſſum dicere, quòd per ſe vel ex conſequenti generatur : ergo eſſentia diuina vel per ſe vel ex conſequenti generatur, quod falſum eſt.

3 Item, In inferioribus video, quòd hic generat hunc, & ex conſequenti hic generat hominem, & per accidens hic generat filium : numquid ſic poſſum dicere in diuina generatione, quod hic generat hunc, & per conſequens Deum & per accidens Filium ? Videtur, quòd ſic : quia eſſentia conſequens eſt generationem, vt probatum eſt : ergo per conſequens generatur. Similiter dicit auguſt. quòd Filius eſt, quia eſt natus : ergo natiuitas eſt cauſa quare ſit Filius aliquo modo.

4 Item,

4 Item, Acceptum & non acceptum non sunt idem: sed essentia in Filio est accepta, in Patre autem non accepta: ergo videtur, quòd in Patre & Filio non sit eadem essentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd essentia non habet se ad generationem vt accidens, nec vt concomitans, nec vt consequens, sed vt idem generanti & genito.

AD OBIECTVM autem dicendum, quòd id quod per generationem accipitur, vt cuius inductiuum in esse sit actus generationis vel per se vel per consequens vel per accidens, illud se habet ad generationem vt consequens: sic autem non est essentia in Filio.

AD ID autem quod obiicitur, quòd nihil habet Filius nisi quod per generationem accepit. Dicendum, quòd hoc verum est, sed tamen non accepit vt consequens actum generationis, sed potius vt idem est generanti, qui tamen est ab ipso. Et per hoc patet ad secundum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non potest dici in generatione diuina: essentia enim non est consequens genitum, sed sibi idem: nec tamen generatur vt idem, nec generatur in eo: & hoc ideo quia est idem cui aliud conuenit attributum propter modum significandi alium qui est in re essentiæ & personæ: conuenit enim essentiæ nullo modo generari: personæ autem conuenit generare, vel generari, vel procedere. Et similiter etiam non est dicendum, quòd Filius generetur per accidens: quia Filius eadem proprietate hic est, qua Filius est, licet alio modo considerata: quia ipse proprietate illa in eo quòd proprietas, est hic vel aliquis: in illa autem proprietate qua ad alterum est, eadem proprietate est Filius: & ideo non per se per generationem est hic, vel aliquis, & per accidens Filius: sed idem, & ab eadem proprietate diuersimode considerata, vt infra patebit, vbi quæretur, in qua ratione Pater generat Filium?

AD VLTIMVM dicendum, quòd acceptum & non acceptum idem possunt esse, sed non eodem modo considerata: quia essentia in Patre non est accepta, & in Filio est accepta.

Tertia ratio & potior.

ITem, Si Pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit, & Deus sit: eo ergo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur est à Patre Deus, sed Pater eo quod generat, & est, & Deus est. Et si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitum causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat Augustinus in lib. 7. de Trinit. quòd Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quod si hoc est sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam quam genuit, Pater sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, Hoc illi est esse, quod sapere: nisi, Eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam Patri, qua sit, à Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si Pater genuit essentiam qua est: essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam qua est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate (vt inquit Augustinus) quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia. Ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam qua sapiens est, ita nec essentiam qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam diuinam non genuit. C Cap. 10. Ibidem.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis potest dici, quòd Pater sit causa Filij?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia ratione [Sed gignenti genitum causa est, &c.] Causa enim non est in diuinis: dicit enim Chrysostomus super Ioannem, quòd non est dicendum, quòd Pater sit causa Filij.

SED CONTRA: In Glossa super Ep. ad Heb. dicit Chrysostomus, quòd Pater est causa Filij.

2 Præterea, Quare recipitur ista, Pater est principium Filij, & non ista, Pater est

cauſa Filij.

3 Item, In littera vult quòd Pater eſſentia ſit, & ſapientia ſapiens ſit, quaſi eſſentia & ſapientia formaliter ſe habeant ad Patrem: quæ Porretanus dixit, quòd reprehenſum fuit, quia ſic notatur in Deo compoſitio.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd non eſt ſimplicitet cauſa, ſed quaſi cauſa.

AD ALIVD dicendum, quòd cauſa ponit id quod quaſi ex neceſſitate ſequitur aliud, & cum effectu præcipue efficiens ponit diuerſitatem ſubſtantiæ & eſſentiæ: quia non poteſt idem eſſe effectum, & efficiens: ſed non ſic principium: dicit enim id quod eſt re, & tamen originans ipſum inquantum ante ipſum nihil eſt, & alia ſunt ex ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd non notatur in talibus niſi cauſa formalis in nomine, & non in re. Porretanus autem poſuit in reipſa.

Hic aduerſari videtur Auguſt.

D Cap. 3. HVic autem videtur contrarium quod Aug. ait in lib. de fide ad Petrum: Deus cum Verbum genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, ſed de ſe ipſo id quod ipſe eſt. Item Deus Pater qui veriſſime ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad ſeipſum indicandum genuit, quod eſt ipſe qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis Deum Patrem genuiſſe illud quod ipſe eſt. Illud autem quod ipſe eſt, non eſt niſi diuina eſſentia: videtur ergo diuinam eſſentiam genuiſſe. Ad quod reſpondemus, illa verba ſic intelligenda eſſe, dicentes: Pater de ſeipſo genuit illud quod ipſe eſt, id eſt, Filium qui eſt illud quod Pater eſt. Nam quod Pater eſt, & Filius hoc eſt: ſed non qui Pater eſt, & Filius hic eſt.

DIVISIO TEXTVS.

HVic autem videtur contrarium, &c.] Hæc eſt pars illa in qua obiicitur contra ſupra determinata, & ſoluit, & litera eſt plana [Ita etiam non eſt dicendum, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de aliis duabus partibus problematis, quas partes Magiſter hic intendit deſtruere. Et diuiditur in duas partes. In prima Magiſter oſtendit, quòd eſſentia diuina nec genuit Filium, nec genita eſt à ſeipſa. In ſecunda autem parte Magiſter obiicit in contrarium per auctoritates *ibi* [Prædictis autem videtur eſſe contrarium, &c.] In prima ſunt duæ partes penes duo problemata quæ exequitur. In prima determinat, quòd eſſentia diuina non genuit Filium. In ſecunda autem, quòd eſſentia diuina non genuit ſe *ibi* [Ita etiam dicimus, quòd eſſentia non genuit, &c.

Alias partes quæſtionis exequitur.

1 ITa etiam non eſt dicendum, quòd diuina eſſentia genuit Filium: quia cum Filius ſit diuina eſſentia, iam eſſet Filius res à qua generatur, & ita eadem res ſeipſam generaret. Ita etiam dicimus, quòd eſſentia diuina non genuit eſſentiam. Cum enim vna & ſumma quædam res ſit diuina eſſentia, ſi diuina eſſentia eſſentiam genuit, eadem res ſeipſam genuit, quod omnino eſſe non poteſt: ſed Pater ſolus genuit Filium, & à Patre & Filio procedit Spiritus ſanctus.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſi Filius eſſet genitus à diuina eſſentia, Filius eſſet aliqua res à qua generaretur?

INcidit dubium de ratione quam ponit Magiſter ad primum problema, dicens, quòd ſi Filius eſſet genitus à diuina eſſentia, iam eſſet Filius res à qua generatur. Hoc enim ibi videtur inconueniens. Probatio. Filius eſt eſſentia, & eſſentia eſt Pater: ergo Filius eſt res quæ eſt Pater: & à Patre eſt Filius: ergo Filius eſt res à qua ipſe eſt Filius.

SOLVTIO. Prima eſt falſa ſimpliciter, ſicut dicit Magiſter, ſcilicet, Filius eſt res à qua generatur. Et cum dicitur, Filius eſt eſſentia, vera eſt iſta: & ſimiliter illa, Eſſentia eſt Pater: ſed cum vlterius infertur: ergo Filius eſt res quæ eſt Pater: duplex eſt *Solutio.*

locutio

locutio ex æquiuocatione huius termini, res: quia si est essentiale, vera est: si personale, falsa, & in hoc sensu sequitur conclusio, ergo Filius est res a qua ipse est.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

PRædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Aug. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. Vnde Pater & Filius simul sunt vna sapientia: quia vna essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis aperte dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia: vbi videtur significare quòd sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei Filium, id est, vnam ex Trinitate personam Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura Patris natam esse non dubites. Hîc videtur dicere, quòd natura Filij sit nata de natura Patris. Idem in lib. 15. de Trinitate ait: Dicitur Filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hîc videtur dicere, quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, Filius qui est sapientia, qui est substãtia, est de Patre qui est eadẽ substantia & sapientia: & Filius qui est diuinitas, natus est de Patre qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus, dicimus Filium sapientiam, esse de Patre sapientia: & dicimus Filium substantiam, esse genitum de Patre & à Patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat, Aug. ostendit in lib. 7. de Trinit. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur Filius sapiẽtia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumẽ: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterque vna sapientia & vna essentia. Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei: quia de Patre virtute & sapientia, etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de Patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum Patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de Patre sapientia est, sicut Filius lumen de Patre lumine, & Deus Filius de Deo Patre: vt & singulus sit lumen, & singulis Deus, & singulis sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Aug. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

F

Cap. 1. & 2.

Cap. 21.

Cap. 20.

Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS autem videtur contrarium, &c.] Hic obiicitur in contrarium, & habet quatuor partes. In prima obiicit, & soluit per verba Augustini. In secunda autem probat solutionem *ibi* [Quod autem ita intelligi, &c.] In tertia obiicit per verba Hil. quæ specialem habent difficultatem *ibi* [Huic etiam id contrarium, &c.] In quarta soluit per verba eiusdem *ibi* [Sed quia hæc verba sane vult intelligi, &c.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS VI.

In quibus nominibus quibus nominantur personæ diuinæ, est maior proprietas, & in quibus minor?

DVbium incidit hic primò de hoc quod dicit [Sapientia de sapientia, &c.] Quæritur enim in quibus nominibus sit maior proprietas, & in quibus minor?

Quæstiuncu

PRÆTEREA, Magister supra dixit in ratione prima quam adduxit ad primum problema, quòd si Pater genuisset diuinam essentiam, quòd diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem. Quæritur ergo si de his ali-

quo modo dicatur, quòd relatiue dicuntur: & ſi aliquo modo hoc ſit concedendum? Item, Non videtur ſequi aliquid inconueniens ex his quæ Magiſter dicit: Deus enim Deum genuit: & tamen Deus non dicitur relatiue: ergo videtur ſimiliter quòd ſapientia ſapientiam genuerit, & eſſentia eſſentiam: & tamen non dicitur relatiue.

2 Item, Deus Deum genuit: & tamen generans & genitus ſunt vnus & idem Deus, vt habitum eſt in præcedenti diſtinctione: ergo videtur, quòd ſi etiam eſſentia eſſentiam genuit, & ſapientia ſapientiam, non ſequeretur propter hoc quòd eſſent duæ ſapientiæ, vel duæ eſſentiæ.

3 Item, Quod dicit Magiſter de cauſa, non videtur impedire: quia deitate Deus Pater Deus eſt: & tamen habemus hoc ab Aug. quòd deitas nata eſt.

4 Item, Cum dicitur, Deus Deum genuit, non dicitur propter hoc quòd ipſe eo quod genuit, & ſit & Deus ſit, licet ſit idem Deus cum ipſo quem genuit: ergo à ſimili non ſequeretur hic hoc inconueniens, vt ſi eſſentia genita eſſet, quòd Deus eo quod genuit, & eſſet, & Deus eſſet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd maior & minor eſt proprietas in huiuſmodi terminis, inquantum magis & minus elongantur à ſuppoſitis quæ ſunt per ſe ſignata ſuis proprietatibus: vnde iſta propriiſſima eſt, Pater genuit Filium. Hæc autem minus propria, Deus genuit Deum: tamen quia ly Deus dicit habentem deitatem, claudit in ſe ſuppoſitum ſecundum illum modum ſignificandi quo ſtat ſub natura, & ideo habet in ſe id quod diſtinguitur in generatione, & id etiam quod idem eſt in generante & genito: & ideo iſta loquentium in vſu admittitur: ſi tamen in ſimilibus extenderetur ſic, Sapiens genuit ſapientem, & potens potentem, &c. omnes reciperentur ſub eodem modo: licet aliter ſignificetur diuina natura in illis & ſub hoc nomine Deus, eo quòd omnia huiuſmodi nomina dicunt naturam in ſuppoſito quod diſtinctionem in generatione recipit: ſed ſi accipiantur nomina abſtracto modo ſignificata, vt eſſentia, ſapientia, &c. intelligendum quòd duplex eſt abſtractio, ſcilicet à ſubiecto, & ab actu: à ſubiecto enim omnia æqualiter dicunt abſtractionem, ſed non ab actu: eſt enim ſapientia ad actum ſpecialem, & iuſtitia, & huiuſmodi, ſed non eſſentia: quia vero actus ſunt particularium compoſitorum & ſuppoſitorum, ideo nomina talia ordinem ad actum dicentia, per conſequens dicunt relationem ad ſuppoſitum: & ideo propter hunc ordinem minus habent proprietatis iſtæ, Sapientia de ſapientia, potentia de potentia, quam iſtæ, Subſtantia de ſubſtantia, eſſentia de eſſentia. In illis tamen quæ nominant ſubſtantiam etiam ordo eſt: quia ſimpliciſſima ſecundum rationem intelligendi eſt eſſentia: ſubſtantia vero minus, eo quòd imponitur nomen ab actu ſubſtandi: ſimiliter exiſtentia ab actu egrediendi ab aliis, vel ab alio.

QVIDAM dicunt, quòd nomina quæ dicunt in diuinis id quod aſſequitur naturam, vt bonus, ſapiens, &c. nominant quandam influentiam ſuper creata: & cum non influat niſi ſuppoſitum perfectum, eo quòd non niſi perfecto conuenit agere: dicunt, quòd talia nomina conueniunt cauſæ cauſanti: & ideo habent quandam concretionem ad ſuppoſitum. Sed hoc nihil eſt: quia poſito, quòd nunquam influat, adhuc veriſſime ſapiens eſt, & bonus, & omnia huiuſmodi: ratio tamen ipſorum fundatur ſupra auctoritatem prius habitam, vbi dixit Aug. in lib. de fide ad Petrum: Deus Pater qui veriſſime ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit:, hoc ad indicandum ſe genuit, quod fuit ipſe qui genuit. Sed iſte non eſt intellectus auctoritatis: quia ſecundum hoc cognitio creaturæ eſſet cauſa generationis Filij, quod falſum eſt: ſed in illa auctoritate notatur terminus qui eſt ex conſequenti: in ſe enim ſapiens eſt formali ſapientia, & ex conſequenti influit in nobis: tamen ſi non influeret, adhuc ſapiens eſſet. Cap. 31

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd relatiue dici in diuinis dicitur quatuor modis: relatiue enim dici principaliter, eſt relatiuum eſſe & ſecundum ſuum eſſe ad aliud eſſe & referri, ſicut Pater & Filius dicuntur relatiue. Secundo modo dicitur relatiue dici, dicere relationem qua ipſa relatiua ad aliud dicuntur, ſicut paternitas, filiatio, & huiuſmodi dicuntur relatiue. Tertio modo dicitur relatiue dici, quod dicit proprietatem inuentam in relatiuo ex hoc quòd relatiuũ eſt: ſicut innaſcibilitas relatiuum eſt, quia inuenitur in relatiuo ex hoc quòd ipſum ſic relatiuum eſt quòd eſt principium totius diuinitatis: ex hoc enim oportet, quòd Pater non ſit ab alio. Quarto modo dicitur aliquid relatiue, eo quòd ipſum ſecundum rationem intelligendi cauſat relationem: ſicut generare, & generari, & procedere, & proceſſio, & huiuſmodi dicuntur relatiue: quia ex hoc quòd generat, ſecundum rationem intelligendum eſt Pater, ex hoc quòd generatur eſt Filius: ſicut tamen facile eſt videre, generatio non eſt relatio ſecundum ſuum ſignificatum, nec etiam generare, & huiuſmodi. Et his quatuor modis ſignificantur relationes in diuinis proprietate maxima: quia omnibus his modis ſunt diſtinguibiles: & hoc vltimo modo etiam ſignificantur relationes in præpoſitionibus notantibus habitudinem originis, vt cum dicitur, Deus de Deo.

ADHVC tribus aliis modis dicitur relatiue dici minus proprie, quorum vnus eſt, pro relatiuo accommodata ſignificatione poni, licet ipſam ſubſtantiam dicat, & ſic ſunt relatiua perſonalia apud Latinos, & hypoſtaſis apud Græcos, & non ſupponunt niſi relatiuũ: & ideo pluraliter de perſonis prædicantur in ſumma: Pater enim & Filius ſunt duæ perſonæ, & duæ hypoſtaſes. Secundo modo dicitur relatiuũ, quod ſignificat collectas perſonas, vt trinitas, ipſum enim claudit in ſe ea quæ relatiue dicuntur. Tertio modo dicitur relatiue, quod ponitur loco relatiui, eo quòd ipſum nominat eſſentiam diuinam per modum

dum ſuppoſiti, vt Deus: & iſte eſt minus proprius modus inter omnes qui dicti ſunt. Eſſentia autem nullo iſtorum modorum dici poteſt relatiue: & ideo inconueniens eſt, quòd ſit genitum, vel generans.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus Deum genuit, & ſunt vnus Deus, eo quòd ly Deus in ſe claudit diuinitatem ſuppoſiti & vnitatem eſſentiæ: & ideo non ſequitur, quòd ſint plures dij: ſed cum dicitur, Eſſentia genuit eſſentiam, non habet in ſe ſuppoſitum: ergo oporteret, quòd ſatisfaceret diſtinctioni generationis per diſtinctionem eſſentiæ: & ita ſequitur, vt Magiſter dicit, quòd plures eſſent eſſentiæ: & ideo errabat abbas Ioachim, qui hanc cauſam non vidit, & dixit eſſentiam generare eſſentiam, & tamen eſſe vnam eſſentiam: ſicut Deus genuit Deum, & tamen ſunt vnus Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt impropria, Diuinitas eſt nata, & debet exponi, hoc eſt, per generationem accepta eſt, non per generationem deitatis, ſed per generationem habentis eam.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc contingit propter concretionem huius nominis, Deus, quæ non eſt in eſſentia, vt dictum eſt.

ARTICVLVS VII.

An Filius bene dicatur conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dicitur Filius conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate, &c.] Dicit enim Damaſ. quòd conſilium non cadit in Deum, eo quòd ſit ignorantis: ergo Filius non eſt conſilium de conſilio.

2 Præterea, Supra habitum eſt diſtinct. 3. quòd voluntas attribuitur Spiritui ſancto: ergo Filius non eſt voluntas de voluntate, ſed potius Spiritus ſanctus, vt videtur.

SOLVTIO, Conſilium dicitur duobus modis, ſicut & conſulo: eſt enim conſilium ex parte quærentis, & illud eſt ignorantis: eſt etiam conſilium ex parte dantis, & hoc ſignificat abundantiam & plenitudinem ſcientiæ ſuper ea quæ dubitabilia ſunt alij, & ſic conſilium in Deo dicitur æterna diſpoſitio ſapientiæ ſuæ de rebus fiendis, & hoc modo dicitur Filius conſilium de conſilio, eo quòd in ipſo ex præcipua parte conſilium impletum eſt per incarnationem & paſſionem. Vnde etiam ſecundum aliam tranſlationem Iſa. 9. dicitur magni conſilij Angelus. Et Iſa. 11. dicitur Spiritus conſilij ſuper eum requieuiſſe. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas licet approprietur Spiritui ſancto: non tamen eſt propria ſibi: quia vna eſt voluntas trium; & ideo conuenit Filio habere voluntatem per hoc quòd eam à Patre accepit.

Quod videtur prædictæ expoſitioni contrarium.

HVic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, niſi natum habet Filius, & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt. Cum ergo Filius eſſentiam habeat (tota enim in eo eſt diuina eſſentia) videtur quòd ipſa diuina eſſẽtia nata ſit. Itẽ in v. li. ait: Natiuitas Dei non poteſt eam ex qua prouecta eſt, nõ tenere naturam: nec enim aliud quam Deus ſubſiſtit, quod non aliunde quã de Deo ſubſiſtit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atq; prædictis natura Dei & genita, & genuiſſe. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma ſerui manentem, in natura Dei manſiſſe profitemur: nec vnitatem formæ ſeruilis in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rurſum corporali inſinuatione Patrem in Filio prædicamus, ſed ex eo eiuſdem generis genitam naturam naturaliter in ſe gignentem habuiſſe naturam: quæ in forma naturæ ſe gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura ne eſſet: ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis manens ſibi Dei natura ſuſceperat, generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuiſſe, & naturam genitam, & naturam aſſumpſiſſe naturam: quod à pleriſque negatur. Item in eodem: G

Nunquid vnigenito Deo contumelia eſt, Patrem ſibi innaſcibilem Deum eſſe, cum ex innaſcibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam ſubſiſtit. Ecce & hîc dicit vnigenitam naturam.

Quomodo ſint intelligenda præmiſſa verba Hilarij?

H SEd quia hæc verba ſanè vult intelligi, ipſe idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Hæc ergo verba ita intelligi poſſunt: Nihil habet Filius niſi natum, id eſt, nihil habet ſecundum quòd Deus eſt, niſi quod naſcendo accepit: & ipſe naſcendo Patris in ſe ſubſiſtentem naturam habuit. Vnde idem Hilar. addit in 5. lib. Eandem naturã habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non ſit ille qui genuit. Nã quomodo erit Pater ipſe cum genitus ſit? Sed in his ipſis ſubſiſtit ille qui genitus eſt, in quibus totus eſt ipſe qui genuit: quia non eſt aliunde qui genitus eſt & ideo non refertur ad aliud quoq; in vno ſubſiſtit, & ex vno. Ac ſi in generatione Filij & naturam ſuam, vt ita dicam, ſequitur indemutabilis Deus, indemutabilẽ Deum gignens, nec naturam ſuam deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas: ſubſiſtentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus inſit: nec præter eum qui Deus eſt, quiſquam Deus alius ſit: quia ipſe Deus, & in eo Deus. Naturæ ergo Dei Patris veritas in Deo Filio eſſe docetur, cum in eo Deus intelligitur eſſe qui Deus eſt. Eſt enim vnus in vno, & vnus ab vno.

DIVISIO TEXTVS.

HVic vero etiam id contrarium, &c.] Hic obiicit per verba Hilarij, & in ſeqnenti ſoluit. Et poteſt eſſe dubium de hoc quod dicit ſoluendo, Nihil niſi natum habet Filius, id eſt, nihil habet ſecundum quòd Deus eſt, niſi quod naſcendo accepit.

ARTICVLVS VIII.

Quem actum copulat verbum, accepit, vtrum notionalem aut eſſentialem?

QVæritur enim quem actum copulat hoc verbum, accepit, aut notionalem, aut eſſentialem? Si notionalem, cum ipſe Filius naſcendo accepit eſſentiam, videtur actus notionalis eſſe ſuper eſſentiam: ergo diſtinguitur, vt videtur. Si eſſentialem, tunc æqualiter accipere conuenit Patri & Filio, quod falſum eſt.

ITEM VLTERIVS quæritur, Vtrum hæc vera ſit, Filius generatione diuina eſt? Probatio quòd ſic: Filius generatione diuina habet quicquid eſt: ſed hæc eſt vera, Filius eſt: ergo Filius generatione diuina eſt. Contra: Eſſentia eſt, non generatione diuina.

SOLVTIO. Hæc Filius generatione eſt, ſine præiudicio loquendo habet calumniam: ſi enim ſic intelligatur, tanquam eſſe Filij ſit terminus generationis per ſe & in Filio, falſa eſt. Si autem intelligatur, quòd terminus quidem generationis eſt Filius, & ille per generationem habeat eſſe, tunc eſt vera, & hoc modo probatur: hæc autem eſt vera: Filius generatione diuina eſt Filius, & eſſentia diuina eſt quaſi formaliter. *Solutio.*

AD ID autem quod quæritur primo, Quem actum copulat hoc verbum, accepit? Dico, quòd notionalem qui eſt generatio: non tamen dico, quòd actus terminetur ſecundum rationem intelligendi primo, vel conſequenter ſuper eſſentiam: ſed terminatur in Filio in quo eſt eſſentia eadem propter duo, ſcilicet, eſſentiæ communitatem, & etiã in diuiſionem. Vnde ad hoc quòd eſſentia ſit communicata facit generatio: ſed tamen non eſt ſuper ipſam per ſe, vel conſequenter: quod ſic probatur. Si eſſet ſuper ipſam primo. tunc eſſentia eſſet genita, quod falſum eſt: ſi autem eſſet ſuper ipſam conſequenter, tunc eſſentia ſe haberet conſequenter ad Filium: & ita in Filio eſſet aliquid vicinum generationi, & aliquid remotum: & ſic ſequerentur duæ hæreſes, quarum vna eſt, quòd Filius haberet in ſe vniuerſale & particulare: ſecunda

cunda est, quòd essentia generaretur per consequens: & ita etiam per consequens distingueretur secundum esse quod habet in Filio, ab esse quod habet in Patre.

Quod legitur Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filius substantiæ Patris.

DIcitur quoque, & frequenter in Scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse Filium: Vnde Aug. in li. de fide ad Petrum ait: Cap. 2. Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit Filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Aug. Filium genitum Dei natura Patris. Est autem vna natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij & Spiritus sancti, imo de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in libro 15. Cap. 19. de Trinitate dicit Christum esse Filium substantiæ Patris, & de substantia Patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo Col. 1. Patre sic: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, Filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quam Filij sui dilecti, quam Filij substantiæ suæ. Charitas quippe Patris qui in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam ipsa natura atque substantia, vt sæpe diximus, & sæpe iterare non piget: ac pro hoc Filius charitatis eius nullus alius est, quam qui de substantia eius genitus. Ecce hic aperte dicit Augustinus Filium esse genitum de substantia Patris, & Filium substantiæ Patris. Idem quoque Aug. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum substantiam Dei ge- Cap. 14. nuisse Filium, & Filium genitum de substantia Patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni substantiam Dei de seipsa gignere Filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes Scripturas, neque virtutem Dei. Nullo Matth. 22. enim modo verum Dei Filium cogitatis, si eum natum esse de substantia Patris negatis. Non enim iam erat hominis Filius, & Deo donante factus est Dei Filius ex Deo natus, gratia, non natura. An forte etsi non hominis Filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscumque creatura, & in Dei Filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei Filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei Filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia Patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei Filium Iesum Christum de Patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem: Vtrique legimus vt simus in vero Filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, vtrùm iste verus Dei Filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? Si non de Patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, Patris agnosce substantiam, & Filium cum Patre homousion confitere. Idem in eodem: Confiteor Deum Patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est. Aut de aliqua substantia est natus

tus Dei Filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis. Si vero de aliqua, nec tamen de Patris ſubſtantia, non eſt verus Filius. Si vero de Patris ſubſtantia, vnius eiuſdemque ſubſtantiæ ſunt Pater & Filius. Vos autem nec Filium de ſubſtantia Patris genitum vultis: & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, ſed ex Patre eſſe conceditis: nec videtis quam neceſſe ſit, vt qui non eſt ex nihilo, nec ex aliqua alia re, ſed ex Deo, niſi ex Dei ſubſtantia eſſe non poſſit: & hoc eſſe quod Deus eſt, de quo eſt, id eſt, Deus de Deo natus eſt: quia non alius prius fuit, ſed natura coæterna de Deo eſt.

Colligens ſummam prædictorum, aperit ex quo ſenſu accipienda ſint.

1 HIs verbis præmiſſis innui videtur, quòd diuina ſubſtantia Filium genuerit, & quòd Filius ſit genitus de ſubſtantia Patris, & quòd de Deo eſt natura coæterna, & quòd Pater id quod ipſe eſt genuit. Id autem quod ipſe eſt, diuina eſſentia eſt: & ita putari poteſt diuinam eſſentiam genuiſſe. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda ſint, mallem magis ab aliis audire quam tradere. Vt tamen ſine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc ſenſu dicta poſſunt accipi. Natura coæterna de Deo eſt, id eſt, Filius coæternus Patri, de Patre eſt: ita quod eſt eadem cum eo natura, vel eiuſdem naturæ. Lib. 3. cont. Maxim. c. 14. Quem ſenſum confirmat Auguſtinus ibidem ſubiiciens, & quod dixerat quaſi explanans. Dicto enim, Natura coæterna eſt de Deo, addidit: Non eſt aliud Filius quam illud de quo eſt, id eſt, vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt. Deinde aptius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens: Trinitas hæc vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt: quia non aliqua materia, vel de nihilo eſt Filius, ſed de quo eſt genitus. Itemque Spiritus ſanctus non de aliqua materia, vel de nihilo eſt, ſed inde eſt vnde procedit. His vtique verbis aperte oſtendit ea ratione dici Filium eſſe de ſubſtantia Patris quia eſt de Patre genitus, ita quòd eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum eo: & Spiritum ſanctum eſſe de ſubſtantia Patris & Filij: quia ab vtroque procedit, ita quod eſt eiuſdem ſubſtantiæ.

DIVISIO TEXTVS.

DIcitvr quoque frequenter, &c.] Hic incipit pars illa in qua quæritur, Vtrum eſſentia in perſona ſit, vel eſſe poſſit terminus generationis à quo vel in quem? Et diuiditur in partes tres: in obiectionem, & ſolutionem, & in capitulum in quo elicitur id quod vlteriori concluſione ſequitur ex auctoritatibus inductis. Secundum incipit *ibi* [His verbis præmiſſis, &c.] Tertium incipit *ibi* [Oſtendit quoque, &c.

ARTICVLVS IX.

Vtrum quando Magister dicit, Transtulit in regnum charitatis, ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem?

INcidit autem hic dubium de hoc quod dicit in primo capitulo [Transtulit in regnum Filij charitatis suæ, &c.] Vtrum ly charitatis copulet dilectionem notionalem, vel essentialem? Si dicatur, notionalem. Contra: Charitas notionalis est Spiritus sanctus: ergo videtur, quòd sequatur quòd transtulit in regnum Filij Spiritus sancti.

2 Præterea, Inconuenienter exponeret Augustinus qui dicit quod transtulit nos in regnum Filij suæ substantiæ.

Si propter hoc dicatur, quòd copulat propter hoc dilectionem essentialem. Contra: Augustinus exponit sic: Filij sui dilecti, in alia expositione: dilecti autem dicit dilectionem qua Pater diligit Filium, & qua Filius diligit Patrem: illa autem notionalis est, quia illa procedit ab ipsis inquantum vnum sunt in diligendo: ergo videtur, quòd copulet notionalem dilectionem.

2 Præterea: Si purè diceret essentialem, sensus esset verbi Apostoli, quod esset essentiæ Filius.

Videtur autem vlterius, quod copulet vtrumque: cum enim dicit Apostolus ad Col. 1. vnde trahitur hoc verbum, Transtulit nos, &c. significat nos transferri in regnum: non autem fit translatio nisi dilectorum à diligente: ergo non fit translatio nisi per dilectionem communem diligentis, & dilectorum: charitas autem communis est in qua procedit Spiritus sanctus ad sanctificandam creaturam transferendam: igitur cum temporalis processio in intellectu suo claudat æternam, in communi dilectione clauditur propria notionalis: & sic vtramque dilectionem importat.

2 Item, Hoc accipitur ex modo loquendi cum dicitur, Transtulit nos in regnum Filij charitatis: non enim transferuntur nisi filij adoptionis in regnum Filij naturæ: ergo charitatis actus notatur transire in Filium naturæ, & in nos: in Filium autem natura transit actus notionalis, quia Pater diligit Filium Spiritu sancto, & è conuerso: in nos autem transit dilectio essentialis appropriabilis Spiritui sancto in quo nititur: ergo videtur, quòd stat, & pro essentiali dilectione, & pro notionali. Hoc etiam videtur ex coniunctione duarum expositionum Aug. ipse enim exponit dicendo, quòd Filij charitatis idem est quod Filij suæ essentiæ, & Filij dilecti: & ex vna expositione accipitur substantialis dilectio, ex alia autem notionalis: ergo stat pro vtraque.

SED CONTRA: Termino semel sumpto non est vtendum æquiuoce: sed iste terminus charitatis semel sumitur: ergo non stat in duplici significatione. *Sed contra.*

SOLVTIO. Sine præiudicio consentio in hanc partem, quòd ly charitatis copulat hic vtramque dilectionem, scilicet & notionalem, & essentialem, sicut videntur innuere expositiones Augustini si coniungantur: sed copulat essentialem in recto, & notionalem in obliquo. Est enim sensus: transtulit nos per charitatem communem in regnum Filij sui, in quem & à quo procedit dilectio, in qua datur nobis dilectio charitatis. Et secundum hanc intentionem non sequitur quod Filius sit Filius Spiritus sancti: quia non dicit illam charitatem in recto, sed cointelligitur in ista. Nec etiam sequitur, quod Filius sit poprie Filius essentiæ: quia propter notionem intelligitur, quod charitas sit Filij, sicut eius qui ea nectitur cum Patre nexu qui est ab vtroque. *Solutio.*

AD VLTIMVM dicendum, quòd charitas non accipitur omnino æquiuoce, quando sumitur pro essentiali & notionali: eo quod vna includitur in alia, sicut proprium in appropriato: vnus autem intellectus secundum actum bene accipit proprium in appropriato, quia vnum claudit in se aliud: sic autem non est de pure æquiuocis, in illis enim non clauditur vnum in alio secundum intellectum.

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo: non tamen de materia.

OStenditur quoque ex illis verbis Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilar. in 12. lib. de Trin. ait. Vnigenitus Deus cum natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quòd Filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, à Patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum L

piendum eſt illud. Pater genuit id quod ipſe eſt, id eſt, Filium qui eſt hoc quod Pater. Et hoc ita debere intelligi Auguſt. aperit, dicens in primo libro contra Maximinum: Hoc genuit Pater quod eſt: alioquin non eſt verus Filius, ſi quod eſt Pater non eſt Filius. Item ſubſtantia Dei genuit Filium, id eſt, Pater ſubſtantia genuit Filium, qui eſt eadem ſubſtantia & eiuſdem ſubſtantiæ. Quod ſic eſſe intelligendum Auguſtinus oſtendit, dicens ad Maximinum: Sicut dicis, Spiritus Spiritum genuit: ita dic, Spiritus eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ Spiritum genuit. Item ſicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiuſdem naturæ vel ſubſtantiæ Deum genuit. Hoc ſi credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accuſaberis. His enim verbis aperit, quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter Filius natus eſt de ſubſtantia Patris: vel Pater genuit Filium de ſua natura ſiue eſſentia, id eſt, de ſe natura & eſſentia genuit Filium eiuſdem eſſentiæ ac naturæ, & qui eſt eadem eſſentia ac natura. Similiter expone illud, Filius ſubſtantiæ Patris, & Filius Patris ſubſtantiæ, id eſt, qui eſt ſubſtantia, cum quo & Filius eadem ſubſtantia eſt, quia conſubſtantialis eſt Patri Filius. Et hic ſenſus adiuuatur ex his verbis Auguſtini, qui in lib. 5. de Trinitate ait: Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus. Tres autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus, quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona. His verbis oſtenditur non eſſe dicendum perſonam eſſe ex eſſentia, niſi ex ſenſu prædicto: qui ſenſus confirmatur etiam ex eo quod in libro 15. de Trinitate idem ait: Sicut noſtra ſcientia ſcientiæ Dei: ſic & noſtrum verbum quod naſcitur de noſtra ſcientia, diſſimile eſt illi Verbo Dei quod natum eſt de Patris eſſentia. Tale eſt autem ac ſi diceret, de Patris ſcientia, de Patris ſapientia: vel quod eſt expreſſius, de Patre eſſentia, de Patre ſcientia, de Patre ſapientia. Ex hoc itaque intellectu, Verbum Dei Patris vnigenitus Filius per omnia Patri ſimilis & æqualis, rectè dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, ſapientia de ſapientia, eſſentia de eſſentia: quia hoc eſt omnino quod Pater, non tamen Pater: quia iſte Filius, iſte Pater.

Cap. 6.

Cap. 13. & 14.

Quare Verbum Patris dicatur Filius naturæ?

M INde eſt, quòd ſolus vnigenitus Dei dicitur natura Filius: quia eiuſdem naturæ eſt, & eadem natura eſt cum Patre. Vnde Hilarius in lib. 14. de Trin. de Chriſto loquens, ait: Natura Filius eſt: quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

ARTICVLVS X.

Vtrum poſſit dici, Filius eſt de nihilo: & ſimiliter, Pater eſt de nihilo?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in illo capitulo [Oſtenditur quoque ex illis verbis, &c.] Vtrum Filius de nihilo ſit, vel non? Videtur autem quod ſic: quod enim de nulla materia præiacente eſt, de nihilo eſt: Filius de nulla materia præiacente eſt: ergo Filius de nihilo eſt.

2 Item, Filius non eſt de aliquo, ita quòd ly aliquo ſit neutri generis: ſed non aliquid & nihil æquipollent: ergo Filius de nihilo eſt.

PRÆTEREA quæritur de Patre, Vtrum ipſe ſit de nihilo? Et videtur, quòd ſic per auctoritatem Aug. ſupra habitam: Si de nulla ſubſtantia eſt Filius: ergo de nihilo eſt Filius: ergo cum de nulla ſubſtantia eſt Pater, de nihilo eſt Pater. Quæſt.

2 Item,

2 Item, Pater eſt de nullo: ergo eſt de nihilo.

3 Item, Pater non eſt de aliquo neutraliter: ergo de nihilo.

Contra. CONTRA: Omne quod de nihilo eſt, creatum eſt, & vertibile, vt Damaſcenus dicit: Pater ergo ſi eſt de nihilo, eſt creatus & vertibilis.

Solutio. SOLVTIO. Ad huiuſmodi ſophiſmata dicendum, quòd nulla perſonarum diuinarum eſt de nihilo: quia cum dicitur, de nihilo, per negationem tollitur principium ex parte ante: ſed per præpoſitionem præcedentem negationem quæ manet non extincta per negationem, eo quod præcedat, ponitur ordo eſſe ad nihil præcedens, id eſt, quod eſſe eius quod dicitur eſſe de nihilo, ſequatur non eſſe: & hoc quidem conuenit omnibus creatis, ſed perſonis diuinis non conuenit.

AD PRIMVM: ergo dicendum, quòd hæc eſt vera, Filius de nulla materia eſt: quia ibi notatur negatio principij materialis: ſed non ſequitur, ergo de nihilo, propter habitudinem præpoſitionis quæ manet.

AD ALIVD dicendum, quòd iſtæ duæ nõ æquipollent: Filius non eſt de aliquo: ergo de nihilo. Quia in prima præcedit negatio prępoſitionem: & ideo extinguit habitudinẽ eius. In ſecunda autem ſequitur; & ideo habitudo præpoſitionis manet. Si autem inferatur ab æquipollenti, Non eſt de nihilo: ergo de aliquo neutraliter: non valet iterum propter habitudinem præpoſitionis.

AD ID quod vlterius quæritur de Patre, dicendum quòd ipſe non eſt de nihilo.

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd in Filio ſequitur, quia ille habet habitudinem ad principium ante: & non Pater, & ideo in Patre non tenet.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſequitur, Pater eſt de nullo, &c. quia hæc dictio, nullo, ſtat pro perſona: poſtea autem infertur neutraliter, priuando principium exiſtentiæ cum ordine ad nihil quem ponit præpoſitio.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſequitur, Non eſt de aliquo: ergo de nihilo: quia in prima priuatur habitudo præpoſitionis, in ſecunda autem non priuatur: igitur, &c.

DISTINCTIO VI.

Vtrum Pater voluntate genuit Filium, an neceſsitate: & an volens, vel nolens ſit Deus?

PRÆTEREA quæri ſolet, Vtrum Pater genuerit Filium voluntate, an neceſſitate? De hoc Oroſius ad Aug. ita ait: Voluntate genuit Pater Filium, vel neceſſitate: ſed nec voluntate, nec neceſſitate: quia neceſſitas in Deo non eſt: præire voluntas ſapientiam non poteſt. Quocirca (vt Auguſt. ait in 15. lib. Trin.) Ridenda eſt dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti ſunt. Qui cum non potuiſſet intelligere, nec credere voluiſſet, vnigenitum Dei Filium Verbum Dei eſſe natura, id eſt, de ſubſtantia Patris genitum, non naturæ vel ſubſtantiæ dixit eſſe filium, ſed Filium voluntatis Dei: volens aſſerere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium: ſicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur noſtra natura, quod abſit vt in Deo eſſe credamus. Dicamus ergo Verbum Dei eſſe Filium Dei natura, non voluntate, vt docet Auguſtinus in 15. lib. de Trin. vbi quendam Catholicum hæretico reſpondentem commendat, dicens: Acute ſane quidam reſpondit hæretico verſutiſſime interroganti, Vtrum Deum Filium volens, vel nolens genuerit: vt ſi diceret, Nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem, Volens, continuo quod intendebat concluderet, ſcilicet non naturæ eſſe Filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſime viciſſim quæſiuit ab eo, Vtrum Deus

A *De comparatione actus generandi ad potentiam.*

Cap. 20.

Cap. 26.

Pater

Pater volens aut nolens ſit Deus: vt ſi reſponderet, Nolens, ſequeretur grandis abſurditas & miſeria, quam de Deo credere magna eſt inſania: ſi autem diceret, Volens, reſponderetur ei: ergo & ipſe voluntate ſua Deus eſt, non natura. Quid ergo reſtabat niſi vt obmuteſceret, ſua interrogatione obligatum indiſſolubili vinculo ſe videns? Ex prædictis docetur non eſſe concedendum, quòd Deus voluntate, vel neceſſitate, vel volens, vel nolens ſit Deus. Item, quod voluntate, vel neceſſitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA quæri ſolet, Vtrum Pater genuerit Filium, &c.] Hic incipit ſecunda pars iſtius tractatus de generatione Filij, in qua quæritur de potentia inclinante ad generationem ex parte generantis, Vtrum illa ſit neceſſitas, vel voluntas, vel natura? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima agitur de potentia inclinante in Patre ad generandum. Sed quia in inferioribus potentia generandi eſt in filio genito, ſicut in patre: ideo quæritur in ſecunda patre, Vtrum huiuſmodi etiam ſit in Filio? & hæc incipit in ſequenti diſtinctione 7. ſcilicet *ibi* [Hic ſolet quæri à quibuſdam, &c.] Prima diuiditur in tres. In prima mouet quæſtionem Magiſter, & ſoluit per interemptionem vtriuſque partis. In ſecunda obiicitur contra ſolutionem: & ſoluit *ibi* [Sed contra hoc opponitur] In tertia redit ad partem quam interemerat, & ſoluit eam ſub alio ſenſu *ibi* [Prædicta tamen verba, &c.] In prima harum facit tria. Primo enim ponit quæſtionem hæretici ſub diuiſione. Secundo interimit vtramque partem diuiſionis *ibi* [Nec voluntate, nec neceſſitate] In tertio ponit inſtantiam contra diuiſionem hæretici *ibi* [Acute ſane quidem]

ARTICVLVS I.

An Deus genuerit Filium ex neceſſitate, & voluntate?

INcidit autem hîc quæſtio de iſta diuiſione: Videtur autem, quòd neceſſitate Filium genuerit: puod enim impoſſibile eſt non eſſe: neceſſe eſt eſſe: Deum habere Filium impoſſibile eſt non eſſe: ergo neceſſe eſt eſſe.

2 Item, Quicquid nulla parte ſua eſt contingens & poſſibile, ipſum in toto in eſſentia & actu eſt neceſſe: Deus Pater in nullo ſubiicitur contingenti & poſſibili: ergo in toto eſt neceſſe: ergo ipſe eſt neceſſarium principium generationis Filij,

3 Item, Idem eſt poſſe & eſſe in æternis: ſed neceſſarium eſt Deum poſſe gignere Filium: ergo neceſſe eſt Deum genuiſſe Filium: & idem eſt in æternis genuiſſe & generare: ergo Deus Pater de neceſſitate generat vel genauit Filium.

4 Præterea, Omnipotenti detrahere maximum poſſe eſt impoſſibile: maximum autem poſſe eſt generare talem alterum qualis ipſe eſt ergo hoc poſſe impoſſibile eſt detrahere à Deo: ergo neceſſe eſt ponere in ipſo: ergo ex neceſſitate genuit Filium.

5 Item, Natura exiſtente communicabili, & nihil prohibente eam communicari, impoſſibile eſt tollere communicationem ſui: ſed natura diuina communicabilis eſt, & nihil prohibet communicationem fieri, vt ſupra dictum eſt & probatum eſt: ergo impoſſibile eſt non fieri communicationem: ergo neceſſe fuit generare Filium: quia per generationem fit naturæ communicatio.

6 Item, Dicit Philoſophus, quòd ea quæ fiunt: fiunt aut ſemper, ſicut neceſſaria, aut frequenter, aut raro: ſed naturalia fiunt ſemper, aut frequenter, ſed in neceſſariis fiunt ſemper: infra autem habebitur diſt. 9. quòd Deus Pater ſemper genuit Filium: ergo neceſſario genuit Filium.

7 Item, Dionyſius in lib. de diuino cap. 2. Solus fons ſuperſubſtantialis Deitatis eſt Pater, nec Filius eſt Pater, nec Pater Filius, cuſtodientibus hymnis propria religione vnicuique thearchicarum perſonarum. Cum igitur fontem neceſſe ſit fluere, Pater ex neceſſitate genuit Filium.

8 Item, In eodem infra: Pater quidem eſt fontana deitas: Filius autem & Spiritus ſanctus deigenæ deitatis, ſi ita oportet dicere, pullulationes diuinæ, & ſicut flores, & ſuperſubſtantialia lumina à ſanctis eloquiis accepimus. Ex hoc habetur, quòd cum Pater ſit deitas fontanta, impoſſibile eſt eum non fundere & generare Filium.

EODEM MODO videtur poſſe probari alia pars, ſcilicet quòd voluntate genuit Filium ſic: Deus vult omne bonum: ergo maxime bonum maxime vult: ſed optimum eſt producere Filium, & producere Spiritum ſanctum: ergo hoc maxime vult: ergo voluntate genuit ipſum.

2 Item, In omnipotente omne opus ſubiacet voluntati: ergo cum generare (vt dicit Damaſ.) ſit opus naturæ, hoc in ipſo ſubiacebit voluntati: ergo voluntate genuit eum.

3 Item, Aut genuit eum voluntate, aut genuit eum non voluntate: ſi voluntate, habeo propoſitum: ſi non genuit eum voluntate, & genuit: ergo genuit contra voluntatem, vel præter voluntatem: quorum vtrumque abſurdum eſt: ergo voluntate genuit

nuit Filium.

4 Item, In omnibus generantibus in quibus est propositum, primum inclinans ad generationem est voluntas: ergo & in Deo: ergo & voluntate genuit.

5 Item, Quicquid fit non voluntate eius qui habet voluntatem, non est laudabile: ergo si Pater non voluntate genuit Filium, Pater in generatione Filij non est laudabilis, quod absurdum est: ergo &c.

6 Item, Augustin. dicit infra: Si potuit gignere Filium, & noluit: ergo inuidus: sed inuidus non fuit: ergo potuit, & voluit: ergo voluntate genuit.

7 Item, Pater dicens Verbum, genuit Filium: sed dicere semper est in voluntate dicentis: ergo generare semper est in voluntate generantis: ergo semper voluntate genuit.

Sed contra. In contrarium obiicitur sic primo quòd non ex necessitate. Omnis necessitas ad aliquem actum est à potentia fortioris intrinseci, vel extrinseci: Deus Pater non habet aliquid fortius se: ergo non generat ex necessitate. Secunda supponitur à fide. Prima probatur ex hoc quòd si est necessitas naturæ, est à forma, quæ potentior est in re agente per necessitatem quam materia. Si autem est necessitas ab extrinseco, tunc est cogens fortius: sicut accipit in coactione violentiæ.

2 Item, In omnibus his in quibus est natura & voluntas, secundum debitum ordinem natura subiacet voluntati: in Deo autem natura & voluntas: ergo & in eo natura subiacet voluntati: quod autem subiacet voluntati, dicit Augustin. non esse necessarium: ergo in Deo nihil est necessarium: ergo nec generatio Filij nec aliud opus, vt videtur. Prima probatur ex peruerso ordine in nobis: quia per peccatum accipit quòd potentiæ naturales voluntati & rationi non subiacent. Secunda probatur per hoc quòd summus ordo est in Deo.

Contra alteram partem sic obiicitur, scilicet quod non voluntate genuit: Damasc. 1. lib. cap. 8. in duobus locis dicit, quòd creatio est opus voluntatis, generatio autem opus naturæ: ergo non voluntate genuit.

2 Item, Voluntate fieri dicuntur in quibus principalis motor est voluntas: sed in omni generatione principalis motor est natura: ergo generatio non fit voluntate.

3 Item, Voluntas est ad volita: volita autem sunt exteriora de quibus est apprehensio in ratione boni: generatio Filij non sic est de exterioribus: ergo non fit voluntate.

4 Præterea, In hominibus sic est quòd generatio hominum non dicit opus voluntatis, sed potius opera mechanica quæ sunt super materiam aliam: ergo neque in diuinis ita dici debet.

Solutio. Solvtio. Dicendum secundum Hil. in auctoritatibus supra inductis 5. disp. quòd intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est: & ideo non omnis necessitas hic negetur, nec omnis voluntas: sed necessitas & voluntas secundum intentionem hæreticorum, quæ est necessitas violentiæ, & coactionis ab agente contra voluntatem intrinsecus vel extrinsecus: sicut iam patebit, cum distinguetur necessarium: talem enim necessitatem non recipit diuina generatio, nec Deus: quia dicit Philosophus in 4. primæ Philosophiæ: Si fuerunt res simplices & æternæ & immobiles, nulla earum erit violentia, neque contra naturam. Patet igitur quod talis necessitas violentiæ non cadit in Deum. Voluntatem autem dicebant in Deo esse accedentem, vt dicit August. vel antecedentem, quæ est de re antequam sit ipsa res, & quæ quandoque est apud volentem, & quandoque non: vnde si talis esset voluntas in Deo, & Pater esset mutabilis qui quandoque vnum vellet, & quandoque, aliud: & Filius non esset æternus cuius generationem voluntas paterna antecessisset, sicut rerum creationem præuenerat. Dicendū ergo secundum Philosophum in 4. primę Philosophiæ, quod necessarium dicitur respectiue, & absolute. Respectiuè autem dicitur respectu finis intenti, aut respectu efficientis cogentis. Respectu finis duobus modis, scilicet respectu esse, & respectu bene esse: sicut necessarium est ad esse, sine quo impossibile est habere aut conseruare esse, sicut anhelitus & nutrimentum in animalibus: respectu bene esse, sine quo non habetur finis intentus in bene esse, sicut acceptio debiti ab Athenienſe ciue non habetur nisi nauigetur Athenas: est ergo necessaria nauigatio ad Athenas ad acceptionem debiti. Respectu autem esse efficientis, similiter est duobus modis, scilicet respectu agentis extra, & respectu agentis intra. Respectu agentis extra, sicut Dionysius dixit, quod necessarium est contristans, & violentia est aliqua necessitas: & quidam Philosophus Aristotas dixit, Violentia de necessitate cogit me vt hoc faciam. Respectu autem cogentis intra: sicut dicitur 3. Esd. 3. quòd super omnia vincit veritas: quia cogit consensum: & hoc modo dicit Philosophus, quòd necessitas non permittit opinantem ad verum reuerti, & mutari à sua opinione. Absolute autem necessarium est (vt dicit Philosophus) quod impossibile est, vt sit alio modo: & hoc tribus modis est, scilicet per se, & per aliud, & compositum ex vtroque: per se, sicut principia: per aliud, sicut conclusio determinata: ex vtroque, sicut syllogissimus. Et similiter est in ente incomplexo. Vnde dicit Philosophus, quod necessarium absolute & per se non est nisi vnum simplex primum: omnia enim alia composita ex suis componentibus trahunt necessitatem, & componentia ab efficiente primo: & ideo possibilia sunt secundum illa à quibus habent necessitatem: quia prius per intellectum in illis sunt in potentia quam in necessitate. Secundum igitur hanc diuisionem dicemus, quòd solus Deus est necessarium primum. Sunt autem multi alij modi in quibus non saluatur ratio necessitatis nisi æquiuoce: sicut vtile necessarium consueui-

mus dicere, & expediens neceſſarium.

His habitis facile eſt reſpondere ad illam partem obiectorum quæ ſunt de neceſſario: omnes enim illæ rationes & auctoritates Dionyſij adductæ, plane loquuntur de neceſſario ſimplici & abſolute, quod præcipue eſt Deus: & hac neceſſitate generat Filium: neque ſequitur aliquod inconueniens in ipſo.

Eodem modo diſtinguinus multiplicem voluntatem ſecundo modo. Eſt enim voluntas potentia volens, & eſt motor aliarum poteſtatum quæ ſunt in volente, ſicut voluntas voliti extra, ſicut cibi, vel potus, vel alterius & hoc modo voluntatis opus eſt creatura: quia illud eſt extra Deum. Secundum autem quod voluntas eſt quaſi motor aliarum poteſtatum, vt cum dicitur, volo intelligere, volo ambulare, poteſt intelligi ſecundum Magiſtrum hæc tripliciter, ſcilicet antecedens quæ eſt quaſi diſponens volentem: & eſt voluntas iſta præmeditationis de opere qualiter fieri debeat, vt arcarius præmeditatur in qua parte materiæ arcæ faciat fundum, & in qua operculum, & in qua parietem. Eſt etiam voluntas accedens: & hæc duobus modis, ſcilicet accedens operi, & accedens volenti: accedens operi eſt quæ immediate præcedit opus, ſicut eſt voluntas ad operandum, vt percutiendi cum dolabro, & huiuſmodi: accedens volenti eſt quam non habuit ſemper, ſed accedit ei ex noua apprehenſione alicuius apprehenſi mouentis voluntatem. Tertia eſt voluntas operi concurrens, quæ dicitur concomitans: & iſta voluntate Pater genuit Filium, quia voluit generationem: & de iſta vltima procedunt rationes inductæ ad hoc quod voluntate genuit Filium, vt patet ſingulas inſpicienti.

Illæ autem rationes quæ inducuntur ad probandum, quòd non neceſſario genuit Filium, ſequuntur de neceſſario per coactionem: & hoc neceſſarium in Deum cadere non poteſt, vt dictum eſt.

Similiter aliæ rationes quæ inducuntur ad hoc quod non voluntate genuit, accipiuntur de voluntate exteriorum: prima & ſecunda & tertia de voluntate præcedente, ſecundum quas non eſt voluntatis opus generatio diuina, vt dictum eſt. Et ſic patet ſolutio ad omnia alia obiecta ſimul.

ARTICVLVS II.

An Deus volens aut nolens Filium genuerit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit hæreticus [Deus Filium volens aut nolens genuit, &c.] Videtur enim neceſſarium eſſe vt detur altera pars, cum diſtent partes per affirmationem, & negationem: quare neceſſe eſt alterum verificari de quolibet.

Præterea quæritur, Ex quo potuit in aliquo ſenſu dari iſta, Deus volens genuit Filium, quare ſub diſtinctione non dederunt eam Catholici doctores, ſed interimerunt ſimpliciter? *Quæſt.*

Ad hoc dicendum, quòd iſta, volens & nolens, non opponuntur per affirmationem, & negationem: cum enim negatio intrinſeca eſt cum voluntate, in vna dictione voluntas manet affirmata: ſed volitum de quo eſt ſermo, negatur: vnde idem eſt nolo, quod volo cõtrariũ. Et ſi obiicitur, quòd in cõdeclinio videtur negari voluntas, cum dicitur, nolo, non vis, non vult, &c. Dicendum, quod friuolum eſt, quinimo in condeclinio etiam affirmata manet, ſecundum quod eſt condeclinium huius verbi, nolo: quia tunc habet vim vnius dictionis hoc quod dicitur, non vis, & non vult. Si autem ſic diuideretur, aut volens, aut non volens: tunc eſſet per affirmationem, & negationem: & tunc ſecundum intentionem hæretici cauendam danda eſſet iſta, non volens: ex hoc enim non ſequitur coactio, ſed negatur voluntas accedens volenti, & volito, vt ſupra dictum eſt. *Solutio.*

Ad aliud dicendum, quòd ſancti Doctores magis inſtando compeſcere & confundere volebant hæreticum, quam coram ſimplicibus cum eo diſputare: eo quod inſtantia facit obmuteſcere, & inducit confuſionem: & hoc expediens fuit ſimplicibus, vt viderent illum non poſſe proficere: poſtea autem ſeorſum cum manſuetis tractabant veritatem ſolutionis, ſicut Magiſter ſupra dixit diſtinctione 2. cap. 3. in fine. *Ad quæſt.*

Oppoſitio contra prædicta.

B Sed contra hoc opponitur ſic: Voluntas Dei eſt natura ſiue eſſentia Dei: quia non eſt aliud Deo eſſe, aliud velle: ideo ſicut vna eſt eſſentia trium perſonarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus natura Deus eſt, & voluntate Deus eſt: & ſi Verbum Dei natura Filius Dei eſt, & voluntate Filius Dei eſt: hoc autem facile eſt refellere. Nam & præſcientia Dei ſiue ſcientia, qua ſcit vel præſcit bona & mala, diuina natura ſiue eſſentia eſt: & prædeſtinatio ſiue voluntas eius, eadem diuina eſſentia eſt: nec eſt Deo aliud ſcire & velle, quam eſſe: & cum ſit vnum & idem ſcientia Dei, vel voluntas: non tamen dicitur de voluntate

quicquid

quicquid dicitur de scientia, & è conuerso: nec omnia illa sua voluntate Deus vult, quæ sua scientia scit: cum sua scientia nouerit tam bona, quam mala: voluntate autem non velit nisi bona. Scientia quippe Dei & præscientia de bonis est, & malis: voluntas vero & prædestinatio de bonis est tantum: & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas: dicitur tamen Pater genuisse Filium natura, non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda sint illa verba, Pater nec nolens, nec volens Deus est: nec volens, nec nolens genuit Filium?

PRædicta tamen verba quibus prudenter dictum est quòd Deus Pater nec volens, nec nolens est Deus: nec nolens, nec volens genuit Filium: siue voluntate, siue necessitate: ex tali sensu videntur accipienda: vt voluntatem præeedẽtem, vel accedentẽ intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit Filium: nec prius volens quam generans genuit Filium: nec prius generans quam volens genuit Filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim Pater sapiens & bonus dicitur genuisse Filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit Filium: sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Aug. & confirmat, ita dicens super Epistolam ad Ephes. De Filio Dei, id est, Domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum Patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit: & ille quidem natura Filius est. Ephes. 3.

ARTICVLVS III.

An auctoritates istæ Sanctorum sunt veræ, qui dicunt quòd voluntate genuit Filium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Hoc autem facile est refellere, &c.] Videntur enim quidam Sancti expresse dicere, quod voluntate genuit: vnde Hilarius in. 3. de Trini. Incomprehensibilem & inenarrabilem ante omne tempus & ante secula vnigenitum ex his quæ in se ingenita erant, procreauit omne quod Deus est per charitatem eius atque virtutem ei impertiens: charitas autem est dispositio voluntatis: ergo voluntate genuit.

2 Item, Hila. Ex toto Patre totus Filius est natus: non aliunde, quia nihil antequam Filius: non ex nihilo, quia ex Deo Filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in Filio: nec in aliquibus, quia in omnibus: sed vt voluit qui potuit, & vt sciuit qui genuit.

3 Item, Origenes. Germen proferens voluntatis factus est Verbi Pater.

4 Item, Ad idem est ratio: dicit enim August. in. 9. de Trinitate, quod partum mentis præcedit appetitus rei quærendæ, qui postea fit amor cognitæ: ergo cum partus diuinus sit partus mentis, quia verbum, videtur quod partum Filij voluntas antecedens præcesserit.

5 Item, In omnibus in quibus in idem opus concurrunt natura & voluntas, voluntas præcedit opus vt inclinans & mouens primum: & hoc contingit propter voluntatis libertatem: ergo videtur etiam, quòd in Deo opus naturæ quod est generatio, voluntas præueniat ad minus secundum rationem.

6 Præterea, Sicut differunt mouentia, ita differunt mota: natura autem & voluntas sunt duo mouentia: ergo secundum differentiam eorum est differentia operum & motuum: sed voluntas nobilior est natura: ergo nobilius est opus eius: ergo cum nobilissimum sit opus generationis diuinæ, ipsa debet esse præcedens opus.

Di. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod dicit Hilarius in li. de ſynodis. Siquis voluntate Dei Filium tanquam de creaturis factum dicat, anathema ſit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd voluntas accedens & præcedens non cadit in Deum reſpectu generationis Filij: & duæ auctoritates Hilarij primo inductæ intelliguntur de voluntate concurrente cum opere ſiue concomitante opus, vt ſupra diximus.

AD ALIVD dicendum, quòd germen voluntatis vocatur ab Origene in quo placitum Patris quieuit, ſicut ipſe dixit Math. 3. Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui.

AD ALIVD dicendum, quòd partum mentis præcedit amor, non partus, ſed pariendi: & hoc eſt dum quærit mens quod pariat: ſed amor partus qui perfectus amor eſt, ſequitur partum ſecundum rationem: perfectio autem ſumma in Deo eſt: & ideo non eſt in eo appetitus rei non habitæ, vel non factæ. Vnde Auguſtinus loquitur ibi de mente creata quærente propter imperfectionem ſuæ ſcientiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio tenet in rationali natura creata, cuius vna pars melior eſt alia, & vna imperans, & vna imperata. Sic autem non eſt in diuina natura: & ideo in Deo non præcedit voluntas naturam.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi iſta præpoſitio generaliter intelligatur, ſicut differunt operantia ſic differunt opera, ipſa eſt falſa: quia plurium opera naturæ meliora ſunt operibus voluntatis: in Deo tamen idem eſt ſecundum rem voluntas & natura: non tamen de quocumque eſt vnum, de eodem eſt etiam aliud: quia differunt in ſubiectis, & in ratione, ſicut dicit Magiſter in litera. Alia autem quæ hic dicuntur, manifeſta per ſe ſunt.

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur, An Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium?

De comparatione potentiæ generandi ad perſonam. HIc ſolet quæri à quibuſdam, Vtrum Pater potuerit, vel voluerit generare Filium? Si enim, inquiunt, potuit, & voluit generare Filium: ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit Filius. Nam Filius nec potuit nec voluit generare Filium. Cui verſutiæ facile reſpondemus, dicentes: Poſſe vel velle generare Filium, non eſt aliquid poſſe vel velle ſubiectum potentiæ vel voluntati. Eſt tamen aliqua potentia vel voluntas, ſcilicet poſſe vel velle gignere Filium: & ideo diſtinguenda eſt intelligentia propoſiti verbi, Poſſe vel velle gignere Filium, & poſſe vel velle aliquid. Neque enim generatio Filij aliquid eorum eſt, quæ ſubiecta ſunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec eſt aliquid inter omnia, vel de omnibus, ſed ſuper omnia & ante omnia. Non enim ante voluit, vel potuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex ſimili quoque hoc videre poſſumus. Pater enim poteſt eſſe Pater, & vult eſſe Pater: Filius autem non poteſt, nec vult eſſe Pater: ergo Pater poteſt vel vult eſſe aliquid, quod non poteſt vel vult eſſe Filius: non ſequitur, quia eſſe Patrem non eſt eſſe aliquid, ſed poteſt eſſe ad aliquid vt in ſequenti oſtendetur.

Diſt. 18.

DIVISIO TEXTVS.

HIc ſolet quæri à quibuſdam, &c.] Hic incipit pars illa in qua quærit Magiſter, Vtrum eadem potentia generandi ſit in Filio quæ eſt in Patre? Diuiditur autem in duas partes, in quarum prima Magiſter quærit, Vtrum Patrem generare Filium ſit aliquid poſſe quod Filio conueniat, vel non? In ſecunda quærit, Vtrum Patrem natura poſſe generare Filium ſit potentia Filio conueniens vel non? & hæc incipit *ibi* [Item quæritur à quibuſdam, &c.] Prima harum ſubdiuiditur in tres. In prima tangit quæſtionem, & ſoluit. In ſecunda obiicit

licit per verba Augustini contra modum solutionis suæ *ibi* [Sed vehementer nos mouet &c.] In tertia adhibet solutionem *ibi* [Potest: ergo sic intelligi, &c.] Prima harum continetur tota in primo capitulo, quod continet in se tria, scilicet quæstionem, Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium? & huius quæstionis solutionē *ibi* [Cuius versutiæ, &c.] Et tertio huius solutionis confirmationem per simile *ibi* [Ex simili quoque hoc videre possumus, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium?

INeidit hic dubium triplex. Primū est, Vtrū Pater potuerit vel voluerit generare Filium? Secundum est, Vtrum hoc sit posse aliqnid? Tertium est, Vtrum posse & velle tantum dicuntur respectu eorum quæ subiiciuntur potentiæ & voluntati, vel etiam respectu aliorum?

Circa primum sic proceditur: In præcedenti distinctione negatum est, quòd Filius voluntate Patris sit Filius: ergo videtur, quòd hæc pars distinctionis non sit vera, Pater voluit generare Filium: quicquid enim voluit aliquis, voluntate voluit.

2 Item, Cum dicitur, voluit generare, sequitur ex modo loquendi, quòd voluntas præcessit actum generationis: hoc autem non conuenit in diuinis: ergo hæc non est vera, voluit generare.

Similiter altera pars videtur falsa, potuit generare, eo quod significatur potentia præcedere actum.

2 Præterea, In Patre non sunt distinctæ potentiæ, sicut in nobis, quòd alia secundum rationem sit potentia generatiua per modum naturæ, & alia sit rationis per modum voluntatis imperantis actum: ergo idem est potentia generationis, & voluntas generandi: & cum non voluntate genuerit, nec potentia genuit, vt videtur.

3 Præterea, Potuit generare, aut potentia actiua, aut potentia passiua: quia non sunt plures. Si actiua. Contra: Actiua potentia est principium transmutandi in aliud secundum quod est aliud, vt dicit Philosophus in. 5. primæ Philosophiæ: ergo aliquid oportuit esse quod huiusmodi transmutationis reciperet actionem: & hoc esset patiens ab ipso: ergo generatio diuina esset super materiam, quod est absurdum. Si autem potentia passiua, hoc est absurdius: quia potentia passiua (vt dicit Philosophus ibidem) est principium transmutationis ex alio secundum quod aliud: ergo Pater genuisset ex alio transmutatus, & sic potius diceretur mater, quam pater.

Quæst. 1. GRATIA HVIVS vlterius quæritur, Quare ipse ratione suæ generationis potius dicatur pater, quam mater?

Quæst. 2. ET QVARE genitus potius dicatur Filius, quam Filia: si enim dicitur pater ratione eius quod ipse est principium non receptiuum generationis aliunde, hoc non videtur sufficere: quia ignis generat speciem suam in materia aeris, & non habet principium alterum generationis suæ: & tamen ignis in materia aeris non dicitur Filius alterius ignis: ergo ratione illius principij non potest dici pater.

2 Si dicatur, quòd ratione eius dicitur pater quod est principium generationis, & quia dat substantiam. Contra: Aut dat substantiam tanquam in qua imprimatur forma per generationem, aut dat substantiam tanquam quæ imprimatur in alia recipiente, aut dat substantiam totam quæ ipse est. Si primo modo, tunc dat materiam: quia illa est quæ datur sic, vt imprimatur in ea forma quæ accipitur per generationem: & hoc absurdum est in generatione diuina: & tamen hanc substantiam cum virtute actiua dat ille quem vocamus patrem in inferioribus: cum ergo non talem det pater superior: aut non debet dici pater, aut dicetur pater æquiuoce. Si autem detur substantia quæ imprimitur: cum illa substantia non sit nisi forma, oporteret quòd esset alia præter illam substantiam cui imprimeretur, & esset iterum diuina generatio composita & materialis, quod friuolum est. Si autem dat totam substantiam: cum tota substantia Patris sit hypostasis Patris, Pater dat Filio eandem hypostasim quæ est ipse: ergo Pater & Filius sunt vna hypostasis, & vna res naturæ, & vna persona, quod absurdum est: ergo videtur, quòd nullo modo possit dici pater: nec ille qui genitus est, potest dici Filius conuenienter, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Pater & potuit & voluit generare Filium vel gignere. Solutio.

AD HOC quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd non est idem dicere, voluntatis Filius, & voluntate Filius, & voluit generare: prima enim absolute falsa est: quia voluntatis opus est quod educitur super materiam extrinsecam operanti, vt sunt mœchanica opera voluntatis hominis, & creaturæ opera voluntatis diuinæ. Et si obiiciatur, quòd voluntas in Deo est natura diuina, & est Filius naturæ: ergo aliquo modo dicendus est Filius voluntatis. Incidit fallacia accidentis: quia licet idem re sit natura quod voluntas: tamen plurimum differunt in modo significandi & attribuendi, sicut Magister probauit supra. Voluntate autem Filius aliquo modo conceditur de concomitate vel concurrente cum actu voluntate. Sed cum dicitur, voluit generare, significatur voluntas circa actum generationis: & ideo vera est: quia Deus cum actu concurrente habuit voluntatem in generatione diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non significatur ex modo loquendi in diuinis, vt diuina sunt: quia sic verbum abstrahendum est à tempore: & si hoc fiat, tunc voluntas & actus generationis sunt similes: & sic locutio vera est: quia non habet actum generationis Pater nisi concurrentem cum voluntate, & è conuerso.

AD ID quod obiicitur de potentia quæ significatur

ſignificatur in verbo, potuit, dicendum quòd ex praua intelligentia procedunt huiuſmodi argumenta, ſcilicet ex hoc quod id quod eſt in Deo intelligitur ad modum creaturarum, in quibus poſſe præcedit agere. Vnde in diuinis talia abſtrahenda ſunt à tempore & compoſitione: & tunc videbitur, quod potentia generandi non præcedat actum generationis, nec compoſitionem facit cum ipſo, quia idem eſt Deo agere & poſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt quòd in Patre cæleſti non ſunt potentiæ diſtinctæ: quia aliter ipſe eſſet compoſitus. Sed licet non diſtinctæ ſecundum rem & compoſitionem: tamen ſunt diſtinctæ in modo ſignificandi & attribuendi, eo quod multa ſubſunt potentiæ quæ non ſubſunt voluntati: & Deus multa poteſt quæ non vult: & ſic eſt de potentia generandi, & voluntate generandi.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi velimus maximam vim facere in agere & pati: tunc in Deo nec eſt potentia actiua, nec paſſiua: ſed potius eſt in eo potentia ſuperactiua. Illa autem diuiſio Philoſophi tenet in potentiis phyſice agentibus vel patientibus. Vnde quod potentia actiua phyſice quærit ſubiectum quod actionem eius recipiat, hoc eſt ex imperfectione eius: ſi enim eſſet perfecta, actio ſua produceret totum ſimul: & ſi eſſet perfecte nobilis, produceret ſine compoſitione ſimillimum agenti. Vnde tempus, motus, compoſitio, ſubiectum, omnia proueniunt ex imperfectione agentis vel recipientis. Vnde in diuinis eſt potentia ſuperactiua Patris ad totum Filium in eadem eſſentia coæternum & ſimplicem producendum.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum ad hoc debeat dici pater? Dicendum, quòd ſic, intantum quod nihil ita vere dicitur pater ſicut ipſe, ſicut probatum eſt ſupra. Mater autem nullo modo dici poteſt: quia mater eſt quæ in ſe generat ex alio: hoc autem Patri nullo modo conuenit: & ideo tantum pater eſt. Nec ſic pater vt in generatione egeat adiutorio ſimili ſibi, tribus de cauſis, quarum vna eſt: quia adiutorium vxoris datur viro propter ſui imperfectionem quæ in Deum non cadit. Secunda eſt, quod generatio recipitur in adiutorio ex viro: & ideo indiget tempore conceptus & imprægnationis & partus: in quo tempore filius exiſtens in potentia non poteſt eſſe coæternus vel coæuus parentibus. Tertia ratio eſt: quia omnis talis natus compoſitus eſt ex duplici ſubſtantia patris & matris. Primum autem horum repugnat perfectioni potentiæ, ſecundum coæternitati ipſius nati, tertium autem ſimplicitati.

AD ID quod obiicitur, quod ſolum principium actiuum non ſufficit ad rationem patris, dicendum quod hoc verum eſt, nec pater cæleſtis ſolum eſt principium actiuum: imo dat ſubſtantiam ſuam: & bene concedo, quòd totam.

AD ID vero quod contra hoc obiicitur, dicendum quod hypoſtaſis & perſona ſunt ſubſtantia: non tamen ſupponunt vt ſubſtantia, ſed vt ad aliquid: & ideo eſt in argumento commutatio prædicamenti: quod enim Pater eſt ſubſtantia, eſt ideo quia nulla compoſitio eſt in diuinis, non ex ratione patris, quia pater eſt, imo ſic eſt aliud. Vnde Magiſter hic in litera promittit ſe probaturum, quod eſſe patrem non eſt eſſe aliquid, ſed eſſe ad aliquid.

AD HOC quod quæritur, Vtrum natus ſit Filius? Dicendum, quod ſic: quia illa generatio perfectiſſima non poteſt eſſe niſi in omnino ſimili: filia autem patri, nec in veritate, nec in figura omnino ſimilis eſt, & ideo natum in æterna generatione filia dici non poteſt. *Ad quæſt.*

ARTICVLVS II.

Vtrum poſſe generare ſit ad aliquid ſiue aliquid?

SEcundò quæritur, Vtrum poſſe generare ſit poſſe aliquid? Et videtur, quod non: quia Magiſter dicit in litera, quòd poſſe vel velle gignere Filium, non eſt poſſe vel velle aliquid.

2 Præterea, Potentiæ diſtinguuntur per actus: ergo potentia eius quod eſt aliquid, erit potentia qua eſt poſſe aliquid: & potentia eius quod eſt ad aliquid, erit potentia qua eſt poſſe ad aliquid & non aliquid: cum igitur generare ſit ad aliquid, poſſe generare erit ad aliquid, & non aliquid.

3 Præterea, Poſſe generare dicit conueniens Patri, & non Filio, vel Spiritui ſancto: in nullo autem diſtinguuntur Pater & Filius, niſi in eo quod eſt ad aliquid: ergo poſſe generare non eſt aliquid, ſed ad aliquid.

4 Præterea, In inferioribus ſic eſt, quòd potentiæ actiuæ ſunt ſecundum proprietates diſponentes ad actum, vt calefacere eſt ignis ſecundum proprietatem calidi, & lucere ſecundum proprietatem quæ eſt lux, & ſic de aliis: ergo cum generare ſit actus Patris, vnde pater eſt, & non vnde ſubſtantia diuina eſt, proprietas quæ conſtituit potentiam ad actum illum, erit Patris in eo quod pater eſt, & non vnde ſubſtantia diuina eſt: ſed in eo quod pater eſt, ad aliquid eſt: ergo proprietas faciens ſecundum rationem intelligendi, potentiam generandi in ipſo, ad aliquid eſt, & non aliquid: ergo potentia quæ eſt à proprietate illa ſecundum rationem intelligendi, erit ad aliquid, & non aliquid abſolutè.

5 Si forte dicat aliquis, quòd hæc proprietas quæ ſecundum rationem intelligendi facit potentiam generandi, eſt in Patre non ſolum vnde Pater eſt Pater, ſed vnde eſt. Contra: Auguſt. dicit, quòd Pater non paternitate eſt, ſed ſubſtantia, & eadem Filius & Spiritus ſanctus: ergo proprietas illa quæ facit potentiam generandi in Patre, eodem modo inuenitur in Filio & Spiritu ſancto: ergo in eis etiam faciet idem, quia abſurdum eſſet dicere, quòd eſſentia aliter eſſet in Patre quam in Filio & Spiritu ſancto: ergo redit primum, quod potentia generandi non

ſit

ſit aliquid, ſed ad aliquid.

6 Si forte dicatur (vt quidam dixerunt) quòd cum dicitur, Potentia generandi eſt in Patre, poteſt intelligi potentia diſpoſita, vel indiſpoſita: ſi primo modo, tunc eſt ad aliquid: ſi ſecundo modo, tunc eſt aliquid: & primo modo tantum conuenit perſonæ Patris, ſecundo modo conuenit naturæ. Contra: Dicit Philoſophus, quòd potentia indiſpoſita indifferenter ſe habet ad eſſe & ad non eſſe; talem autem potentiam ad generandum & non generandum nullam eſt ponere in Deo, nec in eo quod pater, nec in eo quod natura: quia dicit Hil. quòd generat in ſe virtute gignētis naturę: ergo iſta ſolutio non poteſt ſtare.

7 Præterea, Cum dico, Potentia diſpoſita, eiuſdem eſt diſpoſitio cuius prius fuit potentia: non enim dantur diſpoſitiones potentiis vt vlterius fiant quam prius fuerunt, ſed vt perficiantur ad actus: ergo ſi potentia diſpoſita eſt perſonæ, & eſt ad aliquid, etiam potentia indiſpoſita erit eiuſdem & etiam ad aliquid.

Sed contra. SED CONTRA: Ad actum naturæ non eſt niſi potentia naturæ: generatio eſt actus naturæ: ergo potentia generandi eſt potentia naturæ: ergo potentia generandi, potentia eſt ſubſtantiæ generantis.

2 Præterea, Omnis potentia radicatur in aliquo ſecundum rationem intelligendi: hoc autem eſt natura, vt dicit Hilarius: ergo potentia generandi erit potentia naturæ & non perſonæ: ergo erit aliquid, & non ad aliquid tantum.

3 Præterea, Damaſcenus dicit, quòd generatio eſt ex ſubſtantia generantis: ergo potentia generandi, potentia eſt ſubſtantiæ generantis, & non ad aliquid.

4 Præterea, Philoſophus dicit, quòd generatio dicitur natura, eo quod eſt via in naturā: ergo potētia generandi erit in natura.

5 Præterea, Magiſter dicit hic, quòd potentia generandi eſt aliqua potentia: aliqua autem potentia eſt aliquid: ergo, &c.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo (eo quod multi hic multa dixerunt) dico, quod potentia generandi ſecundum rationem intelligendi medium eſt inter pure eſſentiale, & pure perſonale: & hoc patet, ſi diuidatur: potentia enim omnis eſſentialis eſt, generatio autem omnis perſonalis eſt: vnde potentia generandi coniunctim accipiendo ſecundum quod potentia eſt in actu, eſt medium inter eſſentiale, & notionale ſiue perſonale: & illius medij id quod eſt potentiæ, tenet ſe ex parte naturæ: id autem quod eſt actus, tenet ſe ex parte notionis & perſonæ. Et ſi dicitur, quòd inter eſſentiam, & perſonam nihil eſt medium. Reſponſio, quòd hoc verū eſt ſecundū rem: ſed ſecundū rationē intelligendi nihil prohibet eſſe medium: ſecundum hoc igitur proprie loquendo potentia generandi erit naturæ ſecundum quod eſt in hac perſona: vnde ſecundum aliquam rationem ſui eſt quid, ſecundum aliquam rationem ſui eſt ad aliquid: multa enim ſunt ita eſſentialia, quod per coniunctionem ſui cum notionalibus conueniunt illi perſonæ cuius eſt notio illa, & non alij: & ſi diuidantur ab illo notionali, conueniunt æqualiter omnibus perſonis, ſicut exemplum eſt, cum dico, Deus generans, ita quod ly generans adiectiuè ponatur & tranſitiuè iungatur cum ly Deus: tunc enim Deus generans non erit Filius vel Spiritus ſanctus: & ſi diuidatur per intellectum ly Deus à ly generans, ita ſcilicet quod ſubſtantiuari intelligatur ly generans, vel intercidat compoſitio inter ly generans & ly Deus, iam Filius erit gnerans, id eſt, erit Deus qui Deus eſt generans, & ſimiliter Spiritus ſanctus: quia Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt vnus & idem Deus, vt ſupra diſtinctione 4. habitum eſt. His habitis reſpondendum eſt ad obiecta.

DIBENDVM ergo ad primum, quòd Magiſter attendit poſſe generare ex ea parte qua vnitum eſt notionali ſecundum intellectum, & non ex alia parte: & ideo dicit eſſe ad aliquid, & non quid.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſt, quòd potentiæ diſtinguuntur & diffiniuntur per actus: ſed tamen non ponuntur in genere actuum neceſſario: quia actus in diuinis in genere relationis ſunt: & ideo non oportet vt potentia ſit in eodem genere: non enim idem eſt diſtingui, & in genere poni: quia diſtinctio fit ad cognitionem, genus autem pertinet ad rei naturam. Et ſi obiicitur, quòd diffiniuntur per actus, & diffinitio datur per ea quæ ſunt eiuſdem naturæ: dicendum, quòd potentiæ actiuæ, quicquid etiam ſit de paſſiuis, non habent diffiniri per actus, niſi ſicut prius diffinitur per poſterius: & tales diffinitiones non ſunt rei, ſed ſunt quoad nos: & ideo cum potentia generandi ſit actiua, illa obiectio non cogit.

AD ALIVD dicendum, quòd poſſe generare non dicit conueniens Patri niſi propter hoc quia medium eſt non inter naturam & quamcunque perſonam, ſed inter naturam & perſonam Patris: vnde quod non conuenit Filio, non eſt ex alio niſi ex eo quod habet de notionali Patris, & non propter hoc quod habet de eſſentiali, gratia cuius ipſum dicitur quid: vnde quia conuenit naturæ in Patre, ſi proprie vellemus ſibi ponere genus ſecundum totum quod in ipſo eſt, diceremus ipſum eſſe quid ad aliquid.

AD ALIVD dicendum, quòd aliæ ſunt potentiæ ad eſſe producendum, & aliæ ad opera conſequentia: vnde illæ quæ ſunt ad totum eſſe producendum, neceſſe eſt quod radicentur in ipſa rei natura aliquo modo, ſicut eſt potentia generandi, ſecundum quod diffinit Boëtius naturam, quod natura eſt vis inſerta rebus ex ſimilibus ſimilia procreans. Sed potentiæ ad opera conſequentia eſſe, radicantur in proprietatibus compoſiti, vt potentia calefaciendi radicatur in caliditate ignis, quæ eſt proprietas conſequens eſſe ignis: vnde in diuinis ſecundum modum intelligendi quem habere poſſumus, potentia generandi radicatur in natura ſecundum quod eſt perſona.

AD ID quod vlterius obiicitur, quòd

eadem eſt natura in Patre & Filio, eſt eodem modo dicendum, quòd hoc verum eſt: ſed non eſt eadem comparatio naturæ Filio & Spiritui ſancto: quia in perſona Patris comparatur ad perſonam Patris, & habet in iſta comparatione aliquid medium ſecundum rationem intelligendi, quod non habet ex comparatione ſui ad Filium & Spiritum ſanctum: & ideo non oportet, quod potentia generandi coniunctim, vt dictum eſt, accepta ſit in Filio & Spiritu ſancto.

AD ID quod obiicitur contra ſolutionem dicentem, potentiam diſpoſitam & potentiam indiſpoſitam, bene concedo, quòd eſt incauta ſolutio, & non habet verba propria in diuinis: & ſi eſſet vera, adhuc tamen non faceret ad propoſitum: quia diſpoſitio non facit potentiam eſſe de aliquo genere, vt probat obiectio.

AD RATIONES autem illas quæ inducuntur ad hoc quod potentia generandi ſit naturæ, concedendum eſt hoc modo quo dictum eſt.

AD ID quod vltimo obiicitur ex hoc quod dicit Magiſter, quòd potentia generandi eſt aliqua potentia, dicendum quòd hoc verum eſt: aliquam enim potentiam eſſe eſt commune ad aliquid, & ad ad aliquid: nos enim ſupra diximus, quòd potentia generandi nominat aliquid, & ad aliquid coniunctim: & per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS III.

De quibus & reſpectu quorum eſt poſſe diuinum, an reſpectu ſubiectorum tantum?

TErtio quæritur, Vtrum poſſe & velle in Deo dicantur tantum reſpectu eorum quæ ſubiiciuntur potentiæ & voluntati, vel etiam reſpectu aliorum? Et circa hoc quærenda ſuut duo, ſcilicet de quibus ſit poſſe diuinum? Et vtrum vnica ſit potentia ad poſſe generare, & ad poſſe creare? Videtur autem, quod dicatur reſpectu ſubiectorum tantum: quia ita dicit Auctor in litera, quod ideo Filius impotentior Patre non eſt: quia poſſe & velle generare Filium non eſt aliquid eorum quæ ſubiecta ſunt diuinæ potentiæ: hoc autem nihil eſſet ſi potentia eſſet alicuius alterius quam ſubiectorum: quia ex hoc non probaretur Filius æqualis Patri in potentia.

2 Item, Potentia ſecundum rationem ſequitur eſſe potentis: ergo & omnipotentia ſequitur eſſe omnipotentis: ſed generatio Filij non ſequitur ſecundum rationem eſſe omnipotentis: ergo videtur, quòd omnipotentia Patris non dicatur reſpectu generationis. Hoc eitam videtur haberi ex litera: quia dicit, non enim ante potuit & voluit quam genuit, ſicut nec ante fuit quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit: ergo vna eſt potentia trium perſonarum, ſicut vna eſt eſſentia earum. Cum igitur potentia Filij ſecundum rationem intelligendi ſit conſequens Filium, potentia autem generandi ſecundum rationem intelligendi ſit ante Filium, videtur potentia Dei tantum eſſe reſpectu ſubiectorum potentiæ, & non reſpectu generationis.

SED CONTRA: Maius eſt generare Filium quam omnia quæ ſubiiciuntur potentiæ diuinæ: ergo penes illud maxime attenditur robur potentiæ: ergo videtur, quòd ſi in Filio non ſit huiuſmodi potentia, quod in maximo robore potentiæ deficiat à Patre, & ita non erit omnipotens.

2 Item, Ratio principij reducitur ad rationem potentiæ: cum igitur Pater ſit principium non de principio, Filius autem principium de principio, videtur, quòd aliquam potentiam habet Pater, quam non habet Filius.

SOLVTIO. Dicendum, quòd omnipotentia Dei attenditur reſpectu eorum quæ extra ſunt, & conſequuntur poſſe commune Patris & Filij & Spiritus ſancti, ſicut dicit Magiſter in litera.

AD HOC autem quod obiicitur, dicendum quòd generare non eſt maius aliquid, ſed ad aliquid, vt dicit Magiſter. Nec Pater oſtenditur per hoc eſſe aliquid, vel potens eſſe aliquid, ſed potius ad aliquid: tamen bene concedo, quòd generatio Filij maior eſt toto mundo in infinitum: licet in creatione potentia appareat, in generatione autem proprietas: quia ſecundum hoc quod eſt ibi potentiæ non diſtinguitur Filius à Patre, nec Spiritus ſanctus, nec è conuerſo.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio principij duplex eſt, ſcilicet ad facere, & hæc reducitur ad rationem potentiæ: & eſt ratio principij non ad facere, ſed ad diſtinguere & diſtingui, & hæc non reducitur, imo in illa parte non eſt niſi ad aliquid, & non aliquid. Ex parte autem illa quæ ſe tenet cum eſſentia, habet rationem potentiæ, & ſic eſt communis tribus perſonis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum vniuoca ſit potentia ad poſſe generare, & poſſe creare?

SEcundo quæritur, Vtrum vniuoca ſit potentia ad poſſe generare, & poſſe creare? Videtur quod nō: quia vnū dicit aliquid, aliud dicit ad aliquid: ſed aliquid & ad aliquid non ſunt vnius generis: ergo nec vnius rationis: ergo æquiuoce dicitur de eis.

2 Item, Potentiæ diffiniuntur per actus: non autem vnus eſt actus creandi, & generandi: ergo potentia non dicitur vno modo de illis.

3 Item, Non poteſt accipi ſecundum vnam rationem quod in quadam ratione conuenit tribus in communi, & in quadam non niſi vni trium: ſed potentia generandi non conuenit niſi vni trium, creandi autem potentia conuenit omnibus tribus in communi: ergo videtur, quòd non dicatur potentia vniuocè.

SED CONTRA: Omne æquiuocum aliquo modo eſt diuerſæ naturæ cui reſpondet ratio

ratio diuerſa: ſed in Deo non eſt diuerſitas naturæ: ergo in Deo nihil alij æquiuocum eſt: ſed potentia creandi eſt in Deo, ſimiliter potentia generandi: ergo potentia dicta de eis non dicetur æquiuoce.

2 Item, Potentia creandi eſt idem re cum creante, & creans cum generante: ergo potentia creandi eſt potentia generandi: quæ autem æquiuocè dicuntur, diſtincta non prædicantur de ſe inuicem, quia canis latrabilis non eſt canis marinus: ergo potentia non erit æquiuoce dicta de potentia generandi, & de potentia creandi.

3 Item, Cum dicitur omnipotentia, ly omnis quod eſt in compoſitione cum ly potentia diſtribuit pro omnibus quæ poteſt Deus: ergo tam pro generare quam pro creare, & ita de aliis: ſi autem eſſent æquiuoca, non diſtribueretur pro illis: ergo videtur, quòd non dicatur æquiuoce.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non dicitur potentia æquiuoce de illis in eo quod potentia accipitur abſtrahens ab vtroque: aliter enim non prædicatur de vtroque, niſi prout abſtrahit ab vtroque: & ſecundum hoc manet potentia quæ radicatur in eſſentia Patris & Filij & Spiritus ſancti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſecundum quod potentia abſtrahit & à generare & à creare, non dicit ad aliquid, quin imo dicit aliquid quod eſt ſubſtantiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non eſt verum de actiuis potentiis: quoniam illæ non perficiuntur per ſuos actus, ſed ante perfectæ ſunt: quia nihil agit niſi perfectum in eſſe. In paſſiuis autem in quibus ſunt actus actiuorum, ſicut in patiente diſpoſito, verum eſt quod perficiuntur & diffiniuntur per actus: & in tali ſenſu dicit illam propoſitionem Philoſophus in 2. de anima, vbi agit de potentiis apprehendentibus paſſiuis, ſicut ipſe ibidem dicit: ſed in Deo non eſt potentia paſſiua: & ideo illa obiectio nulla eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia accipitur ſecundum vnam rationem communem, ſecundum quod abſtrahit & ab actu creandi & ab actu generandi, & eſt in Patre & Filio & Spiritu ſancto: ſed ſecundum quod coniungitur actui generandi & creandi, licet alia non efficiatur quam prius fuit, tamen alium modum habebit tunc ſignificandi, ratione cuius potentia generandi non conuenit Filio nec Spiritui ſancto: ſed potentia creandi conuenit tribus: & huius ratio patet ex prædictis. His habitis tractanda eſt litera primæ partis.

Ponit quædam verba Auguſtini, vnde poteſt moueri auditor.

SEd vehementer nos mouet quod Auguſtinus ait in 3. lib. contra Maximininum, qui aſſerebat Patrem potentiorem eſſe Filio, eo quòd Filium genuit Deum Creatorem, Filius autem non: dicebatque Patrem potuiſſe gignere, non Filium: & ideo potiorem eſſe Filio. Ad quod reſpondens Auguſtinus dicere videtur, quòd Filius etiam potuit gignere, volens oſtendere Patrem eſſe non potentiorem Filio, his verbis: Abſit vt ideo potentior ſit Pater Filio, ſicut putas: quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit, ſed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba: Non enim non potuit: ſed non oportuit. Videtur enim dicere, quòd Filius potuit gignere, ſed non oportuit: & ita potuit, quod non oportuit. Quare autem non oportuit, ſubdit, dicens: Immoderata enim eſſet diuina generatio, ſi genitus Filius nepotem gigneret Patri: quia & ipſe nepos niſi auo ſuo pronepotem gigneret, ſecundum veſtram mirabilem ſapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille ſi nepotem non gigneret auo ſuo, & pronepotem proauo ſuo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis ſeries, ſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eam perficeret vllus, ſi non ſufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit Filium Patris natura, non fecit. B Cap. 12.

ARTICVLVS V.

An Filius poſſit ex ſe gignere alium Filium nepotem Patris, & an Pater plures Filios?

SEd vehementer nos mouet, &c.] Ratione huius capituli quæritur, Vtrum Filius poſſit ex ſe gignere alium Filium qui ſit nepos Patris? Videtur autem quòd ſic: in inferioribus enim videmus, quòd eadem vis fœcunditatis eſt in filio quæ eſt in patre: cum igitur Filius Dei non ſit minus perfectus quam filius hominis, videbitur ipſe habere eandem potentiam generandi quam habet etiam Pater.

2 Item,

2 Item, Augustinus dicit in litera, quòd non potuit, sed non oportuit: ergo non videtur, quòd non sit ex defectu virtutis generatiuæ quòd non produxit Filium.

3 Præterea, Propter hoc dicitur Filius imago Patris: quia in omnibus cum eo conuenit: ergo & in potentia genereratiua, & ita videtur, quòd possit producere alium Filium.

Quæst. PRÆTEREA, Quæritur iuxta hoc vlterius, Vtrum Pater potuerit producere plures filios quam vnum? Et videtur, quòd sic: quia in inferioribus in quibus est potentia imperfecta, pater eadem virtute producit plures filios: ergo multo magis Pater superior potest producere plures.

2 Præterea, Filio genito, aut in Patre remansit potentia generandi, aut non: si sic, cum in æternis sit idem esse & posse, Pater genuit Filios: si non, ergo videtur, quòd Pater defecerit in aliquo genito filio, quod absurdum est.

3 Præterea, Quod esset inconueniens si immoderata esset diuinæ generationis progressio, quod Augustinus ponit pro inconuenienti? Videtur quòd nullum: quia multiplicatio boni facit maius bonum: ergo multo magis multiplicatio optimi: sed per multas generationes diuinas fieret multiplicatio optimi: ergo videtur, quòd deberet esse.

4 Item, Sicut in præcedentibus est habitum, natura de se communicabilis est: ergo quantum est de se, ita communicabilis est pluribus, sicut duobus, vel tribus: & ita communicabilis in Filio, sicut in Patre: cum igitur per distinguentia non contrahatur, eo quòd non cadant in ipsam, ipsa communicabitur: & ita videtur, quòd immoderata debeat esse diuinæ generationis progressio.

Sed contrà. SED CONTRA: Nullius naturæ potest esse multiplicatio & communicatio sine accipiente naturam illam per modum quo suppositum accipit naturam: sed non potest esse pluralitas suppositorum, nisi sit pluralitas distinguentium suppositа ab inuicem. Videamus ergo quibus modis distingui in vna natura possunt suppositа, & applicemus omnes modos naturæ diuinæ, & videamus quantum possit extendi pluralitas suppositorum eius. Est autem vnus modus per materiam in qua est natura in supposito: & constat, quod iste modus in diuinis esse non potest tribus de causis, quarum vna est, quòd omnis communicatio naturæ quæ fit per materiam fit per materiæ transmutationem: in Deo autem transmutatio nulla est. Secunda est: quoniam omnis talis communicatio diuidit naturam, ita quod ipsa non est vna numero in suppositis, sed vna ratione tantum. Tertia est: quoniam omnis talis multiplicatio prius est in potentia quam in actu: quæ omnia à diuina natura remouentur: ergo patet, quòd non est ibi communicatio per materiæ particulationem, id est, per hoc quod materia particulet naturam super suppositum. Est autem alius modus qui est per proprietates facientes & constituentes & distinguentes suppositum, licet indifferens sit quod est à quo est: & iste solus modus possibilis est in diuinis: & accipiantur proprietates originis inter Patrem & Filium (quia de spiritu sancto infra patebit) non inuenietur nisi paternitas & filiatio: hæc autem per materiam numerari non possunt, vt probatum est: ergo non numerabuntur nisi per differentias specificas: sed omnis paternitas omni paternitati eadem est in specie quæ est suppositi eiusdem naturæ: similiter omnis filiatio omni filiationi: cum igitur filij plures siue vnius patris siue filiorum suorum non differant essentia, si differentiã habent, illa sumetur penes proprietates: sed non differunt specie, vel materia filiationes eorum: ergo filiatio eorum erit vna tantum: ergo ipsi omnes erunt vnus filius nec essentia nec proprietate differens: ergo non possunt aliquo modo in diuinis esse plures filij, nec plures patres eadem ratione. Item, Licet communicatio sit de perfectione naturæ simplicis: tamen multiplicatio est de imperfectione eius. Probatio. Multiplicatio in suppositis vnius naturæ non potest esse nisi vna trium causarum, scilicet multiplex desiderium materiæ, eo quod materia non desiderat tantum in vna parte, sed in partibus omnibus perfici: vel eo quod non potest in paucis saluari perpetuo, & ideo desiderat in multis habere formam, vt quibusdam destructis, in multis maneat: vel ex eo quod multi sunt actus vel motus quos explere paucis non potest. Primo & secundo modo est in hominibus, & aliis generabilibus & corruptibilibus. Tertio modo est in Angelis & stellis. Constat autem, quòd nullo istorum modorum multiplicatio potest esse in diuinis. Primus enim & secundus sunt per materiæ partes quæ in Deo non est. Tertius autem est propter imperfectionem agentis & mouentis quod non potest vno motore diuersa causare: ergo talis multiplicatio suppositorum non est in natura diuina: ergo non erit nisi penes speciem proprietatum originis: & inde sequitur vt prius. Item, Intellectus dicentis intrinsecus bene est secundum sui naturã sibi proferre verbum: sed non potest talia duo proferre verba, nec vnum verbum profert aliud verbum: cum igitur summus spiritus per hunc modum generet verbum, nec potest proferre duo verba, nec verbum producet aliud verbum: & ita non erit nisi vnus pater & vnus filius.

PRÆTEREA, Ad communicationem naturæ & societatis iucunditatem sufficit vnus: ergo alij etiamsi generari possent, superfluerent.

Solutio. SOLVTIO. Istis vltimis rationibus consentiendum est, dicendo quòd non potest esse nisi vnus Deus Pater, & vnus Filius: quia illæ omnes concludunt de necessitate. Licet enim vltima ratio sit vel videatur esse conuenientiæ: si tamen coniungitur ei ratio Anſel. erit necessaria, scilicet quòd quodlibet minimum inconueniens in Deo est impossibile.

DICENDVM ergo ad primum, quòd eadem potentia est in Filio quæ in Patre, sed non ad idem, vt facile patet ex prædictis:

nec

nec ex hoc est imperfectio in Filio quòd non profert alium Filium, sed potius perfectio, cum ipse ita contineat totum esse Filij, quòd si alius esset, nullo modo differre posset ab ipso.

AD ALIVD respondet infra Magister dicens: non enim non potuit, id est, non ex hoc impotens fuit: quod autem August. dicit, non oportuit, coniunctum dicto Anselm. facit impossibilitatem: si enim non oportuit, inconueniens fuit: ergo Deo impossibile: si ergo vanum & frustra remouentur à natura inferiori, multo magis à naturâ superiori.

AD ALIVD dicendum, quòd ipse in proprietate Patris non potuit esse imago: quia sic cessaret ratio Patris, cum pater & pater nec essẽtia nec proprietate differrent: vnde imago secundum sui rationem semper saluat in aliquo rationem distinctionis, in quo nec conuenit nec conuenire potest cum eo cuius est imago: per hoc ipsum enim quòd imago est, ab alio est, sed hoc non est in aliquo esse dissimilem, sed potius in eo quòd non est aliquid, sed ad aliquid.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum potuerit producere plures filios? patet per prædicta, quòd non: quia illi filij nec essentia, nec proprietate differrent: & sic in omnibus idem essent, & non plures: & ideo non est simile de patre inferiori, in quo plures filij per materiam distinguuntur, & per formam secundum esse quod habent in hac materia.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia generandi non deficit in Patre, nec est hoc aliquid quærere, Vtrum deficit etiam genito filio, tanquam filij generatio sit præterita: quia in æternitate & in æterno nihil præteriit, & nihil aduenit: & ideo Filius nec ante nec post generationis potentiam est, sed in nunc stante semper genitus est, vt infra distinctione 9. habebitur. Dicitur enim semper genitus: non quia præteriit generatio eius, sed quia perfecta est & semper: quia nunquam deficit in nunc stante æternitatis: vnde illa obiectio procedit de Deo sicut de re temporali, & ideo non valet.

AD ALIVD dicendum, quòd immoderata non potest esse generatio diuina: eo quòd hypostases vltra tres multiplicari non possunt: & esset inconueniens quod supra dictũ est, scilicet quòd aut ex eo quòd non possit in paucis saluari, aut quòd pauca suppositа ad multos modos actuum non sufficerent si fieret immoderata: & ideo immoderata in Deo fieri non potest.

AD ALIVD dicendum, quòd natura de se est communicabilis: sed communicatio exigit distinctionem acceptam penes proprietates diuersas specie & non materia: & illæ vltra tres in diuinis esse non possunt, vt patet ex prædictis.

Opponitur prædictis verbis Augustini?

HOc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quòd Filius potuerit gignere. Si enim potuit Filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicuius alius: sed alius non, quia nullus alius semper fuit: nec Patris, quia Pater est ingenitus & innascibilis: nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest: nec Spiritus sancti, quia nasci non potuit: si enim nasci potuit, potuit esse Filius, & ita mutabilis esse potuit.

ARTICVLVS VI.

An tres hypostases possint esse pater alicuius quarti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in contrarium obiiciendo [Si Filius gignere potuit, potuit esse pater, &c.] Videtur enim, quod ratio Magistri non valeat: quia si pater fuerit secundum hæreticos, tunc eadem hæresis potuit dicere quaternitatem esse, & quod filius sit pater illius quarti, & ita esset pater & filius diuersis respectibus, sicut sæpe contingit.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd hoc esse non potuit: quia sicut dicit Anselmus, in omnibus manet vnitas in diuinis vbi non distinguit oppositio relationis: sed in generatione illius quarti Filius nec opponeretur Patri nec Spiritui sancto: ergo vna paternitate omnes tres essent patres illius filij, sicut Pater & Filius vnum sunt principium Spiritus sancti, eo quod in spirando Spiritum sanctum, Pater non habet oppositionem relatiuam ad Filium. Illius autem simile nec in corporali, nec in spirituali natura inuenitur, quod vna proprietate patris tres hypostases sint pater, vel patres vnius: vnde non potest esse pater alicuius quarti.

ARTICVLVS VII.

Vtrum quia filius potuit nasci, potuit & mutari?

DEinde obiicitur de hoc [Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutari potuit, &c.] Hoc enim non videtur esse verum: quia esse filium non est aliquid penes quod vel ad quod sit motus: motus enim & mutatio non sunt in relatione: & ideo non

videtur

videtur ſequi, quod potuit mutari.

2 Præterea, Pater incarnari potuit, & etiam Spiritus ſanctus, vt habetur infra in 3. diſtinctione prima: ſed qui incarnatur, naſcitur: ergo mutatur ſecundum iſtam literam, quod falſum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet in ad aliquid, & adad aliquid non ſit motus per ſe: tamen ad ipſum eſt motus per accidens, qui in omnibus eſt prædicamentis, vt dicit Philoſophus: motus autem per ſe & per accidens in Deo non cadunt.

AD ALIVD dicendum, quòd incarnatio non dicit immutationem Dei vel diuinæ naturæ: ſed potius quod aliud, ſcilicet humana natura alio modo ſe habet ad ipſam, quia ſecundum vnionem, vt in 3. determinari habet: ſed hîc ſpiritus ſanctus mutaretur à ſua proprietate, quæ mutatio caderet in perſonam diuinam: & ideo bene dicit Magiſter.

Hîc quæritur, Quomodo intelligenda ſint?

D QVomodo ergo accipiatur quod ſupra dictum eſt: Non enim non potuit gignere, ſed non oportuit: quaſi potuit, ſed non oportuit. Non eſt nobis perſpicuum aperire quomodo ſit hoc verum: & ideo ſub ſilentio potius eſſet prætereundum, niſi me ſuper hoc aliquid loqui cogeret inſtantia quærentium.

Hîc aperitur ex quo ſenſu accipienda ſint.

E POteſt ergo ſic intelligi: Non enim non potuit, ſed non oportuit, id eſt, non ex impotentia ſui fuit, quòd Filius non genuit, ſed ei non conueniebat: ſicut Deus Filius non eſt Deus Pater, nec tamen hoc ex impotentia ſui eſt. Nam & Pater ſimiliter non eſt Filius, nec hoc eſt ex impotentia Patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum Epiſcopus. Vnde ergo eſt quòd Pater non poteſt eſſe Filius, vel Filius Pater? non vtique ex impotentia: ſed Pater proprietate generationis Pater eſt, qua oportet eum non eſſe Filium: & Filius proprietate natiuitatis Filius eſt, qua oportet eum non eſſe Patrem. De quibus proprietatibus poſtea plenius tractabitur.

ARTICVLVS VIII.

Non enim non potuit quomodo intelligitur?

DEinde quæritur de hoc [Non enim non potuit, &c.] Videtur non eſſe conueniens expoſitio cum dicitur: Non non potuiſſe: quia impotens ex hoc non fuit: hoc enim ex ratione verbi extrahi non poteſt.

SOLVTIO. Magiſter vult, quòd non non potuit, negatio ibi ſit quaſi termini priuatiui: & tunc non enim non potuit tantum valet (vt antiqui dicunt) quantum, non enim impotuit, vt ita dicam: & tunc vlterius ſequitur, non ex hoc impotens fuit. Solutio.

Vtrum Pater natura ſit potens gignere Filium, & an hoc ſit aliqua potentia quæ ſit in Filio?

F ITem quæritur à quibuſdam, Si Pater potens ſit natura gignere Filium, an hoc ſit aliqua potentia quæ ſit in Filio? Ad quod dicimus, quia Pater non eſt potens niſi natura: eius enim potentia natura eſt, vel eſſentia. At inquiunt illi, Si potens eſt gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, ſi non poteſt gignere: habet ergo aliquam potentiam Pater, quam non habet Filius. Non ſequitur. Eandem enim potentiam habet penitus Filius, quam & Pater: qua potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia eſt in Filio qua potuit gigni, quæ eſt in Patre

tre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hîc distinguendum est. Si enim cum dicitur, Aliud est posse gignere, aliud posse gigni: aliam significas potentiam qua Pater potens est gignere, & aliam qua Filius potens est gigni: falsus est intellectus. Si autem dicas Patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem qua genitor est, Filium aliam qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem qua Pater est, aliam Filius qua Filius est.

DIVISIO TEXTVS.

ITEM quæritur à quibusdam, si Pater potens, &c.] Hic incipit secunda pars istius distinctionis in qua quærit, cum dicitur, Pater potens est natura gignere Filiũ &c? in qua quæstione propter literam trahitur potentia ad essentiam, & magis elongatur ab actu notionali: vnde aliqua ratio dubij potest esse, vtrum hoc sit aliqua potentia quæ sit in Filio? & ista pars continet duo capitula. In primo distinguitur ista, Pater habet potentiam gignendi Filium. In secundo autem distinguitur ista, Pater habet potentiam generandi quam habet Filius *ibi* [Ita etiam cum dicitur, &c.

ARTICVLVS IX.

An Pater natura sit potens generare Filium?

OBiicitur autem de hoc quod dicit litera [Ad quod dicimus quia non est potens nisi natura, &c.] Contra: Dicit Philosophus, quòd cuius est potentia, eius est & actus: si igitur potentia generandi naturæ est, etiam actus naturæ erit: & sic natura generat, quod supra negatum est 5. dist.

1 Præterea, Si Pater potens est natura gignere Filium, cum eadem natura sit in Filio & Spiritu sancto, in istis erit eadem potentia: aut ergo possibilis ad actum, aut impossibilis. Si primo modo: ponamus ergo, quòd Filius generet & Spiritus sanctus, tunc ex hoc non sequitur impossibile quod supra improbatum est: quia magnum sequitur impossibile, scilicet quod series diuinæ generationis non impletur, vt dicit Augustinus. Si autem impossibilis est ad actum, tunc erit cassa & vana, quod est absurdum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Pater non est potens nisi natura, vt Magister dicit: sed aliter significatur potentia, cum dicitur, potentia natura generandi, & potentia gignendi absolute: quia potentia gignendi natura in eo quod huiusmodi, non dicit potentiam per comparationẽ ad actum, sed per comparationem ad naturam in qua radicatur, tamen cum aliqua inclinatione ad actum: cum autem dicitur, potentia gignendi, dicitur potentia in actu, vt prius dictum est: vnde nihil prohibet de potentia prima concedere, quod sit in Filio sub distinctione tali, quòd gignendi potest esse gerundiuum verbi actiui personalis: & tunc non debet concedi, quòd potentia natura gignendi sit in Filio: quia sensus esset, quod potentia esset in Filio quæ ex natura posset generare, etsi non generaret: quia qui ex potentia naturæ generat, non ex necessitate generat. Si autem sit gerundiuum verbi impersonalis vel verbi personalis passiui, tunc bene potest concedi: quia si est gerundiuum verbi impersonalis, tunc sensus est, quòd potentia ex natura sit in Filio qua aliquis potest generare. Si vero est verbi personalis passiui, sensus est, quòd potentia ex natura sit in Filio qua generetur: & hunc vltimum sensum ponit Magister in litera: actus enim omnes particularium sunt & potentiæ: sed tamen potentiæ radicantur in natura: & ideo secundum Damascenum licet potentia sit naturæ, vt in qua fundatur: tamen non denominat naturam, sed hypostasim: vnde dicit Damas. quòd licet in Christo sint duæ voluntates: tamen non est nisi vnus volens, & non duo volentes: & ideo non oportet, quod actus sit naturæ immediate, ita quòd non hypostasis. Vel dicatur, quòd hoc generaliter verum est, cuius est potentia eius est & actus: sed non oportet quod eodem modo: quia potentia est alicuius secundum naturam, & actus est eiusdem secundum hypostasim, & ita est naturæ in hypostasi vel supposito.

AD ALIVD dicendum, quòd vna natura est in tribus personis, sed non est eadem comparatio naturæ in illis: quia per relationem vna distinguitur ab alia: & ideo inquantum natura est in vna, comparatur per potentiæ rationem ad vnam, secundum aliquem actum secundum quem eadem potentia in natura manente non potest comparari in alia: quia non est idem actus, vt supra diximus, eo quod potentia generandi per ly generandi coniungitur rationi notionis Patris, quam coniunctionem non potest habere in Filio vel Spiritu sancto.

ARTICVLVS X.

An eadem sit potentia qua Pater potuit generare, & qua Filius generari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magister [Eadem enim potentia in Filio qua

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

potuit gigni, quæ eſt in Patre qua potuit generare, &c.] Hoc enim non videtur verum: quia non eſt eadem potentia actiui & paſſiui: gignere autem eſt actiuum, & gigni paſſiuum.

2 Præterea, Actiuum & paſſiuum diſtant, ſicut efficiens & materia: ſed efficiens cum materia nunquam poteſt eſſe idem eſſentia, vt probat Philoſophus: ergo nec eadem eſt potentia ad gignere, & ad gigni.

3 Præterea, In nominibus etiam videmus, quòd non eſt vna notio qua Pater eſt gignens, & qua Filius eſt genitus: ergo nec erit vna potentia, vt videtur,

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd vna eſt potentia in ratione potentiæ naturalis, ſed non vna in ratione potentiæ ad actum: quia potentia ſecundum rationem intelligendi eſt media inter naturam in qua radicatur, & actum qui egreditur ab ipſa, & Magiſter loquitur ſecundum comparationem illam in qua comparatur ad naturam in qua radicatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diuinis nihil eſt paſſiuum: ſed principians & principiatum vix admittitur ibi: & bene poteſt vna potentia naturæ ſecundum quod huiuſmodi, aliquid eſſe principians & principiatum, licet hæc non poſſit eſſe vna potentia relata ad actum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propoſitio vera eſt in his in quibus eſt efficiens & actiuum, & paſſiuum & materia phyſica: ſed aliud eſt modus actiui, & actiuum ipſum: aliud modus paſſiui, & paſſiuum ipſum. Gignere enim in diuinis non eſt agere, licet habeat modum actiui quem attendit Grammaticus. Similiter gigni non eſt pati niſi ſecundum modum grammaticalem: ſed ad tale pati quod eſt in modo ſignificandi tantum, ſufficit principiatum eſſe quocumque modo.

AD ALIVD dicendum, quòd notio comparat potentiam ad actum & coniungit eam actui: & ideo non eſt mirum ſi diſcrete tunc perſonis conuenit: ſed non ſic facit natura quæ habet potentiam quaſi indiſtinctam: non enim diſtincta eſt potentia niſi per actum.

Quomodo intelligendum ſit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi?

G ITa etiam cùm dicitur, Filius non habet potentiam generandi quam Pater habet, dupliciter intelligi poteſt. Si enim dicatur, Filius non habet potentiam generandi quam & Pater, ſcilicet qua potens ſit ad generandum, id eſt, vt genuerit vel vt generet ſicut Pater: verum eſt. Si vero intelligatur ſic: Non habet potentiam qua poſſit gigni vel genitus eſſe, qua eadem Pater potens eſt vt genuerit vel vt generet: falſum eſt. Sicut dicitur, Pater habet potentiam qua poteſt eſſe Pater: Filius vero non habet potentiam qua poſſit eſſe Pater: & è conuerſo, Filius habet potentiam qua poteſt eſſe Filius, Pater vero non habet potentiam qua poſſit eſſe Filius: habet ergo aliquam Pater quam non habet Filius, & è conuerſo. Abſit: quia eadem eſt potentia Patris qua poteſt eſſe Pater, & Filij qua poteſt eſſe Filius. Ita etiam eadem eſt voluntas: qua Pater vult eſſe Pater, non Filius: & Filius vult eſſe Filius, non Pater: & eadem eſt voluntas Filij qua vult eſſe genitus, & Patrem genuiſſe: & Patris qua vult eſſe genitor, & Filium genitum eſſe.

ARTICVLVS XI.

Vtrum illa ſit vera, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater?

DEinde quæritur de illa quam in ſecundo capite ponit: & diſtinguit eam, hanc ſcilicet, Filius habet potentiam generandi quam habet Pater, &c. Hæc enim videtur diſtinguibilis non eſſe, ſed abſolute falſa: quia in nullo videtur potentia coniuncta actui, & rationi oppoſitæ ad actum illum: cum autem dicitur, potentia generandi, potentia coniuncta eſt actui: & cum dicitur, Filius habet hanc potentiam quam Pater, coniugitur relationi Filij & proprietati, quæ repugnat ad actum: ergo videtur abſolute falſa eſſe.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate duplex eſt, ſicut dicit Auctor: cum enim dicitur, Filius habet, per ly habet intelligitur hæc determinatio ſecundum naturam, eo quòd non habet niſi per naturam: & ſic fit comparatio potentiæ ad naturam & ad actum: & ſecundum primam comparationem vera eſt, ſecundum autem ſecundam falſa eſt, vt dicit Magiſter.

DISTIN

DISTINCTIO VIII.

De veritate & proprietate & incommutabilitate & ſimplicitate eſſentiæ Dei?

NVNC de veritate ſiue proprietate ſiue incommutabilitate atque ſimplicitate diuinæ naturæ ſiue ſubſtantiæ ſiue eſſentiæ agendum eſt. Eſt itaque Deus, vt ait Auguſtinus in 5. lib. de Trin. ſine dubitatione ſubſtantia, vel ſi melius hoc appellatur eſſentia, quam Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt ſapientia, & ab eo quod eſt ſcire dicta eſt ſcientia: ita ab eo quod eſt eſſe dicta eſt eſſentia. Et quis magis eſt, quam ille qui dixit famulo ſuo, Ego ſum qui ſum: &, Dices filiis Iſrael, Qui eſt miſit me ad vos. Ipſe vere ac proprie dicitur eſſentia, cuius eſſentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hieron. ad Damaſum ſcribens ait, Deus ſolus, qui exordium non habet, veræ eſſentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione qui vere eſt, quia incommutabilis eſt: quaſi non ſunt quæ mutabilia ſunt. De quo enim dicitur, fuit, non eſt: & de quo, erit, nondum eſt. Deus autem tantum eſt, qui non nouit fuiſſe vel futurum eſſe. Solus ergo Deus vere eſt: cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe, non eſt.

A *De proprietatibus & conditionibus eſſentialibus Trinitatis & vnitatis.* Cap. 2.

Exod. 3.

Tom. 2. ep. cuius initiũ eſt, Quoniã vetuſto.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de veritate ſiue proprietate & incommutabilitate, &c.] Hic incipit tertia pars illius tractatus de generatione Filii: cum enim in omni generatione ſit eſſentia aliquo modo coniuncta genito à generante, poſſet credi eſſe diuiſa per communicationem æternæ generationis: & tunc non eſſet incommutabilis, nec ſimplex: & ideo inducitur hic de iſtis, vt ſciamus non eſſe diuiſam, & tamen communicatam in generante & genito. Diuiditur autem iſta diſtinctio in tres partes, in quarum prima agit de veritate & proprietate eſſentiæ diuinæ. In ſecunda autem agit de incommutabilitate eiuſdem *ibi* [Dei autem ſolius eſſentia &c.] In tertia agit de ſimplicitate eiuſdem *ibi* [Eadem quoque ſola proprie ac vere, &c] Prima harum diuiditur in duas partes. In prima veritatem diuinæ eſſentiæ determinat. In ſecunda autem obiicit & ſoluit *ibi* [Hic diligenter aduertendum eſt, &c.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS I.

Quid ſit veritas, quid proprietas, & quid incommutabilitas?

INcidunt autem hic plurima dubia circa primam partem: ſed ante literam determinanda ſunt tria, quorum primum eſt, Quid ſit veritas, atque proprietas, & incommutabilitas, atque ſimplicitas? Secundum eſt, penes quid attenditur numerus eorum? Tertium eſt de ſignificatione iſtorum nominum, natura, ſubſtantia, eſſentia, eſſe, quæ Magiſter ponit in principio iſtius capituli. Dicit Auguſtinus, quòd veritas eſt entitas rei: ergo videtur, quòd veritas naturæ diuinæ idem ſit quod entitas ipſius.

2 Item, Quidam diffiniunt verum, dicendo quòd verum eſt indiuiſio actus à potentia: in diuinis autem non eſt actus & potentia: ergo non eſt ibi indiuiſio actus à potentia: ergo diuinæ naturæ non conuenit veritas, vt videtur.

3 Præterea, Veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis, vt dicit Anſelmus: hæc autem veritas non conuenit ſoli diuinæ naturæ, ſed multis aliis: ergo hæc non eſt veritas quæ hic quæritur.

4 Præterea, Philoſophus dicit, quòd verum & falſum ſunt in anima, ſecundum quòd veritas eſt adæquatio intellectus vel mentis

cum re: sic iterum veritas non erit propria diuinæ naturæ: vel si erit ibi veritas, erit in ideis eius, & non in natura secundum quod natura est, vt videtur.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur de ratione expositionis quam dicit Magister, veritas siue proprietas: constat enim, quod veritas pluribus conuenit: ergo non est proprium solius diuinæ naturæ.

2 Præterea, Magister vbi exequi debet de quantitate veritatis siue proprietatis naturæ diuinæ, exequitur de proprietate entitatis eius: ergo videtur, quòd idem sit veritas & entitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet verum sumatur multis modis, vt probant obiectiones: tamen hic dicitur verum idem quod extraneæ naturæ impermixtum. Sunt enim tria extranea præcipue, scilicet priuatio quæ extranea est entitari, & potentia, & diuersum vel diuersitas in ipso ente: quod enim in priuatione est, non est, sed habet aptitudinem ad esse: quod autem in potentia est, potest esse: & quod ex diuersis est, non habet ens proprium, quia diuersorum habet entitatem: vnde veritas dicitur hic impermixtio extranei ad ens, eo modo quo dicimus verum aurum cupro non permixtum: & ita non erit vere ens nisi natura diuina, quæ nec priuationi subiacet, nec in potentia est, nec ex diuersis constat, sicut Magister probabit infra, quando quæretur de quantitate veritatis istius.

DICENDVM ergo ad primum, quòd bene competit diffinitio Augustini de vero: quia nihil ita proprie est id quod est, sicut natura diuina, eo quod ipsa totum & tantum est id quod est, & non permixta eis quæ secundum aliquid non sunt, vel ex diuersis sunt.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam illa diffinitio satis conuenit: quia nullus actus à potentia adeo indiuisus est, sicut ille qui idem est: sed oportet, quòd potentia non accipiatur pro potentia materiali: quia diuina essentia nec idem est cum potentia materiæ, nec etiam indiuisa ab ipsa: & hoc ideo quia cum diuina essentia sit motor vniuersalis omnium, stabilis in se manens, non potest esse mota: materia autem semper mota & mutabilis est. Item quia diuina essentia regit omnes res præter quam quod misceatur cum illis, vt dicit Philosophus: sed materia permiscetur materialibus. Oportet ergo, quod accipiatur potentia actiue: & tunc ipsa est idem potentiæ suæ: & ideo verior, quia verius habet esse agens quam patiens: & sic bene habet diuina essentia actum & potentiam, & habet ea indiuisa: quia est eadem præcise secundum quod actus est in agente, sicut sunt actus interiores, vt intelligere, velle, & huiusmodi: sunt enim quædam extra ipsam quæ tenent se ex parte acti, vt creatio, recreatio, gubernatio etiam aliquo modo: & illa non sunt idem ipsi secundum quod sunt in creatis, recreatis, gubernatis, & huiusmodi.

AD ID quod de Anselmo obiicitur, dicendum quòd antonomastice & vere sibi soli conuenit: quia ipsa sola per se recta est, & omnia alia recta, curuitate secundum potentiam ad minus sunt permixta, & ideo non omnimodam habent veritatem, sicut natura diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd verum & falsum quæ sunt in anima, sunt ab actu animæ qui est componere vel diuidere: & de tali veritate non quæritur hic: quia illa veritas est in signo, & causata ab ista veritate.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quod proprietas idem est quod dispositio veritatis quæ soli diuinæ entitati conuenit secundum illam omnimodam impermixtionem, de qua dictum est: sic enim nulli alij conuenit.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate entitas est subiectum veritatis secundum rationem, sed in diuinis in quibus non est compositio, est idem aliter significatum in vno & aliter in alio. In entitate enim significatur sicut in conceptu simplici, ante quem nihil est concipere de re: quia ens est primum cadens in nostrum intellectum: sed veritas proprietatem impermixtionis tangit: & ideo Magister entitatem, proprietatem, veritatem, vocat idem, licet non eodem modo significatum: quia entitas est primum, & senius, vt dicit Dionys. veritas autem est dispositio eius de qua dictum est: proprietas autem est secundum quod est consequens esse diuinum, & inquantum diuinum est, & non est consequens aliud esse: sicut etiam dicimus proprietatem trianguli rectilinei habere tres æquos duobus rectis, eo quod sequitur triangulum, inquantum rectilineus & triangulus.

ARTICVLVS II.

Penes quid accipiuntur veritas, incommunicabilitas, & simplicitas?

SEcundo quæritur, Penes quid ista accipiuntur? In diuinis enim sunt tria, scilicet essentia, persona, notio: ergo videtur quòd hæc tria ad illa tria debeant reduci. Sed cõtra hoc est quod omnia ista sunt naturæ diuinæ in eo quod natura diuina est: ergo non reducentur ad personam & notionem. Sed secundum hoc, cum in natura diuina non sit accipere nisi diuinitatem habitam & habentem ipsam, hoc est, naturam & suppositum, videtur quòd ista non debeant esse nisi duo & non tria.

2 Præterea, Nos videmus, quòd ea quæ opponuntur contrarie, & vt priuatio & habitus, & contradictorie, idem est subiectũ circa quod sunt: sed communicabilitas & incommunicabilitas opponuntur contrarie, aut vt priuatio & habitus: ergo debent attendi circa idem secundum rationem subiecti: sed in inferioribus incommunicabilitas non est circa quo est, sed circa quod est, vel materiam: ergo videtur, quòd in diuinis secundũ rationẽ intelligendi incommunicabilitas sit circa idem. Cum igitur in diuinis non sit suppositũ nisi persona, videtur quòd incõmunicabilitas sit de conuenientibus personæ secundum se,

& non

& non naturæ.

3. Item, Veritas & entitas secundum actũ, quæ vera est entitas, in inferioribus non est nisi gratia esse vel quo est: ergo videtur, quòd in diuinis veritas sit de pertinentibus ad essentiam: simplicitas autem dicitur à priuatione partium componentium: ergo videtur, quòd simplicitas sit à priuatione primarum partium componentium esse: hæc autem sunt quod est, & esse secundum Boëtium: ergo simplicitas in diuinis erit ab indifferentia quod est & esse in diuinis.

Solutio. SOLVTIO. Vltimæ obiectioni consentiendo dicimus, quòd ista tria accipiuntur ita, quòd veritas sumetur ab esse essentiæ, incommutabilitas autem ab eo quod est, simplicitas autẽ ab indifferentia vtriusque. Et quod obiicitur secundo loco, quòd non est quod est in diuinis vel suppositum nisi in persona, dicendum quòd hoc verum est secundum rem, sed ex modo intelligendi, cum dicitur, Deus, significatur diuinitas in habente, & illud habens dicitur suppositum non in ratione personæ: & gratia illius sequitur substantiam diuinam incommutabilitas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bene concedo, quòd non sumuntur hæc tria ab illis tribus, eo quod sunt consequentia essentiam in eo quod essentia est. Licet enim non sint in diuinis nisi illa tria: tamen illa tria non sunt ibi tria, quia non faciunt numerum: essentia vero licet sit vnum tantum, tamen est ipsam multis modis considerare, scilicet in habente, & extra habentem, vel secundum vtrumque, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd non est in natura accipere nisi habens & habitum: sed ex hoc ipso resultat tertia consideratio ex comparatione vnius ad alterum per indifferentiam. Ad alia patet solutio per dicta in principio solutionis.

ARTICVLVS III.

Vtrum nomina dicta de Deo vt essentia, substantia, scientia, sapientia, bonitas significent idem vel diuersa: & vtrum debeant dici synonima vel non?

DEinde quæritur de differentia illorũ nominum quæ Magister tangit in principio, scilicet natura, substantia, esse, &c. & gratia illorum quæratur etiam de aliis quæ sunt sapientia, scientia, bonitas, & omnia quæ de Deo dicuntur. Et quæremus duo, scilicet vtrum ista omnino idem significent? Et secũdo de compositione eorũ cum Deo, vtrũ notetur ibi fieri aliqua compositio, vel nulla? Videtur autem, quòd omnia dicta de Deo essentialiter sint synonima: synonima enim sunt quæ idem significant, quamuis etiam aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, vt lapis, & petra: cum ergo omnis illa multitudo nominum essentialium idem significent, licet aliam & aliam habeant secundum nomen interpretationem, tamen synonima esse videntur.

2 Item, Synonima sunt quæ tantum habent multitudinem secundum vocem sicut homonima quæ habent vnitatem secundum vocem, & multitudinem secundum esse: sed in istis nihil inuenitur in essentia & persona quod illi multitudini respondeat, quia nec substantia, nec accidens: ergo videtur, quòd ista verissime sint synonima.

3 Item, August. dicit & habitum est supra dist. 5. vt auctoritas, quòd hoc est ibi esse quod sapere, & eo Deus est quo sapiens est, & eo sapiens est quo est: sed hoc non posset esse nisi sapientia & essentia nominarent idem & secundum idem: ergo videtur, quòd sint tantum synonima: & eadem ratio est de aliis: ergo videtur, quòd omnia tantum sint synonima.

Sed c SED CONTRA: Quæcunque nomina verissime faciunt notitiam illorum à quibus imponuntur, si illa à quibus imponuntur non sunt vnius rationis, ipsa nomina non sunt synonima: sed essentia & sapientia in Deo verissime faciunt notitiam eorum à quibus imponuntur, & non sunt vnius rationis: ergo non sunt synonima. Prima patet de se. Secunda probatur sic: Hîc habetur in litera, quòd solus Deus vere est essentia. Similiter Aug. dicit, quòd solus Deus vere sapiens est: sed ratio essentiæ in eo quòd huiusmodi, non est ratio sapientiæ in eo quòd huiusmodi: quia aliter in omnibus idem esset esse & sapere, quod falsum est: ergo ista nomina non sunt synonima.

AD HOC quidam voluerunt dicere, quòd ista nomina dicta de Deo differunt per connotata in creatura, & non habent aliquam differentiam si in Deo absolute accipiantur. Sed contra: Connotatum est effectus in creatura: sed effectus non est nisi à causa vt causa: ergo ista nomina non dicerentur de Deo nisi sicut de causa vt causa: quod plane falsum est, quia sapientia vel sapiens nullam nominat causam vt causam. Præterea, ponamus per intellectum non esse connotata in creatura, quæro si adhuc Deus sit sapiens bonus, ens, & huiusmodi. Constat quòd sic: ergo illa solutio nulla est. Præterea, Quod est posterius, non est causa diuersitatis vel idemtitatis in eo quod est prius: sed connotata sunt posterius in tempore: ergo non sunt causa idemtitatis vel diuersitatis eorum quę sunt ab æterno.

IDEO fuerunt alij qui dixerunt, quòd in veritate Deus non habet nomen proprium, sed nos dedimus ei nomina: & ideo ista nomina transferuntur in eum ab his quæ inuenimus in creaturis: & penes illas accipiunt diuersitatem. Sed contra: Aut ista nominant quod proprie est in Deo, aut quod figuratiue est in ipso. Si primo modo, nihil valet solutio: quia adhuc remanet quæstio, qualiter in significando habent differentiam penes ea quæ nominant in Deo. Si secundo modo, tunc Deus non vere vita est, sed figuratiue, nec vere sapientia est, quod absurdissima hæresis est. Præterea, supra habitum est secunda dist. quòd talia secundum rem per prius de Deo dicuntur, & per posterius de creatura.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd in omnibus talibus nominibus duo ſunt attendenda, ſcilicet quid nominant, & in quo ſignificatur poni quod nominant: cum enim ego dico, ſenſus, hoc nomen, ſenſus, accipio ſecundum hoc quod nominat tantum: & ideo accipio in ratione vna communi. Si autem dico, ſenſus hominis, & ſenſus bruti: iam & in alia & alia ratione accipio, ſecundum quòd accipio ipſum in eo in quo notatur poni ſignificatum ipſius. Ita dico de huiuſmodi nominibus diuinis. Si enim attendantur ſecundum ea quæ nominant tantum, tunc omnia illa nomina diuerſitatem rationis habent de ſe: alia eſt enim per ſe ratio eſſentia, & alia ratio ſapientia per ſe, & ſic de aliis. Si autē attendo ea ſecundum id in quo ponitur ſignificatum eorum, hoc eſt tale quòd habet indifferentiam quod eſt & eſſe & aliquid eſſe. Hæc enim tria ſecundum Boëtium differunt: quia quod eſt, eſt id quod res eſt vere, & ſuppoſitum: eſſe autem eſt eſſentia eius vel actus eſſentiæ: aliquid autem eſſe eſt per aliquid trahens ipſum ad partem vel ſpeciem: & hæc omnia idem ſunt in diuinis: quia in Deo idem eſt quod eſt & eſſe, & ipſe Deus etiam eſt quicquid habet: & ſic idem eſt in ipſo eſſe & aliquid eſſe. Si igitur quæratur, Quare ſapientia eſt bonitas, & hæc duo eſſentia ipſa? vnde enim eſt? non dicetur, quòd hoc ſit à ſapientia inquantum ſapientia eſt, vel ab eſſentia in eo quòd eſſentia eſt: ſed dicetur, quòd hoc eſt propter id: quia in quo ſunt iſta, tantæ ſimplicitatis eſt, quòd ipſum id quod eſt eſt ſuum eſſe, & ſuum eſſe eſt id quod eſt. Ex primo igitur eſt diuerſitas attributorum, ex ſecundo autem identitas rerum: & ſic patet plana ſolutione, quòd iſta non ſunt ſynonima etiam ab æterno intellecta à Deo, & abſtracta ab omni cauſalitate.

AD PRIMVM dicendum, quòd iſta non ſunt ſynonima, quoniā non habent eandem rationem rei quam ſignificant, ſed ſunt idem in re, non propter id à quo imponuntur, ſed propter id in quo ponuntur ſua ſignificata: hoc autem non eſt in petra & lapide: quia illa non habent diuerſitatem alicuius rei, ſed tantum nominis, ſecundum etymologiam, non rei, ſed nominis.

AD ALIVD dicendum, quòd iſta non habent tantum multitudinem ſecundum vocem, imo quantum eſt de natura ſuorum ſignificatorum multitudinem habent rationis rei. Sed quòd hæc res eſt illa, hoc non conuenit eis per ſe, ſed per aliud in quo ſunt.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſtinus attendit identitatem rei quæ eſt ex eo quòd iſta ſunt in tali ſubiecto, & non attendit ſapere & eſſe ſecundum intentiones quas nominant.

AD ID autem quod obiicitur contra ſolutiones inductas, bene puto quòd non bene ſe habent ſolutiones illæ.

ARTICVLVS IV.

Qualiter poſſit verificari compoſitio iſtorum nominum cum Deo qui non eſt compoſitus?

VLterius quæritur, Cum iſta ſignificantur componi circa id in quo ſunt, cum ex eo in quo ſunt, omnimodam habeant identitatem, qualiter poſſit ſignificari compoſitio eorum? Omnis enim nota compoſitionis ſignificat compoſitum componi ex diuerſis: ſed cum dico, Deus eſt æternus, vel incommutabilis, vel ſapiens, intercidit hic nota compoſitionis: ergo ſignificat Deum componi ex diuerſis.

2 Item, In primo phyſicorum dicit Philoſophus, quòd dicentes omnia vnum, conturbati ſunt compoſitionis ſignificatione, & auferebant notam compoſitionis ſignificatam in hoc verbo, eſt, dicentes quòd non oportet dicere quòd paries eſt albus, ſed paries albatur: & hoc non faciebant niſi quia ly eſt, ſignificat quandam compoſitionem, quam ſine compoſitis diuerſis non eſt intelligere: ergo in talibus videtur ſemper falſa ſignificatio, cū dicitur, Deus eſt ſapiens, Deus eſt bonus.

3 Si forte dicatur, quòd in quibuſdam compoſitionibus prædicatur idem de ſe, vt cum dico, homo eſt homo, aſinus eſt aſinus. Hoc nihil eſt: quia in talibus ſubiicitur ly homo gratia eius quod eſt, & prædicatur gratia eius quo eſt: & inter illa bene intercedit compoſitio: in Deo autem non eſt aliqua compoſitio.

4 Item, Prædicatum in omni propoſitione cauſa innoteſcendi ſubiectum ponitur: & non ſunt idem per quod aliquid innoteſcit, & id quod per ipſum innoteſcit: ergo in omnibus intercedit compoſitio. Si forte dicatur, quòd huiuſmodi compoſitio eſt ex parte noſtri intellectus: qui non accipit ſimplex multis modis ſignificatum, niſi componendo vnū cum alio & diuidendo, licet compoſita & diuiſa idem ſint. Tunc obiicitur, quòd ſecundum hoc omnis noſter intellectus eſt falſus de Deo, cum non accipiat rem ſicut eſt, ſed potius ſicut non eſt. Si forte dicatur, quòd ſic eſt ſicut in mathematicis, quòd abſtrahentium non eſt mendacium, eo quod modum abſtractionis non ponunt in re: ita hic intellectus componens, modum ſuum in re non ponit. Hoc nihil eſt: quia licet mathematica ſecundum eſſe ſint in naturalibus, & non ſeparata ab ipſis: tamen per eſſe quantitatis non habent rationem diffinitiuam à naturalibus: quia aliter æquiuoce diffiniretur linea lignea & lapidea per eſſe quantitatis, quod falſum eſt: vnde mathematica habent aliquid ex parte rei, ſcilicet naturam quantitatis, ſuper quod ponunt huiuſmodi abſtractionem, aliter enim eſſet intellectus falſus: hoc autem in diuinis nihil videtur eſſe vnde oriatur huiuſmodi compoſitio.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dicendum, quòd valde inſufficientes ſunt ſolutiones

lutiones Magiſtrorum magnorum quorundam: vnde dicendum, quòd in veritate in diuinis nulla compoſitio eſt in re ipſa: tamen (vt dicit Damaſc.) quædam in diuinis ſignificant naturam, quædam quod naturam aſſequitur, ſicut iuſtus, & ſapiens. Vnde intellectus noſter in huiuſmodi compoſitione eſt in triplici actu: ſi enim accipiatur vnumquodque iſtorum nominum ſecundum id à quo imponitur, vel ſecundum id quod ſignificat, quod idem eſt, erit alius intellectus ſubſtantiæ, & alius ſapientiæ, & ita de aliis, vt ante dictum eſt. Si autem accipiantur iſta ab intellectu noſtro, non vt ab eo quod ſignificant, ſed in ipſo in quo ſunt, accipientur omnia vt vnum & idem propter duplicem ſimplicitatem ipſius, ſcilicet indifferentiam quod eſt & eſſe & aliquid eſſe, ſiue habentis & habiti. Tertius actus intellectus oritur ex collatione vnius modi intelligendi cum alio, ſicut conferimus id quod aſſequitur naturam in ratione aſſequentis, non in ratione identitatis, ad naturam quam aſſequitur: & ſic oritur intellectus componens vnum cum altero, & formans compoſitiones: quæ tamen nota compoſitionis non eſt in Deo, niſi in ratione proprij eorum quæ componuntur: nota autem compoſitionis media eſt ab intellectu noſtro, qui non coniungit ea quæ ſecundum ſe habent diuerſas rationes ſine nota compoſitionis mediæ: ex parte autem rei non notabit iſta compoſitio niſi identitatem. Et ſic patet qualiter intellectus componens, aliquid habet in diuinis ſupra quod fundatur ex parte eorum quæ componit, ſi ſecundum rationes proprias accipiantur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, Deus eſt æternus, & huiuſmodi, notat compoſitio identitatem inter ea quæ ſecundum rationes proprias diuerſitatem habent, licet ex ſubiecto habeant identitatem: & ideo aliquo modo fulcitur intellectus componens ſuper diuerſitatem rationum vt habeat componibilia, & ſuper identitatem rei ex parte ſubiecti: & ideo componit ea compoſitione notante idem ſecundum rem, in quo eodem modo ſit diuerſitas rationis ſecundum attributa ſibi.

Ad alivd dicendum, quòd ipſi auferebant notam compoſitionis: quia ipſi dicebant tantum vnum eſſe omni modo, ſcilicet re, & ratione: & in talibus non poteſt poni aliqua compoſitio, eo quòd in talibus nulla componibilia re vel ratione inueniat intellectus: ſed non eſt ita in attributis diuinis, in quibus ſaluatur diuerſitas rationis attributorum, licet non diuerſitas rerum.

Ad alivd dicendum, quòd cum dicitur, homo eſt homo, quod hoc verum eſt: quia inter illa compoſita notatur diuerſitas rerum, ſcilicet quod eſt & eſſe: & ideo maior eſt diuerſitas in iſta compoſitione, homo eſt homo, quam in iſta, Deus eſt ſapiens, vel iuſtus. Nihilominus tamen cum dicitur, Deus eſt ſapiens, eſt diuerſitas rationis naturæ & aſſequentis naturam: & illa ſufficit intellectui componenti compoſitione notante identitatem.

Ad alivd dicendum, quòd eſt innoteſcere quoad nos, & quoad rei naturam: & nihil prohibet in diuinis prædicatum facere ad hoc quod ſubiectum innoteſcat quoad nos, licet in rei natura idem ſint ſubiectum & prædicatum.

Ad id autem quod contra ſolutionem quorundam obiicitur, videtur eſſe concedendum.

ARTICVLVS V.

Quæ ſit diuerſitas inter attributa nominum diuinæ naturæ, & ſubſtantiæ, & eſſentiæ?

His habitis videndum eſt de his quæ dicuntur in litera. Et primo quæritur de diuerſitate horum nominum, diuinæ naturæ, & ſubſtantiæ ſiue eſſentiæ. Et dicendum, quòd iſta idem ſunt, ſed ratione differunt. Natura autem accipitur dupliciter ſecundum duas eius ſignificationes, ſcilicet vt eſt virtus intranea, ſecundum quod diffinitur eſſe principium & cauſa motus & quietis in quo eſt per ſe & non per accidens. Sic enim accipitur pro vi etiam illa quam diffinit Boët. quòd natura eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia procreans. Et ſic quandoque dicitur, quod pater virtute generat. In hac enim ratione natura eſt in perſona principium aliquod naturalium actuum, vt generare, ſpirare, &c. Et ideo dicit Auguſtinus, quòd Pater de natura ſua generat Filium. Et Anſel. dicit, quòd Pater & Filius de natura ſua ſpirant Spiritum ſanctum. Accipitur etiam natura pro forma, ſecundum quod diffinit Boët. naturam, quòd natura eſt vnamquanque rem informans ſpecifica differentia, & ſic accipitur hic: non quòd velim dicere, quòd natura diuina ſit ſpecifica differentia alicuius, nec quod genus vel ſpecies ſit: quia nec genus, vel ſpecies, nec indiuiduum eſt, vt infra patebit: ſed quod iuxta illum intellectum accipitur formaliter, vt cum dicitur, Pater natura diuina eſt, & hoc modo frequenter accipitur à Sanctis. Subſtãtia autem poteſt accipi duobus modis, ſcilicet ab actu ſubſtandi, vel à differẽtia ſubſtantiæ quæ diuiditur contra accidens: & ſi primo modo accipiatur, cum in diuinis ſint proprietates quibus ſubſtant aliquo modo intelligendi perſonæ, ſubſtantia dicit tunc quid perſonæ eo modo quo Auguſt. dicit, quòd perſona ſignificat ſubſiſtens per ſeipſum & ſubſtantiam: & ſic Græci concedunt tres ſubſtantias eſſe in diuinis. Si autem accipiatur à differentia qua diuiditur contra accidens, tunc dicetur ſubſtantia ens per ſe, ſicut accidens dicitur ens per aliud: & ſic ſubſtantia vicinior eſt ad ſtandum pro eſſentia diuina, quam pro perſonis: & hoc ſenſu negant Latini eſſe tres ſubſtantias in Trinitate. Eſſentia autem abſtracte dicitur formaliter ſimplex, & faciens eſſe, & non hoc eſſe vel illud eſſe quod ſpecificatum eſt & tractum in

partem. Sicut enim deitas formaliter dicit Deum: ita eſſentia dicit eſſe indiſtincte. Et ſic dicit Anſelmus in monologio, quod ſicut differunt lux, lucere, & lucens: ita differunt eſſentia, eſſe, & ens. Et ſic eſſentia eſt quo formaliter res eſt, & eſſe eſt actus eius quē habet in eo quod eſt: id autem quod eſt, eſt ipſum ens concretum. Et ſecundum hoc patet, quòd ens non dicit ſimplicem intellectum antequem nihil eſt ſecundum intellectum. Alio modo dicitur ens, ſecundum quod ens eſt cauſa primaria ad omnia alia: & ſecundum hoc ens eſt primum, & ante ipſum nihil eſt, & ſic ens eſt vicinius eſſentiæ diuinæ. Primo autem modo vicinius eſt perſonæ: & ideo in primo ſenſu conceditur à quibuſdam, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres entes: ſed ſecundo intellectu non: quia ſecundum illum modum ly ens dicit cauſam primariam ad omnia: & ſic dicit ſimplicem naturam primam ſecundum intellectum: vnde ſi ſic eſſent plures, ſequeretur quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus eſſent tria entia, quod falſum eſt.

ARTICVLVS VI.

An ſapientia dicitur à ſapere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt, &c.] Potius enim videtur è conuerſo: quia ſapere eſt actus ſapientiæ: & effectus potius dicitur à cauſa, quam è conuerſo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Auguſt. loquitur ſecundum intellectum abſtrahentem: & tunc verum eſt, quod abſtractum ſumitur à concreto, & concretum innoteſcit per actum: & ideo ab actu accipitur abſtractio prima: & ſic ſapientia dicitur à ſapere.

ARTICVLVS VII.

Vtrum eſſe dicitur de Deo & ſuis creaturis vniuocè: & vtrum ſecundum intenſionem & remiſſionem dicatur eſſe de Deo & creaturis?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Et quis magis eſt, quam ille qui dixit, &c.] Ex hoc enim concluditur duplex inconueniens: quæcumque enim dicuntur ſecundum magis & minus, recipiunt intenſionem & remiſſionem: ſed eſſe dicitur ſecundum magis & minus: ergo recipit intenſionem & remiſſionem. Quod ſi concedatur, ſequitur ipſum eſſe de genere accidentis: quia eſſentialia & ſubſtantialia non intenduntur & remittūtur.

2 Similiter ſequitur vlterius, quòd omne quod eſt, intenditur & remittitur: ſi enim omne quod eſt, fundatur ſuper ens: ſi ens intenditur & remittitur, videtur, quòd omne quod eſt, intendatur etiam & remittatur.

3 Præterea, Quicquid ſecundum magis & minus dicitur de aliquibus, ipſum ſecundum vnam rationem eſt in illis: ens ſecundum magis & minus dicitur de Creatore & creaturis: ergo ſecundum rationem vnam eſt in Creatore & creaturis: quod falſum eſt, quia Creator & creatura ſecundum nihil vniuocantur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd eſt intenſio proprie, & eſt intenſio ſecundum aliquid. Proprie intenſum eſt quod ſecundum cauſas intrinſecas intenſum eſt ſecundum acceſſum vel receſſum à termino aliquo ſicut à vera nominis impoſitione, vel ad aliquid quod in ſummo habet illud, ſicut bonum in optimo eſt in Deo. Intenſio autem ſecundum aliquid eſt, quando aliquid ex cauſis extrinſecis, vel quod verius eſt, ex ordine ſui ad cauſas extrinſecas dicitur ſecundum aliquid minus vel magis, vel etiam ex participando illud fortiori differentia quam aliud. Primo modo intenditur album, & calidum, & huiuſmodi. Secundo dicitur magis bonum, quod non habet cauſam ſuæ bonitatis, ſed ipſum eſt ſubſtantialiter bonum, quam illud quod ab alio eſt bonum: & hoc modo dicitur magis ens quod per ſeipſum eſt, quam quod per alterum eſt. Tertio modo dicitur magis ens ſubſtantia quam accidens, & magis ens actus quam potentia. Et ſecundo modo dicitur Deus magis ens & magis eſſe quam aliquod creatum. Vnde patet ſolutio ad primum: quia non eſt inconueniens hoc modo ens magis & minus aliquibus conuenire: & hoc non eſt abſolute intendi & remitti.

AD SECVNDVM dicendum, quòd illa obiectio procederet, ſi ſimpliciter intenderetur & remitteretur: non enim ſequitur: Ineſt hoc huic ſecundum magis, & illi ſecundum minus: ergo intenditur & remittitur: quia vbi proprie eſt intenſio & remiſſio, in eodem ſubiecto qualitas poteſt intēdi & remitti. Si tamen concedatur improprie, vt dictum eſt, quòd intendatur, & ſecundum magis & minus ineſt diuerſis, tunc ſoluendum eſt per diſtinctionem dictam.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut pluries dictum eſt, non eſt aliquid vniuocum creaturę & Creatori, ſicut vnius rationis exiſtens in vtroque: ſed conuenire poteſt aliquid ſecundum prius & poſterius. Sed cum prius & poſterius dicatur tripliciter, vt videtur Philoiophus dicere in 3. primæ Philoſophiæ, ſcilicet vel quod participatur fortiori & debiliori differentia, vt ens de ſubſtantia & accidente: vel ſicut in ordine ad actum efficientis qui per ſe eſt vnius, & alia per aliud appropinquant modo cauſalitatis efficientis, ſicut medicus dicitur medicus per ſe, & vetula imitando, vel inſtrumenta medicinalia vt per quæ exerceatur actus: vel per diuerſum reſpectum ad finem vnum, qui vno modo per ſe inducitur in vniuoco, & alia diuerſimode operantur ad inductionem eius, ſicut ſanum in cōplexionantibus per ſe, & vrina ſana quia indicans, & dieta ſana vt conſeruans, & medicina vt naturam coadiuuans. Cum, inquam, ita ſit, nullo iſtorum modorum anologia eſt in Deo, & creatura: ſed hoc modo, quòd ens & huiuſmodi per ſe ſubſtantialiter ſunt in Deo, & in creaturis per aliud & participatiue: & non ita quòd Deus diuerſimode ſe

habeat

habeat ad creata, vel ad aliquid vnum ad quod ſe habeat Creator & creatura per prius & poſterius, ſicut patet in exemplis præhabitis: ſed quia inferiora diuerſimode ſe habent ad Creatorem: licet enim primum vno modo ſe habeat ad omnia ſecundum Dionyſium & Philoſophum, non tamen vno modo ſe habent ad ipſum. Sic ergo penes hanc analogiam poteſt dici, quòd aliquid commune eſt Creatori & creaturæ: tamen ex magis & minus dicto illo modo quo prædiximus, non ſequitur quòd vniuoce conueniant: ſed ſequitur, ſi magis & minus acciperetur proprie, & propria intenſione.

ARTICVLVS VIII.

An definitiones æternitatis datæ ab Auctoribus ſint bonæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ipſe vere & proprie dicitur eſſentia, cuius eſſentia non nouit præteritum, &c.] Hoc enim quod hic dicit, dictum eſt ratione æternitatis. Vnde de æternitate breuiter aliquid tangendum eſt, eo quòd de ea alibi latius ſit tractatum. Quæritur ergo, Quid ſit æternitas? & quid æternum? & quæ in æternitate? Ad primum proceditur ſic: Dicit Boët. quòd æternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio. Videtur autem inconueniens, quòd diffinit per priuationem cum dicit, Interminabilis: non enim priuatio aliquid certificat niſi per ſpeciem oppoſitam ei: & de illa ſpecie nulla facta eſt mentio.

2 Præterea, Videtur inconueniens, quòd cum æternitas dicatur ab eſſe, dicitur enim æternitas eſſe extra terminos finis & principij, quòd diffinit ipſam per vitam.

3 Præterea, Prima menſura ſecundum intellectum primo videtur ſecundum intellectum conuenire: ſed eſſe eſt priuſquam vita: ergo videtur, quòd æternitas quæ prima menſura eſt, magis debeat diffiniri per eſſe quam per vitam.

4 Præterea, Menſura non eſt niſi menſurati: menſuratum autem primum quantum eſt vel dimenſiue, vel potentialiter, vel virtualiter: cum igitur eſſe & vita non dicant quid diſtenſum virtualiter, non debet diffiniri per eſſe nec per vitam.

5 Item, Æternitas eſt in genere durationis: poſſeſſio autem vitæ non dicit durans aliquid, vel durationem: ergo male diffinitur per illud.

6 Præterea, Poſſeſſio dicitur quaſi pedum poſitio: & transfertur ad res fortunæ: ergo non proprie eſt reſpectu vitæ.

7 Item, Omnis duratio protenſa eſt: nullum protenſum eſt totum ſimul: ergo æternitas quæ eſt duratio, non eſt tota ſimul.

8 Præterea, Infra habebitur, Fuit qui nunquam defuit, eſt qui ſemper eſt, erit qui nunquam deerit: fuit autem, & eſt, & erit, non dicunt totum ſimul: ergo quod cum illis eſt, non eſt totum ſimul: æternitas autem cum illis eſt, vt videtur: ergo non eſt tota ſimul.

9 Præterea, Totum & ſimul videntur idem dicere: totum enim eſt cuius nulla partium eſt extra ſe, & ſimul cuius partes in ſe conſtant: ergo alterum ſuperfluit, vt videtur.

10 Præterea, Omne totum habet partes: æternitas autem non habet partes: ergo æternitas non bene dicitur tota.

11 Præterea, Iſaac in lib. de diffinitionibus dicit, Æternitas eſt ſpatium continuum non interſectum: ſpatium autem videtur habere partes, & non ſimul omnes: ergo videtur, quòd male dicat, quòd eſt tota ſimul.

12 Item, Dionyſ. in lib. de diui. no. cap. 10. Æternitas eſt antiquum, & immutabile, & vniuerſale metiendo. Hic autem neuter Auctorum diffinit per vitam: ergo videtur male diffinire Boëtius.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Boëtius diffinit æternitatem, ſecundum quod eſt in eo quod vere æternum eſt: & hoc accipitur ab Anſelmo in monologio, vbi dicit ſic. Cum diuina ſubſtantia non ſit aliud niſi vita ſua & æternitas ſua, nec ſit aliquo modo terminabilis, nec niſi ſimul & perfecte tota: quid aliud eſt vera æternitas quæ illi ſoli conuenit, quam interminabilis vita, ſimul & perfecte tota exiſtens? Vnde patet, quòd ipſe non diffinit æternitatem, ſecundum quòd accipitur abſtractè & formaliter: ſed potius materialiter, ſecundum quòd eſt conſiderare eam in durante, quæ eſt cauſa durationis aliorum, vnde vita durans dicitur hic æternitas, vt mihi videtur. Cum autem ſit multiplex vita, ſcilicet ſecundum eſſe, & ſecundum bene eſſe: & viuere ſecundum bene eſſe ſecundum ſenſum, ſicut in voluptate: & ſecundum intellectum, ſicut in moribus: & hoc ſecundum ſtatum morum in ciuilibus, vel in gratia: & vlterius ſecundum ſtatum viæ & patriæ: & vlterius ſecundum Creatorem & creaturam: non accipitur hic vita proprie ſecundum Anſelm. explanationem niſi ſecundum intellectum, & in Creatore qui ſolus proprie æternus eſt. Sed hic vita accipitur vt participata, vel in ſe. Si vt participata, ſic eſt in participantibus æternitatem, vt in beatis qui non ſunt æterna. Si autem in ſe accipitur, adhuc dupliciter, ſcilicet prout eſt actus ſpiritus ſecundum rationem intelligendi & primus, & ſic non accipitur in ratione menſuræ, niſi forte exemplariter prout alia propinquant ad illud. Accipitur etiam prout formaliter conſideratur pro ipſa duratione: & ſic eſt in ratione menſuræ, & habet ſe ad alias menſuras, vt cauſa, & menſurata: & menſura exemplaris, & menſura excellens. Vt cauſa: quia dicit Dionyſ. in lib. de diui. no. cap. 10. Deus æternus eſt laudandus, ſecundum quòd ipſe eſt factor æui & temporis, ante ſecula exiſtens. Vt menſura autem exemplaris: quia alia imitantur ipſam inquantum poſſunt. Ipſa enim eſt ſimul in eſſe & potentia & actu ſecundum comparationem ſui ad vere æternum. Et

Solutio.

æuum

æuum exit ab illa, & imitatur ipſam ſimul in eſſe & poſſe, ſed non in actu qui eſt operatio: potentia enim Angeli perfecta eſt tota, nec expectat actum, nec egreditur in ipſum:ſed ſecundum viciſſitudinem intellectuum & affectionum non eſt ſimul, quinimo ſicut dicit Auguſtin.Deus creaturam ſpiritualem mouet per tempus,& non per locum. Tempus vero licet forte ſit ſimul in ſuo temporali eſſe aliquo modo : non tamen potentia eius eſt ſimul,nec etiam actus : quanto enim elongatio ſit creaturarum à primo, tanto minus participant de bonitatibus eius : & hoc eſt quod dicit Philoſophus in lib.de cauſis. Sed quod eſt æternum æterno, hoc & eſt æuiternum æuiterno,& tempus temporali. Et tangit imitationem duorum ad tertium quantum poſſunt in ratione menſurandi.Secundum autem quod eſt menſura excellens ſtans in æuo toto & tempore,claudit præſens æternitatis æuum excellendo ipſum ex parte principij, & tempus claudit excellendo ipſum ex parte principij & finis : & hoc eſt quod dicit Anſel.quòd ſicut præſens tempus claudit in ſe omnem locum, & quicquid in eo eſt : ita æterno præſenti clauditur omne tempus, & quicquid eſt in ipſo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, interminabilis,eſt negatio conſequens differentiam poſitiuam, quæ propter ſimplicitatem æternitatis nominari à nobis affirmatiue non poteſt : & ſic patet, quòd negatio, interminabilis, certificat ex præſuppoſita differentia poſitiua.

Ad alivd dicendum, quòd æternitas eſt in ratione durationis, & ſic proprie refertur ad potentiam : vnde cum prima potentia æterni in ſe manifeſtetur in vita, ideo diffinitur per vitam, & non per eſſe. Vel dicatur, quòd diffinitur æternitas in æterno ſecundum optimum ſtatum ſui, ſecundum quod etiam participatum ipſum facit participare æternitatis immobilitatem:hoc autem fit tantum in participantibus ipſum vt eſt vita beata, & non per eſſe. Vnde Auguſt. in lib. confeſſ. 12. Nimirum cælum cæli quod in principio feciſti, creatura eſt aliqua intellectualis : quamquam nequaquam tibi æternitati coæterna, particeps tamen æternitatis tuæ, valde mutabilitatem ſuam præ dulcedine feliciſſimæ contemplationis tuæ cohibet, & ſine vllo lapſu ex quo facta eſt, excedit omnem inhærendo tibi volubilem viciſſitudinem temporum. Cum ergo diffiniat æternitatem ſecundum quod eſt pars beatitudinis, & communicans incommutabilitatem æternitatis,diffinit ipſam per vitam : eo quod per eſſe incommunicabilis ſit : quia ſic eſt eſſe ſine terminis, quod creaturis non poteſt conuenire.

Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens : quia in veritate prima menſura eſt eſſe durantis in potentia ſimul exiſtentis: ſed ſic non eſt communicabile ipſis quæ ſunt æterna participatione ipſius, ſed potius per vitam.

Ad alivd dicendum, quòd menſura formaliter accepta eſt quanti virtualiter, vel dimenſiue : ſed hic, vt puto, materialiter accipitur, prout eſt in æterno : & ideo non menſurat niſi vt exemplar, ad quod alia beate viuentia propinquant quantum poſſunt : nec tamen menſurat vt exemplar durationis inquantum duratio, ſed potius vt exemplar vitæ beatæ. Ad hoc autem quidam dixerunt, quod diffinitur per vitam ad excluſionem rerum viuarum, quæ æternitate non menſurantur : ſed primum eſt probabilius.

Ad alivd dicendum, quòd vitæ poſſeſſio dicitur hic, eo quod habetur ad nutum tota potentia vitæ in actu, ita quod nihil eius expectetur extra : & ſic eſt potentia vitæ ſtans in tota duratione : vnde ly poſſeſſio innuit virtualiter ſtans ſimul.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd omnis duratio diſtenſio quædam eſt, dicendum quòd non oportet, quòd diſtendatur in ſe : quia omne quod in ſe diſtenditur, habet partem remotam à parte : ſed diſtenſio eſt in alio, quia eſt ab ipſo, & ſub ipſo : & ſic erit ſtans in ſe, habens ſub ſe diſtenſum in temporali & tempore quod excellit : & ipſa non dicitur duratio, eo quod diſtenditur,ſed eo quod diſtenſio ſub ipſo non deficit, vt dicit Auguſt. in litera.

Ad hoc quod obiicitur de ratione poſſeſſionis, dicendum quod tranſſumitur ad aliud, ſcilicet ad id quod habetur ad nutum, vt vita tota ſimul ſubſtans, cuius in virtute viuendi nihil eſt extra ſe.

Ad alivd iam patet ſolutio : quia hæc eſt falſa, quòd nullum protenſum ſit totum ſimul:protenſum enim hoc quod ſic protenditur, quòd nulla protenſio ſub ipſo deficit, eſt totum ſimul : & hoc ideo eſt, quia non protendit partem à parte, ſed ſtat vnum n tota duratione.

Ad alivd dicendum,quòd nunquam deficit per hoc quod adeſt totum ſimul.

Ad alivd dicendum, quòd totum dicit hic idem quod perfectum, cuius nihil eſt extra ſe expectatum, vel amiſſum in præterito : ſimul autem remouet ſucceſſionem : vnde totum dicitur per oppoſitionem ad partes diuerſas componentes durans aliquid : ſimul autem opponitur non partibus, ſed partium ſucceſſioni.

Ad alivd dicendum, quòd totum accipitur hic ſecundum quod dicit Philoſophus in 3. phyſi. Totum autem & perfectum idem dico : non enim omnino perfectum eſt, quod partem potentiæ vel actus ſui habet in expectatione futuri.

Ad alivd dicendum, quòd Iſaac diffinit formaliter æternitatem, prout eſt in ratione menſuræ : quia ſic accipitur vt extra æternum : nihil enim intraneo ſibi proprie menſuratur, ſed quantitas intranea quantitate exteriori menſuratur, niſi hoc modo quo numerus partium menſurat : ſic enim partes numeratæ aliquo modo totum menſurant.Sed æternitas in diffinitione Iſaac ſignificatur vt menſura extrinſecus adiacens : & non vocat ipſam ſpatium, eo quod diſtenditur partibus: quia ſic aut partes permanerent, & tunc non differret à continuo habente poſitionem, vt

linea,

linea, vel ſuperficies : aut non permanerent, & ſic non differret à tempore : ſed ideo dicit ſpatium, quia non deficiendo includit & excellit omnia, non deficiendo autem non diſtenditur, ſed ſtat in toto ſpatio currente ſub ipſo : & ideo vocat continuum à ſtatu, & non interſectum: quia non intercipitur prioti & poſteriori quemadmodum tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionyſius vocat antiquum à carentia finis:& eſt modus loquendi Græcorum, ſicut etiam Philoſophi quidam antiquitatem motus & mundi æternitatem vocabant, licet falſum dixerunt. Immutabile autem dicit eo quod non habet prius & poſterius: vniuerſale autem dicit metiendo, & alia tranſlatio habet, totum ſecundum totum metiri:quia ex parte æterni per ſe menſurat eſſe & poſſe & actum vno indiuiſibili ſtante nunc : ita quod ſicut ex parte æterni nihil eſt de potentia protenſum extra ſe : ita nunc eternitatis ſtans, & non mouens ſeſe, vt dicit Boëtius, nihil habet in futuro: ſicut habet præſes tempus cuius pars prima præteriit, & pars in inſtanti eſt, & pars in futuro expectatur.

ARTICVLVS IX.

Quid eſt æternum, & vtrum pœnæ inferni poſſunt dici æternæ & vtrum anni & tempora poſſunt dici æterna.

SEcundo quæritur, Quid ſit æternum? Videtur autem, quòd ſit ſolus Deus per Anſelm. in mono. Vel hoc ſolo veram æternitatem ſoli illi ineſſe ſubſtantiæ quæ ſola non facta, ſed factrix eſſe inuenta eſt, aperte percipitur : quoniam vera æternitas principij finiſque meta carere intelligitur, quod nulli rerum creatarum eo ipſo quod de nihilo factę ſunt, conuenire conuincitur : ergo videtur, quòd non ſit æternum aliquid niſi ſolus Deus.

2 Item, Anſelm. Æternitas eſt earum rerum quæ non ſunt aliud quam ipſa : ergo videtur, quòd nihil æternum niſi Deus.

3 Item, Per rationem : Omne eſſe durans menſuram habet propriam qua menſuratur : diuinum autem eſſe durans quoddam eſſe eſt : ergo habebit propriam menſuram : hæc autem non eſt niſi æternitas : ergo ſolus Deus æternus eſt.

Sed contra. SED CONTRA: Sancti dicunt pœnas inferni æternas. Et Apoſtolus ad Rom. vlti. dicit temporibus æternis taciti : & loquitur de prædeſtinatione Chriſti. Auguſt. autem in. 11. confeſſionum dicit Angelos participatione æternitatis æternos, non tamen Deo coæternos : ergo videtur, quòd multa ſint æterna.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd æternum eſt cuius propria menſura æternitatis eſt. Poteſt autem attendi menſurans tripliciter, ſcilicet vt adæquatum quantitati virtuali menſurati, & ſic ſolus Deus æternus eſt : vel vt excellens menſura, & ſic omnia æuiterna & & ſpiritualia includuntur in æternitate, eò quod non deficit alicui iſtorum: & tamen nullum illorum æternum eſt. Tertio modo conſideratur vt exemplar participatum ab aliis, quantum poteſt vnumquodque : & ſic ipſum adiacet aliquo modo æuiternis & temporalibus ſuo nunc, & ſuo quando : vt cum dicitur, quando Deus eſt, Angelus eſt, & motus eſt: & cum dicitur, Deus nunc eſt, & angelus, & quod fertur in motu. Et his omnibus modis aliquid eſt in æternitate, licet non ſit æternum niſi primo modo : & accipitur æternitas non prout eſt in æterno, ſed formaliter pro ipſa duratione. Si autem accipiatur participata per vitam, tunc dicetur aliquid æternum, eo quod participat ipſam per vnam proprietatem eius, vel duas, vel plures, ſecundum quod maiorem vel minorem habet appropinquationem ad Deum qui veriſſime eſt æternus : vnde Angeli contemplantes, & beati quorum licet potentia defluxibilis ſit per naturam, tamen quia conſtat ſimul quòd innuariabilis eſt per gloriam, dicuntur æterni ſecundum Auguſtinum. Pœnæ autem inferni dicuntur æternæ à participatione durationis ſine termino. Tempora autem æterna ſunt anni Dei, qui non deficiunt : qui non dicuntur tempora & anni, niſi ſecundum diſtinctionem ad inferiorem menſuram quæ eſt tempus. Vel dicatur, quòd tempora per ly æternis trahantur extra rationem ſuam, & ſtant pro duratione æternitatis à qua fluit tempus. Et per hoc patet ſolutio ab obiecta quia bene concedo, quòd æternitas Deus eſt, & nihil proprie dicitur æternum niſi ſolus Deus. Alia autem quædam ſunt in æternitate clauſa non æterna, neque participantia æternitatem, vt tempus & temporalia : quædam autem in æternitate, & participantia æternitatem, & non æterna, vt Angeli : quædam autem in æternitate & æterna & æternitas ipſa, vt Deus Trinitas : quædam autem aliquid ſimile participantia æternitati, nec tamen in æternitate ſunt, nec æterna, nec æternitas: vt pœnæ æternæ. Tempora vero non dicuntur æterna, niſi improprie ſumantur: ſicut æternitas dicitur æternum tempus, vel æterna tempora, eo quod licet in ſe non diſtinguatur, tamen ad temporalia diſtinguitur per accidens, vt Deus durauit plus ſex millibus annorum, vel huiuſmodi.

ARTICVLVS X.

Quid ſit eſſe in æternitate?

TErtio quæritur, Quid ſit eſſe in æternitate? Si enim æternitas eſt interminabilis vitæ poſſeſſio, videtur eſſe in æternitate idem quod eſſe in vita interminabili gloriæ. Hoc etiam videtur : quia de his qui ſunt in pœnis æternis, non dicitur, quòd ſint in æternitate : ſed potius tempus eorum erit in ſecula. Et quia plurima dicta ſunt de hoc alibi, iſta ſufficiant.

SOLVTIO. Dicendum ad prædicta, quòd eſſe in æternitate tribus modis dicitur, ſcilicet ſicut menſuratum in menſura adæquata, *Solutio.*

&

& ſic ſolus Deus eſt in æternitate. Secũdo modo dicitur eſſe in æternitate, ſicut menſuratum in menſura excellenti, & ſic æuiterna & temporalia ſunt in æternitate tanquam incluſa, vt dicit Anſelm. Tertio modo dicitur eſſe in æternitate ſicut participantia ipſum æternum per vitam, & ſic beati dicuntur eſſe in æternitate: mali autem damnati non, nec ſunt dicendi eſſe æterni; licet cum determinatione concedatur, ſcilicet quòd ſint æterni in pœnis.

ARTICVLVS XI.

An creaturæ comparatæ ad Creatorem dicuntur quaſi non eſſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur in litera [quia in eius comparatione qui vere eſt, quaſi non ſunt, &c.] Contra hoc eſt: quia quicquid ſimpliciter conuenit alicui, hoc per nullam comparationem tollitur ab ipſo: eſſe autem ſubſtantialiter & ſimpliciter conuenit omni ei quod eſt: ergo per nullam comparationem tollitur ab ipſo.

2 Præterea, Videtur, quòd in eius comparatione magis ſint entia, quam ſint in ſe: cum enim ens creatum comparetur ad duo ſecundum ordinem, ſcilicet ad nihil, & ad ens creans entitatem: non accipit entitatem ſecundum quod comparatur ad nihil, ſed potius defectum & mutabilitatem: ergo entitatem accipit ab altera comparatione, ſcilicet ad ens creans: & ſic ſuæ eſſentiæ comparata magis ſunt, & non minus ſunt, vt videtur.

3 Item, Gregor. Omnia in nihil decideret, niſi ea manus omnipotentis contineret: ergo ex comparatione ad ipſum accipiunt fortiorem entitatem: & ſic non eſt verum quod dicit, quòd quaſi non ſunt, quando ad ipſum comparantur.

4 Item, Supra prima diſtinctione habitum eſt, Quia bonus eſt, ſumus: ergo ex comparatione ad ipſum melius ſumus, quam ſine comparatione.

Solutio. SOLVTIO. Ad omnia hæc eſt vna ſolutio, quòd duplex eſt ibi comparatio, ſcilicet vt ad cauſam noſtri eſſe: & ſic non ſumus niſi per comparationem ad ipſum: quia quicquid ſumus, ab ipſo, & ad ipſum, & in ipſo continente eſt. Secunda comparatio eſt proportionis æquiparantiæ vel ſimilitudinis: & ſic comparati ad ipſum, quaſi nihil ſumus: quia ſine ratione proportionis ab ipſo diſtamus: & ſimiliter omne ens creatum: & hoc contingit propter tria quæ de neceſſitate ſunt de noſtro eſſe, & omnis creati inquantum creatum eſt, ſcilicet potentia ſecundum aliquam cauſam quæ præcedit noſtrum eſſe, & priuationem poſtquam ſumus, & materiam eſſe recipientem: & per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum verba conſignificantia differentias temporis, vt fuit, & erit, poſſunt dici de Deo, & de omnibus creaturis?

POſtea quæritur de hoc quod dicitur [De quo dicitur fuit, non eſt, &c.] Dubium enim eſt, Qualiter illa verba conſignificantia differentias temporis dicantur de æternis, æuiternis, & temporalibus? De æternis non videntur dici: quia huiuſmodi verba dicunt differentias temporis, quæ cauſantur à motu, vel mutabilitate: talis autem motus vel mutabilitas in Deo non eſt: ergo de Deo ſiue æterno dici non poſſunt.

Similiter videtur, quòd nec de æuiternis: quia illorum eſſe eſt totum ſimul, ſimiliter poſſe in eis non præcedit eſſe, & de poſſe eorum nihil eſt extra ſuum eſſe: ergo etiam poſſe eſt totum ſimul: ergo videtur, quòd totum ſit nunc ſtans, & nihil præteritum in eis, nec futurum, neque præſens, eo modo quo præſens eſt cuius pars præteriit, pars in inſtanti eſt, & pars futura.

Similiter videtur, quòd nec de eſſe temporalium, & accipiatur eſſe ſecundum ſubſtantiam: illud enim idem eſt eſſe ſecundum ſubſtantiam per totam durationem rei: ergo videtur, quòd non accipit præteritum & futurum ſecundum iſtam determinationem, qua hic determinatur, Quod præteritum eſt, non eſt: & quod futurum eſt, nondum eſt.

AD HOC vltimum dicunt quidam, quòd eſſe rei dupliciter conſideratur, præcipue eſſe rei mobilis, ſcilicet in ſe, vel prout eſt in potentia mobilis, ſecundum quòd mobile. Primo modo dicunt, quòd non menſuratur tempore: & ſic non conuenit ei per ſe præterium, & futurum. Secundo modo habet ordinem ad tempus: quia potentia mobilis ſecundum quòd mobile, non eſt tota ſimul. Sed hæc ſolutio non ſoluit: quia iſta litera vult, quòd omni eſſe creato conueniat præteritum & futurum: & ideo proprium ſit eſſe increato, non noſſe præteritum & futurum. Hoc etiam videtur per hoc quod dicit Auguſtinus in 8. ſuper Gen. quòd Deus nec loco, nec tempore motus, creaturam ſpiritualem mouet per tempus, & non per locum: corporalem autem per locum & tempus: ergo videtur, quòd omnis creaturæ ſit per tempus mutari: & ita conuenit ei præteritum & futurum. Item, Auguſtinus in principio ſuper Ioan. dicit, quòd hoc verbum, eſt, cum de creaturis dicitur temporales motus ſignificat, ſed non cum de Creatore: ergo videtur, quòd gloſſa illorum non ſit ſecundum intentionem Auguſt.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd in veritate ſententia Hieron. & Auguſtini eſt, quòd omne quod eſt aliquo modo ſit temporale, præter Creatorem, & quod fuit & erit aliquo modo dicantur de omnibus

omnibus præterquam de ipſo. Vnde videtur dicendum, quòd cum dicitur de Deo fuit, vel erit, quòd ly fuit & erit dicunt nunc æternitatis ſtans in tota duratione æuiternorum & temporalium: & ideo illa duratio quæ facta eſt ex illo nunc, non eſt interciſa aliquo, vt dicit Iſaac, quod abſceſſerit à potentia æterni, ita quòd aliquid expectetur: ſed variatio quæ ſignificatur in fuit & erit, eſt in inferiori menſura quæ eſt tempus: ſicut intelligitur diſtingui menſura excellens, quando diſtinguitur ab ipſa minor menſura: & ideo reſoluuntur huiuſmodi locutiones à Doctoribus ſic: Deus fuit, id eſt, Deus eſt reſpectu cuius nunc accipitur aliquid temporale quod præceſſit duratio Dei. Deus erit, id eſt, Deus eſt reſpectu cuius accipitur aliquid temporale quod ſequitur duratio Dei, vel durans Deus. Sicut eſt in duabus lineis: vna infinita, & altera finita: & vna ſtante, & altera mota ſub ipſa. Infinita enim ſtans non poteſt diſtingui in partem & partem aliquotam, ſed diſtinguitur ad motum vel diſtinctionem inferioris. Non tamen eſt omnino ſimile: quia tempus non habet partes permanentes, æternitas autem non habet partem aliquam.

Alij dicunt, quòd temporis conſignificati differentia ſit in intellectu noſtro, & non in re ſignificata: eo quòd noſter intellectus non accipit durans ſemper, ſed cum parte tranſeunte & veniente. Sed hoc nihil eſt dicere: quia duratio bene accipitur à noſtro intellectu ſecundum naturam durantis: & ita accipitur vt ſtans, vel vt non ſtans, ſecundum quòd diuerſimode refertur ad ipſa durantia.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd de omnibus creaturis aliis proprie iſta verba ſecundum Auguſtinum & Hieron. dicuntur, videtur dicendum ſine præiudicio, quòd ille eſt intellectus eorum. Qualiter autem in duratione Angelorum vel potentia ad eſſe ſit tempus, difficile vel impoſſibile erit inuenire, ſi tempus dicatur vno modo. Vnde videtur eligenda hæc via, quòd tempus dicitur multipliciter. Vno modo proprie dicitur tempus menſura motus primi mobilis: qui motus eſt cauſa omnium aliorum motuum: & illud tempus ſecundum ſe totum menſurat motum primi mobilis: ſecundum partem autem menſurat motus cauſatos ab ipſo, ſecundum quòd Philoſophus dicit, quòd in tempore eſſe eſt quadam parte temporis menſurari: ſic enim omne quod eſt in tempore, excellitur ab ipſo: cuius probatio eſt: quia cauſatur à motu cuius prima menſura eſt tempus: ſed cauſa eſt ante cauſatum: ergo & menſura cauſæ eſt ante menſuram cauſati: ergo tempus excellit ipſum ex parte ante. Similiter cum vnumquodque cauſatum à motu menſuretur periodo, motus qui accipitur in partibus vel minutis reſpectuum ſtellarum & ſignorum & figurarum circuli cauſantis rem, menſurabitur periodo: & cum numerus periodi ſit finitus, de neceſſitate motus erit poſt ipſum, & ita tempus: igitur omne quod ſecundum eſſe & motũ cauſatur à ſubiecto temporis, excellitur à tempore & ex parte ante & ex parte poſt: & illa proprie dicuntur eſſe in tempore ſecundum Philoſophos. Et ſi tantum dicamus hoc modo tempus eſſe, non erit tempus vnum de coæquæuis, nec Deus mouebit Angelos per tempus in numero & ſucceſſione affectionum & intellectuum Angelorum: quia nihil horum eſt ordinatum ad motum cæli. Dicimus ergo, quòd tempus dicitur alio modo menſura cuiuſcumque mutationis, ſiue habentis medium, ſiue non habentis medium, non ordinatæ ad motum cæli: & hoc tempus differt & numeratur ſecundum temporalia, & non erit vnum tempus omnium temporalium. Tertio modo dicitur tempus menſura mutationum ſimplicium, ſicut velle, & intelligere, & huiuſmodi: & hoc modo non erit iterum idem tempus.

Si autem obiiciatur, quòd adhuc videtur eſſe idem tempus: quia tempus eſt numerus, & eodem numero numerantur canes & oues, non valet obiectio: quia tempus non eſt numerus numerans tantum: imo etiam numerus numeratus: eſt enim numerus prioris & poſterioris in motu: & ideo in quibus prius & poſterius motus cuius ipſum eſt menſura aliquo modo ſaluatur, ibi erit idem tempus, & hoc non eſt niſi in illis quæ ſicut ad cauſam ordinantur aliquo modo ad motum cæli: hic autem non eſt ita: vnde numerus quo numeratur, in parte conuenit cum tempore, in parte differt ab ipſo: vnde patet quod non eſt idem tempus, in ſecunda & tertia ſignificatione accepto tempore. Vlterius cum tempus non habet continuitatem ex ſe, ſed ex motu, & motus à ſpatio, vt dicit Philoſophus: non eſt neceſſe, quòd tempus in tertia ſignificatione ſit continuum: cum motus illi indiuiſibiles ſint, & non continui: & illud tempus non eſt niſi numerus ipſorum nunc, vel viciſſitudinum affectionis & intellectus: & ſic large ſumpto tempore, omnis creatura temporalis eſt & in eſſe, & in poſſe, & in agere. In eſſe quidem: quia in nihil decidit ex ſe: & quod continetur, hoc habet ab alio, & non ex ſe, & ideo continuus defluxus eſſe per naturam temporalis eſt, & aliquid in ipſo continuo præteriret niſi ab alio contineretur. Similiter poſſe ſuum per conſequens non ſtat totum ſimul quantum eſt de ſe. Operatio autem patet, quod viciſſitudinem habet: & ſic ſoluitur quod eſt in litera, quòd præteritum habet etiam creatura perpetua quantum eſt de ſe & futurum.

Si autem petatur, Qualiter ſecundum tempus quod conſiderauerunt Philoſophi, dicatur Angelus fuiſſe, vel ſubſtantia cæli, vel etiam eſſe rei generabilis & corruptibilis? Poſſumus dicere ſine præiudicio, quòd in Angelis duratio tota ſimul eſt, & non eſt proprie potentia durandi, prout potentia durandi aliquid minus habet quam ipſe actus durationis: ſed potẽtia durandi eſt in eis ipſa cõtinuationis eſſe neceſſitas: & ideo non ſunt temporales, ſed æuiterni: & tunc exponitur fuit, quòd dicat nunc, vel quando æuiterni: æuum autẽ ſiue æuiternum excellit tem-

pus: & ideo non in ſe, ſed in comparatione ad ipſum diſtinguitur: ſic Angelus fuit, id eſt, creatura temporalis aliqua eſt, reſpectu cuius præceſſit eſſe Angeli durans. Angelus erit, id eſt, creatura aliqua eſt quæ ſi deſineret, Angeli eſſe durans eſſet poſt eam: ſicut etiam diximus de æterno. Et ſimiliter de ſubſtantia cæli: licet non ſit ſic de ſubſtantia (alias potentia) motus eius, quæ continuo exit in actum, & ideo tempore menſuratur, ſicut menſura coæquata ſibi. De eſſe autem rei generabilis quod idem videtur manere in toto tempore durationis illius, poteſt dici, ſi placet, vt prius in ſolutione aliorum dictum eſt: vnde licet remaneat idem, non tamen omnino idem niſi ſecundum habitum propter continuam deperditionem & reſtaurationem. Vel poteſt dici aliter, quòd eſſe rei generabilis ſit idem manens: tamen ipſum eſſe eſt in eo quod eſt: & id quod eſt, habet eſſe durans, quæ duratio non eſt ſimul: & ideo potentia durationis eius quod eſt nunc, eſt ſimul in eſſe ſemper, & quoad hanc potentiam habet prius & poſterius, & præteritum & futurum.

Qualiter intelligenda ſint verba Hieron. quærendum eſt.

B HIc diligenter aduertendum eſt, quomodo intelligi debeant illa verba Hieron. ſcilicet' Deus tantum eſt, & non nouit fuiſſe vel futurum eſſe: tanquam non poſſit dici de Deo, fuit, vel erit, ſed tantum eſt: cum de eo ſcriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit ſemper, & erit in ſecula, & huiuſmodi. Vnde videtur quia non eſt tantum dicendum de Deo, fuit, vel eſt, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit, putaretur quod deſierit eſſe: ſi diceretur tantum, eſt, putaretur quod non ſemper fuerit, ſed eſſe cœperit: ſi tantum diceretur, erit, putaretur non eſſe modo. Dicatur ergo quia ſemper fuit, eſt, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec deſiit, nec deſinit eſſe. De hoc Auguſt. ſuper Ioannem ita ait: Cum de ſempiterna re proprie dicatur eſt, ſecundum nos bene dicitur fuit, & erit: fuit, quia nunquam deſiit: erit, quia nunquam deerit: eſt, quia ſemper eſt: non præteriit, quaſi quod non maneat: non erit, quaſi quod non erat. Cum ergo noſtra locutio per tempora varietur, de eo vere dicuntur verba cuiuſlibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deeſt, vel deerit: & ideo non eſt mirum ſi de ſpiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum. Quæcunque audiet, loquetur: audiet ſcilicet ab eo à quo procedit. Audire illius eſt ſcire, idem etiam eſſe. A quo ergo eſt illi eſſentia, ab illo audientia, id eſt, ſcientia quæ non eſt aliud, quam eſſentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id eſt, quod ſemper ſciuit, ſcit, & ſciet. Ecce hic dicit Auguſt. verba cuiuslibet temporis dici de Deo: ſed tamen proprie eſt. Illud ergo quod Hieron. dicit, ita intelligendum eſt. Non nouit fuiſſe vel futurum eſſe, ſed tantum eſſe, id eſt, cum dicitur de Deo quod fuit vel erit: non eſt intelligendum, quòd præterierit vel futurus ſit, ſed quòd exiſtat ſimpliciter ſine aliquo temporali motu. Licet enim verba ſubſtantiua diuerſorum temporum de Deo dicantur, vt fuit, erit, eſt, erat: non tamen temporales motus eſſe diſtinguunt, ſcilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum pluſquamperfectum: ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam ſuæ diuinitatis ſimpliciter inſinuant. Deus ergo ſolus proprie dicitur eſſentia vel eſſe. Vnde Hilarius in ſeptimo lib. de Trinit. ait. Eſſe non eſt accidens, ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa, & naturalis generis proprietas.

In tractatu 99. ad 16. cap. Ioan.

Ioan. 16.

ARTICV

ARTICVLVS XIII.

Vtrum idem sit nunc æternitatis, æui, & temporis: & vtrum differant nunc æternitatis & æternitas?

HIc diligenter aduertendum est, &c.] Hic incipit pars illa in qua obiicit contra prædicta & soluit. Et quatuor facit Magister in ea: obiicit enim, concedit obiectionem, & confirmat ita esse per Augustinum, & quarto explanat intellectum verborum Hieronymi.

Sed hic incidit dubium, Vtrum idem sit nunc æternitatis, & æui, & temporis? Et videtur quod sic: quia si dico, Deus est nunc, & angelus, & id quod fertur in motu siue motum ipsum, virtute locutionis non ponitur nisi vnum mensurans hæc tria: cum ergo vnum illorum sit æternum, & aliud temporale, videtur quòd sit vnum nunc æternitatis, & æui, & temporis.

2 Item, Nunc temporis & nunc æternitatis, vt accipitur à verbis Boët. in lib. de Trinitate, differunt in hoc, quod nunc æternitatis est stans, & non mouens se se: nunc autem temporis est fluens à priori in posterius continue, & hoc fluxu facit esse temporis: ergo abstractis his in quibus differunt, remanet substantia vna in tribus: abstrahatur ergo prius & posterius inter quæ est ipsum nunc: videtur, quòd remanet substantia ipsius indiuisibilis: substantia durationis indiuisibilis est nunc æternitatis: ergo nunc æternitatis & æui & temporis est idem per substantiam.

Quæstiun. 1. PRÆTEREA quæritur, Vtrum in aliquo differant nunc æternitatis & æternitas, & nũc æuiternitatis, & æuiternitas ipsa? Videtur autẽ, quòd differant: quia dicit Boëtius, quòd nunc æternitatis stando facit æternitatem: non autem idem est faciens, & factum: ergo æternitas non est nunc æternitatis. Eodem modo obiicitur de nunc æui, quod facit æuum.

2 Præterea, Status ipsius nunc non est ipsum nunc in substantia, sicut ab altera parte fluxus ipsius nunc in tempore non est ipsum nunc per substantiam: ergo cum æternitas sit status & permanentia ipsius nunc, nunc æternitatis non est ipsa æternitas.

Quæst 2. PRÆTEREA, Cum dicitur, æuum est stans & totum simul, & æternum est stans & totum simul, quæritur, vtrum in vna ratione accipiantur stare & totum simul esse? Et videtur quod non: quia si in vna ratione accipiantur, videtur tunc, quòd idem sint æternitas & æuiternitas, quod est falsum.

PRÆTEREA, Non videtur differre nunc temporis ab æuo & æternitate, nisi per accidens: nuuc enim temporis mensura est existentiæ naturæ mobilis in corporibus cælestibus, & eorundem corporum est mensura æuum: ergo nunc temporis est æuum. Probatio primæ. Existentia corporis mobilis in cælo est id quod fertur in motu, & huic respondet nunc in tempore, vt dicit Philosophus: renouationi autem situs eius in motu respondet tempus: ergo prima est vera. Secunda accipitur à Boët. qui vocat illa corpora immortalia, eo quod nihil variatur in existentiis eorum: eorum autem quæ inuariabilia sunt, mensura est æuum, si sint creata. Si forte dicatur, quòd conclusio non sequitur: quia idem potest habere diuersas mensuras. Contra: Mensuræ adæquatæ differunt secundum mensurata, si sint in primis mensuratis: alio enim mensurantur grana tritici, & alio humida liquida: vt modio triticum, cado oleum, pannus vlna, & sic de aliis: ergo videtur, quod cum hæc sit vera, quòd mensuræ propriæ secundum mensurata differant, quod conclusio sequatur.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd secundum opinionem quorumdam Magistrorum nunc temporis dupliciter consideratur, scilicet secundum quòd est subiectum prioris & posterioris, & secundum hoc prius & posterius accidunt ipsi nunc, & est separabile ab illis, & tunc est substantia stans in se: & secundum hoc dicunt, quòd nunc temporis potest esse idem cum nunc æternitatis & æui: quia secundum hoc non est nisi vnum nunc æternitatis, quod numeratur in tempore toto per prius & posterius quæ accidunt ei, & stat in æternitate & æuo: & secundum hoc intelligunt illud verbũ Boëtij in lib. de consolatione Philosophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes. Eo sensu dicũt, quod à nunc æui vel æterni per numerum prioris & posterioris fluat tempus, qui tamen numerus accidit ipsi nunc, & separabilis sit ab ipso. Aliter autem consideratur ipsum nunc, prout ipsum adiacet mobili, prout est in motu, vel refertur ad motum: cum enim mobile idem sit in toto motu, idem erit nunc in toto tempore: cum autem mobile, siue id quod fertur, continuo remoueatur de post in ante, vel de primo in vltimum in spatio, ipsi nunc essentialiter coniungetur prius & posterius in ipso tempore: & sic prius & posterius essentiales erunt differentiæ ipsius nunc: & sic consideratum differt à nunc æternitatis & æui. Sed videtur aliter dicendum, quòd nec vt subiectum, nec vt substantia est idem nunc æternitatis & æui & temporis. Quia nunc æternitatis increatum est: nunc autem æui stans: sed temporis non est stans, sed fluens, vt dictum est: consideratur enim in toto tempore per prius & posterius continuo: sicut etiam id quod fertur, renouatur & iteratur renouatione situs in toto motu. *Solutio.*

AD OBIECTVM dicendum, quòd cum dicitur, Deus est nunc, & Angelus, & id quod fertur: nunc dicit ibi nunc æternitatis tantum: sed ipsum est mensura excellens Angeli, & illius quod fertur: & sicut exemplar mensurat exemplatum, ita mensurat esse Angeli, & eius quod mouetur: & tunc non sequitur, quod sit idem nunc æui & temporis.

AD ALIVD dicendum, quòd nunc æternitatis & æui & temporis non tantum differunt differentiis specificantibus ipsa, imo differunt seipsis: quia nunc temporis est

ſubſtantia temporis deſtructibilis, & ſimiliter eſt nunc æui, licet non deſtruatur: ſed nunc æternitatis non eſt deſtructibile: & ideo per intellectum remotis differentiis, adhuc differunt ſubſtantialiter.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum differant nunc æternitatis & æternitas? Dicendum, quòd in nullo niſi ſecundum rationem.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ſtatus ipſius nunc, eſt nunc ſtans aliquo modo ſignificatum: quia in diuinis non eſt compoſitio aliqua. Nec eſt ſimile de tempore: quia hoc ex parte mobilis cauſatur realiter in differentiis ſuis: ſicut enim verum eſt, quòd mobile vnum eſt in toto motu, & ideo nunc eſt vnum: ita verum eſt realiter, quòd mobile reiteratur in ſitu, & renouatur ab ante in poſt, vel è conuerſo: & ideo realiter differunt prius & poſterius ab ipſo nunc. Sed ſtatus æterni non differt ab ipſo æterno, niſi ſecundum rationem ſignificandi: & ideo æternitas & nunc ſuum non differunt niſi ratione.

AD ID quod obiicitur, quòd factum non eſt faciens, dicendum quòd non eſt facta æternitas ab ipſo nunc, niſi ſecundum rationem intelligendi tantum: ſecundum enim quòd æternitas vt extra adiacens intelligitur, ſic nunc refertur ad ſubſtantiam æterni, & æternitas ad potentiam indeficientiæ ipſius, & hæc potentia cum Deo in Deo idem eſt, & etiam ipſa duratio: vnde hæc omnia Deus ſunt: & non ſignificatur vnum facere aliud, niſi in modo intelligendi qui accipitur in nomine. Si autem iſta quæſtio fiat de æuo, fortior erit, vtrum ſcilicet nunc æui ſit æuum: & ſecundum quod poſſum hic intelligere, in æuiternis non eſt idem ſubſtantia durans, & ipſa ſua duratio: ſed vnum eſt cũ alio & in alio. In æuiternis enim, vt ſupra diximus, nihil aliud eſt ipſa duratio, quam ipſa ſuæ impermutabilis permanẽtiæ neceſſitas, & illa eſt tota intus in durante, differẽs tamen ab ipſo. Ita videtur, quod nunc æui differentiam habeat ab æuo: & quod æuum tamen totum in ipſo ſit: & ideo eſt indiuiſibile, ſicut & ipſum nunc eius. Et ſi quæratur, Qualiter vnum indiuiſibile poſſit intelligi in alio? Dicendum, quòd eodem modo acceptis duobus indiuiſibilibus, hoc non eſt intelligibile: ſed ſi vnum accipiatur vt ſubſtantia, vel ſubiectum: aliud autem ſicut forma, vel differentia ſpecificans ipſum: tunc erit bene intelligibile: ſicut etiam in æuiternis accipitur neceſſitas continuationis eſſe impermutabilis in ipſo ſtante & durante.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum nunc temporis ſit æuum? Dicendum, quòd nullo modo: nunc enim temporis non adiacet exiſtentiæ rei mobilis ſecundum quod exiſtentia inuariabilis eſt, ſed potius ſecundum quod eſt eadem reiterata in toto motu: & ſic exiſtentiam ipſius non menſurat æuum, ſed potius ſecundum quod ipſa eſt immobilis & immota ad formam: & ſic dicuntur illa corpora immortalia & inuariabilia.

AD HOC autem quod obiicitur, quod vnius vna eſt menſura, debet reſponderi, quòd hoc verum eſt ſecundum quod vnum: ſecundum autem quod ipſum eſt in diuerſis generibus potentiæ comparatæ ad actum, tunc nihil prohibet ipſum menſurari diuerſis menſuris: ſicut potentia corporis cæleſtis ad actum qui eſt motus localis menſurabitur menſura temporis, & exiſtentia ſua taliter accepta menſurabitur nunc temporis: potentiam autem ſuam ad formam, quæ ſemper actui coniuncta eſt, & immutabiliter continuatur in ipſo, menſurabit æuum: & exiſtentiam ipſius durantis menſurabit nunc æui.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum iſta verba, eſt, fuit, & erit, conueniant Deo diuiſim, vel coniunctim, & quæ differentia temporis maxime conueniat Deo æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dicatur ergo, quia ſemper fuit, eſt, & erit, &c.] Quæritur enim, Vtrum iſta verba diuiſim Deo conueniant vel coniunctim? Videtur autem, quòd coniunctim tantum: quia ſi diuiſim, tunc ſignificatur defectus rei temporalis ineſſe Deo: ergo videtur, quòd coniunctim, vt vnum ſuppleat defectum alterius. Item quæritur, Quæ differentia temporis maxime conueniat Deo? Videtur autem, quòd præſens: quia id ſolum eſt de tempore accipere. Cum igitur æternitas ſit tota præſẽs, videtur quòd præſens maxime conueniat ei. Sed videtur, quòd præteritum: quia hoc ſolum eſt neceſſariũ & immobile. Cum igitur æternitas ſit neceſſariorum & immobilium, videtur, quòd maxime conueniat ei præteritum. E contra videtur ei præcipue conuenire præteritum imperfectum: quia hoc tempus ſignificat præteritum includens ipſum præſens, & non terminatum ad ipſum. Cum igitur æternitas in ſe habeat perfectionem & neceſſitatem, & in hoc aſſimiletur præterito: & includat præſens, & in hoc cum præſenti conueniat: videtur, quòd præteritum imperfectum ponat conuenientiam reſpectu vtriuſque.

ſolutiõ. SOLVTIO. Dicendum, quòd illa verba diuiſim poſſunt conuenire Deo ſecundum intentionem prius expoſitam, ſcilicet quod notent diſtinctionem in menſura exemplata inferiori, & non in æternitate: & ſic non notant defectus temporales in ipſo æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd inter ipſa minus conuenit futurum, eo quòd hoc totum in priuatione & potentia eſt: maxime autem conuenit præſens: & quoad aliquid præcipue conuenit præteritum: nullo autem modo vel minime conuenit præteritum imperfectum propter imperfectionem actus quem ſignificat: præſens autem maxime ei conuenit ratione eius quòd ipſum ſolum eſt inter differentias temporis, ſed non ratione eius quòd ipſum ſtatim non erit. Et ideo quod perfectionis eſt, Deo eſt attribuendum. Præteritum autem perfectum conuenit ratione

ne immobilitatis & necessitatis: quia solum illud necessarium est, quod præteritum est: sed ratione desitionis non est Deo attribuendum. Futurum autem minime conuenit inter tempora: tamen proprie attribuitur ei, sicut dicit Augustinus, quòd erit qui nunquam deerit. Præteritum autem imperfectum cum dicat actus imperfectionem, minime conuenit: tamen attendendo rationem quam tangit obiectio, scilicet necessitatem præteriti cum inclusione eius quod est in tempore, id est, præsentis, legimus in Scripturis præteritum imperfectum quandoque Deo attribui secundum æternitatem, vt Ioan. 1. In principio erat Verbum, &c.

ARTICVLVS XV.

An esse soli Deo sit proprium, & aliis accidat: & quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Hilarius [esse non est accidens Deo, sed subsistens, &c.] Videtur enim, quòd nulli accidat esse: ergo videtur, quòd hoc non sit proprium Deo.

Præterea, Quid est subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum quòd accidens dicitur quod contingit inesse, & non inesse, & causa contingentiæ istius est ex parte subiecti quod causat accidens. Ad similitudinem ipsius & non proprie dicitur hic accidens quod contingit alicui propter hoc quòd est in potentia non causæ intrinsecæ, sed extrinsecæ quæ est efficiens: omne enim esse creatum fuit in potentia, & potuit non esse quantum ad potentiam causæ efficientis: & ideo dicitur accidens.

AD ALIVD dicendum, quòd veritas dicitur hic ens purum & impermixtum: & hoc solum conuenit Deo: omne enim esse creatum permixtum est habitudinibus ad minus ad causas exteriores, & ad sequentia: sicut hoc ipsum ens, licet in se simplex sit: tamen ponit habitudinem ad creantem, & habitudinem ad ea cum quibus est componibile: & istæ habitudines non nihil sunt in ente: & ideo permixtum est, & non veritas pura. Habet enim omne creatum permixtam potentiam, & priuationem, vt supra diximus: & ideo non purum: & ideo proprie conuenit Deo, quòd sit veritas subsistens quantum ad esse suum primum in se consideratum. Est autem manens causa non in se, sed ad causata comparata: causæ enim naturales, siue sint proximæ, siue remotæ, non causant manentes, sed potius motæ, & mouentes, & mutatæ in seipsis: & ideo non possunt dici manentes causæ: sed Deus in se non motus, & vno modo se habens, causat omnia: & ideo sibi proprie conuenit esse causam manentē. Secunda autem comparatio Dei ad res est, secundum quod suis proprietatibus distinguitur ab omnibus rebus per naturam: in quibus tamen est essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: & hæc est proprietas generis sui, id est, naturæ suæ connaturalis, vt semper distinctum habeat esse proprium, eo quod non est ab alio mutuatum.

Hic de incommutabilitate?

DEi etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinit. Cap. 2. Aliæ, inquit, essentiæ vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est: cui profecto maxime ac verissime competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiamsi non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non potest, verissime dicitur esse, id est, substantia Patris & Filij & Spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait, Qui solus habet immortalitatem. 1. Tim. 6. Cap. 1. Vt enim ait Augustinus in lib. 1. de Trin. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura: quoniam solius Creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Iaco. 1. Et Dauid, Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Psal. 101. Ideo Augustinus super Gen. dicit, quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempo-

ra. Et per tempora moueri eſt per affectiones commutari. Deus autem
Malac. 3. nec loco, nec affectione mutari poteſt, qui per Prophetam ait. Ego Deus & non mutor: qui eſt immutabilis ſolus. Vnde recte ſolus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura (vt ait Auguſt. contra Maximinum) nonnulla mors eſt ipſa mutatio: quia facit aliquid in ea non eſſe quod erat. Vnde & ipſa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia ſecundum modum ſuum nunquam deſinit viuere, habet tamen quandam mortem ſuam: quia ſi iuſte viuebat & peccat, moritur iuſtitiæ: ſi peccatrix erat & iuſtificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum eſt diſputare. Et creaturarum natura cæleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & Angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præſtatur vt peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ pro-
Tim. 6. priæ, ſed Dei gratiæ. Et ideo ſolus Deus, vt ait Apoſtolus, habet immortalitatem: qui non cuiuſquam gratia, ſed natura ſua nec potuit, nec poteſt aliqua conuerſione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua muta-
Cap. 1. tione peccare. Proinde, vt ait Auguſtinus in 1. lib. de Trin. Subſtantiam Dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facientem, & ſine vllo ſuo temporali motu temporalia creantem, intueri & noſſe, licet ſit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia: quæ ſine ſui mutatione cunctas condidit naturas.

DIVISIO TEXTVS.

DE 1 etiam ſolius eſſentia proprie incommutabilis dicitur, &c.] Hic oſtendit Magiſter Dei naturam ſolam eſſe incommutabilem: & hoc duobus, ſcilicet quòd non mutatur: & quia mutari non poteſt: omnis autem natura creata de natura ſua mutatur, vel mutari poteſt. Et ex hoc in hoc capitulo concludit vlterius, quòd ſola natura diuina eſt immortalis, eo quòd variatio creaturæ eſt mors. Et tandem in fine capituli infertur, quòd prædicamenta quando in diuina prædicatione referuntur, quòd proprias eſſentias non prædicant, ſed ſubſtantiam. Et hoc eſt quod dicit in hoc capitulo.

ARTICVLVS XVI.

Quid ſit incommutabilitas, & vtrum aliqua mutatio cadat in Deum?

DVbium poteſt hic eſſe, Quid ſit incommutabilitas, de qua hic loquitur? Et ſecundo, vtrum aliqua mutatio cadat in Deum, vel non?

Ad primum proceditur ſic: Ex litera trahitur, quòd incommutabilitas eſt ſeruans ipſum eſſe, quod eſt ex eo quòd aliud à ſe non recipit. Sed videtur, quòd hoc non tollat omnem modum mutationis: quia habens habitum, & egrediens de otio in actum, ſeruat ipſum eſſe quod eſt, nec alienum à ſe recipit: & tamen aliquo modo mutationis mutatur: ergo videtur, quòd hoc non ſufficiat ad probationem veræ incommutabilitatis.

2 Præterea, Nos videmus in creaturis multos modos mutationis per ſe, & per accidens: per ſe, aut ad formam ſubſtantialem, aut ab ipſa, aut ad formam accidentalem, aut ad perfectionem quantitatis, aut ab ipſa: ſicut eſt generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio: & eſt mutatio ad ſitum vel locum: quæ nihil mutat in mobili, ſed ipſum quod mouetur transfertur ad alium locum: ergo videtur, quòd illa vltima mutatio poſſit ineſſe Deo: quia nullam variationem ponit in ſubſtantia eius quod mouetur. Et ſi tu dicas, quòd hæc non poteſt ei conuenire, eo quod vbique eſt: & quod vbique eſt, ad nullum locum poteſt transferri: tunc videtur, quod huic motui non repugnet naturæ incommutabilitas: ſed potius huic attribuitur quod eſt immenſitas: quia ibi loco non includitur: & hoc eſt contra literam quæ vult, quòd ex natura non poſſit ſibi accidere motus.

3 Præterea, De Spiritu ſancto dicitur, quòd eſt mobilis: & de ſapientia, quod omnibus mobilibus mobilior eſt, Sap. 7. ergo videtur, quòd non repugnet naturæ ſuæ mutabilitas omnis.

4 Præterea, Nos videmus artificem mutari per applicationem ſpecierum ad materiam, & carpentarium qui operando, formas conceptas mente educit in ligna, primo modo

modo vnam, poſtea aliam: & videtur, quod huiuſmodi commutabilitas conueniat Deo: quia dicit Auguſt. in lib. 83. quæſtionum, quòd alia ratione creat hominem, & alia aſinum.

5 Item, Philoſophus dicit, quòd cauſa prima mouet cauſatum primum, id eſt, Deus cælum: & mouet ipſum à dextro in ſiniſtrum, eo quod ibi eſt virtus eius, & motus ſecundum virtutem mouentem ibi incipit, & regirat per accidens: ſed moto mobili, mouetur & id quod in ipſo eſt: ergo videtur, quod virtus eius moueatur: ſed ipſe eſt virtus ſua: ergo & ipſe mouetur per accidens: & ita videtur, quòd non omni motui repugnat natura ſua.

6 Præterea, Quod eſſet inconueniens, ſi poneretur mutari per accidens? Hic enim motus eſt in omnibus, & etiam in ipſo, vt videtur: quia de non creante factus eſt creãs, & de non mouente creaturam factus eſt mouens, & de non gubernante gubernans. Et ſi dicas, quòd hoc facit ſicut deſideratum mouet deſiderium, & deſiderium deſiderantem, ſicut videtur Philoſophus dicere: hoc nihil eſt: quia nos non ponimus ipſum tantum eſſe deſideratum, & ſic vno modo ſe habere: ſed etiam dicimus ipſum creare omne id quod deſiderat eum, & portare & continere ipſum: ergo videtur aliter ſe habere, quam ab æterno habuit: ergo non eſt incommutabilis omnino.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Dei ſolius natura & per ſe & per accidens incommutabilis eſt: non tantum ſecundum fidem, ſed etiam ſecundum omnes Philoſophos qui aliquid de ipſo intellexerunt.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cauſa immutabilitatis eſt quòd ſeruat ipſum eſſe quod eſt per ſe, & quod ineſt ei: ſed hoc in Deo non eſt accidens quod ſeruat ineſſe, ſed eſt ſubſtantia ipſius. Habens autem habitum & exiens ad operis exercitium, non ſeruat totum eſſe: actus enim aliquid eſt in agente: & ideo aliter ſe habet hoc, cum actus eius non ſit ipſe: propter quod etiam dicit Philoſophus, quòd hoc eſt alterum genus alterationis: quia licet non recipiat alium habitum quam habuit, tamen alio modo ſe habet in actu. Et hoc Deo non conuenit: quia ſi ſumatur actus Dei, vt intelligere, & velle, ipſe eſt ſua operatio eodem modo ſe habens: ſi vero ſumantur operationes eius, ſicut creare, & infundere gratiam, & incarnari, ipſe non mutatur illis, ſed aliquid mutatur ad ipſum, aliter ſe habendo ad eum quam prius habuit: eo quòd creatio ſe tenet ſecundum rem ex parte creaturæ, & non ponit aliquid in Deo niſi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat: & hæc determinatio voluntatis, & ideæ ad præfinitum tempus huius operis ab æterno ſe in Deo vno modo habuerunt.

AD ALIVD dicendum, quòd mutatio localis Deo accidere non poteſt. Licet enim illa nihil mutet in ſubiecto mobili: tamen ex mtatione aliqua quæ accidit circa ipſum, eſt ad aliquid obtinendum quod non fuit habitum ante motum. Hoc patet: quia omnis loci mutatio, vel eſt ab anima, vel à natura. Si eſt à natura, tunc mouetur in ſuum locum, in quo eſt conſeruatio ſuæ formæ & ſuæ ſpeciei, & extra corruptio: ſalutem ergo inuenit in loco quam extra non habuit. Si autem mouetur extra ſuum locum: hoc erit per violentiam: & vis violentiæ aliquid eſt in ipſo quod non fuit: & propterea violentus motus diſpoſitio eſt ad corruptionem. Si autem eſt ab anima: non fit motus proceſſiuus niſi prius fuerit à principio alicuius delectabilis habendi per motum, & illud obtinetur per ipſum. Et ſi quæritur de motu cæli, patet quoniã ille multa inducit quæ non ſunt habita: ſiue enim dicamus, quòd ille motus eſt ex deſiderio aſſimilationis ſuæ in aliquo ad primam cauſam: ſiue propter generationem & corruptionem inferiorum: ſemper eſt conſecutio illius intenti per motum, quando fuit habitum, vel non fuit hoc modo habitum: & nullo modo poteſt conuenire Deo: propterea quia eſt incommutabilis nullo indigens quod extra ſe quæratur: & propterea quia eſt vbique: & propterea quia eſt ſpiritualis: & ſpiritualis natura omnino ſimplex per ſe localiter moueri non poteſt. De motu autem Angelorum alibi habet quæri: quia Angelus nec omnino ſimplex eſt, nec omnino ſpiritualis, vt dicit Gregor.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus ſanctus & ſapientia dicuntur mobiles, non in ſe, ſed ratione effectuum & donorum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt de artifice, & aliud de Deo: artifex enim licet forte vno modo ſe habeat in habitu ad totam domum: tamen voluntate & apprehenſione accedente ad opus non vno modo ſe habet ad partes operis: quia modo apprehendit, & vult fundamenta, & partes eius: & poſtea in ea apprehẽſione ea quæ exigũtur ad parietem & tectum. Sed non eſt ita in Deo: quia vno modo ſe habet ab æterno in apprehenſione totius mundi & partium, & vno modo in volũtate vniuſcuiuſque ad præfinitum ſpatium in quo quodlibet educeretur. Et quod dicit Auguſt. Alia ratione, &c. intelligitur per comparationem ideæ ad exemplar, & non per comparationem ideæ ad ſe.

AD ALIVD dicendum, quòd Philoſophus ſi intendat Deum per cauſam primam, tunc non intendit niſi vnum modum motus eius quo mouet ſicut deſideratum mouet deſiderium: quia cum Deus non ſit motor intraneus & coniunctus ſecundum proportionem motoris & mobilis cum aliquo mobili, oportet alium motorem ponere qui ſit coniunctus cælo quicumque ſit ille: & ideo non oportet, quod ipſe moueatur, ſed quod motor cæli diuerſimode moueatur percipiendo bonitates effluxas à Deo, quæ perceptæ vlterius magis percipiuntur in mobili ſecundum Oriens & Occidens. Si autem non intendit Deum, ſed primam cauſam vocat primum motorem in cauſis naturæ quæ mouent ſecundum proportionem mobilis, id eſt, quod tantum poſſent mouere quantum ipſum mobile eſt

mobile ſecundum naturam : tunc nulla eſt obiectio. Sed quicquid de hoc ſit, dicendum non eſt, quòd Deus ſit motor intraneus cælo in quo includitur, niſi hoc modo quo ponimus Deum intra omnia non incluſum : & ideo virtus ſigni orientis non eſt ſubſtantialis virtus quæ Deus eſt, ſed eſt virtus ab eo creata.

AD ALIVD dicendum, quòd inconueniens ſequeretur, quod ipſe non eſſet mouens primum, & quod ipſe non eſſet ſimplex. Quod enim non eſſet mouens primum, patet: quia mouens primum eſt quod nullo modo motus mouetur, nec per ſe, nec per accidens: per ſe non mouetur, vt patet ex præhabitis: per accidens autem non poteſt moueri, quia per accidens non eſt, nec præexiſtit aliquid per ſe mouens & motum, eo quod per accidens reducitur ad per ſe, ſicut ad cauſam & ſubiectum : vnde ſi ipſe eſſet motus per accidens, non eſſet primum mouens, ſed aliquid ante eum. Et per hoc patet ſolutio de primo articulo & ſecundo.

ARTICVLVS XVII.

An Deus moueat ſe?

Cap. 21. TErtio quæritur, Si ipſe mouet ſe? Videtur, quòd non: quia probat Auguſt. in 8. ſuper Gen. quòd omnis motus eſt ab immobili: vnde ſi digitus mouetur, ſtat manus: & ſi manus, ſtat brachium : & ita de aliis. Et oportet etiam quod illud immobile fortius ſit moto, vt dicit quidam Philoſophus: quia aliter id quod mouetur, motu extruderet mouens, ita quod per ipſum mouens moueretur, vel recederet à ſtatu vel loco ſuo. Cum igitur Deus omnia moueat, ipſe non erit aliquo modo motus : ergo nec mouetur à ſe ipſo.

2 Item, Boët. Stabiliſque manens dat cuncta moueri.

Sed contra. Cap. 20. SED CONTRA: Dicit Auguſt. ſuper Gen. 8. quod ſpiritus creator mouet ſe, nec per tempus, nec per locum : ſpiritum autem creatum per tempus, ſed non per locum : ſed corpus creatum, & per tempus, & per locum: ergo videtur, quòd ipſe moueatur à ſe.

2 Item, In principio hierar. Dionyſij. Sed & omnis patre moto manifeſtationis luminum proceſſio in nos optime ac large proueniens nos replet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd etſi concedatur aliquo modo improprie, quòd Deus mouet ſe, non puto eſſe concedendum, quòd mouetur à ſe, vel quòd mouetur ſimpliciter: non enim mouere dicitur ſe proprie, eo quòd non mouet ſe in ſe, ſed in donis & effectibus: & dicitur mouere ſe, quando creaturam mouet ad hoc quòd ipſe in donis aliquibus inhabitet eam : qui motus non ponit alteritatem in ipſo, ſed potius in his quæ aliter nunc quam prius ſe habent ad ipſum : ipſe enim, vt dicit Dionyſ. vno & eodem modo ſe habet ad omne quod eſt, ſed non omnia ſe habent ad ipſum vno modo. Cum ergo non moueat ſe, niſi in mouendo creaturam ad ſe, non poteſt inferri quòd mouetur.

Sed obiicitur, quòd ſecundum hanc ſolutionem Auguſtinus nihil videtur dicere, cum dicit, quòd mouet Deus ſe, nec per tempus, nec per locum : ille enim motus quo creaturam mouet, eſt in tempore & loco frequenter. Ad quod dicendum, quòd Auguſt. bene dicit : intendit enim, quòd motus Dei quo ſe ſic mouet vt ſit in creatura, inquantum ab ipſo eſt, extra tempus eſt : licet creatura ſit in tempore, & in loco : Deum enim eſſe in creatura non facit temporalem Deum, vel localem : & hoc eſt quod intendit Auguſtinus.

AD ALIVD dicendum, quòd luminum proceſſio dicitur fieri patre moto : non quòd in ſe ſit motus, ſed in luminibus & donis, ſicut iam dictum eſt.

ARTICVLVS XVIII.

An diuina ſubſtantia, & vniuerſaliter omnis forma nullius accidentis ſubiectum eſſe poſſit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in littera [Aliæ eſſentiæ vel ſubſtantiæ capiunt accidentia, &c.] Hoc enim non videtur verum vniuerſaliter: dicit enim Boëtius, quòd forma ſubiectum eſſe non poteſt : ergo non capit accidentia. Si forte dicatur, quòd hoc intelligitur de eo quod abſolute eſt forma, & hoc eſt ſolus Deus. Contra : Ipſe exemplificat ibi de humanitate : ergo videtur, quòd hoc conueniat omni formæ.

2 Præterea, Ipſe dicit ibidem, quòd omne quod ſubiicitur : gratia materiæ ſubiicitur: cum ergo forma quæcunque ſimplex non ſubiiciatur, patet quòd forma inuariabilis eſt.

3 Præterea, Hoc videtur dicere Auctor 6. principiorum, quòd forma eſt compoſitioni contingens, ſimplici & inuariabili eſſentia conſiſtens : ergo videtur, quòd hoc non ſoli diuinæ eſſentiæ conueniat.

4 Præterea, Primæ materiæ videtur conuenire : dicit enim Auguſt. in 11. confeſſi. Verum eſt informitatem primam quæ prope nihil eſt, vices temporum non habere : quia vbi forma nulla eſt, vices temporum eſſe non poſſunt : ergo materia prima non recipit aliquam formam : videtur ergo quòd non fuit mutata per accidentia : & ita videtur incommutabilis in ſuo ſtatu fuiſſe, ſicut diuina eſſentia.

5 Item, Accidentis non eſt accidens, quia aliter oporteret ire in infinitum : ergo nec accidenti conuenit accidentia recipere : & ſic conuenit accidenti, quòd ſit incommutabile, ſicut ſubſtantia diuina.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulli conuenit nihil omnino recipere niſi ſoli ſubſtantiæ diuinæ.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur de forma, dicendum quòd duplex eſt ſubiectum, ſcilicet quod eſt ſubiectum quod eſt accidenti

accidenti naturæ & indiuidui, ſicut eſt albedo & nigredo: & huic non eſt aliquid ſubiectum niſi compoſitum ex materia & forma, & quod eſt & quo eſt, & tale ſubiectum non poteſt eſſe forma: & eſt ſubiectum quod ſubiicitur proprietati ſuæ & potentiæ vel alij paſſioni ſuæ propriæ, & ſic ſubiectum bene eſt forma: illa autem paſſio vel proprietas non eſt per eſſentiam idem cuius eſt proprietas. Et quoad primum modum dicitur forma inuariabilis, & non quoad ſecundum modum. Sed ſi hoc dictum Auctoris ſex principiorum accipiatur generaliter de omni forma, poteſt dici melius, quòd licet forma in ſe ſimplex ſit: non tamen ita ſimplex eſt quin poſſit eſſe pars compoſiti, & ideo alij eſt componibilis, & ſic mutabilis & variabilis: licet nõ varietur ſicut id quod ſubiicitur mutationi. Quia dicitur mobile (vt dicit Philoſophus) multipliciter, ſcilicet vt ſubiectum motus, & vt id quod abiicitur motu, & ſicut id etiam quod acquiritur per motum. Et nullo illorum motuum mobilis eſt Deus, vel eſſentia diuina.

Ad hoc autem quod obiicitur de materia, dicendum quòd ſi materia prima vocetur ſubſtantia materiæ, ſecundum id quod eſt per intellectum ſeparata à priuatione & potentia ſubiicibilis formæ: tunc verum eſt quod dicit Auguſt. quòd ipſa eſt extra tempus, & tunc etiam non eſt receptibilis formæ, eo quod ordo ipſius ad formam ſublatus eſt ab ea per intellectum: ſed tamen adhuc habet habitudinem ad Creatorem ſecundum quod ipſa exiuit in eſſe de nihilo: & ille exitus quædam variatio eſt, quæ non conuenit Deo. Præterea, Materia licet non ſit pars: tamen poteſt eſſe pars: & ita eſt ſuſceptibilis alterius, id eſt, ſubſtantia ſua componibilis eſt cum potentia ad formam, & etiam cum forma: & ſic eſt variabilis in potentia. Si enim ordo ad potentiam abſtrahatur à materia, ipſa non erit materia: quia ſecundum id quod eſt, ſubiicitur potentiæ & priuationi: ergo per intellectum ſeparantem antequam ſubiiciatur, potentiæ eſt ſubiicibilis. Si forte dicas, quòd non eſt ſubiicibilis priuationi & potentiæ ſecundum id quod eſt, tunc ibitur in infinitum: quia ſubiicibilitas quæ eſt inter potentiam & materiam, eſt etiam potentia quædam, & huic iterum non erit ſubiicibilis ſeipſa per eandem rationem: hoc autem impoſſibile eſt: ergo ſeipſa ſubiicibilis eſt priuationi, & ita ſeipſa variabilis eſt. Et hoc non conuenit Deo. Vnde non tenet obiectio de materia.

Ad id quod obiicitur de accidente, poteſt dici quòd ipſum mutabile eſt, ſicut quod abiicitur & adiicitur mutatione: Deus autem nullo modo.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum ſolus Deus habeat immortalitatem, quid eſt immortalitas, & quæ dicuntur viuere & mori?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Qui ſolus habet immortalitatem, &c.] Quid vocetur hic immortalitas? Eſt enim immortalitas naturalis potentia ad non mori, vel ad reſiſtendum his quæ inducunt mortem: & hæc tantum in viuentibus videtur eſſe: variabilia autem non omnia viuunt: ergo videtur, quòd non moriantur.

Ad hoc dicendum, quòd viuere & mori ſumuntur hic à vita communiter accepta qua dicimus aquam viuam, & lapidem viuum, & huiuſmodi: & hoc nihil aliud eſt quam actus completus potentiæ qui eſt ſecundum rei naturam: quando enim illum actum facere poteſt, dicitur viuere, vt aqua viua quando eſt in impetu refrigerandi, vinum viuum quando perfecte penetrat in guſtu, petra viua in ſoliditate duritiei: & effectus ſecundum ſpeciẽ conſequentis, ſicut ſaphirus viuus quando expellit venenum. Et cũ huiuſmodi vita ſit à proprietatibus rerũ, quãdo mutantur in illis, mutantur in huiuſmodi actibus: & ideo mori dicuntur. *Solutio.*

ARTICVLVS XX.

Quid vocetur obumbrata viciſſitudo, & vtrum conueniat omni creaturæ?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Nec eſt viciſſitudinis obumbratio, &c.] Quid dicatur hic obumbrata viciſſitudo? Et dicendum, quòd viciſſitudo eſt numerus vicis, & competit omni creaturæ etiam ſpirituali in renouatione viciſſitudinis affectuum & apprehenſionum. Et dicitur obumbrata: quia ex priuatione eſt, eo quòd creatura eſt poſt nihil, & ex hoc quòd non eſt ſimplex creatura: illa enim duo trahunt ad vmbram, quòd id quod eſt in ſpirituali natura, non eſt ſicut in luce prima creatrice.

ARTICVLVS XXI.

Vtrum per tempora moueri, ſit per affectiones, vel per intellectus ſpeculatiui apprehenſiones mutari?

Vlterius quæritur de hoc quod dicit [Et per tempora moueri eſt per affectiones commutari, &c.] Quare non dicit per intellectus ſpeculatiui apprehenſiones commutari?

Item quæritur, Vtrum per tempora varientur quando afficiuntur in Deo ſecundum plures rationes, ſcilicet ſicut in ſubſtantia ſumma, ſicut in bonitate, ſicut in Creatore, ſicut in ſapientia, & huiuſmodi? Videtur, quòd ſic: quia talia non ſimul videntur cadere in affectum: ergo ſunt in vno poſt aliquid: ergo viciſſitudo eſt ibi.

Sed contra: Auguſt. in 11. confeſ. dicit, quòd felicitiſſimæ contemplationis participatione æternitatem participant Angeli: ergo non viciſſitudinantur in illa. Item ſupra diſtinctione 1. habuimus ab Auguſt. in lib. de Trin. quòd inquantum de fruibili hic præguſtamus, in tantum non in tempore ſu- *Sed contra.*

mus

mus: ergo multo minus Angeli quoad hoc ſunt in tempore.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd per affectiones dixit quoad opus affectiuum quod faciunt circa nos: quia licet Angeli ſecundum ſubſtantiam ſint extra tempus, tamen ſecundum operationes ſuas circa nos ſunt in tempore: & ideo poſuit affectiones, quia ſonat in intellectum practicum, qui proprie exercetur circa nos in operibus, & non in ſpeculationem, quia illa principaliter eſt in Verbo extra tempus, vt dicit Aug.

AD ALIVD dicendum, quòd in contemplatione Dei in diuerſis rationibus non eſt viciſſitudo, eo quòd non accipiunt ipſas vt diuerſas, quia ſic non eſſet materia gaudij, ſed accipiunt omnes vt in vno & in vnum quod eſt Deus: ſi ſapientia enim diuerſa ſit à bonitate non lætificat multum, & è conuerſo: ſed quando accipiuntur vt vnum quod eſt eſſentia ſumma in qua incipit contemplatio, tunc non eſt viciſſitudo, ſed potius ſtatus & immobilitas in vno, in quo inueniuntur quæ quæruntur ad ſciendum & ad volendum.

Hic de ſimplicitate.

D EAdemque ſola proprie ac vere ſimplex eſt, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla eſt diuerſitas ſiue variatio vel multitudo. Vt autem ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia, *Cap.6.* te docet Auguſtinus in 6. lib. de Trinit. Animaduerte primo, quare omnis creatura ſit multiplex, & nullo modo vere ſimplex: & primum de corporali, poſtea de ſpirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus conſtat, ita vt ſit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius ſit totum quam quælibet pars: & in vnoquoque corpore aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud eſt figura. Poteſt enim & minuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo: ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis, ſimplex autem nullo modo.

DIVISIO TEXTVS.

EADEMQVE ſola proprie ac vere ſimplex eſt, &c.] Hic incipit tertia pars iſtius diſtinctionis, in qua agitur de ſimplicitate diuinæ naturæ: & diuiditur in duas partes. In prima oſtendit ſimplicitatem eſſe propriam diuinæ naturæ in comparatione ad corporalem naturam & ad ſpiritualem. In ſecunda concludit ex hoc quòd non cadit in prædicamento ſubſtantiæ *ibi* [Vnde nec proprie dicitur ſubſtantia] Prima ſubdiuiditur in quinque, quarum prima eſt, quòd ſit ſimplex, ita quòd eſt quicquid habet. Secunda ab hac ſimplicitate excludit naturam corporalem *ibi* [Animaduerte primo, quare omnis, &c.] Et tertia ab hac excludit naturam ſpiritualem *ibi* [Creatura quoque ſpiritualis, &c.] In quarta ſoluit obiectionem quæ poſſet fieri ex hoc quòd Deus dicitur multipliciter *ibi* [Hic diligenter notandum, &c.] In quinta remouet prædicamentum accidentale ab ipſa *ibi* [Quod autem in natura, &c.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum diuina natura ſit ſimplex, vel compoſita ex quo eſt & quod eſt?

HIc autem primo quæritur de ſimplicitate diuinæ naturæ, & quæruntur duo. Primum eſt, an ſit ſimplex? Secundum eſt de modis compoſitionum, quos Magiſter hic ponit. Tertium, quare non ponit plures?

AD PRIMVM obiicitur ſic: Omne quod eſt ab alio habet quòd ſit, & alio habet quòd hoc ſit: Deus eſt: aut ergo eſt ipſum eſſe ſecundum quod eſſe, aut eſt hoc aliquid. Si primo modo, tunc ipſe eſt intentio entis quæ conuenit omnibus, quòd friuolum eſt: quia tũc eſſet ens quod eſt in omni particulari, & generali, & ſpeciali differentia entis, quod friuolũ eſt. Ergo ipſe eſt hoc aliquid: ab alio ergo habet eſſe, & ab alio quod hoc ſit: ergo eſt compoſitus. Et videtur, quòd hæc ratio cogat ſecundum noſtrum intellectum, omne quod hoc aliquid eſt eſſe compoſitum.

2 Præterea, Deus eſt ens, & eſt primum ens, & Deus eſt: aut ergo eodem eſt omnia hæc, aut diuerſo. Si eodem: ergo eo eſt entis quo eſt primum, & è conuerſo: ergo cui conuenit ens, conuenit etiam primum eſſe, quod falſum eſt: ergo non eodem habet eſſe: ergo ab alio: & ita erit compoſitus.

Sed contra. SED CONTRA: Detur quod alio eſt ens,

ens, & alio hoc ens : ergo eſt compoſitus: ſed ante omne compoſitum ſunt ſua componentia per naturam : ergo Deus non eſt primum.

2 Item, Cum omne compoſitum principia ſui eſſe habeat ſua componentia, ſequitur, quòd Deus non ſit vniuerſitatis principium.

3 Item, Cum omne compoſitum non per ſe ſit neceſſe, ſed per ſua componentia : ſequitur, quòd Deus non ſit ens neceſſe, & quod non ſit ipſum neceſſe eſſe per ſe.

4 Item, Cum omne compoſitum ſecundum ſua componentia ſit in potentia : ſequitur ex hoc, quòd Deus ſit ens in potentia aliquo modo. Quæ omnia quia abſurdiſſima ſunt, oportet dicere, quòd Deus ſit ens ſimplex in fine ſimplicitatis.

Solutio. SOLVTIO, Concedendum eſt Deum eſſe ſimplicem.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd omne quod eſt ab ab alio habeat eſſe, & ab alio quòd hoc eſt, dicendum, quòd illa propoſitio eſt Boëtij & Auicennæ in 5. primæ Philoſophiæ : & intelligitur ſicut ipſimet ſe gloſſant de entibus poſt primum, quæ ſunt creatura, & ſecunda entia : Deus enim ab eadem re habet quòd eſt, & quòd hoc eſt ſiue Deus : & hoc conuenit propter indifferentiam eius quod eſt cum eſſentia ſiue cum eſſe ipſius : niſi enim poneremus ipſum eſſe hoc ens, nihil poſſet negari de ipſo, ſicut nec de ente ſecundum quòd eſt : vnde negatio aliorum de ipſo conſequitur eum, quia eſt hoc ens : ſimplicitas autem conſequitur eum, quia hoc ens non ponit numerum & differentiam cum eſſe abſoluto in ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur primum & Deus : omnia hæc dicunt ſuam eſſentiam nihil addendo ſecundum rem, ſed tantum ſecundum modum ſignificandi, vt ſæpius dictum eſt.

ARTICVLVS XXIII.

Quæritur, Cum ſit compoſitio multiplex, quare Magiſter ſolum tangit triplicem, ſcilicet partium, accidentium, & formarum?

SEcundo quæritur, Cum ſit multiplex compoſitio, quare non tangitur hic niſi triplex, ſcilicet partium, accidentium, & formarum? Et ad hoc dicendum, quòd triplex compoſitio omnem compoſitionem includit: aut enim eſt compoſitio eius quod eſt pars: aut eius quod non eſt pars, ſed concretiue adhæret. Si eius quod eſt pars: aut eſt pars eſſentialis ex qua conſtituitur hoc aliquid & eſſentia rei, & tunc eſt compoſitio formæ cum materia : vel eius quod eſt quo eſt cum eo quod eſt, & illam tangit vltimo per formarum diuerſitatem: quia illa forma ſiue quo eſt facit numeri & ſpeciei diuerſitatẽ in rebus, numeri per eſſe formæ in hac materia, ſpeciei autem per differentias ſpeciales, vt homo, & aſinus differunt : & hæc compoſitio eſt etiam in ſpecie & genere ſubalterno. Quæ autem compoſitio ſit in generaliſſimis infra habebitur. Si autẽ eſt pars integralis, vel virtualis quæ in ſpirituali ad integralem reducitur: tunc eſt compoſitio quam primo tangit, cum dicit, ex partibus. Si autem eſt eius quod non eſt pars, tunc eſt accidentis cum ſubiecto, quod non eſt pars eſſe.

ARTICVLVS XXIV.

An ſolius Dei natura ſimplex eſt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Eademque ſola proprie ac vere ſimplex eſt, &c.] Videtur enim falſum. Ens enim, & verum, & vnum conuertuntur : & ens videtur dicere id in quo ſtat omnis noſter intellectus reſoluens compoſitum in ſimplex: ſed in quo ſtat reſoluens intellectus eſt ſimplex : ergo ens, vnum, aliquid, verum bonum ſunt ſimplicia.

2 Præterea, Generaliſſima ſunt ob hoc ſimplicia, quia generaliſſima ſunt. Probatio. Detur enim ipſa eſſe compoſita : ergo ſua componentia erunt ſimpliciora ipſis : ſed ſimplicius eſt generalius : ergo erunt generaliora ipſis : ergo non iſta ſunt generaliſſima, quod falſum eſt : ergo ipſa ſunt ſimplicia: non ergo Dei ſolius natura ſimplex eſt.

3 Si forte dicatur, quòd habent compoſitionem prima ſimplicia in hoc quod ſunt ab alio per creationem. Contra : Efficiens cauſa non eſt aliquid rei, ſed tota eſt extra rem : ergo nec ſimplicitatem in re facit, nec compoſitionem : ergo ens creatum ab hoc quod eſt creatum non eſt compoſitum.

4 Præterea, Si nulla creatura ſimplex eſt, videtur quòd intellectus reſoluens vadat in infinitum. Hoc aliquid enim eſt compoſitum ex quod eſt & quo eſt : aut ergo ipſum quo eſt, eſt ſimplex, aut compoſitum. Si ſimplex, habeo propoſitum, quòd non ſolus Deus ſimplex eſt. Si compoſitum, quæro de ſuis componentibus : aut ſunt ſimplicia, aut compoſita : aut enim erit ſtare in ſimplici, aut intellectus reſoluet in infinitum. Si dicis, quòd non eſt inconueniens intellectum diuidentem ire in infinitum, quia potentia eſt diuiſionis in infinitum : hoc ridiculum eſt: quia hoc eſt de potentia diuiſionis continui ſecundum naturam continui : nos autem loquimur hic de diuiſione & reſolutione rei in ſuam formam.

SED ADHVC vlterius quæritur, Quare dicat, vere & proprie, tanquam alia quæ poſſint eſſe ſimplicia, non vere & proprie. Contra hoc enim eſt, quòd quodlibet ſecundum eſt poſt monadem primum : ergo ſecundum Diony. eſt duo : non ergo ſimplex. *Quæſt.*

2 Præterea, Ipſum eſt hoc & eſt : ergo ſecundum Boëtium ab alio habet quod eſt, & ab alio quod hoc eſt.

3 Præterea, Omnia in numero, pondere, & menſura creata ſunt : ergo nullum ſimpliciter.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſolus Deus vere ſimplex eſt, ſicut in primo quæſtionis articulo de neceſſitate concluſum eſt. *Solutio.*

AD PRIMVM quod obiicitur de ente, dicendum

dicendum quòd id in quo ſtat reſolutio noſtri intellectus, eſt ſimplex ſecundū quid, & ſimpliciter compoſitū. Intellectus enim reſoluens abſtrahit vniuerſale à particulari: & vlterius magis vniuerſale à minus vniuerſali: & ideo nō aufert niſi differentias coarctantes: & verū eſt, qnod ſecundum ablationem illarum differentiarum ens ſimplex eſt: & ideo ſtat in ipſo reſolutio: ſed vlterius compoſitum eſt & concretum habitudinibus potentialibus, ſcilicet quod ipſum eſt poſt nihil, & ideo variabile in nihil: & ideo priuatio & potentia decidentiæ eſt in eo niſi contineatur: & etiam habet habitudinem ad ea cum quibus eſt componibile, quæ habitudo non nihil eſt in eo, ſicut ſupra diximus: ſed tamen illæ habitudines abſtrahi poſſunt ab eo ſecundum intellectum: ſed illa quæ eſt potentiæ priuationis, non poteſt abſtrahi ab ente creato: quia in ratione eius eſt per hoc quod ipſum eſt creatum. Si autem obiicitur, quod ens abſtrahit ab ente creato & increato, dicendum quòd hoc friuolum eſt: quia ex hoc ſequitur, quòd ens increatum eſſet compoſitum: ſi enim ens per vnám rationem communem conueniret ei & creato, oporteret quod ens commune coarctaretur in ipſo per aliquam differentiam: & ſic ab alio haberet eſſe, & hoc eſſe: & hoc ſupra improbatum eſt: ergo ens in quo ſtat reſoluens intellectus, non eſt ens increatum: ſed ens increatum eſt ante ipſum ſicut cauſa. Ad hoc autem quod obiicitur, quòd vnum, verum, & bonum, & aliquid ſunt de primis ſimplicibus, dicendum quòd hoc friuolum eſt: quia non conuertuntur cum ente ſecundum ſuas intentiones, ſed ſecundum ſua ſuppoſita: & ideo non eſt dubium quin illa ſint compoſita.

Ad aliud dicendum, quòd generaliſſima ſunt ſimplicia in ordine generaliſſimi, id eſt, quod nullum genus eſt ſimplicius illis: ſed genus non dicit ſimpliciſſimum ſimpliciter: quod patet: quia ens eſt ſimplicius quolibet generaliſſimo, licet genus generaliſſimum dicatur ſimpliciſſimum inter prædicata vniuoce: & ideo habent generaliſſima in ſe ens, & differentiam qua coarctatur ens in ipſis: & ideo ſunt compoſita.

Ad aliud dicendum, quòd ſola relatio ad cauſam efficientem non facit in eis compoſitionem, ſed hoc quod relinquitur in eis ex tali exitu in eſſe: quod per ſimile videri poteſt: quod enim per generationem exit in eſſe eſt ex materia quæ eſt potentia & ſub priuatione: & licet per generationē non ſit potentia in materia quæ fuit ad illam formam quæ per generationem accepta eſt, tamen remanet potentia ad formam aliam ex hoc ipſo quod ſic exiuit in eſſe. Similiter etiam ex hoc ipſo quod res exit in eſſe poſt nihil, remanet potentia tendendi in nihil niſi contineatur ab alio.

Ad id quod obiicitur de reſolutione intellectus, iam patet ſolutio per ante dicta.

Ad quæſt. Ad vltimum dicendum, quòd eſt ſimplicitas ſecundum quid in creatura, ſicut dictum eſt: & hæc multiplex eſt ſecundum modos multos, ex quibus ponam breuiter tangendo quoſdam. Dico ergo, quòd eſt ſimplicitas quædam primorum principiorum componentium, ſicut quo eſt & quod eſt, & materiæ & formæ, quæ non eſt compoſitorum ex quod eſt & quo eſt. In natura ſpirituali eſt ſimplicitas quædam ſicut Angeli ſine dependentia ad corporalem materiam: & hæc maior eſt quam naturæ rationalis in anima: quæ licet quantitate careat, tamen habet dependentiam ad corpus. Poſt has ſimplicitates eſt ſimplicitas eorum quæ ſunt aliquo modo in quantitate, & horum quædam ſunt principia quantitatis, quædam autem ipſa ſunt quanta in natura. Cum autem quantitas ſit diſcreta, & continua, & illa quæ eſt quaſi vtrumque aliquo modo: erit principium diſcretæ ſimpliciſſimum, eo quod non habeat poſitionem in continuo, ſicut eſt vnitas: poſt hoc erit punctus, eo quod habeat poſitionem in continuo, licet quantitate careat: & poſt hoc erit indiuiſibile quod eſt principium tēporis quod eſt nunc, eo quod tempus in ſui ratione habeat continuum & diſcretum, cum dicitur numerus motus per prius & poſterius. Quanta autem non ſunt ſimplicia, ita quod non habeant partes: ſed dicuntur ſimplicia quæ quantitatem habent ſine contrarietate, ſicut cæleſtia corpora. Et poſt hæc dicuntur ſimplicia illa quæ habent contrarietatem, licet non vtrumque contrariorum habeant permixta, ſicut elementa in quibus ſunt ſimplices qualitates contrariæ. Et vlterius dicitur ſimplex mixtum ex contrariis ſimile in toto ſiue homogeneum, ſicut lapis qui in omnibus partibus lapis eſt, licet ſit mixtum: quia dicit Philoſophus, quod terra pura lapis non ſit, quia continuationem non facit, ſed comminutionem: & ſic dicuntur ſimplicia mineralia metallica. Vlterius dicuntur quandoque ſimplicia: quia paruam habent mixtionis contrariorum in partibus differentiam, ſicut corpora plantarum, quæ licet quandam partem habeant quæ eſt radix, quandam quæ eſt ſtipes, & quandam quæ eſt virga & ramus: tamen mixturæ harum partium parua eſt differentia: & ideo quandoque ſimplicia dicuntur. Poſt illa ſunt complexionata quæ ſimilia ſunt fere, ſicut animalia anuloſi corporis, & quædam corpora piſcium Deinde ſunt compoſita ex organicis partibus diſſimilibus, quæ etiam licet compoſita ſint valde, tamen quandoque ſimplicia dicuntur reſpectu compoſitionis ſequentis ex corpore & anima rationali. Dicitur ergo Deus vere ſimplex: quia omnia alia ali quo modo ſunt compoſita: proprie autem quia hoc ſoli ſibi conuenit. Et nota, quòd ſimplicitas eſt duplex, ſcilicet in eſſe quæ eſt penes indifferentiam quod eſt & quo eſt ſiue eſſe, & ſecundo in his quæ aduentitiæ naturæ ſunt in inferioribus, vt accidentia: & illa ſimplicitas eſt quod ipſe eſt quicquid habet de abſolutis: habet enim Pater Filium, & ipſe non eſt Filius.

Hic

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

CReatura quoque spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex & non simplex: quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia male non diffunditur per spatium loci, sed in vno quoque corpore & in tota anima est, & in qualibet eius parte tota est: & ideo cum sit aliquid in quauis exigua particula corporis quod sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintque hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minus: manifestum est non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura vere simplex est. Deus vero etsi multiplex dicatur: vere tamen & summe simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indigne dici videtur, sed eadem magnitudo eius est quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute: & eadem bonitas eius est quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aliud sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse. E Ex eodem lib. 6. cap. eodem.

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur?

HIc diligenter notandum est, cum dicat August. solum Deum vere simplicem esse, cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit, sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur cum de illa incommutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore quam est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde August. in lib. 6. de Trinit. Deo, inquit, est hoc esse quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & siquid de illa simplici multiplicitate vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum. Potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutem. F Cap. 4.

ARTICVLVS XXV.

Vtrum anima rationalis sit simplex vel composita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Creatura quoque spiritualis vt est anima, in comparatione corporis, &c.] Videtur enim, quòd in se compositum nulla comparatione potest fieri simplex: anima autem in se composita est: ergo non est simplex in comparatione aliqua. Quod autem sit composita, probatur multis rationibus: sicut dicit Boëtius in lib. de Trinit. quòd omne quod est citra primum, est hoc & hoc: anima est citra primum: ergo est hoc & hoc: ergo est composita.

2 Item, Dicit Auicenna, Omne simplex esse suum habet à seipso: sed anima esse suum non habet à seipsa: ergo, &c.

3 Item, Boëtius in lib. de hebdomadibus. Omne quod eſt, participat eo quod eſt eſſe vt ſit, alio vero participat vt aliquid ſit: cum ergo anima ſit hoc aliquid, ipſa participat eſſe & alio: omnem autem quod participat eſſe & alio, compoſitum eſt: ergo anima eſt compoſita.

4 Item, Boëtius in lib. de Trinita. dicit, quòd in Deo non eſt vniuerſale & particulare: quia ſequitur ex hoc, quod compoſitio eſſet in Deo: ſed in anima eſt accipere animam per abſtractionem ab hac anima: ergo eſt in ea natura vniuerſalis & particularis: ergo eſt compoſita.

5 Item, Dicit Philoſophus in 3. de anima. In anima aliud eſt quo eſt omnia fieri, & aliud quo eſt omnia facere: ergo etiam in Angelo: ergo in anima eſt potentia ſubſtans intelligibilibus, & agens intellectus: agens autem, & ſuſtinens vel ſubiectum non ſunt eiuſdem eſſentiæ in aliqua natura: ergo anima ex diuerſis eſſentiis eſt compoſita.

6 Item, Auicen. in 1. Philoſophiæ. Omne à quo negatur aliquid, in ſua natura habet aliud quam ſimplex eſſe: ſed de anima multa negantur: ergo, &c.

7 Item, Incommunicabile omnino & communicabile non radicantur in eodem: in anima eſt accipere incommunicabile omnino, & communicabile: ergo illa non radicantur in eodem eſſentialiter. Probatio mediæ. Anima eſt hæc anima indiuidua: principium autem indiuiduationis eſt principium incommunicabilitatis: cum autem dico, Hæc anima eſt anima, prædicatur communicabilis natura: ergo in hac anima eſt natura communicabilis, & incommunicabilis: ergo eſt compoſita per eſſentiam.

8 Item, Dicit Boëtius & Conſtabulus, quod ſimplex non poteſt eſſe ſubiectum: ergo cum anima ſit ſubiectum ſcientiarum & virtutum, ipſa erit ſubſtantia compoſita.

9 Item, Omnis compoſitio ſecundorum eſt fluens à compoſitione priori & eſſentiali: ſed anima habet compoſitionem ſecundorum, quia ſuarum virium: cum ergo illæ non fluant ab eodem eodem modo ſe habente ſicut ſimplex: conſtat, quòd ipſa eſt compoſita in ſua natura. Et quia facile eſt de hoc multa adducere, & iſta ſunt de fortioribus, propterea hæc ſufficiant. Igitur male dicit Auguſt. ipſam eſſe ſimplicem in comparatione corporis.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid eſt id quod habet, ipſum eſt ſimplex, per auctoritatem Aug. hic poſitam in litera: anima eſt id quod habet: ergo eſt ſimplex. Probatio mediæ. Ber. ſuper cantica. In anima tria intueor, memoriam intelligentiam, & voluntatem: & hæc ipſam eſſe animam.

2 Item, Auguſtin. in lib. de ſpiritu & anima dicit ſæpiſſime, quod eſt ſimplex ſubſtantia viſus in oculo, auditus in aure, & ſic de aliis: ergo ipſa eſt omnes potentiæ quas habet: ergo eſt ſimplex.

3 Item, Nihil compoſitum in ſe potentia eſt ad componendum aliud: ergo ſi anima eſt compoſita in ſeipſa, non erit in potentia ad aliquid conſtituendum. Probatio primæ eſt, quòd natura componit ſimplicia ad hoc quod ſint in compoſitis: non autem compoſita coniungit vlterius.

4 Item, Anima (vt dicit Ariſ. in 2. de anima) non eſt hoc aliquid, ſed endelechia corporis phyſici potentia vitam habentis: omne autem compoſitum eſt hoc aliquid: ergo anima non eſt compoſita.

5 Item, Anima eſt forma: omnis autem forma eſt ſimplex: ergo, &c.

6 Præterea, Compoſitio eſt ex materia & forma: anima non eſt ex materia & forma: ergo, &c. Probatio mediæ. Dicit Boëtius in fine libri de duabus naturis in vna perſona Chriſti, quod ſpirituales naturæ non ſunt ex materia: ergo media vera. Prima autem probatur per nonum primæ Philoſophiæ: quia ibi diuidit Philoſophus eſſe in potentiam & actum tanquam in principia prima. Et quia de hoc alibi multa dicta ſunt iſta ſufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Conſentio in hanc partem, quòd anima ſit compoſita ex principiis eſſentialibus quæ ſunt quod eſt & eſſe, ſed non ex materia & forma: licet hoc quidam dicere videantur: & hoc ideo quia ſecundum Philoſophum materia determinatur per potentiã ad motum variantem aliquid in ſubſtantia, vel ad motum localem: & cum potentia huiuſmodi non ſit niſi in corporibus, non erit materia niſi in corporibus: nec tamen in omnibus corporalibus erit materia vniuoca: quia corruptibilium & incorruptibilium non eſt materia vna, ſicut nec potentia vna ad motum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima non eſt hoc quod habet ipſa: & quod dicit Bern. gloſſandum eſt, quod eſt prædicatio totius virtualis de ſua parte, & eſt prædicatio impropria. Si autem fiat vis in hoc quod dicit, & hæc tria nihil aliud eſſe quam ipſam animam, debet gloſſari ſecundum ſenſum, qui notatus eſt ſupra 3. diſt. quòd anima accipitur ab ipſo vt totum potentiale, cuius omnes partes ſimul acceptæ ſunt poteſtas eius: ita memoria, intelligentia, & voluntas ſimul accepta, dicunt totum poteſtatis animæ ſecundum ſuperiorem partem.

AD ID quod de lib. de ſpiritu & anima dicitur, negari poteſt quòd non eſt Auguſt. ſed cuiuſdam Guillelmi ciſtercienſis qui multa falſa dixit. Si autem aliquis vult ſuſtinere, poteſt dici quòd anima eſt viſus in oculo, ſicut totum virtuale prædicatum de parte in qua eſt aliquid ſuæ poteſtatis, eo quod ipſum totum eſſentialiter adeſt parti illi & cuilibet alij: licet non adſit eiſdem ſecundum omnem poteſtatem ſuam.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, Nihil compoſitum in ſe, &c. & eſt inſtantia in corpore organico. Sed hæc eſt vera quod nihil compoſitum compoſitione vltima poteſt conſtituere aliud: & tunc non tenet de anima, quæ licet ſit compoſita, tamen poteſt componere aliud: quia non eſt compoſita vt hoc aliquid conſtitutum, ſed eſt compoſita vt forma quæ eſt ſubſtantia perfecta perfectione motoris, eo quod nihil mo-

uet

uet nisi in se perfectum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc dicit Philosophus, quòd non est anima per se vna, sicut hoc singulare in natura: sed ipsa est forma & prima substantia potens esse sine corpore.

Ad aliud dicendum, quòd compositio corporum prima est ex materia & forma, sed non spiritualium, sed potius ex quo est & quod est, siue ex quod est & esse, vt dicit Boëtius.

ARTICVLVS XXVI.

Vtrum anima sit in toto corpore tota, & in qualibet parte tota?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Et in toto tota anima est, & in qualibet parte eius tota est, &c.] Videtur enim, quòd anima non in toto sit tota: totalitas enim animæ referri non potest nisi ad totalitatem virium, eo quod ipsa alias partes suæ quantitatis non habeat: cum ergo non quoad omnes vires sit in corpore, ipsa non erit in toto tota.

2 Item, Dicitur à Philosophis quibusdam quod est instrumentum spiritus animæ per quod operatur vitam: cum ergo spiritus (vt dicit Isaac) oriatur totus ex corde, anima tota videtur esse in corde.

3 Præterea, Si in toto est tota, & in qualibet parte: ergo in manu est tota: ergo cum ipsa existens tota in aliquo corpore faciat illud animal, manus erit animal, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Anima vbique operatur & sentit in corpore: ergo per virtutem operatur & sentit: aut ergo hæc virtus est in ipsa, aut non. Si non: ergo non continuatur ei: ergo non sentit statim per eam, quod falsum est: ergo non sentit nisi per virtutem suam: sed virtus non est sine subiecto: ergo substantia animæ est vbi est virtus sua: sed virtutes suæ sunt vbique in corpore: ergo ipsa essentialiter est in toto corpore.

2 Item, Forma ignis non refertur ad partem naturæ ignis, sed ad totum: quia vbique forma perficit materiam: ergo similiter cum anima sit forma corporis, ipsa ad totum tota refertur.

Quæst. 1. Sed tvnc vlterius quæritur, vtrum ipsa sit diuisibilis diuisione corporis? Videtur quòd sic: quia diuiso eo in quo est aliquid, videtur quòd necesse sit diuidi id quod inest: sed anima est in corpore: ergo, &c.

Sed contra. Sed contra: Quod est in toto totum & in qualibet parte totum, diuisa qualibet parte totum est in illa: sed quod totum est in qualibet parte, non diuiditur diuisione partium: ergo videtur, quòd anima non diuidatur diuisione corporis.

Quæst. 2. Vlterius quæritur, Vtrum rationalis anima sit in toto tota? Videtur quod non: quia dicit Philosophus, quòd intellectus nullius corporis est actus: ergo non est in toto, nec in parte sicut actus: ergo nec diuiditur diuisione eius.

Sed contra. Sed contra: Aliquid perficit hominem secundum quòd homo: non anima vegetabilis, non sensibilis: ergo rationalis: ergo anima rationalis est actus corporis hominis.

Quæst. 3. Vlterius quæritur, Vtrum anima sit in corpore sicut in loco? Videtur quòd sic: quia in loco diffinitiue esse est in loco operari, sicut dicit Damascen. sed animæ operationes sunt in corpore: ergo ipsa sicut in loco est in corpore.

2 Item, Ambros. Locale est quod loco diffinitur, ita quòd hic est, & non alibi: si autem anima est in corpore: ergo est in ipso sicut in loco & localis, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Dicit Philosophus, quòd anima comparatur ad corpus sicut continens ad contentum: ergo anima est continens: ergo ipsa est potius locus corporis, quàm è conuerso: quia loci proprie est continere.

2 Item, Philosophus dicit, quòd non est eadem continentia loci & materiæ: cum ergo corpus sit materia animæ, non erit locus eius.

3 Item, Locus & locatum sunt distincta per essentiam: anima autem & corpus vnita: ergo vnum non est locus alterius.

4 Item, Omne locatum in aliquo vt in loco, mobile est extra illud, manente subiecto & ratione idem: anima non est mobilis extra corpus sic: ergo ipsa non est in corpore sicut in loco.

solutio. Solvtio. Quidam dixerunt, quòd anima vnitur corpori hominis duplici medio: cum enim corpus sit compositum corporale grossum, & anima rationalis incorporea incorporalis spiritualis, distant in omnibus proprietatibus: ergo oportet habere duplex medium, scilicet incorporeum spirituale & corporale: & medium corporeum corporale (alias corruptibile) spirituale: & hoc in duobus conuenit cum corpore, & in vno cum anima: & ita dicunt, quòd anima rationalis in coniunctione sui ad corpus habet animam vegetabilem & sensibilem loco primi medij: & spiritum corporeum quem dicunt esse de natura quinti corporis habet medium in secunda ratione medij. Ex hac autem positione sequitur, quòd anima vegetabilis & sensibilis in homine sint dispositiones ad animam rationalem: ergo erunt accidentia, quod absurdum est. Est enim contra Philosophos, scilicet Auicennam in 6. Philoso. quòd anima vegetabilis & sensibilis non sint in homine vt substantiæ, sed vt potentiæ, in quibus fundatur anima rationalis: & ita rationalis anima est actus hominis inquantum homo: & sensibile & vegetabile sunt partes ipsius potentiales. Hoc est etiam contra Aristot. in 16. de animalibus, vbi dicit, quòd sicut corpus est vnum, ita & anima vna. Præterea, non de facili probaretur, qualiter spiritus ille sit de natura quinti corporis, cum Philosophi dicant ipsum esse aereæ naturæ, vel medium inter ignem & aerem.

Et ideo aliter sentientes dicimus, quòd anima consideratur tribus modis, scilicet vt forma corporis, & secundum essentiam, & vt motor secundum quòd est efficiens omnium operum corporis animati. Si primo modo accipiatur, dico quòd est in toto tota,

& vnitur immediate, niſi velis dicere, quòd dependentia vnius ad alterum media ſit: ſed illa potentia importatur in nomine formæ,& in nomine materiæ, eo quòd nos dicimus quòd anima eſt forma ſubſtantialis talis corporis, ſcilicet phyſici potentia vitam habentis: & hoc modo bene puto, quòd eſt in toto tota. Secundum aliam conſiderationem ſuæ eſſentiæ, dico quòd eſt indiuiſibilis eſſentia, & adeſt cuilibet parti ſuæ tota eſſentia ſua, ſcilicet intellectui, & ſenſui, & ſic de aliis: & cum ſuæ potentiæ ſint diuiſæ per corpus,& ipſa eſſentialiter adeſt vnicuique, ipſa per eſſentiam ſuam tantum eſt in toto tota. Si autem conſideratur vt motor eſt, ſic eſt efficiens operum, & non eſt efficiens operum niſi per omnes partes ſuas potentiales: vnde ſic ipſa quaſi conſtituitur ex ſuis potentiis vt partibus, & ſic eſt in toto tota,ita quòd non in aliqua parte tota.

DICENDVM ergo ad primum, quòd anima habet multis rationibus totalitatem, ſcilicet quoad vires vnam, & aliam quam tangit Auguſtinus in 9. de Tri. quoad attributa ſua eſſentialia, ſicut ſunt vita, eſſentia, ſubſtãtia, & ſpiritus:quoad hæc enim tota poteſt eſſe in toto corpore: quia in qualibet parte eſt vita, & ſubſtantia, & ſpiritus, & anima, & principium, & forma: & ſecundum omnia hæc in eſſe eſt in ratione cuiuſdam totalitatis in eſſe. Dicitur etiam totum idem quod perfectum: & ſic iterum tota in toto eſt, & in qualibet parte.Si autem dicitur totalitas ab vniuerſitate virium, erit in toto tota, ſed non in qualibet parte tota.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpiritus eſt inſtrumentum animæ quoad operationes primas ipſius, quæ ſunt vitalis, naturalis, & animalis: per ſpiritum enim vitalem influit vitam, & pulſum: per naturalem autem opera naturalia, vt nutrire, augere, & generare: per animalem autem animalia, vt ſunt ſenſus, & motus: & iſta ſunt eius, ſecundum quòd eſt motor corporis: ſed ſecundum hoc quòd dat eſſe, non habet medium. Et ſi obiicitur, quòd ſecundum Philoſophum viuere viuentibus eſt eſſe: ergo viuere cuius inſtrumentum eſt ſpiritus vitalis, eſt eſſe: & ita vtitur eo vt dat eſſe. Dicendum, quòd hoc impoſſibile eſt: quia non vtitur inſtrumento niſi quod eſt: ergo anima vtens inſtrumento eſt iam in corpore ante inſtrumentum per rationem formæ: & ideo, cum dicitur, quod viuere viuentibus eſt eſſe,intelligitur de actu vitæ quæ eſt anima, cuius effectus dat eſſe animale, & hoc eſt eſſe vitæ & viuere: ſed non intelligitur de viuere quod eſt per ſpiritum & pulſum.

AD ALIVD dicendum,quòd non facit partes eſſe animalia: quia non eſt in eis vt anima, ſed vt potentia animæ:potentia autem non facit animal: quia non eſt per proprium eſſe ipſa potentia, ſed per eſſe eius cuius ipſa eſt potentia: ſicut quælibet pars eſt per eſſe ſui totius quod habet in ipſo. Sed verum eſt, quòd ſi pars eſſet diuiſa,tunc ipſa potentia eſſet anima,& membrũ eſſet animal: vnde dicit Philoſophus, quòd ſi oculus eſſet animal, viſus eſſet anima eius.

AD ALIVD dicendum, quòd ipſa anima rationalis non eſt diuiſibilis diuiſione corporis: dicitur enim aliquid eſſe diuiſibile diuiſione materiæ in qua eſt, ſcilicet quia diuiſa materia eſt ipſum in maiori parte maius, & in minori minus, & in æquali æquale: & ſic diuiſione materiæ non diuiduntur niſi formæ habentes ſitum in corpore: & ſituales per ſe vel per accidens, ſicut albedo, color. Secundo modo dicitur aliquid diuidi diuiſione corporis, quod ſecundum vnam rationem manet in qualibet parte diuiſa, ſed non maius in maiori, & minus in minori, & in æquali æquale: & ſic diuiditur forma ſubſtantialis in homogeneis, vel propinquis homogeneorum naturæ, vt lapis, & lignum: in planta enim diuiſa parte conualeſcit vtraque pars per inſitionem: & hoc eſt etiam in quibuſdam animalibus habentibus membra quaſi ſimilia per totum corpus. Anima autem rationalis nullo illorum modorum diuiditur: & hoc non habet inquantum forma, nec inquantum eſt forma ſubſtantialis: quia ſic quælibet forma ſubſtantialis haberet hoc: ſed habet inquantum eſt ſubſtantia diſtantes in operé habens partes; & ex hoc quærens magnam diuerſitatem organotum in corpore in quo eſt: & hoc eſt dictum Commentatoris ſupra principium 2. de cælo & mundo, *Ad quæſt.1.*

AD ALIVD dicendum, quòd rationalis anima duo dicit, ſcilicet quòd eſt anima, & quòd eſt rationalis: ſi accipiatur vt anima, tunc eſt actus corporis, & habet à ſe potentias effluentes, quarum quædam affixæ ſunt organis, & quædam non: & ab illa homo eſt homo: & concedo bene, quòd à ſenſibili vel vegetabili homo non eſt homo,cum in homine non ſint niſi ſicut potentiæ, & non ſicut actus corporis. Si autem accipitur quòd rationis eſt ſolum, tunc nullius corporis eſt actus, id eſt, nullius partis corporis: quia illæ ſuæ potentiæ non ſunt affixæ organis, licet accipiant per apprehenſionem à potentia affixa organo,vt eſt phantaſia, vel memoria,vel æſtimatio. *Ad quæſt.*

AD ALIVD dicendum,quòd anima non eſt in corpore ſicut in loco: quia ſic anima non eſſet in corpore niſi per accidens. Ad obiectum autem contra, dicendum quòd non diffinitur in corpore ſicut locatum in loco: quia illud quod operatur in aliquo diſtinctum per eſſentiam ab illo, dicitur diffiniri,& non illud quod operatur vt vnitum, ſicut probant obiectiones factæ in contrarium. *Ad quæſt.*

ARTICVLVS XXVII.

An anima propter accidentia ſua bene probatur eſſe compoſita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit[Cum enim aliud ſit artificioſum eſſe, &c.] Videtur enim, quòd hoc non inducat compoſitionem: quia accidens non ineſt vt pars rei, vt dicit Philoſophus: nihil autem componit niſi pars: ergo ex hoc non probatur

animam

animam esse compositam.

Ad hoc dicendum, quòd Augustinus bene probat: quia ex hoc accipitur, quòd dupliciter est composita, scilicet in sua essentia, & compositione concretionis. In sua quidē substantia: quia nihil potest esse subiectum accidentis nisi quod in se est compositum: & hoc probatur per Boëtium in lib. de Trinit. vbi dicit sic, Forma simplex subiectum esse non potest. Ex hoc ergo quòd anima est subiectum accidentium, vt artium, scientiarum, & virtutum, ipsa relinquitur esse composita.

Dicendvm ergo ad obiectum, quòd August. intendit, quòd accidentia illam compositionem demonstrant essentialem: & insuper compositionem concretionis faciunt, in qua non exigitur, quod componens sit pars.

ARTICVLVS XXVIII.

An bene sequitur, Diuina essentia est simplex: ergo incommutabilis?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Nihil enim simplex mutabile est, &c.] Ista est iam tertia ratio simplicitatis quæ extrahitur de litera. Prima enim fuit penes indifferentiam eius quod est & esse, eo quod nulla pars est ibi. Secunda autem, quòd non erat subiectum accidentium. Tertia vero est ista: quia incommutabilis est diuina essentia: & hoc probatur sic. Omne quod mutatur, aut mutatur secundum totum in situ, aut ad formam. Si mutatur in situ vel in loco, ipsum est compositum ex motore & mobili, vt supra 3. dis. notatum est. Si autem mutatur ad formam, ipsum erit subiectum illius formæ, & sic iterum compositum. Ergo patet, quòd simplex omnino non potest mutari. Quod ergo sic incommutabile est omnino, dicitur etiam & simplex. Præterea, Quod mutatur, per priuationem mutatur quæ est in ipso: sed priuatio non est nisi in composito ex habente priuationem & priuatione siue potentia: ergo quod est omnino incommutabile, erit omnino simplex: & hæc est intentio Augustini.

ARTICVLVS XXIX.

Quomodo Deus aliquid symbolice nominatur?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Et quicquid aliud non indigne dici videtur &c.] Videtur enim quod symbolice siue per similitudinem aliquid nominetur Deus, vt leo, & lapis: quod tamen indigne conuenit ei.

Solvtio. Augustin. intelligit de his quæ secundum rem per prius inueniuntur in Deo, licet nomine imperfecte repræsentent ea: & hoc vocat August. digne dici, quod melius est esse simpliciter vnicuique rei quam non esse, eo modo quo supra in 3. distinct. dictum est. *Solutio.*

Tanta est Dei simplicitas, quod nulli prædicamentorum subiicitur.

Qvod autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Aug. in 5. de Trinit. dicens, Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: pie tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire quod non sit. Ecce si subtiliter intendas, ex his atque prædictis accipitur, illa prædicamenta artis dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. G Cap. 1.

ARTICVLVS XXX.

Vtrum in Deo possunt esse accidentia, & vtrum causet ea?

Deinde quęritur de hoc quod dicit [Quod autem in natura diuina, &c.] Contra: Videtur quòd accidens sit in Deo. Deus creat accidens: aut ergo generatione vniuoca, aut æquiuoca. Non æquiuoca: quia generatio æquiuoca est, quando ratio geniti non est in generante, sicut sol generat plantam vel hominem: vniuoca autem, quando ratio geniti est in generante vel creante. Sed non est aliquid creatum à Deo, cuius ratio propria non sit in ipso, vt dicit August. ergo videtur, quòd omnium accidentium ratio sit in Deo: & vbi est ratio accidentis, ibi est accidens: ergo accidens est in Deo, vt videtur.

Solvtio Dicendum, quòd omnis species motus reducitur ad immobile mouens secundum illam speciem motus, sicut motus inferioris *Solutio.*

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

inferioris ad motum cæli, & motus cæli ad motorem cæli : & si ille motus est, reducitur vlterius ad motorem primum simpliciter, vt motus calidi reducitur ad motum ignis, & motus ignis ad motum stellæ martis, vel alterius quæ in se non disponitur illa qualitate, & sic de aliis. Sic est de variatione accidentium & temporalium, quòd reducuntur secundum se ad primum causans ea, quod nullo illorum disponitur.

AD HOC autem quod obiicitur, dicendum quod si sit in Deo ratio calidi, non tamen est calidus, vel albus propter rationem albi : hæc enim ratio non est diffinitio albi, sed est sicut ratio in causa prima, ex cuius virtute non qualitate procedunt huiusmodi res.

ARTICVLVS XXXI.

Vtrum nouem prædicamenta accidentium tam secundum genera quam secundum species possunt Deo attribui: & vtrum Deus potest intelligi sine qualitate bonus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Intelligamus quantum possumus Deum sine qualitate bonum, &c.] Contra hoc enim esse videtur, quòd à quocunque remouetur genus, remouetur & species: ergo si ipse est sine qualitate, ipse est etiam sine bonitate, vt videtur.

2 Item, Cum dicitur, sine quantitate magnum, non videtur ab ipso remoueri quantitas ratione generis tantum, sed etiam ratione speciei: quia in nulla specie discreti est vel continui.

3 Item, Sine indigentia sui creatorem, Creator dicit relationem : ergo debet dicere sine relatione creatorem, sicut dixit in aliis.

4 Si forte dicatur, quòd hoc dici non debuit : quia relatio non mutat modum prædicandi in diuinis. Hoc est contra Boetium, qui dicit in lib. de Trinit. sic, Ac cum hæc, id est, alia prædicamenta præter relationem, quis in diuinam prædicationem verterit, cuncta mutantur quæ prædicari possunt: ad aliquid vero omnino non prædicatur : ergo videtur ex hoc quòd à diuinis maxime remouetur relatio,

5 Item, Videtur male dicere. Sine situ præsidente: quia dicit Boetius de situ & positione sic situm positionemque requiri in Deo non posse: ergo videtur, quod situs est gratia generis, & gratia speciei remoueatur.

6 Item, Situs cum sit partium ordinatio in toto vel in loco, vel vniuerso, patet quòd non conuenit alicui spirituali creaturæ : ergo multo minus Deo.

7 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine loco vbique totum : vbi enim & quando nihil prædicant in eo de quo dicuntur, vt dicit Boëtius : ergo cum ista nihil prædicent in eo de quo dicuntur, non oportet ea remouere à diuina prædicatione : quia non faciunt compositionem

8 Item, De quando videtur friuolum quod nihil prædicet : quia si ego dicam, Deus est semper, prædicatur quando æternitatis: sed Deus est æternitas sua : ergo videtur quod aliquid prædicet in ipso quod est ipse.

9 Item, Obiicitur de hoc quod dicit, Sine commutatione sui mutabilia facientem: quia dicit Augustinus in lib. 83. q. quod facere Deo etiam magis proprie quam aliis conuenit : ergo ratione generis non debet remoueri à Deo.

10 Item, Obiicitur de hoc, Nihilque patientem : quia videtur Deus pati, sicut dicit symbolum, Crucifixus, mortuus, & sepultus.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc debet dici, quòd omnia generalissima ex generibus accidentis duo habent in se, scilicet quod accidentia sunt, & differentiam qua ab inuicem distinguuntur : quod enim quantitas est quantitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dimensio vel mensura substantiæ intus vel extra. Similiter quod qualitas est qualitas, non habet ab eo quod est accidens, sed ab eo quod est dispositio substantiæ naturalis vel aduenies intus vel extra : & sic est de aliis. Ab eo autem quod sunt accidentia omnia dicunt ordinem ad substantiam. Vnde Philosophus in principio 11. Philosophiæ primæ. Dictum est de ente cui attribuuntur alia entis prædicamenta, vbi dictum est de substantia : dicuntur enim multa entia secundum quod respiciunt diffinitionem substantiæ, vt quantitas, qualitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Similiter per differentiam qua participant naturam accidentis, etiam respiciunt prædicamentum substantiæ : sicut patet per eandem auctoritatem, vt quantitas in ratione mensuræ, qualitas in ratione dispositionis, &c. ergo cum hoc modo sit ens imperfectum, & ens in alio, omnia quæ aliquid prædicant in eo de quo prædicantur ratione generis, remouentur à diuinis. Et ad hoc iterum intelligendum notandum, quod Boëtius dicit, quòd prædicamentorum quædam prædicant aliquid inesse ei, de quo prædicantur: quædam autem extrinsecus assistunt: quædam autem prædicant rem se habere ad id quod extrinsecus adiacet, vt locus, & tempus. Vnde qualitas, & quantitas, & agere, & pati, & situs, & habitus, aliquid prædicant inesse. Sed relatio extrinsecus assistit, vt dextrum, & sinistrum : potest enim idem esse dextrum & sinistrum sine sui mutatione. Quando autem & vbi prædicant id quod ex adiacentia exterius mensurantis relinquitur. Illa ergo quæ prædicant aliquid inesse propter genus quod ponit ordinem ad substantiam remouentur in genere : sed quod gratia differentiæ conuenit in specie, eo quod per differentiam dicit ordinè ad actum vel ad finem, & nó ad subiectum: ideo in specie prædicatur : præcipue si illa species constituitur differẽtia dignitatis, vt bonus, sapiens &c. Illa vero quæ extrinsecus assistentia ad alterum sunt gratia eius quod est accidentis natura in eis, non prædicantur, sed mutantur in substantiam : sed ratione eius quod addunt in generalissimo, non dicunt ordinem

ad

ad substantiam, & ideo manent. Et per hoc iam patet solutio ad primum, & ad id quod obiicitur, quare non dicitur sine relatione relatus. Illa autem quæ prædicant id quod relinquitur ex adiacentia extra mensurantis, remouentur: in loco quidem secundum quod innuit circunscriptionem, & hoc est in particulari: sicut si diceretur esse alicubi, non alicubi, & huiusmodi: & si diceretur, fuit, & non erit. Vnde in talibus non oportet excludere nisi quod est partis & imperfectionis: & ideo excludit tempus: quia hoc est imperfectum, vt habitum est prius. Et per hoc patet solutio de vbi, & quando. Quædam autem & imperfecta sunt in genere accidentis, & etiam per id quod addunt, vt situs qui corporalium est, & pati quod est imperfecti, & habitus qui est corporalium: & ideo illa simpliciter remouentur, nisi per translationem Deo conueniant. Et per hoc iterum patet solutio ad ea quæ de illis sunt obiecta.

Ad secvndvm dicendum, quòd quantitas proprie non est nisi corporalium: sed tamen accipitur hic pro quãtitate virtutis.

Ad Alivd dicendum, quòd mutatio causat relationem, vt dicit Philosophus: mutatio autem est indigentis, & ideo id quod sonat imperfectionem præcipue remouet.

Ad alivd dicendum, quòd intellectus Boëtij est, quòd formaliter respiciat negatio distributionem signi, vt sit sensus, Omnino non prædicatur, id est, non omnino prædicatur: quia mutatur gratia naturæ accidentis quæ est in ipso: licet retineat prædicatione differentiæ quam superaddit: quia illa facit ipsum ad alterum esse: & hoc intendit Boëtius cum dicit, quòd non omnino prædicatur in diuinis.

Ad alivd dicendum, quòd situs dicit partium ordinationem, & non est in spiritualibus nisi ratione ordinis qui ibi saluatur: quia quod est ibi de corporali natura, vel locali, hoc Deo non conuenit: & ideo situs saluatur ibi secundum partem suæ rationis quæ est ordo.

Ad alivd dicendum sicut supra determinatum est de vbi.

Ad alivd dicendum, quòd in veritate cùm dicitur, Deus est semper, significatur æternitas, & adiacentia ipsius secundum rationem, quæ non est aliud quam Deus: quia aliter plura fuissent ab æterno: sed Augustinus remouet tempus quod est exemplatum æternitatis, & est imperfectum quod per semper potest intelligi.

Ad alivd dicendum, quòd agere dupliciter accipitur, scilicet physice, & sic nihil agit nisi passum & mutatum: & hoc est agens in vsu nostro acceptum: & hoc attendit hic Aug. Dicitur etiam agens quod sine mutatione sui educit speciem acti, & hoc non conuenit nisi Deo: & hoc est agens perfectum, & hoc est agens de quo intendit August. quando dicit, quòd agere soli Deo conuenit: quia scilicet omne agens perfectum est respectu acti: perfectum autem præcipue est id quod nunquam agitur, sed vniuersaliter agit omnia.

Ad vltimvm dicendum, quòd Deus est passus ratione suppositi hominis, & non ratione diuinæ naturæ: & ideo illa obiectio sophistica est.

Quod Deus non proprie, sed abusiue dicitur substantia.

VNde nec proprie dicitur substantia, vt August. ostendit in lib. 7. de Trinit. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus vt subiectis sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit, & ipso substantia est. Res vero mutabiles neque simplices, proprie dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia proprie dici possit, ineſt in eo aliquid tanquam subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus quia incommutabilem. H Cap. 4.

ARTICVLVS XXXII.

Vtrum prædicamentum ſubſtantiæ poteſt Deo attribui, ita quòd Deus ſit in prædicamento ſubſtantiæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnde nec proprie ſubſtantia dicitur, &c.] Rationes Magiſtri quibus vtitur, dicens Deum non eſſe in prædicamento ſubſtantiæ poſſunt eſſe iſtæ: Quicquid eſt in genere ſubſtantiæ, aut eſt per modum principij, aut per modum generis, aut per modum contenti in genere. Si per modum principij, cum principia ſubſtantiæ ſint duo tantum, ſcilicet materia, & forma: ſi Deus eſſet hoc modo in genere, eſſet ipſe materia, vel forma. Si autem per modum generis, tunc Deus erit generaliſſimum prædicabile vniuoce de omnibus contentis in genere ſubſtantiæ. Si autem per modum contenti, tunc eſſet vel ſubalternum, vel ſpecialiſſimum, vel indiuiduum: & nullum horum eſt Deus: ergo non eſt in genere.

2 Item, Genus ſubſtantiæ in ſe habet ens, & aliud quo ſubſtantia eſt ſubſtantia: ergo in ſe habet duo: ergo eſt compoſita: Deus autem non eſt compoſitus: ergo ſubſtantia non dicitur de eo vniuoce cum aliis: ergo ipſe non eſt in eodem genere cum aliis.

Sed contra. SED CONTRA: Deus eſt ſubſtantia: aut eſt vera, aut falſa. Si vera, aut ſubſtantia prædicatur ibi vt prædicatum ſubſtantiale non conuerſum, aut non. Si non: ergo prædicatur vt accidens, quod falſum eſt. Si ſic: ergo cum omne prædicatum ſubſtantiale non conuerſum prædicatur de aliquo vt genus, videtur quòd Deus ſit ſubſtantia vt in genere. Si dicatur, quòd hæc eſt falſa, Deus eſt ſubſtantia. Sed contra: Quicquid eſt, eſt ſubſtantia, vel accidens: ergo Deus eſt accidens, quod falſum eſt: ergo eſt ſubſtantia.

2 Item, Deus eſt per ſe exiſtens, ita vt nihil adeo exiſtit per ſe, ſicut Deus: ſed ſubſtantia eſt res per ſe exiſtens: ergo Deus eſt ſubſtantia, & ſubſtantia eſt Deus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Deus vel diuina eſſentia non eſt in genere aliquo ſicut probant primæ rationes pro Magiſtro inductæ: & cum dicitur ſubſtantia, non dicitur ſubſtantia ab actu ſubſtandi ſecundæ ſubſtantiæ, vel accidentibus: ſed dicitur ſubſtantia ens non per alterum, quod diuiditur contra ens ab alio, & ens in alio: & illam ſubſtantiam vocant Boëtius & Dionyſius eſſe ſuper omnem ſubſtantiam: quia hæc omnes cauſat ſubſtantias, & illam imitantur,

AD ID quod obiicitur, vtrum ſit prædicatum eſſentiale? &c. Dicendum, quòd cum dicitur, Deus eſt ſubſtantia, idem ſignificatur in ſubiecto & prædicato, licet alio modo, eo quòd in Deo non eſt quod eſt & quo eſt: & ideo non eſt prædicatum eſſentiale niſi conuerſum: quia ſubſtantia non prædicatur niſi vt idem ſub alio modo ſignificandi: illæ enim argumentationes ſunt in creatis, non in diuinis. Si autem obiicitur, Per conuerſam ſubſtantia eſt Deus: ergo omnis ſubſtantia. Dicendum, quòd non ſequitur, licet enim ſit eſſentiale, tamen vt idem ſubiecto prædicatur: & illa conuerti non debet, nec diſtribui, eo quòd ſignum non reſpicit ea quæ ſunt diuerſæ naturæ. Vnde cum dicitur, omnis ſubſtantia, ſubſtantia non diſtribuitur pro ſubſtantia Dei, ſed tantum pro creatura, & pro illis eſt illa locutio falſa.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo quo prædictum eſt, loquendo de per ſe exiſtenti, Deus eſt optime per ſe exiſtens: aliter autem non.

Quod non eſt aliquid in Deo quod non ſit Deus.

I HVius autem eſſentiæ ſimplicitas ac ſynceritas tanta eſt, quòd non eſt in ea aliquid quod non ſit ipſa: ſed idem eſt habens, & quod habetur. Vnde Hilarius in 7. lib. de Trinit. ait, Non ex compoſitis Deus qui vita eſt, ſubſiſtit: neque qui virtus eſt, ex infirmis continetur: neque qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neque qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formalis eſt: totum quod in eo eſt, vnum eſt. Idem in 8. lib. de Trinit. Non humano modo ex cõpoſitis Deus eſt, vt in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat: ſed totum vna eſt natura, ſcil. perfecta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed viuens per totum ipſa. De hoc eodem Boetius in 1. lib. de Trinit. ait, Quocirca hoc vere vnum eſt, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod
Cap. 9. in eo eſt: neque enim ſubiectum fieri poteſt. Auguſtinus quoque in libro de fide ad Petrum dicit, In Dei ſubſtantia non eſt aliquid quod non ſit ſubſtantia: quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia, aliud quod accidit ſubſtantiæ.

Sed

Sed quicquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt. Verum hæc dici poſſunt facile, & credi: videri autem niſi puro corde omnino non poſſunt. Item Auguſtinus in 15. libro de Trinit. Sic habetur in natura vniuſcuiuſque trium, quod qui habet, hoc ſit quod habet, ſicut immutabilis ſimplexque ſubſtantia. Vnde Iſidorus ait, Deus ſimplex dicitur, ſiue non amittendo quod habet, ſeu quod aliud non eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Et cum tantæ ſimplicitatis atque ſynceritatis ſit natura diuina, eſt tamen in ea trinitas perſonarum. Vnde Auguſtinus in libro 11. de ciuitate Dei ait, Non propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem dicimus, quia eſt Pater in ea ſolus, aut Filius in ea ſolus, aut Spiritus ſanctus in ea ſolus: aut quia eſt ſola iſta nominum trinitas ſiue ſubſtantia perſonarum, ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo ſimplex dicitur, quia eſt hoc quod habet: excepto quòd relatiue quæque perſona ad alteram dicitur, nec eſt ipſa. Nam vtique Pater habet Filium, ad quem relatiue dicitur, nec tamen ipſe eſt Filius: & Filius habet Patrem, nec tamen ipſe eſt Pater. In quo vero ad ſemetipſum dicitur, non ad alterum, hoc eſt quod habet: ſicut ad ſemetipſum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita eſt ipſe. Propter hoc vtique natura hæc dicitur ſimplex, quod non ſit aliud habens, & aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebus eſt. Non enim habens liquorem liquor eſt, nec corpus color, nec anima eſt ſapientia. Ecce quanta eſt idemtitas, quanta eſt vnitas, immutabilitas, ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ, iuxta infirmitatis noſtræ valetudinem aſſignauimus.

Cap. 17.

Lib. 7. etym. cap. 1.

ARTICVLVS XXXIII.

An Hilarius omnem modum compoſitionis bene tangat per quatuor quæ ponuntur in litera?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non ex compoſitis Deus eſt, &c.] Vtrum ſcilicet Hilarius omnem modum compoſitionis tangat per iſta quatuor? Prima enim compoſitio quæ eſt in re, eſt ex partibus eſſentialibus, quæ ſunt quod eſt & quo eſt, quæ ſunt in re à quibuss ſumuntur vniuerſale & particulare: & illam tangit primo, cum dicit, Non ex compoſitis, &c. Secunda compoſitio eſt primorum, quæ ſunt ex materia & forma: in qua compoſitione materia ſubiacet priuationi, quæ infirma & imperfecta eſt. Tertia eſt compoſitio ex influentia corporis cæleſtis ſuper inferiora, eo quod omnis mixtio & generatio inferiorum ad motum cæli reducitur ſicut cauſam: corpus autem ſuperius mouet per influentiam lucis ſuper obſcurum præcipue duorum elementorum, quæ ſunt terra & aqua. Illa enim plus abundant in corporibus mixtorum: ſiccum enim terreſtre terminatiuum eſt huiuſmodi aquei, & humidum aqueum eſt continuatiuum ſicci: & ſit fit mixtio mouente lumine corporum ſuperiorum per præſentiam, vel per aſpectum, vel per applicationem aliquam ad ſtellam reſpicientem, vel coniunctionem, vel oppoſitionem, vel alias proprietates, quæ in ſcientia ſtellarum ſunt determinatæ. Ad hanc commixtionem ſequitur compoſitio complexionatorum & organicorum ad ſpiritualem naturam quæ eſt anima.

Prima eſt corporis cæleſtis & angeli & animæ rationalis. Secunda eſt materiæ primæ ad formam elementi. Tertia eſt elementorum ad formam mineralium. Quarta eſt complexionatorum ad formam quæ eſt anima. Primæ oponitur vita in toto: quia in compoſito vita eſt actiuæ eſſentiæ, & id quod eſt habet vi am participatiue. Secundæ autem opponitur virtus propter defectum priuationis quæ infirma eſt. Tertiæ opponitur lux in toto propter opacum & obſcurum inferiorum elementorum. Quartæ opponitur eſſe ſpiritum in toto propter diſpatitatem groſſi & terreni corporis ad ſpiritualem naturam animæ quæ componitur ei.

ARTICVLVS XXXIV.

Vtrum relatio poſſit eſſe in Deo ſalua eius ſimplicitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et cum tantæ ſimplicitatis atque ſynceritatis, &c.] Cum enim relatio ſit ens, & non vertatur in ſubſtantiam, videtur in diuinis eſſe ſubſtantia & accidens: ergo ad minus compoſitio concretionis.

2 Si forte dicatur, quòd relatio non dicit aliquid vt inhærens, ſed vt aſſiſtens, vt videtur velle Boëtius, & Porretaniani dixerunt. Ad hoc videtur ſequi hæreſis Sabellij: ſi enim

enim relatio nihil dicit in re, videtur quod ipſa non conſtituat rem in qua eſt. In diuinis autem nihil habemus quod conſtituere poſſit perſonas, niſi relationes. Ergo videtur, quòd ſi illæ in re nihil ſint, quod non fiat diſtinctio perſonarum, ſed ſola ſit nominum trinitas, vt dicit Sabellius.

3 Præterea, Relatio videtur in diuinis mutare modum prædicandi, ſicut & alia: quia Pater in ſe aliquid eſt, etiamſi non habeat Filium: eſt enim veriſſime ſubſtantia ſubſiſtens: ergo videtur relatiuum dicere ſubſtantiam: ergo mutat modum prædicandi.

4 Item, Veriſſime Pater eſt ſuppoſitum & hypoſtaſis naturæ diuinæ: omne autem ſuppoſitum ſubſtantiæ, ſubſtantia eſt, vt patet inducendo ſingula ſuppoſita hominis, Angeli, canis, aſini, & ſic de aliis: cum ergo diuina natura ſubſtantia ſit, ſuppoſitum ſuum erit ſubſtantia: ergo relatiuum mutat modum prædicandi in diuinis.

Solutio. SOLVTIO. Breuiter dicendum, eo quod infra diſcutietur, quòd relatio tria habet in ſe, ſcilicet naturam accidentis, & quod proprietas quædam eſt, & ex hoc habet ineſſe ſoli, & habet in ſe quod ad alterum opponitur relatiue, & ex hoc habet determinari extra, vt cum dicitur, Pater filij, & filius patris. Et quantum ad primum mutat modum prædicandi, quia quoad illud modus prædicandi ſuus eſt modus accidentis facientis compoſitionem concretionis cum ſubiecto in quo eſt, & prædicatur denominatiue de ipſo: & talis prædicatio in Deo non poteſt eſſe: & ideo in diuinis amittit naturam accidentis, & remanet natura proprietatis inquantum eſt proprietas, ſcilicet quod eſt ſoli conuenire: & vlterius remanet ei intellectus relationis ad alterum, vt dictum eſt: & ideo quidam dixerunt, quòd in diuinis relatio nihil eſt in perſona, ſed eſt perſona ipſa, & id quo perſona ad alterum eſt, volentes per hoc dicere, quòd naturam accidentis amittit, & ſic non ineſt, & retinet naturam proprietatis & relationis. Quod autem Boët. dicit, quòd eſt aſſiſtens relatio, intelligit quoad ſecundum, ſcilicet quoad naturam relationis, vt relatio, & non quoad naturam proprietatis quæ eſt in relatione. Ex hoc patet, quòd non tollit ſimplicitatem: quia non tolleret niſi per naturam accidentis vt eſt accidens, quod inducendo diuerſum ens, id eſt, ens diuerſæ naturæ à ſubſtantia, faceret multiplex ens, & compoſitionem concretionis inter illa: perſona enim non habet accidens aliquod, ſed veriſſime eſt ſubſtantia & ſuppoſitum. Et hæc ſententia infra magis diſcutietur 26. diſtinctione.

ARTICVLVS XXXV.

Quare cum multa ſint attributa diuinæ eſſentiæ, ſolum Magiſter determinat de tribus, ſimplicitate, idemtitate, & vnitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce quanta eſt idemtitas, quanta vnitas, &c.] Eſt enim dubium, cum multa ſint attributa diuinæ naturæ, quare Magiſter non agit hic niſi de his tribus? & ad hoc dicendum, quòd Magiſter ſicut patuit, agit hic de ſimplicitate, & aliis prout ſe habent ad generationem Filij, de qua hic principaliter intenditur: & quia generationem in inferioribus ſequitur, vt natus, vel genitus prius ſit in potentia, & non accipit vnitatem eſſentiæ patris ſecundum actum, propter imperfectionem naturæ inferioris: & ſequitur ſecundo, quòd ipſa eſſentia mutatur de potentia in actum: & tertio, quòd ipſa diuiditur ſecundum aliud eſſe in patre, & ſecundum aliud eſſe in genito. Ideo de his tribus per oppoſitum agit Magiſter in generatione diuina in qua genitus veram eſſentiam accipit ſine commutabilitate, & in ſimplicitate, quia vna eſt in Patre & Filio, &c.

DISTINCTIO IX.

De diſtinctione trium perſonarum.

De proprietatibus & cõditionibus perſonalibus trinitatis & vnitatis. Cap. 1.

NVNC ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Auguſt. in lib. de fide ad Petrum, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum vnum eſſe Deum naturaliter: nec tamen ipſum Patrem eſſe qui Filius eſt, nec Filium eſſe ipſum qui Pater eſt, nec Spiritum ſanctum eſſe ipſum qui Pater eſt aut Filius. Vna enim eſt eſſentia Patris & Filij & Spiritus ſancti: in qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus: quamuis perſonaliter alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus.

DIVISIO

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ad diſtinctionem perſonarum accedamus, &c.] Hic incipit quarta & vltima pars tractatus de generatione Filij: in qua agitur de ipſa reſpectu menſurantis extra ſecundum rationem. Sicut enim dicit Philoſophus, quod eſt æternum æterno, hoc eſt æuiternum æuiterno, & tempus temporali, propter vnam rationem menſuræ in communi. Vnde probatur in iſta diſtinctione Filius eſſe coæternus Patri. Diuiditur autem in tres partes. In prima probatur Filius eſſe coæternus Patri contra Arrianos hæreticos. In ſecunda quæritur, quibus verbis congruentibus exprimitur æternitas generationis Filij *ibi* [Hic poteſt quæri, cum generatio Filij, &c.] In tertia ſoluitur obiectio Arrij ex verbis Hilarij *ibi* [Sed inquiet hæreticus, &c.] Prima harum ſubdiuiditur in duas. In prima probatur generatio eſſe coæterna Patri generanti. In ſecunda oſtenditur eſſe ineffabilis *ibi* [Sed quæris à me, inquit, &c.] Prima harum adhuc vlterius ſcinditur in quatuor. Primo enim manifeſtat Patris & Filij coæternitatem. Secundo ponit contra eam hæreticorum obiectionem *ibi* [Sed contra hoc inquit hæreticus [In tertia hæretici obiectioni ponit Aguſt. reſponſionem *ibi* [Qui hoc dicit non intelligit, &c.] Et adiungit Auguſt. contra hæreticum obiectionem *ibi* [Item ſi Dei Filius, &c.] In quarta contra eundem hæreticum ponit Ambroſij reſponſionem *ibi* [Eidem quoque Arrianæ quæſtioni] Et adiungit Ambroſij contra hæreticum inuectionem rationalem [Item dic, inquam, mihi, &c.

ARTICVLVS I.

An æternitas ſit eſſentia diuina?

HIc ante literam oportet quærere, ſi æternitas eſt eſſentia diuina: & ſi eſt, qualiter intelligitur adiacere proceſſioni perſonarum: & tertio, ſecundum quem modum diſtinguitur ab æuo, & tempore: vt ſciatur generatio Filij non eſſe æuiterna vel temporalis, ſicut dixerunt hæretici.

Ad primum proceditur ſic: Anſelm. dicit in monol. quòd æternitas eſt earum rerum quæ non ſunt aliud quam ipſa: ergo æternitas eſt idem quod eſſentia diuina.

2 Item, Æternitas eſt ſine principio & ſine fine: nihil autem tale eſt niſi Deus: ergo æternitas eſt Deus ipſe.

3 Item, Omne quod eſt, aut eſt creatura, aut creator. Si creatura: ſed omnis creatura mutabilis eſt, vt dicit Auguſt. & in præcedenti diſtinctione habitum eſt: ergo ipſa æternitas eſt mutabilis, quod eſt contra diffinitionem Dionyſij ſupra poſitam quod æternitas eſt antiquum & inuariabile, &c. ergo, & cæte.

Sed contra. SED CONTRA: Si æternitas nihil aliud eſt quam Deus: ergo eſſe in æternitate eſt eſſe in Deo: ſed omnia quodammodo, ſcilicet ſicut in menſura excellenti, ſunt in æternitate: ergo omnia ſunt in Deo ſicut in menſura, quod falſum eſt.

2 Item, Æternitas eſt duratio extrinſecus adiacens: nihil autem extrinſecus adiacens, eſt id cui adiacet: ergo æternitas nõ eſt Deus, cum adiacet durationi Dei.

3 Item, Menſura & menſuratum non ſunt idem: ſed æternitas eſt menſura, eſſe autem Dei eſt menſuratum: ergo, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd æternitas ſecundum rem idem eſt quod eſſentia diuina durans, & duratio ipſa, quia quicquid eſt in Deo Deus eſt: ſed alium habet modum ſignificãdi. Sicut ſcientia Dei & quodlibet aliud attributum diuinum licet ſit eſſentia Dei: tamen non ſequitur, quod quicquid eſt in ſcientia, ſit in eſſentia Dei vel voluntate. Similiter licet eſſentia Dei durans ſit idẽ quod æternitas, nõ tamẽ ſequitur, quòd quicquid eſt in æternitate, ſit in eſſentia Dei durante. Et mutatur in talibus modus prædicandi, qui inducit fallaciam figuræ dictionis, vel quod verius eſt, accidentis. Quia licet idem ſint re: non tamen ſequitur, quòd quicquid conuenit vni, conueniat & alij. Non enim eſt inconueniens, quòd eſſentia diuina non in ratione eſſentiæ, ſed in ratione durationis ſit menſura durantium.

AD ALIVD dicendum, quòd æternitas non extrinſecus adiacet, niſi ſecundum rationem: ſecundum rem enim eſt intus, eò quod Deus eſt ſua duratio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc tenet in inferioribus, quòd menſura non eſt menſuratum ipſum eſſentialiter. In ſuperiori autem natura in qua nihil eſt quod non ſit ipſa, non tenet, niſi ſecundum rationem: quia menſura & menſuratum ſunt idem re, licet differant ratione.

ARTICVLVS II.

Qualiter æternitas intelligatur adiacere proceſſioni perſonarum?

DEinde quæritur, Qualiter adiacere intelligatur proceſſioni perſonarum? Quod enim immenſum eſt, nec certificat quantitatem alicuius, nec certificatur ab aliqua quantitate: immenſa autem eſt æternitas, immenſa eſt etiam proceſſio perſonarum, & immenſa eſſentia diuina: ergo videtur, quòd nullum illorum adiacet alteri vt menſura.

2 Item, Indiuiſibile nihil menſurat, nec menſuratur. Probatio. Omnis menſura eſt ad certitudinem quantitatis habendam: indiuiſibile autem non habet quantitatem: ergo non menſuratur. Similiter non aliquoties ſumptum remetitur quantitatem: ergo nec menſura poteſt eſſe: ergo videtur, quòd non adiaceat vt menſura.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd æternitas eſt quodammodo infinita, & quodammodo non infinita, & ſimiliter Deus vel durans

rans esse diuinum. Si enim accipiatur esse diuinum infinitum priuatiue, scilicet quod aptum natum est habere finem & non habens: sic nec Deus nec æternitas sunt infinita. Si autem accipiatur negatiue, id est, non finitum: iterum potest accipi dupliciter, scilicet quod non finitur, eo quòd sit in partibus sine fine protensum: & hoc modo non dicitur infinitus Deus vel æternitas eius. Sed dicitur infinitus Deus & æternitas eius, eo quòd vtrumque totum simul existens, non defuit, nec deest, nec deerit, & hoc est infinitum quod conficitur statu perfectissimi quod nihil à se abiicit, nec aliquid accipit: & hoc infinitum non contrariatur rationi mensuræ & mensurati, sed infinitum primo & secundo modo acceptum.

AD ALIVD dicendum, quòd indiuisibile in ratione indiuisibilis non mensurat: quia ipsum est certum, non secundum quantitatem, sed in se: æternitas autem est indiuisibile habens protensionem, non quidem in partibus secundum successionem vel potentiam, sed potius vt non deficientis alicui quod stat vel currit sub ipso: & sic licet sit indiuisibilis, non tamen accipitur vt indiuisibilis, imo in ratione durationis hoc modo protensæ, & sic mensurat. Et esse diuinum hoc modo acceptum vt durans, mensuratur duratione sua, quæ est idem quod ipsum esse vel essentia diuina.

ARTICVLVS III.

Quomodo distinguatur æternitas ab æuo, & tempore, & vtrum aliqua non viua mensurantur æuo, & vtrum æuum sit in vno sicut æternitas & tempus?

TErtio quæritur de distinctione æternitatis ab æuo, & tempore. Æuum enim est mensura eorum quæ in toto sunt simul: ergo videtur, quòd sit idem cum æternitate. Probatio quòd æuum est totum simul. Sicut videmus quòd prius & posterius in tempore causantur à priori & posteriori in motu, & totum esse simul in æternitate causatur à simplicitate æterni: ita necesse est proprietates æui extrahere à proprietate æuiternorum: æuiternorum autem esse non habet posse ante esse, nec potentiam sine actu aliquo modo: ergo cum non esse simul causetur à potentia abiiciente, & accipiente actum: ipsa erunt tota simul, quorum posse semper est in actu vel in esse.

2 Item, Omnis successio temporis causatur à motu: ergo in quorum esse nullus est motus, ipsa nullam habent successionem: sed esse æuiternorum nullum habet motum: ergo nullam in sua mensura causant successionem: ergo æuum quod est mensura eorum, est totum simul, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Quæcunque in toto simul sunt, vere immutabilia sunt: sed vera immutabilitas est vera æternitas, vt dicit Augustinus: ergo quæcumque sunt in toto simul, sunt æterna: ergo æuiterna sunt æterna, quod falsum est: ergo æuiterna non sunt in toto simul.

2 Item, Esse durans Angeli non est sua duratio: cum igitur duratio non sit nisi protensio esse indeficiens, videtur quòd non habeat illam partem durationis suæ Angelus, quam habebit post mille annos: ergo tota duratio sua non est simul: ergo æuiternitas non est tota simul, cum ipsa sit duratio illa vel adiacens illi.

Quæst. 2. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum aliqua non viua mensurentur æuo? sic enim dicit Boëtius in lib. de Trinitate, quòd immortalibus corporibus esse simul dederunt Philosophi. Ergo videtur, quòd non tantum sit mensura Angelorum.

2 Præterea, Philosophus dicit, quòd necessaria & impossibilia non sunt in tempore: sed multa sunt necessaria quæ non sunt Deus ipse, sicut immutabilia: ergo videtur, quòd cum non æterna sint, nec temporalia, quòd sint æuo mensurata.

Quæst. 3. CONTRA quæritur, Si æuum sit in vno, quemadmodum æternitas & tempus? Videtur, quòd sic: quia dicit Philosophus, quòd vnumquodque mensuratur minimo sui generis: sed æuiterna inquantum huiusmodi sunt in genere vno: ergo mensurantur aliquo minimo illius generis: ergo ipsum erit in illo sicut in subiecto & causa.

Sed contra. SED CONTRA: Æternitas est in vno: quia sicut dicit Anselmus, non potest esse nisi vnum sine principio & sine fine: tempus autem est in vno, quia omnia mota reducuntur ad vnum, sicut ad causam: sic autem non est in æuiternis: illa enim, nec vnum sunt tantum, nec reducuntur ad se inuicem sicut ad causam: ergo videtur, quòd non sint in vno.

2 Item, Spiritualium & corporalium non est vnum genus: cum ergo æuum sit spiritualium, non videtur quòd possit esse corporalium & cælestium: & sic videtur, quòd erunt duo æua, quorum vno mensurantur spirituales substantiæ, alio autem corporales.

3 Præterea, Non est eadem ratio quantitatis in vtrisque: ergo nec eadem mensura: ergo est alterius rationis æuum Angeli, & corporum quæ Boëtius dicit immortalia: ergo non omnia æuiterna possunt reduci ad vnum æuum, vt videtur.

4 Præterea, Substantiale esse generabilium & corruptibilium idem videtur esse in tota duratione temporis: sed tempus non est mensura eius quod idem est in tota duratione, sed potius mensura eius à quo aliquid abiicitur & accipitur: ergo videtur, quòd necesse sit tertium æuum inuenire, quod mensuret substantiale esse eorum quæ generantur & corrumpuntur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio, quòd æuum est totum simul, sicut & æuiterna. In æuiternis enim non est ratio indeficientiæ, quòd potentia continue accipiat actum: sed potius ipsa necessitas continuationis & indeficientiæ est, scilicet quòd ita completa sunt, quòd nihil de potentia ad esse est quod non sit completum: & ideo poteniat

tentia eorum ſtat in eſſe immobiliter durante. Sed tamen eſſe ſimul æternitatis & æui eſt æquiuocum duplici de cauſa, quarum vna eſt: quia in æterno potentia ſtans immobilis eſt idem quod actus: vel quod magis proprium eſt, quia nulla in eo eſt potentia perfecta vel perfectibilis, ſed ſimplex eſſe durans: ſed in æuiternis eſt potentia perfecta, licet non perfectibilis, & non ſimplex eſſe durans. Secunda eſt: quia æternum à ſe habet quòd eſt eſſe ſtans, & non mouens ſe in eſſe durante: ſed æuiternum habet hoc à manu omnia continentis Dei: ſed in hoc abundat ſuper alia, quia in ſe non habet cauſam pugnæ quare eſſe ſuum in ſe diſtare incipiat, ſicut habet mobile inquantum mobile. Et ex hoc patet, quòd non ſequitur ſi æuum eſt ſimul, quod ipſum ſit æternitas: quia eſſe non eſt eiuſdem rationis in vtroque, nec ipſum æuiternum eſt de natura ſua incommutabile in eſſe ſicut æternum: & ideo non habet veram æternitatem ſicut æternum.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſe durans æuiterni non eſt ſua duratio, nec tamen duratio ſua habet partes: quia duratio non poteſt habere partes niſi ſucceſſiuas, & tunc aliquid ex parte durantis erit cauſa durationis, quod non eſt in æuiternis: quia neceſſitas eſſendi in ipſis immobilis eſt, nullo faciente diſtare à ſeipſa eſſentialia principia: ſed duratio ipſorum per modum indeficientiæ ſtantium & immobilium cadit in ratione protenſi & menſurati: quæ tamen neceſſitas eſſendi aliunde eſt in eis quam à ſeipſis, vt dictum eſt: vnde cauſam durationis indeficientiæ poſt mille annos iam habent.

Ad quæſt. 1. AD ID quod quæritur, Vtrum non viua ſint in æuo, ſicut in menſura? oportet dicere, quòd ſic: eſſe enim cæleſtium corporum non eſt mutabile, & non menſuratur nunc temporis ſecundum quod hoc modo conſideratur vt immobile ad formam ſubſtantialem vel accidentalem: ſed nunc adiacet ei ſecundum ipſum quod fertur vnum in toto motu, quod ſecundum aliquid eſt in termino à quo motus, & ſecundum aliquid in termino ad quem eſt motus: & ideo Boëtius illa corpora vocat immortalia corpora: quia nihil in eorum ſubſtantia aduenit vel recedit.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum æuum ſit in vno? ſunt qui rationibus inductis dicunt quod non: ſed non video quid prohibeat quin ipſum ſit in ſimpliciſſimo æuiterno, & alia menſurentur per comparationem ad illud.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt tota cauſa reductionis ad vnum, quòd idem ſit cauſa aliorum: ſed quia ille motus eſt ſimpliciſſimus motuum aliorum: & ideo per quantitatem circuli, vel partem motus ſui certificat alios motus: & quoad hoc æuum reducitur ad vnum quod eſt ſimplicioris eſſentiæ: quia in illo potentia eſt in actu, vt ita dicam, ſtantior, vel ſtantibilior eſt aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd corporalia vt corporalia non ſunt in eodem genere cum ſpiritualibus, nec menſurantur eadem menſura: corporalia enim vt dimenſa ſunt, ordinantur ad motum localem qui habet prius & poſterius: ſed eſſe corporalium prout ſunt eſſentia neceſſaria, in quibus nihil abſcedit vel recedit, ad idem genus potentiæ reducuntur cum ſpiritualibus, quæ potentia non eſt potentia materiæ ordinata ad motum, ſed potentia ſtãs in actu cõpleti immobiliter.

AD ALIVD dicendum, vt iam dictum eſt, quòd corporalia, vt iam dictum eſt, per quantitatem dimenſiuam non reducuntur ad æuum, ſed potius per potentiam quæ eſt continuationis eſſe neceſſitas.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſe temporalium, vel eſſentia, vel quocumque alio nomine nominetur, non menſuratur æuo, ſed nunc temporis vt eſt temporis: & hoc duabus de cauſis, quarum vna eſt quoniam ipſum eſt vnum in quo eſt variatio propter continuam deperditionem, ſicut nunc temporis non eſt vnum in ſubſtantia coniunctum priori & poſteriori & ſecundum eſſe. Alia cauſa eſt: quia licet ipſum in ſe ſit ſimplex & manens: tamen ſecundum eſſe quod habet in ſubiecto quod eſt materia permixta contrariis, ordinem habet ad motum & mutationem, & non ſtat poſſe ſuum completum cui nihil adueniat, ſicut ſtat poſſe æuiternorum. Sunt autem quidam dicentes aliter in iſta quæſtione, ſcilicet quòd æternitas, nec prius habet, nec poſterius habet: tempus autem prius habet, & poſterius: æuum autem habet ante, & non habet poſt. Et hoc non bene eſt intelligibile, ſi debemus cauſare æuum à potentia æuiterni, ſicut docet Philoſophus cauſare tempus à mobili quod eſt in motu, & æternitatem ab æterno. Cum enim æuum ſit proprietas æuiterni, ſicut tempus motus, & æternitas æterni, oportet quòd cauſetur à principiis æuiterni. Et tunc non poteſt intelligi quod dicunt: quia qualiter potentia ad eſſe durans habeat aliquid ante & nihil poſt in æuiterno, non poteſt bene etiam fingi.

ARTICVLVS IV.

An Filius ſit alius à Patre?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [In qua non eſt aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus: quamuis perſonaliter ſit alius, &c.] Si enim Filius eſt alius à Patre, hoc contingit ratione principij: quia Pater ſcilicet eſt principium Filij: cum ergo concedatur, quòd Pater eſt principium diuinitatis totius, & ſit principium diuinitatis in ſeipſo: videtur, quòd Pater ſit alius à diuinitate tota, & alius à ſeipſo.

2 Item, Auguſt. dicit, quod Pater non eſt ab alio quam à ſeipſo: ergo Pater eſt à ſe: & tamen non diſtinguitur à ſe: ergo per hoc quod Filius eſt à Patre, non videtur per hoc diſtingui à Patre.

3 Præterea, Si ly alius notat diſtinctionem: ergo in hoc ponit diſtinctionem in quo notat diuerſitatem: ſed eſt relatiuum diuerſitatis ſubſtantiæ: ergo videtur, quòd notet

diſtinctionem ſubſtantiæ in Patre & Filio: cum igitur non ſit in eis diuerſa ſubſtantia, non videtur Pater alius eſſe à Filio.

4 Præterea, Nos non dicimus, Sortes albus eſt alius à Sorte nigro: imo eſt idem, ſed alter: ergo videtur, quod ly alius quærat diuerſitatem ſubſtantiæ: ſi igitur Pater eſt alius à Filio, videtur eſſe diuerſitas ſubſtantię inter eos.

5 Præterea, Cum in inferioribus de omnibus de quibus poſſumus dicere, Iſti ſunt alij abinuicem, poſſumus inferre: ergo ille eſt vnum, & ille eſt aliud: ergo videtur, quòd etiam in diuinis poſſumus dicere, Filius eſt alius à Patre: ergo Pater eſt vnum, & Filius eſt aliud: & hoc negat Magiſter in litera.

6 Si dicatur, quòd hoc contingit propter diuerſum genus, ſcilicet maſculinum, & neutrum. Contra: Genus non apponit niſi modum: ergo non mutat verum ſignificatum: ſi igitur alietas notet in ſe diuerſitatem ſubſtantiæ, ita notabit in maſculino, ſicut in neutro, vt videtur.

Quæſt. 1. PRÆTEREA, Bene concedimus de aliquo, quod ſui cauſa eſt, ſicut de libero: qui enim liber eſt, ſui cauſa eſt, vt dicit Philoſophus, poſſumuſne eodem modo concedere de Patre, quod ſui cauſa eſt? Videtur quod ſic: quia dicit Auguſt. quod eſt à ſeipſo: ergo ſui cauſa eſt.

Quæſt. 2. PRÆTEREA, Si eſt à ſeipſo, poteſtne concedi, quòd Pater ſit principium ſui ipſius? Videtur, quòd ſic: quia præpoſitio notat habitudinem alicuius principij: ergo principium loco ſui poteſt poni.

Sed contra. SED CONTRA: Supra habitum eſt, quòd nulla res ſeipſam generat vt ſit. Præterea, nulla perſona in diuinis à ſeipſa diſtinguitur: ergo nec aliqua eſt à ſe, nec generatur à ſe, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd hæc eſt impropria, Pater eſt à ſe, & per præpoſitionem non ponitur aliqua habitudo cauſæ ad ſeipſum: & ideo non habet aliquam affirmationem per quam habitudo præpoſitionis exponatur, ſed negatiue tantum exponitur, Pater eſt á ſe, id eſt non eſt ab alio.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cũ dicitur, Pater eſt principium totius diuinitatis, ly tot ius non habet diſtributionẽ gratia aliquarum partium: quia perſonæ non ſunt partes diuinitatis, ſed totum ibi & perfectum ſunt idem: & ideo exponit Magiſter infra, quia principium diuinitatis in Filio per generationem, & diuinitatis in Spiritu ſancto per proceſſionem: vnde cum dicitur, quod eſt principium diuinitatis, non eſt diuinitas cadens ſub habitudine vel actu principij, ſicut ſuper id quod eſt terminus actus, ſed ſicut ſuper id quod eſt in ipſo, qui eſt terminus actus: quia eſt principium Filij in quo eſt tota diuinitas, & Spiritus ſancti in quo eſt tota diuinitas: habitudo autem principij ad ſeipſum non exponitur niſi negatiue, ſcilicet quod non ſit ab alio: & non ſequitur, quòd diſtinguatur à ſe, vel á diuinitate. Vel ſubtilius poteſt dici, quòd ſicut in inferioribus pater generans eſt principium nati, & ad hoc ſequitur, quòd ipſe eſt principium communicationis ſuæ naturæ, eo quod natus accipit naturam patris ab ipſo patre: ita ſecundum modum intelligendi eſt in diuinis, vnde cum dicitur, Pater eſt principium diuinitatis, poteſt eſſe ſenſus, vt à quo generatur vel procedit diuinitas, & ſic falſa eſt locutio: vel poteſt eſſe ſenſus, vt à quo communicatur diuinitas, & ſic vera eſt, quia Pater per generationem ſuam diuinitatem communicando dat Filio, & per proceſſionem ſuam dat eam Spiritui ſancto: licet enim non diſtincta ſit diuinitas, tamen ad actum diſtinctionis ſecundum intellectum ſequitur actualis communicatio diuinitatis: & hoc modo non ſequitur, quòd ipſe Pater diſtinguatur á diuinitate: ſed potius, quòd in diuinitate vniatur & communicet illi, qui ab ipſo eſt, & ab ipſo diſtinguitur.

AD ALIVD patet ſolutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd alius eſt relatiuum diuerſitatis: tamen quia adiectiuum eſt, ſubſtantiam recipit à ſuo ſubiecto, & circa illam ponit formam ſuam, & cum illa ſit ſubſtantia quæ eſt hypoſtaſis, & non natura, non notat niſi diſtinctionem perſonæ & non naturæ. Præterea, Licet ſit nomen eſſentiale per ſe ſumptum: per adiunctum tamen perſonale trahitur ad ſtandum pro perſona, & iterum ſecundum hanc rationem non notat alietatem niſi perſonæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecus eſt de Sorte albo, & Sorte nigro: quia non ſupponuntur ibi diuerſi ſubſiſtentes: ſed Pater & Filius non differunt per aliquod accidens, ſed potius ſuis ſubſiſtentibus perſonis diſtinguuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecus eſt in inferioribus in quibus natura communis multiplicatur, & diuiditur ſecundum eſſe. In diuinis autem non fit hoc: ſed potius vna numero manet in tribus: neutrum autem genus, eo quòd informe eſt, refertur ad ſubſtantiam quæ accipitur vt indiſtincta: maſculinum autem & fœmininum, quia dicunt eſſentiam formatam, referuntur ad perſonam: & ideo quod ſequitur in humanis, non ſequitur in diuinis: ſed mutaretur quis in quid, & accideret fallacia figuræ dictionis.

AD ID autem quod obiicitur de modo, dicendum quòd in tranſlatiua ſignificatione modus multum facit: licet in propria ſignificatione, retentis terminis, non variet ſignificationem: & hoc ideo fit: quiá tranſlatio fit gratia modi principaliter: & ideo cum iſta ſint in diuinis prædicationibus ex tranſlatione, gratia formati generis ponitur diſtinctio, & gratia informis ponitur diuina natura, eo quòd illa nullo modo diſtinguitur.

Ad quæſt. 1. AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, quòd liber ſui cauſa eſt, intelligitur de cauſa finali, ſcilicet quòd non eſt propter alium: & hoc modo quælibet perſona ſui cauſa eſt, quia propter ſe eſt, & non propter alium finem. Sed cum dicitur, ſui cauſa, abſolute non debet concedi, meo iudicio: quia notat habitudinem cauſæ efficientis principaliter

paliter: & ideo per se dictum notaret, quòd idem esset causa efficiens suiipsius quod falsum est.

¶ AD ALIVD dicendum, quòd non puto esse concedendam hanc, Pater est principium suiipsius: licet hæc quodammodo concedatur, Pater est à se, ergo non ab alio: quia principium non tantum dicit ordinem priuationis ad ante, sed etiam habitudinem actus ad sequens: & ideo non est idem esse à se, & esse principium suiipsius. Vnde hæc est impropria, Pater est à seipso: hæc autem falsa, Pater est principium suiipsius: sed ista falsior est adhuc, Pater est causa suiipsius, ita quòd causa dicat causam efficientem. Vnde ex illa, Pater est à se, non potest inferri: ergo generat se, vel procedit à se, vel distinguitur à se, vel est alius à se: sed secundum sensum dictum potest concludi, est à se, ergo non est ab alio.

Hic de coæternitate Filij cum Patre.

GEnitus est enim à Patre Filius, & ideo alius: nec tamen ante fuit Pater, quam Filius: coeternæ enim sunt sibi tres personæ. B

ARTICVLVS V.

Vtrum Pater sit ante Filium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in prima ratione [Nec tamen ante fuit Pater quam Filius, &c.] Pater enim est substantia à qua egreditur actus generationis: ergo secundum rationem est ante actum illum, & secundum rationem generatio est ante genitum: quia Aug. dicit, quòd quicquid habet Filius, per generationem habet: ergo Pater ad minus secundum rationem intelligendi, est ante Filium.

2 Præterea, Hoc videtur penes ordinem quem Ecclesia ponit nominando personas, cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus: in quo ordine Pater nominatur primo.

3 Item, Pater est principium non de principio: Filius autem principium de principio: ergo Pater est prior Filio ad minus secundum rationem: principium enim non de principio, secundum rationem intelligendi est ante principium de principio.

4 Præterea, Vt dicit August. in lib. de Trin. 2. hæresis est attribuere Deo, quod nec in spirituali nec in corporali creatura potest inueniri: sed in nulla creatura inuenitur hoc quod vna substantia procedit ab alia & sit eidem à qua procedit coæua.

5 Et si obiicis de splendore à corpore luminoso procedente, nulla est obiectio: quia non est substantialis ista processio: sed esset simile si vnum corpus luminosum procederet ab alio: ergo videtur, quòd non attribuendum Deo. Si forte dicas, quòd in inferioribus causa & causatum sunt correlatiua: & dicit Philosophus, quòd correlatiua simul sunt: hoc iterum nihil est: quia licet causa inquantum causa sit cum causato, tamen substantia causæ necessario est ante id quod est causatum, & sic iterum patet quòd est contra. Præterea, Simile quod adducitur, nullũ est: quia etiam cum splendor procedit ab igne vel à sole, secundum rationem obiectio corporis luminosi prior est quam splendor. Probatio. Detur enim corpus luminosum obiectum non esse, non erit splendor in eo cui obiicitur: ergo sequitur, si splendor est, corpus luminosum obiectum est: & non è conuerso: quia potest impediri: ergo obiectio corporis est prior natura: quia prius natura est à quo non conuertitur consequentia: & si adhuc conuertatur, eo quod nihil impediat, adhuc obiectio directa corporis luminosi causa est splendoris: & dicit Philosophus, quòd prius natura est causa: ergo Pater secundum naturam est ante Filium, & sic tunc tenet obiectio hæretici quantum ad hoc.

SED CONTRA: Ratio æternitatis est, vt supra habitum est, quòd ipsa est tota simul: ergo quæ æterna sunt & in æternitate, & æternitas ipsa, nullum illorum etiam secundum rationem intelligẽdi præcedit aliud: sed generatio, & generans, genitus sunt æterna & in æternitate & æternitas: ergo nullum illorum etiam secundum naturam præcedit aliud, nec etiam secundum rationem. *Sed contrà.*

2 Item, In temporalibus dicuntur esse simul, quæ sunt in eodem loco, vel in eodem tempore: ergo multo magis simul sunt, quæ sunt in eodem nunc temporis. Nunc autem temporis propter relationem quam habet ad prius & posterius, magis est in se varium & diuersum quam nunc stans & non mouens se se quod est nunc æternitaris: in illo autem sunt generans, generatio, & genitus: ergo impossibile etiam est intelligere, qualiter vnum præcedat aliud.

3 Item, In quibus est prius & posterius, hoc causabitur de necessitate ab intellectu, vel à tempore, vel à loco, vel à dignitate secundum mores vel naturam. Quod autem in diuinis non possint causari prius & posterius secundum tempus & locum, planum est: quia diuina nec loco nec tempore diffinita vel circunscripta sunt: ergo si est ibi prius & posterius, hoc erit secundum intellectum, vel causam, vel dignitatem naturæ vel morum: non autem secundum dignitatem morum: quia non est aliquid dicere in gradibus honoris in moribus quod sit in Patre, quod non conueniat Filio: ergo hoc erit secundum dignitatem naturæ si est secundum dignitatem. Sed contra: quia vnius naturæ numero sunt, cui nihil accidit nec in Patre nec in Filio: ergo erunt secundum hoc æquales, & non vnus prior altero: ergo remanent duo mod;

ſecundum intellectum & cauſam. Secundum intellectum autem prius eſt à quo non conuertitur conſequeniia : hoc autem prius eſt ſimplicius & generalius quam ſuum poſterius : ſed inter Patrem & Filium eſt eadem ſimplicitas : ergo hoc modo non diſtant per prius & poſterius: ergo nõ remanet modo niſi prius cauſa, quod etiam hæretici poſuerunt. Sed contra : in quibuſcumque cauſa prior eſt quam cauſatum , cauſa illa ab alio habet quod ſubſiſtit, & ab alio quod cauſa ſit. Detur enim, quòd ab eodem habeat quod ſubſiſtit, & eſt hoc ſignatum ſiue hoc aliquid, & quòd cauſa eſt : cum à cauſalitate habeat quòd cauſa eſt, ab eadem habebit quod eſt hoc aliquid : & cum ipſa cauſalitas ſimul ſit natura cum cauſato, ipſa in eo quod ſubſiſtit & eſt hoc aliquid,ſimul erit cum cauſato,&ſic nullo modo prior eſt,quod eſt contra poſitum: ergo ſi prior eſt, ab alio habet quod hoc aliquid eſt , & ab alio quod cauſa eſt : ergo à deſtructione conſequentis , ſi ab eodem habet, ipſa ſecundum eſſe & ſecundum intellectum ſimul eſt : ſed Pater ab eodem habet quòd eſt ſuppoſitum diuinæ naturæ ſiue hypoſtaſis ſiue perſona , & quòd Pater eſt : ergo ſi ipſe in eo quod Pater , ſecundum naturam & intellectum eſt ſimul cum Filio,ipſe etiam in eo quod hypoſtaſis & perſona eſt, eſt ſimul cum ipſo. Probatio mediæ : quia prima ſatis probata eſt. Nihil eſt diſtinguens in diuinis niſi relatio : ſed diſtinguente ceſſante tollitur diſtinctio & diſtinctum : ergo ſublata relatione à diuinis, non erit ibi aliquid diſtinctum : ergo non erunt ibi ſuppoſita vel hypoſtaſes : ergo quod Pater eſt hypoſtaſis naturæ diuinæ habet à paternitate : ergo probata eſt minor , ſcilicet quod ab eodem eſt hypoſtaſis & Pater : ergo ipſe omni modo natura & intellectu & ſimul cum Filio,& nunquam poteſt intelligi ante eum eſſe. Et iſta ratio eſt bona valde & notabilis : quia multa facit intelligere de diſtinctione perſonarum.

4 Item , Video in inferioribus quoſdam gradus ſimultatis cauſæ & cauſati : quædam enim agunt quaſi actione materiæ , id eſt, quòd in ſua actione producendo ſpecies ſimiles ſibi , indigent materia quæ recipiat , & ex qua ipſa ſpecies educatur de potentia ad actum , ſicut elementa : & omnia illa indigent tempore in ſua actione, ita quòd actum ipſum non poteſt ſimul eſſe cum ſuo agente tempore. Video alia quæ non agunt niſi actione formæ ſuæ , ſicut lux in luminoſo , & ſimiliter ea quæ procedunt actu lucis , vt colores ad oculum vel ad ſpeculum : & video, quòd illa non indigent tempore, propter hoc quòd præſentia eorum ſufficit generationi, & illorum generata ſunt ſimul tempore cum ipſis : ergo cum incomparabiliter formalior ſit eſſentia diuina iſtis , in eſſentia diuina principium generans & genitus, non tantum ſimul erunt tempore vel ſpatio æternitatis, ſed etiam natura ſecundum intellectum.

5 Item , In natura intellectuali ſunt gradus : eſt enim intellectus hominis ſcientiam ſui inquirens & inueniens , vt dicit Auguſt. eo modo quo intelligere ſe eſt diſcernere ſe, & cogitare de ſe:eſt etiã intellectus angelicus ſine inquiſitione ſciens ſe , ita quòd ſcire in ipſo non eſt poſt intellectum ſcientem tempore : ergo cum incomparabiliter ſimplicior & perfectior ſit Deus in ſuo intellectu,ſimul erit æternitate & natura ipſe intellectus , & dicere ſe per intellectum : ſed dicere ſe per intellectum eſt generare Filium : ergo ſimul intellectu & natura ſunt Pater & Filius.

Solvtio. Vltimis rationibus eſt conſentiendum : quia illæ neceſſariæ ſunt : non eſt enim dicendum , quòd etiam Pater intellectu ſit ante Filium : quia tunc non valerent rationes hic inductæ Sanctorum , ſicut illa. Si fuit quando erat , & Pater non erat , mutatus eſt de non Patre in eſſe Patrem , & huiuſmodi. Vnde Catholica fides confitetur Patrem nec ſecundum eſſe nec ſecundum intellectum præcedere Filium vllo modo prioritatis, ſcilicet ordine, tempore,loco,dignitate,cauſa,vel intellectu.

Ad primvm ergo dicendum , quòd ſicut probatum eſt in obiiciendo , quòd Pater ab eodem habet quòd ſit hypoſtaſis à qua eſt generatio , & quòd ſit Pater : & ideo ſecundum intellectum nec vt agens nec vt Pater eſt ante Filium : ſed in inferioribus ſecus eſt, vt dicit Ambroſ. quia non ab eodem habet pater carnalis quòd ſit generans hypoſtaſis,& quòd ſit pater : & ideo pater in inferioribus ſubſtantia quæ eſt hypoſtaſis eſt ante filium.

Ad alivd dicendum , quòd principium nõ de principio & principiũ de principio non ponit prius & poſterius , vt iam probatum eſt , ſed potius ſimultatem ex ratione relationis:& ſi ponunt ordinem , non erit ordo ſimpliciter, ſed ordo naturæ de quo infra habebitur diſt. 20. & ille eſt ordo quo alter ſit ex altero,nõ quo alter prior eſt altero.

Ad alivd dicendum , quòd Eccleſia id quod ſine ordine prioris & poſterioris eſt, ſine ordine verborum non poteſt exprimere: & hoc contingit hic , ſicut in iſta diſtinctione dicit Greg. quòd balbutiendo excelſa Dei reſonamus. Quia ſilet vox non hominum tantum , ſed etiam Angelorum in expreſſione proceſſionis perſonarnm , vt dicit Ambroſ. Vnde ſicut ſimplicia complexis verbis & compoſitis , & æterna temporalibus : ita & ea quæ ſunt ſimul enuntiamus verbis ordinatis, quorum vnum præcedit & alterum ſequitur. Intendit tamen Eccleſia per ſuum ordinem quem tenet pronuntiando tres perſonas , docere ordinem naturæ , quo alter eſt ex altero, non quo alter prior altero.

Ad alivd dicendum , quòd creaturæ imperfectæ ſunt ad Creatorem repræſentandum : & ideo aliquo vtrique ſimili inuento, oportet per intellectum exaltare & attribuere Deo eminentius , ſicut docet Pſalm. 63. Accedat homo ad cor altum , &c. Vnde coæuitas creaturarum , licet non ſit ſimilis ibi ſecundum intellectum : indicat tamen in Creatore coæternitatem ſecundum intellectum & rem ipſam.

Ad hoc quod obiicitur, quòd non eſt ſimile

simile de radio vel splendore, dicendum quod hoc contingit propter creaturæ imperfectionem. Et ex his & obiectis patet solutio ad totum.

Argumentatio Arrianorum.

SEd contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambros. in lib. 1. de Trin. C
Omne quod natum est, principium habet: ideo quia Filius natus est, Cap. 5.
principium habet & esse cœpit, quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius (vt meminit Aug. in 6. lib. de Trinitate) dixisse fertur. Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat filius.

ARTICVLVS VI.

An recte dicatur, Filius incepit quia habet principium?

DEinde quæritur de hoc quod habetur in obiectione hæretici vbi infert, quod natum est principium habet, & vlterius concludit: Filius natus est: ergo principium habet, &c. Quare hoc non sequitur? Videtur enim sequi: quia nouum est, quod quantum ad sui principium est propinquum: sed omne nouum cœpit: ergo omne quod habet principium, cœpit.

2 Item, Philosophus dicit, quòd principium & initium idem sunt: ergo quod habet principium habet initium: sed quod habet initium cœpit: ergo à primo, quod habet principium cœpit. Sed Filius habet principium: ergo cœpit: & sic videtur, quod sequatur conclusio hæretici, quod absit.

Sed contra. SED CONTRA: Psalmo 80. Israël si me audieris, non erit in te Deus recens: recens autem est quod cœpit: ergo non erit nobis Deus qui cœpit.

Solutio. SOLVTIO. Deceptus est hæreticus per æquiuocationem principij: est enim principium essentiæ, & est principium ordinis naturæ. Principium essentiæ ponit inceptionem eius quod principiatum est ab ipso: sed principium ordinis naturæ non ponit, imo ponit coæternitatem, vt probatum est.

AD 1D autem quod obiicitur, dicendum quòd verum est, quod nouum est nunc primo ens, & quod propinquum est quoad principium essentiæ: sed non est nouum cui propinquum est principium secundum ordinem naturæ quo alter sit ex altero, & non alter prior altero.

AD ALIVD dicendum, quòd est principium intra, & principium extra. Principium intra est ante quod nihil est de re, & ipsum est prima pars rei, & hoc conuertitur cum initio, si proprie sumatur initium, quia initium rei est in quo res incipit: & hoc est intra res omnes quæ habent initium: & de hoc principio, non loquimur, quando dicimus, quòd Pater est principium Filij.

Responsio Augustini Catholica.

QVi hoc dicit, non intelligit etiam natum esse Deo sempiternum, D
vt sit coæternus Patri Filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus.

ARTICVLVS VII.

An possit dici quòd Filius sit coæternus Patri, & vtrum in diuinis sit aliquid adiectiuum, & vtrum sicut dicimus, Pater & Filius sunt duæ personæ, ita dicere possumus, quòd Pater & Filius sunt duo dij, duo sapientes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vt sit coæternus Patri Filius, &c.] Ex hoc enim sequitur, quòd Pater & Filius sint duæ personæ coæternæ: ergo sunt duo coæterni: & hoc videtur esse contra symbolum Athanasij, Non tres æterni, sed vnus æternus.

2 Præterea, Vna est æternitas trium: ergo videtur, quòd tres sint vnus æternus, non tamen vnus simpliciter.

3 Item, In aliis adiectiuis quæ prædicant id quod naturam assequitur, sicut dicit Damasc. non possumus prædicare in summa de tribus nisi in singulari numero: si enim dicam, Pater est sapiens, Filius est sapiens, non possum inferre: ergo Pater & Filius sunt duo sapientes: ergo videtur, quòd nec in isto. Si dicatur, quòd adiectiua numerum & substantiam accipiunt à suis substantiuis, & ita cum personæ sint substantiua talium adiectiuorum, numerum accipiunt & substantiam ab ipsis, & circa ipsas ponunt vim suam, & ita possunt prædicari in plurali, vt dicatur, Pater & Filius sunt duo sapientes.

4 Contra: Sapientes vel sapiens nomen est: ergo significat non tantum substantiam, sed etiam qualitatem: illa autem qualitas sapientia est: cum ergo vna sit sapientia trium & æternitas, etiam si substantia quæ est hypo-

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

ſtaſis cadat in plurale, adiectiuum in plurale cadere non poteſt.

5 Item, Si ego dicam, Sortes & Plato ſunt albi, licet ly albi ſumat ſubſtantiam plurificatam: tamen hoc non ſufficit ſibi ad pluralitatem: ſed etiam oportet, quòd ſint ibi plures albedines, vt videtur: ergo à ſimili in diuinis, licet & Pater & Filius ſint plures perſonæ: cum tamen ipſorum ſit ſapientia & æternitas vna, talia nomina adiectiua pluraliter de ipſis prædicari non poſſunt.

Sed contra. SED CONTRA: Videtur minus quòd ſubſtantiam ſignificans propter modum adiectiui importatum in verbo cadat in pluralitatem, quam id quod per ſe ſubſtantiam non ſignificat, & cadit in pluralitatem ſi verbaliter ſignificatur, ſicut Ioan. 10. habetur: Ego & Pater vnum ſumus: ergo multo magis adiectiua.

2 Præterea, Res magis propinqua eſt ſecundum rationem ſignificationi, quam adiectiua: & tamen ſupra habuimus, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres res: ergo etiam adiectiua poſſunt de pluribus perſonis prædicari.

Quæſt. 1. IVXTA hoc quæritur vlterius, ſi aliquid ſit adiectiuum in diuinis: habuimus enim diſtinctione præcedenti, quòd illa prædicamenta artis dialecticæ in Deum non cadunt: quia ipſe Deus eſt quicquid habet quod ad ſe dicitur, & idem eſt ibi ſapere quod eſſe: quod autem ſignificat ſubſtantiam eſt ſubſtantiuum, & non adiectiuum vel non adiectiue retentum: ergo in diuina prædicatione nihil eſt adiectiuum vel adiectiue retentum.

2 Item, Boetius dicit, quòd cætera prædicamenta præter relationem, cum quis in diuinam retulerit prædicationem, omnia mutantur in ſubſtantiam: ergo poſſunt adiectiue teneri.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur iuxta illud, Quare poſſum dicere, Pater & Filius ſunt duæ perſonæ, & Pater & Filius ſunt duo: & non poſſum dicere, Pater & Filius ſunt duo dij, vel duo ſapientes ſecundum quoſdam? Videtur enim quod poſſum dicere: quia duo terminus numeralis eſt, denotans notiones quibus numerantur perſonæ: ergo terminum adiunctum ſibi cogit ſtare pro perſona: ergo cum dicitur, Pater & & Filius ſunt duo dij, intelligitur duæ diuinæ perſonæ: ergo cum Pater & Filius ſunt duæ diuinæ perſonæ, Pater & Filius ſunt duo dij, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, eo quòd hic ſint multorum multæ opiniones, quòd tres diuerſitates inueniuntur circa adiectiua. Quandoque enim habent tria trahentia ad adiectiuitatem, & tantum vnum ad ſubſtantiam & hoc in diuinis: quia tantum de illis loquimur: & quandoque habent duo tantum: & quandoque habent vnum quod coniungitur duobus vel tribus, denotando pluralitatem perſonarum, licet non faciat ad modum adiectiui, tamen multum facit ad relationem adiectiui ad hoc ſuppoſitum vel illud: ex ipſo enim ſcitur vtrum ponat ipſum adiectiuum rem ſuam circa perſonam, vel circa ſubſtantiam. Verbi gratia, verbū adiectiuū, adiectiuum eſt, & ſimiliter participiū, & nomen: ſed adiectiuum verbum & participium tria habent de natura adiectiui, ſc. modum ſignificandi inhærentiæ, & modum illum quo ſignificant agere, & etiam modum illum quo ſignificat verbū cum tempore, & etiā participiū, licet minus inquātum vicinius nomini: ſed nomen non habet niſi duo, ſcil. ſignificationem, & modum: ſignificationem, quia rem adiacentem, & quæ ineſt ſignificat: & ſi non eſt in diuinis, hoc eſt quia in diuinis, & non ex ratione ſui ſignificati, ſicut dicimus eſſe quædam adiectiua ſignificatione & non modo. Modo autem, quia etiam modum adiectiui habent: quia per modum concretionis ſignificant, vt cum dicitur, ſapiens, bonus, & huiuſmodi. His quoque iungitur per compoſitionem præpoſitio denotans correlationes perſonæ ad perſonam, ſicut cum dicitur, coæternus, coæqualis, vel æquipotens, & huiuſmodi præpoſitiones, vel aduerbia faciunt ad hoc quòd talia adiectiua in recto dicunt ſuppoſita perſonarum, & eſſentiam in obliquo. Dico ergo, quòd verba & participia habentia tria vel quatuor de iſtis, ſecundum intellectum viciniora ſunt perſonis quam eſſentiæ: & ideo prædicantur de pluribus pluraliter, vt Pater & Filius ſapiunt, ſciunt, poſſunt, ſunt, volunt, & huiuſmodi omnia: & participia ſimiliter, vt Pater & Filius ſunt ſcientes, ſapientes, entes, potentes: ita quòd vnumquodque illorum ſit participium principaliter retentum. In nominibus autem quando duo tantum ſunt, quorum vnum habet ſolum modum adiectiui, dixerunt antiqui quòd non deberent dici in plurali: moderni autem conſiderantes, quòd propter illud ſolum ſubſtantiam & numerum accipit à perſona, quando coniungitur ei: dixerunt quòd poſſunt prædicari pluraliter. Ego credo, quòd poſſunt, ſed minus proprie: & ideo non ſunt tales locutiones extendendæ, ſed interprætendæ, quando inueniuntur. Si autem cuiquam adiectiuo coniungatur præpoſitio vel aduerbium notans correlationem perſonarum adinuicem, tunc abſque dubio non debent dici niſi pluraliter de pluribus in ſumma, vt Pater & Filius ſunt coæterni, & non coæternus, & æquipotentes, & non æquipotens. Secundum hanc igitur diſtinctionem dicendum ad primum, quòd Athanaſius attendit prædicationem æternitatis in diuinis, quia in diuinis: & accipit eam ex ſignificatione æterni, & non ex modo ſignificandi: nihilominus tamen attendendo modum adiectiui, poſſet concedi duo vel tres æterni: & ex hoc non ſequitur, quòd eſſent plures æternitates, vt infra patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſit vna æternitas, tamen hæc excludit pluralitatem ſuppoſitorum, & illa pluralitas ſufficit ad numerum pluralem in adiectiuo.

AD ALIVD dicendum, quòd ea quæ naturam aſſequuntur, penes ſua ſignificata conſiderando, non prædicantur de pluribus pluraliter: ſed penes modum concretionis nihil prohibet, vt iam patuit.

AD HOC autem quòd obiicitur, quòd talia

talia nomina ſignificant ſubſtantiam cum qualitate, dicendum quòd verum eſt: ſed qualitatem ſuam ſignificant inhærenter: & ideo à modo illo pluralitati eorum ſufficit pluralitas in ſuppoſitis, & non oportet quòd res ſignificata ſit plures: & ſi hoc eſt in inferioribus, dicendum quòd hoc non exigit nomen adiectiuum ad pluralem numerum conſignificandum, ſed per accidens fit hoc ex pluralitate ſuppoſitorum differentium per ſubſtantiam & eſſentiam, quod non eſt in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd falſum ponit in argumento, ſcilicet quòd ad pluralem numerum adiectiui exigatur pluralitas rei quam ſignificat, hoc enim non eſt verum: ſed hoc contingit in inferioribus per accidens, ſcilicet quia ſubſtantialiter differunt ſuppoſita in quibus eſt res quam ſignificat adiectiuum. Vnde ſi ponamus per impoſſibile, quod Sortes & Plato habeant vnam albedinem, ad huc verum eſt, quòd Sortes & Plato ſunt albi gratia pluralitatis ſuppoſitorum.

Ad quæſt. 1. AD ILLVD quod vlterius quæritur, Si aliquid ſit adiectiuum in diuinis? Dicendum quòd ſic quoad modum, ſed quoad ineſſe per per compoſitionem non. Et hoc intellexit Auguſt. ſupra in præcedenti diſtinctione, vbi per hoc voluit remouere compoſitionem accidentis, non modum ſignificandi à ſimplicitate diuina. Et per hoc etiam patet ſolutio ad id quod obiicitur de Boet.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd termini numerales adiectiuum ſunt, & in diuinis ſignificant notiones quibus diſtinguuntur & numerantur perſonæ: quando autem ponuntur cum verbo ſignificante ſubſtantiam, res ſuas ponunt circa formam illius, & ſignificant eam numerari: & ideo per ſe poſiti de perſonis veri ſunt, & etiam ſimiliter iuncti cum perſonalibus, ſicut Pater & Filius ſunt duo, Pater & Filius ſunt duæ perſonæ: ſed cum ponuntur cum eſſentialibus, numerant formas eſſentialium: & quia vna eſt eſſentia, ideo locutiones falſæ ſunt: tamen aliter eſt de participiis & nominibus, & aliter eſt de nominibus adiectiuis quam ſubſtantiuis, vt patet per ante dicta.

ARTICVLVS VIII.

Quæ ſit differentia inter lumen, lucem, ſplendorem, radium, reflexionem radij ſplendoris & luminis: & vtrum exemplum de ſplendore ſit conueniens, &c.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut ſplendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, &c.] Quæ differentia ſit inter lucem, lumen, ſplendorem, radium reflexionem radij & ſplendoris & luminis? Præterea, Non videtur eſſe conueniens exemplum: quia ſplendor non eſt de eſſentia ignis, ita quod ſit idem numero ſecum in eſſentia, id eſt, quod eandem numero eſſentiam habeat. Præterea quæritur, vtrum poterat inueniri exemplum magis conueniens: ſplendor enim in alia materia & natura eſt quam ignis: materia autem quæ habet proprietates, eſt vna in eis: vnde magis fuiſſet exemplum conueniens in materia, vt videtur.

SOLVTIO. Ad primum dicendum ſecundum Damaſcenum & Auicen. quòd luminare eſt corpus lucens habens lucem in compoſitione ſui: ſicut luminare maius dicitur ſol, & luna dicitur luminare minus Gen. 1. Lumen autem dicit id quod effluxit iam à luminoſo, & receptum eſt in medio tranſparenti, quòd recepit ipſum in profundum ſui, non tantum in ſuperficie: ſicut aer plus eſt tranſparens & ignis, & aqua minus, & etiam corpus quintum quantum eſt de eo præter ſtellas tranſparens eſt. Dicit enim Philoſophus, quòd aer tranſparens eſt ſiue lucidum, ſecundum quod communicat cum perpetuo ſuperius corpore. Radius autem eſt linea luminoſa viſualis egrediens de luminoſo corpore ad rectam oppoſitionem. Splendor autem proprie eſt diffuſio radiorum per reflexionem ad politum planum, ſicut ad metallum vel lapidem polita, vel ad ſpeculum, vel ad aquam: fit tamen reflexio etiam ad alia corpora licet non tanta. Reflexio autem radij eſt refractio radij incidentis in corpus reflectens ad angulos pares: probatum eſt enim in perſpectiua quòd reflexio radij ſemper fit in angulum æqualem angulo radij indicentis: & ideo quando perpendiculariter incidit radius, reflectitur in ſeipſum: quia aliter ſequeretur, quòd non omnes anguli recti eſſent æquales. Reflexio autem luminis eſt immutatio tranſparentis vel terminati corporis ad amplius lumen ex radiis reflexis, ſicut videmus quòd vicina loca in quibus non incidunt radij reflexi, amplius illuminantur ex diffuſione luminis ex radiis reflexis accidente.

Solutio.

AD PRIMVM dicendum, quòd terrenorum, vt dicit Hilarius, comparatio ad Deum nulla eſt: & ſi contra nos interdum exempla comparatioais afferimus, nemo putet ea in ſe perfectionis rationem continere. Splendor enim nec perſona eſt, nec idem in eſſentia eſt cum luminoſo vel luce: ſed in hoc accipitur ſimilitudo, quòd coæuus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut dicit beatus Bernard. in 5. in de conſideratione, nulla vnitas eſt, quæ tanta eſt ſicut vnitas perſonarum trium in eſſentia vna: quod ſic probatur. Eſt enim inter vnitates rerum naturalium triplex vnitas, ſcil. formæ, materiæ, & ſubiecti. Formæ autem triplex, ſcilicet generis, ſpeciei, & indiuiſio formæ in eo quod eſt hoc aliquid & idem numero. Materiæ autem ſicut partium in toto: quia ſunt ex eadem materia, præcipue ſi homogeneum eſt. Subiecti autem magis vnitas eſt illa, quæ eſt ſubiecti & paſſionis. Inter iſtas autem vnitates maior eſt ſpeciei quam generis, & maior eſt indiuiſionis formæ in indiuiduo quam ſpeciei: & hæc eadem maior eſt quam materiæ: quia materia licet ſit vnum per ſubiectum, tamen multas habet proprietates quæ non ſunt ipſa, quibus tamen non numeratur, &

ideo vnitas eius admittit alienam naturam: quod non facit indiuiſio formæ in quo eſt hoc aliquid. Hæc etiam maior eſt quam ſubiecti & proprietatis: quia proprietas non eſt eiuſdem eſſentiæ cum ſubiecto: ſed indiuiſio formæ non admittit alienam eſſentiam: & illius quæ maxima eſt, multum differt ab vnitate perſonarum, in qua nec aliena eſſentia admittitur, nec eſt ibi differentia vniuerſalis & particularis, nec differentia quod eſt & eſſe: quæ omnia in eo quod eſt hoc aliquid inueniuntur. Et ideo ex parte materiæ non poterat poni exemplum, nec ex parte formæ indiuidui propter diuerſitatem vniuerſalis & particularis, & quod eſt & eſſe: ſed lux & ſplendor ſunt eiuſdem formæ, licet ex parte recipientium ſit aliqua diuerſitas: & ideo quoad coæternitatem præcipue conuenientius eſt exemplum: quia in aliis vnitatibus formæ & materiæ non eſt coæuitas: ad poſitionem enim materiæ non ponitur forma, nec ad poſitionem generis ponitur ſpecies, nec ad poſitionem ſpeciei ponitur indiuiduum: ſed ad poſitionem luminoſi obiecti ponitur ſplendor, & è conuerſo.

Oppoſitio Auguſt. contra hæreticum.

E ITem, ſi Dei Filius, inquit Auguſt. virtus & ſapientia Dei eſt, nec vnquam fuit Deus ſine virtute & ſapientia, coæternus eſt ergo Deo Patri
1.Cor.1. Filius. Dicit autem Apoſtolus, Chriſtum eſſe Dei virtutem & Dei ſapientiam. Aut ergo non fuit quando non fuit Filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & ſapientiam: quod dementis eſt dicere: conſtat enim, quia ſemper habuit ſapientiam: ſemper ergo habuit Filium.

Reſponſio Ambroſij ad idem auctoritate fulta.

F EIdem quoque Arrianicæ quæſtioni Ambroſius in hunc modum reſ-
Lib.1 de fide ad Gratianũ cap.5. pondet: Ego, inquam, filium eſſe natum confiteor: quod reliquum eſt impietatis, horreſco. Scriptum eſt enim in Veteri Teſtamento, vt
Ia.43. vel vnum è pluribus dicam. Ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit. Quis ergo hoc dicit, Pater, an Filius? Si Filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: poſt me, inquit, non erit. Hic priorem, & ille poſteriorem non habet. Inuicem enim in ſe, & Pater in Filio, &
Ioan.13. Filius in Patre cognoſcitur. Cum enim Patrem dixeris, eius etiam Filium deſignaſti: quia nemo ipſe ſibi Filius eſt. Itaque nec Filius ſine Pater, nec Pater poteſt eſſe ſine Filio: ſemper ergo Pater, ſemper & Filius eſt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Pater ſit ſapiens ſapientia genita, ſcilicet Filio vt obiecto.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si Dei Filius virtus & ſapientia Dei eſt, &c.] Et hic quæruntur duo, quorum vnum eſt, ſi Pater ſapiens ſit ſapientia genita vt obiecto, licet non ſit ea ſapiens quaſi formaliter: & hoc oportet quærere ex eo quod quidam hoc dixerunt, & ſcripſerunt. Secundum eſt, ſi hoc non eſt verum nec catholicum, vtrum valeat ratio Auguſtini aliquid contra hæreticum, quæ ponitur hic.

Ad primum obiicitur ſic: Si ſic dicam, intellectus meus intelligit ſe, cadit ibi intellectus in duplici ratione, ſcilicet ratione intelligentis, & in ratione intellecti. Ponamus ergo, quòd intellectus in ratione intellecti ſit ſufficiens ratio & ſpecies omnium cognoſcibilium, tunc non oportet me ad intelligendum res habere aliquid in intellectu meo, niſi intellectum vt obiicitur intelligenti intellectui: ſed ſic generatur Filius à Patre: quia idem eſt, vt dicit Anſelmus in monolo. ſummo ſpiritui intelligere & dicere ſe: cum ergo dicendo ſe generet verbum ſuum & omnis rei rationem & artem, ipſe hoc verbo & non alio intelligit quicquid intelligit. Ex hoc ſequitur vlterius, quod nihil poteſt intelligere niſi Filio, quia ſpecies non accipit à rebus, & ſpecies non ſunt apud ipſum niſi ideales rationes verbi.

Sed contra. SED CONTRA: Ponamus Filium non eſſe per impoſſibile, adhuc ille qui eſt Pater, intelligit ſe & omnia: ergo non exigit Filium ad intellectum ſuum.

2 Præterea, Iſta eſt abuſio quam ſupra diſtinctione 3. reprehendit Auguſt. quia licet in imagine creata ita ſit, quod tota non intelligit niſi per intelligentiam, tota non

memoratur

memoratur nisi per memoriam, non vult nisi per voluntatem: quis tamen audeat dicere, quòd in illa summa trinitate Pater non intelligit nisi per Filium, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc sicut infra probabitur, quòd Pater nullo modo est sapiens Filio: non tamen idem est non esse sapientem Filio, & non intelligere Filio. Intelligere enim Filio potest esse, quasi intelligere a Filio, & intelligere in Filio. Primo modo non conuenit Patri, sed secundo aliquo modo conuenit ei, licet non per illum modum quo procedit obiectio facta. Et ad hoc sciendum, quòd Pater nihil accipit à Filio, nec intellectum, nec intelligere, nec quo sit intellectus, nec obiectum: sed omnia quæ habet Filius accipit à Patre. Intelligere etiam & dicere in summo spiritu est æquiuocum: quia potest esse essentiale, & personale: cum enim Pater dicit se, non potest esse dicere idem quod generare, sed est essentiale, & Spiritus sanctus hoc modo dicit se & Filius: & vnum est dicere trium, sicut vna est essentia trium. Sed cum Pater dicit Verbum quod est Filius, tunc dicere idem est quod generare: & hoc dicere non conuenit Filio, nec Spiritui sancto, sicut nec generare conuenit eis. Sed cum dicitur, Pater intelligit omnia in Filio, sensus est quòd Pater intelligit Filium vt Filius est ars & atio omnium viuentium: Filium autem hoc modo intelligit quo intelligit se esse principium Filij in hac ratione: quia non habet Filius quod non acceperit à Patre. Et sic patet, quòd Pater intelligendo se sic intelligit omnia in Filio, & nihil accipit à Filio, imo dat Filio. Si autem quæras, Vtrum id sit simul vel successiue? Dicendum quòd non simul tantum, sed simplex & vnũ: quia nihil multiplex est in scientia & intellectu Patris. Sed verum est, quòd in inferioribus materialibus procedit intellectus in nobis à ratione principij in id quod est à principio, & ab illo in illud vlterius, cuius illud principiatum est vlterior ratio.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd Filius non est obiectum intellectus, vel ratio intellectus Patris, vel medium, vel species, vel quocumque nomine nominetur: quia sic esset Patris intellectus aliquid accipiens à Filio ad hoc quod intelligeret: sed Pater seipso intelligit Filium, & omnia quorum ratio est Filius siue Verbum.

ARTICVLVS X.

An ratio Augustini quam Magister adducit, procedat de sapientia genita vel ingenita?

SEcundo hoc supposito quæritur, Quid valet ratio Augustini. Videtur quod nihil: aut enim arguit de sapientia genita, aut de sapientia in genita. Si de genita, tunc videtur, quòd Filius sit sapientia Patris qua sapiens est, quod infra Magister improbabit. Si autem de sapientia ingenita arguit, tunc non potest ex hoc inferri coæternitas Filij: nõ enim sequitur, si essẽtia coæterna est Patri, quòd propter hoc Filius sit Patri coæternus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Augustinus arguit de sapientia ingenita, prout est appropriabilis sapientiæ genitæ, id est, Filio: appropriatum enim supponit proprium, nec potest fieri appropriatio nisi secundum intellectum præexistente proprio: & sic sapientia ingenita æterna infert sapientiam genitam coæternam.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum.

ITem dic, inquam, mihi hæretice. Fuitne quando omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Nam si Pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, & postea, Pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante Deus, postea Pater fuit, vtique generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam. G Lib. c. cap. cit.

ARTICVLVS IX.

De verbo Amb. Primo erat, & postea Pater factus est.

DEinde quæritur de hoc quòd habetur in secunda ratione Amb. contra hæreticum [Deus primo ergo erat & postea Pater factus, &c.] Hoc enim non videtur valere: eo quod relationes fiunt in aliquo sine sui mutatione. Sit hic lignum tricubitum, & Romæ sit lignum bicubitum, & resecetur istud lignum quod est hic quod efficiatur bicubitum, tunc fit æquale ligno quod est Romæ: ergo æqualitas facta est in ligno Romæ, quæ relatio cum nulla mutatione facta est in ligno Romæ: ergo non valet, Si modo Pater est relatiuum, & ante non fuit relatiuum, sit mutatus. Item, Quicquid nihil ineſſe prædicat ei de quo prædicatur, adueniens vel recedens ei de quo prædicatur non facit mutationem in ipso: nihil autem prædicat relatio ineſſe ei de quo prædicatur: ergo adueniens vel recedens à relatiuo, nihil mutationis ostendit in illo. Probatur autem prima: eo quòd omnis mutatio per se, vel per accidens est, aut in hoc quòd totum mobile transferatur in loco vel ad locum, vel quòd accipiat aliam formam quam prius non habuit, quæ modo insit ei. Secunda autem scribitur à Boet. in lib. de Tri.

Solutio. SOLVTIO. Aliud est de relatiuis originis,

ginis, vel ſecundum cauſam & cauſatum, vel ſecundum principium & principiatum dictis: & aliud eſt de aliis relatiuis inferioribus quæ fundantur ſuper aliquid aliud. Primæ enim relationes non cauſantur ſine actu ſubſtantiali qui eſt generatio: & ideo talia ſupponunt mutationem in ſubiecto ſi aduenant de nouo. Præterea, Aliud eſt de relatiuis in diuinis & inferioribns. In diuinis enim relatio eſt etiam in ratione proprietatis facientis perſonam in eſſe perſonali: & ideo ibi aduentum relationis ſequitur mutatio perſonalis: licet in inferioribus in quibuſdam relationibus non in vtroque relatiuorum ſequatur mutatio ex aduentu relationis, ſed interp ſemper ſequitur.

Ad aliud dicendum, quòd Boëtius non attendit relationem ſecundum id quod eſt proprietas quædam habens quaſi vim differentiæ in conſtitutione perſonæ: ſed accipit relatiuum, & non relationem: & ipſum relatiuum non attendit niſi ſecundum reſpectum quem importat: & quia ſecundum illum totum ad alterum eſt, & non ad ſe, vt dicit Auguſtinus, ideo dicit quòd nihil prædicat in relatiuo: & hoc eſt verum quoad reſpectum relatiui, & non quoad hoc quod relatio proprietas eſt quædam quæ ſecundum rationem intelligendi ineſt relatiuo.

Ineffabile eſt quomodo Filius ſit & non habeat Patrem priorem: ſicut modus generationis inintelligibilis & ineffabilis eſt.

H Sed quæris à me, inquit, Ambroſ. quomodo ſi Filius ſit, non priorem habeat Patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo Filium putes eſſe generatum? Mihi enim impoſſibile eſt generationis ſcire ſecretum: mens deficit, vox ſilet, non mea tantum, ſed & Angelorum: ſupra poteſtates, & ſupra Angelos, & ſupra Cherubin, & ſupra Seraphin, & ſupra ſenſum eſt: quia ſcriptum eſt, Pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt. Et ſi pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo non eſt ſupra omnem ſenſum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: ſcrutari non licet ſuperna myſteria. Licet ſcire quod natus ſit, non licet diſcutere quomodo natus ſit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus eſt. Ineffabilis enim eſt illa generatio. Vnde Iſa. Generationem eius quis enarrabit?

Philip. 4.

Iſa. 53.

Quidam præſumunt diſcutere generationis ſeriem.

I Quidam tamen de ingenio ſuo præſumentes dicunt illam generationem poſſe intelligi, & alia huiuſmodi: inhærentes illi auctoritati Hieron. ſuper Eccleſiaſten. In ſacris Scripturis, quis ſæpiſſime non pro impoſſibili, ſed pro difficili ponitur, vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dixit Hieron. ideo quod generatio Filij æterna plene intelligi vel explicari poſſit à quoquam mortalium: ſed quia de ea aliquid intelligi vel dici poteſt. Quidam tamen hoc accipiunt de temporali Chriſti generatione.

ARTICVLVS XII.

An generatio diuina poteſt ſciri vel ſignificari?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in ſequenti cap. [Mihi enim impoſſibile, &c.] Quod enim non ſcitur, non ſignificatur: ſed generatio diuina nobis multis modis ſignificatur: ergo ſcitur aliquo modo. Si dicas, quòd non ſignificatur niſi ſecundum quid, ſecundum quòd eſt ineffabilis. Contra: Multa habemus effata de conuenientibus generationi, ſcilicet quòd in eadem eſſentia eſt, quòd coæterna, & huiuſmodi quæ ſignificant aliquid effatum de generatione diuina. Si forte dicas, quòd ſcimus & ſignificamus quia, ſed non quid eſt generatio diuina. Contra: Scientia quia duobus modis eſt, ſcilicet per effectum, vel per cauſam remotam: generatio autem per cauſam remotam non ſignificatur nobis, nec etiam per effectum tantum: ergo videtur, quòd ſignificetur nobis quid eſt generatio diuina: & ita eſt ſcita & ſignificata. Præterea, Scire rem in ſua propria natura, eſt ſcire eam ſecundum differen

differentias quibus diſtinguitur ab aliis quæ ſunt in eodem genere cum ipſa: ſed nos habemus à Sanctis nobis traditas huiuſmodi differentias, ſcilicet quòd eſt ſine verſione generantis, quod non eſt ex potentia in actum, quod eſt immaterialis, quod non diuidit eſſe vel eſſentiam, qualia habemus ab Auguſt. & Damaſc. & à Boët. ergo videtur, quòd ſcita ſit generatio in propria natura: ſcientia autem rei ſimplicis incomplexæ in propria natura eſt ſcientia quid eſt res in propria natura: ergo videtur, quòd nos ſciamus quid eſt generatio diuina: ergo non eſt verum quod Ambr. dicit hic.

Sed contrà. SED CONTRA: Scire quid eſt, eſt ſcire proprios terminos rei intra quos clauditur tota rei natura: ſed ſic non contingit Deum ſcire: quia ſic comprehenderetur vel clauderetur in noſtro intellectu, quod ſupra eſt improbatum: cum igitur generatio diuina Deus ſit, ipſam non contingit ſcire vel ſignificare quid eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſicut dicit Philoſophus in primo de anima, omnis intelligentię quæ eſt de quid eſt, termini ſunt: practicarum enim intelligentiarum termini ſunt, omnes enim alterius cauſa ſunt, ſcilicet propter eius quod conſideratur: ſpeculatiuæ vero rationibus terminantur: & omnis ratio aut diffinitio eſt, aut demonſtratio in qua ſtat intelligentia, & diffinitiones omnes diffinitæ ſunt ad diffinientia. Et ideo dico, quòd non contingit ſcire quid eſt Deus vel aliquid diuinum, eo quòd diffiniri à nobis non poteſt: ſed erit ſemper ſecundum aliquid ſui extra nos, vt ſupra diximus in quæſtione de ſcientia Dei in di. 2. & hoc intelligit Ambr. quando dicit, quòd non ſcitur à nobis generatio diuina, nec etiam ab Angelis: quia per quid eſt, ſcita non eſt niſi ab eo qui eſt Deus Trinitas: habemus autem ſcientiam de diuinis ſicut eſt ſcientia quia: & bene concedo, quòd plus ſcimus de ea quam quòd ineffabilis eſt.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd verum eſt quòd de ſcientia quia in demonſtrationibus, quæ eſt concluſionis ſcientia, habetur illis duobus modis: ſed ſic non ſcitur generatio diuina, ſed potius vt incomplexum, cuius ſcientia non habetur perfecte per diffinientia ipſum: & hæc eſt ſcientia ſimilis ei quæ eſt ſcientia quia, & eſt ſcire in vniuerſali, & non in propria natura ſecundum quòd ipſum eſt.

AD ID autem quod obiicitur de differentiis eius, dicendum quòd non ſignificatur nobis differentiis niſi dupliciter, ſcilicet negatiuis ſiue priuatiuis: ſicut quòd eſt impaſſibilis, immaterialis, inuertibilis, & huiuſmodi. Illæ differentiæ non certificant, niſi quia differentiæ conſtituentes ſunt poſitiuæ. Aliæ differentiæ quæ poſitiuæ ſunt, ſunt remotæ: ſicut quòd eſt in eadem ſubſtantia, vel conſubſtantialis: illæ enim non ſunt proximæ: vnde in talibus adhuc remanet occultum, ſecundum quem modum ſit in eadem ſubſtantia: & ideo licet illis differentiis à quibuſdam diſtinguatur: tamen quia non conuertuntur cum ipſa conſtituendo non ſpecificant generationem: & ideo adhuc ignoratur quid generationis: & ideo etiam non dicit Ambroſ. quòd ſimpliciter impoſſibile ſit ſcire generationem: ſed quòd impoſſibile eſt ſcire generationis ſecretum, quia ſecretum eius eſt quid ſit: ſed non eſt ſecretum quid non ſit: & hoc ſcitur & effatur: vnde effabilis eſt ſecundum quid, & non ſimpliciter.

ARTICVLVS XIII.

An loquantur Angeli?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vox ſilet, non mea tantum, ſed etiam Angelorum, &c.] Et quæruntur quatuor, ſcilicet qualiter loquantur Angeli? & vtrum omnia loqui poſſint? & vtrum omnes omnibus, vel quidam quibuſdam? & de auditu audientium aliorum locutionem.

Circa primum proceditur ſic: Dicit Baſil. in quadam homilia ſuper illud Deut. 27. Attende tibi, &c. Sermonis vſum nobis Deus qui nos creauit, indulſit, pro eo vt cordis occulta inuicem nobis verbi miniſterio panderemus, vt communi in alterutrum affectione naturæ vnuſquiſque noſtrum proximo ſuo velut ex arcanis quibuſdam domiciliis conſilij ſecreta depromeret: ſi enim nuda ſolummodo atque intecta anima viueremus, ex ipſis tantum mentis motibus atque cogitationibus intentionibuſque cogitationum alterutrum noſceremur. Ex hoc accipitur, quòd Angeli cum ſint denudati à corpore, ſine ſermone ſibi inuicem innoteſcunt: ergo locutione non indigent: & nihil eſt vanum in eis: ergo non loquuntur.

2 Item, Iob 28. ſuper id, Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, dicit Greg. quòd in reſurrectione vniuſcuiuſque mentem ab alterius oculis corpulentia non abſcondet. Ergo multo magis cum ſpiritualior ſit natura Angeli, quod in vno Angelo eſt, non latebit alium: & ita non indigent locutione.

3 Item, Baſil. Quoniam vigor animæ vel anime carnis operitur ad indicanda atque in publicam faciem proferenda ea quæ in profundo cordis vel cogitationibus vel ſenſibus commouentur nobis, & nominibus & vocabulis indigemus. Ex hoc accipitur quòd vbi non eſt velamen carnis, non eſt neceſſarius vſus loquendi. In Angelis autem non eſt velamen carnis: ergo non loquuntur.

4 Item 1. ad Cor. 4. ſuper illud, Nolite ante tempus iudicare, dicit Gloſſa, quòd geſta & cogitata bona vel mala tunc erunt aperta: & quia omnia tunc erunt nota, tunc omnes poterunt iudicare de ſe & de aliis. Ex hoc accipitur, quòd etiam mali tunc videbunt cogitationes omnium: ergo multo fortius Angeli modo vident: & ex hoc iterum ſequitur, quod non loquuntur.

5 Item, Auguſt. In patria non erunt cogitationes volubiles hinc illuc, aut inde huc: ſed omnia ſimul videbimus. Ergo cum Angeli modo ſint beati, non indigent locutione, ſed

omnia

omnia ſimul videntur.

6 Item, Greg. in 4. dial. lib. Quid eſt quod non vident, qui videntem omnia vident? & loquitur de Angelis. Si ergo omnia vident, vident etiam ea quæ ſunt in ſeinuicem: & ita non indigent locutione.

7 Item, Auguſt. in libro de bono coniugali. Poſt hanc peregrinationem futurum eſt, vbi omnium cogitationes patebunt inuicem, nec inuicem repugnabunt. Cum ergo in futuro ſimiles erimus Angelis, vt dicit Dominus Matth. 22. ergo Angeli modo vident inuicem cogitationes ſuas, &c.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod dicit Gloſſa 1. ad Cor. 13. quòd ſuperiores ſignificant inferioribus quod de Dei voluntate perceperunt nutibus & ſignis.

2 Item, Boëtius. Quicquid poteſt potentia inferior, poteſt & ſuperior: cum ergo homo qui eſt inferior potentia, poſſit loqui, poteſt loqui & Angelus.

3 Item, Iſa. 6. Clamauit alter ad alterum. In Zacha. vnus loquitur alteri. Et in Dan.

Quæſt. 1. IVXTA hoc vlterius quæritur, Si conceditur quòd loquantur, qualiter loquantur? Et videtur Gloſſa 1. ad Cor. 13. dicere, quòd loquuntur nutibus & ſignis. Sed hoc videtur ſtare non poſſe: quia nutus ſeruit potius demonſtrationi ipſius rei, quam locutioni.

2 Item, Signa illa aut ſunt à natura, aut à placito. Si à natura, tunc erunt eadem apud omnes. Si autem ad placitum, tunc ante locutionem exigitur diſciplina idiomatis, quod etiam friuolum eſt ponere in Angelis.

3 Item, Damaſcenus dicit, quod tradunt ſibi ſuas intelligentias ſine voce prolato ſermone. Sed quia alibi de hoc plurima dicta ſunt, iſta ſufficiant.

1. p. ſum. theol. q. 53.

Solutio. SOLVTIO. Concedo, quòd Angeli loquuntur, & qualiter loquuntur, ſecundum quod opinor, ad hoc videndum oportet præſupponere quoddam ſimile. Ponamus duo lumina diſtantia à ſe: ad hoc quod vnum illorum luminum penetret aliud non exiguntur niſi tria, quorum vnum eſt quod vnum directe ordinetur contra aliud in ſitu, & quod nullum medium prohibens & claudens vnum ab alio ſit interpoſitum, & quod ſit diſtantia proportionata potentiæ immutandi, quia lumen Pariſiis exiſtens, non immutabit vſque ad lumen quod eſt Romæ. Si autem ponamus, quòd vnum illorum luminum ſit cognitiuum alterius, & è conuerſo, & quod habeant libertatem arbitrij: tunc ſequitur quod ſe cognoſcent, ſi voluerint: & non cognoſcent, ſi non voluerint. Dicit enim Auguſt. quòd lumen & ſpecies intelligibilium ſint ſemper in anima, non tamen anima ſemper intelligit, quia non vult: vnde ſi voluntas claudit intellectum ſibi, quod ſcilicet non intelligit ſecũdum actum, multo magis habet poteſtatem claudendi ſe ab alio: ſic ergo dico, quòd eſt in Angelis, quòd ſunt intelligibilia lumina, vt dicit Dionyſ. & ideo ad hoc quod loquantur inuicem, non exigitur niſi voluntas communicandi alteri ſuam intelligentiam, & conuerſio ad ipſum in ordine, & conceptio ſuæ intelligentiæ per modum expreſſionis ad alterum: aliter enim intelligimus, & aliter cogitamus in ordine expreſſionis ad alterum. Intelligimus enim cum notitiam habemus: ſed cogitamus cum apud nos conferimus, & ordinamus ad expreſſionem cum accipimus cogitatum noſtrum in aliquo ſigno ad alterum. Et non amplius meo iudicio exigitur ad loqui Angelorum. Hoc autem ſignum non eſt aliud quam ſpecies intelligibilis cum ordine ad alterum, & voluntate communicandi, vt mihi videtur.

AD 1D ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd Baſilius intendit, quòd non indigemus ſermone prolato per attractum aeris: non autem intendit, quòd non indigemus ſermone ſpirituali hoc modo quo determinatum eſt dicto.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt quædam mens creata ab eo quod cauſaliter beatificat: ſicut mens beatitudinis in qua ſunt dotes animæ, ex quarum redundantia ſunt etiam dotes in corpore: & de illa verum eſt, quòd non abſconditur ab oculis alicuius beatorum: quia hoc nihil eſt, quam quod quilibet beatus videat in alio quantitatem gloriæ animæ & corporis quam habet à Deo: ſed quiddam eſt in mente cauſatum à libero arbitrio, in quod poteſt poteſtas voluntatis: & illud dicitur proprius conceptus cordis vniuſcuiuſque, & illud non videbit vnus in alio ſine locutione: & prima ſimilitudo eſt in vino inficiente vitrum: quia per vitrum videtur color vini: ita in gloria corporis videtur & perpenditur gloria mentis.

AD ALIVD patet ſolutio per dicta: quia Baſi. loquitur de indigentia ſermonis qui ſonat in aere.

AD ALIVD dicendum, quòd Gloſſa illa loquitur de cauſis condemnationis vel ſaluationis: quia illas quilibet videbit in alio, vt iuſtior appareat condemnatio malorum & ſaluatio beatorum: ſed tamen ex hoc non remouetur quin adhuc neceſſaria ſit locutio & bonis & malis, ad conceptus illos qui ſubſunt libero arbitrio alteri depromendos.

AD ALIVD dicendum, quòd cogitationes volubiles appellantur cogitationes diſcurrentes ab obſcuritate veſtigij vel imaginis vel ænigmatis & ſpeculi fidei, ad cognitionem Dei habendam, quæ hic incipit à creaturis. Sed tunc non erit ita: quoniam Deum in ſe videbimus, & alia ordinata ad beatitudinem in Deo ſimul: quia ibi ſunt ſimul, vbi ſunt vt vnum ſimplex, quod eſt cauſa & idea omnium. Sed tamen propter illam cognitionem non remouetur illa quam habet vnuſquiſque de conceptu cordis ſui: & illam non oſtendit Verbum, eo quod non eſt beatificans: ſed exigitur ad eam locutio.

AD ALIVD dicendum, quòd loquitur Gregor. de ſubſtantialibus beatitudini, & non de aliis. Vel dicatur, quòd loquitur de ſufficientia ſubiecti, non de ſcientia ſecundum actum: hoc eſt dicere, quòd Deus in quo videri ſufficienter poſſunt omnia ſine medio, obiicitur eis: & quoad hoc nihil eſt quod non videant, id eſt, videre poſſint: non tamen eſt verum, quòd omnes actualiter omnia

nia videant in eo: quia iam quilibet tot haberet in eo viſa & ſcita, quot alter: & ſic æquales eſſent in numero ſcitorum.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. non loquttur de cognitis quæ ſubſunt libero arbitrio ſed de cognitis in quibus ſubſtantialiter eſt beatitudo, hoc eſt, in quibus reſultat in mente & in corpore per conſequens Deus beatificans vt beatificans.

AD ID quod contra obiicitur, bene concedo quod loquuntur.

Ad quæſt. AD HOC autem quod quæritur, Qualiter loquuntur? Dico cum Gloſſa quod nutibus & ſignis: & nutus vocatur ibi ordo & conuerſio ad alterum cum voluntate innoteſcendi, & cum determinatione ſimilitudinis quam habet apud ſe ad rem. Signum autem vocatur forma quæ eſt in Angelo, quæ eſt ſignum & ſimilitudo rei, eo quòd intelligentia eſt plena formis à creatione ſui, quæ formæ ſunt rerum ſimilitudines non quidem acceptæ à rebus, ſed à creatione: & ſunt ſimilitudines totius ordinis cauſarum vniuerſalium vel particularium ad res factas, quæ ſunt, & ad futuras: & ſub illarum determinatione ad hanc rem vel illam Angeli exprimunt quicquid volunt loqui.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nutus hic eſt intelligibilis demonſtratio, ad quam ſufficit ordo vnius ad alterum cum voluntate innoteſcendi.

AD ALIVD dicendum, quòd ſignum eſt à natura, ſed determinatio eſt ad placitum Angeli: & ideo non exigitur diſciplina idiomatis: & eſt ſimiliter ſicut ſi ego habeam ſimilitudinem hominis apud me, & illam per voluntatem conuerto ad exprimendum & ſignificandum illum vel illum: & ponamus, quòd hoc ſufficiat locutioni ad te: patet enim tunc, quòd tunc non ſuſciperes aliquid à me: ſed determinando ſimilitudinem naturalem rei, ad hoc reſtringeretur tibi communitas ſimilitudinis hominis: vt in illa quam habes apud te, intelligeres conceptum meum: & hoc vocat Damaſc. tradere ſibi intelligentias ſine voce prolato ſermone.

SED ADHVC obiicitur: quia neceſſe eſt, quòd aliquid excitet audientem ad hoc quòd percipiat: & illud excitans oportet eum ſuſcipere à loquente: ergo aliquid recipit ab ipſo: & ita aliquid egreditur ab vno in alium, & vnus eſt in potentia ad alium. Ad hoc dicendum, quòd nihil omnino recipit quod non habet de naturalibus, ſicut eſt locutio: quia ſicut prius diximus ſola conuerſio ſufficit excitationi: vnde per hoc ipſum quòd videt eum ad ſe conuerſum, cum vterque ſit lumen intelligibile, & voluntas non eſt claudens, determinatur in ipſo audiente cognitio eius ad hoc quod ille vult exprimere.

ARTICVLVS XIV.

An Angeli omnia loquantur?

SEcundo quæritur, Vtrum omnia loqui poſſint? Et videtur, quòd non: quia non poteſt aliquis exprimere quod non habet in cognitione: ſed contingentia à libero arbitrio dependentia non habent in cognitione: ergo illa non poſſunt exprimere. Prima patet. Media probatur per hoc quòd non cognoſcunt niſi ea quorum formas acceperunt in creatione: non autem tunc acceperunt niſi eorum quæ ſecundum curſum naturæ eueniunt, ſicut patet ab Auguſtino ſuper Gen. quòd acceperunt cognitionem vniuſcuiuſque rei fiendæ per opus diſpoſitionis & ornatus & propagationis antequam eſſet, in Verbo vel à Verbo: ergo videtur, quòd de his quæ pure ſubſunt libero arbitrio, non habent poteſtatem exprimendi.

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

SED CONTRA: Dicit Boët. quòd quicquid poteſt potentia inferior, poteſt & ſuperior: ſed nos poſſumus loqui omnia quæ ſunt in corde noſtro, tam à natura quam à libero arbitrio dependentia: ergo & illi. *Sed contrà.*

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd Angeli omnia cordis ſui concepta poſſunt depromere ſicut & nos, & hoc à natura habent, ita quòd non indigent verbo: quia etiam dæmones ita loquuntur. Sicut in nobis eſt, quamdiu eſt conceptus mentis in ſola poteſtate liberi arbitrij, quòd tunc non cognoſcitur niſi à nobis & Deo: ita eſt in illis: ſed ſicut in nobis pronuntiatio ordinat conceptum ad naturalia inſtrumenta pronuntiandi vel audiendi, & tunc naturaliter auditur: ita in Angelis ordo conuerſionis ad alium cum voluntate exprimendi cauſat auditum in vno, & eſt locutio in alio: & illa conuerſione conceptus qui ſubfuit libero arbitrio, extrahitur extra ipſum ad naturalia quodammodo, & tunc ab alio eſt intelligibilis, vt dictum eſt prius. Et quòd obiicitur, quòd non habent cognitionem eorum quæ pure ſubſunt libero arbitrio, verum eſt quamdiu tantum in libero arbitrio ſunt: ſed quando ordinantur ad ordinem pronuntiationis, iam ſunt naturalia: quia ſicut nobis naturale eſt audire loquentem, ſiue ipſe velit, ſiue non velit, dummodo loquatur: ita naturale eſt audire Angelo, ſiue ſuſcipere ad ſe conuerſum ſub voluntate exprimendi, & ſimilitudinem rei ad rem determinatam per intentionem innoteſcendi rem illam alteri: & hoc vocat Baſil. motus intentionum quibus innoteſceremus inuicem, ſi tantum nuda & intecta anima viueremus. *Solutio.*

ARTICVLVS XV.

An Angeli omnes omnibus vel quidam quibuſdam loquantur, & vtrum diſtantia poteſt eis facere loquelæ impedimentum ſicut apud nos?

TErtio quæritur, Vtrum omnes omnibus vel quibuſdam loquantur? Videtur autem, quòd tantum quidam quibuſdam per Gloſſ. 1. ad Cor. 13. quæ dicit, quòd ſuperiores inferioribus quod de Dei voluntate intellexerunt, ſignificant nutibus & ſignis, quæ linguæ vocantur.

2 Præterea, Loqui eſt illuminare de conceptu cordis : cum ergo illuminationes deſcendant à ſuperioribus in inferiores, & non è conuerſo : videtur, quòd tantum ſuperiores loquantur inferioribus, & non è conuerſo.

Sed contra. SED CONTRA : Apud nos omnes indifferenter poſſumus omnibus loqui per naturam : ergo cum non ſint inferioris poteſtatis Angeli quam nos, videtur quòd ipſi omnes omnibus loqui poſſunt.

Quæſt. ITEM quæritur, Si diſtantia poteſt eis facere impedimentum loquelæ ſicut apud nos non audit nos qui plus vel minus diſtat vltra quam poſſumus frangere aërem ? Videtur quòd ſic : quia legimus Angelos clamare alterum ad alterum Iſa. 6. Non autem eſt neceſſarius clamor, niſi propter ſurditatem vel propter diſtantiam : ſurditas autem non accidit Angelis : ergo clamor eſt propter diſtantiam, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dico ſine præiudicio, quòd duplex eſt locutio in Angelis : vna quæ vocatur illuminatio à Dionyſ. & illa eſt de his quæ manifeſtantur in Verbo, & non ſunt de ſubſtantia beatitudinis in ſpeciali, ſed ſunt de diſpenſatione mundi futura & ſacramentorum & Eccleſiæ : & verum eſt, quòd illa locutio deſcendit à ſuperioribus in inferiores: quia illa illuminatione ſuperiores purgant, illuminant, & perficiunt inferiores ſe. Alia autem eſt locutio de conceptis in corde propriis : & illa locutione & boni & mali loquuntur, & omnes omnibus.

Ad quæſt. AD ID quod quæritur de diſtantia, dicendum quòd diſtantia loci nihil facit in eis, ſed tantum ordo conuerſionis ad alterum per intentionem innoteſcendi ſibi.

AD ID quod obiicitur de clamore, dicendum quòd clamor Angeli ſignificat magnitudinem exprimendi, non neceſſitatem audientis, vel ſpatium diſtantiæ inter audientem & loquentem.

ARTICVLVS XVI.

An Angeli in ſuis locutionibus & auditibus vtuntur linguis, auribus, aut quibuſdam organis ?

VLtimo quæritur de organis audientium & loquentium. Cum enim Angelus ſit ſubſtantia ſeparata, videtur non habere organa, nec etiam potentias ad huiuſmodi organa determinatas : ſicut habent animæ exutæ à corporibus, ſicut legitur de lingua diuitis damnati & digito Lazari.

Sed contra. SED SI hoc concedatur, tunc videtur, quòd loqui eorum & audire nihil addit ſuper intelligere ſecundum actum, quòd falſum eſt: quia hoc non habet rationem loquelæ.

Solutio. AD HOC dicendum ſine præiudicio, quòd Angeli habent linguas ſpirituales : & illæ nihil aliud ſunt quam poteſtas communicandi conſilia & conceptus ſuos inuicem.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd loqui eorum non videatur eſſe niſi intelligere ſecundum actum, dicendum quòd ad loqui concurrunt tria, ſcilicet intelligere ſecundum actum, & conuerſio ad alterum ſub voluntate innoteſcēdi, & intentio dirigens ſimilitudines ad res de quibus eſt ſermo. Similiter ad auditum iſta concurrunt, ſcilicet conuerſio ad loquentem, & voluntas accipiendi conceptum, & directio ſimilitudinis ad rem eandem. Et ſi quæris, Quomodo poteſt hoc eſſe, quòd vno conuerſo ad alterum, & è conuerſo ille conuertitur ad iſtum ? Dicendum quod hoc contingit propter lumen intelligentiæ vnius directæ ad alterum : ſicut enim radius luminis corporalis applicatur alteri: ita etiam radius luminis ſpiritualis vnius intelligentiæ in vno Angelo, applicatur radio intelligentiæ Angeli alterius: & hoc modo etiam applicantur animabus in reuelatione. Ex hoc etiam patet, quod nec communitas formarum impedit intellectum, cum forma ſemper per directionem ad rem determinetur : nec etiam decipiuntur æquiuocis, & amphibologicis : quia res determinata excludit omnia illa.

ARTICVLVS XVII.

An licet ſcrutari ſuperna myſteria ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Scrutari non licet ſuperna myſteria, &c.] Omnes enim ſancti Doctores ſcrutati ſunt myſteria Trinitatis & diſcuſſerunt : ergo videtur quod omnes peccauerunt.

Solutio. AD HOC reſpondendum eſt per hoc quod dicit Bern. ſuper cant. ſerm. 17. Spiritus ſcrutatur non ſolum hominum corda & renes, ſed etiam profunda Dei : & ſiue ad noſtra, ſiue ad alia ſecurus ſequor eum quocumque ierit : tantum vt cuſtodiat corda noſtra, & intelligentias noſtras, ne forte cum non aderit, adeſſe putemus, noſtrumque pro ipſo ſequemur ſenſum deuiantes. Vnde ſcrutantes ſcrutinia ſuo ſenſu, vi rationis volentes potius interrumpere in ſecreta Dei quam per doctrinam ſpiritus introduci, hic reprehenduntur, ſicut infideles qui terminos articulorum fidei non cuſtodiunt : non autem reprehenduntur ſtudentes & inquirentes cum pietate.

Vtrum debeat dici, ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt Filius?

K HIc quæri poteſt, Cum generatio Filij à Patre nec principium habeat nec finem, quia æterna eſt, vtrum debeat dici, Filius ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt, vel ſemper gignetur. De hoc Greg.

ſuper

Lib.19. super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius, semper natus: non autem possumus dicere, semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quod factum non est, non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et Dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens. Estote, inquit, perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalm. Ego hodie genui te. De hac generatione Filij ita loquitur Aug. Quamquam per hoc quod dicit hodie, possit etiam intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit August. quòd generatio Filij semper est, nec præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. Hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia Patris semper genitus est Filius.

Matth.5.

Psalm.2.

In expo. Psalm.2.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæri potest, Cum generatio Filij à Patre, &c.] Hic incipit secunda pars distinctionis illius, in qua docet Magister quibus verbis vtendum est in æternitate diuinæ generationis exprimenda. Et diuiditur in partes quatuor, in quarum prima probat, quòd conuenientius exprimitur verbis præteriti & præsentis temporis simul acceptis. In secunda obiicit contra hoc per verba Origenis *ibi* [Origenes dicit, &c.] In tertia soluit *ibi* [Sed ne tanti Auctores] In quarta ex solutione elicit, qualiter & quibus verbis de generatione diuina loquendum est *ibi* [Dicamus ergo Filium, &c.

ARTICVLVS XVIII.

An generatio Filij à Patre sit finita vel infinita?

INcidit autem hic quæstio in principio, Vtrum generatio Filij à Patre sit finita, vel infinita? Videtur autem, quòd infinita: quia in æternitate nihil aliter se habet: ergo si Pater genuit, verum est quòd adhuc generatur: generatio autem quæ semper est in actu generationis, nunquam finitur: ergo videtur, quòd generatio Filij à Patre infinita sit.

2 Item, Quicquid est in Deo, non finitur duratione, vel loco, vel intellectu: generatio diuina est in Deo: ergo nullo horum finitur: ergo videtur, quòd semper generatur.

SED CONTRA: Quicquid semper est in generari, nunquam est in genitum esse: ergo si Filius semper est in generari, nunquam est in genitum esse, quod falsum est, quia non esset filius nisi esset genitus. *Sed contra.*

2 Item, Quicquid semper est in generari, nunquam est completum per generationem: ergo si Filius semper est in generari, Filius nunquam est perfectus & completus per generationem, quod iterum falsum est: ergo generatio eius non est infinita.

Si dicas, quòd idem est in generari & genitum esse. Contra: aut ergo simul sunt duratione generari & genitum esse, sed non natura: aut simul natura, & tempore. Si primo modo: ergo generari est prius natura quam genitum esse: sed in omnibus talibus prius infert posterius, & non conuertitur; non enim sequitur in millesimum annum, si genitum est, ergo generatur: sed sequitur bene, si generatur, ergo genitum est: ergo cum modo verum sit, quòd Filius est genitus, non est verum quòd generatur: quod falsum est, cum recipiat fides huiusmodi locutiones, Filius semper generatur: vt hic probat Magister.

Si dicas quòd generatio Filij eſt finita ad genitum eſſe. Videtur falſum eſſe : quia tunc aliquando fuit incompleta , & in genitum eſſe facta eſt completa.Præterea, Quandoque fuit in generari , quandoque autem in genitum eſſe , & ita variatio eſt in æternitate, quod ſtare cum præhabitis non poteſt.

Quæſt. ITEM , Eſtne concedendum ſaltem ſecundum intellectum , quòd generari eſt ante genitum eſſe ? Videtur quòd ſic : cum Filius non accipiat eſſe quod eſt , niſi per generationem : ergo generatio , vt videtur, eſt ante. Si hoc datur. Contra eſt intellectus æternitatis , qui æternum ponit totum eſſe ſimul.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd iſta quæſtio in diuinis non habet locum : quia nec ibi eſt finitum , nec infinitum. Infinitum non eſt : quia illud eſt imperfectiſſimum , cuius partes accipienti ſemper eſt aliquid extra accipere : & ideo etiam in naturalibus mathematicis infinitum non eſt niſi in eo quod eſt finitũ actu, & in potentia in illo & non actu: infinitũ enim quod iteratione ſiue regeneratione eiuſdẽ motus circuli ſine quietis interpoſitione eſt infinitum, nõ poteſt ibi eſſe:quia nõ iteratur ſemper eadẽ generatio ſine quiete, ſicut motus circuli infinitus dicitur regeneratione quantum ad principia naturalia : vnde nullo modo eſt ibi infinitum ſic acceptum, niſi hoc modo quo ſupra dictum eſt , quòd infinitum eſt non finitum , vel menſuratum tempore , loco , vel poteſtate comprehendentis intellectus. Finitum etiam non eſt ibi: quia finitum dicitur , vel quod attingit complementum poſt motum , quando ſcilicet poſt moueri eſt in motum eſſe : & ſic non poteſt eſſe in diuinis penitus immutabilibus. Alio modo dicitur finitum contentum intra fines terminantes ipſum intra, vel extra : ſicut res terminatur ad formam & figuram ſuam, vel ad eſſentiam ſuam , extra quam de re nihil eſt. Extra autem ſicut res terminatur ad locum. Et neutrum illorum competit diuinis: quia Deo non conſtituitur terminus ſuæ eſſentiæ : licet ipſe ſibi finitus ſit , tamen non finitur ad aliquid creatum : cum ſemper ſit non incluſus , ſed extra incomparabiliter. Vnde dicimus , quòd generatio diuina nec finita eſt , nec infinita eſt , ſed ſimplex. Simplex enim , vt dicit Philoſophus, nec finitum, nec infinitum eſt. Nec hoc eſſet dicendum quod generari differat à genitum eſſe : quia iam ſupra probatum eſt , quòd non eſt fieri aliquod antecedens Filium, nec actio aliqua inter Patrem & Filium , per quam exeat Filius à Patre : ſed generatio dicit rationem per quam Filius eſt à Patre : vnde generatio actiue intellecta idem eſt quod paternitas vel Pater , licet differant in modo ſignificandi. Similiter generatio paſſiue accepta,idem eſt quod Filius differẽs in modo intelligendi tantum. Et ideo nihil eſt quod quæritur , Vtrum generari & genitum eſſe ſimul ſint tempore, & natura : vel natura prius vnum alio , ſed non tempore ? Quia neutro modo ſunt. Idem enim ſibi non eſt ſimul ſecum , eo quod ſimultas ſit diuerſorum , quæ ſunt in loco vel tempore vno : ſed generati & generatio & Filius in diuinis & genitum eſſe ſunt idem, aliter tamẽ ſignificatum: & ideo non eſt ibi, nec prius natura , nec æternitate , nec ſpatio. Sed cum dicitur,Filius generatur à Patre, ſignificatur modus quo Filius eſt à Patre. Cum autem dicitur generatio , ſignificatur ratio illius exiſtentiæ qua eſt à Patre. Cum dicitur, Filius genitus , ſignificatur modus quo eſt in Filio id quod Patris eſt. Cum dicitur,Filius , ſignificatur determinatio habentis principium in comparatione reſpectus ad principium illud. Et quia omnes iſti modi ſunt eiuſdem in ſignificando ipſum diuerſimode:ideo fides admiſit omnia verba temporis exprimentis modum talis exiſtentiæ : & per hoc patet ſolutio ad totum : non enim pono ibi fieri, vel actum , inter Patrem & Filium : ſed verbum importans actum generationis in humanis , quando transfertur in diuina , abſtrahitur ab agere vel pati & tempore , & retinet tantum rationem actus ſui , quæ ratio in diuinis dicit notionem hoc vel illo modo ſignificatam : & ideo totum quod ibi eſt,perfectum eſt , nihil in fieri , nihil in factum eſſe : ſed Filij demonſtratio à Patre , perfecti à perfecto , & vnius ab vno.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum Filius ſemper poteſt dici natus & genitus , & quid notant tria tempora importata in participio , verbo, & aduerbio, cum dicitur , Filius eſt ſemper natus ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Semper dicamus,&c.] In talibus enim locutionibus vbi duo tempora ſignificantur, vnum tantum determinat comparationem:& alterum eſt reſpectu cuius alterum accipitur: vt cum dicitur , ille amatus eſt , tempus præſens quod accipitur per ly eſt , non eſt menſura actus vel paſſionis qui importatur per ly amatus , ſed potius præteritum tempus quod conſignificatur in hoc quod dico,amatus : & tempus accipitur ibi reſpectu præſentis ad quod terminatum eſt illud præteritum : ergo videtur , quòd ſimiliter cum dicitur , Filius ſemper natus eſt , quòd præteritum referatur ad generationem,& præſens ſit nunc ad quod terminatur præteritio præterita.

PRÆTEREA , Cum dicitur , ſemper natus eſt, tria tempora importantur : & quæritur , Quid notent illa tria circa generationem diuinam? *Quæſt. 1.*

PRÆTEREA,quæritur , Quod iſtorum temporum magis competit diuinæ generationi ? *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum , quòd huiuſmodi participia , natus , & genitus , abſtrahenda ſunt à conſignificato tempore , & ſimiliter verba : & tantum debet intelligi retinere id quod nobilitatis eſt in ipſis quantum ad differentias temporis conſignificatas:ſicut præteritum à præteritione eſt abſtrahendum, & retinere debet neceſſitatem : quia præteritum *Solutio.*

ritum est necessarium solum inter temporalia: & ideo verbum vel participium præteriti temporis notat circa diuinam generationem necessitatem tantum. Similiter præsens solum est in temporibus entitas: ergo debet referri in diuina, & mutabilitas & temporalitas abstrahi. Futurum autem vicinius enti est quam præteritum: quia futurum aliquando erit, præteritum autem iam deficit, tunc igitur futurum accipiatur ratione entis quod non deficit ex tempore, & tunc conuenit diuinis: sed futurum insuper dicit in potentia ens, & non in actu: & hoc diuinis non conuenit. Ex hoc patet quòd nulla est obiectio prima: quia non notant temporales motus in diuinis verba vel participia, sed referuntur ad diuina ratione eius quod habent de perfectione.

Ad quæst. 1. AD HOC quod quæritur, Quid notent tria tempora in verbo importata, participio, & aduerbio? Dicendum, quòd aduerbium notat æternitatis indeficientiam, participium autem notat generationis necessitatem, & verbum notat entitatem ipsius.

ARTICVLVS XX.

Vtrum generatio Filij ex Maria Virgine sit à Patre aut à tota Trinitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quãquam per hoc quod dicit hodie, etiam possit intelligi dies, &c.] Hoc enim falsum videtur: quia nec Pater nec Spiritus sanctus genuit eum ex Maria Virgine. Ipse enim generatione temporali est in terris sine patre: sicut generatione æterna in cęlis est sine matre.

2 Præterea, Cum tres communiter incarnationem eius fecerunt, secundum hoc quod dicit, tres communiter patres fuerunt, & genuerunt eum: ergo ipse Filius genuit seipsum, quod falsum est.

SOLVTIO. Dicendum, quòd improprie locutus est Aug. & secundum temporalem generationem si dicatur quòd Pater genuit, exponendum est genuit, id est, fecit quòd generaretur: & est similis modus loquendi Matth. 3. super illud, Potens est Deus de lapidibus istis, &c. vbi dicit Glossa, In huiusmodi rei testimonium Deus de Sara genuit filium, hoc est, fecit quòd generaretur de Sara. *Solutio.*

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim, quòd semper generatur Filius à Patre.

ORigenes vero super Ieremiam dicit, quòd Filius semper generatur à Patre, his verbis, Saluator noster est sapientia Dei: sapientia vero est splendor æternæ lucis: Saluator ergo noster splendor est claritatis. Splendor autem non semel nascitur, & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis. Sic ergo Saluator semper nascitur. Vnde ait in lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus. Non vt quidam male legunt, genera uit. His verbis aperte ostendit Origenes sane dici posse & debere, Filius semper nascitur. Quod videtur contrarium illi verbo Gregor. præmisso, scilicet non possumus dicere, semper nascitur. L *Homil. 2. in Ierem. 6.*

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter Doctores esse contrarietas.

SEd ne tanti Auctores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Greg. benigne interpretemur: Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de Patre: vel potius, quia nec cœpit nasci nec desiit, dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet quòd Filius semper natus est, quam illud, scilicet quòd de Patre ante tempora natus est? Illud enim syncera & Catholica fides tenet ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus verius: cum vtrumque pariter sit verum? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam & expressionem veritatis dici, quam illud. His etenim verbis M

omnis calumniandi verſutis hæreticis obſtruitur aditus, quibus Chriſti ſecundum Deitatem generatio, ſine initio, & ſine fine eſſe ac perfecta monſtratur. Non autem adeo aperte ſemper manifeſtatur veritas, cum dicitur, Filius ante tempora genitus eſt de Patre, vel Filius ſemper naſcitur de Patre. Et ideo dicit Gregor. quòd non poſſumus dicere, ſemper naſcitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem veritatis. Poteſt tamen dici ſi ſane intelligatur: ſemper enim naſcitur Filius de Patre (vt ait Origenes) non quòd quotidie iteretur illa generatio, ſed quia ſemper eſt: ſemper ergo naſcitur, id eſt, natiuitas eius ſempiterna eſt.

ARTICVLVS XXI.

An Filius ſemper generetur à Patre, ſicut ſplendor à lumine?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quoties ortum fuerit lumen ex quo ſplendor oritur, &c.] Hoc enim videtur falſum: quia ſecundum hoc Filius multoties generaretur, quod hæreticum eſt.

Solutio. RESPONSIO. Dicendum quòd non iteratur diuina generatio, ſicut ſplendor iteratur: ſed quia generatio non dicit niſi rationem qua Filius eſt à Patre: & illa continue demonſtratur, & non ſemel & deficit: ideo recipit fides, quòd Filius ſemper generatur: & ex hoc tunc non ſequitur, quòd nunquam generatio eius perficiatur, ſed quòd ratio exiſtentiæ Filij à Patre continue demonſtretur in Patre & Filio. Qualiter autẽ ſplẽdor cõtinue generatur à luce, probat Aug. in 6. ſupra Gen. ſic: Quod illuminatũ eſt, non illuminatur amplius: ſed aër continue illuminatur à ſole præſente ſole: ergo nunquam poteſt dici, quòd illuminatus ſit: & in talibus ſimul ſunt illuminari, & illuminatum eſſe: ſed tamen vſus habet, quòd illuminari dicitur, quia nunc primo recipit lumen: illuminatus autem, quando iam recepit.

Quod Filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

NHIlarius quoque dicit Filium naſci ex Patre in lib. 7. de Trinit. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud eſſe
Ioan. 5. quam viuens. Nam cum ait, Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: docuit vitam in ſe per viuentem Patrem ineſſe. Ecce hic habes, quia Filius naſcitur ex Patre. Item in eodem, Cum dicit Chri-
Ioan. 6. ſtus, Sicut Pater habet vitam in ſe, ſic & Filio dedit vitam habere in ſemetipſo: omnia viua ſua ex viuente teſtatus eſt. Quod autem ex viuo viuum natum eſt, habet natiuitatis perfectum ſine nouitate naturæ. Non enim nouum eſt quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo eſt: & vita quæ natiuitatem ſumit ex vita, neceſſe eſt per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis ſacramentum, vt & in viuente viuat, & in ſe habeat vitam viuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex viuo viuens Filius. Item in eodem, In Deo totum quod eſt viuit: Deus enim vita eſt, & ex vita non poteſt quicquam eſſe niſi viuum: neque ex deriuatione, ſed ex virtute natiuitatis eſt. Ac ſi dum totum quod eſt viuit, & dum totum quod ex eo eſt naſcitur virtus eſt, habet natiuitatem Filius, non demutationem. Et hic dicit quia naſcitur. Item in 9. lib. de Trinit. Donat Pater Filio tantum eſſe, quantum eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento natiuitatis impartit, quem ex ſe in ſua forma generat. Hic dicit, quia generat Pater Filium.

Breuiter

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

DIcamus ergo Filium natum de Patre ante tempora, & semper nasci de Patre, sed congruentius semper natum, & eundem fateamur ab æterno esse & Patri coæternum, id est, authori. Pater enim generatione author Filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo Pater est æternus, ita & Filius æternus est: sed Pater sine authore, Filius vero non: quia Pater innascibilis, Filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. lib. de Trinit. Aliud est sine authore semper esse æternum, aliud Patri, id est, authori esse coæternum. Vbi autem Pater author est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab authore est, ita & ab æterno authore æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate non natum est: quod vero ex æterno natum est, id si non ęternum natum est, iam non erit & Pater author ęternus. Siquid ergo ei qui ab ęterno Patre natus est, ex ęternitate defuerit, idipsum non est authori ambiguum defuisse: quia si gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei Filij, & generationem Dei Patris nec sensus admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est: quia sine vtroque neutrum est: vtrumque ergo sine interuallo sui est. G

Argumentatio hæretici.

SEd inquiet hęreticus, Omne quod natum est, non semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea quę in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui Pater est, nec semper Pater est: & qui non semper Pater est, non semper genuit: vbi autem semper Pater est, semper Filius est. Quod si semper Deo Patri proprium est quod semper est Pater, necesse est Filio semper proprium esse quod semper est Filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum & intelligentiam excedit mundi. Non hoc capit ratio humanę intelligentiæ, sed prudentiæ fidelis professio est. P

ARTICVLVS XXII.

An viuum tantum nascatur ex viuo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Hilarius [Quod autem ex viuo natum est, habet natiuitatis perfectum, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia puer nascitur de viuo: & tamen non habet natiuitatis perfectum: nascitur enim de patre & matre viuentibus.

AD HOC dicendum, quòd nihil nascitur ex omnino viuo, nisi quod nascitur ex vita ipsa prima: & ideo solus Filius nascitur ex viuo. Et hoc probatur sic: In generatione simplicium mineralium nihil est viuum:

quia illa non viuunt : ſicut ſi luminoſum proferat lucem, vel elementum ſpeciem ſuam, vel ex commixtione elementorum fiant lapides vel metalla. In generatione autem viuorum duplex modus eſt, ſcilicet ex generante viuo, & ex mortuo: ſicut in his quæ ex putrefactis naſcuntur, quorum modum generationis ſupra tetigimus : & in illis patet, quòd non eſt generatio ex viuo. Ex viuo autem generante, neque in plantis, neque in animalibus, neque in hominibus fit generatio niſi ex ſemine, quod non viuit actu animæ : & illa ex quo vt eſſentialiter in nato remanente, non fit generatio ex viuo. Sed in diuinis ſi præpoſitio notat idemtitatem eſſentiæ, quia nihil niſi viuum eſt in Patre, fit generatio ex ipſa vita & viuo : & hoc attendit Hilarius, quando dicit, quòd non poteſt eſſe niſi viuum, quod eſt ex viuo natum. Vnde Ioan. 6. Sicut habet Pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo.

ARTICVLVS XXIII.

An verius ſit quod dicit Magiſter, neque ex deriuatione, ſed ex virtute?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Neque ex deriuatione, ſed ex virtute, &c.] Videtur, quòd deriuentur in Filium quæ ſunt in Patre : quia generatio quædam deriuatio eſt Præterea, Dion. & Anſel. comparant Patrem fonti, & Filium & Spiritum ſanctum riuis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non eſt deriuatio in generatione proprie niſi quæ quandoque eſt in fieri : hæc autem non competit diuinæ generationi : & hoc vocat Hilar. eſſe ex virtute : quia quicquid eſt in fieri, eſt in potentia infirmitatis. Dion. autem & Anſel. dicunt, quòd in Patre eſt fontana deitas propter virtutes generatiuam & proceſſiuam : non tamen oportet, quòd omnia quæ ſunt in fonte & riuis ad diuinam generationem vel proceſſionem transferantur : quia in ſymbolicis non attenduntur omnia, ſed tantum ea quæ nobilitatem prædicant : vnde de riuo non transfertur plus ad Filium quam quòd ex alio eſt, ſicut riuus à fonte eſt.

ARTICVLVS XXIV.

Quomodo intelligatur quando dicit, Cui innaſcibilitatis eſſe imaginem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cui innaſcibilitatis eſſe imaginem, &c.] Hoc enim falſum videtur : quia imago eſt, ſicut patebit infra 29. diſt. rei ad rem coæquandam imaginata & indiſcreta ſimilitudo. Filius autem à Patre non eſt indiſcretus quantum ad innaſcibilitatem, quin potius Pater eſt innaſcibilis, & Filius naſcibilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd abſtractum reduci habet ad concretum : & eſt ſenſus, innaſcibilitatis, &c. id eſt, ſui innaſcibilis dat ei eſſe imaginem. Alia quæ dicuntur vſque ad finem iſtius diſtinctionis, per ante dicta de facili patent.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu ſancto agitur : & prius quòd ſit amor Patris & Filij dicitur.

De æterna proceſſione Spiritus ſancti quantum ad perſonam quæ procedit. Cap. 17.

NVNC poſt Filij æternitatem, de Spiritu ſancto quantum Deo donante videre conceditur, diſſeramus. Spiritus ſanctus amor eſt, ſiue charitas, ſiue dilectio Patris & Filij. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus ſanctus nec Patris eſt ſolius, nec Filij eſt ſolius, ſed amborum : & ideo communem qua inuicem ſe diligunt Pater & Filius, nobis inſinuat charitatem.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC vero poſt Filij æternitatem, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de proceſſione Spiritus ſancti, & diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de proceſſione eius æterna. In ſecunda autem agit de proceſſione eius temporali quæ incipit in 14. diſtinctione *ibi* [Præterea diligenter annotandum eſt, quòd gemina eſt proceſſio, &c.] Prima diuiditur vlterius in tres, in quarum prima agitur de modo proceſſionis eius in nomine. In ſecunda de proceſſione eius in comparatione ad terminum à quo,

quæ

quæ incipit in 11 diſtinct. *ibi* [Hic dicendum eſt Spiritum ſanctum eſſe à Patre & Filio] In tertia de differentia proceſſionis Spiritus ſancti, & generationis Filij, quæ incipit in 13. diſtinct. *ibi* [Poſt hæc conſiderandum eſt, quantum à talibus quales nos, &c.] Prima harum partium continetur tota in hac diſt. quæ diuiditur in tres partes, quarum prima continet, qualiter Spiritui ſancto attribuitur, quòd ſit charitas vel amor. Secunda continet, quòd vt amor procedit à Patre & Filio, quæ incipit *ibi* [Nunc vero quod incepimus oſtendere] In tertia aſſignatur ratio huius nominis, quòd ipſe dicitur Spiritus ſanctus proprio nomine *ibi* [Hic notandum eſt, quòd Spiritus ſanctus in Trinitate ſpecialiter dicitur, &c.] In prima harum continentur quinque, quorum primum habet, quod ſicut Spiritus ſanctus eſt Patris & Filij communiter, ita inſinuat amorem vtriuſque. Secunda habet probationem huius per Canonicam Ioannis *ibi* [Ioannes autem in Epiſtola] Tertia probationem habet, quòd charitas in diuinis dicitur eſſentialiter & perſonaliter *ibi* [Neſcio cur ſicut ſapientia & Pater] Quarta habet probationem per exemplum *ibi* [Pluribus enim exemplis] Quinta habet probationem, quòd Spiritus ſanctus eſt charitas de qua dicit Ioannes, quòd Deus ex Deo eſt *ibi* [Spiritus autem Sanctus vbi ſit dictus charitas inuenimus, &c.] Ex his patet ſententia literæ per totã diſtinctionem.

ARTICVLVS I.

Quomodo differant nomina quæ attribuuntur Spiritui ſancto, amor, dilectio, charitas?

INcidit autem quæſtio primo de hoc quòd dicit [Spiritus ſanctus amor eſt, ſiue dilectio, ſiue charitas, &c.] Et quæruntur duo: quorum primũ eſt de differẽtia horum nominum quæ tangit. Et ſecundo, vtrum Spiritus ſanctus vt amor procedat? Videtur autem non eſſe differentia: quia Aug. dicit ſuper illud Ioannis 21. Simon Ioannis diligis me? & ſubiungit in fine dicens; Amas me? quod amor & dilectio ſunt idem: ergo videtur quòd non differant.

2 Item Dionyſ. in lib. de di. no. ca. 4. Mihi videntur theologi commune quidem ducere dilectionis & amoris nomen. Item ibidem reprehendit Dionyſius diſtinguentes inter dilectionem & amorem, dicens quòd faciunt vim leuibus ſonis, quaſi nos non poſſimus quater vnum per bis duo, & patriam per natale ſolum ſignificare: ergo videtur, quòd amor & dilectio & charitas ſunt idem.

Sed contra. SED CONTRA. Iſid. dicit amorem eſſe rationalium & irrationalium, dilectionem autem rationalium tantum: ergo videtur, quòd non ſint idem.

2 Item, Nos dicimus nos multa amare quæ non amamus ex charitate: ergo amor & charitas non ſunt idem.

3 Item, Etiam in turpi amore bene viſitamus nomen amoris, ſed non nomen charitatis: ergo iſta non ſunt idem. Similiter nos ponimus ordinem in his quæ ex charitate diligimus: in dilectione autem plura ſunt: quia diligimus cibum, potum, & huiuſmodi: non tamen charitatem habemus ad illa: ergo videtur in eis eſſe differentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd amor & dilectio & charitas in gratuitis donis nominant idem, ſecundum diuerſas tamen conſiderationes: tamen in ſe conſiderata ſe habent ſicut ſuperius & inferius: ſi enim iſta ponantur circa gratuitum amorem tantum, tunc nominant eundem habitum ſecundum diuerſam conſiderationem ſui actus. Amor enim dicit adhæſionem affectus ipſi bono quod amatur. Dilectio autem dicit eundem affectum, ſecundum quòd eſt ex electione rationis præeligentis illud de bonis aliis quæ amantur, ſicut dicitur in canticis, Dilectus meus electus ex millibus. Sed charitas nominat eundem affectum, ſecundum quòd ſub inæſtimabili pretio ponit amatum: charum enim dicitur quod magni pretij æſtimatur, ſicut habetur in Cant. 8. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ ad mercandam dilectionem, tanquam nihilum deſpiciet illam. Si autem iſta tria non circa gratuitum amorem conſiderentur, ſed in ſe: tunc differunt, ſicut genus & ſpecies. Omnis enim dilectio eſt amor, ſed non conuertitur: & omnis charitas eſt dilectio & amor, ſed non conuertitur: quia tunc amor eſt in ſenſibiliter amatis & rationabiliter, ſed dilectio eſt in rationabiliter amatis tantum, charitas autem in gratuitis tantum.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd Dominus ibi ter quæſiuit vt acciperet confeſſionem Petri, non de amore, ſed de amoris circunſtantiis, ſecundum beatum Bern. quæ ſunt diligere dulciter quod eſt amoris inquantum eſt amor, & diligere ſapienter quod eſt dilectionis inquantum eſt dilectio, & diligere feruenter quod eſt charitatis inquantum eſt charitas: & non intendit ibi dicere Aug. quòd iſta non differant ratione, ſed quòd non differant re.

AD ID quod obiicitur de Dion. dicendum quòd Dionyſ. non reprehendit diſtinguentes in ratione nominum: ſed potius loquitur contra quoſdam qui dixerunt, quòd amor non acciperetur in bona ſignificatione, & ideo non deberet poni in diuinis: contra quos adducit etiam illud Sapientiæ 8. Amator factus ſum formæ illius. Et illud quod dixit diuinus Ignatius martyr de Domino Ieſu Chriſto, Meus amor crucifixus eſt. Vnde idem nominat amor, quòd dilectio, licet ſub alia nominis ratione.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus ſanctus procedit vt amor, & vtrum charitas in homine & Angelo ſit habitus voluntatis?

SEcundo quæritur, Vtrum Spiritus ſanctus procedat vt amor? Et videtur multiplici

ratione

ratione, quòd non. Primo ſic: Omne nomen quod non nominat vt diſtinctum ens, ſed vt in alio, non conuenit perſonæ per ſe exiſtenti: amor autem id quod nominat, dicit vt in aliquo exiſtere: ergo non competit perſonæ per ſe exiſtenti perfecte: Spiritus ſanctus eſt perſona per ſe perfecta: ergo non competit ei procedere vt amor.

2 Item, Amor eſt eius in quo requieſcit affectus: ergo accipitur ſemper vt in aliud procedens: Spiritus autem ſanctus non procedit in aliud, imo ipſe procedens manet in ſeipſo diſtinctus: ergo non procedit vt amor.

3 Item, Perſonæ diuinæ hypoſtaſes ſunt perfectæ, ſicut Filius & Pater: nullus autem amor ſecundum rationem amoris dicit hypoſtaſim, ſed habitum, & accidens hypoſtaſis: ergo Spiritus ſanctus non procedit vt amor.

4 Item, Tantum amatur Spiritus à Patre ſicut Filius: ergo amor medius eſt nexus Patris & Spiritus ſancti: ſi ergo Spiritus ſanctus eſt amor, erit amor amoris, quod in nullo eſt, quia ſic iretur in infinitum: ergo Spiritus ſanctus non procedit vt amor.

5 Si forte dicas, quòd amor dicat diſtinctum ab amante: & ideo illa diſtinctio perſonalitatem facit & perſonam. Contra: Eſſentia diuina eſt eius amor quo Deus amat & ſe & alia: tamen cum dicat diſtinctionem ſecundum nomen, non diſtinguitur eſſentia à Patre: ergo talis diſtinctio non ſufficit ad faciendum perſonam. Præterea, Pater nominat ſubſtantiam diſtinctam, & ſimiliter Filius, & generatio dicit actum naturæ in communicatione naturæ à Patre in Filium: amor autem nec dicit ſubſtantiam ſecundum nomen, nec dicit rationem proceſſionis ſubſtantialis: ergo videtur ad diſtinctionem perſonalem non pertinere.

6 Præterea, Cum in natura intellectuali ſint aliæ potentiæ, & alij habitus, quam voluntas & amor, videtur quòd proceſſio cuiuſlibet potentiæ in habitum vel actum deberet facere perſonalem diſtinctionem, ſicut potentia quæ eſt ad arduum, quæ iraſcibilis vocatur, diuiditur contra concupiſcibilem, cuius habitus amor attribuitur Spiritus ſancto.

7 Item, Apprehenſio boni eſt ante amorem boni: & ita videtur ſecundum naturam prius in Deo procedere boni apprehenſio quam amor: & ita magis illa proceſſio debet cauſare perſonam quam iſta.

8 Si forte dicas, quòd apprehenſio boni pertinet ad Filium eo quod ipſe eſt ars & ratio Patris. Contra: Filio aſcribitur veritas: ergo boni apprehenſio cum ſecundum rationem differat, ſicut intellectus ſpeculatiuus & practus, videtur ad alterius perſonæ diſtinctionem pertinere.

9 Item, Cum multi ſint motus & paſſiones concupiſcibilis, ſicut concupiſcere, deſiderare, velle, quare penes actus iſtos vel habitus non accipitur aliqua perſona diſtincta?

10 Præterea, In mente amor procedit à mente, vt actus, non vt potentia diſtincta: ergo videtur, quòd nulla in diuinis perſona penes hanc proceſſionem diſtingui debeat.

Sed contra.

SI FORTE propter hoc dicatur, quòd Spiritus ſanctus non procedit vt amor. Contra: Quidam Philoſophus dicit, quòd ſubſtantiæ ſeparatæ ſpirituales diuiduntur per potentiam intellectus & voluntatis, & non plus: ergo ſicut in Deo habemus vnam proceſſionem perſonalem ex parte intellectus, ita vnam debemus habere ex parte affectus: illa autem non eſt niſi amoris: ergo amor notabit in diuinis perſonalem diſtinctionem.

2 Item, Homines bene viuentes non concordant in natura tantum, ſed potius quærunt conſenſum amicitiæ: quia dicit Philoſophus, quòd amicitia eſt beatitudo, aut non ſine beatitudine: ergo Pater & Filius cum non in paucioribus conueniant quam nos, conueniunt etiam in conſenſu amicitiæ: amicitia autem ſemper ſpirat amorem: ergo ſpiratus ipſe ſic amor eſt, & procedit vt amor.

3 Item, Hilarius in libro de ſynodis, Quod ſcriptum eſt, vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vero vnum, non habet calumniam: quia cognominato Spiritu, id eſt, paraclito, conſonantiæ potius quam eſſentiæ per ſimilitudinem, eſſentiæ prædicare conuenit vnitatem. Ex hoc accipitur, quòd Pater & Filius non tantum conueniunt in ſimilitudine ſiue identitate eſſentiæ, ſed etiam in conſonantia amoris: cum ergo ille amor in Deo exiſtens non poſſit eſſe niſi Deus, erit illa conſonantia Spiritus ſanctus.

4 Item, Cum mens noſtra amat ſe, ita eſt aliquid in ipſa amor ſui, ſicut notitia ſui: ſed notitiæ in diuinis reſpondet perſona Filij: ergo amori reſpondebit alia perſona, & illam vocamus perſonam Spiritus ſancti.

Solutio.

SOLVTIO. Dicimus, quòd Spitus ſanctus procedit à Patre & Filio vt amor quo ſeinuicem diligunt: & hoc præcipue cogit iſta ratio: quia abſurdum eſt ponere, quòd Pater & Filius in nullo conueniant inquantum diſtincti ſunt: in eſſentia autem conueniunt inquantum vnum ſunt: ſed nos videmus, quòd in omni natura rationali & non rationali omnes deliciæ & iucunditates quas poſſunt habere in vita inquantum ſunt differentes perſonæ, fundantur omnes ſuper mutuum amorem: propter quod etiam quidam Philoſophi, principia omnis naturæ ponebant litem & amicitiam, tanquam alterum natura ab ipſo vniuerſitatis principio vt diuinum quoddam acciperet, ſcilicet amicitiam, quod congregat & vnit: alterum autem haberet, ſcilicet litem, ex ipſa priuatione materiæ ſibi concretum: vnde Pater & Filius in eo quod perſonæ diſtinctæ ſunt, conueniunt in hoc amore qui procedit ab ipſis quo ſeinuicem amant: & ille eſt Spiritus ſanctus.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd amor dupliciter conſiderari poteſt, ſcilicet ſecundum id quod nominat, & ſic non nominat hypoſtaſim completam, ſicut nec verbum: verbum enim noſtri intellectus notitia eſt, quæ accidentalis eſt intellectui. Alio modo conſideratur ſecundum proportionem

portionem ad naturam in qua eſt, ſcilicet diuinam vel humanam: & ſecundum hoc erit perfectus vel imperfectus, ſicut & verbum: vnde cum in natura diuina nihil ſit imperfectum, oportet Spiritum à perſonis vt perſonæ ſunt procedentem eſſe perfectam in ſubſtantia perſonam.

Ad Aliud dicendum, quòd Spiritus ſanctus procedit vt in aliud, & manet in ſe ipſo diſtinctus: hæc enim non ſunt oppoſita: in quantum enim refertur ad Patrē & Filium vt ad vnum principium ſui, ſic manet in ſe diſtinctus ab vtroque per relatiuam oppoſitionem, ſed inquantum in ratione amoris perſonalis procedit, nihil prohibet quòd à Patre procedat in Filium, & è conuerſo à Filio in Patrem, præcipue cum hæc ſit vera, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, & Pater diligit Filium Spiritu ſancto, & Filius diligit Patrem Spiritu ſancto: in quibus omnibus accipitur quod proceſſionis eſt, & quod amoris qui ſpecificat modum procedendi: & ſi accipitur proceſſio in ſe, non cauſabit niſi diſtinctionem procedentis ab his à quibus procedit: ſi accipitur modus quo ſpecificatur, ſic cauſatur nexus Patris & Filij in vinculo amoris qui eſt Spiritus ſanctus.

Ad Aliud dicendum, quòd hæc eſt falſa, nullus amor ſecundum rationem amoris, &c. quia amor perſonarum diuinarum cui non conuenit niſi perfectio ſubſtantiæ, & non accidens, eſt amor perfectus in hypoſtaſi.

Ad Aliud dicendum, quòd Spiritus ſanctus amatur à Patre & Filio dilectione eſſentiali, & non amore qui diſtinguatur à Spiritu ſancto: & hoc patet in ſimili: quia ſiue attendamus in imagine, ſiue in diſtinctis hominibus, nunquam amor cauſat alium amorem quo diligatur ille. In imagine quidem, quia bene videmus, quòd à noſcente & notitia cauſatur amor eius quod notum eſt: ſed vlterior amor non cauſatur, ſed ipſe amor diligitur eodem amore. Similiter inter homines diuerſos conſenſus cauſat amorem quo conſpirant & concordant homines: ſed non ab hoc amore cauſatur alter quo diligatur ille. Si dicas, quòd non eſt ſimile: quia amor in inferioribus non eſt perſona diſtincta amabilis: ſecundum hoc facilius habeo propoſitum, quòd non eſt alter amor: perſona enim illa in nullo diſtinguitur ab aliis perſonis niſi in oppoſitione relatiua: ille ſecundus amor aut diſtinguitur oppoſitione relatiua à primo, aut non. Sic ſic: ergo ſpeciali proprietate differunt ab eo: ergo ſicut Pater & Filius inquantum ſunt vnum principium Spiritus ſancti, non dicuntur amor perſonalis: ita ille amor ſecundus non debet dici amor, ſed ab alia proprietate oppoſita denominari, ſicut fit in Patre & Filio, quod falſum eſt. Si autem non differt, habeo propoſitum quod eſt idem iſti, & non ſunt duo, ſed vnus amor.

Ad Aliud dicendum, quòd eſſentia diuina eſt amor Patris & Filij, ſed aliter quam amor perſonalis. Sicut enim diximus, ponere Patri & Filio conuenientiam in eſſentia tantum, hoc eſt parum: quinimo ſi ponamus per impoſſibile Patrem & Filium non eſſe vnum Deum, ſicut ſunt, ſed duos & perfectos, adhuc conuenient in amore qui procedit ab eis etiam diſtinctis & inquantum perſonæ ſunt: & ille amor qui ſic procedit ab eis diſtinctis non vnde vnum ſunt in eſſentia, perſonalis & notionalis eſt: vnde quod eſſentia amor eſt & dicitur, hoc non eſt Patris & Filij inquantum ſunt perſonæ diſtinctæ, ſed potius inquantum vnus Deus: & ideo non eſt eorum vt ab ipſis, ſed potius eſt eorum vt ipſe eſt: ideo non eſt diſtinctus ille: ſed perſonalis qui eſt eorum, non vnde ſunt vnus Deus, ſed inquantum perſonæ ſunt conſpirantes, ille eſt eorum vt ab ipſis: & ideo diſtinguitur ille ab vtroque.

Ad Aliud dicendum, quòd natura ſpiritualis multiplex eſt: quædam enim eſt quæ refertur ad corpus multarum & diſſimilium partium, ſicut anima rationalis ad corpus organicum: & illa habet varietatem partium multarum ſecundum proportionem ad partes corporis, quas ſuis partibus perficit & mouet: quædam vero non habet relationem talem ad corpus: & ideo non oportet quòd habeat partes huiuſmodi: vnde dicit Commentator ſuper metaphyſicam, quòd in ſubſtantiis ſeparatis non manifeſtantur potentiæ niſi intellectus & voluntatis: & quicquid ſit de hoc ſiue verum ſit dictum ſiue non, dicendum quòd illæ ſubſtantiæ non habent multas illarum potentiarum quæ ſunt animæ in corpore, & præcipue vegetabilis, & etiam quaſdam ſenſibilis animæ non habent: licet enim cognoſcant ſenſibilia particularia, & ſic dicantur habere ſenſum, erit ſenſus æquiuocè dictus ad noſtrum ſenſum, eo quod noſtra ſenſibilis cognitio non ſit in actu niſi variata ab ipſorum ſenſibilium immutatione, quod abſurdum eſſet in talibus ſubſtantiis ponere. Similiter autem in Deo ſecundum hoc non erit ponere ſecundum naturam virtutes niſi intellectus & voluntatis: quia amplioris potentiæ erunt in eo quam in nobis: quia intellectus erit reſpectu ſenſibilium & vniuerſalium, & voluntas reſpectu omnium bonorum: & ita non oportet, quod penes potentias plures ſint plures perſonæ procedentes.

De habitibus autem quod quærit etiam illa obiectio, dicendum quòd ſecundum rationem multi ſunt habitus rationalis ſubſtantiæ: ſed nullus eſt intimi affectus demonſtratiuus niſi charitas: omnes enim alij aut imperfecti ſunt, aut ad aliquid extra, & non ad id quod eſt in eadem natura: amor autem præcipue eſt intimus, & in id quod pertinet ad naturæ eiuſdem ſocietatem & vnionem: & ideo penes ipſum accipitur proceſſio perſonæ, & non penes alios habitus.

Eadem autem obiectio ponit quæſtionem de iraſcibili, quòd ſcilicet penes ipſam debet accipi perſona ſicut penes coocupiſcibilem: & hanc obiectionem faciunt quidam ſupponentes, quòd in natura animæ rationalis vt rationalis eſt, & in natura Angeli,

& in natura diuina ſecundum rationem debeant eſſe concupiſcibilis & iraſcibilis: & hoc à nullo Auctore habetur omnino, niſi ab eo libro qui falſo aſcribitur Auguſt. qui dicitur de ſpiritu & anima. Philoſophus enim in fine primi ethicorum, Damaſcenus, Gregorius Nicenus, & Auicenna, dicunt contrarium. Similiter Gloſſa ſuper principium Ezechielis quæ recitat ſententiam Platonis, quòd concupiſcibilem poſuit in epate, iraſcibilem autem in felle: & ratio huius eſt: quia illæ potentiæ ſunt denominatæ à paſſionibus quæ ſunt ira & concupiſcentia: omnibus autem (etiam qui parum nouerunt) patet hoc quod paſſiones non ſunt rationalis naturæ, ſed ſunt inferentes vel illatæ in ſenſu: vnde plane poſſumus dicere, quòd quæſtio falſum ſupponit, ſcilicet in natura omnino ſpirituali eſſe concupiſcibilem & iraſcibilem, in qua proprie eſt voluntas: quia ſicut dicit Philoſophus, in rationali voluntas fit, in irrationali deſiderium & animus.

Si autem ſecundum hoc quæratur, Cuius ergo vis eſt charitas quæ in Deo & in Angelo ponitur? Dicendum, quòd voluntatis. Si obiiciatur, quòd etiam amor nominat paſſionem, & ita eſt alicuius partis ſenſibilis animæ, & non Dei vel Angeli. Dicendum, quòd non eſt verum generaliter: ſed per corporalem actum, & habens contrarium, verum eſt quod nominat paſſionẽ, ſed non amor qui dicit affectum voluntatis rationalis. Si autẽ non fiat in hoc vis, ſed volumus concedere duplicem iraſcibilem, & duplicem concupiſbilem, ſcil. humanam & ſenſibilem: tunc dicimus, quòd non eſt ſimile de habitu iraſcibilis, & concupiſcibilis: quia iraſcibilis eſt reſpectu eius quod eſt extra, quod repelli habet per victoriam ſuper ipſum: concupiſcibilis autem eſt reſpectu eorum quæ vnienda ſunt intus, & reſpectu vnientium: & ideo penes habitum concupiſcibilis eſt proceſſio perſonæ, & non penes habitum iraſcibilis.

AD ALIVD dicendum, quòd apprehenſio omnis attribuitur Filio, & præcipue apprehenſio boni: quia illa ſpirare facit amorem, & eſt operatiua vt ars operatur: ſpeculatiua enim eſt in vniuerſali, & non eſt de rebus niſi in potentia exiſtentibus. Licet autẽ ſpeculatiuus & practicus differant: non tamen penes ſpeculatiuum accipitur verbum quod eſt filius, quia verbum illud (vt dicit Auguſtinus in 8. de Trinitate) eſt notitia amata, & ideo eſt in ratione optimi: ſed penes ſpeculatiuum per appropriationem non ita conuenit accipere perſonam duabus de cauſis, quarum vna eſt: quia ipſe eſt à re intus procedens in ſpeculationem: & ideo oppoſitum modum habet ad proceſſionem perſonæ de perſona: ſed practicus eſt procedens de intelligente in opus, & ideo ille ſimilior eſt proceſſioni perſonarum. Secunda cauſa eſt, quod ſpeculatiuus non eſt rei in propria natura, ſed potius in ratione vniuerſali in qua res non eſt niſi in potentia: ſed practicus eſt de propria natura rei: & ideo iterum magis conuenit perſonarum proceſſioni, quæ propriam naturam accipiunt à perſona à qua procedunt.

AD ALIVD dicendum, quòd Filio non attribuitur ſpeculatiuum niſi attributione minus propria: quia idealis intellectus in diuinis eſt operatiuus omnium rerum ideatarum quæ procedunt in opus: & ille ſecundum Auguſt. in lib. 83. q. attribuitur Filio.

AD ALIVD dicendum, quòd ſupponendo, quòd charitas vel amor ſint concupiſcibilis in natura ſpirituali, nullus aliorum actuum dicit completam & intimam inclinationem affectus ad amatum: & hoc ſic probatur, Velle dicit actum voluntatis per ſe, qui communis eſt intimo & completo, & non intimis & incompletis. Cætera autem patent per Pſal. 118. vbi dicit, Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas. Vnde concupiſcere minus eſt quam deſiderare, deſiderare autem adhuc minus quam velle, & velle minus quam amare ex charitate.

AD VLTIMVM dicendum, quòd ſecus eſt de imagine creata & Deo: quia imago in multis eſt diſſimilis, præcipue in ſimplicitate naturæ & perfectione: & ideo quod accidens eſt in ipſa, hypoſtaſis diuina diſtincta eſt in Deo, vt patet per ante dicta: tamen ſi quis conſideret dicta Auguſtini ſupra notata diſtinct. 3. amor & notitia non omnino ſunt accidentalia menti, ſed ſecundum aliquem modum ſubſtantialia ſunt.

Quod Spiritus ſanctus proprie dilectio dicatur: & tamen Trinitas ſit dilectio.

B Ioan. 4. IOannes autem in epiſtola canonica ait, Deus charitas eſt. Non dixit, Spiritus ſanctus charitas eſt: quod ſi dixiſſet, abſolutior eſſet ſermo, & non parua pars quæſtionis deciſa: ſed quia dixit, Deus charitas eſt, incertum eſt: & ideo quærendum eſt, Vtrum Deus Pater ſit charitas, an Filius, an Spiritus ſanctus, an Deus ipſa Trinitas, quia & ipſa non tres dij, ſed vnus eſt Deus. Ad quod Auguſt. in eodem libro ita dicit, Neſcio cur ſicut ſapientia & Pater dicitur, & Filius, & Spiritus ſanctus, & ſimul omnes non tres ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, & ſimul omnes

vna

vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare Spiritum sanctum: quia Deus Pater & Deus Filius potest charitas nuncupari: sicut proprie verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cum & Pater & Spiritus sanctus sit sapientia.

ARTICVLVS III.

An verbum proprie conueniat Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut proprie verbum Dei etiã sapientia, &c.] Ex hoc enim accipitur, quòd verbum proprie conuenit Filio. Sed contra: Pater dicit se, Filius dicit se, & Spiritus sanctus dicit se: aut ergo dictum ab eis est verbum, aut non. Si est verbum, & verbum procedit à dicente: ergo Filius procedit non tantum à Patre, sed etiam à se, & à Spiritu sancto. Si autem non est verbum. Contra: Quando à dicente non dicitur verbum, nihil dicitur: ergo Filius dicendo se & Spiritus sanctus dicendo se, nihil dicunt, quod absurdum est.

2 Præterea, Sicut dicit Anselm. in mono. quilibet trium dicit se in alium vel in alios duos: ergo videtur quòd non tantum Filius dicatur verbum.

3 Præterea, Dicit omnes creaturas, sicut dicitur in prin. Genes. Dixit Deus, fiat lux, &c. & Psalm. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Hoc autem dicere est creare: cum ergo omnibus æqualiter conueniat hoc dicere, omnibus conueniet verbum ab ipsis procedere.

Sed contra. SED CONTRA: Augustinus, In eo est verbum quo filius: sed filius est generatione qua distinguitur à Patre, & à Spiritu sancto: ergo verbum est eadem generatione distinguente.

ITEM, Anselm. Mirum quidem & ineffabile video, scilicet tres dicentes, quorum quilibet dicit se & alios duos: & tamen vnum solum verbum, & vnius tantum esse verbum, quia Patris: ergo videtur, quòd tantum notionaliter verbum sumatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, Quæstio de verbo longa est & difficilis: & infra suo loco tractabitur: sed hic modo sufficiat, quòd meo iudicio verbum dicitur dupliciter, scilicet essentialiter, & personaliter: & verbum essentialiter dictum appropriate conuenit Filio, personaliter vero non nisi proprie conuenit ei. Sicut enim duo nomina habemus ex parte Spiritus sancti, quorum vnum conuenit proprie, sicut Spiritus sanctus: alterum autem vno modo dictum conuenit proprie, & alio modo dictum conuenit appropriate, scilicet amor, vel charitas: ita est ex parte Filij quòd habet vnum nomen conueniens non nisi proprie, scilicet Filius: aliud autem vno modo dictum conuenit proprie, alio modo dictum appropriate, & hoc est verbum.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd dicere æquiuocum est ad dicere essentiale quo quilibet dicit se & alium, & ad dicere notionale quo solus Pater dicendo generat Filium. Sunt autem qui dicunt, quòd dicere dicitur tripliciter, scilicet essentialiter quomodo quilibet dicit se: & essentialiter connotando effectum in creatura, quo quilibet dicit creaturam: & notionaliter, quo solus Pater dicit verbum, & in hac tertia sola significatione respondet ei verbum: & hoc est verum quòd respondet verbum personale: sed quòd in duplici alia significatione nullum verbum respondeat, absurdum est: quia qui dicendo non dicit verbum, nihil dicit, quia nihil dicitur nisi verbum.

AD ALIVD dicendum, quòd Ansel. vult dicere, quòd ex pluralitate dicentium non multiplicatur ratio verbi per appropriationem: verbum enim à quocunque dicatur, siue etiam ab omnibus, siue à duobus, semper est appropriabile Filio magis quam alij.

AD ID quod obiicitur de August. dicendum quòd eo verbum est quo filius, id est, ea relatione dicitur verbum, licet non ea ratione nominis: & hoc intelligit de verbo personaliter dicto.

Sicut verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus proprie dicitur charitas, & tamen Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur charitas.

SI ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quam Spiritus sanctus? vt scilicet in illa summa simplicique natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in Patre siue in Filio siue in Spiritu sancto: tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit August. quòd in Trinitate charitas aliquando re-

C Ex eodem lib. cap. eod

fertur ad ſubſtantiam, quæ communis eſt trium perſonarum, & tota in ſingulis: aliquando ſpecialialiter ad perſonam Spiritus ſancti, ſicut ſapientia Dei aliquando pro ſubſtantia diuina, aliquando pro Filio accipitur: & hoc in multis fieri reperitur.

ARTICVLVS IV.

An Spiritus ſanctus proprie nuncupetur charitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et tamen Spiritus ſanctus proprie charitas nuncupatur, &c.] Hoc enim videtur falſum eſſe: quia quicquid eſt commune tribus, non poteſt eſſe proprium vnius: ſed charitas eſt communis tribus: ergo non poteſt eſſe proprium Spiritus ſancti.

2 Præterea, Charitas magis videtur appropriari Patri: quia in quadam antiphona de Trinit. cantat Eccleſia, Charitas Pater eſt, gratia Chriſtus, communicatio Spiritus ſanctus.

2 Item, Charitas virtutum eſt forma, & ſic omnes virtutes aliquid accipiunt à charitate: ergo magis ſimilis & appropriabilis eſt perſonæ à qua aliæ accipiunt, quam illi quæ ab aliis accipit quod ab ipſa nulla alia accipit: hæc autem eſt Spiritus ſanctus: ergo non conuenit Spiritui ſancto.

4 Item, Charitas eſt finis præcepti, vt dicit Apoſt. 1. ad Timoth. 3 Finis autem conuenit ei in quem vltimum ſecundum naturæ ordinem recurrimus. Ille autem eſt Pater, vt ſupra habitum eſt diſtinctione 3. ergo videtur charitas non eſſe propria Spiritui ſancto.

PRÆTEREA, Dicitur eſſentia charitas in diuinis. Similiter dicitur Spiritus ſanctus charitas. Et ſimiliter charitas quædam importatur, cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe: in verbo enim diligunt importatur charitas quædam. Et quæritur, Qualiter illæ charitates in diuinis differant?

Quæſtiun.

Sed contra.

SOLVTIO. Dicendum, vt prius habitum eſt, quòd charitas duplex eſt: eſt enim perſonalis, & eſſentialis: & perſonalis dicitur Spiritus ſanctus proprie, ita quòd nullus alius: eſſentialis autem dicitur ipſe appropriate, ſed communiter quilibet alius.

AD ALIVD dicendum, quòd proprie innuitur in auctoritate Auguſtini per appropriate.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas accipitur dupliciter, ſcilicet in ſe, ſiue ad proprium actum: & ſecundum quod ſe habet ad alias virtutes. Si in ſe, eſt ipſa in genere amoris, & pertinet ad Spiritum ſanctum: & hæc eſt ſua propria conſideratio. Si autem accipitur vt comparatur ad alias virtutes, ſic habet rationem cuiuſdam principij ad alias virtutes, & ſic aptatur Patri. Et per hoc patet ſolutio ad duo ſequentia quæ in illa conſideratione charitatis procedunt.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in diuinis eſt charitas eſſentialis, & notionalis, & perſonalis. Et patet hoc ratione, & exemplo. Ratione ſic, Pater & Filius diligunt ſe inquantum vnum ſunt in natura: & in hac dilectione neceſſario etiam includitur Spiritus ſanctus qui eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre & Filio: vnde ly diligunt dicit actum charitatis eſſentialis. Cum autem dico ſic, Pater diligit Filium amore qui eſt Spiritus ſanctus, importatur duplex amor, ſcilicet notionalis in verbo quo Pater & Filius vnum ſunt inſpirando amorem: & alius amor importatur per nomen quod eſt, amore qui eſt Spiritus ſanctus. Exemplo autem id idem oſtenditur, ſponſus enim & ſponſa diligunt ſe in conuenientia naturæ & ſocietatis quæ eſt inter homines bene conuenientes: & à tali dilectione non excluduntur alij boni ſocij ad eandem vitam pertinentes: & hæc dilectio quantum poteſt, reſpondet dilectioni eſſentiali. Diligunt ſe etiam ſponſus & ſponſa ad actum communicationis naturæ per generationem: & ab hac dilectione excluditur etiam proles genita: & hæc reſpondet quantum poteſt, dilectioni notionali inquantum ſunt principium Spiritus ſancti Pater & Filius: quæ dilectio non eſt Spiritus ſanctus: quia Spiritus ſanctus non eſt principium quo Pater & Filius ſpirant Spiritum: ſicut nec Filius eſt paternitas qua Pater generat Filium. Tertia dilectio eſt qua complacent ſibi in prole genita: & eſſet hoc magis ſimile, ſi proles eſſet amor: quia tunc diligerent ſe in amore illo: & hæc dilectio reſpondet perſonali dilectioni. Aliud exemplum magis conueniens eſt in mente. Ponamus enim memoriam non generare intelligentiam, adhuc diliget eam inquantum ad eandem naturam mentis ſecum pertinet: ſi autem ponamus ſicut verum eſt, concordiam memoriæ & intelligentiæ in producenda voluntate ſui, ipſa concordia producendi dicet amorem ſimilem notionali amori in diuinis: voluntate autem iam producta, ipſa voluntate nectente memoriam & intelligentiam iterum diligunt ſe: & erit dilectio ſicut perſonalis.

Ad quæſt.

Exemplis firmat eadem nomina proprie & vniuerſaliter accipi.

D PLuribus enim exemplis doceri poteſt, multa rerum vocabula & vniuerſaliter poni, & proprie quibuſdam rebus adhiberi: ſicut legis nomine aliquando ſimul omnia Veteris Teſtamenti ſignificant eloquia, aliquando

aliquando autem proprie vocatur Lex quæ data eſt per Moyſen. Multa alia ſuppetunt exempla: ſed in re aperta vitanda eſt longitudo ſermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine ſapientiæ, cum ſit vniuerſaliter & Spiritus ſanctus & Pater ipſa ſapientia: ita Spiritus ſanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum ſit Pater & Filius vniuerſaliter charitas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Sicut legis nomine aliquando ſimul omnia, &c.] Vbi ſic in Scriptura accipitur? Et dicendum, quòd Ioan. 15. lex ponitur pro toto Veteri Teſtamento, vbi dicit Dominus, Vt impleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt: quia odio habuerunt me gratis: hoc enim in Pſal. 118. ſcriptum eſt: qui non dicitur lex, niſi quia eſt de Veteri Teſtamento, quod etiam inſtrumentum eſt, quia inſtruit, & ſicut inſtrumentum harmoniam literæ ad ſpiritum, & typi ad veritatem oſtendit. Similiter ibi, Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini: ibi enim tota Scriptura poteſt dici lex. Et ibi, In lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. De data lege per Moyſen eſt iſtud Ioan. 1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Item, Eccli. 24. Legem mandauit nobis Moyſes in præceptis iuſtitiarum. Et Deuter. 33. In dextera eius ignea lex.

ARTICVLVS V.

An ſapientia non ſit propria, ſed appropriabilis tantum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine ſapientiæ, &c.] Hîc enim dubium poteſt eſſe, quòd ſapientia eſt appropriabilis, & non propria: charitas autem appropriabilis, & propria, quæ ſit cauſa huius.

ITEM, Cum verbum ſit appropriabile, & proprium, vt prius oſtenſum eſt: quare non ſimiliter ſapientia?

Si dicas, quòd ſapientia in ſapiente eſt vt perfectio ipſius ſecundum ſapere: & ideo non poteſt eſſe propria: quia tunc Pater ſaperet quaſi formaliter ſapientia quæ ab ipſo eſſet. Contra: Eodem modo video, quòd amor eſt in amante ſicut perfectio, vel amare vel diligere: ergo non debet eſſe proprius, ſed appropriatus.

SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd ratio iſtius dicti dependet à ratione nominum: quia ſic charitas hoc quod dicit, dicit vt in aliud, vel in alium procedens: vnde Auguſt. dicit, quòd charitas minus quam inter duos haberi non poteſt. Sapientia autem hoc quod dicit, dicit vt inhærens ipſi ſapienti, quaſi ex alio de quo eſt ſapientia, quia ſapientia de rebus eſt: & licet in Deo ſit cauſa rerum, & non cauſata à rebus: tamen hoc non dicit ipſo nomine: & ideo non potuit congrue proprium eſſe proceſſioni perſonarum: & per hoc patet ſolutio ad primum & vltimum. *Solutio.*

AD MEDIVM dicendum, quòd verbum dicit vt procedens ab alio, cuius ipſum eſt intentio & ſimilitudo, præcipue quando aliquis dicit ſe: & ideo illud in ſe claudit rationem eius quod eſt eſſe ab alio, ſicut & charitas vel amor: & ideo cum per eſſe ab alio diſtinguantur perſonæ procedentes in diuinis, illa nomina erant apta vt repræſentarent plus quam alia.

Auctoritatem ponit, quod Filius proprie dicitur ſapientia.

SEd Dei verbum, id eſt, vnigenitus Dei Filius, aperte dictus eſt Dei ſapientia, ore Apoſtoli dicentis, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Spiritus autem ſanctus vbi ſit dictus charitas, inuenimus, ſi diligenter Ioannis Apoſtoli eloquium ſcrutemur: qui cum dixiſſet. Diligamus inuicem quia ex Deo eſt dilectio: adiunxit. Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt: quia dilectio Deus eſt. Hîc manifeſtauit ſe dixiſſe eam dilectionem eſſe Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo eſt dilectio: ſed quia & Filius ex Deo Patre natus eſt, & Spiritus ſanctus ex Deo Patre procedit, quem potius eorum debeamus accipere dictum eſſe dilectionem, merito quæritur. Pater enim ſolus ita Deus eſt, vt non ſit ex Deo: & ideo dilectio qui ita Deus eſt, vt ex Deo ſit, E 1. Ioan. 4.

non ipſe Pater eſt, ſed aut Filius, aut Spiritus ſanctus. Sed in conſequentibus cum dilectionem commemoraſſet Ioannes quia dilexit nos, & hinc hortatus eſſet vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem Deum dixerat, ſtatim volens de hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoſcimus, quia in ipſo manemus & ipſe in nobis, quia de ſuo Spiritu dedit nobis. Spiritus itaque ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipſum in nobis. Hoc autem facit dilectio: ipſe ergo Deus eſt dilectio. Deus ergo Spiritus ſanctus qui procedit ex Deo, ſignificatur vbi legitur, Deus dilectio eſt, & Dilectio ex Deo eſt. Ecce his verbis aperte dicit Auguſtin. Spiritum ſanctum eſſe charitatem Patris & Filij: & intantum quoque ſermonem produxit, vt videatur dixiſſe Spiritum ſanctum non ſolum eſſe dilectionem Patris & Filij, qua ſe inuicem & nos diligunt, ſed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrum ipſe ſit charitas qua nos diligimus Deum, in ſequenti explicabitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Spiritus ſanctus ſit dilectio qua Pater & Filius diligunt ſe & nos, & etiam qua nos diligimus Deum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritum ſanctum non ſolum eſſe dilectionem Patris & Filij qua ſe inuicem & nos diligunt, ſed etiam dilectionem qua diligimus Deum, &c.] Hoc enim videtur falſum pro prima parte: quia dilectio qua Pater & Filius diligunt nos, notat effectum in creatura rationali: ſed omne tale nomen eſt eſſentiale, eo quòd ille effectus communiter eſt totius Trinitatis: ergo illa dilectio non eſt ſpecialiter Spiritus ſanctus.

2 Item, Vna eſt operatio trium: diligere autem nos eſt idem quod facere in nobis gratiam qua diligamus Deum: ergo eſt indiuiſibiliter trium: non ergo dicit ſpecialiter dilectionem quæ eſt Spiritus ſanctus.

3 Item, Dicit Dion. in lib. de di. no. cap. 4. Amor eſt ſimplex virtus per ſe motiua ad vnitiuam quandam concretionem ex bono vſque ad extremum exiſtentium, & ab illo rurſus conſequenter per omnia ad bonum, ex eadem, & per eandem, & in eandem ſeipſam reflectens, & ad eandem & ſemper eodem modo reuoluta. Cum ergo iſta proceſſio amoris & reflexio in primum bonum amans, ſit communiter omnium perſonarum, non videtur Spiritus ſanctus ſpecialiter eſſe charitas illa qua Deus diligit ſe & nos.

4 Item, Hoc videtur eſſe contra Auguſt. hic in vlt. cap. iſtius diſtinct. vbi inducit illud Apoſtoli ad Coloſſ. 1. Tranſtulit nos in regnum filij charitatis ſuæ, ſic dicens: Si ergo non eſt in illa Trinitate charitas Dei niſi Spiritus ſanctus, Filius eſt etiam Spiritus ſanctus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, ſicut ſupra dictum, quòd triplex eſt in diuinis charitas, & illa triplex charitas quadrupliciter ſignificatur, & quandoque etiam quinque modis. Significatur enim eſſentialiter charitas, quandoque per ſe ſolam: vt cum dicitur, Deus charitas eſt, 1. Ioan. 4. Quandoque etiam ſignificatur notionaliter ſolum: vt cum dicitur Pater diligit Filium, inquantum perſonæ diſtinctæ exiſtentes conueniunt in ſpirando. Significat etiam perſonaliter ſolum: ſicut cum dicitur, charitas eſt Deus ex Deo: ſicut Auguſtinus hic dicit in præcedenti cap. per contextionem & conſequentiam quam accipit ex epiſtola Ioannis. Significatur etiam quandoque ſimul eſſentialiter & notionaliter: vt cum dicitur, Tranſtulit nos in regnum Filij charitatis ſuæ: & hoc ſupra probatum eſt ſuper diſtinct. 5. Significatur quinto modo quandoque eſſentialiter & notionaliter & perſonaliter ſimul: vt cum dicitur, Pater & Filius mittunt, vel dant Spiritum ſanctum: ibi enim in effectu connotato accipitur charitas eſſentialis, & in ratione miſſionis notionalis, & in dono ipſo quod datur charitas perſonalis intelligitur: & hoc vltimo modo accipit Magiſter hic.

DICENDVM ergo ad primum quòd licet per effectum connotatum accipiatur eſſentialis charitas: tamen non ſolus effectus eſt ibi: imo in effectu illo qui eſt appropriabilis Spiritui ſancto, intelligitur mitti Spiritus ſanctus: & ita notionalis cum illo, & perſonalis accipitur: vnde eſſentialis accipitur in talibus in recto, & notionalis, & perſonalis in obliquo: & hoc magis declarabitur infra cum de miſſione diſputabitur, ſuper 14. & 15. diſt.

AD ALIVD dicendum, quòd vna eſt operatio trium: ſed illius operati appropriatio non æqualiter conuenit tribus, ſed eſt quandoque operatum appropriabile vni perſonæ, ſed ſeparabile à miſſione illius perſonæ: ſicut virtus politica vel bonitas gratiæ gratis datæ appropriabilis eſt Spiritui ſancto, non tamen neceſſario eſt miſſus Spiritus ſanctus

ctus in collatione huius gratiæ. Quandoque autem operatum trium personarum est appropriabile vni inter personas, & inseparabile à missione vnius personæ: sicut charitas creata data rationali creaturæ, quæ appropriabilis est Spiritui sancto, & inseparabilis à missione Spiritus sancti in eum qui confertur donum charitatis: & tunc ratione appropriationis & inseparabilitatis in talibus accipitur notionale & personale in essentiali.

Ad aliud dicendum quòd Dionysius diffinit amorem in vniuersali, non prout est huius vel illius. In vniuersali autem dico, prout ex primo bono procedens efficiendo in omnibus entibus aliquid vel esse vel viuere vel sentire vel intelligere vel aliquid boni naturalis vel superadditi, & reuertitur in fontem vnde emanauit, reordinando omnia entia in ipsum secundum boni appetitum, secundum quòd dicimus, quòd bonum est quod omnia appetunt: & non loquitur in speciali de amore qui est charitas: tamen etiam ille amor appropriabilis est Spiritui sancto, licet missio Spiritus S. separabilis sit ab ipso.

Ad auctoritatem autem Augustini patet solutio per ante dicta.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quòd Spiritus sanctus sit amor, quo Pater à Filio, & Filius à Patre diligitur?

NVnc vero quod incepimus ostendere, curemus, scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse siue amorem Patris & Filij: quo scilicet Pater diligit Filium, & Filius Patrem. De hoc Hieronymus super 17. Psal. ait, Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam habet Pater in Filium, & Filius in Patrem. Augustinus quoque in 6. lib. de Trin. ait, In omnibus æqualis est Patri Filius, & est vnius eiusdemque substantiæ. Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate consistit. F Cap. 4.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Spiritus sanctus procedit à Patre in Filium, & reflectatur à Filio in Patrem: ita quod sit amor Filij in Patrem, & Patris in Filium: & vtrum ista sit vera locutio, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, & Pater diligit se Spiritu sancto, & Pater & Filius diligunt se dilectione quæ est Spiritus sanctus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in penultimo capite de verbo Hier. [Spiritus sanctus nec Pater est nec Filius, sed dilectio quam Pater habet in Filium, & Filius in Patrem, &c.] Videtur enim ex hoc quod Spiritus sanctus procedat à Patre in Filium, & non quiescat ibi, sed reflectatur à Filio in Patrem: & hoc falsum videtur. Quicquid enim procedit ab aliquo in aliquem vel in aliud, aut recipitur ab illo in quod procedit, aut non. Si recipitur: ergo videtur, quòd Filius recipit Spiritum sanctum à Patre: & hoc sonat indigentiam Spiritus esse in Filio, quod absurdum est.

2 Præterea, Aut Filius recipit quod habet, aut quod non habet. Si quod habet: ergo receptio est habiti quod non est intelligibile. Si forte dicas, quòd non hoc modo habet: ergo variatio ponitur circa Filium: quia alio modo se habet recipiendo quod habet à Patre, quam ante se habuit vel quam non recipiendo: & hoc hæreticum est.

3 Præterea, De conuersa quæritur quando dicit, quòd est amor Filij in Patrem: ergo Pater etiam recipit à Filio, vel quod non habet, vel quod non hoc modo habet quo recipit: & hoc absurdum est: ergo videtur Spiritus sanctus non esse amor Patris in Filium, & Filij in Patrem.

Iuxta hoc vlterius quæritur de quæstione antiqua, cum dicitur, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, vtrum vera sit locutio, & in qua habitudine ablatiuus construatur cum verbo? Quod autem sit falsa, videtur: quia hæc est falsa, Pater est sapiens sapientia quam genuit: ergo à simili hæc est falsa, Pater & Filius diligunt se dilectione quæ ab ipsis procedit: hæc autem est Spiritus sanctus: ergo hæc est falsa, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Quæst. 1.

2 Item, In diuinis non est aliud diligere, quam esse: ergo si Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ipsi sunt Spiritu sancto. Et probatur, quòd teneat argumentum supra distinctione 5. cap primo, vbi à simili argumentatur Magister, & etiam Augustinus, quòd non est Pater sapiens sapientia quam genuit: quia ibi non est aliud sapere quam esse: vnde si esset sapiens sapientia quam genuit, esset etiam sapientia quam genuit.

3 Item, Ponamus per impossibile Spiritum sanctum non esse, adhuc verum erit quoniam Pater & Filius diligunt se aliqua dilectione, quæ verissima dilectio est: ergo videtur,

videtur, quòd non diligunt ſe Spiritu ſancto: quia poſito Spiritu illa dilectio non aufertur ab eis.

4 Item, Fortius obiicitur ſic: Quicquid æqualem oppoſitionem habet ad duo, non refertur ad ipſa, niſi vt ad oppoſita relatiue: Spiritus ſanctus æqualem habet oppoſitionem relationis ad Patrem & Filium inquantum ſunt vnum principium Spiritus ſancti: ergo non refertur ad ipſos, niſi ſicut vnum relatiuorum ad aliud oppoſitum: ergo non refertur ad ipſos, vt forma amoris vniens & nectens eos.

5 Item, Vnum relatiuorum non poteſt intelligi eſſe forma diſponens reliquum: cum ergo Spiritus ſanctus relatiuum ſit ad Patrem & Filium, non capit etiam intellectus, quòd poſſit eſſe forma vniens & nectens Patrem & Filium: talis autem forma vel quaſi forma importatur in verbo diligendi: ergo locutio ſimpliciter eſt falſa.

6 Item, Nihil idem principium eſt oppoſitionis, & vnionis vel nexus: proceſſio Spiritus ſancti principium eſt oppoſitionis relatiuæ: ergo non poteſt eſſe principium vt forma vniens vel nectens.

Quæſt. 2. PRÆTEREA quæritur, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, cuiuſmodi actum dicat ly diligunt? aut enim dicit actum eſſentialem, aut notionalem. Si eſſentialem: tunc ſequitur, quòd ſunt Spiritu ſancto: quia ſecundum hoc idem eſt ibi eſſe quod diligere: ſed hoc eſt falſum: ergo non dicit actum eſſentialem. Si vero dicit notionalem. Contra: Secundum hoc loco eius poteſt poni verbum quod denotat illum actum, & ſecundum hoc poſſemus dicere, Pater & Filius ſpirant Spiritu ſancto: hoc autem eſt falſum, quia non ſpirant Spiritu ſancto, ſed potius Spiritum ſanctum.

2 Præterea, Si dicit notionem: aut notionem qua diſtinguuntur Pater & Filius abuicem, aut eam in qua ſunt vnum. Si primo modo: tunc diceret paternitatem vel filiationem, quod aperte falſum eſt. Si autem ſecundo modo dicat notionem: tunc videtur, quòd dicat notionem illam quæ eſt principium: ergo poſſum dicere, Pater & Filius principiant Spiritum ſanctum Spiritu ſancto: & hoc iterum falſum eſt.

Quæſt. 3. PRÆTEREA quæritur, Quare admittitur illa, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto: non autem hæc, ſpirant Spiritu ſancto: cum ſpirant & diligunt dicant eandem notionem?

Quæſt. 4. PRÆTEREA quæritur de habitudine pronominis ad verbum: videtur enim eſſe reciprocum, vel retranſitiuum. Si eſt reciprocum: tunc dilectio quæ importatur in actu diligendi, notatur tranſire in eundem à quo exiuit: eſt enim ſenſus, Pater diligit ſe Spiritu ſancto, & Filius diligit ſe Spiritu ſancto. Sed contra: Verbum notans notionem, notat eam in ratione diſtinctionis ad perſonam in qua eſt oppoſita notio: ergo non debet eſſe tranſitio actus ab eodem in eundem, ſed potius diſtinctus notari debet procedere à diſtincto. Si autem eſt tranſitiua vt ſit ſenſus, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, id eſt, Pater diligit Filium Spiritu ſancto, & Filius diligit Patrem Spiritu ſancto, ſicut innuit auctoritas Hiero. Contra: quia ſecundum hoc notatur Filius habere actum dilectionis à Spiritu ſancto in Patrem, & è conuerſo Patrem in Filium: ergo Spritus ſanctus non habet ab ipſis, ſed potius illi ab ipſo.

Quæſt. 5. IVXTA hoc quæritur vlterius, Vtrum hæc concedi debeat, Pater diligit ſe Spiritu ſancto, & Filius diligit ſe Spiritu ſancto? Videtur autem quod non: quia Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti, & vnus non ſine alio: ergo cum diuiſim ſignificantur, ſignificantur vt principia plura, & non vt vnum: ergo hæc eſt falſa, Pater diligit ſe Spiritu ſancto.

Sed contra. SED CONTRA: ſi enim Pater non poteſt diligere ſe Spiritu ſancto: aut hoc eſt quia impotens eſt ſpirare Spiritum ſanctum ſine adiutore, aut quia non vult, & vtrumque eſt abſurdum: ergo hæc eſt vera, Pater diligit ſe Spiritu ſancto: & hæc ſimiliter, Filius diligit ſe Spiritu ſancto.

Quæſt. 6. VLTERIVS quæritur de habitudine ablatiui ad verbum: non enim conſtrui poteſt in ratione cauſæ efficientis: quia Spiritus ſanctus non eſt cauſa efficiens, quòd Pater & Filius diligunt ſe. Si forte dicas, quòd in diuinis non eſt cauſa, ſed principium. Contra: Iterum hæc eſt falſa, Spiritus ſanctus eſt principium eius, quòd Pater & Filius diligunt ſe: ergo nec in ratione cauſæ, nec in ratione principij conſtrui poteſt ablatiuus ille. Nec conſtruitur in ratione materiæ: quia Spiritus ſanctus non eſt materia circa quam ſolam eſt dilectio, nec in qua, ſola, nec ex qua, nec etiam diſpoſitio materialis: cum ergo materia non ſumatur pluribus modis, videtur quòd in ratione cauſæ materialis non conſtruitur. Nec conſtrui poteſt in ratione principij finalis: quia Pater & Filius non diligunt ſe propter Spiritum ſanctum, ſed propter ſeipſos. Præterea finis mouet: & ſecundum hoc eſſet ſenſus, quòd Spiritus ſanctus moueret intentionem Patris & Filij ad hoc vt diligerent ſe: quod iterum falſum eſt, quia ſic Spiritus ſanctus ſecundum rationem eſſet ante dilectionem quæ importatur in verbo, ſicut finis in intentione eſt ante opus efficientis. Nec videtur quod in ratione cauſæ formalis poſſet conſtrui: quia forma eſt diſpoſitio agentis ad actum: ergo ſenſus eſſet, quòd Spiritus ſanctus eſſet forma diſponens Patrē & Filium ad diligendum ſe: & ſecundum hoc Pater & Filius à Spiritu ſancto ſicut à forma haberent, quòd ſeinuicem diligerent: quod abſurdum eſt: quia non habent ab ipſo: ſed ipſe omnia quæ habet, habet ab illis.

Quæſt. 7. PROPTER hæc & ſimilia dicit Magiſter Simon Tornacen. quòd ablatiuus ille non cōſtruitur in habitudine alicuius cauſæ, ſed ponitur in deſignatione ſigni: & ideo iſte eſt ſenſus, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, id eſt, Spiritus ſanctus vnus in perſona ſpiratus communiter à Patre & Filio, ſignum eſt, quòd Pater & Filius diligunt ſe.

SED

Sed contrà. SED CONTRA: Secundum hoc diuiſæ quas Hieronymus ponit, non eſſent veræ, ſcilicet, Pater diligit Filium Spiritu ſancto,& Filius diligit Patrem Spiritu ſancto : quia Spiritus ſanctus non eſt neceſſarium ſignum, quòd Pater diligit Filium,& è conuerſo : quia ſine hoc poteſt intelligi, quòd Pater diligit Filium.

2 Præterea, Signum eſt alicui ſignum, qui illo ſigno cognoſcat : ſed non oportuit Patrem & Filium ſibiipſis facere ſignum ſuæ dilectionis : ergo hoc ſignum erit reſpectu creati : ergo ſi ponamus nullum creatum eſſe, tunc erit falſa vel nugatoria iſta, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto.

3 Præterea, Sapientia genita & ſapientia creata ſignum eſt, quòd Pater ſit ſapiens: ergo videtur, quòd Pater ſit ſapiens ſapientia genita vel creata.

4 Item, Amor creatus ſignum eſt, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus diligunt ſe : ergo videtur, quòd ſecundum hoc poſſimus dicere, quòd Pater & Filius diligunt ſe amore creato : quia amor creatus ſignum eſt, quòd ipſi ſe diligunt.

Quæſt. 8. ITEM quæritur iuxta hoc ſi hæc conceditur, Pater & Filius diligunt ſe dilectione quæ eſt Spiritus ſanctus,& quæ ſit magis propria ?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio ad primum ſaluando Hieronymum, quòd Spiritus ſanctus eſt dilectio qua Pater & Filius diligunt ſe : ſed ad intelligendum qualiter huiuſmodi locutiones ſunt veræ, & qualiter ſunt à quibuſdam negatæ, & à quibuſdam conceſſæ: prænotandum quòd cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, verbum diligunt eſt notionale, & importat proceſſionem Spiritus ſancti actiuam, & inſuper importat modum proceſſionis eius: ſicut verbum, generatur, non tantum dicit proceſſionem Filij à Patre, ſed inſuper dicit etiam modum proceſſionis Filij. Quia autem modus proceſſionis Spiritus ſancti eſt, quòd procedit vt amor : ideo modum dicit in principali ſignificato, proceſſionem autem dicit ex conſequenti ſecundum intellectum. Quidam autem attendentes tantum proceſſionem ſignificatam in verbo, negabant iſtam, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, propter obiectiones factas : & dixerunt, quòd Aug. retractauit eam in ſuo ſimili, quando ſcilicet retractauit hanc, Pater eſt ſapiens ſapientia genita. Sed quia non eſt conſuetudo Aug. niſi faciat mentionem in ſpeciali de iſto: ideo aliter eſt dicendum, quia quando dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ablatiuus in duplici habitudine ſe habet ad verbum, ſecundum quòd duo ſunt in verbo : eſt enim in eo proceſſio actiua, & ad hanc non poteſt eſſe ablatiuus in habitudine cauſæ alicuius : ſed erit quaſi in ratione principiati vel ſigni, ſicut dicit Tornacen. Sed quia hoc non eſt principale ſignificatum in verbo, ſed potius modus proceſſionis: ideo ablatiuus poteſt ſe habere in ratione cauſæ quaſi formalis ad verbum : ſicut dixerunt quidam alij. Quomodo autem debeat intelligi in ratione cauſæ quaſi formalis ablatiuus, declaratur infra diſtinct. 33. in primo dubio circa quartam opinionem : & ſic conſequenter ad finem dubij.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd ex illa locutione non accipitur, quòd Filius accipiat Spiritum ſanctum à Patre tanquam non habitum : ſed potius accipiat ab ipſo, quòd ab eo procedat Spiritus ſanctus : quia hoc eſt Patrem diligere Filium Spiritu ſancto, Filium ab ipſo accipere quòd ab eo procedat amor in quo nectantur & concordent. Cum autem dicitur, Filius diligit Patrem Spiritu ſancto, non eſt alius ſenſus, niſi quòd à Filio procedat Spiritus ſanctus, in quo nectitur cum Patre : & ideo patet, quòd ex falſo intellectu verbi procedunt illa argumenta.

AD ID quod vlterius quæritur de iſta, Pater Filium diligit Spiritu ſancto,& Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, dico ſine præiudicio, quòd veræ ſunt omnes. *Ad quæſt.* 1.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt ſimile de ſapientia & amore, vt ſupra diximus : quia ſapientia dicit comparationem ad ſapientem tantum : amor autem dicit vt ab amante, & ita magis conuenit perſonæ diſtinctæ, & inſuper diligere importat actum notionalem, cum dicat actum præcedentem & tranſeuntem ab amante : ſapere autem non ita dicit : imo potius tranſit ad ſapientem quam ab ipſo, & magis eſt recipere quam dare vel agere.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis eſt diligere dupliciter, ſcilicet notionale, & eſſentiale: ſed ſapere non eſt niſi eſſentiale : & ideo non eſt ſimile.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi ponatur Spiritus ſanctus non eſſe, non erit in diuinis niſi diligere eſſentialiter dictum : & hoc diligere eſt vnde Pater & Filius vnum ſunt ſecundum eſſentiam : & ideo ex illo non ſequitur perſonam eſſe : ſed tunc non erit ommoda perfectio in diuinis, cum deficiat communicatio naturæ diuinæ per modum amoris : ſi enim perſonæ non ſint, deficiet aliqua perfectio in Deo, ſcilicet communicatio naturæ, non quod vna perſona indigeat alia, ſed quia non demonſtratur naturæ poteſtas in communicabilitate niſi ſint in ea plures hypoſtaſes, ſicut infra probabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus ſanctus dicit duo, ſcilicet entem ab alio, & modum quo ab alio eſt : & quantum ad hoc quod eſt ens ab alio, non importat niſi oppoſitionem relatiuam : ſed quoad modum quem ſuperaddit, dicit nexum : & hoc nihil eſt ineonueniens, ſicut in multis relatiuis inuenitur, ſicut hic: ipſum genus & ſpecies, quæ quoad relationem ſunt oppoſita, tamen ſi conſideratur id quod eſt genus, ipſum eſt pars ſpeciei, & eſt potius principium conuenientiæ quam differentiæ & oppoſitionis.

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt vt relatiuum accipitur in ratione ſuæ oppoſitionis : ſed ſi aliquid additur relatiuo gratia cuius non opponitur, id poteſt eſſe vnitiuum & quaſi formale, ſicut eſt videre cum dico,

cauſa formalis : ſi enim attendo rationem cauſalitatis & rationem cauſati, ſunt oppoſita, & vnum non eſt forma alterius : ſi autem attendo rationem formæ quam ponit cauſa formalis ſupra intentionem cauſalitatis, eſt id quod eſt relatiuum vnitiuum, & forma ſui correlatiui quod eſt cauſatum.

AD ALIVD eadem eſt ſolutio, quòd ex parte illa qua eſt principium oppoſitionis, non eſt principium nexus & formæ.

Ad quæſt. 2. AD ALIVD dicendum, quod hoc verbum diligunt dicit notionem, alio tamen modo quam hoc verbum ſpirant : quia ly ſpirant non dicit niſi actum proceſſionis abſolute & in ſe, & gratia illius actus verbum non poteſt determinari ablatiuo, niſi ſicut dixit Tornacen. in deſignatione ſigni : ſed in hoc ſenſu non ſcripſerunt Sancti auctoritatem iſtam : ſed ly diligunt ſuper actum proceſſionis addit modum procedendi quo Spiritus ſanctus vt amor & vt donum proceſſit vel procedit : & ideo cum hic ſit quædam forma, vt poſtea patebit, recipit determinationem ablatiui in habitudine quaſi formæ cuiuſdam.

AD ALIVD dicendum, quòd ly principiat etſi dicat eandem notionem : non tamen dicit niſi vt actum proceſſionis à quo, & non ſpecificat modum, ſicut facit ly diligunt.

Ad quæſt. 3. AD ALIVD iam patet ſolutio per dicta.

Ad quæſt. 4. AD ID quod quæritur de pronomine, dicendum quòd vtrumque meo iudicio eſt verum, ſcilicet vt ſit reciprocum & retranſitionem notans. Et ſi dicatur eſſe reciprocum, ad argumentum factum iam data eſt reſponſio : quia ly diligunt non dicit ſolum actum diſtinctionis & proceſſionis, imo addit modum, & ille concordat formæ vel quaſi cuidam formæ quæ eſt in eo aliquo modo à quo eſt : & hoc patebit in fine vbi ſoluentur obiecta de habitudine ablatiui. Si autem eſt retranſitiua : tunc iterum vera eſt, ſicut dicit Hieronymus. Et ſolutum eſt ſupra quod obiicitur, quòd ex hoc non ſequitur, quòd Pater aliquid recipiat, vel quod Filius aliquo indigeat, ſed quòd ab ipſis eſt dilectio qua concordant inquantum perſonæ diſtinctæ ſunt. Bene enim concedo quod Pater diligit ſe Spiritu ſancto ſub hoc ſenſu quem pono in verbo ſic, A Patre eſt Spiritus ſanctus per modum amoris, qui amor perſonalis vnit ipſum & nectit ad ea quæ amat quaſi quædam forma. *Ad quæſt. 5.*

AD ID quod vlterius quæritur de habitudine ablatiui, dicendum quòd reſpiciendo ad modum notionalis actus qui importatur in verbo, conſtruitur cum verbo ablatiuus in habitudine quaſi formæ. Sed duplex eſt forma, ſcilicet ſecundum eſſe, & ſecundum bene eſſe. In ratione formæ ſecundum eſſe, non conſtruitur ablatiuus cum verbo. Forma autem ſecundum bene eſſe adhuc dupliciter accipitur, ſcilicet abſoluta quæ quieſcit in eo cuius eſt forma, & reſpiciens ad alterum procedens ab eo cuius eſt forma : ſicut cũ dico, ille eſt ſapiens ſapientia, ablatiuus dicit formam quieſcentem in eo cuius eſt forma, & non in ratione procedentis à ſapiente, vt prius eſt dictum. Cum autem dico, iſti diligunt ſe amicitia, amicitia eſt forma, & forma dependet à verbo ad verbum. Sed hæc forma tria in ſe claudit, ſcilicet quod eſt procedens ab his qui diligunt ſe, & quòd non eſt in eis abſolute, & quòd amicitia eſt quaſi medium ligans. Similiter ſecundum rationem intelligendi accipitur in diuinis, cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, non accipitur ibi Spiritus ſanctus vt Spiritus S. id eſt, ſecundum quod eſt tantum perſona in ſe vna & diſtincta ab aliis, ſecundum quod ſignificatur in hoc nomine, Spiritus ſanctus : ſed accipitur vt nexus & amor : & ideo eſt quaſi forma procedens ab vtroque diligente, & reſpectu vtriuſque diligentis, quia ſeinuicem diligunt : & eſt in ſe nexus vtriuſque. *Ad quæſt. 6.*

AD ID quod vlterius quæritur de poſitione Magiſtri Simonis, dicendum quòd ſuſtineri poteſt ſi ly diligunt non dicat niſi actum ſpirandi : & tunc ſumptum eſt in aptitudine quoad perſonam ſpiratam. *Ad quæſt. 7.*

AD ID quod quæritur vlterius, Vtrum Pater & Filius diligunt ſe dilectione quæ eſt Spiritus ſanctus, dicendum quod illa vera eſt, & magis propria quam illa, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto. *Ad quæſt. 7.*

Quid ſit Spiritus ſanctus, hic aperitur.

G Aug. lib. 6. de Trin. c. 5. SIue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, manifeſtum eſt quòd non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque ſuum diligat, ſintque, non participatione ſed eſſentia ſua : neque dono ſuperioris alicuius, ſed proprio ſuo ſeruantes vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum ſanctum eſſe quo Filius diligitur à Patre, & Pater à Filio : & quo illi duo ſeruant vnitatem pacis. Spiritus ergo ſanctus (vt ait Auguſt. in eodem) commune eſt aliquid Patris & Filij, quicquid illud eſt. At ipſa communio conſubſtantialis, & coæterna eſt : quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur : ſed aptius dicitur charitas, & hæc quoque ſubſtantia, quia Deus ſubſtantia eſt, & Deus charitas eſt. Tria ergo

ſunt,

ſunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio: quæ ſi nihil eſt, quomodo Deus dilectio eſt? Si non eſt ſubſtantia, quomodo Deus ſubſtantia eſt?

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Spiritus ſanctus ſit vnitas Patris & Filij, & qualiter ſanctitas vtriuſque?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Siue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, &c.] Aut enim intelligitur de vnitate eſſentiæ, aut perſonæ. Conſtat, quòd non eſſentiæ: quia licet Spiritus ſanctus ſit eſſentia: tamen ipſe non eſt aliquis duorum, vt hic dicit Auguſtinus: ſed vnitas eſſentiæ eſt vterque eorum. Si autem vnitas perſonæ. Contra: Pater & Filius non ſunt vna perſona: ergo Spiritus ſanctus non eſt vnitas perſonæ eorum. Si forte dicatur, quòd eſt vnitas notionis. Contra: Illa notio non erit niſi communis ſpiratio actiua: Spiritus autem ſanctus non eſt notio illa: ergo videtur, quòd nullo modo ſit vnitas Patris & Filij.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Qualiter dicitur ſanctitas duorum? Qualiter enim ſit charitas, iam habitum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Vnitas eſt perſonalis, quæ perſona eſt Spiritus ſanctus, non vt Spiritus ſanctus, ſed vt amor: & intelligatur vnitas quaſi formæ quoad hunc actum qui eſt in quocunque modo viuere vnione conſenſus & amoris, quæ vnio procedit ab vnitis, & neuter vnitorum eſt, ſicut duo lapides quandoque vniuntur aliquo humore ex vtroque egrediente: licet illud exemplum tantæ rei non competat. Vnde etiam ſicut in phyſicis non ſequitur, quòd omne quod habet actum vnius faciat ſimpliciter vnum, & omne quod habet actum formæ ſit ſimpliciter forma eius in quo eſt: ita videtur mihi vere dicendum de Spiritu ſancto prout ſignificatur amore perſonali: ipſe enim eſt vnitas Patris & Filij, non quod ſit indiſtinctus & vnus cum Patre & Filio perſonaliter: ſed quia eſt vniens eos in hoc quod perſonæ diſtinctæ ſunt, in conſenſu amoris: & ſic etiam cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, habet actum cuiuſdam formæ: ſicut amicitia vel amor eſt forma: non tamen ita quòd ipſe diſponat Patrem & Filium ſicut forma formatum, ſed quia vnit, & vnire actus formæ eſt: & ſic patet, quòd non ſequitur, quòd Pater & Filius efficiantur vna perſona in ipſo: ſed ſequitur quod concordant, & ipſe eſt concordia eorum.

Ad quæſt. AD HOC quod quæritur, Qualiter dicatur ſanctitas? Dicendum quòd hoc habet ſecundum aliud nomen ſuum quod eſt ſpiritus: quia ſpiritus eſt liber à materialibus immundantibus & obſcurantibus: & ideo ipſe qui ſpiritus aliorum eſt per appropriationem, dicitur puritas amborum & ſanctitas.

ARTICVLVS IX.

An Spiritus ſanctus poteſt dici perſona media?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Manifeſtum eſt quòd non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur] Ex hoc enim videtur Spiritus ſanctus media eſſe in Trinitate perſona: quod eſt contra ordinem Eccleſiæ quæ ita pronuntiat, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.

2 Item, Secundum ordinem naturæ principium non de principio eſt ante principium de principio, & principium de principio eſt ante non principium reſpectu perſonæ de principio quod eſt perſona vel perſonæ: ſed Pater eſt principium non de principio, Filius autem principium de principio, Spiritus autem ſanctus non eſt principium reſpectu alicuius perſonæ ſed de principio: ergo videtur, non eſſe medium coniungens, ſed potius vltimum principiatum. Si forte dicas, quòd Spiritus vt eſt amor eſt medium, vt eſt Spiritus S. eſt tertium. Contra: Vt eſt amor, procedit ab vtroque, quod autem procedit ab vtroque ſecundum ordinem naturæ eſt poſteriusvtroque: ergo ſolutio illa non eſt vera.

AD HOC ſine præiudicio debet reſponderi, quòd nullus ordo qui ſimpliciter ſit ordo, eſt inter perſonas: ordo enim naturæ non eſt ordo ſimpliter: quod patet, quia omnis ordo ponit prius & poſterius ſecundum aliquem modum: cum autem diffinitur ordo naturæ, diffinitur per negationem prioris & poſterioris ſic, Ordo naturæ eſt quo alter ſit ex altero, non quo alter ſit prior altero, infra diſtinctione 20. quod tamen ſine priori & poſteriori eſt in diuinis, non contingit enuntiari ſine priori & poſteriori: & ideo in enuntiatione perſonarum vna ponitur ante aliam, vt ſignificetur ordo naturæ: & per hoc patet ſolutio ad duo obiecta. *Solutio.*

AD SECVNDVM autem quod quæritur, Qualiter ergo Spiritus ſanctus ſit medium ſimul, & vltimum quodammodo? Dicendum quòd ſecundum ordinem naturæ eſt perſona tertia: ſed quia procepit vt amor, & actus amoris eſt vnire & coniungere, per hunc actum dicitur medium.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd bene conceditur, quòd procedit ab vtroque, & multa media ſunt, quæ tamen ab vtriſque extremis procedunt, præcipue inter amicos quorum vtriuſque conſenſus tendit in alium: & illud medium habet actum viuendi per modum concordiæ: & conſueuit conſimile poni in compoſitione propoſitionis, quam quia ſine compoſitis non eſt intelligere, aliquo modo procedit à compoſitis: & tamen medium coniungens eſt ipſa compoſita: & cum ſitu ſit medium, tamen

men dicitur nota eius esse quod est tertium adiacens, sed tamen non est omnino simile.

ARTICVLVS X.

Quomodo Pater & Filius dupliciter vniuntur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sintque non participatione alicuius, sed essentia sua: neque dono superioris, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd essentia procedat de essentia: sed quicquid procedit, distinguitur: ergo essentia distinguitur ab essentia vel à persona, quorum vtrumque supra improbatur in dist. 5.

Solutio. SOLVTIO. Augustinus intendit dicere, quòd dupliciter vniuntur Pater & Filius in essentia, quæ non participatiue est in eis: sed vterque est tota essentia, & essentia est totus Pater & totus Filius: hoc enim habetur participatiue quod habetur secundum partem suæ essentiæ, vel secundum partem suæ potentiæ, sicut animal ab homine, quia non habetur secundum totũ posse suum, quia posse suũ est prædicari de multis & inesse eis. Similiter homo ab homine habetur participatiue: & breuiter dicẽdo, quodlibet superius à suo inferiori: quia superius particulatur & contrahitur in inferiori. Sic autem non particulatur nec contrahitur essentia in Patre & Filio: sed quia Pater & Filius non tantum vnum sunt, in essentia, sed etiam in eo quòd sunt personæ distinctæ habent conuenientiam procedentem ab eis in eo quòd personæ sunt: sic etiam conueniunt dono sui amoris, quod neuter eorum est. Nec etiam natura permittit, nec intellectus capit, quòd procedens à persona distincta sit idem in persona cum ipsa à qua procedit: habet tamen rationem vnientis per modum distincti ab vnitis vt amor & amicitia, sicut supra dictum est: & hoc est quod dicit, quòd suo dono seruant vnitatem sicut in vinculo pacis.

ARTICVLVS XI.

An Spiritus sanctus sit aliquid commune Patri & Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sanctus commune est aliquid, &c.] Qualiter enim est commune?

Solutio. RESPONSIO. Dupliciter, scilicet secundum rationem principij: quia est ab vtroque, & secundum rationem medij, & actum amoris & formæ, quia coniungit & vnit: sed dissimilitudo ponitur ad amicitiam inferiorum: quia illa vniens duos amicos non est substantia, nec hypostasis distincta ab eis participans talem naturam hominis cum ipsis: sed in diuinis propter perfectionem est hypostasis distincta, & est suppositum eiusdem naturæ: vnde sicut verbum ibi habet proprium actum verbi, & tamen est hypostasis: ita amor ibi proprium actum habet amoris, & tamen est hypostasis distincta & vna persona in Trinitate: & hoc intendit.

ARTICVLVS XII.

An plures possint esse diuinæ personæ quam tres?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres ergo sunt & non amplius, &c.] Et est hic quæstio, Vtrum plures possint esse personæ diuinæ quam tres? Et secundo, Vtrum necesse sit esse istas tres, & non alias? Videtur autem, quòd plures possint esse, & debeant: dicit enim Boëtius, quòd essentia continet vnitatem, relatio autem multiplicat Trinitatem: sed relatio non est sine extremis relationis: ergo secundum quòd exigit numerus relationum, erit multitudo personarum: cum ergo vna relatio duo quærat extrema, duæ relationes quatuor extrema requirent, & ita erunt quatuor personæ, & non duæ.

2 Item, Esse ab alio, & non esse ab alio sufficiunt in genere ad distinctiones personarum, aut oportet apponere speciem: si in genere sufficiunt: ergo cum non sint nisi duo, scil. esse ab alio, & non esse ab alio, videtur quòd tantum duæ sint personæ. Si autem oportet addere modum in specie, videtur quòd multæ efficiãtur personæ. Sicut enim est ab alio esse per generationem: ita est ab alio esse per spirationem, & ab alio esse per vitæ collationem, & sic de aliis attributis diuinis: ergo secundum hoc iam multæ erunt personæ.

3 Præterea, Sicut habemus vnam personam penes esse ab alio per generationem, & vnam penes esse ab alio per spirationem: ita videtur, quòd debeamus vnam habere penes non esse ab alio per generationem, & aliam penes non esse ab ipso per spirationem: iam ergo habemus quatuor ad minus, duas penes non esse ab alio, & duas penes esse ab alio.

4 Item, In genere video, quòd ista differunt non esse ab alio, non esse ab alio à quo alius, non esse ab alio à quo nullus, non esse ab alio à quo alij diuersis modis processionis, non esse ab alio à quo alij vno modo processionis: ergo videtur, quòd quinque debemus habere personas, quæ non essent ab alio. Similiter multos modos facile est inuenire penes esse ab alio: ergo videtur, quòd multas valde personas habere debemus.

5 Item, Videtur è contrario, quòd non nisi duas: non enim aliqua relatio multiplicat Trinitatem nisi relatio originis: sed illa constituitur vno actu simplici, qui est generatio: ergo non debent esse personæ, vt videtur, nisi determinatæ per generationem: illæ autem tantum sunt generans & genitus: ergo videtur, quòd non debent esse personæ diuinæ nisi Pater & Filius.

6 Item, Sunt obiectiones similes illis quas notauimus supra de Filio, distinctione. 7. Aut Spiritus sanctus habet potentiam spiratiuam, aut non. Si sic: ergo spirat alium spiritum, vel potentia in ipso esset otiosa, & ille alium, & sic in infinitum. Similiter aut

potentia

potentia iſta deficit in Filio & Patre, ſpirato iam Spiritu ſancto, aut non. Si non: aut fruſtra erit, aut ſpirabunt alios multos ſpiritus. Si deficit: ergo variati ſunt & facti ſunt impotentes efficere id quod quandoque efficere potuerunt. De Filij autem generatione ſupra eſt expeditum.

Sed quia omnes infideles garriunt contra fidem de numero perſonarum, ponamus rationes efficaces ad probandum, quantum poteſt humanum ingenium, ſufficere numerum eſſe trinum. Et primo ſic, Relatio diſtinguit Trinitatem aut ſecundum genus, aut ſecundum ſpeciem. Non ſecundum genus: quia in genere nihil refertur, & nihil eſt in genere quod non ſit in aliqua ſpecierum: ergo ſecundum ſpeciem diſtinguit: & ſupponatur hic illa relatio eſſe originis, & non alia, quia hoc infra neceſſario probabitur: cum ergo eſſe ab alio & non eſſe ab alio ſint relationes in genere, non diſtinguunt Trinitatem: oportet ergo addere ſuper eſſe ab alio, & non eſſe ab alio: & quæramus per quid additum hoc poteſt ſpecificari? Si enim dicam ſic, non eſſe ab alio per generationem, negatio non ſpecificat niſi intelligatur eſſe ab aliquo alio modo quam per generationem: in eo autem quod nullo modo eſt ab aliquo, non ſpecificat ſi dicat partem communitatis quæ eſt in negatione in genere: quod enim nullo modo eſt ab alio, non eſt ab alio per generationem, ſed non conuertitur: ergo non eſſe ab alio per generationem eſt pars eius quod eſt non eſſe ab alio ſimpliciter, & ita nō ponit aliquid ſuper ipſum: ergo oportet, quòd determinetur ex parte poſt per affirmationem ſic, qui non eſt ab alio à quo alius: tunc enim aliquid affirmatiue eſt additum: ſed cum adhuc hoc ſit in genere, non ſpecificat: ergo oportet vlterius ſpecificare ſic, qui non ab alio à quo alius hoc modo vel illo, quòd determinet originem in ſpecie perſonæ, ſicut per generationem, vel ſpirationem.

Modo oſtendam, quòd non poſſunt eſſe niſi iſti duo modi ſpecificantes. In natura ſpirituali diuina ſimplici non eſt intelligere ex parte quod eſt, niſi naturam, & intellectum, & voluntatem: ſed natura indiuiſibilis eſt, & hoc probatum eſt ſupra in diſtinctione 8. ergo ſi plurificeretur, hoc erit ex parte intellectus, & voluntatis. Intellectus autem dicit ſe, & dicit aliud: ſed cum dicit aliud, illùd eſt extra eſſentiam ſuam: & ideo non poteſt eſſe hypoſtaſis: quia omnis hypoſtaſis eſt intra in natura cuius eſt hypoſtaſis: ergo dicendo ſe dicit illud quod eſt intra naturam: dictum autem diſtinctum eſt à dicente: ergo eſt ibi diſtinctum in hypoſtaſi, & vnum in natura: & oſtenſum eſt ſupra, quòd dicere ſummo ſpiritui eſt generare: ergo habemus vnum modum qui producit duas perſonas, ſcilicet generantem & genitum: & ille modus ſupra probatus eſt diſtinctione 4. 5. 6. & 7. & probatum eſt ibidem, quòd non poteſt eſſe niſi vnus generans, & vnus genitus. Ex parte autem communicationis per voluntatē, id quod procedit iam manens intra naturam eius à quo procedit, non eſt niſi amor: & cum non habeat oppoſitionem diuerſam ad Patrem & Filium, neceſſe eſt procedere ab vtroque, vt probabitur in ſequenti diſtinctione. Cum autem in diuinis non ſit multitudo proprietatum per materiam, ſed ſpeciem tantum, non poteſt eſſe amor amotis, vel alius amor, ſicut ſupra probatum eſt, quòd non poteſt eſſe filius: ergo non poſſunt eſſe niſi tres perſonæ.

2 Item, In imagine verbum non producit verbum, nec dicens ſe aliud verbum quam vnum: nec amor alium amorem, nec verbum: quia eſt amor verbi, non quòd verbum ſit dictum vel genitum ab amore: ſed ſic erit etiam in diuinis: ergo non ſunt niſi tres perſonæ.

3 Item, Non manifeſtatur aliquid niſi duobus modis diſtinctis, ſcilicet per modum veri verbi & per modum boni: ſi enim manifeſtatur natura non eſt diſtinctus modus manifeſtationis: ergo cum Pater qui eſt principium non de principio, manifeſtet ſe in proceſſione perſonarum, non manifeſtabit ſe niſi iſtis duobus modis: ſed bonum eſt poſt verum, & ita Spiritus ſanctus erit à Filio cui conuenit verum.

4 Item, Perfecta iucunditas eſt in tribus, non in duobus: duo enim non vniuntur niſi per naturam & naturalia, & hoc non complet perfectam iucunditatem niſi vniantur etiam in eo quod vnum eſt in eis diſtinctis, ſicut eſt amor vel amicitia: ergo cum illud in diuinis non poſſit eſſe niſi perfectum, erit perſona in diuinis, & ita erunt tres perſonæ.

SOLVTIO. Dicimus, quòd tantum ſunt tres perſonæ. Ad omnia autem quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd penes eſſe ab alio, & non eſſe ab alio, nulla accipitur perſona niſi plus addatur: ſicut etiam probat obiectio facta. Vnde tria conſideranda ſunt in eo quod facit perſonam, ſcilicet quòd ſit proprietas in ſpecie determinata, & quòd ſit proprietas originis, & quòd habeat oppoſitionem relatiuam ad omne id à quo diſtinguit: vnde cum non eſſe ab alio non non ſit in ſpecie determinata proprietas, & ſimiliter eſſe ab alio, nulla ſumitur diſtinctio penes illa. Sed non eſſe ab alio à quo alius per generationem, & non eſſe ab alio à quo alius per ſpirationem: ſunt quidem in ſpecie determinatæ proprietates, ſed non habent oppoſitionem: & ideo non conſtituunt diuerſas perſonas, ſed vnam tantum. Similiter eſſe ab alio cum ſit in genere, nullam facit: ſed eſſe ab alio per generationem, & eſſe ab alio per ſpirationem, inter ſe non habent oppoſitionem & ideo neceſſario vni perſonæ conueniunt ſicut & præcedentes: vel oportet, quòd aliqua oppoſitio quæratur inter eas: & hæc eſt oppoſitio, quòd eſſe ab alio per ſpirationem dicit eſſe à Patre & Filio, & ideo per generationem eſſe ab alio, & per ſpirationem eſſe ab alio, vni non conueniunt. Et ex hoc patet ſolutio ad omnia obiecta quæ obiecta ſunt de relationibus, & de eo quod eſt eſſe ab alio, & non eſſe ab alio: patet enim quod eſt neceſſe quod quæli bet relatio p onat

Solutio.

duo

duo extrema quæ ſint perſonæ diuerſæ : quia vna relatio non habet vnam oppoſitionem ad aliam : & ideo duo reſpectus eidem conuenire poſſunt.

A D I D autem quod obiicitur de potentia ſpirandi, ſupra ſolutum eſt in ſuo ſimili de generatione Filij : quia ſi ſpiraretur alius, oſtenſum eſt, quòd nullam differentiam haberet ad iſtum, & ſic non faceret numerum.

Quod Spiritus ſanctus ſicut communis eſt Patri & Filio, ita commune nomen habet proprium.

H HIc notandum eſt, quòd ſicut Spiritus ſanctus in Trinitate ſpecialiter dicitur charitas quæ eſt Patris & Filij vnio : ita & nomen tenet proprie, quod Patri & Filio communiter quodammodo congruit. Vnde Cap. 16. Auguſt. in 15. lib. de Ciuitate. Si charitas, inquit, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabilem communionem demonſtrat amborum, quid conuenientius quam vt ille proprie dicatur charitas, qui ſpiritus eſt communis ambobus ? Hoc enim ſanius creditur & intelligitur, vt non ſolum Spiritus ſanctus charitas ſit in illa Trinitate, ſed non fruſtra proprie charitas nuncupetur propter illa quæ dicta ſunt : ſicut non ſolus in illa Trinitate vel Spiritus eſt vel ſanctus : quia & Pater ſpiritus, & Filius ſpiritus : & Pater ſanctus, & Filius ſanctus : & tamen ipſe non fruſtra dicitur Spiritus. Qui enim eſt communis ambobus, id vocatur ipſe proprie, quod ambo communiter. Alioquin ſi in illa Trinitate ſolus Spiritus ſanctus eſt charitas : profecto & Filius non ſolius Coll. 1. Patris, ſed etiam Spiritus ſancti Filius inuenitur. Ait enim Apoſtolus de Deo Patre, Tranſtulit nos in regnum Filij charitatis ſuæ. Si ergo non eſt in iſta Trinitate charitas Dei niſi Spiritus ſanctus, Filius eſt etiam Spiritus ſancti. Sed quia hoc abſurdiſſimum eſt, reſtat vt non ſolus ibi ſit charitas Spiritus ſanctus, ſed propter iſta de quibus ſatis diſſerui, proprie ſic vocatur.

ARTICVLVS XIII.

Qualiter hoc nomen Spiritus conueniat ſpecialiter Spiritui ſancto, & quomodo ſanctus dicatur ?

DEinde quæritur de hoc quod continetur in vltimo cap. *ibi* [Hic notandum eſt, quòd Spiritus ſanctus, &c.] Et quæritur de hoc nomine quod eſt Spiritus ſanctus, qualiter conueniat ſpecialiter Spiritui ſancto? ſpiritus enim poni conſueuit in ſacra Scriptura pro principio vitæ ſicut Ioan. 6. Spiritus eſt qui viuificat : caro autem non prodeſt quicquam. Et in Gen. Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas : quia in aquis primo apparuit anima vitæ. Cum ergo vna ſit vita trium, non debet ſpiritus proprie referri ad vnam perſonam. Si forte dicatur, quòd dicitur à ſpiritualitate : hoc iterum nihil eſt : quia hæc conuenit naturæ diuinæ proprie. Si dicatur, quòd ſpiritus dicitur à ſpirando : hoc iterum nihil eſt : quia ſpirare conuenit omnibus.

Solutio. S O L V T I O. Dicendum ſine præiudicio, quòd dicitur à ſpirando : ſed ſpirare dicitur à ſpiritu emittendo : ſpiritus enim eſt de interioribus affectus, vnde emiſſio amoris eſt emiſſio ſpiritus : tum quia calidum ſpirare facit, & amor ignis diuinus eſt qui ſpirare facit affectum : tum etiam quia homines concordantes conſpirant in oſculo in quo eſt coniunctio oris ſpirantis ad os ſpirans, vt notetur coniunctio ſpirituum interius. Per hunc modum, cum veriſſima coniunctio ſit inter Patrem & Filium in Spiritu, coniunctio ipſa ſpiritus vocatur. Sanctus autem additur : quia dicit ſynceritatem ad actum ſpirandi. Sunt enim quædam nomina quæ abſolute dicta notant generales habitus, ſicut bonus, ſanctus, & huiuſmodi : & coniuncta cum aliis ordinatis ad actum aliquem, dicunt bonitatem ad actum illum, ſicut cum dicitur bonus citharœdus, & huiuſmodi. Ita dicitur Spiritus ſanctus propter ſanctitatis munditiam & immaterialitatem conſpirandi amorem in Patre & Filio : & quia procedit vt amor : ideo congruentiam habet à nomine quod eſt Spiritus ſanctus. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta de facili.

DISTINCTIO XI.

Quod Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio.

HIc dicendum eſt Spiritum ſanctum à Patre eſſe & Filio, & procedere à Patre & Filio: quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum teſtimoniis comprobatur. Dicit enim Apoſtolus: Miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra. Ecce hic dicitur Spiritus Filij. Et alibi, Qui autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Rom. 8. Ipſe etiam Filius de Spiritu ſancto dicit in Euangelio. Quem ego mittam vobis à Patre. Ioan. 16. Patris autem Spiritus dictus eſt, vbi legitur, Si Spiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis. Et ipſe Chriſtus dicit. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur. Matth. 10. Et in alio loco, Quem mittet Pater in nomine meo. Ioan. 16. Et alibi ipſe Filius de Spiritu ſancto ait, De patre procedit. Ioan. 15. His & aliis auctoritatibus pluribus oſtenditur, quòd Spiritus ſanctus à Patre & Filio procedit. A

DIVISIO TEXTVS.

HIc dicendum eſt Spiritum ſanctum à Patre & Filio, &c.] Hic incipit pars illa in qua agitur de Spiritus ſancti proceſſione per comparationem ad terminum à quo, ſiue ad principium à quo procedit. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima probat, quòd procedit tam à Patre quam à Filio. In ſecunda autem probat, quòd non plenius ab vno quam ab alio, & hæc incipit in diſtinctione 12. *ibi* [Item quæritur, Cum Spiritus ſanctus procedat à Patre & Filio] Iſta diſtinctio quæ primam partem continet, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima oſtendit Spiritum à Patre & Filio procede. In ſecunda ponit oppoſitiones Græcorum in contrarium *ibi* [Græci tamen dicunt Spiritum ſanctum, &c.] In tertia ſoluit *ibi* [Nos autem illa verba ita determinamus] In quarta & vltima confeſſionem Græcorum reducit ad noſtram *ibi* [Sciendum eſt tamen, quòd Græci confitentur, &c.] Litera autem per ſe patet.

ARTICVLVS I.

Quid ſit procedere?

ANte literam occurrunt quinque quærenda, quorum primum eſt, Quid ſit procedere? Secundum, Vtrum procedere ſecundum vnam rationem conueniat vtriquè perſonæ procedenti, & quot modis contingat proceſſionem fieri in diuinis? Tertium, Vtrum procedat Spiritus à Patre & Filio inquantum vnum ſunt, vel inquantum plures? Quartum, Si procedit ab eis inquantum vnum ſunt, vtrum vniens ſit eſſentia vel notio vel perſona? Quintum & vltimum, de potentia ſpiratiua, qualiter ſit in Patre & Filio, & vtrum vna ſit in tribus?

Ad primum proceditur ſic: Procedere dicit exitum alicuius ab aliquo: ergo ſi proceſſio ſit in diuinis, erit ibi exitus ab aliquo. Sed contra: Indiſtantium per idemtitatem nulla eſt receſſio abinuicem: Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt indiſtantes per idemtitatem naturæ: ergo nulla eſt eorum receſſio abinuicem: omnis autem proceſſio eſt receſſio quædam: ergo proceſſio non conuenit in diuinis.

2 Præterea, Proceſſio ſumitur à motu proceſſiuo: ille autem motus cauſatur ab indigentia, vt dicunt Philoſophi: ergo videtur, quòd non conueniat diuinis.

3 Item, Omnis proceſſio eſt ex aliquo in aliud: nulla autem perſona eſt ſic ex aliquo, quòd ſit in aliud, ſed potius vt ſit in ſeipſa: ergo proceſſio non conuenit diuinis.

4 Præterea, Motus proceſſionis clauditur in quodam circulo, vt dicit Philoſophus: mouetur enim primo deſiderium à deſiderabili, & poſtea deſiderans coniungitur deſiderabili per motum proceſſiuum: & ſic circulus

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

culus clauditur in re exterius, quia deſiderabile eſt mouens primum ex quo eſt motus, & in quod vltimum recurrit motus proceſſiuus.

5 Item, deſiderium mouet in rem, & acceptã reducit in ſeipſum, & ſic circulus clauditur in deſiderante: poſſumne dicere, quòd ad ſimilitudinem ipſius motus in diuinis ſumatur proceſſio? Videtur enim quod ſic per Trimegiſtum qui dicit, quòd monas gignit monadem, & in ſe reflectit ardorem.

6 Item, Per Dionyſium in lib. de diui. no. cap. 4. vbi ſic dicit, Aliquando quidem ipſum eloquia amorem & dilectionem dicunt, aliquando amabilem & diligibilem. Huius enim eſt quidem cauſa, & ſicut emiſſor, & ſicut progenitor: hæc autem ipſe eſt, & hæc quidem mouetur: illud autem mouet, aut quoniam ipſe ſubiipſius, & ſibiipſi eſt adductiuus & motiuus. Senſus eſt, quod Pater Deus cauſa & principium eſt amoris & dilectionis, & eſt vltimum dilectum & amatum, & mouet amore, & mouetur vt amatus: ergo videtur, quòd ipſe ſeipſum in amore ſicut ſibiipſi adducat & in ſeipſum: ergo eſt ibi quaſi proceſſio circularis.

7 Item, Hoc videtur per auctoritatem Hieronymi in præcedenti diſtinctione habitam, quæ dicit, quòd Spiritus ſanctus eſt dilectio qua Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Sed ſi hoc concedatur: contra eſt: quia ſecundum hoc aliquid recipit Pater à Filio: ergo videtur, quòd Spiritus non habet proceſſionem quæ ſit in diuinis à Filio in Patrem.

8 Item, Amor gratuitus ex ſola liberalitate procedit, vt dicit Rich. de ſancto Victor. amor autem debitus magis ex debito iuſtitiæ: cum ergo Pater nihil debeat Filio, ſed omnia Filius Patri: videtur, quòd non exhibeat Filius Patri amorem gratuitum: hic autem eſt Spiritus ſanctus: ergo non eſt proceſſio à Filio in Patrem. Sed ſiquis vellet hoc dicere, ſequitur ex hoc quòd Filius non diligit Patrem amore gratuito, & quòd non diligit eum Spiritu ſancto: quæ omnia ſunt contra Sanctorum auctoritates.

9 Præterea, In circulari motu vnum eſt principium vnde motus, ſicut dextrum: aliud autem eſt vnde regiratio, ſed non vnde motus, quia non eſt motus niſi à dextro. Ita videtur eſſe in iſta proceſſione: quòd enim Spiritus ſanctus procedit à Filio, hoc habet à Patre, & ita videtur adhuc ſaluari ſimilitudo motus proceſſiui.

10 Si forte dicas, ſicut quidam dixerunt, quòd non eſt ibi ſimilitudo proceſſionis ad motum localem proceſſiuum, eo quod Filius non eſt vt ad quem ſicut ad terminum procedat Spiritus ſanctus, vt ita ſit ſimilitudo proceſſionis in motu recto: nec filius eſt vt per quem regrediatur in Patrem, quia ſic Filius haberet virtutem deficientem ad ſpirandum Spiritum, ſicut eſt ſiniſtra deficiens reſpectu dextræ: ſed eſt ibi proceſſio ſicut cauſatum procedit à cauſa. Si, inquam, ſic dicatur, videntur falſa omnia quæ ſupra determinata ſunt de exitu vt nexus & vt vnitas & vt coniunctio amborum: non enim coniungit cauſatum aliud cùm cauſa: ergo videtur, quod adhuc redit quod ſit circularis exitus, vt in motu proceſſiuo progreditur amor ex amante in amatum & redit in amantem.

11 Sed contra: Damaſcenus 1. lib. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum ſanctum Deum & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requieſcentem. Ergo videtur, quòd à Patre procedat, & non reuertatur: & ita videtur proceſſiuus ſumi vel ad ſimilitudinem cauſati de cauſa, vel ad ſimilitudinem motus recti ex aliis & in aliud. Item, Spiritus ſanctus proceſſio eſt ſecundum originem: quia procedere ſibi ab alio eſt eſſe ab alio: ſecundum originem autem non procedit niſi cauſatum à cauſa: ergo videtur, quòd hoc modo ſumatur in diuinis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla ſimilitudo ſecundum veritatem poteſt demonſtrare proceſſionem æternam, ſicut nec Filij generationem: tamen ſecundum aliquid, lõge ſimilitudine sũptã, ſumitur ratio proceſſionis à proceſſione cauſati, & ſecundũ aliud à proceſſione motus proceſſiui. Spiritus enim ſanctus procedit ratione perſonæ diſtinctæ à Patre & Filio, vt ab vno principio: & quoad hoc ſumitur magis ſimilitudo à proceſſione cauſati à cauſa, quod proceſſione ſui exit ab ea & diſtinguitur ab ea: & noto modo cauſam efficientem, & cauſatum cauſæ efficientis effectum. Secundum autem quod attenditur modus proceſſionis, quia ſcilicet procedit vt amor: ſic habet ſimilitudinem ad aliud quod eſt in motu proceſſiuo, ſicut ad amorem qui mouet in proceſſiuo motu: diligens enim quodammodo egreditur in rem dilectam, & dilectus in rediligendo quodammodo regreditur, & ipſe amor eſt medium egrediens ab eis. Et quoad hoc eſt ſimilitudo licet exigua ad motum proceſſiuum. Sed quoad hoc quòd Spiritus ſanctus eſt in eadem eſſentia cum Patre & Filio, eſt diſſimilitudo ad proceſſionem cauſati à cauſa: quia cauſatum cauſæ efficientis non eſt eiuſdem eſſentiæ cum cauſa. Quoad hoc vero quod non eſt proceſſio diſtans per locum & motum, eſt diſſimilitudo ad motum proceſſiuum.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet indiſtantia ſit ibi per naturam & eſſe: eſt tamen ibi diſtinctio loco diſtantiæ, diſtinctio (inquam) perſonæ procedentis ab eis à quibus procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd proceſſio inquantum eſt motus ad alium locum in quo eſt deſideratum, dicit indigentiam: ſed quædam proceſſio eſt communicationis ſui de qua dicit Dionyſius, quòd bonum procedit in omnia bonum participantia: & illa proceſſio ſit ex largitate, & illa maxime conuenit proceſſioni perſonarum, quæ non oſtendit indigentiam, ſed communicationem naturæ per modum amoris.

AD ALIVD dicendum, quòd modus proceſſionis ex parte illa qua localis & indigens, eſt ex aliquo in aliud: ſed non ab illo tranſſumitur ſimilitudo, ſed potius vt amor procedit ab aliquo quem vnit cum eo quem diligit: ſicut amor appetitus in motu

proceſſiuo

proceſſiuo procedit in deſideratum, & ſi deſideratum amare poſſet, è conuerſo procederet amor ſuus in amantem: ſed tamen adhuc hoc per omnia non eſt ſimile, niſi vnus amor procederet ab amante & amato, & ſe illa duo amarent illo amore.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate Pater diligit Filium amore qui eſt Spiritus ſanctus, & è conuerſo Filius Patrem amore qui eſt Spiritus ſanctus: tamen non videtur concedendum, quòd Spiritus ſanctus procedit à Patre in Filium, & è conuerſo: quia cum dicitur, procedit in Filium vel in Patrem, per præpoſitionem in non notatur habitudo principij, ſed potius recipientis. Vnde cum Pater & Filius habeant ſe ad Spiritum ſanctum vt principium, non conceditur iſta, Spiritus ſanctus procedit à Patre in Filium, & minus iſta conceditur è conuerſo: & quoad hoc non habet ſimilitudinem cum circulo in quo clauditur motus proceſſionis: ſed quoad hoc quod virtus ſpirandi & proceſſiua Spiritus eſt à Patre in Filio per generationem: & refertur hoc ad Patrem: per denotationem enim auctoritatis in Patre, habet aliquam ſimilitudinem cum circulo, licet remotam, ſicut eſt in omnibus ſimilibus terrenis quando ad diuina referuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater in ſe reflectit ardorem per recognitionem auctoritatis ſpirandi, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionyſius loquitur ibi de amore eſſentiali, qui mouet ſe ad effuſionem donorum in rationalem naturam, angelicam, & humanam, & etiam in omnia naturalia, & mouet illa reordinanda in Deum: vt diligant vel naturali appetitu, vel rationali, vel per gratiam, vel gloriam.

AD ALIVD dicendum, quòd auctoritas Hieronymi non intendit, quòd procedit à Patre in Filium, & è conuerſo: ſed quòd vniat quodammodo non proprie Patrem & Filium: & de illo modo vnionis dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd nullum eſt debitum in diuinis: debitum enim ſonat obligationem: licet enim in vna perſona ſit auctoritas & principium ad aliam, tamen ſunt vnius honoris & æqualis dignitatis propter vnitatem ſubſtantiæ: & ideo Filius profundit amorem gratuitum, ſicut & Pater.

AD ALIVD dicendum, quòd quoad hoc quod in circulari motu proceſſiuo & etiam cæli eſt dextrum & ſiniſtrum, non ſumitur ſimilitudo: quia hoc ſine dubio non conuenit: quia licet Filius habeat à Patre quod procedit ab eo, tamen ipſe eſt cum Patre vnum principium Spiritus ſancti, ita quod in Filio in nullo deficit vis ſpiralis.

AD ALIVD dicendum, vt ſupra dictum eſt, quòd in parte ſimilitudinem habet proceſſio cauſati, & in parte non.

AD ID quod vltimo obiicitur de Damaſ. dicendum quòd ipſe non intendit dicere Spiritum non eſſe Filij: quia hoc dicit infra, quod dicimus eſſe Filij Spiritum, à Filio autem non dicimus: & hoc verum eſt quod non eſt à Filio authore ſpirationis: & hoc vult dicere per hoc quod dicit, quòd in Filio requieſcit: quia nec Filius reddit potentiam ſpiritalem, neç transfundit in alium qui ſpiret cum Patre & Filio, ſicut ipſe virtutem ſpirandi à Patre accepit. Sunt tamen qui ſimpliciter dicunt, Damaſcenum hîc Græcorum opinionem vel errorem ſapuiſſe. Quicquid tamen de hoc ſit, Gloſſa vera eſt quam nos poſuimus: & ita ſuſtineri poteſt præcipue cum dicta eius in ſententiis & à Magiſtris valde venerabiliter ſuſcipiantur: & Magiſter in ſententiis de ipſo dicit, quod liber catholicus ſit, & quòd Papa Eugenius eum transferri fecerit.

ARTICVLVS II.

Vtrum procedere vniuoce conuenit Filio & Spiritui ſancto, & quare proceſſio potius additur ſpirationi quam generationi?

SEcundo quæritur, Vtrum procedere per vnam rationem conueniat Filio & Spiritui ſancto? Dicit enim Filius de ſe, Ego ex Deo proceſſi: & dicit de Spiritu ſancto, Spiritus qui à Patre procedit: aut ergo vniuoce, aut æquiuoce. Si vniuoce: ergo vnus modus proceſſionis tantum eſt in diuinis, quod falſum eſt, quia Filius procedit per generationem, Spiritus ſanctus per ſpirationem non per generationem. Si autem æquiuocum: ergo nihil habet commune: & ſic ſi vnus eſt ab alio, alius non erit ab alio, quod falſum eſt.

Quæſtio.

VLTERIVS quæritur, Cum procedere ſit cõmune generationi & ſpirationi, quare retinet ipſum ſpiratio potius quam generatio? Videtur enim è conuerſo eſſe debere: quia procedere naſcendo, eſt procedere proceſſione naturæ: procedere autem vt amor à conſenſu, non videtur eſſe procedere niſi ſecundum quid: & ita videtur, quòd Filius magis proprie procedit quam Spiritus ſanctus.

Solutio.

SOLVTIO. Quidam dicunt, quòd dicitur vniuoce & in ratione & in nomine generis: & hæc ratio eſt exire ab aliis vel ab alio perſonaliter. Sed hoc nihil eſt: quia in diuinis nulla eſt ratio generis, vel ſpeciei, vel alicuius communis vt communis, niſi eius quod eſt commune re & natura. Vnde dico, quòd cùm dicitur de Filio, quòd procedit, idem ſignificatur in ſubiecto & prædicato ſub altero modo ſignificandi. Similiter cum de Spiritu ſancto dicitur, quòd procedit. Ille autem modus ſignificandi eſt quædam intentio communitatis proceſſionis ad actum proceſſionis vtriuſque Filij & Spiritus ſancti, & in ratione proceſſionis habet vnam rationem.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd differens modus accidit propter aliud ſignificatum generationis, & proceſſionis, & ſpirationis, & non debet dici quòd generatio & proceſſio ſint ſpecies & genus in diuinis, & ſimiliter nec ſpiratio & proceſſio.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd generatio ſecundum intellectum, licet non ſecundum rem, addit ſuper proceſſionem in qua ſignificatur ratio procedentis, ſcilicet filiatio: quia filij eſt naſci & generari. Spiratio autem Spiritus ſancti, non audeo dicere, quòd nihil vel minus addit quam generatio filij: ſed tamen eſt per modum amoris, & amor ſecundum ſuum nomen non ſonat in aliquem diſtinctum ſicut Filius: ideo retinet proceſſionis nomen, quæ dicit ad minus diſtantiam diſtinctionis. Sunt tamen qui dicunt, quòd minus addit ſpiratio ſuæ proceſſioni quam generatio: quia ſpiratio ſecundum ſuum nomen non dicit ſubſtantialem fluxum perſonæ à perſona: & ideo retinet nomen generis: ſicut proprium dicitur prædicatum conuertibile: tamen cum duplex ſit prædicatum conuertibile, ſcilicet eſſentiale vt diffinitio, & accidentale conuertibile, accidentale nomen proprij retinet: & ſic in multis fit.

ARTICVLVS III.

Vtrum Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio inquantum vnus ſunt vel plures?

TErtio quæritur quæſtio difficilis. Vtrum, ſcilicet Spiritus ſanctus procedat à Patre & Filio inquantum vnum vel vnus ſunt, vel inquantum plures? Videtur, quòd procedat ab eis inquantum ſunt plures: aut enim Pater & Filius ſunt vnus ſpirans Spiritum ſanctum, aut plures. Si dicas quod plures. Contra: Ad pluralitatem ſuppoſitorum ſequitur pluralitas actus etiam in diuinis: quia non dicitur, ego & Pater vnum ſum: ſed dicitur, ego & Pater vnum ſumus: ſed cum dicitur ſpirans, participium ſignificat actum: ergo pluralitatem accipit à pluralitate ſuppoſitorum: ſed Pater & Filius ſunt plura ſuppoſita: ergo Pater & Filius ſunt ſpirantes, & non vnus ſpirans.

2 Item, Spiratio actiua proprietas eſt: ergo non ineſt eſſentiæ vt determinet eam, quia nulla proprietas determinat eſſentiam: ergo ineſt Patri & Filio inquantum perſonæ ſunt: non autem Pater & Filius ſunt vna perſona: ergo ineſt eis in eo quod plures ſunt: ſed ſpirant inquantum habent proprietatem ſpirandi: ergo ſpirant Spiritum inquantum plures ſunt, & non inquantum vnus.

3 Præterea, Cum hæc dictio, vnus, adiungitur terminis perſonalibus vel notionalibus, ſignificat vnitatem perſonæ: ſed Pater & Filius non ſunt vna perſona: ergo non ſunt vnus aliquis: ſed vnus ſpirans eſt vnus aliquis ab æquipollenti: ergo Pater & Filius non ſunt ſpirans.

4 Item, Duæ perſonæ non poſſunt intelligi vniri in actu perſonali. Probatio. Duæ perſonæ non poſſunt intelligi vniri vnde diuerſificantur & diſtinguuntur: ſed in actibus perſonalibus diſtinguuntur abinuicem: ergo duæ perſonæ non ſunt vnum in actu perſonali: ſed ſpirare eſt actus perſonalis: ergo Pater & Filius non ſunt etiam vnum, nedum vnus in actu perſonali aliquo.

5 Si diceretur, quòd vniuntur ſicut virtus aggregata de pluribus potentiis vnitur ad actum, ſicut eſt in tractu nauis, & in eleuatione lapidis: hoc nihil eſt: quia ſecundum hoc ſequeretur, quòd neuter eorum poſſet per ſe ſpirare, quòd hæreſis abſurdiſſima eſt: ergo videtur, quòd ſpirent eum per ſe inquantum plures ſunt.

6 Item, Nonne Spiritus ſanctus eſt amor quo amat Pater Filium, & è conuerſo Filius Patrem? Conſtat, quòd ſic. Amor autem eſt eorum inquantum perſonæ diſtinctæ ſunt, quia aliter eſſet amor eſſentialis: ergo inquantum plures ſunt: ſed hoc eſt eſſe ſpiritum amorem eorum, quod eſſe amorem ab eis: ergo procedit ab eis inquantum plures ſunt, & non inquantum vnum.

Sed contrà. SED CONTRA: Nihil vnum vt vnum ſimplex, cauſatur à duobus immediatis ſibi ſecundum vnum modum cauſantis: quia aliter cauſatum eſſet ſimplicius cauſa, quod eſſe non poteſt: ergo nec in diuinis hoc eſſe poteſt per rationem principij: cum ergo Spiritus ſanctus ſit vnum ſimplex, non poteſt procedere à duobus ſecundum vnam principij rationem, niſi diceretur quòd aliter eſſet principium vt Pater, & aliter vt mater, quod abſurdum eſt: quia ex hoc ſequeretur, quòd Spiritus eſt genitus, & materialiter ab vno, & actiue ab alio, & ſequeretur quòd eſſet ex commixta diuinitate duorum, & ſequeretur quod exiuiſſet de potentia ad actum, & alia multa abſurda: ergo non poteſt huiuſmodi poni.

2 Item, In numeris ita eſt, quòd compoſitior numerus ſemper eſt poſt ſimpliciorem procedens ab ipſo, ſicut Dionyſius dicit, Poſt monadem dias, & poſt diadem ternarius, & ſic de aliis. Ergo videtur, quòd in diuinis vnum vt vnum non poſſit eſſe à duobus ſecundum vnam principij rationem, cum huius exemplum in creaturis inueniri non poſſit.

3 Si dicas, quòd inuenitur exemplum: quia calor naturalis in ſemine (vt dicit Philoſophus) vnus eſt, & agit in triplici virtute, ſcilicet ignis, & cæli, & animæ: hoc nihil eſt: quia ille ſic vnitus non producit ſimplex, ſed potius compoſitum: calor enim ille in vi elementi præparat materiam attrahendo homogeneum ſibi, & ſeparando etherogeneum groſſum generationi non aptum. In vi autem cæli vel ſtellarum agit ad formam ſpecificam, & operationes ſequentes compoſitionem ſpeciei. In vi autem animæ agit ad vitæ influentiam. Spiritus autem ſanctus eſt vnum ſimplex, & ad idem in ipſo eſt principium ſpirationis Patris & Filij: ergo videtur, quòd hoc non ſit intelligibile, quòd Spiritus ſanctus procedat à duobus vt duo ſunt.

Solutio. SOLVTIO. Abſque ſcrupulo ambiguitatis dicendum eſt, quòd Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio, vt vnum ſunt, & non vt plures ſunt: procedit tamen ab eis pluribus. Vnde vnum dicendo procedit à duobus

duobus, vt duo vnum ſunt in ſpirando: & ideo neceſſe eſt reſpondere fere omnibus rationibus inductis & pro vna parte, & pro altera.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Pater & Filius non ſunt vnus ſpirans propter rationem obiectionis: tamen vnum ſunt in ſpirando: quia ſpirans dicit actum ſuppoſitorum, & non dicit ita principaliter comparationem ad Spiritum, vel ad vim ſpiratiuam in Patre & Filio: ſed tamen ſunt vnum principium: quia principium nominat notionem ſecundum comparationem ad ſpiratum & principiatum, & in comparatione ad vim ſpiratiuam. Spirans autem non habet comparationem niſi ad ſuppoſita eorum quæ ſpirant: & quia illa ſunt duo, Pater & Filius ſunt duo ſpirantes, non vnus: ſed vnum principium ſpirationis.

Ad alivd dicendum, quòd ſpiratio actiua proprietas eſt, quæ non determinat eſſentiam, ſed perſonas Patris & Filij. Et quod obiicitur, quòd vna proprietas non eſt duorum ſubiectorum. Dicendum quòd hoc verum eſt in illis ſuppoſitis quæ per eſſentiam & ſubſtantiam diuiduntur ab inuicem: in illis enim quod ineſt vni, idem numero non ineſt alij: ſed duobus ſuppoſitis quæ in nullo diuerſa ſunt, niſi inter ea eſt relationis oppoſitio, poteſt ineſſe idem inquantum non relatiue opponuntur: Pater autem & Filius talia ſunt ſuppoſita diuinæ naturæ, & ſecundum quòd comparantur ad virtutem ſpiralem & ad Spiritum ſanctum, non habent oppoſitionem relatiuam inter ſe: ergo ſecundum hoc remanent idem, & ſic vnum numero erit, quod in hac comparatione ineſt eis: hoc autem eſt proprietas ſpirandi: & ſic vnum ſunt principium ſpirandi Spiritus ſanctus.

Ad alivd dicendum, quòd concedo quòd Pater & Filius non ſunt vnus qui ſit principium, nec vnus ſpirans: quia ly vnus adiectiuum eſſet, vel ſubſtantiuum: & in vtroque ſenſu falſa eſſet locutio: quia ly vnus ſemper diceret vnitatem perſonæ ſpirantis: ſed vt dictum eſt, ſunt vnum principium, vel vnum in ſpirando.

Ad alivd dicendum, quòd in actu perſonali importante rationem oppoſitionis & diſtinctionis perſonarum, vna non poteſt alij vniri ſecundum rem nec ſecundum intellectum: vt Pater & Filius non vniuntur in generando: quia generare dicit rationem oppoſitionis inter Patrem & Filium: ſed in actu non importante rationem oppoſitionis inter eos, de neceſſitate vniuntur, cum in omnibus idem ſint niſi vbi diuidit eos oppoſitio relationis.

Ad alivd bene concedo, quòd non ſic vniuntur: ſed vt vnum in ſpirando.

Ad alivd dicendum, quòd quamuis amor perſonalis ſit eorum diſtinctorum, vt in præcedenti diſtinctione probatum eſt, non tamen procedit ab eis vt diſtincti ſunt: ſed vt vnum, & ideo obiectio illa non valet.

Ad id quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd in inferioribus ad cauſandum compoſitum oportet conſtruere multiplicem modum cauſantis: quia vnus modus cauſantis non produceret niſi vnum: ſed in ſuperioribus non eſt cauſa, ſed ratio principij, & Pater & Filius ſimul non faciunt compoſitionem principij: imo propter eorum indiuiſibilitatem, quæ eſt inter eos in omnibus in quibus relationis oppoſitione non diſtinguuntur, eſt in eis vnum principium vnde ſpirant. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia ſcilicet aggregatio prioris numeri cum adiecta vnitate conſtituit poſteriorem, & ſequens compoſitior eſt quam præcedens: ſed non ſic Pater & Filius aggregati ſunt aliquo adiecto, vel ſimul ipſi ſoli exiſtentes conſtituunt Spiritum ſanctum.

Ad alivd dicendum, quòd de calore naturali non eſt ſimile: quia ſimplex non eſt id quod conſtat ex diuerſis virtutibus. Pater autem & Filius vt vnum principium accepti non faciunt compoſitionem: & ideo vna & eadem & eodem modo ſe habente & ſecundum idem ſpirali virtute ſpirant Spiritum ſanctum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum vniantur Pater & Filius inquantum ſunt principium Spiritus ſancti, per eſſentiam, vel per notionem, vel per perſonam?

Qvarto quæritur, Vtrum vniantur Pater & Filius inquantum ſunt principium Spiritus ſancti, per eſſentiam, vel per notionem, vel per perſonam? Videtur autem, quòd in eſſentia vniantur, quia dicit Anſelmus, quòd per eſſentiam Patris & Filij tota deitas eſt in Spiritu ſancto. Item, Ibidē quod ridiculum eſt credere, quòd propter relationem Patris tota deitas ſit in Spiritu ſancto: ergo videtur, quòd ſpirant Spiritum ſanctum inquantum vnum ſunt in eſſentia & natura. Item, Hoc videtur quia in diuinis non ſunt niſi tria, ſcilicet eſſentia, notio, & perſonæ: perſonæ autem diſtinctæ ſunt, notiones vero diſtinguunt: ergo non vniunt: ergo ſi aliquo vniuntur perſonæ, hoc erit eſſentia: ſed Pater & Filius ſunt principium Spiritus ſancti vt vnum ſunt: ergo videtur, quòd hoc vnum ſit vnum eſſentiæ. Item, Spirare eſt dare eſſentiam diuinam Spiritui ſancto: ergo proceſſio Spiritus S. eſt ſubſtantialis: quia procedendo accipit ſubſtantiam, ſicut & Filius: ergo videtur, quòd ſicut generatio eſt actus naturæ & ſubſtantiæ, vt dicit Dam. ita etiam procedere: & ſic reducitur ad vnitatem ſubſtantiæ Patris & Filij.

Sed contra: Eadem vnitas eſſentiæ quæ eſt in Patre & Filio eſt etiam in Spiritu ſancto: ſi ergo hæc vnitas in Patre & Filio ſufficiens cauſa eſt ſpirandi Spiritum ſanctum: erit etiam in Spiritu ſancto ſufficiens quòd ſpiret Spiritum ſanctum, quod falſum eſt. *Sed contra.*

2 Si forte dicas, quòd in Spiritu ſancto

relationis habet oppoſitionem ad ſpirare, & in Patre & Filio habet relationis oppoſitionem ad ſpirari, & Pater & Filius per vnitatem eſſentiæ ſpirant: Spiritus ſanctus autem non ſpirat per vnitatem eſſentiæ, ſed ſpiratur. Contra: Secundum hoc redit inconueniens quod ſupra diſtinctione 4. improbatum eſt, ſcilicet quòd eſſentia diuina diſtinguitur in perſona, & ſic eſſentia diuina in vna perſona, eſt alia quam eſſentia diuina in alia perſona, & ſecundum hoc etiam proprietates determinant eſſentiam in perſona: quæ omnia reſpuit fides Catholica: ergo non videtur, quòd ſpirent ipſum per hoc quòd ſunt vnum in eſſentia.

3 Si propter hoc dicatur, quòd ſpirant eum per hoc quòd ſunt vnum in notione quæ eſt ſpiratio. Contra: Notio proprietas eſt quæ ſecundum rationem intelligendi principiatur ab actu ſpirandi: dicit enim Auguſtinus, quòd Pater eſt Pater, quia genuit: ergo & Pater & Filius ſunt vnum principium, quia ſpirauerunt Spiritum ſanctum: ergo non ſpiratio cauſa eſt ſpirandi, ſed potius cauſata à ſpirando. Præterea, Sequitur hoc quod ridiculum dicit Anſelm. ſcilicet quòd relatio vel notio cauſa eſſet, quòd tota diuinitas eſt in Spiritu ſancto: nec poteſt dici, quòd ſpirent eum inquantum ſunt vna perſona.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd Pater & Filius ſpirant Spiritum ſanctum inquantum ſunt vnum in virtute ſpirali: ſicut Pater generat Filium inquantum in ipſo eſt virtus generatiua, quæ non eſt in Filio nec in Spiritu ſancto, vt ſupra probatum eſt in diſtinctione 7. vnitas autem virtutis ſpiralis complectitur vnitatem eſſentiæ, & vnitatem notionis, eo quod mediũ eſt inter perſonam & eſſentiam ſecundum modum intelligendi, vt ſupra probatum eſt de potentia generandi: & ſi quæritur, quæ ſit iſta virtus ſpiralis? in ſequenti quæſtionis articulo determinabitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Anſelmus dicit verum, quòd eſſentia eſt cauſa ſicut in qua vt in radice eſt virtus illa: ſed nõ tamen ſola eſſentia eſt ſufficiens cauſa.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum vt ſupra de potentia generatiua, quòd licet vna ſit eſſentia trium: non tamen eadem eſt comparatio eſſentiæ ad notiones & relationes in tribus: præcipue quia potentia dicit eſſentiam in potente, & non in ſe. Dico autem non eſſe vnam comparationem: quia non ad eandem rationẽ comparatur in tribus.

AD ID autem quod obiicitur, quòd eſſentia ſecundum hoc determinatur proprietate: dicendum, quòd falſum eſt: non enim idem eſt eſſentiam comparare ad proprietatem per idemtitatem cum hac perſona vel illa quod eſt determinari: quia determinari eſt diſtingui proprietate: comparare autem ad hoc eſt eſſentiam in hac vel illa perſona oſtendere idem illi, & cauſare naturales in ea operationes prout potentia eſt cauſa.

AD ID quod obiicitur, quòd notio ſit poſt actum ſpirandi ſecundum rationem intelligendi: dicendum, quòd in diuinis non eſt verum: non enim poteſt agere niſi perſona diſtincta: non autem diſtinguitur niſi proprietate: ergo diſtinguens & diſtinctum, id eſt, perſona & proprietas ſecundum rationem intelligendi ſunt ante actum notionalem: ſed in inferioribus in quibus relationes à motu & mutatione cauſantur, verum eſt quod obiicitur.

ARTICVLVS V.

Qualiter potentia ſpiratiua ſit in Patre & Filio, & vtrum vna ſit in tribus, & qualiter differunt virtus ſpiratiua & generatiua?

QVinto & vltimo quæritur de potentia ſpiratiua, qualiter ſit in Patre & Filio, & vtrum vna ſit in tribus? Et proceditur ſic: ſpirare in inferioribus dicitur duobus modis, ſcilicet ſpiritualem ſubſtantiam emittere, hoc modo quo dicimus humidum ſpirare, quia vaporabiliter rarificatur in aërem: & hoc modo corpora rara conſueuimus ſpiritum vocare, vt ventum, vel aërem, ſicut ibi ſecundum expoſitionem Chryſoſtomi, ſpiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis Ioan. 3. & ibi ſecundum expoſitionem Baſilij in exameron, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas Gen. 1. vbi ſpiritus aër ſecundum Baſilium dicitur. Alio modo dicimus ſpirare quædam viua vel omnia, ſicut quæ à tractu ſpiritualis ſubſtantiæ quæ eſt aër, dirigendo illam & ſubtiliando, inſpirando & expirando in ſpiritu retento habent vitam vel vitæ adminiculum, ſicut reſpirantia & inſpirantia, ſicut ea quæ habent pulmonem & cannam. Omnia autem dicimus ſpirare ſecundum quod ſpiritus generatur ex euaporatione humidi in alimento ad cor vel ad membrum quod eſt loco cordis, & ibi digeritur, vt fiant in eo operationes naturales & vitales & animales, ſecundum quod ad diuerſa dirigitur: ſecundum naturam enim ſpiritus oriuntur à corde, ſicut humores ab epate. Si ergo in diuinis eſt virtus ſpiralis, videtur quod aliquo iſtorum eſſe debeat.

Videtur autem, quòd nullus competat. Primus enim non competit cum euaporatio ſiue corporalis ſiue ſpiritualis ſit ad ſubtiliorem naturam quam euaporans & ſpirans: Spiritus ſanctus autem non eſt ſubtilioris naturæ quam Pater & Filius. Secundus etiam non competit: quia ſic Spiritus ſanctus eſſet aliquid extrinſecus aduenies Patri & Filio, quod fuit hæreſis impiiſſimi cuiuſdam Theodorici, qui dixit Spiritum eſſe alienam virtutem à Patre & Filio: & hoc fuit etiam hæreſis Neſtorij & Sabellij, qui non ponebant niſi vnam perſonam eſſe in diuinis, ſicut erat vna ſubſtantia, & dicebant Spiritum omnis libertatis eſſe ſeruum Patris & Filij, ſicut aliena virtus ſuperingrediens in nos ſeruit nobis. Tertius iterum non videtur competere: quia illa euaporatio eſt ab extrinſeco nobis ingeſto per operationem caloris naturalis

ralis : nihil autem talium cadit in Deum: ergo videtur, quòd in Deo non ſit virtus ſpiralis.

2 Præterea, Illa virtus aut eſſet eſſentia, aut perſona: ſi eſſentia, conueniret omnibus: ſi autem perſona, tunc eſſet hæc perſona vel illa & non alia, quod iterum falſum eſt. Si dicas, quòd ſit notio, hoc falſum eſt: quia notiones non ſecundum rem ſeparatæ ſunt à perſonis diuinis. Vnde quod non eſt in perſona aliqua, non eſt notio : quicquid autem in perſona eſt, ipſa eſt : vnde cum non ſit perſona aliqua, non erit etiam in aliqua perſona vt notio in ea.

Sed contra. SI AVTEM propter hoc dicatur, quòd non eſt virtus ſpiralis in Deo. Cõtra: Cuius eſt actus, eius eſt potentia: ſed actus ſpirandi eſt in Deo: ergo eſt potentia in ipſo ad ſpirandum.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd in veritate virtus ſpirandi eſt in Patre & Filio, & eſt media inter eſſentiam pure & perſonam pure ſumptam, per omnem eundem modum quo virtus generatiua ſit medium. Et ſi quæris, qua ſimilitudine? dico, quòd ad emittere ſpiritum eſt in eo virtus ſpiratiua: quòd enim in inferioribus eſt attractio ſpiritus, hoc eſt indigentiæ propter refrigerium pectoris: ſed ſi de ſuperabundantia homo poſſet emittere ſpiritum ſuum, vt in illo communicaret naturam mentis ſpiritualis, hoc eſſet aliquo modo ſimile : ſic enim eſt in Patre & Filio quòd non concordant tantum vnitate eſſentiæ, imo etiam conſenſu ſpiritus in voluntate. Vnde ſicut Pater communicat naturam per generationem, ita etiam Pater & Filius communicant naturam per emiſſionem huiuſmodi ſpiritus : & ab hoc ſpiritu qui eſt natura ſpiritualis, dicitur vis ſpiratiua in Patre & Filio. Bene autem concedo, quòd non ſumitur ſimilitudo à corporalibus ſpiritibus niſi remote valde : licet quidam dicant, quòd à corporali ſpiritu ſumitur ſimilitudo : hoc autem timeo dicere: quia ſecundum hoc ſpiritus metaphorice conueniret diuinis, & ſimiliter vis ſpirandi in Deo diceretur ſymbolice. Vnde credo melius, quòd dicitur à virtute emittendi Spiritum cui communicatur natura diuina, ſicut communicatur per generationem Filio.

AD ID autem quod quæritur, Vtrum ſit eſſentia, vel perſona? Dicendum, quòd quicquid eſt in diuinis, eſt eſſentia: quia nihil diſtinguitur ab eſſentia, nec eſſentia diſtinguitur ab aliquo : non tamen idem eſt propter hoc modus ſignificandi : & ſecundum modum dico eſſe medium inter eſſentiam & perſonam : & quia radix eſt eſſentia, & actus eſt perſonæ. Vnde potentia cum actu & in actu accepta medium eſt, ſecundum aliquid ipſius tenens rationem vnius, & ſecundum aliquid rationem alterius.

Et nota quòd ſi quæratur, qualiter differunt virtus generatiua & virtus ſpiratiua? Dicendum, quòd planum eſt ad hoc reſpondere per comparationem ad actus: quia tunc differunt ſicut ſpirare & generare. Si autem accipiantur in radice, dicendum quòd non differunt re, ſed ratione : quia generatiua radicatur in radice ſecundum quod eſt natura: ſpiratiua autem radicatur in ipſa ſecundum quod eſt voluntas, non quidem voluntas comparata ad extra ſicut ad cauſatum, ſed voluntas amoris communicandi tantum eſſe quantum eſt ipſe communicans.

Quod Græci non concedunt Spiritum ſanctum procedere à Filio.

GRæci tamen dicunt Spiritum ſanctum, procedere tantum à Patre, B & non à Filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de proceſſione Spiritus loquens ſolum Patrem commemorat, dicens, Spiritus qui à Patre procedit. Et etiam ideo, quia Ioan. 15. in principalibus conciliis quæ apud eos celebrata ſunt, ita ſymbola eorum ſubiunctis anathematibus ſancita ſunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem ſymbolis cum Spiritus ſanctus commemoretur procedere à Patre, & non à Filio. Quicunque, inquiunt, à Filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad aſſertionem ſuæ opinionis, & in teſtimonium noſtræ damnationis, de ſymbolo fidei, quod ſecundum traditionem prædictorum conciliorum Leo 3. Romæ tranſcriptum in tabula argentea poſt altare beati Pauli poſita poſteris reliquit pro amore (vt ipſe ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem ſymbolo, in proceſſione Spiritus ſolus commemoratur Pater, his verbis, Et in Spiritum ſanctum Dominum, & viuificatorem, ex Patre procedentem : cum Patre & Filio coadorandum & glorificandum, &c. Illud eſt ſymbolum quod in

missa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius subiunctum est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus Spiritum S. à Filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Qui à Patre Filioque procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet Filioque.

ARTICVLVS VI.

Quæritur de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti, vtrum à Patre procedat tantum vt dicunt Græci, vel à Patre & & Filio sicut dicunt Latini?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Græci tamen, &c.] Et quæritur hic de controuersia Græcorum & Latinorum de processione Spiritus sancti. Et ponemus primo rationes & auctoritates pro Græcis, postea pro Latinis soluemus rationes & auctoritates Græcorum. Dicit autem Dionysius, quòd Pater est fontana deitas: ergo videtur, quòd Filius & Spiritus sanctus sunt riui: nullus autem riuus simul oritur à fonte & riuo: ergo nec Spiritus sanctus procedit à Filio, nec è conuerso à Spiritu sancto Filius.

2 Item, Dionys. in lib. de di. no. cap. 2. Pater quidem est fontana deitas. Filius autem & Spiritus sanctus deigenæ deitatis, si ita oportet dicere, pullulationes diuinæ naturæ, & sicut flores, & sicut supersubstantialia lumina à sanctis eloquiis accepimus. Sed neque pullulationes eiusdem radicis, neque flores vnius virgæ, neque lumina vnius lucis vel luminosi ad se inuicem secundum principia originis reducuntur. Ergo videtur, quòd nec Filius sit à Spiritu sancto, nec è conuerso Spiritus sanctus à Filio.

3 Item, Dionys. in lib. de mystica theologia cap. 3. In theologicis hypotipositibus principalissima affirmatiuis theologiis laudauimus, qualiter diuina & bona natura vnica dicitur, qualiter trina quædam secundum ipsam dicta paternitas & filiatio, quodcumque est hoc vel quod vult monstrare spiritus theologia, qualiter ex immateriali & impartibili bono in corde manentia bonitatis pullulauerunt lumina, & ab ea quæ in ipso & in seipsis & in inuicem coæterna pullulatione mansione permanserunt inegressibilia. Et secundum commentum vocat cor Patrem secundum illud, Eructauit cor meum verbum bonum. Ergo pullulationes Filij & Spiritus sancti sunt ex corde quod est Pater: ergo videtur, quòd licet sint in ipso sicut in principio originis, & in se in existentia personali, & inuicem secundum idemtitatem naturæ, quòd tamen secundum originem naturæ Spiritus non reducitur ad Filium, nec è conuerso. Hypotiposes autem idem est quod diuinæ personæ. Cætera auctoritatis verba plana sunt.

4 Item, Damas. lib. 1. cap. 7. Spiritum Dei edocti sequentem cum Verbo, & manifestantem eius operationem, non expirationem subsistentia destitutam intelligimus. Ex hoc hoc accipitur, quòd Spiritus sequitur Verbum, & manifestat opus eius: ergo non procedit à verbo.

5 Præterea, Damasc. lib. 1. cap. 10. Credimus in vnum Spiritum sanctum Deum, & viuificantem ex Patre procedentem, & in Filio requiescentem.

6 Item, ca. 11. Spiritum sanctum & ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus: ex Filio autem Spiritum non dicimus, Spiritum vero Filij nominamus. Ioan. 1. Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat. Cum descensus temporalis processionem æternam manifestet, vt infra probabitur: videtur quòd à Patre procedit, & in Filio requiescit & manet, vt dicunt Græci.

7 Item, In legenda sancti Andreæ dicitur, Pax vobis & vniuersis qui credunt in vnum Patrem, & in vnum Filium eius Dominum Iesum Christum, & in vnum Spiritum sanctum procedentem ex Patre & in Filio permanentem.

8 Item, Gregorius Nazianzenus qui vocatur theologus. Sicut radij solaris luminis ab eo procedentes, nec semper à lumine nec semper abinuicem abscinduntur, & vsque ad nos gratiam luminis emicant vel emittunt: eodem modo Filius & Spiritus sanctus geminus Patris radius, vsque ad nos miserunt lumen charitatis, & Patri sunt coniuncti. Et quemadmodum à quodam fonte aquarum duo riuuli manant positione diuisi, huiusmodi vero qualitatem vnam & eandem possident: eodem modo Pater fons vitæ per fluuium quendam Filij & Spiritus sancti in nos mittit gratiam: & isti vsque ad nos processerunt, & inseparabiles à Patre nihilominus extiterunt. Ex hoc idem accipitur.

9 Rationes etiam sunt Græcorum super illud Dionysij de di no. c. 1. quòd vniuersaliter non audendum nobis dicere aliquid de substantiali deitate præter ea quæ nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa: & cum in Euangelio nusquam legatur Spiritus à Filio procedere, non erit dicendum: aut quas rationes ponit Magister in litera de conciliis & anathemate.

10 Item, Hoc nos videmus in similibus: splendor enim & radius oriuntur ex sole, ita quòd neutrum per aliud.

11 Item, In mente & notitia & amore sæpe est conuersio mentis ad amorem præter quam quod notitia præcedat.

12 Item, Amor quandoque præcedit notitiam

titiam, vt dicit Auguſt. ſicut ardor quærendi antequam ſit notum: ergo ille ardor ex ſola mente procedit.

3 Item, In ſpiritu exteriori quando verbum pronuntiatur, videmus quod ante ſonum verbi attrahitur ſpiritus in quo formatur verbum, & ille procedit à dicente in verbi opus quod eſt manifeſtatio: ergo videtur, quòd Spiritus ſit Verbi ſicut in quo manifeſtatur, Patris autem ſicut à quo procedit.

Sed contrà. SED CONTRA: hæc plurimæ rationes ſunt & auctoritates, tam in Euangelio, quam in originalibus Sanctorum, quarum ſufficientiam in litera Magiſter adducit.

Rationes autem ſunt iſtæ, Spiritus à nobis & eis, ponitur à Filio diſtingui: ergo diſtinguens proprium eſt inter Filium & Spiritum ſanctum: diſtinguens autem in diuinis non eſt niſi oppoſitio relationis: ergo inter Filium & Spiritum ſanctum eſt oppoſitio relationis: ſed nulla inter ſe relatiua opponuntur ex hoc quod referuntur relatiue ad aliquod tertium, quin potius conueniunt: ergo Filius & Spiritus ſanctus non opponuntur ex hoc relatiue inter ſe, ſed conueniunt & vniuntur, quod ambo ſunt à Patre: ergo oportet, quòd alter ſit ab alio: nullus autem dicit Filium eſſe à Spiritu ſancto: ergo oportet dicere Spiritum ſanctum eſſe à Filio.

2 Item, Inter Patrem & Filium omnimoda manet idemtitas præter id quod ad alterum eſt: ergo à ſimili ex eadem cauſa inter Filium & Spiritum ſanctum omnimoda manet idemtitas præter id quod ad alterum eſt: aut ergo id quod eſt ad alterum diſtinguitur in eo quod ad alterum eſt, aut non: ſi non, hoc falſum eſt: quia ſic diſtinguerentur abſolute: ergo diſtinguitur inquantum ad alterum eſt: ſed ſi nec Filius ſit à Spiritu, nec è conuerſo, in nullo vnus refertur ad alium: ergo in nullo vnus diſtinguitur ab alio, quod abſurdum eſt: ergo oportet vnum eſſe ab alio.

3 Item, Si aliquid de abſolutis eſſet in vno quod non eſſet in alio, non quicquid haberet vnus, haberet alius: ſed Filius & Spiritus ſanctus, ſi vnus non ſit ab alio, non diſtinguuntur niſi abſolutis: quia relationem adinuicem non habent: ergo non quicquid habet vnus, habet alius, quod falſum eſt. Forte ſi dicatur, quòd in hoc inter ſe diſtinguuntur, quia ab eodem diuerſimode procedunt. Contra: Ille modus aut dicit ens abſolutum, aut reſpectiuum. Si abſolutum: tunc neceſſario ſequitur, quòd diuiſi ſint in eſſentia & ſubſtantia: quia omne ens abſolutum ſupponit ſubſtantiam in diuinis. Si autem dicit relatiuum. Contra: Relatiuum ſiue ad aliquid eſt, cuius hoc ipſum eſſe quod eſt, ad alterum eſt. Quæro igitur, quod ſit illud alterum ad quod eſt eſſe relatiui: ſi quodlibet alterum: ergo Pater non eſſet tantum Filij Pater, ſed etiam cuiuſlibet alterius, quod abſurdum eſt: ſi autem illud alterum ad quod eſt eſſe relatiui, eſt oppoſitum relatiue: ergo ex hoc quod Filius eſt ad Patrem, non habet eſſe quod diſtinguat eum à Spiritu ſancto: quia relatiuum nec eſt ens nec eſſe habet, niſi ad id ad quod eſt per oppoſitionem: ergo redit primum quod ex hoc non diſtinguuntur abinuicem Filius & Spiritus ſanctus, quod ambo diuerſo modo referuntur ad Patrem.

4 Item, In omnibus inter Patrem & Filium manet idemtitas præter id quod ad alterum eſt: ergo in quibuſcumque Pater non opponitur Filio, eſt idem illi: ſed in ſpirando non habet oppoſitionem ad ipſum: ergo in ſpirando eſt vnum illi.

5 Item, Conſtat, quòd omnis naturæ communicatio ponit ordinem ad vnum ex quo eſt cõmunicatio illa, ſicut in hominibus, & aliis omnibus: ergo ſi in diuina natura eſt communicatio naturæ ipſis perſonis, ponitur ordo naturæ ad vnum: non autem eſt ordo ſi duo ſunt ab vno immediate, quia tunc neutrum ordine naturæ ordinatur ad alterum: ergo oportet, quòd duorum vnus ſit ab alio.

Si forte aliquis tantum inſaniat, quòd dicat quòd non in omnibus perſonæ ſunt vnum præter oppoſitionem relationis, conuincitur ex natura ſimplicitatis diuinæ: quia ex hoc ſequitur, quòd nec vna natura nec vnũ ſimplex ſint perſonæ, ſed aliquid de abſolutis facit numerum cum alio: vel aliquid de abſolutis eſt in vno quod non eſt in alio. Conuincitur etiam per auctoritatem Diony. in li. de di. no. c. 9. vbi dicit omnia alia vnita eſſe: & per auctoritates quamplures Boëtij in li. de Tri. qui probat hoc, quod ſi relatio aliquid abſolutum diceret, in Deo non poſſet eſſe, niſi faceret compoſitionem vel conueniret omnibus perſonis.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus in veritate, quòd error eſt dicere Spiritum ſanctum non procedere à Filio, & defendere hæreſis eſt: cum & Sancti hoc dicunt qui patres conciliorum fuerunt, ſicut probatur in litera, & ratio id cogit, & canon Euangelij hoc innuit, vt infra patebit. Rationes autem Græcorum & auctoritates non difficile eſt ſoluere.

AD ID enim quod Diony. loquitur, dicendum quòd ſimilitudo non ſumitur ex terrenis ad Deum, niſi ſicut id quod eſt in parte, ſignificat quod eſt in toto: quando enim pullulantibus comparat ramis, aut fluentibus riuis, aut germinantibus floribus: conſtat quòd in omnibus his non eſt vna eſſentia numero, neque quicquid eſt in vno de eſſentia, eſt etiam in alio. Vnde cum in hoc nullus dicat ſtare poſſe illam ſimilitudinem, patet quòd in pluribus eſt diſſimilis quam ſimilis.

AD AVCTORITATES alias dicendum, quòd Damaſ. verum diceret, ſi compararet Spiritum ſanctum ad Verbi incarnationem: quia dicit Auguſt. quòd verbum cordis eſt ſicut Verbum ab æterno genitum, & hoc eſt verbum mentis: verbum autem in voce eſt ſicut Verbum in carne: & ſicut ſpiritus manifeſtat verbum in voce, non autem in corde: ita Spiritus miſſus à Patre operabatur carnem Verbi in qua manifeſtaretur nobis. Sed ſi loquitur ad verbum interius, falſa eſt comparatio: quia illud verbum à ſola mente concipitur, & ab eo & mente ſpiritus amoris non ſonationis vel vocis diffunditur vel emittitur.

AD

Ad id quod obiicitur de Gregorio Nazianzeno, & vita beati Andreæ, & de Ioan. dicendum quòd ipsi loquuntur de missione personarum Filij & Spiritus sancti, quæ missæ sunt à Patre, ita quòd Pater non legitur missus: non tamen negant qnin Spiritus à Filio mittatur: quia hoc legitur in Euangelio. Et secundum humanitatem descendit Spiritus in eo & mansit in anima eius & requieuit in ipso, eo quòd non inuenit in aliis vbi delectabiliter requiesceret pes eius, sicut columba emissa de arca: vnde auctoritates non cogunt.

Ad id quod obiicitur per rationem, dicendum quòd nihil valet: quia falsum supponunt rationes illæ: splendor enim procedit à radiis, licet etiam procedat à corpore luminoso. Et hoc est pro Latinis qui spiritum dicunt ab vtroque procedere. Aliud similiter est falsum: quia dicit August. quòd ignotum quidem amare possumus, & illud esse credimus: vnde de quo non est notitia nec scientiæ, nec credulitatis, de illo nullus est amor: & ita necesse est quòd notitia sit prius à mente vel actu vel habitu.

Responsio vbi determinantur prædicta.

C NOs autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro oppositio, qualiter &
Gal. 1. Apostolus in epistola ad Gal. Siquis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit, Siquis addiderit. Nam si illud diceret, sibiipsi (vt ait August.) præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam
Thessal. 3. quibus scribebat, sicut ad Thess. vt suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem pretergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod de Euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo veritas Spiritum sanctum à Patre procedere, non addit solo: & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo Patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius, quia ab illo habet.

ARTICVLVS VII.

Contrarium sacræ Scripturæ quid sit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Qui aliud vel aliter prædicauerit, id est, contrarium, &c.] Illa enim expositio non videtur conueniens: quia non quodlibet aliud est contrarium.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd in expositionibus tenet talis ratio, quòd nihil aliud est nisi contrarium: omne enim quod pertinet ad declarationem, intus est: & id quod non est intus, contrarium est. Vnde Anselm. Omnis veritas sacræ Scripturæ veritas est, quæ sacræ Scripturæ non contradicit.

Qværitvr etiam quæ sit fidei regula quam tangit *ibi* [Qui autem prætergreditur regulam, &c.] Et dicendum, quòd regula fidei est concors Scripturarum sensus cum articulis fidei: quia illis duobus regularibus præceptis regitur Theologus.

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant.

D SCiendum est tamen quod Græci confitentur Spiritum sanctum esse Filij, sicut & Patris: quia & Apostolus dicit, Spiritum Filij. Et veritas
Ioan. 16. in euangelio, Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud Spiritum sanctum esse Patris & Filij, quam esse à Patre & Filio: etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

ARTICVLVS VIII.

An idem sit dicere Spiritum esse Filij, & Spiritum esse à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum non sit aliud Spiritum Patris esse vel Filij, quam esse à Patre & Filio] Licet enim ad hoc possit haberi ratio ex natura genitiui qui secundum suum nomen originem notat: tamen sunt aliæ quamplures habitudines quas notat, sicut cum dico, cappa Sortis, vel forma imaginis, vel natura hominis: in quorum nullo notat originem principij.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate in diuinis non potest esse aliud: sed in creaturis non oportet, quòd genitiuus notet semper habitudinem originis, licet illam principaliter notet: & ideo ab ea denominatur. Ratio autem quare in diuinis oportet, quòd sit idem, dicta est supra: quia diuina non possunt habere diuersitatem & distinctionem quam notant constructiones obliquorum, nisi tantum secundum relationes originis. Si ergo in ista locutione, Spiritus Filij, obliquus notet distinctionem inter Spiritum & Filium, illa erit secundum originis relationem: & ita sequitur, quòd idem sit Spiritum esse Filij, & à Filio.

ARTICVLVS IX.

Quare Latini ausi fuerint addere symbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit, cum Græci ad hoc non fuerint vocati, nec concilium indictum?

SEd quærunt Græci, Qualiter ausi fuerimus apponere symbolo edito in concilio, & quare in additione Episcopi eorum non sint vocati, vel quare concilium non fuerit indictum?

Solutio. ADOMNIA hæc respondet Aug. quòd non est additum quod in illo erat intellectum: quia quod in alio est intellectum & incluſum, si hoc exprimatur, non debet dici additum: sed quòd latuit incluſum, sit manifestatum: sicut etiam de descensu ad inferos nihil in secundo symbolo continetur, & licet addere & nobis & eis. Necessarium autem fuit addere processionem Spiritus sancti à Filio: sicut dubitatio Græcorum ipsorum adhuc probat.

Præterea, Non oportuit ad hoc eos vocare, cum auctoritas fuerit publicandi apud Ecclesiam Romanam: præcipue cum vnicuique etiam particulari Ecclesiæ liceat id quod Catholicum est promulgare, propter aliquam necessitatem per cantum & legendas publicas.

Et nota, quòd octo concilia generalia in primitiua Ecclesia celebrata sunt: quatuor ab Apostolis, & quatuor à Patribus. Ab Apostolis primum pro electione Mathiæ loco Iudæ. Secundum de electione septem diaconorum. Tertium de circuncisione non imponenda illis qui crediderunt. Quartum de non prohibendis legalibus illo tempore Iudæis propter scandalum, ne crederetur Vetus Testamentum tanquam sacrilegum abiiciendum esse. Et hæc quatuor enumerantur in quadam Glossa super Actus primo. Quatuor etiam fuerunt Patrum, scilicet Nicenum, Ephesinum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum.

Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum procedere etiam à Filio.

VNde etiam quidam eorum Catholici Doctores intelligentes vnam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur Spiritus sanctus, procedere à Filio, & esse Filij, professi sunt Spiritum sanctum etiam procedere à Filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei, Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum aperte dixit procedere à Patre & Filio. Didymus etiam eorum maximus Doctor in lib. 11. de Spiritu sancto, Spiritum sanctum à Filio procedere dicit, Saluator inquit, qui est veritas. Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo & Patris arbitrio, quia inseparabiliter est à me & à Patris voluntate: quia ex se non est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & à me illi est. Item, Spiritus sanctus qui est spiritus veritatis, spirituſque sapientiæ, non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est, procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. nam Cyrillus Episcopus

pus in Epistola Nestorio directa ait, Spiritus intelligitur pro se secundum quod Spiritus est, & non Filius: sed tamen non est alienus ab eo.
1.Cor.12. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo Patre. Ioannes quoque Chrysost. in homil. quadam de expositione symboli sic ait, Iste est spiritus procedens de Patre & Filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homil. Credendum est Spiritum sanctum Patris esse & Filij. Istum Spiritum sanctum dicimus Patri & Filio coæqualem, procedentem de Patre & Filio. Hoc credite, ne colloquia
1.Cor.15. mala corrumpant bonos mores. Ecce à Doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus Spiritus sanctus à Patre & Filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

ARTICVLVS X.

An Spiritus sanctus procedat à Filio vt verbum, vel amor?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Spiritus sapientiæ non potest audire à Filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, &c.] Ex hoc enim sequitur, quòd Spiritus sanctus procedit à Filio vt verbum, & non vt amor.

ADHOC dicendum, quòd loqui est manifestare se: intellectus autem manifestat se verbo: & tale loqui notionaliter sumptum non conuenit nisi Patri: & proferri sic non conuenit nisi Filio. Loqui autem essentialiter sumptum conuenit tribus. Est autem loqui etiam manifestatio affectus siue voluntatis: & hæc manifestatio non fit in verbo, sed amore procedente ab affectu siue voluntate: & sic Spiritus sanctus profertur à Filio vel à verbo. *solutio.*

DISTINCTIO XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius vel plenius procedat à Patre quam à Filio?

A ITEM quæritur Cum Spiritus S. à Patre procedat & à Filio, vtrum prius vel magis processerit à Patre quam à Filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens, Si processit vtique Spiritus S. à Patre, processit vtiq; aut nato iam Filio, aut non nato Filio. Si vero iam nato Filio processit, ante natus est Filius quam processerit Spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas Filij processionem Spiritus sancti. Si autem processit à Patre non genito Filio, ante processit quam Filius genitus fuerit.

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius à Patre quam à Filio processerit.

B Cap.26. HIs & huiusmodi quæstionibus magis laborioſis quam fructuosis respondet Augustinus in 15. libro de Trinitate, dicens, In illa summa Trinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt per

quæ

quæ posset ostendi aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere, Vtrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus, quando natus est Filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit? Non possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem Filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, Vtrum prius processerit Spiritus sanctus à Patre quam à Filio?

DIVISIO TEXTVS.

ITEM quæritur, Cum Spiritus S. procedat à Patre & à Filio, &c.] Hic incipit pars illa in qua probat Magister, quòd non prius & plenius ab vno procedit quam ab alio. Et diuiditur in partes duas, in quarum prima ostendit, quòd non prius à Patre quam à Filio procedit. In secunda autem probat, quòd non plenius vel principalius procedit ab vno quam ab alio, & soluit auctoritates quæ videntur esse contra hoc *ibi* [Nunc tractandum est quod secundo quærebatur] In prima parte sunt duo, scilicet obiectio, & solutio quæ incipit *ibi* [His & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quam fructuosis] Ex hoc patet sententia primi capituli.

ARTICVLVS I.

Vtrum Spiritus sanctus immediate procedit ab vtroque?

INcidit autem dubium primo hic in litera, Vtrum Spiritus sanctus immediate procedat ab vtroque? Videtur, quòd non: quia in diuinis est ordo naturæ quo alter sit ex altero, & secundum hunc ordinem Ecclesia Filium ordinat ante Spiritum sanctum: ergo videtur, quòd à Filio procedat immediatius quam à Patre.

2 Item, In mente sic est, quòd amor procedit immediate à notitia: cum ergo mens sit imago Trinitatis, videtur similiter in Trinitate Spiritus sanctus procedere immediate à Verbo, & sic immediate est à Filio.

3 Item, In vestigio sic est, quòd bonum est immediate post verum: cum ergo verum attribuatur Filio, & bonum Spiritui sancto, videtur Spiritus sanctus immediatius esse à Filio quam à Patre.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid conuenit alicui principaliter, & alij non principaliter, immediatius erit principali quam non principali: à Patre (vt dicunt Sancti) principaliter procedit Spiritus sanctus, à Filio autem non principaliter: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

2 Item, Quod conuenit alicui proprie, & alij non proprie, immediatius est illi cui conuenit proprie quam ei cui conuenit non proprie: sed Sancti dicunt, quòd Spiritus sanctus proprie procedit à Patre, à Filio autem non adeo proprie: ergo immediatius procedit à Patre quam à Filio.

3 Item, Quod spiritus sanctus procedat à Patre, hoc habet Pater à seipso: quòd autem procedit à Filio, hoc habet Filius à Patre: & quod à seipso conuenit, immediatius conuenit quam quod ab alio habetur: ergo à Patre immediatius procedit quam à Filio.

4 Item, Quicquid habet Filius etiam de absolutis, refert ad Patrem, sicut mea doctrina non est mea: ergo similiter etiam est in potestate spirandi Spiritum sanctum: ergo immediatius conuenit Patri quam Filio.

Sed contra. SED CONTRA vtrumque videtur, quòd æqualiter: quia quicquid procedit à duobus, non vt duo, sed vt vnum sunt simplex & indiuisibile, hoc æqualiter procedit ab vtroque. Spiritus ita procedit à Patre & Filio, vt probatum est in præcedenti dis. ergo æqualiter procedit ab vtroque.

2 Item, Detur quod inæqualiter procedat: ergo non æque referuntur Pater & Filius ad actum spirandi: quæcumque autem non æque referuntur, non vna numero proprietate referuntur ad actum: ergo Pater & Filius non habent vnam numero proprietatem in spirando, quod falsum est. Cætera quæ possent obiici, in præcedenti distinctione expedita sunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd æque immediate Spiritus sanctus procedit ab vtroque: licet quidam dicant aliter: sed eorum opinio abolita est modo: & hoc ideo, quia Sancti communiter dicunt, quòd procedit ab eis inquantum ipsi in personis suis distincti entes vnum sunt in substantia: & hoc intelligitur, sicut supra expositum est, quòd substantia & essentia non accipiuntur hic absolute: sed prout est in ratione potentiæ quæ coniuncta actui quasi medium efficitur secundum intellectum inter pure essentiale & pure personale: & sic in tali comparatione natura est in Patre & Filio distinctis vna, eo quod in hoc nulla diuidat eos oppositionis relatio: & secundum hoc, quod procedit ab eis vt vnum sunt, æque immediate procedit ab vtroque.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo in diuinis non ponit prius & posterius,

nec mediatum & immediatum : eo quod ordo naturæ non eſt ordo ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ſcilicet quo alter ſit ex altero, non alter prior altero eſt ſecundum intellectum, vt ſupra probatum eſt : non enim in diuinis aliud eſt eſſe perſonæ, & aliud relatiui : & cum relatiua ſint ſimul natura, etiam perſonæ ſimul erunt natura, & ſecundum intellectum.

Ad aliud dicendum, quòd imago creata in multis deficit in repræſentando exemplar : tamen poteſt dici, quòd ex æquo egrediuntur à mente verbum & amor, licet amor ſit ab vtroque : præcipue ſi ponimus verbum menti coæuum, vt videtur dicere Auguſt.

Ad aliud dicendum, quòd in veſtigio eſt ordo, & in hoc non reſpondet Trinitati : ſed tantum in qualicunque vnione trium in ſubſtantia vna.

Ad id quod obiicitur in oppoſitum, dicendum quòd Sancti dicunt, quòd principaliter conuenit Patri : non vt deſignetur quòd immediatior ſit proceſſioni quam Filius, ſed vt notetur authoritas eſſe penes Patrem, ſecundum quam ipſe principium non de principio exiſtens, eſt principium totius diuinitatis in Filio & Spiritu ſancto.

Ad aliud dicendum, quòd proprie dicitur conuenire Patri, ex eo quòd non recipit aliunde ſicut Filius : & non ideo, quia immediatior ſit : vnde principaliter refertur ad authoritatem, & proprie ad modum habendi potentiam ſpirandi.

Ad aliud dicendum, quòd habere ab alio, vel non habere ab alio, non cauſat mediatum & immediatum, ſed authoritatem & ſubauthoritatem.

Ad vltimum dicendum, quòd refert vt ad authorem : non vt ad eum qui immediatior ſit in ſpirando, vel potentior vel efficacior.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus ſanctus prius procedit à Patre quam à Spiritu ſancto?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in litera, quòd ſi proceſſit Spiritus ſanctus de Patre, &c.] Videtur enim, quòd proceſſit primum à Patre : quia dicit Philoſophus, Primum & principium idem dico : ſed Pater eſt principium non de principio : ergo primum proceſſit à Patre.

2 Itē, Dicit Philoſophus, quòd prima cauſa eſt in qua eſt ſtatus : ergo primum principium eſt in quo eſt ſtatus : cum ergo in ordine naturæ qui eſt in diuinis, non ſit ſtatus niſi in Patre, Pater videtur eſſe primum principium ſpirationis Spiritus ſancti.

3 Item, Prima cauſa eſt ſecundum Philoſophum quæ cauſat non ſuppoſita alia : ergo à ſimili principium primum eſt quod principiat non ſuppoſito alio. Filius autem principiat Spiritum ſanctum ſuppoſito principio ſui, quia ſuppoſito Patre : Pater autem non ſuppoſito alio : ergo videtur, quòd Pater ſit principium primum Spiritus ſancti, & Filius ſit principium ſecundum.

4 Item, A ſanctis conceditur, quòd principaliter procedit à Patre : quare non ita conceditur, quòd primo à Patre?

5 Item, Videtur quòd obiectio hæretici teneat : quia nato vel non nato opponuntur vt affirmatio & negatio circa idem : ergo alterum neceſſario eſt dandum : quia affirmationis & negationis nullum eſt medium.

Solvtio. Dicimus, quòd non eſt concedendum, quòd primo procedat à Patre : quia cum primum dicat ordinem, & omnis ordo ponat prius & poſterius, oportet dicere, quòd poſterius procederet à Filio.

Vnde ad primum dicendum eſt, quòd primum & principium conuertuntur in ratione cauſæ : ſed licet nos principium dicamus eſſe in diuinis, non tamen dicimus cauſam propter rationem ſupra aſſignatam : & ideo principium & primum in diuinis non conuertuntur.

Ad aliud dicendum, quòd prima cauſa eſt in qua ſtatus eſt in reſolutione cauſatorum in cauſam : talis autem non eſt reſolutio in diuinis : quia cauſatum non eſt in eadem ſimplicitate cum cauſa : & ideo non adeo ſimpliciter ſuſcipit eſſe cauſæ primæ, ſicut eſt in ipſa : propter quod locum habet reſolutio cauſati ad cauſam per abſtractionē eius quod habet à cauſa prima, & ſuperaddito : ſed in diuinis non habet locum propter vniformen in omnibus perſonis ſimplicitatem : in eadem enim ſimplicitate Filius habet eſſentiam, in qua eſt in Patre : & ideo non eſt ibi aliqua cauſa prima vel ſecunda reſpectu alterius.

Ad aliud dicendum, quòd cauſa prima cauſat non ſuppoſita alia, eo quòd prima non addit ſuper ſecundam, ſed potius abſtrahit : cauſa vero ſecunda ideo non cauſat niſi ſuppoſita prima, quia ſecunda addit ſuper primam, & non abſtrahit è contrario, ſcilicet cauſæ primæ : ſed quia in perſonis diuinis non eſt talis abſtractio, & talis additio : ideo nulla eſt cauſa prima, & nulla ſecunda, nec principium primum vel ſecundum.

Ad aliud dicendum, quòd principaliter ſecnndum intellectum quo accipitur à Sanctis, non ponit primum, ſed authoritatem in Patre : vt in præcedenti quæſtione dictum eſt.

Ad aliud dicendum, quòd licet natum & non natum habeant modum oppoſitionis contradictoriorum : tamen propoſitiones in quibus ponuntur non ſunt contradictoriæ, iſtæ ſcilicet, aut proceſſit iam nato, aut proceſſit iam nō nato : quia negatio nō fertur ad compoſitionem, & ideo ſunt ambæ affimatiuæ : eſt inſtantia, ſit quòd Sortes non ſit muſicus, hæc eſt falſa, Sortes eſt muſicus homo, & hæc ſimiliter, Sortes eſt muſicus non homo : licet homo & non homo habeant modum oppoſitionis contradictoriorum. Si autem ſecundum hunc modum inferatur, Spiritus proceſſit Filio iam nato, aut non proceſſit Filio iam nato : tunc videtur dicendum,

dum, quòd vtraque duplex est: cum enim dico, processit Filio iam nato, significari possunt duo tempora: vnum per aduerbium quod significat nunc propinquum præsenti, vt dicit Philosophus: nato autem participium consignificat præteritum tempus: & tunc illa duo tempora ordinata sunt, quòd aduerbium dicit nunc significatum iuxta ponens ad quod terminatus est actus vel passio importata in participio, & sic falsa est locutio sub hoc sensu, Filius prius natus erat, & postea processit Spiritus sanctus: & in eodem sensu contradictoria est vera. Si autem participium abstrabatur à tempore, & consignificet perfectionem natiuitatis, & aduerbium dicat præsens æternitatis, sicut supra in 9. distinctione notatum est, vera est affirmatiua & contradictoria falsa sub hoc sensu, Spiritus sanctus processit dum natus est Filius perfecta natiuitate: ex hoc enim non significatur prioritas vnius vel alterius, sed potius simultas secundum modum æternitatis. Sed tunc potest esse dubium, si distinguibilis est propositio, quare Augustinus eam neget simpliciter. Et ad hoc dicendum, quod per occasionem calumniæ neget: quia simplicitas fidei fugit calumniam: vel forte quia hæreticus ipsam sumebat in primo sensu tantum.

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis processerit à Patre quam à Filio?

NVnc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet an plenius C
aut magis procedat Spiritus sanctus à Patre quam à Filio? Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à Patre quam à Filio, ita non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. Augustinus tamen in 15. lib. de Trinit. dicit, quòd Spiritus sanctus principaliter procedit de Patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur Verbum Dei nisi Filius, nec donum Dei nisi Spiritus sanctus, nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus Pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit à Patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit, Ideo addidi principaliter: quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi Pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo Spiritus principaliter procedat à Patre: non quia prius vel magis procedat à Patre quam à Filio: sed quia cum procedat à Filio, hoc ipsum habet Filius à Patre. Cap. 17.

ARTICVLVS III.

Vtrum Spiritus sanctus plenius à Patre procedat quam à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, &c.] Videtur enim plenius procedere à Patre: quia propter quod vnumquodque tale, id magis est tale: sed Filius non spirat nisi propter Patrem qui dat ei spirare: ergo Pater magis spirat.

2 Item, Quod principaliter conuenit, magis conuenit quam quod non principaliter: ergo Pater magis spirat.

3 Item, Omnis causa primaria magis influit super causalitatem quam secundaria: sed Pater est principium non de principio: ergo magis influit spirationem quam Filius.

Solutio. SOLVTIO. Omnia huiusmodi argumenta facile soluuntur per antedicta: quia non magis spirat Pater quam Filius: & quòd dicit Philosophus, intelligit de causis in quibus non est æqualis influentia: si enim ex principiis influentibus super conclusionem, cognoscimus conclusionem, necesse est vt principia magis cognoscamus: talis autem diuersitas non est inter Patrem & Filium: quia licet Pater det, & Filius accipiat: tamen idem accipit, & secundum æqualem simplicitatem & virtutem vt est in Patre, & per acceptum æquipotens est Patri danti, nisi quod in Patre est authoritas.

AD ALIVD dicendum, quòd principaliter non ponit magis: sed authoritatem, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater non est causa prima Filij, nec etiam principium primarium, propter rationes dictas in præcedenti quæstione.

ARTICVLVS IV.

An principalius procedit à Patre quam à Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De quo procedit principaliter Spiriius ſanctus, &c.] Videtur enim falſum: quia ſi do tibi æquum ius in meis, ex tunc æquam etiam habes auctoritatem: ergo cum Pater dederit Filio æquum ius in ſuis, vt poſſit ſpirare ex eadem auctoritate, videtur Filius ſpirare ſicut Pater, & ita principaliter, nec auctoritatem nec prioritatem nec plenitudinem poteſt notare: ergo locutio ſimpliciter falſa videtur.

2 Præterea, Si hæc conceditur, Spiritus ſanctus eſt à Patre principaliter, poſtne ſimiliter per oppoſitum concedi iſta, Spiritus ſanctus eſt à Filio ſecundario? Videtur, quòd ſic: quia dicitur principaliter reſpectu ſecundarij.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritus ſanctus dicitur à Patre principaliter procedere propter authoritatem quæ eſt in Patre. *Solutio.*

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd ſi tu das mihi æquum ius in tuis, æque poſſum tuis vti ſicut tu: ſed niſi ſim ingratus collationem ipſam ſemper in te refero: & ſic eſt inter Patrem & Filium: quia Filius refert in Patrem quod in veritate ſuum eſt, eo quod ab illo.

AD ALIVD dicendum, quòd non poteſt hæc concedi, Spiritus eſt à Patre principaliter, & à Filio ſecundario: & huius cauſa eſt: quia principij authoritas non importat rationem prioris vel primi in Patre, vt ſupra monſtratum eſt: & ideo non opponitur ſecundario, ſed ei quod eſt ab alio habere quòd Spiritus ſanctus procedat ab ipſo: & hæc conceditur & verum eſt.

Ex eodem ſenſu etiam dicitur Spiritus ſanctus proprie procedere à Patre.

D Tomo 4. ad Cyrillum ſcribens.

EX eodem ſenſu etiam dicitur procedere proprie de Patre. Vnde Hieron. in expoſitione Catholicæ fidei Nicenique ſymboli ait, Credimus in Spiritum ſanctum qui de Patre procedit proprie. Item, Spiritum ſanctum verum Deum inuenimus in Scriptura, & de Patre eſſe proprie. Et item, de Patre Filius, & Spiritus ſanctus proprie & vere de Patre procedit. Ecce aperte dicit Spiritum ſanctum proprie eſſe de Patre, & proprie procedere à Patre. Quod non eſt ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à Patre procedat quam à Filio, ſed quia hoc habet Pater à ſe non ab alio, vt de ipſo ſit & procedat Spiritus ſanctus. Filius autem non à ſe, ſed à Patre hoc habet, vt de ipſo ſit & procedat Spiritus ſanctus.

ARTICVLVS V.

Quomodo Spiritus ſanctus differenter dicatur procedere à Patre principaliter, proprie, & per ſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ex eodem ſenſu dicitur procedere proprie de Patre] Quid differens dicat principaliter, proprie, & per ſe, quæ hic Patri attribuuntur? nullum enim illorum conuenit niſi ratione authoritatis: ergo videtur, quòd idem ſint hæc tria.

SOLVTIO. Dico, quòd idem dicunt, ſcilicet authoritatem proceſſionis eſſe in Patre, ſed diuerſa ratione: quia in authoritate tria ſunt: vnum quod principiat primo quicquid in diuinis principiatur: & ratione huius conuenit ei principaliter. Aliud eſt quod non ab alio habet hoc, & ratione huius conuenit ei per ſe. Tertium eſt, quod hoc ſoli conuenit, & ratione huius conuenit proprie: quia proprium eſt quod vni ſoli conuenit. *Solutio.*

Ex eodem ſenſu dicitur Spiritus ſanctus eſſe & mitti à Patre per Filium.

E

FOrte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus ſanctus mitti per Filium, & à Patre eſſe per Filium. Vnde Hilarius ad Deum Patrem de Spiritu ſancto & Filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In Spiritu

ſancto

ſancto tuo ex te profecto & per eum miſſo. Item, ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum Spiritus ſanctus tuus eſt: quod etſi ſenſu non percipiam, tamen teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis hebes ſum. Item in eodem, Conſerua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ ſymbolo profeſſus ſum, ſemper obtineam: te Patrem ſcilicet, & Filium tuum vna tecum adorem, Spiritum ſanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum eſt, promerear. Ecce aperte dicit Spiritum ſanctum à Patre per Filium & mitti, & eſſe: quod non eſt intelligendum quaſi à Patre per Filium minorem mittatur vel ſit, ſed quia ex Patre & Filio eſt, & mittitur ab vtroque: ſed hoc ipſum habet Filius à Patre, vt ab ipſo & ſit & mittatur Spiritus ſanctus. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem faciens in locutione, vt oſtenderet in Patre eſſe authoritatem. Inde eſt etiam, quòd veritas oſtendens Patrem eſſe authorem proceſſionis qua procedit Spiritus à Filio, dixit in Euangelio, De Patre procedit, cum & de Patre & Filio procedat Spiritus ſanctus. Vnde Aug. in 12. lib. de Trin. quærit, Si de Patre & Filio procedit Spiritus ſanctus, cur Filius dixit, De Patre procedit? Cur putas, niſi quia ſolet ad eum referre etiam quod ipſius eſt, ſicut & de quo & ipſe eſt: ſicut ait, Mea Doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit ſuam, ſed Patris: quanto magis illic intelligendus eſt Spiritus ſanctus de ipſo procedere, vbi ſic ait, De Patre procedit: vt non diceret, De me non procedit. A quo autem habet Filius vt ſit Deus (eſt enim Deus de Deo) ab illo vtique habet vt etiam de illo procedat Spiritus ſanctus: & ideo Spiritus ſanctus vt etiam de Filio procedat, ſicut procedit de Patre, ab ipſo habet Patre. Quapropter qui poteſt intelligere in eo quod ait Filius, Sicut habet Pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio vitam habere in ſemetipſo: non ſine vita exiſtenti iam Filio vitam Patrem dediſſe, ſed ita eum ſine tempore genuiſſe, vt vita quam Pater Filio gignendo dedit, coæterna ſit vitæ Patris qui dedit. Intelligat etiam ſicut habet Pater in ſeipſo, vt de illo procedat Spiritus ſanctus, ſic dediſſe Filio, vt etiam de iſto procedat idem Spiritus ſanctus, & vtrumque ſine tempore. Ita ergo dictum eſt Spiritum ſanctum de Patre procedere, vt intelligatur quòd etiam procedit de Filio, de Patre eſſe & Filio. Si enim quicquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet vtique vt & de illo procedat Spiritus ſanctus: ſed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & poſterius: quia ibi omnino nulla ſunt.

Ioan. 7. Cap. 17.

ARTICVLVS VI.

De verbo Hilarij quo dicitur, Spiritum ſanctum trinum promerear, qui ex te eſt per vnigenitum.

DEinde quæritur de hoc verbo Hilarij [Spiritum ſanctum tuum qui ex te per vnigenitum tuum eſt, promerear, &c.] Ex hoc videtur ſequi, quòd principium ſit in Filio per authoritatem: ſicut præpoſitus facit hoc per regem: virtute enim præpoſitionis notatur authoritas in re accuſatiua.

SOLVTIO. Præpoſitio æquiuoce ponitur cum diuerſis caſualibus: quandoque enim notat authoritatem in caſu cui adiungitur: quandoque ſubauthoritatem, vt dicunt quidam: tamen verbum ſubauthoritatis non inuenitur poſitum à Sanctis. Sed dicendum, quòd notat quandoque authoritatem: ſi in alio ponitur authoritas, vt cum dicitur, Rex facit per ſuum præpoſitum. Ita Hilarius dicit hic, & intendit quòd Spiritus ſanctus ſit à Patre & Filio, & quia hoc Filius habet à Pa-

Solutio.

tre: ſicut etiam hic exponitur.

ARTICVLVS VII.

An quicquid habet Filius, habet à Patre pro generationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quicquid habet, de Patre habet Filius, &c.] Sed non habet niſi per generationem: ergo per generationem habet, quicquid habet: ſed habet proceſſionem Spiritus ſancti à ſe: ergo per generationem habet illam: ergo proceſſio eſt per generationem, quod falſum eſt, cum dicant diuerſos fluxus.

2 Item, Si quicquid habet Filius, habet à Patre: ergo quicquid habet Spiritus ſanctus, habet ab vtroque: ergo quòd procedit ab vtroque, habet ab vtroque: ergo quòd procedit à Patre, habet ab vtroque: ergo quòd procedat à Patre, habet à Filio, quod falſum eſt.

Soluitur. AD HÆC & huiuſmodi ſophiſmata dicendum, quòd quicquid habet Filius, habet à Patre per generationem: ſed non ſequitur, quòd totum ſit natum quod habet, ſicut ſupra eſt determinatum: quia Filius natus eſt, & generatione eſt, & alia ſunt in ipſo per idemtitatem ad natum: & ſic vis proceſſiua eſt in ipſo, ſiue ſpiratio actiua.

AD ALIVD dicendum, quòd quicquid habet Spiritus ſanctus, habet ab vtroque diuiſim & coniunctim: quia totum habet à Filio, & totum habet à Patre: quod autem infertur: ergo quòd procedit ab vtroque, &c. poſſumus dicere ſicut communiter ſoluitur, quòd eſt commutatio prædicamenti: quia procedere non eſt quid, ſed ad aliquid. Sed quia poſſet opponi quòd ſecundum hoc non valeret ratio Auguſt. probantis, quòd Filius habet à Patre, quòd ab ipſo procedat Spiritus: quia quicquid habet, habet à Patre. Concedatur hæc, quòd quicquid habet, habet ab vtroque, & concedatur coniunctim tantum: & ſi poſtea infertur: ergo habet à Filio quòd procedit à Patre: patet, quòd non ſequitur: quia ab immobili ſuppoſitione procedit ad mobilem. Si autem obiicitur, quòd hoc eſt contrarium huius quod dictum eſt, ſcilicet quicquid habet, habet ab vtroque diuiſim & coniunctim. Dicendum, quòd non: quia prima ſuppoſitio non eſt niſi pro ſubſtantialibus: cum autem aſſumitur ſecunda, in diſtributione termini clauditur, etiam notionaliter conueniens: & quia notionale eſt in vtroque coniunctim, ideo non eſt mirum ſi variatur ſuppoſitionis modus. Vel poteſt dici, quòd etiam ratio Auguſtini non tenet de Filio niſi gratia materiæ: in forma enim peccat mutando quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XIII.

Quare Spiritus ſanctus cum ſit de ſubſtantia Patris non dicatur genitus, vel Filius, ſed tantum procedens?

A POST hæc conſiderandum eſt, quantum à talibus quales nos ſumus, intelligi poteſt, cum Spiritus ſanctus procedat de Patre, & ſit de ſubſtantia Patris, cur non dicatur eſſe natus, ſed potius procedere: & cur non dicatur Filius? Quare autem Spiritus ſanctus non dicatur vel ſit natus, &

Cap. 27. ideo non ſit Filius, Auguſtinus oſtendit in 15. lib. de Trinit. ita dicens: Si Spiritus ſanctus filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur: quod abſurdiſsimum eſt. Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris. Abſit autẽ vt inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid ſuſpicemur. Abſurdiſſime ergo filius diceretur amborum, id eſt, Patris & Filij. Amborum enim filius diceretur, ſi eum ambo genuiſſent: quod abhorret omnium Sanctorum ſenſus. Non ergo ab vtroque eſt genitus, ſed procedit ab vtroque amborum Spiritus. His verbis oſtenditur, cur Spiritus ſanctus cum ſit de Patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

DIVISIO TEXTVS.

POST hæc conſiderandum ; quantum à talibus quales nos ſumus,&c.] Hîc incipit pars illa, in qua determinat Magiſter differentiam generationis,& & proceſſionis. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima oſtendit, quòd Spiritus ſanctus non poteſt dici genitus, eo quod non ſit natus vt Filius. In ſecunda autem determinat, quod nõ poteſt dici ingenitus:eo quod ipſe non ſit non ab alio, vt Pater *ibi* [Nunc autem conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus] Prima harum habet tres partes, in quarum prima tangit, quare Spiritus ſanctus non dicatur natus vel filius, ſed tantum procedere. In ſecunda tangit è conuerſo, quare Filius dicitur naſci & procedere *ibi* [Cum autem Spiritus ſanctus non dicatur natus, &c.] In tertia oſtendit, quòd ineffabilis eſt diſtinctio inter naſci & procedere dum hic viuimus *ibi* [Inter generationem vero Filij, & cætera.

ARTICVLVS I.

Qualis eſt differentia generationis & proceſſionis in diuinis ?

INcidit autem dubium circa primum de differentia generationis & proceſſionis: videtur autem nulla eſſe differentia multis rationibus,quarum quædam ſunt vniuerſales, & probabiles : quædam autem propriæ.Vniuerſales ſunt iſtæ, Inter ſpeciem & genus differentia non aſſignatur : ſed inter ſpeciem & ſpeciem eiuſdem generis : cum ergo omne quod naſcitur, procedat, & non è conuerſo, vt dicit in iſta lectione Auguſt. inter generationem & proceſſionem nulla eſt differentia, vt videtur.

2 Item, Ea quæ diſtinguunt hypoſtaſes eiuſdem naturæ, aut differunt numero, aut ſpecie. Si numero : hoc non poteſt eſſe : quia differre numero, eſt differre materia: ergo ſi diſtinguunntur hypoſtaſes diuinæ naturæ, per ea quæ differunt ſpecie oportet diſtinguere : ſed procedere & naſci non differunt ſpecie : ergo inter ea non eſt talis differentia quæ conſtitutiua ſit diuerſarum perſonarum.

3 Item, Quicquid ſecundum vnam rationem ſui nominis pluribus conuenit, non diſtinguit inter illa : ergo à ſimili quicquid ſecundum vnam rationem ſui nominis conuenit Filio & Spiritui ſancto, non diſtinguit inter Filium & Spiritum ſanctum:procedere autem ſecundum vnam rationem ſui nominis conuenit Filio & Spiritui ſancto : ergo non diſtinguit inter eos.

4 Præterea, Ex propriis videtur probari, quòd nulla differentia ſit : omnis enim emanatio vel fluxus alicuius de aliquo, aut diſtinguitur penes terminum à quo, aut diſtinguitur penes terminum ad quem, aut penes ipſam emanationem, aut penes duo illorum quæcumque ſint ſimul, aut penes omnia tria: ſed in diuinis ſunt duæ emanationes Filij & Spiritus ſancti, vtraque à ſubſtantia Patris, & vtraque in ſubſtantia, & vtraque ſubſtantiali hoc modo emanationis, quia nihil de accidente eſt mixtum, & nihil minus accipit vnus de ſubſtantia Patris quam alius : ergo videtur, quòd in nullo differant.

5 Si forte dicas, quòd Spiritus ſanctus eſt à duobus: hoc non ſoluit : quia poſito, quòd ſit ab vno, adhuc Spiritus ſanctus non erit Filius, ſicut dicunt Græci. Si autem dicas, quòd Filius eſt imago Patris, & non Spiritus ſanctus : & hoc iterum non ſoluit: quia non eſſe ſimilem in his quæ quaſi exterius ſunt conuenientia, non dirimit rationem generationis & filiationis, dummodo huiuſmodi emanatio ſit ibi ſubſtantialiter ſimilis : Spiritus autem ſanctus in omnibus ſubſtantialibus ſimilis eſt Patri : ergo non eſt diſtinctio inter Filij generationem,& proceſſionem Spiritus ſancti.

6 Si forte velles dicere, quòd eſt differentia in modo emanationis ſic : quia generatio eſt in ſimile ſpecie & forma & ratione,proceſſio autem non : hoc nihil eſt : nos enim non litigamus de nomine, ſed de re ipſa:Spiritus ergo cum ſit ſimilis Patri in forma, in ſpecie, in natura, in ſubſtantia, & in omnibus abſolutis : videtur quòd Spiritus erit natus ſicut Filius. Si forte dicas,quòd generatio eſt opus naturæ, proceſſio autem eſt opus voluntatis, eo quod Spiritus procedit per modum dilectionis. Contra : Opus voluntatis, vt dicit Damaſc. eſt creatio : ergo ſecundum hoc Spiritus eſſet creatus, quod falſum eſt : ergo non erit proceſſio Spiritus opus voluntatis ſecundum illam rationem qua diuiditur opus voluntatis contra opus naturæ : redit ergo adhuc, quòd proceſſio Spiritus ſit opus naturæ : & ita Spiritus eſt natus ſicut Filius.

7 Item, In inferioribus eſt motus & mutatio, & motus & mutatio ſimul : & determinant Philoſophi, quòd motus eſt de ſubiecto ad ſubiectum, eo quod non poteſt moueri aliqua ſpecie motus niſi actu ens & ſubſiſtens : mutatio autem inter ſubſtantiam, & non ſubſtantiam, ſimpliciter : mutatio autem coniuncta motui eſt in materia ſubiecta formis habentibus contrarietatem : quæ,inquam, materia procedit & exit ad actum alicuius formæ. Omnes autem huiuſmodi motus & mutationes determinantur & trahuntur in ſpecies penes terminum ad quem ſunt. Ergo licet in diuinis deſit id quod motus & mutationis eſt, eo quod non ſit ibi exitus de potentia ad actum : cum tamen non deſint termini inter quos ſunt emanationes diuinæ, videtur quòd penes terminos diſtingui debeant: hic autem terminus vtrobique non eſt niſi ſubſtantia & ſuppoſitum : ergo videtur, quòd ambæ emanationes, ſcilicet Filij, & Spiritus ſancti, ſint vnius rationis : ergo nulla differentia inter vnam & aliam.

8 Item, In omni natura in qua eſt communicatio ſecundum fluxum originis hypo-

ſtaſum, eſt vna ratio exitus omnium hypoſtaſum illius naturæ. Hoc probatur per inductionem in ſingulis, homine, à ſino, leone, & ſic de aliis: ergo cum in diuinis non ſit communicatio naturæ pluribus hypoſtaſibus niſi ſecundum fluxum originis, videbitur vna ratio communicationis naturæ eſſe in Filio & Spiritu ſancto: ergo videtur, quòd nulla ſit differentia emanationum vnius, & alterius.

9 Item, In omni natura ſic video, quòd vbi eſt eadem ratio naturæ in ſpecie, in illis eſt etiam eadem ratio ſuppoſitorum: quia enim Sortes & Plato ſunt vnius rationis in hoc communi quod eſt homo, ſunt etiam vnius rationis in hoc communi ſequenti id quod ſuppoſitum eſt: non enim alia ratione Sortes eſt ſuppoſitum hominis, quam Plato: quia tunc ſuppoſitum æquiuoce diceretur de illis: ergo cum natura diuina non ſolum vnius rationis, ſed etiam numero ſit in Filio & Spiritu ſancto: videtur quod eadem ratio ſuppoſiti ſit in eis: ergo ſi vnus eſt Filius, & alius: vel ſi vnus non eſt Filius, nec alius.

10 Item, Omne quod diſtinguitur ab alio, aut diſtinguitur ſubſtantiali differẽtia, aut accidẽtali: accidẽtalis autẽ differentia in diuinis nulla eſt: ergo ſi differunt Filius & Spiritus S. per ſubſtantiam differunt: & hoc eſt falſum: ergo videtur, quòd ſi vnus dicitur naſci, & alius dicetur naſci: vel ſi vnus ſi vnus procedere, & alius ſimiliter procedere dicetur.

11 Item, Supra habitum eſt, quòd non eſt in diuinis niſi relatio originis: vna autem eſt relatio originis in omnibus originatis in natura vna, ſicut probatur inducendo in ſingulis: ergo videtur cum ambo, ſcilicet Filius & Spiritus ſanctus originati ſint, quod habent vnam originis rationem.

12 Præterea, Similia quæ inducuntur, non videntur valere: cum enim dicitur, quòd ex ſole procedit lumen, & calor: quorum vnum attribuitur Filio, alterum Spiritui ſancto: non eſt vera ſimilitudo: quia licet vtrumque ſit ex ſole: tamen alterum tantum ex eo quod eſt naturale ſoli, & diſponit ipſum, ſcilicet lumen: calor autem non: quia ſol nec calidus, nec frigidus eſt in natura ſui, vt probatum eſt in naturali Philoſophia: ergo ſecundum hoc Spiritus ſanctus eſſet effectus Patris in natura aliena, & non in natura diuina procederet, quod falſum eſt. Præterea, Si ſol emittat radios per aſpectum ad Saturnum vel aliam ſtellam, nunquam calefaciet eam: ergo ſi diuinus ſol emittat lumen in id quod eſt naturæ diuinæ, ex hoc non procedit calor aliquis, vt videtur: ergo nihil valet ſimile per quod diſtinguitur inter generationem & proceſſionem. Si forte dicas, quòd ex ſole procedat radius, & lumen: & ita duo diſtincta: tunc adhuc non valet ſimilitudo: quia lumen eſt qualitas diſponens radium, & ſolem, & non eſt diuerſæ proprietatis: ergo videtur ſecundum hoc, quòd adhuc non poſſit diſtingui inter generationem Filij, & proceſſionem Spiritus ſancti. Si autem dicas, quòd in igne inuenitur ſimilitudo vera diſtinctionis: quia ab igne procedit lumen, & calor, & vtrumque exit ab igne. Iterum hoc non valet duabus rationibus: quarum vna eſt, quòd lux non eſt naturalis igni, vt dicit Alexander Philoſophus: quia non lucet in ſphæra ſua: aliter enim tegeret à nobis ſtellas: quia corpora luminoſa tegunt ea quæ ſunt poſt ſe: ſicut vna ſtella eclipſat aliam, quando ſubiicitur ei inter noſtrum viſum, & illam quæ eſt ſuperior. Alia ratio eſt: quia etſi dabimus, quòd ignis de natura ſua lucet: non tamen calor, & lumen reducuntur ad eandem naturam in igne: ſed vnum ad lucem, & alterum ad calorem: ex hoc igitur tunc ſequitur, quòd Filius & Spiritus ſanctus non eſſent ex eadem natura Patris, quod hæreſis eſt.

13 Præterea, Si hæc diſtinguuntur abinuicem, ſicut ſe habebit diſtinguens ad diſtinguens, ſic diſtinctio ad diſtinctionem, & diſtinctum ad diſtinctum: ſed diſtinguens à diſtinguente differt ſubſtantialiter, eo quod accidentalis diſtinctio in diuinis nulla eſt: ergo diſtinctio à diſtinctione, & diſtinctum à diſtincto differunt ſubſtantialiter: ſed diſtincti ſunt Filius & Spiritus ſanctus: ergo Filius & Spiritus ſanctus differunt ſubſtantialiter: quæcumque autem differunt ſubſtantialiter, vnum eorum habet aliquam ſubſtantiam quam non habet aliud: ergo aliqua ſubſtantia eſt in Filio, quæ non eſt in Spiritu ſancto, quod falſum & hæreticum eſt: ergo non differunt emanationes duæ inter ſe.

14 Item, In omnibus in quibus eſt vniuocatio vnius communis naturæ, eſt vnus actus vniuocus, per quem vna natura propagatur ex vno. Hoc probatur in ſingulis. Ergo ſi vniuocatio naturæ diuinæ eſt in Filio & Spiritu ſancto, erit actus vniuocus quo illa natura ex vno Patre eſt accepta: ergo ſi per generationem accipit Filius, per generationem accipit & Spiritus ſanctus: vel ſi procedendo accipit Spiritus ſanctus, eo modo accipiet & Filius. Si forte aliquis velit inſtare primæ probationi in ſtellis, in quibus eſt natura vna, & tamen non propagantur ex vna ſtella: inſtantia ridiculoſa eſt: quia ſtellæ non ſunt vnius naturæ quæ ſit forma ſpeciei: quia ſi hoc eſſet verum, cum determinatum ſit quòd etiam ſint vnius materiæ non diuerſificatæ per impreſſiones peregrinas, ſed tantum habentis potentiam ad motum circularem, omnis ſtella cum omni ſtella eſſet eiuſdem effectus, quod eſt abſurdum, & contra peritos aſtrorum. Si autem forte volet aliquis inſtare per Angelos: adhuc minus dubia eſt inſtantia: quia non eſt probatum, quòd Angeli ſint eiuſdem ſpeciei: vel ſi ſunt, vt quidam dicunt, non eſt inſtantia: quia in eis non eſt natura communicabilis, vt ſupra in 4. diſtinctione probatum eſt: prima autem propoſitio eſt de his in quibus natura communicabilis eſt per originis actum vel proprietatem.

15 Item, Non videtur eſſe differentia quam quidam de nouo hic inuenerunt, ſcilicet quod duo ſint in diuina natura, ſcilicet eſſe ſiue eſſentia, & ſpiritualitas ipſius: & ideo penes iſta duo ſunt duo actus communicationis

nicationis naturæ ; scilicet generatio quæ communicat esse & essentiam , & processio quæ communicat spiritualitatem : aut enim spiritualitas vocatur attributum diuinum , quo ipsa natura diuina distinguitur à natura corporali : aut spiritualitas vocatur vis spiratiua , de qua habitum est supra distinctione 10. Si primo modo : tunc nihil est quod dicunt : quia hoc in nulla natura communicabili est , quòd alio actu originis communicetur essentia ipsius , & alio secundum rationem proprietas differentiarum eius ab aliis naturis aliarum rerum : in generatione enim hominis nascitur hic homo , & eadem generatione per consequens habet , quòd rationalis est , quod bipes , quod animal disciplinæ susceptibile , & alia omnia huiusmodi : ergo videtur , quòd communicatio huiusmodi spiritualitatis non admittit diuersum actum communicationis suæ ab actu communicationis essentiæ vel naturæ. Præterea adhuc redibit idem inconueniens quod prius fuit: quia generatione accipit Filius & naturam & spiritualitatem , & processione accipit Spiritus sanctus & naturam & spiritualitatem naturæ : ergo videtur , quòd idem sit generare & procedere. Si forte dicas , quòd Filius secundum prius accipit naiuram , & secundum posterius accipit spiritualitatem , vel per hoc quod spiritualitas est idem illi : sed Spiritus sanctus secundum prius accipit è conuerso , scilicet spiritualitatem , & accipit naturam per hoc quod est posterius ad illam,vel per hoc quod est idem illi , eo quod in diuinis non est prius & posterius. Contra : Omne quod accipit naturam aliquam & proprietatem ipsius naturæ substantialem , secundum prius & per se accipit naturam quam proprietatem quæ est consequens, vel idem illi: non est ergo ratio , quòd dicas Spiritum per se accipere spiritualitatem , quia hoc est contra omnem intellectum. Item, Omnis hypostasis per se subiicitur naturæ , & proprietati naturæ per consequens : cum ergo Spiritus sit hypostasis diuinæ naturæ,per se subiicietur naturæ & per consequens secundum intellectum proprietati eiusdem siue attributis. Item , Cum in diuina natura multa sint attributa æque notionalia sicut spiritualitas , sicut æternitas , incommutabilitas , simplicitas , bonitas,potestas , & huiusmodi : quare non esset aliqua communicatio naturæ penes hypostases secundum omnia ? Si dicas , quòd hoc est ideo , quia illa respiciunt actum , spiritualitas autem naturam : hoc plane friuolum est : quia incommutabilitas, simplicitas, æternitas , nullum actum determinant , sed naturam solam.

Si autem dicatur , quòd spiritualitas non sumitur hic à spiritualitate naturæ , sed à vi spiratiua , hoc est aliud:quia vis spiratiua (vt supra probatum est) est per se,vel in persona: tunc quæro si illa vis spiratiua producit perfectum in ratione spiritus , & non naturæ : vel perfectum in ratione naturæ , & non ratione spiritus : aut perfectum in vtroque : & tunc aut productio primo est de natura , & propter idemtitatem de ratione spiritus: aut è conuerso per se est productio spiritus, & propter idemtitatem spiritualitatis ad naturam est etiam productio naturæ : quia non potest pluribus modis variari,nisi dicas, quòd est æque vtriusque , vel neutrius : quod autem hic dicitur propter idemtitatem : ideo fit quòd in diuinis proprter omnimodam simplicitatem non est prius & posterius , sed idem : tamen ratio diuersa est.

Si primo modo , scilicet quod processio dicat productionem spiritus , & non naturæ, sequitur hæresis Sabellij , quòd Spiritus sanctus non accipiat naturam à Patre procedendo : & est etiam contra auctoritates Augustini hic inductas. Si secundo modo , scilicet quòd processio dicat productionem naturæ, & non spiritus , sequitur quòd Spiritus sanctus non debeat dici spiritus, sed Filius,quod iterum falsum est. Si tertio modo , scilicet quòd processio dicat productionem perfectionis in natura , quæ productio etiam sit spiritus propter idemtitatem spiritualitatis ad naturam : tunc sequitur , quòd spiritus eodem modo procedet , quo filius : generatio enim diuina est productio perfecti in natura, qui etiam perfectus est spiritus,eo quod idemtitatem habeat spiritualitas cum natura : & hoc itetum falsum est. Si quarto modo , scilicet quod processio dicat productionem è conuerso spiritus , & per idemtitatem dicat perfectum in natura.Contra hoc est , quòd omnis productio illius est per se quod immediatum est actui producenti : hoc autem in omni communicatione naturæ est suppositum naturæ:ergo non est prius attributi,quam eius qui est in natura perfectus. Si quinto modo dicas , huius exemplum nec in spirituali natura , nec in corporali natura inuenitur , quòd duo sint in vno ex æquo ordinata ad vnum actum vt termini eius secundum rationem. Si sexto modo dicas : tunc sequitur , quòd spiritus in diuinis nulla productione producitur , quod friuolum est : ergo ista opinio nouella stare non potest.

Sed forte propter istas rationes,nisi ad oppositum aliæ fortiores inducerentur , hæresis confirmaretur. Vnde sic proceditur ad oppositum : Omnis communicatio diuinæ naturæ possibilis danda est ei : cum ergo possibilis sit ei communicatio personarum distinctarum in amore , illa necessario danda est ei : ergo non erit illi tantum communicatio naturæ per actum naturæ , sed erit etiam communicatio amoris per actum amoris : amor ergo ille qui est à personis distinctis , aut est aliquid , aut nihil. Si nihil est : ergo non est amor.Si autem est aliquid , aut distinctum, aut non distinctum. Si non distinctum : ergo hoc non est persona distincta , sed potius est à natura. Si autem est distinctum, aut est proprietas , aut persona. Non proprietas : quia proprietas est in persona , non à persona : & distinguens , non distincta : ergo relinquit, quòd sit persona : & sic habeo propositum in duabus conclusionibus intentis : quarum vna est , quòd Spiritus sanctus est persona. Secunda est, quòd modus suæ processionis non est modus processionis Filij.

2 Item, Pater & Filius conueniunt in eo quòd vnum ſunt in natura. Et ſi quæro à te, Quare Filius eſt eiuſdem naturæ cum Patre? tu dices quia genitus eſt à Patre: & quod naſcitur, naſcendo accipit naturam eius à quo naſcitur. Modo quæro vlterius, Si Pater & Filius poſſunt habere aliquam communicationem præter naturam? Probo, quòd ſic: quia ſic eſt inter ea quæ ſunt eiuſdem naturæ, quòd in ſocietate vitæ vnuſquiſque de proprio ſuo dat alij in amore & amicitia: ergo Pater diſtinctus de proprio ſuo poteſt dare Filio, & è conuerſo: illud autem eſt amor: ergo amor eſt inter Patrem & Filium diſtinctus, & vt diſtincti ſunt, non tamen inquantum ſunt vnum in natura: illud autem quod ſic dat Pater, aut eſt à Patre diſtincto, aut ab eo inquantum communicat in natura cum Filio. Si primo modo: tunc habeo propoſitum: quia tunc amor eſt à Patre & Filio, & diſtinguitur à perſonis eorum aliter quam Filius à Patre. Si ſecundo modo: ergo ille amor non procedit ex proprio Patris, & ex proprio Filij: & ſic deficientiores in amando erunt Pater & Filius, quam ego & tu: quia ego poſſum tibi ex proprio amorem impendere, & tu mihi. Si forte dicas, quòd ille amor non eſt perſona: hoc nihil eſt: quia hoc ſupra probatum eſt in diſtinct. 10. Si autem dicas, quòd amor ille eſt in patre virtute eſſentiæ diuinæ, & ita non eſt proprius: hoc iterum nihil eſt: quia etiam potentia generandi eſt in Patre virtute eſſentiæ: & tamen generare proprium eſt Patris, & non eſſentiæ: ergo licet vis ſpiratiua amoris ſit in Patre & Filio ratione eſſentiæ, nihilominus tamen diligere quod dicit exitum huius amoris ab vtroque, erit proprium & diſtinctiuum: ita etiam in me & te potentia amandi nos inuicem, eſt in nobis virtute naturæ communis mihi & tibi: & tamen diligere nos inuicem, mihi & tibi eſt proprium.

3 Item, In inferiori natura nobili video duplicem modum proceſſionis: natura enim proceſſit in communicationem per actum generationis, qui propter imperfectionem eſt de potentia in actum: voluntas autem vnius procedit in alium per amorem, qui proceſſus propter imperfectionem naturæ eſt accidentalis: cum igitur natura inferior exemplata ſit à ſuperiori, videtur quòd iſti duo proceſſus nobilius ſunt in ſuperiori natura: ergo erit ibi generatio ſine exitu de potentia ad actum, & erit ibi proceſſio amoris ſine accidentali natura: & ſic ſicut Filius generatur ſecundum ſubſtantiam à Patre, ita Spiritus ſecundum ſubſtantiam procedit ab vtroque: & tamen vnus modus non eſt alter.

4 Item, Quorumcunque proceſſuum propria principia differentia ſunt, & ipſi differentes ſunt: ſed principium amoris eſt voluntas, principium generationis eſt natura: ergo proceſſio Spiritus ſancti differt à genetione Filij, ſicut differunt voluntas & natura. Si forte dicas, quòd voluntas in Deo idem eſt quod natura: non eſt inſtantia: quia ſupra diſtinct. 4 probatum eſt, quòd licet talia attributa ſint in Deo idem, tamen non ſunt ſynonima, & differunt in relatione ad actus: hic autem ego accipio naturam vt natura principium eſt generationis, & voluntatem vt principium eſt amoris, ergo procedit ratio inducta ſine impedimento inſtantiæ.

5 Item, Cum duæ ſint communiones in natura nobili, vna ad eſſe, altera ad bene eſſe, ambæ habebunt aliquid reſpondens in Deo, cum vtraque ſit nobilitatis: ſed illa quæ eſt ad bene eſſe in creatura nobili, differt ab illa quæ eſt ad eſſe in re cõmunicata, & modo communicationis: quia res communicata in vna eſt eſſe naturæ, res autem communicata in alia eſt amor: cum ergo omnimoda ſit ſimplicitas in ſuperiori, ſi illæ communicationes inferuntur in diuina, oportet quòd non differant re naturæ, ſed modo: quia aliter non eſſent duæ: ergo in diuinis modus proceſſionis Filij differt à modo proceſſionis Spiritus ſancti: & tamen id quod communicatur vtroque modo, erit ſubſtantialiter vnum quod eſt natura vel ſubſtantia: & hoc eſt verum.

6 Item, Obiicitur per ſimilia: videmus enim ſimile in mente humana, & angelica, quæ imago Trinitatis eſt, quòd alius eſt proceſſus notitiæ à mente, & alius eſt proceſſus amoris: & tamen re idem eſt amatum, & notum, quia ſubſtantia mentis: ergo ſimiliter erit in diuinis.

7 Item, Videmus à ſole procedere lumen, & radium, in radio ab eodem ſole procedere virtutem viuificatiuam: cum ergo Spiritus vitam det, & Filius lumen ſcientiæ infundat: patet quòd ambo iſti diuerſo modo, ſimul tamen à ſole diuino oriuntur.

8 Item, Non eſt idem modus procedentis vt nexus diſtinctorum, & procedentis vt diſtincti: Filius autem omnis ſiue in Deo, ſiue in natura, procedit à patre vt diſtinctus, amor autem omnis procedit vt nectens diſtinctos: ergo non eſt idem modus proceſſionis iſtorum duorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate proceſſio Spiritus ſancti differt à generatione Filij: & media iſtarum vltimarum rationum oſtendit numerum & rationem differentiarum: & ſunt in vniuerſo ſeptem differentiæ quæ colligi poſſunt. Prima eſt ex parte principij à quo: quia vna eſt à potentia generandi in Patre, alia autem à potentia ſpiratiua: quæ licet ſecundum rem non differant, tamen vere & non ſynonime ſunt in Deo.

Secunda eſt quam hic tangit Auguſtinus, quòd Filius eſt ab vno, Spiritus autem ſanctus eſt à duobus: non vt à patre & à matre, ſed vt vna & eiuſdem rationis potentia ſpirantibus eum.

Tertia eſt: quia proceſſio Spiritus ſancti eſt ex communione conſenſus Patris & Filij diſtinctorum: Filius autem eſt penes communicationem naturæ: quæ licet iterum in Deo idem ſint re & ſubiecto: tamen hæc idemtitas non impedit diuerſitatem modi in procedendo

dendo: quia idemtitas ex attributo ſimplicitatis cauſatur, & rationem propriam non tollit ab vtraque communicatione.

Quarta eſt penes procedentes: quia Filius procedit vt diſtinctus in eſſe, Spiritus autem ſanctus per modum bene eſſe diſtinctorum: quod tamen ab ipſo non tollit naturæ perfectionem: quia in diuinis quicquid eſt per bene eſſe vel eſſe, totum perfectum in ſubſtantia & hypoſtaſi eſt: & ideo dicit etiam Auguſt. quòd Spiritus eſt iucunditas & delectatio duorum.

Quinta ſumitur iterum ex parte eorum qui procedunt: quia Filius dicit rationem accipientis naturam, Spiritus autem ſanctus dicit rationem accipientis & nectentis eos à quibus accipit, ſicut ſupra eſt determinatum.

Sexta eſt ſumpta penes aptitudinem procedentium: quia Filius per hoc quod filius eſt, nihil dicit niſi relationem ad Patrem: & ideo non ponit aptitudinem ad hoc quod donetur, cum ſit ex natura, ſed aptitudinem ad hoc quod ſibi impendatur: Spiritus autem ſanctus per hoc quod vt amor procedit ex liberalitate Patris, ponit aptitudinem ad hoc quod ipſe donetur: & ideo dicit Auguſtin. quod ab æterno vt donabilis procedit: donum enim eſt Patris & Filij quod ſubiinuicem gratuito amore impendunt: eſt etiam vlterius donabile nobis quamuis nunquam daretur.

Septima differentia eſt quam etiam tangit Auguſt. in li. de tri. 14. quòd amor eſt in mente: non vt natus, ſed vt ſpiratus: quia appetitus eius tenuis qnidem eſt in mente: etiam antequam gignat notitiam ſuam: qui tamen appetitus fit amor notitiæ iam natæ: & ideo ipſe potius eſt vnio parentis & prolis quam natus: & differentia hæc Auguſtini fundatur ſuper hoc quòd vniens aliqua duo, neceſſario diſtinguitur ab vtroque: & ideo amor qui eſt vnio parentis & prolis, neceſſario non habebit nomen & rationem parentis, nec habebit nomen & rationem prolis. His habitis reſpondendum eſt ad obiecta per ordinem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd inter genus vt genus acceptum & ſpecies non aſſignatur differentia: quia genus & ſpecies ſunt ſecundū rem magis rationes conuenientiæ quam differentiæ, licet ſecundum hæc nomina ſpecies & genus, quæ ſecundæ intentionis nomina ſunt, opponantur relatiue, vt dicit Porphirius: ſed inter ſpeciem & genus pro ſpecie poſitum & loco ſpeciei, aſſignatur differentia: & ita eſt hic: quia proceſſio ſpecialem modum emanationis Spiritus ſancti exprimit. Nec fiat hic vis de ſpecie & genere: ſed quæcumque communitas eorum quæ non conuertuntur adinuicem, vocetur habitudo generis & ſpeciei: eo quod in diuinis non eſt ſpecies & genus, ſicut infra oſtendetur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc modo ſumpto procedere, vt dictum eſt, procedere & naſci differunt ſpecie: & hæc obiecto fundatur ſupra falſum. Præterea, Hoc eſt etiam falſum quòd differentia numero ſemper differant materia: quia dicit Philoſophus, quòd numerum etiam facit differentia cauſæ & cauſati ſine materia, ſicut eſt numerus etiam in intelligentiis agentibus ſecundum decem ordines, quæ ſecundum Philoſophos cauſantur ab intelligentia prima quæ eſt Deus. Vel ſi hoc extraneū videtur, tunc innitamur verbo Damaſ. dicentis, quia differentia eſt cauſa numeri, & numeri perſonarum erit cauſa diſtinctio perſonarum: & ſicut dicimus numerata differre, ita dicimus differre cauſam numeri: & ideo ſicut diſtinctæ perſonæ differunt perſonarum numero, ita proprietates diſtinguentes differunt numero proprietatum. Bene tamen concedo, quòd in nulla vna perſona vel duabus vel trtbus ſunt duæ proprietates differentes tantum numero, & non ſpecie proprietatum: quia non ſunt duæ paternitates, nec duæ filiationes, nec duæ innaſcibilitates, & ſic de aliis.

Ad alivd dicendum, quòd id quod eſt principium conuenientiæ, non eſt pricipium diſtinctionis: ſicut id quod probatur de pluribus, principium eſt conuenientiæ plurium de illo: ſed hoc modo non accipitur hic, quando quæritur differentia inter generationem & proceſſionem: ſed potius procedit ſpecialiter exprimit emanationem Spiritus ſancti.

Ad alivd dicendum, quòd ſi ex propriis loquamur, ſicut oportet in diuinis: tunc emanatio Spiritus ſancti diſtinguitur ab emanatione Filij, & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ac ipſam emanationem. Principium enim à quo eſt proceſſio Spiritus ſancti, eſt vis ſpiratiua, vel conſenſus Patris & Filij: principium autem à quo per ſe eſt generatio à Patre, eſt vis generatiua vt generatiua. Terminus ſimiliter in quem hoc modo prout poteſt in diuinis accipi terminus, in vna parte eſt Filius, & in alia eſt amor perſonalis, vel donum Patris & Filij. Modus emanationis vnius eſt generatio, alterius eſt dilectio notionalis vel ſpiratio.

Ad id autem quod obiicitur de ratione imaginis, dicendum quòd bene conceditur, quòd hoc non operatur multum ad diſtinctionem.

Ad id quod vlterius contra obiicitur, quòd ſubſtantialis eſt fluxus Spiritus S. & à ſubſtantia & in ſubſtantiam, dicendum quòd hoc non impedit differentiā aſſignatam: ideo quia id quod in diuinis eſt gratia ſimplicitatis naturæ, non tollit propria à perſonis: ſed ſi tolleret, tunc procederet obiectio. Licet enim Pater vere ſit natura diuina, & Filius vere ſit natura diuina: non tamen Pater eſt Filius: & licet generatio vere ſit natura diuina, & proceſſio vere ſit natura diuina: non tamen generatio eſt ſpiratio vel proceſſio hoc modo dicta, nec modus generationis eſt modus proceſſionis: & hoc accidit: quia à ſubſtantia à qua procedit Filius, non eodem modo ſignificandi procedit Spiritus ſanctus: ſed Filius eſt ex ipſa ſecundum quod eſt vis generatiua in Patre, Spiritus autem ſanctus ex ea eſt ſecundum quod eſt vis ſpiratiua in Patre & Filio: & hoc eſt quod dicit Dionyſius in lib. de di. no. cap. 2. vbi dicit

cit ſic : Eſt autem & diſcretio in ſuperſubſtantialibus theologiis : non quam dixi tantum quod ſecundum ipſam vnitionem immixte & inconfuſe collocatur vnaquæque principalium perſonarum : ſed quòd & ea quæ ſunt ſuperſubſtantialis Dei fœcunditatis, non conuertuntur ad ſe inuicem. Ex hoc accipitur, quòd in vnitate & ſimplicitate naturæ ſunt diſcretiones perſonarum & proprietatum immixte & inconfuſe , & non conuertuntur ad ſeinuicem propter naturæ ſimplicitatem : quia ſicut dicit ibidem Dionyſius : Solus fons ſubſtantialis deitatis eſt Pater,nec Filius eſt Pater, nec Pater Filius, cuſtodientibus hymnis propria religioſe thearchicarum perſonarum.Ergo propria non conuertuntur ſuper ſe ex ſimplicitate eſſentiæ : & ideo licet ſubſtantia ſit amor, ſubſtantia ſit Filius , & ſubſtantia ſit vis ſpirandi , & ſubſtantia ſit vis generandi , & ſubſtantia ſit generatio, ſubſtantia ſit etiam ſpiratio : non ſequitur , quòd non differant abinuicem generatio & ſpiratio : ſicut non ſequitur , Subſtantia eſt Pater , & eadem ſubſtantia eſt Filius:ergo Pater & Filius abinuicem non diſtinguuntur.

Ad id autem quod obiicitur, vtrum ſic differant , quòd Filius dicat ſecundum rationem generationis fluxum in ſimili ſpecie & natura,Spiritus autem non : dicendum,quòd Spiritus ſanctus non ſit in ſimili natura & ſubſtantia & ratione ſicut Filius , licet modo ſignificandi & proprietate differant , vt patet ex præhabitis.

Ad aliud dicendum , quòd in inferioribus eſt potentia & exitus eius ad actum qui eſt motus vel mutatio vel vtrumque : & terminus eſt in quo motus eſt in motum eſſe , vel mutatum eſſe : & talia non eſt ponere in diuinis. Et ſi dicas , quòd ſecundum rationem intelligendi ſpiratio eſt Spiritus , ſicut generatio Filij : licet non ſit generatio producens Filium de non Filio, nec ſpiratio producens Spiritum de non Spiritu : tunc bene dico , quòd Spiritus & Filius diſtinguuntur , quia vnus procedit vt amor, alius autem vt filius:& ſic denominantur ab eis emanationes eorum , ſcilicet ſpiratio à Spiritu , & generatio à Filio.Et ſi obiicis , quòd in vtroque eſt acceptio ſubſtantiæ, iam ſolutum eſt hoc : quia hoc non impedit diſtinctionem.

Ad aliud dicendum , quòd in inferiori natura non eſt communicatio in toto & perfecta : generans enim communicat naturam per generationem , & deſcindit partem , nec totum dat : & dat idipſum quod dat,in potentia materiali , ex quo tamen poſſit fieri ſimile in ſpecie , & non habens eandem naturam numero cum dante : & hoc magnæ imperfectionis eſt : omnis enim natura quæ ſe poteſt communicare eandem in numero & ſpecie , multo libentius facit hoc, quam ſe communicet in ſpecie tantum. Et probatio huius eſt : quia ſi in cõmunicatione quæratur ſalus & permanentia naturæ quæ indita eſt per appetitum vnicuique , multo intenſius quæritur permanentia in eadem natura numero , quam in eadem ſpecie : & hoc exprimentum docet quemlibet : quia dicit Apoſtolus ad Rom.8. Nam & qui ſumus in hoc corpore , ingemiſcimus grauati , eo quòd nolumus expoliari , ſed ſuperindui vt abſorbeatur quod mortale eſt à vita.Similiter ſi quæritur iucunditas ſocietatis in pluribus hypoſtaſibus , maior habetur in coniunctis in eadem numero natura , quia illæ hypoſtaſes à ſe diſſentire non poſſunt , quam in eadem ſpecie & non numero : & ideo cum in inferioribus iſta optima naturæ communicatio eſſe non poſſit , appetitur ea quæ eſt poſt eam poſſibilis inferiori naturæ , ſcil. vt communicetur in ſpecie. Similiter inferior natura quando communicat affectum intimum, libenter in affectu vellet , quòd ſubſtantia eius procederet in illum quem ſicut ſe diligit, & in amore ipſo eſſet ſubſtantia : ſed propter materialitatem & ignobilitatem eſſe non poteſt : & ideo duo modi communicandi imperfecti in inferioribus, ſunt in ſuperiori natuta ſecundum perfectam rationem, ſcilicet communicatio naturæ , ita quòd genitus & generans ſunt in eadem natura : & communicatio conſenſus , ita quòd ipſe conſenſus ſit ſubſtantia & ſuppoſitum : vnde quòd in inferiori natura eſt tantum vnus modus communicationis naturæ,hoc eſt ex imperfectione, ſicut oſtenſum eſt.

Ad aliud dicendum,quòd licet vnius rationis ſit communicatio ſuppoſiti : non tamen oportet, quòd idem ſit diſtinguens ſuppoſita : hoc enim in nulla natura eſt , quòd eadem proprietas quæ ſingularitatem conferendo ſupponit huic naturæ , ſit ſingularitatem conferens etiam alij qui ſubſtat eidem naturæ : & ideo illa obiectio ſophiſtica fuit, tanquam ex ratione ſuppoſiti poſſet haberi vna ratio diſtinguendi ſuppoſita.

Ad aliud dicendum , quòd hoc nihil eſt quærere , vtrum iſti modi differant differentia ſubſtantiali vel accidentali : ſicut nec aliquid eſt dictu in diuinis , vtrum perſonæ differant differentiis ſubſtantialibus , vel accidentalibus:quia ſermones ſecundum materiam inquirendi ſunt : vnde dicendum,quòd differunt proprietatibus quæ non ſunt accidentia , ſed propter omnimodam ſimplicitatem ſunt ſubſtantia : non tamen ſunt differentiæ ſubſtantiales , quia non faciunt differre ſec undum ſubſtantiam & eſſentiam , quæ vna numero eſt in diuinis , ſed faciunt diſtingui perſonas ſuis proprietatibus : & ipſæ proprietates diſtinguuntur ſeipſis , quia aliter iretur in infinitum.

Ad Aliud dicendum , quòd hoc verum eſt , quòd nulla diſtinctio eſt in diuinis niſi per relationes originis : ſed iam oſtenſum eſt , quòd ratio originis in diuinis non eſt vna , ſed duplex : eſt enim Pater origo Filij per generationem , & Pater & Filius origo Spiritus ſancti per proceſſionem : & oſtenſum eſt , quòd in natura omnimodæ perfectionis communicatio amoris coniunctam habet ſibi communicationem naturæ in ipſo amore & dono.

Ad id quod obiicitur contra ſimilitu-

dines

dines inductas, dicendum quòd vtrunque ſimile ſatis bonum eſt, dummodo debite intelligatur: ſicut enim ſupra diximus ex auctoritate Hilarij, comparatio terrenorum ad Deum nulla eſt: & ſiqua nos interdum afferimus exempla, nemo putet ea in ſe perfectionem rationis continere. Vnde dicimus, quòd ex ſole eſt lumen, & calor: ſed calor æquiuoce dicitur ad calorem elementi, & calorem ſolis: niſi enim eſſet ex ſole calor, non diceret Philoſophus in 16. li. animalium, quòd ſemen mouet calore cæli, & calore elementi, & calore animæ: ſed verum eſt, quòd ille calor, vt dixi, non eſt vnius rationis cum calore inferiorum: ſicut enim motus ſecundum locum refertur ad immobile primum, ita neceſſe eſt, quòd alterans omne referatur ad alterans primum, non motum ſecundum qualitatem alterantē: omnis enim vera alteratio reducitur ad alterationem primarum qualitatum, & alteratio primarum qualitatum ad elementa, & hæc vlterius ad virtutes ſtellarum quæ alterant & non alterantur, ſicut dicit Philoſophus in li. de natura orbis. Sed verum eſt, quòd in hoc deficit ſimile, quòd ad vnam ſimplicem eſſentiam ſolis non poſſunt reduci lumen & calor: quia ſicut dicit Diony. cauſata recipiunt bonitatem cauſæ inferiori modo quam ſit in cauſa ipſa. Et ideo vnum numero quod eſt in ſole operans hæc duo ſignificat quantum poteſt etiam vnum ſimplex in natura diuina. Eodem modo dico ad id quod obiicitur contra ſimile acceptum ab igne: quia ad minus in inferiori igne vna ſpecies ignis lux eſt, vt dicit Philoſophus, & vnus ignis eſt lucens & calens, licet non ſimplici virtute. Sed quia per eminentiam à cauſato ad cauſam aſſurgimus, intelligimus proceſſionem perſonarum eſſe in natura ſimplici in Creatore.

Ad aliud dicendum, quòd hæc non eſt vera, Si generatio & ſpiratio in diuinis differunt, quòd ſubſtantialiter differunt, nec etiam accidentaliter: oſtenſum eſt enim ſupra, quòd in diuinis non ſunt illæ propriæ differentiæ: ſed eſt ibi proprietas quæ ſubſtantia eſt: vnde generatio quæ eſt ſubſtantia, differt à proceſſione quæ eſt ſubſtantia, & tamen non differunt ſubſtantialiter: & ratio huius patuit ſupra.

Ad aliud dicendum, quòd prima propoſitio vera eſt, licet quidam ferant inſtantias quas poſuimus, & quidam euadere eam volentes ferunt inſtantiam in Eua, quæ non per generationem naturam humanam accepit. Sed inſtantia nulla eſt: quia miracula Dei nihil variant in habitudinibus naturalibus prædicatorum ad ſua ſubiecta in propoſitionibus. Concedendo ergo primam, dicimus quòd hoc quod in inferioribus non eſt niſi vnus modus communicationis naturæ, & non communicationis naturæ per amorem ei quem diligimus, hoc eſt imperfectionis, vt ſupra oſtenſum eſt: quæ ſi detrahatur, & aliud quod nobilitatis eſt, Deo attribuatur, erit vera propoſitio: & tamen in Deo erit duplex modus communicationis naturæ per conſenſum voluntatum, & per generationem.

Ad id quod obiicitur, quòd iſta communicatio non ſit penes ſpiritualitatem quæ naturæ diuinæ attributum eſt, quantum poſſum intelligere, videtur eſſe concedendum. Sed bene concedo, quòd eſt penes ſpiritualitatē quæ eſt vis ſpiratiua, vt ſupra determinatum eſt. Ad hoc aut quod quæritur, Vtrum ſit primo & per ſe naturæ vel ſpiritualitatis, ſiue ſpiritus, dicendum quòd in diuinis nihil eſt prius, & nihil eſt poſterius: ſed penes intentiones nominum quibus ſignificatur emanatio, ponit vis ſpiratiua per ſe rationem ad ſpiritum in eo quod ſpiritus vel amor eſt: ſed omne quod procedit in diuinis à perſona diſtincta, perfectum in ſubſtantia & diſtinctum eſt, ideo per idemtitatem hypoſtaſis cum tali ratione amoris, eſt ille amor qui procedit, hypoſtaſis perfecta & diſtincta: & hæc videtur eſſe intentio Auguſtini in lib. de trini. 6. Cap. 5. vbi dicit ſic, Spiritus commune eſt aliquid Patris & Filij, quicquid illud eſt: at ipſa communio, conſubſtantialis & coæterna eſt: quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur, ſed aptius dicitur charitas: & hæc quoque ſubſtantia, quia Deus ſubſtantia eſt, & Deus charitas eſt. Hic innuit, quòd per intentionem nominis virtutis ſpirandi per ſe ponatur proceſſio amoris: ſed quia totum perfectū eſt quod eſt in diuinis, ideo amor eſt ſubſtantia & hypoſtaſis perfecta: & ideo videtur concedendum, quòd productio per ſe eſt ſpiritus, & propter perfectionem naturæ diuinæ & idemtitatem ſubſtantiæ cum amore, ſit ſpiritus productus perſona perfecta: & hic eſt quartus ſex modorum quos tangit obiectio. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd immediatum & mediatum non eſt in diuinis: ſed bene concedo, quòd ſecundum rationem intelligendi per nomen, vis ſpiratiua per ſe eſt ad ſpiritum: & hoc eſt actus non terminus, ſed quaſi terminus: & hoc poteſt bene eſſe in diuinis, vbi eſt communicatio naturæ duplex, ſicut diximus: ſicut cum dico, Ego diligo id quod per ſe procedit à me, in actu verbi ſignificatum eſt amor. Et quod obiicitur, quòd actui communicationis naturæ immediata eſt hypoſtaſis vt eſt hæc ſubſtantia, dicendum quòd hoc eſt verum in actu in quo natura communicatur vt natura, hoc eſt, in generatione: in alio vero modo communicationis non eſt verum: ſed potius eſt è conuerſo.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici Filius amborum à quibus procedit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in primo capite *ibi* [Si Spiritus ſanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur, &c.] Hæc enim ratio non videtur valere: quia quamuis non procedat ab ambobus, adhuc erit differentia inter generationem & proceſſionem: & illam debuit aſſignare Auguſt.

guſt. Si dicas, quòd etiamſi non procedat ab ambobus, tamen diceretur Spiritus amborum, ſicut Græci dicunt eum eſſe Spiritum Filij, non autem à Filio: & ita ſequeretur, quòd eſſet Filius ſi eſſet Spiritus Filij. Contra: quia hoc eſſet verum ſi cum dicitur, Spiritus Filij, conſtrueretur genitiuus in habitudine cauſæ efficientis vel principij, & non poſſet habere aliam conſtructionem.

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd Auguſtini obiectio fundatur ſupra rationem neceſſariam, & ſupra auctoritatem canonis. Ratio autem neceſſaria poſita eſt ſupra diſtinctione 10. vbi probatum eſt, quòd Spiritus ſanctus procedit à duobus. Auctoritas autem illa habetur ad Rom. 8. vbi dicit Apoſtolus Spiritum eſſe Spiritum Filij. Et bene concedo, quòd ſecundum veritatem non poteſt habere conſtructionem niſi in habitudine cauſæ efficientis: & hoc ſupra diſtinctione 10. probatum eſt, vbi quæſitum eſt, ſi idem ſit Spiritum eſſe Filij & à Filio.

ARTICVLVS III.

Vtrum proceſſio ſit de ratione generationis & ſpirationis: & quare nomen proceſſionis magis remaneat Spiritui ſancto, quam Filio.

Deinde quæritur de hoc quod dicit ſecundo ca. [Cum autem Spiritus non dicatur genitus, &c.] Ex hoc enim quod ibi dicit Auguſt. videtur quòd proceſſio ſit de ratione generationis & ſpirationis: prædicatur enim de ipſis, & non conuertibiliter: aut ergo vt ens de ratione eorum, aut vt non ens de ratione eorum. Si dicas vt ens de ratione eorum, habeo propoſitum, quòd vniuoce dicitur. Si autem dicas, quòd vt non ens de ratione eorum: tunc conuenit eis per accidens: & hoc falſum eſt: quia accidens non eſt in diuinis.

Si autem detur, quòd vt genus prædicatur, *Quæſtium.* quæritur quare magis remanet nomen Spiritui ſancto quam Filio? Item, ſi genus eſt, ſequitur quòd vniuerſale & particulare ſint in diuinis, quod repugnat ſumme ſimplici, vt dicit Boëtius.

Solvtio. Sicut ſupra determinatum *solutio.* eſt diſtinctione 11. dico, quòd nec vt genus, nec vt accidens, prædicatur aliquid in diuinis nec de eſſentia nec de perſona nec de notione: ſed bene aliquid prædicatur in diuinis vt ſignificatũ intentione cõmuniori, quam id de quo prædicatur: licet enim in diuinis ſemper eadem res ſit in prædicato & ſubiecto, eſt tamen alius modus ſignificandi: & ideo non valet diſtinctio ſic facta, ſi prædicatur, quòd prædicetur vt ens de ratione ſubiecti, vel prædicetur vt non ens de ratione ſubiecti: quia non opponuntur illæ duæ vt contradictoriæ: ſed ſic diuidendo, prædicatur vt ens, &c. vel non prædicatur vt ens, &c. Concedo iſtam, non prædicatur vt ens, &c In illo ſenſu quod negatur, includit totum prædicatum & determinationem prædicati. Si autem quæritur, Qualiter prædicatur? Dicendum quòd prædicatur vt idem ſub altera intentione ſignificandi.

Ad id autem quod quæritur, Quare Spiritus ſanctus nomen retinet? ſupra reſponſum, & queſitum eſt. Sed hæc poteſt dici, quòd ideo retinet: quia cum proceſſio in inferioribus in duobus dicatur, ſcilicet in motu proceſſiuo, & egreſſu cauſati à cauſa, emanatio Spiritus ſancti ad vtrunque aliquam ponit ſimilitudinem, vt ſupra probatum eſt: emanatio autem Filij non ponit ſimilitudinem, niſi ad alterum, ſcilicet ad exitum cauſati de cauſa.

Cum Spiritus ſanctus non dicatur genitus, cur Filius dicatur procedere?

B Cvm autem Spiritus ſanctus non dicatur genitus, ſed tantum procedens, quæri ſolet, Cur Filius non dicitur tantum genitus, ſed & *Ioan. 16.* procedens? Sicut ipſe in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo proceſsi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum Spiritus ſanctus procedit à Patre, ſed etiam Filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat à Patre, diſsimiliter tamen. Nam Spiritus ſanctus (vt ait Auguſt. *Cap. 14.* in 5. lib. de Trinit.) procedit à Patre, non quomodo natus, ſed quomodo datus vel donum. Filius autem proceſsit naſcendo, exiit vt genitus. Ac per hoc illud eluceſcit vt poteſt, ſcilicet cur Spiritus ſanctus etiam non ſit Filius, cum & ipſe à Patre exeat. Ideo Spiritus non dicitur Filius, quia neque natus eſt ſicut vnigenitus, neque factus vt per Dei gratiam in adoptionem naſceretur ſicut nos.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Spiritus sanctus à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum: & vtrum Filius procedit vt donum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Procedit à Patre non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum, &c.] Hoc enim nó videtur verum: ratio enim dati & doni nó videtur esse vt immediatum processioni vel procedenti: sed potius videtur esse consequens secundum intellectum eum qui procedit: vnaquæque enim res prius est in se, quam in comparatione ad alterum: ergo procedens Spiritus sanctus prius est Spiritus in se, quam sit comparatus ad alterum: datum autem & donum dicunt comparationem ad dantem & ad eum cui datur: ergo videtur, quòd ista consequantur procedentem, & sic nihil dicit Augustinus.

2 Item, Datum & donum est Spiritus sanctus ex tempore: temporale autem non est ratio æterni: ergo cum processio æterna sit qua procedit Spiritus sanctus, non videtur procedere vt datum vel donum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd procedit vt donum: probatum est enim, quòd procedit vt amor gratuitus: ratio autem amoris gratuiti in eo quòd gratuiti, est ratio prima doni quod donatur: quia quicquid datur sibiinuicem à diligentibus, amor gratuitus est prius illo & causa illius: & ideo dicit Augustinus, quòd amor qui est Spiritus sanctus, est donum in quo omnia dona donantur.

AD OBIECTVM autem dicendum, quòd in ista processione aliud est, quã in illa quæ est naturæ vt natura est: quia quod ibi primum est, hoc hic est adiunctum per idemtitatem: vnde per se hic procedit donum amoris, quod tamen perfecta est persona propter perfectionem naturæ diuinæ & idemtitatem simplicitatis: & hoc probatum est supra in prima quæstione huius lectionis.

AD ALIVD dicendum, quòd donum ab actu donandi dictum conuenit Spiritui ex tempore, sed ab aptitudine dictum conuenit ei ab æterno.

SED ADHVC non videtur valere August. distinctio: quia etiam Filius procedit, vt donum. Probatio. Isa. 9. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis. Nihil autem datum est in tempore nisi quod ab æterno donabile fuit. Ergo Filius ab æterno processit vt donabilis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Filius non procedit vt donum: eo quòd ratio generationis non dicit rationem primi doni, sicut amor gratuitus, sed dicit rationem primi existentis: & ideo Magister infra distinct. 18. dicit, quòd Filius processit ab æterno, non vt donum, sed qui dari posset, eo quòd ab altero est: & ideo dantem se, & mittentem habere poterat. Et ideo obiectio tenet de Filio quæ primo facta est, & de Spiritu sancto, quòd ratio doni consequitur esse Filij secundum intellectum: sed ratio doni est de ipsa ratione processionis Spiritus sancti, vt amor est, & ab amantibus procedit.

ARTICVLVS V.

An duodecim modi generationis positi ab Arrio hæretico sint sufficienter positi: an etiam alij sint addendi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Inter namque generationem Filij, &c.] Sumo duodecim modos generationis quos Arrius contra Victorinum disputans, induxit, qui licet hæreticus fuerit, tamen modi notabiles sunt & boni. Primus est penes fluxum lineæ à puncto, si motu suo lineam facere posset. Secundus est penes emissionem radij à sole vel alio corpore luminoso. Tertius est penes sigillationem characteris, sicut figura fit in cera à sigillo. Quartus est penes immissionem, vt quando à Deo immittitur homini bona voluntas. Quintus est penes exitus proprietatis vel accidentis à principiis subiecti. Sextus est penes abstractionem intentionis ab hoc particulari, sicut species rerum generantur in anima. Septimus est penes excitationem: sicut liberum arbitrium excitatum à gratia vel alio procedit in generationem actuum. Octauus penes transfigurationem: sicut ex ære fit statua, & sicut figura in figura incisionis. Nonus est penes productionem: sicut motus procedit ab immobili primo. Decimus est penes exitum speciei à generatione per exitum differentiarum diuidentium genus & constituentium speciem. Vndecimus est penes ideationem: sicut arca exterior est ab arca quæ est in mente arcarij, & sanitas istius curati est à sanitate quæ est in anima medici. Duodecimus est penes nascentiam, vt homo filius nascitur ab homine patre. Patet autem, quòd ille hæreticus non omnes modos generationis enumerat: quia nascuntur ex putrefactione multa & ex vegetabilibus, præcipue ex virtute stellarum quæ non tetigit: & ideo insufficiens fuit: & ideo à Victorino reprehenditur, & ostenditur quòd nullius harum generationum diuina generatio plenam habet similitudinem.

Quod non poteſt diſtingui à nobis inter generationem Filij, & proceſſionem Spiritus ſancti?

C INter generationem vero Filij & proceſſionem Spiritus ſancti, dum hic viuimus diſtinguere non ſufficimus. Vnde Auguſt. Maximino præmiſſam quæſtionem refricanti, ſcilicet quærenti, cur Spiritus ſanctus non diceretur Filius, cum de Patris eſſet ſubſtantia? reſpondens ſic ait, Quæris à me ſi de ſubſtantia Patris eſt Filius, de ſubſtantia Patris eſt etiam Spiritus ſanctus: cur vnus Filius ſit, & alius non ſit filius? Ecce reſpondeo, ſiue capias, ſiue non capias. De Patre eſt Filius, de Patre eſt Spiritus ſanctus: ſed ille genitus eſt, iſte procedens. Ideo ille Filius eſt Patris de quo eſt genitus: iſte autem Spiritus ſanctus eſt vtriuſque, quoniam de vtroque procedit: ſed ideo cum de illo loqueretur ait, De Patre procedit, quoniam Pater proceſſionis eius author eſt, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipſo procederet Spiritus ſanctus. Nam niſi procederet etiam de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite Spiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, vt à ſe quoque procedere ſignificans, aperte oſtenderet flando quod ſpirando dabat occulte. Quia ergo ſi naſceretur, non tantum de Patre, nec tantum de Filio, ſed de ambobus vtique naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo eſſet, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo Spiritus ſanctus, procedendo de ambobus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum illa ſit concedenda, quòd Pater ſit author quòd Spiritus ſanctus procedit à Filio, & quòd Pater ſit author filiationis Filij, & quòd ſit author eſſentiæ in Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quoniam Pater proceſſionis eius authorem, qui talem genuit filium, &c.] Ergo quòd Spiritus procedit à Filio, author eſt Pater: non autem eſt author niſi generando: ergo videtur, quòd Pater generando ſit author proceſſionis Spiritus ſancti: cuiuſcunque autem Pater eſt author generando, ille eſt filius: ergo videtur, quòd Spiritus ſanctus ſit filius quod falſum eſt.

2 Item, Cuiuſcunque Pater eſt author generando, illud genuit: proceſſionis eſt author generando: ergo proceſſionem genuit, vel in Filio ad minus genuit.

3 Item, Poteſtne iſta etiam concedi, quòd Pater ſit author filiationis Filij? Videtur quòd ſic: quia ſi filiatio eſt in filio, hoc eſt per generationem Patris: ergo videtur, quòd ipſe ſit author filiationis Filij.

4 Item, Poteſtne iſta etiam concedi, quòd Pater ſit author eſſentiæ in Filio? Videtur, quòd ſic: quia ipſe eſt author, quòd eſſentia ſit in Filio: ergo ipſe eſt author eſſentiæ Filij. Sed cuiuſcunque Pater eſt author, ab *illo* diſtinguitur: ſed Pater eſt author eſſentiæ Filij: ergo ab eſſentia Filij diſtinguitur: ſed à quocunque diſtinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipſo: ergo Pater non eſt eſſentia Filij, quod falſum eſt.

5 Eadem ratione probatur, quòd Pater non eſt vis proceſſiua vel proceſſio, qua Spiritus procedit à Filio: ſi enim illius eſt author (vt dicit Aug.) tunc ab illo diſtinguitur: & à quo diſtinguitur, hoc affirmatiue non prædicatur de ipſo: quia diſtinctum & à quo diſtinguitur, opponuntur relatiue in diuinis: ergo Pater non eſt principium ſpirationis quod eſt in Filio. Quod falſum eſt: quia perſona eſt proprietas ſua: vnde cum eadem proprietas numero ſit in Patre & Filio ad ſpirandum Spiritum ſanctum, Pater eſt principium Spiritus ſancti quod eſt in Filio: & ex hoc videtur vlterius ſequi concluſio quæ abſurdiſſima videtur in diuinis, quòd cuiuſcunque Pater eſt author, hoc eſt ab ipſo: & ſi ipſe Pater eſt hoc cuius eſt author, ipſe eſt hoc quod ab ipſo eſt: quod ſupra diſt. 5. reputatum eſt hæreſis.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater eſt author Filij, & omnium eorum quæ ſunt in Filio prout ſunt in Filio: & bene concedo, quòd omnium eorum quæ ſunt in Filio Pater eſt author per generationem vel generando. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud

lud argumentum non ſequitur: ſi enim dabo iſtam, Pater generando eſt author proceſſionis Spiritus ſancti à Filio: non ſequitur, quòd ipſe author ſit generando Spiritus ſancti: ſed ſequitur, quòd ipſe generando author eſt, quòd Spiritus procedat à Filio, & hoc verũ eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, cuiuſcunque Pater eſt author generando, illud genuit: nec in humanis tenet: quia cordis filij pate carnalis eſt author generando, nec tamen cor genuit, ſed filium: actus nim generationis perſonæ non eſt niſi hypoſtaſis, & alia fiunt in hypoſtaſi: ſed authoritas reſpicit omnia quæcunque vel per ſe & primo, vel per accidens & cõſequenter habentur per generationem: vnde proceſſionem nec per ſe genuit, nec proceſſionem in Filio genuit: ſed genuit Filium qui naſcendo accepit proceſſionem, ſicut omnia alia in quibus non opponitur relatiue Patri.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater eſt author filiationis Filij, & hoc generando: non tamen genuit filiationem, ſicut iam dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater non eſt author eſſentiæ in Filio: ſed bene concedo hanc, quòd Pater eſt author, quòd & quia, vel quare eſt eſſentia in Filio: quia licet authoritas ſit reſpectu omnium quæ ſunt in nato: non tamen eſt reſpectu eorum quæ aliquo modo ſe habent ad generationem vt termini, ſiue per ſe ſiue per aliud, ſiue primo ſiue conſequenter: eſſentia autem, nec in ſe, nec in alia perſona, ſe habet aliquo modo vt ens ab alio: ſed eſſentia in Filio non eſt eſſentia ſecundum modum intelligendi, ſed potius acceptio eſſentiæ, & modus habendi eam: & ideo illud aliquo modo referri poteſt ad authoritatem generationis.

AD ALIVD dicendum, quòd authoritas eſt cauſa diſtinctionis, eo modo quo refertur ad generata ſiue ad genitum: refertur autem ad genitum vniuerſaliter, non primo, neque per ſe: vnde non eſt cauſa diſtinctionis ſimpliciter, ſed ſecundum quid: verbi gratia cum dicitur, Pater eſt author quod eſſentia eſt in Filio, non ſequitur, quòd Pater diſtinctus ſit ab eſſentia, vel ab eſſentia in Filio: quia neutro modo ipſe eſt author eſſentiæ: ſed ſequitur ex hoc, quòd eſſentia eſt in Filio, hoc habet à Patre: & alio modo habet Pater eſſentiam, & alio modo Filius: quia Pater habet non ab alio, Filius autem ab alio.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Pater eſt author proceſſionis Spiritus ſancti à Filio prout eſt à Filio: ſed ex hoc, ſicut iam habitum eſt, non ſequitur, quòd eadem proceſſio actiua nõ ſit in Patre, ſed quòd non eodem modo habeat eam Pater quo habet eam Filius: & hoc verum eſt: quia Pater habet eam à ſe, & Filius habet eam à Patre: & hæc diſtinctio eſt in modo habendi, non in eo quod habetur.

ARTICVLVS VII.

An bene ſequitur, Spiritus temporaliter procedit à Filio: ergo ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [vt à ſe quoque procedere ſignificans, aperte oſtenderet flando, &c.] Non enim videtur valere argumentum de temporali proceſſione ad æternam: quia Græci concedunt, quòd à Filio mittitur: non tamen concederent quòd à Filio procedit.

SOLVTIO. Bonum eſt argumentum: quia ſicut infra probabitur, æterna proceſſio ſignificatur in temporali: mitti enim eſt cognoſci quòd ab alio ſit per effectum appropriabilem perſonæ: & ideo ſi ſignificatur procedere temporaliter de ipſo Filio, de neceſſitate etiam ab æterno procedit ab eo: & hoc infra oſtendetur diſt. 15. *Solutio.*

Hic dicit, quod non valet inter illa duo diſtinguere.

QVid autem inter naſci & procedere interſit, de illa excellentiſſima natura loquens explicare quis poteſt? Non omne quod procedit, naſcitur: quamuis omne procedat, quod naſcitur. Sicut non omne quod bipes eſt, homo eſt: quamuis bipes ſit omnis, qui homo eſt. Hoc ſcio: diſtinguere autem inter illam generationem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis: ſicut Propheta de Filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? Ita de Spiritu ſancto veriſſime dicitur. Proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ſit ergo nobis, quia non eſt à ſeipſo Filius, ſed ab illo de quo natus eſt: non eſt à ſeipſo Spiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus. De Spiritu ſancto quomodo ipſe de Deo ſit, nec tamen ipſe Filius ſit, quoniam procedendo non naſcendo legitur eſſe de Deo: iam ſuperius quantum viſum eſt, diſputauimus. D

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de illis tribus quæ tangit *ibi* [Neſcio, non valeo, non ſufficio, &c.] Quomodo differant? Videtur enim eſſe inculcatio eiuſdem. Et dicendum ad hoc, quòd neſcire dicit defectum habitus in cognoſcendo: non valeo autem dicit defectum rationis ad intellectum diuinorum: non ſufficio autem dicit obſcuritatem quæ remanet etiam poſt illuminationem fidei, propter obſcuritatem ſpeculi & ænigmatis.

An Spiritus ſanctus debeat dici ingenitus?

E NVnc conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus non ſit genitus, vtrum debeat dici ingenitus? Ad quod dicimus, Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Auguſt. ad Oroſium ait, Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia ſi dixerimus ingenitum, duos Patres videbimur affirmare. Si autem genitum, duos credere Filios culpamur. Si enim ſolus Filius dicitur genitus, ita & ſolus Pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non ſit. Vnde
Cap. 26. Auguſt. in 15. lib. de Trinit. Pater, inquit, ſolus non eſt de alio. Ideo ſolus appellatur ingenitus, non quidem in Scripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tanta ſermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus eſt: & Spiritus ſanctus de Patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoque cum Spiritum ſanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos qui non ſunt de alio quiſpiam ſuſpicetur. Ecce his verbis aperte oſtendit Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC conſiderandum eſt, &c.] Hic incipit ſecunda pars iſtius diſtinctionis, in qua oſtendit quòd Spiritus S. non debet dici ingenitus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima oſtendit per Auguſt. quòd Spiritus non dicitur ingenitus. Secundo per Hier. oſtendit, quòd dicitur ingenitus *ibi* [Hieronymus tamen, &c.] In tertia ſoluit contrarietatem eorum *ibi* [Sed vt iſtam quæ videtur, &c.] In quarta probat ſolutionem *ibi* [Quòd autem Hieronymus ita acceperit, &c.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici ingenitus?

INcidit autem dubium circa primum capitulum, vtrum Spiritus ſanctus poſſit dici ingenitus? Videtur quòd ſic: dant enim Sophiſtæ pro regula, quòd propoſitio de infinito prædicato, æquipollet negatiuæ, vt iſte non eſt homo: & iſte eſt non homo: cum ergo iſta ſit vera, Spiritus ſanctus non eſt genitus, videtur etiam hæc eſſe vera, Spiritus ſanctus eſt ingenitus.

2 Item, Spiritus ſanctus aut eſt ingenitus, aut non eſt ingenitus. Si eſt ingenitus, habeo propoſitum. Si autem non eſt ingenitus: ergo non eſt non genitus: ſed hæc æquipollet huic, eſt genitus: cum ergo hæc ſit falſa, erit & hæc falſa, non eſt non genitus: ergo & iſta, non eſt ingenitus: ergo illa fuit vera, eſt ingenitus: & hoc negat Aug.

3 Præterea, Datur pro regula, quòd ſi duo termini ſe habent ſicut ſuperius & inferius, & ambo negentur, vel coniungantur cum negatione, quòd inferior efficitur ſuperior, & è conuerſo: verbi gratia: homo & animal ſe habent ita, quòd homo eſt inferius ad animal: non homo autem ſuperius ad non animal, cum de pluribus poſſit dici non homo, quam non animal. Ergo à ſimili cum in cõmunitate perſonarum ens ab alio, & genitus, ſe habeant ſicut ſuperius & inferius: ſi coniungatur eis negatio, de pluribus verificabitur ingenitus, quam non eſſe ab alio: ſed non ens ab alio, verificatur de vno, ſcilicet de Patre: ergo ingenitus verificatur ad minus de duobus: ergo dicetur de Spiritu ſancto.

SOLVTIO. Dicendum cum Dam. quòd *Solutio.* hoc quod dico ingenitum dupliciter dicitur: dicit enim ſic libro 1. cap. 9. Oportet ſcire, quoniam ingenitum, per vnum n, ſcriptum ſcilicet, idem quod non factum ſignificat. Ingennitum per duo n, ſcriptum ſcilicet, oſtendit, quòd non generatum eſt: & dicit, quòd in primo ſenſu genitum & non genitum

diſtinguunt

distinguunt inter naturas, creatam scilicet,& increatam: quia diuina natura est ingenita, id est, increata, secundum quòd genitum dicitur à genesi,id est, à creatione.Ingenitum autem in secundo significato conuenit naturæ creatæ & increatæ: quia aliquis in natura diuina est ingenitus, vt solus Pater, vt dicit Damasc. & aliqua alia etiam in natura creata dicuntur ingenita, sicut omnium animalium propriæ primæ hypostases, id est,indiuidua quæ non nata, sed à conditione facta sunt, vt primi duo asini, & primi duo leones, & primi duo homines, & sic de aliis. Tamen nota, quòd secundum proprietatem Latinæ linguæ non est ista distinctio: quia ingennitum per duo n, in Latina lingua nihil significat: sed quod non est generatum, dicimus ingenitum. Et ideo aliter dicendum, quòd ingenitum dupliciter potest recipere præpositionem, scilicet in vi priuationis, & in vi negationis. Si recipiat eam in vi priuationis: tunc non dicetur nisi de non nato, apto tamen ad hoc vt nascatur vel generetur: & sic nec de Patre,nec de Spiritu sancto,nec etiam de Filio potest conuenienter dici. Si autem recipiat præpositionem in vi negationis: tunc potest negare negatio extra genus, vel in genere. Si extra genus: tunc tantum valet ingenitum, quantum ens non genitum, vel non ens genitũ simpliciter:& sic vniuersaliter verificatur de omnibus non ab aliis vel ab alio existentibus: & etiam de his quæ ab alio vel ab aliis sunt, dummodo non sint per generationem ab alio vel ab aliis. Si autem negat in genere naturæ diuinæ: adhuc potest facere triplicem negationem, scil. quòd negatio tãtũ neget genus generationis, vel tantum ipsam generationem relinquendo genus,vel vtrunque simul. Verbi gratia,genus generationis est esse ab alio: potest ergo esse sensus, ingenitus,id est, non ens ab alio: vt ibi sistat negatio: & in hoc sensu sumit Augustin.in primo capitulo istius partis: & sic non conuenit nisi Patri. Vel potest esse sensus, ingenitum, id est, ens ab alio non per generationem: & sic negatio non finitur nisi ad speciem geniti, & non ad genus: & sic non conuenit nisi Spiritui sancto: sed in hoc sensu nullus Sanctorum in hac locutione vsus est. Tertio modo potest intelligi negatio finiri ad totum quod est in genito, id est, ad ens ab alio per generationem simul & coniunctim, vt idem sit ingenitum quod non ens ab alio per generationem: & communiter conuenit Patri & Spiritui sancto: & in hoc sensu sumit Hieronymus. Hac ergo habita distinctione respondendum est ad primum, quòd cum dicitur, quòd propositio de infinito prædicato æquipollet negatiuæ, non sumitur infinitum & priuatiuum idem. Non genitum enim non est idem cum ingenito, nec è conuerso, nisi in quodam sensu,vt iam dictum est. Vnde licet Augustinus concedat Spiritum esse non genitum,secundum quod negatio negat totum quod ponit genitum: non tamen concederet,quòd est ingenitum: quia hoc proprie conuenit Patri, & est notio Patris secundum quòd negatio non negat nisi genus geniti, hoc est, ens ab alio:quia sic non conuenit nisi Patri.

Ad aliud dicendum, quòd Spiritus sanctus est ingenitus, & non est ingenitus in diuersis sensibus, vt iam patuit: & ideo solutio ad illud etiam patet.

Ad aliud dicendum, quòd ingenitum, secundum quod negatio subintellecta negat totum, efficitur superius ad non ens ab alio: sed in illo sensu non vtitur Augustinus, sed Hieronymus, vt iam dictum est.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum non esse ab alio sit notio Patris, & vtrum Pater & Filius possunt dici idem principium Spiritus sancti?

Deinde quæritur de hoc quod dicit[Pater, inquit, solus non est ab alio, &c.]Si enim non esse ab alio notio est Patris,videtur etiam per oppositum, esse ab alio notio esse Filij & Spiritus sancti, quod falsum est: ergo nec non esse de alio notio est Patris.

2 Item, Sicut Pater est innascibilis, ita etiam est impocessibilis: ergo videtur, quòd hæc debeat esse notio sua, sicut innascibilitas.

3 Præterea, Sicut ingenitum esse secundum vnum sensum conuenit Patri & Spiritui sancto: ita improcessibilem esse conuenit Patri & Filio: quare ergo non ponitur esse vna proprietatum Patris & Filij in communi, sicut Hieronymus ponit ingenitum conuenire in communi Patri & Spiritui sancto?Si dicas, quòd hoc impedit communitas: quia quod commune est, non habet intentionem proprij: quia proprium est quod conuenit vni soli. Hoc nihil est: quia spiratio actiua secundum quam Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, communis est Patri & Filio: & tamen est notio: ergo ratio communitatis non impedit notionis intellectum.

Vlterius quæritur,Si dicimus Patrem & Filium per vnam notionem esse principium, vtrum possimus concedere, quòd sint idem principium? videtur, quòd sic: quia sunt principium: aut ergo sunt idem principium, aut diuersum: quia idem & diuersum sequuntur omne ens inquantum ens est: non autem sunt diuersum principium Spiritus sancti Pater & Filius: ergo sunt idem. Contra: Supra distinctione 10. Magister noluit concedere de Patre & Filio, quòd essent idem Deus, vel alius Deus: tamen concessit, quòd essent vnus Deus:cum ergo non magis vnio sit Patris & Filij in communi notione qua spirant Spiritum sanctum, quam in essentia diuina, videtur quòd non debeat concedi, quòd sint idem principium, vel aliud siue diuersum. *Quæstium.*

Solvtio. Dicendum ad primo quæsitum, quòd ad esse notionis tria exiguntur: quorum vnum est principale à quo etiam notionis vocabulum trahitur, scilicet quòd per ipsum innotescat persona, vel personæ, cuius *Solutio.*

ius eſt notio, ſiue quarum eſt notio. Secundum autem eſt, quòd ſonat aliquam dignitatem: quia perſonæ nomen dignitatem ſonat, ſiue naturæ, ſiue officij: communiter autem ſonat dignitatem naturæ: vnde indiuidua aliarum naturarum præter rationalem non vocamus perſonas, vt hoc lignum, vel hunc lapidem: eo quod non habent honorem imaginis in qua eſt ſimilitudo diuinarum perſonarum. Tertium eſt, quòd aliquo modo habeat naturam relationis ad aliud: quia aliæ proprietates in diuinis eſſe non poſſunt, niſi relationes originis, vt infra diſtinct. 26. probatur. His habitis facile reſpondetur obiectis.

Ad primvm enim dicendum, quòd eſſe de alio non pertinet ad dignitatem ex ſe: & ideo notio eſſe non poteſt. Dico autem ex ſe: quia ex modo aliquo ſuperaddito poſſet notare dignitatem eſſe ens de alio, quod in inferioribus conuenit vilibus rebus, vt pilo lumbrico, pediculo: hæc enim ſunt exempla Auguſtini: ergo ex ſe non dicit dignitatem in perſona: ſed ſi adderetur eſſe de alio per generationem, tunc generatio dignitatem afferret ei quam non habet à ſe: quia genitus (vt dicit Hilarius) in honore eſt generantis: geniti enim honoris admiratio in honore generantis eſt: & hoc habitum eſt ſupra diſtinctione 5. Non eſſe autem ab alio de ſe dicit dignitatem, & in ſuperioribus, & inferioribus: quia quod non eſt ab alio, eo ipſo perfectiſſimum eſt & notiſſimum: & ideo illud eſt notio Patris.

Ad alivd dicendum, quòd innaſcibilitas eſt notio quæ includit in ſe improceſſibilitatem vt partem ſui: & hoc patet ex ſuperiori diſtinctione poſita de hoc quod eſt ingenitum ſecundum quòd negatio negat genus geniti: quia ſic tantum eſt notio Patris: tunc enim idem eſt innaſcibilitas quod eſt non exiſtentia ab alio: & quod non eſt ab alio, nec generatiue eſt ab alio, nec etiam proceſſiue eſt ab alio. Vel dicatur ſi placet, quòd naſcibile & proceſſibile ſe habent ſicut ſuperius & inferius: ergo ſi aduenial negatio vel priuatio, quod inferius eſt fit ſuperius, & è conuerſo: ergo ingeneratio ſiue innaſcibilitas eſt ſuperius ad improceſſibilitatem: & ſic in innaſcibilitate intelligitur improceſſibilitas: & hæc eſt ſolutio quorundam, & non valet: quia cum dicitur, quòd per negationem minus commune efficitur magis commune, non intelligitur hoc niſi de ſuppoſitis de quibus dicitur, quòd hoc de pluribus poteſt prædicari quam illud: & non quòd ipſum ponatur in intellectu illius vt pars: licet enim homo ſit pars animalis, & poſito homine ponatur animal: & ſimiliter poſito non animali, ponitur non homo: non tamen eſt pars quæ cadit eſſentialiter ſub non homine: ſicut homo ſub animali per quod diffinitur. Præterea, Ego pono obiectionem de inſpirabilis, quæ poſita eſt de improceſſibilis: & tunc non valet ſolutio eorum: ſed oportet redire ad primam ſolutionem.

Ad alivd dicendum, quòd ingenitum ſecundum quod communiter conuenit Patri & Spiritui ſancto, ſecundum intellectum Hieronymi non eſt notio: ſic enim tantum valet quantum non ens ab alio per generationem, ita quòd negatio reſpiciat totum coniunctim: & hoc non eſt dignitas, quia non eſt ab alio per generationem, quin valde indigne eſt ab alio, vt patet in exemplis Auguſtini, vt vermis lumbricus eſt non ab alio per generationem, ſed ab alio per putrefactionem: & ideo nulla eſt quæſtio vlterius de proceſſibilis vel inſpirabilis.

Ad quæſt. Ad id quod vlterius quæritur, Vtrum Pater & Filius poſſint dici idem principium Spiritus S. Sine præiudicio dico, quòd non: & hoc propter articulum qui clauditur in intellectu eius quod eſt idem, qui denotat idemtitatem ſuppoſiti & perſonæ: Pater autem & Filius licet ſint vnus Deus, non tamen idem Deus, maſculine ſuſcipiendo ly idem: & ſimiliter licet ſint vnum principium, non tamen idem principium: quia non eadem perſona, ſed ipſi duæ perſonæ ſunt vnum principium.

Ad id quod contra obiicitur, reſpondendum eſt vt ſupra diſtinctione 5. quòd nec idem principium ſunt nec diuerſum: quia diuerſum exigit alietatem formæ quæ non eſt ibi: idem autem exigit idemtitatem perſonæ quæ iterum non eſt ibi: & quòd dicit Philophus, quòd idem & diuerſum ſequuntur omne ens inquantum ens: dicendum, quòd intelligit de creatis, & non de perſonis increatis.

Quod Hieronymus dicit Spiritum ſanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduerſari.

G Hieronymus tamen in regulis diffinitionum contra hæreticos, dicit Spiritum ſanctum ingenitum eſſe, his verbis, Spiritus ſanctus Pater non eſt, ſed ingenitus atque infectus. Pater non eſt: quia Patris eſt, & in Patre eſt: proceſsionem habet ex Patre, & non natiuitatem. Filius autem non eſt: quia genitus non eſt. Ecce his verbis dicitur Spiritus ſanctus eſſe ingenitus: quod videtur aduerſari præmiſsis verbis Auguſtini.

Determinatio, secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos.

SEd vt istam, quæ videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus, quòd Hieronym. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus. Accepit enim Augustinus ingenitum, qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo Patre dicitur. Hieronymus vero ingenitum dicit non genitum: & secundum hoc de Spiritu sancto potest dici, cum Spiritus sanctus non sit genitus. G

ARTICVLVS X.

Quid prædicet ingenitus quando dicitur, Spiritus sanctus est ingenitus, an essentiam, personam, vel notionem? Et qua communitate, scilicet vel rationis, vel rei dicatur de Patre & Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi in secundo capitulo [Spiritus sanctus Pater non est, sed ingenitus, &c.] Quid enim prædicat ly ingenitus, quando dicitur de Spiritu sancto, aut essentiam, aut personam, aut notionem? quia non sunt plura in diuinitate. Constat, qnòd non essentiam: quia sic conueniret æqualiter tribus, quod falsum est. Nec personam, vt patet in singulis: quod enim personam Spiritus sancti non prædicet, patet: quia Spiritus sanctus non prædicatur de Patre, sed ingenitus prædicatur de ipso. Si vero dicatur, quòd notionem prædicat. Contra: Non sunt nisi quinque notiones, tres Patris & earum vnam habet cum Filio, vna Filij, & vna Spiritus S.

Quæstiun. PRÆTEREA, Quando communiter dicitur de Spiritu sancto, & de Patre, qua communitate dicitur? aut rei, aut rationis? Si rei: ergo aliqua vna notio est in Patre & Spiritu sancto, sicut aliqua vna est in Patre & Filio, quod falsum est: cum non sint notiones nisi quinque, vt Magister infra probabit. Si autem communitate rationis: ergo vniuersale est in diuinis, quod negat Boetius in libro de Tri.

Solutio. SOLVTIO. Cum ingenitus prædicatur de Patre & Spiritu sancto, non dicit notionem, vt supra probatum est, nec essentiam, nec personam: sed est negatio consequens modum existentiæ Spiritus sancti: sicut ex hoc ipso quod aliquis est homo, sequitur quòd non sit asinus, nec lapis: ita ex hoc ipso quod Spiritus sanctus est spiratus, sequitur quòd non sit genitus: & ex hoc ipso quòd Pater non est ab alio, sequitur quod non sit genitus.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd est commune rationis, vt negatio consequens est commune: sed illa non ponit vniuersale substantiale, nec accidentale: & ideo non sequitur, quòd in Trinitate sit vniuersale & particulare: ex hoc enim quod homo non est lapis, ipse non est aliquid per se, vel per accidens: affirmatio enim causare potest negationem, sed non è conuerso negatio affirmationem: vnde ex hoc quod Spiritus spiratus est, est non genitus, vel ingenitus: sed non conuertitur quod ex hoc sit spiratus, vel aliquid, quod est ingenitus, in illa ratione sumendo ingenitum in qua sumit Hieronymus, vt supra dictum est.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit Spiritum sanctum ingenitum.

QVod autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis suis, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem, Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est, Pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est & factum non est, Filius est, qui à Patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, Spiritus sanctus est, qui à Patre procedit. H

procedit. Quod etiam factum est & natum est, cælum, & terra, cæteraque insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est, homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est: animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scil. omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

ARTICVLVS XI.

Quare esse ab alio & alium non esse ab eo, non dicatur notio Spiritus sancti: & quare essentiæ nulla est emanatio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capite. *ibi* [Omne quod est, aut est ingenitum, aut genitum, aut factum, &c.] Hic enim sub ingenito secundum Hieronymum comprehenditur Spiritus sanctus. Quæritur ergo, Cum esse ab alio, & alium non esse ab ipso, conueniat Spiritui sancto, quare illud non dicatur notio Spiritus sancti? Videtur, quod dici debeat: quia non esse ab alio & alium esse ab ipso, & esse ab alio & alium esse ab ipso, & esse ab alio & alium non esse ab ipso, conuenit personis diuinis: & quod vni conuenit, alij non conuenit: ergo conueniunt sicut proprietates: quia proprietates sunt, quæ distincte conueniunt personis diuinis: ergo ista sunt proprietates.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur, Quare nulla emanatio est essentiæ, cum Hieronymus hic tangat factum, & non factum? In inferioribus enim videmus, quòd aliquid emanat ab essentia creata, quod non est ipsa.

ITEM, Videtur, quòd essentia secundum istã diuisionem Hieronymi, habeat proprietatem quæ determinat eam: aut enim est ingenita, aut genita, aut facta: quia sub his tribus comprehendit Hieron. omnia. Constat, quòd non est facta, nec genita: ergo est ingenita: ergo determinatur proprietate ingenerationis: quicquid autem determinatur, distinguitur: ergo essentia diuina distinguitur.

PRÆTEREA, Hieronymus in ista diuisione idem bis ponit, scilicet quod non factum, nec genitum, sed ingenitum est: ergo videtur, quòd idem contra se diuidatur, quod non potest esse, homo enim sub animali non diuiditur contra hominem.

ITEM, Videtur falsum dicere, cum dicit, quòd est, quod factum, & natum, & renatum est, vt homo: multi enim homines nunquam renascuntur, vt Gentiles, & Iudæi.

Solutio. SOLVTIO. Ad hæc leue est soluere secundum supra determinata. Ad primum enim dicendum, quòd non esse alium ab aliquo nullam importat dignitatem: & ideo non potest esse notio.

AD ALIVD dicendum, quòd de personis diuinis quædã singulariter dicuntur vt notiones, & quædam etiam vt negationes quæ modum existentiæ notionum vel personarum consequuntur: & illæ negationes non important notiones speciales, sicut prius ostensũ est.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd ab essentia diuina non potuit esse emanatio personarum: quia vna est in tribus, & illud à quo est emanatio, distinguitur.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd essentia inferior non est simplex: & id quod emittit, non est ipsa: & hoc propter omnimodam simplicitatem non potest conuenire essentiæ diuinæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ingenitum secundum intellectum Hieronymi non dicit notionem, sed negationem communem consequentem existentiæ modum, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Hieronymus non ponit idem bis in diuisione, sed in exemplificatione ostendit illam partem quæ est ingenitum & non factum, pro duobus in communi verificari: & hoc bene contingit in omni diuisione, quòd aliquid diuidentium verificatur pro vno, & aliud pro duobus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Hieronymus accipit renasci secundum aptitudinem, vt patet in exemplis: quia homo aptus est vt renascatur, sed non brutum animal. Vel potest dici, quòd non loquitur vniuersaliter pro omnibus, sed pro quibusdam qui Christiani sunt.

DISTINCTIO XIV.

Quod gemina eſt proceſsio Spiritus ſancti.

PRÆTEREA diligenter annotandum eſt, quod gemina eſt proceſſio Spiritus ſancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis eſt, qua à Patre & Filio æternaliter & ſine tempore proceſſit: & temporalis qua à Patre & Filio ad ſanctificandam creaturam procedit. Et ſicut ab æterno communiter ac ſimul procedit à Patre & Filio, ita & in tempore communiter & ſimul ab vtroque procedit ad creaturam, non diuiſim à Patre in Filium, & à Filio ad creaturam. Vnde Auguſtinus in 15. li. de Tri. ait, Spiritus ſanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad ſanctificandam creaturam, ſed ſimul de vtroque procedit: quamuis hoc Filio Pater dederit, vt ſicut de ſe, ita etiam de illo procedat. A Cap. 27.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA diligenter annotandum eſt, quòd gemina eſt, &c.] Hic incipit pars illa in qua agitur de proceſſione temporali Spiritus ſancti. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima determinatur hæc proceſſio ſecundum comparationem ad mittentem, ſiue ad id à quo eſt. In ſecunda determinantur modi duo, ſcilicet viſibilis & inuiſibilis iſtius proceſſionis: & hæc incipit in diſtinct. 16. *ibi* [Nunc de Spiritu ſancto videndum eſt, &c.] In tertia autem determinatur nomen conſequens hanc proceſſionem ex parte procedentis quod eſt donum & datum: & hæc incipit in diſtinct. 18. *ibi* [Præterea diligenter conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus dicatur, &c.] Prima harum ſubdiuiditur in duas, in quarum prima probatur, quòd Spiritus ſanctus à Patre & Filio mittitur & datur, & non ab hominibus. In ſecunda autem quæritur, Vtrum à ſe mittatur & detur, vel non? & hæc incipit in diſtinct. 15. *ibi* [Hic conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus detur à Patre, &c.] Hæc diſtinctio quæ primo occurrit, ſcinditur in duas partes. In prima oſtenditur Spiritum mitti à Patre & Filio. In ſecunda oſtenditur eum non mitti nec dari ab hominibus *ibi* [Hic quæritur, Vtrum & viri ſancti dent vel poſſint dare] In priori ſunt tres partes per tria capitula, in quorũ primo oſtenditur, quòd vtraque eſt à Patre & Filio *ibi* [De temporali autem proceſſione, &c.] In tertio oſtenditur, quòd non tantum dona eius, ſed etiam ipſe Spiritus in temporali proceſſione procedit *ibi* [Sunt autem aliqui qui dicunt, &c.

ARTICVLVS I.

Quid ſit temporalis proceſſio?

HIc ante literam incidit dubium, Quid ſit temporalis proceſſio? quid temporalis apparitio? quid temporalis miſſio? & quid temporalis datio? & qualiter vnum iſtorum differat ab alio? & quot modis fiat proceſſio? & quid temporalis proceſſio addit ſuper æternam?

Quæratur ergo primo, Quid eſt proceſſio temporalis? Dicit autem hic Magiſter in principio lectionis, quòd proceſſio Spiritus ſancti eſt collatio gratiæ in tempore. Hoc autem non conuenire videtur: quia gratia creata eſt: ergo in collatione gratiæ non eſt proceſſio Spiritus ſancti.

2 Præterea, Secundum hoc videtur ſequi, quòd Spiritus ſanctus eſſet gratia collata: quia Spiritus ſanctus eſt proceſſio ſua.

3 Item, Proceſſio huius gratiæ, vel procedere in gratia huiuſmodi, videtur æqualiter conuenire toti Trinitati: quod probatur per Dionyſium in lib de diui. no. cap. 2. vbi dicit ſic, Diuina diſcretio eſt proceſſio bono conueniens vnitionis diuinæ & ſuperunitæ, ſeipſam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis. Cum ergo hæc actio ſui in pluralitatem donorum, æqualiter conueniat omni perſonæ, videtur quòd hæc proceſſio cuiuſlibet eſſet perſoniæ. Si dicas, quòd de æterna proceſſione loquatur Dionyſius, falſum

ſum probatur per id quod conſequitur conſequenter in litera ſic, Vnitæ quidē ſunt ſecundum diuinam diſcretionem incomprehenſibiles traditiones, ſubſtantificationes, viuificationes, ſapientificationes, & alia dona bonitatis quæ eſt omnium cauſa, ſecundum quæ ex participationibus & participantibus laudantur non participaliter participata. Ex hoc accipitur, quòd ipſe loquitur de attributis diuinis, quæ per connotata plura ſunt, & cauſant ea in nobis. Cum ergo hoc æqualiter conueniat cuilibet perſonæ, videtur quòd procedere ſit cuiuſlibet perſonæ. Sed contra: Non procedit niſi qui mittitur: non mittitur niſi qui ab alio eſt, vt dicit Auguſt. 4. de Trinit. cap. 20. ergo non procedit niſi qui ab alio eſt: ergo Patri non conuenit procedere.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſine dubio temporaliter procedere non conuenit niſi Spiritui ſancto & Filio, & proprie conuenit Spiritui ſancto, ſi accipiamus procedere prout diuiditur contra generationem, vt ſupra expeditum eſt: & tunc proceſſio ſatis bene dicitur manifeſtatio Spiritus ſancti in collatione doni gratum facientis ad ſanctificandam creaturam: quæ diffinitio de plano hic in primo capite colligi poteſt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet proceſſio æterna inquantum huiuſmodi, non dicat aliquod creatum: tamen manifeſtari poteſt per aliquid creatum, & ſecundum quòd ſic manifeſtatur Spiritus procedens, dicitur proceſſio temporalis.

AD ALIVD dicendum, quòd Dionyſius non loquitur ibi de huiuſmodi proceſſione qualis quæritur hic à nobis. Vnde notandum, quòd duplex eſt proceſſio bonitatis diuinæ in entia: quædam enim eſt boni, ſecundum quod bonum eſt diffuſiuum ſui & eſſe per actum creationis: ſecundum quem modum vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt: & ſic procedit in omnia bonum, ſecundum quod dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et licet ipſum ſit æqualiter ſe habens ad omnia: non tamen æqualiter ſe habent alia ad ipſum: & ideo dicit Dionyſius, quòd participatur quod eſt imparticipabile: in ſe quidem imparticipabile, quia æqualiter adeſt: ſed in aliis quæ non æqualiter ſibi adſunt, participatum: quia aliquid recipit ſecundum eſſe tantum: aliquid ſecundum eſſe, & vitam: aliquid ſecundum eſſe, viuere, & ſentire: & aliquid ſecundum eſſe, viuere, ſentire, mouere, & intelligere: & ſic de aliis: & huic proceſſioni non eſt coniuncta proceſſio Spiritus ſancti vt in qua manifeſtetur. Sed eſt iterum proceſſio boni in effectibus gratiæ gratam facientis rationalem naturam, ſicut eſt charitas, & huiuſmodi: & quia talia manifeſtant amorem gratuitum ad nos, ideo in his manifeſtatur collatio doni primi: & hoc eſt Spiritus ſanctus: ergo in his manifeſtatur proceſſio Spiritus ſancti.

ARTICVLVS II.

Quid ſit temporalis apparitio?

HOc habito oportet quærere, Quid ſit temporalis apparitio? Dicit autem Caſſianus in 2. lib. de incarnatione Filij Dei contra Neſtorium, Apparuiſſe dicitur quod ſubito monſtratur. Et ibidem dicit, Apparuiſſe dicitur quod inſolita fulget claritate. Cum autem in omni proceſſione temporali ſit fulgor inſolitæ gratiæ, videtur quòd apparitio & miſſio ſint idem.

2 Præterea, Non venit niſi qui mittitur ad nos: ſed qui apparet, venit: ergo mittitur ad nos.

3 Præterea, Hoc videtur per id quod habetur ad Titum 1. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem, &c. Ergo apparitio eſt ad ſanctificandam creaturam. Cum ergo vt hic dicitur, ad idem ſit miſſio, videtur appario idem eſſe quod miſſio.

Sed contra. SED CONTRA: Auguſtinus ſecundo de Trinit. cap. 18. Temere non dicamus quænam ex Trinitate perſona cuilibet Patrum vel Prophetarum in aliquo corpore vel ſimilitudine corporis apparuerit, niſi cum continentia lectionis aliqua probabilia circumponit indicia. Ipſa enim natura vel ſubſtantia vel eſſentia, vel quolibet alio nomine appellandum eſt id ipſum quod Deus eſt, quicquid illud eſt, corporaliter videri non poteſt. Per ſubiectam vero creaturam, non ſolum Filium, vel Spiritum ſanctum, ſed etiam Patrem corporali ſpecie vel ſimilitudine mortalibus ſenſibus ſignificationem ſui dare potuiſſe credendum eſt. Ex hoc accipitur, quòd apparitio aut eſt eſſentiæ diuinæ per ſubiectam creaturam: aut ſi conuenit perſonæ, hoc erit gratia eſſentiæ & non perſonæ. Ad quod confirmandum plurima induci poſſunt ex ſecundo de Trinitate, ſed ad hoc vnum ſufficiat.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd apparitio prout dicitur de manifeſtationibus illis quæ factæ ſunt Patribus veteris teſtamenti, ſcilicet Abraham & Lot & Iacob & aliis, proprie fuit ad manifeſtationem eſſentiæ vel in ſe, vel ſecundum quòd eſt in perſonis vna numero exiſtens, & perſona, vniens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd apparitionem diffinit ibi Caſſianus in prima ſignificatione ſecundum vſum loquentium, ſecundum quod aliquid ſubito producitur, quod neſciebatur, & cuius inueſtigatio non poteſt inueniri: & illa ratio communis eſt & apparitioni quæ eſt manifeſtatio eſſentiæ diuinæ per ſubiectam creaturam, & miſſioni ſiue proceſſioni perſonæ. Si tamen penes fines conſiderentur apparitio & proceſſio, diffiniuntur diuerſis diffinitionibus: quia apparitio eſt manifeſtatio eſſentiæ, & proceſſio manifeſtatio perſonæ. Et per hoc patet ſolutio etiam ad ſequens: vtriuſque enim manifeſtatio, ſcilicet eſſentiæ, & perſonæ, fulget vt

lux

lux noua nobis : quia nostra ratione non possumus in ipsam.

ARTICVLVS III.

Quid sit mitti & quid sit missio?

TErtio quæritur, Quid sit mitti, & missio? Et hæc diffinitio accipitur ab Augustino in lib. 4. de Trinit. cap. 20. vbi dicit sic, Sicut natum esse est Filio de Patre esse, ita mitti est Filio cognosci quòd ab illo sit. Et sicut Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre procedere, ita mitti est cognosci quòd ab illo procedat. Nec possumus dicere, quòd Spiritus sanctus à Filio non procedat : nec enim frustra idem Spiritus & Patris & Filij dicitur. Ex hoc accipitur, quòd mitti in communi significatione, est cognosci quòd ab alio sit. Sed obiicitur, Omne quod cognoscitur, per aliquid aliud cognoscitur: ergo debebat poni in diffinitione eius quod est mitti id per quod cognoscitur.

2 Item, Cognitio appropriatur Filio: ergo videtur, quòd mitti non conuenit nisi Filio, quod est contra literam, quia Spiritus mittitur sicut Filius. Si dicas, quòd hoc per quod cognoscitur, non est cognitio, sed effectus creatus in rationali creatura appropriabilis quandoque Filio, quandoque Spiritui sancto. Contra : Effectus ille communiter est totius Trinitatis : ergo manifestat totam Trinitatem, cui tamen non conuenit ab alio esse.

3 Præterea, Si aliquis effectus appropriabilis esset Filio, & ostenderet Filium ab alio esse, videretur quòd ille esset sapientia, & scientia, & fides, & alia dona quæ pertinent ad intellectum : sed hæc manifestant Spiritum sanctum, sicut habetur per illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem: alij quidem per Spiritū datur sermo sapientiæ, alij fides secundum eundem Spiritum, alij sermo scientiæ in eodem Spiritu. Ex hoc accipitur, quòd gratia collata manifestat Spiritum etiam in donis intellectus : non ergo aliqua gratia Filium ab alio esse mitti manifestat : & ita secundum hanc diffinitionem Filio mitti non conuenit, quod falsum est. Præterea, Si per effectum manifestatur ab alio esse, hoc non erit nisi appropriate, quia ille effectus proprie est totius Trinitatis : sed appropriata non ducunt in propria, vt supra distinct. 2. probatum est: ergo videtur, quòd ex talibus effectibus non cognoscitur, quòd ab alio sit aliquis, sed potius potentia, sapientia, bonitas quæ sunt appropriata.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate optime determinat Augustinus missionem, quando dicit, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit : & bene concedo, quòd hoc fit per effectum, sed non quemlibet: sed duo exiguntur, scilicet appropriabilitas ad proprium, & quòd sit effectus gratiæ gratum facientis, cui coniuncta semper sit processio personæ, & persona ipsa : oportet enim ipsam personam cum effectu suo præsentem nouo modo monstrari, si debeat dici temporaliter procedere, vt infra patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille effectus importatur in ratione cognitionis : quia non fit cognitio inuisibilis nisi in aliquo quod creatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd cognitio in eo quòd cognitio, atttribuitur Filio : non tamen id per quod cognitio accipitur, attribuitur Filio, sicut dictum est in obiectione.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd sapientia dupliciter consideratur, scilicet ad actum comparata : & sic appropriatur Filio, & manifestat Filij missionem. Vel potest considerari in comparatione ad finem: quia scilicet est ad conducendum ad charitatem & meritum : & sic manifestat missionem Spiritus sancti : & hoc non est inconueniens: quia sæpe in eodem dono manifestatur missio vtriusque : sicut etiam vterque mittitur ad rationalis creaturæ reductionem & sanctificationem.

ARTICVLVS IV.

Quid sit datio siue donatio, & quomodo differant?

QVarto quæritur, Quid sit datio, vel donatio, quod verius competit Deo? Dicit autem Philosophus, quòd donum est datum irreddibile. Ex hoc accipitur, quòd donatio siue datio est collatio doni irreddibilis.

Sed contra hoc obiicitur : In Dei dono, siue naturæ, siue gratiæ gratum facientis, confertur aliud à Deo quod non reddit, nec reddi sperat : ergo videtur, quòd datio tunc sit.

Sed contrà. SED CONTRA : Hic quæritur de datione cum qua vel qua Deus dat se : non autem in omni dono dat se, sed cum gratia gratum faciente : ergo videtur, quòd in illa non sit donatio siue datio.

Sed si hoc datur : tunc videtur, quòd donatio siue datio idem sit quod missio : quia cum dat talem effectum, erit ille effectus appropriabilis alicui personarum : & ita ostendit illam ab alio esse : ergo videtur, quòd missio & datio sint idem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd donatio siue datio (quia hic pro eodem accipiuntur) est collatio gratiæ alicuius quæ facit gratum: & hoc irreddibiliter : quia Deo suum donum retribui non potest. Sed quia omne donum confertur in primo dono quod est amor gratuitus, ideo omne donum talis gratiæ dicitur donum Spiritus sancti.

AD ID quod obiicitur de donis naturalibus, dicendum quòd illa data sunt & dicuntur : & non secundum quod donatio quæritur hic, scilicet in qua & cum qua donum primum sit per præsentiam effectus alicuius operantis ad reductionem naturæ rationalis aberrantis ad sanctificationem.

AD ALIVD dicendum, quòd datio, siue donatio, & missio, in materia & fine non differunt : quia materia vtriusque est effectus gratiæ gratum facientis, & finis vtriusque

reducere rationalem creaturam ad ſanctificationem : ſed differunt in ratione actus importati in nomine, cum dicitur miſſio,& cum dicitur donatio. Miſſio enim importat comparationem ad mittentem , quia non mittitur niſi nuntius à mitttente:& importat comparationem ad eum cui mittitur , quia rationali creaturæ mittitur : & importat etiam rationem negotij propter quod miſſio fit. Donatio autem non importat niſi duo vltima, ſcilicet cui datur,& finem dationis.

Si forte obiicias , quòd omnis datio à dante aliquo eſt , ſicut & miſſio à mittente. Dicendum , quòd miſſio importat perſonam diſtinctam miſſam : non enim proprie id quod apportat nuntius dicitur mitti , vel nuntius, ſed hoc datur per eum qui mittitur : donatio autem nuntium ſiue miſſum non importat: quia multa donari poſſunt ſine nuntio medio : & ideo donatio non importat perſonam quæ ab alio ſit, ſicut miſſio : & hoc modo non dicit comparationem diſtinctionis perſonalis à dante ſicut facit miſſio.

ARTICVLVS V.

Quomodo differant inuicem temporalis miſſio, proceſſio, apparitio, & temporalis datio?

QVinto quæritur , Qualiter differant iſta abinuicem? Et videtur ſecundum determinata , quòd miſſio & proceſſio temporalis habent ſe ſicut conuertibilia : quia cuicunque conuenit mitti , conuenit procedere, & è conuerſo : non enim conuenit mitti niſi exiſtenti ab alio , & procedere etiam non conuenit niſi ab alio.

Sed contra. SED CONTRA : Proceſſio proprietas eſt Spiritus ſancti , & non Filij : proceſſio,dico , paſſiua : Filio autem conuenit mitti :ergo iſta tria non conuertuntur.

2 Item , Non mittitur niſi nuntius : procedit autem etiam ille qui non eſt nuntius : ergo mitti & procedere non ſunt idem , nec conuertuntur.

3 Item , Supra habitum eſt , quòd procedere dicitur in parte per ſimilitudinem à motu proceſſiuo , & in parte per ſimilitudinem proceſſionis ſiue exitus cauſati à cauſa : neutrum autem iſtorum eſt ratio miſſi : ergo videtur , quòd iſta non ſunt idem.

ITEM , Apparitio , & temporalis proceſſio ſe videntur habere ſicut ſuperius & inferius : quia in omni miſſione eſt apparitio, ſed non conuertitur : in omni enim miſſione eſt ſubito per affectum apparens aliquid fulgens & diuinum : ergo in omni miſſione eſt apparitio.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt , quòd apparitio non vocatur à Sanctis manifeſtatio aliqua facta, niſi illa quæ eſt per ſubiectam creaturam , ſiue vnitam ſibi , ſiue non vnitam : miſſio autem non ſemper eſt ita : ergo non omnis miſſio ponit apparitionem.

Præterea apparitio bene fit per Angelos : vt in apparitione Abrahæ in conualle Mambre Genneſ. 18.& in apparitione Moyſi Exo. 30. Miſſio autem nunquam fit niſi immediate per perſonas diuinas. Ergo miſſio non eſt apparitio nec ſpecies eius.

ITEM videtur , quòd datio nullum illorum ſit : quia datio poteſt fieri ſine manifeſtatione dantis per ſubiectam creaturam , & ſic non eſt apparitio : & poteſt fieri ab eo qui non procedit ab alio , & ſic non eſt proceſſio: & poteſt fieri ſine nuntio mediante , & ſic non eſt miſſio : ergo videtur,quòd omnia hæc abinuicem differunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum , quòd iſta adinuicem habent differentiam : quia ſicut obiectum eſt,apparitio ſecundum quod hic vtimur ea, non fit niſi per ſubiectam creaturam: & omnis apparitio quæ facta eſt antiquis, per diſpenſationem Angelorum facta eſt , & ordinabatur ad apparitionem Verbi in carne factam : & quòd hoc ſit verum , accipitur ab Auguſt. in 3. de Trini. cap. 2. vbi dicit ſic, Illa omnia quæ Partibus viſa ſunt , cum Deus illis ſecundum ſuam diſpenſationem temporibus congruam præſentaretur , per creaturam facta eſſe manifeſtum eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris Angelis fecerat, per Angelos tamen eſſe facta , non ex noſtro ſenſu dicimus. Ex hoc habetur,quod omnes apparitiones factæ ſunt per Angelos.Quod autem vt ad finem ſint ordinatæ ad apparitionem Chriſti in carne dicit 4. de Trini. cap. 19.ſic,Quæcumque propter faciendam fidem qua mundaremur ad contemplandam veritatem in rebus ortis ab æternitate prolatis , & ad æternitatem relatis temporaliter geſta ſunt, aut teſtimonia miſſionis huius (ſcil. Filij in carnem) fuerunt,aut ipſa miſſio Filij Dei. Prius autem habitum eſt , quòd apparitio principaliter eſt ad manifeſtandam naturam diuinam, vel in ſe , vel in perſonis : quamuis enim ſub numero aliquo Angeli quandoque apparuiſſent : vt tres viſi ſunt ab Abraham , & duo à Lot : & in hoc videatur eſſe manifeſtatio numeri perſonarum : tamen principaliter manifeſtabatur naturæ vnitas : & ideo dicitur de Abraham , quod tres vidit & vnum adorauit: & ideo patet , quòd apparitio non eſt proceſſio vel miſſio temporalis , nec etiam genus eius.

AD ID autem quod obiicitur , quòd vbi eſt miſſio , ibi eſt cognitio exiſtentis ab alio per aliud , & ita apparitio. Dicendum, quòd æquiuocatio eſt in apparitione : quia apparitio à Sanctis vocatur per aſſumptam creaturam ad ſenſum manifeſtatio : ſed cognitio quæ eſt in miſſione , eſt ad intellectum. Item, in Nouo Teſtamento apparuerunt perſonæ : vt Pater in voce , & Spiritus in igne,linguis, & flatu , & Filius in carne : ſed illæ dicuntur miſſiones viſibiles de quibus infra diſtinctione 16. erit ſermo : ſed modo non loquimur niſi de apparitione Veteris Teſtamenti.

Proceſſio autem & miſſio (ſicut etiam probat obiectio) non differunt niſi ſecundum rationem : quia proceſſio non dicit niſi comparationē procedentis ad eum à quo procedit: & ſi dicitur tēporalis proceſſio,iterū non addit niſi connotationem effectus in creatura : ſed

miſſio

miſſio dicit comparationem illam, præterea comparationem ad eum ad quem vel in quem mittitur. Datio autem nō dicit diſtinctionem perſonæ nuntiantis. Vnde iſta tria differunt: quia proceſſio principaliter dicit diſtinctionem procedentis ab eo à quo procedit: miſſio autem principaliter diſtinctionem nuntij ad nuntiantem, & ad eum cui fit nuntiato: datio autem principaliter effectum connotat.

ARTICVLVS VI.

Quot modis fiat proceſſio ſiue miſſio?

SExto quæritur, Quot modis fiat huiuſmodi proceſſio, ſiue miſſio? Videtur enim non poſſe redigi ad numerum artificialem: ſi enim fit ad reuocandam creaturam rationalem, & multis modis illa reuocatur, videtur quòd tot modis fiat proceſſio & miſſio. Si forte dicatur, quòd non fit ad reuocandam creaturam rationalem. Contra: Auguſtinus in 4. de Trini. cap. 1. Quoniam exulauimus ab incommutabili gaudio, nec tamen inde præciſi atque abrupti ſumus, vt non etiam in iſtis mutabilibus & temporalibus æternitatem, veritatem, beatitudinemque quæreremus: nec mori enim, nec falli, nec per turbari volumus: miſſa ſunt nobis diuinitus viſa congrua peregrinationi noſtræ, quibus admoneremur non hic eſſe quod quærimus, ſed illuc ab iſta eſſe redeundum: vnde niſi penderemus, hic ea non quæreremus. Ex hoc patet, quòd miſſio eſt ad hoc vt reuocet eum qui aberrauit: & ita videtur, quòd infinitis modis fiat: quibus etiam fit aberratio.

Alius ad ipſa

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd materialiter fit multis modis, quos non eſt poſſibile in numerum artificialem redigi: ſed modi formales non extenduntur vltra quatuor: cum enim in effectu cum quo ſemper eſt perſona ens ab alio, innoteſcit: & hoc eſt, aut interius ad intellectum, & ſic eſt per donum intellectus, vel per donum affectus, & ecce duo modi: aut hoc eſt exterius ad ſenſum ordinatum ad intellectum, & tunc neceſſe eſt fieri in creatura aſſumpta: & illa vel eſt vnita aſſumenti, vt eius qui miſſus eſt in mundum Filij per aſſumptam naturam humanam: aut eſt aſſumpta non vnita, vt eſt vox ſonans, & lingua, & columba, & huiuſmodi, de quibus infra proprio loco quæretur. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS VII.

Quid addat proceſſio temporalis ſuper æternam?

SEpimo quæritur, Quid addat proceſſio temporalis ſuper æternam? Videtur autem, quòd nihil: quia omne id cui poſſibilis eſt additio, eſt in potentia ad id quod non habet: in æternis autem nihil eſt in potentia ad id quod non habet: ergo temporalis non poteſt addere ſuper æternam.

2 Præterea, Non videtur dicere proceſſio temporalis niſi æternam cum effectu in creatura appropriabili perſonæ procedenti: ſed ille effectus tantū eſt ex parte creaturæ, & non ex parte perſonæ procedentis: ergo nō additur ei: ergo remanet adeo ſimplex ſicut prius: ergo videtur, quòd nihil addatur. Si hoc dicatur.

ſed contra.

CONTRA: Proceſſio æterna non recipit aliquo modo gratia ſui hanc denominationem quod ſit vel dicatur temporalis: ſi ergo dicitur temporalis, videtur quòd hoc ſit gratia alicuius additi: ergo temporalis aliquid addit.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum eſt ad hoc, quòd in veritate æterno ſubſtantialiter & accidentaliter nihil addi poteſt: ſed tamen aliquid ſe ad ipſum aliter habere poteſt, quam ante habuit: & ita dico hic, quòd proceſſio temporalis claudit in ſe intellectum æternæ proceſſionis, & addit reſpectum qui cauſatur ex hoc quòd creatura rationalis ex dono Dei aliter ſe habet ad ipſum in gratia, quam ante habuit. Et licet hæc non poſſint addi, vt faciant rem aliquam numero vnam: tamen hæc poſſunt ſimul ſignificari nomine vno, ſicut eſt proceſſio temporalis: vnde proceſſio addit in modo intelligendi & ſignificandi, licet non addat in re, ita vt temporale faciat æternum vel accidens æterni. Et ex hoc etiam patet ſolutio ad ambo obiecta.

ARTICVLVS VIII.

An Magiſter hic bene determinat de miſſione temporali?

HIs viſis quæ quaſi adminiculum ſunt ad totum iſtum tractatum accedendum eſt ad literam. Et primo quæritur de hoc quod dicit [Præterea diligenter annotandum eſt, &c.] Videtur enim hic male poni iſte tractatus de temporali proceſſione: cum enim Magiſter agat hic de his quæ ab æterno Deo conueniunt, iſta autem conueniunt ex tempore, male videtur hic introduci.

2 Item, Sunt quædam temporaliter Deo conuenientia, de quibus Magiſter infra diſtinct. 30. determinabit: ergo inter illa deberet poni iſte tractatus, vt videtur.

3 Præterea, De miſſione in carnem agitur in lib. 3. cum ergo illa principalis omnium fuerit miſſionum, vt videtur: debebat Magiſter ſimul agere ibi, etiam de iſtis miſſionibus quas hic tangit.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non agitur hic de illis inquantum temporalia ſunt, ſed inquantum in temporali clauſum innoteſcit æternum: & ideo quia diſtinctio, & æterna ſcilicet emanatio perſonarum in temporali cognoſcitur: ideo pars hæc introducitur.

Ad primum ergo dicendum, quòd alia quæ ex tempore Deo conueniunt, vt Creator & Dominus quando dicitur à dominio, ſecundum actum non oſtendunt diſtinctionem perſonarum: & ideo cum illis iſtud ordinari non potuit.

AD ALIVD dicendum, quòd in 3. agitur de his quæ faciunt ad incarnationem ſecundum veritatem naturæ aſſumptæ & aſſumentis

ſumentis : & hoc non eſt de ratione miſſionis : quia miſſio poteſt eſſe in creatura non vnita. Sed hic tangitur de his aliquid, licet parum, prout ſubſtantialia ſunt miſſioni oſtendenti æternum exitum Filij à Patre, ſicut poterit patere in ſequenti diſtinctione, in qua tangitur de miſſione Filij in carnem, non tantum in carne.

ARTICVLVS IX.

An proceſſio Spiritus ſancti gemina dici poſſit, & an ſint duæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, quòd gemina eſt proceſſio Spiritus ſancti: æterna videlicet, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum : ſi enim gemina eſt proceſſio : aut eadem eſt iterata : aut ſunt duæ proceſſiones, & ideo gemina dicitur. Conſtat, quòd non primo modo : quia proceſſio æterna non poteſt iterari. Nec videtur ſecundo modo eſſe verum : quia temporalis non addit ſuper æternam niſi effectum connotatum in tempore vel temporali : ergo videtur quod non ſint duæ.

2 Item diuerſum in accidenti non facit duo, dummodo ſubiectum ſit vnum : non enim duo ſunt, Sortes albus, & Sortes muſicus, ſed vnum : ergo à ſimili cum proceſſio æterna ſit in temporali, & nihil plus niſi comparatio eius ad hunc effectum ad quem prius non comparabatur, videntur illæ proceſſiones eſſe vna, & non duæ.

SED CONTRA : Vna eſt æterna, & alia temporalis : & æternum non eſt temporale : ergo duæ ſunt. *Sed contra.*

2 Item, Vna eſt Spiritus in ſe, alia in homine ſanctificando : cum ergo hæc duo ſunt, erunt hic duæ proceſſiones.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd in veritate ſecundum ſubſtantiam non eſt hic proceſſio niſi vna Spiritus ſancti : ſicut probant primæ rationes, nec Magiſter dicit, quòd ſint duæ : ſed dicit, quòd vna eſt gemina : tamen quia recipit additionem in tempore, ideo quoad hoc dicitur geminari. *Solutio.*

AD ID quod contra hoc obiicitur, dicendum quòd vna non remouetur ab alia gratia eius quod eſt proceſſio, ſed gratia additi : vnde proceſſio cum effectu ſignificata non eſt proceſſio ſine effectu ſignificata : non quidem ſubiecto, quia ſubiecto ſunt idem: ſed ratione diffiniente vtramque ex æterno vnam, & ex temporali aliam : gratia enim huius oppoſitionis rationum vna remouetur ab alia.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc additio temporalis eſt per comparationem ad hominem ſanctificandum, & non diuerſificat ſubiectum, ſed rationem tantum ex addito.

De temporali proceſſione Spiritus ſancti ſpecialiter agitur.

B DE temporali autem proceſſione Beda in homilia Dominicæ primæ poſt Aſcenſionem ita loquitur, Cum gratia Spiritus ſancti datur hominibus, profecto mittitur Spiritus à Patre, mittitur & à Filio: procedit à Patre, procedit & à Filio : quia & eius miſsio eſt ipſa proceſſio. His verbis aperte oſtendit donationem gratiæ Spiritus ſancti dici proceſsionem vel miſsionem eiuſdem. Sed cum donatio vel datio non ſit niſi temporalis, conſtat quia & hæc proceſsio ſiue miſsio temporalis eſt. Hanc quoque temporalem Spiritus ſancti proceſsionem Auguſt. in 15. lib. de Trinit. inſinuat, dicens Spiritum ſanctum proceſsiſſe à Chriſto quando poſt reſurrectionem inſufflauit in Diſcipulos, his verbis, Cum reſurrexiſſet Chriſtus à mortuis, & apparuiſſet Diſcipulis, inſufflauit, & ait, Accipite Spiritum ſanctum, vt etiam eum de ſe procedere oſtenderet : & ipſe eſt virtus quæ de illo exibat (vt legitur in Euangelio) & ſanabat omnes. Et vt oſtenderet hanc proceſsionem Spiritus ſancti non eſſe aliud quam donationem vel dationem ipſius Spiritus ſancti, addidit, Poſt reſurrectionem Dominus Ieſus bis dedit Spiritum ſanctum: ſemel in terra propter dilectionem proximi, & iterum de cælo propter dilectionem Dei : quia per ipſum donum diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua diligimus Deum & proximum.

Cap. 26.

Ioan. 20.

Luc. 6.

ARTICVLVS X.

An proceſſio Spiritus ſancti poteſt dici temporalis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. *ibi* [De temporali autem proceſſione, &c.] Videtur enim non recte dici temporalis : quia Spiritus opus, & Trinitatis opus ſupra tempus eſt : cum ergo iſta quæ temporalis dicitur, nihil addat ſuper illam niſi effectum cum quo Spiritus eſt, videtur non recte temporalis dici.

2 Item, Auguſt. in 4. de Trini. cap. 20. dicit ſic, Secundum quod mente aliquid æternum quantum poſſumus capimus, non in hoc mundo ſumus. Ergo videtur, quòd ſi effectus ille attollit ſupra mundum & tempus, quod ipſe multo magis ſit ſupra tempus & mundum: & ſic incongrue dicitur temporalis proceſſio ab illo effectu.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd temporale dicitur multis modis: dicitur enim temporale quod ſubiacet & facit ſubiacere temporis variationi : & ſic tempus dicitur eſſe cauſa corruptionis, quia per motum & mutationem facit diſtare quod eſt : & ſic proceſſio in creaturam non dicitur temporalis, quia magis facit eſſe propinquum veræ incorruptioni. Dicitur etiam temporale, cuius ortus eſt in tempore, etiamſi non varietur ſecundum ſuum eſſe cum tempore : ſicut creatio huius animæ in tempore eſt, quæ tamen in tempore non corrumpitur. Dicitur etiam temporale quod quantum ad ſui initium eſt in tempore, licet quoad ſuum actum ſit extra tempus: ſicut proceſſio temporalis quæ facit nos aliquo modo pro poſſibilitate noſtra attingere æternum: & hoc modo gratia eſt in tempore, & alia quæ eleuant nos ad Deum quæ dantur nobis in tempore.

ARTICVLVS XI.

Vtrum virtus debeat attribui Patri vel Spiritui ſancto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ipſe eſt virtus quæ de illo exibat, &c.] Contra hoc enim eſt quod dicitur 1. ad Cor. 1 Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Ergo videtur, quòd virtus approprietur Filio: & ſic manifeſtat proceſſione Filij, & non Spiritus ſancti.

2 Præterea, Videtur virtus attribui Patri. Dicit enim Philoſophus, quòd virtus eſt vltimum potentiæ in re : ſed potentia attribuitur Patri : ergo & virtus : ergo multo magis manifeſtat miſſionem Patris, ſi mitti poteſt, quam Spiritus ſancti.

Solutio. SOLVTIO. Virtus eſt duplex, ſcilicet virtus potentiæ naturalis, & virtus operans. Operans autem eſt duplex, ſcilicet ad eſſe, & ad bene eſſe. Virtus autem potentia naturalis ordinatur ad attributum Patris, cui attribuitur potentia fortitudinis naturalis, eo quod habet rationem principij non de principio, principium autem habet rationem potentiæ : verbum autem & ſapientia practici intellectus habent etiam virtutem operandi ad eſſe, & cum hęc virtus ſit ad eſſe ideatorum operans, hæc attribuitur Filio. Præterea, Robur fortitudinis in pugna attribuitur Filio, eo quod ipſe pugnãdo in carne vicit fortẽ. Eſt autem virtus operans ad bene eſſe, ſecundum quod Philoſophus dicit, quòd virtus in difficillimis eſt optimorum operatiua : & ſecundum quod dicit Auguſtinus, quòd virtus eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur, qua nemo male vtitur : & ad huius ſimilitudinem dicitur etiam virtus curationum & miraculorum virtus : quia curat extra in teſtimonium interioris curationis: ſicut dicit Pſal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta.

ARTICVLVS XII.

Quoties Dominus miſit Spiritum ſanctum, vtrum bis vel ter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dominus Ieſus bis dedit Spiritum ſanctum &c.] Videtur enim ter dediſſe : quia etiam ante reſurrectionem miſit eos, & dedit eis poteſtatẽ ſuper omnia dæmonia, & vt langores curarent : & poſt reſurrectionem dedit eis inſufflando, dicens, Accipite Spiritum ſanctum : quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Ioan. 20. & tertio dedit Spiritum ſanctum de cælo. Act. 2. Sedit que ſupra ſingulos eorum Spiritus ſanctus.

2 Præterea, Quid eſt quod per ipſum donum diffunditur charitas: diffuſio enim humidi eſt, quod non conuenit charitati.

3 Præterea, Quare hæc diffuſio magis attribuitur charitati, quam alicui alij virtuti?

Solutio. SOLVTIO. Ad primum dicendum, quòd ad inſinuandum duo præcepta charitatis bis dedit, id eſt, in duobus locis, quia in cælo in quo magis refulget gloria Dei qui charitate diligendus eſt, & in terra in qua nobiſcum conuerſatur proximus. Quod autem ante paſſionem dedit Spiritum ſanctum, hoc etiam ordinabatur ad dilectionem proximi: & ſic quoad hoc non facit numerum. Si autem conſiderentur actus Spiritus, ſiue miſſionis: tunc ter dedit : quia primo ante paſſionem ad operationem miraculorum, poſt paſſionem ad poteſtatem clauium miniſtrorum Eccleſiæ, poſt aſcenſionem autem ad conuerſionem Gentium : & hoc patet per adiuncta vnicuique collationi Spiritus ſancti. Primo enim dicitur, quòd dedit eis poteſtatem ſupra omnia dæmonia, & vt langores curarent. Secundo dicitur, Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Tertio dicitur, Loquebantur variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis.

AD ALIVD dicendum, quòd diffuſio ſumitur metaphorice ab humido quod fœcundat diuiſum per partes terreſtres ſiccas: quia ſic charitas terrena corda ſicca rigat ad fœcunditatem.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas sola informis esse non potest, & facit omnem meriti quantitatem: & ideo ipsa quoad hoc sparsa & diffusa est in Dei virtute.

Quod aliqui dicunt ipsum Spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

C SVnt autem aliqui qui dicunt Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse Spiritus: & vt aiunt, Spiritus sanctus dicitur dari, cum gratia eius, quæ tamen non est ipse, datur hominibus: & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit Spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus, tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quòd ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit Augustin. in
Cap. 26. 15. lib. de Trinitat. ita dicens, Eundem Spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de cælo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est qui dat Spiritum sanctum, imo quantus est Deus qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum scilicet Deum dari hominibus à Patre, & à Filio. Et quòd ipse Spiritus sanctus qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque
Cap. 4. illabatur mentibus, aperte ostendit Ambros. in 1. lib. de Spiritu sancto,
Psal. 103. dicens, Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit Angelos
Act. 9. suos spiritus: vnus est tamen Dei Spiritus. Ipsum ergo vnum Spiritum & Apostoli & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit, Quia vnum Spiritum potauimus: quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restringat ardorem: qui Spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia inuisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus no-
Lib. de Spiritu c. 5. stris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis Spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est &
Rom. 5. Spiritus sanctus, cum scriptum sit, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis: simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis,
1. Cor. 12. & vbique totus. Incircunscriptus ergo & infinitus est Spiritus sanctus, qui Discipulorum sensus separatorum infundit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, Spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quòd infunditur simul pluribus, nec videtur. Vnus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambros. quòd Spiritus sanctus qui est substantia simplex, cum sit vnus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quòd Spiritus sanctus
Serm. 43. qui est æqualis Filio, hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli sic, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus.

minibus. Quæ dona? Spiritum ſanctum: qui tale donum dat qualis eſt ipſe. Magna eſt miſericordia eius: donum dat ſibi æquale, quia donum eius Spiritus ſanctus eſt. Præmiſſis his & aliis pluribus auctoritatibus, aperte monſtratur, quòd Spiritus ſanctus æqualis Patri & Filio nobis datur: nec ideo tamen minor eſt Patre & Filio. Vnde Auguſt. in 4. de Trinit. ait: Non ideo, inquit, minorem Spiritum ſanctum, quia & eum Pater miſit & Filius, arbitrandum eſt. Cap. vlt.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum Spiritui ſancto conuenit mitti, vel dari, & quare magis Spiritui ſancto quam alij perſonæ, & quare non conuenit Patri mitti ſicut Filio & Spiritui ſancto?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in 3. cap. [Sunt autem quidam qui dicunt Spiritum non dari, &c.] Videtur enim multis rationibus opinio illorum eſſe vera. Primo: quia quod vbique totum eſt, nuſquam deeſt: ergo nuſquam mittitur: quia quod mittitur, de loco tranſit in locum: ergo videtur cum Spiritus vbique ſit, vt dicit Ambr. quòd nuſquam mittatur.

2 Item, Si ante miſſionem vbique eſt eſſentialiter, & præſentialiter, & potentialiter, poſt miſſionem non videtur aliquid plus in iſto eſſe ad quem mitti dicitur, niſi tantum donum creatum: ergo videtur, quòd non ipſe detur aliter, quam prius affuit, ſed tantum donum eius.

3 Item, Effectus creatus eſt communiter totius Trinitatis, & non vnius perſonæ plus quam alterius: ergo ratione illius effectus, aut quælibet perſona dicitur miſſa, aut nulla: ſed non quælibet: ergo nulla.

4 Item, Hoc datur proprie, quod habetur ad vſum poſtquam collatum eſt: Spiritus autem ſanctus nunquam habetur ad vſum, ſed ad fructum à viris ſanctis: ergo Spiritus ſanctus non datur vel mittitur, ſed dona eius tantum.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur, Quare hoc magis conuenit perſonæ Spiritus ſancti, quam Filij? Filius ad præcipuam miſſionem venit, quando venit in carnem: ergo ſibi magis conuenit mitti, quam Spiritui ſancto. Item, Cuicunque conuenit ſummum in aliquo principaliter, illi etiam conuenit principaliter eſſe quod eſt ab illo: ſed per meritum Filij miſſus eſt Spiritus: per meritum, inquam, quo meruit nobis Spiritum in paſſione: ergo videtur, quòd ſibi principaliter conuenit mitti.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur, Quare Patri non conuenit mitti & dari? Sunt enim quædam dona ſibi appropriabilia, ſicut & Filio, & Spiritui ſancto.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dari in donis præcipue conuenit illi qui ab æterno procedit vt donum, in quo alia dona donantur: & hic, vt ex prædictis patet, non eſt niſi Spiritus ſanctus. Ad hoc ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd Spiritus vbique eſt vt Deus, quia Deus eſt: ſed tamen per hunc effectum quo manifeſtatur in Sanctis, non oſtendit ſe vbique: & ideo quoad hoc mitti dicitur: quia ipſe perſonaliter & eſſentialiter adeſt ſpeciali modo vbi ſic operatur: ſed in omni loco modis generalibus eſt, ſcilicet præſentialiter, potentialiter, & eſſentialiter.

AD ALIVD dicendum, quòd poſt miſſionem ſpecialiter eſt Spiritus ſanctus in ſanctis: ſed hæc ſpecialitas refertur ad opus: non ad diuerſum modum Spiritus, & quoad hoc quòd Sancti aliter quam prius ſe habent ad ipſum, & aliter quam res aliæ.

AD ALIVD dicendum, quòd effectus ſanctitatis inquantum effectus, communiter eſt Trinitatis: ſed inquantum ſanctitatis eſt, non eſt æqualiter appropriabilis Trinitati, ſed potius ex ratione ſanctitatis ponit conuenientiam ad proprium Spiritus ſancti, quòd eſt donum vel amor in quo omnia dona donantur.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc datur, quod habetur ad vſum, & quod iuuat ad vſum: licet autem gratia effecta ad vſum habeatur, tamen Spiritus iuuat ad vſum, quia aliter non valeret gratia aliquid efficere, niſi adeſſet Spiritus ſanctus per ſeipſum, vt infra patebit.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Quare mitti vel dari magis conuenit perſonæ Spiritus ſancti, quam Patris, vel Filij? Dicendum, quòd ſi attendatur ratio dationis præter rationem miſſionis: tunc planum eſt reddere rationem: quia Spiritus procedit vt donum, non Pater & Filius. Si autem attendatur ratio miſſionis: tunc adhuc poteſt conſiderari duobus modis, ſcilicet quantum ad comparationem illam quod miſſus dicit ab alio eſſe: & ſic conuenit Filio mitti, ſicut Spiritui ſancto. Poteſt etiam conſiderari miſſio ad finem miſſionis, qui eſt ſanctificatio creaturæ rationalis: & ille finis magis eſt appropriabilis Spiritui ſancto, quam Filio: ſed de Patre planum eſt, quia illi nullo modo conuenit mitti ſecundum Auguſtinum, quia non eſt ab alio.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd in miſſione viſibili, præcipua ſcilicet miſſio conuenit Filio: quia ipſe viſibilem creaturam vniuit ſibi: & magis ipſum conueniebat mitti in illa miſſione, quam Spiritum ſanctum, ſicut probatur in 3. huius voluminis diſtinct. 1. ſed in miſſione inuiſibili miſſibilis eſt Spiritus ſanctus, ſicut Filius: vel magis, eo quòd ipſe maiorem habet appropriationem in donis ſanctificantibus.

AD ALIVD dicendum, quòd miſſio in carnem ſumma fuit miſſionum dupliciter, ſcilicet quia aliæ ſine illa valuiſſent ad redemptionem, & quia illa per vnionem effectus creati à Trinitate facta eſt: ſed in ſanctificatione interiori perſonali æque vel magis conuenit mitti Spiritui ſancti.

Ad quæſt.2. AD ALIVD dicendum, quòd Patri non conuenit mitti propter cauſam ſæpe dictam: propter hoc quod dicit Auguſtinus, quòd mitti eſt cognoſci quòd ab alio ſit: Pater autem non eſt ab alio. Vtrum autem Pater det ſe, vt Magiſter infra determinabit, & poſtea determinabitur.

AD ID quod obiicitur, quòd quædam dona ſunt appropriabilia Patri, dicendum quòd hoc verum eſt: ſed illa de ſe non ſunt gratum facientia: potentia enim non facit gratum: & ideo cum miſſio vel datio non fiat niſi niſi in illis quæ ſanctificant, non ſequitur quòd in illis donis Pater det ſe: tamen de Patre dicit Filius, Ad eum veniemus & apud eum manſionem faciemus. Sed hoc contingit, eo quòd inhabitant inſeparabiliter ſanctas animas tres perſonæ: vnde in illa manſione ſolus Spiritus mittitur, ſicut patet per id quod præcedit, Siquis diligit me, ſermones meos ſeruabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c. In collatione enim dilectionis ſolus Spiritus mittitur ratione appropriationis, non tamen ſolus Spiritus inhabitat, imo inhabitatio eſt trium ſimul.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus ſanctus poteſt dici cibus, & potus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnum Spiritum potauimus, &c.] Videtur enim Spiritus non eſſe potus: vel qua ſimilitudine vocat potum?

2 Præterea, Quid eſt Spiritum potari? Videtur, quòd hoc ſit donis eius infundi.

3 Præterea, Super illud Iſa. 4. Panem noſtrum comedemus, &c. dicit Gloſſ. quòd mulieres ſunt dona Spiritus ſancti: cibus autem mulierum eſt Pater, ſicut & Chriſti: noſter autem cibus eſt Chriſtus qui de cælo deſcendit panis viuus. Ergo videtur, quòd Spiritus reficiatur Patre vt pane: nos autem potamur Spiritu: & iſta non videntur conuenire.

4 Præterea, Potum eſſe magis conuenit Filio: quia ita dicitur Eccl. 15. Aqua ſapientiæ ſalutaris potaui eum. Et Prouerb. 9. Bibite vinum quod miſcui vobis, dicit ſapientia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Spiritus metaphorice poteſt dici cibus, & potus. Potus dicitur, vt innuit hic Auguſtinus, inquantum ſecularis ſitis reſtringit ardorem. Vnde Ioan. 7. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent, &c. Panis autem dicitur inquantum confortat cor in gratia;

AD ID quod obiicitur de Gloſ. dicendum quòd Pater ponitur ibi pro voluntate Patris: & dicitur Patris voluntas cibus mulierum effectiue, ſcilicet quia faciunt nos refici in voluntate Patris: ſicut chriſtus dixit, Meus cibus eſt vt faciam voluntatem Patris mei. Et nota, quòd dona Spiritus reficiunt: ſed niſi duo habeant ab ipſa ſubſtantia Spiritus, quæ eſt cum donis in nobis, non ſatiant: quorum vnum eſt ſapor ad tollendum faſtidium: alterum autem eſt vis reficiendi: quia omne id quod non eſt Creator, non ſatiat mentem hominis.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſe potum poteſt conuenire attributo Filij, & attributo Spiritus diuerſis conſiderationibus: ſi enim conſideretur effectus qui eſt reſtrictio ſecularis ſitis, non fit niſi per guſtum Spiritus, de quo dicit Grego. in moral. Guſtato Spiritu deſipit omnis caro & carnalis delectatio. Si autem conſideretur humor potus cuius actus eſt ferre neutrimentum ad membra, conuenit hoc ſapientiæ & prudentiæ attributis, quæ habent moderari in actibus donorum quantum cuilibet ſit dandum vel indulgendum ſit.

ARTICVLVS XV.

An Spiritu ſancto non exiſtente Pater poteſt immittere dilectionem ſuam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vnus eſt Spiritus ſanctus qui datus eſt omnibus licet ſeparatis, &c.] Si enim non ſit Spiritus ſanctus, ſi hoc ſcilicet per impoſſibile ponatur, adhuc Deus diliget creaturam rationalem, & ſuam eis infundet dilectionem: ergo videtur, quòd immiſſio dilectionis non ſit miſſio Spiritus.

2 Præterea, Ponamus nullam eſſe perſonam eo modo quo fides diſtinguit perſonas: quæro, vtrum adhuc Deo conueniat mitti? Videtur, quòd non: quia mitti eſt cognoſci quod ab alio ſit: tunc autem nullus ab alio erit: ergo videtur, quod non conueniat ei tunc mitti.

CONTRA: Adhuc erit perfecte potens ſaluare: non autem poteſt eſſe ſalus niſi per id quod ſanctificando reuocat aberrantes: ergo videtur cum hoc ſit mitti, quòd adhuc poſſit mittere & dare, & mitti & dari. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſi ponamus Spiritum ſanctum non eſſe, non erit dilectio in diuinis niſi eſſentialis tantum: & illa cordibus infunderetur, vt dictum eſt: ſed hoc non erit miſſio alicuius: quòd enim non eſt Filij, patet hoc, quia non eſt effectus appropriabilis Filio: quod autem non Patris, patet, quia Pater non eſt ab alio. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd ſi nulla ponatur eſſe perſona, non erit aliqua miſſio proprie loquendo: ſed adhuc Deus poteſt dare ſe in effectu gratiæ.

An

An viri sancti & Ecclesiæ Prælati dent vel dare possint Spiritum sanctum, quòd non dant hic ostendit.

HIc quæritur, Vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis Spiritum sanctum? Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus vel mitti: sed Creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt Spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde Augustin in 15. lib. de Trinit. Non aliquis Discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date mihi & hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus: accipiat Spiritum sanctum: quia nec Scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quia Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Augustin. nec Apostolos nec alios Ecclesiæ Prælatos dedisse vel dare Spiritum sanctum. D Cap. 26. Act. 8.

Quod non possint dare Spiritum sanctum hoc docet.

ET quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro subdens, De Christo scriptum est, quòd acceperit à Patre promissionem Spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet, & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios non vtique possumus: sed vt hoc fiat, Deum super eos à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expresse dicit nos Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare. E

Quod videtur contrarium.

SEd huic videtur contrarium quod Apostolus ad Gal. de se loquens, ait, Qui tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi Spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit in quo dabatur à Deo Spiritus sanctus: vt enim ait Augustin. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam Spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia Spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Aperte hic ostendit quomodo illis Spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: F Cap. 3.

quam

quam illis recipientibus, quod Spiritus ſanctus in eis eſſet, aliquibus ſignis viſibilibus monſtrabatur. Non ergo homines quantuncunque ſancti dare poſſunt Spiritum ſanctum.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum viri ſancti poſſunt dare Spiritum ſanctum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic quæritur, Vtrum & ſancti viri, &c.] Hic enim incipit pars illa in qua determinat, vtrum viri ſancti dent Spiritum ſanctum, & oſtendit quod non. Et habet tria capitula, in quorum primo oſtendit, quòd non dant. In ſecundo, quòd non poſſunt dare *ibi* [Et quod plus eſt, &c.] In tertio obiicit in contrarium, & ſoluit *ibi* [Sed huic videtur contrarium, &c.] Videtur enim, quòd viri ſancti poſſunt dare Spiritum ſanctum: quia infra dictum eſt eis, Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Peccatum autem non remittitur niſi per Spiritum ſanctum. Ergo dant Spiritum ſanctum.

2 Item, Qui occaſionem damni dat in iudicio hominum, damnum intuliſſe iudicatur: ergo ſi miniſtri Eccleſiæ faciunt hoc ad quod inceſſanter ſequitur Spiritus ſanctus, videtur quòd ipſi Spiritum ſanctum conferant.

3 Item, Nos videmus in luminibus materialibus, quòd vnum accenſum ad alterum, vlterius incendere poteſt alia: ergo videtur in lumine interiori ſpirituali, quòd homo accenſus in gratia Spiritus ſancti, vlterius alios incendere poſſit, & ita conferre Spiritum ſanctum.

4 Item, Angeli ſeinuicem illuminant, purgant, & perficiunt: ergo cum eccleſiaſtica hierarchia ſit ad exemplar cæleſtis hierarchiæ videtur quòd etiam inter viros ſanctos vnus alium poſſit purgare, illuminare, & perficere: nonautem hoc poſſunt niſi conferendo Spiritum ſanctum: ergo &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magiſtro, quòd viri ſancti, nec etiam miniſtri Eccleſiæ dant, neque conferunt Spiritum ſanctum. Et huius cauſa eſt: quia dans Spiritum ſanctum habet authoritatem & influentiã ad minus ſuper effectum, in quo datur Spiritus ſanctus: & hic effectus eſt gratia gratum faciens, quæ non eſt niſi à ſolo Deo per efficientem cauſam & authoritatem.

AD PRIMVM ergo quod obiicitur, dicendum quòd Chriſtus dedit eis miniſterium ad id in quo habetur Spiritus ſanctus, hoc eſt, ad diſpenſationem ſacramentorum: ſed authoritatem & efficientiam non dedit eis.

AD ALIVD dicendum, quòd qui dat occaſionem damni iudicatur nocens, non tamen iudicatur efficienter damnum intuliſſe, niſi efficiat cum illo qui damnum infert: ſed in collatione Spiritus ſancti non poteſt potentia operatiua hominis operari aliquid: ſed poteſt operari ad illud & ſub illo: & ideo non eſt ſimile: quia potentia creata poteſt ad illationem damni, non ad collationem Spiritus ſancti.

AD ALIVD dicendum, quòd in luminibus fit accenſio vnius ad aliud propter materiæ ſimilitudinem: quia per illam eſt vnum combuſtibile & cibus ignis, ſicut aliud: ſed non eſt ita ſimilitudo potentiæ operantis in Deo, & in miniſtris in collatione Spiritus ſancti.

AD ALIVD dicendum, quòd purgare Angelorum eſt à diſſimilitudinis habitu in vi cognitiua, id eſt, ab habitu, vel habituali ignorantia, ſiue neſcientiam alicuius occulti reuelandi: & illuminari eſt accipi lumen in illo in quo videatur: perfici autem eſt conuerti ſecundum hoc lumen ad fontem luminis, hoc eſt, ad Verbum æternum. Vnde omnia hæc tria ſunt ex parte intellectus & per modum doctrinæ, & effectus doctrinæ: & hoc modo bene poſſunt facere miniſtri Eccleſiæ: vnde alium docendo, illuminare, & purgare à neſcientia, & perficere oſtendendo ſcientiam verbi Dei conducere ad Deum: ſed hoc quandoque ſequitur gratia, quandoque non: & quòd quando ſequitur, hoc eſt ex ſuperiori infundente cauſa & operante.

DISTINCTIO XV.

Vtrum Spiritus ſanctus à ſeipſo detur?

HIC conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod eſt ipſum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à ſeipſo detur? Si datur à ſe, & procedit vel mittitur à ſe? Ad quod dicimus, quia Spiritus ſanctus & Deus eſt, & donum ſiue datum: ideo dat & datur. Dat quidem inquantum Deus, & datur inquantum donum ſiue datum. Cum autem donatio ſiue datio Spiritus ſancti ſit operatio Dei, & communis ſit & indiuiſa operatio trium perſonarum, donatur itaque Spiritus ſanctus non tantum à Patre & Filio, ſed etiam à ſeipſo. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trinit. dicit quod ſeipſum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil eſt aliud quam caro, ſic donum Spiritus ſancti nihil eſt quam Spiritus ſanctus. Intantum ergo donum Dei eſt, inquantum datur eis quibus datur. Apud ſe autem Deus eſt, ſi nemini datur: quia Deus erat Patri & Filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipſe datur, ideo minor eſt illis. Ita enim datur, ſicut Dei donum: vt etiam ſeipſum det, ſicut Deus. Non enim dici poteſt non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt, Spiritus vbi vult ſpirat. Ecce aperte dicit, quod Spiritus ſanctus ſeipſum dat. Si enim Spiritus ſanctus ſeipſum dare non poteſt, & eum Pater dare poteſt, & Filius: poteſt vtique Pater dare aliquid & Filius, quod non poteſt Spiritus ſanctus. Item, Si Pater & Filius dant Spiritum S. nec ipſe dat aliquid: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus S. Dat ergo Spiritus S. ſeipſum. Si autem ſeipſum dat, tunc & à ſeipſo procedit & mittitur: quod vtique verum eſt. Nam proceſſio temporalis Spiritus S. vel miſsio, ipſius eſt donatio, & ipſa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus ſanctus temporaliter à ſe & mittitur à ſe: quia datur à ſe. A Cap. 9.

DIVISIO TEXTVS.

HIc conſiderandum eſt, cum Spiritus ſanctus detur hominibus, &c.] Hic incipit pars ſecunda, in qua agit Magiſter de miſſione Spiritus ſancti ſecundum comparationem ad principium miſſionis, quærendo, Vtrum ſit miſſus à ſeipſo? & habet diſtinctio iſta tres quæſtiones principales: quarum prima eſt, an Spiritus ſanctus mittitur à ſeipſo? & hæc terminatur in primo cap. Secunda eſt de miſſione Filij, per quam probatur miſſio Spiritus ſancti: & incipit *ibi* [Ne autem mireris, &c.] Tertia eſt, cur pater non legitur mitti? & incipit *ibi* [Cur Pater, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum miſſio & datio ſint temporalia & æterna ſicut proceſſio?

INcidit autem hic dubium ante literam, Vtrum miſſio & datio ſint temporalia & æterna ſicut proceſſio? Videtur autem, quòd ſic: quia mitti eſt cognoſci quòd ab alio ſit: cognoſci autem poteſt eſſe ex parte aptitudinis cogniti, vel ex parte cognoſcentis ſecundum actum: ſicut etiam dicit Auguſtinus

nus quòd ab æterno Spiritus donum eſt ſecundum aptitudinem : cum ergo ab æterno ab alio ſint Filius & Spiritus ſanctus , ab æterno conuenit eis quòd ſint miſſi ſecundum habitum vel aptitudinem.

2 Præterea, in hac eadem lectione habetur, quòd quidam dicebant , quòd ſecundum æternam generationem miſſus dicitur Filius, & non reprehenduntur : cum ergo hoc non poſſit eſſe niſi miſſio ſit æterna , videtur quòd mitti ſecundum modum conuenit ab æterno: & ſic erit duplex miſſio , æterna , & temporalis.

3 Item , Datum eſſe vel donum magis ſe tenet ex parte creaturæ , quam mitti , vt ſuperius probatum eſt : ſed Spiritui ſancto ab æterno conuenit, quòd ſit donum : ergo multo magis quòd ſit miſſus.

Sed contra. SED CONTRA : Mitti eſt cognoſci quòd ab alio ſit in effectu appropriabili perſonæ , quo intelligitur proprium illius perſone : effectus autem non eſt niſi in tempore : ergo miſſio & datio non ſunt æterna.

2 Item , Supra habitum eſt , quòd miſſio dicit comparationem ad eum cui mittitur: ſed ille cui miſſio fit, non eſt ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc quòd miſſio & datio non dicuntur niſi temporaliter ſiue ex tempore.

AD HOC quod contra obiicitur , dicendum quòd cognitio quæ importatur in ratione miſſionis , eſt cognitio quæ fit in effectu appropriabili perſonæ , ſicut fuit obiectum in contrarium.

AD ALIVD dicendum , quòd ſecundum æternam generationem non dicitur miſſio ſecundum completam rationem miſſionis : ſed habetur congruitas ad hoc quòd genitus poſſit mitti : quia ex hoc ipſo quòd ab alio eſt , mitti poteſt : & hoc intendunt illi qui hoc dixerunt , & non quòd miſſio ſua fuerit ab æterno.

AD ALIVD dicendum , quòd ab æterno Spiritus dicitur donum ab aptitudine donandi : ſed miſſio, datio, & huiuſmodi nomina verbalia ſunt , & reſpiciunt magis actum miſſionis qui non eſt niſi in tempore : & ideo non dicuntur dupliciter: ſicut proceſſio quæ de ſe magis dicit comparationem ad principium à quo , quam ad eum ad quem procedit vel procedere poteſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum Spiritus ſanctus eſt Deus, & etiam donum ſiue datum , & vtrum Spiritus ſanctus datur à ſe ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera primi cap. *ibi* [Ad quod dicimus, quòd Spiritus ſanctus , & Deus eſt, & donum ſiue datum , &c.] Videtur hoc eſſe falſum: quia dans & datum ſubſtantialem habent diſtinctionem : Spiritus autem ſanctus , vt eſt Deus , & vt eſt donum , non habet ſubſtantialem diſtinctionem : ergo non conuenit ei dare inquantum eſt Deus , & dari inquantum eſt donum.

2 Si forte dicas , quòd dans & datum in hoc loco non differunt ſubſtantialiter Contra: Statim in litera aſſignando rationem quare Spiritus ſanctus ſit dans inquantum Deus, dicit , Cum atuem datio ſiue donatio Spiritus ſancti ſit operatio Dei, & communis ſit & indiuiſa operatio trium perſonarum , donatur itaque Spiritus ſanctus non tantum à Patre & Filio , ſed etiam à ſeipſo. Conſtat autem , quòd operatio trium perſonarum non eſt ad ſubſtantiam quæ eſt Spiritus ſanctus : ergo Spiritus ſanctus non eſt datus: ergo etiam hic differunt ſubſtantialiter dans & datum : & ita habetur propoſitum.

3 Item , Quicquid datur, ſeparatur è dante , vel à dominio dantis , vel recipit communicationem alterius dominij. Verbi gratia, à dante ſeparatur quando portigo à me datum tibi : à dominio autem quando licet mecum corporaliter remaneat , tamen non amplius habeo dominium in re data tibi : accipit autem aliud dominium, ſi do tibi poteſtatē communicationis in bonis meis. Nullo iſtorum modorum Spiritus ſanctus dat ſe. Ergo hæc eſt ſimpliciter falſa , quòd Spiritus ſanctus inquantum Deus , eſt dans , & inquantum donum eſt datum.

4 Præterea , Donum eſt perſonaliter & ab æterno : ſi ergo datus eſt inquantum donum , eſt ipſe datus ſecundum eſſe ſuum perſonale quod habet ab æterno : ſed ſecundum id quod eſt ab æterno , eſt Deus dans : ergo ſecundum id quod habet & eſt ab æterno , & eſt dans , & datus , quod falſum eſt.

5 Item , In omni donatione authoritas eſt dantis ſuper donatum: Spiritus autem ſanctus nullam habet authoritatem ſuper ſeipſum : ergo non dat ſe.

6 Item , Omne datum dicit eſſe à dante, datum enim à dante eſt : cum ergo Spiritus ſanctus non ſit à ſeipſo , Spiritus ſanctus non dat ſe.

Quæſt. VLTERIVS quæritur de hac , Spiritus ſanctus datur à ſe. In hac enim præpoſitio notat habitudinem cauſæ efficientis in re ablatiui : ſed Spiritus ſanctus non habet aliquam habitudinem talis principij reſpectu ſui : ergo hæc locutio eſt falſa , Spiritus ſanctus datur à ſe : quam ponit Auguſtinus in litera. Si forte dicas , quòd Spiritus ſanctus vt æterna ſubſtantia eadem cum Patre , poteſt haberé habitudinem reſpectu ſui , vt eſt in tempore procedens. Contra: Hæc non conceditur, Spiritus ſanctus in tempore vel hodie eſt à ſe æterno : ergo videtur , quòd nullam habeat habitudinem cauſæ præpoſitio : & ſic locutio eſt falſa.

Solutio. SOLVTIO. In hac quæſtione ſunt plurium opiniones valde diuerſæ : quidam enim dicunt , quòd dare & dari dicuntur duobus modis. Vno modo ſecundum quod intentio dantis notat authoritatem reſpectu dati , & datum ſubauthoritatem reſpectu dantis : & ſic Spiritus ſanctus non dat ſe , nec donatur à ſe. Alio modo dicitur improprie dans pro influens , & dari pro inſpirari vel immitti : &

ſic

sic concedunt, quòd Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quia influit se, & inspiratur à se mentibus fidelium: & hæc opinio fundatur super illud Augustini quod hic habetur, Si Pater & Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat se: aliquid ergo operatur Pater & Filius quod non operatur Spiritus sanctus: ex hoc enim innuit Augustinus, quòd cum dicit, Spiritus sanctus dat se, non intelligit nisi opus inspirationis in mentes fidelium: & hæc est sententia antiquorum Præpositiui & Gulielmi. Alij dicunt, quòd dare in accusatiuo non dicit authoritatem respectu dati: sed sufficit differentia secundum rationem: & ideo concedunt, quòd Spiritus sanctus vt in se consideratur, dans est, & datus est secundum quod est in isto vel illo cuius mentem inhabitat: & illi non concedunt, quòd idem sit dare quod mittere, vel procedere: & dicunt, quòd idem potest esse dans & datum, & quod non sequũtur rationes inductæ. Tertij dicũt, quibus videtur mihi magis esse consentiendum, quòd duplex est dans & datum: ponunt enim ista quandoque dominium, & in quo est dominium illud vel quasi dominium: quia non dat aliquis nisi cuius dominus est, & in quo habet authoritatem. Hoc modo nec Pater dat, nec Filius, nec Spiritus sanctus Spiritum sanctum. Quandoque autem dicitur dans respectu dati, non à potestate dominij, sed à vi amoris: sicut est datio inter amicos, in qua datione vnus dat bene alij quod habet, & quod ipse est, sicut dicit amicus ad amicum, Ego do me tibi: & hoc modo cum Spiritus sanctus sit donum in quo omnia dona donantur, concedunt quòd Spiritus sanctus dat se. Si enim in inferioribus, inquiunt illi, amicus amico dat se: & si amor medius qui est inter eos, esset persona perfecta, seipsum vterque amicorum daret integrum: ita cum in diuinis Spiritus sanctus sit amor, dicunt quòd ipse dat seipsum, & hoc videtur magis probabile.

Secvndvm hoc ergo respondeo ad primum, quòd dans & datum secundum primam intentionem dicunt substantialem distinctionem dantis & dati, sed non secundum secundam.

Ad alivd dicendum, quòd in donatione Spiritus sancti duo sunt. Vnum quod est donum principale, quod est Spiritus sanctus datus. Aliud est donum quod datur in illo, & cum illo. In illo, dico, quia ipse secundum Augustinum est donum in quo omnia dona donantur: cum illo autem ideo dico, quia gratia infunditur Spiritus sancti: & respectu illius quod datur in dono Spiritus sancti, & cum ipso, ponitur operatio Patris & Filij & Spiritus sancti: quia hoc est effectus in creatura substantialiter differens à Spiritu sancto.

Ad alivd dicendùm, quòd quicquid datur secundum quod dans habet dominium super datum, & ex ratione authoritatis & dominij habet authoritatem dandi hoc: vel separatur ab eo loco, vel vsu, vel transit in communitatem alterius dominij: sed non in datione vbi ratio dantis non fundatur nisi in amore: quia ibi dans remanet totus, & totus datur alteri & à seipso, vt prius patuit in exemplo amicorum & amoris eorum, si ille amor esset persona, & se donare posset.

Ad alivd dicendum. quòd personaliter est donum & ab æterno per aptitudinem donandi, vt dicit Augustinus: sed licet ab æterno sit donum, & persona: non tamen ratio doni secundum modum significandi, est ratio personæ: quia donum dicitur ab aptitudine donabilitatis passiuæ, scilicet quod donari possit: persona autem dicitur in se. Et ideo inquantum est persona & Deus, habet virtutem dandi actiue: & inquantum est donum, habet congruitatem vt detur passiue. Et ideo in argumento illo incidit fallacia accidentis: quia licet persona & Deus & donum sit Spiritus sanctus ab æterno, non tamen oporret, quòd omne quod ei conuenit inquantum est donum, conueniat ei eadem ratione inquantum est vna persona in Trinitate.

Ad alivd dicendum, quòd licet datum secundum actum non sit nisi in tempore: tamen non sequitur, quòd nullum æternum conueniat ei: potest enim æternum esse ratio eius quod fit in tempore: sicut omne donum est ratio quare dari possit in tempore.

Ad alivd dicendum, quòd hæc est falsa, quòd in omni donatione sit authoritas dantis super donatum: hæc enim propositio non est vera nisi in illa donatione vbi ratio donationis est potestas ex dominio super donatum, vel ex authoritate: talis autem non est hic, vt patuit.

Ad alivd dicendum similiter, quòd esse datum in donatione cuius ratio fundatur in potestate dominij vel authoritatis, dicit vt procedens à dante: sed non illud quòd fundatur in vi amoris amicitiæ.

Ad id quod vlterius quæritur, vtrum Spiritus sanctus detur à se? inueniuntur diuersificari Doctores: quidam enim dicunt passiuam minus propriam quam actiuam, propter rationem quam tangit obiectio. Alij econtra dicunt actiuam minus propriam quam passiuam: quia dicunt, quòd habitudo præpositionis refertur ad effectum connotatum: cuius causa est Spiritus sanctus, sicut & Pater. Mihi videtur, quòd passiua sit vera, & minus propria quam actiua, sicut dicunt primi: & habitudo præpositionis non notat tunc causam respectu effectus, quia effectus non supponitur in re sui causalis, sed potius Spiritus sanctus: sed notat præpositio secundum hoc non authoritatem, sed potestatem dandi ex vi amoris vel virtute: & ex hoc non potest inferri, datur à se: ergo est à se: vel ergo habet authoritatem respectu sui: vel ergo habet rationem principij respectu suiipsius: quia illa non exigit talis donatio, cuius potestas tota in libertate voluntatis & amoris consistit. Hunc sensum videtur confirmare intentio literæ: quia cum debeat probare, quòd potest dare se, inducit quòd est suæ potestatis & libertatis ibi vbi dicit: Non enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo scriptum est, Spiritus vbi vult spirat. Quasi diceret, In libertate

bertate voluntatis habet, quòd ſe det: & hæc libertas non ponit authoritatem reſpectu ſui: ſed conſiſtit ibi vi amoris eorum quibus ſe dat.

ARTICVLVS III.

Vtrum nullum donum detur niſi Spiritus ſanctus, & vtrum corpus carnis ſit aliud quam caro?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut corpus carnis nihil aliud eſt quam caro, &c.] Ex hoc enim ſequitur, quòd nullum aliud donum detur niſi Spiritus ſanctus: & hoc non eſt verum: quia dantur nobis etiam virtutes & gratia, ſicut patet per diffinitionem virtutis quam dat Auguſtinus, quòd eſt bona qualitas mentis qua recte viuitur, qua nemo male vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Et Sap. 7. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et Sap. 8. Sobrietatem & prudentiam docet: quibus in vita nihil eſt vtilius hominibus. Ergo videtur, quòd donum Spiritus ſancti aliquid aliud ſit quam Spiritus ſanctus.

2 Præterea, Corpus carnis videtur eſſe aliquid aliud quam caro: quia corpus dicit compoſitionem ex membris diſſimilibus, ſicut eſt pes, & manus: caro autem non dicit hoc: ergo corpus carnis aliquid aliud eſt quam caro.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Auguſt. non intendit negare quin multa creata dentur cum Spiritu ſancto, & in Spiritu: ſed intendit dicere, quòd in nomine & conſtructione nihil aliud ſignificatur quam Spiritus ſanctus: cum enim dicitur donum Spiritus ſancti propter tranſitionem obliqui crederet aliquis, quòd diuinitas eſſet inter obliquum & rectum. Vnde vult Auguſtinus, quòd obliquus cum recto intranſitiuam habet conſtructionem: ſicut cum dicitur, corpus carnis vel creatura ſimul.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Auguſtinus vocat corpus quodlibet quod habet trinam dimenſionem: & ſic corpus carnis eſt caro, & corpus oſſis eſt os: & non vocat corpus animatum quod componitur ex organis diſſimilibus diuerſis.

ARTICVLVS IV.

Vtrum poteſt Pater aliquid quod non non Spiritus ſanctus?

DEinde quæritur de hoc argumento quod facit *ibi* [Si enim Spiritus ſanctus ſeipſum poteſt dare, &c.] Videtur enim non valere: quia Spiritus ſanctus non poteſt ſpirare Spiritum ſanctum: & eum Pater poteſt ſpirare: & tamen ex hoc non ſequitur, quòd Pater poſſit vel faciat aliquid quod non poſſit vel faciat Spiritus ſanctus, cum ſpirare non ſit aliquid, ſed ad aliquid: ergo à ſimili & hoc non valet, cum ſecundum Magiſtrum idem ſit dare quod procedere temporaliter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hic tenet argumentum propter connotatum in creatura, quod clauditur in intellectu eius quod eſt dare: hoc enim operari eſt eorum quæ ſubiiciuntur potentiæ: & ideo ſi ab hoc excluderetur Spiritus ſanctus, ſequitur quòd aliquid poſſet Pater quod non poſſet Spiritus ſanctus.

ARTICVLVS V.

Quæritur, an veræ ſint illæ tres propoſitiones, ſcilicet Spiritus mittit ſe, & Spitus mittitur à ſe, & Spiritus procedit à ſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si autem ſeipſum dat, tunc & à ſeipſo procedit, & mittitur, &c.] Eſt enim hic dubium, Si Spiritus ſanctus mittat ſe? Et ſi iſta aliquo modo conceditur, dubia adhuc erit iſta, Si Spiritus ſanctus mittitur à ſe? & ſi ambæ iſtæ in aliquo ſenſu concedantur, adhuc remanet hæc dubia, Si Spiritus ſanctus procedit à ſe? Videtur enim hæc eſſe falſa, Spiritus ſanctus mittit ſe. Supra enim habitum eſt, quòd mitti eſt cognoſci quòd ab alio ſit: ergo à quo mittitur aliqua perſonarum, cognoſcitur ab illo eſſe: ſed Spiritus ſanctus mittit ſe, vt tu dicis: ergo Spiritus ſanctus eſt à ſe, quod falſum eſt: quia dicit Anſelm. quòd nec natura admittit, nec intellectus capit, quòd idem ſit à ſeipſo.

2 Item, Cum dicitur, Mittit ſe, ſuppoſitum verbi eſt in quo notatur authoritas reſpectu eius quod ſupponitur in pronomine: ſed hoc eſt idem, cum relatiuum referat idem quod eſt in antecedente: ergo in locutione ſignificatur idem habere authoritatem reſpectu ſui: cum ergo hoc non ſit verum, videtur locutio eſſe falſa.

3 Item, Mittens & miſſus quærunt diſtinctionem perſonalem ad minus: hæc autem non eſt hic, cum dicitur, Spiritus ſanctus mittit ſe: ergo locutio eſt falſa.

4 Item, Pater non mittitur ab aliquo (vt dicit Auguſtinus) eo quòd à nullo eſt: ergo à ſimili nec Spiritus ſanctus mittit ſe, eo quòd à ſe non eſt. Si forte dicas, vt ſupra, quòd eſt poteſtas collationis ex vi amoris, & ex vi authoritatis: & ex vi amoris mittit ſe Spiritus ſanctus, ſicut etiam dat ſe. Contra: Dare de ſua intentione non dicit comparationem ad proceſſionem æternam, cum infra concedatur hæc, Pater dat ſe: mitti autem incluſam habet in ſe proceſſionem: ergo non eſt ſimile: quia nec ex vi amoris, nec ex ratione authoritatis vel dominij Spiritus ſanctus habet quòd ſit à ſeipſo: ergo nullo modo mittit ſe, vt videtur. Si forte dicas, quòd in veritate iſta locutio falſa eſt, nec eam ponit Auguſt. ſed Magiſter: & quòd Magiſter in hoc faiſum dicit. Contra: Auguſt. dicit in 5. lib. de Trin. Spiritus mittit ſe, & dat ſe. Ergo non tantum Magiſter hoc dicit, ſed & Auguſt.

VLTE

Quæst. 1. VLTERIVS quæritur de ista, Spiritus sanctus mittitur à se. Passio enim semper est illata ab alio, licet non actio: ergo passiuum magis dicit rationem essendi ab alio quam actiuum: ergo videtur, quòd passiua maiorem habeat rationem falsitatis, quam actiua.

2 Item, Intellectus non capit, quòd idem agat & patiatur respectu eiusdem: ergo cum hoc significetur ista locutione, Spiritus sanctus mittitur à se, videtur esse falsa.

Sed contra. SED CONTRA: August. dicit in 4. de Trin. cap. 20. Tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest. Et hæc auctoritas infra in hac eadé distinctione ponitur in litera. Sed talem cognitionem facit in nobis Spiritus sanctus: & vere dicitur, quòd hæc cognitio est à Spiritu sancto & mittitur ab eo: ergo videtur, si hoc est eum mitti, quòd vere mittatur à seipso.

Quæst. 2. VLTERIVS quæritur de ista, Spiritus sanctus procedit à se. Hæc enim videtur falsa: eo quòd secundum supra dicta, procedere non ponit comparationem nisi ad principium à quo: cum ergo ipse Spiritus sanctus non sit principium sui, videtur quod nullo modo à se procedat. Si dicatur, quòd non procedat à se simpliciter, sed procedit à se in creaturam. Contra: Processio in creaturam ostendit æternam, & nihil aliud superaddit: ergo si secundum æternam non procedit à se, secundum temporalem non debet ostendi procedere à se: ergo relinquitur adhuc hæc esse falsa, Spiritus sanctus procedit temporaliter à se.

2 Item, A quocunque negatur genus, quælibet species illius generis negatur: sed Spiritus non procedit à se: ergo nec temporali processione, nec æterna procedit à se.

3 Item, A quocunque negatur actus naturæ, negatur etiam modus illius actus: sed processio à se negatur de Spiritu sancto: ergo & modus debet negari, scilicet quòd procedit à se temporaliter.

4 Item, Quia Pater non est ab alio, ideo non conuenit ei vt ostendatur temporaliter ab actu esse: ergo à simili, quia Spiritus sanctus non est à se, ideo non conuenit ei vt temporaliter à se esse ostendatur: sed ostenditur, cum dicitur procedere à se: ergo locutio illa falsa est.

Solutio. SOLVTIO. Sicut diximus in principio istius distinctionis, super expositione & veritate & proprietate istarum locutionum, discors Doctorum inuenitur sententia. Sunt qui rationibus supra inductis, dicunt omnes istas esse falsas, Spiritus mittit se, Spiritus mittitur à se, Spiritus procedit à se: & dicunt quòd si in auctoritate inueniantur, exponendæ sunt sic, Spiritus mittit se, id est, à Spiritu est effectus in quo cognoscitur missus. Sed quia in auctoritatibus Sanctorum inueniuntur expresse, & hic à Magistro conceduntur: difficile videtur mihi, quòd dicantur falsæ. Vnde alij dicunt, quòd mittere & procedere dupliciter dicuntur, scilicet proprie, & improprie. Proprie, quando dicit distinctionem nuntij, & nuntiantis: & sic non sumitur in istis locutionibus. Quandoque autem mittere idem est quod dare: & sic sumitur minus proprie: & in hoc sensu concedunt istas, & hoc volunt trahere ex litera, vbi Magister dicit, quòd Spiritus sanctus dat se, & datur à se: quod est ipsum temporaliter procedere & mitti. Aliorum sententia est, quòd non est intentio Augustini & Magistri dicere, quòd & dare vel mittere sint idem, nisi secundum rationem & suppositum, non autem secundum intentionem: & illi dicunt, quòd cùm dicitur, Spiritus sanctus mittit se, duo importantur in verbo. Vnum ex principali significato verbi: quia mittit significat missionem, sicut ambulat ambulationem. Aliud est quod est in verbo, scilicet actus effectiuus illius connotati, quod confertur in tempore ei cui fit missio: & ideo dicunt, cum dicitur, Spiritus sanctus mittit se, quòd Spiritus sanctus non reddit suppositum verbo nisi gratia secundi. Cum autem additur se, transit actus huius verbi, mittit, in duo: quorum vnum est in altero: & ideo sunt vt vnum coniunctum: actus enim effectiuus connotati transit super id quod efficitur in ipsa missione: sed quia in illo manifestatur Spiritus, vt in eo speciali modo existens, ideo etiam transit super Spiritum non simpliciter, sed secundum quod specialiter in illo existit: vt ipsa missione temporali non fiat Spiritus simpliciter, sed fiat vt ibi existat hoc modo quo prius ibi non fuit, & hoc per rationem illius effecti ostendatur: sicut etiam dicimus, quòd Verbum non est factum, sed tamen est factum secundum carnem: ita hic Spiritus non fit missione, sed fit ipsa missione quod est in isto aliter quam prius: & hæc opinio magis concordat cum dictis Sanctorum: & ideo magis placet mihi. Est ergo sensus, Spiritus sanctus mittit se, id est, à collatione Spiritus qua se dat, est effectus in quo manifestatur Spiritum esse ab alio, & in isto cui mittitur: quia principale significatum verbi ex ipsa missione ostendit ab alio esse: quia aliter non conueniret ei mitti à se. Ad obiecta ergo dicendum per ordinem.

AD PRIMVM, quòd Spiritus mittit se: & bene concedo, quòd missio passiua facit cognosci, quòd missus ab alio sit: actiua autem, quòd missus ab illo sit qui mittitur: sed iam dictum est, quòd gratia principalis significati non egreditur actus missionis à supposito locutionis, sed gratia actus causantis effectus illos in quibus cognoscitur ab alio esse: & ideo pronomen ostendit inesse Spiritui sancto missionem passiuam, suppositum autem non ostendit inesse missionem actiuam: & sub hoc modo sensus est, Spiritus mittit se, id est, à Spiritus collatione in qua dat se, est effectus in quo cognoscitur quòd ab alio sit: & hoc verum est.

AD ALIVD dicendum, quòd suppositum in illo actu cuius suppositum est, non quærit authoritatem in appositio: quia hæc missio est ex potestate amoris, non ex potestate authoritatis vel dominij, vt superius in alia quæstione dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd hoc eſt verum, quòd mittere & mitti gratia principalis ſignificati exigunt diſtinctas perſonas: ſed non gratia alterius actus qui ibi etiam eſt communis trium perſonarum, ſcilicet collationis effectiuæ illius doni in quo fit vt inſit Spiritus ſanctus: & ideo non oportet, quòd Spiritus ſanctus diſtinguatur à ſe.

Ad aliud dicendum, quòd aliud eſt in Patre: quia in Patre principale ſignificatum verbi quod eſt miſſio paſſiua inquantum tenet ſe ex parte appoſiti, nec reſpectu ſui, nec reſpectu alicuius ſaluari poteſt: quia nullo modo eſt ab alio vt mitti poſſit: & ideo non poteſt ſignificari eſſe ab alio. Sed in Filio & Spiritu ſancto ſignificatum verbi paſſiuum ſaluatur ſecundum quod tranſit in pronomen reciprocum: licet non ſaluetur reſpectu illius ſuppoſiti, ſed abſolute reſpectu ſuppoſiti quod intelligitur operari cum ſuppoſito eundem actum: quia actus denotans effectum in creatura communis eſt trium perſonarum: & omnes perſonæ ſupponuntur in locutione ex natura verbi, licet tantum vna ſignificetur in locutione: & ideo verbum id quoad actum donationis habet omnes pro ſuppoſito: ſed quoad actum quem addit miſſio, habet pro ſuppoſito perſonas quibus conuenit miſſio. Si autem tu quæras, Quare magis exprimitur ibi vna perſona, quam alia, ſi actus ille communis eſt? Reſponſio, quòd hoc fit, eo quod actus ille magis per appropriationem oſtenſiuus eſt vnius perſonæ quam alterius: vt ſapientia collata oſtendit Filium, & gratia Spiritum ſanctum.

Ad quæſt. 1. Ad id quod vlterius quæritur de iſta, Spiritus ſanctus mittitur à ſe: dico ſine præiudicio, quòd hæc eſt magis impropria, quam actiua, propter duo: quia hic ſignificatur paſſiue miſſio reſpectu ſui, & quia ponitur propoſitio denotans principium: tamen concedere oportet, eo quod Sancti eam ponunt: & tunc conceditur ſub eodem ſenſu, quòd diuidatur verbum ſecundum actus importatos, ſcilicet collationis, & miſſionis: & referatur ſecundum vnum actum ad ſuppoſitum Spiritus ſancti, & ad alias perſonas, quamuis ei conueniat appropriate: & ſecundum alium actum referatur ad perſonas ſecundum intellectum ſecum operantes. Et per hoc patet ſolutio ad totum quod contra illam propoſitionem obiiciebatur. Et nota, quòd ſunt quidam breuiter & leuiter ſe hic expedientes, & dicunt, quòd proprie Pater & Filius mittunt Spiritum ſanctum, ſed Spiritus ſanctus non proprie mittit ſe: & ideo dicitur mittere ſe: quia approbat ſuam miſſionem ab illis factam: ſicut de aliquo ſpontaneo dicitur, ipſe facit ſe facere hoc: quia facit hoc ex libertate ſuæ voluntatis & ex amore.

Ad id quod vlterius quæritur de iſta, Spiritus ſanctus procedit à ſe: dico, quòd meo iudicio iſta minus habet proprietatis, quam aliqua aliarum: tamen quia Sanctus eam dicit, concedo eam ſub hoc ſenſu, quòd intelligatur de proceſſione paſſiua temporali: & tunc expono eam ſicut etiam illam aliam, Spiritus ſanctus mittit ſe. Quia licet proceſſio non dicat niſi comparationem ad principium à quo: tamen quando additur determinatio temporalis, additur etiam comparatio ad effectum, & ad eum in quem procedit. *Ad quæſt. 2.*

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd proceſſio temporalis oſtendit æternam: ſed non oſtendit eam eſſe ab eodem ſuppoſito quod ſignificatur in locutione, vt prius dictum eſt.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur temporalis, non ponitur per hoc in ſpecie aliqua proceſſio Spiritus ſancti: non enim aduenit vt differentia, ſed potius vt accidens, non proceſſioni in ſe, ſed accidit ei ex parte termini in quem eſt proceſſio temporalis: & ideo etiam dirimit rationem ipſius: quia proceſſio temporalis eſt proceſſio ſecundum quid. Et ſi tu obiicias, quòd ſecundum hoc non debet inferre eam. Dicendum, quòd non dirimit in actu proceſſionis, ſed potius in modo ſignificandi eam: quia temporalis poteſt ſignificari in ſuppoſito cui non conuenit, vt cum dicitur, Spiritus procedit à ſe, non conuenit proceſſio paſſiua æterna huic ſuppoſito quod agens eam ſignificatur, niſi gratia actus donationis effectus in quo Spiritus eſt & datur, & non gratia ſignificati principalis: & ideo etiam quoad hoc non infert eam. Non enim poſſum inferre, Spiritus procedit à ſe temporaliter, ergo procedit à ſe: ſed ſic, ergo procedit à quocumque procedat.

Ad aliud dicendum, quòd non eſt modus iſte qui reſpiciat principale ſignificatum in verbo, vt ſpecificando ipſum, ſed potius dirimendo eum, vt in ſuppoſito tali ſignificatur, vt dictum eſt.

Ad vltimum dicendum, quòd non eſt ſimile de Patre: & huius ratio prius dicta eſt: quia principale ſignificatum actus, non habet in ipſo locũ reſpectu alicuius ſuppoſiti.

Non eſt mirum ſi Spiritus ſanctus dicatur mitti vel procedere à ſe, cum etiam Filius dicatur mitti à ſe.

B

NE autem mireris, quòd Spiritus ſanctus dicitur mitti vel procedere à ſe. Nam & de Filio dicit Auguſt. in 2. lib. de Trinit. quod non tantum à Patre miſſus eſt, ſed etiam à ſeipſo & à Spiritu ſancto: quærens, quomodo Filius vel Spiritus ſanctus ſit miſſus, cum vterque ſit vbique tanquam Deus? Nam vterque, inquit Auguſt. legitur miſſus. De Spiritu ſancto enim legitur, Quem mittet Pater in nomine meo. Et iterum,

Cap. 5.

Ioan. 14.

Si

Si abiero mittam eum ad vos. Et Filius de se dicit, Exiui à Patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit, Misit Deus Filium suum. In Propheta autem scriptum est ex persona Dei, Cælum & terram ego impleo. Itaque vbique Deus est, vbique ergo est Filius, vbique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est Filius & Spiritus, vbi erat.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de secunda parte quæ incipit *ibi* [Ne autem mireris, &c.] Totus enim tractatus de missione Filij inducitur, vt probetur missio Spiritus sancti. Diuiditur autem in duas partes. In prima ostendit quis misit Filium. In secunda declarat modos suæ missionis *ibi* [Si autem quæritur, Vtrum semel tantum] Prima subdiuiditur in tres partes. In prima ostendit, quòd mitti Deum à Deo est possibile. In secunda per verba Ambros. & August. ostendit Filium esse missum à Spiritu sancto *ibi* [Et quòd à Spiritu sancto missus sit] In tertia ostendit, quòd etiam à se missus est *ibi* [Deinde ostendit esse datum etiam à seipso] Subdiuidere autem has partes est leue.

ARTICVLVS VI.

An missio Filij magis sit manifesta, quam missio Spiritus sancti?

INcidit autem hic dubium circa primum: quia ratio Magistri in litera videtur non valere à minori quam facit: quia in Christo diuersæ sunt naturæ, etsi non diuersæ personæ: & ita magis gratia diuersarum naturarum conuenit ei mittere & mitti, quam Spiritui sancto: ergo à minori non est ratio sua.

2 Item, August. dicit, quòd Filio & Spiritui sancto conuenit æqualiter mitti: ergo vnum non potest probari per alterum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd est ratio à simili confirmato per auctoritatem, quia virtute auctoritatis accipit formam inferendi suum simile. Vel dicendum, quòd missio Filij magis est manifesta, quam Spiritus: & ideo probatur illa per istam. Vel dicatur, quòd est à minori: quia Filio quantum est de ratione principij magis conuenit mittere, quam Spiritui sancto: secundum quòd magis conuenit, quod pluribus rationibus conuenit, quam id quod paucioribus.

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd licet in Christo sint diuersæ naturæ, tamen mittere & mitti non conuenit nisi personæ: sed verum est, quòd conuenit ei gratia naturarum quæ sunt in ipso: & sic etiam conuenit Spiritui sancto dare & dari, vt supra dictum est, licet non conueniat ei facere & fieri, eo quòd effectibus in quibus datur, non vnitur. Vnde licet Filius in carne non esset factus, adhuc in carne esset datus, dum in carne illa fuisset, sicut Spiritus essentialiter est in donis in quibus datur.

ARTICVLVS VII.

Vtrum quælibet persona diuina potest mitti, & quid significent hæc verba, mittere & mitti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Illuc ergo missus est Filius & Spiritus vbi erant prius, &c.] Hoc enim videtur impossibile: quia super Ezechielem 16. dicit Glossa Hieron. Quod intus est, mitti non potest, eo quòd missus separatur à mittente. Ergo cum persona quælibet sit in natura diuina intus in seipsa, videtur quòd mitti non possit.

2 Item, In corporali missione sic est, quòd missum naturaliter & localiter separatur à mittente: ergo videtur, quòd hoc etiam debeat esse in spirituali: ergo videtur, quòd nulli personarum conueniat mitti.

3 Præterea, Videtur quòd mittens semper veniat cum misso: id enim quod vnum est & idem cum nuntio, semper venit quocunque venit missus siue nuntius: sed Pater est vnum & idem cum Filio & Spiritu sancto: ergo videtur, quòd Pater venit quocunque mittitur Filius & Spiritus sanctus: sed quocunque aliquis per seipsum venit, non eget nuntio: Pater per seipsum venit ad omnes ad quos mittit Filium & Spiritum sanctum: ergo superfluit missio Filij & Spiritus sancti. Si forte dicas, quòd venit per vnitatem naturæ, sed non per effectum connotatum in creatura: hoc falsum est, quia ille effectus est communiter & indiuisibiliter trium.

Quæstiuncula. GRATIA huius vlterius quæritur, Quid significent huiusmodi verba, mittere, & mitti? Et videtur per Augustinum in 4. de Trinitate, & hic à Magistro, quòd significent principij commendationem: ergo sunt notionalia. Hoc idem videtur per hoc, quòd non omnibus conueniunt: quia mitti non conuenit Patri: ergo est distinctum & notionale.

2 Item, Infra habebitur, quòd per hoc, quòd Pater mittit, & Filius mittitur & Spiritus sanctus, non ostenditur Pater esse maior Filio vel Spiritu sancto: hoc autem esse non potest, si essent verba essentialia: ergo videntur prædicare notionem vel actum notionalem.

3 Item, August. dicit, vt supra habitum est, quòd mitti est cognosci quòd ab alio sit. Non autem per essentiam vel per essentialia cognoscitur persona esse ab alio. Ergo hæc

hæc verba notionalia ſunt, & diſtionem important.

Sed contra. SED CONTRA: Notionalia ab æterno conueniunt: iſta autem conueniunt ex tempore: ergo non ſunt notionalia.

2 Item, Omne verbum connotans effectum in creatura, ſignificat eſſentiam diuinam: hæc enim regula diu datta eſt: ſed iſta verba connotant effectū in creatura: ergo &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Hieron. aut loquitur de miſſione corporali, aut intelligit quod intus eſt per indiſtinctionem perſonæ & naturæ, quòd hoc mitti non poteſt: ſed primum videtur eſſe de intellectu Hieronymus, quia dicit quod ſociatum eſt in corpore, quòd hoc mitti non poteſt.

AD ALIVD dicendum, quòd in miſſione ſpirituali vbi miſſio non eſt loci mutatio, ſed noui effectus in quo perſona cognoſcatur acceptio, non exigitur loci mutatio: quia loci mutatio eſt propter imperfectionem miſſi, qui in omni loco id ad quod mittitur cauſare non poteſt, quia non eſt vbique.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc bene concedo: ſiue miſſio Filij fiat in mundum, ſiue miſſio Filij ſimul & Spiritus ſancti fiat in mentem, quòd ſemper mittens eſt cum miſſo. De primo dicit Chriſtus, *Ioan. 7.* Qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum: quia quæ placita ſunt ei facio ſemper. De ſecundo ipſe idem dicit, *Ioan. 14.* Ad eum veniemus (ſcilicet ergo & Pater & Spiritus ſanctus) & manſionem apud eum faciemus. Sed tamen in argumento cauendum eſt, quòd licet Pater ſit vnum cum Filio: tamen non eſt idem cum Filio, niſi neutraliter ly idem accipiatur.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non ſuperfluit miſſio, nec deſtruitur ratio miſſi: quia miſſio eſt (vt ſupra dictum eſt) oſtendens fidem ſecundum diſtinctionem perſonarum, quam oſtendit in effectu appropriabili vni magis quam alij: ſed verum eſt, quòd ſuperflueret, ſi ad nihil aliud eſſet niſi vt Pater (quia alias venire non poſſet per Filium miſſum, & per Spiritum ſanctum) veniret ad nos. Hoc enim abſurdum eſſet & infidele ſentire. Pater enim per ſeipſum venire poteſt, ſicut & Filius, & Spiritus ſanctus. Sed vtilis eſt nobis miſſio, vt dictum eſt: quia oſtendit nobis fidem diſtinctionis perſonarum.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, diuerſimode reſpondetur à Doctoribus. Quidam enim dicunt, quòd hæc verba principaliter dicunt diſtinctionem, & ſecundario eſſentiam gratia effectus connotati. Quidam autem dicunt è conuerſo: & puto, quòd illi verius dicunt. Eſt enim quoddam eſſentialiter eſſentiale vt eſſentia, ſubſtantia, & huiuſmodi: & quoddam eſt perſonaliter perſonale, vt Pater generans: & quoddam perſonaliter eſſentiale, vt Deus de Deo: & quoddam eſſentialiter notionale vel perſonale, vt mittere, & mitti: hæc enim gratia effectus ſuper quem eſt actus importatus per verbum, dicunt eſſentiam diuinam, & conſignificant ex modo ſuæ ſignificationis diſtinctionem perſonarum. Et per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta: quia notionale conſignificatum facit, quòd non omnibus perſonis conuenit mittere, & mitti: effectus autem facit, quòd conueniunt ex tempore, & quòd referuntur ad eſſentiam diuinam.

Quomodo intelligenda ſit miſſio vtriuſque?

C QVocirca quærendum eſt, Quomodo intelligatur miſſio Filij vel Spiritus ſancti? Pater enim ſolus (inquit Auguſt. in eodem) nuſquam legitur miſſus, ſed Filius, & Spiritus ſanctus. Et de Filio primo videamus quomodo miſſum eum Apoſtolus dicat, *Cap. 5.* *Gal. 4.* Miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere: vbi ſatis oſtendit eo ipſo miſſum Filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à Patre ſine Spiritu ſancto non potuit, quia Pater intelligitur miſiſſe eum cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit ſine Spiritu ſancto. Ecce hic dicit Filium miſſum à Patre & Spiritu ſancto.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Filius eo ipſo dicatur miſſus quo factus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Oſtendit eo Filium miſſum quo factum, &c.] Hoc enim non videtur: cum ad aliud referatur eius miſſio, quam factio: quia ſæpius mitti poteſt, non autem ſæpius caro fieri.

2 Item, Spiritui ſancto conuenit mitti, non tamen incarnari: non ergo eo ipſo miſſus eſt, quo factus eſt.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd ideo dicit hoc Auguſtinus, quia miſſio Filij in mundum, cognoſcitur ex hoc quod caro factus eſt: quia illa miſſio coniuncta eſt ſecundum rem incarnationi: licet alia ſit intentio vnius & alterius.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd miſſio in mundum non poteſt ſæpius fieri: ſed miſſio in mentem ſæpius, vt infra Magiſter oſtendet in litera.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritui ſancto

ſancto non conuenit in mundum mitti: quia hoc coniunctum eſt ad incarnari: & de illa miſſione quæ eſt in mundum, loquimur hic Auguſtinus.

Quod à Spiritu ſancto Filius ſit miſſus, auctoritatibus confirmatur.

ET quod à Spiritu ſancto Filius ſit miſſus (vt ait Auguſtinus in eodem) auctoritatibus confirmatur, Ipſe Chriſtus dicit per Iſaiam: Nunc miſit me Dominus, & Spiritus eius. De hoc Amb. in li. 2 de Spiritu ſancto ita ait, Quis eſt qui dicit, Me miſit Dominus & Spiritus eius: niſi qui venit à Patre, vt ſaluos faceret peccatores, id eſt, Chriſtus ergo & Pater Filium miſit & Spiritius ſanctus. Idem in eodem, Datus eſt à Patre, vt Iſa. dicit, Puer natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis. Datus eſt, audeo dicere, & à Spiritu, quia & à Spirititu ſancto miſſus eſt. Dicit enim Filius Dei, Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit, me: euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, &c. Quod cum de libro Iſaiæ legeret, ait in Euangelio, hodie completa eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris, vt de ſe dictum eſſe ſignaret. Bene autem dixit, ſuper me: quia quaſi filius hominis & vnctus eſt, & miſſus ad prædicandum. Nam ſecundum diuinitatem non ſuper Chriſtum eſt Spiritus, ſed in Chriſto. Ecce his verbis oſtendit Ambroſius Filium eſſe miſſum & datum nobis, non tantum à Patre, ſed etiam à Spiritus ſancto.

D 48.

Cap. 1.

Iſa. 9.

Iſa. 61.

Luc. 4.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conueniat Spiritui ſancto mittere vel dare Filium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Me miſit Dominus & Spiritus eius, &c.] Ex hoc enim vult probare, quòd miſſus ſit à Spiritu ſancto: & ſi dicatur, quòd hoc conuenit ei ſecundum hominem, ſecundum quod etiam minor eſt Patre & Spirttu ſancto, & ſeipſo.

Quæſt. 1. QVÆRATVR iuxta hoc, Vtrum conueniat Spiritui ſancto mittere Filium in mentem? Videtur, quòd ſic: quia Filius ſeipſum mittit: ergo per ly mittit non importatur authoritas reſpectu ſuppoſiti quod ſupponit verbo: ergo videtur, quòd poſſit concedi.

2 Item, Quicunque ab alio eſt, illi conuenit mitti reſpectu vniuſcuiuſque, vt videtur Magiſter hic dicere: ſed Filius ab alio eſt: ergo conuenit ei mitti ab vnaquaque perſonarum: ergo poteſt concedi, quòd Spiritus ſanctus mittat Filium.

Sed contra. SED CONTRA: Nec Filius eſt à Spiritus ſancto: nec etiam Spiritus ſanctus operatur per Filium, quia præpoſitio nullam poſſet notare habitudinem principij reſpectu Filij: cum ergo non ſint plura in locutione, quam ſignificatum miſſionis, & effectus in creatura, non videtur eſſe concedenda hæc, Spiritus ſanctus mittit Filium.

Quæſt. 2. PRÆTEREA hæc non videtur eſſe concedenda, Spiritus ſanctus mittit Filium in carnem: aliud enim eſt in carnem mittere, & aliud eſt in carne exiſtentem mittere. In carnem enim mittere non conuenit niſi exiſtentem præter carnem: & ſic non conuenit mittere Filium niſi ſecundum quod eſt æterna perſona: ſic autem Spiritus non habet authoritatem reſpectu ipſius: ergo videtur, quòd Spiritus ſanctus non mittit eum in carnem nec in mentem.

VLTERIVS quæritur, Si Spiritus ſanctus dat Filium? Videtur, quòd non: quia dans in dato aut habet poteſtatem authoritatis, aut amoris. Primam autem non habet Spiritus ſanctus in Filio: ſed videtur, quòd nec ſecundam, quia Filius non eſt donum amoris, imo hoc eſt Spiritus ſanctus, & cum donum amoris huiuſmodi efficiat poteſtatem, non videtur hoc conuenire Spiritui ſancto reſpectu Filij, ſed potius Filio reſpectu Spiritus ſancti. *Quæſt. 3.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd quidam diſtinguunt hic triplicem miſſionem, ſcil. in mentem, & in carnem, & ad prædicandum: & dicunt, quòd Spiritus ſanctus non mittit Filium duabus miſſionibus primis, ſed tertia: & hoc dicunt propter rationes inductas: & hæc eſt ſententia Gulielmi Antiſiodorenſis: & trahitur ex litera, vbi dicit Ambroſius, Bene dicit, Spiritus Domini ſuper me: quia quaſi filius hominis & vnctus eſt, & miſſus ad prædicandum. Vnde innuitur, quòd Sancti de illa ſola miſſione loquuntur, quando dicunt Spiritum ſanctum mittere Filium. Alij *Solutio.*

ſunt qui aliter dicunt conſentientes, quòd cuilibet perſonæ conuenit mittere, ſed non cuilibet conuenit mitti: mitti enim non conuenit Patri, ſed Filio & Spiritui ſancto. Vnde quælibet perſona poteſt mittere illam cui mitti conuenit: & hoc ideo, quia ly mittere non dicit authoritatem in ſuo ſuppoſito reſpectu eius ſuper quod tranſit actus verbi, in quo eſt miſſio paſſiua: ſed recipit ſuppoſitum gratia actus communis qui cauſat effectum connotatum in quo cognoſcitur perſona miſſa: & quia hoc videntur ſentire Sancti qui probant miſſionem per comparationem iſtius effectus, ideo magis placet nobis iſta opinio, conſentiamus igitur primis duabus rationibus hoc probantibus.

AD ID quod contra obiicitur, quòd Filius nec eſt à Spiritu ſancto: nec etiam Spiritus ſanctus operatur per ipſum: dicendum, quòd verum eſt: ſed hoc non exigitur ad mitti à Spiritu: ſed ſufficit, quòd Spiritus ſanctus operetur effectum in quo ſit & cognoſcatur Filius ens ab alio, vt ſupra dixmus.

Ad quæſt 2. AD ID quod quæritur, Vtrum mittat eum in carnem? Dicendum ſecundum hanc opinionem, quòd ſic: quia operatur carnem in qua cognoſcitur: & eſt Filius ens ab alio: & hoc non exigit authoritatem aliquam in ſuppoſito verbi reſpectu materiæ actus, ſiue reſpectu appoſiti.

Ad quæſt. 3. AD HOC quod vlterius quæritur, Vtrum Spiritus ſanctus det Filium? Concedo quòd ſic in eodem ſenſu: & non oportet, quòd ſit aliqua poteſtas vel authoritas ſignificata in Spiritu ſancto reſpectu Filij: quia cum dicitur, Spiritus ſanctus dat Filium, non ſupponit ly Spiritus verbo niſi quantum ad actum effectiuum connotati effectus, vt prius habitum eſt: in quo tamen effectu accipitur Filius ens ab alio: & ſic planum eſt reſpondere ad omnia.

ARTICVLVS X.

An Spiritus poteſt dici Spiritus Chriſti, & in Chriſto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Secundum diuinitatem non ſuper Chriſtum eſt Spiritus, ſed in Chriſto, &c.] Ex hoc enim videtur innuere opinionem Græcorum eſſe veram, quòd Spiritus ſit Chriſti, ſicut etiam in ipſo requieſcens, & à Patre indiſtanter procedens.

Solutio. SOLVTIO. Ly in habet notare multas habitudines, ſcilicet idemtitatem naturæ, ſecundum quam quælibet perſona eſt in alia: & habet notare ſimultatem naturæ, ſecundum quòd vnum relatiuorum ſimul habet eſſe cum alio, & in intellectu eius: & hoc modo intelligit Spiritum eſſe in Chriſto: & ex hoc ſequitur Spiritum eſſe à Chriſto, vt ſupra probatum eſt in diſt. 4.

Quod Filius ſit datus à ſeipſo?

E DEinde oſtendit eſſe datum etiam à ſeipſo, ita dicens in eodem libro, Cum enim non diffinitum fuerit per Prophetam à quo datus eſt Filius, oſtenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipſe Filius ſe dederit. Ecce hic dicit, quòd Filius ſe dedit: quia Trinitas eum dedit. Si autem Filius à ſe datus eſt, à ſe ergo miſſus eſt, & à ſe proceſſit. Et hoc vtique verum eſt, & concedi oportet: cum eius miſſio ſit diuina operatio.

ARTICVLVS XI.

Vtrum hæc ſit concedenda, Trinitas mittit ſe vel dat ſe: & vtrum Pater mittat Filium, & Filius mittat ſe & Spiritum: & Spiritus mittat ſe, & Filium: & vtrum Pater, Filius, & Spiritus ſanctus mittant Filium & Spiritum ſanctum.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Trinitas eum dedit, &c.] Quæritur enim iuxta hoc, ſi hæc concedenda ſit Trinitas mittit ſe? Et videtur, quòd non: quia Trinitas non eſt ab alio: cum ergo mittere ſit cognoſci quòd ab alio ſit, videtur quòd Trinitas non mittit ſe.

2 Item, Si Trinitas mitteret ſe, Trinitas mitteretur à ſe: ergo & Pater mitteretur, quod eſt contra Auguſt. dicentem, quòd Pater ſolus miſſus non legitur.

Sed contra. CONTRA: Auguſt. dicit, quòd Trinitas illabitur mentibus fidelium: cum ergo non illabatur niſi immiſſa, videtur quòd ipſa mittit ſe.

2 Præterea, Imago Trinitatis eſt in anima: ergo videtur, quòd Trinitas in illa cognoſcitur: & cognoſci in effectu cauſat miſſionem: ergo videtur, quòd Trinitas mittat ſe.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæro, Si Trinitas dat ſe? Videtur, quòd non: quia non habet aliquam authoritatem reſpectu ſui.

Quæſt. 2. QVÆRITVR vlterius, Si Pater mittit ſe & Spiritum ſanctum, & Spiritus ſanctus mittit ſe & Filium ſecundum ſupra dicta: vtrum pluraliter poſſum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus S. mittunt Filium & Spiritum ſanctum? Videtur, quòd ſic: quia ſingulare geminatum infert ſuum plurale: in præmiſſis

missis autem geminantur singulares missiones: ergo infert plurale.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dico, Pater mittit Filium & Spiritum sanctum, in supposito verbi notatur authoritas respectu appositi, & etiam operatio effectus connotati: cum autem dico, Filius mittit se & Spititum sanctum, vel è conuerso, non semper notari potest authoritas: ergo in alia & alia ratione accipitur ly mitti: sed plura dicta æquiuoce non inferunt aliquod plurale: non enim sequitur, hoc est canis marinus, & cælestis: ergo sunt hæc canes: ergo videtur, quòd non possum inferre pluraliter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd, vt opinor, hæc non est concedenda, Trinitas mittit se, eo quod Trinitas non sit ab alio, sicut probant primæ duæ rationes.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd procedit ab insufficienti: non enim sufficit operatio effectus in quo cognoscatur: sed oportet, quod cognoscatur ab alio esse, & quod sit ab alio ex ipsa ratione missionis passiuæ: nec imago est talis effectus qualis exigitur ad missionem, quia ille est effectus reuocans & sanctificans creaturam, quæ aberraret nisi ad ipsam mitteretur, vt supra per verba August. probatum est.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Trinitas dat se, secundum quod dare dicit potestatem dandi ex amore solo: hanc enim potestatem quilibet habet respectu sui in collatione sui ei quem amat: & per hoc etiã patet solutio ad id quod contra posset obiici.

Ad quæst. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus simul mittant? Quidam ratione inducta dicunt, quòd non: sed non video, quare non possit concedi, quòd simul mittunt: præcipue cum habeamus in litera, quòd Filius cum Patre & Spiritu sancto se mittit.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd diuersa habitudo suppositi non facit æquiuocationem missionis: præcipue cum gratia illius actus, qui est operari effectum connotatum in eo ad quem mittitur, tres personæ æqualiter ad verbum illud referantur.

Quòd Filius sit missus à se.

QVod autem à se mittatur, August. astruit in lib. 2. de Trinit. dicens, F
Forte aliquis cogat vt dicamus etiam à seipso missum esse Filium: Cap. 5.
quia & Mariæ conceptus, & partus, operatio Trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, Quomodo eum Pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrumque enim Dominus ait, Quem Pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum. Ioan. 10. Ioan. 17.
Item quæro quomodo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Vtrumque enim legitur, Credo quod respondebit, si probe sapit, quia vna voluntas est Patris & Filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex Virgine natiuitatem, in qua Filius intelligitur missus, vna eademque operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factam, non inde separato Spiritu sancto. Ergo à Patre & Filio missus est idem Filius, quia à Patre & Verbo eius factum est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter & Pater inuisibilis vna cum Filio secum inuisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est: qui si ita visibilis fieret, vt cum Patre inuisibilis esse desisteret, id est, si substantia inuisibilis Verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur, ita missus à Patre intelligeretur Filius, vt tantum missus, non etiam mittens cum Patre inueniretur. Cum vero sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est quòd à Patre & Filio non apparentibus factum sit, quod apparet in Filio, id est, ab inuisibili Patre cum inuisibili Filio, idem ipse Filius visibilis mitteretur. August. lib. 2. de Trin. c. 5.

Summatim

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur.

G EX prædictis aperte monſtratur, quòd Filius miſſus eſt à Patre & Spiritu ſancto, & à ſeipſo: & quæ ſit ipſa miſſio, ſcilicet incarnatio, id eſt, quòd factus eſt homo, per quod viſibilis apparuit: quod eſt opus commune Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

ARTICVLVS XII.

An verum ſit, quòd Pater ſanctificauit Chriſtum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quomodo Pater eum sãctificauit, &c.] Sanctificatur enim quod de non ſancto ſanctum efficitur: & hoc non conuenit Chriſto qui nunquam fuit non ſanctus.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd ſanctificare ſumitur hic pro ſanctum facere: non ita, quòd prius non fuerit, & poſtea factus ſit ſanctus: ſed quòd totum ſimul factum eſt, ſcilicet ſubiectum, & ſanctitas ipſa.

Quæſtio, Cur dicit, A meipſo non veni?

H Cap. 5. SEd ad hoc opponitur, Si Filius à ſeipſo miſſus eſt, cur ergo ait, A meipſo non veni? Ad hoc Auguſt. reſpondet in 2. lib. de Trinitate dicens, hoc dictum eſſe ſecundum formam ſerui, ſecundum quam non fecit vt mitteretur, id eſt, non eſt operatus incarnationem, ſed ſecundum formam Dei.

ARTICVLVS XIII.

An Filius poteſt dici veniſſe à ſeipſo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ad hoc opponitur, Si filius à ſeipſo, &c.] Videtur enim, quòd etiam non conueniat ei ſecundum formam Dei: quia etiam ſecundum formam Dei à ſeipſo non eſt: ergo nec venit, nec aliquid facit à ſeipſo: quia regula eſt, quòd quicquid eſt, & quicquid facit perſona procedens, habet & facit à perſona à qua procedit.

Solutio. SOLVTIO. Sine dubio verificari poteſt vno modo locutio, &c. ſecundum formam Dei, ſi pronomen notet diſcretionem: quia tunc ſenſus eſt, A meipſo non veni tantum. Si autem negatio reſpiciat pronomen ſecundum operationem aduentus tantum, non poteſt verificari niſi ſecundum formam ſerui: quia ipſe ſecundum formam Dei cauſa fuit aduentus ſui, ſicut & Pater.

Vtrum ſemel tantum miſſus ſit Filius an ſæpe?

I HIc quæritur, Vtrum ſemel tantum miſſus ſit Filius, an ſæpe mittatur? Si enim miſſio Filij, ipſius tantum incarnatio eſt, cum ſemel tantum incarnatus ſit, & ſemel tantum videtur miſſus. At ſi ſæpe mittitur, eſt & alia eius miſſio quam incarnatio. Sed quæ eſt illa? Nunquid æterna genitura, miſsio eius dicenda eſt, an etiam alia miſsio quærenda eſt?

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Vtrum ſemel tantum, &c.] Hic incipit Magiſter diſtinguere modos miſſionis Filij: & habet tres partes pars iſta. In prima, ſcilicet in duobus primis capitulis mouet quæſtionẽ de modis miſſionis, & determinat. In ſecunda oſtendit, quòd ſecundum alterum iſtorum modorum ſæpe mittitur Filius, & ſecundum alterum ſemel tantum *ibi* [Ecce diſtincti ſunt duo modi] In tertia oſtendit, quòd ſecundum alterum modum mittitur in mundum, & ſecundum alterum non *ibi* [Præterea notandum eſt, quòd cum his duobus modis, &c.

ARTICV

ARTICVLVS XIV.

Quare Filius potius mittitur duobus modis, quam Spiritus sanctus? & quare Pater non apparuit nisi in voce, & Filius in carne, Spiritus in columba, linguis igneis, & in flatu.

HIc incidit dubium de duobus modis missionis Filij, quare scil. potius duobus modis mittitur, quam Spiritus sanctus? Videtur enim Spiritus sanctus etiam visibiliter & inuisibiliter missus esse, scilicet cum mente percipitur, & cum in columba super Christum descendit,

Quæst. 1. PRÆTERA, Pater apparuit in creatura non vnita sibi, Spiritus sanctus similiter: quare non legitur Filius vnquam in creatura non vnita sibi apparuisse? Et si tu dicas, quòd tres apparuerunt Abrahæ in signum trium personarum: & ita Filius apparuit in creatura subiecta non vnita sibi: vel quod apparuit Moysi in igne flammæ rubi. Hoc nihil est: quia supra ostensum est, quòd hæc omnia facta sunt per ministerium Angelorum in persona Dei apparentium. Sed ego quæro de creatura assumpta, in qua diuina persona per seipsam apparuit, sicut Spiritus in columba, & Pater in voce, & Spiritus in linguis & in flatu: sic enim non legitur Filius apparuisse, nisi cum carnem assumpsit.

Quæst. 2. PRÆTEREA, Quare Pater non apparuit nisi in voce loquente: Filius autem tantũ in carne assumpta, & Spiritus s. in triplici creatura assumpta: sicut in columba, igneis linguis, & flatu quo inflauit Filius in Discipulos.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Filius habet duos modos missionis visibiliter, scilicet in creatura vnita sibi, & inuisibiliter quando mittitur in cor: eo quod ipse solus vnibilis est creaturæ assumptæ: & hoc probatur in tertio istius voluminis dist. 1.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd visibilitas non tam attenditur hic in modo missionis Filij quam vnibilitas: & illa deficit in missione Spiritus sancti.

AD ALIVD dicendum, quòd Filius non debuit apparere in creatura non vnita: eo quod ipse habuit congruentiam ad vnionem, aliæ autem personæ non: & ideo aliæ apparitiones factæ sunt propter suam: quod enim vnibile est creaturæ, non vnitum non congruit apparere. *Ad quæst. 1.*

AD ALIVD dicendum, quòd Pater est cui conuenit secundum æternam generationem dicendo generare: & ideo congruentiam habet ad hoc, vt dicendo in voce se manifestet: quia sic manifestatur in actu personali quo se habet ad Filium: & præcipue in voce qua dicit, Hic est Filius meus dilectus, &c. illud enim inquantum vox fuit, manifestauit dicentem: & per ipsum quod dictum est, ostendit Patrem: vt sic vtroque modo ostendatur generans, & Verbum & Filius: quorum vnum significat manifestationem intellectus, alterum naturæ. Spiritus autem sanctus operatur tripliciter, scilicet in donis ad actus operis ordinatis, & in remissione peccati, & à terrenis remouendo ad cælestia: & quoad primum ostenditur in columba, quoad secundum in igne qui est consumptiuæ naturæ, & quoad tertium in spiritu flatus qui spiritualis est: sicut etiam cantatur de ipso, Tu inspirando das spirituales esse homines. Vel dicatur, quòd spiritus habet quiddam ex nomine doni, quod proprie dicitur: & quiddam ex nomine amoris, quod iterum proprie dicitur: & quiddam ex nomine Spiritus sancti, quod iterum proprie dicitur: & quoad primum apparet in columba: quoad secundum in igne, quia amor ignis est: & quoad tertium in flatu spirituali: & quia non sunt plura propria nomina Spiritus sancti: ideo non sunt eius visibiles missiones plures. Filius autem habet congruentiam ad hoc vt vniat sibi creaturam assumptam, & ideo non apparuit in non vnita: humana autem natura congruentiam habet vt vniatur: & ideo in ipsa sola missus est Filius. *Ad quæst. 2.*

Quod duobus modis dicitur Filius mitti.

AD quod dicimus, quòd duobus modis dicitur Filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam, sed melius ac verius secundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo, duobus modis dicitur mitti, scilicet vel cum visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte Augustinus distinguit in 4. lib. de Tri. dicens, Non eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius: sed vel eo quod apparuit huic mundo, Verbum caro factum. Vnde dicit, A Patre exiui, & veni in mundum: vel eo quod ex tempore cuiusque mente percipitur, sicut dictum est de sapientia, Emitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cum a quoque cognoscitur

K

Cap. 20. Ioan. 16. Sap. 9.

cognoſcitur atque percipitur quantum cognoſci & percipi poteſt, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

ARTICVLVS XV.

An æterna generatio etiam ſit miſſio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Secundum quam etiam miſſus poſſet dici, &c.] Hoc enim non videtur: quia æterna generatio non dicit comparationem ad terminum ad quem: miſſio autem dicit comparationem ad eum cui mittitur: ergo æterna generatio non eſt miſſio.

Solutio. DICENDVM ad hoc, quòd non fuit intentio iſtorum, quòd æterna generatio ſit miſſio, ſed quòd facit congruitatem ad miſſionem: qui enim genitus eſt, ab alio eſt: & qui ab alio eſt, mitti congrue poteſt.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum Filius mittatur in pias animas, vel tantum Spiritus ſanctus: & hoc cum gratia gratum faciente, aut ſine ipſa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum ſe in animas pias ſic transfert, &c.] Piæ enim animæ ſunt Sanctorum animæ: ergo videtur, quòd Filius ſpiritualiter non mittatur niſi in Sanctos.

Sed contra. SED CONTRA: Spiritus ſanctus mittitur ad ſanctificandam creaturam: & ad idem non poſſunt duo mitti, niſi vterque eorum ſecundum ſe ſit inſufficiens: ergo videtur, quòd cum ſe transfert ſapientia in animas ſanctas, quòd hoc ſit miſſio Spiritus ſancti & non Filij.

2 Item, Sanctificatio omnis eſt bonitatis: bonitas autem eſt attributum Spiritus ſancti: ergo videtur, quòd miſſio in animas ſit Spiritus ſancti & non Filij.

3 Item, Supra habitum eſt, quòd miſſio eſt ad ſanctificandam & reuocandam creaturam rationalem, quæ aberrauerat: hoc autem non poteſt fieri niſi per gratiam gratum facientem: cum ergo in illa mittatur Spiritus ſanctus, videtur quòd Filius non mittatur in animas pias.

4 Item, Amicos Dei conſtituere proprie dilectionis eſt: cum ergo (vt hic habetur) amicos Dei conſtituat miſſio, videtur Spiritus ſanctus mitti, qui proprie in Trinitate dilectio eſt.

5 Si forte dicas, quòd miſſio Filij eſt in hoc quòd conſtituit Prophetas, quod pertinet ad illuminationem intellectus: & miſſio Spiritus ſancti eſt ad perfectionem affectus in conſtituendo amicos Dei per amorem. Contra: 1. Corinth. 12. inter dona Spiritus, in quibus proprie Spiritus manifeſtatur, ponitur ſapientia, ſcientia, fides, operatio miraculorum, prophetia: ergo videtur, quòd vtrunque oſtendat miſſionem Spiritus ſancti, & non Filij.

SI FORTE dicas, quòd Filius mittitur in illuminatione intellectus ſine gratia gratũ faciente, ſicut quidam dicunt. Contra: Miſſio non eſt vt adſit qui prius non affuit: cum quælibet perſona adſit vbique: ſed vt aliter, vel ad aliud adſit, qui prius eſſentialiter præſentialiter & potentialiter affuit.

2 Similiter miſſio non eſt ita vt tantum donum perſonæ adſit, & non perſona: quia ſic perſona ipſa falſo miſſa diceretur: cum ergo non poſſit aliter vel ad aliud adeſſe niſi per gratiam gratum facientem, oportet quòd & miſſio Filij & miſſio Spiritus ſancti ſint in gratia gratum faciente.

3 Præterea, De miſſione Filij dicuntur hic duo, ſcilicet quòd in animas ſanctas ſe transfert, amicos & Prophetas conſtituit: & aliud quod dicit, Mitte illam de cælis ſanctis tuis, vt mecum ſit, & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore. Neutrum autem iſtorum eſt ſine gratia gratum faciente. Ergo cum de miſſione non poſſimus loqui, niſi ſicut habemus traditum à Sanctis, videtur quòd non debeat dici, quòd mittatur Filius ſine gratia gratum faciente.

4 Item, Sap. 1. In maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Cum ergo ſapientiam introire in mentem ſit ſapientiam mitti, videtur quòd non mittatur niſi piis.

5 Item, Miſſio ſapientiæ in mundum fuit in collatione maximæ gratiæ: cum ergo vna miſſionum reſpondeat alij: mittitur enim in mentem, vt gratia miſſionis in mundum valeat nobis: videtur, quòd & miſſio in mentem ſit in collatione gratiæ.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, *solutio.* quòd ſicut ordinabantur apertæ miſſiones Filij & Spiritus ſancti, ita & ordinanturr occultæ: & ſemper ambæ ſunt ad eundem finem, licet non ad eundem actum ſemper. Sicut enim dicit Bernardus, Primo venit Filius, & docuit fidem: & poſtea venit Spiritus ſanctus, & accendit ad amorem. Et ideo concedo hoc, quòd ſecundum intentiones Sanctorum, nec Filius, nec Spiritus ſanctus mittitur niſi in gratia gratum faciente: non enim Spiritus ſanctus donum dicitur, quod ſibiinuicem Pater & Filius dant, ſed quia nobis dant eum: & eo modo dicitur Filius etiam datus, non quòd tantum datum ſit aliquid, quod habetur ſine ipſo, ſed quia ipſe in dato datur: ſicut dicitur Iacob. 1. Siquis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Vnde dico, quòd in fine iſtæ miſſiones non diſtinguuntur, ſed in actu proximo: quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus accendit affectum. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd finis miſſionis eſt ſanctificatio, & reductio: & hoc non tantum eſt Spiritus ſancti: quia reductio

dicit

dicit oſtenſionem viæ, & quoad hoc eſt Filij: & dicit adeptionem boni, & quoad hoc eſt Spiritus ſancti. Simul enim mittuntur: nec tamen alter eſt imperfectus, vel eſt ſuperfluus: quia ita oportet propter duplicem partem animæ noſtræ, quæ eſt intellectus & affectus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet gratia in genere, & quoad actum qui eſt gratum facere, ſit attributa & oſtenſiua Spiritus ſancti: tamen hæc gratia vel illa eſt, vel poteſt eſſe attributum Filij: & ideo cum miſſio ſit in collatione gratiæ particularis ad intellectum vel affectum, dico quòd tunc mittitur Filius.

AD ALIVD dicendum, quòd ad amicos conſtituere duo exiguntur, ſcilicet notitia amicitiæ, & amici, & eorum per quæ contrahitur & conſeruatur amicitia, & hoc eſt Filij: & aliud eſt quod eſt amor amici, & fundamentum amoris, quod eſt honeſtum & pars honeſti, vt dicit Philoſophus, & quoad hoc mittitur Spiritus ſanctus.

AD ALIVD dicendum, quòd prophetia dicitur quadrupliciter ſecundum Auguſt. ſcilicet viſione corporali, ſpirituali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis ſecretorum Dei: ſicut dictus eſt Abraham Propheta, de quo Geneſ. 18. dicitur: Num celare poſſum Abraham quæ geſturus ſum? cum futurus ſit in gentem magnam, &c. & in Pſal. 104. Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis, &c. Et quoad hoc vltimum ad prophetiam exiguntur duo, ſcilicet illuminatio, & gratia gratum faciens: & in illa ſola prophetia eſt completa miſſio, non autem in aliis tribus, niſi ſecundum quid: aliud enim infundere eſt reuelationem, & aliud eſt in ipſam animam ſapientiam ſe transferre: in primo enim non mittitur ſapientia niſi ſecundum quid, in ſecundo autem mittitur ſimpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd diſtributio omnium donorum ſpiritualium pertinet ad Spiritum ſanctum ſecundum illam proprietatem Spiritus, quòd vnit & viuificat corpus myſticum: quia in illa ratione, ſicut noſter ſpiritus diuidit ſingulis membris proportionabilia ſibi: ita Spiritus ſanctus vniens Eccleſiam, diuidit dona prout vult: ſed tamen ipſa dona per ſe conſiderata, aliquando oſtendunt Filium: & in hac ratione loquitur Apoſtolus, vt patet intuenti circunſtantias literæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut probatum eſt, ita opinor illam opinionem falſam eſſe.

ARTICVLVS XVII.

An cognitio noſtra ſit ſubſtantialis miſſioni, ita quòd ad miſſionem exigatur cognitio? & vtrum aliquis ſcire poteſt an odio vel amore dignus ſit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et tunc vnicuique mittitur cum à quoquam cognoſcitur, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd cognitio noſtra ſubſtantialis ſit miſſioni. Sed contra hoc eſt, quòd præcipue miſſio ſit ſimplicioribus, qui magis habent in munere gratiam, quam in cognitione: vetula enim quandoque parum cognoſcit vel nihil: & tamen mittitur ei frequentius, quam magno theologo multum cognoſcenti.

2 Præterea, Eccl. 9. Nemo ſcit, vtrum odio vel amore dignus ſit. Sed cui miſſus eſt Spiritus ſanctus, & cui miſſus eſt Filius, ſi cognoſcit miſſionem, cognoſcit ſe eſſe dignum vita æterna: ergo cognoſcit ſe eſſe dignum amore: & ita falſificatur verbum Eccl.

3 Si dicas, quòd nemo ſcit inquantum homo: ſed dicit Auguſt. quòd inquantum aliquid de miſſione iſta mente percipimus, intantum non in hoc mundo ſumus: & ita in hac via poteſt aliquid ſciri, ſicut ſciuit Apoſtolus de ſe, cum dixit, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus. 2. Cor. 13.

4 Et ad Roma. 8. Certus ſum, quòd neque mors, neque vita poterunt me ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu. Si inquam, ſic dicas. Contra: Iob 3. ſuper illud, Viro cuius abſcondita eſt via, circundedit eum Deus tenebris, ibi dicit Greg. quòd præcipua cauſa fletus eſt viro ſancto, quòd neſcit, vtrum odio vel amore dignus ſit: quia eſt via quæ videtur homini recta, & nouiſſima eius ducunt ad mortem. Item, Per quid ſciet homo quòd miſſus eſt ſibi Spiritus ſanctus? Spiritus enim actus ſimillimi ſunt cum actibus naturæ vel cordis: ſicut in hoc ipſo actu qui eſt diligere, videri poteſt: poſſum enim ſcire, quòd diligo Deum propter ſe, & ſuper omnia: ſed vtrum hoc ex charitate procedat, non poſſum ſcire, cum Philoſophus determinet vere fortem gratia boni, & propter bonum virtutis etiam vitam contemnere: & tamen illud non neceſſario procedit ex charitate. Similiter, Dicit Apoſtolus 1. Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Ergo patet, quòd propter Deum poſſum poſtponere vitam: & tamen neſciam me habere charitatem: ergo neſciam mihi miſſum eſſe Spiritum ſanctum.

SOLVTIO. Cognitio exigitur ad miſſionem, vt mihi videtur, ſed non omnis, ſed triplex, ſcilicet vna quæ eſt ex parte cogniti, ſcilicet vt ſentiam in me donum in quo vt in ſigno cognoſcibilis ſit perſona miſſa: ſignum autem voco id quod habet actum gratiæ facientis gratum, & appropriabile eſt Filio vel Spiritui ſancto. Secunda eſt habitualis cognitio. Tertia eſt coniecturalis ex ſignis, ſicut ſi videam me poſſe de facili quæ non habens gratiam vel non poteſt, vel cum magna difficultate poteſt: ſi videam ſpiritum meum eſſe liberum à vana ſpe, & vano amore, & vano gaudio, & caduca triſtitia, & timore mundano, & huiuſmodi. Et illam triplicem cognitionem puto ſufficere ſecundum habitum ad miſſionem, & dico non oportere adeſſe cognitionem ſecundum actum. Et per hoc patet ſolutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd Eccleſiaſtes non excludit cognitionem ex ſigno, &

coniecturalem, & habitualem: cui enim missus est Spiritus, habet habitum in quo hoc cognoscí potest, si aperiatur oculus, vel per reuelationem post mortem.

AD ALIVD dicendum, quòd Apostolus loquitur ibi de inhabitatione Christi per operationem miraculorum, & potestatem signorum, quæ ex se expertus fuerat. Et hoc non est mitti sapientiam nisi secundum quid, vt prius habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Apostolus aut loquitur ibi ex reuelatione sibi facta præter legem communem, aut loquitur ex coniecturis.

AD ID autem quod dicunt, quòd scientia certa exigitur, credo falsum esse quod dicunt

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine.

L ECce distincti sunt duo modi missionis Filij, & secundum alterum semel tantum missus est Dei Filius: secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur, vt sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui ante fuerunt, & etiam ad Angelos. Vnde Augustinus de Filio, id est, de sapientia Patris loquens 4. libro de Trinitate ait, Aliter mittitur sapientia vt sit cum homine, aliter missa est vt sit homo. In animas enim sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos Angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est non vt impleret Angelos, nec vt esset cum hominibus vel in hominibus, vt antea in Patribus erat & in Prophetis, sed vt ipsum Verbum fieret caro, id est, homo.

Cap. 20.

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum Spiritus sanctus plenius sit missus post incarnationem quam ante? & vtrum cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ sit præferendus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Missus est etiam ante incarnationem ad omnes sanctos, &c.] Dubium enim potest esse, Vtrum plenius mittebatur ante incarnationem, quam post? Videtur enim, quòd post plenius sit missus: quia plenior est gratia Noui Testamenti, quam Veteris: cum ergo missio sit propter gratiam, videtur plenius mitti Filius vel Spiritus sanctus in Nouo, quam in Veteri.

Sed contra. SED CONTRA hoc est dicit Augustinus in lib. de bono coniugali, quòd non præfertur cælibatus Ioannis coniugio Abrahæ: ergo nec cætera dona præferuntur, vt videtur.

Solutio. AD HOC respondeo per Aug. in 4. de Trinitate capite 20. dicentem sic, Quod dicit Euangelista, Quia spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: quomodo intelligitur? nisi quòd certe illa Spiritus datio vel missio post glorificationem Christi futura erat, qualis nunquam antea fuerat: neque enim antea nulla erat, sed talis non fuerat. Et infra ibidem, Oportebat Spiritus aduentum signis sensibilibus monstrari, vt ostenderetur totum orbem terrarum atque omnes gentes in linguis variis constitutas credituras in Christum per donum Spiritus sancti, vt compleretur quod in Psal. 18. cantatur, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Secundum hoc distinguendum est, quod est missio in gratia personali, & missio ordinata ad conuersionem orbis, & est missio inuisibilis, & missio in visibili signo. Personalis igitur & inuisibilis se habent ante aduentum & post, vt excedentia & excessa: quia quibusdam personis ibi plus infundebatur gratiæ, & quibusdam plus hic. Sed missio vniuersalis & visibilis, talis fuit post, qualis nunquam ante fuerat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est quod obiicit quantum est de conditione status: sed quædam personæ ibi in Veteri Testamento existentes (vt dicit Augustinus) pertinebant ad Nouum: & quædam è conuerso.

AD ID quod in oppositum obiicitur, dicendum quòd hoc verum est quod dicit Augustinus quantum ad habitum continentiæ, qui maximus fuit in Patriarchis: sed quantum ad actum continentiæ & statum præfertur virginitas omni coniugio.

ARTICV

ARTICVLVS XIX.

Vtrum Spiritus sanctus mittatur ad Angelos?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut etiam implet sanctos Angelos, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mittatur Spiritus ad Angelos. Sed contra: Non ad eundem est missio qui est in statu nuntij: sed Angelus nuntius est missionis sæpius, vt videtur: quia cum mitteretur Filius in carnem, Angelus nuntiauit: & quando missio debet fieri in mente, Angelus ad hoc obsequitur custodiendo, & suggerendo, vt dicit Bern. & inter animam & Deum discurrendo, Deo præsentans animæ vota & desideria, animæ autem apportans gratiam: ergo videtur, quòd ad Angelos non sit facta missio.

2 Item, Non fit missio nisi ad distans: non autem distat qui semper est in secreto domus: ergo non fit missio ad Angelum.

3 Item, Missio fit (vt dicit August. in auctoritate supra posita) vt reuocetur qui aberrauerat: Angelus bonus nunquam aberrauit: ergo non fit missio ad Angelum.

4 Item, Missio fit ad sanctificandam creaturam, sanctificare autem est de non sancto facere sanctum: hoc non potest fieri in Angelo, nec vnquam factum est: ergo &c.

Sed contra. SED CONTRA: Ad eum qui est sanctus non futura est missio secundum hoc nisi semel, scilicet in prima gratia, quod falsum est: quia dicit Augustinus, quòd toties mittitur, quoties interioris gratiæ aliquid percipit: hoc autem sæpe contingit.

2 Item, Hic dicit, quòd Filius inuisibiliter sæpe mittitur.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd missio fit in perceptione gratiæ & in augmento gratiæ: quia semper aliter sentitur adesse Spiritus, quam prius affuit, & ad Angelos missus est, & mittitur quoad nouas reuelationes: licet non augmentetur in eis gratia quæ substantialis est præmio.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quòd Angelus non est nuntius in illa missione, ita quòd ipse cum gratia menti illabatur: sed est nuntius vt obsequens Domino misso, & præparans viam per amotionem impedimentorum, & hoc per operationem extrinsecam menti, sicut est suggestio, & doctrina, & adhortatio, & huiusmodi: sed non sicut est inspiratio quæ intrinseca est menti: & ideo ad eam est facta, & fit missio.

AD ALIVD dicendum, quòd distantia quam exigit ista missio non est localis: sed sicut natura distat à gratia: quia per naturam & naturalia non potest haberi, sed à solo Deo: & ideo cum sic à gratia distat Angelus, ad eum necessaria est missio.

AD ALIVD dicendum, quòd reuocare aberrantem dupliciter est, scilicet qui aberrauit iam, vel ne aberret ille qui est in via: & hoc secundo modo est missio ad Angelum & ad Sanctos, qui iam tamen habent Spiritum sanctum: licet non sint confirmati sicut Angelus, & ideo crebriori indigeant missione.

AD ALIVD eodem modo dicendum, quòd sanctificatio fit in augmento gratiæ, & in prima gratia: quia sanctificatio dicitur tribus modis, scilicet simul facere substantiam & gratiam vt in Christo, vel facere naturam & addere gratiam, vt in primo homine & Angelo bono: vel facere de non sancto sanctum, sicut in peccatoribus conuersis.

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

PRæterea notandum est, quòd cum his duobus modis mittatur Filius, secundum alterum dicitur missus in mundum, secundum alterum vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde August. in eodem libro ait, Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidē dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporis sensibus præsto est. Nam & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum Spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur Filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente. M Cap. 20.

ARTICVLVS XX.

An anima mente capiens quod eſt æternum, ſit eſſentialiter in cælo & extra hunc mundum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nam & nos etiam ſecundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo ſumus &c.] Ex hoc enim videtur accipi, quòd anima mente aliquid æternum capiens, eſſentialiter ſit in cælo, licet per accidens, ſcilicet quia mente id percipit quod eſt in cælo.

2 Quod etiam multis rationibus videtur poſſe probari ſic, Anima non refertur ad locum niſi per accidens: non eſt enim in loco iſto in quo ego ſum, anima mea, niſi quia corpus in quo eſt, eſt in loco iſto: ſi ergo per accidens eſſe in loco aliquo facit eam ſubſtantialiter eſſe ibidem, cum per accidens ſit in cælo, ipſa ſubſtantialiter erit ibidem & eſſentialiter.

3 Item, Forma non determinat ſibi locum per ſe, etiam corporalis: quia videmus, quòd eadem forma ſecundum rationem formæ eſt in omni ſitu corporis ſupra & infra. Inde ſic: Nulla forma determinat ſibi locum per ſe, ſed per accidens: omne autem tale eſt in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: ergo forma eſt in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: ſed anima eſt nobiliſſima formarum: ergo anima eſt in omnibus locis ad quæ per accidens determinatur: per accidens autem determinatur ad id quod capit: ergo ipſa eſt in loco ipſius quod mente capit: ergo cum hoc quod mente capit ſit extra mundum, ipſa erit eſſentialiter vt in loco extra mundum.

4 Item, Hoc videtur dicere Auguſtinus, quòd anima verius eſt vbi amat, quam vbi eſt. Item Apoſtolus, Noſtra conuerſatio in cælis eſt. *Phil. 3.*

5 Item, Dionyſius in li. de di. no. ca. 3. dicit, quòd virtute orationis non attrahimus nobis Deum vbique præſentem, ſed nos extendimus noſipſos in Deum.

Ad contra. SED CONTRA videtur eſſe, quòd forma non habet eſſe naturale niſi in materia: & naturale eſſe eſt proprium eſſe formæ: ergo anima per id quod eſt, non eſt niſi in materia corporis.

2 Item, Idem eſt in quibuſdam mouens ad formam & ad locum, vt dicit Philoſophus, eo quòd motor dat mobili & ſuam formam & omnia naturalia conſequentia illam: & dicit Philoſophus, quòd naturale conſequens formam ignis eſt locus ſuperior: ergo videtur, quòd forma in ſuo eſſe determinet locum.

3 Item, Si dico, Forma eſt in materia, aut per accidens eſt in materia, aut per ſe. Conſtat, quòd non per accidens: quia ſic non conſtitueretur aliquod vnum in natura: ergo per ſe eſt in ipſa: ergo magis refertur ad locum materiæ, quam ad locum alterius cui non coniungitur niſi per accidens.

SOLVTIO. Dicendum, quòd anima ſecundum id quod eſt & per eſſentiam, quandiu viuit homo non eſt niſi in corpore. In quolibet autem de quo cogitat vel à quo afficitur, eſt ſicut in obiecto, ad cuius locum in ſua eſſentia nec per ſe nec per accidens refertur. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auguſtinus loquitur, quòd non in hoc mundo ſumus quantum ad modum cognoſcendi vel viuendi: quia ſecundum viam mundi cognoſcimus per ſpeculum in ænigmate: ſed inquantum æternum aliquid accipimus, cognoſcimus aliqualiter attingendo ſpeciem, & abſtrahimur à materialibus huius mundi.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſt, quòd anima non eſt in loco corporali niſi per accidens: ſed illud accidens eſt ei coniunctum per naturam: per corpus enim eſt in loco, & niſi eſſentialiter eſſet in corpore, non eſſet in loco corporis: & ideo per illud in quo ipſa non eſt eſſentialiter, ſed potius illud eſt in ipſa per eſſentiam & ſimilitudinem, non habet locum aliquem nec per ſe nec per accidens.

AD ALIVD dicendum, quòd forma per ſe, id eſt, ſine materia, non determinat ſibi locum, quia ſic eſt ſimplex: ſed ſic non eſt niſi per intentionem: ſed per eſſe ſuum in materia determinat ſibi locum: ita etiam, quòd moueat ad locum illum, niſi prohibeatur, vt dicit Philoſophus. Eſſe autem ita non accidentale eſt, ſicut accidentale eſt quod contingit eidem adeſſe & abeſſe in natura manenti: ſed eſt accidentale, ſicut per aliud conueniens, ſcilicet per hoc quod eſt in materia: & hoc eſt naturale, non accidentale formæ, ſi accidens proprie ſecundum naturam accidentis accipiatur. Vnde formam tripliciter eſt conſiderare, ſcilicet vt eſt intellecta, & ſic eſt ſpecies in anima intelligentis, & ſpecies quæ eſt in anima vnius non eſt ſpecies quæ eſt in anima alterius: vel vt ratio naturæ communis, abſtrahens à quolibet particulari, & ſic eſt in quolibet ſuo particulari & ſemper: vel ſecundum eſſe quod habet in natura, & ſic eſt in eo quod eſt hoc aliquid: & non per accidens, ſed naturaliter: abſurdum enim eſt dicere, quòd forma accidentaliter habeat eſſe in materia, niſi hoc modo ſumpto accidente quod eſt per aliud conuenire: ſed hoc accidens non repugnat ſubſtantiali & naturali: ſicut patet, quod hoc accidente Sortes per accidens eſt animal, & tamen eſſe animal ſubſtantialiter & naturaliter conuenit Sorti.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. vocat verius eſſe, nobilius eſſe, & non verius in natura: quia anima & quælibet forma nobilius eſſe habet in nobiliori cauſa, quam in ſe: quia in cauſa prima non admiſcetur priuationibus & materialibus, quemadmodum in ſeipſa vel in corpore.

AD ALIVD dicendum, quòd virtute orationis attrahimus nos in Deum: non loco, ſed merito, vt ſcilicet aliter adſimus ei quam prius affuimus.

Cur Pater non dicitur miſſus, cum ab aliquo cognoſcitur, vt Filius?

N

HIc quæritur, Cur Pater non dicitur miſſus, cum ex tempore à quoque cognoſcitur, ſicut Filius? Ad quod dicimus, quia in eo eſt principij authoritas, quæ non habet de quo ſit, à quo Filius eſt Spiritus ſanctus. Pater enim eſt (vt ait Auguſt. in eodem lib.) principium totius diuinitatis: vel, ſi melius dicitur, Deitatis: quia principium eſt Filij, & Spiritus ſancti. Nam, vt ait Auguſt. in eodem, Si voluiſſet etiam Deus Pater, per ſubiectam creaturam viſibiliter appareret: abſurdiſſime tamen aut à Filio quem genuit, aut à Spiritu ſancto qui de illo procedit, miſſus diceretur. Congruenter autem ille miſſus dicitur, qui in carne apparuit: miſiſſe autem ille, qui in ea non apparuit.

Cap. 21. in fine lib. 4.

Aug. lib. 2. de Trin. cap. 3.

Putauerunt quidam Filium & Spiritum ſanctum minores fuiſſe Patre, quia miſſi dicuntur.

O

IDeoque putauerunt quidam hæretici, cum Pater non ſit miſſus, ſed Filius & Spiritus ſanctus, Patrem eſſe maiorem, ac Filium minorem eſſe & Spiritum ſanctum: atque Patrem, quaſi maiorem, miſiſſe vtrumque quaſi minorem. Quod Auguſt. improbat 4. lib. de Tri. illius condicens. Non ideo, inquit, arbitrandum eſt minorem eſſe Filium, quod miſſus eſt à Patre: nec ideo minorem Spiritum ſanctum, quod & pater eum miſit & Filius. Siue enim propter viſibilem creaturam, ſiue potius propter principij authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel diſſimilitudinem ſubſtantiæ, in Scripturis hæc poſita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur Pater miſiſſe Filium vel Spiritum ſanctum, quòd ille eſſet maior, & illi minores: ſed maxime propter authoritatem principij commendandam, & quia in viſibili creatura non ſicut ille apparuit. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit miſsio Filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de tertia parte diſtinctionis quæ incipit *ibi* [Hic quæritur, Cur Pater non dicitur miſſus] Et diuiditur in duas. In prima oſtendit Patrem non eſſe miſſum. In ſecunda oſtendit, quòd non ideo Filius & Spiritus ſanctus ſunt minores, quia miſſi ſunt *ibi* [Ideoque putauerunt quidam hæretici, &c.

ARTICVLVS XXI.

An pater det ſe, vel detur à ſe?

DVbium eſt hic, Vtrum Pater det ſe, vel detur à ſe? Quòd enim mitti non poteſt vel procedere, ſatis conſtat ex prædictis. Videtur autem, quòd non: quia ſecundum Magiſtrum dare ſe, eſt procere à ſe temporaliter & mitti: ſed hoc non conuenit Patri: ergo nec dare.

SED CONTRA: Dare nihil dicit niſi conferre donum, cum ergo Pater habeat poteſtatem ex libertate amoris, ſicut Filius & Spiritus ſanctus, Pater poteſt dare ſe ſicut Filius & Spiritus ſanctus. *Sed contra.*

2 Item, Sicut ſapientia appropriatur Filio, & gratia Spiritui ſancto: ita potentia Patri: cum ergo ſæpe conferat poſſe, videtur quòd det ſe.

SOLVTIO. Magiſtri concedunt, quòd Pater dat ſe, & datur à ſe: & quòd dare non dicit mittere ſecundum rationem, nec procedere: & hoc ſupra ſatis determinatum eſt: non tamen dicunt, quòd habeat effectum ita diſtinctum Pater ſicut Filius & Spiritus ſanctus. *Solutio.*

ctus : quia licet posse attribuatur Patri, tamen posse animarum sanctarum est in donis intellectus & affectus: & ideo non ita manifestatur dando se, sicut Filius & Spiritus sanctus : & ideo à Sanctis non ita ponitur, quòd det se sicut quòd Filius dat se vel Spiritus sanctus.

Sed contra. SED CONTRA : Pater est principium totius diuinitatis : ergo sui. Solutio. Non sequitur, quia sensus est, quòd est principium Filij & Spiritus sancti in quibus est tota diuinitas : dicit autem, quòd melius deitatis quam diuinitatis : quia diuinum esse est perpetuum esse : & hoc est communicabile creaturis, secundum quòd Philosophus dicit, quòd omnia appetunt esse diuinum, & propter illud agunt quicquid agunt : deitas autem est forma à qua imponitur hoc nomen Deus, quod non est communicabile creaturis, vt supra in 2. dist. notatum est.

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

A NVNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionem qua procedit à Patre & Filio, & non à seipso : quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut Filius duobus modis dicitur mitti, vno quo visibiliter apparuit, altero quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur : ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio ac à seipso duobus modis procedere siue miti siue dari dicitur : vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, aliisque vicibus : datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de Spiritu sancto videndum est, &c.] Hic incipit pars illa quæ est de modis missionis Spiritus sancti : & sunt duo modi, scilicet visibilis, & inuisibilis. De visibili agit Magister primo in hac distinctione : de inuisibili autem consequenter in sequenti *ibi* [Iam nunc accedamus, &c.] Ista autem distinctio diuiditur in duas partes. In prima determinat, qualiter Spiritus sanctus dicitur missus visibili modo. In secunda, qualiter non minor dicitur Patre propter illam missionem visibilem, cum tamen Filius minor Patre dicatur, propter illam missionem *ibi* [Sed prius quærendum est, cum Filius dicatur.

ARTICVLVS I.

Quid sit mitti visibiliter, & vtrum missio visibilis fuerit in Veteri Testamento sicut in Nouo, & vtrum Pater potest mitti sicut Filius?

IN prima parte non est nisi vnum capitulum, circa quod incidit dubium ante literam, Quid sit mitti visibiliter, & vtrum ista missio fiat congruenter ad omnes vel ad aliquos, & vtrum sit ad gratiam gratum facientem vel gratis datam, & quarto vtrum eam conueniebat fieri per Filium vel Spiritum sanctum?

AD PRIMVM proceditur sic : Si mitti visibiliter est apparere personam visibili signo, sicut videtur Augustinus dicere in litera, cum in Veteri Testamento personæ visibilibus signis sæpe apparuerunt, videtur quòd ista missio in Veteri Testamento sæpe facta fuerit.

2 Præterea hoc videtur etiam alia ratione : missio enim visibilis ordinatur ad inuisibilem : sed inuisibilis in Veteri Testamento sæpe facta est : ergo & visibilis. Probatio primæ.

primæ. In litera dicit Augustinus quòd in illis creaturis visibilibus Spiritus sanctus ad hoc erat, vt per eas ostenderetur Spiritus sanctus in illis esse ad quos illæ creaturæ veniebant. Secunda autem probatur. Sap. 9. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & de sede magnitudinis vt mecum sit & mecum laboret. Hoc enim dictum est in Veteri Testamento: ergo videtur, quòd huiusmodi missio visibilis tunc fuerit.

3 Item, Si visibilis creatura ostendens aliquid diuinum, sufficit ad rationem visibilis missionis: cum, sicut supra habuimus, Pater in visibili creatura apparuit, videtur Pater esse missus. Gen. 18. Tres vidit, & vnum adorauit.

4 Si dicas, quòd hæc visa Patrum per Angelos administrata sunt, & ideo non intelligitur in eis missio: hoc non excusat obiectionem tribus rationibus, quarum prima est, quòd Augustinus dicit, quòd absurdissimum est dicere Patrem, si voluisset, in creatura visibili apparere non potuisse: posito ergo, quòd apparuerit, nihil debet sequi inconueniens: sequitur autem, quòd missus sit: ergo hoc non videtur inconueniens: & hoc negatum est supra: ergo &c.

5 Secunda ratio: quia si creatura irrationalis & intellectualis (vt ita liceat dicere) sufficit ad demonstrandam missionem personæ, sicut columba, vel flatus: multo magis creatura intellectualis, & præcipue Angelus. In illa enim tanto magis diuinum aliquid cognoscitur, quanto ipsa est nobilior & diuinior: cum ergo tales missiones Angelorum in Veteri Testamento sæpius factæ sunt, videtur quòd sæpe missæ sunt personæ, & etiam Pater.

6 Tertia ratio est ab auctoritate Danielis, vbi legitur, quòd antiquus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Et Isaiæ 6. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, &c. Nec poteris dicere, quòd hoc fuerit Angelus in persona Dei: quia Angelo Seraphin non clamant, sanctus, sanctus, sanctus: nec Angelus in persona Dei iudicabit.

7 Si forte dicas, quòd hoc fuerit reuelatio, & non apperitio, vel missio. Contra: Talis ostensio quæcunque sit, fuit constituens Prophetas: quia Prophetas vocamus quibus ista facta sunt: sed proprius effectus missionis est Prophetas & amicos Dei constituere, sicut habuimus in præcedenti distinctione ex Sap. 7. Per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit. Item faciamus vim in eo quod dicit, per nationes: ergo non in nostra natione tantum, sed etiam in natione Patrum ista facta sunt: ergo videtur, quòd tunc facta fuerit missio visibilis, & quòd Pater & singulæ personæ missæ sint.

sed contrà. SED CONTRA: Ad Gal. 3. Lex in manu mediatoris posita est, ordinata per Angelos, donec veniret semen cui repromiserat. Ergo videtur, quòd omnia visa Patrum fuerunt per manus Angelorum vsque ad aduentum Christi. Supra autem probatum est distinctione 15. quòd persona non dicitur mitti, nisi in effectu, in quo ipsa aliter sic vel ad aliud quam secundum quod est vbique: & hoc habetur in litera ab Augustino: ergo in talibus visis nulla vnquam fuit persona missa.

ITEM Augustinus in 4. de Trinitate, dicit, quòd absurde dicetur Pater missus vel ab eo quem genuit, vel ab eo qui ab ipso procedit, etsi dicatur apparuisse. Ergo cum omnis qui mittitur, ab aliquo mittatur, & Pater non possit ab aliquo mitti, videtur, quòd non mittatur.

2 Item, Augustinus in 4. de Trinitate, vt habitum est supra distinct. 15. Mitti est cognosci quod ab alio sit: Pater autem ab alio esse non cognoscitur: ergo non mittitur.

Sed contrà. SED ADHVC contra hoc opponi potest: quia Patri attribuitur potentia: cum ergo potentiam efficiat in nobis, ipse venit in nos, sicut Filius per sapientiam, & Spiritus sanctus per charitatem.

2 Item, Hæc conceditur, & habita est supra, Pater est à seipso: secundum autem quod est à seipso, videtur quod in eadem habitudine præpositionis debeat concedi hæc, mittitur à seipso, & Pater mittit seipsum.

3 Item, Augustinus probans, quòd Spiritus sanctus mittit se & dat se, probat hoc: quia est suæ potestatis: & hoc est supra habitum distinctione præcedenti: non esset autem suæ potestatis, si non posset mittere & dare se: ergo à simili non erit Pater suæ potestatis, si non possit mittere & dare se: cum ergo semper omnes personæ fuerint suæ potestatis, semper potuerunt mittere se omnes, & dare se, & in Veteri, & Nouo Testamento.

Solutio. SOLVTIO. Suppositis his quæ supra in principio 14. distinctionis determinata sunt, facile est respondere his obiectis: dicimus enim, quòd non est idem apparere, & mitti: & bene concedimus, quòd Pater in subiecta creatura apparere potuit per ministerium Angeli & per seipsum, & adhuc potest: sed non potest mitti propter causas supra assignatas: quia missio passiua supponit congruitatem nuntij, & rationem in subiecto: & illa ratio est ab alio esse, quod Patri non conuenit: ideo apparere potuit, mitti autem non potuit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet vbicumque est missio visibilis, sit apparitio alicuius personæ visibili signo, non tamen conuertitur: quia missio visibilis addit super apparitionem duo, scil. existere ab alio, & per seipsum adesse aliter vel ad aliud quam sit vbique: hoc autem non legitur in Veteri Testamento, sicut postea patebit: quia personæ non leguntur per seipsas fuisse in illis signis quæ apparebant.

AD ALIVD dicendum, quòd missio visibilis non ordinatur ad quamcumque missionem inuisibilem, sed ordinatur ad missionem inuisibilem, quæ est fundans & plantans Ecclesiam: non enim visibilis semper præcedit inuisibilem, etiam in Nouo Testamento: sed præcessit, vt significaretur abundantia copiæ Spiritus esse apud illos quibus visibilis

facta eſt, ita vt ex ipſorum copia redundaret in fundationem & plantationem Eccleſiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio iam dicta eſt, quare hoc non ſufficit: & quare Pater non potuit vel non poteſt mitti.

AD ID autem quod obiicit, quòd miſſio huiuſmodi debuit dici apparitio angelica in Veteri Teſtamento: dicendum, quod in veritate illa ſolutio quam ponunt quidam non ſufficit: ſed illa eſt ratio quam diximus, quia mitti addit ſuper apparere, ſicut dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd creatura intellectualis melius oſtendit vnitatem eſſentiæ in tribus perſonis: ſed effectum gratiæ vel modum proceſſionis perſonæ à perſona non ita oſtendit: eo quod ipſa de natura ſua non ita exprimit gratiæ & proceſſionis proprietates: non enim Angelus procedit ab Angelo, ſicut flatus à ſufflante: nec Angelo proprium eſt innocentia & aptitudo immolationis pro redemptione primogeniti, ſicut columbæ: nec Angelo proprium ex natura eſt, vnde conueniat cum actu charitatis: & ideo Angelus in numero perſonarum apparentium, & vi interpretandi per ſermonem, poteſt facere fidem Trinitatis & vnitatis: licet non habeat conuenientiam, vt per ipſum expleatur miſſio. Et alia ratio eſt, quòd donum datum eſt à miſſo, ſicut à cauſa faciente: dico autem, donum gratiæ gratum facientis, quod eſt in omni miſſione. Angelus autem non poteſt eſſe cauſa gratiæ, nec debet intelligi eſſe cauſa: ergo nec ipſe poteſt mitti miſſione illa: nec etiam ſi mitteretur, eſſet vtile: quia crederetur gratia ab illo eſſe, & ſic pertraheret in idololatriam. Tertia ratio eſt: quia miſſus cum gratia habetur illapſus in ſubſtantiam animæ eius cui miſſio fit, vt ſupra habitum eſt in diſtinctione præcedenti: Angelus autem non poteſt illabi in ſubſtantiam mentis noſtræ: ergo per ipſum non poteſt adminiſtrari huiuſmodi miſſio. Quarta ratio eſt: quia cum gratia ſit creata, ſi ſepararetur ab eo per quem mittitur, vel ille eſſet creatura, vel eſſet totum ſubiectum vanitati, ſicut omnis creatura: ad hoc ergo vt gratia ſeparare nos poſſit à vanitate, & coniungere diuinitati, oportet miſſum qui eſt cum gratia, eſſe Deum. Et his rationibus non poteſt expleri huiuſmodi miſſio, niſi per perſonam procedentem ab alio. Alij autem ponunt alias quæ non probant quicquam, ſcilicet quòd miſſionem conueniebat à remotis incipere, & poſtea appropinquando magis ad Deum accedere: & ideo in Veteri Teſtamento conueniebat fieri per Angelos, in Nouo autem per perſonas. Sed hoc nihil eſt: quia ſecundum hoc etiam inuiſibilis miſſio quæ omnibus Sanctis in Veteri Teſtamento facta eſt, debuit fieri per Angelos, quod falſum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd viſa Iſaiæ, Danielis, & Ezechielis, nec fuerunt proprie loquendo apparitiones, nec miſſiones, nec proceſſiones, ſed reuelationes in viſione imaginaria quæ multis facta eſt: quia apparitio ſtricte ſumpta dicitur oſtenſio vnitatis eſſentiæ in figura aliqua viſa ad ſenſum. Sed ſi apparitio ſumatur, tunc erit genus ad reuelationem, miſſionem, & huiuſmodi.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd talia viſa non faciunt Prophetas: quia ſic Pharao fuiſſet Propheta, quod falſum eſt: quia non fuit Propheta niſi ſecundum quid: quia, vt Auguſtinus dicit in 12. ſuper Gen. Propheta ſimpliciter, non dicitur niſi à viſione intellectuali: & ideo Ioſeph Propheta fuit viſorum à Pharaone, & Daniel Propheta fuit viſorum Nabuchodonoſor & Balthaſar: ſed bene concedo, quòd à miſſione inuiſibili Filij & Spiritus ſancti conſtituti ſunt Prophetæ. Quid autem, quando, de quibus, & quare prophetarent, reuelationibus trium modorum viſionis oſtenſum eſt eis, ſcilicet corporali, imaginaria, & intellectuali. Sunt tamen qui dicunt, Spiritum tunc miſſum, non inquantum ſanctus, ſed inquantum eſt ſpiritus: quia ſpiritus reuelat, ſed non ſanctificat: & donum prophetiæ non facit Sanctum, ſed videntem. In Nouo autem Teſtamento miſſus vt ſanctus, qui ſanctificabat in illis viſis. Sed hoc non ſoluit: quia nemo vnquam ſanctus fuit, niſi mitteretur ſibi Spiritus: & ideo ſi de ſtatu Veteris Teſtamenti eſſet, vt non mitteretur vt ſanctus, nec inuiſibiliter vt ſanctus mitteretur. Vnde prima ſolutio melior eſt.

AD ID quod obiicitur, quòd apparitiones factæ ſunt per Angelos, bene concedo: quia hoc vult Auguſt. in 4. de Trinitate, & Dionyſius in cæleſti hierarchia. Sed tamen non propter hoc eſt remotum quin per ſe apparere potuerint & Parer & Filius & Spiritus ſanctus, vt dicit ibidem Aug.

AD ID autem quod obiicitur contra hoc, quòd non dicitur mitti Pater: dicendum, quòd potentia attribuitur Patri: ſed, vt dictum eſt, mitti non dicitur perſona reſpectu cuiuſcunque doni: ſed tantum in dono in quo ipſa eſt, & habetur: vnde ſi Pater daretur in potentia illa, eſſet potentia gratum faciens. Potentia autem illa non eſt diſtincta à donis intellectus & affectus: quia per dona huiuſmodi ſumus potentes in actibus gratiæ: ergo datio Patris non habet diſtinctum donum ab eo in quo datur Filius, & in quo datur Spiritus ſanctus: & ideo à Sanctis expreſſe non inuenitur, quo Pater det ſe, vel detur à ſe. Sunt tamen circa dubitationem iſtam tres aliæ opiniones, quarum vna eſt, quòd Pater dat ſe, & datur à ſe: & hæc non eſt multum communis. Alia dicit, quòd non dat ſe, nec datur à ſe: eo quòd potentia quæ ſibi appropriatur, præſupponitur in miſſione & datione Filij & Spiritus ſancti: quia nullum donum datur nobis niſi præſuppoſita capacitatis potentia illius doni: & ideo cum hæc capacitas per naturam ſit in nobis, ſumus enim creati ſuſceptibiles gratiæ, non oportet Patrem dari in illo. Tertia opinio eſt quam magis approbo, quæ prius dicta eſt, quòd Pater bene venit in Filio & Spiritu ſancto: ſed non datur, nec dat ſe: & ſi concedatur, quòd dat ſe nullo modo tamen conceditur, quòd mittitur à ſe, vel mittit ſe, vt prius dictum eſt.

Ad quæſt.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc

conceditur

conceditur, Pater eſt à ſe ſecundum quòd exponitur per negationem ſic : Pater eſt à ſe, id eſt, non eſt ab alio : ſed mitti importat affirmatiue eſſe ab alio, vt ſuperius habitum eſt: & ideo non conuenit ei mitti.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater eſt ſuæ poteſtatis, & ſemper fuit, & erit, ſicut Filius & Spiritus ſanctus : ſed ex illa poteſtate non poteſt concludi, niſi quòd ipſe operetur cum Filio & Spiritu ſancto illum effectum quem dat in miſſione : quia ly mittit dicit duo, ſcilicet actum operationis, & effectum qui datur in miſſione, & ſecundum actum hunc, eſt ipſum commune tribus perſonis : & conſignificat ex modo ſignificandi principalis ſignificati, quod eſt miſſio paſſiua, venire ab alio, & quoad hoc non dicit poteſtatem aliquam, ſed tantum rationem originis, quæ non conuenit Patri. Quoad primum ergo fuit probatio Auguſt. quòd Spiritus dat ſe, ſicut alij eum dant, & non quoad ſecundum.

AD ID autem quod vlterius volebat concludere, quòd in Veteri Teſtamento eſt iſta poteſtas ſicut in Nouo : dicendum, quòd miſſio inuiſibilis fuit ex quo homo creatus eſt ſuper terram : nullus enim vnquam aliquid boni meritorij facere potuit ſine inuiſibili miſſione : ſed miſſio viſibilis in Veteri Teſtamento eſſe non potuit, id eſt, non debuit de congruitate : quia illa eſt ad copiam gratiæ demonſtrandam, & gratiæ propagationem, quæ non fuit, adhuc priori tabernaculo habente ſtatum : quia Ieſus nondum erat homo, & nondum glorificatus : quæ autem ratio huius ſit, eſt determinatum in quæſtione illa qua quæritur, Quare diſtulit aduentum, & quare literæ obſeruationem conueniebat præcedere ſenſum ſpiritualem?

ARTICVLVS II.

Vtrum miſſio viſibilis debet eſſe ad omnes qui ſunt de Nouo Teſtamento?

SEcundo quæritur, Vtrum iſta miſſio viſibilis ſecundum congruentiam debeat eſſe ad omnes vel ad aliquos : & quæramus, vtrum ad omnes qui ſunt in Nouo Teſtamento? quia iam habitum eſt, quòd non congruebat eã fieri in Veteri Teſtamẽto. Videtur autem quòd ſic : quia dicitur Ioel. 2. Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, &c. Et iterum, ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas. Ergo videtur, quòd ad omnes debeat ſic viſibiliter deſcendere.

2 Item, Cum primo venit in linguis igneis, nullus excipiebatur, ſed ſuper omnes, ſcilicet 120. maſculos & fœminas. Ergo videtur, quòd nec poſtea debuit alicui ſubtrahi huiuſmodi miſſio.

3 Item, Poſtea Apoſtolis prædicantibus, ſicut Petro in domo Cornelij, & aliis, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum : ergo &c.

4 Item, Hoc quod non fit, poteſt nobis generare deſperationem ex hoc quod communiter tunc fiebat, quòd nos non ſimus de ſaluandis : ergo &c.

5 Si dicatur, quòd illi dati fuerunt nobis in ſemen ex quo creſceret & multiplicaretur ſeges fidei : modo autem tempus eſt colligendi quod ſeminatum eſt, & non ſeminandi amplius: hoc falſum eſt : quia dicitur Apoc. vltimo. Qui audit, dicat, Veni. Et in Euangelio condemnatur ſeruus piger qui abſcondit pecuniam Domini ſui. Ergo videtur, quòd adhuc reſtat tempus ſeminandi : ergo adhuc ita deberet deſcendere.

SED CONTRA : Probabitur infra in ſequenti articulo quæſtionis, quòd hæc miſſio indicat plenitudinem redundantiæ & copiæ Spiritus : non omnibus autem datur Spiritus ad redundantiam : ergo non ad omnes congruit fieri hanc miſſionem. *Sed contrà.*

2 Item, In operibus ruſticorum probamus hoc, quòd per multa fomenta fiunt nouellæ plantulæ quæ non fiunt arbori iam roboratæ : ergo ſimiliter debuit fieri in Eccleſiæ plantatione : cùm ergo hæc miſſio fuerit ad plantationem Eccleſiæ, non congruebat eam fieri in Eccleſia iam roborata.

3 Item, Aliter conualeſcit fides, & aliter habet meritum : quia conualeſcit bene & roboratur ex auditu rationis, & viſu miraculi : ex illis tamen non habet rationem meriti, ſed potius inquantum recedit à ratione & viſu, & tota innititur primæ veritati : cùm ergo viſibilis miſſio ſit ad conualeſcentiam fidei, tempore merendi per fidem poſtquam fides conualuit, adhiberi non debuit.

4 Item, Miſſiones Spiritus ſancti reſpondent miſſionibus Filij : ſed in miſſione Filij prius exhibebatur quod erat viſibile : vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur : poſtea autem expediabat Apoſtolis vt ſubtraheretur præſentia corporalis, vt ſic tranſiret affectus ad amorem inuiſibilis deitatis : ergo ſimiliter conueniebat fieri in miſſione Spiritus ſancti, vt primo exhiberetur viſibilis ſpecies, per quam ſciretur adeſſe Spiritus, & poſtea ſubtraheretur, vt in inuiſibili Spiritus ſubſtantia requieſcamus.

SOLVTIO. His vltimus rationibus conſentiendo, quarum quælibet medio ſuo dicit vnam rationem, quare non ſemper & ad omnes conuenit fieri hunc modum miſſionis: dicimus ad primum, quòd Ioel loquitur de ſtatu Eccleſiæ primitiuæ, quando tempus erat plantationis fidei. *Solutio.*

AD ALIVD & ad tertium dicendum eodem modo, quòd tunc ideo fiebat, vt homines viſibili miraculo ſtupefacti ad finem properarent.

AD ID quod obiicitur per rationem, dicendum quòd non cogit nos hoc deſperare: quia iam ædificati ſumus ad fidem : quia ab his qui audierunt confirmata eſt nobis fides, conteſtante Deo ſignis, & virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecundum ſuam voluntatem, vt dicitur ad Heb. 2. Præterea nos ſentimus præſentiam meliorem in donis: ſicut enim dicit Apoſtolus ad Rom. 8. Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei.

AD

AD ALIVD dicendum, quòd licet omnis homo debeat alium vocare ad fidem, & conuerſionem morum: non tamen oportet, quòd vocet per miracula: quia iam ipſa multiplicatio fidei teſtis eſt veritatis fidei: & quia ſufficit ad veritatem fidei oſtendẽdam in vno tempore miracula oſtendiſſe, & viſibilia ſigna: ſi enim prius fides per hæc probata eſt, in æternum probata erit, & vera. Vnde ea quæ tunc facta ſunt, modo ſunt aliis referenda, non iterum exhibenda, ſicut dicit Ioan. in canonica ſua prima, Quod videmus, quod audiuimus, quod manus noſtræ correctauerunt de Verbo vitæ, annuntiamus vobis.

ARTICVLVS III.

Vtrum miſſio ſit gratiæ gratum facientis, vel gratiæ gratis datæ?

TErtio quæritur, Vtrum iſta ſit miſſio gratiæ gratum facientis vel gratis datæ? Videtur autem, quòd gratis datæ, quia exterius: nihil autem exterius extra hominem eſt gratia gratum faciens: ergo videtur, quòd hæc miſſio non ſit gratiæ gratum faciens.

2 Item, Dicit Ariſtote. in quarto metheorum, quòd per eſſe apertum iudicamus de occulto. Ergo per actum iſtius miſſionis iudicamus cuius gratiæ cauſa ſit: ſed actus eius eſt linguæ, prophetiæ, & huiuſmodi, quæ omnia non dicunt niſi actum gratiæ gratis datæ: ergo illa miſſio eſt ad actum gratiæ gratis datæ.

3 Item, Miſſio inuiſibilis eſt ad actum gratiæ gratum facientis, vt ſupra probatum eſt: cum ergo ſuperfluum ſit duos habere modos ad idem perficiendum, præcipue apud perfectum operantem, miſſio viſibilis non erit ad eandem gratiam: igitur erit ad gratiam gratis datam.

4 Item, Miſſio Filij eſt ad gratiam gratis datam: quia ad illuminationem intellectus in reuelatione, & prophetia, ſcientia, & huiuſmodi: ergo magis miſſio Spiritus ſancti poteſt eſſe ad gratiam gratis datam: & non eſt interior ad illam: ergo exterior.

Sed contra. SED CONTRA: A partibus ſufficienter enumeratis probatur, quòd hæc miſſio nunquam exhibita eſt niſi ad plenitudinem redundantiæ in gratia gratũ faciente demonſtrandam: quia exhibita eſt tribus modis, flatu, igne, columba: & patet in ſingulis, qualiter oſtendebat Spiritus redundantiam gratiæ, ſicut infra oſtendetur, quando oſtendetur ſufficientia numeri iſtarum miſſionum: ergo manifeſtum eſt, quòd non oſtendit gatiam gratis datam.

2 Item, Non diceretur Spiritus miſſus, ſi tantum daretur donum eius, vt ſupra habitum eſt: ergo Spiritus tunc dicitur miſſus, quando oſtenditur per donum inhabitate per gratiam: ſed non inhabitat per donum gratiæ gratis datæ: dicit enim auctoritas, quòd in ſolis Sanctis eſt per habitantem gratiam: in multis autem eſt per actum gratiæ gratis datæ qui non ſunt ſancti: ergo ipſe non mittitur, nec viſibiliter, nec inuiſibiliter, niſi per gratiam gratum facientem.

3 Item, In litera habemus ab Auguſtino, quòd per illas creaturas viſibiles oſtendebatur, quòd Spiritus ſanctus in illis erat ad quos mittebantur creaturæ illæ: & nos videmus, quòd in omnibus illis abundatia redundantiæ fuerit, ad quos talis miſſio facta eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate iſta miſſio redundantis gratiæ eſt oſtenſiua, & penes modum redundantiæ multiplicatur, vt poſtea patebit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non eſt ita exterius, quòd non ſit interius: quia modus viſibilis miſſionis eſt oſtenſiuus inuiſibilis Spiritus miſſi inuiſibiliter: & ideo fructus miſſionis eſt intus, licet motus viſibilis ſpeciei ſit extra.

AD ALIVD dicendum, quòd per rem manifeſtam dupliciter eſt iudicare, ſcilicet vt iudicium immediatæ cauſæ habeatur per effectum apertum, & ſicut cauſa cauſæ vel ratio cauſæ per effectum habetur: verbi gratia, videndo apertum actum prophetiæ vel linguarum in actu, ſtatim accipitur habitus qui eſt cauſa huius actus, vt immediatus ei, & hic eſt habitus gratiæ gratis datæ. Vlterius autem conſiderando tempus actus, & modum actus, ſcilicet quod eſt ad fidei propagationem, & tempus nouellæ Eccleſiæ, cognoſco quòd in illis eſt Spiritus redundans in aliquos per gratiam gratum facientem: ſicut etiam in naturis videndo motum, cognoſco mouens & rationem mouentis tunc potius quam alio tempore, & ſic potius quam aliter.

AD ALIVD dicendum, quòd ad idem vt idem ſuperfluerent duo modi: ſed ad idem vt aliter ſe habens, non ſuperfluunt: quia vnus eſt ad gratiæ inſpirationem ſiue receptionem vel augmentum, alius autem ad redundantiam eiuſdem oſtendendam.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum quoſdam Filius non mittitur niſi in gratia gratis data. Dicunt enim, quòd ſi eſt gratum faciens, quod refertur ad miſſionem Spiritus ſancti. Sed hoc ſupra improbatum eſt. Vnde dico, quòd hæc eſt falſa, quòd Filius mittatur in gratia gratis data: quia vno miſſo, omnes tres veniunt & inhabitant, licet per illum effectum omnes tres non dicantur mitti.

Si autem aliquis obiiciat contra hoc quod dictum eſt, quòd ſuper multitudinem audientium verbum viſibiliter cecidit Spiritus: ſed non legitur, quòd in omnibus illis redundauerit. Reſpondendum eſt, quòd caſus ſuper multitudinem oſtendit redundantiam in prædicante fidem nouellam, & ex parte eius ſuper quem cadit, habet rationem fomenti fidei nouellæ, ſicut ſupra diximus: & ideo etiam non exprimitur quo ſigno cecidit Spiritus ſuper eos, ſed tantum, quòd in ſigno viſibili apparuit, quod indicabat redundantiam in Apoſtolis: modo autem non eſt in Eccleſia illis de cauſis quæ dictæ ſunt.

ARTICVLVS IV.

Vtrum missio visibilis fieri debuit magis per Filium quam per Spiritum sanctum, vel è conuerso?

QVarto quæritur, Vtrum conueniebat hanc missionem magis per Filium fieri, quam per Spiritum sanctum, vel è conuerso? Videtur autem, quòd per Filium: quia Filius est Verbum indicatiuum Patris, & os loquens Patrem: sicut dicitur Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Ergo cum hæc missio sit ad instructionem ad fidem, conueniebat vt fieret per Filium.

2 Item, Illa missio visibilis est ad plantandam fidem: sed dicit Bern. quòd Filius venit, & fidem docuit: ergo Filium in tali missione mitti conueniebat.

Sed contra. SED CONTRA: Dominus dixit discipulis, Cum venerit Spiritus sanctus, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ dixero vobis. Ergo plena instructio est per Spiritum sanctum. Cum ergo veritas mundo manifestari debuit, conueniebat fieri per missionem Spiritus sancti.

2 Item, Matth. 10. Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo ad loquendum in conuersione Gentium mittendus est Spiritus sanctus, non Filius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritum sanctum in creatura non vnita visibili mitti conueniebat, Filium autem in creatura vnita visibili.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum quòd instructio pertinet etiam ad Spiritum sanctum. Est enim instructio per interpretationem & locutionem, & ista conuenit Verbo & ei qui est os Patris: & est instructio non per verbum, sed per inspirationem veritatis, & illa conuenit Spiritui veritatis, id est, à veritate procedenti qui annuntiat ea quæ accipit à veritate: sicut factum in missione Spiritus sancti, illuminauit enim Spiritus ad plenum intellectum eorum quæ audita erant à Filio.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd inquantum auditus causat fidem quæ est per verbum Christi, sic conueniebat fidem doceri per Verbum missum in carnem. Inquantum autem fides est assensus primæ veritatis, non potest haberi nisi per inspirationem. Vnde etiam Apostoli qui ante flexibiles erant in assensu, cum haberent fidem per auditum verbi: postea confirmati sunt, cum habebant assensum per inspirationem Spiritus sancti missi in eos. Et hoc notat idem Dominus in fine Lucæ. Vos autem, inquiens, sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

ARTICVLVS V.

Quare sunt duo modi missionis Filij, & Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in primo capitulo *ibi* [Dicimus, quòd Filius duobus modis dicitur, &c.] Et est dubitatio, quare sint duo modi missionis Filij & Spiritus sancti? Cum enim sint duæ partes hominis, scilicet corpus, & anima, videtur quòd neutro modo dicatur mitti ad corpus, vt quidam volunt reddere rationem: ergo videtur, quòd ambo modi accipi debent penes partes animæ: sed cum simus imago Dei, penes tres potentias videtur, quòd tres debent esse modi missionis.

2 Item, Missio est ad reuocandam creaturam rationalem, vt supra habitum est: reuocatur autem secundum rationalem, irascibilem, & concupiscibilem: ergo tres debent esse modi missionis.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd duo tantum sunt: quia cum missio ostendat distinctionem personæ à persona, non poterat ostendi nisi per perceptibile in intellectu secundum se, vel per acceptum à sensu: & ideo vt sufficienter determinaretur distinctio ex parte personarum procedentium, mittebatur signo sensibili & specie intelligibili.

2 Item, Cum missio adducat gratiam, non poterat esse gratia nisi personalis quæ est in missione visibili collata, vel vniuersalis quæ est redundans in omnes, & illa efficitur visibili vtriusque personæ missione.

3 AD EA autem quæ contra obiiciuntur, dicendum quòd omnes perfectiones illarum virium, & tres habitus illarum virtutum reducuntur ad inuisibilem missionem: quæ licet vno modo fiat in genere, non tamen vno modo in specie.

Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter, agit.

ET primo agamus de illo missionis modo qui fit visibili specie. De hoc Aug. in 2. lib. de Tri. ita ait, In prōptu est intelligere de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua visibilitet ostenderetur Spiritus sanctus: siue cum in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemēs, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque B Cap. 5.

quemque eorum. Hæc operatio viſibiliter expreſſa, & oculis oblata mortalibus, miſſio Spiritus ſancti dicta eſt: non vt appareret eis ipſa ſubſtantia, qua & ipſe inuiſibilis & incommutabilis eſt, ſicut Pater & Filius: ſed vt exterioribus viſis corda hominum commota à temporali manifeſtatione venientis, ad occultam æternitatem ſemper præſentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Auguſt. illum modum miſſionis, qui viſibiliter exhibetur, cum tamen ipſe Spiritus in ſui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quam in aliis, ſed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens oſtenderetur eſſe in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus ſanctus temporali motu tunc venit, vel in homines deſcendit, ſed per temporalem motum creaturæ ſignificata eſt ſpiritualis & inuiſibilis Spiritus ſancti infuſio. Et vt apertius dicam, per illum modum miſsionis Spiritus ſancti corporaliter exhibitum, monſtrata eſt ſpiritualis & interior miſsio ſancti Spiritus ſiue donatio, de qua agendum eſt.

ARTICVLVS VI.

Quare Filius apparuit in creatura ſibi vnita, & Spiritus ſanctus non apparuit in vnita ſibi? & an columba illa in qua apparuit, fuit naturale animal, & de motu columbæ qualis fuerit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [In promptu eſt intelligere de Spiritu ſancto, &c.] Et quæruntur hic tria: quorum primum eſt, Cur Filius apparuit & miſſus eſt in creatura ſibi vnita, & Spiritus in non vnita? Secundo quæritur, Quare Spiritus ſanctus, & ad quid miſſus eſt ad Filium, cum Filius nunquam miſſus ſit ad Spiritum ſanctum? Tertio quæritur, Cum Pater apparuerit in ſono, quare tantum apparuit in audibili creatura & ſuper Filium, & nunquam ſuper aliquem alium hominem.

AD PRIMVM proceditur ſic: Spiritus ſanctus eſt a Patre & Filio: ergo maiorem rationem miſſionis videtur habere, quam Filius: ergo videtur cum ab alio eſſe ſit ratio vnibilitatis, quod Spiritus ſanctus ſit magis vnibilis creaturæ aſſumptæ, quam Filius. Sed quia hoc ſatis notatum eſt ſupra principium tertij, *Quæſt. 1.* quæratur, Si columba in qua apparuit Spiritus ſanctus, fuit verum & naturale animal vel non? Videtur, quòd animal fuerit: quia Spiritus veritatis nihil debet fingere: ſed fictitium eſſet, ſi tantum eſſet figura columbæ, & non veritas: ergo videtur, quàm vera fuerit columba.

2 Item, Præſtigia dæmonum ſunt deludere ſenſus hominum per quaſdam figuras: ergo hoc non competit Spiritui veritatis.

3 Item, In columba apparuit propter columbæ proprietates: illæ autem proprietates non conueniunt niſi veræ columbæ: ergo vera fuit columba, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Sancti dicunt, quòd illa columba peracto officio reuerſa eſt in priſtinam materiam: hoc autem non fuiſſet ſi vera fuiſſet columba: ergo non fuit niſi figura columbæ.

2 Item, Si vera fuiſſet columba, non duxiſſet in aliud: ergo videtur, quòd ad hoc quòd duceret in aliud, quòd non veram conueniebat eſſe columbam: ſicut etiam Doctores dicunt, quòd ſpecies panis & vini in ſacramento Euchariſtiæ, in illo ſunt ad hoc quòd in aliud ducant.

SED TVNC quæritur, Quid mouit eam motu locali, ſi non fuit viua? non enim mouetur aliquid motu locali proceſſiuo niſi verum animal: columba illa mouebatur motu locali: ergo fuit verum animal. *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritus ſanctus non eſt vnibilis alicui creaturæ: quia omne quod in hypoſtaſi vnitur alicui naturæ, eſt perſona vna in Trinitate, vnde irrationali naturæ vniri non potuit: quia inconueniens eſſet, quòd columba eſſet Deus, vel aliquod brutum animal: Filium autem conueniebat vniri creaturæ rationali quæ eſt homo, cuius ratio in tertio aſſignatur: & non eſt ratio quòd Spiritus ſit à duobus, Filius autem ab vno, quòd ipſe ſit magis vnibilis quam Filius: quia in hoc non attenditur ratio vnibilitatis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd illa columba ſpecies columbæ fuit, & non naturale & verum animal. *Ad quæſt. 2.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt fictum nec falſum quod oſtendit hoc propter quod eſt aſſumptum: vnde ſpecies illa vera fuit, quia directe oſtendebat illud propter quod aſſumebatur: hoc autem non erat natura animalis, ſed potius actus gratiæ, ſicut poſtea patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd præſtigia dæmonum ſunt ad homines deludendos, vt dicit Petrus in itinerario Clementis, miracula autem Chriſti ad homines inſtruendos ea quæ ſibi ſunt vtilia: & ſic ſunt illæ apparitiones: non enim poſſumus dicere columbam fuiſſe animal, ſicut nec linguas membrum animalis.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt

proprietates

proprietates intelligere ſecundum tranſlationem ad ſpiritualia, & aliud proprietates habere ſibi connaturales. Secundum tranſlationem in intellectu bene accipiuntur proprietates in ſpecie columbæ, licet in ipſa ſpecie non ſint proprietates naturales.

Ad quæſt. 2. AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc quod mouetur à motore ſibi vnito & motu proceſſiuo, illud eſt animal: ſed ita non mouebatur columba, imo mouebatur à motore non vnito ſibi: qui motus fuit voluntatis Dei, cui omnia obediunt.

ARTICVLVS VII.

Quare Spiritus ſanctus mittatur ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum ſanctum?

SEcundo quæritur, Quare Spiritus ſanctus miſſus ſit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum ſanctum? Videtur enim enim, quòd mitti non debuit ad Filium: quia omnis miſſio, vt ſupra habitum eſt, eſt ad ſanctificandam creaturam: Chriſtus autem ſanctificatione non indiguit: ergo Spiritus ſanctus ad eum mitti non debuit.

2 Item, Miſſio exterior oſtendit interiorem: ergo videtur, quòd interius etiam ad Chriſtum miſſus ſit Spiritus ſanctus.

3 Item, Nunquam legitur miſſus ad Patrem, nec legitur Filius miſſus ad Spiritum: ergo cum miſſio ſignificet indigentiam in eo ad quem fit miſſio, videtur quòd nec Spiritus ſanctus debuit mitti ad Filium.

Solutio. SOLVTIO. Spiritus non fuit miſſus ad Filium per ſe, id eſt, propter indigentiam Filij: ſed vt oſtenderet redundantiam illius plenitudinis, de qua dicitur Ioan. 1. De cuius plenitudine accepimus omnes gratiam pro gratia. Mittebatur enim ad ipſum in baptiſmo, in quo Chriſtus nihil accepit: ſed baptiſmus accepit ab eo: quia, ſicut dicit Beda, Tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: & illam redundantiam & copiam ſignificabat miſſio viſibilis Spiritus ſancti. Et per hoc patet ſolutio ad totum: non enim eſt ſimile de Patre & Spiritu ſancto, ex quibus non fluxerunt ſacramenta, vt in quorum perſonis peracta ſint, ſicut fluxerunt ex perſona Chriſti.

ARTICVLVS VIII.

Cur Pater tantum apparuit in ſono audibili, & non in alia ſpecie corporali?

TErtio quæritur, Quare Pater tantum apparuit in ſono audibili, & non in alia ſpecie corporali? ex audibili enim ſpecie non potuit cognoſci, quòd Patet fuit qui apparuit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater verbi qui vno verbo quod genuit, vt dicit Auguſtinus, omnia dixit, & facta ſunt, congruenter in ſono & voce exprimente Filij generationem, etiam in recreatione apparuit: & licet ſonus in genere Patrem non manifeſtet, tamen ſonus articulatus & literatus nominans Filium, declarat eum cum dixit: Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui: ipſum audite.

ARTICVLVS IX.

Quare Spititus ſanctus tantum in his tribus ſpeciebus, linguarum, columbæ, & flatus apparuit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit, In ipſum Dominum corporali ſpecie deſcendit columbæ, &c.] Eſt enim dubium, Quare tantum in his tribus ſpeciebus legitur manifeſtatus, ſcilicet in ſpecie columbæ, & in ſpecie linguarum ignearum, & in ſpecie flatus.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd in Spiritu ſancto tria accipiuntur, ſcilicet perſona, proceſſio, & ratio doni. Si attendatur ratio perſonalitatis eius, ipſe charitas eſt: & per hoc ponit conuenientiam ad ignem: effectus autem iſtius ignis fuit tunc redundantia gratiæ in conuerſione mundi: & ideo in linguis figurabatur ignis, vt ſeſſio diceret permanentiam in Eccleſia ignis qui eſt charitas & ignis diuinus: linguæ autem ſcientiam loquelæ quam acceperunt Apoſtoli: vnde cantatur de ipſo, Ignis vibrante lumine linguæ figuram detulit, verbis vt eſſent profluí, & charitate feruidi. Si vero attenditur in donis, ſic ſignificatur in columba, quæ fœcunda, ſimplex, & gemens, & ſine felle malitiæ in epate eſſe legitur: quia talia faciunt dona eius in ſanctis. Si autem attenditur modus proceſſionis eius, ipſe à Filio vt ſpiritus vitæ & ſanctitatis procedit, conferens toti Eccleſiæ ſenſum & motū, eo quòd procedit à capite: & quoad hoc manifeſtatur in flatu.

ARTICVLVS X.

Vtrum præter miſſionem interiorem inuiſibilem neceſſaria fuerit exterior miſſio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Vt exterioribus viſis corda hominum, &c.] Illa enim viſa aut ſufficiebant ad cognitionem occultæ deitatis & diſtinctionis perſonarum ſine interiori miſſione, aut non: ſi ſic, tunc interior miſſio inutilis fuit.

2 Præterea, Cum interior conferat gratiam, videretur tunc, quòd cognitio Trinitatis ſine gratia poſſet haberi, quòd falſum eſt, ſicut ſupra in 3. diſtinctione oſtenſum eſt. Si autem oportuit adeſſe interiorem, cum illa per inſpirationem doceat, videtur tunc inutilis fuiſſe exterior.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate exterior eſt teſtimonium interioris, vt dicitur in litera: quia ſignificabatur, quòd in illis quibus fiebat talis miſſio, vel ad quo-

rum prædicationem fiebat & interceſſionem, eſſet gratia redundans, vt dictum eſt: & ideo non erat proceſſio inutilis exterior pro ſtatu & tempore.

Quæſt. DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Qui nec in illis creaturis magis erat, &c.] Hoc enim non videtur: quia magis cognoſcitur aliquid ineſſe per maiorem effectum: plus autem effecit in illis, quam in aliis: ergo magis erat in illis.

Solutio. SOLVTIO. Iſta ratio peccat ex hoc quòd mutatur diſcretum in intenſius: non enim ſequitur, quòd ſi pluribus modis infuit, quòd magis infuerit, niſi illi modi facerent intenſionem: vnde Magiſter bene dicit, quòd ad aliud infuit.

Cum Filius ſit minor Patre ſecundum formam creatam in qua apparuit, cur non & Spiritus ſanctus ſimiliter?

C SEd prius quærendum eſt, Cum Filius dicatur minor Patre ſecundum miſſionem qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus ſanctus non dicatur ſimiliter minor Patre, cum in forma creata apparuit? Nam de Filio quòd minor ſit Patre ſecundum formam qua miſſus apparuit, aperte oſtendit Auguſt. in 4. lib. de Trinitate dicens, Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege: vſque adeo paruum, vt factum: eo itaque miſſum, quo factum. Fateamur ergo factum minorem: & intantum minorem, inquantum miſſum. Ecce habes, quia Filius inquantum eſt miſſus, id eſt, factus, minor eſt Patre. Cur ergo Spiritus ſanctus non dicatur Patre minor, cum & ipſe creaturam aſſumpſerit in qua apparuit? quia aliter Spiritus aſſumpſit creaturam in qua apparuit, aliter Filius. Nam Filius accepit per vnionem, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominẽ, ita vt fieret homo. Spiritus vero ſanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. li. de Trin. ita ait, Ideo nuſquam ſcriptum eſt, quòd Deus Pater maior ſit Spiritu ſancto, vel Spiritus ſanctus minor Patre: quia non ſic eſt aſſumpta creatura in qua appareret Spiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt Filius hominis: in qua forma ipſius Dei Verbi perſona præſentaretur, non vt haberet Verbum Dei ſicut alij ſancti ſapientes, ſed quod ipſum Verbum erat. Aliud eſt enim Verbum in carne, aliud Verbum caro, id eſt, aliud eſt Verbum in homine, aliud Verbum homo. Caro enim pro homine poſita eſt in eo quod ait, Verbum caro factum eſt. Non ergo ſic aſſumpta eſt creatura in qua apparuit Spiritus ſanctus, ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana forma ex Virgine Maria. Non enim columba, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit ſibique in vnitatem perſonæ coniunxit in æternum. Ex prædictis aperte oſtenſum eſt, ſecundum quid Filius dicatur minor Patre, & quare Filius dicatur minor Patre, & non Spiritus ſanctus.

Cap. 19. Gal. 4.

Cap. 6.

Ioan. 1.

DIVISIO TEXTVS.

SEd prius quærendum eſt cum Filius dicatur minor Patre] Hic incipit ſecunda pars iſtius diſtinctionis quæ habet tria capitula, & tres partes, in quarum prima oſtenditur Filius minor Patre ſecundum humanitatem. In ſecunda oſtenditur minor ſe ſecundum humanitatem *ibi* [Notandum autem, quod Filius ſecundum quod homo] In tertia oſtenditur Pater maior Filio: non tamen Filius minor Patre; ſecundum quod Deus eſt, *ibi* [Hilarius autem dicere videtur, &c.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Chriſtus ſecundum quod homo, ſit minor Patre Spiritu ſancto & ſe?

HIc autem incidit dubium, Vtrum Chriſtus ſecundum quod homo, ſit minor Patre, & ſe, & Spiritu ſancto? quia hæc quæſtio ad idẽ redit in illis tribus modis. Videtur autẽ, quòd ſic: quia ſecundum quod homo, poſſum dicere

dicere, quòd est factus, & creatura, & huiusmodi, quæ omnia sonant minorationem: ergo ipse secundum quod homo, est minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

2 Item, Hoc concorditer dicunt omnes Sancti.

Sed contra. SED CONTRA: Christus secundum quod homo, est homo: si ergo Christus secundum quod homo, minor est se: ergo Christus minor est seipso: & hoc non potest esse, quia nulla res minor est seipsa.

2 Item, Christus non videtur esse nisi vnius quantitatis: ergo videtur, quòd secundum illam aut sit maior tantum, aut minor tantum, aut æqualis.

3 Item, Christus secundum quod homo est minor se: ergo Christus secundum quod homo est, non est æqualis sibi: quia minus & magis opponuntur æquali.

Solutio. SOLVTIO. Ad huiusmodi respondere leue est: quia cum dicitur, Christus secundum quod homo minor est Patre & Spiritu sancto, absolute vera est: si autem dicatur, Christus secundum quod homo minor est se, relatiuum potest referre antecedens cũ determinatione, & est falsa: vel sine determinatione, & est vera: quia non supponit tunc nisi personam simpliciter: & tunc non sequitur, ergo Christus homo: quia cum dicitur, Christus homo, dicitur Christus ens homo, & hoc non dicit nisi personam. In persona autem ly secundum dicebat naturæ conditionem, sicut Magister in 3. huius voluminis dicit distinctione 1. Similiter cum dicitur, Christus secundum quod homo, est æqualis sibi, hæc vera est si ly sibi referat antecedens cũ determinatione: si sine determinatione, est falsa: & hæc solutio tota in hoc fundatur quod ly secundum non dicat nisi causam secundum naturæ conditionem: si autem diceret vnitatem personæ, tunc cum dicitur, Christus secundum quod homo, sensus esset, Christus homo personaliter est minor se, & falsa esset locutio: & vera, si diceretur sibi æqualis.

Quod Filius secundum quod homo factus est non modo Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

D

NOtandum autem, quòd Filius secundum quod homo factus est, non tantum Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Augustin. ostendit in primo lib. de Trinitate dicens, Errauerunt homines, ea quæ Cap. 7. de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse Dominus ait, Pater Ioan. 14. maior me est: quod propter formam serui veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est Filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit formam serui accipiens. Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. In forma ergo Dei vnigenitus Patris æqualis est Patri: in forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito Scriptura dicit vtrumque, scilicet & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem 2. lib. de Trinit. Augustin. ait, Dei Filius est æqualis Cap. 1. Patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formam serui quam accepit: in qua non modo Patre, sed etiam Spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem in lib. contra Maximinum ait, Non tantum Patre, sed Tom. 6. etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus Paulominus ab Angelis. Est ergo Dei Filius, vt ipse ait in 1. lib. de Trinit. Cap. 1. Deo Patri in natura æqualis, habitu minor, id est, in forma serui quam accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte Filius secundum formam serui minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.

ARTICVLVS XII.

An Angelus ſit melior homine vel è contra?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Minoratus paulominus ab Angelis, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum: quia homo etiam abſolute videtur eſſe nobilior Angelo: quia ſi optimus equus optimo aſino melior eſt, & equus ſimpliciter aſino melior eſt: ſed optimus homo optimo Angelo melior eſt: ergo homo ſimpliciter melior eſt. Prima ſcribitur in 3. topicorum. Secunda probatur per Chriſtum, qui optimus eſt inter omnes creaturas & ſuper omnes.

2 Item, Quid eligit ſapiens, magis eligendum eſt: ſed humanam naturam elegit ſapientiſſimus, quia ſapientia Patris, & non angelicam: ergo humana natura eſt melior: quod enim eſt magis eligendum, melius eſt.

3 Item, Quod melioribus ineſt, magis eligendum eſt: ſed optimo, quia Dei Filio, ineſt humana natura: ergo melior eſt quam angelica.

4 Item, Auguſt. Inter mentem noſtram & Deum nihil eſt medium. Ergo nihil melius citra Deum: quia melius eſt, quod Deo eſt vicinius. Ergo natura angelica non eſt melior.

5 Item, 1. ad Cor. 6. Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus, Ibidem dicit Gloſſa, quòd iudicium comparationis erit inter homines & Angelos, & quibuſdam inuenientur quidam homines excellentiores. Ergo videtur, quòd vel maiores ſimus vel æquales. Item, Deuter. 32. ſecundum aliam tranſlationem, Statuit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei. Sed non ſtatuerentur à iuſto Deo termini hominis iuxta terminos Angelorum, niſi virtute & merito poſſemus eſſe æquales. Ergo videtur, quòd non ſunt excellentiores nobis Angeli.

6 Item, Auguſt. contra Maximinum, Natura humana, quam aſſumpſit Filius Dei qui peccato deprauari non potuit, nihil melius eſt niſi ſolus Deus.

Sed contra. SED CONTRA: Pſal. 8. Minoraſti eum paulominus ab Angelis. Et ad Heb. 2. Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus eſt, vidimus Ieſum Chriſtum per paſſionem mortis, gloria & honore coronatum.

Hic à quibuſdam ponitur & conceditur error propter tales obiectiones: Deus ſumme liberalis, & ſumme bonus eſt: ergo vnicuique influit tantum ſuæ bonitatis, quantum ipſe capax eſt: ſi ergo Angelus ſecundum naturam capacior eſſet homine, plus influeret ei: ſed plus influxit homini, quia gratiam vnionis: ergo per naturam capacior eſt nobilitatis & bonitatis diuinæ quam Angelus.

2 Item, Inter homines qui habet meliora naturalia, maiorem neceſſario habebit gratiam: ergo ab effectu qui maiorem gratiam recipit, ergo meliora habet naturalia: ſed homo maiorem gratiam recipit: ergo meliora habet naturalia, quam Angelus.

3 Item, Si duo ſunt quorum vnum eſt propter alterum, id melius & dignius eſt propter quod eſt alterum, quam quod eſt propter ipſum: ſed homo & Angelus duo quædam ſunt, & Angelus eſt propter hominem. Probatio. Angelis ſuis mandauit de te vt cuſtodiant te, &c. Et ad Heb. 1. Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis? Ergo homo melior & nobilior eſt Angelo. Pſal. 90.

Sed contra. HOC AVTEM ſi concedatur, eſt contra Dionyſ. quia ipſe vult, quòd ſecundum gradus entium eſt propinquitas ad Deum: vnde intellectualis natura vicinior eſt, quam rationalis. Et contra Auguſt. in 12. confeſſionum, vbi dicit, quòd Angelus creatus eſt prope Deum.

2 Item erit contra philoſophiam, quæ ponit animam rationalem eſſe inſtrumentum intelligentiæ vel Angeli.

3 Item erit contra rationem: quia illuminatio deſcendit à ſuperiori ad inferius: illuminationes autem fiunt ab Angelis in animabus hominum, ſicut dicit Auguſt. in 11. ſuper Gen.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicimus, quòd angelica natura in natura conſiderata, multo nobilior eſt, quam humana: & nobilior eſt etiam quam anima rationalis in ſua natura conſiderata: quia animæ rationali naturale eſt vniri corpori, & hæc vnibilitas ipſius facit ipſam materialiorem & viciniorem materiæ, quam ſit Angelus: tamen natura humana ſecundum quòd refertur ad vnitatem cum Deo, & prout refertur ad ſtatum beatitudinis, æqualis vel melior eſt Angelis, & hoc eſt ſecundum quid eſſe melius vel æquale. Refertur autem ad vnitatem cum Deo dupliciter, ſcilicet ſecundum id quod vnitum eſt Deo de natura noſtra in Chriſto: & ſecundum id ex quo ſumptum eſt quod vnitum eſt, ſicut in Beata Virgine, in quam præuenit Spiritus ſanctus cum virtute Altiſſimi, purgans ipſam, & virtutem Dei Verbi conferens ipſi ſimul & generatiuam, ſicut habetur infra in 3. lib. diſt. 4. vnde etiam dignior eſt omni pura creatura, & exaltata eſt ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna. Secundum relationem ad ſtatum contemplationis verum eſt, quòd æquabimur Angelis: quia ſecundum gradus ſortis Angelorum erit aſſumptio noſtra in regnum.

AD ILLA ergo tria quæ primo obiiciuntur ex conſiderationibus Philoſophi, dicendum quòd tenent in his quæ per ſe & ex natura ſunt talia, & non per accidens & per relationem ad aliud. Sic non eſt noſtra natura in Chriſto, nec electa ab ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. loquitur de modo contemplationis, & non de natura. Si autem obiicias, quòd Auguſt. dicit in lib. de quantitate animæ, quod natura animæ quiddam habet inferius vt animã peccatoris, quiddam ſuperius vt Deum, quiddam par vt Angelum. Iterum dico, quòd paralitas non refertur ad naturam, vt natura eſt, ſed ad ſtatum qui poſſibilis eſt naturæ per meritum:

tum :quia naturæ animæ vt anima est,inferior est natura Angeli.

Ad aliud dicendum, quòd hoc iterum refertur ad meritum, quod dono Dei assequimur & non ad naturam.

Ad aliud dicendum, sicut supra dictum est, quòd assumptibilitas hominis non facit naturam eius meliorem esse natura Angeli: quia non conuenit ei ex naturalibus sibi.

Ad aliud dicendum, quòd Deus duplicia dona effundit, scilicet naturalia,& hæc effundit secundum naturæ capacitatem: verbi gratia materiæ habenti solam potentiam ad vbi, infundit formam cæli: materiæ autem primæ simplici habenti potentiam ad vbi & ad formam, infundit formam elementi: materiæ autem commixtæ tantum, infundit formam mineralem: mixtæ autem & aliqualiter complexionatæ in partibus similibus, infundit formam vegetabilis animæ: sed mixtæ complexionatæ compositæ ex organis dissimilibus, infundit formam sensibilis:materiæ autem maxime accedenti ad æqualitatem, & recedenti à contrariis ad similitudinem aliquam cæli, infundit formam quam creat ad suam imaginem, scilicet animam rationalem. Alia dona effundit quæ sunt dona gratiæ: & illa non dat secundum proportionem naturæ, sed potius secundum suam liberalitatem, & conatum præparantis se ad accipiendum. Quod enim det ex liberalitate, patet in Euangelio, vbi dicit, Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Quod etiam det secundum conatum, patet vbi dicit, Dedit vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim. Ibi enim virtus accipitur pro conatu.

Ad aliud dicendum, quòd hoc est falsum, qui habet meliora naturalia, habet maiorem gratiam: sed hoc verum est, quòd si duo sint qui habent æqualem gratiam, & non naturalia æqualia: ille qui habet meliora naturalia, meliorem vsum habebit in actibus: sed tamen ex hoc non sequitur, quòd habeat maius meritum in faciliori vsu: quia difficultas operandi etiam quandoque facit ad aliquod maius meritum, vel ad aliquam conditionem maioris meriti.

Ad aliud dicendum, quòd hoc quod Angeli custodiunt nos & obsequuntur nobis, non ostendit indigniorem eorum naturam, sed charitatem & obedientiam ipsorum, nostram autem indigentiam: sed ratio vera esset de his quæ per ordinem naturæ ita se habent, vt vnum sit propter alterum, vt corporale propter spirituale, & brutũ propter rationale.

Hilarius aliter dicit, scilicet quòd Pater sit maior, nec Filius tamen minor.

HIlarius autem dicere videtur, quod Pater maior sit Filio, nec tamen Filius minor Patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cum ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo (inquit Hilarius in 9. lib. de Trinit.) donantis authoritate Pater maior est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur: ait enim, Ego & Pater vnum sumus. Si non hoc donatur Iesu vt confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est. Si autem in ea gloria Dei donatur esse qua Pater est, habes & in donantis authoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque Pater Filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse, cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicumque occurrerint, diligenter nota, pieque intellige. E

Ioann. 14. Phil. 2.

Ioan. 16.

ARTICVLVS XIII.

An Pater potest dici maior Filio, & Filius minor Patre?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hilarius autem dicere, &c.] Videtur enim falsum: quia maior aut dicit relationem, aut essentiam. Si relationem: tunc correlatiuum suum erit in Filio, & ita Filius erit minor. Si autem dicit essentiam: tunc simpliciter falsum est quod dicit.

Ad hoc quidam dicunt, quòd Pater dicitur maior: quia habet tres notiones, scilicet innascibilitatem, paternitatem, & spirationem: tertia vero harum est in Patre & Filio, & ideo penes illam non dicitur maior: paternitas autem habet oppositam relationem qua dicitur Filius non minor: sed tertia est innascibilitas qua scil. Pater dicitur maior: *Solutio.*

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

quia vero in illa naturam habet ſibi reſpondentem in Filio, ideo Filius ab oppoſito reſpectu non poteſt dici minor. Sed hoc nihil eſt: quia Hilarius hic in litera dicit, quòd maior donans eſt: ſed donans eſt paternitate: ergo maior eſt paternitate. Ideo dicendum, quòd authoritate generationis maior eſt, & ly maior non dicit niſi authoritatem principij: ſed quia per rationem relationis in oppoſito ponitur per naturam æquale per omnia: ideo non ſequitur, quòd filius ſit minor, ſed æqualis maiori: qui enim naſcitur, non procedit in minus, ſed æquale natura & eſſentia & per omnia. Et hæc eſt intentio Hilarij, vtpatet conſideranti literam capituli. Secus autem eſſet ſi relatio Patris importaret exceſſum ſicut dominus: quia tunc ſequitur, quòd Filius eſſet minor.

DISTINCTIO XVII.

De miſſione Spiritus ſancti qua inuiſibiliter mittitur.

A *De inuiſibili Spiritus ſancti miſſione.*

IAM nunc accedamus ad ſignandam miſsionem Spiritus ſancti qua inuiſibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipſe Spiriius ſanctus, qui Deus eſt, ac tertia in Trinitate perſona (vt ſupra oſtenſum eſt) à Patre & Filio ac ſeipſo temporaliter procedit, id eſt, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ ſit iſta miſsio ſiue donatio, vel quomodo fiat, conſiderandum eſt.

DIVISIO TEXTVS.

IAM nunc accedamus ad aſſignandam &c.] Hic incipit oſtendere inuiſibilem modum miſſionis Spiritus ſancti. Et habet hæc diſtinctio duas partes, in quarum prima tangit Magiſter quis ſit modus inuiſibilis miſſionis. In ſecunda vero quædã obiicit in contrarium & ſoluit *ibi* [Hic quæritur, Si charitas Spiritus ſanctus eſt &c.] Prima diuiditur in tres partes, in quarum prima præmittit quædam quæ præexiguntur ad miſſionem iſtam intelligendam in duobus paruis capitulis. In ſecunda probatur, quòd Spiritus ſanctus eſt charitas qua diligimus inuicem & Deum *ibi* [Ne autem in re tanta aliquid de noſtro] In tertia concludit propoſitum, quòd mitti dicitur inuiſibiliter, cum charitas qua diligimus Deum nobis infunditur *ibi* [Tunc enim nobis mitti vel dari dicitur, & cætera.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas qua diligimus Deum, ſit Spiritus ſanctus, vel aliquod donum habituale creatum?

INcidit autem hic ante literam quæſtio communis, Vtrum charitas qua diligimus Deum, ſit Spiritus ſanctus? Videtur autem, quòd ſic tam auctoritatibus quam rationibus. Sed quia Magiſter ponit plurimas quæ valde expreſſæ videntur: ideo rationibus inſtemus ſic: Nihil indignius inferiori poteſt ſuperius inferiori coniungere: ſed nulla creatura non rationalis eſt dignior creatura rationali: ergo non poteſt eam coniungere naturæ ſuperiori: charitas eſt creata, vt tu dicis, & non rationalis, quia nec homo, nec Angelus: ergo non poteſt hominem ſuperiori naturæ coniungere: ſed coniungit: ergo à deſtructione conſequentis non eſt creatura.

2 Item, Nihil eſſentiæ finitæ habet virtutem vel actum infinitum: charitas ſi creatura eſt, eſt eſſentiæ finitæ: ergo non habet virtutem ad actum infinitum: ſed habet vim ad actum infinitum: ergo non eſt eſſentiæ finitæ: ergo non eſſentia creata. Probatio, quòd habet effectum infinitum. Rationalis natura & Deus diſtant infinitè: & tamen per charitatem coniunguntur: ergo charitas eſt increata.

3 Item, Hæreſis Pelagij eſt, quod homo ex ſe habet vnde placeat Deo: ergo vnde placet homo Deo, melius eſt homine: ſed nullum accidens melius eſt homine: ergo charitas vnde placet homo Deo, non eſt accidens: ergo ſubſtantia: aut creata, aut increata: ſi creata quæ melior eſt homine, non poteſt eſſe niſi Angelus confirmatus, quod abſurdum eſt: quia nec ille habet ex ſe vnde placere Deo poſſit: ergo oportet, quod ſit ſubſtantia increata, & ſic erit Deus.

4 Item, Omnis forma ſecundum opinionem Ariſto. præter intellectum, educitur aliquo

quo modo de materia: ſi ergo charitas eſt forma, charitas educetur de materia: ſed non educitur de materia: ergo non eſt forma: ergo videtur, quòd ſit ſubſtantia diuina in nobis.

5 Item, Omnis creatura ſubiecta eſt vanitati: vanitas autem non conuenit veritati, & præcipue increatæ: ſi ergo charitas eſt creata & accidens, magis etiam erit ſubiecta vanitati quam homo qui eſt ſubſtantia: ergo veritati primæ coniungere non poteſt: ſed coniungit: ergo non eſt creatura: ergo creator eſt charitas qua diligimus Deum, & nos inuicem.

6 Item, Anima per ſeipſam ſine medio viuificat corpus: cum ergo Deus ſit vita animæ, per ſeipſum eſt vita animæ: ſed charitas eſt vita, vt dicit Auguſt. & Magiſter, & Hugo de ſancto Victore: ergo charitas eſt Deus.

7 Item, Natura expedit ſe pauciſſimis: quia vbi ſufficit agens vnum, non ponit duo: cum ergo Spiritus ſanctus ſit perfectior quam natura, ipſe paucioribus additis operabitur: ſed poteſt per ſeipſum mouere ad diligendum Deum & proximum: ergo ipſe in motu illo non vtetur medio habituali.

8 Item, Lux per ſeipſam illuminat aerem: cum ergo charitas ſit lux quædam pellens tenebras ſpirituales, videtur quòd Deus per ſeipſum ſit lux illa ſine medio habituali aliquo.

9 Item, Omnis virtus motoris quanto vicinior eſt motori, tanto ſimplicior & nobilior eſt: ſed nulla eſt ita vicina ſicut illa in qua in ſeipſo mouet: ergo illa eſt nobiliſſima: Spiritus autem ſanctus eſt motor animæ: ergo nobiliſſimo motu mouebit ſeipſo: ſed nobiliſſimus motus eſt charitatis actus: ergo illo actu operatur ſeipſo, & non habitu aliquo.

10 Item, Opus recreationis debet reſpondere operi creationis & beatificationis: ſed ſeipſo creauit, & ſeipſo ſine medio beatificabit: ergo etiam recreat ſeipſo ſine medio. Item, Recreatio præcipue conſiſtit in charitate quæ diuidit inter filios regni & perditionis, vt infra dicit in litera: ergo charitas recreans eſt ipſe Deus.

11 Item, Pelagiana hæreſis videtur habere, quòd aliqua creatura poſſit per ſe coniungi Deo: nihil autem coniungit aliquid Deo niſi ipſum per ſe Deo ſit coniunctum: ergo Pelagiana hæreſis eſt dicere, quòd coniungens nos Deo ſit creatum: charitas autem coniungit nos Deo: ergo Pelagiana hæreſis eſt dicere charitatem qua Deum & nos diligimus, eſſe habitum creatum.

12 Item, Nihil facit hominem & opus eius valere vitam æternam, niſi melius vita æterna vel æquiualens illi: charitas facit hominem & opus eius valere vitam æternam: ergo eſt aliquid melius vita æterna vel æquiualens illi: nihil autem creatum eſt melius vita æterna vel æquiualens illi: ergo charitas non eſt quid creatum in nobis.

13 Item, Omne ens creatum habet modum, ſpeciem, & ordinem: ergo ſi charitas eſt creata, habet modum, ſpeciem, & ordinem: ſed modus, ſpecies, & ordo, in omnibus his in quibus ſunt, poſſunt diminui: ergo in charitate poſſunt diminui: diminuta autem deformant: ergo charitas poteſt deformari: ergo poteſt fieri informis, quod abſurdum eſt: forma enim informis eſſe non poteſt: cum ergo charitas forma ſit, non poteſt eſſe informis: ergo non eſt creata, ſed creator.

14 Item, In omni genere operis eſt potentius ſubiectum accidente, quia accidens cauſatur à ſubiecto: ſi ergo charitas eſt habitus accidẽtalis ſubiecto quod eſt anima, vt tu dicis, videtur quòd in opere dilectionis ſubiectum quod eſt anima, potentius ſit charitate, quod eſt hæreſis Pelagij: quia ſi potentius eſſet, ſine habitu poſſet diligere: ergo charitas non eſt accidens: & non eſt ſubſtantia creata, ſicut patet cuilibet de facili: ergo eſt ſubſtantia diuina, vt videtur:

SED CONTRA: Nulla potentia agit bene niſi ſit perfecta per habitum, vel naturalem, vel acquiſitum, vel infuſum: ergo multo minus poteſt facere ſummum & præcipuum actum: ſed maximus & præcipuus omnium actuum eſt diligere Deum meritorie: ergo ad hunc maxime exigitur habitus perficiens potentiam. *ſed contrà*

2 Item, In omni opere operatur Deus in potentia operante, ſicut ipſe dicit, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Aut ergo in voluntate diligente operatur aliter quam in aliis potentiis, aut eodem modo. Si aliter, ille alius modus non poteſt eſſe ex parte ſui: ergo erit ex parte noſtri, non niſi per aliquid additum potentiæ in actu hoc, quod non additur in aliis: ergo aliquid adiicitur potentiæ: hoc autem quod adiicitur potentiæ ordinatæ ad opus, eſt habitus: ergo operatur iſtum actum per habitum. Si forte ita inſanæ mentis ſit aliquis, quòd dicat nihil addi, ſequitur quòd non operatur aliter in voluntate quam in lapide, & ſic non gratificat operantem, quod falſum eſt & abſurdum.

3 Item, Si propter iſtas rationes quæ inductæ ſunt, charitas non eſt aliquis habitus in nobis, ſequitur per eaſdem rationes, quòd etiam gratia nihil ſit in nobis. Hæreſis autem Pelagij non excluſit Deum ab anima operante eo modo quo eſt in omnibus creaturis operans: ergo ex ipſa poſitione ſequitur hæreſis Pelagij, vt videtur.

4 Item, De homine qui eſt in charitate, dicimus quòd ipſe eſt ſanctus, & ponamus per impoſſibile, quòd nullam habeat virtutem niſi charitatem, adhuc ſanctus eſt: ergo aut aliquo habitu formaliter bonus eſt & ſanctus eſt, aut non. Si aliquo habitu: ergo ille habitus aliquid erit, non niſi charitas: ergo charitas eſt habitus creatus. Si non eſt aliquis habitus quo ſanctus eſt & bonus: ergo Deus eſt denominatiua bonitas & ſanctitas iſtius, quod abſurdum eſt.

5 Item, Secundum Magiſtrum actus charitatis creatus eſt, ſed non habitus: dicamus ergo de aliquo dormiente qui eſt in ſtatu ſalutis: aut ille habet charitatem, aut non. Si non: ergo non eſt dignus vita æterna cum dormit, quod falſum eſt. Si ſic: conſtat, quòd non per actum: quia dum non agit, actus

non eſt: nec per habitum: ergo non eſt plus in charitate quam lapis in quo etiam eſt Spiritus ſanctus potentialiter, præſentialiter, & eſſentialiter.

6 Item, Pueri ſecundum hoc non habebunt charitatem, niſi ſicut lapides habent eam. Si dicas, quòd non eſt ſimile: quia habent aptitudinem vt agant actum charitatis. Contra: Iſta aptitudo non eſt in aliquo habitu: ergo eſt in potentia materiali tantum, quod abſurdum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Hic ſunt quædam abſurditates dictæ à quibuſdam: concedunt enim cum Magiſtro, quòd charitas qua diligimus Deum & proximum, ſit increata: ſed quia, vt ſupra inductæ rationes probant, quòd ipſa ſit Spiritus ſanctus, quod etiam Magiſter nititur probare in litera: ideo dicunt, quòd Spiritus ſanctus eſt charitas illa. Et ſicut lux duplex habet eſſe, ſcilicet in ſe, & in perſpicui extremitate ad corpus terminatum, & ibi eſt hypoſtaſis & eſſentia colorum, vt dicit Philoſophus: ita dicunt, quòd Spiritus ſanctus in ſe animam illuminat, & ſic habet actum gratiæ quam dicunt eſſe lucem animæ: & habet eſſe in voluntate ſibi conformi, & ibi habet eſſe per rationem charitatis: & hanc vnionem cum creatura rationali dicunt, licet ſit operatiue trium perſonarum, quia omnes ſimul operantur eam, tamen ſibi & in ſe vnitiue non eſſe niſi Spiritus ſancti, non Patris, neque Filij: ſicut etiam Filius vniuit ſibi naturam noſtram, & ipſam vnionem fecerunt communiter & indiuiſibiliter tres perſonæ: ſed ſibi & in ſe non vniuit naturam noſtram niſi Filius. Et hoc dicunt ſenſiſſe Apoſtolum in 1. Corinth. 6. Qui adhæret Deo vnus Spiritus eſt: & non vnus Pater eſt. Addere autem volunt errori ſuo rationem: quia Filius vt Filius procedit actu generationis vt à natura, & ideo naturam ſibi vniuit: Spiritus autem vt Spiritus procedit vt amor, quia eſt perfectio voluntatis, & ideo vniuit ſibi voluntatem, licet longe inferiori vnione, quam Filius ſibi vniuit carnem: quia carnem ſibi vniuit Filius in æternum, Spiritus autem ſanctus vniuit ſibi voluntatem ſeparabiliter: & ideo dicunt, quòd ipſe eſt charitas voluntatem perficiens. Sed hoc fatuum eſt: quia in tertio probatur, quòd Spiritus ſanctus nullo modo vnibilis eſt. Præterea, Illa vnio aut eſt per gratiam, aut per naturam. Si per gratiam: ergo oportet habere habitum gratiæ medium: & ſic ſequuntur eadem inconuenientia de gratia, ſicut de charitate, ſcilicet quòd accidens Deo coniungit, quòd creatum vnit increato, & huiuſmodi qualia ſuperius concluſa ſunt. Si autem eſt à natura: cum vna natura ſit in omnibus nobis, eſſet hæc vnio vna quoad omnes nos, quod falſum eſt. Præterea, Cum dicitur lux in extremitate perſpicui ad corpus terminatum eſſe coloris hypoſtaſis, non eſt hypoſtaſis vnius coloris in determinato corpore: ſed potius per hunc modum eſt hypoſtaſis & eſſe formale omnium colorum qui ſunt viſibiles actu in corpore non tranſparenti, quod à Philoſopho vocatur determinatum, ab effectu, quia determinat viſum, ita quòd viſus non tranſit per ipſum: ergo ſi hæc ſimilitudo aliquid valet, videtur tunc, quòd nulla virtus aliquid ſit in nobis, ſed quod virtus ſit vnio vel mixtio Spiritus ſancti cum potentia animæ noſtræ. Item, In ſimili ſuo ſupponitur quoddam valde groſſum falſum, ſcilicet eſſe coloris nihil aliud eſſe niſi extremitatem perſpicui in corpore determinato: & hoc eſt contra Philoſophum, qui tangit colorum generationes in multis locis librorum ſuorum ex actione primarum qualitatum & paſſionem: vnde relinquitur, quòd eſſe formale quo calor actu eſt, habet ab extremitate perſpicui in ſuperficie determinata corporis in qua eſt ipſe color, & non habet eſſe materiale ab eadem extremitate perſpicui: quando enim extremitas perſpicui corporis non eſt in actu lucidi, adhuc ſecundum eſſe materiale ſunt colores in ſuperficie determinati corporis. Vnde patet, quòd falſum ſupponitur in ſimili adducto.

Sicut ergo communiter fere omnes meliores concordant, contradicendum eſt Magiſtro in iſta parte, & dicendum, quòd charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non eſt Spiritus ſanctus: ſed Spiritus ſanctus appropriate non proprie eſt charitas qua effectiue diligimus Deum & proximum: hoc enim efficiunt in nobis communiter Pater & Filius & Spiritus ſanctus, licet appropriate Spiritus ſanctus, quia ipſe eſt proprie charitas, & ſic eſt exemplar noſtræ charitatis, & eſt diſtributor donorum in quo omnia donantur: per quam rationem in lib. de Spiritu & anima proximior nobis eſſe dicitur. Et hæc vnica ſolutio aptatur omnibus auctoritatibus in litera adductis.

Ad rationes autem per ordinem reſpondendum, dicendo ad primam, quòd indignius dupliciter dicitur, ſcilicet indignius in genere, & indignius ſecundum rationem boni. Charitas per hoc quòd accidens eſt & in genere accidentis, indignius aliquid eſt in genere quam ſubſtantia. Si autem attenditur ratio boni: tunc ipſa eſt dignior omni bono creato: quia ratio boni in ipſa eſt, quòd eſt effectus ſimillimus bonitati Dei, ita quòd etiam ipſe Deus ab effectu hoc nunquam ſeparatur, ſed ſemper cum ipſo datur ei cui datur charitas: & ideo etiam inquantum eſt ſimilitudo bonitatis Dei, & Deum habet in ſe ad aliud quam aliæ creaturæ, vnde ipſa inferiorem in bonitatis ratione naturam poteſt coniungere naturæ ſuperiori.

AD ALIVD dicendum quòd charitas in ſe conſiderata eſt eſſentiæ & virtutis finitæ: inquantum autem agit per rationem boni ſimilis bonitati Dei, Deum habens in ſe operantem, ſic poteſt coniungere infinite diſtantia, hoc eſt, ſine proportione.

AD ALIVD dicendum ſicut in ſolutione primi dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd ſunt formæ in materia ex qua fiunt res, & illæ educuntur de materia per agens phyſicum. Sunt etiam formæ in ſubſtantia & potentiis animæ per ordinem ad Deum & ſtatum beatitudinis, & illæ omnes ſunt à datore talium formarum

marum qui est Deus, corda munda creans in nobis, & spiritum rectum innouans in visceribus nostris.

Ad aliud dicendum, quòd charitas non iungit nos per hoc quòd est creatura, sed secundum quòd est similitudo & emanatio quædam bonitatis Dei qui Deus ex eadem bonitate in ipsa iungitur animæ.

Ad aliud dicendum, quòd de anima non est simile: quia anima se habet ad corpus vt motor & forma, & ideo immediata est ei sicut forma materiæ: sed Spiritus sanctus se habet ad animam vt motor non coniunctus secundum essentiam. Præterea, Proportio est inter animam & corpus: inter animam autem & Deum non, sed distantia infinita: & ideo necesse est medio coniungi. Et forte etiam hoc falsum est, quòd anima per se sit vita corporis: est enim duplex vita qua dicitur corpus viuum, quarum vna est vita per causam efficientem, & hæc est anima: alia est influxa corpori ab anima, & adhæret corpori vt forma, & hæc secunda similis est charitati habituali: prima autem Spiritui sancto.

Ad aliud dicendum, quòd medium illud non requiritur propter imperfectionem operantis Spiritus, sed potius propter imperfectionem nostram: quia noster affectus non potest in actum cum Spiritu progredi, nisi perficiatur per habitum illi actui congruum.

Ad aliud dicendum, quòd lucens primum mouet per influentiam lucis quæ non est ipsum, sed est lumen effluxum ab ipso in id quod mouetur lucente primo. Ita est hic quòd charitas est quasi lumen effluxum à Spiritu sancto in nos: Spiritus autem sanctus est quasi sol fons luminis & caloris in nobis.

Ad aliud dicendum, quòd virtus motoris primi adeo simplex est, quòd sicut est in ipso non potest recipi à quoquã creato: vnde sicut est in mobili primo, quòd ipsum oportet habere proprietatem disponentem ad hoc quòd recipiat influentiam motus primi motoris, quæcunque sit illa proprietas: ita est ex parte affectus nostri, quòd influentiam Spiritus sancti ad actum dignissimum qui est diligere, non recipiet secundum quòd est immediatus Spiritui sancto: sed oportet esse habitum eleuantem potentiam ad hoc quòd sit possibilis recipere influentiam Spiritus ad actum.

Ad aliud dicendum, quòd opus recreationis respondet operi creationis in aliquo, & in aliquo non. Creationis enim opus est factiuum substantiæ, sed opus recreationis bene esse: & ideo in illo non potuit esse habitus quo reciperetur opus creationis: quia ante substantiam nullus est habitus. Sed opus recreationis non educit substantiam ad esse, sed ad bene esse tantum: & ad illud bene esse quod se teneat formaliter nobiscum, indigemus habitu. Sed in hoc conueniunt, quòd vtrumque est à Deo operante per seipsum in creatione formam substantialem dantem esse, hic autem formam habitualem dantem bene esse.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad aliud dicendum, quòd charitas secundum hoc quòd coniuncta est Deo per similitudinem suæ bonitatis, est valens vitam æternam, non condignitate, quia vita æterna Deus est cui nihil est condignum: sed reputatione diuina, quia Deus non tantum exigit à nobis pro vita æterna quantum valet, sed quantum nos valemus dare ex suo dono: maius autem pretium quod offerre possumus ex suo dono, charitas est & actus charitatis.

Ad aliud dicendum, quòd charitas est species, modus, & ordo voluntatis in bonum ordinatæ secundum quod diuersimode consideratur: inquantum enim est forma, est species: inquantum autem habet tantum posse ad actum, est modus: ordo autem est penes finem, secundum quem est vinculum perfectionis. In se autem etiam habet ista: quia ratio formæ, & ratio posse sui, & ratio ordinis ad finem aliquid sunt in ipsa: nec est verum, quod in omnibus ista tria diminuibilia sint sine destructione substantiæ: vnde charitas hæc non amittitur manente subiecto.

Ad vltimvm dicendum, quòd subiectum non est potentius accidente, nisi vtrumque considerando secundum naturam sui generis, scilicet subiectum in ratione substantiæ, & accidens in ratione accidentis. Sed gratia & charitas alias habent considerationes: quia etiam secundum Philosophum non dicimus hominem alteratum, quando attingit virtutem, sed potius perfectum. Vnde huiusmodi habitus habent rationem perficientium secundum bene esse ex hoc quod sunt influentiæ quædam diuinæ largitatis & bonitatis, &c.

Præmittitur quoddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum.

HOc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præ- B
mittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quòd Spiritus sanctus amor est Patris & Filij, quo seinuicem amant & nos. His autem addendum est, quòd ipse idem Spiritus sanctus est amor siue charitas, qua *Hic non tenetur Magister.*

nos

nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cum ita eſt in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus ſanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipſam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipſo Deum diligit: quia ipſa dilectio Deus eſt, id eſt, Spiritus ſanctus.

ARTICVLVS II.

Vtrum mitti poſſet Filius, ita quòd non mittatur Spiritus ſanctus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in ſecundo capitulo primæ partis *ibi* [Quæ charitas cùm ita eſt in nobis, vt faciat diligere Deum, &c.] Dubium enim adhuc eſt propter quoſdam, vtrum poſſit mitti Filius, ita quòd non mittatur Spiritus ſanctus? Videtur enim, quòd ſic: mitti enim eſt cognoſci, quòd ab alio ſit: ſed Filius poteſt cognoſci ab alio eſſe, ita quòd non cognoſcatur ab alio eſſe Spiritus ſanctus: ergo mitti poteſt Filius, ita quòd non mittatur Spiritus ſanctus.

2 Item, Multæ ſunt reuelationes occultorum in ſomniis & viſionibus, ſicut in prophetiis, in quibus non eſt coniuncta gratia gratum faciens: ergo cum in gratia perfectionis intellectus dicatur mitti Filius, Filius mittitur, ita quòd non habetur gratia gratum faciens.

3 Item, In Pſal. 110. Intellectus bonus omnibus facientibus eum: ergo videtur, quòd non facientibus malus ſit, & tamen eſt intellectus: ergo cum gratia intellectus mittatur Filius, Filius mittitur ſine gratia gratum faciente.

ſed contra. SED CONTRA: Primo quæratur ab iſtis qui rationes has inducunt, vbi à quoquam ſanctorum legerint, quòd mittatur non ſanctis? & non eſt inuenire auctoritatem nec vnam: & ecce multas ponemus, quòd in gratia gratum faciente. Auguſt. in 4. de Trini. & ponitur in diſtinctione 15. in litera, Aliter mittitur ſapientia vt ſit cum homine, aliter miſſa eſt vt ſit homo. In animas enim ſanctas ſe transfert, & amicos Dei & Prophetas conſtituit, ſicut etiam implet ſanctos Angelos. Conſtat autem, quòd amicos Dei non conſtituit niſi gratia gratum faciente. Ergo ex verbis Auguſt. colligitur, quòd in gratia gratum faciente mittitur Filius.

Cap. 20. Lit. L.

2 Item Auguſt. loquens de miſſione ſpirituali Filij dicit ſic in 4. de Trinitate, Cum ex tempore cuiuſquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, ſed non in hunc mundum: non enim ſenſibiliter apparet, id eſt, ſenſibus corporeis præſto eſt. Nam & nos ſecundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo ſumus: & omnium iuſtorum ſpiritus etiam in hac carne viuentium, inquantum diuina ſapiunt, non ſunt in hoc mundo. Hic iterum patet, quod dicit, quòd Filius mittitur in donis gratiæ gratum facientis.

Cap. 20.

3 Item Auguſt. in 2. de Trinit. dicit, quòd homo aſſumptus à Verbo non habuit Verbum, vt alij ſancti ſapientes. Ecce & hic dicit Sanctos qui verbum ad ſe miſſum habuerunt.

4 Item in fine iſtius libri determinatur, quòd Deus non eſt cum malis: ſi ergo mittitur filius in ſpirituali miſſione vt ſit cum homine, vt dicit Auguſtinus, non mittitur ad malos.

Solutiò. SOLVTIO. Leue eſt adducere multa ad hoc: quia Sancti hoc concorditer innuunt: vnde dico, vt ſupra, quòd aliud eſt reuelatio occultorum, & aliud Filij miſſio. Reuelatio enim occultorum, poteſt fieri etiam per Angelos ſine miſſione Filij: non enim dicitur miſſus Filius niſi ipſe cum effectu adueniat. Vnde Spiritus ſanctus ſicut non dicitur miſſus niſi in donis in quibus ipſe eſt: ita credo, quòd abſoluta miſſione non dicatur miſſus Filius niſi in donis gratiæ gratum facientis, in quibus eſt ipſe cum homine: & qualiter bene hoc poſſit eſſe in miſſione Spiritus ſancti, iam ſupra dictum eſt. Si vero dicatur Filius mitti in aliis donis, hoc erit ſecundum quid & non ſimpliciter: ſicut & Spiritus ſanctus ſecundum quid & non ſimpliciter quandoque mitti dicitur. Qualiter autem eadem dona ſint Filij & Spiritus ſancti, diuerſimode ſupra eſt expeditum.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, dicendum quòd Filius in miſſione quæ ſimpliciter miſſio eſt, debet cognoſci ab alio eſſe & nobiſcum eſſe, ſicut dicitur Sap. 9. Mitte illam de cælis ſanctis tuis, & de ſede magnitudinis tuæ, vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore. Illa enim eſt ſcientia infuſa gratuita. Si autem obiiciat aliquis, quòd ſola charitas gratos non facit, ille neſcit quid obiiciat: quia licet ſola charitas informis fieri non poſſit, non tamen eſt actus eius gratos nos facere: ſed potius gratiæ, & vniuſcuiuſque virtutis ſecundum aliquid.

AD ALIVD dicendum, quòd non in omnibus reuelationibus occultorum mitti dicitur Filius, vt iam habitum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd intellectu gratuito mittitur Filius, & non in alio niſi ſecundum quid.

Auctoritatibus ita esse confirmat.

NE autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris auctoritatibus quod dictum est, corroboremus. De hoc Augustin. in 8. lib. de Trinitate ait, Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipue Deum diligat. Item in eodem. Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus. Vt quid ergo imus & currimus in sublima cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus. Nemo dicat, non noui quid diligam: diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quam fratrem. Plane notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos Angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo sanctiores sumus à tumore superbiæ: tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Augustquòd dilectio ipsa qua diligamus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit, dicens, Dilectionem quam commendat Ioannes Apostolus attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est, quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quiâ in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait, Ita dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non coguouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipue diligamus qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit fraternam dilectionem Deum esse. C

Cap. 7. 1. Ioan. 4. 1. Ioan. 4. 1. Ioan. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum qui proximum diligit, etiam dilectionem diligat, & quæ sunt diligenda ex charitate?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ne autem in re tanta, &c.] Hic enim primo accipienda est diuisio: quia hæc pars habet tria capitula, in quorum primo probatur, quòd charitas est Deus. In secundo, quòd est Spiritus sanctus *ibi* [Cum autem fraterna dilectio sit Deus, &c.] In tertio excludit responsionem quæ posset fieri, scilicet quòd esset dictum per causam *ibi* [Sed forte aliquis dicat] Incidit hic dubium primo de hoc quod dicit [Qui proximum diligit, consequens est vt præcipue ipsam dilectionem diligat, &c.] Hoc enim videtur falsum: si enim diligit dilectionem, dilectio diligibilis est ex charitate: non ergo tantum sunt quatuor ex charitate diligenda, vt dicit Aug. scilicet Deus, nos, & corpus, & anima proximi.

2 Item, In naturalibus potentiis ita eſt, quòd non eſt eadem potentia ſuper obiectum & actum: quia cum dico, video album, & video me videre album, non eſt eadem potentia qua video album, & qua percipio me videre album: ſed primo ſenſu particulari ſiue proprio, & in ſenſu communi. Ergo videtur, quòd nec eodem habitu diligamus obiectum & actum.

3 Item, Idem non denominat ſeipſum: non enim aliquid eſt dictu, albedo eſt alba: vel etiam vt denominatio fiat verbaliter, vt dicatur, albedo albatur: ergo à ſimili nihil eſt dictu, dilectio diligitur.

4 Item, Diligo dilectionem: aut eadem dilectione, aut alia: non eadem, ſicut probatum eſt iam: ergo alia: & iterum diligo dilectione, & iterum illam, & ſic abibit in infinitum, quod falſum eſt: ergo non diligo dilectionem.

5 Præterea, In argumento Auguſt. videtur eſſe fallacia æquiuocationis: quia cum dico, diligo Deum, ly diligo importat actum dilectionis: cum autem dico, diligo dilectionem, importat habitum, vt videtur: ergo non procedit directe argumentando.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd Auguſt. arguit ſecundum quòd cauſa exemplaris accipitur in exemplato: vnde ſenſus eſt, diligens Deum, diligit dilectionem in exemplari, ſecundum quòd reſultat in illa: charitas enim increata reſultat in creata, & ita in illa vt in ſpeculo eius diligitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quatuor ſunt diligibilia ex ordine charitatis, quæ ad beatitudinem referuntur, vt beatificans, & beatificabile, ſcilicet Deus, & noſipſi, & corpus & anima proximi: & in proximo includitur alius ordo, quòd primo magis coniunctos, & poſt hoc minus coniunctos, & ſic vſque ad inimicos: tamen multa alia referuntur ad charitatem, vel vt vtilia, vel vt fruibilia, vel vt diſpoſitiones, vel perfectiones animæ ad hoc quòd egrediatur in actus meritorios: & ſic diligitur dilectio, & aliæ virtutes.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi hæc propoſitio, quòd potentiæ eiuſdem non eſt reflecti ſuper actum & obiectum, generaliter proponatur, falſa eſt: quia ſecundum hoc vltimum actum vltimæ potentiæ cognoſcere non poſſemus, vel oporteret potentias eſſe infinitas. Vnde dicimus, quòd propoſitio intelligitur de potentiis ſitis in talibus organis, quorum complexio ex ſuis componentibus non eſt niſi ad perceptionem vnius generis contrarietatis, vel ſi percipit alia contraria, quòd illa ſicut effectus proprij cauſantur ex contrarietate vna. Verbi gratia, viſus eſt potentia ſita in oculo, cuius compoſitio eſt ex humore cryſtallino & humido habituali: & quia humor cryſtallinus ex ſua diaphaneitate receptiuus eſt coloris, & ex compreſſione quam habet aër, retentiuus melius quam aër: & præterea quia humor aquæ, humor corporalis eſt: humor autem aëris eſt humor ſpiritualis & incorporalis, vt dicit Philoſophus. Inſuper quia lumen habituale quod eſt in ipſo, facit actu aliqualiter ſpeciem coloris: ideo non recipit niſi quod eſt in genere coloris, & actum coloris qui eſt lumen, & ſic eſt de aliis ſenſibus præter tactum qui non tam ſenſus eſt quam differentia animalis: quia omne animal habet ſenſum tactus, & quandoque nullum alium habet niſi forte guſtum, ſecundum quòd eſt quidam tactus, non ſecundum quòd eſt indicium ſaporis. In illis ergo eſt illa propoſitio vera, & non in aliis: non enim viſu video me videre, ſed ſenſu communi, cuius neceſſitas eſt, vt dicit Auicen. vt percipiam actus ſenſuum particularium, & compoſitiones ſenſibilium propriorum, vt eadem potentia iudicetur, hoc album eſſe dulce, & quòd apprehendi poſſunt ſenſata communia in quibus ſunt propria. In aliis autem potentiis quæ componere & diuidere poſſunt, propoſitio eſt falſa. Vnde eadem potentia poſſum diligere obiectum aliquod, & ipſam dilectionem.

Lib. 2. de gen & cor.

AD ALIVD dicendum, quòd in lib. de Trinitate inuenitur iſta, albedo eſt alba, & plures aliæ: ſed abſque dubio non ſunt propriæ: & ideo dico, quòd non eſt hic denominatio, cum dico, diligo dilectionem, cum diligo diligibile: dico enim, quòd vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam: ſed differunt: dilectio enim eſt appetitus voluntatis tendens in bonum vel in deſideratum, & ille appetitus primo eſt ipſius actus, & conſequenter obiecti: & vnum eſt ibi propter alterum, quia actus propter obiectum: & ideo ſequitur, quòd diligo dilectum propter ſe, & dilectio placet mihi propter aliud: quia non quæro actum exire de potentia propter actum, ſed potius propter obiectum: & ſic vtrumque eſt in appetitu: & tunc dilectio dilectionis eſt appetitus actus, & dilectio dilecti eſt amor tendens in ipſum, & hæc ſimul ſunt: vnde ibi idem non denominat ſe, ſicut cum dicitur, albedo albatur.

AD ALIVD dicendum, quòd vt iam patet, non ibitur in infinitum: quia actus dilectionis ſtat in appetitu, ex quo egreditur: & ille appetitus non habet alium appetitum, ſed potius mouetur ab eo quod diligitur, & illud mouet ſeipſo quod eſt in ratione primi motoris in hoc ordine: ſed dilectum ſtat in amore qui ſignificatur in verbo, cum dicitur, diligo.

AD VLTIMVM dicendum, quòd in veritate in alia ratione ſumitur dilectio in concluſione, & in præmiſſa: ſed tamen bene ſequitur per modum qui dictus eſt in principio ſolutionis: quia nemo diligit amicum, niſi dilectionem habet, & hanc velit appetitu voluntatis: & in illa dilectione, vt cauſa & exemplar increata dilectio reſultat: & ideo habet apud ſe, vbi Deum quem diligere debet, inueniat & diligat. Si autem tu obiicias, quòd Deus reſultat in qualibet creatura, & ita eadem ratio eſſet de qualibet creatura. Dicendum, quòd non eſt ſimile: quia in iſto reſultat vt in exemplato, & reſultat vt intimum affectus noſtri quod eſt amor. In aliis autem reſultat vt in veſtigio

&

& in imagine : vel ſi reſultat vt in exemplato ſicut facit in vita, & ſapientia, & huiuſmodi donis, tamen non reſultat in eis vt intimum noſtri affectus : & ideo in illis amor noſter non ita fertur in ipſum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum proximus quem diligimus, minus ſit nobis notus quam ipſa dilectio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit, &c.] Hoc enim videtur falſum : quia fratrem nouimus, ſenſu, imaginatione, & intellectu, dilectionem autem tantum intellectu.

2 Item, Si dilectio de qua loquitur, eſt charitas increata regulatiua & exemplaris noſtræ charitatis : videtur omnino falſum quod dicit : quia oculus noſtri intellectus ad manifeſtiſſima naturæ eſt ſimilis diſpoſitioni oculorum veſpertilionis ad lumen ſolis : ergo multo magis ad ea quæ ſunt ſupernaturalia.

3 Item, 1. ad Tim. 6. Qui habitat lucem inacceſſibilem : quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.

4 Item, Ezod. 33. Non videbit me homo, & viuet, & Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Ergo videtur, quòd multo notior ſit nobis proximus, quam Deus : quem tamen vocat hic charitatem propter ſui præſentiam in anima.

Sed contra. SED CONTRA : Quæcunque ſeipſis noſcuntur, magis noſcuntur quam quæ per alia, ſicut principia magis quam concluſiones: prima ſeipſis noſcuntur : ergo magis quam alia : Deus autem maxime primus eſt : ergo ſeipſo noſcitur.

2 Item, Quæcunque præſentiora ſunt in intellectu, magis noſcuntur, quia præſentia eſt cauſa notitiæ : ſed quæ ſuis eſſentiis ſecundum id quod ſunt in intellectu ſunt, magis ſunt præſentia quam ea quæ ſuis ſimilitudinibus tantum ſunt in intellectu : ergo magis noſcuntur: ſed dilectio ſecundum id quod eſt in anima intellectiua, eſt proximius per ſimilitudinem tantum : ergo dilectio magis noſcitur quam proximus.

3 Inde obiicitur vlterius : Quæcumque ita præſentia ſunt, vt ſint penetrantia ſubſtantiam & id quod eſt intellectus in toto, & nihil de intellectu ſit quod non penetrant: illa ſunt magis præſentia quam illa quæ adſunt vt intrinſeca præſentia intellectui : charitas increata eſt præſens vt totum intellectum penetrans, creata autem vt intrinſecus præſens tantum : ergo charitas increata magis eſt præſens, quam creata : & quæ ſunt magis præſentia, ſunt magis nota, vt dicit Auguſt. ergo videtur, quòd Deus ſit magis notus nobis, quam quicquid aliud eſt vel poteſt eſſe.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo puto hic eſſe diſtinguendum in intellectu: eſt enim aliquis intellectus in nobis accipiens ex phantaſmate, & in illo perit ſcientia, ſi perit ſenſus : vnde cæcus natus non demonſtrat de coloribus. Eſt autem alius intellectus non accipiens ex phantaſmate, ſed in lumine agentis intellectus tantum, & in his in quibus illuminatur etiam ampliori lumine quam ſit lumen agentis intellectus, ſicut eſt radius diuinus, vel radius reuelationis angelicæ : nec hoc intelligo, quòd ſint duo intellectus numero & ſubiecto, ſed duo per modum conuerſionis ad ſuperius & inferius : ſicut dicit Auguſt. in lib. de ciui. Dei inducens Apuleium Platonicum de Deo Socratis, qui dixit quòd Deum non videre poterant Philoſophi niſi intellectu, ſe à carne abſtrahentes, & adhuc non niſi raptim quaſi permicante lumine. Primus autem modus eſt quaſi generalis nobis dum ſumus in via. Secundus autem magis erit in actu poſt viam. Si ergo quæratur, Quomodo intellectus ſit potentior ad intelligendum? diſtinguendum eſt : quia de natura ſui magis ſe habet ad ſuperius, de ſtatu autem huius vitæ magis ad inferius. Similiter diſtinguo ex parte eius quod noſcitur: aliquid enim ita noſcitur ſecundum ſui poteſtatem, quod ipſum eſt lux & ratio ad alia cognoſcenda : & ſi attendatur poteſtas notitiæ vel intellectus ex parte obiecti mouentis intellectum, magis erit notum quod noſcitur in luce propria & eſt ratio cognoſcendi alia, quam id quod tantum cognoſcitur in luce aliena: & hoc modo dicit Philoſophus in principio de anima, quòd notitia de anima certior eſt quam notitia de corpore animato : quia anima eſt principium quo cognoſcuntur accidentia & opera & paſſiones animalium. Alia notitia eſt ſecundum poteſtatem noſcentis & intellectus qui mouetur ab eo quod noſcitur, & ſecundum illum modum frequenter magis noſcuntur quæ in natura ſunt poſteriora, ſicut effectus plus quam cauſa : & hoc modo dictum eſt, quòd intellectus noſter, ſicut viſus noctuæ ad lumen ſolis, ſe habet ad ea quæ ſunt in natura manifeſtiſſima. Hac diſtinctione habita dico, quòd Deus & charitas increata & omnia quæ potentia ſunt in anima, ſunt magis nota primo modo intellectus, & ſecundum poteſtatem intelligibilis mouentis. Frater autem & proximus & omnia quæ ſenſui appropinquant, ſunt magis nota ſecundo modo intellectus, & ſecundum poteſtatem intelligentis. Et hoc videtur Augiſt. ſentire : quia ſic exponit plane notiorem : quia præſentiorem, quia interiorem, quia certiorem : & hoc modo eſt facile reſpondere obiectis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc procedit de intellectu ſecundo modo, & ſecundum poteſtatem intelligentis : & de hoc non loquitur Auguſt. Et eodem modo dicendum eſt, quòd Philoſophus loquitur de intellectu accipiente à phantaſmate.

AD ALIVD dicendum, quòd homo dicitur humana vita, & humano modo intelligens, & hoc eſt accipiendo à phantaſmate.

AD ALIVD dicendum, quòd non viuere dicitur mori quoad actum vitæ intellectus

coniunctum carni & phantaſmatibus: ſed ſi videt aliquis, viuit tunc vita patriæ quoad intellectum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deum in ſubſtantia quid eſt, nemo vidit vnquam: quia hoc eſt comprehendere, ſicut ſupra in ſecunda diſtinctione dictum eſt: ſed tamen ſubſtantiam Dei multi viderunt.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia illa procedunt quæ in contrarium obiiciuntur ſecundum primum modum intellectus, & ſecundum poteſtatem eius quod noſcitur: & non ſecundum intellectum phantaſticum, & ſecundum poteſtatem intelligentis in via in quo magna frequentia ſenſibilium & phantaſmatum obcæcat oculum intellectus ſecundum primum modum conſiderati.

ARTICVLVS V.

An aliquis poteſt ſcire in via ſe habere charitatem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia interiorem, quia certiorem, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd certa ſit nobis charitas in nobis: ergo aliquis in vita poteſt ſe ſcire habere charitatem.

Quod etiam videtur per illud ad Rom. 8. Certus ſum, quòd neque mors, neque vita poterit me ſeparare à charitate Dei, &c.

3 Item, Si charitas eſt nobis certior, quam proximus: ſed proximum ita nouimus, quòd de ipſo non dubitamus: ergo videtur, quòd nos etiam ita nouimus eſſe in charitate, quòd de charitate noſtra nihil dubitamus.

4 Item, Charitas lumen eſt. Prima can. Ioan. 2. Qui diligit fratrem in lumine eſt: lumen autem ſeipſo manifeſtatur: ergo videtur, quòd nullus iuſtorum habeat aliquod dubium de charitate ſua.

Sed contra. SED CONTRA: Eccl. 9. Nemo ſcit vtrum odio vel amore dignus ſit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus ſine reuelatione ad ſe facta, poteſt ſcire ſe eſſe in charitate, duabus de cauſis, quarum vna iam dicta eſt: quia licet charitas manifeſta ſit de ſe, non tamen nobis ita manifeſtatur propter tumultum concupiſcentiæ & phantaſmatum in cordibus noſtris. Alia cauſa eſt: quia amor naturalis ſimillimum habet actum cum actu charitatis quandoque: & ideo vna videtur pro alia, ſcilicet dilectio naturalis pro gratuita.

AD PRIMVM ergo dicendum, ſicut in præcedenti quæſtione dictum eſt, quòd hoc eſt verum quoad primum modum intellectus & intelligibilis, & non quoad ſecundum vtriuſque.

AD ALIVD dicendum, quòd aut Apoſtolus loquitur ex reuelatione ad ſe facta, aut vocat notitiam charitatis ex ſigno feruoris, & huiuſmodi.

AD TERTIVM in prima ſolutione & in quæſtione præcedenti.

AD ALIVD dicendum, quòd charitas lumen eſt effectiue, quia pellit tenebras peccati: & etiamſi lumen eſſet per ſe ſpirituale, quod tamen magis conuenit veritati, non ſequitur, quòd ſeipſa videretur propter cauſas prius dictas, quamuis eſſet viſibilis de ſe.

ARTICVLVS VI.

An Deus in via videri poteſt à nobis per ſeipſum aut per ſpeciem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Qui diligit fratrem, in lumine manet, &c.] Videtur enim ex hoc quod charitas diuina ſit lumen: ſed lumen ſeipſo videtur: ergo videtur ſequi ex hoc quod Deus hic in via videatur per ſeipſum à nobis: ergo videtur per ſpeciē.

2 Præterea, Si videatur in ſpecie quæ eſt ſimilitudo, quæ ſpecies ponetur ei? non enim ab ipſo abſtrahi poteſt ſpecies aliqua: & ſi aliquid ipſe creat in noſtro intellectu, illud non erit ſpecies ſua quæ ſit ratio cognoſcendi ipſum: ergo videtur, quòd aut nō cognoſcitur, aut cognoſcitur per ſeipsū. Si dicas, quòd videtur per effectum. Contra: Hæc viſio etiā competit non habentibus charitatem, & etiā non habentibus fidem Catholicam: ergo videtur, quod cum nobiliori viſione videat habens fidem & charitatem, in quo Deus per eſſentiam & inhabitantem gratiam eſt, quòd ille videat per ſpeciem eum qui eſt ipſe Deus.

Sed contra. SED CONTRA: Apoſtolus 1. Cor. 14. Videmus nunc in ænigmate per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum.

2 Item, 2. ad Cor. 6. Quamdiu in corpore manemus, peregrinamur à domino per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem.

Solutio. SOLVTIO. Quidam iſtis rationibus moti, dicunt quòd Deus hic per ſpeciem videtur: ſed adeo tenuis eſt viſio, quòd viſio non poteſt appellari. Hoc autem nō videtur niſi forte in raptu, quando homo non vtitur intellectu ex phantaſmate accipiente. Et ideo videtur mihi, quòd Deus præſens in anima cernitur in ſuo effectu qui eſt gratia nobis data, & præcipue in charitate quæ optima virtutum & intima eſt, & ſimillima patriæ, quia eſſentialiter & ſubſtantialiter manet in patria, licet modus eius ſit alius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas lumen eſt per effectum luminis qui eſt multiplex: ſed tantum quatuor ſunt principaliores actus eius: quorum primus eſt illuminando pellere tenebras. Secundus eſt oſtendere ea quæ latebant, & hoc præcipue ſecundum quod eſt in extremitate perſpicui tangente corpora terminata: quia ſic facit actum coloris, & colorata. Tertius eſt multiplicatione radiorum diſſoluere & calefacere, ſecundū quod magis perpendiculariter opponitur id quod illuminat, quia ſecundum illam proportionem reflexio fit ad acutiores vel hebetiores angulos. Quartus effectus eſt non omnis lucis, ſed cæli, ſcilicet mouere ad ſpeciem per virtutem viuificatiuam quaſi rerum generabilium naturalium & corruptibilium. Dico ergo, quòd charitas & veritas diuidunt iſtos actus inter ſe: quoad illuminare magis

magis conuenit veritati, & quoad expulsionem tenebrarũ ignorantiæ & infidelitatis: sed quoad expulsionem peccati quod nascitur ex corrupto affectu, magis conuenit charitati, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Secundus autem totus est veritatis. Tertius autem totus charitatis per se loquendo. Quartus autem vtriusque: quia vtraque fœcundat, veritas intellectum, & charitas affectum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus videtur hic à nobis in specie suæ similitudinis quæ est effectus gratiæ eius in nobis, & ille effectus gratiæ non est effectus communis.

Quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est Pater vel Filius, vel Spiritus sanctus.

CVm aut fraterna dilectio sit Deus, nec Pater est, nec Filius, sed tantum Spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Augustin. in 15. lib. de Trinit. Si donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quam Spiritus sanctus, quid consequentius est, quam vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et Paulo post, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item in eodem Ioannnes volens de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis: quia de Spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur, significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quòd Spiritus sanctus charitas est. D Cap. 1. 1. Ioan. 4.

ARTICVLVS VII.

An charitas sit maximum omnium donorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit secundo ca. istius partis vbi dicitur [Si in donis Dei nihil maius est charitate] Videtur enim sapientia maximum donorum esse: quia inter dona Spiritus sancti primo enumeratur.

2 Item, Sapientia habet in se charitatem, & non conuertitur: quia sapientia dicitur sapere cum sapore, & sapor est cum charitate: ergo videtur, quòd sapientia sit maius donum.

3 Item, In sapientia mittitur Filius: ergo videtur tantum ad minus esse sicut charitas in qua mittitur Spiritus sanctus: ergo non videtur verum, quòd charitas sit maximum donorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd charitas sit maximum omnium donorum simpliciter, sicut dicit hic Aug.

AD PRIMVM autem quod obiicitur, didendum quòd sapientia dicitur primum donum inter dona ibi enumerata, quæ secundum Greg. dantur in adiutorium potentiarum vel virium. Vel dicatur melius, Quòd sapientia primo ponitur, habet hoc à sapore charitatis coniuncto sibi: quia sapientia nihil aliud est, quam sapor Dei in suis donis vel in se, quem saporem facit charitas, & ideo apientia non erit maior nisi per accidens & non per se: quia hoc quod primum donum sit, habet à charitate: & ideo charitas quæ hoc habet à se, maior est.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc facit magnitudinem per accidens: quia, vt dicit August. in his quæ non mole magna sunt, idem est maius esse quod melius. Vnde charitas quæ est forma omnis boni, & vinculum perfectionis, est optimum donorum.

AD ALIVD dicendum, quòd in sapientia mittitur Filius, hoc verum est: sed tamen ab illo ordine non sumit sapientia æqualitatem: quia intellectus vlterius ordinatur in nobis ad affectum. Intellectus enim est bonus omnibus facientibus eum. Et ideo etiam perfectio affectus ordine finis melior est perfectione intellectus: & cum charitas in perfectione affectus sit vltimum & optimum, charitas est maximum donorum.

Quod non eſt dictum per cauſam illud, Deus charitas eſt, ſicut illud, tu es patientia mea, & ſpes mea.

E SEd ne forte aliquis dicat illud eſſe dictum per expreſſionem cauſæ, Deus charitas eſt, eo ſcilicet quod charitas ſit ex Deo & non ſit ipſe Deus: ſicut dicitur, Deus noſtra patientia eſt, & ſpes: non quòd ipſe ſit iſta, ſed quia iſta ex Deo ſunt: occurrit Auguſt. oſtendens hoc non eſſe
Cap.17. dictum per cauſam, ſicut illa, in 15. de Trinit. ita dicens, Non dicturi ſumus charitatem non propterea eſſe dictam Deum, quod ipſa charitas ſit vlla ſubſtantia quæ Dei digna ſit nomine, ſed quod donum ſit Dei: ſi-
Pſal. 70. cut dictum eſt Deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum eſt,
Pſal. 6. Tu es patientia mea, quod Dei ſubſtantia eſt noſtra patientia, ſed quia
Pſ.57.& 58. ab ipſo nobis eſt. Vnde alibi, Ab ipſo eſt patientia mea. Hunc enim ſenſum facile refellit Scripturarum ipſa locutio. Tale eſt enim, Tu es patientia mea, quale eſt, Domine ſpes mea. Et Deus meus miſericordia mea. Et multa ſimilia. Non eſt autem dictum, Domine charitas mea:
1. Ioan. 4. aut, tu es charitas mea: aut Deus charitas mea. Sed ita dictum eſt, Deus: charitas eſt, ſicut dictum eſt, Deus ſpiritus eſt. Hoc qui non diſcernit, intellectum à Domino non, expoſitionem quærat à nobis. Non enim apertius quicquam poſſumus dicere. Deus ergo charitas eſt. Ex prædictis clareſcit, quòd Spiritus ſanctus charitas eſt qua diligimus Deum & proximum: vnde facilius eſt nobis oſtendere quomodo Spiritus ſanctus mittatur ſiue detur nobis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum patientia ſit Dei ſubſtantia? & vtrum fides, ſpes, ſalus, patientia, habeant in Deo exemplaria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dei ſubſtantia eſt noſtra patientia, ſed quia ab ipſo nobis eſt. &c.] Sed contra: Secundum communem opinionem quæ fere ab omnibus modo tenetur, charitas noſtra non eſt Dei ſubſtantia, ſed ab ipſo nobis eſt: ergo videtur, quòd ſit ſimile.

2 Si dicas, quòd charitas noſtra eſt exemplum charitatis diuinæ: patientia autem, & fides, & huiuſmodi, non habent exemplar in Deo ſibi reſpondens: & ideo dicitur charitas Deus, non autem patientia. Contra: Nihil creatur à Deo ſine exemplari: ergo nec patientia.

2 Præterea, Quid dicetur de ſalute, cum dicitur ſalus mea, nunquid ſalus non eſt exemplariter in Deo?

SOLVTIO. Dicendum, quòd quædam *ſolutio.* ſonant imperfectionem, vt fides, ſpes, patientia: fides propter formam & actum, ſpes autem propter genus quod eſt expectatio, patientia propter ſubiectum, ſalus autem etiam reſpicit euaſionem periculi: vnde patientia & ſalus ſunt in ſubiecto paſſibili, & ideo exemplar non habent in Deo.

DICENDVM ergo ad primum, quòd charitas eſt à Deo, ſicut vltimum & optimum, ad quod in genere virtutis ſe habet noſter affectus: alia autem dona non ſic: & ideo magis relucet in charitate, quam in aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd exemplar virtutis non vocatur idea ſub qua creatur omne quod creatur: ſed exemplar vocatur, quod per prius eſt in Deo ſecundum rem, ſicut vita, ſapientia, charitas & huiuſmodi.

Quomodo Spiritus ſanctus mittatur vel detur nobis.

F TVnc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis eſt, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo & Deus in nobis. Vnde Auguſt. hunc miſſionis modum inſinuans in 15. lib. de
Cap.17. Trinitate ait: Deus Spiritus ſanctus qui procedit ex Deo, cum datus

fuerit

fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis Spiritus sanctus secundum quod dicitur datum siue donum. Quod donum commendat Aug. ex- Vbi supra cap 7.
planans apertius quomodo detur in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per Spiritum sanctum Rom. 5.
qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per Spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem, quam qui non habuerit, etsi loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam & om- 1. Cor. 13.
nem scientiam & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt. Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo quæ Deus est, & proprie ex Deo est: Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime Spiritus sanctus cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est: quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quòd charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius, & quomodo hoc donum, id est, Spiritus sanctus, detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc aut dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Spiritum sanctum.

ARTICVLVS IX.

An sola charitas diuidat inter filios regni & perditionis? & vtrum in quolibet augmento charitatis dicitur mitti Spiritus sanctus? & vtrum mittatur in aliis muneribus quam charitate?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit [Solum est quod diuidit inter filios regni, & perditionis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia quælibet virtus separatur à vitio sibi contrario: non ergo tantum charitas.

Quæst. 2. PRÆTEREA quæritur, Vtrum Spiritum sanctum debemus dicere mitti in aliis numeribus quæ dantur per ipsum, vt hic dicit? Videtur quòd non: quia cum illis non adest per gratiam inhabitantem: missum autem mittitur vt adsit nobis, sicut & donum suum: ergo videtur, quòd non cum illis mittitur Spiritus.

Quæst. 3. ITEM quæritur, Vtrum in quolibet augmento charitatis mitti dicatur Spiritus sanctus? Videtur, quòd non ad aliud adest, quam prius, sed ad maius.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla virtus vniuersaliter diuidit nisi charitas: quia ipsa vno modo est forma omnium, & ideo cum nullo vitio habetur: aliæ autem virtutes non excludunt nisi vitium vnum, & non omnia. Solutio.

AD ALIVD dicendum, quòd vt puto non dicetur mitti nisi in charitate simpliciter, sed secundum quid in aliis, vt mittatur videlicet in aliis vt Spiritus est, & non vt sanctus est.

AD ALIVD dicendum, quòd est augmentum sensibile per signum, & augmentum insensibile. Verbi gratia, charitas incipiens manens in statu incipientium augetur, sed insensibiliter: sed illa quæ mutat statum, vt iam sit proficiens, & fiat perfecta, in illo augmento quod est sensibile per signum, dico quòd Spiritus sanctus mittitur: & hoc est quod dicit Augustinus. Spiritus & charitas non habenti datur vt habeat, & habenti vt magis habeat: & habebitur in litera sequentis partis. Sed non dicitur mitti ratione augmenti quod est insensibile, eo quòd in missione est cognitio per effectum, vt supra dictum est.

Vtrum concedendum ſit, quòd Spiritus ſanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur?

G HIc quæritur, Si charitas Spiritus ſanctus eſt, cum ipſa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuerſa tempora habeatur, vtrum concedendum ſit, quòd Spiritus ſanctus augeatur vel minuatur in homine, & magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis eſſe videtur: Deus autem omnino immutabilis eſt: videtur ergo, quòd vel Spiritus ſanctus non ſit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item, Charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo Spiritus ſanctus charitas eſt, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipſe vt Deus ſit vbique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur ſine ſui mutatione.

Reſponſio ad primam quæſtionem.

H HIs itaque reſpondemus, dicentes quòd Spiritus ſanctus ſiue charitas penitus immutabilis eſt, nec in ſe augetur vel minuitur, nec in ſe recipit magis vel minus: ſed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur, ſicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in ſe nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait auctoritas: Deus non in ſe, ſed in corde hominis grandeſcit. Sic ergo Spiritus ſanctus homini datur, & datus amplius datur, id eſt, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis exiſtit.

Pſal. 63. In antiquo habetur, Caſſiodori.

Reſponſio ad ſecundam.

I CVmque vbique ſit & in omni creatura totus, ſunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes Spiritum ſanctum habent, in quibus eſt: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum ſanctum, quod fidei pietas non admittit.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Si Spiritus ſanctus eſt charitas, &c.] Hic incipit ſecunda pars iſtius diſtinctionis, in qua Magiſter ſoluit contra ſe obiecta: & diuiditur in tres partes, in quarum prima obiicit per rationem & ſoluit. In ſecunda obiicit per auctoritates & ſoluit *ibi* [Supra dictum eſt, quòd Spiritus ſanctus, &c.] In tertia obiicit per vnam auctoritatem, , quæ maxime videtur eſſe contra eum, & ſoluit *ibi* [Alias quoque inducunt rationes, &c.] In prima parte ſunt tria capitula, quorum primum habet obiectionem, ſecundum ſolutionem *ibi* [His ita reſpondemus] Tertium confirmationem ſolutionis, ſicut patet in litera.

ARTICVLVS X.

An charitas poteſt augeri, vel minui?

HIc incidit quæſtio difficilis de hoc quod hic ſupponitur: charitas augetur. Et à Magiſtro

Magiſtro dicitur, quòd non eſſentialiter augetur, ſed nobis, vel in nobis. Omnes autem moderni fere dicunt contrarium. Videtur autem, quòd non augetur: in his enim quæ ſimplicia ſunt, ſi vnum alteri additur, nihil maius efficitur: ergo ſi eſſentia charitatis eſſentiæ charitatis addatur, nihil maius efficitur: ergo augmentari non poteſt.

2 Item, Si punctum puncto addam, duplicaui punctum, ſed extenſiue non feci lineam: ergo à ſimili, ſi eſſentiam charitatis addam, nihil maius effeci quaſi extenſione continua, ſed duplicaui charitatem. Sed hoc nihil eſt: quia etſi ponatur charitas augeri: non tamen ſemper augetur in duplum.

3 Item, Quæcunque augentur, aut augentur per aliquid additum, aut per multiplicationem in ſeipſis, ſicut fecit Dominus de quinque panibus: aut per rarificationem, aut per productionem, ſicut illa quæ malleantur vt fiant longiora. Conſtat autem, quòd charitas nullo iſtorum modorum à Magiſtris ponatur augeri, niſi per additionem vel per multiplicationem. Sed contra: Id quod augetur per additionem, habet in ſe virtutem vnde additum vniat ſibi. Quæ eſt ergo virtus illa in charitate conuertens in ſe aliam partem charitatis? Non poteſt etiam fingi, vt videtur. Si dicatur, quòd additur ſicut ignis igni. Contra: Ignis tranſit in locum ignis, &c. ſicut in quo cõſeruatur ſpecies eius: ergo videtur, quòd oporteret talem virtutem mouentem charitati additæ adeſſe, quæ moueret ipſam adhoc vt illi vniretur: & quæ eſt illa? Si autem dicas, quòd multiplicatur in ſe. Contra: Simplex in ſe non multiplicatur: ſicut ſi millies multiplicetur punctus, non efficiet magnum: ergo charitas non hoc modo augetur:

4 Item, Ad quid augetur: quia minima charitas valet reſiſtere cuilibet tentationi, vt dicunt, & minima charitas ſufficit ad meritum vitæ æternæ: cum ergo non habeatur niſi propter iſta duo, videtur quòd charitas ſuperflue augetur. Si dicas, quòd augetur virtute, & non eſſentia: hoc videtur non poſſe ſtare: quia virtus non eſt niſi in eſſentia vt in ſubiecto: vnde tanta eſſentia tantum poteſt, & tantam habet virtutem, & niſi augmentetur non poteſt plus.

Si propter hoc dicatur, quòd charitas non augetur. Contra, Super illud, Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, &c. Gloſſa: Gradus quibus aſcendit, quia ſemper proficit in corde ſuo: quanto enim plus amauerit, tanto altius aſcendit. Pſal. 83.

2 Item, 2. Corinth. 12. ſuper illud, Superimpendar ego ipſe pro animabus veſtris, Gloſſa: Perfecta charitas eſt vt quis paratus ſit mori pro fratribus. Sed nunquid mox vt naſcitur charitas, iam perfecta eſt? imo vt perficiatur naſcitur: & cum fuerit nata, nutritur: & cum fuerit nutrita, roboratur: & cum fuerit roborata, perficitur: & cum venerit ad perfectionem, dicit, Cupio diſſolui.

3 Item charitati debetur præmium: ſed maius præmium debetur vni quam alij: ergo charitas maior: ergo augeri poteſt.

4 Item Ioan. 14. Maiorem hac charitatem nemo habet: vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

VLTERIVS quæritur in hac parte, Vtrum poſſit minui? & videtur quòd ſic: quia contraria ſunt circa idem: ſed augmentum & diminutio ſunt contraria: ergo videtur, quòd ſi charitas augetur, quòd etiam poſſit diminui. Quæſt.

SED CONTRA: Nihil diminuitur niſi ab aliquo diminuente ipſum: ſi ergo charitas diminuitur, erit aliquid diminuens eam: aut ergo Deus, aut voluntas in qua eſt, aut peccatum. Conſtat, quòd nec Deus, nec voluntas: quia Deus dat & auget eam, & voluntas habet eam. Si autem peccatum diminuit: aut veniale, aut mortale. Non veniale: quia non attingit eam, quia non eſt in ſuperiori parte animæ: nec mortale, quia non poteſt ſtare cum ipſa in eodem: omne autem diminuens eſt cum diminuto in eodem: ergo non diminuitur. Sed contra.

Si dicas, quòd augetur, & tamen non diminuitur, eo quòd augmentum inſit ei per naturam: hoc nihil eſt: quia contrarium quod ineſt per naturam, ſemper eſt vno modo, vt calor in igne, & non maior, nec minor niſi per accidens: augmentum autem ineſt charitati, ita quod de minori efficitur maior: & ſi rediret ad priorem quantitatem, diceretur diminuta charitas.

SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc quæſtio vna eſt & eiuſdem rationis in augmento omnium virtutum: concedo autem ſimpliciter, quòd augetur charitas per additionem eſſentiæ ad eſſentiam: & bene videtur mihi in hac pate Magiſter falſum dixiſſe. Solutio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eſt ſimplex in continuo habens poſitionem, & hoc additum alij nihil efficit maius: & eſt ſimplex in diſcreto habens ordinem, & hoc additum alij facit diſcretionem pluralitatis: exemplum primi eſt punctus, ſecundi autem vnitas. Eſt etiam ſimplex quod non habet extenſionem molis, ſed virtutis: & hoc additum alij facit magis in eſſentia & virtute, & non mole.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd non eſt ſimile de puncto: quia punctus puncto eſt æqualis: ſed eſſentia addita charitati, & cui additur, non neceſſario eſt æqualis, ſed minor.

AD ALIVD dicendum, quòd iam dixi, quòd augetur additione. Ad hoc autem quod quæritur de virtute vnitiua, dico quòd ſeipſis ſibi vniuntur in voluntate quæ eſt proprium ſubiectum vtriuſque, ſicut ignis igni in loco ignis: & ipſa ſpeciei idemtitas in addito & in eo cui fit additio, facit facilem tranſitum vnius in aliud.

AD ALIVD dicendum, quòd licet minima charitas ſufficiat reſiſtere, non tamen ſufficit æque faciliter: vnde ſicut natura non tantum dat ſpeciem materiæ, ſed etiam ſpeciei fortificationem propter alterationes ſequentes: ita eſt in gratia: non quòd gratia parua etiam debilis ſit reſpectu peccati: ſed

quia ſubiectum eius debile eſt: & ideo oportet, quòd multum fortificetur habitu informante. Similiter licet minimæ charitati debeatur regnum: tamen maior meretur augmentum præmij.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, Si diminui poteſt? Dicendum, quòd non: & bene concedo, quòd non valet illa ſolutio quam quidam dant, eo quòd augmentum ſibi ſit naturale, charitatem diminui non poſſe: ſed ſicut probat obiectio, ideo non diminuitur, quia nihil eſt diminuens eam: ſed aliquid deſtruens, vel augens inuenitur. Nota tamen, quòd charitas proficit quatuor modis, ſcilicet quoad radicationem in ſubiecto ex diuturnitate quoad facilitatem operandi ſecundum eam, ex conſuetudine affectionum & operum charitatis quoad numerum meritorum ex multitudine operum, & quoad modum feruoris ex actuali conſideratione beneficiorum Dei: ſicut nouitij quandoque plus feruent aliis, ex eo quòd actualiter & de nouo mouentur circa beneficia Dei: & id quod de nouo mouet, plus prouocat feruorem. Præter iſtos quatuor modos eſt augmentum eius proprium per additionem, &c.

Auctoritate confirmat vtramque reſponſionem.

K VT autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmamus, quòd Spiritus ſanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti detur, & habenti vt plus ha-
Tract. 74. beatur, Auguſt oſtendit ſuper Ioannem, dicens, Sine Spiritu ſancto conſtat nos Chriſtum non diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe: & id nos poſſe atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoque non ſolum non habenti, verum etiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur. Nam ſi ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, ſanctus
4. Reg. 2. Eliſeus ſancto Eliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me.
Ioan. 3. Chriſto autem qui eſt Dei Filius, non ad menſuram datus eſt Spiritus. Neque enim ſine gratia Spiritus ſancti eſt mediator Dei & hominum homo Chriſtus. Quod enim eſt vnigenitus Dei Filius æqualis Patri, non eſt gratiæ, ſed naturæ. Quod autem in vnitarem perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo: gratiæ eſt, non naturæ: cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo ſuæ perfectionis propria menſura compleatur. Ecce expreſſe habes, quòd Spiritus ſanctus magis & minus datur, vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia Spiritus eſt charitas quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imo, vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipſa dicitur proficere, vel deficere: quantum nec proficit, nec deficit in ſe, quia Deus eſt. Vnde Auguſt. in homil. 9. ſuper epiſtolam Ioan. ait, Probet ſe quiſquam quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipſe in charitate profecerit. Nam ſi charitas Deus eſt, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum ſit, cum dicitur Spiritus ſanctus augeri in nobis, quia nos in eo ſcilicet proficimus. Sic & alia huiuſmodi.

Quod aliqui dicunt Spiritum ſanctum non eſſe charitatem qua diligimus Deum & proximum.

L SVpra dictum eſt, quod Spiritus ſanctus charitas eſt Patris & Filij, qua
Rom. 5. ſeinuicem diligit & nos: & ipſe idem eſt charitas quæ diffunditur in

cordibus

cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, scilicet, quòd Spiritus sanctus sit charitas Patris & Filij. Quod autem ipse idem sit charitas qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem Sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim Augustin. in lib. de spiritu & littera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à Spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem August. in lib. 15. de Trin. ait, Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit Filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifeste diuidere dilectionem qua nos diligimus Deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, Spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longe est. Non est ergo dilectio qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos. Cap. 32. Cap. 17.

Responsio ad prædicta, determinans auctoritates.

M His respondemus prædictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in Scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio primæ auctoritatis.

N CVm ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quòd ea ratione posset dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei qua nos iustificat, & Domini salus qua nos saluat, & fides Christi qua nos fideles facit. Rom. 5.

Determinatio

Determinatio ſecundæ.

O SImiliter & aliam exponimus auctoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos: ac ſi diceret, commemorat dilectionem Dei, non ſecundum quod ea nos diligimus Deum, ſed ſecundum quod ipſe ea diligit nos.

Aliud obiiciunt.

P SEd aliud eſt, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim ſupra Auguſt. quòd dilectio eſt à Spiritu ſancto, à quo fides. Sicut ergo fides non eſt Spiritus ſanctus à quo eſt, ita nec charitas. Quomodo ergo Spiritus ſanctus eſt, ſi ab ipſo eſt? Nam ſi ab ipſo eſt, & ipſe eſt: ergo Spiritus ſanctus à ſeipſo eſt. Ad quod dicimus, Spiritus ſanctus quidem à ſeipſo non eſt, ſed tamen à ſeipſo datur nobis, vt ſupra dictum eſt, dat enim ſeipſum nobis Spiritus ſanctus. Et ex hoc ſenſu dictum eſt, quòd charitas ab ipſo eſt in nobis, & tamen ipſa Spiritus ſanctus eſt. Fides autem eſt à Spiritu ſancto, & non eſt Spiritus ſanctus, quia donum vel datum ſolummodo eſt, non Deus dans.

Lib. de Spiritu & lit. cap. 32.

Quod alias inducunt rationes & auctoritates ad idem probandum.

Q ALias quoque inducunt rationes ad idem oſtendendum, ſcilicet quòd charitas non ſit Spiritus ſanctus, quia charitas affectio mentis eſt & motus animi: Spiritus ſanctus vero non eſt affectio animi vel motus mentis, quia Spiritus ſanctus immutabilis eſt & increatus: non eſt ergo charitas.

Quod charitas eſt motus vel affectio animi.

R QVod autem charitas ſit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim Auguſt. in 3. lib. de doctrina Chri. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe ac proximo propter Deum. Idem in lib. de moribus Eccleſiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apoſtoli, Nec mors nec vita poterit nos ſeparare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, dicta eſt virtus quæ animi noſtri rectiſſima affectio eſt, quæ coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas eſt affectio & motus animi: ac per hoc non videtur eſſe Spiritus ſanctus.

Cap. 1.

Cap. 1. Rom. 8.

Reſponſio determinans auctoritates.

S AD quod dicimus hoc ita dictum eſſe, ſicut dicitur, Deus ſpes noſtra & patientia noſtra, qnia facit nos ſperare, & pati: ita charitas dicitur eſſe motus ſiue affectio animi, quia per ea mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris ſi charitas, cum ſit Spiritus ſanctus, dicatur motus mentis: cum etiam in libro Sap. dicatur

Sap. 8.

de

De Spiritu sapientiæ, qui attingit à fine vsque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quòd sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi, sed quia per eam quasi esset virtus, afficitur mens & mouetur. Sed si charitas Spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum, vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id est, Spiritus sanctus mediantibus virtutibus quarum actus sunt, vtpote actum fidei, id est, credere fide media, & actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus: diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc & de aliis loquitur Scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Spiritus sanctus. Vnde Augustinus præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat dicens, Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo Spiritus est qui Deus est, & donum Dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde August. vbi Ioannes dicit, non ad mensuram Christo dari spiritum, ait, Cæteris vero diuiditur, non quidem ipse Spiritus, sed dona eius.

1. Cor. 12.

De moribus Ecclesiæ cap. 8.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

Tract. 14.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Christo datus est spiritus non ad mensuram, ita quòd gratia eius sit infinita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Christo autem qui est Filius Dei, non ad mensuram datus est spiritus] Ergo videtur, quòd gratia eius sit infinita, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Gratia in se finita est: sed attingit per vnionem diuinitatem in opere: quia agens in gratia est Deus & homo: & ideo ratione vnionis potest dici infinita: & hoc probatum & exemplatum est in 3. huius voluminis distinct. 13.

ARTICVLVS XII.

Quid intelligitur per hoc quod dicitur per Eliseum, Sit in me spiritus tuus duplex?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Oro vt Spiritus tuus duplex sit in me] secundum intellectum literæ. Dicendum, quòd in Elia duplex fuit spiritus ad prophetiam, & miracula: & hunc petiuit Eliseus, non vt duplum haberet quam Elias habuit. Secundum autem quòd hic inducitur, tunc Spiritus ad vnum fuit in Christo, hoc est, ad virtutes: in nobis autem duplicatur non in quantitate, sed in effectu: quia est in nobis ad virtutes, & ad pulsionem peccati. In illa autem solutione, qua Magister soluit vltimam auctoritatem, vbi dicit [Ad quod sane dici potest, quia aliquos actus, &c.] Magister aperte petit quod est in principio: quia idem est in quæstione. quod ipse supponit in solutione.

DISTIN

DISTINCTIO XVIII.

An concedendum ſit, quòd per donum dentur dona ?

A HIC quæritur, Cum Spiritus ſanctus per quem diuiduntur dona, ipſe ſit donum, vtrum concedendum ſit, quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum, quod eſt Spiritus ſanctus, ſingulis propria diuiduntur, & ipſum communiter omnes habent. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trinit. Cap. 19. ait, Per donum quod eſt Spiritus ſanctus, in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibuſque propria, diuiduntur. Non enim ſinguli quique habent omnia, ſed hi illa, alij alia : quamuis ipſum donum à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id eſt, Spiritum ſanctum. Ecce aperte dicit per donum dona dari.

DIVISIO TEXTVS.

HIc quæritur, Cum Spiritus ſanctus, &c.] Peracto tractatu de duplici proceſſione Spiritus ſancti agit Magiſter hic de relatione determinante Spiritum ſanctum ſecundum rationem ſuæ proceſſionis. Sicut enim filiatio ex ratione proceſſionis, quæ eſt generatio, determinat Filium : ita donum eſſe ex ratione proceſſionis quæ eſt ſpiratio amoris, determinat Spiritum ſanctum : & de hoc agit hic Magiſter : & continetur tota pars iſta in hac diſtinctione quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima determinat Magiſter rationem doni, hoc eſt, qualiter hoc nomen conuenit Spiritui ſancto. In ſecunda tangit probationem, quòd hoc nomen habet ex ratione proceſſionis *ibi* [Et notandum, quòd ſicut Filius naſcendo accepit, &c.] In tertia concludit ex ratione nominis, quòd per hoc nomen donum refertur ad Patrem & ad Filium : ſed per hoc nomen datum, non tantum comparatur ad Patrem & Filium dantes, ſed etiam ad nos qui accepimus, & noſter vocatur *ibi* [Et ſecundū hoc quod ſempiterne donum eſt, refertur ad Patrem & Filium, &c.] In prima parte harum partium ſunt tria, in quorum primo quæritur, Vtrum per donum dentur dona ? In ſecundo quare dicatur donum & datum *ibi* [Præterea diligenter conſiderandum, &c.] In tertiò tangit, quòd ex proprietate æterna habet, quòd ſit donum, ſed non quòd ſit datum *ibi* [Donum vero dicitur non ex eo tantum, &c. Per hoc patet ſententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum per donum quod eſt Spiritus ſanctus, omnia alia dona donantur ?

INcidit autem hic dubium circa primum capitulum, Vtrum per donum dentur dona ? Videtur autem, quòd non : quia per motum non fit motus generaliter : quia dicit Philoſophus, quòd non eſt alterationis alteratio, & omnino non eſt mutationis mutatio : ergo à ſimili etiam per donū non datur donū.

2 Item, Videtur, quòd hoc abeat in infinitum : quia ſi hæc eſt ratio, quòd dantur dona, quia in dono dantur : id donum neceſſe eſt etiam in dono donari, & ſic de aliis : ergo hoc abibit in infinitum.

3 Item, Cum dico, In donò dantur dona : aut omnia, aut quædam. Si omnia : ergo donum in quo omnia dona donantur, datur in dono : ergo eſt donum aliquod præter omnia dona, quod falſum eſt. Si quædam & non omnia : ergo illud donum in quo donantur dona illa, non habet generalem influentiam ſuper collationem donorum : ergo non habet rationem cauſalitatis ad omnia dona, quod eſt inconueniens, quia illud donum eſt Spiritus ſanctus.

4 Item, Filius eſt vnum de datis nobis. Vnde Iſa. 9. Paruulus enim natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis. Ergo hoc donum datur in Spiritu ſancto. Dari autem in dono eſt, quòd donum habeat influentiam cauſæ ſuper illud quod datur : ergo Spiritus ſanctus habet influentiam cauſæ ſuper Filium, quod falſum eſt, vt videtur, quia Spiritus eſt à Filio, & non è cnouerſo.

5 Item, Ponamus per impoſſibile Spiritum

tum sanctum non esse : aut adhuc Pater, & Filius essent æque liberales, vt prius: aut non. Si non : ergo liberalitatem habent à Spiritu sancto: quod falsum est. Si sic : ergo adhuc dabunt dona: & non in hoc dono : ergo videtur, quòd hæc non sit ratio, quòd Spiritus sanctus sit donum in quo alia dona donantur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Spiritus sanctus est donum in quo alia dona donantur : & in hoc dono dantur dona. Et ratio huius est: quia quicquid aliquis alicui gratuito & liberaliter dat, primo ante illud dat ei amorem, & in illo postea communicat ei de bonis suis, & dat ei & se, & quicquid dat.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non est alterationis alteratio, hoc est, quòd alteratio sit ad alterationem vt ad terminum motus, quia sic nunquam esset quiescere, & sic etiam non est mutationis mutatio: sed frequenter vnus motus causa est alterius, & vna alteratio causa est alterius. Sic dico hic, quòd primum donum causa est omnium aliorum, vt dictum est : quia in primo dono datur nobis amor Dei, qui est Spiritus sanctus qui donum vocatur ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non abibit in infinitum : quia sicut in causa motuum statur in primo motu qui est causa omnium inferiorum, ita in donis statur in primo dono quod est causa omnium secundorum.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnia dona donantur in dono alio à se : quia primum donum datur in seipso: quia ipsum est amor gratuitus in quo & ipse & omnia alia secunda dona dantur.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quòd donum primum seipso se influit, non tamen habet causalitatem respectu sui : quia Spiritus sanctus seipso dat se, & mittit se : sed non per hoc tollitur generatio vel causalitas influendi super omnia dona creata.

AD ALIVD dicendum, quòd Filius datur in eo quod natus & factus est: & in eo quod sic datus est, datus est in hoc dono quod appropriate est Spiritus sanctus, sicut Magister determinat in 3. huius voluminis: vnde Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Filius autem secundum æternam generationem non habet rationem doni, quia sic non est à Spiritu sancto: sed temporalis eius generatio à Spiritu & in Spiritu sancto est.

AD ALIVD dicendum, quòd si per impossibile ponatur Spiritus sanctus non esse, sequitur, quòd Pater & Filius non mittant & dent amorem personalem, in quo omnia alia dona dentur : sed sequitur, quòd in amore essentiali dentur dona, cui non conuenit mitti, nec procedere temporaliter ab ipsis, sicut nec essentiæ conuenit. Vnde non sequitur, quòd aliquid accipiant à Spiritu sancto, sed quod tunc non mittent amorem, nec procedit amor temporaliter : quia quod processio temporalis in se claudit æternam, hoc est ex proprietate personali Spiritus, non ex aliquo defectu essentiæ diuinæ.

Vtrum eadem ratione Spiritus sanctus dicatur donum, & datum siue donatum?

PRæterea diligenter considerandum est cum Spiritus sanctus dicatur donum, & datum, vtrum & eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quod vtique videri potest. B

Quare ita esse videtur?

CVm enim idem sit Spiritum sanctum dari, & Spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur Spiritus sanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Augustinus significare in 15. lib. de Trinitate qui ait, Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur : apud se autem Deus est etsi nemini datur. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore. C Cap. 19.

Reſponſio quare datum ſiue donatum dicatur Spiritus ſanctus.

D AD quod dicimus, quia Spiritus ſanctus & donum dicitur, & datum ſiue donatum : ſed datum ſiue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

ARTICVLVS II.

Vtrum vna ſit ratio doni & dati?

DEinde quæritur ſupra ſecundum capitulũ [Præterea diligenter conſiderandum, &c.] Vtrum vna ratio ſit doni, & dati ? Videtur autem, quòd ſic : quia mobilis & moti vna ratio ſubſtantiæ eſt, non differens niſi per actum & potentiam : ſed donum dicitur eo quod datur : ergo illa habebunt vnam rationem.

2 Præterea, In omnibus actus nobilior eſt & melior potentia : cum ergo datum conueniat ſecundum actum dandi, donum autem à potentia, videtur nobilius conuenire Spiritui ſancto, & prius datum quam donum.

3 Præterea, Iacob. 1. diſtinctio fit inter dona & data, cum dicit, Omne datum optimum, &c. ſecundum Gloſſam ibidem datum refertur ad naturalia, donum autem ad gratuita : conſtat autem, quòd vtraque dantur à Spiritu ſancto, & in vtriſque diuidit Spiritus ſingulis prout vult : ergo videtur, quòd Spiritui ſancto ita conueniat eſſe datum, ſicut eſſe donum.

4 Item, Philoſophus dicit, quòd donum eſt datio irreddibilis : ergo datio ſe habet vt ſuperius ad donum : ergo eſt prius ſecũdum intellectum : ergo generali dono in quo omnia dantur magis competit : ergo Spiritus ſanctus magis dicitur datio vel datum, quam donum : cuius contrarium determinatur in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd donum proprie conuenit Spiritui ſancto, & non datum, vel datio, vel etiam donatio : & cauſa huius triplex eſt. Vna eſt : quia donum nomen eſt, & ſignificat ſubſtantiam cum qualitate : qualitas autem doni donabilitas eſt quæ ponitur circa id quod eſt donum, hoc eſt, Spiritus procedens vt amor : vnde cum donabilitas quæ eſt qualitas quæ eſt principium intelligendi donum, non ponit niſi ordinem ad dandum, ipſum magis competit æternitati, quam datum quod eſt participium & conſignificat tempus. Similiter datio & donatio nomina ſunt verbalia, & ita actus temporales conſignificantia, licet nõ conſignificant tẽpora. Alia cauſa eſt, quòd donũ eſt datio irreddibilis, vt dicit Philoſophus, & ſolus S. ſãctus ſic datur vt nunquã retribui poſſit propter ſui poteſtatem. Vnde Pſal. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Tertia cauſa eſt : quia donum refertur ad gratuita, datum autem ad naturalia : & meliora ſunt gratuita naturalibus : & ideo ratio doni magis competit optimo donorum omnium, quam ratio dati.

DICENDVM ergo ad primum, quòd donum & datum non tantum differunt per potentiam & actum, ſed etiam rationibus dictis. Præterea, Illa potentia quæ eſt in dono, ſicut dicit Magiſter, non eſt potentia reſpectu doni, hoc eſt, quòd aliquid ſit deficiens de perfectione doni : ſed eſt tantum reſpectu actus ad alterum, id eſt, ad recipientem iſtam comparationem : & ideo ille actus qui ſignificatur in dato, non eſt vt ſibi aduenies, in quo ſcil. ipſum donum efficiatur vel perficiatur in actu : ſed potius in quo per ipſum donum perficiatur recipiens ipſum. Vnde illa obiectio non procedit niſi de potentiis naturalibus quæ perficiuntur ſuis actibus aduenientibus ſibi, ad quos etiam diffiniuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd actus qui eſt formæ perfectio, nobilior eſt potentia & habitudine talis potẽtiæ, & talis actus non ſe habent donum & datum : ſed potius donum eſt ipſa ſumma perfectio, & actus dandi qui expectatur, eſt actus reſpectu alterius, hoc eſt, reſpectu ſuſcipientis ipſum donum ad ſui perfectionem : ſi enim aduenire illi actus dono vt potentiæ, oporteret quòd mutaret aliquid in illo, quod eſt abſurdum. Vnde per ipſum magis aduenit donum ad ſuſcipientem & mutat ipſum in melius.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in nobis diſtinguantur gratuita à naturalibus, tamen in Deo dante non eſt ſic : omnia enim dat in vno dono gratuito quod eſt Spiritus ſanctus, ſicut etiam omnia facit vno verbo quod eſt Filius.

AD ALIVD dicendum, quòd datio non cadit in diffinitione doni ſecundum quod conuertitur cum dato, prout hic accipitur à Magiſtro : ſed prout eſt nomen vniuerſale, & abſtrahit à ratione doni, & dati : & ſic non ſequitur, quod datum vt hic ſignificatum, prius conueniat Spiritui ſancto quam donum.

ARTICVLVS III.

An proprium ſit Spiritui ſancto eſſe donum ?

DEinde obiicitur ſuper primum principium tertij capituli ibi [Donum vero dicitur, non ex eo tantum quod donetur, &c.] Ex hoc enim videtur Magiſter velle, quòd proprium ſit Spiritui ſancto quod donum eſt. Sed contra : Ratio doni videtur eſſe conſequens rationem eius qui proceſſit. Probatio. Ex eo habet rationem doni, quia proceſſit vt amor : ergo videtur, quòd ſit commune

conſequens

consequens potius quam esse proprium.

2 Si dicas, quòd est consequens, sed proprium, non commune. Contra: Filius etiam processit vt qui dari possit, sicut dicitur in litera in hac eadem distinctione: ergo ratio doni est commune consequens, & non proprium.

3 Item, Ea quæ propria sunt personarum in actibus personalibus significantur, vt cum dicitur, Pater generat Filium, generat consignificat paternitatem, & generare filiationem: ergo videtur, quòd si esse donum proprium sit Spiritus sanctus, quod possim dicere, Pater & Filius ab æterno donant Spiritum sanctum: aut ergo donant sibiiuicem Spiritum, aut aliis: non sibiiuicem, quia hoc negatur hic in litera, & indigentiam significaret: nec aliis donant ab æterno, quia alij non sunt: ergo spiritus non est donum proprie, sed appropriate, vt videtur.

4 Item, Video in aliis propriis, quòd non tantum non conueniunt alij personæ, sed etiam quod nunquam possunt conuenire: Filius enim nec est Pater, nec potest vnquam esse Pater, nec è conuerso: ergo videtur, quòd si Spiritus sanctus est proprie donum, quòd ratio doni nunquam possit alij conuenire: sed hoc falsum est: quia quod datur gratis & irreddibiliter, donum est, sicut determinatum est in præcedenti quæstione: Filius datus est gratis & irreddibiliter: ergo est donum.

Sed contra. SED CONTRA: Ratio primi doni est amoris communio: amoris autem procedentis communio non conuenit nisi Spiritui sancto: ergo ratio doni non conuenit nisi Spiritui sancto.

2 Item, Filius aut datus est ex amore, aut non. Si non, hoc absurdum est: quia est contra Euangelium dicens, Sic Deus dilexit mundum, &c. Si sic: ergo amor ille secundum rationem intelligendi prius datus est: ergo Filius non habet primam rationem doni: ergo esse donum non conuenit ei proprie.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd esse donum conuenit Spiritui sancto proprie: si ratio sumatur à primo dono procedente ab eo qui donat vel donare habet. Donator enim & donum distinctionem relatiuam habent: & donum est exiens à donatore: & est id quod primo habet rationem doni: & hoc non est nisi amor procedens à Patre & Filio: amor enim essentialis non habet processionem distinctam & distinguentem, & ideo deficit a ratione doni. Filius autem non procedit vt amor, sed potius vt Filius, qui possit amorem gratuitum impendere, & cui possit amor gratuitus impendi.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd ratio doni non est consequens processionem, vel intentionem generalem, sed est consequens processionem in specie, quæ spiratio est, quæ spiratio ex vi spiratiua (vt diximus supra) immediate producit amorem: sed si acciperetur processio secundum generalem intentionem, tunc verum esset, quòd esset consequens secundum intellectum.

AD ALIVD dicendum, quòd esse donum est Spiritui proprium, cuius causa est dicta in principio solutionis.

AD ALIVD dicendum, quòd multiplex est proprium, scilicet quod non ponit nisi respectum ad personas à quibus distinguitur in actu personali, & illud proprium in diuinis habet actum personalem in quo significatur, sicut Filius & Pater. Quoddam est proprium quod non ponit respectum per actum personalem, sed potius per priuationem, sicut innascibilitas: & hoc non significatur in actu personali. Similiter est proprium quod est ex ratione actus in procedente persona, & hoc est donum: quia quod Spiritus sanctus est donum, hoc est ex tali processione, quia scilicet procedit vt amor: & quia hoc ponit ordinem communicationis sui in ratione doni etiam ad alios, ipso simplici actu personali qui tantum notet distinctionem vnius ab alio, significari non potest. Et ratio huius magis patebit infra in sequentibus quæstionibus huius distinctionis.

AD ALIVD dicendum, quòd sub ratione procedentis doni & primi hoc proprium non conuenit aliis, nec conuenire potest. Filius enim etsi datus sit, non tamen procedit vt donum: nec est etiam in ratione primi doni, vt prius dictum est.

Hic quare donum.

DOnum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit à Patre & Filio. Vnde August. in 4. libro de Trinitate ait, Sicut natum esse est Filio à Patre esse: ita Spiritui sancto donum Dei esse est à Patre & à Filio procedere. Hic aperte ostenditur, quòd Spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à Patre & à Filio: sicut Filius eo est à Patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est Filio esse à Patre, & Spiritui sancto, id est, non ea proprietate Filius dicitur esse à Patre qua Spiritus sanctus. Nam Filius dicitur esse à Patre, quia genitus est ab eo: Spiritus sanctus vero dicitur esse à Patre & à Filio, quia Spiritus sanctus est donum Patris E

& Filij, id eſt, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur ſpiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Auguſtinus in 5. lib.
Cap. 11. de Trinit. ait, Spiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur: in eo quod proprie dicitur Spiritus ſanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus ſanctus & Patris & Filij ſpiritus eſt: ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum eſt enim Patris & Filij, quia & à Patre procedit & à Filio. Ecce his verbis aperte oſtenditur, eadem relatione dici Spiritum ſanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à Patre & Filio. Proprietas ergo qua dicitur Spiritus ſanctus vel donum, proceſſio ipſa eſt, de qua poſt plenius agemus cum aliis. Cum ergo ab æterno proceſſerit ab vtroque, & ab æterno donum fuit: ergo Spiritus ſanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & ante fuit donum quam donaretur. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinit. Semper Spiritus ſanctus procedit, & non ex tempore, ſed ab æternitate procedit. Sed quia ſic procedebat, vt eſſet donabile, iam donum erat antequam eſſet cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum: aliter cum dicitur donatum: nam donum poteſt eſſe etiam antequam detur, donatum autem niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt. Sempiterne ergo Spiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte oſtenditur, quòd ſicut Spiritus ſanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum eſt: non quia donaretur à Patre Filio, vel à Filio Patri, ſed quia ab æterno proceſſit donabilis.

Quæritur, Cui donabilis?

F SEd quæritur, Cui donabilis, vtrum Patri & Filio, an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis Patri & Filio, ſed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia ſic donabilis procedebat, videtur quòd Filius ſemper eadem ratione donum fuerit, quia ab æterno proceſſit à Patre donabilis nobis in tempore: nam de Filio legitur, quòd
Iſa. 9. datus eſt nobis. Ad quod dicimus, quia Spiritus ſanctus nobis tantum, non Patri vel Filio donabilis proceſſit, ſicut & nobis tantum datus eſt. Et Filius vere datus eſt nobis, & ab æterno proceſſit à Patre, non vt donabilis tantum, ſed vt genitus qui & donari poſſet. Proceſſit ergo vt genitus & donabilis: ſed Spiritus ſanctus non procedit vt genitus, ſed tantum vt donum. Donum autem ſemper fuit, non ſolum quia donabilis, ſed quia ab vtroque proceſsit, & quia donabilis fuit. Vnde Auguſt.
Cap. 14. in 5. lib. de Trinit. ait, Eo ipſo quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur: & ideo donabilis eſt, ſed aliter donabi-
Iſa. 53. lis,, quam Filius: nam & aliter datur, & aliter proceſsit quam Filius. Filij enim proceſsio genitura eſt, vel natiuitas. Spiritus ſancti vero proceſsio natiuitas non eſt: vtraque vero ineffabilis eſt.

ARTICVLVS IV.

An Spiritus sanctus eo dicitur Spiritus sanctus, quo donum: & eo donum, quo procedens?

DEinde quætitur de hoc quod dicit [Eo enim dicitur Spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens, &c.] Hoc enim videtur falsum ratione primæ partis, & secundæ. Alia enim ratio est spiritus, & alia doni. Probatio. Si nunquam daretur, nec haberet rationem doni, adhuc esset spiritus & essentialiter & personaliter: non ergo eo dicitur spiritus, quo donum.

2 Item, Spiritus manifestatur in actu spirandi, qui est actus æternus non notans distinctionem nisi æternæ personæ ab æterna persona: donum autem dicitur secundum comparationem ad actum donandi, qui non est actus æternus, sed temporalis, eo quod non dant sibiinuicem Pater & Filius Spiritum sanctum, sed nobis: ergo videtur, quòd non eo est spiritus, quo donum.

Ex altera parte videtur etiam falsum, scilicet quod eo sit donum, quo procedens: quia si ponamus, quòd nunquam rationem doni habeat vel detur, adhuc ipse procedet à Patre & Filio: non ergo eo donum est, quo procedens.

Quæst. PRÆTEREA, Ex dicto August. hic videtur accipi, quòd donum, spiritus, procedens, & amor significent eandem notionem: & hoc non videtur esse verum: quia vnius notionis vna est ratio qua personam notam vel innotescere facit: non autem vna ratione manifestatur spiritus sub his nominibus: ergo ista non significant notionem vnam, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Notiones sunt quinque, quarum in Patre sunt tres, in Filio duæ, sed vna est eadem numero in Patre & Filio: ergo relinquitur, quòd in Spiritu sancto tantum sit vna: ergo quocunque nomine proprio sibi significetur, non potest significari nisi notio vna.

2 Item, Vnam solam habent notionem Pater & Filius, secundum quam referuntur ad Spiritum sanctum: ergo vna sola est in Spiritu sancto respondens illi: ergo vna sola notio in omnibus nominibus propriis Spiritus sancti significatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd cum August. dicit, quòd eo donum est, quo est spiritus, vel è conuerso: debet intelligi in eadem proprietate, non eadem ratione nominis: quia bene concedo, quòd vna proprietas tantum est in Spiritu sancto, sed illa diuersis modis potest significari: & ideo diuersa habet nomina. Per hoc patet solutio ad sequens.

AD HOC quod vlterius quæritur, dicendum eodem modo: quia in veritate adhuc procederet si non esset donum: sed hoc non remouet, quòd eadem proprietate non dicatur donum qua procedit: sed cogit ad hoc quòd in alio modo proprietas illa vtroque nomine significetur.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Spiritus, procedens, amor, donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio est sub diuerso modo significandi. Spiritus enim dicit vt à vi spiratiua Patris & Filij: procedens autem dicit vt actum quo fit distinctio: sed amor dicit modum determinantem processionem. Donum autem addit ad amorem habitualitatem communicandi alteri: & ideo secundum modum intelligendi sic est ordo, quòd ipse est procedens spiritus, vt amor, qui est donum communicabile amicis vel creaturæ rationali. Si autem obiicias, quòd notio dicitur ab innotescendo, quia facit innotescere: & cum multis modis istis nominibus innotescat Spiritus sanctus, videntur illa nomina dicere multas notiones. Dicendum, quòd ista multa nomina sequuntur ex vno, scilicet quòd sic procedit spiratus: & ideo realiter dicunt vnam notionem, modo significandi tantum differentem.

ARTICVLVS V.

An donum etiam importat relationem sicut Pater & Filius, distinguentem Spiritum sanctum ab vtrisque?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sed ipsa relatio non apparet in hoc spiritus nomine: apparet autem, cum dicitur donum Dei, &c.] Ex hoc enim accipitur, quòd donum est relatio distinguens Spiritum sanctum à Patre & Filio: hoc autem non videtur esse verum: quia relatiua sunt quorum hoc ipsum esse quod sunt, ad aliud sunt: sed donum est aliquid in esse, licet illud aliquid sit ab alio, & detur alij: ergo videtur, quòd donum non sit relatiuum.

2 Item, Si relatiuum est, tunc habet correlatiuum in diuinis ad quod determinatur respectus eius: id autem non erit nisi donator: sed hoc non videtur esse verum: quia si donum donatoris donum est, tunc etiam cantus cantoris cantus est, & cantus esset relatiuum, & similiter lectio lectoris lectio erit: & hoc nihil est: ergo videtur, quòd nulla relatio apparet in hoc nomine donum.

3 Item, Per rationem doni comparatur ad creaturas: dicitur enim Spiritus sanctus donum nostrum: nihil autem habens comparationem ad creaturam, distinctiuum est in diuinis: ergo videtur, quòd donum esse non distinguat. Probatio mediæ (quia prima constat) Quod habet comparationem ad creata, connotat effectum in potentia vel actu, & omne tale significat essentiam diuinam, quæ nihil distinguit in diuinis.

4 Præterea, Quare magis manifestatur in hoc nomine donum, quam in hoc nomine spiritus: ita enim dicitur spiritus spiratoris spiritus, sicut dicitur donum donatoris donum.

5 Item, Ad potentiam spirandi magis conuertibiliter videtur se habere spiritus,

quam donum : ergo videtur, quòd æterna relatio magis appareat in hoc nomine ſpiritus, quam in nomine donum.

6 Item, Spiritus magis nominat hypoſtaſim in ſe perfectam in eſſe, quam donum: quia donum poteſt eſſe res quæ non eſt perſona : ergo videtur magis apparere relatio diſtinguens in nomine ſpiritus, quam in nomine doni.

7 Item, magis manifeſtat relationem per ſe quod nec per ſe nec per conſequens alij perſonæ conuenit, quam id quod conuenit alij per conſequens, ſed non per ſe : ſed donum per conſequens conuenit Filio, Spiritum ſanctum eſſe nullo modo conuenit niſi Spiritui ſancto : ergo magis manifeſtatur relatio diſtinguens nomine Spiritus ſancti, quam nomine doni.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd relatio duobus modis conſideratur : ſcilicet per ſe, & vt mixta alij enti : per ſe ſicut ſeruus, Dominus, magiſter, diſcipulus, & pater, & filius, & huiuſmodi : mixta autem alij enti, ſicut dicimus actionem ponere reſpectum ad paſſionem, & agens, & patiens, & huiuſmodi : & ideo etiam quidam Philoſophi dixerunt, quòd relatio non eſſet genus entis, ſed eſſet reſpectus reſperſus in omnibus generibus entium. Vnde dico ſine præiudicio, quòd hoc modo ſecundo ſecundum rationem intelligendi ſignificatur in hoc nomine donum : quia ſine dubio non totum quod importatur per nomen, eſt ad alterum : ſed ſignificat quiddam circa quod ponitur reſpectus ad dantem, & ad eum cui datur, vel dabitur. Sic autem non eſt in hoc nomine pater, vel filius : quia pater id quod eſt ſecundum ſignificationem nominis, ad alterum eſt, & ſimiliter filius.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non probatur quin ſit relatiuum, ſed quòd in intentione ſua ſit plus quam relatio : & hoc bene concedo ſecundum modum intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd donator eſt correlatiuum eius, vt hic dicitur in litera : & tunc non eſt ſimile : quia alia nomina quæ importantur ab habitu alicuius actus vel officio, non dicunt nomen cauſæ & originis primæ, ſicut donator : quia cantor habet hoc ab habitu, vel officio, & ſic ab alio: ſed donator ſeipſo donator eſt propria liberalitate. Item, Donator donat de ſuo quod procedit ab ipſo tanquam ab origine : & hoc non eſt in aliis. Vnde illi dicunt ordinem ad actum aliquem exercendum, & non ita important relationem originis.

AD ALIVD dicendum, quòd per rationem doni non comparatur ad creaturas niſi donum ſumatur in actu : & ideo hoc non impedit quin dicat relationem : ſed hoc verum eſt, quòd aliquid addit, vt mihi videtur : filius autem & pater nihil addunt ſecundum modum ſignificandi.

AD ALIVD dicendum, quòd reſpectu effectus connotati ponit cauſalitatem communem omnibus perſonis : quia ille eſt effectus omnium perſonarum : ſed ratio doni in quo donantur alia dona, non eſt communis, imo eſt propria : & illa ratio doni dicitur per donum quando dicitur eſſe proprium ſpiritus : & hoc notabile eſt propter ſequentia.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. dicit, quòd magis apparet relatio in ly donum, pro tanto quia ſpiritus magis dicit ſpiritualitatem naturæ, quam entem ab alio: donum autem in ſuo nomine ens ab alio determinat.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd licet donum poſſit eſſe non perſona procedens : tamen in diuinis primum donum non poteſt eſſe niſi perſona procedens: & hoc attendit Auguſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Spiritus ſanctus vt in hoc nomine ſignificatur, non ſignificatur vt perſona ens ab alio : quia magis illa nomina dicunt naturæ proprietatem vt attributum, quam perſonam. Vnde dictum eſt ſupra, quòd hoc quod conuenit ambobus communiter, attribuitur ei proprie, eo quòd procedit ab ambobus : non autem ratio doni conuenit ambobus : ſed ita conuenit Spiritui ſancto, quòd non Patri, vel Filio.

AD ALIVD dicendum, quòd donum in ratione primi doni procedentis non conuenit Filio, nec primo, nec per conſequens: ſed ratio dati poteſt ei per conſequens & non per ſe conuenire.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Filius poteſt dici datum ab æterno ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ab æterno procedit: ſed quia ſic procedebat vt eſſet donabile, iam donum erat, &c.] Videtur enim, quòd eadem ratione Filius dicatur datum ab æterno : quia aut ſic genitus eſt vt poſſit dari in tempore, aut non. Si non: ergo videtur, quòd repugnantia ſit dationis ſuæ in tempore ad generationem æternam : & hoc falſum eſt, quin potius habuimus ſupra diſtinct. 15. quòd quidam etiam generationem æternam miſſionem dicebant: quia dat habitualitatem ad hoc quòd genitus poſſit eſſe miſſus, quia genitus eſt ab alio. Si autem ſic genitus eſt ab æterno vt poſſit dari, tunc eadem ratione Filius dicetur datum ab æterno, ſicut Spiritus ſanctus donum.

2 Item, Sicut video, quòd effectus cauſati in creatura, quidam ſunt de perfectione affectus, in quibus dari dicitur Spiritus ſanctus, & ratione aptitudinis ad hoc ab æterno dicitur donum: ita ſunt quædam dona de perfectione intellectus in quibus datur Filius, & ratione æternæ aptitudinis ad hoc videtur ipſe etiam dici donum vel datum : ergo videtur, quòd etiam Filio conuenit ab æterno non tantum donum ſed etiam datum.

3 Item, Si hæc eſt cauſa quòd dicitur donum, quòd daturus eum erat Pater vel Filius in tempore, videtur temporale eſſe cauſa vel ratio æterni: quod conſtat inconueniens, cum potius

potius ſit è conuerſo.

4 Item, Pono, quòd creaturæ nunquam ſint, vel futuræ ſint: videtur, quòd adhuc non tollatur ratio æterni: donum autem habet rationem æterni, quia conuenit ab æterno: ergo videtur, quòd non eo dicatur donum, quia daturus erat in tempore. Si tu dicas, quòd tunc ponit aptitudinem ad creaturam quæ poſſet eſſe, licet non erit: pono tunc, quòd nec poſſit eſſe creatura: adhuc enim erit diſtinctio perſonarum: & ita ſpiritus procedit in ratione doni, ſi ab æterno conuenit ei donum eſſe.

6 Item obiiciunt quidam, quòd donum ſi dicit ordinem ad creaturam: ergo connotat effectum potentialiter in creatura: ergo ſignificat diuinam eſſentiam, quia regula eſt, quòd omnis dictio connotans effectum in creatura ſignificat diuinam eſſentiam. Et Soluunt ad hoc quod verum eſt de connotantibus effectum, non in potentia, ſed in actu. Sed contra: Cuius eſt actus creationis effectus in creatura, eiuſdem eſt potentia: ſed actus eſt communiter trium: ergo & potentia: ergo ratione ordinis vel potentiæ videtur ly donum ſignificare eſſentiam, & non perſonam.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd ly donum non ſignificat niſi rationem Spiritus ſancti: & hoc dico ſimpliciter conſentiendo Aug.

AD OBIECTA autem ſoluenda, à pluribus gloſſantibus locum iſtum inuenta eſt talis diſtinctio, quòd ly donum dicatur tripliciter. Vno modo, quòd non dicat niſi reſpectum ad Patrem & Filium. Secundo modo, vt addat ſuper reſpectum illum ordinem ad tempus in quo dari poſſit. Tertio modo, vt ſuper reſpectum & ordinem addat actum quo detur. Et dicunt, quòd primo modo conuenit ab æterno, etiamſi nunquam futurum ſit aliquid cui dari poſſit. Secundo modo conuenit ab æterno: ſed conſignificat eſſentiam propter obiectionem vltimo factam: & conuenit hac conditione, quòd aliquid futurum ſit vel eſſe poſſit cui detur vel dandum ſit. Tertio modo dicunt, quòd non conuenit niſi ex tempore. Sed hoc eſt contra rationem doni: quia primus intellectus eſt extra rationem doni: & ideo non poteſt accipi in diſtinctione ternmini. Vnde vbique Auguſt. aſſignans rationem doni, dicit quòd dandum erat. Et ideo dico, quòd duo vltimi ſunt de ratione termini, ſed non primus ſenſus: & dico nihilominus, quòd perſonaliter dicitur in ſecundo ſenſu. Et tertio dicitur perſonaliter conſignificans eſſentiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non conuenit ab æterno datum: quia ipſum eſt participium & conſignificat tempus: & ideo non conuenit niſi ſecundum actum: & ideo etiam Filius non ab æterno poteſt dici datum. Ad aliud iam ſupra ſolutum eſt: quia licet Filius procedit à Patre, & ex hoc mitti & dari poſſit: tamen ipſa ſua proceſſione non dicit rationem primi doni, ſicut facit Spiritus ſanctus, procedens vt amor.

AD ALIVD dicendum, quòd effectus in intellectu non habent rationem primi doni ex parte dantis: ſed potius amor qui reſpondet perfectioni affectus.

AD ALIVD dicendum, quòd temporale nec cauſa nec ratio eſt æterni: ſed potius è conuerſo. Vnde dicendum, quòd cum dicitur, quòd ſpiritus dicitur donum, quia dandus erat in tempore, ly dandus vel daturus, cum dicitur Pater daturus Spiritum ſanctum vt eſt donum: non dicunt cauſam vel rationem, ſed potius terminum, & conſequens rationem doni: & eſt ſenſus, Quia donum erat donum, ideo conſequebatur datio. Si autem velis inferre, quòd ſi dat, donum dat: & ita videtur ratio doni inferri ex dato, & ita cauſari. Dicendum, quòd eſt cauſalitas conſequentiæ, & non conſequentis: & ſic bene effectus infert cauſam. Et eſt cauſalitas conſequentis: & ſic non infert effectus cauſam, ſed magis è conuerſo: & ſic eſt hic. Vnde quando ex temporali infertur æternum, non eſt niſi ratio conſequentiæ, & non conſequentis.

AD ALIVD dicendum, quòd etiam ſi creaturæ non poſſent eſſe, adhuc ſpiritus donum eſt, & ratio eſt in eo quod poſſit dare, ſi poſſit eſſe accipiens: ex hoc enim quod aufertur ratio accipiendi, nõ aufertur ratio doni.

AD VLTIMVM dicendum, quòd cum dicitur, dictio connotans effectum ſignificat eſſentiam, intelligitur de potentia & actu. Sed illud connotat effectum quod ſuo nomine ponit cauſalitatem ad effectum: ſed hoc non facit ly donum, ſed ponit potius rationem eius in quo datur omnis effectus: & illud eſt primus amor, qui etiam non eſt effectiuus: & ideo illud non eſt eſſentiale. Sed cum dicitur ab actu dandi, tunc ponit cauſalitatem ad effectum: & ideo tunc conſignificat eſſentiam, & notionem ſimul.

Quod ſicut Filius naſcendo accepit non tantum vt eſſet Filius, ſed etiam eſſentia: ita & Spiritus ſanctus procedendo accepit non tantum vt eſſet donum, ſed etiam vt eſſet eſſentia.

ET notandum, quòd ſicut Filius naſcendo accepit non tantum vt Filius ſit, ſed omnino vt ſit, & vt ipſa ſubſtantia ſit: ita & Spiritus ſanctus à Patre & Filio procedendo, accepit non tantum vt Spiritus ſanctus ſit vel donum, ſed etiam vt omnino ſit, & vt ſubſtantia ſit: quod vtique nõ accepit ex eo quo datur: nam cum nõ detur niſi ex tempore, ſi G

hoc haberet ex eo quod datur, accepiſſet ergo ex tempore vt eſſet. Vnde
Cap. 15. Auguſt. in 5. lib. de Trinitate. Filius non hoc tantum habet naſcendo, vt ſit Filius, ſed omnino vt ſit. Quæritur ergo, Vtrum Spiritus ſanctus eo quod datur, habeat non tantum vt donum ſit, ſed omnino vt ſit? Quod ſi non eſt niſi quia datur, id eſt, ſi non habet eſſe niſi eo quod datur, ſicut Filius naſcendo habet non tantum vt ſit Filius, quod relatiue dicitur, ſed omnino vt ſit ipſa ſubſtantia: quomodo iam Spiritus ſanctus erit ipſa ſubſtantia, cum non prius daretur quam eſſet cui daretur? Non ergo eo quod datur, ſed procedendo habet vt ſit donum, & vt ſit eſſentia: ſicut Filius non eo quod datus eſt, ſed naſcendo accepit, non tan-
Cap. 26. tum vt ſit Filius, ſed vt ſit eſſentia. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trinitate ait, Sicut Filio præſtat eſſentiam ſine initio temporis, ſine mutabilitate naturæ de Patre generatio: ita Spiritui ſancto præſtat eſſentiam ſine vllo initio temporis, ſine vlla mutabilitate naturæ de vtroque proceſſio.

ARTICVLVS VII.

An hæc ſit vera, Filius accepit naſcendo, vel habet naſcendo, quòd ſit Deus, vel eſſentia diuina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et notandum, quòd ſicut Filius, &c.] Ibi enim incipit ſecunda pars diſtinctionis: & habet duas partes, in quarum prima oſtendit, quòd Filius naſcendo accipit quod ſit Filius, & Deus, & eſſentia diuina, & Spiritus ſanctus procedendo. In ſecunda oſtendit, quòd ex hoc non ſequitur, quòd Filius natiuitate ſit Deus, & Spiritus proceſſione ſit Deus *ibi* [Hic oritur quæſtio, Si Filius, &c.] Prima non habet niſi vnum capitulum.

Quod ex prædictis videtur, quod Filius non tantum ſit Filius natiuitate, ſed etiam de ſimili eſſentia, & Spiritus ſanctus proceſſione.

H HIc oritur quæſtio, Si Filius naſcendo habet non tantum vt ſit Filius, ſed vt ſit eſſentia: & Spiritus ſanctus procedendo non tantum vt ſit donum, ſed vt ſit eſſentia: ergo & Filius natiuitate eſſentia eſt, & Spiritus ſanctus proceſsione eſt eſſentia: cum alibi dicatur, quòd nec Pater eo Pater eſt quo Deus, nec Filius eo Filius quo Deus, nec Spiritus ſan-
Cap. 2. ctus eo donum quo Deus: quia, vt ait Auguſt. in 7. lib. de Trinitate, His nominibus relatiua eorum oſtenduntur, non eſſentia. Vnde poſt plenius agemus. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia nec Filius natiuitate eſſentia eſt, ſed tantum Filius: nec Spiritus ſanctus proceſsione eſſentia eſt, ſed donum tantum: & tamen vterque, & ille naſcendo,
Pene in calce libri. & iſte procedendo accepit vt eſſet eſſentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib. de Trinitate, per defectionem, aut protenſionem, aut deriuationem ex Deo Deus eſt, ſed virtute naturæ in naturam eandem natiuitate ſubſiſtit Filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem proceſsione ſubſiſtit Spiritus ſanctus.

Exponit verba Hilarij.

K QVod ita intelligi poteſt, Ex Patre qui eſt virtus ingenita, naturam quam habet eandem Filius, natiuitate, id eſt, naſcendo, & Spiritus ſanctus proceſsione, id eſt, procedendo habet. Vnde ipſe idem

apertius

apertius eloquens quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas, inquit, Dei non poteſt non eam de qua perfecta eſt, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus ſubſiſtit, quod non aliunde quam de Deo ſubſiſtit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum ſit illud, De Patre generatio præſtat eſſentiam Filio, & de vtroque proceſsio præſtat eſſentiam Spiritui ſancto. Non quia ille eſſentia ſit Filius, & iſte eſſentia ſit Spiritus ſanctus, imo proprietate perſonali: ſed quia & ille naſcendo, & iſte procedendo eſſentiam habent eandem, & totam quæ in Patre eſt.

Quod Spiritus ſanctus dicitur donum & donatum ſecundum duos prædictos modos proceſſionis.

EX prædictis patet, quòd Spiritus ſanctus ſempiterne donum eſt, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa diſtinctio geminæ proceſsionis, de qua ſupra egimus. Nam ſecundum alteram proceſsionem dicitur donatum vel datum, ſecundum alteram vero dicitur donum. K

CIRCA quod dubitatur, Vtrum hæc ſit vera, Filius naſcendo accepit, quòd ſit Deus, vel naſcendo eſt Deus, vel eſſentia diuina? Videtur, quòd non: quia quicquid eſt naſcendo, hoc diſtinguit ipſum à generante: ſi ergo Deus eſt naſcendo, Deo vel eſſentia diuina diſtinguitur à Patre, quod falſum eſt.

2 Item, Quicquid Filius eſt naſcendo, illud eſt natum: ergo ſi Filius eſſentia eſt naſcendo, ipſa eſt nata. Eadem obiectio prorſus eſt de hac, Spiritus procedendo eſt Deus, vel eſſentia diuina.

Solutio. AD HOC dicunt quidam, quòd hæc ſimpliciter eſt concedenda, Filius naſcendo accipit, vel Filius naſcendo habet quod eſt Deus & diuina eſſentia: ſicut Magiſter hic in litera dicit: & hoc ideo, quia in tali locutione ly naſcendo non determinat niſi ſuppoſitum: & eſt ſenſus, Filius qui naſcendo eſt Filius, accipit quod ſit Deus vel eſſentia diuina, vel habet hoc. Cum autem dicitur, Filius naſcendo eſt Deus, vel eſſentia diuina: dicunt, quòd gerundiuum poteſt dicere cauſam reſpectu prædicati: & ſic falſa eſt locutio, quia natiuitas non attingit eſſentiam diuinam, vt probatum eſt ſupra diſtinctione 5. Vel poteſt exponit per dnm: vt ſit ſenſus, Filius dum natus eſt, habet eſſentiam, ita quod notet concomitantiam: & ſic dicunt eam eſſe veram. Et hoc non videtur eſſe de intentione literæ: quia in litera habemus, quòd natiuitas præſtat eſſentiam Filio, quod videtur innuere cauſam. Sed ad hoc dicendum eſt, quòd diſtinctio illa ſuplenda eſt: quia cum gerundiuum dicit rationem principij originalis, quod poteſt determinare compoſitionem verbi ex parte ſubiecti tantum: vt ſit ſenſus, Filius naſcendo, id eſt, qui naſcendo eſt Filius, accipit, vel habet, vel eſt Deus, vel eſſentia diuina. Vel poteſt determinatio referri ad compoſitionem ſignificando actum tranſeuntem ſuper prædicatum, & ſic falſa: quia ſequeretur, quòd eſſentia eſſet nata aliquo modo: & hoc ſenſu procedunt obiectiones, & ideo patet ſolutio ad illas.

ARTICVLVS VIII.

An iſta ſit vera, Filius natiuitate eſt Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad quod breuiter reſpondemus, quòd nec Filius natiuitate eſſentia eſt, &c.] Eadem enim ratio videtur eſſe de iſta, Filius natiuitate eſt Deus: & de hac, Filius naſcendo eſt Deus: & ſi diſtinguatur, quòd ly natiuitate determinet cõpoſitionẽ verbi ex parte ſuppoſiti, vera erit.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd re vera diſtinguibilis eſt. Sed quia ablatiuus habet ſubintellectam præpoſitionem, quæ habet proprie determinare compoſitionem ex parte prædicati, & ita videtur notari cauſalitas natiuitatis ad Deum vel eſſentiam: ideo Magiſter negat eam.

ARTICVLVS IX.

An iſti ſunt tres modi generationis tantum per defectionem, proceſſionem, & deriuationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hilarius per defectionem, aut protenſionem, aut deriuationem, &c.] Hæc enim dicunt tres modos generationis: & quæritur, In quo differunt?

ET DICENDVM, quod omne quod naſcitur ex aliquo modo materialiter, aut exit de potentia cum abiectione formæ prius exiſtentis in materia, aut exit retinendo formam illius ſubſtantialem. Si primo modo, vocat Hilarius per defectionem generari, ſicut calamus ex grano. Si autem generatur ita quod retinet

tinet formam ſpecificam, tunc non accipit niſi formam artis, & illa forma eſt per materiæ extenſionem, vel collectionem, vel diffuſionem: & primo modo producitur aliquid ex ferro & metallis quæ producuntur per extenſionem materiæ, ſecundo modo lacus ex riuo, & tertio modo riuus de fonte: & illos ſecundos modos comprehendit ſub vno.

Secundum hoc quod donum eſt, refertur ad Patrem & Filium: ſecundum datum, ad eum qui dedit, ad eos quibus datum eſt.

L ET ſecundum hoc quod ſempiterne donum eſt, refertur ad Patrem & Filium: ſecundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur eſſe qui dat, & illorum quibus dat. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trin. ait, Quod Cap. 14. datum eſt, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus S. non tantum Patris & Filij qui dederunt, ſed etiam noſter dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei eſt qui dedit, & noſter qui accipimus: non ille Spiritus noſter quo ſumus, quia ipſe eſt Spiritus hominis qui in ipſo eſt: quamuis & illum ſpiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: ſed aliter iſte, aliter ille noſter dicitur. Aliud eſt enim quod accepimus vt eſſemus, aliud quod accepimus vt ſancti eſſemus. Quod autem Spiritus ſanctus noſter dicatur, Scriptura oſtendit. Scriptum eſt enim de Ioanne, quòd in ſpiritu Eliæ veniret. Luc. 1. Ecce dictus eſt Eliæ ſpiritus quem accepit Elias, ſcilicet Spiritus ſanctus. Num. 11. Et Moyſi ait Dominus, Tollam de Spiritu tuo, & dabo eis, id eſt, dabo illis de Spiritu ſancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus eſt ſpiritus Moyſi. Patet igitur, quia Spiritus ſanctus noſter dicitur ſpiritus: ſed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt ſancti eſſemus. Spiritus vero creatus ad hoc eſt datus, vt eſſemus.

An Filius cum ſit nobis datus, poſſit dici noſter vt Spiritus ſanctus?

M HIc quæritur, Vtrum & filius cum ſit nobis datus, dicatur vel poſsit dici noſter? Ad quod dicimus, quia Filius dicitur noſter panis, noſter redemptor, & huiuſmodi: ſed non dicitur noſter Filius, quia Filius dicitur tantum relatiue ad eum qui genuit. Et ideo noſter Filius non poteſt dici, ſed Patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus eſt refertur: vt Spiritus ſanctus, qui etiam cum in Scriptura (vt ſupra dictum eſt) dicatur ſpiritus noſter, vel ſpiritus tuus, vel illius, vt de Moyſe & Elia dictum eſt: nuſquam tamen in Scriptura occurrit ita dici, Spiritus ſanctus noſter, vel tuus, vel illius: ſed Spiritus noſter, vel tuus, vel illius: quia Spiritus ſanctus eo dicitur quo donum: & vtrumque relatione dicitur ad Patrem & ad Filium & hoc ſempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum noſtrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo quo Spiritus ſanctus donum Patris & Filij dicitur, non hominis: ita & Filius ſub hac appellatione non poſt dici noſter, vt dicatur Filius noſter, ſicut nec dicitur Spiritus ſanctus noſter: & tamen de Filio dicitur, panis noſter: & de Spiritu, ſpiritus noſter. Ille noſter panis, quia nos reficit nobis datus: iſte noſter ſpiritus, quia nobis inſpiratur à Patre

& Filio: & in nobis spirat sicut vult. Vnde Augustin. in 15. lib. de Trin. ait, Quod de Patre natum est, ad Patrem solum refertur, cum dicitur Filius. Et ideo Filius Patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum. Cap. 14.

Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur?

POst hæc quæritur, Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur? Hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & Spiritus sanctus datur à seipso, vt prædictum est: ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiue dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur. N

ARTICVLVS X.

Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen, nostrum, vel meum?

DEinde quæritur de vltima parte istius distinctionis quæ incipit *ibi* [Et secundum quòd sempiterne donum est, &c.] Et habet tres partes, in quarum prima tangit qualiter dicatur spiritus. In secunda quare non dicatur noster filius, cum sit datus nobis *ibi* [Hic quæritur, Vtrum Filius, &c.] In tertia quæritur, ex quo Spiritus dat se nobis, & ex hoc refertur ad nos, vtrum etiam referatur ad se? *ibi* [Post hæc quæritur vtrum Spiritus sanctus ad seipsum, &c.

Est autem hic generalis quæstio, Cum quibus nominibus diuinis possit coniungi hoc pronomen, nostrum, vel meum? Dicitur enim, Deus noster, cum tamen ly Deus non significet respectum ad nos: ergo videtur, quòd non tantum cum his coniungibile sit quæ respectū ponunt ad effectum in creatura.

2 Item, Dicitur pater noster, cum tamen ly pater dicat æternum respectum quo distinguitur persona: ergo videtur, quòd eadem ratione dicatur Filius noster, & Spiritus sanctus noster. Item Isa. 9. Filius datus est nobis. Et quod nobis datum est, nostrum est: ergo est Filius noster.

3 Item, De Spiritu sancto bene dicimus, Spiritus noster: & non dicimus, Spiritus sanctus noster: hoc autem non potest esse propter tationem spiritus, quia dicitur, spiritus noster: ergo erit propter rationem sanctitatis. Sed contra: Ipse operatur sanctitatem in nobis sicut spiritualitatem: ergo ratione vtriusque debet dici noster.

4 Item, Quare non dicitur donum nostrum, cum donum dicat respectum ad eum cui datur? nihil autē ita vere nostrum est sicut id quod gratuito donatur: gratuito autem datur nobis donum: ergo est donum nostrum.

5 Item, In nominibus essentialibus quæ significant attributa, vt sapientia, bonitas, & huiusmodi: non enim dicitur, sapientia nostra, nec essentia nostra: sed dicitur, salus nostra, patientia nostra, fortitudo nostra, & huiusmodi: quæ est ratio huius?

SOLVTIO. Dicendum, quòd quatuor exiguntur ad hoc quòd terminus significans diuinam essentiam vel personam, possit recipere hoc pronomen, nostrum, vel meum, vel tuum, vel suum: quorum primum est, quòd significet effectum in creatura. Secundū est, quòd significet habitudinem agētis ad effectum illum. Tertium est, quòd nō significet relationem distinguentē in diuinis. Quartum est, quòd non significet habitudinem formæ in comparatione ad id cui inest forma illa. In tribus istorum deficit essentia diuina: & deitas; & huiusmodi, scilicet primo & secundo & vltimo. Quædam autem alia deficiunt in quibusdam, sicut facile est videre. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd Deus significat vt in habente deitatem, & imponitur ab actibus quibusdam significantibus effectum in creatura: & illi sunt, summe prouidere, & huiusmodi, sicut supra in distinct. 5. dictum est in quæstione de hoc nomine, Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, pater noster, sumitur ratio paternitatis, vel à creatione, vel recreatione: & ideo tota Trinitas est pater noster. Sic autem non est de Filio: quia non potest dici proprie Filius noster, quòd sit à nobis per esse gratiæ vel naturæ: licet ipse dicat, quòd qui fecerit voluntatem patris, ipse sit suus frater, & soror, & mater: & hoc verum est sub determinatione, scilicet secundum hoc quòd ipse simpliciter est pater noster.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, spiritus, etiam notatur effectus spiritualitatis, ratione cuius dicitur noster: cum autem additur sanctus, est circumlocutio nominis æternæ personæ: & ideo tunc refertur ad nos. Ad hoc autem quod obiicitur, gratia cuius hoc sit? Dicendum, quòd hoc est gratia vtriusque coniuncti: quia coniunctum est discretum, & disiunctum conuenit toti Trinitati, sicut & effectus connotatus.

Ad aliud dicendum, quòd donum dicit relationem æternam qua refertur ad Patrem & Filium, & ideo non potest dici donum nostrum. Ad id autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd datum est nostrum, sed non donum, ita quod ly nostrum & ly donum ex eadem parte orationis construantur: quia tunc ly nostrum dicit, quòd in illa habitudine se habet ad nos quæ importatur in nomine: & secundum hoc si esset donum nostrum, oporteret quòd esset donum à nobis: & si esset filius noster, si ly noster immediate construatur cum ly filius, esset filius à nobis: quod cum falsum sit, non dicitur filius noster, nec donum nostrum. Et non sequitur, Est datus nobis: ergo est noster filius, vel nostrum donum: & est fallacia accidentis, quia conuenit ei esse nostrum sub ratione dati, non tamen sub ratione doni vel filij, nisi ly nostrum & ly filij vel doni non ex parte vna orationis construantur: vt dicatur, filius est nostrum datum, & donum est nostrum datum.

Ad aliud dicendum, quòd sapientia dicit ordinem formæ ad id cuius est forma illa, & ideo illius esse dicitur: & ideo ipse non est sapientia nostra, quia significaretur, quod eo formaliter sapientes essemus: sed patientia spes, salus, fortitudo, firmamentum, omnia dicunt effectum causatum in creatura, & à Deo: & important causalitatem ex modo significandi: & ideo cum talibus iungitur ly nostrum ex eadem parte.

DISTINCTIO XIX.

Hic de qualitate trium personarum?

De *proprietatibus & conditionibus quodammodo essentialibus & quodammodo personalibus Trinitatis & vnitatis.* Cap. 1.

NVNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim Catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus Patri Filius, & Patri & Filio Spiritus sanctus. Quia (vt Augustin. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est Pater, nec Filius Spiritu sancto. Æternum quippe & sine initio est, quòd Filius de natura Patris extitit: & æternum ac sine initio est, quòd Spiritus sanctus de natura Patris Filiique procedit. Ob hoc ergo tres vnum recte credimus & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus, in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC postquam coæternitatem trium personarum, &c.] Hic incipit secunda pars istius tractatus de Trinitate, in qua Magister agit de æqualitate personarum. Ad distinctionem enim personarum in diuinis, sicut supra dictum est in distinctione 4. exigebatur, quòd remaneret æqualitas essentiæ in natura sub qua distinguuntur, & æqualitas prædicationis: & de his Magister determinat vsque ad 26. distinctionem. Diuiditur autem in tres partes, in quarum prima agit de his in quibus attenditur æqualitas personarum. In secunda autem de diuersitate nominum substantialiter & personaliter dictorum, vt accipiantur notionalia & personalia, de quibus intendit: & hæc incipit distinctione 25. *ibi* [Post prædicta differendum nobis videtur de nominum diuersitate, &c.] In tertia agit de dictionibus numeralibus quæ adiungi habent & essentialibus & personalibus & notionalibus: & hæc incipit distinctione 34. scilicet [Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate, &c.] Prima harum

rum duas habet partes, ſcilicet illam quæ eſt de his in quibus perſonæ attenditur æqualitas, & illam quæ occaſionatur ex iſta, ſcilicet quid ſit dictum, cum dicitur, ſolus Pater, cum æqualitas ponat pluralitatem: & de aliis ſignificationibus dictionum excluſiuarum quæ incipit diſtinctione 21. *ibi* [Hic oritur quæſtio trahens originem ex prædictis] Harum anterior adhuc ſcinditur in duas, in quarum prima venando in quibus attendatur æqualitas, probat tres perſonas æquales eſſe in magnitudine. In ſecunda probat æquales eſſe in potentia diſtinctione 20. *ibi* [Nunc oſtendere reſtat, quomodo aliqua harum perſonarum, &c.] Hæc diſtinctio diuiditur in tres partes, in quarum prima oſtendit in quibus eſt æqualitas. In ſecunda oſtendit, qualiter æquales ſunt magnitudine *ibi* [Nunc ergo ſupereſt oſtendere, &c.] In tertia repetit vt quædam addat *ibi* [Sciendum ergo tantam æqualitatem eſſe in Trinitate] Prima harum habet tria capitula, in quorum primo venatur ea in quibus eſt æqualitas. In ſecundo oſtendit, quòd realiter ab eſſentia non differunt *ibi* [Cum enumerentur iſta quaſi diuerſa, &c.] In tertio dicit, quòd de æqualitate æternitatis iam habitum eſt: vnde reſtat dicere de magnitudine *ibi* [Quòd autem æternitate.

ARTICVLVS I.

An in diuinis poſſit eſſe æqualitas?

HIc incidit dubium ante literam, Si æqualitas eſt in diuinis? Et ſi eſt, tunc quæritur, Cum etiam in diuinis ſit idemtitas & ſimilitudo, quare Magiſter non facit ſpecialem tractatum de illis? Ad primum ſic: A quocumque remouetur cauſa & cauſatum, vnitas quantitatis dimenſiuæ cauſa æqualitatis eſt: & hæc non eſt in diuinis: ergo videtur, quòd nec æqualitas.

2 Item, A quocumque remouetur genus, & ſpecies: ſed genus æqualitatis eſt proportio, & hæc non eſt in diuinis: ergo nec æqualitas. Probatio minoris. Proportio enim eſt commenſuralitas quantitatum: & hæc non conuenit diuinis.

3 Item, Æqualia ſunt ſicut in geometricis dicitur quæ ſibi ſuppoſita ſe ſe non excedunt, nec exceduntur: vna autem perſona alij non ſupponitur, nec dignitate, nec applicatione: ergo non conuenit eis æquales eſſe.

4 Si forte dicas, quòd illæ rationes locum habent in his quæ mole magna ſunt: ſed æqualitas perſonarum attenditur in quantitate virtutis. Contra: In finito nihil eſt æquale: ſed virtus cuiuſlibet perſonarum eſt infinita: ergo non habet rationem æqualitatis.

5 Item, Quod omnino vnum & idem eſt, non eſt æquale, quia æquale ponit plura: virtus autem perſonarum omnino vna & eadem eſt: ergo videtur, quòd non habeat rationem æqualitatis.

6 Alia via iterum obiicitur in contrarium: quod enim omnino ſimplex eſt, nullam habet quantitatem: quod autem nullam habet quantitatem, nullam habet æqualitatem: ergo cum in diuinis ſit omnimoda ſimplicitas, nulla videtur eſſe æqualitas.

SOLVTIO. Dico, quòd in diuinis eſt æqualitas: & bene concedo, quòd in diuinis non poteſt eſſe quantitas dimenſiua, quam Auguſt. vocat quantitatem molis: ſed eſt ibi quantitas virtutis. *Solutio.*

VNDE dicendum ad primum, quòd cauſa æqualitatis quæ eſt idemtitas virtutis in rebus, non tollitur à diuinis: & ideo poteſt in eis eſſe æqualitas.

AD ALIVD dicendum, quòd proportio eſt diuerſorum in ſubſtantia: & ideo remouetur à diuinis. Supra diſtinct. 8. oſtenſum eſt, quòd ſi genus aliquod remouetur à diuinis, non oportet quòd propter hoc remoueatur ſpecies: quia ſpecies quandoque non ratione generis tranſſumitur ad diuina, ſed ratione differentiæ quam addit ſupra genus: & ſic eſt hic. Prbatio. Æqualitas enim eſt proportio aliquorum adinuicem ſecundum vnam quantitatem: & ratione eius quod eſt habere vnam quantitatem virtutis tranſſumitur ad diuina, & non ratione antecedentis quod eſt proportio diuerſorum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa diffinitio datur de æqualibus in quantitate dimenſiua, quam conſiderat geometer: ſed æqualitas in virtute aliqua eſt tantum poſſe ſicut ille, & hæc competit in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur virtus Patris eſſe infinita, non intelligitur infinita, quia ſic virtus ſua excederet ipſum: ſed intelligitur infinita, eo quòd non finitur extrinſeco aliquo: & huius ratio ſupra diſtinct. 3. eſt explanata: & hoc modo infinitum quod ſibi finitiſſimum eſt, habet æquale, licet non habeat æquale extra ſuam eſſentiam: vnde ſic virtus Filij æquatur virtuti Patris, & è conuerſo. Quidam autem hoc aliter ſoluunt dicentes, quòd infinitum infinito eſt æquale. Vnde & ſi virtus Patris infinita eſt, etiam virtus Filij eſt infinita: & ſic æquatur. Sed hoc nihil eſt: quia infinitum non participat rationem æqualitatis: quia ſua quantitas nec in ſe nec ad aliud eſt certa: & ita non æquatur: quia impoſſibile eſt etiam intelligere æquari ab aliquo cuius quantitas ſemper accipitur. Vnde prima ſolutio eſt verior.

AD ALIVD dicendum, quòd licet virtus diuina omnino eadem ſit: tamen hæc virtus eſt plurium perſonarum, & habetur à pluribus perſonis, & gratia illarum habet comparationem, quia ſunt plures qui in vna virtute æquantur. Sed hoc verum eſt quod ſi vna eſſet in ſe, & vnius tantum in perſona, tunc non poſſet aſſignari ratio æqualitatis.

AD ALIVD dicendum, quòd virtus diuina in ſe nullam habet quantitatem: ſed quantitas virtutis attenditur ad extra, ſcilicet penes obiecta & actus. Dicimus enim, quòd Achilles & Hercules æqualis ſunt virtutis, quando vnus tot vincere poteſt, quot alius: & quando vnus omnem actum facere poteſt, quem poteſt facere alius: & ſic dicimus in diuinis, quòd talis æqualitas non repugnat

pugnat ſimplicitati : quicquid enim poteſt Pater, poteſt Filius & Spiritus ſanctus, & è conuerſo.

ARTICVLVS II.

Cum in diuinis ſit ſimilitudo & idemtitas, quare illa non tangit Magiſter ſicut æqualitatem?

SEcundo quæritur, Cum in diuinis ſit ſimilitudo & idemtitas, quare Magiſter non tangit illa ſicut tangit æqualitatem? Videtur autem, quòd de idemtitate tangere debeat, quia dicit Philoſophus, quòd vnum n ſubſtantia cauſat idem : vnum autem in q úantitate cauſat æquale, & vnum in qualitate cauſat ſimile : ſed dicit Boëtius, & habi tum eſt ſupra diſtinctione 8. quòd omnia prædicamenta relata in prædicationem diuinam præter relationem, mutantur in ſubſta ntiam : ergo videtur, quòd ea quæ dicunt qu antitatem virtutis, & quæ dicunt qualita tem, in diuinis prædicant ſubſtantiam : ergo vid etur, quòd ex vna virtute vel ſapientia cauſatur idem, & non æquale vel ſimile.

2 Item, Magis ſunt vnum quæ idem ſunt, quam ea quæ ſunt æqualia : ſed perſonarum in diuina natura & attributis eius maxima eſt vnitas, vt dicit Bern. 5. de conſideratione : ergo videtur, quòd ipſarum ſit idemtitas in ipſa, & non æqualitas.

3 Item, Quæ omnino eadem ſunt, ſunt æqualia, & non conuertitur : ergo videtur, quòd magis competat perſonis vniri vnione idemtitatis, quam æqualitatis.

4 Item, Tres perſonæ proprietatibus diſtinguuntur, & ſubſtantia conueniunt : ſed conuenientia ſubſtantiæ facit idem : ergo videtur, quòd in his quæ in litera tangit, cauſatur idemtitas, & non æqualitas.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Quare non agat hic de ſimilitudine trium perſonarum, cum videatur ſimilitudo magis proprie conuenire perſonis, quam æqualitas? Quia quædam ſunt in diuinis, vt dicit Damaſc. quæ prædicant ſubſtantiam : quædam autem quæ id quod aſſequitur, vt iuſtus, & bonus : cum igitur trium perſonarum ſit vna iuſtitia, & vna bonitas, erit trium perſonarum vna ſimilitudo : & ita determinanda eſt ſimilitudo trium perſonarum.

2 Item, Ea quæ ſubſtantiam aſſequuntur, habent inter ſe differentiam : quædam enim ſunt quæ quoad aliquas ſuas ſpecies conueniunt ſpiritualibus ſubſtantiis, quædam autem corporalibus tantum conueniunt : ſicut qualitas quoad diſpoſitionem, & habitum, & naturalem potentiam & impotentiam, ſpiritualibus conuenit proprie : quantitas autem, continua præcipue cui conuenit ratio magnitudinis, non conuenit niſi corporalibus : ergo videtur, quòd qualitas magis vicina ſit diuinæ prædicationi, quam quantitas : ergo etiam vnitas qualitatis magis proprie eſt in diuinis, quam vnitas quantitatis : ſed vnitas qualitatis facit ſimile, vnitas autem quantitatis cauſat æquale : ergo in diuinis magis eſt determinanda ſimilitudo perſonarum, quam æqualitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate vnum in ſubſtantia facit idem, & vnum in quantitate facit æquale, & vnum in qualitate facit ſimile, ſicut dicit Philoſophus 5. methaphyſicæ. Sed de eodem non erat hoc determinandum : quia idem cum eo cui eſt idem, non dicit diſtinctionem perſonæ. Hic autem non determinatur niſi de his quæ dicunt perſonarum diſtinctarum vnitatem. Vnde etiam ſupra diſtinctione 14. probatum eſt, quod Filius Patri nec eſt idem Deus, nec eſt alius Deus, ſed bene eſt æqualis : quia ly idem vult habere idemtitatem perſonæ, aliud autem diuerſitatem eſſentiæ : cum autem in tota iſta parte libri Magiſter determinet de diſtinctione perſonarum, non debuit tangere de idemtitate principali tractatu, tangit tamen hic de incidenti, qualiter vna perſona eſt in alia per idemtitatem eſſentiæ. Similitudo autem parum nimis dicit in diuinis : quia non ſequitur, vt dicit Auguſt. ſi aliqua duo ſunt ſimilia, quòd continuo ſint æqualia : ſed è conuerſo ſi ſunt æqualia quantitate virtutis, ſequitur quòd ſint ſimilia quia quantitas virtutis eſt etiam ſecundum poſſe eorum, quæ ſecundum ſuum nomen qualitatem ſignificant, vt poſſe ſapientiæ, & poſſe bonitatis, & huiuſmodi : & ideo æqualitas maxime competit diſtinctioni perſonarum diuinarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet in diuinis quantum ad rem omnia prædicamenta prædicent ſubſtantiam vel relationem, non tamen quoad modum ſignificandi : quia quædam prædicant per modum qualitatis, & quædam per modum quantitatis virtualis. Si vero quæritur, Quid ſubſit huic modo? hoc eſt expoſitum ſupra diſtinctione 8. dubio. 3. in principio ſolutionis quæſtionis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa quæ ſunt eadem, magis ſunt vnum quam æqualia : tamen non ita competit idemtitas diſtinctis perſonis inquantum diſtinctæ ſunt, ſicut iam dictum eſt : & ideo hoc non determinatur.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, quod omnino eadem ſunt æqualia : quia non habent diſtinctionem quæ exigitur ad æqualitatem : & ideo illa ratio non procedit.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd ſimilitudo non ſufficit diſtinctioni perſonarum, ſicut prius dictum eſt : quia licet de ſe habeat diſtinctionem ſimilium, eo quod dicat Boëtius, quòd ſimilitudo eſt rerum differentium eadem qualitas : non tamen dicit, quòd vna perſona tantum habeat quantum altera, ſicut exigitur in perſonis diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet quantitas per ſe ſit corporalium : tamen non ſic tranſſumitur in diuina, ſed potius pro quantitate virtuali, vt ante dictum eſt : & ideo ſuum vnum æquat diſtinctas perſonas : vnum autem qualitatis non æquat vnam alij : & ideo magis conuenit quantitas quam qualitas : ſed tantum trahitur ex illa ratione, quòd qualitas tranſſumitur in diuina in pluribus ſpeciebus

ciebus, quam quantitas. Vnde dicendum & melius, quòd licet quis in ſuis ſpecientibus melius poſſit tranſſumi in diuina, quam quantitas in ſuis : nihil tamen prohibet vnum quod eſt in quantitate, magis competere quam vnum quod eſt in qualitate : eo quod vnum quantitatis æquat perſonas, vnum autem qualitatis non æquat, vt prius dictum eſt.

ARTICVLVS III.

Penes quid ſumitur æqualitas in diuinis ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nullus horum alius aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate, &c.] In his enim vult, quòd æqualitas conſiſtat.

Seb obiicitur, Cum ſit accipere æqualitatem penes quamlibet ſpeciem quantitatis : & ipſe vnum ponit quod reſpondet quantitati extrinſecus adiacenti, vt æternitatem quæ reſpondet tempori : aliud autem ponit quod reſpondet quantitati continuæ ſecundum ſuas ſpecies, quæ eſt magnitudo : tertium autem ponit quod reſpondet quantitati virtuali, quod eſt potentia : videtur, quòd aliquid debeat reſpondere etiam loco & numero, vt eſſet perfecta æqualitas inter eos.

2 Item, Auguſt. dicit, quòd in his quæ non mole magna ſunt, idem eſt maius eſſe & melius eſſe : ergo videtur, quòd penes id quod eſt magnitudo, non notetur æqualitas, ſeb potius ſimilitudo : quia bonum & melius dicunt comparationem in qualitate, & non in quantitate. Si forte dicas, quòd magnum & paruum ſunt qualitates circa quantitatem dictæ : hoc nihil eſt : quia penes illas qualitates non attenditur ratio æqualitatis, ſed potius penes ſubiectum ipſarum.

3 Item, Cum Auguſt. dicat, quòd in diuinis non eſt qualitas molis, ſed virtutis, videtur idem magnitudo quod potentia : & ſic non ſunt niſi duo, in quibus attenditur æqualitas, & non tria, vt enumerat in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tria in quibus attenditur æqualitas, omnia dicunt quantitatem virtualem, eo quòd alia quantitas ſimplicitati diuinæ naturæ non competit. Hæc autem virtus eſt conſiderata penes triplicem ambitum, ſcilicet durationis, & loci, & operis : quibus tribus omne quod limitatur, limitatur. Duratione enim ſtante tota ſimul tres perſonæ includunt præſenti nunc omne tempus & æuum, & quicquid eſt in euo & tempore. Ambitu autem loci includunt omnem locum, & quicquid eſt in ipſo, nec includuntur. Ambitu autem potentiæ omnem virtutem operantem, ſiue ſecundum naturam, ſiue ſecundum propoſitum liberi arbitrij, ſiue etiam ſupra naturam, nec includuntur. Cum ergo his tribus modis includat Deus omne quod eſt, nec includatur, in his tribus perfecta accipitur quantitas virtualis conueniens naturæ diuinæ : & cum in hoc modo incluſionis conueniant tres perſonæ, eſt hæc quantitas vnum in eis, & cauſans æqualitatem.

Quod vt melius intelligatur, oſtendamus Deum omnibus his modis omne creatum includere, & ipſum non includi, ſed excedere. Dicit Anſelmus, quòd ſicut in nunc præſenti, quod eſt ſubſtantia temporis, eſt omnis locus, & omne quod in loco eſt : ita in æterno eſt omne tempus, & omne quod in tempore eſt. Conſtat autem, quod adhuc plus eſt in ipſo : quia eſt in eo quod non habuit principium, & non habebit finem : ergo æternitas eſt menſura includens totum tempus, & totum æuum eadem ratione, & excellens vtrumque & quantum ad menſurata, & quantum ad durationē : quantum ad menſurata quidem, quia menſurat æternum, ſicut dicit Philoſophus, Quod eſt æternum æterno, hoc eſt æuiternum æuiterno, & tempus temporali. Similitet conſtat, quòd Deus eſt vbique eſſentialiter, potentialiter, præſentialiter : ergo eſt in omnibus per eſſentiam, & per potentiam continendi & operandi, & per præſentiam notitiæ : ergo in loco & locato. Eſt autem inſuper in ſe qui in infinitum excedit omne quod eſt. Ergo ſua magnitudo ambit omne quod eſt, & non includitur in omni quod eſt : ſed adhuc remanet extra infinitus : & hoc iterum conuenit omnibus perſonis : hæc igitur eſt magnitudo. Item, Omne poſſe non eſt poſſe niſi per ſuum poſſe & in ſuo, & inſuper ſuum poſſe eduxit omne eſſe & poſſe, & in ſe manet reſpectu ſui infinitum : ergo etiam in virtuali poteſtate includit omne quod eſt, & non includitur : & hoc eſt quod intendebamus. Penes ergo hunc triplicem ambitum accipiuntur tria in quibus conſideratur æqualitas diuinarum perſonarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd magnitudo reſpondet loco, hoc modo quo Deus ſuo ambitu locat, id eſt, continet, & ſaluat, & ambit omne quod eſt, & non includitur illo : & non ſumitur hic magnitudo ab his quæ intrinſecus menſurant ſubſtantiam, vt linea, ſuperficies, & ſolidum : quia illa de ſua ratione dicunt quantitatem molis, & ideo diuinis aptari non poſſunt : ſed locus dicit continentiam quæ eſt nobilitatis, & ideo penes proprietatem continentiæ diuinis poteſt aptari : numerus autem in pluribus eſt, & ideo ſingulorum ad ſingulos penes numerum non poteſt attendi æqualitas, de qua hic intenditur : ſed potius penes numerum attenditur æqualitas plurium ad plures.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. intelligit ex conſequenti, & non principaliter : quia in veritate quantitas virtualis ſecundum rationem differt à bonitate ſua : ſed ad maiorem quantitatem virtutis ſequitur in ſpiritualibus ſemper maior bonitas : & ideo penes principale virtutis attenditur æqualitas, & non ſimilitudo.

AD ALIVD dicendum, quòd magnitudo ſumitur hic pro magnitudine virtutis : ſed non eſt vna ratione dicta virtus : & ideo potentia ſumitur hic ſtricte, ſcilicet ſecundum quòd dicit ambitum omnis operis, quod

poteſt demonſtrare perfectionem potentiæ operantis: omne enim id poteſt Deus, & poteſt amplius: magnitudo autem refertur ad alium ambitum, qui eſt quaſi ſecundum rationem locantis includentis omnia, & non incluſi in omnibus nec in aliquo.

ARTICVLVS IV.

An æqualitas conueniat tribus perſonis, ita vt quælibet dicatur æqualis alteri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nec Filio, nec Spiritu ſancto aut anterior aut maior eſt Pater, nec Filius Spiritu ſancto, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mutua ſit æqualitas inter perſonas. Sed contra: Hoc videbitur aduerſari eis quæ poſtea dicentur, quòd in Patre eſt vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu ſancto vnitatis æqualitatiſque connexio: ergo videtur, quòd Pater non ſit æqualis Filio, ſed potius è conuerſo.

2 Item, Æqualis de ſuo intellectu videtur ſibi præponere alium: vt cum dicitur, iſte eſt æqualis, intelligitur cui ſit æqualis: Pater autem de ſuo intellectu non præponit ſibi alium: ergo videtur, quòd æqualitas non conueniat Patri.

3 Item, Videtur etiam, quòd non conueniat Spiritui ſancto: quia Spiritus ſanctus non procedit, vt videtur, per actum naturæ, ſed potius voluntatis, quia procedit vt amor, diligere autem dicit actum voluntatis: quæ autem ſic procedunt, non procedunt vt æqualia ei à quo procedunt: ergo videtur, quòd Spiritui ſancto ex ratione proceſſionis non competat æqualitas, ſed ſoli Filio qui procedit per actum naturæ qui eſt generatio.

4 Item, Non ſequitur, iſte eſt amor illius: ergo eſt æqualis illi: ſed bene ſequitur, iſte eſt filius illius: ergo eſt æqualis illi, niſi natura defecerit: cum ergo in diuinis non deficiat, videtur quòd ſolus Filius de ratione ſui habeat æqualitatem, & non Pater nec Spiritus ſanctus.

5 Item, Dionyſius, In æque potentibus poſſibile eſt æqualia & ſimilia inter ſe eſſe & conuerti: in cauſantibus autem & cauſatis non recipimus reciprocationem: cum ergo Pater ſit principium Filij & Spiritus ſancti, videtur quòd ſecundum rationem Dionyſij Filius non ſit æqualis Patri, nec Spiritus ſanctus æqualis Filio vel Patri.

Sed contra. SED CONTRA: Sicut prius habitum eſt, vnum in quantitate eſt æqualitas: vnde æqualitas nihil aliud eſt quam rerum diſtinctarum vna quantitas: cum ergo triplex ambitus virtutis vnus ſit in tribus perſonis, vt prius probatum eſt, videtur quòd omnes tres perſonæ ſibi inuicem ſint æquales.

2 Item, Athanaſius in ſymbolo, Tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales.

Solutio. SOLVTIO. Dicimus, quòd æquales ſibi ſunt tres perſonæ, ſicut vltimo probatum eſt.

AD ID quod primo obiicitur, dicendum quòd in Filio eſt æqualitas ſecundum quandam rationem appropriati, non proprij: & illam rationem tangit quædam obiectionum, ſcil. quòd quantũ eſt de ratione proceſſionis, emanat à Patre in æquali natura. Et quia æquale de ratione ſua ſemper ſupponit vnum cui ſit æquale: & iſta ratio etiam in quadam alia obiectione eſt tacta: ſed licet Filio per aliquem modum ſit appropriabile, non tamen eſt proprium, ita quod aliis non conueniat.

AD ALIVD dicendum, quòd non præponit vnum, ſed ſupponit vnum propter diſtinctionem quæ ſignificatur in vocabulo: & ideo conuenit omnibus perſonis, ſed non vni perſonæ: imo vni in comparatione ad aliam in qua eſt eadem quantitas virtualis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet proceſſus voluntatis non importet æquale de ratione emanationis in genere, tamen prout eſt in diuinis importat: quia in diuinis non poteſt eſſe emanans niſi per omnia æqualis: tamen illam rationem quæ ponitur in obiiciendo, attenderunt qui Filio appropriauerunt.

AD ALIVD dicendum, quòd amor vt amor non eſt æqualis amanti, nec verbum vt verbum æquale dicenti: ſed amor vt in diuinis, & verbum vt Dei verbum, de neceſſitate habent æqualitatem cum dicente & amante, vt dictum eſt.

AD VLTIMVM dicendum, quòd Dionyſius loquitur de comparatione creatorum ad creantem: quia illorum Deus eſt cauſa: & non poſſunt ei æquiparari: ſed perſonæ ſunt æquipotentes, & non eſt vna cauſa alterius, ſed principium: & ideo æquales ſibiinuicem eſſe poſſunt.

ARTICVLVS V.

Quid ſignificent iſta nomina, æqualitas & æqualis, ſimilitudo & ſimilis: & vtrum Pater & Filius & Spiritus ſanctus poſſunt dici vna æqualitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In quo trium perſonarum conſiſtit æqualitas, &c.] Dubium enim poteſt eſſe quid ſignificent iſta nomina, æqualitas & æqualis, & ſimilitudo & ſimilis? Videtur enim, quòd notiones: quia quæcumque in diuinis notant diſcretionem, ſignificant ea quibus fit illa diſcretio: ſed iſta in diuinis ſignificant illa quibus fit illa diſcretio: hæc autem ſunt notiones: ergo iſta ſignificant notiones.

2 Item, Hilarius dicit, quòd ſimilitudo non ſibi eſt: ergo nec æqualitas ſibi eſt: ergo iſta ſignificant perſonas quæ in pluralitate & relatione conſiſtunt.

3 Item, Eſſentialia prædicantur ſingulariter de pluribus in ſumma: iſta autem de pluribus in ſumma prædicantur pluraliter, dicimus enim quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus non ſunt vnus æqualis, ſed plures æquales: ergo iſta non ſignificant eſſentiam, vt videtur.

SED

Sed contra. SED CONTRA: Tres personæ non sunt vnum in personalitate, quia personalitas vnius non est personalitas alterius: & vnum requiritur ad æquale esse: ergo non sunt æquales in personalitate: ergo necesse est si sunt æquales, quòd sint æquales in essentia & essentialibus.

2 Item, Notionibus sunt personæ inæquales, quia Pater habet tres, Filius duas, Spiritus sanctus vnam: ergo si sunt æquales, hoc erit in essentia & essentialibus.

3 Item, Triplex ambitus virtualis quantitatis qui supra determinatus est, conuenit personæ gratia essentiæ, & non gratia alicuius personæ determinatæ: ergo videtur, quòd æqualis & similis dicunt essentiam, & non notionem, vel personam.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum possit dici, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt vna æqualitas? Et videtur quod sic: quia sunt vna essentia quæ est æqualitas trium: ergo videtur, quòd sint vna æqualitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista nomina æqualis, similis, & similitudo; & æqualitas, in suo intellectu claudunt duo, scilicet distinctas personas, & vnitatem essentiæ: sed quando vt concreta accipiuntur, tunc significant personas in recto, & essentiam in obliquo: & quando accipiuntur vt abstracta, fit è conuerso, quod scil. significant essentiam in recto & personas in obliquo: sed tamen retinent semper vtrumque: & per hoc patet solutio fere ad omnia obiecta. Quod autem ita sit, vt dictum est, patet si exponãtur dictiones illæ: æquales enim sunt personæ vnã habentes quantitatẽ, & similes personæ vnam habentes qualitatem: & patet, quòd in hac expositione personæ sunt in recto, & essẽtia in obliquo. Si autem abstracta sumantur, cõtingit è cõtrario: quia æqualitas est distinctarum personarum eadem quantitas, & similitudo est rerum differentium vel personarum eadẽ qualitas: vbi essentia est in recto, & personæ in obliquo.

DICENDVM ergo ad primas rationes, quòd omnes quæ concludunt, non contingunt ex hoc quod tantum significent notiones vel personas, sed quia significant personas in recto.

AD ILLA autem quæ in contrarium sunt, non cogunt plus nisi quòd essentia in illis nominibus dicatur in obliquo.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio non debet concedi, quòd tres sint vna æqualitas: quia licet ibi significetur essentia in recto, tamen etiam personæ significantur: & non valet, Sunt id in quo est æqualitas, sicut essentia, & virtus: ergo sunt æqualitas: & incidit locus sophisticus accidentis propter diuersum modum significandi in æqualitate, & eo in quo notatur illa æqualitas, siue hoc sit virtus, siue essentia. Nota ergo, quòd ista sunt relatiua intrinsecus, quando proferuntur pluraliter: extrinsecus sunt relatiua, quando proferuntur singulariter, & exigunt determinationem extra, vt, isti sunt æquales, relatiuum est intrinsecus claudens in se ea quæ referuntur ad se, & determinantur à seipsis intrinsecus: cum autem dicitur, Filius est æqualis, oportet addere, Patri & Spiritui sancto vel ambobus: sunt tamen ita relatiua quòd consignificant etiam essentiam in obliquo, vt dictum est.

Quod æternitas & magnitudo & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

CVmque enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem, scilicet essentia diuina simplex & incommutabilis. Vnde Augustin. 7. lib. de Trin. Non alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & Filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, & essentia diuina est. Vnde Augustin. 7. lib. confes. Voluntas & potentia Dei Deus ipse est. Æternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Augustin. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illâ erunt anni Dei qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus, quòd vnum & idem est, scilicet essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consueuit Scriptura hæc & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Augustin. Quia alius alium nec æternitate, B

Cap. 1.

Cap. 5.

Psalm. 10.

nec magnitudine, nec potentia ſuperat. Quod autem æternitate aliqua trium perſonarum aliam non excedat, ſupra oſtenſum eſt, vbi coæternitas trium perſonarum inſinuata eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in æternitate ſunt anni à generatione in generationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In generatione & generationem anni tui, &c.] Æternitas enim indiuiſibilis eſt: ergo videtur, quòd ſibi non competant anni: annus enim eſt reuerſio ſolis ad aliquod punctum zodiaci, in quo figitur motus eius, ſicut in ariete, vel alio loco: ergo videtur, quòd huiuſmodi menſura æternitati non competat: ergo male dicit.

2 Præterea, Quid eſt quod dicit, In generatione & generationem? Si enim per hoc vult dicere Deum non tranſire in tranſitu ſucceſſionis generationum: hoc parum eſſe videtur: quia etiam terra, vt dicit Eccleſiaſtes in æternum ſtat, dum generatio præterit, & generatio aduenit.

3 Similiter ſi generatio & generatio ſunt inquietæ, & non ſtant, quandiu Deus voluerit, vſque ſcilicet ad generationem quæ colligitur ex omnibus generationibus, & hæc dicitur quæ eſt generatio Sanctorum, neceſſe eſt, quòd habeat in omni ſucceſſione generationum inquietum mouens: hoc autem non poteſt eſſe per naturam niſi motus corporum cæleſtium: ergo videtur, quòd anni motus illius etiam ſint in generatione generationum: & ideo non competit ſoli Deo, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Ante præmittit in Pſal. Ipſi, id eſt, cæli peribunt: tu autem permanes, & anni tui non deficient. Ergo videtur, quòd ſoli Deo conueniat.

Solutio. SOLVTIO. Sicut ſupra diſtinctione 8. dictum eſt, anni Dei dicuntur æternitas ſua non diſtinguibilis in ſe, ſed ad menſuras inferiores: & vocatur annus Dei æternitas excedens reuolutiones annorum: quotcumque enim reuolutiones annorum accipiantur æternitas infinities excedit eas ante & poſt: quia infinities tantum eſt duratio æternitatis ante & poſt: vnde non ſequitur, quòd æternitas in ſe diuidatur vel diſtinguatur. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd generatio generationum dicitur numerus electorum ex omni generatione collectus, vt hic dicit Auguſt. ſed in illa ſucceſſione non ſtat terra, ita quod non ſit mutabilis ſecundum diſpoſitionem & partem: modo enim per circularem generationem elementorum & mixtionem in elementis tranſmutatur terra ſecundum partem, & non ſecundum totum: in fine autem mundi alterabitur in ſuis qualitatibus actiuis & paſſiuis, & cauſatis ex illis: ſed verum eſt quòd in æternum ſtabit ſecundum ſubſtantiam: dicit enim Auguſt. quòd præterit figura huius mundi, ſed non ſubſtantia.

AD ALIVD dicendum, quòd motus cæli & ipſum cælum ſtabunt, dum durat generationis ſucceſſio: ſed tamen ad tempus referuntur: cælum enim refertur ad nunc temporis, ſicut ad menſuram: & ipſe motus ſecundum partes ſuas eſt in tempore, ſicut in numero: tempus autem in ipſo, ſicut in cauſa, & in cælo, ſicut in ſubiecto: ſed Deus nec mutatur, vt terra, nec ad tempus refertur vt cælum & motus.

Hic de magnitudine, quod ea aliqua perſonarum aliam non excedit.

C NVnc igitur ſupereſt oſtendere, quòd magnitudine vel potenti alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE ſumenda eſt pars illa in qua oſtendit æqualitatem perſonarum ſecundum magnitudinem: quæ diuiditur in duas partes, in quarum prima oſtendit, quòd propter æqualitatem vna perſona eſt in alia: & hæc incipit *ibi* [Nunc igitur ſupereſt oſtendere, &c.] In ſecunda autem probat, quòd propter æqualitatem à Deo remouetur ratio partis & vniuerſalis & materiæ & contemperationis *ibi* [Sed iam nunc ad propoſitum redeamus cœptoque inſiſtamus, &c.] In prima ſunt tria capitula, in quorum primo non eſt niſi tranſitus à dictis ad dicenda. In ſecundo oſtenditur æqualitas magnitudinis eſſe in eſſentia *ibi* [Sciendum eſt igitur, &c.] In tertio ex conſequenti ex hoc oſtenditur, quòd vnaquæque perſonarum eſt in alia *ibi* [Et inde eſt, quòd Pater dicitur, &c.

Quod

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quam vna, nec tres vel duæ quam vna.

SCiendum est ergo quia Pater non est maior Filio, nec Pater vel Filius maior Spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt quam vna, nec tres simul maius aliquid quam duæ: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damascen. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum omnem in Patre, omnem in Filio, omnem in Spiritus sancto. Ideoque perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus. D

Lib. 1. de fide ortho. cap. 6.

ARTICVLVS VII.

Vtrum tres personæ sint aliquid maius quam duæ, & duæ quam vna?

DVbium est hic quod dicit in secundo capitulo [Nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quam vna, &c.] Instantiam enim hoc videtur habere in omnibus discretis & collectiuis: vnum enim est pars duorum: & omnis pars minor est toto: ergo videtur, quòd duæ personæ sint aliquid maius quam vna, & tres quam duæ.

2 Similiter habebimus in distinctione 11. quòd hoc nomen, Trinitas, collectiue significat personas: cum ergo quilibet de populo sit pars populi, videtur quòd vna persona sit minus aliquid quam tota Trinitas.

3 Item, Persona vna aliquo modo se habet ad Trinitatem: aut vt idem, aut vt æquale, aut vt maius, aut vt minus. Non vt idem: quia aliter oporteret quòd supposita illa persona supponeretur Trinitas, quod esse non potest. Nec vt maius, nec vt æquale, vt videtur, quia æqualia quæ sunt vnius essentiæ, conuertuntur super se: non autem conuertitur prædicatio de Trinitate ad aliquam personarum: ergo videtur, quòd se habeat vt minus: ergo non est tantum vna persona, quantum duæ vel tres.

olutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tantum & quantum dicunt hic æqualitatem in eo quod est quantitas, & non in numero notionum vel personarum: qui tamen non est simpliciter numerus, vt infra ostendetur: in numero enim notionum quem faciunt notiones, duæ personæ sunt plures vna, & tres plures quam duæ vel vna: sed non sunt aliquid plus, vel maius: & est processus in primo argumento à discreto ad continuum: vnde incidit fallacia figuræ dictionis.

AD ALIVD dicendum, quòd Trinitas non est collectiuum: quia forma collectionis simpliciter est plures, & secundum quid vna: Trinitas autem vnit personas simpliciter in vna natura: sed dicitur quasi collectiuum, eo quod in se colligit omnes personas, non vt partes, sed vt vnum in natura, quæ non est totum ad illas, sed idem vnicuique earum: quod non est in toto quãtitatiuo vel integrali.

AD ALIVD dicendum, quòd vna persona se habet ad Trinitatem duobus modis: quia duo dicit Trinitas, scilicet collectionem personarum, & vnionem. Quoad collectorum discretionem se habet vna persona vt in pauciori discretione notionali, quam collectio trium: ad vnionem autem se habet vt æquale & idem: quia est idem essentiæ vnitati & æqualis per essentiam omnibus tribus simul. Vnde meo iudicio ad tales non est danda responsio sine huiusmodi distinctione.

Quod dicitur esse Deus Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis.

ET inde est quod Pater dicitur esse in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde Augustin. in libro de fide ad Petrum, Propter vnitatem naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus quoque Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plene potest tantum ab homine referari arcanum: ex qua intelligentia dicatur singula personarum E

Cap. 1.

rum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinitate ait, Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit, Ego in Patre, & Pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque atque
Ioan. 14. intelligendum est quid sit illud, Ego in Patre, & Pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita vt est valebimus: vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in Filio, & Filium in Patre esse plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in Filio: quod in Patre est, hoc & in Filio est: quod in ingenito est, hoc in genito, alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens quod non sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud in vtroque: vt vnum sint in fide nostra: vterque non vnus, nec eundem vtrumque: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in Patre, & Pater in me est. Omnia enim Filius accepit à Patre. Nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit amittit: nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quòd Pater est in Filio, & Filius in Patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait in 7. lib. de Trinitate non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in Patre & Patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur Spiritus S. esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ: quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius, & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambros. prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam 2. ad Cor. 5. ait, Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, & Filius in Patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis, scilicet August. Hilarij, atque Ambros. in idem concurrentibus reuelatione Spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus
1. Cor. 13. ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur Pater in Filio esse, vel Filius in Patre, vel Spiritus sanctus in vtroque.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Pater poteſt dici eſſe in Filio, & vna perſona in alia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Et inde eſt, quòd Pater dicitur eſſe in Filio, &c.] Videtur enim, quòd ſecundum nullum modum dicendi in alio iſta conueniant. Dicit enim Philoſophus in 4. phyſicorum, Accipiendum eſt quot modis aliquid in alio dicitur eſſe. Vno quidem igitur modo ſicut digiti in manu, & omnino partes in toto. Alio vero, ſicut totum in ſuis partibus: non enim eſt præter partes totum. Alio, ſicut homo in animali, & omnino ſpecies in genere. Alio, vt genus in ſpecie: & omnino in ſpeciei ratione, pars ſpeciei. Præterea, vt ſanitas in calidis, atque frigidis, & omnino forma in materia. Præterea, vt res Græcorum in rege, & omnino in primo mouente. Inſuper, vt in bono, atque omnino in fine: hoc autem eſt id gratia cuius cætera ſunt, atque fiunt. Omnium autem maxime proprium eſt ſicut in vaſe & omnino in loco. Ex hoc accipitur, quòd modo eſſendi aliquid in alio dicitur his octo modis enumeratis vel nouem ſi vltimus in duos diuidatur: quia eſt locus ſicut vas, & etiam locus non ſicut vas, ſed immobilis qui ſimpliciter eſt locus. Conſtat autem, quòd nullo illorum modorum vna perſona eſt in alia: ergo videtur, quòd ſimpliciter vna non ſit in alia.

2 Item, Cum dicitur, Pater eſt in Filio præpoſitio cum ſit tranſitiua, neceſſario importat aliquam diſtinctionem non autem eſt diſtinctio niſi ſecundum relationem originis: ergo videtur, quòd notet authoritatem Patris ad Filium: cũ autem dicitur è conuerſo, Filius eſt in Patre, eadem ratione notabit diſtinctionem, & non ſub eadem ratione qua primo: ergo videtur, quòd non eadem ratione Pater eſt in Filio, & Filius in Patre, & eadem ratio eſt de Spiritu ſancto.

3 Item, Quorum eſt vnum ad alterum, vt diſtinctum apud diſtinctum, neutrum illorum eſt in altero: ſed Verbum ab æterno erat apud Deum, vt diſtinctum apud diſtinctum: ergo videtur, quòd nunquam fuerit in Patre, nec Pater in ipſo, & ſic nihil eſt quod hic dicitur.

4 Item, Duplicem habitudinem videtur importare ly in quando dicitur Pater eſſe in Filio, ſcilicet vnitatem eſſentiæ quæ tangitur hic ab Hilario & Auguſt. & Ambroſio, & etiam exiſtentiæ relatiuorum quam tangit Damaſ. vnum enim relatiuorum eſt in alio per intellectum: ergo videtur, quòd ſemel poſita æquiuoce ſecundum duas habitudines ſumatur.

Auguſt. Hil. Amb. vide in textu.

5 Item, Tres illuſtres Doctores exponunt hoc de vnitate eſſentiæ: & quæro, In qua habitudine ſumatur ibi ly in, & dicamus, Pater eſt in eſſentia diuina, & Filius eſt in eadem eſſentia? Aut enim eſt ſicut in toto quod infra notatur, aut eſt ſicut in forma, vel ſicut in loco: conſtat autem, quòd nullo modo: ergo ly in non notat habitudinem eſſentiæ, & ſic male exponitur.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate ſicut dictum eſt in obiiciendo, præpoſitio notat duplicem habitudinem, ſcilicet originis, vel relationis, & idemtitatis eſſentiæ, & quoad illam quæ eſt relationis, non eodem modo dicitur eſſe Pater in Filio, & Filius in Patre, & de Spiritu ſancto ſimiliter eſt. *Solutio.*

AD PRIMVM dicendum, quòd nullo illorum modorum ſumitur hic in: quia Philoſophus ibi non tangit modos quibus aliquid eſt in aliquo, niſi quæ aliquam habent ſimilitudinem cum illo modo, quo aliquid eſt in alio ſicut in loco, quia de illo ſolo ibi intendit: poſſet tamen licet remote reduci ad illum quo cauſatum eſt in cauſa: quia licet cauſa in diuinis non ſit, eſt tamen ibi potentia principij.

AD ALIVD patet iam ſolutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd ly apud notat diſtinctionem perfecti & æqualis ſecundum modum ſignificandi: quia in rebus corporalibus dictum notat vicinitatem lateralem & illa vicinitas ponit æqualitatem: tamen in diuinis non remouet quin diſtinctorum vnus poſſit eſſe in alio, tum per intellectum principij & exiſtentis de principio, tum etiam per vnitatem eſſentiæ: ſed in corporalibus quæ non poſſunt eſſe vnius eſſentiæ ſi diſtincta ſunt, verum eſt quòd ſequitur concluſio illius rationis.

AD ALIVD dicendum, quòd licet perſona & eſſentia differant ſecundum modum ſignificandi, tamen realiter idem ſunt: & ideo etiam diſtinctio perſonalis, & vnitas eſſentialis vno termino ſignificari quandoque poſſunt: & non eſt ſignum æquiuocum, quia vnum accipitur in alio, ſicut etiam ſupra explanatum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non proprie dicitur, Pater eſt in eſſentia diuina: ſed poſſet dici, Filius eſt in natura vel eſſentia Patris, vel è conuerſo: vbi notaretur aliqua diſtinctio, non quidem eſſentiæ ad perſonam, ſed perſonæ ad perſonam, quæ ſecum eſt vnum in eſſentia. Si tamen concedatur, tunc dicendum, quòd præpoſitioni ſufficit tranſitio in modo ſignificandi, non in re: & ille modus ſignificandi erit, quòd Pater eſt in eſſentia, ſicut quis in quo eſt, & eſſentia in Patre ſicut quo eſt in quis: & quia indifferentia eſt in diuinis inter quis eſt & quo eſt, ideo præpoſitio exponitur per rei idemtitatem, & hoc non poteſt ad aliquem modorum Philoſophi reduci: quia nec ipſe omnes poſuit, ſed eos qui habebant ſimilitudinem cum vltimo, de quo intendedat, vt dictum eſt.

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Natura intelligentiæ humanæ rationem huius dicti non capit, &c.] Hoc enim videtur falſum: quia ſupra 3. diſtinctione data ſunt ſimilia, veſtigium, & imago ad hoc repræſentandum. Ad hoc dicendum, quòd nullum ſimile repræſentat ſufficienter, & hoc intendit Hilarius.

ARTICV

ARTICVLVS IX.

An filius addat aliquid ſuper id quod accepit à Patre?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nam ſi partem eiuſdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus, &c.] Hoc enim videtur falſum: quia aut Filius aliquid addit ſuper id quod accipit à Patre, aut nihil. Si addit, non totum Pater habet quod habet Filius, quod hæreticum eſt. Si nihil addit: aut ergo totum & idem habet, aut non totum, & aliud. Si primo modo: ergo Pater & Filius ſunt in toto idem, quod falſum eſt, cum ſupra negatum ſit diſtinctione 4. quòd etiam non ſunt idem Deus. Si autem non totum & aliud accipit, tunc non eſt æqualis & in eſſentia eadem cum Patre, quod iterum abſurdum eſt: ergo videtur, quòd ille ſermo qui hic dicitur, ſit falſus. Si forte dicas, quòd Filius addit proprietatem quæ non eſt aliquid, ſed ad aliquid. Contra: Si illam addit Filius, non addit niſi ei quod accipit à Patre: eſſentiam autem accipit: ergo addit eſſentiæ: ergo proprietas determinat eſſentiam, quod falſum eſt: quia ſic eſſentia diuina Filij non eſſet Patris eſſentia, ſicut nec perſona Filij eſt Patris perſona: ergo videtur, quòd nec addat aliquid, nec ad aliquid, & ita remanet penitus idem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Filius nihil addit omnino ei quod accipit à Patre, nec tamen ſequitur, quòd Filius ſimpliciter ſit idem Patri: ſed ſequitur, quòd Filius in accepto ſit idem Patri, & hoc verũ eſt abſolute.

Quæſt. Si autem quæris, In quo ergo diſtinguuntur Pater & Filius?

Solutio. Dicendum, quòd in eo quòd ille eſt accipiens per generationem, ille autem dans: & hæc non diſtinguunt acceptum ab eo à quo accipit, ſed potius accipientem à dante: & ideo patet, quòd quia tantum accipit quantus eſt, ideo ſequitur quòd accipiens & dans ſint æquales: quia vero ille dans, iſte accipiens, ideo ſequitur quòd non ſunt idem, ſed alius & alius: & per hoc patet ſolutio.

ARTICVLVS X.

An omne quod naſcitur, naſcitur ex duplici genere, ſcilicet maſculo & fœmina?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, &c.] Non enim omne quòd generatur, generatur inſitiue vel per duplicem conuenientium generum coniunctionem.

Solutio. ET AD hoc dicendum, quòd Hilarius loquitur hic de generatione viui, ſicut patet in ipſo textu. Viuum autem aut eſt ſenſibile, aut vegetabile. In ſenſibili autem in omni eo quod eſt perfectum, id eſt, quod ex ſe habet producere tale alterum quale eſt ipſum, neceſſe eſt quòd ſit duplex genus commixtum, ſcilicet maſculus & fœmina: quia in omni animali, vt dicit Philoſophus, eſt mas & fœmina niſi in anguilla in qua nunquam mas & fœmina apparuit: & ideo etiam piſcatores dicunt, quòd anguilæ de ſuperfluitate aliorum piſcium generantur. Quædam etiam ſunt imperfecta quæ non poſſunt producere tale alterum, qualia ſunt ipſa, quæ naſcuntur ex putrefactione. Vegetabile autem viuum per inſitiuam virtutem conualeſcit, id eſt, per vim inſitam ſibi: & ideo vna planta inſeritur in alia: quia ſicut dicit Philoſophus, planta vbique imprægnat & imprægnatur, & iſtos duos modos hic remouet Hilarius in generatione diuina, in qua viuum naſcitur in viuum.

ARTICVLVS IX.

Vnde contingit aliquid degenerare, & quæ ſint cauſæ eius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Dum naturam Dei non degenerat, &c.] In quo enim degenerat natura? Et ad hoc dicendum, quòd degenerat multis de cauſis: quarum vna & præcipua eſt, quòd generatio eſt de ſuperfluitate alimenti, in quo originata eſt virtus formatiua ex virtute generatiua quæ eſt in Patre, ſicut notatum eſt ſuper tertium diſtinctione 5. & ideo generatio noſtra quæ eſt de aſſumptione alimenti, vtilis eſt in aſſumptione alieni, & ſic degener efficitur, quod non conuenit diuinæ. Similiter etiam non idem in cælo mouet ad generationem omnium: quia cælum in conſtellatione non eodem modo ſe habet, ſed continuo mutando ſitum & proportiones aſpectuum, mouet aliter & aliter. Tertium eſt, quòd non eodem modo mobilis & commiſcibilis eſt materia. Et illa omnia intendit remouere à diuina generatione. Qualiter autem noſtra ſit noua & nouum accipiens, ſupra diſt. 8. expeditum eſt.

Ad id quod cœperat redit, ſcilicet vt oſtendat quod magnitudine alius alium ſuperat.

F SEd iam nunc ad propoſitum redeamus, cœptoque inſiſtamus, oſtendentes quòd magnitudine nulla trium perſonarum aliam ſuperat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid ſunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam ſinguli horum, quia ſingulus horum perfectus eſt: nec eſt à quo creſcat illa perfectio.

DIVISIO TEXTVS.

SED iam nunc ad propoſitum redeamus, &c.] Hic incipit oſtendere æqualitatem magnitudinis trium perſonarum per remotionem partis generis, ſpeciei, materiæ, & contemperationis à diuinis, & hoc facit in prima parte huius partis. In ſecunda obiicit contra *ibi* [His autem videtur aduerſari, &c.] In tertia ſoluit *ibi* [Hæc autem, quæ hic dicuntur] Penes prima autem quinque, ſunt in prima parte quinque capitula. Et primum illorum eſt, quòd diuina eſſentia non dicitur de perſonis vt totum integrale cuius partes conſtituentes ſunt perſonæ.

ARTICVLVS XII.

An eſſentia prædicetur de perſonis ſicut quoddam totum?

ET circa hoc accidit hic dubium. Primum, Vtrum eſſentia prædicetur de perſonis vt quoddam totum? Videtur autem quod ſic: eſſentia enim diuina prædicatur de tribus & de ſingulis eorum: ergo videtur, quòd ſit totum ad illas, & perſonæ ſint partes.

2 Item, Quicquid remouetur ab aliquo & non differt ab illo genere vel ſpecie vel numero, videtur eſſe pars illius: ſed quælibet perſona remouetur à Trinitate, non differens ab ea genere, vel ſpecie, vel numero: ergo quælibet perſonarum eſt pars Trinitatis.

3 Item, Duo ſunt plures vno: ergo ſunt totum ad vnum, & ſimiliter tres ad duos & ad vnum: ergo videtur, quòd ſint totum ad duos & ad vnum: & ſic videtur, quòd vna perſona ſit pars Trinitatis, & ſimiliter duæ.

4 Item, In litera ſæpe dicitur tota eſſentia, tota Trinitas: ergo videtur, quòd ſit totum, & ſic in diuinis eſt ratio partis & ratio totius.

5 Item, Detur, quòd Pater ſit tota deitas & totus Deus: aut ergo Filius eſt illud idem, aut aliud: non aliud: ergo idem: ſed quæcumque vni & eidem ſunt eadem penitus ſecundum rem, ipſa ſunt eadem ſecundum rem: ſed Pater & Filius vni & eidem deitati vel eſſentiæ ſunt idem ſecundum rem: ergo ipſi ſunt idem ſecundum rem: ſed quæcumque vel quicumque ſunt idem ſecundum rem, nulla re diſtinguuntur: ergo Pater & Filius nulla re diſtinguuntur: & venit ſuper nos hæreſis Sabellij qui in ſolis nominibus poſuit Trinitatem: ergo videtur, quòd Pater non ſit tota eſſentia diuina: ergo eſt pars.

6 Item, Alia via videtur probari, quòd totum & pars ſint in Trinitate: in nulla enim natura ita eſt, quòd res naturæ fiat ex natura ſola: ſi enim ſola natura faceret rem naturæ, cum ipſa vno modo habeat ſe, non faceret rem naturæ niſi vno modo: hoc autem falſum etiam in diuinis, quia res naturæ diuinæ ſunt tres: ergo videtur, quòd natura ſit in perſona cum aliquo alio: ergo videtur natura eſſe pars eſſentialis perſonæ.

7 Item Boëtius, Omne quod eſt, participat eſſe. vt ſit, & participat alio aliquo vt hoc ſit: ſed Pater eſt hic: ergo participat duobus, ſcilicet eſſe vt ſit, & paternitate vt hic vel ille ſit, & ſic iterum reddit quòd eſſentialis pars Patris vel alterius perſonæ eſt eſſentia diuina.

8 Item, Hoc videtur, quia ſæpius habuimus, quòd Auguſt. dicit, quòd Pater non eo eſt, quo Pater eſt: quia eſſentia eſt, & paternitate Pater eſt: ergo videtur eſſentia pars eſſentialis Patris eſſe.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla ratio totius & nulla ratio partis eſt in diuinis: & hoc ideo eſt, quia omne totum ex ſuis partibus compoſitum eſt, & hoc dico ſi vere totum eſt: pars autem imperfecta eſt ad ſuum totum: & neutrum illorum competit diuinis: quia ſimplicitas repugnat primo, perfectio autem repugnat ſecundo.

DICENDVM ergo ad primum, quòd eſſentia diuina prædicatur conuerſim de perſona. Hæc enim eſt vera, Pater eſt eſſentia diuina & eſſentia diuina eſt Pater. Si autem ſic obiiciatur, Pater eſt quicquid eſt eſſentia diuina, adhuc vera eſt: & ſi procedatur vlterius, eſſentia diuina eſt Filius: ergo Pater eſt Filius: ſatis patet, quòd mutatur quid in ad aliquid. Vnde non ſequitur argumentum. Vnde quicquid eſt eſſentia diuina eſt Pater, & è conuerſo. Si autem fiat hoc argumentum de hoc nomine, Trinitas, ſic, Pater eſt aliquid Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo eſt pars Trinitatis. Dicendum, quòd hæc eſt falſa, Pater eſt aliquid Trinitatis: quia ly aliquid notat partitionem. Si autem ſic proponatur, Pater eſt aliquis Trinitatis, tunc eſt vera. Si poſtea procedatur vlterius ſic: eſt aliquis Trinitatis, & non tota Trinitas: ergo eſt pars Trinitatis: iam ſupra ſolutum eſt: quia quòd Pater non eſt tota Trinitas, hoc non impedit vnitas Trinitatis, ſed pluralitas perſonarum ſignificata in hoc nomine, Trinitas: vnde ex hoc non ſequitur, quòd Pater ſit pars: ſed ſequitur, quòd Pater non eſt tot, quot ſunt tres ſimul vniti in vna eſſentia, ſicut diximus ſupra.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propoſitio, quicquid remouetur ab aliquo, &c. intelligitur ſic, quòd illud ſit in ipſo ſicut habens eſſe actu in illo & non in ſe: ſicut pes in Sorte, vel alia pars in ſuo toto. Sic autem perſonæ non habent ſe in Trinitate: quia in Trinitate non habent eſſe in potentia: nec Trinitas eſt in eis, ſicut totum in partibus: ſed potius perſonæ ſignificantur in hoc nomine, Trinitas, ſicut ſimul ſumptæ: & ideo quælibet vna per ſe ſumpta, remouetur à Trinitate, & Trinitas ab ea: & illius cauſa iam dicta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum, quòd duo ſunt plures vno: & ſic bene concedo, quòd duæ perſonæ numero quem faciunt relationes, ſunt plures vna: ſed tamen vna non eſt pars duarum, nec vnitas illa eſt pars binarij alicuius. Et hoc patet ſic: In inferioribus eſt forma ſubſtantialis vniuſcuiuſque

iuſque, cuius actus eſt rem in ſe terminare & ſeparare ab aliis in quibus non eſt eadem forma numero per actum: ergo formæ illius, ſcilicet actus qui eſt in ſe terminare & ab aliis diuidere, facit ipſam rem eſſe vnam, & eſt vnitas eius: & ideo quia illæ vnitates quæ ſunt in duabus rebus & conſequuntur formas ſubſtantiales, non ſunt vna, nec vnum: ideo ſequitur, quòd vnitas iſtius & vnitas illius aggregatæ, faciunt binarium, & tres ternarium, & ſic deinceps, ſecundum quod Philoſophus dicit, quòd numerum cognoſcimus diuiſione continui. In diuinis autem eſſentia non diuidit, ſed potius vnit perſonas: & ideo vnitas perſonæ vt perſona, nõ eſt eſſentia, ſed notio vel relatio diſtinguit in diuinis, & facit hæc notio vel illa vnitatem perſonæ, facit enim perſonam in ſe exiſtere & diſtinctam ab alia: & ideo hæc perſona & illa ſunt duæ perſonæ numero notionum: ſed quia notio non diuidit perſonam à perſona eſſentialiter: ideo non ſimpliciter facit pluralitatem: ergo nec ſimpliciter facit binarium: vnde licet in diuinis ſint duæ perſonæ, non tamen binarius: & licet ibi ſit pluralitas perſonarum, non tamen multitudo: & ideo non puto eſſe concedendum, quòd vnum in diuinis ſit pars duorum etiam diſcreta, ſicut vnitas eſt pars binarij vel ternarij: ſed bene concedo, quòd vna perſona eſt non tot ſicut duæ vel tres, & duæ non tot ſicut tres, nec ita pauci ſicut vna: quia numerus quem facit notio in diuinis, non eſt ſimpliciter numerus: & hoc infra magis determinabitur.

Ad aliud dicendum, quòd ſancti vocant totum idem quod perfectum: ſicut Philoſophus dicit in 3. phyſic. totum autem & perfectum idem dico.

Ad aliud dicendum, quòd Pater eſt tota deitas & totus Deus, & Filius ſimiliter: ſed quod poſtea ſubinfertur, quæcumque vni & eidem ſunt eadem, &c. intelligendum eſt, quòd hoc verum eſt ſecundum quod ſunt idem illi: non autem eſt ibi prædicatio vel comparatio perſonarum ad eſſentiam niſi in ratione abſoluti de abſoluto: quicquid enim comparatur ad eſſentiã in diuinis, comparatur vt abſolutum ad abſolutum: relatiuum enim non eſt ad alterum niſi ad id cui opponitur, & ideo ad eſſentiam comparatum non eſt ad alterum: vnde ex illa propoſitione non ſequitur, quòd Pater & Filius ſint idem, ſed quod in omnibus abſolutis ſint idem, & in his in quibus ad ſeinuicem referuntur, habent diſtinctionem.

Ad aliud dicendum, quòd eſſentia diuina non eſt pars Patris, vt dicit alterius perſonæ: & verum eſt, quòd eſſentia nihil ſibi additum habet in Patre quo conſtituat perſonam: quia iam dictum eſt, quòd nihil comparatur eſſentiæ in diuinis niſi penes idemtitatem abſolutam propter vltimam ſui ſimplicitatem: ſed licet paternitas ab eſſentia in Patre non differat re, tamen differt modo ſignificandi: qui licet in comparatione ad eſſentiam ſit modus & non res, eſt tamen res in comparatione ad oppoſiam perſonam: & ideo perſonæ non differunt modo nominum tantum. Sed ſi ab vtraque parte eſſet modus, ſcilicet à parte eſſentiæ, & à parte perſonæ, tunc tantummodo differentia nominum differrent perſonæ, vt dixit Sabellius.

Ad aliud dicendum, quòd etiam ſecundum Philoſophos primum nullo niſi ente participat, & nec illo participat vt partem eius capiat, ſicut diſputatum eſt ſupra diſtinctione 8. ſed ad hoc quod aliquis ſit pater, ſufficit habere aliquid differens ab eſſe in modo ſignificandi, qui modus ſit res non connumerabilis eſſentiæ, ſed in comparatione ad aliam perſonam quæ eſt res eiuſdem naturæ.

Ad aliud dicendum, quòd Auguſt. intendit, quòd non eo eſt quo Pater eſt, & eſt pater ſecundum modum ſignificandi qui ſit res reſpectiua, licet non ſit res diuerſa à natura.

Quod nulla perſonarum pars eſt in Trinitate.

G NEc eſt aliqua trium perſonarum pars Dei vel diuinæ eſſentiæ: quia ſingula harum verus & plenus Deus eſt, & tota & plena diuina eſſentia eſt: & ideo nulla iſtarum in Trinitate pars eſt. Vnde Auguſt. in lib.
Cap. 10. 2. contra maximimum hæreticum ſic ait, Putas Deum Patrem cum Filio & Spiritu ſancto vnum Deum eſſe non poſſe: times enim ne Pater ſit pars vnius Dei, qui conſtet ex tribus: noli hoc timere: nulla enim ſit partium in deitatis vnitate diuiſio: vnus eſt Deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus, id eſt, ipſa Trinitas vnus eſt Deus. Ergo, inquis, Deus Pater eſt pars Dei: abſit. Tres enim perſonæ ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, & hi tres quia vnius ſubſtantiæ ſunt, vnum ſunt, & ſumme vnum ſunt, vbi nulla naturarum, nulla eſt diuerſitas voluntatum. Si enim natura vnum eſſent, & conſenſione vnum non eſſent, non ſumme vnum eſſent. Si vero natura diſpares eſſent, non ſumme vnum eſſent. Hi ergo tres, quia vnum ſunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis quæ

ineffabiliter

ineffabiliter copulantur, vnus Deus eſt. Pars ergo Trinitatis eſſe non poteſt, quicunque vnus eſt in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus eſt, & Pater Deus eſt, & Filius Deus eſt, & Spiritus ſanctus Deus eſt: & ſimul hi tres, vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars eſt vnus, nec maius aliquid duo quam vnus eſt ibi, nec maius aliquid ſunt omnes quam ſinguli: quia ſpiritalis, non corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere. Matth. 19. capiat: qui autem non poteſt, credat, & oret vt quod credit intelligat. Verum eſt enim quod per Prophetam dicitur, Niſi credideritis, non in- Iſa. 7. telligetis. His verbis aperte oſtendit indifferentem magnitudinem trium perſonarum. Item in eodem, Tu nempe dixiſti vnum Deum non ex partibus eſſe compoſitum, & hoc de Patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus eſt ingenita, ſimplex: & tamen in hac ſimplici virtute multa videris commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, ſapiens ſapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & ſapientia, & clementia, & potentia tres partes ſunt vnius virtutis, quam ſimplicem eſſe dixiſti? Si dixeris, partes ſunt: ſimplex ergo virtus ex partibus conſtat. Et ſimplex iſta virtus, te diffiniente, vnus eſt Deus: ergo Deum ex partibus compoſitum eſſe dicis. Non dico, inquis, non ſunt partes. Si ergo in vna perſona Patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia vna virtus ſimplex eſt: quanto magis Pater & Filius & Spiritus ſanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus, & propter vniuſcuiuſque proprietatem tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes vnius Dei non ſunt. Virtus eſt Pater, virtus eſt Filius, virtus eſt Spiritus ſanctus. Hoc verum dicis: ſed virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem, non vis eandem habere naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & Catholicam dicis. His verbis aperte docetur, quòd tres perſonæ illæ non ſunt partes Dei vel diuinæ eſſentiæ. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda eſt, nec vna (alias vlla) maior alijs.

ARTICVLVS XIII.

An fides præcedat intellectum, ita quòd nihil intelligatur niſi prius credatur?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in eodem ca. [Oret vt quod credit intelligat, &c.] Ex hoc enim videtur ſequi, quòd fides præcedit intellectum. Sed contra: quia dicit Auguſt. quòd credere eſt cum aſſenſu cogitare: aſſenſus autem non eſt niſi intelligentis cui ſit aſſentiendum: ergo intellectus eſt ante fidem.

SOLVVNT ad hoc communiter, quòd Solutio. eſt intelligere quia eſt, & hic intellectus præcedit fidem: & eſt intelligere quod eſt res, vel qualiter eſt, & hic ſequitur fidem. Aliam ſolutionem ſuper hoc notatam inuenies ſupra diſ. quinta.

Cum dicimus tres perſonas eſſe vnam eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus, nec vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus: quia non eſt eſſentia genus & perſona ſpecies, vel eſſentia ſpecies, & perſona indiuiduum.

HIc adiiciendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas trium perſonarum atque indifferens magnitudo, quòd cum dicamus tres perſonas vnam eſſe eſſentiam vel ſubſtantiam, neque vt genus de ſpeciebus, ne- H

que vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus. Non enim eſſentia diuina genus eſt, & tres perſonæ ſpecies: vel eſſentia diuina ſpecies, & tres perſonæ indiuidua. Quod Auguſt. rationibus probabilibus atque irrefragabilibus aperte demonſtrat in lib. 7. de Trinit. dicens, Si eſſentia genus eſt, ſpecies autem perſona, vt nonnulli ſentiunt, oportet appellari tres ſubſtantias, vt appellantur tres perſonæ. Sicut cum ſit animal genus & equus ſpecies, appellantur tres equi, iidemque tria animalia. Non enim ibi ſpecies pluraliter dicitur, & genus ſingulariter: vt ſi diceretur, tres equi ſunt vnum animal: ſed ſicut tres equi ſpeciali nomine ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo perſonas vnam fateamur eſſe eſſentiam, non tres eſſe eſſentias: cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine eſſentiæ non ſignificari genus, nec nomine perſonæ ſpeciem.

Cap. 6.

Hic probat quod non dicitur vt ſpecies de indiuiduis.

I SI vero dicunt nomine perſonæ non ſpeciem ſignificari, ſed aliquid ſingulare atque indiuiduum, & nomine eſſentiæ ſpeciem intelligi: vt perſona non dicatur ſicut homo, ſed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Iſaac, Iacob, vel quis alius qui etiam digito præſens demonſtrari poſſit: ſic quoad illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Iſaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo Pater & Filius & Spiritus ſanctus, ſi ſecundum genus & ſpeciem & indiuiduum iſta diſſerimus: non ita dicuntur tres eſſentiæ vt tres perſonæ.

Alio modo probat idem.

K ALio quoque modo idem probat Aug. ſcilicet quòd eſſentia diuina non eſt genus, nec perſonæ ſpecies: vel eſſentia non eſt ſpecies, nec perſonæ indiuidua. Vna, inquit, eſſentia non habet ſpecies, ſicut vnum animal non habet ſpecies. Pater ergo & Filius & Spiritus ſanctus non ſunt tres ſpecies vnius eſſentiæ: diuina ergo eſſentia genus non eſt. Sed nec ſpecies eſt eſſentia diuina, & perſonæ indiuidua: ſicut homo ſpecies eſt, indiuidua autem Abraham, Iſaac, & Iacob. Si enim eſſentia ſpecies eſt, vt homo: ſicut non dicitur vnus homo eſſe Abraham, Iſaac, & Iacob: ita non dicitur vna eſſentia eſſe tres perſonæ. Non itaque ſecundum genus & ſpecies iſta dicimus.

Lib. & cap. eiſdem.

Nec ſecundum materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia.

L NOtandum etiam, quòd eſſentia diuina non eſt materia trium perſonarum, vt Auguſt. in eodem libro docet, tanquam ſecundum communem eandemque materiam tres perſonæ dicantur eſſe vna eſſentia: ſicut ex eodem auro ſi fierent tres ſtatuæ, diceremus tres ſtatuas vnum aurum. Non autem ſic Trinitatem, id eſt, tres perſonas dicimus

Cap. 6.

vnam

vnam eſſentiam, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quædam ſubſiſtant. In ſtatuis enim æqualibus, plus auri eſt tres ſimilis quam ſingulæ: & minus auri eſt vna, quam duæ. In illa vero eſſentia Trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiam vel eſſentiam: ſicut tres ſtatuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

HIs quoque addendum eſt, quòd tres perſonas non ita dicimus eſſe vnam eſſentiam, vt Auguſt. in eodem ait, vel vnius eſſentiæ: ſicut dicimus aliquos tres homines eiuſdem ſexus & eiuſdem temperationis corporis eiuſdemque animi, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantum eſt vnus homo, quantum tres homines ſimul: & plus aliquid ſunt homines duo, quam vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus: at in Deo non eſt ita. Non enim maior eſſentia eſt Pater & Filius ſimul, quam ſolus Pater vel ſolus Filius: ſed tres ſimul illæ perſonæ æquales ſunt ſingulis. Ex præmiſſis patet, quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia: nec ſecundum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurum: nec ſecundum complexionis ſimilitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de indiuiduis, id eſt, continens de contentis, maius de minoribus. M Lib. & capite eiſdem.

Quæ videntur aduerſari prædictis.

HIs autem videntur aduerſari, quæ quidam ſacræ Scripturæ Tractatores catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt. In quibus ſignificari videtur, quòd eſſentia ſit quoddam commune & vniuerſale, velut ſpecies: tres vero perſonæ ſint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damaſcenus inter Doctores Græcorum maximus, in libro quem de Trinitate ſcripſit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait, Communia & vniuerſalia prædicantur de ſubiectis ſibiipſis particularibus. Commune ergo ſubſtantia eſt, particulare vero hypoſtaſis, id eſt, perſona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: ſed particulare numero, vt atomus, id eſt, indiuiduum. Numero enim & non natura differre videntur hypoſtaſes. Item in eodem, Subſtantia ſignificat communem & circumplectiuam ſpeciem homoideon, id eſt, ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, vt puta Deus, homo. Hypoſtaſis autem indiuiduum demonſtrat, ſcilicet Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, Petrum, Paulum, & huiuſmodi. Ecce aperte dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale, hypoſtaſim vero particulare: & quòd Deus eſt ſpecies vt homo, & quia Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt indiuidua, ſicut Petrus & Paulus, eo quod numero differunt: quæ præmiſſę ſententiæ Auguſtini penitus contradicere videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Hoc vtique dicere poſſumus atque debemus, quòd ea quæ Auguſt. tradidit ſuperius, ſine hæſitatione tenenda ſunt. N Lib. 3. de fide ortho. cap. 6. Lib. 3. cap. 4.

ARTIVCLVS XIV.

An in diuinis ſit ratio communicabilis, vel incommunicabilis?

DEinde quæritur de ſecunda parte vbi à diuinis remouet prædicationem generis *ibi* [Hic adiiciendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas, &c.] Et quæruntur hic duo: quorum primum eſt, Vtrum in diuinis ſit ratio communicabilis & incommunicabilis? Secundum autem, Vtrum in diuinis ſit ratio vniuerſalis & particularis?

Ad primum proceditur ſic: In quibuſcunque eſt vniens vnum, & aliud diſcernens in natura vna, in his eſt ratio communicabilis & incommunicabilis: in diuinis eſt vniens perſonas in natura vna, quia eſſentia: & eſt in diuinis diſcernens vnam perſonam ab alia, quia proprietas: ergo in diuinis eſt ratio communicabilis & incommunicabilis.

5 Item, In diuinis eſt illud quod prædicatur de vnaquaque hypoſtaſi, & eſt quod prædicatur de alia: ergo in diuinis eſt communicabile & incommunicabile.

3 Item, Damaſcenus dicit, quòd in diuinis commune re conſideratur, ratione autem quod diuiſum eſt: ergo ibi eſt communicabile & incommunicabile.

Sed contra. SED CONTRA: Communicabile & incommunicabile aut cauſantur ad eodem principio eſſentiæ, aut à diuerſis. Si ab eodem: ergo idem eſt principium communitatis, & ſingularitatis ſiue diſcretionis: ſed quicquid eſt principium diſcretionis, eſt oppoſitum communitati: ergo idem eſt principium communitatis, & oppoſitum communitati, quod non eſt intelligibile: ergo cauſantur à diuerſis. Cuicunque autem inſunt diuerſa, illud eſt compoſitum: ergo Deus eſt aliquid compoſitum: & ita ſequitur, quòd ipſe non ſit eſſe primum, nec ſumme ſimplex, quod falſum eſt: ergo non eſt in eo communicabile & incommunicabile.

2 Item, Communicabile dicit id quod vnum poteſt eſſe in pluribus, incommunicabile autem id quod non poteſt ineſſe vni ſoli: ergo iſta in diuinis ſunt eadem, idem numero ineſt pluribus, & non ineſt pluribus ſimul & ſemel: ergo contradictoria verificantur de eodem. Si autem ſunt diuerſa, & ſunt in vno: tunc illud vnum eſt compoſitum in diuinis, quod eſt abſurdum: & hoc etiam infideles Ethnici dicunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis eſt communicabile & incommunicabile, ſiue vt magis proprie loquamur, commune & propriũ: ſed differunt in diuinis, & in humanis ſiue in creatis: quia in creatis pluribus eſt vnum ratione non eſſe, & proprium eſt materia, indiuiduantibus conſtitutum. In diuinis autem commune eſt re & eſſe: quia eadem res numero & eſſe quæ eſt in Patre, etiam eſt in Filio & Spiritu ſancto: proprium autem ſiue diſcretum, non eſt natura, ſed proprietas conſtituens, vel exiſtẽs hypoſtaſis, quæ relatione (alias reuelatione) diſcernitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium communicabilitatis in diuinis ſi velimus vim facere, nullum eſt: quia eſſentia diuina eſt ipſa ſua communitas. Si autem accipiamus ſecundum rationem intelligendi, tunc principium communitatis eſt natura communis, & principium incommunicabilitatis eſt proprietas ſiue relatio perſonalis: & proprietas eſt natura diuina re, ſed differt ab ipſa modo ſignificandi. Et ſi tu quæras, Vtrum ille modus poſſit poni in re? Dico, quòd comparatione ad eſſentiam non eſt niſi modus, ſed in comparatione ad aliam perſonam eſt res diſtinguens perſonam à perſona: & hoc non eſt inconueniens. Si autem quæratur exemplum huius in inferioribus: dicendum, quòd inueniri non poteſt propter nimiam ſimplicitatem Dei: ſicut etiam in inferioribus non inuenitur, quòd idem ſit eſſentialiter ſubſtantia, & bonitas, & ſapientia: ſed tamen in Deo etiam Philoſophi hoc ita eſſe probauerunt: & ideo dicunt antiqui Magiſtri, quòd licet eſſentia idem ſit quod notio: non tamen ſuppoſita eſſentia ſupponitur notio, nec è conuerſo.

AD ALIVD eodem modo dicendum eſt, quod commune ineſt pluribus, & proprium vni ſoli, ſi vere proprium eſt: & hæc quidem re non differunt in Deo propter ſimplicitatem, ſed tamen differunt actu & ſuppoſitione & modo ſignificandi: & huius cauſa notata eſt ſupra diſtinctione 8. quia hoc non habent gratia ſui, quòd idem ſunt, ſed ex eo in quo ſunt: & ideo non amittunt ex hoc id quod proprie efficere habent, ſcilicet pluribus, vel vni ſoli conuenire.

ARTICVLVS XV.

An in diuinis ſit vniuerſale & particulare, ſicut communicabile & incommunicabile?

SEcundo quæritur, Vtrum in diuinis ſit vniuerſale & particulare? Et videtur quòd ſic. Id enim quod prædicatur de pluribus eſt vniuerſale: eſſentia autem & Deus in diuinis prædicatur de pluribus: ergo eſt vniuerſale.

2 Item, Vniuerſale eſt vbique & ſemper, vt dicit Ariſtot. hoc eſt, in omni ſuo particulari, & ſemper ſequens illud: ſic autem eſſentia diuina eſt in qualibet perſona, & ſemper ſequitur perſonam: ergo ipſa de perſona prædicatur vt vniuerſale.

3 Item, Vniuerſale eſt quod eſt in multis & de multis: eſſentia eſt de multis & in multis: ergo eſt vniuerſale. Si forte tu dicas, quòd eſt ens in multis non diuiſum ab illis: quia eſt in quolibet illorum per eſſe illius in quo eſt. Adhuc videtur competere ſecundum hanc rationem etiam magis ſuperioribus quam inferioribus: quia eſſentia diuina eſt in perſonis non diuiſa ab illis, & eſt in ſingulis per eſſe perſonarum, non enim habet diſtinctum eſſe à perſonis: & eſt etiam de multis, quia prædicatur de illis: ergo videtur

detur: quòd ipsa sit in ratione vniuersalis & personæ in ratione particularis. Item, Iam concessum, quòd commune & communicabile est in diuinis: omne autem communicabile causat rationem vniuersalis: ergo vniuersale est in diuinis, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Boëtius, quòd in diuinis non est vniuersale & particulare: ergo in Deo gratia essentiæ non est vniuersale. Item, Si in Deo esset vniuersale & particulare, cum illa dicant duo esse id in quo sunt, scilicet quod est, & quo est, videretur quòd in Deo differrent quòd est, & quo est, & sic esset ipse compositus.

2 Item, Si est in Deo vniuersale, aut genus, aut species, aut differentia, aut proprium, aut accidens. Genus autem & species hic probantur in litera non esse in Deo. De aliis autem etiam per se patet: quia illa prædicantur in quale: essentia autem de persona prædicatur in quid: ergo non est vniuersale in diuinis.

Quæst. SED SI hoc concedatur, quæritur, Quare in diuinis conceditur esse communicabile, & non vniuersale & particulare, cum illa duo eadem videantur esse in istis duobus?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis sicut probant vltimæ rationes, non est vniuersale & particulare: & causa tangitur in obiiciendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ non sunt simpliciter plura, vt patet ex ante dictis. Vniuersale autem requirit multitudinem actu vel potentia quæ simpliciter sit multitudo, & sic essentia non prædicatur de personis vt de multis.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia non sic comparatur ad personas secundum vbique & semper esse, vt vniuersale ad particulare: quia vniuersale comparatur ad particulare quod est sub ipso, addens ei aliquid quod non est ipsum, quo efficitur particulare, & hoc non facit persona.

AD ALIVD dicendum, quod essentia quidem est in personis & prædicatur de ipsis: sed non prædicatur de ipsis, nec est in ipsis vt de multis & in multis: quia personæ non absolute sunt multa.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd communicabile dicitur dupliciter, scilicet secundum communitatem rei & esse, & hoc non potest esse vnius naturæ in his quæ simpliciter multa sunt: & hæc communicabilitas est in diuinis & non causat vniuersale. Est alia communitas non esse, sed rationis, secundum intentionem rei abstrahentem ab hoc & ab illo: & hæc communitas est eorum quæ simpliciter multa sunt, in quibus est natura vna per rationem, & hæc causat rationem vniuersalis & particularis: vnde hæc non est in diuinis. Et per hoc patet solutio ad id quod vltimo est quæsitum.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum in diuinis essentia sit genus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si essentia genus est, species autem persona, &c.] Videtur enim non valere: quia multæ species de vno solo prædicantur, vt sol, & luna.

2 Præterea, Sæpe supra habuimus in verbis Hilarij, quòd genus essentiam vocauit: ergo videtur, quòd ipsa sit genus.

Solutio. SOLVTIO. Auguſt. Hic loquitur de his vniuersalibus quæ habent plura suppositа: & de illis non habet instantiam, quando multiplicatur forma ad multiplicationem suppositorum secundum esse: sed diuina natura plura habet suppositа, & tamen secundum esse non multiplicatur in illis.

AD ALIVD dicendum, quòd modus loqendi Hilarij, quòd naturam vocat genus, non est quòd sit materia, vel subiectum primum, vel generationis principium: sed quia generaliter conuenit personis non vt vniuersale, sed vt idem & commune secundum rem & esse, vt prius dictum est.

Quod sane possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo, ostendit.

HÆc autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur: sane tamen intelligi queunt, piumque lectorem atque intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire, quam loquendo malcuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait, Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Non ita hæc accepit cum de Deo dicantur, vt accipiuntur in philosophica disciplina: sed per similitudinem eorum quæ à Philosophis dicuntur, locutus est: vt sicut ibi commune vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare vero vel indiuiduum quod de vno solo: ita hic essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim

ratim dicitur. Particulare vero, ſingula quælibet perſonarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum ſingulariter prædicatur. Propter ſimilitudinem ergo prædicationis, ſubſtantiam Dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua: propter hoc idem etiam eandem diuinam eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem, & circumplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum: quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & aliis, nec iſta ſpecie differunt, ſed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prędicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt, ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuerſalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie conneniunt, ad res æternas tranſtulit. Auguſt. vero maiorem videns diſſimilitudinem quam ſimilitudinem inter res prędictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo ſenſu dixerit perſonas differre numero.

P QVod autem Ioannes dicit hypoſtaſes differre numero, non natura: in eo quòd non differre natura ait, veriſſime & ſine ſcrupulo loquitur. Quod vero dicit differre numero, cauendum quomodo intelligatur. Diuerſis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & ſecundum quem modum poſſit conuenire perſonis.

Q DIcuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, vt hoc non ſit illud, nec aliquid quod illud eſt, vel in ipſo eſt: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiuſmodi, quæ apud Philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſonæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione ſiue computatione non ſibi adiunguntur, ſed à ſeinuicem diſcernuntur: vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres: & ſecundum hunc modum forte dixit Ioannes hypoſtaſes, id eſt, perſonas differre numero. Poſſumus enim dicere, Pater eſt vnus, & Pater & Filius ſunt duo, & Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres. Et item, Hæc perſona eſt vna, & hæc & illa ſunt duæ, & hæc & illa & alia ſunt tres. Conuenientius tamen tres ille perſonæ proprietatibus tantum diſtingui dicuntur: de quarum diſtinctione ſecundum proprietates in ſequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta ſunt repetentes, vt ſæpius verſando familiarius innoteſcant.

Dist. 26.

Quod

Quod vna perſona non eſt maior alia , nec tres ſimul quam vna : & hoc ratione oſtendit Catholica.

SCiendum eſt ergo tantam æqualitatem eſſe in Trinitate , vt ait R
Auguſtinus in 8.lib.de Trin.vt non ſolum Pater non ſit maior quam Cap. 1.
Filius , ſed nec Pater & Filius ſimul maius aliquid ſunt quam Spiritus ſanctus , aut quælibet perſona minus aliquid ſit quam ipſa Trinitas. Quod autem ita ſit , aliquo modo ſi fieri poteſt demonſtrandum eſt. Quantum ergo ipſe creator adiuuat , attendamus,inquit Auguſt. in eo- Cap.2.
dem , quomodo in hac Trinitate duæ vel tres perſonæ non ſunt maius aliquid quam vna earum.

Ratione vtitur ſubtiliſſima ad oſtendendum quòd ita ſit.

QVod ibi magnum dicitur , aliunde magnum non eſt , quam eo S
quo vere eſt : quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt , & veritas eſ- Lib. & cap.
ſentia. Non ergo ibi maius eſt quod verius non eſt. Non autem verius eſt Pater & Filius ſimul quam Pater ſolus vel Filius. Non ergo maius eſt aliquid vterque ſimul quam ſingulus eorum. Et quia æque vere eſt etiam Spiritus ſanctus , ideo Pater & Filius ſimul non ſunt aliquid maius quam ipſe : quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis hoc eſt verum eſſe , quod eſt eſſe : & hoc eſt eſſe, quod eſt magnum eſſe. Hoc eſt ergo magnum eſſe , quod verum eſſe. Quod igitur ibi æque verum eſt , & æque magnum eſt. Quod ergo ibi plus veritatis non habet , non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non eſt. Non eſt verius vna perſona quam alia , vel duę quam vna , vel tres ſimul quam ſingula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia , vel duę quam vna , vel tres ſimul quam ſingula. Sic ergo & ipſa Trinitas non eſt maius aliquid , quam vnaquęque ibi perſona, ſed tam magnum quam ſingula. Non enim ibi maior eſt quæ verior non eſt , vbi ipſa veritas eſt magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione Catholica oſtenſum eſt , quomodo indifferens ſit magnitudo trium perſonarum : quia nec vna maior eſt alia , nec duæ maius aliquid quam vna , nec tres ſimul maius aliquid quam ſingula.

ARTICVLVS XVII.

An tres perſonæ differant numero in diuinis?

DEinde ſumenda eſt pars in qua ſoluit obiecta in contrarium quæ incipit *ibi* [Hæc autem quæ hic dicuntur , &c.] Ibi enim incidit quæſtio, Vtrum tres perſonæ differunt numero ? Videtur , quòd ſic. In numero enim differunt quæ ſibi in numero non adiunguntur : ſed tres perſonæ non ſibi numero adiunguntur , ſed potius diſcernuntur abinuicem: ergo tres perſonæ differunt numero.

2 Item , Damaſ. dicit quòd differentia eſt cauſa numeri : ſed tres perſonæ differunt : ergo cauſatur in eis numerus : ergo differunt numero.

3 Item , Aut differunt numero , aut genere , aut ſpecie , aut omnino non differunt : ſed non genere, vel ſpecie , vt probatum eſt : ergo relinquitur , quòd aut differunt numero, aut omnino non differunt : ſed non omnino non differunt , quia hoc eſſet error Sabellij: ergo relinquitur , quòd differunt numero.

4 Item, Quibuſcumque diſcerni conuenit à ſeinuicem , illis conuenit numerari : perſonis autem diuinis conuenit diſcerni : ergo eiſdem conuenit numerari.Inde ſic : Quibuſcumque conuenit numerari,illa differunt numero : perſonis diuinis conuenit numerari: ergo differunt numero.

5 Item , Quibuſcumque eſt applicabilis numerus quo numeramus , illa differunt numero : perſonis diuinis eſt applicabilis numerus quo numeramus : ergo differunt numero.

Probatio minoris. Dicimus enim, vna perſona, duæ perſonæ, tres perſonæ: ſed vnus, duo, tres, ſunt numerus quo numeramus.

Sed contra. SED CONTRA: Iſidorus in lib. etym. dicit, quòd numerus dicitur quaſi nutus memeris, id eſt, diuiſionis: ſed in diuinis non eſt diuiſio: ergo non eſt ibi nutus diuiſionis: ergo non eſt ibi numerus: ergo nec differre numero.

2 Item, Philoſophus in non habentibus materiam non eſt numerus, niſi ſecundum cauſam & cauſatum ſed in perſonis diuinis non eſt cauſa & cauſatum, nec materia: ergo non eſt ibi numerus: ergo tres perſonæ non differunt numero.

3 Item, Philoſophus dicit, quòd numerum cognoſcimus diuiſione continui: ſed in diuinis non eſt huiuſmodi diuiſio: ergo non eſt ibi numerus.

4 Item, Quæcunque differunt numero, ſimpliciter ſunt plura: ſed perſonæ diuinæ non ſimpliciter ſunt plura, vt ſupra probatum eſt: ergo perſonæ diuinæ non differunt numero.

5 Item, Si Sortes ſit muſicus, albus, & citharœdus, ex hoc non dicitur ipſe plura numero, ſed potius vnum numero eſt plures habens proprietates: ergo à ſimili cum tres perſonæ ſint vnus Deus numero, diſtinctæ, tamen penes proprietates quæ in diuinis perſonæ ſunt, non debent dici differre numero.

Solutio. 1. p. ſum. theo. q. 42. memb. 1. SOLVTIO. Dicendum, quòd tres perſonæ non differunt numero qui ſimpliciter ſit numerus, ſed differunt numero relationum vel numero perſonarum: & hoc non eſt ſimpliciter differre numero: quia, ſicut ſupra diximus, forma diuidens inquantum diuidens eſt cauſa numeri, & ideo ipſa forma ſubſtantialis per cauſam loquendo eſt vnitas rei. Dico autem forma ſubſtantialis, quia accidentalis forma non diuidit: quod patet ex hoc quia plures eſſe poſſunt in eodem ſine diuiſione ſubiecti: ſed plures ſubſtantiales in eodem eſſe non poſſunt: quod ſic probatur, Forma ſubſtantialis dicitur, quia facit actu ſubſtantiam in eſſe & ratione: actu autem & ratione eſſe eſt eſſe per ſpeciem & naturam propriam: in natura autem non eſt niſi vnicum eſſe vnius rei, & vna res quæ habet vnicum eſſe: cum ergo vnumquodque vnum tantum ſit, vt dicit Boëtius, vnumquodque tantum vnum eſſe habet: ergo tantum vnam formam ſubſtantialem quæ dat eſſe illud.

Et ſi obiicias de forma generis ſubalterni & vſque ad generaliſſimum in ſpecie, ridiculoſa eſt obiectio: quia determinatum eſt in alia ſcientia, quòd omnes illæ ſunt potentia ad vltimam quæ eſt actus. Hæc igitur forma ſubſtantialis, quia primus eius actus eſt terminare eſſe in hoc cuius eſt forma neceſſaria, per conſequens diuidit ab aliis, & ſic cauſat vnitatem quæ principium numeri eſt, qua iſtud aggregatum cum alio inuenitur differre vnitate ſui ab alio, & ſic differre numero. Iam autem ſuper hac eadem diſtinctione oſtenſum eſt, quòd talis diuiſio & terminatio non eſt in perſonis diuinis: ergo non erit ibi ſimpliciter numerus: ſed numerus quidam perſonarum, ſcilicet qui eſt penes diſtinctionem relationum, quibus referuntur perſonæ adinuicem.

AD AVCTORITATES ergo Dam. adductas in litera ſatis conuenienter ſoluit.

AD ID autem quod primo obiectum eſt, dicendum quòd ex illo non habetur, quòd tres prſonæ ſimpliciter differant numero, ſed quòd diſtinguantur tali modo quo ſibi non adiunguntur: & hoc eſt numero perſonarum vel proprietatum, & non ſimpliciter: & non proprie dicuntur hæc differre, quia differre eſt actus differentiæ: ſed diſtingui poſſunt dici, eo quòd diſtinctio minus dicit quam differre, & ſufficit ei actus relationis.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia eſt cauſa numeri: ſed non concedendum eſt, quòd aliqua differentia tres perſonæ differant: ſed potius proprietatibus diſtinguuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd nullo illorum modorũ differunt tres perſonæ: illa enim diuiſio locum habet in his quæ ad ſeinuicem ſecundum eſſentiam diuiduntur: ſed diſtinguuntur in numero perſonarum, vt dictum eſt: & ideo non ſequitur, quòd omnino perſonæ ſunt eædem.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propoſitio eſt falſa, quibuſcunque conuenit diſcretum à ſeinuicem, &c. quia diſcerni dicit minus quam differre: & ideo quæ diſcernuntur, non numerantur niſi ſecundum quid.

AD ALIVD dicendum, quòd numerus quo numeramus abſtrahitur à numeratis: & vbi numerata ſimpliciter diuiſa ſunt ab inuicem ſuis eſſentiis, ibi numerus abſtractus habet diſcretionem omnimodam: ſed talis numerus non applicatur perſonis, ſed potius numerus proprietatum vel relationum, quia ille ſolus competit perſonis: & & ideo numerus quo numeramus per prius & poſterius, dicitur de numero perſonarum & numero creaturarum, & per prius inuenitur in inferioribus, per poſterius autem in perſonis.

Quod Deus non eſt dicendus triplex ſed trinus.

T PRæterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non eſt triplicitas, vbi ſumma eſt vnitas & indifferens æqualitas. Vnde Aug. in lib. 6. de Trinit. ait, Non quoniam Deus Trinitas eſt, ideo triplex putandus eſt: alioquin minor eſſet Pater ſolus, vel Filius

Cap. 7.

ſolus,

solus, quam simul Pater & Filius. Cum itaque tantus est Pater solus, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater & Filius & Spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim Pater cum Filio & Spiritu sancto, maior Deus est quam singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & Pater & Filius & Spiritus sanctus & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo Trinitas potius quam triplex dici debet.

ARTICVLVS XVIII.

An potest concedi, quòd Deus sit triplex?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte in qua repetit vt addat in illo cap. [Præterea cum Deus dicatur trinus, nõ tamen debet dici triplex] Contra hoc enim esse videtur quod dicit Isidorus, Deum esse multiplicem.

2 Item, Sap. 7. dicitur Spiritus multiplex. Item, Deus multipliciter significari in attributis.

3 Præterea, Quare non conceditur Deus esse triplex? triplex enim potest esse, vbi est vnitas: vnus enim pannus triplex esse potest: ergo illa non videtur esse causa quam tangit in litera.

Solutio. AD HOC leue est respondere: quia triplex dicit multiplicationem per excessum partium ter, & hoc in discretis: in continuis dicit plicationem partis super partem ter: & neutrum horum conuenit diuinis.

AD OBIECTVM primum dicendum, quòd impropriissime locutus est Isidorus, & vocat multiplicem vel triplicem idem quod trinum.

AD ALIVD dicendum, quòd illa referuntur ad Spiritũ in effectibus qui multiplices sunt. Et si obiicias: ergo quoad effectum potest etiam dici triplex. Dicendum quòd non: quia sic poneretur limitatio suis effectibus, qui in nullo numero determinato poni possũt, propter nimiam Spiritus largitatem & bonitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd causa bona est: quia vere vnum est, vt dicit Boëtius, in quo nullus est numerus, & non est hoc, & hoc: & hoc est, quia vere simplex, & huic huiusmodi trinitas conuenire non potest.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in Trinitate.

IN rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ quam vna res. In Trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul: & tantum sunt duæ, quantum vna: & in se infinitæ sunt, quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.

ARTICVLVS XIX.

An in rebus corporalibus tantum possit esse vna quantum tres?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo cap. [In rebus corporeis non est tantum vna, quantum tres simul, &c.] Contra hoc enim quidam ferunt instantiam de luce, quæ est cum aëre in eodem loco non crescente: & de igne qui est cum ferro candente in eodem loco non crescente: ergõ tantum sunt duæ quantum tres, vel duæ quantum vna.

Solutio. SED DISPVTARE de hoc non præsentis negotij est: sed hic sufficit, quòd hoc nec ab auctoritate habitum est, quòd lux sit corpus: nec hoc est verum, quòd in ferro candenti sit aliud corpus quam ipsum ferrum: vnde instantiæ ambæ absolute falsæ sunt: & hoc facile esset probare, si de hoc esset hic intentio.

DISTINCTIO XX.

Oſtenſo quod aliqua perſonarum aliam non ſuperat magnitudine, nunc oſtendit quod alia non excedit aliam potentia.

De trium perſonarum aqualita e quantum ad poteſtatem.

NVNC oſtendere reſtat, quomodo aliqua harum perſonarum aliam non excellat potentia : vt ſicut vna & indifferens eſt magnitudo trium, ita vna & indifferens monſtretur potentia trium. Sciendum eſt ergo, quia non eſt potentior Pater Filio, nec Filius vel Pater Spiritu ſancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres ſimul quam ſingulus eorum : quia nec plus poteſt Pater & Filius ſimul, quam ſolus Spiritus ſanctus. Nec hi tres ſimul plus poſſunt, quam ſingulus eorum : quia omnipotentiam quam habet Pater, & Filius accepit naſcendo, & Spiritus ſanctus procedendo : quod Aug. rationibus & auctoritatibus probabiliter aſtruit in lib. contra Maximinum, qui dicebat Patrem meliorem ac potentiorem Filio.

Lib. 3. cap. 2.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC oſtendere reſtat, quomodo aliqua perſonarum, &c.] In hac diſtinctione Magiſter oſtendit æqualitatem trium perſonarum in potentia diuina quæ ſubſtantialis eſt. Et diuiditur in tres partes, in quarum prima continente duo cap. per auctoritates oſtendit æquales eſſe perſonas. In ſecunda continente quatuor capitula contra hæreticum oſtendit quatuor modis filium æqualem Patri. Et prima probatio eſt de ratione generationis : quia generans & genitus ſunt æquales per potentiam naturæ. Secunda eſt in ſecundo capitulo per auctoritatem 16. Ioan. Omnia quæ habet Pater, mea ſunt. Tertia eſt in tertio per rationem, quòd aliter impotens aut inuidus fuiſſet. Quarta eſt in quarto per ſimilitudinem humanam. In tertia parte reſpondet obiectis hæretici in vltima parte diſtinctionis iſtius *ibi*. [Sed forte dicis, eo ipſo.

ARTICVLVS I.

An potentia ſecundum omne genus cauſæ ſit in Deo, vel ſecundum aliquod genus tantum?

HIc autem ante literam incidũt tria dubitabilia quorum primum eſt, Si potentia ſecundum omne genus cauſæ ſit in Deo, vel ſecundum aliquod genus tantum? Secundum eſt, Vtrum potentia vnius rationis ſit ad potentiam creandi & proceſſionis perſonarum? Tertium eſt, Vtrum illæ potentiæ habent ordinem ſecundum rationem intelligentiæ, & quæ illarum ſit prior?

Videtur autem, quòd omnis potentia ſit in Deo, per hoc quòd omnis potentia nobilitatis eſt : ergo omne genus potentiæ debet ſibi attribui.

2 Item, Conſtat, quòd ipſe eſt efficiens : ſed tres in vnum coincidunt, vt dicit Philoſophus : ergo ipſe etiam eſt formalis, & finalis : ergo potentia cauſæ formalis & finalis eſt in ipſo : & hoc ipſum communiter dicitur, vnde etiam verſus dicitur.

Efficiens cauſa Deus eſt, formalis idea,
Finalis bonitas, materialis hyle.

Item dicitur Apocal. vltimo, quòd ipſe eſt α, & ω, principium & finis. Finis autem & forma ſunt idem.

Sed de potentia cauſæ materialis videtur etiam poſſe probari ſic, & eſt obiectio Alexandri cuiuſdam Græci, & Dauid de Dinanto Latini : Quæcunque ſunt, & nullo modo differunt, eadem ſunt : Deus & materia prima ſunt, & nullo modo differunt : ergo eadem ſunt. Probatio minoris (quia prima conſtat) ſimplicia omnino nullam habent differentiam : quia quod habet differentiam, compoſitum eſt : ſed Deus & materia prima ſimplicia ſunt : ergo nullam habent differentiam : ergo ſunt idem : ergo Deus eſt potentia materialis omnium, ſicut efficiens & aliæ cauſæ.

1.p. ſum. de creaturis, quæ eſt de homine. q. 2. memb. 2. part. 1.

2 Item, Deus abſtrahit ab omni ente quod trahitur in partem entis : ſed omne actu ens tractum & determinatum eſt in partem entis : ergo abſtrahit ab omni ente actu : ergo relinquitur tantum ens in potentia : ergo ens

in

in potentia eſt primum. Primum autem eſt ante quod non eſt aliquid poſſibile intelligere: illud autem primum ante quod nihil poſſibile eſt intelligere, eſt Deus: ergo ens in potentia & Deus idem ſunt; ens autem primo in potentia ponit materiam primam: ergo Deus & materia ſunt idem.

3 Item, Quicquid neceſſe eſt præſupponere ante omne fieri, & poſt omne corrumpi, ipſum eſt ſine principio & fine: potentiam materialem neceſſe eſt præſupponere ante omne fieri, & poſt omne corrumpi: ergo potentia materialis eſt ſine principio & ſine fine. Prima patet per ſe. Secunda probatur per hoc quòd in omni fieri neceſſe eſt aliquod præſupponere ſubiectum, & poſt omne corrumpi neceſſe eſt relinquere id in quod corrumpuntur quæ corrumpuntur, & hoc eſt potentia materialis: ergo eſt ſine principio & fine: & nihil eſt ſine principio & fine niſi Deus: ergo in Deo eſt potentia materialis ſicut potentia cauſarum aliarum.

Sed contra. SED CONTRA: Philoſophus dicit, quòd efficiens nunquam eſt factum: ergo vniuerſaliter efficiens non eſt vniuerſaliter factum: vniuerſaliter efficiens Deus eſt, quia ipſe agit quicquid fit: vniuerſaliter autem factum eſt materia: ergo Deus & materia vel potentia materialis non ſunt idem.

2 Item Philoſophus, Primum regit res præterquam quod commiſceatur cum eis: ſed materia commiſcetur cum omnibus: ergo materia non eſt Deus, nec potentia materialis potentia diuina.

3 Item, Nihil eſt adeo imperfectum ſicut id quod perficitur omnibus aduenientibus ſibi: materia prima perficitur omnibus aduenientibus ſibi: ergo ipſa eſt imperfectiſſima. Item, Nihil eſt adeo perfectum ſicut id quod omnibus largitur, & nihil recipit: primum efficiens omnibus largitur, & nihil recipit: ergo Deus eſt maxime perfectus. Inde ſic: Perfectiſſimum & imperfectiſſimum maxime diſtant: Deus eſt ſumme perfectum, materia prima ſumme imperfectum ſecundum naturam: ergo maxime diſtant & differunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in Deo eſt potentia vniuerſaliter efficientis cauſæ & ſubſtantiam materiæ, & formas in ea. In natura autem non eſt potentia efficiendi niſi formam, & ſimiliter in arte. Potentia autem cauſæ formalis intelligitur duobus modis: eſt enim forma intrinſeca dans eſſe, & exiſtens pars eius cui dat: & hæc non eſt Deus. Eſt etiam formalis extra, & exemplar formale eſt ad exemplatum, vt ligneum ſotular ſe habet ad calceum: & ſic Deus eſt cauſa formalis per ideam. Potentia autem finalis eſt ipſe: quia propter ipſum ſunt, fiunt, & conſtant omnia, ipſum appetunt ſecundum quod poſſunt. Potentia autem cauſæ materialis nullo modo, ſicut neceſſario probatum eſt, conuenit ei.

AD ID quod obiicitur, dicendum quòd multa differunt quæ ſeipſis differunt, & eſt inſtantia ad argumentum, homo & aſinus differunt rationali & irrationali: rationale autem & irrationale differunt non per differentiam quam vt partem ſui claudunt in ſe, ſed ſeipſis, aliter enim oporteret in infinitum abire in differentiis.

AD ALIVD dicendum, quòd ens increatum non abſtrahitur ab ente vt ſimplicius à minus ſimplici: & hoc probatum eſt in diſtinctione 8. ſed abſtrahitur vt commune proportionis quod vere & proprie eſt in Deo & ſimpliciter, in creatura autem receptum & concretum habitudinibus. Similiter ens in potentia non ponitur per ens quod eſt primum principium formale entis: quod patet ex hoc quod ens quod eſt primum in intellectu abſtrahente, diuiditur per potentiam, & actum. Vnde etiamſi prima ratio non impediret: tamen falſum ſupponitur in obiectione.

AD ALIVD dicendum, quòd materia non præſupponitur ante omne fieri, niſi fieri ſtricte accipiatur pro motu, vel mutatione quæ eſt cum motu. Si autem fieri ſumatur generaliter ad creari, non præſupponitur materia: illud enim fieri cum non dicat niſi nunc primo exiſtere creatum ante quod nihil fuit de creato, non exigit ſubiectum: & illo fieri ducitur materia in eſſe. Similiter licet materia nunquam habitura ſit finem: tamen poſſet in nihil decidere, ſi manus omnipotentis non contineret.

ARTICVLVS II.

Vtrum potentia operandi in Filio vniuoca ſit cum potentia generandi & ſpirandi?

SEcundo quæritur, Vtrum potentia operandi in Deo vniuoca ſit cum potentia generandi & ſpirandi? Videtur quod ſic: quia vtraque eſt in Deo: & quæ ſunt in Deo, ſunt vnius naturæ ſimplicis: ergo vnius rationis ſecundum naturam: ergo potentia operandi, & illa qua procedunt perſonæ, ſunt vniuoce in Deo.

Sed contra. SED CONTRA: Potentia diffinitur per actum: & actus non ſunt vnius rationis: ergo nec potentiæ.

Solutio. SOLVTIO. Supra determinatum eſt hoc quod potentia conſiderata in radice potentiæ quæ eſt eſſentia, vnius rationis eſt: ſed conſiderata vt eſt conſunctum actui, eſt alterius rationis.

ARTICVLVS III.

An in Deo prior ſit potentia ſpirandi, quam potentia operandi?

SEd tunc tertio quæritur, Quæ ſit prior in Deo? Videtur autem, quòd potentia operandi: quia illa eſt eſſentialis: & eſſentia ſecundum rationem eſt ante perſonam: ergo potentia eſſentialis ante potentiam perſonalem.

Sed contra. SED CONTRA: Anſelmus dicit, quod proceſſio perſonarum eſt cauſa proceſſionis creaturarum: ſicut etiam patet in illo verſu,

Ipſe

Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt: & illo, Verbo Domini cæli firmati ſunt, &c. Quod exponens Auguſt. dicit, Verbum genuit in quo erat vt fieret: cum ergo cauſa ſit ante cauſatum, videtur quòd potentia qua procedunt perſonæ, ſit ante potentiam creandi & operandi. Idem accipitur Ioan. 1. Omnia per ipſum facta ſunt: ergo neceſſe eſt Verbum & potentiam proceſſionis Verbi omnibus præſupponere.

Solutio.

SOLVTIO. Ad hoc eodem modo ſoluendum eſt ſicut immediate ante, quòd potentia conſideratur dupliciter, ſcilicet ſecundum radicem in qua eſt: & ſic vna & eadem eſt potentia generandi, ſpirandi, & creandi: ſed ad aliud eſt in Patre, & ad aliud in Filio eſt & Spiritu ſancto potentia generandi & ſpirandi, ſicut dictum eſt ſupra diſtinctione 7. Vna autem & eadem in tribus perſonis. Si autem conſideratur ad actum determinata, ſic eſt alia & alia potentia: & potentia generandi & ſpirandi ſecundum rationem intelligendi eſt ante potentiam creandi, ſicut probatum eſt in obiectione: & per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An ſolus Spiritus ſanctus poteſt tantum quantum Pater & Filius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera in parte prima, vbi dicit, quòd nec plus poteſt Pater ſimul & Filius, quam ſolus Spiritus ſanctus, &c. [Si enim ſolus Spiritus ſanctus poteſt tantum, quantum Pater & Filius: non ergo Pater poteſt tantum, quantum Pater & Filius, quòd falſum eſt.

Solutio.

AD HOC dicendum, quòd hæc eſt duplex, ſolus Spiritus ſanctus poteſt tantum, quantum Pater & Filius: ex eo quod dictio excluſiua, ſcilicet ly ſolus poteſt ſiſtere in ſubiecto, & ſic vera eſt locutio ſub hoc ſenſu, ſolus Spiritus ſanctus, &c. id eſt, ille qui ſolus eſt Spiritus ſanctus, ita quod alius non eſt Spiritus ſanctus, poteſt tantum, &c. Si autem ſit circa ſubiectum in comparatione ad prædicatum, tunc excludit alias perſonas à participatione prædicati, & ſic falſa eſt, & ſic procedit obiectio facta in contrarium.

Quod non poteſt minus Filius quam Pater.

B Lib. 3. cap. 12. Ioan. 16.

NIhil, inquit, Patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet Pater, mea ſunt. Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid quam Pater, nõ ſunt eius omnia quæ habet Pater. Sed eius ſunt omnia quæ habet Pater: tantam ergo habet poteſtatẽ Filius, quantam Pater: æqualis ergo eſt Patri. Non enim poteſt qui accepit inæqualis eſſe ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia ſapis, quod potens ſit Filius, ſed potẽtior Pater: vt ſecundum doctrinam veſtram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo Pater omnipotentiam quam non habet Filius: & ſi hoc eſt, falſum eſt quod ait Filius, Omnia quæ habet Pater, mea ſunt.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falſa.

C Lib. & cap. eiſdem.

SEd, inquis, Pater à nemine potentiam accepit, Filius autem à Patre. Fatemur & nos Filiũ accepiſſe potentiam ab illo de quo natus eſt potens: Patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit Pater potentiam Filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua, gignendo dedit ei quem genuit de ſubſtantia.

Quæſtio Auguſtini, qua arctat hæreticum.

D Ibidem.

SEd quæritur, Vtrum ei tantam quanta ipſi eſt, potentiam Pater Filio dederit, an minorem? Si tantam, non ſolum potentem, ſed etiam omnipotentem genuiſſe omnipotens intelligitur: ſi vero minorem, quomodo omnia quæ habet Pater, Filij ſunt? Si Patris omnipotentia, Filij non eſt, non omnia procul dubio quæ habet Pater, Filij ſunt. At omnia quæ habet Pater, Filij ſunt: omnipotentia ergo Patris etiam eſt Filij: non

eſt

est ergo Pater potentior Filio.

ARTICVLVS V.

An Pater, Filius, & Spiritus sanctus sunt in potentia æquales?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Potens potentem potuerit gignere, & non omnipotens omnipotentem, &c.] Videtur enim, quòd teneat ratio hæretici: aut enim posse gignere Filium est aliquid posse, aut non. Si non: tunc non tenet ratio Augustin. contra hæreticum facta, cum dicit, Aut potuit gignere æquale, & noluit: aut voluit, & non potuit: aut potuit, sed non voluit. Si voluit, & non potuit: ergo impotens fuit: si enim posse gignere non est aliquid posse, si hoc non potuit Pater, non sequitur quòd impotens fuerit: sed hoc sequitur, vt dicit infra: ergo posse gignere est aliquid posse: & hoc non potest Filius: ergo Pater potest quod non potest Filius, & sic non sunt æquales in potentia.

2 Item, Est habere à se essentialiter, & personaliter: & est habere ab alio essentialiter, & personaliter: & duo media, scilicet habere ab alio personaliter, & non essentialiter: & habere ab alio essentialiter, & non personaliter: sed ille vltimus modus esse non potest, quoniam quæcunque essentia est ab alio, omnes personæ illius ab alio sunt: sed video, quòd non habere ab alio essentialiter & personaliter, est summæ potentiæ, personaliter habere ab alio & essentialiter, est impotentiæ: ergo habere ab alio personaliter & non essentialiter, partim erit potentiæ, & partim impotentiæ: & hoc conuenit Filio, & Spiritui sancto: ergo potentiæ eorum permixtæ sunt impotentia, & ita non æque potentes Patri: ergo non sunt æquales in potentia.

3 Item, Pater operatur per Filium, & non è conuerso: ergo aliquid secundum potentiam potest Pater, quod non potest Filius, nec Spiritus sanctus: ergo non sunt æquales.

4 Item, Nihil receptum ab aliquo est æque potens danti: sed potentia Filij & Spiritus sancti est accepta, Patris autem dans: ergo non est æque nobiliter in Filio & in Spiritu sancto sicut in Patre.

5 Præterea, Propter aliquid speciale Patri attribuitur potentia, & non Filio, nec Spiritui sancto: ergo videtur, quòd sibi potentia secundum aliquid plus conueniat, quam aliis duobus.

6 Item, Ratio principij est ratio potentiæ: sed maiorem rationem principij habet principium non de principio, quam principium de principio, vel quam non principium personæ sed de vtroque principio: sed principium conuenit Patri: ergo Patris potentia non est æqualis potentiæ Filij & Spiritus sancti, & sic videtur procedere obiectio hæretici.

Sed contra. SED CONTRA: Genitus, nisi natura degeneret, vel deficiat generans, in omnia similia naturæ producitur cum generante: cum ergo potentia sit de præcipuis naturæ, necessario in similem producitur potentiam Filius cum Patre.

2 Item, Quorum vna est natura & eadem numero, illorum est vna potentia illius naturæ: trium personarum est vna natura & eadem numero: ergo ipsarum est potestas vna vel potentia.

3 Item, Quæcunque ita se habent, quòd omne opus eorum est indiuisibiliter omnium illorum, est potentia operans vna numero: ita se habent tres personæ in omni opere suo: ergo ipsarum est vna potentia numero: ergo est æqualis.

4 Item, Detur, quòd maior sit Patris. Contra: Filij potentia est infinita & Spiritus sancti, quod patere potest in actu creandi qui educendo aliquid de nihilo, quæ infinite distant, probatur esse infinitus: Filius autem creat & Spiritus sanctus: sed infinito nihil est maius: ergo Patris potentia non est maior potentia Filij: & datum fuit, quòd esset maior.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd tres personæ omnino æquales sunt in potentia. Et dicendum, quòd posse generare Filium aliquid est posse, & est ad aliquid posse, sicut supra distinctione 7. explanatum est. Si enim potentia sumatur per comparationem ad id in quo radicatur, tunc est aliquid posse, & est vna in tribus personis, licet non ad idem in omnibus tribus. Si autem sumatur secundum coniunctionem ad actum, tunc non est aliquid posse, sed ad aliquid posse, & sic inest tantum Patri. Hæreticus autem negauit hoc inesse Filio secundum vtrumque modum simul: & ideo procedit ratio Augustin. quòd hoc esset impotentiæ, scilicet non habere naturam fœcundam quæ est in Patre: quia sic est aliquid posse.

AD ALIVD dicendum, quòd habere ab alio personaliter non essentialiter, non est medium inter illa extrema: quia extrema illa sine proportione distant, & ideo medium non habent: sed potius habere ab alio personaliter & non essentialiter, dicit authoritatem principij in vno, & subauthoritatem in alio, & æqualitatem in habito vel eo quod habetur ab ambobus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Pater operatur per Filium, præpositio non notat causam instrumentalem, sed tantum authoritatem in Patre secundum rationem originis, & ideo sunt in opere æquales.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propositio vera est in recipientibus in diuersitate naturæ, sicut corpus à spirituali natura, & elementum à cælo, & huiusmodi. In his autem quæ sunt agentia vniuoce & secundum eandem naturam, etiam in creaturis falsa est, nisi intelligatur quod quoad hoc non est æque nobile: quia receptum vt est receptum est in potentia, & postea fit in actu, & tunc falsa est in Deo, quia Filius non est accipiens in potentia, & postea mutatus ad actum.

Ad aliud dicendum, quòd potentia attribuitur Patri propter principij rationem, quæ est in ipso totius diuinitatis: principium autem de se ponit potentiam: huiusmodi autem rationem principij non facit Patrem potentiorem, sed authorem, vt sæpius dictum est.

Ad aliud dicendum, quòd illa ratio principij, licet approprietur ei potentia, non tamen proprie dicit potentiam, sed originis proprietatem: & ideo non tollit æqualitatem in potentia à Filio & Spiritu sancto.

Aliter probat Filium æqualem Patri.

E Item alio modo probat Filium æqualem Patri contra Maximinum, Lib. 3. cap. 7. ita dicens, Tu dicis, quòd Pater genuit Filium minorem seipso, in quo & Patri derogas: qui si filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, eum inuidum esse dixisti. Si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei Patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrumque hoc falsum est. Patri ergo Filius verus æqualis est. Genuit ergo Pater sibi æqualem Filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis Spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Lib. 3. cap. 15. Augustinus contra eundem) Pater in vnico Filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem: cogimini Patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit Filium.

Per simile ostendit, quòd non minorem Pater Filium genuit.

F Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens, Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere, quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) Filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An forte noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit Filium. Credamus ergo Filium ei esse æqualem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus voluit, sed non potuit: aut potuit, sed non voluit creaturas facere meliores?

Deinde quæritur de processu Augustini quem ponit *ibi* [Aut non potuit, &c.] Videtur enim instantia esse: quia aut voluit, & potuit me meliorem facere: aut voluit, sed non potuit: aut potuit, & non voluit. Si primo modo: ergo ego optimus factus sum, & eadem est ratio de qualibet creatura. Si voluit, sed non potuit: ergo impotens. Si potuit, & non voluit: ergo inuidus fuit.

Solutio. Solvtio. Dicendum quòd inferior natura æquari Deo non potest, & est opus voluntatis eius, & non naturæ: generatio autem & processio sunt in eadem essentia: & ideo æqualitatem participare possunt Filius & Spiritus sanctus: vnde in illa natura sequitur, & non in inferiori. Si autem obiicias, quòd secundum hoc ad minus omnes creaturas debuit facere in optimo in ea nobilitate cuius perceptibiles erant. Dicendum quod non sequitur: quia inferior natura respicit suum principium quod est voluntas & sapientia ordinans: & ideo exit in gradibus competentibus decori vniuersi: superior autem natura huic non subiacet, & ideo necesse est, quòd emanationes eius sint secundum æquales personas.

Opinionem

Opinionem hæretici ponit vt deſtruat.

SEd forte dicis, Eo ipſo Pater eſt maior Filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito reſpondebo: imo ideo non eſt Pater maior Filio, quia æqualem ſibi genuit. Originis enim quæſtio iſta eſt, Quis de quo ſit? æqualitatis autem, Qualis aut quantus ſit: quod eſt dicere, Ad originem pertinet quęſtio qua quęritur, Qualis aut quantus quis ſit? Nec cum dicitur Filius à Patre genitus, oſtenditur inęqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ, non quo alter prior eſſet altero, ſed quo alter eſt ex altero. Non ergo ſecundum quòd Pater genuit, & Filius genitus eſt, vel Spiritus ſanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel inęqualitas ibi exiſtit: quia non ſecundum hoc alia perſona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademque ſubſtantia, quantum breuiter potuimus, demonſtrata eſt in ſuperioribus: qualiter ſcilicet, aliqua trium perſonarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

G Ex eodem lib. 3. cap. 18.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo [Æqualitatis autem, Qualis & quantus ſit, &c.] Hoc enim non videtur: quia qualis potius dicit ſimilitudinem, quam æqualitatem: quia ſicut in præcedenti diſtinctione habitum eſt, vnum in qualitate facit ſimilitudinem.

AD HOC dicendum, quòd in Deo non eſt niſi quantitas virtutis, & illa bene radicatur in eo quod ſecundum modum ſignificandi dicit qualitatem: dicit enim Auguſt. quòd in his quæ non mole, ſed virtute magna ſunt, idem eſt maius eſſe quod eſt melius eſſe.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis ſit ordo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non oſtenditur inæqualitas ſubſtantiæ, ſed ordo naturæ, &c.] Videtur enim ex hoc quod ordo ſit in diuinis: quod etiam ratione probari poteſt: cauſa enim ordine naturæ eſt ante cauſatum: dicit autem Chryſoſtomus ſuper epiſtolam ad heb. & Damaſc. lib. 1. cap. 8. quòd Pater eſt cauſa Filij: ergo ordine intelligentiæ & naturæ eſt ante Filium.

1. p. ſum. theol. q. 41. art. 2. a. 1.

2 Item, Secundum rationem intelligendi principium non de principio, eſt ante principium de principio: ergo videtur, quòd in diuinis ſit prius & poſterius ſecundũ intellectũ.

3 Item, Cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus S. ſunt tres perſonę: aut eſt ibi aggregatio ſine ordine, aut cum ordine. Si ſine ordine: ergo eſt ibi aggregatio confuſa, quod inconueniens eſt. Si autẽ cũ ordine: ergo eſt ibi prior & poſterior perſona: ergo prius & poſterius.

4 Item, Supra ſæpe habuimus, quòd Spiritus ſanctus eſt tertia in Trinitate perſona: non autem dicitur de Patre, quod ſit tertia, vel ſecunda perſona, ſed prima: ergo eſt ibi primus, ſecundus, tertius: ſed iſta nomina ordinabilia ſunt: ergo eſt ibi ordo ſecundum prius & poſterius.

SED CONTRA: Si eſt ibi prius & poſterius, hoc erit ſecundum aliquem modum prioris. Conſtat autem, quòd prius tempore vel duratione non eſt in diuinis perſonis, nec prius dignitate: ergo eſt ibi prius cauſa, vel intellectu: prius autem naturali intelligentia, ſimplicius eſt quam quod poſterius eſt: ergo Pater eſſet iam ſimplicior Filio, & Filius aliquid adderet Patri, quod falſum eſt; & hæreſis. Si autem eſſet ibi prius natura, eodem modo quo priùs natura eſt prius cauſa: tunc ſequitur cum cauſatum ſit maioris concretionis vel compoſitionis quam cauſa vel poſterius ipſa, quòd eſſet Filius compoſitior Patre vel poſterior in eſſe, quod totum abſurdum eſt: ergo non eſt in diuinis prius & poſterius: ergo nec ordo, cum omnis ordo dicat prius & poſterius. *Sed contra.*

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Quid dicat ly naturæ? Vtrum perſonam, vel ſubſtantiam, vel notionem? Si perſonam, tunc diceret aliquam perſonam, & tunc idem eſſet ordo naturæ quod ordo perſonæ, quod non eſt verum, quia non verificatur de aliqua perſona in ſpeciali. Si dicit ſubſtantiam, tunc idem eſſet ordo naturæ quod ordo ſubſtantiæ, quod iterum non eſt verum, quia in ſubſtantia nullus eſt ordo, nec ipſa ordinatur. Si autem dicit notionem, tunc aliquam diceret, & hoc iterum inconueniens eſt, ſicut patet diſcurrenti per ſingulas notiones. Si dicas, quòd ly ordo non dicit ordinem ex parte ordinatorum, ſed dicit rationem ordinis. Contra: Ratio ordinis ſumitur ex ratione prioris & poſterioris: & non eſt in diuinis ratio prioris & poſterioris, vt probatum eſt: ergo non eſt ibi ratio ordinis. Si autem dicas, quòd ly ordo dicit ordinata ipſa, & ly natura dicit id in quo attenditur ratio ordinis: hoc iterum non videtur, quia in natura vnum & non ordinatæ ſunt perſonæ diuinæ: ergo videtur, quòd *Quæſt.*

impropriiſſime locutus ſit Aug.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd in diuinis eſt ordo aliquo modo, non prius & poſterius, ſicut hoc ſupponitur in litera: & ordo non eſt ordo ſimpliciter, ſed ordo ſecundum quid. Cum enim ordo deſe dicat duo, ſcilicet diſtinctionem, & prius & poſterius, hic abſtrahitur ab altero, ſcilicet à priori & poſteriori, & remanet ſibi diſtinctio tantum. Cum autem additur, naturæ: cum natura ſit, vt dicit Philoſophus, ex quo pullulat pullulans, intelligitur alter diſtinctorum eſſe ex altero, & non alter prior altero. Vnde dico, quòd ly ordo naturæ quaſi in vi vnius termini ſunt ſumenda: vt ex primo habeatur diſtinctio, ex ſecundo autem ratio exiſtendi alterum ex altero.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diuinis non eſt cauſa: quia cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud: vnde cauſa & cauſatum ponunt prius & poſterius: ſed Græci vtuntur hoc nomine, cauſa, pro eo quod nos vtimur principio, quod dicit minus quam cauſa.

AD ALIVD dicendum, quòd principium non de principio, non eſt ante principium de principio, ſed ſimul, vt in diſtinctione 9. probatum eſt: quia in principio non de principio intelligitur principium de principio: nec vnquam etiam per intellectum præcedit. Et quæ contra obiici poſſunt, in diſtinctione 9. ſupra ſunt ſoluta & obiecta.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt in diuinis pluralitas confuſa: quia eſt ibi ordo naturæ, & non ordo ſimpliciter: & ideo nec eſt ibi confuſio, nec prius nec poſterius.

AD ALIVD dicendum, quòd Eccleſia ordinante perſonas, vnam pronuntiat prius, & aliam poſterius, & hoc contingit propter defectum noſtri maierialis intellectus: & Eccleſia refert ordinem pronuntiationis ad ordinem naturæ, & non ad prius & poſterius ſecundum ordinem ſimpliciter.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd ly naturæ ſupponit eſſentiam non ſecundum quod eſſentia, ſed ſecundum quod natura, hoc eſt, ſecundum quod virtute eius eſt potentia proceſſionis vnius perſonæ de alia: licet enim eſſentia non generet, tamen Pater generat virtute eſſentiæ vt eſt natura. Dicit ergo eſſentiam in perſona non ſimpliciter, ſed vt eſt natura prædicto modo accepta: & ideo non eſt idem ordo naturæ & ordo ſubſtantiæ vel eſſentiæ propter diuerſum modum ſignificandi. Et per hoc etiam patet ſolutio omnium quæ circa hoc obiecta ſunt. *Ad quæſt.*

DISTINCTIO XXI.

Quæritur, quomodo poſſet dici ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus ſanctus, cum ſint inſeparabiles?

Qualiter dictiones excluſiuæ capiantur in diuinis

HIC oritur quæſtio trahens originem ex prędictis. Dictum eſt enim ſupra, quòd tantus eſt ſolus Pater, vel ſolus Filius, vel ſolus Spiritus S. quantum ſimul illi tres: & quod duę vel tres perſonæ ſimul non ſunt maius aliquid, quam vna perſona ſola. Ideo quærit Aug. in 6. lib. de Trin. Quomodo hæc ſane dici poſſunt: cum nec Pater ſit ſolus, nec Filius, nec Spiritus ſanctus: ſed ſemper & inſeparabiliter & Filius cum Patre, & Pater cum Filio, & Spiritus ſanctus cum vtroque. Inſeparabiles enim ſunt hæ tres perſonæ. Ad quod ita reſpondet Auguſt. in eodem. Solum Deum Patrem dicimus, non quia ſeparatur à Filio vel à Spiritu ſancto: ſed hoc dicentes ſignificamus, quia illi ſimul cum eo non ſunt Pater. Solus enim Pater, Pater eſt: quod non dicitur quia ipſe ſit ſolus, id eſt, ſine Filio vel Spiritu ſancto: ſed per hoc Filius vel Spiritus S. à paternitatis conſortio excluduntur. Ita & cum dicitur, ſolus Filius Filius eſt, vel ſolus Spiritus S. eſt Spiritus ſanctus, non diuiditur Filius à Patre, vel Spiritus ſanctus ab vtroque, ſed à conſortio filialis proprietatis excluduntur Pater & Spiritus ſanctus, & à conſortio proceſſibilis proprietatis Pater & Filius. Cum ergo dicitur, tantus eſt ſolus Pater quantum ſimul illi tres, per hoc quod dicitur ſolus, non ſeparatur Pater ab aliis: ſed hic eſt ſenſus, Solus Pater, id eſt, Pater

Cap. 7.

qui

qui ita Pater eſt, quod nec Filius nec Spiritus ſanctus, tantus eſt, &c. Similiter intellige cum dicitur, ſolus eſt Filius, vel ſolus eſt Spiritus ſanctus. Solus ergo Pater dicitur, vt ait Aug. in eodem: quia non niſi ipſe ibi Pater eſt, & ſolus Filius, quia non niſi ipſe ibi Filius eſt: & ſolus Spiritus, quia non niſi ipſe ibi Spiritus ſanctus eſt.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæſtio trahens originem ex prædictis &c.] Hic incipit pars illa quæ occaſionatur ex præcedenti: cum enim habitum ſit quod in communitate eſſentiæ tres perſonæ diſtinctæ ſunt, videtur non poſſe multiplicari ſolitudo circa aliquam illarum: & ideo in hac parte quæritur, Qualiter dictiones excluſiuæ ponantur circa ſubiectum vel prædicatum in diuinis, ſiue circa perſonas, ſiue etiam circa terminos eſſentiales? Et diuiditur iſta diſtinctio in tres partes, in quarum prima Magiſter tangit, qualiter dictiones excluſiuæ adiunguntur propoſitioni ex vtraque parte habenti terminos perſonales, vt cum dicitur, ſolus Pater eſt Pater. In ſecunda autem tangit, qualiter adiunguntur propoſitionibus ex altera parte habentibus terminos perſonales, ex altera autem terminos eſſentiales, vt ſolus Pater eſt Deus, vel Pater eſt ſolus Deus, vel Trinitas eſt ſolus Deus: & hæc incipit *ibi* [Poſt hæc quæritur, Vtrum ſicut dicitur, ſolus Pater eſt Pater. In tertia autem obiicit contra determinata, & ſoluit *ibi* [Sed quæritur quomodo ipſam Trinitatem dicimus ſolum Deum, &c.

ARTICVLVS I.

An dictiones excluſiuæ poſſunt poni in diuinis?

INcidit autem hic quæſtio ante literam, Vtrum dictiones excluſiuæ poſſunt poni in diuinis. Videtur autem, quòd non: ſupra enim diſtinct. 5. in verbis Hilarij dicitur quòd ſolitarius non eſt nobis Deus confitendus: ergo ſolitudo non conuenit diuinis: cum ergo dictiones excluſiuæ implicent ſolitudinem circa ea quibus adiunguntur, videtur quòd dictiones illæ non competant diuinis.

2 Item, Supra diſtinctione 9. in Ambroſij verbis dicitur, quòd Pater per intellectum ſèper eſt in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus ſanctus in vtroque: ſi ergo dictio excludens Filium à Patre, apponatur alicui perſonarum, erit implicatio falſi, & ſic locutio falſa: hoc autem facit dictio excluſiua: ergo videtur quòd in diuinis dictiones illæ non competant.

3 Item, Dictio excluſiua alicui adiuncta excludit alia quæ non ſunt illud: omnis autem excluſio eſt reſpectu alicuius quod participatur ab illo circa quod notatur excluſio: nihil autem habet Pater quòd non habet Filius & Spiritus ſanctus: ergo videtur, quòd nunquam poſſit dictio notans excluſionem poni circa aliquam perſonarum in diuinis.

4 Item, In litera dicit Auguſtinus, quòd hæc eſt vera, ſolus Pater eſt Pater, & quòd non notatur ſolitudo circa Patrem, ſed alij à conſortio paternitatis excluduntur. Quæratur ergo, Vtrum ſimiliter poſſit dici, Pater eſt ſolus Pater? & videtur, quòd ſic: quia expoſitiuæ eius ſunt veræ, ſcilicet Pater eſt Pater, & non alius quam Pater eſt Pater: ergo Pater eſt ſolus Pater. Contra: Pater eſt ſolus Pater: ergo Pater eſt Pater ſolus: ergo non eſt cum Filio & Spiritu ſancto, quod falſum eſt.

5 Item, Hæc non eſt vera, non ſolus Pater eſt Pater. Probatio. Pater eſt Pater cum Filio exiſtens & cum Spiritu ſancto: ergo non ſolus Pater eſt Pater: ergo eius contradictoria eſt falſa, hæc ſcilicet, ſolus Pater eſt Pater: quam tamen in litera concedit Auguſtinus.

6 Item, Quæritur iuxta hoc, Vtrum hæc ſit vera, Pater eſt Pater? Videtur, quòd ſic: quia Pater eſt Pater, & non eſt aliud à Patre, eſſentia enim non eſt aliud à Patre: ergo Pater eſt tantum Pater.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Auguſt. quòd eſſe Patrem nõ eſt eſſe Deum: ergo Pater non eſt Deus, quod falſum eſt: ergo & hæc, Pater eſt tantum Pater. Et eadem obiectio eſt de hac, Filius eſt tantum Filius: & de hac, Spiritus ſanctus eſt tantum Spiritus ſanctus.

Solutio. SOLVTIO Dicendum, quod ſecundum quòd innuit Auguſtinus hic & Magiſter, dictio excluſiua poteſt poni circa diuina, & præcipue in ſubiecto, & circa nomen perſonæ quod eſt quaſi ſingulare in diuinis, vt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: cum enim ſecundum Ariſt. idem eſt ſolus quod eſt non cum alio; ly non cum alio dicit priuationem aſſociationis: & ideo proprie non conuenit termino in ſua ſuppoſitione & ſignificatione importante aſſociationem ſicut facit omnis terminus communis, vt homo, aſinus, & huiuſmodi: vnde non proprie dicitur, ſolus aſinus, vel ſolus homo, niſi prius adiungatur termino communi qui debet eſſe ſubiectum huius dictionis, ſolus, quod trahat ipſum ab aſſociatione communitatis quam importat, vt dicatur, vnus ſolus homo: ſed dictioni ſingulari proprie adiungitur, vt cum dicitur, ſolus Plato, vel ſolus Pater: quandam enim ſimilitudinem cum propriis in diuinis habent nomina determinatarum perſonarum: & ideo poteſt adiungi dictio excluſiua vt dicatur, ſolus Pater vel ſolus Filius. Sed tunc quantum pertinet ad præcedẽs capitulũ ſi ſequatur prędicatum perſonale vt dicatur, ſolus Pater eſt Pater: dicendum quòd locutio eſt triplex: & in duobus ſenſibus eſt vera, & in tertio eſt falſa. Hæc enim dictio, ſolus, cum ſit adiectiuum

ctiuum potest facere simpliciter implicationem suæ formæ circa subiectum quod est suum subiectum: & tunc notabit solitudinem circa subiectum, & sic falsa est locutio, vt probatum est per verba Hilarij: quia Pater nec solitarius est, nec singularis est confitendus. Potest etiam dictio exclusiua sistere in subiecto, & priuare associationem respectu formæ in subiecto: & tunc sensus est, solus Pater est Pater, id est, ille qui est Pater ita quòd alius cum eo non est Pater, est Pater. Vel potest apponi subiecto in comparatione ad prædicatum, scilicet vt excludat alios à participatione prædicati: & quia prædicatum & forma subiecti idem sunt in locutione in qua idem de se prædicatur, erit ista locutio in vtroque sensu vera: sed secundus sensus est quem Augustinus ponit in litera: & per istam distinctionem iam fere patet solutio ad totum quod obiectum est.

DICENDVM enim ad primum, quòd Hilarius accipit dictionem exclusiuam secundum quòd notat implicationem solitudinis, & sic non accipit Augustinus.

AD ALIVD dicendum, quòd licet vnum relatiuorum intelligatur in alio: non tamen sic intelligitur in ipso, quòd participet eandem formam relationis cum ipso vt ad quod determinatur: duo enim sunt in relatiuis: vnum gratia relationis, & alterum gratia oppositionis: gratia relationis vnum intelligitur in alio, gratia oppositionis vnum excluditur à forma alterius: & ideo dictio exclusiua non excludens primum, sed notans secundum, scilicet quòd cum alio participet formam, bene potest poni in diuinis, & non notabit solitudinem.

AD ALIVD dicendum, quòd participatio in diuinis large accipitur, scilicet pro habere aliquid quocunque modo, & sic aliquid participat vna persona quod non participat alia: quia habet suam proprietatem qua Pater est Pater, & Filius filiationem.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc concedi potest sicut & prima, Pater est solus Pater, hoc est, sub eadem distinctione, & tunc non valet: ergo Pater est Pater solus: quia quando dictio exclusiua sequitur suum subiectum vel prædicatur de ipso, potest notare solitudinem prædicatam de illo: & quia in prædicato gratia formæ venit, magis inclinatur ad illum sensum, vt cum dicitur, homo currit solus, vel Sortes currit solus, notatur quòd currit solitarius etiamsi alij currant: vnde cum Pater non sit solitarius, non est dicendum quòd Pater sit Pater solus: sicut non dicimus, Pater est Pater solitarius, vel singularis.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc, non solus Pater est Pater, non vera nisi in isto sensu in quo ly solus notat implicationem solitudinis circa Patrem, & in hoc sensu eius contradictoria est supra negata.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est absolute vera, Pater est tantum Pater: si enim aliquid cum dictione exclusiua prædicatur de aliquo subiecto, non excluditur ab eo ea quæ in illo prædicato essentialiter significantur, vt cum dicitur, Sortes est tantum homo, non sequitur: ergo non est animal: sed sequitur, quòd ipse nihil aliud est quam homo. Ita hic non sequitur, Pater est tantum Pater, ergo non est Deus, vel essentia diuina.

AD OBIECTVM autem in contrarium, dicendum quòd Augustinus loquitur de ratione nominis, & non de ratione rei: sic enim verum est, quòd non sapiens est eo quo bonus est: & tamen secundum rem idem sunt sapientia & bonitas in Deo.

Vtrum possit dici, solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Filius est solus Deus, vel Spiritus sanctus est solus Deus?

B POst hæc quæritur, Vtrum sicut dicitur, solus Pater est Pater, vel solus Filius est Filius: ita possit dici, solus Pater est Deus, vel solus Filius est Deus, ita & de Spiritu sancto: aut Pater est solus Deus, Filius est solus Deus? Ad quod dicimus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus: & hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatis occurrit, solus Pater est Deus, vel Pater est solus Deus, ita de Filio & Spiritu sancto dicimus: Cap. 9. Vnde Aug. in 7. lib. de Trinit. ait, Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus Pater, vel solus Filius, considerandа est illa sententia qua dicitur, Non esse solum Patrem Deum verum solum, sed Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus Pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem. Siquis interrogat, Vtrum Pater solus sit Deus?

Deus? quomodo respondebimus non esse, nisi forte dicamus ita esse quidem Patrem Deum, sed non eum esse solum Deum. Esse autem solum Deum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia Pater non debet dici solus Deus: atque hoc solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt: in parte vero prædicati si sit, concedunt quòd Pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi, quòd proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas. Et hæc Trinitas (vt ait Aug. contra Maximinum) intelligitur cum Apostolus dicit, Beatus & solus potens. Et ibi, Soli sapienti Deo. Et ibi, Inuisibili soli Deo. Non enim de solo Patre hæc accipienda sunt, vt contendebat, Maximinus, & alij hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud, solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est vnus solus Deus beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem, Cum vnus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum Deum sapientem, solum potentem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum' qui est vnus & solus Deus.

1. Tim. 6. Rom. 16. 1. Tim. 1. 1. Tim. 1.

Quomodo dicitur Trinitas solus, Deus cum ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis?

SEd iterum quæritur, Quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus & animabus sanctis? Ad quod respondet Aug. in 6. lib. de Trinit. ita dicens, Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa Trinitas tantum, non illi vel alia Deus est.

Cap. 7.

ARTICVLVS II.

An ista sit vera, quòd solus Pater est Deus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Post hæc quæritur, Vtrum sicut dicitur, &c.] Hic enim Magister negat hanc, solus Pater est Deus. Videtur autem, quòd sit vera: eius enim expositiuæ videntur veræ, scilicet Pater est Deus, & qui non est alius quam Pater est Deus: ergo solus Pater est Deus.

2 Item, Si hæc est falsa, solus Pater est Deus: ergo eius contradictoria erit vera, scilicet non solus Pater est Deus: ergo plures Patres sunt Deus, vel Pater non est Deus: quia si illa est vera, non solus Pater est Deus, gratia alterius illarum verificatur, scilicet quia aut plures patres sunt Deus, vel Pater non est Deus: negatio enim non potest respicere prædicatum remouendo à subiecto, nisi gratia implicationis, vel gratia prædicati.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc, solus Pater est Deus, est duplex, scilicet ex eo quòd negatio potest sistere in subiecto, vel in comparatione ad prædicatum. Si feratur ad subiectum in comparatione ad prædicatum, falsa est locutio: quia sic excludit alias personas à participatione prædicati. Si autem sistat in subiecto absolute, adhuc est duplex, scilicet ex eo quòd potest notare implicationem solitudinis circa Patrem, & sic iterum falsa est: vel potest notare exclusionem aliarum personarum à participatione formæ subiecti, & sic vera est, & hoc modo probatur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An ista sit vera, Pater est solus Deus, & ista, Pater est vnus solus Deus?

DEinde quæritur de ista quam ponit ibidem [Pater est solus Deus, &c.] Et dicit in litera, quòd si solus sit in parte prædicanti, quidam concedunt, quòd Pater est solus Deus. Hoc videtur inconueniens: cum enim ly solus dicat associationis priuationem, non videtur proprie poni circa terminum communem: ergo nihil est dictu, Pater est solus Deus: sicut nihil est dictu, Sortes est solus homo.

2 Item, Si ly ſolus ſit in prædicato, erit adiectiuum huius termini Deus, & ſic notabit ſimilitudinem circa ipſum: ergo idem eſt, Pater eſt ſolus Deus, quod Pater eſt ſolitarius Deus: hæc autem eſt falſa, vt ſupra determinauit Hilarius: ergo & hæc eſt falſa, Pater eſt ſolus Deus.

3 Item, Dictio excluſiua, ſolus, dicitur differre ab hac dictione tantum, quæ etiam notat excluſionem in duobus, ſcilicet quòd tantum poteſt adiungi termino communi, ſolus autem ſingulari: & quòd tantum notat adæquationem prædicati cum ſubiecto, ſolus autem priuationem aſſociationis: ergo videtur, quòd non poſſit hæc recipi, Pater eſt ſolus Deus, niſi ly ſolus tantum valeat quantum ſolum aduerbialiter ſumptum, vt ſit ſenſus, Pater eſt ſolus Deus, id eſt, ſolum Deus, hoc eſt, tantum Deus: ſed hæc eſt vera, Pater eſt tantum Deus: ergo & hæc, Pater eſt ſolus Deus: & tamen Magiſter negat eam in litera.

4 Præterea, Magiſter in litera videtur dicere, quòd dictio excluſiua ſit adiectiuum prædicati, & exponit per modum illum quo eſt adiectiuum ſubiecti ſic, Pater eſt ſolus Deus, & non alius à Patre eſt Deus: ſic enim patet, quòd excluſio notatur fieri circa ſubiectum in comparatione ad prædicatum: ergo male exponit: quia Auguſtinus intendit, quòd cadat in ſubiecto, vt patet in expoſitione, & ipſe dicit quòd in prædicato.

Quæſt. VLTERIVS quæritur de hac, Pater eſt vnus ſolus Deus, virum ly Deus teneatur eſſentialiter, vel perſonaliter? Si eſſentialiter, tunc eſt ſenſus, vnus ſolus Deus eſt qui eſt Pater: contra hoc quod dicit Hilarius, quòd nobis ſolitarius Deus non eſt confitendus. Si autem perſonaliter: tunc ſenſus eſt, vna ſola perſona eſt quæ eſt Pater: & hoc quoque falſum eſt, quia plures perſonæ ſunt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd cum dicitur, Pater eſt ſolus Deus, locutio eſt duplex ex eo quod ly ſolus poteſt eſſe adiectum ſubiecti: & tunc diſtinguendum eſt, ſicut ante immediate dictum eſt. Si autem ſit adiectum prædicati: tunc abſque dubio improprie & fere incongrue ponitur, eo quod adiungitur termino qui eſt locutio communis in diuinis. Poteſt tamen dici propter Magiſtrum, quòd poteſt teneri aduerbialiter, & ſic eſt vera: vel nominaliter, & tunc notabit ſolitudinem circa Deum, & tunc eſt falſa: licet enim confiteamur vnum Deum, non tamen dicimus ſolum Deum: & licet dicamus vnum ſolum Deum, non tamen dicimus ſolum Deum eſſe: & huius ratio patet ex prædictis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magiſter accipit ſolus loco huius dictionis tantum.

AD ALIVD pater ſolutio per prædicta.

Ad ſequens dicendum quod non proprie ponitur: ſed, vt dictum eſt, aduerbialiter.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod hæc eſt vera, Pater eſt vnus ſolus Deus: & ly Deus tenetur eſſentialiter. Nec ſequitur ex hoc: ergo ſolitarius eſt Deus: licet enim ſit vnus ſolus Deus: non tamen ſequitur, quòd ſit ſolus Deus abſolute: quia ly vnus notat diſtinctionem circa formam Dei, & dictio excluſiua aduenies excludit plura à participatione illius formæ, quibus pluribus vel multis opponitur vnitas importata per ly vnus: cum autem dicitur ſolus abſolute, notaretur ſolitudo: quia aliter congrue non adderetur ei ly ſolus, vt dictum eſt.

AD ID quod obiicitur de expoſitione Magiſtri, dicendum quòd in veritate Auguſtinus intendit, quòd cadat in ſubiecto: ſed Magiſter accipit ſenſum ſecundum ordinem verborum, & non ſecundum intentionem Auguſt.

ARTICVLVS IV.

An iſta ſit vera, Trinitas eſt ſolus Deus?

DEinde quæritur de hac quam ibidem ponit [Trinitas eſt ſolus Deus, &c.] Hæc enim videtur omnino falſa, vel incongrua: quia cum ly ſolus non poſſit eſſe adiectiuum termini communis in prædicato poſiti, nec ſubiecti, quia non conuenit cum ſubiecto in genere: videtur nihil eſſe dictu, Trinitas eſt ſolus Deus.

Si forte dicas, quòd ly Deus non eſt omnino communis terminus ſicut homo, eo quod non eſt communicabilis in diuinitate eſſentiæ: hoc nihil eſt: quia habet communitatem ſuppoſitorum: ly ſolus autem per rationem excluſionis quam importat, dicit priuationem aſſociationis in ſuppoſitis: & ita incongrue videtur ei addi.

AD HOC dici poteſt, vel quod hæc dictio, ſolus, aduerbialiter ponitur pro ſolum, vel tantum: vel quod refertur ad ſubiectum, non gratia generis, ſed gratia contenti: ſed hoc nihil eſſe videtur, cum ſuppoſita ſint plura, & ly ſolus ſit ſingularis numeri: & ideo ſtat ibi pro tantum.

Sed contra hanc ſolutionem obiicitur ſic, quod ſecundum hoc eſt hæc vera, Trinitas eſt tantum Deus. Quæro ergo, Vtrum etiam hæc ſit vera à conuerſa ſimplici, tantum Deus eſt Trinitas, vel ſolus Deus eſt Trinitas? Videtur quod ſic: quia Deus eſt Trinitas, & nihil quod non ſit Deus eſt Trinitas: ergo ſolus Deus eſt Trinitas, vel tantum Deus eſt Trinitas.

Sed contra: Solus Deus eſt Trinitas: ergo Pater eſt Trinitas, & Filius eſt, &c. quia poſſum deſcendere in Deo. Et ſi dicas, quod immobilitatur per dictionem excluſiuam: tunc ſumo eandem ſic, Deus eſt tantum Trinitas: ergo Pater eſt tantum Trinitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, Deus eſt tantum Trinitas, vera eſt locutio: cum autem dicitur, ſolus Deus eſt Trinitas, vt ly ſolus ponatur pro ly tantum, iterum vera eſt, quia immobilis eſt ſuppoſitio, & excludit à participatione prædicati ea quæ habẽt oppoſitionem vel alietatem ad formam ſubiecti: vnde non excludit perſonas. Cum autem dicitur, Deus eſt tantum trinitas, po-

teſt

teſt locutio eſſe duplex, ſcilicet quòd ly tantum notet adæquationem prædicati ad ſubiectum cum priuatione exceſſus: & ratione adæquationis quæ reſpicit ſubiectum gratia ſuæ formæ non poteſt fieri deſcenſus in ſubiecto, vt dicatur, ergo Pater eſt tantum Trinitas. Vel poteſt ſecundum intellectum ly tantum facere excluſionem eſſentialem reſpectu aliorum quæ habent eſſentialem oppoſitionem ad prædicatum: & in hoc ſenſu eſt vera. Vel poteſt notare excluſionem reſpectu formæ prædicati: & ſic falſa eſt locutio: quia tunc ſequitur, Deus eſt tantum Trinitas: ergo Deus non eſt Pater, nec Filius: quia cum ſignificatio iſtius nominis, Trinitas, ſit quaſi collectiua, excludet tunc perſonas ſingulares à ſubiecto per prædicationem. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

Et ſi de Patre ſolo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur Filius & Spiritus ſanctus.

VEruntamen, vt ait Auguſt. etſi de ſolo Patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus ſanctus: quia hi tres vnum ſunt: ſicut in Apoc. de Filio legitur, quòd habet nomen ſcriptum quod nemo ſcit niſi ipſe: non enim inde ſeparatur Pater vel Spiritus ſanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit Patrem niſi Filius, non inde ſeparatur Pater vel Spiritus ſanctus, quia inſeparabiles ſunt. Aliquando etiam nominantur Pater & Filius, & tacetur Spiritus ſanctus: vt veritas ad Patrem loquens ait, Vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de Spiritu ſancto? quia conſequens eſt vt vbicumque nominatur vnus, ſicut Pater & Filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipſa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo iſtorum nominatio, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus Scripturæ locis occurrit. B 1. Ioan. 5. Apoc. 19. Matth. 11. Ioan. 17. Lib. 6. de Trin. cap. 6.

ARTICVLVS V.

An dictio excluſiua addita Patri excludat Filium, &c.

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Veruntamen vt ait Auguſtinus, &c.] Hoc enim non videtur: cum enim Pater habeat alietatem ad Filium, videtur ſi ad Patrem dictio excluſiua ponatur, quod excludat Filium. Sed contra: Magis ſunt vnum & idem Pater & Filius, quam Sortes & pes Sortis: cum autem dico, ſolus Sortes ineſt domo, non excluditur pes Sortis: ergo à ſimili propter maiorem idemtitatem, cum dicitur, ſolus Pater eſt ſapiens, non excluditur Filius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tales ſunt duplices eadem diſtinctione quam ſupra diximus, ſcilicet quod dictio excluſiua poteſt notare implicationem ſuæ formæ circa ſubiectum, vel addi ei notando priuationem aſſociationis: & hoc dupliciter, ſcilicet in comparatione ad formam ſubiecti, vel in participatione prædicati: & primo & vltimo ſenſu, falſa eſt locutio, in medio autem vera.

ADARGVMENTVM ergo quod factum eſt, quòd non excluditur perſona alia per dictionem excluſiuam: dicendum, quòd licet maior idemtitas & minor diuerſitas ſit inter Patrem & Filium, quam inter totum & partem: tamen illa diſtinctio quæ eſt inter Patrem & Filium, ponit alietatem perſonarum, gratia cuius poteſt eſſe excluſio: ſed illa quæ eſt inter totum & partem non: & ideo ibi excluſio non fit partis à toto. Et nota, quòd quidam diſtinguunt hanc, Pater eſt ſolus Deus, ex eo quod ly ſolus poteſt poni pro tantum, & tunc dicunt eam eſſe veram: vel ex eo quod poteſt notare adæquationem prædicati ad ſubiectum, & ſic dicunt eam eſſe falſam: quia licet Pater ſit Deus, non tamen ita eſt Deus, quin Deus etiam aliis conueniat: & ita videtur velle Magiſter in litera, & in hoc ſenſu ly ſolus quaſi venit per tantum, ita quòd notet adæquationem: ſed ille ſenſus improprius eſt valde. Et hoc eſt quod dicunt Sophiſtæ aliis verbis, quòd dictio excluſiua poſita in prædicato poteſt excludere à participatione formæ prædicati, vel à participatione ſubiecti: vt cum dicitur, iſte ſolus currit, vel currit ſolus. Si autem excludat à participatione prædicati, ſenſus eſt, quòd iſte currit & nullus alius. Si autem à comparticipatione ſubiecti, ſenſus eſt, quod etſi currant, tamen nullus in eodem loco ſecum participat curſum: & quoad hunc ſenſum dictio excluſiua proprie ſequitur terminum, à cuius participatione notat excluſionem: vt cum dicitur, ſolus abbas comedit, alius ſenſus eſt quam cum dicitur, abbas comedit ſolus: & ſic intendit Magiſter, quòd vltimo modo accipiatur, vt ſit ſenſus, Pater eſt ſolus Deus, vel eſt Deus ſolus: quia ſic falſa eſt: & tamen vere & ſubtiliter conſiderando in omni ſenſu

dictio

dictio excluſiua retorquetur ad ſubiectum, niſi ponatur pro tantum.

ARTICVLVS VI.

An iſta ſit vera, nemo nouit Patrem niſi Filius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Nemo nouit Patrem niſi Filius, &c.] Aut enim ly niſi excipit à ly nemo ſecundum quod pro creaturis ſumitur, & ſic nihil eſt quod dicit: aut ſecundum quod ſtat pro increato, & ſic iterum nihil dicit, quia ab vno non eſt exceptio.

Solutio. ET AD hoc dicendum, quòd excipit ab eo ſecundum quod communiter ſtat pro vtroque: & ſic non excipitur Spiritus ſanctus, eo quod eadem ratione prædicatum participat qua Filius: & hoc eſt quod intendit dicere in litera: propter vnitatem enim notitiæ in tribus non poteſt ſupponi vnus ad participandum eſſentiale prædicatum, niſi ſupponatur & alius, cum vna ſit eſſentia eorum.

DISTINCTIO XXII.

De nominum differentia quibus vtimur loquentes de Deo.

A *De Trinitate & vnitate ſecundum quod creditæ & intellectæ rationabiliter & Catholice exprimitur.*

POST prædicta nobis diſſerendum videtur de nominum diuerſitate, quibus loquentes de vnitate ac Trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonſtrandum eſt, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam eſſe nomina diſtincte ad ſingulas perſonas pertinentia, vt ait Auguſt. in 9. libro de Trinitate, quæ de ſingulis tantum dicuntur perſonis. Quædam vero vnitatem eſſentiæ ſignificantia ſunt, quæ & de ſingulis ſigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia vero ſunt quæ tranſlatiue ac per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Vnde Amb. 2. lib. de Trinitate ait, Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda diſtinctio. Sunt enim nomina quædam quæ euidenter proprietatem perſonamque deitatis oſtendunt. Et ſunt quædam quæ perſpicuam diuinæ maieſtatis exprimunt veritatem. Alia vero ſunt quæ tranſlatiue & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia ſunt, generatio, Filius. Vnitatis vero æternæ, ſapientia, virtus, & veritas, & huiuſmodi. Similitudinis vero, ſplendor, character, ſpeculum, & huiuſmodi.

DIVISIO TEXTVS.

POST prædicta nobis diſſerendum videtur, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de nominum diuerſitate quæ tota inducitur ad hoc vt accipiatur hoc nomen, perſona, de quo maxime tractare intendit. Vnde iſta pars diuiditur in duas, in quarum prima agit de nominum diuiſione. In ſecunda autem de hoc nomine, perſona, de quo intendit principaliter: quæ incipit diſtinctione 23. *ibi* [Prædictis adiiciendum eſt, cum omnia nomina, &c.] Diſtinctio iſta diuiditur in tres partes, in quarum prima ponit duplicem vel triplicem diuiſionem. In ſecunda autem ponit regulas ſiue principia quædam de modo prædicationis illorum nominum, quæ per diuiſionem ſunt accepta *ibi* [Sciendum eſt ergo, quòd illa quæ proprie, &c.] In tertia ponit probationem, quòd ea quæ videntur prædicare quantitatem vel qualitatem, in diuinis prædicant ſubſtantiam. Hic autem quidam quærunt, Vtrum Deus ſit nominabilis, vel non? Si eſt nominabilis, Vtrum ſit nominabilis vno nomine, vel pluribus? Et tertio poſſet quæri, Quid nominant nomina in Deo? Et vtrum prius ſunt de ipſo, vel de inferioribus, & quibus modis nominantur? Quæ omnia in diſtinctione 2. huius voluminis quantum potuimus, determinata ſunt: & ideo non hic repetenda.

ARTICV

ARTICVLVS I.

Vtrum omne nomen dictum de Deo ſignificet proprietatem, aut eſſentiam, aut dicatur de Deo per tranſlationem?

INcidit ergo hic quæſtio primo de diuiſione Ambroſij quæ tangitur *ibi*[Quo purius niteat fides, &c.]Secundum hanc enim diuiſionem omne nomen dictum de Deo, aut ſignificat proprietatem, aut eſſentiam, aut dicitur per tranſlationem. Videtur autem diuiſio eſſe inſufficiens: primo per hoc quòd infra ponit diuiſionem ſex membrorum. Secundo: quia quædam ab æterno conueniunt Deo, quæ nullum illorum ſignificant, vt perſona, trinitas, & huiuſmodi: hæc enim non dicunt proprietatem: quia proprietas eſt in perſona determinans ipſam.

2 Item, Eſſentialium quædam dicuntur relatiue, vt ſimilis, æqualis: & quædam relatiue ad creaturas: ergo videtur diuiſio inſufficiens. Præterea, Eſſentialia non vno modo ſignificant ſubſtantiam: quia quædam ſignificant ſubſtantiam vt ſubſtantiam: quædam autem vt id quod aſſequitur ſubſtantiam, vt virtus, & huiuſmodi.

3 Item, Damaſcenus aliam dat diuiſionem primo libro cap. 12 vbi videtur innuere, quòd quædam ſignificant pelagus ſubſtantiæ infinitum, non quid eſt, vt hoc nomen, Qui eſt: quædam autem operationis nomen, vt Deus: quædam autem vt id quod aſſequitur ſubſtantiam, vt iuſtus, bonus, & huiuſmodi: quædam autem habitudinem ad ea à quibus diſtinguitur: vt dominus, rex, paſtor, creator. Eorum enim quæ ſubiiciuntur, dominus eſt: & eorum quæ reguntur, rex: & eorum quæ paſcuntur, paſtor. Quædam autem ſignificant id quod non eſt, vt immenſus, incorporeus: ergo videtur, quòd diuiſio Amb. non ſit ſufficiens.

4 Item, Ingenitus nec relationem, nec ſubſtantiam ſignificat, nec etiam per tranſlationem dicitur: ergo non cadit in aliqua partium diuiſionis Amb.

5 Præterea, Dionyſius magnam ponit nominum diuerſitatem per ordinem in libro de di. no. vt bonus, ens, vita, ſapientia, iuſtitia, virtus, ſalus, liberator, æqualitas, inæqualitas, magnum, paruum, alterum, ſimile, diſſimile, ſtatus, motus, omnipotens, antiquus dierum, pax, per ſe vita, per ſe virtus, ſanctus, rex, dominus, perfectum, vnum. Iſta autem omnia non poſſunt, vt videtur, reduci ad iſtam diuiſionem.

6 Præterea, Videtur quòd omne nomen dictum de Deo, cadat ſub vno membro diuiſionis Ambroſij, ſcilicet quod eſt tranſlatitiue dici: dicunt enim Sancti, quòd de Deo nihil poſſumus humana voce dicere proprie: ergo quicquid humana voce dicitur de Deo, dicitur per tranſlationem, & nihil per proprietatem: & ita videtur, quòd nullum dicit proprietatem diuinam, nec maieſtatem, ſed omnia dicuntur per tranſlationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuiſiones omnium ſanctorum ſufficientes ſunt: ſed non accipiuntur per vnum modum. Diuiſio autem Ambroſij licet ſit trimembris: tamen reduci habet ad duas diuiſiones bimembres ſic, Omne nomen dictum de Deo, aut dicitur proprie proprietate rei, aut dicitur per tranſlationem ſimilitudinis rei. Si dicitur proprie, aut dicit proprietatem qua perſona à perſona diſtinguitur, aut dicit eſſentiam: in has enim duas diuiſiones incidit omne nomen de Deo dictum. Primæ autem diuiſionis hæc ratio eſt: quia nomen dicit rem à qua imponitur, & rem cui imponitur: illa res cui imponitur nomen, apud Grammaticum eſt ſubſtantia nominis: illa autem à qua imponitur, cum illa ſit principium intelligendi id quod dicitur per nomen, eſt qualitas nominis: illud ergo à quo imponitur, aut per prius eſt in Deo & per poſterius in creatura: & ſic dicitur proprie, vt Pater æternus, eſſentia, vita, ſapientia, & huiuſmodi. Si autem illud à quo imponitur, repugnat naturæ diuinæ: tunc per aliquam ſimilitudinem corporalium ad diuina tranſlatum de Deo dicitur, vt lapis, leo, ſplendor, ſpeculum, & huiuſmodi. Hæc ergo eſt ratio diuiſionis Ambroſij: vnde ſua diuiſio eſt generalis, & comprehendit diuiſiones omnium aliorum ſanctorum.

AD 1 D ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd perſona & Trinitas ſignificant proprietatem indiſtincte: quia in diuinis proprietas ſiue relatio ſignificatur multis modis, vt ſupra diximus: quædam enim ſignificant ad aliquid vt ad aliquid, vt Pater: & quædam ſignificant ad aliquid vt ad ſe, vt paternitas, & huiuſmodi: quædam autem ſignificant id quod eſt ad ſe, vt bonus, ſubſtantia, & huiuſmodi: quædam autem id quod eſt ad ſe vt ad aliquid, vt ſimilis, & æqualis: & non eſt inſtantia in Trinitate & perſona: quia illa in ſe claudunt relatiua.

AD ALIVD dicendum, quòd illos modos ſpecialiter non conſiderat Amb. ſed potius generaliter: & ideo omnia talia cadunt ſub illis quæ exprimunt maieſtatem diuinæ eſſentiæ, vel in ſe vel in perſonis, vel æterne vel temporaliter.

AD HOC quod obiicitur de diuiſione Damaſc. dicendum, quòd ipſe non diuidit niſi eſſentialia: illa autem connotant effectum in creaturis, aut ſignificant eſſentiam ſine effectu. Et ſi primo modo: tunc ſunt ſicut creator, rex, & huiuſmodi. Si autem ſignificant eſſentiam, aut in ſe diſtinctam vel indiſtinctam, aut vt aſſequens, aut id quod non eſt. Si primo modo: ſic eſt, qui eſt, eſſentia, ſubſtantia, &c. quia qui eſt dicit indiſtinctam & non ponentem in numerum, vt notatum eſt de hoc nomine, Qui eſt, diſtinctione 2. ſupra. Subſtantia dicit diſtinctam, & ſimiliter eſſentia, & huiuſmodi. Sed id quod aſſequitur ſubſtantiam, aut eſt vt habitus, aut operationem aſſequens: ſecundum intellectum habitus, vt bonus, ſapiens: operationem aſſequens, vt Deus. Quod autem non eſt dicit immenſus, & huiuſmodi, quæ notificãt Deum negatione: & ſecundum quid negationes huiuſmodi nominare & notificare poſſint

poſſint, ſupra expoſitum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd infra probabitur, quòd ingenitus dicat relationem: quia ibi dabit Auguſt. pro regula, quòd in eodem genere in quo affirmat & ponit affirmatio, in eodem negatio neget.

AD ALIVD dicendum, quòd Diony. diuiſit nomina diuina per tractatum quatuor librorum: de quibuſdam enim tractat in libro ſuo quem vocat de hypoſtaſibus, id eſt, de perſonis: in quo ipſe determinat de vno membro iſtius diuiſionis Amb. ſcilicet de his quæ proprietates dicunt in diuinis. In alio tangit de his quæ ſecundum tranſlationem, quod ipſe ſymbolum vocat, de Deo dicuntur, & de hoc fecit ſymbolicam theologiam: quos duos libros non habemus. Alia ſunt nomina maieſtatem diuinitatis exprimentia: & hæc attendi poſſunt duobus modis, ſcilicet ſecundum ſignificata à quibus imponuntur, & ſecundum modum prædicandi quem habent in diuinis: & de ſignificatis eorum agit Diony. in libro de di. no. per. 13. capitula, in quorum tribus determinat modum procedendi & accipit materiam: in 10. autem reſiduis tangit ipſa nomina. Modum autem prædicandi ipſorum, ſecundum quod ſonant in ipſis nominibus, determinat in libro quem vocat myſticam theologiam à myſtin quod eſt ſecretum, eo quod res ipſa ſecreta manet, & non tota vt eſt poteſt nominari: & huius cauſa dicta eſt alibi, ſcilicet diſ. 2.

Alij vocant de diuinis hypotipoſibus, id eſt, charactheribus vel diſtinctionibus.

Quæſtum. SI AVTEM quæritur, Penes quid ſumitur numerus quem tangit Dionyſius in 10. capitulis lib. de di. no.

Solutio. RESPONSIO, quòd ipſe tangit ea ſecundum quod manifeſtantur in cauſa vt cauſa talium effectuum in creaturis, præcipue rationalibus. Aut igitur ſunt ſecundum cauſam reſpicientem eſſe, aut bene eſſe, aut perfectionem in vtroque. Si ſunt primo modo, aut eſt ſecundum diſpoſitionem cauſæ inclinatæ ad effuſionem cauſati: aut ſecundum ea quæ diffundit cauſando. Si primo modo: tunc eſt bonum: vnde ipſe dicit, quòd bonum eſt diffuſiuum ſui & eſſe, cui neceſſario coniunguntur quatuor alia, ſcilicet amor, lumen, zelus, & ad bonum vlterius coniungitur pulchrum: iſta enim dicunt quaſi diſpoſitiones boni in cauſa prima: ſicut enim zelus ſequitur ad amorem, ita pulchrum ſequitur ad lumen: lumen enim dicit irradiationes æternarum rationum, quibus vnumquodque creatum eſt, in cauſa creante: pulchrum autem dicit deſcenſum ordinis ſapientiæ ordinantis, ſicut dicit Boët.

Mundum mente gerens pulchrum pulcherrimus ipſe.

Amor autem & zelus inclinant ex parte voluntatis: amor ad effectus generaliter, zelus autem ad effectus propinquiores, quia zelus eſt ignitus amor in aliquod ſpeciale: & ideo de omnibus his cum ſuo priuatiue oppoſito malo tangit in capitulo vno. Si autem dicunt effectum effluxum ad eſſe, aut reſpectu eſſe in genere quod fundamentum eſt entium, aut in ſpecie. Si in genere: tunc eſt ens. Si in ſpecie: tunc eſt vita: quia, vt dicit Philoſophus, prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſam creatura alia: & de vita dicit, quòd vita viuentibus eſt eſſe: & hoc verum eſt de eſſe ſpecificato. Et accipitur vtrumque generaliter: quia non niſi generaliter cadit in diuinam prædicationem: ens enim elementi vel elementati non prædicatur de Deo. Similiter vita vegetabilis, vel ſenſibilis, vel rationalis, non prædicatur de Deo: ſed potius ens & vita abſtrahens ab omni creato. Si autem eſt effectus ſecundum bene eſſe, aut eſt abſolute in creatura rationali, aut in vno in comparatione ad aliud. Si abſolute in vno: tunc dicunt perfectionem naturæ rationalis ſecundum naturam, aut ſecundum ſtatum in quem decidit. Si primo modo, aut ſecundum intellectum, & ſic eſt ſapientia: aut ſecundum effectum, & ſic eſt virtus: aut ſecundum rationem ſiue intellectum ordinantem id quod eſt in affectu ad alterum, & ſic eſt iuſtitia quæ conſideratiua eſt ordinis. Si autem reſpiciant ſtatum periculi in quod decidimus, aut generale quod omnibus eſt exhibitum, & tunc eſt ſalus à culpa & pœna: aut perſonale & ſpeciale periculum, & in illo notatur liberator. Si autem eſt in vno in comparatione ad alterum, aut ſecundum quantitatem virtualem, aut ſecundum qualitatem bonitatum. Si primo modo, aut comparatio eſt ſecundum proportionem, aut ſecundum exceſſum ſine proportione. Si primo modo, ſic eſt inæquale: ſi ſecundo modo, ſic eſt magnum, & paruum. Si autem eſt relatio vna ad alterum ſecundum participationem bonitatis quæ dicit qualitatem: aut eſt vt diſtinguens in gradu participantium non idem, & ſic eſt alterum, & idem: aut eſt ſecundum comparationem vnius ad alterum per modum proportionis, & tunc eſt ſimile, & diſſimile. Tertio autem modo ſunt effectus à quibus nominatur Deus vel perfectum eſſe: & hoc tribus modis, quibus omne quod eſt, habet ſe ad perfectionem, ſcilicet ſecundum motum ad Deum, ſecundum virtutem mouentem, & ſecundum hoc quod recipit ab ipſo quod perficit. Secundum motum autem dupliciter, ſcilicet ſecundum quod eſt ab ipſo motus in moueri, & in attingere ipſum. Si primo modo, eſt motus, & ſecundo modo ſtatus. Secundum virtutem autem mouentem omnia ad ipſum eſt dupliciter, ſcilicet ſecundum virtutem in ſe, vel virtutis diſpoſitionem: in ſe eſt omnipotens qui omnia poteſt facere & mouere: ſecundum diſpoſitionem autem virtutis eſt antiquus dierum. Secundum id autem quod influit perficiendo eſt conſideratio triplex, ſcilicet ſecundum ſubſtantiam perfectam, & ſecundum virtutem perfectam, & ſecundum quietationem in fine: & primo modo eſt perfectum, & vnum: & ſecundo modo per ſe vita ad naturam, & per ſe virtus ad perfectionem ſuperadditam: quietatio autem in fine eſt pax: ſequitur autem regnum in omnibus his, quod competit eſſe non cauſanti, ſed continenti quod cauſatum eſt, & ſecundum illud eſt ſanctus, rex, & Dominus: & ſanctus prout regit non immixtus, ſed excedens omnia materialiter inquinantia: Dominus autem ad

ſuppoſita

ſuppoſita : rex autem ad ordinis & legis naturalis diſcretionem.

Ad vltimvm dicendum, quòd duplex eſt tranſlatio, ſcilicet ſecundum rem, & ſecundum nomen. Tranſlatio ſecundum rem in diuinis nominibus non eſt niſi in ſymbolicis, in quibus transfertur ſignificatio ad ſignificationem: vt pratum ridet, eo quod quædam dilatatio generatur in floritione pratorum: & ſic dicitur Deus crapulatus vel ebrius : ſicut dicit Pſal. 77. Excitatus autem tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Tranſlatio autem nominis eſt quando nomen non ſufficienter repræſentat id ad quod ſignificandum aſſumitur, vt omnia nomina dicta de Deo.

Præmiſſis addit quædam eſſe nomina quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

HIs adiiciendum eſt quædam eſſe nomina (vt Auguſt. ait in 5. lib. de Trinit.) quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur : quorum quædam de omnibus dicuntur perſonis, vt dominus, creator, refugium : quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, miſſus. B

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua nomina conueniant Deo ex tempore, & an conueniant ſimul omnibus, aut aliquibus, & aliquibus non, &c.

DEinde quæritur de alia diuiſione quam adiungit Magiſter dicens [His adiiciendum eſt quædam, &c.] Hic enim bimembris diuiſio ponitur in vno, ſcilicet quòd quædam ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur : & hæc aut omnibus perſonis communiter conueniunt, vt creator: aut quibuſdam, vt miſſus, datus. Et hoc non videtur poſſe ſtare : quia cuicumque conuenit aliquid ex tempore, illud eſt mutabile: ſed Deus non eſt mutabilis : ergo nihil conuenit ei ex tempore.

2 Item, Omne relatiuum dependet ad ſuum correlatiuum : ſed Deus non dependet ad aliquam creaturam : ergo non dicitur relatiue ad ipſam.

3 Præterea, Miſſus & datus dicunt effectum in creatura : ergo ſignificant eſſentiam diuinam communiter: ergo poſſunt dici de omnibus perſonis.

4 Præterea, Datus & donatus (vt ſupra habitum eſt) non dicunt ab alio eſſe : ergo videtur, quòd omnibus conueniant.

Solvtio. Solvtio. Hæc pars diuiſionis reducitur ad diuiſionem Amb. ad illud membrum, quòd quædam maieſtatem deitatis inſinuant. Illud diuidendum eſt etiam vlterius : & tunc includit hoc quod hic dicitur ſic. Quæ eſſentiam ſignificant, aut in ſe, aut cum connotatione effectus. Si enim in ſe : tunc conueniunt ab æterno. Si cum connotatione effectus : tunc conueniunt ex tempore. Aut igitur ſignificant eſſentiam vt agentem tantum, ſicut creator : aut agentem cum conſignificatione perſonæ exiſtentis ab alio, vt miſſus, datus, vt ſupra habitum eſt.

Dicendvm ergo ad primum, quòd ex tempore Deo conuenire non ponit mutationem in ipſo, ſed potius in his quæ fiunt, vt alibi dictum eſt.

Ad alivd dicendum, quòd creatura reali reſpectu dependet ad Creatorem, & non è conuerſo niſi ſecundum intellectum : quia dependentia reſpectus creaturæ non poteſt intelligi ſine correſpectu in Creatore, licet non dicat niſi rationem in ipſo, & non rem quæ diuerſa ſit ab ipſo.

Ad alivd dicendum ſicut ſupra, quòd miſſus, & datus, claudant in ſe relationes.

Ad alivd dicendum, quòd Magiſter accipit datus, & donatus, pro miſſus.

De hoc nomine, Trinitas, addit.

PRæterea eſt vnum nomen quod de nulla perſona ſigillatim dicitur, ſed de omnibus ſimul, id eſt, Trinitas: quod non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed quaſi collectiuum pluralitatem deſignat perſonarum. C

ARTICVLVS III.

Vtrum in diuinis hoc nomen, Trinitas, dicat pluralitatem perſonarum, & ſit nomen diuinum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea eſt vnum nomen quod de nulla perſona ſigillatim dicitur, &c.] Videtur enim falſum quod dicit: quia hoc nomen, Trinitas, quaſi collectiuã pluralitatem deſignat perſonarum: collectiua autem pluralitas eſt ſimpliciter plura, & ſecundum quid vnum, ſcilicet ſecundum formam collectionis quæ minimam habet vnitatem: Trinitas autem eſt vnitas eſſentiæ ſimpliciſſima & veriſſima: ergo non dicit pluralitatem perſonarum collectiuam.

2 Præterea, Bern. in 5. ad Eugenium dicit, quòd inter omnes vnitates arcem tenet vnitas Trinitatis: ſed inter omnes vnitates inferior eſt vnitas collectiua: ergo Trinitas non dicit vnitatem collectiuam.

3 Item, Si dicit pluralitatem perſonarum hoc nomen, Trinitas, aut cum ordine, aut ſine ordine. Si ſine ordine: tunc videtur eſſe confuſio perſonarum: pluribus enim collectis ſine ordine ad vnum generatur confuſio, & non vnio. Si autem dicit cum ordine: tunc erit prius & poſterius in ordinatis: & ita videtur, quòd nullo modo dicit collectionem plurium.

4 Item, Cum dicitur Trinitas trium vnitas, videtur vnitas numerari in tribus: ſed vnitas aut eſt eſſentia, aut non. Si non: ergo eſt aliqua vnitas in qua conueniunt præter eſſentiam. Si eſt eſſentia: tunc eſſentia numerata eſt in tribus, quod falſum eſt.

5 Item, Hoc nomen, Trinitas, aut eſt abſolutum, aut relatiuum. Si abſolutum: ergo debet ſigillatim de perſonis prædicari: & hoc falſum eſt: quia hæc non eſt vera, Pater eſt Trinitas. Si autem eſt ad aliud: tunc quærit determinari extra, quod etiam non conuenit ei: ergo videtur, quòd non ſit nomen diuinum.

6 Præterea, Videtur Trinitas repugnare ſimplicitati diuinæ. Dicit enim Boëtius, quòd vnitatis eiuſdem in re iteratio non infert numerum: vt cum dicitur, Tullius eſt vnus, Marcus eſt vnus, Cicero eſt vnus, non poſſum inferre: ergo Marcus Tullius Cicero ſunt tres: ergo à deſtructione conſequentis, vbi infertur numerus, ibi eſt diuerſitas: ſed in Trinitate ſignificatur numerus: ergo diuerſitas: ſed in vno & eodem ſimpliciſſimo nullus eſt numerus: ergo cum Deus ſit omnino ſimplex, non debet ſignificari hoc nomine, Trinitas, quod importat numerum.

7 Item, Nihil habens aliquid intelligibile ante ſe eſt ſimplex omnino, vel ad minus ipſum non eſt ſimpliciſſimum: hoc nomen, Trinitas, ponit ante ſe & intellectum perſonæ numeratæ, & vnitatis eſſentiæ: ergo Trinitas non eſt ſimpliciſſimum: ergo non eſt nomen diuinum, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum cum Magiſtro, quòd Trinitas dicit quaſi collectiue ſimul omnes perſonas: non autem dicit collectionem, ſed quaſi collectionem: differt enim in duobus à forma collectiui nominis, quorum vnum eſt, quòd vnit in ſimpliciter vno & ſimpliciſſimo ea quæ colligit, quia in vnitate eſſentiæ ſimpliciſſimæ, à cuius vnitate tamen non imponitur nomen: ſed collectiuum non dicit vnionem niſi in forma collectionis, quæ ſecundum quid habet vnitatem, & ſimpliciter pluralitatem. Alia differentia eſt: quia ea quæ colligunt, habent ſimpliciter multitudinem ſine ordine, ſicut aceruus, vel populus, vel turba. Quòd autem non habeant ſimpliciter multitudinem, probatum eſt ſupra diſtinctione 19. Quòd vero non ſint omnino ſine ordine, probatum eſt diſtinctione 20. capitulo vltimo: quia in perſonis eſt ordo naturæ. Et per hoc patet ſolutio ad tria prima. *Solutio.*

AD QVARTVM dicendum, quòd vnitas non eſt numerata per ly trium: quia tunc deberet dicere tres vnitates: ſed perſonæ numeratæ ſunt, & vnitas eſt ibi cadens vt vniens ea quæ ſunt numerata hoc modo numeri qualis eſt in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc nomen, Trinitas, eſt ad aliud, vt aperte dicit Boëtius in lib. de Trinit. ſic: Quo fit vt hoc ipſum Trinitas etiam ad aliud dicatur. Sed eſt relatiuum intrinſecus: quia claudit in ſe ea ad quæ determinantur relationes eorum. Et ſi obiicias, quòd Trinitas eſt trium vnitas: & ita ratione eius quod vnitas, ſignificat eſſentiam: & ratione eius quod eſt trium, ſignificat ad aliquid: & ita ſignificabit eſſentiam, præcipue cum vnitas cadat in recto in diffinitione eius, ly trium autem in obliquo. Dicendum, quòd hoc nomen, Trinitas, imponitur à diſtinctione perſonarum collectiua, & non ab vnitate: & ideo licet per modum ſignificandi per nomen quod abſtractiue dicitur, eſſentia ſignificetur in recto: tamen ſecundum rationem impoſitionis & rem, è conuerſo eſt, ſcilicet quòd eſſentia ſignificatur in obliquo, & perſonæ collectiuè in recto: quia Trinitas exponi habet, tres vniti in vna eſſentia.

Si autem quæras, Quare propter abſtractionem magis ſignificat eſſentiam in recto, & perſonas in obliquo, quam è conuerſo? Dico, quòd ſuppoſita nunquam abſtracte poſſunt ſignificari: quia contra naturam ſuppoſiti eſt, quòd ſit abſtractum: ſed forma bene abſtrahitur: & ideo cum perſonæ ſint ſuppoſitæ, in abſtracto nomine non poſſunt importari in recto. *Quæſt. 1.* *Solutio.*

Si autem quæras, Quare ergo non fuit impoſitum nomen concretiue, quod ſignificet collectiuas perſonas in recto? Ad hoc eſt dicendum, quòd hoc eſt contrarium collectioni & nominationi: quia nomen vult imponi ab aliqua forma vna: & cum ſuppoſita vt ſuppoſita non dicant vnum, non poteſt eſſe vnum nomen à ſuppoſitis impoſitum: ſed poterat eſſe nomen ſuppoſitis impoſitum, & à forma vniente per modum collectionis: *Quæſt. 2.* *Solutio.*

nullum

nullum enim nomen imponitur nisi à forma. Præterea, Forma collectionis inter omnes formas est minus vniens, & ideo illud cuius est forma, non est nisi oblique: vt dicimus, aceruus lapidum: & non dicimus, aceruus lapides: & ideo cum Trinitas à tali forma discretionis collectiua imponatur, respiciet personas oblique.

Ad aliud dicendum, quòd Trinitas personarum non repugnat simplicitati essentiæ: quia personæ non diuidunt essentiam, nec essentia componitur vel diuiditur in eis. Sic autem ratio est de tribus aliis diuersis: & ideo numerus personarum non ponit diuersitatem, sed distinctionem relationis secundum originem tantum, quæ minima est omnium distinctionum: & tamen in diuinis sufficit ad constituendum personas, licet non variet essentiam.

Ad aliud dicendum, quòd licet in nominis modo significandi aliquid sit ante intellectum huius nominis, Trinitas, tamen in re nihil est ante: & ideo non dicit compositionem.

De aliis nominibus quæ temporaliter Deo congruunt & non relatiue dicuntur.

D SVnt etiam quædam nomina quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

ARTICVLVS IV.

An hoc nomen, incarnatus, conueniat vni personæ, vel omnibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sunt etiam quædam nomina quæ tempore, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incarnatus si non dicit nisi diuinam essentiam cum effectu in creatura, tunc conuenit omnibus simul personis, quod absurdum est.

2 Item, Omne nomen ex tempore Deo conueniens, dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: hoc vero nomen: incarnatus, est huiusmodi: ergo dicit diuinam essentiam, & connotat effectum in creatura: & sic conuenit communiter omnibus, quod hæresis est.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd incarnatus & humanatus, non dicit secundum nomen relationem, sed in se claudit relationem in supposito: quia suppositum eius est Filius per se: & essentia diuina non est incarnata in se, & per se, sed in Filio & per Filium: & hoc probatum est in 3. lib.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicitur, quòd omne nomen, &c. intelligitur de illis nominibus quæ actiuè conueniunt Deo, vt creator, & huiusmodi: sed incarnatus, humanatus, conueniunt receptiue & vnitiue: & hoc non conuenit omnibus, sed vni, scilicet Filio.

ARTICVLVS V.

An nomina negatiua & priuatiua cadant in sex nominum differentiis, quas Magister ponit in textu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce sex nominum differentias assignauimus, &c.] Videtur enim, quòd negatiua vel priuatiua non cadant in istis sex nominum differentiis, sicut immensus, increatus, & huiusmodi: quæ tamen præcipue conueniunt Deo.

2 Si forte dicas, quòd Magister præmittit diuisionem de his, de quibus agere intendebat: & non intendit agere de negatiuis: & ideo non tangit illa: quia nihil prædicant in Deo: sed potius, vt dicit Damasc. dicunt quid non est Deus. Secundum hoc etiam non debuit præmittere de translatis: quia illa etiam non prædicant aliquid in Deo, sed per translationem dicuntur.

3 Item, Penes quid sumitur ista diuisio sex membrorum, cum supra ostensum sit, quòd diuisio trimembris Ambro. sufficienter omnia nomina dicta de Deo comprehendat?

Solvtio. Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd priuatiua non sunt de intentione Magistri, sicut innuit obiectio: quia nihil prædicant in Deo, sed potius quid non est ostendunt: vel si sunt, reducuntur ad essentiam secundum quòd negatio aliquo modo certificat, & innuit quid est res, vt ostendimus supra distinct. 2.

Ad aliud dicendum, quòd Magister non supponit hic symbolica, nisi tantum ea quæ aliquo modo ostendunt propria personarum, vt character, splendor, & huiusmodi: & non intendit hic de scientia symbolicorum: quia illa potius pertinet ad scientiam allegoriarum, quam disputationis quæ tractatur in hoc libro.

Ad vltimvm dicendum, quòd tres modi additi ad diuisionem Ambro. continentur sub trimembri diuisione: ea enim quæ proprietatem significant, aut significant, vt distinguentem, aut vt suppositum distinctum. Et primo modo significat paternitas, secundo modo pater. Si autem vt suppositum distinctum, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut proprie, aut communiter. Si

communiter, aut vt de ſingulis, aut vt collectiue de omnibus. Ex tempore quidem, vt incarnatus, humanatus: ab æterno autem proprie pater: communiter de ſingulis perſona: communiter collectiue trinitas. Hypoſtaſis autem, ſubſtantia, & huiuſmodi, ſignificant vt perſona. Similiter ea quæ eſſentiam, aut ab æterno, aut ex tempore. Si ab æterno, aut affirmatiue, aut negatiue. Si affirmatiue, aut per modum ſubſtantiæ, aut per modum aduenientis ſubſtantiæ. Si per modum aduenientis, aut vt quantitas virtualis, aut vt qualitas, & ſic de aliis. Si autem ſubſtantiam, aut vt abſtractum, aut vt concretum, aut vt ſubſtans in concreto. Abſtracte quidem ſubſtantiam, vt eſſentia, diuinitas, & huiuſmodi: concrete autem Deus: ſubſtans in concreto ſubſtantiam aſſequens, vt potens, aut ſapiens, magnus, & bonus, & huiuſmodi: negatiue autem, vt immenſus, increatus, & huiuſmodi. Si autem ex tempore, aut ſecundum cauſam actu cauſantem, aut continentem, aut gubernantem, aut ſecundum habitudinem ad ea quæ cauſata ſunt. Primo modo creator. Secundo & tertio modo gubernator, prouiſor, ſalus, & liberator, & huiuſmodi. Tertio Dominus, rex, & huiuſmodi. Et ſic plane patet, qua arte multiplicantur iſta nomina.

ARTICVLVS VI.

An quatuor regulæ de diuinis nominibus à Magiſtro ſunt bene aſſignatæ?

DEinde quæritur de regulis quas ponit in illa parte quæ incipit *ibi*[Sciendum autem, &c.] Ibi enim colliguntur quatuor regulæ quas dat: quarum prima eſt, quòd illa quæ proprie ad ſingulas pertinent perſonas, relatiue adinuicē dicuntur. Secunda eſt, Quæ vnitatem ſignificant, ad ſe dicuntur & ſubſtantialiter. Tertia eſt, Quæ ſubſtantialiter dicuntur, de omnibus ſigillatim prædicantur, & de omnibus ſimul ſingulariter prædicantur, & non pluraliter. Quarta eſt, Quæ relatiue dicuntur, non ſubſtantialiter dicuntur.

Contra primam obiicitur: Hoc nomen, perſona, pertinet ad ſingulas perſonas, & tamen non relatiue dicitur: ergo regula illa non eſt vniuerſalis.

Secundæ inſtatur per ſimilis & æqualis & idem, quæ relatiue dicuntur, & tamen ſubſtantiam ſignificant.

Item tertiæ inſtatur per hoc nomen, perſona, quod, vt infra dicet, ſubſtantiam ſignificat, & tamen pluraliter de eis in ſumma prædicatur.

Quartæ inſtatur per hoc quod omne quod prædicatur, prædicatur per accidens, aut per ſubſtantiam: ſed in diuinis non eſt accidens: ergo ſubſtantia: ergo relatio quæ prædicatur in diuinis, prædicatur per ſubſtantiam: & ſic falſum eſt quod dicit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd perſona non dicit relationem in ſe determinatam, ſed in quadam communitate proportionis, vt infra dicetur. Vel dicatur, quòd perſona dicitur relatiue in ſuppoſito: licet non dicat relationem in modo ſignificandi per nomen.

AD ALIVD dicendum, quòd ſimilis, & æqualis, in ſe claudunt relationem, & id in quo vniuntur & parificantur: & ideo talia ſignificant in concreto eſſentiam in obliquo, & perſonas in recto: & quando abſtracte ſignificantur, contingit è conuerſo, vt ſupra determinatum eſt diſt. 2.

AD ALIVD dicendum eſt, quòd perſona dicit relationem in ſuppoſito, licet in modo ſignificandi non importet, ſed ſubſtantiam.

AD ALIVD poteſt dici, quòd in diuinis non eſt accidens: quia quoad naturam prædicamenti relationis non retinet in diuinis modum prædicandi relatio: ſed quoad modum quem addit, ſcilicet ad alterum eſſe, & quoad hoc oppoſitionem habet ad ſubſtantialia, quæ non ad alterum ſed ad ſe prædicantur.

Quod illa nomina quæ ad ſingulas ptrtinent perſonas, proprie relatiue dicuntur: ea vero quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur, & de ſingulis, & de omnibus communiter dicuntur perſonis, & ſingulariter & non pluraliter in ſumma accipiuntur.

E SCiendum eſt ergo, quòd illa quæ proprie ad ſingulas perſonas pertinent, relatiue adinuicem dicuntur: ſicut Pater, & Filius, & vtriuſque donum Spiritus ſanctus. Ea vero quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur: & ea quæ ad ſe dicuntur, ſubſtantialiter vtique dicuntur, & de omnibus communiter, & de ſingulis ſigillatim dicuntur perſonis, & ſingulariter non pluraliter accipiuntur in ſumma: vt Deus, bonus, potens, magnus, & huiuſmodi. Quæ autem relatiue dicuntur, ſubſtantialiter non dicuntur. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ait, Quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſſima illa & diuina ſublimitas ſubſtantialiter dicitur.

Cap. 6. & 8.

Quod

Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiue. Tantaque est vis eiusdem substantiæ in Patre & Filio & Spiritu sancto: vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus: quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur, Pater magnus, Filius magnus, & Spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita etiam, omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

ARTICVLVS VII.

An bene dicat Augustinus, vnus magnus, non tres magni.

DEinde quæritur de hoc [Non tres magni, sed vnus magnus, &c.] Supra enim distinctione 8. concessum est, quòd adiectiua possunt substantialiter de personis prædicari: & ibi sunt nouem assignatæ rationes. Et ideo hic dicendum quòd si ly tres sit substantia tantum, & ly magni adiectiuū, quòd possunt tunc dici tres magni: quia tunc numerum sumet à suo substantiuo: sed Augustinus accipit hic, magni substantiue, & ly tres adiectiue: & eadem ratio est de aliis.

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

DEus enim non est magnus ea magnitudine quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus. Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est, qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omniporentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronuntiari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiue ac per similitudinem, sed proprie: si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur (vt ait Aug. in eodem) nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici, manifestum est.

F

Lib. 5. de Tri. cap. 11.

Cap. 10.

ARTICVLVS VIII.

An participatum in diuinis poteſt eſſe maius participante?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo in principio *ibi* [Quaſi particeps eius : alioquin maior eſſet illa magnitudo, &c.] Hoc enim non videtur, quia ille poteſt participare albedinem vel humanitatem : & tamen illa albedo vel humanitas non eſt maior, quam ipſe.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nihil participatur proprie, niſi cuius capitur pars : forma autem omnis de ſe vniuerſalis eſt : & licet tota ſit in iſto quoad eſſe, non tamen tota eſt intra ſubſtantiam quoad poſſe, quia poteſt eſſe in alio, aliter enim non eſſet vniuerſalis : licet ſecundum quòd ineſt huic, non ſit vel poſſit eſſe in alio : tamen id quod ineſt huic, poteſt ineſſe aliis multis : & ideo accipitur in parte ſuæ poteſtatis. Sic autem ſequitur, quòd omne participatum maius ſit in poſſe, quam id quod participat ipſum. Hoc autem in diuinis non conuenit : cum non ſit extra Deum aliquid maius ipſo, nec ſecundum eſſe, nec ſecundum poſſe : ſed totum id quod eſt ipſe, vbi non eſt vniuerſale & particulare, ſicut ſupra probatum eſt.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc nomine quod eſt perſona, quod cum ſecundum ſubſtantiam dicatur, tamen pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur.

A *De ſubſtantialibus nominibus diuinis in ſpecialia.*

PRÆDICTIS adiiciendum eſt, quòd cum omnia quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, ſingulariter & non pluraliter de omnibus in ſumma dicantur perſonis, vt ſupra oſtenſum eſt. Eſt tamen vnum nomen, ſcilicet perſona, quod ſecundum ſubſtantiam dicitur de ſingulis perſonis, & pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur. Dicimus enim, Pater eſt perſona, Filius eſt perſona, Spiritus ſanctus eſt perſona, & hoc ſecundum ſubſtantiam dicitur : nec tamen, Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt vna perſona, ſed tres perſonæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quę ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur : quia cum hoc ad ſe dicatur, & ſecundum ſubſtantiam, pluraliter tamen, non ſingulariter in ſumma accipitur.

Auctoritas quod perſona ad ſe dicatur & ſecundum ſubſtantiam.

B *Cap. 6.*

QVod autem perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur, Auguſt. oſtendit in 7. lib. de Trinit. dicens, Non eſt aliud Deo eſſe, aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus perſonam Patris, non aliud dicimus quam ſubſtantiam Patris. Quocirca vt ſubſtantia Patris ipſe Pater eſt, non quo Pater eſt, ſed quo eſt : ita perſona Patris, non aliud quam ipſe Pater eſt. Ad ſe quippe dicitur perſona, non ad Filium vel Spiritum ſanctum : ſicut ad ſe Deus dicitur & magnus, & bonus, & iuſtus, & huiuſmodi. Et quēadmodum hoc illi eſt eſſe, quod Deum eſſe, quod magnum eſſe, quod bonum eſſe : ita hoc eſt illi eſſe, quod perſonam eſſe. Ecce expreſſe habes, quòd perſona ſecundum ſubſtantiam dicitur : vt cum dicitur, Pater eſt perſona, hic ſit ſenſus : Pater eſt diuina eſſentia. Similiter cum dicitur, Filius eſt perſona, Spiritus ſanctus eſt perſona, id eſt, eſſentia diuina.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS tamen adiiciendum eſt, quòd cum omnia nmina, &c.] Hic agitur de hoc nomine, perſona, quod excipitur à regula quæ eſt in præcedenti diſtinctione data de nominibus ſubſtantialibus. Diuiditur autem iſta pars in tres partes, ſecundum quòd tria conſiderantnr in hoc nomine, perſona, ſcilicet ſignificatum, de quo quæritur primo, Vtrum ſignificet ſubſtantiam, vel proprietatem? Conſideratur etiam in eo communitas prædicationis: & de illa quæritur in ſecunda parte *ibi* [Ideo oritur hic quæſtio difficilis] Conſideratur etiam in hoc nomine, perſona, diſcretio ſingularitatis: & de hac quæritur in tertia, Vtrum ſcilicet diuerſitas & ſingularitas ſint in diuinis *ibi* [Iam ſufficienter vt puto] In prima harum partium ſunt duo capitula, in quorum primo excipitur nomen perſonæ à generalitate regulæ præhabitæ. In ſecundo autem probatur, quòd ſubſtantiam ſignificat *ibi* [Quòd autem perſona ſubſtantiam ſignificet, &c.

ARTICVLVS I.

Vtrum in diuinis ſit vel poteſt eſſe perſona?

ET quia circa iſtum tractatum maior difficultas libri conſiſtit, ideo ante literam quæruntur hic duo, ſcilicet ſi perſona eſt in diuinis, vel poteſt eſſe? Secundo dato quòd ſic, vtrum ſignificet ſubſtantiam vel proprietatem? Hoc enim oporteret ſcire ante diffinitionem perſonæ.

Videtur autem perſona non eſſe in diuinis: in inferioribus enim videmus nihil tantæ compoſitionis ſicut perſona eſt: ergo nihil tantum repugnat maximæ ſimplicitati: ſed maxima ſimplicitas eſt in diuinis: ergo nulla poteſt ibi eſſe perſonalitas. Quòd autem perſona maximam dicat compoſitionem, ſic probatur: Hoc aliquid in rationali natura eſt vltimum compoſitionis naturalis, in quo ſunt omnium præcedentium compoſitiones: compoſitio enim elementi ex forma & materia determinata contrarietate, & compoſitio mixti, & compoſitio complexionati, & compoſitio heterogenij in membris diſſimilibus organicis, & compoſitio corporis & animæ vegetabilis & ſenſibilis & rationalis ponitur in eo quod eſt hoc aliquid in natura rationali. Alia autem eſt compoſitio accidentium naturalium & indiuiduantiũ & perſonam facientium: & hæc triplex etiam ſupponitur in perſona: ergo perſona claudit in ſe omne genus compoſitionis, & ſubſtantialis, & accidentalis: & ſic conſtat propoſitio prima.

2 Item, Non eſt perſona quæ non ſubſiſtat naturæ communi & proprietati diſtinguenti: nihil autem ſubſiſtit ſic niſi ſubiectum: ergo quod non eſt ſubiectum nec ſubſtat naturæ, non eſt perſona. Dicit autem Boët. quòd in diuinis ſubiectum eſſe non poteſt, cum ſit forma ſimplex: ergo nec perſona ibi eſſe poteſt.

3 Item, Id quod eſt maximæ diuiſionis ſecundum naturam, maxime repugnat vnitati ſimpliciſſimæ: ſed perſona eſt maximæ diuiſionis ſecundum naturam: ergo pluralitas perſonarum maxime repugnat vnitati ſimpliciſſimæ. Prima conſtat. Secunda probatur per hoc quòd in natura non eſt niſi potentia & actus, & compoſitum ex vtroque: quæ autem in potentia plura ſunt, non ſunt plura niſi ſecundum quid: ſed forma in eadem natura ſecundum rationem ad minus eſt vna: compoſitum autem à compoſito differt per formam naturalem & materiam naturalem: ergo vtraque diuiditur ab eo: ergo pluralitas illius maxime repugnat primæ ſimplicitati.

4 Item, Per ſe vnum non eſt ab alio diſtinctum ſi non habet diſtinctionem ſubſtantiæ à qua eſt omnis numerus perſonarum: ſubſtantia autem in diuinis non numeratur: ergo non admittit perſonarum pluralitatem; ergo in diuinis ad minus non eſt hoc modo perſona, quo ponimus ibi perſonas.

5 Item, Hoc videtur per Auguſtinum in 7. de Trin. & ponitur hic in litera, vbi dicit, quòd non ideo fuit reſponſum tres perſonæ, hæreticis quærentibus quid tres? vt illud diceretur: ſed ne taceretur: ergo videtur, quòd perſona non debet dici eſſe in diuinis.

6 Item, Anſelmus in monologio cap. penultimo. Licet poſſum dicere Trinitatem propter Patrem & Filium & Spiritum ſanctum qui ſunt tres: non tamen poſſum proferre vno nomine propter quid tres, velut ſi dicerem, propter tres perſonas: ſicut dicerem vnitatem propter vnam ſubſtantiam: non enim putandæ ſunt tres perſonæ, quia omnes perſonæ ſic ſubſiſtunt ſeparatæ abinuicem, vt tot ſit neceſſe eſſe ſubſtantias, quot ſunt perſonæ. Item ibidem, In ſumma eſſentia ſicut non ſunt plures ſubſtantiæ, ſic non ſunt plures perſonæ. Ex his accipitur, quòd perſona non competit diuinis.

Sed contra.

SED CONTRA: Richardus de ſancto Victore in lib. ſuo de Trinit. cap. 4. dicit, Timentes vbi non eſt timor: recte timerent perſonas ſecundum ſubſtantiam dici, ſi perſona tantum eſſe ſubſtantiale ſignificaret, nec aliquid conſignificaret: ergo videtur quòd perſona ſit in diuinis: & quòd qui timent dicere, timent vbi non eſt timor.

2 Item, In litera habemus, quòd conuenientius dicuntur tres perſonæ, cum quæritur, quid tres? quam aliquid aliud.

3 Item, Perſona dicit naturæ rem diſtinctam, & perſona magis ſignificatur per quis, quam per quid: quia quid quærit de natura indiſtincta, quis autem de diſtincta: ſed in diuinis ſunt plures aliqui diſtincti: ergo cum diuina natura ſit natura intellectualis, ibi ſunt aliqui diſtincti naturæ rationalis: ergo à differendo ſunt in diuinis perſonæ.

4 Item, Perſona eſt per ſe vna: ſed per ſe vnus eſt Pater, & per ſe vnus Filius, & per

ſe vnus eſt Spiritus ſanctus: ergo ſunt ibi plures perſonæ: ergo &c.

5 Item Richar. Triplex diſtinctio perſonalis inuenitur, ſcilicet proprietate ſola, origine ſola, proprietate ſimul & origine. In Angelis proprietate ſola, in Deo origine ſola, in homine autem proprietate ſimul & origine: ergo in diuinis eſt perſona.

6 Item, Vltimum & perfectiſſimum rationalis naturæ eſt perſona: ergo perſonalitas vltima dicit perfectionis rationem: quicquid autem perfectioniseſt, Deo attribui debet: ergo ratio perſonalitatis Deo attribui debet, & maxime, vt videtur.

7 Item, Supra probatum eſt diuinam naturam communicabilem eſſe: communio autem naturæ intellectualis etiam intelligi non poteſt niſi intelligatur communicans eam: omne autem communicans naturam intellectualem eſt perſona: ergo in diuinis ſunt perſonæ.

Soluitur. SOLVTIO. Abſque dubio & hæſitatione concedendum eſt, quòd in diuinis ſunt plures communicantes naturam diuinam intellectualem: & quia tales communicantes neceſſario diſtincti ſunt, ideo neceſſe eſt concedere, quòd ſunt perſonæ in diuinis, & quòd ratio perſonalitatis conueniat eis, licet non omni eadem ratione qua inuenitur perſonalitas in natura humana & angelica, vt patebit in ſequentibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd compoſitio maxima accidit perſonæ ex natura qua communicat cum aliis in genere formæ & materiæ: ideo enim oportet multis eam trahi ad perfectionem cui ſoli conuenit ratio perſonalitatis. Si illam autem perfectionem in primo inuenitet, non oporteret tot compoſitionibus eam trahi ad illud: vnde ſi natura elementi eſſet intellectualis, non oporteret fieri compoſitionem, quia hoc elementum habens naturam elementi communius eſſet perſona: & hoc patet, quia in Angelis perſonalitas non requirit huiuſmodi compoſitionem, & in diuinis non requirit aliquam compoſitionem.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum Richardum differentia eſt inter ſubſiſtere & exiſtere: ſubſiſtit enim quod per ſe diſtinctum eſt proprietate quæ in ipſo eſt vt in ſubiecto: exiſtit autem quod per ſe eſt diſtinctum ex origine, hoc eſt, ex modo originis, ſcilicet quia ex originis ratione diſtinguitur ab eo quod ab ipſo eſt, vel à quo ipſum eſt: vnde proprie loquendo in angelica natura perſonæ ſunt ſubſiſtentiæ tantum: quia vna earum non diſtinguitur ab alia per hoc quòd vna ſit ex alia, vel alia ex ipſa: ſed proprietatibus quibus ſubſiſtunt & ſubſtant, perſonalis diſtinctio eorum inuenitur in eis. In diuinis autem proprie loquendo perſonæ ſunt exiſtentiæ: quia diſtinguuntur modo originis, svel relatione quæ non eſt in diſtincto vt in ſubiecto, ſed potius (vt dicunt Auguſt. & Boëtius) prædicat id quod ad alterum eſt, & non quod ad ſe eſt ſecundum originis modum quo alter eſt ex altero. In humanis autem accipitur diſtinctio ſecundum vtraque, ſcilicet ſubſtare collationi proprietatum indiuiduantium, & ſecundum originis modum quo perſona à perſona educitur: & ideo ſubſtantes vel ſubſiſtentes eſſentiæ vocantur. Sed alij Doctores ſacræ Scripturæ ſubſiſtentias large accipiunt pro qualitercunque per ſe exiſtentibus hypoſtaſibus: & ideo perſonas diuinas ſubſiſtentes vel ſubſiſtentias vocant.

AD ALIVD dicendum, quòd licet perſona in creata natura intellectuali ſit maximæ diuiſionis inter ea quæ ſunt eadem, quia eſt maioris diuiſionis quam forma ſecundum ſe: hoc tamen accidit ei, ſcilicet inquantum eſt in hac natura: conſtitutio enim perſonæ eſt ex eo quod ſit per ſe vnum ſecundum quemcumque exiſtentiæ modum in natura intellectuali, & ideo hoc argumentum non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd habere ſubſtantiam diuiſam in perſonis accidit ex naturæ formalis ignobilitate, cum natura formæ creatæ in pluribus diuiſa per eſſe remaneat ratione vna, & ſic nititur ad vnitatem in pluribus: & hoc oſtendit ſatis, quoniã ſi poſſet, etiam ſecundum eſſe & ſecundum id quod eſt, maneret vna: ſed quia non plene ſimplex eſt, ideo accidit ei huiuſmodi diuiſio in perſonis & hypoſtaſibus in quibus eſt. In diuinis autem in quibus eſt plena ſimplicitas, exiſtentiæ modus ſecundum originem, inducit rationem alietatis & perſonalitatis: & tamen ſubſtantia id quod eſt, manet indiuiſa: & bene concedimus, & infra probabimus in ſequenti diſtinct. quòd non ſimpliciter numerus eſt in diuinis, & quòd perſonarum vel notionum numerus non eſt ſimpliciter numerus: & hoc ideo, quia nullo modo ponimus in diuinis ſubſtantiam numerari, neque ſecundum ſe, neque ſecundum quod eſt in perſona.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. non intendit, quòd non debet dici tres perſonæ: ſed quia non dicitur ea ratione qua dicitur in inferioribus, vbi per ſubſtantiam formæ & materiæ, ſiue quod eſt & quo eſt, perſonæ abinuicem diuiduntur.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd Anſelmus nihil aliud intendit, niſi quod modus exiſtentiæ in diuinis non ſic facit perſonam ſicut in humanis.

ARTICVLVS II.

Vtrum perſona in diuinis ſignificet ſubſtantiam, vel proprietatem?

SEcundo quæritur, Quid ſignificet perſona? Videtur quod ſubſtantiam: & quia circa hunc articulum fere conſiſtit tota difficultas huius tractatus, ſumantur argumenta, quotquot elici poſſunt ex litera. Eliciuntur autem ſex, quinque ex ſecundo capitulo iſtius diſtinctionis, à verbis Auguſtini extracta. Primum quod dicit [Non eſt aliud Deo eſſe, aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem] Secundum eſt quod dicit [In Trinitate cum dicimus perſonam Patris, non aliud dicimus quam ſubſtantiam Patris] Tertium eſt

quod

quod dicit[Ad ſe quippe dicitur perſona,non ad Filium vel Spiritum ſanctum: ſicut ad ſe, & magnus dicitur Deus, & bonus, & iuſtus] Quartum eſt quod dicit [Quemadmodum hoc illi eſt eſſe, quod Deum eſſe, quod magnum eſſe, quod bonum eſſe: ita hoc eſt illi eſſe quod perſonam eſſe.]Quintum eſt ex verbis Magiſtri vbi dicit [Cum dicitur, Pater eſt perſona, hic ſit ſenſus, Pater eſt eſſentia diuina]Sextum eſt in tertio capitulo iſtius diſtinctionis,vbi dicit [Volumus vnum vocabulum ſeruare huic ſignificationi, quo intelligitur Trinitas, ne omnino taceremus interrogati quid tres eſſent,cum tres eſſe fateamur] Cum igitur ad quid nō reſpondeatur congrue niſi ſubſtantia,videtur quòd hoc nomen,perſona, ſubſtantiam ſignificet. Et hoc Auguſt. dicit in multis locis 7.de Tri.

2 Item Anſel. in mono. cap. penultimo, Quot ſunt perſonæ, tot ſunt ſubſtantiæ indiuiduæ. Ergo perſona ſignificat ſubſtantiam, licet proprietatem cum ſubſtantia conſignificet: & auctoritas eſt ſupra habita.

3 Item, Magiſter Hugo de ſancto Victore in 1.lib. de ſacramentis,in 3. parte: Vnum ſolum nomen ſubſtantiale eſt, quod de ſingulis ſingulariter dicitur: in ſumma tamen non ſingulariter, ſed pluraliter pronuntiatur, cum tamen ad ſubſtantiam dicatur: & hoc eſt perſona.

4 Item hoc accipitur à diffinitione perſonæ quam dat Boëtius in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti, ſic, Perſona eſt rationalis naturæ ſubſtantia indiuidua: cum enim in diffinitione perſonæ ſubſtantia cadat in recto, oportet quòd perſona ſit in genere ſubſtantiæ.

5 Item per rationem Boëtij, qua venatur perſonæ diffinitionem: quia perſona aut eſt in genere accidentium, aut ſubſtantiæ: non accidentium: ergo ſubſtantiæ. Item in genere ſubſtantiæ ſunt primæ & ſecundæ: & prima (alias perſona) non dicit ſecundam,quia ſic in vna natura non eſſet niſi perſona in ſpecie: ergo primam: & non cuiuſcumque ſubtiæ, ſed rationalis: ergo perſona eſt prima ſubſtantia in natura rationali.

6 Item, Siue perſona dicatur per ſe ſonans, ſecundum vocabuli etymologiam, ſiue per ſe vna ſecundum vocabuli compoſitionem, non conuenit niſi ſubſtantiæ: quia nihil eſt per ſe vnum, niſi hoc aliquid in ſubſtantia: forma autē de ſe communis eſt, materia autem in potentia: ergo per ſe ens vnum non eſt niſi hoc aliquid in ſubſtantia: accidentia enim per ſe non ſonant, nec per ſe vnum ſunt: ergo, &c. Item, Quicquid perfectionis eſt, Deo debet attribui: ſed perfectionis ſummæ eſt, quòd illa quæ naturam in inferioribus communicant, per ſe vnum ſint & per ſe ſubſiſtant: ergo hoc magis conuenit ſuperioribus: ergo perſonæ diuinæ per ſe ſubſiſtunt: ergo ſunt ſubſtantiæ, vel ſubſiſtentiæ:ergo perſona in diuinis ſignificat ſubſtantiam.

Sed contra. IN CONTRARIVM eſt quod dicit Boëtius in lib. de Trinit. cap. vlti. ſic, quòd ſi perſonæ diuiſæ ſint, ſubſtantia vero indiuiſa: neceſſe eſt, vocabulum quod ex perſonis originem capit,id ad ſubſtantiam non pertinere: cum ergo nullum vocabulum ita trahat originem ab ipſis perſonis ſicut perſona, videtur quòd non pertineat ad ſubſtantiam. Item Boëtius, Eſſentia continet vnitatem, relatio autem ſola multiplicat Trinitatem: cum ergo hoc nomen perſona, pluraliter de tribus dicatur, & multiplicetur: videtur, quòd ad ſolam pertineat relationem.

2 Item Auguſt. in 7. de Trinit. in fine: Cum Pater & Filius & Spiritus ſanctus dicuntur tres perſonæ, nullæ moles aut interualla cogitentur, nulla diſtantia quantulæcumque diſſimilitudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel paulominus, quocumque modo minus eſſe aliud alio poteſt, vt neque perſonarum ſit confuſio, nec talis diſtinctio qua ſit impar aliquid. Quod ſi intellectu capi non poteſt, fide teneatur, donec illuceſcat in cordibus noſtris, qui ait per Prophetam, Niſi credideritis, non intelligetis. Ex hoc accipitur, quòd nihil quantulumcumque de ſubſtantialibus eſt in vno, quod non ſit in alio: cum igitur perſonalitas vnius non ſit in alio: videtur, quòd perſona ſubſtantiam non ſignificet.

3 Item, In nulla natura idem poteſt eſſe principium incommunicabilitatis & communicabilitatis: ſed in diuinis (vt dicit Richardus) perſona eſt principium incommunicabilitatis, ſubſtantia autem communicabilitatis: ergo perſona non ſignificat ſubſtantiam.

4 Item, Proprietas eſt quæ facit in diuinis numerum,vt habitum eſt ante, & iterum habebitur in ſequenti diſtinctione: ſed facit numerum perſonarum: ergo perſona eſt id quod conſtituitur proprietate:hoc autem non eſt ſubſtantia, quia proprietates ſubſtantiam non determinant: ergo videtur,quod perſona non dicat ſubſtantiam.

5 Item, In quocumque prædicamento continetur inferius alicuius generis ſecundum ſui naturam, in eodem cadit & genus illud ſecundum naturam: ſed ſub perſona ſicut ſub communi intentione ſumimus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & hæc ſunt in ad aliquid ſecundum ſui naturam:ergo & perſona quæ communis eſt ſecundum rationem ad illa.

6 Item, Cum dicitur perſona, hoc vocabulum ab aliquo imponitur: dicitur autem quaſi per ſe vna: per ſe autem ſonat ſingularitatem: ergo videtur, quòd à ſingularitate naturæ rationalis imponitur: ſingularitas autem in diuinis non eſt niſi à proprietate: ergo videtur, quòd ſignificet proprietatem. Item, Richar. dicit, quòd idem eſt perſona quod exiſtens per ſe ſolum ſecundum quendam modum ſingularis exiſtentiæ naturæ rationalis: ergo videtur ſignificare ſingularitatem notionum.

SVPER hoc vt magis eluceat quæſitum, accipiendæ ſunt octo opiniones, quæ hic diuerſificantur per Doctores, vt inuenitur in ſcriptis eorum. Sunt enim qui dicunt, quòd hoc nomen, perſona, ſecundum diuerſa tem-

pora

pora diuerſas accipit ſignificationes, vt infra habebitur in litera: dicunt enim, quòd ante quæſtionem hæreticorum non ſignificabat niſi ſubſtantiam diuinam diſtinctam ab aliis eſſentiis, ſicut hic homo, & hic angelus diſtinguitur ab aliis: & tunc dicebatur, quòd Pater & Filius ſunt vna perſona, ſicut vna ſubſtantia, & vna eſſentia. Poſt quæſtionem autem hæreticorum fuit inſtitutum hoc nomen, perſona, vt in plurali ſignificaret proprietatem ſiue relatiua, in ſingulari autem ſubſtantiam: & ideo cum dicitur, Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt perſonæ, ſignificat relatiua: cum autem dicitur, Pater eſt perſona, ſignificat ſubſtantiam. Tertiam autem inſtitutionem accepit ab vſu modernorum, ſecundum quorum vſum à tempore Boëtij tantum relatiuum ſignificat, & in ſingulari, & in plurali. Sunt ſecundi qui dicunt, quòd hoc nomen, perſona, aliam habet ſignificationem cum per ſe ponitur, & aliam cum adiuncto termino numerali vel diſiunctiuo vel partitiuo: vt cum dicitur, tres perſonæ, alia perſona, diſtincta perſona, ſignificat notionaliter relatiuum & id quod ad alterum eſt. Sunt tertij qui dicunt, quòd ſignificat abſolute ſubſtantiam, non quæ eſt natura vel eſſentia diuina, ſed quæ eſt hypoſtaſis. Dicunt enim, quòd ſicut eſſentia eſſentiam, & homo hominem: ita perſona perſonam ſignificat: & per perſonam intelligunt ſubſtantiam diſtinctam, ſecundum quod ſubſtantia dicitur à ſubſtando proprietati. Sunt quarti, qui dicunt, quòd perſona eſt nomen æquiuocum, & quandoque ſignificat eſſentiam, quandoque perſonam, quandoque proprietatem. Item quinti ſunt qui dicunt, quòd perſona ſignificat ſubſtantiam, & proprietatem: ſed ſubſtantiam in recto, adhibentes rationem ſui dicti: quia dicitur perſona quaſi per ſe vna: & ly vna dicit ibi ſubſtantiam, quæ cadit ibi in recto: & ly per ſe dicit proprietatem, quæ quaſi innuitur oblique. Sunt ſexti qui dicunt è conuerſo, quòd perſona ſignificat proprietatem in recto, & ſubſtantiam in obliquo in diuinis: & hoc probant per diffinitionem Boëtij, qui dicit, quòd perſona eſt indiuidua ſubſtantia rationalis naturæ, in qua rationalis naturæ cadit in obliquo: & hæc opinio fere omnium eſt, & auctor eius eſt Antiſiodorenſis. Immediate autem hanc defendit Simon Tornacen. Septimi ſunt qui dicunt, quòd perſona ſignificat ſubſtantiam primam, diſtinctam proprietate incommunicabili: aliter enim ſignificatur ſubſtantia, cum dicitur, ſubſtantia: & aliter, cum dicitur, homo: & aliter, cum dicitur, Sortes. Primo enim modo ſignificatur in communitate generis. Secundo modo cum ſpecialitate ſpeciei. Tertio modo cum ſingularitate ſorteitatis ſiue indiuidui. Et hæc opinio eſſe videtur Richar. de ſancto Vic. & à quibuſdam etiam modernorum defenditur.

Solutio. OCTAVA eſt, quòd perſona ſignificationem habet ſubſtantiæ & proprietatis: ſed circa ſubſtantiam illam quam importat, nec ponit proprietatem, nec numerum quem facit proprietas: & hæc opinio inter omnes quaſi mediam viam tenet, & hæc mihi magis videtur eſſe vera: & ideo amplius explanetur. Cum dicitur, Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus, ſignificatur aliter ſubſtantia per ly Deus, quod eſt prædicatum: & aliter per hoc verbum, eſt, cum dicitur, iſti tres ſunt vnus Deus: cum enim dicitur, iſti, &c. pronomen ſignificat ſubſtantiam, quæ ſupponitur & diſtinguitur: ly ſunt autem importat eandem per reſpectum ad naturam, & ly Deus importat eandem vt communem. Vnde dico, quòd perſona ſignificat ſubſtantiam, vt ſignificatur per ly iſti, & per ly ſunt, & non vt ſignificatur per ly Deus: & ideo quia non poteſt intelligi tres eſſe, niſi talis ſubſtantia cadat in ſignificatum plurale, neceſſe eſt hoc nomen, perſona, cadere in pluralitatem, quando de omnibus dicitur in ſumma. Hæc autem ſubſtantia ſic ſuppoſita non tantũ importatur in intellectu perſonæ, ſed etiam proprietas conſtituens perſonas indeterminate & in ratione communi.

Et quod ita ſic, probatur per tres Auctores, & per ſimile: dicit enim Auguſt. in principio 7. de Trinit. Omnis eſſentia quæ relatiue dicitur, eſt etiam aliquid excepto relatiuo, ſicut homo dominus, & homo ſeruus, & equus iumentum, & nummus arra: & ſi non eſſet homo, id eſt, aliqua ſubſtantia, non eſſet qui relatiue diceretur: & ſi non eſſet equus quædam eſſentia, non eſſet quod iumentum relatiue diceretur. Quapropter ſi & pater non eſt aliquid ad ſeipſum, non eſt omnino qui relatiue dicatur ad alterum vel ad aliquid. Ex hoc accipitur, quòd perſona hæc & illa dat intellectum ſubſtantiæ ſuppoſitæ, & etiam intellectum proprietatis: ergo & perſona quæ dicit in communi ſubſtantiam ſuppoſitam, in intellectu ſuo claudit vtrumque, ſcilicet perſonam, & proprietatem. Secundus auctor eſt Boëtius in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti, qui venatur diffinitionem perſonæ ex ſubſtantia ſuppoſita, & proprietate diſtinguente, & concludit eam ſic, quòd perſona eſt indiuidua ſubſtantia rationalis naturæ. Tertius eſt Richardus in ſuo lib. de Trinit. dicens, Perſona ſignificat ſubſtantiale eſſe ex aliqua ſingulari proprietate. Ideo ergo fidenter fatemur perſonas in diuinitate ſecundum ſubſtantiam dictas, & ſubſtantiam ſignificare, & plures ibi eſſe perſonas, non plures ſubſtantias: quia ſunt ibi plures habentes vnum & indifferens eſſe ex differenti proprietate. Vnitas itaque ibi eſt iuxta modum eſſendi, pluralitas iuxta modum exiſtendi: vnitas eſſentiæ, quia vnum & indifferens eſſe: plures perſonæ, quia plures exiſtentiæ.

Per exemplum etiam hoc probatur: quia in inferioribus perſona ſignificat ſubſtantiam ſuppoſitam naturæ communi: ſupponitur autem naturæ communi per indiuiduationem quam habet ex materia & accidentibus propriis: ſed ex ſui ignobilitate eſt, quòd diuiditur per materiam in qua eſt, ita quod illa quæ eſt in iſto, non eſt in illo: & ſic in duobus eſt ignobilis, ſcilicet quia diuiditur, & quia componitur cum eo quod indiuiduat eam,

eam, duplici compositione, scilicet essentiali cum materia, & accidentali cum accidentibus indiuiduantibus. Si ergo demus Deo quod nobilitatis est, & auferamus quod est ignobilitatis, significabit persona in diuinis substantiam suppositam: non tamen diuisam, nec compositam in eo in quo supponitur, siue in quo est: & ideo vnitas personarum remanet semper in substantia, & numerus penes modum existentiæ ab alio, sicut dixit Richardus. Quod autem hoc verum sit, scilicet quod nihil absolutum in persona significatum numeratur, accipitur ab Augustin. in fine 7. de Trinit. vbi sic dicit: Aut si placet propter disputandi necessitatem, etiam exceptis nominibus relatiuis, pluralem numerum admittere, vt vno nomine respondeatur, cum quæritur, quid tria, & dicere tres substantias aut tres personas, nullæ moles aut interualla cogitentur, nulla distantia quantulæcumque dissimilitudinis, vt ibi intelligatur aliud alio vel paulominus quocumque modo minus esse aliud alio potest, vt neque personarum sit confusio, nec talis distinctio qua sit impar aliquid. Ex hoc accipitur, quòd pluralitas personarum vel substantiarum, non potest referri ad aliquid absolutũ significatum in hoc nomine, persona quia tunc aliquid de substantia esset in vna persona quod non esset in alia: & sic imparitas ad minus esset, quòd duæ haberent plus de essentia quam vna sola, quod hæreticum est dicere: & ideo hic caute loquendum est, scilicet vt persona significet substantiam suppositam cum singulari proprietate in qua secundum existentiæ modum admittatur numerus, & non numeretur substantia separata: & cum dicitur, duæ sunt personæ, vel tres sunt personæ, vel plures sunt personæ, refertur numerus ad personam secundum existentiæ proprietatem, & non secundum multitudinem substantiæ significatæ.

His habitis dicendum est ad primum, quod dicit Augustin. Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem, quòd hoc verum est: & loquitur de suppositа substantia quæ non est alia, nec aliud habet esse suppositа cum proprietate singularis existentiæ, & significata vt natura communis, sed habet alium significandi modum, & ratione illius modi cadit in pluralitatem, & non hoc nomen, Deus.

Ad aliud dicendum, quòd cum dicimus personam Patris, dicitur substantia suppositа quæ est, quis est in Trinitate, in qua proprie loquendo non est quod est: cum autem dicimus substantiam Patris, dicimus quo: & vt Augustin. notet indifferentiam quis est & quo est in diuinis, ideo dicit, quòd non aliud dicimus vno & alio, licet dicamus diuerso modo significandi.

Ad aliud dicendum, quòd persona dicitur ad se ratione substantiæ significatæ: sed tamen hoc non est totum significatum huius dictionis, persona, sicut patet ex prædictis.

Ad aliud & sequens & iterum sequens patet solutio ex prædictis.

Ad id quod obiicitur de Anselmo, dicendum, quòd non intendit Anselmus dicere, quòd non significat substantiam, sed quòd in diuinis non ea ratione dicitur quòd substantia numeretur, sicut fit in inferioribus: & quòd faciat compositionem proprietatis personalis cum substantia suppositа quam importat.

Ad id quod obiicitur de Richardo & Hug. patet solutio: quia hoc de plano conceditur.

Ad id quod obiicitur de diffinitione Boëtij, dicendum quòd large sumitur substantia indiuidua pro incommunicabili quocunque modo, siue secundum substantiam sit incommunicabile, siue secundum existentiæ proprietatem solam: sic enim competit diuinis: Pater enim cum Filio omnia habet communia nisi existentiæ suæ proprietatem: & sic est etiã in aliis personis diuinis.

Ad id quod obiicitur de venatione diffinitionis bene conceditur.

Ad aliud dicendum, quòd vt dicit Boetius, & etiam Magister in 3. huius voluminis dist. 9. Persona dicitur à per se sonando secundum etymologiam: vel dicitur per se vna, vt dicit Simon Tornacensis, & ly per se notat existentiæ proprietatem in diuinis. Vna autem non dicit essentiæ vnitatem meo iudicio, vt ille dicebat, sed potius vnitatem personæ quæ consequitur ex proprietatis distinctione, vt supra diximus dist. 9. & iterum in sequenti distinct. determinabitur. Persona enim per se est vna sua proprietate personali. Bene tamen concedo, quòd substantiam significat eo modo quo dictum est.

Ad id autem quod obiicitur in contrarium, ad duo prima quæ sunt Boetij, dicendum quòd Boet. non accipit in persona significatum principale, quod est substantia suppositа absolute dicta: & hoc ideo, quia ibi non intendit loqui de significatione nominis, sed potius de pluralitate: & quia non cadit pluralitas ratione substantiæ, sed ratione existentiæ proprietatis quæ relatio originis est, ideo dicit, quòd non significat substantiam sed relationem.

Ad aliud dicendum, quòd Augustin. dicit hoc ideo quòd non retorqueatur pluralitas & numerus ad substantiam quæ significatur in nomine, sed ad existentiæ modum.

Ad aliud dicendum, quòd hoc verum est, quòd in nulla natura idem est principium communicabilitatis & incommunicabilitatis: sed in diuina natura sufficit diuersus modus intelligendi: & hoc ideo, quia in inferioribus quæ composita sunt, diuersum est quod est & quo est, & diuersum est quis est & quo est: in diuinis autem proprie loquendo non est quod est & quo est: sed ibi est verissime quis est & quo est, sed non sunt diuersa in re, quia aliter esset ibi compositio vniuersalis. Vnde nobilitas simplicitatis diuinæ tollit diuersitatem à quis est & quo est, sed non tollit veritatem, quia verissime est ibi quis est, & verissime est ibi quo est: & ideo ex modo intelligendi quis est, accipitur personalitas & incommunicabile: & ex mo-

do

do intelligendi quo eſt, accipitur natura: & nihilominus quis eſt ſignificat ſubſtantiam ſuppoſitam, licet conſignificet cum ea proprietatem modi exiſtentiæ quo exiſtit perſona in diuinis.

AD ALIVD dicendum, quòd numerata eſt perſona ratione proprietatis: vnde numeratur vt conſtituta proprietate, & in ſubſtantia non: & hoc melius explicabitur in ſequentibus iſtius diſtinctionis.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur Pater, etiam ſignificatur ſubſtantia cum ſingulari proprietate, vt expreſſe patuit per auctoritatem Auguſt. ſumptam de 7. de Trin. in principio lib. & ideo cadit in prædicamento ſubſtantiæ theologico ratione ſubſtantiæ, & in prædicamento relationis ratione conſignificati cum ſubſtantia.

AD ALIVD dicendum, quòd bene ſingularitas, large vtendo vocabulo ſingularitatis, eſt ratione proprietatis: ſed illud non eſt tota ſignificatio vocabuli.

Opinionibus autem introductis in nullo volo contradicere: quia materia difficilis eſt: & ſequatur vnuſquiſque quod ei magis placuerit.

Cur Pater & Filius & Spiritus ſanctus non dicantur vna perſona, vt vna ſubſtantia, & vnus Deus?

C IDeo oritur hic quæſtio difficilis quidem, ſed non inutilis, qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna perſona, ſicut vna eſſentia, & vnus Deus? Quam quæſtionem Auguſt. diligenter tractat, atque congrue explicat in 7. de Trinit. ita dicens, Cur non hic tria ſimul vnam perſonam dicimus, ſicut vnam eſſentiam, & vnum Deum, ſed dicimus tres perſonas: cum tamen tres deos aut tres eſſentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati, quid tres eſſent, cum tres eſſe fateamur. Cum ergo quæritur, quid tres (vt ait Auguſt. in lib. 5. de Trinit.) magna prorſus inopia humanum laborat eloquium: dictum eſt tamen tres perſonæ, non vt illud diceretur, ſed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce oſtendit qua neceſſitate dicatur pluraliter perſonæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus reſpondeamus.

Cap. 6.

1. Ioan. 5.

Cap. 9.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE ſumenda eſt ſecunda pars iſtius diſtinctionis vbi dicit [Ideo oritur hic quæſtio] In hac enim quæritur communitas huius nominis quod eſt perſona. Et diuiditur in tres partes. In prima quæritur ratio communitatis. In ſecunda ſoluitur quæſtio, Quare eadem ratione communitatis non dicuntur tres dij *ibi* [Sed quæritur, cum dicamus Patrem & Filium, &c.] In tertia quæritur, Quare non dicimus tres eſſentias *ibi* [Verum hic alia emergit quæſtio] Prima pars habet tria capitula, in quorum primo proponitur quæſtio. In ſecundo ſoluitur *ibi* [Quia volumus, &c.] In tertio ratio neceſſitatis huius locutionis explanatur vniuerſalis, & apud nos & apud Græcos *ibi* [Qua neceſſitate non ſolum Latinus, &c.] Ex hoc patet ſententia.

ARTICVLVS III.

Cur in diuinis dicimus tres perſonas, non tres ſubſtantias?

INcidit autem quæſtio ſuper hoc quod dicit Auguſt. in primo capitulo *ibi* [Cur non hæc tria ſimul vnam perſonam dicimus, ſicut vnam eſſentiam, & vnum Deum?] Hic enim dicit Auguſt. tria: & cum tria in neutro dicat ſubſtantiam, videtur ſubſtantia numerari & plurificari, cum dicitur, tres perſonæ.

2 Item Anſelmus in monol. penul. cap. dicit, quòd aptius dicantur tres eſſe ſubſtantiæ: ergo ſubſtantia numeratur. Item Auguſtinus in fine 7. de Trinit. dicit, quòd dicuntur tres ſubſtantiæ: ergo vt prius. Hoc idem habetur hic in litera, & Damaſ. & Chryſoſt. dicunt ſæpius. Item Hilarius in lib. de ſynod. Sunt quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam autem vnum: ergo videtur expreſſe, quòd ſubſtantia numeretur per tria, & quòd vnum ſint conſenſu. Item ibidem, Tres ſubſtantias eſſe dixerunt, perſonas per ſubſtantias edocentes, non ſubſtantiam Patris & Filij diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes: ergo videtur, quòd diuerſæ numero ſint ſubſtantiæ, & eſſentia vna.

3 Item,

3 Item, Nihil indiuiduatur & efficitur vnum numero, niſi per ſubſtantiam: Pater eſt perſona vna in numero, & ſimiliter Filius: ergo plures perſonæ quæ plures habent vnitates, ſunt plures ſubſtantiæ numero. Probatio primæ. Omne prædicamentum aliud à ſubſtantia, non dicit niſi formam accidentalem: hoc autem non efficitur vnum numero, ſed quòd habet eſſe hæc forma vel illa: non autem habet eſſe hæc forma vel illa, niſi inquantum eſt in hoc ſubiecto vel illo: ergo nullum aliud prædicamentum habet indiuiduum niſi ſubſtantiæ ſolum: ergo probata eſt iſta, quòd omne vnum numero vnitate ſubſtantiæ eſt vnum, & plura numero pluralitate ſubſtantiæ ſunt plura: cum igitur Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſint plures perſonæ, videtur quòd non niſi ratione ſubſtantiæ numeratæ ſint plures.

4 Item, Nomini multa accidunt, ſcilicet genus, numerus, caſus, & huiuſmodi: ſed accidentia omnia illa præter numerum dicunt modum, ſed numerus vult habere proprium ſignificatum quoad ſubſtantiam quam ſignificat nomen vnam vel plures, vt patet, cum dicitur, homo, & cum dicitur, homines, vna eſt æqualitas quam ſignificat nomen in vtroque nomine: ſed ſubſtantia ſignificata in eodem, non vna: quia dicimus bene, Sortes eſt homo: & non dicimus, Sortes eſt homines: ergo videtur, quòd omne nomen pluralis numeri diuerſitatem ponat in ſubſtantia quam ſignificat: ergo cum dicitur, plures perſonæ, erit ſubſtantia numerata in hoc nomine, perſona.

5 Item, Si ratione proprietatis nomen habet plurale, quodlibet ſingulare haberet plurale, quia vni multa accidunt, vt dicit Philoſophus: & ſic diceremus duos vel plures Sortes ratione grammaticæ & muſicæ quæ ſunt in Sorte, quod falſum eſt: ergo numerus ponitur circa ſubſtantiam.

6 Item, Cum Pater plures habeat proprietates, quia innaſcibilitatem, & paternitatem, & ſpirationem actiuam, diceremus Patrem eſſe plures patres vel perſonas, quod falſum eſt: ergo numeratur ſubſtantia in nomine perſonæ quando dicitur pluraliter.

Sed contra.

SED CONTRA: Subſtantia eſt vna numero in tribus: vel neceſſario aliquid habet vnus quod non habet alius: & vnus non eſt in alio, ſi ſubſtantia eſt diuerſa: & aliquid operatur vnus quod non alius, & iterum non magis conueniunt tres perſonæ in ſubſtantia quam tres homines: quæ omnia abhorret fides Catholica: ergo oportet dicere, quòd ſubſtantia non numeratur. Si forte dicas, quòd ſubſtantia numeratur, ſed non diuiditur: hoc non eſt intelligibe: quia nihil numeratur, niſi quod diſtinguitur.

Solutio.

SOLVTIO. Dicimus ſine præiudicio, quòd iſtas quæſtiones de perſona, magis ſoluendas expectamus in patria, quam in via poſſimus: ſed tamen ne videamur præterire.

DICENDVM ad primum, quòd communiter dicitur, quòd tria ponitur ibi pro tres in maſculino, eo quod hypoſtaſes numerantur, non autem ſubſtantiæ. Quare autem maſculinum attribuatur perſonis, & neutrum eſſentiæ, ſupra eſt expeditum.

AD ALIVD dicendum, quòd in dicto Auguſt. & Anſelmi & Hilarij ponitur ſubſtantia pro hypoſtaſi, & ſumitur ab actu ſubſtandi proprietati: ſicut in ſequenti cap. determinabitur, cum quæretur de quatuor nominibus græcis.

AD ALIVD dicendum, quòd pluralitas quæ eſt ſimpliciter multitudo, non eſt in diuinis, vt probatum eſt diſtinctione 4. & cum non ſit ſimpliciter pluralitas in diuinis, nominibus etiam perſonalibus non eſt ſignificata ſimpliciter pluralitas, ſed quædam tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd nomen quod ſignificat ſubſtantiam cum qualitate, & hæc diuerſa, eſt nomen compoſiti: & ideo non eſt nomen quod digne nominet Deum: quia in Deo qualitas & ſubſtantia idem ſunt: & ideo in inferioribus in quibus ſimpliciter plura ſunt, eſt pluralitas in ſubſtantia quæ dicit quod eſt: ſed in Deo, in quo non differt quis eſt à quo eſt, non poteſt poni pluralitas in ſubſtantiali aliquo vel abſoluto: ſed tantum, vt dicit Richardus ponitur in exiſtentiæ modo: & ideo quis ex parte modi exiſtentiæ pluralificatur, non autem ex parte ſubſtantiæ: & ideo etiam pluralitas conſignificata in nomine diuino, non eſt eiuſdem rationis cum pluralitate nominis creati: vnde cum dicitur, tres perſonæ, ſenſus eſt, tres in exiſtentiæ proprietate, & non in ſubſtantia vel aliquo eſſentiali diſtincti: in inferioribus autem tres perſonæ ſunt differentes per eſſe & ſubſtantiam, quæ dicit id quod eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non à qualibet proprietate poteſt accipi pluralitas, ſed à proprietate originis ſecundum exiſtentiæ modum, quia de illis non multæ conueniunt vni, nec vni duæ ſecundum eundem modum: vt Patri conuenit non eſſe ab alio à quo alius, quod non conuenit alij: Filio autem conuenit eſſe ab alio per generationem, & Spiritui ſancto eſſe ab aliis per ſpirationem: tales enim proprietates (vt dicit Anſelmus) nec natura admittit ineſſe eidem, cum ſint oppoſitæ: nec ratio capit qualiter vni poſſint conuenire: & ideo numerus talium ſufficit hypoſtaſibus diuinis, præcipuè cum (vt dicit Hilarius) proprietas ſit perſona ſubſiſtens & perfecta: quia in diuinis nihil accidentale eſt: ſed proprietas in perſona, cuius eſt proprietas, eſt perſona ipſa ſubſiſtens & perfecta, vt dicit Damaſc.

AD ALIVD dicendum, quòd licet plures proprietates ſint in perſona Patris & Filij: tamen vna ſola eſt perſonalis, quæ facit perſonam eſſe perſonam ſecundum modum intelligendi: & hoc infra di. 16. determinabitur.

Qua neceſsitate dictum ſit, tres perſonæ à Latinis: & à Græcis, tres hypoſtaſes, vel ſubſtantiæ.

D QVa neceſſitate non ſolum Latinus ſermo, ſed etiam Græcus eadem pene ſuper hac re laborans nominum penuria coarctatur. Vnde Auguſt. quid à Græcis vel Latinis neceſſitate de ineffabili Trinitate dictum ſit aperiens in 7. lib. de Trinit. ait, Loquendi cauſa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo poſſemus, dictum eſt à Græcis, vna eſſentia, tres ſubſtantiæ, id eſt, vna vſia, tres hypoſtaſes. Aliter enim Græci accipiunt ſubſtantiam, quam Latini. A Latinis autem dictum eſt, vna eſſentia vel vel ſubſtantia, tres perſonæ: quia non aliter in ſermone noſtro, id eſt, Latino eſſentia quam ſubſtantia ſolet intelligi. Et vt intelligatur ſaltem in ænigmate, placuit ita dici, vt cum quæreretur, quid tria ſint, aliquid diceretur: quæ tria, tria eſſe fides vera pronuntiat, cum & Patrem non dicit eſſe Filium & Spiritum ſanctum, ſcilicet donum Dei, nec Patrem dicit eſſe nec Filium. Cum ergo quæritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia ſupereminentia diuinitatis, vſitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur: & verius eſt, quam cogitatur.

Cap. 4.

ARTICVLVS IV.

Quid ſignificent hæc nomina ſecundum Græcos, vſia vſioſis, hypoſtaſis, & proſopon: & hæc ſecundum Latinos, eſſentia, ſubſiſtentia, ſubſtantia, & perſona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertio capitulo *ibi* [Qua neceſſitate non ſolum Latinus, &c.] Hic enim incidit quæſtio de quatuor vocabulis Græcorum & Latinorum, quæ ſunt apud Græcos viſia, viſioſis, hypoſtaſis, & proſopon: apud Latinos autem, Marcus Tullius poſuit quatuor illis reſpondentia per ordinem, ſcilicet eſſentia, ſubſiſtentia, ſubſtantia, perſona. Et videtur, quòd male ſumantur à Sanctis: quia dicit Boëtius in commento lib. prædicamentorum, quòd vſia eſt compoſitum ex prima materia & prima forma. Vſioſis autem prima forma, & hypoſtaſis prima materia: ergo videtur, quod vſia non dicat eſſentiam ſimplicem & diuinam, ſicut videtur hic dicere Aug.

2 Item, Subſiſtentiam Auguſt. & Hie. ponunt pro compoſito vel indiuiduo: ſed ſecundum Marcum Tullium idem eſt apud nos ſubſiſtentia quod apud Græcos vſioſis: illa autem apud Græcos ſonat ſubſtantiam in genere vel ſpecie ſignificatam, vt dicit Boëtius: ergo videtur, quòd magis debeat poni ſubſiſtentia pro perſona quæ communis eſt, quam pro perſona quæ eſt ſingularis.

3 Item, Dicit Boëtius, quòd Græci hypoſtaſim non vocant niſi indiuidua rationalis naturæ, & alia indiuidua indignioris naturæ non vocant illo nomine: ergo videtur, quòd idem ſit ſubſtantia quod proſopon vel perſona: & ſic non debent eſſe niſi tria vocabula, & non quatuor.

4 Item, In nulla natura poteſt eſſe niſi vnum ſubiectum primum, & vnum prædicatum vltimum: ſed dicit Boet. in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti (vnde hæc omnia trahuntur) quòd perſona non eſt niſi ſubiectum: ergo nullum aliorum poteſt ſubiectum nominare: ergo cum in natura non ſit niſi quod eſt, ex parte cuius ſumitur perſona, & quo eſt ex parte cuius ſumitur eſſentia, videtur quod duo alia ſuperfluunt.

5 Item, In natura creata non eſt niſi vniuerſale & particulare: ergo penes horum differentias non debent eſſe niſi duo nomina.

6 Item, Cum inter illa quatuor ſunt duo extrema, ſcilicet eſſentia, & perſona: & duo media, ſcilicet ſubſiſtentia, & ſubſtantia: & ſubſtantia ſit vicinior ſecundum intellectum eſſentiæ: ergo non debet poni pro perſona, ſicut dicit Aug. ſed potius pro natura communi.

SOLVTIO. Dicendum, quòd ſecundum diuerſos Doctores, & rationes nominum iſtorum diuerſas, diuerſus eſt vſus iſtorum vocabulorum: in philoſophia enim hypoſtaſis dicitur prima materia, & vſioſis forma prima, & vſia compoſitum: cuius acceptionis hæc eſt ratio: quia omnis cauſalitas ſecundum quodlibet genus cauſæ neceſſario reducitur ad cauſam primam in genere illo, vt *Solutio.*

vt dicit Philosophus in 2. primæ philosophiæ, vt omnis calefactio ad ignem : cum igitur supponi primo sit materiæ primæ : omne quod supponitur, gratia proprietatis materialis supponitur & substat : si ergo substantia, v' hypostasis (alias vsiosis) quod idem est [illegible]ctu substandi primo sumatur, nece[illegible]sonabit à quo est prima ratio substandi, .i est, materiam primam : subsistentia autem sonat id quod est in se subsistens nullo indigens, vt dicit Boetius. Forma autem non indiget materia, sed potius est quoddam diuinum & optimum quod appetitur à materia, & non appetit : & ideo consideratione præhabita, subsistentia siue vsiosis accipitur pro forma prima prima. Essentia autem est illa à qua est esse, & cuius actus est esse, vt dicit Boetius & Tullius : esse autem non est actus essentiæ nisi quæ est in materia, & ideo illam compositum vocauerunt : & sic satis apparet modus acceptionis Philosophorum. Prosonon autem potius est poeticum nomen, quam philosophicum, nisi forte Poeta philosophus dicatur : quia imitatur Philosophum, fabulam componendo ex miris, vt dicit Philosophus. Est autem prosopon idem quod facies in larua, eo quòd histriones in theatris differentem sexum, & proprietatem sonando sub laruis diuersarum facierum vel Medeæ, vel Simonis, vel alterius repræsentabant : & idcirco quia sonus in concauo solido repercussus, reflectitur incipiens ab acuto, ideo etiam Latini prosopon personam dicunt, circumflexa penultima : quod licet sit contra compositionem vocabuli, quod componitur à pro & sono, nas, quod habet primam breuem : tamen quia ita est secundum proprietatem instrumenti per quod sonat, producitur, & in accentu circumflectitur : & quia etiam magnæ dignitatis alicuius personæ ita etiam repræsentari consueuerunt, quibus non competit breuis syllaba : vnde sicut alius Poeta de talibus magnatibus loquens, dixit olli pro illi : ita etiam hic persona producit & circumflectit penultimam, eo quòd magnidinem talium hoc modo magis exprimit. Ista igitur est acceptio istorum vocabulorum apud Philosophos. Magister præpositiuus ponit hic aliam acceptionem quæ sumitur iuxta traditionem Boetij in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, dicens, quòd in prædicamento substantiæ duo sunt consideranda, scilicet substantia subiecti, & substantia quæ est subiectum. Substantia subiecti est id quod est naturalis substantiæ, quod est prædicamentum : & hoc (vt dicit) accipitur nomine vsiæ apud Græcos, & nomine essentiæ apud Latinos. Substantia autem subiecta est in se subsistens nullo indigens : & illa est genera, & species substantiæ, quibus accidentia non accidunt, vt dicit Boetius, hoc est, accidentia naturæ, vt album, nigrum, & huiusmodi : & hæc vocatur subsistentia, & vsiosis : aut est substans accidentibus, & hæc est prima substantia quæ propriissime dicitur, hoc est, hypostasis, & substantia apud nos. Persona autem & prosopon refertur ad proprietatem quæ notat auctoritatem dignitatis in moribus, vel natura : & ista est non tam Præpositiui, quam Boetij, & Marci Tullij : sed vsus istorum apud Augustum & Hieron. qui concedunt tres esse subsistentias, & non tres substantias, aliquantulum variatur. Et ideo notandum, quòd in substantia, id est, in natura substantiæ duo sunt, scilicet quo est, & id quod est. Quo est autem attenditur dupliciter, scilicet prout est in se simplex, non commiscibile alicui particularium : sicut cum dicitur, homo est species, & risibile : & hoc est proprium, & non commune, cum non possit prædicari de aliquo secundum intentionem illam : & hoc dicunt quidam esse essentiam. Accipitur etiam natura communis, vt prædicabilis de singulis : & sic homo est appellatiuum nomen, si sic accipitur in natura hominis : & sic apud Boetium vocatur vsiosis vel subsistentia, apud Augustinum autem & Hieronymum vocatur substantia vel vsiosis : quia secundum illos substantia respondet vsiosi & non hypostasi. Si autem consideratur natura secundum id quod est, dupliciter consideratur : aut per respectum quem ponit ad naturam cui subsistit, & tunc dicitur substantia apud Boetium, & hypostasis, vel subsistentia secundum Augustinum & Hieronymum : aut per respectum ad proprietatem, & tunc dicitur secundum omnes persona & prosopon. Sed hæc acceptio non videtur concordare Auctoribus qui dicunt essentiam rei dici & prædicari de eo cuius est essentia : & ideo dicendum, quòd vnum solum secundum intellectum Augustini & Hieronymi accipitur ex parte quo est, quod est essentia. Alia autem accipiuntur ex parte eius quod est : & substantia quidem secundum eos ponit respectum ad quo est : propter quod etiam dubium facit intellectum apud Latinos, vt quandoque pro essentia, quandoque pro supposito ponatur : & ideo Latini concedere noluerunt tres substantias. Subsistentia autem secundum eos ponit respectum ad indiuiduationem : licet in his duobus secundum Anselmum & alios sit è conuerso. Sed persona ponit specialem respectum ad distinctionem proprietatis pertinentis ad dignitatem moris vel naturæ.

HVIC ergo vltimæ opinioni consentientes, respondemus ad obiecta : & patet iam solutio ad primum per hoc quòd hæc aliter sumuntur apud Philosophos, quam apud vsum Sanctorum.

AD ALIVD dicendum quòd Augustinus & Hieronymus aliter accipiunt subsistentiam, quam Tullius : & huius ratio iam dicta est propter dubiam acceptionem substantiæ apud Latinos : quæ quandoque accipitur pro essentia & natura communi : & ideo etiam apud Latinos nominat naturam primi prædicamenti : sed Tullius accipit eam secundum quod dicitur ab actu substandi tantum. Si autem quæras, Quare Sancti non ita acceperunt eam ? Dicendum, quòd Sancti expresserunt fidem simplicibus : & ideo nolebant vti dubiis verbis, ne simplices secundum errorem possent seduci, dum multiplici-

tatem nominis ignorarent.

Ad aliud dicendum, quòd Græci accipiunt hypoſtaſim pro eo quod maxime eſt diſtinctum: & hoc non eſt niſi vltima compoſitione compoſitum. Vltima autem compoſitione compoſitum eſt quod eſt ex vltima materia & ex vltima forma ſecundum naturam. Vltima autem materia eſt corpus organizatum humanum, hoc enim eſt maioris compoſitionis, quam aliquod corpus quoad organizationem: & vltima forma in natura eſt anima rationalis: & ideo indiuiduum rationalis naturæ vocant hypoſtaſim. Et ex hoc patet ratio eius quod dicitur in litera, quòd tres perſonas non vocant tria proſopa, ſed tres hypoſtaſes: quia ſecundum proprietatem linguæ eorum aptius ſonat: ſed apud nos non ſuperfluit nomen perſonæ: quia id quod reſpondet hypoſtaſi apud nos, eſt dubiæ ſignificationis, id eſt, ſubſtantia.

Ad aliud dicendum, quòd licet ſit vnum ſubiectum primum, & vnum vltimum prædicatum: tamen ſubiectum eſt multis modis conſiderare: & ideo tot modis poteſt ſignificari, vt dictum eſt.

Ad aliud dicendum, quòd particulare eſt ſubiectum tribus modis, & ſic capit tria nomina ſecundum vltimam opinionem.

Ad aliud dicendum, quòd illa obiectio procedit ſecundum intellectum Marci Tullij, & Anſelmi, & Boëtij: ſed propter dubietatem nominis ſubſtantiæ Auguſt. & Hienymus loco ſubſtantiæ vſi ſunt ſubſiſtentia.

Quid hoc nomine, tres, ſignificetur?

E PAter ergo & Filius & Spiritus ſanctus, quoniam tres ſunt, quid tres ſunt quæramus, quid commune habeant. Non enim poſſunt dici tres patres, quia tamen Pater ibi Pater eſt: nec tres Filij, cum nec Pater ibi ſit Filius, nec Spiritus ſanctus: nec tres Spiritus ſancti, quia Spiritus ſanctus propria ſignificatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater eſt, nec Filius. Quid ergo tres? Si tres perſonæ eſſe dicuntur, commune eſt eis id quod perſona eſt. Certe enim quia Pater eſt perſona, & Filius eſt perſona, & Spiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt. Ex prædictis aperte intelligi poteſt, qua neceſſitate dictum ſit à Latinis tres perſonæ, cum perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur. Vnde & tribus commune eſt id quod perſona eſt, id eſt, hoc nomen perſona.

ARTICVLVS V.

An hoc nomen, perſona, ſit pluribus commune, ſcilicet Patri, Filio, & Spiritui ſancto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si tres perſonæ eſſe dicuntur, commune eſt eis id quod perſona eſt, &c.] Ex hoc enim habetur, quòd perſona eſt commune eis tribus. Sed contra: Si eſt commune prædicatum de tribus: aut vt ens de ratione trium, aut vt non ens de ratione trium. Si vt non ens de ratione trium, hoc eſt accidentale tribus, ſicut album prædicatur de niue, & de cigno, & margarita. Si autem prædicatur communiter, vt ens de ratione trium, aut conuertibiliter, aut non conuertibiliter. Si conuertibiliter: ergo perſona conuertitur cum Patre: ergo de quocumque prædicatur perſona, & Pater: quod falſum eſt, quia de Filio prædicatur perſona, non tamen Pater.

2 Si autem prædicatur vt ens de ratione trium, & non conuertitur, neceſſario erit genus, vel ſpecies: ergo in diuinis eſt genus, vel ſpecies: quod ſupra improbatum eſt diſtinct. 18.

3 Item, Quicquid vna ratione prædicatur de pluribus, eſt abſtractum & abſtractum per intellectum: perſona vna ratione prædicatur de tribus: ergo abſtrahit ab omnibus, & per intellectum eſt abſtractum. Quicquid autem eſt abſtrahens & abſtractum per intellectum ab his de quibus prædicatur, eſt vniuerſale: ergo perſona eſt vniuerſale: ergo vniuerſale eſt in diuinis, quod negat Boët.

4 Item, Vniuerſale eſt quod eſt in multis & de multis: ſed perſona in diuinis eſt in pluribus & de pluribus: ergo eſt vniuerſale ad illa.

5 Si forte dicas, quòd eſt commune ſecundum ſolam rationem, & eſt commune ſecundum rem: & perſona eſt commune ſecundum rationem ſolam, & non ſecundum rem. Contra: Commune ſecundum rem in diuinis eſt commune ſecundum eſſe: & realem communitatem non habet aliquod vniuerſale, ſed habet communitatem ſecundum rationem, cui reſpondet in re communitas perſonæ: quia licet eſſe habeat in iſto, poteſt tamen eſſe in alio, & multipliciter ſecundum eſſe in his in quibus eſt: & hoc rectiſſime videtur conuenire perſonæ: quia perſona habet eſſe in Patre

tre & Filio, & multipliciter ſecundum eſſe in illis : quia dicimus, quòd tres ſunt plures, & non vna perſona : ergo perſona vt vniuerſale de tribus prædicatur. Si forte dicas, ſicut fere omnes euadunt, quòd perſona eſt commune ſecundum negationem : & hæc negatio non cauſat vniuerſale : quia nulla ſunt adeo diſtantia quin bene communicant in negatione : ſicut Deus, & lapis conueniunt in non eſſe capram, vel in alio ſecundum negationem dicto : hoc nihil eſt : quia indiuiduum non eſt talis negatio quæ nihil ponat, ſed potius nogatio conſequens id quod per ſe eſt vnum : ergo perſona licet non ratione indiuiduæ ſubſtantiæ, tamen ratione eius ſuper quod fundatur indiuiduatio, cauſabit vniuerſale. Item, Cum dicitur, Perſona eſt ſubſtantia indiuidua, ſubſtantia cadit in recto in intellectu, & perſonæ indiuiduum vt illius ſubſtantiæ diſpoſitio & proprietas : ergo ſignificat principalius ſubſtantiam affirmatiue, quam rationem diſpoſitionis ſignificet negatiue : & ſic ſolutio illa nihil videtur valere. Item, Boëtius dicit, quòd omnis perſona ſignificat ſubſtantiam vt ſubiectam & ſuppoſitam : hic autem intellectus non eſt negatiuus : ergo nihil eſt quod quidam dicunt, perſonam eſſe communẽ ſecundum negationem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd duplex eſt communitas, ſcilicet eſſe, & rationis. Communitas autem in eſſe & eſſentia eadem numero, non poteſt inueniri niſi in diuinis hypoſtaſibus, & non in aliqua natura creata : quia omne creatum eſt compoſitum, & ideo idem numero ſecundum eſſe non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis & diſtinctis. Communitas autem rationis multiplex eſt : quædam enim eſt ſecundum naturam communem per eandem rationem participatam à pluribus, quæ natura communis abſtrahitur ab vnoquoque illorum, & ſecundum eſſe in quolibet illorum compoſitionem habens cum eo quod contrahit eam ad hoc & ad illud : & illa natura facit vniuerſale, & ſecundum totum poſſe quod habet illa natura, non eſt in vno, licet ſit in eo ſecundum eſſe : ideo hæc natura excedit quodlibet illorum, de quo prædicatur quoad poſſe : & quia eſt in eo ſecundum totum eſſe ſuum, ideo eſt ratio cuiuſlibet eorum de quo prædicatur, vel pars rationis eius, vel ſimpliciter, vt in genere, vel ſpecie, & differentia : vel ſecundum quid, ſicut eſt in proprio, & accidente. Eſt etiam communitas reſultans ex proportione aliquorum ad vnum, quod conuenit vtrique, ſecundum tamen diuerſa : ſicut eſt communitas proportionis regiminis nauis & ſcholæ, ad gubernatorem & ſcholaſticum : quod tamen regenti conuenit naturæ ſecundum artem gubernandi, & ſcholaſtico ſecundum artem docendi literas : quia tamen ſimilis eſt habitudo, ideo reſpectus ad actum regiminis eſt eis communis. Et talis habitudo inuenitur etiam in naturalibus : cum enim dicitur, Sortes eſt homo, Plato eſt homo : commune eſt Sorti & Platoni hoc ipſum quod dico homo : & hoc per rationem naturæ vniuerſalis. Cum autem dico, iſti ſunt homines, ſupponuntur Sortes & Plato per nomen demonſtratiuum : & ſic commune eſt eis, quòd ſint ſuppoſita hominis, & reſpectus ſuppoſiti & habitudo ad id quod ſecundum naturam commune eſt, determinatur per verbum ſunt : & hæc communitas ſuppoſiti nihil aliud eſt quam ſimilis habitudo eorum ad naturã quæ communis eſt eis. Et quia in diuinis perſona ſignificat ſubſtantiam, vt ſupra determinatum eſt, & ſignificat eam vt ſuppoſitum, ideo tali communitate communis eſt perſona tribus. Sed differentia eſt in hoc quod ratio ſuppoſiti in inferioribus eſt vniuerſalis per accidens : quia accidit Sorti & Platoni eſſe ſuppoſita per hoc quod homo ſecundum eandem naturam prædicatur de eis. In diuinis autem perſona non eſt vniuerſale : quia re non eſt excedens ſubiectum de quo prædicatur, cum dicitur, Pater eſt perſona : eſt enim idem in ſubiecto & prædicato, differens tamen ſecundum modum ſignificandi : & ſimiliter cum dicitur, Filius eſt perſona : & ſi eſt abſtrahens ab vtroque, non eſt illa abſtractio niſi ſecundum intellectum noſtrum, & non ſecundum naturam rei : ſicut & in omnibus nominibus diuinis ſemper inuenitur aliqua proprietas, vt ſupra determinatum eſt. Et hoc modo etiam dico de communitate relationis, vel diſtinctionis, vel incommunicabilitatis, niſi hoc addendo, quòd cum dicitur, Pater & Filius relati ſunt, & relatiua, vel Pater & Filius ſunt duo ſuppoſita, vel Pater & Filius ſunt incommunicabiles, vel Pater & Filius ſunt hypoſtaſes, vel Pater & Filius ſunt perſonæ, vel Pater & Filius ſunt Deus : quia prima harum communitatum ſumitur per vnum reſpectum ad relationis actum, ſecunda per vnum reſpectum ad proprietatis actum, tertia per vnum reſpectum ad negationem conſequentem ad actum proprietatis, quinta per vnum reſpectum ad rationem ſuppoſiti ordinati ad proprietatem, ſexta per vnam rationem ſuppoſiti ordinati ad actum proprietatis pertinentis ad dignitatem : ſeptima autem per vnum reſpectum ſuppoſitorum ad naturam : ideo ſolum illud prædicatum, ſcilicet Deus, dicit commune re & natura. Innuitur autem adhuc ab Auguſt. quòd ipſe dicit, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres res quibus fruendum eſt : & res ſecundum Hilarium dicit rem naturæ, id eſt, cuius eſt generare, vel generari, vel procedere : quia iſti actus demonſtrant exiſtentiæ modum, ideo communitas huius nominis, res, erit octaua : & non ponit niſi vnam habitudinem trium ad naturam tantum. Vnde nulla iſtarum facit commune re niſi vna, ſcilicet ſeptima : omnes autem aliæ ſunt communitates proportionis ſiue habitudinis ad vnum in communi rationis, quod commune non eſt abſtractum, vt ſimplicius à minus ſimplici : quia nihil eſt ibi ſimplicius alio : ſed eſt ibi communis ratio ſecundum modum noſtræ intelligentiæ, quæ in omnibus nominibus deficit à Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perſona prædicatur de tribus : non vt ens de ratione trium, quia ſimpliciſſimi nulla eſt

ratio diffinitiua : nec prædicatur per accidens, ſed prædicatur vt idem ſubiecto de quo prædicatur, & excedens ipſum natura rei, ſed ſecundum rationem tantum, cui nihil in re reſpondet niſi communitas naturæ : quia enim natura communis eſt, ideo conſequitur ſimilis proportio ipſorum ad illam : & illa ſimilis proportio fundatur realiter in proportionatis ad naturam & in natura: & nomen quod nominat illam communitatem, eſt commune tantum rationis ſecundum illam proportionem, non commune re aliter quam dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet non excedat ſubſtantiam re & natura aliqua communi quam importat : tamen relinquit ſimilem proportionem ad idem in alio : & ab illa ſimilitudine imponuntur huiuſmodi nomina relatiua, perſona, hypoſtaſis, & res naturæ, & incommunicabilis, & huiuſmodi : & ratione illius proportionis excedunt, licet non in re : & ideo ſecundum prædicationem non conuertuntur cum ſuis ſubiectis.

AD ALIVD dicendum, quòd ad vniuerſale exigitur, quòd abſtrahat ab his de quibus prædicatur, vt natura communis abſtrahit à ſuis inferioribus quæ contrahunt ipſam per ea quibus componitur : ſed hic non eſt ita, ſed tantum ſimilitudo proportionis eſt in iſtis nominibus importata : & commune abſtractum non dicit naturam vnam quæ ſit in vtroque, ſed commune quod eſt in ratione noſtra tantum fundata in ſimilitudine proportionis vel habitudinis trium perſonarum ad vnum.

AD ALIVD dicendum, quòd non dicitur perſona de multis : quia tres non ſunt multi, vt ſupra probatum eſt : & etiam ſi multi eſſent, non diceretur perſona de eis vt vniuerſale, ſicut iam dictum eſt : & ideo non procedit illa ratio.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in vniuerſali non ſit ſecundum eſſe communitas: eſt tamen communitas ſecundum naturam vnam quæ conuenit omnibus : ſed in diuinis non eſt ita : perſona enim nullam vnam naturam dicit quæ conueniat tribus : & contrahatur in illis ad hanc & illam perſonam : & ideo in illis eſt communitas ſecundum rationem proportionis tantum.

Quare non dicimus tres deos eſſe Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, vt dicimus tres perſonas : cum id quod Deus eſt, ſit eis commune, quia Pater eſt Deus, & Filius eſt Deus, & Spiritus ſanctus eſt Deus?

F SEd quæritur hic, Cum dicamus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis quod perſona eſt, id eſt, quia Pater eſt perſona, Filius eſt perſona, & Spiritus S. eſt perſona: cur non dicamus ſimiliter tres deos, cum & Pater ſit Deus, & Filius ſit Deus, & Spiritus ſanctus ſit Deus? Quia ſcilicet illud Scriptura contradicit: hoc autem etſi non dicit, non tamen contradicit: vnde Auguſt. hanc mo-
Cap 4. uens quæſtionem atque diffiniens in lib. 7. de Trinit. ita ait, Si ideo dicimus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis id quod perſona eſt : cur non etiam tres deos dicimus? Certe, vt prædictum eſt, quia Pater eſt perſona, & Filius eſt perſona, & Spiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Quia ergo Pater eſt Deus, & Filius eſt Deus, & Spiritus ſanctus Deus, cur non dicuntur tres dij? Ecce propoſuit hanc quæſtionem: attende quod reſpondeat ſubdens. An ideo non dicuntur tres dij, quia Scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres perſonas alicubi Scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere, non quia Scriptura dicit, ſed quia Scriptura non contradicit? Si autem dicere-
Exod.20. Deuter.6. mus tres deos, contradiceret Scriptura dicens, Audi Iſrael, Deus tuus, Deus vnus eſt. Ecce abſolutio quæſtionis, quare potius dicamus tres perſonas quam tres Deos: quia ſcilicet illud non contradicit Scriptura.

Alia quæstio, Cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum Scriptura non contradicat?

VErum & hic alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter Scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quòd propter vnitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicatur vna persona, & non tres personæ? Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet: siue propriam fidem, siue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quędam: quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo, quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos. G Lib. & capi eisdem.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis sint tres substantiæ sicut tres personæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti parte *ibi* [Sed quæritur hic, cum dicimus patrem, &c.] Videtur enim, quòd possumus dicere tres substantias, & tres deos: quia substantiam significat persona: ergo quot sunt personæ, tot sunt substantiæ.

3 Item, Persona est indiuidua substantia rationalis naturæ: ergo tres personæ sunt tres substantiæ indiuiduæ rationalis naturæ.

3 Item, Si communitas personæ est causa, quòd dicitur pluraliter de tribus, vbi erit eadem causa, erit idem effectus: ergo debemus dicere plures deos. Nec Scriptura potest præstare impedimentum: quia Scriptura non contradicit alicubi.

4 Item, Si diuersitatis intelligentia impedit, quòd non dicimus plures substantias vel plures essentias, cum in ratione personæ in recto cadat substantia, videtur etiam diuersitatis intelligentia impedire, quòd persona non pluraliter dicatur de tribus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate Augustinus non dat totam causam quare non dicimus tres deos. Vnde licet persona significet substantiam: tamen importat etiam proprietatem distinguentem propter quam recipit numerum pluralem, vt supra dictum est: Deus autem & essentia & substantia nullam de se important distinctionem. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad duo vltima.

AD SECVNDVM dicendum, quòd persona est indiuidua substantia quæ est hypostasis. Cum enim in ratione personæ sit triplex incommunicabilitas, scilicet vniuersalis, partis, & assumptibilis: vnde homo in communi non est persona, & anima quæ est pars hominis non est persona, & natura humana in Christo non est persona: hypostasis non dicit incommunicabile nisi ad oppositionem ad naturam vniuersalis: & aliæ duæ incommunicabilitates importantur per ly indiuidua. Vnde, sicut supra dictum est, circa substantiam quam significat persona, non ponitur numerus: quia, vt dicit Rich. non refert ad rationem personæ, vtrum sint vna substantia, vel plures, dummodo sub natura communi distinguantur secundum existentiæ modum.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

QVod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam, id est, tres hypostases vnam H

vsiam, quemadmodum nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personas tria prosopa. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguę suę consuetudinem aptius dicitur.

ARTICVLVS VII.

An in diuinis sint tres hypostases & vna vsia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres hypostases vnam vsiam, &c.] Hypostasis enim idem est quod substantia: substantiæ autem non sunt tres.

2 Præterea, Contrarietas videtur in litera infra distinct. 26. cap. 1. vbi Hieronymus dicit, quòd non bonæ suspicionis est hoc nomen hypostasis.

3 Præterea, In quo differt hypostasis, à persona? Si enim dicas, quòd hypostasis dicit distinguibile non distinctum: hoc nihil est, quia in diuinis idē est esse & posse. Præterea, In diuinis potentia idem est quod actus. Itē, Boet. expresse dicit, quòd Græci non vocant hypostasim, nisi indiuiduum rationalis naturæ: ergo nulla est differentia, vt videtur.

4 Item, Cum hypostasis idem sonet quod substantia apud nos, & Deus dicat naturam & substantiam & non vt essentiam, dicit enim Damascenus, quòd dicit habentem deitatem: quare non dicimus tres deos sicut tres hypostases & tres substantias? Anselmus enim in penultimo monol. & Aug. in fine 8. de Trinit. & habetur in litera, concedit tres posse dici substantias, dummodo sane intelligatur. Ergo videtur, quòd magis possumus dicere tres deos, cum Deus sit nomen operationis, vt dicit Dam. & operatio Dei non repugnet pluralitati.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in veritate apud Græcos hoc nomen hypostasis, aliud habet à modo significandi, & aliud ab vsu: à modo enim significandi (quia imponitur ab actu substandi) habet quòd pro substantia prima ponitur, hoc est, pro indiuiduo primi prædicamenti. Apud nos autem est dubiæ significationis substantia, vt prius habitum est: & ideo non vtimur substantia, sicut illi hypostasi. Ab vsu autem Græcorum habet, quòd non ponitur nisi pro singulari naturæ rationalis: & hoc modo iterum non habet vsus noster: huius tamen vsus ratio supra assignata est: & per hoc patet solutio ad primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd in primis temporibus antequam determinaretur significatio eius à Patribus Catholicis, non erat bonæ suspicionis: sed postea determinatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis etsi dicat distinctum, secundum vsum Græcorum: non tamen dicit rationem distinctionis in ipso nomine, & hanc rationem exprimit persona.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus licet imponatur ab operatione: non tamen imponitur operationi, sed naturæ: sed etiam operatio illa à qua imponitur, non est cōmunicabilis: à tribus enim operantibus virtute vnius essentiæ operatio non recipit pluralitatem in substantia operationis, sed forte in modo consignificandi, vt cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem.

Quod in Trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio, & idemtitas.

1 IAm sufficienter, vt puto responsum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat Scriptura, in alio diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo: sed vnitas, & Trinitas. Vnde Augustinus in lib. 6. de Trinit. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit: vt non solum ibi vnitas intelligatur ex eo quod dicitur vna essentia, sed Trinitas, ex eo quod dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Trinit. ait, Dominus dicit, Qui me videt, videt & Patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est, solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt neque vnus. Non ita-

Cap. 4.

Ioan. 14.

que

que solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in Patre & Filio credere duos deos impium est, ita Patrem & Filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam August. in libro quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambrosius in libro de Trinitate ait, Quod vnius est substantiæ, separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est Deus: quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentię tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis. Ideo Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, Patrem Filiumque confundens, nec iuxta Arrianos, Patrem Filiumque secernens. Pater enim & Filius distinctionem habent, separationem vero non habent. Item in eodem, Pater & Filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in Scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Quæst. 124. lib. 5. cap. 2.

Cap. 2.

Quod non debet dici Deus multiplex.

ET sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas: & ideo non est dicendum Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambr. in primo libro de Trinitate ait, Est in Patre & Filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est. K

Cap. 2.

ARTICVLVS VIII.

An in diuinis sit diuersitas, singularitas, & solitudo?

IAm sufficienter, vt puto, &c.] Hic incipit vltima pars distinctionis, & habet duo capitula, in quorum primo probat in diuinis non esse diuersitatem, nec singularitatem, nec solitudinem. In secundo autem, quòd Deus non est multiplex *ibi* [Et sicut in Trinitate, &c.] Videtur autem in diuinis esse diuersitas: quia pluralitas causatur à diuersitate: sed pluralitas est in diuinis: ergo & diuersitas.

2 Item, Quæcunque sunt distincta, sunt diuersa: diuinæ personæ sunt distinctæ: ergo diuersæ.

3 Item, Videtur ibi esse solitudo & singularitas: quia supra habitum est distinctione 21. quòd possumus dicere, solus Pater, & solus Filius: ly solus autem notat singularitatem, & solitudinem: ergo est ibi singularitas, & solitudo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd diuersitas proprie loquendo, habet oppositionem ad identitatem: idemtitas autem non est nisi à substantiali: & ideo diuersitas non est nisi vbi est diuisio per formas substantiales secundum esse diuersas: diuisio autem est per separationem materiæ: differentia autem proprie est per naturalem formam, vel accidentalem, secundum quam differentia communiter accipitur: & ideo in diuinis non est separatio, nec diuersitas, vt dicitur, quia separatio dicit distantiam in loco vel natura; ad distinctionem autem sufficit, quòd vnus non sit alter per proprietatem relatiuam originis. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIVD dicendum, quòd licet recipiatur dictio exclusiua, non tamen secundum quod est cathegorema & facit implicationem similitudinis, sed secundum quod est syncathegorema & sistit in subiecto. Et per hoc patet solutio ad totum: ita quod solitudo in diuinis referatur ad sequestrationem in loco, singularitas autem ad priuationem consortij, & indiuiduationis per accidentia: quia sic à diuinis ambo remouentur. Et hæc de hac distinct.

DISTIN

DISTINCTIO XXIV.

Quid ſignificetur his nominibus, vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, diſtinctio vel diſtinctæ, cum his vtimur de Deo loquentes.

A *Quid ſignificetur per nomen numerale, cum loquimur de diuinis.*

HIC diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non ſit diuerſitas vel ſingularitas, nec multiplicitas vel ſolitudo, quid ſignificetur his nominibus, ſcilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, diſtinctæ vel diſtinctio: cum dicitur, vnus Deus, duæ perſonæ, vel tres perſonæ, plures perſonæ, diſtinctæ ſunt perſonæ: vel cum dicitur, diſtinctio perſonarum, pluralitas perſonarum, trinitas perſonarum, & huiuſmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo iſta ibi ſignificent, ipſo de quo loquimur aperiente, inſinuare curemus.

DIVISIO TEXTVS.

HIc dilicenter inquiri oportet, &c.] Hic incipit Magiſter agere de terminis numeralibus: & habet hæc pars duas diſtinctiones, in quarum prima determinat de nominibus numeralibus in ſe. In ſecunda de eo circa quod ponitur, quod eſt quaſi numeratum in diuinis: & hæc incipit in diſtinctione 25. *ibi* [Præterea conſiderandum eſt] Prima pars ſubdiuiditur in tres, in quarum prima probat Magiſter, quòd in talibus dictionibus numeralibus non ponitur quantitas in diuinis. In ſecunda oſtendit, quid ſignificent verba notantia diſcretionem numeri, vt diſtinctus, diſcretus, *ibi* [Cum autem dicimus, &c.] In tertia oſtendit, quid ſit quod quidam ſancti dicunt Trinitatem eſſe multiplicem *ibi* [Hoc autem non eſt prætermittendum] In prima harum ſunt ſex particulæ. In prima mouet quæſtionem. In ſecunda oſtendit, quòd talia non ponunt, ſed remouent, *ibi* [Si diligenter] In tertia ſubiicit exemplum de ſignificatione vnius, *ibi* [Cum enim dicitur, vnus Deus, &c.] In quarta ſubiicit exemplum de ſignificatione plurium *ibi* [Item cum dicimus plures eſſe perſonas] In quinta ſubiicit exemplum de ſignificatione trium *ibi* [Ita etiam cum dicimus tres eſſe perſonas] In ſexta ſubiicit exemplum de ſignificatione duorum *ibi* [Similiter cum dicitur, duo ſunt.

ARTICVLVS I.

An numerus ſit in diuinis?

HIc ante literam oportet quærere duo, ſcilicet an numerus ſit in diuinis? & vtrum vniuoce ſit in diuinis & in creaturis? Circa primum proceditur ſic: Dicit Iſido. quòd numerus dicitur quaſi nutus memeris, id eſt, diuiſionis: nulla autem diuiſio eſt in diuinis, quia Pater eſt in Filio, & è conuerſo: Spiritus ſanctus in vtroque, & è conuerſo: ergo nullus numerus.

2 Item Boëtius in lib. de Trinit. Hoc vere vnum eſt quod nulli nititur, in quo nullus numerus. Et intelligit de diuinis: ergo in diuinis nullus eſt numerus.

3 Item, A quocumque remouetur genus, & ſpecies: ſed in Deo non eſt quantitas: ergo nec eſt ſpecies quantitatis quæ eſt numerus.

4 Item, Numerus, vt dicit Philoſophus in 10. primæ philoſophiæ, eſt multitudo menſurata per vnum: ſed Deus ſimpliciter immenſus eſt: ergo in ipſo nullus numerus eſt.

5 Item, Siue accipiamus numerum mathematice, ſiue ſecundum quod eſt in re numerata, videtur Deo non competere numerus: numerus enim mathematicus, ſiue quo numeramus, vt dicit Boët in lib. de Trinitate, fit iteratione eiuſdem vnitatis, ſua aggregatione totum numerum conſtituentis: ſed in illa aggregatione totum eſt maius qualibet parte: in Deo autem nihil tale eſt: ergo Deo huiuſmodi numerus non competit. Si autem numerus in re numerata accipiatur, idem eſt

eſſe

eſſe in numero quod eſt eſſe in menſura ſuæ quantitatis diſcretæ: hoc autem Deo iterum non conuenit, vt probat Magiſter hic: ergo in Deo non eſt numerus.

Sed contra. SED CONTRA: vnitas eſt potentia omnis numerus: Deus autem, vt dicit Boëtius abſolutiſſime eſt vnus, ita vt videatur eſſe primum vnum: ergo in eo eſt potentia omnis numerus.

2 Item, Philoſophus in 10. primæ philoſophiæ vult, quòd ſimpliciſſimum in quolibet genere eſt primum vnum menſurans omnia alia quæ ſunt eiuſdem generis: ſed Deus ſimpliciſſimum eſt in genere ſubſtantiæ: ergo ipſe eſt primum vnum quo omnia alia menſurantur. Item Philoſophus ibidem, In ſubſtantia neceſſe eſt vt ſimiliter ſit vnum: hoc enim conſimile eſt in omnibus. Et ibi dicit commentum hæc verba, Vnum in ſubſtantiis eſt quod eſt principium eſſe earum, & principium numeri earum quod exiſtit in ſubſtantiis: & intendit, cum huic fuerit iunctum quod declaratum eſt in phyſic. ſcilicet quòd primus motor ſiue prima cauſa eſt indiuiſibilis & impartibilis non habens magnitudinem penitus, hoc eſſe primum mototem abſolutum ab omni materia: & declarabitur poſt, quòd hoc non ſolum eſt principium tanquam motor, ſed tanquam forma & finis: & tunc declarabitur, quòd illud eſt vnum de quo probatum eſt, quòd eſt principium ſubſtantiæ: ſicut illud eſt declaratum quod eſt actus vltimus cui non admiſcetur potentia omnino.

3 Item Philoſophus ibidem, Illud enim quod non diuiditur, dicitur vnum, ſecundum quod non diuiditur: Deus autem maxime eſt indiuiſibilis: ergo maxime vnus: ergo conuenit ei eſſe vnum: & hoc potentia numerus, & menſura numeri eſt: ergo, &c.

4 Præterea, Nos dicimus, quòd eſt vnus Exod. 20. Audi Iſraël, &c. & dicimus, quòd eſt tres perſonæ. 1. Ioan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo. Ergo eſt in eo numerus potentia, & numerus actualis, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Hic oportet diſtinguere, quòd numerus multipliciter conſideratur. Eſt enim numerus diſcretæ quantitatis qui eſt aggregatio vnitatum, ita quod facit in eo diſcretionem defectus continuationis inter vnitatem & vnitatem, vt dicit Philoſophus: ſi enim eſſet continuatio inter vnitatem & vnitatem, ſicut inter punctum & punctum in linea, non eſſet diſcreta quantitas. Et ex illa ratione videtur procedere Magiſter in litera: quia ſine dubio nulla talis diſcretio ſeparans vnum ab alio eſt vel poteſt eſſe in diuinis, vbi Pater eſt in Filio, & Filius in Patre.

Aliter accipitur numerus ex parte rei numeratæ: quia illa ſecundum quod accipit rationem vnius quod potentia eſt numerus, ita accipit rationem numeri: accipit autem rationem vnius à forma, non ſecundum quod forma eſt, ſed ſecundum quod terminat id cui dat eſſe: ſunt enim tres actus formæ ſiue eius quo res eſt id quod eſt. Primus eſt dare eſſe. Secundus autem dare rationem naturæ. Et tertius eſt terminare: & abiſto vltimo actu formæ eſt ratio vnius: quia per hoc efficitur in ſe indiuiſa, & ab aliis diuiſa: & hæc eſt eius diffinitio: & hoc intendit Philoſophus, quando dixit, quòd id quod non diuiditur, dicitur vnum ſecundum quod non diuiditur. Hoc modo bene dicimus, quòd hæc res eſt vna, hæc res & illa ſunt duæ: & hoc modo bene dicimus, quòd Deus eſt vnus: ſed non poſſumus perſonaliter hoc modo dicere, quòd Pater eſt vnus, & Pater & Filius ſunt duo, cum non ſint à ſeinuicem per eſſe & formam diuiſi: hoc modo iterum bene dicit Magiſter, quod in perſonis non eſt numerus.

Tertio modo dicimus numerum, id quod exit per ſimilitudinem numerans potentiam vnius: & hoc dupliciter, ſcilicet ſecundum materiam, & ſecundum formam. Secundum materiam: ſicut dicimus decem vlnas eſſe numerum quantitatis panni, quia vlna decies iteratur in panni quantitate: & hoc modo dicimus lineam eſſe decem partes aliquotas. Secundum formam autem, præcipue in exemplari: ſicut dicimus ea quæ facta ſunt, & ſunt, & fient, eſſe numerum exemplarium diuinorum: & hoc vnum dicitur menſura per modum principij ad eſſe, & per modum formæ exemplaris, vt prima cauſa eſt vnum numerans cauſata, non quod iteretur in illis, vel quòd ſua iteratio ſit quantitas illorum, vt quidam male intellexerunt, ſed quòd vniuſcuiuſque forma per relationem ad ipſum & exemplar ſit vnum, & omnes formæ exemplares faciunt multitudinem. Hoc modo dicimus ſolum Deum vnum, qui eſt principium & exemplar totius multitudinis creaturarum: & hoc vnum non eſt potentia multa ſui iteratione, ſed potentia effectuum & exemplatorum multorum: & hæc eſt intentio Philoſophi in auctoritate ſupra poſita, & intentio Commentatoris. Et hoc eſt quod dicit Dionyſius in lib. de diuin. no. cap. vltimo. Theologia totam thearchiam ſicut omnium cauſam laudat vnius nominatione. Et vnus Deus Pater, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, & vnus & idem Spiritus propter excedentem totius diuinitatis ſimplicitatem, in qua omnia ſingulariter congregata ſunt & ſuperunita, & præſunt ſuperſubſtantialiter. Propter quod & omnia ad ipſam iuſte reuertuntur & reponuntur, à qua, & ex qua, & per quam, & in qua, & ad quam, omnia ſunt, & coordinata ſunt, & manent, & continentur & adimplentur & conuertuntur. Hoc autem modo etiam dicit Algazel in ſua metaphi. in 3. diuiſione entis ſic. Primo modo dicitur vnum veriſſime illud vnum ſingulare ſignificatum, in quo non eſt multitudo, nec inpotentia, nec etiam in effectu, vt eſſentia Creatoris: quoniam Deus non diuiditur in effectu, nec eſt receptibilis diuiſionis: expers igitur eſt multitudinis in eſſe & potentia & effectu, cuius nomen excelſum eſt: ipſe igitur vere vnus eſt.

Quarto modo dicitur numerus ex parte rei numeratæ ſecundum quid & non ſimpliciter, ſcilicet cauſata pluralitas à diſtinguente quocunque

cumque modo: ſicut etiam dicimus punctum continuantem in medio eſſe duo, eo quod vt duobus vtimur vno, ſcilicet in ratione finis & principij, & dicimus centrum in circulo eſſe multum in ratione lnearum exeuntium ab ipſo ad circumferentiam: & hoc modo dicimus perſonam vnam diſtinctam ſua proprietate originis, & duas perſonas plures diſtinctas tali originis proprietate: & hoc modo ſolo numerus poſitiue cadit in diuinis: & in hac numeri conſideratione diminutus eſt Magiſter: quia iſte numerus non eſt ſimpliciter numerus, ſed ſecundum quid, quem effectiue facit proprietas diſtinguens & determinans: numeratum autem illo numero perſona eſt, ſicut diximus ſupra diſtinctione 18.

DICENDVM ergo ad primum, quòd ſecundum illam Iſidori rationem, numerus non cadit in perſonis, niſi diuiſio large accipiatur pro diſtinctio: & vnus tunc non dicit diſtinctionem ſenſus vel oculi ad rem demonſtratam, ſed potius diſtinctionem intellectus.

AD ALIVD dicendum, quòd Boetius loquitur de vno ſecundum rationem nominis: quia illud eſt vnum quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alio: præcipue autem indiuiſum eſt quod nec actu nec potentia diuiſibile eſt, nec capax multitudinis: & huic adhuc additur tertia conditio, quòd eſt maxime vnum indiuiſibile potentia & actu, & cuius natura non eſt aliud in ipſo quam natura vnitatis. Et additur quarta quæ adhuc magis facit vnum, ſcilicet quòd non ſit iterabile vt nec diuiſione ſui nec aggregatione capax ſit multitudinis: & iſtis quatuor conditionibus in vnum coniunctis nihil eſt vnum niſi ſolus Deus. Primo enim modo eſt vnum, quod vnam habet formam ſe terminantem. Secundo modo eſt vnum punctus: ſed aliud eſt in eo natura puncti, aliud natura vnitatis: quia punctus eſt ſubſtantia habens poſitionem in continuo, cum ſit in ratione primi & vltimi & medij. Tertio modo eſt vnum vnitas ipſa: quia vnitas ſeipſa eſt vna indiuiſibilis potentia & actu: ſed aggregabilis eſt alij in conſtitutione numeri. Quarto autem modo eſt Deus indiuiſibilis potentia & actu, non aliam habens vnitatis naturam quam ſeipſum, & non aggregabilis alij ad multitudinem conſtituendam: ſed ſi eſt principium multitudinis, hoc erit effectiue & exemplariter, vt dictum eſt: & ita intelligit Boetius. Hoc autem modo non quærimus numerum in perſonis.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſequitur hoc argumentum: & ratio aſſignata eſt ſupra diſtinctione 8. quia quandoque ſpecies refertur in diuina non propter naturam generis quæ eſt in ipſa, ſed propter naturam differentiæ quam addit ſupra genus. Vnde Auguſt. dicit, quòd eſt ſine quantitate magnus, &c. Et ſimiliter dico, quòd perſonæ numerantur: & tamen non ponitur quantitas numeri circa ipſas, quia numerantur quodam numero, & non numero qui ſimpliciter numerus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecundum illam rationem numeri, numerus non cadit in diuinis, vt prius eſt habitum.

AD ALIVD dicendum, quòd in numero qui ponit quantitatem circa numeratum, verum eſt hoc quòd totum eſt maius ſua parte: ſed numerus perſonarum nullam ponit quantitatem: & ideo ibi non ſequitur, quòd duo ſint maiores vno, vel tres maius aliquid vel aliquid plus quam vnus: & hoc etiam ſupra probatum eſt, ſcilicet diſt 18.

AD EA quæ obiiciuntur ad alteram partem, dicendum ad primum, quòd Deus eſt veriſſime vnum eſſentialiter: ſed non conuenit ei potentia eſſe numerum, niſi effectiue & formaliter, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd duplex eſt menſura: vna ſcilicet certificans quantitatem: & illa incipit vel ab indiuiſibili ſimpliciter: vel ab indiuiſibili ſecundum placitum, eo quòd illud eſt quantitatis certæ. Ab indiuiſibili ſimpliciter: ſicut vnitas eſt indiuiſibile, & ſua iteratio certificat diſcretam quantitatem. Ab indiuiſibili ſecundum placitum: ſicut in ponderibus vel liquidis vel ſiccis vel continuis dicitur certificans rationæ ſui marca vna, modius, palmus, & alia huiuſmodi, in quibus ponimus primam quantitatem notam. Alia eſt menſura naturæ alicuius generis, & hæc fit per relationem omnium illorum quæ ſunt in genere illo: ideo addit quòd illam naturam habet ſimpliciſſime, & eſt cauſa eſſe naturę illius in aliis: & ſic motus menſurantur primo motu, & numeri vno numero & non vnitate, & creaturæ Creatore, & omnes ſubſtantiæ vna prima ſubſtantia: & magis eſt vna ſubſtantia quæ magis accedit ad primam ſubſtantiam, & minus vna quæ magis diſtat. Et hoc modo dicit Philoſophus, quòd intelligentia eſt vna, & non diuiditur participando multitudinem bonitatum primæ cauſæ, ſed magis vnitur: quia participando plures bonitates magis accedit ad vnum: & hoc modo dicit Dionyſius, quòd radius diuinus vt viuifica virtus, nos replet, & conuertit ad aggregantis Patris vnitatem & deificam ſuperſimplicitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedimus, quòd Deus maxime vnus eſt, & hoc modo quo diximus.

AD ALIVD patet ſolutio per ante dicta.

ARTICVLVS II.

Vtrum vniuoce ſit numerus in diuinis & in creatis, & vtrum Deus ſit magis vnus quam ipſa vnitas?

SEcundo quæritur, Vtrum vniuoce ſit numerus in diuinis & in creatis? Videtur, quòd non: quia nihil vniuoce conuenit Deo & creaturæ: ergo nec numerus.

2 Item, Dictum eſt, quòd Deus eſt vnus vnitate quæ quadruplici conditione vnitatis conſtituitur: ſed nulla creatura eſt ſic vna: ergo non eſt vna ratio ſuæ vnitatis, & inferiorum:

rum : ergo nec numerus.

Sed contra. SED CONTRA : Quæcunque dicuntur ſecundum magis & minus, ſunt comparabilia : Deus & creatura dicuntur vnum ſecundum magis & minus : Deus enim dicitur magis vnus, & creatura minus : ergo ſunt comparabilia. Inde ſic : Quæcunque ſunt comparabilia, ſunt vniuoca, vt dicit Philoſophus : Creator & creatura in vno comparabilia ſunt : ergo ſunt in eodem vniuoca : ergo vnum dicitur vniuoce de Creatore & de creaturis : ergo & numerus.

2 Item, Bene ſequitur, hoc eſt, & illud eſt : & hoc non eſt illud, nec pars illius, nec totum eius : ergo ſunt duo : ſed Deus eſt, & lapis eſt : & Deus non eſt lapis, nec totum, nec pars eius : ergo Deus & lapis ſunt duo : nulla autem connumerantur niſi in eo in quo ſunt vniuoca : non enim dicimus aſinum, & hominem eſſe duos homines, ſed duo animalia, quia ſunt vniuocata in animali : & lapis & animal ſunt duæ ſubſtantiæ, vel duo corpora, & ſic de aliis : ergo Deus & creatura ſunt vniuoca in numero.

SED ADHVC contra obiicitur : cum vnum ſit pars duorum, videtur ex hoc ſequi Deum eſſe partem iſtius numeri, quod falſum eſt, quia nullius pars eſt Deus.

2 Item, Cum omnes vnitates in numero ſint in potentia ad vltimam, cuius adiectio complet ſpeciem numeri, ſequitur quòd vnitas Dei eſſet in potentia ad aliam vnitatem, qua complet binarium, vel ternarium, vel quaternarium, & ſic de aliis, quæ poſſunt connumerari Deo : & hoc abuſio eſt : ergo Deus non poteſt connumerari creaturæ.

Quæſt. IVXTA hoc vlterius quæritur, Vtrum Deus ſit magis vnus quam ipſa vnitas ? Et videtur, quòd non : quia in vnitate nihil eſt niſi vnitas, & ſic ipſa eſt ſimpliciſſima : ergo Deus non eſt magis vnus quam vnitas.

2 Item, Si non eſſet vnitas ſimpliciſſima, tunc eſſet ſecundum naturam aliquid ante vnitatem : & hoc falſum eſt : ergo ipſa eſt primum : ergo Deus etiam non poteſt intelligi, vt videtur, magis eſſe vnus quàm ipſa vnitas.

Sed contra. SED CONTRA : In omni eo quod eſt citra primum, eſt hoc & hoc, vt dicit Boetius : vnitas eſt citra primum : ergo eſt hoc & hoc.

2 Item, Philoſophus in lib. fontis vitæ, Primum quod recipit à primo, eſt recipiendo duo : quia recipiens & receptum : ergo cum vnitas creata recipiat eſſe ſuum à primo, ipſa erit duo, & non vnum.

3 Item, Omnia creantur in numero, pondere, & menſura : ergo & vnitas eſt in numero quodam eſſentialiter conſtituente ipſam.

Sed hic iterum videtur eſſe repugnantia intellectuum, quòd vnitas ſit indiuiſa, & quòd ſit numerus vel duo vel tria.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd numerus non dicitur vniuoce, nec etiam vnitas de Creatore & creatura, ſicut probant primæ rationes : ſed dicitur æquiuoce, non quidem æquiuoce per caſum & fortunam, vt canis, & aſinus, vas, & animal : ſed æquiuocatione analogiæ ad vnum & non ſecundum quòd ens eſt analogum ad ſubſtantiam & accidens, vel ſanum ad animal & vrinam, vel medicum ad artificem & clyſterem : ſed ſecundum analogiam cauſati & exemplati ad cauſam & exemplar, vt prius eſt determinatum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd ſi velimus vim facere, non eſt comparatio inter Creatorem & creaturam : quia ſecundum comparationis naturam, quæ comparantur ſecundum magis & minus, ſuſceptibilia æqualitatis ſunt : & ideo abuſiua eſt comparatio, quando dicimus Deus eſt magis vnus quam creatura, & tantum valet : Deus eſt magis vnus, quantum Deus eſt primo & per ſe vt cauſa & exemplar vnum : & creatura minus vna, id eſt, ab illo & ad illum exemplata & relata, eſt vnum. Sunt tamen qui dicunt, æquiuoca analoga eſſe comparabilia : ſed hoc non poſſet ſuſtineri, ſi qui contra diſputarent : quia analogia in creatura & Creatore non eſt ſecundum analogiam determinatam in creaturis, quæ tangitur à Philoſopho in 3. primæ philoſophiæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſimpliciter connumerari poteſt Creator creaturæ : quia non connumerantur ad conſtituendam aliquam ſpeciem numeri, niſi vnitates vniuocæ : & ideo abuſiua eſt comparatio, cum dicitur, Deus & lapis ſunt duo : & reſoluitur in has, Deus eſt vnus, & ab ipſo eſt lapis vnus, qui non eſt ipſe : & per hoc patet ſolutio ad ſequentia. Vel dicatur, vt quidam dicunt, quòd numerus accipitur large ſecundum vulgi conſiderationem pro aggregatione conſtituente vnum numerum : & ſic Deus poteſt connumerari, ſed non proprie.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd Deus eſt magis vnus vnitate creata : & bene concedo, quòd in vnitate eſt hoc, & hoc. Probatio. Vnitas enim eſt & eſt principium diſcretionis, & conſtat per ſe quod non ab eodem habet eſſe, & principium diſcretionis eſſe : vnde Boëtius, Omne quod eſt, alio eſſe participat vt ſit, alio vero participat vt hoc ſit. *Ad quæſt.*

AD HOC autem quod contra hoc poſſet obiici, quòd vnum conuertitur cum ente, infra ſoluitur, quia hoc non impedit : quia non quæritur hic de vno, ſed de vnitate quæ cum ente nullo modo conuertitur, licet vnum conuertatur. Hoc etiam modo concedo, quòd recipit vt duo ens ipſa vnitas : & hoc modo concedo, quod habet modum, ſpeciem, & ordinem, vt determinatum eſt ſupra diſtinctione 3.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd non eſt repugnantia intellectuum : quia ratio vnitatis & pluralitatis non ponuntur circa idem ſecundum eandem rationem : dicitur enim vnitas à ratione indiuiſibilis in natura diſcreta permanentis in partibus, ſed dicitur duo vel numerus in ratione cauſati & conſtituti in ſpecie creaturæ. Differt enim vnitas à puncto, & natura illius differentiæ

rentiæ eſt in vnitate: & iterum eſt in ea natura recipiens illam differentiam, ſicut potentia recipit actum: ergo eſt hoc & hoc. Et per hoc patet ſolutio ad duo ſequentia: non enim eſt ſimpliciter ſimplex vnitas, nec ſimpliciter primum, ſed ſimplex & primum in natura diſcreti habentis permanentiam in partibus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non ſunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

B SI diligenter præmiſſis auctoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vſus introductus ratione remouendi atque excludendi à ſimplicitate deitatis quæ ibi non ſunt, quam ponendi aliqua.

ARTICVLVS III.

An vnitas vel vnum aliquid ponat vel nihil, & quomodo opponitur multo? & quomodo differunt vnum quod conuertitur cum ente? & vnum quod eſt principium numeri?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. primæ partis *ibi* [Magis videtur horum verborum vſus introductus ratione remouendi, &c.] Hic videtur haberi ex litera, quòd vnitas nihil ponit: & hoc etiam videntur quidam probare ſic: Vnum eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab aliis: gratia primæ partis conſtat, quòd non addit ſupra ens niſi quandam negationem: & ſimiliter gratia ſecundæ partis, quia diuiditur vnumquodque ab aliis per hoc quod ipſum non eſt aliud: cum igitur negationes nihil ponant, videtur vnum nec in Deo nec in creaturis aliquid ponere.

2 Item, In auctoritate ſupra poſita in primo dubio huius diſtinctionis, in ſecunda acceptione numeri, id quod non diuiditur ſecundum quod non diuiditur, dicitur vnum: ergo ratio non diuiſionis eſt ratio vnius: ergo ratio ſua conſiſtit in negatione vel priuatione: ergo nihil ponit.

3 Item, Commentator ibidem dicit, quòd vnum & multum vt priuatio & habitus opponuntur, & quod vnum eſt priuatio diuiſionis quæ facit multum: ergo cum priuatio nihil ponat niſi ſubiectum, videtur quòd vnum nihil ponat.

4 Item, Commentum dicit, quòd ens & vnum ſunt ſynonima: ergo vnum nihil addit ſuper ens: ergo vnum hoc nihil addit ſupra ens hoc: ergo nihil relinquit poſitiue.

5 Item, Id quod ex additione ſe habet cum aliquo, non conuertitur cum illo, ſed trahitur in minus: vnum conuertitur cum ente vt dicit Philoſophus: ergo non ex additione ſe habet ad illud: ergo nihil ponitur per vnum, cum dicitur, hæc res eſt vna.

6 Item, Quicquid ex additione ſe habet ad ens, non eſt primum principium ad ſimilitudinem entis: vnum autem eſt primum principium ad ſimilitudinem entis: ergo non ex additione ſe habet ad ens: ergo verificatur dictum Magiſtri, quòd non tantum in Deo, ſed in nulla creatura etiam aliquid ponit, vt videtur. Si forte diceres, quòd vnum non eſt primum: hoc eſt contra Ariſto. in prima philoſophia in multis locis. Et ſi hoc forte hoc non reputas inconueniens, erit contra Dionyſium in lib. de diui. no. cap. 13. vbi ſic dicit de vno, Omnium eſt vnum inegreſſibiliter cauſa: nihil enim exiſtentium eſt non participans vno. Et hoc eſt contra Boëtium in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti, vbi dicit, Quod non eſt vnum, omnino nihil eſt: & ſic probatum eſt, quòd vnum eſt primum ſicut ens.

Sed contra. SED CONTRA: Si vnum dicit priuationem, & habitus eſt ante priuationem: ergo multitudo eſt ante vnum, quod falſum eſt: quia vnum eſt ante omnia multa, ſicut dicit Dio. Si dicas, quòd in veritate multitudo eſt ante vnum vnde Ariſ. in 10. metap. dicit, Et ſcitur vnum quod non diuiditur, per vnū quod diuiditur: multitudo enim eſt magis ſenſibilis: & quod diuiditur eſt magis ſenſibile, quam id quod non diuiditur: ergo ſermo de multo, eſt ante ſermonem de indiuiſibili quoad ſenſum. Contra: Iſte enim peruerſus eſt intellectus verbi Philoſophi: ſi enim quoad ſenſum accipitur vnum de multis, ſicut intelligibile à ſenſibili abſtrahitur, non ex hoc ſequitur, quòd multa ſint ante vnum, niſi ſicut particulare ſingulare eſt ante intelligibile vniuerſale. Habitus autem per naturam præcedit priuationem. Et ideo illud dictum non obuiat rationi inductæ.

2 Præterea, Quid reſpondebitur ad rationes Auicen. in prima philoſophia ſic obiicientis, Priuatio nulla conſtituit ſuum habitum: omnis multitudo conſtituitur per vnum: ergo vnum non eſt priuatio reſpectu multi.

3 Item, Omnia poſteriora ſecundum naturam, virtutem habent ab eo quod eſt prius ſecundum naturam: multitudo virtutem non habet niſi ab vnitate: ergo vnitas eſt prior per naturam: ergo non habet ſe ad multum ſicut priuatio ad habitum.

4 Item, Nulla priuatio eſſentiæ per id quod eſt, ſaluatur in ſuo habitu: vnitas per id quod eſt, ſaluatur in multo: ergo, &c.

5 Item, Nulla priuatio eſt pars habitus eſſentialis: vnitas & vnum ſemper eſt pars multi:

multi : ergo vt prius.

6 Item , Nulla priuatio iterata inducit habitum, ſed magis priuat : vnum iteratum inducit multum : ergo etiam vt prius:& aliæ rationes infinitæ poſſunt induci ad hoc.

7 Item , Vnum reducitur ad formam, priuatio autem ad materiam : ergo vnum & multum non ſe habent vt priuatio & habitus.

8 Item , Nihil eidem opponitur duobus generibus oppoſitionis : dicit autem Philoſophus, quòd vnum & multum opponuntur relatiue : ergo non opponuntur vt priuatio & habitus.

9 Item , Quorumcumque oppoſitorum vtrumque ponitur ens in ſpecie illorum, non eſt oppoſitio vt priuatio & habitus: vnum & multum vtrumque ponitur ens in ſpecie : ergo vt prtus. Prima patet per diffinitionem habitus & priuationis. Secunda probatur per hoc quod dicit Philoſophus , quòd vnum eſt menſura multi , & opponitur ei ſicut ens enti.

10 Item , Secundum Magiſtrum videtur hic , quòd opponuntur ſicut duæ priuationes: quia dicit , quòd nec vnum aliquid ponit in diuinis , nec etiam plura vel plures.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum , quòd intentio Magiſtri eſt remouere quantitatem numeri à diuinis , & non numerum , nec quamcunque rationem numeri , ſed tantum poſitionem quantitatis numeralis. Et ad hoc intelligendum prænotare oportet , qualiter principium numeri , vnitas ſcilicet ponatur in qualibet re : quia quælibet res connumerabilis eſt alij per hoc quòd vnitas eſt in ipſa : quia aggregatione conſtituit numerum. Dico igitur , quòd omne quod eſt vnum , eſt vnum à forma : eſt autem forma eſſe & ratio rei. Et iterum terminatio eius à forma , vt dictum eſt prius in ſolutione primi dubij huius diſtinctionis. Et ab hoc vltimo actu res dicitur vna. Eſt autem vnum illud dupliciter conſiderare , ſcilicet vt eſt conſtitutum ab actu formæ , & vt eſt menſura eius quod dicitur forma vnum. Et primo modo conſideratum conuertitur cum forma , & forma terminans eſt vnitas rei. Secundo autem modo, cum nihil menſuretur niſi quantum potentia vel actu, eſt ipſa vnitas principium numeri , & non conuertitur cum ente , ſed eſt conſequens vnumquodque ens : eſt enim quodlibet ens menſuratum vnitate diſcernente ipſum ab alio ente cui eſt connumerabile : & hoc vltimo modo vnum ponit principium quantitatis diſcretæ in re quæ dicitur vnum : & hoc modo non eſt in Deo. Alio autem modo dicimus quoad nos, & non ſecundum naturam, quòd numerum cognoſcimus diuiſione vnius : & quia diuiſio priuat vnitatis rationem quoad indiuiſionem quã ponit vnũ, ideo dicimus , quòd numerus eſt priuatio vnius in eo in quo eſt numerus : & quia vnum dicitur continuitate, æqualitate naturæ , forma , & vnitate reſpectus ad formam vnam: ſicut dicimus lineam vnam continuitate , cognoſcimus numerum priuatione vnius in linea per diuiſionem , vt dicit Philoſophus, quòd numerum cognoſcimus priuatione continui. Dicimus æqualitate naturæ vnum , ſicut dicimus vnum Angelum , & multos Angelos priuatione æqualitatis in potentiis naturæ ad opus angelicum , ſicut diſtinguimus quòd differunt ſubtilitate eſſentiæ , & perſpicuitate intelligentiæ , & per conſequens participatione donorum , ſicut dicit Magiſter in 2. huius voluminis , quòd differunt gradu naturæ , & ordine donorum : penes hanc enim inæqualitatem meo iudicio multiplicantur non tantum ordines , ſed etiam Angeli : & multitudo eorum ſiue numerus cognoſcitur priuatione huius æqualitatis. Forma autem vnum dicimus vnum hominem, & dicimus multos priuatione vnitatis formæ per eſſe diuerſorum & differentias. Sic dicimus Sortem & Platonem eſſe plures homines , & plura animalia. Per reſpectum autem ad vnum dicimus vniuoca eſſe vnum , vt hominem , & aſinum in animali : & dicimus multa eſſe in quibus priuatur huiuſmodi vnitas , ſicut in æquiuocis quæ reſpiciunt non ad vnum , ſed ad diuerſa: & in anagonicis quæ licet reſpiciunt ad vnum , non tamen vno & eodem reſpectu : & hoc modo conſiderando vnum ſecundum formalem rationem , & plura ſecundum formalem rationem, vtrumque excludit alterum: & hoc conſiderauit Magiſter , quando dixit, quòd talia notarent remotionem vel excluſionem : quia his conſiderationibus minor numerus bene excludit maiorem , & maior minorem , per oppoſitionem formalem quam habent adinuicem , ſicut infra patebit in ſoluendo.

ADID ergo quod primo quæritur de oppoſitione quæ eſt inter vnum & multum: dicendum , quòd ſuper hoc diuerſificati ſunt aliqui tribus modis. Quidam enim volunt dicere , quòd habent oppoſitionem vt priuatio & habitus : & quidam , quòd vt contraria:& quidam, quòd vt relatiua : & omnes iſtæ opiniones veræ ſunt ſecundum aliquid, & etiam quarta , quòd nullam habent ex ſe oppoſitionem , quæ eſt Auicen. Commentator enim metaph. Ariſtot. videtur ſæpius dicere , quòd opponuntur vt priuatio & habitus : & hoc quidam referunt ad rationem vnius quæ eſt data per priuationem : multi autem dicunt, quòd ratio datur per habitum : & hoc nihil eſt : quia Philoſophus purus magis quærit de ipſa rei natura , quam de intentionibus nominum.

2 Præterea , Quòd ſic diffiniatur vel exponatur vnum , hoc accidit ei inquantum eſt primum. Prima enim cum non habeant priora ſe , neceſſe eſt exponere per negationem. Et nota , quòd quidam dicunt , quòd vnum in ſubſtantia nominatur priuatiuo nomine : in quantitate autem poſitiuo , vt ſimile & æquale. Similiter & multitudo in ſubſtantia poſitiue , & in aliis priuatiue , vt diſſimile & inæquale. Et dant rationem , quòd hoc accidit quia ſubſtantia eſt primum , & ideo ignotius nobis , quam alia. Sed hoc nihil eſt : quia ſi vnum in aliis eſt notum, etiam multitudo nota eſt : & ſic vtrumque debet in aliis prædicamẽtis nominari nomine poſitiuo.

3 Præterea, Philoſophus non dicit, quòd vnum ſit vnum ſubſtantiæ, ſed potius quòd idem ſit vnum in ſubſtantia: & hoc dicitur poſitiue; quia eſt relatiuum, vt dicit Boëtius. Vnde idem, ſimile, & æquale, dicunt vnum relatum ad diuerſa: & multitudo omnium eorum priuatiue nominatur, vt diuerſum, diſſimile, & inæquale, quorum omnium expoſitio eſt per negationem:

Vnde dicendum, quòd eſt vnum indiuiſibile reductum ad materiam vel diſpoſitionem materiæ, & vnum reductum ad naturam formæ: ſicut dicimus continuitate vnum & forma vnum: & cum dicimus continuitate vnum, dicimus materia vnum: quia continuitas diſpoſitio materiæ eſt: quicquid autem continuitate eſt vnum, potentia eſt multa: omnis autem potentia in genere priuationis eſt, præcipue potentia materiæ, quæ eſt potentia continui: quod patet: quia continuum potentia paſſiua multum eſt, & non potentia actiua. Vnum ergo reductum ad materiæ vnitatem, oppoſitionem habet ad multum ſicut priuatio ad habitum: quia talis vnitas ſuſceptibilis eſt multitudinis: & hæc eſt intentio Philoſophi & commenti hoc dicentis. Vnum autem quod reductum eſt ad formam, habet tres conſiderationes, ſcilicet ſecundum formalem rationem vnius, & ſecundum id quod eſt, & ſecundum id quod eſt proximum, & conſequens ipſum. Primo modo conſideratum, habet oppoſitionem contrarietatis ad multum: quia vtrumque ponitur in ſpecie, & mutuo ſe expellunt ab eodem ſuſceptibili: & hoc attendunt quidam dicentes in ſuis commentis ſuper eundem librum, quòd vnum & multum opponuntur contrarie. Si autem accipiatur vnum ſecundum id quod eſt, ipſum nullam habet oppoſitionem ad multum, ſed potius eſt principium multi, & ſaluatur ſubſtantialiter in ipſo multo: & hoc attendit Auicen. dicens, quòd non habet oppoſitionem: quia nec priuatio facit habitum, nec ſaluatur in ipſo: nec contrarium facit contrarium, nec ſecundum naturam ſaluatur in ipſo, nec relatiuum ſaluatur in relatiuo vt pars, nec affirmatio & negatio poſſunt eſſe in tali oppoſitione. Si enim accipiatur vnum ſecundum rationem proxime ſe conſequentem, quæ eſt ratio menſuræ: tunc vnum quod eſt certum, eſt menſurans multum quod eſt incertum: & ſic opponuntur vt menſura & menſuratum: & hoc intendit Ariſtot. in 10. primæ philoſophiæ, & Commentator ibidem, & Auicen. in ſua metaph. dicentes, quòd opponuntur relatiue vnum & multum. Sed diſtinguitur ibidem in relatiuis, quòd quædam ſunt quorum vtrumque dependet ad alterum, & illorum vtrumque ponit reliquum, vt pater & filius, & dominus & ſeruus. Quædam autem ſunt quorum vnum dependet ad alterum, & non è conuerſo: & ideo ibi vnum ponit alterum, & non è conuerſo, vt ſcientia & ſcibile: & ſic opponuntur relatiue vnum & multum: quia multum ponit vnum, & non conuertitur. Vnde Dionyſius in lib. de diui. no. cap. 13. Sine vno quidem non erit multitudo, ſine multitudine vero erit vnum: ſicut & vnitas ante omnem numerum & multiplicatum. Et ex iſta diſtinctione fere patet ſolutio ad omnia quæſita.

DICENDVM ergo ad primum, quòd indiuiſio eſt ratio vnius quod cum ente conuertitur, ſed non eſt ratio eius ſecundum quòd eſt principium diſcretæ quantitatis: & illa indiuiſio non eſt abſolute priuatio, ſed eſt negatio conſequens actum formæ, vt ſupra dictum eſt: & ideo non probatur per hoc vnum eſſe priuationem multi: hoc enim quod eſt eſſe priuatiuum multi, non accidit cuilibet vni, vt dictum eſt, & per hoc patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd ens & vnum coincidunt in re nominata per vtrumque, & quoad hoc ſunt ſynonima, ſed non quoad nominum illorum rationes: aliter enim eſſet nugatio, cum diceretur vnum ens, vtrumque coniungendo: ens enim de ſe non dicit diſtinctionem: & ideo vnum licet non addat naturam aliquam: tamen addit diſtinctionem quæ eſt conſequens ex actu formæ: & ideo dicunt Doctores, quod conuertuntur ſecundum ſuppoſita, & non ſecundum intentiones ſuas.

AD ALIVD dicendum, quòd vnum addit ſuper ens, ſed nihil addit ſupra ſuppoſitum entis: & ideo ante intentionem vnius eſt intentio entis, & ſimplicior eſt intentio entis quam vnius: ſed id quod eſt ens, & id quod eſt vnum, conuertuntur: & per hoc patet ſolutio ad ſequens vſque in finem.

ALIA autem quæ obiiciunur in contrarium, concludunt neceſſario præter primum: illud enim non ſequitur, etiamſi detur, quòd vnum & ens opponantur aliquo modo vt priuatio & habitus: quia priuatio quæ ſecundum naturam eſt poſt habitum, eſt illa quæ nihil ponit niſi ſubiectum: ſed etiam quando dicimus vnum priuationem multi, adhuc vnum reducitur ad ens continuitate vel forma: & ideo non eſt abſolute priuatio, & ideo vnum ſecundum naturam præcedit multa: & per hoc patet ſolutio ad totum. Sunt quidam hic mirabilia dicentes, quæ neſcio ſi aliquis poteſt intelligere. Dicunt enim, quòd vnum & multum ſimpliciter opponuntur vt priuatio & habitus, & quod Magiſter accipit vnum pro vnico, & quod vnum nihil addat ſuper ens etiam ſecundum intentionem, eo quod Ariſto. dicat, quòd eadem eſt ratio rei & vnius tantum rei: & ideo cum dicitur Deus, intelligitur vnus Deus: & ſi additur vnus, hoc fit gratia ſignificantiæ vel diſcretionis. Et hæc omnia meo iudicio non ſunt vera: quia licet Deus ſit vnus Deus, tamen vnitas non ſignificatur in nomine, & ideo addi poteſt & debet. Alia autem ſupra probata ſunt eſſe falſa.

Quid per vnum significetur, cum dicitur, vnus Deus.

CVm enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dij. Vnde Ambrosius in lib. de Trinitate ait, Cum vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est. C Lib. 1. cap. 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrum termini numerales in diuinis prædicent essentiam vel personam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorum excluditur] Hic incidunt tres quæstiones, scilicet vtrum termini numerales in diuinis prædicent diuinam essentiam vel personam? Secunda, Vtrum vniuoce prædicentur de essentia & persona & notione? Tertia, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possint dici vnus?

Ad primum proceditur sic: Supra distinctione 22. habitum est pro regula, quod omne nomen non relatiue dictum, in Deo prædicat essentiam: termini numerales non sunt relatiue dicti: ergo prædicant essentiam.

2 Item Boëtius, Omnia prædicamenta in substantiæ vertuntur prædicationem præter relationem: huiusmodi autem termini dicunt ens in prædimento quantitatis: ergo in substantiæ vertuntur prædicationem.

3 Item, Eadem est ratio rei & vnius rei, & eadem prædicatio essentiæ & vnius essentiæ: ergo cum essentia prædicet naturam & substantiam, in diuinis vnum & duo & huiusmodi prædicabunt essentiam.

4 Item, Vnum conuertitur cum ente: ergo prædicat hoc quod prædicat ens in diuinis: sed ens prædicat substantiam: ergo & vnus.

5 Item, Consignificatum non variat rationem significati, idem enim significat albus, alba, album: ergo etiam vnum significat vnus, vna, vnum: sed vnum in diuinis prædicat substantiam: ergo vnus & vna.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid essentiam significat, de tribus singulariter dicitur in summa & de vno: ergo si vnus & plures vel duo vel tres essentiam prædicant, possumus dicere, Pater est duo, & Pater est plures, & Pater & Filius sunt vnus: quæ cum falsa sint, patet quòd ista non prædicent essentiam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in masculino non prædicant essentiam nisi ex adiuncto substantiuo, circa quod ponunt rem suam, & accipiunt substantiam ab ipso: vt si dicam, Pater & Filius sunt vnus Deus, vel aliud huiusmodi: & hoc conuenit ratione triplici, scilicet discretionis quam habent huiusmodi nomina in principali significato, & generis quod dicit discretionem personæ, quia non est in rationali natura ens formatum nisi distinctum in persona: & ratione articuli inclusi in talibus nominibus. In neutro autem genere licet remaneant duo ex illis, scilicet discretio significati & articuli: tamen non habent tertium quod præcipue trahit ad personam: quia genus non accidit nomini nisi ex parte substantiæ significatæ & determinatæ secundum modum ad minus: & ideo tunc prædicant essentiam.

AD ILLVD ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd talia nomina dicunt relationem: sunt enim consequentia actum proprietatis distinguentis: relatio enim est multis modis in diuinis, vt supra notatum est.

AD ALIVD dicendum, quòd in Deo huiusmodi nomina non dicunt quantitatem, nec sumuntur in specie quantitatis, vt prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est secundum quod vnum conuertitur cum ente: & bene concedo hoc quod illi termini quando ponuntur cum adiuncto, prædicant naturam illius in diuinis: sed quando absolute ponuntur in masculino genere, substantiuantur, vel adiectiue referuntur ad personas. Per hoc patet etiam solutio ad sequens,

AD ALIVD dicendum, quòd aliud est in albus, &c. quia vnus & vnum sunt ab actu formæ generaliter acceptæ in omni ente: album autem & huiusmodi dicunt speciem determinatam: & ideo termini numerales non æquiuocantur secundum quod applicantur diuersis: quia mensura non accipit rationem à mensuratis: quia aliter non esset idem numerus quo numeramus canes, & homines: sed accipit diuersitatem à diuersa ratione mensurandi, sicut modius, & vlna: sed quia numerus in omni quantitatis specie simplicior est, ideo non capit diuersitatem rationis à numeratis, sed potest alicui appropriari in vno genere, cui non appropriatur in alio: & ideo absolute dicta vnus, vna, vnum, vnius rationis sunt: & tamen vnus ad personam refertur, & vnum ad essentiam, quando sumuntur absolute propter causam prius dictam.

Quo ſenſu dicitur, vnus eſt Pater, vel vnus eſt Filius.

D SImiliter cum dicitur,vnus eſt Pater, vel vnus eſt Filius,& huiuſmodi: ratio dicti hæc eſt, quòd non ſunt multi patres, vel multi filij, ita & de ſimilibus. Item cum dicimus plures eſſe perſonas, ſingularitatem atque ſolitudinem excludimus, nec diuerſitatem nec multiplicitatem ibi ponimus:quaſi diceretur, Sine ſolitudine ac ſingularitate perſonas con-
Gen. 1. fitemur. Vnde Hilarius in 4.lib. de Trinit. ſic ait, Dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quæro nunc an ſolum Deum ſibi locutum exiſtimes, an hunc ſermonem eius intelligas ad alterum extitiſſe? Si ſolum fuiſſe dicis, ipſius voce argueris dicentis, Faciamus, & Noſtram. Suſtulit enim ſingularitatis ac ſolitudinis intelligentiam profeſſio conſortij: quia aliquod conſortium eſſe non poteſt ipſi ſolitario, neque ſolitudo ſolitarij recipit Faciamus: nec alieno à ſe diceret, Noſtram. Attende lector: his verbis, & vide quia nomine conſortij eſt profeſſio pluralitatis, quam profeſſus eſt dicens, Faciamus, & Noſtram:pluraliter enim vtrumque dicitur. Sed hac profeſsione pluralitatis non diuerſitatem vel multitudinem poſuit, ſed ſolitudinem & ſingularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures perſonas vel pluralitatem perſonarum, ſingularitatis & ſolitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium ſignificetur cum dicitur, tres perſonæ.

E ITa etiam cum dicimus tres perſonas,nomine ternarij non quantitatẽ numeri in Deo ponimus,vel aliquam diuerſitatem,ſed intelligentiam non ad alium niſi ad Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dirigendam ſignificamus: vt ſit huius dicti intelligentia, Tres perſonæ ſunt, vel tres ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, id eſt,nec tantum Pater,nec tantum Filius, nec tantum Pater & Filius in deitate ſunt, ſed etiam Spiritus ſanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum eſt ibi hæc perſona, vel illa, vel hæc & illa,ſed hæc & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Auguſt. ſatis oſtendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuerſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnitas ſiue termini numerales vniuoce prædicentur de eſſentia, perſona, & notione?

DEinde quæritur, Vtrum vniuoce dicitur vnum de eſſentia & de perſona? Videtur quòd ſic: quia non æquiuoce ſimpliciter, ſed per prius & poſterius dicitur de Creatore & creatura: ſed inter eſſentiam & perſonam non eſt prius & poſterius:ergo dicitur in vtroque ex æquo: ergo vniuoce.

2 Item, Aut vna eſt vnitas eſſentiæ & perſonæ, aut duæ. Si duæ: ergo eſſentia & perſona ſunt duo, quod falſum eſt:ergo relinquitur,quòd ſit vna.

SED CONTRA: Cum dicitur, Pater eſt vnus, ſenſus eſt,id eſt,notione diſtinctus: cum autem dicitur, eſſentia vna, ſenſus eſt, id eſt, in ſe indiuiſa, & ab aliis diuiſa: ergo non vna ratione dicitur eſſentia vna, & perſona vna. *Sed contrà.*

2 Item, Vnum eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab aliis: ergo ſi Pater eſt vnus, ipſe erit diuiſus ab aliis, quod falſum eſt: quia Filius eſt in Patre,& è conuerſo.

3 Item, Vnum & ens conuertuntur: ergo eodem Pater eſt vnus quo Pater eſt Pater: ergo paternitate eſt vnus: eſſentia autem diuina non eſt vna paternitate, ſed ſeipſa:ergo non dicitur ſecundum vnam rationem, ſed æquiuoce,vt videtur.

AD

Solutio.

Ad hoc dicendum, quòd vna ratione, & non æquiuoce dicitur: est enim vnitas abstrahens ab hoc vno & illo, & illa est vnius rationis in quolibet vno: quia licet sit à diuersis formis, tamen abstrahitur ab eis per vnum actum secundum rationem qui est determinare, & finire, & distinguere: & ideo lapis est vnus lapiditate sua, & lignum est vnum non lapiditate: & tamen vnum non dicitur æquiuoce: quia sicut lapiditas distinguit lapidem, ita ligneitas lignum, & ideo vnitas ab vtroque est vnius rationis: & ideo quoad hoc posset dici, quòd vnitas cum dicitur de essentia, dicit vnitatem essentiæ: & cum dicitur de persona, dicit vnitatem personæ: & licet essentia seipsa distinguatur, persona autem proprietate, tamen vnitas non erit diuersæ rationis. Si autem consideretur vnitas secundum suppositum: tunc erit omnino vnius rationis, sed dicta per prius & posterius in essentia & persona.

Et secvndvm hoc dicendum ad primum, quòd licet non sit prius & posterius secundum rem inter essentiam & personam: tamen est ibi prius & posterius secundum rationem intelligendi.

Ad alivd dicendum, quòd est vna vnitas re, & non ratione intelligendi, si vnitas accipitur in esse eius quod est vnum, & non abstracta ab ipso: & ideo aliquid conuenit vni quod non conuenit alij.

Ad alia patet solutio per ante dicta.

Quid per duo cum dicitur, duæ personæ, vel Pater & Filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt Pater & Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus, quòd non est tantum Pater, nec tantum Filius, sed Pater & Filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, Pater & Filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona, sed Pater est persona & Filius est persona, & hæc non est illa.

Articvlvs VI.

Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus aliquo modo possunt dici vnus?

Deinde quæritur, Vtrum Pater & Filius & Spiritus sanctus sint vnus? Videtur, quòd sic: quia sunt vnus æternus, & ly æternus non dirimit rationem vnius: ergo diuisim possum inferre: ergo Pater & Filius & Spiritus sunt vnus.

2 Item, Si ratione substantiuationis eius quod est æternus, tres sunt vnus æternus, quare non similiter tatione substantiuationis de ly vnus, Pater & Filius sunt vnus.

Solutio.

Solvtio. Dicendum, quòd non concedendum est nisi cum adiuncto subiecto, à quo ly vnus accipit substantiam quam probat de pluribus simul.

Ad primvm autem dicendum, quòd licet non dirimat, tamen determinat significatum eius ad naturam in qua vniuntur Pater & Filius.

Ad alivd dicendum, quòd ly vnus dicit id quod est cõsequens essentiam & personam: & qu odlibet distinctum, siue sit distinctum essentialiter, siue personaliter: & ideo in masculino subiectum non importat aliquid speciale in quo intelligatur vnio Patris & Filij: hoc autem non facit ly æternus vel immensus. Si autẽ dicatur, quòd secundum hoc possemus concedere, tres sunt ens: dicendum, quòd hoc quidam concedunt: sed ly ens magis dicit naturam quam ly vnum: quia vnum nominat per modum dispositionis applicabilis cuilibet, ens autem per modum subiecti & naturæ.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

Cvm autem dicimus, distinctæ sunt personæ, vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur diſcretio.

H ITa & cum dicuntur diſcretæ perſonæ, vel cum dicitur diſcretio in perſonis eſſe, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur diſtinctio, quo diſcretio. Et congrue dicitur ibi eſſe diſcretio vel diſtinctio, non diuerſitas vel diuiſio ſiue ſeparatio. Vnde Ambr. in 1. lib. de Trinit. Non eſt ipſe Pater qui Filius, ſed inter Patrem & Filium expreſſa diſtinctio eſt.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

I CVm vero dicitur, Trinitas, id ſignificari videtur quod ſignificatur cum dicitur, tres perſonæ: vt ſicut non poteſt dici, Pater eſt tres perſonæ, vel Filius eſt tres perſonæ, ita non debet dici, Pater eſt Trinitas, vel Filius eſt Trinitas.

ARTICVLVS VII.

Quid ſit diſtingui in diuinis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Cum autem dicimus, diſtinctæ ſunt perſonæ] Hic enim incipit pars ſecunda diſtinctionis, in qua tangit quid ſignificent dictiones notionales, diſtinctus, diſcretus, trinitas. Et penes iſta tria per ordinem ſunt hic tria capitula: & hæc omnia plana ſunt, ſi intelligatur quid eſt diſtingui & diſcerni. Diſtinctio igitur in diuinis eſt actus notionem conſequens, inquantum eſt proprietas perſonalis: ſic enim diſtinguitur vna perſona ab alia. Diſcretio autem eſt idem ſecundum ordinem & numerum perſonarum, qui eſt in diuinis: diſcreta enim numerabilia ſunt. Sed confuſio eſt compoſitio eorum quæ numerantur adinuicem, inordinata: & in diuinis dicit acceptionem eiuſdem ſub diuerſis nominibus, vt dicebat Sabellius. Alienatio autem dicit ſciſſuram per remotionem vnius ab alio, vt dicebat Arrius.

Hoc videtur contrarium eſſe prædictis.

K HIc non eſt prætermittendum, quod cum ſupra dictum ſit Deum nec ſingularem nec multiplicem eſſe confitendum, idque ſanctorum auctoritatibus ſit confirmatum, in contrarium videtur ſentire Iſid. dicens, Diſtinguendum eſt inter trinitatem & vnitatem. Eſt enim vnitas ſimplex & ſingularis, trinitas vero multiplex & numerabilis: quia trinitas eſt trium vnitas. Ecce vnitatem dicit eſſe ſingularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia ſingularem accepit ſicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero & numerabilem, ſicut alij dicunt trinum.

ARTICVLVS VIII.

An bene dicatur Deus trinus & vnus: & an trinitas ſit trium vnitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte [Trinitas vero multiplex eſt & nunerabilis: quia trinitas eſt trium vnitas, &c.] Contra enim videtur eſſe, quòd Pater eſt trium vnitas, quia eſt eſſentia quæ eſt vnitas trium: ergo Pater eſt trinitas.

2 Præterea, Cum dicatur trinitas numerabilis, quare non dicitur Deus eſſe tres, vel duo: cum omne numerabile, ſecundum aliquam ſpeciem numeri numerabile ſit.

3 Item, Cum dicitur, Deus eſt trinus & vnus: aut ly Deus ſupponit eſſentiam, aut perſonam. Si eſſentiam: ergo eſſentia eſt trina, quod falſum eſt. Si perſonam: ergo aliqua perſona eſt trina & vna, quod falſum eſt: ergo videtur non eſſe concedendum Deum eſſe trinum & vnum.

SED CONTRA: In himno cantatur, Totius mundi machinam gubernat trinus & vnus. *Sed contra.*

SOLVTIO.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd in argumento incidit fallacia accidentis: sicut si sic procedatur, Sortes est omne animal, quia animal est vnum in quo vniuntur omnia animalia. Tamen quidam dicunt, quod cum dicitur, trinitas trium est vnitas, etymologia nominis est: sed de hoc supra diximus, quia licet secundum nomen importet essentiam in recto, tamen secundum significationem rei è conuerso est: & ideo trinitas est tres vniti in vna essentia.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non est numerabilis: & si trinitas numerabilis dicatur, hoc intelligitur de numero quodam, scilicet notionum & personarum, & non simpliciter: nec iste numerus excludit simplicitatem vel vnitatem essentiæ, sed potius solitudinem & singularitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est vera, Deus est trinus & vnus: & ly Deus supponit essentiam in supposito in communi: & ideo gratia essentiæ conuenit ei vnus, & gratia suppositorum trinum, supple esse.

DISTINCTIO XXV.

Quid significatur cum dicitur pluraliter, tres personæ, vel duæ personæ.

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen, persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur, tres personæ, vel duæ personæ: & cum dicitur, Alia est persona Patris, alia est persona Filij, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videbimur, & ita plures deos. Si vero essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cum dicitur, Pater est persona, vel Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur, Alia est persona Patris, alia Filij, & huiusmodi. A *Quid significatur hoc nomine, persona.*

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona Patris, alia Filij, siue tres personæ, vt cum dicitur, Pater est persona, Filius est persona.

PERsona enim, vt supra ait Augustinus ad se dicitur: & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifeste colligitur, quòd essentiam diuinam prædicamus dicentes, Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est, essentia diuina, cum dicitur, Pater est persona, & Filius est persona: quod significatur nomine Dei, cum dicitur, Pater est Deus, Filius est Deus. Ita etiam idem significatur cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur, Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si supra posita verba. Aug. diligenter scrutemur. Supra enim dixit, quòd ideo tres personas dicimus, B

mus, quia id quod perſona eſt, commune eſt tribus. Et item quia Pater eſt perſona, & Filius eſt perſona, & Spiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere ſignificationem hoc nomen, perſona, cum dicitur, tres perſonæ, quam habet cum dicitur, Pater eſt perſona, Filius eſt perſona, Spiritus ſanctus eſt perſona. Quia, vt oſtendit Auguſt. hoc dicitur, id eſt, tres perſonæ, propter illud, quia id quod perſona eſt, commune eſt eis. Id ergo quod commune eſt eis, id eſt, Patri & Filio & Spiritui ſancto, videtur ſignificari nomine perſonæ: cum dicitur, tres perſonæ.

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ſecundum eſſentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur.

C ALiter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ibi nomine perſonæ ſignificetur eſſentia, cum dicitur, tres perſonæ. Vt enim ſupra dixit Auguſt. Ea neceſſitate dicimus tres perſonas, vt reſponderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cum ergo quyritur, quid tres, vel quid tria? conuenienter reſpondetur cum dicitur, tres perſonæ. At cum quæritur, Quid tres, vel quid tria? Per quid de eſſentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres ſint niſi eſſentia. Si ergo quæſtioni recte reſpondemus, oportet vt reſpondendo eſſentiam ſignificemus: alioquin non oſtendemus quid tres ſint. Si vero reſpondentes, eſſentiam ſignificamus, ipſam eſſentiam perſonæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres perſonę.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA conſiderandum eſt, cum hoc nomen, perſona] Hic incipit ſecunda pars in qua Magiſter accedit ad conſiderationem perſonæ, quæ numeratur dictionibus numeralibus. Et ita diuiditur iſta diſtinctio in duas partes, in quarum prima ponit rationes & opiniones dicentium perſonam in ſingulari & plurali ſemper ſubſtantiam ſignificare. In ſecunda vero ponit ſuam opinionem, quòd in plurali ex tempore reſponſionis fidelium ad quæſtionem, quid tres? non ſignificauerit eſſentiam, ſed ſubſtantiam quam dicunt Græci hypoſtaſim *ibi* [Sciendum eſt ergo, quòd hoc nomen, perſona, &c.] In prima parte ponit quatuor capitula, in quorum primo mouet quæſtionem. In ſecundo ponit rationem ſupra poſitam ab auctoritatibus ſupra poſitis *ibi* [Perſona enim, vt ſupra ait Aug.] In tertio ponit rationem ex natura dictionis interrogatiue ſumptam *ibi* [Aliter etiam poteſt oſtendi, &c.] In quarto ponit opinionem has rationes ſequentium *ibi* [Quibuſdam videtur, quòd nomina perſonæ, &c.

ARTICVLVS I.

Quid ſit perſona ſecundum diffinitionem?

INcidunt autem duæ quæſtiones ante literã, ſcilicet quid ſit perſona ſecundum diffinitionem? Et vtrum vniuocetur in diuinis perſonis & creatis? Ad primum ponitur diffinitio Boëtij in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti. Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia. Alia diffinitio eſt Richard. in quarto lib. ſuo de Tri. ſic, Perſonam dicimus aliquem ſolum à cæteris omnibus ſingulari proprietate diſcretum. Item infra ibidem, Perſona diuina eſt diuinæ naturæ incommunicabilis exiſtentia. Item infra ibidem, Perſona eſt exiſtens per ſe ſolum iuxta ſingularem rationalis naturæ exiſtentiæ modum. Alia datur à Magiſtris, hæc ſcilicet, Perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad dignitatem perrinente.

Obiicitur autem contra primam: quia Magiſter in 3. lib. di. 10. cap. 1. dicit, quòd illa Boetij deſcriptio perſonæ, non conuenit diuinis perſonis.

2 Hoc etiam per rationem oſtenditur ſic: Quicquid non eſt rationalis naturæ? non eſt perſona: Deus non eſt rationalis naturæ: ergo non eſt perſona. Prima patet per ſe. Secunda probatur per hoc quòd rationale eſt differentia diuiſiua animalis: Deus autem animal non eſt, quia corpus non eſt: ergo rationalis non eſt.

3 Item,

3 Item, Cum dicitur, rationalis naturæ, ſumitur natura in aliqua communitate: hæc autem communitas contrahitur in perſona per hoc quòd aliquid addit: ergo perſona in additione ſe habet ad naturam: ergo eſt compoſita, quod falſum eſt, cum in diuinis eiuſdem ſimplicitatis ſit perſona & natura.

4 Præterea, Cum dicitur, ſubſtantia, eſſentia, perſona, natura: quare non dixit perſonam eſſe ſubſtantiam indiuiduam rationalis eſſentiæ vel ſubſtantiæ, ſicut naturæ?

Si forte dicas, quòd perſona eſt eiuſdem ſimplicitatis cum natura, & nihil addit: quia non dicitur vt ens de eſſentia diffiniti quod in diffinitione cadit obliquè, ſicut cum dicitur ſimum vel ſimitas naſi curuitas, & claudum curuitas cruris, non dicitur niſi vnum: quia id quod oblique cadit ibi, non eſt de eſſentia eius. Si, inquam, ſic dicas. Contra: Aliter eſt in diffinitione ſubſtantiæ, & aliter in diffinitione accidentis, vt dicit Philophus in prima philoſophia lib. 7. quia in diffinitione ſubſtantiæ non recipitur accidens, ſed in diffinitione accidentis neceſſe eſt recipere ſubiectum, aut determinatum, ſicut in propria paſſione: aut indeterminatum, ſicut in aliis. Cum ergo diffinitur perſona, aut diffinitur ſicut ſubſtantia ſuppoſita: ſicut dicit Boetius expreſſe, quòd perſona nominat ſubſtantiam ſuppoſitam: aut diffinitur vt accidens commune, vel proprium: quia non eſt dare medium. Si primo modo diffinitur: ergo nihil ponitur in diffinitione eius quod non ſit de eſſentia eius aliquo modo: & rationalis naturæ ponitur in eius diffinitione: ergo aliquo modo eſt de eſſentia eius. Si autem diffinitur vt accidens: tunc ſubiecti mentio debet fieri in diffinitione, quod iterum falſum eſt.

2 Item, Commentator ibidem dicit, quòd ea quæ ſic cadunt oblique in diffinitione accidentium, ſunt loco differentiarum ſpecificantium accidens: & ea quæ in recto, ſunt loco generum: & hoc patet: cum enim ſimitas dicitur curuitas naſi, per ly curuitas non differt ſimum à claudo, quia vtrumque curuitas eſt, ſed per ly naſi: ergo id quod cadit in obliquo in talibus diffinitionibus, eſt ſubiectum circa quod eſt per ſe eſſentia accidentis diffiniti. Si ergo ſimile eſt quod adductum eſt pro ſimili, rationalis naturæ notabit ſubiectum circa quod eſt perſona, quod falſum eſt.

3 Item, Aut rationalis natura eſt de ſubſtantia cuiuſlibet perſonæ, aut non. Si eſt eſt de ſubſtantia: tunc videtur obiectio procedere. Si non: tunc accidentaliter ſe habet ad illam, quod iterum falſum eſt.

4 Item, Boet. quærendo diffinitionem perſonæ, diuidit ſubſtantiam per rationalem & irrationalem, & vniuerſalem, & particularem: ergo ly rationalis natura in diffinitione contrahit, ſicut differentia conſtituens: & ſic erit de intellectu perſonæ.

5 Item, Rationalis natura prædicatur in recto de qualibet perſona: Sortes enim eſt rationalis natura, & Gabriel eſt rationalis natura, & pater eſt rationalis natura: aut ergo prædicatur, vt accidens, aut vt ſubſtantia: non vt accidens, ſicut patet cuilibet: ergo vt ſubſtantiale prædicatum: ergo eſt de intellectu & ratione ſubiecti: & de hoc putabam neminem dubitare: ergo videtur ſequi ratio prima, quia perſona videtur eſſe maioris compoſitionis quam natura rationalis.

VLTERIVS quæritur de hoc quod dicit ſubſtantia: aut enim ſubſtantia ſumitur ibi pro eſſentia, aut pro hypoſtaſi. Si pro eſſentia: ergo eſſentia eſt indiuidua: ſed indiuiduum notat diſtinctionem, quam ponit, circa ſubſtantiam: ergo hæc diſtinctio ponitur circa eſſentiam: ergo eſſentia diſtinguitur, quod falſum eſt. Item, Si perſona eſt ſubſtantia indiuidua, tres perſonæ ſunt tres ſubſtantiæ indiuiduæ: quia multiplicato diffinito, multiplicabitur & diffinitio neceſſario: ſi ergo perſona dicit eſſentiam: ergo tres perſonæ erunt tres indiuiduæ eſſentiæ, &c. quod eſt hæreſis. Item, Si dicat hypoſtaſim: tunc videtur ſuperfluere id quod additur, indiuidua ſubſtantia. Ad hoc etiam poteſt adduci quod Boetius venando hanc diffinitionem, diuidit ſubſtantiam in vniuerſalem & particularem, & contrahit per hoc quod addit indiuidua, eo quòd ſubſtantia vniuerſalis non eſt perſona: ergo videtur, quòd ſubſtantia ſtet in loco eius quod eſt vt ſecunda ſubſtantia: hæc autem non eſt hypoſtaſis: ergo ſubſtantia non eſt idem quod hypoſtaſis. Item, Boet. dicit, quòd Græci non vocant hypoſtaſim, niſi indiuiduum rationalis naturæ: ergo hypoſtaſis idem eſt cum perſona: & ſi ſubſtantia eſſet idem quod hypoſtaſis, caderet idem in diffinitione ſuiipſius. Quæſt. 2.

Si forte dicas, quòd ſubſtantia ſignificat eſſentiam: ſed ſupponit perſonam & hoc quod dico indiuidua, additur ei ad explanationem ſuppoſiti, quod eſt in illo implicite: ſicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus ſignificat eſſentiam, & ſupponit perſonam Patris propter ly generat: quia ſoli Patri conuenit: & tamen non ſuperflue additur ly Pater: quia explicat ſuppoſitum, quod implicite fuit in ly Deus. Si, inquam, ſic dicas. Contra: Secundum hoc enim ly ſubſtantia ſupponit perſonam indeterminate, & ſignificat eſſentiam: & tunc quæro, Quid facit ipſum ſic ſupponere? cum enim dicitur Deus abſolute, non ſupponit perſonam, ſed ſignificat & ſupponit eſſentiam: ſed poteſt trahi ex adiuncto notionali propter modum ſignificandi, quia ſignificat concretiue ad ſupponendum pro perſona. Quæſt. 3.

2 Si dicas, quòd ly indiuidua cogit ſupponere: tunc obiicitur ſicut prius, quòd in ſe ſtabit pro ſubſtantia communi quæ eſt eſſentia, & ly indiuiduum non coarctat ipſum niſi rem ſuam ponendo circa ipſum: ergo diſtinctio ponitur circa eſſentiam diuinam.

3 Præterea, Non eſt idem modus ſignificandi in ly Deus, & in ſubſtantia: non enim concedimus, quòd ſubſtantiam ſubſtantia generat,

generat, licet concedamus, quòd Deus Deum generat: ergo non habet ita proprie ſtare pro perſona ſicut ly Deus: & ita videtur illa ſolutio non poſſe ſtare.

Quæſt. 4. VLTERIVS quæritur, Quid prædicat indiuidua? Aut enim dicit ſolam negationem, vt quidam dicunt, aut poſitiue dicit aliquid. Si dicit negationem ſolam: cum igitur negatio ſola nihil conſtituat, & nihil coarctet, videtur nec conſtitui perſona per illud, nec etiam coarctati ſubſtantia. Si autem dicit aliquid poſitiue, ſcilicet indiuiduationem per aliquid diſtinguens, tunc ex additione ſe habet ad ſubſtantiam: & ita perſona erit compoſita. Alias autem diffinitiones diſputare non oportet: quia dubia earum patebunt ex ſolutione iſtorum.

Solutio. DICO igitur ſine præiudicio, conſentiendo quibuſdam ante me, quòd ſi inſpiciatur proprietas rei quæ eſt perſona, perſona magis proprie eſt in diuinis quam in creaturis. Si autem reſpiciatur vſus nominis quod eſt perſona, dico quòd ſecundum illam diffinitionem Boetij non competit diuinis, niſi exponatur ſic, vt ſubſtantia ſit exiſtentia, vt dicit Richardus, vt ſupra eſt explanatum, & indiuiduum dicat diſtinctum proprietate, & natura rationalis pro intellectuali diuina ponatur. Et hoc modo reſpondeo ad obiecta.

AD PRIMVM dicendum, quòd Magiſter reſpicit vſum eorum nominum quæ ponuntur in diffinitione perſonæ, & non rem quæ eſt perſona.

AD ALIVD dicendum, quòd rationale dicitur communiter, & proprie. Communiter prout per prius & poſterius eſt in diuina, angelica, & humana natura: & tunc rationalis natura diſcretiua veri & falſi, & boni & mali: proprie autem ſumitur prout dicit Iſaac, quòd ratio incipit in vmbra intelligentiæ, quia intelligentia accipit in intellectu deiformi. Ratio autem inquirens, & ſtudens, & diſcurſitans (vt dicit Diony.) habet acceptiones propter maiorem ſui obtenebrationem, & ideo cadit in diffinitione hominis: & eſt differentia diuiſiua animalis. Verum eſt tamen, quòd Gregor. in hom. Epiphaniæ vocat Angelum animal rationale: ſed *Lib. 2. diſt 8. art. 1.* hoc alibi expeditum eſt, quòd dicitur animal non à natura animalis, ſed potius à vi animalis, vt videtur velle Dionyſius quia vim habet diſcretiuam ſenſibilium & rationalium.

AD ALIVD dicendum, quòd in veritate omnino ſimplex, nullam poteſt habere diffinitionem: ſed eſt ſimplex, vt ſimplex: & eſt ſimplex, vt non ſimplex: ſimplex vt ſimplex, ſicut ens, & eſſentia, & huiuſmodi, in quorum diffinitione nihil poteſt poni quod non eſſet poſterius illis ſecundum intellectum, & de quo ipſa non prædicarentur ſine conuerſione. Simplex autem vt non ſimplex, eſt quod re quidem ſimplex eſt, ſed tamen ſecundum modum intelligendi habet aliquid prius: & tale eſt perſona, & cætera quæ in Deo diffinimus. Vnde bene concedo, quòd natura rationalis eſt de intellectu perſonæ, ſicut ens de eſſentia eius. Si autem quæratur, Quare ponitur in obliquo? Dicendum, quòd vt dicit Dionyſ. perſona nominat ſubſtantiam ſuppoſitam, & illa in creaturis diuerſitatem aliquam rei habet ad naturam cuius eſt, ſiue ſub qua eſt. In diuinis autem eſt diuerſitas ſecundum modum intelligendi, non ſecundum rem: & iſtam diuerſitatem importat obliquus qui tranſitiuus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd natura ponit reſpectum ad rem naturæ: quia res naturæ eſt dupliciter: naturæ ſcilicet vt ſubiecta ei, & vt conſtituta per ipſam. Perſona autem res naturæ eſt, ſubſtantia vero & eſſentia non important talem reſpectum: & hæc congrue ponuntur in diffinitione.

AD ALIVD bene concedo, quòd non eſt ſimile de diffinitione accidentis: quia accidentis nulla eſt diffinitio niſi ſecundum quid: ſed perſona non ſic diffinitur, ſed potius natura rationalis aliquid eſt perſonæ vel re, vt in inferioribus: vel modo intelligendi, vt in ſuperioribus.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur de ſubſtantia, quid ſignificet? Dicendum, quòd ſubſtantia dicitur quatuor modis. Quandoque enim dicitur ſubſtantia diuiſa contra accidens: & ſecundum hoc nominat naturam primi prædicamenti: vel rem quæ communis eſt primæ ſubſtantiæ & ſecundæ ſaluatam in vtraque: hæc autem ſubſtantia nihil aliud eſt quam ens per ſe exiſtens, gratia eius quod eſt per ſe exiſtere diuiſum contra accidens, quod eſt ens in alio exiſtens, ſicut accipit Ariſt. ſubſtantiam in prima philoſophia in lib. 9. in principio, vbi dicit, Dictum eſt de ente cui attribuuntur alia entis prædicamenta, vbi dictum eſt de ſubſtantia: dicuntur enim multa entia ſecundum quòd recipiunt diffinitionem ſubſtantiæ, vt qualitas, & quantitas, & alia quæ dicuntur hoc modo. Secundo & tertio dicitur ſubſtantia per partes diuiſiue iſtius, ſcilicet prima, & ſecunda, ſecundum quòd primam dicimus ab actu ſubſtandi ſecundæ & accidenti: ſecundam autem ab actu ſubſtandi & accidenti, quod etiam ſubſiſtere conuenit ei gratia primæ in qua habet eſſe, & non gratia ſuiipſius: vt patet, cum dicitur, homo albus, ly albus refertur ad hominem gratia ſuppoſiti quod eſt ſubſtantia prima, & non gratia ſignificati quod eſt ſecunda. Quarto modo dicitur ſubſtantia quid vniuſcuiuſque prædicamenti: & hanc vocant quidam ſubſtantiam logicam: ſicut dicit Ariſt. Siquis cubitali magnitudine poſita dixerit, quod poſitum eſt, bicubitalem magnitudinem vel quantitatem eſſe, quid eſt dicit, & quantum dicit, & quantum ſignificat: & ſi albedine poſita dixerit, quod poſitum eſt, colorem eſſe, quid eſt dicit, & qualitatem ſignificat. Poſſumus ergo dicere, quòd ſubſtantia ſignificet ſubſtantiam in communi, vel quòd ponatur pro hypoſtaſi. Si primo modo dicere volumus: tunc dicemus, quòd licet ſubſtantiam ſignificet, non tamen ſupponit eam, ſed ſupponit pro hypoſtaſi.

AD HOC autem quod quæritur, Quid *Ad quæſt. 3.* cogat

cogat eam ſtare pro hypoſtaſi? Dicendum, quòd de ſe poteſt ſtare pro vtroque, ſcilicet pro natura communi quæ eſt vt ſecunda: & hypoſtaſi quæ eſt vt prima ſubſtantia, & per adiunctum indiuidui ſtabit pro hypoſtaſi, licet ſignificet ſubſtantiam: & hoc videtur eſſe de intentioue Boet. quia hoc modo venatur diffinitionem.

AD HOC autem quod vlterius obiicitur, quòd ſecundum hoc eſſentia erit indiuidua: dicendum, quòd non: quia adiectiuum duo facit circa ſubſtantiuum cui adiungitur: reſtringit enim ipſum, & ponit rem ſuam circa ipſum: vt patet, cum dicitur, homo albus: dicimus enim, quòd homo habet ſignificatum & ſuppoſitum: & non oportet, quòd adiectiuum ponat implicationem circa vtrumque, ſed circa illud cuius primo eſt accidens, & hoc eſt ſuppoſitum: & per conſequens non reſtringitur ly homo in ſignificato, ſed potius in ſuppoſitis. Ita dico hic, quòd ſubſtantia ſignificat ſubſtantiam in communi, & adiectiuum reſpicit ipſam ſecundum id cui conuenit per ſe diſtinctio quæ importatur per ly indiuidua: & ideo ponit diſtinctionem in ſuppoſito: & ideo patet etiam, quare non ſuperfluit ly indiuidua: non enim haberet ſubſtantia quo traheretur ad ſubſtandum pro ſuppoſito incommunicabili, niſi adderetur indiuidua.

AD HOC autem quod probatur, quòd ſubſtantia de ſe dicat ſuppoſitum, & indiuiduum explicet: bene concedo, quòd mihi non videtur verum, ſicut probat obiectio. Ad hoc autem quod obiicitur, quòd multiplicato diffinito, &c. Reſpondeo, quòd neſcio quid prohibeat, quin hoc ſenſu poſſumus dicere tres ſubſtantias indiuiduas rationalis naturæ: quia ſubſtantia ſtat pro ſuppoſito: & hoc bene cadit in pluralitatem, eo quod diſtinctio (vt iam habitum eſt) non ponitur circa eſſentiam quæ eſt ſubſtantiæ ſignificatum. Si autem velimus dicere, quòd ſubſtantia ſignificat hypoſtaſim, vt quidam Magiſtri dicunt: tunc dicemus, quòd non ſuperfluit additio indiuidui: quia licet hypoſtaſis ſit ſuppoſitum diſtinctum, non tamen rationem diſtinctionis importat in nomine: & hæc ratio diſtinctionis ſignificatur, cum dicitur indiuidua: ſicut cum dicitur, Deus Pater generat, ly Deus dicit ſuppoſitum verbi quod importat actum notionalem Patris: nec ſuperflue additur Pater, quia dicit rationem qua ſuppoſitum refertur ad talem actum, qui Patris proprietate ſignificatur, cum dicitur, Deus Pater.

Ad quæſt. 4. AD HOC quod vlterius quæritur de ly indiuidua, ſine præiudicio dico, quòd poſitiue intelligitur: negatio enim conſequens poſitionem relinquit poſitiuum ante ſe.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd ratione affirmationis non exprimitur ſeparatio eius à ſubſtantia communi, ſed ratione negationis: & ideo nominatur à negatione, cum dicitur ſubſtantia indiuidua, vt idem ſit quod ſubſtantia communicabilis.

Aliæ autem diffinitiones Richard. omnes dantur per comparationem ad id quod indiuiduat perſonam. Et prima dicit hoc in communi ſecundum quod competit Deo, Angelo, & homini. Secunda autem diuinæ tantum. Tertia videtur corrigere diffinitionem Boët. quòd melius dicatur exiſtentia quam ſubſtantia. Quarta dicit ſubiectum perſonæ, & proprietatem in communi. Magiſtrorum autem diffinitio datur per comparationem ad mores vel ciuilia iuxta cuius ſimilitudinem tranſſumitur nomen generaliter ad indiuidua rationalis naturæ.

ARTICVLVS II.

An perſona vniuoce ſit in diuinis & in creaturis?

SEcundo quæritur, Vtrum vniuoce ſit in Deo & in creatura? Videtur autem, quòd non: quia dicit Richard. quòd in Deo diſtinguuntur perſonæ proprietate originis tantum: in Angelis autem proprietatibus naturalibus, non originis: in hominibus autem vtroque modo. Ergo videtur, quòd perſona in triplici ratione conueniat triplici naturæ rationali.

2 Item, Nihil eſt vniuocum Deo & creaturæ, vt ſupra ſæpe probatum eſt: perſona conuenit Deo & creaturæ: ergo non vniuoce.

Sed contra. SED CONTRA videtur quòd vniuoce: nihil enim prohibet quantumcumque diſtantia eadem ratione communi participare negationem, vt Deum & lapidem non ambulare: ſed perfectiuum perſonæ conſiſtit in negatione, ſcilicet indiuiduum quod vltimum eſt, & perſonæ completiuum: ergo videtur, quòd vniuoce conueniat.

VLTERIVS ſi concedatur, quòd conueniat per prius & poſterius, quæritur, Cui conueniat per prius? Videtur, quòd prius conueniat creaturæ: quia in illa omnia ſecundum proprietatem inueniuntur quæ ponuntur in diffinitione perſonæ: ſed non eſt ſic in Deo qui omnino ſimplex eſt: ergo per prius conuenit homini.

Solutio. SOLVTIO. Dico ſine præiudicio, quòd conuenit per prius & poſterius: & res quidem per prius eſt in Deo quam in inferioribus, ſecundum vſum autem nominis per prius eſt in inferioribus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perſona inquantum abſtrahit ab hoc & illo modo, ad diſtinctionem perſonæ diuinæ ſub natura eadem remanente, refertur diſtinctio perſonalis in inferioribus: quia ſicut dictum eſt ſupra, quòd diſtincti ſunt vnum natura vel diuerſi in natura, nihil facit hoc ad rationem perſonæ, ſed tantum exiſtere ſolum per ſe ſecundum modum rationalis naturæ: & ideo verius eſt perſona in diuinis, vbi non diuiditur ab alia, ſed diſtinguitur, quam in inferioribus.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſt, quòd nihil eſt omnino vniuocum, nec etiam eſt ſimpliciter æquiuocum id quod inuenitur in creatura & in Creatore.

AD ALIVD dicendum, quòd ly indiuidua non eſt ſimpliciter negatio, ſicut non ambulare, in Deo & in lapide: & ideo non

eſt ſimile: & tamen quidam concedunt concluſionem propter argumentum.

Ad id quod vlterius quæritur, patet ſolutio per ante dicta. *Ad quæſt.*

Opinio quorumdam qui putant eſſentiam ſignificari nomine perſonæ, cum dicimus tres perſonas.

D QVibuſdam videtur, quòd nomine perſonæ ſignificetur eſſentia, cum dicitur, tres perſonæ: propterea quia Auguſt. dicit ideo dici tres perſonas, quia commune eſt eis id quod eſt perſona: vt ſit talis intelligentia, Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, id eſt, ſunt tres id habentes commune quod eſt perſona, id eſt, tres ſunt quorum quiſque eſt perſona, id eſt, eſſentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia eſt perſona Patris, alia Filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, ſcilicet, alius eſt Pater, & alius eſt Filius, id tamen commune habentes quod eſt perſona. Et hoc confirmant auctoritate Aug. qui in 7. de Trinit. ait, Tres autem perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus: quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona eſt. Hac auctoritate & præmiſſis conantur aſſerere, in prædictis locutionibus nomẽ perſonę eſſentiam ſignificare. Sed quod reſpondebunt ad id quod ipſe Auguſt. in lib. de fide ad Petrum dicit, ſcilicet quòd alius eſt Pater in perſona ſiue perſonaliter, alius perſonaliter Filius, alius perſonaliter Spiritus ſanctus? Quomodo enim alius perſonaliter Pater, alius perſonaliter Filius, alius perſonaliter Spiritus ſanctus, ſi in eſſe perſonam omnino conueniunt, id eſt, ſi perſona eſſentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc poſſe dici congruentius iuxta catholicorum Doctorum auctoritates.

Lib. 7. de Trin. cap. 6.

Ibidem.

Cap. 1.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit in 4. cap. primæ partis *ibi* [Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, id eſt, ſunt tres id habentes commune quod eſt perſona, &c.] Iſti dicebant, quòd perſona non ſignificat niſi eſſentiam, & ſupponit eandem, & connotat diſtinctionem quandoque vnam, quandoque plures. Vnam, ſicut cum dicitur, Pater eſt forma, id eſt, per ſe vnum: ibi enim per ly vnum ſupponitur & ſignificatur eſſentia: & per ly per ſe connotatur diſtinctio. Plures autem diſtinctiones, vt cum dicitur, Pater & Filius ſunt perſonæ, id eſt, vnum ſunt, & adinuicem diſtincti. Sed videtur, quòd ex iſta opinione ſequatur hæreſis ſic: Hæc perſona eſt Pater: hic ſecundum iſtos non fit demonſtratio niſi eſſentiæ: & eſſentia Patris eſt eſſentia Filij: ergo perſona Patris eſt perſona Filij, quod falſum eſt & hæreſis: & ideo huic opinioni non eſt adhærendum. Sed ſecundum ſupra dicta, dicendum quòd perſona ſignificat ſubſtantiam ſuppoſitam cum proprietate, vt dicit Dionyſius.

Quod hoc nomen, perſona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc eſt vtilis & Catholica doctrina de perſona & perſonis.

E SCiendum eſt igitur, quòd hoc nomen, perſona, multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hila. ait in lib. 4. de Trinit. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Diſcernentes ergo dicendi cauſas huius nominis, ſcilicet perſona, ſignificatione diſtinguimus dicentes, quòd hoc nomen, ſcilicet perſona, proprie ſecundum ſubſtantiam dicitur,

citur, & essentiam significat, sicut supra ostendit August. cum dicitur, Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt supra dixit August. translatum est hoc nomen. vt pluraliter diceretur tres personæ, cum quæreretur, quid tres, vel quid tria, vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe (vt supra dixit Aug) aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias, vel hypostases. At illi aliter accipiunt hypostases quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quam substantiam. Cũ ergo dicimus tres personas, non ibi personę nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus: quia tres personę sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes pro quo Græci dicunt tres hypostases. Dist 25. lit. D.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE accipe secundam partem distinctionis quæ incipit *ibi* [Sciẽdum est ergo, quòd hoc nomen, &c.] Hæc enim pars diuiditur in tres, in quarum prima tangit Magister significatum huius nominis, persona, secundum suam opinionem. In secunda autem expositiones auctoritatum in quibus ponuntur dictiones numerales, vel distinctionem notantes cum hoc nomine, persona, secundum istam opinionem *ibi* [Nunc inspiciamus, Vtrum secundum eandem rationem] In tertia probat, quòd persona in diuinis facit triplicem intelligentiam *ibi* [Ex prædictis colligitur, &c.] In prima harum sunt quatuor capitula, in quorum primo ponit opinionem, quòd significat substantiam & hypostasim. In secundo adhibet probationem *ibi* [Et hic sensus adiuuatur] In tertio respondet quæstioni hæreticorum factæ per quid res, secundum opinionem illam *ibi* [Ad hoc autem quod illi dicunt] In quarto excusat quod dixerat tres res *ibi* [Non autem te moueat, & cæt.

ARTICVLVS III.

An in diuinis sit alia communitas quam naturæ siue essentiæ diuinæ?

INcidit autem hic dubium de hoc quod dicit in primo cap. *ibi* [Tres personas] vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quæ communis est tribus personis, sed subsistentias. Hoc enim videtur falsum: non enim est communitas in diuinis nisi naturæ: persona autem est communis: ergo significat naturam.

2 Præterea, Persona est communis, & natura est communis: aut eadem communitate, aut alia: non alia, quia nihil aliud in diuinis commune est tribus: ergo eadem: ergo significat essentiam. Si forte dicas, quòd est commune re, & est commune ratione: & persona est commune ratione, & essentia re. Contra: Aut illi rationi aliquid subest, aut nihil. Si nihil: tunc est cassa & vana. Si aliquid: aut illud est natura, aut aliud: & inde procedatur, vt prius.

PRÆTEREA, Magister videtur innuere, quòd persona significat in plurali aliud, & aliud in singulari: & hoc est impossibile, quia plurale non nisi geminat suum singulare, & non variat significatum. *Quæst.*

SOLVTIO. Dicendum secundum supra dicta, quòd nulla est communitas in diuinis nisi essentiæ: sed ex illa significantur multæ ex consequenti: sicut distinguendo supra 23. distinctione notatum est: & bene concedo, quòd illæ communitates sequentes sint communitates rationis. *Solutio.*

AD ILLVD autem quod contra obiicitur, dicendum quòd rationi respondet aliquid in re: quia realiter significatur, cum dicitur, tres personæ sunt vnus Deus: aliter enim dicitur communitas substantiæ per ly Deus, & aliter per ly sunt, & aliter per ly isti vel personæ: & licet sit vna communitas naturæ in omnibus importata: non tamen sub eodem modo significandi: quia in ly personæ importatur vt in suppositis, & in ly sunt in habitudine suppositi ad naturam, & in ly Deus vt in communi natura secundum rem: & hoc determinatum est supra: & ideo in vno cadit pluralitas, in alio non.

AD ID quod quæritur de opinione Magistri, dicendum quòd ipse non est illius opinionis, sed potius, quòd persona significet substantiam subiectam, sicut supra probauit: sed intendit, quòd licet significet eam, non tamen supponit eam, eo quod in intellectu suo claudat incommunicabile importatum per ly indiuiduum, quod cadit in eius diffi- *Ad quæst.*

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

nitione : & illud ponit circa ſuppoſitum, & non circa ſignificatum, vt dictum eſt in quæſtione de diffinitione perſonæ : & ideo intendit dicere, quòd in plurali numerum ponit circa ſuppoſitum, & non circa ſignificatum: ſuppoſitum enim ſuum ſignificatur per ſubſiſtentiam, vel hypoſtaſes, ſicut dictum eſt ſupra in quæſtione de quatuor nominibus.

ARTICVLVS IV.

An in diuinis poteſt admitti, quòd ſint tres entes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tres entes, &c.] Dicit enim Anſel. in monolo. quòd eſſentia, eſſe, & ens, differunt, ſicut lux, & lucere, & lucens: ergo ens non eſt niſi eſſentia ens: ſed tres ſunt vna eſſentia: ergo ſunt vnum: non ergo tres entes.

SOLVTIO. Entes poteſt teneri participialiter: & ſic conceditur, tres entes, hoc eſt, tres qui ſunt: quia ſic in ſe claudit rem ſui verbi cum hoc nomine qui: & ſic intelligit Magiſter. Si autem nominaliter ſumeretur, tunc haberet calumniam. Sed tunc adhuc dicendum eſt, quòd poteſt ſumi ſecundum modum ſignificandi, quia dicit concretiue: & tunc refertur iterum ad perſonas: ita ſcilicet, quòd ly tres ſit ſubſtantiuum, & ly entes ſit actiuum. Si autem ſumatur abſolute pro eſſentia, & ſit ſubſtantiuum, falſa erit locutio: licet quidam dicat, quòd ens generale eſt, & poteſt referri ad perſonam, & ad naturam æqualiter: & tunc non erit eadem ratio de omnipotentes, vel æterni, vel alio: ſed tamen ars dirigendi ſe in talibus locutionibus notata eſt ſupra diſt. 8. Solutio.

Oſtendit verba Auguſtini conuenire huic ſententiæ.

F ET hic ſenſus adiuuatur ex verbis Aug. præmiſſis, ſi interius intelligatur. Quia enim Pater eſt perſona, id eſt, eſſentia, & Filius eſt perſona, & Spiritus ſanctus perſona: ideo dicuntur tres perſonæ, id eſt, tres ſubſiſtentiæ, vel entes. Non enim poſſunt dici tres ſubſiſtentiæ, vel entes, niſi ſingulus eorum eſſet perſona, id eſt, eſſentia. Quia ergo eis commune eſt id quod eſt perſona, id eſt, eſſentia, ideo recte dicuntur tres perſonæ, id eſt, ſubſiſtentiæ vel ſubſiſtentes: vt ſicut eſſentia quæ eis eſt communis, vere ac proprie eſt: ita illi tres vere ac proprie ſubſiſtentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Auguſt. cauſas dictorum diſcernens, dicit tres perſonas eſſe vnam eſſentiam vel eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia: ne aliud intelligatur ibi eſſe perſona, aliud eſſentia: tres enim perſonæ, id eſt, ſubſiſtentiæ, vna ſunt eſſentia & vnius eſſentiæ, non autem ſunt vna perſona vel vnius perſonæ, licet perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur aliquando: nam ſi hoc diceretur, confuſio fieret in perſonis. Ibidem.

ARTICVLVS V.

Quare bene dicitur, eiuſdem eſſentiæ, & non eiuſdem Dei: quare quælibet perſona, & non quilibet Deus: & cur non poteſt dici tres perſonæ ex eadem eſſentia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. [Tres perſonas vnam eſſentiam, vel eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia, &c.] Quæritur enim ratio huius.

Similiter quare dicimus, eiuſdem eſſentiæ, & non eiuſdem Dei eſſe tres perſonas: cum idem dicat ly Dei, & eſſentia?

Item, Bene dicimus, quælibet perſona, licet perſona ſignificet ſubſtantiam: non tamen dicitur, quilibet Deus: & quæritur ratio huius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cum dicitur, ex eadem eſſentia, præpoſitio importat cauſam, & præcipue materialem: & cum eſſentia non ſic ſe habeat ad perſonas, ideo non recipitur illa.

AD ALIVD dicendum, quòd eſſentia ſignificat naturam per modum formæ: & ideo licet ſit idem in re cum perſonis, tamen differt in modo intelligendi, ſicut quis eſt à quo eſt: & iſta diuerſitas in modo ſignificandi importatur in obliquo, cum dicitur, tres perſonæ vnius eſſentiæ: Deus autē non dicit vt quo eſt, ſed potius deitatem nominat in eo qui habet eam: & ideo dicit, vt quis eſt in communi: & ideo non talis diuerſitas in nomine in modo ſignificandi importatur.

AD ALIVD dicendum, quòd perſona dicit ſuppoſitum: & illud plurificatur in diuinis: & ideo dictio diſtributiua inuenit ibi materiam ſuæ diſtributionis. Deus autem nominat ſubſtantiam concretiue, & nominat ſubſtantiam concretiue, & non ſuppoſitum, niſi forte ex adiuncto termino notionali: & ideo non finit ſibi coniungi ſignū diſtributiuū.

Obiectioni

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria.

G

AD hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas. Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & Pater vnum sumus. Veruntamen cum quæritur, quid tres vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides Catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen, persona, ad respondendum, & dictum est, tres personæ.

Ioan. 10.

1. Ioan. 5.

ARTICVLVS VI.

Quæritur de hac quæstione, Quid tria, & quid tres res?

DEinde quæritur de 3. cap. *ibi* [Ad hoc autem quod illi dicunt] Videtur enim, quòd nihil quærebatur nisi essentia: quia hypostases certe supponebantur cum suis proprietatibus in verbo Ioannis, cum dicebat, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: ergo de illis non quærebatur: cum igitur nihil amplius sit in personis, nisi essentia, videtur, quòd essentia quærebatur. Sed contra: Hæc etiam certa supponebatur in verbo Ioannis, cum dixit, Et hi tres vnum sunt: ergo videtur, quòd nihil poterat quæri, & sic quæstio inutilis fuit.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd quæstio inutilis fuit: quia tota fides exprimebatur in verbo Ioannis, vt probat obiectio. Tamen notandum, quòd ly quid quandoque quærit diffinitionẽ vel partem diffinitionis: & quandoque quærit partem subiectiuam naturæ vel essentiæ communis: vt cum dicitur, quid est homo? respondetur animal rationale, vel animal. Vel cum quæritur, quid natat in mari? respondetur piscis. Primo enim modo redditur essentia, & secundo pars subiectiua: & hoc modo poterat quærere, quid subiectiue essent tres, id est, quòd responderetur aliquod substantiuum quod diceretur in communi de eis, inquantum plures sunt: & quia persona significat substantiam subiectam, vt supra patuit ex verbis Boet. ideo fideles admiserunt quæstionem, & responderunt quòd essent tres personæ.

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur?

H

NOn autem te moueat quod diximus tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde Augustin. in 1. lib. de doct. Christi. sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: res ergo quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est, communisque fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen quod tantę excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hę sunt vna res: ita tres subsistentię dicuntur, & hę sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, persona, cum dicimus tres personas.

Cap. 5.

ARTICVLVS VII.

An possumus concedere tres esse substantias, vel tres hypostases, sicut tres personas?

DEinde quæritur de 4. cap. vbi dicit [Non autem te moueat, quòd diximus tres es, &c.] Dicit enim Damas. quòd tres personæ re conueniunt, & ratione distinguuntur: & in inferioribus è conuerso est, in quibus ratione consideratur quod vnum est, re autem quod est diuisum.

SOLVTIO. Hoc supra in prima dist. est solutum: non enim vult dicere, quòd sola ratione distinguantur personæ: sed rationem vocat relationem, eo quòd in ratione comparationis cuiusdam consistit natura relationis: nec intendit, quòd natura inferiorum tantum sit ratione vna, sed quòd secundum quid est vna re, & simpliciter pluralitas quædam, quia secundum esse naturæ: ideo dicit, quòd vnum est ratione. *Solutio.*

Ex quo sensu dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti?

I NVnc inspiciamus, Vtrum secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Quod vtique sane intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis Patris, alia subsistentia Filij, alia subsistentia Spiritus sancti. Et alia subsistentia Pater, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus?

K DEinde quæritur, Vtrum secundum eandem rationem accipiatur, cum dicitur, Alius est Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus: siue alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietas personę intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter Pater, id est, proprietate sua Pater alius est quam Filius: & Filius proprietate sua alius quam Pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filij: & hypostasis Filij proprietate discernitur à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

NVnc inspiciamus, &c.] Hæc secunda pars diuiditur in tria capitula. In primo ostendit, qualiter dicitur, alia est persona Patris, alia Filij, &c. In secundo ostendit, qualiter dicatur, alius est Pater in persona *ibi* [Deinde quæritur, &c.] tertio explanat, qualiter dicatur, alia est persona Patris aliter quam fecerat in primo cap. *ibi* [Hoc etiam modo sane, &c.] Incidit autem hic quæstio, Vtrum possimus dicere, tres sunt substantiis vel tres hypostases, sicut dicimus, tres personas? Et videtur, quòd non: quia substantia significat naturam, & hypostasis est idem. Item vna est substantia trium: ergo non tres.

SOLVTIO. Ad hoc leue est respondere secundum prædeterminata: quia substantia propter ambiguitatem nominis apud Latinos non recipitur in plurali: apud Græcos autem videtur hypostasis esse loco personæ: & ideo dicuntur tres hypostases: & si quandoque inueniatur sicut ab Aug. & Ansel. tres substantiæ, sumitur substantia ab actu substandi, & pro hypostasi. *Solutio.*

Quod

Quod ſecundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus poteſt accipi.

Hoc etiam modo ſane poteſt accipi perſona in præmiſſis locutionibus, cum dicitur, alia perſona Patris, alia Filij, id eſt, alia eſt proprietas qua Pater eſt Pater, alia qua Filius eſt Filius, alia qua Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſanctus. Ita etiam nomine perſonæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres perſonæ: ſed melius eſt vt ſubſiſtentias vel hypoſtaſes intelligamus, cum dicimus tres perſonas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen perſonæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Eſt enim vbi facit intelligentiam eſſentiæ, & eſt vbi facit intelligentiam hypoſtaſis, & eſt vbi facit intelligentiam proprietatis. L

EXPOSITIO TEXTVS.

BEINDE nota circa vltimam partem diſtinctionis quæ incipit [Ex prædictis colligitur, &c.] Tres acceptiones perſonæ ſic accipi, quòd perſona ſignificat ſubſtantiam ſubiectam cum proprietate: & ideo gratia ſignificati accipitur prima ſignificatio eius, quæ eſt eſſentia: gratia ſuppoſiti vel ſubiecti accipitur ſecunda, quæ eſt hypoſtaſis: gratia proprietatis tertia.

Auctoritatibus Sanctorum oſtendit quod dixit.

QVod autem ſecundum ſubſtantiam dicatur, & eſſentiam aliquando ſignificat, ſupra ex dictis Auguſt. aperte oſtendimus. Quod vero pro hypoſtaſi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus Sanctorum oſtendi oportet, ne coniecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. De hoc Hiero. in expoſitione fidei catholicæ ad Damaſum ita ait, Non eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius ſuperiuſue dici poſsit: ſed tota diuinitas ſui perfectione æqualis eſt, vt exceptis vocabulis quæ proprietatem indicant perſonarum, quicquid de vna perſona dicitur, de tribus poſſit digniſſime intelligi. Atque vt confutantes Arrium vnam eandemque Trinitatis dicimus eſſentiam vel ſubſtantiam, & Deum vnum in tribus perſonis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus: non ipſum ſibi Patrem, non ipſum ſibi Filium, non ipſum ſibi Spiritum ſanctum eſſe dicentes, ſed aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus ſancti eſſe perſonam. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominum proprietates, id eſt, perſonas: vel, vt Græci exprimunt hypoſtaſes, id eſt ſubſiſtentias confitemur. Nec Pater Filij vel Spiritus ſancti perſonam aliquando excludit, nec Filius vel Spiritus ſanctus Patris nomen perſonamque recipit: ſed Pater ſemper Pater, & Filius ſemper Filius, & Spiritus ſanctus ſemper Spiritus ſanctus. Itaque ſubſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Ecce hic aperte dicit Hierony. proprietates eſſe perſonas, & perſonas eſſe ſubſiſtentias. Vnde manifeſtum fit quod diximus, ſcilicet perſonæ nomine ſignificari & hypoſtaſim & proprietatem. Ioan. etiam Damaſc. perſonas dicit eſſe hypoſtaſes, & eas dicit entes, ita inquiens, In deitate M

vnam naturam confitemur, & tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes, id eſt, perſonas.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Non eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus] Hoc enim videtur falſum: quia ſupra diſtinct. 20. dictum eſt, quòd ordo eſt in diuinis: ergo gradus. Et dicendum, quòd non ſequitur: quia gradus dicit diſtantiam per inferius & ſuperius: ordo autem naturæ non ponit quo alter prior altero, ſed quo alter ſit ex altero: & caue ne concedas in Trinitate eſſe gradus: quia hoc quidam concedunt ponentes extraneam ſignificationem.

DISTINCTIO XXVI.

De proprietatibus perſonarum, ſed prius de hoc nomine hypoſtaſis.

A *De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo ſecundum relationem ſiue proprietatem perſonalem, ſecundum quod ipſis perſonis aſſignantur.*

NVNC de proprietatibus perſonarum quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus qui de hoc nomine hypoſtaſis, Hier. dicit, Ait enim ſub hoc nomine venenum latere: ſed hoc dicit ſecundum quod hæretici vtebantur vt ſimplices ſeducerent, ſcilicet pro perſona & pro eſſentia: vt ſiue diceretur vna tantum hypoſtaſis, ſiue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius ſignificatio deminata vt modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non vtendum fore ſine diſtinctione vel expoſitione, tunc ſcilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita ſcribens de fide Catholica ad Damaſum Papam, Ab Arrianorum præſule, hypoſtaſion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi? Tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit eis ſenſus: ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Clamamus, Siquis tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Siquis autem hypoſtaſim vſiam intelligens, non tribus perſonis vnam hypoſtaſim indicit, alienus à Chriſto eſt: qui ſcilicet tres hypoſtaſes dicens, ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Sufficiat nobis dicere vnam ſubſtantiam & tres perſonas perfectas æquales: taceamus tres hypoſtaſes, ſi placet. Nomen hoc non bonæ ſuſpicionis eſt, cum in eodem verbo ſenſus diſſentiunt. Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtaſes cum interpretationibus ſuis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum ſub melle latet. Transfigurat enim ſe Angelus Satanæ in Angelum lucis. His verbis non negat vtendum eſſe nomine hypoſtaſis, ſed hæreticos eo praue vſos oſtendit, contra quos cautela opus erat in diſtinctione ſignificationis: alioquin ſibi contradiceret, qui ſupra tres hypoſtaſes confitetur.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC de proprietatibus quas frequenter, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de proprietatibus diſtinguẽtibus perſonas. Et diuiditur in tres partes. In prima determinat Magiſter de proprietatibus omnibus ſiue propriis, ſiue appropriatis, ſiue ab æterno, ſiue ex tempore Deo conuenientibus. In ſecunda determinat de comparatione perſonarum adinuicem ſecundum huiuſmodi proprietates: & hæc incipit infra diſt. 32. *ibi* [Hic oritur quæſtio ex prædictis deducta. In tertia agit de comparatione proprietatum ad eſſentiam & perſonam *ibi* [Poſt prædicta interius conſiderari atque inquiri oportet] Prima harum adhuc ſubdiuitur in tres. Sunt enim proprietates appropriatæ ab æterno perſonis conuenientes: & de his agit primo. Sunt etiam proprietates appropriatæ ex tempore Deo conuenientes: & de his agit ſecundo infra diſtinctione 30. *ibi* [Sunt enim quædam quæ ex tempore Deo, &c.] Sunt etiam proprietates perſonis appropriatæ non proprie, tamen ab æterno conuenientes: de quibus agit tertio *ibi* [Præterea conſiderari oportet, cum tres perſonæ coæquales ſibi ſint] Harum prior ſubdiuiditur adhuc in tres, in quarum prima determinat tres proprietates perſonales in communi. In ſecunda determinat proprietatem Patris quæ eſt perſonæ non perſonalis: & hæc ipcipit in 28. diſtinct. *ibi* [Præterea conſiderari oportet, quòd non tantum tres] Tertio determinat proprietatem perſonæ non perſonalem, quæ eſt communiter Patris & Filij, ſed non Spiritus ſancti: & hæc incipit infra 29. diſtinct. *ibi* [Eſt præterea aliud nomen notans relationem] Adhuc prior iſtarum ſubdiuiditur in duas. In prima determinat de tribus proprietatibus perſonalibus prout propriis nominibus ſignificantur. In ſecunda prout ſignificantur aliis nominibus *ibi* [Hic quæri poteſt, Vtrum proprietates quas poſuit. Hilarius] diſtinct. 27. Diſtinctio autem iſta diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat de nomine hypoſtaſis, eo quod proprietates ad hypoſtaſim referuntur. In ſecunda determinat de proprietatibus *ibi* [Iam de proprietatibus perſonarum, &c.

ARTICVLVS I.

Quid ſit hypoſtaſis?

HIc quæritur, Quid ſit hypoſtaſis, & vtrum ſit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus, & quomodo ſe habeat ad eſſentiam, & etiam qualiter ſe habeat ad perſonam, & vtrum ipſa per intellectum remaneat, abſtracta perſonalitate à perſona vel non?

Ad primum proceditur ſic: Hic in litera dicit Hieronymus, quòd hypoſtaſis, ſecundum quod dicimus tres hypoſtaſes, eſt ſubſtens perſona perfecta: hoc enim colligitur ex litera.

2 Hoc etiam videtur dicere Boëtius in lib. de duabus naturis in vna perſona Chriſti ſic, Longè Græci ſignificantius naturæ rationalis indiuiduã ſubſtantiam hypoſtaſis nomine vocantes. Ergo ſecundum vſum Græcorum hypoſtaſis eſt indiuidua ſubſtantia rationalis naturæ: ergo idem quod perſona. Sed contra: Hypoſtaſis cadit in diffinitione perſonæ: quia ſupra eſt poſita diffinitio perſonæ, quòd eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad dignitatem pertinente.

3 Prætererea obiicitur fortius, Hypoſtaſis aut quid abſolutum dicit in diuinis, aut reſpectiuum. Si abſolutum: ergo dicit eſſentiam: ſed hæc non diſtinguitur: ergo hypoſtaſis non diſtinguitur, quod falſum eſt: quia etiam ſecundum Sanctos & Magiſtros hypoſtaſis diſtinguitur proprietate. Si autem dicit relationem. Contra: Relatio in diuinis eſt diſtinguens: ergo hypoſtaſis eſt diſtinguens, non diſtincta, quod iterum eſt falſum, vt dicit Magiſter infra diſtinctione 33. quia Pater non dicit tantum proprietatem, ſed hypoſtaſim diſtinctam proprietate: ergo videtur, quòd hypoſtaſis nullo modo poſſit aliquid ſignificare in diuinis.

4 Si forte dicas, quòd dicit ſubſtantiam primam: vnde etiam idem eſt hypoſtaſis apud Græcos, & ſubſtantia prima apud Latinos, vt dicit Boëtius. Contra: Illa ſubſtantia prima eſt ens abſolutum: in nullo autem abſoluto diſtinguuntur Pater & Filius: ergo in hypoſtaſi non diſtinguuntur, quod eſt contra Sanctos.

5 Item, Si in aliquo ſubſtantiali diſtinguerentur, aliquid ſubſtantialiter eſſet in vno, quod non eſſet in alio, quod hæreſis eſt.

6 Item, Magis ſeparantur in inferioribus, quæ ſeparantur per totam hypoſtaſim, quam illa quæ per quò eſt tantum, vel per quod eſt tantum ſeparantur. Probatio. Sit, quòd aliqui vniantur in quo eſt, & non in quod eſt: iſti ſeparantur in parte ſuæ eſſentiæ, & non in toto. Sit etiam, quòd aliqui vniantur in quod eſt, & non in quo eſt: iſti etiam non ſeparantur niſi in parte ſuæ eſſentiæ. Sed qui ſeparatas habent hypoſtaſes, in toto ſeparantur. Ergo videtur, quòd ſi alia eſt hypoſtaſis Patris & Filij in diuinis, quòd hæc ſit maior alietas, quam ſi eſſent alij in natura ſola: & hoc argumentum procedit, ſi hypoſtaſis dicit ſubſtantiam indiuiduam: ergo videtur, quòd Pater & Filius non diſtinguantur in hypoſtaſibus, niſi hypoſtaſis dicat proprietatem ſolam.

SOLVTIO Difficile eſt hic vitare inconueniens. Poteſt tamen dici, quòd dupliciter poteſt conſiderari nomen hypoſtaſis, ſcilicet ſecundum id quod eſt hypoſtaſis, & ſecundum quod ſignificatur per nomen. Et ſi conſideratur ſecundum id quod eſt hypoſtaſis: tunc verum eſt, quòd idem eſt quod perſona. Si autem conſideretur ſecundum quod ſignificatur per nomen: tunc dicit diſtinctum non determinans rationem diſtinctionis: perſona autem dicit diſtinctum determinando rationem *Solutio.*

rationem distinctionis in communi: Pater autem & Filius dicunt distinctum determinando rationem distinctionis in specie.

DICENDVM igitur ad primum, quòd Hieronymus hic attendit rem, & non nominis rationem.

AD ALIVD dicendum, quòd Boetius loquitur de vsu nominis apud Græcos, cuius vsus ratio assignata est supra distinct. præcedenti. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd hypostasis cadit in diffinitione personæ: non quòd minus sit secundum rem, sed quia minus dicit secundum modum significandi per nomen.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis dicit suppositum relatiue: & ideo hypostasis relatiuum est & ad alterum: & ideo in hypostasibus personæ non vnum, sed potius in essentia. Et si quæratur ratio huius, dico sine præiudicio, quòd in diuinis aliter est, quam in inferioribus: quia in inferioribus relatio est accidens, & vtriusque naturam seruat: & secundum quòd est relatio, est ad alterum: secundum autem quòd est accidens, sic est in relatiuo tantum. In diuinis autem relatio est relatio, & non accidens, sed potius substantia: & ideo ibi non est accidens relatiuum, sed ipsum suppositum relatiui realiter seipso relatiuum: & tamen substantia ens per seipsam, hoc modo quo substantiam dicimus suppositum. Hoc autem modo substantiam accipiendo, scilicet pro supposito perfecto, quod quis est, vel aliquis: in diuinis personæ non communicant in substantia, sed distinguuntur: & suppositum hoc modo est ad aliquid, & substantia in se perfecta: & hæc non repugnant in diuinis, vt iam ostensum est. Vnde bene concedo, quòd in omnibus quæ simpliciter absoluta sunt, conueniunt personæ, & sunt vnum: ex hoc tamen non sequitur, quòd in huiusmodi substantia quæ suppositum est, sint vnum: quia non video qualiter ex hoc non sequitur hæresis Sabellij.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum est, quòd id quod dicit hypostasis, dicit per modum substantiæ primæ non determinans proprietatem distinguentem ex nomine suo: sed hæc substantia est substantia relatiui, licet non dicat eam per modum relatiui vel relationis: & non est secundum modum intelligendi substantia quæ communis est tribus, licet realiter sit illa: & ideo illa substantia distinguitur. Et quod obiicitur, quòd idem secundum modum intelligendi non potest esse distinguens & distinctum. Dicendum, quòd hoc verum est: tamen idem re potest esse distinguens, & distinctum, & non distinctum: quia essentia & persona & relatio sunt idem re, & relatio est distinguens, & persona distincta, & essentia non distincta.

AD ALIVD dicendum, quòd si in aliquo substantiali simpliciter absoluto distinguerentur personæ: tunc verum esset, quòd non in omnibus essent vnum: sed substantiale quod est hypostasis, non est simpliciter absolutum: est enim relatum per modum absoluti dictum, & ideo non potest illud impedire vnitatem personarum in essentia.

AD ALIVD dicendum, quòd in inferioribus secus est, quã in superioribus: quia hypostases in inferioribus differunt per materiã & formã & per substantiam compositam: hypostases autem in superioribus distinguuntur per existentiæ modum, vt supra dictum est: & ille modus existentiæ significatur vt relatio, & vt in relatiuo: & secundum quòd significatur vt relatio, sic causat in diuinis notiones: secundum autem quòd significatur in relatiuo, sic est distinctiuus hypostasum. Si autem quæras, Vnde venit distinctio hypostasum in quibus sunt relationes, vtrum scilicet illæ habeant distinctionẽ aliam, quam per relationes, infra in hac quæstione determinabitur.

ARTICVLVS II.

An hypostasis sit in diuinis eadem ratione qua in inferioribus?

SEcundo quæritur, Vtrum in diuinis sit eadẽ ratione, qua in inferioribus? Videtur autem quòd non: quia in inferioribus licet hypostasis distinctio cognoscatur proprietatibus quæ in alia non inueniuntur: non tamen causatur ab illis, sed potius ab hac materia & hac forma, secundum quòd dicitur, Per quod vnum mouetur, est materia vnum: materia autem & forma sunt principia substantiæ: & hoc aliquid est substantia composita. In diuinis autem non sic causatur distinctio hypostasum: quia dicit Dam. quòd in omnibus idem sunt tres personæ, præter ingenerationem, & generationem, & processionem: & Augustinus dicit, quòd in omnibus idem sunt, præter id quod ad alterum est. Ergo distinctio in superioribus causatur à proprietatibus.

Sed contra. SED CONTRA: Omnis proprietas secundum intellectum est consequens subiectum cuius est proprietas: relationes in diuinis sunt proprietates hypostasum: ergo secundum intellectum consequuntur eas: ergo hypostases secundum intellectum distinctæ sunt ante proprietates. Prima probatur ex dicto Boetij in commento super Porphirium, qui dicit, quòd licet proprietas semper sequatur subiectum: tamen quia non est de constituentibus esse, est de generatione accidentium: sed verum est, quòd est accidens fluens de principiis speciei, & ideo semper & vbique sequitur speciem. Secunda autem supponitur à Sanctis.

Quæst. VLTERIVS quæritur, Vtrum verius sit hypostasis in superioribus, vel in inferioribus? Videtur, quòd in inferioribus: quia vbi verior est distinctio, ibi verior saluatur ratio hypostasis, dummodo sit in rationali natura: sed verior est distinctio per substantiam, quam per proprietatem: ergo verior est ratio hypostasis in inferioribus, quam in superioribus.

Sed contra. CONTRA: Ad Ephes. 8. Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Ergo inde huc venit nomen hypostasis & personæ:

perſonæ : ergo verius eſt ibi : & hoc ſupra oſtenſum eſt in quæſtione de generatione Filij diſt. 4.

Solutio. SOLVTIO. Dico ſine præiudicio, quòd hypoſtaſis ab alio habet diſtinctionem in ſuperioribus, & ab alio in inferioribus, ſicut probat obiectio : quia in ſuperioribus non eſt diſtinctio niſi in proprietatibus, & non eſſentia quæ ſignificabilis ſit vt quo eſt, nec etiam vt quod eſt : tres enim ſunt vna eſſentia, & tres ſunt vnus Deus : ſed verum eſt, quòd tres non ſunt vnus quis, vel vnus aliquis: quia quis & aliquis dicunt ſuppoſita.

AD ID autem quod contra obiicitur, dico quòd licet proprietas ſecundum ſe, ſecundum intellectum ſit poſt id cuius eſt proprietas : tamen in diuinis non eſt ita : & hoc contingit ideo, quia in diuinis non eſt proprietas tantum in ratione proprietatis, imo habet aliquo modo actum differentiæ conſtitutiuæ reſpectu perſonæ : eſt enim proprietas conſtituens perſonam : non dico, quòd ſit differentia, ſed quoad hoc habet actum ſimilem ſibi, & ideo per intellectum eſt ante : & ideo diſtinctio hypoſtaſis ſecundum modum intelligendi, eſt ante omnem generationem, vt cauſa ante cauſatum. Motus autem localis in iſto vel illo quod habet motum proceſſiuum, eſt poſt generationem iſtius vel illius.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, facile eſt reſpondere : quia res verius eſt in ſuperioribus, nomen autem verius ſaluatur in inferioribus : ſicut etiam diximus de perſona.

AD OBIECTVM dicendum, quòd diuiſio non eſt de ratione hypoſtaſis, ſed potius exiſtentiæ modus ſiue in vnitate ſubſtantiæ, ſiue in diuerſitate, ſicut ſupra dictum eſt.

ARTICVLVS III.

Quomodo hypoſtaſis ſe habet ad eſſentiam?

TErtio quæritur, Quomodo ſe habeat ad eſſentiam? Videtur autem, quòd eſſentia ſit de intellectu eius : prædicatum enim eſſentiale eſt de intellectu ſubiecti, ſicut animal de intellectu hominis, & homo de intellectu huius hominis : ſed cum dicitur, hæc hypoſtaſis eſt Deus, vel eſſentia diuina, eſt prædicatio eſſentialis & in recto : ergo hæc eſt de intellectu hypoſtaſis.

2 Præterea, Hypoſtaſis dicitur ab ipſo quod eſt ſub, & theſis quod eſt poſitio : ergo eſt alicui ſuppoſitum : eſt autem eadem ratio ſubiecti & ſuppoſiti, quantum ad ly ſub : ergo hypoſtaſis dicit id quod poſitum eſt ſub natura communi : ergo natura commuuis eſt in ipſo : ergo ſe habet ad naturam, ſicut id in quo natura eſt & intelligitur.

3 Item, Philoſophus dicit, quòd dicens vnum quodammodo dicit multa : quia dicit ea quæ per intellectum ſunt in illo actu : ſuperiora autem actu ſunt in inferioribus, & inferiora potentia in ſuperioribus : cum ergo hypoſtaſis ſit incommunicabile, in ipſo autem actu intelligitur natura communis, & eædem rationes ſunt de perſona : ergo videtur, quòd tam hypoſtaſis quam perſona hoc modo ſignificent commune.

Sed contra. SED CONTRA : Omne inferius in quo actualiter intelligitur ſuum ſuperius, ex additione ſe habet ad ſuum ſuperius, & eſt maioris compoſitionis quam illud : hypoſtaſis & perſona non ſe habent ex additione ad ſuperius : ergo non ſunt maioris compoſitionis quam illud : ergo non ſe habent vt inferius incommunicabile ad eſſentiam.

2 Item, Si hypoſtaſis aliquid adderet: aut hoc eſſet idem ei cui additur, aut diuerſum. Si idem : ergo non adderetur, quia idem non additur ſibi. Si diuerſum : tunc neceſſario induceret compoſitionem, quod eſt hæreſis, quia nihil compoſitum eſt in Deo. Si forte dicas, ſicut communiter dicitur, quòd additum eſt idem re, ſed diuerſum in modo intelligendi. Contra : Huic modo intelligendi, aut aliquid reſpondet in re, aut nihil. Si nihil : tunc eſt caſſus & vanus, vt dicit Boëtius. Si autem aliquid reſpondet in re : tunc ſequitur idem quod prius. Si dicas, quòd non eſt caſſus & vanus : quia ad eſſe non refertur : ſicut dicit Philoſophus, quod abſtrahentium non eſt mendacium : quia non refertur ad eſſe : & ſic dicit, quòd non eſt mendacium demonſtrando lineam eſſe monopedalem, quæ non eſt monopedalis. Hoc nihil eſt : iſte enim non eſt intellectus Philoſophi : nec enim hoc vnquam intellexit aliquis Philoſophus, quòd intellectus rei qui nullo modo poteſt referri ad rem, non ſit caſſus & vanus : licet enim demonſtratio qua demonſtro, quòd rectum tangit ſphæram, non poſſit referri ad eſſe rei quantæ quæ lignea eſt vel plumbea : tamen refero ad rem quæ eſt natura quantitatis : & licet demonſtrarem de linea non monopedali, quod ſit monopedalis, tamen refero ad rem quæ eſt linea intellecta per iſtam quam protraxi in continuo : iſte autem modus intelligendi nullo modo poteſt ad rem de qua eſt, referri. Si forte dicas, vt quidam dicunt, quòd iſte eſt modus intelligendi pro nomen : hoc nihil eſt : quia de communi ſignificatione nominis non quæritur hic, ſed potius de re diuina quæ ſignificatur in nomine.

Si forte propter hoc dicatur, quòd nihil addit eſſentiæ. Contra : Quæcumque omnino ſunt idem, quicquid dicitur de vno, dicitur etiam de altero : ſed de eſſentia dicitur, quod vnum eſt re : ergo de hypoſtaſi dicetur idem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd in hypoſtaſi ſignificatur eſſentia, vt natura communis ſignificatur & dicitur in ſuo inferiori : non quod in diuinis ſit vniuerſale & particulare, ſed quia eſt ibi communicabile, ſicut probant rationes primo inductæ.

AD HOC autem quod quæritur, Vtrum aliquid addat? Videtur mihi quod non addat re, ſed modo intelligendi, qui modus intelligendi realiter ſignificatur, cum dicitur, hypoſtaſis eſt diſtincta, vel hypoſtaſis eſt incommunicabilis. Vnde dicendum, quòd licet non omni modo ad rem retorqueri poſſit, tamen retorquetur ad rem aliquo modo. Et hoc vt

intelligi

intelligi poſſit, notanda eſt ſententia antiquorum Doctorum de hoc, quia aliquid addi alij, duobus modis cognoſcitur, ſcilicet quia facit compoſitionem, vel quia conuenit ei quod alij non conuenit, & in inferioribus eſt vtroque modo: hoc enim & hoc faciunt compoſitionem, & huic conuenit incommunicabile eſſe & diſtinctum in indiuiduantibus, quod non conuenit homini ſecundum ſe: in diuinis autem alterum tantum eſt, quia additum non inducit compoſitionem, eo quod realiter eſt idem, ſed inducit diuerſam ſuppoſitionem, vt dicunt antiqui & bene, vt mihi videtur: quia ſuppoſito vno non ſupponitur alterum, eo quod aliquid conuenit vni quod non alij: conuenit enim hypoſtaſi diſtingui, & generare, & eſſe numerabilem numero tali, qualis eſt in diuinis: quorum nullum conuenit eſſentiæ. Et huius inuentionis auctor fuit Præpoſitiuus. Per hoc ergo patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Qualiter ſe habet hypoſtaſis ad perſonam?

QVarto quæritur, Qualiter ſe habeat ad perſonam? Videtur autem, quòd ſicut diſtinguibile ad diſtinctum: quia ſupra poſita diffinitio claudit in ſe diſtinctionem, cum dicitur, perſona eſt indiuidua ſubſtantia rationalis naturæ: hypoſtaſis autem non claudit in ſe factam diſtinct.

2 Præterea, Magiſter dicit ſæpe, quòd proprietates ſunt in hypoſtaſibus, non autem ſunt in ipſis niſi ſicut in diſtinctis: ergo hyſtaſes ſine proprietatibus ſunt diſtinguibiles.

Sed contra. SED CONTRA: In diuinis nihil eſt in poſſe: ergo idem eſt ibi diſtinguibile & diſtinctum: ergo idem eſt hypoſtaſis & perſona.

2 Item, Damaſc. dicit, quòd in omnibus idem ſunt præter ingenerationem, & generationem, & proceſſionem: ergo quicquid eſt ante hoc, eſt de vnitate eſſentiæ: ergo ſi hypoſtaſis eſt ante hoc, eſt de vnitate eſſentiæ: ſed hoc falſum eſt: ergo hypoſtaſis habet intellectum proprietatis: ergo idem eſt quod perſona.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in diuinis nihil eſt in potentia ſicut probat obiectio: & ideo hypoſtaſis ſecundum rem eſt perſona: & bene concedo vlterius, quòd ſuppoſita hypoſtaſi ſupponitur perſona: quia hypoſtaſi cõuenit, quicquid conuenit perſonæ, ſc. diſtingui, generari, generare, procedere, & omnia huiuſmodi. Verum eſt tamẽ quod aliter ſignificatur per nomen hypoſtaſis, & aliter per nomen perſonæ. Et ad hoc intelligendum, notandum quòd in inferioribus ſunt quatuor, ſcilicet res naturæ, ſubiectum, ſuppoſitum, indiuiduum, quibus etiam in natura rationali adiicitur quintum quod eſt perſona: & rem naturæ intelligimus compoſitum ex materia & forma, vel quod eſt & quo eſt, in natura & ſub natura communi, & hoc eſt hoc aliquid in natura. Suppoſitum autem addit rei naturæ reſpectum ad naturam communem, cui ſupponitur vt incommunicabile. Subiectum autem, vt dicit Philoſophus, eſt ens in ſe completum, occaſio alteri exiſtendi in eo: & hoc habet reſpectum ad accidens, licet non ſit in intellectu ſui nominis habitus accidentis: & hoc vocatur ab Ariſ. ſubſtantia, & à Græcis hypoſtaſis. Indiuiduum autem eſt habens accidentia indiuiduantia. Perſona autem in rationali natura dicit incommunicabile ſecundum modum, præter ſolum intellectum compoſitionis, qui in diuinis non eſt. A Sanctis autem inueniuntur poſita quatuor, ſc. res naturæ quam ponit Hilarius, & ſuppoſitum, & hypoſtaſim, & perſonam: indiuiduum enim & ſingulare non proprie ſunt in diuinis. Et res naturæ erit in diuinis hic, quis, vel aliquis in natura diuina: ſuppoſitum autem per habitudinem ad naturam communem: hypoſtaſis autem per habitudinem ad proprietatem: ſed perſona hypoſtaſis diſtincta proprietate.

AD HOC ergo quod obiicitur primo, dicendum quòd non ſequitur ex hoc quod ſint diſtinguibiles: ſed ſequitur ex hoc quod important in nomine habitudinem diſtincti ad diſtinguens, quam habitudinem non importat nomen perſonæ, ſed potius importat ipſum diſtinctum ſecundum quod eſt diſtinctum: ſicut cùm dico, hoc cælum eſt cælum, ly hoc cælum, importat habitudinem materiæ ad formam, vt dicit Philoſophus: non tamen ſequitur, quòd materia illa vnquam fuerit ſine forma ſecundum naturam.

AD ID quod contra obiicitur, iam reſponſum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd (vt dictum eſt) diſtinctum in diuinis meo iudicio ſecundum intellectum eſt poſt diſtinguens: ideo non procedit illa obiectio: & tamen non habet in ſe intellectum proprietatis, ſed potius habitudinis ad proprietatem diſtinguentem.

ARTICVLVS V.

An per intellectum remaneat hypoſtaſis ſubtracta proprietate?

QVinto quæritur, Vtrum per intellectum remaneat hypoſtaſis ſubſtracta proprietate? Videtur autem quod ſic: Pater enim ab eodem habet quod eſt quis, & quod eſt Pater: aut non ab eodem. Si ab eodem: ſed Filius etiam eſt quis: ergo ab eodem habet quo Pater: quis enim & quis in eo quod huiuſmodi, non habent differentiam: ſed Pater paternitate habet quod eſt quis: ergo & Filius, quod falſum eſt: ergo non ab eodem habet: ergo ſeparata per intellectum paternitate à Patre, adhuc eſt Pater quis, & Filius quis, & Spiritus ſanctus ſimiliter: ſed non eſt quis niſi hypoſtaſis: ergo hypoſtaſes remanent abſtracta perſonalitate.

2 Item, Omne quod cadit in diffinitione alterius, poteſt remanere illo ſeparato ab eo quod addit id in cuius diffinitione cadit: hypoſtaſis

postasis cadit in diffinitione personæ: ergo separato illo quod addit persona, adhuc remanet hypostasis: sed non addit nisi proprietatem: ergo separata proprietate adhuc remanet hypostasis.

3 Item, Cum dico distinguens & distinctum, duo dico: sed duorum quodlibet vnum separabile est à reliquo, quod non est in ratione eius: distinguens autem non est in ratione distincti secundum id quod est, licet forte sit in ratione eius secundum quod distinctum est: cum ergo hypostasis dicat distinctum secundum id quod est, videtur per intellectum remanere si proprietates separentur.

Sed contra. SED CONTRA: Personæ non habent numerum nisi factum per relationes: ergo remotis relationibus non remanet nisi vnitas: non ergo hypostasis, quia hypostasis numeratur in diuinis. Prima probatur per Boëtium, qui dicit, quòd essentia continet vnitatem, sola autem relatio multiplicat trinitatem. Et per Anselmum libro de processione Spiritus sancti, qui dicit, quòd tres in omnibus ibi idem sunt, vbi non distinguit oppositionis relatio: & ergo conclusio sequitur.

2 Item, Nullus intellectus aliquid distinguit in natura aliqua, nisi habeat principium aliquod diuersitatis, vel diuisionis, vel distinctionis: sed in diuinis non est principium distinctionis nisi oppositionis relatio: ergo cessante illo principio, nihil distinguitur in diuinis. Si forte dicas, quòd remanet hypostasis seipsa distincta ab alia: hoc est hæresis Arrij apertissima: quia tunc essent tres substantiæ diuisæ per id quod substantiæ sunt, & per hoc tres dij essent. Si autem dicas, quòd remanet hypostasis, sed non potest numerari, sed remanet in ratione alicuius vnius. Contra: Illud vnum, aut idem numero erit in omnibus personis, aut diuersum. Si idem: tunc tres essent vna hypostasis, quod falsum est. Si diuersum: ergo proprietas essentialiter diuidit ipsum, sicut fit diuisio in inferioribus, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo dico, quòd non potest abstrahi proprietas personalis à persona, ita quod aliquid remaneat: nec natura enim manet, nec hypostasis: & hoc sic probatur: Abstractio non potest esse nisi duobus modis, scilicet vniuersalis à particulari, vel formæ à materia in qua est, vel ab eo in quo est vt in materia. Si primo modo loquamur de abstractione: tunc commune abstrahitur ab incommunicabili, & non è conuerso: quia abstractum simplicius est quam id à quo fit abstractio, & etiam non potest abstrahi aliquid ab alio in quo est per potentiam tantum, sed in quo est per actum: vnde cum superiora sint in inferioribus actu, & sint simpliciora eis, abstrahuntur ab eis, & non è conuerso: & ideo indiuiduatione vel singularitate abstracta ab hoc homine, nihil remanet de isto homine. Et hoc modo non potest fieri abstractio naturæ communis à personis diuinis: quia nihil simplicius est natura quam persona, nec est vniuersalis ad illam, sed vt idem, nisi forte velis large loqui de abstractione, vt dicas eam abstrahi: quia sine personis intelligi potest, vt Iudæi & Pagani eam intelligunt. Si autem loquamur de abstractione formæ à subiecto in quo est, iterum non potest hæc fieri in diuinis: quia proprietates in diuinis non habent ante se subiectum vel suppositum, sed potius ipsæ sunt suppositum, vt paternitas & Pater, & sic de aliis: licet enim supposito Patre supponatur paternitas, tamen proprietas proprie loquendo nihil est in Patre, ita quòd ly in notet diuersitatem proprietatis ad substantium eiusdem. Sed hoc verum est, quodaliquid conuenit proprietati, quod non hypostasi, scilicet distinguere: & aliquid conuestit hypostasi quod non conuenit proprietati, scilicet distinctum esse: vnde proprietates secundum quod per se significantur, non significantur vt res, sed potius vt rationes personarum: personæ autem secundum quod in se significantur vt res: paternitas enim in diuinis potius est ratio Patris quam res; & hoc dico, vt sumuntur vocabulis abstractiuis: cum ergo per intellectum (vt probat obiectio) proprietas sit ante hypostasim, vt distinguens eam, & suum esse est esse distinctum, & nihil aliud, oportet quòd remota proprietate, nihil remaneat de hypostasi. Sed non est ita in inferioribus: quia esse in hypostasibus inferioribus non est esse distincti tantum, imo est esse cuiusdam naturæ & substantiæ in se subsistentis, non indigentis proprietate ad hoc quod sit, sed ad hoc vt cognoscatur. Sic autem non est in diuinis: quia si hypostasis haberet ab aliquo esse hypostasis, & ab alio esse distincti, oporteret quod in esse hypostasis per substantiam absolute dictã vna personarum distingueretur ab alia, sicut in inferioribus: & hoc fuit hæresis Arrij. Vnde oportet dicere, quòd ab eodem habet esse hypostasis & esse distincti.

DICENDVM ergo ad primum, quòd ab eodem habet Pater quod est Pater, & quod est quis. Et si dicas, quòd Filius est quis, dico quòd ly quis non est eis commune per intentionem vnam, sed potius per proportionem habitudinis vnam ad diuersa: quia Pater est quis habitudine hypostasis ad suam proprietatem, & Filius est quis habitudine suæ hypostasis ad suam proprietatem: & hæ habitudines faciunt commune proportionis, vel proportionabilitatis, quæ adhuc minor communitas est.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis cadit in intellectu personæ, non vt diuersum in re, vt dictum est, sed vt idem non eodem modo significatum per nomen: & ideo illa obiectio non procedit.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, distinguens & distinctum secundum rationem intelligendi duo dicuntur, nec tamen vnum separabile est à reliquo: quia distinctum non habet esse distincti nisi à distinguente: & hoc iam dictum est: quia hoc est suum esse secundum hypostasim, licet non sit suum esse secundum naturam: quia in natura non numeratur, nec numerabilis est hypostasis: vnde hypostasis vt hypostasis est in diuinis, & distincti esse, licet in nomine habitudinem

bitudinem ad diſtinguens importet, & non diſtinctionem.

Si autem obiicias, quòd non intellecta paternitate, adhuc Pater eſt quis, quia innaſcibilis: hoc nihil eſt quia infra oſtendetur, quòd innaſcibilitas non eſt proprietas perſonalis, ſed perſonæ potius: & non eſt quis in aliqua natura niſi à diſtinguente perſonalitatem, id eſt, perſonalitatem faciendo. Vnde Pater tunc eſſet innaſcibilis, ſicut natura diuina eſt innaſcibilis, & non à proprietate diſtinguente ab alia perſona eiuſdem naturæ, ſed potius ſicut attributo naturæ ſuæ diſtinguente ab aliis rebus quæ non ſunt ſecum in eadem eſſentia. Rationes autem adductæ in contrarium, videntur mihi neceſſariæ: licet quidam in hoc articulo aliter dicant, vt patet inſpicienti ſcripta eorum.

De proprietatibus perſonarum, & de nominibus earum relatiuis.

B IAm de proprietatibus perſonarum videamus (quæ etiam notiones ſiue relationes in Scriptura plerumque dicuntur) in illa ſancta Trinitate, quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi noſtro tenacius infigatur.

Cap. 10. Ait Auguſt. in lib. de fide ad Petrum, Aliud eſt genuiſſe, quam natum eſſe: aliudque eſt procedere, quam genuiſſe vel natum eſſe. Vnde manifeſtum eſt, quòd alius eſt Pater, alius filius, alius Spiritus ſanctus. Et eſt proprium ſolius Patris, non quia non eſt natus ipſe, ſed quia vnum Filium genuerit, propriumque ſolius Filij, non quia ipſe non genuit, ſed quia de Patris eſſentia natus eſt: proprium vero Spiritus ſancti eſt, non quia nec natus eſt ipſe, nec genuit, ſed quia ſolus de Patre Filioque procedit. Ecce breuiter aſſignauit tres proprietates trium perſonarum: quarum vna non eſt alia. Hoc enim ſignificauit cum dixit, Aliud eſt genuiſſe, quam natum eſſe aliudque procedere, id eſt, alia proprietas ſiue notio eſt generatio, alia natiuitas, alia proceſſio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates deſignant nomina perſonarum, ſcilicet Pater, Filius, & Spiritus ſanctus: quæ relatiua ſunt, & ad ſeinuicem dicuntur, quia notant relationes quæ non ſunt Deo accidentales, ſed in ipſis perſonis ab æterno ſunt immutabiliter: vt non modo appellationes ſint relatiuæ, ſed etiam relationes ſiue notiones in rebus ipſis, ſcilicet in perſonis ſint.

DIVISIO TEXTVS.

IAM de proprietatibus perſonarum videamus, &c.] Iſta pars in qua Magiſter agit de proprietatibus, diuiditur in quatuor partes, in quarum prima oſtendit Magiſter tres proprietates perſonales tribus perſonis ineſſe. In ſecunda oſtendit proprietates illas non ineſſe per accidens *ibi* [Quocirca ſciendum eſt non omne quod] In tertia oſtendit Magiſter ſecundum quem ſenſum filiatio & proceſſio ſiue donum dicuntur eſſe perſonales proprietates Filij & Spiritus ſancti *ibi* [Hic quæritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo] In quarta determinat quædam dubia circa hoc *ibi* [Hic quæri poteſt, Vtrum Pater & Filius] Ex hoc patet ſententia, quia litera explicabitur in diſputatione.

ARTICVLVS VI.

An in diuinis ſit relatio?

HIc autem incidunt tria quærenda, quorum primum eſt de relationibus. Secundum de notione. Tertium de proprietate. Circa relationem incidunt hic duo dubitabilia ante literam, ſcilicet vtrum ſit in diuinis relatio? Et ſecundum, Vtrum ipſa ſola multiplicet Trinitatem? Ad primum proceditur ſic: Relatio aut dicit aliquid ens, aut rationem ſolam. Si dicit aliquid ens in diuinis: aut illud eſt idem quod ſubſtantia, & nihil amplius: aut eſt aliquid plus. Si eſt ſola ſubſtantia: ergo idem eſt eſſe relatiuum quod eſt eſſe ſubſtantiam: ergo ad diſtinctionem relatiui ſequitur diſtinctio ſubſtantiæ, quod eſt hæreſis Arrij. Si autem eſt aliquid plus, & in illo plus diſtinguuntur perſonæ: ergo perſona maioris compoſitionis eſt quam ſubſtantia, quod iterum eſt hæreſis. Si autem eſt relatio ſolum ens in ratione: tunc tantum ſecundum rationem differunt, quæ relatione diſtinguuntur. Perſonæ diui-

næ

næ ſola relatione diſtinguuntur. Ergo non diſtinguuntur niſi ſecundum rationem, quod eſt hæreſis Sabellij.

2 Item, Duo ſunt in relatione ſi res eſſe ponatur. Vnum eſt quod eſt accidens: & aliud eſt quod eſt reſpectus. Aut ergo quoad vtrumque manet in diuinis, aut quoad neutrum, aut quoad alterum. Si quoad vtrumque: ſed omne accidens exigit ſubiectum: ergo oportet ponere ſubiectum eſſe in diuinis, quod ſupra improbatum eſt diſtinct. 8. Si quoad neutrum: tunc non erit in diuinis niſi ratio, & ex hoc ſequitur hæreſis Sabellij vt prius. Si quantum ad alterum: aut quoad accidens, aut quoad reſpectum. Si quoad accidens, ſequitur iterum, quòd compoſitio ſit in diuinis. Si quoad reſpectum: ſed hoc modo (vt dicit Boetius) eſt aſſiſtens: ergo in diuinis ſunt relationes aſſiſtentes extrinſecus: & ſic relationes non erunt Deus: ergo videtur, quòd relationes non ſunt in diuinis.

3 Item, In inferioribus videmus, quòd per ſe ſimpliciſſima ſeipſis diſtinguuntur & denominantur: ſicut vnitas ſeipſa eſt vna, & differt à puncto: cum igitur in infinitum ſimplicior ſit quælibet perſona quam vnitas, videtur quòd ſeipſa referatur ad aliam, & non per relationem.

4 Item, Relationes licet non ſint proprie termini motus, tamen non innaſcuntur niſi per motum, non enim eſt pater niſi qui genuit de ſua ſubſtantia: in Deo autem nec in perſonis eſt motus aliquis: ergo videtur, quòd nec relationes.

5 Item, Plus diſtat Deus à creatura, quam vna perſona ab alia: ſed ſeipſo ſine relatione reali diſtinguitur à creatura: ergo videtur, quòd etiam ſeipſa vna perſona diſtinguatur ab alia.

6 Item, In inferioribus inuenitur aliquando, quòd relatiuum ſecundum ſuam ſubſtantiam eſt relatiuum. Creatura enim refertur ad Creatorem: aut ſeipſa, aut relatione quæ non eſt ipſa. Si primo modo: habetur propoſitum. Si ſecundo modo: ergo ſeparata relatione à ſubſtantia creaturæ, iam non refertur ad Creatorem, quod videtur falſum: ergo in ipſa ſubſtantia adhuc eſt relatio, aut eadem cum ſubſtantia, aut alia: & ſic ibitur in infinitum: ergo neceſſe eſt, quòd ſecundum ſubſtantiam referatur.

7 Item, Illa relatio qua creatura ad Creatorem refertur, eſt creatura: ergo & ipſa refertur: aut eadem relatione quæ ipſa eſt, aut alia: & ſic proceditur in infinitum, vt prius: ergo aliquid refertur ſubſtantialiter in inferioribus: ergo multo magis hoc conuenit perſonis diuinis propter maiorem ſimplicitatem.

8 Item, Materia ſeipſa (vt quidam dicunt) refertur ad formam. Si enim dicas, quòd mediante potentia refertur: illa potentia, aut eſt materia, aut forma, aut compoſitum, aut ſubſtantia, aut accidens. Conſtat quòd non materia: quia ſic materia eſſet materiæ. Nec forma: quia ſic forma eſſet ante primam formam. Nec compoſitum. Hoc patet per ſe: quia primum compoſitum eſt à prima materia & prima forma. Nec ſubſtantia, vt patet per ſe: quia eſſet forma, vel materia, vel compoſitum: & hoc improbatur vt prius. Nec accidens: quia materia non eſt ſuſceptibilis accidentis, niſi per formam ſubſtantialem, vt in multis locis probatur in Philoſophia: accidentis enim aduentus eſt motus ſubiecti ad ſubiectum: & ideo quod mouetur ſecundum accidens, oportet quòd ſit actu ens: ergo ipſa materia per ſeipſam eſt potentia ad formam: aliter etiam forma non eſſet immediata materiæ, & ſic ex materia prima & forma prima non eſſet vere vnum: quæ omnia cum inconuenientia ſint, videtur quòd ſeipſa materia referatur ad formam: ergo multo magis perſona ad perſoam propter maiorem ſimplicitatem.

Sed contrà.

SED CONTRA hoc multipliciter opponitur ſic: Pater habet ſe ad Filium aut ſeipſo aut aliquo alio ſecundum modum intelligendi. Si aliquo alio: tunc habeo propoſitum: quia hoc erit relatio in Patre. Si ſeipſo tantum: ſed cum dicitur, Pater ſpirat Spiritum ſanctum, ibi etiam Pater ſeipſo habet ſe ad Spiritum ſanctum per eandem rationem: ergo eodem modo Pater generat Filium, & ſpirat Spiritum ſanctum: ergo Spiritus ſanctus eſt Filius: quia eadem ſunt ſecundum rationem, quæ eodem modo ſunt ab eodem: ſed hoc eſt inconueniens: ergo oportet ponere relationes etiam præter intellectum perſonarum in diuinis.

2 Præterea, Generatio eſt in diuinis, & ſolum ſpiratio. Aut ergo iſta eadem ratione referuntur ad hypoſtaſim, aut diuerſa. Si eadem: ergo generatio eſt ſpiratio: quia illi actus idem ſunt, ſupple, ad minus, qui eadem ratione referuntur ad agentem: ſed hoc falſum eſt: ergo diuerſa ratione referuntur ad Patrem: ergo neceſſe eſt ponere diuerſas relationes iſtis actibus reſpondentes.

3 Item, Vt dicit Richardus, perſonæ diſtinguuntur proprietate originis, & proprietate ſola, & proprietate & origine: in Deo autem diſtinguuntur originis proprietate: originis autem proprietas eſt illa quæ determinat exiſtentiæ modum: ſed illa non eſt niſi relatio originis: ergo in diuinis neceſſe eſt ponere relationes, vt videtur.

Solutio.

SOLVTIO. Dico relationes eſſe in diuinis, ſicut probant vltimæ rationes, & modo loquor de relationibus quæ ſunt perſonæ & in perſonis ſecundum modum intelligendi: quia licet realiter loquendo relatio nihil ſit in perſona in diuinis, tamen ſecundum modum intelligendi diſtinguens eſt in diſtincto, & ſuppoſita perſona, relatio non ſupponitur: & ſic ponimus in vna perſona plures relationes.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd relatio dicit ens reſpectiuum quod ad alterum eſt, & id eſt idem cum ſubſtantia: tamen non ſupponitur, ſuppoſita ſubſtantia: & ideo ad diſtinctionem eius non ſequitur diſtinctio ſubſtantiæ: quod enim in inferioribus facit diuerſitas rei, hoc in diuinis facit diuerſitas ſupponendi: & eſt inſtantia ad argumentum: perſona eſt idem

omnino cum natura : ſed perſonæ ſunt plures: ergo naturæ plures : mutatur enim prædicamentum theologicum , & ſic incidit fallacia figuræ dictionis , vel etiam accidentis : quia licet idem ſint, non tamen quicquid conuenit vni, & alij.

Ad aliud dicendum , quòd relatio in diuinis non ſeruat naturam accidentis , ſicut Magiſter probat in ſequenti parte iſtius lectionis : & huius ratio dicta eſt ſupra diſt. 8. quia non tranſſumitur in diuina ratione generis , ſed ratione differentiæ quam ſuperaddit generationi : nec tamen ſequitur, quòd ſit aſſiſtens : quia cum in inferioribus relatio habeat duo , ſcilicet accidentis naturam , & quòd eſt ad alterum : in diuinis vertitur in ſubſtantiam quoad naturam accidentis, ſicut omnia alia quæ nominant accidens , & de Deo prædicantur : & ideo relatio quæ eſt in inferioribus ineſt relatiuo , & ad alterum referri facit , in diuinis eſt relatiuum ſecundum ſubſtantiam , & facit ipſum referri ad aliud: & ideo non eſt extrinſecus aſſiſtens tantum.

Ad aliud dicendum , quòd ſimpliciſſima diſtinguuntur diſtinctione eſſentiali ſiue ſubſtantiali : ſed relatio non importat talem diſtinctionem in diuinis , ſed potius tres ſunt vnum in eſſentia. Vnde ſi dicamus punctum à puncto differre in hoc quòd vnum eſt principium , & alterum finis , & vnitatem ab vnitate eiuſdem generis in ſimpliciſſimo, ponemus adhuc diſtinctionē penes relationes. Ita eſt in diuinis : quia, ſicut in ſequenti articulo patebit , nihil componitur ex hoc quòd additur ei reſpectus relationis, ſed adhuc manet ſimplex ſicut prius , dummodo tantum reſpectus relationis addatur ei.

Ad aliud dicendum , quòd relationes aliter ſunt in diuinis , & aliter in inferioribus : in diuinis enim ſunt ipſæ relationes exiſtentiæ modi , ſed in inferioribus cauſantur ex modis exiſtentiæ : & hoc ideo eſt, quia relationes ſunt diſtinguentes , & ſecundum intellectum ante relatiua : & hoc patuit in præcedenti quæſtione de hypoſtaſi : ſed tamen adhuc in ſequenti diſtinctione erit de hoc quæſtio : & ideo non eſt ſubſtantiale relationi, quòd conſtituatur ex motu, ſed accidit huic relationi vel illi.

Ad aliud dicendum , quòd maior differentia cauſat maiorem diſtinctionem : & ideo eſſentialiter diſtinguitur Deus à creaturis : ſed à ſuppoſito eiuſdem naturæ diuinæ non poteſt diſtingui ſuppoſitum eiuſdem naturæ , niſi diſtinctione minima : & hæc non eſt eſſentialis , quia illa maxima eſt , ſed potius diſtinctio relationis : & ideo per relationem neceſſe eſt diſtingui.

Ad aliud dicendum, quòd bene concedo , quòd aliquid ſeipſo refertur ad aliud, ſicut Creator & ipſa relatio creata : ſed non concedo hoc de ſubſtantia , vel alia creatura. Et ad obiectum dicendum , quòd ſi ſeparetur relatio creaturæ ab ipſa ſubſtantia creaturæ, quòd non erit iam creatura , nec refertur ad aliud : & hoc non eſt inconueniens ſecundum intellectum : dicit enim Boetius in lib. de hebdo. quòd ea quæ non ſeparantur actu, bene ſeparantur intellectu : bene enim intelligitur lapis eſſe non creatus. Et ſi obiicis, quòd primo non intellecto , non intelligitur ſecundum : dicendum quòd hoc verum eſt de primo vt primo , & ſecundo vt ſecundo: & non eſt verum de ſecundo ſecundum id quod eſt : hoc enim bene intelligibile eſt ſine dependentia ad primum.

Ad aliud dicendum , quòd hoc non credo eſſe verum , quòd materia ſeipſa ſecundum id quòd eſt , referatur ad formam: quia non dico potentiam quæ priuatio eſt, eſſe idem omnino cum materia : ſed dico eam eſſe ordinem materiæ ad formam. Et ſi dicas : Aut eſt materia , aut forma , &c. Dicendum , quòd hoc non valet : quia potentia eſt ens ſecundum quid , & non ſimpliciter: vnde ſicut motus , qui eſt exitus de potentia ad actum , diffinitur per potentiam ad actum, eo quòd eſt exiſtens in potentia & in actu : ita dico , quòd potentia habet aliquid rationis materiæ ſi referatur ad id cuius eſt, & aliquid formæ ſi referatur ad id quod eſt. Et ideo etiam non ſequitur , quòd non immediate vniatur forma materiæ : quia potentia non reducitur niſi ad eſſe materiæ & formæ. Licet autem omnia hæc concederentur , adhuc non ſequitur quòd perſona ſeipſa referretur ad perſonam aliam , propter cauſam iam dictam: quia ſeipſis poſſunt aliqua eſſentialiter diſtingui , ſed non perſonaliter in eadem natura exiſtentia : quia illa habent minorem diſtinctionem, quam eſſentialem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum relatio ſola multiplicet Trinitatem?

SEcundo quæritur , Vtrum relatio ſola multiplicet Trinitatem? Videtur , quòd non : quia ſummæ perfectionis ſunt perſonæ diuinæ : relatio autem inter entia non eſt ſumme perfectum ens, ſed potius minus quolibet alio ente habens de ente : ergo videtur , quòd relatio non debeat diſtinguere Trinitatem.

2 Item , Ens cuius eſſe eſt ad alterum, poſterius eſt ente cuius eſſe eſt ad ſeipſum. Probatio. Dato quòd nihil ſit ad ſeipſum, nihil erit ad alterum : ſed non conuertitur: ergo ens in ſeipſo prius eſt ente ad alterum: ſed ente primo debet diſtingui primum omnium , ſi aliquo ente diſtinguitur : cum ergo perſonæ ſint in primo , videtur quòd ente abſoluto debeant diſtingui.

3 Item , Subſtantia non cauſatur ab ente quod ad ipſam reducitur vt ad ſubiectum, ſed potius cauſat ipſum : ſed relatio in diuinis reducitur ad perſonam ſicut cuius eſt : ergo non diſtinguit eam , nec facit ſecundum modum intelligendi in eſſe perſonali. Item, Si relatio multiplicat Trinitatem, vt dicit Boetius , multiplicat eam per eſſe quod habet : non habet autem niſi eſſe reſpectiuum : ergo non dat ei niſi eſſe reſpectiuum : per hoc autem non eſt ſubſtantialiter:

ergo

ergo personæ diuinæ non erunt substantialiter subsistentes, quod est hæresis Sabellij: ergo videtur, quòd non sola relatione distinguatur trinitas.

Sed contra. SED CONTRA: Entium aliud est substantia, aliud accidens: & substantia verius est quam accidens. Item, Accidentium aliud est ens absolutum, & aliud ens respectiuum: & respectiuum minus est quam absolutum: quia innascitur & aufertur sine mutatione aliqua subiecti, sicut patet ex Boetio: puer enim qui nascitur, per annum secundum diuersitatem sui incrementi, in multis faciet similitudinem, disparitatem, æqualitatem, inæqualitatem, quæ ullo modo mutantur secundum illud genus mutationis: ergo relatio minime habet de ente: ergo sua multiplicatio maxime competit multiplicationi simplicissimi: hoc autem est Deus: ergo inter omnia prædicamenta nihil ita conuenienter multiplicat trinitatem sicut relatio.

2 Item, Auicenna in prima Philosophia dicit, quòd relationis appositio nihil facit compositum.

3 Item, Detur aliquod simplex, sicut est Deus, illud habet relationem primi ad secunda, & relationem causæ, & multas alias relationes.

4 Item, Hoc patet in vnitate & puncto: quæ licet simplicia sint, tamen sunt in eis diuersæ rationes relationum: ergo relatio nihil reddit compositum: ergo sua multiplicatio maxime competit simplicissimo.

5 Item, Inter relationes quædam sunt simpliciores aliis: quædam enim immediatæ sunt relatiuis, vt illæ quæ sunt secundum modum originis, vt causa refertur ad causatum, & è conuerso: sed non sic similis, & æqualis: quia illæ fundantur super ens absolutum, sicut super qualitatem: & eodem modo differens, dissimilis, & inæqualis: ergo cum relationes originis super nihil fundentur, nisi super ipsum existens, simpliciores sunt aliis: ergo illæ maxime competunt personis diuinis propter summam simplicitatem.

Solutio. ET HOC est concedendum, quòd in numero generum nihil ita competit sicut relatio, & in speciebus relationis nihil ita competit sicut relatio originis, qua alius est ab alio, & per hoc distinguitur ab eo.

DICENDVM ergo ad primum, quòd quicquid est in diuinis, est perfectissimum: cum enim prædicationes inferiorum in diuina referimus, omnia imperfecta reiicimus: & ideo quod relatio est ens imperfectum, non refertur ad superiora, sed potius quod est non varians in essentia simplicissimum, & ipsum est perfectissimum inquantum est in diuinis, licet imperfectum sit in se.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc est verum, vbi esse ad alterum est vt natura accidentis: hoc autem non est in diuinis, sicut prius habitum est: imo relatio in illa parte accipit substantiæ prædicationem.

AD ALIVD dicendum, quòd oportet concedere quod dicit Augustinus, quòd in omnibus Pater & Filius sunt vnum, præter id quod ad alterum est: tamen illud esse ad alterum, complectitur illud quod est esse verum suppositum, & veram esse personam: quia hæc in diuinis non repugnant.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit notio, & in quo differt à relatione?

DEinde quæritur de notione, scilicet quid sit notio, & in quo differat à relatione? Dicit autem Boëtius, quod notio est simplex conceptus mentis: talis autem non est nisi vniuersale depuratum à materia & appenditiis materiæ: ergo videtur, quòd notio sit idem quod vniuersale.

2 Item, Magister vult, quòd notio sit qua persona cognoscitur: sed relatione cognoscitur persona: ergo videtur, quòd relatio sit notio.

Sed contra. SED CONTRA: Relatiuum est cuius esse est ad aliud se habere: ergo non diffinitè est relatio vnius personæ: notio autem datur personæ vni: ergo relatio non est notio.

2 Item, Aliqua est notio quæ non est relatio, sicut ingenitus, quod negationem sonare videtur: ergo videtur, quòd non omnis notio sit relatio in diuinis:

3 Item, In inferioribus notio rei non abstrahitur ab eo quo res est id quod est: id enim quod est principium formale essendi rem, est etiam principium intelligendi eam: ergo videtur, quòd notiones in diuinis magis debeant sumi à parte essentiæ, quam à parte personarum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd relatio & notio secundum nominum intentiones differunt: quia, sicut probat obiectio, notio est quo cognoscitur res: relatio autem quo refertur ad aliud. Sed tamen in diuinis non accipitur omnino secundum diffinitionem Boëtij: quia in diuinis non est vniuersale. Et præterea à communi personarum non accipitur notio personarum, sed potius à proprio: & hoc ideo fit, quia commune non est principium intelligendi proprium. Vnde cum personæ in ratione personarum, cognoscantur propriis suis, oportuit accipere notiones facientes cognoscere ex parte propriorum, & non ex parte communis: & per hoc patet solutio ad primum, & vltimum.

AD ALIVD dicendum, quòd relatio & notio quandoque sunt idem in supposito, sed tamen secundum nominum intentiones non sunt idem: & ideo secundum suppositá non conuertuntur: quia ingeneratio non dicit relationem nisi large loquendo, prout dicit Augustinus infra distinctione 28. quòd negatio est in eodem genere cum sua affirmatione: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IX.

Quæ sint veræ proprietates in diuinis, & quomodo differant à relationibus & notionibus?

DEinde quæritur de proprietate. Dicit enim Philosophus, quòd proprium est

quod conuenit omni & ſoli & ſemper. Hic autem proprium non conuenit omni: quia quod conuenit Patri, non conuenit Filio: ergo videtur, quòd non ſint veræ proprietates quæ hîc aſſignantur.

2 Præterea, Dicit Boëtius, quòd propriũ eſt de conſequentibus ſpeciem: ſupra autem probatum eſt in quæſtione de hypoſtaſi, quòd proprietates perſonarũ per intellectum ſunt ante hypoſtaſes, licet realiter ſint ſemper ſimul: ergo videtur, quòd non ſint proprietates, ſed potius formæ ſubſtantiales.

3 Præterea videtur, quòd non omnes ſunt proprietates: quia quædam ſunt quæ conueniunt pluribus, vt principium, ſiue ſpiratio actiua quæ conuenit Patri & Filio: ergo illa magis eſt commune quam proprium.

Quæſt. ITEM quæritur, In quo differant proprietates à relationibus, & notionibus? Et videtur, quòd in nullo. In diuinis enim non ponuntur à Doctoribus niſi tria, ſcilicet notio, perſona, & eſſentia: ergo ad aliquod iſtorum reducitur omne quod eſt in diuinis: ſed proprietates non poſſunt reduci ad perſonas, nec ad eſſentiam: ergo reducuntur ad notiones: ergo videtur, quòd idem ſit proprietas & notio.

2 Item. Quædam ſunt quæ inueniuntur in perſonis non conſtituentes ipſas perſonas, ſicut innaſcibilitas non facit Patrem eſſe Patrem: cum ergo proprietates conſtituant numerum perſonarum, videtur quòd huiuſmodi non ſint proprietates.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intellectus proprietatis eſt vni ſoli conuenire & ſemper: & ideo quicquid inuenitur in perſona quod vni ſoli conuenit & ſemper, hoc eſt perſonæ proprietas. Et ex hoc patet, quòd nulla proprietatum eſſentialis eſt: quia quod eſſentiale eſt, commune eſt, & omnibus conuenit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus aſſignat proprium ſpeciei: & quia ſpecies eſt de multis & in multis, ideo neceſſe eſt, quòd illud proprium omnibus ſuppoſitis ſpeciei conueniat, & ſoli ſpeciei, & ſemper, eo quod ſemper ſequitur eſſentialia principia ſpeciei: & ſicut eſſentialia non relinquunt rem cuius ſunt eſſentialia, ita nec illud quod immediate ſequitur ex illis. Sed Sancti aſſignant proprium perſonarum, & non naturæ communis: & ideo non eſt neceſſe, quòd iſta propria omnibus conueniant.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Philoſophus in topicis dicere videatur, quod proprium aliquando eſt de prioribus natura, tamen in veritate eſſentia proprij ſemper eſt de poſterioribus: quia ſi dicatur, homo eſt animal diſciplinæ perceptibile, id quod eſt ibi prius natura quam homo, magis facit ad proprij bonitatem quam ad eſſentiam ipſius: quia dicit Boëtius, quòd licet proprium ſemper comitetur ſubiectum & vbique: tamen quia non eſt de conſtituentibus ipſum, eſt de genere accidentium. Sed hoc modo non accipitur proprium in diuinis: & eſt diſſimilitudo in duobus: quia à Philoſophis aſſignatur proprium naturæ communis, quæ eſt ſpecies, & non hypoſtaſis incommunicabilis: in diuinis autem aſſignatur proprium incommunicabilis, & non naturæ communis. Alia diſſimilitudo eſt, quòd proprium in inferioribus non conſtituit id cuius eſt proprium, ſed potius conſtituitur ab illo: in diuinis autem ſecundum rationem intelligendi eſt è conuerſo: & ideo non eſt eiuſdem rationis in toto proprium Creatoris, & creaturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd in diuinis non ponimus formas ſubſtantiales, duabus rationibus: quarum vna eſt: quia forma componit: proprium autem non facit eſſentialem compoſitionem, quia non eſt de eſſentia: vnde tranſſumptum nomen proprij in diuina, non indicat compoſitionem eſſentialem. Alia ratio eſt: quia forma ſubſtantialis eſt forma partis quæ eſt materia: proprium autem nomen perfecti: & ideo magis competit diuinis nomen proprietatis, quam nomen formæ.

AD ALIVD dicendum, quòd proprietates à relatione differunt ſecundum nomen, & quandoque etiam ſecundum ſuppoſitum. Secundum nomen, quia relatio eſt ad alterum: proprietas autem non reſpicit niſi id cuius eſt proprietas. Secundum ſuppoſitum: quia commune pluribus bene poteſt eſſe relatio, non tamen poteſt eſſe proprietas proprie loeuendo: ſicut eſt communis ſpiratio relatio Patris & Filij ad Spiritum ſanctum, non tamen eſt proprietas: & ſimiliter innaſcibilitas proprietas eſt, & non relatio niſi large ſumendo relationem, ſicut infra determinabitur. *Ad quæſt.*

AD ALIVD dicendum, quòd differentia eſt in proprietatibus: quia quædam à Præpoſitiuo dicuntur perſonales, quædam proprietates perſonæ tantum. Perſonales ſunt illæ, à quibus ſecundum rationem intelligendi conſtituuntur & denominantur perſonæ, vt paternitas, filiatio, ſpiratio paſſiua. Proprietates autem perſonæ ſunt, quæ inueniuntur in perſonis, ita quod vni ſoli conueniunt, vt innaſcibilitas in Patre.

Et ex his patet, quòd proprietas perſonalis & proprietas perſonæ ſe habent ſicut ſuperius & inferius: quia omnis proprietas perſonalis eſt etiam proprietas perſonæ, ſed non conuertitur. Proprietas autem perſonæ & relatio ſe habent ſicut excedentia & exceſſa: quia quædam relatio eſt proprietas perſonæ, vt paternitas: & quædam non, vt communis ſpiratio: & è conuerſo quædam proprietas perſonæ etiam eſt relatio, vt filiatio: & quædam non, vt innaſcibilitas.

Vlterius patet, quòd proprietas perſonalis & relatio ſe habent ſicut inferius & ſuperius: quia omnis proprietas perſonalis eſt relatio, ſed non conuertitur: quia communis ſpiratio eſt relatio, non tamen proprietas perſonalis.

Item vlterius patet, quòd tam proprietas perſonæ quam perſonalis ſe habent ad notionem, vt ſuperius & inferius: quia omnis proprietas, ſiue perſonæ, ſiue perſonalis,

eſt

est notio: sed non conuertitur: quia communis spiratio est notio, & non proprietas. Relatio autem ad notionem sicut inferius ad suum superius se habet: quia omnis relatio est notio, & non conuertitur, eo quod innascibilitas est notio, & non relatio, nisi large sumendo relationem, vt dictum est.

Item vlterius ex hoc patet secundum communiorem opinionem, quæ fere ab omnibus defenditur hodie, quòd quinque sunt notiones, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio actiua, & spiratio passiua. Quatuor autem relationes: paternitas, filiatio, communis spiratio, & spiratio passiua. Quatuor etiam proprietates personæ: innascibilitas, paternitas, filiatio, & spiratio passiua. Tres autem tantum proprietates personales, scilicet paternitas, filiatio, & spiratio passiua.

ARTICVLVS X.

Vtrum in diuinis sint finitæ vel infinitæ relationes, & omnes assistentes?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Est proprium solius Patris, non quia est natus ipse, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia infra distinct. 28. dicet quòd innascibilitas est proprietas Patris, eo quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quod soli Patri conuenit: ergo proprium est Patris, quia non est natus ipse: & hoc negat hic.

2 Item, Ex hoc quod hic dicit, videtur accipi, quòd proprietates sunt tres, & non plures. Et si dicas, quòd intelligitur de proprietatibus personalibus tantum, quas Magister hic & in sequenti distinct. tantum determinat, videtur saltem quòd relationes sint infinitæ sic: Quicquid sine omni mutatione personæ & per accidens innascitur & ex habitudine alterius ad ipsum, hoc multiplicatur secundum illas habitudines: relatio sic innascitur: ergo multiplicatur secundum habitudines aliorum ad ipsum. Prima supponitur à Boëtio in libro de Trin. & ab Auicenna in prima philosophia. Inde procedo vlterius: Habitudines aliorum ad quodlibet entium sunt infinitæ, & vadunt & veniunt continuè: ergo infinitæ sunt relationes in quolibet ente: ergo multo magis in Deo qui se immediatius habet ad quodlibet ens, quam aliquod ens creatum ad aliud.

3 Item, Videntur etiam ab æterno relationes infinitæ in Deo fuisse: habitudo enim vnius ad alterum facit relationem: sed secundum quodlibet attributum se habet vnus ad alium ab æterno: propter quod dicuntur æquales, similes, idem, & huiusmodi: ergo cum huiusmodi attributa infinita sint, videntur huiusmodi habitudines esse infinitæ: & sic ab æterno multæ fuerunt relationes.

4 Item, Ab æterno fuerunt in Deo omnium rerum rationes, quæ non pulaliter possunt dici rationes nisi per respectum ad res creandas. Ergo illæ rationes ab æterno fuerunt in ipso & infinitæ: non ergo sunt tantum tres.

5 Si dicas, quòd illæ non constituunt personas, sed istæ. Contra: Maioris diuersitatis respectus est ad res diuersas in hypostasi & natura, quam respectus ad res distinctas in hypostasi tantum & non natura: sed non distinguit personas respectus primus: ergo nec secundus.

PRÆTEREA videtur quod huiusmodi relationes infinitæ ab æterno existentes in Deo, fuerint assistentes, & non Deus: & sunt obiectiones Gilberti Porretani, & Simonis Tornacen. Aut enim eo Pater Deus est quo Pater est, aut alio. Si eodem: sed essentia Deus est, qua etiam Filius est Deus: ergo Filius est Pater. Vel sic: Paternitate Pater est: ergo paternitate Deus est: & cum Filius sit Deus, Filius paternitate Deus est, quod est inconueniens. Si alio: ergo aliquid est in Deo quod non est Deus, sed aliud: & tunc habeo propositum, quòd relatio Deo assistit, & nihil est in ipso. *Quæst.*

2 Item, In posterioribus supponitur ista, vt immediata, substantia non est quantitas: ergo à simili, & hæc, substantia non est relatio: quia generalissimum in vtraque gratia sui & non alterius remouetur à generalissimo primo: ergo relationes etiam in diuinis nihil prædicant in diuinis.

3 Item, Hoc expresse dicit Boëtius, quòd relatio nihil prædicat in eo cuius est relatio, sed assistit ei: & dicit qualiter se habeat ad aliud: ergo videtur, quòd relationes assistant, & non sint Deus.

4 Item, Richardus de san. Victor. dicit, quòd relatio non tam genus est entis, quam ens in omni genere entium respersum: ergo videtur, quòd ipsum sit magis ratio, quam natura aliqua: quia nihil in re est respersum in omni genere entis.

SED CONTRA: August. supra dixit dist. 21. quòd si Deus non ea magnitudine est magnus quæ ipse est, sed participatione, quòd maior est sua magnitudo quam ipse: ergo à simili, si non ea paternitate Pater est quæ ipse est, paternitas sua maior est quam ipse. *Sed contrà.*

2 Item obiicitur fortius. Aut Porretanus ponit relationem suam aliquid esse ens in diuinis, aut nihil. Si aliquid: tunc oportet, quòd sit substantia, vel accidens: si accidens, erit in aliquo subiecto, & illud erit compositum variatum per accidens: quæ omnia absurde de Deo intelliguntur: si est substantia, tunc habeo propositum, quòd non assistit, sed est substantia ipsum relatiuum. Si autem nihil est: ergo cum personæ non distinguantur nisi solo eo quod ad alterum est, vt dicit August. & fides Catholica, personæ nullo distinguuntur: quod autem nullo distinguitur, omnino nihil est: ergo personæ omnino nihil sunt, nisi nomina sola, quod est hæresis Sabellij.

3 Item, Quicquid distinguitur per assistens extrinsecus tantum, illud non distinguitur ab alio seipso: personæ diuinæ distin-

guuntur relatione aſſiſtente extrinſecus tantum ſuis hypoſtaſibus, & ſeipſis : & hoc iterum vicinum eſt hæreſi Sabellij.

4 Item, Illud aſſiſtens ab æterno Deo aut eſt ens creatum, aut increatum. Si creatum: ergo creatum eſt ab æterno, quod eſt repugnantia intellectus, quia creatum oppoſitam rationem habet æterno. Si increatum: ergo eſt Deus, vel duo dij, vel etiam creati, vel infiniti erant, quod falſum eſt. Si autem dicas, ſicut dicunt quidam modernorum, quòd relatio eſt medium entis, & non entis: eo quod ipſa eſt ratio rei, & non res: nec eſt etiam ratio rei abſolute, ſed eſt ratio comparationis rei ad aliam rem. Contra: Iſta ratio aut aliquid ponit in re extra mentem ratiocinantis, aut nihil. Si aliquid ponit: tunc habeo propoſitum, quia tunc erit genus entis, & non ratio ſola. Si nihil: ergo ratio eius eſt caſſa & vana: & quod magis difficile eſt, ex hoc ſequitur, quòd perſonæ diuinæ quæ non niſi eo quod ad alterum eſt diſtinguuntur, non differunt niſi ratione ſola, & non realiter diſtinguuntur: quod quia dixit Sabellius, condemnatus eſt pro hæretico.

5 Præterea, In præfatione cantat Eccleſia: In perſonis proprietas, in eſſentia vnitas, & in maieſtate adoretur æqualitas. Si ergo proprietas in perſonis adoranda eſt vt Deus, non erit aſſiſtens vt extrinſecus adhærens tantum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd opinio Porretanorum & falſa & hæretica eſt, & ab Alexandro Papa in concilio Remenſi condemnata. Vnde dicimus nec infinitas relationes ab æterno eſſe, nec etiam relationes aſſiſtere, nec relationes nihil eſſe: ſed confitemur relationes quatuor ab æterno, & has Deum eſſe: & relationes etiam in inferioribus aliquid eſſe, & ineſſe, & adeſſe: in ſuperioribus autem nec adeſſe, nec ineſſe, proprie loquendo, ſed eſſe ipſa relatiua, vt ſupra determinatum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſunt quædam relationes ſecundum rem exiſtentes in vtroque relatiuorum in inferioribus, vt illæ quæ innaſcuntur mutatione vtriuſque, ſicut omnes relationes originis, & hæ relationes veriſſimum dicunt correſpectum ad ſeinuicem, & ſemper exigunt diuerſas hypoſtaſes in quibus ſint, ſicut pater & filius: nunquam enim eſt pater in inferioribus niſi ſui mutatione, nec vnquam filius alterius mutatione ſed propria. Sed quædam aliæ ſunt dictæ quidem ſemper ad conuertentiam & ad ſeinuicem, ſed non innaſcuntur ex vtriuſque mutatione neceſſario, ſed alterius tantum: & illæ ſunt quæ non ſunt ſimplices, ſed fundantur ſuper aliud ens quantitatis, vel qualitatis, vel aliud huiuſmodi, ſicut ſimilis, æqualis, dexter, ſiniſter, & huiuſmodi. Et quædam ſunt relatiua, quæ nec vtriuſque relatione ad conuertentiam dicuntur, nec vtriuſque mutatione innaſcuntur, vt ſcientia & ſcibile, & vnum & multum, vt dicit Dionyſius & Philoſophus, vt Creator & creatura. Non enim ſequitur, ſi ſcientia ad alterum eſt, quòd & ſcibile ſecundum id quod eſt ad alterum ſit: nec etiam ſequitur, ſi mutatus eſt ſciens, quòd mutatum ſit ſcibile. Vnde quia primo modo dicta relatio veriſſimum habet eſſe relationis & ſimpliciſſimum ſolum, illa ablata mutatione à relatiuis, tranſſumitur in diuina, vt prius diximus. Et ſi obiicias mihi, quòd in inferioribus omnis relatio fundatur in alio ente, cum ſit accidens, & accidentis eſſe eſt ineſſe. Reſpondeo, quòd non ſic intelligo fundari in alio ente, ſed potius fundari in alio ſicut in cauſa non in ſubiecto: ſicut dicit Philoſophus, quòd vnum in ſubſtantia facit idem, & vnum in quantitate æquale, & vnum in qualitate ſimile: cum tamen vtrumque, ſcilicet & æqualitas & quantitas in vno fundentur ſubiecto quod eſt ſubſtantia: ita autem non ſubſternitur aliquid in quo ſit paternitas, vel filiatio, vel aliqua relatio originis: quia origo eſt ſecundum ſubſtantiam hypoſtaſis: & ideo relatio talis immediatum habet ordinem ad hypoſtaſim originantem vel originatam.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magiſter Hugo non quærit niſi perſonales proprietates tantum, quæ ſunt relationes, licet non ſolæ.

AD ALIVD dicendum, quòd relationes quæ realiter exiſtunt in relatiuo, ſecundum originem non ſunt infinitæ, vt iam patuit: ſed relationes quæ non ſurgunt ex origine, ſed ex mutatione alterius, meo iudicio non ſunt relationes reales in vtroque, ſed in vno tantum, & in altero ratio correſpectus & non res relationis: & hæc ratio non eſt vana, quia fundatur in habitudine reſpectus realis in altero relatiuorum.

AD ALIVD dicendum, quòd habitudo vnius ad alium ſecundum attributa, non eſt habitudo proprie, ſed vnitas diſtinctorum: & illa non importat aliam realem relationem, niſi diſtinctorum ſub illo vno: & ideo cum non ſit relatio diſtinguens niſi quadruplex, non erunt plures relationes quam quatuor ab æterno. Similiter & æqualis, & ſimilis, ratione eius in quo eſt ſimilitudo & æqualitas, non dicunt relationem, ſed rationem æqualium & ſimilium, & tunc important eaſdem quatuor relationes diſtinguendo, ſicut ſupra dictum eſt diſt. 18,

AD ALIVD dicendum, quòd reſpectus rationum æternarum eſt ratio, & non res diuerſa à Deo. Et ſi quæras, In quo fuerit illa ratio? Dico, quòd ratio tribus modis dicitur, ſcilicet in aptitudine rei de qua eſt: & ſic eſt in potentia, & in ratione ratiocinantis creati, & in ratione Creatoris. Primo autem & vltimo modo ratio potuit eſſe ab æterno: quia nihil aliud ponit quam Deum: medio vero modo non. Vnde ex hoc nihil poteſt probari.

AD ALIVD dicendum, quòd quoad quid, eſt maior diſtinctio in relatione reſpiciente diuerſum eſſe in natura & hypoſtaſi, quam ad diſtinctum in hypoſtaſi tantum: & quoad quid, non eſt verum. Si enim maior eſt diſtinctio quæ fundatur ſuper maiorem, id eſt, magis diſtincta: ſic verum eſt: ſed non facit relatio, ſed potius fit ex illa. Si autem

dicatur

dicatur maior distinctio à magis distinguente relatione, non est verum: quia nulla ita distinguit, sicut illa quæ est secundum originem: quia de illa dicit Anselmus, quòd nec intellectus capit, nec ratio permittit, quòd in eodem supposito oppositi respectus esse possint.

Ad quæst. AD ALIVD dicendum, quòd ea re Pater est, qua Deus est, sed non ea ratione & modo intelligendi, qui modus intelligendi in diuinis non nihil est, sed potius realiter significabilis, cum suppositadeitate non supponatur paternitas: vt cum realiter loquentes dicimus, paternitas distinguit, & deitas non distinguit: & tunc non procedit obiectio, vt patet per se cuilibet.

AD ALIVD dicendum, quòd sicut supra habitum est distinct. 8. Deus sine quantitate magnus est, non tamen sine relatione relatus: secundum aliquid enim potest transferri relatio, secundum quod transferri non potest in diuinam prædicationem quantitas: & huius ratio ibi dicta est, & ibi quæratur.

AD ALIVD dicendum, quòd Boëtius intendit, quòd nihil prædicat absolutum secundum quòd relatio: quia sic est habitudo quædam ad alterum. Tamen secundum id quod est, aliquid prædicat in relatiuo in inferioribus, & est ipsum relatiuum in superioribus.

AD ALIVD dicendum, quòd Richardus non loquitur secundum quòd est natura quædam diuisa contra alia entia, sed secundum suppositum suum & causam: causatur enim aliquo modo ab omnibus generibus entium: sed tamen est natura quædam diuisa contra omne ens.

ARTICVLVS XI.

Quomodo & penes quid differant notiones in diuinis: & an proprietates plures quæ sunt in vna persona, differant in illa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ecce breuiter assignauit tres prrnprietates trium personarum, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd notiones secundum proprietates differant. Et quæritur, Qua differentia? in diuinis enim non est differentia, nisi quæ est secundum originem, quòd vnum est ex alio: talis autem differentia non est in notionibus, quia vna non est ex alia: paternitas enim nunquam producit filiationem. Præterea, Hæc est falsa, paternitas generat, sed hæc est vera, paternitas distinguit: ergo videtur, quòd non differant in diuinis.

Quæst. VLTERIVS quæritur quod magis est difficile, Vtrum proprietates plures quæ sunt in vna persona, differant in illa? Videtur quòd sic: quia cum non sint nisi in persona illa: si in illa non haberent differentiam, simpliciter nullam haberent.

2 Præterea, Hæc est falsa, innascibilitas in Patre est paternitas in patre: ergo cum non fiat remotio vel negatio vnius ab alia nisi ratione diuersitatis, videtur quòd illæ proprietates in persona in qua sunt, habeant diuersitatem.

3 Item, Quicquid in aliquo habet numerum, necesse est vt in eodem habeat distinctionem: sed dicimus, quòd tres proprietates vel relationes vel notiones sunt in Patre, duæ notiones sunt in Filio: ergo in Patre & Filio notiones illæ distinguuntur.

Sed contra. SED CONTRA: Sicut se habent personæ ad essentiam, ita notiones ad personam: sed personæ in essentia non distinguuntur, sed vnum sunt: ergo notiones in persona non distinguuntur, sed vnum sunt, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO Dicendum, quòd notiones distinguuntur seipsis: principia enim quibus distinguuntur res, ab inuicem seipsis distinguuntur, vt homo & asinus differunt differentiis specificis, & ipsæ differentiæ non aliis differentiis, sed seipsis differunt.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd distinctio secundum originem est duplex, scilicet ad id quod est ab origine vel origo, & ad id quod est originis ratio: & hoc secundo modo distinctio secundum originem retorquetur ad distinctionem notionum: & per hoc patet solutio etiam ad secundum.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod notiones non sunt nisi in personis, & in ipsis habent distinctionem.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd personæ non ita vniuntur in essentia, quòd sint vna persona, sed potius sunt vna essentia: & ideo dicuntur vnum, non vnus. Ita etiam notiones non ita vniuntur in persona, quod efficiantur vna notio: sed efficiuntur vna persona, quæ tamen non componitur ex eis, sicut nec essentia ex personis. Sed verum est, quòd notiones non dicuntur vnum propter vnitatem personæ in qua sunt: quia ly vnum in neutro genere retorquetur ad essentiam: vnde notiones non sunt vnum propter personam, sed propter essentiæ simplicitatem: à persona autem non habent distinctionem, nec etiam vnitatem: quia seipsis distinguuntur, & inquantum referuntur ad actus notionales.

ARTICVLVS XII.

An suppositapersona supponitur notio?

DEinde quæritur de quod dicit [Notant relationes quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt, &c.] Videtur enim, quòd ex hoc sequatur, quòd suppositapersona supponatur notio: quæcumque enim penitus idem sunt in re, supposito vno, supponitur & alterum.

2 Præterea hoc dicit, quòd notio est substantia, sed immediatius notio ordinatur ad hypostasim quam ad essentiam: ergo videtur, quòd propria & immediata sit ista notio in persona: sed persona generat: ergo & notio:

&

& ſic videtur, quòd ſuppoſita perſona ſupponatur notio.

3 Item, Non eſt ita fides determinata in numero notionum ſicut in numero perſonarum, & non condemnantur qui dicunt notiones in diuinis nihil eſſe præter perſonas: ergo videtur, quòd ſecundum fidem Catholicam notiones nihil ſint præter perſonas: ergo ſuppoſita perſona, ſupponitur notio.

Sed contrà. SED CONTRA: Quæcumque ita ſe habent, quod ſuppoſito vno, ſupponitur reliquum: in illis quicquid attribuitur vni, attribuitur & alij: ſed non ſic eſt de notione, & perſona: quia notio diſtinguit, & non diſtinguitur: perſona autem diſtinguitur, & non diſtinguit: ergo ſuppoſita perſona, non ſupponitur notio.

Solutio. QVOD CONCEDIMVS: dicentes ad primum, quòd licet perſona & notio non differant re: differunt tamen in modo intelligendi: qui modus realiter ſignificatur, cum dicitur, notio diſtinguit, perſona diſtinguitur: vnde nec ſufficit ad hoc quod ſuppoſito vno ſupponatur & reliquum, idemtitas rei: ſed oportet inſuper etiam adeſſe hoc, quòd quicquid conuenit vni, & alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd licet notio ſit immediata perſonæ, & perſona ſubſtantiæ, ita quod nullum eſt medium prædicatum quo perſonæ participent notionem vel eſſentiam: non tamen hoc ſufficit ad hoc quod ſuppoſito vno, ſupponatur & reliquum: ſed oportet vnum immediatum eſſe ad actum & attributum alterius: ſicut generare eſt actus perſonæ: & hoc non conuenit notioni vel eſſentiæ. Et ideo cum ſic proceditur: notio eſt perſona: perſona generat: ergo notio generat: incidit fallacia accidentis: eo quod ſumitur extraneum, quod non conuenit ſecundum rationem intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd licet notiones aliqui dicant non eſſe, hoc referunt ad hoc ſecundum quod abſtractiue ſignificantur: ſed ſi dicerent nihil diſtinguere perſonas diuinas, hoc non eſſet Catholicum: & ideo oportet, quòd notiones aliquo modo ponantur vel implicite vel explicite: & tunc non omne quod conuenit notioni, conuenit perſonæ: & ita ſuppoſito vno, non ſupponitur reliquum.

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, ſecundùm ſubſtantiam dicuntur: quædam enim ſecundum relationem dicuntur, nihil tamen ſecundum accidens.

C QVocirca ſciendum eſt, non omne quod dicitur de Deo dici ſecundum ſubſtantiam: quia quædam dicuntur ſecundum relationem,
Cap.9. quæ non eſt accidens, quia non eſt mutabilis. Vnde Auguſt. in 5.lib.de Trin. ait, Nihil in Deo ſecundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur, ſecundum ſubſtantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod non ſecundum ſubſtantiam di-
Lib.eodem Cap.4. citur, reſtat vt ſecundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem ſecundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile eſt aut amiſſibile. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, ſecundum ſubſtantiam dici-
Cap.5. tur. Dicitur enim ad aliquid, ſicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non eſt accidens: quia & ille ſemper eſt Pater, & ille ſemper eſt Filius, & ita ſemper: quia ſemper natus eſt Filius, nec cœpit vnquam eſſe Filius. Quod ſi aliquando eſſe cœpiſſet, aut aliquando deſineret eſſe Filius, ſecundum accidens diceretur. Et quia Pater non dicitur Pater niſi ex eo quod eſt ei Filius, & Filius non dicitur Filius niſi ex eo quod habet Patrem, non ſecundum ſubſtantiam hæc dicuntur, ſed adinuicem iſta dicuntur: neque tamen ſecundum accidens, quia & quod dicitur Pater & quod dicitur Filius, & æternum atque incommutabile eſt eis. Ecce aperte his verbis oſtenditur, quædam dici de Deo ſecundum ſubſtantiam, quædam ſecundum relationem, nihil tamen ſecundum accidens. Oſtenditur etiam proprietas Patris eſſe, quod habet Filium: & proprietas Filij, quod habet Patrem. Ideoque cum dixit æternum & incommutabile eſſe quod Pater dicitur, & quod Filius dicitur, ita intelgi voluit, id eſt, proprietas qua Pater eſt Pater, & proprietas qua Filius eſt Filius, æterna eſt & incommutabilis: quia & Pater ſemper Pater, & Fi-

lius

lius ſemper Filius. Vnde & Hilarius proprietates perſonarum aſſignans in 12. libro de Trinitate ait, Si ſemper Patri proprium eſt quod ſemper eſt Pater, neceſſe eſt ſemper Filio proprium eſſe quod ſemper eſt Filius. Vbi enim ſemper Pater eſt, ſemper & Filius eſt. Ergo qui non ſemper Pater eſt, non ſemper genuit. Item in eodem. Nato Deo manifeſtum eſt proprium eſſe quod Filius eſt.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum tantum tres ſunt notiones in diuinis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Oſtenditur etiam proprietas Patris eſſe, quòd habet Filium, &c.] Hic enim incidit quæſtio de numero notionum. Supra enim probatum eſt, quòd ſint finitæ, & in perſonis ſunt, & non aſſiſtentes. Videtur autem, quòd ſint tantum tres, & eſt communis obiectio: omnis enim notio eſt aliqua trium perſonarum: ſed perſonæ non multiplicantur niſi per tres: ergo nec notiones.

2 Item, Perſona vna vt perſona, non poteſt cognoſci niſi vno modo, ſicut ipſa non niſi vno modo eſt: cum ergo notio ſit ad perſonæ cognitionem, videtur quòd notiones non ſint niſi tres.

3 Item, Originis proprietas in diuinis facit perſonas: ſed vnumquodque cognoſcitur eodem modo quo in eſſe ſecundum rationem intelligendi conſtituitur: ergo cognoſcitur originis proprietate: ſed orignis proprietas in diuinis non niſi triplex eſt, ſcilicet qui non ab alio, à quo alius per generationem, & qui ab alio per ſpirationem: ergo videtur, quòd non ſint niſi tres.

VIDETVR autem, quòd ſint ſex: quia ita dicit Anſelmus in lib. de proceſſione Spiritus ſancti. Porro ſex ſunt differentiæ Patris & Filij ex his naſcentes nominibus, ſcilicet habere patrem, non habere patrem, habere filium, non habere filium, habere Spiritum ſanctum de ſe procedentem, non habere Spiritum ſanctum de ſe procedentem: cum igitur hic enumerentur ſex, & inſuper ſit innaſcibilitas quæ hic non tangitur, videtur quòd ſeptem ſint notiones.

2 Item, Nos habemus notionem vnam quæ non eſt ab alio: ergo habebimus aliam quæ eſt ab alio, & à quo alius, & à quo nullus, & qui ab alio, à quo alius: ergo videtur, ad minus ſunt ſex notiones,

ITEM videtur, quòd non ſunt niſi tres: quia innaſcibilitas eſt in vno: ſed videtur, quòd paternitas & filiatio ſint vna: eadem enim eſt via à Thebis ad Athenas, quæ eſt de Athenis ad Thebas: ergo à ſimili, eadem in eſſentia eſt comparatio Patris ad Filium, & Filij ad Patrem: ſed Patris ad Filium comparationem nominat paternitas, filiatio autem è conuerſo: ergo eadem eſt paternitas & filiatio. Eadem ratione eadem eſt ſpiratio actiua, & paſſiua: ergo non ſunt niſi tres notiones.

ITEM videtur, quòd non ſint niſi duæ: quia negatio nihil facit cognoſci: cum igitur innaſcibilitas ſit negatio, videtur quòd non ſit notio: & paternitas & filiatio & ſpiratio actiua & paſſiua ſunt duæ: vt iam probatum eſt, videtur quòd non ſint niſi duæ.

SOLVTIO. Ad hoc leue eſt reſpondere ſupponendo, quòd tria exiguntur ad hoc quòd ipſum ſit notio perſonæ. Perſona enim eſt nomen pertinens ad dignitatẽ, ſicut ſupra determinatum eſt: ergo non cognoſcitur niſi proprietate ad dignitatẽ pertinente. Dico igitur quòd oportet, quòd pertineat ad dignitatẽ, & illam dignitatẽ in ſpecie exprimat, & quòd ſit principium cognitionis perſonæ: cum ergo non eſſe ab alio non conueniat niſi vni ſoli, patet quòd hoc quod in ſpecie dicit, dicit etiam dignitatem: quia non eſſe ab alio dignitas eſt, & dicit rationem cognoſcendi: & ideo innaſcibilitas notio & dignitas eſt Patris, quia in ordine naturæ duæ perſonæ non eſſe ab alio non poſſunt. Eſſe autem ab alio, non determinat in ſpecie, & in genere, non dicit dignitatem: & ideo non eſt notio ſed conſequens notionem. Similiter à quo alius, licet dicat vel dicere videatur quandam dignitatem: tamen quia in ſpecie non determinat, non diffinit notionem dignitatis: & ideo non eſt notio. Sed eſſe ab alio per generationem eſt dignitatis, quod importat naturæ æqualitatem & communicationem, & ſimiliter eſſe ab alio per ſpirationem: & ideo illa dicunt notiones. Similiter à quo alius per generationem, & à quo alius per ſpirationem ſpecificant principium cognoſcendi, & ideo illa etiam dignitatem important. Notiones igitur ſunt quinque tantum, ſcilicet qui non ab alio quod dicit innaſcibilitatem, à quo alius per generationem, & à quo alius per ſpirationem, & qui ab alio per generationem, & qui ab alio per ſpirationem. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet quælibet notio ſit aliqua trium perſonarum: non tamen ſequitur, quòd non ſint niſi tres: quia non accipiunt numerum à perſonis, ſed potius à ſeipſis, ſecundum quod per ipſas perſonæ diuiduntur diuerſimode in eſſe perſonali, & dignitates cognoſcuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd originis proprietas multiplex eſt, ſecundum comparationem ad ante & poſt, & non eſt tantum ſecundum numerum eorum quæ originantur illis proprietatibus.

AD ALIVD dicendum, quòd Anſelmus vocat differentias, diſtinctiones perſonarum, penes ea quæ communiter vel proprie perſonas conſequuntur: ſicut non habere filium, eſt commune quoddam, ex quo non cognoſcitur aliqua dignitas: vnde ibi non intendit

tendit probare numerum notionum.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſſe ab alio dicit dignitatem & in ſpeciali, eſſe autẽ ab alio non ſic dicit: & ideo non eſt ſimile.

AD ALIVD dicendum, quòd illud argumentum quidam concedunt. Sed aliter eſt dicendum, quòd ſicut in actione & eſt id quod accidens eſt, & eſt ſecundum hoc in agente: & eſt id quod eſt actio, & ſecundum hoc eſt ab agente in patiente: ita in relatione: vnde paternitas eſt in Patre, & ſecundum quod eſt ad Filium, ſic eſt adhuc in Patre reſpectu Filij, & è conuerſo de filiatione: & ideo relatio ſecundum id quod eſt, non eſt niſi in relatiuo quod denominat, licet per reſpectum cointelligatur ſuum correlatiuum: & ideo relatio ſecundum id quod eſt, non eſt in medio. Vnde non eſt ſimile via ab Athenis ad Thebas: quia illa ſecundum id quod eſt, in medio eſt: ſed eſt ſimile de comparatione Thebarum ad Athenas, & è conuerſo: quia termini viæ licet ad ſeinuicem comparentur, tamen differunt ſecundum id quod ſunt: & idem eſt de paternitate & filiatione. De proceſſione actiua & paſſiua omnino eadem eſt ratio: & ideo differunt illæ relationes.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt abſolute negatio, ſed ponit aliquid in Patre, vt infra patebit diſtinctione 28. Vel dicatur, quod negationes notum faciunt, ſicut ſupra probatum eſt. Sed prima ſolutio verior eſt.

Quare dicatur eſſe proprium vnigeniti quod eſt Filius Dei: cum etiam homines ſint filij Dei.

D HIc quæritur, Quomodo dicatur proprium nato Deo quod eſt Dei Filius, vel genitus ex Deo: cum etiam homines filij Dei dicantur
Pſal. 81. & ſint, ſecundum illud, Filij Excelſi omnes. Et ad Moyſen de populo
Exod. 4. Iſrael Dominus ait, Filius meus primogenitus Iſrael. Sed magna eſt diſtantia. Homines enim filij Dei ſunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem Filius originis proprietate Filius eſt, & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante ſunt, quam filij Dei ſunt. Fiunt enim filij non naſcuntur filij Dei. Vnde Hilarius ſolum Deum natum originis proprietatẽ Dei Filium oſtendens, inter ipſum & homines filios Dei euidentiſſime diſtinguit in 12. lib. de Trinitate, ita dicens, Vero Patri ſolus qui ex eo naſcitur, vere Filius eſt: & nos quidem
Epiſt. 2. filij Dei ſumus, ſed per facturam. Fuimus aliquando filij iracundiæ, ſed Filij Dei per adoptionem effecti ſumus potius quam naſcimur: & quia omne qnod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filij non fuiſſemus, efficimur. Ante enim filij non eramus, ſed per gratiam facti ſumus, non nati, neque generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim nos Deus ſibi, & per hoc dicitur nos genuiſſe. Genuiſſe enim Deum Filios, nunquam cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus dici. Ex adoptione enim homo factus eſt Filius Dei, non ex generationeque ei proprietas eſt, ſed nuncupatio: ac per id non vere Filius eſt, quia nec proprie natu- dicitur, nec ſemper fuit Filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non Filius, nec fuit aliquid antequam Filius, nec quicquam ipſe niſi Filius. Atque ita qui ſemper eſt Filius, naſcibilitatis proprietate ac veritate Filius eſt ſolius qui genuit, & ille tantum qui genuit Pater ipſius eſt: quia ſicut ille Filius origine, ita ille Pater generatione.

Quod homo dicitur Filius Trinitatis, & Trinitas poteſt dici Pater homini.

E HOmo vero, qui Filius Dei eſt factura, non tantum Patris, ſed & Filij, & Spiritus ſancti Filius eſt, id eſt, totius Trinitatis: Trinitas ipſa Pater eius dici poteſt. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinitate dicit, Non

poteſt

poteſt dici Trinitas Pater, niſi forte translatiue ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim ſcriptum eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt, non vtique excepto Filio aut Spiritu ſancto oportet intelligi, quem vnum Dominum Deum noſtrum recte dicimus: etiam Patrem noſtrum, per gratiam ſuam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trinitate ait, Omnibus per fidem Deus Pater eſt, quibus eſt Pater per eam fidem, qua Ieſum Chriſtum Dei Filium confitemur. Ecce oſtenſum eſt, quare proprium dicatur eſſe Dei nati, quòd Filius eſt: quia ſcilicet ipſe ſolus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Trinitate ait, Dominus dicens, clarifica Filium tuum, non ſolo nomine conteſtatus eſt ſe eſſe Filium, ſed & proprietate. Nos filij Dei ſumus, ſed non talis hic Filius. Hic enim verus & proprius eſt Filius origine, non adoptione: veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Deut. 6.

Ioan. 17.

Quod Spiritus ſanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate eſt donum, vt Filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiue, & ſecundum eandem relationem.

ITa etiam de Spiritu ſancto dicendum eſt, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura ſint dona Dei. Sed Spiritus ſanctus ita proprietate immutabili & æterna donum eſt, ſicut Filius proprietate eſt Filius. Eo enim dicitur donum, quo Spiritus ſanctus: & vtroque vtique nomine relatiue dicitur, eademque relatione dicitur Spiritus ſanctus & donum, licet ipſa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus ſanctus, ſicut in hoc nomine. donum. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ait, Spiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus ſanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & ad Filium refertur: quia Spiritus ſanctus & Patris & Filij Spiritus eſt. Sed ipſa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim eſt Patris & Filij, quia à Patre procedit, & à Filio: ergo Spiritus ſanctus, ineffabilis quædam Patris Filiique communio eſt. Et ideo fortaſſe ſic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget, quia Patri & Filio poteſt eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipſe proprie dicitur, quod illi communiter. Quia etiam Pater ſpiritus, & Filius ſpiritus, & Pater ſanctus, & Filius ſanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriuſque communio ſignificetur, vocatur donum amborum Spiritus ſanctus. Ecce habes quare Spiritus ſanctus proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, ſiue donum ſiue Spiritus ſanctus: & quod nomen ſibi proprium tenet, quod communiter Patri & Filio conuenit, ſed diuiſim. Et eſt ſciendum, quòd cum Pater vel Filius dicitur ſpiritus ſiue ſanctus, neutrum relatiue dicitur, ſed ſecundum ſubſtantiam.

F

Cap. 11.

An Pater vel Filius vel Trinitas ipſa poſſit dici Spiritus ſanctus?

HIc quæri poteſt, Vtrum Pater vel Filius vel etiam ipſa Trinitas poſſit dici Spiritus ſanctus, ſicut diſiunctim dicitur & ſpiritus

G

Cap. 11. & ſanctus? De hoc Auguſt. in 5. lib. de Trin. ſic ait, Trinitas nullo modo poteſt dici Filius: Spiritus vero ſanctus poteſt quidem vniuerſaliter dici, Ioan. 4. ſecundum id quod ſcriptum eſt, Quoniam Deus ſpiritus eſt. Itaque Pater & Filius & Spiritus ſanctus, quoniam vnus Deus eſt, & vtique Deus ſanctus eſt, & Deus ſpiritus eſt, poteſt appellari Trinitas & Spiritus ſanctus. Sed tamen tunc Spiritus ſanctus relatiue non dicetur ſecundum eſſentiam: quia proprie Spiritus ſanctus, qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate, dicitur relatiue.

Quidam putant Spiritum ſanctum non dici relatiue ad Patrem & Filium, quia non viciſſim reſpondent ſibi vocabula, ſed falſo.

H QVidam tamen putant Spiritum ſanctum vel donum, non dici relatiue ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiue ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis: vt ſicut dicitur Pater Filij Parer, & Filius Patris Filius: ita dicatur Pater Spiritus ſancti vel doni Pater, & Spiritus ſanctus vel donum Patris ſpiritus vel do um. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis. Non enim omnia quæ relatiuè dicuntur, ſuis ad ſeinuicem reſpondent vocabulis. Vnde Auguſt. horum eli-
Cap. 12. dens opinionem in quinto libro de Trinitate. Non te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum ſanctum non ipſam Trinitatem, ſed eum qui eſt in Trinitate, relatiue dici, licet non ei reſpondeat viciſſim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum ſanctum Patris, ſed non viciſſim dicimus Patrem Spiritus ſancti, ne filius eius intelligatur Spiritus ſanctus. Item dicimus Spiritum ſanctum Filij, ſed non dicimus Filium Spiritus ſancti, ne pater eius intelligatur Spiritus ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſſim reſpondeant. Cum ergo dicimus donum Patris & Filij, non quidem poſſumus dicere Patrem doni aut Filium doni: ſed vt hæc viciſſim reſpondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vſitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiue vtrumque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit Deus, niſi ex tempore, cum Spiritus ſanctus ſit donum etiam ab æterno.

ARTICVLVS XIV.

An liceat in diuinis ſine peccato diuerſimode opinari & loqui de notionibus, cum quidam ponunt plures, quidam pauciores: & an falſa opinio faciat hæreticum.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic quæritur, quomodo dicatur eſſe proprium nato Deo] Hic enim oportet duo determinare, ſcilicet qualiter auſus eſt aliquis in diuinis notiones ponere, præcipue cum ſibi, vt videtur, in materia fidei Doctores contradicant? Et ſecundo, Quid exigitur ad gratuitam filiationem?

Ad primum proceditur ſic: Alius dicit nullam proprietatem ſiue notionem, alius ponit infinitas, alius quinque, alius tres: quædam autem iſtarum contradictorie opponuntur, ſcilicet nullam eſſe notionem, & aliquam eſſe notionem: ergo altera erit falſa: mendacium autem, vt dicit Auguſt. quod eſt in doctrina fidei, maximum eſt omnium mendaciorum: ergo videtur, quòd talis diuerſitas opinionum non poſſit eſſe ſine peccato mortali.

2 Item ſupra diſt. 2. habitum eſt, quòd nuſquam periculoſius erratur, quam in materia de Trinitate: cum ergo iſte error ſit in materia de Trinitate, videtur eſſe periculoſiſſimus.

3 Si dicas, quòd Scriptura non determinauit: & ideo opiniones circa hoc esse poterunt. Quæratur, Quid vocatur sciptura? Si canon Bibliæ scriptura vocatur: sicut non determinat quinque notiones, ita etiam non determinat tres esse personas: ergo etiam de hoc possunt esse diuersæ opiniones: quod falsum est: quia hæreticus reputaretur, qui assereret non esse tres personas. Si autem canon Patrum dicitur scriptura, plane falsum videtur: quia infra habebimus, quòd Augustinus nominat, & ponit notiones distinctione 28.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd propter difficultatem materiæ non ex præsumptione, sed ex ratione hic diuersa opinantes, excusantur: quia falsa opinio non facit hæreticum, sed potius præsumptio assertionis & defensionis, vt dicit Magister infra lib. 4. in tractatu de Eucharistia distinctione 13. cap. vltimo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non contradicunt in re nullam dicentes esse notionem, & aliquas dicentes notiones esse: quia illi qui nullam dicunt, ponunt quòd personæ seipsis distinguuntur, & ita implicite ponunt notiones, sed non distinctas à personis nisi secundum intentionem: quia impossibile est ponere distinguens & distinctum per intentionem esse idem. Illi autem qui ponunt notiones, non dicunt eas re differre à personis, sed suppositione & modo intelligendi. Nec est mendacium: quia non dicunt intentione fallendi, sed potius id opinantur quod verum esse credunt. Qui autem dicit, quòd non est verum & putat esse verum, non mentitur, vt dicit Aug.

AD ALIVD dicendum, quòd numerus notionum refertur ad numerum personarum: & ideo non habet articulum symboli specialem, & ideo non est ibi tantum periculum sicut in alio quod expresse à Patribus est determinatum.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Augustinus nominet notiones & proprietates, non tamen ostendit qualiter distinguuntur à personis: & non determinat, vtrum sint vt notiones, vel in noto per eas tantum, vel vtrum ponendæ sint per se: & ideo circa illud possunt esse opiniones.

ARTICVLVS XV.

Quid exigatur ad gratuitam filiationem?

DEinde quæritur, Quid exigatur ad gratuitam filiationem in communi, quam Magister videtur hic tangere triplicem, scilicet factura siue creatione, & recreatione, & æterna generatione, &c. Sed quia de hoc plurima dicta sunt distinct. 10. tertij libri, ibi requirantur: quia ibi disputatum est de filiatione adoptionis, & filiatione per naturam, & gratiam vnionis, & factura. Hoc solum hic notandum est, quòd licet aliæ res sint factæ ad exemplar quod habent in mente diuina, non tamen Deus proprie dicitur pater earum, nec illæ filij: quia filius est qui alio modo habet imaginem facientis, vt homo, & Angelus. Quæ autem in sequenti parte dicuntur à Magistro, satis plana sunt per ea quæ tractata sunt de Spiritu sancto.

DISTINCTIO XXVII.

An easdem proprietates assignent Augustinus & Hilarius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

HIC quæri potest, Vtrum proprietates quas Hilarius supra assignauit, scilicet quod Pater semper est Pater, & Filius semper est Filius: sint illæ eædem proprietates quas August. superius distinxit, dicens proprium esse Patris, quòd genuit Filium: & proprium Filii, quod genitus est à Patre: & Spiritus sancti, quòd ab vtroque procedit. Ac deinde, vtrum & istæ sint illæ qua dicuntur paternitas, filiatio, processio? Videtur quod non sint eædem proprietates quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit August. Si enim eædem sunt, idem est ergo Patri esse Patrem, & genuisse Filium, quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit Pater, ei conuenit genuisse Filium. Natura ergo diuina si Pater est, genuit Filium: si

A *De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata.*

vero non genuit, Pater non eſt. Sed quis audeat dicere, aut quod ipſa genuit Filium, aut quòd ipſa Pater non ſit. Si autem ipſa Pater eſt, nec Filium genuit: non eſt ergo idem dicere aliquid eſſe Patrem, & gignere filium. Et ita non videtur vna eademque eſſe proprietas.

DIVISIO TEXTVS.

HIc poteſt quæri, Vtrum proprietates quas Hilarius, &c.] Hic incipit pars illa in qua Magiſter determinat de eiſdem tribus proprietatibus perſonalibus, de quibus habitum eſt, prout ſignificantur aliis nominibus. Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima tangit Magiſter alia verba in quibus ſignificantur eædem proprietates ſub alio modo ſignificandi. In ſecunda tangit, qualiter iſtæ proprietates diſtinguunt perſonas inſeceſſibiliter *ibi* [Illæ enim proprietates ſingulis] In tertia tangit, qualiter aliis nominibus ſignificantur quædam perſonæ cum eiſdem relationibus, præcipue perſona Filij *ibi* [Hoc non eſt prætermittendum, quòd ſicut Pater & Filius] In quarta tangit, qualiter nominibus eſſentialibus poſitis pro perſonalibus, etiam exprimuntur perſonæ & proprietates eædem *ibi* [Hic quæritur, Cum dicitur Deus de Deo] In prima harum ſunt tria capitula, in quorum primo mouet quæſtionem. In ſecundo ſoluit *ibi* [Ad quod ſine præiudicio] In tertio aſſignat rationem ſolutionis *ibi* [Nec tamen videtur nobis omnino idem eſſe.

ARTICVLVS I.

An idem ſit genuiſſe filium, & eſſe patrem?

INcidit autem hic quæſtio primo de intentione Magiſtri, Vtrum idem ſit genuiſſe filium, & eſſe patrem? Et inducit vnam rationem Magiſter in litera, quòd non ſit idem: quia ſi eſſet idem, cui conueniret vnum, conueniret & aliud: ſed eſſentiæ diuinæ conuenit eſſe patrem: ergo eſſentiæ diuinæ conuenit genuiſſe filium, quod falſum eſt.

2 Ad idem poteſt obiici ſic: Non idem eſt ſi baptiſmus fiat in nomine genitoris & geniti, & in nomine Patris & Filij: ſi enim fiat in nomine genitoris & geniti & doni, non reputatur baptiſmus: ſed ſi fiat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptiſmus reputatur: ergo videtur, quòd non idem ſignificent.

3 Præterea, Magiſter dicit in tertio cap. iſtius partis, quod cum dicitur pater, ſignificatur hypoſtaſis cum proprietate (alias paternitate) cum autem dicitur genuit, non ſignificatur niſi proprietas: ergo non idem ſignificatur, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA videtur, quòd hæc ſit falſa, eſſentia eſt Pater, ſicut hæc, eſſentia genuit: ſi enim eſſentia eſt Pater, non eſt Pater niſi Filij: ergo hæc eſt vera, eſſentia eſt Pater Filij: ergo ſequitur vlterius, quòd eſſentia genuit Filium, & quòd eſſentia dicitur relatiue, & quod diſtinguitur: quæ omnia ſupra negata ſunt: ergo videtur, quòd probatio Magiſtri nihil valeat.

2 Item, Si aliæ ſunt iſtæ proprietates, quam illæ: tunc eadem ratione etiam aliæ ſunt, cum dicitur, Pater diſtinguitur à Filio, & refertur ad Filium, & producit Filium: ergo multæ valde eſſent relationes: ergo videtur, quod ſint penitus eædem.

Solutio. SOLVTIO Dicendum ad hoc, quod ſunt eædem re ſub alio modo ſignificandi. Iſte autem modus ſignificandi diuerſus eſt, propter tria: quorum primum & præcipuum eſt quod Magiſter tangit in litera, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt nomina hypoſtaſum & proprietatum: generari autem & generare ſunt nomina proprietatum tantum. Secunda ratio eſt: quia cum pater ſignificet proprietatem concretiue, & generare concretiue, diuerſus eſt modus concretionis: cum enim dicitur album, ſignificatur ſubiectum cum albedine, eo quod ipſum eſt ſubſtantia nominis: cum autem dicitur albeſcere, ſignificatur accidens inhærens ſine ſubiecto: & hoc ideo eſt quia actus habet in ſe ſubſtantiam, ſicut à qua ſit: & licèt ſit in aliqua ſubſtantia ſecundum quòd eſt accidens: tamen quia ſignificatur vt actus, non ſignificatur in ipſo huiuſmodi ſubſtantia in qua ſit: & ideo ſignificatur vt non claudens in ſuo ſignificato ſubiectum & ſubſtantiam. Tertium eſt: quia generare & huiuſmodi ſignificant proprietates in genere, & non in ſpecie: non enim ſequitur ſi aliquid generat aliquid, quòd ſit pater eius: nec ſi aliquid generatur, quod ſit filius eius, ſicut habemus ab Auguſt. determinatum in 3. libro diſtinct. 5. His habitis concedendæ ſunt rationes primo inductæ.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd cum dicitur, eſſentia eſt Pater, duplex eſt locutio ex eo quod ly Pater poteſt teneri adiectiue, & ſic eſt falſa, & in hoc ſenſu improbatur: vel ſubſtantiue, & in hoc ſenſu conceditur à Magiſtro, hoc eſt, eſſentia eſt ille qui eſt Pater.

AD ALIVD dicendum, quòd non poteſt multiplicatio fieri vltra tres proprietates perſonales: quia huiuſmodi verba, diſtinguere, & referre, & huiuſmodi, ſignificant potius id quod conſequitur ex proprietatibus, quàm proprietates, & non ſpecificant eas. Vnum cum genus nihil addat ſupra ſpeciem, & non connumeretur ei, non dicuntur notiones ſpeciales huiuſmodi verba: tamen nota, quòd Porretani infinitas ponentes notiones, illas conceſſerunt obiectiones.

Reſponſio

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet, Proprium Patris est, quòd semper Pater est, id est, proprietas Patris est, qua semper Pater est. Semper vero Pater est, quia semper genuit Filium. Ita & proprium Filij est, quod semper Filius est, id est, proprietas Filij est, qua semper Filius est. Filius vero semper est, quia semper genitus est. Ergo proprietas qua Pater pater est, est quia semper genuit. Et hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua Filius semper est Filius, est, quia semper genitus est à Patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic proprietas qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates. B

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse vel habere filium, ita & de aliis.

NEc tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse Spiritum sanctum, & procedere ab vtroque: alioquin Pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantum: similiter Filius, & Spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. Ideoque dicimus, quia Patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, subsistentiam significat: ita & Filius, & Spiritus sanctus. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere Filium & habere Patrem: vt verbi gratia, cum dicimus, Deus est Pater, nomine Patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus: vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia est Pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet Filium. Similiter, Deus est Filius, id est, hypostasis genita, vel habens Patrem. Ita etiam, Deus est Spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, id est, habet Filium: & Deus genitus est, id est, habet Patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur. C

ARTICVLVS II.

Vtrum Pater eſt Pater, quia genuit, vel genuit quia eſt Pater, & an proprietates determinent perſonas, & vnde venit determinatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. capitulo [Semper Pater eſt, quia ſemper genuit Filium, &c.] Videtur enim ex hoc, quòd ſit Pater, quia genuit: ergo ſecundum rationem intelligendi prius eſt generare, quam eſſe Patrem.

Sed contra. SED CONTRA: Non generat niſi perſona diſtincta: non enim ſunt actus niſi particularium diſtinctorum: ergo generans eſt perſona diſtincta: non autem diſtinguitur niſi paternitate: ergo Pater eſt ante generationem ſecundum modum intelligendi: & ita non Pater eſt, quia genuit: ſed potius genuit, quia Pater eſt.

2 Item, Separemus per intellectum proprietatem à perſonis: aut igitur aliquid remanet, aut nihil. Si nihil: tunc habeo propoſitum, quòd proprietates faciunt perſonas: & ſic genuit, quia eſt Pater. Si aliquid: aut illud eſt eſſentia ſola, aut aliquid aliud. Si eſſentia ſola: ergo proprietas adueniens determinat eſſentiam, & ponitur circa eam, quod ſupra eſt improbatum, & iterum infra improbabitur. Si aliquid aliud: aut hoc eſt diſtinctum in perſonis, aut non. Si diſtinctum: ergo in diuinis aliquid eſt diſtinctum ante diſtinguens ſecundum rationem: quia nihil diſtinguit niſi proprietas, & illam poſuimus non eſſe. Si illud non eſt diſtinctum: ergo eſt eſſentia: quia nihil eſt indiſtinctum in perſonis niſi eſſentia, & ex illo ſequitur, vt prius, quòd circa eſſentiam ponuntur notiones, & quod determinant eam, quod falſum eſt.

Quæſt. 1. ITEM ſecunda parte huius diſtinctionis dicit Magiſter, quòd proprietates determinant perſonas: & quæritur, Vnde veniat determinatum? Bene enim videmus vnde veniat indeterminatum in perſonis, ſcilicet eſſentiam: & bene videmus vnde veniat determinans, quia hoc eſt proprietas. Tertium autem quod eſt determinatum, cum illud manere non poſſit ſublata proprietate, quæritur, vnde veniat? Non enim poteſt dici, quòd hoc ſecundum modum intelligendi ſit proprietas: quia tunc idem eſſet ſecundum intellectum determinans, & determinatum, quod eſſe non poteſt.

Quæſt. 2. Item obiiciunt quidam: Aut generat quia Pater, aut quia Deus, aut quia Deus Pater, aut quia innaſcibilis, aut quia principium ſpiratiuum: non enim pluribus modis poteſt conſiderari. Si generat, quia Deus: cum ergo Filius ſit Deus, & ipſe generaret, quod falſum eſt. Si generaret, quia Pater: hoc eſt contra Anſelmum in libro de proceſſione Spiritus ſancti: quia dicit, quòd ridiculum eſt dicere, quòd propter relationem Patris tota eſſentia diuina ſit in Filio. Vnde Anſelmus ibidem dicit, quòd generat, quia Deus: & ſpirat, quia Deus. Si quia Deus Pater: hoc eſſe non poteſt, cum gratia neutrius conueniat ei, vt iam probatum eſt. Item in litera videtur dici, quòd potius ipſe eſt Deus Pater, quia generat, quam è conuerſo generat, quia Deus Pater eſt. Si autem quia innaſcibilis: hoc non videtur: quia ſic non comparatur ad Filium, ſed potius ad principium ante ſe per priuationem. Si autem quia eſt principium ſpiratiuum: tunc potius ſpirat, quam generet. Præterea, Cum idem principium ſit Filius, & Filius generaret. Ergo videtur, quòd nullo modo conueniat ei generare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, ſicut etiam ſupra diximus in quæſtione de hypoſtaſi, quòd in diuinis aliter eſt, quam in inferioribus: quia in inferioribus relationes ſunt tantum relationes, & ex mutationibus innaſcuntur. In diuinis autem non tantũ ſunt relationes, ſed etiam proprietates, & etiam habent actum quendam ſimilem differentiæ conſtitutiuæ in hoc quod conſtituunt perſonas: & ideo in ſuperioribus relationes ſunt ante actus notionales ſecundum intellectum, vt probant obiectiones: & Auguſt. dictum quod hic dicit, referendum eſt ad relationes ſecundum quòd relationes tantum ſunt: quia verum eſt, quòd Pater non refertur ad Filium inquantum perſona conſtituta in ſeipſo, ſed potius quia genuit ipſum.

AD HOC quod vlterius quæritur, Si ſeparentur notiones ſiue proprietates, vtrum aliquid remaneat, vel nihil? Dicendum meo iudicio, quia nihil manet niſi eſſentia forte quæ commune eſt in perſonis, non vt determinatum à proprietatibus.

Ad quæſt. 1. ET QVOD vlterius quæritur, Vnde venit id quod diſtinguitur ex quo non manet? Dicendum, vt ſupra, quòd diſtinguens ſecundum quod diſtinguens, non eſt niſi in diſtincto: & diſtinctum ſecundum quod diſtinctum, non eſt niſi in diſtinguente. In diuinis autem non accipiuntur proprietates vt entia quædam, ſed tanntum ſecundum actum diſtinguendi: nec hypoſtaſes vt entes quidam abſolute per ſubſtantiam diuiſi, ſed tantum vt per ad aliquid diuiſi: quod tamen in diuinis non eſt accidens ſecundum rem, ſed ſubſtantiale: & ideo vno poſito, ponitur vtrumque: & altero ſublato, aufertur vtrumque: & ita patet ſolutio ad totum quod de hoc eſt quæſitum.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum generat quia pater, &c. Dico, quòd generat quia Deus Pater: & Anſelmus cum dicit, quòd generat quia Deus, non tangit niſi partem cauſæ: quia virtus generandi eſt à natura in Patre, ſed actus & proprietas eſt Patris.

AD ID quod contra obiicitur, iam patet ſolutio: quia oſtenſum eſt, quòd quia Pater, generat: & non quia generat, eſt Pater. Sunt tamen quidam qui dicunt, quòd generat, quia innaſcibilis, quia ſic quærit ſocium cui communicet delicias ſuas. Sed illi, ſalua pace eorum, non intelligunt quæſtionem:

nem : quia cum quæritur, Vtrum quia Pater, vel è conuerso, quæritur de ratione generantis, vt est generans, & non quare generet.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

ILlæ enim proprietates singulæ singulis proprie conueniunt personis: D & per eas personæ determinantur, & à seinuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam Verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem quæ habet Pater, vt eius homousion, id est, consubstantialem : natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentem, nunquam vero à paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali, & filiali, & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfusibiliter, tres enim sunt etsi vnitæ : diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentiæ modum proprium possidet : sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatæ sunt modis. Lib. 5. de fide ortho. cap. 8.

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit Magister in secunda parte istius distinctionis *ibi* [Illæ enim proprietates singulæ singulis, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia incommunicabile non habet determinari, sed potius commune & vniuersale : ergo videtur, quòd cum nihil sit commune nisi essentia, quòd illa habeat distingui & determinari.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd est commune vt vniuersale, & hoc habet determinari & distingui secundum quòd contrahitur ad hoc vel ad illud : est etiam commune re tota, id est, quod totum conuenit singulis suis suppositis, & hoc non habet determinari, sed est potius hypostasis, quæ non est commune nisi ratione, vt supra probatum est.

ARTICVLVS III.

Quid sit verbum?

DEinde quæritur de tertia parte distin. *ibi* [Hic non est prætermittendum, &c.] Vbi dicit, quòd verbum, & imago, & genitor, & huiusmodi, eadem dicunt hypostases & notiones, quas dicunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Sed quia de genitore satis dictum est supra distinct. 4. & de imagine infra habebitur tractatus : quærantur hic de verbo quinque, scilicet quid sit verbum, & quæ conueniant verbo? quid sit summo spiritui dicere? vtrum sit verbum essentiale sicut dicere quandoque? & ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur?

Circa primum proceditur sic : Dicit August. in lib. 10. de Trinita. 9. cap. Verbum quod nunc discernere & insinuare intendimus, est cum amore notitia. Ergo verbum est notitia amata: sed notitia non dicitur personaliter : ergo videtur, quòd nec verbum: & hoc est contra ea quæ hic determinantur.

2 Item August. in lib. 83. quæstionum dicit, quòd logos Græce & verbum & rationem Latine significat : sed hoc loco, In principio erat Verbum, melius interpretamur vt significetur non solum respectus ad Patrem, sed etiam ad illa quæ per Verbum facta sunt operatiua potentia. Cum ergo operatiua potentia sit essentialis, & non tantũ personalis, videtur quòd verbum non semper sit Filius.

3 Præterea, Verbum dicitur expressio conceptus in corde dicentis, id est, per intellectum intuentis : & hoc non semper est notitia amata, sicut ibidem in 9. de Trinit. cap. 10. dicit August. ergo videtur, quòd male diffinitur per notitiam amatam. Dicit enim August. quòd quorumdam notitiam improbamus.

4 Item, Verbum eſt de re de qua eſt, & manifeſtiuum illius: cum ergo dicens ſe mamaſeſtet, non videtur idem dicere diſtinctionem perſonalem: & ita non conuenit Filio.

5 Item, Quare eſt hoc, quòd Filius natus exprimitur in canone per verbum: cum Filius magis dicat diſtinctionem & perſonalem perfectionem in natura communi, quam verbum?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Auguſt. diffinit verbum ſecundum quod manifeſtatur in imagine in qua procedit verbum à mente, ſicut Filius à Patre, ſicut dicitur in Pſalm. 44. Eructauit cor meum verbum bonum. Et quia non perfecte eſt æqualitas, vt dicit Auguſt. niſi cum mens dicit ſe, & tunc ſemper eſt notitia cum amore: quia tantam dicit ſe, quanta eſt: & tantam ſe amat, quanta eſt: & ideo tunc ſemper verbum eſt cum amore.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd notitia dicitur dupliciter, ſcilicet ars ſiue ſapientia, & hæc eſſentialiter conuenit tribus: ſed appropriatur Filio. Notitia etiam dicitur dicentis, vt procedens à dicente quæ eſt vt manifeſtatiua dicentis, & non vt habita ab ipſo dicente vt forma rei ſcibilis: & hæc dicitur perſonaliter, quia illud eſt verbum quod relatiue dicitur: & de hac Auguſtin. intendit.

AD ALIVD dicendum, quòd Aug. in lib. 83. quæſt. accipit verbum ſecundum quod notat effectum in creatura, & per conſequens ſignificat eſſentialiter & perſonaliter, vel eſſentiam in perſona: & ideo non eſt ad propoſitum: quia Auguſt. intendit, quòd in Euangelio ſignificat vtroque modo, ſcilicet perſonaliter cum dicitur, In principio erat verbum: eſſentialiter autem connotando notionem, cum dicitur, Omnia per ipſum, ſcilicet Verbum, facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil.

AD ALIVD patet ſolutio per ante dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd dicens non manifeſtat ſe niſi eo quod procedit ab ipſo: & ipſe proceſſus dicit diſtinctionem perſonalem. In hoc enim, vt dicit Damaſc. abundat Dei verbum à noſtro verbo, ſicut Dei ſpiritus à noſtro ſpiritu.

AD ALIVD reſpondendum eſt per verbum Chryſoſt. in ſecunda homilia ſuper Ioan. vbi dicit ſic: Verbum vocauit Euangeliſta: quia enim debet docere, quòd hoc Verbum vnigenitus eſt Filius Dei: vt non paſſibilem quis exiſtimet generationem, præueniens Verbi nuncupatione omnem deſtruit perniciosam ſuſpicionem, & eſſe ex eo Filium oſtendens & impaſſibiliter. Ex hoc colligitur, quòd Sancti volunt verbum eſſe id quod immaterialiter procedit à dicente, manifeſtans complete dicentem, in eo quod in ſe non habet plus nec minus quam dicens.

ARTICVLVS IV.

Quæ ſunt quæ à Sanctis attribuuntur verbo, & penes quid accipiuntur?

SEcundo quæritur, Quæ conueniant verbo? Et accipiantur de hoc quatuor auctoritates, ſcilicet Hierony. in procœmio galeato primo, vbi dicit ſic: Logos Græce multa ſignificat: nam & verbum eſt, & ratio, & ſupputatio, & cauſa vniuſcuiuſque rei, per quam ſingula ſunt quæ ſubſiſtunt: quæ vniuerſa intelligimus in Chriſto. Item Damaſc. lib. primo cap. 7. dicit, quòd Verbum Dei eſt ſubſiſtens in ſe, electiuum, & operatiuum, & omnipotens. Baſilius autem dicit ſic: Filio Dei attribuuntur ſenſus, ſapientia, virtus, lumen, verbum: ſenſus, quo omnia cognoſcuntur: ſapientia, qua omnia diſponuntur: virtus, qua omnia perficiuntur: lumen, quo omnia declarantur: verbum, quo omnia enuntiantur. Dionyſius in lib. de diuin. no. cap. 7. dicit, quòd Deus dicitur verbum: quia ſapientiæ & intellectus largitor, vt omnium habens cauſas in ſe, vt per omnia capiens & incedens, vt omni ſimplicitate ſimplicior. Cum igitur ſunt tot diuerſitates Sanctorum circa attributa Filij, quæ omnia conueniunt ei ſecundum quod verbum, & non ſecundum quod Filius: quæritur, penes quid accipiantur.

Quæſt. ITEM cum Filius eo dicatur Verbum, quo Filius, vt infra patebit, quæritur, Vtrum ipſe dici poſſit verba plura, ſicut, bene dicitur rationes plures, & ideæ plures?

Præterea, Cum ratio dicatur hic ratio rei, & non ratio ratiocinantis actus, quia ille non conuenit Deo, eo quod compoſitus ſit ab vno procedens in alium, ſecundum quem modum conuenit ei ſupputatio? Illa enim videtur conſiſtere in multiplicatione quadam actuali finita, & ita repugnat ſimplicitati verbi, vt videtur.

Præterea, Quòd ſit cauſa vniuſcuiuſque, hoc non videtur eſſe appropriatum Filio, ſed potius Patri cui attribuitur potentia, cum omnis cauſa magis ſonet potentiam, quam verbum.

Item, Ea quæ dicit Damaſc. non videntur eſſe propria, ſed eſſentialia omnibus perſonis, vel nulli poſſe conuenire: ſubſiſtere enim in ſe, & eſſe operatiuum, & omnipotens, non magis conuenit vni quam alij, & ſic non ſunt propria Filij. Electiuum autem eſſe, cum non ſit electio niſi ignorati, vt idem Damaſc. dicit, non videtur alicui competere: non enim eligitur niſi de quo ante fuit inquiſitio & conſilium: & conſilium habetur de dubio vel ignorato.

Eodem modo omnia quæ dicit Dionyſ. videntur æqualiter omnibus conuenire.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dictum Hierony. explanat multiplicitatem nominis apud vſum Græcorum, licet omnia ad Filium poſſunt retorqueri: & hoc verum eſt, quòd

reuertuntur

reuertuntur ad ipsum, secundum quod ipse est verbum. Et duplex est consideratio Filij. inquantum est verbum, scilicet secundum quod accipitur notionaliter tantum: vel secundum quod accipitur notionaliter, connotando essentiam per respectum ad creaturas. Primo modo dicitur verbum. Secundo modo potest accipi tribus modis, scilicet in ratione finis qui est forma exemplaris, & sic dicitur ratio rei. Secundo modo in ratione formalis exemplaris, & sic dicitur supputatio propter respectum exemplarium ad numerum proportionis existentiæ rerum. Tertio modo secundum causam efficientem per formam exemplarem, & sic dicitur causa per quam subsistunt res. Nec hoc est inconueniens: quia exemplar extra habet hæc tria in se, scilicet quod finis est, & quod exemplar, & quod est operatiuum, inquantum est intellectus practici: & sic habet se exemplar arcæ in artifice qui facit arcam.

Damasc. autem, vt mihi videtur, non intendit assignare proprietatem verbi inquantum est verbum, sed ea quæ ostendunt in eo perfectionem personæ in comparatione ad nostrum verbum, quod est imperfectum, & accidens intellectus. Hæc autem perfectio est in duobus, scilicet in substantia, & potestate. In substantia tangit, cum dicit subsistens per se, sicut conuenit personæ subsistere. Dicit enim Boëtius, quòd subsistentia est id quod in se & per se est, & nullo indiget ad hoc vt sit. In potestate autem dupliciter, scilicet naturali, & illa quæ est ad opus extra. Naturalis exprimitur per hoc quod dicit electiuum, quasi potens ex propria electione voluntatis ab libitum. Ad extra autem est potestas, vel ante opus indeterminate completa, & sic est omnipotens: vel in opere, & sic est operatiuum. Et bene concedo, quòd hoc conuenit cuilibet personæ diuinæ, vt ostendens perfectionem personalem in ipsa.

Hoc autem quod dicit Basilius, ad Filium retorquetur secundum quòd est verbum connotans respectum ad creaturas, & effectum in creaturis: & ideo non conuenit ab æterno Filio, nisi secundum habitum, & non secundum actum. Notandum igitur, quòd verbum est intellectus practici, secundum quòd à Basilio accipitur: & sic habet aliquid cognitionis, & aliquid operis. Secundum autem quòd habet aliquid cognitionis, illa est dupliciter, scilicet absolute, aut ordinata ad alium. Si ad alium: tunc est verbum quo fit enuntiatio: quia hoc operatur in nobis. Si absolute: aut est per modum principij ad cognoscendum, & sic est lumen, quo omnia nobis declarantur. Aut per modum cogniti: & hoc est duobus modis, scilicet simpliciter, vel in ordine ad Deum: & primo modo est sensus, secundo modo sapientia: quia vt ipse dicit, sapientia consistit in ordine. Si autem habet opus: tunc est potentia vltimata quæ summa est.

Diuisio autem Dionysij accipitur tota secundum quòd verbum connotat respectum ad creaturas, & connotat effectum in eis. Ille autem effectus attenditur dupliciter, scilicet secundum actum proprium verbi & immediatum: vel secundum id cuius vel de quo est verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam & intellectum per auditum interiorem, sicut dicit Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: & sic est sapientiæ & intellectus largitor. Si autem accipitur per comparationem ad rem de qua est: hoc contingit tribus modis, scilicet vt in causa, vt in effectu, vt in proprietate primæ mæ causæ regentis effectum. Primo modo est omnium habens in se causas exemplares. Secundo modo omnia videns. Tertio modo est omni simplicitate simplicius: quia, vt dicit Philosophus, omnia regit penetrando, præterquam quòd commisceatur eis.

Ad quæst.

Ad aliud dicendum, quòd Filius non potest dici verba plura: quia verbum est proprie dicentis verbum vt principaliter principij: sed ratio habet intentionem suam non ab eo à quo est, sed potius à parte eius de quo est: & cum hoc multiplex sit, admittit pluralitatem. Tamen non proprie Filius dicitur esse rationes plures, sed habere rationes plures: & licet ipse sit hoc quod habet, tamen diuersus modus est intelligendi.

Ad aliud dicendum, quòd supputatio non habet multitudinem ex parte supputantis, sed ex parte creaturæ: & ideo illa multiplicitas non impedit simplicitatem, sicut nec multiplicitas idearum.

Ad aliud dicendum, quòd est causa per quam res subsistunt, & hæc est formalis, quæ conuenit exemplari: & est causa per quam sunt, & hæc efficiens quæ attribuitur Patri.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad aliud dicendum, quòd electiuum non dicitur ab electione secundum quod est rei exquisitæ ex consilio, sed potius à libertate eligentis, scilicet quia facit & ponit hoc quod vult.

Ad aliud per diuisionem patet responsio.

ARTICVLVS V.

Quid est dicere summo spiritui?

TErtio quæritur, Quid sit dicere summo spiritui? Dicit autem Anselmus, quòd dicere in corde nihil aliud est quam cogitando intueri. Et Damascenus dicit 2. lib. cap. 21. quòd rationale diuiditur in interius dispositum sermonem, & prolatum: & quòd interius dispositus sermo est motus animæ in excogitatione fiens sine aliqua enuntiatione. Huiusmodi autem loqui non dicit processum verbi à dicente. Ergo videtur, quòd hoc loqui non conueniat Patri dicenti & generanti verbum, proprius enim actus verbi est dare sapientiam: sed potius sumatur ad similitudinem locutionis exterioris.

2 Præterea, Summi spiritus non videtur esse excogitatio proprie: quia cogitatio est coagitatio, & habet quandam collationem & compositionem: ergo non conuenit ei.

Si

Si autem dicas, quòd hoc loqui eſt videndo intueri, videtur, quòd hoc loqui conueniat ei etiam ſine Filio. Ponamus enim non eſſe perſonas hoc modo quo diſtinguit eas Eccleſia, adhuc Deus videndo per intellectum intuetur ſe: ergo loquitur ſe ſecundum iſtas diffinitiones dicendi. Si forte dicas, quòd habet ſimilitudinem ad loqui noſtrum exterius: ſicut videtur velle Damaſcenus, quòd verbum manifeſtatur in ſpiritu attracto, qui ſit vehiculum eius, & materia in qua formatur & figuratur. Contra hoc eſt quod dicitur in Gloſſa Bedæ ſuper Ioannem in principio, & in 15. de Trin. ab Auguſt. qui volunt, quòd qui poteſt videre verbum mentis, non ſolum ante vocem corpoream, ſed etiam ante imagines vocum interius, quòd ille poteſt perpendere aliquam ſimilitudinem Verbi increati.

Solutio. SOLVTIO. Secundum intentiones Sanctorum dicere Dei eſt ad ſimilitudinem dictionis interioris, & eſt cogitando vel videndo ſe intueri: ſed tamen differt dicere ab intelligere ſe, & cognoſcere ſe: intelligere enim ſe, non dicit niſi conuerſionem intellectus ſupra ſe: cognoſcere ſe, eſt notitiam ſui apud ſe tenere vel habere: dicere autem ſe, eſt manifeſtare ſe per aliquid procedens ab ipſo, quod ſimile eſt ſibi intelligenti ſe: ſicut verbum noſtrum manifeſtat noſtrum conceptum.

Ad hoc autem quod obiicitur de cogitatione, dicendum quòd cogitatio proprie non eſt in Deo: ſed ponitur cogitatio pro conuerſione ſui ſupra ſe: non quod etiam ibi proprie ſit conuerſio, quia etiam conuerſio dicit compoſitionem: ſed quod cognoſcatur videndo ſe vt ipſe eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio, dicere eſt æquiuocum ad eſſe naturale, & eſſe perſonale: non enim video, qualiter poſſet dici, quòd Deus, non intellectis perſonis, non poſſit dicere ſe, & manifeſtare ſe: imo etiam videtur impotentia ſi non poteſt: ſed hoc dicere erit eſſentiale, & non reſpondet ei verbum perſonaliter procedens ab ipſo: dicere autem quod eſt manifeſtare ſe in verbo perſonali ſimili ſibi, non conuenit niſi Patri, & verbum non niſi Filio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum verbum quandoque dicatur eſſentialiter ſicut dicere?

QVarto quæritur id propter quod tota quæſtio mota eſt, Vtrum verbum quandoque eſſentialiter dicatur, ſicut dicere? Videtur autem quod ſic: quia dicit Anſel. quòd Pater dicit ſe, & vnumquemque aliorum: & Filius & Spiritus dicunt ſe, & vnumquemque aliorum: aut ergo perfecte dicunt ſe, aut imperfecte. Si imperfecte: tunc ſunt impotentes ad dicendum ſe. Si perfecte: cum perfectæ dictioni reſpondeat verbum, erit aliquod verbum dictum ab vnoquoque eorum: hoc autem non erit niſi eſſentia, vel quæcumque perſona: ergo verbum poteſt dici eſſentia, & quæcumque perſona.

2 Item, Aut Pater poteſt dicere Spiritum in eo quod ſpiritus ſanctus, aut non. Si ſic: habeo propoſitum, quòd Spiritus ſanctus erit verbum Patris perfecte manifeſtans dicentem in eo quod quod dicens. Si non: tunc erit impotentior nobis.

3 Item, In inferioribus nos poſſumus omnia dicere, ita quod quolibet verbo manifeſtamus conceptum noſtrum: ergo hoc magis competit ſummo ſpiritui: ergo videtur, quòd verbum non vno modo dicatur.

4 Item, Ponamus perſonas quas ponit fides non eſſe, quæro, an Deus adhuc dicat ſe, vel dicere poſſit? Si dicit: aut perfecte poteſt manifeſtare ſe dictione quantum eſt de ſe: aut non. Et inde proceditur vt prius.

Sed contra. SED CONTRA: Auguſt. hic in litera ſæpius dicit, quòd eo dicitur verbum quo filius: ſed eſſe filium non conuenit eſſentiæ: ergo nec eſſe verbum.

2 Item, Anſel. dicit, quòd mirum quiddam & inexplicabile video, quòd vnuſquiſque dicit ſe, & quemlibet aliorum: & tamen non eſt niſi vnum verbum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc prænotandum eſt dictum Anſel. ante finem monol. vbi ſic dicit: Certe Pater & Filius & eorum Spiritus, non ſunt tres dicentes, quamuis ſingulus quiſque ſit dicens: nec ſunt plura quæ dicuntur, cum vnuſquiſque ſeipſum & alios duos dicat. Et infra, Sicut eius eſt ſcientia & intelligentia: ita etiam eſt ſcire & intelligere, quod nihil aliud eſt quam dicere, id eſt, præſens intueri quod ſcit & intelligit: neceſſe eſt enim quòd quemadmodum ſingulus Pater, & ſingulus Filius, & ſingulus eorum Spiritus eſt ſciens & intelligens, & tamen ſimul hi tres non ſunt plures intelligentes & ſcientes, ſed vnus ſciens & vnus intelligens: ita ſingulus quiſque ſit dicens, nec tamen omnes ſimul tres dicentes, ſed vnus dicens. Hic liquide conſtat, quòd cum hi tres dicuntur à ſemetipſis & à ſeinuicem, non ſunt plura quæ dicuntur. Quidnam ibi dicitur niſi eorum eſſentia? Si ergo illa vna ſola eſt, vnum ſolum eſt quod dicitur.

EX HOC patet, quòd dicere dicitur eſſentialiter, & perſonaliter: & ideo dico ſine præiudicio, quòd verbum accipitur tribus modis. Vno modo ſecundum quod conuertitur cum dicto manifeſtante intellectum dicentis: & ſic dicetur generaliter reſpectu cuiuſcumque dicentis. Alio modo ſecundum quod addit ſuper hoc proceſſionem & diſtinctionem perſonalem à dicente: & ſic dicere non conuenit niſi Patri, & verbum eſſe non conuenit niſi Filio: & ſic accipitur proprie à Sanctis. Tertio modo ſecundum quod addit ſuper hæc duo reſpectum ad creaturas: & ſic ſignificat perſonas, & notat eſſentiam. Et primo modo vnuſquiſque dicit ſe, & quilibet alium. Secundo modo ſolus Pater dicit ſolum Filium. Tertio Deus dicit omnes creaturas, ſecundum quod dicitur, Dixit, & facta ſunt, id eſt, verbum genuit in quo erant vt fierent. Per hoc patet ſolutio ad ea quæ obiiciuntur primo.

AD

Ad aliud dicendum, quòd vnum solum est verbum: quia essentia diuina non facit numerum cum aliquo quod sit in diuinis: sed tamen non est vno modo dictum, sed tribus modis, vt iam patet.

ARTICVLVS VII.

Ad cuius verbi similitudinem in inferioribus dicatur verbum in diuinis?

Qvinto & vltimo quæritur, Ad cuius verbi similitudinem dicatur? distinguit enim Augustin. in libro 9. de Tnitate cap. 10. quadruplex verbum sic dicens, Aliter enim dicuntur verba quæ spatia temporum syllabis tenent siue pronuntientur, siue cogitentur: aliter omne quod notum est, verbum dicitur, animo impressum quandiu de memoria proferri & diffiniri potest, quamuis res ipsa displiceat: aliter cum placet quod mente concipitur. Ergo quadruplex est verbum, scilicet duplex cum syllabis, scilicet cogitatum, & pronuntiatum: & duplex animæ impressum placitæ rei, & non placitæ. Damasc. autem libro primo cap. penul. Verbum est naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux eius & splendor. Verbum rursus est, quod internum & in mente promitur. Et rursus verbum est angelus intelligentiæ. Super Ioan. autem innuitur triplex verbum, scilicet cordis quod est in ipso conceptu antequam imagines vocum meditentur, & verbum quod habet imaginem vocis, & verbum vocis. Magistri distinguunt etiam triplex verbum, scilicet rei, vocis, & speciei vocis. Est etiam verbum intellectus speculatiui, & intellectus practici. Et quæritur, Cum quo istorum verborum magis conueniat?

Solutio. Ad hoc dicendum, quòd fere omnes istæ diuisiones referuntur ad idem: quod enim dicit Augustin. verbum cum syllabis non pronuntiatum, hoc est idem ei quod Damas. in 2. diuisione ponit in corde enuntiatum, & quod in 3. diuisione ponitur habere imaginem vocis, & in 4. dicitur esse speciei vocis, & non vocis, quando scilicet meditatur cor species vocum in quibus exprimit suam intentionem. Quod autem Augustin. vocat verbum enuntiatum, hoc est idem quod Damasc. in 2. diuisione vocat angelum, id est, nuntium intelligentiæ, & quod in 3. diuisione dicitur verbum vocis, & similiter in 4. Quod autem Augustin. vocat verbum animo impressum, id est, notitiam pronuntiabilem sine specie vocis, & sine voce, id est, quod antequam vox proferatur, sit apud meditantem vel cogitantem, hoc est quod Damascenus in 2. diuisione vocat motum, vel lucem intelligentiæ: & in tertia diuisione dicitur verbum cordis, & in quarta dicitur verbum rei, quia nihil est plus in verbo illo quam res dicta: sic autem non est in aliis, vbi plus est quam res dicta: quia vel species vocis, vel vox ipsa. Sed verum est quod Augustinus hoc subdiuidit in notitiam placidam, & in notitiam non placidam: quod non faciunt alij.

Dicendum ergo, quòd Verbum æternum tripliciter potest considerari, scilicet secundum processionem æternam, & sic maxime conuenit cum verbo cordis: quod patet, quia de illo dicit Damasc. ibidem, Primum quidem verbum intellectus, naturale est germem, ex ipso semper naturaliter scaturiens. Verbum autem in carne, hoc est verbum habens similitudinem cum verbo vocis: quia sicut illud habet plus quam res dicta, ita filius plus quam pater de carne assumpta, in qua manifestatus est nobis. Et hoc dicit Augustin. in lib. de Trinitate 16. & super Ioan.

Ad vltimum autem dicendum, *Ad quæst.* quòd verbum illuminat & operatur: & quantum ad actum illuminandi conuenit cum verbo speculatiuo: vnde Eccli. 1. Fons sapientiæ Verbum Patris in excelsis. Sed quantum ad actum operatiuum magis conuenit cum verbo intellectus practici. Quantum vero ad vtrumque simul conuenit cum verbo intelligentiæ extendente se de speculatione in præxim, id est, operationem.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago.

Hic non est prætermittendum, quòd sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta. Vnde & relatiue dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Augustin. in 5. lib. de Trinit. ait: Videndum est, *Cap. 6.* inquit, hoc significari cum dicitur genitus, quod significatur cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut

Pater

Pater ad Filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trinitate,
Cap. 2. Verbum quidem ſolus Filius accipitur, non ſimul Pater & Filius, tanquam ambo ſint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem Pater & Filius ſimul ambo imago: ſed Filius ſolus eſt
Cap. 2. imago Patris, quemadmodum & Filius. Idem in 7. lib. de Trinitate, Verbum ſecundum quod ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod Pater: ſecundum quod verbum, non hoc eſt quod Pater, quia verbum non eſt Pater, & verbum relatiue dicitur ſicut Filius. Idem in eodem, Sicut Filius ad Patrem refertur: ita & verbum ad eum cuius eſt verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo ſapientia dicitur: quia verbum non ad ſe dicitur, ſed tantum relatiue dicitur ad eum cuius eſt verbum, ſicut filius ad patrem. Eo quippe eſt filius, quo verbum: & eo eſt verbum, quo filius: ſapientia vero, quo eſſentia, &
Cap. 1. ideo quia Pater & Filius ſunt vna eſſentia & vna ſapientia. Item in eodem, Non eſt Pater ipſe verbum, ſicut nec filius, nec imago. Quid autem abſurdius quam imaginem ad ſe dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue etiam dicitur verbum & imago: & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur, nihil autem horum Pater dicitur.

Breuiter ſummam colligit intelligentiæ prædictorum.

F APerte oſtenſum eſt, quod ſicut Filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago, & quod eo dicitur verbum ſiue imago quo filius, id eſt, eadem proprietate ſiue notione dicitur verbum & imago qua filius: ſed non eo quo verbum, dicitur ſapientia. Nam ſapientia dicitur ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiue dicuntur: quicquid enim ad ſe, ſimul ambo dicuntur: ſed non ita in prædictis relatiuis.

G ET eſt hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiue dicuntur de Patre & Filio. Quicquid enim
Cap. 2. ad ſe dicitur (vt ait Auguſtin. in 6. de Trinitate) non dicitur alter ſine altero, id eſt, quicquid dicuntur quod ſubſtantiam eorum oſtendat, ambo ſimul dicuntur. Ergo nec Pater eſt Deus ſine Filio, nec Filius ſine Patre, ſed ambo ſimul Deus: ſed non ambo ſimul Pater, non ambo ſimul Filius, vel verbum, vel imago.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum filius dicitur imago patris: & an Spiritus ſanctus ſit imago filij: & quid dicatur imago?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur genitor, genitus, verbum, imago, &c.] Imago enim conuenit toti Trinitati: ergo non dicitur relatiue.

2 Item, Eo dicitur verbum quo filius: ergo eadem eſt ratio verbi, filij, & imaginis. Et hoc falſum eſt cum Damaſ. dicat, quòd Filius eſt imago Patris, & Spiritus ſanctus eſt imago Filij: & tota Trinitas dicatur imago. Lib. 1. de fide ortho. c. 18.

AD HOC dicendum, quòd imago quandoque dicit repræſentationem principij operantis in diuerſitate eſſentiæ: ſicut imago imperatoris eſt in ſolido aureo, vt dicit Aug. & ſic dicit eſſentiam vnam in tribus perſonis. Quandoque autem dicitur imago principij in eadem eſſentia exprimentis ſe in ſimili ſecundum naturam, & illa imago in omnibus *Solutio.*

æquat

æquat id cuius eſt imago, & ſic dicitur imago Patris ſolus Filius.

Ad aliud dicendum, quòd eadem ratione qua eſt relatio perſonalis, dicitur Filius verbum & imago, ſed non eadem ratione nominis & modi ſignificandi: dicitur enim filius inquantum eſt res naturæ per actum naturæ qui eſt generatio: verbum autem dicitur inquantum eſt manifeſtatio omnium interiorum Patris, quæ ſunt intima cordis, & ideo eructari dicitur verbum ex corde: imago autem dicitur in repræſentatione quaſi exteriorum: quia alius ab ipſo, ſicut ipſe à Patre, vt dicit Richar.

Ad aliud dicendum, quòd Spiritus dicitur imago, non quia procedat vt imago, ſed potius vt donum, ſed ſecundum quòd imago dicit ſimilitudinem eſſentialem ſecundum quam quilibet dicitur imago alterius. Dam. autem non facit vim in hoc quòd imago dicitur ab alio quaſi exemplata, ſed tantū in ſimilitudine eſſentiali & æqualitate.

An ſecundum ſubſtantiam dicatur Deus de Deo, & huiuſmodi?

HIc quæritur, Cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiuſmodi: vtrum dicantur ſecundum ſubſtantiam? Nam ſecundum relationem conſtat iſta non dici. Si vero ſecundum ſubſtantiam dicuntur ſimul ambo, ſcilicet Pater & Filius, poſſunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, ſecundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus ſecundum ſubſtantiam dicatur & lumen, & ſapientia, & huiuſmodi, & nunquam relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id eſt, pro perſonis, ſed non relatiue, accipiuntur: vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro Patre, alterum pro Filio ponimus: ſimiliter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus ſæpe reperiuntur nomina eſſentiæ ad ſignificationem perſonarum deducta: vt cum dicitur Deus natus, Deus mortuus, Deus paſſus, vbi Filius tantum ſignificatur. Ita & de ſolo Filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiuſmodi. Vnde Auguſt. quærens, Quomodo huiuſmodi dicantur in 7. lib. de Trinitate ait, Quomodo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim ſimul ambo Deus de Deo, ſed ſolus Filius de Deo, ſcilicet Patre: nec ambo ſimul lumen de lumine, ſed ſolus Filius de lumine Patre. H Cap. 2.

Quod tantum ſecundum nomen ſubſtantiæ dicitur illud de illo, non ſecundum nomina perſonarum

ET eſt ſciendum, quod ſecundum nomina ſubſtantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina ſubſtantiam non ſignificent. Secundum vero eadem nomina perſonarum nunquam dicitur illud de illo, ſicut verbum de verbo, vel filius de filio: quia huiuſmodi nomina diuerſis perſonis conuenire non poſſunt. Quod Auguſt. licet obſcure in eodem lib. ita dicit, Hoc ſolum de eis dici non poteſt illud de illo, quod ſimul ambo non ſunt, id eſt, illo ſolo nomine non poſſumus vti ad oſtendendum vnum de vno, quod ſimul ambobus non conuenit: ſicut verbum de verbo dici non poteſt, quia non ſimul ambo verbum, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non ſimul ambo filius vel imago. Et ſicut nomina ſubſtantiæ aliquando intelligentiam perſonarum diſtincte faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis ſimul. Vnde Aug. in eodem libro ait: In Patris nomine ipſe Pater per ſe pronuntiatur: in Dei vero nomine & ipſe Pater & Filius & Spiritus ſanctus: vt cum dicitur, Nemo bonus niſi ſolus Deus: quia Trinitas eſt vnus ſolus Deus. I Lib.7.cap.2. Lib.5.cap.

ARTICVLVS IX.

An ſolus Filius dicatur Deus de Deo?

DEinde quæritur de vltima parte vbi dicit [Non enim ſimul ambo Deus de Deo, ſed ſolus Filius Deus de Deo Patre, &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd Spiritus ſanctus non ſit Deus de Deo, quod falſum eſt : & contradicit Auguſt. ſupra diſt. 10. vbi expreſſe dicit, quòd Spiritus ſanctus eſt Deus de Deo, & Filius eſt Deus de Deo.

2 Item, Cum dicitur, Spiritus ſanctus eſt Deus de Deo, & Filius eſt Deus de Deo : aut ſunt idē Deus de Deo, aut alius Deus de Deo. Si idem : ergo Filius & Spiritus ſanctus non ſunt alius & alius. Si diuerſi : ergo non ſunt vnus Deus: quorum vtrumque falſum eſt.

AD HOC dicendum, quòd Spiritus ſanctus eſt Deus de Deo ſicut & Filius: & ly ſolus non excludit niſi reſpectum Patris : & huius ratio eſt, quia excluſio eſt oppoſiti: cum autem dicitur Deus de Deo non ſignificatur propria notio Filij, ſed potius communis, quæ eſt eſſe ab alio : in hac autem non opponitur Spiritui ſancto, ſed Patri tantum: ergo non excluditur niſi Pater.

AD ALIVD iam ſupra reſponſum eſt diſtinctione 4. quòd nec idem, nec alius, ſed idem in eſſentia, & diſtinctus in perſona : & huius ratio dicta eſt ibi.

DISTINCTIO XXVIII.

Quod non tantum tres prædictæ proprietates ſunt in perſonis, ſed etiam quæ aliis ſignificantur nominibus, vt ingenitus.

A *De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo ſecundū relationem, ſeu proprietatem non perſonalem, quæ eſt innaſcibilitas.*

PRÆTEREA conſiderari oportet, quòd non tantum tres prædictę proprietates ſiue notiones in perſonis ſunt, verum etiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, relatiue dicitur de Patre tantum: & aliam deſignat notionem quam Pater vel genitor. Non eſt enim idem eſſe patrem & eſſe ingenitum, id eſt, non ea notione Pater dicitur quia ingenitus. Pater enim (vt prædictum eſt) dicitur ſecundum proprietatem generationis, ingenitus autem ſecundum proprietatem innaſcibilitatis. Differt ergo Pater à Filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innaſcibilitatis, id eſt, quia ingenitus. Vnde Auguſt. diſtinguens inter proprietatem qua Pater dicitur, & illam qua dicitur, ingenitus in 6. lib. de Trinit. ſic ait, Non eſt hoc dicere ingenitum, quod eſt Patrem dicere: quia etſi Filium non genuiſſet, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et ſi ſignat quiſque Filium, non ex eo ipſe eſt ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur Pater, quia ingenitus. Ideo cum de Deo Patre vtrumque dicatur, alia notio eſt qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id eſt, Filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid ſit, ſed quid non ſit oſtenditur. Hoc exemplis planum faciendum eſt. Quod dicitur ingenitus hic oſtenditur quòd non ſit filius : ſed genitus & ingenitus commode dicuntur, filius autem latine dicitur : ſed vt dicatur infilius non admittit loquendi conſuetudo, nihil tamen intellectui demitur ſi dicatur non filius : quemadmodum etiam ſi dicatur non genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non eſt in rebus conſiderandum quid vel ſinat, vel non ſinat dici vſus ſermonis noſtri, ſed quis rerum ipſarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, ſed etiam non genitum, quod tantum valet.

Cap. 6.

Nunquid

Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem proposita substantialiter dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in aliis prædicamentis cum dicimus, homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prædicamenti enuntiat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est: At si tantũ valet quod dicitur genitus, quantũ valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quia ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quod ex genitore non sit ostenditur: vtrumque tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pronuntiatur, non indicat substãtiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, tamen non indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refetatur necesse est. Ecce euidenter ostendit, quòd ingenitus relatiue dicitur, & de solo Patre accipitur. Aliaque notio est qua dicitur ingenitus, alia qua Pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum, non genitus, vel non filius.

An sicut solus Pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius?

IDeo solet quæri, Vtrum sicut solus Pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam Spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus? Quibusdam videtur, quòd Pater solus debeat dici non genitus, vel non filius: Spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus, vel non filius. Debet quidem dici & credi Spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus, vel non filius. Aliis autem videtur, quòd cum Spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quod autem Augustinus supra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quam cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non rationem prædicationis. B

DIVISIO TEXTVS.

PRæterea considerari oportet, &c.] Hic Magister incipit tractare de proprietatibus personarum non personalium, quæ sunt duæ, sc. innascibilitas, quæ est vnius personæ: & ideo de illa agit primo in hac distinctione: & de communi principio, scilicet spiratione actiua, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, quæ est proprietas duarum personarum: & de hac agit in secunda parte *ibi* [Est præterea aliud nomen] in distinctione sequenti. Ista autem distinctio diuiditur in quatuor partes, in quarum prima Magister inuestigat rationem innascibilitatis. In secunda inducit Ambros. arguentem nouitatem nominis, cum in scripturis non legatur *ibi* [Illud autem tacere non oportet, &c.] In tertia quærit, vtrum eodem intellectu dici possit Pater non esse filius, quo dicitur aliud esse ingenitum & aliud genitum *ibi* [Propterea quæri solet &c.] In quarta & vltima quærit, vtrum

D. Alb. Magn. in lib. 1. Sent.

ſolus Filius dicatur nata ſapientia ſicut ſolus dicitur imago & verbum *ibi* [Sciendum quoque eſt, quòd ſicut ſolus Flius, &c.] Prima harum ſubdiuiditur in tres. In prima probatur, quòd ingenitus eſt in prædicamento relationis, & quòd idem eſt quod non genitus, ſiue non filius. In ſecunda quæritur, vtrum ſolus Pater dicitur non genitus, ſicut ſolus Pater dicitur ingenitus? *ibi* [Ideo ſolet quæri] In tertia determinatur nomen notionis qua pater dicitur ingenitus *ibi* [Si autem vis ſcire, &c.] Nota autem hic, quòd ſupra diſt. 13. cap. Nunc autem conſiderandum, eſt cum Spiritus ſanctus non ſit genitus, &c. determinatæ ſunt quæſtiones tres de innaſcibilitate, quæ adduci poſſunt hic, ſcilicet quot modis dicatur, & qualiter eſt notio ſolius Patris, & qualiter conuenit Patri & Filio & etiam eſſentiæ diuinæ. Quod ergo ibi determinatum eſt, hic ſupponatur.

ARTICVLVS I.

An ſi ingenitum ſit notio, plures ſint notiones quam quinque?

INcidunt autem hic duæ aliæ quæſtiones ante literam, ſcilicet ſi ingenitum ſit notio, vtrum ſint eadem ratione plures notiones, quam quinque? Et ſecundo, An ingenitum poſſet eſſe notio, etſi non ſint plures notiones, quam quinque?

Ad primum proceditur ſic: Si tam negatio quam affirmatio faciunt notionem, cum quælibet perſona poſſit innoteſcere quatuor modis, videbuntur eſſe duodecim notiones trium perſonarum. Probatio. Conuenit enim Patri non eſſe ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem. Similiter Filio conuenit non eſſe ab alio per ſpirationem, & eſſe ab alio per generationem: à quo alius per ſpirationé, & non à quo alius per generationem. Similiter Spiritui ſancto conuenit eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per generationem: à quo non eſt alius per ſpirationem, & à quo non eſt alius per generationem. Ergo videtur, quòd notiones ſint duodecim, ſi non eſſe ab alio per generationem vel ſpirationem eſt notio Patris.

2 Item in prima litera primi capituli habemus, quòd differt Pater à Filio authoritate generationis: differt etiam proprietate innaſcibilitatis. Ex hoc concludo duas concluſiones, quarum prima eſt, quòd per ſe facere differre perſonam à perſona eſt ratio quare ponatur in diuinis notio & proprietas: cum ergo differat Pater à Spiritu ſancto, quia non eſt ab alio per ſpirationem, oportet, quòd etiam inſpirabilitas ſit notio Patris reſpectu Spiritus ſancti. Secunda eſt, quia cum in diuinis non ſit differentia niſi penes oppoſitionem relationis, ſi differt Pater à Filio innaſcicilitate, in Filio eſt relatio oppoſita reſpondens illi quæ eſt innaſcibilitas: & ſic Filius habet tres notiones, ſcilicet innaſcibilitatem, filiationem, & ſpirationem actiuam. Si forte dicas, quòd in Filio ſequitur vna ad aliam: quia ſequitur: eſt Filius: ergo eſt natus, ſed non conuertitur: genus autem cum ſpecie in eodem non facit numerum. Hoc nihil eſt: quia aliquid innoteſcit per modum nati, quod non innoteſcit per modum filij, ſicut innuit Auguſt. in lib. 3. iſtius voluminis diſtinct. 5. Cum ergo hoc ſit notio in diuinis, quod innoteſcere facit, erit notio Filij naſcibilitas.

3 Item, Relationes in diuinis ſunt rationes vel proprietates diſtinguentes perſonam à perſona: ergo quæ tales dicunt oppoſitiones, & poſſunt conuenire Trinitati, illa ſunt proprietates: ſed non eſſe ab alio, & eſſe ab alio, talem habent oppoſitionem in diuinis: ergo faciunt duas proprietates.

4 Item, Eſſe ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per generationem, iterum talem faciunt oppoſitionem: ergo illa etiam faciunt duas: & ſic erunt quatuor.

5 Item, Eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem faciunt etiam duas: & ſic erunt ſex ad minus. Si dicas, quòd ſuperiori negato, negatur etiam inferius: & ita non eſſe ab alio, negat etiam non eſſe ab alio per ſpirationem, & non eſſe ab alio per generationem: & ſic illa non faciunt notiones. Hoc nihil videtur eſſe: quia ſecundum hoc non eſſe ab alio erit notio Patris: & hoc à nullo ponitur, ſed potius innaſcibilitas ponitur ſibi notio. Conſtat autem, quòd vna ſpecie emanationis negata ab aliquo, non neceſſario negatur alia: vnde cum innaſcibilis vel ingenitus neget tantum eſſe ab alio per generationem, oportet Patrem adhuc alio modo innoteſcere, quo ipſe etiam ab alio non eſt per ſpirationem.

6 Præterea, Secundum hanc reſponſionem licet ſuperiori negato, negetur inferius: non tantum ſuperiori poſito ponitur inferius: ergo videtur, quòd in aliis perſonis debent eſſe notiones affirmatiuæ, ſcilicet eſſe ab alio: & ſic Filio & Spiritui ſancto conuenit vna notio in communi.

7 Item, Dicit Boetius, quòd ſola relatio multiplicat trinitatem, eſſentia autem continet vnitatem: ergo inter quæ oppoſitio relationis non eſt, illa erunt idem, vel in eodem: ſed eſſe ab alio per generationem, & eſſe ab alio per ſpirationem, nullam habent oppoſitionis relationem: ergo conueniunt eidem: & ſic Filius qui eſt ab alio per generationem, eſt etiam ab alio per ſpirationem: & ſimiliter Spiritns ſanctus: ergo plures ſunt notiones.

8 Item, Vna notio eſt in qua Pater conuenit cum Filio, licet Filius ſit à Patre: ergo alia notio debet eſſe in qua Pater conuenit cum Spiritu ſancto, & alia in qua Filius cum Spiritu ſancto: aliter enim non viderentur eſſe ſufficienter diſtincti: diſtinguitur enim Pater ſolus à Filio ſolo, & Filius ſolus à Spiritu ſancto ſolo, & Pater & Filius ſimul à Spiritu ſancto ſolo: ergo & Pater & Spiritus ſanctus ſimul à Filio ſolo, & Filius & Spiritus ſanctus ſimul à Patre ſolo: & ſic videtur, quòd multæ debeant eſſe notiones, ſi aliæ ſunt notiones, quam perſonales, vt Magiſter dicit hic.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, vt ſupra ſuppoſitum eſt, quòd notiones non ſunt niſi quinque, & relationes quatuor, & proprietates perſonæ quatuor, & proprietates perſonales tres, ſicut ſupra probatum eſt. Perſona enim vt perſona, non innoteſcit niſi per illud quod ſonat naturæ dignitatem: aliter enim innoteſcit res naturæ, & aliter innoteſcit indiuiduum, & aliter innoteſcit perſona. Res enim naturæ vt res naturæ per actum & rationem naturæ habet dignoſci, ſecundum quòd dicimus, quòd res naturæ eſt, quæ actu naturæ producitur, hoc eſt, actu quo communicatur natura hypoſtaſibus ſiue ſuppoſitis ſuis: & ille actus in diuinis eſt duplex, ſcilicet generare, & ſpirare: ſed per vtrumque actum innoteſcit res naturæ dupliciter: quia res naturæ eſt genita, & res naturæ eſt generans: & res naturæ eſt ſpirata, & res naturæ eſt ſpirans: tamen non ſunt quatuor res naturæ diuinæ, quia ſpirantem eſſe non habent oppoſitionem ad generantem eſſe, nec ad genitum eſſe: & ideo neceſſario generans & genitus ſunt vnum principium ſpirandi. Indiuiduum autem proprie non eſt in diuinis, ſed innoteſcit per indiuiduantia. Perſona autem non conuenit niſi rei naturæ dignioris: & ideo perſona vt perſona, non innoteſcit niſi proprietate dignitatis vel habitudine.

DICIMVS ergo ad primum, quòd non eſſe ab alio per generationem, non ponit abſolutam dignitatem ſecundum ordinem naturæ qui eſt in diuinis: & ad hoc intelligendum notandum, quòd in omni natura in qua ponitur ordo naturæ quo alter ſit ex altero, & non alter prior altero, neceſſe eſt ponere principium illius ordinis. Non dico initium: quia initium magis reſpicit durationis principium, quam ordinem naturæ. Ergo ſi principium neceſſe eſt ponere, oportet quòd illud principium aliqua notione innoteſcat: principium autem cum non habeat prius, non poteſt innoteſcere per affirmationem priorem ſe: ergo neceſſe eſt, quòd innoteſcat per negationem: ergo innoteſcet per non eſſe ab alio ſecundum ordinem naturæ. Vtrum autem nihil ponat, vel aliquid ponat, non eſſe ab alio, in ſequenti articulo quæſtionis determinabitur. Ergo patet, quòd quacunque ſpeciali negatione poſita, non innoteſcet principium totius diuinitatis ſecundum ordinem naturæ hoc modo vt principium: & ſic patet, quòd non eſſe ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem, non ſunt notiones Patris, nec poſſunt eſſe. Illud autem idem principium, quod eſt principium huius ordinis naturæ, oportet quòd innoteſcat: non dico ex parte poſteriori, quia non eſt ibi prius & poſterius, ſed ex parte illa qua alter eſt ex ipſo: & hoc ſecundum genus non ponit dignitatem, ſed quandoque indignitatem: ſed in ſpecie ponit dignitatem in actu in quo natura communicatur, ſicut eſt generatio, & ſicut eſt ſpiratio: ergo ab illa parte erunt notiones Patris, paternitas, & ſpiratio actiua. Sed ſuppoſito eodem ordine naturæ, id quod eſt à principio ſecundum generalem modum eſſendi ab alio, non innoteſcit vt perſona, ſed in ſpeciali modo in quo virtute ſpecificæ differentiæ oſtenditur ſibi dari natura dignior: & illi actus ſunt generatio, & ſpiratio: ergo eſſe ab alio per generationem, & eſſe ab alio per ſpirationem ſunt notiones Filij & Spiritus ſancti: ſicut in inferioribus eſſe ab homine non communicat naturam dignam ad conſtituendam perſonam, quia ab homine eſt quandoque res indigna: ſed eſſe ab homine per generationem hominis naturam communicantem. Non eſſe autem ab alio per generationem, & non eſſe ab alio per ſpirationem (ſicut iam probatum eſt) non conſtituunt; nec innoteſcere faciunt aliquam naturæ dignitatem. Et ſic patet quare non duodecim, ſed tantum quinque eſſe poſſunt notiones perſonæ vt perſonæ.

AD ALIVD dicendum, quòd differentia diſtinctionis non ſimpliciter facit notionem perſonæ, ſed differentia diſtinctionis perſonæ vt perſonæ. Principium autem non de principio per modum perſonæ poteſt innoteſcere tribus modis, ſcilicet ad ante per negationem: & bene concedo, quòd ingenitus non dicit ibi negationem emanationis ſpecialis, ſed generalis non eſſe ab alio: cuius ratio ſupra 13. diſtinctione determinata eſt: & ſic ceſſat prima quæſtio. Alio modo innoteſcit reſpectu eorum quibus eſt principium, & vna notione ad vnum, & alia ad alium, ſecundum quòd ſunt duo actus communicationis naturæ dignæ, ſcilicet generatio, & ſpiratio: & hoc ſupra determinatum eſt.

AD ALIAM quæſtionem patet iam ſolutio: quia naſcibilitas, vel eſſe ab alio, de ſe non dicit notionem perſonæ vt perſonæ: quia non omne quod naſcitur de aliquo, accipit naturam dignitatis ab eo: nec omne quod eſt ab aliquo, accipit naturam dignitatis: ſed omne quod naturaliter filius eſt, naturam dignitatis generantis accipit. Sic etiam vis ſpiratiua nihil niſi ſibi ſimile in natura producit. Et ideo naſcibilitas non eſt notio: & per hoc patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſſe ab alio idem eſt quod eſſe ingenitum, vt ſupra diſtinctione 13. probatum eſt: & ideo illæ ſex reuertuntur ad quinque: quia non eſſe ab alio per generationem, non ponit rationem principij in ordine naturæ: nec etiam non eſſe ab alio per ſpirationem: ſed non eſſe ab alio ſimpliciter. Et ideo non poſſunt eſſe notiones alicuius: non enim dicunt rationem principij in ordine naturæ, nec rationem acceptionis naturæ dignæ, quemadmodum generatio & ſpiratio.

AD ALIVD dicendum, quòd innaſcibilitas ſecundum quòd ſoli Patri conuenit, & non Spiritui ſancto, eſt idem quod non eſſe ab alio, hoc modo quo non eſſe ab alio facit innoteſcere principium totius diuinitatis.

AD ALIVD patet ſolutio per dicta, & ſimiliter ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd licet generari & ſpirari non opponantur relatiue, tamen ſpiratus & genitus relatiue opponun-

tur: quia hoc bene concedo ſecundum ſupra dicta diſtinctione 10. quòd Græci errant, & ideo qualiter ipſi Spiritum ſanctum à Filio diſtinguant, non laboro hic determinare: quia videtur mihi impoſſibile eſſe, quòd vnus non ſit alius ſi inter eos non eſt oppoſitio relationis, ſicut ſupra eſt determinatum: & ideo Pater & Filius ſunt vnum in ſpirando, & Spiritus ſanctus diſtinguitur ab vtroque.

AD ALIVD dicendum, quòd non poteſt eſſe notio in qua Pater conueniat cum Spiritu S. & alia in qua Filius conueniat cum Spiritu ſancto: quia illa in qua Pater communicaret Spiritui ſancto, notaretur ordo naturæ, & ſic oporteret à Patre & Spiritu ſancto eſſe quendam quartum, quod ſupra improbatum eſt, & ſic fieret multitudo in infinitum: & ſimiliter alium oporteret eſſe ſecundum illam notionem in qua conueniret Filius cum Spiritu ſancto: & ſic duo eſſent procedentes à Spiritu ſancto. Præterea, Illa in qua Pater conueniret cum Spiritu ſancto non haberet oppoſitionem ad Filium: ergo in illa conueniret cum eis & Filius: ergo illa notio iam conueniret tribus, & ſic eſſet communis tribus: & nihil eſt eis commune niſi eſſentia: ergo illa notio iam diceretur ſecundum eſſentiam de ipſis: & ideo illa argumentatio non procedit. Vnde patet, quòd innaſcibilitas eſt notio, & quòd non ſint niſi quinque notiones.

ARTICVLVS II.

An innaſcibilitas ſit notio Patris?

SEcundo quæritur, Vtrum innaſcibilitas ſit notio Patris? Videtur autem quòd non: aut enim innaſcibilitas exponitur negatiue, aut priuatiue. Si negatiue. Contra: Negatio de ſe nihil certificat: ergo negatio non poteſt eſſe notio: quia notio eſt quæ facit innoteſcere. Si autem exponatur priuatiue, ſequitur multiplex inconueniens, quorum vnum eſt, quòd priuatio dicit imperfectionem: & ſecundum hoc perſona dignitatis innoteſceret per imperfectionem, quod eſt inconueniens. Secundum eſt: quia priuatio relinquit aptitudinem: & ſic Pater innaſcibilis aptus eſſet ad naſcendum, non autem natus eſſet, quod iterum falſum eſt. Tertium eſt: quia oppoſita priuatiue habent fieri circa idem: ergo naſcibilis & innaſcibilis habent fieri circa perſonam eandem ſecundum naturæ ordinem: ſed naſcibilitas conuenit Filio: ergo & innaſcibilitas haberet fieri circa Filium, & non circa Patrem: ergo videtur, quòd innaſcibilitas non ſit notio Patris.

Si forte dicas, quòd negatio facit innoteſcere, vt dicit Rabbi Moyſes Ægyptius in lib. qui dicitur dux neutrorum: præcipue in diuinis. Et Auguſt. confirmat dictum ſuum, dicens quòd ſi non potes cognoſcere quid eſt Deus: non parum tamen perfeciſti in cognitione ſi cognoſcas quid non eſt. Contra: Secundum hoc vna negatio non ſufficienter notificat: ſi enim dicam, Deus non eſt elementum, relinquendo quòd Deus ſit aliquid, non facit hæc negatio ſecundum doctrinam illius Philoſophi notitiam Dei: quia adhuc multa alia ſunt, quæ non ſunt elementum, & etiam non ſunt Deus: ergo oportet addere plures negationes reſtringentes: quanto enim vniuerſalius eſt quod negatur, tanto negatio eſt minus communis: & quanto particularius eſt quod negatur, tanto negatio eſt magis communis: non Sortes enim de pluribus verificatur, quam non homo, vel non animal. Ergo videtur, quòd etiam hic oportet addere plures negationes, antequam ſufficiens notitia principij ordinis naturæ habeatur.

VLTERIVS quæritur quod magis tangit propoſitum, Cum notio principij non de principio ſit non eſſe ab alio abſolute, ſicut probatum eſt in quæſtione præcedenti, quare non dicitur generali nomine Patris notio eſſe non ens ab alio, ſed ſpeciali quod eſt ingenitus, quod ſonat idem quod non ens ab alio per generationem. Si forte dicas, quòd generatio & ſpiratio ordinata ſunt, & ſecundum ordinem naturæ generatio eſt ante ſpirationem, & negato priore, negatur ſecundum, ſed non conuertitur: hoc nihil eſt: quia hoc ſupra diſtinct. 12. eſt improbatum, vbi oſtenſum eſt, quòd Spiritus ſanctus non proceſſit Filio iam nato, nec non nato: quia vtrumque æternum eſt, & neutrum ponit ordinem prioris ad aliud, nec etiam ordinem cauſæ: ergo per hoc quòd dicitur Pater ingenitus, non intelligitur improceſſibilis, vel alio modo non ens ab alio. Si forte dicas, quòd generatio eſt ad eſſe, & ſpiratio ad bene eſſe, & emanatione ſecundum eſſe negata, negatur emanatio ſecundum bene eſſe: hoc etiam hæreticum & falſum eſt: quia ſpiratio in diuinis accipit Spiritus ſancti ſubſtantiam, & eſſe, & bene eſſe: & idem eſt ibi bene eſſe, quod eſſe. Falſum autem eſt, quia nihil prohibet me non eſſe ab aliquo per eſſe, & tamen bene eſſe meum dependere ab ipſo: ſicut à rege poteſt eſſe bene eſſe meum, cum tamen ego non ſim filius regis. Ergo videtur, quòd hæc ſolutio non conueniat.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd innaſcibilitas eſt notio principij non exiſtentis de principio. Vnde intelligendum, quòd eſt negatio fundata ſuper ens: aliter enim eſt negatio de primis, & aliter de poſterioribus: ſicut ſi dicam, homo eſt animal, homo non eſt aſinus: negatio ſequens cauſatur ab oppoſitione vel diſparatione prædicati & ſubiecti: quæ diſparatio cauſatur ab oppoſitis differentiis conſtituentibus prædicatum & ſubiectum: & ideo illa negatio habet aliquid prius ſe in quo fundatur, quod non eſt omnino idem cum illis de quibus eſt negatio, ſed eſt prius eis. Cum autem dico primum quod ante ſe nihil habet, negatio fundatur ſuper naturam primi, quæ non eſt prius primo, quia prius primo nihil eſt, ſed eſt ipſum primum: & ideo non poteſt exponi per affirmationem, ſicut alia negatio. Si enim quæram & dicam ſic: homo non eſt aſinus, tu dices, quòd *Solutio.*

quòd verum eſt. Si quæram vlterius, Quare hoc? tu dices, quia ipſe eſt animal rationale, & rationale animal & irrationale à ſe per oppoſitas differentias remouentur: & ſic cauſas negationem per affirmationem quæ prior eſt quam negatio, & prior eſt negatis. Si autem dicam primum ante quod nihil eſt, tu dices quod hoc verum eſt. Si autem quæram, Quare hoc eſt verum? tu dicis, quia primum eſt primum: & ponis quidem affirmationem quæ prior eſt negatione, ſed non ponis affirmationem priorem eo de quo fuit negatio, quia negatio fuit de primo: ergo illud per affirmationem innoteſcere non poteſt: & ita innoteſcit per negationem, vt dicit hic Auguſt. Dico ergo, quòd innaſcibilitas non priuatiue, ſed negatiue habet exponi: ſed eſt duplex, ſcilicet in genere, & extra genus. Si ergo negatio negat totum quod eſt in genere principij, tunc innaſcibile idem erit quod non ens ab alio principio ſecundum naturæ ordinem. Si autem tantum negaret quod eſt in ſuo oppoſito in genere, tunc ſupra dictum eſt, quòd conueniret etiam Spiritui ſancto ſecundum verba Hierony. à Magiſtro poſita ibi, & à nobis expoſita.

QVOD AVTEM obiicitur, quòd negatio non facit aliquid innoteſcere: dicendum quod hoc verum eſt per ſe, & de negatione extra genus: talis autem negatio non eſt quæ cadit in ratione primi, & principij.

AD ID quod vlterius quæritur, Quare dicitur innaſcibilitas, & non exiſtentia ab alio? poteſt dici ſi placet, quòd licet generatio & proceſſio non habeant ordinem prioris & poſterioris, vel immediati & mediati, vt ſupra probatum eſt: tamen habent ordinem naturæ, quo procedens ſit ex genito: & hoc patet in imagine: quia amor non procedit à mente, niſi ſuppoſita notitia, quæ ametur, & amet: & ideo dicit Richard. quòd amor in alterum tendit. Et Grego. quòd charitas minus quam inter duos eſſe non poteſt. Et ideo ſublata generatione ſecundum principium, aufertur etiam ſpiratio: & ideo non ens ab alio per generationem, cum tollit principium generatiuum, tollit etiam principium ſpiratiuum, quia non ſpiraret amorem, niſi cum eo quem genuit: non autem eſt è conuerſo: & hoc eſt valde contra Græcos. Ex hoc enim neceſſario concluditur, quòd Spiritus ſanctus eſt à Filio, & quòd Filius habet hoc à Patre, ſicut Pater ſi ab alio eſſet ſpiratus, neceſſario oporteret, quòd ille alius alium genuiſſet cum quo Patrem ſpiraret. Et per hoc patet ſolutio ad totum: quia licet ſpiratio & generatio non habeant ordinem prioris & poſterioris, cauſa, vel natura, vel dignitate, vel tempore: tamen habent ordinem naturæ, qui eſt in diuinis, vt ſcilicet genitus ſit principium ſpirati: & ita ſpiratus ſecundum hunc ordinem ponit genitum ſpirantem: ſi ergo Pater eſſet ſpiratus, oporteret alium genitum eſſe à patre alio. Cum ergo per oppoſitum ingenitum neget eſſe ſpiratum eundem, & non è conuerſo: hæc eſt ratio quare dicitur innaſcibilis, & non inſpirabilis.

SI AVTEM quæratur, Quare non dicit generali nomine improceſſibilis, vt vtrumque ſimpliciter tollatur? Dicendum, quòd Pater eſt principium non de principio ſecundum ordinem naturæ: & ideo in ſua notione oportet exprimere rationem huius ordinis, ſecundum quam ſit non de principio: non autem ratio huius ordinis exprimitur nomine generali, ſed ſpeciali: ergo negatio debuit eſſe in ſpeciali, quod tamen ſecundum ordinem naturæ eſt principium alterius actus, ſicut genitus ſpirati. Si autem quæritur, Vtrum Pater poſſet ſpirare Spiritum ſine Filio? hoc ſupra ſolutum eſt diſtinctione 10.

ARTICVLVS III.

Vtrum innaſcibilitas & paternitas ſint vna notio, vel duæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Aliam diſignat notionem quam pater & genitor, &c.] Hoc enim falſum videtur: quia innaſcibilitas in Patre idem videtur quòd paternitas: proprietas enim aut conſtituit perſonam, aut perſona innoteſcit per ipſam: ſed ſufficienter innoteſcit & conſtituitur perſona Patris à proprietate quæ eſt paternitas: ergo innaſcibilitas aut eadem eſt in Patre, aut ſuperfluit.

2 Item, In diuinis non diſtinguit niſi relationis oppoſitio: non autem eſt relationis oppoſitio inter paternitatem & innaſcibilitatem: ergo ſunt eadem notio ſecundum rem.

3 Item, Nihil videtur dicere innaſcibilitas niſi comparationem quandam Patris ad priuationem principij ante: comparatio autem talis nihil addit niſi negationem: ergo cum negatio nihil faciat differre, videtur quòd non dicat aliam notionem quam paternitas.

4 Item, In diuinis non eſt numerus niſi ex hypoſtaſi: ergo proprietates non numerantur niſi ex numero hypoſtaſis: ergo omnes proprietates eiuſdem perſonæ ſunt vna ſecundum quod ſunt in ipſa: ergo innaſcibilitas in Patre non differt à paternitate in Patre.

5 Item, In Filio naſcibilitas non eſt alia proprietas à filiatione: ergo videtur, quòd nec in Patre innaſcibilitas ſit alia à paternitate.

SOLVTIO Dicendum, quòd alia eſt notio in Patre innaſcibilitas, & paternitas alia: quia diſtinctio notionum eſt ſecundum modum innoteſcendi perſonam vt perſonam, hoc eſt, ſecundum rationem dignitatis: ſicut autem ſupra dictum eſt, in ordine naturæ oportet principium eſſe non de principio: & illud inoteſcit in omni re qua eſt principium non de principio: erit ergo vnus modus innoteſcendi ipſum ex parte illa qua non eſt de principio, & alius ex parte illa qua eſt principium, & vnus modus non eſt alius. Ex parte illa qua innoteſcit vt non de principio, eſt innaſcibilitas notio. Ex parte altera innoteſcit ſecundū rationes quibus eſt *Solutio.*

principium totius diuinitatis : hoc autem eſt generando , & ſpirando : & ideo erunt duæ notiones Patriss , vna paternitas & alia communis ſpiratio.

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd innaſcibilitas non ſuperfluit: quia paternitate ſufficienter innoteſcit Pater in ratione principij : non tamen ipſe ſufficienter innoteſcit inquantum eſt non de principio: & hoc conuenit ei perſonaliter , & pertinet ad dignitatem perſonæ , ſecundum quod in ordine naturæ ipſe Pater ponitur principium non de principio.

AD ALIVD dicendum , quòd realiter non diſtinguit in diuinis niſi relationis oppoſitio , id eſt , quòd diſtinctio faciat rem per ſe entem & ſubſiſtentem : & ſic non diſtinguitur notio à notione , ſed potius ſecundum modum ſupponendi & attribuendi , vt ſuperius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum , quòd non dicit comparationem paternitatis , ſed eius qui eſt Pater ſecundum illam rationem qua eſt principium non de principio : vnde illa ratio ex falſis procedit.

AD ALIVD dicendum , quòd non eſt numerus rerum diſtinctarum in diuinis , niſi perſonarum tantum : nec notio in diuinis habet eſſe diſtinctum extra perſonas , & numeratur ſecundum rationes innoteſcendi & attribuendi. Tamen bene dico , quòd relatio & notio eſt res in diuinis, licet non numeretur extra perſonam : ſed diuerſitas eius innoteſcit ſecundum diuerſitatem modi ſignificandi in attribuendo , vt ſuperius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum quòd naſcibilitas ſecundum idem in ratione facit innoteſcere Filium , ſecundum quod facit eum innoteſcere filiatio , ſecundum ſcilicet quod eſt de principio in ordine naturæ : & ideo non eſt diuerſa notio in Filio naſcibilitas & filiatio : ſed non ſecundum idem facit innoteſcere Patrem innaſcibilitas & paternitas , ſecundum quod in ordine naturæ eſt principium non de principio : & ideo in Patre eſt alio modo notio innaſcibilitas, & paternitas: ſicut & in Filio alia notio eſt filiatio, & communis ſpiratio : quia non ſecundum vnam rationem innoteſcit Filius per eas, ſecundum quod refertur ad ordinem naturæ , vt principium de principio.

ARTICVLVS IV.

Vtrum non intellecta paternitate Pater eſſet quis , quia ingenitus ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non eſt hoc dicere ingenitum quod eſt Patrem dicere , &c.] Ergo videtur , quòd non intellecta paternitate, adhuc Pater eſſet quis, quia ingenitus : ergo hoc eſt falſum quod ſuperius videtur probari diſtinct. 26. quòd abſtracta perſonalitate à perſona , non remanet hypoſtaſis.

2 Si forte dicas , quòd ita eſt in Patre, ſed non eſt ita in aliis. Contraquia eadem ratione non eſt idem dicere Filium , & ſpirantem : ergo non intellecta filiatione adhuc Filius erit quis , & ita remanet hypoſtaſis Filij.

3 Item hoc probatur alia ratione. Bene conceditur , iſte eſt genitus : ergo eſt ab alio: ſed non conuertitur : ergo eſſe ab alio per intellectum , eſt prius quam generati : ergo poteſt intelligi ſine illo : ergo non intellecta filiatione , adhuc intelligitur ens ab alio: hoc autem non conuenit niſi hypoſtaſi : ergo abſtracta perſonalitate intelligitur hypoſtaſis, quod ſupra negatum eſt.

4 Item , Auguſt. dicit , & habetur in litera , quòd aliud eſt Patrem eſſe , & aliud eſt eſſe Patrem : non enim eadem eſt , eſt Pater, & Pater eſt : & eſt Filius , & Filius eſt : ſed eodem Pater eſt quo Filius eſt , quia Pater eſt eſſentia : & Filius eodem eſt, quia in diuinis quicquid eſt, eſſentia eſt : ergo videtur, quòd eſſe hypoſtaſim ſecundum intellectum dependet ab eſſentia : & non intellecta notione , adhuc eſſentia eſt : ergo cum hypoſtaſis eſſe ſit ab eſſentia , hypoſtaſis in diuinis poteſt eſſe non exiſtente notione.

5 Item , Abſolutum eſt in omnibus ante reſpectiuum : ſupra autem habitum eſt ſæpe, quòd perſona abſolutum eſt : ergo & hypoſtaſis : quia cum duo ſint de intellectu perſonæ , ſcilicet hypoſtaſis & proprietas , eſſe abſoluti non poteſt habere perſona à proprietate : ergo relinquitur , quòd habeat ab hypoſtaſi: ergo hypoſtaſis eſt abſolutum: ergo per intellectum eſt ante reſpectiuum.

Solutio.

SOLVTIO. Adhuc perſiſtimus in hoc quod non intellecta proprietate , non intelligatur nec remanet hypoſtaſis : quia non videmus , qualiter declinetur hæreſis Arrij, vel hæreſis Sabellij , ſi per intellectum ponitur hypoſtaſis ante proprietatem : & hoc ſupra ſatis 21. & 26. diſtinctione probatum eſt.

VNDE DICIMVS ad primum , quòd non intellecta paternitate , &c. quod hoc poteſt eſſe duobus modis : eſt enim paternitas relatio , & proprietas perſonalis : & poteſt non intelligi paternitas vt relatio eſt , quia poteſt intelligi non genitus non habens Filium: & ſic verum eſt quod dicit Auguſtinus. Sed deſtruitur ordo naturæ: ordinem enim naturæ non habet Pater ad Filium niſi paternitatis ratione. Vnde ſic non intellecta paternitate verum eſt , quòd remanet hypoſtaſis Patris , & non Filij: quia ordo naturæ deſtruitur quo alter ſit ex altero. Alio modo eſt proprietas conſtituens perſonam in eſſe perſonali : & cum negatio non conſtituat , intellectus innaſcibilitatis non conſtituet Patrem: & hoc modo non intellecta paternitate , non erit Pater quis: & tollitur hypoſtaſis, proprietate ſublata.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſpiratio ſit notio Filij , tamen non eſt perſonalis proprietas eius : & ideo ſpiratio ſecundum rationem intelligendi præſupponit ſibi filiationem, vt eſt proprietas perſonalis: non enim poteſt ſpirare niſi perſona conſtituta : & hoc ſit per filiationem.

AD ALIVD dicendum , quòd hoc ſequitur

quitur in his in quibus vniuersale abstrahitur à particulari, & simplicius à minus simplici: & tamen secundum esse est è conuerso. Vnde cum dicitur, iste est genitus: ergo est ab alio: intellectus noster non sistitur super esse ab alio, sed transit vsque ad generationem, eo quod illa determinate figit intellectum: non enim sumitur res in vniuersali nisi in potentia: vnde intellectus quærens naturam rei & esse, non quiescit in vniuersali: & ideo secundum esse personæ, esse ab alio, est post esse ab alio per generationem, & post esse ab alio per spirationem: & secundum rem est idem, & non simplicius illis: quia abstractio talis in diuinis fieri non potest, vt supra probatum est: & si esset in diuinis, non esset nisi secundum rationem, & secundum esse esset è conuerso.

AD ALIVD dicendum, quòd bene videtur mihi esse concedendum, quòd hypostasis habet habitudinem ad essentiam, & habitudinem ad proprietatem: & ab habitudine ad essentiam habet esse, & similiter proprietas: quia omne esse in diuinis, est essentiæ, & ab essentia: sed tamen numerum & esse hypostasis, id est, quod hypostasis est hypostasis, ex parte post habet à proprietate: quia per numerum & per esse hypostasis vt hypostasis pendet à proprietate.

AD ALIVD dicendum, quòd hypostasis non est absolutum, vt supra distinct. 26. probatum est: quia si ponatur absolutum, sequitur hæresis Sabellij, vel Arrij ineuitabiliter, vt mihi videtur: sed respectiuum dicitur duobus modis, scilicet vt ratio respectus, & sic respectiuum est notio, & relatio siue proprietas: & vt id quod dicitur ad aliquid, & hoc est suppositum relationis, quod est hypostasis. Et si quæratur, Vnde veniat hoc suppositum, ex quo non manet sublata relatione? Respondendum est, quia ponitur posita relatione vt est distinguens: aliter enim relatio in diuinis non ponitur. Tamen argumentum non valet: quia multiplex est relatio, vt supra dictum est, scilicet simplex, & composita. Et simplex est secundum originem: & quædam illarum nascuntur ex mutatione, vt causa & causatum, & pater & filius in inferioribus: & hæc præponunt sibi secundum intellectum suppositum sua. Quædam sunt ad esse suppositi constituendo ipsum, quibus positis ponitur suppositum: & ideo quidam dicunt non male, vt videtur mihi, quòd proprietates istæ secum ferunt suppositum: & ideo istæ relationes sunt secundum rationem intelligendi ante suppositum sua.

ARTICVLVS V.

An genitum & ingenitum dicant ens in eodem genere prædicamenti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, &c.] Hoc enim videtur falsum: cum enim non habeat ordinem ad prædicamentum nisi per coordinationem prædicabilium, si negatur ab eo coordinatio prædicabilium, negatur ab eo (vt videtur) prædicamentum: sed coordinatio prædicabilium negatur ab eo, quia negatur ab eo prædicatum proprium prædimenti, sicut est genitum, vel subiectum proprium genus alicuius: ergo videtur, quòd genitum & ingenitum non dicant ens in eodem genere prædicamenti.

2 Item, Quicquid est in prædicamento, est in ipso sicut generalissimum, vel sicut subalternum, vel sicut specialissimum, vel sicut indiuiduum. Ingenitum autem nihil talium dicit, quia nihil horum perficit per negationem: ergo falsum videtur esse, quòd genitum & ingenitum sint in eodem genere.

3 Item, Nihil vno & eodem modo ordinem habet ad diuersa genera: sed ingenitum dicitur de relatione, & non relatione: ergo ingenitum non dicit ens in prædicamento determinato.

4 Item, Relatio & non relatio non differunt nisi per negatiuam particulam quæ apponitur alteri: ergo per rationem Augustin. hic positam, sunt in eodem genere: quicquid autem est in genere, de illo prædicatur generalissimum: ergo de non relatione prædicatur genus relationis: ergo non relatio est relatio, quod est impossibile: ergo falsum est quod hic dicit Augustin.

5 Item, Secundum hoc essent duo generalissima in quolibet prædicamento: non enim minoris communitatis est non relatio, quam relatio: & hoc iterum ridiculosum videtur, & contra auctoritatem artis prædicamentorum. Si forte dicas, quòd hoc verum est, quòd nomen prædicamenti negetur, cum dicitur substantia non substantia, relatio non relatio, qualitas non qualitas, & huiusmodi. Contra quia negatio quanto adiungitur ad minus commune, tanto est communior: si ergo negatio magis communis secundum ambitum prædicationis, facit ipsum cum affirmatione non posse manere in eodem prædicamento: multo magis facit hoc negatio minus communis, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO vere vna est ad omnia hæc argumenta: quia cum dicitur non genitus, vel non substantia, vel quælibet alia negatio, potest considerari negatio gratia negationis: & sic cum negatio sit non ens, non cadit in aliquod genus, nec ordinatur ad genus aliquod. Vel potest considerari ratione rei negatæ: & sic negatio necessario ordinatur ad affirmationem præcedentem ipsam secundum intellectum, vt diximus in primo articulo quæstionis, & 2. istius dist. & sic non substantia reducitur ad substantiam, vt ad genus, & non relatio ad relationem vt ad genus: sicut enim non cognoscitur priuatio nisi per habitum, & diuisio per compositionem: ita negatio hoc modo intelligitur per affirmationem. Vnde dicit Philosophus, quòd in non esse intelligitur esse, & omnino in affirmatione negatio: & hoc modo dicit, quòd rectum est iudex sui & obliqui: recto enim cognoscimus & ipsum & obliquum.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia rei negatæ relinquitur ordo, licet non gratia negationis.

AD ALIVD dicendum, quòd illa propoſitio eſt falſa, ſed vera eſt de directe ordinatis in prædicamento: ſunt enim quædam in prædicamento vt prædicata & ſubiecta eiuſdem prædicamenti, & quædam ſunt in ipſo ſecundum reductionem: & hoc dupliciter, ſcilicet ſicut principia, vt materia & forma ad ſubſtantiam, & punctum & vnitas ad quantitatem, & huiuſmodi. Quædam autem ſunt reducta, ſicut de quibus habetur iudicium per illa: & ſic priuationes & negationes reducuntur ad genus: quia per habitum generis cognoſcuntur.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte negationis, & non eſt parte rei negatæ.

AD ALIVD dicendum, quòd non oportet, quòd genus prædicamenti prædicetur de his quæ quocunque modo ſunt in prædicamento per reductionem ad illud, ſed tantum de directe contentis in eo.

PER IDEM patet etiam ſolutio ad ſequens: quia non facit generaliſſimum, ſed reducitur ad idē quod eſt habitus affirmationis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum innaſcibilitas poteſt prædicari de paternitate, & vtrum paternitas eſt innaſcibilis, & an eſſentia eſt innaſcibilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refertur, &c.] Videtur enim, quòd licet paternitas non ſit eadem notio, quæ eſt innaſcibilitas, vt dicit Auguſt. hic, eo quòd paternitate refertur Pater ad Filium, ingenito autem ad non patrem: tamen videtur, quòd vna prædicetur de alia, vt dicatur, paternitas eſt innaſcibilitas. Quæcunque enim vniuntur in eodem in diuinis, de ſe habere non poſſunt oppoſitionem: paternitas & innaſcibilitas vniuntur in vna hypoſtaſi: ergo non habent oppoſitionem: ergo vnum poteſt prædicari de altero, vt dicatur, paternitas eſt innaſcibilitas.

2 Item, Licet attributa diuinæ naturæ differant ſecundum rationem intelligendi, cum dicitur diuina bonitas, & diuina ſapientia: tamen propter ſimplicitatem eius in quo ſunt, vnum prædicatur de alio: & dicimus, diuina ſapientia eſt diuina bonitas: ergo à ſimili cum paternitas & innaſcibilitas vniantur in Patre, non vt diuerſæ res, ſed ſecundum modum intelligendi, videtur quòd propter perſonæ ſimplicitatem vnum prædicetur de alio: & poſſumus dicere, paternitas eſt innaſcibilitas.

3 Item, Bene ſequitur, Pater non eſt Filius: ergo paternitas non eſt filiatio: ergo à ſimili per oppoſitum, innaſcibilis eſt Pater: ergo innaſcibilitas eſt paternitas.

ITEM quæritur vlterius, Vtrum poſſet dici, paternitas eſt innaſcibilis? Videtur quòd ſic: quia paternitas eſt Pater: & Pater eſt innaſcibilis: ergo paternitas eſt innaſcibilis. Item, Pater eſt non naſcibilis: & non naſcibilis eſt idem quod innaſcibilis, vt patet haberi ex litera: ergo paternitas eſt innaſcibilis. *Quæſt. 1.*

ITEM quæritur, Vtrum poſſet dici eſſentia innaſcibilis? Videtur quòd ſic: quia eſſentia eſt non nata, nec ab alio: ergo eſt innaſcibilis. *Quæſt. 2.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd vna iſtarum notionum non prædicatur de alia: & non poteſt dici, paternitas eſt innaſcibilitas: ſicut non poteſt dici, ratio cognoſcendi Patrem inquantum non eſt de principio, eſt ratio cognoſcendi inquantum eſt principium Filij: & ſicut non poteſt dici, relatio qua refertur Pater inquantum Pater non eſt de principio, eſt relatio qua Pater refertur ad Filium: notio enim accipit eſſe notionis à ratione innoteſcendi, & relatio accipit eſſe relationis à ratione referendi. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd paternitas & innaſcibilitas non habent oppoſitionem aliquam ſecundum aliquod genus oppoſitionis, ſed diſparationem habent, ſecundum quòd accipiuntur vt notiones & relationes, non ſecundum quòd accipiuntur vt res quæ eſt res Pater, vel perſona Patris, vel eſſentia diuina: hoc enim quòd vniuntur in perſona vna, non confert eis rationem notionis vnam, nec ratio relationis vnam: ſicut in inferioribus ex hoc quòd albedo & muſica vniuntur in Sorte, non confertur eis eſſe qualitatem vnam, ſed quale vnum.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt de attributis: quia illa non retinent proprium modum prædicandi, ſed accipiunt prædicationem ſubſtantiæ: relationes autem retinent proprium modum prædicandi, & ideo per illos proprios modos referendi & prædicandi differunt abinuicem.

AD ALIVD dicendum, quòd bene ſequitur: ſed duplex eſt cauſa: non enim tantum huius cauſa eſt diſtinctio ſuppoſitorum, ſed etiam diuerſitas relationum: & altera illarum cauſarum ſaluatur in proprietatibus quæ ſunt in eadem perſona: non enim ſequitur, ſi concretum de concreto prædicatur gratia ſubiecti, quòd abſtractum prædicetur de abſtracto: vnde non ſequitur, album eſt muſicum: ergo albedo eſt muſica.

AD HOC quod vlterius quæritur, Vtrum paternitas ſit innaſcibilis, & eſſentia innaſcibilis? Dicendum, quòd vtraque duplex eſt, ex eo quòd ly innaſcibilis poteſt teneri adiectiue, & ſic non eſt concedendum, quia ſic inhærenter prædicaretur innaſcibilis de vtroque: vel poteſt teneri ſubſtantiue, hoc eſt, innaſcibilis eſt Pater: & ſic vtraque eſt concedenda. *Ad quæſtiuncu-las.*

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus.

SI autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 4. lib. de Trinit. ita aientem, Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in Scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in Scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio. C

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambr. dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis.

ILlud etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse Patrem, alterius Filium: quia ille ingenitus, & istæ genitus dicitur: cũ diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambr. eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis Scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquiens in 4. lib. de Spiritu sancto. Cum dudum audierint quidam dicentibus nobis Filium Dei qui generatus est, Patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturę; aduersus quidem illam quęstionem vocem sibi arbitrantur accusam: sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni. Primo omnium in diuinis Scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nonne ipsi sibi aduersantur, & auctoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine, ingenitus, nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subiicere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac piis lectoribus secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis & auctoritatis, vt eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verum silentio alioquin præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin cum opportunum fuerit eis vti liberum habeamus. D

ARTICVLVS VII.

An origo etiam poßit dici notio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in verbis Hilarij [Proprietate videlicet in vnoquoque originis & innaſcibilitatis, &c.] Ergo videtur, quòd origo dicat proprietatem: non autem dicit filiationem, quia ab origine eſt etiam Spiritus ſanctus & habet originem: ergo videtur, quòd ſint plures notiones quam quinque.

SOLVTIO. Origo ſimpliciter intelligitur ſecundum emanationem ad eſſe: talem autem originem dicit generatio ſecundum nominis rationem: & ideo pro generatione paſſiua Filij hic ponitur, licet ſecundum nomẽ aliquid communius dicat, quam generatio. *Solutio.*

An diuerſum ſit eſſe Patrem & eſſe Filium?

E PRæterea quæri ſolet, Cum ſupra dictum ſit, quia aliud eſt dicere ingenitum, aliud Patrem, & quod diuerſum ſit genitus & ingenitus: vtrum ſimiliter diuerſum ſit eſſe Patrem & eſſe Filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem ſenſu quo dicitur diuerſum genitus & ingenitus, & quo dicitur non eſſe idem dicere genitum & ingenitum, poteſt dici non eſſe idem, ſed diuerſum, eſſe Patrem, & eſſe Filium, vel eſſe Spiritum ſanctum: quia non ea notione Pater eſt Pater, qua Filius eſt Filius, vel qua Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſanctus. Ideoque ex hoc ſenſu concedimus, quòd aliud eſt eſſe Patrem, & aliud eſt eſſe Filium: quia alia notio eſt, qua Pater eſt Pater, alia qua Filius eſt Filius. Sed ſi tranſponas, vt dicas, aliud eſt Patrem eſſe, aliud Filium eſſe, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Eſt enim ſenſus talis ac ſi dicatur, aliud eſt quo Pater eſt non quidem Pater, ſed eſt, aliud quo Filius eſt, non quidem Filius, ſed eſt: quod penitus falſum eſt. Eo enim Pater eſt, quo Pater Deus eſt, id eſt, per eſſentiam vel naturam. Ac Filius eo Deus eſt, quo Pater Deus eſt. Eo ergo Filius eſt, quo Pater eſt. Et ita idem eſt Patrem eſſe quo Filium eſſe: ſed non eſt idem eſſe Patrem, & eſſe Filium. Vnde *Cap. 5.* Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ait, Quamuis diuerſum ſit eſſe Patrem & eſſe Filium, non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia non hoc ſecundum ſubſtantiam dicitur, ſed ſecundum relatiuum: quod tamen relatiuum non eſt accidens, quia non eſt mutabile. Ecce diuerſum eſſe dicit eſſe Patrem & eſſe Filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia ſcilicet alia notio eſt qua eſt Pater, alia qua eſt Filius. Non enim ſecundum eſſentiam Pater dicitur Pater, vel Filius Filius, ſed ſecundum relationem.

ARTICVLVS VIII.

An accidens poßit ſeparari à ſuo ſubiecto?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quod tamen relatiuum non eſt accidens, quia non eſt mutabile, &c.] Hoc autem non videtur ſequi: quia multa ſunt in inferioribus accidentia quæ non mutantur, vt accidens inſeparabile.

Solutio. AD HOC autem dicunt quidam, quòd accidens dupliciter comparatur ad ſubiectum, ſcilicet propinquum & remotum: & licet quandoque ſit ſeparabile à propinquo & immediato, tamen ſeparabile eſt à remoto: vt habere tres angulos æquales duobus rectis, licet non ſeparetur à triangulo rectilineo, ſeparatur tamen à figura vel triangulo ſimpliciter: quia triangulus qui habet vnum latus arcuale, poteſt habere tres maiores duobus rectis. Aliter poteſt dici, & forte melius, quòd accidens comparatur ad aliquid ſicut ad ſubiectum tantum, & ab illo ſemper ſeparari poteſt: comparatur etiam ad aliquid ſicut ad ſubiectum & cauſam, & ad id quod cadit in diffinitione ipſius, & ab illo non ſeparatur: ſed hoc non eſt ex ratione ſubiecti, ſed potius ex ratione eſſe & diffinitionis.

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata: an secundum relationem, an substantiam?

SCiendum quoque est, quòd sicut solus Filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo quæritur, Vtrum hoc relatiue dicatur? & si relatiue dicitur, an secundum eandem relationem quæ dicitur verbum & imago? De hoc Augustin. in 7. lib. de Trinit. ait, Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, vt sit Filius & imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia: in vno eorum, eo quod est nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde Pater & Filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Augustin. Videtur enim dicere, quòd cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam, quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id est, in eo quod nata est eadem notio intelligatur, quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quòd Filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quòd ipse qui natus est, essentia est, ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est: eadem relatio, eademque hypostasis cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur Pater vel Filius vel Spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

F

Cap. 2.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam.

ILlud etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit imaginem relatiue dici de Filio, sicut verbum vel Filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde Augustin. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in 5. lib. de Trin. ait, Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur, quòd imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur & non relatiue.

G

Cap. 1.

ARTICVLVS IX.

Vtrum imago dicatur relatiue, & vtrum ſolus Filius dicatur imago?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte *ibi* [Sciendum quoque eſt, quòd ſicut ſolus Filius dicitur verbum & imago, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd imago dicitur relatiue. Et hoc nō videtur: imago enim, vt dicit Hilarius (& ponitur infra diſt. 31.) eſt rei ad rem coæquandam & imaginandam indiſcreta & vnica ſimilitudo: hoc autem videtur conuenire tam Filio, quam Spiritui ſancto: cum tamen Filius & Spiritus ſanctus in nulla notione conueniant: ergo non poteſt dicere relationem.

2 Item, Damaſc. dicit, quòd Spiritus eſt imago Filij: ergo videtur, quòd non dicat relationem.

3 Item, Duorum ſimilium & duorum æqualium vtrumque eſt æquale alteri, & ſimile eſt alteri: cum ergo imago non ponat niſi ſimilitudinem & æqualitatem, videtur tam ad vnum, quam ad alium referri: & ſic tam Pater eſt imago Filij, quam Filius Patris. Forte diceſ, quòd Filius eſt imago, quia quia procedit vt natus: Spiritus autem ſanctus non procedit vt natus, ſed quomodo datus: quod autem datur ab aliquo, non habet ſimilitudinis rationem ex hoc quod donum: ſed quod naſcitur, ex ipſa ratione proceſſionis ſuæ habet rationem ſimilitudinis. Contra: Supra habuimus, quòd magnus eſt qui dat tale donum ſicut ipſe. Præterea, Non licet nobis dicere, quòd Spiritus ſanctus non ſit æqualis Patri: nec licet nobis dicere, quòd Spiritus ſanctus non ſit ſimilis Patri: cum ergo ex his duobus conficiatur imago, videtur quòd non liceat nobis dicere, quòd Spiritus ſanctus non ſit imago Patris & Filij. Item, Dicere, quòd Filius ex ratione proceſſionis habet quod ſit imago, & non Spiritus ſanctus: aut intelligitur ſecundum proceſſionis intellectum generali nomine, aut ſpecialiter in diuinis. Si primo modo? hoc nihil eſt: quia ſic non quæritur de perſonis, quia eadem ratione poſſes dicere, quòd Spiritus ſanctus ratione proceſſionis eſt accidens: quia quod procedit generaliter per modum amoris, eſt accidens, & non perſona. Si autem attenditur proceſſio in diuinis: tunc nihil valet ratio: quia perfecta vnitas & ſimilitudo naturæ communicatur Spiritui ſancto ſpirando, ſicut Filio generando. Præterea, Illa ratio non eſt niſi ſecundum rationem, cum nos rem & rei rationem quæramus: ergo videtur, quòd hoc nihil ſit.

Si propter hoc velis dicere quod ſupra diximus, quòd imago ponit conuenientiam cum exterioribus, ſcilicet figura, & colore: & ideo refertur ad Filium ſecundum proprietatem quæ quaſi extrinſecus adeſt in hoc quod à Filio alius eſt, ſicut à Patre, non autem à Spiritu ſancto, & illa eſt ratio Richardi. Contra: Secundum hoc apud Græcos non eſſet Filius imago Patris: quia illi non ponunt Spiritum ſanctum à Filio procedere.

SOLVTIO. Auguſtinus dicit in libro de decem chordis, quòd aliter eſt imago regis in filio, & aliter in ſolido aureo: quia in filio eſt per naturam, in ſolido aureo in extranea natura impreſſa: & vult diſtinguere inter hoc quod Filius Dei dicitur imago, & quod homo dicitur ad imaginem. Et ideo videtur mihi, quòd ad intellectum imaginis tria concurrunt, ſcilicet primum quod ſit in altero, quia nihil ſibi imago eſt: & ideo cum Pater ad nihil ante ſe ſecundum ordinem naturæ referatur, non poteſt dici imago: & ideo dicit Hilarius infra diſtinct. 31. quòd Filius refertur ad innaſcibilem, & quod hoc modo dicitur Pater caput Filij. Secundum eſt, quòd ducat in vnum tantum: non poteſt enim eſſe immediata ductio imaginata in duos, vt duo ſunt: ſed mediata poteſt, ſcilicet quod primo ducat in vnum, & per conſequens in alium: vnde Pater vt eſt alius à Filio in perſona, non poteſt habere imaginem quæ ex æquo ducat in ſuam perſonam, & in perſonam Filij: & ideo non poteſt Spiritus ſanctus eſſe imago, qui ſecundum ordinem naturæ refertur ex æquo ad vtrumque: nec poteſt etiam habere duas imagines, etiamſi poneretur Spiritus ſanctus ab eo ſolo procedere, vt dicunt Græci: quia illæ imagines ſecundum vnam rationem aſſimilarentur, & ſic in ſe nullam haberent diſtinctionem. Tertium eſt, quòd perfecte impleat: & hoc conuenit Filio & Spiritui ſancto æqualiter, licet non eadem ratione: quia Filio ratione filiationis, quæ in ſua ratione ponit impletionem iſtam per actum naturæ, quia eſt generatio: Spiritui ſancto autem conuenit per ſpirationem quæ habet in ſui ratione actum ſpiratiuum qui eſt actus amoris: & per hoc patet qualiter ſolus Filius imago dicatur. *Solutio.*

DICENDVM ergo ad primum, quòd imago ſecundum modum intelligendi plus ponit quam ſimilitudinem & æqualitatem, vt dictum eſt: & per hoc patet etiam ad tertium.

AD ALIVD dicendum, quòd Damaſc. non attendit in imagine niſi id in quo notatur impletio imaginis: & hoc eſt vnitas ſubſtantiæ: & ideo vocat Spiritum ſanctum imaginem.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet dicere, quòd Filius ratione proceſſionis habeat ſimilitudinem naturæ, & Spiritus ſanctus habet eandem, ſed non cadit in ratione ſuæ proceſſionis, quia non procedit vt natus, vt ſupra dictum eſt ex verbis Auguſt.

AD ALIVD dicendum, quòd Richardus attendit ſignum imaginis: quia ſcilicet Filius eſt vnus ab vno: & huius ſignum eſt, quòd ab ipſo & à Patre eſt alius: & tunc ratio ſua attendit per ſignum illud ſecundum quòd eſt de imaginis intellectu.

ARTICVLVS X.

Vtrum verbum & sapientia nata sint idem, & vtrum in verbo semper intelligitur respectus ad creaturam, & quid addit dicere super intelligere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Id dici accipiamus cum dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, &c.] Ergo videtur, quòd verbum & sapientia nata sint idem. Contra : Verbum ordinatum & perfectum non procedit nisi à sapiente secundum sapientiam : Filius autem verbum est cui nihil deest : ergo ipse procedit à sapientia : ergo procedendo à dicente accipit sapientiam à sapientia dicentis. Habuimus enim supra distinct. 9. quòd bonus bonum genuit, & sapiens sapientem genuit : ergo videtur secundum ordinem naturæ verbum sibi sapientiam præponere.

Sed contra. SED CONTRA hoc est quod dicitur Eccli. 1. Verbum Patris fons sapientiæ in excelsis. Ergo verbum est fundens sapientiam : sed quicquid funditur ab aliquo, est posterius illo per intellectum: ergo sapientia est posterior verbo.

Quæst. 1. VLTERIVS hic quæritur, Vtrum in verbo semper intelligatur respectus ad creaturam : hoc enim videtur, quia omnia per ipsum facta sunt : ergo omnia fuerunt in ipso ab æterno vita & lux : ergo cum vita & lux ponunt respectus ad creaturas, verbum etiam ponet eundem.

2 Item, Verbum est ars Patris : ars autem (vt dicit Augustinus) est plena rationum omnium viuentium. Cum ergo illæ rationes ponant respectum ad creaturam, videtur quòd & verbum in quo sunt rationes illæ.

3 Item, Ansel. dicit, quòd eodem verbo dicit se Pater & omnem creaturam : ergo videtur, quod respectus creaturarum sit in verbo.

4 Item, Dixit & facta sunt. Super illud dicit Augustinus, id est, Verbum genuit in quo erant vt fierent. Et dicit super Genes. quòd non est credendum, quòd Pater toties dixerit quoties ponitur, dixit Deus, in textu literæ : quia vnum solum verbum ille genuit, per quod omnia fecit. Sicut etiam dixit Iob. Semel loquitur Deus, & secundo ad ipsum non repetit.

Sed contra. SED CONTRA : Cum dicitur, Pater dicit se, non ponitur respectus nisi ad Patrem tantum : cum ergo ibi generatio verbi exprimatur, videtur quòd verbum non necessario ponat respectum ad creaturam.

Quæst. 2. VLTERIVS hic quæritur, quid dicere addat super intelligere? Et videtur, quòd nihil. Dicit enim Ansel. quòd summo spiritui hoc est dicere, quod est cogitando intueri: hoc autem totum fit actu intellectus : ergo videtur, quòd nihil addat : & sic idem est dicere & intelligere. Item, Si vis cogitatiua Deo non conuenit : hoc nihil est : quia tunc ponam ibi videndo, & tunc habeo propositum.

ITEM tunc quæro, Quid differens dicat ly videndo ad intueri? si enim idem dicunt: tunc alterum superfluit in diffinitione dictionis quam ponit Ansel. Si autem non idem dicunt : aut referuntur ad eandem potentiam intellectiuam, aut ad aliam. Si ad eandem: tunc videtur, quòd vnum actum dicant : & sic superfluit alterum. Hoc etiam videtur per nominis rationem : quia intuitus est idem quod visus : ergo idem est videndo intueri, quod est videndo videre : & ibi est abundantia huius dictionis, intuitus, vt videtur. Si autem dicas, quòd referuntur ad aliam potentiam : ergo dicere non est solius intellectus actus, nec est simplex actus, sed compositus. *Quæst. 3.*

SI PROPTER hoc dicatur, quòd idem est dicere quod intelligere. Contra : Intelligere actus essentialis est : ergo & dicere, quod falsum est. Præterea videtur, quòd dicere in diuinis non conueniat intellectui: quia intellectus in imagine refertur ad Filium : cum ergo Filius verbum dicatur, oportet quòd mens in diuinis, quæ Patri attribuitur, dicat & non intellectus. *Sed contra.*

SOLVTIO. Ad primum dicendum videtur, quòd verbum non semper ponat respectum ad creaturas, sed quandoque ponit respectum ad solum dicentem, secundum quod tantum notionaliter sumitur non consignificando essentiam diuinam per respectum ad creaturam, vt supra in præcedenti distinctione habitum est. Vnde quando quæritur, Vtrum secundum intellectum præponat sibi sapientiam? Distinguendum est, quòd est duplex sapientia : æterna, & creata: & constat, quòd ipsum sapientiam creatam fundit per respectus ad creaturas, secundum quod est ars plena rationum omnium viuentium. Sapientia autem æterna essentialis est. Et bene puto, quòd secundum rationem intelligendi illa est ante, hoc modo quo dicimus essentiale ante notionale & personale in diuinis, non re, sed ratione quadam. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta primi articuli. *Solutio.*

AD ID quod vlterius quæritur, patet etiam solutio per distinctionem prius factam. *Ad quæst. 1.*

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum secundum quosdam, qui (vt puto) bene dicunt, quòd dicere addit secundum rationem intelligendi super intelligere tria : quorum vnum est, quòd intelligere non dicit nisi assimilationem intelligibilis ad intelligentem, & ideo non habet nisi comparationem ad obiectum quod est non ab ipso intelligente procedens, sed potius manens in ipso & vnitum ei : sed dicere dicit comparationem ad obiectum quod dictum est, & ad effectum quendam quem efficit : & ille est verbum siue dictio quæ procedit à dicente. Secundum est, quòd vtrumque quidem, scilicet intelligere, & dicere, sonat manifestationem quandam intellecti & dicti : sed est differentia in modo : quia intelligere manifestat sibi & intra, sed dicere manifestat quasi alij & extra : & ideo in dicere magis notatur distinctio personalis : vnde dicimus, quòd dice- *Ad quæst. 2.*

re notant actum notionalem, intelligere autem nunquam, ſed eſt ſemper eſſentiale. Tertium eſt, quòd dicere notat etiam quandoque operatiuam potentiam ad ea quæ fiunt in verbo, ſed intelligere nunquam: & ideo non dicitur, Intellexit, & facta ſunt: ſed Dixit, & facta ſunt.

AD ID autem quod quæritur de diffinitione Anſelmi, bene puto quòd cogitando intueri non eſt adeo proprie dictum ſicut videndo. Et quod quæritur, vtrum dicant eundem actum? Dicendum, quòd ſic: ſed ſecundum hunc modum quo diffiniuimus dicere per illa duo, dicemus quòd licet dicant eundem actum, non tamen eodem modo ſignificandi: & ideo non eſt nugatio: & videndo accipitur ibi prout competit agenti intellectui qui non videt recipiendo aliquid, ſed potius lumen de ſe emittendo: hoc enim competit proceſſioni & generationi Filij. Emiſſionem igitur iſtam luminis dicit ly videndo: intueri autem eſt viſum figere cum diligenti conſideratione: & hoc competit aſſimilationi perfectæ verbi ad dicentem, vt ſcilicet omnia ſint in verbo, quæ ſunt in dicente, intantum vt videatur ſe alterum dixiſſe, ſicut dicit Anſel. in monol. & Auguſt. in principio ſeptimi de Trinit. quòd Pater dicens verbum, ſe alterum dixit: non enim perfecte ſe dixiſſet, ſi aliquid minus eſſet in verbo, quam in ipſo: non quod ſe perſonaliter genuit, ſed quia dicendo genuerit ſimillimum ſibi.

AD ALIVD dicendum, quòd licet in imagine ita ſit, quòd eſt mens, intellectus, & voluntas: tamen in diuinis hæc ita non ſunt: quia Pater non eſt mens trium vel memoria, nec Filius intelligentia trium, nec Spiritus ſanctus voluntas trium: ſed iſta ſunt eſſentialia in diuinis: & ideo dicere proprie conuenit paterno intellectui, ſecundum quòd dicere notionaliter ſumitur.

ARTICVLVS XI.

Vtrum ſicut dicitur, Verbum eſt idem quod nata ſapientia: ita dici poſſit, quòd Spiritus ſanctus eſt procedens bonitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Filius verbum eſt idem quod nata ſapientia, &c.] Eadem enim ratione videtur poſſe dici, quòd Spiritus ſanctus eſt procedens bonitas. Item, Si ly nata dicit notionem, vt dicit Auguſt. & ſapientia eſſentiam, ſicut Pater eſt eſſentia quam habet Filius natus, ita videtur Pater eſſe ſapiens ſapientia nata vel genita, cum ſapientia eſſentiam notat, vt dicit Aug. & hoc falſum eſt.

SOLVTIO. De hoc infra diſtinct. 31. tractatus habetur in litera: & ideo hic breuiter poteſt dici ad primum, quòd non eſt eadem ratio de bonitate & de ſapientia: quia bonitas non dicit niſi obiectum charitatis, ſed ſapientia dicit aliquo modo ſecundum rationem nominis id quod eſt Verbum, vt eſt dicens Patrem, & omnia creata: & ideo ſapientia magis poteſt recipere notionem Verbi, quam bonitas Spiritus ſancti. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſapientia ſit eſſentialis, tamen nata ſapientia ſimul, eſt tractum ad notionale: ſicut etiam Magiſter exponit in litera, quod idem eſt nata ſapientia & natus ſapiens: & ideo Pater non poteſt dici ſapiens ſapientia genita: nec hoc ſequitur: eſt ſapiens ſapientia quæ eſt Filius: ergo ſapiens eſt ſapientia genita: quia mutatur quid in ad aliquid.

DISTINCTIO XXIX.

De principio quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo ſecundũ relationem ſeu proprietatem non perſonalem, quæ eſt communis ſpiratio ſignificata per hoc nomen, principium. Cap. 20.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notans relationem, ſcilicet principium. Dicitur enim principium ſemper ad aliquid: & dicitur Pater principium, & Filius principium: ſed differenter. Nam Pater dicitur principium ad Filium, & ad Spiritum ſanctum. Vnde Auguſt. in 4. lib. de Trinit. ait, Pater eſt principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur, deitatis: quia ipſe à nullo eſt. Non enim habet de quo ſit vel de quo procedat, ſed ab eo & Filius eſt genitus, & Spiritus ſanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quòd vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit: ſed quia principium eſt Filij, & Spiritus ſancti:

in

in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium, nisi ad creaturas, ad quas Pater etiam dicitur principium, & Filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principium de principio. Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de Patre & Filio.

DIVISIO TEXTVS.

EST præterea aliud nomen, multiplicem notans distinctionem] Hic determinat Magister de communi spiratione quæ nec proprietas personæ, nec personalis est, sed notio & relatio. Diuiditur autem distinctio ista in tres partes, in quarum prima ostendit communitatem huius nominis, principium. In secunda, qualiter Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti, *ibi* [Deinde in eodem libro continue ostendit] In tertia quærit, Vtrum sint vna notione principium, vel diuersa? *ibi* [Vnum autem principium sunt Pater & Filius] Prima habet tria capitula, in quorum primo dicit, quòd tripliciter dicitur principium, vt patet in litera. In secundo ostendit quod personaliter dicitur ab æterno, essentialiter vero ad creaturam dicitur ex tempore *ibi* [Et Pater ab æterno principium est Filij] In tertio determinat, ex quo sensu omnia dicuntur esse à Deo sicut à principio *ibi* [Cum ergo omnia audiuimus esse ex Deo.

ARTICVLVS I.

Aa principium sit vniuocum in triplici ratione sua, scilicet notionali, personali, & essentiali? Et an Pater dicatur principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti vniuoce?

HIc autem ante literam sunt duo quærenda: quorum primum est, Vtrum principium sit vniuocum in triplici sua ratione? Secundum, Vtrum prius per intellectum sit essentialiter dictum vel personaliter? Ad primum proceditur sic: Æternum & temporale non vniuocantur in vno: sed in litera habemus, quòd principium creaturarum ex tempore est, personarum autem ab æterno: ergo in vno non vniuocantur: ergo principium notionaliter, & personaliter, & essentialiter dictum, non sunt vniuoca.

2 Item, Principium ad creaturas & ad personas dictum, non fundatur super respectum eundem, vel vnius rationis: quia vnus est essentiæ, & alter non nisi personæ: ergo principium quod causatur à talibus non est vnius rationis.

3 Item, Si essent vnius rationis, oporteret quòd in aliquo vnirentur ad vnam naturam existentem in eis: & hoc non est verum, quia essentia non est principium Spiritus sancti, cum tamen essentia sit principium creaturarum.

4 Item, Diuersi actus per rationem sunt creare, & spirare, & generare: ergo videtur, quòd principio in vna ratione non conueniat: quia ratio principij sumitur ab huiusmodi actibus.

VLTERIVS quæritur gratia primæ partis, scilicet quod dicitur Pater principium Filij, & Pater & Filius principium Spiritus sancti, vtrum dicatur vniuoce? Et videtur, quòd non: quia generare & spirare non sunt actus vniuoci: ergo nec ratio principij quæ sumitur ab huiusmodi actibus. *Quæstiun.*

2 Item, Principium Filij & principium quod est Filius, impossibile est, quòd sint eiusdem rationis in diuinis: quia principium Filij nunquam potest esse Filius, sed ipse est principium Spiritus sancti: ergo non sunt eiusdem rationis.

3 Item, Eandem notionem non nominant: ergo eiusdem rationis non sunt, vt videtur.

SED CONTRA: Basilius dicit, quòd accipere Filio cum omni creatura est commune, habere autem per essentiam proprium: sed quod accipit, causat rationem principij: ergo ratio principij Filij & creaturę est secundum commune aliquid: ergo vniuocum. Eadem ratione erit etiam vniuocum principium, quo Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti. *Sed contra.*

2 Item, Multitudo & paucitas suppositorum non faciunt terminum æquiuocum: sed principium creaturarum conuenit tribus, principium autem Spiritus sancti duobus, & principium Filij vni: ergo videtur, quòd non differant nisi penes plura & pauciora supposita: ergo non est principium æquiuocum in significationibus illis.

3 Item, Species cum genere non facit æquiuocationem: cum igitur principium dicatur communiter, & specificetur generando, spirando, creando, non habebit æquiuocationem in speciebus illis.

4 Item, Gratia principij notionalis obiicitur, quòd relatio non erit æquiuoca, vt videtur, dummodo illud vniuocum sit super quod fundatur: principium autem quo Pater est principium Filij, fundatur super actum naturæ quo Filius accipit essentiam à Patre, & eodem modo accipit Spiritus sanctus essentiam totam sicut Filius: ergo principium videtur dici vniuoce.

SOLVTIO. Dicendum, quòd principium dupliciter potest accipi, scilicet à communi *Solutio.*

muni ratione accipiendi ab alio: & hoc commune est æterno principio, & temporali per prius & per posterius, vt innuit Basilius: & illud & vniuocum ad generationem & spirationem, vniuocatione non generis, vel speciei, sed proportionis: hæc autem proportio fundatur super hoc commune, quòd sicut filius ab alio non à se habet essentiam, ita nec Spiritus sanctus, & è conuerso. Si autem accipiatur ratio principij à speciali modo accipiendi, scilicet per generationem, spirationem, creationem: tunc in tribus rationibus dicetur de tribus: & per hoc iam patet solutio ad totum.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd licet nihil sit vniuocum temporali & æterno: tamen aliquid est analogum, analogia superius sæpe determinata: & hoc est æquiuocum in hoc quòd potest inducere locum sophisticum, qui est æquiuocatio: sed non est æquiuocum per casum & fortunam, sed secundum prius & posterius dictum: & hoc innuit Basilij dictum dicentis quòd accipere Filio cum omni creatura est commune, habere autem per naturam proprium est, qui solus ex natura est Patris.

AD ALIVD dicendum, quòd respectus in communi analogiæ est vnus, vt iam dictum est, quo determinatur accipere hoc & illud in communi.

AD ALIVD dicendum, quòd vniuntur in acceptione communi per analogiam dictam.

AD ALIVD dicendum, quòd ratio illa procedit de ratione principij à speciali modo accipiendi dicto, & illud non est vniuocum.

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd illæ rationes inductæ omnes procedunt de principio à specie dicto, & non à communi in genere, vel proportione: & verum est, quòd illud non est vnius rationis ad Filium & ad Spiritum sanctum.

AD EA autem quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum quòd Basilius non attendit accipere nisi in communitate analogiæ, & non in communitate vniuocationis.

AD ALIVD dicendum, quòd non est tantum multitudo & paucitas suppositorum, sed etiam alia & alia ratione dici de illis, secundum quòd sumitur ab actu speciali ratio ipsius principij.

AD ALIVD iam patet solutio per dicta in principio solutionis istius.

AD VLTIMVM dicendum, quòd licet vterque accipiat, non tamen accipiunt eandem rationem, nec eodem actu: & super illo fundatur relatio principaliter, & non super naturam, sicut suppo-nit obiectio.

ARTICVLVS II.

Vtrum secundum rationem intelligendi principium secundum essentiam dictum, sit ante principium notionaliter dictum, vel è conuerso?

SEcundo quæritur, Vtrum secundum rationē intelligentiæ principium secundū essentiam dictū, sit ante principium dictum notionaliter, vel è conuerso? Et videtur, quòd essentialiter dictum sit ante: quia secundum rationem intelligentiæ essentia est ante personam: ergo dictum essentialiter est ante dictum personaliter. Prima probatur per id quod supra habitum est, quòd persona est ab essentia quasi formaliter, & non è conuerso.

2 Item, In omni natura in qua est ordo naturæ, natura est ante illum ordinem secundum rationem intelligentiæ: sed principium creationis est naturæ, & principium notionale est ordinis naturæ: ergo principium creaturarum est ante principium personaliter dictum.

3 Item, Absolutum est ante respectiuum: quia, vt supra dictum est ab Augustino, omne relatiuum est etiam aliquid aliud, & aliter nec relatiuum esset, quia oporteret aliter quòd relatio in nihilo fundaretur: ergo cum principium creaturarum sit de dictis absolute, quia de essentia, & principium personaliter dictum sit de respectiuis, erit principium essentialiter dictum ad creaturas ante personaliter dictum ad personam Filij & Spiritus sancti.

SED CONTRA: Ab æterno Pater est principium Filij, & Spiritus sancti, ex tempore autem est principium creaturarum: & æternum est ante temporale: ergo principium dictum notionaliter, est ante principium dictum essentialiter. *Sed contra.*

2 Item, Anselm. vult, quòd processio personarum causa sit processionis creaturarum: & hoc etiam innuit Augustinus, cum illud, Dixit Deus, fiat hoc vel illud, sic exponit, id est, verbum genuit in quo erat vt fieret.

SOLVTIO. Ad hoc facile est soluere: quia similis quæstio supra habita est de potentia generandi, & de potentia creandi. Et dicendum, quòd principium dictum notionaliter, est ante principium dictum essentialiter ad creaturam simpliciter, sed secundum quid est è conuerso: quia si sumatur principium ab habitudine sola, vel ab eo in quo est habitudo, scilicet essentia, tunc ab æterno Deus est principium creaturarum, & hoc est principium secundum quid & non actu: & ita procedunt rationes primæ. Si autem accipiatur in vera ratione principij, sumetur ab actu: & sic procedunt rationes factæ in contrarium. *Solutio.*

ARTICV

ARTICVLVS III.

Secundum quam rationem ſumatur principium, cum dicitur, Pater eſt principium ſine principio: aut eſſentialiter, aut notionaliter?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pater ergo principium eſt ſine principio, &c.] Quæritur, Secundum quam rationem ſumatur principium, cum dicitur, Pater eſt principium ſine principio: aut eſſentialiter, aut notionaliter? Si eſſentialiter: ergo in eadem ratione ſumetur, cum dicitur, Filius eſt principium de principio: & ſic habebit principium eſſentiale: ergo aut ſic quòd ipſe ſit ab eſſentia, ſiue ſic quòd ſua eſſentia habeat initium ſicut creatura: & vtrumque hæreticum eſt: ergo non ſumitur principium eſſentialiter. Si autem ſumitur perſonaliter: ergo eodem modo ſumetur, cum dicitur, quòd Spiritus ſanctus eſt principium de vtroque principio: & hoc iterum falſum eſt, quia Spiritus ſanctus nullius perſonæ eſt principium. Si autem dicas, quòd aliter ſumitur, quando dicitur de Patre, quòd ipſe eſt principium non de principio: & aliter de Filio, cum dicitur, quòd ipſe eſt principium de principio: & alitet de Spiritu ſancto, quando dicitur, quòd ipſe eſt principium de vtroque principio: hoc nihil eſt: quia cum iſta ſit aſſignatio diuiſionis cuiuſdam, nulla erit diuiſio niſi principium in vna ratione accipiatur.

2 Item, Cum Pater dicitur principium non de principio: aut eodem modo ſumitur principium negatum & affirmatum, aut non: Si eodem modo: ergo ſicut ipſe eſt non de principio generando & ſpirando: ita erit principium & Filij & Spiritus ſancti, quia dictione ſemel poſita non eſt vtendum æquiuoce: & hoc falſum eſt. Si autem diuerſis modis: tunc ſine arte loquitur. Eodem penitus modo obiicitur de iſta, Filius eſt principium de principio: & iſta, Spiritus ſanctus eſt principium de vtroque principio.

SOLVTIO autem ad hoc eſt leuis, ſi prædicta in duabus quæſtionibus prioribus aduertantur: & dicendum eſt, quòd principium acipiatur in communi ratione analogiæ. Vnde cum dicitur, Pater eſt principium ſine principio, accipitur ſine principio in communi quocumque modo, & principium eſſe in communi quocumque modo: & ſimiliter de Filio: ſufficit enim veritati propoſitionis, quòd vno verificetur de ipſo: ſicut ſi vno modo homo eſt albus, ipſe eſt albus. Ita vno modo ens à principio, eſt de principio & non ſine principio: & vno modo ens principium eſt principium: ſed non ſic eſt in negatiuis: & ideo non valet argumentatio quam quidam faciunt, Filius vno modo non eſt de principio, quia non eſt de principio creando, & alio modo eſt de principio generando: ergo tantum dici poteſt non de principio ſicut de principio. Et per hoc patet ſolutio ad totum. *Solutio.*

Quod ab æterno Pater eſt principium, & Filius, ſed Spiritus ſanctus non: imo cœpit eſſe principium.

ET Pater ab æterno principium eſt Filij, & Pater & Filius principium Spiritus ſancti: quia Filius eſt à Patre, & Spiritus ſanctus ab vtroque. Spiritus vero ſanctus non ab æterno principium eſt, ſed eſſe cœpit, quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cum ergo creaturæ eſſe cœperunt, & Spiritus ſanctus eſſe cœpit principium earum. Ita etiam Pater & Filius eſſe cœpit cum Spiritu ſancto, vnum principium creaturarum, quia creaturæ eſſe cœperunt à Patre & Filio & Spiritu ſancto: dicuntur hi tres, non tria, ſed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum ſunt. Non enim aliter ſunt res à Patre, & aliter à Filio, ſed penitus eodem modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc Trinitatem eſſe vnum principium rerum ait, Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cum vero audimus omnia eſſe ex Deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia ſunt. Non enim ex ipſo peccata quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant, qua ex voluntate peccantium naſcuntur. Omnium ergo qua naturaliter ſunt, vnum principium eſt Pater cum Filio & Spiritu ſancto: & hoc eſſe cœpit. Ab æterno autem Pater principium eſt Filij generatione, & Pater & Filius vnum principium Spiritus ſancti. Vnde Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ita ait, Dicitur relatiue Pater, idemque relatiue dicitur principium. Sed Pater ad Filium dicitur, principium vero B Rom. 11. Cap. 26.

ad omnia quæ ab ipſo ſunt. Et principium dicitur Filius. Cum enim diceretur ei, Tu quis es? Reſpondit, Principium qui & loquor vobis. Sed nunquid Patris principium eſt? imo creatorem ſe voluit oſtendere, cum ſe dixit eſſe principium: ſicut & Pater principium eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cum vero dicimus & Patrem principium, & Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia Pater & Filius ſimul ad creaturam vnum principium eſt, ſicut vnus creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principium eſt eius rei quam gignit, vel eius quam operatur. Non poſſumus negare etiam Spiritum ſanctum recte dici principium, quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris: quia ſcriptum eſt de illo, quòd operetur: & vtique in ſe manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipſe, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum Patre & Filio eſt Spiritus ſanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte oſtendit Auguſtinus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe vnum principium rerum creatarum, id eſt, vno eodemque modo eſſe principium: & illum modum ſatis aperuit: quia ſcilicet operantur omnia: & quia ſimiliter operantur hi tres, ideo vnum principium eſſe dicuntur.

1.Cor.12.

ARTICVLVS IV.

An Pater & Filius ſint vnum principium Spiritus ſancti, vel plura?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Pater & Filius principium ſunt Spiritus ſancti, &c.] Aut igitur ſunt vnum principium, aut plura. Si plura principia: hoc negatur in litera cap. vltimo & penul. iſtius diſtinctionis. Si autem vnum ſunt principium. Contra: Quæcumque numerantur, accipiunt numerum à ſuppoſitis: ſed Pater & Filius dicuntur plura ſuppoſita, ergo cum ly principium ponatur in ſuppoſitis illis, neceſſario accipit pluralitatem: & ſic Pater & Filius ſunt plura principia Spiritus ſancti.

2 Item, Si ſunt vnum principium: aut vnum quod eſt Pater, aut vnum quod non eſt Pater. Si vnum quod eſt Pater: ergo Pater & Filius ſunt Pater, quod falſum eſt. Si quod non eſt Pater: ergo Pater non eſt principium Spiritus ſancti, quod iterum falſum eſt: ergo in illo ſunt vnum Spiritus ſancti principium.

3 Item, Aut principium dicit eſſentiam, aut notionem, aut perſonam. Si eſſentiam: ergo conueniret etiam Spiritui ſancto, quod falſum eſt. Si notionem. Contra: Proprietas vna numero non conuenit diſtinctis ſuppoſitis: Pater autem & Filius ſunt diſtincta ſuppoſita: ergo non determinantur notione vna. Si perſonam: tunc Pater & Filius erunt perſona vna, quod iterum falſum eſt: ergo nullo modo Pater & Filius ſunt principium vnum. Præterea, Si vnum ſunt principium, quid vnit eos in ratione principij? nihil enim vniens eſt perſonas in diuinis niſi eſſentia: ergo videtur, quòd ſpirant Spiritum ſanctum, inquantum ſunt vnum in eſſentia: & hoc expreſſe dicit Anſel. Sed cum vnum eſſentia cum eis ſit Spiritus ſanctus, ſequitur ex hoc quòd ipſe ſpiret Spiritum ſanctum: & hoc falſum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Notandum, quòd circa iſtud quinque ſunt opiniones diuerſæ. Quidam dicunt, quòd cum dicitur, Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti, quòd ly vnum dicit vnitatem eſſentiæ. Et illi innituntur auctoritati Anſel. Et ad argumentum quod contra eſt factum: reſpondent quòd dicit vnitatem eſſentiæ non ſimpliciter, ſed in perſonis Patris & Filij prout ſe habent vno modo ad Spiritum ſanctum quem ſpirant: & licet ſit eadem eſſentia in Spiritu ſancto, non tamen comparatur ad idem, quia non ad eandem rationem principij: & illi neceſſe habent dicere, quòd principium dicat rationem quæ eſt ratio actus ſpirandi ſecundum quod eſt in Patre & Filio, & vnum ſunt in eſſentia. Et hæc opinio non eſt multum irrationabilis, licet quidam reprobent eam ex hoc quod non videtur bene eſſe intellecta in expoſitione, qua hic expoſita eſt. Alij dicunt, quòd ly vnum dicit hic vnitatem conuenientiæ, & non vnitatem eſſentiæ, vel perſonæ, vel notionis: & ideo ſenſus eſt, Pater & Filius ſunt vnum principium, hoc eſt, ſunt vno principium: vt ſumatur vnum quaſi aduerbialiter. Et hoc nihil eſt: quia vnitas conuenientiæ non facit notionem vnam numero: conſtat autem, quòd vna notio numero eſt qua Pater & Filius ſpirant Spiritum ſanctum, ſicut in tractatu de Spiritu ſancto eſt oſtenſum. Alij dicunt, quòd vnum notat tantum ſignum vnionis in amore, vt ſit ſenſus, Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti, hoc

eſt,

eſt, Spiritus ſanctus ſignum eſt, quod ſit ab eis inquantum vnum ſunt: quia ſicut ab eodem inquantum idem, non eſt niſi vnum: ita vnum inquantum vnum, non eſt à diuerſis inquantum diuerſa ſunt: & hanc introduxit Simon Tornacen. Quarti dicunt, quòd vnum principium eſt nomen ad hoc ſpecialiter inuentum, vt ipſo exprimatur modus exiſtentiæ Spiritus ſancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter diſtinctionem ſuppoſitorum: quia eſt inuentum vt ipſo exprimatur modus exiſtentiæ Spiritus ſancti à Patre & Filio: & ideo non requirit numerum pluralem propter diſtinctionem ſuppoſitorum: quia eſt inuentum ad hoc quod dicat vnitatem notionis in duobus ſuppoſitis. Sed ſi ab iſtis quæratur ratio inuentionis huius nominis pótius quam alterius: tunc oportet eos redire ad quæſtionem: & ideo inter omnes iſta opinio minus probabilis eſt. Quinti dicunt, & hoc mihi magis placet, quòd dicit vnitatem notionis in duobus ſuppoſitis vnitis in natura, & in vi ſpiratiua vel principiatiua Spiritus ſancti.

Et secvndvm hanc reſpondendum eſt ad primum, quòd ly principium determinat perſonam Patris & Filij, non in eo quod diſtinctæ ſunt, eo quod ratio diſtinctionis earum non eſt ratio quare ſit ab eis Spiritus ſanctus: quia paternitas dicit rationem communem qua Filius eſt à Patre, & filiatio dicit rationem quare ſe habet Filius ad Patrem: ſed in eo determinatur à principio quod eſt in eis vis ſpiratiua: & quia in illo vnum ſunt Pater & Filius, ideo non poteſt trahere numerum principium denotans illud à pluralitate ſuppoſitorum. Et eſt ſimile, ſicut ſi ponamus Paulum & Ioannem eſſe vnum in eſſentia, & diuerſos in perſonis, & eſſe aliquid ab eis inquantum vnum: illud enim non pluraliter prædicabitur de ipſis: quia licet conueniat ſuppoſitis illorum facere illud & non eſſentiæ, ratio tamen illius non ſumitur à ratione diſtinctionis eorum. Et ita eſt hic: quia Patri & Filio conuenit ſpirare Spiritum ſanctum, & actus ipſe quo ſpirant non eſt niſi ſuppoſitorum: tamen quia ratio actus non ſumitur à ratione diſtinctionis eorum, ideo non oportet quòd illud nomen quod notat rationem illius habitudinis, accipiat pluralitatem à pluralitate ſuppoſitorum.

Ad aliud dicendum, quòd ſunt vnum principium quod diuiſim eſt Pater, & quod eſt Filius: quia ratio principij non eſt à diſtinctione Patris & Filij. Et ſi vlterius inferat: ergo Pater eſt Filius: dicendum, quòd hoc non valet: ſed ſequitur: ergo Pater & Filius ſunt vnum principium, vel Pater & Filius ſunt in eadem ratione principium, vel Pater eſt principium in eadem ratione in qua Filius, & è conuerſo. Cum enim dicitur principium quod eſt Pater, articulare notat implicationem & determinationem ſuppoſiti, & ſuppoſitum Patris non eſt ſuppoſitum Filij. Sed cum dicitur vnum principium, non notatur niſi vnitas rationis actus in eis, ſecundum quam procedit ab eis Spiritus ſanctus, ſine huiuſmodi determinatione iſtius vel illius ſuppoſiti in quo diſtincta ſunt.

Ad aliud dicendum, quòd dicit vnitatem notionis. Ad obiectum contra, dicendum quòd vna notio non conuenit diſtinctis vt diſtincta ſunt, ſed inquantum ſunt vnum in vi ſpiratiua, & illa eſt vna numero in eis: potentia enim ſpirandi dicit naturam in Patre & Filio vt virtute cuius habent quod ſpirant, & principium dicit rationem actus: ſicut etiam potentia generandi & Pater, vt ſupra diximus.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſicut Pater & Filius & Spiritus ſanctus dicuntur vnus creator: ita Pater & Filius poſſunt dici vnus ſpirator?

Deinde quæritur de hoc quod dicit in ſecunda parte diſtinctionis *ibi* [Ad creaturam vnum principium eſt, ſicut vnus creator, &c.] A ſimili enim videtur, quòd etiam Pater & Filius ad Spiritum ſanctum ſunt vnus ſpirator. Item, Vnum ſunt in ſpirando: ergo vnus ſpirator.

2 Item, Non dicuntur vnum principium niſi gratia ſpirationis: ergo videtur, quòd potius ſint vnus ſpirator quam vnum principium.

3 Item, Principium dicit ordinem ad actum & rationem actus: ergo ſi dicuntur ſicut & ſpirator: ergo ſicut dicuntur vnum principium, ita debent dici vnus ſpirator.

4 Item, Actus ſpirandi eſt in eis vnus: ergo cum ſpirator nomen verbale ſit, denotans exercitium illius actus, ipſi ſunt & dicentur ſpirator vnus.

Sed contra: Sunt duo qui ſpirant: ergo duo ſunt ſpiratores: non autem ſequitur, ſunt duo qui ſunt principium: ergo duo ſunt principia. *Sed contrà.*

Solvtio. Dicendum, quòd Pater & Filius non ſunt vnus ſpirans, nec vnus ſpirator, ſed duo ſpirantes & duo ſpiratores. Et huius cauſa eſt: quia participium & verba & nomina verbalia omnia accipiunt modum ſignificandi ab actu verbali, vel cum tempore vel ſine tempore ſignificato, & quantũcunque eſſentialia ſint aliqua, quãdo ſignificantur in modo actus cum tempore, accipiunt pluralitatem à ſuppoſitis, vt patet cum dicitur: Ego & Pater vnum ſumus, vbi verbum ſubſtantiuum ſignificans eſſentiam cadit in pluralitatem: quia non poteſt intelligi quomodo à tribus ſuppoſitis egrediatur actus vnus cum tempore ſignificatus vt in verbo ſignificatur vel participio. Et ideo dicimus, quòd Pater & Filius ſunt plures qui ſpirant, & plures ſpirantes, & plures ſpiratores. Sed verum eſt quòd hæc vltima minus habet de proprietate quam primæ duæ: tamen quia ſpirator nomen verbale eſt, ideo etiam prædicatum de diuerſis ſuppoſitis agitur in pluralitate. *Solutio.*

Dicendvm ergo ad primum, quòd non

non eſt ſimile : quia creator dicit actum eſſentiæ vel ſubſtantiæ, & non ſuppoſiti quod eſt perſona, hoc modo accipiendi perſonam quo fides diſtinguit perſonas:ſed ſpirator dicit actum perſonalem.

AD SECVNDVM patet ſolutio per dicta.

AD ALIVD dicendum, quòd principium dicit ordinem ad actum per hoc quod dicit rationem actus quæ eſt notio : ſed ſpirator dicit exercitium actus illius.

AD VLTIMVM dicendum,quòd licet actus vnus ſit:non tamen ſignificatur vt vnus, quando refertur ad plura ſuppoſita : & hoc fit in verbo & participio plus : & in nomine verbali etiam fit, licet minus per hoc quod abſtrahatur à tempore.

Hic oſtendit quomodo Pater ſit principium Filij, & ipſe & Filius principium Spiritus ſancti.

C DEinde in eodem libro continue oſtendit, quomodo Pater dicatur principium ad Filium & ad Spiritum S. ipſe & Filius, dicens ideo eſſe Patrem principium Filij,quia genuit eum:& Patrẽ& Filium eſſe principium Spiritus S.quia Spiritus S.procedit vel datur ab vtroque: ait enim ita,Si gignens ad id quod gignitur principium eſt, Pater ad Filium principium eſt,quia genuit eum.Vtrum autem & ad Spiritum S. principium ſit Pater, quia dictum eſt, de Patre procedit, non parua quæſtio eſt. Quod ſi ita eſt,non iam principium eius tantum erit rei quam gignit vel facit, ſed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipſo. Si ergo quod
Aug.lib.5. de Trin.c.14 datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum eſt Patrẽ vel Filium vnum principium eſſe Spiritus ſancti,non duo principia. Sed ſicut Pater & Filius ad creaturam relatiue vnus creator & vnus dominus dicitur, ſic relatiue ad Spiritum ſanctum vnum principium.Ad creaturã vero Pater & Filius & Spiritus S.vnum principiũ ſunt, ſicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes, quòd Pater principium Filij dicitur, quia genuit eum. Qua ergo notione eſt Pater, ea principium Filij dicitur, id eſt, generatione : ſecundum quam etiam dicitur author Filij. Vnde Hilarius in 4.lib.de Trinit.ita ait, Ipſo quo Pater dicitur, eius quem genuit author oſtenditur : id nomen habens quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt ſubſtitiſſe doceatur. Nouit Eccleſia vnum innaſcibilem Deum : nouit vnigenitum Dei Filium. Confitetur Patrem ab origine liberum : confitetur & Filij originem ab initio, non ipſum ab initio,ſed ab initiabili : non per ſeipſum, ſed ab eo qui à nemine eſt, natum ab æterno, natiuitatem ſcilicet ex paterna æternitate ſumentem. Edita eſt hic fidei profeſſio, ſed profeſſionis ratio nondum expoſita eſt : & ideo quærenda, ſcilicet quomodo intelligendum ſit quòd ait, Filij originem eſſe ab initio, & non ipſum eſſe ab initio, ſed ab initiabili. Hoc vtique ſubdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiens originem Filij eſſe ab initio: ac ſi diceret, Non ita intelligas originem Filij eſſe ab initio, quaſi ipſe Filius habeat initiũ : ſed quia ipſe eſt ab initiabili,id eſt,à Patre à quo ſunt omnia. Nam licet Filius ſit principium de principio, non eſt tamen concedendum,quòd Filius habeat principium. Cumque Filius ſit principium de principio,& Pater principium non de principio, non eſt principium de principio,principium ſine principio : ſicut Filius non eſt pater, neque tamen duo principia,ſed vnum:ſicut Pater & Filius non duo creatores,ſed vnus creator.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibi* [Relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium sunt] Quæritur enim hic iuxta hoc, Vtrum Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti? Videtur autem, quòd sic: quia vnum in substantialibus facit idem: cum ergo principium Patri & Filio non conueniat accidentaliter, vt supra sæpe probatur distinct. 27. & 28. videtur, quòd cum Pater & Filius sint vnum principium, quòd sint idem principium Spiritus sancti.

2 Item, Vnitas non multiplicata facit idem: sed hic non multiplicatur vnitas principij in Patre & Filio: ergo facit idem: ergo sunt idem principium Spiritus sancti.

3 Item, Idem & diuersum diuidunt ens: aut igitur sunt idem principium, aut diuersum: constat autem, quòd non diuersum: ergo idem.

Sed contra. SED CONTRA: Illa idemtitas aut erit substantialis, aut notionalis, aut personalis. Constat, quòd non notionalis: quia si faceret idemtitatem in personis distinctis, tunc etiam diuersitas notionalis faceret diuersitatem in eadem persona, & sic Pater esset diuersus à Patre tribus modis, & Filius esset diuersus à se propter duas notiones quas habet: quorum vtrumque falsum est. Si autem notat idemtatem personalem: tunc principium poneret personas: & non possemus dicere, quòd Pater & Filius essent vnum principium, quod negatur in litera: quia secundum hoc Pater & Filius essent eadem persona. Si autem notat idemtitatem essentiæ, tunc etiam Spiritui sancto conueniret.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non conceditur à Magistris, quòd Pater & Filius sint idem principium Spiritus sancti: quia hoc nomen idem propter articulum inclusum, discretiuum est suppositi, & notaret idemtitatem suppositi in Patre & Filio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in substantialibus in quibus per omnia est vnitas in supposito, & essentia, & notione, vnitas illa causat idem, sed non in illis in quibus non per omnia est vnitas.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd licet illa vnitas non multiplicetur ratione notionis, tamen supponit plura in suppositis: & ideo non potest causare idem.

AD ALIVD dicendum, quòd idem & diuersum ens sequuntur, & diuidunt vbi gratia eiusdem attribuuntur: sed hic non est ita: idem enim respicit suppositum, & ideo non conuenit: & in hoc sensu bene esset diuersum: sed diuersum respicit essentiam proprie: & ideo iterum non conuenit, vt habitum est supra distinct. 4. Sed in inferioribus in quibus vnitatem suppositi sequitur vnitas essentiæ, & è conuerso, & diuersitatem essentiæ diuersitas suppositorum, & è conuerso, in respectu eiusdem possunt attribui: & ideo ibi diuidunt ens.

Cum Pater & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, quæritur an eadem notione.

D

VNum autem principium sunt Pater & Filius, non tantum creaturarum, vt dictum est supra, sed etiam Spiritus sancti: ideo quæri solet, Vtrum eadem notione Pater sit principium Spiritus sancti, & Filius, an sit alia notio qua Pater dicatur principium Spiritus sancti, & alia qua Filius. Ad quod dicimus, cum Pater dicatur principium Spiritus sancti, & Filius, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque: nec aliter procedit vel datur à Patre, quam à Filio: sane intelligi potest Patrem & Filium eadem relatione vel notione principium dici Spiritus sancti. Si vero quæritur, Quæ sit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris est & Filij, quia ab æterno Pater & Filius vnum principium est Spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur Pater vel Filius ex tempore, sicut Spiritus sanctus donum vel donatum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus ſancti, non habeamus nomen proprium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte vbi dicit [Si vero quæritur, Quæ ſit illa notio quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus, &c.] Videtur, quòd falſum dicat: quia vocamus eam communem ſpirirationem. Præterea, Quare eſt hoc quod non non eſt nomen proprium illius notionis, vt ſunt aliarum nomina?

Solutio. SOLVTIO Dicendum, quòd proprietatis nomen habere non potuit: quia non conuenit vni ſoli. Similiter relationis nomen habere non potuit: quia relatio fúdatur ſuper vnum ſuppoſitum: iſta autem ſuper duo: & cum omnis notio ſit per modum formæ adhærentis, licet in re ſubſtantialis ſit, ideo nomen proprietatis, vt eſt in duobus, cum omnis forma ſit in vno, repugnabit impoſitioni nominum: & ideo iſta in ambobus non eſt nominata. Item poſſumus dicere, quòd ſicut Spiritus ſanctus, quia communis eſt Patri & Filio, habet proprium nomen quod eſt ambobus commune: ita etiam quia procedit ab vtroque, proceſſio notione communi debuit aſſignari.

AATICVLVS VIII.

An ſi principium dicit notionem, vtrum poſſumus dicere principium de principio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non eſt ipſa paternitas vel filiatio: imo notio quædam quæ Patris eſt, &c.] Hic quæruntur duo, quorum primum eſt, Si principium dicit notionem, vtrum poſſimus dicere principium de principio. Secundum eſt, Quare Deus à quinque notionibus non dicatur quinus, & Pater à tribus notionibus non dicatur trinus, & Filius binus à duabus: ſicut Deus dicitur trinus propter tres perſonas?

Ad primum proceditur ſic: Supra diſtinct. 27. habitum eſt, quòd non niſi nominibus eſſentialibus poſſumus dicere hoc de illo: ſed poſſumus dicere principium de principio: ergo principium non ſignificat notionem, vt hic expreſſe dicit Magiſter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd principium accipitur tribus modis, ſcilicet communiter ad eſſentiale & perſonale. Item communiter ad proceſſionem Filij & Spiritus ſancti. Et ſpecialiter ad proceſſionem ſpecialem Spiritus ſancti. Et in ſolo primo modo poteſt dici principium de principio, & non in ſecundo: quia ſic eſſentiale eſt quando communiter ſumitur. Vnde illa obiectio non procedit. Vlterius dicatur, quòd principium dicitur reſpectu creaturæ, & hoc eſt eſſentiale: & reſpectu perſonæ, & hoc eſt notionale: & ſecundum primum dicitur hic principium de principio, & non ſecundo modo.

ARTICVLVS IX.

Quare à quinario notionum Deus non dicitur quinus?

SEcundo quæritur, Quare à quinario notionum Deus non dicatur quinus? Videtur, quòd ſic eſſe debeat: quia ſicut ſe habet numerus perſonarum ad eſſentiam, ita numerus notionum ad perſonam: ſed vnitas eſſentiæ non excludit quin dicatur Deus trinus propter tres perſonas: ergo vnitas perſonæ Patris non excludit quin perſona Patris dicatur trina, & perſona Filij bina, & Deus quinus.

2 Item, Quinque notiones ſunt: ergo quinarius notionum eſt: & eſt etiam vnitas eſſentiæ. Cum igitur vnitas eſſentiæ & ternarius perſonarum ſufficiant ad rationem trini, vnitas eadem cum quinario notionum ſufficiet ad rationem quini.

3 Item, Bene ſequitur, quinarius lapidum eſt: ergo quinque lapides ſunt. Ergo ſimiliter ſequi videtur, quinarius notionum in diuinis eſt: ergo quinque noti ſunt: ſed quinque noti ſunt quinque perſonæ: ergo quinque perſonæ ſunt in diuinis.

4 Item, Nihil eſt numerabile in diuinis, niſi quod conſiſtit in pluralitate: ſed id quod eſt abſolutum, non conſiſtit in pluralitate: ergo ſolum numeratur quod eſt ad alterum: hoc autem ſola notio eſt: ergo ſolæ notiones numerantur: ergo videtur, quòd magis dici debeat quinus, quam trinus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd in nulla natura numerum ſimpliciter qui eſt ſuppoſitorum, facit proprietas vt proprietas eſt, niſi effectiue conſtituendo perſonas: & hoc non facit niſi proprietas perſonalis: & ideo tres proprietates in diuinis tantum faciunt numerum: & tres hypoſtaſes ſunt numeratæ eo modo quo numerus poteſt eſſe in diuinis.

AD PRIMVM autem reſpondent quidam, quòd innaſcibilitas & principium ſunt quaſi paternitatis partes, & ſunt vnum in Patre. Et hoc abſurdum eſt, quòd vna notio ſit alterius pars, cum numerus earum accipiatur à modis innoteſcendi, vel referendi, vt ſupra eſt habitum. Licet autem omnes quinque notiones in eſſentia vnum ſint quod eſt eſſentia: non tamen ſunt vna notio: vnde hoc nihil eſt. Sed dicendum, quòd diſtinctæ ſunt notiones: tamen non ab eis dicitur perſona trina, vel bina: quia notio non facit numerum niſi ſit perſonalis, & non numeratur, ſed potius hypoſtaſis: & ideo numerus notionis minus habet de ratione numeri, quam perſonarum.

AD ALIVD dicendum, quòd quinque notiones non faciunt quinque perſonas quas competit numerari ſub eſſentia: quia notio non dicit exiſtens per ſe perfectum, & in ſe diſtinctum

diſtinctum, ſicut perſona, ſed potius dicit exiſtens in alio ſecundum modum, quo illud in quo eſt, innoteſcit: & tales multi modi poſſunt conuenire vni ſuppoſito.

AD ALIVD dicendum, quòd non ſequitur: ſicut non ſequitur, quinarius modorum innoteſcendi lapides eſt: ergo quinque lapides ſunt. Nec ſequitur, quinque ſunt modi quibus iſte innoteſcit vel refertur: ergo quinque noti ſunt: quia multis modis poteſt vnum & idem cognoſci & referri.

AD VLTIMVM dicendum, quòd procedit ex falſis: quia hypoſtaſis quæ non eſt abſolutum, enumeratur in diuinis: & huic numerus attribuitur proprie, & non proprietati, vel notioni.

DISTINCTIO XXX.

De his quæ temporaliter de Deo dicuntur & relatiue ſecundum accidens, quod non Deo ſed creaturis accidit.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt ſine ſui mutatione, & relatiue dicuntur ſecundum accidens, non quod accidit Deo, ſed quod accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium, datum vel donatum, & huiuſmodi. De his Auguſt. in 5. lib. de Trinit. ait, Creator relatiue dicitur ad creaturam, ſicut dominus ad ſeruum. Item, Non aliquem moueat, quòd Spiritus ſanctus cum ſit coæternus Patri & Filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipſum quod donatum diximus. Nam ſempiternus Spiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. Et ſi dominus non dicitur, niſi cum habere incipit ſeruum, etiam iſta appellatio relatiua ex tempore eſt Deo. Non enim ſempiterna creatura eſt, cuius ille dominus eſt: ergo dominum eſſe non ſempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam ſempiternam dicere, quia ille ſempiterne non dominaretur, niſi etiam iſta ſempiterne famularetur. Sicut autem non poteſt eſſe ſeruus qui non habet dominum, ſic nec dominus qui non habet ſeruum.

A *De his quæ proprie & temporaliter dicuntur de Deo.*

Cap. 15.

DIVISIO TEXTVS.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt, &c.] Hic incipit pars illa in qua agit de illis relatiuis, quæ ex tempore Deo conueniunt. Diuiditur autem hæc pars in duas partes, in quarum prima determinat de his quæ temporaliter Deo conueniunt: In ſecunda autem ſoluit quæſtionem quam 18. diſtinct. cap. vlt. diſtulit, Vtrum Spiritus ſanctus cum temporaliter datus dicitur, ipſe referatur ad ſeipſum: & hæc incipit in vlti. cap iſtius diſtinctionis *ibi* [Hic autem poteſt ſolui quæſtio ſuperius poſita, &c.] In prima parte determinantur quatuor ſecundum quatuor capitula quæ hic introducuntur: quorum primum eſt, quòd quædam temporaliter Deo conueniunt. Secundum autem eſt ſolutio obiectionis, vtrum ſit dominus temporis ex tempore *ibi* [Sed hic aliquis dicet] In tertio ſoluit quæſtionem, Vtrum ſecundum hoc quod aliquid dicitur temporaliter de Deo, aliquid accidat Deo? *ibi* [Quomodo ergo obtinebimus] In quarto ſpecificat de quibuſdam temporaliter Deo conuenientibus, vt refugium, ſalus, pater, dominus, & huiuſmodi, ſecundum quæ noſter dicitur, vt ſupra determinatum eſt: & hæc incipit *ibi* [Qualiter refugium etiam noſtrum dicitur, &c.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS I.

An aliquid dicatur de Deo temporaliter?

INcidit autem hic primo quæſtio, An aliquid temporaliter dicatur de Deo, aut non? Videtur enim, quòd non: omnis enim prædicatio aut per ſe, aut per accidens eſt: prædicatum

dicatum autem per accidens eſt duobus modis, ſcilicet aut quia natura prædicati accidens eſt, aut quia gratia alterius conuenit, ſicut figuræ conuenit habere tres angulos æquales duobus rectis, vel iſoſceli. Si ergo temporale prædicatur de Deo: aut prædicatur per ſe: & tunc ſemper conuenit: quia quæcumque per ſe conueniunt, ſemper conueniunt: ergo iſta prædicantur ab æterno: ergo quod etiam ex tempore tantum prædicatur, ab æterno prædicatur, quod falſum eſt. Si autem prædicantur per accidens: aut primo modo, & tunc accidens eſt in Deo, & ex hoc ſequuntur multa inconuenientia, ſcilicet primo, quòd eſt compoſitus, quia accidens non ineſt niſi compoſito. Secundo, quòd ipſe eſt mutatus per accidens. Tertio, quòd aliquid eſt in ipſo, quod non eſt ipſe. Quarto, quòd ipſe non eſt primum: quia primum eſt omnino immobile: & multa alia quæ facile eſt ex hoc concludere.

Si forte propter hoc dicatur, quòd prædicantur per accidens, ſecundum quod accidens per aliud conueniens eſt: illud aliud: aut erit inferius, aut ſuperius: ſicut video, quòd habere tres angulos æquos duobus rectis accidit figuræ, & accidit iſoſceli: iſoſceli quidem: quia non conuenit ei gratia ſui, ſed gratia ſuperioris quod eſt triangulus rectilineus: figuræ autem, quia conuenit gratia inferioris: & quodcumque dicetur, abſurdum erit: quia genus & ſpecies & huiuſmodi non ſunt in Deo. Nec poteris dicere, quòd gratia vnius attributi conueniat, & non gratia alterius: quia gratia eſſentiæ conuenit ei creare.

Si forte propter hoc velles dicere, quòd prædicatur per cauſam. Contra: Alia eſt prædicatio cum dicitur, dies eſt ſol lucens ſuper terram: & alia cum dicitur, ſol lucendo facit diem: quia cum dicitur ſol lucens ſuper terram, ibi non ſequitur: ergo ſol eſt dies: cum autem dicitur, ſol lucendo facit diem, prædicatur actus ſolis. Similiter cum dicitur, Deus eſt creator, prædicari videtur hic quòd non eſt niſi in Deo, & actus eius proprius alteri nulli conueniens: ergo non prædicatur ſecundum cauſam.

2 Item, Cum dicitur, dies eſt, &c. poſſum inferre: ergo dies eſt à ſole lucente ſuper terram: ſi ergo eſt ſimilis prædicatio, cum dicitur, Deus eſt creator, videtur quòd poſſum inferre: ergo creator eſt à Deo: & hoc falſum eſt: ergo illa non prædicantur de Deo per cauſam.

3 Item etiam, ſecundum grammaticum verbalia nomina in or deſinentia, ſignificant habitudinem ſubſtantiæ agentis ad actum: cum ergo creare proprius actus ſit Dei, qui nec etiam ab aliqua creatura communicari poteſt, non prædicatur per cauſam tantum de Deo creator, ſed potius per eſſentiam.

4 Item, Quod per cauſam prædicatur, ſignificat id quod non conuenit eidem de quo prædicatur per eſſentiam ſuam: vt ſi dico ſic, digeſtio eſt completio à naturali & proprio calore ex contraiacentibus paſſionibus, non poſſum inferre, quòd naturalis calor ſit digeſtio: ergo ſi ſimiliter prædicatio eſſet per cauſam, non poſſemus inferre, quòd Deus eſſet creator.

Item, In aliis efficientibus omnibus video, quòd non eſt prædicatio ſecundum cauſam, ſed potius per inhærentiam, quando dicuntur de eis quæ actum proprium illius cauſæ denotant: ergo & hic prædicatio per idemtitatem ſecundum inhærentiam: cum ergo ſic non poſſunt conuenire, patet quòd nihil videtur ex tempore de Deo dici.

Item, Quod prædicatur de aliquo, aut eſt conuertibile cum ſubiecto, aut de ratione ſubiecti, aut conueniens per accidens: iſta igitur ſi de Deo prædicantur, aut conuertibiliter prædicantur, & hoc falſum eſt, cum non ab æterno conueniant: aut vt entia de ratione ſubiecti, id eſt, Dei de quo prædicantur, & hoc iterum falſum eſt, quia ſic eſſent priora: & hoc falſum eſt, quia poſteriora ſunt, ex quo non conueniunt ab æterno: aut per accidens, & hoc iterum falſum eſt, cum nihil accidat Deo.

Si propter hoc dicatur, quòd nihil ex tempore Deo conuenit. Contra hoc eſt totum quod habetur in litera.

SOLVTIO. Dicendum, quòd multa ex tempore Deo conueniunt, vt dicitur in litera: nec prædicantur vno modo: ſed quædam prædicantur per cauſam, vt ſalus, quod exponendum eſt ſecundum Auguſt. id eſt, ab ipſo eſt ſalus mea: & ſic etiam dicitur ſpes mea, & patientia mea. Quædam autem, ſicut dicit Damaſcenus, dicuntur, quæ prædicant habitudinem ad ea à quibus diſtinguuntur, ſicut creator, paſtor, pater, & huiuſmodi: ex quo enim auctoritas dicit nobis quid prædicant huiuſmodi, quia habitudinem ad ea à quibus diſtinguuntur, & hic habemus quoniam ſecundum relationem de Deo dicuntur, non poſſumus negare quin prædicentur de eo, & non ſecundum cauſam. Et hoc abſurdum videtur mihi, quòd dicatur eodem modo Deus creator noſter, & ſalus noſtra, vel ſpes noſtra. *Schutio.*

AD HOC ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd huiuſmodi prædicatum quantum ad id quod prædicat, eſt de per ſe conuenientibus, id eſt, ſubſtantialiter, quia prædicat ſubſtantiam Dei: quantum autem ad modum ſignificandi vel prædicandi, prædicat eam vt habentem ſe ad aliud quod eduxit in eſſe. & hic non ponitur in ipſa ſubſtantia Dei, ſed potius in dependentia rei quam eduxit in eſſe ad ipſam: quia enim huiuſmodi dependentiam non eſt intelligere à noſtro intellectu, niſi intelligamus etiam habitudinem Dei ad creaturam, ideo ſecundum intellectum nominamus eſſentiam in habitudine illa. Si quæris, an aliquid reſpondet in re? dicendum quòd ſic, veriſſima ſcilicet actio illa, qua eduxit creaturam in eſſe: quæ licet ſit ſubſtantia illa, non tamen eodem modo ſignificatur: & ille modus ſignificandi importatur in nomine. Ad hoc autem quod quæritur, Vtrum ſit prædicatum per ſe conueniens, &c. Dico, quòd illud conuenit

uenit per ſe, quòd ipſe ſit creator: quia conuenit ei ſoli: non tamen oportet, quòd ſemper conueniat: & hoc ideo eſt, quia nominat cauſam agentem per intellectum & voluntatem: & ideo licet illi ſoli conueniat, & gratia ſuæ eſſentiæ & omnipotentiæ, non tamen oportet, quòd conueniat ſemper.

Quidam tamen dicunt, quòd conuenit per accidens, & diſtinguunt duplex per accidens, ſcilicet quòd accidens eſt inhærens, & quod gratia alterius conuenit quod eſt extraneum, quia non propter ſe ineſt: & ita dicunt, quòd conuenit Deo eſſe creatorem gratia connotati in creatura, & non gratia ſui. Sed hoc ego non audeo dicere, quòd Deo aliquid conueniat non gratia ſui: quia potius connotato conuenit eſſe gratia eſſentiæ diuinæ, quam è conuerſo. Vnde primo modo dicendum videtur mihi, quòd ſignificant huiuſmodi verba eſſentiam diuinam cum habitudine in modo ſignificandi cui ſubeſt actus agentis primi: qui licet ſit idem in ſubſtantia cum Deo, tamen eſt aliud in modo ſignificandi, & conuenit ei gratia potentiæ agentis. Nec tamen ſequitur, quòd conueniat ab æterno: quia illam habitudinem quam cum eſſentia importat, non finit noſter intellectus ſine creatura ad quam ſe habet. Vnde licet ipſum vno modo ſe habeat ab æterno, & non modo creet quantumad ſe: tamen creatura modo creatur, & ante non creatur: & hoc contingit propter ſapientiam prædeſtinantem & præordinantem exitum creaturarum in eſſe. Vnde non ſequitur, quòd ſemper conueniat: quia aliter eſt in voluntariis, & aliter in his quæ agunt præter intentionem & voluntatem per naturam ſolam.

Id autem quod dicitur, quòd prædicantur huiuſmodi ſecundum cauſam, licet quidam hoc dicant: tamen non videtur hoc mihi rationabile: & ideo concedo ea quæ inducta ſunt ad hoc improbandum.

Ad aliud dicendum, quòd licet in aliis efficientibus prædicetur inhærenter id quod denotat actum cauſæ: non tamen ita eſt in cauſa prima: quia illius actus eſt ſua ſubſtantia, licet illo modo non ſignificatur, ſed in habitudine ad effectum: quæ habitudo non dicit mutationem in cauſa, ſed in effectu, vt infra patebit: & in cauſa nihil notat, quia notat actum qui perſonæ conuenit, vt creare, quod non conuenit alicui creato.

Ad aliud dicendum, quòd non prædicatur ſecundum conuerſionem quoad ſemper, ſed prædicatur bene ſecundum conuerſionem quoad ſoli: quia ſoli Deo conuenit eſſe creatorem. Si autem quæritur, Quare non ſemper? Dicendum, quòd opus Dei eſt voluntas Dei ſecundum actum producentem volitum: & illa quidem ab æterno eſt, vt tunc producatur, licet non ab æterno producatur res: & cum hoc nomen creator nominet ipſum producentem actum, ideo non conuenit ab æterno, & nihil addit niſi habitudinem ad effectum, quæ quidem habitudo Dei eſt in intellectu noſtro, fundata ſuper virtutem agentem vel actum: & ideo intellectus non eſt caſſus. Vnde non valet, prædicat eſſentiam Dei: ergo conuenit ab æterno: quia non prædicat eſſentiam abſolute, ſed in habitudine cauſæ agentis ſecundum actum, vt dictum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum iſta nomina, creator, Dominus, rex, &c. prædicent in Deo aliquod accidens?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Relatiue dicuntur ſecundum accidens, non quod accidit Deo, ſed quod accidit creaturis, &c.] Videtur enim, quòd prædicent accidens quod accidit Deo: quia accidens eſt, vt dicit Philoſophus, quòd contingit eidem ineſſe & non ineſſe: ſed eſſe creatorem contingit Deum eſſe & non eſſe: ergo videtur, quòd iſta Deo conueniant per accidens.

2 Item, Cum dicitur creator vel dominus, iſtud accidens habitudinis cauſæ, vel ſuppoſitionis dominij eſt in aliquo: aut in Deo aut in creatura. Si in Deo, habeo propoſitum, quòd aliquod accidens eſt in Deo. Si in creatura: ſed cuicunque conuenit habitudo quam importat hoc nomen creator & quam importat ly dominus, illi conuenit creatorem & dominum eſſe: ergo creatura eſt creator & dominus creaturæ, quod falſum eſt: ergo videtur, quòd neceſſe ſit, quòd ponatur eſſe in creatore.

Sed contra. Sed contra: Simplex forma ſubiectum eſſe non poteſt: Deus autem ſimplex forma eſt: ergo non poteſt eſſe ſubiectum: ergo in ipſo non eſt accidens.

2 Item, Accidens non conuenit niſi compoſito: ergo ſi accidens eſt in Deo, ipſe eſt compoſitus: & ſequuntur ex hoc omnia abſurda, quæ etiam in primo articulo iſtius diſtinctionis concluſa ſunt.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd iſta nomina non prædicant accidens propria prædicatione, ſed ex conſequenti: dictum eſt enim ſupra, quòd prædicant eſſentiam in habitudine ad effectum in creatura: vnde illa habitudo addita conſequenter ducit in effectum. Et hoc eſt accidens quod conſequenter ex relatione eorum intelligitur, ſcilicet dependentia creaturæ à Deo ſecundum exitum in eſſe: vel ſecundum ſuppoſitionem, vt dominus: vel ſecundum regnum, vt rex: hæc enim dependentia eſt in effectu, & non in Deo, licet ſignificetur in habitudine quadam ad id quod dependet ad ipſum: & ideo variatio creaturæ ex non eſſe in eſſe adducit nomen: & ideo dicit Magiſter, quòd nominat accidens: quia accidit creaturæ, & non Deo.

Ad primvm dicendum, quòd illud non conuenit Deo ineſſe, vel non ineſſe: quia implicatur ibi quod inſit vt accidens: ſed contingit ipſum ſignificari in habitudine ad id quod aliquando eſt, & aliquando non eſt, propter dependentiam creati ad ipſum, & propter actum quo educit in eſſe: & ex hoc non ipſe mutatur qui ab æterno ſe habet eo-

dem modo: ſed potius id quod habet ſe ad ipſum ad quod ipſum eſt, vt ad ſe dependens, tali nomine nominatur.

AD ALIVD dicendum, quòd iſta habitudo eſt in intellectu noſtro, & ponit in Deo eſſentiam tali modo ſignificatam, non tamen ponit aliquid nouum: quædam enim relatiua ſunt, quorum aduentui & receſſioni ſufficit mutatio alterius extremorum, vt ſupra diximus: & ſi illa nominantur ab habitudine qua ſe habent ad ſua correlatiua, relatio nihil ponit in eis niſi habitudinem in ratione ſola exiſtentem: tamen plus adhuc eſt hic, quia actus diuinus: qui licet ſit eſſentia, vt dictum eſt, tamen non eodem modo ſignificatur, ſicut etiam prædeſtinatiò quæ non eſt niſi de futuris propter habitudinem importatam per præpoſitionem.

ARTICVLVS III.

An prædicta nomina ſignificent eſſentiam aut aliquid aliud?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Iſta appellatio relatiua ex tempore eſt Deo, &c.] Adhuc quæritur hic, quid huiuſmodi nomina ſignificent? Aut enim ſignificant eſſentiam, aut ad aliquid. Si eſſentiam ſolam: ergo ab æternò conueninnt ſibi. Si ad aliquid, cum non conueniant hæc ab æterno, vt relationes perſonarum, aliquid aduenit Deo. Item. Hæc regula vera eſt quam dant Doctores: Omne nomen ſignificans effectum in creatura, ſignificat eſſentiam diuinam: ergo videtur, quòd eſſentiam ſignificent, & nihil amplius.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hic Doctores tribus modis diuerſificantur. Quidam dicunt, quòd in nomine duo ſunt, ſcilicet cui imponitur, & à quo imponitur: & huiuſmodi nomina quoad id cui imponuntur, ſignificant eſſentiam: ſed quoad id à quo imponuntur, ſignificant habitudinem ad ea à quibus diſtinguitur Deus, vel eſſentia diuina: & ideo gratia illius non dicuntur ab æterno. Sed contra hos obiicitur: quia à quo imponitur hoc nomen creator, eſt actus creantis: & ille non conuenit niſi creanti Deo: & ſi creator ſonat in habitum vel poteſtatem, & non in actum, facilius habetur propoſitū: quia poteſtas & huiuſmodi habitus non conuenit niſi Deo. Ideo volunt quidam emendare ſolutionem iſtorum: & dicunt, quòd huiuſmodi nomina & quoad id cui imponuntur, & quoad id à quo imponuntur, ſignificant eſſentiam diuinam, ſed propter connotatum non conueniunt ab æterno: & hoc deriſibile eſt, quòd creator, rex, & huiuſmodi, imponantur ab eſſentia diuina, cum hæc nomina omnino aliud innuant, vt Damaſc. dicit, quòd ſignificant habitudinem eorum à quibus diſtinguitur eſſentia & Deus. Et ideo placet mihi ſententia Damaſc. quòd ſignificant eſſentiam ſub tali habitudine ad inferiora: quæ habitudo fundatur in habitudine rei ad ipſam, & in actu quo educit vel regit ea. Vnde creatio tenet ſe ex parte creaturæ: ſed actus creantis eſt in Deo, & eſt idem ipſi, quia eſt voluntas eius, vt tunc fiat: & in tali habitudine imponitur nomen: & ideo licet ſignificet eſſentiam, non tamen conuenit ab æterno, quia talis habitudo vt habitudo non fuit ab æterno, licet fuerit eſſentia ſic ſe habens ab æterno: & ideo bene conceditur, quòd dicunt ad aliquid talia nomina quoad id à quo imponuntur.

Oppoſitio quod non ex tempore ſit dominus, quia eſt dominus temporis quod non eſt ex tempore.

B SEd hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus rerum, quia non eſt tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, ſed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id eſt, ipſius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cœpit eſſe dominus ex ex tempore. Ad quod dici poteſt, quia licet non cœperit ex tempore dominus eſſe temporis, cœpit tamen eſſe dominus temporis: quia non ſemper fuit tempus: & ipſius hominis ex tempore cœpit eſſe dominus. De hoc Auguſt. in eodem lib. continue ita ait, Quiſquis extiterit qui æternum Deum ſolum dicat, tempora vero non eſſe æterna propter varietatem & mutabilitatem, ſed tamen in ipſa tempora non tempore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo vt dominus eſſet, quia ipſorum temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore eſſe cœperunt: quid reſpondebit de homine qui in tempore factus eſt? cuius vtique dominus non erat antequam eſſet. Certe vt dominus hominis eſſet, ex tem-

pore accidit Deo : & vt omnis amoueatur controuersia, certe vt tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinemus nihil secundum accidens dici Deum, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur : vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Numus vero cum dicitur pretium, relatiue dicitur : nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, nec cum dicitur pignus, & huiusmodi. Si ergo numus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua numus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur ? Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur : & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat ? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia Ioan. 1. ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiue dici : non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit : sed plane secundum accidens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur, quòd quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ : & ita accidens est in creatura non in creatore : & appellatio qua creatura dicitur relatiue, ad creatorem relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ fit in creatore.

ARTICVLVS IV.

An tempus potest dici incepisse ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in secunda parte [Non cœpit ex tempore esse dominus temporis, &c.] Ex hoc videtur tempus cœpisse : & hoc videtur esse contra quosdam philosophos. Dicit enim philosophus in 8. physi. quòd Plato genuit tempus solus, & dicit ipsum cœpisse cum cælo : & dicit hoc reprehendendo Platonem. Et si dicatur, quòd ipse dicit falsum, quid respondebitur rationibus eius sic ? quicquid semper accipitur in principio sui & fine secundum substantiam, ipsum nunquam incipit, nec desinit : tempus vel tempora semper accipitur in principio sui & fine secundum substantiam : ergo ipsum nunquam incipit, nec desinit. Prima patet per se : quia res incipiens non accipitur in fine suo, res autem desinens non accipitur in sui principio. Secunda probatur ex hoc, quòd de tempore nihil est accipere nisi nunc quod est substantia eius : & illud est principium, & finis : secundum præteritum quidem finis, & secundum futurum principium : ergo ante quodlibet nunc fuit tempus, & post quodlibet nunc erit tempus.

2 Item, Si cœpit: aut cœpit in seipso, aut in alio. Si in seipso: ergo fuit antequam inciperet. Si in alio: ergo fuit in illo, quod iterum absurdum est.

3 Item, Aut cœpit in diuisibili, aut in indiuisibili. Si in diuisibili : ergo cum ante illud fuerit pars diuisibilis, & ipsum non, ante principium temporis, scilicet tempus incipiens, fuit tempus, quod falsum est. Si

cœpit in indiuiſibili: ergo tempus diuiſibile fuit in indiuiſibi quod non poteſt intelligi. Si autem dicas, quòd temporis inceptio fuit inceptio ipſius nunc. Contra: aut enim cœpit in ſe, aut in alio. Si in alio: tunc fuit in alio: & hoc aut eſt temporis, aut æternitatis, quia æuum ante tempus non fuit. Si temporis: tunc tempus fuit ante primum tempus. Si æternitatis: ergo tempus fuit in æternitate ſicut menſurante inceptionem eius: & hoc falſum eſt, quia æternitas nihil variabile menſurat: ergo videtur, quòd nullo modo cœperit tempus.

Solutio. SOLVTIO. Dico vltimæ rationi conſentiendo, quòd temporis inceptio fuit in indiuiſibili ſuo quod eſt nunc.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd tunc fuit in indiuiſibili: dicendum, quòd non ſequitur, cum ſit ſucceſſiuum: ſed ſequitur, quòd continue fuit poſt hoc, & ex hoc vnum eſt: quia continuatio eius cœpit ex illo: licet enim tempus non ſit in nunc, tamen bene continuatur ad nunc & ex nunc, ſicut linea ex puncto & ad punctum.

AD PRIMVM autem quod videtur probare, quòd tempus non inceperit eſſe! dicendum, quòd Philoſophus loquitur de tempore quod adiacet primo mobili: quia hoc eſt paſſio motus circularis: & ideo in illo non eſt accipere aliquid, quod non eſt principium & finis: ſed in illo quod adiacet mutationi rectæ, eſt accipere nunc quod eſt principium & non finis: & ſic ponimus nos tempora incepiſſe: & illi non eſt contrarium dictum Philoſophi. Qualiter autem tempus dicatur multipliciter, ſupra diſtinct. 8. eſt notatum.

AD ALIVD dicendum, quòd cœpit in nunc ſuo, vt iam patuit, eo quod accipimus ipſum adiacere motui vel mutationi quaſi rectæ: & licet æuum ſit ſimplicius tempore, tamen æuum incepit ex tempore, quia exitus æui in eſſe temporalis & variabilis eſt ſecundum rationem.

ARTICVLVS V.

Cum hæc nomina, ſeruus, creatura, & ſimilia, dicant reſpectum realem: vtrũ in creatore aliquis realis reſpectus eis reſpondeat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia particula *ibi* [Quomodo igitur obtinebimus nihil ſecundum accidens dici Deum, &c.] Hic enim ad intellectum omnium quæ dicta ſunt, quærendum eſt, cum huiuſmodi nomina, ſeruus, & creatura, dicant reſpectum realem: vtrum aliquis realis reſpectus reſpondeat eis in creatore, vel nihil? Videtur enim, quòd reſpondeat. Dicit enim Philoſophus in prædicamentis & in 5. primæ Philoſophiæ, quòd relatiua ſunt duorum modorum: quædam enim ſunt ad aliquid, quibus hoc ipſum eſſe quod ſunt ad aliud ſunt: quædam autem dicuntur ad aliquid, & quandoque non ſunt ita ad aliquid, vt vtrumque ſit ad alterum: ſed vnum eſt ad alterum, & non è conuerſo niſi ſecundum dici, vt vnum & multum, & ſcientia & ſcitum, & menſura & menſuratum, & huiuſmodi. Illa quæ ſunt ad aliquid primo modo, in vtroque relatiuorum ponunt reſpectum realem: & ideo dicuntur ad conuertentiam, & poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt æqualiter. Cum igitur ſint talia, dominus ſeruus, rex rectum, creator creatura: videtur quod in vtroque huiuſmodi reſpectus ſignificetur.

2 Item, Aut vterque reſpectus ponitur in creatura, cum dicitur, creator creatura, aut vterque in Deo, aut alter in Deo, & alter in creatura. Si primo modo: tunc videtur, quòd creatura duplici reſpectu ſe habeat ad idem, quod eſt impoſſibile. Item, Secundum hoc oppoſiti reſpectus ſecundum idem ſunt in eodem, quod magis impoſſibile eſt: quia oppoſita actu vt oppoſita, nullo modo ſunt vel poſſunt eſſe in eodem. Si ſecundo modo, ſequitur idem: & præterea habetur propoſitum, quòd aliquis reſpectus ex tempore eſt in Deo. Ergo relinquitur, quòd tertio modo ſit: & ſic reſpectui creaturæ in creatore aliquid reſpondet ſecundum rem.

3 Item, Quorum neutrum eſt intelligibile ſine altero, vno eorum poſito in vno, neceſſe eſt alterum poni in altero, ſi ſunt oppoſita: ſic autem ſe habent omnia relatiua dicta ad conuertentiam: ergo ſi reſpectus creaturæ ponitur in creatura, neceſſe eſt reſpectum creatoris poni in Deo.

4 Item, Nunquid non agit Deus verius quam aliqua creatura, vt dicit Auguſtinus? quod enim ad actionis prædicamentum pertinet, ſibi ſoli proprium eſt: ergo ipſum agentem contingit ſignificare ſub reſpectu ad actum.

5 Item, Deus creat hanc rem: omnis autem actio eſt in actu, vt in materia: ergo videtur, quòd res ſubiacens actui & ſuſtinens actum, habeat reſpectum realem, & eadem ratione agens.

Sed contra. SED CONTRA: Omnes huiuſmodi relationes ad conuertentiam dictæ, & non ſemper conuenientes, ex mutatione cauſantur: Deus autem immutabilis eſt: ergo in ipſo non dicunt relationes reales huiuſmodi nomina.

2 Item, Omnis talis relatio eſt accidens: ergo inhærendo facit compoſitionem: & hoc iterum Deo non conuenit: ergo relationem realem huiuſmodi nomina non dicunt.

3 Item, Omnis talis relatio dependentiam facit in relatiuo: ſed abſurdum eſt, quòd Deus ad creaturam dependeat: ergo relationem in ipſo non dicit.

4 Item, Omne tale relatiuum determinari conuenit extra: ſed abſurdum eſt, quòd dicamus Deum determinari poſſe à creatura, etiam quoad ad aliquid. Item Dion. dicit, quòd in cauſatiuis & cauſatis non recipimus reciprocationem: ergo ad ſeinuicem non dicuntur, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dico, vt prius, quòd talia nomina nominant eſſentiam diuinam ſub

ſub habitudine ad creaturam, quæ habitudo in Deo non ponit niſi actum, qui eſt idem cum voluntate & ſubſtantia agentis: & dependentia quæ additur, eſt in noſtro intellectu, & non in Deo. Et hoc fit ideo: quia noſter intellectus accipit dependentiam realem in creatura, quam vt dependentiam realem non poteſt intelligere, niſi etiam ponat habitudinem in cauſa, quæ non erit omnino fruſtra, quia fulcitur actu cauſæ, licet non dicat accidens in Deo: & gratia illius habitudinis nomina habent ſua connotata in creatura.

DICENDVM ergo ad primum, quòd in veritate huiuſmodi relatiua dicuntur ad conuertentiam, non quòd in vtroque ſit relatio realis, ſed quia eſt ſecundum modum intelligendi prædictum.

AD ALIVD dicendum, quòd realiter in Deo ponitur reſpectus gratia actus, licet non realiter dicat accidens in eo, ſed aliquid eſſe ab ipſo quod pendet ad ipſum ſecundum rem, & non è conuerſo niſi ſecundum modum intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd ponimus reſpectum per modum intelligendi in Deo, qui tamen nihil adueniens dicit, &c. in modo intelligendi eſt ſecundum quòd aliquid ſe habet ad Deum agentem ſic vel ſic.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus agit ſine mutatione ſui per ſe, & per accidens: & ideo realiter non innaſcitur ſignificatum propter alterius habitudinem ad ipſum, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus creat, non eſt accidens ſecundum rem medians inter agentem & actum, ſed potius ipſa noua rei exiſtentia ſine fieri aliquo creato dicitur: & ideo licet verbum denotans actum, materiam habeat in locutione & ſubiectum: vt cum dicitur, anima creatur: tamen ſecundum rem nullum habet omnino, quia nihil eſt ibi fieri: actus autem ſecundum quòd eſt in agente, nihil aliud eſt quam voluntas ſecundum actum exiſtendi rem modo, quæ voluntas ab æterno ſe habet ſecundum vnum modum.

AD ID autem quod obiicitur contra, dicendum quòd talia relatiua non ſemper quærunt mutationem & realem reſpectum in vtroque relatiuorum, vt patet in duplo & dimidio. Sint enim duo bicubita: & alterum mutetur in abſciſſione vnius cubiti, iam factum eſt dimidium, & erit ſubduplum, & alterum duplum, ſine mutatione ſui: cum tamen duplum & ſubduplum dicantur ad conuertiam: & ita poſſumus dicere de creatore & creatura: & illæ relationes quæ ſic notant habitudinem ſecundum intellectum tantum, ex eo quòd aliquid ſeſe habet ad aliquid non mutatum, à Gilberto Porretano dicebantur aſſiſtentes, & nihil prædicare in eo de quo dicebantur. Tamen poſſumus dicere, quòd fulcitur intellectus ponens eas in Deo in actu creaantis, & gubernantis, & regentis.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnis talis relatio eſt accidens inhærens, vt dictum eſt: nec etiam in creatura eſt hoc verum, vt patuit in exemplo dupli & dimidij.

AD ALIVD dicendum, quòd creator de ſe non habet dependentiam, ſed potius tali nomine ſignificatur alterius dependentia ad ipſum: vt rex relatiuum eſt, & tamen ſignificat quòd dependent alij realiter ad ipſum, & ſimiliter dominus.

AD VLTIMVM dicendum, quòd determinari ſecundum nomen, eſt determinatio qua indiget noſter intellectus, non res nominata: quia noſter intellectus imponit nomen ſub huiuſmodi habitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hæc nomina, dominus, rex, &c. conueniant Deo ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltima parte iſtius partis *ibi* [Sic etiam patet noſter incipit eſſe, &c.] Videtur enim, quòd talia nomina poſſint conuenire ab æterno: dicitur enim dominus, vt dicit Amb. poteſtate coercendi ſubditam creaturam: & hoc conuenit ab æterno.

2 Item quæritur, Quare non diſtinguitur in huiuſmodi, quòd ſignificent in actu & habitu, ſicut in aliis, vt eſt donum, & huiuſmodi? Ab æterno enim Deus habet aptitudinem creandi, & habitum donandi: ergo videtur, quòd in aliquo ſenſu ab æterno conueniant.

3 Præterea, Hæc conueniunt in æternum, ſicut ipſe dicit Exod. 3. Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob: hoc nomen mihi eſt in æternum. Et quare non ita conueniunt ab æterno ſicut in æternum?

SOLVTIO. Dicendum ad hoc meo iudicio, ſicut hic dicit Auguſtinus, quòd hæc non conueniunt niſi ex tempore: quia non reſpiciunt habitum, ſed actum: relationes enim inquantum huiuſmodi, conſequuntur actus, non aptitudines, vt patet: ex hoc enim non dicitur res ſubdupla ad alteram, quòd poteſt eſſe ſubdupla. Et ſi quandoque inuenitur, quòd dominus ab æterno conuenit: credo, quòd improprie ſumitur. Creator autem cum hoc ſit nomen agentis ſecundum actum, non niſi ex tempore conuenit: & per hoc patet ſolutio ad prima duo. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd creatura bene manebit ſine fine, licet non manſerit ſine principio: & ideo cum talia connotent effectum in creatura, non conueniunt ab æterno, ſed conueniunt in æternum.

ARTICVLVS VII.

An Deus dicatur dominus temporis ex tempore?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex his aperte oſtendit, &c.] Videtur enim, quòd etiam dominus temporis ſit ex tempore: quia tempus eſt vnum de coæuis: ergo ſicut eſt dominus aliorum ex tempore, ita etiam temporis: & hoc eſt contra ſupra dicta.

2 Item, Si cuilibet exitui creaturæ in eſſe reſpondet tempus, tunc etiam exitui temporis in eſſe reſpondet tempus: & ſic temporis erit tempus: & hoc nihil eſt dictu.

3 Item, Videtur eſſe dominus temporis ex æuo: quia ita dicit Boet. in lib. de conſol. philoſophiæ. Qui tempus ab æuo ire iubes.

Sed contra. SED CONTRA: Æuum eſt creatum: ergo ſuum exitum in eſſe menſurauit tempus: ergo æuum eſt ex tempore, & non tempus ab æuo, vt videtur dicere Boet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd temporis non eſt tempus, nec menſura menſuræ: & ideo licet tempus prout adiacet mutationi, ſit coæuum ſecundum rem, tamen eſt menſura aliorum: & ſic eſt ante ſecundum rationem: quia exitus etiam ille non fuit in fieri vnquam, ſed in demonſtatione creaturæ nunc primo, ante quod nunc de creatura nihil fuit.

AD ALIVD dicendum, quòd exitus temporis in eſſe non habuit menſuram: quia realiter non fuit ante tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd æuum incepit in æuiternis, ſcilicet in cælo empyreo & in angelis: & ideo ſecundum rationem eſt ex tempore exitum eius in eſſe menſurare. Quod autem dicit Boët. intelligendum eſt de tempore & æuo, prout iam ſunt: quia ſic æuum menſurat temporalia: & tempus vadit, id eſt, fluit ab æuo: & hoc notat ab æuo. Vel dicatur leuius, æuum ponere pro æternitate, & præpoſitionem notare ordinem & cauſam: vt ſit ſenſus, Qui tempus ab æuo ire iubes, id eſt, poſt æuum: & creare exemplariter ab ipſo: quia ſicut dicit Philoſophus, quod eſt æternum æterno, hoc eſt æuiternum æuiterno, & tempus temporali.

Hic ſoluitur quæſtio qua quærebatur, vtrum Spiritus ſanctus dicatur datum relatiue ad ſe, cum ipſe det ſe?

C HIc poteſt ſolui quæſtio ſuperius propoſita, vbi quærebatur, cum Spititus ſanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum Spiritus ſanctus det ſeipſum, vtrum ad ſeipſum relatiue dicatur, cum dicitur dari vel donari? Cui quæſtioni reſpondentes, dicimus Spiritum ſanctum Dei datum vel donatum relatiue, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem ſiue donator, eſt Pater cum Filio & Spiritu ſancto. Nec tamen dicimus Spiritum ſanctum referri ad ſe, ſed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem, quia non poteſt aliquid dici datum, niſi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem Spiritus ſanctus dari à ſe vel datus à ſe dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui datur, & eſt appellatio relatiua: & in illo cui datur, mutatio fit, non in dante.

ARTICVLVS VIII.

An Spiritus ſanctus referatur ad ſe, cum datum ad dantem refertur?

DEinde quæritur de vltima parte diſtinctionis *ibi* [Hic poteſt ſolui quæſtio ſuperius propoſita] Videtur enim falſum dicere in litera: concedit enim, quòd datum refertur ad dantem, & quod Spiritus ſanctus dat ſe, & tamen non refertur ad ſe: & concedit, quòd appellatio dati refertur ad dantem: & ipſe eſt dans: ergo refertur ad ſe, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd referri ſecundum appellationem donum non ſimpliciter, ſed ad dantem, eſt referri ſecundum quid: & bene concedit Magiſter, quòd taliter ſecundum quid refertur Spiritus ſanctus ad ſe: ſed referri ad ſe, eſt ſimpliciter referri ad ſe: & hoc intendit negare in litera, vt patet inſpicienti diligenter.

DISTIN

DISTINCTIO XXXI.

Quomodo dicatur Filius æqualis Patri: an ſecundum ſubſtantiam, an ſecundum relationem, ita & ſimilis?

PRÆTEREA conſiderari oportet, cum tres perſonæ coæquales ſibi ſint, vtrum relatiue hoc dicatur, an ſecundum ſubſtantiam: & ſi relatiue, vtrum ſecundum relationem, an ſecundum eſſentiam conſideranda ſit æqualitas? Deinde quid ſit ipſa æqualitas? Ad quod dicimus quia ſicut ſimile nihil ſibi eſt, ſimilitudo enim (vt ait Hilarius) ſibiipſi non eſt: ita & æquale aliquid ſibi non dicitur: ac per hoc ſicut ſimile, ita & æquale relatiue dicitur. Dicitur ergo relatiue Filius æqualis Patri, & vtrique Spiritus ſanctus. Eſt tamen æqualis Patri Filius, & vtrique Spiritus ſanctus, propter ſummam ſimplicitatem eſſentiæ & vnitatem. Æqualis eſt ergo Filius Patri ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum relationem. Vnde Auguſtinus in 5. lib. de Trinit. ait, Quærimus, ſecundum quid æqualis ſit Patri Filius? non ſecundum hoc quòd ad Patrem dicitur Filius, æqualis eſt Patri. Reſtat ergo vt ſecundum id æqualis ſit, quod ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur. Reſtat ergo vt ſecundum ſubſtantiam ſit æqualis. Eadem ergo eſt vtriuſque ſubſtantia. Item in 6. lib. Satis eſt videre nullo modo Filium æqualem eſſe Patri, ſi in aliquo, ſcilicet quod pertineat ad ſignificandam eius ſubſtantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis eſt Patri Filius, & eſt eiuſdem ſubſtantiæ. Æqualis eſt etiam Spiritus ſanctus Patri & Filio, & in omnibus æqualis propter ſummam ſimplicitatem illius ſubſtantiæ. Ex his perſpicuum fit, quòd ſecundum ſubſtantiam Filius eſt æqualis Patri, & vtique Spiritus ſanctus, & appellatio tantum relatiua eſt. Æqualitas ergo Patris & Filij non eſt relatio vel notio, ſed naturalis vnitas & idemtitas.

A De *ſignificatione relatiuorum quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt ſimilis, & æqualis.*

Cap. 6.

Cap. 4.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆTEREA conſiderari oportet, cum tres perſonæ, &c.] Hic incipit pars illa, in qua Magiſter tangit non propria, ſed appropriata: & continetur tota in iſta diſtinctione, quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima Magiſter tangit quid ſignificent huiuſmodi dictiones, ſimilis, æqualis, penes quas quædam appropriata ſumuntur. In ſecunda tangit tria appropriata perſonis ſecundum aſſignationem Hilarij *ibi* [Non eſt hic prætermittendum, quòd vir illuſtris] In tertia tangit appropriata ſecundum aſſignationem Auguſt. *ibi* [Illud autem ſciri oportet] Ipſe autem Magiſter in litera diuidit primam partem in duas, in quarum prima quærit, Vtrum ſimilis, æqualis, & huiuſmodi, relatiue vel ſecundum eſſentiam dicantur? In ſecunda autem determinat quid ſignificet ſimilitudo, & æqualitas? *ibi* [Hoc idem etiam dicimus de ſimilitudine] Et per hoc patet ſententia.

ARTICVLVS I.

An Magiſter hic bene determinat de appropriatis?

INcidunt autem hîc quæſtiones ante literam, quarum vna eſt, Quare Magiſter ponit hîc tractatum de appropriatis? Secundo, Secundum quid attenditur ratio appropriationis?

tionis? Videtur autem non debere hic poni. Omnia enim iſta nomina eſſentialia ſunt: ergo inter eſſentialia deberent determinari.

2 Præterea, De æqualitate ſupra 18. & 19. di. habitum eſt: ergo ſuperflue videtur hic repeti.

3 Item, Æqualis & ſimilis non ponuntur hic inter appropriata: ergo videtur, quòd non debet de eis agi in tractatu iſto, qui eſt de appropriatis.

Solutio. SOLVTIO. Appropriata rationem trahunt ex propriis: ſicut per accidens rationem ab eo trahit quod eſt per ſe: & ſicut illud quod eſt propter alterum, trahit rationem cognitionis ab eo quod eſt propter ſe: & ideo immediate ponendus eſt tractatus de appropriatis poſt tractatum propriorum.

AD ARGVMENTVM autem dicendum, quòd non ſunt ita eſſentialia quin per rationes ſuorum nominum acceſſum & vicinitatem ponant ad propria, & ideo cum eis coniunguntur.

AD ALIVD dicendum, quòd ſimilitudo & æqualitas dupliciter accipiuntur, ſcilicet ſecundum id in quo eſt æqualitas & ſimilitudo: & hoc eſt eſſentia, ſicut ſupra dictum eſt: & ſecundum nominis rationem quæ magis accedit ad rationem vnius perſonæ, quam alterius: ſicut infra dicet, quòd æqualitas eſt in Filio & ſimilitudo. Et dicunt quidam Sancti, quòd ſecundum aliquid eſt in Filio, & ſecundum aliquid in Spiritu ſancto: & hoc modo ſumitur hic in tractatu appropriatorum. Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia primo modo egit de eis ſupra, & ſecundo modo agit de eis hic.

ARTICVLVS II.

Penes quid attenditur ratio in appropriatis? & vtrum non exiſtente proprio, poſſit eſſe aliquid appropriatum?

DEinde quæritur, Secundum quem modum fiat appropriatio? Videtur enim, quòd nulla ſit. Æternitas enim imago & vſus ſunt eſſentialia æqualiter pertinentia ad vnum, & ad alium: ergo non fit appropriatio aliqua circa illa.

2 Item, Quæcumque conueniunt ſecundum proprietatem, non dicuntur de omnibus: iſta autem dicuntur de omnibus: ergo non appropriantur.

3 Item, Appropriatum eſt alicui, quod ſemper conuenit ei & non alij: ſed iſta conueniunt omnibus: & ſimiliter vnitas, æqualitas, & concordia: ergo non ſunt appropriata.

4 Item, Videtur, quòd per contrarium propria debent recipere appropriata: ſicut dicit Auguſt. quòd potentia Patri, quia ſeniores deficiunt, ne credatur deficere: ſapientia Filio, quia minores ſtulti ſunt, ne credatur Filius eſſe inſipiens: bonitas Spiritui ſancto, ne credatur eſſe ſpiritus iræ: ergo videtur, quòd æternitas conuenit non Patri, ſed ei qui eſt à principio, & imago ei qui minus conuenit, & vſus ei qui minus eſt ad vſum: & ſic videntur omnia appropriata male aſſignari.

5 Item quæritur, Si non exiſtente proprio, ſit vel poſſit eſſe aliquid appropriatum? Videtur, quòd ſic: quia adhuc erit Deus æternus, & vnus, & ſapiens, & potens, & bonus: ergo cum iſta ſint appopriata, videtur quòd non exiſtentibus propriis, adhuc maneant appropriata.

6 Item, Hæc appopriata non ſunt à nobis appropriata: non enim hæc appropriatio fit quoad noſtrum intellectum tantum, ſed etiam in ipſis ſignificatis iſtorum importatur ratio appropriationis: quia aliter vnum non appropriaretur magis vni, quam alteri: ergo cum ſemper fuerint in Deo huiuſmodi appropriata, etiam non exiſtentibus propriis, adhuc remanerent, vt videtur.

ſed contrà. SED CONTRA: Propium cadit in ratione appropriati: ergo non exſtente proprio, non erit appropriatum. Præterea, Si appropriatum eſt quod accedit ad rationem proprij, oportet præſupponere rationem illam ſecundum quam eſt acceſſus: hæc autem eſt ratio proprij: erga oportet ſemper proprium ſupponere ante appropriatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dupliciter contingit accipere appropriatum, ſcilicet ſecundum materiam, & hoc eſt ſecundum id quod eſt appropriatum: & ſecundum formam, id eſt, ſecundum rationem appropriati inquantum huiuſmodi. Primo modo dico, quòd eſt ſine intellectu proprij. Secundo autem modo nunquam: quia appropriatum nihil aliud eſt, quam ſecundum rei & nominis conuenientiam acceſſum aliquem habere magis ad proprium vnius perſonæ, quam alterius: & ideo dicit Magiſter infra, quòd æternitas dicit notionem Patris quæ eſt innaſcibilitas: non quia res æternitatis ſoli Patri conuenit, ſed quia ſecundum conuenientiam rationis accedit ad Patrem, ſicut infra patebit cum de ſingulis quæretur. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt idem proprium & appropriatum: ſicut non eſt idem imago & ad imaginem: & non eſt idem propter ſe & propter alterum: præpoſitio enim notat eius quod remotum eſt, acceſſum quendam: vnde remotio notat, quòd non ſunt vere propria: ſed acceſſus notat, quòd per aliquam rationem non rei, ſed proprietatis rei conueniunt cum proprio vnius perſonæ plus quam cum proprio alterius.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd ſecundum rei naturam commune quidem eſt: ſed gratia proprietatis eſt conuenientia cum proprio: ſicut æternitas communis quidem eſt tribus: tamen quia æternum eſt ſine principio principium aliorum, per hoc conuenit cum eo qui eſt principium non de principio plus quam cum eo qui eſt principium de principio.

AD ALIVD dicendum, quòd non fit appropriatio ſimpliciter per contrarium: ſed explanatio appropriationis quandoque fit per contrarium per accidens, & ad excluſionem

nem erroris: & hoc innuit Auguſt. in ipſis verbis, & infra habebitur.

Ad aliud dicendum, quòd non exiſtente proprio non eſſet appropriatum ſecundum rationem appropriati: licet forte eſſet adhuc in ratione attributi eſſentialis, vt patet ex diſtinctione prius poſita. Et per hoc patet ſolutio ad vltimum.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſimilitudo & æqualitas dicuntur relatiue, vel ad ſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Sicut ſimile, ita & æquale relatiue dicitur, &c.] Hoc enim non videtur, cum ſimilitudo, vt dicit in litera, nihil aliud ſit quam indifferens eſſentia in tribus. Indifferens autem eſſentia ad ſe dicitur: ergo videtur, quòd ſimilitudo & æqualitas ad ſe dicantur.

2 Præterea, Si dicunt relationem iſta, quam relationem dicunt? Si aliquam de perſonalibus, oporteret quòd illi ſoli perſonæ conuenirent: & hoc non eſt verum, vt ſupra habitum eſt, & hic habetur, quòd vna eſt ſimilitudo & æqualitas trium.

Solutio. Solvtio. Supra diſtinct. 18. de hoc plura quæſita ſunt. Et dicendum ſicut ibi; quòd iſta nomina, ſimilis, & æqualis, dicuntur relatiue, connotando eſſentiam quando ſumuntur concretiue: & notant in ſuis ſuppoſitis relationes indeterminatas ſuorum relatiuorum: & hoc patet cum exponuntur: ſimiles enim ſunt perſonæ diſtinctæ, eandem habentes eſſentiam ſecundum attributa qualitatem dicentia ſecundum modum intelligendi: vt ſapientia, bonitas, & huiuſmodi. Æquales autem ſunt perſonæ diſtinctæ, eandem habentes eſſentiam ſecundum rationem quantitatis virtualis, vt potentia, virtus, & eſſe vbique, & huiuſmodi. Cum autem ſignificantur abſtracte, tunc ſignificant eſſentiam prædicto modo conſideratam, & connotant perſonas oblique: ſimilitudo enim eſt indifferens eſſentia ſecundũ attributa qualitatem dicentia in tribus, & æqualitas indifferens eſſentia ſecundum attributa quantitatis in tribus: & per hoc patet de facili ſolutio ad omnia quæ quæri poſſunt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur indifferens eſſentia, duo dicuntur, ſcilicet eſſentia quæ non dicit relationem, & indifferens quod ſupponit relatas adinuicem perſonas, in quibus eſſentia indifferens eſt.

Ad aliud dicendum, quòd dicunt relationem indeterminate: & per hoc exigunt diſtincta ſuppoſita quæ adinuicem referuntur.

Hic quomodo dicatur ſimilis, & quid ſit ſimilitudo?

HOc idem etiam dicimus de ſimilitudine. Cum enim dicitur Filius ſimilis Patri, relatiue quidem dicitur: ſed ſimilis eſt Patri propter vnitatem eſſentiæ. Eſt ergo appellatio tantum relatiua, ſimilitudo vero indifferens eſſentia. Vnde quibuſdam non indocte videtur nomine æqualitatis vel ſimilitudinis non aliquid poni, ſed remoueri: vt ea ratione dicatur Filius æqualis Patri: quia nec maior eſt eo, nec minor: & hoc propter vnitatem eſſentiæ. Ita & ſimilis dicitur, quia nec diuerſus, nec alienus, nec in aliquo diſſimilis: & hoc propter eſſentię ſimplicitatem. Non ergo ſecundum quòd Filius eſt genitus à Patre, æqualis eſt Patri, nec ſimilis vel diſſimilis, ſed æqualis & ſimilis ſecundum ſubſtantiam. B

ARTICVLVS IV.

An nomen ſimilitudinis aliquid in diuinis ponat?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quibuſdam tamen non indocte videtur nomine ſimilitudinis vel æqualitatis non aliquid poni, &c.] Hoc enim videtur expreſſe falſum: quia ſi ſimilitudo eſt indifferens eſſentia, tunc ponit eſſentiam indifferentem: & hoc eſt aliquid ponere.

2 Item, In inferioribus hæc nomina aliquid ponunt: ergo cum in ſuperioribus ponant ſubſtantiam, in inferioribus qualitatem, vel quantitatem: & ſubſtantia verius ſit ens, quam qualitas, vel quantitas: ergo videtur, quòd verius ponant in ſuperioribus, quam in inferioribus.

3 Præterea, Si dicas, quòd dicunt negationem: quia ſic exponitur, Filius eſt æqualis Patri, quia nec maior, nec minor: tunc eadem ratione omne prædicatum quod de aliquo dicitur per eſſentiam vel per accidens, nihil ponit, quia ſequuntur ex illo remotiones oppoſitorum prædicatorum & diſparatorum ab eodem ſubiecto: vt cum dicitur, homo eſt animal, ſequitur, ergo non eſt lapis: & cum dicitur, homo eſt albus: ergo non eſt niger: & hoc eſt falſum: ergo oportet, quod aliquid ponant.

4 Item, Notum eſt per ſe, quòd negatio non

non eſt primo in intellectu: ergo illa negatio qua dicitur, Filius neq; maior, nec minor eſt, in aliqua affirmatione fundatur priori: ergo in illa affirmatione aliquid ponunt.

5 Item, Videtur eſſe idem ſimilitudo & æqualitas in diuinis: quia vtrumque exponitur pro indifferenti eſſentia in tribus: ergo cum eadem ſint quæ ſunt vnius diffinitionis, erunt idem ſimilitudo & æqualitas.

6 Præterea diſtinct. 20. dixit Auguſtinus, quòd ad æqualitatem pertinet quæſtio qua quæritur, quare, qualis, vel quantus ſit? ad originem vero quis, de quo ſit: ergo ad idem pertinet quale & quantum in diuinis: ſed quale indifferens cauſat ſimilitudinem: ergo in diuinis idem ſunt ſimilitudo & æqualitas.

7 Item, Videtur, quòd hæc duo idem ſint quod idemtitas: quia vnum in ſubſtantia facit idem: omne autem quod de ſe dicit qualitatem vel quantitatem in inferioribus, vertitur in diuinis in prædicationem ſubſtantiæ, vt dicit Boët. ergo illa prædicant ſubſtantiam, & ſic faciunt in diuinis idemtitatem, & non ſimilitudinem, vel æqualitatem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ponunt in diuinis, & poſitiue habent exponi. Et illa quæ dicit Magiſter in litera, ſunt negationes conſequentes oppoſitæ comparationis quæ eſt ſecundum maius & minus: & non intendit Magiſter dicere, niſi quod non ponunt aliquid diuerſum à ſubſtantia, ſicut faciunt in inferioribus: ſicut enim dicitur in primo Euclidis. Æquale eſt, quod ſuppoſitum alicui, non excedit, nec exceditur. Et iſta expoſitio per negationem accidit æquali inquantum eſt primum in genere proportionum, eo quod ſicut docet Boët. omnis inæqualitas oritur ab æqualitate, & reducitur ad ipſam: quia æquale accipitur penes vnum in proportionibus quantitatis, & ita eſt de ſimili in comparatione qualium: licet proprie in illis non ſint ſignabiles ſpecies comparationis, quemadmodum ſignificantur ſpecies proportionum in quantitate. Et per hoc patet ſolutio ad quatuor prima: oſtenſum enim eſt quid intendit Magiſter in litera, & vnde venit negatio conſequens magis in his, quam in aliis.

AD 1 D autem quod vlterius videtur probare, quòd in diuinis ſimilitudo ſit æqualitas, & è conuerſo: dicendum, quòd licet indifferens eſſentia cauſet vtrumque, non tamen conſiderata eſt in vtroque ſecundum eundem modum interrogandi: quia in ſimilitudine conſideratur ſecundum indifferentiam attributorum ſapientiæ, & bonitatis, & aliorum, quæ ſecundum modum dicendi dicunt qualitatem. In æqualitate autem conſideratur ſecundum attributa dicentia quantitatem virtualem in æternitate durationis, & magnitudine exiſtendi vbique, & poteſtate operandi.

AD ALIVD dicendum, quòd qualis non ſimpliciter, ſed ſecundum aliquid conſideratum, pertinet ad quæſtionem de qualitate, ſecundum quod attributum dicens qualitatem eſt virtus ordinata ad actum, ſicut ſcientia virtute ſua facit conſiderare, & ſecundum poteſtatem ſcire eſt facultas conſiderandi bene vel male: & quoad hoc facit æqualitatem, ſed in ſe facit ſimilitudinem.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia illa attributa ſunt ſubſtantia: ſed ſecundum hoc non accipitur ratio diſtinguendi inter attributa, vt ſupra diſtinct. 8. probatum eſt: ſed potius penes modum intelligendi: ſic enim in inferioribus dicit Philoſophus, quòd ſiquis bicubitali magnitudine poſita, dixerit quod poſitum eſt, eſſe quantum, quid eſt dicit, & quantum quid ſignificat: ita etiam in ſuperioribus cum dicitur, Deus ſubſtantia, Deus ſapiens, dicitur quidem quid in vtroque, non tamen ſignificatur in modo intelligendi: & ideo gratia quorundam attributorum dicuntur perſonæ vnum, & gratia quorundam ſimiles, & gratia quorundam æquales: & puto, quòd non debent dici idem: quia ſupra diſtinct. 4. habitum eſt, quod Pater & Filius non ſunt idem Deus: & hoc ideo, quia idem eſt habens in ſe articulum, qui determinat ſuppoſitum quod eſt perſona: & ideo cum non ſint idem ſuppoſitum, non erunt idem Deus: habet etiam in ſe vnitatem ſubſtantiæ, & gratia huius bene poſſet dici: ſed non poteſt dici, quòd ſunt alius, vel diuerſus Deus. Et ex hoc patet etiam vlterius ſolutio quæſtionis, qua poſſet quæri, quare vnum in ſubſtantialibus attributis in diuinis perſonis non facit idem, ſicut vnum in qualitatiuis facit ſimile, & quantitatiuis facit æquale? Sunt tamen qui diſtinguunt iſtam, Pater & Filius ſunt idem Deus, ex eo quod ly idem poteſt eſſe maſculinum & ſubſtantiuum, & ſic falſa: vel neutrum & quaſi adiectiuum, & ſic vera: ſed hæc diſtinctio non habet artem, nec rationem: quia idem nec voce, nec ſignificatione adiectiuum eſt, ſed ſignificatiuum & diſcretiuum ſubſtantiæ. Præterea, Si eſſet neutri generis, incongrue adderetur cum hoc nomine, Deus, quod eſt maſculinum: ſicut incongrue dicitur, Pater & Filius ſunt iſtud Deus.

De ſententia ſancti Hilarij, qua in Trinitate perſonarum propria oſtendit?

C NOn eſt igitur hic prætermittendum, quòd vir illuſtris Hilarius proprietates perſonarum aſſignans, dicit in Patre eſſe æternitatem, ſpeciem in imagine, vſum in munere: quæ tantæ difficultatis ſunt verba,

ba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Auguſtinus, vt ipſe oſtendit in 6.lib. de Trin. ita dicens : Quidam cum vellet breuiſſime ſingularum in Trinitate perſonarum inſinuare propria. Æternitas eſt, inquit, in Patre, ſpecies in imagine, vſus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione Scripturarum & aſſertione fidei vir extitit (hęc enim Hilar. in libris ſuis poſuit) horum verborum, id eſt, Patris, & imaginis, & muneris, ęternitaiis, ſpeciei, & vſus, abditam ſcrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum ſecutum arbitor in æternitatis vocabulo, niſi quòd Pater non habet Patrem de quo ſit: Filius autem de Patre eſt vt ſit, atque vt illi coęternus ſit. Imago enim ſi perfecte implet illud cuius imago eſt, ipſa coęquatur ei, non illud imagini ſuę: in qua magine ſpeciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta eſt congruentia & prima æqualitas, & prima ſimilitudo nulla in re diſſidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte diſſimilis: ſed ad idemtitatem reſpondens ei cuius imago eſt: vbi eſt prima & ſumma vita cui non eſt aliud viuere, & aliud eſſe : ſed idem & primus ac ſummus intellectus, cui non eſt aliud viuere & aliud intelligere, ſed idem hoc eſt vnum tanquam verbum perfectum cui non deſit aliquid : & ars quędam omnipotentis & ſapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea, ſicut ipſa vnum de vno cum quo vnum : ibi nouit omnia Deus quę fecit per ipſam.

Cap. 10.

Lib. de Synodis.

Hic de Spiritu ſancto quare vſus dicatur.

D

EST autem ineffabilis quidam complexus Patris & imaginis, qui non eſt ſine perfruitione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo (ſi tamen aliqua humana voce digne dicitur) vſus ab illo appellata eſt breuiter, & eſt in Trinitate Spiritus ſanctus non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas, ingeniti largitate atque vbertate profundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à ſeinuicem determinari videntur, & in ſe infinita ſunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per ſpeculum in ęnigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cęcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt Deus, ſed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmiſſa accipienda ſint, licet tantæ ſint profunditatis, vt etiam adhibita expoſitione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus ſenſus: cum & ipſa eorum explanatio, quam hic Auguſt. edidit, plurimum in ſe habeat difficultatis & ambiguitatis.

Aug. lib. 6. de Trin. c. 12

Quòd ſecundum hanc expoſitionem non diſtinguuntur ibi proprietates perſonarum tres?

E

NON enim ſecundum prędmiſſam expoſitionem diſtinguuntur hic tres illę proprietates ſuperius aſſignatę, ſed ipſę hypoſtaſes diſtinctæ abinuicem monſtrantur. Æternitatis tamen nomine eadem vi-

detur deſignata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid ſit quod ait, Imago ſi perfecte implet, cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud ſuæ imagini. Videtur enim dicere, quòd Filius qui eſt imago Patris, Patri coæquatur, non Pater Filio: cum & Filius dicatur æqualis Patri in Scriptura, & Pater Filio: ſed Filius hoc habet à Patre vt ſit ei æqualis, Pater autem non habet à Filio: & tamen Filius plene ac perfecte æqualis eſt Patri, id eſt, imago ei cuius eſt imago.

Quare dicatur Hilarius propria perſonarum aſſignaſſe in verbis prædictis, cum ibi non ſint expreſſæ proprietates?

F PRopria ergo perſonarum in prædictis v rbis aſſignaſſe dicitur Hilarius, quia relatiua nomina perſonarum poſuit, ſcilicet Patris, imaginis, & muneris, quæ relatiue dicuntur de perſonis, & proprietates notant quibus diſtinguuntur perſonæ. Ita enim dicitur Spiritus ſanctus munus relatiue, ſicut donum. Veruntamen ipſas proprietates aliis tribus nominibus non ſignificauit, iuxta prædictam Auguſt. expoſitionem, niſi ſolo nomine æternitatis, quo non ipſam paternitatem, ſed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

ARTICVLVS V.

Quare æternitas appropriatur Patri?

DEinde quæritur de ſecunda parte vbi dicit [Non eſt igitur hic prætermittendum, quod vir illuſtris, &c.] Et quæruntur tria: quorum primum, Quare æternitas attribuitur Patri? Secundo, Quare imago Filio. Et tertio, Quare vſus Spiritui ſancto? Ad primum proceditur: ſic Quodcunque nomen æqualiter dicitur de tribus, non attribuitur ſpecialiter alicui: ſed dicimus in ſymbolo Athanaſij, Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus: ergo æternitas non attribuitur ſpecialiter alicui.

2 Item, Supra diſtinct. 9. probata eſt coæternitas perſonarum æqualiter: & ibidem, quòd ſi Pater eſt æternus, quòd etiam Filius eſt æternus: ergo non debet ſpecialiter referri ad Patrem.

3 Item, Coæternitas ſecundum modum intelligendi dicit ſpatium non interſectum, vt dicit Iſaac, quòd eſt menſura extrinſecus adiacens eſſe duranti ſine variatione & termino. Sic etiam dicit Dionyſius, quòd æternitas eſt antiquum & inuariabile & vniuerſale in metiendo: hoc autem æqualiter omnibus conuenit: ergo non ſpecialiter attribuitur Patri.

4 Item, Si accipiamus ſecundum diffinitionem Boëtij, quòd æternitas eſt interminabilis vitæ poſſeſſio tota ſimul: iterum æqualiter conuenit tribus: ergo male attribuitur vni, ſcilicet Patri.

5 Item quæriur de ſolutione quam ponunt quidam, quòd ſignificet eſſentiam quæ communis eſt tribus: ſed connotat notionem Patris, & ideo attribuitur Patri. Et hoc volunt habere ex verbis Magiſtri infra, vbi dicit, quòd eandem notionem dicit quam dicit ingenitus.

SED CONTRA: Quicquid dicit eſſentiam & connotat notionem vnius perſonæ, propter hoc quod ſignificat vtrumque, non poteſt dici de omnibus: ſicut mittitur, & procedit temporaliter, & huiuſmodi: ergo ſi æternitas in intellectu ſuo claudit notionem Patris, non dicetur de aliis perſonis, quòd ſint æternæ. *ſed contra.*

2 Item, Non poſſum dicere, quòd Filius ſit eſſentia diuina, & ingenitus: cum ergo tantum valeat æternitas, quantum eſſentia & ingenitus, non potero dicere, quòd Filius ſit æternitas vel æternus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd æternitas non eſt propriumPatris, nec per ſe, nec per connotationem notionis ſuæ: ſed eſt appropriatum, eo quod in ſua ratione plus accedit ad Patris proprium quod eſt innaſcibilitas, quam ad proprium alterius perſonæ: & hoc ſic patet: Æternitas eſt interminabilis vitæ poſſeſſio. Quod autem eſt interminabile, eſt principium non de principio: quod licet eſſentialiter conueniat omnibus perſonis, tamen ſecundum aliquam rationem principium habet Filius, & principium habet Spiritus ſanctus: ſed Pater ſecundum nullum modum: ergo ratio æternitatis plus accedit ad proprium Patris, quam alterius. Et per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta. Errant enim qui dicunt, ipſam connotare notionem Patris: quia dictio connotat illud quod claudit in ſuo intellectu cum principali ſignificato: & per hunc modum non diſtinguuntur attributa perſonarum, vt dictum eſt. *Solutio.*

ARTIC V.

AATICVLVS VI.

Quare imago appropriatur Filio, & quare Filius dicatur ſpecies Patris?

SEcundo quæritur de imagine quæ appropriatur Filio: & quia ſupra diſtinct. 27. & 28. ſatis aperte oſtenſa eſt ratio, quare imago proprie conuenit Filio, ex illa etiam ſatis poteſt elici quare imago eſſentialiter dicta, appropriatur eidem: quia ſcilicet rationem habet accedentem ad id quod proprium eſt Filio. Hic autem relinquitur quæſtio de duabus diffinitionibus imaginis, quæ tanguntur in notula Hilarij, quæ aſſignatur hic in quibuſdam libris: quarum prima hæc eſt. Imago eſt eius rei ad quam imaginatur ſpecies indifferens: ſed ſpecies indifferens eſt: Patris: ergo imago eſt Patris: non ergo Filij, Filius enim eſt indifferens ſpecies Patris.

2 Item, Quid dicit ly imaginatur? Si actum imitandi, ſicut dicitur communiter: ergo imago eſt rei quam imitatur imago: hoc autem eſt prototipus, vt dicit Damaſc. vel exemplar, vt dicitur communiter. Ergo videtur, quòd proprium Patris debeat poni exemplar, & non æternitas in iſto ternario quem ponit Hilarius: quia aliter non reſponderet ſibi.

3 Item, Quare Filius dicitur ſpecies? Species enim aut ſumitur vt in logicis, aut ſicut in naturalibus, aut ſicut in ſpiritualibus. Si primo modo: tunc ſpecies eſt prædicatum de pluribus differentibus numero: & hoc non conuenit Filio. Si autem ſecundo modo: tunc ſpecies eſt forma dans eſſe & rationem: & hoc iterum Filio non conuenit. Si tertio modo: tunc Filius eſſet ratio ſecundum quam formaliter cognoſceret Pater, & ſic eſſet ſapiens ſapientia genita: quod iterum falſum eſt, vt probabitur in ſequenti diſtinctione. Si dicas, quòd vocatur hic ſpecies ſpecioſitas, vt videtur dicere Auguſt. in litera. Contra: Specioſitas imaginis eſt potius à ſuperlinitis imagini, vt eſt venuſtas coloris in commenſuratione partium in membris & colore, quam in ipſa imaginis figura: cum igitur iſta ſint bonitatis & gratiæ quæ imagini ſpirituali ſuperinducuntur à Spiritu ſancto, videtur, quòd ſpecioſitas magis conuenit Spiritui ſancto, quam Filio.

4 Præterea, Totum quod ponitur in diffinitione iſta, conuenit Spiritui ſancto: eſt enim Spiritus ſanctus indifferens ſpecies Patris & Filij: ergo eſt imago, & ſibi ſpecies debet appropriari.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur de ſecunda diffinitione: Imago eſt rei ad rem coæquandam imaginata & indiſcreta ſimilitudo. Cum enim imago quandoque ſit minor, & quandoque maior, vt patet in ſtatuis idolorum & ſanctorum, non videtur eſſe rei ad rem coæquandam.

2 Præterea, Cum diſcretio ſit in omnibus illis in quibus eſt imago & exemplar, non enim ſibi imago eſt, videtur quòd male dicat indiſcreta.

3 Item, Imago cum ſit ad rem coæquandam, potius videtur eſſe æqualitas, quam ſimilitudo.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur, Qua ratione ei qui ſic eſt imago, appropriatur ſpecies: non enim eſt ſpecioſitas niſi ex ſubſtantia: & ita videtur vna eſſe ſpecies trium, ſicut vna eſt eſſentia trium.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd dúæ diffinitiones quas tangit in litera, diuerſificantur in eo quòd vna eſt imaginis ſecundum quod eſt ab exemplari: ſic enim habet indifferentem ſpeciem cum illo: ſicut cera cum figura ſigilli, ex hoc quod ſecundum impreſſionem eſt à ſigillo. Alia autem datur de imagine, ſecundum quod eſt ad exemplar in quod ducit: ducit enim in illud per hoc quod eſt imaginata & æquata ſibi ſimilitudo.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd cum dicitur, imago eſt eius rei, &c. conſtruitur ly imago cum ly eius rei, in habitudine efficientis & termini ſimul: quia imago eſt ab illa re, & ad illam demonſtrandam: & ideo non ſequitur, quòd ſit illa res: quia non eſt ibi conſtructio in habitudine ſubiecti ad formam: ſicut cum dicitur, imago ſtatuæ vel æris.

AD ALIVD dicendum, quòd ly imaginatur, dicit actum imitandi: & tamen Patri non attribuitur ratio exemplaris, quia non conuenit: ſed ratio principij ad imaginem. Imago enim non neceſſario fit ab exemplari primo efficienter, ſicut idolum Petri vel Æſculapij fit ab artifice: ſed imago in diuinis eſt ab eo cuius eſt imago, ſicut à principio: & quia ratio principij non importatur in exemplari, ſed in æternitate, vt prius habitum eſt: ideo attribuitur Patri æternitas. Si autem obiiciatur, quòd ratio principij etiam diminuta eſt: quia non importat imitationem: ſicut exemplar dicens imitationem, non dicit principium: & ita neutrum conuenit Patri per comparationem ad imaginem. Dicendum, quòd non eſt verum: ratio enim principij importatur per æternitatem, & modus principiandi per imaginem, eo quod imago non habet abſolutum intellectũ, ſed reſpectiuum: & ideo ex imagine intelligitur exemplar, ſed non intelligitur principium: vt ergo vtrumque intelligatur in Patre, exprimitur æternitas in Patre, & cointelligitur exemplar in imagine.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpecies quæ appropriatur Filio (vt Auguſt. dicit) eſt idem quod ſpecioſitas: & ſecundum rationem conuenientiæ non eſt niſi in Filio: & hoc propter rationem ſuæ emanationis quæ eſt generatio: quia ipſe accipit ſpeciem & formam Patris, vt formam naturæ & ſubſtantiæ. Spiritus autem ſanctus accipit eſſentiam procedendo quomodo donum, quod de ſua ratione non dicit formam, & ſpeciem eius à quo procedit: & ideo licet id quod eſt ſpecies, ſit in tribus, tamen ratio ſpeciei & ſpecioſitas dicit magis acceſſum & conuenientiam ad proprium Filij, quam alicuius aliorũ.

AD ALIVD pater ſolutio per dicta.

Ad quæſt. 1. AD ID quod obiicitur de ſecunda diffinitione, dicendum quod in ſtatuis pro tanto non eſt perfecta repræſentatio, quòd non eſt proportionata quantitas: hic autem diffinitur imago implens & repræſentans perfecte id cuius eſt imago.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligitur hic de indiſcretione perſonæ, ſed potius de indiſcretione conuenientiæ in eo in quo eſt imago: ſi enim in illa conuenientia diſcerneretur, tunc diſconueniret, & non eſſet imago.

AD ALIVD dicendum, quòd imago dicit qualitatem circa quantitatem dictam: & ideo potius dicitur ſimilitudo, quam æqualitas, vt ratione eius quod eſt quantitas, æquet: & ratione eius quod ponit circa quantitatem, aſſimilet.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, Quare ſpecies Filio ſiue imagini attribuitur, iam in præhabitis ſolutum eſt.

ARTICVLVS VII.

Quare vſus attribuitur muneri ſiue Spiritui ſancto?

TErtio quæritur Quare vſus attribuitur muneri? Vſus enim eſt quod in facultatem voluntatis aſſumitur, ad aliud referre: munus autem ſiue donum Spiritus ſancti non refertur ad aliud: ergo videtur, quòd non conuenit ei vſus. Si dicas, quòd conuenit ei per effectum: quia bene facit vti cæteris donis: hoc nihil eſt: cum enim appropriatum Patris & Filij conueniat eis ab æterno, non reſpondebit directe appropriatum Spiritus ſancti, niſi etiam ab æterno conueniat.

2 Præterea, In litera dicit Auguſt. quòd dilectio Patris & Filij, ſiue delectatio, vel felicitas, ſiue beatitudo, vocata eſt vſus ab Hilario: hæc autem ab æterno conueniunt: ergo & vſus.

SOLVTIO Leue eſt hic ſoluere: quia vti dupliciter ſuperius eſt diffinitum, ſcilicet ad vti viæ, & vti patriæ. Vti enim viæ eſt id quod in vſum venerit, ad aliud referre quo fruendum eſt. Vti autem patriæ quod cadit in diffinitione frui, ſicut ſupra dixit Auguſtinus, quòd frui eſt vti cum gaudio, non adhuc ſpei, ſed iam rei: & ſecundum hoc vtuntur ſe Pater & Filius: & vſus in ratione ad amorem appropinquat & delectationem quæ eſt Spiritus ſanctus: quia talem vſum non facit niſi amor & delectatio. Et per hoc patet ſolutio ad totum. *Solutio.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Filius bene dicatur ars Patris?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quædam ars omnipotentis & ſapientis Dei plena rationum omnium viuentium, &c.] Quicquid enim aliquis cognoſcit, arte ſua cognoſcit: ſi ergo Filius eſt ars Patris, Pater cognoſcit Filio.

2 Item, In litera dicit: Nouit omnia Deus quæ ipſe fecit per artem ipſam: ergo Pater eſt ſapiens Filio quem genuit, vt videtur.

SOLVTIO. Iſtæ rationes bene concluderent ſi ars & intellectus & ſapientia proprie dicerentur de Filio, & non appropriate. Vnde verum eſt, quòd Pater omnia cognoſcit in arte ſua & in intellectu ſuo: non tamen ſequitur, quòd cognoſcat Filio: quia vna eſt ars trium, & vnus intellectus trium, ſicut vna eſſentia trium: ſed intellectus & ars & ſapientia conuenientiam & acceſſum dicunt ad Filium, ſecundum quod ipſe verbum, magis quam ad Patrem vel Spiritum ſanctum: & ideo Filio plus quam aliis appropriatur. *Solutio.*

Quod earundem perſonarum diſtinctionem notat Auguſtinus aliis verbis ſine expreſsione trium perſonarum?

G ILlud etiam ſciri oportet, quòd earundem trium perſonarum diſtinctionem Auguſt. oſtendere volens ſine expreſsione illarum trium proprietatum ſuperius commemoratarum in 1. lib. de doctrina Chriſtiana ſic ait: In Patre eſt vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu ſancto vnitatis æqualitatiſque concordia. Et hæc tria vnum omnia propter Patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum ſanctum. Itaque Pater & Filius & Spititus ſanctus & ſingulus quiſque horum Deus eſt, & ſimul omnes vnus Deus: & ſingulus quiſque horum plena ſubſtantia eſt, & ſimul omnes vna ſubſtantia: Pater nec Filius eſt, nec Spiritus ſanctus: & Filius nec Pater eſt, nec Spiritus ſanctus: Spiritus ſanctus nec Pater, nec Filius: ſed Pater tantum Pater, & Filius tantum Filius, & Spiritus ſanctus tantum Spiritus ſanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In his verbis aperte inſinuatur perſonarum trium diſtinctio.

Quare

Quare Patri atiribuatur vnitas & Filio æqualitas?

SEd plurimos mouet, quòd Patri attribuit vnitatem, Filio æqualitatem. Cum enim vnitas dicatur ſecundum ſubſtantiam, non tantum in Patre eſt, ſed etiam in Filio & in Spiritu ſancto: & æqualitas vna eſt Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cur ergo Patri attribuitur vnitas, & Filio æqualitas? Forte eâdem ratione attribuitur Patri vnitas ſecundum Auguſtinum, qua ſupra eidem æternitas ſecundum Hilarium: quia videlicet Pater ita eſt vt ab alio non ſit: & quia Filium genuit vnum ſecum Deum, & Spiritus ſanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in Patre eſſe dicitur, quia nec eſt aliquid aliud à quo ſit. Non enim ab alio eſt, nec ab eo aliquis vel aliquid eſt ab æterno, quod vnum cum eo non Et: Filius enim & Spiritus ſanctus vnum ſunt cum Patre. Vnde veritas ait, Ego & Pater vnum ſumus: H

ARTICVLVS IX.

Quare Patri attribuitur vnitas?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertia parte *ibi* [Illud etiam ſciri oportet, earundem, &c.] Et quæruntur tria, quorum primum eſt, Quare Patri attribuitur vnitas? Secundum, Quare Filio æqualitas? Tertium, Quare Spiritui ſancto æqualitatis & vnitatis connexio?

Ad primum proceditur ſic: Innuit enim Dionyſius in lib. de di. no. cap. 13. vnum dici ſex modis. Dicit enim ſic de vno, Vnum eſt omnium inegreſſibiliter cauſa: nihil enim exiſtentium eſt non participans vno. Et per hoc innuit vnum quod eſt principium entium, & conuertitur cum ente, ſecundum quod dicimus, quòd vnum & ens ſunt principia tranſcendentia omne genus. Et ſubiungit iterum de vnitate dicens, Omnis numerus vnitate participat: & per hoc videtur innuere vnitatem quæ eſt principium numeri, quia vnitas eſt potentia omnis numerus. Deinde per ordinem ponit quatuor modos alios, ſic dicens: Neque enim eſt multitudo non participans vno: ſed ea quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto: & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto: & quæ ſunt multa numero & virtutibus, ſunt vnum ſpecie: & quæ ſunt multa ſpeciebus, ſunt vnum genere. His ergo ſex modis dicitur vnum: ita quòd vnum aliquo modo ſemper dicitur forma. Alium modum ſeptimum ponit vnius qui eſt ſecundum cauſam efficientem, ſic dicens: Quæ ſunt multa proceſſibus, ſunt vnum principio. Alium iterum, ſcilicet octauum ponit modum ſecundum vniuerſalem omnium cauſam, ſic dicens, Non eſt quod omnium eſt cauſa vnum multorum vnum: ſed ante omne vnum & multitudinem, & omne vnum & multitudinem determinans. Ad hos ergo modos reducuntur modi vnius: ita quòd ſex accipiantur à forma, & duo à cauſa efficiente in genere vel vniuerſali, quæ eſt cauſa prima. Conſtat autem, quòd vnitas non conuenit Deo niſi vltimo modo. Cum igitur ille modus conueniat æqualiter tribus perſonis, non dicit ſpecialiter appropriatum Patris.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

PRÆTEREA vlterius quæritur de diuiſione Dionyſij, Quare non ponit vnum penes materiam, ſicut ipſe ponit penes efficientem & formam? *Quæſtium.*

Item, Efficiens non cauſat vnum, nec multum in re: quia ipſe eſt extra rem: ergo videtur, quòd penes efficientem nihil dicatur vnum.

Item, Philoſophus ponit vnum perfectum: & hoc non tangit hic.

Item, Ponitur vnum per accidens tribus modis, ſcilicet accidens & ſubiectum: vel duo accidentia in ſubiecto, ſicut grammaticum & album in Sorte ſunt vnum: vel duo accidentia in accidente tertio, ſicut muſicum & album in veniente ſunt vnum: & hoc non tangitur hic.

SOLVTIO. Dicendum, quòd de vno & vnitate non eſt hic intentio principalis: ſed quantum hic ſufficit ad intelligendum, quare vnitas attribuitur Patri, notandum quòd vnitas de ſe habet tria, quando proprie accipitur, ſcilicet indiuiſibilitatem, & priuationem, & rationem principij. Eſt enim vnitas & indiuiſibilis, & eſt prima, & eſt principium numeri: & in his tribus notiones Patris vicinantur ei: quia duplex eſt diuiſio, ſcilicet in ſe, & ex alio exire per diuiſionem: in ſe, ſicut quantum diuiditur: exire ab alio per diuiſionem, ſicut cauſatum diuiditur à cauſa: & ſecundum rationem approximandi Patri non conuenit in ſe diuidi, nec alicui perſonæ: ſed quodammodo Filius & Spiritus ſanctus exeunt à Patre, non per diuiſionem, ſed per diſtinctionem. Pater autem non eſt ex alio: & ideo per hoc quod non eſt de principio, ponit conuenientiam ad rationem vnius. Item, Vnitas eſt prima: & primum eſt ante quod nihil: & ideo attribuitur Patri gratia innaſcibilitatis. *Solutio.*

Item, Vnitas eſt principium faciens numerum ex ſua ſubſtantia iterata: & per hoc competit Patri gratia authoritatis generandi & ſpirandi, qui de ſubſtantia ſua non iterata, ſed eadem manente, producit Filium & Spiritum ſanctum: & per hoc patet, quòd iuxta ſecundum modum ſumitur vnitas quæ appropriatur Patri. Poteſt etiam ſumi iuxta primum modum: quia principium non de principio eſt, in quo omnia vniuntur quæ egrediuntur ex ipſo: ſicut eſt Pater, vt probatur in nota quæ hic ponitur, & incipit: Siquis innaſcibilem. Et per hoc patet ſolutio omnium quæ obiecta ſunt de hoc quod Patri non debet attribui vnitas.

Ad quæſt. Ad id quod quæritur de diuiſione Dionyſij, dicendum quòd optima eſt: quia ipſe ſpecialem tractatum in eodem capitulo facit de perfecto: tamen poteſt reduci ad vnum tertio modo dictum, quod eſt vnum toto: quia dicit Philoſophus, Totum & perfectum idem dico. Omne autem vnum per accidens reducitur ad vnum ſubiecto, non enim eſt accidens accidenti niſi ſubiecto: & licet materaliter poſſit variari hoc multis modis, tamen omnes reducuntur ad vnum ſubiecto. Similiter vnum continuitate reducitur ad vnum toto: quia vtrumque illorum multitudinem habet in potentia diuiſionis partium.

Quod autem obiicitur de cauſis, dicendum quòd licet res non ſit vna, vel multa ex cauſa efficiente: dico tamen, quòd prima multitudo cauſatur à diſtinctione cauſæ efficientis & effectus: & ideo etiam in aliquibus non poteſt inueniri numerus, niſi per diſtinctionē cauſæ & cauſati, ſicut in intelligentiis ſecundum eos qui ponunt intelligentias ſubſtantias ſeparatas, & vnam ſub alia ſecundū ordines motorū ſpæratum. Vel dicatur, quòd eſt cauſa efficiens vt efficiens tantum, & eſt cauſa efficiens cum ratione exemplaris: & illa ſecunda aliquando eſt in qua vniuntur ea quæ ſunt vnius exemplaris: ſed hoc non eſt intentio Dionyſij, ſed primum: quia vnitas principij ſecundum eum minor eſt quam vnitas generis.

Si autem quæritur, Penes quid accipitur diuiſio? poteſt dici, quòd vnum dicitur ſimpliciter, & ſecundum quid: & ſi dicatur ſecundum quid, quòd tunc erit vnum per id quod eſt extra vnum: & hoc eſt cauſa efficiens in genere, vel vniuerſalis: & ſic accipiuntur duo modi, ſcilicet octauus, & ſeptimus. Si autem dicitur ſimpliciter vnum: aut per ſe, aut per accidens. Si per accidens: tunc eſt quartus modus. Si autem dicitur per ſe: aut à forma quæ dat eſſe, aut à forma quæ eſt vnitas ipſa. Et ſi à forma quæ eſt ipſa vnitas ſecundum quod denominatiue prædicatur de numero, ſic eſt modus ſecundus. Si autem à forma quæ dat eſſe: aut illa accipitur vt principium, aut vt determinans & diſtinguens in hoc ens vel illud. Si primo modo: tunc eſt vnum conuerſum cum ente: & ſic eſt modus primus. Si ſecundo modo: aut dat eſſe naturæ: & ſic eſt modus tertius: quia in illo comparatur forma totius ad partes materiales, quibus datur eſſe ſecundum naturam ab ipſa forma. Aut vt dat eſſe rationis: & hoc aut eſt totum eſſe, & ſic eſt vnum ſpecie: aut eſt vt pars eſſe, & ſic eſt vnum genere.

Si autem quæritur, Quare Diony. cum tangit vnum ſpecie, dicit quòd ſunt multa in Deo numero, aut virtute? multitudo enim cuius vnitas eſt ſpecies, non eſt differens virtute tantum, ſed numero, vt videtur: quod patet etiam per ſpeciei diffinitionem quam dat Porphyrius, quòd ſpecies eſt, quod prædicatur de pluribus differentibus ſolo numero. Dicendum, quòd magis ſimpliciter & abſolute cauſatur à materiæ diuiſione, vt ſupra diximus: ſed multitudo in ſubſtantiis ſeparatis & Angelis eſt per numerum eius quod eſt, & numerus illius cognoſcitur diſtinctione virtutum. Cum igitur in tria diuidantur ſupercæleſtes eſſentiæ, ſcilicet in ſubſtantiam, & virtutem, & operationem, cognoſcimus nos numerum per operationem & virtutem in alia proportione poteſtatis ſe habentem ad ſubſtantiam in illo & in illo Angelo: & ideo ponit multitudinem virtutis cum multitudine materiali. Vtrum autem Angeli differant ſpecie, vel non, alia eſt quæſtio.

Ad hoc quod obiicitur de cauſa materiali & finali, dicendum quòd finalis eſt conſequens rem perfectam: & ideo vnum non accipitur ab ipſa. In materiali autem vnum & multum eſt in potentia. Cum igitur vnum ſequatur eſſe, ſequitur formam vt dantem eſſe, & efficientem vt facientem eſſe.

ARTICVLVS X.

Quare æqualitas attribuitur Filio, & etiam ſimilitudo?

SEcundo quæritur, Quare æqualitas attribuitur Filio, cum ſupra determinatum ſit, quòd conuenit æqualiter tribus?

2 Item. Si ego ſum æqualis tibi, bene ſequitur, quòd tu etiam es æqualis mihi: ergo à ſimili Filius eſt æqualis Patri, & Pater eſt æqualis Filio.

3 Forte dices, ſicut communiter dicitur, quòd ratio æqualitatis incipit in ſecundo, & non in primo: quia omnis proportio & comparatio præponit ſibi id ad quod eſt proportio & comparatio: & ideo cum Pater ſit non ab alio, non excedit ratio æqualitatis ad rationem proprij Patris. Contra, quia ſecundum hoc & Spiritui ſancto approprianda eſt æqualitas, ſicut Filio.

4 Præterea, Falſum videris dicere, in geometricis enim ſæpe facis demonſtrationes ſupponentes, quòd idem angulus eſt æqualis ſibi: ergo æqualitas videtur eſſe in vno.

5 Præterea, Cum ſimilitudo etiam incipiat in ſecundo, præponendo ſibi eum cui eſt ſimilis, quare non appropriatur Filio ſimilitudo ſicut æqualitas.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd æqualitas attribuitur Filio gratia imaginis, ad cuius notionem accedit propinqua ratio æqualitatis: ſequitur enim, ſi eſt imago, quòd eſt æqualis, & non conuertitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd communis æqualitas determinata eſt ſupra, ratione eius in quo eſt æqualitas: & hæc eſt indifferens eſſentia, & ſic attribuitur tribus æqualiter. Si autem conſideretur ratio nominis, vicinius ſe habet ad imaginem, quam ad alterum.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc ſequitur gratia eius in quo eſt æqualitas, quod ineſt mihi, & tibi: ſed tamen ratio æqualitatis incipit in eo in quo æqualitas eſt facta, non in illo in quo eſt primo tanta quantitas: & ideo cum Filius indifferentem quatitatem virtualem habeat à Patre, Pater autem non ab alio, vicinius ſe habet æqualitas ad Filium, quam ad Patrem.

AD ALIVD dicendum, quòd ſolutio eſt bona. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd Spiritus ſanctus eſt quidem æqualis: ſed hic rationem æqualitatis non habet à ratione emanationis: quia nomine doni non neceſſario ſignificatur aliquid æquale donatori, ſicut nomine imaginis & filij ſignificatur æquale per naturam.

AD ALIVD dicendum, quòd angulo vni vt vni non accidit æqualitas, ſed potius vt refertur ad diuerſos quibus intelligitur addi, vel ſubtrahi: & gratia illorum diuerſorum dicitur æquale addi, vel ſubtrahi.

AD VLTIMVM dicendum, quòd ſimilitudo diminute dicit conuenientiam. Quantumcunque enim conueniat cum altero, ſimile erit: ſed non æquale erit, niſi conueniat in tanta quantitate virtutis: & per conſequens oportet conuenire in tota eſſentia.

ARTICVLVS XI.

Vtrum Spiritui ſancto debeat attribui vnitatis & æqualitatis concordia ſiue connexio?

DEinde quæritur de hoc quod attribuitur Spiritui ſancto æqualitatis & vnitatis concordia vel connexio. Nexus enim eſt inter nexa: Spiritus autem ſanctus ſecundum ordinem naturæ eſt ex Patre & Filio: & ideo in nominando exprimitur.

SOLVTIO. Sicut ſupra patuit, Spiritus ſanctus eſt nexus procedens à Patre & Filio, per hoc quod eſt amor vtriuſque, id eſt, ab vtroque: non enim amor procedit tantum ab amante, ſed etiam vnit amantem cum amato: & gratia illius vnionis dicitur nexus ab Auguſtino. *Solutio.*

AD OBIECTVM contra, dicendum quòd eſt nexus quaſi vi vinciens, & ille poteſt ſuper connexa, & eſt inter ea quæ connectit quaſi medium: ſed nexus quo Spiritus ſanctus dicitur nexus, non vi ſed dulcedine quæ emanat ab amantibus, dulciter nectit: & ideo per ordinem naturæ eſt ab vtroque connexorum: & in nominatione perſonarum ab Eccleſia exprimitur poſt vtrumque.

Quare Pater & Filius dicantur eſſe vnum vel vnus Deus, ſed non vnus quia res eiuſdem naturæ recte poſſunt dici vnum ſimpliciter eſſe, & cum adiectione: res vero diuerſæ naturæ non poſſunt dici vnum, niſi dicatur quid vnum.

HIc dici oportet, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus recte dicuntur eſſe vnum, & vnus Deus, ſed non vnus. Res enim duæ vel plures recte poſſunt dici vnum eſſe, ſi ſint vnius eſſentiæ, & earum vna ſit natura: vnus autem vel vna non poteſt dici de diuerſis rebus, niſi addatur quid vnus vel vna: quo addito, recte poteſt dici de rebus & vnius & diuerſæ ſubſtantiæ. Vnde Auguſt. in 6. lib. de Trinit. ſic ait: Neſcio vtrum inueniatur in ſcripturis dictum, vnum ſunt, quorum eſt diuerſa natura. Si autem & aliqua plura ſunt eiuſdem naturæ & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum inquantum diuerſa ſentiunt. Cum ergo ſic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem natura atque eſſentia: non diſsidens neque diſſentiens ſignificatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant, & idem ſentiebant, vnum eſſe dicuntur, cum dicitur: Et qui plantat & qui rigat vnum ſunt. Cum vero additur quid vnum, poteſt ſignificari aliquid ex pluribus vnum factum, quamuis diuerſa natura: ſicut anima & corpus non poſſunt vtique dici vnum, quid enim tam diuerſum? niſi addatur vel ſubintelligatur quid vnum, ſcilicet vnus homo. Vnde Apoſtolus, Qui adhæret, inquit, Domino, ſpiritus vnus eſt. Non dixit, vnus eſt vel vnum ſunt, ſed addidit

1

Cap. 3.

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

didit ſpiritus. Diuerſi ſunt enim natura ſpiritus hominis & ſpiritus Dei: ſed in hærendo fit ſpiritus hominis vnus ſpiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, rectè dicitur quòd ſint vnus ſpiritus: quanto magis qui vnius ſubſtantiæ ſunt, recte dicuntur vnus Deus eſſe. Pater ergo & Filius vnum ſunt, vtique ſecundum vnitatem eſſentiæ, & vnus Deus: in quo & Arriana hæreſis damnatur quæ Patrem & Filium & Spiritum ſanctum (vt ait Artic. 49. Aug. in lib. de hæreſi) non vult eſſe vnius eiuſdemque ſubſtantiæ atque naturæ, vel vt expreſſius dicatur, eſſentiæ: quæ Græce dicitur vſia: ſed Artic. 41. Filium eſſe creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ (vt ait Auguſt. in eodem libro) dicebat Chriſtum eundem ipſum & Patrem & Spiritum ſanctum eſſe: vt eſſet Trinitas nominum ſine ſubſiſtentia perſonarum. Vtraque peſtem (vt ait Auguſt. ſuper Ioannem) elidit veritas dicens, Ego & Pater vnum ſumus. Vtrumque audi & aduerte, & vnum, & ſumus: & à charybdi & ſcylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit ſumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuerſum: ſi ſumus, ergo Pater & Filius. Sumus enim non diceret de vno: nec vnum de diuerſo. Erubeſcant ergo Sabelliani, qui dicunt ipſum eſſe Patrem qui eſt Filius, confundentes perſonas: qui & dicti ſunt Patripaſſiani: quia dicunt Patrem fuiſſe paſſum. Arriani vero dicunt aliud Patrem eſſe, aliud Filium, non vnam ſubſtantiam, ſed duas: Patrem maiorem, Filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo nauiga, vtrumque periculoſum litus deuita: & dic, Pater pater eſt, & Filius filius eſt. Alius Pater, alius Filius: ſed non aliud, imo hoc ipſum, quia vnus Deus. Ecce reſponſum eſt quare vnitas in Patre eſſe dicatur, cum tres illi vnum ſint.

Quare dicitur eſſe æqualitas in Filio, cum ſit vna æqualitas trium?

K NVnc videamus, quare æqualitas dicatur eſſe in Filio, cum vna & ſumma æqualitas ſit trium. Hoc ideo forte dictum eſt: quia Filius genitus eſt à Patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur eſſe æqualia propter Filium. Filius enim habet à Patre, vt ſit ei æqualis & Spiritui ſancto: & Spiritus S. ab vtroque habet, vt ſit æqualis vtrique. Hoc autem ſine aſſertionis ſupercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clauſorum ſermonum peritiores audire, quam aliquid aliis influere.

Quare in Spiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia vel connexio?

L QVod autem in Spiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia, & per eum omnia connexa, facilior eſt intelligentia nobis præmiſſa ad mentem reuocantibus. Supra enim ſecundum auctoritates Sanctorum dictum eſt, quòd Spiritus ſanctus amor eſt quo Pater diligit Filium, & Filius Patrem. Recte ergo Spiritus ſanctus dicitur connexio vel concordia Patris & Filij, & per eum omnia connexa. Vnde Auguſt. in 5. lib. Cap. 11. de Trinit. Communio quædam conſubſtantialis Patris & Filij eſt, amborum Spiritus ſanctus. Idem in 7. lib. de Trinitate, Spiritus ſanctus eſt ſumCap. 5. ma charitas, vtrumque coniungens, noſque ſubiungens.

ARTICV

ARTICVLVS XII.

An Pater & Filius dici poſſunt vnus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera *ibi* [Hic dici oportet, quòd Pater & Filius recte dicuntur vnum, &c.] Videtur enim, quòd vnus abſolute debeant dici: quia vnus eſt vnum eſſentiale, cum omne vnum ſit à forma: ergo Pater & Filius ſunt vnus, ſicut vna natura.

2 Item, Cum dico, vnus Deus, ſi vnum notat diſtinctionem, vt dicit Magiſter: tunc trahet hunc terminum, Deus, ad ſtandum pro perſona: & tunc erit pro qualibet perſona locutio falſa: ergo videtur, quòd Pater & Filius non ſunt vnus Deus.

3 Item, Plus differunt hoc album & hoc muſicum in Sorte, quam Pater & Filius. Probatio. Differunt enim per albedinem & muſicam, quæ ſunt entia abſoluta: licet conueniant in ſubiecto. Pater autem & Filius non diſtinguuntur per aliquid abſolutum: ergo cum poſſum dicere, hoc album & hoc muſicum, Sorte demonſtrato, eſt vnus, ita quòd vnus ſubſtantiuetur, videtur quòd multo magis poſſim dicere, Pater & Filius ſunt vnus: & hoc negat in litera.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non poteſt dici, Pater & Filius ſunt vnus: & ratio ſæpe dicta eſt, quia vnus in maſculino ſignat ens formatum, quod conuenit rationi perſonæ: in neutro autem ens informe, quod conuenit eſſentiæ: & ideo nec adiectiue nec ſubſtantiue poteſt dici, Pater & Filius ſunt vnus: & per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd dupliciter ſignificatur diſtinctio, ſcilicet vt concepta, & vt exercita: ſicut Sophiſtæ dicunt de negatione, cum dicitur nego, gas, ſignificatur negatio vt concepta, quæ non habet actum negationis: & ideo propoſitio in qua ponitur, eſt affirmatiua: vt cum dicitur, nego mundum fuiſſe ab æterno. Eſt autem negatio ſignificata vt exercita, quæ habet negationis actum, & ideo facit orationem negatiuam, quæ ſignificatur cum dicitur, ego non ſum aſinus, nemo eſt leo, nullus homo eſt lapis, & huiusmodi. Similiter in diuinis quædam nomina ſignificant diſtinctionem implicite, vt termini numerales: quædam autem vt conceptam, ſicut diſtinctum, relatum, & huiuſmodi: quædam autem vt exercitam: vt cum dicitur generans, vel genitus, & huiuſmodi. Et illa ſola trahunt hunc terminum, Deus, & quoſdam alios ſubſtantiam ſignificãtes ad ſtandum pro perſona: & ideo non poſſumus dicere, Pater eſt alius Deus quam Filius, vel diſtinctus Deus à Filio, ſed vnus Deus cum Filio, & Deus generans Deum Filium: cum enim alius & diſtinctus non ſignificent niſi conceptum diſtinctionis, conceptum illum ponent circa formam ſignificatam in hoc nomine, Deus: & ideo falſificatur locutio.

ARTICVLVS XIII.

An Paulus & Apollo, & qui plantat & qui rigat, poſſunt dici vnum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Paulus & Apollo, quia ambo homines erant, & idem ſentiebant, &c.] Non enim videtur ſufficere ad hoc quod dicantur vnum, quia homines ſunt, & vnum ſubiiciunt: quia talis vnitas ſimpliciter relinquit pluralitatem: ergo non dicuntur ſimpliciter vnum. Item, Si dicas, quòd vniuntur in indiuiſibili ſpiritu: hoc nihil eſt: quia hoc facit eſſe vnum Spiritum, vt dicit in litera, & non abſolute eſt vnum. Hic autem dicitur ſimpliciter, quòd qui plantat & qui rigat, vnum ſunt.

2 Præterea, Videtur eſſe conuenientia etiam in placentia mali: nunquid à tali placentia poſſumus illos dicere vnum? Conſtat, quòd non: ergo nec hic Paulus & Apollo ſunt vnum.

3 Item, Quandoque diſſentiunt boni inter ſe, & vterque bene & meritorie mouetur: ergo videtur, quòd non à conſenſu poſſint dici vnum.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Paulus & Apollo dicuntur vnum in natura, natura quodammodo ſumpta, & non ſimpliciter. Eſt enim natura ex qua pullulat pullulans primum, & ſic fides in primis fundatoribus Eccleſiæ, fuit in ratione naturæ: & eſt adhuc in prædicantibus fidem, vt natura talis: & in illa natura vniti erant Paulus & Apollo: & iſte intellectus accipitur ex Gloſſa ibidem: quia vult, quòd fuerint vnum natura in plantando & rigando: & bene concedo, quòd illa ſolutio nulla eſt, quæ dicit illa eſſe vnum quæ vniuntur in indiuiſibili primo per conſenſum & amorem: non enim ſunt vnum niſi quid addatur, ſcilicet vnum, ſicut ſpiritus vnus, vel cor vnum, & anima vna, & huiuſmodi.

AD ID autem quod quæritur, Vtrum conſentientes in aliquo, poſſint dici vnum, vel aliquid vnum, vt ſpiritus, vel cor, & huiuſmodi? Dicendum, quòd non. Conſenſus enim illorum in eo eſt quod non vnit in aliquo, ſed potius diuiditur ſecundum quod habetur ab illis.

AD ALIVD dicendum, quòd bene poſſunt Sancti diſſentire in volito, ſed in forma & fine volendi non diſſentiunt: quia quilibet vult hoc quod vult ex charitate, & propter Deum, etiam ſi diuerſa velint interdum, ſicut & Angeli in cælo.

ARTICVLVS XIV.

Vtrum poſitis duobus innaſcibilibus, ſequeretur duos eſſe Deos? & an Filius caput omnium eſt: & caput Chriſti Deus? & an vniuerſæ creaturæ referantur ad Deum?

DEinde quæritur de notulis hic ab Hilario poſitis: & primo de illa [Si quis innaſcibilem,

naſcibilem, &c.] Hæc enim inducitur ad hoc quod per eam probatur, quòd innaſcibili proprie conuenit vnum eſſe. Quod autem dicit, quòd poſitis duobus innaſcibilibus, ſequitur duos deos eſſe, videtur non ſequi: quia relationes non diſtinguunt eſſentiam, ſed perſonas tantum: cum autem dicuntur duo dij, hoc eſſet per diuiſionem eſſentiæ.

2 Item, Innaſcibilitas eſt negatio potius quam affirmatio, vt ſupra habitum eſt in 28. diſtinct. ergo ex multitudine illius non ſequitur multitudo deorum.

Quæſt. 1. PRÆTEREA quæritur de hoc quod dicit in hac eadem nota, quòd caput omnium eſt Filius, & caput Chriſti Deus: aut enim cum dicitur caput omnium Filius, intelligitur caput per naturæ conformitatem, aut per deitatem. Si primo modo: tunc Filius non eſt caput omnium.

2 Præterea, Tunc caput acciperetur æquiuoce in verbo ſequenti: quia per humanitatem Chriſtus eſt caput omnium hominum, vel ad minus in humanitate: & hoc modo ſuum caput non eſt Deus Pater. Si autem intelligitur per deitatem, hoc modo Pater non videtur eſſe caput Filij: quia non eſt maior ipſo: caput autem dicit rationem altitudinis & gradus. Si dicas, quòd non dicit gradum, ſed principium. Contra hoc eſt quod habetur in litera in fine eiuſdem notulæ, vbi dicit, quòd ad vnum Deum omnia hoc gradu & hac confeſſione referuntur.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur adhuc de hoc quod dicit in eadem nota. Sic enim ad vnum initiabilem, omnium initium per Filium vniuerſa referimus. Videtur enim, quòd immediata relatio creaturæ ſit in duos, ſcilicet Filium, & Spiritum ſanctum: quia illi ambo miſſi ſunt ad reducendam rationalem creaturam, & ſic immediata relatio duorum eſt in vnum: ergo non ſaluatur ordo naturæ: quia in nullo ordine duo ex æquo referuntur ad vnum: quia contingeret, quòd illa duo in ſe non haberent ordinem: & hoc eſſe non poteſt in aliquo in quo ponitur ordo naturæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Hilarius ſubtiliter & bene locutus eſt hic. Sicut enim ſupra diximus in omni ordine naturæ eſt ponere principium illius ordinis, ex quo alij, & ipſe non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus: quia aliter non ſtaret ordo naturæ, & eſſet inordinatio: & ideo ſi duo innaſcibiles ponerentur, eſſent duo qui non ab alio ex quibus alij. Cum igitur illi non diſtinguerentur in proprietatibus, cum vterque eſſet principium non de principio, oporteret quòd differrent per eſſentiam, & ſic eſſent duo dij: & hæc eſt intentio Hilarij.

DICENDVM ergo ad primũ, quòd notiones non diuidunt: ſed ordo naturæ exigeret hoc, vt iã patuit. Per hoc etiã patet ſolutio ad ſequens.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd caput accipitur ſecundum deitatem vtrobique, & non dicit gradum in Patre reſpectu Filij, ſed principium tantum: ſed ponit principium & gradum reſpectu naturæ: & hunc gradum intelligit Hilarius.

Ad quæſt. 2. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum meo iudicio, quòd non eſt immediata relatio duorum in vnum ſecundum ordinem naturæ, & ideo conſtat errare Græcos: vnde Spiritus miſſus conuertit in ſe & in Filium, & Filius in ſe & in Patrem: & ibi ceſſat relatio ad alium. Sed tamen vna conuerſio eſt in tres, ſecundum quòd primum ſumitur in ordine eſſentiarum: & ſic non loquitur Hilarius, ſed communiter ſecundum quòd fit conuerſio tam in eſſentiam primam, quam in relationem perſonarum adinuicem. Perſona enim quæ eſt ab alia, refert in eam per naturæ ordinem quod habet ab ea. Alia notula Hilarij incipit infra, Minus forte expreſſe videtur, &c. & illa deberet cadere in principio iſtius diſtinctionis in qua agitur de ſimilis & æqualis. Eſt autem intentio Hilarij loqui contra hæreticos Sabellianos, qui etiam Patripaſſiani dicuntur, quia Patrem in Filio paſſum fuiſſe dicunt: & dicit, quòd Sindeus primo dixerat, quòd tres perſonæ tres erant per ſubſtantiam, & per conſonantiam vnum: & ideo Arriani dixerunt tres ſubſtantias, & non eſſe vnum ens niſi in conſonantia voluntatis: & dicit, quòd hoc non fuit intentionis Patrum vt aſtruerent hæreſim, ſed excluderent errorem Sabellij, qui numero notionum eludit, id eſt, falſificat numerum perſonarum, dicens eundem in ſubſtantia & perſona eſſe Patrem cum vellet, & cum vellet Filium, & cum vellet Spiritum ſanctum. Vnde intenderunt, quòd acciperetur ſubſtantia ab actu ſubſtandi pro ſubſiſtentia & perſona: & conſonantia non diceret tantum conformitatem voluntatum, ſed vnitatem eſſentiæ & connexionem, quæ eſt Spiritus ſanctus: & ideo conſonantia quæ importat vtrumque, conuenientius dicebatur, quam vnitas eſſentiæ, quæ tantum alterum importabat. In aliis autem litera eſt manifeſta per ſe.

DISTINCTIO XXXII.

Vtrum Pater vel Filius Spiritu ſancto diligat, cum diligere idem Deo ſit quod eſſe.

HIC oritur quæſtio ex prædictis deducta. Dictum eſt enim ſupra atque Sanctorum auctoritatibus oſtenſum, quòd Spiritus ſanctus eſt communio Patris & Filij, & amor quo Pater & Filius ſeinuicem diligunt. Ideo quæritur, Vtrum Pater vel Filius per Spiritum ſanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici ſecundum auctoritates ſupra poſitas, quibus oſtenditur Spiritum ſanctum eſſe, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque ſuum diligat. Sed è contra, ſi Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum ſanctum, videtur eſſe per Spiritum ſanctum: quia non eſt aliud Deo eſſe, & aliud diligere, ſed idem: quia vt ait Auguſt. in 15. lib. de Trin. Quicquid ſecundum qualitates in illa ſimplici natura dici videtur, ſecundum eſſentiam eſt intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, ſapiens, diligens, & huiuſmodi. Ideoque ſi Pater vel Filius diligit per Spiritum ſanctum, per ipſum Spiritum eſſe videtur: neque tantum eſſentia ſua diligit, ſed etiam dono.

A *Mouet & ſoluit dubitationem ortam ex appropriatione quæ Spiritui ſancto appropriatur concordia in fine præcedentis diſt. ibi.* Quod autem in Spiritu ſancto.

Cap. 5.

Hæc quæſtio inſolubilis eſt, humanum ſuperans ſenſum: in qua auctoritates ſibi occurrunt.

HVic quæſtioni, cum multitudinem nimiæ profunditatis contineat, id ſolum reſpondemus, quod Auguſtinus ſignificare videtur, ſcilicet quòd Pater & Filius ſe diligant, & vnitatem ſeruent non ſolum eſſentia ſua, ſed ſuo dono proprio: quod licet ſupra poſitum ſit, iterare tamen non piget, quia ſic expedit. Ait ergo Auguſt. in 6. lib. de Trinit. ita: Manifeſtum eſt, quòd non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur, quo genitus gignente diligatur, genitoremque ſuum diligat, ſintque non participatione, ſed eſſentia ſua, neque dono ſuperioris alicuius, ſed ſuo proprio ſeruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit, quòd eſſentia ſua & dono ſuo ſeruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait, In illa Trinitate quis audeat dicere Patrem nec ſe, nec Filium, nec Spiritum ſanctum diligere, niſi per Spiritum ſanctum. Hoc aperte oſtendit Patrem non tantum per Spiritum ſanctum diligere: non autem ſimpliciter dicit Patrem non diligere per Spiritum ſanctum.

B

Cap. 5.

Cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæſtio ex prædictis deducta., &c.] Habito in præcedenti tractatu de proprietatibus, agitur hic de comparatione perſonarum adinuicem ſecundum proprietates illas, & de comparatione proprietatum ad perſonas & eſſentiam: & ideo diuiditur in partes duas, in quarum prima oſtenditur comparatio perſonarum adinuicem ſecundum illas proprietates. In ſecunda autem quæritur, qualiter proprietates ſe habeant ad perſonas, & ad eſſentiam: & hæc incipit in ſequenti diſtinctione *ibi* [Poſt prædicta interius conſiderata] Diſtinctio autem iſta diuiditur in quatuor

quatuor partes : quia enim in præhabitis dictum eſt, quòd ſpiritus eſt connexio Patris & Filij, ideo quæritur hic in prima parte, vtrum Pater & Filius diligant ſe Spiritu ſancto, vel per Spiritum. Quia autem hoc conceditur, videtur à ſimili eſſe concedendum, quòd Pater ſapit ſapientia genita: & ideo in ſecunda parte quæritur de hoc *ibi* [Præterea diligenter inueſtigari oportet] Quia vero hoc non conceditur, ideo in tertia quæritur, vtrum vna tantum ſapientia ſit in diuinis vel plures ? *ibi* [Poſt hæc quæri ſolet à quibuſdam, vtrum vna tantum, &c.] In quarta autem reuertitur ad quæſtionem primam, oſtendens eam inſolubilem eſſe *ibi* [Præterea diligenter notandum eſt] Ex his patet ſententia.

ARTICVLVS I.

An iſtæ ſunt veræ, Pater diligit Filium Spiritu ſancto, & Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto?

INcidit autem quæſtio de hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu ſancto, vel Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto: quæ licet ſupra diſtinct. 10. diſputata ſit, tamen propter diuerſitatem opinionum, hic tangenda eſt aliter quam ſupra. Videtur autem eſſe vera : quia in quadam epiſtola ad beatum Bernardum ita dicit Hugo de ſancto Victore, Si Spiritus ſanctus diceretur amor cordis tui, ſicut Spiritus ſanctus dicitur amor Patris & Filij, quis quæſo poſſet negare te Spiritu ſancto, hoc eſt, amore tuo diligere? Ergo à ſimili (ſicut etiam idem intendit) Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, qui eſt amor eorum.

2 Item ibidem, Si recte diligere diceris amore qui de te procedit, cur Pater & Filius non recte dicantur diligere amore qui ab eis procedit ? Ergo Pater & Filius diligunt Spiritu ſancto. Vnde Magiſter Hugo ſubdit ibidem, Hæccine ſoluta eſt illa quæſtio, quam inſolubilem putant, quam inſolubilem dicunt & ſcribunt. Et videtur hoc dicere propter Auctorem iſtius libri in vltimo cap. iſtius diſtinctionis.

3 Item ibidem, Si Spiritus ſanctus eſt amor vtriuſque, cur non Pater dicitur Spiritu ſancto, hoc eſt, ſuo amore diligere ? cur etiam Filius non dicitur recte Spiritu ſancto, hoc eſt, ſua dilectione amare ?

4 Item ibidem, Animus humanus amor non eſt, ſed ab ipſo amor procedit : & ideo ſeipſo non diligit, ſed amore qui à ſeipſo procedit. Pater vero amor eſt, & Spiritus ſanctus eius amor eſt : & ideo Pater diligit ſeipſo, diligit & Spiritu ſancto : diligit ſeipſo amore, diligit ſuo amore.

5 Ad hoc ſunt etiam auctoritates Auguſtini hic, & ſupra diſtinctione 10. inductæ, & auctoritates Hiero. quæ ſupra diſt. 10. in litera iacent.

6 Hoc etiam videtur per rationem : quia omni amore aliquis diligit, & aliquid diligitur : ſed Spiritus ſanctus veriſſime eſt amor: ergo ipſo aliquis diligit, & aliquid diligitur : non eſt autem amor, niſi Patris, & Filij: ergo Spiritu ſancto diligunt Pater & Filius.

7 Item, Sicut Magiſter Hugo dicit, quare timetur iſta concedi? Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto ? Si propter hoc quod ſequitur, quòd ſint Spiritu ſancto : hoc non ſequitur : quia nec in inferioribus, nec in aliqua natura, diligens eſſe, vel dilectionem accipit ab ipſo amore quo diligit : ſed potius diligendo amor ab ipſo procedit, & eſſe à diligente accipit : ergo videtur, quòd propriiſſime concedi debeat. Et ſi dicas, quòd timetur propter ſimile : quia ſequitur, quòd eſſet ſapiens ſapientia genita : hoc nihil eſt : quia hoc conſtat, quòd ſapientia ſecundum modum intelligendi non procedit à ſapiente, ſed in ſapientem à re de qua eſt ſapientia : dilectio autem omnis à diligente procedit, ſicut etiam ſupra diſt. 10. eſt oſtenſum: ergo trepidatur timore, vbi non eſt timor, vt videtur.

8 Item, Spiritus ſanctus eſt amor & dilectio non tantum proprie, vt dicit Auguſt. ſed etiam appropriate. Accipiamus ergo ſecundum quòd ipſe eſt charitas vel amor proprie : quæro, ſi hæc charitas ſit perfecta, vel non ? Conſtat, quòd ſic : ergo elicit actum perfectiſſimum diligendi : non niſi in eo cuius eſt charitas : ergo Spiritus ſanctus in Patre & Filio dilectionis actum elicit : ſicut ergo tu diligis dilectione virtute, ita videtur, quòd Pater & Filius diligunt dilectione quæ eſt Spiritus ſanctus. Si forte dicas, quòd duplex eſt charitas in diuinis, ſcilicet eſſentialis, & perſonalis. Eſſentialis facit diligere in Patre & Filio, perſonalis autem non. Contra : Non eſt imperfectior perſonalis, quam eſſentialis : cum igitur perfectio dilectionis ſit in hoc quòd elicit actum, poteſt perſonalis illum actum elicere, ſicut eſſentialis, vt videtur.

9 Item, In imagine ſicut notitia diſtinguitur à mente, ita amor ab vtraque : & tamen poſſum dicere, mens notitia quam gignit, nouit : & amore qui ab ea procedit, diligit: ergo videtur quòd ſimiliter debeat concedi in diuinis.

10 Item, Pater in verbo ſuo perſonali dicit Filium, & dicit omnia, vt dicit Anſel. ergo videtur, quòd ſicut verbo dicit omnia, ita poſſit concedi, Pater & Filius diligunt Spiritu ſancto. Si forte dicas, quòd cum dicitur, Pater dicit verbo ſuo omnia, ly verbum connotat effectum in creatura, ratione cuius ipſum poteſt eſſe principium dicendi: ſed cum dicitur, Pater diligit, nihil connotatur : & ideo non poteſt apponi Spiritu ſancto, quia notaretur authoritas & ratio principij reſpectu ſuiipſius. Contra : Secundum: hoc enim hæc erit vera, Pater & Filius diligunt nos Spiritu ſancto : & cum illud diligere ſit eſſe, ſicut & illud quo ſeinuicem diligunt, videtur ſequi idem inconueniens ex illo & ex iſto : ergo videtur, quòd proprie

&

& ab æterno vera ſit illa, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto.

Si propter hoc dicatur, quòd vera eſt, ſunt multæ rationes in oppoſitum, quarũ vna eſt in litera, ſcilicet quòd diligere eſt eſſe: ſi ergo diligit Spiritu ſancto, ipſe eſt, vel ipſi ſunt Spiritu ſancto: & & hoc eſt abſurdum.

2 Item, Diligere eſt velle bonum, & vnum eſt velle trium, & vnum bonum trium: ergo vna dilectio trium: illa autem non eſt à Spiritu ſancto: ergo non poteſt dici, quòd diligant ſe Spiritu ſancto.

3 Item, Bonitas attribuitur Spiritui ſancto: ergo cum Pater & Filius non ſint boni bonitate Spiritus ſancti, videtur quòd à ſimili non diligant etiam dilectione quæ eſt Spiritus ſanctus.

4 Item, In nulla alia notione denominatur vna perſona à proprietate alterius: cum autem dicitur, Pater & Filius diligunt, &c. ly diligunt determinat Patrem & Filium, cum ſit notio Spiritus ſancti: ergo videtur, quòd falſo: neceſſe eſt ergo, quòd ſtet eſſentialiter ly diligunt.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd hic ſunt multæ opiniones, ſicut colligitur ex ſcriptis Doctorum. Sunt quidam qui dicunt omnes huiuſmodi locutiones eſſe falſas, & in ſuo ſimili retractatas. Vnde ſicut Pater non eſt ſapiens ſapientia quam genuit, ita non diligit dilectione quæ ab ipſo procedit. Secundi dicunt, quòd eſt vera, ſed non propria, & reducunt ad proprietatem: Pater & Filius diligunt, &c. id eſt, dilectione quæ eſt eſſentialiter dicta, ſed appropriabilis eſt Spiritui ſancto. Vnde ablatiuus, Spiritu ſancto, ſecundum ipſos ſtat ibi vt proprium, ratione cuius fit appropriatio: ſicut impropria eſt iſta, Pater cognoſcit Filio, quia cognoſcit cognitione quæ appropriabilis eſt Filio.

Contra has duas opiniones obiicitur ſic, quòd non tantum Auguſtinus, ſed & alij Auctores non tantum ponunt hoc quod Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto: ſed etiam multi Philoſophi probant: & Auguſtinus rationem inducit quæ hic habetur in litera, & ſupra diſtinctione 10. Præterea, Si ſecundum appropriationem conueniret tantum Spiritui ſancto dilectio qua ſe diligunt Pater & Filius, tunc non deberet remoueri à Patre & Filio: dicit autem hic, quòd non aliquis duorum eſt dilectio qua vterque coniungitur: & ſimiliter, quòd ſuo proprio dono ſeruant vnitatem, ſicut in vinculo pacis: ergo quia iſtæ opiniones directe Sanctorum verbis contrariantur, ideo plures & doctiores iſtas opiniones non tenent.

Sunt autem tertij qui ſequuntur Simonem Tornacenſem, qui dicunt, quòd eſt vera & propria: ſed cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, ablatiuus conſtruitur in deſignatione ſigni, vt ſit ſenſus, Pater & Filius diligunt ſe: & huius ſignum eſt, quòd vnus Spiritus ab eis communiter procedit. Contra hos autem iterum obiicitur: Cum dicitur, iſti duo amici diligunt ſe amore qui ab eis procedit, conſtruitur ablatiuus amore formaliter, & in habitudine cauſæ formalis: ergo à ſimili & hic cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, vel amore qui eſt Spiritus ſanctus, conſtruitur in habitudine quaſi cauſæ formalis.

Ad hoc autem illi dicunt, quòd non eſt ſimile in inferioribus & in diuinis: quia in amore creato ſecundum intellectum duo ſunt, ſcilicet quòd amor eſt, & quod eſt forma voluntatis non per exiſtens. Quantum ad primum procedit amor in amatum, & quoad hoc tenet ſimilitudo. Quoad ſecundum habet habitudinem formæ ad amantem, & quoad hoc non habet ſimilitudinem, quia Spiritus ſanctus non informat Patrem & Filium: ſed eſt perſona in ſe & ſecundum ſe vna & diſtincta. Sic autem ſoluunt obiectionem ſupra factam, ſcilicet quòd omni amore aliquis diligit & aliquid diligitur: & ſi Spiritus ſanctus eſt amor, quòd Pater & Filius diligunt Spiritu ſancto. Dicunt enim, quòd intelligitur de amore qui eſt forma amantis, & amor procedens, ſed non de amore diſtincto perſonaliter ab amante: vnde dicunt, quòd Spiritu ſancto Pater nihil diligit formaliter. Sic etiam ſoluunt ad aliud, ſcilicet quòd charitas ſi ſit perfecta, elicit actum diligendi in eo cuius dicitur eſſe charitas vel dilectio. Dicunt enim, quòd hoc eſt verum de charitate quæ eſt perfecta vt forma, non de illa quæ eſt perfecta vt perſona, hac enim non diligit Pater & Filius, niſi vt ſigno dilectionis, & non formaliter: & ſic ergo patet qualiter ſaluatur opinio Tornacen.

Sed quarta opinio eſt Antiſiodorenſis, & concedit omnes illas obiectiones, dicens quòd ablatiuus conſtruitur in habitudine cauſæ quaſi formalis. Et contra illius opinionem ſic obiicitur: Omne quod eſt quaſi forma, eſt quieſcens in eo cuius eſt forma vel quaſi forma, & non habet eſſe diſtinctum per ſeipſum: ergo ſi Spiritus ſanctus ad Patrem & Filium diligentem, ſe habet quaſi forma, ipſe eſt quieſcens vel quaſi quieſcens in Patre & Filio, & non habet eſſe diſtinctum per ſemetipſum: hoc autem falſum & hæreticum eſt, quia Spiritus ſanctus eſt perſona diſtincta ens per ſeipſam.

2 Item, Si eſt quaſi forma, tunc eſt quaſi perfectio diligentis Patris & diligentis Filij: ergo diligendi actum Pater & Filius habent à Spiritu ſancto: ſicut actus conſequens formam, habetur à forma cuius eſt ille actus: & hoc iterum impoſſibile eſt, cum nihil habeant à Spiritu ſancto Pater & Filius.

3 Item, Forma ſecundum rationem eſt ante actum illum cuius ipſa eſt principium: ergo amor eſt ante diligere amore: ſed hoc falſum eſt, quia diligendo procedit amor qui eſt Spiritus ſanctus, ſicut generando procedit Filius: ergo videtur impoſſibile, quòd conſtruatur in habitudine quaſi cauſæ formalis.

Ad hoc autem, ſaluando illam opinionem, poteſt dici, quòd eſt forma interior, & forma exterior. Interior ſicut illa quæ confert eſſe ſi eſt ſubſtantialis, vel quæ confert bene eſſe vel aliquo modo eſſe ſi eſt accidentalis. Exterior autem duplex eſt, ſcilicet con-

tinens & terminans rem, vt locus: & ad quam fit res vt paradigma ſiue exemplar. Et nullo illorum modorum dicitur ille ablatiuus conſtrui in habitudine quaſi cauſæ formalis: ſed eſt quaſi forma quæ habet actum formæ, & cadit ab actu cauſæ: cum enim dico, cauſa formalis, duo dico, ſcilicet cauſalitatem, & hæc habet influentiam ſuper illud quod eſt cauſatum: & dico inſuper formam, & hæc habet multos actus, ſcilicet dare eſſe, dare rationem, terminare, vnire: & hoc vltimo actu Spiritus ſanctus eſt quaſi forma Patris & Filij, ſcilicet quia vnit Patrem & Filium, non effectiue (hoc enim impoſſibile eſt) ſed ſicut id in quo vniuntur, & hoc importatur per ablatiuum. Et per hoc patet ſolutio ad omnia illa obiecta: quia illa accipiuntur ex parte formæ ſecundum quod actus habet alios, & ſecundum quod cauſa eſt, & non ab actu illo tantum qui eſt vnire in aliquo.

Sed ſunt alij qui hæc omnia concedunt, & inducunt quintam opinionem, ſcilicet quòd in veritate cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, conſtruitur ablatiuus in ratione effectus, & non formæ, vel ſigni: & hæc videtur eſſe opinio Magiſtri Hugonis de ſancto Victore in epiſtola de proceſſione Spiritus ſancti ad beatum Bern. vbi ſic dicit, Quòd Pater diligere dicitur Spiritu ſancto: non ſic intelligitur, quòd Spiritus ſanctus author & origo exiſtat dilectionis quæ Pater eſt, & pro arbitrio amat quod amat: ſed quod Pater eam dilectionem qua Filius diligitur, & Spiritus ſanctus eſt, ſpiret & illius author & origo exiſtat. Dicitur ergo Pater Spiritu ſancto diligere: non quod per eum dilectionem habeat, ſed quod exhibeat: non quod ab eo amorem accipiat, ſed quod ipſe impendat. Et inducit Magiſter Hugo hoc quod hic dicunt Hilarius & Auguſtinus, quòd Pater operatur per Filium: non quod à Filio aliquid accipiat, ſed quod author & origo ſit potentiæ operantis in Filio.

Sed contra eſſe videtur, quòd cum dicitur, Pater operatur per Filium, vel Filio, notatur effectus in creatura in quam tranſit opus: cum autem dicitur, Pater diligit Filium Spiritu ſancto, vel è conuerſo, non notatur aliquis effectus quo tranſeat dilectio, ſed potius tranſire ſignificatur in Filium, vel è conuerſo in Patrem, cum dicitur Filius diligere Patrem Spiritu ſancto. Sed ad hoc dicunt illi, qui tenent hanc opinionem, quòd licet in hac locutione, Pater diligit Filium Spiritu ſancto, ly Filium ſit materia dilectionis in locutione, non tamen ſic eſt in re, ſed potius ly Filium ſicut & ly Pater dicit ſubſtantiam vel perſonam à qua egreditur actus: & ideo in re ly Spiritu ſancto eſt terminus illius actus: eo quod duplex ſit communicabilitas ſuperioris naturæ, vt ſupra dictum eſt, ſcilicet per generationem, & ſpirationem quæ importatur per dilectionem: & ideo ſicut cum dicitur, Pater dicit verbo, notatur per verbo non ratio dicti ex parte dicendi, ſed potius quaſi effectus actus. Ita cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, notatur materia verbi quaſi effectus per ly Spiritu ſancto.

Sed quia iſte loquendi modus extraneiſſimus eſt, ideo puto, quòd ſicut ſupra diſtinct. 10. dictum eſt, quòd ablatiuus conſtruitur in habitudine exiſtentis de principio, quod habet actum quaſi formæ in vniendo, & hæc opinio tunc ſexta eſt, & complectitur duas, ſcilicet quartam, & quintam. Et eſt ſimile cum dicitur, Pater dicit omnia verbo: ly verbo enim dicit exiſtens à principio per actum dicendi, id eſt, quaſi effectum dictionis: & inſuper dicit rationem eorum quæ dicuntur in verbo, quæ tamen non dicuntur in verbo, niſi dictione verbi. Ita hic dicendum eſt, quòd Pater & Filius diligunt ſe, ita quòd ly ſe teneatur retranſitiue: tunc enim conſiderando verbum inquantum notionale eſt, principiatum eſt id quod ſupponitur in re ablatiui, & eſt quaſi effectus Patris & Filij diligentium. Quia autem conſiderandus eſt etiam modus proceſſionis, quia procedit vt vere amor connectens: ideo tunc accuſatiuus ſe efficitur materia verbi in quam tranſit. Et hoc ſupra diſtinct. 10. eſt explanatum, & alia omnia, ſcilicet quid dicat verbum, vtrum eſſentiam, vel notionem: & ſi notionem, quam notionem: & ſi dicat ſpirationem, quare loco eius non poteſt poni hoc verbum ſpirat, vt dicetetur, Pater & Filius ſpirant Spiritum ſanctum Spiritu ſancto: & cætera plurima quæ ſupra tacta ſunt.

Secvndvm hanc igitur opinionem quæ magis concordat Sanctis, dicendum ad primum, quòd bene concedimus omnes illas rationes quæ probant eam quæ ſine dubio à Sanctis ponitur, & probatur, & exponitur, vt patet ex verbis Magiſtri Hugonis. Sed tamen cauendum eſt ne nimis eliciatur ex rationibus illis: cum enim obiicitur, quòd omni eo quod vere amor eſt, aliquis aliquid diligit. Dicendum, quòd illo ſicut forma quieſcente in ſubiecto, non oportet, ſed ſicut effectu habente actum quaſi formæ, bene conuenit in diuinis.

Ad alivd dicendum, quòd non eſt concedendum, quòd amor qui eſt Spiritus, eliciat actum dilectionis in Patre: illa enim propoſitio non tenet, niſi in his quorum natura ad actum in ſeipſa eſt perfecta, quia illa indigent habitu perficiente actum: ſed non eſt ita in diuinis: & ideo amor perſonalis producitur actu dilectionis notionalis Patris & Filij, & ſecundum rationem intelligendi non elicit actum illum, ſed emanat actu illo.

Ad alivd dicendum, quòd amor eſſentialis etiam non proprie elicit in Deo, ſed eſt idem cum Deo. Quod autem amor perſonalis non etiam eliciat, non eſt ex imperfectione, ſed potius ex perfectione, quia eſt perſona diſtincta, & non forma perficiens potentiam operatiuam quæ eſt voluntas.

dd alivd dicendum, quòd non per omnia eſt ſimile de imagine: quia notitia & amor ſunt accidentia: & ideo mens amat amore qui eſt forma & accidens. In diuinis autem non ſic eſt: ſed quælibet perſona eſt diſtincta, nullo indigens, licet vuum omnes

ſint

ſint perſonæ in eſſentia.

AD ALIVD dicendum, quòd Pater dicit verbo, vt ſupra dictum eſt: quia conſignificatum eſt creatura reſpectu cuius verbum eſt ratio dictionis ex parte rei dictæ, licet non habeat rationem principij ex parte dicentis. Non tamen omnino ſimile eſt in dilectione, ſicut etiam tactum eſt obiiciendo in contrarium.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd licet diligere ſit eſſet: tamen alio modo ſignificatur, ſcilicet vt actus notionalis: nec ablatiuus habet ſe ad verbum ex habitudine eadem qua ſe habet ad nominatiuum præcedentem & accuſatiuum ſequentem: quia ad verbum ſe habet vt effectus, vel quaſi effectus: ad extrema autem verbi quæ ſignificantur per reſpectum ad obliquum, ſe habet in habitudine nexus, vt prius dictum eſt: & ideo non ſequitur, quòd ſint à Spiritu ſancto: ſed ſequeretur, ſi ablatiuus conſtrueretur in habitudine cauſæ efficientis cum verbo.

AD ALIVD dicendum, quòd vna eſt voluntas: ſed diligere notionale addit ſupra voluntatem actum notionalem perſonæ: vnde hoc diligere non eſt idem quod velle alicui bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd bonitas attribuitur Spiritui ſancto: ſed non eſt actus notionalis quo Spiritus ſanctus ſignificatur vt procedens & nectens: & hoc totum patet ſupra diſt. 10.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verbum, diligit, non dicit denominationem à proprietate Spiritus ſancti: ſed potius cum quinque modis ſignificari poſſit dilectio, vt habitum eſt ſupra, dicit hic actum notionalem qui eſt reſpectu Spiritus ſancti, & non denominat Patrem & Filium notio Spiritus ſancti, ſed potius dicit communem ſpirationem, ſub alia tamen ratione dicenda.

ARTICVLVS II.

Quæ iſtarum ſunt magis propriæ, Pater & Filius diligunt Spiritu ſancto, vel per Spiritum ſanctum, vel amore qui eſt Spiritus ſanctus, vel amore qui qui procedit ab ipſo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritum ſanctum, &c.] Hic enim videtur concedere, quòd Pater & Filius diligunt Spiritu ſancto, & per Spiritum ſanctum, & amore qui eſt Spiritus ſanctus, & amore qui procedit ab ipſis. Et quæritur, Quæ iſtarum ſint magis & minus propriæ.

Quæſt. 1. & 2. ITEM, Cum dicitur, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto, & non poteſt dici, referuntur Spiritu ſancto, vel ſpirant Spiritu ſancto: quæritur, Cum quibus verbis recipiatur ablatiuus ſolus, vel præpoſitio cum caſuali? Dicimus enim, quòd Pater & Filius vniuntur & connectuntur Spiritu ſancto, & huiuſmodi.

Quæſt. 3. ITEM, Cum concedatur à Sanctis, quòd Pater & Filius connectuntur & vniuntur Spiritu ſancto, & huiuſmodi: quæritur, Vtrùm concedendum ſit, quòd Spiritus ſanctus connectit & vnit Patrem & Filium? Hoc enim videtur concedi debere ex conuerſione paſſiuarum in actiuas.

Solutio. AD HOC ſine præiudicio dici poteſt, quòd ille ablatiuus quando per ſe ponitur, minus habet de improprietate, quam quando ponitur cum præpoſitione: quia præpoſitio aliquem modum cauſalitatis importat, cum ſupra ſatis probatum ſit, quòd ablatiuus cadit in ratione cauſalitatis: tamen nullo modo conceditur, quòd Pater & Filius diligunt ſe à Spiritu ſancto: quia præpoſitio à cauſam notat vt principium quaſi efficiens: ſed hæc recipitur & ponitur in litera, Pater & Filius diligunt ſe per Spiritum, licet minus propria ſit, quam hæc, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto: quia ly per quando adiungitur caſuali, quod eſt diſtincti vel diuerſi ſuppoſiti à recto, qui ponitur in eadem locutione, vt dicit Præpoſitiuus, notat rationem principij in re cauſualis, vt Pater operatur per Filium, & ſimiliter hæc, diligunt per Spiritum ſanctum. Sed hæc propriiſſima eſt, Pater & Filius diligunt ſe in Spiritu ſancto: quia illa præpoſitio notat vnionem nexus, & conuenientiam vinculi. Hæc autem magis propria, diligunt ſe amore qui eſt Spiritus ſanctus: quia amor dicit magis rem nectentis, quam Spiritus ſanctus: & ideo hæc, diligunt ſe amore procedente, eſt minus propria, quia ly procedente trahit amorem, vt dicat vt ab ipſis eſſe, & non vt vniens eſſe.

Ad quæſt. 1. AD ALIVD dicendum, quòd ly diligunt dicit quidem eandem notionem quam ſpirant, ſed dicit in alio modo ſignificandi. Referuntur autem, dicit relationem ad alterum: & ideo non recipit determinationem ablatiui, ſicut ly diligunt: & huius plena ſatis ratio habetur notata ſupra diſt. 10.

Ad quæſt. 2. AD ALIVD dicendum, quòd omnia verba notantia vnionem in principali ſignificandi modo, vt diligunt, connectuntur, vniuntur, delectantur, & huiuſmodi, recipiunt determinationem ablatiui, qui importat illam vnionem: ſed non alia, vt referuntur, & diſtinguuntur, & huius ratio patet ex ante dictis in 10. diſt.

Ad quæſt. 3. AD ALIVD dicendum meo iudicio quòd actiuæ non concedendæ: quia tunc importaretur cauſalitas in ſubiecto verbi actiui: ſed paſſiuæ conceduntur, & actio illius paſſionis non ponitur in re ablatiui ſimpliciter, ſed quodammodo, ſcilicet per actum vniendi, vt dictum eſt.

Vtrum Pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit, ſicut diligit amore qui ab ipſo procedit?

C PRæterea diligenter inueſtigari oportet, vtrum Pater ſapiens ſit ſapientia quam genuit quæ tantum Filius eſt. Quod videtur à ſimili poſſe probari. Si enim Pater diligit amore qui ab ipſo procedit, cur non & ſapientia vel intelligentia quam ipſe genuit, ſapit, vel intelligit? Hanc quæſtionem vrgere videtur, vt ait Auguſt. in 6. lib. de Trinit. quod ſcripſit Apoſtolus, dicens, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Vbi quæritur, Vtrum ita ſit Pater ſapientiæ & virtutis ſuæ, vt hac ſapientia ſapiens ſit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed abſit vt ita ſit: quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere, non per illam ſapientiam quam genuit ſapiens dicitur Pater: alioquin non ipſa ab illo, ſed ille ab ipſa eſt. Si enim ſapientia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſapiens ſit, etiam vt ſit ipſa illi cauſa eſt: quod fieri non poteſt, niſi gignendo eum aut faciendo: ſed nec genitricem, nec conditricem Patris vllo modo quiſquam dixerit ſapientiam. Quid enim eſt inſanius? Ergo Pater ipſa ſapientia eſt, qua ſapiens eſt. Filius vero dicitur ſapientia Patris, & virtus Patris: non quia Pater per eum ſit ſapiens vel potens: ſed quia Filius ſapientia & virtus eſt de Patre ſapientia & virtute. Ex his ergo patet, quòd Pater non eſt ſapiens ſapientia genita, ſed ſeipſo ſapientia ingenita.

Cap. 1. 2. Cor. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum Pater ſit ſapiens ſapientia genita, & vtrum Pater nouit ſe in Filio vel in verbo?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſecunda parte *ibi* [Præterea diligenter inueſtigari oportet, &c.] Videtur enim, quòd Pater ſit ſapiens ſapientia genita. Supra enim diſtin. 9. habita eſt probatio coæternitatis Patris & Filij per hoc verbum Apoſtoli. 1. ad Cor. 1. Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Nunquam, inquit, Auguſt. fuit Deus Pater ſine virtute, & ſine ſapientia: coæternus eſt ergo Patri Filius. Ex hoc accipitur, quòd Filius eſt ſapientia Patris: omnis autem ſapiens ſapit ſapientta ſua: ergo Pater eſt ſapiens ſapientia genita, cum Filius ſit genitus.

2 Item, Supra diſtinctione 3. in verbis Auguſt. vbi probat Trinitatem perſonarum, dicit, Vidit quia abſque ſapientia non ſit, quaſi res fatua: & ideo intellexit eum habere ſapientiam, quæ ex ipſo genita eſt. Ergo ſapiens eſt Pater ſapientia genita.

3 Item, Ante hanc lectionem immediate diſtinct. 31. in verbis Auguſt. vbi dicit, Hoc eſt vnum tanquam verbum perfectum, cui non deſit aliquid: & ars quædam omnipotentis & ſapientis Dei, plena rationum omnium viuentium & incommutabilium: & omnes vnum in ea: ſicut ipſa vnum de vno, cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipſam. Ergo Pater nouit in Filio omnia quæ fecit: ergo nouit per Filium, & ſapiens eſt ſapientia genita, vt videtur.

4 Item, Auguſtinus in libro de Trinitate 15. Nouit itaque Deus Pater omnia in ſeipſo, nouit & in verbo ſuo: ſed in ſeipſo tanquam ſeipſum, in verbo autem ſuo tanquam quod eſt de his omnibus quæ ſunt in ſeipſo. Idem ibidem, Sciunt inuicem Pater & Filius: ſed ille gignendo, iſte naſcendo. Et omnia quæ in eorum eſſentia, & in eorum ſcientia, & in eorum ſapientia, vnuſquiſque eorum ſimul videt. Ergo videtur, quòd Pater ſcit ſapientia genita: & ſic habetur propoſitum.

SED CONTRA obiicit Magiſter in litera. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater non eſt ſapiens ſapientia genita, nec in ſapientia genita. Cum enim dicitur, Pater eſt ſapiens ſapientia genita, per ablatiuos illos importatur habitudo formæ ad Patrem ſapientem, & ſic importatur eſſe: quia idem eſt eſſe ſapientia, & eſſe eſſentia in diuinis: & ideo illa falſa eſt. Similiter cum dicitur, Pater eſt ſapiens in ſapientia genita, ita quod determinatio in ſapientia genita referatur ad participium ſapiens, & non ad ly Pater, tunc notatur, quòd rationem ſuæ ſapientiæ habeat in Filio: & hoc iterum non eſt verum: vnde etiam illa falſa eſt. Cum autem dicitur, Pater ſcit omnia in Filio: & cum dicitur, Pater nouit omnia in Filio, ita quòd ſub diſtributione non cadat Pater, ſed Spiritus ſanctus, & Filius, & creata, reſpectu quorum Filius eſt principium: videtur mihi, quòd concedi *Solutio.*

di potest: quia dupliciter aliquid noscitur in aliquo, scilicet sicut in habitu cognoscibilium, qui, inquam, habitus informat sapientem: & sic non conceditur. Alio modo habendo notitiam alicuius principij secundum omnem modum quo potest influere super ea quorum ipsum est principium, dicimus nos omnia noscere in principio illo ad quæ vel quorum ipsum est principium: & tamen non sequitur, quòd aliquid accipiamus à principio illo. Probatio. Supponatur vera esse sententia Philosophorum, qui ponunt motores orbium, & sit primus motor influens super motorem cæli solis: mo or autem solis influat super generata & corrupta omnia, & sufficienter: tunc erit verum, quòd primus motor nouit omnia, quæ sicut in principio sunt in motore solis in seipso, & omnia creata nouit etiam in motore solis: & tamen nihil accipit ab eo, sed potius sic noscendo confert: omnis enim intelligentia, vt dicit Philosophus, nouit id quod est intra eam, per hoc quod est causa eius, non per hoc quod aliquid accipiat ab eo. Sic ergo dicimus Patrem omnia nosse in Filio, quorum Filius est sufficiens principium, per hoc quod genuit eum in ratione talis principij. Et hic est intellectus trium auctoritatum vltimo inductarum. Et hoc voluerunt dicere quidam antiqui Doctores istius villæ dicentes, quòd hoc verbum August. Pater nouit omnia in verbo, de quibus est verbum: duplex est, ex eo quod hæc determinatio in verbo, determinat verbum nouit, vel scit, ex parte scientis, & sic est falsa: vel ex parte eorum de quibus est notitia, vel scientia, quæ sunt materia actus verbi in quam transit, & sic est vera, quia scitorum Filius sufficiens principium est, non tamen scientis principium.

Quæst. Si autem quæras, Vtrum concedendum est, quòd Pater nouit se in Filio, vel in verbo? Videtur enim, quòd sic: quia in eo quod est manifestatiuum alicuius, noscitur id quod manifestatur in illo: sed verbum est manifestatiuum dicentis: ergo noscitur Pater dicens in verbo dicto: ergo videtur, quòd Pater

Solutio. nouerit se in Filio. Ad hoc dicendum, quòd puto non esse concedendum. Licet enim August. dicat, quòd Pater generando Filium, se alterum dixit: tamen glossatur communiter, quòd se alterum stat ibi pro simillimo sibi: Filius enim non potest esse ratio vt cognoscat Pater, licet sit ratio vt cognoscatur ab aliquo, sicut ipse dicit: Pater manifestaui nomen tuum hominibus. Et per hoc soluitur obiectum: quia verbum non manifestat sic vt det notitiam Patri, sed potius accipiendo ab ipso manifestauit aliis. Est ergo considerandum in omnibus huiusmodi, quòd respectu eorum quorum Filius sit principium, & sufficiens ratio cognoscendi, concedantur tales locutiones, Pater nouit omnia in Filio, de quibus est verbum, & huiusmodi. Et nota, quòd quidam has locationes simpliciter negant: & dicunt retractatas in simili sibi, quando August. retractauit hanc, Pater est sapiens sapientia genita. Sed præsumptio videtur sic imponere silentium verbis Sanctorum.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd August. loquitur ibi de sapientia quæ appropriate conuenit Filio: hæc autem est ingenita, vel non genita, & essentialis: ista enim licet in eo quòd est sapientia, non concludat Filium esse: tamen in eo quòd est appropriata, concludit, quòd non existente proprio, non erit aliquid appropriatum: ergo à destructione consequentis, posito appropriato ponetur proprium. Per hoc etiam patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An Pater sit sapiens sapientia genita, & vtrum potest concedi, quòd Pater sapit Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ex his patet, quòd Pater non est sapiens sapientia genita, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia notatur constructio causæ formalis in ablatiuo: & Pater nullam habet causam.

Solutio. SOLVTIO. Hæc obiectio vilis est: quia per huiusmodi constructionem non notatur modus causalitatis, nisi in modo intelligendi per nomen, & non in re. Sed nota, quòd hæc vtilis est quæstio, Quare secundum August. in omni constructione quasi formali refertur esse? Quia illa constructio dicit relationem formæ ad subiectum tantum: & cum forma det esse aliquo modo, simpliciter, vel secundum quid: in diuinis semper accipitur esse simpliciter, quia omnis talis modus prædicandi conuertitur in substantiam: sed in constructione quæ est causæ efficientis non sic est, quia illa quandoque habet prædicationem relatiuam.

Quæst. SED QVÆRITVR, Vtrum possit concedi, Pater sapit Filio, vel sapit à Filio, vel sapit per Filium: sicut conceditur, Pater nouit in Filio? Ad hoc dicendum, quòd non: *Solutio.* quia non est similis habitudo constructionis, sed potius importatur causa notitiæ respectu Patris: & cum Filius non sit principium alicuius eorum quæ sunt in Patre, non est concedendum.

Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita?

POst hæc quæri solet à quibusdam, Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita? Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est. Si vero sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens D

eſſe ſapientia ingenita: & ita non videtur eſſe ſapiens à Patre cum à Patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quia vna eſt ſapientia Patris & Filij & Spiritus ſancti, ſicut vna eſſentia: quia ſapientia in illius naturæ ſimplicitate eſt eſſentia: & tamen Filius tantum eſt ſapientia genita, & Pater tantum eſt ſapientia ingenita: & ſapientia genita eſt de ſapientia ingenita, vel à ſapientia ingenita. Et cum idem ſit ibi eſſe quod ſapientem eſſe, relinquitur vt ſapientia genita ſit ſapiens de ſapientia ingenita. Non ergo Filius dicitur ſapientia Dei, tanquam ipſe ſolus intelligens ſit vel ſapiens ſibi & Patri & Spiritui ſancto: quia, vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Si ſolus ibi Filius intelligit & ſibi & Patri & Spiritui S. ad illã reditur abſurditatem, vt Pater non ſit ſapiens de ſeipſo, ſed de Filio: nec ſapientia ſapientiam genuerit, ſed ea ſapientia Pater dicatur ſapiens eſſe quã genuit. Vbi enim non eſt intelligentia, nec ſapientia poteſt eſſe. Ideoque ſi Pater non intelligit ipſe ſibi, ſed Filius intelligit Patri, profecto Filius Patrem ſapientem facit. Et ſi hoc eſt Deo eſſe quod ſapere, & ea illi eſt eſſentia quæ ſapientia, non Filius à Patre, quod verum eſt, ſed à Filio potius Pater habet eſſentiam, quod abſurdiſſimum atque falſiſſimum eſt. Eſt ergo Deus Pater ſapiens ea, quæ ipſe eſt, ſua ſapientia: & Filius ſapienti Patris, eſt ſapiens de ſapientia quæ eſt Pater, de quo eſt genitus Filius. Ita & Pater eſt intelligens ea, quæ ipſe eſt ſua intelligentia. Non enim eſſet ſapiens, qui non eſſet intelligens. Filius autem intelligentia Patris, de intelligentia genitus eſt quæ eſt Pater: de qua & intelligens eſt. Proinde Pater eſt ſapientia, & vterque vna eſt ſapientia: & tamen ſolus Pater eſt ingenita ſapientia, & Filius ſolus genita ſapientia: nec tamen alia ſapientia Pater, alia ſapientia Filius, ſed vna eademque eſt: ſicut Pater eſt Deus ingenitus, & Filius eſt Deus genitus: neque Deus genitus, eſt Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus eſt Pater, alius Deus Filius, ſed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius eſt enim genitus, alius ingenitus, ſed non alius Deus: imo vterque vnum, ſiue vnus Deus. Ita non eſt ſapientia genita, ſapientia ingenita, ſed alia eſt ſapientia genita, alia ingenita: non tamen eſt alia ſapientia, ſed vna eademque ſapientia.

Cap. 7.

ARTICVLVS V.

An Filius ſit ſapiens ſapientia ingenita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Poſt hæc quæri ſolet à quibuſdam] Videtur enim, quòd etiam Filius ſit ſapiens ſapientia ingenita: eſt enim ſapiens ſapientia eſſentiali: & ſapientia eſſentialis eſt ſapientia ingenita: ergo eſt ſapiens ſapientia ingenita.

2 Item, Filius eſt eſſentia ingenita: & eſſe eſt ſapere: ergo eſt ſapiens ſapientia ingenita.

Sed contra. SED CONTRA: Hilarius dicit, Nihil niſi natum habet Filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt: ergo non habet ſapientiam ingenitam. Item, Ingenita eſt proprietas Patris: ergo non conuenit Filio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd licet ingenitum multis modis dicatur: & vno modo conueniat eſſentiæ, & eſſentialibus: tamen in vſu Sanctorum accipitur pro proprietate Patris: & ideo ſupra habuimus, quòd non conuenit Spiritui ſancto, nec etiam eſſentiæ: & ideo non eſt concedendum, quòd Filius ſit ſapiens ſapientia ingenita. Sicut enim ſupra habitum eſt, ſapientia licet nomen eſſentiale ſit, tamen poteſt ſupponere perſonam ex adiuncto ſibi notionaliter: & ideo ſapientia ingenita eſt Pater, & ſapientia genita eſt Filius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſapientia per ſe eſt eſſentialis: ſed cum adiuncto eſt eſſentiale tractum ad ſupponendum pro perſona.

AD ALIVD patet ſolutio eodem modo dicendo ibi.

An

An Filius sit sapiens seipso vel per seipsum?

EX prædictis constat, quòd Filius non est sapiens à se, neque de se, E
sed de Patre, & à Patre. Quæri autem solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cum dicis Filium esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si vero à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. Alij vero simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, Filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & Filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui Filium non à se, sed per se agere in libro 9. de Trinitate ait, Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat Filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige Filium agentem, & per eum Patrem agentem. Non à se agit, cum Pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum natiuitatem Filij agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit, & in quibus placet, non per se agit. Sicut ergo inquiunt, Filius per se agit, sed non à se: ita & Filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se, vel de se.

ARTICVLVS V.

An Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quæri solet, Vtrum Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum? &c.] Videtur, quòd nulla istarum debeat concedi: quia omnia quæ habet Filius, habet à Patre, & per Patrem: ergo non per seipsum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd rationabilis est distinctio quæ datur in litera. Id enim quod est per se, opponitur duobus modis, vt colligitur ex duabus considerationibus tertij libri topicorum: dicit enim Philosophus, quòd id quod est per se, magis est diligendum, quam id quod est per alterum. Et ex hoc accipitur, quòd per se, & per alterum opponuntur. Dicit etiam idem, quòd id quod est per se, magis est diligendum quam id quod est per accidens. Et ex hoc accipitur, quòd per se opponitur ei quod est per accidens: & secundum hoc procedit ista distinctio, quòd Filius per se sapiens est, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per accidens: non autem per se sapiens, secundum quod ly per se opponitur ei quod est per alium vt principium sui. Sed nullo modo debet concedi, Filius à se est sapiens, vel à se operatur: quia à se non opponitur ei quod est per accidens, sed tantum ei quod est ab alio.

ARTICVLVS VII.

Vtrum possumus concedere, quòd Filius operatur per Patrem, & vna persona per aliam, & omne agens citra Deum est infirmum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agit, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd omne quod non agit à Deo sicut idem essentia sibi, sit agens infirmum.

2 Præterea, Cum dicitur: Pater agit vel operatur per Filium, consueuit dici quòd ly per notat in Filio existere à principio illo quod per ipsum operatur: & hoc quidam vocant subauthoritatem. Et quæritur ratio huius. Item, Tres æque immediate referuntur ad opus: ergo videtur, quòd nullus operatur per alium.

3 Item, Si sufficiens ratio est, quòd Pater operetur per Filium, quia Filius est ab eo: tunc etiam eadem ratione possumus dicere, quòd Pater & Filius operantur per Spiritum sanctum, quia Spiritus sanctus est ab vtroque: & hoc non inuenitur.

4 Item, Sicut præpositio in inferioribus quandoque notat subauthoritatem in casuali sibi adiuncto, vt cum dicitur, rex operatur per baliuum: ita è conuerso quandoque notat authoritatem, vt cum dicitur, baliuus hoc operatur per regem, quia per se facere non potest: ergo videtur, quòd in aliquo sensu

etiam in diuinis poſſumus concedere, quòd Filius operatur per Patrem: & hoc non inuenitur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Pater operatur per Filium, ſicut dicit Magiſter Hugo de ſancto Victore, ſic dicens in epiſtola quadam ad Bern. Procul dubio quod Filius agit, Pater agit, à quo accipit vt agat & agere poſſit. Quod autem per Filium operari dicitur, non ſic intelligitur, quaſi Filius ſit author & origo potentiæ quæ Pater eſt, & quæ vult operatur: ſed quod Pater ſit origo potentiæ, quæ Filius eſt, & quæ pro beneplacito operatur. Sic ergo Pater operatur per Filium, quia ad ipſum vt ad principium refertur potentia & opus quo Filius operatur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd bene conceditur, quòd omne aliud agens à Deo, eſt agens infirmum, vel quia indiget inſtrumento & motu, vt motores cælorum quos ponunt Philoſophi, qui influere non poſſunt niſi per corpus, & per motum illius: vel quia etiam ſunt in ſe deficientia, vt elementa, & elementata quæ generantur & corrumpuntur agendo in ſeinuicem. Deus autem virtute ſua ſtabilis manens agit omnia: & ideo ipſe ſolus agens perfectum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd per notat cauſam motam ab alia cauſa, & præcipue in genere cauſæ efficientis, vel formæ, & non materiæ vel finis, vt percuſſio per baculum, & huiuſmodi. Sol etiam facit per calorem, & vniuerſale per formam magis particularem: & ideo quia Filius per appropriationem eſt virtus & ſapientia exemplaris factorum, magis conuenit ei habitudo eius præpoſitionis in opere trium, quam alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd de Spiritu ſancto non dicitur: quia licet potentiam operantem habeat à Patre & Filio, non tamen appropriatur ei, ſed magis finis & bonum quod eſt contentiuum operis in eſſe, & bono: & ideo magis operantur Pater & Filius in Spiritu ſancto continendo opus ſuum, quam per Spiritum ſanctum.

AD ALIVD dicendum, quòd nunquam præpoſitio notat authoritatem in ſuo caſuali ſi eſt diuerſum à re nominatiui præcedentis, niſi improprie. Vnde cum dicitur, baliuus facit per regem, reſoluitur, id eſt, per regis poteſtatem quæ eſt in eo. Vnde non notatur ibi relatio regis ad opus per hoc quod habeat à baliuo, vel per ſeipſum, ſed potius coniunctio poteſtatis ſuæ cum baliuo operante: & cum tales ſint impropriæ, non extenduntur in prædicationes diuinas, & ideo non recipitur hæc, Filius operatur per Patrem.

An vna tantum ſit ſapientia Patris?

F POſt hæc à quibuſdam ſolet quæri, Vtrum vna tantum ſit ſapientia Patris? Quod non eſſe nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, eſt ſapientia Patris genita, qua Pater ſapiens non eſt. Eſt igitur aliqua ſapientia Patris qua ſapiens non eſt. Eſt autem & ſapientia Patris ingenita, & ea Pater ſapiens eſt. Eſt ergo quædam ſapientia Patris, qua ſapiens eſt: & ipſa non eſt illa ſapientia Patris, qua Pater ſapiens non eſt. Non eſt ergo vna tantum ſapientia Patris. Item ſapientia ingenita eſt ſapientia Patris, & ſapientia genita eſt ſapientia Patris. Non eſt autẽ ſapientia ingenita, ſapientia genita. Non eſt igitur vna tantum Patris ſapientia. Hæc & his ſimilia, tanquã ſophiſtica & à veritate longinqua, cunctiſque in theologia peritis patentia abiicimus, reſponſo indigna aduertentes. Id tamen adiicientes, quia vna eſt tantum ſapientia Patris, ſed non vno modo dicitur. Nam ſapientia Patris dicitur illa quam genuit, & ſapientia Patris dicitur ea qua ſapiens eſt. Diuerſa eſt ergo ratio dicti. Illa enim dicitur Patris, quia eam genuit: & ea dicitur ſapientia Patris, quia ea ſapit. Vna eſt tamen ſapientia Patris, quia ſapientia genita eſt eadem ſapientia, & ea qua ſapiens eſt: ſiue ea qua ſapiens eſt, intelligatur perſona Patris, ſiue eſſentia Patris: quia perſona Patris quæ intelligitur cum dicitur ſapientia ingenita, & perſona Filij quæ ſignificatur cum dicitur ſapientia genita, vna eademque ſapientia eſt: quæ eſſentia diuina intelligitur communis tribus perſonis.

Quod in Trinitate eſt dilectio quæ eſt Trinitas : & tamen Spiritus ſanctus eſt dilectio, quæ non eſt Trinitas: nec ideo duæ ſunt dilectiones : ita & de ſapientia.

ET ſicut in Trinitate dilectio eſt, quæ eſt Pater Filius & Spiritus ſanctus, quæ eſt ipſa eſſentia deitatis : & tamen Spiritus ſanctus dilectio eſt, quæ non eſt Pater vel Filius : nec ideo duæ dilectiones ſunt in Trinitate : quia dilectio quæ proprie Spiritus ſanctus eſt, eſt dilectio quæ Trinitas eſt, non tamen ipſa Trinitas eſt : ſicut Spiritus ſanctus eſt eſſentia quæ Trinitas eſt, non tamen ipſa Trinitas eſt : ita in Trinitate ſapientia eſt quæ eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, quæ eſt eſſentia diuina : & tamen Filius eſt ſapientia quæ non eſt Pater vel Spiritus ſanctus. Nec ideo duæ ſapientiæ ibi ſunt : quia ſapientia quæ proprie eſt Filius, eſt ſapientia quæ eſt Trinitas, ipſa tamen non eſt Trinitas : ſicut Filius eſt eſſentia quæ eſt trinitas, ipſe tamen non eſt Trinitas. G

Qua ratione Pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non ſit diligens Pater vel Filius dilectione quæ ab vtroque procedit.

PRæterea diligenter notandum eſt, quòd ea ratione qua Pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quòd Pater non diligat Filium, vel Filius Patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, ſcilicet quæ proprie Spiritus ſanctus eſt. Sicut enim idem eſt Deo ſapere quod eſſe, ita eſt ei idem diligere quod eſſe. Ideoque ſicut negatur Pater eſſe ſapiens ſapientia quam genuit : qui ſi ea diceretur ſapiens, non ipſa ab eo, ſed ipſe ab ea intelligeretur eſſe : ita videtur non debere concedi, quòd Pater vel Filius diligat dilectione quæ tantum Spiritus ſanctus eſt : quia ſi ea diligit Pater vel Filius, non Spiritus ſanctus videtur eſſe à Patre & Filio, ſed Pater & Filius à Spiritu ſancto : quia idem eſt ibi diligere quod eſſe. At ſupra dictum eſt, atque auctoritate Auguſtini ſancitum, quod in Trinitate tria ſunt, vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio : & non eſt aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem ſuum diligit. Quibus verbis aperte ſignificatur Patrem Filium, & Filium Patrem diligere : ea ſcilicet dilectione quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum Spiritus ſanctus. Cum idem ergo ſit ibi diligere quod eſſe, quomodo dicitur Pater vel Filius non eſſe ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo Pater negetur ſapere ſapientia quam genuit, ne ea eſſe intelligatur. H

Quod & hæc quæſtio inexplicabilis eſt quæ excellit infirmitatem hominis.

1 DIfficilem mihi fateor hanc quæſtionem, prę cipue cum ex prędictis oriatur quæ ſimilem videntur habere rationem, quod meæ intelligentię attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis Sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector eſt, inquit Hilarius in primo lib. de Trinit. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quam imponat: & retulerit magis, quam attulerit: neque cogatur id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei ſermo eſt, concedamus Deo ſui cognitionem dictiſque eius pia veneratione famulemur. Inueſtiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, ſi forte dictorum aliquam valeat reperire cauſam: qua nota, ipſa præmiſſa quæſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæſtionem non abſoluens, ſed errorem excludens, profiteor non eſſe dictum Patrem diligere Filium vel Filium Patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum Spiritus ſanctus, tanquam ea dilectione Pater ſit vel Filius. Sed ſic ea Pater diligit Filium, & Filius Patrem, vt etiam Pater per ſe ea, quæ ipſe eſt, dilectione diligat, ſic & Filius: non autem ſic, vt Pater per ſe non diligat, & Filius, ſed per eam tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Auguſtinus) opinari vel affirmare præſumat? Eam tamen quæſtionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandam atque abſoluendam relinquimus, ad hoc minus ſufficientes.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum vna tantum ſit ſapientia Patris?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Poſt hæc quæri ſolet à quibuſdam] Videtur enim, quòd non: quia eadem ratione qua Filius eſt ſapiens ſapientia genita, eadem etiam Spiritus ſanctus eſt ſapiens ſapientia procedente, & ſic eſt ſapientia ingenita, & ſapientia genita, & ſapientia procedens, & ſapientia eſſentialis.

2 Præterea, Dicitur ſapientia de ſapientia: ergo videtur, quòd diſtinctio cadat inter ſapientiam & ſapientiam: & ſic plures ſunt ſapientiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſicut dicit Magiſter in litera, obiectiones iſtæ patent omnibus, & non valent in diuinis: quia huiuſmodi nomina, ſapientia, Deus, & alia quædam ſignificant quidem eſſentiam diuinam, ſed gratia adiuncti ſupponunt pro perſona: & ideo diſtinctio cadit ibi gratia ſuppoſiti, & non gratia ſignificati: & ideo ſicut non ſequitur, Deus de Deo: ergo diuerſi vel duo ſunt dij: ita non ſequitur, ſapientia de ſapientia: ergo duæ vel diuerſæ ſunt ſapientiæ: ſed ſequitur: ergo in diuinis ſunt duo vel plures qui ſunt vna ſapientia, & vnus Deus: & per hoc patet ſolutio ad ſecundum.

AD PRIMVM dicendum, quòd Spiritus eſt ſapientia: ſed non conceditur, quòd ſit procedens ſapientia: quia ſapientia non eſt appropriabile amori, ſed potius dicenti & verbo: ſicut & in imagine refertur ſapientia ad notitiam & mentem, & non ad voluntatem.

DISTINCTIO XXXIII.

Vtrum proprietates perſonarum ſint ipſæ perſonæ vel Deus, id eſt, diuina eſſentia?

POST ſupradicta interius conſiderari atque ſubtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates perſonarum quibus ipſę perſonæ determinantur, ſint ipſæ perſonæ, & ſint Deus, id eſt, diuina eſſentia: an ita ſint in perſonis, vt non ſint perſonæ, ac per hoc nec diuina eſſentia? Quod enim in perſonis ſint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet auctoritas, quòd in perſonis eſt proprietas, & in eſſentia vnitas. Superius quoque multis Sanctorum teſtimoniis aſtruximus perſonas per proprietates diſtingui atque determinari: ipſaſque proprietates, tres ſcilicet, propriis expreſſimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipſæ ab æterno fuerint, quibus ipſæ perſonę determinantur & differunt: quomodo eſſent, ſi in eis non eſſent? & quomodo in eis eſſent, & ipſę perſonæ non eſſent, quin ibi eſſet multiplicitas? Quocirca ſicut proprietates eſſe in perſonis, ita & eas perſonas eſſe confitemur: ſicut ſupra auctoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) proteſtati ſumus, in expoſitione fidei ita dicentis, Sabellij hæreſim declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominum proprietates, id eſt, perſonas, vel vt Græci exprimunt, hypoſtaſes, hoc eſt, ſubſiſtentias confitemur. Ecce aperte dicit perſonas proprietatibus diſtingui, & ipſas proprietates eſſe perſonas: cuius hic verba perſtringimus, quia ſupra latius poſuimus.

A *De nominibus ſubſtantialibus & proprietatibus in comparatione ſecundum conuenientiam & differentiã ad eſſentiam & perſonas.*

In explanatione ſymboli ad Damaſum.

Quod proprietates ſint diuina eſſentia.

CVmque de ſimplicitate deitatis ſupra diſſereremus auctoritatibus Sanctorum, ſcilicet Aug. Hilar. Iſid. necnon & Boet. euidenter monſtrauimus Deum hoc eſſe omnino quod in ſe habet: excepto quod Pater habet Filium, nec eſt Filius. Et Filius habet Patrem, nec eſt Pater: & ſic eſſe in natura trium, vt qui habet hoc ſit quod habet: & totum quod ibi eſt, vnum eſſe, vnam vitam eſſe: quæ modo non iteramus, ne faſtidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt, ſingula earum eſt id in quo eſt, & vnum, eademque vita ſingulæ ſunt. Fateamur ergo & proprietates eſſe in tribus perſonis, & ipſas eſſe perſonas atque diuinam eſſentiam.

B

DIVISIO TEXTVS.

POst ſupradicta interius conſiderari atque ſubtiliter, &c. Hic comparat Magiſter notiones & perſonas ad eſſentiam in qua ſunt. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima oſtendit Magiſter notiones per idemtitatem eſſe in perſonis & eſſentia. In ſecunda autem oſtendit perſonas per idemtitatem eſſentiæ comparari ad eſſentiam, & hoc in ſequenti diſtinctione *ibi* [Prædictis eſt adiiciendum, &c.] Hæc diſtinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima Magiſter oſtendit notiones eſſe perſonas in quibus ſunt, & notiones etiam eſſe eſſentiam diuinam. In ſecunda inducit hæreticorum quorundam rationem in oppoſitum, & ſoluit *ibi* [Hoc autem aliqui negant] In prima parte facit tria, quorum primum eſt, quòd probat proprietates in perſonis eſſe, & eſſe perſonas. Secundo oſtendit hoc idem ex natura ſimplicitatis diuinæ *ibi* [Cumque de ſimplicitate, &c.] Tertio concludit ex illis, quòd etiam proprietates ſunt eſſentia diuina *ibi* [Quod enim proprietas natura diuina ſit.

ARTICVLVS I.

An liceat proprietates abſtracto nomine ſignificari, vt paternitas?

INcidit autem hic primo quæſtio, Vtrum liceat proprietates abſtracto nomine ſignificari, vt paternitas, & huiuſmodi. Videtur autem quòd ſic: quia quod ſignificatur in genere abſtracto modo, etiam in ſpecie ſic poteſt ſignificari: dicitur autem in præfatione, Et in perſonis proprietas: cum proprietas ſit nomen rem ſuam dicens in abſtracto: ergo hoc licet etiam in ſpecialibus notionibus fieri, vt dicatur paternitas, filiatio, & huiuſmodi.

2 Item, In diuinis proprietates ſunt per modum accidentium in inferioribus: talia autem abſtracte ſignificantur: ergo & in diuinis abſtracte ſignificari poſſunt.

3 Præterea, Quædam conueniunt eis ſecundum quòd per ſe intellliguntur, vt diſtinguere, & relatiua facere, & huiuſmodi: ergo in hoc modo ſine hypoſtaſibus in quibus ſunt, ſignificari poſſunt: cum ergo ſine hypoſtaſibus ſignificatæ, non poſſint ſignificari niſi abſtractiue, videtur quòd liceat nobis abſtracto modo loqui de proprietatibus.

Sed contra. SED CONTRA: In inferioribus id quod non prædicatur denominatiue, ſed ſecundum ſubſtantiam, non habet abſtractum, vt homo, & animal, & rationale, & huiuſmodi: ſed id quod prædicatur denominatiue tantum, vt album albedo, & huiuſmodi: ſed in diuinis nihil prædicatur ſecundum denominationem & accidens: ergo nihil licet ibi ſignificare modo abſtracto.

2 Item, Abſtracto modo ſignificatum dicitur modo ſimplicior, quam quod ſumitur concrete: nihil autem in diuinis eſt ſimplicius vnum, quam aliud: ergo vnum non debet ſignificari vt abſtractum, & alterum vt concretum.

3 Item, Abſtractum notat compoſitionem fuiſſe in concreto à quo abſtractum eſt: ſed in diuinis nihil compoſitum eſt: ergo nihil abſtrahere licet.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum videtur, quòd ſecundum rem nihil abſtractum eſt in diuinis. Duplex enim neceſſitas cogit nos abſtracto modo & in eſſentialibus & notionalibus aliquid ſignificare. In eſſentialibus, ſicut quando dicimus, eſſentia, ſapientia, deitas, diuinitas, ſubſtantia, & huiuſmodi. In notionalibus, vt quando dicimus, paternitas, filiatio, relatio, proprietas, & huiuſmodi. Vna autem illarum neceſſitatum præcipua eſt modus attribuendi: quia cum dicimus, Pater refertur ad Filium, & refertur ad Spiritum ſanctum: niſi diceremus relationem aliquid eſſe, oporteret quòd eodem modo Pater ſe haberet ad Filium & Spiritum ſanctum: & hoc non eſt verum. Et ſimiliter cum dicitur, hypoſtaſis diſtinguitur, & proprietas diſtinguit, attribuimus hypoſtaſi quod non attribuimus proprietati: hæc enim ratio aliquo modo cogit ſignificare proprietatem, quo non ſignificatur perſona: & hoc non poteſt eſſe niſi abſtrahendo. Alia ratio eſt inſtantia hæreticorum in diſputatione: quia compellunt nos diſcernere in nominum intentionibus: & cum noſter intellectus ſit materialis, & non valeat accipere ſimplex niſi per modum compoſitionis, ſicut conſueuit in inferioribus, accipit eodem modo in ſuperioribus, non dicens quidem rem compoſitam, ſed diſcernens inter ea quæ ſunt eadem res, ſecundum modos attribuendi & ſupponendi: quia bene concederem hoc, quòd niſi eſſet aliquid in quo fundaretur noſter intellectus ſignificans vnum ſine alio, quòd ipſe eſſet caſſus & vanus: fundatur autem in diuerſis attributis, quæ referuntur ad hypoſtaſim & proprietatem, vt dictum eſt.

DICO ergo ad primum, quòd in diuinis totum eſſe eſt ab eſſe eſſentiæ: & licet non ſit accidens in diuinis, tamen proprietas in hoc quod eſt in alio, non per ſe ens, ſignificatur vt potens intelligi ſine illo: & ideo abſtrahitur. Sic autem non eſt in ſubſtantialibus: quia ab illis eſt eſſe ſubſtantiale: & ideo abſtrahi vt denominatiua non poſſunt: quia abſtractis eis, ſubiectum non remaneret.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil eſt ibi ſimplicius abſtractum, quam concretum: nec ideo fit abſtractio, ſed potius vt ſignificatur habere diuerſam ab eo à quo abſtrahitur, ſuppoſitionem: & hoc quoad modum intelligendi, qui in re non ponit niſi tantum quantum dictum eſt, ſcilicet ſupponendo diuerſimode cum diuerſis adiunctis.

AD ALIVD dicendum, quòd non notatur compoſitio fuiſſe, ſed potius alio modo ſignificabile: quia in diuinis, vt iam dictum eſt, non ſeparatur vnum ab alio tanquam ens

vnius

vnius naturæ ab ente alterius naturæ, vt accidens à ſubiecto: ſed fit ad indicium diuerſæ attributionis, ſcilicet quod aliquid dicitur de vno, quod non dicitur de alio, & è conuerſo.

ARTICVLVS II.

An notio ſit aliquid in perſona, & an ſit ipſa perſona?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quomodo eſſent ſi in eis non eſſent, & quomodo in eis eſſent ſi ipſe perſonæ non eſſent, &c.] Ex hoc enim videntur haberi duo, ſcilicet quòd notio ſit aliquid in perſona, & quod ſit ipſa perſona. Contra primum autem videtur ſic obiiciendum: Proprietas relationis cauſatur ex motu: in diuinis autem perſonis non eſt motus: ergo in diuinis perſonis non eſt relatio.

2 Præterea, Per quem modum dicendi indicatur proprietas eſſe in perſona, vel hypoſtaſi? Conſtat, quòd non niſi ſicut accidens in ſubiecto, ſecundum rationem intelligendi.

SED CONTRA: Subiectum ſecundum rationem intelligendi eſt ante accidens vel proprietatem: quia cadit in diffinitione eius, vt dicit Philoſophus in 7. primæ Philoſophiæ: ſupra autem probatum eſt, quòd proprietas perſonalis ſecundum modum intelligendi eſt ante hypoſtaſim: ergo non eſt in perſona ſicut proprietas in ſubiecto. Prætererea videtur, quòd ſit in ea ſicut forma in ſubiecto: quia forma dat eſſe: & ſimiliter proprietas perſonalis facit perſonam, vt ſupra probatum eſt. Sed contra: Forma aut eſt ſubſtantialis, aut accidentalis. Non ſubſtantialis: quia illa non eſt in ſubiecto ſecundum quod ſubiectum: quia ſubiectum, vt dicit Philoſophus, eſt ens in ſe completum, occaſio alteri exiſtendi in eo: ſed potius eſt in materia vt actus & perfectio ipſius: ſic autem non eſt proprietas in perſona. Si autem eſt vt forma accidentalis: tunc erit ſecundum intellectum poſt hypoſtaſim, & non ante: hoc autem reprobatum eſt.

Si propter hoc diceretur, vt Præpoſitiuus dicebat, quòd proprietas non eſt in perſona, ſed eſt perſona. Contra videtur eſſe quod in litera hic dicitur, quòd in perſonis ſint proprietates, nemo inficiari audeat, cum aperte clamet auctoritas, Et in perſonis proprietas, & in eſſentia vnitas.

Contra aliam partem, ſcilicet quòd proprietas ſit perſona, obiicitur ſic. Si proprietas eſt perſona: tunc quælibet proprietas quæ eſt in perſona, prædicatur de illa: cum igitur communis ſpiratio ſit relatio quædam, ipſa prædicatur de perſona: igitur & communis ſpiratio eſt perſona. Aut igitur eſt perſona ens ab alia, aut non ens ab alia. Si primo modo: tunc ipſa non eſt Pater, quod falſum eſt. Si ſecundo modo: tunc ipſa non eſt Filius, quod iterum falſum eſt: ergo videtur, quòd aliqua notio ſit perſona: & eadem ratio eſt de omnibus: ergo nulla notio eſt perſona, vt videtur.

2 Item, In inferioribus ſimpliciſſima diſtinguuntur ſeipſis: cum ergo perſonæ diuinæ ſunt ſimpliciſſimæ, videtur quòd ſeipſis diſtinguantur: & ex hoc concluditur, quòd non tantum notiones non ſunt perſonæ, ſed quòd notiones nihil ſunt omnino.

Et hoc conceſſit Præpoſitiuus, & dicebat quòd non erant notiones niſi in modo loquendi: vt cum dicitur, rogo clementiam tuam, id eſt, rogo te clementem: ita dicebat, adoretur in perſonis proprietas, id eſt, perſona quæ proprie eſt Pater, vel Filius, vel Spiritus ſanctus. Sed contra hoc ſunt quædam rationes iam in parte tactæ, & ſupra diſtinct. 26. ſolutæ: quia ex hoc videtur ſequi, quòd cum Pater ſit ſimplex perſona, & nulla proprietas ſit in ipſo, quòd eodem modo ſe habeat ad Filium & ad Spiritum ſanctum: & idem erit dictum, Pater generat, & Pater ſpirat. Sed ad hoc dicebat, quòd idem eſt, ſed differunt connotata: dicebat enim, quòd Pater licet ſignificet ſolam perſonam, tamen connotat aliquid, ſcilicet exiſtentiam Filij: & ſimiliter donator. Sed quia huiuſmodi poſitio abolita eſt, & videtur non concordare verbis Sanctorum, ideo ipſi non videtur eſſe conſentiendum.

SOLVTIO igitur erit, quòd dicemus proprietates eſſe in perſonis, & perſonas, ſicut Magiſter hic dicit: in perſonis autem, vt diuerſas ab ipſis in modo intelligendi & attribuendi: ipſas autem perſonas, vt idem in re exiſtentes cum eis, ſicut & cum eſſentia: quia quicquid eſt in Deo, Deus eſt. *Solutio.*

AD PRIMVM igitur dicendum, quòd aliter eſt de relationibus quæ ſunt ſecundum exiſtendi modum & ordinem naturæ, & de illis quæ ſunt accidentales: quia primæ in diuinis ſunt ante rem, vt plene ſatis notatum eſt ſupra diſtinct. 26. & illæ non cauſantur à motu & mutatione niſi per accidens: quia ſi mutatio in inferioribus poſſet abſtrahi à modo exiſtendi quo vnus ab alio eſt, ab ipſo modo exiſtendi ſine motu cauſarentur: & ideo hoc accidit, quod à motu cauſentur. In diuinis ergo, vbi non eſt motus, cauſantur à ſolo modo exiſtendi, vel potius faciunt diſtinguendo exiſtendi modum, vt ſupra habitum eſt, inquantum ſunt proprietates perſonales.

AD ALIVD dicendum, quòd modus dicendi in, reducitur ad illum modum quo proprietas eſt in eo cuius eſt proprietas, cui confert eſſe diſtinctum: & ideo partim eſt vt forma, partim vt proprietas, & partim vt idem alio modo ſignificatum: vt forma, quia confert eſſe perſonale: vt proprietas, quia diſtinguit: vt idem alio modo ſignificatum, quia ipſa eſt perſona, & tamen vt ratio diſtinctionis eius ab alia perſona eiuſdem naturæ: & ideo iſte modus dicendi in, ad vnum modum perfecte non poteſt reduci: quia terrenorum comparatio ad Deum, vt dicit Hilarius, nulla eſt: ſed ex multis oportet colligere id quod eſt in vno: & cum multa collecta fuerint, non adhuc perfecte repræſentabunt. Et per hoc patet ſolutio ad totum quod obiicitur de prima parte.

Ad id quod obiicitur de ſecunda parte, dicendum quòd proprietas eſt perſona: & hoc eſt propter ſimplicitatem quæ exigit hoc, quòd quicquid eſt in perſona, ſit ipſa perſona: ſicut quicquid eſt in Deo, Deus eſt, vt dicit Magiſter in litera.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd communis ſpiratio eſt perſona ens ab alia, quia eſt Filius: & eſt perſona non ens ab alia, quia eſt Pater: & hoc non eſt inconueniens. Si auutem ex hoc aliquis obiiceret: ergo eſt ens ab alio, & non ens ab alio: ergo affirmatio & negatio verificantur de eodem. Dicendum ſecundum Doctores, quòd hæc eſt duplex, ſpiratio eſt ens ab alio, ex eo quòd ly ens poteſt teneri adiectiue, & vt ad ſuum ſuſtantiuum referri ad hoc quòd dico ſpiratio: & ſic eſt falſa vtraque, ſcilicet, ſpiratio eſt ens ab alio, & ſpiratio eſt non ens ab alio: & non diſtant per affirmationem & negationem, cum ambæ ſint affirmatiuæ: & ſignificatur in affirmatiua, quòd ſpiratio ſit procedens ab alio, & hoc non contigit, vt infra probabitur: quia licet proprietas ſit perſona, non tamen ſuppoſita perſona, ſupponitur proprietas. In negatiua autem ſignificatur ſpiratio vt diſtincta proprietate innaſcibilitatis: & hoc iterum non conuenit: quia proprietas diſtinguit, & non diſtinguitur. Si autem ly ens eſt ſubſtantiuum: tunc affirmatiua vera eſt, hæc ſcilicet, ſpiratio eſt ens ab alio, id eſt, ille qui eſt ab alio, quia eſt Filius: & negatiua eſt ſimiliter vera, ſpiratio eſt non ens ab alio, id eſt, ille qui non eſt ab alio, quia eſt Pater qui non eſt ab alio: & non opponuntur per affirmationem & negationem, vt patet per ſe.

Ad aliud dicendum, quòd licet ſimpliciſſima ſint diſtincta: per ſe tamen nihil prohibet in eis eſſe rationes diſtinguendi: ſicut in omni ſimplici præter primum, aliud eſt ſimplicitas, & aliud ipſum ſimplex: & ſic licet perſonæ diuinæ ſimpliciſſimæ ſint, tamen nihil prohibet ſecundum modum intelligendi & attribuendi accipere rationem diſtinctionis earum, & illa eſt notio, quia notio vt diſtinguens ſignificata, intelligitur vt ratio perſonæ potius, quam intelligatur vt res aliqua.

Ad id quod vlterius obiicitur de opinione Præpoſitiui, & aliorum quorundam, videtur concedendum. Contra Auguſt. enim, expreſſe eſt, quòd Pater non ſignificet niſi hypoſtaſim, ſed Filium connotet: ſicut creator non ſignificat niſi eſſentiam, ſed connotat effectum: quia ſupra habuimus, quòd iſta nomina, Pater & Filius, non ſignificant tantum hypoſtaſes, ſed etiam proprietates, diſtinct. 37.

Auctoritate aſtruit, quòd proprietas ſit natura.

C Quod enim proprietas etiam diuina natura ſit, oſtendit Hilarius dicens natiuitatem Filij eſſe naturam. Vnde in 7. lib. de Trinit. ait, Vtriuſque natura non differt: vnum ſunt Pater & Filius. Habet ergo hoc ſacramenti natiuitas, vt complectatur in ſe & nomen & naturam & poteſtatem: quia natiuitas non poteſt non eſſe ea natura, vnde naſcatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas eſt, veritas eſt. Idem in 7. dicit, quòd naturæ natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura Dei. Supra enim dixit, quòd proprium Patris eſt, quòd ſemper Pater eſt: & proprium Filij eſt, quòd ſemper Filius eſt: ſignificãs, quòd proprietas Patris eſt Pater, & proprietas Filij eſt Filius. His aliiſque pluribus auctoritatibus aperte ſignificari videtur, quòd proprietas Filij Filius ſit, ſic & Deus: ita & proprietas Patris & proprietas Spiritus ſancti.

ARTICVLVS III.

An proprietates ſunt eſſentia diuina?

Deinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quod enim proprietas diuina natura ſit] Et quæruntur hic duo, quorum primum eſt, Vtrum proprietates ſint eſſentia diuina? Secundum eſt, Vtrum eſſentialia adiectiua quocunque modo dicta, dicantur de notionibus, vel non? Ad primum proceditur ſic: Quicquid eſt in Deo, Deus eſt: ſed proprietas eſt in Deo: ergo Deus eſt: ergo proprietas eſt diuina eſſentia.

2 Item, Si non eſſet diuina eſſentia, & tamen aliquo modo eſſet in diuina eſſentia, tunc faceret compoſitionem diuerſorum: & hoc non conuenit ſimpliciſſimo: ergo oportet, quòd ſit diuina eſſentia.

3 Item, Omnis modus prædicandi per accidens in diuinis mutatur in ſubſtantialem, etiam in relatione, vt ſupra habitum eſt: quia licet relatio in eo quòd relatio, modum prædicandi proprium retineat, tamen relatio vt accidens non manet in diuinis: cum igitur in comparatione ad eſſentiam & perſonam proprietas non habeat comparationem niſi accidentis, ex illa parte accipit prædicationem ſubſtantiæ, & ita proproprietas erit ſubſtantia.

4 Item,

4 Item, Si proprietas non esset Deus, nec Deus esset proprietas per simplicem conuersam: ergo esset melius, vel peius eo: sed melius non, quia nihil est melius Deo: nec peius, quia nihil peius Deo potest esse in ipso.

5 Item, Si non esset Deus, non diceretur adorari vt Deus: quod est contra canticum Ecclesiæ, cum dicit, Et in essentia vnitas, & in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas. Ergo relinquitur, quòd proprietates sint essentia diuina.

Sed contra. SED CONTRA: Distinguere & non distinguere sunt contradictorie opposita: ergo non conueniunt ei quod penitus est idem secundum rem: sed vnum conuenit notioni, alterum essentiæ: ergo essentia & notio non sunt penitus idem secundum rem.

2 Item, Si essentia est proprietas: aut in eo quòd est essentia, aut per aliud. Si in eo quòd est essentia: ergo quicquid conuenit proprietati, conuenit & essentiæ, quod falsum est. Si per aliud, detur illud. Si dicas, quòd in eo quòd est persona. Contra: In sequenti distinctione probabitur, quòd persona non est aliud ab essentia.

3 Præterea, Secundum hoc videretur persona immediatior essentiæ quam proprietas: & sic persona secundum intellectum esset ante proprietatem, quod supra est improbatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum absque dubio, quòd proprietas est natura diuina & essentia, sicut probant rationes primo inductæ.

AD ID autem quod obiicitur primo in contrarium, dicendum quòd distinguere & non distingue opponuntur contradictorie secundum modum, sed non quòd exigant rem diuersam, sed sufficit ei diuersus modus significandi: & ille modus realiter signficatur, vt cum dicitur, proprietas distinguit, essentia non distinguitur in diuinis, vt sæpe supra dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd essentia est proprietas, non inquantum essentia, sed inquantum est simplicissima: & bene tamen concedo, quòd non est ponere mediatum & immediatum in diuinis, nisi secundum modum intelligendi: & tunc secundum illum modum licet propinquior sit persona essentiæ quam proprietas, non tamen ex hoc contingit, quòd essentia est proprietas, quia ipsa est persona: sed potius ex hoc quòd est simplicissima, vt dicit in litera.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd si conuenit gratia alterius, quòd conuenit per accidens, dicendum quòd non sequitur: quia non dicimus, quòd conueniat per aliud, sed potius per idem alio modo significatum: & tale per aliud est in diuinis dictum aliud per modum supponendi & attribuendi, & non aliud secundum rem.

AATICVLVS IV.

Vtrum in diuinis essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus?

SEcundo quæritur, Vtrum essentialia quocumque modo significata, prædicentur de notionibus? Videtur autem, quòd non: quia non dicimus, quòd paternitas creat: cum tamen dicamus, quòd paternitas est essentia diuina. Item, Non dicimus, Paternitas est sapiens. Item, Non dicimus, non distinguit: nec dicimus, filiatio est incarnata: nec dicimus, paternitas est trina: cum omnia huiusmodi dicant adiectiua essentialia.

Sed contra. SED CONTRA: Video quòd notionalia quædam, vt paternitas, dicuntur immensa, increata, & huiusmodi: & hæc adiectiua sunt essentialia: ergo adiectiua essentialia dicuntur de notionibus.

2 Item, Sicut se habent adiectiua notionalia ad notiones, sic essentialia ad essentiam: ergo secundum transmutatam proportionem, sicut notiones ad essentiam, sic essentialia ad notionalia: sed notiones prædicantur de essentia, & è conuerso: ergo essentialia de notionalibus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd quatuor modis possunt se habere essentialia adiectiua, quibus de notione non prædicantur, scilicet si sunt essentialia per modum essentiæ, si sunt essentialia appropriata personæ, si sunt essentialia cointellecta persona, & quarto si sunt essentialia per modum actus diuini. Essentialia per modum essentiæ sunt, vt non distingui, relationem non significare, & huiusmodi. Essentialia attributa personis, sunt ea quæ concretiue dicuntur: quia illa significant essentiam in personis, vt sapiens, potens, & huiusmodi. Vnde stultum est dicere, quòd paternitas sapiens est. Essentialia autem cointellecta persona, sunt vt trinus, incarnatus: & ideo non dicimus, paternitas est trina, id est, trium vna: sicut dicimus, essentia est trina, id est, trium. Essentialia autem per modum actus, sunt vt creat, gubernat, & huiusmodi: quia nihil est dictu, paternitas creat, vel gubernat mundum. Alia autem omnia possunt dici, & præcipue negatiua, vt immensa, increata, & huiusmodi. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum.

ET AD dicendum, quòd proportio transmutata non tenet in omnibus, sed in proportionalibus tantum: & illa sunt diuersa: & ideo quando mutatur proportio, tunc non valet in isto processu: quia notio se habet ad essentiam vt idem illi, sed notionale non sic se habet ad essentiale, quia differt ab eo in modo attribuendi. Et est instantia: sicut se habet animal ad aliquod animal, sic se habet homo ad aliquem hominem: ergo permutatim sicut se habet animal ad hominem, ita se habet aliquis homo ad aliquod animal: hoc autem falsum est: quia animal & homo se habent sicut superius & inferius, sed aliquis

homo non vt ſuperius ſe habet ad aliquod animal, ſed potius è conuerſo : quia ſequitur, aliquis homo eſt : ergo aliquod animal eſt : & non valet è conuerſo Proportio ergo huiuſmodi non tenet in his quæ ſimpliciter diuerſa ſunt, ita quod vnum non ſit pars alterius.

Quæſtiun. SI AVTEM quæritur de illis quatuor conditionibus, quare faciunt exceptionem in adiectiuis ſubſtantialibus? Dicendum, quòd licet eſſentia ſit proprietas, tamen modi ſignificandi oppoſitionem quandam habent:

Solutio. & inde venit conditio prima. Similiter ſuppoſita perſona, non ſupponitur notio : & inde trahitur tertia : quia tunc conuenit aliquid vni, quod non alij. Item notio ſignificatur in abſtracto, & vt ens in alio : & ideo non conueniunt ei ea quæ vt per ſe exiſtens perſonaliter dicunt, vt ſapiens, bonus, & huiuſmodi : & inde trahitur tertia. Notionis etiam non eſt agere, ſed perſonæ: & inde venit quarta exceptionis ratio.

Quidam negant, ſcilicet proprietates eſſe perſonas & diuinam naturam, & quare.

D HOc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in perſonis eſſe, ſed non eſſe perſonas ipſas : quia ita dicunt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina, vt non ſint interius, ſicut ea ſunt quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iuſtitia : ſed extrinſecus affixæ ſunt : atque ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates ſunt perſonæ, non eis perſonæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam ſeipſis perſonæ differunt, ſicut ſupra Hieron. loquens de Patre & Filio & Spiritu ſancto dicit, Subſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipſæ diuina eſſentia ſunt, cum eſſentia non differant tres perſonæ, nec proprietates differunt. Quomodo enim differt Pater à Filio, eo quod diuina eſſentia eſt, cum in eſſentia vnum ſunt?

Reſponſio ad præmiſſa auctoritate nitens.

E HOrum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij reſpondeo. Immenſum eſt quod exigitur & incomprehenſibile : extra ſignificantiam eſt ſermonis, extra ſenſus intentionem, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur : verborum ſignificantiam rei ipſius natura conſumit : ſenſus contemplationem imperſpicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur excedit. Mihi ergo in ſenſu labes eſt, in intelligentia ſtupor eſt : in ſermone vero non iam infirmitatem, ſed ſilentium confitebor : periculoſum nimis eſt de rebus tantis ac tam reconditis aliquid vltra præſcriptum cæleſte proferre, vt vltra præfinitionem Dei ſermo de Deo ſit. Forma fidei certa eſt. Non ergo aliquid addendum eſt, ſed modus conſtituendus audaciæ: quicquid vltra quæritur, non intelligitur.

Lib. 1. de Trin.

DIVISIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Extrinſecus affixæ ſunt: atque ita eſſe rationibus probant, &c.] Hic enim ponuntur quatuor rationes hæreticorum, vt Magiſter dicit: quarum duæ ponuntur in iſto cap. & in ſequenti cap. ponitur reſponſio. Vna autem ponitur in illo cap. Cæterum hæreticorum : & reſpondetur ei in illo, Quorum audaciæ reſiſtentes. Quarta ponitur in illo, Sed forte quæras cum hæ proprietates : & in eodem ponitur reſponſio. Poſtea his quatuor auctoritatem adhibent *ibi* [Veruntamen nondum deſiſtunt] Et ponitur reſponſio *ibi* [Nos autem aliter iſta intelligenda] Et in hoc eſt finis iſtius diſtinctionis.

ARTI

ARTICVLVS V.

Vtrum Relationes diuinæ sunt assistentes, sicut dixit Gilbertus Porretanus?

QVia vero iste error dicitur fuisse Gilberti Porretani quem tamen, sicut dicit sanctus Bern. in concilio Remensi retractauit & damnauit, consiliis Episcoporú humiliter acquiescens. Ideo diligentius considerandę sunt istæ rationes. Duæ ergo quæ sunt in isto capitulo, sunt fundatæ super hoc quòd relationes siue proprietates in diuinis non prædicant aliquid quod insit, sed quod extrinsecus in comparatione ad alterum sit affixum: & hoc probatur duabus rationibus ducentibus ad impossibile. Prima est hæc: Detur, quòd proprietas insit personæ: cum igitur nihil insit personæ nisi quod est idem omnino ipsi personæ secundum rem, ipsa proprietas erit idem omnino cum persona secundum rem: quicquid autem omnino idem est determinato, non determinat illud, sed determinatur cum ipso: ergo proprietas non determinat personam, sed determinatur cum ipsa. Et hæc est ratio prima: Sed proprietas determinat personam: ergo non est idem cum persona: cum igitur nihil insit personæ, nisi quod est ipsa persona, quia aliter esset composita, non potest proprietas inesse personæ: ergo adhæret tantum vt extrinsecus affixa.

Secunda ratio est etiam ducens ad impossibile, & fundatur super hoc quod non est idem principium vniendi & distinguendi: sed essentia est quo vniuntur personæ diuinæ: proprietas autem est essentia, vt tu dicis: ergo proprietas est quo vniuntur personæ: ergo non erit proprietas distinguens, quod falsum est: ergo proprietas non est essentia, sed affixa extrinsecus. Nec potest dici, quòd hic est accidens: quia nihil est ibi extraneum alteri, nec aliquo modo differens secundum rem. Ex hoc patet super quid fundantur rationes istæ Gilberti.

Si autem forte velles dicere, quòd fundamentum istud falsum est, scilicet quòd sint relationes distinguentes affixæ tantum. Contra hoc potest obiici per hunc modum primo: quia Boëtius hoc dicit, quòd relationes sunt affixæ, & nihil prædicant in relatiuo: ergo per locum ab auctoritate ita est. Præterea probatur auctoritas hoc modo: Quicquid nulla mutatione subiecti potest aduenire subiecto, & remoueri ab ipso, ex comparatione alterius ad ipsum: ipsum nihil est in subiecto, sed assistit ei in comparatione ad alterum: taliter aduenit relatio subiecto: ergo assistit in comparatione ad alterum, & non prædicat aliquid in subiecto. Probatur autem prima sic: Detur, quòd aliquid adueniat subiecto quod insit ei sine sui mutatione: ergo subiectum illud habet quod ante non habuit: ergo aliter se habet informis, quam prius, subiecto manente actu ente: ergo est alteratum: positum autem erat quod non mutatur. Secunda autem probatur sic: Eodem modo se habente homine, efficitur ei aliquis modo dexter, modo sinister: & ista dicuntur relationes, ergo, &c.

Si forte dicas, quòd bene probatur ex hoc quòd non insint, sed non quòd assistant vt affixæ extrinsecus. Contra: Quicquid nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in aliquo, alio accepto in alio, illud necesse est esse assistens extrinsecus: relatio nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter, & tamen accipitur in isto, alio quodam accepto in alio: ergo est affixa, vel assistens, vel adhærens extrinsecus. Probatio primæ. Prima pars primæ iam supra probata est, scilicet quòd relatio quantum est de natura sua, nullo modo est de intrinsecis essentialiter, vel accidentaliter: quia si vna esset de intrinsecis, omnes essent. Secunda autem pars probatur per hanc regulam relatiuorum, quòd non contingit vnum relatiuorum diffinitè accipere sine reliquo: ergo relatio semper accipitur inesse isti, aliquo modo extrinsecus accepto: ergo nihil ponit in isto, sed potius in alio comparationem illius ad istum, & in isto comparationem istius ad alterum. Secunda constat per antecedentia

Si forte velles dicere, quòd ista relatio secundum hoc non sufficit distinctioni personarum: quia sic in se nihil essent personæ. Iterum potest obiici de Gilberto sic: Quicquid non distinguitur per aliquid absolutum, sed per id quod ad alterum est, tantum illi sufficit distinctio relatiuorum: personæ diuinæ sic distinguuntur: ergo sufficit eis distinctio relatiuorum. Prima est per se nota. Secunda autem sæpius habita est supra ab Aug. Hæc ergo quantum existimare possum, sunt quæ magis mouebant Gilb. in prima ratione hic inducta.

In secunda autem ratione videtur supponere duas propositiones, sine quibus nihil valet ratio, scilicet quòd non idem sit omnino vniens & distinguens, sed differunt in aliquo. Et quòd id quod dicitur secundum intellectum solum, non sit causa distinctionis rei. Et primam propositionem vult habere pro per se nota: quia si tu velles eam improbare, sicut quidam modernorum laborauerunt, de facili ostenditur absurditas: ferunt etenim tria nobis exempla, quorum primum est, quòd differentiæ quæ in se diuersæ sunt, vniuntur tamen in indiuisibili potentia generis: & hoc statim patet nihil esse tribus rationibus: quia licet genus in natura simplicis vniuersalis indiuisibile sit, tamen potestate diuisibile est: essentia autem quæ vnit personas, nullo modo diuisibilis est. Secunda ratio est, quòd differentiæ non sunt vnum in genere, nisi potentia entes, actu autem non: personæ autem sunt secundum actum existentes in vna essentia. Tertia ratio est: quia differentiæ aduenientes generi, diuidunt ipsum secundum esse: personæ autem aduenientes essentiæ, non diuidunt ipsam secundum esse: ergo nihil est quod dicis.

Ideo alij dicunt, quòd vnio ista est sicut

vniuntur radij diuerſarum ſtellarum in eodem puncto terræ vel aëris: vel lineæ terminatæ ad idem punctum. Sed hoc nihil eſt: quia terminari ad idem punctum non confert vnum eſſe lineis, nec etiam radiis.

Item alij quærunt ſubtiliare, & dicunt impoſſibilia ſic: Ponamus vnam lineam diuidi in duas: iſtæ duæ lineæ ſimul ſunt: ergo vltima habent ſimul: ergo in eodem: ergo terminantur ad idem punctum: ergo vniuntur in illo: & tamen ſunt diſtinctæ. Vel ſi diceres, quòd vna terminatur ad aliud punctum quam alia: ergo punctus contiguus & continuus & conſequenter eſſet puncto, quod eſt reprobatum in principio ſexti phyſicorum: ſed hoc abſurdum eſt. Ex hoc enim ſequuntur multa inconuenientia: detur enim lineam ſic diuidi: ergo duæ lineæ egrediuntur ab eodem puncto in eandem partem protractæ, quæ ſunt diuerſæ: & hoc eſt contra quartamdecimam propoſitionem primi Euclid. Ponamus enim, quòd illæ duæ lineæ antequam ad alium punctum protrahantur, ſecent lineam tertiam: ergo cum ſimul ſint, nullam facientes latitudinem, angulos circa ſe poſitos facient rectos, aut æquales duobus rectis: ergo duæ lineæ illæ à puncto vno protractæ, duos circa ſe angulos rectos, aut duobus rectis æquales facientes, ſunt diuerſæ: & huius contrarium dicit Theore. Si duæ rectæ lineæ à puncto vnius lineæ quam ſecant, in diuerſas partes exierint, quæ duos circa ſe angulos aut rectos aut duobus rectis æquales fecerint: illæ duæ lineæ ſunt ſibi inuicem directe coniunctæ, & linea vna: & gratia exempli ſit linea diuiſa, a b, ſecta autem c d.

Item Gilbertus hoc alio modo deſtruere poſſet ſic. Linea prædicto modo diuidatur, & tamen ad eadem puncta concurrat: & protrahatur à puncto primo eius alia linea in continuum, & à puncto illius protrahatur alia diuiſa, ſicut prima ad terminum prioris lineæ diuiſæ: ita vt claudatur triangulus: ergo ſecundum hoc à puncto vnius lineæ non diuiſæ quæ ſit e f, ad idem punctum a protrahi poſſunt quatuor lineæ rectæ: quod eſt impoſſibile: quia ſic linea eſſet in linea, & indiuiſibile in indiuiſibili. Præterea, Secundum naturam etiam probatur: quia ſicut inter duo puncta eſt linea: ita inter quaſlibet duas lineas eſt ſuperficies: ergo inter lineas illas conterminales diuiſas eſſet ſuperficies: & duæ lineæ rectæ continebunt ſuperficiem, quod eſt contra vltimam propoſitionem primi Euclidis, quæ hæc eſt, Duas lineas rectas ſuperficiem nullam concludere.

Si autem quæratur, Quomodo ergo ſoluitur impoſſibile per quod probatur? Dicendum eſt ſecundum eum, quòd linea ex parte illa qua eſt terminus, non eſt ſimul: quia terminus, cum termino nunquam eſt ſimul, eo quòd ſimul eſſe eſt vltima habere in eodem: linea autem terminus eſt ſuperficiei, non per hoc quòd terminatur ad punctum, ſed ſecundum hoc quòd eſt indiuiſibilis ſecundum latitudinem: vnde non poteſt eſſe in longitudine ſimul cum alia linea: ſed ex parte illa qua eſt terminata, habet vltimum: & ideo poteſt eſſe ſimul cum alia: quia duæ lineæ terminantur ad idem punctum, & ſunt ſimul in illo: & ideo patet, quòd falſum aſſumpſit quando dixit, Si diuidatur linea, quòd illæ duæ lineæ eſſent ſimul per longitudinem: quia hoc eſt impoſſibile: ſed potius non erunt ſimul, ſed intercipient ſuperficiem finitam ſi ſunt cum tertia, vel infinitam ſi in ſe accipiantur. His habitis patet ſuper quid ſuſtentatus eſt Gilbertus in poſitione prima.

Secunda poſitio ſua eſt hæc, Quod dicitur ſecundum intellectum ſolum, non eſt cauſa differentiæ in re. Et ex hoc vult habere, quòd ſi proprietas & eſſentia differunt in modo intelligendi ſolum, quòd perſonæ diſtinctæ non erunt niſi ſecundum intellectum: & hoc eſt hæreſis Sabellij. Probari autem poteſt per hunc modum: quia illa differentia quæ eſt ſecundum modum intelligendi ſolum, aut poteſt poni in re aliquo modo, aut non. Si non, habeo propoſitum: quia nihil facit realiter differre. Si autem poteſt poni, ponatur, & tunc erit differentia realis, & habetur propoſitum Gilberti, quia proprietates realiter differunt à diuina eſſentia.

Hoc conſiderantes quidam modernorum, dicunt tam peritum virum non erraſſe: & inducunt rationes quibus probant, quòd licet diuerſa opinari in diuinis. Sed quia hæreſis hæc ab ore auctoris ſui in concilio Remenſi damnata eſt. Ideo contra obiicitur ſic. Relatio aut eſt aliquid in relatiuo, aut nihil. Si dicat, quòd aliquid: ergo in omni relatiuo eſt aliquid, quod vere relatiuum eſt: quia loquor de illis relationibus quæ ſecundum eſſe ad aliud ſunt in vtroque relatiuorum: ergo habetur propoſitum, quòd relatio ineſt, non adeſt. Si autem dicas, quòd nihil. Contra: aut eſt aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec abſolutum, nec reſpectiuum: ergo perſonæ diſtinctæ proprietatibus, nullo ſunt diſtinctæ. Si aliquid eſſe dicas: aut erit ſubſtantia, aut accidens: non ſubſtantia: ergo accidens: ergo inhæret alicui, vt ſubiecto, & ſic oportet ponere quòd inſit: & cum in diuinis nihil ſit ſecundum accidens, oportet ponere quod in diuinis ſubſtantia & eſſentia ſit quantum ad hoc quod habet de natura accidentis, & habeat alium modum prædicandi quoad hoc quod addit ſuper accidens reſpectum: & hoc eſt contra Gilbertum. De hoc ſupra diſt. 27. multum eſt diſputatum: & ideo illud ſufficiat.

Solutio.

SOLVTIO. Plane poteſt reſponderi obiectis Gilberti: dicendo ad primum, quòd hoc eſt falſum, quòd relationes in diuinis non prædicent aliquid quod inſit, ſed quod ſit affixum in comparatione ad alterum: niſi vis fiat in hoc quod eſt ineſſe, quia præpoſitio notat diuerſitatem: ſed nos accipimus ineſſe per modum intelligendi, & non per diuerſitatem rei: eſt enim in relatione conſiderare naturam accidentis, & ſecundum illam non ponit reſpectum niſi ad ſubſtantiam quæ eſt ſubiectum generum aliorum: & quoad hoc relatio, ſicut alia genera, mutat modum prædicandi: & ſic ipſa proprietas eſt perſona in qua eſt, & per conſequens eſſentia in qua

eſt

eſt ipſa perſona. Eſt etiam in eadem conſiderare quod ad alterum eſt : & ſic retinet modum prædicandi proprium : & eſt quidem tunc per id quod eſt ſubſtantia, ſed non prædicat neque ſignificat ſubſtantiam : quia vt dicit Auguſtinus, & habitum eſt ſupra diſt. 5. quod ſignificat ſubſtantiam, non dicitur relatiue ad alterum : & hoc attendens ſolum Boët. dicit affixam eſſe extrinſecus.

AD ALIVD dicendum, quòd proprietas eſt idem cum perſona quam determinat quantum ad comparationem ſubiecti, & eius quod ineſt, vt dictum eſt iam : quia autem proprietas in re habuit plus quam ineſſe, quia habuit ad alterum eſſe quod faciebat ipſam eſſe relationem, & hoc retinet realiter in diuinis, ideo ſuppoſita perſona, non ſupponitur proprietas : & ideo diſtinguitur proprietas, & diſtinguitur hypoſtaſis ſiue perſona. Et ſi obiicias : ergo compoſita eſt perſona, iam patet nihil eſſe quod dicis : quia non componitur in eo quod ad alterum eſt, ſed in eo quod ineſt : ſed ex illa parte qua ineſt, conuertitur modus ſuus prædicandi in ſubſtantiam, & efficitur idem illi : & ideo non inducit compoſitionem : cum tamen realiter ſignificetur eſſe in perſona, cum dicitur, Pater ſua proprietate diſtinguitur à Filio : & eſt notabilis illa conſideratio valde, quòd nihil facit cum alio compoſitionem, niſi per hoc quod eſt ineſſe, & non per hoc quod eſt ad aliud eſſe. Et ideo dicentes relationes in ſubſtantiam conuerti quantum ad ineſſe, & permanere quantum ad aliud eſſe, veritate rei ſaluant relationes : & tamen nullam inducunt compoſitionem : & hoc ignorauit Gilbertus, non conſiderans niſi ſecundum, & non primum.

AD ALIVD dicendum, quòd relationes non ſunt tantum affixæ, vt dictum eſt, ſed entes ipſa ſubſtantia.

AD DICTVM autem Boët. iam reſponſum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd multa ſunt genera relationum vt ſupra habitum eſt : ſed relationes quæ ſunt in diuinis ſecundum modum exiſtendi faciunt ipſum diſtinctum : & ideo ibi habent etiam ſolidius eſſe, quam in inferioribus, vt ſupra eſt oſtenſum diſtinct. 28.

AD ID autem quod vlterius obiicitur, dicendum, quòd relatio accipitur, altero quòdam quod extra eſt, accepto : ſed relatio per id quod eſt accidens & in diuinis ſubſtantia, non ſic accipitur : & ideo inſufficienter conſideratur per hoc natura relationis.

AD ALIVD dicendum, quòd perſonæ diſtinguuntur eo quod ad alterum eſt : ita tamen, quòd etiam hypoſtaſis quæ ſubſtantia eſt, ad alterum ſit : hæc enim duo non repugnant in diuinis, vt habitum eſt ſupra in quæſtione de hypoſtaſi in principio 26. diſtinctionis.

AD ID quod vlterius obiicitur de ſuppoſitionibus, dicendum quòd vniens & diſtinguens ſunt idem ſecundum rem quæ eſt ſubſtantia, & non ſunt idem in modo prædicandi quem habet relatio ex illa parte qua non comparatur ad ſubſtantiam, ſed ad extra, vt dictum eſt : & ideo patet ex hoc ſolutio omnium eorum quæ obiecta ſunt de prima ſuppoſitione.

AD SIMILIA autem inducta bene concedo, quòd nihil valent : nec enim oſtendunt qualiter proprietates & perſonæ vniantur in vno, nec qualiter ſint vnum.

AD ID quod obiicitur de ſecunda ſuppoſitione, dicendum quòd differentia iſta non eſt ita intellecta quin in re ſignificabilis ſit : ſed non eſt ſignificabilis hoc modo quo nõ facit differentiam : per id autem quod eſt ineſſe, nullam facit differentiam, vt iam habitum eſt : ergo ex parte illa realiter non ſignificatur : ſed ex parte illa qua ad alterum eſt relatiue, poſſum dicere, quòd eſſentia realiter ad alterum non eſt, & perſona realiter ad alterum eſt : ergo intellectus fundatus in illo, & aliquid attribuens vni quod non conuenit alteri, non erit caſſus & vanus. Et ſic patet ſolutio ad totam difficultatem quæ obiicitur ex poſitionibus Pictauienſis.

Quomodo improbi hæretici inſiſtant alia addentes.

CÆterum hæreticorum improbitas inſtinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quieſcit : ſed in tanta rerum quæſtione addit, Si paternitas & filiatio in Deo ſiue in diuina eſſentia ſunt, eadem ergo res ſibi Pater & Filius. Nam in quo paternitas eſt, Pater eſt : & in quo filiatio eſt, filius eſt. Si ergo vna eademque res habet in ſe paternitatem & filiationem, ipſa generat & generatur : quod dicentes in Sabellianam hæreſim pertrahuntur, extendentes Patrem in Filium, cum ipſum ſibi Filium proponant & Patrem. Si vero negauerint in vna Dei eſſentia paternitatem eſſe & filiationem, quomodo ergo dicunt eſſe Deum? His atque aliis argumentorum aculeis vtuntur in ſuæ opinionis aſſertionem, vt veritatis formam diſſecent.

ARTICVLVS VI.

Qualiter proprietates ſunt in eſſentia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in illo cap. [Cæterum hæreticorum improbitas] In quo ponitur alia ratio Gilber. quòd ſi proprietas eſt in eſſentia, & omnis proprietas eſt in vna eademque eſſentia, & in quocumque eſt proprietas illud denominat: ergo eadem res eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Ratione ergo huius argumentationis quæritur, Qualiter proprietates ſint in eſſentia? Videtur autem, quòd non inſint: quia in quocumque ſunt ipſæ, illud determinant & diſtinguunt: ſed eſſentia nec diſtinguitur, nec determinatur: ergo proprietates non ſunt in ea.

2 Item, Quo modo dicendi in dicerentur ineſſe? non ſicut in ſubiecto, quia ſic facerent compoſitionem: nec alio, vt videtur: ergo non inſunt.

SOLVTIO. Leue eſt ſoluere ſecundum quæ determinata ſunt. Dicendum ergo ad primum, quod extrahitur de litera, quòd non ſit denominatio, niſi vbi ſaluatur accidentis natura. Illa autem non ſaluatur in diuinis: quin imo vertuntur in ſubſtantiam in comparatione illa qua habent in inferioribus naturam accidentis. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd non determinant niſi per hoc quod habent: oppoſitionem autem non habent, niſi per hoc quod ad alterum ſunt: & cum illa comparatione non referantur ad eſſentiam, ſed ad extra, patet quòd non determinant eſſentiam, ſed perſonam quæ comparatur ad illam perſonam quæ diſtinguitur ab ipſa.

AD ALIVD dicendum, quòd modus dicendi in eſt ſecundum rationem ſolam: quia re eſt idem, ſed ratione nominis eſt vt exiſtens in alio, & non per ſeipſum: ſubſtantia autem ſecundum rationem nominis eſt è conuerſo.

Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur proprietates non penitus ita eſſe in Dei eſſentia, ſicut in hypoſtaſibus dicuntur.

G QVorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita eſſe omnino in diuina ſubſtantia dicuntur, ſicut in ipſis hypoſtaſibus: in quibus ita ſunt, quod eas determinant, vt ait Ioannes Damaſ. Characteriſtica idiomata ſunt, id eſt, determinatiuæ proprietates hypoſtaſeos & non naturæ: etenim hypoſtaſim determinant, & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio ſint in diuina eſſentia, cum eam non determinent, non ideo poteſt dici, quòd diuina eſſentia & generet & generetur, vel quod eadem res ſibi ſit Pater & Filius. Ita enim proprietas determinat perſonam, vt hac proprietate hypoſtaſis ſit generans, & illa alia hypoſtaſis ſit genita: & ita non idem generat & generatur, ſed alter alterum.

Lib. 3. de fide ortho. cap. 6.

Quæritur, Quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinent?

H SEd forte quæres, Cum proprietates non poſſunt eſſe in perſonis quin eas determinent, quomodo in diuina eſſentia eſſe poſſint, ita vt eam non determinent? Reſpondeo tibi & hic cum Hilar. Ego neſcio, non requiro, ſed conſolabor me tamen: Archangeli neſciunt, Angeli non audierunt, ſecula non tenent, Propheta non ſenſit, Apoſtolus non interrogauit, Filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarum: non putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe conſequi. Abſolute tamen intelligendus eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Eſt Filius à Patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura deitatis alia

Lib. 1. de Trin.

&

& alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, perſiſte: & ſi non peruenturum ſciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita proſequitur, etſi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inſeras in illud ſecretum & arcanum inopinabilis natiuitatis: ne te immergas, ſummam intelligentiæ comprehendere præſumens: ſed intellige incomprehenſibilia eſſe. His aliiſque multis euidenter oſtenditur nobis nullatenus licere maieſtatem perſcrutari, ius ponere poteſtati, modum circumſcribere infinito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum notionalia ſecundum modum intelligendi vicinius ſe habeant ad hypoſtaſes ſiue perſonas, quam ad ipſam eſſentiam? & vtrum ratione huius vicinitatis perſonalia adiectiua dicantur de notionibus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter in ſequenti cap. vbi ſoluit iſtam rationem *ibi* [Non ita omnino eſſe dicuntur in diuina ſubſtantia, ſicut in ipſis hypoſtaſibus, &c.] Ex hoc enim videtur relinqui, quòd notionalia ſecundum modum intelligendi vicinius ſe habeant ad hypoſtaſes ſiue perſonas, quam ad ipſam eſſentiam. Quæratur, Vtrum ratione huius affinitatis perſonalia adiectiua dicantur de notionibus? Videtur autem, quòd ſic: quia quædam eſſentialia dicuntur de notionibus, quæ magis diſtant ab eis, vt prius probatum eſt: ergo videtur, quòd multo magis dicuntur de eis perſonalia.

2 Item, Vtrumque, ſcilicet perſona & notio, eſt incommunicabile: ergo quod dicitur de vno, dicitur etiam de alio.

3 Item, Perſona & notio ſunt idem immediate ſecundum intellectum: ergo quod conuenit vni, conuenit alij.

Sed contra. SED CONTRA: Pater generat & ſpirat: ergo, ſi perſonalia de notionalibus dicuntur, paternitas generat, & ſpirat, quòd nihil eſt dictu.

2 Item, Perſona diſtinguitur: ergo notio diſtinguitur.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd perſonalia, non dicuntur de notionibus: quia perſonalia adiectiua vt huiuſmodi, aut conueniunt perſonæ in ſe, vt diſtinctum eſſe: & tunc non poſſunt conuenire notioni propter oppoſitum modum ſignificandi, quia notio ſignificatur vt ratio diſtinguens, non vt res diſtincta ens per ſeipſam: aut perſonalia ſunt quibus perſona emanat à perſona, vt generat, ſpirat, quæ ſignificant actum perſonalem: vel adiectiue dicuntur de perſonis, vt ſunt generans, ſpirans, ſecundum quòd adiectiue tenentur illa participia: & tunc non poſſunt conuenire notionibus: quia notio non ſignificatur vt agens, ſed potius vt ratio agentis actu illo: actus enim hypoſtaſum ſunt & indiuiduorum: & tali modo non ſignificatur notio. Si autem ſunt adiectiua notionaliter ſignificata, iterum non conueniunt: quia tunc dicunt rationem, qualiter vna perſona exit ab alia. Vna paternitas non eſt Pater, ſi ly Pater teneatur adiectiue: quia ſequitur, quòd genuiſſet Filium: nec filiatio eſt Filius eadem ratione, ſicut ſupra dictum eſt 5. diſtinct. quòd hæc eſt falſa, eſſentia eſt Pater, ſi adiectiue teneatur: prædicatur tamen perſona de proprietate, quando nomen perſonæ ſubſtantiue tenetur, ſicut & prædicatur de eſſentia: & ſicut hæc eſt vera, eſſentia eſt Pater, hoc eſt, eſſentia eſt ille qui eſt Pater: ita hæc eſt vera, paternitas eſt Pater, hoc eſt, paternitas eſt ille qui eſt Pater: ſed non prædicatur perſona niſi de ſua notione, vt prius habitum eſt.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd eſſentialia prædicantur de eis propter idemtitatem ſubiecti, & eius quod ſignificatur in eo: ſed perſonalia non dicunt habitudinem ſubiecti, ſed potius habitudinem diſtincti, & agentis: & ideo illa non prædicantur: ſed perſonæ prdicantur, quæ eandem habitudinem ſubiecti important.

AD ALIVD dicendum, quòd licet conueniant in hoc quòd vtrumque eſt incommunicabile, tamen in ratione incommunibilitatis differunt: ſicut Sortes & indiuiduantia Sortis, inommunicabilia ſunt: vnum vt id quod eſt incommunicabile, reliquum vt faciens ipſam incommunicabilitatem in eo: & ideo non oportet vt conueniens vni, conueniat & alteri.

AD ALIVD dicendum, quòd immediata ſunt perſona & proprietas ſecundum rem, ſed ſecundum modum ſignificandi non: & ideo realiter de ſe prædicantur: ſed non oportet, quòd quicquid conuenit vni, conueniat & alteri: ſed verum eſt, quòd quicquid conuenit vni per hoc quòd habet comparationem ad ipſum vt ad ſubiectum tantum, hoc conuenit etiam alteri: hoc autem non eſt referri, diſtingui, generari, & huiuſmodi.

ARTICVLVS VIII.

An perſonalia adiectiua vicinius aliquo modo ſe habent ad notiones quæ conueniunt cum ipſis, quam ad alias?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque licet paternitas & filiatio ſint

in

in diuina eſſentia, &c.] Poteſt enim dubium eſſe, Vtrum perſonalia adiectiua vicinius aliquo modo ſe habeant ad notiones quæ conueniunt cum ipſis ſecundum rationem, vt generatio ad paternitatem, quam ad filiationem vel ſpirationem? tunc enim videtur, quòd illa perſonalia talibus notionibus poſſunt conuenire.

2 Item, Paternitas, & hoc verbum, generat, dicunt idem, vt omnes Doctores tradunt: ergo cum idem prædicetur de ſe, videtur, quòd poſſum dicere, paternitas generat. Item, Paternitas eſt Pater: Pater generat: ergo paternitas generat. videtur, quòd procedit ex immediatis: quia proprietas immediata eſt perſonæ, & actus notionalis immediatus eſt perſonæ: ergo perſona poteſt eſſe medium concludendi actum notionalem de notione.

3 Item, Cum dicitur, generat, nihil eſt de intellectu verbi niſi ſuppoſitum & actus: ſuppoſitum poteſt prædicari de notione, actus autem eſt idem cum notione: ergo ex neutra parte impeditur: ergo poſſum dicere, quòd paternitas generat, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Si paternitas generat, ideo quia ipſa eſt Pater: tunc multo magis eſſentia generat, quia ipſa eſt Pater, & ab ipſa habet Pater virtutem generandi, hoc modo quo dicitur cauſa ſine qua non, quia niſi eſſentia diuina eſſet, virtutem generandi non haberet: ſed hoc falſum eſt: ergo & illud.

2 Præterea, Generatio eſt actus naturæ & ſubſtantiæ, vt dicit Damaſc. & Hila. notio autem non dicit vt ſubſtantiam, ſed vt in alio ens.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd nullus actus diſtinctiuus perſonæ conuenit notioni, nec aliquod adiectiuum quocumque modo ſignificatum, dummodo ſit adiectiuum perſonale, vt prius habitum eſt: & vicinitas rationis illius non poteſt hoc cauſare, quia illa non eſt cauſa idemtitatis, ſed potius habitudo ſubiecti ad hoc quod ineſt, vt prius dictum eſt: quia in illa habitudine ſimplicitas cauſat idemtitatem: illam autem non habet notio ad actum, ſed potius notio dicit rationem ſecundum quam talis actus conuenit perſonæ agenti, vt paternitas eſt ratio quare Pater generat.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſit idem re, non tamen ſignificatur vt idem: & ideo non eſt idem attribuendo & ſupponendo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet generat non dicat plus in re dicta, dicit tamen plus in modo dicendi: quia dicit ſuppoſitum, non vt ens per ſe tantum, ſed vt ſubſtantiam à qua egreditur actus, & in illa comparatione non conuenit notioni omnino. Similiter dicit notionem vt actum, & non vt diſpoſitionem quieſcentem in agente, vt ſit ratio actus: & ideo iterum ex parte illa non omnino conuenit.

Quibus auctoritatibus opinionem ſuam, ſcilicet quod proprietas Patris vel Filij non ſit Deus, muniant.

1 VErumtamen nondum deſiſtunt impatientiæ ſpiritu agitati, ſed opinionem ſuam etiam Sanctorum auctoritatibus munire conantur: quibus oſtendere volunt proprietatem qua Pater eſt Pater, & proprietatem qua Filius eſt Filius, non eſſe Deum: ad hoc inducentes verba *Pſalm. 68.* Auguſt. ſuper illum locum Pſalm. Et non eſt ſubſtantia: ita dicentis, Deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide Catholica ſic ædificamur, vt dicamus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ. Quid eſt vnius ſubſtantiæ? Quicquid eſt Pater quod Deus eſt, hoc eſt Filius, hoc eſt Spiritus ſanctus. Cum autem Pater eſt, non illud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe, ſed ad Filium dicitur: ad ſe autem Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem ſubſtantiæ eſt Filius, procul dubio & Filius eſt Deus. At vero quod Pater eſt, quia non ſubſtantiæ eſt, ſed refertur ad Filium, non ſic dicimus Filium Patrem eſſe, ſicut dicimus Filium Deum eſſe. Ex his verbis ſignificari dicunt, quòd proprietas Patris vel proprietas Filij non ſit Deus vel eſſentia diuina. Cum enim dicit, eo quod Deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed quod Pater eſt, ſubſtantia non eſt: aperte, inquiunt, oſtendit id eſſe ſubſtantiam, quo Deus eſt: id vero quo Pater eſt, non eſſe ſubſtantiam. Item cum ait, Pater non illud eſt quod eſt, oſtendit eum non eſſe Patrem eo quod ſubſtantia eſt. Non enim ſimpliciter dixit,

Pater

Pater non est illud quod est: sed ait, cum Pater est, non est illud quod est, significans quo Pater est, non esse illud quo est, id est, essentiam. Hæc illi ita exponentes sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo quòd Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est: & è conuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod Pater est, non est substantia, id est, non quo Pater est eo substantia est, quia proprietate generationis Pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cum Pater est, non illud est quod est, id est, non illo Pater est quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

ITem illis verbis Augustini vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod Pater, secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod Pater est: proprietas ergo qua verbum est, non est quod Pater est: non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod Pater est, ea tamen proprietas quę verbum est, est id quod Pater est, id est, diuina essentia, sed non hypostasis Patris. K

ARTICVLVS IX.

Quomodo accipiantur hæc verba Augustini, Non quo Pater est, substantia est.

DEinde nota circa vltimam solutionem qua magister soluit auctoritatem Aug. ab eis inductam, hanc scilicet, Non quo Pater est, substantia est: non quo verbum est, substantia est: fundatur enim obiectio Pictauien. & solutio Magistri supra duplicitatem illius propositionis: quo enim dicit causam quasi formalem, vt dicit Augustinus. Cum igitur dicitur: Non quo Pater est, substantia est, potest esse negatio causæ quasi formalis: & sic est vera propositio, & tenet intellectus Magistri qui est verus, & est August. Vel potest esse negatio sub causalitate, vt causalitas sit negationis, vt dicunt sophistæ: & sic falsa est propositio, & patrocinatur Pictauien. & primo modo sensus est, Non quo Pater est, Deus est, id est, paternitas non est causa quasi formalis qua Pater est Deus, sed deitas: & hoc verum est secundum intelligendi rationem. Secundo modo sensus est, Quo Pater est, hoc est causa quod non est Deus: quia tunc separatio cadit inter id quo Pater est & Deus: & sic paternitas non esset Deus, vt dixit Gilb.

DISTINCTIO XXXIV.

Opinio quorumdam non idem esse personam & essentiam vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum.

A *De comparatione personæ siue rei naturæ ad naturam, vel de comparatione personarum ad essentiam.*

PRÆDICTIS autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam Dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse Patrem & Filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia qua Pater est, est Filius, idem sibi Pater est & Filius. Si hanc rem dicis esse Patrem, aliam quære quam dicis esse Filium. Si vero aliam non quæsieris: sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 7. lib. de Trinit. quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroque verbo: inquit ita, Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in Patre & Filio docere ait, Spiritus Dei in vobis est. Siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nonis est Dei spiritus: sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cum Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cum eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi: nec tamen non Dei est Spiritus qui in nobis est. Discerne ergo o hæretice spiritum Christi à spiritu Dei, & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit: & spiritus Christi à mortuis excitati, spiritus Dei tantum sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei vtrũ naturam aut rem naturæ significatam existimes? Non est enim idẽ natura quod res naturæ: sicut non idẽ est homo quod & hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundũ hoc non est idẽ Deus & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem esse personã & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturæ, id est, personam.

Rom. 8.

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod Spiritus sanctus est res vnius naturæ Patris, & Filij, & est ipsa natura.

HOc quidam dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circunstantiam: qua considerata percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilar. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari Patrem: vt cum dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium: vt cum dicitur, In spiritu Dei eiicio dæmonia, naturę suę potestate se dæmones eiicere demonstrans. Aliquando Spiritum sanctum: vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli Spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem Spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturæ Patris & Filij, aperte ostendit inquiens ita, Hæc iccirco sunt demonstrata, vt quacumque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cum habitat in nobis Spiritus Christi, non aliud habitat quam Spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita Spiritum Dei vt Spiritum Christi esse noscendum est: & cum per naturam ipsa habitat in nobis, indifferens natura Filij creditur esse à Patre, cum Spiritus sanctus qui est Spiritus Christi & Spiritus Dei, res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A Patre procedit Spirttus veritatis, à Filio mittitur, & à Filio accipit. Sed omnia quæ habet Pater, Filij sunt. Iccirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem Spiritus Christi est. Res naturæ Filij est, sed & eadem res naturæ Patris est, & Dei excitantis Christum à mortuis Spiritus est: & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest: vt Spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis Spiritus Dei, & est in nobis Spiritus Christi: & cum Spiritus Christi ineſt, ineſt Spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est: & quod Christi est, Dei est: non potest quid aliud diuersum Christus esse, quam Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo Spiritus: secundum illud, Ego & Pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenies Spiritum sanctum rem naturæ dici Patris & Filij: & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturæ, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

B

Isa. 61. Matth. 12.

Ioel. 2.

Act. 2.

Ioan. 16.

Ioan. 12.

Lib. 1. de Trinit.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem eſt natura & res natura.

C AD naturam ergo rerum creatarum reſpiciens inquit, Non idem eſt eſt natura quod res naturæ, ſubiiciens exempla de ipſis creaturis. Inde oſtendens erroris eſſe ſub menſura creaturarum metiri Creatorem, addit. Et ſecundum hoc non idem eſt Deus, & quod Dei eſt. Ac ſi diceret, Si ad inſtar creaturarum de Creatore ſentis, cogeris fateri quia non idem eſt Deus, & quod Dei eſt: quod dicere impium eſt, cum ſpiritus Dei Deus ſit, & Dei Filius ſit Deus.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDICTIS autem adiiciendum eſt, quòd quidam peruerſi ſenſus homines, &c.] Hic incipit ſecunda pars, in qua fit comparatio perſonæ ad eſſentiam, vtrum ſcil. ſint idem vel diuerſa? Et diuiditur in quatuor partes, in quarum prima oſtendit Magiſter non eſſe diuerſitatem inter perſonam & naturam. In ſecunda autem ponit rationem qualiter potentia, ſapientia, bonitas, appropriantur tribus perſonis *ibi* [Ex prædictis conſtat, &c.] In tertia autem ponit rationem huius nominis homouſios *ibi* [Hic non eſt prætermittendum, &c.] In quarta & vltima ponit rationem tranſlatiue dictorum de Deo, & ponit epilogum iſtius tractatus de Trinitate. Prima harum diuiditur in duas. In prima oſtendit perſonam eſſe eſſentiam. In ſecunda ponit rationem quare dicuntur tres perſonæ vnius eſſentiæ, & non vnius Dei *ibi* [Hic conſiderandum eſt cum Deus ſit] In prima parte ſunt tria, ſcilicet quæſtionis probatio, & ad eandem ſoluendam erroris per auctoritatem Hilarij introductio *ibi* [Idque teſtimonio Hilarij] Tertio ponitur eiuſdem auctoritatis ſolutio, & veritatis oſtenſio *ibi* [Hoc quidam non intelligentes] Et ex his patet ſententia.

ARTICVLVS I.

Vtrum perſona ſit eſſentia, vel non ſicut dixit Gilbertus Porretanus?

INcidit autem hic quæſtio Gilberti Porretani, cui iſte error imponitur, licet poſtea ſe correxerit, vtrum perſona ſit eſſentia? Videtur autem, quòd non: quia in nulla natura affirmatio & negatio ſimul verificantur de eodem: ſi ergo perſona eſt eſſentia, perſona & eſſentia ſunt idem in re: ſed perſona eſt incommunicabilis, eſſentia autem eſt communicabilis: ergo de eodem in re verum eſt dicere, quòd ipſum eſt communicabile & non communicabile, & commune & non commune, & proprium & non proprium, & diſtinctum & non diſtinctum, & relatum & non relatum, & huiuſmodi omnia: cum igitur hoc ſit impoſſibile, videtur, quòd impoſſibile ſit perſonam & eſſentiam omnino eſſe idem in re. Si forte dicas, quòd ſecundum aliquid conuenit ei vnum, & ſecundum aliquid alterum: tunc ſequitur, quòd idem ibi ſit vnum & alterum, & ſic non eſſet penitus idem.

2 Item, In diuinis remanent duo prædicamenta, quorum neutrum tranſit in alterum, ſcilicet ſubſtantia, & ad aliquid: nulla autem duo prædicamenta ſunt niſi per hoc quòd vnum non eſt alterum: ergo ad aliquid non eſt ſubſtantia: perſona eſt ad aliquid, quia Pater ad Filium: ergo Pater non eſt ſubſtantia diuina.

3 Item, Eſſentia in aliqua habitudine ſe habet ad perſonam: aut ergo vt idem omnino, aut vt aliquo modo differens. Si vt idem omnino: ergo Pater omnino idem eſt quod eſſentia, & Filius omnino idem eſt quod eſſentia: ſed quæcunque vni & eidem omnino ſunt eadem, ipſa inter ſe ſunt eadem, vt dicit Philoſophus: ergo Pater eſt Filius: & hæc ratio videtur innui in littera, quòd ſcilicet iſta induxit Gilbertum ad hoc quòd hoc diceret.

4 Item, Philoſophus dicit, quòd quantulamcunque differentiam attulerimus, oſtendentes erimus quòd non idem, ad minus oſtendemus, quòd non omnino idem: ſed dicimus eſſentiam communem re, proprium autem re dicimus eſſe Patrem: ergo differentia realis inuenitur: ergo non ſunt omnino idem perſona & eſſentia.

5 Item, Communis animi conceptio eſt, differentes hypoſtaſes omnino idem ſibi realiter non poſſe participare: quia detur, quòd omnino idem: ergo conueniunt in eo quod eſt omnino idem: ergo cum hoc in omnibus ſit, facit omnino idem: & ſic non eſſent plures hypoſtaſes: ergo hæc eſt vera, quòd differentes hypoſtaſes omnino idem ſibi non participabunt: habent autem naturam vel eſſentiam vnam tres diuinæ hypoſtaſes: ergo eſſentia non eſt idem ſibi.

6 Item, Philoſophus dicit, quòd à prima ſubſtantia nulla omnino erit prædicatio: ſed, ſicut

ſicut habitum eſt ſupra diſtinct. 18. perſona eſt vt prima ſubſtantia: ergo non prædicatur de aliquo: ergo nec de eſſentia prædicabitur, vt dicatur, eſſentia diuina eſt Pater.

7 Item, Sæpe habuimus, quòd Pater diuina eſſentia eſt, & quòd eſt ibi conſtructio ſecundum cauſam formalem: ergo eſſentia diuina ſe habet ad hypoſtaſim, ſicut forma ad formatum. Inter illa autem oppoſitio eſt cauſæ & cauſati: cum igitur cauſa & cauſatum nunquam ſint idem, eſſentia & hypoſtaſis nunquam erunt idem. Hic autem inducit Gilbertus, vel poteſt inducere ſophiſmata Præpoſitiui, quæ ſupra poſuimus diſt. 5. Detur enim, quòd eſſentia ſit perſona: tunc hæc erit vera, eſſentia eſt Pater: Pater autem alicuius eſt Patei: & non niſi Filij: ergo eſſentia eſt Pater Filij: ergo genuit Filium. Item, Aliquo eſt Pater: non niſi paternitate: ergo paternitas ineſt eſſentiæ: ergo determinat eam.

Sed contra. SED CONTRA obiicitur ſecundum dicta beati Bern. ſuper Cantica. Dicit enim Gilbertus ſuper lib. Boet. de Trinit. Deitate qua Deus eſt, non quæ Deus eſt. Aut ergo aliquid maius eſt, aut æquale, aut minus Deo. Patet, quòd non eſt maius. Si autem æquale. Contra: Æquale non facit ſibi æquale: quia non eſt potens in ipſum: ergo hæc deitas non facit Deum. Si minus: ergo Deus degenerat, fiendo Deus per illud, quod iterum abſurdum eſt: ergo deitas eſt ipſe qui Deus eſt: ergo eſt hypoſtaſis & perſona.

2 Item, Si non eſt idem: ergo perſona eſt compoſita ex illo, & alio quodam: ergo non eſt ſimplex, quod hæreticum.

3 Item, Omne compoſitum reſolubile eſt in ſua componentia vt priora ſe & ſimpliciora: ergo Deus eſſet reſolubilis in alia priora ſe & ſimpliciora, & ſic nec primum eſſet nec ſimplex, quod abſurdum eſt.

4 Item, Omne compoſitum eſſe ſuum habet ab alio vel ab aliis: ergo Deus eſſet iam factura alterius Dei prioris ſe, quod falſum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Patet cuilibet, quòd vltimæ rationes neceſſariæ ſunt, & prius inductæ ſophiſticæ: & hoc poſtea videns Gilbertus correxit dictum ſuum, in quo etiam, vt dicetur, prius ſenſum ſanum habuit, licet incauta verba protulerit. Dicendum ergo & credendum ſimpliciter, quòd propter finem ſimplicitatis Dei, non differunt in eo eſſe & quod eſt, & eſſentia & perſona re: differunt tamen in modo ſupponendi & attribuendi. Si autem quæras, Vnde hoc fiat, cum omnino idem ſit re, quòd diuerſa attribuuntur? Dicendum, quòd illa ſimplicitas priuat compoſitionem per hoc quòd tollit diuerſitatem ab eis quæ ſibi in eodem vniuntur: & ſi illa diuerſa remanerent, tunc facerent compoſitionem ſicut forma & materia in compoſitio: ſed licet ſic tollat compoſitionem, tamen veritatem vniuſcuiuſque eorum non tollit, ſicut ſupra diximus de attributis diſtinct. 8. licet enim ſapientia Dei ſit idem cum ſubſtantia propter ſimplicitatem, tamen ſapientia Dei veriſſime ſapientia eſt: aliter enim non aliquid eſſet in Dei ſapientia, quod non eſſet in Dei eſſentia. Ita & hæc ſimplicitas perſonæ non tollit veritatem hypoſtaſis, nec veritatem naturæ: & ideo remanet illa communicabilis. Et per hoc patet ſolutio ad primum: quia licet perſona & eſſentia ſint idem, tamen vtrumque retinet ea quæ ſunt de ratione ſua propria: & ita contradictoria non referuntur ad idem in ratione illa qua realiter ratio eſt, quia realiter incommunicabile conuenit perſonæ, & realiter communicabile conuenit naturæ, & ſic de aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd non remanent ibi modi prædicandi per hoc quod relatio eſt accidens, quia quoad hoc tranſit in ſubſtantiam: ſed per hoc quod ad alterum eſt, & hoc eſt proprium perſonæ, non impediente ſimplicitate: quia ſimplicitas veritatem naturæ non tollit, ſed tantum diuerſitatem communicabilis & incommunicabilis quæ ſunt in eodem.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc argumentum teneret, ſi eſſent idem omnino: ita quod vnum virtute ſuæ naturæ & identitate rationis eſſet idem cum altero: ſed hæc retinent rationes diuerſas, eo quod vere incommunicabile eſt vnum, & vere communicabile eſt alterum: & ideo cum ratione eius quod incommunicabile eſt, Pater opponatur Filio relatiue: & ſimiliter Filius ratione eius quod eſt incommunicabile, opponatur Patri relatiue: non ſequitur, quod vnus ſit alius, ſed tantum quod ſit idem ſibi in ſubſtantia. Et huic aliquod ſimile imaginari poſſumus in puncto & vnitate: ponamus enim punctum per id quod eſt, vniri vnitati per id quod eſt: & tamen retinere vtrumque proprietatem naturæ ſuæ: dicimus, quòd punctus cum vnitate omnino idem eſt in ſubſtantia & eſſentia: & tamen opponetur ei in relatione ad continuum: quia vnitas habet relationem ad diſcretum: & tunc ſequitur, quòd habens relationem ad continuum, omnino idem ſit in ſubſtantia habenti relationem ad diſcretum ſecundum quod huiuſmodi. Simile tamen illud deficit, ſicut omnia ſimilia terrena.

AD ALIVD dicendum, quòd vim faciendo in differentia, vera eſt propoſitio: ſed per hoc quod eſſentia eſt communis, ponitur potius conuenientia quam differentia: ſicut ſi probamus animal eſſe genus, & eſſe genus hominis, per hoc magis probamus quod ſit homo, quam quod differat ab homine: & ſi eſſet ſimplex, probaremus per hoc quod eſt commune ad hominem, etiam quod eſſet idem homini: vnde naturam eſſe communicabilem non ponit cauſam differentiæ, ſed potius vnitatis & conuenientiæ cum omnibus perſonis in quibus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt communis animi conceptio, niſi in natura in qua quo eſt differt à quod eſt: & in illa neceſſe eſt multiplicari quo eſt ſecundum eſſe, ſecundum quod multiplicantur hypoſtaſes ſiue quod eſt: ſed in diuinis non eſt ita: ergo non oportet ibi illud concipere. Ad id per quod probat, patet ſolutio per ante di-

cta: quia licet ſimplicitas faciat idemtitatem perſonæ & eſſentiæ: non tamen tollit veritatem vtriuſque: & ideo quoad rationem perſonæ quæ realis eſt, eo quod eſt veræ proprietatis & hypoſtaſis, adhuc illæ hypoſtaſes ſunt plures.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc nihil eſt: quia à prima ſubſtantia non erit prædicatio ſecundum coordinationem prædicabilium in genere: & hoc intendit Philoſophus dicere: ſed quod ipſa de nullo vere prædicetur, non intendit: in diuinis autem etiam de communi poteſt prædicari, ſicut ſupra diſtinct. 4. vbi hæc quæſtio tractata eſt, oſtendimus.

AD ALIA iam ſæpius ſupra præcipue di. 5. ſolutum eſt.

Quod non aliud eſt Deus & quæ ſua ſunt, ita vt inſint: alia enim ſunt quæ inſunt, alia quæ non inſunt.

D Hilarius lib. 8. de Trinit.

NOn ergo ſecundum corporales modos (vt in eadem ſubdit ſerie) accipienda ſunt hæc quæ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum eſſe, & aliud quod Dei eſt: aliudque naturam Dei, & rem naturæ, vt eſt in creaturis, aperte docet non aliud eſſe Deum & aliud quod Dei eſt: aliudque naturam Dei, & quæ ſua ſunt, ita vt inſint illi, ſic dicens: homo aut aliquid ei ſimile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod eſt, illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbique ſit qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ virtutis, viuens poteſtas, quæ nuſquam non adſit, nec deſit vſquã quę ſe omnem per ſua edocet, & ſua non aliud quam ſe eſſe ſignificat: vt vbi ſua inſint, ipſe eſſe per ſua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi ſit, non etiam vbique eſſe credatur, cum per ſua in omnibus eſſe non deſinat. Non autem aliud ſunt quam quod ipſe eſt, quæ ſua ſunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta ſunt. His verbis aperte ſignificatur, ſi tamen intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud eſt ab his quæ ſua ſunt, ita vt inſint: & per illa in omnibus ſuis eſt quæ non inſunt. Sua enim ſunt etiam quæ non inſunt, id eſt, omnes creaturæ: & ſua ſunt quę inſunt, vt tres perſonæ, quæ ſunt eiuſdem naturæ & eadem natura: ſicut ſupra Auguſtini teſtimonio firmauimus dicentis, tres perſonas eſſe eiuſdem eſſentię vel eandem eſſentiam, ne aliud intelligatur eſſentia, aliud perſona. Non tamen diffitemur aliquam diſtinctionem habendam fore ſecundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypoſtaſis, & cum dicitur eſſentia: quia ibi ſignificatur quod eſt commune tribus, hic vero non. Eſt tamen hypoſtaſis eſſentia, & è conuerſo. Fateamur ergo vnum atque idem eſſe tres perſonas ſecundum eſſentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. ſuper locum prætaxatum Pſalmi ait, Quæris quid ſit Pater? Reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit Filius? Reſpondetur, Deus. Quæris quid ſit Pater & Filius. Reſpondetur, Deus. De ſingulis interrogatus, non Deos, ſed Deum reſponde. Non ſic in hominibus. Tanta enim eſt ibi ſubſtantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis Filium Dei eſſe quod Pater eſt, profecto Filius Pater eſt. Reſponde, ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe Filium quod Pater eſt, & non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe enim dicitur Deus, ad Patrem dicitur Filius. Rurſumque Pater ad ſe dicitur Deus, ad Filium dicitur Pater. Quod Pater ad Filium dicitur, non eſt Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non eſt Pater. Quod dicitur Pater ad ſe, & Filius ad ſe, hoc eſt Pater & Filius, id eſt, Deus.

In explanatione 68. Pſal.

ARTICV

ARTICVLVS II.

Vtrum persona differat à natura secundum intelligentiæ rationem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore per intelligentiæ rationem, &c.] Aut enim aliquid subest huic intelligentiæ rationi, aut nihil. Si nihil: tunc erit cassa & vana. Si aliquid tunc est differentia secundum rem, & non secundum rationem tantum.

Solutio. AD HOC dicendum, quòd aliquid respondet in re. Vnde notandum, quòd inferioribus cum natura communis est in supposito, dupliciter significatur secundum rem, scilicet vt diuersa quando dicitur, natura est simplex, & Sortes est compositus: & significatur vt aliquid sibi conueniens quod non conuenit Sorti, vt cum dicitur, quòd prædicatur de pluribus, Sortes autem de vno vel de nullo. In diuinis autem natura non potest significari vt diuersa à persona, quia idem est: tamen realiter aliquid conuenit ei, quod non conuenit personæ, & è conuerso: & ideo dicunt Doctores, quòd supposita natura, non supponitur persona, & super illud fundatur intelligentiæ ratio. Et nota, quòd ab hoc loco trahitur illud multum vulgatum, quod distinguitur secundum intelligentiæ rationem.

Vtrum ita possit dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: vt dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ?

HIc considerandum est, cum Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: sicut dicitur, vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ? In his locutionibus Scriptuiæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum, Vna est essentia trium, & tres sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personæ vnius Dei. Quod ideo puto sanctos Doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel gratiæ priuilegium, & creaturę subiectionem vel seruitutem. Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam è conuerso non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturę: ne Creatoris vel creaturę naturam confundere videamur.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat dicere, tres personæ sunt vnius essentiæ: & tres personæ essentiæ, sicut vnius essentiæ, & vna essentia trium personarum?

Quæst. 1. DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Hic considerandum est, cum Deus sit diuina essentia] Cum enim dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ, videtur notari indiuisibilitas esse naturæ in tribus personis: cum igitur Deus & deitas idem sint in diuinis, videtur quòd eadem ratione possit dici, quòd sit vnius Dei: & hoc negat in litera.

Quæst. 2. 2 ITEM, Potest ne dici, tres personæ sunt essentiæ, sicut vnius essentiæ? Videtur, quòd sic: quia ibi fit comparatio formati secundum rationem intelligendi ad formam, sicut & in illa cum dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ.

Quæst. 3. 3 ITEM, Potest ne dici, vna essentia est trium personarum, vel essentia trium personarum: sicut dicitur, tres personæ vnius essentiæ? Videtur, quòd sic: quia sicut est comparare personam ad naturam, ita è conuerso naturam ad personam: & sic vnum potest dici in eadem habitudine in qua dicitur reliquum.

Quæst. 4. ITEM videtur, quod nullum illorum possit dici: quia obliqui transitiui sunt & diuersitatem notant: & cum non sit diuersitas aliqua inter essentiam & personam, videtur quòd non debeat fieri comparatio illa nisi

in recto, vt dicatur, tres perſonæ ſunt vna eſſentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd bene poteſt dici, tres perſonæ vnius eſſentiæ, vt conſtructio obliqui cum recto ſit in deſignatione eſſentiæ: vel melius vt ex propriis loquamur, in deſignatione ſimplicitatis eſſentiæ in tribus. Nec tamen poteſt dici, vnius Dei propter diuerſum modum ſignificandi eſſentiæ in hoc nomine, Deus, & in hoc nomine eſſentia: quia in abſtracto ſignificatur vt natura quæ eſt forma alicuius, in concreto autem ſignificatur vt ſtans per ſeipſam, & non vt forma alicuius: & ideo tranſitio obliqui non ſaluatur ſecundum rationem intelligendi, cum dicitur, tres perſonæ vnius Dei: ſicut etiam in inferioribus dicitur, tres perſonæ vnius naturæ humanæ, non tamen dicitur vnius hominis, niſi poſſeſſiua conſtructione.

Ad quæſt. 2. AD ALIVD dicendum, quòd quando obliquus conſtruitur in deſignatione eſſentiæ, oportet eſſe duos genitiuos, vel vnum habentem vim duorum, vt mulier egregiæ formæ, vel vir ſanguinum, vel homo turpitudinis: & ideo non bene dicitur, tres perſonæ eſſentiæ: quia non ſaluatur eadem habitudo conſtructionis.

Ad quæſt. 3. AD ALIVD dicendum, quòd bene dicitur, vna eſſentia trium perſonarum, & eſſentia trium perſonarum: ſed non in toto ſaluatur eadem habitudo conſtructionis: cum enim dicitur, tres perſonæ vnius eſſentiæ, conſtructio obliqui duo importat, ſcilicet habitudinem formæ ad formatum, & deſignationem ſimplicitatis formæ: cum autem dicitur, vna eſſentia trium, vel eſſentia trium, non importatur niſi alterum: & ideo etiam ſufficit vnus rectus, vbi prius exigebantur duo obliqui, quorum vnus importaret deſignationem, & alter formam: ſicut grammatici dicunt de iſtis duabus, mulier egregiæ formæ, & egregia forma mulieris: quia variatur habitudo: & ideo mutando obliquum in rectum, & è conuerſo, mutatur conſtructio, vt poſſum dicere, egregia forma mulieris, & forma mulieris: & non tamen ita dicimus, mulier egregiæ formæ, & mulier formæ.

Ad quæſt. 4. AD VLTIMVM dicendum: quòd notatur per obliquum tranſitio ſecundum rationem intelligentiæ, quæ non ponit diuerſitatem perſonæ & naturæ, ſed potius veritatem vtriuſque.

Quod licet potentia, ſapientia, bonitas de Deo ſecundum ſubſtantiam dicantur in ſcriptura: tamen ſolent hæc nomina diſtincte ad perſonas interdum referri.

F EX prędictis conſtat, quòd ſicut eſſentia, ita potentia, ſapientia, bonitas de Deo dicuntur ſecundum ſubſtantiam. Quę autem ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas Patris & Filij & Spiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia, vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas, recte dicitur & creditur ſummum bonum. Cumque vnum & idem penitus ſit in Deo potentia, ſapientia, bonitas: in ſacra tamen Scriptura frequenter ſolent hæc nomina diſtincte ad perſonas referri, vt Patri potentia, Filio ſapientia, Spiritui ſancto bonitas attribuatur: quod quare fiat, non eſt otioſum inquirere.

ARTICVLVS IV.

Vtrum potentia, ſapientia, & bonitas faciant ſummum bonum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex prædictis conſtat, &c.] Ibi enim dicit, quod potentia, ſapientia, bonitas faciunt ſummum bonum: & hoc non videtur: quia ſummum bonum eſt, cui nihil deeſt quod habet boni rationem: non autem verum eſt, quòd omnis ratio boni comprehendatur ſub his tribus.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in perfectione horum trium omne bonum continetur: omne enim bonum, aut eſt naturæ, aut ſuperadditum. Potentia autē perfecta & omnipotens nunquam eſt niſi in natura perfecta & omnipotente. Superaddita autem, aut ſunt ſecundum intellectum, & tunc reducuntur ad verum: aut ſecundum affectum, & tunc reducuntur ad bonum. Alia autem non ſimpliciter ſunt bona, vt corporalia, & ſenſibilia: & ideo in horum trium perfectione conſtat ſumma beatitudo.

Quare

Quare id fiat, scilicet quòd Patri potentia, Filio sapientia attribuatur?

ID ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem G
similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus Pater est, & quia Deus Filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum Patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in Creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hęc nomina translata sunt ad Creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideò occurrit Scriptura dicens Patrem potentem, ne videatur prior Filio, & ideo minus potens: & Filium sapientem, ne videatur posterior Patre, & ideo minus sapiens.

Quare Spiritui sancto bonitas attribuatur?

DIctus est etiam Spiritus sanctus Deus, & dictus est habere Spiritum H
Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideo Scriptura temperauit sermonem suum, Spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quod Pater solus sapiens vel magis sapiens, & Spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoque sicut dicitur Filius homousios, id est, consubstantialis Patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine, homousion, vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

HIc non est prętermittendum quod August. in lib. 2. contra Maximi- I
num dicit de hoc nomine, homousion, quo Latini ttactatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & Filius vnius sunt eiusdemque substantiæ. Hoc est illud homousion quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à Catholicis patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in Concilio Ariminensi, propter nouitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei Catholicæ prevalente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud Carholicę fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemque substantię? Quid est, inquam, homousion, nisi ego & Pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est. Cap. 14.

ARTICVLVS V.

An appropriatio qua Deo attribuuntur appropriata, tantummodo fiat per nos & à nobis?

DEinde quæritur de hoc quod dicitur [Id ergo ſacri eloquij prudentia facere curauit] Ex hoc enim videtur, quòd appropriatio non fiat niſi per nos, & à nobis: ſed hoc eſt inconueniens: quia ſi nos non eſſemus, adhuc ſapientia appropriaretur Filio: ergo videtur, quòd non dicat verum, quòd hoc fecit ſacri eloquij prudentia.

2 Item, Si non eſt alia ratio appropriationis niſi per connotatum ad creata: tunc æternitas & vnitas ſupra Patri appropriari non debebatur: quia illa conueniunt ab æterno, & per connotatum non conueniunt.

3 Item 1. ad Corin. 1. dicitur, Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Ergo Filio appropriatur virtus: virtus autem eſt vltimum potentiæ: ergo, potentia Filio appropriatur: non ergo Patri: cuius contrarium dicit in litera.

Quæſtium. ITEM quæritur de hoc quod dicunt quidam, quòd appropriationes huiuſmodi non fiunt niſi à nobis: & duabus de cauſis, ſcilicet ad erroris euitationem, & veritatis expreſſionem: & dicunt, quòd Patri attribuitur potentia ad erroris euitationem. Sed contra: Si nulla accidit diuerſitas in modo intelligendi niſi erroris euitatio: tunc videtur, quòd apud non errantes poſſumus dicere, quòd Patri non attribuitur potentia, nec appropriatur: ſed hoc falſum eſt: ergo aliquid eſt ex parte rei quare appropriatur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd appropriatio poteſt conſiderari dupliciter: ſecundum aptitudinem, & ſecundum actum. Secundum aptitudinem eſt ex parte rei, vt ſupra dictum eſt diſtinct. 31. vnum enim attributum viciniorem habet rationem vni perſonæ, quam alteri: & ideo illi eſt appropriabile. Secundum actum autem appropriatio fit à viris peritis in ſacra Scriptura, diuerſis de cauſis, ſcilicet propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam, & propter hoc vt oſtendatur magis ratio diſtinctionis in propriis: & duæ præcedentes cauſæ neceſſe eſt vt ſemper ſupponant tertiam: quia niſi ſit vnitas in re, non bene fieret appropriatio. Et per hoc patet ſolutio ad duo prima: quia Magiſter ſupponit conuenientiam maiorem rationis potentiæ ad proprium Patris, quam alterius perſonæ.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia triplici ratione attribuitur Patri: quarum duæ ſunt ex parte proprij Patris, & vna ex parte noſtra: Vna eſt: quia potentia principium eſt, vt dicit Philoſophus. Potentia enim actiua eſt principium tranſmutationis in aliud, ſecundum quod eſt aliud: principium autem ſecundum rationem primam magis accedit ad principium non de principio, quam ad principium de principio. Secunda ratio eſt, quia non eſt ſapientia niſi præexiſtat potentia, & non eſt bonitas perfecta niſi præſupponat ſapientiam & potentiam: ſicut à Patre Filius, & ab vtroque Spiritus ſanctus. Tertia ratio eſt in litera ſumpta ex parte noſtra: virtus enim licet ſit in genere potentiæ, tamen addit aliquid ratione cuius conuenit Filio, ſcilicet vltimum potentiæ: & quia Pater per Filium operatur mundum, & per Filium redemit mundum, ipſe Filius eſt in quo maxima quæ fuerunt potentiæ Patris, ſunt expleta: & ideo ſibi attribuitur virtus.

AD ID quod vlterius quæritur de cauſis appropriationis, quas ponunt quidam, iam patet reſponſio: quia ſupra oſtenſum eſt, quòd vrea cauſa appropriationis eſt, quòd attributum hoc vel illud magis accedit ad proprium vnius perſonæ, quam alterius. Alia autem quæ poſſent obiici, diſtinct. 31. tacta ſunt. *Ad quæſt.*

De nominibus quæ tranſlatiue & per ſimimilitudinem de Deo dicuntur.

K PRæterea ſciendum eſt, quòd in aſſignatione diſtinctionis nominum, inter alia quę ſupra diligenter executi ſumus, quędam diximus tranſlatiue & per ſimilitudinem de Deo dici: vt ſpeculum, ſplendor, character figura, & huiuſmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod ſentio, vt ſcilicet ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicendi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed Catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus.

L DE ſacramento vnitatis atque Trinitatis ſummæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur.

profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum per translationem omnia nomina creaturarum possunt attribui Deo, & è contra an nomina Dei possint attribui creaturis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum est, quòd in assignatione, &c.] Ibi enim tangendo rationem translationis docet attendere similitudines: cum autem omnis creatura sit vestigium, videtur per hoc ab omni creatura fieri translatio ad Deum, vt dicatur Deus nomine omnium creaturarum.

2 Item Dionysius dicit eum esse omninominabilem.

3 Item Dionysius, In ipso oportet affirmare omnium positiones. Ergo ab omnibus fit translatio in Deum. Sed hoc nihil esse videtur, vt dicatur Deus diabolus, lupus, bufo, & huiusmodi.

4 Item videtur, quòd omnia nomina de Deo dicantur translatiue: quia non proprie vniuocum est, cum dicitur, Deus est vita, & anima vita: ergo per translationem.

5 Item quæritur, Vtrum à nobilioribus creaturis fiat translatio, vt dicatur Deus seraphin & cherubin? Hoc non videtur: quia nusquam legitur in sacra Scriptura.

6 Præterea, Videtur etiam, quòd translatio fiat è conuerso à Deo ad creaturas, sicut dicit Psalm. Ego dixi, Dij estis, &c.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ista quæstio ex maxima parte determinata est supra 21. distinct. Dicendum ergo, quòd translatio fit ab omnibus quæ naturam sine vitio & nocumento deformitatis seruant & exprimunt: vnde à diabolo non potest, quia est nomen naturæ deformatæ: & similiter à rana, & bufone, quia est nomen naturæ cum proprietatibus deformitatis & nocumenti. Et si obiicias, quòd Deus dicitur significari per serpentem? dicendum quòd serpens aliquid boni importat per astutiam & sapientiam: & etiam serpens in se habet medicinam veneni, eius enim carnes contra venenum valent: sed non sic bufo, vel aliud vile immundum. Vnde Augustinus dicit, quòd vulpes nunquam in bona significatione accipitur, quia exprimit astutiam deceptoriam: sed lupus quandoque accipitur in bona significatione, vt Beniamin lupus rapax dicitur esse, Gen. 49. Et ex hoc patet solutio ad tria prima: quia verbum Dionysij de his intelligitur quæ non deformitatem de se sonant.

AD ALIVD dicendum, quòd non omnia dicuntur translatiue: & ratio supra dist. 21. dicta est.

AD ALIVD dicendum, quòd à nobilioribus & ab inferioribus potest fieri translatio: sed non fit, vt dicit Diony. à nobilioribus, ne sit occasio erroris, scilicet ne putentur illa nobilia per proprietatem conuenire: & etiam quia non ita nota sunt nobis: translatio autem fit à magis notis, & illa sunt sensibilia apud nos.

AD ALIVD dicendum, quòd translatio non est in his quæ per prius & posterius participant idem: vnde à Deo non fit translatio ad nos, sed potius id quod est in Deo prius, hoc est in nobis posterius simile illius, & proprie est in nobis: sed similitudo quæ requiritur in translatione, est similitudo non secundum rem, sed secundum conuenientiam proprietatum rei.

DISTINCTIO XXXV.

De quibusdam quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia.

A *De scientia Dei in generali secundum se.*

QVMQVE supra disseruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum

dum ergo eſt, quòd ſapientia & ſcientia Dei cum ſit vna & ſimplex, tamen propter varios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia, ſed etiam præſcientia vel prouidentia, diſpoſitio, prædeſtinatio, & prouidentia. Et eſt præſcientia ſiue prouidentia non de futuris tantum, ſed de omnibus, de bonis ſcilicet, & de malis. Diſpoſitio vero de faciendis. Prædeſtinatio de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prędeſtinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædeſtinauit, eis bona pręparando. Quod homines prędeſtinauit Apoſtolus oſtendit dicens, Prędeſtinauit quos pręſciuit fieri conformes imaginis Filij ſui. Et alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparauerit, Propheta Iſaias oſtendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdam futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati: & bona eis prædeſtinauit, id eſt, præparauit. Prouidentia autem eſt gubernandorum, quæ vtique eodem modo videtur accipi quo diſpoſitio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præſcientia. Sapientia vero vel ſcientia quæ de omnibus eſt, ſcilicet bonis, & malis: & de pręſentibus, præteritis, & futuris: & non tantum de temporalibus, ſed etiam de æternis. Non enim ita ſcit Deus iſta temporalia, vt ſeipſum neſciat: ſed ipſe ſolus ſeipſum perfecte nouit, cuius ſcientiæ comparatione omnis creaturæ ſcientia imperfecta eſt.

Rom. 8. Eph. 1.

Iſa. 64. & 1. Cor. 2.

DIVISIO TEXTVS.

VMQVE ſupra diſſeruimus, &c.] Hic incipit pars illa quæ eſt de cognitione Trinitatis & vnitatis, prout conſideratur in his quæ faciunt ſufficientiam cauſæ ad proceſſum creaturarum ex ipſa, quæ ſunt ſcientia, potentia, voluntas: ad operari enim non exigitur amplius quam ſcire, & velle, & poſſe. Diuiditur autem in tres partes ſecundum tria prædicta. In prima agit de ſcientia. In ſecunda de potentia quæ incipit in diſtinct. 52. *ibi* [Sicut de omnipotentia, &c.] In tertia agit de voluntate quæ incipit *ibi* [Iam de voluntate] Prima harum diuiditur in duas partes. In prima agit de ſcientia in generali. In ſecunda autem deſcendit ad ſpecies ſcientiæ diuinæ, quæ ſunt prædeſtinatio, & reprobatio: & hæc incipit in 40. diſtinct. *ibi* [Prædeſtinatio eſt de bonis ſalutaribus tantum, &c.] Prima autem quæ eſt de ſcientia in genere, ſubdiuiditur in tres. In prima oſtenditur ſcientia & ſecundum diſtinctionem & proprietatem nominum, & quantum ad ea quæ ſunt in ipſa, vt de quibus eſt. in ſecunda autem oſtenditur è conuerſo, qualiter Deus eſt in omnibus à ſe factis & creatis: & hæc incipit in diſtinct. 37. *ibi* [Et quoniam demonſtratum eſt ex parte] In tertia autem oſtendit Magiſter diſpoſitiones ſcientiæ magis quam ipſam ſcientiam, ſcilicet vtrum neceſſitatem imponat rebus, vel falli poſſit, vel augeri, & huiuſmodi: & incipit diſtinct. 38. *ibi* [Nunc ergo ad propoſitum reuertentes] Adhuc prima vlterius diuiditur in duas. In prima oſtendit intentiones nominum, & in genere, qualiter eſt de obiectis, quia de omnibus æternis & temporalibus. In ſecunda autem oſtendit, qualiter aliud eſt eſſe in ſcientia Dei, & aliud eſt eſſe in natura, & qualiter differenter eſt de obiectis bonis & malis: & hæc incipit in ſequenti diſtinct. *ibi* [Solet hic quæri, &c.] Hæc autem diſtinctio diuiditur in tres partes. In prima determinat generaliter de omnibus nominibus quibus ſignificari conſueuit ſcientia diuina. In ſecunda autem mouet quæſtionem quæ ex determinatione & diſtinctione nominum oritur, ſcilicet vtrum ſcientia Dei eſſet in Deo, ſi nulla fuiſſent futura *ibi* [Hic conſiderari oportet, vtrum ſcientia] In tertia principaliter oſtendit obiecta ſcientiæ ſecundum generalem declarationem *ibi* [Scientia vero vel ſapientia non tantum, &c.] Ex his ſatis patet ſententia: quia alia in diſputatione patebunt.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſcientia Dei ſit vniuoca ſcientiæ noſtræ, vel ſcientiæ Angelorum?

INcidit autem hic ante literam duplex dubium. Vnum eſt, Vtrum ſcientia Dei ſit vniuoca ſcientiæ noſtræ, vel Angelorum?

Secundum

Secundum est, Vtrum scientia Dei sit vniuersalis vel particularis, vel in potentia vel in actu vel in habitu? Quod enim sit vniuoca, non per prius vel posterius dicta, videtur sic: Causa efficiens agens secundum formam efficientis, producitur effectum vniuocum causæ, vt ignis ignem, homo hominem, & huiusmodi: sed scientia Dei est causa efficiens nostræ scientiæ, & agens secundum formam: ergo videtur, quòd nostra scientia quæ est effecta à sua, suæ scientiæ sit vniuoca. Prima patet per se. Secunda probatur per auctoritatem Origenis dicentis, Deus sapiens & sciens dicitur, secundum quòd nos sapientia & scientia implet.

2 Item, Exemplatum nullum æquiuocum est exemplari in forma exemplaris: scientia Dei exemplar est nostræ scientiæ, & nostra scientia exemplata: ergo videtur, quòd nostra scientia non sit æquiuoca cũ sua. Probatio primæ est: quia si detur, quòd sit æquiuocum in forma, cùm etiam in materia discordet, tunc exemplatum non erit in aliquo similis speciei cum exemplari, & ita non est magis exemplatum ab ipso, quam à disparato sibi: ergo oportet, quòd sit vniuocum in forma. Secunda autem patet per hoc quod dicit Dionys. in lib. de di. no. cap. 8. Sapientiam Dei excedenter laudantes dicimus, quòd omnis est & mentis & rationis & omnis sapientiæ & prudentiæ causa.

3 Item hoc videtur per simile: sigillum enim nihil imprimit nisi quod secundum speciem figuræ est in ipso, & non aliud recipitur à cera: cum igitur mens creata sit sicut cera, & sapientia Dei sit sigillum, videtur quòd recipimus sapientiam eiusdem speciei cum sua, licet subiectum non sit eiusdem rationis: sicut nec cera in qua fit impressio, & cuprum imprimens.

Sed contra: Nihil est vniuocum Creatori & creaturæ: ergo nec scientia. Prima sæpius probata est.

2 Item, Scientia Dei est causa rerum, vt infra ostendetur distinct. 38. nostra autem scientia causatur à rebus scitis: ergo non sunt istæ scientiæ vnius rationis.

3 Item, Scientia, sicut omnis alia forma, inest secundum potestatem subiecti: quia subiectum nobilius nobilioris est scientiæ, etiam inter homines: ergo cum Deus in infinitum excedat omnem mentem creatam, in infinitum etiam sua scientia excedit nostram: ergo non erit vnius rationis.

Solutio. Solvtio. Dicendum secundum beatum Dionys. in lib. de di. no. cap. 7. quòd scientia Dei non est vniuoca nostræ scientiæ, nec etiam scientiæ Angelorum: quod qualiter sit, accipiatur à verbis eius: dicit enim sic de scientia Dei, Supersapiens & omnisapiens causa, & ipsius per se sapientiæ, & totius & particularis substantificatrix. Sensus est, quòd scientia Dei est de rebus vt substantificatrix & sapientia & causa omnium de quibus est, siue illud sit totum vel vniuersale, siue pars siue particulare. Ergo patet, quòd sciendo se vt est causa omnium, nouit & se & omnia alia vniuersaliter vel particulariter existentia. De scientia autem Angeli dicit sic ibidem: Angelicarum mentium virtutes, simplices & bonos habent intellectus non in diuisibilibus partibus aut à diuisibilibus, aut sensibilibus aut rationibus diuersis congregantes diuinam cognitionem, neque ab aliquo communi ad ista simul actæ. Ab omni autem materiali multitudine mundæ existentes, intellectualiter & immaterialiter vniformiter intelligibilia diuinorum intelligunt. Sensus horum verborum est, quòd Angeli non accipiunt scientiam incipiendo à creatis, quæ multa & diuisa & materialia sunt: neque accipiunt diuersis virtutibus, vt sensu proprio, & communi, & imaginatione, & memoria, & huiusmodi: neque à quodam communi vt vniuersali deueniunt in cognitionem illorum sensibilium quæ sunt apud nos, sed deiformiter per simile aliquid menti diuinæ sibi à creatione datum & impressum. Sed tamen scientia illa non est causa entis, neque cognoscit per hoc quòd sit causa, cum nullius causa creans sit Angelus. De hominis autem scientia dicit ibidem sic, Animæ rationale habent diffusiue quidem & circulo circa existentium veritatem circumeuntes, & diuisibili & largissimo varietatis deficientes ab vnitiuis virtutibus. Sensus huius est, quòd anima rationalis accipit scientiam: rationale autem collatiuum est: & ideo incipit à multis in quibus conferendo diffunditur, & circulo circunducitur circa veritatem existentium. Et hoc potest intelligi sic: quia primum lumen ad quod fit examinatio veri, est in ipsa anima intellectus agens, & ab illo incipit ponendo ipsum circa signa & causas rerũ, vt accipiat probabile, vel necessariũ, & ipsum acceptum reducit ad intellectũ: & sic in intellectu concluditur circulus, secundũ quòd ex causa quandoque accipit causatũ, & quandoque è conuerso: ideo dicit circulũ. Ex his patet, quòd neutra scientiarũ creaturarum vniuoca est scientiæ Creatoris: sed vtraque imitatur eam quantum potest: & ideo est per prius & posterius dicta, eo modo quo dictum est supra, quòd primo est in Deo, & ab ipso, & ad ipsum quantum possibile est in Angelo & in homine.

Dicendvm ergo ad primum, quòd est causa agens secundum speciem duobus modis, scilicet ad materiam proportionatam eidem speciei, vt agens & generans vniuoce, sicut ignis ignem, & homo hominem: & sic non causat Deus: quia essentiæ diuinæ nulla materia recipiens potest esse proportionata. Est etiam causa agens secundum formam & speciem ad naturam non proportionatam eidem speciei, vt sol agit in aerem, vel aliud diaphanum receptiuum luminis: & tamen lumen receptum non est eiusdem rationis in sole, & in aere, sed ignobilius & diffusius & obscurius est in aere quam in sole: & hoc modo agit Deus in huiusmodi attributis quæ communicabilia sunt creaturis, vt sapientia, vita, essentia, & huiusmodi. Vnde non sequitur, quòd sit vniuocum receptum ei à quo recipitur.

Ad aliud dicendum, quòd exemplatum

platum imitatur quantum potest, plus in Angelo, & minus in homine quandiu est in via: & quia accedit plus ad hoc quam ad aliud, non dicitur magis exemplatum illius quam alterius.

Ad aliud dicendum, quòd non est simile de sigillo & cera: quia licet cera non sit materia proportionata formæ naturali æris: tamen est materia proportionata formæ artis quæ est exarata in ære, & ideo formam eiusdem figuræ potest recipere: sed mens Angeli & animæ non proportionatur essentiæ diuinæ, nec scientiæ secundum quòd est diuina: & ideo oportet, quòd recipiat inferiori modo, prout exigit naturæ suæ inferior status.

ARTICVLVS II.

An scientia diuina sit vniuersalis vel particularis: in actu, vel in potentia, vel in habitu?

Secundo quæritur, Vtrum scientia diuina sit vniuersalis vel particularis, vel in actu, vel in potentia, vel in habitu? Videtur autem, quòd sit vniuersalis, vel in vniuersali: Quæst. 1. Dicitur enim scientia in vniuersali, quæ est de aliquo prout est in suo vniuersali, non comparato ad hoc particulare vel illud: nulla autem causarum vniuersalior est quam illa quæ est causa omnium: ergo scire per illam, est scire per maxime vniuersale: Deus autem scit sciendo illam: ergo sua scientia est maxime vniuersalis.

2 Item, Illa scientia maxime est in vniuersali, quæ est per illud in quo nihil inuenitur de propriis rei: Deus autem est causa in qua nihil inuenitur de propriis rei: ergo ipse maxime scit in vniuersali. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc quod propria vnius rei non possunt inueniri in eadem cum propriis alterius rei: cum igitur Deus sit causa omnium: aut oporteret in ipso esse propria omnium, quod absurdum est: aut nullum proprium alicuius, quod verum est, & tunc habetur propositum.

3 Item, Scire in specie, est scire in vniuersali: & scire in genere, est scire magis in vniuersali: & scire in generalissimo, adhuc magis: & scire in ente quod est principium generalissimorum, adhuc magis: ergo scire in eo quod in simplicitate excedit omnia dicta, est maxime scire in vniuersali: Deus autem scit per illud, quia per se: ergo, &c.

4 Item, Scire in vniuersali, est scire in hoc quod non est medium proprium ad concludendum illud: & quanto receditur à proprio medio, tanto magis scitur res in vniuersali: sed maxime receditur à proprio medio in illo per quod non potest aliquid quantumcumque commune causatum concludi de necessitate: ergo scire per illud, est maxime scire in vniuersali: hoc autem est Deus, Deus enim causa quædam omnium est, sed nihil causatum necessario concluditur per ipsum: ergo scire per ipsum, est maxime scire in vniuersali: sed ipse scit per seipsum: ergo, &c.

Sed contra: Scientia in vniuersali est scientia imperfecta, in qua non scitur res nisi imperfecte & in potentia: scientia autem Dei perfectissima est omnium scientiarum: ergo sua scientia non est scientia in vniuersali. Probatio primæ. Res in suis vniuersalibus non sunt nisi in potentia, posito enim animali non necessario ponitur homo: ergo non possunt in suis vniuersalibus sciri nisi in potentia: & sic constat prima. Secunda autem per se patet. *Sed contra.*

2 Item, Scire in vniuersali, est scire quod determinabile est per aliquid additum, vt efficiatur scire in natura propria: scientia autem Dei in nullo determinabilis est: ergo sua scientia non est in vniuersali.

Deinde quæratur, Vtrum sit scientia in particulari? Videtur autem quod sic: quia scire in particulari, est scire naturam propriam rei: Deus autem omnium naturas proprias scit: ergo sua scientia est scientia particularis, vt videtur. *Quæstiun. 2.*

2 Item, Si scire in particulari est scire per immediatum relatum ad naturam propriam rei, cum Deus sit immediatior omni rei quam aliquid aliud, videtur quòd sciendo per se, ipse scit in particulari.

Sed contra: Scientia in particulari & propria natura, variatur secundum diuersitatem eorum ex quibus est propria natura vniuscuiusque: scientia autem Dei inuariabilis est: ergo ipsa non est scientia in particulari, vt videtur. *Sed contra.*

Vlterius quæratur, Vtrum sua scientia sit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Videtur autem, quòd sit in potentia quandoque: ita enim dicit Gregorius Nazianzenus, quòd excogitatio Dei est opus Dei: ergo ante opus non est excogitatio in actu, & post in actu est quando opus est: ergo fuit in potentia, vt videtur: & cum idem sit in Deo excogitatio & scientia, videtur quòd scientia Dei aliquando sit in potentia. *Quæst. 3.*

2 Item, Non dicimus, quòd Deus omnia faciat quæ potest facere: ergo potentia operatiua Dei est in potentia ad alia ad quæ nunquam exibit in actum: ergo à simili à parte potentiæ intellectiuæ potest poni in potentia respectu alicuius cognoscibilis, quod nunquam sciet Deus: & sic nihil est inconueniens, vt videtur, diuinum intellectum ponere esse in potentia aliquando.

Sed contra: Si possibile est, quòd sit in potentia, & exeat in actum: ergo exibit de potentia ad actum: hoc autem est quoddam genus alterationis: ergo videtur, quòd Deus quodam genere alterationis possit alterari. *Sed contra.*

2 Item, Quicquid in potentia est, per hoc quod in potentia est, deficit à perfecto: ergo si diuinus intellectus secundum scientiam est in potentia, deficit à perfecto & non erit summe perfectum.

3 Item, Quicquid in potentia est, ipso potest cogitari aliquid nobilius & melius: ergo si diuinus intellectus respectu alicuius in potentia est, ipso potest cogitari aliquid nobilius

bilius & melius. Prima probatur per verbum Philosophi in 9. primæ Philosophiæ, vbi dicit, quòd nobilior & melior est actus quam potentia. Quod autem conclusio sit inconueniens, probatur per Ansel. in prosologio dicentem, quòd Deus est melius bonum & maius quam cogitari possit.

4 Item sunt contra hoc rationes Philosophi: quia si esset in potentia, cum nihil ens in potentia educat seipsum in actum, oporteret quod intellectus suus haberet alium intellectum se diuiniorem, id est, nobiliorem.

5 Item, Cum nihil ens in potentia exeat in actum nisi compositum sibi, oporteret quòd esset compositus.

6 Item, Cum omne motum lassetur ex labore motus, nisi motum circulariter & per naturam aliquo modo, oporteret quòd doctrina & disciplina & consideratio induceret ei lassitudinem & corruptionem, quod absurdissimum est: ergo scientia sua nunquam est in potentia. Si forte dicas, quòd hæc vltima ratio Philosophi non est necessaria. Contra: Excipiatur motus localis, & loquamur de alteratione tantum: constat, quòd forma alterans inest secundum subiecti potestatem & naturam: ergo si non inest hæc forma & debeat inesse, oportet quòd aliter se habeant illa principia subiecti: quia non potest esse, quòd idem eodem modo se habens, sit natum suscipere aliquid, & sine illo esse in propinqua dispositione: ergo necesse est, quòd talis alteratio aliquo modo sit varians principia substantiæ: ergo inducit lassitudinem & pœnam: quia quicquid remouet principia distantiæ, & facit ea distare aliter & aliter, hoc est laboriosum & pœnale.

Quæst. 4. QVÆRATVR vlterius, Exquo non potest esse in potentia, vtrum sit in habitu? Videtur autem, quòd sic: quia infra habebimus, quòd scientia sua est causa rerum: ergo si semper esset in actu, semper causaret res: non autem semper causat res: ergo quandoque est in habitu.

2 Item, Omnis scientia quæ est per speciem cognoscibilium, scientia habitualis est: scientia Dei est talis: ergo est habitualis. Prima autem probatur sic, Habitus nihil aliud est quam ordo specierum rerum cognoscibilium apud cognoscentem: Deus autem sicut hic & in sequenti distinct. dicitur, habet in se species omnium cognoscibilium.

3 Item, Augustinus in lib. de bono coniugali dicit, quòd habitus est, quo quis agere potest cum tempus sit: ergo cum Deus semper possit considerare quando vult, ipse habet habitum scientiæ: ergo scientia sua est scientia in habitu.

4 Item, Frequenter vtuntur Doctores distinct. ista, quòd dominus potest dicere dominium in habitu, vel in actu: & in habitu conuenit ei ab æterno esse dominum, in actu autem ex tempore: ergo scientiam in habitu ponere in Deo non videtur esse inconueniens.

Sed contra. SED CONTRA: Exiens de habitu ad actum, vt dicit Philosophus in 2. de anima, alteratur quodammodo: Deus autem nullo modo alteratur: ergo sua scientia non exit de habitu in actum: ergo non est in habitu.

2 Item, Habitus est diuersum aliquid ab habente: ergo non conuenit Deo: quia in Deo nihil est diuersum ab ipso.

3 Item, Habitus est ad perfectionem potentiæ quæ de se non potest vel non expedite potest in actum: talis autem potentia non est intellectus diuinus: ergo non habet habitum: ergo nec scientiam in habitu.

QVÆRATVR ergo vlterius, Si sciat in actu semper? Videtur autem quòd sic: quia perfectissimum in quolibet est Deo attribuendum: scientia autem in actu est perfectissima omnium scientiarum: ergo ipsa est Deo attribuenda. *Quæst. 5.*

2 Item, Scientia in actu est per id quod actu est præsens intellectui: sed Deus semper est sibi præsens: ergo scit semper in actu, quia ipse non scit nisi per seipsum.

SED CONTRA: Posita causa efficiente semper sequitur effectus: scientia autem Dei causa efficiens est creaturarum: ergo ad scientiam Dei in actu semper sequitur productio sciti in actu. Prima est nota per se. Secunda probatur ex hoc quòd scientia Dei non est speculatiua, sed practica: illa autem existens in actu, semper est coniuncta operi: ergo constat propositum. Cum igitur in actu non sciuerit ab æterno omnes res (vt habetur in fine istius distinctionis) videtur, quòd omnis res, non tantum mundus, ab æterno fuerint, quod falsum esse ad oculum cernimus, quia ego & tu ab æterno non fuimus. Ergo videtur, quòd Deus nullo modo habeat scientiam, ex quo nec scit in vniuersali, nec in particulari, nec in potentia, nec in habitu, nec in actu. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd sicut Commentator dicit super 11. metaphysicæ. Scientia Dei neque est scientia in vniuersali, neque in particulari, nec in agere: quia istæ differentiæ scientiæ sunt illius scientiæ quæ accipit scientiam vnius ex præcognitione alterius, quod est tanquam principium & signum illius: & hoc non competit diuinæ scientiæ: & ideo non conueniunt ei huiusmodi differentiæ vniuersalis & particularis. *Solutio.*

AD ID ergo quod primo obiicitur ad probandum, quòd ipse habet scientiam in vniuersali, dicendum quòd Deus est vniuersalis causa efficiens, non autem prædicabilis & determinabilis ad essentiam: & à tali vniuersali non dicitur scire in vniuersali: quia in efficiente vniuersaliter agente, quod non est proportionatum facto, neque scitur res in vniuersali, neque in particulari: sicut ipsa causa, neque est pars essentiæ rei sicut genus, nec propria essentia vel natura.

AD ALIVD dicendum, quòd scire per id in quo nihil est de propriis rei, non est scire in vniuersali, sed potius scire per illud in quo nihil est de propriis actu, sed potestate habet omnia propria: & hoc vniuersale non est Deus: & ideo patet, quòd Dei scientia non est in vniuersali.

AD ALIVD dicendum, quòd verum quidem eſt, quòd Deus non cadit ſub principio, neque ſub genere: ſed hoc non fit ideo, quòd ipſe ſit vniuerſalius aliquid quam ens vel genus, hoc enim impoſſibile eſt, quia ente vniuerſalius nihil cogitari poteſt: ſed hoc eſt ex ſimplicitate ſua, vt probatum eſt diſtinctione 8. ſupra. Obiectio autem illa procedit, ac ſi Deus ſit extra entis communitatem per modum ambitus vniuerſalis.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non eſt medium ad aliquid concludendum ex neceſſitate quoad nos qui neſcimus proportionem cauſati ad ipſum: ſibi autem ipſe ſufficiens medium cognoſcendi eſt, qui nouit omnem influentiam quam influit in cauſatum quocunque modo quo eſt ab ipſo: ſi autem aliquid non eſt ab ipſo, hoc erit priuatio: & illud ſcitur ab ipſo habitu, vt infra patebit: nec illud eſt ens, licet relinquat ens quod eſt ſubiectum cum aptitudine ad habitum: tamen hoc non facit in vniuerſali: quia ſicut habitum eſt, ſcire rem in vniuerſali, eſt ſcire rem in illo in quo eſt in vniuerſali ſicut ſpecies in genere, vel cauſatum in cauſa remota, non coarctata, ſed coarctabili.

AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum ſua ſcientia ſit ſcientia in particulari? Dicendum quòd non: quia ſcientia in particulari eſt ſcientia rei ex his quæ ſunt de natura propria rei: Deus autem non ſic ſcit, ſed per ſeipſum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ſufficit ad ſcire in particulari ſcire naturam propriam rei, ſed oportet vt ex propriis rei ſciat: & hoc non conuenit Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non eſt immediatus naturis rerum vt exiſtens de propria natura aliquid, ſed incommiſcibiliter & immaterialiter, vt dicit Dionyſius, & diſcretus ab omni natura rerum.

AD ID quod vlterius quæritur de alia diuiſione, ſcilicet vtrum ſcientia ſit in potentia, vel in habitu, vel in actu? Dicendum, quòd Dei ſcientia nullo modo eſt in potentia, vel in habitu, ſed ſemper in actu, ſicut obiectiones ad hoc inductæ neceſſario probant. Ad hoc enim quòd ſcientia ſit in potentia, oportet quòd intelligens habeat poſſibilem intellectum, & ille materialis & imperfectus eſt de ſe, & naturæ diuinæ nullo modo conueniens. Similiter non eſt habitus niſi poſſibilis intellectus: intellectus enim quo eſt omnia fieri, ſe habet ad habitum ſcire ſicut materia ad formam: & cum poſſibilis in Deo nullo modo eſſe poſſit, habitualis ſcientia nullo modo in Deo eſſe poterit. Vnde relinquitur, quòd in actu ſit, & agens ſemper, nihil recipiens, & nihil habens quod ipſe non ſit.

AD PRIMVM ergo quod inducitur ad probandum, quòd intellectus ſuus ſit in potentia, dicendum quòd excogitatio Dei improprie ſumitur: quia excogitare ratiocinatiuæ potentiæ eſt, & cauſat ſcientiam collatiuam quam Dionyſ. vocat diſcurſam diſciplinam: ſed à Gregor. ponitur excogitatio pro intelligentia ſimplici practica: & verum eſt quòd hæc ſufficit ad opus, ſecundum quòd opus eſt: ab æterno autem hæc intelligentia ſecundum actum ſtat in hoc quòd non ab æterno, ſed tunc cum mundus incepit, Angeli & alia educerentur: & ideo ante opus operatum, & poſt, & in ipſo, habet ſe eodem modo: ergo nunquam de potentia mutatur ad actum. Si autem dicas obiectionem procedere de opere operante, & non operato: dicendum quòd falſum eſt: quia illud eſt eſſentia Dei: eſſentia enim & potentia & operatio in Deo idem ſunt: & ideo ante illud non poteſt poni potentia aliqua: & hoc qualiter ſit, patebit in ſolutione vltimi articuli.

AD ALIVD dicendum, quòd in Deo non eſt niſi potentia actiua: & illa non eſt in potentia reſpectu operati, ſed potius operatum eſt in potentia reſpectu ipſius, & ipſa in actu: operatio autem potentiæ ab ipſa potentia, nec diſtat in Deo nec differt: & ideo nullo modo eſt in potentia ad illam.

AD ID quod vlterius inducitur, quòd ſciat in habitu, dicendum quòd hoc non ſequitur, vt infra patebit, ex hoc quòd ſcientia eſt cauſa rerum, quòd ſcientia in actu faciat quòd res cauſata ſit cum cauſa, imo ſequitur oppoſitum.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcire per ſpecies vel ideas, non facit ſcientiam habitualem, niſi illæ formæ vel ideæ ſint formæ perficientes intellectum ad actum: ſicut bene probat obiectio facta in contrarium: & ideo illa ratio procedit ab inſufficienti: quia addi deberett, eſt ſcientia per ſpeciem diuerſam ab ipſo ſciente quæ perficit intellectum eius ad actum.

AD ALIVD dicendum, quòd Auguſt. diffinit habitum perficientem potentiam & expedientem ad operandum: Deus autem in omni potentia ſua per ſeipſum perfectus & expeditus eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd habituale in ſermonibus Doctorum non ſonat habitum, ſed potius aliquid ſimile habitui, ſcilicet non connotans actum effectum in creatura, ſicut habitum habens, non neceſſario agit, ſed agit cum voluerit.

AD ID quod contra vltimum obiicitur, dicendum quòd non ſequitur hoc in cauſa prima: quod patet hoc modo: cauſa enim prima ſine menſura diſtat à cauſato: ergo cauſatum in nullo poteſt aſſimilari ſibi: ergo nec in æternitate. Præterea, Cauſa eſt ad cuius eſſe ſequitur aliud: ergo neceſſe eſt cauſatum ſequi: ergo non erit coæternum cauſæ in eſſe: quia ipſum ſecundum ſuum eſſe cauſatum eſt. Vnde ad argumentum dicendum, quòd cauſa prima vno modo ſe habet in omnibus ſcitis ſuis ab æterno, & ipſa ab æterno eſt ordinans exitum ſcitorum: & ab æterno idea tua & mea ordinatæ ſunt & determinatæ ad hoc vt nunc exeas in eſſe, & ſimiliter ego. Non autem eſt determinatio diuini intellectus ad hoc quod fiat ab æterno: ſed ipſe in ſe ab æterno determinauit vt tunc vel tunc fiat. Ergo non ſequitur, ſi ſcientia ſua eſt cauſa

sa rei, & scientia sua est ab æterno actu, quòd creaturæ fiant ab æterno. Et est simile: sicut si ponamus determinationem mei intellectus practici iam esse ad opus aliquod quod fiet à me post tres annos, & stet meus intellectus continue, quòd tunc fiet & non prius: & intelligere meum vt tunc fiat, sit sufficiens causa ad productionem rei: tunc enim meus intellectus in omni priori tempore erit in actu sufficienter causante rem illam, & tamen res non erit nisi tribus annis prius expletis. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An de scientia, potentia, & voluntate debet esse tractatus proprius, & penes quid illa tria sumuntur?

DEinde quæritur de his quæ sunt circa literam, & primo de hoc quod dicit [Quædam tamen specialem efflagitant tractatum, &c.] Videtur enim hoc non esse verum: ista enim sunt essentialia appropriabilia personis: ergo cum aliis inter essentialia appropriabilia determinanda sunt, & non in tractatu speciali.

2 Item, Cum cognitio causæ pertineat ad cognitionem causati: & ista sint causæ creaturarum, videtur si specialem afflagitant tractatum, quòd cum creaturis essent determinanda in secundo lib. quod non facit Magister.

3 Item, quid vocatur tractatus? non enim, vt ipse in suo prologo dicit, diuidit hunc librum totum nisi in quatuor tractatus: cum igitur istud secundum eum contineatur in primo lib. continetur in primo tractatu: ergo non habet tractatum specialem.

4 Vlterius videtur peccare Magister in excutione horum trium: cum enim potentia sit ante sapientiam & voluntatem, prius debebat exequi de potentia, quam de sapientia: & ipse facit contrarium. Item, potentia est attributum Patris, & sapientia Filij, vt habitum est in distinctione præcedenti: ergo secundum ordinem naturæ qui est in personis, debuit prius determinari de potentia, quam de sapientia.

Quæst. ADHVC quæritur de sufficientia horum trium. Videtur enim, quòd numerus abundet super ea quæ exiguntur ad causandum: quia ista tria sufficiunt agenti imperfecto qui est artifex homo: ergo ad agens perfectissimum pauciora requiruntur: ergo videtur, quòd ternarius iste abundet superflue.

2 Item, Nos videmus, quòd natura perfectius agit, quam intellectus practicus: & hoc patet in operibus alchimiæ: quia aurum alchimuum non lætificat cor, nec etiam ita est productibile malleis sine scissura, sicut aurum quod producit natura. Præterea, In multis deficit ars à natura: cum igitur Deus sit perfectissimũ agens, magis similis erit eius actio potentiæ naturæ, quam artis: ad operationem autem naturæ non requiritur nisi posse, & non scire, & velle: ergo tractatus de scientia & voluntate non pertinet ad hunc tractatum, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd licet sint essentialia appropriabilia: tamen scientia eorum non potest determinari ex eisdem omnino principiis, ex quibus determinatur scientia aliorum: alia enim determinata sunt per relationes personarum adinuicem, vel per essentiæ vnitatem vel simplicitatem: hæc autem habent determinari per intentionem causæ: quia ista dicunt dispositiones ex quibus inclinatur ad causandum creaturam. Et si obiicias, quòd secundum hoc supra 30. distinct. debebant poni inter ea quæ conueniunt ex tempore, dicendum quòd non est verum: quia ista non conueniunt ex tempore, sed potius dicunt illa attributa quibus exeunt à Deo ea quæ sunt ex tempore: & ita sunt ante tempus: & ea quæ conueniunt ex tempore non sunt ante tempus, sed post secundum rationem intelligendi.

AD ALIVD dicendum, quòd cum creaturis non incidunt in eundem tractatum: quia ex principiis creationis & creaturæ non possunt determinari, sed habent proprias determinationes conuenientes ab æterno: nec omnis causa cum causato incidit in determinationem eiusdem scientiæ vel libri, sed tantum ea quæ proxima est.

AD ALIVD dicendum, quòd tractatus vocatur hic pars specialis de eodem scibili per alia principia determinabilis: sicut est Deus secundum ea quæ ab æterno conueniunt sibi & temporaliter, materia huius primi libri: & ideo illud quod est de conuenientibus sibi ab æterno, est de scientia primi libri: sed tamen dicitur pars specialis, eo quod principiis prius habitis determinari non potest.

AD ID quod vlterius obiicitur de ordine excutionis, dicendum quod ista tria quæ hic tangit dupliciter considerantur, scilicet in se, vel in relatione ad opus. In se considerata verum est, quòd potentia est ante scientiam & voluntatem: sed in relatione ad opus est sciẽtia vt dirigens, & potentia vt exequens: & sic potentia est operans post scientiam & voluntatem. Si autem quæritur, Quare de voluntate exequitur post potentiam? Dicendum, quòd potentia operans non in omnibus modis cõiungitur voluntati, licet in nullo sit contra voluntatem: quia voluntas Dei dicit inclinationem ad bonum quod est ab ipso: potentia vero est efficiens ad ens: & cum ens per suam intentionem sit ante bonum, determinatur de potentia ante voluntatem. Alij dicunt, quòd respectu obiectorum communior est scientia, quam potentia: quia scientia est de bonis & malis, potentia autem de bonis tantum: sed illi non dant causam quare potentia est ante voluntatem. Per hoc etiam patet solutio ad sequens:

Ad quæst. AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd numerus istorum trium est abundans: ista enim sunt de perfectione causæ primæ: quod sic probatur. Causa prima aut agit per necessitatem, aut per intentionem, haben-

do rationes operum ſuorum. Si per neceſſitatem: tunc erit obligata per naturæ neceſſitatem ad agere, & erit imperfecta, rationes ſui operis ignorans, quod abſurdum eſt. Si autem agit per libertatem voluntatis: aut habebit rationes operis, aut non. Si non: tunc agit imperfecte: quia Philoſophus dicit, quòd etiam ars ignorans rationes operis, ſed operans tantum, minus eſt honorabilis quam illa quæ ſcit rationes: ſicut architectonica honorabilior eſt vſuali: ergo oportet, quòd ſciat & velit. Quod autem poſſit, nemo dubitat.

DICENDVM ad primum contra hoc obiectum, quòd in his non conſideratur diſtantia perfecti agentis ab imperfecto, ſed potius in hoc quod inferius agens habet iſta tria vt diuerſa in ſe, & à ſe, & quod agit per inſtrumentum: Deus autem habet iſta tria eadem in ſe: quia ſcientia eſt potentia, & è conuerſo: & ſibi eadem, quia ipſe eſt ſua potentia & ſua ſapientia: & agit ſine inſtrumento per ſeipſum. Vnde ipſe perfectiſſimum agens eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet natura perfectior cauſa ſit in agendo, quam ars: hoc tamen non habet natura inquantum eſt proxima, ſed ab influentia primi motoris: formæ enim ſpecificæ (vt videtur Philoſophus velle) ſunt ab influentia cæli ſuper proximas cauſas mouentes & agentes. Influentia cæli eſt ab influentia primi motoris. Et ideo neceſſe eſt, quòd natura recipiens deficiat ab ipſo. Accipit ergo potentiam operandi, & non ſcientiam & voluntatem: eo quod non ſit natura rationalis & ſpiritualis: vnde quod natura non habet hæc tria, non eſt perfectionis, ſed defectus à motore primo.

AATICVLVS IV.

An Magiſter bene & ſufficienter enumeret partes ſcientiæ, & penes quid ſumantur?

DEinde quæritur de diuiſione nominum quam ponit *ibi* [De ſcientia, præſcientia, prouidentia, diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, potentia, &c.] Videtur enim diminute enumerare, cum infra exequatur etiam de reprobatione. Præterea quæritur, Penes quid ſumitur multiplicatio iſtorum nominum?

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd ex habitis ſatis habetur qualiter accipitur ſcientia, potentia, voluntas. De aliis autem poteſt eſſe triplex multiplicatio: quarum vna & prima eſt ſecundum quòd ſe habent adinuicem, & vnum addit ſuper alterum. Poteſt igitur conſiderari habitus intellectus practici in ſe, vel in comparatione ad aliud. Si in ſe: tunc dicitur ſcientia. Si autem in comparatione ad aliud, quod additur ei vt contrahens ipſum: aut illud eſt ſecundum rationem medij per quod eſt inquantum eſt ſcientia, & tunc dicetur idem quod ſapientia, quia ſapientia eſt ſcientia per cauſam altiſſimam quam difficile eſt homini ſcire, vt dicit Philoſophus: & de ſapientia infra exequetur. Poteſt etiam contrahi per diſpoſitionem ad actum: hæc autem diſpoſitio aut notat ordinem eſſe ad actum, & tunc eſt præſcientia vel prouidentia, quod idem eſt, quæ notant ordinem eſſe ſecundum anteceſſionem ad effectum: aut diſpoſitio poteſt eſſe ex parte illa qua coniungitur actui: & hoc penes ordinem rerum ad finem, vel adinuicem, & tunc eſt diſpoſitio: aut penes conſeruantia ipſam rem, & tunc eſt prouidentia: aut ſpecialiter ad ea quæ rationalia ſunt, & tunc eſt prædeſtinatio. Poteſt etiam fieri multiplicatio penes obiecta illa quæ ſunt ſimpliciter ſcibilia, aut determinata in aliqua differentia temporis vel entis. Si primo modo: tunc de ipſis eſt ſcientia quæ eſt de æternis, & temporalibus, & præſentibus, & præteritis, & futuris. Si autem ſunt ſcibilia contracta: aut hæc contractio eſt per differentiam temporis, aut per ſpeciem entis. Si primo modo: aut communiter, aut ſpecialiter. Si ſpecialiter: tunc eſt prædeſtinatio reſpectu bonorum gratiæ & gloriæ, & creaturæ ad gratiam & gloriam ordinatæ. Si communiter: aut reſpectu rei in ſe, & ſic eſt præſcientia: aut reſpectu ordinis rerum, & ſic eſt diſpoſitio æterna de rebus futuris. Si autem eſt per ſpeciem entis contractio: tunc eſt prouidentia, quæ prædeterminat perfectionem ſecundum eſſe & permanere. Vel ſic: Scientia aut eſt reſpectu ſcibilis vt eſt apud ſcientem tantum, aut vt eſt aliquid ponens circa ſcitum. Si primo modo: aut cum ordine ſcientis ad ſcitum, aut abſolute. Si abſolute: tunc eſt ſcientia. Si cum ordine: tunc eſt præſcientia. Si autem aliquid ponitur circa ſcitum: aut communiter, aut ſpecialiter reſpectu creaturæ dignioris. Si communiter: aut eſt reſpectu eſſe, & tunc eſt diſpoſitio: aut reſpectu bene eſſe, & tunc eſt prouidentia, quæ dicit curam de bene eſſe rerum in gubernatione Dei. Si autem eſt ſpecialiter reſpectu creaturæ dignioris: tunc eſt prædeſtinatio. Alij etiam modi inueniri poſſunt, ſed non neceſſarij.

AD OBIECTVM autem dicendum, quòd reprobatio aliquid habet, reſpectu cuius non eſt operatio diuina, vt culpa reprobati: & ideo inter illa in quibus determinatur ſcientia practica Dei, nõ debet enumerari.

Vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura?

B HIc conſiderari oportet, vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in Deo, ſi nulla fuiſſent futura

tura? Cum enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prędestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prędestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit creare aliquid vel non saluare aliquos; potuit ergo in Deo non esse prędscientia, vel dispositio, vel prędestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse. Si vero potuit non esse, cum prędscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno id quod est diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quæ est diuina essentia, obiiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo prędscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse: si potuit non esse prędscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla prędscire. At potuit nulla prędscire, quia potuit nulla facere.

ARTICVLVS V.

Vtrum Dei scientia sit æterna & immutabilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Hic considerari oportet] Quicquid enim est in Deo, æternum est: æternum autem est immutabile & necessarium: ergo nulla positione facta videtur posse mutari: & ita posito quòd nihil sit futurum, si ante positionem fuit præscius, etiam postea præscius erit.

2 Item, Scientia pendet ex scibili, & dicitur relatiue ad ipsum: posito ergo quòd nullum sit scibile, sequitur nullam esse scientiam: ergo nihil dicit Magister soluendo hanc quæstionem, quòd dato quòd nihil sit futurum, quòd tunc non erit præscientia, sed manet adhuc scientia qua Deus præscit futura antequam fiant:

3 Item, Sicut est scientia de futuris, ita est de præsentibus & præteritis: cum igitur significetur specialiter Deus respectu futurorum secundum quòd præscit, debet scientia sua etiam aliquo speciali nomine significari respectu præteritorum, & aliquo respectu præsentium, & sic dicetur habere memoriam præteritorum, & speculationem præsentium, vt videtur, quod falsum est: ergo non debet dici præscius.

4 Item, In nostro intellectu incomparabiliter minor est simplicitas, quam in intellectu diuino: sed intelligibile nostri intellectus propter simplicitatem non est hic & nunc, sed vbique & semper, vt dicit Philosophus: ergo intelligibile diuinum erit etiam abstractum ab omni differentia temporis: ergo non debet significari nomine importante differentiam temporis futuri, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd id quod est in Deo, est æternum & immutabile: sed nihil prohibet ipsum in alia & alia relatione & ratione esse, secundum quòd aliquid aliter se habet ad ipsum vno modo quam alio: sicut enim dicit Auicen. in prima Philosophia, ex hoc quòd aliquid refertur ad aliquid, nihil componitur, neque mutatur: quia quantumcunque aliquid accipiatur simplex & immutabile, per hoc ipsum quòd primum dicitur, ponitur relatiuum, & tamen ex hoc non est compositum neque mutatum. Vnde licet scientia Dei secundum id quod est, immutabilis est: nihilominus tamen alia & alia ratione relationis significatur, secundum quòd se habet ad futurum, vel non habet se ad illud: & ideo Magister bene dicit.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia Dei non pendet ex scibili: sed potius scibile quod est creatura, pendet ex scientia Dei, vt ex causa: & ideo in diuinis accidit contrarium dicto Philosophi. Dicit enim Philosophus, quòd scientia refertur ad scibile, sed non è conuerso de necessitate: scientia enim ponit scibile, sed non conuertitur: sed in Dei scientia scibibile refertur ad scientiam, & non è conuerso: quia in inferioribus scientia causatur à scibili, in Deo autem è conuerso: & ideo non existente scibili creato, vel etiam non futuro, non destruitur scientia Dei: quia nihil accipit à scibili, sed è conuerso potius causat scibile.

AD ALIVD dicendum, quòd scientia de præsenti est concommitans rem, & scientia de præterito vt huiusmodi, est sequens rem: & nulla illarum competit Deo, sed tantum competit ei scientia rem antecedens, sicut causa æterna antecedit causatum temporale: & ideo non dicitur memoria Dei vel contemplatio præsens, sed tantum præscientia.

AD ALIVD dicendum, quòd scitum à Deo omnino intemporale est, nec differentia temporis ponitur circa scitum, secundum quod est in scientia Dei, sed ponitur circa

esse rei scitæ: quia hoc habet se vt sequens scientiam, secundum quod causatum sequitur causam: & ideo respectu illius dicitur præscientia.

Responsio quod præscientia, & dispositio, & prædestinatio quasi relatiue dicuntur ad futuras res vel faciendas.

D AD hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscientia & dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiue dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamen creator ita relatiue dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia vero vel prę̨scius & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præsentia, vel non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in Deo prę̨scientia, vel non esset prę̨scius: si in dicendo hanc causam attendis, scilicet quia nulla essent subiecta eius prę̨scientię, vnde ipsa possit dici præscientia, vel ipse præscius: quod vtrumque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quòd non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt, Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse, quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ: & ita non posset dici præscius vel præscire, vel scientia præscia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præscius, vel præscire, vel præscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & prædestinatione, vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis.

C SCientia vero vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est: nec minor esset, quam modo: nec maior est, quam esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita & futura quam præsentia, & sua æterna sapientia immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ (vt ait Ambrosius) in eo est, quia omnem sapientiam & essentiam capit immensa scientia.

ARTICVLVS VI.

An hoc nomen, creator, ſignificat diuinam eſſentiam?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Veruntamen creator ita relatiue dicitur, vt eſſentiam non ſignificet, &c.] Hoc enim videtur eſſe contra regulam Doctorum, quòd omne nomen dictum de Deo connotans effectum in creatura, ſignificat diuinam eſſentiam

2 Si forte dicas, quòd ſignificat reſpectum ad creaturas. Contra: Reſpectum ad creaturas etiam ſignificat præſcientia: ergo ſi vnum non ſignificat eſſentiam, nec reliquum: vel ſi vnum ſignificat, & reliquum.

SOLVTIO. Dicendum, vt ſupra diſtinct. 30. quòd creator vt dicit Damaſc. ſignificat habitudinem Dei ad ea à quibus diſtinguitur: & illa habitudo ſupponit eſſentiam, vt circa quam ponitur: & non eſt falſus intellectus propter actum creationis, licet non ſignificet relationem realiter inhærentem ex tempore: & ideo dicit Magiſter, quòd non ſignificat eſſentiam. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd præſcientia in principali ſignificato à quo imponitur nomen, dat intelligere eſſentiam diuinam: quia eſſentiam importat & non habitudinem relationis, niſi ex compoſitione præpoſitionis: & ideo dicit Magiſter, quòd ſignificat eſſentiam, & non creator.

Quare omnia dicantur eſſe in Deo, & quod factum eſt habet vitam eſſe in eo?

PRopterea omnia dicuntur eſſe in Deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Aug. ſuper Gen. Hæc viſibilia, inquit, antequam fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſua natura. Ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cum ea feciſſet, quam illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hic habes, quòd hæc viſibilia antequam fierent, in Dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in Deo, & omne quod factum eſt dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quòd creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſunt in Deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt. E Lib. 5. cap. 18.

ARTICVLVS VII.

An in mente diuina ſunt ideæ?

1 p. ſum. theo. q. 55. & 2. p. q. 4. memb 1. a. 2.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Propterea omnia dicuntur eſſe in Deo, &c.] Incidit enim hic quæſtio de ideis de quibus ad intellectum ſequentium quæremus quatuor: quorum rimum eſt. An ſint ideæ in mente diuina? Secundum, An in ratione ſcibilis ſpeculatiui vel practici? Tertium, Vtrum ſit idea vna, vel plures? Quartum eſt, vtrũ omnium ſint in Deo ideæ, vel non omnium?

Ad primum proceditur ſic: Dicit Auguſt. in lib. 83. q. Ideæ ſunt rationes rerum ſtabiles & immutabiles, quæ in diuina intelligentia continentur. Et cum ipſæ nec oriantur, nec intereant, ſecundum eas tamen formari dicitur, omne illud quod oriri & interire poteſt. Ex hoc accipitur, quòd ideæ ſunt, & ad quid ſunt, & vbi ſunt: & ideo hæc auctoritas valde eſt notabilis. 1. 44.

2 Item ibidem. Omnia ratione ſunt condita: nec eadem ratione homo, qua equus: hoc enim abſurdum eſt exiſtimare. Singula ergo propriis ſunt creata rationibus. Has autem rationes non eſt arbitrandum eſſe niſi in mente conditoris: non enim extra ſe poſitum quicquam intuebatur.

3 Item Auguſt. in lib. Retractationum, Nec Plato in hoc errauit, quia eſſe mundum intelligibilem dicit, &c. Mundum quippe intelligibilem nuncupauit Plato ipſam rationem ſempiternam, quâ fecit Deus mundum: quam qui eſſe negat, ſequitur vt dicat Deum irrationabiliter feciſſe quod fecit. Lib. 1. cap. 3.

4 Item in lib. de ciuitate Dei dicit, Plato ideas ponit: & eas qui negat, infidelem eſſe non ambigit: quia filium Dei negat.

5 Item Boët. in lib. de conſolatione Philoſophiæ dicit: Qui cuncta ſuperno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe, mundum mente gerens.

6 Item ad Heb. 2. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Inuiſibilia autem ibi dicuntur ideæ & rationes mundi archetypi in mente Dei.

7 Hoc etiam probatur ſic ratione. Conſtat, quòd Deus non agit per naturæ neceſſi-

tatem, vt habitum eſt prius: ergo agit per intellectum: omnis autem agens per intellectum, apud ſe habet rationem operis & exemplar, aut ignorat quid agat: ergo cum Deus ſciat quid agat, ipſe apud ſe habet rationes omnium operabilium ſuorum: & illæ vocantur ideæ: ergo apud ſe habet ideas.

Sed contra. SED CONTRA: Plus opponitur id quod eſt in diuerſa eſſentia, quam id quod diſtinctum eſt, in eadem tamen eſſentia manens: ergo reſpectus ad id quod eſt in diuerſa eſſentia, maioris eſt oppoſitionis in Deo, quam ille qui eſt in Deo inter ea quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ: ſed reſpectus inter ea quæ ſunt eiuſdem eſſentiæ, facit in diuinis diſtinctionem perſonarum: ergo reſpectus ad id quod eſt diuerſæ eſſentiæ, faciet diuerſitatem eſſentiarum, cum ſit maioris oppoſitionis: talis autem eſt reſpectus idearum: ergo ideæ in Deo facient diuerſitatem eſſentiarum, quod eſſe non poteſt: ergo non ſunt ideæ in Deo.

2 Item, Omnis diuerſitas quæ eſt in cauſis & cauſatis, neceſſe eſt quòd reducatur in vnum vniuerſitatis principium, quia aliter plura eſſent principia: ſed magis vnum principium eſt id quod eſt vnum eſſentia & ratione, quam id quod vnum quidem eſt eſſentia, ſed plura ratione: ergo neceſſe eſt, quòd hoc accipiatur vt vnum eſſentia & ratione: ergo in ipſo non ſunt rationes ideales.

3 Item nos videmus hoc in principiis naturæ: omnis enim diuerſitas quæ eſt in qualitatibus propriis naturalibus, reducitur ad qualitates primas agentes & patientes, ſcilicet differentias elementorum, calidum, frigidum, humidum, ſiccum: actionis autem illarum qualitatum multiplex diuerſitas reducitur ad diuerſum motum cæli, minus tamen diuerſum, quam ſit actio elementorum: diuerſitas autem motus cæli cum ſit multiplex, reducitur ad numerum mobilium quæ ſunt 8. vel 9. & iſtorum iterum diuerſitas reducitur in motorem primum: ergo neceſſe eſt, quòd primum in quod fit omnium reductio, ſit rationem vnum, & ſecundum diuerſitatem rationum moueat: & hoc dato non erunt ideæ: ergo ideæ non ſunt, vt videtur.

4 Item, Si ſunt ideæ, ad quid ſunt? ſuperfluum enim eſt in cauſa, quod non eſt ad productionem cauſati, vt videtur: ſed diuerſitas generatorum & corruptorum aliunde poteſt cauſari, ſecundum quod dicunt Philoſophi, quòd natura ſphæræ nonæ eſt facere vniformitatem in his quæ ſunt in vna natura & vnius rationis. Naturæ autem ſphæræ habentis multas ſtellas, eſt facere diuerſitatem figuræ & formæ in generatis & corruptis. Naturæ autem ſpheræ lunæ eſt mouere aquam ſecundum diuerſum ſitum in diuerſam mixtionem, vt mixtum fiat continuum: quia terra pura continuationem non facit, ſed comminutionem. Naturæ autem ſphæræ ſolis eſt mouere ignem ad immiſſionem caloris mouentis & digerentis & maturantis commixtum continuum. Naturæ autem ſphærarum quinque aliorum planetarum eſt mouere aerem, propter quod ſunt in aere motus multi, eo quod illi planetæ multarum ſunt diuerſitum in motibus declinationis, & inuolutionum, & deſcenſus, & aſcenſus, & ſtationis, directionis, retrogradationis, & huiuſmodi. Cum ergo ex illa diuerſitate ſufficienter cauſetur diuerſitas formarum, vt videtur, ſuperfluit poſitio idearum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd abſque dubio etiam philoſophice loquendo neceſſe eſt ponere ideas, vt dicit Auguſt. quia aliter ſequeretur, quòd Deus ſine ratione qua mundum cognoſceret, mundum creaſſet.

DICENDVM ergo ad primum, quod contra obiicitur, quòd relatio non diuerſificat, niſi per hoc quod habet de natura oppoſitionis: dicunt enim logici, & verum eſt, quòd aliter arguitur à relatiuis inquantum relatiua ſunt, & aliter à relatiuis oppoſitis ſecundum quod oppoſita ſunt: ſecundum enim quod relatiua ſunt, poſita ſe ponunt, & perempta ſe perimunt: per hoc autem quod oppoſita ſunt, ſequitur quòd vnum non ſit aliud: & ideo in perſonis in quibus eſt relatio realiter, verum eſt quod diſtinguuntur, & à ſe remouentur. Sed intellectus Dei ad res creatas eſt relatio ſecundum rationem, ſed creatorum ad ipſum ſecundum rem: & ideo creator eſſentialiter quidem differt à creatis, ſed reſpectus à reſpectu non: quia inter reſpectum & reſpectum non eſt oppoſitio: & ideo relatione illa non eſt Deus niſi vnum principium, vt infra patebit: & reſpectus illi in ipſo non habent diſtantiam, vel oppoſitionem, vel diuerſitatem, licet pluraliter ſignificentur: eo quod ſunt ad res diuerſas.

AD ALIVD dicendum, quòd diuerſitas omnis abſque dubio reducitur in vnum eſſentialiter & ratione quoad ipſum: ſed non eſt vniuerſitatis & diuerſitatis principium, niſi referatur ad diuerſa: & ideo illæ rationes quoad reſpectus multiplicantur ex parte poſteriori, ſcilicet ſecundum quod ſunt à parte creaturarum ordinatarum ad ipſum, ſed ex parte ſui non, quia ipſum per ſeipſum cauſa eſt vniuſcuiuſque cauſati: & ita adhuc relinquitur eſſe idea in ratione illorum reſpectuum ad res creatas.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo hoc, quòd talis reductio eſt in cauſis naturalibus: ſed illa non tollit immediatum reſpectum vniuſcuiuſque ad primum: non enim primum ita eſt, vt dicebant quidam errantes Philoſophi, quòd habeat immediatam influentiam ſuper mobile primum, & non ſuper alia: ſed immediate influit omnibus, & etiam per alia influit: & ex parte reſpectus illius quo influit eſſe vniuſcuiuſque, ponitur ratio idealis.

AD ALIVD dicendum, quòd neceſſitas idearum eſt: quia diuerſitas ſtellarum & imaginum & proportionis ſituum ex motu ſphærarum, diuerſam nunquam facerent formam, niſi influeretur eis à Deo qui eſt vniuerſitatis principium: & etiam acceptam rationem formæ non poſſent influere, niſi Deus immediatius influeret, ſicut habetur Ioan. 5. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Et ideo neceſſe eſt ponere ideas, quæ ſunt rationes iſtarum formarum.

ARTICV

ARTICVLVS VIII.

An ideæ ſunt in mente diuina in ratione ſcibilis ſpeculatiui, vel practici?

SEcundo quæritur, Vtrum ſunt ideæ in ratione ſcibilis ſpeculatiui, vel practici? Videtur autem, quòd practici tantum: quia ideæ ſunt ad facienda: ergo ſunt exemplaria operabilium: talia autem ſunt intellectus practici: ergo ideæ ſunt ſecundum rationem intelligibilis practici.

2 Item Auguſt. ſupra vocauit eas rationes dicens, quòd alia ratione formatur homo, & alia equus: ergo ſunt in Deo vt practicæ, & non vt ſpeculatiuæ.

Sed contra. SED CONTRA: Deus ſpeculatiuam ſcientiam habet mundi: non enim ſufficit vt ſciat mundum facere, niſi etiam vt ſciat omnem naturam mundi: ergo videtur, quòd neceſſe eſt in illa ratione etiam ponere rationes ideales.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ideæ dicunt reſpectum ad rem, & ideo ſunt proprie loquendo ſecundum intellectum practicum.

AD HOC autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd Deus omnem ſcientiam & ſui & mundi habet: ſed tamen quia intellectus ſpeculatiuus inquantum eſt ſpeculatiuus, nihil ponit circa rem, ideo ex parte illa non habet reſpectum idealem. Practicus autem rationem habitam in ſe ponit circa opus, ſecundum quòd dicit Philoſophus, quòd ſanitas quæ eſt in animali, vel in homine, eſt ſanitas quæ eſt à ſanitate quæ eſt in anima medici: volens per hoc probare, vt dicit Commentator, motorem primum eſſe quodammodo formam eorum quæ ab ipſo formantur. Si dicas, quòd licet ſpeculatiuus intellectus nihil ponat circa rem, tamen accipit à re: & ideo ex parte illa habet ideas: hoc falſum eſt in Deo: ſed in nobis verum eſt: quia noſtra ſcientia cauſatur à rebus, vt ſupra habitum eſt: Deus autem intelligendo ſe, intelligit omnia: & multitudo idearum non eſt ex parte ſui, ſicut poſterius patebit, ſed tantum intelligitur ex relatione ideatorum ad ipſum: & non ita proprie idealis eſt intellectus ſpeculatiuus in Deo vt ſpeculatiuus eſt, ſicut practicus ſecundum quòd practicus eſt. Eſt tamen verum, quòd ſpeculatur ſe Deus vt eſt principium omnium, & ſic quodammodo vt exemplar & cauſam: & ideo dicunt quidam, quòd intelligit ſe vt ideam.

ARTICVLVS IX.

An in Deo ſit vna idea, vel plures?

TErtio quæritur, Vtrum vna idea vel plures ſint? Et arguitur à quadam conſideratione quæ eſt in ſecundo topicorum, & vna ſola quæ eſt hæc, Si aliquis dixerit ſcire eſſe intelligere, conſiderandum in vno & pluribus ſi diſſonant: nam ſi diſſonant, non eſt hoc illud. Conſtat autem, quòd idea eſt eſſentia diuina, quia nihil eſt in Deo niſi Deus: ergo cum idem ſit eſſentia & idea: & eſſentia eſt vna, erit tantum vna idea: nam ſi eſſent plures ideæ, ſecundum inductam conſiderationem non eſſet eſſentia idea.

2 Item, In anima ſic eſt, quòd potentia intelligendi non eſt omnino ſimplex, quia nata eſt habere rationes plures: ergo ſi intellectus Dei haberet ideas plures, non eſſet omnino ſimplex, quod falſum eſt: ergo non ſunt ideæ plures.

3 Item, Si ſunt multæ: aut re, aut ratione. Si re: tunc ſequitur, quòd plures res quam tres fuerunt ab æterno, quod eſt hæreticum: quia non fuerunt res ab æterno, niſi Pater & Filius & Spiritus ſanctus, qui ſunt tres res, vt dicit Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana. Si autem ratione ſola ſunt plures: ſed dicit Boetius, quòd ratio caſſa & vana eſt, quæ non poteſt poni circa rem: ergo illa ratio erit caſſa & vana. Et ſi dicas, quòd dictum Boetij eſt contrarium dicto Philoſophi, qui dicit, quòd abſtrahentium non eſt mendacium: & Gloſſant quidam, eo quòd abſtractio non ponatur circa rem, & ita poſſumus aliquid intelligere quod in re non eſt. Contra: Abſtrahentium eſſet mendacium, ſi abſtraherent quod nec eſſe nec diffinitiua ratione abſtrahi poteſt, vt carnem à plumbo, vel ære: non enim caro vnquam inuenitur in plumbo, vel in ære: ſed circulus & rectum inuenitur in vna ratione in diuerſis materiis ſpecie: & ideo poteſt abſtrahi ab vnaquaque illarum, quia nulla illarum materiarum cadit in diffinitione ſua. Sed ſic non eſt hîc: quia nihil poterit dari circa cuius diffinitionem vel eſſe ponas rationes idearum plurium.

4 Si dicas, quòd pluralitas cauſatur à rebus relatis ad ipſum Deum, vt cauſantem per intellectum. Contra: Res temporales ſunt: temporale autem non eſt cauſa æterni: ergo res non cauſant rationes plures eſſe in Deo.

5 Item, Antequam res eſſent, non erat relatio plurium ad Deum: ergo tunc non cauſabant huiuſmodi pluralitatem rationum: & ſic non ab æterno fuerunt iſtæ rationes plures, vt videtur, ſed vna tantum idea: ergo pluralitas eſſet magis in rebus, quam in ideis, quod eſt contra Auguſt. in lib. 83. q. 46. qui dicit, Abſit vt rationes illas extra Deum ponamus. Vnde ſignificat ea pluraliter eſſe in Deo.

6 Item, Si res cauſant vnitatem & multitudinem in ideis: cum vnitas & compoſitio & neceſſitas & contingentia ſint etiam conſequentia res, videtur, quòd à rebus etiam accipiant ideæ vnitatem & compoſitionem, &c. quod falſum eſt, cum dicat Aug. quòd nec oriuntur, nec intereunt, nec mutantur, ſed ſunt ſtabiles.

7 Item, Si multitudo rerum creatarum eſt cauſa multitudinis idearum: ergo multitudo ex parte rerum præintelligitur multitudini idearum: ſed multitudo rerum creatarum eſt ex tempore, & multitudo idearum ab æterno:

ergo

ergo illud quod eſt ex tempore, præintelligitur ei quod eſt ab æterno, quod eſt impoſſibile: ergo videtur, quòd ideæ nullo modo ſint plures.

Sed contra. SED CONTRA: Si concedatur hoc, erit contra dictum Auguſt. ſupra inductum, quòd non vna ratione format Deus hominem, & equum.

2 Item, Rationes rei ſunt propriæ ipſius rei: in propriis autem eſt differentia & multitudo: ergo videtur, quòd ideæ propriæ & rationes ſunt multæ. Si dicas, quòd Deus non habet ideas niſi vniuerſalium, vt quidam dixerunt, & non habet ideas proprias: ex hoc ſequitur hæreſis, quòd non cognoſcit res proprie, ſed communiter tantum: quod in principio diſtinctionis iſtius eſt improbatum: quia Deus cognoſcit per ideam: & cuius non eſt idea, non habet cognitionem in mente diuina, vel cognoſcitur vt priuatio, ſicut infra dicet Magiſter de cognitione mali.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd idea tripliciter conſideratur, ſcilicet ſecundum id quod eſt, & ſic eſt eſſentia diuina & intellectus diuinus, & eſt vna ſola. Item conſideratur in comparatione ad intelligentem per ideam, vel operantem, & ſic iterum non eſt plures, ſed vna tantum: quia intelligens eſt vnum indiuiſibile. Tertio conſideratur in relatione ad opera ipſa quorum eſt idea, & ſic habet pluralitatem ex parte reſpectus ad illa. Vnde meo iudicio melius dicitur multorum idea, quam multæ ideæ. Huius ponit exemplum Dionyſius in centro circuli, quod eſt principium linearum egredientium ad circumferentiam, & etiam circumferentiæ, quia circumferentia tota generatur ex ipſo, & mouetur ex ipſo, vt dicunt ſapientes: & ipſum quidem eſt vnum ſecundum id quod eſt: & ſi ponamus in ipſo eſſe & motorem circumferentiæ, & mouere per lineas egredientes, ſicut ab axe radij circumferentiam mouent in rota, erit centrum in comparatione totius motus vnum: ſed in comparatione ad lineas quibus fit motus totius, erit ipſum in ratione multorum, & eſt potius multorum vnum quam ſit multa: ſed tamen reſpectus erunt in eo ſecundum habitudinem multorum ad ipſum. Vnde proprie ſignificatur cum dicitur, quòd eſt in ſe vnum vnius motoris multa recipiens diuerſimode: iſta autem multiplicitas reſpectuum cauſatur ab his quæ ſunt extra ipſum, & ideo ipſum in ſe non multiplicatur. Per ſimile huiuſmodi intelligamus immobilem naturam Dei cauſantem & mouentem totam rotam mundi: lineas egredientes, intelligamus creata ſingula, quibus ſucceſſione rerum creatarum, quaſi circulari generatione mouetur mundus: & dicamus tunc, quòd illud immobile primum, vnum eſt principium, tamen multorum à ſe egredientium: & dicamus, quòd idea nominat, non ipſum ſecundum rem quod eſt, ſed potius reſpectum ipſius ad id cuius eſt principium: & cum ille reſpectus pluralificetur ſecundum multitudinem principiatorum, ſequitur quòd ideæ ſunt multæ & rationes: ſed tamen, quòd non ſint multi intellectus, vel principia mouentia.

DICATVR ergo ad primum, quòd illa conſideratio intelligitur de his in quibus vnum ponitur alteri idem abſolute, ſiue eſſentialiter, ſiue accidentaliter ineſſe abſolutum (quòd ad librum de accidente pertinet) ſignificetur: vt ſi dicatur homo eſſe animal, ſequitur quòd plures homines ſint plura animalia: & ſi dicatur homo eſſe albus, ſequitur quod plures homines ſint plures albi. Sed in relatione ſecus eſt: quia illa multiplicatur per id quod eſt extra relatiuum quantum ad reſpectum in quem neceſſe eſt colligi illud quod refertur ad ipſum: & ideo non ſequitur, quòd ſi eſſentia eſt idea, ſicut eſt vna tantum eſſentia, ita ſit vna tantum idea.

AD ALIVD dicendum, quòd ſecus eſt in anima: quia anima habet formas acceptas, quæ cauſatæ ſunt à pluribus, & ideo plures facientes in ea comparationes. Sed in Deo non eſt ſic, vt iam viſum eſt: quia ipſe per ſuam ſcientiam eſt cauſa, & per ſuum intellectum: & ideo non eſt niſi diuerſitas reſpectuum, & non ſpecierum, vel formarum: & ideo non inducitur in eo compoſitio aliqua: quia, ſicut ſupra oſtenſum eſt, ex relatione ſola nihil efficitur magis compoſitum quam prius erat, præcipue in his relatiuis in quibus dependentia realis non eſt in vtroque relatiuorum, ſed in altero tantum, ſicut eſt in idea & ideato.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt multitudo ratione ſola, & adhuc minor, ſi poteſt eſſe minor: quia eſt multitudo ratione, & multitudo re, & eſt multitudo rationis ſupra rem. Multitudo ratione ſola eſt multitudo conſignificati ex ſignifficatione alterius: ſicut verbi gratia, ſi ego ſum albus, & tu niger, & efficiaris albus, nulla mutatione facta in me, ſunt hic plures ſimiles: & pluralitas quæ importatur per ly ſimiles, conſignificata eſt per relationem tui ad me, non per relationem mei ſed, per correlationem mei ad te: quia vna ſimilitudine in te poſita, neceſſe eſt conſignificari alteram in me: quæ tamen non eſt cauſata per aliquid quod mihi aduenerit. Iſta multitudo adhuc directius eſt in centro circuli, quod eſt principium linearum: ſignificatis enim lineis pluraliter, neceſſe eſt conſignificari pluralitatem reſpectuum centri ad ipſas: & ita eſt multitudo rationis conſignificata in ideis: & ideo forte frequenter inuenitur apud Sanctos, quod dicunt ideas pluralitatem tantum conſignificando, & non dicunt, vel raro dicunt plures ideas, pluralitem importando per principale ſignificatum dictionis huius quæ eſt plures. Pluralitas autem rei patet ſatis. Similiter & pluralitas rationis quæ ponitur circa rem.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quòd temporale non eſt cauſa æterni, quia creaturæ non cauſant æternum: ſed tamen æternum poteſt conſignificari aliquo modo cum temporali, & innoteſcere in aliqua ratione cum temporali, in qua non ſignificatur vel innoteſcit vt eſt æternum: &

ideo

ideo ratio illa non eſt caſſa & vana, cum aliquo modo ponatur circa rem, ſcilicet non in ſe conſideratam, ſed prout innoteſcit per comparationem temporalis ad ipſum: hoc enim ſufficit ad hoc qnod intellectus ſaluetur.

AD ALIVD dicendum, quòd licet res in ſe & in proprio eſſe, non ſint ab æterno: in potentia tamen ſunt ab æterno. Et ſi quæras, In qua potentia? Dico quod in potentia cauſæ efficientis. Si autem obiicias, quòd ſecundum hoc non ſunt multæ, & ideo non referuntur vt multæ ad ideas. Dicendum, quòd res ſecundum quod ibi ſunt, non ſunt multæ: tamen vt ſignificantur exituræ, ſunt vt multæ, & ſic vt multæ referuntur ad ſuas ideas ſecundum quas exeunt: & in hoc cauſatur multitudo ſignificata ſecundum rationem quę minima eſt omnium pluralitatum: quia res ipſæ in potentia ſunt, & reſpectus in potentia: & conſignificata pluralitas, eſt conſignificatæ rationis tantum, & non rei ſignificatæ.

AD ALIVD dicendum, quòd vnum & multum ſequuntur ens in ſe, ſiue in cauſa, ſiue in potentia, ſiue in effectu ſignificetur: & diuerſitas, & oppoſitio, & compoſitio, & mutabilitas, & materialitas, & neceſſitas, & contingentia, non ſequuntur res ſecundum quod ſunt in ſe quocumque modo, ſed potius ſecundum quod ſunt creatæ poſt non eſſe: quia creabile vertibile eſt, & vertibile compoſitum, & diuerſum, & alij oppoſitum, & ſic de aliis: & ideo non ita poſſunt transferri ad res ſignificatas in cauſa, ſicut vnum & multum: tamen non videtur mihi eſſe dicendum, quòd ſint multæ ideæ, licet dicamus ideas conſignificando pluralitatem: & ſi concederemus eſſe plures ideas, non oporteret nos propter hoc concedere multas vel diuerſas ideas: quia pluralitati ſufficit quæcumque differentia, ſed non multitudini: cuius ſignum eſt, quòd dicimus in diuinis perſonas plures, non tamen multas proprie loquendo.

AD ALIVD dicendum, quòd præintelligi multitudinem creaturarum contingit duobus modis, ſcilicet vt exiſtentium, & ſic falſum eſt: vel exiturarum à cauſa, & ſic verum eſt, quòd præintelligitur temporale non vt temporale æterno: quia æternum quidem à temporali cauſari non poteſt, ſed inquantum ſignificatur cum ipſo, poteſt accipere aliquam rationem conſignificandi, quæ ſine ipſo non ſignificatur.

ARTICVLVS X.

An in Deo ſunt ideæ omnium, & maxime materiæ primæ?

DEinde quæritur, Si omnium ſit idea, & hoc præcipue propter materiam primam: quia ſi idea eſt ratio formæ, non videtur habere relationem niſi ad formam: non ergo ad materiam, vt videtur.

2 Item, Idea eſt principium cognoſcendi: omne autem quod cognoſcitur, ſcitur à forma: ergo videtur, quòd nulla idea ſit materiæ.

SED CONTRA: Quicquid creatum eſt, rationem idealem habet in mente diuina, ſiue Creatoris: materia prima creata eſt: ergo habet ideam in mente Creatoris. Si forte dicas, quòd materia prima cognoſcitur per formam: hoc nihil eſt, quia nos quærimus de ea cognitione qua cognoſcitur per ſeipſam. Præterea, Abſurdum eſt dicere, quòd tu dicas Deum accipere cognitionem vnius per alterum, ſicut nos accipimus: quia tunc aliquid eſſet cuius cognitionem non haberet niſi per accidens, & non per ſeipſum, quod falſum eſt: ergo materiam primam cognoſcit per ſeipſam. *Sed contrà.*

Si forte velis dicere, quòd priuatio non eſt ſeparabilis à materia: quia per ſeipſam ipſa eſt potentia ad formam, vt quidam dicunt. Contra hoc videntur eſſe tria inconuenientia, quorum primum eſt, quòd aliquid citra primum eſt ſua potentia. Secundum eſt, quòd priuatio non cognoſcitur à Deo, niſi per habitum, vt dicet Magiſter infra. Cum ergo potentia materiæ ſit priuatio, non habet ideam propriam in qua formetur idea. Tertium inconueniens eſt vt prius, quòd materia à Deo cognoſcitur per alterum, & non per ſeipſam in propria natura.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd Deus cognoſcit materiam & facit immediate per ideam materiæ. Licet enim ſecundum Boetium & Auicen. illa quæ ſunt tantum in potentia, vt materia: vel ſemper permixta potentiæ ſecundum ſucceſſionem ſui de potentia in actum, vt motus, & tempus: vel permixta potentiæ ad id quod contrarium eſt actui in quo ſunt, vt vacuum, & infinitum: ſint à nobis nõ pleno intellectu intelligibilia: tamen à Deo pleno intellectu cognoſcuntur: & ideo dico eſſe ideam ſpeciem efficientis, quam imitatur quantum poteſt effectum. Quædam autem imitantur illam, ſecundum potentiam ens tantum, vt materia prima: & quædam ſecundum actum permixtum potentiæ in ſucceſſione, vt motus, & tempus: vel in quiete, vt vacuum, vel infinitum: quædam autem pertingendo ad formam determinatam in actu non permixto nobiliori vel ignobiliori, vt creaturæ quæ modo, ſpecie, & ordine propriæ naturæ determinantur. Et per hoc patet ſolutio ad totum. *Solutio.*

ARTICVLVS XI.

Vtrum creaturæ alio modo innotuerint Deo factæ, quam fuerint notæ faciendæ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Non audeo dicere alio modo innotuiſſe, cum ea feciſſet, quam ea nouerat vt faceret, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum: quia vnumquodque ſicut ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad verũ. Verum autẽ ſimpliciter alio modo ſcitur & melius ſcitur, quam verum ſecundum quid: ergo ens ſimpliciter melius & alio modo ſcitur, quam ens ſecundum quid: ſed creaturæ ad æterno antequam fierent

rent, non fuerunt niſi ſecundum quid, ſcilicet in potentia cauſæ efficientis & exemplaris: ergo non noſcebantur niſi ſecundum quid: & poſt notæ ſunt ſimpliciter: ergo alio modo innotuerunt factæ, quam notæ fuerunt faciendæ.

2 Item, Aut Deus nouit ea quæ ſunt ab æterno ſimpliciter, aut ſecundum quid tantum. Si ſecundum quid: ergo notitia ſua fuit imperfecta, & poſtea perficiebatur. Si ſimpliciter, & res non fuerunt niſi ſecundum quid: ergo nouit aliter, quam fuerunt: ergo decipiebatur, quod falſum eſt.

3 Si forte dicas, quòd Auguſt. & Anſelm. dicunt, quòd res verius ſunt in Deo, quam in ſeipſis: quia in ipſo ſunt vita & lux, vt dicit Auguſt. & creatrix eſſentia, vt dicit Anſelmus: in ſeipſis autem ſunt veſpera vel tenebra, & mutabiles: & ideo verius cognoſcuntur, vbi verius ſunt. Contra: Veritas rei eſt à forma rei: forma autem dans eſſe rei proprium, nunquam fuit in Deo: ergo veritates rerum nunquam fuerunt in Deo: ergo res non eſt verius in Deo, quam in ſe.

4 Item, Veritas naturæ huius rei non eſt ab eo quod eſt commune ſcilicet ſibi, & alij, ſed à forma propria ſibi: quia in communi non eſt niſi in potentia, in veritate autem ſua eſt in actu. Cum igitur in Deo non ſit in proprio ſibi, ſed in communi ſibi, & alij: & non ſit in ipſo in actu, ſed in potentia tantum: non erit vere in ipſo: ergo non erit in ipſo verius, quam in ſe.

Et quia circa hoc eſt dubium, accipiantur ipſa verba Auctoris vt iacent. Dicit autem Auguſt. in lib. de ciuitate Dei 11. ſic: Angeli ipſam creaturam melius ibi, hoc eſt, in ſapientia Dei, tanquam in arte qua facta eſt, quam in ea ipſa ſciunt: ac per hoc & ſeipſos melius ibi quam in ſeipſis. Facti ſunt enim, & aliud ſunt quam ille qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diuturna, in ſeipſis autem tanquam in veſpertina. Ex hoc accipitur, quòd melius etiam ſeipſos cognoſcunt Angeli in Deo quam in ſe: & non cognoſcunt ſe melius, niſi vbi melius & verius ſunt: ergo melius & verius videntur eſſe in Deo, quam in ſeipſis. Anſelm. autem in monol. dicit ſic, Nulli dubium eſt creatas ſubſtantias multo aliter eſſe in ſeipſis, quam in noſtra ſcientia: in ſeipſis namquè ſunt per ipſam ſuam eſſentiam, in noſtra vero ſcientia nondum earum eſſentiæ, ſed earum ſimilitudines. Reſtat ergo vt tanto verius ſint in ſeipſis quam in noſtra ſcientia, quanto verius alicubi ſunt per ſuam eſſentiam quam per ſuam ſimilitudinem. Cum ergo & hoc conſtet, quòd omnis creata ſubſtantia, tanto verius eſt in verbo, id eſt, intelligentia creatoris quam in ſeipſa, quanto verius exiſtit creatrix quam creata eſſentia, quomodo comprehendet mens humana cuiuſmodi ſit illud dicere Dei, & illa ſcientia Dei, quæ ſic longe ſuperior eſt creatis ſubſtantiis, ſi noſtra ſcientia tam longe ſuperatur ab illis, quantum earum ſimilitudo differt ab earum eſſentia. Ex hoc accipitur, quòd verius ſunt res in Deo quam in ſeipſis, quod videtur eſſe contra prius probata.

Cap. 29.

Sed adhuc contra hoc obiici poteſt, Cum dicitur, Creatura eſt in Deo: aut intelligitur de creatura quæ eſt, aut de creatura quæ non eſt. Si de creatura quæ eſt: cum illa nihil habeat in genere quod non ſit in aliqua ſpecierum, poſſent inferri vniuerſaliter omnes ſpecies creaturarum, quia ratione omnium æqualiter redditur prædicatum ſubiecto: ergo aſinus eſt in Deo, & homo eſt in Deo, quod falſum eſt. Si autem de creatura quæ non eſt. Contra: Cum dicitur, Creatura eſt in Deo, ly creatura ſupponit verbo præſentis temporis: ergo reſtringitur ad ſtandum pro præſentibus: ergo creatura ſupponit ibi pro eo quod præſentialiter prædicatur: & dictum erat, quòd ſupponeret pro eo quod non eſt: ergo illa ſimpliciter eſt falſa, creatura eſt in Deo.

2 Item, Verbum Auguſt. videtur impoſſibile implicare, ſcilicet quòd æqualiter & eodem modo nouit ea quæ ſunt, & ea quæ non ſunt. Probatio. Deus enim nouit ea eſſe quæ ſunt: & eodem modo nouit ea quæ non ſunt: ergo nouit eſſe ea quæ non ſunt: quod eſt impoſſibile: quia ſi nouit, tunc eſt verum quod nouit: & ſic verum eſt eſſe ea quæ non ſunt: ergo ea quæ non ſunt, ſunt: & hoc eſt contradictoria ſimul verificari de eodem.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio poteſt dici, quòd cum dicitur, creaturæ melius & verius ſunt in Deo quam in ſeipſis, quòd ibi comparatio fit duplicis eſſe creaturæ: & hoc neceſſe eſt ſimpliciter accipere abſtractum ab hoc eſſe & illo, in quo fit comparatio. Et vt hoc intelligatur, diſtinguamus quadruplex eſſe creaturæ, ſcilicet primum in natura ſua. Secundum in ratione naturæ quod abſtrahitur ab illo quod eſt in natura propria. Tertium quod eſt naturæ in exemplari primæ cauſæ exiſtentis, & non ſimpliciter. Quartum eſt quod eſt commune ad omnia iſta, quod eſt eſſe creaturæ quocunque modo exiſtens. Dico ergo, quòd in dictis Sanctorum comparatur tertium eſſe ad primum, & ſecundum ſecundum rationem quarti: quia omnis comparatio eſt in aliquo communi vtrique comparatorum: eſt autem exceſſus comparationis, non ſecundum idē in quo eſt comparatio, ſed ſecundum comparata: & ideo tertium eſſe ſecundum id quod eſt illa, excedit primum & ſecundum: & hoc planum eſt quod intendunt Sancti, cum ipſi probent pro tanto ibi verius eſſe, quia ibi eſt creatrix eſſentia. Non autem fit comparatio, ita quòd vtrumque comparatorum referatur ad creaturæ eſſe in natura, ſicut refertur id quod eſt ſecundum quid & ſimpliciter: oportet enim illud ad idem referri ſi debeat fieri comparatio in illo: & ideo hoc non attenditur. Vnde quòd creatura in ſe eſt ſimpliciter, & in Deo ſecundum quid, hoc non facit ad propoſitum ſecundum intentionem Sanctorum: quia comparatio fit hic in ratione communi quod eſt quartum eſſe, quod ſe extendit ad eſſe ſimpliciter & ſecundum quid: & exceſſus notatur ſecundum veritatem & nobilitatem comparatorum adinuicem, vt prius diximus.

Alij

Alij dicunt sic, quòd aliud est esse rei, & aliud esse rem: & concedunt, quòd esse rei verius est in Deo quam in se, sed non res. Sed tunc adhuc eadem erit quæstio de esse rei: esse enim rei apud nullum vnquam vocatur nisi quo res est id quod est: & sic ad esse rei sequitur esse rem, licet non idem sit esse rei, & esse rem ipsius. Vnde oportet redire ad superiorem solutionem, vt mihi videtur. Si autem vellemus soluere ad hominem, & non ad intentionem Sanctorum, diceremus quòd cum dicitur res esse melius & verius in Deo quam in se, quòd duplex est locutio ex æquiuocatione eius quod est esse melius & verius: si enim sit aduerbium ly melius, falsa est oratio. Si autem nomen, vera est: quia res in Deo est Deus, qui est verius quam creatura: & tunc cessaret obiectio: sed tamen hæc non est intentio Sanctorum.

Ad aliud dicendum, quòd Deus ab æterno omnia simpliciter nouit, & non secundum quid: sed non omnia nouit ab æterno esse simpliciter: cum enim dicitur, nouit omnia simpliciter ab æterno, ly simpliciter refertur ad actum verbi prout refertur ad suppositum, non prout transit super appositum: vnde in obiecto fit sophisma ex compositione & diuisione.

Ad aliud dicendum, quòd veritas rei duplex est, scilicet absoluta quæ est in re ipsa, & illa est indiuisio actus à potentia: & est veritas quam diffinit Anselmus, quòd est rectitudo sola mente perceptibilis, & illa est in re in comparatione ad summe rectum, quod est mensura aliorum: & hoc verum est quando res est ad hoc, ad quod est in mente sapientiæ creatricis: quo vero nusquam ita vera est sicut ibidem. Et ex hoc non sequitur rem esse in natura, sed tantum esse quocunque modo.

Ad aliud patet solutio ex habitis in præcedenti quæstione: quia ibi ostensum est, quòd idea appropriatur ex relatione: & ideo quælibet res est in mente diuina sicut in idea propria, licet mens ipsa omnibus communis sit.

Ad Avgvstini auctoritatem inductam pro opposita parte, dicendum quòd absque dubio in mente diuina, in qua res non nisi secundum quid est, melius cognoscitur quam in seipsa. Et ad hoc intelligendum notandum, quòd duplex est secundum quid. Vnum est in quo res secundum quid quidem est, sed ipsum tamen est tota & perfecta intentio rei, sicut est species à re accepta apud intellectum: res enim non est in intellectu nisi secundum quid, & tamen illud est perfecta intentio & ratio rei: & ideo in illo perfecte cognoscitur. Aliud est secundum quid, quod inest ei secundum quid, vt secundum partem, vel secundum potentiam: & in illo non cognoscitur nisi secundum quòd ipsum non est ratio & intentio rei perfectæ, sed partis vel potentiæ rei. Sic igitur patet qualiter res est secundum quid in idea, quæ cum sit vita & lux penetrans intima rei, melius illuminat ad cognoscendum quam aliqua intentio possit facere, quæ abstrahitur ab ipsa re: & hæc est intentio verborum Augustini, & Anselmi: & ideo illam diurnam à luce plena, vel matutinam à luce crescente denominant cognitionem. Illam autem quæ est in natura propria, quæ est per formam materiæ & priuationi & potentiæ permixtam, & per consequens tenebris obuolutam, vocant cognitionem vespertinam.

Ad id quod secundo contra dictum Sanctorum obiicitur, dicendum quòd cum dicitur, creatura in Creatore vel in Deo, est Deus vel creatrix essentia, refertur hæc determinatio, in Deo vel in Creatore, ad suppositum antequam præstet suppositum verbo: & ideo ante differentiam præsentis consignificatam in verbo, extrahitur extra propriam rationem ad standum pro eo quod secundum quid & non simpliciter est: & tunc verbum adueniens habet præsens confusum prout illi suppositio competit: & ideo non procedit illa diuisio, aut pro creatura quæ est, aut pro creatura quæ non est.

Ad aliud dicendum, quòd cum Augustt. dicit, quòd eodem modo scit ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, non intendit, quòd scientia sua eodem modo transeat super scita cum sunt & cum non sunt, quia hoc est impossibile, cum sic oppositа ponantur circa idem, vt probat obiectio: sed intendit, quòd ex parte scientis est idem modus, quia nihil accipit ab eis: & ideo siue subsint suæ scientiæ, siue non, per esse proprium creaturæ nihil mutatur in ipso.

ARTICVLVS XII.

Vtrum omnia sunt in Deo vita & lux: & si sic, vtrum in ratione speculatiui vel practici?

Deinde quæritur de hoc quod dicit [Omne quod factum est, dicetur esse vita in ipso, &c.] Hoc enim etiam videtur per id quod dicit Augustt. supra principium Ioan. Ecce quomodo possum, dico charitati vestræ: arca in opere non est vita, arca in arte est vita, quia viuit anima artificis in qua sunt omnia ista antequam proferantur. Sic sapientia Dei secundum quam facta sunt omnia, continet omnia antequam fabricet. Sed hic videtur Augustinus falsum supponere in suo simili inducto: species enim in intellectu nec viuit, nec vita est, sed accidens ipsius intellectus.

Item quæritur, Vtrum sint vita & lux ratione intellectus speculatiui, vel practici? Videtur enim, quòd ratione speculatiui: quia illius proprie est lux: ergo cum lux coniungatur cum vita, vtrumque referendum est ad speculatiuum. Quæst. 1.

Sed contra hoc iterum videtur esse, quòd mala sequuntur ad intellectum speculatiuum in Deo, nec tamen dicitur, quòd sint vita in ipso.

2 Præterea, Cum sapientia, potentia, voluntas, dicunt ea quæ exiguntur ad creandum

dum creaturam: videtur quòd res exiſtentes in cauſa, potius ſint in ea potentia, ſapientia, voluntas, quam vita & lux. Si dicas ſecundum quod communiter dici conſueuit, quòd potentia, ſapientia, voluntas, non communicantur creaturis exeuntibus, ſed lux & vita: hoc patet eſſe falſum, quia non omnia creata viuunt & lucent. Si dicas, quòd iſta communicantur creaturis ſecundum genera ſua quæ ſunt corporale & ſpirituale: quia corporalia aliqua viuunt, & ſpiritualia omnia: & corporalia aliqua lucent, & ſpiritualia quædam. Contra: Cum omnia dicuntur eſſe in Deo vita & lux, non intelligitur hoc ſecundum genera, ſed etiam ſecundum ſpecies & indiuidua: ergo videtur, quòd in ſpecie & indiuiduo debet participare illa.

Quæſt. 2. ITEM quæritur, Si omnia ſunt in Deo vita & lux, vtrum concedendũ ſit, quòd omnia in Deo viuũt & lucẽt? Videtur, quòd ſic: quia per ſe vita ſemper influit vitam, & per ſe lux ſemper lucem: cum igitur in Deo non poſſit eſſe niſi per ſe vita & per ſe lux, videtur quod viuant & luceant.

Item videtur, quòd potius debeant dici ens & verum & bonum in prima cauſa, quam vita & lux: quia ens & bonum & verum & vnum ſunt de primis participatis à Deo: vita autem & lux non generaliter participantur, cum dicat Dionyſius in libro de di. no. quòd vita non extenditur vltra vitam plantarum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnia ſunt in Deo vita & lux, & hoc ſecundum proprietatem cauſæ, & non ſecundum proprietatem cauſati: conuenit enim hoc creaturæ non in ſe, ſed ſecundum quod eſt in cauſa prima. Vita autem eſt actus & ſpiritus continuus in quod eſt vel in corpus. In cauſa autem accipitur vita, ſecundum quod eſt actus continuus, qui eſt cauſa continuitatis eſſe, ſecundum quod dixerunt Philoſophi de motu cæli, quòd eſt immortale quoddam & ſine quiete, vt vita quædam natura exiſtentibus omnibus: & ideo conuenit hoc eſſe ſecundum relationem ad cauſam omnium, ſecundum quod ipſa eſt cauſa creando & diſponendo per ideas continuationem totius naturæ: non enim motum cæli nos ponimus primam cauſam continuitatis eſſe & diuerſitatis ſpecierum, ſed potius perpetuitatem Dei per ſcientiam practicã cauſantis & eſſe & diuerſitatem & continuitatem in ipſo: & quoad hoc ipſe dicitur vita totius naturæ. Ideo, vt dicit Auguſt. in libro de ciuita. Dei, Philoſophi quidam vocabant eum animam mundi motu, & ratione mundum gubernantem & mouentem: licet in hoc reprehenſibiles fuerint, quòd creatorem qui vita naturæ eſt (quia mouet continuè & continet) animam & non animæ Creatorem vocabant. Per hunc ergo modum creatura in ipſo dicitur vita: quia eſt idea motu & ratione mundum mouens in continuitatem generationis. Lux autem eſt quoad rationem ideæ, ſecundum quod etiam Philoſophi duo ponebant, ſcilicet quod moueret motu, & quoad hoc conuenit ei vitam naturæ eſſe: & ratione, & quoad hoc conuenit ei lux. Creatura autem egrediens ab ipſo non participat iſta: quia non conueniunt ſecundum quod egreditur, ſed ſecundum quod eſt in ratione manentis in ipſo, vt dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum eſt quod dicit Auguſtinus quia idea arcæ in mente artificis, vita eſt hoc modo, quia eſt mouens & lux ad faciendũ arcam: nec eſt accidens idea, quia in omni intellectu duplex eſt ſpecies, ſcilicet rei, & ſpeciei. Intellectus enim (vt dicit Philoſophus) ſpecies eſt ſpecierum, ſicut manus organum organorum: & hoc præcipue verum eſt de agente cuius lumen ſpecies eſt omnium intelligibilium, quia per ipſum ſimplicia intelligibilia fiunt: & hæc ſpecies non eſt accidens, ſed vita mouens in practico intellectu, & contemplatio in ſpeculatiuo. Et quo ad hoc verum dicit Aug.

Ad quæſt. 1. AD ID autem quod vlterius quæritur, dicendum quòd prima & proxima relatio creaturæ, vt vita & lux, eſt in intellectum practicum, quia ille vita & lux ens, eſt cauſa continuitatis in tota natura per hoc quod ipſum eſt principium vniuerſi eſſe creati: ſed tamen etiam intelligit ſpeculatiue res: ſed hoc modo non proprie dicitur eſſe vita & lux, ſed lux tantum poteſt dici.

Ad quæſt. AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd lux eſt regitiua operis in practico: & hoc conuenit ideæ operatiuæ: & ideo lux pertinet ad practicum, ſicut ad ſpeculatiuum.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia, ſapientia, & voluntas, non dicunt id quod proximum eſt exitui creaturarum: quia id quod proximum eſt, aliquo modo eſt ratio creaturæ, ſicut eſt idea: & ideo cum omnis relatio ſemper ſit in proximum ſecundum rationem creaturæ relatæ ad cauſam, non dicuntur potentia, ſapientia, & voluntas, ſed potius vita & lux, quæ ſunt conuenientia ideæ, vt dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt concedendum, quòd omnia viuant & luceant: quia cum verbaliter ſignificatur vita & lux, tunc notatur creatura vt ſubſtantia à qua egreditur actus vitæ & lucis: & hoc non conuenit: quia ſicut iam dictum eſt, iſta conueniunt creaturæ ſecundum quod ipſa eſt idea creans, non ſecundum quod actu eſſe ſignificatur: nihil enim agit niſi quod actu eſt: & ideo non poteſt creatura tunc dici viuere & lucere.

AD ALIVD dicendum, quòd ens & bonum & verum & vnum effluunt à Creatore ſuper creaturam vniuerſaliter: & ideo non tantum conueniunt creaturæ ſecundum quod eſt in Creatore manens, ſed etiam ſecundum quod eſt in ſeipſa: & ideo non dicunt ſic. Præterea, Ens licet ſit indiſtinctum: tamen verum, vnum, & bonum, quaſdam dicunt diſtinctiones: & quia creatura in Creatore non eſt in eſſe diſtincto, ideo iterum non conuenit.

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia?

INde eſt etiam, quòd omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolum F
ea quæ ſunt, ſed etiam ea quæ pręterierunt, & ea quæ futura ſunt: ſecundum illud, Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quę ſunt. Rom. 4.
Quia, vt ait Ambroſ. in libro de Trinit. Ita cognoſcit ea quę non ſunt, Lib. 5. cap. 8.
vt ea quę ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud eum, ſiue ei præſentia. Vnde Auguſtinus ſuper illum locum Pſalmi. Et pul- Pſal. 49.
chritudo agri mecum eſt, Ideo, inquit, mecum eſt, quia apud Deum nihil præteriit, nihil futurum eſt. Cum illo ſunt omnia futura: & ei non detrahuntur iam præterita. Cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapientię Dei. Ecce hic aperit Auguſtinus ex qua intelligentia accipienda ſunt huiuſmodi verba, omnia ſunt Deo præſentia, in Deo ſunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

ARTICVLVS XIII.

An creaturæ dicuntur pulchræ ſecundum quòd ſunt in actu exiſtendi, vel ſecundum quòd ſunt in diuina mente?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Pulchritudo agri mecum eſt, &c.] Sicut enim dicit Tullius, Pulchritudo conſiſtit in commenſuratione: conſtat autem, quòd commenſurari & proportionari non conuenit creaturæ niſi in actu exiſtenti: ergo non conuenit ei ſecundum quòd eſt in mente Creatoris.

AD HOC dicendum, quòd pulchritudo dicitur proportio exemplaris, non ita quòd dicam proportionari Creatorem creaturæ, ſed quia propriis vnumquodque exit rationibus idealibus: & ideo dicuntur tunc pulchræ res in Creatore propter remotionem ab his quæ deturpant ſicut priuationes duæ, ſcilicet quia eſt poſt nihil, & ideo vertibilis creatura: & illa priuatio quæ eſt in materia & materialitas & mutabilitas & compoſitio: iſta enim omnia deturpant eſſe creaturæ, & conſequuntur ex priuatione, ſicut diuerſitates negationem conſequuntur, & diuerſitatem compoſitio, & mutabilitas vnius ad aliud: hæc enim creatura non accipit à Creatore, ſed incidunt in eam, ex eo quòd educitur in eſſe poſtquam nihil fuit. Vnde etiam Manichæus non videns qualiter iſta conſequuntur ex priuatione, poſuit quòd iſta eſſent à Deo tenebrarum. Quòd autem ita ſit vt dictum eſt, accipitur à Boetio in lib. de conſolatione philoſophiæ, qui ſic dicit,

Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe,
Mundum mente gerens ſimilique imagine formans.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

ARTICVLVS XIV.

An in Deo eſſe eſt in Dei cognitione eſſe? & quare ſicut dicuntur ideæ plures, vel rationes: non dicuntur ſcientiæ, vel ſapientiæ plures, vel verba plura? & quomodo differunt peradigma, exemplaria, ideæ, & rationes.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [In Deo ſunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, &c.] Eſt autem dubium ſi in Deo eſſe, eſt in Dei cognitione eſſe, vt hic innuit.

ITEM quæritur, Quare dicuntur ideæ *Quæſtiun.*
plures vel rationes, & non ſapientiæ, vel ſcientiæ plures, vel plura verba? Item, Cum dicam peradigmata, & exemplaria, & ideas, & rationes plures: penes quid attenditur differentia horum quantum ad nomen.

SOLVTIO. Dicendum vt ſupra habitum eſt, quòd pluralitas idearum vel rationum potius eſt conſignificata per reſpectum ad res, quam ſignificata in hoc quod eſt idea, vel in hoc in quo eſt idea. Sapientia ergo, & ars, & ſcientia, cum magis ſe teneant ex parte ſapientis & eſſentiæ diuinæ, quam ex parte rerum de quibus ſunt, quia ſapientia, ars, & ſcientia, dicunt habitus quieſcentes vel ſitos in anima: patet, quòd non poſſunt pluraliter ſignificari. Et ſimiliter verbum non dicit relationem niſi ad eum cuius eſt verbum: idea autem & ratio & exemplar non ſic: & ideo conſignificatam habent pluralitatem. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd peradigma dicitur à para quod eſt iuxta, & dogma quod eſt docens, quaſi docens per illud quod iuxta eſt, ſicut eſt forma ligni in calcei figura: & ideo quia extra ſunt ideæ, dicuntur peradigmata: & ideo Boetius vocat formas quæ ſunt in materia, imagines illarum, quia imago imitatur: ergo illas formas vocat, quia *Ad quæſt.*

foris manent, & formantes ſunt. Species etiam vocantur quandoque ſecundum quòd referuntur ad cognitionem. Exemplar autem eſt proprie ad cuius ſimilitudinem aliquid fit per reſpectum ad ipſum, & non per extenſionem ſuper ipſum: vnde ideæ dicuntur exemplaria ſecundum quod ad ipſas in ſe reſpicit artifex naturæ, quando formas naturæ producit. Idea vero dicitur ab idos Græce, quod ſonat primam formam ſicut hyle ſonat primam materiam: & quia illæ potentiæ ſunt & foris manent, ideo ideæ per reſpectum ad formam dicuntur. Ratio autem pertinet ad finem: quia à fine ſumitur nomen & ratio rei, vt dicit Philoſophus. Et ideo per reſpectum ad finem operis dicuntur rationes ea quæ ſunt in mente diuina.

DISTINCTIO XXXVI.

Vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in Dei eſſentia, vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in Dei cognitione vel præſentia?

A *Quomodo res ſunt in Deo.*

SOLET hic quæri, Cum omnia dicantur eſſe in Dei cognitione ſeu præſentia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel præſentia ſit diuina eſſentia: vtrum concedendum ſit omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in Deo per eſſentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique eſſentia eſt: & eius præſentia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſentia vel cognitione, in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum Deo eſſentiæ. In Deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, quod eſt diuina eſſentia, quod eſt Deus. Habet ergo Deus apud ſe in pręſentia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Auguſt. de verbis Apoſtoli ita ait, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec errat qui elegit, nec vane eligit. Elegit tamen, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in præſentia ſua. Nondum erat quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud ſemetipſum habere electos ante mundum, non in natura ſua, ſed in pręſentia ſua: cum tamen eius pręſentia non aliud ſit quam eius natura, quia ipſius pręſentia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait, In natura ſua, id eſt, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſui, id eſt, illorum qui nondum erant: ſed in ſua præſentia, quia eos ita nouit ac ſi eſſent.

Serm. 11. Ephi.

DIVISIO TEXTVS.

SOLET hic quæri, Cum omnia dicantur eſſe in Dei cognitione] Hic incipit pars illa in qua quæritur, Vtrum idem ſit eſſe in ſcientia, quod in eſſentia Dei, vel in Deo? Et ibi quæritur de diuerſitate obiectorum ſcientiæ diuinæ. Diuiditur autem in tres partes. In prima tangit, qualiter ſit eſſe in Dei ſcientia, vel præſciętia. In ſecunda tangit, qualiter bona & mala à Deo ſciuntur *ibi* [Poſt prædicta quæritur] In tertia vero, quia ſcientia Dei eſt cauſatiua rerum, oſtendit qualiter idem eſt eſſe in Deo & in ſcientia Dei, quod eſſe ex ipſo & per ipſum & in ipſo: &¦qualiter diuerſum *ibi* [Proinde ſi diligenter inſpiciamus.

ARTICV

ARTICVLVS I.

An omnia eſſe in Deo, conueniat potentiæ vel ſapientiæ vel voluntati, vel omnibus his?

AD intellectum autem ſolutionis Magiſtri quam ponit in primo cap. quod continet primam partem, oportet inquirere duo, ſcilicet vtrum omnia eſte in Deo conueniat potentiæ, vel ſapientiæ, vel voluntati, vel omnibus his? Secundo, In quo differant hæc tria, eſſe in Dei ſcientia, & eſſe in Deo cognoſcente, & eſſe in Deo? Ad primum proceditur ſic: Nihil eſt in Deo ſecundum naturam propriam niſi ipſe Deus. Aut ergo relinquitur, quòd nihil ſit in Deo abſolute, aut quod ſecundum potentiam inſit: non autem ſecundum potentiam materiæ, quia ipſe non eſt materia alicuius: ergo ſecundum potentiam cauſæ efficientis inerit ei omne quod ineſſe dicitur: ergo non ſecundum ſapientiam, & voluntatem.

2 Item, Eſt accipere cauſam actu agentem, & illi reſpondet effectus in actu: & eſt accipere cauſam potentem agere, & illi reſpondet poſſe fieri cauſatum. Cum igitur ab æterno res fuerint in Deo, non ſecundum actuale eſſe, ſed ſecundum hoc quod poterant fieri, fuerunt in Deo: ſed illi reſpondet potentia cauſæ: ergo quoad potentiam res in Deo ſunt, vt videtur.

Sed contra videtur, quòd quoad ſapientiam: quia res in Deo ſunt per ideam & rationes: ideæ autem & rationes ad ſapientiam & intellectum ordinantur: ergo res ſunt in Deo ſecundum ſapientiam.

2 Item Auguſt. ſupra diſtinct. 31. dixit, quòd Filius eſt verbum Patris, & ars plena rationum omnium viuentium. Cum igitur rationes viuæ & quæ vita ſunt & lux, ordinem habeant ad intellectum & ad ſapientiam, videtur quòd res ſint in Deo quoad ſapientiam.

3 Item hoc videtur ex intentione Magiſtri: quia hic in tractatu de ſcientia diuina, ipſe determinat qualiter res ſunt in Deo: ergo videtur, quòd gratia ſcientiæ ſint in Deo.

Sed videtur iterum, quòd ratione voluntatis: dicit enim Damaſc. quòd creatio eſt opus voluntatis: cũ igitur illius ſit producere creaturam, in quo ipſa eſt creatura, videtur quòd creatura ſit in voluntate.

2 Item, In omni motu voluntario & opere principium eſt voluntas: cum igitur res ſint in Deo ſicut in ſuo principio, videtur quòd magis ſint in Deo ratione voluntatis, quam ſapientiæ, vel potentiæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd cum res ſint in Deo vita, & lux, & hoc ratione intellectus practici, neceſſario ſupponuntur tria, ſcilicet ſcientia operabilium, & potentia ordinata ad opus, & voluntas operis. Et ideo dicendum, quòd proprie loquendo res ſunt in Deo ſciente, potente, & volente productionem earum: formalem tamen reſpectum non ponunt niſi ad ſcientiam: & ideo Magiſter innuit, quòd ſunt in Deo quoad ſcientiam. Sunt enim tria in re ſecundũ quod exit ab artifice, ſcilicet operatio ſiue productio rei, & eſſe, & ratio rei operatæ vel operandæ. Et cum res quoad operationem referatur in artificem, refertur tunc proximus ſecundum rationem ad potentiam, & quoad eſſe rei proxime refertur ad voluntatem quæ contentiua eſt eſſe & datiua, quia vt dicit Dionyſius in lib. de di. no. cap. 4. Bonum eſt diffuſiuum ſui & eſſe. Si autem conſideratur quoad rationem, tunc ipſum eſt exemplatum ab arte artificis, & relatio eius erit ad ſapientiam. Magiſter ergo videns, quòd operatio rei & eſſe nec ſunt in Deo, nec ab æterno, ſed ratio tantum: dicit in Deo eſſe res quoad ſapientiam, quæ reſpondet rationi rei. Si tamen totum conſideretur quod exigitur ad rei productionem, & eſſe, & rationem: tunc res ſunt in Deo cognoſcente, & potente, & volente: & ſic planum eſt reſpondere obiectis ſaluando intentionem Magiſtri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicimus Deum non actu agere, ſed potentia ab æterno, non intelligitur de potentia quæ diuiditur contra ſcientiam & voluntatem, ſed de potentia in communi: & ideo illa obiectio ſoluta eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia reſpondet ei quod poteſt eſſe quantum ad fieri rei: ſed non quoad rationem ſecundum quam creatura fuit ab æterno in Creatore.

AD EA quæ obiiciuntur de ſapientia, concedendum eſt.

AD ID quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd voluntas ſecundum rationem intelligendi, primus motor eſt: non tamen in ipſa voluntate eſt ratio operis ſecundum quam creatura dicitur eſſe in Deo. Vnde Damaſc. intendit, quòd creatio ſit opũs voluntatis, ad quam mouet voluntas, & non natura ſicut ad generationem Filij.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd creatura poteſt referri ad voluntatem ſicut ad principium motiuum ad hoc vt educatur & ſit: ſed non ſicut ad id in quo ſit proprie ratio exemplaris creaturæ.

ARTICVLVS II.

An idem ſit eſſe in Deo cognoſcente, & eius ſcientia.

SEcundo quæritur, Vtrum idem ſit eſſe in Deo, & in Deo cognoſcente, & in ſcientia: Videtur autem quòd ſic: quia (vt volunt omnes Philoſophi) ſcientia nihil aliud eſt quam aſſimilatio ſcientis ad rem ſcitam per rationem ſciti & ſpeciem: ergo nihil eſt in ſcientia Dei, cuius ratio non ſit in Deo ſciente: & hoc eſt eſſe in Deo: ergo hæc tria idem ſunt, ſcilicet eſſe in ſcientia Dei, & in Deo ſciente, & in Deo.

2 Item, Dicit Aug. in lib. de Tri. 15. quòd noſſe eſt notitiam rei apud ſe tenere: ergo

à ſimili ſcire eſt ſcientiam rei apud ſe tenere: ſed idem eſt eſſe in ſcientia Dei, quod Deum ſcire rem aliquam: ſicut idem eſt eſſe in ſcientia mea, quod me ſcire rem aliquam: ergo eſſe in ſcientia, eſt notitiam rei apud ſe habere: ſed cuiuſcumque notitia eſt apud ſcientem, illud ſecundum illam notitiam eſt in ſciente: ergo idem ſunt hæc duo, eſſe in ſcientia, & eſſe in ſciente: ergo idem ſunt ſi referantur ad Deum vt dicatur eſſe in ſcientia Dei, & eſſe in Deo ſciente.

3 Item, Nihil eſt eſſe in Deo, niſi rationem notitiæ rei eſſe in ipſo: & hoc fuit eſſe in ſciente: ergo idem eſt etiam tertium cum illis duobus.

Sed contra. SED CONTRA: Mala ſunt in ſcientia Dei, vt hic in litera dicitur: non tamen ſunt in Deo: ergo non eſt idem eſſe in Deo, & in ſcientia Dei eſſe.

2 Item, Quidquid quocumque modo habet rationem in ſciente ſpeculatiue vel practice, hoc eſt in ſciente: ſed non ſunt in Deo (vt habetur in fine iſtius diſtin.) niſi quorum eſt auctor: ergo non eſt idem eſſe in Deo, quod eſſe in Deo cognoſcente: quia non omnia quæ ſpeculatiue ſcit, operabitur Deus, vel erit eorum auctor.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc tria ſe habent ſicut ſuperius & inferius: quia quæcumque ſunt in Deo, ſunt in Deo cognoſcente, & in ſcientia Dei: ſed non conuertitur. Dicuntur enim proprie eſſe in Deo, quæ ſunt in eo vita & lux, eo modo quo ſupra expoſitum eſt: ſed in Deo cognoſcente ſunt quæ ſpeculatiue vel practice ſcit. In ſcientia autem ſua ſunt quæ per ſe vel per accidens ſcit, ſicut mala quæ cognoſcit, vt dicit Auguſt. quia ea in ſe non inuenit: & quia ab arte quæ ipſe eſt, deformantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſcientia rei eſt duobus modis, ſcilicet eius quod eſt per ſe ſcitum: & de hoc verum eſt quod obiicit. Eſt etiam ſcitum per accidens, vt priuatio, & illi non eſt aſſimilatio, ſed cognoſcitur per ſuum oppoſitum: ſicut dicit Philoſophus, quòd rectum eſt iudex ſui & obliqui: rectum recto cognoſcimus & ipſum obliquum: & ideo non eſt idem omnino eſſe in ſcientia quocumque modo, & eſſe in Deo ſciente: quia ad eſſe in ſcientia non exigitur aſſimilatio ſcibilis ad ſcientem, ſed ad eſſe in ſciente exigitur.

AD ID autem quod vlterius obiicitur, quòd ea ſunt in Deo, quorum rationes ſunt in ſciente: dicendum, quòd non eſt verum: ſed potius ea ſunt in ipſo, quorum ipſe cauſa operatiua eſt. Non autem omnia operatur quorum habet ſcientiam: quia multorum æternorum habet ſcientiam quæ non operatur, & multorum habet ſcientiam quæ nunquam operabitur: ita vt multitudo ad attributa referatur: hæc enim ſi dicantur eſſe in Deo, erit æquiuoce modus ad eſſe creaturam in Deo, vt patet per ſe cuilibet.

AD ALIVD dicendum, quòd noſſe eſt apud ſe notitiam tenere quocumque modo, vel per ſe, vel per aliud: & ideo non ſequitur quod poſtea infertur, quòd illius ratio ſit in ipſo quod nouit: quia quandoque non habet rationem, ſed per oppoſitum cognoſcitur: & ideo Deus bene ſcit mala, & ſunt in ſua ſcientia mala: non tamen videtur concedendum, quòd ſint in ipſo cognoſcéte, vel in ipſo.

ARTICVLVS III.

An Deus ſcit & cognoſcit vno, vel pluribus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Elegit nos ante mundi conſtitutionem, &c.] Hoc enim videtur importare in ipſo rerum diſtinctionem & multitudinem: & ideo quærenda eſt hic grauiſſima quæſtio, de qua fere hæſitauerunt omnes antiqui Philoſophi contra intellectum diuinum: cum enim electio ſit electio aliquorum ex aliis, videntur eſſe diuerſa in intellectu diuino: & ideo quærendum eſt, vtrum ipſe vno vel pluribus ſcit? & ſi ipſe ſcit vno, vtrum ipſe vnum tantum vel plura ſcit? & ſi ipſe ſcit plura, vtrum intellectus ſuus tranſit ſuper illa plura vel non? Alios autem articulos iſtius quæſtionis, ſcilicet vtrum ſciat particularia, vel infinita, & vniuerſalia, & compoſita, infra propriis locis ponemus.

Ad primum horum proceditur ſic: Vnum in ratione vnius non eſt principium cognoſcendi niſi vnum: ergo ſi Deus ſcit vno, videtur quòd non ſciat niſi vnum, quod falſum eſſe infra probabitur.

2 Si forte dicas, quòd illud vnum eſt ratio multorum & omnium: ergo falſum eſt, quòd ſciat vno & in ratione vnius: ſed ſcit vnum vno quod eſt in ratione plurium. Sed contra: Illa ratio quæ eſt ratio plurium: aut ita intelligitur, quòd ipſum idem ſit ratio omnium: aut quòd in ipſo eſt ratio omnium. Si primo modo: tunc illud quo intelligit, eſt ratio omnium: ergo vnum & idem eſt ratio omnium, quod non eſt intelligibile, quia omnia quæ ſunt, ſunt diſtantium valde rationum. Præterea, hæreſis eſt dicere, quòd Deus ſit ratio omnium: quia ratio rei aliquid eſt de re. Vnde Deus ſecundum hoc aliquid eſſet de omnibus, quod falſum eſt: ergo non ſic intelligitur ratio omnium, quòd ipſum quo intelligit, ſit ratio omnium.

Si igitur ſic accipiatur, quòd in ipſo eſt ratio omnium. Contra: Illa ratio omnium, aut eſt vna, aut eſt multæ. Si multæ: tunc iterum habeo propoſitum, quòd non intelligit illo vno omnia vel plura, ſed potius illis multis rationibus. Si autem eſt vna, ſequitur idem impoſſibile quod prius, quòd vna aliqua ſit ratio omnium, quod non concedit aliquis ſapiens. Si autem dicas, quòd ipſum quo intelligit, eſt vnum quidem in ſe, ſed relatione plura, vt ſupra dictum eſt de pluralitate idearũ. Contra: Cũ igitur ab æterno Deus illo vno intelligat, ab æterno ſtabit talis relatio: ergo neceſſe aliquo modo ab æterno eſſe extrema rationis. Extrema autẽ illarũ relationũ: aut ſunt res in potentia cauſæ efficientis exiſtentes, aut in propriis formis exiſtentes. Si primo modo. Contra: Secundum illam potentiam

tentiam res sunt indistinctæ: ergo relatio ad eas sic existentes, est relatio ad indistinctum: ergo non causabit distinctam rei cognitionem: ergo Deus non nouit res distincte, sed in potentia causæ tantum, quod est error, quia sic esset imperfectissima scientia sua. Si autem ab æterno sunt in propriis formis, ad quas fit relatio: hoc non potest esse nisi altero duorum modorum, scilicet aut quòd sint res in natura ab æterno: & hoc esse nō potest secundū fidem Catholicam: quia sic mundum fuisse ab æterno fuisset verum. Aut quòd formæ rerum sint sine rebus ipsis ad quas fit respectus ipse: & tunc cum non possint esse nisi in Deo, nec ad ipsas possunt plures esse relationes nisi plures sint, sequuntur tria inconuenientia: quorum vnum est, quòd formæ rerum sint in Deo, & non sunt illud medium quo cognoscuntur à Deo. Secundum est, quòd pluralitas sit in Deo præter pluralitatem respectuum. Tertium est, quòd ideæ rerum sint in Deo vt cognitæ, & inter ideas & cognoscentem sit aliquid medium quo cognoscat Deus, quod per relationem ad ideas multiplicetur in rebus. Ergo videtur impossibile esse, quòd Deus cognoscat vno, quod sit in ratione multorum: nec iterum cognoscit vno in ratione vnius: ergo nullo modo cognoscit vno.

4 Item, Aliud est cognoscere quia est res, & aliud quid est res: sicut alia est quæstio quia, & alia quæstio quid. Aut ergo Deus ab æterno cognoscit quid est res, aut non. Si non, & modo cognoscit: ergo videtur sua scientia accepta esse à rebus, quod absurdum est apud omnes etiam gentiles Philosophos. Si autem ab æterno cognoscit quid est res, & hoc non scitur nisi propria ratione rei scitæ, ipse habet penes se propriam rei rationem: sed propriæ rerum rationes sunt multæ: ergo ipse non scit vno, sed multis, vt videtur.

5 Nec poteris hic euadere vt quidam euadere volunt, quòd tu dicas, quòd ipse sciendo se esse principium omnium & singulorum scit omnia: sciendo enim principium efficiens rei, adhuc possum ignorare propriam rei rationem: quia illa non accipitur ab efficiente, cum efficiens nihil sit de esse rei, & ratio propria dicat esse rei. Vnde ipse potest sic sciendo se, scire rem fore: sed non poterit habere rei propriam notitiam ex illo.

6 Item, Non videntur valere similia inducta à Sanctis. Ponamus enim centrum in circulo habere rationem principij ad circumferentiam totam, & ad omnes lineas egredientes ad quodlibet punctum: per hoc adhuc non habes, quòd centrum sciat quid est circumferentia in propria ratione, vel quid sint lineæ: sed sciet tantum lineas esse & circumferentiam, sed nesciet quid sunt, nisi ipsum in se habeat rationes circumferentiæ & linearum proprias: quorum vtrumque impossibile est centro conuenire: ergo simile inductum nihil valet, vt videtur.

7 Item videtur, quòd nihil prohibet intellectum diuinum esse quidem vnum, & non tamen intelligere vno: ita scilicet, quòd in ipso resultent omnium rationes, & sint in eo: sicut nos videmus, quòd in speculo resultant imagines rerum diuersarum, & ipsum speculum nullam per hoc recipit multitudinem aut compositionem: ergo videtur, quòd sine ratione ponatur, quòd intelligit vno.

Si propter hoc dicatur, quòd intelligit pluribus, & non vno. Contra: Plura in vno intellectu non possunt intelligi esse sine diuersitate ab ipso intellectu, & sine compositione. Si ergo Deus intelligit pluribus, ipse habet in se, & à se diuersa, & in suo intellectu inducentia compositionem. Probatur autem prima per propositionem per se notam, quòd quæcumque inter se diuersa sunt nulli vni sunt eadem: si ergo plura quæ sunt in intellectu diuino, diuersa sunt & plura, non sunt idem cum ipso intellectu primi, id est, Dei, & faciunt in ipso compositionem, quod est absurdum:

Si forte velis dicere, quòd istæ rationes procedunt, ac si ipse intelligat alio, cum nullo nisi seipso intelligat. Vnde nihil est quærere, vtrum ipse intelligat vno, vel pluribus? quia nec vno, nec pluribus: quia intelligit seipso: & non est in eo aliquid medium intelligendi. Contra: Puncto quocumque signato in linea contingit vti vt duobus, scilicet vt principio, & vt fine. Deus ergo cum sit simplex, aut ita intelligit vt vtatur se vt vno, aut vt duobus. Si vt vno: aut hoc est intelligens tantum, aut quo intelligit tantum, aut intellectum tantum: & quodcumque detur, erit in intellectu eius priuatio aliorum duorum. Si enim vtitur se sicut est intellectus consideratus in se: tunc non intelligit nisi in potentia, & sic erit (vt dicit Philosophus) sicut si dormiret, quia dormiens intelligit in potentia: & non erit nobilissimum. Si autem vt quo intelligit, hoc nihil est: quia quo intelligit, non contingit accipere vt in se tantum, sed in relatione ad intelligentem & intellectum. Idem sequitur si vtitur se vt quod intelligit, quia tunc intelligit alia.

Item, Cum dico, Deus intelligit seipso, ibi necessario tria significantur secundum rationem intelligentiæ: aliter enim significatur tunc vt supponens verbo, & aliter per ablatiuum se, & aliter vt in quod transit actus intelligendi: ergo in diuino intellectu accipitur medium intelligendi secundum rationem: & hoc siue sit idem, siue diuersum, tenent de ipso superius inductæ rationes. Videtur autem, quòd illud necessario sit diuersum: nunquam enim materia coincidit in idem cum efficiente, & forma: cum igitur intellectus ipse ad id quo intelligit, sit sicut materia ad perfectionem, videtur quod nunquam sit idem illi: ergo si est in Deo aliquid quo intelligit, non erit idem cum intellectu suo, vt videtur.

Item, Hæc fuit causa quare Philosophi coacti sunt ponere intellectum agentem: quia non potest idem esse intellectus, & quo intelligit, nihil enim agit seipsum ad perfectionem: ergo videtur, quòd quo intelligit Deus, non sit idem cum intellectu suo.

SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum, quòd Deus intelligit seipso, prout ipse est *Solutio.*

ſpecies., & idea omnis intelligibilis, & omnis ratio cogniti & lux. Et hoc ſic probatur: In nobis eſt duplex intellectus, ſcilicet agens, & poſſibilis, & tertius fit cum poſſibilis ducitur in actum. Si autem quæram, Quid educit eum? tu dices, quòd agens. Et ſi quæram, Per quid educit? Tu dices, quòd per ſpeciem rei. Si vero quæram, Quid facit ſpeciem rei eſſe in ratione ſimplicis, & abſtracti, & intelligibilis? Tu dices, quòd lumen agentis: ſicut lumen ſolis agit colores ad viſum: ergo relinquitur, quòd lumen intellectus agentis ſit actus omnis intelligibilis: ſicut lumen ſolis, actus omnis coloris. Ponamus ergo lumen intellectus agentis eſſe infinitæ virtutis: tunc ſequitur, quòd nullo ſumpto ſibi perficiet poſſibilem in omni actu intelligibilium, & præterquam quòd accipiat aliquam ſpeciem qua perficiat ipſum: quia ipſe agens tunc in poſſibili, agens erit ſpeciem ſecundum id quod eſt, & actum ſimplicitatis & intelligibilitatis in ipſo. Sic autē intellectum diuinum ponimus, non ſolum agentem in rebus aliquid, vt formam, ſed agentem res ipſas ſecundum ſubſtantiam: ergo ipſe eſt ſpecies omnis rei: & ita ſe cognoſcendo, cognoſcet omne quod eſt, vt dicunt ſancti.

DICENDVM ergo ad quæſtionem primam, quòd ipſe cognoſcit vno tantum quod eſt ipſe, & ipſum eſt ratio & ſpecies idealis omnium. Vnde bene concedo, quòd ipſum eſt ratio multorum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd nihil prohibet vnum vno modo ad omnia ſe habens, licet non vno modo omnia ſe habeant ad ipſum, eſſe rationem omnia cognoſcendi: ſed non eſt vna ratio omnium, dicens quid res eſt: & hoc non eſt negatiue: quia nos ponimus, quòd Deus eſt immediatus per eſſentiam, præſentiam, & potentiam, rei, & omni parti rei. Hoc autem quod obiicitur, quòd non ſit ratio quòd quid erat eſſe demonſtrans, bene concedo, & dico, quòd multitudo eſt per relationem, vt ſupra ſuppoſitum eſt.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd non oportet, quòd extrema relationis ſint actu: aliter enim eſt de relatione ſignificata in eo quod eſt ſecundum rationem tantum, & aliter eſt de relatione eius quod eſt in natura. Si enim dico, iſta ſunt contradictoria, impoſſibile eſt, quòd relatio ponatur inter extrema entia apud naturam, quia alterum contradictoriorum eſt non ens. Similiter cum dico, Hæc eſt ratio cognoſcendi, ponit ratio relationem ad id quod eſt, vel fuit, vel erit: & ideo non oportet, quòd illa ratio relationis ponatur circa exiſtens, niſi in potentia ordinata ad productionem rerum in futuro: & illa bene eſt in Deo.

AD HOC quod obiicitur, quòd illa potentia eſt indiſtincta: dicendum, quòd verum eſt, quòd res non ſunt diſtincte exiſtentes in potentia: quia non diſtinguuntur niſi propriis: ſed ſicut ratio diſtinguitur, ita & potentia, ſcil. ad futurum & hoc & illud, cuius ratio eſt Deus: & hoc non cogit, quòd hoc & illud ſit, niſi ſecundum potentiam futuri: quia non eſt in Deo potentia tantum, ſed potentia huius & illius quæ ſunt futura ad quæ eſt ab æterno relatio ideæ, eo quod Deus ea præuidit in ſe, ſecundum quod ipſe eſt ratio earum rerum quas facturus erat: & hoc non facit ſubſtantialiter eſſe diſtinctas res, ſed diſtinctas in cognitione tantum, ex eo quod ratio cognitionis refertur ad eas. Ad hoc autem quod obiicitur contra hoc quòd non intelligit multis, bene concedo: ſed intelligit vno relato ad multa quæ ſunt ſecundum quid, ſcilicet ſecundum potentiam & præuiſionem, vt dictum eſt.

AD HOC quod obiicitur, quod aliud eſt ſcire quia res eſt, vel quia futura eſt: & aliud ſcire quid eſt res: dicendum, quòd Deus ſcit vtrumque: nec tamen eſt ratio quæ dicat quid eſt res: quia ipſe eſt vt paradigma, penes quod exemplatur quid eſt eſſe rei: & ideo ipſo cognoſcitur quid eſt res, ſicut per rei formam, & diffinitionem, & certius pro tanto: quia ipſe eſt magis intimus rei, quam etiam forma ſit intima formato: non enim habet tantum relationem ad rem vt efficiens, ſed ſicut efficiens, & paradigma, & finis: & ſic ipſe eſt principium efficiens cognoſcendi quamlibet rem.

AD ALIVD dicendum, quòd verum quidem eſt, quòd ſciendo ſe eſſe efficientem non eſt ſufficiens ratio quare ſciat rem: ſed ſciendo ſe eſſe efficiens, & exemplar, & finem: ab his enim ſumitur omnis ratio cognoſcendi: quia ipſe non eſt materia: & à materia nulla eſt ratio cognoſcendi, niſi accipiatur cum forma: & ſic patet, quòd bene dicunt illi qui dicunt, quòd ſciendo ſe eſſe principium omnium ſcit omnia.

AD ALIVD dicendum, quòd nullum ſimile in toto poteſt repræſentare diuina. Vnde ſimile inductum à Dionyſio, repræſentat ſecundum partem: ſed per eminentiam referendum eſt ad creatorem: quia & principium & ratio & finis eſt omnium quæ ſunt ab ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd non poteſt diuinus intellectus ſic poni in quo reſultent res diuerſæ vt in ſpeculo: quia in ſpeculo ad hoc quod reſultent in eo, diuerſa exiguntur, ad minus quatuor: quorum vnum eſt receptibilitas, & illa eſt à vitro vel metallo polito terſo in quo fit æqualis ſuperficies & lenis. Aliud eſt quod ipſum ſit terminatum ſicut vitrum extinctum plumbo in altera ſuperficie, & metallum vel lapis ex mixto terreſtri ſolido & ſpiſſo. Tertium autem eſt proceſſus luminis in ipſum: quia aliter non imprimeretur forma ſecundum naturales, vel non reflecteretur radius ſecundum perſpectiuos. Quartum autem eſt oppoſitio directa & proportionalis ſpeculi ad id quod imprimitur. Vnde patet, quod compoſitio multiplicabilis eſt in ſpeculo, nulla autem in Deo: vnde non poteſt ſic poni.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd intelligit ſeipſo: ſed bene concedo, quòd eſt in ratione duplici, ſcilicet intelligentis, & eius quo intelligit quaſi formaliter.

AD

Ad id autem quod obiicitur, quòd quo fit intelligere non est idem cum intellectu: dicendum quòd hoc necessario concludit quoad intellectum possibilem. In Deo autem nullum talem ponimus, sed vniuersaliter agentem: & ideo seipso intelligit: ipse enim intelligit vt agens, & in se intelligit vt est species exemplaris omnium rerum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Deus intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia?

Secundo quæritur, Vtrum ipse intelligat vnum tantum, vel plura, vel omnia? Videtur autem, quòd vnum tantum: quia non intelligit nisi se, vt dicunt Sancti: cum igitur ipse non sit plura, videtur quòd non intelligat plura.

2 Item, Si intelligit multa, ipse erit ratio multorum aut sufficiens, aut non sufficiens. Si sufficiens: ergo potest esse medium in demonstratione ad concludendum omnia, quod falsum est: quia nihil concludi potest posito Deo vt medio in syllogismo demonstratiuo. Si autem est insufficiens ratio cognoscendi: ergo ipse in se cognoscendo imperfecte cognoscit res, quod iterum falsum est: ergo videtur, quòd non cognoscit plura, vel omnia, sed se tantum.

3 Item, Si cognosceret alia à se, cum cognito perficiatur cognoscens, ipse perficeretur aliis à se, & sic haberet alium intellectum diuiniorem se: quod etiam Philosophus in 2. primæ philosophiæ reputat inconueniens.

4 Item, Cum omnia præter ipsum sint vanitas, si cognosceret alia à se, ipse cognosceret viliora se: & hoc etiam secundum vulgus est vile, quia viliora magis expedit nescire, quam scire.

Solutio. Solvtio. Hic est error valde vicinus: quia si intelligamus Deum non intelligere nisi se, erit imperfectior nobis, quia intelligimus nos & alia. Si autem dicamus eum intelligere omnia, videtur componi intellectus eius ex diuersis: & ideo media via eligenda est, vt dicamus, quòd intelligit omnia, sed seipso, non accipiendo aliquid ab omnibus vel ab aliquo: sed potius intelligendo causare omnia secundum esse naturæ & rationis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd intelligit se tantum, si ly se est ablatiui casus: si autem sit accusatiui casus, tunc intelligit se & omnia alia per hoc quòd sunt in ipso vita & lux.

Ad alivd dicendum, quòd Deus non potest esse medium in syllogismo: quia illud est de essentia conclusionis si est propter quid dicens, & est proportionatum rei conclusæ, & ratio rei intrans in substantiam conclusionis, quorum nihil conuenit Deo: tamen ipse est sufficiens ratio cognoscendi quoad se, non nobis, per hoc quòd est ratio exemplaris rei, & immediatus, & præsens omni rei.

Ad alivd dicendum, quòd hoc non tenet nisi in intellectu recipiente à re, qui non est agens rem, sed actus à re ipsa: talis autem non est intellectus diuinus, vt dictum est: sed ipse est agens omnes res, & ratio exemplaris earum.

Ad alivd dicendum, quòd nihil prohibet à nobiliori intelligi vilius, dummodo nihil recipiat ab ipso, sed conferat ipsi etiam hoc ipsum quod est: sic enim nulla pollutio sequitur in nobili. Sed in nobis secus est: quia nos intelligimus recipiendo à re: & ideo frequenter polluimur ab intellectu vilium, quia pronitatem mouendi nos ad concupiscentiam talia intellecta habent adiunctam sibi in nobis, quòd non facerent si nos ea intelligendo ageremus, & non ipsa nos agerent quodammodo ad intelligendum in actu.

ARTICVLVS V.

An intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud?

Tertio quæritur, Vtrum intellectus Dei habeat aliquem transitum super res de vno in aliud? Videtur enim, quòd sic: omne enim quod aliquo vt medio intelligit aliquod extremum, necesse est vt à medio veniat in extremum illud: Deus autem se medio vel vt medio intelligit omnia: ergo de se transit in intellecta creata, vt videtur.

2 Item hoc videtur significari in locutione, vbi dicitur: Deus seipso intelligit omnia: aliter enim construitur cum verbo ly omnia, & aliter ly seipso.

3 Item, Non intelligit omnia quin intelligat hoc & illud: ergo videtur, quòd transit de vno in aliud secundum ordinem & numerum intellectorum: ergo transitus quidam est in intellectu diuino.

Sed contra. Sed contra: Omnis intellectus transiens habet aliquid prius & posterius: nihil autem prius & posterius est in intellectu æterni Dei: ergo intellectus diuinus non transit de vno in aliud.

Solutio. Solvtio. Hoc vltimum absque omni ambiguitate concedendum est: & licet nos non possumus sermone significare propter compositionem nostri intellectus, tamen intellectus Dei indiuisibilis est, & indiuisibiliter est sui, & aliorum, & plurium, & omnium, & vniuscuiusque singulariter: & hoc est propter vniuersalitatem & infinitatem virtutis suæ in intelligendo: & ideo etiam à nobis non potest significari sermone. Et per hoc patet solutio ad duo prima: quia illa procedunt, ac si ponamus intellectum Dei vt nostrum, quod non intendimus, sed quia aliter non possumus loqui de ipso.

Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona, cum vtraque sint in eius cognitione & præsentia: omnia enim cognoscit.

B POst prædicta quæritur, Cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat & bona & mala: vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem? Scit enim Deus & sciuit semper omnia, tam bona quam mala, etiam antequam fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus esse in Deo propter præsentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam (vt ait Augustinus) præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, numquid intelligendum est ea includi in illa generalitate
Rom. 11. locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo. Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsum sunt & ex ipso, quorum auctor est: sed non est auctor nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona. Non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit vt bona. Mala ergo quasi
Psal. 138. de longe cognoscit, vt ait Propheta: Et alta à longe cognoscit, id est,
Psal 16. In explanatione Psal. 16. superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis, ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens Augustinus. Abscondita, inquit, peccata sunt quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cum à Deo sciantur? Si enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis
Psal. 74. malos damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiod. inquit, Neque à bonis, neque à malis deest Deus, sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem & per beneplacitum, mala vero non. Vnde Cassiod. su-
Super Psal. 16. per Psalm. dicit, Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, approbat. Et ex eo sensu Augustinus dixit ea abscondita à lumine Dei: qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquiens, Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos
Matth. 7. vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos: sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, quæ non approbat quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodemque modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona, etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

ARTICVLVS VI.

An mala habeant in Deo ſpeciem vel ideam vel cognoſcantur inquantum ab arte diſcordant: & vtrum cognoſcantur à Deo ſecundum intellectum ſpeculatiuum vel practicum: & an malum ſit in Deo vita & lux?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Poſt prædicta quæritur, Cum omnia dicantur eſſe in Deo, &c.] Et ſpecialiter quærit hic Magiſter de malis: & ſua ſolutio eſt, quòd mala non habeant in Deo ſpeciem vel ideam, ſed cognoſcantur inquantum ab arte diſcordant: & acquieuerunt ſolutioni Magiſtri omnes Doctores. Sed contra obiicitur ſic: Cognoſcere aliquid per ſuum oppoſitum, & non per ſe, eſt cognoſcere per accidens: cognitio autem per accidens, debilis & infirma cognitio eſt: ergo non debet Deo attribui, cui omne melius eſt reponendum.

2 Item, Malum non eſt priuatio pura, ſed habet aliquid boni: ſicut dicit Dionyſius, quòd malum nihil aliud eſt quam particulare bonum: ergo videtur, quòd illud quod habet de ente, aut non ſit à Deo, quod temerarium eſt dicere: aut ſi eſt, habebit ideam in Deo: ergo id quod eſt malum, habet ideam in Deo: ergo non cognoſcitur per oppoſitum tantum.

3 Item, Cum dico fornicantem, non tantum dico defectum, ſed etiam actum egredientem à potentia liberi arbitrij: ille autem actus aliquid eſt: aut igitur eſt à Deo, aut ab alio principio: non ab alio principio, quia non eſt aliud principium: ergo à Deo: ergo habet ideam in Deo, quia habebimus in vltima parte iſtius diſtinctionis, quòd omne quod eſt à Deo, habet ideam in Deo.

Quæſtium. 1. SED TVNC quæritur, Vtrum ille actus ſit vita & lux in Deo? Videtur autem, quòd non: quia in ſe nihil habet de diſpoſitionibus vitæ & lucis. Sed contra: Res non ſunt vita in Deo niſi propter ideam: iſta autem habent ideam: ergo ſunt vita & lux in Deo.

Quæſtium. 2. VLTERIVS quæritur de ſolutione quorundam hic dicentium, quòd malun cognoſcitur à Deo ſecundum intellectum ſpeculatiuum, & non practicum. Hoc enim videtur eſſe contra rationem: quia oppoſitorum eſt vna ſcientia, & potentia vna: ſi igitur bonum à Deo cognoſcitur ſecundum practicum, ſecundum eundem cognoſcetur & malum.

2 Item, Verum abſtrahit à bono & malo: eſt enim verum bonum, vt Deum eſſe: & eſt verum malum, vt te peccatorem eſſe: ſed omne verum cognoſcitur à Deo per ſe, non per accidens: ergo malum verum cognoſcetur à Deo per ſe, non per accidens: & ſic nihil eſt quod dicunt Doctores, quòd mala cognoſcantur à Deo per accidens.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dici poteſt ſecundum communem ſolutionem, quod malum ſcitur à Deo per accidens, & ſecundum intellectum ſpeculatiuum & non practicum. Et hoc ſic probatur quoad primam partem: licet enim malum habeat ſubiectum, tamen illud ſubiectum non eſt ſeparabile ab eo niſi ſecundum intellectum ſolum: & ideo ſubiectum eius non refertur ad cauſam niſi coniunctum cum deformitate: ſed coniunctum cum deformitate non poteſt referri niſi ad liberum arbitrium vt ad cauſam, & non vlterius in Deum: ergo malum non habet ideam in Deo: non enim influit Deus actum cum deformitate, ſed actum ſolum, & incidit in eum deformitas ex defectu liberi arbitrij. Quantum ad aliam partem probatur ſic: quia (vt dicit Priſcianus) verba prohæretica deſiderant infinitiuum, vt ſcio facere domum, & non ſcio domum. Vnde ſi ſciret Deus malum ſcientia operatiua, ipſe ſciret facere malum, & poſſet facere malum, & faceret malum: quæ omnia falſa ſunt. Patet ergo, quòd cum non poſſint dicere, ſcit facere malum, ſed tantum quòd ſcit malum, quod hæc ſcientia ſpeculatiua eſt, & non practica, quia verba ſpeculatiua non deſiderant infinitiuum notantem opus, ſed potius actiuum in quem tranſeat actus verbi: & ſic probata eſt ſolutio Doctorum quoad vtramque partem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cum dicitur, Deus cognoſcit malum per accidens, ly per accidens refertur ad verbum ex parte materiæ actus: & hoc eſt ex parte cogniti, & non ex parte cognoſcentis: & ideo notat defectum in cognito, & non in cognoſcente.

AD ALIVD dicendum, quòd actus in eo quod actus, eſt à Deo, & habet ideam: ſed non malus actus in eo quod malus, ſed in ſpecie ipſius actus cognoſcitur malum: quia eſt actus voluntarius deficiens à bono. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt concedendum, quòd malum habeat ideam in Deo, nec quòd ſit vita in Deo, nec quod ſit à Deo: ſed actus ſecundum intellectum ſeparatus à deformitate, iam non erit malus: & ideo ſecundum id quod eſt ſic, poteſt eſſe in Deo vita & habere ideam: ſed ex hoc non ſequitur, quòd malum ſit in Deo, ſicut iam patuit. *Ad quæſt. 1.*

AD ID quod vlterius obiicitur de ſolutione Doctorum, dicendum quòd malum & bonum quæ ordinantur ad facere cognoſcentis, ſunt in ipſo ſecundum practicum: & hoc quidem eſt in nobis, ſed non in Deo: & ideo malum non habet praxim in cognitione Dei, niſi diceremus, quod reprobatio eſt reſpectu mali: ſed de hoc infra quæretur. *Ad quæſt. 2.*

AD ALIVD dicẽdũ, quòd eſt veritas ſigni & eſt veritas rei. Veritas ſigni abſtrahit à bono & malo: & hanc bene cognoſcit Deus per ſe: & hæc habet ideam in Deo: ſed veritate rei non eſt malum verum, cum ſit corruptio ipſius ſpeciei à qua deberet eſſe verum in re: vnde potius deficit à forma quam habeat formam: & ideo non eſt verum.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

An Deus ſciat diuerſa, compoſita, materialia, contingentia, & temporalia?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Sciuit ſemper omnia tam bona, quam mala, etiam antequam fierent, &c.] Poteſt enim hic quæri, Vtrum ſciat diuerſa, & compoſita, & materialia, & contingentia, & temporalia? Simplicis enim vt ſimplex eſt, non eſt cognoſcere diuerſa vt diuerſa: Deus autem vno ſimplici cognoſcit: ergo videtur, quod non cognoſcit diuerſa, & multa.

2 Item, Compoſitionem non eſt Intelligere ſine compoſitis, nec completionem ſine complexis: vnde igitur Deus cognoſcit compoſita & complexa?

3 Item, Materialitas cauſa eſt cognoſcibilitatis, non cognitionis intellectiuæ: cum igitur ſenſus non habeat quibus accipiat principia materialia, vnde ſciet ea Deus?

4 Item, Hominis ſcientia imperfectior eſt, quam Dei: & cum in ipſa non ſint niſi neceſſaria, non contingentia: ergo multo minus in cognitione Dei: ergo Deus nec temporalia, nec contingentia cognoſcit, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Dionyſio, quòd compoſita cognoſcit ſimpliciter, & diuerſa vnitate, & materialia immaterialiter, & contingentia ſcientia neceſſaria, & temporalia intemporaliter, ſed ſcientia ſtante ſemper: & hoc qualiter ſit, præintelligatur in nobis duplicem eſſe formam in qua cognoſcitur res, ſcil. abſtractionis qua vtitur intellectus ſpeculatiuus, & compoſitionis qua in cognoſcendo vtitur practicus: cum enim (vt dicit Auicenna in prima Philoſophia) ſpeculatiuus tantum ſit intellectus accipiens, & à corpore à & à rebus cognitis, non poteſt ipſe vti in cognoſcendo niſi forma abſtractionis: quia res non ſcitur niſi per id quod eſt natura rei: & hoc non eſt in nobis, ſed oportet à re accipere: ideo eſt quòd abſtrahit à re ipſa. Cum autem rei non coniungatur niſi mediantibus corporalibus organis, in quibus primum imprimitur forma rei, ideo oportet ipſum etiam poſterius accipere à corpore: & ſic paret ratio dicti Auicen. quòd ſpeculatiuus accipit à rebus & à corpore, nihil ponens circa aliquod illorum. Formis autem compoſitionis vtitur practicus: & huius cauſa eſt, quòd practicus factiuus eſt rei: res autem non fit per id quod iam habet, ſed potius per formam quam non habet: & cum non ſit in re, erit in faciente: ergo ipſe ponet eam circa rem, & non accipiet aliquid à re ipſa. Sic etiam videtur à corpore non accipiendo, ſed ponendo vim motiuam in neruis & muſculis ad operationem educentem formam artis in materia exteriori. Et ad huius formæ compoſitionis ſimilitudinem ſunt ideæ in mente diuina, non acceptæ à rebus, ſed facientes res: faciunt autem res educendo ipſas de nihilo: & ideo ex nihilo illo omne quod eſt defectus, incidit, & hæc negatio vnius de alio, ex qua cauſatur diuerſitas, & per conſequens compoſitio, & contingentia, quæ fundantur in mutabilitate & materialitate. Sic igitur temporalia in ſua idea ſunt intemporalia, ſed accipiunt temporalitatem à nihilo: & compoſita in ſua idea ſunt ſimpliciter vnum, & complexa ſimiliter, & ſic de aliis: ergo relata in illam ideam, quæ ſufficiens ratio eſt cognoſcendi omnia, vt dictum eſt, cognoſcuntur quidem perfectiſſime omnia: & tamen ſimpliciter, compoſite, immaterialiter, intemporaliter, & neceſſitatis modo. Si autem tu obiicias, quòd idea vna eſt in ſe, & nihil poſt quod in eſſe fluxerunt res, omnino nihil cauſat: ſed defectus à perfecto qui nihil eſt, incidit in ea quæ ſunt poſt ipſum: ſed nos videmus diuerſa formata & perfecta, & multas creaturas: quid ergo cauſat illam multitudinem? Dico, quòd duo cauſant eam: vnum vt fiens, alterum vt faciens. Fiens eſt materia iuxta nihil, & poſt nihil fluens in eſſe, vt dicit Auguſt. & ideo quia multipliciter eſt imperfecta, non eſt ipſa ſecundum vnam ſui partem receptibilis omnis perfectionis: & ideo vt rationem quam habere ſimul poteſt, habeat, neceſſe fuit eam diuidi ſecundum actus: & ſic introducta eſt multitudo ex parte fientis. Item, Secundum omnem patem ſui non eſt ipſa ſuſceptibilis omnis perfectionis quam habere eſt nata: ergo oportuit habere ſucceſſionem in formis: & ſic introducta eſt mutabilitas & contingentia. Et ſic plane patet, qualiter diuerſitas & mutabilitas & compoſitio cauſentur ex nihilo, poſt quod materia quæ prope nihil eſt, & ad aliquid eſſe contendit, fluxit in eſſe. Ex parte autam facientis eſt ſapientia in numero, pondere, & menſura, omnia diſponens: eo quòd ipſa ordine & proportione materiæ & partium materiæ dat formam: & hoc eſt quod dixit Plato, quòd ſecundum materiæ meritum à datore formarum dantur omnes formæ. Et per hoc patet ſolutio ad omnia quæſita præter vltimum.

ET AD hoc dicendum eſt, quòd noſtra ſcientia cauſatur à re, & ideo variatur ſecundum rem: quæ ſi eſt neceſſaria, & neceſſario modo, id eſt, per medium neceſſarium, eſt ipſa ſcientia: aliter autem ſe habens, aut eſt opinio, aut dubitatio. Sed ſcientia Dei eſt per ideas facientes res: & ideo ſequitur conditiones ſcientis & non ſciti, vt prius dictum eſt: & cum ipſe ſciens non ſubiaceat contingentiæ, erit ſua ſcientia ſemper neceſſaria, etiam de contingentibus.

Hic

Hic aperit quare bona tantum dicantur eſſe in Deo, & non mala.

ET inde eſt, quòd bona tantum dicuntur eſſe in Deo, non mala, & illa proprie, hæc longe: quia licet in Deo aliqua dicantur eſſe propter cognitionis præſentiam, & Deus bona & mala cognoſcat, mala tamen non cognoſcit niſi per notitiam, bona vero non ſolum per ſcientiam, ſed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur eſſe in Deo, ſcilicet quia ita ea ſcit, vt etiam approbet & placeant, id eſt, ita ſcit, vt eorum ſit auctor. C

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Deus ſciat quæ facturus eſt, quæ fecit, quæ facere poteſt & nunquam faciet, & tandem infinita actu?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Et inde eſt, quod bona tantum dicuntur eſſe in Deo, non mala, &c.] Quæritur enim, Si ea ſunt in eo vita quæ ipſe eſt facturus? Si hoc dicitur: tunc præterita non videntur eſſe in eo vita, quæ ipſe non eſt facturus, ſed fecit. Si hoc concedatur, erit contra, quòd ſecundum hoc aliter in cognoſcendo ſe habet ad præteritum & præſens, quod ſupra negatum eſt.

Quæſt. 1. VLTERIVS etiam quæritur de his quæ nunquam faciet, ſed tamen poteſt facere, vtrum ſint in Deo vita & idea? Et videtur, quòd non: quia vt dicunt Sancti, idea eſt reſpectu ideati: ergo quod nunquam ideabitur, ideam in mente diuina non habet.

2 Item, Sua ſcientia (vt infra habebitur) eſt cauſa rerum: ergo ſi alicuius habet ideam, illud cauſabitur & erit futurum: ergo à deſtructione conſequentis ſi aliquid non erit, illud non erit ſcitum à Deo, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Deum plura poſſe facere quam facit, eſt verum: ergo ſcit, quòd ipſe plura poteſt facere: ſed omnia quæ poteſt facere, cognoſcit, quia ſcit totum infinitum poſſe ſuum: ergo plura ſcit quam facit: & non niſi idea: ergo aliqua habent eam in mente ſua quæ nunquam fient.

Quæſt. 2. HIC ETIAM locum habet quæſtio illa qua quæritur, Vtrum Deus ſciat infinita actu? Videtur, quòd ſic: quia dicit Auguſtinus in lib. de ciui. Dei 12. quòd Philoſophi probauerunt numerorum ſpecies eſſe infinitas: & dicit, quòd numeri quantumlibet infiniti, tamen illius ſcientiæ infinitæ noti ſunt, de quo dicit Prophetia, quòd ſcientiæ eius non eſt numerus. Ergo videtur, quòd ſciat actu infinita: actu autem infinita nunquam faciet: ergo ſcit ea quæ nunquam faciet. *Cap. 18.*

2 Item, Sua potentia non limitatur: ergo ſemper eſt ad plura, quam aliqua ſumma accipi poſſit: & ipſe ſcit totam ſuam potentiam: ergo ſcit actu infinita.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

Sed contra. SED CONTRA: Cum dico actu infinita, penes rationem infiniti accipiendo intelligitur dupliciter, ſcilicet actu infinita intellectui creato, vel actu infinita ſimpliciter. Si nobis infinita: tunc nō eſt quęſtio: quia plura ſcit, quam nos cogitare poſſumus. Si autem infinita ſimpliciter. Contra: Actu infinitum ſimpliciter ſemper ſecundum maius ſui eſt extra accipientem ipſum: ergo Deus accipiens ipſum actu infinitum, ſemper relinquit ipſum ſecundum maius ſui extra ſe eſſe, quod eſt abſurditas, quia ſic Deus ſcitum ſuum non comprehenderet.

Si autem tu dicas, quòd intellectus Dei eſt actu infinitus, & ideo comprehendit illud infinitum. Contra: Si intellectus Dei in ſe infinitus eſt, imperfectiſſimus eſt, quod eſt abſurdum: non enim Deo infinitus eſt, ſed creaturæ, quia non finitur creatura. Præterea, Detur hoc, quòd ſit infinitus ſimpliciter, adhuc non poteſt dici, quòd infinitum includat infinitum: quia quodcumque erit incluſum & cōprehenſū, illud ſtatim finietur, & alterum excedet ipſum: ergo nihil eſt quod dicitur, quòd Deus ſciat actu infinitū, quia actu infinitum nihil eſt. Item, Infinitū non inuenitur niſi ſecundum modum quanti. Accipiatur ergo infinitum in quantitate virtuali ſiue potentiali, & in quantitate dimenſionali quæ eſt continua, & in quantitate diſcreta quæ eſt numerus. Redeo ergo ad primum. Si dicam virtute infinitum, non dixi actu infinitum, ſed potentia ſolum, ſcilicet quia non eſt aſſignare quòd intantum poteſt, quin ſit accipere amplius in quod poteſt: & illud accipiendum non eſt acceptum actu, ſed potentia. Si autem accipiatur infinitum in continuo, non poſſum accipere per additionem, quoniam eſt accipere quantitatem cui non poteſt aliquid addi ſecundum rationem: ſicut eſt circulus. Ergo oportet, quòd accipiatur ſecundum diuiſionem infinitum in illo, ita ſcilicet quòd pars diuiſa non vt pars aliquota, ſed ſecundum rationem totius diuiſibilis accipiatur: tunc enim nihil ita paruum accipitur, quod non ſit diuiſibile in duo æqualia: ergo etiam hoc infinitum eſt reſpectu accipiendi diuiſibile: & hoc eſt in potentia: ergo eſt in potentia tantum. Item accipiam in numero in quo eſt infinitum additione non diuiſione: quia eſt accipere in eo indiuiſibile in actu, vt eſt vnitas, ſed non eſt

accipere ſummam cui vnitas non poſſit addi, conſtituendo aliam ſpeciem numeri:ſed vnitas addibilis eſt in potentia tantum : ergo & infinitum potentia tantum : ergo nihil actu eſt infinitum : ergo Deus non ſcit actu infinitum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum,quòd Deus ſcit præteritum eodem modo quando præteriit, ſicut ſciuit quando futurum erat: & eſt vita in ipſo : non enim ob hoc dicitur vita in ipſo, quòd ipſum ſit vel non ſit : ſed quia eſt idea mouens ad continentiam & permanentiam vniuerſi eſſe, vt prius expoſitum eſt in præcedenti diſtinct. Licet enim non ſit facturus præteritum, tamen eſt auctor eius: & hoc ſufficit ad ideam.

Ad quæſt.1. AD ALIVD dicendum,quòd Deus ſcit quod nunquam eſt facturus:quia ſcit ſeipſum, & ſeipſum nunquam faciet : ſed aliquid quod non ſit ipſe, quod ipſe non eſt facturus, ipſe non ſcit, niſi hoc modo quo dicimus ipſum ſcire mala.

ET IDEO iam ſoluitur ad ſequens dicendo, quòd talia non habent ideam in ipſo: quia non eſt exemplar niſi ad aliquid exemplatum relatum : & talia non habent huiuſmodi relationem, ſed tantum cognoſcuntur in potentia operantis.

AD OBIECTVM contra, dicendum, quòd Deus ſcit vniuerſum ſuum poſſe, & ſcit quòd plura poteſt facere quam facit : ſed per hoc nihil ſcit niſi ſeipſum ſecundum poſſe illud. Et ſi tu obiicis, quòd ſcit quæ poſſit facere:dico quòd illa ſcit, ſicut ſunt, ſcilicet in poſſibilitate ſua, & non in executione ad opus:& ex illa parte qua ſunt in potentia,non ſunt aliud ab ipſo, ſed ex illa parte qua ſe habent ad explicationem ad opus : tamen bene concedo, quòd ſcit ſe poſſe aliqua quæ ſi faceret, non eſſent idem cum ipſo : ſed non eſt in illis quæ non faciet, accipere ſcitum quod non ſit ipſe.

Ad quæſt.2. AD ID quod quæritur de ſcientia infiniti : dico ſine præiudicio quorundam aliter dicentium, quòd non poſſum videre qualiter infinitum actu ſit: vel ſi ponitur eſſe, non video qualiter comprehendi poſſit etiam ab infinito: tamen non dico, quòd Deus ſibi ſit infinitus. Vnde dico, quòd Deus ſcit rationem infiniti hoc modo quo eſt in potentia, & non illo quo eſt in actu : quia ſic nihil eſt: & hoc modo infinitum ſecundum theologiam quidem eſt in tribus, vt probatum eſt, licet ſecundum Philoſophum naturalem ſit in duobus tantum : quia nulla potentia naturalis eſt infinita niſi forte ſecundum ſucceſſionem in mouendo : & hoc etiam ſecundum naturam tantum : licet imperium Dei finem imponere poſſit motori, & motui, & tempori. Aliter dicunt quidam diſtinguentes in Deo triplicem cognitionem, ſcilicet ſimplicis notitiæ, viſionis, & approbationis : & dicunt, quòd ſimplci notitia ſcit quod non eſt facturus ſicut infinitum: viſionis autem ſpeculatiuæ ſcientia ſcit quod non eſt facturus, tamen cuius ſpecies eſt apud eum : approbationis autem ſcientia ſcit quod eſt facturus, & hoc habet ideam.Per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

An ſcientia Dei bene diuidatur in ſcientiam,approbationis,& ſimplicis nooitiæ.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quia ita ea ſcit vt etiam approbet, & placeant, &c.] Hic videtur Magiſter innuere duplicem acceptionem ſcientiæ, ſcilicet ſimplicis notitiæ, & ſcientiæ approbationis. Videtur autem falſum : quia ſcientia approbationis addit ſupra ſcientiam ſimplicis notitiæ : ergo ſignificatur in Deo eſſe compoſitio, quod falſum eſt.

2 Item videtur eſſe diminutus : quia eſt ſcientia reprobationis qua malum cognoſcitur : ergo videtur illam etiam debuiſſe poſſui ſſe.

3 Item videtur non eſſe ſolutio quam quidam dant, quod hoc ideo fecit, quia malum non eſt in Deo : hoc enim falſum videtur : Prophetæ enim legebant in libro æternitatis, & legebant mala & peccata populorum:cum igitur non legatur niſi ſcriptum, videtur malum eſſe in Deo.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc leue eſt ſoluere : licet enim ſcientia approbationis aliquid addat, quia affectum ſecundum modum : tamen nihil addit ſecundum rem : quia affectus in Deo re eſt idem cum aſpectu. Sed cauendum eſt hic à ſolutione quorundam quæ falſa eſt, dicentium quòd nihil addit quod ſit in Deo, ſed quod ſit à Deo addit : cum malum non ſit à Deo. Hoc enim falſum eſt, & contra illud quod dicitur Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat,&c.Vbi dicit Aug. quòd ibi ſignificatur viſio approbationis, qua placuit vt faceret, placuit vt manerent. Placentia autem in operatione eſt, & non ab ipſo.

AD ALIVD dicendum, quòd notitia reprobationis nihil addit quod ſit in Deo ſupra ſcientiam ſimplicis notitiæ, & ideo non enumeratur vt diuerſa cum illa : cauſa autem reprobationis extra Deum & non in Deo eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt adhuc probatum, quòd ſpeculum æternitatis in quo legunt Prophetæ, ſit Deus ipſe, licet quidam hoc dicant, & forte falſo. Et ſi concedatur hoc gratia diſputationis : tunc dicendum, quòd non cognouerunt mala vt ibi ſcripta, ſed vt à libro diſcordantia. Vnde per hoc quod non inuenerunt virtutes ſingulas & opera, acceperunt reuelationem virtute ſpeculi, quod ineſſent eis contraria : tamen magis credo,quòd non videbant Deum, ſed à Deo acceperunt reuelationem factorum bonorum & malorum.

Quod idem eſt omnia eſſe ex Deo, & per ipſum, & in ipſo.

PRoinde ſi diligenter inſpiciamus, idem videtur eſſe omnia eſſe ex Deo, & per ipſum, & in ipſo. Vnde Ambr.in 2.lib.de Spiritu ſancto, Hæc tria, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, vnum eſſe ſuprà diximus. Cum dicit per ipſum eſſe omnia, non negauit in ipſo eſſe omnia. Eandem vim habent omnia hæc, ſcilicet cum ipſo, & in ipſo, & per ipſum, & vnum in his atque conſimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia Scriptura dicit omnia eſſe in ipſo, & per ipſum, & ex ipſo, & cum ipſo. Cum ergo ex eadem ratione omnia dicantur eſſe ex Deo, vel per ipſum, non ſolum quia ſcit, ſed etiam quia eorum auctor eſt: conſequitur vt eadem ratione ea eſſe in Deo dicantur, ſcilicet quia ſcit, & eorum auctor eſſe dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & ſumus. Cum ergo non ſit auctor niſi bonorum, merito ſola bona in eo eſſe dicuntur, ſicut ex ipſo, & per ipſum. Cum ergo in eius cognitione vel præſentia ſint omnia, ſcilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur eſſe, niſi bona, quorum auctor eſt. Vnde Aug. in lib.de natura boni: Cum audimus, inquit, ex Deo, & per ipſum, & in ipſo eſſe omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter ſunt. Neque enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant: quæ ex voluntate peccantium naſcuntur omnia. Hic aperte dicitur, quod in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

D Cap. 10.

Cap. 18.

ARTICVLVS X.

An idem ſunt eſſe in Deo, & ex Deo, & per ipſum: & in ipſo eſſe, viuere, & moueri.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Proinde ſi diligenter inſpiciamus, &c.] Videtur enim, quòd hoc non ſit verum: quia Gloſſa exponit ad Rom. 2. Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: prout competit perſonis actualiter cauſantibus creaturam. Vnde dicit, quòd in ipſo attribuitur Spiritui ſancto propter bonitatem continentem. Cum autem dicitur, Omnia ſunt in Deo: hoc non dicitur ratione continentiæ qua ſunt creaturæ actu exiſtenties: ſed ratione ideæ qua ab æterno ſunt in Deo: ergo videtur æquiuoce ſumi ly in: & ita non eſt idem dicere.

2 Item in eodem cap. dicit, quòd in ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Ergo cum ab æterno ſumus in ipſo, ab æterno mouemur & viuimus in ipſo, quod falſum eſt.

3 Item, Si dicimur ab æterno vita in ipſo, quia in ipſo viuimus: tunc videtur, quòd ab æterno dicamur motus in ipſo, quia in ipſo mouemur: & eſſentialiter in ipſo, quia in ipſo ſumus, quòd falſum eſt: ergo videtur quòd non ſint idem hæc tria, ſcilicet eſſe in Deo, & eſſe ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo eſſe, viuere, & moueri.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in parte ſignificationis idem eſt eſſe in Deo & ipſo, prout enumeratur cum ex ipſo, & per ipſum: eſſe enim in Deo dicit duo ſecundum rationem intelligentiæ, ſcilicet habere ideam, & eſſe Deum auctorem ideati illius ideæ: & quoad hoc vltimum accipitur ly in. Solutio.

EODEM modo ad aliud dicendum, quòd Deus in comparatione ad creata, accipitur tribus modis, quorum quilibet in ſe ſupponit præcedentem. Primus eſt eſſe in Deo, vt in cauſa tantum. Secundus eſt eſſe in Deo, vt in cauſa actualiter cauſante. Tertius eſt eſſe in Deo, vt cauſa actualiter cauſante & regente & continente. Et primus modus non ponit creaturam eſſe: ſed ſecundus ponit creaturam eſſe nunc primo: tertius autem ſupponit exiſtentem in perfectione. Vnde primo modo dicitur, Quod factum eſt, in ipſo vita erat & lux. Secundo modo, Ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia. Tertio modo dicitur, In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Et ſic patet qualiter iſti modi enumerati hic differunt.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc eſt falſa, quòd in ipſo vita dicamur: quia in ipſo viuimus: ſed potius cum omnis ſubſtantia diuidatur in tria, ſcilicet eſſe, poſſe, & operari: illa tria tanguntur eſſe in Deo regente & continente, cum dicitur, Viuimus ſecundum potentiam vitæ, mouemur in opere, & ſumus

sumus secundum essentiam: ex ipso autem dicitur propter potentiam Patris, per ipsum propter sapientiam Filij, & in ipso propter bonitatem Spiritus sancti.

Quod omnia ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt: ita & de Filio & de Spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

E PRæterea sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt. Similiter de Filio & Spiritu
Lib. 6. c. 10. Rom. 11. sancto accipiendum est. Vnde Augustin. in 1. lib. de Trinit. Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens, propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum sanctum. Vigilanter autem attende, ne quia Patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse ex Patre, vt neges omnia esse ex Filio, vel ex Spiritu sancto: cum ex Patre, & per Patrem, & in Patre omnia esse sane dici possunt. Similiter & de Filio, & de Spiritu sancto dicendum est.

ARTICVLVS XI.

An res sunt in Deo ratione personæ, & non essentiæ, vel notionis.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum est, quòd licet indicetur distinctio personarum, &c.] Ex hoc enim videtur accipi, quòd res sunt in Deo ratione personæ, & non ratione essentiæ, vel notionis. Hoc etiam alia ratione probatur: quia illud est in Deo, cuius ipse est author: authoritas autem & opus non conuenit nisi personæ, quia omnes actus particularium sunt, & non naturæ.

Sed contra. SED CONTRA: Ponamus personas non esse, adhuc Deus erit author creaturæ: ergo cum cognoscat omnia quæ operatur, in ipso erunt omnes rationes operum suorum: ergo hoc conuenit ratione naturæ, & non ratione personæ.

Vlterius videtur, quòd hoc conueniat ratione notionis: quia Aug. & Ansel. dicunt, quòd suo verbo omnia dicit quæ facit. Verbum autem est solus Filius. Ergo cum in verbo sint rationes creaturarum, videtur hoc esse ratione notionis, & non naturæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ratione naturæ insunt rationes rerum in Deo.

Ad primum autem dicendum, quòd creare personæ actus est prout persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: & hæc persona adhuc esset Deus, etiamsi non esset Pater & Filius & Spiritus sanctus. Vnde illa obiectio non probat, quòd conueniat personis sic distinctis vt fides distinguit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc conuenit Filio appropriate, & non proprie, Sicut esse sapientiam & artem Patris, vt supra ostensum est: & ideo non remouet quin conueniat substantiæ per se.

Quod non omnia quæ ex Deo sunt etiam de ipso sunt: sed è conuerso.

F ILlud etiam hic annectendum est, quod non omnia quæ dicuntur esse
Cap. 2. ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Augustinus in lib. de natura boni, Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus vero de terra & ligno, non de ipso.

Quæ

Quo dicta sunt summatim colligit.

EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione siue præsentia sunt omnia, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quia in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipiẽda sint, assignatum est. Et quod de ipso non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

AATICVLVS XII.

An sit idem dicere, ex ipso, & de ipso?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso, &c.] Dubitari enim potest vnde hoc contingat, cum ex & de videantur notare habitudinem causæ semper?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc præpositio ex generalior est in significando originem, quam præpositio de: ex enim notat quandoque originem & non coessentialitatem, vt dicimus, pacem habemus ex rege: quandoque notat in eadem substantia ordinem, vt cum, ex mane fit meridies: idem enim nunc quod fuit substantialiter mane, fit meridies, licet transeat in ratione mane, & maneat in ratione nunc & substantia: quandoque notat ordinem tantum, vt cum dicitur, ex agonibus fit olympia, id est, post illud. De autem semper notat originem cum consubstantialitate: & hæc est causa dicti.

DISTINCTIO XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

EST quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hic, quibus modis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte digne valet cogitare, vel lingua sufficit eloqui. A *Quomodò Deus est in rebus & locis corporalibus.* Sciendum ergo est, quod Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratam inhabitans: & in homine Christo excellentissime, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. B. Gregor. super cantica canticorum, inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc eodem August. ad Dardanum in libro de præsentia Dei ait, Cum Deus sit natura incorporea & incommunicabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omni- Coll. 2. Ep. 57.

bus, & ſingulis totus : ſed in quibus habitat, habent eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate, alij amplius, alij minus : quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in 8.lib.de Trinitate apertiſſime docet Deum vbique eſſe.Deus, inquit,immenſæ virtutis viuens poteſtas, quæ nuſquam non adſit, non deſit vſquam, ſe omnem per ſua edocet, vt vbi ſua ſint,ipſe eſſe intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi ſit, non etiam vbique eſſe credatur , cum & Cap.7. in omnibus eſſe non deſinat.Ambr.in 1.lib.de Spiritu ſancto , Spiritum ſanctum probat non eſſe creaturam : quia vbique eſt,quod eſt proprium diuinitatis:ita,dicẽs Cũ omnis creatura certis naturæ ſuæ ſit circunſcripta limitibus,quomodo quis audeat creaturam appellare Spiritum ſanctum, qui non habet circunſcriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique ſemper eſt:quod vtique diuinitatis & damnationis eſt proprium. Idem in eodem , Domini eſt omnia complere , qui dicit, Ierem.23. Cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus eſt , qui cælum complet & terram, quis ergo poteſt Spiritum ſanctum iudicare damnatio- Sap.1. nis, & diuinæ poteſtatis exortem,qui repleuit orbem ? Et quod plus eſt, Iſa.2. repleuit & Ieſum, totius mundi redemptorem ? Ex his aliiſque pluribus auctoritatibus aperte monſtratur, quòd Deus vbique in omni creatura eſſentialiter, præſentialiter , & potentialiter eſt.

DIVISIO TEXTVS.

ET quoniam demonſtratum eſt ex parte , &c.] Hic incipit pars illa in qua Magiſter oſtendit qualiter Deus eſt in creaturis vt cauſa in cauſato eſſentialiter , præſentialiter , & potentialiter. Diuiditur autem in duas partes , in quarum prima Magiſter oſtendit Deum eſſe vbique & in omni re. Quia autem ad eſſe in loco , ſequitur moueri per locum : & ad eſſe in re, ſequitur mutari ſecundum rem : ideo in ſecunda oſtendit Deum eſſe immutabilem loco vel re mutata , ibi ſcilicet [Cumque diuina natura veraciter & eſſentialiter ſit in omni loco] Prima diuiditur in tres. In prima determinat modos quibus Deus eſt vbique , & explanat illos qui explanari poſſunt. In ſecunda mouet quæſtiones ex ſua determinatione ſequentes *ibi* [Si autem quæris , vbi habitabat Deus] Tertio redit ad explanationem primi modi ſecundum opinionem quorundam , qui verũ quidem dicebant,ſed tamen inſufficienter *ibi* [Ex prædictis patet , quòd Deus vbique eſt per eſſentiam , &c.] In prima adhuc ſunt quatuor capitula , in quorum primo ſimplici dicto dicit modos quibus Deus eſt in rebus. In ſecundo per auctoritatem probat Deum eſſe in omnibus eſſentialiter , præſentialiter, potentialiter. In tertio probat eum in Sanctis ſpecialiter habitare. Quarto ad ſciendum modum inhabitationis mittit ad ea quæ determinata ſunt ſupra diſtinct. 14. de miſſione Spiritus ſancti. Ex his patet ſententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An Deus ſit vbique, & in omni re ?

ANte literam incidunt hic quatuor quærenda , ſcilicet an Deus ſit vbique , & in omni re ? Secundo , Vtrum idem ſit eſſe vbique, & in omni re ? Tertio , Vtrum idem ſit eſſe vbique , & in omni loco,& eſſe vbicumque ? Quarto , Vtrum ab æterno conueniat ei eſſe vbique,vel non ?

Ad primum proceditur ſic: Mundus eſt: ergo Deus eſt vbique conſeruans mundum. Probatio quòd ſequitur. Sumatur mundus pro tota vniuerſitate creaturarum , ita quòd nulla excipiatur. Inde ſic : Conſeruatur in eſſe : ergo conſeruans mundum erit : omne autem conſeruans eſt in habitudine cauſæ ad conſeruatum : cum ergo cauſa & cauſatum non ſunt idem , mundus & conſeruans mundum non erunt idem : ergo conſeruans mundum non erit mundus , nec aliquid de mundo : conſeruatur autem vbique : ergo conſeruans mundum quod nec mundus eſt , nec de mundo , erit vbique : hoc aut non eſt niſi Deus : ergo Deus erit vbique. Forte dices, quòd conſeruat per influentiam alicuius virtutis quæ non eſt ipſe : ſicut enim videmus, quòd generans non tantum influit generato ſpeciem , ſed influit etiam diſpoſitiones materiæ quibus reſiſtit alterationibus conſequentibus : ita poteſt facere Deus. Contra : eiuſdem ergo erit dare eſſe , & conſeruationem in eſſe : quia quod dat eſſe , dat etiam conſequentia eſſe illud. Quæro ergo de illa virtute influxa à primo : conſtat enim , quòd illa habet eſſe in conſeruatis & à primo : ergo aut conſeruat ipſa ſeipſam , aut conſeruatur

ab

ab alio. Conſtat, quòd non à ſeipſa: quia ſic idem eſſet cauſa & cauſatum: ergo ab alio. Aut ergo illud eſt creatum, aut non. Si creatum: tunc ibitur in infinitum: ergo oportet dicere, quòd illud conſeruans ſit Deus: cum igitur conuerſatio ſit vbique, & conſeruans Deus erit vbique.

2 Item, Ab omni qui ſcit quid eſt Deus (vt dicit Anſelm.) ponitur Deus eſſe maius aliquid quam excogitari poſſit: aut ergo ponetur intra omnem rem eſſe tantum, aut extra tantum, aut intra & extra ſimul. Si intra tantum, vel extra tantum, ſequitur quòd ipſe ſit terminatum aliquid: ergo non eſt maius quam cogitari poſſit: quia poteſt cogitari aliquid maius eo: ergo relinquitur, quòd ſit intra omnia, & extra omnia, & ſupra omnia, & infra omnia: ergo eſt vbique.

3 Item, Gregorius dicit, quòd cuncta quæ facta ſunt, ex nihilo facta ſunt, & ad nihil tenderẽt niſi ea manus Omnipotentis contineret. Conſtat autem, quòd ex nihilo vbique facta ſunt: ergo vbique oportet adeſſe continentem: ergo ipſe continens eſt vbique.

4 Item Damaſ. Siue ſecundum virtutem, ſiue ſecundum bonitatem, ſiue ſecundum ſapientiam, ſiue ſecundum tempus, ſiue ſecundum locum deficiat à perfectione, nunquam erit Deus: ſecundum locum autem à perfectione deficere, eſt non vbique eſſe: ergo Deus cum in nulla perfectione deficiat, vbique erit.

5 Item, Poteſtas conſeruandi ſe in eſſe, eſt poteſtas nullius indigentiæ: ergo illa eſt ſolius Dei: cum ergo omnis res ſit ab aliquo, & indigeat illo à quo eſt, non poteſt illa poteſtas conſeruandi ſe dari alicui creato: ergo nulli loco, nec parti mundi: ergo eſt ab ipſo Deo immediate: ergo Deus eſt vbique mundum conſeruans.

6 Item, Detur, quòd Deus det mundo poteſtatem conſeruandi ſe, adhuc neceſſe eſt, quòd illa poteſtas habitualis recipiatur à mundo & à Deo: ſed inter omne accipiens & acptum eſt contactus quidam eſſentialis, niſi ſit recipiens per influentiam quæ deferatur per medium aliquid: ergo neceſſe eſt, quòd vbique pars mundi conſeruata ſpiritualiter attigat Deum, vel aliquod medium erit: conſtat autem, quòd nihil eſt medium, quia inter educens rem de nihilo & eductum non poteſt eſſe medium deferens vel agens: ergo neceſſe eſt, quòd Deus adſit vbique.

7 Item, Ab omnibus ſupponitur & probatum eſt in præmiſſis, quòd omnis creatura habet exemplar in Deo, & quod omne nobilius attribuendum eſt Deo: quia illud habetur ſecundum rationem imitationis ad exemplar æternum. Inde procedo ſic: Hæc creatura eſt hic: ergo hic eſt accipere locum & locatum & repletionem loci & ſaluationem & continentiam locati: & alia creatura eſt alibi, & accipiantur eadem in ea, & ſic de ſingulis. Videamus ergo quid ſit nobilitatis in ſingulis ſic acceptis: conſtat, quòd non eſt nobilitatis diſtinctio: quia illa conſequitur diuerſitatem & materiæ partibilitatem: continentia autem & repletio & ſaluatio in omni loco & locato nobilitatis ſunt: ergo iſta habentur ab exemplari. Remoueatur ergo diſtinctio quæ ignobilitatis eſt, & attribuatur Deo quod eſt nobilitatis, ſequitur quòd Deus ſit vbique in omni loco & locato replens & continens & ſaluans: ergo Deus eſt vbique.

8 Item, Conſideremus eſſe vniuerſalis, & illud vniuerſale quod maxime eſt vniuerſale, eſt enim vniuerſale eſſentialis ſimilitudo multorum: hæc autem poteſt eſſe ſecundum ſpeciem ſecundum reductionem ad vnũ eorum quæ differunt per materiam tantum, & poteſt eſſe ſecundum genus vnum in reductione ad vnum eorum quæ differunt ſpecie & eſſe, & ſecundum analogiam & proportionem ad vnum in reductione effectuum ad vnam cauſam quæ habet illud ſecundum ſe, alia autem ab illa: conſtat autem, quòd hoc vltimum maxime vniuerſale eſt: conſtat igitur, quòd omne vniuerſale eſt in multis & de multis: quæro igitur, Quid illorum ſit nobilitatis, & quid ignobilitatis? Probatio, quòd ignobilitatis eſt eſſe in multis. Per hoc enim vniuerſale contrahitur & moritur & corrumpitur: ſecundum eſſe contrahitur ad eſſe particularis, & deſtruitur, quia deſtructis primis impoſſibile eſt aliquod aliorum remanere. Probatio autem, quòd eſſe de multis eſt nobilitatis: quia vniuerſale per illud habet ambitum prædicationis, & quod vbique ſit & ſemper, præcipue tertio modo ſumptũ, quia hoc commune eſt Deo & creaturæ: ergo vniuerſale ſecundum hoc eſt exemplatum ab eſſe diuino: cum igitur ſecundum hoc aliquod vniuerſale ſit in omni re & vbique, multo magis Deus, quia neceſſe eſt omne exemplatum ab exemplari primo deficere.

9 Item, Prima omnium cauſarum magis influit omnibus aliis quæ ſimpliciter ſecundæ ſunt, licet in ordine naturæ alicuius ſint primæ: video autem, quòd primaria in ordine naturæ eſſentialiter & præſentialiter & potentialiter manet in omnibus ſecundis, licet contrahatur & determinetur in eis, & hoc eſt ignobilitatis: & ideo etiam quidam Philoſophi dixerunt, quòd vnitas eſt forma prima quæ iteratione ſui conſtituit omnes alias formas: ergo ſublato quod eſt ignobilitatis, prima omnium cauſarum erit in omnibus aliis eſſentialiter, præſentialiter, potenrialiter. Si forte dicas, quòd hoc non eſt verum, quòd prima cauſa in ordine cauſarum naturalium ſit in ſecunda: patet, quòd tu falſum dicis: quia eſſe, viuere, ſentire, ſunt cauſæ formales ordinatæ in natura: & eſſe eſt in vita, & vita in ſenſu, & ſenſitiuum in intellectiuo omnibus illis modis: & ſic materia continua eſt in materia habente contrarietatem, & hæc in mixta, & hæc in complexionata, hæc iterum in compoſita membris diſtinctis organicis.

Hæ autem rationes ſufficiant ad probationem, quòd Deus ſit vbique, eo quod quidam hoc negant, qui philoſophi dicuntur: & ferunt in contrarium iſtas rationes: Nobilius eſt facere opera permanentia ſine artifice, quam permanentia in præſentia tantum artificis:

ficis: dicitur enim Deuter 32. Date magnificentiam Deo noſtro, Dei perfecta ſunt opera. Ergo ſua opera permanent, etiam eo ſeparato ab ipſis.

2 Item, Hoc poteſt facere inferior artifex, vt lignarius faber: ergo multo amplius ſuperior.

3 Item, Videmus hoc facere naturam: quia generans non tantum influit ſpeciem vel facit, ſed etiam diſpoſitiones quibus conſeruetur ab alterantibus ad corruptionem ſpeciei: ergo & Deus facit hoc.

4 Item, Infirmus eſt in regno qui non poteſt gubernare niſi præſens: ergo hoc etiam in Deo magis erit infirmitatis indicium, ſi non niſi præſens valet creaturas continere.

5 Poteſt etiam obiici fortius ſic: Virtutes cæleſtes quæ efficaciſſimæ ſunt non immediate conſeruant, nec agunt, ſed mediantibus elementis: ergo videtur cum Deus magis ſimilis ſit nobilitati, quam ignobilitati, quod etiam ſic agat.

6 Item, Si Deus vbique eſt eſſentialiter, præſentialiter, potentialiter: ergo ipſe omnia operatur: ergo videtur, quòd nulla natura propriam habet operationem: & hoc eſt contra Damaſc. qui dicit, quòd quælibet natura propriam habet operationem Et hoc eſt etiam contra omnes ſcientias Philoſophorum.

7 Item, Quod obiectum eſt de ordine cauſarum, non videtur valere, quia non tenet niſi in cauſis eſſentialibus: ſed in efficientibus non tenet, in his enim cauſa efficiens prima non eſt in ſecunda per eſſentiam vel per præſentiam, ſed per potentiam tantum: ſed tamen verum eſt, quòd non mouente primo tolletur motus ab omnibus aliis, Deus autem eſt cauſa efficiens rerum non formalis, nec materialis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd primæ rationes veritatem concludunt. Et ad iſtas vltimas dicendum eſt, quòd hoc quod dicit, Nobilius eſt facere, &c. falſum eſt ſimpliciter: & hoc neceſſario prohatur ſic: Omne conſeruans rem, eſt ab aliqua cauſarum quæ eſt ante rem ipſam, ſiue illa ſit efficiens, ſiue formalis, ſiue materialis: ſed in opere Dei, quando facit res, nihil præiacet operi niſi ipſe ſolus: ergo opus ſuum quod conſeruatur, non habebit conſeruationem niſi ab ipſo: & quicquid in ipſo eſt, eſt ipſe: ergo non habebit conſeruationem niſi ab ipſo eſſentialiter conſeruante, id eſt, quòd eſſentialiter adſit conſeruans. Vnde quòd inferior artifex facit aliquid in eſſe conſeruatum, eſt ideo quia eſt aliquid præiacens operi ſuo, quod de ſe conſeruat formam impreſſam ab artifice: & ſi ita non eſſet, non conſeruaretur. Et huius exemplum eſt ſi imprimat ſigillum formam in aliqua materia non habente ante potentiam conſeruandi, ſicut ſi ſigillum imprimatur aquæ, non conſeruatur forma niſi in præſentia ſigillantis, & remoto ſigillante deſtruitur: & ſic etiam eſt de natura, cuius operi præiacet materia, licet diuerſimode ars & natura formam in materia operantur: quia ſicut dicit Commentator ſuper 9. metaphyſicæ, natura facit formam ex materia, per hoc quod tranſmutat materiam à forma quam prius habebat: ars autem non proprie facit ex materia, ſed in materia, quia remouet formam à materia quam prius habuit: & per hoc patet ſolutio ad tria obiecta ſequentia.

AD ALIVD dicendum, quòd virtutes cæleſtes mouent ſecundum diuerſitatem ſui ſitus ad diuerſa: & ideo habent motus declinationum, aſcenſionum, & deſcenſionum, & occultationum, & præuentionum, & oppoſitionum, & ſimilia: & ideo oportuit ipſas elongari à materia generabilium & corruptibilium, vt totam ſic diuerſimode poſſent mouere: & hæc omnia præter ſolum mouere ſunt imperfectionis. Si enim vno modo, & non tot motibus poſſent facere, nobiliores eſſent: cum dicat Philoſophus, quòd res melior eſt quæ habet bonitatem vno motu, quam illa quæ motibus pluribus: vnde non oportet, quòd Deus quoad hoc aſſimiletur eis.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſſet ſi nos poneremus tantum vnam cauſam: nos autem dicimus primam cauſam omnibus adeſſe immediate, ad hoc quòd poſſint habere propria opera & proprias cauſas. Et ſi obiicis, quòd in eodem genere cauſalitatis non ſint duæ cauſæ immediatæ vnius, Dicendum, quòd iſtæ non ſunt eiuſdem generis: quia Deus non eſt commiſcibilis cum re, & ideo non tollit ab ea propriam naturam. Ad hoc autem quod obiicitur de rege, dicendum quòd hoc verum eſt in his quæ ſitualia ſunt: quia per hoc cognoſcitur potentia ipſius extra eſſentiam protendi: vnde quanto in eis ex hoc probatur maior & nobilior potentia, tanto probatur eſſe contractior & ignobilior eſſentia, quæ ſuam potentiam non conſequitur. Sed Deus omnia nobiliſſima habet: & ideo neceſſe eſt, quòd eſſentia potentiæ commenſuretur, cum neutrum ſitu aliquo limitetur.

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt, quòd cauſæ efficientes in natura ordinatæ ſunt: & non tangunt ſe niſi per influentiam quam habet vna ſuper aliam: & hoc eſt imperfectionis, vt iam dictum eſt: quia eſſentia habet minorationem à potentia: & ideo Deo non eſt hoc attribuendum.

ARTICVLVS II.

An ſit idem Deum eſſe vbique, & eſſe in omni re?

SEcundo quæritur, Vtrum idem ſit eſſe vbique quod eſſe in omni re? Videtur autem, quòd non: quia dicit Philoſophus, quòd natura loci mirabilis eſt: ergo mirabilius eſt aliquid eſſe in loco, quam eſſe in re: ergo in Deo non eſt idem eſſe in loco, & Deum eſſe in re.

2 Item, Non omnis res eſt locus: ergo eſſe in loco, & eſſe in re ſunt diuerſa: ergo etiam in Deo non eſt idem dicere Deum eſſe in loco, & Deum eſſe in re.

3 Item, Cum dicitur Deus eſſe in rebus, non importatur niſi habitudo cauſæ: cum autem

tem dicitur Deus esse in loco, importatur plus, quia natura continentiæ: ergo non sunt idem, vt videtur.

4 Item, Ponamus nullum locum esse, & tamen esse spiritus cælestes: tunc verum erit Deum esse in omni re: nec tamen verum erit, quòd Deus sit in omni loco: ergo non sunt idem.

5 Item, Isti duo modi conuertuntur super se, Deus est in rebus, & res omnes sunt in Deo, sicut habetur ex præmissis, & ex istis quæ hic dicuntur: omnis enim res quæ est à Deo, est in Deo, & Deus est in ea re quæ est ab eo: sed non sic possum dicere, Deus est in omni loco: ergo omnis locus est in eo: ergo non est idem modus intelligendi, & idem connotatum hincinde, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: In littera habetur, quòd idem est Deum esse vbique, quod esse in omni loco & in omni re locata.

2 Item, Pro quanto dicitur Deus esse vbique? Aut enim dicitur hoc proprie, aut per causam. Si proprie, tunc proprietates loci referuntur ad ipsum. Sunt autem istæ proprietates loci, continere, terminare, saluare: quarum nulla conuenit loco in comparatione ad Deum. Ergo hoc non dicitur nisi per causam causantem & conseruantem: eodem autem modo dicitur esse in omni re: ergo idem est Deum esse in omni loco, & in omni re.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio non idem est Deum esse vbique, & Deum esse in omni re: sicut non est idem habitudo causæ per essentiam causantis & conseruantis rem ad conseruatum, & habitudo loci ad id à quo habet virtutem continendi locatum: cum enim dicitur, est vbique, vel in omni loco, notatur Deus esse in loco vt tenens locum in esse, & dans ei virtutem contentiuam: virtutem autem contentiuam non dat Deus cuilibet rei cui inest, sed dat ei ea quæ sunt propria conseruationi suæ.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Magister non intendit, quòd idem sint illa duo, sed quod vnum sequitur ex alio: quia si est in omni re, cum locus sit res, sequitur quòd sit in omni loco: sed tamen alia & alia habitudo importatur in præpositione hincinde.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus dicitur esse in rebus vt causans & conseruans per præsentiam essentiæ & potentiæ suæ: sed vltra hoc additur effectus specialis, cum dicitur esse in loco, scilicet quia dat loco continere locatum & saluare.

AD ALIVD dicendum, quòd proprietates loci non referuntur ad ipsum nisi sicut ad causam: & tamen, vt iam dictum est, aliud connotatur cum dicitur, Deus est in loco, & Deus est in re.

ARTICVLVS III.

An sit idem Deum esse in omni loco, & vbique, & vbicumque?

TErtio quæritur, Vtrum idem sit Deum esse in omni loco, & vbique, & vbicumque? Videtur autem, quòd sic: quia vnumquodque istorum dicit totum in loco: ergo idē est quod dicitur per vnumquodque istorū.

2 Item, Per vnumquodque istorum connotatur idem, quia quòd locus à Deo in se existente habeat esse & virtutem continendi: ergo videtur, quòd in omnibus illis idem dicatur.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Anselm. quòd in omni loco est, quod cuilibet loco commetitur: Deus autem cum impartibilis sit, non commetitur omni loco, & tamen est vbique, vt dicit Augustinus: ergo non est idem esse vbique, & esse in omni loco.

2 Item, Deus totus est vbique: non tamen totus proprie dicetur esse in omni loco, quia non spatiosa magnitudine distenditur, vt dicit Augustinus: ergo patet, quòd hæc duo non sint idem, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum est, quòd subtiliter considerando non sunt idem. Alicuius enim est comparatio ad vbi, cuius non est comparatio ad locum proprie loquendo: sicut primi mobilis comparatio est ad vbi per motum, licet non comparetur ad locum: quia nec est in loco, nec mouetur in loco proprie loquendo, nisi sicut dicit Philosophus circa finem texti physicorum, quod mouetur in loco secundum formam, & non secundum subiectum: & hoc magis dicit relationem ad vbi, quam ad locum. Vnde in omni loco esse dicit vniuersum loci cum distinctione loci & habitudine locati ad locum. Vbique autem dicit vniuersum ipsius vbi, non ita expresse importando distinctionem partium vbi, & eius quod est in loco ad locatum. Et huius possumus accipere simile. Sicut enim est in distributis vniuersalibus: sic etiam est in signis distributiuis. Vniuersale autem possum considerare vt essentiam simplicem, siue vt naturam multiplicabilem, vel vt naturam iam actu communicatam, multiplicatam, & distinctam: vbi ergo dicit simplicem essentiam ipsius vbi siue naturam: syllabica autem adiectio quæ additur, addit communicabilitatem: sed dicendo vbicumque, additur multiplicatio distincta per partes, & sic dicit etiam esse in omni loco. Vnde minus est impropria ista, Deus est vbique, quam ista, Deus est vbicumque, vel in omni loco: tamen vtraque inuenitur à Sanctis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd licet vnumquodque istorum dicat totum in loco: tamen non dicitur in eodem modo significandi: & ideo non sunt locutiones æque impropriæ.

AD ALIVD dicendum, quòd notatur idem in omnibus, sed cum maiori & minori distinctione.

ARTICV

ARTICVLVS IV.

An ab æterno conueniat Deo esse vbique, & in omni re?

QVarto restat quærendum, Vtrum ab æterno conueniat ei esse vbique, & in omni re? Videtur autem, quòd sic: quia quandocunque est relatio causati ad causam, tunc etiam est relatio causæ ad causatum, vel forte prius: sed propter relationem causati ad causam dicuntur omnes res ab æterno esse in Deo: ergo multo magis propter relationem causæ ad causatum dicetur Deus ab æterno vbique, & in omni re, vt videtur.

2 Item, Si esse vbique non dicit nisi dare virtutem continendi in omni loco, cum ab æterno sit potens dare huiusmodi virtutem, ab æterno dicetur esse vbique.

3 Item, Si propter potestatem conseruandi dicitur esse in omni re, cum ab æterno habeat hutusmodi potestatem, videtur quòd ab æterno sit in omni re.

4 Item, Ab æterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: ergo ab æterno est vbique, quia vbique esse est esse in omni re quæ est. Si forte dicas, quòd æquiuocum est Deum esse in omni re quæ est ab æterno, & Deum esse in omni re. Hoc nihil est: quia vna ratio est vniuersalis in omnibus præteritis, præsentibus, & futuris: & esset vna etiam in æternis, si ab æterno fuisset aliud: ergo esse vbique vel in omni re non dicitur æquiuoce in illis.

Sed contrà. SED CONTRA: Cum dicitur, Deus est in omni re, significatur ambitus diuinæ essentiæ, qui est magnitudo ipsius, vt supra distinct. 18. habitum est: & significatur effectus conseruationis in esse: effectus autem ille non fuit ab æterno: ergo nec Deus fuit in omni re ab æterno. Si forte dicas, vt quidam volunt defendere, quòd hæc est vera, Deus ab æterno est vbique: sed non hæc, Deus ab æterno est in omni re. Contra: Cum dicitur Deus esse vbique, hic similiter connotatur effectus qui est collatio loci, vt habeat virtutem continendi: hic autem effectus non fuit ab æterno: ergo hæc est falsa, Deus fuit vbique ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio ambæ falsæ sunt: & hæc scilicet, Deus est in omni re ab æterno: & hæc, Deus est vbique ab æterno, sicut probant vltimæ rationes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus non dicitur eodem modo esse in rebus, & res in ipso: quia cum dicuntur res esse in ipso Deo, per hoc non ponitur res esse: sed quando dicitur esse in rebus, res ponuntur actu esse propter effectum connotatum: vnde hæc propositio, quandocunque est relatio causati ad causam, &c. intelligitur de causato existente in ratione causati, & non in ratione causæ: aliter enim falsa est.

AD ALIVD dicendum, quòd non dicitur Deus esse vbique vel in rebus à potentia conseruandi, sed ab actu.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hæc est vera, quòd ab æterno est in omni re quæ est, quia est in seipso: sed non sequitur: ergo ab æterno est in omni re: & est ibi fallacia secundũ quid ad simpliciter: restringitur enim in primo ly res per implicationem positam circa ipsam ad standum pro æternis tantum, & postea infertur ac si teneretur absolute pro omnibus.

ARTICVLVS V.

An Deus bene dicatur esse in rebus quinque modis?

DEinde quæritur de his quæ dicit in litera: & primo de hoc quod dicit *ibi* [Præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura, &c.] Videtur, quòd istud nihil sit dictu: quia aut isti modi sumuntur ex parte Dei qui inest: aut sumuntur ex parte creaturæ cui inest. Si ex parte Dei: cum ipse vno modo se habeat ad omne quod est, videtur quòd non sint quinque modi sicut determinat. Si autem ex parte creaturæ: hoc videtur nõn sufficere: quia id quod operatur in vna creatura, non operatur in alia: & sic erunt modi infiniti, & con tantum quinque, vt hic tangit.

2 Item, Cum dicitur, Deus inest per gratiam: aut hoc aliquid addit ex parte Dei, aut dicit tantum effectum connotatum ex parte nostra. Si primo modo: ergo Deus deformiter se habet ad res, quod est hæreticum: quia sic ipse esset multiformis. Si secundo modo: ergo quoad eum idem est inesse per essentiam & per gratiam: & sic non est modus specialis.

3 Item, Relatio est causati ad causam, sicut causæ ad causatum: cum ergo vno modo res sint in Deo tantum, videtur quòd vno modo & non quinque Deus sit in rebus.

4 Præterea, Quid est præsentialiter, potentialiter, essentialiter Deum esse in rebus? Si dicas, vt videtur innuere in litera, quòd hoc est: quia essentia est à sua essentia, & potentia rei à sua potentia: tunc tertium adaptari non poterit, nisi dicas quod præsentia rei est à sua præsentia: sed hoc nihil est: quia non omnis res est sibi præsens, cum sibi præsentem esse dicat cognitionẽ sui à seipsa. Item, Circunscribamus potentiam rei & præsentiam: tunc potentia rei non erit à potentia Dei, nec præsentia à præsentia: & tamen adhuc erit Deus in essentia rei essentialiter, præsentialiter, potentialiter: ergo nulla est illa solutio, vt videtur.

5 Si autem dicas, quòd hæc accipiuntur penes attributa personarum: hoc iterum nihil esse videtur. Considerentur ipsa attributa: tunc essentialiter nulli personæ potest appropriari. Et si dicas, quòd potentia attribuatur Patri, & præsentia Filio ratione cognitionis: tunc non inuenitur attributum Spiritus sancti. Item, Circunscriptis personis adhuc Deus esset in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter. Item, Pater est in omnibus essentialiter, præsentialiter, potentialiter: & similiter Filius, & similiter Spiritus sanctus:

ſanctus: ergo iſta non conueniunt perſonis, vt diſtinguuntur propriis vel appropriatis, ſed inquantum communicant in eſſentia diuina.

Relatio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd iſti modi quibus Deus eſt in creatura, tripliciter poſſunt variari. Vno modo ex parte rei connotata: quia ſecundum quod eſt in exemplari, ita fluit in exemplatum, vt ſcilicet eſſentia rei ſit ab eſſentia, & ſpecies rei à præſentia quæ ſpecies fluit ab idea quæ eſt ſpecies in mente diuina, & poſſe rei ſit a potentia, ſicut innuitur in litera infra. Alio modo poſſumus dicere, quòd in Deo quinque accipiuntur, ſcilicet ſubſtantia ſiue eſſentia præter intellectum perſonarum, & tres perſonæ, & quintum quod eſt eſſentia in perſona. Poſſumus ergo dicere, quòd eſſe in rebus eſſentialiter, accipitur penes eſſentiam in ſe conſideratam. Eſſe autem in rebus per potentiam, accipitur penes attributum Patris, quod eſt potentia. Eſſe autem in rebus præſentialiter, accipitur penes attributum Filij, quod eſt ſcientia. Eſſe autem in Sanctis per inhabitantem gratiam, accipitur penes attributum Spiritus ſancti, quod eſt bonitas. Eſſe vero in homine Chriſto per vnionem, accipitur penes eſſentiam in perſona, quia eſſentia in perſona eſt incarnata. Si autem tu obiicias, quòd ſi non intelligantur perſonæ, adhuc erit Deus in rebus eſſentialiter, præſentialiter, potentialiter. Dicendum, quòd ſi non intelligantur perſonæ, adhuc remanebunt attributa perſonarum: & per illa erit idem: quia eſſentia eſt adhuc ante potentiam, & tria, ſcilicet ſapientia, & potentia, & bonitas facient eſſentiam creare creaturas, & gratificare rationales: & ſic adhuc ſaluatur illa acceptio.

Si autem adhuc ſubtilius velimus dicere & magis ad propoſitum, dicemus quòd quanto aliquid ſimplicius eſt, tanto ipſum eſt maioris ambitus: & id quod eſt in fine ſimplicitatis, ambit omnia: ergo eſſe Deum vbique eſſentialiter cauſatur à ſimplicitate: & hoc dicit Auguſt. in litera. Dicit autem Philoſophus, quòd ſubtile eſt penetratiuum partium, & partis partium. Nihil autem ſubtilius eſt quam ſimpliciſſimum: vnde dicit Apoſtolus ad Heb. 4. quòd viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. Et ſequitur, Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. Ergo præſentia eſt à ſubtilitate penetrante, vt nec intrinſecus nec extrinſecus aliquid lateat de re. Similiter, primum habet influere omne poſſe ſuper omne ſequens: & abſtracto poſſe primi, abſtrahitur ab omnibus aliis: quoniam dicit Philoſophus, quòd non mouente primo nullum ſecundorum mouet. Dicamus ergo, quoniam duo agunt ſub Deo: propoſitum ſiue liberum arbitrium, & natura: & per comparationem ad naturam ineſt eſſentialiter, potentialiter, præſentialiter: & reducuntur ad ſimplicitatem, ſubtilitatem, & puram rationem mouendi ſecundum cauſam penes rationem intelligendi ſumptã. Ad propoſitum autem comparatur vt eleuans ipſum ſupra naturam: & hoc non contingit niſi per gratiam, & ideo in illo eſt per habitantem gratiam: & quia propoſitum etiam eſt natura, ideo habet præſuppoſitos tres modos quibus eſt in natura. Modus autem per quem eſt in homine Chriſto, eſt ſpecialis & miraculoſus.

HIS HABITIS reſpondendum eſt ad primum, quòd iſti modi ſumuntur ex parte vtriuſque, ſcilicet Dei, & creaturæ. Et quod obiicitur, quòd Deus vno modo ſe habet ad omne quod eſt: dicendum quòd hoc ſic intelligitur, quòd ſe habet modo non variato per eſſentiam, vel per aliquid additum ſibi: non tamen ſe habet in eadem ratione exemplaris ad omne quod eſt, ſicut de facili patet vnicuique.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, quòd ineſt per inhabitantem gratiam, notatur aliud connotatum quod magis eleuat naturam, & notatur alia ratione exemplaris, quia ſcilicet voluntatis bonæ, eo quòd Spiritus datur cum donis ſuis, licet non alius quam prius erat, tamen ad aliud datur quam prius habebatur: ſi tamen concedendum ſit, quòd prius habebatur: non enim habent Spiritum ſanctum in quibus eſt eſſentialiter, præſentialiter, potentialiter: & licet non addat vnum ſupra alterum aliam rem, addit tamen alium modum ſignificandi, qui ſufficit in diuinis, ſicut ſæpius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd licet relatio cauſati ad cãuſam quantum ad ineſſe ſit vno modo, non tamen ſic eſt è conuerſo: & hoc contingit: quia cauſa non indiget cauſato: & ideo ſufficit ſignificare cauſatum fuiſſe in cauſa tantum: ſed cauſatum indiget cauſa multo magis, & ideo ille reſpectus reducitur ad modos plures quibus cauſa eſt in cauſato propter cauſati indigentiam.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd illa ſolutio minus bene ſoluit.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi penes attributa perſonarum debent accipi, videtur mihi, quòd procedendum ſit ſicut diximus in principio ſolutionis: quia niſi aliquis velit extorte exponere, non poterit reducere modum qui eſt eſſentialiter ineſſe, ad aliam perſonam. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

An Deus multis modis ſit in rebus? vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum, &c.] Videtur enim, quòd multis modis Deus inſit rebus, & in cælo aliter quam in templo, & in hoc aliter quam in aliis locis, & anima iuſta aliter quam in aliis.

SOLVTIO. Bene concedo, quòd multis modis Deus eſt in diuerſis, & poteſt ſic dici (vt *Solutio.*

(vt dicunt Sancti) quòd Deus est in cælo, vt in quo relucent opera gloriæ ipsius: in mundo autem, vt creator & gubernator: in Angelo, vt sapor & decor: in Ecclesia, vt paterfamilias in domo: in anima fideli, vt sponsus in thalamo: vbique autem essentialiter conseruando & sustinendo, potentialiter præsidendo & gubernando, præsentialiter cognoscendo: per gratiam autem inhabitantē in iustis: per efficaciam in sacramentis: per mysterium & signum in columba, & flatu, & linguis igneis: tanquam in loco propitiationis in templo: vnde Gen. 28. Vere Dominus est in loco isto. Et ibidem, Quam terribilis est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Per vnionem autem in toto Christo: sed ad animam solam in inferno, ad corpus solum in sepulchro. Et pluribus aliis modis quos quilibet per seipsum si cogitat, inuenire potest.

ARTICVLVS VII.

An Deus est vbique, & in omni tempore, & an concedendum sit quòd Deus est hic, vel ibi, vel alibi quam hic?

1. p. sum. theo. q. 70. memb. 4.

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Apertissime docet Deum vbique esse, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia aut intelligitur proprie Deus esse vbique, aut per translationem. Si dicatur proprie, videtur non conuenire: quia dicit Anselm. in monol. quòd nihil est in loco & tempore, nisi quod sequitur leges loci & temporis: Deus autē non sequitur leges loci & temporis, cum non mensuretur aliquo vt in quiete ens, nec vt in motu: ergo Deus nec est in loco, nec in tempore.

2 Item Ansel. ibidem, In nullo itaque loco vel tempore dicitur esse summa essentia: quia omnino à nullo alio continetur: ergo patet, quòd non comparatur ad locum proprie. Si autem dicas, quòd per translationem comparatur ad locum. Contra: Accipiantur proprietates loci, quæ sunt continere, saluare, circunscribere, terminare, immobilem esse in se, sed ad ipsum & ab ipso fieri motum locale: nulla istarū conuenire potest: ergo videtur, quòd per translationē non conueniat Deo natura loci. Item Ansel. in monol. Si vsus loquendi admitteret, conuenientius diceretur esse cum loco, vel cum tempore, quam in loco vel in tempore: plus enim significatur contineri aliquid, cum dicitur esse in alio, quam cum dicitur esse cum alio: ergo patet, quòd loci proprietates transferri non possunt in Deum.

3 Item, Si dicatur esse vbique, vel in loco, quia locus ei præsens est, vt dicit Ansel. & in omni loco adest: tunc videtur etiam hoc conuenire aliis, sicut materia nulli loco deest, sed adest omnibus locis præsens: & ita non erit hoc conueniens soli Deo.

4 Item, Philosophus dicit in quarto physicorum, quòd non quæreremus locum, nisi esset motus: cum ergo nullus motus conueniat Deo, videtur quòd nullus locus conueniat ei.

5 Item, Cuicunque repugnat natura alicuius, eidem repugnat vniuersitas illius naturæ: vt homo si non est asinus, non potest esse omnis asinus, licet forte conuersa propositionis non sit vera, quòd cuicunque repugnat vniuersitas alicuius, quòd eidem repugnat natura illius quod distribuitur: Deo autem (vt iam ostensum est) natura loci repugnat: ergo & vbique, quod dicit vniuersum in loco, repugnabit ei, vt videtur.

6 Item, Cum duplex sit locus, vt dicit Philosophus, scilicet locus vt vas, & locus vt locus. Locus vt vas, sicut est nauis locus nautæ. Locus vt locus, sicut totus fluuius nauigationis nautæ: nunquid vtrumque transferetur in Deum, vt dicatur esse vbique, quia est in loco vtroque modo dicto? Si dicatur, quòd sic. Contra: Locus vt vas mouetur, & locatum in ipso transfertur, vt vinum in vrna: ergo Deus transfertur de loco ad locum, & in ipso transferuntur creaturæ. Si autem est in loco qui est locus vt locus: tunc ipse mouetur de loco ad locum, quod est hæresis, quæ in sequenti parte istius distinctionis improbatur. Si autem dicas, quòd ipse nec est talis locus, nec est in tali loco: tunc sequitur ineuitabiliter, quòd ipse non sit vbique: & hoc negatur à Sanctis in litera.

Quæstiun. VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum sit, quòd Deus est hic *vel ibi*, vel hic vel alibi, vel alibi quam hic? *Videtur* autem, quòd sic: quia sicut dicit *Ansel. in* monol. non quia huic loco præsens *est*, idcirco prohibetur illi vel illi loco vel tempori simul & similiter præsens esse. Ergo videtur, quòd sit hic & alibi, & alibi quam *hic*.

2 Item Ansel. ibidem, *Nulla* tenus enim prohibetur vel cogitur *lege locorum* vel temporum alicubi vel *aliquando esse* vel non esse, quod nullo modo *intra locum* & tempus claudit suum esse: sed *Deus intra locum* non claudit suum esse: ergo *non cogitur* cum hic est, alibi non esse: ergo est *hic*, & alibi quam hic, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Hic & *alibi* dicunt loci distinctionem, & alibi quam *hic* dicit loci comparationem: distinctio *autem* locorum ponit distinctionem *locatorum*, cum in nullo genere duo loca *simpliciter simul* & semel sint vnius numero *rei*: *talis autem* distinctio non cadit in Deum: ego videtur, quòd tales non sint concedendæ.

Solutio. SOLVTIO. Dico *sine præiudicio*, quia cum dicitur Deus in esse *in loco*, & locatum in loco, sumitur æquiuoce *habitudo* huius præpositionis in: quod *sic probatur*. Alia est compararatio spiritualium *ad* corporalia secundum inesse, & alia *corporalium* ad corporalia. Si enim dico, *vinum* est in lagena, est comparatio corporalis ad corporale per inesse: & ideo cum in talibus propriissime dicantur inesse quę insunt vt locatum in loco intelligitur ibi habitudo loci ad locatum: & ponitur continentia quam importat præpositio circa illud cui ineſt aliquid: & contineri & terminari

nari ponitur circa id quod ineſt. Cum autem fit comparatio ſpiritualium ad corporalia, fit totum contrarium: vt cum dicitur, anima eſt in corpore: ponitur enim tunc continentia quam notat præpoſitio circa id quod ineſt, & contineri & terminari ponitur circa id cui dicitur ineſſe. Similiter ergo cum Deus dicitur eſſe vbique vel in omni loco (quia modo non facio vim inter illa duo, quia ſupra eſt oſtenſa differentia) fit hic comparatio ſpiritualis ad corporale: ergo ſpirituale erit continens, & tamen ineſſe dicetur: & corporale erit contentum, & tamen dicetur quòd illi aliquid inſit. Si autem tu quæris, Quæ ſit ratio, quòd continens dicatur ineſſe, & contentum dicatur cui ineſt aliud? Dico, quòd omne continens in eſſe eſt intrinſecum, quia non continent in eſſe exteriora rei niſi per intrinſeca continentia in eſſe: & ideo cum ſpirituale contineat in eſſe, neceſſe eſt quòd ipſum intus eſſe ſignificetur. Sic ergo dicimus Deum eſſe vbique, & in omni loco, per hoc quod dat eſſe loco & virtutem contentiuam: & ideo Boetius & Anſel. qui ſic exponunt, quòd eſt vbique, quia adeſt omni loco, non dicunt totum, ſed partem prædicationis iſtius, Deus eſt vbique.

SECVNDVM hoc ergo reſponderi poteſt ad prima obiecta: quia poſſumus dicere, quòd propriiſſime & magis quam proprie hoc modo dicitur Deus eſſe in omni loco, & etiam tranſlatiue: quia in hoc conuenit cum locato quod ineſt, quia replet locum, huiuſmodi vi contentiua & natura loci: ſed non ſicut locatum, quia tunc non eſſet tranſlatio, ſed proprietas.

AD ALIVD dicendum, quòd Anſel. intendit, quòd loco & tempore non includitur nec menſuratur.

AD ALIVD dicendum, quòd materia non ſic adeſt loco: quia non habet eſſe diſtinctum in loco: ſed prima terminatio eſt per formam, & per illam refertur ad locum: quia dicit Philoſophus, quòd idem eſt motus ad formam, & ad locum.

AD ALIVD dicendum, quòd locus vt immobilis ad quem & à quo fit motus, quæritur propter motum: ſed locus vt ambiens & diffiniens tantum, non quæritur propter motum: quia dicit Philoſophus, quòd etiam mathematicis dandus eſt locus, quæ tamen abſtracta ſunt à motu & à materia: & ideo illa ratio non cogit.

AD ALIVD dicendum, quòd cuicumque repugnat natura alicuius, ſecundum quod natura ſua repugnat ei, ſecundum eundem modum vniuerſitas illius naturæ repugnat ipſi. Eſſe autem in loco ſecundum inhærentiam vbi, quod ſignificatur cum dicitur eſſe in loco, repugnat Deo, quia non circunſcribitur loco: ſed eſſe in loco cauſaliter conuenit Deo, & hoc modo conuenit etiam Deo eſſe vbique.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil prohibet, quòd Deus ſit in vtroque loco modo prædicto: quia ex hoc non ſequitur, quòd ipſe mutetur, vt per ante dicta patet.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur, meo iudicio dici poteſt, quòd minus propriæ ſunt iſtæ locutiones, vt probat obiectio: ſed quia hoc in litera infra habetur, quòd totus eſt alibi, & Anſelmus hoc dicit, oportet iſtas locutiones recipi: ſed tunc quod ignobile eſt, ſeparandum eſt, vt diſtinctio, & diſcretio ſignificata in Deum non referantur. Illa autem impropriiſſima eſt, Deus eſt alibi quam hic, quia in tali comparatione aduerbium conſueuit notare relationem inter affirmationem rei in alio loco, & negationem in iſto loco: vnde de abſente dicimus, quòd eſt alibi & non hic, niſi adderetur coniunctio copulans ſic, Deus eſt alibi etiam quam hic: tunc enim gratia copulationis quæ vult notare copulationem inter ſimilia, notaretur eſſe in vtroque loco, & neutro deeſſe.

ARTICVLVS VIII.

An ſoli Deo conueniat eſſe vbique?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Quia vbique eſt, quod eſt proprium diuinitatis, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum per hoc quod habetur in primo poſteriorum de vniuerſali, quod cum ſit de omni, & ſemper, & vbique eſt: ergo non eſt proprium Dei: quia proprium eſt, quod conuenit vni & ſoli.

2 Item Gloſ. illud Pſal.. Velociter currit ſermo eius: dicit quòd velocitas vbique eſt, non in equis, vel hominibus tantum. Si autem dicas, quòd vniuerſale eſt vbique non ſimpliciter, ſed in quolibet ſuo particulari: & hoc eſt eſſe vbique quoad ſuum ambitum, qui tamen non ambit omnia. Contra: Accipiamus ergo vniuerſale quod eſt ex reductione effectuum omnium ad cauſam primam: hoc enim vniuerſale erit vbique, & ſemper: quia eſt de Deo & creatura omni: ergo non eſt proprium Deo. *Pſal. 147.*

4 Item, Ponamus vnam ſolam ſubſtantiam eſſe: ergo illa ſubſtantia erit in omnibus in quibus eſt Deus: ergo non eſt proprium Deo.

5 Item, Ponamus vnum ſolum hominem eſſe: anima eius erit in toto corpore tota: & non eſt locus niſi corporis: ergo ipſa eſt vbique ſicut Deus: quia tali poſitione facta, Deus etiam tunc non erit in pluribus.

6 Item, Ponamus, quòd vnum corpus ſit tantæ dimenſionis, quòd repleat totum concauum circuli mundi, illud corpus erit vbique, vt videtur: ergo non eſt hoc proprium Deo.

SOLVTIO. Dicendum, quòd hæc & omnia alia huiuſmodi ſophiſmata ſoluuntur per hoc quòd æquiuoce ſumitur ly vbique, quando dicitur vniuerſale vel commune aliquod eſſe vbique, & Deus vbique. Id enim quod refertur ad locum, eſt diſtinctum. Id autem quod refertur vt ad ſubiectum vel ſuppoſitum, refertur ad id in quo habet eſſe in in natura & indiuiſum ab illo: & hoc modo vniuerſale eſt vbique, & ſemper: Deus autem primo modo, quia ipſe diſtinctus ab omnibus eſt in omnibus, dans loco virtutem continendi qua locus eſt, & locato virtutem *Solutio.*

replendi qua locatum eſt.

AD ID quod obiicitur, quòd ponatur vna ſola ſubſtantia eſſe: dicendum, quòd illa non dicetur eſſe vbique, ſed in vno ſolo loco: quia licet non ſit locus pluſquam iſte, poſſunt tamen eſſe plura in quibus non eſt: ſed non poſſunt eſſe in quibus Deus non ſit: & hæc eſt vera ſolutio. Poteſt etiam dici, quòd etiam tunc non eſt tota vbique: quia non tota eſt in toto loco, & in qualibet parte loci: Deus autem ſic eſt vbique.

AD ALIVD dicendum, quòd anima non habet comparationem ad corpus vt ad locum, ſed ſicut ad materiam & mobile: & ideo ſuppoſitio falſa eſt in argumento.

AD ALIVD dicendum, quòd etſi ſit vnum corpus tale, hoc non erit totum in qualibet loci particula: & ideo non tenet inſtãtia.

Quod in Sanctis non modo eſt, ſed etiam habitat, quia non vbicunque eſt habitat.

B IN Sanctis vero etiam habitat, in quibus eſt per gratiam: non enim vbicunque eſt, ibi habitat: vbi vero habitat, ibi eſt. In ſolis bonis habitat, qui ſunt templum eius, & ſedes eius. Vnde per Iſaiam Dominus
Iſa. 56. ait, Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quia in electis qui ſunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui ſunt terra, iudicij diſtrictione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus ſapientiæ anima iuſti: quia in iuſtis ſpecialius eſt, quam in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus eſt, quemadmodum anima (vt ait Auguſt. in epiſtola ad Hieronym. de origine animæ) per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: ſed tamen in aliis intenſius, & in aliis remiſſius operatur, cum in ſingulis particulis corporis eſſentialiter tota ſit. Ita & Deus cum ſit in omnibus eſſentialiter ac totus, in illis tamen plenius eſſe dicitur quos inhabitat, id eſt, in quibus ita eſt, vt faciat eos templum ſuum: & hi tales cum eo ſunt iam ex parte, ſed in beatitudine perfecte. Mali vero etſi ſint vbi ipſe eſt, qui nuſquam deeſt, non
Ioan. 17. tamen ſunt cum eo. Vnde Auguſt. ſuper Ioan. Non ſatis fuit dicere, Vbi ego ſum, & illi ſint: ſed addit, mecum: quia & ibi miſeri poſſunt eſſe vbi & ille eſt, qui nuſquam deeſt. Sed beati ſunt cum illo, quia non ſunt beati niſi ex eo quod cum illo ſunt: qui fruuntur eo, & vident illum ſicut eſt. Mali vero non ſunt cum illo, vt cæci in luce non ſunt cum luce: nec boni ita nunc ſunt cum eo vt videant per ſpeciem, etſi ſunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ ſupra dicta ſunt, cum de Spiritus ſancti proceſſione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur
1. Cor. 13. (ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus) quomodo Spiritus ſanctus habitet in nobis, qui non ſine Patre & Filio inhabitat.

ARTICVLVS IX.

Vtrum ineſſe per gratiam ſit ineſſe ſimpliciter, vel ſecundum quid tantum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [In Sanctis vero habitat, in quibus eſt per gratiam] Videtur enim ex hoc quod ſimpliciter ineſſe, dicitur ineſſe per gratiam: & eſſentialiter ineſſe, dicitur ſecundum quid ineſſe Deum: eſt enim aliquem inhabitare, vbi manet ſimpliciter: non habitare autem, vbi non manet, niſi ſecundum quid.

2 Item, Vbi aliquis habitat, aliquis ibi manet: ergo videtur, quòd ſi non habitat, quòd tranſit: & ſic Deus tranſiret de his in quibus eſt communiter per eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

3 Sed contra: Eſſe rei & bene eſſe, ſunt vt ſimpliciter & ſecundum quid: cum igitur per hoc quòd ineſt Deus eſſentialiter, præſentaliter, potentialiter, dat eſſe: per hoc autem quod ineſt per gratiam, dat bene eſſe, videtur

videtur quòd ineſſe eſſentialiter, præſentialiter, potentialiter, ſit ineſſe ſimpliciter: ineſſe autem per gratiam, ſit ineſſe ſecundum quid tantum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ineſſe per gratiam, dicit ſimpliciter, & nobiliter ineſſe.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd ineſſe per gratiam ſupponit ineſſe communiter: & eſt perfectio reſpectu ipſius ex parte creaturæ perficiendæ, licet non ex parte Dei perficientis.

AD ALIVD dicendum, quod habitatio illa quæ importatur per gratiam non opponitur tranſitui, ſed dicitur à quiete voluntatis effectiue: quia ſcilicet facit voluntatem Sanctorum per gratiam in ſe manere & quieſcere: & hoc non facit ineſſe communi modo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet ineſſe communi modo det eſſe, tamen non dat eſſe niſi naturale: & hoc non eſt completiuum optima completione: & ideo melius eſt ineſſe per gratiam quam communi modo tantum: tamen non dico, quòd in communi modo ineſſe, dicat ineſſe ſecundum quid: quia vtrumque eſt ineſſe ſimpliciter, licet non æque bonos connotent effectus.

ARTICVLVS X.

An idem ſit eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter ineſſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ita Deus cum ſit in omnibus eſſentialiter & totus &c.] Poteſt enim quæri, Vtrum idem ſit eſſentialiter ineſſe quod præſentialiter ineſſe, & potentialiter ineſſe? ſi enim idem eſt: tunc videtur, quòd ſufficiebat dicere eſſentialiter ineſſe, & non oportebat addere præſentialiter & potentialiter. Videtur autem quòd ſit idem per Boetium, Anſel. & Auguſtinum, qui exponunt vnum pro alio, & per aliud.

Quæſt. VLTERIVS quæritur, Vtrum melius eſt creaturam eſſe in Deo, vel Deum in creatura eſſe? Videtur autem, quòd melius eſt creaturam eſſe in Deo: quia hoc eſt æternum, aliud autem ex tempore.

2 Item, Creatura in Deo eſt creatrix eſſentia, creator autem in creatura relinquit eſſentiam creatam: ergo nobilius & melius eſt creaturam eſſe in creatore, quam è conuerſo.

Sed contra. SED CONTRA: Omne ſimpliciter melius eſt, quam eſt ſecundum quid: creatura autem in creatore non eſt niſi ſecundum quid: cum autem creator eſt in creatura, habet eſſe ſimpliciter: ergo melius eſt creatorem eſſe in creatura, quam è conuerſo.

Solutio. SOLVTIO dicendum, quòd huiuſmodi quæſtiones parum valent.

AD PRIMVM bene concedo, quòd non eſt idem: & qualiter variantur huiuſmodi modi, ſatis patet. Ad id quòd contra obiicitur, dicendum quòd Sancti exponunt vnum per aliud, per hoc quod ſequitur vnum ad aliud: ad ineſſe enim præſentialiter & potentialiter, ſequitur ineſſe eſſentialiter: quia aliter in Deo eſſet contractior natura, quam potentia vt ſupra expeditum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd comparatio nulla eſt: quia ineſſe dicitur æquiuoce: quia creatura eſt in creatore ſecundum quid tantum, ſcilicet ſecundum ideam, vt cauſam in cauſa operante per intellectum: creator autem eſt in creatura continens & ſaluans & replens: & ideo nihil valet. Si autem tu quæras, Quod ſit melius & verius eſſe creaturæ? Ad hoc ſolutum eſt ſupra diſtinctione 35. *Ad quæſt.*

ARTICVLVS XI.

An Deus & Spiritus ſanctus ſint in diabolo & damnatis, & poſſint eſſe cum malis & iuſtis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Mali vero etſi ibi ſunt vbi ipſe eſt, qui nuſquam deeſt &c.] Si enim Deus in omnibus eſt: ergo eſt in diabolo & in damnatis: & cum Spiritus ſanctus ſit vbique & in omnibus, Spiritus ſanctus erit in diabolo & in damnatis, quod abhorret etiam auditus fidelium.

2 Præterea videtur, quòd Deus ſit cum malis: quia ita dicit Auguſt. in lib. confeſſio. Mecum eras, & ego tecum non eram: & loquitur de ſe prout erat in ſtatu malitiæ.

3 Item, Secundum conſuetum modum habitudinis huius propoſitionis, cum, videtur quòd non poſſit dici Deus eſſe cum iuſtis: quia ita datur pro regula, quòd præpoſitio, cum, notat aſſociationem talem: & ponit principalitatem in ablatiuo cui deſeruit: vnde dicimus, quod miles eſt cum rege, & non è conuerſo: ergo videtur, quòd Sancti ſunt cum Deo, & non ipſe cum ſanctis, nec ipſe cum impiis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd Deus eſt in omnibus rebus: tamen ſunt quædam nomina quæ dicunt rem ſecundum quod ſubſtantialiter eſt, ſed ſub deformitate, vt diabolus, fornicatio, & damnatus: & in huiuſmodi non debet dici, Deus eſt, niſi addatur determinatio, ſcilicet quod Deus eſt in dæmone quoad hoc quod per naturam eſt, & ſimiliter in aliis. Licet autem aliquo modo dicatur Deus in dæmone: tamen non debet concedi, quòd Spiritus ſanctus eſt in dæmone: quia Spiritus ſanctus ineſt per aſpirationem & ſanctitatem: & ideo proprie conuenit ei ineſſe per gratiam: & ſi dicatur ineſſe aliis, debet addi determinatio, quòd Spiritus ſanctus vt Deus eſt in omnibus.

AD ALIVD dicendum, quòd cum illo multipliciter dicitur: quandoque enim notat aſſociationem ſimplicem, & ſic Deus eſt in omnibus, & omnia cum ipſo, niſi nomine ipſo dicant ſeparationem ſocietatis, vt dæmon, & fornicatio, & huiuſmodi: quandoque autem notat aſſociationem & principalitatè in ablatiuo; & tunc Sancti dicuntur eſſe cum ipſo, &

& non è conuerſo, vt probat obiectio. Quandoque autem notat aſſociationem & cooperationem: & ſic Deus dicitur eſſe cum malis propter præſentiam, & non mali cum ipſo, quia non cooperantur ipſi: ſed ſic dicitur eſſe cum Sanctis, & ſancti cum ipſo.

Vbi erat vel habitabat Deus antequam eſſet creatura.

C SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam Sancti eſſent? Dicimus quia in ſe habitabat. Vnde Auguſt. in lib. contra Maximinum: Lib. 3. cap. 2. In templo, inquit, ſuo habitat Deus, ſcilicet in Sanctis qui ſunt templum Dei, modo ſecundum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando ſecundum ſpeciem, qualiter etiam nunc templum Dei ſunt Angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret Deus cælum & terram, antequam faceret Sanctos, vbi habitabat? In ſe habitabat Deus: apud te habitat, & apud ſe eſt. Non ergo Sancti ſic ſunt domus Dei, vt ea ſubtracta cadat Deus. Imo ſic habitat Deus in Sanctis, vt ſi ipſe deſceſſerit, cadant.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequam eſſent Sancti?] Hic incipit ſecunda pars primæ partis huius diſtinctionis: in qua Magiſter contra determinata mouet tres quæſtiones per ordinem in tribus capitulis: quarum vna eſt, vbi habitabat ante mundum? Secundo excludit errorem dicentium, quòd anima ita repleret corpus, quòd Deo non pateret introitus: & fuerunt Tertuliani hæretici, qui dicebant Deum eſſe humanæ formæ, & animam etiam humanæ formæ: & caput habere in capite corporis, & pedes in pedibus, & ſic de aliis: & hæc incipit *ibi* [Sciendum etiam, quòd vt ait Auguſt.] In tertia quærit, Qualiter habitet in quibuſdam non cognoſcentibus eum, & in quibuſdam cognoſcentibus non habitet *ibi* [Illud quoque mirabile eſt, &c.

AATICVLVS XII.

An Deus ſit in ſe & habitet in ſe: & vtrũ poteſt concedi, quòd Deus nuſquam eſt, & quod eſt alibi quam in ſeipſo?

INcidit autem dubium, Vtrum Deus ſit in ſe, vel habitet in ſe? Videtur autem, quòd non: præpoſitiones enim tranſitiuæ ſunt: ergo quærunt diuerſitatem: Deus autem ad ſe nullam habet diuerſitatem: ergo non eſt in ſeipſo.

2 Item, Philoſophus dicit, quòd omnes ponebant hoc quod nihil eſt in ſeipſo: ergo nec Deus eſt in ſeipſo.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur, Vtrum hoc concedendum ſit, quòd Deus nuſquam eſt? Videtur, quòd non: quia contrarium eſt in litera, vbi dicit Auguſtinus, quòd nullus audet dicere, quòd Deus nuſquam ſit. Sed contra: Quod non proprie eſt in aliquo loco, id nuſquam eſt proprie: Deus non proprie eſt in loco aliquo: ergo nuſquam eſt proprie.

Quæſt. 2. ITEM quæritur vlterius, Vtrum concedendum ſit, quòd Deus eſt alibi quam in ſeipſo? Videtur, quòd ſic: quia eſt in creaturis omnibus, quæ non ſunt ipſe: ergo eſt in aliis quam in ſe: ergo eſt alibi quam in ſe.

Quæſt. 3. VLTERIVS quæritur, Vtrum concedendum ſit, quòd eſt in alio quam in ſe? Et videtur, quòd ſic: quia eſt in lapide: ergo eſt in alio quam in ſe.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum eſt, quòd Deus eſt in ſeipſo. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd tranſitioni præpoſitionis ſufficit diuerſitas modi intelligendi ſecundum attributa, vt dicatur in ſe eſſe, ſecundum quòd ipſe dicitur cælum Dei, & Deus complens cælum: ſic enim eſt cælum ſecundum quod continet ſe, ita quod nihil ſui eſt extra ipſum: contentum autem eſt id quod eſt Deus, quod eſt intra ſuam maieſtatem, & eſſentiæ ambitum adæquatum ei.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil eſt in ſeipſo vno & eodem modo acceptum: quia ſic idem eſſet continens, & contentum, & eadem ratione.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius quæritur, dicẽdũ quòd hæc non videtur eſſe concedenda, Deus nuſquã eſt: quia ſicut dictum eſt upra, proprium Dei eſt eſſe vbique: & ideo hoc modo non conuenit ei per tranſlationem quod eſt adeſſe & ineſſe loco & locato, dando loco eſſe & continere, & locato replere & eſſe: vnde obiectio ſupra facta ſupponit falſum: ſed hoc verum eſt, quod non conuenit ei in loco eſſe vt locatum corpus quærit locum.

Ad quæſt. 2. AD ALIVD dicendum, quòd illa eſt concedenda: quia comparatiuum aduerbium ponit comparationem inter ea quæ æquiuoca ſunt: quia non eſt habitudo eadem præpoſitionis cum dicitur Deus eſſe in ſeipſo, & cum dicitur eſſe in omnibus rebus, vt patet ex prædictis. Et ſi eſſet eadem habitudo, videretur

deretur notari, quòd esset alibi, & non in seipso: & hoc est falsum.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd hanc bene concederem, Deus est in alio & in seipso: sed non hanc, Deus est in alio quã in seipso: & huius causa dicta est: quia comparatio squærit vniuocam rationem in comparatis: & illa non est hic. Præterea quærit vnam negatiuam, & aliam affirmatiuam. Vnde videtur sequi, quòd non esset in seipso, si diceretur esse in alio quam in seipso: sicut est in aliis, cum dicitur, Sortes est alibi quam Parisiis, vel Sortes est in alia re quam in Ecclesia, vel quam sit ipse.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene dicatur habitare apud se, & esse apud se?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Apud se habitat, & apud se est, &c.] Dicit enim Glos. super principium Ioan. Verbum erat apud Deum, vt alius apud alium: ergo videtur, quòd ly apud notet distinctionem personalem vel substantialem: non autem Deus à se sic distinguitur: ergo apud se non dicatur esse proprie,

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dici potest, quòd Glos. in principio Ioãnis non accipit distinctionem personalem à virtute præpositionis, sed à proprietate Filij quæ ibi significatur, cum dicitur, verbum: & ideo quando præpositio sine illis accipitur in diuinis, non notat talem distinctionem: vnde exponi habet hic quasi negatiue sic, apud se, id est, non extra se, vel apud alium.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta.

SCiendum est etiam, quia vt ait August. in lib. ad Dardanum, Dici, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius etiam dicitur angustiis alicubi impediri Trinitatem, vt Pater & Filius & Spiritus sanctus alicubi simul esse non possunt. Verum illud est multo mirabilius, quòd cum Deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare Pater & Filius, in quo non habitaret Spiritus sanctus? aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet Pater & Filius? Fatendum est ergo vbique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

D Ep. 5.

Lucæ 11. Matth. 6.

ARTICVLVS XIV.

An Spiritus tam creatus quam increatus potest dici esse in loco, & vtrum duo spiritus possunt esse in eodem loco?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Dici, nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum, &c.] Videtur enim ex hoc quod hic dicitur, quòd non obsistat ad essendum in eodem loco nisi corpus corpori, eo quod duo corpora non possint esse in eodem loco, vt probant Philosophi: ergo secundum hoc duo spiritus creati possunt in eodem loco? & si duo: ergo infiniti, vel omnes, quia non est maior ratio de duobus, quam de infinitis: hoc autem negatur ab omnibus communiter.

2 Item, Si duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco: aut hoc est quia sunt spiritus, aut quia sunt creati. Si quia spiritus: ergo spiritus qui est Deus, & spiritus qui est anima, nõ possunt esse in eodem loco, quod falsum est. Si autem quia creati: ergo anima & corpus cum ambo sunt creata, non poterunt esse in eodem loco, vt videtur, quod iterum falsum est: ergo duo spiritus possunt esse in eodem loco.

3 Item, Maioris compositionis sunt spiritus & corpus, quam spiritus & spiritus: si ergo spiritus & corpus possunt esse in eodem loco: ergo multo magis duo spiritus creati poterunt esse in eodem loco, vt videtur, Si dicatur, quòd Deus & spiritus creatus sunt in eodem loco, spiritus autem duo creati non possunt esse in eodem loco propter confusionem: hoc irrationabile est: quia maior exigitur distinctio creati ad increatum, quam creati ad creatum. Si ergo creatus cum creato non potest esse in eodem loco propter confusionem, multo minus creatus poterit esse cum increato in eodem.

PRÆTEREA, Nihil videtur esse dictu, quòd spiritus sit in loco: dicit enim Philosophus

Philoſophus in quarto phyſicorum, quòd neque vnam differentiam habemus puncti, & loci puncti: cum igitur Angelus, vel quilibet alius ſpiritus, ſit indiuiſibilior quam punctus, eo quod non habet poſitionem in continuo quam habet punctus, videtur, quòd nullus Angelus ſit in loco.

2 Item, Locus & tempus ſunt quantitates: ergo locus eſt terminus locati, & non intra, vt patet per ſe: ergo extra: ergo neceſſe eſt, quòd aliquid terminetur ad ipſum intra ſe contentum: ergo contentum habebit terminum eiuſdem rationis & quantitatis cum ipſo: talis autem terminus non eſt niſi quanti corporis: ergo nihil eſt in loco niſi quantum corpus: non ergo Angelus.

3 Item, Nos poſſumus loqui de loco dupliciter, ſcilicet mathematice, & naturaliter. Si loquamur mathematice: tunc erit centrum loci & locati, & copulantur ad communem terminum particulæ locati, ad quem etiam particulæ loci copulantur, vt dicit Boetius in commento libri prædicamentorum. Sic autem non poſſumus dicere Angelum vel ſpiritum eſſe in loco. Si autem nos loquamur de loco phyſice: tunc locus erit locans in ſe ratione alicuius naturæ quam habet, per quam in ſe inclinat locatum in motu: ſicut videmus leue aſcendere ſurſum, quia ibi generatur & ſaluatur ſua ſpecies: & graue deſcendere deorſum, propter hoc quod ibi generatur: & ſic iterum deriſorium eſt dicere, quòd ſpiritus creati ſint in loco.

4 Item, Omne quod determinat ſibi locum, determinat eum ad æqualitatem ſibi: nihil autem alij eſt æquale, niſi in quo eadem eſt ratio quantitatis quæ eſt in alio: ſic autem Angelus non habet ſe ad locum corporalem: ergo, &c.

5 Item, Quantus eſt locus Angeli? Si enim eſt alicuius quantitatis: tunc non poteſt eſſe in minori, quod falſum eſt: ergo videtur, quod non ſit in loco. Si forte dicas, quòd eſt in loco per diffinitionem operis ſui, ſcilicet quòd opus ſuum eſt in hoc loco, & non in alio: ſecundum hoc etiam Deus eſt diffinitus in loco: quia opus eius eſt hic, & non alibi, quod falſum eſt: ergo hæc non eſt cauſa, quòd Angelus dicitur eſſe in loco.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd aliqua multipliciter dicuntur eſſe in loco. Quædam enim per ſe & ſecundum naturam indigent loco ſaluante & continente, ſicut omnia generabilia & corruptibilia: & hoc duabus de cauſis: quarum vna & præcipua eſt: quia talium vltima determinata ſunt contrarietate agente & patiente: & niſi eſſet ſaluatiuum contentiuum extrinſecus, propter continentiam paſſionum ipſarum continuam haberent in vltimis defluentiam & deperditionem. Et ſi tu quæras, vnde habet locus iſtam proprietatem, quòd ſaluat locatum: cum etiam vltimum locantis corporis ſit habens contrarietatem, & ita magis pugnando videatur corrumpere, quam ſaluare? Dicendum, quòd locus ille qui eſt vt vas locans, habet hoc ab influentia loci ſimpliciter: locus autem ſimpliciter prout eſt ſaluans non eſt niſi duplex, ſcilicet ſimpliciter ſurſum in contactu circumferentiæ orbis lunæ: & ſimpliciter deorſum quòd eſt eſſe in centro, quod habet ſaluandi naturam à toto orbe à quo æqualiter reſpicitur ſemper. Alia cauſa eſt, quòd quælibet res debilior eſt in extremis, quam ſit in intrinſecis ſibi: & ideo natura in extremis determinat ei continens. Hoc modo loquendo de loco, motus eſt ad locum, & ex ipſo: & nihil eſt in loco, niſi generabile & corruptibile: nec aliquid mouetur ex ipſo, nec ad ipſum, niſi mobile motu recto: & orbis lunæ & omnia ſuperiora hoc modo in nullo loco ſunt. Alio modo poſſumus loqui de loco prout eſt ſpatium mathematicum, vt videtur velle Boëtius: & ſic habet continere, ſed non ſaluare: quia ſuum continere non erit niſi extrinſecus ambire: & hoc modo dicimus omnia corpora loco circunſcribi præter ſphæram vltimam. Tertio modo loquimur de loco prout in ipſo eſt diſtantia ſitus, licet non includat: & hoc modo dicimus etiam vltimam ſphæram eſſe & moueri in loco ſecundum formam, & non ſubiecto, vt dicit Philoſophus in fine 6. phy. Et exponit commentum, quòd hoc eſt ſecundum quòd ſignantur in circumferentia circuli altitudinis. In illis enim accipitur altitudo diuerſa ſecundum ſitum, licet totum ſubiectum ſphæræ ſemper maneat in eodem loco: ſicut enim dicit Philoſoſophus, Non eſt eadem circulatio ſecundũ formam ab a accepta, ei quæ accipitur à b, vel à c. Nullo iſtorum modorum dicitur ſpiritus creatus in loco. Alio modo loquimur de loco per accidens, cum dicimus, nobis exiſtentibus in loco, ſunt in eodem loco accidentia & formæ quæ in nobis ſunt: & ſic iterum Angelum non dicimus eſſe in loco: quia ſic ſemper aſſumeret corpus, quando eſſet in loco. Sed dicimus Angelum eſſe in loco diffinitiue, & per diffinitionem operis: quia ſcilicet opus nec ex parte efficientis, nec ex parte effecti, refertur extra locum in quo eſt per conſequens: igitur intelligitur intra hunc locum eſſe ſubſtantia operans: & hoc eſt quòd dicit Damaſ. quòd ita eſt hic, quod non alibi. His habitis patet reſponſio ad totum hoc quod ſecundo quæſitum eſt de loco Angeli præter vltimum.

ET AD HOC dicendum eſt, quòd licet opus Dei diffiniatur ex parte operis operati, & ſuper quod operatur Deus: vt eſt homo vel anima: tamen opus operans non diffinitur: quia hoc eſt ſubſtantia Dei, & eſt vbique ſicut & ipſe: Angeli autem opera & ex parte ſubſtantiæ operantis, & ex parte operis operati, & ex parte eius ſuper quod vel circa quod operatur, in loco diffiniuntur: & non refertur locus ad ipſum ſecundum quantitatem maiorem vel minorem, ſed vt diffiniens, hoc eſt, diſtinguens à loco alio.

ADID quod primo quæritur, Vtrum duo ſpiritus poſſint eſſe in eodem loco? Concedo cum Doctoribus quod non: & hoc propter confuſionem operationum, non propter obſiſtentiam

obſiſtentiam naturę ad locum orporalem, quia illum non replent.

AD HOC quod obiicitur contra hoc, dicendum quòd Dei operatio operans, non poteſt confundi, nec diſcerni: confundi non, quia ipſa eſt eſſentia operantis diſtincta nulli commiſcibilis: diſcerni autem non poteſt, quia non refertur ad hunc locum, vt diſtinctio loci ponatur ex parte ſui operantis, ſicut in aliis quæ creata ſunt: ſed potius vno modo ſe habet ad quemlibet locum licet non eodem modo ſe habeant loca & locata ad ipſum in eis operantem: & per hoc patet ſolutio ad omnia obiecta præterquam ad hoc, vtrum impediantur inquantum ſunt ſpiritus, vel inquantum ſunt creati. Et dicendum ad hoc quòd impediuntur inquantum ſunt ſpiritus creati: quia ſic habent eſſentiam limitatam, quæ non poteſt referri ad opus in omni loco.

Quod Deus inhabitator eſt quorumdam, nondum cognoſcentium Deum, & non quorumdam cognoſcentium.

ILlud quoque mirabile eſt, quia vt ait Auguſt. in eodem, Deus eſt inhabitatio quorumdam, nondum cognoſcentium Deum, & non quorundam cognoſcentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli ſanctificati ſacramento Chriſti, & regenerati Spiritu ſancto, qui nondum valent cognoſcere Deum. Ergo quem potuerunt illi noſſe nec habere, iſti potuerunt habere antequam noſſe. Beatiſſimi autem ſunt illi, quibus eſt Deum habere, quod noſſe. Hic aliquatenus aperit Auguſt. quomodo Deus habitet in aliquo, id eſt, habeatur: cum videlicet ita eſt in aliquo, vt ab eo cognoſcatur & diligatur. E

Eadem ep. paulo infetius.

ARTICVLVS XV.

An paruuli pertinent ad templum Dei?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit [Ad templum Dei pertinent paruuli &c.] Hoc enim non videtur: quia paruuli non cognoſcunt. Et ad hoc dicendum, quòd conuenit eis per ſacramentum, non ex vſu gratiæ, ſed ex habitu: & hoc vocat munus Spiritus ſancti, non vſum, quia vſus eſſe non poteſt niſi exiſtente vſu liberi arbitrij.

Quomodo Deus totus vbique ſit per eſſentiam, non poteſt intelligi ab humano ſenſu.

EX prædictis patet, quòd Deus vbique totus eſt per eſſentiam, & in Sanctis habitat per gratiam. Cumque ſuperius, licet tenuiter, oſtenſum ſit qua ratione dicatur habitare in quibuſdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam aſſignari, quomodo vbique per eſſentiam & totus ſit: niſi huius conſiderationis ſublimitas atque immenſitas, humanæ mentis ſenſum omnino excederet: vt enim ait Chryſoſt. ſuper epiſtolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus quæ loqui penitus non valemus, ita multa loquimur quę intelligere non ſumus idonei. Verbi gratia, quòd vbique Deus eſt ſcimus & dicimus: quomodo autem vbique ſit, intellectu non capimus. Item quòd eſt incorporea quædam virtus quæ omnium eſt cauſa bonorum ſcimus: quomodo autem vel quæ iſta ſit, penitus ignoramus. F

Homil. 2.

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo Deus vbique sit per essentiam potentiam, præsentiam.

G QVidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quòd Deus vbique per essentiam esse dicitur: non quod Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est in quocumque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus, in quo illud est. Iidem etiam dicunt ideo Deum vbique dici esse per præsentiam vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt, quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint quæ asserunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbique esse per essentiam plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

DIVISIO TEXTVS.

EX prædictis patet, quòd Deus vbique] Hæc est tertia pars istius primæ partis, & habet tria capitula: in quorum primo ostendit quoddam inintelligibile contineri in verbis istis: & hoc intelligitur quoad spiritualia quæ Deus in qualibet creatura operatur, quæ superat vires humanas ad cognoscendum. In secundo ponit diminutam expositionem quorumdam *ibi* [Quidam tamen immensa &c.] In tertio facit quandam quæstionem, vtrum inquinari possit sordibus eorum in quibus est *ibi* [Solet quæri ab eisdem.

Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

H SOlet etiam ab eisdem quæri, Quomodo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contingatur? quod tam friuolum est, vt nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantuncumque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solum munda, sed etiam immunda ac sordibus fœtentia, quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: solis vero radij impolluti & incontaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest: nec tamen cuiusquam rei sordibus
Cap. 19. contaminatur vel contingitur. Vnde Augustin. in lib. de natura boni, Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes

fœces

fæces & sordes spargere, & eos mundos & synceros seruari. Si ergo visibilia nõnulla à visibilibus immundis contingi possunt, & nõ coinquinari: quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas. Postremo respondeant, quid potius de Deo respondendum existiment: vel quod nusquam per essentiam sit, vel vbique, vel quod alicubi, ita quod non vbique? Sed quis audeat dicere, quod nusquam diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbique sit. Si enim ita est alicubi, quod non vbique: ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Aug. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Aug. lib. de agone Christiano. c. 18.

Lib. de doctrina Christiana c. 10.

ARTICVLVS XVI.

An Deus potest dici esse loco?

INcidit autem dubium circa primum, quia Deus non videtur esse in loco, sed potius esse locus, per hoc quòd continet & saluat, & ad ipsum est motus cordium & Angelorum.

Solutio. SED AD hoc est dicendum, quòd ipse dicitur locus spiritualis ratione illarum proprietatum: sed dicitur esse in loco corporali in alia comparatione, quæ supra dicta est.

ARTICVLVS XVII.

Quomodo Deus ineſt omnibus & non inquinatur?

POsset etiam quæri, quæ sit causa, quòd afficitur anima à passionibus corporis sibi coniuncti, sed non inquinatur: radij autem solares non afficiuntur, nec inquinantur, sed tantum situaliter tangunt: Deus autem nec afficitur, nec inquinatur, nec situaliter tangit, sed omnibus ineſt?

Solutio. ET AD hoc dicendum, quòd vnio naturalis inter animam & corpus est causa affectus: quod autem non habet materiam communem cum corpore ex qua sit, hæc est causa, quòd non inquinatur. Radij autem nec vniti sunt, nec habent materiam vnam in genere potentiæ ad motum & ad mutationem: sed tamen determinantur situ per se, si sunt corpora: vel per accidens, si non sunt corpora: & ideo tangunt quidem: sed nec afficiuntur, nec inquinantur. Deus autem nec vnitur per naturam, nec materiam habet, nec situm: ergo nec afficitur, nec inquinatur, nec tangit situaliter: attingit tamen per essentiam, præsentiam, & potentiam à fine vsque ad finem fortiter quoad effectum, & disponit omnia suauiter quoad boni participationem, & dat vnicuique secundum suam capacitatem.

Quod Deus vbique sit & in omni tempore, non tamen localis est, non circunscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.

CVmque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel tempora, nec localis nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quod non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextra & sinistra, sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale siue circunscriptibile, & è conuerso, scilicet vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco diffinitur ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus quodammodo est locali, & quodammodo non est localis. Localis quidem dicitur, quia diffinitione loci terminatur: quoniam cum alicubi præsens sit totus, alibi non inuenitur. Non autem ita localis est

vt

vt dimenſionem capiens diſtantiam in loca faciat. Diuina ergo ſola eſſentia omnino illocalis & incircunſcriptibilis eſt: quæ nec locis mouetur aliquo modo, ſcilicet vel determinatione finita, vel dimenſione ſuſcepta: nec temporibus, ſed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, ſcilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ quæ longe eſt
Lib. 8. cap. 26. à creatore. Vnde Auguſtinus ſuper Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate ſemper idem, mouet per per tempus creaturam ſpiritualem: mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit adminiſtret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius ſubſtantiam qua Deus eſt, temporibus lociſque mutabilem, ſiue per tempora & loca mobilem, cum ſit ipſe & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia: & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia: & antiquior omnibus, quia ipſe idem eſt ante omnia: & nouior omnibus, quia ipſe idem poſt omnia, ſcilicet poſt omnium initia. Ecce hic aperte oſtenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero etiam per tempus & locum.

Quid ſit mutari ſecundum tempus.

K MVtari autem per tempus eſt variari ſecundum qualitates interiores vel exteriores, quæ ſunt in ipſa re quæ mutatur: vt quando ſuſcipit viciſſitudinem gaudij, doloris, ſcientiæ, obliuionis vel variationem formæ, ſiue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quæ fit ſecundum tempus, variatio eſt qualitatum, quæ fit in corporali vel ſpirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

DIVISIO TEXTVS.

VMQVE diuina natura veraciter & eſſentialiter ſit in omni loco] Hic incipit ſecunda pars iſtius diſtinctionis, in qua oſtendit Deum eſſe immutabilem motu eorum in quibus eſt. Et diuiditur in tres partes. In prima oſtendit quid ſit mouens per tempus & locum. In ſecunda autem oſtendit Deum ſecundum tempus & locum eſſe immobilem *ibi* [Fateamur vtique diuinam naturam] In tertia quędā obiicit contra & ſoluit *ibi* [Adhuc autem ſolet opponi] In prima tangit tria, ſcilicet in genere, quòd Deus ſtabilis manens creaturam mouet per tempus & locum. Secundo quibus modis fit mutatio *ibi* [Duobus namque his modis] Tertio ſpecialiter tangit de motibus Angelorum *ibi* [De mutatione vero ſecundum locum.

ARTICVLVS XVIII.

Vtrum idem ſit eſſe in loco, & eſſe locale? & quomodo conueniant Deo, ſpiritui creato, & corpori?

INcidit dubium, Vtrum idem ſit eſſe in loco, & eſſe locale? Videtur autem, quod ſic: quia locale eſſe non eſt niſi relatione loci ad locatum: & hæc relatio importatur, cum dicitur, hoc eſt in loco: ergo videtur, quòd ſint idem hæc duo.

2 Item, In tempore eſſe, eſt temporale eſſe: ergo cum locus ſit quantitas menſurans extra, in loco eſſe non eſt niſi locale eſſe. Item, In tempore eſſe, eſt quadam parte temporis menſurari, vt dicit Philoſophus: ergo in loco eſſe, erit loco menſurari: ſimiliter ergo cum omne tale locale ſit quod loco menſuratur, erit idem locale eſſe & in loco eſſe.

3 Item, Locus cum non ſit ſubſtantia, erit accidens: accidens autem denominat id cuius eſt accidens: cum igitur locus non ſit accidens niſi locati, vt videtur, denominabit ipſum: denominatiuum autem illud importatur per locale: ergo videtur, quòd idem ſit eſſe in loco & eſſe locale.

4 Item,

4 Item, Quicquid est in loco, locatum est in loco: sed quicquid est locatum in loco, locale est: ergo quicquid est in loco, locale est. Prima patet per se. Secunda probatur: quia locale esse nulli attribuitur nisi per hoc quod locatur in loco. In contrarium autem est totum quod habetur in litera: quia Deus est in loco, & tamen non est localis in loco.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd non est idem in loco esse, & locale esse: quia esse in loco per prius & posterius & æquiuoce conuenit tribus, scilicet Deo, & spiritui creato, & corpori: si enim dicamus Deum esse in loco sumendo ratione dicti à proprietate loci, tunc Deus erit æquiuoce in loco, & Angelus, & corpus: quia Deus est in loco dãdo esse loco & virtutem continendi: spiritus autem creatus erit in loco per posterius, quia scilicet ita est in vno quod non in aliis: corpus autem per se erit in loco cui assignamus principium, medium, & finem secundum locum. Si autem sumamus proprietatem locati, cum dicimus Deum esse in loco: tunc non conuenit Deo proprie esse in loco, sed per translationem, quæ translatio fit à proprietate locati qua replet locum: quia Deus replet spiritualiter, non faciendo distantiam vt corpus, nec distinctus in loco vt spiritus: sed per hoc quod non deest influendo esse loco & locato & omnes virtutes vtriusque. Locale autem esse secundum Ansel. in monolo. est leges loci sequi: leges autem loci sunt terminare locatum distinguendo & continendo extra, ita quod de locato nihil sit extra locum: & hanc legem sequitur & spiritus creatus & corpus. Alia lex est circunscribere secundum partes distantiæ & potestatis: vt pars locati sit in parte loci, & totum in toto: & hanc legem sequitur tantum corpus, sed tamen differenter, vt supra per distinctionem habitum est. Alias autem leges adhuc habet locus, scilicet saluare, immobile esse nisi forte per accidens, connaturalitatem habere ad locatum, & huiusmodi: de quibus legibus hic non indigemus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc verum est, quòd leges localitatis, vt ita dicam, non sint nisi ex relatione loci ad locatum: sed non est eadem relatio loci, vt habitum est, ad omne quod dicitur esse in ipso: nec hoc verum est, quòd omne quod sit in loco, sit vt locatum in loco: locatum enim proprie non est nisi corpus: cum tamen spiritus creatus diffinitiue sit in loco, & non locatus, nec localis, nisi secundum quid, vt dicit in litera.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc est falsa, quòd in tempore esse sit temporale esse: quia dicit Philosophus, quòd in tempore esse dicitur multis modis: est enim nunc in tempore, vt substantia temporis: & prius & posterius in tempore, vt partes temporis: & multum & paucum in tempore, vt passiones: sed hoc verum est, quòd in tempore esse sicut in mensurante, est temporale esse: & similiter bene concedo, quòd in loco esse sicut in mensurante, est locale esse: sed per hoc non habebitur, quòd esse quocumque modo in loco, sit esse locale.

AD ALIVD dicendum, quòd locus est accidens nõ per essentiam existens in locato, sed in locante: est enim locus secundum essentiam suam superficies corporis ambientis & includentis aliud corpus: sed etsi denominaret locatum, non oporteret, quòd denominaret esse quod est in loco: quia non est idem esse in loco, & esse locatum, vt habitum est.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc propositio falsa est, Quicquid est in loco, est locatum in loco, nisi intelligatur de eo quod est in illo primo & per se.

ARTICVLVS XIX.

An diuina essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est & immobilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Diuina igitur essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est, &c.] Hoc enim videtur falsum. Dicit enim Augustinus ad Orosium, quòd Deus mouet se sine loco & tempore. Item, Diony. in lib. de diu. no. c. 5. loquitur de processionibus bono conuenientibus, quibus mouet se & procedit Deus in omne quod est, secundum vniuscuiusque analogiam ad bonitatem suam participandam. Item Habac. 3. Egressus es in salutem populi tui. Et huiusmodi sæpe inueniuntur in sacra Scriptura, quòd egreditur in Sanctis, & ambulat in Sanctis: & alia plura obiecta de hoc inueniri possunt supra distinct. 8: vbi de incommutabilitate est disputatum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Boetio, quòd ipse stabilis manens dat cuncta moueri: & vbique vbi legitur, quòd mouet se, vel procedit, vel ambulat, referendum est ad effectum, quia Sanctos facit procedere in se, vel creaturas proficere, vel ambulare: aut ad assumptam creaturam.

ARTICVLVS XX.

An omnis mutatio fit in loco, vel tempore?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [His duobus modis, scilicet loco, vel tempore, fit mutatio, &c.] Isti enim duo modi omnino sine arte videntur accepti: quia temporis motus nullus est: quia tempus non est motus, nec subiectum motus, sed potius proprietas: non ergo omne quod mouetur, in tempore mouetur.

2 Item, Tempus per se est passio motus localis, ad quem refertur vt accidens siue proprietas, & vt numerus & mensura: ad alios autem motus non refertur, nisi sicut numerus & mensura: ergo non debet diuidi contra motum localem.

3 Item, Tempus diuiditur in partes quæ accipiuntur in motu locali, vt menses, & dies, & annos: non autem diuiditur in partes quæ sint acceptæ secundum partes motus alterationis, vt dicatur vna pars temporis tanta

ta, quanta hæc pars alterationis vel augmenti : ergo videtur, quòd nihil dicat.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Auguſtinus hic large accipit motum, ſecundum quod diſtinguitur motus ex potentia mobilis, quæ ſe habet ad motum quocumque modo. Et vt hoc melius intelligi poſſit, dicendum quòd dupliciter diſtinguitur motus, ſcilicet ex parte mobilis, ſecundum quod nos dicimus, quòd motus alius de non ſubiecto ad ſubiectum eſt, & alius de ſubiecto ad ſubiectum eſt: quandoque diſtinguitur penes terminum ad quem eſt motus, & in quo nihil plus eſt de motu : vt cum dicimus, quòd motus ſpecies ſunt ſex, ſcilicet generatio, corruptio, alteratio, augmentatio, diminutio, & ſecundum locum mutatio. Ex parte autem ſubiecti diſtinguitur adhuc dupliciter : ſicut cum dicimus, quòd eſt motus ſecundum potentiam ad vbi tantum, & eſt motus ſecundum potentiam ad vbi & ad formam : ad vbi tantum vt in cælo, ad vbi & ad formam vt in elementis & elementatis. Hoc modo diſtinguitur hic motus, quando dicitur, mobile aliquid ſecundum locum, & aliquid ſecundum tempus : quia aliquid eſt quod habet potentiam ad vbi, ſicut omne corpus quantum eſt de ſe : & hoc dico propter cælum empyreum, quod quidam ponunt immobile : quoddam autem mobile eſt ſecundum ſolam potentiam viciſſitudinis alicuius formæ in ipſo : & illud tempus quod eſt menſura huius viciſſitudinis, eſt per naturam & intellectum ante motum localem & ante tempus quod eſt menſura ipſius, ſicut probauimus ſupra diſtinct. 3. & ſic ceſſant omnes obiectiones. Quale autem ſit illud tempus, & vtrum continuum aut non, ibi requiratur.

ARTICVLVS XXI.

An Deus eſt in omnibus non incluſus, & extra omnia non excluſus, & quomodo dicitur Deus nouus & antiquus?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ipſe eſt interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia, &c.] Ab hoc enim loco accipitur illud dictum, quòd eſt intra non incluſus, & quòd eſt extra non excluſus. Et videtur eſſe impoſſibile, quòd ſimul ſit intra, & non incluſus, & huiuſmodi.

SED DICENDVM, quòd hoc dicitur ideo : quia ipſe non ſequitur leges loci, nec eſt in loco vt locatum, ſed potius vt præſentia ſuæ ſubſtantiæ influens omnibus eſſe & poſſe & operari : & cum nullam rem ſit accipere extra quam non ſit alia, ideo non ſic erit intra, quin ſit extra, & ſic de aliis. Antiquior autem dicit durationem æternitatis, nouior autem nouitatem effectuum & influentiarum : quia in ſe non eſt dicendus nouus, quia nouum eſt quod quantum ad ſuum initiũ eſt propinquũ: & Scriptura dicit, quòd non erit in te Deus recens : & ſupra habuimus, quod non eſt nouus diſtinct. 9. Vel poteſt dici nouus propter nouitatem & recentiam ſuæ virtutis, quam ab æterno habuit. *Solutio.*

Opinio quorumdam qui dicunt ſpiritus creatos non moueri loco, nec eſſe locales.

L DE mutatione vero loci magna inter conquirentes diſceptatio verſatur. Sunt enim qui dicunt nullum ſpiritum aliquo modo poſſe mutari loco, ab omni ſpiritu locum vniuerſaliter remouere volentes: quoniam ſecundum dimenſionem tantum & circunſcriptionem locum conſtare aſſerunt, atque id ſolum eſſe locale, vel in loco eſſe dicunt, quod dimenſionem recipit, & diſtantiam in loco facit. Et hoc dicunt Auguſt. ſenſiſſe, mutationem temporis tantum ſpirituali creaturæ tribuentem: loci vero & temporis, corporeæ.

ARTICVLVS XXII.

Vtrum Angelus moueatur ſecundum locum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [De mutatione vero ſecundum locum magna inter conquirentes] Hic enim cadit quæſtio de motu Angeli, quam diuido in tres partes, vt magis difficultates eius elucidentur. Primum erit, An mouetur ſecundum locum? Secundum, Qualiter mouetur ſecundum locum? Tertium, Vtrum motus eius ſit in tempore, vel in nunc?

Ad primum proceditur ſic : Philoſophus ante finem 6. Phy. ponit rationes ad hoc quod indiuiſibile ſecundum quantitatem non moueatur, quarum vna eſt hæc : Nihil motum per locum tranſit in ſpatio prius maius ſe, quam minus, vel æquale : ergo ſi indiuiſibile mouetur per ſpatium, tranſit prius minus, vel æquale, quam maius : ſed impoſſibile eſt tranſire minus, quia ſic aliquid eſſet minus indiuiſibili : ergo tranſibit æquale : ſed æquale eſt indiuiſibile : ergo accipit ſpatium per indiuiſibilia : ſunt autem in quantocumque ſpatio infinita indiuiſibilia : & infinita in tempore finito non contingit tranſire : ergo in quantumcumque longo tempore finito non mouebitur per ſpatium vnius palmi, vel

medietatis palmi : cum igitur Angelus ſit indiuiſibilis, videtur eſſe immobilis ſecundum locum.

2 Item, Moueatur Angelus ex a in b: tranſibit ergo ſpatium quod eſt in medio: quicquid autem mouetur, partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem: quod autem eſt partim & partim, eſt diuiſibile ſecundum quantitatem: ergo Angelus iam eſſet diuiſibilis ſecundum quantitatem, quòd falſum eſt: ergo eſt immobilis.

3 Item, Dicit Philoſophus, quòd ſolum eſſet indiuiſibilis motus, ſi tempus eſſet ex ipſis nunc : ſed non eſt tempus ex ipſis nunc: ergo motus non eſt indiuiſibilis alicuius.

4 Item, Detur moueri per ſpatium : ergo in minori erit in parte ſpatij, quam in toto: ergo quantuncumque paruum ſpatium accipiatur, in minori ſpatio erit, quod mouetur tardius illo: ſed omni mobili ſecundum locum eſt determinare in ſpatio æquale ſibi : ergo in ſpatio indiuiſibili quod eſt æquale in diuiſibili, poſſibile eſt aliquid in parte ſpatij eſſe, quando illud eſt in toto : ergo indiuiſibile diuiditur, quòd eſt inpoſſibile : ergo indiuiſibile non mouetur. Si forte tu dicas, ſicut communiter hoc volunt euadere, quòd Philoſophus loquitur de indiuiſibili quod habet poſitionem in continuo : quia hoc connaturale eſt quodammodo ſpatio : & ideo de illo tenent iſtæ rationes: Angelus autem non ſic eſt indiuiſibilis : & ideo non tenent de ipſo. Contra : Aut iſtæ rationes concludunt de indiuiſibili ſecundum quod habet poſitionem in continuo, aut ſecundum quod eſt indiuiſibile tantum, aut ſecundum vtrumque. Si primò, vel vltimo modo: ergo ſecundum hoc poſſet moueri vnitas : quia illa non habet poſitionem in continuo, nec eſt indiuiſibile habens poſitionem in continuo: & hoc negatum eſt adhuc plus à Philoſophis, quam quod mobilis ſit punctus : ergo patet, quòd illa ſolutio nulla eſt. Item, Mirum eſt, ſi vis eſt in hoc quòd punctus habet poſitionem in continuo, quòd Philoſophi nullam rationem acceperunt penes hoc probandi, quòd indiuiſibile non mouetur : ſed omnes rationes adducuntur penes rationem indiuiſibilitatis.

5 Hoc idem rationibus communibus probatur ſic : Omnis motus eſt propter indigentiam : Angelus autem, beatus præcipue, nullam habet indigentiam : ergo non mouetur.

6 Item, Nullus actus per naturam debetur alicui, niſi penes ſe habeat potentiam ad illum actum : motus autem actus quidam eſt : ergo non debetur alicui, niſi penes quod eſt potentia ad actum illum: non autem poſſumus dicere, qualiter penes Angelum ſit potentia ad motum naturalem rectum : quia ſic eſſet grauis, vel leuis : ergo ſi penes eum eſt potentia ad motum, ille erit proceſſiuus: potentia autem ad motum illum completur in organis quæ ſunt pedes, vel alæ, vel pennulæ in natatilibus, vel annuli in reptibilibus, quæ omnia abuſio eſt ponere in Angelo: ergo ipſe non mouetur.

7 Item, In omni eo quod mouetur, aliud eſt mouens, & aliud motum: ergo ſi Angelus mouetur, aliud erit mouens, & aliud motum: & hæc duo vel impoſſibile vel difficile eſt inuenire in Angelo : ergo videtur, quòd non mouetur.

8 Item, In omni eo quod mobile eſt localiter præter ſolum motum circularem, eſt etiam potentia ad alios motus omnes vel quoſdam, & percipue ad genetationem : ſed in Angelo non eſt ſic : ergo non eſt mobilis ſecundum rectum motum, qui eſt deſcendere de cælo, & aſcendere, & huiuſmodi.

9 Item, Nullum mobile per naturam eſt mobile ad loca contraria, & locum incorruptibilium & corruptibilium corporum. Veritas huius patet : quia nihil mobile per naturam mouetur ſurſum & deorſum, & nihil immobile motu voluntario mouetur ad locum contrarium naturæ ſuæ, ſed ad locum in quo natura ſua conſeruatur : vnde volatilia non mouentur ſurſum inignem, vel ad locum ſolis : nec natatilia egrediuntur in ſiccum: ergo ſi Angelus eſt mobilis, ipſe non mouebitur niſi ad locum ſuæ naturæ congruentem & ille eſt cælum empyreum in genere corporum : ergo nunquam mouetur ad nos in terram.

Sed contra. SED CONTRA hoc ſunt auctoritates omnium Sanctorum, præcipue Damaſ. lib. 1. cap. 17. vbi ſic dicit, Angelus quidem velocitate naturæ, & quia parate & cito pertranſit, diuerſis in locis operari dicitur. Si ergo pertranſit : ergo mouetur. Item lib. 2. cap. 3. Vbique confeſtim inueniuntur vbicunque diuinus iuſſerit nutus, naturæ agilitate. Multa etiam alia facile eſt inducere, & hic habentur quædam ſatis expreſſa.

2 Per rationem autem obiicitur ſic : Nihil habens potentiam nullo modo multiplicabilem in medio & ſecundum eſſentiam non exiſtens vbique, operari poteſt niſi vbi ipſum eſt : Angelus eſt talis ſubſtantia: ergo non operatur niſi vbi ipſe eſt. Probatio ſecundæ : quia prima per ſe nota eſt : Angelus eſt ſubſtantia definita in loco, vt probatur hic in litera. Item, Angelus habet potentiam ſubſtantiæ intellectualis cuius non ſuſceptibile eſt medium quod eſt inter cælum & terram, quia hoc eſt corpus inanimatum. Inde proceditur ſic : Angelus non operatur niſi vbi eſt : ſed in diuerſis locis operatur non ſimul, ſed ſucceſſiue, vt dicit Damaſ. ergo in diuerſis locis ſucceſſiue eſt : hoc autem eſt moueri per locum, vel conſequens motum localem: ergo Angelus mouetur localiter.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd angeli mouentur localiter, vt dicunt Sancti, etiam quicquid contingat de dictis Philoſophorum.

AD PRIMVM autem quod contra obiicitur, dico quòd bene verum eſt, quòd indiuiſibile de cuius eſſe eſt indiuiſibilitas ipſa, eſt immobile ſecundum locum, nec ipſius eſt locus : quia ſicut dicit Philoſophus, neque vnam differentiam inuenimus loci

puncti & ipſius puncti. Quòd etiam de eſſe vnitatis & puncti ſit indiuiſibilitas, patet ex hoc quòd vtrumque ſecundum eſſe ſuum, principium eſt quanti & terminus:& hoc non poſſet eſſe niſi indiuiſibilitas eſſet de conſtituentibus ea ſecundum rationem, & ideo etiam diffiniuntur per rationem indiuiſibilium: vt cum dicitur, punctus eſt cui pars non eſt: Angelus autem licet ſit indiuiſibilis ſecundum quantitatem: tamen illa indiuiſibilitas eſt conſequens eſſe ſuum, & non dicitur eſſentia: & ideo poteſt habere motum ſecundum aliam conſiderationem ſui eſſe, ſcilicet inquantum eſt ipſe ſubſtantia ſpiritualis, cuius potentia vincit omne prohibens: & hoc vocat Damaſ. velocitatem naturæ eius: vincit enim diſtantiam ſpatij, ita quòd motus ſuus non eſt porportionatus ſpatio: & vincit diſtantiam temporis, ita quod motus ſuus non eſt proportionatus tempori, nec menſuratur tẽpore:& vincit obſiſtens ſpiſſum & rarum, ita quòd motus ſuus eſt per omne plenum ſiue rarũ ſiue denſum, ac ſi eſſet vacuum, nihil reſiſtens mouenti, vel moto, & hunc motum dicimus eſſe ſupra naturam, non contra, vel infra naturam: & per hoc patet ſolutio ad tres primas rationes.

Ad aliud dicendum, quòd videtur mihi quod ſolutio illa non ſoluit: quia abſque dubio non eſt illa intentio Philoſophi, quam illa ſolutio prætendit.

Ad aliud dicendum, quòd non ſemper motus eſt propter indigentiam, ſed quandoque eſt ad potentiæ demonſtrationem, ſicut frequenter currunt curſores: & quandoque eſt ad oſequij oſtenſionem, ſicut miles nullo modo indigens, lætam accipit occaſionem mouendi ſe in ſeruitio regis, in quo nec eſt indigentia regis quandoque nec militis, ſed rex occaſionem dat militi, & miles oſtendit obſequium: Poſſemus tamen dicere, quòd eſt propter indigentiam noſtram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt.

Ad dictum autem Philoſophi dicendum, quòd ipſe non intendit de motu ſupermundano, ſed naturali, & proceſſiuo.

Ad aliud dicendum, quòd potentia talis data eſt Angelo in creatione naturæ ſuæ.

Ad aliud dicendum, quòd verum eſt de motu naturali & proceſſiuo, & non de iſto qui ſupermundanarum eſt ſubſtantiarum.

Ad aliud dicendum, quòd in Angelo eſt voluntas mouens: & id quod eſt Angelus, eſt motum: ſicut in animali eſt anima mouens, & corpus motum: & ideo habet diuerſitatem mouentis & moti: poteſt enim eſſe mouens forma, & motum materia, vt in igne aſcendente: & hoc per accidens: quia ignis actu ignis exiſtens, non eſt extra locum niſi per accidens: & hanc potentiam complere aſcendendo poteſt forma ſubſtantialis ad quod potentia datur propter indigentiam, licet actus ſine indigentia quandoque exerceatur.

Ad aliud dicendum, quòd intelligitur in his in quibus idem motus eſt ad formam & ad locum, ſicut in grauibus vel leuibus: quia in illis mouens eſt generans, vel non prohibens ſiue nõ remouens impedimẽtum: ſicut lapis deſcendit, qui eſt ſuper columnã remota columna. Sed in Angelo non eſt talis motus, ſicut patet ex prius dictis: quoniam ſicut poteſt haberi à Philoſopho in 8.phyſi. idem eſt generans & mouens ſecundum locum: per hoc enim quod generans dat generato formam ſuam, dat ei etiam omnia accidentia formam illam conſequentia: & principuum inter illa accidentia eſt motus localis: & ideo ſi genita eſt aliqua res extra locum ſuum, propter aliquid detinens eam, remoto detinente, mouetur per ſe ad locum, qui tamen motus eſt à generante primo, quod dedit ei ſpeciem & accidentia ſpeciem conſequentia.

ARTICVLVS XXIII.

An Angelus moueatur ſecundum locum tranſeundo ſpatium?

SEcundo quæritur, qualiter mouetur ſecundum locum: vtrum ſcilicet tranſeundo ſpatium, vel non? Et opponitur ſic: Omne quod tranſit de extremo ad extremum: aut tranſit per medium, aut manet in vno extremo & generat ſe in alio vel ſimile ſibi, aut eſt ſimul in extremo & extremo. Conſtat autem, quòd ſecundus modus & vltimus ſunt impoſſibiles: Angelus enim non generat alium Angelum, nec Angelus eſt hic & ibi, quia ſi id quod eſt ibi ſit extra quia eſt hic, Angelus eſſet extra ſeipſum, quod impoſſibile eſt: nec poteſt dici, quòd ſit vbique quia hoc iam improbatum eſt, & in litera dicitur contrarium: ergo de hoc loco non venit illuc niſi pertranſeundo ſpatium. 1.p.ſum. theo.q.74. art.1.

2 Item, Damaſ. dicit, quòd cum eſt in terra, non eſt in cęlo. Aut ergo venit tranſeundo, aut non. Si non tranſeundo: & cum eſt hic, non eſt ibi: oportet quòd generetur hic. Si autem tranſeundo: tunc habeo propoſitum, quòd pertranſit medium. Si forte tu dicas, quòd mouetur ad modum noſtri intellectus: quia eſt de hoc quod eſt vltra mare, & ſtatim de hoc quod eſt in Colonia, vel alia ciuitate, præter hoc quod tranſeat per omnia media: hoc nihil eſt: quia nos non quærimus de motu intelligentiæ per intelligibilia, qui non eſt motus ſubſtantiæ, ſed conuerſio intellectus ſuper id quod habet apud ſe: & quia vtrumque coniungitur intellectui ſine medio, ſcilicet id de quo cogitat vltra mare exiſtente, & id quod cogitat in Teuthonia exiſtens, ideo poteſt ſe conuertere ſuper hoc & illud, præter hoc quod pertranſeat media: ſed nos quærimus de motu angelicæ ſubſtantiæ, quæ venit de loco ad locum: vnde patet, quòd nulla eſt iſta reſponſio. Si forte velles dicere, quòd diſtantia quidem diſtantia eſt, ſed non eſt ei diſtantia: ſicut quidam dicunt, & ponunt exemplum: ſicut ſi inter

cælum

cælum & terram eſſet vacuum, tunc centrum eſſet immediatum circumferentiæ. Contra: Vacuum illud: aut relinquit diſtantiam loci ſed priuatam omni locato: aut nihil ponit. Si dicas, quòd nihil, tunc nihil eſt quod dicis: quia nec erit diſtantia, nec circumferentia, nec centrum, nec aliquid: ſi autem relinquit diſtantiam inter extrema, tunc falſum tu ponis, quòd centrum eſſet immediatum circumferentiæ.

2 Item videtur impoſſibile, quòd diſtantia ſit, & non ſit ſibi diſtantia: quia quod ſimpliciter eſt, ad nihil poteſt comparari reſpectu cuius non ſit: dicit enim Philoſophus, Quod in ſe eſt ſubſtantia, reſpectu nullius & in nullo poteſt eſſe accidens: & quod eſt aliquid in actu, reſpectu nullius poteſt eſſe nihil in actu illo.

3 Item, Sint duo termini, ſcilicet, a & b, & moueatur Angelus ex a in b. Diuidatur autem a b in c. Inde procedo ſic, Angeli motus eſt in b: ergo in toto b quieſcet poſt motum, & erit in motum eſſe: ergo neceſſarium eſt ſi mouetur, quòd moueatur, in c: c autem eſt medium ſpatium: ergo mouetur in medio: ergo falſum eſt quod dicis, quòd diſtantia non ſit ſibi diſtantia.

4 Item, Quicquid in aliquo in quo primo eſt in motum eſſe, neceſſario accipitur ante hoc in moueri, ſed Angelus cum eſt in terra, accipitur vt in quo primum eſt in motum eſſe: ergo quicquid eſt de ſpatio ante hoc in illo, eſt vt in moueri: ergo mouetur per medium.

S. SED CONTRA: Omne quod mouetur per medium, partim eſt in termino à quo, & partim eſt in termino ad quem: Angelus mouetur per medium, vt tu dicis: ergo partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem: ſed omne tale eſt diuiſibile: ergo Angelus eſt diuiſibilis, quod aperte falſum eſt.

2 Item, Omne quod mouetur per medium, citius eſſet in medio, quam in extremo: ergo Angelus citius eſſet in medio, quam in extremo, quod falſum eſt: quia dicit Damaſ. quòd confeſtim inneniuntur vbicunque diuinus iuſſerit nutus.

Solutio. SOLVTIO, Sine præiudicio loquendo dico, quòd tranſit medium, & quod medium eſt diſtantia, ſed non ſibi, eo quod virtute mouendi vincat eam. Et hoc poſſumus videre per ſimile. Dicit enim Philoſophus ante finem 8. phyſicorum, quòd infinita omnis potentia, ſicut magnitudo & multitudo, excellens eſt omne finitum: & ideo demonſtrat ibi, quòd ſi eſſet potentia mouens infinita, quòd moueret motum quem influit ipſi mobili in nunc: nos autem non poſſumus dicere potentiam Angeli infinitam eſſe ſimpliciter, ſicut nec eſſentiam eius dicimus infinitam: ſed dicimus eam non finitam proportione alicuius corporalis potentiæ mouentis: & ideo ſi corporalis infinita vinceret ſpatij diſtantiam, multo magis dicemus vincere ipſam potentiam Angeli: & ideo dico, quòd tranſit ſpatium indiuiſibiliter: & ſibi efficitur totum ſpatium ſicut vnum indiuiſibile: quia motus eius eſt ad voluntatem: dictum eſt enim ſupra, quòd ipſe mobilis eſt qui habet in voluntate tranſitum ſui motus, & in poteſtate ad remotum vel ad propinquum æqualiter. Concedimus igitur primas rationes probantes, quòd tranſit medium: licet tranſeat ipſum, vt indiuiſibile vnum reſpectu potentiæ mouentis.

AD HOC autem quod contra hoc obiicitur, quòd non ſit ſibi diſtantia: reſpondeo, quòd eſt diſtantia quidem ſemper, ſed non facit eum diſtare de motu, propter victoriam potentiæ mouentis: & hoc bene contingit in multis, ſicut iam dictum eſt de virtute infinita mouente per diſtans, quæ neceſſario vincit medium velocitate motus.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd eſt motus ex a in b. & diuidatur in c: dico, quòd non habet locum hic: quia tales demonſtrationes non habent locum niſi in his motibus tantum, in quibus poteſtas mouentis & quantitas mobilis & diſtantia ſpatij ſunt proportionata: hoc autem non eſt hic, & ideo non habet locum.

Si autem tu obiicias fortem obiectionem, quòd ſecundum hoc erit ſimul in motum eſſe, & à quo mouetur, & in moueri, ſicut probat ſecunda obiectio: dico ſine præiudicio hoc non eſſe verum: quoniam ſimul accipitur ſecundum rationem eorum quæ dicuntur mathematica eſſe ſimul, ſcilicet inter tur eſſe ſimul: aliter enim ſecundum locum diquorum vltima nihil eſt medium: & aliter dicuntur eſſe ſimul naturalia, vt quorum vltima agunt & patiuntur adinuicem. Similiter etiam dicitur in tempore vel menſura aliter ſimul: & ideo non dico, quòd Angelus moueatur in tempore, vt patebit in ſequenti articulo, ſed motus eſt in nunc: & poſſum dicere, quòd probabilius mihi videtur, quòd à quo eſt motus, & per quod eſt motus, & in quo eſt in motum eſſe, ſunt tria nunc ſeſe conſequentia: & tunc non ſequitur aliquod inconueniens: quia tunc non erit ſimul moueri & motum eſſe: & eſt tunc dare nunc in quo mouetur, & nunc in quo quieſcit: & tamen illa tria non faciunt quantitatem niſi forte diſcretam, quę nihil habet medium: & non exigitur aliquid probandum, niſi hoc forte tantum, quòd nunc poſſint ſe conſequi in motu Angeli, vt probabitur in ſequenti quæſtione: Et per hoc patet ſolutio ad prima obiecta.

AD ID quod contra obiicitur, reſpondeo quòd illa obiectio & ſequentes non tenent in eo quod virtute mouẽdi vincit diſtantiã medij

ARTICVLVS XXIV.

An motus Angeli ſit in tempore, vel in nunc?

TErtio quæritur, Vtrum motus Angeli ſit in tempore, vel in nunc? Et videtur, quòd in tempore: quia omnis motus habet prius & poſterius, vt partes eſſentiales ſibi: omne prius & poſterius eſt in tempore: ergo motus Angeli eſt in tempore.

2 Item, Omnis motus eſt de numero ſucceſſiuorum : omne autem ſucceſſiuum habet eſſe in partibus, quarum vna eſt poſt aliam: ergo motus Angeli tale habet eſſe : omne autem quod habet tale eſſe, eſt in tempore: ergo motus Angeli eſt in tempore.

3 Item, Dicit Auicen. in ſufficientia ſua, quòd motus eſt exitus de potentia ad actum in tempore continuo, non ſubito : ergo & motus Angeli eſt huiuſmodi : ergo eſt in tempore.

4 Item, Ariſto. in tertio phyſicorum, Motus eſt endelechia exiſtentis in potentia ſecundum quod in potentia eſt, ergo motus habet eſſe permixtum cum potentia. Aut igitur reſpectu eiuſdem habet actum & potentiam, aut reſpectu diuerſorum. Si reſpectu eiuſdem : ergo ſecundum idem eſt potentia & actus, quod non poteſt eſſe : ergo relinquitur, quòd ſit hæc duo reſpectu diuerſorum : actus igitur erit ſecundum quod eſt via in actum, quia via in aliquid, attingit illud in quod eſt via : & hoc dicit Commentator ſuper 3. meta. quòd motus dicitur ens, quia eſt via ad verum ens: & potentia erit ſecundum quod eſt ex alio quodam quod abiicit : abiicere autem & accipere non ſunt ſimul, ſed reſpectu diuerſarum partium temporis : ergo videtur, quòd nullus motus poſſit eſſe in nunc.

5 Item, Detur, quòd ſit in nunc : contingat autem alium Angelum fortiorem moueri ſuper idem ſpatium : ergo cum velox diuidat tempus, in minori quam in nunc mouebitur ille per ſpatium illud : ergo eſt accipere minus indiuiſibili, quod eſt impoſſibile: ergo vt prius.

6 Item contra hoc quod ſuppoſitum eſt ſupra, obiicitur ſic : dicit Philoſophus, quòd inter quælibet duo indiuiſibilia alicuius generis eſt accipere compoſitum in eodem genere : & hoc eſt ſcriptum in commento ſuper 6. phyſicorum : licet etiam innuatur ex litera libri, quòd inter duo puncta eſt linea, & inter duas lineas ſuperficies, & inter duas ſuperficies corpus : cum enim non ſit terminus ſine terminato, neceſſe eſt hoc eſſe verũ.

7 Item, Inter duo nunc tempus eſt : & ſic eſt in omni continuo : ergo impoſſibile eſt accipere tria nunc, in quibus nihil intercidat medium, vt videtur.

8 Item, Subtiliter probat Commentator in 6. phyſicorum, quòd in omni motu eſt diuiſio quædam mobilis & ſpatij ſic : Detur motus eſſe ex a : ergo in toto a quieſcet : & accipiatur locus proximus ad a qui ſit b : ergo in b mouetur id quod per ſpatium fertur : omne autem quod mouetur, partim eſt à quo, & partim in quod : ergo id quod fertur, partim eſt in a : ergo intercipit mouendo in b partim de loco a, à quo eſt motus : ergo inter a & b locus eſt : & ſic ſemper eſt accipere : ergo neceſſe eſt motum omnem diuiſibilem eſſe diuiſione ſpatij : ergo & tempus menſurans ipſum eſt diuiſibile : & ſic nullum motum contingit eſſe in nunc, nec aliqua nunc ſe conſequi, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA obiiciunt quidam ſic: In quibus nullum eſt medium, in his ſimul eſt fieri & factum eſſe : ſed in generatione ſimplici nullum eſt medium : ergo ſimul contingit in ipſa fieri & factum eſſe, & mutari & mutatum eſſe: & vocant generationem ſimplicem generationem ſubſtantiæ, quę eſt inter oppoſita per contradictionem in quibus non eſt medium : & hoc dicunt quidem, ſed non probant : tamen pro ſimili adducunt, vt probent ſimul Angelum moueri & motum eſſe.

Pro eis autem poteſt obiici ſic: Sicut ſe habet ens ſimpliciter ad ens ſecundũ quid, ita ſe habet generari ſimpliciter ad generari ſecundum quid : ſed ens ſimpliciter opponitur non enti ſimpliciter, & ens ſecundum quid opponitur non enti ſecundum quid: ergo cum generatio ſecundum quid ſit ex non ente ſecundum quid, vt album ex non albo, quod tamen eſt aliquid : generatio ſimpliciter erit ex non ente ſimpliciter, & ſic generatio eſt mutatio ex nihilo : inter nihil autem & aliquid nihil eſt medium: & non diſtat fieri à factum eſſe niſi per medium : ergo in omni tranſmutatione ſubſtantiæ ſimul eſt fieri & factum eſſe, id eſt, in eodem nunc : multo ergo magis hoc poteſt eſſe in motu ſubſtantiæ ſpiritualis. Sed hæc videtur mirabilis philoſophia quæ nulli concordat Philoſopho, quin imo omnes concorditer dicunt duo his oppoſita: quorum vnum eſt, quòd nihil per naturam fit ex ſimpliciter nihilo. Aliud eſt in 6. phyſicorum, quòd fieri & factum eſſe nunquam ſunt ſimul: quod enim fit, non eſt : & quod factum eſt, eſt : ſequitur ideo, quòd idem eſt, & non eſt: niſi forte tam abſurde reſpondeas, quòd dicas, quòd in ſubſtantiis quod fit eſt: quod penitus eſt ridiculoſum : quia in ſubſtantiis magis hæc eſt vera, Quod fit non eſt, quam in accidentibus, cum in accidentibus aliquid de extremo ſit in ipſo fieri, in ſubſtantiis omnino nihil : quia forma ſubſtantialis non eſt magis & minus, ſicut accidentalis. Ideo dicunt alij, quòd differentia eſt inter nunc & inſtans : quia nunc eſt indiuiſibile temporis quod eſt ſubſtantia ipſius. Inſtans autem eſt quod accipitur inter duo tempora, quaſi quod inſtat à parte noſtræ ſignificationis. Et verum eſt quod dicunt, quòd inter quælibet duo nunc eſt tempus, ſed non inter quælibet duo inſtantia : quia ſi ego ſigno tempus ad vnum inſtans, nihil prohibet quin tu poſſis ſignificare ad proximum inſtans conſequens illud in tempore : & ideo dicunt Angelum moueri in inſtanti, & non in nunc. Sed hoc non concordat veritati : quia ſic accipiendo nunc, non ſunt duo nunc in toto tempore, ſed vnum ſolum : ſicut illud quod fertur, eſt vnum in toto tempore : & vnum in toto motu. Præterea, Philoſophus Auerrores aſſignans differentiam inter continuum lineæ, & inter continuum temporis, dicit, quòd eſt accipere duo puncta in lineæ continuo, ſed non in continuo temporis, quod non permanet, nec habet poſitionem in partibus: & ideo ſi hoc eſſet verum quod dicunt, nihil eſſet quod dicit Philoſophus : ergo relinquitur, quòd Philoſophus intendat inter quælibet duo nunc eſſe tempus, ſecundum quod nunc eſt terminans motum : ſed etiam

inter

inter quælibet duo momenta vel mutata motus eſt: & ſic accipitur in ſignificatione inſtantis prædicta ab eis: ergo ſolutio non valet.

Solutio. SOLVTIO. Mihi videtur quod ſupra dictum eſt in 3. diſt. quòd tempus in ſacra Scriptura multipliciter ſit dictum: & videtur, quòd id quod non habet relationem ad motum cæli, ſicut ad cauſam ſui motus & quietis, quòd illud non ſit in tempore motus cæli, ſicut numeratum in numero, vel menſuratum in menſura. Dicit enim Philoſophus Rabbi Moyſes, quòd omnis motus huius naturæ reducitur ad motum cæli, qui fecit moueri hanc naturam: conſtat autem, quòd motus Angeli ad motum cæli vt ad cauſam reduci non poteſt: ergo non erit in tempore cæli ſicut in numero & menſura. Aliud autem tempus quod accipitur præter ordinem mobilium ad cauſam vnam motus, eſt in ipſo mobili, vt in ſubiecto, & differt vnumquodque mobile. Et ideo ſicut nos accipimus continuitatem temporis & diſcretionem & ſubſtantiam in illo quod eſt proprietas motus cæli: diſcretionem, quia numerat per duo quæ ſunt prius & poſterius: continuitatem à ſpatio per quod eſt motus, eo quod in nullo loco diſcreto accipitur mobile, ſed vt per quodlibet in quo eſt quaſi locus fluens renouando ſitum continentiæ & ſubſtantiam, per hoc quod id quod fertur, eſt vnum in toto motu: ita oportet nos conſiderare in iſta parte naturam ipſius temporis ſecundum naturam motus & mobilis. Conſtat autem, quòd Angelus motus, id eſt, qui fertur, eſt indiuiſibilis: & ſic idem quod adiacet ei, eſt indiuiſibile: loco autem per quem eſt motus non commetitur: ergo non accipitur ante & poſt in loco: cum igitur ab illis fuerit prius & poſterius in motu, non habebit motus ſuus prius & poſterius. Spatij etiam diſtantia vincitur à vi mouentis potentiæ: ergo ſpatium non faciet ſibi continuum motum. Remanet igitur (vt diximus) quod tantum ſunt tanquam tria indiuiſibilia motus eius: vel vnum adiacens ei, tertamen acceptum, quod idem eſt, ſc. ſecundum quod eſt in loco à quo, & in loco per quem, & in loco ad quem eſt motus: & nihil continuabit hunc numerum ipſorum nunc: iam ergo planum eſt reſpondere obiectis.

AD PRIMA enim quinque dicendum, quòd illæ propoſitiones non tenent, niſi in motu phyſico: motus autem Angeli non non eſt phyſicus, vt iam patet, nec ordinatus ad phyſicum.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi motus Angeli eſt ab a in b, impoſſibile eſt, quòd a & b diuidantur per motum in c: quia totum ſpatium interiacens motui indiuiſibili, eſt vt vnum indiuiſibile: in indiuiſibili autem non diuiduntur indiuiſibilia, ſed diuiſibilia quorum termini ſunt indiuiſibilia: & ideo illa ratio de motu Angeli non tenet.

AD DVO ſequentia dicendum, quòd hoc non eſt verum niſi in motu qui continuitatem habet à ſpatio, & continuat tempus ſua continuitate: & iam oſtenſum eſt, quòd hoc non conuenit motui Angeli. Ad ſolutionem aliorum qui dicunt, quòd ſimul eſt moueri Angeli & motum eſſe, dicendum quòd ſi verum dicunt non eſt intelligibile illud verum: licet enim dicant vnum eſſe ſimplex: eſt tamen in ratione duplici: & inquantum eſt finis præteriti, dicunt ipſum adiacere motui Angeli: & inquantum eſt principium futuri, dicunt ipſum adiacere ei quod eſt motum eſſe. Sed contra hoc eſt, quòd licet ſit in ratione duplici, non tamen eſt in ratione triplici: & nos accipimus in Angelo terminum à quo, & per quem, & in quem: vnde illa ſolutio non bene eſt intelligibilis. Probatio autem qua probant dictum ſuum, omnino falſa & abſurda eſt: quia hoc eſt impoſſibile, quòd fieri ſit cum factum eſſe, & mutari cum mutatum eſſe: cuius rationem reddit Commentator ſuper 6. phyſi. dicens, quòd generatio & corruptio non ſunt mutationes factæ per ſe acceptæ in natura nec vnquam ſeparantur ab alterationem: & ideo generatio finis motus eſt qui eſt alteratio & corruptio ſimiliter. Dicitur enim, & verum eſt, quòd motus habet duplicem finem, ſcilicet eiuſdem generis qui eſt motum eſſe, & alterius generis qui in alteratione eſt: ſicut generatio eſt corruptio: & in motu locali luminoſi corporis illuminatio diaphani directè oppoſiti: ſequitur enim motum candelæ illuminatio domus ad omnem partem oppoſitam candelæ, & motum ſolis ſecundum circulos altitudinis illuminatio horizontis illius, cuius aſcendens eſt gradus, in quo ſignificatur circulus illius altitudinis. Vnde dicendum, quòd cum generatio ſit corruptio, coniuncta eſt alterationi, & corrupta eſt res ad inſtans quo eſt generatum eſſe: quia hoc eſt finis motus & mutationis illius: & hoc bene contingit, quòd motus eſt ad nunc, licet non in nunc: ſicut linea eſt ad punctum, licet non in puncto vel ex punctis.

AD ARGVMENTVM ergo primum dicendum, quòd generatio ſimpliciter non eſt entis in vniuerſali, ſed eſt entis ſimpliciter, id eſt, ſubſtantiæ cui ſubiicitur non ens ſimpliciter, id eſt, non ens, quod non eſt ſimpliciter apud naturam apud quam compoſitum eſt ens ſimpliciter, & potentia non ens ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ſed in generatione ſecundum quid, ſubiicitur ens ſimpliciter per formam ſubſtantialem, & non ens ſecundum quid, id eſt, ſecundum priuationem eius in quod eſt generatio ſecundum quid: cum enim in tota natura generatio vnius ſit corruptio alterius, oportet corrupto dare eſſe per formam ſubſtantialem & accidentalem, & hoc ſubiicitur generationi phyſicæ, ſecundum quod omnis generatio eſt cum actione & paſſione, & ex contrario in contrarium: vnde ſecundum quod eſt generatio ſubſtantiæ tantum, ſic ſecundum intellectum ſupponitur mutationi ipſa materia tantum: ſecundum autem quod generatio vnius eſt corruptio alterius, ſupponitur materia cum forma ſubſtantiali vt recedente: ſecundum autem quod eſt generatio cum actione & paſſione, ſupponitur materia cum forma recedente, & contrariis accidentibus & proprietatibus

prietatibus illius formæ: & ſic ſemper eſt in natura: & ideo non oportet nos dicere, quòd fieri & factum eſſe ſint ſimul, & corrumpi & corruptum eſſe ſimul: ſed corrumptum eſſe & generatum eſſe poſſunt eſſe ſimul reſpectu diuerſorum, ſcilicet ſecundum rationem finis & principij, & corrumpi & generari ſimul reſpectu diuerſarum formarum, ſcilicet recedentis, & aduenientis.

Notandum autem, quòd circa hanc quæſtionem propter difficultatem ſuam ſunt multæ opiniones, quarum quædam ſunt hæreticæ habitæ nunc à modernis: Philoſophi enim quidam tenentes, Vetus Teſtamentum de miſſionibus Angelorum ſicut Rabbi Moyſes, & Rabbi Elieſer, & Rabbi Ioanna, dixerunt Angelos moueri, ſed obedire eis omnes virtutes quoad nutum: & ideo per effectum illarum virtutum obedientiam dicunt eos moueri, & non aliter: & hoc (quia ſacræ Scripturæ contrarium eſt) hæreſis eſt. Alij fuerunt, qui dixerunt Angelum ſimul eſſe in pluribus locis, hoc eſſe eius moueri, & etiam in omnibus ſi velit: & hoc etiam pro hæreſi habitum eſt, cum habeat definitam ſubſtantiam ſecundum dicta Sanctorum, & non poſſit in pluribus locis ſimul eſſe. Alij ſunt qui dicunt, quòd motus eius eſt per ſuam voluntatem, & mouetur in nunc ſi vult, & mouetur in tempore ſi vult. Alij dicunt, quòd non in nunc, ſed in tempore imperceptibili, quod eſt repente moueri: & ideo videtur nobis, quòd in nunc mouetur. Alij dicunt, quòd mouetur in nunc vno ſecundum duas rationes: & ideo moueri ſuum & motum eſſe ſunt ſimul. Et alij dicunt aliter, ita quod non ſunt duo perfecte concordantes in hac quæſtione.

Hic reſpondetur eis.

M SEd vt ſupra diximus, dupliciter dicitur res eſſe localis vel circunſcriptibilis, ſcilicet vel quia dimenſionem recipit & diſtantiam facit, vel quia loci termino finitur: quorum vtrumque conuenit corporeæ creaturæ, alterum vero tantum ſpirituali. Nam vt ſupra diximus, corporalis creatura ita eſt localis vel circunſcriptibilis, quòd determinatur diffinitione loci, & quod dimenſionem recipiens diſtantiam facit: ſpiritualis vero tantum diffinitione loci concluditur, cum ita ſit alicubi, quod non alibi: ſed nec dimenſionem recipit, nec diſtantiam in loco facit: quia ſi multi eſſent ſpiritus, hic eo non coanguſtarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque Aug. attribuit mutationem loci corpori, non ſpiritui: quia licet ſpiritus tranſeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimenſionibus circunſcriptus, interpoſitione ſui faciat diſtantiam circunſtantium, ſicut corpus.

ARTICVLVS XXV.

An in vno loco ſpirituali poſſunt eſſe duo ſpiritus ſine coanguſtatione ſui?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Si multi ſpiritus eſſent hic, non eo coanguſtarent locum &c.] Iſtud enim videtur eſſe contra Damaſ. dicentem ſic in primo lib. cap. 16. Eſt autem intelligibilis locus, vbi intelligitur & eſt incorporea natura, vbi nimirum eſt, & operatur, & non corporaliter continetur, ſed intelligitur. Inde procedo ſic: Sicut ſe habet locus corporalis ad corpus, ita ſe habet locus intelligibilis ad ſpiritum: in vno loco corporali non poſſunt eſſe diuerſa corpora ſine coanguſtatione: ergo in vno loco ſpirituali non poſſunt eſſe diuerſi ſpiritus ſine coanguſtatione ſui, vt videtur.

Præterea quæritur iuxta hoc, Quid dicatur locus intelligibilis à Dam. Si enim dicatur natura aliqua intelligibilis, vt eſt Deus, vel Angelus. Illud non videtur: quia vnus Angelus non eſt locus alterius Angeli, cum non ſit terminus includens ipſum: ſimiliter Magiſter negabit infra, quòd Deus ſit locus, & in loco proprie, cum non ſit corporalis natura. Si vero dicatur locus intelligibilis, locus in quo eſt intellectualis natura: tunc videtur idem eſſe locus intelligibilis, & locus corporalis: & non eſſet diſtinctio inter locum corporalem, & locum ſpiritualem, vt videtur.

SOLVTIO. Dici poteſt, vt ſupra habitum eſt, quòd res multipliciter ſunt in loco: & quòd locus dicitur multipliciter: eſt enim locus proprie, & eſt locus per trãſlationem aliquam à proprietate loci dictus. Locus per tranſlationẽ à proprietate loci dictus, poteſt eſſe ſpiritualis natura: ſicut dicit Philoſophus in 3. de anima. Bene iam dicentes ſunt, ſcilicet Philoſophi, animam eſſe locum ſpecierum rei, quod non tota ſit intellectiua, & non actu, ſed potentia eſt ſpecies. Et ſumitur ibi locus à proprietate loci, quæ eſt ſaluare, eo quod ſpecies eſſe habent incorrupti *Solutio.*

ruptibile in intellectu : quedmadmodum in natura corporali res in proprio loco ſaluatur : & quia ſpecierum motus eſt ad intellectum poſſibilem, & quieſcunt in ipſo, & mouentur ab ipſo immobili exiſtenti. Similiter poſſumus dicere, quòd Deus locus intelligibilis eſt Angeli:& in ſequenti ca. dicit.Beda, quòd intra Deum currunt Angeli, quocunque mittuntur, eo quòd continet eos & ambit ambitu virtutis continentis. Locus autem proprie dicitur duobus modis,ſcilicet diffinitiue, & circunſcriptiue : & de vtroque ſupra dictum eſt.Diffinitiuus autem dicitur à Dam. intellectualis locus ex relatione ad naturam intellectualem,quæ eſt Angelus:& ideo diuiditur contra corporalem, quia corporalis dicitur ex relatione ad corporalem naturam contentam per ſe vel per accidens in illo: ſicut accidentia dicimus in loco quæ ſitualia ſunt in loco.Et per hoc patet ſolutio ad totum præter primum.

AD QVOD dicendum, quòd Magiſter accipit hic locum qui habet corporalem continentiam:cum enim ſpiritus non repleat, cum quolibet corpore poteſt eſſet in eodem loco:& vnus alium non coanguſtabit:ſed non ſic eſt de loco intelligibili, qui accipitur ex relatione loci ad intellectualem naturam diffinitam in ipſo,quæ determinatur ad locum per opus : vnam enim talem relationem impoſſibile eſt fieri ad duos Angelos : & ideo impoſſibile eſt duos Angelos eſſe in eodem loco.

Concluſio ex prædictis, quòd ſpiritus creati ſunt locales & circunſcriptibiles quodammodo, ſpiritus vero Dei omnino incircunſcriptibilis.

SVnt ergo ſpiritus creati in loco, & tranſeunt de loco ad locum : & quodammodo locales & circunſcriptibiles, ſed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui Deus eſt, in loco quidem eſt, & in omni loco, ſed omnino illocalis eſt & incircunſcriptibilis. Vnde Beda ſuper Lucam ait, Cum ad nos Angeli veniunt, ſic exterius implent miniſterium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem aſſiſtant : quia etſi Angelus eſt ſpiritus circunſcriptus, ſummus tamen ſpiritus qui Deus eſt, incircunſcriptus eſt, intra quem currit Angelus quocunque mittatur. Ecce hic dicitur quia ſpiritus angelicus circunſcriptus eſt, ſpiritus autem qui Deus eſt, incircunſcriptus. Alibi etiam Ambr.diſtantiam eſtendens inter ſpiritum increatum, & ſpiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum tranſire, inquiens ita in lib.de Trinit. Dixit Iſaias, quia miſſus eſt ad me vnus de Seraphin. Et Spiritus quidem ſanctus dicitur miſſus, ſed Seraphin ad vnum, Spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterio, Spiritus operatur myſterium. Seraphin de loco ad locum tranſit:non enim complet omnia, ſed ipſe repletur à Spiritu. Hic aperte oſtenditur, quòd Angeli quodammodo locales ſunt.

N

Ad cap.1.

Lib.1 de Spiritu ſancto cap.10.

ARTICVLVS XXVI.

An Angeli ſunt circunſcriptibiles?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſequenti capitulo [Spiritus creati ſunt quodammodo locales & circunſcriptibiles, &c.] Videtur enim ſibi eſſe contrarius : quia ſupra dixerat non eſſe circunſcriptibiles.

2 Præterea, Circunſcribi dicitur in loco, cuius partes copulantur ad terminum loci, vt ei principium ſit in prima parte loci, & medium in media, & vltimum in vltima hoc autem modo Angeli non ſunt in loco. Si forte velles dicere cum Greg. & Dam. quòd ſpiritus creati in comparationem in circunſcripti ſpiritus corporales ſunt, & ideo circunſcribuntur loco. Hoc non videtur : quia ſicut quod in ſe ſubſtantia eſt, reſpectu nullius poteſt eſſe accidens, vt dicit Commentator ſuper librum phyſicorum : ita quod in ſe ſpiritus eſt,reſpectu nullius poteſt eſſe corpus.

SOLVTIO. Ad hoc dici poteſt cum Damaſc. quòd Angeli dicuntur & ſunt circunſcriptibiles quodammodo, & non ſimpliciter: ſic enim dicit Damaſc. 2. lib. 3. cap.Circunſcriptibiles ſunt Angeli : cum enim ſunt in cælo, non ſunt in terra : & cum ad terram à Deo mittuntur, non remanent in cælo. Vnde circunſcribi ponitur hic pro loco diffiniri. Poſſet etiam dici ſicut dicit Damaſ.1. lib. ca.17. quòd circunſcriptibile dicitur tribus modis, ſcilicet quod loco vel tempore vel comprehenſione comprehenditur : & ſic dicitur Angelus circunſcribi,non loco,vel tempore,quia

Solutio.

non excellitur à tempore, ſed comprehenditur ſecundum quod comprehenſio accipitur ab Auguſt. in lib. de videndo Deo ad Probam, quòd comprehendimus illud, cuius fines circunſpicimus: ſicut omne diffinitæ eſſentiæ exiſtens comprehenditur. Et nullo illorum trium modorum dicitur Deus circunſcriptibilis.

AD ALIVD dicendum, quòd ſpiritus in nulla comparatione dicitur corpus: ſed non omne corporale eſt corpus: quia dicitur corporale à proprietate corporis, & dicitur corporale à natura corporis: corporale quidem à proprietate corporis, poteſt eſſe Angelus, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, ſcilicet eſſe hic & non alibi, & in circunſcriptione per comprehenſionem: non autem eſt corporalis à natura corporis: & quia proprietates illæ corporis magis euidentes ſunt comparato Angelo ad Deum, ideo dicunt Sancti, quòd in comparatione ad Deum, corporales ſunt Angeli.

Cum repetitione ſuperiorrum confirmat auctoritatibus Deum eſſe vbique ſine locali motu.

O FAtemur itaque diuinam naturam pro immenſitate ſui nuſquam deeſſe, eamque ſolam omnino inciſcunſcriptibilem nullo concludi loco, ſed à fine vſque ad finem attingere, non tamen ſpatioſa magnitudine, nec locali motu, ſed immenſitate atque immobilitate ſuæ exiſtentiæ. Vnde Auguſt. ad Dardanum ait, Non quaſi ſpatioſa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, ſicut fumus aut lux iſta diffunditur, ſed potius ſicut in duobus ſapientibus, quorum alter altero corpore grandior eſt, ſed ſapientior non eſt: vna ſapientia eſt, nec eſt in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quam in duobus: ita Deus ſine labore regens & continens mundum, in cælo totus eſt, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, ſed in ſeipſo vbique totus. Idem quoque ſuper Pſalm. ait, Ad verbum Dei pertinet non eſſe in parte, ſed vbique per ſeipſum. Hæc enim eſt ſapientia Dei, quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter, non tamen motu locali, ſed immobilitate ſui: veluti ſi moles aliqua ſaxea impleat aliquem locum, dicitur quòd attingit à fine illius loci vſque ad finem, cum tamen alterum non deſerat alterum occupando: non ergo habet motum localem verbum illud, & ſapientia illa ſolida eſt & vbique. Ex prædictis innoteſcit, quòd Deus eſt ita vbique per eſſentiam, quòd nec ſpatioſa magnitudine diffunditur, nec vno deſerto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Aug. volens præſcindere à Dei puritate omnem localem motum & localem circunſcriptionem, potius dicit omnia eſſe in illo quam ipſum eſſe alicubi, nec tamen ipſum eſſe locum, qui non eſt in loco, in lib. 83. quæſt. ita inquiens, Deus non alicubi eſt: quod alicubi eſt, continetur loco: quod continetur loco, corpus eſt: Deus autem non eſt corpus, non ergo alicubi eſt: & tamen quia eſt, & in loco non eſt, in illo ſunt potius omnia quam ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipſe ſit locus. Locus enim in ſpatio eſt quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid eſt, & omnia ergo in ipſo ſunt: & locus non eſt, nec in loco eſt: locus tamen Dei, ſed improprie dicitur templum Dei, non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non eſſe in loco, ſed intelligendum eſt eum non eſſe in loco localiter, ſcilicet quia nec circunſcriptionem nec localem motum habet.

Ep. 57.

Pſalm. 47. ſuper illud, *Velociter currit.*

Quæſt. 10.

ARTICVLVS XXVII.

An vna sapientia numero potest esse in mentibus diuersorum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in sequenti parte *ibi* [Sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, &c.] Ex hoc enim quidam volunt habere vnam numero sapientiam esse in mentibus diuersorum. Et ideo rationes eorum ponendæ sunt, vt videatur an hoc sit verum. Prima est hæc, Si non est vna numero, sed specie: tunc non valet exemplum Aug. quia Deus idem numero existens, est in omnibus locis.

2 Item, Si sunt idem specie tantum, & diuersa secundum numerum: cum duo secundum numerum sint aliquid plusquam vnum, videtur falsum dicere Aug. qui dicit in litera duas sapientias non esse aliquid plus quam alteram solam.

3 Item, Hominem esse animal, est dictum verum scitum à multis: aut ergo est idem verum, aut diuersum in mentibus diuersorum. Si idem, habeo propositum. Si diuersum: ergo erit commune ad omnia illa vera: & sic est dictum commune, & non singulare: & sic propositio in qua subiicit hominem esse animal, necessario est communis, & non singularis, quod falsum est.

4 Item, Cum homo dicitur & intelligitur à diuersis: aut est idem intellectum, aut diuersum. Si idem, habeo propositum: quia cum veritas complexorum sit ex intellectu incomplexorum, erit etiam idem verum in complexis propositionibus & dictis apud omnes. Si non est idem: ergo hoc quod dico, homo, commune est ad illa: & sic non erit species specialissima, sed subalternum genus.

5 Item, Quanto agens est potentius, tanto suum effectum erit sibi similius: si ergo forma existens in materia in qua ignobilius esse habet, quam in intellectu, potest generare sibi similem, sic quod est eadem ei secundum existentiam: multo magis forma existens in intellectu in quo habet esse nobilius, generabit aliquid existens ex se idem ei: vt si possim videre cogitationes tuas, generarent se in mente mea eodem numero.

6 Item, Magis conueniunt esse in intellectu & intellectu, quam esse in materia & intellectu: sed eadem numero potest esse in materia, & in intellectu: ergo multo magis eadem numero potest esse in intellectu, & intellectu.

7 Item, Si non sunt vnum nnmero, continget quòd Angeli multo plures veritates ignorabunt, quam scient: sciet enim quilibet illas quæ sunt in mente sua, & ignorabit omnes quotquot sunt in mentibus aliorum, quæ multo plures sunt: & hoc est inconueniens. Hæ sunt rationes eorum.

8 Pro eis autem potest obiici sic: Dicit Aristoteles in 7. primæ philosophiæ, quòd si formæ sunt absolutæ à rebus quarum sunt (vt dicebat Plato) tunc nihil per eas erit scitum: ergo si forma quæ est in anima, alia est à forma quæ est in re, non erit res scita per ipsã: sed res vna est à quocunque sciatur: ergo id per quod scitur, erit idem sibi: sed quęcunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiam speciès existentes in animabus omnium quæ sunt earundem rerum, erunt eædem: & hoc est propositum: quia scientia constat ex illis speciebus.

9 Item, In his quidem quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: scientia namque speculatiua, & quod speculatum est, idem est: sed in omni intelligibili (vt exponit commentum) idem est intellectus, siue materia: ergo in omni intelligibili idem est intellectus & quod intelligigitur, & scientia speculatiua idem cum eo quod speculatum est. Inde sequitur, quòd species in anima idem est speciei extra in materia: sed quæcunque vni & eidem sunt eadem, ipsa sunt eadem: ergo etiam apud omnium mentes scientia speculatiua est eadem numero.

10 Item in 3. de anima, Omnino autem intelligens secundum actum est res intellecta. Ex hac positione deducta vt prius, videtur sequi idem.

11 Item, Quæcunque potentia est ad actũ aliquem, ipsa reducta in actum, habet illũ actũ eundẽ numero ad quẽ erat, & non specie: intellectus autem est potentia ad species rerum intellectarum: ergo ipse reductus in actum, habet actum rei eundem numero, non specie: ergo eadem forma numero est in intellectu & in materia: & deducendo vt prius, sequitur omnium scientiam esse vnam numero. Prima autem vltimæ rationis patet per se. Secunda scribitur in 3. de anima vbi sic dicit Aristo. Sensitiuum autem animæ, & id quod scientiis affici potest, hæc potentia sunt: hoc quidem, id quod sub scientiam cadit: illud vero, sensibile. Atqui necesse est aut res ipsas, aut formas in anima esse: at non sunt in ea res ipsæ profecto, non enim ipse lapis est in anima sed species. Quare anima sicut manus est: manus enim est organum organorum: & intellectus est species specierum, & sensus est species sensibilium. Et intendit, quòd res secundum naturam non sint in anima, sed formæ & secundum intellectum & secundum sensum, vt patet in expositione commenti.

12 Item obiectio est commenti ad idem sic: Quicquid separatum est ab hic & nunc, & aliis contrahentibus ad indiuiduum, est idem apud omnes, quia est vbique & semper: omne autem intelligibile separatum est ab hic & nunc, & cæteris indiuiduantibus: ergo est idem apud omnes, & vbique & super: ergo est idem intellectus speculatiuus in omnibus animabus. Ecce rationes sunt additæ rationibus istorum, & videntur fortiores quam prius positæ.

SED IN CONTRARIVM obiicitur sic: Dicit Philosophus, quòd scientia est actus & qualitas animæ, & habitus denominans animam: & Aug. confirmat supra distinct. 8. *Sed contra.*

vbi

vbi probat mutabilem eſt naturam animæ dicens, quòd aliud eſt ſapientem, aliud inertem eſſe: ſed accidens vnum non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis: ergo non poteſt eſſe, quòd vna ſcientia numero ſit in animabus diuerſorum.

2 Item, Continget ſecundum hoc eandem numero veritatem eſſe ſcitam & oblitam, quod reputari poteſt inconueniens.

3 Fortius poteſt obiici ſic: Detur, quòd forma ſubſtantialis rei eadem quæ eſt in anima, ſit in re, & è conuerſo: quæro, per quem modum ſit in ipſa: aut enim ſicut in materia, aut potentia perfectibili, aut aliter quocumque modo. Si dicas primo modo, vt videtur velle Philoſophus. Contra: Omnis forma dat eſſe & actum & rationem potentiæ quam perficit: ergo intellectus accipit eſſe & rationem à forma aſini vel capræ, quod abſurdum eſt. Si vero dicas, quòd aliter eſt in ipſo: cum igitur nulla forma ſine ſubiecto eſſe poſſit, ipſa erit in aliquo vt in materia: quia dicit Ariſto. in 7. metaphyſicæ, quòd per hoc Philoſophi materiam maxime putabant eſſe ſubſtantiam & ſolam, quia non ſubſtante ipſa, nihil ſubſiſtit aliorum: ergo oportet ponere, quòd aſinus per materiam & formam ſit in anima, quod negatum eſt à Philoſopho.

4 Item, Duorum actuum vel plurium diuerſorum ſpecie vel genere, non eſt aliquid ſuſceptibile ſimul: ſed intellectus ſimul ſuſceptibilis eſt omnium formarum: ergo non recipit ipſas vt ſunt ſubſtantiales eæde numero quæ ſunt in re.

5 Item, Omnis forma ineſt, ſiue ſit ſubſtantialis, ſiue accidentalis: & ſi non inſit, non eſt: ergo ſi eadem forma ſit in anima quæ eſt in re ipſa, ineſt animæ vt forma: ſed à materia & accidentibus non habet, quòd materiæ extra dat eſſe & rationem, ſed à ſeipſa: ergo cum ipſa per ſeipſam ſit in anima, ipſa dat ei eſſe & rationem: ergo intellectus intelligens aſinum, eſt aſinus, & ſic de aliis, quæ ridiculoſa ſunt.

6 Item, Omnes Philoſophi concorditer in ſuis metaphyſicis ponunt ſcientiam in prædicamento qualitatis, ſcilicet Auicenna, Algazel, & Ariſto. Magiſter eorum, & etiam Auguſt. in ſuis prædicamentis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd ſpecies quæ ſunt in anima, non ſunt eædem numero cum formis rerum extra: nec vna ſcientia eſt eadem cum ſcientiis aliorum. Vnde deceptio eſt in rationibus prius inductis. Eſt enim conſiderare ſpeciem in anima duobus modis, ſcilicet in comparatione ad animam in qua eſt: & ſic eſt accidens & paſſio exiſtens in anima, ſecundum quod dicit Philoſophus, quòd voces ſunt notæ paſſionum quæ in anima. Eſt etiam conſiderare eam inquantum eſt intentio rei: & ſic cum vna ſit res, eſt intentio vna apud omnes: & ſi illa intentio numeretur à parte intendentium per eam ad rem, tot ſunt quot ſunt intendentes per eam.

AD 1 D ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd exemplum Auguſt. tenet e parte intentionis conſtituentis ſcientiam, ſecundum quod numeratur à parte rei, quia ſic facit ſcire rem.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd hoc modo loquendo duæ ſcientiæ idem erunt.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc & ſequens parum cogunt: non enim dicitur ſingulare dictum ex hoc quòd ſpecies dicti in anima vna ſit, ſed à parte vnius intentionis rei in anima hac & illa: ſic enim nihil eſſet ſingulare: ſocratitas enim non eſt vna in ſenſibus omnium, & tamen eſt ſingularis ſingularitate rei quam determinat. Et per hoc patet ſolutio etiam ad ſequens. Quod autem verum ſit, patet: quia nihil eſt genus ad ea quæ nihil addunt ſuper ipſum: & ſimiliter nec eſt ſpecies ad ea quæ nihil addunt ſuper ipſum. Intentio autem hominis in communi nihil additum ſibi recipit in anima mea & tua & illius, & ideo ab iſtis non efficitur communis, nec eſt communis ad eas, ſed remanet ſingularis, vt prius.

AD ALIVD & ad ſequens dicendum, quòd illæ rationes procedunt ex falſis, falſum autem ſupponitur in hac, quod forma in materia generet eandem ſibi per exiſtentiam, cum expreſſe dicat Philoſophus generare eam ſe in ſpecie ſimili, eo quod indiuiduo eadem & numero eadem non poteſt permanere. In ſequenti etiam ſupponitur falſum, in hac ſcilicet, quòd eadem numero ſpecies ſit in anima & in materia extra: & hoc qualiter ſit, infra patebit.

AD OMNIA illa quæ obiiciuntur ex verbis Philoſophi, quòd dicitur intellectus ſecundum actum res intellecta, & ſcientia & ſcitum idem ſecundum actum: bene verum eſt hoc quoad hoc quòd vtrumque eſt in actu ab actu vno qui eſt ſpecies rei: ſi enim quæram à te, quid facit materiam rei in actu, tu dices quòd ſpecies rei. Et ſi quæram à te, cum accipit intellectus rem in intellectu, quid facit eum eſſe in actu, tu dices iterum, ſpecies rei: ergo ſunt idem in actu, quia ab eodem actu qui eſt in re, eſt ſecundum eſſe, in intellectu autem ſecundum quod eſt intentio ſeparata: & ſic patet, quòd non idem eſt eſſe ipſius actus, licet ſit ſemper actus eiuſdem, ſcilicet rei: ſed in vno vt intentio rei, & in alio vt dans eſſe rei: & ideo non ſunt idem numero: & hoc intendit Philoſophus. Alij autem dicunt, quòd hoc non intelligitur niſi in intellectualibus ſeparatis per eſſe, vt eſt Angelus, & huiuſmodi: ſed quia illi falſum dicunt, ideo non eſt curandum: hæc enim non eſt intentio Philoſophi: & ſi eſſet, falſum diceret: quia in illis minus verum eſt quam in aliis.

AD RATIONEM autem Commentatoris dicendum, quòd ipſe accipit intentionem ex parte illa qua comparatur ad rem cuius eſt ratio & intentio: & ſic planum eſt quod dicit: quia ſic numeratur numero rei, & non numero intendentium per ipſam: vt dictum eſt prius.

ARTICV

ARTICVLVS XXVIII.

An potius dicendum ſit, quod Deus eſt alicubi, vel alia ſunt in ipſo?

POſtea quæritur de hoc quòd dicit *ibi* [In illo ſunt potius alia, quam ipſe alicubi, &c.] Videtur enim ſibi eſſe contrarius: quoniam ante conceſſit Deum eſſe hic totum, & in loco eſſe, & locum eſſe.

2 Præterea videtur contra Auguſt. eſſe quòd dicit Angelum moueri, & non Deum, cum dicat Auguſtinus Angelum non moueri per locum.

Solutio. SED AD hoc ſoluere leue eſt ſecundum prius habita, vt dicatur Deum non eſſe alicubi, ſecundum quod alicubi participare poteſt diſcretionem loci circa locatum, quia ſic remoueret ab eo quod nõ poſſet eſſe in locis aliis, & Deum non eſſe proprie locum, ſed per tranſlationem ab aliqua loci proprietate.

AD ALIVD dicendum quòd, quòd Auguſt. (vt in litera determinatum eſt) dicit Angelum non moueri localiter: quia non commetitur ſe ſpatio vt ſupra habitum eſt: ſed catholice non poteſt negari, quin Angeli moueãtur, cum hoc dicat canonica Scriptura, & non aſſumptis corporibus tantum: ſicut dixit Zacharias, Angelus qui loquebatur in me.

ARTICVLVS XXIX.

An Deus faciendo aliquid quod prius non fecit, mutetur?

DEinde quæritur de hoc quòd dicit [Ad hoc autem ſolet opponi, &c.] Videtur enim mutari Deus per hoc quod facit quod ante non fecit: actio enim aliquo modo in agente eſt: & hæc actio huius rei non ab æterno fuit.

Solutio. SED HOC ſæpe ſolutum eſt: quia ſicut dictum eſt, in agente eſt velle, vt hoc modo fiat, & hoc ab æterno immutabiliter vno modo permanſit.

Oppoſitio qua videtur probari, quòd Deus mutetur loco.

P AD hoc autem ſolet opponi ſic. Quotidie fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis Deus eſt, cum ante non eſſet in eis: eſt ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis eſſe videtur. Sed licet quotidie incipiat eſſe in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit ſine ſui mutatione, qualiter in mundo cœpit eſſe quem fecit, tamen ſine ſui mutabilitate: & ſimiliter deſinit eſſe in quibus ante erat ſine ſui mutatione: nec tamen ipſe deſerit lecum, ſed locus deſinit eſſe.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit diſceptationem.

Q IAm ſufficienter demonſtratum eſſe videtur quomodo omnia dicantur eſſe in Deo, & Deus in omnibus: quam diſceptationem quaſi incidenter ſuſcepimus, quia id videbatur poſtulare res circa quam noſter verſabatur ſermo: diſſerebamus enim de ſcientia ſiue ſapientia Dei: & cum diceremus Deum ſcire omnia, quæſitum eſt vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia eſſe in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Huius ergo quæſtionis occaſio in præmiſſam nos deduxit diſputationem.

ARTICVLVS XXX.

Vtrum res prius concipiatur repleri à Deo, quam materia à forma, & & locus à locato?

POstea quæritur de hoc quod dicit [Similiter desinit esse in quibus ante erat, &c.] Materia enim prima est aliquid entium, & habet se ad formam, & ideo dicitur vacua Genes. 1. & habet se ad Deum, & quoad hoc iterum nisi in se habeat Deum, dicetur vacua: & iterum locus dicitur vacuus respectu locati nisi habeat ipsum. Quæratur igitur, Quæ istarum repletionum sit prior secundum rationem intelligendi? Videtur, quòd illa est materiæ ad formam: quia illa est secundum dependentiam essentialem, aliæ autem non.

2 Item, Forma replet materiam per hoc quod essentialiter vnitur ei: alia autem non essentialiter vniuntur ei.

Sed contra necesse est: quòd materia existente locus sit continens materiam: propter quod etiam Hesiodus posuit primam esse repletionem loci: ergo repletio locati prior est, quam repletio materiæ.

Sed contra: Statim posito loco & materia, ponitur Deus in eis continens esse & saluans: ergo videtur, quòd illa sit prima.

Solutio. SOLVTIO. Concedo vltimam rationem: primo enim est repletio Dei, & secundo repletio formæ, & tertio repletio loci secundum rationem intelligendi: quod sic patet. Prius est dans esse quodcumque & continens, quam dans esse hoc distinctum: Deus autem dat esse quodcumque & continet, forma autem dat esse distinctum: vnde prius res repletur Deo, & prius dependet magis ad Deum replentem, quam materia ad formam. Quòd autem repletio materiæ per formam prius sit, quã repletio loci à locato, patet: quia forma est aliquid rei replens, locus autem nihil est locati. Item, Forma tantum est in materia: sed res non est in loco nisi per formam & materiam.

AD PRIMO ergo obiectum, dicendum quòd illa dependentia non est ad hoc quod materia sit materia, sed ad hoc quod habeat esse actu & distinctum per formam: & licet hoc sit essentiale, tamen non est prius: quia essentiale esse non facit primum, sed potius primum esse secundum ordinem causæ præsentis & continentis. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

AD ID autem quod obiicitur de loco, dicendum quod nisi spatium dicamus locum, vt quidam dicebant qui ponebant vacuum à corporibus, tamen non separatum, non necessario præintelligitur locus intellecto corpore vel materia corporaliter: & ideo illa obiectio procedit ex falso. Nec illa opinio est vera, quòd locus sit distantia spatij, vt probatur apud Philosophos: sed locus est extremitas alicuius corporis ambiens in se aliquod corpus: & sic omne corpus est in loco.

DISTINCTIO XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta vt addat alia.

De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quomodo?

A NVNC ergo ad propositum reuertentes, cœpto insistamus. Supra dictum est, quòd præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum, quam malorum. Scientia vero vel sapientia non modo de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ Dei? Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum quæ ei subsistunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præsciisset: nec possunt non euenire, cum Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire cum præscita sint: quia si non euenirent cum præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cum

præscita

præſcita ſint. Sic ergo præſcientia cauſa eorum eſſe videtur qua præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet quia Deus aliqua nouerit, ideo ſint. Cui ſententiæ Auguſt. atteſtari videtur in 15. lib. de Trinit. Cap. 13. ſic dicens, Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fuerāmus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio ante præſciuit. Vniuerſas autem creaturas & ſpirituales & & corporales, non quia ſunt ideo nouit, ſed ideo ſunt quia nouit: non enim neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: non quia creauit, ſciuit: nec aliter ſciuit creata quam creanda: non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat & quando oportebat, illa manſit vt erat. Vnde Eccli. Antequam crearentur, Cap. 10. omnia nota ſunt illi: ſic & poſtquam conſummata ſunt. Ecce his verbis videtur Auguſt. innuere ſcientiam & præſcientiam Dei cauſam eſſe eorum quæ fiunt: cum dicit ideo ea eſſe, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur, Cum, inquit, decedant & ſuccedant Eccli. 23. tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipſam. Non enim hæc quæ creata ſunt ideo ſciuntur à Deo quia facta ſunt, ſed potius ideo facta ſunt quia immutabiliter ab eo ſciuntur. Et hic etiam ſignificare videtur Dei ſcientiam cauſam eorum eſſe quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouiſſe quia facta ſunt: ſed ideo facta ſunt, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſe eorum quæ nouit.

Inconuenientia oſtendit quæ ſequerentur, ſi diceretur ſcientia vel præſcientia cauſa omnium rerum quæ ei ſubſunt.

QVod ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorum, cum omnia mala ſciantur & præſciantur à Deo: quod longe eſt à veritate. Si enim Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſet malorum, eſſet vtique Deus auctor malorum: quod penitus falſum eſt. Non ergo ſcientia vel præſcientia Dei cauſa eſt omnium quæ ei ſubſunt. B

DIVISIO TEXTVS.

NVNC ergo ad propoſitum reuertentes, cœpto inſiſtamus, &c.] Hic incipit pars illa, in qua Magiſter determinat quaſdam proprietates ſequentes ſcientiam diuinam, ſicut non poſſe falli, & eſſe cauſam, & non poſſe augeri: & ideo diuiditur in duas partes, in quarum prima Magiſter determinat, vtrum ſcientia diuina ſit cauſa rerum, & vtrum poſſit falli vel non? Et in ſecunda quærit, Vtrum poſſit augeri? quæ incipit in ſequenti diſtinct. *ibi* [Præterea ſolet quæri, Vtrum ſcientia Dei] Prima diuiditur in duas. In prima inquirit, vtrum ſcientia Dici ſit cauſa rerum? In ſecunda, Vtrum poſſit falli? *ibi* [Ad hoc autem quod ſupra dictum eſt.] Prima harum habet tres partes. In prima probat, quòd ſit cauſa rerum. In ſecunda obiicit in contrarium *ibi* [Quod ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorum.] In tertia vero determinat *ibi* [Hanc vero quæ videtur repugnantiam, &c.

ARTICVLVS I.

An præſcientia Dei ſit cauſa rerum?

INcidit autem hic dubium, Vtrum præſcientia Dei ſit cauſa rerum? Et videtur quòd ſic: Quæcunque enim ſic ſe habent, quòd vnum antecedit aliud, & poſito ipſo ponitur ſequens, & ſublato aufertur: illa ſe habēt vt cauſa & cauſatū: præſcientia Dei ſic ſe habet ad hoc quod ſcit quod eſt antecedēs

ad illud, & poſita ipſa ponitur res in futuro, & ablata aufertur: ergo præſcientia Dei eſt cauſa rerum. Prima probatur inducendo in omnibus. Si forte dicas, quòd ſoluit hoc Auguſt. per exemplum memoriæ præteritorum: ſequitur enim, ſi meminiſti alicuius, quòd illud neceſſario fuit: cum tamen memoria tua non ſic cauſa præteriti. Iſta ſolutio nulla eſt: quia adhuc illa ſe habent vt cauſa & cauſatum: ſed præteritum antecedit memoriam, & cauſat illam, & ideo tenet illa conſequentia ab effectu ad cauſam: ſed præſcientia Dei penes res in futuro antecedit eas: ergo videtur, quòd ſit cauſa earum.

2 Item, Futurorum omnium productio ſpectat ad naturam large ſumptam, ita quod includat etiam cauſam per accidens, quæ eſt caſus vel propoſitum large ſumptum, & includat fortunam: cum igitur natura nihil operetur, niſi quod Deus immediatius operetur: nec liberum arbitrium niſi Deus immediatius operetur idem, erit Deus cauſa omniũ futurorum: non autem eſt cauſa per neceſſitatem naturæ operans: ergo per artem & ſciẽtiam: ergo ſcientia Dei eſt cauſa omnium futurorum.

3 Item, In artifice ita eſt, quòd ſcientia practica eſt cauſa operis: ergo etiam in Deo erit ita.

4 Item, Scit hoc futurum: ergo de neceſſitate erit: aut ſequitur, aut non. Si non: ergo oppoſitum conſequentis verificari poteſt, cum antecedẽte, ſcilicet aliquid non eſſe futurum, quod tamen Deus ſciuit eſſe futurum: quod non poteſt eſſe: quia ſicut dicit Boet. in lib. de conſolatione Philoſophiæ, hæc non eſſet ſcientia de futuris, ſed opinio fallax: ergo videtur hoc ſequi neceſſario.

5 Si vero dicas illud verum eſſe de neceſſitate conſequentiæ, & non conſequentis. Hoc nihil videtur eſſe dictum: quia nos videmus in omnibus in quibus antecedens de natura ſua coniunctũ eſt conſequenti ſemper, & eſt neceſſariũ in ſe, quod cauſat non neceſſitate conſequentiæ tantum, ſed etiam conſequentis: ſicut cum dicitur, ſi homo eſt, animal eſt: ſed verum eſt, quod vbi antecedens in ſe contingens eſt, ibi nõ cauſatur niſi neceſſitate conſequentiæ. Iſtud autem antecedens Deũ præſcire omnia futura neceſſarium eſt in ſe, & ſemper poſitum. Si ergo habitudo ſui ad ſequens eſt neceſſaria, videtur conſequens habere neceſſitatem rei, & non habitudinis tantum.

6 Item, Ab omnibus conceditur, quod quam habet Deus, nobiliſſima ſcientiarum, & dea ſcientiarum eſt, vt dicit Philoſophus: nobiliſſima autem ſcientiarum eſt ſcientia per cauſam neceſſariam, & præcipue cauſam ſimpliciſſimam & altiſſimam, & quæ ſcit ipſe ſciens: ergo Deus ſcit per illam: ergo ſua ſcientia eſt cauſa ſciti: ergo ſua ſcientia eſt cauſa rei futuræ.

7 Item, Sicut ſe habet ſcitum ad ſcientiam, ita futurum ad præſcientiam: ſed ſcitum in ipſa cauſatur à ſcientia, vt ſupra habitum eſt in litera: præcipue quod eſt ſcitum per ſe, ſicut quodcunque quod non eſt malum: ergo futurum ſe habet hoc modo ad præſcientiam: ergo futurum cauſatur à præſcientia ſua.

8 Item videtur nihil valere inſtantia quam ponit Magiſter de malis: quia malorum ſcientia non eſt per cauſam propriam, malum enim non habet cauſam & reducitur ad cauſam per accidens in hoc quod ſcitur per cauſam habitus: ſicut dicimus medicum ſcire ægritudinem: ergo videtur cum ſcientia Dei ſit ſcientia omnium habituum futurorum & ſcientia per cauſam, quòd debeat concedi quod ſua ſcientia ſit cauſa omnium, licet non eodem modo, vt videtur.

9 Item, Omnis ſcientia aut eſt per cauſam, aut per effectum, aut per ſignum. Si autem per ſignum: tunc facit opinionem fallibilem, & vt dicit Boet. hanc nefas eſt in Deo ponere. Aut ergo erit per cauſam, aut per effectum. Non autem per effectum: quia Deus ſcit per ſeipſum, & ipſe non eſt effectus alicuius ſciti: relinquitur igitur, quòd ſit per cauſam. Non autem eſt cauſa niſi reſpectu ſciti: ergo præſcientia Dei directe dicetur cauſa rei futuræ.

Sed contrà.

SED CONTRA: Detur, quòd ſit cauſa: aut erit mutabilis, aut immutabilis. Si immutabilis in cauſando, ſequetur quòd omne cauſatum ab ipſa immutabiliter eueniat: & ſic omne contingens neceſſarium erit, quod falſum eſt.

2 Item, Scit ſe poſſe facere quæ nunquam faciet: ergo ſua ſcientia non eſt cauſa neceſſaria rerum.

3 Fortius obiicitur ſic: Nihil præcedens aliud, nullam de ſuis proprietatibus ponens circa illud, eſt cauſa illius: præſcientia Dei præcedit res futura, ita quòd nullam de proprietatibus ſuis ponat circa futura: ergo non eſt cauſa neceſſaria futurorum inquantum futura ſunt. Probatur autem prima per hoc quod à neceſſaria cauſa eſt neceſſarius effectus, & à contingente contingens: & ſic neceſſitas & contingentia ponuntur circa effectum à cauſa. Secunda probatur ex hoc quod præſcientiæ eſt æternum eſſe & immutabile & intemporale: & omnes oppoſitas diſpoſitiones circa effectus rerum futurarum nos videmus.

Solutio.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd præſcientia ſicut etiam ſcientia Dei, cauſa eſt quarundam rerum futurarum, & non eſt cauſa quarundam. Non enim placet mihi ſolutio quorundam dicentium, quòd ſcientia Dei non eſt cauſa aliquorum: quia ſcientia Dei poteſt eſſe duplex, ſcilicet ſimplicis notitiæ, & approbationis: quia ſimplex notitia non dicit ordinem ad futurum, ſecundum quod eſt de his quæ poſſunt eſſe, ſed non erunt: & ideo reſpectu illorum non poteſt ſumi præſcientia. Hic autem magis quæritur, ſi præſcientia eſt cauſa, quam ſi ſcientia eſt cauſa? Vnde videtur mihi, quòd quorundam ſit cauſa, & quorundam non: ad omnia tamen habet ordinem anteceſſionis & certitudinis, vt infra patebit: ſicut enim dicit Auguſt. omnium quæ naturaliter ſunt & naturam

ſeruant

ſeruant & non vitiant, præſcientia cauſa operatiua & productiua eſt: malorum autem non eſt cauſa: ſed tamen' præordinat & præuidet ea: ſed hoc verum eſt, quod neceſſarium & contingens abſolutum ſiue rei in nullo cauſatur ex illa, ſed potius ex cauſis proximis, quarũ diſpoſitiones ſequitur effectus, eo quod illæ cauſæ per eſſentiam ſunt in effectu. Si autem quæritur, Vtrum præſcientia Dei vniuerſaliter ſit cauſa futurorum? bene concedo cum alijs, quoniam futura ſunt mala, quorum præſcientia Dei cauſa non eſt: ſicut nec ars vitij contra artem, quod tamen ars præſcit & corrigit. Sic ergo intellecta quæſtione, vtrum vniuerſaliter ſit cauſa futurorum reſponderi poteſt obiectis.

Ad primvm dicendo, quòd procedit à diminutione eorum quæ ad cauſam rei exiguntur: exigitur enim anteceſſio tempore vel duratione, vel ordine naturæ: & exigitur habitudo vnius ad alterum, & exigitur efficientia ſiue conſtitutio ſequentis per cauſalitatem præcedentis: & illud vltimum deficit in præſcientia & præſcito. Et inſtantia eſt, quòd ſi ponas me ſcire futura contingentia: ſequitur enim. Si ſcio futurum, illud erit: quia aliter meum ſcire non eſſet ſcire, ſed opinari: & tunc mea ſcientia antecedit & habet ordinem ad illud quod infertur ex illa: & tamen non omnino erit cauſa, ſed potius cauſatur ab alia cauſa quæ eſt liberum arbitriũ. Et ſimiliter præſcientia à nullo quod ſub ipſa operatur, tollit rationem cauſandi: & ideo aliquid fit ab his quæ ſub præſcientia operantur, quod non fit ab ipſa.

Ad alivd dicendum, quòd nihil exiſtens poteſt fieri in futuro cuius Deus non ſit cauſa & præſcius: ſed defectus aliquis vt malum, poteſt incidere in futuro cuius quidem ipſe eſt præſcius, & non cauſa, eo quod incidit ex defectu cauſæ ſecundæ, & non ſui, ſicut ſæpius ſupra dictum eſt.

Ad alivd dicendum, quòd etiam in arte ars non eſt cauſa vitij, ſed poteſt prænoſſe ipſum: ſicut ars operans in ligno nodoſo, ſcit quòd non obedit lignum pulchritudini imaginis imprimendæ: & tamen non facit defectum illum, ſed accidit ex defectu ligni. Sed pro tanto eſt differentia, quod in poteſtate liberi arbitrij eſt permanere in defectu, vel obedire artifici in perfectam pulchritudinem: & ideo ſcientia diuina vtrumque prænouit, ſed alterum tantum facit.

Ad alivd dicendum, quòd cum dicis, Deus ſcit hoc vel præſcit: ergo de neceſſitate erit: dico quòd ſi eſt neceſſitas conſequentiæ, bene ſequitur propter ordinem præſcientiæ ad præſcitum. Si autem eſt conſequentia neceſſitatis vel conſequentis vel rei, quod idem eſt: dico quòd non ſequitur, nec in bono cuius præſcientia eſt cauſa, nec in malo cuius non eſt cauſa.

Ad hoc autem quod obiicitur, quòd antecedẽs eſt neceſſarium neceſſitate rei, & non poſitionis tantum, poſſemus dicere quod cum dicitur, Deus præſcit hoc, quòd hæc propoſitio ex parte præſciti adhuc pendet ex futuro: & ideo non omnia accipit in præſciente tantum, & ideo oportet ipſam habere neceſſitatem poſitionis, vt ſcilicet illud ſit futurum quod præſcit: & ita dicunt communiter omnes Doctores: & ideo falſum eſt quod ponitur pro vero. Si tamen aliter vellemus dicere, poſſemus concedere, quòd hoc antecedens eſt neceſſarium in ſe, Deus præſcit quod eſt futurum: & tamẽ in conſequente non cauſatur niſi neceſſitas conſecutionis, & non rei: & hoc ideo, quia quando conſequens cauſatur ab antecedente, ita vt det ei cauſam rei & neceſſitatem, oportet ipſum habere nõ ſolum ordinẽ neceſſarium ad ipſum, ſed etiam dare ei eſſe & proprietates & diſpoſitiones ſuas: & hoc non facit cauſa prima alicui cauſato: & hoc contingit duabus de cauſis: quarum prima eſt, quia cauſatum nullum poteſt ſuſcipere proprietates cauſæ primæ propter infinitam eius diſtantiam & nobilitatem ſuper omne cauſatum. Alia cauſa eſt: quia illa cauſata contingentia eſſentialiter à quibuſdam cauſis proximis contingentibus cauſantur, à quibus modum cauſalitatis non tollit cauſa prima per ſuam influentiam ſuper cauſatum, & ideo in illo non ſequitur, quòd ſi cauſa huius effectus eſt neceſſaria, quod effectus eſt neceſſarius & immutabilis. Et eſt ſimile vt ſi acceſſus ſolis in obliquo circulo eſt cauſa neceſſaria generationis: non tamen neceſſarium eſt generationem fieri: quia poteſt eſſe impedimentum ex parte proximarum cauſarum, ſicut in loco perpetuæ frigiditatis: & ideo dicit Philoſophus quoad has cauſas non proximas, quòd futurus quis incedere non incedet. & Ptolemæus in centilogio, quòd ſapiens homo dominabitur aſtris: quia contrariis diſpoſitionibus diſponuntur cauſæ proximæ: & ideo patet quod cauſa prima non ponit neceſſitatem abſolutam, ſed ordinis: vel non conſequentis, ſed conſequentiæ per præuiſionem.

Ad alia duo poteſt abſolute concedi, quòd præſcitum quod naturaliter eſt, cauſatur illo modo cauſalitatis qui dictus eſt, à præſcientia.

Ad alivd dicendum, quòd inſtantia Magiſtri bona eſt, eo quod ſupra probatum eſt, quòd Deus non ſcit malum niſi ſcientia ſpeculatiua; & ideo non reducitur ad habitum qui priuetur in ipſo Deo, ſed potius qui priuetur in cauſa quæ eſt liberum arbitrium & actus malus, cuius ſic coniunctim Deus non eſt cauſa: & ideo nullam Deus efficientiam habet ad malum: ſed à longe videt per accidens, ſicut priuatio videtur: & verum eſt, quod hoc modo per cauſam in actu deficientem cognoſcitur: ſed hæc non eſt Deus, ſed potius liberum arbitrium: ſed liberum arbitrium ſic in actu deficiens cognoſcit Deus per ſeipſum.

Ad alivd dicendum, quòd ſcientia Dei eſt per causã quæ eſt ipſe: ſed non oportet propter hoc, quòd ipſa ſit ſciti cauſa: quia ſcitum non habet cauſam quandoque niſi deficientem, vt ſæpe dictum eſt.

ARTICVLVS II.

An aliqua veritas fuit ab æterno præter Deum ?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus , &c.] Cum enim omne verum ſciatur à Deo , & nihil ſciatur niſi verum , videtur poſſe probari aliquod verum vel plura vera fuiſſe ab æterno : nihil autem ſcitur à Deo niſi omne verum : ergo omne verum ſcitur ab æterno à Deo : quicquid autem ſcitur , eſt verum : & quicquid verum , illud eſt : ergo omne verum eſt ab æterno, vt videtur. Si forte dicas , quòd vnumquodque ſicut ſe habet ad eſſe , ita ſe habet ad verum, & non è conuerſo : vnde cum omnia non fuerint ab æterno , non omnia erunt vera etiam ab æterno. Contra : Nihil ſcitur niſi verum : & omnia ſciuntur ab æterno:ergo ſunt vera ab æterno: veritati autem præintelligitur eſſe ſicut cauſa cauſato : ergo omnia fuerunt ab æterno , vt videtur.

2 Præterea Auguſt. ſic videtur probare animam immortalem:quia ſi illud quod ineſt, eſt incorruptibile,& non poteſt eſſe ſine ſubiecto, erit ſubiectum eius proprium perpetuum : ſed veritas eſt æterna, & eſt in anima, ſicut in ſubiecto : ergo anima eſt immortalis & perpetua. Quod autem veritas ſit æterna, probat ſic : Aut veritatem eſſe ab æterno eſt verum , aut non. Si eſt verum,habeo propoſitum. Si non : ergo contradictorium eſt verum, ſcilicet veritatem non fuiſſe ab æterno. Si contradictorium eſt verum,aliquid eſt verum : & ſi aliquid eſt verum , veritas eſt : ergo veritate poſita non eſſe ab æterno,ſequitur veritatẽ eſſe ab æterno.Similiter autem eſt de deſtructione veritatis , ſi poteſt deſtrui : aut enim veritas durabit ſine fine , aut nõ. Si non: detur oppoſitum , & tunc deſtructa veritate, erit aliquid verum : & non niſi veritate: ergo ad veritatem non eſſe,ſequitur veritatem eſſe ergo eſt perpetua ante & poſt : & ita videtur, quòd reſpectu ipſius præſcientia poni non poſſit.

3 Item , Si in principio mundi , quando mundus incepit,dico ſic : mundus fuit , conſtat , quod falſum eſt : ergo contradictoria fuit vera,mundus non fuit : ergo aliquid erat verum ante mundum. Idem ſequitur de inſtanti inceptionis cuiuſlibet rei quæ incipit.

4 Item , Hæc propoſitio , mundum fore, vel mundum eſſe futurum eſt verum , aut eſt vera ab æterno , aut non. Si ſic , habeo propoſitum : quia tunc ſequitur multa vera ab æterno fuiſſe,Si nõ:ergo contradictoria eſt vera,ſcilicet mundum non eſſe futurum:quod autem non eſt futurum, non erit vnquam in aliquo præſenti vel præterito : ergo nunquam fuit vera hæc , mundus eſt,vel mundus fuit, quod falſum eſt : ergo conſtat , quòd prima eſt vera mundum eſſe futurum : & ſimiliter Sortem eſſe futurum. Cum autem omnia hæc ab æterno ſint vera , vt videtur , ſcientia Dei non erit ante ea , & ita præſcientia proprie non vocabitur reſpectu illorum. Hoc autem conceſſum eſt quandoque , quòd multæ veritates ſint ab æterno quæ non ſunt Deus.

Sed contra.

SED CONTRA: Omnis oppoſitio eſt circa aliquod idem & vnum, ad quod reducitur vt ad ſubiectum de quo eſt : ergo ſi ſequitur talis reductio, hæc propoſitio non eſt vera:ergo eius contradictoria eſt vera: oportet dicere , quòd oppoſitio contradictionis eſt ab æterno : cum autem non poſſit eſſe in ſe , reducitur ad aliquod vnum , vt materiam : ergo neceſſe eſt etiam illud ponere ab æterno: nihil autem eſt circa quod omnis oppoſitio ſit , niſi materia prima : ergo materia prima erit ab æterno : materia enim prima ſubiicitur in omni eo quod per ſe eſt ſubiectum , vt dicit quidam Philoſophus: hoc autem eſt hæreſis : ergo & illud ex quo ſequitur , ſcilicet veritates eſſe multas quæ non ſunt Deus ab æterno. Nec poteſt aliquis dicere , quòd illæ veritates non ſunt niſi relationes:relatio enim oppoſitionis non eſt niſi in oppoſitis : ergo ſi relatio eſt , ſubiectum relationis erit : & ita oportet eſſe ipſas propoſitiones ab æterno, quod falſum eſt.

Solutio.

SOLVTIO. Non puto eſſe catholicum, vt dicatur multas veritates fuiſſe ab æterno, quæ non ſunt Deus. Vnde reſpondeo ad primum , quòd quicquid ſcitur eſt verum , illa propoſitio eſt vera de duplici ſcientia, ſcilicet de illa quæ eſt cauſa ſciti , & de illa quæ eſt cauſata à ſcito.Et cum conceditur de illa quæ eſt cauſa ſciti, quia ſciens eſt agens per intellectum & voluntatem,non ſequitur vlterius, quòd quicquid eſt verum , eſt quia cum dicebatur , quicquid ſcitur eſt verum, non ponebatur ſcitum niſi ſecundum conditionem ſcientis,& non ſecundum proprietatem naturæ ſciti : & ita patet qualiter impeditur ille proceſſus.Si verum eſt de ſcientia quæ cauſatur à ſcito,ibi verum ſequitur ad eſſe,& ſcire ſequitur ad verum ſicut cauſatum ad cauſam: & in illo non tenet proceſſus:quia talis ſcientia non eſt ab æterno.

AD OBIECTVM Auguſt. dicendum quòd vnum ſophiſma eſt,nec dicit aſſerendo, niſi hoc modo quo ponitur veritas enuntiabilis in mente diuina tantum : ſic enim non eſt niſi veritas vna , quæ tamen eſt multorum per relationem ad ipſa,ſicut ſupra diximus de ideis.

DICENDVM igitur , quòd ſicut priuatio non intelligitur niſi per habitum , ita negatio non inielligitur niſi per affirmationem : & ideo nulla accepta affirmatiua, nulla accipietur negatiua. Vnde dico , quòd hæc eſt falſa , veritatem fuiſſe ab æterno , duabus de cauſis , ſcilicet quia non fuit propoſitio:& quia non tenet compoſitio ratione determinationis : & cum infertur, ergo contradictoria eſt vera : dico , quòd non ſequitur niſi ſuppoſita propoſitione : illa autem non eſt, quia impoſſibile eſt negatiuam eſſe primam: & ideo cum ante hanc, veritatem non fuiſſe ab æterno , nulla poteſt accipi affirmatiua, ipſa non erit accepta : & ideo nullam habet condictoriam , tali facta poſitione. Similiter dico

dico de hac, mundus fuit & eius contradictoria, & eodem modo de omnibus aliis.

QVOD AVTEM quæritur de hac, mundum futurum eſſe eſt verum, vtrum vera fuerit ante mundum? dico quòd non: quia non fuit propoſitio: ſi enim nihil eſt ante mundum, non poterit eſſe ſubiicibile aliquid & prædicabile ante mundum: ergo non potuit eſſe propoſitio: quia ab eo quod res eſt, vel non eſt ſecundum Ariſto. oratio dicitur vera vel falſa. Tamen ſi de re & non de veritate propoſitionis quæratur, bene concedo, quòd mundus erat futurus, & quod mundus potuit eſſe: ſed hoc refertur ad rationes ideales, & ad potentiam cauſæ efficientis.

Quòd res futuræ non ſunt cauſa ſcientiæ vel præſcientiæ Dei.

C

NEque etiam res futuræ cauſa ſunt Dei præſcientię: licet enim non eſſent futurę niſi pręſcirentur à Deo, nō tamen ideo pręſciuntur quia futuræ ſunt. Si enim hoc eſſet, tunc eius quod æternum eſt, aliquid exiſteret cauſa, ab eo alienum, ab eo diuerſum: & ex creaturis dependeret ſcientia Creatoris, & creatum cauſa eſſet increati. Origenes tamen ſuper epiſtolam ad Roman. ait, Non propterea aliquid erit, quia id ſcit Deus futurum: ſed quia futurum eſt, ideo ſcitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur pręmiſſis verbis Auguſt. obuiare. Hic enim ſignificari videtur, quòd res futuræ cauſa ſint præſcientiæ: ibi vero, quòd præſcientia cauſa ſit rerum futurarum.

Lib. 7. ſuper illud, *Quos vocauit, hos & iuſtificauit.*

Quid ex prædictis tenendum ſit cum determinatione auctoritatum.

D

HAnc igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus cauſam eſſe præſcientiæ vel ſcientiæ Dei: nec ideo præſciri vel ſciri, quia futuræ vel factæ ſunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum eſt, ideo ſcitur à Deo antequam fiat, id eſt, quod futurum eſſet: vt non notetur ibi cauſa, niſi ſine qua non fieret. Ita etiam dicimus ſcientiam vel præſcientiam Dei non eſſe cauſam eorum quæ fiunt, niſi talem ſine qua non fiunt: ſi tamen ſcientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine ſcientiæ includitur etiam beneplacitum atque diſpoſitio, tunc recte poteſt dici cauſa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis vt ſuperius prętaxatum eſt, accipitur cognitio vel ſcientia Dei, ſcilicet pro notitia ſola, vel pro notitia ſimul & beneplacito. Hoc modo forte accepit Auguſt. dicens, Ideo ſunt quia nouit, id eſt, quia ſcienti placuit, & quia ſciens diſpoſuit. Hic ſenſus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum agit Auguſt. ſcilicet de creaturis & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non ſolum ſcientia, ſed etiam beneplacito ac diſpoſitione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, ſed etiam beneplacitum Dei ſignificet. Mala vero ſcit Deus & præſcit antequam fiant, ſed ſola notitia, non beneplacito. Præſcit enim Deus & prædicit etiam quæ non eſt ipſe facturus, ſicut pręſciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, ſed non fecit: nec ideo quia præſciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit: nec præſciſſet vel prędixiſſet eorum mala, niſi eſſent ea habituri. Vnde Auguſt. ſuper Ioan. Deus, inquit, futurorum præſcius, per Prophetam prædixit infidelitatem Iudęorum, ſed non fecit: neque pręſciſſet mala eorum, niſi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura

Lib. 15. c. 13.

Homil. 53.

hominum peccata prænouit : illorum enim præſciuit peccata,non ſua. Ideoque ſi ea quæ ille prę̃ſciuit ipſorum non ſunt,non vera ille prę̃ſciuit: ſed quia illius præſcientia falli non poteſt, ſine dubio non alius, ſed ipſi peccant, quos Deus peccatores eſſe prę̃ſciuit: & ideo ſi non malum ſed bonum facere voluiſſent, nõ malum facturi prę̃uiderentur ab eo,qui nouit quid ſit quiſquam facturus. His verbis aperte oſtenditur, ſi diligenter attendamus, prę̃ſcientiam Dei non eſſe cauſam malorum quæ præſcit: quia non ea præſcit tanquam facturus, nec tanquam ſua,ſed illorum qui ſunt ea facturi vel habituri: præſciuit ergo illa ſola notitia, non beneplacito auctoritatis.Vnde datur intelligi,quòd Deus è conuerſo prę̃ſcit bona tanquam ſua, tanquam ea quæ facturus eſt : vt illa prę̃ſciendo ſimul fuerit ipſius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

ARTICVLVS III.

An ſcientia Dei cauſetur à rebus?

1.p.ſum. theo. q.61. memb.3.

POſtea quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Origenes tamen ſuper epiſtolam ad Roma. &c.] Hic enim videtur velle Orig. quòd ſcientia Dei cauſetur à rebus: aliter enim nullam habitudinem notaret coniunctio cauſalis quam ponit. Ad hoc etiam opponitur ſic:Quicquid eſt, quod nec in ſe nec in aliqua cauſarum habet immobilitatem, illud nec in ſe nec in aliqua cauſarum ſcitur, niſi cum eſt : contingens de futuro eſt tale: ergo non ſcitur, niſi cum eſt. Probatur autem prima ſic:Detur, quòd habeat immobilitatem in aliqua cauſarum : cum ergo cauſa illa influat ſuper cauſatum illud, ſecundum quod illud cauſatum eſt in ipſa, erit immobilitas etiam in cauſato: & ſic iam non eſſet contingens,quod eſt contra poſitum. Nec eſt inſtantia de generatis floribus & plantis & ſole: quia ſol ſecundum ordinem immobilem non influit ſuper ea , ſed potius ſecundum diuerſum modum : actus enim ſolis antequam veniat ad ipſa , permiſcetur virtutibus contingentibus & mutabilibus : & illæ influunt contingenter : & ideo etiamſi ſol haberet intellectum, non poſſet ſcire cauſatum niſi cauſato exiſtente.

2 Item , Quæcunque ſequuntur ſe inuicem neceſſario , aut ambo ſunt ab eadem cauſa,aut vnum eſt ab alio : præſcientia autem & præſcita res ſequuntur ſeinuicem: ergo aut ambo ſunt ab eadem cauſa , aut vnum eſt ab alio : non autem ambo ſunt ab eadem cauſa:ergo vnum eſt ab alio: cum ergo præſcientia non ſemper ſit cauſa præſciti,prę̃ſcitum aliquando erit cauſa præſcientiæ vel ſcientiæ,vt videtur.

3 Item,Deus ſcit me legere, bene ſequitur:ergo ego lego. Quæro ergo, vnde locus? Videtur, quòd ſit non à cauſa:quia etiam ſequitur,Deus ſcit me mentiri : ergo ego mentior : & non poteſt eſſe locus à cauſa : ergo erit ab effectu , vt videtur : ergo res eſt cauſa ſcientiæ.

Sed contra: SED CONTRA : Nobiliſſima ſcientia datur Deo : ſed nobiliſſima eſt per cauſam: ergo ſua ſcientia non eſt cauſata ab aliquo.

2 Item , Si ſua ſcientia eſſet cauſata,cum ſua ſcientia ſit ſua eſſentia , ſua eſſentia eſſet cauſata,quod falſum eſt.

3 Item , Cum ſua ſcientia ſit æterna , ſcitum autem temporale , ſequitur quòd in ſua ſcientia temporale eſſet cauſa æterni , quod falſum eſt.

4 Item , Non poteſt dici , quòd ſit cauſa ſine qua non : quia etiam illa nobilior eſt quam effectus:nihil autem nobilius eſt ſcientia diuina.

Solutio. SOLVTIO. Dico , quòd Origenes non intendit de cauſa rei,ſed de cauſa conſequentiæ:& illa ſumitur ab effectu ad cauſam , ſicut è conuerſo.

DICENDVM ergo ad primum , quòd ſcientia Dei vincit omnem ſcientiam: artifex enim licet præconcipiat formam totius operis , & non accipiat ipſam ex opere : tamen multa incidunt contra opus ex factura inſtrumentorum , & inæqualitate materiæ , quæ ipſe non poteſt cognoſcere niſi per effectum: ſed ſummus artifex in hoc omnem ſcientiam tranſcendit , quòd ipſe præſcit omne quod faciet , & quicquid illi eueniet ex mutabilitate & defectu cauſarum ſecundarum quæ operantur ſub ipſo : quia aliter imperfecta eſſet eius ſcientia. Vnde patet , quòd ſimile acceptum de ſole & aliis agentibus non eſt ſimile : quia artifex non poteſt ſcire exitum ſui operis in actum & euentum eius : ſed Deus ſcit hoc totum propter infinitam potentiam in ſciendo.

AD ALIVD dicendum , quòd verum eſt,quòd illa ſequuntur ſeinuicem : ſed hoc eſt gratia ordinis ſcientiæ ad ſcitum, & è conuerſo : & non gratia cauſalitatis , vt prius dictum eſt.

AD ALIVD dicendum , quòd in diuinis locus generaliter eſt à conuertibili , ſed in quibuſdam eſt locus à cauſa : aliter enim eſt in diuinis , & aliter in humanis propter diuerſimode dictam ſcientiam , vt ſupra habitum eſt.

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

AD hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lecturum vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat: ergo potest aliter esse quam Deus præsciuit? ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri: non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes, Aut aliter potest fieri quam Deus præsciuit, aut non aliter: sed non aliter: ergo necessario cuncta eueniunt. Si vero aliter: potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat: ita autem fit vt præscitum est: aliter ergo potest fieri quam præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet, Aliter potest fieri quam Deus præsciuit, & huiusmodi: vt, potest non esse quod Deus præsciuit: &, impossibile est non esse quod Deus præsciuit: &, impossibile est non esse præscita omnia quæ fiunt & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quam Deus præsciuit, id est, non potest vtrumque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autẽ per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quã euenit, & quomodo futurũ Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod Deus præsciuit, vel cum Deus præscierit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, id est, non potest esse vtrumque simul, scilicet vt fiat & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse præscitum.

ARTICVLVS IV.

An præscientia Dei imponat rebus necessitatem?

1. p. sum. theo. q. 61. memb. 5.

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ad hoc autem quod supra dictum est, præscientiam Dei falli non posse &c.] Hic est quæstio generalis valde: habet enim locũ in fide, & prophetia, & præscientia, vtrum, scilicet possint falli: & per easdem rationes disputatur. Videtur autem, quòd imponat necessitatem rebus: quia sic dicit Boetius in vltimo de conso. Philosophiæ. Si aliorsum quam præuisæ sunt detorqueri valent res præuisæ, non iam erit firma futuri præscientia, sed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas reputamus. Ergo videtur, quòd præscientia rei imponat necessitatem. Item ibid em, Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est euentus quæ futura firmitur ille præscierit. Et alia plurima sunt ibi de hoc.

2 Item, Ansel. in lib. de cõcordia præscientiæ & liberi arbitrij dicit sic: Siquis intellectum verbi proprie considerat, hoc ipso quod præsciri quidem dicitur, futurum esse pronuntiatur: non enim nisi quod futurum est, præscitur, quia scientia non est nisi veritatis: quare cum dico, quod cum præscit Deus aliquid, illud necesse est esse futurum: idem est ac si dicam, Si erit, ex necessitate erit. Sed hæc, si erit, ex necessitate erit: est quædam cõditionalis vera, cuius antecedẽs verificatur sine consequente: ergo est necessaria: ergo & hęc, Si præscit Deus aliquid, illud ex necessitate erit: ergo præscientia infert necessitatem.

3 Hoc etiam in litera habetur ab August. quòd impossibile est falli Dei præscientiam: ergo videtur, quòd ipsa rei imponat necessitatem.

Hoc etiam videtur per rationem poſſe probari ſic: Cum dicitur Deus præſcit hoc futurum: ergo illud erit de neceſſitate: aut ſequitur de neceſſitate conſequentis, aut non. Si ſequitur, habeo propoſitum. Si non ſequitur: ergo poteſt illud non euenire: ergo dari poteſt, quod non eueniet: quia poſito falſo & non impoſſibili, quod accidit erit falſum, & non impoſſibile. Si autem non eueniet, & Deus præſciuit illud: ergo fallitur in præſciendo, quod eſt contra literam.

2 Item, Cum dicitur, Deus præſciuit hoc, hæc eſt vera ab æterno: ſed nihil contingentium eſt æternum: ergo iſta propoſitio non eſt contingens. Si ergo contingens ſequitur ad hoc, poterit contingens ſequi ad neceſſarium: contingat igitur aliter ſe habere, tunc oppoſitum verificabitur cum ipſo, quod non poteſt eſſe: ergo antecedens infert neceſſitatem conſequentis.

3 Item, Hæc eſt vera de præterito, Deus præſciuit iſtum peccaturum: ergo eſt neceſſaria: ergo Deum præſciuiſſe hoc, neceſſarium eſt: quod autem ſcitur vt neceſſarium, ipſum eſt neceſſarium in ſe, vel male ſcietur: ergo iſtum peccaturum eſt neceſſarium.

4 Item, Iſtum peccaturum eſt ab æterno præſcitum: ſed res non eſt ab æterno: ergo ſi mutatur iſta propoſitio, illa mutatio non erit à parte rei: ergo mutabilis erit à parte ſcientis: hoc autem eſt impoſſibile, vt habetur ex litera: ergo nec ex parte rei, nec ex parte Dei mutabilis eſt: ergo habet neceſſitatem, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA ſunt inconuenientia Boetij, quòd pereunt preces & efficitur iuſtus vt impius: quia omnia erunt de neceſſitate: & iam peccata non erunt peccata, & perit caſus, & perit liberum arbitrium, & nihil erit contingens: quæ omnia falſa ſunt: ergo præſcientia rebus præſcitis non infert neceſſitatem.

Solutio. Lib. 5. de conſo. Phi. SOLVTIO iſtius quæſtionis ſumenda eſt à Boetio & Anſel. Boetius determinans eam dicit ſic: Reſpondebo nanque idem futurum, cum ad diuinam notionem refertur, neceſſarium: cum vero in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque abſolutum videri. Duæ ſunt etenim neceſſitates. Vna ſimplex, veluti quòd neceſſe eſt omnes homines eſſe mortales. Altera conditionis, vt ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt: quod enim quis nouit, id eſſe aliter quam notum eſt nequit: ſed hæc conditio minime ſecum illam ſimplicem contrahit: hanc enim neceſſitatem nō propria facit natura, ſed conditionis adiectio. & Infra, Hæc igitur futura ad intuitum relata diuinum, neceſſaria fiunt per conditionem diuinæ notionis: per ſe vero conſiderata ab abſoluta naturæ ſuæ libertate non deſinunt. Redit ergo ſolutio Boetij ad hoc, quòd ſi intelligitur neceſſitas conditionis, quòd tunc veræ ſunt iſtæ: quod præuidit, de neceſſitate eueniet: ſi Deus præſciuit hunc peccaturum, de neceſſitate peccabit, & huiuſmodi. Si autem intelligatur neceſſitas abſoluta & per ſe & ſecundum naturam propriam in ſe conſideratam, tunc falſa ſunt omnia. Hoc intendit etiam dicere Anſelmus per alia verba ſic dicens: Neceſſario omne futurum, eſt futurum, ſed neceſſitate ſequente quæ nihil eſſe cogit, cum futurum dicitur de re non ſemper neceſſaria, quamuis ſit futura. Redit ergo ad hoc quod eſt quædam neceſſitas naturæ rei, & hæc ſequitur rem in ſe: quædam autem eſt poſitionis quæ eſt ſequens rem ex hoc quod ſic vel ſic ponitur futura, vel non futura: & illa quia ſequitur habitudinem rei potius quam rem, nihil dicitur cogere. Ad idem redit quod dicunt Magiſtri, quòd eſt neceſſitas conſequentis, & neceſſitas conſequentiæ: & conceditur bene, quòd Dei præſcientia cauſat conſequentiæ neceſſitatem, ſed non conſequentis. Hoc habito poteſt reſponderi ad primum, quòd Deus quidem præſcit omnia, & operatur etiam ea quæ naturaliter ſunt: ſed quia non accipiunt proprietates ſuæ cauſalitatis, ideo nihil prohibet quin in ſe ſint contingentia & mutabilia: & quod in illis mutabilibus ſcientia Dei certa poteſt eſſe, hoc non eſt ex hoc quod auferat eis mutabilitatem, ſed potius ex infinita potentia præuidendi quocumque ſe vertat ipſum quod mutabile eſt: & per hoc patet ſolutio etiam ad omnes auctoritates conſequenter inductas.

AD PRIMVM quod obiicitur per rationem, dicendum quòd cum dicitur, Deus præſcit hoc: ergo neceſſario erit: non ſequitur de neceſſitate conſequentis, & cauſa huius dicta eſt: ſed ſequitur de neceſſitate conſequentiæ, & quia habitudinis antecedentis ad conſequens eſt neceſſitas, ideo licet oppoſitum conſequentis in ſe ſit poſſibile, tamen antecedenti eſt impoſſibile: & ideo ſi ponitur oppoſitum iam deſtruens antecedens, ſequitur, ſi illud non erit, quòd Deus nunquam præſciuit illud.

AD ALIVD dicendum, quòd hæc quidem ab æterno eſt vera, Deus præſciuit hunc peccaturum ſi peccabit: tamen ſcitum dependet ad futurum: & ideo non ſimpliciter, ſed ſecundum quid accipit neceſſitatem, ſcilicet ſecundum quod cadit ſub ſcientia: hæc autem non eſt niſi neceſſitas conditionis, & non abſoluta: & hoc modo non verificatur oppoſitum conſequentis cum antecedente.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd licet illa quoad actum præſciendi ſit de præterito, tamen quoad actum qui ſignificatur egreſſurus à ſcito, dependet ad futurum: & ideo ex parte illa abſolute poteſt eſſe contingens, licet conditionatam habeat neceſſitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet iſtum peccaturum ſit ab æterno præſcitum, tamen ex parte rei poteſt dependere ad futurum: & ideo ex parte illa poteſt eſſe contingens, ſicut ſæpius dictum eſt. Et hæc de iſta diſtinctione.

DISTIN

DISTINCTIO XXXIX

Vtrum ſcientia Dei poßit augeri vel minui, vel aliquo modo mutari vtrumque enim videtur poſſe probari.

PRÆTEREA quæri ſolet, vtrum ſcientia Dei poſſit augeri vel minui? vtrumque enim videtur poſſe probari. Quod diuina ſcientia poſſit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia poteſt Deus ſcire quod nunquam ſcit. Eſt enim aliquis qui non eſt lecturus hodie, & tamen poteſt eſſe vt legat hodie: poteſt enim hodie legere. Nihil autem poteſt fieri quod non poſſit à Deo ſciri. Poteſt ergo Deus ſcire hunc lecturum hodie: poteſt ergo aliquid ſcire quod non ſcit: ergo poteſt eius ſcientia augeri vel mutari. Eademque videtur poſſe minui: eſt enim aliquis hodie lecturus quem Deus ſcit lecturum: at poteſt eſſe vt non legat: ergo poteſt Deus non ſcire hunc lecturum: poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit: ergo poteſt minui eius ſcientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei ſcientia omnino immutabilis eſt, nec augeri poteſt vel minui. Nam vt ait Auguſt. in 15. lib. de Trinitate. Cap. 13. Scientia Dei eſt ipſa ſapientia, & ſapientia eſt ipſa eſſentia ſiue ſubſtantia Dei: quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili, non eſt aliud ſapere, & aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere, hoc eſt & eſſe. Ideoque nouit omnia Verbum quæ nouit Pater: ſed ei noſſe de Patre eſt, ſicut eſſe: noſſe enim & eſſe ibi vnum eſt. Et ideo Patri ſicut eſſe non eſt à Filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicens Pater genuit Verbum ſibi coæquale per omnia. Non enim ſeipſum integre perfecteque dixiſſet, ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, quam in ſeipſo. Hoc eſt ergo omnino verbum quod Pater, non tamen eſt Pater: quia iſte Filius, ille Pater. Sciunt ergo inuicem Pater & Filius, ſed ille gignendo, iſte naſcendo. Eodem lib. cap. 14. Et omnia quæ ſunt in eorum ſcientia, in eorum ſapientia, in eorum eſſentia, vnuſquiſque eorum ſimul videt, non particulatim aut ſigillatim velut alternante conſpectu hinc illuc, & inde huc, & rurſum inde, vel inde in aliud atque aliud, vt aliqua videre non poſſit, niſi non videns alia: ſed omnia ſimul videt, quorum nullum eſt quod non ſemper videat & ſciat. Eius itaque ſcientia inamiſſibilis & inuariabilis eſt. Noſtra vero ſcientia & amiſſibilis, & variabilis, & receptibilis eſt: quia non hoc eſt nobis eſſe, quod ſapere vel ſcire. Propter hoc ſicut noſtra Eodem lib. cap. 15. ſcientia illi ſcientiæ Dei diſſimilis eſt, ſic & noſtrum verbum quod naſcitur de ſcientia noſtra, diſſimile eſt illi verbo quod natum eſt de Patre ſcientia. Ex hac auctoritate clare oſtenditur ſcientiam Dei omnino inuariabilem eſſe, ſicut ipſa eſſentia Dei omnino inuariabilis eſt: & quòd Pater & Filius cum Spiritu ſancto ſimul omnia ſciunt & vident. Sicut ergo non poteſt augeri vel minui diuina eſſentia, ita nec diuina ſcientia:

A *De immutabilitate vel perfectione. diuinæ ſcientiæ vel cognitione.*

&

& tamen conceditur posse scire quod non scit & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

DIVISIO TEXTVS.

PRæterea solet quæri, Vtrum scientia Dei potest augeri] Hic incipit pars illa, in qua quærit Magister, Vtrum scientia Dei possit augeri? & diuiditur in duas partes, in quarum prima determinat, quod non potest augeri. In secunda autem obiicit in contrarium, & soluit *ibi* [Hic opponitur à quibusdam ita] Litera autem primæ partis per se patet.

ARTICVLVS I.

An scientia Dei potest augeri?

1.p. sum. theo. q. 61. memb. 7.

INcidit autem dubium circa primam partem, scilicet vtrũ scientia Dei possit augeri? Videtur autem, quòd sic: quia cuiuscumque scientiæ scibilia possunt augeri, scientia illa augeri potest, ad minus materialiter: scibilia autem scientiæ diuinæ possunt augeri: ergo & ipsa scientia. Prima per se patet. Secunda supponitur ex litera: quia opera Dei sunt scibilia, & illa possunt augeri.

2 Item, Scientia Dei est secundum rationes ideales: ideis autem creantur ideata, vt supra habitum est ab Augustino: si ergo noua aliqua possunt creari, nouæ aliquæ ideæ possunt esse in Deo: per ideas autem est scientia: ergo videtur, quòd crescere possit scientia Dei, etiam ex parte idearum. Si forte tu dicas, quòd vna idea cognoscit Deus omnia quæ sunt eiusdem speciei, & sic multiplicatione facta in indiuiduo, non sequitur quòd multiplicatio fiat in ideis. Hoc nihil est: quia si ideæ non sunt determinatæ ad indiuidua, non cognoscet Deus singularia nisi in vniuersali & in potentia, & hoc falsum est, vt dicetur in vltimo capitulo istius distinctionis.

3 Præterea, Non est inconueniens dicere Deum posse facere nouas species quas nunquam fecit, & nouos mundos nihil simile habentes cum isto: cum igitur illi non possint fieri sine ideis, erit idea illorum in mente diuina: & ita penes ideas videtur posse augeri scientia Dei. Si forte dicas, quòd eadem arte facit artifex vnã domum, & aliam, & omnes: & similiter potest facere Deus per vnam ideam. Contra: Licet artifex vna arte possit facere omnes domos, non tamen vna specie domos potest facere exagonam, & quadratam, & rotundam, nec vna specie domus cognoscit vnam domum esse discretam ab alia: cum igitur Deus faciat differentiam per formam & proprietatem, vel possit facere plura talia, & discernere vnum ab alio, videtur quòd sua scientia augeri potest etiam secundum ideas.

4 Item, Scientia & scitum relatiua sunt, ita quòd scientia refertur ad scibile: ergo cum relatiua multiplicentur, altero relatiuorum multiplicato, si scibilia possunt augeri, multo magis & ipsa scientia.

SED CONTRA est hoc quod obiicitur in litera: quia scientia Dei essentia Dei est: ergo si scientia per illud quod est potest augeri, & ipsa essentia augeri potest etiam secundum ideas. *Sed contra.*

2 Item, Nihil æternũ augetur vel minuitur ex temporali: scibilia autem quæ fieri possunt, omnia temporalia sunt: ergo nec augent nec minuunt scientiam Dei æternam.

3 Item, Nunquam potest esse quod causatum augeat vel minuat causam, sed potius è conuerso: scientia autem Dei causa est omnium quæ fiunt: ergo nec augetur, nec minuitur ex eis.

SOLVTIO. Mihi videtur sicut Magister dicit, quòd scientia Dei nec augeri nec minui potest. *Solutio.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sciuntur, possunt augeri, sed non possunt augeri nisi per scientiam operantem illa plura, & sic eo ipso quòd ponimus scibilia posse fieri plura, nos ponimus scientiam ab æterno fuisse plurium operabilium: & sic non augeretur ex hoc quod fierent plura: & sic soluet Magister infra in sequenti parte lectionis: sicut enim non potest intelligi quomodo causatum augeatur quoad numerum, & ratio causæ & causalitatis augeatur ex illo: ita non potest intelligi, quòd ex scito augeatur scientia Dei, quia eo ipso præsupponitur fuisse de illo vt causa cognoscẽs & causãs.

AD ALIVD dicendum, quòd plura ideata possunt fieri quam fiunt: sed eo ipso quod fiunt, ponuntur habere ideas: & ideo ex illis non augetur numerus idearum, qui non est numerus simpliciter, vt supra dictum est. Si autem tu quæras, Vtrum scientia Dei possit esse plurium quam est? Hoc bene concedo: sed non sequitur ex hoc quòd possit augeri: quia esse plurium ponit tantum potentiam ad hoc quòd sint plura, quæ tamen plura si essent, vel esse ponerentur, præsupponerentur fuisse in scientia diuina, & sic nullam inducerent variationem in ipsa scientia: cum autem dicitur, quòd augetur scientia, significatur quòd iam existenti scientiæ alicuius quantitatis, secundum scita sit aliquid nouum additum, quod nefas est dicere de scientia Dei: vnde ipsa non augeri potest, sed plurium esse potest, ex quibus non augeretur si essent: cum enim præcipuum sit semper Deo reponendum, oportet sibi dare scientiam maiorem etiam quam intelligi possit: & hæc est illa quæ non in se nec secundum scita potest augeri.

ARTICV

ARTICVLVS II.

An Deus ſimul & eodem ſciat & intelligat multa?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Vnuſquiſque eorum ſimul videt, &c.] Ex his videntur ſequi duo, ſcilicet quòd ſimul & eodem ſciat Deus multa & intelligat multa, & quod ipſe ſciat mutabilia immutabiliter. Contra primum obiicitur ſic: Dicit Philoſophus, Scire plura poſſumus, intelligere vero minime: ergo videtur, quòd vnus intellectus ſecundum actum non ſit niſi vnius.

2 Item, Impoſſibile eſt vnum actum ad diuerſos terminos ſimul & ſemel terminari: ſed intelligere eſt actus vnus: ergo ſimul & ſemel terminari non poteſt ad diuerſos terminos. Nec videtur hoc etiam intelligi poſſe: quia nihil ſimilium inuenitur: vna enim linea in vna parte non poteſt terminari ad diuerſa puncta: ergo nec poteſt intelligi, qualiter poſſibile ſit fieri: ergo videtur, quod neceſſarium ſit intellectum tranſire inde huc & hinc illuc, cuius contrarium dicitur in litera.

Sed contra. SED CONTRA: Iaco. 1. dicitur, Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio: ergo nulla viciſſitudo eſt in intellectu Dei, nec poteſt eſſe: ergo intelligit vno & eodem multa & ſimul & ſecundum actum: quia ſupra probatum eſt, quòd ſuus intellectus eſt ſemper in actu.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullus tranſitus eſt in intellectu Dei, ſicut probat vltima ratio: ſed ſe intelligit vno & eodem modo habente eſſe quod eſt & ſimul.

AD PRIMVM & ſecundum obiecta, dicendum quòd hoc verum eſt in omnibus illis in quibus actus differunt ab eſſentia agentis: ſed non ita in Deo: vnde ſuus actus qui eſt intelligere, eſt eſſentia ſua: & ſicut ſua eſſentia eſt ſpecies & cauſa omnium, vno modo ſe habens: ita etiam ſuus actus: & ideo non valent ſimilia inducta: ſed tamen illud eſt expreſſius de centro & lineis egredientibus ab ipſo, ſicut ſupra expoſuimus.

ARTICVLVS III.

An Deus mutabilia ſciat immutabiliter, & oppoſita ſciat eodem modo?

AD ſecundum proceditur ſic: Mutabilia ſcire immutabiliter, eſt ſcire mutabilia aliter quam ſunt: ſcire autem rem aliquam aliter quam eſt, decipi eſt: ergo videtur, quòd ſi Deus ſciat mutabilia immutabiliter, quòd ipſe decipitur in eis.

Quæſt. HIC ETIAM cadit quæſtio de ſcientia oppoſitorum, vtrum illa ſciat eodem modo? Videtur, quòd ſic: quia ipſe eodem modo ſcit rem quando eſt, & quando non eſt: eſſe autem rem & non eſſe, ſunt oppoſita ſecundum affirmationem & negationem: ergo ipſe ſcit ſimul contradictoria, vt videtur: ergo multo magis alia oppoſita.

2 Item, Si ipſe ſcit rem vt eſt, oportet quòd ipſe ſciat eam ſub differentiis temporis: ergo ſcit me lecturum quando lecturus ſum, & ſcit me legiſſe quando legi, & ſcit me legere quando lego: omne autem quod cadit ſub differentia temporis, eſt mutabile: ergo Deus ſcit mutabile temporaliter & mutabiliter, vt videtur. Si autem tu dicas, quòd non ſcit temporaliter res, ſequitur ex hoc quòd nullam haberet ſcientiam de re quando eſt & quando non eſt, ſed indiſtincte & confuſe ſciret res: & hoc eſt imperfectum, & Deo non attribuendum.

Sed contra. SED CONTRA: Omnis acceptio eſt ſecundum poteſtatem accipientis, & non accepti: ſcientia eſt acceptio quædam, vt dicit Philoſophus: ergo eſt ſecundum poteſtatem accipientis, & non accepti: Deus autem ſciens eſt immutabilis: ergo ſua ſcientia eſt immutabilis.

2 Præterea in litera negatur hoc: ergo videtur, quòd ſua ſcientia non ſit de mutabilibus mutabiliter.

Solutio. SOLVTIO. Leue eſt hoc ſoluere ſecundum ſupra dicta, ſcilicet quod ly mutabiliter poteſt determinare verbum ex parte materiæ ſuper quam tranſit ſcientia, & ſic ſcit Deus mutabilia mutabiliter, & temporalia temporaliter, & oppoſita oppoſitis modis: vel poteſt referri ad verbum per comparationem ad ſcientem, & ſic ſcit mutabilia immutabiliter, & temporalia intemporaliter, & oppoſita vno modo ſimplici.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non decipitur: quia etiam apud nos ſcientia mutabilium ex parte ſcientis immutabilis eſt, quia ratio mutabilium immutabilis eſt: ſed cum ratio ſit intentio rei mutabilis, ſcitur rei mutabilitas per intentionem illam quando refertur ad rem cui accidit mutabilitas. Et huius cauſa eſt propter hoc quod per hoc quod eſt immutabilis, non refertur ad rem, ſed refertur ad ipſam ſecundum quod eſt ratio & intentio rei quæ eſt mutabilis: & ſic patet, qualiter in omnibus mutabile ſcitur immutabiliter.

Ad quæſt. AD ALIVD dicendum, quòd oppoſita ſcit Deus vno, quod eſt ratio rei ſiue ſit, ſiue non ſit: quia ſibi res non poteſt præterire, ſed ſemper eodem modo manet, non tamen eodem modo tranſit eius ſcientia ſuper rem: vel vt fidelius dicatur, non vno modo comparatur ad ipſum res: & ideo ſcit rem eſſe cum eſt, & ſcit eam non eſſe cum non eſt, ex hoc quod comparatur res ad eſſe vel ad non eſſe: & hoc eſt magis de ſcientia complexorum ſiue enuntiabilium, de quibus poſterius quæretur.

AD ALIVD dicendum, quòd ipſe intemporaliter ſcit omnia quæ cadunt ſub temporis differentia: & hoc ideo eſt, quia differentia temporis accidit rei ſecundum quod eſt in eſſe proprio, & non ſecundum quod eſt in Deo per ideam. Quod autem certus eſt in

ſciendo

ſciendo res diſtinctè, hoc eſt ideo, quia non tantum ſcit rem, ſed etiam quamlibet compoſitionem & diuiſionem rei cum qualibet vel à qualibet re: & hoc incomplexe & incompoſite, vt infra dicetur. Et ſi tu obiicias, quòd noſter intellectus non ſic eſt de complexo ſicut de incomplexo. Reſponſio, quòd hoc eſt ideo, quia intellectus noſter per ſubſtantiam non eſt ſuum intelligibile, nec ipſe dat modum intelligibili, ſed potius accipit ab ipſo, & ideo variatur ſecundum illud: non autem ſic de intellectu diuino, qui eſt id per quod intelligit, & dat intelligibili & eſſe in ſe, & omnem compoſitionem & diuiſionem.

ARTICVLVS IV.

An Deus ſciat actu infinita?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſimul omnia ſciunt & vident, &c.] Poteſt enim adhuc dubium eſſe, licet ſupra expeditum ſit, vtrum Deus ſciat actu infinita? Videtur autem quod ſic: quia cuilibet finito poſſibilis eſt additio: ſed ſcientiæ Dei non poteſt fieri additio: ergo ipſa eſt infinita.

Cap. 18. 2 Item, Auguſt. in 12. de ciuitate Dei dicit, quod ſpecies numerorum infinitæ in ſe, non ſunt infinitæ illius ſcientiæ, cuius ſcientiæ non eſt numerus. Ergo videtur, quòd actu ſciat infinita.

Sed contra. SED CONTRA: Quicquid ſcitur, ſcientis comprehenſione finitur, præcipue ſi perfecte ſcit: ergo ſi Deus ſcit infinitum, ipſe ſciendo finit ipſum: ergo non eſt infinitum ſimpliciter.

2 Præterea, Infinitum in ſe non poteſt intelligi qualiter alij ſit finitum: ergo nec Deo erit finitum.

3 Item, Species numerorum non ſunt infinitæ actu, ſed potentia: ſi ergo Deus ſcit ipſas eſſe infinitas, ipſe ſcit quod non eſt, quod eſt impoſſibile.

Ad hoc dicunt quidam, quod triplex eſt ſcientia, ſcilicet intelligentiæ, & viſionis, & approbationis: & ſcientia intelligentiæ eſt, qua intelligitur res ſimpliciter. Viſionis autem ſcientia eſt, quæ tranſit ſuper res ſecundum quod ſunt vel non ſunt ſub differentia huius compoſitionis vel illius. Approbationis autem ſcientia eſt, quæ eſt de bonis quorum Deus auctor eſt. Sed contra hoc obiicitur: Illa ſcientia quæ dicitur intelligentia: aut eſt finita per intelligibilis rationem idealem, aut non. Si dicas, quòd ſic: ſed vnicuique ideæ reſpondet ideatum, vel poteſt reſpondere: ergo illi ideæ quæ eſt infiniti, reſpondet ideatum, vel poteſt reſpondere: ergo infinitum poteſt eſſe actu: quod ego intelligere non poſſum, ſi eſt verum. Item, ſi dicas quòd illa idea non eſt ad hoc vt educi poſſit ideatum ſub ipſa, ſed quod Deus illa cognoſcat infinitum. Contra: Aut cognoſcit vt eſt, aut aliter. Si aliter, non habet veram ſcientiam ipſius. Si autem vt eſt, cum ipſum nec ſit nec poſſit eſſe niſi in potentia, intelligentia non erit niſi in potentia infiniti: & de hoc non contendimus.

Solutio. SOLVTIO. Mihi videtur, quòd actu infinitum ſemper eſt imperfectum, nec in Deo eſt, nec in natura: ſed infinitum vt eſt finitum, bene concedo quod cognoſcit Deus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd impoſſibile eſt Deo fieri additionem aliquam: quia ipſe eſt maius aliquid quam cogitare poſſumus: quod nõ intelligitur dimenſiue, vel multitudine, cum ipſe ſit vnum ſolum & ſimplex: ſed quia nihil boni cogitari poteſt, quin ipſe ſit illud, & plus quã cogitari poteſt: infinitũ autem nihil boni & perfecti eſt, ſed potius imperfectum: ideo non intelligitur ſic: quia, vt ſupra diximus, etiam intelligi poteſt qualiter infinitum includat infinitũ: tamen multa ſunt quæ cogitamus, quæ non ſunt Deus: nec hoc eſt imperfectionis, ſed perfectionis: & ſua ſcientia hoc modo infinita eſt: quia nihil poteſt cogitari vel eſſe, quod ſi eſſet, non eſſet in ſcientia ipſius, & modo ſecundum quod eſt in ſcientia ſua: quia ipſe intelligendo ſe infinita poſſe, intelligit infinita ſecundum quod ſunt infinita in potentia.

AD SOLVTIONEM autem inductam reſpondeo, quòd aut non intelligo eam, aut intelligentia non dicit niſi relationem intellectus ad rem, prout eſt quocumque modo, ſcilicet in potentia, vel in ratione ideali comparationem habente ad id quod erit in actu, ſicut ſupra eſt expoſitum diſtinctione 36.

Oppoſitio an Deus poſſit nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid.

B HIc opponitur à quibuſdam ita, Si Deus poteſt aliquid ſcire vel præſcire quod nunquam ſciuit vel præſciuit, poteſt ergo ex tempore aliquid ſcire vel præſcire. Ad quod dicimus, Poteſt quidem Deus ſcire vel præſcire omne quod poteſt facere: & poteſt facere quod nunquam fiet: poteſt ergo ſcire vel præſcire quod nunquam fiet, nec eſt, nec fuit: nec illud ſcit vel ſciuit, neque præſcit vel præſciuit, quia ſcientia non eſt niſi de his quæ ſunt vel fuerunt vel erunt: & præſcientia non eſt niſi de futuris.

futuris. Et licet poſſit ſcire vel præſcire quod nunquam eſt vel erit, non tamen poteſt aliquid ſcire vel præſcire ex tempore. Poteſt vtique ſcire vel præſcire quod nunquam eſt nec erit, nec illud ſcitum vel præſcitum eſt ab æterno: nec tamen poteſt incipere ſcire vel præſcire illud, ſed ita poteſt modo ſcire vel præſcire, ſicut poteſt ſciſſe vel præſciſſe ab æterno. Si enim dicas eum modo poſſe ſcire vel præſcire quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit, id eſt, ita quod ab æterno non ſciuerit vel præſciuerit, quaſi vtrumque ſimul eſſe poſſit, falſum eſt. Si vero dicas eum poſſe modo ſcire vel præſcire quod ab æterno non ſciuit vel præſciuit, id eſt, habere potentiam ſciendi vel præſciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præſcitum eſt vel futurum, verum eſt. Non poteſt ergo nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid: ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen poteſt velle quod nunquam voluit.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſcientia Dei ſit enuntiabilium?

POſtea quæritur de hoc quod dicit in ſecunda parte *ibi* [Scientia eius non eſt niſi de his quæ ſunt, vel fuerunt, vel erunt, &c.] Secundum hoc enim videtur, quòd ſcientia ſua ſit enuntiabilium. Quod etiam aliter probatur: quia cum multa ſint enuntiabilia, niſi Deus ſciret ea, non omnia ſciret quæ ſunt, vel erunt.

2 Item, Aliter imperfectior eſſet ſua cognitio quam noſtra: quia ego non tantum ſcio te, ſed etiam ſcio te eſſe, & legere ſi legis, & huiuſmodi: ergo videtur, quòd etiam Deus ſciat huiuſmodi.

3 Item, Deus non tantum ſcit ſubiecta, ſed etiam ſcit eis ineſſe omnia prædicata, quæ ineſſe poſſunt: ergo ſcit complexa & enuntiabilia, vt videtur.

4 Item, Aliter ſequeretur, quòd ipſe neſciret Antichriſtum futurum, vel Cæſarem fuiſſe, quod eſt inconueniens.

Sed contra. SED CONTRA: Non ſcit niſi per ideam, idea autem non eſt complexorum: quia complexio nulla eſt in Deo: ergo videtur, quòd ipſe non habeat notitiam enuntiabilium.

2 Item, Anima propter ſui ſimplicitatem non eſt ſimul niſi vnius: ergo cum Deus magis ſimplex ſit, ipſe non erit ſecundum ſui intellectum niſi vnius: ergo non erit complexorum, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd intellectus Dei eſt complexorum incomplexe: ſunt enim complexa referenda ad rem ſimplicem, & illa in Deum quam ipſe non tantum nouit vt ſimplex eſt, ſed in omni complexione quæ accidere ei poteſt ex compoſitione, & ſic vno quod eſt ratio non tantum eſſe, ſed habitudinum omnium, ipſe intelligit complexiones omnes & compoſitiones.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter eſt de intellectu noſtro & ſuo: quia noſter intellectus non eſt cauſa rei vel compoſitionis rei, ſed accipiendo à rebus cognoſcit res: & ideo cum res ſit diuerſa, non poteſt accipi idem à diuerſis, & ideo erit intellectus compoſitus: ſed ſuus intellectus eſt cauſa omnis rei & ratio omnis rei, & ideo per vnum quod eſt cauſa & ratio poteſt intelligi res & rei compoſitio cum re alia: quia idea non eſt ratio rei in ſe, ſed in compoſitione omnium & diuiſione quam habere poteſt per ſe vel per accidens. Et ex hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum modo Deus poteſt ſcire vel præſcire, ſicut poteſt ſciuiſſe vel præſciuiſſe ab æterno?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Ita poteſt modo ſcire vel præſcire, ſicut poteſt ſciuiſſe ab æterno, &c.] Hoc enim videtur falſum: quia in noſtra ſcientia ſequitur, quòd ſi poſſum ſcire aliquid quod non ſcio, ſcientia mea variatur.

2 Item, Si poſſum aliquid modo ſcire, non ſequitur ex hoc quòd illud prius ſciuerim: ergo videtur, quòd iſtæ conſequentiæ non teneant in Deo.

Solutio SOLVTIO. Dicendum, quòd non eſt ſimile: ſed ſicut ſe habet ſcibile ad noſtram ſcientiam, ita ſe habet ſua ſcientia ad ſcibile. Vnde ſicut in nobis ſequitur, nullum ſcibile eſt: ergo nulla ſcientia eſt: ita è conuerſo ſequitur, in Deo nulla ſcientia eſt: ergo nullum ſcibile eſt: & ſicut in nobis iſtæ duæ ſunt incompoſſibiles, ſcilicet quòd ego ſcientiam alicuius ſcibilis habeam, & quòd illud ſcibile non ſit: quia ſtatim me habente ſcientiam, ſequitur illud ſcibile eſſe, quia mea non efficitur niſi ab illo ſcibili: ita in Deo iſtæ duæ ſunt incompoſſibiles, quòd aliquid ſit & quòd ſcientia illius non ſit: quia ſcientia Dei eſt cauſa illius: & quia non eſt cauſa niſi ab æterno, ſequitur quòd ab æterno ſit cauſa illius: & ideo in Deo eſt idem poſſe ſcire modo & poſſe ab æterno ſciuiſſe: & iſtæ duæ incompoſſibiles ſunt, quòd ali-

quid nunc fiat, & quòd ipſe ab æterno illud non ſciuit : licet vtraque ſecundum ſe ſit poſſibilis, quia vna implicatur in alia : & quando ponitur aliquid eſſe quod nunquam erit, ponitur per conſequens Deum illud ſemper ſciuiſſe, ex hoc, quia ſua ſcientia eſt æterna cauſa vel præuiſio illius. Et ſuper iſtum ſenſum procedit Magiſter.

ARTICVLVS VII.

An concedendum ſit Deum poſſe ſcire quod ipſe prius neſciuit?

POſtea quæritur de hoc quod dicit [Non poteſt ergo nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid, &c.] Quæritur enim, Vtrum concedendum ſit Deum poſſe ſcire quod ipſe prius neſciuit? Et videtur quòd ſic: quia hoc innuitur in vltima parte ſequentis opinionis quam inducit, quòd Deus plura poteſt ſcire quam ſciuit, quia tranſire poteſt ſuper plura.

2 Item, Quidam obiiciunt: Deus poteſt modo creare quod non creat, & plura creare quam creat: ergo ſimiliter plura poteſt ſcire quam ſciat.

SED CONTRA: Cum ſcientia referatur ad ſcibile, ſi poteſt ſcire quod prius neſciuit, videtur ſequi quòd poteſt habere ſcientiam quam prius non habuit: & hoc eſt Deum alterari ab imperfecta ſcientia ad perfectam. *Sed contrà.*

SOLVTIO. Videtur mihi, quòd non ſit concedendum. *Solutio.*

AD ID autem quod obiicitur de litera: dico, quòd non intendit, quòd aliqua poſſint fieri ſupra quæ tranſeat ſcientia Dei nouo modo, ſed intendit quòd aliqua poſſint fieri, ſuper quæ ab æterno fuiſſet ſcientia. Et ſic non ſciret niſi quod prius & ab æterno ſciuit.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt ſimile de creatione: quia illa nihil ponit in Deo, ſed in re extra: ſcientia autem eſt in ſciente ipſo, & ideo non poteſt ei aduenire ſcientia nouæ rei ſine ſui variatione: quia illa noua res poneret rationem idealem in Deo, quæ niſi ab æterno fuerit in ipſo, variationem ponit circa ipſum.

Vtrum Deus poſſit ſcire plura quam ſcit?

C ITem à quibuſdam dicitur Deus poſſe plura ſcire quam ſciat: quia poteſt ſcire omnia quæ ſcit, & poteſt aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa poteſt ſcire: non enim aliqua incognita facere poteſt. Si vero omnia eſſent quæ modo ſunt, & alia quædam faceret quæ non ſunt nec erunt, & illa omnia ſciret, pro certo plura ſciret quam modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat ergo Deo ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui: ſed ei ſubiecta.

ARTICVLVS VIII.

An Deus poteſt plura ſcire quam ſcit?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Item à quibuſdam dicitur Deus poſſe plura ſcire quam ſciat] Videtur autem, quòd iſta opinio ſit vera: quia plura poſſunt eſſe quam ſunt: ſcientia autem Dei, vt habetur in præcedenti cap. non eſt niſi eorum quæ fuerunt vel erunt vel ſunt: ergo pluta poteſt ſcire quam ſcit.

2 Item, Scit quicquid poteſt facere: poteſt autem facere plura quam facit: ergo poteſt plura ſcire quam ſcit.

Sed contra. SED CONTRA: Deus ſcit quicquid poteſt facere: & non poteſt plura ſcire, quam poteſt facere: ergo non poteſt plura ſcire quam ſcit.

2 Item, In æternis eſt idem eſſe & poſſe: ergo ſi poteſt plura ſcire quam ſcit, tunc etiam ſcit plura quã ſcit, quod eſt impoſſibile.

Solutio. SOLVTIO. Meo iudicio iſta compoſita falſa eſt, Deus poteſt plura ſcire quam ſcit, ſicut Magiſter ante diſtinxit. Et quod dicit iſta opinio, quòd ſua ſcientia poteſt tranſire ſuper plura quam tranſit ſine mutatione: ita intelligo, quòd hoc ideo, quia poſito quòd ſint plura, ſequitur eum plura ab æterno ſciuiſſe: & de ſole quod quidam ponunt pro ſimili, non eſt ſimile: quia in ſole non eſt ratio cognoſcendi ea ſuper quæ fulget: quæ ſi eſſet in ſole, non eſſet poſſibile ſolem effundere lumen intelligentiæ ſuper ea, quorum nulla ratio eſſet apud ipſum: & ſic eſt etiam in Deo. Vnde cum non accipiat de nouo rationes intelligibilium, oportet quòd ab æterno habeat apud ſe. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd ipſe poteſt facere plura quam facit, ſed non ſcire plura hoc modo quam ſcit, niſi ſicut poſſe ſcire & poſſe ſciuiſſe ab æterno: & ſi ponuntur plura eſſe, ſupponitur per implicationem in ſuppoſitione, quòd illa ab æterno ſciuit, vt ſupra dictum eſt.

Quod videtur aduersum illi sententiæ qua supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

EI vero quod prædictum est, scilicet quòd Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hiero. in expositione Habachuc: Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriantur, quota pulicum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniurioſi simus, eandem irrationalium & rationalium prouidentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hiero. quòd Deus illorum minorum scientiam siue prouidentiam non habeat: quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationalibus ita prouidet, quemadmodum rationalibus. Nunquid enim (vt ait Apostolus) cura est Deo de bobus? & sicut non est cura Deo de bobus, ita nec de aliis irrationalibus. Dicit tamen Scriptura, quia ipsi est de cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationalibus, quibus præcepta tradidit, eisque recte viuendi legem præscripsit ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationalibus non habet. Ideoque dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus: prouidet tamen & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium: & quot nascantur, quotue moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationalium & rationalium, id est, vt eodem penitus modo prouideat irrationalibus & rationalibus. Rationalibus enim & præcepta dedit, & Angelos ad custodiam delegauit.

D

In explanatione cap. 1. Habachuc.

1. Cor. 9.

Sap. 12.

Breuis summa prædictorum cum additione quorundam.

SImul ita & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

E

ARTICVLVS IX.

An Deus habeat notitiam singularium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit vltimo *ibi* [Ei vero quod prædictum est, &c.] Videtur enim Deus non habere notitiam singularium: quia dicit Boetius, quòd vniuersale est dum intelligitur, singulare dum sentitur.

2 Item, Omnis intellectus vniuersalium est, vt dicit Philosophus: quia intellectus simplex est, & necesse est intelligibile simplex esse: nihil autem singularium est simplex:

plex: ergo nihil ſingularium eſt apud intellectum.

3 Item, Philoſophus in 11. metaph. probat, quòd non intelligit aliud à ſe, quia aliter vileſceret eius intellectus in rebus vilibus, quæ melius eſt ignorare quam ſcire: ergo videtur, quòd ipſe non habeat notitiam ſingularium.

Sed contra. SED CONTRA: Secundum hoc enim erunt plura ignorata ab eo quam ſcita. Item Boetius in lib. 5. de conſolatione philoſophiæ.

Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole reſiſtunt:
Non nox atris nubibus obſtat.
Quæ ſint, quæ fuerint, veniantque
Vno mentis cernit ictu:
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere ſolem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum cum Magiſtro, quòd Deus omnia ſcit parua & magna. Et ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd eſt intellectus abſtrahens formam à re, & illam neceſſe eſt depurari propter materialitatem quam habet in re extra, & ille eſt noſter intellectus. Alius eſt intellectus habens formas vel ideas componibiles exemplariter cum re, & illæ ſunt vniuerſalis vel particularis, ita quòd à neutro abſtrahitur, & ideo non repugnant ſimplicitati intellectus: quia intellectus illas habet apud ſe, & tales ſunt ideæ & formæ ſub quibus intelligunt Angeli.

AD ALIVD dicendum, quòd Philoſophus intelligit hoc de intellectu abſtrahente à rebus: quia neceſſe eſt, quòd ille auferat conditiones materiæ ab eo quod abſtrahit, & aſſimilet ſibi. Sed non ſic eſt de intellectu qui eſt ad rem faciendam per formam compoſitionis: ille enim habet formam ſimplicem apud ſe, quæ non determinatur ad hoc vel illud conditionibus materiæ, ſed per relationem ad hoc vel illud: & per illam poteſt intelligi vniuerſale & particulare, & vniuerſale in particulari, ſecundum diuerſam relationem rei ad formam illam.

AD ALIVD dicendum, quòd Philoſophus non intendit, quòd non aliud intelligat, quam ſe, ſicut ſupra expoſitum eſt 35. diſtinct. ſed intendit, quòd non per aliud quam per ſeipſum intelligit, quia intelligendo nihil accipit à rebus. Qualiter autem non vileſcat intellectus eius, ſupra eſt expeditum.

DISTINCTIO XL.

Quid ſit prædeſtinatio & in quo differat à præſcientia?

A *De ſcientia Dei quantum ad ſpeciales effectus, ſcilicet de prædeſtinatione & reprobatione.* Cap. 10.

PRÆDESTINATIO vero de bonis ſalutaribus eſt, & de hominibus ſaluandis: vt enim ait Auguſtinus in lib. de prædeſtinatione Sanctorum, Prædeſtinatio eſt gratię præparatio, quę ſine præſcientia eſſe non poteſt. Poteſt autem ſine prędeſtinatione eſſe pręſcientia. Prędeſtinatione quippe Deus ea pręſciuit, quę fuerat ipſe facturus: ſed pręſciuit Deus etiam quę non eſt ipſe facturus, id eſt, omnia mala. Prędeſtinauit eos quos elegit, reliquos vero reprobauit, id eſt, ad mortem æternam præſciuit peccaturos.

DIVISIO TEXTVS.

PRÆDESTINATIO vero eſt de bonis ſalutaribus] Hic incipit pars illa in qua Magiſter determinat de ſcientia diuina ſecundum ſuam ſpeciem. Et diuiditur in duas. In prima determinat de ſpeciebus præſcientiæ quæ ſunt prædeſtinatio & reprobatio. In ſecunda autem tangit quaſdam quæſtiones de præſcientia & ſcientia, communiter conſequentes ſcientiam Dei ſecundum genus & ſecundum ſpeciem conſideratam, quæ incipit in penultimo cap. ſequentis diſtinctionis *ibi* [Præterea conſiderari oportet, Vtrum ea omnia quæ ſemel ſcit] Præcedens autem adhuc diuiditur in duas. In prima determinat ſpecies præſcientiæ, quæ ſunt prædeſtinatio & obduratio. In ſecunda autem quærit, Vtrum habeant aliquam cauſam in prædeſtinato, vel præſcito? Et hæc incipit in principio ſequentis diſtinctionis *ibi* [Si autem quærimus meritum obdurationis] Iſta diſtinct. diuiditur in duas partes. In prima tangit prædeſtinationem, in ſecunda reprobationem *ibi* [Cumque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio] In prima parte facit quinque, quorum

rum primum eſt, quòd tangit de quibus eſt prædeſtinatio. Secundo oſtendit certum eſſe numerum prædeſtinatorum *ibi* [Prædeſtinatorum nullus videtur] Tertio obiicitur contra ſophiſtice *ibi* [Ad hoc autem obiiciunt quidam] Quarto obiicit fortius *ibi* [Veruntamen adhuc inſtant quidam] Quinto & vltimo ſoluit *ibi* [In huius quæſtionis ſolutione] Sententia autem patet per ſe, quia litera eſt plana.

ARTICVLVS I.

Ad quod attributorum debet reduci prædeſtinatio, vtrum ſcilicet ad potentiam, ſapientiam, vel voluntatem?

SVnt autem hic ante literam octo quæranda, quorum primum eſt, ad quod trium attributorum poſſit reduci prædeſtinatio, vtrum ad potentiam, vel ad ſapientiam, vel voluntatem? Secundum, Quid ſit re & diffinitione? Tertium autem, Vtrum ſit entis, vel non entis? Quartum, Vtrum ſit æterna, vel temporalis? Quintum, Vtrum ſit ſolius rationalis creaturæ, vel etiam alterius? Sextum eſt, Vtrum ſit omnis rationalis creaturæ, vel ſolius hominis. Septimum eſt, Vtrum ſit omnis hominis, vel quorundam hominum tantum? Octauum & vltimum, Vtrum ſit prædeſtinatio multiplicata ſecundum ſingulos prædeſtinatos, vel omnes prædeſtinati ſint in vno, ſcilicet in Chriſto.

Quæratur ergo primo, Vtrum ſit potentiæ, vel ſapientiæ, vel voluntatis ſiue bonitatis? Videtur autem, quòd ſit ſcientiæ: quia Magiſter ſupra 35. diſtinct. in principio ponit prædeſtinationem inter nomina, quibus ſignificatur ſcientia: ergo ad ſcientiam reducitur.

2 Item, Non eſt deſtinare, niſi in animo proponentis: proponere autem eſt præconcipere de faciendo aliquo: conceptio vero eſt ſecundum intellectum præſcientem opus: cum ergo prædeſtinatio ſit talis præconceptio, videtur prædeſtinatio cadere ſub ſcientia.

3 Item, In quo genere eſt ſuperius ad aliquid, in eodem eſt inferius quod accipitur ſub illo: ſed præſcientia eſt in genere ſcientiæ: ergo prædeſtinatio, quæ eſt ſub præſcientia, vt ſupra habitum eſt 35. diſt. erit in genere ſcientiæ.

Sed contra. Sed contra videtur eſſe in genere potentiæ: quia, vt habetur hîc, prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ: præparatio autem actus potentiæ eſt: ergo & prædeſtinatio, vt videtur.

2 Item, prædeſtinatio eſt æterna, & hic ſupponatur, quia infra habet probari: prædeſtinati autem non ſunt ab æterno, niſi in potentia cauſæ efficientis: ergo videtur, quòd prædeſtinatio reducatur ad potentiam, quia potentia cauſæ efficientis eſt.

Similiter videtur, quòd ordinetur ad voluntatem: quia diffinitur per voluntatem, dicit enim Auguſt. quòd prædeſtinatio eſt voluntas vel propoſitum miſerendi.

2 Item, Gratia & gloria quæ ſunt effectus prædeſtinationis, ſunt indicantia bonitatem: bonitas autem eſt diſpoſitio voluntatis: ergo & prædeſtinatio.

3 Item, 1. ad Tim. 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri, &c. Voluntas autem ſalutis eſt ex prædeſtinatione: ergo videtur quòd prædeſtinatio ordinetur ad voluntatem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio eſt in genere ſcientiæ effectiuæ ſiue practicæ, & ſic aliquid habet ſcientiæ & aliquid voluntatis: & quia hæc inclinant potentiam ad opus, ideo habet etiam aliquid de actu potentiæ. Sed hoc quod eſt ſcientiæ practicæ, dat ei eſſe: id autem quod eſt voluntatis & potentiæ, eſt in ipſa per modum proprietatis, ſecundum quod voluntas eſt de ſcito practice, & ſecundum quod potentia operans extendit ſe per opus ad faciendum id: & ideo concedendæ ſunt rationes primæ.

AD ID autem quod obiicitur de potentia, dicendum quòd hæc eſt prædeſtinationis quaſi conſequeenter ſecundum intelligentiæ rationem, ſcilicet quia ſcientia talis eſt ad opus.

AD ID autem quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd talis ſcientia ſemper voluntati eſt coniuncta: ſed tamen prædeſtinatio magis accipit nomen ex parte ſcientiæ, quam ex parte voluntatis: nihil autem prohibet aliquid ſic quoad diuerſa quæ ſunt in ipſo, ordinari ſub diuerſis generibus.

AATICVLVS II.

Quid eſt prædeſtinatio in re?

DEinde quæritur quid ſit? & hoc diuiditur in duo, ſcilicet vt quæratur primo, Quid ſit re? & ſecundo, Quid ſit diffinitione? Ad primum proceditur ſic: Videtur, quòd prædeſtinatio ſit aliquid creatum, & non Deus: quia cum dico, iſte eſt prædeſtinatus, dico aliquid ſignificando paſſiue: ergo ſignifico illud eſſe ab alio in iſto: talis autem modus ſignificandi non conuenit Deo, quia nihil habet ab alio: ergo prædeſtinatio prædeſtinati non eſt Deus.

2 Præterea, Nihil quod eſt Deus, denominat hunc prædeſtinatum: ergo prædeſtinatio non eſt Deus.

3 Item, Actio, & paſſio ſunt entia quæ ſecum habent oppoſitos reſpectus: quod patet ex eorum diffinitionibus cum dicitur, actio eſt ſecundum quam in id quod ſubiicitur agere dicimur: & paſſio eſt effectus illatioque actionis. Ergo non conueniunt eidem, nec poſſunt eidem ineſſe. Cum ergo Deus ſit prædeſtinans, ipſe non erit prædeſtinatio qua ille vel ille eſt prædeſtinatus: ergo cum prædeſtinatio ſit prædeſtinati, prædeſtinatio non eſt Deus.

4 Item, Cum dicitur, Deus creat, res verbi quæ eſt creatio, idem eſt quod eductio de nihilo in aliquid: hæc autem eductio vt

forma est in educto: ergo in creatura, & non in Creatore: ergo similiter prædestinatio erit in prædestinato, & non in Deo: ergo realiter non est Deus.

5 Item, Absurdum videtur, quòd Deus dicatur damnandorum reprobatio. Cum ergo non plus ponat prædestinatio in creatura, quam reprobatio, videtur etiam prædestinatio non esse Deus.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil est ab æterno nisi solus Deus: prædestinatio autem qua omnes sunt prædestinati qui saluabuntur, est ab æterno: ergo ipsa est Deus.

2 Item, Cum dicitur, prædestinatio est propositum miserendi, nihil cadit in diffinitione in recto quod non sit Deus. Similiter cum dicitur, præparatio gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro: præparatio enim est Deus præparans, quoniam Deus agens est sua actio: gratia autem & gloria cadunt ibi in obliquo: ergo videtur, quòd prædestinatio prædestinatorum sit Deus ipse.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio loquendo consentio vltimis duabus rationibus, quòd prædestinatio secundum id quod est accepta siue sumatur ex parte prædestinantis, seu ex parte prædestinati, semper Deus est. Si enim accipiatur in eo quod est prædestinatio, nihil ponit in tempore aliquo: & si habeat effectum quandoque in prædestinato respectu cuius est, hoc accidit ei ex parte effectus connotati. Sciendum igitur, quòd prædestinatio est quasi medium inter Deum prædestinantem & hominem prædestinatum, & prædestinatio ipsa dicit habitudinem Dei proponentis saluare ad saluandum: & ideo prædestinatio non ponitur in prædestinato, secundum quod ipse est diuersus à Deo in natura propria existens, sed secundum quod ipse est in scientia Creatoris: sed secundum hoc quod ibi est, probatum est supra, quòd ipse est creatrix essentia, & non natura creata: ergo quod sic ponit circa ipsum, non distinguitur ab essentia diuina, sed est ipsa essentia diuina, & cointelligitur respectus ad rem quam operabitur Deus in futuro.

DICENDVM ergo ad primum, quòd cum dicitur, prædestinatus, non significatur ibi passiue nisi quoad modum quoad nos, & non secundum rem: est enim sensus, quòd iste est præuisus saluari, & ly præuisus non ponit aliquid secundum rem extra præuidentem, licet ponat respectum quoad aliquid, quod in futuro erit aliud à Deo, circa quod erit effectus prædestinationis. Vnde tali modo significandi actiue vel passiue sufficit diuersitas rationis quæ est inter præuidentem, & præuisum non in in se, sed in ratione ideali, in qua fuit ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinatio formaliter non est in prædestinato: quia non dicit formam cuius esse absolute terminetur in eo, sed potius respectum ad saluandum, cui sufficit vt sit secundum quid, scilicet in idea, vt talis forma significetur in ipso.

AD ALIVD dicendum, quòd prædestinans & prædestinatus non se habent vt simpliciter actiua & passiua secundum naturam, sed tantum secundum aliquem modum significandi in quo notatur dependentia saluandi ad saluantem secundum rationem, id est, causæ efficientis, & non è conuerso.

AD ALIVD dicendum, quòd non est simile: quia cum dicitur, Deus creat, hoc non conuenit Deo, nisi ex tempore: vnde non nominat tantum respectum ad creaturam, sed etiam effectum in creatura, & illa potest essentialiter esse res verbi, licet sit à Deo: sed cum dicitur, Deus prædestinauit Petrum vel Paulum, non notatur nisi respectus ad creaturam, qui conuenit ab æterno, & ideo nihil ponit extra Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd meo iudicio non est absurdum, vt dicatur Deus reprobatio: in reprobatione enim non dicuntur nisi duo, scilicet præuisio iniquitatis, & præparatio pœnæ: & vtrumque quod in recto cadit in diffinitione reprobationis, nominat essentiam diuinam cum respectu ad id quod oblique cadit in diffinitione illa, scilicet iniquitatem & pœnam: quorum primum non ponit in Deo speciem propriam, secundum autem habet ibi speciem. Vnde non reputo absurdum, quòd Deus dicatur reprobatio ipsa qua reprobantur iniqui.

ARTICVLVS III.

Quid est prædestinatio diffinitione?

AD secundum proceditur sic, & ponuntur multæ diffinitiones prædestinationis: habemus enim vnam hic in litera in vltimo cap. istius distinctionis. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum, quibus certissime liberantur quicunque liberantur. Alia est August. in lib. de fide ad Petrum hæc, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Alia est August. in lib. de prædestinatione Sanctorum hæc, Prædestinatio est propositum miserendi. Item, Prædestinatio est alicuius in finem destinatio. Item, Magistri ponunt aliam, Prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro.

Obiicitur autem contra primam: quia prædestinatio non videtur ponere præparationem quæ addat aliquid supra præscientiam: cum enim sunt tria, essentia diuina, & respectus ad creaturam, & effectus in creatura: præscientia dicit duo priora, & non tertium: eadem autem duo etiam dicit præparatio, & nõ tertium, quia cum præparatio sit ab æterno, non dicit effectum in creatura: ergo videtur, quòd vnum nihil addat super alterum: ergo vnum superflue coniungitur alteri.

2 Præterea, Beneficia multiplicia sunt, quæ non omnia cadunt in ratione gratiæ gratum facientis: quæ tamen liberant ab aliquibus malis: nunquid igitur istorum est prædestinatio? Videtur quòd non: quia non dicimus flagellatorum esse prædestinationẽ, cum tamen dicatur 2. Mach. 6. Non multo tempore sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltionem adhibere, extremi

beneficij

beneficij indicium eſt.

3 Item, Dam. 2. lib. cap. 59. dicit, quòd Deus non compellit ad virtutem, nec ſuadet vitium. Ergo videtur, quòd non certiſſime liberat prædeſtinatio.

4 Item, Certiſſimus modus, eſt modus neceſſitatis demonſtratiuæ : ſed prædeſtinatio non habet hunc modum in liberando, eo quòd non tollit libertatem à libero arbitrio: ergo videtur, quòd non certiſſime liberat prædeſtinatio.

Similiter obiicitur de ſecunda, quòd dicitur, Gratuitæ donationis præparatio: non enim dicitur præparari res quando non eſt, niſi in cauſa efficiente, vt patet: cum enim dicitur, domus præparatur, non intelligitur præparari per hoc quòd habetur artifex ſciens & & potens, ſed potius quando dolantur ligna & eriguntur partes domus : ergo ſimiliter gratuitæ donationis præparatio, non eſt niſi quando iam præparatur liberum arbitrium ad ſuſcipiendum, & quando infunditur gratia: hæc autem non ſunt ab æterno : ergo præparatio gratuitæ donationis non eſt ab æterno: ſed prædeſtinatio eſt ab æterno : ergo male per præparationem diffinitur.

2 Item, Gratuita donatio eſt id quod datur ſine meritis, quia gratuita donatio non eſt niſi id quod datur gratis : ergo videtur, quòd ſecundum illam diffinitionem non ſit niſi gratiæ primæ, & non gloriæ, vel gratiæ ſubſequentis quæ datur poſt præuenientem: quod eſt contra diffinitionem vltimam.

Similiter obiicitur de tertia. Prædeſtinatio enim eſt ab æterno : ergo videtur, quòd non cauſatur ab aliquo temporali : miſeria autem temporalis eſt : ergo videtur, quòd prædeſtinatio non reſpicit ſtatum miſeriæ, niſi per accidens : ergo non eſt propoſitum miſerendi, vt videtur, niſi per accidens : ergo per hoc non erit diffinienda prædeſtinatio. Item, Secundum hoc non omnibus conuenit, qui tamen prædeſtinati ſunt, vt Angeli & Chriſtus : nulla enim miſeria ſubleuata eſt in eis. Item, Homo eſſet prædeſtinatus etiamſi non peccaſſet: & tamen non eſſet ablata ab eo aliqua miſeria.

2 Præterea quæritur, Vtrum intelligitur de miſeria culpæ vel de miſeria pœnæ, vel vtraque? Et videtur, quòd de miſeria culpæ: quia conſueuit dici, quòd prædeſtinatio neceſſario ponit gratiam finalem, hæc autem non releuat niſi culpam & non pœnam. Sed contra : Gratia & gloria tollunt pœnam & culpam : prædeſtinatio autem eſt præparatio gratiæ & gloriæ in futuro : ergo videtur: quòd intelligitur de vtraque miſeria.

Eodem modo obiicitur de ſequenti, quòd prædeſtinatio eſt alicuius in finem deſtinatio. Si enim ponitur ibi finis in quem eſt deſtinatio, neceſſario præſupponit principium eiuſdem deſtinationis, & medium per quod eſt deſtinatio: quæ ergo ſunt illa?

2 Item, Cum deſtinare ſit æquiuocum ad proponere & mittere, videtur magis ſumi pro propoſito, quam pro miſſione. Probatio. Non enim mittitur niſi qui eſt : ſed prædeſtinatur qui non eſt : ergo prædeſtinare non eſt deſtimare aliquem, ſed potius deſtinare aliquid ante in propoſito, ſicut dicitur 2. Mach. 6. de Eleazaro, quòd deſtinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hoc etiam videtur per Ioan. Damaſc. 2. lib. cap. 3. vbi vocat prædeſtinationem, prædeterminationem: prædeterminatio autem potius eſt præmeditantis, quam præmittentis aliquem in aliquid.

3 Item, Si prædeſtinatio eſſet deſtinatio alicuius in aliud, non diceretur præparatio gratiæ & gloriæ : quia gratia & gloria non diriguntur ad aliquid : ſed potius diceretur præparatio Angeli vel hominis qui dirigitur.

Tandem obiicitur etiam contra vltimam: quia præſens gratia & gloria in futuro dicunt aliquid in tempore, cum tamen prædeſtinatio nihil dicat in tempore.

2 Item, Damaſc. dicit, quòd prouidentia & prædeſtinatio ſunt eorum quæ non ſunt in nobis, ſiue in poteſtate noſtra : ſed gloria aliquo modo eſt in poteſtate noſtra per gratiam, cadit enim ſub merito, quòd eſt in poteſtate noſtra: ergo videtur, quòd gratiæ & gloriæ non ſit prædeſtinatio.

PRÆTEREA, Cum vnius rei vnica ſit diffinitio, quæritur, Penes quid ſumantur aſſignatæ diffinitiones. *Quæſt.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio quoad aliquid ſui in omnibus illis diffinitionibus diffinitur : & quia plura ſunt in ipſa, ideo plures dantur diffinitiones. Poteſt enim prædeſtinatio diffiniri in ſe, vel ſecundum ſtatum aliquem prædeſtinati. Si in ſe : tunc habet in ſe genus remotum, & coarctationem illius generis per actum cauſæ operantis, & effectus ſuos. Vel etiam poteſt attendi nomen prædeſtinationis. Dico ergo quòd prima datur per genus remotum quod eſt præſcientia, & contrahitur per actum operantis cauſæ, & effectum proximum qui eſt beneficia certiſſime liberantia. Secunda autem non conſiderat niſi actum cauſæ operantis & effectum. Vltima autem effectum proximum & remotum, qui efficitur mediante alio : quia gratia aliquo modo efficit gloriam. Tertia autem datur ſecundum ſtatum prædeſtinati eiuſdem qui eſt in miſeria, vt homo poſt peccatum. Quarta autem eſt ratio explanans nomen prædeſtinationis. Et per hoc patet ſolutio ad vltimum. *Solutio.*

AD PRIMVM autem dicendum, quòd licet prædeſtinatio non dicat effectum in creatura, tamen per modum ſignificandi aliquid addit ſupra præſcientiam : quia præſcientia de ſe non ponit cauſalitatem ad præſcitum, ſed præparatio dicit ſufficientiam cauſalitatis ad actum & effectum.

AD ALIVD dicendum, quòd prædeſtinatio non eſt proprie niſi gratiæ, & gloriæ, & alia ſunt indirecte operantia ad liberationem, ſicut ſatisfaciendo, vel humiliando, vel tantum reddendo: directe autem operatur liberationem gratia, quæ facit dignum vita æterna, & dirigit in regnum: vnde etiam alia beneficia ſunt communia prædeſtinatis & non prædeſtinatis, ſed non gratia gratum faciens finalis : & ideo patet, quòd illa eſt ef-

fectus prædeſtinationis.

Ad aliud dicendum, quòd prædeſtinatio non compellit ad virtutem, ſed tamen finaliter facit eam in libere acceptante & volente: quia licet non cogatur accipere eam, tamen ineuitabiliter inclinabit voluntatem ad accipiendum eam.

Ad aliud dicendum, quòd non eſt in præſcientia & prædeſtinatione certitudo demonſtrationis: quia non ſunt cauſæ per quas inferri poſſit ſalus de neceſſitate rei, ſed de neceſſitate conſequentiæ tantum, vt ſupra diximus de infallibilitate præſcientiæ diuinæ diſtinct. 38. & iterum infra oſtendetur, cum quæretur de certitudine numeri prædeſtinatorum.

Ad id quod obiicitur de ſecunda diffinitione, dicendum quòd aliter eſt in artifice creato, & artifice increato: quia artifex creatus non producit materiam, ſed præparat eam tantum, accipiendo eam ab extrinſeco. Deus autem & producit id quod eſt neceſſarium ad opus, & operatur præparando in ipſo. Sunt enim tria, ſcilicet ars, natura, & Deus. Ars operatur ſuper materiam imprimendo ſpeciem artis, non dando materiæ virtutem conſeruatiuam formæ quam imprimit, vt patet in figura inciſionis, quam lapis continet non ex virtute quam accipit ab artifice, ſed per virtutem quam habet ex natura. Natura autem dat formam & conſeruantia formam: cum enim generans dat formam & tranſmutando materiam à forma quam prius habuit, & ab accidentibus & virtutibus quas prius habuit, dando formam, dat omnia accidentia compoſito ex forma illa quæ conſeruant formam in materia. Deus autem agit totum, & materiam, & formam, & proprietates: & ideo præparatio ſufficiens eſt in ipſo ſolo ſciente, potente, & volente etiam antequam agat: ſed non ſic eſt in materia, & adhuc minus in arte: vnde non erat ſimile quod pro ſimili inducebatur.

Ad aliud dicendum, quòd quidam dicunt cum Damaſc. quòd prædeſtinatio per ſe non eſt niſi gratiæ, & gloriæ per conſequens, & non primo, eo quod datur noſtro operi quod eſt in poteſtate noſtra. Sed melius poteſt dici, quòd verum dicit Damaſc. ſed tunc prædeſtinatio eſt trium, ſcilicet gratiæ, & meriti, & gloriæ. Et gratia quidem non eſt in poteſtate noſtra, ita quod ſit à nobis ſecundum id quod eſt, licet poſſimus aliquid operari ad ipſam, ſcilicet faciendo quod in nobis eſt. Meritum autem non eſt in poteſtate noſtra inquantum eſt meritorium, quia hoc eſt à gratia: ſed tamen eſt à poteſtate noſtra alio modo, ſcilicet quia actus meritorius eſt à nobis: liberum enim arbitrium dat actum, & gratia informat eum. Sed gloria non eſt in poteſtate noſtra ſecundum quod eſt abundans ſupra meritum: eſt enim relata ad id quod eſt in poteſtate noſtra, per hoc quod datur actibus meritoriis: & hoc non in omnibus, quia in paruulis effectus prædeſtinationis non eſt opus, ſed gratia & gloria tantum.

Ad id quod obiicitur de tertia dicendum, quòd bene poteſt dici, quòd hæc diffinitio reſpicit ſtatum ex parte prædeſtinati, quem præuidet Deus: & quod hac diffinitione prædeſtinatio non conuenit omnibus prædeſtinatis, ſed homini cadenti tantum. Vel ſi velimus generaliter extendere prædeſtinationem: tunc dicimus, quòd miſeria in diffinitione non reſpicit miſeriam quæ ſit in prædeſtinato, ſed quæ eſſet niſi eſſet effectus prædeſtinationis: miſericordia enim præueuenit miſerendo, ne incidat in miſeriam: & hac miſeria miſer eſſet Angelus & etiam natura humana in Chriſto aſſumpta, ſi à gratia vnionis ſepararetur, vel non tunc fuiſſet aſſumpta: & nullum dubium habet diffinitio.

Ad vltimum autem quod contra illam diffinitionem obiicitur, dicendum quòd bene poteſt intelligi de vtraque miſeria ſecundum ordinem, vt primo tollatur culpa per gratiam, & pœna per gloriam.

Ad id quòd obiicitur contra ſequentẽ diffinitoinẽ, dicendũ quòd in veritate ibi eſt finis deſtinationis & medium & principium. Principium autem eſt propoſitum, & præparatio gratiæ eſt quaſi medium quod opponitur in curſu qui eſt in tempore, & gloria eſt vt finis: & ideo incipit iſta deſtinatio ab æterno, & dirigitur per tempus totius curſus, iterum in æternitatem.

Ad aliud dicendum, quòd vtroque modo intelligitur cadere deſtinatio in ratione prædeſtinationis. Vno modo ratione propoſiti deſtinantis, & alio modo ratione directionis. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quòd licet non deſtinetur niſi qui eſt, tamen prædeſtinari poteſt qui non eſt in propria natura, licet ſit in Dei notitia: quia præpoſitio compoſita verbo, notat anteceſſionem æternitatis ad tempus.

Ad aliud dicendum, quòd in vtriſque intelligitur præparatio: Deus autem præparat eligendo quos dirigit, & præparat eis bona quibus habiles fiunt directioni: tamen effectus ſolius gratiæ & gloriæ exprimitur, quia illa dicunt medium & finem directionis, quam importat prædeſtinatio in abſtracto ſignificata.

Ad id quod obiicitur contra vltimam, dicendum quòd præparatio gratiæ & gloriæ non ponit gratiam & gloriam ſecundum actum, ſed tantum ex parte præparantis: & ideo non ſequitur, quòd prædeſtinatio aliquid habeat ex tempore.

Ad aliud patet ſolutio per ante dicta. *Adquæſt.*

ARTICVLVS IV.

An prædeſtinatio ſit entis, vel non entis?

TErtio quæritur, Vtrum prædeſtinatio ſit entis, vel non entis. Videtur autem, quòd entis: quia dicitur ad Rom. 1. ibi. Qui prædeſtinatus eſt in virtute. Ibi ponit Origenes talem literam, Qui prædeſtinatus eſt in virtute: & dicit ſuper illud in Gloſſa, Deſtinatio eſt eius qui eſt. Ergo videtur, quòd prædeſtinatio ſit entis. 1. p. ſum. theo. q. 63. memb. 2.

2 Item,

2 Item, Prædeſtinatio eſt præparatio: ſed præparatio eſt entis: ergo & prædeſtinatio.

2 Item, Electio eſt propoſitis duobus, vnius præoptatio, vt vult Damaſc. ergo electio eſt entis: ergo & prædeſtinatio: quia prædeſtinatio non eſt niſi electorum.

4 Item, Prædeſtinatio eſt ſciti tantum: ſcitum autem eſt ens: ergo & prædeſtinatio eſt entis.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem: ſed ante mundi conſtitutionem non eramus: ergo prædeſtinatio non videtur eſſe entis.

2 Item prædeſtinatio eſt æterna: prædeſtinati autem non ſunt ab æterno ergo, &c.

3 Item, Supra habitum eſt ab Auguſt. 38. diſt. quod eliguntur qui non ſunt: nec errat qui elegit, nec vane elegit: ergo videtur, quòd non ſit entis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio vt prædeſtinatio non eſt entis ſimpliciter, ſed ſecundum quid entis, hoc eſt, in notitia diuina, ſicut ſæpius expoſitum eſt.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd prædeſtinatio quidem non eſt niſi entis: ſed prædeſtinatio dicit ordinem anteceſſionis ad prædeſtinatum, & ideo poteſt eſſe non entis: & huic non contradicit Origenes. Si autem tu dicas, quòd ipſe ſumit pro eodem deſtinationem & prædeſtinationem: tunc reſpondeo, quòd deſtinatio ſic ſcripta non ponit ens ſimpliciter, ſed ſecundum quid in notitia diuina.

AD ALIVD dicendum, quòd præparatio non ponitur hic niſi ſecundum habitum penes ſufficientiam præparantis, & non penes actum qui ponit gratiam in creatura.

AD ALIVD dicendum, quòd electio non ponit hic niſi exiſtentes ſecundum quid, ſcilicet in notitia eligentis: & præoptatio eſt eorum quos ſcit bene recepturos gratiam, & bene vſuros ea: non tamen ponuntur abſolute eſſe.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcitum in nobis ponit ens prius natura vel tempore: ſed in Deo eſt è conuerſo: quia ſua ſcientia non dependet ab ente vt à cauſa, ſed potius è conuerſo ens dependet ab ipſa: quia cauſatur ab ea.

ARTICVLVS V.

Vtrum prædeſtinatio ſit æterna vel temporalis, & an ponat aliquid in tempore in prædeſtinato?

1. p. ſum. theo. q. 63. memb. 1. q. 1. QVarto quæritur, Vtrum ſit æterna, vel temporalis? Videtur autem eſſe æterna: quia eſt ſpecies præſcientiæ: cum ergo præſcientia ſit æterna, & ipſa prædeſtinatio erit æterna.

2 Item, Probatum eſt, quòd ipſa eſt Deus prædeſtinans: nihil autem eſt Deus niſi æternum: ergo prædeſtinatio eſt æterna.

3 Item, Propoſitum miſerendi non dicit niſi æternum: cum igitur prædeſtinatio dicat propoſitum miſerendi, ipſa erit æterna.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil æternum diffinitur per temporale: prædeſtinatio diffinitur per temporale, quia per gratiam & gloriam: ergo non eſt pure æterna.

Quæſt. IVXTA hoc quæritur, Vtrum ponat aliquid in tempore in prædeſtinato? Videtur autem, quòd ſic: quia Ioan. 1. dicit Gloſ. quòd melius fuit Nathanaeli vtramque naturam in Chriſto cognoſcere, quam eſſe prædeſtinatum. Cum igitur comparatio ſit inter bona vniuoca, & cognitio duarum naturarum in Chriſto fuerit bonum temporale, videtur quòd aliquid temporale ponat in prædeſtinato. Item, Videtur falsũ quod dicit Gloſſa, quia vtramque naturam in Chriſto poteſt cognoſcere etiam malus & damnatus: ergo cum prædeſtinatio non ſit niſi ſaluandorum, vt habetur in litera, videtur prædeſtinatio melius aliquid, quam cognitio duarum naturarum in Chriſto. Si forte dicas, quòd hoc eſt ideo, quia prædeſtinatio nihil ponit in prædeſtinato, ſed cognitio aliquid ponit. Contra: Secundum hoc non poteſt eſſe comparatio: quia eius quod non eſt, nulla eſt comparatio ad id quod eſt. Item, Ad minus ponit gratiam finalem: & illa aliquid eſt & melius quam cognitio duarum naturarum in Chriſto.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio nihil ponit in prædeſtinato vt nunc, ſed relinquit gratiam finalem vt effectum: tamen ſemper dicit reſpectum ad prædeſtinatum, licet non neceſſario connotet effectum vt nunc: & ideo de ſe æterna eſt, & non temporalis: effectus enim qui eſt gratia & gloria, cadit in diffinitione prædeſtinationis oblique, & nihil ſunt de eſſentia prædeſtinationis, licet ſint ea ad quæ notatur reſpectus cauſalitatis eius. Et per hoc iam patet ſolutio ad primum: quia æternum denotans reſpectum ad creaturam, poteſt bene diffiniri per illam creaturam, dummodo oblique cadat in diffinitione ipſius.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd nihil ponit de ſe in creatura, nec etiam creaturam prædeſtinatam ponit eſſe, ſed tamen denotat reſpectum ad ipſam. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quòd ſecundum intentionem Gloſſæ comparantur duo ad alterum illorum per ſe acceptum, & hoc ſecundum ſtatum, & non ſecundum gratiam perſonalem vel bonum perſonale: prædeſtinatio enim currit in veteri lege, & lege gratiæ, ſiue lege Chriſti: cognitio autem duarum naturarum in Chriſto per præſentiam redemptoris, non fuit niſi in noua lege, & ideo cognitio naturarum non excludit prædeſtinationem, ſed potius per effectum gratiæ conducit ad eam: & ideo comparatur in nouæ legis gratia, quæ oſtendit gratiam ad quam prædeſtinati ſumus, ad ſtatum in quo non eramus niſi prædeſtinati ad gratiam, & non habebamus eam, hoc eſt, gratiam redemptionis, per quam valet noſtra gratia quicquid valere poteſt, vt dicit Magiſter in 3. huius voluminis diſt. 19. & ſic plana eſt Gloſſa. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequentia.

ARTICV

ARTICVLVS VI.

An prædeſtinatio ſit ſolius rationalis creaturæ, vel etiam alterius?

QVinto quæritur, Vtrum ſit ſolius rationalis creaturæ, vel etiam alterius? Videtur autem, quòd etiam alterius: quia hoc dicitur in litera in principio lectionis, quòd prædeſtinatio eſt de bonis ſalutaribus, vt ſunt virtutes, & gratia, & gloria, quæ non ſunt creaturæ rationales.

2 Item, Auguſt. dicit, quòd malis prædeſtinatæ ſunt pœnæ: ergo videtur eſſe de bonis & malis, rationalibus & irrationalibus.

Sed contra. SED CONTRA: Non deſtinatur niſi rationalis creatura: ergo videtur, quòd nec prædeſtinatur niſi illa.

Item videtur non eſſe prædeſtinatio ad gloriam: quia qui eſt prædeſtinatus, ſemper eſt prædeſtinatus: conſtat autem autem, quòd deſtinatus ad aliquid quando eſt in illo, non eſt amplius prædeſtinatus, ſicut Sancti in gloria exiſtentes, non habent vlterius quo deſtinentur: ergo ſi gloria eſſet vltimum eorum, non eſſent prædeſtinati, quando iam glorificati ſunt, quod falſum eſt, quia ſemper ſunt prædeſtinati: ergo videtur, quòd prædeſtinatio non ſit.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd prædeſtinatio dupliciter ſumitur, ſcilicet communiter, & proprie. Communiter dicit præuiſionem & præparationem manſionis tantum, non determinando hanc manſionem vel illam: & ſic dicuntur pœnæ prædeſtinatæ malis. Proprie dicit præuiſionem & præparationem manſionis, & cauſam manſionis, ſicut gratia eſt cauſa manſionis. Vnde Auguſt. ſuper illud, Vado parare vobis locum: dicit, quòd prædeſtinauit maſiones. Hoc autem modo adhuc dupliciter ſumitur. Dicitur enim prædeſtinatio vt cuius, ſiue quis prædeſtinatus: & dicitur vt per quid, & vt ad quid. Primo modo non eſt niſi rationalis creaturæ. Secundo modo eſt bonorum quibus liberatur rationalis creatura, & ad quæ dirigitur. Et per hoc patet ſolutio ad primam partem quæſtionis.

AD ALIVD dicendum, quòd prædeſtinatus, poteſt ſumi participialiter & nominaliter. Si participialiter: tunc etiam adepta iam gloria dicitur aliquis vere prædeſtinatus, quia de præterito verum erit dicere, quòd Deus prædeſtinauit illum. Si autem ſumitur nominaliter, & eſt quaſi nomen verbale: tunc adhuc gloria quam adipiſcitur, poteſt conſiderari dupliciter, ſcilicet in ſe prout eſt finis prædeſtinationis: & ſic non ſatis proprie dicetur adhuc prædeſtinatus. Poteſt etiam conſiderari continuatio gloriæ & immenſitas ex parte obiecti in quo eſt gloria, quod non poteſt finiti: & ſic continue beati intrant gloriam, & poſſunt adhuc dici prædeſtinati. Et per hoc patet ſolutio ad ſequentem partem quæſtionis.

ARTICVLVS VII.

An prædeſtinatio ſit omnis rationalis creaturæ, vel hominis tantum: & an Chriſtus ſit prædeſtinatus?

SExto quæritur, Vtrum ſit omnis rationalis creaturæ, vel tantum hominis? Et videtur, quòd non ſit Angelorum: quia prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro: in Angelis autem ſecundum quoſdam gratia non præceſſit gloriam: ergo videtur, quòd non ſint prædeſtinati.

2 Item, Si prædeſtinatio eſt propoſitum miſerendi, videtur non competere Angelis, in quibus aut nunquam fuit miſeria, aut ſi ineſt, irremediabilis eſt, vt in dæmonibus.

3 Item, Deſtinari eſt diſtantis: diſtans autem quoad actum contemplationis, non eſt niſi vtens ſpeculo & ænigmate: Angelus autem non vtitur ſpeculo & ænigmate, ſed videt facie ad faciem: ergo nec conuenit ei nomen prædeſtinationis, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Nulla gratia gratum faciens habetur à creatura rationali, quæ à Deo non ſit præparata & præuiſa: cum igitur Angeli ſtantes acceperunt gratiam, erat eis præparata & præuiſa: & hæc duo ſunt ſub alia prædeſtinatione: ergo ipſi ſunt prædeſtinati, vt videtur.

2 Item, Non accipit manſionem beatitudinis, cui ipſa manſio non eſt præuiſa & præparata: ergo cum Angelus acceperit manſionem, erat ſibi præparata & præuiſa: ergo ipſe eſt in eam prædeſtinatus ab æterno, vt videtur.

Quæſtium. VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum Chriſtus ſit prædeſtinatus? Videtur, quòd ſic: Ad Rom. 1. Qui prædeſtinatus eſt in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Domini noſtri Ieſu Chriſti. Item hoc dicunt Aug. & Ambr. Item Ori. ibidem dicit, Deſtinatur qui eſt. Ergo videtur, quòd non tantum prædeſtinatus ſit, ſed etiam perſonæ competat prædeſtinatio quæ ab æterno fuit.

Sed contra. SED CONTRA: Ad æternum non poteſt notari anteceſſio: Filius Dei eſt ab æterno: ergo reſpectu ſui non poteſt notari anteceſſio: prædeſtinatio autem notat anteceſſionem ad prædeſtinatum: ergo Filio Dei non competit. Si forte dicas, quòd competat ei quoad naturam humanam quæ non fuit ab æterno: hoc nihil eſſe videtur: quia prædeſtinatio perſonæ proprie eſt, & non naturæ: vnde dicimus Petrum & Paulum, non animas vel corpora eorum, prædeſtinatos. Præterea, Auguſtinus exponit hoc de perſona, & non de natura. Item, Detur etiam, quòd de natura intelligatur, adhuc videtur non competere: quia in 3. huius voluminis diſt. 4. dicitur gratia illi homini fuiſſe naturalis: ergo videtur, quòd natura non habuit anteceſſionem ad gratiam, nec ordine, nec tempore:

tempore: ergo non fuit deſtinatus ad gratiam.

2 Item, Ipſe ſemper fuit comprehenſor: ergo ſemper fuit gloria plenus: nunquam ergo in illam fuit deſtinatus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio omnis creaturæ rationalis eſt, tam hominum, quam Angelorum, & eſt etiam Chriſti hominis inquantum eſt homo: ita quòd fiat diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: ſed hoc bene concedo, quòd non habet ſe vno modo creatura rationalis ad prædeſtinationem: ſed homo habet anteceſſionem æternitatis ad perſonam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam, & ſtatum viæ in gratia proficiendo ad gloriam. Angelus autem habet quidem anteceſſionem æternitatis ad perſonam & naturam, & ordinem naturæ ad gratiam ſecundum quoſdam natura tantum, ſecundum quoſdam etiam in tempore: ſed non habuit diſtantiam viæ gratiæ ad gloriam: ſecundum quoſdam habuit tamen diſtantiam viæ à confirmatione quæ fuit gloriæ complementum & perfectio beatitudinis. Chriſtus autem non habuit anteceſſionem æternitatis ad perſonam, ſed ad vnam naturarum ſuarum, nec anteceſſionem naturæ ad gratiam vnionis vel habitus animæ, etiam nec diſtantiam viæ inter gratiam & gloriam animæ in ſe, ſed in membris: in ſe autem habuit diſtantiam viæ inter gratiam & gloriam corporis. Et ita patet, qualiter ea quæ ſunt prædeſtinationis, per prius, & poſterius inueniuntur in homine prædeſtinato & Angelo & Chriſto.

DICENDVM ergo ad primum, quòd gratia in Angelis ſecundum omnes præceſſit gloriam quoad confirmationem, licet non quoad habitum gloriæ.

AD ALIVD dicendum, quòd miſericordia præſeruans à miſeria ſaluatur in Angelis & in homine ſecundum primum ſtatum, vt dictum eſt ſupra.

AD ALIVD dicendum, quòd diſtantia eſt multiplex, ſcilicet in modo contemplationis & in via proficiendi ad beatitudinem. Primo modo non habuit diſtantiam, ſed ſecundo modo, ſi dicatur beatitudo vel beatitudinis pars confirmatio.

Ad quæſt. AD ID quod vlterius quæritur de Chriſto, dicendum quòd prædeſtinatio conuenit perſonæ in natura, & non ſecundum ſe: & ſic ſaluantur omnia dicta, ſcilicet Orig. Amb. & Auguſt. quia tunc quoad perſonam eſt, & conuenit ei quoad perſonam deſtinari & in naturam & gratiam ſimul & gloriam: non autem conuenit ei ſic prædeſtinari: ſed quoad naturam ſolam conuenit ei prædeſtinari in gratiam vnionis: quoad perſonam autem in natura conuenit ei, vt dicit Auguſtinus, præordinari in gratiam reconciliationis, vt præordinatio referatur ad perſonam, non gratia perſonæ, ſed gratia naturæ.

AD OBIECTA autem dicendum, quòd licet prædeſtinatio ſit perſonæ, non tamen oportet, quòd conueniat ei gratia perſonæ, ſed gratia naturæ.

AD ALIVD dicendum, quòd gratia dicitur illi homini naturalis, non quod ſit natura eius, ſed quia eſt ad eſſe perſonam: vnde etiam prædeſtinatio proprie refertur ad ſuppoſitum hominis inquantum eſt hic homo.

AD ALIVD dicendum, quòd licet diſtantia viæ non fuerit gratiæ ab habitu gloriæ, fuit tamen ſecundum aliquid in corpore & in anima: & in corpore quoad gloriam corporis, in anima autem quoad hoc quod ante mortem compatiebatur corpori, poſt reſurrectionem autem non: & in 3. huius voluminis 18. di. dicit Magiſter, quòd Chriſtus meruit ſibi impaſſibilitatem in anima & immortalitatem in corpore.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum prædeſtinatio ſit omnium hominum, vel quorundam tantum?

SEptimo quæritur, Vtrum prædeſtinatio ſit omnium hominum vel quorundam tantum. Videtur autem, quòd omnium: quia dicit Apoſtolus 1. Timoth. 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ſui nominis venire. Ergo omnibus parauit gratiam & gloriam: quia præparatio (vt prius habitum eſt) non eſt niſi de voluntate præparantis.

2 Item Anſel. dicit, quòd non eſt cauſa quare quidam non habent gratiam, quia Deus noluit dare: ſed potius, quia illo porrigente, illi nolunt accipere: ergo videtur, quòd quoad ſe omnibus æqualiter parauit.

3 Item Iaco. 1. Siquis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Ergo omnibus paratus eſt dare. Item ad Rom. 10. Dominus omnium diues in omnes qui inuocant eum.

4 Item, Æternum, vt dicit Anſel. claudit in ſe omne tempus & omnia quæ ſunt in tempore: ſicut præſens tempus claudit in ſe omnem locum, & omnia quæ in loco ſunt: ergo æqualiter ſe habet ad omnia temporalia: cum ergo prædeſtinatio ſit æterna, videtur quòd æqualiter ſe habeat ad omnes.

5 Item, Dion. dicit & etiam Philoſophus, quòd, primum æqualiter ſe habet ad omnia: ſed non omnia æqualiter ſe habent ad ipſum.

6 Item, Apocalyp. 3 Ecce ſto ad oſtium & pulſo. Ergo videtur, quòd omnibus æqualiter parauit.

Sed contra. SED CONTRA: Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Cum ergo electio ſit prædeſtinantis, quoſdam reiicit, quoſdam prædeſtinat. Item, Baruch 3. Non hos elegit Dominus. Item malach. 1. Iacob. dilexi, Eſau autem odio habui. Et hic multa induci poſſunt de hoc.

Sed contra. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio non eſt omnium, ſed quorumdam tantum, ſcilicet præparatorum ad gratiam & gloriam: quæ autem ſit ratio huius, in ſequenti diſtinct. habet determinari, vbi quæretur, Vtrum prædeſtinatio habeat cauſam aliquam?

AD

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſecundum Damaſc. 2. lib. 29. cap. hoc intelligitur de voluntate antecedente, & non conſequente. Dicitur autem voluntas antecedens, quæ non habet relationem, nec ponit effectum ad noſtram cauſam, hoc eſt, ad noſtra merita: ſic enim conſiderata voluntas nihil producit, niſi ad ſalutem: voluntas autem conſequens eſt, quæ eſt ex noſtra cauſa, ſecundum quam præuidendo malitiam, quoſdam reprobat, & quoſdam eligit, vt bene gratia vtantur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc verum eſt quoad ſe: quia aliter non eſſemus culpabiles gratiam non accipiendo: ſed prædeſtinatio non dicit tantum voluntatem dandi, ſed etiam præparationem gratiæ illis, quos præuidit quòd volent accipere: vnde dicit relationem ad accipientem. Licet ergo voluntas dantis vna ſit reſpectu omnium, non tamen vna eſt relatio ipſius ad accipientem & non accipientem, & hanc relationem nominat prædeſtinatio. Patet igitur, quòd nec prædeſtinatio ſe habet vno modo.

Ad alivd dicendum, quòd illa auctoritas loquitur de appoſitione gratiæ in præſenti: illa enim nulli congrue petenti eam negatur.

Ad alivd dicendum, quòd hoc verum eſt de æternis quæ accipiuntur vt æternitas eſt menſura excellens totum tempus: ſed non eſt verum de æternis relatis ad quædam temporalia: & tale æternum dicit prædeſtinatio, & ideo non eſt vno modo ſe habens ad omnes.

Ad alivd dicendum eodem modo, quòd non adiuncta relatione primum vno modo ſe habet ad omnia: ſed ſi apponatur relatio ad hoc vel illud, hoc modo vel illo, non eſt verum: & idem modus ſoluendi eſt ad ſequentia.

ARTICVLVS IX.

An prædeſtinatio multiplicetur ſecundum ſingulos prædeſtinatos, vel omnes prædeſtinati ſunt in vno?

Octauo & vltimo quæritur, Vtrum prædeſtinatio multiplicetur ſecundum ſingulos prædeſtinatos, vel omnes prædeſtinati ſint in vno? Videtur autem, quòd omnes in Chriſto ſimus prædeſtinati: quia dicit Apoſtolus ad Eph. 1. quòd elegit nos ante mundi conſtitutionem in ipſo, hoc eſt, in Chriſto: cum igitur electio ſit prædeſtinationis, videtur quòd prædeſtinauit nos in ipſo.

2 Item, Ad eph. 1. dicit, quòd in ipſo reſtaurauit quæ in cælis & quæ in teris ſunt: & nihil reſtaurauit quod ab æterno non præuidit & præparauit: ergo videtur, quòd in ipſo etiam omnia reſtaurata prædeſtinauit: omnes autem prædeſtinati ſunt reſtaurati: ergo omnes prædeſtinati ſunt in ipſo, vt videtur.

Sed contra. Sed contra: Prædeſtinatio eſt præparatio gratiæ, &c. præparatione autem vna non præparatur Chriſto & Petro: ergo nec prædeſtinatio vna. De hoc autem alibi, ſcilicet in 3. lib. di. 10. ſatis dictum eſt.

Solutio. Solvtio. Dicendum eſt, quòd non ſimpliciter, ſed quoad aliquid prædeſtinati ſumus in Chriſto: eſt enim gratia formaliter gratificans, & quoad hanc non ſumus prædeſtinati in Chriſto: quia gratia noſtra nunquam eſſentialiter fuit in Chriſto. Eſt etiam gratia expediens noſtram gratiam ad actum quoad hoc vt poſſit nobis valere, & quoad hanc prædeſtinati ſumus in Chriſto: quia, vt dicit Magiſter in 3. lib. di. 18. non valeret nobis pœnitentia, nec opera noſtra, niſi Chriſtus ſatisfeciſſet pro nobis: & ſic intelliguntur auctoritates inductæ: & per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS X.

An prædeſtinatio poteſt eſſe ſine præſcientia, & quare reprobatio potius dicitur præſcieniia, quam prædeſtinatio?

Deinde quæritur de his quæ dicuntur in litera primi cap. vbi dicit [Quod ſine præſcientia eſſe non poteſt, &c.] Videtur enim hoc eſſe falſum: quia ſunt ſpecies ſcientiæ ex oppoſito diuiſæ, eo quod præſcientia dicitur eſſe malorum, prædeſtinatio vero bonorum.

Quæſtiun. Præterea quæro, Quare nomen generis retinuit potius reprobatio, quam prædeſtinatio?

Solutio. Solvtio. Ad hoc dicendum, quòd hic in litera præſcientia ſumitur vt genus ad prædeſtinationem, & præſcientiam ſtricte acceptam: & ſic verum eſt, quòd prædeſtinatio non eſt ſine præſcientia.

Ad alivd dicendum, quòd reprobatio reſpectu iniquitatis præuiſæ non dicit aliquid cauſalitatis vel effectus in Deo: ſed prædeſtinatio addit, & ratio per differentiam additam contrahit genus: ſed non reprobatio, & ideo retinet nomen generis. Et ſi tu obiicias, quòd addit cauſalitatem ad pœnam, dicendum quòd pœna præparatur, non ita ex voluntate ſicut gloria: ſed præparatur per reſpectum ad opus noſtrum, & Deus non vult eam niſi voluntate conſequente.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari?

PRædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Augustinus in lib. de correctione & gratia. In Apoc. inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri vel minui, sic: Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, vtique damnarentur. Possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur: posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaque augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri vel minui, quia non potest vtrumque simul esse, scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur, vt cum dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia namque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disiunctionem: vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis, prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse vt prædestinatus sit & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari, quem dico prædestinatum: potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur. B Cap. 13. Apoc. 3.

ARTICVLVS XI.

Vtrum tam numerus numerans quam numerus numeratus electorum certus sit: & vtum scriptus in libro vitæ deleri possit de ipso.

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 2. cap. Prædestinatorum nullus videtur posse damnari. Ibi enim tangit de numero electorum, circa quem primo quærendum est, Vtrum tam numerans quam numeratus numerus electorum certus est? Secundo, Qua certitudine certus est? Tertio, Vtrum vnus possit accipere coronam alterius? quia hoc videtur dicere in litera.

Ad primum procedit sic, Super illud Luc. 5. Rumpebatur recte eorum: dicit Glossa. Non tot intrant de Iudæis, quot prædestinati sunt ad vitam. Ergo videtur, quòd numerus numerans & numeratus possit minui. Ergo eadem ratione potest etiam augeri.

2 Item Deut. 1. Addat Dominus ad hunc numerum multa millia: Glo. ibidem dicit, Ad hunc numerum, scilicet præfinitum in scientia Dei, qua nouit qui sunt eius. Ergo illi numero præfinito est aliquid addibile: ergo videtur, quòd non sit certus.

3 Item Iob. 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis, Glos. Greg. ibidem dicit, Locum vitæ aliis cadentibus, alij sortiuntur. Ergo videtur, quòd ad minus numerus numeratus non sit certus.

4 Item Apoc. 3. super illud, Tene quod habes, &c. dicit Glos. Aliis cadentibus, alij in locum eorum subinducuntur.

5 Item Exo. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Ergo aliquis est delebilis de numero prædestinatorum: ergo mutari potest numerus.

6 Item per rationem probatur idem ſic, Pone numerum ſignatum quem vis, & vnus illorum ſit modo: aut ille eſt liberi arbitrij aut non. Si non: ergo mereri non poteſt, nec demereri: ergo non erit in regno cælorum propter meritum: ergo non eſt de numero prædeſtinatorum, & hoc eſt contra propoſitum. Si autem eſt in ſtatu liberi arbitrij flexibilis: ergo poteſt tranſgredi. Tranſgrediatur ergo, quoniam poſſibili poſito nihil accidit impoſſibile: & ſi tranſgreditur, poſſibile eſt eum mori in tali ſtatu. Moriatur ergo, adhuc nihil debet ſequi impoſſibile: ſequitur autem tunc diminutum eſſe numerum prædeſtinatorum: ergo poſſibile eſt prædeſtinatorum numerum diminui.

7 Eodem modo penitus probatur, quòd poſſibile eſt eum augeri. Ponatur ergo aliquis de his qui non includuntur in illo numero, eſſe nunc: ille habet liberum arbitrium: ergo poteſt facere quod in ſe eſt: faciendo autem hoc, Deus inuenitabiliter dabit ei gratiam. Ponamus ergo eum decedere in gratia illa: conſtat, quòd ſaluabitur: ergo augeri poteſt numerus prædeſtinatorum.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil eſt omnium futurorum quod ſecundum numerum & ſpeciem & materiam & ſuppoſitum Deus ignoret: ergo ipſe ſcit quot & qui ſaluabuntur: impoſſibile ergo eſt, quòd numero ſaluandorum finaliter poſſit fieri additio vel ſubtractio: ergo impoſſibile eſt numero prædeſtinatorum poſſe aliquid adiici vel ſubtrahi.

Quæſtium. PRÆTEREA quæramus de opinione quorundam dicentium, quòd numero quo numerat Deus prædeſtinatos, non poteſt fieri additio vel ſubtractio, ſed numero numerato: dicunt enim illi, quòd eodem modo numerat Deus plures & pauciores ſine variatione ipſius, ſicut vnitas numerat multitudinem maiorem vel minorem, ſecundum quòd dicit generaliter Philoſophus, quòd numerus eſt multitudo menſurata per vnum. Videtur autem hoc impoſſibile: quia abſurdum eſt Deo dare ſcientiam fallibilem & imperfectam, imperfecta autem eſt quæ non cognoſcit omnia etiam in ſuppoſitis propriis, quibus diſtinguuntur res à ſeinuicem: ergo Deus iam nouit perſonaliter omnes ſaluandos.

2 Item, Quicquid nouit infallibile eſt, vt habitum eſt in præcedentibus: ergo impoſſibile eſt illi fieri additionem & ſubtractionem, & ſic certus eſt ſibi numerans & nnmeratus numerus, etiam quantum ad perſonas.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dicendum puto, quòd numerus apud Deum certus eſt vtroque modo: ſcilicet & formaliter ſecundum quantitatem diſcretam, & materialiter quantum ad ſuppoſita eorum qui numerati ſunt: quia aliter fallibilis & imperfecta eſſet diuina ſcientia. Et dico, quòd ſicut dupliciter eſt certus quoad numerum, ita etiam dupliciter eſt certus quoad numerantem: quia in præſtinatione duo ſunt, ſcilicet ſcientia tot, & voluntas tot: & voluntas reſpicit aliquid in opere noſtro, quia vult tot, quot bene vſuri ſunt gratia danda ab ipſo, & non plures: & ſi plures eſſent bene vſuri gratia, tunc ab æterno voluiſſet plures, & modo vellet plures.

DICENDVM ergo ad primum, quòd Gloſſa illa intelligitur in caſu, & non vniuerſaliter: & eſt ſenſus, Non tot intrant de Iudæis tunc, hoc eſt, in primitiua Eccleſia, quot ſunt ſaluandi Iudæi vniuerſaliter in toto tempore mundi: quia multi intrabunt in fine temporum, quando ſe videbunt deceptos in Antichriſto.

AD ALIVD dicendum, quòd Gloſ. illa intelligitur de præfinitione præſentis iuſtitiæ: ille enim numerus certus eſt, & augetur tamen, & minuitur de die in diem: quia poſſunt eſſe plures & pauciores: licet etiam ille certus ſit Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd Gregorius loquitur de iuſtitia præſenti, quæ facit locum vitæ, non ſimpliciter, ſed quantum ad conditionem ſtatus vt nunc.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur etiam illud de corona temporalis iuſtitiæ: infra tamen magis quæretur de hoc.

AD ALIVD dicendum, quòd non intelligitur ſic, quòd aliquis deleatur de libro qui per præuiſionem gratiæ finalis inſcriptus eſt: ſed Moyſes loquebatur ex impoſſibili ſuppoſito. Quaſi diceret, Sicut impoſſibile eſt vt me deleas, ita impoſſibile eſt vt noxam non dimittas, vel dixit hoc de electione gloriæ quæ debetur duci, quæ non haberetur, ſi non fuiſſet dux populi: & non de electione ſimpliciter.

AD ID quod obiicitur per rationem, iam ſæpius reſponſum eſt: quia ſi tu ponas quemcumque prædeſtinatum nunc, dico quòd poſſibile eſt eum peccare & mori in peccato: ſed ſi moriatur ſic, nunquam fuit prædeſtinatus: iſtæ enim duæ ſunt poſſibiles, prædeſtinatus poteſt peccare, & prædeſtinatus poteſt mori in peccato. Tamen iſtæ duæ ſunt impoſſibiles, iſte eſt prædeſtinatus, & mortuus eſt in peccato: ſicut iſtæ duæ, iſte moritur ſine gratia finali, & præuiſus eſt mori in gratia finali. Vnde cum dicitur, prædeſtinatus poteſt mori in peccato, conceditur propter potentiam liberi arbitrij: ſed tamen hæc potentia nunquam ad actum poteſt reduci: quia ſic verificarentur contradictoriæ ſimul, ſcilicet iſte præuiſus eſt mori in gratia finaliter, & iſte non eſt præuiſus mori in gratia finaliter: quia Deus præuidet quicquid fit: & per hoc patet ſolutio ad ſequens: quia ſimile eſt iſti.

AD ID quod vlterius quæritur de opinione illa, dicendum quòd ſi bene intelligatur, vera eſt: vocat enim numerum vnum diuinam præſcientiam præparantem gratiam: & hæc quidem eſt vna, & non recipit variationem à rebus ipſis quæ prædeſtinantur, nec iteratur proprie in omnibus prædeſtinatis: ſed potius prædeſtinati per varios effectus gratiæ referuntur ad ipſum, ſic numerantem. Quia tamen ille numerus non dicit eſſentiam diuinam abſolute, ſed ſecundum ſignificationem ſcientiæ præparantis, & hæc ponit reſ-

pectum

pectum ad rem : ſi res ſemper accipiatur ſub illo reſpectu, impoſſibile eſt non eſſe certum illum numerum numeratum : ſed ſi res numerata conſideretur in ſe, tunc poteſt eſſe de numero, & poteſt non eſſe, propter flexibilitatem liberi arbitrij. Non autem ſic intelligitur, quòd ſcientia Dei tranſeat ſuper aliquem ſaluandum, & ille non ſaluetur. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Qua certitudine eſt certus numerus electorum?

SEcundo quæritur, Qua certitudine certus ſit numerus electorum? Certitudo enim eſt ſpecies veritatis quæ eſt immutabilitas vel neceſſitas in veritate : omnis autem veritas eſt rei veritas : ergo videtur ſi certus eſt numerus electorum, quòd certus ſit certitudine rei, hoc eſt, quantitate ſaluandorum.

2 Item, Nos videmus veritatem rei, & videmus veritatem ſigni : & videmus, quòd veritas ſigni eſt à veritate rei, & neceſſitas ſigni à neceſſitate rei : & vocamus rem generaliter, ſecundum quod eſt in ſimplicibus & compoſitis : ſicut etiam dicit Philoſophus, Ex eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt : & vocat eſſe & non eſſe compoſitionis vel diuiſionis. Cum igitur ſcientia ſit aſſimilatio rei intellectæ, videbitur veritas ſcientiæ ſequi veritatem rei : ergo & certitudo & neceſſitas ſequitur neceſſitatem rei, & contingentia contingentiam, vt videtur.

3 Item, Cum dicitur, Scientia vel prædeſtinatio Dei vera eſt: aut intelligitur de veritate rei, aut de veritate ſigni. Videtur, quòd non de veritate rei : quia veritas rei non refertur vlterius ad aliud ſignificandum, nec eſt proprie de alio. Cum autem dicimus, ſcientia Dei eſt certa, vel prædeſtinatio Dei eſt vera, illud refertur ad rem vlterius : ergo habet veritatem ſigni, & non veritatem rei. Inde arguo vlterius : Veritas ſigni, in genere veritatis & ſpecie ſequitur rei veritatem: veritas prædeſtinationis eſt veritas ſigni : ergo ſequitur veritatem rei in genere veritatis & ſpecie. Si hoc detur. Contra : Res ipſa tota contingens eſt : quia tota eſt ſub libero arbitrio. Probatio : quia hoc totum vniuerſale quod in ſingulis particularibus eſt contingens gratia quorum attribuitur ei prædicatum, etiam in vniuerſali eſt contingens : ſed hæc vniuerſalis, omnes prædeſtinatos eſſe ſaluandos, in ſingulis particularibus eſt contingens, & gratia ſingularium redditur prædicatum: ergo ipſa vniuerſalis eſt contingens: iſte enim & ille contingenter ſe habent ad ſalutem, & iterum adeptio ſalutis participatur à ſingulis, & non in vniuerſali ab omnibus, ita quod à nullo : ergo videtur hæc tota eſſe contingens, omnis prædeſtinatus ſaluabitur. Inde arguo vlterius : Nullus contingens numerus eſt certus : numerus electorum eſt contingens, vt probatum eſt : ergo non eſt certus aliqua certitudine.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſine præiudicio, quòd numerus electorum certus eſt certitudine aliqua immobilitatis vel neceſſitatis cuiuſdam, quam ſupra vocauimus neceſſitatem conſequentem vel reſpectiuam : quia eadem ratio eſt hic, & in præſcitis.

AD ID autem quod quæritur, Qua certitudine certa ſit prædeſtinatio? Dico, quòd ſicut præſcientiæ, ita & prædeſtinationis eſt certitudo ſecundum aliquid habens conuenientiam cum certitudine principij. Quod ſic videri poteſt : Prædeſtinatio Dei cauſa eſt gratiæ in libero arbitrio, & præſcientia Dei aliquo modo eſt cauſa : & quia vtraque eſt cauſa æterna, neceſſe eſt, quòd ſit immobilis. Quia vero effectus eſt temporalis, ideo non poteſt accipere proprietates cauſæ: & ideo remanet cauſa neceſſaria, & effectus contingens. Quantum ergo ad hoc quod cauſa eſt, habet veritatem principij : quantum vero ad habitudinem effectus contingentis ad ipſam, habet ſimilitudinem cum veritate ſigni: quia non infert niſi ex ſuppoſitione : ſicut ſigno poſito ponitur ſignatum, & ſignato inquantum huiuſmodi poſito infertur ſignum, & non ſimpliciter. Vnde dicendum, quòd aliter eſt in ſcientia cauſata à re, & in ſcientia quæ eſt cauſa rei : quia in ſcientia cauſata à re, ſcientia accipit veritatem à re, & ſpeciem veritatis quæ eſt contingentia vel neceſſitas: vnde etiam poteſt quandoque non accipere ſpeciem, licet accipiat genus veritatis, quia contingenter poteſt ſciri id quod eſt neceſſarium. Scientia vero quæ eſt cauſa rei nihil accipit à re, ſed res à ſcientia : & accipit quidem veritatem, ſed non ſpeciem veritatis, quia Deus immaterialiter & neceſſario modo ſcit temporalia & mutabilia & contingentia: & ideo illæ rationes inductæ non minuunt certitudinem ex parte Dei prædeſtinantis, ſed oſtendunt vnumquemque prædeſtinatorum in ſe contingenter ſe habere ad eſſe prædeſtinatum, & ad eſſe de numero electorum.

AD ID autem quod obiicitur, quòd veritas ſcientiæ refertur ad rem, dicendum quòd hoc verum eſt : ſed refertur vt ad id de quo eſt, non ex quo ſicut ex cauſa ; & ideo non ſequitur ſpeciem veritatis rei : & ſi dicatur eſſe ſignum, hoc non erit ſimpliciter, ſed quoad conuenientiam cum ſigno : quia poſita ponit rem, propter habitudinem ſcientis ad ſcitum, eo quod in omnibus ſcientia & ſcibile habent aliquam proportionem, quæcumque ſit illa : & per hoc patere poteſt reſponſio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

Quomodo debet hæc auctoritas intelligi qua dicitur, Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam?

TErtio quæritur de hoc quod dicit in principio cap. [Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, &c.] Ex hoc arguit Auguſtinus certum eſſe numerum electorum dicens, Si alius non accipit niſi iſte perdide-

rit, eſt certus numerus electorum. Sed ſecundum hoc non videtur eſſe certus niſi numerus numerans, & non numerus numeratus: & hoc eſt contra prædicta, quia ſic Deus haberet ſcientiam imperfectam. Præterea eadem difficultas naſcitur de vno & de omnibus: aut enim certus eſt Deus de iſto prædeſtinato in ſcientia ſua, quòd ſcit vtrum ſaluabitur, aut non. Si non: ergo aliquid ignorat futurorum: quia alterũ illorum immutabiliter futurum eſt, quòd ſaluabitur, vel damnabitur. Si autem eſt certus, cum eadem ratio ſit de quolibet, concluditur propoſitum, quòd ipſe certum habet numerum numeratum ſaluandorum: & ſic nihil videtur eſſe quod dicit Auguſtinus.

Quæſt. ITEM aut intelligitur de corona præſentis iuſtitiæ, aut de corona iuſtitiæ finalis. Et primo modo: hoc non videtur: quia illa deſtruitur propter ſequens peccatum, & non datur alteri: mortua enim iuſtitia præſenti, non eſt corona eius. Si autem de corona iuſtitiæ finalis: hoc adhuc minus videtur: quia illa non datur niſi ei qui meruit, & qui præuiſus eſt habere eam: ſi igitur eſt huiuſmodi, nullus eſt præuiſus eam habere niſi ille: ergo non datur alteri.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc dici poteſt, quòd Auguſtinus ſatis congrue vtrumque numerum certum eſſe probat ex illa auctoritate: & eſt ſenſus, Si alius non accipit, niſi iſte perdat, &c. hoc eſt, ſi non iſte perdiderit, alius non accipiet: vt notetur in hoc poſſibilitas ad perditionem ex parte prædeſtinati, non tamen perditio ſecundum actum, ſecundum quòd ſtat ſub prædeſtinatione: & ſimiliter notatur poſſibilitas accipiendi ex parte non prædeſtinati, ſed non actus accipiendi, ſecundum quòd eſt ſub relatione præſcientiæ: ſicut enim dictum eſt, vterque numerus eſt certus: ſed Dominus loquitur de poſſibilitate liberi arbitrij ſecundum quòd in propria facultate conſideratur.

Ad quæſt. AD HOC autem quod quæritur, Vtrum intelligatur de corona præſentis iuſtitiæ, vel gloriæ beatitudinis? Dicendum, quòd vtrumque ſatis probabiliter poteſt ſuſtineri: ſed communiter dicitur, quòd intelligitur de corona præſentis iuſtitiæ: & hanc accipit alius, dum alij de corpore myſtico valet opus factum: & iſte qui peccat, moritur. Si autem de æterna corona accipiatur: intelligitur ſic, quòd alius accipit dum ſancti & beati de hoc gaudent: quia talia opera per illum Spiritus ſanctus eſt operatus, cui tamen finaliter nihil contulerunt: ſic enim Sancti de omni opere bono in charitate facto per quemcunque gloriabuntur in æternum.

AATICVLVS XIV.

An prædeſtinatus poteſt damnari, & præſcitus ſaluari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Adhuc autem obiiciunt, &c.] Videtur enim iſta obiectio non valere, nec etiam ſolutio quam poſtea ponit diſtinguendo, quòd poſſit intelligi de re vel de dicto, cum dicitur, Prædeſtinatus poteſt damnari: quia ſi albedo eſſet inſeparabilis à ſubiecto aliquo non diſtingueremus hanc, album poſſibile eſt eſſe nigrum, ex eo quòd poſſit eſſe de re vel de dicto: ſicut non diſtinguimus hanc, poſſibile eſt cignum eſſe nigrum: quia ſiue ſit de re, ſiue de dicto, ſemper eſt falſa. Eodem modo cum prædeſtinatio ſit forma vel reſpectus inſeparabilis à prædeſtinato, non erit ſubiectum prædeſtinationis poſſibile vnquam ad formam contrariam prædeſtinationi: hæc autem eſt damnatio: ergo videtur, quòd hæc omnibus modis impoſſibilis ſit, prædeſtinatus poteſt damnari.

2 Item, Reſpectus æternus eodem modo ſe habet re ad quam eſt exiſtente, & non exiſtente, & ente in peccato & in gratia: prædeſtinatio autem dicit reſpectum æternum, vt habitum eſt: ergo ille reſpectus eſt immobilis, etiam quocunque modo varietur res: illo autem reſpectu immobili exiſtente nunquam poteſt eſſe damnatio: ergo videtur, quòd impoſſibile ſit aliquem prædeſtinatum damnari, ſiue accipiatur de re, ſiue de dicto.

3 Item, Si hoc eſſet poſſibile: tunc eſſet poſſibile, quòd prædeſtinatus fieret præſcitus: ergo præuiſus ad vitam æternam, eſſet præuiſus ad mortem æternam: quod nullo modo poteſt eſſe, quia tunc magna eſſet deceptio in diuina præuiſione.

4 Item hoc videtur dicere Glo. ſuper illud Pſal. Deleantur de libro viuentium: vbi ſic dicit, Non eſt hoc ſic accipiendum, tanquam Deus aliquem ſcribat quem poſtea deleat. Cum igitur non fiat aliqua tranſmutatio præſcientiæ, videtur omnino impoſſibile eſſe & de re, & de dicto, quòd prædeſtinatus poſſit damnari.

Sed contra. SED CONTRA: Cauſa prima non tollit cauſalitatem ab aliqua ſecundarum: videmus enim ad oculum naturam contingẽter, temporaliter, & materialiter operari: licet Deus operetur ad idem immutabiliter, & immaterialiter: ergo nec in voluntate tollit cauſalitatem voluntatis: ergo effectus damnationis & ſalutis adhuc dependet à libero arbitrio: ergo non neceſſe eſt alterum determinate fieri.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio non infert neceſſitatem, niſi illam quæ eſt conditionis, vt prius habitum eſt: nihil enim prohibet, vt dicit Boet quòd aliquid comparatum diuerſis, habeat in ſe poſſibilitatem & neceſſitatem, non rei, ſed conſequentiæ.

VNDE dicendum ad primum, quòd prædeſtinatio non ineſt abſolute rei, ſed rei comparatæ ad aliud: & præterea eo modo quo ineſt, non tollit potentiam ad contrarium: quia non tollit liberi arbitrij flexibilitatem: ſed ſic non eſt cum dicitur, cignus poteſt eſſe niger. Iſte enim terminus, cignus, dicit ſubiectum pariter & cauſam ad albedinem cum impoſſibilitate ad oppoſitum, & nullam potentiam relinquit ad oppoſitam formam.

AD

AD ALIVD dicendum, quòd reſpectus æternus ſe habet eodem modo: ſed res multis modis ſe poteſt habere ad ipſum: & ideo cum ſubiectum ſit cum potentia contrarij, habet ad contrarium aliquam poſſibilitatem.

AD ALIVD dicendum, quòd illa obiectio procedit in ſenſu compoſitionis: bene enim conceditur, quòd præuiſus ſaluari in eo quòd huiuſmodi, non damnabitur, alioquin præuiſio falleretur.

AD ID quod obiicitur de Glo. dicendum, quòd Deus nullum delet. Sed tamen ſcriptura poſſibilitatem damnationis non aufert, vt prius dictum eſt.

ARTICVLVS XV.

Quid intelligitur per conditionem implicitam, cum dicitur, Prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari?

POſtea quæritur de hoc quòd dicit *ibi* [Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impoſſibilitatem in vero, &c.] Quid enim vocat conditionem implicitam? Item non videtur verum quod dicit, quia nullum verum eſt impoſſibile: ergo nihil facit impoſſibilitatem in vero.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quòd per conditionem implicitam intelligit hypoteſim prædeſtinationis in prædeſtinato, ſcilicet quòd prædeſtinatio ſemper implicetur circa iſtum: vt ſit locutio de dicto, & non de re, cum dicitur, prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari: vel, ſi iſte eſt prædeſtinatus, ipſe neceſſario ſaluabitur: quia tunc intelligentia iſtius conditionis implicans prædeſtinationem circa iſtum, & includens modum neceſſitatis, facit veritatem in dicto, id eſt, in locutione illa, ſecundum quòd eſt de dicto, & non de re, & per conſequens facit impoſſibilitatem in vero, quia facit verum impoſſibile aliter habere ſe: & hoc eſt quod intendit. Et per hoc patet ſolutio ad obiectum.

Quomodo adhuc inſtant quæſtioni.

VEruntamen adhuc inſtant, & ſecundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Non enim, inquiunt, poteſt eſſe vt aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Vtrumque iſtorum ſimul eſſe non poteſt, ſed alterum horum non poteſt non eſſe, ſcilicet quin iſte ſit prædeſtinatus, ab æterno enim prædeſtinatus eſt, & non poteſt modo non eſſe prædeſtinatus. Cum ergo impoſſibile ſit ſimul vtrumque eſſe, & impoſſibile ſit alterum non eſſe, videtur non poſſe alterum eſſe, ſcilicet vt damnetur. Quod ſi eſt, ergo non poteſt eſſe vt non ſaluetur. In huius quæſtionis ſolutione mallem alios audire, quam docere. Dicimus tamen de præſcientia ſimilem poſſe moueri quæſtionem. Ideoque tam hic quam ibi vnam facimus reſponſionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæſtio, ſcilicet, impoſſibile eſt alterum iſtorum non eſſe, ſcilicet quin iſte modo ſit prędeſtinatus, ab æterno enim iſte prędeſtinatus eſt. Diſtinguendum enim eſt cum ait, Iſte non poteſt modo non eſſe prędeſtinatus, vel non poteſt modo eſſe quin ſit prædeſtinatus: hoc enim coniunctim vel diſiunctim intelligi poteſt. Non enim poteſt eſſe vt ab æterno ſit prędeſtinatus, & modo non ſit prędeſtinatus: nec poteſt eſſe ſimul vt ſit prędeſtinatus, & non ſit prędeſtinatus: ſed tamen potuit eſſe ab æterno, quòd non eſſet prędeſtinatus, & potuit ab æterno non eſſe prædeſtinatus. Et ſicut ab æterno Deus potuit eum non prædeſtinare, ita conceditur à quibuſdam, quòd & modo poteſt Deus eum non prædeſtinaſſe: ab æterno ergo poteſt Deus non prædeſtinaſſe eum: ergo poteſt iſte non fuiſſe prædeſtinatus: ſi vero non fuiſſet prædeſtinatus, nec modo eſſet prædeſtinatus: ergo modo poteſt non eſſe prædeſtinatus. Ita & de præſcientia & de præſcitis dicunt, quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum

C

eſt vel dictum, concedunt quòd poſſit non eſſe vel non fuiſſe: imo impoſſibile eſt non eſſe vel non fuiſſe, quod factum eſt vel dictum: referentes poſſibilitatem vel impoſſibilitatem ad naturam rei exiſtentis. Cum vero de præſcientia vel de prædeſtinatione Dei agitur, poſſibilitas vel impoſſibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ ſemper eadem fuit & eſt: quia prædeſtinatio, præſcientia, potentia, vnum in Deo eſt.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Veruntamen adhuc inſtant, &c.] Videtur enim ratiocinatio eſſe neceſſaria: quoniam dicit Philoſophus, quòd maiori exiſtente de neceſſario, & minori de ineſſe, ſequitur concluſio de neceſſario ſic, omne a neceſſe eſt eſſe b: omne c eſt a, vel quoddam c eſt a: ergo omne c vel quoddam c neceſſe eſt eſſe b. Similiter hoc, omnem prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari: Petrus eſt prædeſtinatus: ergo neceſſe eſt Petrum ſaluari. Si forte dicatur, quòd dictum Philoſophi intelligitur de ineſſe ſimpliciter, & non de ineſſe vt nunc: non enim ſequitur, omnem hominem neceſſe eſt eſſe animal: quoddam album eſt homo: ergo quoddam album neceſſe eſt eſſe animal: hic autem minor eſt de ineſſe vt nunc. Contra: Minor eſt iſta, Petrus eſt prædeſtinatus: hæc autem eſt de præterito vera: ergo eſt neceſſaria ſecundum rem, licet non apponatur modus neceſſitatis: ergo eſt de ineſſe ſimpliciter, & non de ineſſe vt nunc, vt videtur: ergo ſequitur concluſio, quòd Petrum neceſſe eſt ſaluari.

2 Item, Modo prædeſtinatum neceſſe eſt ſemper fuiſſe prædeſtinatum & ſemper fore prædeſtinatum: aliquis eſt modo prædeſtinatus: ergo ſemper fuit & erit prædeſtinatus: ſed qui ſemper fuit & eſt & erit prædeſtinatus, non poteſt damnari: ergo qui modo eſt prædeſtinatus, non poteſt damnari: ergo iterum minor fuit de ineſſe ſimpliciter: & ſic ſequebatur concluſio.

Item non videtur eſſe ſolutio, quam Magiſter ponit in litera, ſcilicet quòd Deus nunc potuit, & poteſt quicquid potuit ab æterno, & differentiæ temporis non abiiciunt vel adiiciunt aliquid ad ſui potentiam: potuit autem ab æterno iſtum qui modo eſt prædeſtinatus, non prædeſtinaſſe: ergo & modo poteſt facere, quòd nunquam fuerit prædeſtinatus, & ita ille qui modo eſt prædeſtinatus potuit non eſſe prædeſtinatus & poteſt modo non eſſe prædeſtinatus: & ſi ipſe poteſt modo non eſſe prædeſtinatus, ipſe poteſt damnari: ergo ipſe qui modo eſt prædeſtinatus, poteſt damnari. Hæc eſt ſolutio Magiſtri in litera, & ratio ſolutionis. Et videtur nihil ſoluere: quoniam nos quærimus quid Deus fecerit circa iſtum quem modo ponimus eſſe prædeſtinatum, & non quid Deus poſſit facere.

2 Item, Licet Deus potuerit eum ab æterno non prædeſtinaſſe, quia tunc non ſupponebatur in eo prædeſtinatio: tamen quia iam ſupponitur eſſe non poteſt, facere non fuiſſe prædeſtinatum: quia aliter contradictoriæ verificarentur de eodem, ſcilicet iſtum ab æterno fuiſſe prædeſtinatum, & iſtum ab æterno non fuiſſe prædeſtinatum: & ſimiliter iſtæ duæ, iſtum ab æterno fuiſſe præuiſum ſaluari, & non ab æterno fuiſſe præuiſum ſaluari: & iſtum ab æterno fore ſaluandum, & iſtum ab æterno non fore ſaluandum: & multa alia inconuenientia quæ ſequuntur: ergo videtur, quòd iſta ſolutio nulla ſit quã ponit in litera.

3 Item, Licet potentia Dei in ſe non habeat aliquid præteritum vel futurum, ſed eodem modo ſe habeat: tamen potentia ſignificata cum connotato, non eodem modo ſe habet ad omne tempus, nec ad omnia: cum autem dicitur, Deus prædeſtinauit iſtum, quocumque prædeſtinato demonſtrato, vel indefinite ſuppoſito, ſignificatur potentia cum determinatione directionis iſtius in ſalutem & præuiſionis ſalutis iſtius: cum igitur hæc non vno modo ſe habeat, nihil videtur eſſe quod dicit Magiſter in ſoluendo.

Ideo veniunt alij ſaluantes ſolutionem Magiſtri, & dicentes, quòd in ſyllogiſmo præhabito, ſcilicet, omnem prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari: iſte eſt prædeſtinatus, &c. minor eſt de ineſſe vt nunc & de contingenti, vt dicunt. Vnde ſicut Ariſt. dupliciter exponit hanc, omne a contingit eſſe b: ſed omne quod contingit eſſe a, contingit eſſe b: & ſic non ponit ineſſe, ſed contingere ineſſe: & omne quod eſt a, contingit eſſe b, & ſic ponit ineſſe: ita volunt exponere iſtam, iſte eſt prædeſtinatus, ita vt ſit ſenſus, iſtum quem contingit eſſe prædeſtinatum: & tunc non ſequitur concluſio, quòd iſte neceſſario ſaluabitur. Sed illa ſolutio nihil habet rationis inter omnes ſolutiones: quia licet illa de contingenti ab Ariſt. dupliciter exponatur, non tamen exponitur dupliciter illa de ineſſe: iſta autem, iſte eſt prædeſtinatus eſt de ineſſe, & non de contingenti. Si forte dicas, quòd ipſa eſt de ineſſe contingenter. Adhuc erit contra hanc ſolutionem, quod non poteſt dupliciter exponi. Item, Si ipſa eſt de ineſſe contingenter, contingit non ineſſe poſtquam infuit: ergo iſtum poſtquam eſt prædeſtinatus, contingit non fore eſſe prædeſtinatum: quod eſt impoſſibile ſecundum omnes: quoniam nunquam fuit illarum relationum mutatio circa rationes quas important prædeſtinatus & præſcitus: ergo patet, quòd ſolutio illa non ſoluit.

Ideo iterum alij veniunt & inſtant probationi minoris ſupra poſitæ, ſcilicet quòd cum dicitur, iſte eſt prædeſtinatus, hoc eſt factum

quod

quoddam in præterito verum : ergo eſt neceſſarium : & dicunt, quòd hoc non ſequitur, quia multiplex eſt inſtantia illius dicti: ſi enim ſit negatiua de præterito, non erit verum: ſicut Antichriſtum non fuiſſe non eſt neceſſarium, quia falſificari poteſt. Item ſi ſit affirmatiua & cum ſigno vniuerſali, dicunt, quòd non eſt verum : ſicut, omne animal fuiſſe in arca Noe non eſt neceſſarium. Item ſi ſit præteritum dependens ad futurum, iterum non eſt verum : ſicut hic cum dicitur, iſte eſt prædeſtinatus, hic eſt præuiſus ſaluari, ſalus iſtius eſt de futuro adhuc : & ideo dicunt, quòd illa probatio qua probatur eſſe de ineſſe ſimpliciter & non vt nunc, non valuit : & iſta ſolutio multos habet conſentientes ſibi. Sed quòd nulla ſit, de facili probatur ſic, primo de inſtantiis quas aſſerunt : quia illæ ſophiſticæ ſunt & non inſtant. Prima enim nihil eſt ad propoſitum : quia regula datur de dictis & factis : & hæc nominantur in litera: negationes autem nec dicta nec facta ſunt. Secunda autem inſtantia abſolute falſa eſt : quia ſi ponatur vniuerſalis affirmatiua vera de præterito, ipſa erit neceſſaria ſicut particularis. Tertia autem inſtantia cui tota innititur ſolutio, omnino nulla eſt : quia ſi dicam ſic : Ego cogitaui de Antichriſto futuro, iſta eſt de præterito ratione actus importati per verbum, licet obiectum vel materia actus ſit dependens ad futurum : & cum veritas ſit in compoſitione verbi, veritas locutionis iudicabitur ſecundum tempus conſideratum (alias conſignificatum) in verbo : hoc autem eſt præteritum : ergo veritas iſtius locutionis iudicabitur de præterito, & erit neceſſaria propoſitio : quoniam ſi ego cogitaui Antichriſtum futurum, impoſſibile eſt me non cogitaſſe illud. Si autem tu aliter velis inſtare & dicere, cum dicitur, Antichriſtus fuit futurus], iſta eſt de præterito & vera : & tamen poteſt falſificari, quia poteſt Antichriſtus non fore : & ſi non erit, non fuit futurus : tunc non erit iſta inſtantia ad propoſitū: quia in iſta propoſitione, Antichriſtus fuit futurus, nihil ponitur dictum vel factum in præterito, ſed tantum enuntiatur ibi ordo futuri ad tempus præteritum. Cum autem dicitur, iſte eſt prædeſtinatus, ibi ponitur viſionem Dei eſſe directam ſuper ſalutem iſtius : & ſi directa eſt, impoſſibile eſt non eſſe directam. Sed verum eſt, quòd eſſet inſtantia, ſi nihil importaretur in iſta propoſitione, iſte eſt prædeſtinatus, niſi ordo futuri ad tempus præteritum : & non eſt verum, vt iam patuit.

Ideo ſunt iterum alij, & dicunt, quòd in iſta, iſte eſt prædeſtinatus, nihil ſequitur ratione præteritionis : quia ſi tollamus præteritum, adhuc idem ſequitur : quod ſic patere poteſt, Deus modo præuidet iſtum ſaluandum, vel Deus modo prædeſtinat iſtum : & hoc ponatur eſſe verum, adhuc ſequitur idem quod prius : ergo ratione præteriti non poteſt inferri, quòd illa ſit de ineſſe ſimpliciter, vel de ineſſe ex neceſſitate : vnde ſi iſta eſt contingens, Deus præuidet iſtum ſaluandum, erit etiam iſta contingens, Deus prædeſtinauit iſtum ſaluandum : & ſi iſta eſt contingens, iſte prædeſtinatur, erit etiam iſta contingens, iſte eſt prædeſtinatus : cuius ratio eſt, quia præteritio ponitur circa actum diuinum æternum, cui non conuenit niſi in modo ſignificandi quoad nos : & ideo ſicut iſtæ ſunt compoſſibiles, Deus prædeſtinat iſtum, & poteſt non prædeſtinare : ita iſtæ duæ ſunt compoſſibiles, iſte eſt prædeſtinatus, & poteſt non eſſe prædeſtinatus. Sed contra : Licet æternitas in ſe nullam ponat anteceſſionem & futuritionem : tamen ordo æternitatis ad res temporales de neceſſitate ponit poſt & ante, & prius & poſterius. Cum autem dicitur, iſte eſt prædeſtinatus, non ponitur æternitas vt in ſe ſignificatur, ſed potius habitudo ipſius ad rem temporalem : ergo neceſſario ponit aliquid fuiſſe prius reſpectu illius temporalis : ergo ratione illius cauſabitur neceſſitas, ſicut & in præterito dicto vel facto, & multo amplius. Præterea, Sit, quòd ſequatur neceſſitas ſalutis à præſenti: vt cum dicitur, iſte prædeſtinatur, cum hac impoſſibile eſt verificari iſtam, iſte præſcitur, vel iſte non ſaluabitur : quia cum dicitur, iſte prædeſtinatur, hoc eſt idem quod ſaluandus præuidetur, & ſalus ſibi præparatur, & in finali gratia morietur, & gratia ſibi data bene vtetur : cum quibus omnibus impoſſibile eſt verificari ſuas contradictorias : ergo videtur, quòd nulla iſtarum ſolutionum ſit conueniens.

Solutio. Solvtio. Sine præiudicio dicendum, quòd hic exclamandum eſt cum Apoſtolo ad Rom. 7. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei ! quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius & inueſtigabiles viæ eius. Dicimus tamen aſſerendo duo, ſcilicet nullum cogi ad peccandum, vel ad faciendum bonum, & Deum in ſua ſcientia non poſſe falli : & ideo redeundum eſt ad priorem ſolutionem, & dicendum, quòd maior eſt duplex, ſcilicet quòd poteſt eſſe compoſita, vel diuiſa : ſiue de re, vel de dicto, ſcilicet, omnem prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari : & ſi in ſenſu compoſitionis aſſumitur minor ſic, aliquis eſt prædeſtinatus, vel iſte eſt prædeſtinatus, non valebit illatio, niſi cum reduplicatione ſic : ergo iſte inquantum prædeſtinatus, ſaluabitur de neceſſitate : quoniam ſi aliquod prædicatum per ſe conuenit medio ſicut ſalus prædeſtinato, & aſſumitur ſub medio, non ſequitur concluſio per ſe, niſi cum reduplicatione formæ medij circa ipſum: ſicut, omne album neceſſario diſgregat viſum: equus eſt albus : non ſequitur : ergo neceſſario diſgregat viſum, niſi inquantum albus reduplicitur : & hoc modo non infert prædicta argumentatio : vnde patet, quòd procedit in ſenſu diuiſionis.

Ad hoc autem quod quæritur de iſta, iſte eſt prædeſtinatus, vtrum ſit de ineſſe ſimpliciter, vel de ineſſe vt nunc ? Videtur mihi eſſe dicendum, quòd ſi eſt prædeſtinatus, hoc eſt, ſi hoc ponitur, tunc eſt de ineſſe ſimpliciter : ſed tamen non ſequitur, quòd neceſſario ſaluabitur : & huius cauſa ſupra determinata eſt : quia licet prædeſtinatio ſit ordo neceſſarius ad ſalutem, non tamen à

ſubiecto tollit potentiam contrarij ordinis quæ radicatur in flexibilitate liberi arbitrij ſed hoc non faciunt aliæ formæ poſitæ circa ſubiectum, vt ſupra dictum eſt. Notandum tamen, quòd quidam Magiſtri dicunt ſupra improbatas ſolutiones, quòd ſi poſſunt defendi, faciliores ſunt quam iſta ſolutio. Alij etiam dicunt, quòd ſcientia Dei eodem modo ſe habet ad plura ſcita & ad pauciora, & ad diuerſa & oppoſita: & ideo dicunt, quòd ſcientia Dei eodem modo inuariabilis permanet, ſi præuiſus ſaluari non ſaluatur, ſicut ſi ſaluatur: & ſi plures ſaluantur quam præuiſi ſunt ſaluari, & ſi tot, & ſi pauciores: & hanc ſolutionem non poſſum intelligere, eo quod præſcientia & prædeſtinatio non dicunt ſcientiam ex parte ſcientis tantum, ſed connotant reſpectum ad hunc & ad illum determinatum in numero. Tamen quilibet poteſt eligere ſibi opinionem ex his quæ ſibi magis placent.

Quid ſit reprobatio Dei, & in quibus conſideretur, & quis ſit prædeſtinationis effectus?

D

CVmque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi conſtitutionem, vt ait Apoſtolus: Reprobatio è conuerſo intelligenda eſt præſcientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædeſtinationis effectus illa gratia eſt, qua in præſenti iuſtificamur, atque ad recte viuendum, & in bono perſeuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quoſdam reprobauit, ſecundum duo conſideratur: quorum alterum præſcit & non præparat, id eſt, iniquitatem: alterum præſcit & præparat, ſcilicet æternam pœnam. Vnde Aug. ad Proſperum & Hilarium: Hæc, inquit, regula incõcuſſe tenẽda eſt, peccatores in peccatis præſcitos eſſe, non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam. Præparauit enim Deus (vt ait Aug. in lib. de bono perſeuerantiæ) in præſciẽtia ſua, quibus voluit bona ſua: & quibuſcunque donat, procul dubio ſe donaturum eſſe præſciuit. Præparauit etiam Deus (vt ait Fulgentius) malis ignem æternum: illis vtique quos iuſte præparauit ad luenda ſupplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim, quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim ſicut præparauit Sanctos ad iuſtitiam percipiendam, ſic præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædeſtinatio Dei proprie eſt præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio Dei eſt præſcientia malitiæ in quibuſdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandę. Et ſicut prędeſtinationis effectus eſt gratiæ appoſitio, ita reprobationis æternę quodammodo effectus eſſe videtur obduratio. Nec obdurat Deus (vt ait Aug. ad Sixtum) impartiendo malitiam, ſed non impartiendo gratiam, ſicut nec digni ſunt. Quibus enim non impartitur, nec digni ſunt, nec merentur: potius vt non impartiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Vnde Apoſtolus ait, Cuius vult miſeretur Deus, & quem vult indurat: miſericordiam appellans prædeſtinationem, & præcipue prædeſtinationis effectum, id eſt, gratiæ appoſitionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim (vt ait Auguſt. ad Simplicianum) intelligendum eſt, quòd Deus ita induret, quaſi quemquam peccare cogat: ſed tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur,

Ephe. 1.

Cap. 17. Et habetur in Gloſſa ordinaria ad 8. cap ad Rom.

Ep. 107.

Rom. 9.

Lib. 1.

dicitur, quia non eorum miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus gratiam non eſſe præbendam æquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat: quam non aperit, ſed miratur Apoſtolus dicens, O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Rom. 11.

DIVISIO TEXTVS.

CVMQVE prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio] Hic incipit ſecunda pars huius diſtinctionis, in qua agit de reprobatione: & diuiditur in duas partes. In prima tangit cauſam eius *ibi* [Sicut ergo prædeſtinatio Dei proprie eſt præſcientia] Incidit autem dubium primo de hoc quod dicit in principio *ibi* [Cumque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt, diuina electio.

ARTICVLVS XVII.

An Deo conueniat eligere?

QVæritur enim de electione, An Deo conueniat eligere? Et ſecundo, Quid ſit electio? Et tertio, Vtrum electio ſecundum rationem intelligentiæ ſit ante prædeſtinationem, vel poſt? Quarto, Ad quid ſit? Quinto, Cuius ſit?

Circa primum proceditur ſic: Dicit Damaſ. quòd electio non cadit in Deum: quia natura diuina non eſt poſſibilis ad ignorantiam: ergo videtur, quòd non conueniat eligere.

2 Item, Eligere, eſt duobus vel pluribus propoſitis, vnum alteri præoptare: ergo electio eſt diſſimiliter ſe habentium: voluntas autem Dei æterna ſimiliter ſe habet, qui ſicut dicitur 1. ad Tim. 2. vult omnes homines ſaluos fieri: ergo electio non conuenit ei.

3 Item, Plus elongatur à natura corrupta æternitas, quam aliquod temporale: ſed ſtatus innocentiæ ſi perſtitiſſet, feciſſet omnes bonos: ergo non fuiſſet electio: ergo cum æternitas plus elongetur, æternitati repugnat electio, vt videtur. Quod autem ſtatu innocentiæ perſeuerante non eſſet electio, videtur dicere Auguſtinus dicens, quòd ſi omnes eſſent boni vel mali, non eſſet electio.

4 Item, Ibi nulla eſt diſtantia vnius ab alio, vbi omnes ſunt creatrix eſſentia: ab æterno autem non fuerunt aliquid niſi in mente diuina, in qua omnes ſunt creatrix eſſentia: ergo non fuit electio ab æterno, quia omnis electio eſt diſſimiliter ſe habentium.

Sed contra. SED CONTRA: Ad Ephe. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem in ipſo, vt eſſemus ſancti & immaculati. Ergo videtur, quòd electio ſit.

2 Item Ioan. 13. Non de omnibus vobis dico: ſcio enim quos elegerim. Et multis aliis locis.

3 Item, Diſtinctio à maſſa perditionis non fit ſine electione: cum ergo nullum diſtinguat quem ab æterno diſtinguendum fore non præuidit, electio conuenit Deo ab æterno.

Solutio. SOLVTIO. Dicitur electio multis modis. Dicitur enim electio actus rationis ſequens conſilium & inquiſitionem & deliberationem de faciendis, & hæc electio non conuenit niſi naturæ quæ ſubiecta eſt ignorantiæ: & hanc electionem remouet Damaſc. à Deo. Alia eſt electio ponens tantum diſcretionem in electis, & non inquiſitionem & dubium in eligente: quæ electio eſt ſeparatio eius quod ſcitur bonum eſſe vel futurum eſſe, ab alio quod ſcitur eſſe malum vel futurum malum: & hæc eſt electio æterna non temporalis quæ conuenit Deo: & per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas Dei antecedens noſtrum opus ſimiliter ſe habet: & hæc voluntas non habet connotatum in nobis, niſi naturam rationalem ſolam quam dedit nobis: & hæc in omnibus ordinatur ad vitam æternam & ſalutem. Sed eſt alia voluntas conſequens quæ ponit reſpectum præſcientiæ ad meritum futurum bonum, vel malum: & illa eſt diſſimiliter ſe habentium, & illi conuenit vnum alteri præoptare.

AD ALIVD dicendum, quòd æternum in eo quod æternum, plus elongatur à ſtatu corruptionis quam temporalis ſtatus innocentiæ: ſed quoad præuiſionem peccati & meriti, magis certificatur de differenter ſe habituris ad gratiam: & ideo magis conuenit ei eligere: electioni enim neutrum coniungitur ſubſtantialiter, ſcilicet nec magis elongatum à ſtatu corruptionis, nec minus elongatum: ſed tantum certificatio eorum quæ diſſimiliter ſe habituri erant ad gratiam. Nec hoc eſt verum quod ſi non fuiſſet peccatum, quod non fuiſſet electio: licet enim non fuiſſet electio boni à malo, fuiſſet tamen magis boni à minus bono: & hoc eſt quod dicit Auguſt. Si omnia eſſent æque bona, non oſtenderetur in optimo diuina pulchritudo.

AD ALIVD dicendum, quòd in notitia Dei non ſolum omnes, ſed omnia etiam ſunt ſimiliter ſe habentia: ſed notitia Dei non ſolum eſt de eis prout ibi ſunt: quia vt ibi ſunt, non eſt vnum melius alio, ſed omnia vnum optimum: ſed notitia eſt etiam de eis prout futura ſunt, vt ſæpius dictum eſt ſupra: & quoad hoc cadit inter ea electio.

ARTICVLVS XVIII.

Quid eſt electio?

SEcundo quæritur, Quid ſit electio? Dicit autem Damaſc. quòd eligere eſt duobus vel

vel pluribus propoſitis, hoc illis præoptare. Diſcit autem Gloſ. ad Rom. 8. quòd certus eſt numerus electorum. Ergo videtur electio dicere gratiam finalem. Sed contra hoc videtur eſſe electio Iudæ inter duodecim: ſicut dicit Dominus, Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt?

2 Item, Ad Rom. 8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Vocare autem etiam dicit per clamorem interiorem vnius ab alio ſeparationem: quæ eſt ergo differentia vocationis, & electionis?

3 Si vero tu dicas, quòd vocatio eſt temporalis: vnde Gloſ. ibidem dicit, quod vocare eſt cognitionẽ de fide adiuuare. Tunc quæro, Quid ſit illud adiutorium? Aut enim eſt gratia gratis data, aut gratum faciens. Si gratis data: tunc illud multis datur, quod non poteſt eſſe: quia ſequitur ibidem, quòd quos vocauit, illos iuſtificauit. Si autem eſt gratia gratum faciens: hoc non videtur, quia illa iam præcedit iuſtificationem. Ergo videtur, quòd non poſſit eſſe niſi electio æterna.

4 Item, Inter gratiæ appoſitionem quæ iuſtificat, & æternam prædeſtinationem non videtur eſſe niſi electio vnius ab alio ſiue ſeparatio, vt diſcernatur cui apponenda eſt gratia, ab alio cui non eſt apponenda: cum igitur vocatio præcedat iuſtificationem, videtur electio eſſe idem cum vocatione.

Solutio. SOLVTIO. Poteſt dici, quòd electio ſecundum rationem non eſt idem cum vocatione. Vocatio enim non diuiditur à Sanctis niſi tripliciter, ſcilicet vocatio non entis ad eſſe: & hæc eſt creationis, ſecundum quòd dicitur ad Rom. 5. Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Et vocatio per gratiam interiorem, ſecundum quod dicit Gloſſ. ad Rom. 8. quòd vocare eſt cognitionem de fide adiuuare. Et tertio vocare per prædicationem exteriorem, ſicut dicitur Matth. 4. Vocauit eos, ſcilicet Petrum & Andream dicens, Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. Vnde nullus modus vocationis competit æterno. Sed electio non eſt niſi tripliciter accepta à Sanctis, ſcilicet pro æterna præuiſione ſeparationis, & pro ſeparatione quæ fit per appoſitionem gratiæ in præſenti ſiue ſit finalis, ſiue non: & per electionem ad principatum ſiue apoſtolatum vel dignitatem. De prima ad Eph. 1. Elegit nos ante mundi conſtitutionem in ipſo. De ſecunda Ioan. 15. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis & fructum afferatis, &c. De tertia Ioan. 6. Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus veſtrum diabolus eſt? Et patebit, quòd vnum iſtorum diuidentium eſt æternum. Poteſt igitur dici, quòd electio non reſpicit niſi gratiam finalem ſeparantem ſecundum propoſitum eligentis, & non noſtrum: vocatio autem eſt ad exitum, vt ſcilicet nos exeamus de maſſa perditionis, & ſic reſpicit gratiam interiorem cum motu noſtræ rationis diſcernentis fidẽ & gratiam: & ſic in duobus differt, ſcilicet & in hoc quòd temporalis eſt, & in hoc quòd coniunctum habet ſibi motum rationis, quia non vocatur proprie niſi id quod vtitur ratione: in tertio autem conuenit, ſcilicet quòd ponit gratiam finalem, ſicut & electio quando accipitur proprie. Poſſet etiam dici, quòd differunt non in obiecto, ſed in ratione obiecti: quoniam electio generaliter ſumpta eſt boni finalis. Vocatio autem eſt eius quod ratione vtitur ad bonum finale. Et per hoc patet ſolutio ad duo prima.

AD ALIVD dicendum, quòd adiutorium illud intelligitur de adiutorio gratiæ gratum facientis: & eſt gratia informans liberum arbitrium vt citius conſentiat motui fidei, & non præcedit iuſtificationem tempore, ſed natura, ſicut etiam motus fidei: & ſic patet qualiter eſt inter electionem æternam, & iuſtificationem quam præcedit non tempore, ſed natura. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XIX.

Vtrum electio ſecundum rationem intelligentiæ ſit ante prædeſtinationem vel poſt?

TErtio quæritur, Vtrum electio ſecundum rationem intelligentiæ ſit ante prædeſtinationem, vel poſt? Videtur autem, quòd ante: quia non diligitur in regnum, niſi ſeparatus à maſſa perditionis: ergo prædeſtinatio præſupponit factam electionem. Sed contra: Dilectio ſecundum rationem videtur ſequi prædeſtinationem. Probatio: Dilectio eſt boni: bonus autem non eſt niſi per gratiam: & gratia eſt ex prædeſtinatione: ergo & dilectio: dilectionem autem ſequitur electio, quia non eligit niſi quos diligit: ergo electio etiam ſequitur prædeſtinationem: quod enim eſt prius priore, prius eſt etiam poſteriore.

2 Item, Ad Ephe. 1. Elegit nos ſecundum propoſitũ voluntatis ſuæ: ergo propoſitum voluntatis, ratio eſt electionis: ergo eſt prius ipſa ſecundum rationem intelligentiæ: propoſitum autem voluntatis eſt prædeſtinatio: ergo prædeſtinatio eſt prior electione, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum mihi videtur, quòd electio abſolute ſumpta præcedit prædeſtinationem, vt dicit prima ratio, & dilectio ſimpliciter dicta præcedit vtrumque: & hoc ſic patet: Dilectio declinat ad ſeparandum vnum ab alio, & ad dirigendum in finem ſalutis: ergo præcedit dilectio electionem, & electio prædeſtinationem ex parte diligentis & eligentis & prædeſtinantis. Similiter dilectio eſt boni: electio autem finaliter boni: prædeſtinatio autem boni finaliter, & in finem ſalutis directi: & ſic patet qualiter obiectum vnius, addit ſuper obiectum alterius: & ſic iterum electio prior & ſimplicior eſt electione, & electio prædeſtinatione.

AD ID quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd illa dilectio de qua obiicit, eſt dilectio ex præſenti iuſtitia, non dilectio æterna.

AD ALIVD dicendum, quòd Apoſtolus

lus non intendit, quòd prædeſtinatio ſit ratio electionis in ſe, ſed potius è conuerſo: ſed vult dicere, quòd ſit ratio electionis ex parte effectus qui eſt appoſitio gratiæ, quia illius non eſt cauſa niſi propoſitum Dei. Vnde ad Rom. 9. dicit è contra, Vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non quaſi ex operibus, ſed quaſi ex voluntate dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori: vbi expreſſe innuitur, quòd electio propoſiti ſiue prædeſtinationis eſt ratio.

ARTICVLVS XX.

An quid eſt electio?

QVarto quæritur, Ad quid ſit electio? Videtur autem, quòd ad manifeſtandam rationem diuinæ bonitatis: quia ita dicit Aug. in lib. de ci. Dei, Bene diſpenſauit Deus, vt non omnes damnaret, nec omnes liberaret: ſi enim omnes liberarentur, lateret quid per iuſtitiam deberetur: ſi omnes damnarentur, lateret quid gratia largiretur. Ergo videtur, quòd optima diſpenſatio bonitatis Dei manifeſtetur per electionem.

Sed contra.

SED CONTRA: Quia tunc aliquid commodum videtur creatura rationalis accipere ex lapſu.

Solutio.

SOLVTIO. Ad huiuſmodi quæſtiones non eſt difficile reſpondere, nec vtile diu diſputare. Quia electio propter multa poteſt fieri: ſit tamen meo iudicio ad iuſtitiæ oſtenſionem quæ aperitur in vſu liberi arbitrij ſequente, quando electus ſponte gratiæ adhæret, & non electus ſponte à gratia auertitur.

Ad auctoritatem Auguſtini dicendum, quòd Auguſtinus potius oſtendit optimum modum ſapientiæ ordinantis, quam bonitatem, licet vtrumque ibi appareat.

AD ALIVD dicendum, quòd ex lapſu perſonæ non acquiritur commodum, ſed per accidens, inquantum per gratiam lapſus ordinatur in bonum: ſicut dicit Glo. ad Rom. 8. ſuper illud, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti: dicit Glo. Etiam lapſis.

ARTICVLVS XXI.

Cuius eſt electio?

QVinto & vltimo quæritur, Cuius ſit electio? Videtur autem omnium: quia gratia Dei nulli deeſt, dummodo velit eam: ergo omnes eligit.

2 Item, Saul electus erat, & Iudas electus. Et ſi tu dicas, quòd illa erat electio præſentis iuſtitiæ. Contra: Ponamus, quòd in gratia mortui fuerint: ergo illi habebunt iam gratiam finalem: ergo vere electi ſunt: Si autem dicas, quòd præſcientia ponit in eis peccatum finale futurum, & hoc non poteſt ſtare cum gratia finali. Contra: Iam habitum eſt, quòd electio ſecundum rationē eſt ante prædeſtinationem: ergo neceſſitas conſequentiæ quæ eſt ex prædeſtinatione, non infert neceſſitatem electioni: & ita videtur eſſe aliquorum non finaliter bonorum.

SED CONTRA: Electio ponit gratiam finalem: ergo non poteſt eſſe niſi finaliter bonorum. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd electio ponit gratiam finalem. *Solutio*,

SED AD id quod primo obiicitur, dicendum quòd licet gratia nobis omnibus adſit æqualiter, nos tamen non habemus nos ad ipſam æqualiter, & reſpectus gratiæ ad nos non eſt vnus, ſicut ſupra dictum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd electio ſecundum rationem intelligentiæ ſequitur præſcientiam in genere acceptam: quia aliter neſciret quos vel ad quid eligeret: ſed verum eſt, quòd præcedit prædeſtinationem: & ex illa accipit neceſſitatem conditionis, vt ſupra ſæpius diſputatum eſt.

ARTICVLVS XXII.

An prædeſtinatio ſit cauſa appoſitionis gratiæ, & an cauſa neceſſaria, contingens, communis, vel propria?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſequenti capitulo [Prædeſtinationis effectus eſt gratiæ appoſitio, &c.] Si enim prædeſtinatio eſt cauſa appoſitionis gratiæ: aut erit neceſſaria cauſa, aut contingens, aut communis, aut propria ſiue ſit neceſſaria ſiue contingens? Videtur quòd ſit neceſſaria & propria: ſed poſita tali cauſa ſemper ponitur effectus: cum igitur prædeſtinatio ſit ab æterno, appoſitio gratiæ etiam erit ab æterno, quod falſum eſt: ergo non eſt neceſſaria & propria. Si autem dicas, quòd eſt neceſſaria communis: ergo per aliquid additum poteſt fieri propria: aut ergo illud eſt temporale, aut æternum. Si temporale: ergo illud erit creatum à prædeſtinatione & præparatum: & quæro de illo, vtrum prædeſtinatio illius fuerit cauſa neceſſaria & propria, vel non? Si non: tunc oportuit iterum aliquid addi: & iterum quæro de illo, & hoc ibit in infinitum: ergo illud temporale primum habebit prædeſtinationem cauſam neceſſariā & propriam. Cum igitur illud intercidat inter prædeſtinationem & appoſitionem gratiæ, videtur quòd appoſitio gratiæ ſit quando illud additur prædeſtinationi: illud autem ab æterno additur, quia illius prædeſtinatio eſt cauſa neceſſaria & propria: ergo appoſitio gratiæ eſt ab æterno. Item ſecundum hoc ſequitur, quòd temporale eſſet ab æterno, quod non poteſt eſſe: ergo illud additum non eſt temporale. Si autem eſt æternum: ſed æternum additum æterno, non facit niſi æternum: ergo ab æterno prædeſtinatio eſt cauſa gratiæ neceſſaria: ergo appoſitio gratiæ eſt ab æterno, quod falſum eſt. Si vero dicatur, quòd eſt cauſa contingens, ſiue ſit propria, ſiue communis, ſequentur duo inconuenientia, ſcilicet quod aliquid contingens ſit in Deo, & quod nulla neceſſitate nec conſequentiæ nec conſequen-

tis

tis cauſabitur gratia à prædeſtinatione: & hoc falſum eſt.

2 Item, Si cauſa eſt, non erit cauſa niſi voluntaria: voluntas autem omnis ad oppoſita ſe habet: ergo videtur, quòd non magis ſit cauſa appoſitionis gratiæ, quam non appoſitionis.

3 Item, Si cauſa eſt: aut eſt cauſa materialis, aut formalis, aut efficiens, aut finalis. Conſtat, quòd non materialis: quia materia in Deo non eſt. Si autem dicatur efficiens. Contra: Prædeſtinatio non eſt ſine præſcientia: præſcientia autem eſt ſecundum ideales formas: ergo reduci habet ad formalem. Sed contra: Voluntas Dei volitorum eſt cauſa efficiens: prædeſtinatio autem Dei eſt ſecundum voluntatem: ergo eſt cauſa efficiens.

Solutio. SOLVTIO. Dico, quòd eſt cauſa neceſſaria & propria: ſed hæc duplex eſt, ſcilicet quæ exigit aliquid in altero vt diſpoſitionem: & quæ nihil exigit, eo quòd diſpoſitiones ſupponantur in materia, ſicut ignis propria & neceſſaria cauſa eſt ignitionis: non tamen ſequitur ignitio in glacie, quia contraria diſpoſitio eſt in materia: non tamen diceremus quòd hoc ideo eſſet, quòd ignis eſſet cauſa contingens vel non propria ignitionis: quia cauſa contingens eſt cui aliquid deeſt de neceſſariis ad cauſalitatem: aut cui aliquid deeſt ad proportionem ad effectum. Ita dici poteſt Deum eſſe cauſam neceſſariam vel prædeſtinationem, non neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate indeficientiæ quoad ſe, & hoc ſecundum habitum: quia ſecundum actum non ſemper eſt cauſatum & diſpoſitio neceſſaria in creatura rationali ad receptionem gratiæ, quæ eſt effectus prædeſtinationis. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt cauſa voluntaria, ſed determinata ad volitum: hoc enim non tollit libertatem à voluntate. Vnde voluntas indiſpoſita eſt oppoſitorum, ſed diſpoſita per conceptionem & determinationem voliti, eſt ad vnum, & poteſt auerti ab illo. Sed non ſic eſt in Deo: quia ſua voluntas non mutatur à volito in volitum contrarium, eo quòd hoc eſt imperfectionis & defectus, ſicut in 3. lib. diſt. 18. determinatum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd poteſt reduci in tres cauſas, ſcilicet efficientem quoad voluntatem, & formalem exemplarem quoad præſcientiam, & finalem quoad diſpoſitionem voluntatis: quia eſt ſua voluntas propter quam apponit gratiam. Et per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XXIII.

Vtrum obduratio ſit effectus reprobationis æternæ: & an Deus ſit cauſa reprobationis?

DEinde quæritur de ſequenti verbo vbi dicitur [Reprobationis æternæ quodammodo effectus videtur eſſe obduratio] Hoc enim non videtur: omnis enim effectus habet aliquid cauſalitatis à cauſa: ergo iam Deus aliqua cauſa eſſet peccati: & hoc impium reputo. Si autem tu dicas, vt videtur in litera dicere, quòd Deus eſt cauſa non impartiendo gratiam: hoc nihil videtur eſſe: quia Anſelmus dicit, quòd non eſt cauſa quare iſte non habet gratiam, quia Deus eam non vult dare, quia omnibus gratiam porrigit: ſed potius quia ille non vult accipere: ergo non eſt cauſa non impartiendo cum ipſe omnibus impartiatur quantum eſt de ſe. Si forte dicas, quòd Deus eſt cauſa ſicut abſentia nautæ cauſa eſt periclitationis nauis, præſentia autem ſalutis: hoc iterum nihil eſt: quia dicit Auguſtinus, quòd Deus omnibus præſens eſt: ſicut lux etiam cum cæcis eſt, licet cæci non ſint cum lumine: ſi autem nauta quantum eſt de ſe ſemper eſſet præſens naui, non diceretur vnquam eſſe cauſa periclitationis nauis, ſed ſemper ſalutis, & periclitatio nauis cauſaretur ab alio ſemper. Si autē tu dicas, quòd eſt cauſa obdurationis, ſicut natura eſt cauſa quietis, ſcilicet non mouendo: hoc adhuc abſurdius eſt: quia natura eſt cauſa quietis per ſe, & motus propter quietem, vt probatur in 5. phyſic. ergo patet, quòd hoc hæreticum eſſet attribuere Deo.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nullo modo nec per ſe nec per accidens eſt cauſa obdurationis: ſicut neceſſario probatum eſt, vt mihi videtur. Ad dictum autem Auguſt. quod eſt in litera, dicendum quod eſt de permiſſione gloſſandum, id eſt, permittit obdurari, ex eo quòd nolunt accipere gratiam eis ſemper paratam: ordinat tamen obdurationem in multa bona, ne omnino indecora ſit: & quoad hoc dicitur, Indurauit Deus cor Pharaonis, &c. ita quòd non notetur cauſalitas ad obdurationem, ſed permiſſio: cauſalitas autem retorqueatur ad ordinationem obdurationis in bona quæ eliciuntur ex obduratione à Deo, nolente etiam obdurato.

DISTIN

DISTINCTIO XLI.

Vtrum aliquod ſit meritum obdurationis & miſericordiæ ?

SI autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ : Obdurationis meritum inuenimus, miſericordiæ autem meritum non inuenimus, quia nullum eſt miſericordiæ meritum, ne gratia euacuetur ſi non gratis donetur, ſed meritis redditur. Miſeretur itaque ſecundum gratiam, quæ gratis datur : obdurat autem ſecundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt ſicut reprobatio Dei eſt nolle miſereri : ita obduratio Dei ſit non miſereri : vt non ab illo irrogetur aliquid quo fit homo deterior, ſed tantum quo fit melior non erogetur. Ex his aperte oſtenditur quid miſericordiam, quid obdurationem intellexerit Apoſtolus : & quia miſericordia nullum aduocat (alias admittit) meritum : obduratio vero non eſt ſine merito & miſericordiæ verbo. Hic accipitur prædeſtinatio & præcipue prædeſtinationis effectus : obdurationis vero non ipſa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum eſt meritum, ſed gratię priuatio ſiue ſubtractio, quæ quodammodo eſt reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obdu ratione, ſicut & prædeſtinatio pro ſuo effectu, qui eſt gratia appoſita. Gratia enim quæ apponitur, effectus eſt prædeſtinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iuſtificationem, nulla ſint merita, multo minus & ipſius prædeſtinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua poſſunt exiſtere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quoſdam præſciuit futuros malos & damnandos, ſicut elegit Iacob & reprobauit Eſau : quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipſi exiſtebant : nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit vel illum reprobauit.

A *Vtrum prædeſtinatio & reprobatio ſint ex meritis noſtris ?*

Rom. 9.

Opinio quorundam in qua fuit aliquando Auguſtinus, ſed poſtea retractauit.

OPinati ſunt tamen quidam Deum ideo elegiſſe Iacob, quia talem futurum præſciuit qui in eum crederet, & ei ſeruiret : quod aliquando Auguſtinus ſe ſenſiſſe dicit in lib. retrac. vbi aperte oſtendit, quòd ſi propter futura merita electus eſſet, iam non ex gratia eſſet electio. Non ergo ideo electus eſt à Deo, quia talis fuiurus erat, ſed ex tali electione talis eſt factus : ita dicens, Diſputans ego quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit : ad hoc perduxi

B

Lib. 1. cap. 23.

ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia, quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præſcientia: & quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegit cui Spiritum ſanctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam conſequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eum elegiſſe, ſed propter fidem qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum eſt, ſicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentius quæſiueram, nec adhuc inueneram qualis ſit electio gratiæ, de qua dicit Apoſtolus, Rom. 11. Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ fient: quæ vtique non ex gratia, ſi ex meritis, procedit: vt iam quod datur non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum ſibi reddatur potius cum meritis quam donetur: 1. Cor. 12. perinde quod continue dixi, Dicit enim idem Apoſtolus, Idem Deus operatur omnia in omnibus. Nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde ſubiunxi, Quod ergo credimus, noſtrum eſt: quod vero bonum operamur, illius eſt qui credentibus dat Spiritum ſanctum: ſed hoc profecto non dicerem, ſi ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Vtrumque ergo noſtrum eſt propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis. Et quod paulo poſt dixi, Noſtrum enim eſt credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum ſanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris: verum eſt quidem, ſed eadem regula eſt. Et vtrumque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem: & vtrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de miſericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel appoſuit gratiam iuſtificationis in tempore, ſed gratuita bonitate ſua elegit, vt boni eſſent. Vnde Au- Cap. 18. guſtinus in lib. de prædeſtinat. ſanc. Non quia futuros nos tales eſſe præſciuit, ideo elegit, ſed vt eſſemus tales per electionem gratiæ ſuæ, qua gratificauit nos in dilecto Filio ſuo.

DIVISIO TEXTVS.

SI autem quærimus meritum obdurationis & miſericordiæ, &c.] In hac parte inquirit Magiſter, ſi prædeſtinatio habet cauſam aliquam: & habet quatuor partes, in quarum prima oſtendit, quòd non habet cauſam in ſe: ſed obduratio habet cauſam ex parte effectus, ſed prædeſtinatio nec in ſe nec ex parte effectus habet cauſam. In ſecunda ponit obiectionem ad hoc, vtrum præſcientia meritorum poſſit eſſe cauſa prædeſtinationis *ibi* [Opinati ſunt tamen quidam, &c.] In tertia ponit obiectionem contra determinata, & ſoluit *ibi* [His tamen videtur aduerſari, &c.] In quarta & vltima ponit hæreſim quorumdam, quæ ortum habuit ratione inquiſitionis huius profunditatis *ibi* [Multi vero de iſto profundo quærentes reddere rationem, &c.

ARTICVLVS I.

An prædeſtinatio poſſit iuuari orationibus Sanctorum?

AD intelligentiam vero primæ partis oportet quærere tria, quorum primum eſt, Vtrum prædeſtinatio poſſit iuuari orationibus Sanctorum? Secundum, Vtrum prædeſtinatio cadat ſub merito? Tertium, Vtrum præſcientia meritorum eſt cauſa prædeſtinationis vel reprobationis?

Ad primum proceditur ſic: Geneſ. 25. dicitur, Deprecabatur Iſaac Dominum pro vxore ſua, eo quod eſſet ſterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ: cum tamen prædeſtinatum eſſet, quòd Iſaac ſemen habiturus erat per Rebeccam.

2 Item ibidem dicit Gregorius, quòd prædeſtinatio iuuatur orationibus Sanctorum.

3 Item Auguſtinus monet, vt oretur pro vocandis, quia ſic prædeſtinatum ſit, vt non vocentur niſi per orationes Sanctorum. Similia multa à Sanctis inueniuntur.

4 Item,

4 Item per exempla, Videmus Paulum conuerſum ad orationem Stephani, & Centurionem (vt dicit Bern.) ad orationem Domini: ergo gratiam primam poteſt aliquis aliis mereri: ſed minus eſt perſeuerare in gratia accepta, quam accipere gratiam: ergo vnus alij poteſt mereri etiam gratiam finalem: habere autem gratiam finalem conuertitur cum eſſe prædeſtinatum: ergo poteſt ei mereri prædeſtinationem.

5 Item Iacobi 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini: ſaluari autem & eſſe prædeſtinatum ſe concomitantur: ergo per orationem acquiritur prædeſtinatio.

Sed contra. SED CONTRA: Oratio fidelium temporalis eſt, prædeſtinatio autem æterna: ſed æternum non cauſatur a temporali: ergo prædeſtinatio non cauſatur à temporali: ergo prædeſtinatio non cauſatur ab oratione Sanctorum.

2 Item, Nihil cauſatum ab alio eſſentialiter, æqualiter eſt ante illud quod eſt cauſa ſua & poſt illud: prædeſtinatio alicuius æqualiter eſt ante orationem Sanctorum & poſt, quia eſt ab æterno: ergo non cauſatur prædeſtinatio ab oratione Sanctorum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio poteſt dupliciter conſiderari, ſcilicet propoſiti & præparationis: & hoc eſt prædeſtinationi eſſentiale. Et ex parte illa non poteſt iuuari orationibus Sanctorum. Poteſt etiam conſiderari ex parte effectus, qui eſt gratia in præſenti appoſita: & hæc poteſt iuuari orationibus Sanctorum: & hoc modo procedunt rationes primo inductæ.

AD RATIONEM autem inductam, dicendum quòd aliquis poteſt alij mereri primam gratiam & perſeuerantiam in illa: ſed non ſequitur ex hoc quod poſſit ei mereri prædeſtinationem: quia licet habere gratiam finalem & eſſe prædeſtinatum conuertantur ſecundum ſuppoſita, non tamen idem ſignificant, nec idem ſunt eſſentialiter, quia perſeuerare in gratia finaliter non dicit niſi temporale, ſed prædeſtinatio dicit aliquid æternum, ſcilicet propoſitum & præparationem gratiæ ab æterno, quod non cadit ſub merito: & ideo ratio illa non procedit. Et per hoc patet etiam ſolutio ad ſequens.

EA AVTEM quæ in contrarium obiiciuntur, patet quod non concludunt de effectu prædeſtinationis, ſed potius de hoc quod prædeſtinationi eſſentiale eſt, quod eſt æternum.

ARTICVLVS II.

Vtrum prædeſtinatio cadat ſub merito prædeſtinati, ita quod aliquis ſibi mereatur prædeſtinationem?

SEcundo quæritur, Vtrum prædeſtinatio cadat ſub merito prædeſtinati, ita quòd aliquis ſibi mereatur prædeſtinationem? Videtur autem, quòd ſic à ſimili in oppoſito: quia vt dicitur in litera, obdurationis meritum inuenimus: ergo videtur etiam meritum aliquod eſſe prædeſtinationis.

2 Item, Qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur: ergo multo magis qui poteſt aliquid facere vnde habeat gratiam & perſeuerat in illa, videtur quòd poſſit etiam mereri & operari aliquid ad ſuam prædeſtinationem: ſi autem aliquis faciat quod in ſe eſt, ipſe habebit gratiam, & poteſt perſeuerare in illa: ergo poteſt etiam eſſe prædeſtinatus.

3 Item, Habens gratiam in præſenti meretur vitam æternam: vita autem æterna maius bonum eſt, quam eſſe prædeſtinatum: ergo poteſt etiam mereri, quòd ſit prædeſtinatus.

4 Item, Si prædeſtinatio repugnat merito: aut hoc erit ex parte ſui, aut ex parte effectus, aut ex parte finis. Non ex parte ſui: quia ipſa in ſe eſt Deus prædeſtinans, & Deum omnes Sancti merentur. Non etiam ex parte effectus: quia multi merentur gratiam ſibi dari à Domino, qua data, creſcit gratia eorum. Nec etiam ex parte finis: quia ille eſt gloria: & gloria bene cadit ſub merito.

5 Item, Infra dicet Auguſtinus, quòd præcedit quiddam in quibuſdam peccatoribus quo digni ſint iuſtificatione, & in aliis quo digni ſint obtuſione: ergo videtur, quòd prædeſtinatio cadat ſub merito. *Lit. C.*

6 Item, Ioan. 1. dicit Gloſ. quia melius fuit Nathanaeli cognoſcere vtramque naturam in Chriſto, quam eſſe prædeſtinatum, & manere ſub vmbra mortis vel legis: ſed cognitio vtriuſque naturæ in Chriſto cadit ſub merito: ergo & eſſe prædeſtinatum, quod eſt minus bonum.

Sed contra. SED CONTRA: Omne meritum eſt poſt effectum prædeſtinationis, qui eſt appoſitio gratiæ: effectum autem prædeſtinationis præcedit prædeſtinatio vt cauſa: ergo omne meritum eſt poſt prædeſtinationem: ergo non eſt prædeſtinationis cauſa.

2 Item, Omne meritum eſt temporale: temporale autem non eſt cauſa æterni: ergo, &c.

3 Item, Gratia cadit ſub merito aliquo: illud meritum erit actus informatus gratia, quia omne meritum eſt actus informatus gratia: ſed non informat actum niſi habeatur: ergo gratia habetur ante meritum: ergo non per meritum acquiritur, ſed habetur ad hoc vt poſſit ineſſe meritum. Si igitur effectus prædeſtinationis non cadit ſub merito, multo minus prædeſtinatio ipſa.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd prædeſtinatio nec quoad effectum proprium, nec in ſe cadit ſub merito: effectus enim proprius eſt gratia data in præſenti finalis: & ante primam gratiam nulla eſt gratia per quam poſſit mereri aliquis, ſed augmentum gratiæ poteſt aliquis mereri: ſed hoc non eſt effectus eſſentialis prædeſtinationis.

DICENDVM ergo ad primum, quòd non eſt ſimile: quia per nos poſſumus peccare, & ita eſſe cauſa noſtræ obdurationis, eo quod hoc ſit impotentia potius quam potentia: ſed à nobis non poſſumus mereri, ſed tan-

tum à gratia Dei : & ideo obduratio habet cauſam in nobis,ſed non prædeſtinatio.

AD ALIVD dicendum,quòd licet homo poſſit operari aliquid ad gratiam habendam, non tamen poteſt eſſe cauſa gratiæ : quia ſuum opus non eſt niſi ſicut cauſa diſponens in ſubiecto , quæ etiam diſpoſitio de ſe non ſufficit contrarium actum tollere, licet habilitet ad bonum per actus bonos : & ita non eſt cauſa,ſed Deus ſolus.

AD ALIVD dicendum , quòd hoc eſt mereri augmentum gratiæ & non gratiam primam,vel prædeſtinationem : & licet vitam æternam habere ſit maius bonum in genere, quam eſſe prædeſtinatum : tamen prædeſtinatio ratione anteceſſionis ad opus meritorium, non cadit ſub merito , licet vita æterna cadat ſub ipſo : nec enim eſt cauſa illa , quòd non cadat ſub merito, quia ſit melius vel minus bonum,ſed quia non ordinatur ad meritū.

AD ALIVD dicendum , quòd ratione æterni antecedentis meritum prædeſtinatio merito repugnat. Licet enim ſit Deus , non tamen eſt idem modus ſignificandi : & ideo non oportet,quòd ſi vnum cadat ſub merito, quòd etiam aliud cadat ſub merito. Tamen etiam ratione effectus qui eſt prima gratia, repugnat,vt probatum eſt contra obiiciendo.

Vide in 4. diſt.17 a.14. ad 5.

AD ALIVD dicendum , quòd improprie valde accipiuntur verba Auguſt. quæ infra ponuntur. Loquitur enim Auguſtinus de operibus in mortali factis , quæ ſunt de genere bonorum , & dicit , quòd peccator habilitat ſe per hoc ad gratiam,vt citius cor hominis Spiritus ſanctus illuſtret ; & hoc facit dignos , id eſt, congruos quadam congruitate gratiæ gratis datæ , ad gratiæ receptionem : & è contrario qui decidit de vitio in vitium, dimittitur , vt qui in ſordibus eſt , ſordeſcat adhuc : & ideo dicitur indignus ad gratiam, id eſt,minus congruus.

AD VLTIMVM dicendum , vt ſupra, quòd in Nathanaele fuit comparatio ſtatus nouæ legis ad veterem legem in qua fuit vmbra,vt dictum eſt.

AATICVLVS III.

An præſcientia meritorum ſit cauſa prædeſtinationis ?

TErtio quærttur , Vtrum præſcientia meritorum ſit cauſa prædeſtinationis & reprobationis? Videtur autē,quòd ſic,primo per auctoritates , poſtea per rationes. Dicit enim Gloſſa ad Rom.9.Eſau ſubtracta gratia , iuſte reprobatus eſt. Iuſtitia autem eſt redditio pro meritis:non autem fuerunt merita niſi in præſcientia : ergo merita in præſcientia fuerunt cauſa reprobationis.

2 Item Glo. ibidem , Eſau per iuſtitiam reprobatus eſt : & ex hoc ſequitur idem quod prius.

3 Item ibidem Glo. Ambroſij , Dabo illi gratiam quem ſcio toto corde poſt errorem ad me reuerſurum. Ergo præſcientia conuerſionis eſt cauſa collationis & præordinationis gratiæ : ergo eſt cauſa prædeſtinationis. Vnde ſubiungit, Hoc eſt dare cui dandum eſt: non enim dandæ ſunt margaritæ porcis , aut ſanctum canibus.

4 Item ibidem , Quid oderat in Eſau,niſi originale peccatum? Quid diligebat in Iacob niſi gratuitum miſericordiæ donum ? Conſtat autem , quòd non loquitur de peccato quod erat , quia in hoc ſimiles erant Iacob & Eſau : & ideo ſi vnum propter hoc odio habuit , & alium odiſſe debuit : quia de ſimilibus (vt dicit Boetius) idem eſt iudicium : ergo videtur , quòd illud ad præſcientiam eſt referendum : & ita præſcientia meritorum cauſa eſt prædeſtinationis vel reprobationis.

5 Item ibidem , Deus dat gratiam ei quem ſibi ſcit deuote ſeruiturum , & mandatis eius obediturum : conſtat autem , quòd non loquitur de gratia præſentis iuſtificationis,quia illa ſæpe datur abutenti : ergo loquitur de gratia prædeſtinationis : ergo eſt ex præſcientia meritorum.

6 Item Orige.ſuper nume.5.Deus ex propoſito cordis quod ſibi patuit , antequam aliquid boni vel mali egiſſent , dixit Malach.1. Iacob dilexi , Eſau autem odio habui. Ergo videtur , quòd præſcitum propoſitum cordis illorum geminorum , fuerit cauſa prædeſtinationis vnius , & reprobationis alterius.

7 Idem videtur Gen.18. vbi dicit Dominus ad Abraham , Num celare potero Abraham quæ geſturus ſum, præcipue cum futurus ſit in gentem magnam , & præcepturus ſit domui ſuæ vt cuſtodiat pactum meum ? Ergo præſcientia meritorum eſt cauſa quare quoſdam prædeſtinat , & quoſdam non,vt videtur.

Hoc autem probatur per rationem : quia voluntas , vt dicit Dam.rationabilis eſt , & ſi non eſt rationabilis , non eſt voluntas : cum ergo voluntas miſerendi & nō miſerendi ſint in Deo , rationabiles erunt illæ voluntates : ergo ex ratione ſecundum rationem intelligentiæ procedent. Non autem eſt ratio , quæ non diſcernit , quare dandum ſit vni , & non alij : ergo videtur , quòd Deus diſcernit hoc: ſed non poteſt hoc fieri niſi præſcitis meritis: ergo præſcientia meritorum cauſa eſt prædeſtinationis,vel reprobationis.

2 Item , Nulla electio ſapientis,eſt eorum quæ nullam habent diſtantiam : Deus autem ſapientiſſimus ab æterno quoſdam elegit , & quoſdam reprobauit : ergo oportuit , quòd aliquo modo diſtarent : non autem poterant ab æterno diſtare , niſi in præſcientia meritorum : ergo videtur vt prius.

3 Item , Sapientis eſt nunquam aliquid in voluntate determinare , niſi præuideat quantum poteſt , quem poteſt ſortiri finem & exitum in re : cum igitur Deus ſit ſumme ſapiens , ipſe nunquam determinat voluntatem reprobandi vel miſerendi, niſi ex præfinitione meritorum futurorum quæ præuidet præſcientia : & ſic iterum ſequitur quod prius.

4 Item, A ſimili,rex terrenus ſi debeat eligere ſatellites & milites , quantum poteſt,inquirit ante,cuius conſuetudinis & moris ſint, & vtrum ſint fideles , vel non,vt ex præteritis diſcat

diſcat quid de futuris præſumere debeat: & ſi poſſet præuidere futura, ex futuris magis eligeret, quam ex præteritis: ergo cum Deus videat futura, videtur quòd ipſe prædeſtinet & reprobet ex præſcientia meritorum futurorum.

4 Item, Paterfamilias ſi ſciret quis filiorum diſſipaturus eſſet hæreditatem, & quis conſeruaturus, ſecundum præſcientiam futurorum actuum diſtribueret hæreditatem filiis: ergo videtur, quòd cum hoc poſſit facere Deus, quòd ipſe eligat ſecundum præſcientiam meritorum.

6 Item obiicitur ſic fortius: Crudelitas videretur eſſe in Deo, ſi hominem talem faceret, & ſtatim reprobaret in quo nulla cauſa reprobationis futuræ videretur: cum igitur nulla crudelitas ſit in Deo, ipſe reprobat ex præuiſione meritorum.

7 Item, Artifex ſapiens non facit vas ad nihil vtile: cum igitur reprobandi ad nihil vtiles ſint, videtur quòd non debeant fieri à Deo. Si forte tu dicas, quòd prædeſtinatio non poteſt eſſe ex meritis: quia meritum omne ex gratia eſt, & ita gratia quæ eſt effectus prædeſtinationis, præcedit omne meritum: ergo meritum potius eſt ex prædeſtinatione, quam è conuerſo. Illud nihil videtur eſſe: cum tamen hæc ſolutio ſcripta ſit in litera: quia ſimile non poteſt dici de reprobatione: ibi enim non præparatur pœna niſi operi noſtro, quod à nobis eſt, non à Deo. Item, Licet meritum ſit à gratia, & gratia non à nobis: tamen, vt dicit Auguſtinus in litera, hoc vtrumque noſtrum eſt propter conſenſum liberi arbitrij, & ſic ille conſenſus præuiſus poteſt eſſe cauſa prædeſtinationis aliquorum, & diſſenſus cauſa reprobationis: vnde patet, quòd illa ſolutio non ſoluit dubitationem quæſtionis.

Sed contrà. SED CONTRA hoc ſic obiicitur: Primæ cauſæ nulla cauſa eſt: voluntas autē Dei prima cauſa eſt: ergo voluntatis Dei nulla cauſa eſt: ergo nec præſcientia alicuius rei cauſa eſt voluntatis. Quòd autem voluntas ſit prima cauſa, probatur ſic. Intellectus practicus non eſt cauſa niſi per voluntatem: quia non mouet niſi per voluntatem: ergo penes voluntatem eſt prima ratio cauſalitatis. Si forte diceres, quòd voluntas eſt efficiens, & habent cauſam finalem merita futura, ſicut quidam dixerunt: hoc eſt valde abſurdum: quia dignitas phyſica eſt, quòd nihil agit aliquid propter indignius & vilius ſe: merita autem futura ſunt indigniora voluntate Dei. Similiter dicit Scriptura, quòd propter ſemetipſum creauit omnia: ergo relinquitur, quòd nulla ſit cauſa voluntatis prædeſtinantis, vel reprobantis.

2 Item, Merita præſcita ſunt futura: igitur ſi eſſent cauſa prædeſtinationis, aut reprobationis: aut hoc eſt quia præſcita merita, aut quia futura, aut quia præſcita futura. Si primo modo: hoc non poteſt eſſe: quia vt præſcita, ſunt in ideis tantum, & non differunt per differentias boni & mali: & ideo non fieret diſcretio voluntatis prædeſtinantis & reprobantis. Si autem quia futura ſunt, vel quia præſcita futura: tunc ratione futuritionis in qua accipere debebant differentiā boni & mali, referrentur ad prædeſtinationem vel reprobationem: ergo temporale ſub ratione temporali futuritionis eſt cauſa æterni, quod eſt impoſſibile: quia ſicut tempus ab æternitate & æuo fluit, ita temporale ab æterno.

Soluitò. SOLVTIO. Dicendum cum Auguſtino hic in litera, quòd prædeſtinatio & reprobatio non habent cauſam aliquam. Sed diſtinguendum eſt, quòd cauſa multiplex eſt, ſcilicet efficiens, & formalis, & finalis, & materialis: & efficientem quidem cauſam non habet, nec materialem, nec formalem, nec finalem. Sed finis eſt duplex, ſcilicet finis intentionis, & finis operis: & voco finem intentionis, qui intenditur ab efficiente, ſicut beatitudo intenditur à bene operante: finem autem operis voco id, ad quod terminatur opus: & hoc eſt quandoque temporale: ſicut ire ad Matutinas, ad accipere oblationes conſtitutas terminatur: & ſuſcipere ſacros ordines, ad habendum præbendam terminatur: & tali quid adiunctum fini poteſt eſſe ratio operis, non tamen erit proprie cauſa finalis, quia cauſa finalis eſt, quæ quietat intentionem per ſe & totam. Similiter diſtinguendum eſt in prædeſtinatione, quòd quiddam eſt ibi æternum, vt propoſitum: & quiddam determinabile ad tempus, vt collatio gratiæ. Et ex parte æterni nec cauſam finalem habet nec rationem proprie loquendo: quia ratio etiam aliquo modo elicit opus, merita autem futura nullo modo eliciunt propoſitum Dei. Ex parte autem effectus in quo determinabilis eſt prædeſtinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen cauſam finalem. Sed quia difficile eſt reſpondere Gloſſis inductis, ideo reſpondendum eſt ad ſingulas.

DICENDVM igitur ad primam, quòd Eſau iuſte reprobatus eſt, duabus de cauſis. Vna eſt quam dicit Anſelmus, quòd iuſtum eſt, quicquid vult Deus: vnde poſſemus dicere, quod iuſtitia ibi dicitur æquitas diuinæ volūtatis. Alia cauſa eſt, vt iuſtitia dicat ibi debitū pœnæ ad culpam, & reprobatio ponatur pro obduratione vel condemnatione, vt dixit Magiſter in vlt. cap. præhabitæ diſtinctionis.

AD ALIVD dicendum, eodem modo.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcientia meriti dicit ibi rationem collationis gratiæ, non cauſam prædeſtinationis: nec ibi loquitur de prædeſtinatione ſecundum ſe, ſed de effectu determinabili ad tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd illa Gloſ. ſpecialem habet difficultatem, & puto, quòd originale peccatum non dicitur ibi habitus ſolum, quia in illo erant ſimiles Eſau & Iacob: nec accipitur ibi Eſau pro paruulo, ſed per gente, & Iacob ſimiliter. Vnde originale in Eſau eſt fomes relatus ad inhiationem ad concupiſcentiam in gente non liberanda per Chriſtum, eo quòd gratiæ redemptionis factæ per Chriſtum noluit conſentire. In Iacob autem inhiatio ad gratiam in fideli populo conſenſuro

Christo, per cuius redemptionem gratia illius populi expeditur ad merendum: & hæc gratia vocatur gratuitum misericordiæ donum. Hæc autem sunt ratio odij non ex parte reprobationis æternæ, sed ex parte præparationis pœnæ, & ab alia parte ratio collationis gratiæ.

AD ALIVD dicendum secundum prædicta, quòd Glossa illa tangit rationem appositionis gratiæ, & non causam perdestinationis.

AD ALIVD dicendum, quòd Origen. tangit statum duorum populorum, & diuersimode se habentium ad gratiam liberantem: & ille diuersus modus, ratio potest esse liberationis quorundam, & damnationis aliorum. Eadem etiam solutio est ad auctoritatem sequentem de Gen.

AD ID quod obiicitur per rationem, est vna solutio ad omnes, scilicet quod illæ rationes non tangunt, nisi quod voluntas Dei non sit irrationabilis ex parte effectus & voliti: & hoc iam concessum est, licet in se nullam habeat causam.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus?

C lib. 83. qu. quæst. 68. Malach. 1. Rom. 9.

HIs tamen aduersari videtur quod dicit Augustinus super Malachiam Prophetam, vbi scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustinus dicere, quòd & ipsa Dei voluntas qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod supra diximus eum retractasse. Nam ibi-

Cap. 23. dem etiam quædam alia continue subdit, quæ in lib. retrac. aperte retractat: quod vtrumque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur, sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam nõ impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij vero ita viuunt, vt si non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Opinio quorundam falsa de occultis Dei differentium carnaliter.

D Aug. de verbis Apostoli serm. 7.

MVlti vero de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt dicentes, quòd animæ sursum in cælo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur.

Ierunt

lerunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum dicentes: animas in cælo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusa esse. Hoc autem respuit Catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam, qua ait: Cum nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierent. Ait enim Apostolus, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit: non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima & à nostris sensibus remota. Rom. 9.

Quæstio.

SEd quæritur, Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles: ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum. E

ARTICVLVS IV.

Vtrum sicut voluntas Dei habet se vt causa in prædestinatione, ita etiam se habeat in reprobatione?

DEinde quæritur de his quæ sunt in litera ibi [His tamen videtur aduersari] Videtur enim sequi ex determinatione Magistri, quòd voluntas Dei non solum se habet vt causa in prædestinatione, sed etiam in reprobatione, cum hoc negatum sit in præcedenti distinctione capitulo vlti.

2 Item videtur etiam præscientia præscitis esse causa damnationis. Dicit enim Augustinus in lib. de ciuit. Dei 21. quòd si aliquos præscitos ad mortem æternam sciret Ecclesia, non plus oraret pro illis, quam pro diabolo: ergo videtur, quòd necesse sit eos damnari.

3 Item ego infero sic: Iste est præscitus: ergo damnabitur: & quæro vnde locus? Non potest esse ab effectu: quia præscientia Dei non causatur à futuris, quia iam temporale esset causa æterni, & scientia Dei dependeret ad res futuras, quod absurdum est: ergo est locus à causa: ergo Deus est causa iniquitatis damnandorum, quod falsum est: ergo nulla est ibi habitudo illati ad inferens, & tamen argumentatio tenet, quod est inconueniens.

SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus nullo modo est causa iniquitatis, sed est causa damnationis efficiens, non meritoria. Solutio.

AD AVCTORITATEM inductam dicendum, quòd non habet necessitatem nisi immutabilitatis consequentiæ, & non necessitatis rei, sicut sæpius supra dictum est: quia præscientia non tollit liberi arbitrij facultatem: & ideo semper cum ipsa inest potentia ad oppositum.

AD ALIVD dicendum, vt supra, quòd alia est habitudo istius argumentationis, cum dicitur, iste est præscitus peccare: ergo peccabit: & alia cum sic infertur, iste est præscitus damnari: ergo damnabitur. In primo enim argumento non est locus à causa vel ab effectu, sed à conuertibili supposito per hypothesim: sequitur enim vnum istorum ad aliud, & è conuerso, iste peccabit: ergo præscitus est peccare: ergo peccabit: & tamen neutrum est causa alterius. In alio autem argumento est locus à causa: quia Deus bene est causa efficiens damnationis. Si autem tu obiicias, quòd si est locus à conuertibili, tunc vnum secundum esse ponit aliud, & quando est vnum, est aliud. Dicendum, quòd non est verum: quia ratio conuersionis istorum non est quòd vnum sit ex alio, sicut ex causa, sicut homo & risibile: sed tantum, quia vnum ponitur sequi alterum, sicut obiectum sequitur scientia quæ habetur de ipso, & non causatur ab eo.

An ea quæ ſemel ſcit Deus vel præſcit, ſemper ſciat & præſciat, & ſemper ſcierit vel præſcierit?

F PRæterea conſiderari oportet, Vtrum ea omnia quæ ſemel ſcit vel præſcit Deus, ſemper ſciat & ſcierit, ac præſciat & præſcierit, an olim ſcierit vel præſcierit, quod modo non ſcit vel præſcit? De præſcientia primo reſpondemus, dicentes multa eum præſciſſe quæ modo non præſcit: cum enim eius præſcientia non ſit niſi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præſentia fiunt vel prætereunt, ſub Dei præſcientia eſſe deſinunt, ſub ſcientia vero ſemper ſunt. Præſciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præſcire deſinit, niſi cum futura eſſe deſinunt. Neque cum præſcire deſinit aliqua quæ ante præſciebat, minus ea noſcit quam ante cognoſcebat. Non enim dicitur ex defectu ſcientiæ Dei, quòd aliqua præſcierit aliquando quæ modo non præſciat, ſed ex ratione verbi quod eſt præſcientia. Præſcire enim eſt ante ſcire aliquid quam fiat. Ideoque non poteſt dici Deus præſcire, niſi ea quæ futura ſunt.

Hic de ſcientia, dicens Deum ſemper ſcire quæ ſemel ſcit.

G DE ſcientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus ſemper omnia quæ aliquando ſcit: omnem enim ſcientiam quam aliquando habet, ſemper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita, Olim ſciuit hunc hominem naſciturum qui natus eſt: modo non ſcit eum naſciturum: ſciuit ergo aliquid quod modo non ſcit. Item, ſciuit mundum eſſe creandum: modo non ſcit eum eſſe creandum: aliquid ergo ſciuit quod modo non ſcit: & alia huiuſmodi infinita dici poſſunt. Sed ad hoc dicimus, quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione nunc etiam ſcit, quod ſciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc ſcientiam eius diuerſis exprimi verbis oportet. Nã quod tunc futurum erat, nunc præteritum eſt. Ideoque verba commutanda ſunt ad ipſum deſignandum. Sicut diuerſis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras deſignamus, dum adhuc futura eſt: modo per hodie, dum præſens eſt: modo per heri, dum præterita eſt. Itaque antequam crearetur mundus, ſciebat Deus hunc creandum: poſtquam creatus eſt, ſcit eum creatum: nec eſt hoc ſcire diuerſa, ſed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Chriſtum naſciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuerſa credimus nos & illi, ſed eadem. Tempora enim (vt ait Auguſtinus) variata ſunt: & ideo verba ſunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum ſemper omnia ſcire, quæ aliquando ſcit.

ARTICVLVS V.

An ſcientia Dei ſit variabilis?

DEinde quæritur de vltima parte iſtius tractatus quæ incipit *ibi* [Præterea conſiderari oportet, Vtrum ea omnia] In qua Magiſter tangit, vtrum in Deo cadat mutatio ſcientiæ & præſcientiæ: & primo determinat de mutatione præſcientiæ, ſecundo de mutatione ſcientiæ *ibi* [De ſcientia autem aliter dicimus] Concedit Magiſter in litera, quòd aliquid præſciuit Deus quod modo non præſcit: & non ſequitur, quòd ſit mutatus, ſed potius quòd res præſcita ſit mutata. Sed de hoc incidit quæſtio: quia præſcientia dicit relationem ſcientiæ Dei ad futura: hæc autem relatio in aliquo eſt: non niſi in ſcientia Dei: ergo variata relatione, aliqua mutatio facta eſt in ſcientia, vt videtur.

Solutio. SED HOC ſupra ſolutum eſt, oſtendendo quòd relatio variatur altero extremorum variato, ſine aliqua mutatione alterius: & ideo verum dicit Magiſter, quòd hoc non ponit mutationem niſi in re ſcita, & non in Deo ſciente.

ARTICVLVS VI.

An Deus ſciat omnia complexa, vt propoſitiones, & enuntiabilia quæ quandoque ſciuit?

SEd dubium incidit circa ſecundam partem: & diuiditur in tria, quorum primum eſt, Vtrum Deus ſciat omnia complexa, vt propoſitiones, & enuntiabilia quæ quandoque ſciuit? Secundum eſt, Vtrum illa complexa ſint ſemper vera, vt quidam dixerunt? Tertium eſt, Vtrum prima veritate ſint omnia vera quæ vera ſunt, vt quidam alij dixerunt?

Ad primum autem proceditur ſic: Deus ſcit quicquid ſciuit. Probatio. Quicquid ſcit per aliquid quod vno modo ſe habet ad ens & ad non ens in toto tempore, illud non mutatur in ſcientia: Deus autem ſcit per ideas vno modo ſe habentes: ergo ipſe non mutatur in ſciendo.

2 Item, Nobilior eſt ſcientia quæ vno modo ſe habet, quam illa quæ alio & alio modo ſe habet: nobilius autem in quolibet genere Deo eſt attribuendum: ergo ſua ſcientia eſt talis: ergo ſcit quicquid ſciuit.

Sed contra: Ariſto. in poſterio. dicit, quòd ſcientia corrumpitur tribus modis, ſcilicet corruptione ſcientis, & corruptione ſcibilis, & obliuione intercidente: conſtat autem, quòd ſcita à Deo tota die mutantur & corrumpuntur: ergo mutatio eit ex parte ſcientis ſecundum ſcientiam.

2 Item, Ipſe ſcit quicquid ſciuit: & quicquid ſcitur, eſt verum: ergo quicquid ſciuit Deus, eſt verum: ſciuit autem te fore naſciturum: ergo verum eſt te fore naſciturum, vt videtur: quod falſum eſt, quia tu es natus.

3 Item, Tranſitus in re etiam ſine obliuione & mutatione ſcientis variat ſcientiam, vt vult Philoſophus: cum ergo ſæpe fiat huiuſmodi tranſitus ex parte rerum, videtur variari ſcientia Dei. Si forte dicas, quòd in argumentis illis incidit fallacia figuræ dictionis & accidentis, Deus ſcit quicquid ſciuit: ſed ſciuit te naſciturum: ergo ſcit te naſciturum: ex eo quod mutatur quid in quo modo ſe habere. Contra: Sumo iſtam, quamcunque propoſitionem Deus ſciuit, ſcit, vel quodcumque enuntiabile: ſciuit autem hanc propoſitionem, Sortes naſcetur: & hoc enuntiabile, Sortem eſſe futurum: ergo ipſe ſcit adhuc: & quicquid ſcitur, eſt verum: ergo iſta eſt vera, Sortes naſcetur, & verum eſt Sortem eſſe naſciturum, quod falſum eſt: ergo non ſcit quicquid ſciuit.

Sed contrà. SED CONTRA: Scientia Dei nihil accipit à rebus: ergo variatis rebus non variatur ipſa, ſed ſtabilis manet.

2 Item, Nihil æternum variatur ſecundum variationem rerum temporalium: ſcientia Dei eſt æterna: ergo non variatur ſecundum variationem temporalium: ergo quicquid ſciuit Deus, ſcit adhuc.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſi vellemus parumper ſequi antiquam Nominalium opinionem, diceremus Deum ſcire quicquid ſciuit: & tunc diceremus, quòd propoſitio vel enuntiabile quod ſemel eſt verum, ſemper erit verum: ſed vnum numero enuntiabile non eſt reſumendum niſi reſpectu eiuſdem temporis, vt cum dicitur, mundum fore eſt verum: illud verum eſt ratione æternitatis antecedentis tempus. Si autem modo reſumatur debet reſumi ratione eiuſdem temporis: hoc autem non ſignificatur nunc vt futurum vel præſens, ſed ſignificatur vt præteritum: ergo ſignificatur per iſtam, mundum fuiſſe eſt verum, & mundum fore tunc, & fuiſſe modo, etiam enuntiabile vnum & ratione eiuſdem temporis verum eſt, ſed diuerſis modis ſignificati. Et hoc plane extrahitur de litera: quia Magiſter ita ſoluit: & tenendo illam Nominalium opinionem, planum eſt reſpondere obiectis. Sed quia hoc non eſt probabile, quòd mundum fore & mundum fuiſſe ſint enuntiabile vnum, eo quod Philoſophus probat in prædicamentis, quòd vna oratio ſine ſui mutatione, ſed mutatione rei, ſuſcepribilis eſt contrariorum: quia ex eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt: idcirco videtur mihi, quòd ſint duo enuntiabilia, mundum fore, & mundum fuiſſe, & vnum verum, & aliud falſum: & videtur mihi, quòd de complexis loquendo, Deus non ſcit quicquid ſciuit, propter tranſitum & tranſmutationem quæ eſt ex parte rerum: nec facio vim de illa ſolutione, quòd mutetur quid in quo modo ſe habere: quia videtur mihi fuga eſſe. Qualiter autem Deus ſimplici ſcientia cognoſcat & compoſita & complexa, ſupra eſt determinatum.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod hoc nullam mutationem ponit in Deo, ſed tantum ſcibilia aliter ſe habere ad ſuam ſcientiam, quam prius ſe habuerũt. Vnde ſua ſcientia aliter tranſit ſuper rem,

quando

quando eſt, & aliter quando non eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd nobiliſſima eſt ſcientia, quæ ſine mutatione ſcientis cognoſcit de vnoquoque modo ſicut eſt: quia cognoſcere vno modo, ſiue ſit, ſiue non ſit, ponit confuſionem in ſcientia diuina & imperfectionem, & ideo talis ſcientia non eſt danda Deo: & ideo ponendum, quòd ille alius modus tranſeundi ſcientiam ſuper rem cum eſt & cum non eſt, ponit mutationem in ſcibili & ſcito.

AD HOC quod vltimo in contrarium iterum obiicitur, dicendum quòd licet nihil accipit à rebus: tamen reſpectum ponit ad eas, & ille reſpectus variatur re variata.

AD ALIVD dicendum, quòd æternum non variatur in ſe, ſed reſpectum variari qui eſt in tempore, nihil eſt inconueniens, ſicut ſæpius ſupra viſum eſt.

ARTICVLVS VII.

Vtrum enuntiabilia ſemper ſint vera?

SEcundo quæritur, Vtrum enuntiabilia ſemper ſint vera? Videtur, quod non: quia ex eo quod res eſt vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt: ergo non ſemper eſt vera propoſitio, vel enuntiabile, quod aliquando eſt verum.

2 Item, Secundum hoc nihil diceret Ariſto. quando dicit orationem ſecundum rei mutationem ſuſceptibilem eſſe contrariorum.

Sed rationes Anſelm. ſunt contra hoc. Eſt enim veritas, rectitudo ſola mente perceptibilis, ſcilicet quando res facit hoc, quod vt faciat accepit à prima veritate, vt ſignum me ſedere, ſiue quòd ego ſedeo: hoc ſignificat, ſiue ego ſedeam, ſiue non: ergo videtur, quòd quocunque modo varietur res, ipſum ſemper in ſignificando ſeruet rectitudinem ſola mente perceptibilem: ergo ſemper ſeruat veritatem: ergo quod ſemel eſt verum, ſemper eſt verum, quia eadem ratio eſt de omnibus aliis.

Solutio. SOLVTIO. Secundum Anſel. oportet diſtinguere, quòd in ſignis eſt duplex rectitudo, ſcilicet facere hoc, quod vt faciat accepit à prima veritate, & facere hoc propter quod illud accepit à prima veritate: ſicut hæc oratio, me ſedere, accepit à prima veritate, vt ſignificet me ſedere, ſiue ſedeam, ſiue non: & accepit propter hoc, vt ſignificet me ſedere, dum ſedeo: & non ſignficet, dum non ſedeo: quia quodlibet ſignum accepit ſignificare propter hoc, vt ſignificet quod eſt eſſe, & quod non eſt, non eſſe: & non quod ſignificet eſſe quod non eſt, vel è conuerſo. Dicendum ergo, quòd prima veritas eſt in ſigno, ſecundum rectitudinem quam habet in ſignificando: ſed ſecunda eſt in ipſo, ſecundum quod æquatur ei res ſignificata: & ſic in ſecunda ſupponitur duplex rectitudo, ſcilicet ſigni, & rei: in prima autem tantum altera. Primam autem habet ſignum in eo quod ſignum eſt: & ideo illa inſeparabilis eſt ab ipſo. Secundam autem habet, inquantum adæquatum eſt rei cuius ſignum eſt: & ideo illa mutabilis, ſicut res efficitur: tamen ſecundum Anſel. qui ſubtiliter conſiderat, curuitas magis eſt ex defectu rei, quam ſigni: & ideo dicit Anſel. quòd veritas eſt inſeparabilis à ſigno: ſicut comburere vel calefacere eſt inſeparabile ab igne. His habitis planum eſt reſpondere ad obiecta.

AD PRIMA enim duo dicendum, quòd procedunt de ſecunda veritate quæ cauſatur a re adæquata cum ſigno, & bene conceditur, quòd illa mutabilis eſt.

AD EA quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum quòd omnia procedunt ſecundum primo modo dictam veritatem.

ARTICVLVS VIII.

An prima veritate ſint omnia vera quæ vera ſunt?

TErtio quæritur, Vtrum prima veritate ſint omnia vera quæ vera ſunt? Et loquamur de veritate primo modo dicta. Videtur autem quòd ſic: quia dicit Anſelmus in libro de veritate, An putas aliquid eſſe aliquando, aut alicubi, quod non ſit in ſumma veritate, & quod inde non acceperit quod eſt inquantum eſt, aut quod poſſit aliud eſſe quam ibi eſt? Et reſpondet non eſſe putandum.

2 Item ibidem: Quicquid vere eſt, inquantum eſt, hoc eſt quod ibi eſt: & abſolute concludere potes, quoniam omne quod eſt, vere eſt: ideo quoniam non eſt aliud, quam quod ibi eſt.

3 Item, Nihil eſt incommutabile niſi veritas prima: veritas ligni eſt incommutabilis: ergo ipſa eſt veritas prima.

4 Item, In eadem veritate eſt vnum ſignum in qua aliud, quoniam omnia ſunt hoc quod ſunt in prima veritate: ergo omnia veritate vna vera ſunt, vt videtur.

5 Item, Secundum hoc quòd ſunt in prima veritate (ſicut dicit Anſel. in monol.) ſunt hoc quod veritas ipſa: ſed ipſa veritas æterna veritate eſt vera: ergo omne ſignum æterna veritate eſt verum, vt videtur.

Sed contra. SED CONTRA: Veritas ſigni eſt in ſigno, vt forma in ſubiecto. Si ergo ſignum verum eſt veritate prima, prima veritas erit forma multorum ſignorum, quod hæreticum eſt.

2 Item, In quibus non eſt vna ratio ſignificandi numero vel ſpecie, impoſſibile eſt vnam rectitudinem numero vel ſpecie eſſe: ergo impoſſibile eſt ipſa habere rectitudinem vnam: rectitudo autem eſt veritas, vt dicit Anſel. ergo impoſſibile eſt omnia eſſe vna veritate vera.

Solutio. SOLVTIO. Anſel. non intendit omnia eſſe vera vna veritate, niſi ſecundum quid, ſcilicet exemplariter, & effectiue: & hoc verum eſt: quia exemplar rectitudinis ſignificandi eſt vnum: & Deus eſt cauſa veritatis vbicunque ſit veritas. Et ideo veritas illa quæ eſt in ſignis, poteſt attendi dupliciter, ſcilicet ſecundum proceſſum ab exemplari in ſignum: & ſic vna eſt veritas in eo à quo procedit, ſed non vna vnitate eius in quod procedit:

cedit : ſicut lineæ procedentes à centro ad circumferentiam vniuntur vnitate centri, ſed diſcernuntur diuerſitate arcuum in quos incidunt ex parte circumferentiæ : & ideo formaliter & eſſentialiter ſunt veritates plures: exemplariter autem & effectiue vna.

Ad auctoritates Anſel. dicendum, quòd non intelligit res eſſe primam veritatem eſſentialiter, ſed exemplariter : & ſic etiam intelligit res eſſe in prima veritate: quoniam ipſe loquitur de rebus quæ exiſtunt in propriis naturis.

Ad aliud dicendum, quòd vere incommutabile non eſt niſi veritas & eſſentia prima quæ eſt Deus : ſed incommutabilitas contenti in eſſe eſt incommutabilitas ſigni, quia ſignum exiſtens quod à Deo in eſſe continetur, non poteſt non ſignificare : poteſt tamen non eſſe ſignum, & ſic non ſignificare.

Ad aliud dicendum, quòd hoc non eſt verum, niſi exemplariter loquendo.

Ad vltimvm patet ſolutio per ante dicta.

DISTINCTIO XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius conſideratur quare dicatur omnipotens?

NVNC de omnipotentia Dei agendum eſt : vbi prima conſideratio occurrit, quomodo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia poſſit, an tantum quia ea poſſit quæ vult. Quod enim Deus omnia poſſit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Auguſtinus in lib.q.veteris ac nouæ legis. Omnia quidem poteſt Deus, ſed non facit niſi quod conuenit veritati eius & iuſtitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere ſimul, ſed ratio prohibuit, id eſt, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appellauit: quia Dei voluntas rationalis eſt & æquiſſima. Fatendum eſt ergo Deum omnia poſſe.

A *De potentia Dei in comparatione ad poſſibilia quæ poteſt.* Cap 6.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC autem de omnipotentia Dei agendum eſt] Hic incipit pars illa quæ eſt de omnipotentia : & habet tres partes ſecundum triplicem omnipotentiæ conſiderationem. Poteſt enim conſideari ſecundum ea per quæ habet diffiniri : & ſic de ea agitur in iſta diſtinctione. Conſideratur etiam ſecundum proprietatem quæ conuenit ei ſecundum quòd radicatur in eſſentia diuina, quæ eſt quòd limitari & finiri ſecundum poſſe non poteſt: & ſic de ea agitur in diſtinctione ſequenti *ibi* [Quidam tamen de ſuo ſenſu gloriantes] Poteſt etiam conſiderari ſecundum modum per quem exit in opus : & ſic de ea agitur in diſtinctio.44. *ibi* [Nunc illud reſtat diſcutiendum] Hæc diſtinctio diuiditur in tres partes. In prima ponit id ratione cuius dicitur omnipotentia : quia per illud habet diffiniri. In ſecunda remouet quædam, quæ dicunt impotentiam, à potentia diuina *ibi* [Sed quæritur, Quomodo omnia poſſe dicatur] In tertia circa determinata obiicit, & ſoluit *ibi* [Hic diligenter conſiderantibus omnipotentiam eius.

ARTICVLVS I.

An omnipotentia Deo conueniat, & an ipſe tota potentia agat in omnipotentia ſua?

INcidunt autem circa principium quinque dubitabilia: quorum primum eſt, An omnipotentia Deo conueniat? Secundum, Vtrum ſit proprium Dei eſſe omnipotentem, vel hoc conuenire etiam poteſt aliis? Tertium eſt, Ratione cuius quod ſit in eſſentia, ſecundum rationem intelligentiæ ſequatur hoc propriam diuinam eſſentiam? Quartum eſt, Quid reſpondet ei in creatura? Quintum & vltimum eſt, Vtrum æquetur voluntati & ſcientiæ, vel ſit in plus?

Ad primum proceditur ſic : Dicit Philoſophus in quinto primæ philoſophiæ, quòd potentia actiua eſt principium tranſmutationis in aliud, ſecundum quòd eſt aliud : ergo omnis potentia actiua ſupponit aliquid in quod

quod agat : Deus autem qui creat, nihil ſupponit, ſed totum facit : ergo non habet potentiam actiuam : conſtat autem, quòd non paſſiuam : ergo videtur, quòd nullam habeat.

2 Item, Omnis potentia eſt ad aliud, quia ad actum : ergo aliquid eſt maioris perfectionis, quam aliqua potentia : nihil autem eſt maioris perfectionis, quam Deus vel aliquid quod in Deo eſt : ergo in Deo nulla eſt potentia, vt videtur.

3 Item, Detur, quòd in eo eſt potentia : aut illa eſt coniuncta actui, vel non. Si ſic, cum potentiam coniunctam actui concomitetur opus, videtur, quòd illam potentiam ſemper opus concomitetur : potentia autem Dei eſt ab æterno : ergo & opus erit ab æterno. Si autem dicas, quòd non eſt coniuncta actui : ergo ipſa eſt coniungibilis alicui, quòd non eſt in ipſa : & ſic mutabilis eſt, & perfectibilis aliqua perfectione, quod falſum eſt.

4 Item, In natura nihil eſt fruſtra : ergo multo minus in Deo. Dicit autem Philoſophus, quòd ſi in natura eſſet aliqua actiua potentia, cui non reſponderet aliqua paſſiua quæ compleretur per ipſam, eſſet fruſtra in natura: quia agens aliquod poſſet agere actum aliquem, quem nihil poſſet recipere : ergo videtur, quòd ſi in Deo eſt omnipotentia, quòd oportet ponere aliquam paſſiuam potentiam, quæ recipiat omnem actum eius : & hoc non poteſt eſſe : ergo fruſtra videtur eſſe in ipſo omnipotentia : nihil autem eſt fruſtra in ipſo : ergo, &c.

5 Item, Nos inuenimus in Deo triplicem modum agendi, ſcilicet naturalem, & animalem, & quaſi actum artis : dicimus enim, quoniam Deus generat, & Deus ſpirat : & eſt in illis naturæ communicabilitas ſecundum diſtinctionem hypoſtaſum : & dicimus quoniam Deus ſcit, & vult, & huiuſmodi : & ſunt quaſi animales actus : & dicimus quoniam Deus creat, & gubernat: nullus autem actus ineſt ſine potentia : cum igitur potentiæ diffiniantur per actus, videbitur in Deo triplex eſſe potentia.

6 Item, In inferioribus quæ exemplata & regulata ſunt à ſuperioribus, nos inuenimus, quòd actus naturales cum ſuis potentiis non vniuocantur, nec animales actus cum ſuis potentiis, nec actus artis cum his duobus: cum igitur inferiora à ſuperioribus exemplata ſint, videtur quòd nec in ſuperioribus potentiæ quæ ſunt ad actus illos, vniuocentur.

7 Item, In ſuperioribus dicimus, quòd Deus poteſt generare, & ſemper generat, ſicut ſupra habitum eſt diſtinctione 9. & dicimus, quòd Deus poteſt ſcire, & ſemper actu ſcit & nouit : quare non ſic poſſumus dicere, Deus poteſt creare, & ſemper creat? Videtur enim, quòd debeat dici : quia potentia quæcunque minus perfecta eſt ante actum, quam in actu ipſo : vnde cum nihil imperfectum cadat in ipſum, videtur ipſe ſemper creare.

Quæſtiun. ITEM quæritur iuxta hoc, Vtrum ipſe tota potentia agat iſtos triplices actus? Videtur autem, quòd non : quia cum tota potentia agitur, actum æquat potentiam, ita quod tantum eſt id quod eſt obiectum potentiæ, ſicut ipſa potentia : Pater enim generat tantum, quantus ipſe eſt : igitur quanta eſt potentia ſua : & ſimiliter ſpirat. Similiter quando intelligit ſe, tantum eſt intelligibilis, quantum potentia intellectiua : ergo cum non tantum eſt creatum, quantum ipſa potentia creans, videtur non agere illa actione ſecundum totam potentiam, ſed ſecundum partem.

SED CONTRA: Si agit ſecundum partem, tunc potentia eſt diuiſibilis : & hoc non poteſt eſſe, cum ſit omniuo ſimplex. *Sed contrà.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus ſumme potens eſt: ita quòd ipſe ſolus vere potens eſt, cuius potentia nihil infirmitatis habet admixtum. *Solutio.*

AD PRIMVM autem dicendum, quòd ſua potentia eſt vere actiua, & nulla alia: quia, vt dicit Auguſtinus, Actionis prædicamentum vere ſoli Deo conuenit : quia ſine ſui motu & paſſione agit. Quod autem diffinit Philoſophus potentiam actiuam, ita quod ſupponit in quod agit, dicendum quòd illud non eſt de eſſentia diffinitionis potentiæ, ſed accidit ei inquantum eſt in natura imperfecta : de eſſentia autem diffinitionis potentiæ, non eſt plus quam, quod ipſa eſt principium tranſmutationis : & ſecundum hoc conuenit Deo, cuius potentia tranſmutat non ens in eſſe, & ens in potentia in ens actu, & ens actu in melius. Vnde omnis tranſmutatio eſt ab eo, quod nullo modo tranſmutatur & mouetur, ſicut à potentia agente & mouente.

AD ALIVD dicendum, quòd quædam potentia eſt ad aliud, quod eſt actus, qui eſt in agente actum, licet vt actus ſit ab ipſo : & de tali potentia verum eſt, quòd eſt imperfectior ante actum, quam in actu ipſo, ſicut eſt potentia intelligens ante actum, & vniuerſaliter qui eſt in habitu vel potentia antequam procedat in actum. Eſt etiam quædam potentia, quæ non eſt in potentia ante actum, niſi ſecundum quod actus eſt effectus, non aliquid aduenies potentiæ operanti : & ſic potentia Dei reſpectu quorundam eſt in habitu, ſcilicet quia non ſtatim ſequitur opus operatum, licet in opere illo nihil noui aduenit potentiæ : ſicut enim Deus eſt potentia ſua, ita eſt actio ſua, vt probat Philoſophus. Vnde patet, quòd non eſt maioris perfectionis poſt actum, & quando iam eſt in actu, quam ante.

AD ALIVD dicunt quidam, quòd potentia Dei ad duplicem actum poteſt comparari, ſcilicet ad interiorem, & exteriorem. Interiorem vocant ſicut intelligere, & velle: & ſic ſemper eſt in actu. Exteriorem vocant ſicut creare : & ſic non ſemper eſt in actu. Sed hæc ſolutio non ſoluit rationem. Præterea, cum Deus creat, non agit actione exteriori: quia ſicut dicit Pſalm. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Et Auguſtinus dicit, quòd verbo ſuo creat, dicendo ſcilicet verbum. Et Gregorius Nazianzenus: Primum quidem excogitauit Deus cæleſtes eſſentias: & excogitatio ipſius, fuit opus ipſius. Ergo

patet,

patet, quòd creatio ſecundum quod eſt in Creatore, nihil extrinſecus ponit. Et ideo dicendum, quòd omnis potentia ſua ſemper eſt in actu, ſed non in actu qui eſt effectus: quoniam effectus non poteſt ſimul eſſe cum potentia agente. Et de hoc ſæpe ſupra poſitum eſt exemplum: quia Dei ſcientia operatiua & potentia & voluntas, vt fiat aliquid, cauſa efficiens ſunt in creatura, cũ eſt ſapientia ordinans & ponens in creatis ordinem temporis & dignitatis & naturæ. Vnde ab æterno Deus ſciuit & voluit & in verbo dixit, vt hoc nunc fiat, & illud tunc, & hoc huius naturæ, & illud alterius. Ex hoc autem nulla mutatio ponitur in Deo.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil eſt in Deo fruſtra: ſed tamen impoſſibile eſt, quòd ſua potentia actiua habeat aliquam paſſiuam ſibi reſpondentem, quæ tantum poſſit recipere, ſicut illa agere: ad hoc enim non eſt, ſed potius ad oſtenſionem perfectionis diuinæ: impoſſibile enim eſt, quòd demonſtretur in effectu creato: ſed demonſtratur, ſecundum quod eſt infinita in generatione Filij, & proceſſione Spiritus ſancti: & ideo non eſt otioſa. Sed ſi eſſet ad creandum, ſecundum quod eſt infinita, & non demonſtraretur in creando, tunc poſſet dici otioſa.

AD ALIVD dicendum, quòd non proprie dicuntur actus generatio, & ſpiratio, & intelligere, & velle: quia nihil ibi agitur. Sed ſi large ſumatur actus & improprie, tunc dicendum, quòd potentia Dei conſideratur duobus modis, ſcilicet in comparatione ad eſſentiam in qua eſt ſicut in radice, & in comparatione ad actum. Et ſecundum modum non eſt potentia, niſi vna. Secundo autem modo erit variata ſecundum actum, vt dictum eſt ſupra diſtinct. 6. & 7. & 18. vbi etiam inueniri poſſunt quædam quæ hic dimittuntur, ſcilicet vtrum vniuoce dicatur potentia de potentia generandi & creandi, & vtrum vna ſit potentia trium, ſecundum quod eſt potentia generandi, & quæ ſit prior ſecundum rationem intelligentiæ potentia generandi, vel creandi, & alia quædam.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt in inferioribus: quia non fundantur iſtæ potentiæ in eſſentia vna, ſicut in ſuperioribus: eo quod omnia quæ procedunt à primo, multiplicantur, & componuntur, & accipiunt exemplatum in multis, quod in primo ſimplici eſt in vno. Bene enim concedo, quòd potentia generandi magis reſpicit naturam, vt natura eſt principium ex quo pullulat pullulans primum, & potentia intelligendi, & volendi eſt ſecundum relationem ad naturam ſpiritualem conuerſiuam ſupra ſe, ſicut facit anima rationalis, quæ exemplata eſt ab illa potentia. Potentia autem creandi quæ ideales rationes quaſi producit in ideata, eſt magis repræſentata in arte mechanica per potentiam operandi artificiata. Sed hæc omnia in diuinis vnum ſunt, licet diſtinctio ſit in ratione attributorum.

AD ALIVD dicendum, quòd non dicimus, Deus ſemper creat ſecundum actum: quia actus illius potentiæ effectus intelligitur. Tamen bene concedo, quòd illa potentia nunquam ſit ante actum qui eſt velle & ſcire quando & quomodo fiat: hæc eſt enim actio Dei quæ idem eſt ipſi, ſicut ſæpius dictum eſt.

AD ILLVD quod vlterius quæritur, Vtrum ipſe tota potentia agat in omnipotentia ſua? Dicendum, quòd ſic: ſed actum non poteſt agi infinite, & ſicut potentia eſt infinita: & hoc ideo, quia eſt quoddam actum in diuerſitate eſſentiæ ab ipſo agente: & ideo neceſſe eſt eſſe eſſentiæ finitæ: & cum potentia ſequatur eſſentiam, erit etiam potentia finita: cum tamen Deus agat tota potentia, quantum ad ſe. Alia etiam ratio eſt: quia ſapientia limitat actum ipſum, id eſt, id quod agitur: & ſic, vt ſit perfectior pulchritudo quæ reſultat ex gradibus limitatarum eſſentiarum. Vtrum autem poſſit aliquid melius fieri quam fit, patebit infra diſt. 44. *Ad quæſt.*

ARTICVLVS II.

An omnipotentia ſit proprium ſolius Dei?

SEcundo quæritur, Vtrum omnipotentia ſit proprium Dei ſolius, vel non? Videtur autem, quòd non. Ad Col. 1. ſuper illud, Nunc autẽ recõciliauit in corpore carnis huius, &c. Gloſſa dicit ſic, Si mortalis & mortuus poteſt recõciliare, iam glorioſus & immortalis poteſt omnia facere. Conſtat autem, quòd hoc attribuitur Chriſto ſecundum humanam naturam: omnia ergo poſſe facere non ſoli conuenit diuinitati.

2 Item ſuper illud, Reconciliare omnia. Gloſſa, Omnia poteſt per ſe, vt nihil exceptum ſit quod per eum non poſſit præſtari. Ex hoc habetur idem quod prius.

3 Item, Omniſcientia ita eſt de perfectione diuina ſicut omnipotentia: & cum anima Chriſti habuit omnium ſcientiam, videtur, quòd etiam habuit omnipotentiam.

SED QVIA de hoc in 3. lib. diſtinct. 14. quæſitum eſt, ideo quæratur, Vtrum hoc conueniat fidei? Videtur autem, quòd ſic. Luc. 17. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tollere & mittere in mare, &c. Et ſequitur, Nihil impoſſibile credenti: ergo omnia poſſibilia: ergo omnia poteſt fides, ſicut etiam in textu dicitur Matth. 9. ergo videtur, quòd hoc non ſoli Deo conueniat. *Quæſtiun.*

ITEM, Cum communicetur fidei miracula facere, & quodammodo omnia poſſe, quæritur vtrum ſit hoc potentia increata operante propter fidem, vel potentia creata? Si increata: tunc non videtur eſſe fidei. Si autem creata: tunc quæro, Quare potius hoc datur fidei, quã charitati quæ perfectior eſt fide? *Quæſt. 1.*

Si propter illas auctoritates dicatur omnipotentia alij quam Deo poſſe conuenire. Contra: Inter omnipotentiam ſumma potentia eſt de ſe poſſe: hoc autem nulli poteſt conuenire quod eſt ab alio: ergo videtur, quòd omnipotentia ſit ſolius Dei.

2 Item, Creare eſt actus educens aliquid

de nihilo : nihil autem ad ens non eſt proportionatum : ergo eſt actus improportionabilis omni virtuti creatæ : ergo non poteſt conuenire creaturæ.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnipotentia eſt proprium ſolius diuinæ naturæ. Et quod obiicitur per duas Gloſſas de Chriſto ſecundum humanam naturam, dicendum quòd intelligitur de perſona in humana natura : & hæc bene eſt omnipotens ſicut Pater. De hoc autem plurima inueniuntur ſuper tertium, vbi etiam ſolutum eſt, quomodo datur ei ſcientia omnium, & non potentia omnium.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius de fide quæritur, dicendum quòd cum dicitur, quòd omnia poſſibilia ſunt credenti, accommoda eſt diſtributio pro his tantum, quæ ſupra naturam faciunt ad fidei demonſtrationem & probationem : quia fides probatur quodammodo per miracula. Quædam autem oſtendunt vltimam infinitatem & immenſitatem potentiæ, ſicut creare mundum de nihilo, coniungere diuinam naturam cum humana in vna perſona : & hæc non puto fidei ſubiacere.

Ad quæſt. 2. AD ALIVD dicendum, quòd fides leuat hominem ad omnipotentiam, quæ eſt articulus fidei, & probans totam fidem : ſic autem non eſt de charitate : quia charitas non reſpicit niſi bonum vt obiectum : nec quærit probari, ſed potius inhærere : & ideo iſtud magis congruit fidei.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc modo quo operatur fides omnia probantia ipſam in populo cui neceſſaria ſunt ſigna, poteſt dici quòd hoc facit potentia creata fluens in fidem à potentia increata, ita quòd prima potentia operandi ſit potentia increata, & ſub illa operetur potentia creata fidei.

ARTICVLVS III.

Cum omne proprium ſit de conſequentibus eſſentiam vt dicit Boetius, ratione cuius quod eſt in eſſentia vel ſubſtantia diuina, iſta omnipotentia ſequitur eſſentiam diuinam. Et an incommutabilitas vel omnipotentia immediatius ſequatur diuinam eſſentiam?

TErtio quæritur, Cum omne proprium ſit de conſequentibus eſſentiam, vt dicit Boetius, ratione cuius quod eſt in eſſentia vel ſubſtantia diuina, iſta omnipotentia ſequatur eſſentiam diuinam ? Videtur autem, quòd omnipotentia ſequatur eſſentiam, inquantum ipſa non eſt ex nihilo : defectus enim primus impediens poſſe perfectum, eſt ex hoc quòd creatura eſt ex nihilo : ergo videtur, quòd oppoſitum ſit cauſa oppoſiti : ergo non eſſe ex nihilo, erit ratio productionis ex nihilo.

2 Item, Infra habebitur, quòd omnipotentia Deo conuenit, inquantum omnia poteſt facere quæ vult, & nihil omnino pati : omnia autem pati, eſt ſecundum vertibilitatem & mutabilitatem : ergo ab oppoſitis ſecundum immutabilitatis cauſam, erit nihil poſſe pati : ſed mutabilitatis ratio eſt omnino eſſe ex nihilo, vt dicit Damaſ. ergo nihil pati eſt ſecundum hoc quod eſt non eſſe ex nihilo, vt videtur, hoc eſt eſſe omnipotentem : ergo omnipotentia ſequitur non eſſe ex nihilo, vt videtur.

Sed contra : Omnipotentia determinatur per voluntatem, ſicut habetur ſæpe in litera, quòd dicitur omnipotens Dominus, quia poteſt omnia facere quæ vult fieri : ergo ſequitur voluntatem : non ergo immediate ſequitur non eſſe ex nihilo. Item, Idem ſecundum idem in ſubſtantia non poſſunt conſequi duo propria : ſed non eſſe ex nihilo ſequitur incommutabilitas, vt probatum eſt ſupra diſt. 8. non ergo ſequitur illud omnipotentia.

Quæſtio. VLTERIVS quæritur, Vtrum iſtorum immediatius ſequitur eſſentiam diuinam, incommutabilitas, vel omnipotentia ? Videtur autem, quòd incommutabilitas : quia dicit Auguſtinus, quòd vera incommutabilitas eſt vera æternitas : ergo incommutabilitas ſequitur rationem æternitatis : hæc autem eſt ipſius eſſentiæ ſemper durantis : ergo & incommutabilitas : omnipotentia autem determinatur ad actus : ergo non ita immediate ſequitur ſicut incommutabilitas.

2 Item, Incommutabilitas refertur ad naturam : omnipotentia autem ad actus, & obiecta quæ ſunt extra eſſentiam diuinam : ergo videtur omnipotentia non eſſe à Deo immediate, ſicut incommutabilitas.

Sed contra. SED CONTRA : Incommutabilitas alicui communicatur, vt beatis : omnipotentia autem nulli, nec etiam homini Chriſto : ergo immediatius conuenit omnipotentia, quam incommutabilitas.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnipotentia eſt proprium diuinæ ſubſtantiæ, & ſequitur perfectionem eſſentiæ in qua quis eſt. Licet enim in Deo nihil ſit ſecundum rem quod eſt & quo eſt : differens eſt tamẽ ibi quo & quis eſt, quod eſt perſona, non quidem ſecundum differentiam realem, ſed ſecundum differentiam rationis. Vnde ſicut dicit Philoſophus in lib. de anima, quòd forma eſt in ratione triplicis cauſæ, ſcilicet formalis ſecundum quòd dat eſſe & rationem, & finalis ſecundum quòd eſt intenta ab efficiente, & efficientis ſecundum quòd poſt perfectionem in eſſe conuertitur in principium agendi : ita poſſumus dicere ſecundum rationem intelligentiæ in diuinis, quòd omnipotentia conſequitur ſubſtantiam vel eſſentiam ſecundum quòd ipſa in perſona conuertitur in principium agendi, & hoc conſequitur perfectionem in eſſe quod dat quaſi formaliter loquendo perſonæ, vel ei quod dicitur quis eſt vel quod eſt : & bene concedo, quòd non ſequitur eſſentiam ex illa parte qua non eſt de nihilo, niſi remote, ſed potius ex illa parte ſequitur eam incommutabilitas. Vnde bene concedo, quòd vera incommutabilitas immediatius ſequitur eſſentiã, quã omnipotẽtia.

DICEN

DICENDVM igitur ad primum, quòd verum est, quòd creaturam sequitur imperfectio potentiæ ex hoc quòd est nihilo, sed non immediate, sed potius mediante vertibilitate quæ immediate illud sequitur.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil pati sequitur perfectionem essentiæ, secundum quòd nihil habet de materia vel materiæ proprietatibus. Et hoc est secundum quòd non differt quod est à quo est, & è conuerso, & non immediate sequitur hoc quod est non esse vertibile, sed remote. sed potius non esse vertibile sequitur non incipere à versione.

AD HOC quod obiicitur de voluntate, dicendum quòd voluntate non determinatur omnipotentia, nisi ex parte obiecti quod eligitur libere, & hoc etiam conuenit alij potentiæ, cui obiectum proportionatum, nec potest operari aliud.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd incommutabilitas, vt multis auctoritatibus supra distinct. 8. probatum est, nulli est communicabilis: sed incommutabilitas secundum actum, non secundum potentiam communicatur, sicut & potentia, licet non omnipotentia, sicut nec vera incommutabilitas.

ARTICVLVS IV.

Quid respondeat omnipotentiæ diuinæ à parte rei?

QVarto quæritur, Quid respondet ei ex parte rei? & videtur, quòd nihil: quia omne quod est in creatura, videtur esse ens, vel verum, vel bonum: hæc enim sunt de primis: sed potentiæ non respondet ens, quia potentia est ante ens: verum autem respondet scientiæ, & bonum voluntati: ergo videtur, quòd potentiæ nihil respondeat.

2 Item, Sicut se habet actu agens ad ens in actu quod producitur, ita se habet potentia agens ad ens potentia quod produci potest: sed actu agens producit primum ens creatum: ergo potentia agens nihil creatum producit: ergo potentiæ nihil respondet in creatura.

3 Item, Potentia est eorum quæ nunquam erunt: ergo non necessario connotat aliquid in creatura.

Sed contra. SI HOC concedatur, quòd nihil respondet in creatura ad quod referatur. Contra: Omne nomen dictum de Deo nihil connotans in creatura, dicit solam essentiam: potentia est tale nomen: ergo dicit solam essentiam, vt videtur: ergo videtur, quòd quicquid potest dici de essentia, possit etiam dici de potentia, quod falsum est.

2 Item, Secundum hoc falsum esset quod supra habitum est dist. 35. vbi Magister dicit, quòd ista tria specialem tractatum efflagitant: quia de Deo dicuntur respectu creaturarum.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum sicut supra, quòd nec potentia, nec scientia, nec voluntas, connotant effectum in creatura: quia si hoc esset, non ab æterno Deo conuenirent, sed significant essentiam diuinam cum respectu ad creaturam. Et bene concedo, quòd potentia respicit ens possibile proportionatum ad potentiam facientis, & proportionatum ad fieri: non quòd proportionetur potentiæ facientis in quantitate, vt sit tantum quantum potentia: sed proportionatur secundum decentiam operantis. Et qualiter hoc sit, infra quæretur in quæstione, Quid possit Deus, & quid non possit? Illud autem ens possibile, non ponitur esse nisi in potentia facientis, sicut nec scibile ponitur esse nisi in idea vel in potentia, & volitum non nisi in potentia. Hoc autem ens potentia non omnino nihil est, licet nihil sit in actu, vel in proxima causa quæ sit materia vel forma rei. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd significat quidem essentiam: tamen ponit respectum ad ens in potentia ad creandum: & ideo non id totum conuenit ei quod dicitur de essentia.

ARTICVLVS V.

An potentia diuina æquetur scientiæ?

QVinto & vltimo quæritur, Vtrum potentia æquetur scientiæ? Videtur, quòd non: quia scientia est boni & mali: potentia autem tantum boni: ergo scientia est in plus quam potentia.

Sed contra. SED CONTRA: Scientia posita ponit potentiam, & non è conuerso: ergo potentia est in plus & prius, quam scientia: sequitur enim, ipse scit: ergo potest scire: sed non è conuerso.

Item, Videtur potentia sequi voluntatem: quia sic dicitur Sap. 13. Subest enim tibi cum volueris posse. Ergo voluntas est ante potentiam.

2 Item, Anselm. in lib. Cur Deus homo, dicit, quòd in omnibus habentibus potestatem & voluntatem, potestas sequitur voluntatem: vt possum ambulare, si volo: possum loqui, si volo, & huiusmodi: ergo sic est etiam in Deo: ergo voluntas est ante potentiam.

3 Item, Luc. 5. super illud, Domine si vis, potes me mundare: dicit Amb. Voluntas Dei est potestas. Sed quia in sequenti distinctione plurima habentur de hoc in litera, ideo ista sufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Supra distinct. 35. disputatum est de ordine istorum trium, & illa hic supponantur. Dicendum autem, quòd potentia consideratur tribus modis. Vno modo prout est genus omnium potestatum quocunque modo dictarum, & sic non est ad actum, sed sequitur ad scientiam & voluntatem & quamlibet aliam potestatem, vt genus ad speciem: & hoc modo præcedit potentia voluntatem, & scientiam: & dicit Rich. quòd ex potentia est scientia, & ex scientia & potentia dilectio. Alio modo dicitur potentia cõparata ad opus indefinite: & hoc modo dicimus, quòd Deus multa potest de potentia absoluta, quæ nec facit, nec faciet. Tertio modo dicitur

potentia regulata ab arte operatiua, & exequens præconceptum à ſapientia & volitum à voluntate: & hæc non eſt niſi eorum quæ fient, vel fuerunt, vel ſunt. Item, Scientia accipitur duobus modis, ſcilicet pro ſpeculatiua quæ eſt tam boni quam mali, & pro ſcientia approbationis quæ eſt boni tantum. Voluntas etiam accipitur dupliciter, ſcilicet prout eſt generalis motor omnium virium & potentiarum ad actum, ſicut dicitur, Intelligo, quia volo: comedo, quia volo: ambulo, quia volo. Dico ergo, quòd potentia primo modo dicta, præcedit alia duo: ſed ſecundo & tertio modo non. Scientia autem primo modo dicta, præcedit potentiam ſecundo & tertio modo dictam. Voluntas autem ſecundo modo dicitur ad volitum quod eſt bonum: & hoc modo dicta, eſt in æquo cum potentia ſecundo & tertio modo dicta. Scientia autem ſecundo modo dicta, eſt in æquo cum potentia & voluntate vltimo modo acceptis. Et ex hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS VI.

An Deus poteſt facere omne impoſſibile, tam per accidens, quam per ſe?

DEinde quæritur de his quæ dicuntur in litera *ibi* [Quomodo vere dicatur omnipotens: aut quia omnia poſſit, &c.] Videtur enim ex hoc quod poſſit impoſſibilia. Quod etiam videtur pluribus aliis rationibus. Impoſſibile enim eſt apud naturam aliquid eſſe de nihilo: & tamen Deus poteſt hoc facere: ergo poteſt impoſſibile.

2 Item, Plus diſtant nihil & aliquid, quam aliquid ad aliquid: ergo plus diſtat de nihilo fieri aliquid, quam de aliquo fieri aliquid: ſed de nihilo facit aliquid tota die in creatione animarum rationalium, & fecit in toto mundo: ergo multo magis de quolibet quod eſt aliquid, poteſt facere aliquid, vt de contrario contrarium & de diſparato diſparatum, & habitum de priuatione, & coniungere relatiua oppoſita.

3 Item, Natura ſucceſſiue bene facit vnum contrarium ex alio, & oppoſitum de oppoſito: cum igitur Deus in infinitum excedat potentiam naturæ, ipſe poteſt oppoſita facere ſimul eſſe vera.

4 Item, Deus oſtendit quædam in opere quæ ſunt maioris potentiæ quam illa, ſicut vnio Dei & hominis: plus enim diſtant Deus & homo, quam homo & aſinus: ergo ſi potuit facere vt aliquis ſit ſimul Deus & homo, ipſe poteſt facere vt aliquis ſit ſimul homo & aſinus.

5 Item, Plus diſtant ab eadem materia duæ formæ ſubſtantiales quæ habent contrarias proprietates & differentias, quam duæ formæ accidentales: ſed coniunxit ſubſtantiales, vt creatam & increatam, & mortalem & immortalem, &c. ergo poteſt coniungere accidentales, quantumcunque diſtantes, vt album & nigrũ, & cætera oppoſita, vt videtur.

6 Item, Plus eſt impoſſibile, vt coniungatur actus potentiæ cum habitu contrario manente in potentia, quam vt inſint contrarij actus propter diuerſos & contrarios habitus: ſed primum Deus fecit, quando fecit Virginem manentem Virginem parere: ergo & ſecundum poteſt facere, ſcilicet vt ſit aliquis cæcus ſimul & videns, & videat & non videat.

7 Item, Luc. 1. Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum: conſtat, quod nihil excipit: ergo videtur, quòd omnia ſint ſibi poſſibilia. Item Marci. 14. Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt.

8 Item, Nos videmus, quòd per Sanctos facit impoſſibilia naturæ ad faciendum, ſicut ea quæ vocamus miracula: ergo videtur, quòd per ſeipſum poteſt ea quæ ſunt impoſſibilia ſimpliciter. Item, Infinitæ potentiæ nullus eſt terminus: ergo non terminatur in impoſſibile: ergo poteſt impoſſibile omne.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur de hoc quod dicitur Deus non poſſe impoſſibile per accidens. Hoc enim non videtur: quia impoſſibile per ſe magis eſt impoſſibile, quam impoſſibile per accidens: ſed impoſſibile per ſe poteſt, vt Virginem parere, mortuum facere viuere, & huiuſmodi: ergo multo magis poteſt impoſſibile per accidens.

2 Item, In impoſſibili per accidens nihil cauſat impoſſibilitatem, niſi præterito: & hæc iam non eſt, quia dicit Philoſophus, quòd præteritum non eſt: in impoſſibili autem per ſe cauſa impoſſibilitatis eſt oppoſitio quæ eſt: ergo cum non ens minus reſiſtat operanti, quam ens oppoſitum, videtur quòd magis poſſit impoſſibile per accidens, quam impoſſibile per ſe.

Quæſt. 2. ITEM quæritur de hoc quod dicit Hieronymus. Cum Deus omnia poſſit, non poteſt facere de corrupta virginem. Hoc enim videtur omnino falſum: quia ad virginitatem non exiguntur niſi duo, ſcilicet integritas corporis, & munditia mentis. Conſtat autem, quòd Deus poteſt facere primum, ſicut etiam ipſe Hiero. dicit. Pœnitentia autẽ quæ reſtituit in integrum, poteſt facere ſecundum. Ergo multo magis Deus. Ergo poteſt facere de corrupta virginem: & hoc fuit impoſſibile per accidens: ergo ipſe poteſt impoſſibile per accidens.

2 Item, Poteſt impoſſibile per ſe, ſicut de coſta facere mulierem, & de trunco vitulum, vt dicit Anſelm. & de virga draconem, & è conuerſo: ergo poteſt impoſſibile per accidens, & impoſſibile per ſe.

Sed contra. SED CONTRA: Dicit Auguſt. ſuper Gen. quòd Deus non poteſt, nec operatur aliquid contra cauſales rationes quas naturæ primitus inſeruit: ſed contra has rationes ſunt impoſſibilia: ergo Deus non poteſt facere impoſſibilia.

2 Item, Nullus artifex ex eadem arte habet potentiam operandi oppoſita, quia ſic idem eſſet regula oppoſitorum & vno modo, quod eſſe non poteſt: ergo nec poteſt facere oppoſita ſecundum vnam artem operandi: conſtat autem, quòd curſus iſte naturalis

exemplatus

exemplatus eſt ab arte diuina: ergo contra curſum iſtum facere, eſt contra artem æternam operari: contra artem autem operari, eſt contra ſapientiam operari: cum igitur Deus non poteſt facere aliquid contra ſuam ſapientiam, Deus etiam nihil poteſt contra curſum naturæ.

3 Item, Vnus ædificans, & alter deſtruens, quæ vtilitas in vtroque? Si igitur potentia Dei ordinatiſſima eſt, & ædificauit mundi machinam vtiliter, ipſe ſicut non poteſt habere potentiam inutilem, ita non poteſt facere contra curſum naturalem, vt videtur

4 Item, Auguſt. contra Fauſtum, Sententia qua dicimus aliquid fuiſſe, ideo vera eſt, quia illud de quo dicimus aliquid fuiſſe, iam non eſt: hanc ſententiam Deus falſam facere non poteſt, quia non eſt contrarius veritati. Ex hoc accipitur, quòd Deus non poteſt impoſſibile per accidens. Item ibidem, Deus creator & conditor naturarum omnium, nihil facit contra naturam, ſicut non facit contra ſeipſum: ergo videtur, quòd Deus nihil poſſit facere contra naturam, ſicut non facit contra ſeipſum: ergo videtur, quòd Deus nihil facit contra naturam. Item ibidem, Deus nunquam ex potentia aliquid facit vt ſuæ rationis inſtituta euellat: conſtat autem, quòd euelleret ſi contra rationes naturæ inditas operaretur: ergo nihil poteſt contra naturam.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd ens poſſibile eſt obiectum potentiæ diuinæ: cum autem omne obiectum debeat proportionari potentiæ illi, cuius eſt obiectum, ſicut verum in ſigno proportionatur opinioni, & verum per cauſam intellectui & ſcientiæ, & ſic eſt in omnibus aliis: ita etiam ens poſſibile neceſſe eſt, quod accipiatur proportionatum aliquo modo potentiæ operanti & facienti ipſum. Poteſt autem proportionari dupliciter, ſcilicet ad facere facientis, & ad fieri rei faciendæ, hoc eſt, in cõparatione ad facientem, & in comparatione ad materiam, & ad rem quæ fit. Primo modo ponentur circa ipſum conditiones non infirmantes potentiam efficientis, & non ignobilitantes eam: ſicut eſt, quòd non inducat in eo deteriorationem, vt mori, peccare, comedere, & huiuſmodi, de quibus habebitur in ſecunda parte iſtius lectionis: & ſi non inueniantur iſta in poſſibili ipſo, dicimus Deum poſſe illud: ſed proportio ad fieri eſt vt oppoſitionem non ſimul habeat, quoniam bene puto, quòd Dei potentia quæ infinita eſt, oppoſita quidem ſimul facere poſſit: non tamen puto, quòd ſimul poſſint fieri: quoniam fieri proportionatur potentiæ materiæ & entis creati. Facere autem proportionatur potentiæ infinitæ: & ſic concedendum videtur, quòd Deus multa poteſt de potentia, quæ tamen non poſſunt fieri in creaturis, impediente oppoſitione & confuſione: oppoſitione, vt in oppoſitis: confuſione autem, vt in vnionibus formarum ſpecie differentium, vt quòd idem ſit homo & aſinus, & huiuſmodi.

HIS VISIS facile eſt reſpondere ad obiecta. Dicendum enim ad primum, quòd licet nihil & aliquid plus diſtent, quam oppoſita contrarie, vel oppoſita priuatiue, non tamen magis contrariantur in creatione, quia in illa non ponuntur ſimul in eodem, ſed ſecundum ordinem: & ideo nec eſt ibi contrarietas in fieri, nec contrarietas in facere: ſed tamen oſtenditur hoc impoſſibile naturæ, & non ſimpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd contrarium fieri ex contrario ſuppoſito ſubiecto vel materia tranſmutabili non eſt magnæ potentiæ, quia hoc facit etiam natura: & ideo hoc non oſtendit in Deo omnipotentiam. Quod autem contraria ſint ſimul in eodem ſecundum idem, hoc contrariatur ad fieri, & ideo non attribuitur potentiæ operanti.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Deus in infinitum potentiam naturæ excedat, non tamen facit contraria & oppoſita eſſe ſimul: non quia hoc impotens ſit facere, quia ipſe bene habet potentiam ſimul educendi vtrumque: ſed quia ſimul non poſſunt fieri.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus & homo ſine proportione diſtant: & ideo vniens fuit virtus infinita in altero vnitorum, ſcilicet in natura diuina: ſed in aliis quæ vnirentur, non poſſet virtus infinita poni in altero vnitorum, ſed potius inueniretur repugnantia: & ideo alia non ſic poſſunt vniri, licet Deus poſſet ea vnire.

AD ALIVD dicendum, quòd formæ ſubſtantiales magis diſtant ſecundum comparationem ad materiam (quia vna materia non eſt poſſibilis ſimul ad duas ſubſtantiales) quam accidentales in genere: ſed non diſtant magis, quam accidentales contrariæ in ratione contrarietatis: quia inter illas eſt repugnantia & deſtructio vnius per aliam, & ideo non vniuntur, nec poſſunt vniri.

AD ALIVD dicendum, quòd nonnulla potentia eſt in virgine manente virgine ad partum, ſed eſt ligata: & licet non ſoluatur ad actum niſi corrupta virginitate per naturalem ſolutionem, tamen à potentia quæ eſt ſupra naturam, poterat ſolui ad actum manente vinculo, & ideo actus ille non contrariatur potentiæ, licet difformitatem habeat cum vinculo virginitatis. Contraria autem & priuatiue oppoſita perimunt ſeinuicem poſita: & ideo contra rationem eorum eſt poſſe ſimul eſſe: & ideo cæcus manens cæcus etiam per miraculum non poteſt videre: ſed virgo manens virgo per miraculum poteſt parere: quia in cæco tollitur totus ordo ad viſum: ſed in virgine ponitur ordo ad partum, licet ligata ſit potentia.

AD ALIVD dicendum, quòd nihil eſt Deo impoſſibile facere, quod non dicit impotentiam: ſed ad fieri non omnia ſunt poſſibilia apud Deum.

AD ALIVD dicendum, quòd illud argumentum non valet, ſi per Sanctos facit miracula, quòd quædam impoſſibilia, hoc eſt, incompoſſibilia poſſit per ſeipſum, niſi referatur ad facere, & non ad fieri: ſed ſequitur, quòd ipſe per ſe non ab alio maiora poteſt facere his improportionabilia, dummodo ſint compoſſibilia: incompoſſibilia enim in fieri ſunt oppoſita, quorum vnum poſitum perimit

alterum, & è conuerſo.

Ad quæſt. 1. AD HOC quod vlterius quærtur de impoſſibili per accidens, dicendum cum Auguſt. & Hierony. quòd impoſſibile per accidens non poteſt fieri: & ideo Deus non dicitur poſſe facere.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd impoſſibile per ſe accipitur duobus modis, ſcilicet quod non habet potentiam ad aliud ex eo quod ineſt ei forma repugnans: ſicut dicimus, quòd impoſſibile eſt hominem eſſe aſinum, vel fieri aſinum: & ab hoc non tollitur potentia qua quælibet creatura poteſt fieri quod Deus vult, vt de trunco vitulus, vel de homine aſinus: & ſecundo modo impoſſibile, quod eſt ex impoſſibilitate duorum oppoſitorum. Primo modo dictum impoſſibile, adhuc eſt duplex, ſcilicet ſecundum quod aliquid cum forma diſparata comparatur ad formam aliam nobiliorem, vt truncus ad vitulum: & hoc non repugnat ordini ſapientiæ, licet repugnet naturæ, quia eſt forma huius. Et ſecundum quod aliquid comparatur ad formam ignobiliorem, vt cum dicitur hominem eſſe vel fieri aſinum eſt impoſſibile: illud enim repugnat ordini naturæ, quia rationale non ordinatur ad irrationale vt ad perfectius, ſed potius è conuerſo: & repugnat etiam ordini ſapientiæ. Vnde dico, quòd omnia hæc impoſſibilia non eſt poſſibile fieri: ſed cum dicitur Deum poſſe facere, vnum magis elongatur à potentia ſua, quam aliud: ſed tamen in quolibet eorum ſupponitur materia in ratione obedientiæ: ſed in impoſſibili per accidens non ponitur materia, quia ceſſit in non eſſe, & ideo illud magis elongatur à potentia diuina. Vnde ad argumentum dicendum, quòd impoſſibile per ſe eſt magis impoſſibile, quam per accidens: iſta propoſitio poteſt tribus modis intelligi, ſcilicet quoad rationem impoſſibilis, & ſic falſa eſt: quia ratio impoſſibilis dicitur à priuatione, & priuatio non recipit magis & minus: vnde hoc modo omne impoſſibile eſt æqualiter impoſſibile. Secundo modo poteſt intelligi quoad elongationem à potentia obedientiæ: & ſic ſic iterum falſa eſt: quia impoſſibile per accidens plus elongatur, quam impoſſibile per ſe. Tertio poteſt intelligi quoad repugnantiam ad eſſe quæ importatur ex eo quod eſt impoſſibile, & ſic vera eſt: quia impoſſibile per ſe magis repugnat ad eſſe, quam impoſſibile per accidens: quia impoſſibile per accidens potuit aliter eſſe: impoſſibile autem per ſe nunquam potuit, nec poteſt, nec poterit eſſe, licet Deus ſemper illud facere poſſit. Per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens: quia licet præteritum non ſit, ex hoc ipſo ſequitur maior elongatio à potentia obedientiæ.

Ad quæſt. AD ID quod quæritur de dicto Hierony. dicendum, quòd Hieronymus non negat quin poſſit reintegrari in mente & corpore quoad ſtatum immunitatis culpæ: ſed præteritum non poteſt non fuiſſe præteritum, ſecundum quod id quod dictum vel factum eſt, amplius ſumi non poteſt: nunc autem eſt virgo, quia nunc integra eſt, ſed non quia nunquam fuit corrupta.

AD ALIVD dicendum, quòd in coſta non fuit, vt dicit Auguſt. vt de ea fieret mulier, ſed potius vt de ea fieri poſſet: & in hoc non ſignificatur niſi potentia obedientiæ de qua poſterius quæretur.

AD EA autem quæ in contrarium obiiciuntur, oportet ſimiliter reſpondere, dicendo quòd contra rationes quas naturæ inſeruit, non operatur: ſed duplices inſeruit, ſcilicet ſeminales quæ explicantur per opus naturæ, & etiam per opus Angelorum bonorum & malorum, quandoque maiori velocitate, quam per naturam: ſicut dicit Auguſt. quòd operatio magorum fuit naturalis quoad ſeminalem ordinem, ſed non quoad actum: & inſeruit etiam quaſdam cauſales rationes obedientiæ, quas non explicat niſi in miraculis per tempus exortis, qua quælibet res habet potentiam obediendi imperio Creatoris: & contra has nihil operatur, ſed ſecundum eas operatione ſupernaturali operatur.

AD ALIVD dicendum, quòd potentia abſolute conſiderata generalior eſt, quam eſt ars vel ſcientia practica: & ideo illa obiectio non procedit, niſi de potentia exequente, & non de potentia abſolute conſiderata. Vtrum autem poſſit operari contra ſapientiam, in ſequenti diſtinctione patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd non deſtrueret, ſi alia operaretur vel oppoſita his: quia aliis poſitis non deſtruuntur iſta: oppoſitis autem poſitis, ſequitur iſta non fuiſſe opera: ergo non erunt deſtructa: quia quemcunque ipſe dediſſet curſum naturæ, ille eſſet naturalis.

Ad ſequentia patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt.

ARTICVLVS VII.

An & quemodo Deus poteſt omnia facere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Omnia quidem poteſt Deus, ſed non omnia facit, niſi quod conuenit veritati eius, &c.] Quæritur enim, Quid dicatur hic veritas & iuſtitia? Veritas enim in dictis eſt & in factis: & quicquid faceret, veritatem haberet: ergo videtur, quòd hæc non ſit ratio, quòd hæc facit, & non alia. Item, Iuſtiſſimum eſt vt faciat quicquid voluerit: ergo non eſt magis iuſtum vt faciat hæc quam alia. *Quæſt. 1.*

ITEM, Quid eſt quod dicit Auguſt. in litera, Omnia potuit ſimul facere Deus, ſed ratio prohibuit? Videtur nulla ratio prohibuiſſe: quia ipſe Auguſt. ſuper Geneſ. dicit, quòd omnia ſimul fecit. Et Eccli. 18. Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Ergo nulla ratio prohibuit hoc, vt videtur. *Quæſt. 2.*

PRÆTEREA quæritur, Quid ſit ratio illa? aut enim eſt creata, aut increata. Si creata: tunc non poteſt prohibere creantem, cuius potentiæ nihil reſiſtit. Si autem eſt increata: ergo videtur, quòd aliquid increatum prohibet potentiam operantem, & ſic in Deo eſſet *Quæſt. 3.*

eſſet contrarietas, quod falſum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veritas & iuſtitia referendæ ſunt hic ad præordinationem æternam de fiendis: hæc eſt enim prima veritas in qua omnia facienda, fuerunt vita & lux, antequam eſſent in ſeipſis, vt dicatur veritas ars, & ſapientia prædeterminans, & iuſtitia id quod condecet prædeterminantem opus: quia decet, quòd non mutet, nec tamen dedeceret ſi illud faceret: ſed mutatio dedeceret eum ſi veniret de vna prædeterminatione faciendorum in aliam, tanquam pœnitentia ductus de prima.

Ad quæſt. 2. AD ID quod quæritur de ratione, dicendum quòd ratio dicit hic creatum ordinem naturæ procedentem ab increata ratione ordinante: & iſte ordo prohibet omnia ſimul eſſe.

Ad quæſt. 3. AD ID quod obiicitur, quòd omnia ſunt ſimul, dicendum quòd non intelligit hic ſimul ſecundum modum quo omnia ſunt ſimul in principiis formalibus & materialibus naturæ, ſed ſimul ſimultate indiuiduorum omnium in eodem tempore: quia ſic periret totum opus naturæ, quod eſt per ſucceſſionem & generationem, & inutiles eſſent qualitates elementorum, cum non agerent ad generationem & corruptionem, & motus cœli eſſet inutilis, & periret ordo naturæ totus: & hac ratione non omnia fecit ſimul, licet hoc facere potuerit.

Quomodo dicatur Deus omnia poſſe, cum nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt.

B SEd quæritur, Quomodo omnia poſſe dicatur, cum nos quædam poſſimus quæ ipſe non poteſt? Non poteſt enim ambulare, loqui, & huiuſmodi quæ à natura diuinitatis ſunt penitus aliena, cum horum inſtrumenta nullatenus habere queat incorporea & ſimplex ſubſtantia. Quibus id reſpondendum arbitror, quòd huiuſmodi actiones, ambulatio ſcilicet, & locutio, & huiuſmodi, à Dei potentia alienæ non ſunt, ſed ad ipſam pertinent. Licet enim huiuſmodi actiones in ſe Deus habere non poſſit (non enim poteſt ambulare vel loqui & huiuſmodi) eas tamen in creaturis poteſt operari: facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiuſmodi. Non ergo per iſtas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid: quia & hoc poteſt facere Omnipotens.

De aliis obiicitur.

C SEd ſunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere poteſt, vt peccata. Non enim poteſt mentiri, non poteſt peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, ſi peccare non poſſe dicitur, quia non eſſet hoc potentiæ, ſed infirmitatis. Si enim hoc poſſet, omnipotens non eſſet. Non ergo impotentiæ ſed impotentiæ imputandum eſt, quòd iſta non poteſt. Vnde Auguſt. in lib. de Trinit. Magna, inquit, Dei potentia eſt non poſſe mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda ſunt, in aliis vero minime: & quæ in aliis laudabilia ſunt, in aliis vero reprehenſibilia ſunt. Non ergo ideo Deus minus potens eſt, quia peccare non poteſt, cum omnipotens nullatenus poſſit eſſe qui hoc poteſt.

Item de aliis opponit.

D SVnt etiam & alia quædam quæ Deus non poteſt, vnde videtur non omnia poſſe: non enim poteſt mori, vel falli. Vnde Auguſt. in lib. de ſymbolo. Deus omnipotens non poteſt mori, non poteſt falli, non

Lib. 1. de ſymbolo fidei ad catechumenos cap. 1.

non poteſt miſer fieri, non poteſt vinci. Hæc vtique & huiuſmodi abſit vt poſſit omnipotens: ſi enim huiuſmodi paſſionibus atque defectibus ſubiici poſſet, omnipotens minime foret. Et ideo monſtratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: poteſt tamen hæc in aliis operari.

ARTICVLVS VIII.

An Deus poteſt ambulare, loqui, peccare, mori, falli, miſer fieri, & vinci?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Non enim poteſt ambulare, vel loqui] Infero enim ſic: Deus poteſt omnia: ergo poteſt ambulare & loqui. Si non ſequitur: ergo ambulare & loqui dicunt impotentiam: & hoc falſum eſt, quia dicunt potentiam & dignitatem: ergo videtur, quòd iſta non debent excipi.

2 Item obiicitur de ſequenti quod eſt peccare. Dicit enim Philoſophus, quòd poteſtas prauorum eligenda eſt: ergo ipſe poteſt praua agere, quia nihil eligendorum deficit ei: ergo videtur dicere falſum.

3 Item, Ipſe in ſequenti enumerat quatuor quæ non poteſt Deus, ſcilicet mori, falli, miſer fieri, & vinci: & quæritur, Penes quid illa ſumantur?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus non poteſt ambulare, nec loqui: & hoc ideo, quia cum hoc verbum, poteſt, ſit prohæreticum, ſi coniungeretur cum infinitiuo ſignificante actum illius potentiæ, intelligeretur ille actus comparari ad ſubiectum huius verbi, poteſt, vt cui ineſt actio, ſicut cum dicitur, ego poſſum ædificare: vnde cum hic intelligatur huiuſmodi comparatio, locutio falſa eſt.

AD 1 D quod contra obiicitur, dicendum quòd ambulare & loqui non dicunt quidem impotentiam, ſed non exercentur ſine impotentia: quia inſtrumentis corporalibus operari imperfectionis eſt: & ideo dicit Magiſter, quòd ratione eius quòd eſt potentiæ in ipſis non remouentur à diuina potentia: quia poteſt Deus facere ambulationem, & locutionem, id eſt, vt aliquis ambulet.

AD ALIVD reſponſum eſt in 3. diſtinct. 4. quia potentia prauorum non eſt eligenda in eo quod prauorum: ſed potentia prauorum in eo quod eſt libera, eligenda eſt: & hoc oſtenditur, quia non neceſſitate naturæ obligatur ad bonum, ſicut potentia ignis ad comburere. Et quod dicit Philoſophus, quòd Deus poteſt praua agere: intelligendum eſt materialiter, id eſt, poteſt agere quædam quæ modo ſunt praua, quæ tamen ſi ipſe ageret, praua non eſſent.

AD ALIVD dicendum, quòd illorum quatuor quædam dicunt defectum in eſſe, quædam in bene eſſe: in eſſe: ſicut mori: in bene eſſe, ſicut alia: & tunc falli refertur ad defectum potentiæ cognitiuæ, miſeria autem ad potentiam affectus, vinci autem ad reſiſtendum alij in vtroque, ſcilicet in intellectu, & in affectu.

Quod omnipotentia Dei ſecundum duo conſideratur.

E HIc ergo diligenter conſiderantibus, omnipotentia eius ſecundum duo apparet, ſcilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur, ſecundum vtrumque Deus omnipotens veriſſime prædicatur: quia nec aliquid eſt quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifeſtum eſt itaque Deum omnino nihil poſſe pati, & omnia facere poſſe præter ea ſola quibus eius dignitas læderetur, eiuſque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non eſt minus omnipotens. Hoc enim poſſe non eſſet poſſe, ſed non poſſe. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præſumat, qui omnia poteſt quæ poſſe potentiæ eſt: & inde vere dicitur omnipotens.

Quibuſdam auctoritatibus traditur, quòd dicitur omnino omnipotens, quia poteſt quicquid vult.

F EX quibuſdam tamen auctoritatibus traditur, ideo vere dici omnipotens, quia quicquid vult poteſt. Vnde Aug. in ench. Non ob aliud veraciter

Cap. 96.

veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poteſt, nec voluntate cuiuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de ſpiritu & litera. Non poteſt Deus facere iniuſta, quia ipſe eſt ſumma iuſtitia & bonitas. Omnipotens vero eſt, non quòd poſſit omnia facere, ſed quia poteſt efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati reſiſtere quin compleatur: aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chryſoſt. in homilia quadam de expoſitione ſymboli ait, Omnipotens dicitur Deus: quia poſſe illius non poteſt inueniri non poſſe, dicente Propheta, Omnia quæcunque voluit fecit. Pſal. 113. Ipſe eſt ergo omnipotens, vt totum quod vult poſſit. Vnde Apoſtolus: Rom. 9. Eius, inquit, voluntati quis reſiſtit? His auctoritatibus videtur oſtendi, quòd Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quòd omnia poteſt quæ vult, non quia omnia poſſit.

Determinatio præmiſſarum auctoritatum.

SEd ad hoc poteſt dici, quòd Auguſt. vbi dicit, Omnipotens non dicitur, quòd omnia poſſit, &c. tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non poteſt, nec vult. Non ergo negauit eum poſſe omnia quæ conuenit ei poſſe. Similiter cum dicit: Non ob aliud veraciter dicitur opus, niſi quoniam quicquid vult poteſt: non negat eum poſſe etiam ea quæ non vult, ſed aduerſus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum poſſe quicquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia poteſt quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Poteſt quicquid vult. An quicquid vult ſe poſſe, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe: ergo & Petrus ſimiliter omnipotens dici poteſt, vel quilibet ſanctorum beatorum, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe, & poteſt facere quicquid vult ſe facere. Non enim vult facere niſi quod facit, nec poſſe niſi quod poteſt: ſed non poteſt facere quicquid vult fieri. Vult enim ſaluos fieri qui ſaluandi ſunt, veruntamen eos ſaluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, poteſt facere. Si enim vult aliquid fieri per ſe, poteſt illud facere per ſe, & per ſe facit: ſicut cælum & terram per ſe fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: ſicut per homines facit domos, & huiuſmodi artificialia. Et Deus quidem ex ſe, & per ſe poteſt: homo autem vel Angelus, quamtumcunque beatus eſt, non eſt potens ex ſe vel per ſe.

DIVISIO TEXTVS.

HIc diligenter conſiderandum eſt] Hic incipit tertia pars iſtius diſtinctionis, in qua Magiſter recolligit circa quæ conſideratur omnipotentia diuina, & obiicit in ſequenti cap. in contrarium, & ſoluit in tertio, & in hoc finitur diſtinctio.

ARTICVLVS IX.

Vtrum poſſibile ſimpliciter dicatur ſecundum cauſas inferiores vel ſuperiores.

INcidit autem hic quæſtio, à qua totum præcedens dependet, Vtrum poſſibile ſimpliciter dicatur ſecundum cauſas inferiores, vel ſuperiores? Videtur autem, quod ſecundum inferiores: quia poſſibile ſequitur id in quo

quo primo inuenitur potentia ad fieri: hoc autem eſt materia: ergo videtur, quòd materiam & materiæ diſpoſitionem ſequatur poſſibilitas & impoſſibilitas fiendi aliquid vel non fiendi.

2 Item, Niſi dicatur poſſibile ſecundum cauſas inferiores, nihil erit impoſſibile: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

3 Item Ariſto. in 2. phyſi. reprehendit eos qui caſum & fortunam ponebant in cælo, eo quod in perpetuis eſt neceſſitas ordinata: ergo multo magis in æternis: cum igitur poſſibile fieri, ſit poſſibile non fieri: videtur, quòd poſſibile non ſit ſecundum cauſas ſuperiores, ſed inferiores.

4 Item, Neceſſarium & contingens accipiuntur ſecundum cauſas inferiores: quia aliter omnia eſſent neceſſaria: ergo videtur, quòd etiam poſſibile.

5 Item, Commentator ſuper 9. primæ Philoſophiæ dicit, Nihil eſt in potentia in aliquo, niſi quod vno motore naturali poteſt educi de illo: ergo videtur, quòd impoſſibile non ſit niſi ſecundum cauſas naturales dictum: non ergo ſecundum cauſas ſuperiores.

Sed contra. Si autem hoc concedatur. Contra: ad Rom. 2. ſuper illud, Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? dicit Gloſ. ſapientia huius mundi impoſſibile iudicat, quod in naturis rerum non videt. Hanc Deus ſtultam fecit, poſſibile declarando, quod illa impoſſibile iudicat: ergo poſſibile ſimpliciter dicitur ſecundum cauſas ſuperiores.

2 Item, Si poſſibile non diceretur niſi ſecundum cauſas inferiores, tunc non eſſet hæc vera: antequam mundus eſſet, poſſibile fuit mundum fore. Item, Impoſſibilis etiam eſſet iſta, poſſibile eſt animam rationalem fieri: quia non habet cauſam inferiorem. Item, Hæc non eſſet poſſibilis, poſſibile eſt iſtum iuſtificari. Item, De cæco illuminato verum eſt, quòd modo videt: ergo cum quilibet actus ſuppoſitus vt nunc, inferat poſſe ad actum ante hoc nunc, verum erit, quòd antequam illuminaretur, poſſibile fuit eum videre. Item, Virgo perperit: ergo poſſibile fuit Virginem parere: aut oportet dicere, quòd omnes illæ impoſſibiles ſunt: aut oportet dicere, quod poſſibile dicitur ſecundum cauſas ſuperiores.

Solutio. Solvtio. Meo iudicio dicendum, quòd poſſibile ſemper ponitur circa aliquid: & ſecundum formam & materiam illius circa quod ponitur, iudicandum eſt de ipſo: non enim res eodem modo in potentia ſunt: ergo poſſibile de ipſis dictum, non dicetur eodem modo: ſed poſſibile eſt in eo quod fit in comparatione ad efficiens, quod habet ipſum facere. Quædam autem nominant poſſibile materiæ cum diſpoſitione contrariante ad id quod dicitur poſſe fieri: ſicut cum dicitur, cæcus poteſt videre, & virgo poteſt parere. Vnde videtur mihi, quòd tales non ſunt poſſibiles dicendæ ante actum: quia ſimul datur eis potentia & actus. Quædam autem ordinantur ſecundum potentiam fiendi tantum ſub potentia diuina, ſicut mundum poſſibile eſt fieri, & angelum poſſibile eſt fieri, & omne creatum poſſibile: & in his non ſupponitur poſſibilitas niſi obedientiæ voluntati Creatoris non cum aliquo diſponente in contrarium: & ideo conceduntur illæ poſſibiles potentiæ efficientis tantum, licet minus proprie potentia efficientis dicatur poſſibilitas, ſed magis proprie dicitur poteſtas completa, poſſibilitas autem, potentia imperfecta materiæ, & potentia eſt communis ad vtramque.

Dicendvm igitur ad prima obiecta, quod rationes illæ bene concludunt de poſſibili quod habet potentiam cum diſpoſitione materiæ: quia non ſunt in potentia ad aliquid contrarium diſpoſitioni & formæ quam habent: & ſi adueniat ſimul, confertur eis potentia & actus à potentia ſuperiori.

Ad ea autem quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd in talibus non ſupponitur aliquid ordinatum in contrarium eius quod fit, cum dicitur, iſte poteſt iuſtificari, & cælum & Angelus poteſt fieri, vel anima rationalis, licet de anima alia ratio ſit, quam de aliis. Cum autem dicitur, cæcus poteſt videre, & virgo poteſt parere: videtur mihi, quòd falſæ ſunt, quia virtute nominis circa quod ponitur potentia, ſignificatur diſpoſitio & neceſſitas ad contrarium eius quod dicitur poſſe fieri. Vnde talia poſita in actu non inferunt ſuas potentias ante actum in tempore præterito: quia nullam ante actum potentiam illius actus habuerunt.

Ad glossam autem, dicendum quòd ſapientia mundana iudicauit talia Deo impoſſibilia, & in hoc ſtulta fuit: quia ſibi nihil eſt impoſſibile. Quidam autem aliter ſentiunt dicentes, quòd poſſibile & neceſſarium variatur ſecundum ſcientias: vnde dicunt poſſibile in natura dici ſecundum cauſas inferiores, in theologia autem ſecundum cauſas ſuperiores. Sed hoc non videtur: quia quod poſſibile eſt ſimpliciter, vbique poſſibile eſt, & idem eſt de neceſſario & impoſſibili.

Oppoſitio.

H SEd forte dices, Nec Dei Filius poteſt à ſe, nec Spiritus ſanctus, ſed ſolus Pater. Ille enim poteſt à ſe, qui eſt à ſe: Filius autem, quia non eſt à ſe, ſed à Patre, non poteſt à ſe, ſed à Patre: & Spiritus ſanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet Filius non poſſit à ſe, nec operetur à ſe, poteſt tamen & operatur per ſe, ſic & Spiritus ſanctus. Vnde

Hilarius

Hilarius in lib. 9. de Trinit. Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, ne à ſe agat: & ita non à ſe agit, vt per ſe agat. Per ſe autem dicitur agere & potens eſſe, quia naturalem habet potentiam eandem quam & Pater, qua potens eſt & operatur: ſed quia illam habet à Patre, non à ſe, ideo à Patre non à ſe dicitur poſſe & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens eſt. Ideo ergo vere ac proprie Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per ſe, id eſt naturali potentia poteſt quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Nihil enim vult fieri quod non poſſit facere per ſe, vel per creaturas: & nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit: & omne quod vult fieri, vult ſe poſſe,: ſed non omne quod vult ſe poſſe, vult fieri: ſi enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil reſiſtere poſſit.

ARTICVLVS X.

An omnipotentia poſſit conuenire aliis à Deo, & an ſit communis tribus perſonis? & an poteſt conuenire beatis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo capitulo *ibi* [Sed forte dices, Nec Dei Filius, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd alij poſſit conuenire quam Deo omnia poſſe, licet potentiam illam habeat ab alio. Sed contra: Si aliquod proprium ſequitur aliquam ſubſtantiam ratione alicuius principij quod eſt in ſubſtantia illa, ſi illud principium eſt incommunicabile, erit proprium incommunicabile: ſed omnipotentia ſequitur diuinam ſubſtantiam ratione perfectionis eſſentiæ in hac hypoſtaſi, vt ſupra habitum eſt: ergo niſi illa perfectio ſit communicabilis, omnipotentia erit incommunicabilis: ſed illa eſt incommunicabilis: ergo & omnipotentia.

2 Item, Si omnia poſſet: tunc etiam poſſet creare, quod falſum eſt, quia creare eſt actus potentiæ infinitæ, cum ens & nihil nullam habeant proportionem finitam, & quicquid creatur, ex nihilo educatur.

Quæſtium. ITEM QVÆRITVR vlterius, Vtrum omnipotentia communis ſit tribus perſonis, ſicut eſſentia in qua potentia radicatur? Videtur autem quod ſic: quia omnia eſſentialia communia ſunt: ergo & potentia.

2 Item, Si non eſſet vna potentia trium, aliquid de eſſentialibus haberet vnus quod non haberet alius, quod tolleret æqualitatem ab eis.

Sed contra primum obiicitur ſic: Perfectio beatitudinis conſiſtit in perfecto poſſe, & perfecto ſcire, & perfecta bonitate, quia ad illa omnia bona reducuntur: perfectum autem poſſe non eſt niſi omnipotentia: ergo videtur, quòd omnibus beatis omnipotentia communicetur.

Item contra ſecundum: quia Pater poteſt generare Filium: Filius autem non poteſt: ergo non quicquid poteſt Pater, poteſt & Filius, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd potentia communicabilis eſt: omnipotentia autem nullo modo, ſicut probant duæ primæ rationes.

Ad quæſt. AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quòd eſt perfectio in ſummo, & hæc non competit niſi ſoli Deo: & eſt perfectio ſecundum modum poſſibilem creaturæ glorificatæ, & hæc perfectio eſt quæ beatificat beatos.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quod vna eſt potentia trium, & ſimiliter omnipotentia.

AD ID autem quod in contrarium obiicitur, ſupra diſtinct. 6. eſt diſputatum & reſponſum.

DISTINCTIO XLIII.

Opinio quorumdam dicentium Deum nihil posse nisi quod facit?

A De *potentia Dei in comparatione ad quantitatem: ostendens eius immēsitatem, siue quantum Deus possit.*

QVIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, Hucusque potest Deus, & non amplius, quid hoc est aliud quam eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, necnon & sacrarum auctoritatum testimoniis munire conantur dicentes, Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quam facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

B ADdunt etiam, Non potest facere nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit: non autem potest facere contra iustitiam suam: non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum.

C HIs autem respondemus duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic, Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud quod si faceret, bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundo oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &, Non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur: & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit August. illa verba Domini in Gen. loquentis ad Lot, Non possum quicquam facere donec illo introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio

Gen. 19.

dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quasi poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

DIVISIO ET expositio textus.

Videndam de suo sensu gloriantes [Hæc distinct. in qua Magister inquirit infinitatem potentiæ diuinæ, diuiditur secundum ea quæ obiiciunt qui infinitatem potentiæ diuinæ improbare nituntur. Sunt autem tria, vt dicitur in litera, scilicet rationes verisimiles, per quas obiiciunt primo. Secundo ponuntur causæ commentitiæ, per quas obiiciunt *ibi* [Addũt quoque illi dicẽtes, nihil facit Deus aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, &c.] Tertio obiiciunt per auctoritates peruerse intellectas *ibi* [His autem illi scrutatores qui, &c.] Sunt autem in prima parte tria capitula, in quorum primo inducit Magister duas rationes verisimiles, quarum prima est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustum & bonum est fieri: quicquid autem iustum & bonum est fieri, illud totum facit, quia aliter argueretur omissionis: ergo quicquid potest facere, facit: ergo non potest plus facere quam facit. Secunda est hæc: Non potest Deus facere nisi quod iustitia exigit: iustitia autem non exigit facere, nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. In secundo autem capitulo soluit Magister istas duas rationes: & intentio suæ solutionis consistit in distinctione huius propositionis, non potest Deus facere, nisi quod iustum & bonum est fieri. In hac enim locutione ponitur hoc verbum, potest, quod habet vim ampliandi, & ponitur circa Deum vt potentem: & hoc quod dico, iustum & bonum est fieri, cadit sub hoc verbo, potest, sicut materia in qua terminatur actus illius potentiæ quam copulat verbum est: ergo duplex est locutio, scilicet quòd potest intelligi, qnòd prius cadat sub verbo habente vim ampliandi antequam restringatur à verbo est, ad præsens iustum & bonum: & tunc ly est non copulabit præsens tempus, sed tempus confusum, respondens potentiæ: & tunc vera est sub sensu quem ponit Magister, non potest Deus, &c. id est, non potest facere nisi quod bonum & iustum esset, si fieret. Si autem è contra iustum & bonum intelligatur restringi prius à verbo, est, ad præsens bonum & iustum: tunc falsa est locutio: quia tunc sequeretur, quòd nihil posset facere Deus, nisi quod modo iustum & bonum est fieri. Eadem penitus solutio est in argumento secundo & tertio, quod ponit in tertio cap. & habet duos ramos, quorum primus est hic: non potest Deus facere, nisi quod decet: & non decet facere, nisi quod facit, quia aliter omitteret: ergo non potest facere nisi quod facit. Alius ramus est: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non. Si sic: sed nihil facere potest quod non debet: ergo nihil potest facere quod non facit. Si non: ergo de debito aliquid dimittit, quod falsum est. Et applicat Magister eandem solutionem quæ prius est posita: & addit, quòd hoc verbum, debet, male sonat de Deo: quia non obligatur nisi forte ex promisso. Dicitur autem iste error fuisse Magistri petri Abalardi.

Item notandum, quòd ista obiecta quidam aliter soluunt per æquiuocationem potentiæ dicentes, quòd cum dicitur: non potest Deus facere nisi quod facit, si intelligatur de potentia coniuncta actui, vera est locutio: si autem de potentia absoluta, falsa est. Sed hæc solutio non dissoluit: quia obiectio procedit de potentia simpliciter. Per hoc ergo patet dissolutio & sententia primæ partis.

ARTICVLVS I.

An potentia Dei sit infinita?

INcidunt autem hic tria dubia, quorum primum est, An potentia Dei sit infinita, sicut videtur supponere in litera? Secundum, Vtrum potest finiri ad actum, vel non? Tertium est de hoc quod dicit in litera, Vtrum extendat se ad alia, quam bonum & iustum sit fieri in opere? hoc est quærere, Vtrum aliqua faciat, quæ nec bonum nec iustum est fieri.

Ad primum proceditur sic: Dicit Hila. Quod impossibile est intelligere homini, Deo possibile est: sed impossibile est intelligere infinitum: ergo secundum potentiam ipse est infinitus.

2 Item Hila. Parum est vt Deus possit facere quod vult, quin etiam possit facere quod dicit: perfectæ enim potestatis est id naturam posse facientis, quod significare potest sermo dicentis.

3 Item Basilius, Plus potest Deus facere, quam tu possis cogitare.

4 Item, Super illud Psalm. 118. Et in verbum tuum supersperaui: Dicit Glossa, Potentia Dei est super omne quod potest ho-

mo intelligere.

5 Item Damasc. dicit, quòd infinitum est, quod nec loco, nec tempore, nec intellectu, circunscribitur: potentia autem Dei nullo istorum circunscribitur: ergo est infinita.

6 Item, Potentia Dei respondet essentiæ: essentia autem infinita est: quia non finitur ad aliquid, eo quod nec habeat principium, nec finem: ergo & potentia.

7 Item, Omnis virtus (vt dicitur in lib. causarum) quanto magis est vnita, tanto magis est infinita: sua autem maxime est vnita: ergo, &c.

8 Item etiam Philosophi dicunt, quòd motor cæli est infinitæ virtutis, quia mouet motu infinito & tempore infinito: ergo videtur, quòd multo magis Deus erit potentiæ infinitæ.

9 Item, Si est finitæ potentiæ, finitur ad aliquid: istud ergo finitum est: ergo potest cogitari eo maius: ergo Deus non est maius, quã cogitari possit: quod improbatũ est ab Ansel. ergo videtur, quòd Deus sit infinitæ potentiæ.

Sed contra. SED CONTRA: Nihil omni modo infinitum, est perfectum, vt dicit Philosophus: sed omni modo est infinitæ potentiæ: ergo nullo modo est potentiæ perfectæ. Si forte diceres, quòd dictum Philosophi non esset verum, probatur sic: Omnis perfectio aut est finis, aut à fine: constat autem, quòd Deus non habet perfectionem potentiæ ab alio fine: ergo ipse est perfectus, quia finis essentialiter est secundum potentiam: finis autem nullus infinitus est, quia nihil finiret si infinitus esset: ergo probatum est, quòd infinitum est imperfectissimum: ergo non competit Deo, nec secundum essentiam, nec secundum potentiam.

2 Item, Inuenimus in naturis infinitum finibile, & hoc est imperfectum perfectibile: ex illa parte enim qua est finibile, est perfectibile: & ex illa parte qua est infinitum, est imperfectum vt materia prima: ergo si aliquid est infinitum nullo modo finibile, illud erit imperfectius imperfectissimo: si igitur Deus in essentia vel in potentia est infinitum nullo modo finibile, ipse erit imperfectior omnibus.

3 Item, Infinitum est passio continui vel discreti: Deo autem nec continuum nec discretum est: ergo, &c.

4 Item, Conditio potentiæ materialis est: ergo non competit Deo, vel potentiæ ipsius.

5 Item, Nobilius est semper Deo attribuendum: finis autem nobilior est: ergo melius est vt sua potentia dicatur finis, quam vt dicatur infinita.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd infinitum multipliciter dicitur. Dicitur enim negatiue, vt dicatur non finitum: & sic diximus supra, quòd si vis fiat in verbo, Deus est infinitum, id est, non finitum: & punctus est infinitum, & forma, & locus, & omne illud quod est finis, & nullo modo finitur: tamen aliter Deus, quam alia: quoniam Deus non finitur tripliciter, scilicet intellectu diffiniente, cuius est diffinire, eo quod circunspicit totam rem per terminos essentiæ rei: & sic solus Deus finit se, quia suum intellectum nihil sui latet: & sic comprehendit se Deus, quia aliter suus intellectus esset minor quam ipse: vnde sibi non est infinitus. Hoc modo autem non finitur ab aliquo alio intellectu, nec loco quantumcunque expanso siue re, siue intellectu, etiamsi ponantur multi mundi quotcunque, non finitur illis Deus, sed magis finit & continet, vt supra dictum est. Nec tempore finitur: quia nunc suæ æternitatis durando excellit tempus ante & post. Sed alio modo dicitur infinitum secundum diffinitionem Philosophi in 3. physicorum, quòd infinitum est cuius partes accipienti, semper est aliquid extra accipere: & hoc potest dici dupliciter, scilicet secundum potentiam passiuam, & sic est in continuo & discreto: & secundum potentiam actiuam, & sic est in sola potentia Dei: ita vt dicatur quoniam sicut infinitum in continuo consideratur secundum diuisionem quæ non stat ad partes intra continuum, ita infinitum in potentia actiua est, non stare potentiam in aliquo effectu suppositio secundum magnitudinem & secundum multitudinem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd obiectio illa non procedit nisi de infinito secundum potentiam passiuam, & non actiuam: quia actiua potentia non accipit aliquam perfectionem ab actu, sed potius per actum dat perfectionem aliis. Nec tamen dicimus Deum esse infinitum, ita quòd non sit finis: sed potius finitione qua finis dicitur finitus, finitissimus omnium Deus & potentia sua, & quicquid ipse est: & eadem solutio est ad alia.

ARTICVLVS III.

An potentia Dei possit finiri ad actus vel non?

SEcundo quæritur, Vtrum potentia Dei finiri possit ad actus, vel non? Videtur autem, quòd non: quia nihil infinitum ex parte illa potest finiri, qua est infinitum: habitum autem est potentiam Dei esse infinitam ad actus: ergo ad actus finiti non potest.

2 Item, Magister Hug. de sancto Vict. dicit, Sicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem virtus, nec omnipotentiam opus. Ergo non est finibilis ad opus aliquod.

3 Item, Nos videmus quòd infinitum secundum quòd est in continuo nunquam finitur, eo quòd suus actus semper est permixtus potentiæ ad actum vlteriorem eiusdem rationis, vt dicit philosophus: ergo nec omnipotentia finietur, eo quòd semper quolibet effectu accepto ratio potentiæ agentis vlterius adhuc relinquitur.

4 Item, Si si finibilis est, finiatur in a instanti: ergo post illud non est potens: sed potentius esset quod facere posset & hoc & amplius: ergo Deus non est potentior quam

cogitari

cogitari posset. quod falsum est.

Sed contra. SED CONTRA: Potentia Dei vltra sapientiam Dei se non extendit: ergo tanta est potentia, quanta est sapientia: sapientia autem est ars plena rationum omnium viuentium: rationes autem illæ sunt eorum quæ sunt, & fuerunt, & futura sunt: ergo sunt finitæ: ergo & potentia finita, vt videtur.

2 Item Hugo de sancto Vict. dicit, quòd potentia est exequens, & sapientia disponens: non autem disponit infinita: ergo nec potentia in exequendo est ad infinita: ergo stat.

3 Item, Quicquid potest Deus facere, illud potest fieri: & detur ista: quæcunque autem possunt fieri, possunt poni esse, & non erit inconueniens: quia falso & non impossibili posito, quod accidit, est falsum & non impossibile: sit igitur, quòd sint actu: ergo non possunt tunc fieri plura: ergo nec Deus potest facere plura: ergo stat potentia ipsius.

4 Item, Omne creabile potest poni creatum: ergo tunc non erit aliquid plus creabile: ergo nec Deus potest tunc aliquid plus creare: ergo stabit potentia ipsius.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc quidam dicunt, quòd potentia habet duplicem actum, scilicet qui est facere, & qui est factum esse: potentia igitur quæ est infinita, quocunque modo dicatur infinita, potest poni in actum qui est facere: sed non potest poni in actum, qui est factum esse: quia infinitum nunquam est in esse, nec in factum esse. Sed melius & artificiosius potest dici, quòd est quædam potentia ad actum qui est simpliciter actus: & est quædam potentia ad actum semper potentiæ permixtum ad actum eundem in specie vel in numero. Potentia igitur quæ est ad actum simpliciter, illa potest poni in actu illo, ita quòd nihil remanet de potentia ad actum illum, vel similem illi in specie: sicut combusti bile in combustum esse, quia combustum non potest esse amplius combustum vel comburi. Potentia autem quæ est ad actum qui semper est permixtus potentiæ ad actum similem in specie, est potentia quæ est ad actum infinitum, siue passiue dicta sit potentia, siue actiue. Vnde continuum nunquam ponetur tantum diuisum, quin adhuc sit diuisibile secundum eandem rationem diuisionis qua diuisum est: ergo Deus nunquam potest poni tot egisse vel fecisse, quin adhuc habeat potentiam operandi, sicut prius.

CONCEDENDO ergo rationes primo inductas, dicendum ad primum, quòd obiectum est in contrarium, quòd potentia exequens est illa quæ se commetitur arti faciendorum, sed non potentia absoluta: & hoc supra explanatum est.

AD ALIVD est eadem solutio. Ad duo sequentia dicendum, quòd creabile infinitum est potentia agentis, sicut & creans: & ideo patet, quòd non potest poni in actu aliquo nisi adhuc remaneat potentia.

ARTICVLVS III.

An Deus aliqua fecerit vel possit quæ nec bonum nec iustum est fieri, & an potest facere iniustum vel præter vel contra iustitiam: & vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam?

TErtio quæritur, Vtrum aliqua faciat vel possit facere, quæ nec bonum nec iustum est fieri? Videtur, quòd sic: quia super illud Ezech. 20. Ne polluam nomen meum, dicit Glossa, Quod facere cogitauit per iustitiam, non fecit per clementiam: ergo videtur, quòd aliquid fecit, quod non erat iustum fieri. 1. p. sum. theo. q 77. memb 2.

2 Item Ierem. 2. dicit Glossa: Deus misericors paratus est saluare per misericordiam, quos non potest per iustitiam: ergo videtur, quòd multa facit quæ non sunt iusta.

Sed contra. SED CONTRA: 2. ad Timoth. 2. super illud, Seipsum negare non potest: dicit August. Cum iustus sit, negare suam iustitiam non potest, sic enim seipsum negaret.

2 Item, Idem est iustitia in Deo quod potentia: ergo si nihil potest facere nisi de potentia, nihil poterit facere nisi de iustitia.

3 Item, Nihil potest facere nisi iuste: hæc conceditur à Magistro in litera: ergo idem est iuste facere, & posse facere: ergo nihil potest facere, nisi de iustitia, vt videtur.

4 Item, Detur, quòd aliquid faciat præter iustitiam: ergo factum illud non erit iustum: sed qui facit quod non est iustum, iniustus est: ergo videtur, quòd esset iniustus, quod absit.

Quæst 1. ITEM QVÆRITVR, Si conceditur quod potest facere quod non est iustum fieri, vtrum concedendum sit, quòd potest facere iniustum, vel præter vel contra iustitiam?

Quæst. 2. VLTERIVS quærunt quidam curiosi, Vtrum potest damnare Petrum, & saluare Iudam? Videtur quod sic: quia orationibus beati Gregorij Traianus reuocatus est ad vitam: constat autem damnatum fuisse Traianum, cum fuerit paganus: & si postea vixit, potuit agere pœnitentiam, & ita saluari: ergo damnatum potest saluare: ergo eadem ratione & glorificatum damnare.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus potest facere quod non est iustum fieri, si ly quod non est iustum fieri, cadat sub ampliatione potentiæ importatæ per ly potest, vt supra distinximus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia dicitur multis modis, vt alibi dictum est: sed in Glossa illa dicitur iustitia redditio debiti pro meritis: tamen alio modo dicitur iustitia de essentia bonitatis diuinæ, & sic clementia non est sine iustitia: vnde non sequitur, si in hoc opere non saluatur iustitia secundum rationem dictam, quòd nullo modo saluetur in eo.

AD ALIVD dicendum eodem modo, quòd loquitur de iustitia debiti pro meritis Niniuitarum, & non de iustitia absolute quocun-

que modo dicta.

Ad id quod in contrarium obiicitur, dicendum quòd ibi dicitur iuſtitia æquitas diuinæ voluntatis, quam nunquam deſerit vel negat Deus.

Ad aliud dicendum, quòd licet idem ſit in ſuppoſito iuſtitia & omnipotentia: tamen differunt per connotata: & ideo aliquid conuenit vni, quod non conuenit alij.

Ad aliud dicendum, quòd ſecundum prædicta patet, quare à Magiſtro conceditur, quòd Deus nihil poteſt facere niſi iuſte: & ſimiliter concluſio illa, ergo nihil poteſt facere niſi de iuſtitia, quæ eſt duplex eadem duplicitate.

Ad aliud dicendum, quòd ſi detur aliquid facere Deus quod modo non eſt iuſtum, quia non eſt, nec erit, non ſequitur propter hoc, quòd illud non ſit iuſtum: quia eo ipſo iuſtum eſt, quod ipſe facit: vnde iſtæ duæ ſunt incompoſſibiles, Deum facere quod non facit, & illud non eſſe iuſtum: tamen vtraque earum poſſibilis eſt per ſe ſumpta: & hoc ideo eſt, quia in vna per intellectum clauditur oppoſitum alterius: in hac enim, Deum facere quod non facit, clauditur Deum non niſi iuſte facere poſſe, & eo ipſo iuſtum eſſe quod ipſe facit.

Ad aliud dicendum, quòd iniuſte vel præter iuſtitiam Deus nihil facere poteſt: quia hoc ponit indecentiam & contrarietatem honeſti: & hoc non cadit in Deum. Negatio autem ſola, cum dicitur, quod non eſt iuſtum, non ponit aliquid, ſed tollit id quod in præſenti iuſtum eſt, & relinquit ex conſequenti potentiam ad hoc quòd ſit iuſtum ſi fiat à Deo, eadem ratione qua iuſtum eſt quod modo facit. Quæſt. 1.

Ad id quod quæritur, Vtrum poteſt damnare Petrum, & ſaluare Iudam? Dicendum quòd poteſt quidem de potentia abſoluta, ſed non de potentia relata ad ordinem ſapientiæ. Quæſt. 2.

Ad id quod obiicitur de Traiano dicendum, quòd hoc ex diſpenſatione factum eſt ad manifeſtandam gloriam Dei: qui enim finaliter damnatus eſt, nullo modo poteſt reuocari ad ſtatum ſaluandorum.

Tertia illorum ratio.

D Addunt quoque & alia dicentes, Non poteſt Deus facere niſi quod debet: non autem debet facere niſi quod facit: ſi enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: ſi vero facit omne quod debet, nec poteſt facere niſi quod debet, non ergo poteſt facere niſi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere: & ſi non decet nec oportet eum facere: ergo non poteſt facere: non ergo poteſt facere, niſi quod facit: nec poteſt illud dimittere quod facit, quia debet illud facere: & quod debet facere, non poteſt illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum, debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam, nec Deo proprie competit, qui non eſt debitor nobis niſi forte ex promiſſo: nos vero ei debitores ſumus ex commiſſo. Vt autem venenum euacuetur, diſtingue verbi ſenſum. Non poteſt Deus facere niſi quod debet, id eſt, niſi quod vult, falſum eſt. Sic enim poteſt ipſe dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non poteſt niſi quod debet, id eſt, non poteſt niſi illud, quod ſi faceret, ei bene conueniret, verum eſt. Addunt quoque illi dicentes, Nihil facit aut dimittit, niſi optima & rationabili cauſa, licet nobis occulta ſit: ſecundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum eſt, qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna eſt, & ſemper manens, præter quã non poteſt aliquid facere vel dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non poteſt facere, niſi quod facit. Et ad hoc reſpondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur, ratio vel cauſa optima penes Deum eſt, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem eſt: quia in eo voluntas eſt æquiſſima & rectiſſima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non poteſt, nec præter eam facere poteſt.

Nec

Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt, Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item ratio est eum dimittere quę dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est eum dimittere: & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea qua rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si potest Deus aliud facere quam facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter scientiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam fit, nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia, facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

EXPOSITIO TEXTVS.

ADDVNT quoque illi dicentes, &c.] Hic incipit secunda pars, in qua ponit causas commentitias illorum: & dicuntur causæ commentitiæ, quia ex mente fictæ sunt, & non veræ. Sunt autem tres, quarum quælibet cum solutione sua ponitur in vno capitulo per ordinem. Prima causa quam ponunt, est hæc: non potest Deus aliquid facere, nisi causa rationabilis illud opus præcesserit: quia sicut dicitur Iob 5. Nihil in terra sine causa fit: & Plato in Timæo, Nihil fit, cuius ortum legitima causa non præcesserit. Causa autem rationabilis non est nisi eorum quæ fiunt: quia si aliorum esset, esset Deus negligens, eo quòd non faceret ea quæ ratio exigit esse facienda: ergo nihil potest facere nisi quod facit. Et ista propositio, Nihil potest Deus facere, cuius rationabilis causa vel ratio non præcesserit, distinguenda est, vt prius in prioribus rationibus est dictum. Secunda ratio sumpta à causa commentitia est hæc: Non potest Deus facere nisi quod ratio est eum facere: ratio autem est, vt hæc fiant quæ fiunt, & non alia: ergo non potest facere nisi ea quæ fiunt & non alia. Et prima iterum distinguenda est vt prius: & hæc ratio est in secundo capitulo sequenti. Tertia ratio sumpta à causa commentitia, est in tertio capitulo. Et hæc est: Non potest Deus facere nisi quod præscit se facturum: non autem præscit se facturum nisi quod facit: ergo non potest facere nisi quod facit. Et iterum prima distinguenda est vt prius.

Auctoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

HIs autem illi scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim Augustinus in libro de symbolo, Hoc solum non potest Deus quod non vult: per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit: & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. libro confessio. ad Deum loquens ait, Nec cogeris inuitus ad aliquid, E Lib. 1. cap. 1.

quia voluntas tua non eſt maior quam potentia: eſſet autem maior, ſi teipſo tuipſe maior eſſes. Ex hoc videtur, quòd Deus non poſsit plura quam vult, ſicut non vult plura quam poteſt. Sic enim voluntas non eſt maior potentia, ita nec potentia maior eſt voluntate. Ideoque ſicut plura non vult quam poteſt, ita eum non plura poſſe quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior eſt, quia vna & eadem res eſt potentia & voluntas, ſcil. ipſe Deus: quia eſſet maior ſeipſo, ſi voluntas maior eſſet potentia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur Deum plura poſſe quam velle: quia plura ſunt ſubiecta eius potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque Deum plura poſſe facere quæ non vult, & poſſe dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiuſque teneatur, Scripturæ teſtimoniis aſſeramus,
Matth.26. Deum plura poſſe facere quam facit. Veritas ipſa ſecundum Matth. ait, An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & Pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo potuit facere quod non
Cap.95. faciebat. Auguſt. etiam in ench. ait: Omnipotentis voluntas multa poteſt facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Chriſtum ceperunt. Item in eodem, Cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, qua ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi homines pœnitentiam: & factæ ſunt apud eos qui non erant credituri? tunc latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuſte Deus noluit ſaluos fieri, cum poſſent ſalui eſſe ſi vellet. Tunc in clariſſima ſapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet antequam manifeſta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficaciſſima ſit voluntas Dei: quæ multa poſſit & non velit, nihil autem quod non poſ-
Cap.7. Ioan.11. ſit velit. Item in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum ſuſcitauit in corpore. Nunquid dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? Potuit quidem, ſed noluit. His auctoritatibus aliiſque multis aperte docetur, quòd Deus multa poſſit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari poteſt. Non enim vult Deus omnes homines iuſtificare, & tamen quis dubitat eum poſſe? Poteſt ergo Deus aliud facere quam facit: & tamen ſi aliud faceret, alius ipſe non eſſet. Et poteſt aliud velle quam vult: & tamen eius voluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo poteſt eſſe. Quod & ſi poſſit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter nec noua voluntate, ſed ſempiterna tantum voluntate velle poteſt: poteſt enim velle quod ab æterno poteſt voluiſſe: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

ARTICVLVS IV.

Cur Deus apud quoſdam non fecerit virtutes?

HIs autem illi ſcrutatores, &c.] Hæc eſt vltima pars, in qua inducunt auctoritates ad confirmandum idem, & eſt leuis. Quæritur autem hic de hoc quod dicit *ibi* [Cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, &c.] Videtur enim, quòd duplex inconueniens ſis ibi, ſcilicet quod exhibitæ ſunt virtutes illis qui non curabant, & hoc fuit mittere margaritas ante porcos: & aliis ſubtractæ ſunt, quibus profuiſſent.

SED AD hoc dicendum, quòd iudicia *Solutio.* Dei licet mirari, non diſcutere: quia iudicia Dei abyſſus multa: & hæc ſolutio eſt in litetera, & verior omnibus. Dicit tamen Gloſ. ibidem, quòd non exhibuit Tiriis & Sidoniis,

niis, quia sciuit plures eorum non credituros, quibus per pecit ne peccatum eorum ex contemptu virtutum augmentaretur: & sciuit illos qui si pœnitentiam egissent, in pœnitentia non remansuros: Corrozaitis vero & Bethsaitis exhibuit, qui de Iudæis erant, quibus primum oportebat loqui verbum regni Dei, vt ab eis contempti Apostoli ad Gentes tunc sine calumnia conuerterentur, & iustior appareret damnatio eorum, & lex ostenderetur esse impleta per Christum: & hæ solutiones omnes conuenientiæ sunt: sed illa quæ ponitur in litera, est vera, scilicet quòd modo nescimus, sed in luce faciei Dei videbimus.

DISTINCTIO XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius quam facit.

NVNC illud restat discutiendum, Vtrum melius aliquid possit facere quam facit? Solent enim illi scrutatores dicere, quòd ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur: ait enim August. in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili voluit dicere, quòd si potest Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia Filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset: alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

A *De potentia Dei in comparatione ad modum siue qualitatem rerum. Quæst. 50.*

Quæstio qua illi arctantur.

VErum hic ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quam est? siue ideo, quia summe bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura Creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valet, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quam facit. Vnde August. super Gen. Talem potuit Deus hominem facisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quòd potest Deus & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit.

B

Lib. 11. de Gen. ad lit. cap. 7.

DIVISIO TEXTVS.

NVNC illud reſtat diſcutiendum,&c.] In hac diſtinct.Magiſter quærit modum omnipotentiæ ex parte operis. Et ſunt hic tres quæſtiones, quarum prima eſt, Vtrum ipſe vniuerſum potuit melius facere quam fecit? Et hoc concedit Magiſter. Secunda quæſtio eſt, Vtrum ipſe hoc quod fecit, potuit meliori modo facere quam fecit? Et hoc etiam concedit Magiſter *ibi* [Poſt hæc conſiderandum eſt, vtrum alio modo, &c.] Tertia eſt, Vtrum Deus modo poteſt quicquid vnquam potuit? Et hæc incipit *ibi* [Præterea quæri ſolet, Vtrum Deus, &c.] Et hoc etiam concedit Magiſter.

ARTICVLVS I.

An Deus ab æterno res facere potuit: & vtrum potuit prius facere mundum quam fecit?

INcidunt autem circa primum tres quæſtiones, quarum prima eſt, Vtrum ab æterno res facere potuit? Secunda, Vtrum meliora facere potuit quam fecit. Tertium, Vtrum ipſum bonum ordinis quod eſt in vniuerſo, melius eſſe potuit?

Ad primum proceditur ſic: Quidam Philoſophi probauerunt mundum eſſe æternum: ergo videtur ad minus, quòd potuit eſſe ab æterno.

2 Item, Nos videmus hoc in multis cauſatis quæ eſſentialiter fiunt à cauſa aliqua: & tamen cauſa non præcedit ea niſi natura, & non duratione: ſicut dicit ipſe Auguſt. de ſole & illuminatione: & exemplum eſt ſupra diſtinct.9.ergo videtur, quòd ſic etiam potuit eſſe in mundo.

3 Item hoc videtur Boetius velle in 5.de de conſol.philoſophiæ dicens, quòd æternitas non ſpatio aliquo ſit ante mundum, eo quod ipſa ſimplex ſit.

4 Si forte dicas, quòd creatura ab æterno eſſe non potuit, ne tempus quod creaturæ cointelligitur, parificetur æternitati, & creatura Creatori. Hoc nihil eſſe videtur: quia Boetius probat, quòd hoc non contingit, etiamſi mundus ponatur eſſe ab æterno: adhuc enim tempora eſſent ſucceſſiua, & creatura variabilis, vt ipſe dicit: ergo adhuc creatura non parificatur Creatori.

5 Item, Cauſa ſufficiens & nullo indigens ad agendum, ſemper agit, aut eſt otioſa, vt videtur. Deus autem ab æterno fuit cauſa ſufficiens ad agendum mundum ſiue creandum: ergo ab æterno creauit mundum, aut otioſus fuit: otioſitas autem in Deum non cadit: ergo ab æterno videtur mundum creaſſe.

6 Item, Si non potuit ab æterno, & poſtea potuit, videtur quòd muratus ſit in potentia: ergo ad minus potuit ab æterno.

7 Item Boetius dicit.

Quem non externa pepulerunt fingere cauſæ.

Ergo ipſe non dependet ad aliquid extra ſe: ergo quicquid poteſt, ab æterno poteſt: ergo ab æterno potuit facere mundum.

SED CONTRA: Quicquid Deus ab æterno potuit facere, ab æterno potuit fieri: ergo ſi Deus ab æterno potuit mundum facere, mundus ab æterno potuit fieri. Contra: Creatum eſt, quod habet eſſe poſt nihil, æternum autem quod non habet principium: ergo nullum creatum eſt æternum. *Sed contra.*

2 Item habere principium exiſtentiæ ſecundum durationem, & non habere, ſunt contradictorie oppoſita: ergo non erunt de ratione vnius & eiuſdem & ſecundum idem: ſed habere principium durationis eſt de ratione creati: ergo non habere huiuſmodi principium, non poteſt ei conuenire: conueniret autem ſi eſſet ab æterno: ergo mundus non poteſt eſſe ab æterno, vt videtur.

SED TVNC quæritur vlterius iuxta hoc, Vtrum potuit eum prius facere quam fecit? Videtur autem, quòd ſic: quia æternitas non habet finem ante: ergo quantumcumque ante ſumatur in infinitum, ſemper diſtat: ergo videtur, quòd potuit ante fieri: & tamen non eſſet ab æterno. Si forte dicas, quòd æternitas non habet ante: & ideo quæſtio nulla eſt: quia non eſt prius & poſterius in ſimplici. Contra: Quandocumque fit creatura, tunc ſimul cum ea fit tempus: hoc autem eſt nunc minus quam ſeptem millia annorum: quæro ergo, vtrum potuit octo eſſe vel decem millia? videtur, quod ſic, quia Deo nihil eſt impoſſibile: ergo videtur quod ante potuit facere quam fecit. Item, Licet æternitas non habeat partem & ante & poſt, tamen ipſa indeficiens eſt ab æterno, & differt à temporali & æuiterno quantum ad indeficientiam: igitur aliquid poteſt ſub ipſa prius & poſterius eſſe: & tunc ſtat prima ratio, quòd mundum potuit Deus prius facere quam fecit. Sed tunc vlterius procedo ſic in infinitum anteriorando: ergo mundus potuit fieri in infinitum antequam factus fuerit: in infinitum autem prius fieri, eſt ſine principio fieri: ergo potuit eſſe ſine principio durationis: ergo æternus: Dicit enim Boetius, quòd vnum momentum proportionem habet ad quantumcumque ſpatium temporis finite acceptum.

SED CONTRA: Conſtat, quòd infinitum tempus non contingit vnquam pertranſire: ergo ſi mundus incepiſſet infinito tempore ante, nunquam eſſet deuenire ad hanc diem in qua ſumus modo: hoc autem falſum eſt: ergo mundus non potuit fieri in infinitum antequam fuit. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd cum dicitur, mundum potuit Deus facere ab æterno, hæc eſt duplex, ex eo quod ly ab æterno poteſt determinare hoc verbum, potuit, & ſic eſt vera: vel infinitum facere, & ſic eſt falſa: quia bene concedo, quòd de ratione creati eſt non eſſe ab æterno, nec fieri poſſe: cum enim dicitur, Deus poteſt facere mundum vel omnia, diximus ſupra, quòd *Solutio.*

ens poſſibile quod refertur ad potentiam accipiendum eſt in duplici proportione, ſcilicet ad facere, & ad fieri: cum autem dicitur, creatum poteſt Deus facere ab æterno, creatum quod eſt ſub potentia, neutram habet proportionem, quia nec facienti hoc eſt decens, quòd in aliquo parificetur ſibi factum: nec etiam hoc poteſt fieri propter incluſam in ſe conditionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi Philoſophi qui hoc probauerunt, errauerunt, & non ſupponebant aliquid eſſe creatum ex nihilo: ſed dicebant incorruptibiles partes mundi eſſe ab æterno, & corruptibiles in eſſe in infinitum conſeruari propter mutuam actionem & paſſionem: ſed ſuppoſito, quòd creatæ ſint res, impoſſibile eſt cum hoc ponere, quod fuerunt ab æterno. Vtrum autem neceſſe ſit creationem eſſe, in principio ſecundi libri habet inquiri.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc eſt verum in his in quibus eſt actio per neceſſitatem naturæ nihil quærentis extra ad hoc vt cauſet, ſicut luminoſum quod nihil exigit ad hoc quod emittat lumen: ſed hoc modo non cauſat Deus, quia omnia conuenirent ſecum in forma, ſicut lumen in luce illuminantis: tamen verum eſt, quòd hoc dixerunt quidam gentiles Philoſophi, quòd intelligentia eſſet radius primæ cauſæ, & cælum radius quidam intelligentiæ: & ſic vlterius nitebantur probare res ab æterno eſſe: quod friuolum eſt, & de facili improbatur, ſicut patebit alibi.

AD ALIVD dicendum, quòd æternitas non præcedit ſpatio diſtenſionis, quod proprie ſpatium eſt, quia ſimplex ipſa eſt: tamen præcedit duratione eſſe, & cauſa, ſecundum quod duratio dicitur indeficientia eſſe: & hoc intendit Boet.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo ſi poneremus tempus non habere principium, quòd adhuc tempus non eſſet æternitas: quia æternitas eſt ſimul ſtans, tempus autem nihil minus quam modo eſſet ſucceſſiuum: nec creatura coæquaretur Creatori in omnibus, ſed tamen æquaretur in hoc quod eſt non habere principium in eſſe durante: & hoc ipſum dico impoſſibile eſſe: vnde Boetius loquitur ibi ex hypotheſi falſi, ſcilicet quid ſequeretur, ſi mundus poneretur fuiſſe ab æterno.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus ſemper potuit: ſed res non potuit fieri ab æterno: & ideo non ſequitur quicquam de otioſitate: quia ſapientis eſt non quod ipſe poſſit facere, ſed quod poſſit fieri in re: & non ſolum hoc, ſed etiam quid ſibi decenter, & rebus factis vtiliter fieri poſſit, attendere.

AD ALIVD dicendum, quòd nulla mutatio cadit in eum: quia ipſe ſemper vno modo ſe habet, licet res diuerſimode ſe habeant in ipſo: & huius exemplum ſæpius poſitum eſt de voluntate & intellectu diuino. Vnde quòd res non ab æterno ſit, hoc eſt quia non potuit fieri, quod ipſe ſemper vno modo potuit facere.

AD ALIVD dicendum, quòd ſua potentia non dependet ad opus propter hoc, ſed potius opus à ſua potentia: ſed tamen quia opus eſt alterius eſſentiæ quam ipſe, ideo non poteſt habere illam perfectionem quam habet ſua potentia, ſed deficiet ab ipſa: & hoc dicit imperfectionem operis, non dependentiam cauſæ efficientis. Si autem tu obiicis, quòd Dei perfecta ſunt opera, vt dicitur in Canticis Deuter. 32. Reſponſio, quòd ſunt perfecta in genere ſuo, ſed non perfectione diuinæ eſſentiæ, quæ exigeretur ad hoc quod poſſet æquari potentiæ efficientis.

Ad ea autem quæ in contrarium obiiciuntur, videtur mihi eſſe concedendum.

AD ID quod vltetius quæritur, Vtrum ante potuit facere quam fecit? Videtur mihi eſſe ſtulta quæſtio: quia dato, quod ante per aliquot annos, reſultat eadem quæſtio quæ modo eſt: bene enim concedo, quòd Deus potuit feciſſe, quòd mundus iam ſtetiſſet per mille millia annorum: & ſi hoc feciſſet, adhuc quæremus idem quod modo: & ideo quæſtio nulla eſt, ex quo oſtenſum eſt, quòd non potuit eſſe æternus, quia hoc eſt contra rationem creati. Ad hoc autem quod obiicit, quòd in infinitum anteriorando, videtur auferre principium durationis. Dico quòd hoc falſum eſt: quia quantumcumque accipias ante, finitum eſt: & non remanet reſpectu infiniti niſi potentia accipiendi. In æternitate autem per ſe nullum eſt principium, & actu principium non habet. Vnde tempus quidem tunc eſſet ſecundum actum principiatum, ſed potens habere vlterius principium, non potens eſſe ſine principio, eo quod creatum eſſe ponitur. *Ad quæſt.*

AD HOC autem quod obiicit, quòd ſi hoc modo infinitum poneretur tempus, nunquam eſſet deuenire ad hanc diem, poſſumus concedere concluſionem, quia pro nobis eſt: ſed quia ſophiſtice probat, dicendum quòd ſi non ponamus tempus infinitum, ſicut quidam Philoſophi fecerunt, nos ponemus ipſum infinitum ſucceſſione motuum cæli: & hoc infinitum explicatur per partes aliquotas, quæ ſunt hora, dies, menſis, & annus: & in hoc infinito contingit accipere partes determinatas, ſed ad finem & medium totius durationis non contingit venire: vnde bene venitur ad diem hanc vel illam, ſed hæc dies nulla pars eſt quæ aliquoties ſumpta, numeret totam ſucceſſionem, quia iam infinitum poneretur eſſe finitum. Sed tamen nos non ita ponimus tempus eſſe infinitum ſucceſſione motuum: quia tempus incepit, & ſimiliter motus, & etiam finietur vtrumque, ſicut ſupra dictum eſt diſt. 3.

ARTICVLVS II.

An ea quæ fecit Deus, potuit facere meliora?

SEcundo quæritur, Vtrum meliora potuit facere quam fecit? Videtur autem, quòd non: quia dicit Dionyſius, quòd optimi eſt optima adducere: ergo videtur, quòd ipſe vnumquodque creauit in meliori ſtatu quem habere potuit.

2 Item Plato, Porro quia optimus erat, inuidia ab eo longe relegata erat. Ergo vnicuique dedit, quantum recipere potuit de bonitate ſua: hoc autem eſt non poſſe melius facere: ergo videtur, quòd non potuit melius facere res quam fecit. Si forte dicas, quòd hoc modo fecit optime, quia fecit vnumquodque in omni bonitate cuius erat ſuſceptibile. Contra: Ipſe dedit capacitatem, & etiam impleuit eam: ergo cum optimus ſit, vnicuique dedit maximam capacitatem, & impleuit eam: ergo ſimpliciter videtur, quòd ipſe nihil melius potuit facere, quam fecit.

Sed contra.

SED CONTRA: Conſtat, quòd materia prima capax eſt nobiliſſimæ formæ: ergo Deus vnicuique parti materiæ dare potuit illam formam quæ nobiliſſima eſt, vt totum vniuerſum informaretur anima rationali vel intellectiua: ſed animatum rationali anima melius & nobilius eſt quam lapis: ergo lapidem melius potuit facere, quam fecit.

2 Item, Non eſt aliqua capacitas alicuius creaturæ quæ non ſit finita: ergo Deus potuit maiorem facere: ſi autem feciſſet maiorem, illa melioris boni eſſet capax: ergo daretur ei aliquid melius, quam modo habeat: quia aliter fieret non recta proportio capacitatis ad id quo impletur capacitas, quod non competeret ſapientiæ & bonitati Dei: ergo ſingulas res potuit facere melius quã ſunt.

3 Item Magiſter probat hoc duabus rationibus in litera, quæ inſpicienti patent, & concedit.

Solutio.

SOLVTIO. Iſta quæſtio non quærit niſi de bonitate ſingularum rerum in ſe. Et ideo dico, quòd poteſt dupliciter intelligi, ſcilicet de bonitate rerum quæ ſunt in ſe in propriis naturis, & generibus ſuppoſitæ: vel de rebus exiſtentibus in potentia Creatoris tantum. Si intelligitur de rebus exiſtentibus in ſe: tunc adhuc dupliciter poteſt intelligi, ſcilicet de bonitate conſequente eſſe ſubſtantiale vniuſcuiuſque, vel conſequente bene eſſe & eſſe accidentale: & ſi primo modo intelligatur: tunc dico, quòd nulla res melius potuit fieri, quam facta eſt, licet Deus melius eam potuit facere: & hoc ideo, quia tunc ſupponitur capacitas principiorum materialium & formalium vniuſcuiuſque: & illis ſuppoſitis, de ſubſtantialibus nihil melius ex illis principiis fieri potuit, quam factum eſt. Si autem intelligatur ſecundo modo, ſcilicet de eſſe accidentali, vel de bene eſſe, dico quòd potuit fieri melius & peius, ſicut continue res in melius & peius mutantur. Si autem intelligatur quæſtio de rebus non ſuppoſitis niſi in potentia Creatoris: tunc dico, quòd potuerunt melius & peius fieri in vtroque eſſe ſubſtantiali & accidentali ſecundum ſuam voluntatem: & hoc modo accipit quæſtionem Magiſter in litera. Et per hoc patet ſolutio ad prima duo: quia Dionyſij & Platonis verba intelliguntur de adductione rerum in eſſe ſubſtantiali ex illis principiis naturæ, quæ modo ſunt & ſupponuntur eſſe in cauſis ſeminalibus in operibus ſex dierum.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus dedit capacitatem iſtam, ſed non dedit maximam quam potuit dare. Et ſi quæratur, quare hoc? Dico quòd ex ſapientia non diſpoſuit dare maiorem, & noluit dare maiorem: & quare noluit, ego ignoro, ſed ipſe nouit: ſed verum eſt, quòd hæc data capacitas, quoad eſſe ſubſtantiale impleri melius non poterat: quia vt dicit Plato, ſecundum merita materiæ dantur formæ: & ideo nobiliori materiæ datur melior forma, & vnicuique forma ſecundum quòd eſt capax, vt dicit Auicen. & ponit ſimile in ſphæra ignis, quæ materiam quandam minus ſuæ ſpeciei proportionatam calefacit tantum: quandam autem magis proportionatam calefacit, & diſſoluit, & lucere facit: aliam vero maxime proportionatam calefacit, diſſoluit, illuminat, & ignit. Et ſic eſt etiam de datore formarum Deo, quòd omnia implet eſſe ſubſtantiali ſecundum eorum capacitatem, quædam forma elementi, quædam forma mixti, quædam autem anima vegetabili, & quædam ſenſibili, & quædam rationali, ſecundum quod magis recedunt ab actu contrarietatis ad temperamentum & vniformitatem complexionis: quia in hoc accedunt ad naturam cæli, vt ipſe dicit: & per hoc patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An bonitatem quæ reſultat ex ordine vniuerſi, potuit Deus meliorem facere quam fecit?

TErtio quæritur quæſtio magis difficilis, ſcilicet vtrum bonitatem quæ reſultat ex ordine vniuerſi, potuit Deus meliorem facere? Videtur autem, quòd ſic: quia inter ea quæ in infinitum diſtant, poſſunt eſſe infiniti gradus altiores inferiori, & inferiores ſuperiori: ſed Deus & ſumma creatura quæcumque ſit illa, infinitè diſtant: ergo inter Deum & Angelum ſunt infiniti gradus implebiles bonitatibus ordinatis: ſi autem illi fierent, vicinius ordinaretur ad optimum quod eſt Deus ipſe, mundus, quam modo faciat: ergo eſſet maior bonitas ordinis, quam modo ſit: quæ enim inter bonitates ordinis vicinius attingit ad ſummum bonum, illa eſt melior & maior.

2 Item, Poſſibile fuit Deo cui nihil eſt impoſſibile primum & vltimum in vniuerſo meliora facere, ſicut materiam primam, & Angelum: de quibus dicit Auguſt. in 12. confeſ. quòd materia prima eſt prope nihil, & Angelus prope Deum: ergo & media erunt meliora: ergo totum vniuerſum melius, & ordo melior: ergo & bonitas reſultans ex ordine melior. Si forte dicas, quòd mundus eſt vt cithara, in qua ſi vna chorda tenditur in ſonum meliorem, habet quidem in ſe meliorem, ſed ſonus ille melior turbat totam harmoniam, & ideo plus confuſionis & mali affert citharæ, quam habeat in ſe: ita etiam ſi res hæc fieret melior quam eſt, confunderet alia ordinata ad ipſam. Contra: Conſideretur tantum temperamentum citharę, quæro vtrum cithara poteſt habere meliorem harmoniam,

omnibus

omnibus & non vna corda tantum melioribus factis? Conſtat quod ſic: ergo Deus potuit quamlibet & non vnam ſine alia tantum creaturam melius facere, quam fecit: ergo tunc melior eſſet ordo & dulcior harmonia, vt videtur.

3 Præterea hoc expreſſe dicit Magiſter in litera, & reputat oppoſitum hæreſim.

Sed contra. SED CONTRA: Super illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: dicit Gloſſa, quòd bona erant in ſe, ſed in vniuerſo optima: optimo autem non poteſt melius fieri: ergo bonitate vniuerſitatis iſtius non poteſt fieri melius aliquid, nec potuit.

2 Item, Vniuerſum tantæ bonitatis eſt, quòd etiam id quod eſt malum in ſe, confert completionem ſibi: cum igitur nihil melius poſſet fieri illo, quod etiam malum ordinat in bonum, videtur quòd nihil melius poſſet fieri vniuerſitate.

3 Item Auguſtinus, Duo feciſti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo non poſſet etiam cogitari, vt videtur, maior & latior ordo bonitatis, quam à nihilo ad prope Deum: ergo non poteſt fieri melius.

4 Item, Qui vniuerſa dicit, nihil excipit: ergo nulla bonitas deeſt vniuerſitati: ſed nihil melius poteſt fieri eo cui nihil deeſt in bonitate: ergo nihil poteſt melius fieri vniuerſitate.

Solutio. SOLVTIO. Sine præiudicio dico, quòd vniuerſitas poteſt conſiderari tribus modis, ſcilicet vt ſuppoſita eſt in eſſe, & vt ſuppoſita in potentia efficientis tantum: & in quibuſdam ſuppoſita in eſſe, & in aliis poſita eſſe in potentia efficientis tantum. Si ſupponitur in eſſe: tunc videtur mihi, quòd in iſtis rebus quæ ſunt, nunquam poterat fieri melior harmonia naturalis, quam facta eſt: & hoc ſecundum bonitatem naturæ, & non ſecundum bonitatem accidentalem vel gratiæ: quia quid melius cogitari poteſt, quam generabile & corruptibile reduci in motum decliuis circuli, & eorum quæ ſequuntur circulum decliuem & habent reduci in motum vniformen mobilis difformis, & hoc reduci in motorem vniformem vniformiter ſe ſemper & ad omnia habentem? Similiter malum vnius ordinari in bonum alterius, ſicut corruptionem vnius in generationem alterius, & perſecutionem tyranni in patientiam virtutis, & probationem fidei, nihil melius poteſt fieri, iſtis rebus exiſtentibus, vt videtur. Si autem mundus totus ſupponitur tantum eſſe in potentia efficientis: tunc videtur mihi, quòd meliorem poterat facere mundum, & melius ordinatum: ſicut cithara omnibus chordis aliis, vel aliter poſitis ab artifice in infinitum ſciente contemperationes harmoniarum. Si autem tertio modo ponatur, ſcilicet partim eſſe in re, & partim in potentia, ſicut ſi ponamus eſſe cælum & motum, & aſinos & terram, & nihil plus niſi in mente diuina & potentia diuina: tunc videtur mihi, quòd ſine confuſione harmoniæ mundi non poſſunt res reliquæ melius fieri quoad ſubſtantiam, quam etiam factæ ſunt, licet in nullo reſtringam potentiam Dei quæ ſemper poteſt facere quod vult: ſed ego loquor de fieri: & hoc ideo dico, quia aſinus habet duplicem bonitatem, ſcilicet in ſe, & comparationis: & in comparatione ad equum eſt aſinus vilis, ſed comparatus ad hominem eſt adhuc vilior & minus bonus: ergo ſi omnes res aliæ meliores fierent, efficeretur aſinus minus bonus bonitate comparationis, quam eſſe debet, & ſic diſturbaretur harmonia vniuerſitatis. Solo autem medio modo, ſcilicet quod res ſit in potentia diuina tantum procedit intentio Magiſtri in litera.

DICENDVM ergo ad primum, quòd hoc modo non accipiuntur gradus entium, quia ſic ſemper imperfectus remaneret mundus: ſed accipiuntur penes bonitates Dei participabiles, ſicut eſſe, viuere, ſentire, intelligere, incorruptibile eſſe, cauſam eſſe, & huiuſmodi: & ſic impletur vniuerſalis ordo: quia ea quæ participabilia ſunt de attributis Dei, faciunt gradus: & illi implentur tribus modis, ſcilicet in bonitatibus gratiæ, ſicut omnia ad hominem, & homo ad gratiam, & gratia ad Deum per Chriſtum: & in ordine mali ad bonum: & ſic non poterat eſſe vicinior ordo iſtis rebus exiſtentibus. Sequentes autem omnes obiectiones procedunt de vniuerſo ſuppoſito in potentia Dei tantum, & hoc modo conceduntur.

AD EA autem quæ in contrarium obiiciuntur, dicendum ad tria prima, quòd non procedunt niſi de vniuerſitate iſta quæ in natura rerum ſupponitur eſſe: & hoc modo conceditur quod concludunt.

AD ALIVD dicendum, quòd aliud eſt loqui de hoc vniuerſo, & aliud de ratione vniuerſi ſecundum nomen. Vniuerſum enim hoc multa non habet quæ poſſet habere ſi Deus vellet: ſed ratio vniuerſi ſecundum nomen omnia habet: & de hac nihil quæritur hic: vnde illa obiectio non facit ad propoſitum.

AATICVLVS IV.

Vtrum Deus potuit & non voluit, aut voluit & non potuit mundum meliorem facere?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in litera [Si enim voluit & non potuit, infirmus, &c.] Videtur enim hoc argumentum non ſolui ſufficienter à Magiſtro. Vnde dicendum ſicut ſupra diſtin. 6. dictum eſt, quòd aliud eſt in eo quod parificari poteſt per naturam, ſicut Filius & Spiritus ſanctus: aliud autem in eo quod eſt diuerſæ eſſentiæ, quia hoc parificari non poteſt etiam quantumcunque creſcat. Et ſimile huius eſt: ſi accipiatur linea finita, & augeatur punctum per puncta: tunc in infinitum poteſt augeri punctum, & tamen non æquabitur lineæ nec proportionabitur ei. Ita dicendum, quòd augmentum bonitatis creatæ reſpectu increatæ bonitatis eſt ſicut adiectio punctalis: & ideo quantumcunque creſcat, nec erit proportionabile,

nabile, nec erit æquale. Si autem tu obiicias, quòd non eſt ſimile: quia punctum eſt indiuiſibile, & per indiuiſibilia creſcere non poteſt, quia indiuiſibilia non ſunt quanta, & ideo non augetur: ſed bonitas creata quanta eſt, & ideo ſi in infinitum apponatur, æqualis erit infinitæ. Dicendum, quòd in omnibus illis bonitatibus ſemper cum addito additur etiam ratio diſtantiæ infinitæ: quia quodlibet erit bonum creatum: ergo quodlibet diſtabit ſine proportione: & ideo nunquam fiet proportionabile & nunquam æquale: nec hoc eſt inuidia, ſed potius ordo ſapientiæ: quia inuidia eſt reſpectu eorum quæ parificari vel ad minus proportionari poſſunt, vt dicit Gregorius ſuper illud Iob 5. Virum ſtultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

Vtrum alio vel meliori modo poſsit facere quam facit?

C POſt hæc conſiderandum eſt, Vtrum alio modo vel meliori quam facit, poſsit ea facere quæ facit? Si modus operationis ad ſapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus eſſe poteſt. Non enim poteſt facere aliquid aliter vel melius quam facit, id eſt, alia ſapientia vel maiori ſapientia. Nihil enim ſapientius poteſt facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipſam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior poteſt eſſe modus. Et ſecundum hoc concedi poteſt, quia ea quæ facit, poteſt facere melius, & aliter quam facit: quia poteſt quibuſdam meliorem modum exiſtendi præſtare, & quibuſdam alium. Vnde
Cap. 10. Auguſt. in 13. lib. de Trinit. dicit, quòd fuit & alius modus noſtræ liberationis poſsibilis Deo, qui omnia poteſt: ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. Poteſt ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id eſt, creaturæ, non ad ſapientiam Creatoris.

ARTICVLVS V.

An Chriſtus, beata Virgo, Angelus, & Adam potuerunt meliores fieri quam facti ſunt? Et an Chriſtus ſit de vniuerſitate operum Dei? & quomodo intelligitur, quòd beata Virgo ſit exaltata ſuper choros Angelorum?

DEinde quæritur de ſecunda parte iſtius lectionis *ibi* [Poſt hæc conſiderandum, Vtrum alio vel meliori, &c.] Incidit autem hic quæſtio de quibuſdam optimis, vt de Chriſto, & de beata Virgine, & Angelo, & Adam, vtrum potuerunt melius fieri.

Quæſt. 1. Quæratur ergo de Chriſto, Vtrum ipſe ſit de vniuerſitate, vel non? Videtur, quòd ſic: quia ita dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 12. Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Et ibidem dicit Gloſſ. Membra de membro, id eſt, capite, quod eſt membrum: conſtat autē, quòd caput eſt de vniuerſalitate membrorum: ergo Chriſtus eſt de vniuerſitate ſicut alia membra.

2 Item, Supra diſtinct. 29. dicit Hilarius, Caput omnium Chriſtus: ergo videtur, quòd ipſe ſit de vniuerſitate.

3 Item, Quicquid eſt minus eo quod eſt de vniuerſitate, illud eſt de vniuerſitate plus quā illud: Chriſtus eſt minor aliquo quod eſt de vniuerſitate, quia minoratus eſt paulo minus ab Angelis, qui ſunt de vniuerſitate: ergo vt prius.

Sed contra. SED CONTRA: Chriſtus eſt conſtitutus ſuper vniuerſa opera manuum Dei: ergo ipſe non eſt de vniuerſitate operum, vt videtur.

2 Item, Quicunque eſt cauſa totius boni vniuerſitatis, non poteſt eſſe aliquid vniuerſitatis: Chriſtus autem eſt cauſa totius boni quod habet vniuerſitas: ergo, &c.

Quæſt. 2. VLTERIVS quæritur, Vtrum Chriſtus potuit fieri melior? Videtur autem, quòd ſic: quia anima ipſius creata fuit: ergo bonitas ſua fuit finita, ſicut & eſſentia: ergo potuit eſſe maior. Item, Corpus fuit creatum: ergo eadem ratione bonitas corporis eius potuit eſſe maior.

Sed contra. SED CONTRA: Ioan. 3. Datus eſt ei ſpiritus non ad menſuram: quod autem non eſt ad menſuram, eſt immenſum: & quod eſt immenſum, non poteſt creſcere: ergo Chriſti bonitas creſcere non potuit.

Quæſt. 3. VLTERIVS quæritur, Vtrum beata Virgo melior eſſe potuit? Videtur, quòd non: quia dicit Anſel. quòd decebat vt Virgo illa quam Pater Filio ſuo matrem elegit, ea puritate niteret, qua maior ſub Deo nequit intelligi: ergo videtur, quòd creſcere in bonitate non potuit.

2 Item Auguſt. dicit, Duo feciſti Domine: vnum prope te, & alterum prope nihil. Ergo Angelus prope fuit apud Deum: canta-

mus autem dictum Hiero. de ipsa, Exaltata es supra choros Angelorum ad cælestia regna. Ergo ipsa est proximior proximo: non potest autem aliquid intelligi vltra posse accedere crescendo: ergo ipsa melior fieri non potuit.

3 Item, Sub Deo vnito homini nihil est vicinius, quam materialiter idem esse cum vnito: materia autem est accepta de ipsa: ergo ipsa est proxima: ergo non potest esse melior.

Sed contra. SED CONTRA: Creatura est simplex: ergo ipsa est finitæ bonitatis: ergo potest intelligi crescere: & quod tu potes intelligere, Deus potest facere, & multo amplius: ergo ipsa potest fieri melior.

Quæstiun. VLTERIVS autem quæritur de Angelo. Quia videtur melius, quod est glorioſius: glorioſius autem videtur per pugnam & meritum proficere ab beatitudinem, quam sine illis: ergo videtur, quòd homo factus sit melior Angelo.

2 Item, In litera est, quòd melior est natura quæ peccare potest, quam illa quæ peccare non potest: ergo status possibilis ad peccatum, melior est statu impossibili ad peccatum: & sequitur idem quod prius.

3 Item, Ex hoc sequitur, quòd quanto infirmior est status & maiores habens occasiones peccandi, dummodo non habeat necessitatem, quòd tanto sit melior: & hæc friuola sunt, & de his in 3. dist. 3. & 10. est quæstum: vnde ista hic sufficiant.

Solutio. SOLVTIO. Non est concedendum, quòd Christus sit de vniuersitate, sed super vniuersitatem,

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quòd eo ipso quòd caput Dei significatur esse super omnia: sed membrum dicitur non omnium, sed Ecclesiæ cum qua habet naturæ conformitatem, & non quodlibet membrum aliis communicabile, sed potius quod eminet omnibus, & influit in omnia spiritum motiuum & sensibilem, sicut dictum est super tertium. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quòd Christus non est minoratus ab Angelis nisi dispensatorie & secundum quid, scilicet in eo quòd passibilem naturam assumpsit. Quia vero illa vnita est & non nuda, ideo etiam in illa super omnia est, & non ordinabilis cum omnibus.

AD ID quod vlterius quæritur, sufficienter quantum potui, discussum est in tertio: tamen hic potest dici, quòd si Christum consideramus vnitum sicut est in rei veritate, tunc gratia hominis coniungitur infinito bono, & quoad hoc quòd habet vnionem cum illo in esse, qua vnione nihil magis accedere ad summum bonum potest, & sic non potest crescere nec fieri melior: & hoc modo datus est ei Spiritus non ad mensuram. Si autem consideretur gratia simplex non pertingens ad vnionem, quæ consideratio tantum est secundum intellectum: tunc crescere posset, & esset finita gratia. Et per hoc patet solutio ad ea quæ obiiciuntur de Christo: quia illis duobus modis procedunt obiectiones. *Ad quæst. 2.*

AD ID quod vlterius quæritur de beata Virgine, bene puto, quòd quicquid potest percipere creatura pura capax Dei, hoc totum communicatum est matri Dei: & in illa consideratione procedunt rationes primo inductæ. Sed diuina potentia non restringitur, quin potuerit facere capacitatem maiorem quam hominis & Angeli, & tunc crescere posset & gratia: & hoc modo procedunt rationes in oppositum: & ideo etiam ad illa patet solutio. Tamen notandum, quòd licet dicatur exaltata super choros Angelorum, & super choros Archangelorum nihil sit, nisi altitudo diuina: non tamen est exaltata ad æqualitatem altitudinis diuinæ: quia sicut prius dictum est, distantia est extra mensuram: & ideo licet sit altior omnibus Angelis, tamen adhuc distat à dignitate diuina sine proportionis mensura. *Ad quæst. 3.*

AD ID quod vlterius quæritur de homine & Angelo quoad statum pugnæ, dicendum quòd est bonitas secundum quid, scilicet secundum magis laudabile: & de hac tantum procedunt illæ rationes. Est etiam bonitas simpliciter quæ perficit secundum nobiliorem actum & altiorem gradum: & de illa non tenet: & ideo quoad hanc loquendo de potentia Dei solum, vterque melius poterat fieri, sicut etiam Magister concedit in litera. *Ad quæst. 4.*

Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

PRæterea quæri solet, Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit? Quod quibusdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet: vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgen- D

di, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnius rei voluntas exprimitur: ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis vtamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie: & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse, quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri: sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

ARTICVLVS VI.

An Deus semper possit quod potuit?

DEinde quæritur de vltima parte istius distinctionis quæ incipit *ibi* [Præterea quæri solet, Vtrum Deus, &c.] Videtur autem, quòd Deus semper possit quod potuit: omne enim non potens modo quod potuit, aut mutatum est in potentia sua, aut potentia sua dependet ad alterum quod mutatum est: Dei autem potentia nec mutatur in se, nec dependet ad aliud: ergo modo potest quicquid olim potuit.

2 Item, Quicquid vno modo semper se habet, semper potest idem: Deus autem vno modo semper se habet: ergo semper potest idem.

Sed contra. SED CONTRA sunt instantiæ quæ iacent in litera.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magister videtur fuisse de opinione Nominalium. Vnde solutio Magistri consistit in hoc quòd vna potentia semper significatur, quæ refertur ad idem, licet diuerso modo significandi in verbo vel aduerbio pertinente ad tempus significetur. Vnde dicit, quòd eadem est potentia qua potuit mundum creare, & qua potuit mundum creasse: & patet sua solutio in litera. Sed verius & probabilius videtur mihi dicendum, quòd est potentia absolute considerata, & hæc eadem est semper: & est potentia coniuncta actui, & hæc determinatur secundum modum significandi ad rem quæ refertur ad eam: & ratio non est eadem in relatione illa: & hac non potest modo quicquid potuit, nec hæc ponit mutationem in eo, sed in re in quam potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia sua non propter hoc dependet ad rem, sed potius ex eo quòd res dependet ad ipsam, surgit diuersa habitudo relationis rei ad potentiam, & è conuerso, qua aliter se habet res ad potentiam antequam fit, & cum fit, & cum facta est.

AD ALIVD dicendum, quòd licet Deus vno modo se habeat ad res, non tamen res vno modo se habent ad ipsum: & ex illis habitudinibus fiunt diuersæ relationes, quibus significatur potentia diuersimode. Supra autem ostendimus, quòd non est inconueniens æternum accipere à temporali aliquem modum significandi.

DISTINCTIO XLV.

De voluntate Dei, quæ essentia Dei est vna & æterna, & de signis eius.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum: ita idem est ei esse volentem quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est Deus, & huiusmodi. A *De quidditate voluntatis Dei.*

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia quæ vult.

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes, nobis obiiciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse: ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si vero secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? Relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia. B

Quis sit sensus horum verborum, Deus scit vel Deus vult. Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur?

ET vbicunque Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult: siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enuntiatur. Cum autem additur, Omnia, vel aliquid, vel aliqua: & dicitur, Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipse eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc vel illa, id est, Deus est C

cuius voluntati quæ ipſe eſt, hæc ſiue illa ſubiecta ſunt. Volens ergo ſiue velle dicitur Deus ſecundum eſſentiam, cuius voluntas eſſentia eſt ſempiterna & immutabilis (licet ea varientur & tranſeant, quæ ei ſubiecta ſunt) quæ non poteſt eſſe iniuſta vel mala, quia Deus eſt.

DIVISIO TEXTVS.

IAM de voluntate Dei aliquid pro ſenſus noſtri, &c.] Iſte tractatus de voluntate diuiditur in duas partes. In prima agit Magiſter de voluntate Dei ſecundum ſe, & ſecundum comparationem ad volita. In ſecunda de comparatione voluntatis noſtræ ad voluntatem ipſius: & hæc incipit diſtinct. 48. *ibi* [Illud quoque non eſt prætermittendum] Adhuc prima diuiditur in duas. In prima agit de voluntate Dei & volito. In ſecunda agit de modo implectionis diuinæ voluntatis in diſtinct. 47. *ibi* [Voluntas quippe Dei ſemper efficax eſt] Prima adhuc ſubdiuiditur in duas. In prima agitur de voluntate & diuiſione voluntatis ſecundum ſe. In ſecunda ponit quaſdam dubitationes circa volita diuinæ voluntatis, infra diſtinct. 46. *ibi* [Hic oritur quæſtio. Dictum eſt enim, &c.] Hæc diſtinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima agit de voluntate Dei ſecundum quòd ipſa eſt cauſa prima omnium creaturarum. In ſecunda ponit diſtinctionem de multiplicitate diuinæ voluntatis *ibi* [Hic non eſt prætereundum nobis] Prior adhuc ſubdiuiditur in duas, in quarum prima agit de voluntate ſecundum comparationem ad volentem. In ſecunda autem agit de eadem ſecundum comparationem ad volita: quorum ipſa eſt cauſa *ibi* [Hæc itaque ſumme bona voluntas] Prior harum habet tria capitula, in quorum primo dicit voluntatem Dei eſſe eſſentiam diuinam. In ſecundo mouet obiectionem contra hoc, & reſpondet illi. In tertio vero ſuum dictum confirmat. Et per hoc patet ſententia.

ARTICVLVS I.

An in Deo ſit voluntas?

1.p.ſum. theo.q.79. memb.1.

INciduñt autem hic tria dubia, ante literam, quorum primum eſt, An in Deo ſit voluntas? Secundum, Quid ſit voluntas eius? Et tertio de introductione iſtius tractatus de voluntate, ſiue ſitu.

Ad primum obiicitur ſic: Omnis appetitus eſt ſignificatiuus indigentiæ: in Deo autem nulla eſt indigentia: ergo nullus appetitus. Prima probatur per hoc, quòd appetitus eſt mouens ad id quod non habetur, vt dicit Philoſophus. Secunda patet per ſe. Inde vlterius obiicitur ſic: Nullus appetitus eſt in Deo: omnis voluntas eſt appetitus: ergo nulla voluntas eſt in Deo. Prima conſtat ex priori ſyllogiſmo. Secunda probatur in tertio de anima, vbi appetitus diuiditur per voluntatem, & deſiderium quod eſt appetitus animæ ſenſibilis.

2 Item, Auguſt. in lib. de libe arbi. Voluntas eſt rationalis motus, ſenſui præſidens & appetitui: conſtat autem, quòd in Deo nec ſenſus eſt, nec appetitus ſenſibilis, quia de illo loquitur Auguſtinus: ergo nec voluntas.

3 Item, Omnis voluntas eſt ad ſequendum aliquid, vel fugiendum: Deus autem nihil aſſequitur vel fugit: ergo nihil vult: ergo vt prius.

4 Item, Voluntas eſt potentia rationalis, habens ſe ad oppoſita: Deus autem habet ſe vno modo: ergo, &c.

5 Item, Voluntas eſt cauſa contingens rerum: Deus autem eſt cauſa neceſſaria & ſemper ſtans: ergo Deus non habet voluntatem, vt videtur.

SED CONTRA hoc eſt quod dicitur in litera. *Sed contra.*

2 Item ad Ephe. 1. dicit Apoſtolus, Secundum propoſitum voluntatis ſuæ. Et ibidem, Secundum conſilium voluntatis ſuæ. Et in multis aliis locis.

3 Item per rationem, Agens per intellectum melius eſt quam agens per naturæ neceſſitatem, quoniam primum cognoſcit rationem operis, ſecundum autem non: Deus autem nobiliſſimum agens eſt: ergo eſt agens per intellectum: nihil autem talium agit, niſi quod vult, & quando vult: ergo voluntatem habet Deus.

4 Item, Liberrimum in natura rationali eſt voluntas: ergo & optimum & nobiliſſimum: ergo & Deo attribuendum.

5 Item Philoſophus in 11. primæ philoſophiæ dicit, Voluntas eſt actio ipſius: & ideo vigilia, & ſenſus, & intellectus, ſunt valde voluptuoſa: & ſpes, & rememoratio ſunt propter iſta. Et intendit oſtendere, quòd Deo danda eſt voluntas, quæ eſt in actu ſemper, & actio ipſius: quia Deo agere, nihil aliud eſt quam velle Deum, vt hoc fiat: ſicut & in nobis voluntas coniuncta ſemper volito optima eſt, & voluptuoſa, ſicut & vigilia, & ſenſus, & intellectus ſecundum actum: & huius ſignum eſt, quòd ſpes & rememoratio non habent voluptatem niſi in relatione ad illa.

SOLVTIO. Dicendum, quòd in Deo voluntas eſt & per prius quam in nobis, & magis proprie. *Solutio.*

AD PRIMVM autem dicendum, quòd voluntatis eſt quoddam per accidens, & quoddam per ſe. Per ſe autem habet quatuor, quorum vnum eſt de natura, quòd ſit ſcilicet naturæ rationalis, & in ratione: ſicut dicit Ariſto. & Damaſc. quòd omnis voluntas rationalis eſt: & ſi non eſt rationalis, non eſt voluntas. Secũdum eſt, quòd ſit liberrimum naturæ rationalis:

rationalis : & hoc eſt proprietas ipſius : habet enim vnam libertatem à ſubiecto proximo in quo eſt, hoc eſt, natura ſpiritus intellectualis, qui non eſt actus corporis vt affixus organo : & ideo non eſt obligatus materiæ vel eius appendentiis. Aliam libertatem habet à ſe, ſecundum quod eſt vis potens acceptare obiectum, vel non acceptare, quia ſpontanee operatur. Tertium eſt comparatio ipſius ad bonum: quia voluntas ſemper eſt boni, & præcipue ſummi boni quod omnia appetunt, vt dicit Philoſophus : & hoc ſummum bonum non afferret Deo iucunditatem, niſi eſſet voluntas ipſius: & hoc eſt quod optime tangit Philoſophus 8. ethic. vbi dicit ſecundum tranſlationem quæ eſt ex Græco : Si cuius natura ſimplex fuerit, ſemper eadem operatio delectabiliſſima erit. Ideoque Deus ſemper vna & ſimplici delectatione delectatur. Non enim ſolum motus eſt actus, id eſt, perfectio & complementum, ſed etiam immobilitas & delectatio magis in quiete eſt. Quartum autem & vltimum eſt, quòd voluntas etiam eſt cauſa omnium quæ fiunt vt ab artifice. Dicit enim Philoſophus in 6. primæ philoſophiæ, quòd omnium artificialium principium eſt voluntas : Deus autem operatur per modum artificis, & per modum neceſſitatis naturæ.

QVOD ERGO primo obiicit de voluntate, dicendum quòd hoc verum eſt in natura indigente : quoniam ſicut dicit Ariſt. in 8. ethic. ſicut in Deo immobilitas eſt voluptuoſa, ita in natura indigente motus propter malitiã indigentiæ : ſed Deus quieſcit in æterno bono, quod totum eſt intra ipſum. Et ſunt hæc verba. Tranſmutatio eſt omnium dulciſſimum ſecundum Poëtam Homerum; propter malitiam quandam : quemadmodum homo facile tranſmutabilis, qui malitioſus eſt, & natura quæ indiget tranſmutatione, non enim eſt ſimplex neque modeſta. Per hoc etiam patet ſolutio ad tria ſequentia.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc non eſt de nobilitate voluntatis, quòd poteſt in malum, quia hoc non eſt poſſe : ſed conſequitur voluntatem creatam non confirmatam ex defectu, quia fluxit in eſſe poſt non eſſe : ſed, quòd poteſt in oppoſita contradictorie, ſcilicet quòd poteſt hoc, & poteſt ceſſare ab ipſo, & poteſt aliud : iſta enim poteſtas oſtendit ipſam voluntatem nulli eſſe obligatam : & hoc bene habet in Deo eſſe, qui non obligatur ad aliquid.

ARTICVLVS II.

Quid eſt voluntas diuina, & an ſit idem cum Dei eſſentia?

DEinde quæritur, Quid ſit voluntas diuina? Videtur autem, quòd non ſit eſſentia diuina : quia quæcunque ſunt eadem, omne id quod attribuitur vni, poteſt attribui alteri : ſed multa ſunt in voluntate, quæ non ſunt in eſſentia : ſicut omnia bona creata quæ ſunt in voluntate Dei continente & volente ea, non tamen omnia ſunt in eſſentia : ergo voluntas & eſſentia non ſunt idem.

2 Item, Quæcumque ſunt eadem omnino, idem additum vtrique adhuc non facit diuerſa, ſed remanent idem : ſi ergo voluntas Dei eſt eſſentia Dei, & voluntas huius eſt eſſentia huius : ſed voluntas huius eſt, demonſtrato homine creato : ergo Deus eſt eſſentia huius, quod falſum eſt. Si forte dicatur, quòd voluntas differt ab eſſentia, non in ſe, ſed in connotato. Contra : De ratione voluntatis non eſt vt aliquid connotet : poſſum enim dicere, Deus vult ſe eſſe trinum & vnum, & vult generare Filium : & nihil connotatur extra Deum : ergo videtur, quòd hoc non ſit ſubſtantiale voluntati, quòd aliquid connotet : ergo videtur, quòd voluntas Dei non ſit eſſentia Dei.

SED CONTRA: Quicquid non eſt totum quod habet, illud non eſt ſimplex : voluntas habetur ex Deo, & ipſe non eſt ſua voluntas : ergo Deus non eſt ſimplex, quod falſum eſt. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd voluntas eſt eſſentia Dei : ſed differt in modo ſignificandi, ſicut ſæpius ſupra de attributis diuinis oſtenſum eſt : & ideo non valet obiectum primum. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd verum eſt, vbi id quod additur vtrique, in eadem ratione additur in qua illa ſunt eadem : ſed hoc non fit hic : ſed potius cum dicitur voluntas huius, ly huius dicit obiectum voluntatis ſecundum rationem intelligendi quæ differt ab eſſentia : & ideo non oportet, quòd ſit eſſentia huius : & bene ſequitur ſic, Intellectus & voluntas ſunt idem in re : ſed realiter intellectus Dei non differt à Dei voluntate : ergo realiter eſſentia Dei & intellectus ſunt idem.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas Dei non ſemper connotat volitum extra, vel etiam reſpectum ad volitum extra : quia æterna eſt, & reſpectu æternorum : ſed ab eſſentia ſemper differt in modo ſignificandi & intelligendi, quia ſicut ſupra diſtinct. 8. probatum eſt, ſubſtantia, voluntas, & intellectus non ſunt ſynonima.

ARTICVLVS III.

An in hoc loco bene ſituetur tractatus de Dei voluntate?

TErtio quæritur de ſitu iſtius tractatus in hoc loco. Si enim voluntas, vt dicit litera, eſt tota cauſa prima & proxima rerum, videtur quòd cum ipſis rebus in eodem libro determinandum ſit de voluntate, hoc eſt, in ſecundo lib. & non hic.

2 Item, Voluntas videtur antecedere potentiam & ſcientiam : omnis enim operans per voluntatem primo vult, & poſtea ſcientia ſua ordinat opus, & per potentiam exequitur : ergo videtur, quòd tractatus de voluntate debuit eſſe primus, & de potentia vltimus

3 Item, Magiſter Hugo de ſancto Vict. Voluntas mouet, ſapientia diſponit, poten-

tia operatur. Ergo voluntas eſt prima.

4 Item, Dionyſius dicit, quòd bonum eſt diffuſiuum eſſe: diffuſiuum autem eſſe eſt per creationem: ergo primum inclinans ad creationem, eſt bonum quod eſt diſpoſitio voluntatis: ſed omne inclinans, habet aliquid inclinatiuum ad opus: ergo illud inclinatiuum quod inclinatur à voluntate, immediatius eſt operi: hoc autem eſt potentia exequens: ergo videtur, quòd voluntas ſit ante potentiam.

Sed contra. SED CONTRA: Voluntas Dei eſt actio ipſius, vt habitum eſt in auctoritate à Philoſopho inducta ſuperius: nihil autem immediatius eſt effectui, quam actio educens ipſum: ergo voluntas eſt coniunctiſſima operi: ergo eſt poſt potentiam & ſapientiam.

2 Item, Potentia ſecundum rationem abſtrahit à voluntate: ſequitur enim, voluntas eſt: ergo potentia eſt: non autem è conuerſo: ergo potentia eſt prior natura, quam voluntas: ergo voluntas ſe habet ex additione ſecundum rationem intelligendi ad potentiam: ſed omnis cauſa quanto magis eſt determinata, tanto magis eſt propria & coniuncta effectui: ergo voluntas immediatius coniungitur operi, quam potentia.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, vt ſupra dictum eſt, quòd potentia multis modis conſideratur, & etiam voluntas: voluntas autem quæ hic tractatur, eſt voluntas relata ad volitum & coniuncta illi: & hæc eſt ſufficiens cauſa exiſtendi creaturas: & ideo ipſa eſt cauſa operans & educens res.

2 Ad ſecundum autem dicendum, quòd illa obiectio procedit de voluntate aliter accepta, ſcilicet illa de qua ſupra dictum eſt, quòd eſt motor aliarum virium: & hæc non eſt comparata ad volitum.

3 Ad aliud dicendum, quòd illa auctoritas eodem modo intelligitur.

4 Ad aliud dicendum, quòd dictum Dionyſij magis facit ad hoc quod ſit immediata cauſa: quia ſicut dicit Auguſtinus, & habitum eſt ſupra diſtinct. 1. quia Deus bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus. Et quod obiicitur vlterius, non tenet, niſi in his agentibus, in quibus non eſt ſufficiens cauſa voluntas: ibi enim operatur voluntas per alias potentias affixas in membris, vt per inſtrumenta: ſed in Deo eſt ſufficiens cauſa ad omne quod vult: & ideo non oportet, vt inclinet aliquas alias potentias.

AD PRIMVM autem in contrarium dicendum, quòd non oportet propter hoc poni tractatum de voluntate in 2. lib. quia ſcientia cauſæ non habet determinari in eodem libro cum cauſato, niſi tantum in his cauſis quæ ſunt proximæ cauſatis, & quarum naturam & proprietatem habet in ſe cauſatum ipſum. Et hoc patet: licet enim ſtellæ ſint cauſæ generationis diuerſorum, non tamen determinatur de naturis & motibus ſtellarum in libro de generatione animalium, vel plantarum, ſed determinatur in eo de cauſis proximis & vniuocis cum ipſis cauſatis: & talis cauſa creaturarum non eſt voluntas: & ideo cum creaturis non eſt determinanda.

AD VLTIMVM dicendum, quòd hoc nihil eſt ad propoſitum: quia hoc non obiicit de potentia relata ad opus, quæ diuiditur contra voluntatem in his quæ exiguntur ad opus, ſed potius de potentia quæ eſt genus ad omne id quod aliquid poteſt cognoſcendo, vel volendo, vel operando.

Quod Dei voluntas ſumme bona, cauſa eſt omnium quæ naturaliter ſunt: cuius cauſa non eſt quærenda, quia nullam habet cum ſit æterna.

D HÆc itaque ſummè bona voluntas, cauſa eſt omnium quæ naturaliter fiunt vel facta ſiue futura ſunt: quæ nulla præuenta eſt cauſa, quia æterna eſt. Ideoque cauſa ipſius quærenda non eſt. Qui enim eius cauſam quærit, aliquid maius ea quærit: cum nihil ea maius ſit. Vnde *Quæſt.18.* Auguſt. in lib. 83. q. Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, cauſam quærit voluntatis Dei. Omnis autem cauſa efficiens maior eſt eo quod efficitur. Nihil autem maius eſt voluntate Dei. Non ergo eius cauſa quærenda eſt. Idem in libro contra Manichæos. Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Reſpondendum eſt eis, qui voluntatem Dei noſſe deſiderant, cauſas & voluntatem Dei ſcire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ ſunt ipſa ſit cauſa. Si enim habet cauſam voluntas, eſt aliquid quod antecedat voluntatem Dei: quod nefas eſt credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terram? Reſpondendum eſt illi, quia vult. Voluntas enim Dei cauſa eſt cæli & & terræ: & ideo maior eſt voluntas Dei, quam cælum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid quærit

quam

quam eſt voluntas Dei nihil : autem maius inueniri poteſt. Compeſcat ſe ergo humana temeritas:& id quod non eſt non quęrat,ne id quod eſt non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte inſinuatur, quòd voluntatis Dei cauſa nulla eſt : & ideo quærenda non eſt.

DIVISIO TEXTVS.

HÆc itaque ſummè bona voluntas, &c.] Hæc pars habet tria capitula, in quorum primo oſtendit indeterminate voluntatem eſſe cauſam omnium. In ſecundo vero oſtendit eam non habere cauſam, ſed eſſe primam. In tertio oſtendit, quorum eſt cauſa,quia eorum quæ ſunt vt facta, & illa ſunt permanentia : & eorum quorum eſſe eſt in fieri, vt ea quæ vocat motiones : in quibus etiam intelliguntur alia quædam, vt patebit in diſputatione.

ARTICVLVS IV.

An diuina voluntas ſit cauſa?

CIrca primum capitulum incidunt tria dubia, quorum primum eſt, Vtrum voluntas ſit cauſa? Secundum eſt, Vtrum ſit cauſa omnium illorum quæ ſubſunt potentiæ Dei? Tertium autem, Vtrum ſit cauſa propria vel communis, contingens vel neceſſaria?

Ad primum obiicitur ſic : Auguſtinus in Cap. 10. 8.de ci. Dei dicit ſic : Hæc cauſa eſt cur Platonicos cæteris anteponamus, quia cum alij Philoſophi ingenia ſua ſtudiaque contriuerint in requirendis rerum cauſis, & quiſnam eſſet modus diſcendi atque viuendi : iſti Deo cognito repererunt,vbi eſſet cauſa conſtitutæ vniuerſitatis. Sed conſtat,quòd lux percipiendæ veritatis attribuitur ſapientiæ, fons autem bibendæ felicitatis bonitati voluntatis : ergo cauſa conſtitutæ vniuerſitatis refertur ad potentiam : & ſic potentia magis eſt cauſa vniuerſitatis creaturarum, quam voluntas. Item Cap. 9. parum ante hoc ibidem, Quicumque Philoſophi de Deo ſummo & bono & vero iſta ſenſerunt, quòd & rerum creatarum ſit effector & lumen cognoſcendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis ſit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ : eos omnes cæteris anteponimus,eoſque nobis propinquiores fatemur. Sed iterum ſatis patet, quòd lumen cognoſcendorum, & veritas doctrinæ, refertur ad ſcientiam : bonum autem agendorum & felicitas vitæ ad bonitatem voluntatis : ergo quòd eſt effector & principium naturæ, refertur ad potentiam: ergo potentia eſt cauſa rerum magis quam voluntas,vt videtur.

2 Item, Si voluntas eſt cauſa rerum, quæ cauſa erit? Conſtat, quòd non eſt materialis, quia Deus nullius eſt cauſa materialis. Similiter non erit formalis exemplaris : quia hoc attribuitur ſapientiæ. Efficiens etiam non poteſt eſſe : quia potentia operatur & efficit. Ergo erit finalis tantum : & ita non debet dici cauſa efficiens rerum,ſed potentia potius.

SED CONTRA hoc eſt quod dicitur in litera. *Sed contrà.*

SOLVTIO. Ad hoc dicendum,quòd voluntas Dei quæ dicit eſſentiam diuinam cum reſpectu ad volitum, & connotans effectum, eſt cauſa rerum creatarum:quia illa eſt voluntas vt res fiat, & hæc eſt ſufficiens actio Dei ad hoc vt fiat omne quod fit. *Solutio.*

AD DICTA autem Auguſtini in lib. de ciui. Dei, dicendum quòd ipſe loquitur ſecundum veſtigia Dei inuenta in creaturis, in quibus aliquo modo relucet Trinitas operantis. Voluntas autem Dei non eſt operans ſine ſcientia, & ideo in operato à voluntate relucet veſtigium ſcientiæ : nec voluntas eſt operans ſine potentiæ ratione, & ideo relucet in opere veſtigium potentiæ : nec eſt operans ſine intentione boni ſummi, & ideo relucet in opere veſtigium boni ſummi : ipſum tamen totum opus dependet à voluntate vt fiat : & veſtigia aliorum relucent ideo, quia non ſeparantur à voluntate operante.

AD ALIVD dicendum, quòd ipſa eſt cauſa efficiens : ſed diſpoſitio eius quæ eſt bonitas, eſt cauſa finalis. Et quod obiicitur de potentia, quæ ſecundum hoc non erit cauſa, dicendum quòd potentia ſecundum rationem potentiæ non ſufficit ad hoc vt fiat res : quia cum aliquis poteſt & ſcit, tunc eſt complementum voluntas vt faciat, & fiat : & ideo potentia eſt efficiens, ſed non determinata, & vt propria cauſa & ſufficiens ſecundum rationem.

ARTICVLVS V.

An voluntas Dei ſit cauſa omnium rerum quæ ſubſunt ſuæ potentiæ? & quare Deus non dicitur omniuolens, ſicut omnipotens & omniſciens?

SEcundo quæritur, Vtrum ſit cauſa omnium eorum quæ ſubſunt potentiæ? Videtur autem, quòd ſic : quia Deus non poteſt facere niſi bona, eo quod facere mala eſt impotentiæ : ſed voluntas Dei eſt omnis boni: ergo eſt omnium eorum de quibus eſt potentia.

2 Item, Deus nihil poteſt niſi quod vult ſe poſſe : ergo omne quod poteſt, vult ſe poſſe : ſed nullus niſi ſtultus, vult ſe poſſe malum : ergo Deus cum ſit ſapientiſſimus, vult ſe poſſe bonum tantum : ergo poteſt bonum tantum & vult illud:ergo potentia & voluntas ſunt de eodem

3 Item, Sicut ſe habet ſcientia ad verum, ita potentia ad bonum : ſed ſcienta eſt omnis

veri, & tantum veri: ergo potentia eſt omnis boni, & tantum boni: & omne bonum vult Deus: ergo omnia ſua voluntate vult, quæ potentia ſua poteſt.

4 Item, Nihil poteſt Deus quod eo auctore non poteſt fieri: quod autem eo auctore poteſt fieri, eſt bonum: ergo quicquid poteſt, eſt bonum: & vult totum: ergo totum quod poteſt, vult. Sed contra: Omnia quæcunque voluit Deus fecit in cælo & in terra, &c. ſi ergo potentia eſt omnium illorum, quorum eſt voluntas, omnia quæcunque potuit facere, fecit in cælo, &c. & hoc eſſe falſum ſupra probatum eſt.

Quæſtiun. VLTERIVS quæritur, Si Deus dicitur omnipotens, quia omnia poteſt: & omniſciens, quia omnia ſcit: quare non dicitur omniuolens? quia dicitur in litera, nihil contra ſuam voluntatem fit. Si forte dicas: quia mala fiunt quæ non vult Deus. Contra: Vnum ſignum voluntatis habemus de malo quod fit, ſcilicet permiſſionem: ergo etiam hoc ſubiacet voluntati diuinæ.

Solutio. SOLVTIO ad obiecta prima, eſt ſolutio vna: quia fundatur in eodem, ſcilicet vt dicatur, quòd cum dicitur, Deus omnia poteſt, vel Deus poteſt bona, quòd id quod cadit ſub potentia, ampliatur ad ens poſſibile eſſe, quod nunquam fiet, quod tamen Deus facere poſſet & poteſt. Voluntas autem eſt relata ad id quod fuit, vel eſt, vel erit, vt dicitur in litera. Et ideo licet vtrumque ſit reſpectu boni, non tamen ſunt æqualis ambitus in bono: quia vnum reſpicit bonum in potentia, alterum autem quod fuit, vel eſt, vel erit in actu.

Ad quæſt. AD ID quod quæritur vlterius, Quare non dicitur omniuolens? Dicendum, quòd ratio ſatis bene tangitur in opponendo. Et ad id quod contra obiicitur, dicitur quòd permiſſio non eſt ſignum voluntatis, quòd hoc velit Deus quod fit ab eo qui malum agit, ſed quod aliquid velit circa illud, vt infra dicetur: omnipotentia autem referur ad ens poſſibile, vel futurum, vel ens in actu, vel præteritum: & voluntas ad id quod fuit, vel eſt, vel erit tantum: & ideo non eſt omniuolens ſicut omnipotens, nec omniuolens ſicut omniſciens.

ARTICVLVS VI.

An voluntas diuina ſit communis vel propria, neceſſaria vel contingens omnium cauſa?

TErtio quæritur, Vtrum ſit cauſa propria vel communis, neceſſaria vel contingens? Videtur autem, quòd communis: quia communis eſt quam non ſequitur eſſe cauſati: ſed voluntatem Dei ab æterno non ſequitur eſſe cauſati: ergo voluntas Dei eſt cauſa communis.

2 Item videtur, quòd ſit contingens: quia dicit Auguſt. Quod voluntate fit, non fit ex neceſſitate: quod autem fit & non neceſſario, fit contingenter: ergo quod voluntate fit, contingenter fit: ergo voluntas eſt cauſa contingens.

Sed contra. SED CONTRA: Communis cauſa eſt aliquo indigens ad hoc vt cauſet: voluntas Dei nullo indiget: ergo non eſt cauſa communis.

2 Item, Omnis cauſa communis eſt determinabilis per aliquid addibile ſibi: voluntas Dei nullo determinabilis eſt: ergo vt prius.

Item videtur, quòd nec ſit contingens. Omne contingens mutabile eſt: dicit enim Ariſto. Quod contingit eſſe, contingit non eſſe: Deus autem & in potentia & ſcientia & voluntate omnino eſt immutabilis: ergo ſua voluntas non eſt cauſa contingens.

Solutio. SOLVTIO. Iſta quæſtio ſupra notata eſt in quæſtione, vtrum prædeſtinatio habeat cauſam, diſtinct. 41. & ſicut ibi dictum eſt, voluntas eſt cauſa determinata, & propria rerum omnium. Sed non ſequitur, ſi iſta eſt ab æterno: quòd effectus ſit ab æterno: quia impeditur hoc ex parte ordinis ſapientiæ, & ex parte cauſati, de cuius ratione eſt, quòd fluxit in eſſe poſt non eſſe: & per hoc patet ſolutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quòd ipſa non eſt cauſa contingens: ſed contigentis & neceſſarij eſt ipſa cauſa neceſſaria: ſed neceſſitas eſt multiplex, vt diſtinctum eſt ſupra diſtinct. 6. & in Deo cadit bene neceſſitas ſimplex, quæ eſt immutabilis, quæ nec ſonat coactionem, nec obligationem.

AD DICTVM autem Auguſtini dicendum, quòd ipſe loquitur de voluntate creaturæ & non Creatoris.

ARTICVLVS VII.

An voluntas Dei habeat cauſam?

DEinde quæritur de ſecundo capitulo iſtius partis vbi dicit [Si habet cauſam voluntas, eſt aliquid quod præcedit voluntatem Dei, &c.] Videtur enim voluntas Dei habere cauſam. Omnis enim voluntas ſapientis, ex rationabili cauſa procedit: & hoc eſt de laude ſapienter agentis: cum igitur Deus ſumme ſapiens ſit, & ſapienter agens, videtur quòd ſuæ voluntatis ſit cauſa rationabilis.

2 Item, Ad ephe. 1. ſuper illud, Secundum propoſitum voluntatis Dei: dicit Gloſ. quòd voluntas Dei eſt ex ratione.

3 Item ſupra in procemio iſtius libri, Magiſter dixit hoc eſſe cauſam vniuerſorum errorum, quòd non voluntas rationi ſubiicitur: ergo cum ab omnibus erroribus abſolutus ſit Deus, ſua voluntas regitur ratione.

4 Item, Secundum hoc facile eſſet omnia demonſtrare per cauſam, & ſoluere omnia quæſita, vt diceretur, Deus vult hoc, & non debes quærere aliam cauſam.

Sed contra. SED CONTRA: In nobis ſic eſt, quòd ratio noſtræ voluntatis eſt volitum, quia volitum eſt mouens ſecundum ſuam vel boni rationem, & ideo noſtra voluntas dependet ad volitum: volitum autem diuinæ voluntatis cauſatur

cauſatur ab ipſa voluntate: ergo non eſt ratio vel cauſa voluntatis: ergo ex parte illa non habet cauſam. Ex parte autem volentis idem eſt voluntas & ſubſtantia: ergo etiam ex parte illa nullam habet cauſam: ergo ſimpliciter nulla eſt cauſa voluntatis diuinæ.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quòd nec in præſcientia, nec extra præſcientiam voluntas Dei habet cauſam aliquam: ſed tamen poteſt habere rationem ad quam terminatur voluntas ſecundum actum. Et quæ ſit differentia cauſæ & termini vel rationis, ſupra dictum eſt in quæſtione de cauſa prædeſtinationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei ſemper eſt cauſa rationabilis: ſed nunquam eſt ex cauſa rationabili: quia hoc non intelligitur niſi de illis agentibus, quorum voluntas immutatur à volito & cauſatur: & hoc, vt probatum eſt, non eſt in voluntate Dei: quia in talibus voluntatibus dependet volens ad volitum: & dicitur rationabilis voluntatis, quia rationabilia vult & rationabiliter.

AD ALIVD dicendum, quòd Gloſ. dicit, quòd ipſa eſt rationabilis, eo quod ſit ſibi ratio: quia iniuſta eſſe non poteſt, nihil enim iuſtius eſt, quam vt hoc fiat quod Deus vult: quia nihil niſi bonum vult: quia eo ipſo omne bonum eſt bonum, quia illud vult Deus.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur de voluntate hominis, quæ non eſt ratio voliti, ſed potius ſumit rationem & cauſam à volito, & non de voluntate Dei in quia eſt totum contrarium.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas Dei non eſt cauſa quæ ſit medium demonſtrationis: & iam illa non quæritur in ſolutione dubiorum: ſed potius quæruntur cauſæ connaturales & coeſſentiales effectui: & illas difficile eſt inuenire.

Quod voluntas Dei prima & ſumma cauſa eſt omnium.

E

VOluntas ergo Dei (vt ait Auguſt. in tertio lib. de Trinit.) prima & ſumma cauſa eſt omnium ſpecierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula ſummi imperatoris egrediatur ſecundum ineffabilem iuſtitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis ſapientia? quæ pertingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, & non ſolum facit ea quæ perſeuerantia conſuetudinis admirationem non admittunt, ſed etiam ea quæ propter raritatem & inſolitum euentum mira videntur: vt ſunt defectus luminarium, & terræmotus, & monſtroſi animantium partus, & his ſimilia: quorum nihil fit ſine voluntate Dei, ſed pleriſque non apparet. Ideoque placuit vanitati Philoſophorum etiam cauſis aliis ea attribuere, cum omnino videre non poſſent ſuperiorem cæteris omnibus cauſam, id eſt, voluntatem Dei. Itaque non niſi Dei voluntas cauſa prima eſt ſanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo ſola eſt, vnde ortum eſt quicquid eſt, & ipſa non eſt orta, ſed æterna. Cap. 4.

Quibus modis accipitur Dei voluntas.

F

HIc non eſt prætereundum nobis, quòd ſacra Scriptura de voluntate Dei variis modis loqui conſueuit: & tamen non eſt Dei voluntas diuerſa, ſed locutio diuerſa eſt de voluntate, quia nomine voluntatis diuerſa accipit. Nam voluntas Dei vere ac proprie dicitur quæ in ipſo eſt, & ipſius eſſentia eſt, & hæc vna eſt, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem quæ inexpleta eſſe non poteſt: de qua Propheta ait, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Et Apoſtolus: Voluntati eius quis reſiſtet? Et alibi, Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum Dei ſiue diſpoſitio. Pſal. 113. Rom. 9. Rom. 12.

Quod

Quod ſecundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, conſilium, permiſſio, operatio: & ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates.

G ALiquando vero ſecundum quandam figuram dicendi voluntas Dei, vocatur, quod ſecundum proprietatem non eſt voluntas eius, vt præceptio, prohibitio, conſilium, necnon promiſſio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando Scriptura voluntates Dei pronuntiat. Vnde
Pſal.110. Propheta, Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius: cum non ſit niſi vna voluntas Dei quæ ipſe eſt, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei variis modis ac pro diuerſis accipitur, vt dictum eſt. Ita etiam idem Propheta propter multos effectus miſericor-
Pſal.88. Pſal.18 die & iuſtitiæ pluraliter dicit, Miſericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi, Iuſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cum tantum in Deo vna ſit miſericordia, vna iuſtitia, & vna eademque ſit miſericordia quæ iuſtitia, ſcilicet diuina vſia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum voluntas diuina ſit prima cauſa omnium rerum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 3. capi. *ibi* [Voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium ſpecierum & motionum, &c.] Si enim eſt prima, non licet quærere aliam ante ipſam: & ſi ſumma eſt, & ſumme ſufficiens, non licet quærere aliquam poſt ipſam: ergo videtur, quòd ſuperfluit totum quod rimati ſunt Philoſophi in cauſis naturalibus, & mathematicis, & aliis quam plurimis. Similiter etiam ſuperfluunt originalia Sanctorum, qui multas alias cauſas reddunt operum diuinorum. Si autem dicas, quòd hoc eſt vanitas Philoſophorum, & non habet veritatem: hoc mirum eſt, quòd vanitas nullam habens veritatem, ſtat adhuc, & non eſt improbata.

2 Item, Secundum hoc videtur etiam natura nihil facere, nec potens aliquid operari: quia omnium cauſa ſufficiens eſt voluntas Dei: ergo calidum non vrit, ſed voluntas Dei vrit: & homo non loquitur, ſed voluntas Dei loquitur, & ſic in omnibus: & hoc ridiculum eſt, vt videtur.

3 Item. Hoc videtur falſum quod infra dicit, quod monſtroſa & naturalia voluntate Dei ſola fiant: quoniam naturalia habent cauſas determinatas, & monſtroſa reducuntur ad defectionem & ſuperfluitatem materiæ, vel improportionem virtutis informatiuæ ad materiam, vt dicunt Philoſophi, vel inordinatam diuiſionem ſeminis: ergo non ſola voluntate Dei fiunt.

4 Item, Defectus luminarium determinatas habet cauſas inuentas & ſcriptas ex proportione motuum ſolis & lunæ ſecundum recurſum ad caput vel caudam draconis, & ſecundum proportionem motus capitis & caudæ, & motus latitudinis lunæ, & proportionem aſpectus ſecundum circulos altitudinis in quibus fit coniunctio vel præuentio ſiue oppoſitio, & ſecundum diſtantiam latitudinis climatis: ergo videtur, quòd omnium horum ſubtiliter inueſtigata ſit cauſa.

SOLVTIO. Sine præiudicio dico cum Domino in Euangelio Ioannis 5. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor: & ideo omnia quæcunque facit voluntas, magis facit Deus in natura & voluntate: ſed ipſe operatur, vt cauſa immediata vniuerſalis: & hoc eſt mirum: quia vna cauſa eſt immediata ſimul vnicuique, & tamen vniuerſalis omnibus: & ſi quid operantur cauſæ aliæ, accipiunt à voluntate Dei operante & continente & mouente eas: ſed tamen mouent non ſecundum proprietates diuinas, quia illas attingere non poſſunt: ſed ſecundum proprietates & formas & quantitates proprias, & illas licuit quærere Philoſophis, ſicut adhuc licet: & Auguſt. loquitur hic de Philoſophis quibuſdam, qui excluſerunt voluntatem Dei ab operibus naturæ, dicentes eum tantum poſſe mouere primum mobile quodcumque ſit illud, alia vero moueri diuerſimode ſecundum diſtantiam ab ipſo: & illi qui vanitatem ſecuti ſunt, in vanitatem abierunt, & obſcurarum eſt inſipiens cor eorum, ſicut Tullius, qui negat eſſe præſcientiam, vt ſtabiliat caſum & fortunam & rempublicam: & Commentator ſuper phyſicam & metaphyſicam, qui negat Deum immediate operari in quolibet, vt ſtabiliat vnicuique propriam actionem ſecundum propriam naturam quam habet: & per hoc patet ſolutio ad totum. *Solutio.*

DIVISIO TEXTVS.

HIc non eſt prætermittendum nobis, &c.] Hic incipit pars iſta quæ eſt de diſtinctione voluntatis, & habet duas partes, in quarum prima diuidit voluntatem beneplaciti & voluntatem ſigni. In ſecunda autem diuidit voluntatem ſigni in quinque: & hæc incipit *ibi* [Aliquando vero ſecundum quandam dicendi figuram.

ARTICVLVS IX.

Vtrum voluntas beneplaciti ſit multiplex, ſicut voluntas ſigni?

DVbium autem eſt circa primum, Vtrum voluntas beneplaciti multiplex ſit, ſicut voluntas ſigni? Videtur autem, quòd ſic: quia voluntas diſtinguitur ſecundum volita: multa autem vult Deus voluntate beneplaciti, quia omnia bona quæ fiunt: ergo videtur, quòd ipſa ſit multiplex.

2 Item, In litera habemus, quòd eſt bona, beneplacens, & perfecta. Tres autem iſtæ differentiæ non conueniunt ei niſi ſecundum id quòd refertur ad diuerſa volita: ergo videtur, quòd ipſa ſit multiplex. Item, Scientia Dei diſtinguitur ſecundum modos ſcibilium, vt quædam dicatur ſimplex notitia, quædam autem beneplaciti, & quædam præſcientia abſolute: ergo videtur, quòd etiam voluntas beneplaciti talem accipiat diſtinctionem.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad hoc, quòd hæc voluntas recipit multiplicitatem, ſicut diſtinguit Magiſter in litera. Et hæc eſt cauſa: quia ex parte ſua non habet niſi vnum, quod eſt ſubſtantia diuina: & ex parte volitorum omnium eſt vnus finis, quem vult in omnibus, & hic eſt ipſe Deus & bonitas & iuſtitia ſua: ab aliis autem nec vnitatem habet, nec multiplicitatem, quia ſunt extra eam: & non dependet ad ea, ſed potius è conuerſo: & per hoc patet ſolutio ad primum quod procedit de voluntate cuius finis eſt volitum, & dependet ad volitum ſicut ad finem & cauſam.

AD LIVD dicendum, quòd iſta dicuntur de diuina voluntate ſecundum effectum: quia ſcilicet facit probari bonum præcepti, & beneplacens conſilij, & perfectum ſuperrogationis: vel quia quietat noſtram voluntatem in ſua ſecundum coniunctionem boni, & ſecundum proprietatem boni quod eſt dulcedo fruibilis bonitatis: in qua voluntas delectata conquieſcit: & hoc eſt beneplacens, quia beneplacens eſt in quo voluntas paſcitur & ſatiatur in coniunctione omnium bonorum: hoc enim perfectum eſt, in quo nihil deficit.

AD ALIVD dicendum, quòd non eſt ſimile de ſcientia: quia ſcientia reſpicit res ſecundum ordinem & diſtinctionem boni & mali, in quibus eſt: ſed voluntas refertur ad res vno modo, ſcilicet ſub ratione boni, quia eſt cauſa rerum, non cauſatum à rebus.

ARTICVLVS X.

An diuina voluntas ſit mutabilis?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter *ibi* [Nec multiplicitatem reſpicit, nec mutabilitatem, &c.] Videtur enim eſſe mutabilis: quia dicit Grego. ſuper illud Iſa. 38. Diſpone domui tuæ: quòd mutat Dominus ſententiam, & non conſilium: ſententia autem expreſſiua eſt voluntatis: ergo mutat voluntatem.

2 Item, Ad minus voluntas ſigni videtur eſſe mutabilis: quia quandoque aliquid præcepit, quod poſtea reuocauit: & aliquid dixit, quod reuocauit: ſicut in Abraham, & Niniue, & Ezechia planum eſt.

3 Item, Voluit eſſe Cæſarem quandoque, & modo non vult: ergo mutata eſt voluntas.

4 Item, Non ab æterno voluit mundum eſſe, ſed fore: nunc autem vult mundum eſſe, ſed non fore: ergo mutata eſt voluntas, vt videtur.

5 Item, Voluntas relationem habet ad volitum: ergo mutato volito mutatur voluntas, quia mutato vno relatiuorum, mutatur & reliquum.

Sed contra. SED CONTRA: Magiſter ſupra dixit in litera, quòd voluntas non dicitur relatiuè. Similiter habitum eſt, quòd non dependet à volito: ſed è conuerſo: ergo nec multiplicatur, nec mutatur à volitis.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla Dei voluntas mutabilis eſt, nec voluntas beneplaciti, nec voluntas ſigni: licet enim voluntas ſigni concedatur eſſe multiplex ex multiplicitate ſignatorum: quia multiplicitas poteſt attribui Deo per cauſam, ſed non mutabilitas, quia ſonat infirmitatem & impotentiam quam Deus nec in ſe habet, nec vt cauſa eſt: ſed incidit ex defectu creaturarum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Greg. vocat ſententiam, propheticam enuntiationem, quæ concernit cauſas inferiores, & per reſpectum ad illas enuntiatur: & quia illæ mutabiles ſunt, mutatur & ſententia illa, ſed non conſilium, quia conſilium eſt æterna diſpoſitio de faciendis.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas ſigni immutabilis eſt: quia voluntas Dei ſemper vno modo ſignificatur, licet ſignificatum varietur, quia de illo non ſemper voluntas eſt. Vtrum autem etiam tunc falſum ſit ſignum, vel non, infra determinabitur.

AD ALIVD dicendum, quòd ſicut dixit Magiſter ſupra de ſcientia, quòd eadem eſt reſpectus præteritorum, præſentium, & futurorum, dummodo idem ſit ſcibile: ita dicendum hic, quòd idem volitum eſt Cæſarem eſſe, & Cæſarem fuiſſe: ſed Cæſarem eſſe in præterito, & modo iterum Cæſarem eſſe,

eſſe, non eſſet eadem voluntas: & ratio huius ſupra bis aſſignata eſt.

AD ALIVD dicendum eſt eodem modo: quia eadem eſt voluntas mundum fore, & nunc eſſe: ſed ex parte voliti acceſſit diuerſum tempus.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas dicit reſpectum ad volitum, vt probat obiectio: ſecundum tamen ſupra dicta in 3. diſtinct. iſte reſpectus non ponit relationem realem additam diuinæ eſſentiæ: ſed realem ponit in re, & ſecundum rationem intelligendi in Deo: & hoc intellexit Magiſter ſupra, quando dixit voluntatem non relatiue dici.

DIVISIO TEXTVS.

ALIQVANDO vero ſecundum quoſdam] Hæc pars quæ eſt de voluntate ſigni, habet quatuor partes. In prima ponit ſigna in communi. In ſecunda exequitur de tribus ſimul *ibi* [Ideo autem præceptio & prohibitio, &c.] In tertia de duobus ſimul *ibi* [Permiſſio quoque Dei & operatio] In quarta & vltima ponit quaſi epilogum *ibi* [Quinque ergo ſupra poſita, &c.

ARTICVLVS XI.

An tantum quinque ſint ſigna voluntatis diuinæ?

1.p.ſum. theo.1.q.8. memb.1. INcidit autem dubium circa primam partem de iſtis ſignis: ſunt enim iſta ſigna ſignantia, quòd illius de quo ſunt, ſit voluntas beneplaciti: cum autem frequenter non ſit illius, videntur iſta ſigna eſſe falſa & deceptoria.

2 Item, Videntur eſſe plura, quam quinque: ſicut enim eſt bonum & melius, ita malum & peius: ergo ſicut reſpectu boni habemus præceptum & conſilium quod eſt de meliori, ita reſpectu mali debemus habere prohibitionem & diſuaſionem minoris mali, quod eſt veniale.

3 Item, Dicit Diony. quòd bonum eſt ex vna tota & ſola cauſa, malum autem omnifariam ex corruptione cuiuſlibet circumſtantiæ: ergo maioris diuiſionis eſt malum, quam bonum: ſed tria habemus reſpectu boni, ſcilicet præceptum, conſilium, & operationem: ergo plura quam tria debemus habere reſpectu mali: & ſic iterum erunt plura, quam quinque.

4 Item, Inter bonum & malum eſt medium indifferens: ergo videtur, cum hoc ſæpe fiat, quòd reſpectu illius debeat eſſe ſignum aliquod voluntatis.

5 Item, Vanum & otioſum non proprie ſunt mala: ergo ſpeciale ſignum habere debent.

6 E contra videtur, quòd debeant eſſe pauciora: impletio enim & permiſſio omnia reſpiciunt, quæcunque fiunt mala & bona: ergo illa ſufficiunt, vt videtur.

7 item, Cum egit de ſapientia, non dedit ſignum ſapientiæ, nec ſigna potentiæ cum egit de potentia: ergo nec voluntatis ſigna dare debuit.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd iſta ſigna non ſignificant, quòd voluntas Dei ſemper ſit de hoc circa quod ponuntur ſigna: ſed vel de hoc, vel aliquo circa hoc: & hoc præcipue in permiſſione: & ideo non ſunt ſigna falſa: quia ex ipſa malitia, quæ fit Deo permittente, determinatur, quòd illud non eſt ſubiectum voliti per ſe, ſed per occaſionem, inquantum aliquod bonum occaſionatur ex illo. In aliis autem ſignum eſt, quòd de eodem ſit voluntas de quo eſt ſignum, licet quandoque non ſit de eodem: & ſic tunc iterum non fallit, quia non decipit: vult enim Deus tunc noſtram voluntatem eſſe de illo quod ſignificatur, donec per aliud ſignum reuelans voluntatem Dei, reuocetur, ſicut factum eſt in Abraham. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd licet ſit bonum & melius, & malum & peius: tamen malum de ſe, dicit id quod omnes ex intentione debent fugere, & ſi incidit, emendare: & ideo reſpicit communem prohibitionem omnibus factam. Sed verum eſt, quòd in illo malum mortale prohibetur directe, malum autem veniale indirecte: ſed bonum ſecundum ſuas differentias non ita communiter reſpicit omnes: & ideo habet diuerſa ſigna propter diuerſos ſtatus.

AD ALIVD dicendum, quòd malum eſt amplioris diuiſionis per modum corruptionis: quia à plurium corruptionibus generatur, quælibet enim circunſtantia corrupta inducit malum: ſed bonum exigit integritatem omnium ſimul. Sed quia ad diuerſitatem ſtatuum eſt bonum amplioris diuiſionis, & penes hoc multiplicantur ſigna, quia malum quocunque modo fiat, non reſpicit niſi ſtatum vnum, qui fugiendus eſt, ſed non ſic bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd indifferens inquantum huiuſmodi, non eſt de his de quibus ſit ſignum, niſi operationis: quia ſigna dantur ſecundum differentias eorum, quæ corrumpunt vel ordinant in moribus & gratia.

AD ALIVD dicendum, quòd vanum & otioſum reducuntur ad malum prohibitum indirecte.

AD ALIVD dicendum, quòd ſcientia in ſuo obiecto non reſpicit rationes diuerſas, quia in omnibus eſt vna ratio veri. Similiter nec potentia in ſuo: quia non potuit niſi ens poſſibile: ſed ſic non eſt de bono reſpectu cuius eſt bonitas, quia ſunt differentiæ boni reſpectu diuerſorum ſtatuum: & ſunt etiam corruptiones boni, quæ prohiberi debent ne fiant: & ſi fiunt, omnino ne indecoræ ſint, debent ordinari.

Si autem quæritur, Penes quid hæc ſigna accipiantur? Poteſt dici, quòd ex parte ſignati ſic accipi poſſunt: quia aut ſignum eſt bonum, aut malum. Si bonum: aut habet ſignum

gnum reſpectu ſui fieri in futuro, aut reſpectu ſui in præſenti. Si primo modo: aut eſt ad quod tenentur omnes, & tunc eſt conſilium. Si autem eſt ſecundo modo: tunc eſt operatio, quia omnia opera noſtra operatur in nobis Deus, vt dicitur Iſa. 26. Si autem eſt reſpectu mali: aut futuri, & tunc eſt prohibitio: aut præſentis, & tunc eſt permiſſio. Ex parte autem rationalis creaturæ cui hæc ſigna data ſunt, accipiuntur hoc modo. Signum aut eſt reſpectu deteſtabilis, aut reſpectu appetibilis. Si reſpectu deteſtabilis: aut ne fiat, aut facti. Primo modo eſt prohibitio, ſecundo modo permiſſio. Si reſpectu apetibilis: aut vt fiat, aut facti. Si vt fiat: vel ſecundum ſtatum perfectionis, & ſic eſt conſilium: vel ſecundum ſtatum communem, & tunc eſt præceptum. Si reſpectu facti, tunc eſt operatio. Ei continentur hæc quinque in hoc verſu.

Præcipit, & prohibet, permittit, conſulit, implet.

Quare præceptio & prohibitio & conſilium dicantur Dei voluntas

IDeo autem præceptio & prohibitio atque conſilium cum ſint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei voluntas: quia iſta ſunt ſigna diuinæ voluntatis: quemadmodum & ſigna iræ dicuntur ira, & dilectionis ſigna dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non eſt ira in eo aliqua, ſed ſigna tantum quæ foris ſunt, quibus iratus oſtenditur, ira ipſius nominantur. Et eſt figura dicendi ſecundum quam non eſt falſum quod dicitur: ſed verum quod dicitur, ſub tropi nubilo obumbratur. Et ſecundum hos tropos diuerſæ voluntates Dei dicuntur, quia diuerſa ſunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur. H

Vbi voluntas Dei pro præcepto & conſilio accipiatur.

PRo præcepto Dei atque conſilio poteſt accipi voluntas, vt ibi, Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe frater meus, & ſoror, mater eſt. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera, Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Euangelio non credunt. I Matth. 6. Matth. 7. Cap. 33.

ARTICVLVS XII.

An in Deo ſit conſilium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ideoque præceptio, &c.] Videtur enim conſilium non ineſſe Deo: quia Damaſ. dicit, quòd conſilium ignorantis eſt: Deus autem nihil ignorat.

SOLVTIO. Ad quod dicendum, quòd conſulo dicitur à conſilium do, & conſilium quæro. Primo modo ſignificat abundantiam conſilij, & ſic cadit in Deum: & tunc conſilium Dei eſt prædeterminatio quorundam meliorum bonorum, vt ſurgat appetitus in illa. Conſilium autem ſecundo modo ſumptum, ignorantis eſt: & hoc modo non cadit in Deum, & de hoc loquitur Dam. *Solutio.*

Quod Deus non vult ab omnibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet.

ET ſi illa tria dicantur Dei voluntas, ideo quia ſigna ſunt diuinæ voluntatis: non eſt tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicunque præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit: nec ideo præcepit vt id fieret, ſed vt Abrahæ probaretur fides. Et in Euangelio præcepit ſanato ne K Gen. 22.

Mar. 1. cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuiſſe quin vellet opus ſuum prædicari: ſed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

ARTICVLVS XIII.

An Deus bene præceperit Abrahæ immolare Filium ſuum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Præcepit Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, &c.] Videtur enim, quòd præcipere non debuit. Item, Quare probauit eum? Conſtat enim, quòd ipſe Dominus bene nouit quantæ virtutis fuit Abraham: vnde propter ſe non oportuit eum tentare.

Item videtur, quòd Abraham non tenebatur ei obedire, quia præcepit ei contra ſeipſum. Dicit enim Auguſtinus, quòd Deus contra ſeminales rationes quas primæ materiæ indidit, non poteſt operari, quia aliter operaretur contra ſeipſum: ergo multo minus poteſt operari contra rationes iuris naturalis, quas indidit cordi humano: ſed ius naturale dicit, quòd innocenti filio parcendum eſt: ergo contra hoc nihil credere debuit, ſed potius putare, quòd eſſet Angelus ſatanæ transfiguratus in Angelum lucis. Si dicas, quòd ipſe diſpenſauit qui condidit: hoc nihil eſt, quia ſi primo bene indidit, tunc nulla ratio diſpenſationis fuit poſterius: ſi autem male indidit, tunc credendo ius naturale cordi humano, errauit, quod eſt inconueniens. Item Auguſtinus vult, & etiam Philoſophus, quòd quædam ita coniuncta ſunt malo, quòd non poſſunt bene fieri: & de illis eſt occidere innocentem, & præcipue filium innocentem: ergo videtur, quòd Abrahã nullo modo credere debuit, quòd hoc eſſet à Deo bono, & ſic debuit non obedire. Item, Deus noluit hoc, ſicut patuit ex poſt facto: ergo ſi obediuiſſet, non feciſſet voluntatem Dei: ergo peccaſſet: ad quid ergo præcepit?

Solutio. SOLVTIO. Quidam dicunt hic, quòd præcepit Deus filium offerri, ſed non occidi: & hoc bene potuit fieri ſaluo iure naturali. Sed hoc nihil eſt: quia legitur, quòd in manibus portauit ignem & gladium. Vnde conſtat, quòd occidere intendebat, ſicut ſatis habetur ex textu. Et ideo dicendum hic ſicut de ablatione rerum Ægyptiorum inuitis dominis, & acceptione fornicariæ ab Oſea ſecundum beatum Bern. in lib. de diſpenſatione præcepti & regulæ, quòd mala per potentiam Dei ſeparabilia ſunt à finibus malis, & coniungibilia finibus bonis, vt iſtud, ſcilicet quòd Abraham voluit occidere filium ex præcepto ſigno futuræ redemptionis faciendæ per Chriſti occiſionem & immolationem, in qua totus Chriſtus offertur, ſed humana natura tantum per arietem ſignificata occiditur, & diuina vt Iſaac liberatur: & in fornicaria Oſeæ, in qua non libido intenditur, ſed dimiſſio Synagogæ, & vocatio Gentium ſignificatur: & ablatione vaſorum Ægypti in figuram ſpoliationis ſcientiarum & virtutum mundi in obſequium Chriſti: & tunc illa præcipi poſſunt à Deo ſolo, cui talis ſeparatio finium & coniunctio poſſibilis eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc præcipit Deus vt probatum oſtenderet eum ſibi, vt amplius de ſe præſumeret, quod bonum eſt humilibus, & oſtenderet aliis exemplum obediendi.

AD ALIVD dicendum, quòd talia ſunt de præcepto iuris naturalis, coniuncta finibus ſuis: ſed ſeparata ab illis, & coniuncta aliis, non: & tunc nihil operatur Deus contra rationem quam indidit: quia non ſunt contra illam, ſed coniunguntur aliis: offerre enim filium occiſioni, vt oſtendatur per occiſionem futura liberatio, non eſt contra ius naturale: & per hoc patet ſolutio ad totum.

De permiſſione & operatione vbi dicantur Dei voluntas.

L Cap. 95. PErmiſſio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellantur, qualiter accipit Auguſtinus in ench. dicens, Non fit aliquid niſi Omnipotens fieri velit: vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt Deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcumque fiunt male: non enim hæc niſi iuſto iudicio Dei ſinit, & profecto bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Ecce hic manifeſte habemus Dei voluntatem appellari ipſius operationem vel permiſſionem, cum dicit non fieri aliquid niſi Omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte diſtinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala ſubdens, Vel ſinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipſe faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim finit

nit fieri, ſed non facit: bona vero ipſe facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala ſinit, & volens bona operatur: & ob hoc permiſſio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Quinque ſupra ſunt propoſita quæ dicuntur ſecundum tropum, & ideo diſtinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas.

QVinque ergo ſupra poſita ſunt, quæ dicuntur ſecundum tropum Dei voluntas: quia ſigna ſunt diuinæ voluntatis, quæ vna eſt & immutabilis, ſcilicet Dei beneplacitum. Ideoque diligenter diſtinguat lector vbi de voluntate Dei Scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, ſcilicet pro beneplacito Dei, an pro aliquo ſignorum eius. Magna enim eſt adhibenda diſcretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum Dei eſt voluntas eius: & ſignum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum eſt, ſignum vero beneplaciti non: & conſonat rerum effectibus beneplacitum ipſius, & ipſi effectus rerum ab alio non diſcordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem eſt de ſignis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & conſulit quæ non implent. M

EXPOSITIO TEXTVS.

DEINDE quæritur de hoc quod dicit [Vel ſinendo vt fiant, vel ipſe faciendo] Ex hoc enim videtur, quòd non ſint niſi hæc duo ſigna: quia vt hic dicit hæc complectuntur omnia quæ fiunt. Et dicendum ad hoc, quòd bene ſequitur, ſi ſignum daretur tantum reſpectu præſentis facti, ſed datur etiam reſpectu futuri: & tunc locum habent etiam alia tria.

DISTINCTIO XLVI.

Illi ſententiæ qua dictum eſt, Dei voluntatem non poſſe caſſari, quæ ipſe eſt, quædam videntur obuiare.

HIC oritur quæſtio. Dictum eſt enim in ſuperioribus, & auctoritatibus communitum, quòd voluntas Dei quæ ipſe eſt, quæ beneplacitum eius vocatur, caſſari non poteſt: quia illa voluntate fecit, quæcumque voluit in cælo & in terra: cui teſte Apoſtolo nihil reſiſtit. Quæritur ergo, Quomodo accipiendum ſit quod Apoſtolus de Domino ait, Qui vult omnes homines ſaluos fieri? Cum enim non omnes ſalui fiant, ſed damnentur, videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana ſcilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio implam ciuitatem compellans, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis, & noluiſti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam A *De impletione voluntatis Dei, qualiter impleatur.* Pſal. 113. Rom. 9. 1. Tim. 2. Matt. 23. Ex Aug. in ench. cap. 97.

Dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate: & infirmiſſimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentiſſimus quod volebat. Vbi eſt ergo illa omnipotentia, qua in cælo & in terra ſecundum Prophetam, omnia quæcumque voluit fecit? & quomodo voluntati eius ſecundum Apoſtolum nihil reſiſtit, ſi colligere filios Ieruſalem voluit, & non fecit? hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Pſalm.113. Rom.9.

Solutio quomodo intelligendum ſit illud, Volui congregare & noluiſti.

B SEd audiamus ſolutionem, ac primum quomodo accipiendum ſit illud quod Dominus ait, videamus. Non enim ex eo ſenſu illud dictum eſt, vt ait Auguſtinus in ench. prædictam quæſtionem ſoluens, quaſi Dominus voluerit congregare filios Ieruſalem, & non ſit factum quod voluit, quia ipſa noluerit: ſed potius ipſa quidem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipſe omnes quos voluit: quia in cælo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam vero voluit & non fecit, ſed omnia quæcunque voluit fecit: vt ſit ſenſus: Quoties volui congregare filios tuos & noluiſti, id eſt, quotquot congregaui mea voluntate ſemper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti poſitum eſt, quòd illa Domini verba ſuperioribus non repugnant.

Cap. 97.

Quomodo intelligendum ſit illud, Qui vult omnes homines ſaluos fieri.

C NVnc videre reſtat, quomodo etiam præmiſſa verba Apoſtoli prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines ſaluos fieri. Quorum occaſione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa velle fieri, quæ non fiunt. Sed non eſt intelligendum ea ratione illud eſſe dictum, quaſi Deus velit aliquos ſaluari & non ſaluentur. Quis enim tam impie deſipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non poſſe conuertere? Non eſt vtique verum quod in Pſal. dicitur, Quæcunque voluit fecit, ſi aliqua voluit & non fecit: & quod eſt indignius, ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat Omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in ſacris literis legimus, quòd velit omnes homines ſaluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ Dei voluntati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt, Vult omnes homines ſaluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominem fieri ſaluum niſi quem ſaluum fieri ipſe voluerit: non quòd nullus ſit hominum niſi quem ſaluum fieri velit, ſed quòd nullus fiat ſaluus niſi quem velit ſaluari: & ideo rogandus eſt vt velit, quod neceſſe eſt fieri ſi voluerit. Non eſt enim credendus Omnipotens aliquid voluiſſe fieri quod factum non ſit. Sic etiã intelligitur illud, Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum eſt qui non illuminetur, ſed quia niſi

Pſalm.113. Ioan.1.

ab

ab ipſo nullus illuminatur. Poteſt & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur Omnipotẽtem aliquid fieri voluiſſe factumque non eſſe: qui ſine vllis ambiguitatibus ſicut in cælo & in terra, ſicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his aperte oſtenditur, quòd Deus ea voluntate quæ ipſe eſt, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

DIVISIO TEXTVS.

HIc oritur quæſtio. Dictum eſt enim] Hic mouet Magiſter dubitabilia circa determinata in præcedenti diſtinctione. Et diuiditur in duas partes. In prima obiicit de voluntate beneplaciti, probando quòd aliquando non habet effectum. In ſecunda inducit duas opiniones ſuper hoc, ſi bonum eſt malum fieri, vel non? & hæc incipit *ibi* [Ideoque cũ conſtet omnia bona quæ fiunt] In prima parte ſunt tria capitula, in quorum primo inducit auctoritates in quibus videtur eſſe inſtantia contra prius determinata. In ſecunda determinat vnam auctoritatem ſumptam ex Euangelio. Et in tertio determinat aliam inductam ab Apoſtolo.

ARTICVLVS I.

An voluntas beneplaciti in Deo per aliqua poſsit impediri?

INcidit autem hic dubium, Vtrum voluntas beneplaciti poſſit impediri per ea quæ dicta ſunt? Videtur, quòd non: quia omnia quæcunque voluit fecit. Item, Voluntati eius quis reſiſtet?

2 Item per rationem, Voluntas Dei cauſa eſt voliti, vt habitum eſt prius: cum igitur non ſit cauſa contingens, ſed neceſſaria, non poterit immutari: ergo nec impediri.

3 Item, Præſcientia quæ eſt reſpectu mali, non habet cauſalitatem ad illud, tamen neceſſitate conſequentiæ falli non poteſt in eo quod præſcitum eſt: ergo multo minus voluntas beneplaciti, quæ eſt prædeterminata cauſa voliti.

Sed contra. SED CONTRA eſt hoc quod obiicitur in litera, quòd vult omnem hominem ſaluum fieri: nec tamen omnis homo ſaluatur.

2 Item, Voluntas de ſe eſt ad oppoſita: ergo videtur, quòd non ſit cauſa neceſſaria alicuius.

Solutio. SOLVTIO. Et dicendum, quòd ſolutiones Magiſtri ſuper auctoritatibus inductis, reuertuntur in duos modos, quorum vnus eſt, quòd cum dicitur, Quoties volui, id eſt, quoties volendo congregaui filios tuos, id eſt, aliquos de filiis tuis, toties tua voluntas mihi non conſenſit, ſed tamen impedire non potuit. Alia autem de Apoſtolo, Qui vult omnes homines ſaluos fieri, &c. id eſt, omnes qui ſaluantur, ſaluantur ſua voluntate, & contra illam vel præter illam nullus. Alia ſolutio eſt iſtius ſecũdæ auctoritatis, quòd ſit diſtributio acommoda pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum: quia vult de omnibus aliquos ſaluari, ſcilicet de circunciſione, de præputio, de prælatis, de ſubditis, de diuitibus, de pauperibus, &c. Sed quia iſtæ ſolutiones videntur relinquere, quòd tota ſalus dependet à voluntate Dei, & nihil à voluntate noſtra conſentiendo & cooperando, ideo magis videtur dicendum cum Ioanne Dam. quòd Deus vult voluntate antecedente, & non conſequente: & vtraque eſt voluntas beneplaciti. Cum autem dicitur voluntas antecedens, intelligitur voluntas quæ eſt eſſentia diuina, connotans effectus ordinatos ad ſalutem ex parte naturæ & gratiæ: ſicut eſt collatio naturæ rationalis quæ bonum agnoſcere, & agnitum quærere poſſet, & quæſitum inuenire ex largitate ſummi boni, & inuento inhærere: talis autem ordo ſalutis eſt in omnibus hominibus. Similiter ex parte gratiæ miſſio Redemptoris, ſolutio pretij pro omnibus quoad ſufficientiam, poſitio legum ordinantium vitam: qui enim hæc ordinauit, omnes homines ſaluos fieri voluit: & dicitur hæc antecedens, quia antecedit in his & noſtrum conſenſum & noſtrũ opus. Alia autẽ eſt conſequens quæ eſt voliti ordinati ad noſtrum opus, vt retributionis voluntas ſiue pro bono ſiue pro malo: & hac non omnes vult ſaluari, quia contrariaretur iuſtitiæ: & ideo dicit Dam. quòd hæc ſecunda pendet ex noſtra cauſa. Magiſtri noſtri temporis duobus aliis modis dicunt idem cum Damaſ. Quidam ſic, quòd Deus vult omnem hominem ſaluari quoad ſe, ſed non quoad facta hominis præſentia vel futura ab æterno: & hoc redit in idem. Alij dicunt idem ſubtilioribus verbis, ſcilicet quòd eſt voluntas duplex, ſcilicet abſoluta quæ ſimpliciter & abſolute comparatur ad volitum quod per ſe volitum eſt & non per aliud: ſicut enim tunc ſcientia Dei comparatur ad verum omne, & potentia ad omne ens poſſibile potentia efficientis, ita voluntas per ſe erit omnis boni & non niſi boni: & hoc modo vult omnem hominem ſaluum fieri. Eſt alia voluntas pendens ex præſcientia meritorum, non ſicut ex cauſa, ſed ſicut ex ratione concomitante, ſicut ſupra diximus: & hac non omnem hominem vult ſaluum fieri: & hoc etiam redit in idem.

Lib. 2. fidei ortho. cap. 29.

AD ID ergo quod obiicitur per rationem, dicendum vt ſupra, quòd voluntas Dei non habet neceſſitatem coactionis, ſed

immobilitatis ex ordine cauſæ ad cauſatum, hoc eſt, voluntatis ad volitum: & hoc non tollit ab ea libertatem, ſed potius confirmat, vt ſupra ſæpius expeditum eſt.

Vtrum mala Dei voluntate fiant an eo nolente?

D IDeoque cum conſtet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ ſi fieri nollet, nullatenus fierent, recte quæri ſolet, Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id eſt, peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuerſi varia ſentientes ſibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicuntur, quòd Deus vult mala eſſe vel fieri, non tamen vult mala. Alij vero, quòd nec vult mala eſſe nec fieri: in hoc tamen conueniunt & hi & illi, quòd vtique fatentur Deum mala non velle. Vtrique vero rationibus & auctoritatibus innituntur ad muniendam ſuam aſſertionem.

DIVISIO TEXTVS.

IDEO QVE cum conſtet omnia bona quæ fiunt [Hic incipit ſecunda pars, & diuiditur in duas partes. In prima Magiſter mouet quæſtionem, & proſequitur vnam opinionem ei reſpondentem, ſcilicet dicentium bonum eſſe mala fieri, & bonum eſſe mala eſſe, & Deum velle mala fieri & mala eſſe, ſed non velle mala. In ſecunda vero ponit aliam opinionem cui ipſe videtur conſentire, eo quòd latius ipſam proſequitur: & etiam ſalubrior & ſanior eſt *ibi* [Illi vero qui dicunt.

ARTICVLVS II.

An bonum ſit mala fieri vel mala eſſe?

1. p. ſum. theo. q. 80. memb. 2. a. 3. INcidit autem hic dubium de ipſa quæſtione, vtrum bonum ſit mala fieri vel mala eſſe? Et videtur, quòd ſic per multas auctoritates quæ iacent in litera. Item Boetius in 5. de conſolatione philoſophiæ, Diuina vis bona eſt, cui quæque mala, ſunt bona: ergo ſi Deo bonum eſt malum, ſimpliciter videtur malum bonum eſſe: ergo bonum eſt fieri.

2 Item Auguſt. in lib. confeſ. Tu Domine cui nihil omnino malum eſt, neque vniuerſæ creaturæ tuæ: quia non eſt aliquid extra te, quod irrumpat vel corrumpat ordinem quem poſuiſti. Ex hoc accipitur, quòd fieri malum non eſt Deo malum, & non eſt vniuerſæ creaturæ malum: cum enim ſit extra Deum, non poteſt irrumpere ordinem quem poſuit Deus: & cum ille ſit optimus, non valet quicquam de optimo corrumpere, ſed potius ornat: quia commendabiliora reddit bona: ergo ex quo nihil nocet, & confert ornatum, vt habetur ex his verbis, bonum eſt malum fieri.

3 Item Apoc. vlti. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: dicit Glo. Quia poſſet obiici, quòd malum eſſet prophetare malis, cùm grauius eſſent inde puniendi: dictum eſt ſibi ne ideo ceſſet: quia iuſtum eſt vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Quod autem iuſtum eſt, vt dicit Auguſtinus, bonum eſt: ergo malum fieri bonum eſt, vt videtur.

4 Item, Bonum eſt omni modo puniri culpam, quia in hoc reſultat decor iuſtitiæ diuinæ: ſed culpa eſt quædam pœna: ergo bonum eſt culpam fieri, & malum fieri. Vnde Auguſtinus in confeſ. Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus appetitus. Item, Auguſt. dicit, & ponitur in 2. lib. in litera, quòd inter primam apoſtaſiam & vltimum peccatum, omnia peccata ſunt culpa & pœna: cum igitur pœna ſit bona, videtur quòd omnia illa peccata fieri ſit bonum. Diſtinct. 36. lit. A.

5 Item, Omne ordinatum bonum eſt eſſe & fieri: malum eſt ordinatum, vt habetur in litera ab Aug. in ench. ergo bonum eſt malum fieri & eſſe.

SED CONTRA: Non eſt bonum fieri quod non ſit ab optimo, vt à cauſa & auctore: malum autem non fit ab optimo vt à cauſa & auctore: ergo non eſt bonum malum fieri. *Sed contrà.*

2 Item, Malum eſt corruptio boni: nihil autem corrumpens bonum, bonum eſt fieri: ergo vt prius.

3 Item, Omnis actiua infert ſuam paſſiuam, & è conuerſo: ergo ſi bonum eſt malum fieri, bonum eſt malum facere: & hoc eſt contra Apoſtolum dicentem, Faciamus mala, vt eueniant bona: quorum damnatio iuſta eſt. Roma.

4 Item, Bonum fieri non eſt malum: ergo malum fieri non eſt bonum.

5 Item, Quod malum eſt, eius generatio mala eſt, vt vult Boet. in topicis: ergo fieri malum eſt malum: non ergo bonum.

6 Item, Omne bonum moris à fine principaliter bonum eſt: malum autem eſt corruptio finis: ergo ipſum fieri eſt malum: non ergo bonum.

7 Item, Malum in factis non eſt niſi ex fieri, quia hoc eſt cauſa mali in anima, quia ex

ex malo actu relinquitur mala diſpoſitio & malus habitus & culpa: ergo ſi bonum eſt malum fieri, omnia quæ conſequuntur malum fieri, neceſſario erunt bona: quod abſurdum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd Magiſter inducit duas opiniones: quarum prima eſt falſa meo iudicio. Secunda autem vera. Puto enim, quòd hæc abſolute falſa eſt, bonum eſt malum fieri vel eſſe: & hæc ſimiliter, Deus vult malum fieri vel eſſe: quia conuertitur cum alia: ſi enim Deus omne bonum vult: & quicquid vult, non eſt niſi bonum: ſi bonum eſt malum fieri, Deus vult malum fieri, & è conuerſo. Si autem determinetur ſic, malum fieri eſt occaſio boni, propter quod permittitur malum fieri: tunc erit verum: vel ſicut Hiero. infra dicet, quòd malum fieri eſt alicui bonum, ſicut malum Iudæ profuit nobis, non inquantum malum, ſed inquantum occaſio: tunc poteſt concedi cum tali addita determinatione. Abſolute autem loquendo puto, quòd omnes falſæ ſunt, ſicut dicit ſecunda opinio: & ſi inueniantur à Sanctis abſolute poſitæ huiuſmodi propoſitiones, dico quòd ſunt cum determinatione intelligendæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd malum in ſe, bonum eſt virtuti diuinæ: iſta enim eſt determinata: quia in eo oſtenditur in quo eſt bonum: & illud bonum non ponitur in malum fieri ſicut in ſubiecto, ſed ſicut in occaſionante tantum, & in diuina virtute, ſicut in ſubiecto: quia facit relucere virtutem, ſicut in Pharaone: neceſſe enim eſt, vt diuinæ virtuti militet etiam omne quod obſtat, vt dicit Greg. Cum enim non vult facere voluntatem Dei libere, neceſſe eſt vt per vim ſubiaceat iuſtitiæ punienti.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur eodem modo: quia Deo non eſt malum quod facit, ſed occaſio boni decoris iuſtitiæ: ſed Boet. ponit vnius boni occaſionem tantum: Auguſtinus autem triplicis: occaſionatur enim vnum bonum quod eſt decor iuſtitiæ: ſicut ex latrocinio occaſionatur decor iuſtitiæ iudicis, dum fur apparet in patibulo. Aliam comparationem occaſionis tangit Auguſtinus, cum dicit, quòd etiam vniuerſæ creaturæ non eſt malum: quia duplicis boni eſt occaſio, ſcil. quia commendabiliora oſtendit bona, eo quod contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Et eſt etiam occaſio vtilitatis: & hoc adhuc dupliciter, ſcilicet in faciente malum, ſed poſt factum, & non quando fit: ſicut qui negligens eſt, & ex peccato perpetrato compungitur, & efficitur feruens & humilis. Et ſecundo in aliis: & hoc multis modis: quidam enim cauti ex caſu iſtius reddunturſicut dicit Hora.

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Quidam autem efficiuntur miſericordes compatientes ei, & orantes pro ipſo. Quidam autem tædio vitæ quæ tot malis permixta eſt, ſuſpirant ad æterna: ſicut dicit Pſal. 119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus Cedar, id eſt, cum peccatoribus. Quidam autem mouentur ad zelum, ſicut Paſal. 75. Zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Aliquorum etiam excercetur patientia, & probatur virtus: ſicut per tyrannos matyres probantur. Et aliis etiam modis quos facile eſt inuenire. Licet autem iſta ſit bonum fieri: non tamen bonum eſt malum fieri, quia non eſt cauſa horum, ſed occaſio tantum.

AD ALIVD dicendum, quòd illud de Apoc. ſoluere eſt difficile: ſed quantum intelligere poſſum, iuſtitia eſt duplex, ſcilicet retributio pro meritis: & ſic non eſt iuſtum, vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: ſicut nec iuſtum eſt, vt qui furatur, furetur adhuc: ſed iuſtum eſt, vt ſuſpendatur, & ille condemnetur. Alia autem iuſtitia eſt ex congruentia negligentiæ: vt quia Deus dedit tempus in pœnitentiam, & ille negligens differt conuerti ad Dominum, iuſtum eſt vt à Deo derelinquatur: ex quo ſequitur, quòd in ſordibus ſordeſcat adhuc. Et ideo non puto, quòd id quod dicitur, iuſtum eſt, notet ordinem ſordeſcendi, & adhuc in ſordibus eſſe, niſi per medium: immediatus enim ordo notatur ad relinqui à Deo: ex quibus vlterius ſequitur, quòd vincatur à peccatis, & ſordeſcat adhuc: & ſic etiam de iuſtitia quæ eſt ex congruentia negligentiæ, non ſequitur niſi per accidens. Si autem adhuc concedatur, quòd iuſtum ſit, non ſequitur vlterius, quòd bonum ſit: quia bonum non dicit talem ordinem vt iuſtum: iuſtum enim reſpicit ordinem generalem culpæ ad pœnam, & reſtitutionis ad meritum: ſed bonum dicit perfectionem quæ eſt ex fine abſolute. Nec hoc valet, omne quod iuſte fit, bene fit: & omne quod iuſtum eſt, bonum eſt, & illud fit iuſtè, & eſt iuſtum: ergo fit bene, & eſt bonum: quia quando dico, quod iuſtè fit, bene fit, ibi iuſtitia ponitur in ordinante, & ſimiliter bonitas: & cum dicitur, quod iuſtum eſt, bonum eſt, intelligitur in eo quod huiuſmodi, hoc eſt, ſecundum relationem ad ordinantem: ſed cum dicitur, hoc fieri eſt iuſtum, non ponitur iuſtum circa hoc niſi per accidens & extranee: & ideo non ſequitur, quòd ſit bonum niſi cum determinatione, vt prius eſt dictum.

AD ALIVD dicendum, quòd peccatum in eo quod peccatum, non eſt pœna: vnde peccatum duplicem habet comparationem ad liberum arbitrium, ſcilicet vt eſt liberum deflexum à bono incõmutabili ſponte propria & ſic egreditur ab ipſo peccatum & malum. Comparatur etiam ad ipſum vt eſt obligatum & tractum neceſſitate concupiſcentiæ & fomitis & conſuetudinis & mali habitus inducti: & ſic aliquo modo pœna eſt ſequens peccatum: & hoc non eſt eſſe pœnam ſimpliciter, quæ infligitur à Deo vel quæ ſimpliciter ordinat culpam, ſed ſecundum quid tantum, ſcilicet iuſtitia quæ eſt ex congruentia negligentiæ conuerſionis, vt ſupra dictum eſt: & hoc videtur Grego. intendere cum dicitur, peccatum quod per penitentiam non deletur, ſuo pondere mox ad aliud trahit.

AD VLTIMVM dicendum, quòd malum eſt ordinatum: ſed bonum illius ordinis

non ponitur in ipſo, ſed potius in alio: & ideo non ſequitur, quòd bonitate ordinis ſit bonum eſſe vel fieri, ſed potius, quòd aliquod bonum ordinis eliciatur in alio extra ipſum ex ipſo fieri vel eſſe.

Quare dicunt quidam Deum velle mala eſſe vel fieri.

E QVi enim dicunt Deum mala velle eſſe vel fieri, ſuam his modis muniunt intentionem. Si enim, inquiunt, mala non eſſe vel non fieri vellet, nullo modo eſſent vel fierent: quia ſi vult ea non eſſe vel non fieri, & non poteſt id efficere, ſcil. vt non ſint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid reſiſtit, & non eſt omnipotens, quia non poteſt quod vult: ſed impotens eſt, ſicuti & nos ſumus, qui quod volumus quandoque non valemus: ſed quia omnipotens eſt, & in nullo impotens, certum eſt non poſſe fieri mala vel eſſe, niſi eo volente. Quomodo enim inuito
Rom.9. eo & nolente poſſet ab aliquo malum fieri, cum ſcriptum ſit, Voluntati eius quis reſiſtet? Supra etiam dixit Auguſt. quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. Sed vult mala fieri, aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum eſt mala eſſe vel fieri: alioquin ſumCap.96. me bonus non permitteret ea fieri. Vnde Auguſt. in ench. Quamuis ea, inquit, quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt non ſunt bona: tamen vt non ſolum bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum vt eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotenti bono: cui procul dubio quam facile eſt quod vult facere, ita facile eſt quod non vult eſſe non ſinere. Hæc niſi credamus, periclitatur noſtra confeſſio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce, hic aperte habes, quòd bonum eſt mala eſſe: omnis autem boni Deus author eſt, qui vult omne bonum eſſe quod eſt. Cum ergo bonũ ſit mala fieri vel eſſe: ergo & mala fieri vel eſſe. His atque aliis huiuſmodi rationibus & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt Deum velle mala eſſe vel fieri.

ARTICVLVS III.

In quo ponitur bonitas iſta, cum dicitur, Bonum eſt malum fieri, & an bonum eſt malum facere, & an poteſt concedi, bonum eſt malitiam fieri?

DEinde quæritur de hoc quod dicunt iſti & concedunt [Qui enim dicunt Deum velle mala eſſe vel fieri] Et quæruntur duo ſecundum iſtos: quorum primum eſt, In quo ponitur bonitas iſta, cum dicitur, bonum eſt malum fieri? Secundum autem, In quid vt in volitum notatur tranſire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel eſſe.

Ad primum proceditur ſic: Omnis nota compoſitionis notat inhærentiam prædicati ad ſubiectum: cum igitur dicitur, malum fieri eſt bonum, notatur bonum inhærenter ineſſe ei quod eſt malum fieri: conſtat autem, quòd non ineſt vt forma in ſubiecto, nec eſſentialis, nec etiam accidentalis, nec vt idem: ergo non ineſt: ergo locutio illa eſt falſa. Si autem tu forte dicas, quòd bonum illud ponitur ineſſe facienti: hoc nihil eſt: quia faciens malum eo ipſo quod facit, malus efficitur: ergo bonũ per malum fieri non ponitur in ipſo. Si autẽ dicatur, quòd eſt in eo cui fit malum: hoc non eſt generale in omni malo, ſicut in fornicatione, ibi enim tam agens quam patiens malus efficitur: ergo non eſſet generaliter verum non ſecundum hanc opinionem, quòd bonum eſt malum fieri.

ITEM quæritur vlterius ſecundum iſtam *Quæſtiun.1.* opinionem, Vtrum eſt concedendum, quòd bonum eſt malum facere? per hoc quod paſſiua infert ſuam actiuam, & è conuerſo.

ITEM vtrum conceditur, quòd bonum eſt *Quæſtiun.2.* malitiam fieri? Conſtat enim & in litera præcedentis capituli habetur, quòd neutra conceditur, quòd bonum ſit malum, vel quod Deus velit malum.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd *Solutio.* ſecundum hanc opinionem bonitas prædicatur de malum fieri, vel de malum eſſe, non ſecundum inhærentiam, ſed per occaſionem: quia omnis alius intellectus huius opinionis videtur mihi falſus. Et tunc notandum, quòd cauſa per ſe habet influentiam ſuper cauſam vel cauſalitatem: cauſa autem per accidens aliquo modo cauſat, licet non per ſe: ſicut dicitur

citur, Policletus per accidens est causa statuę, vel albus causa statuæ, si statuarius vocatur Policletus & est albus: sed occasio medium est inter causam per accidens, & casum & fortunam: casus enim non habet causalitatem, licet contingat finem: sicut equus egrediens de domo quæ postea cõburitur, casu saluatur, & non saluaretur nisi egrederetur: occasio autem est quod non habet causalitatem de se: sed per accidens efficitur causa aliqua, non per accidens quod sibi insit, sed quod inest alij ad quod comparatur: & ideo minus dicit quam causa per accidens: quia illa causat per accidens quod sibi inest, quæ facit: plus autem est ibi quam casus: quia ibi ponitur intentio ad bonum in ordinante & eo qui conuertit in bonum: vnde bonum illud vt in subiecto ponitur in eo ad quem ordinatur in occasione boni: & hoc secundum actum quandoque: & quandoque secundum potentiam, vt quando nullus est conscius mali: quandoque autem ponitur potentia in faciente ex ordine status præcedentis ad posteriorem, vt prius diximus. Vnde cum dicitur, bonum est malum fieri: sensus est, malum fieri aut est aut potest fieri occasio alicuius boni secundum ordinem ad alterum qui illo malo in bonum vtitur.

Ad quæst. 2. AD ALIVD dicendum, quòd illa opinio non concederet hanc, bonum est malum facere: quia facere non dicit comparationem nisi ad facientem: & in illo non occasionatur bonum, sed potius malum.

Ad quæst. 3. AD ALIVD dicendum, quòd ista adhuc minus concederetur ab hac opinione, bonum est malitiam fieri: quia malitia non nisi priuationem dicit: & hæc de se non est ordinabilis, sed gratia subiecti passiue & non actiue ordinatur.

ARTICVLVS IV.

In quid sicut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse?

SEcundo quæritur, In quid sicut in volitum notatur transire voluntas, cum dicitur, Deus vult malum fieri vel esse? Videtur autem, quòd transit super malitiam: transit enim voluntas omnis in volitum: sed cum dicitur, Deus vult malum fieri, volitum hoc refertur ad voluntatem gratia eius quod est malum: ergo malum est ratio voluntatis, quia omne volitum ratio est voluntatis volentis illud.

2 Item, Volito vno ab aliquo, fit conuertibile illius volitum vel coniunctum illi per necessitatem, nisi voluntas sit stulta: sed malum fieri coniunctum est malum facere, & malitia inseparabiliter: ergo si voluntas sapiens & eligens transit super vnum, transibit etiam super alterum. Et non valet, vt videtur, si velis instare, dicendo quòd verba pertinentia ad actum animæ, bene sunt de vno, & non de alio, licet illa coniuncta sint: quia illa voluntas non procedit ad volitum, sed est illa de qua dicit Arist. in lib. elench. quòd etiam impossibilium est voluntas: & hæc à quibusdam magis velleitas, quam voluntas vocari consueuit.

3 Item, Augustinus dicit, & ponitur hîc auctoritas, quòd malum fieri bonum est: & hoc vult Deus, quia aliter non finiret. Si forte dicas, quòd Deus permittit: & hoc est voluntate signi, & non beneplaciti. Contra: Nec præter voluntatem beneplaciti, nec contra eam fit aliquid: quia non fit aliquid, vt dicit Augustinus, quod non de interioti aula summi imperatoris procedit: ergo videtur, quòd velit illud voluntate beneplaciti.

4 Item, Cum dicam sic: Deus permittit, hoc verbum, permittit, prædicat diuinam essentiam vt volentem: ergo prædicat diuinam voluntatem quæ est Deus: ergo voluntatem beneplaciti: & sic voluntate beneplaciti vult omne quod permittit: ergo voluntas Dei videtur transire super malitiam, sicut super volitum.

Sed contra. SED CONTRA: Malum in eo quod malum, non mouet, nec potest mouere aliquam voluntatem: quia omne volitum, aut est bonum, aut apparens bonum: ergo multo minus mouebit diuinam voluntatem.

2 Item, Deus odit malum, & Deo displicet malum, & Deus punit malum: nemo autem vult hoc quod odit, & quod displicet, & quod punit: ergo Deus non vult malum fieri.

3 Item Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris. Et loquitur de morte peccati: ergo non vult malum fieri: quia hoc est mors peccatoris.

4 Item, Deus est auctor eius quod vult: si ergo vult malum fieri, ipse est auctor mali.

5 Item, Ansel. dicit, quòd potestas faciendi malum, nec est libertas, nec pars libertatis: ergo est ignobilitatis: ergo multo magis voluntas mali: ergo Deo non attribuenda. *Dialog. de libero arbitrio cap. 1.*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum meo iudicio, quòd hæc est falsa, Deus vult mala fieri: & si inuenitur à Sanctis, est determinanda sic, Deus vult bonum quod elicitur ex malo facto, propter quod finit malum fieri: & in hoc sensu concedit ista opinio, & aliter, vt puto falsa est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei non transit super malum, vt super volitum: quia locutio illa est impropria, & malum non subiicitur voluntati vt malum, vel vt est in fieri per se, sed vt est occasio boni eliciti: & tunc adhuc non refertur ad ipsum voluntas beneplaciti, sed ad id quod subiicitur, & ad occasionem refertur signum voluntatis quod est permissio.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc non est verum etiam in sapienter volente, nisi illud quod dicitur volitum, sit per se volitum: hoc autem non est hic, vt iam dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd cum dicitur, Deus permittit hoc fieri, non prædicatur diuina essentia, vt voluntas tantum, sed etiam notatur respectus ad malitiam: & ideo non

est

eſt permiſſio voluntas beneplaciti, quia beneplacitum non ponit reſpectum niſi ad bonum: & ideo hic (vt diximus) in alio ponitur ſignum, & in alio voluntas: ſignum enim ponitur in præcedenti, voluntas autem in conſequenti per occaſionem.

AD ALIVD dicendum, quòd ea quæ procedunt de intellectuali aula ſummi Imperatoris, ab eo vno modo ſe habente, non procedunt vno modo ſecundum ſe: & ideo reſpectu quorundam eſt permiſſio, & reſpectu aliorum elicitorum ex illis eſt voluntas.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala vel non eſſe.

F ILli vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri vel non eſſe, inductionibus præmiſſis ita reſpondent: dicentes, Deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri, ſed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel eſſe, faceret vtique ea fieri vel eſſe: & ita eſſet author malorum: non eſt autem author malorum, vt Sanctorum proteſtantur auctoritates: non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, ſi nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non eſſet: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: ne c concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri, ne impotens eſſe videatur: ſed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, ſed
Ioan. 1. permiſſor malorum monſtretur. Vnde & Euangeliſta vbi oſtendit Deum authorem eſſe omnium bonorum dicens, Omnia per ipſum facta ſunt: conſequenter malorum authorem eſſe negat dicens, Et ſine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum. Non dixit per eum factum eſſe, vel eo nolente & inuito, ſed tantum ſine eo, id eſt, ſine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, ſed non volente fiunt mala: quia non ſubeſt Dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: ſed vt fieri ſinat, quia bonum eſt ſinere mala fieri, & vtique volens ſinit non volens mala, ſed volens ſinere ſinit vt ipſa fiant: quia nec mala ſunt bona, nec ea fieri vel eſſe bonum eſt.

DIVISIO TEXTVS.

ILLI vero qui dicunt Dei voluntate, &c.] Hic incipit ſecunda opinio quæ diuiditur in tres partes, in quarum prima ſoluuntur rationes ab opinione præcedente inductæ. In ſecunda autem ponitur ratio probans hanc opinionem eſſe veram *ibi* [Siquis igitur diligenter, &c.] In tertia obiicit ſophiſtice, & ſoluit *ibi* [Iam ſufficienter oſtenſum eſt, quòd Deo authore] Sunt autem in prima ſolutione quatuor capitula, quorum primum eſt de diſtinctione locutionum negatiuarum cum verbis dicentibus voluntatem vel non voluntatem Dei. Secundum autem eſt de ſolutione verborum Auguſt. Tertium eſt de diſtinctione quadam boni data à Hiero. Quartum quaſi concluſio ex præhabitis, qualiter & quibus proſunt mala.

ARTICVLVS V.

Quæ differentia eſt inter iſtas propoſitiones, nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri?

AD intelligentiam autem primi capituli quæritur, Quæ differentia ſit ſecundum hanc opinionem, inter nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri.

ITEM quæritur, Vtrum omnia quæ dicuntur fieri, ſiue bona, ſiue indifferentia, ſiue mala, procedant à voluntate, vel ſint contra voluntatem Dei ſecundum hanc opinionem? *Quæſtion.*

ET AD HOC dicendum, quòd cum dicitur, nolo, ita quòd negatio per compoſitionem includatur cum verbo nolo, tunc non negat voluntatem ſecum compoſitam, ſed tantum refertur ad volitum: vnde ſenſus eſt, nolo hoc fieri, id eſt, volo hoc non fieri. Cum autem ly nolo habet condeclinium nolo, non vis, non vult, &c. omnia quæ declinantur ab ipſo, habent eandem vim. Vnde cum dicitur, *Solutio.*

non

non vult hoc fieri, locutio eſt duplex ex eo quia ly non vult, poteſt eſſe in vi dictionis, & tunc voluntas manet non negata, ſed volitum: & poteſt eſſe in vi orationis, & tunc voluntas negatur eſſe de hoc. Ex hoc accipitur, quòd iſtæ æquipollent, nolo hoc fieri, & volo hoc non fieri, & vna infert aliam. Iſtæ autem duæ: non vult hoc fieri, & vult hoc non fieri, habent ſe ſicut ſuperius & inferius: quoniam iſta, vult hoc non fieri, refert iſtam, non vult hoc fieri: ſed non conuertitur, quia iſta, non vult hoc fieri, habet duos ſenſus ſuæ veritatis, quorum alterum tantum habet hæc, vult hoc non fieri. Dicit ergo hæc opinio, quòd Deus non vult mala fieri, ſecundum quòd ly non vult, eſt in vi orationis: & ideo non ſequitur, ſi aliquis inferat: ergo vult mala non fieri, quia nec illud vult: quia ſi voluntas negetur de vno, non propter hoc affirmatur de ſuo oppoſito.

AD SECVNDVM ergo quæſitum, dicendum quòd non omnia quæ fiunt, fiunt Deo nolente, vel volente: ſed volente vel non volente, ita quòd ly non volente ſit in vi orationis: & ideo hæc opinio bona eſt, quia euitat totum inconueniens. *Ad quæſtium.*

Quomodo intelligendum ſit illud Auguſtini, Mala fieri bonum eſt.

QVod vero Auguſt. ait, Mala fieri bonum eſt, nec ſinerentur mala ab omnipotenti bono fieri, niſi hoc eſſet bonum, vt ea eſſent, ea ratione dictum eſſe aſſerunt, quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipſe permitteret ea fieri niſi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. ench. aperte indicans prædictorum verborum talem eſſe intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerum eſt ſumma poteſtas cum ſummè bonus ſit, nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeo eſſet omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem, Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque ſenſu dictum eſt ac verum eſt, bonum eſt mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti) accidit bonitas, id eſt, vtilitas. Talibus enim, vt ait Apoſtolus, in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis proſunt, quæ aliis facientibus obſunt. Vnde atiam aliquando in Scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hiero. ſuper Marcum, Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, ſcilicet nobis: nec ſi bonum eſt illi vel illi, inde ſequitur, quòd ſimpliciter bonum ſit: proprie enim ac ſimpliciter bonum eſt, quod in ſe & facienti bonum eſt. G Cap. 11. Cap. 17. Rom. 8. Comment. ad cap. 14.

ARTICVLVS VI.

An malum ſit expediens vniuerſo, & conferens ad complementum vniuerſi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in 3. cap. *ibi* [Melius iudicauit Deus de malis bona facere, &c.] Ex hoc enim videtur ſequi, quòd malum eſt expediens vniuerſo, & conferens ad complementum vniuerſi. Et hoc videtur hic accipi in litera in tribus auctoritatibus expreſſis: & quædam Glo. Orig. ſuper Num. 22. vbi dicitur, Venit ad Balaam, dicit ſic: Notandum Dei ſapientia omnia diſpoſita eſſe, ita vt nihil ſit otioſum, bonum vel malum: malitiam tamen non facit, quam ab aliis inuentam, cum prohibere poſſet, non prohibet: vtitur autem ea ad cauſas neceſſarias: per ipſos enim malos in quibus eſt malitia, probat eos qui ad gloriam tendunt: ſi enim perimeretur malitia, non eſſet quod contrariaretur virtutibus: virtus autem ſi contrarium non haberet, non clareſceret.

2 Item ad Rom. Glo, dicit, quòd Deus vtitur voluntatibus hominum ad inclinandas eas quocunque voluerit, ſiue in bonum, ſiue in malum:

3 Item, Nullum bonum debet deeſſe vniuerſo: bonum autem comparationis boni ad malum vt clareſcat, eſt quoddam bonum: ergo deeſſe vniuerſo non debet: hoc autem fieri non poteſt, niſi malum ſit: ergo malum confert ad complementum vniuerſi.

SED CONTRA: Dion. dicit, quòd malum eſt inordinatum: cum igitur non faciat bonum ordinis, non videtur conferre aliquod bonum: quoniam bonum ordinis conferret, ſi aliquod conferret. *Sed contra.*

2 Item, Dicit Philoſophus, quòd album nigro eſt impermixtum: ergo albius nigro impermixtius: ergo etiam melius erit, quod eſt malo impermixtius: & ita vniuerſitas erit melior,

melior, ſi nullum malum eſſet in ea.

3 Item, Cum malum ſit priuatio boni, priuat aliquo bono, quod ineſſet vniuerſo ſi malum non eſſet: ergo ſi malum non eſſet, multa bona eſſent in vniuerſitate, quæ modo non ſunt: & ſic vniuerſitas eſt minus bona per hoc quòd malum ſit, vt videtur.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſicut dicunt Magiſtri, quòd aliqua ratio boni deeſſet vniuerſo, ſi malum non fieret: & de hac ratione iam ſupra dictum eſt: & ſic concedunt, quòd bonum eſt mala fieri, quia hoc eſt occaſio boni alicuius.

Luc. 19. Apoc. 3. AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicunt quòd non eſt ſimile in bono, & in aliis priuationibus: quia bonum quod aufertur ab vno, confertur alij: & inducunt pro ſe illud, Auferte ab eo mnam, & date illi qui habet decem mnas: & illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Et ideo nihil perditur de bono in vniuerſitate, licet in iſto perdatur. Additur autem ex hoc, quòd ſit malum aliqua ratio boni: & ideo dicunt, quòd bonum eſt malum fieri, & quòd confert ad complementum & decorem in hoc quod adiicit plures rationes vtilis ſiue expedientis, & decorem iuſtitiæ. Sed iſtam ſolutionem aut ego non intelligo, aut omnino videtur falſa: quia conſtat, quòd idem in numero quod amittit vnus, non accipit alius, nec ipſa vniuerſitas, ſed potius perit ab vniuerſitate: idem autem in ſpecie & forte prius habuit, & ſicut alius hoc poſſet accipere. Rationem autem boni quæ elicitur ex malo per rationem vtilis vel expedientis vel decoris iuſtitiæ habet quidem: ſed mirum videtur mihi, ſi bonum per ſe & bonum gaudij, quod eſſet in vniuerſitate bonorum, non poſſet recompenſare illud bonum comparationis quod elicitur de malo: & ideo videtur mihi, quòd per ſe loquendo malum non confert alicui, nec vniuerſitati: ſed verum eſt, quòd ad bonum confert, ſinere mala: quia ſi non ſinantur fieri mala, tunc eſt neceſſitas ad bonum, & periret tunc ratio boni laudabilis & virtutis, & periret ratio præmij: ſed ſinere malum fieri non ponit ex parte Dei, niſi potentiam liberam faciendi quod vult, quæ tamen ex ſe poteſt flecti in malum: & hoc poſſe non eſt malum, quia etiam ſecundum Philoſophum poteſtas prauorum eligenda eſt.

AD HOC ergo quod obiicitur primo per dicta Sanctorum, dico quòd ipſi loquuntur de malo, ſuppoſito, quod verum eſt, quod permixta vniuerſitate cum bonis & malis, non poterat quicquam melius fieri de malo, quam quod ordinaretur in bonum: & ita intelliguntur ea quæ in litera dicuntur, & illa Gloſſa orginalis.

AD ALIVD dicendum, quòd omnia illa vera ſunt de malo iam poſito in eſſe vel fieri: ſed ſi non eſſet, melior eſſet vniuerſitas quam modo ſit.

AD ALIVD dicendum, quòd adhuc remaneret comparationis bonum ſecundum gradum boni & melioris: & ſi iſta ratio boni non remaneret, tunc dico, quòd melior ea maneret, per quam recompenſaretur.

AD ALIVD dicendum, quòd Diony. hoc dicit ſyllogizando ad inconueniens, & non aſſerendo: vel ſi aſſertiue inducitur, tunc loquitur de vſu mali poſiti in eſſe vel fieri: & & non de comparatione vniuerſi ad eſſe bonum in totum, & ad eſſe malum in aliqua parte vniuerſi.

Quadripartita boni acceptatio.

H EST enim aliquid quod in ſe bonum eſt, & cui fit, ſed non eſt bonum facienti, vt cum ſubuenitur pauperi, ſed non propter Deum: & aliquid boni in ſe & facienti, ſed non ei cui fit, vt cum veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & aliquid in ſe & facienti & ei cui fit bonum, vt cum veritas prædicatur propter Deum credenti.

2. Cor. 2. Vnde Apoſtolus, Bonus odor ſumus Deo: aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Eſt autem aliud, quod nec in ſe bonum eſt & facienti nocet, & damnat, niſi pœniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait

Cap. 10. & 11. Auguſt. in ench. A ſummè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata ſunt omnia, nec ſummè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona: ſed tamen bona etiam ſingula. Simul vero vniuerſa valde bona: quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis.

ARTICVLVS VII.

Penes quid accipitur diuiſio bonorum & defectuum quos Magiſter enumerat in litera?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in tertio capitulo *ibi* [Eſt enim aliquid quod in ſe bonum eſt, &c.] Licet enim hoc in ſecundo magis habeat diſcuti, vbi agitur de differentiis boni: tamen poteſt quæri hic, Penes quid accipitur iſta diuiſio bonorum & deffectuum quos hic enumerat.

Solutio. ET DICENDVM, quòd actus moralis habet duplicem comparationem ad agentem, ſcilicet vt ad agentem, intendentem, & proportionantem ſuum opus ad materiam: & ſic egreditur bonum opus & in ſe, & facienti propter intentionem, & cui fit propter agentem proportionantem ad debitam materiam. Alia autem fiunt ex particularibus defectibus. Si enim deficiat ex parte agentis intendentis, cum intentio bonum opus agenti faciat, & intentionem fides dirigat, vt dicit Auguſt. erit opus illud bonum in ſe, & ei cui fit, ſed non agenti. Si autem deficiat ex parte materiæ proportionatæ ad opus, tunc erit bonum facienti, & in ſe, ſed non ei cui fit. Si autem in ſe deficiens ſit, tunc deficit agenti qui male vult hoc, & male intendit: ſed tamen elicitur bonum occaſionatum ex illo.

Quod mala vniuerſitati valent & facientibus ſua propria, vel patientibus aliena proſunt, electis tantum.

HInc patet, quòd ex malis quæ fiunt aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora exiſtunt. Ipſis etiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, ſi ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti. Talibus enim (vt ait Auguſt. in lib.de correctione & gratia) vſque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, vt ſi qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, vt ait Auguſt. in lib.de Trinit. ipſis vtique proſunt: vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque iuſtitiam, vel ad demonſtrandam huius vitæ miſeriam. Ideoque & Iob Dei manum, & Apoſtolus ſatanæ ſtimulum ſenſit: & vterque bene profecit, quia malum bene portauit. 1 Cap.7. Iob 19. 2.Cor.12.

AATICVLVS VIII.

An alicui facienti malum poteſt euenire ex malo bonum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in in quarto capitulo *ibi* [Talibus enim, vt ait Aug.in lib.de correctione & gratia', &c.] Ex hoc enim videtur, quòd alicui facienti malum, bonum eueniat ex malo: & hoc expreſſe videtur dicere Damaſ. quòd aliquando permittit Dominus hominem cadere, vt in ſenſum veniens poſtea feruentius & fortius bono adhæreat.

2 Item Auguſt. Audeo dicere ſuperbis eſſe vtile cadere in aliquod apertum peccatum, vnde ſibi diſpliceant qui iam ſibi placentes ceciderunt. Et hoc etiam hic in litera dicitur, & ante hoc dictum eſt.

SED CONTRA: Bonum nulli eſt malum: igitur malum nulli eſt bonum. *Sed contra.*

2 Item, Noli facere mala, vt non te apprehendant.

3 Item, Non eſſet vtile oui, vt proiiceretur in dentes lupi, vt poſtea dentes eius fortius fugeret: ergo à ſimili nec illud eſt vtile.

SOLVTIO. Dico meo iudicio, quòd totum intelligitur de vtilitate occaſionis, & non per ſe: & hæc vtilitas magis apparet ex poſt facto: & ideo tunc primo eſt occaſio boni: & ideo malum cum ſimul in faciente eſt, nulla eſt occaſio, ſed ex poſt facto, cum eſt in deteſtatione: & ita intelligo auctoritates inductas. *Solutio.*

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis.

K SIquis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum profecto huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quod si huius Deus author est: eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore quod Deo volente. Deo autem authore homo non fit deterior: ergo non Deo vo-
Quæst. 3. lente, vt August. in lib. 83. q. aperte astruit à minori, dicens ita, Nullo sapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior. Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multo enim est præstantior Dei voluntas, quam hominis sapientis. Illo autem authore cum dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior: quod vitium si longe abest à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit quærendum est? Ecce aperte dicit August. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore, quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quod in Deo non est causa vt sit homo deterior.

L DEinde idem August. quærens, Quæ sit causa vt homo sit deterior?
Quæst. 4. in Deo non esse asserit in eodem lib. sic dicens: Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est. Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus neque homo sit. Sed non in Deo (Bonorum enim Deus tantum causa est) ergo aut in homine est, aut in eo quod neque Deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, quòd non est bonum vt sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum vt fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum: non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

EXPOSITIO TEXTVS.

SIQVIS igitur, &c.] ponit Magister hic tres rationes, confirmantes hanc opinionem ex dictis August. Prima est, quòd Deus fons esset & author mali: quia esset author alicuius quo homo fit deterior, qui est opus suum. Secunda quæ ponitur in secundo capitulo, est, quòd malum fit ab homine in quo est causa deficiens mali, & non à Deo. Tertia quæ ponitur in tertio, est, quòd Deus non potest esse causa tendendi in non esse: qui vero facit malum, tendit in non esse.

ARTICVLVS IX.

Quare Deus permittit malum fieri, si non est author mali?

INcidit autem dubium circa primum, Quare Deus permittit malum fieri, si non est author

thor mali? aut enim permittit iuſte, aut iniuſte. Non iniuſte: ergo iuſte. Contra: ergo iuſtitia, aut illa quæ eſt redditio pro meritis, aut illa quæ eſt condecentia ſuæ bonitatis ſiue voluntatis vel poteſtatis. Non primo modo: quia illa iuſtitia debet infligere pœnam peccati, non permittere vt addat peccando. Item non ſecundo modo: quia nulla æquitas concordat malo. Item nec tertio: quia in oppoſito magis relucet bonitas & decor ſuus.

2 Item in litera dicit hoc eſſe locum à minori. Sapiens homo non facit quo opus ſuum fit deterius: ergo nec Deus. Et hoc non eſt verum: quia ſicut hic locus eſt à minori, Miles poteſt exercitum capere, ergo & rex, eſt affirmando: ita locus à minori ſecundum Boetium non infert niſi affirmando.

3 Præterea videtur falſum quod dicit. Sapientia enim opponitur ignorantiæ, non ſcientiæ: ergo ſapiens homo poteſt peccare in ſe, & in opere. Item, Philoſophus in ethicis dicit, quòd ſunt quidam qui ad rationem confugientes, quærunt philoſophari & eſſe boni, quemadmodum ægri qui medicos quidem audiunt ſtudioſe, faciunt autem operandorum nihil: & quemadmodum nunquam bene habebunt corpus curatum ſic curati, ita nec illi animam ſic philoſophantes: ergo falſum ſupponit Auguſt. in proceſſu. Item, Dicit philoſophus, quòd ſcientia parum vel nihil confert ad virtutem: ergo ſapientes poſſunt peccare.

SED CONTRA: Probat Seneca, quòd perturbatio non cadit in ſapientem: quia non perturbatur niſi de virtute: & illam nemo poteſt auferre niſi ipſe velit: & tunc non erit ſapiens: ergo omnis ſapiens eſt perfectus in virtute: ergo non facit quo opus ſuum fiat deterius. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd Deus permittit malum fieri, iuſtitia condecente ſuæ æquitatis & bonitatis: quia ſi non ſineret, tolleretur ratio boni laudabilis & præmiabilis, vt prius habitum eſt. *Solutio.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd de oppoſito non eſſet talis condecentia: quia periret ratio virtutis laudabilis, & fierẽt bona quaſi per neceſſitatem: & ideo illa ſinitio non reſpicit malum niſi per accidens, quia non propter ſe, ſed propter aliud, ſcilicet vt commendabile ſit.

AD ID quod vlterius quæritur, dicendum quòd illa ratio eſt à maiori: ſed res à qua infertur, eſt minor: & hoc intendit.

AD ALIVD dicendum, quòd ſapiens dicitur à ſapere, & de illo tenent obiecta: & ſapiens dicitur à ſapore practicorum & honeſtorum, & de hoc intelligitur dictum & ratio Senecæ.

Aliter probat, quod Deo authore non fiunt mala.

ITem aliter etiam oſtenditur, quod Deo authore, id eſt, volente non fiunt mala: quia ipſe non eſt cauſa tendendi ad non eſſe. Tendere enim ad non eſſe, malum eſt. Ipſe autem author mali non eſt. Tendit vero ad non eſſe qui operatur malum. Non ergo Deo authore eſt, quòd aliquis operatur malum. Non eſt ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author eſt. Hoc autem Auguſt. in eodem libro aperte explicat ita dicens, Qui omnium quæ ſunt author eſt, & ad cuius bonitatem id pertinet vt ſit omne quod eſt, boni tantummodo cauſa eſt. Quocirca mali author non eſt, & ideo ipſe ſummum bonum eſt: à quo in nullo deficere bonum eſt, & malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi, id eſt, tendendi ad non eſſe, qui vt ita dicam, eſſendi cauſa eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt: quæ inquantum ſunt, bona ſunt. Ecce aperte habes, quòd deficere à Deo qui ſummum eſt bonum, malum eſt: mala ergo facere malum eſt. Non ergo Deo authore vel volente mala fiunt. M Quæſt. 21.

ARTICVLVS X.

An malum faciens tendat in non eſſe?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſequenti capitulo *ibi* [Tendit vero ad non eſſe qui operatur malum, &c.] Videtur enim ſecundum hoc, quòd quandoque malum faciens, perueniat in non eſſe: nihil enim tendit ad hoc ad quod nullo modo poteſt peruenire.

D. Alb. Mag. in lib. 1. Sent.

2 Item, Eſſe non opponitur malo: quia mali ſunt, & dæmones ſunt, & bonum & optimum (vt dicit Dionyſi.) inquantum ſunt, concupiſcunt eſſe, viuere, & intelligere. Ergo videtur, quòd non tendit non eſſe, qui malum facit. Lib. de diu. nom. cap. 4.

3 Item, Si malum dicitur tendere in non eſſe, quia corrumpit bonum naturale: cum bonum naturale finitum ſit, videtur quòd quandoque intantum poſſit corrumpi, vt nihil ſit de ipſo.

4 Item non videtur verum quod dicit, quòd Deus non eſt author tendendi in non eſſe : quia dicitur Deut. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam : quem autem occidit facit tendere in non eſſe. Item Iere. 10. Corripe me Domine : ſed non in furore tuo, ne forte in nihilum redigas me. Ergo videtur, quòd ipſe redigit aliquid in nihil, & ita eſt author tendendi in non eſſe.

Solutio. SOLVTIO. Prima pars iſtius diſtinctionis tractanda eſt in ſecundo, vbi de hoc ponitur tractatus ſpecialis. Quantum autem pertinet ad præſentem tractatum, dicendum quòd malum tendere facit dum intenditur : intenditur autem malum ſicut priuatio, & non ſicut habitus : & ideo non intenditur per acceſſum ad aliquid, ſed potius per receſſum à bono: ille autem receſſus eſt infinitus potentia ablationis & diuiſionis à bono naturali, vt iam patebit: & ideo nunquam redibit in nihilum corruptione mali.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt eſſe duplex, ſcilicet eſſe naturæ quo ipſa natura eſt in ſe : & hoc non corrumpit malum culpæ: ſed contrariatur illi malum pœnæ : quia dicit Auguſt. quòd pœna non eſt malum, niſi quia contrariatur naturæ bonæ. Aliud eſt eſſe boni naturalis : & hoc conſiſtit in proportione naturæ rationalis ad gratiam, & per conſequens ad gloriam : de quo dicit Boet. in 5. de conſol. philoſophiæ, quòd eſſe eſt quod ordinè retinet ſeruatque naturam. Et hoc corrumpit malum: quia malum nihil aliud eſt, quam corruptio & priuatio illius : & quanto peius eſt, tanto magis facit diſtare à bono : ergo corrumpit, quia corruptio eſt diſtantia habitualis ordinis in bonum.

AD ALIVD dicendum, quòd bonum naturale licet ſit eſſentialiter finitum, ſicut omnis eſſentia creata : eſt tamen potentialiter infinitum, ſicut omne continuum diuiſibile eſt in infinitum, eo quod nulla diuiſione diuiditur à materia eſſe & forma continui : & ideo remanet iterum diuiſibile. Ita bonum naturæ, quia nulla corruptio tollit rationem & formam boni naturæ, ſed tantum facit minus proportionari bono gratiæ & gloriæ, & ita magis corrumpit ſemper.

AD ALIVD dicendum, quòd mors non determinatur ad Deum vt ad cauſam meritoriam, ſed ſicut ad iudicem infligentem eam: ſed hic loquitur de tendendo ad nihil per meritum & boni corruptionem : & hoc modo mors non eſt boni corruptio, ſed potius corruptio eſſe naturalis, & ratione pœnæ, non mali culpæ.

Obiectio quorumdam ſophiſtica, qua probare nituntur ex Deo eſſe quòd mala fiant.

NIAm ſufficienter oſtenſum eſt, quòd Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen ſophiſtice incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore eſſe quòd mala fiunt hoc modo. Quod mala fiunt, verum eſt : omne autem verum quod eſt, à veritate eſt quæ Deus eſt : à Deo ergo eſt quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo

Quæſt. 1. ſit, confirmant auctoritate Auguſt. in lib. 83. quæſtionum ita dicentis, Omne verum à veritate verum : eſt autem veritas Deus : Deum ergo habet authorem omne verum. Eſt autem verum, quòd mala fiunt vel ſunt : Deo ergo authore eſt quòd ſunt vel fiunt mala.

DIVISIO TEXTVS.

IAM ſufficienter oſtenſum eſt, quòd Deo authore non fiunt mala, &c.] Hic incipit pars vltima, in qua ſunt tria capitula, in quorum primo ponit Magiſter ſophiſma, vt in litera patet. In ſecundo autem reſpondet : & in tertio approbat ſecundam opinionem inter primo inductas opiniones.

ARTICVLVS XI.

Quid eſt veritas?

RAtione autem primo habiti ſophiſmatis quæratur hic de veritate primo, Quid ſit? Secundo, Quot modis dicatur? Tertio de conuerſione ipſius cum bono & ente & vno. Quarto, Vtrum ipſa ſit æterna, vel non? Quinto, Vtrum ipſa ſit ſimplex & incommutabilis? Sexto & vltimo, Vtrum omnia vna & prima veritate ſint vera?

Ad primum poteſt obiici ſic : Dicit Anſel. in lib. de veritate, quòd veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis. Auguſt. in lib. de vera religione, quòd verum eſt id quod eſt. Hilarius autem dicit, quòd verum eſt manifeſtatiuum vel declaratiuum eſſe. Dicit autem Auicen. in prima philoſophia lib. 3. cap. vltimo, quòd veritas intelligitur ineſſe abſolute in ſingularibus, & intelligitur eſſe æterna, & intelligitur eſſe diſpoſitio dictionis & intellectus qui ſignificat diſpoſitionem in re exteriore cum ei eſt æqualis. Dicimus enim, hæc dictio eſt vera, & hæc ſententia eſt vera. Ex hoc colligitur, quòd ſingula habent veritatem

1. p. ſum. theo. q. 25. memb. 2. Cap. 12.

Lib. 2. ſoli. cap. 5.

tatem quandam, quæ eſt res, vt dicit Aug. ſecundum quòd etiam dicimus, hoc eſt verum aurum, & hic eſt verus aſinus, & hic eſt verus homo: & quòd eſt æterna veritas, quæ eſt neceſſitas & cauſa omnis veritatis: & quòd eſt veritas dictionis ſecundum quam dicimus, hæc enuntiatio eſt vera, vel hoc enuntiabile eſt verum: & quòd eſt adæquatio rerum & intellectuum, vt quando dicimus, iſte intellectus eſt verus, referendo hoc ad ſententiam intellectus conceptam de re ſicut eſt.

Quæratur ergo de prima diffinitione. Rectum enim eſt paſſio continui ſicut forma: veritas autem eſt intelligibilis: ergo videtur, quòd non conueniat veritati genus rectitudinis.

2 Item, Rectum eſt, cuius medium non exit ab extremis: ergo habet extrema & medium: ergo habet partes: aliqua autem veritas indiuiſibilis eſt, ſicut prima: ergo videtur, quòd non generaliter conueniat illa diffinitio.

Similiter obiicitur de ſecunda. Verum eſt id quod eſt: ergo à coniugatis, veritas eſt rei entitas: ergo eſſe ſuum & quod eſt idem habet: ergo ipſum eſt quod habet: & hoc non conuenit niſi Deo: ergo omnis veritas eſſet Deus, quod falſum eſt: ergo diffinitio eſt nulla.

2 Item, Ens eſt id quod eſt: & verum addit ſuper ens, quia aliter eſſent ſynonima: ergo verum eſt aliquid plus quam id quod eſt, vt videtur.

Quæritur etiam de tertia. Vnumquodque enim declaratur & manifeſtatur eo quo eſt: eſſe autem eſt ab eſſentia ſicut à cauſa formali: ergo videtur, quòd eſſentia ſit declaratiua eſſe, & non veritas vel verum.

Eodem modo poteſt obiici de illa quam innuit Auicenna in vltima parte auctoritatis inductæ, quòd veritas eſt adæquatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti: contingit enim quandoque non eſſe adæquatum ſignum ſignato, vt dicit Anſel. & tamen eſſe veritatem in ſigno.

Solutio. SOLVTIO. Dici poteſt, quòd veritas accipitur multis modis, ſicut patebit in quæſtione ſequenti: ſed Anſel. diffinit veritatem ſecundum relationem ad veritatem primam: vt prima veritas dicatur veritas per ſe, aliæ autem dicantur veritates per comparationem ad illam: & tunc rectitudo de qua loquitur Anſelm. dicetur proportio vel comparatio vniuſcuiuſque ad hoc quod eſt in prima veritate: hæc autem rectitudo indeflexa eſt ipſa veritas prima, quæ ſemper æquatur ei ad quod eſt: & ſecundum deſcenſum ab illa eſt in aliis.

AD ID autem quod obiicitur, dicendum quòd fallacia æquiuocationis eſt: quia debitum iuſtitiæ dicitur etiam rectum, & multa alia.

AD ALIVD dicendum, quòd prima veritas eſt principium, medium, & finis: & hæc eadem ſunt in re ipſa, licet differant in ratione: & eſt ipſa principium ſecundum intellectum potentis vel potentiæ: medium autem ſecundum rationem ſapientiæ per rationem quæ eſt vita, & lux, & finis per bonitatem: & omnia quæ ſunt ſub ipſa vera, dicuntur & recta & vera ſecundum reſpectum illum quo magis vel minus media ſua, vt ſunt ideata, continuantur ſuis extremis, hoc eſt principio à quo exeunt per creationem, & fini ad quem determinantur à creante ipſa, & intendente ordinem eorum ad ipſum. Et hoc eſt quod dicit Anſelm. quòd vnumquodque eſt verum, quando eſt in hoc & ad hoc quod eſt in veritate prima: ſicut menſuratum dicitur vere menſuratum, quando principia & media & finis continuantur menſuranti.

AD ID quod quæritur de diffinitione Auguſt. dicendum, quòd rei entitas, vel id quod eſt, accipitur dupliciter, ſcilicet in ſe, vel vt ſuppoſita natura quædam: & ſic, vt opinor, non bene diceretur veritas rei entitas eſſe, vel verum eſſe id quod eſt. Accipitur etiam entitas ſecundum modum determinationis ad ſpeciem: & ſic veritas eſt entitas qua res vere eſt, & verum eſt id quod vere eſt. Si vero entitas accipiatur prout ſupponitur per nomen entitatis: tunc in veritate entitas eſſet prima creatura, ſecundum quòd dicit Philoſophus, quòd prima rerum creatarum eſt eſſe, & non eſt ante ipſam creatum aliud: & id quod eſt, dicetur id quod habet eſſe, quod eſt actus ſic intellectæ entitatis vel eſſentiæ. Si autem accipiatur id quod eſt, prout dicit quandam determinationem circa eſſe: tunc non trahitur ad ſpeciem: & tunc vere eſt, quia vnumquodque tunc vere eſt, quando trahitur ad ſpeciem ſibi propriam ex natura determinata: ſicut dicimus verum aurum, & verum colorem, & verum corpus, & veram ſcientiam. Et hoc ſonare videtur id quod eſt: quia id quod eſt, eſt id quod vere eſt in natura. Et ſic patet, quòd non omnino idem ſunt veritas & entitas. Et hoc infra magis patebit.

AD ALIVD dicendum, quòd ſi accipiatur verum generaliter, prout conuertitur cum ente, non oportet, quòd addat naturam aliquam: ſed addit reſpectum aliquem, & ille ſufficit ad hoc quòd non ſint ſynonima.

AD ALIVD dicendum, quòd Philoſophus ille non conſiderat verum, niſi quod à re cauſatur, & ideo ſecundum Philoſophum non eſt veritas in ſigno, niſi ſecundum relationem ad rem, nec etiam in intellectu: & ideo dicit in 5. primæ philoſophiæ, quòd ſermo vnius falſus eſt de alio. Anſelmus autem accipit veritatem quæ eſt in ſigno ex proportione ad veritatem primam quam imitatur inquantum poteſt: & quia illa à re non dependet, ideo non mutatur re mutata. Et infra explicabitur hoc. Sumuntur autem prius habitæ diffinitiones, ita quòd prima eſt data de veritate, quæ per prius & poſterius dicitur de creata & increata. Secunda autem datur in comparatione ad rem generaliter. Tertia vero in comparatione ad rem relatam ad intellectum quo nata eſt cognoſci. Quarta autem de veritate complexorum, quæ eſt in ſigno, & componente intellectu.

ARTICVLVS XII.

Quot modis dicatur veritas?

SEcundo quæritur, Quot modis dicatur veritas? videtur autem Anſel. ponere veritatem ſigni, & veritatem rei: & hanc diuidere in veritatem rei ſecundum ſpeciem, & veritatem actionum, ſecundum quòd dicitur Ioan. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt videantur opera eius, quoniam in Deo ſunt facta. Et de diabolo Ioan. 8. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit: ſed eſt mendax & pater eius. Veritas autem ſigni diuiditur ab ipſo ſecundum diuiſionem ſignorum, quorum quædam data ſunt vt vox, circulus, & ſigna monachorum, & huiuſmodi: & quædam ſunt naturalia, vt fumus eſt ignis ſignum, & huiuſmodi.

Quæritur ergo, Vtrum vniuoce vel per prius & poſterius dicatur veritas de omnibus his modis? & vtrum ſint plures modi quam iſti qui ſunt enumerati? Videtur autem, quòd vna ratione. Idem enim diuiſum, cui vna ratio ſecundum omnia diuidentia conuenit, vniuoce dicitur de omnibus diuidentibus illis: veritas eſt huiuſmodi diuiſum: ergo vniuoce dicitur de omnibus illis. Probatur autem prima per hoc, quod hoc eſt dici vniuoce, quod eſt dici nomine & ratione vna. Secunda autem ſcribitur ab Anſelm. qui dicit, quòd tam creatæ quam increatæ veritati conuenit eſſe rectitudinem ſola mente perceptibilem.

Sed contra. SED CONTRA hoc eſt quod communiter obiicitur, quòd creato & increato nihil eſt commune vniuocum: veritas autem eſt creata & increata: & creata non eſt vera vno modo, ſed quædam vt ſignum, & quædam vt res, & huiuſmodi habet alias differentias in eſſendo verum: ergo veritas non eſt vniuoca in omnibus illis,

Quæſtium. PRÆTEREA quæritur, Vtrum adhuc pluribus modis veritas dicatur? Videtur autem, quòd ſic: quia dicimus veritatem humanæ naturæ, quæ non videtur eſſe comprehenſa: ergo plures ſunt veritates.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ſecundum Philoſophum in 1. & 6. primæ philoſophiæ quòd in omnibus per analogiam dictis, ſemper ſupponitur vnum, quod per ſe & primo dicitur illud quod eſt analogicum, & poſtea ſecundum proportionem ad rationem illius accipiuntur omnes alij modi. Verbi gratia, ſanum dicitur ſecundum analogiam de animali, & vrina, & cibo, & medecina: ſupponitur ergo ſanum proprie & primo & per ſe dici de animali, in aliis autem omnibus ſecundum proportionem ad aliud: vnde ſanum quod eſt in animali, idem eſt quodammodo quod ſanum quod eſt in vrina, & cibo, & in aliis: ſed eſt in animali vt forma æqualitatis humorum: in vrina autem vt indicatiua non quidem eſſe in vrina, ſed eſſe in animali, cuius eſt vrina. Ecce, idem numero eſt ſanum quod eſt in animali & vrina: & ſic eſt de aliis. Sed hoc verum eſt, quòd proportio iſta analogice diuerſificatur ex parte proportionatorum ad illud vnum: quia ratio indicantis in vrina, & ratio conſeruantis in cibo, & ratio facientis in medicina, non ſunt ratio vna, ſed comparantur ad vnum numero: & ideo in illo vniuntur, & denominantur ab illo, eo quod illud eſt finis. Et idem eſt in omnibus aliis analogice dictis: licet in quibuſdam minus appareat. Ita igitur vult dicere Anſelm. quòd ſupponitur vna rectitudo per ſe & primo, quæ nunquam deflectitur ab extremis: & in omnibus aliis eſt rectitudo hanc imitans inquantum poteſt, in eo quod recte facit quod debet, quadam mentali extenſione adæquans media ſuæ rectitudinis principio à quo eſt, & fini ad quem eſt: & hoc inuenitur in re, quando eſt quod debet, & in actione quando facit quod debet, & in ſigno quando facit quod debet, & ſic de aliis.

AD ID autem quod obiicitur, quòd dicatur vna ratione, dicendum quòd vna ratione dicitur ſecundum analogiam, & non vna genere & ſpecie. Nec ſufficit ad hoc quòd commune aliquod diuiſim dicatur vniuoce de diuidentibus, quòd dicatur vna ratione quocumque modo ſumpta: ſed oportet, quòd ſit vna, ſicut vnius generis, vel vnius ſpeciei.

Ad quæſtium. AD HOC autem quod vlterius quæritur, Vtrum ſint plures veritates, quam dictæ ſint ab Anſel. Poteſt dici, quòd omnes reduci poſſunt in illas: quia veritas quæ eſt in virtute, reducitur ad veritatem actionis, ſecundum quod dicit Philoſophus, quòd circa verum quod eſt in dictis & factis medium quidem eſt virtus: factio autem quæ eſt ad maius, ſuperbia: & qui habet eam, ſuperbus vocatur: quæ autem ad minus, ironia vel irriſio: & ſecundum quod dicimus veritatem humanæ naturæ eſſe, quæ eſt naturæ hominis, ſiue ſit in via, ſiue in patria poſt reſurrectionem: illa etiam reducitur ad veritatem rei ex ſua natura & forma. Et nota, quòd licet dicat Auguſtinus in lib. de vera religione, quòd falſum eſt quod imitatur aliquid, & non perficit illud: tamen non proprie dicitur falſum niſi in oppoſitione ad veritatem ſigni. Opponitur enim vero multipliciter dicto falſum, vanum, & permixtum, & inſtabile, & indebitum. Verbi gratia, vero in enuntiatione opponitur falſum ſecundum puod dicit Ariſtotel. quòd falſum eſt, quod non componitur, vel impoſſibile eſt componi, vt falſum contingens, & falſum impoſſibile: & ſecundum quòd dicimus, quòd imaginatio eſt falſa, vel ſenſus communis, vel ſermo diffinitiuus, quando aliter ſignificatur quam ſit in re. Vanum autem opponitur veritati quæ eſt in dictis & factis pertinentibus ad vitam: & ſic dicimus, quòd vanum eſt quod imitatur aliquid & non perficit: & vocat Aug. falſum, ſicut dicimus falſum numum qui imitatur verum, & non complet, & huiuſmodi. Permixtum autem opponitur vero, quod eſt in ſpecie verum: vt dicimus falſum aurum, quod eſt permixtum alij metallo, licet non proprie dicatur falſum, ſed permixtum. Inſtabile, ſicut dicimus prius & poſterius non eſſe veritatem temporis, ſed

ipſum

ipſum nunc, eo quod prius & poſterius non manent, nunc autem vnum manet in toto motu: & hoc eſt quod dicit Auguſt. quòd veritas fundatur in permanenti. Et hoc modo minus verè dicimus entia ſucceſſiua, quam permanentia: & inter illa ſucceſſiua, illa minus entia verè quæ ſecundum ſubſtantiam & eſſe deſtruuntur, vt motus: & magis vere illa quæ ſecundum eſſe quidem pereunt, manent autem in ſubſtantia, vt tempus. Indebitum autem præcipue opponitur veritati, ſecundum quod eſt quædam rectitudo exemplata à prima veritate, ab ipſa enim non obliquatur, niſi id quod non facit id quod debet facere ex prima veritate.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum verum conuertatur cum ente, vno, & bono? & vtrum intellectus negatiuarum enuntiationum poteſt reduci ad ens?

TErtio quæritur de conuerſione veri cum ente, & vno, & bono. Videtur autem non conuerti: id enim quod non eſt niſi in anima, non conuertitur cum eo quod eſt in anima & extra: ſed verum non eſt niſi in anima: ergo non conuertitur cum ente, quod eſt in anima & extra animam. Prima patet per rationem conuertibilium. Secunda probatur per verbum Ariſto. in fine ſexti primæ philoſophiæ, vbi ſic dicit, Falſum enim & verum non ſunt in rebus ſicut bonum & malum: vt verum ſit, ſicut bonum, & falſum ſit ſicut malum: ſed in cognitione. Sed nulla cognitio eſt de ſimplicibus, & de eo quod eſt. Et intendit, quòd bonum & malum ſunt differentiæ entis ſimpliciter, & quod verè eſt in natura: verum autem & falſum non, ſed cauſantur à cognitione diuidente & componente: & hoc patet ſi quis inſpiciat expoſitionem commenti. Item aliquatulum poſt illud, Dimittamus ergo nunc ens quod eſt quaſi per accidens, & quod eſt quaſi verum: cauſa enim vnius eorum non habet diffinitionem, ſcilicet accidentis, & cauſa alterius eſt cognitio: & vtrumque eſt in genere diminuto generum entis, & non ſunt ex eis quæ ſignificant eſſe entis: & ideo dimittantur. Ergo probatum eſt, quòd veritas & verum non eſt niſi in anima, & quod ipſum eſt ens incompletum: ergo non conuertitur cum ente, vt videtur. Item in 2. primæ philoſophiæ dicit, quòd veritas eſt finis intelligentiæ ſpeculatiuæ. Et cum ibi non ſit finis extra intelligentiam, erit intra intelligentiam ſpeculatiuam: & ſic ſequitur idem quod prius.

Sed contra. SED CONTRA: In prædicamentis dicit Ariſtot. In eo quòd res eſt, vel non eſt, eſt oratio vera vel falſa. Sed propter vnumquodque tale & illud magis. Si igitur oratio eſt vera propter rem, erit res magis vera: ergo veritas erit per prius in re.

2 Item, Sicut ſe habet eſſentia ad ens, ita ſe habet veritas ad verum: ergo permutatim ſicut ſe habet verum ad ens, ita eſſentia ad veritatem, & è conuerſo: ſed omne ens eſt verum, quia dicit Auguſt. quòd verum eſt id quod eſt: ergo omnis eſſentia eſt veritas: ergo eſſentia & veritas ſunt idem, vt videtur.

3 Item, In prima veritate tria ſuper vnam ſubſtantiam creantem ponuntur, ſcilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quòd etiam in inferioribus fluentibus à prima cauſa, iſta inueniantur fundata ſuper quamlibet eſſentiam, ſcilicet vnitas, veritas, bonitas: ergo videtur, quòd hæc quatuor conuertantur, ens, vnum, verum, bonum.

4 Præterea videtur, quòd iſta etiam omnino ſunt idem: aut enim omnino ſunt idem, aut non. Si idem ſunt, tunc habeo propoſitum. Si non: ergo differunt. Sed nulla differunt, niſi quæ per differentias diuiſiuas ab vno communi exeunt: ergo iſta neceſſe eſt habere aliquod commune in quo conueniant: hoc autem commune prius erit & ſimplicius iſtis, quod eſt impoſſibile, cum ente nihil ſit prius, & præcipue eſſentia. Similiter iſta quatuor ab omnibus dicuntur eſſe prima ſimplicia, quæ ſuper ſe conuertuntur: ergo nihil eſt prius eis: relinquitur ergo, quòd idem ſunt penitus iſta.

Quæſtium. VLTERIVS quæritur hic de intellectu negatiuarum enuntiationum, qualiter reducuntur ad ens? Videtur enim aliqua negatiua omnino nihil ponere, & tamen eſſe vera: ergo verum non vniuerſaliter cauſatur ab ente, nec conuertitur cum ente. Verbi gratia, ſi dicam ſic, Cæſar non eſt homo: hæc enim (vt dicunt quidam) nihil ponit. Et ſi dubitatur de illa, pono iſtam, tragelaphus non eſt fligax, vel chimera non eſt hircoceruus, quæ nec ſecundum extrema, nec ſecundum compoſitionem, videtur ſupponere aliquod ens: ergo videtur, quòd nec hoc ſit verum vniuerſaliter, quòd verum cum ente conuertitur: nec hoc, quòd ſicut vnumquodque ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad verum: nec hoc, quòd in eo quod res eſt, vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio poteſt dici, quòd iſta quatuor conuertuntur concretiue ſumpta, ſcilicet ens, vnum, verum, bonum, in recto, ſcilicet quod ens eſt bonum, & verum, & vnum, & ſic de omnibus. Si autem ſumantur abſtractiue, non credo quòd ſecundum rectam prædicationem, niſi in Deo, in creaturis autem non: quia non credo, quòd hæc ſit vera, eſſentia eſt veritas, vel bonitas, vel vnitas. Hæc autem eſt impropria, eſſentia eſt vera, & veritas eſt ens, & bonitas vera: tamen hæc eſt magis impropria, eſſentia eſt ens, vel bona, quam hæc, veritas eſt ens, vel veritas eſt vna. Cuius ratio ſic patet per Philoſophum in lib. cauſarum, qui dicit, quòd prima rerum creatarum eſt eſſe vel eſſentia, & non eſt ante ipſum creatura alia: ergo non eſt in quo fundetur eſſentia, ſicut id circa quod fit, vt forma ſubiecti alicuius: & ideo etiam ſecundum ordinem naturæ non poteſt eſſentia in ratione eſſentiæ eſſe niſi creata de nihilo. Omnia autem alia (vt dicit Commentator ibidem) fiunt per informatio-

nem circa eſſentiam : & dat exemplum de bono, quod ſecundum ordinem naturæ præmittit ſibi intellectum eſſentiæ in qua eſt : ergo patet, quòd eſſentia dicit intellectum ſuum ſuper nihil fundatum , & in omnibus priorem. Vnde loquendo ſic de eſſentia non dicetur ipſa veritas , ſed veritatis : quia veritas ponitur circa ipſam : & non dicetur bonitas, ſed bonitatis. De vnitate autem eſt alia ratio, quæ infra patebit.

Si autem tu quæras , Quare non dicatur vera & bona , ex quo veritas & bonitas ponuntur circa ipſam ? Dico , quòd loquendo de ſimplici eſſentia , non poteſt dici , quòd illa non intelligitur informata ſecundum rationem. Vnde Boetius in lib. de hebdomadibus , Quod eſt,habet aliquid præter id quod ipſum eſt : eſſe vero nihil habet admixtum. Eodem modo veritas non dicetur eſſentia,ſed eſſentiæ propriè loquendo. Eodem modo eſt de bonitate. Tamen ſecundum ſuppoſita concretiue dicta conuertuntur : quia quodlibet eſt ens,verum,bonum,& vnum.

Si autem tu quæras , Vtrum vnum ſe habeat ex additione ad alterum ? Dico , quòd ſi intelligatur additio alterius naturæ , ſicut forma & materia ſunt alterius naturæ , & ſubſtantia & accidens ſunt alterius naturæ : tunc vnum non addit ſuper alterum. Si autem intelligatur additio ſecundum rationem reſpectus ad attributum cauſæ primæ : tunc vnum addit ſuper alterum rationem reſpectus , quia tunc eſſentia dicetur fluens ab eſſentia prima , veritas fluens à ſapientia , & bonitas fluens à bonitate : & ideo omne ens eſt verum, & vnum,& bonum: omne verum, ens, & vnum , & bonum , & ſic de aliis : ſed tamen abſtractè dicta,non conuertuntur,propriè loquendo.

Ad primvm ergo dicendum , quòd verum dicitur multipliciter. Verum enim dicitur à veritate quæ eſt diſpoſitio entis generaliter fluentis à cauſa prima : & hoc non eſt tantum in anima , ſed etiam in re. Eſt etiam ſpecialiter verum , quod determinat compoſitionem in quam eſt conſenſus rationis vel diſſenſus : & hoc eſt verum, quod tantum eſt in oratione indicatiua , & quodammodo eſt in enuntiatione,& quodammodo in re , & quodammodo in anima ſola. In enuntiatione eſt ſicut in ſigno : & ideo dicit Ariſtot. quòd ſignaculum incomplexorum ipſum quidem ſecundum ſe nec verum nec falſum ſignificat. In re autem eſt ſicut in cauſa : ſed in anima eſt ſicut in faciente notam compoſitionis , quam determinat verum propoſitionis : cum enim dico, cignus eſt albus , prædicatum quidem ſine medio ineſt ſubiecto ſecundum rem , non enim eſt medium quo albedo ſit in cigno : ſed tamen ita non poteſt ſignificari ab intellectu : & ideo intellectus dicens vnum de alio, interponit notam compoſitionis : & ideo dicit Philoſophus, quòd tantum eſt in anima tanquam in complente id quod determinat veritas in quam eſt conſenſus rationis: & ideo quia compoſitio poteſt fieri multis modis, ideo non eſt tale verum determinabile per rem alicuius prædicati per ſe : tamen refertur ad ens ſecundum cauſam. Et non loquitur ibi de vero eſt generalis diſpoſitio entis.

Ad id autem quod obiicitur de prædicamentis , dicendum quòd cum dicit Ariſt. in eo quod res eſt vel non eſt, &c. debet accipi ly eſt ſecundum quod dicit eſſe compoſitionis vel diuiſionis : & hoc eſt quod dicunt quidam ſecundum quod dicit eſſe , & non eſſentiam : eſſe enim compoſitionis eſt non eſſe diuiſionis : eſſentia autem eſt ſubiecti vel prædicati abſolute accepti. Et tunc iterum non loquitur de vero quod generaliter diſponit ens , ſed de vero quod eſt cauſa veri, in quod eſt conſenſus rationis vel diſſenſus.

Ad aliud dicendum,quòd propoſitio vera eſt : ſed quando permutatur, non fit permutatio ratione eiuſdem habitudinis quæ fuit prius : & hoc ſic patere poteſt : cum enim dicitur , ſicut ſe habet eſſentia ad ens , &c. fit comparatio vtriuſque abſtracti ad ſuum concretum , ſicut formæ ad id cuius eſt forma : & in hoc eſt habitudo ſimilis : cum autem permutatur & dicitur,ergo ſicut ſe habet bonum ad id quod eſt, &c. tunc fit comparatio ratione idemtitatis ſuppoſiti : & hæc bene eſt inter verum & bonum, ſed non eſt inter eſſentiam & veritatem ratione prius inducta : & ideo non valet illa permutatio.

Ad aliud dicendum, quòd ratio illa bene concludit,quòd iſta quatuor debent eſſe in omni ente creato , quod fluit ab ente primo ſic diſpoſito : ſed quia ens creatum non in toto valet imitari ſimplicitatem cauſæ primę,ideo ea quæ de ſe ibi prædicantur in recto tam abſtracta quam concreta , illa in inferioribus prædicantur concreta de ſe in recto, ſed abſtracta in obliquo , vt ſupra dictum eſt.

Ad aliud dicendum , quòd iſta non ſunt idem : nec tamen habent vnum in quo vniantur vt in priori , & à quo exeant per differentiam : hoc enim non eſt generale in omnibus , ſed tantum in his quæ exeunt ab vno tanquam ex genere. Quæ autem ſunt ab vno tanquam per analogiam ad vnum , non habent hoc : ibi enim primum per ſeipſum ſe habet ad omnia ſequentia & eſt in eis , licet differat ab ipſis : & huius cauſa eſt , quia ratio differentiæ qua differt ab aliis, facit ipſum eſſe prius. In aliis autem quæ exeunt à genere vno ratio differentiæ eſt ſibi cauſa , vt ſit aliis à quibus differt coæuum : & ideo oportet habere aliquid prius à quo exeat , ſicut & illa à quibus differt. Vnde dicendum, quòd eſſentia ſeipſa ordinatur vt prius ad veritatem & bonitatem : & tamen differt ab ipſis.

Ad id autem quod vlterius obiicitur de veritate negatiuarum , dico ſine præiudicio,quòd omnis veritas enuntiationis ſiue affirmatiuæ ſiue negatiuæ, reducitur ad ens : & hoc probatur hoc modo : conſtat enim , quòd ante quemlibet intellectum negationis oportet accipere affirmationem , cum negatio non ſit intelligibilis , ſicut nec priuatio , niſi per habitum : ſi igitur affirmatio reducitur ad ens , oportet quòd etiam negatio fundetur in ente. Vnde hæc propoſitio,Cæſar non eſt homo, *Ad quæſt.*

mo, vera eſt, & enuntiat, quòd non eſt non eſſe: quæ tamen negatio refertur ad compoſitionem reſpicientem ens, licet non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Similiter cum dicitur, tragelaphus non eſt fligax, vel chimera non eſt hircoceruus, eſt ibi in extremis reſpectus ad ens ſecundum partes, & in toto ad ens in opinione: & hoc ſufficit ad ens de quo fiat enuntiatio, quoniam non oportet, quòd omne illud quod poteſt enuntiari, ſit ens ratum apud naturam, quoniam dicit Philoſophus, Contingit enuntiari quod eſt eſſe, & quod non eſt eſſe, & quod non eſt non eſſe: & circa ea quæ ſunt extra præſens tempus. Similiter contingit omne quod quis affirmauerit negare, & quod quis negauerit affirmare. Et ideo patet, quòd hoc verum eſt, quòd vnumquodque ſicut ſe habet ad eſſe, ita ad verum: quod enim eſt in opinione, non ſimpliciter non eſt: & ſimiliter quod eſt in ratione præteritionis, non ſimpliciter non eſt: & iterum quod in potentia materiæ futurum eſt, non ſimpliciter non eſt.

ARTICVLVS XIV.

Secundum quem ordinem habent ſe adinuicem vnum, verum, bonum, & ens?

SI autem quæritur, Secundum quem ordinem ſe habeant, adinuicem vnum, verum, bonum, & ens? Dicendum, quòd ſecundum Philoſophum, ante omnia ſunt ens & vnum. Philoſophus enim non ponit, quòd verum & bonum ſint diſpoſitiones generaliter concomitantes ens: nec diuiſio entis ſecundum quòd eſt ens, eſt per verum & bonum. Quia Philoſophus non conſiderat ens ſecundum quòd fluit ab ente primo & vno & ſapiente & bono, ſed ipſe conſiderat ens ſecundum quòd ſtat in ipſo intellectus reſoluens poſterius in prius, & compoſitum in ſimplex, & ſecundum quòd ipſum per prius & poſterius colligit omnia: & ideo de vero & bono non determinat per hunc modum, ſed de bono quod eſt finis ad quem eſt motus: & ideo dicit, quòd nec vna eſt demonſtratio in mathematicis per rationem boni. Et ideo ſic generaliter conſiderando iſta, vt conſiderauerunt Sancti, dicemus quòd inter iſta eſſentia & ens eſt primum natura, circa quod vt ſubſtratum ſibi ponuntur alia: ſed vnitas & vnum conſequuntur eſſentiam per indiuiſionem: & ideo non ponit vnitas aliquam diſpoſitionem realem circa ipſum, ſed tantum priuationis intellectum, ſcilicet indiuiſionis, & ideo proximum eſt eſſentiæ. Verum autem dicit relationem ad formam ad minus exemplarem, per quam habet rationem manifeſtationis: & ideo dicit Hilarius, quòd verum eſt declaratiuum entis: oportet enim in quolibet eſſe principium intelligendi aliquod, per quod ordinetur ad intellectum. Bonitas autem & bonum dicunt reſpectum ad finem extra, à quo res eſt, & ad quem eſt: quia enim bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus: & qualiter hoc ſit, expoſitum eſt ſupra in prima diſtinctione. Hoc autem ideo dico, quia iſta à Sanctis prima ponuntur & in quolibet: & licet in quibuſdam inueniamus formam & finem intra, non tamen in omnibus, nec in primis.

ARTICVLVS XV.

An veritas ſit æterna?

QVarto quæritur quæſtio difficilis, quam etiam ſupra tetigimus, Vtrum veritas ſit æterna? Et quæ dicta ſunt ſupra, hic non repetam: ſed poteſt obiici ſic: In diuinis inueniuntur proprietates & perſonæ quæ à ſe inuicem diſtinguuntur: & hæc ab æterno eſt vera, Pater eſt Pater: & hæc, Filius eſt Filius: & hæc, Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſanctus: & negatiuæ, Pater non eſt Filius, Pater non eſt Spiritus ſanctus, & Filius non eſt Spiritus ſanctus, & huiuſmodi. Si igitur extrema iſtarum enuntiationum ab æterno plura ſunt, videtur quòd ab æterno ſunt veritates illarum enuntiationum plures: ergo plures ſunt veritates ab æterno. 1. p. ſum. theo. q. 25. ſuparti. 1.

2 Item obiicitur de aliis propoſitionibus, in quibus non eſt tanta vis, vt Pater eſt Deus, & Filius eſt Deus, & huiuſmodi, in quibus ratione alterius extremorum compoſitio dicit quid indiſtinctum: & ita minus quam ſuperiores ſtant in pluralitate. Item, Deus ab æterno ſciuit te fore, & me fore, & aſinum fore, & ſic de ſingulis: ergo ſingulum illorum ab æterno eſt verum. Probatio huius: quia nihil ſcitur niſi verum, & præcipue à ſcientia diuina: me autem fore, & te, & ſic de aliis ſunt plura: ergo Deus ſciuit plura ab æterno: & non ſciuit niſi vera: ergo plura vera fuerunt ab æterno: & nihil eſt verum niſi veritate verum ſit: ergo plures veritates fuerunt ab æterno. Si forte dicas, quòd hoc non ſequitur: quia vt dicit Anſelm. Creatura in Creatore eſt creatrix eſſentia, & res ab æterno in Deo non fuerunt vt plures, ſed vnum: & ideo non fuerunt plura vera ab æterno. Contra: Hæc conceditur, Deus ab æterno ſciuit omnia: & hæc ſimiliter, Deus ab æterno ſciuit plura, & ſciuit etiam plurium pluralitatem: ſed non ſciuit niſi vera: ergo ſciuit plura vera: ſcientia enim Dei quamuis non cauſetur à ſcito, tamen non poteſt eſſe ſcientia huius vel illius quod Deus ab æterno ſcit ſicut & modo, niſi illud & hoc aliquo modo ſupponatur eſſe: aliter enim ſi ſcientia nullo modo reſpiceret ſcibile, ita verificaretur de aſino ſicut de homine iſta, Deus ab æterno ſcit hominem fore, quia erit, quod falſum eſt: ergo oportet ſcibile ſupponere aliquo modo eſſe in ſcientia: ergo plura vera & veritates eorum ab æterno erunt.

VLTERIVS quæritur iuxta hoc, Vtrum ipſa veritas ſit æterna? Et hoc videtur probare Auguſt. in lib. ſolilo. ſic: Detur, quòd veritas aliquando inceperit. Inde ſic: Veritatem incepiſſe eſt verum: & non eſt verum niſi veritate: ergo veritas fuit etiam quæ non incepit. *Quæſtium.*

2 Item,

2 Item, Si veritas incepit, hæc eſt vera, veritas incipiet, etiam ante hoc inſtans in quo incipiet veritas: ergo veritas erit etiam antequam incipiat veritas.

3 Item, Pone, quòd non ſit æterna: ergo hæc eſt vera, veritatem non eſſe æternam: & non eſt vera niſi veritate: ergo veritas fuit ab æterno. Idem probatur, ſi detur, quòd poſſit deſinere.

Si forte tu dicas, quòd Auguſtinus loquitur de veritate increata, & non de veritate rei vel enuntiationis creatæ. Contra: quia tunc nihil probat: quia ipſe vult probare animam immortalem per hoc, quòd veritas non poteſt perire: & cum ipſa non ſit in ſubiecto niſi in anima, neceſſe eſt ſubiectum veritatis eſſe immortale. Conſtat autem, quòd anima non eſt ſubiectum veritatis increatæ, ita quòd ſaluetur in ipſa anima ſicut in ſubiecto, ſed potius eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter eſt in anima, ſicut in quolibet alio ente creato,

2 Præterea dat exemplum de veritate enuntiabilium: ergo non intelligit de veritate increata, vt videtur.

3 Item ipſe dicit ibidem, Pereunte caſto non perit caſtitas, & pereunte vero non perit veritas. In Deo autem nec veritas nec verum perit: ergo conſtat, quòd de hoc non loquitur.

4 Item dicit Auguſt. ibidem, quòd nullus iudicat aliquid verum ſine illa, ſcilicet veritate. Conſtat autem, quòd prima veritate non iudicamus vera, ſed veritate quæ eſt ratio verorum.

Item ex iſto vero extrahitur alia ratio quæ eſt hæc, ſcilicet quòd veritas non ſit: aut igitur aliquid erit intelligibile, aut non. Si non, hoc erit inconueniens, cum res adhuc multæ ſint: quia ſicut dicit Boetius, intellecto pauliſper primum bonum non eſſe, adhuc erunt alba, & huiuſmodi alia. Ergo ſimiliter prima veritate & aliis veritatibus intellectis non eſſe, adhuc erunt alia: & natus eſt intellectus intelligere ea: ergo erunt intelligibilia. Sed contra: Nullus iudicat verum niſi per rationem veritatis: ergo illa non exiſtente perit iudicium: & omnis intellectus eſt per iudicium veritatis: ergo perit intelligere non exiſtente veritate: hoc autem eſt inconueniens: ergo prima veritas & veritas ſimplex non poſſunt etiam cogitari non eſſe, ita quòd remaneat intelligere aliquod in aliqua intelligibili natura.

Si iterum velles dicere, quòd hoc eſt verum de prima veritate. Contra: Prima veritas eſt quidem in omnibus, ſed nihil denominatur ab ipſa: cum enim dicimus, hæc res habet eſſentiam, non intelligimus de diuina eſſentia: ergo cum dicimus, hoc verum eſt verum, non erit verum veritate prima, licet veritas prima ſit in ipſo: ergo cum dicit Auguſt. quòd pereunte vero non perit veritas, non intelligit de prima veritate, ſed de veritate creata, vt videtur:

Cap. 9. Sed contra: Anſelmus dicit in lib. de veritate, Cum dixi in monologio meo, quando non fuit verum, quia futurum erat aliquid: non ita dixi, ac ſi abſque principio iſta oratio fuiſſet, quæ aſſereret futurum aliquid eſſe: aut iſta veritas eſſet Deus: ſed quoniam non poteſt intelligi, quando oratio iſta eſſet, veritas illi deeſſet, vt per hoc quia non intelligitur, quando iſta veritas eſſe non potuit, ſi eſſet oratio in qua eſſe poſſet, intelligatur illa veritas ſine principio fuiſſe, quæ prima cauſa eſt huius veritatis. Ex hoc accipiuntur duo, ſcilicet excuſatio Anſelm. de hoc quod dicitur dixiſſe, quòd veritas enuntiationum fuerit ab æterno, & quòd veritas non eſt æterna.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd nulla veritas eſt æterna, niſi veritas increata: & quia illa eſt vna & ſimplex, ideo illa ſola veritas eſt ab æterno.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum ſecundum ea quæ dicta ſunt ſupra diſtinctione 37. vbi oſtenſum eſt, quòd licet indiuiſa ſint eſſentia & proprietas & perſonæ, tamen omne eſſe quod eſt in diuinis, dependet ab eſſentia: Pater enim eſſentia eſt, & proprietas non habet eſſe niſi eſſentiæ: & ideo licet proprietates ſint diſtinguentes, tamen non faciunt niſi plures perſonas, & non plures veritates perſonarum: ſed vna ſola eſt veritas trium, ſicut vna eſſentia. Si autem tu obiicias de enuntiationibus & propoſitionibus: dico, quòd talis compoſitio & complexio non eſt in diuinis, ſed in intellectu noſtro componente & diuidente, ſicut vult Philoſophus. Dicit enim in 3. de anima, quòd indiuiſibilium eſt intelligentia in his in quibus non eſt falſum, nec etiam verum poſitionis: vbi autem falſum & verum eſt, iam compoſitio quædam intellectuum eſt: & hoc præcipue verum eſt in diuinis. Vnde tales enuntiationes per modum compoſitionum reducendæ ſunt ad res ſimplices: & tunc res illæ erunt perſonæ, quarum pluralitas non efficit diuerſas veritates, ſed vnam.

AD ALIVD dicendum, quòd bene concedo, quòd Deus ab æterno ſciuit quæ modo ſcit, & quòd ab æterno ſciuit plura & ab æterno omnia, & quòd ſciuit te fore & me, & ſic de aliis & quod hæc ab æterno ſunt vera in mente ſua: ſed ex hoc non ſequitur, quòd ſimpliciter ſint plura vera ab æterno, vel plures veritates ab æterno. Et ad hoc intelligendum, notandum, quòd cum dicitur, Deus ſcit omnia vel plura ab æterno: bene concedo, ſicut probatum eſt hic, & ſupra diſtinctione 35. quòd ſcientia ponit ſcibile ſecundum aliquem modum, & non ſimpliciter & ponit diſtinctionem & pluralitatem ſcibilium ſecundum quid, & non ſimpliciter: quia enim ſcibile dependet à ſcientia, ſicut effectus à cauſa cuius ratio eſt cauſa ipſa, ſicut ratio artificij in artifice: ideo ſenſus eſt, Deus ſcit hoc vel illud futurum ab æterno, id eſt, ratio huius vel illius eſt in Deo, ſecundum quam videt hoc & illud. Vnde bene concedo, quòd rationes plurium verorum in Deo ſunt ab æterno. Et hæc, plura vera in Deo ſunt ab æterno, non ita proprie concedenda: quia cum dicitur plura vera, ibi magis importatur diſtinctio pluralitatis ex parte rerum, quam cum dicitur

dicitur rationes plures. Res autem vt ſunt in cauſa, non ſunt diſtinctæ, licet diſtinctio earum ſciatur, eo quod ratio diſtinctionis etiam eſt in cauſa ſecundum quid, vt prius dictum eſt. Et hæc nullo modo concedenda eſt, & plures veritates ab æterno in Deo ſunt, quia veritas dicit vt abſtractum, & pertinet ad eſſentiam: ſicut & ſcientia qua ſciuntur huiuſmodi, licet ſit plurium, non tamen eſt plures, ſed vna tantum. Ex hoc vlterius patet, quòd multo minus concedendum eſt, quando ſimpliciter ſine determinatione proponitur ſic, plura vera ſunt ab æterno, & plures veritates ab æterno: ſicut enim ſuupra dictum eſt, cum dicitur, verum in Deo, vel veritas in Deo, vel creatura in Deo, per determinationem trahitur terminus cui adiungitur extra rationem ſuam, & ponitur tantum eſſe ſecundum quid, vt in cauſa quæ eſt efficiens & intelligens.

Ad quæſtiun. AD ID quod vlterius quæritur, Vtrum veritas poſſit deſtrui, & inceperit? Dico, quòd aut loquitur de prima veritate, aut de creata. Si de prima, bene concedo, quòd non poteſt interire, & non incepit. Si autem quæras, Vtrum poſſit intelligi non eſſe? Dico, quòd illius quæſtionis duplex eſt ſenſus: aut enim ſic intelligitur, quòd ponatur non eſſe, & hoc ipſum poſtea intelligendum ſit, vt actus intelligendi tranſeat ſuper illud: & dico, quòd hoc eſt impoſſibile. Probatio: quia non fit iudicium niſi ſecundum rationem veritatis: ergo neceſſe eſſet primam veritatem poni poſtquam poſita eſt non eſſe: vnde hoc repugnat poſito. Ad hoc autem quod obiicitur de bono quod ponit Boetius non eſſe, dicendum quòd nihil eſt ſimile: quia bonum eſt perfectio affectus, & ſine illa bene perficitur intellectus: ſed hoc verum eſt, quòd ſicut in intellectu perit intelligere prima veritate non ſuppoſita, ita ex parte affectus perit amare non ſuppoſita prima bonitate: quia ſi prima bonitas non eſt, non erit aliquod bonum exemplatum ab ipſa: & cum omne bonum per relationem ad ipſam ſit bonum, non erit aliquid bonum: ergo nihil erit ratio amoris in affectu, ſicut nihil erit ratio iudicij in intellectu, ſi prima veritas non ſit per eandem rationem. Poteſt etiam intelligi quæſtio illa, quòd ponatur ſimul intellectum & veritatem non eſſe, & hoc poteſt poni per impoſſibile. Si autem quæratur de creata veritate, dico quòd illa incepit & non definit, ſed deſineret niſi à prima veritate contineretur.

Si autem obiicias ſic; Si incepit: ergo verum eſt ipſam aliquando non fuiſſe: dico, quòd bene ſequitur: quia non ab æterno fuit, ita quòd non fiat vis in aliquando quod dicit tempus, ſed ſumatur tranſſumptiuè vt dicat ordinem æternitatis ad tempus: quia modo verum eſt dicere, quòd aliquando ab æterno non fuit veritas, & poſtea fuit. Si autem inferas ex hoc: ergo antequam incepit, verum fuit dicere, quòd veritas erit: dico, quòd non ſequitur: quia nihil fuit verum ante hoc veritate creata, nec hoc, nec illud, nec propoſitio fuit, nec enuntiabile, vt ſupra dictum eſt in quæſtione de eodem. Si autem ſic inferas: Veritas non fuit ab æterno, aut fuit ab æterno: hæc eſt diuiſio per contradictoria. Dico, quòd hæc, veritas non fuit ab æterno, non eſt contradictoria illius, niſi negatio referatur ad totum, & neget ly ab æterno: & tunc vera eſt negatiua, & affirmatiua falſa.

AD ALIA ſatis patet reſponſio per ſupra dicta.

AD ID quod vlterius quæritur de intellectu Auguſt. dico ſine præiudicio, quòd Auguſt. intendit probare immortalitatem animæ ex immortalitate veritatis creatæ, ſed non ex æternitate: & hoc ſic patet, Ea quæ per creationem ſunt à prima veritate, ſunt etiam ex nihilo: & ideo ſicut aliquid habent per quod ſunt mutabilia, ita aliquid habent per quod accedunt ad immobilem veritatem quantum poſſunt: quædam quidem in ſingulari, ſicut incorruptibiles ſubſtantiæ: quædam autem in ratione vniuerſali, ſicut ea quæ abſtrahuntur à motu & materia in qua habent eſſe & mutationem, & hoc modo ratio veritatis in anima eſt, ſicut in ſubiecto, & habet mutabilitatem ſecundum quod eſt creatura, ſed non habet mutabilitatem per eſſe, quia remota eſt ab eo in quo habet eſſe: & hoc eſt quod dicit Auguſt. quòd pereunte vero non perit veritas, id eſt, ratio veritatis. Cum igitur veritas ſic dicta non poſſit deſtrui, licet inceperit: quia ratio eius manet, & non manet niſi in ſubiecto quod eſt intellectus, oportet intellectiuam animam eſſe perpetuam & immortalem. Et hanc puto eſſe ſententiam Auguſt. Alij dicunt, quòd ſic arguit, probando animam eſſe capacem veritatis primæ: quia nihil capax eſt illius quod ſit mortale, ideo ſequitur animam eſſe immortalem. Si autem quæras tu, Vtrum poſſibile ſit veritatem creatam interire? Dico, quòd ſic, ſi Deus voluerit, ſed non ſimpliciter. Si autem petas vt ponatur, & tunc inferas: ergo veritatem interiſſe eſt verum: ergo verum eſt aliquid, & veritate verum: ergo veritas eſt vel erit poſtquam interiit. Dico, quòd ſi nos nullum verum & nullam veritatem ponamus eſſe, non erit hæc vera, veritatem interiſſe eſt verum: hæc enim repugnat poſito. Et ſi dicas, quòd hoc eſt inconueniens ſecundum Philoſophum: quia contingit enuntiare quod non eſt non eſſe. Reſpondeo, quòd inconueniens magnum eſt, ſed ex hypotheſi tua ſequitur hoc: ideo non eſt inconueniens in diſputatione: & per hoc etiam patet ſolutio ad totum.

ARTICVLVS XVI.

An veritas eſt ſimplex & incommutabilis?

QVinto quæritur, Vtrum veritas ſit ſimplex & incommutabilis? Videtur autem, quòd non ſit ſimplex: quia dicit Boetius, quòd omne quod eſt, eſſe ſuum aliud habet, & aliud id quod eſt: & excipitur primum in quo non eſt hoc & hoc. Ergo videtur, quòd veritas non ſit ſimplex. 1.p.ſum. theo.q.25. parti.1.

2 Item, Auicenna dicit, quòd illud à quo aliquid

aliquid negari poteſt, compoſitum & non ſimplex eſt: ſed multa negantur à veritate: ergo non eſt ſimplex.

3 Item Boetius dicit, quòd in omni ſimplici idem eſt eſſe & quo habet: ſed in veritate non eſt idem, vt probatum eſt prius: quia ipſa non eſt eſſentia, licet habeat eſſentiam: ergo non eſt ſimplex.

Sed contra. SED CONTRA: Veritas eſt de primis diſpoſitionibus entis: ergo non habet aliquid prius ex quo componatur: ergo eſt ſimplex. Si dicas, quòd eſt creatura, & ita eſt ab alio: hoc nihil eſt: quia cauſa efficiens non facit rem eſſe compoſitam, cum ſit extrinſeca ad rem.

Quæſtiun. 1. In dialogo de veritate cap. 14. PRÆTEREA quæritur, Vtrum ſit immutabilis? Et videtur, quòd ſic: quia Anſel. dicit, quòd veritas ſigni eſt in ſigno, re exiſtente, & non exiſtente: quia me ſedere ſignificat me ſedere, ſiue res ita ſe habeat, ſiue non: ergo facit quod debet: ergo rectum eſt: ergo verum.

2 Item dicit, quòd veritas ſigni manet, ſiue ſignum ſit, ſiue non ſit: & hoc probat ſic, Detur ſignum non eſſe, aut rectum eſt ſignificari rem quæ non habet ſignum, aut non. Si non: ergo ſi detur ei ſignum, illud ſignum non facit quod debet: ergo non erit rectum: ergo & non verum, quod falſum eſt. Si autem rectum eſt ſignificari, illa rectitudo aliquid erit, aut ſigni, aut ſignati. Non ſignati. Probatio: quia cum dicitur, hoc rectum eſt ſignificari, intelligitur ſignificatio ſignificari: ergo illud eſt rectitudo ſigni, quia aliter rectitudo ſigni & ſignati eſſet vna, quod non poteſt eſſe: ergo rectitudo ſigni manet, non manente ſigno: ergo eſt immutabilis.

Quæſt. 2. PRÆTEREA videtur etiam veritas rei eſſe immutabilis: quia quæ mutabilitas cadit in iſtam veritatem, triangulus rectilineus habet tres angulos æquales duobus rectis: vel in iſtam, duo & tria ſunt quinque? Videtur, quòd nulla.

Sed contra. Pſal. 11. SED CONTRA: Pſalm. Diminutæ ſunt veritates à filiis hominum. Diminutio autem quædam mutatio eſt.

2 Item Auguſt. dicit, quòd quandoque veritas in intellectu eſt minor, & aliquando maior, & aliquando æqualis intellectui: hæc mutationes quædam ſunt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd veritas eſt forma prima in genere ſuo, ſicut & bonitas, & vnitas, & entitas, licet ordinem habeant, vt prius dictum eſt: & ideo non credo aliquam illarum eſſe compoſitam ex quo eſt & eſſe, ſecundùm quòd eſt dicit aliquid ens in ſe, in quo diffunditur eſſe quod eſt actus eſſentiæ: ſed bene concedo, quòd veritas in ſe habet plures intellectus, quia habet intellectum eſſentiæ obliquè, vt cuius eſt: & habet intellectum proprium, & ideo non æquipollet Deo in ſimplicitate. Et ſimiliter dicendum puto de omni forma quæ prima eſt in genere ſuo. Si autem tu obiicias dicendo, quòd eſſentia eſt ens, & veritas vera, vnitas vna, & bonitas bona. Dico, quòd omnes iſtæ quidem inueniuntur ab Auguſt. in lib. de Trinit. vbi etiam iſta inuenitur, albedo eſt alba, & nigredo nigra: quam tamen nemen negat Philoſophus: & ideo patet, quòd improprie loquitur Auguſt. Notatur enim concretum poni circa abſtractum. Nec valet quod dicitur communiter, quòd intentiones primæ ſuper ſe reflectuntur. Vnde enim habetur hæc? quia hoc contra rationem eſt: & auctoritas non dicit quod vſus quorumdam induxit: quia ſimpliſſima minime poſſunt ſignificari vt ſubiecta reſpectu earundem formarum quas ſignificant. Vnde bene inuenitur, quòd vnitas eſt qua quælibet res eſt vna. Si autem dicas, quòd Aug. dicit: dico, quòd dicit, quòd vnitas eſt vna, & bonitas eſt bona: ſed non, quòd prima reflectantur ſuper ſe. Saluando ergo Auguſt. dicendum eſt ſic: quòd ſicut ens quod ſonat concretionem, dicitur de abſtracto inquantum eſt intellectus primus, & de concretis per compoſitionem: ita eſt in aliis primis. Sed impropriæ ſunt locutiones: cum enim dicitur, eſſentia eſt ens, idem eſt ac ſi dicatur, eſſentia eſt eſſentia: & tunc nulla notatur compoſitio ſiue concretio ex quod eſt & quo eſt. Et ſimiliter cum dicitur, veritas eſt vera, idem eſt ac ſi dicatur, veritas eſt veritas, & ita de aliis. Et per hoc patet ſolutio ad id quod quæritur de ſimplicitate veritatis.

Ad quæſt. 1. AD ID quod quæritur de incommutabilitate, dicendum vt prius dictum eſt, quòd veritas habet aliquam incommutabilitatem per hoc quòd eſt exemplata à prima veritate ſimpliciter immutabili: ſed non ſimpliciter eſt immutabilis, inquantum eſt ex nihilo. Ad obiecta autem Anſelm. bene concedo primum diſtinguendo de duplici veritate: quia ſignum quod eſt enuntiatio, quandam habet veritatem compoſitionis: & hæc effecta eſt à re, & mutatur ipſa re mutata: & ideo dicit Philoſophus, quòd vna & eadem oratio mutatione rei ſuſceptibilis eſt contrariorum, ſcilicet veritatis, & falſitatis. Aliam habet in rectitudine ſignificandi, ſecundum quòd eſt in genere ſignorum: & hæc non mutatur re mutata, & de hac loquitur Anſelmus.

QVOD AVTEM vlterius loquitur de iſta, vtrum illa maneat ſigno non exiſtente, & videtur probare: ego non conſentio, niſi ſecundùm vnum modum qui in ſequenti quæſtione manifeſtabitur. Ad argumentum ſuum ſic reſpondeo, Cum dicit, Signo non exiſtente rectum eſt ſignificari rem: dico, quòd verum eſt rectitudine aptitudinis rei ad conſignificandum, vel habere ſignum: & hæc rectitudo non ponit aliquam rectitudinem eſſe niſi in potentia, & in actum reducetur, cum habebit ſignum. Ad hoc autem quod obiicit, quòd non poteſt eſſe rectitudo rei: quia res ſignificari debet illa rectitudine, & non poteſt eſſe idem ſignatum & ſignans: dico, quòd non poteſt eſſe idem eodem modo, ſed rei rectitudo per ſe eſt ſignificabilis, & ideo nata eſt habere ſignum, & hæc habitudo ponitur, cum dicitur, Rectum eſt ſignificari rem quæ non habet ſignum. Et ſic patet, quòd non valet argumentum, niſi hoc modo fiat, Rectum eſt ſignificari: & omne rectum habet exemplar ſuæ ſignificabilitatis in prima veritate, qua regulatur & declaratur in prima

luce:

luce: sic enim verum est, quòd illa rectitudo semper manet, quia illa est prima veritas, vt infra patebit.

Ad quæst. 1. AD ID quod quæritur de veritate quorundam impossibilium aliter se habere. Dico, quòd talia habent immutabilitatem comparationis, & non simpliciter. Veritas enim huius, trangulus rectilineus, &c. habet immutabilitatem ex eo quod subiectum ponit causam prædicati: triangulus enim rectilineus supponit angulum quemlibet exteriorem cum interiori æquipollere duobus sibi oppositis, & exteriorem cum interiori æquipollere duobus rectis: & ideo necessario interior cum duobus oppositis æquipollet duobus rectis: & ita est in aliis mathematicis. Hæc autem immutabilitas est quædam secundum quod magis accedunt ad primam veritatem, & per hoc quod simpliciora sunt quam ea quæ sunt in materia per esse, quæ dupliciter mutabilia sunt, scilicet per esse, & inquantum sunt creaturæ.

AD ID autem quod obiicitur in oppositum, dicendum quòd diminuitur veritas in eo quod iste diminuitur in bono naturali sub veritate, & non aliter, nisi loquamur de veritate creata secundum suum esse, non secundum suam rationem.

ARTICVLVS XVII.

An omnia vera, vera sint à veritate prima formaliter?

VLtimo quæritur, Vtrum omnia sint vera veritate prima? Et hic quæruntur duo, quorum primum est, Vtrum formaliter sint vera veritate prima? Secundum est, Vtrum effectiuè.

Ad primum proceditur sic: Dicit August. in lib. de vera religione. Cuncta quæ à Deo æterno creata sunt, per eius veritatem fabricata consistunt. Ergo non consisterent, si per veritatem non consisterent: ergo veritas est forma continens ea in esse, & est in eis vt forma. Si dicas, quòd hoc est verum de forma exemplari, quæ est extra rem, & hæc benè est veritas diuina. Contra: Si dico sic: Animal est sanum, & vrina est sana, non prædico aliud sanum de vrina, & animali, licet alio modo se habeant hæc duo ad sanitatem: cum ergo veritas per prius & posterius dicatur de diuina & creata, ea quæ in creaturis sunt vera, non dicunt aliam veritatem quàm increatam, sed aliter dicunt eam: & adhuc redit, quòd omnia sunt vera vna sola veritate.

2 Item Anselm. obiicit, quòd idem est tempus omnium temporalium: quia est in vno motu vniformi & simplici, qui est causa & mensura omnium motuum: ergo cum veritas prima sit magis simplex incomparabiliter, & sit in Deo qui est causa omnium, ipsa erit vna numero omnium verorum.

3 Item, Bonum dicitur dupliciter, scilicet per essentiam, & per participationem: & cum participatur, non aliud participatur quam id quod est per essentiam bonum: aliter enim nihil esset quod dicit August. in lib. de Trinitate. Bonus est homo, bona est facies, bonum est hoc & illud: & tolle hoc & illud, & videbis bonum omnis boni bonum. Ergo à simili duplex erit veritas, per essentiam, & per participationem: & tunc vnumquodque verum non participabit nisi vnam veritatem numero.

4 Item, Bonum essentialiter est in qualibet creatura, & similiter veritas, & Deus. Constat autem, quòd ipse bonus est causa exemplaris omnium bonorum: & vt veritas, causa exemplaris omnium verorum. Ad exemplar autem non exigitur aliud, vt forma intrinseca rei sit, nisi vt insit. In hoc enim differt ab illa quæ vere est forma: quia exemplar est extra & forma est intus. Ergo cum prima veritas vtrumque habeat, scilicet quod est exemplaris forma, & est intranea in omni vero, ipsa videtur esse forma omnis veri.

5 Item, Corpus est coloratum, corpus est compositum, & corpus est verum, omnia ista habent exemplar in Deo. Constat autem cum dicitur, corpus coloratum, quòd color non est in Deo, sed exemplar coloris. Similiter nec compositio est in Deo, sed exemplar compositionis. Ergo cùm magis accedat cum dicitur, corpus est verum, est ibi aliquid vltra exemplar primum: quod autem vltra exemplar est, est forma intranea rei. Ergo videtur, quòd veritas prima, sit veritas formalis rei quæ dat esse vero.

6 Item, Cum dicitur, Mundus erit, mundus fuit, & mundus est: suppositio, quòd vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad verum, non erit verum in præteritis & futuris, nisi secundum quid, scilicet secundum quod causas habent in natura vel materia. In præsenti autem est esse simpliciter. Si ergo in ista, mundus erit, prædicatur diuina veritas: & in ista, mundus est, prædicatur veritas creata, prædicabitur veritas increata de eo quod non simpliciter est verum, & veritas creata de eo quod est verum simpliciter: ergo diuina veritas erit secundum quid respectu creatæ veritatis, quod est inconueniens: ergo in præsenti prædicabitur veritas diuina, præcipue cum præsens gratia eiusdem rei verificetur, respectu cuius dicebatur futurum.

Sed contra. SED CONTRA: Hilarius dicit, quòd pereunte aqua, perit veritas aquæ. Ergo non est vera veritate prima, quia illa non perit.

2 Item, Magis videtur omnis res falsa, quam vera in comparatione primæ veritatis: quia dicit August. in lib. de vera religione, quòd falsum est quod imitatur aliquid, & non complet illud. Omne autem verum creatum imitatur primam veritatem, & non complet. Ergo magis falsum est in comparatione eius, quam verum.

3 Item, Creati & increati non est eadem mensura durationis, sed increati æternitas, & creati æuum vel tempus: ergo nec eadem mensura veritatis, vt videtur.

4 Item, Cum verum sit id quod est res, si prima veritas participaretur in omni vero vt forma, prima veritas est esse omnium, quod falsum est.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd duobus modis

modis contingit loqui de vero in comparatione ad veritatem: quoniam ſicut ſupra dictum eſt, veritas per prius & poſterius dicitur ſecundum diſtinctionem Anſelm. de prima veritate, & aliis: & in omnibus talibus, vt vult Philoſophus, in ſecundis manet reſpectus proportionis ad primum: & ideo ſi ſic loquamur, tunc prima veritas erit in omnibus creaturis veris, ſicut in indiuiduantibus eam, & imitantibus inquantum poſſunt: & hoc modo erit quaſi quædam menſura, ad quam menſuratur vnumquodque quod verum dicitur, ſicut ante diximus: & iſte eſt intellectus Anſelm. Et hoc patet in exemplis quæ ponit de tempore, quod eſt omnium temporalium, & de vlna ad diuerſos pannos. Si autem fiat comparatio veri ad formam dantem eſſe vero, quæ forma habet eſſe in vero ſuo, ſicut omnis forma in formato ſuo: tunc dico, quòd veritates multiplicantur ſecundum numerum verorum, & vnumquodque habet ſuam veritatem, & hoc modo verum cauſatur à re, & verum compoſitionis ab habitudine compoſitorum, & verum diuiſionis ab habitudine diuiſorum: & hoc modo perſcrutantur Philoſophi de vero. Secundum hæc ergo facile eſt reſpondere ad obiecta.

Dicendvm igitur ad primum, quòd ex illa auctoritate non habetur, niſi quòd veritas ſit cauſa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creatæ. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd non dicuntur res veræ in illa habitudine ſolum, ſed potius quia habent verum aliquod, quod quantum poſſunt imitantur: & ſi hoc verum non eſſet, non haberent rationem proportionis. Hoc modo non eſt in vrina: quia in vrina non habetur ſanum, quod illi ſanitati proportionetur quæ eſt in animali, ſed habet indicans aliquid illius, vt digeſtio humorum, & huiuſmodi. Et hoc eſt ideo: quia non vno modo dicitur fieri analogia ad vnum, ſed multis modis. Dicitur enim neceſſarium per ſe, & neceſſarium per poſterius: & tamen licet neceſſarium per poſterius reſpiciat proportionaliter neceſſarium dictum per prius, eſt aliquo modo neceſſarium aliquod formaliter in ipſo quo proportionatur neceſſario dicto per ſe: & ſic intelligit Philoſophus quod dicit in prima philoſophia in lib. 9. quòd vnumquodque menſuratur ſui generis minimo & ſimpliciſſimo primo: ſicut motus motu, & vnitates vnitate, & homines homine, & ſic de aliis. Generaliter enim in omnibus eſt, quæ per prius & poſterius accedunt ad rationem vnius.

Ad alivd dicendum, quòd non eſt ſimile de tempore & temporalibus, ſi loquamur ſecundum comparationem veri ad veritatem ſecundo modo, ſed aliquo modo eſt ſimile primo modo loquendo: ſed non ſequitur ex hoc, quòd illa vna veritas ſit forma omnium verorum, ſed rectitudo ad quam proportionantur: ſicut nec tempus eſt forma omnium temporalium, ſed numerus quo numerantur.

Ad alivd dicendum, quòd hæc eſt falſa, quòd bonum increatum eſſentialiter informet bona creata: ſed potius dicuntur bona forma boni creati, quæ tamen vlterius proportionatur bono increato, ſicut etiam diximus de vero & veritate. Ad dictum autem Auguſt. dicendum, quòd ipſe non vult, quòd abſtrahendo ab hoc bono & illo remaneat bonum increatum in ſe, ſed remaneat in ratione boni, ſicut in ſigno relucet exemplar: & hoc quod dicit, Videbis bonum omnis boni bonum, intelligitur de viſione quæ eſt primæ bonitatis in eo quod proportionaliter accedit ad ipſam.

Ad alivd dicendum, quòd Deus in omnibus eſt eſſentialiter & præſentialiter, ſed non vt forma rei: quia inſuper exigitur, quòd ſicut pars, & illa conditio deficit: ergo patet, quòd non eſt forma.

Ad alivd quidem dicendum, quòd omnium exemplar eſt in Deo: ſed tamen non omnia poſſunt referri in ipſo, ita quòd prius eſſentialiter ſint in ipſo, & poſterius in creatura, ſed myſtica ſola. Alia autem quæ ſymbolica ſunt, non ita referuntur. Et bonorum differentia ſecundum meum poſſe expedita eſt in diſtinctione 2. ſupra. Et ideo patet, quòd illa quæ myſtica ſunt, habent plus: quia exemplariter & eſſentialiter per prius ſunt in Deo, quam in creaturis: alia autem exemplariter tantum. Et ideo patet, quòd obiectio illa procedit à diminutione.

Ad vltimvm dicendum, quòd hæc propoſitio, mundus erit, non erat vera, quia nec propoſitio erat ante mundum: & hoc ſupra monſtratum eſt, niſi ponatur in mente diuina: & ſi ibi ponatur, tunc prius eſt reſponſum ad id ſupra, vbi quæritur, Si veritas ſit ab æterno? Si autem non fiat vis in hoc: tunc dicetur, quòd in præterito ratione præteritionis non ponitur veritas æterna, nec etiam in futuro ratione futuritionis, ſed ratione ordinis ad tempus præſens: æternitas enim antecedit tempus. Et ideo huiuſmodi verba non prædicant temporales motus, vt dicit Auguſt. quando referuntur ad diuina. Et tunc patet, quòd non ſequitur argumentatio: quia ipſa procedit ac ſi futurum & præteritum ratione imperfectionis temporis acciperentur.

ARTICVLVS XVIII.

An omne verum ſit à veritate prima efficienter?

Secundo quæritur, Vtrum omne verum ſit à veritate prima? & hoc eſt de intentione literæ. Videtur autem, quòd ſic: quia dicit Philoſophus, quòd ex eo quod res eſt, vel non eſt, oratio vera vel falſa eſt: & hoc conceſſum eſt ſupra. Cum igitur verum fundetur in ente, & omne ens ſit ab ente primo, erit omne verum à veritate prima. Sed contra hoc eſt quod Magiſter obiicit in litera ſic: Quod mala fiunt, eſt verum: ergo quòd mala fiunt, eſt à veritate prima, ſicut à cauſa efficiente & exemplari.

Si autem tu dicas ſecundum quoſdam, quòd veritas eſt duplex, ſcilicet complexi, & incomplexi: & veritas ſigni, & veritas rei: &

intelligitur

intelligitur dictũ Aug. quo dicit, quòd omne verum est à veritate prima, de veritate rei, & de veritate signi incomplexi, sed non de omni veritate complexorum. Cõtra: Omnis veritas quæ est in complexo, reducitur ad incomplexa & habitudines ipsorum. Similiter omnis veritas signi reducitur ad veritatem rei, sicut ad causam. Sed constat, quòd si effectus est à Deo, oportet quòd etiam causa sit à Deo, & è conuerso. Ergo veritate rerum complexarum existente à Deo, oportet etiam veritates signorum complexorum esse à Deo, & è conuerso.

Ideo veniunt alij aliter soluendo, dicentes quòd est compositio multiplex, vel diuisio, scilicet positionis, & priuationis, & negationis. Positionis, vt cum dicitur, Petrus est homo, vel homo est animal. Priuationis, vt cum dicitur, Petrus est cæcus. Negationis, vt cum dicitur, Petrus non est homo, homo non est lapis, vel tragelaphus non est fligax, & huiusmodi. Sed iterum hoc nihil valet: quia licet priuatio nihil sit in se, tamen relinquit ens, & secundum hoc ad ens refertur: & de veritate negatiuarum supra ostensum est, quòd reducitur ad ens. Supponamus autem, quòd omne ens sit ab ente primo. Ergo & verum quod fundatur in ente.

Si autem forte tu velis soluere, sicut dicit Magister in litera, per instantiam argumentationis, vt cum dico sic: Sit, quòd tu dicis hominem esse asinum: & ego qui audio hoc, dico sic, audio te loquentem: te loqui est verum: ergo audio verum. Non sequitur, imo audio falsum: & hoc fit ideo, quia variatur medium in prima & in secunda. Cum enim dicitur, ego audio te loquentem, actus audiendi transit super hoc quod dico, te loquentem, gratia attributi tantum, scilicet loquentem. Cum autem dicitur, te loqui est verum, non dicitur verum de hoc quod dico, te loqui, ratione attributi, sed ratione cohærentiæ & compositionis vnius cum alio. Vnde cum postea infertur, ergo ego audio verum, non sequitur conclusio: quia significatur ac si actus audiendi transeat super locutionem tuam, ratione veritatis dicti alicuius quod tu dicas: & hoc non potest esse, quia positum est te dicere falsum, scilicet hominem esse asinum. Magistri autem exemplum est, per quod infert instantiam istud, Deus prohibet furtum fieri: furtum fieri est verum: ergo Deus prohibet verum. Patet, quòd non sequitur: quia in prima actus prohibitionis non cadit nisi ratione suppositi super dictum sequens, & non ratione cohærentiæ vel compositionis. Cum autem dicitur, furtum fieri est verum, respicitur furtum fieri ratione compositionis, & cohærentiæ: & ideo conclusio non sequitur. Si, inquam, soluere vis cum Magistro. Contra: Cum dicitur, iste furatur, vera est propositio: aut fundatur verum in subiecto & actu composito cum ipso fine deformitate: aut in compositione cum deformitate. Si primo modo: separata ergo deformitate adhuc erit vera locutio, quod falsum est: quia si deformitas separetur ab actu, hæc locutio erit falsa, iste furatur, vel iste peccat, vel iste facit malum. Ergo verum respicit compositionem deformitatis cum actu in subiecto. Hæc autem compositio realiter aliquid est: & taceo de signo, quia de hoc Magister instat: ergo hæc compositio est ab ente primo: ergo veritas eius à veritate prima, vt videtur.

Solutio. Solvtio. Dicendum, quòd aliud est de veritate signi, & aliud de veritate rei: quia sicut supra dictum est, omne quod quocumque modo est, rectum est significari, & hoc non est malum: & ideo illa veritas signi quam habet inquantum est signum, semper est à veritate prima: sed quia hæc deberet mensurare vlterius veritatem rei, vt esset adæquatio signi & signati, adiacet hæc enti compositionis priuatiuè & falso: sicut figura corporis humani, quæ signum est animæ & vitæ, adiacet corpori mortuo: tunc enim priuatiuè ens & falsum deflectuntur à rectitudine signi. Si autem loquamur de veritate compositionis secundum rem: tunc dico, quòd veritas illa reducitur in veritatem primam, sicut entitas eius reducitur ad ens: non enim omne ens reuertitur in ens primum sicut in causam totam sui & immediatam, sed tantum ens perfectum: sunt enim sub Deo alia agentia, vt natura, & voluntas. Vnde sicut est compositio alicuius cum actu deformi, ita causatur: est autem compositio deficiens ex parte actus deformis: ergo immediate reducitur ad causam deficientem, quæ est verum deficiens à vero primo, & est liberum arbitrium. Tamen quicquid entis est in ipsa veritate compositionis, reuertitur in veritatem primam. Et exemplum huius supra positum est, quòd Deus in talibus veris compositis est, sicut virtus influens motum in tibiam, quæ æqualiter influit & in rectam vnius cruris, & in curuam alterius cruris: & ideo quicquid gressus est in claudicatione, reducitur ad virtutem influentem motum, quia ab ipsa est totum, sed de claudicationis defectu nihil est ab ipsa. Ita quicquid entis & veritatis est in talibus compositionibus, est ab ente & veritate prima, sed nihil de defectu: & secundum quod veritas rei est solum de qua loquimur, illa etiam deficit, vbi deficit ens. Et secundum hanc responsionem non sequitur, quòd malum sit à Deo, vel malũ fieri sit à Deo. Si autẽ quæras, In quo fundatur veritas signi? Dico, quòd in re vniuersali, & illa bene est à Deo, sicut prius dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

Reſponſio vbi concedit omne verum eſſe à Deo, & ſophiſma aperit.

O QVibus facile eſt nobis reſpondere, ſed indignum reſponſione videtur quod dicunt. Omne namque verum à Deo eſt, vt ait Auguſtinus, cui conſonat Ambroſius qui tractans illud verbum Apoſtoli,
1.Cor.12. Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto: dicit, quòd cum verum à quocumque dicatur, à Spiritu ſancto eſt. Cum itaque verum ſit, quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, ſcilicet mala fiunt, à Deo eſt: ſed non inde ſequitur quòd à Deo ſit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus eſſe intelligeretur: quod ex ſimili manifeſtè falſum oſtenderetur: Deus prohibet furtum fieri: ſed furtum fieri verum eſt: ergo prohibet verum: non ſequitur.

Partem quæſtionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri.

P HÆc igitur & alia huiuſmodi inania relinquentes, præmiſſæ quæſtionis parti ſaniori fauentes, quæ Sanctorum teſtimoniis plenius approbatur: dicamus Deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

ARTICVLVS XIX.

An omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu ſancto eſt?

DEinde quæritur de hoc quod dicit Magiſter in 2.cap. Omne quod verum eſt, à Spiritu ſancto] Hoc enim videtur falſum, cum multa vera ſint mala. Item eſt verum in mathematicis, ad quod non exigitur Spiritus ſanctus, vt videtur.

Quæſtion. ITEM, Cum veritas attribuatur Filio, & non Spiritui ſancto: quare non dicit, quòd veritas dicatur à Filio potius quam à Spiritu ſancto?

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd ſecundum Gloſſam non intelligitur generaliter, ſed de vero pertinente ad pietatem, quod eſt dicere corde, ore, & opere: quia dicit Anſelm. quòd potior eſt dictio operis, quam oris: & dat exemplum de aliquo exiſtente in horto à quo quæritur quæ ſint herbæ venenoſæ, & quæ ſalubres: qui indicat verbo venenoſas dicendo eas ſalubres, & comedit alias quas dicit venenoſas: quia ille potius dicit opere, quam ore. Dicatur igitur ſecundum hoc, quòd dicere eſt manifeſtare, & dicere veritatem eſt manifeſtare veritatem: & hæc manifeſtatio perfecta eſt, quando nulla parte obumbratur: & hoc non fit, niſi verum pertinens ad pietatem ſecundum affectum & operis oſtenſionem dicatur. Et hoc eſt dictum ſecundum Gloſſam, & ſic ceſſant obiectiones. Sed propter diſputationem Magiſtrorum curioſis poteſt aliter ſatisfieri, quòd hoc intelligitur de omni vero ſecundum quod verum eſt manifeſtatiuum cuiuſlibet eſſe cuiuſcumque: & tunc dicemus, quòd nihil dicitur ſic manifeſtando à quo abſtrahatur inſpiratio Spiritus, ſicut dicit Auguſt. in lib. ſolilo. & ſupra diſtinct. 2. poſitum eſt, quòd in omni intellectu veri neceſſe eſt adeſſe illuminationem Spiritus, quam Philoſophi illuminationem intelligentiæ vocauerunt: eo quòd omne veri iudicium eſt ſecundum regulam veritatis primæ. Et tunc generaliter eſt verum.

Dialogo de veritate cap.10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd qualiter verum quo dicitur malum fieri, eſt verum ſicut à veritate prima, in præcedenti quæſtione expeditum eſt.

Ad quæſtion. AD ALIVD dicendum, quòd licet Filius ſit veritas, tamen ſibi non conuenit manifeſtare verum per inſpirationem: quia hoc eſt docere interius, & hoc conuenit Spiritui ſancto, ſicut Chriſtus dicit, Docebit vos omnem veritatem: & quæ ventura ſunt annuntiabit vobis. Quidam autem faciunt vim in hoc quod dicit Apoſtolus, Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto. Quia adiicit cauſam quaſi mouentem, & dicit

Ioan.16.

1.Cor.12.

continentiam

continentiam quasi contineatur verum in Spiritu sancto, licet non moueat dicentem. Sed hoc videtur friuolum: quia ambrosij auctoritas exponens dictum Apostoli ponit à Spiritu sancto. Sed verum est, quòd non oportet, qui hoc modo verum dicit, quòd habeat Spiritum sanctum, vt patet ex prædictis. Quædam autem ad hoc valentia notata sunt supra distinctione 16.

DISTINCTIO XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat?

VOLVNTAS quippe Dei semper efficax est vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocumque se vertat. Nihil enim (vt ait Augustinus) in libero arbitrio constitutum superat voluntatem Dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipse est nihil putandum est ita fieri, tanquam velit fieri & non fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Augustinus in enchiri.) semper impletur aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo Deus non operatur quod vult. Non enim vult Deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat: in peccatis vero perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cum angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem qua factum est quod Creator non voluit, implet ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem quos iuste prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benigne prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quòd Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea namque magna opera Domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene. His verbis euidenter monstratur, quòd voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiamsi faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod

A *Quod voluntas Dei semper fit efficaciter.*

Cap. 100.

Psal. 110.

tamen non fit præter eam: & qualiter intelligendum ſit illud, Quantum ad ſe fecerunt quod Deus noluit: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim iſta ſuperioribus
Rom.9. obuiare, vbi dictum eſt, voluntati eius nihil reſiſtere.

DIVISIO TEXTVS.

VOLVNTAS quippe Dei ſemper eſt efficax] In iſta diſtinctione redit Magiſter ad propoſitum, oſtendens voluntatem eſſe efficacem: & diuiditur in tres partes, in quarum prima probat propoſitum per verba Auguſt. In ſecunda explanat contra quam voluntatem aliquid poteſt fieri, & contra quam nihil *ibi* [Verum vt ſupra diximus, Voluntas Dei diuerſis modis accipitur] In tertia autem facit epilogum dictorum *ibi* [Ex prædictis liquet, &c.

ARTICVLVS I.

An voluntas Dei ſemper ſit efficax?

INcidit autem hic dubium, Vtrum verum ſit quod dicit voluntas Dei ſemper eſt efficax? Videtur autem, quòd non. Ponamus aliquem eſſe prædeſtinatum: conſtat, quòd beneplacitũ Dei eſt vt ſaluetur. Quæro igitur: aut iſte poteſt peccare ex libero arbitrio, aut non? Si ſic: ponatur mori ſtatim in peccato illo: tunc enim damnabitur, & voluntas Dei impeditur.

2 Item mala fiunt ſicut videmus omni die: aut ergo voluntate beneplaciti, aut contra voluntatem beneplaciti. Si voluntate beneplaciti: ergo Deus vult mala: & qui vult mala, malam habet voluntatem: ergo Deus ſecundum hoc malam poſſet habere voluntatem, quod abſurdum eſt. Si autem contra, voluntatem Dei: tunc habetur propoſitum, quia tunc impeditur voluntas.

3 Item, Nobilius & potentius eſt, contra quod nihil fit & nihil præter ipſum, quam contra quod nihil fit & aliquid præter ipſum: ergo nobilior videretur voluntas Dei, ſi nihil fieret contra eam, & nihil præter eam: ergo videtur, quòd mala non debent dici fieri præter eam, vt ſoluendo prædictam rationem dicit Magiſter in litera.

4 Item Gen. 41. Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Si hoc ergo eſt de poſſe hominis, vt nihil fiat præter ipſum, multo magis eſt de poſſe voluntatis diuinæ.

Solutio. SOLVTIO. Hoc leue eſt determinare, ſi reuocentur ad memoriam præhabita: quia concedendum eſt, quòd mala fiunt præter voluntatem diuinam, ſicut dicit Magiſter, & in vltima auctoritate accipitur abſque pro contra.

AD PRIMVM autem dicendum, quòd ſi prædeſtinatus eſt iſte, voluntas beneplaciti eſt de ſalute, & abſque dubio ſaluabitur: & tamen bene poteſt non ſaluari, ſed non eſt compoſſibile voluntati beneplaciti, quòd moriatur in peccato, licet ſit poſſibile in ſe, & hoc ſuprà oſtenſum eſt.

AD ALIVD dicendum, quòd eſt voluntas in ſe conſiderata, & de hac procedit ratio dicta: & eſt voluntas gubernans alia, & de illius ratione eſt, quòd non compellit ea quæ ſub ſe ſunt, ne propriam naturam tollat ab eis: quia aliter deſtrueretur ratio laudis & virtutis, vt ſupra dictum eſt: & ſic præter illam voluntatem poteſt aliquid fieri.

ARTICVLVS II.

An malum ordinatum ſit, aut inordinatum?

DEinde quæritur de hoc quod dicit [Tam ſapienter exquiſita, &c.] Per hoc enim vult, quòd malum ſit ordinabile: & hoc non videtur: quia malum eſt corruptio ordinis: & quicquid corrumpit ordinem, eſt inordinabile: ergo malum eſt inordinabile.

2 Item, Nihil eſt adeo bene ordinatum, quod malum non corrumpat: ergo videtur, quòd ordini contrarietur.

3 Item, Omne bonum determinatur ſecundum rationem ordinis, quia ipſum ordinatur ad alterum, aut ordo eſt ad ipſum ſicut primum bonum ad quod ordinatur illud: ergo ordinatur ad illud: ergo videtur, quòd omne ordinatum ſit bonum: ſed malum eſt ordinatum: ergo malum eſt bonum, quod falſum eſt.

Sed contra. SED CONTRA: Auguſt. in 11. de ciuita. Dei loquitur de ordine vniuerſi, quod eſt diſtinctum quibuſdam antithetis interpoſitionibus mali: ſicut dicit Eccleſiaſticus, Creauit Deus omnia duplicia: vnum contra vnum, & duo contra duo, & contra malum bonum, & huiuſmodi. Item Iſa. 45. Ego Dominus creans lucem, & faciens tenebras: creans malum, & faciens bonum. Et inducit Auguſtinus exemplum de muſicis, in quibus facit harmoniam quandoque interpoſitio ſilentij. Ergo etiam malum intercipiens quandoque bonum, facit ad decorem & harmoniacam compoſitionem vniuerſi. *Cap.18.*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd malum de ſe & in ſe conſideratum, nec ordinem, nec cauſam, nec intentionem, nec voluntatem habet, vt dicit Dionyſ. ſed eſt infœcundum, & pigrum: ad alterum tamen comparatum, habet ordinem qui non ponitur in ipſo, ſed in alio reſpectu ipſius: ſicut pulchritudo albi iuxta nigrum non ponitur in nigro, ſed in comparatione ad nigrum in albo: & hoc modo loquitur Auguſtinus, & procedunt auctoritates inductæ. Rationes autem hîc inductæ

ductæ procedunt primo modo. Et quot modis bonum eliciatur ex tali ordine, & in quo ponatur vt in ſubiecto, ſupra eſt expeditum in præcedenti diſtinct.

Hic aperit dicens diuerſis modis ſupra accipi Dei voluntatem.

VErum vt ſupra diximus voluntas Dei diuerſis modis accipitur: quæ diuerſitas in prædictis verbis ſi diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, diſſimiliter accepit voluntatem: & non ipſam voluntatem quæ Deus eſt & ſempiterna eſt, ſed eius ſigna prædictis verbis intelligi voluit, id eſt, prohibitionem ſiue præceptionem & permiſſionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permiſſionem. Ipſius namque permiſſione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem ſempiternam fiunt. Sicut Auguſtinus dicit ſuper illum locum Pſal. vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala ſunt, quæ præter Dei voluntatem fiunt quæ ipſe eſt: ſed non præter eius permiſſionem, quæ ipſe non eſt. Appellatur tamen ipſa Dei voluntas, quia Deus volens ſinit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionem, ſed non contra eius voluntatem quæ ipſe eſt: niſi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel noli fieri & fiat: quod euidenter ibi Auguſtinus notauit, vbi ait, Quantum ad ipſos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac ſi diceret, Fecerunt contra Dei præceptum quod appellatur voluntas: ſed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quòd fecerunt contra Dei voluntatem, id eſt, præceptum, de ipſis facta eſt voluntas eius, id eſt, impleta eſt voluntas eius ſempiterna, qua eos damnari volebat. Vnde Greg. ſuper Gen. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & conſilio eius reſiſtentes obſequuntur: quia hoc eius diſpoſitioni militat, quod per humanum ſtudium reſultat. Hîc aperte oſtenditur, quia dum mali conſilio ac præcepto Dei reſiſtunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius quæ ipſe eſt, impletur: quæ diſpoſitio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Auguſtinus in ench. quamtælibet ſint voluntates Angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentium quam Deus, omnipotentis voluntas ſemper inuicta eſt: quæ mala eſſe nunquam poteſt, quæ etiam dum mala irrogat, iuſta eſt: & profectò quæ iuſta eſt, mala non eſt. Deus ergo omnipotens ſiue per miſericordiam cuius vult miſeretur, ſiue per iudicium quem vult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec niſi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit.

B

Enarratione ad Pſal. 112.

Cap. 102.

Summatim

Summatim perſtringit ſententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab hominibus impleri.

C EX prædictis liquet, quòd voluntas Dei quæ ipſe eſt, ſemper inuicta eſt, nec in aliquo caſſatur, ſed per omnia impletur. Conſilium vero eius & præceptio ſiue prohibitio non ab omnibus implentur quibus propoſita & data ſunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel conſulit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet vtique & fierent, quia in nullo poteſt ab homine ſuperari vel impediri eius voluntas) ſed vt iuſtitiam ſuam hominibus oſtenderet, & mali eſſent inexcuſabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam ſortirentur, ſicut vtriſque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, à quibuſdam voluit fieri vel vitari, ſed non ab omnibus, & quædam perſonaliter præcepit, & in veteri, & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: vt Abrahæ de immolatione Filij: & in Euangelio quibuſdam curatis quibus præcepit ne cui dicerent.

Gen.22. Mar.1.

AATICVLVS III.

Quare nihil poteſt fieri contra permiſſionem, & tamen aliquid fit contra præceptum & conſilium & prohibitionem?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in ſecunda parte *ibi* [Ipſius namque permiſſione omnia fiunt mala, &c.] Dubium enim eſt quare nihil poteſt fieri contra permiſſionem: & aliquid fit contra præceptum, & conſilium, & prohibitionem? Permiſſio enim cum ſit reſpectu mali plus diſtat à voluntate beneplaciti, quam præceptum vel conſilium, quod eſt reſpectu boni: ergo minus debet fieri contra præceptum, quam contra permiſſionem.

2 Item ſuper illud, Eduxit eos cum argento & auro, dicit Gloſ. quòd idem eſt aliquando præceptum & permiſſum: ergo ſi fit aliquid contra præceptum, poteſt etiam aliquid fieri contra permiſſionem.

3 Item, Secundum Gloſ. illam videntur eſſe vnum ſignum præceptum, & permiſſio: ergo non ſunt quinque, ſicut ſupra dictum eſt.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd nihil fit contra permiſſionem, vt ſupra diximus: quia illa coniuncta eſt operi ſicut operatio: vnde hoc non eſt, quia eſt reſpectu mali, ſed ratione exiſtentiæ operis: & ideo non oportet, quòd ſic ſit in præcepto vel conſilio reſpectu cuius adhuc eſt libertas faciendi vel non faciendi. Vnde obiectio illa ponit non cauſam pro cauſa: quia non eſt cauſa, quòd contra eam non poſſit fieri vicinitas ad voluntatem beneplaciti vel diſtantia.

AD ALIVD dicendum, quòd idem ſecundum idem & reſpectu eiuſdem non poteſt eſſe præceptum & permiſſum, ſed reſpectu diuerſorum, ſcilicet vt permiſſum reſpectu eorum qui ex auaritia aſportauerunt: & præceptum reſpectu eorum qui ex obedientia. Et per hoc patet etiam reſponſio ad ſequens. Notandum tamen, quòd permiſſio dicitur quatuor modis, ſcilicet reſpectu minoris boni: & hæc proprie vocatur conceſſio, ſicut 1. ad Corin. 7. De virginibus præceptum Domini, &c. ſuper illud, quòd ſi non continent, nubant tantum in Domino: dicit Gloſ. quòd permittit virginibus nubere, id eſt, concedit. Dicitur etiam Deus permittere quod non prohibetur, & eſt reſpectu mali venialis, vt ſuper illud, Iraſcimini & nolite peccare, dicit Gloſ. permittit quod eſt neceſſitatis. Dicitur etiam permitti quod non punitur temporali pœna, licet puniatur æterna, vt Matth. 19. permittitur libellus repudij dari vxoribus ad duritiam cordis eorum, vt dicit Dominus. Quarto dicitur permitti quod non impeditur, & tamen cohibetur cum ſit malum: & hoc tantum modo eſt permiſſio ſignum voluntatis diuinæ.

DISTINCTIO XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult?

SCIENDVM quoque eſt, quòd aliquando mala eſt voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri, & aliquando bona eſt voluntas hominis aliud volentis quam Deus. Vt enim bona ſit hominis voluntas, oportet attendere quid congruit ei velle, & quo fine. Tantum enim intereſt inter voluntatem Dei & voluntatem hominis, vt in quibuſdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Auguſtinus in ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult: bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas eſſe nunquam poteſt: tanquam ſi bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, vt hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona: velut ſi malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus: iſte vero id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius conſonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multum enim intereſt quid velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem ſuam quiſque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Poteſt enim velle bonum quod non congruat ei velle: & poteſt velle bonum quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona voluntas.

A *Qualiter voluntas noſtra diuinæ conformetur.*

Cap. 101.

Quod bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in paſſione Chriſti contigit, vbi quiddam factum eſt quod Deus bona & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

ILlud quoque non eſt prætermittendum, quòd aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Chriſti factum eſt, quem Deus bona voluntate mori voluit, Iudæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, ſcilicet vt Chriſtus pateretur, moreretur: ſed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, ſcilicet occidere Chriſtum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit Deus, paſſionem vero Chriſti voluit: ſicut & in ipſo Pſal. Chriſtus ad Patrem ait, Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, voluiſti & approbaſti paſſionem meam, tibi enim placuit.

B

Pſal. 138.

placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Chriſtus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Chriſti, ſed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit: ſi enim noluiſſet, nec fuiſſet.

Oppoſitio.

C SEd ad hoc opponitur ſic, Si voluit Deus vt Chriſtus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cum paſſus ſit, factum eſt itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod reſpondentes dicimus, ſimpliciter concedendum eſſe, quòd Deus voluit Chriſtum pati & mori: quia eius paſſio bonum fuit, & cauſa noſtræ ſalutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hic diſtinguendum eſt. Si enim intelligitur ſic, volebat eum ſuſtinerere paſſionem ſiue crucifixionem à Iudæis illatam, verus eſt ſenſus. Si vero intelligitur ſic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falſum eſt. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum quæ mala erat: ſed volebat paſſionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudæorum voluntates impleta eſt.

Cap. 101. Vnde Auguſtinus in ench. Deus quaſdam voluntates ſuas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: ſicut per maleuolos Iudæos bona voluntate Patris Chriſtus pro nobis occiſus eſt: quod

Matth 16. tantum bonum fuit vt Apoſtolus Petrus quando id fieri nolebat, ſathanas ab ipſo qui occiſus eſt diceretur. Ecce manifeſte habes magnum bonum fuiſſe quòd Chriſtus occiſus eſt: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus eſt.

DIVISIO TEXTVS.

SCIENDVM quoque eſt, quòd aliquando mala eſt voluntas hominis idem volentis] In hac vltima diſtinctione agit de conformitate noſtræ voluntatis ad voluntatem diuinam: & diuiditur in tres partes, in quarum prima Magiſter tangit modum conformitatis in genere. In ſecunda autem modum conformitatis in paſſione Chriſti *ibi* [Illud quoque non eſt prætermittendum, quòd aliquando voluntas Dei] In tertia autem oſtendit qualiter nos debeamus habere in paſſionibus Sanctorum, quas vult Deus *ibi* [Si verò quæritur, Vtrum eodem modo ſentiendum ſit de paſſionibus & martyriis Sanctorum.

ARTICVLVS I.

An poſsibile ſit nos conformare voluntatem noſtram voluntati diuinæ?

INcidunt autem hic primo quinque dubia: quorum primum eſt, Vtrum poſſibile ſit nos voluntatem noſtram conformare voluntati diuinæ? Secundum, In quo conſiſtat illa conformitas? Tertium autem, Si in pluribus eſt illa conformitas, vtrum vna aliam quandoque excludat, vel omnes poſſunt eſſe ſimul? Quartum autem, Vtrum tenentur omnes ad conformitatem, vel non? Quintum vero & vltimum, Vtrum teneamur conformare in volito, quod non congruit nobis velle: ſed tamen ſcimus illud Deum velle?

Ad primum proceditur ſic: Infinitæ diſtantiæ nulla eſt conformitas: voluntas Dei & voluntas hominis ſunt infinitè diſtantes: ergo nulla poteſt eſſe conformitas inter eas.

2 Item Iſa. 55. Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Ergo & voluntas à voluntate: ergo non eſt proportio vel conformitas.

3 Item ſuper Pſalm. 32. Exultate iuſti in Domino:

Domino : dicit Gloſ. Quantum diſtat Deus ab homine, tantum diſtat Dei voluntas à voluntate hominis. Ex quo ſequitur idem.

Sed contra. SED CONTRA: Qui fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt. Ergo poſſumus conformari in volito.

2 Item ſuper illud, Rectos decet collaudatio: dicit Gloſ. Recti ſunt qui dirigunt corda ſua ſecundum voluntatem Dei, quæ regula eſt noſtræ voluntatis. *Pſal. 32.*

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd eſt conformitas aſſimilationis perfectæ, vel proportionis determinatæ: & in hac non poſſumus conformari. Eſt etiam conformitas in aliquo, quæ eſt conformitas imitans perfectionem ſuæ voluntatis in volito & forma volendi & fine, & in hac poſſumus ei conformari. Et per hoc patet ſolutio ad primum.

AD SECVNDVM autem dicendum, quòd loquitur Iſaias de malis, quorum corda in terrenis habebant volita & cauſas volendi, cum quibus Deus non concordabat: quia cæleſtia non petebant nec volebant.

AD ALIVD dicendum, quòd hoc verum eſt de conformitate ſecundum patriam: quia in illam non poſſumus, nec etiam in illam quæ eſt perfectionis, ſicet imitari poſſumus pro poſſibilitate noſtra.

ARTICVLVS II.

In quo conſiſtit conformitas voluntatis diuinæ & noſtræ?

SEcundo quæritur, In quo conſiſtat iſta conformitas voluntatum? Videtur autem, quòd eſſe non poſſit in aliquo. In creatis enim voluntatibus non eſt conformitas niſi in volito, quod eſt ratio voluntatis & cauſa & obiectum: ſed in diuinis voluntas non cauſatur ex volito, ſed potius è conuerſo, ſicut ſupra habitum eſt: ergo videtur, quòd nunquam poſſit eſſe conformitas in voluntate.

2 Præterea, Demus, quòd ſit in volito: in litera probatur, quòd hæc non eſt conformitas meritoria: de illa autem tantum quæritur: ergo penes volitum vnum non attenditur conformitas.

3 Si forte dicatur, quòd eſt conformitas in fine voluntatis, qui finis eſt volitus à Deo: vt ſcilicet homo velit quod vult, propter aliquid quod vult Deus. Tunc ſi aliquis vellet furari vt paſceret pauperes, ille conformaret ſuam voluntatem voluntati diuinæ: quia Deus vult pauperes paſci, propter quod ille vult furari: ergo videtur, quòd nec in ratione voluntatis, vt probat prima ratio, nec in volito, nec in fine voluntatis poteſt eſſe conformitas iſta.

4 Si forte dicas, quòd debemus aliquid velle quod ſcimus eum velle. Adhuc eſt inſtandum: quia ſcio eum velle quod operatur: & tamen poſſum illud velle demeritorie, ſicut eſt in litera de exemplo duorum filiorum in morte patris.

Quæſt. 1. VLTERIVS quæritur, Cui voluntati debeamus nos conformare, vtrum voluntati ſigni, vel voluntati beneplaciti. Videtur autem, quòd voluntati beneplaciti: quia maior eſt conformitas ad voluntatem quæ ſimpliciter eſt voluntas, quam ad illam quæ eſt tantum ſecundum quid: voluntas autem beneplaciti ſimpliciter eſt voluntas, ſigni autem ſecundum quid: ergo debet eſſe conformitas ad beneplacitum.

2 Item, Quandoque eſt de hoc quod non vult Deus: ergo tunc eſſemus ſecundum quid conformes, & ſimpliciter difformes in voluntate.

Sed contra. SED CONTRA: Nemo poteſt velle niſi cognitum: voluntas beneplaciti incognita eſt nobis: ergo non tenemur conformari illi in voluntate beneplaciti.

Quæſt. 2. PRÆTEREA quæritur, Cui ſigno magis conformari debeamus? Videtur autem, quòd præcepto: quia ad præcepta obligamur: ergo cum ad conformitatem voluntatis etiam obligemur, conformitas erit ſecundum præceptum.

Sed contra. SED CONTRA: Prohibitio etiam obligat: ergo ad illam tenemur conformari.

2 Item, Operatio dicit & oſtendit beneplacitum Dei, quia quicquid operatur, de hoc eſt beneplacitum ſuum: cum ergo maxima conformitas ſit beneplaciti, maximè tenemur nos conformare voluntati operationis.

Quæſt. 3. VLTERIVS quæritur propter quoſdam, Vtrum teneamur conformare nos in voluntate voluntati ſigni quæ eſt permiſſio? Videtur, quod ſic: quia ſi Deus nollet, non fieret id quod permittit: ergo debet nobis placere, vt videtur: quia aliter ſuæ voluntati non concordamus.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd eſt conformitas ſecundum quid, & conformitas ſimpliciter. Conformitas ſecundum quid eſt in volito tantum: & hæc ſola nec demeritoria, nec meritoria eſt: quia conſiſtit in ſola materia voluntatis, & materiale principium eſt ad oppoſita, & poteſt informari quocumque modo, ſiue bene, ſiue male. Conformitas autem ſimpliciter eſt ſecundum duos modos, ſcilicet perfectione viæ, & perfectione patriæ: & perfectione viæ adhuc duobus modis, ſcilicet ſufficientiæ, & copiæ. Perfectio ſufficientiæ eſt in duobus, ſcilicet in forma volendi, & fine voluntatis, & non in materia neceſſario, ſed quandoque ſic, & quandoque non. Dico autem formam volendi charitatem: vt ex ſimili charitate velim quicquid volo, ex qua Deus vult hoc quod vult: & finis voluntatis eſt propter quod eſt, vt eſt gloria Dei ad quam omnis noſtra voluntas refertur. Hæc duo ſufficiunt etiam diuerſitate voliti, vt patet in litera de exemplo boni filij. Perfectio autem patriæ eſt ſecundum quatuor modos, vt velit idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult eum velle: & primum eſt vt materia circa quam eſt voluntas, ſecundum vt forma, tertium vt finis, quartum vt motiuum effectiuum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc non attenditur voluntas: quia hoc eſt proprietas diuinæ voluntatis, ſecundum quod

eſt cauſa creaturarum: & hoc modo non comparatur ad nos.

AD ALIVD dicendum, quòd illa ratio non tangit niſi illam conformitatem, quæ eſt ſecundum quid, & non ſimpliciter.

AD ALIVD dicendum, quòd in hoc nulla eſt conformitas: quia Deus non vult vt faciamus mala propter bona.

AD ALIVD etiam conceditur, quòd non eſt conformitas niſi ſecundum quid & imperfecta.

Ad quæſt. 1. AD ID quod vlterius quæritur, dico ſine præiudicio, quòd quia neſcimus beneplacitum Dei, ſufficit ſi conformamur præcepto & operationi: ſi autem ſciremus beneplacitum, bene concedo, quòd illi magis teneremur conformari.

Ad quæſt. 2. AD ID quod obiicitur de prohibitione, dicendum quòd illa conſiſtit potius in nolente quam in volente: & ideo in illa non eſt ſimpliciter confirmatio.

Ad quæſt. 3. AD ID quod obiicitur de permiſſione, dicendum quòd ſicut habitum eſt, Deus non vult hoc quod permittit: ſed ipſum fit præter voluntatem Dei: & ideo penes illam nulla eſt conformitas. Et huius quidam propter obiectionem factam contrarium dicunt: & hoc reputo errorem.

ARTICVLVS III.

An ſi in pluribus eſt conformitas voluntatis diuinæ & noſtræ, vna excludat aliam per repugnantiam?

TErtio quæritur, Si in pluribus eſt conformitas illa, ſicut iam habitum eſt, vtrum vna aliam excludat, quaſi per repugnantiam? Et videtur, quòd ſic: quia in Glo. ad Rom. 5. diſtinguitur triplex velle, ſcilicet naturæ, gratiæ, & vitij: ſed ſecundum velle vitij conſtat, quòd nulla attenditur conformitas: natura autem non repugnat Deo: ergo ſecundum eam poteſt eſſe conformitas: & ſimiliter gratia ſemper eſt conformis. Tamen videmus in Chriſto, quòd vna excludere videtur aliam, cum dixit, Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.

2 Item, In nobis ſunt quatuor modi voluntatum, ſcilicet naturæ, & deliberatiua voluntas, & gratiæ voluntas, & illa quæ eſt voluntas rationis vt eſt natura: & hoc probatur in 3. diſtinctione 17. Conſtat autem, quòd ratio deliberatiua quandoque repugnat naturæ in volito. Ergo videtur, quòd ſi ſecundum vnam eſt conformitas, quòd ſecundum aliam non poteſt eſſe.

Sed contra. SED CONTRA: In litera dicitur, quòd multum intereſt quid velle homini, quid velle Deo congruat: ergo Deus vult nos velle quod congruit nobis ſecundum naturam: hæc autem ſunt naturalia, vt vitæ conſeruationem, & huiuſmodi: ergo in his tenemur nos ſuæ voluntati conformare: ergo illa conformitas non excluditur à voluntate rationis vel gratiæ.

2 Item, Deus dupliciter operatur in natura, ſcilicet ſecundum curſum naturalem propagandi res ſecundum cauſas ſeminales quas naturæ inſeruit, & operatur ſuper naturam per potentiam miraculorum: & vnum non contrariatur alteri, quia dicit Auguſt. quòd non poteſt facere contra cauſas quas naturæ inſeruit: ergo ſimiliter cùm inſeruerit nobis voluntatem naturæ, ipſe non exigit aliquam conformitatem voluntatis quæ excludat illam.

3 Item, Nos videmus, quòd ipſe præcepit hoc quod releuemus indigentias pauperum: ergo tenemur facere hoc: ergo tenemur velle, quòd non ſint pauperes: & tamen ſcimus, quòd ipſe vult eos eſſe pauperes, quia aliter non eſſent pauperes: ergo videtur, quòd in pluribus conſiſtat conformitas, quorum vnum non excludat alterum.

4 Item, Sæpe præcipit Deus vnum, & operatur alterum: cum igitur iſta ſint ſigna quibus præcipue tenemur conformare voluntatem noſtram, videtur quòd conformitas non ſecundum idem conſiſtat, ſed ſecundum diuerſa, quorum vnum non excludat alterum.

Solutio. SOLVTIO. Ad hoc ſine præiudicio dico, quòd ſecundum diuerſa attenditur conformitas. Sed ſicut eſt in natura, quòd diuerſi motores referuntur ad idem mobile diuerſimode, ſed omnes ſequuntur vnum qui prædominatur: ita eſt in diuerſis conformitatibus voluntatum diuerſarum, quòd omnes ſequuntur vnam conformitatem, & tamen quælibet retinet ſuum proprium motum conformitatis: vt verbi gratia motor primus in mobili primo non habet niſi motum vnum ſimplicem: in ſecundo autem motor ſecundus habet motum primi ab Oriente in Occidens, & in hoc conformis eſt primo: & habet motum proprium ab Occidente in Oriens, in quo non diſcordat ſecundum intentionem motus, licet in motu ſtellarum videatur habere aliquid proprium: quia illum motum mouet imprimente primo motore in ipſum deſiderium cauſandi mixturam elementorum ad generationem: & non poteſt eſſe mixtura, niſi duobus motibus contra ſe mouentibus, vnum in alterum ire cogatur: & hæc eſt cauſa motus latitudinis ſtellarum & planetarum ab Aquilone in Meridiem, & à Meridie in Aquilonem. In intentione ergo mouendi conformitas eſt: quia etiam in motu proprio non habent motum motores ſecundi, niſi quem imprimit & influit in eis motor primus. Ita dico, quòd eſt in homine duplex voluntas ſequens Dei voluntatem mouentem nos, ſcilicet voluntas rationis, & voluntas naturæ. Voluntas rationis conformatur tripliciter ſi poteſt, ſcilicet in volito, in forma volendi, & fine. Voluntas autem naturæ conformatur in hoc quod congruit nos velle, id eſt, quod Deus vult nos velle, vt dicit Magiſter in 3. huius lib. diſt. 17. & iſtius motus non excluditur, licet motus rationis ordinet ipſum & dominetur: impium enim & crudele, & contra congruitatem humanæ naturæ eſſe videretur, quòd circa nos & alios vellemus crudelia, vt homines pati,

&

& pauperes esse, & affligi, & vtiles Ecclesiæ mori cum moriuntur, & huiusmodi. Vnde credo, quòd tenemur hoc non velle humana pietate, licet committamus Domino secundum rationis voluntatem.

DICENDVM ergo ad primum, quòd in Christo fuit vtraque conformitas: voluit enim non mori voluntate naturæ: & hoc voluit eum Deus Pater velle: & sic conformis fuit: & vocatur hic ista conformitas secundum congruitatem humanam. Et voluit mori secundum rationem. Et hæc non opponuntur: sicut etiam in superioribus sunt diuersi motus, non tamen oppositi, sed omnes sunt conformes in intentione primi monentis, qui influit mouere omnibus aliis.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas naturæ nunquam de se repugnat voluntati rationis, licet quandoque sit de contradictorio: sed sub ratione ostendit quid ei congruat, & quid eam Deus velit velle: si enim inciperet rebellare rationi, cum illa sit recta, iam non esset voluntas naturæ, sed vitij: sicut si motor inferior vellet impedire superiorem ne moueret.

ARTICVLVS VI.

An omnes teneantur conformare voluntatem suam diuinæ voluntati?

QVarto quæritur, Vtrum omnes tenentur conformare voluntatem suam voluntati diuinæ? Et circa hoc quæruntur duo: quorum primum est, Vtrum tenentur omnes simpliciter ad conformitatem? Secundum autem, Vtrum tenentur ad illam specialem conformitatem quæ est in volite?

Quæst. 1. AD PRIMVM obiicitur sic: Omnes tenentur esse recti: non autem sunt recti nisi conformes, vt dicit Glo. prius inducta: ergo omnes tenentur esse conformes in voluntate.

2 Item, Ad præcepta charitatis omnes tenentur: charitas autem facit amicos: ergo omnes tenentur esse amici. Dicit autem Tullius in lib. de amicitia, quòd amicorum est idem velle: ergo omnes tenentur ad hoc, vt videtur: ergo tenentur esse conformes in voluntate, vt videtur.

Sed contrà. SED CONTRA: Quidam sunt obstinati, & quidam, quod plus est, damnati qui conformare voluntatem non possunt: ergo tenentur ad impossibile. Si autem dicas, quòd per obstinationem & damnationem absoluuntur: ergo portant lucrum de malitia sua, quod est inconueniens.

2 Item, Aliquis iterum dum peccat, non potest conformare: ergo peccat duplici peccato, quia in actu peccati quod facit, & quia non conformat voluntatem suam voluntati diuinæ. Item, Continuè tenetur aliquis conformare se, si tenetur: ergo quandiu non conformat, contiuè omittit: ergo continuè peccat, vt videtur.

Quæst. 2. AD SECVNDVM sic obiicitur, & sunt obiectiones communes omnium, de Glo. super illud, Non adhæsit mihi cor prauum: quæ dicit, quòd prauum & distortum cor habet, qui non vult quod Deus vult: ergo quando scimus eum aliquid velle, nos tenemur velle illud. *Psal. 100.*

2 Item, Deus non potest velle nisi iusta & bona: nos autem omnino tenemur esse iusti & boni: ergo tenemur velle quod ipse, quia non nisi conformi voluntate possumus esse iusti & boni.

Sed contrà. SED CONTRA: Si ego haberem vnam voluntatem, & tu velles contradictorium, illæ duæ voluntates essent discordes: ergo similiter Deo volente vnum, & tu contradictorium, sunt discordes voluntates: & tamen Augustinus laudat eum in litera, qui contrarium vult eius quod vult Deus: ergo non tenemur ad conformitatem in volito.

Quæst. 3. VLTERIVS quæritur, Vtrum contrarietates possint esse inter Dei voluntatem bonam, & hominis bonam voluntatem? Videtur quod sic: quia duo fratres habebant contrarias voluntates, vt dicit in litera: ergo illa quæ contraria est alterius voluntati, contrariatur etiam omni voluntati illi conformi: sed Dei voluntas est conformis illi qui malus est: ergo boni fratris voluntas contrariatur diuinæ voluntati.

2 Item, Cum Deus aliquid vult, ipsum est bonum & sanctum, quia ipse volens hoc est sua bonitas: ergo qui non vult hoc, contrariatur bonitati & iustitiæ & sanctitati quæ est ipse Deus: & tamen bonus est quia laudatur ab Aug. ergo duæ iustæ & sanctæ voluntates possunt esse contrariæ.

3 Item, Intellectus dissonans à prima veritate, contrarius est veritati primæ: ergo voluntas dissonans à volito primæ bonitatis & voluntatis: talis autem est quam laudat Aug. in litera: ergo contrariæ sunt, & tamen bonæ & laudabiles.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum, quòd omnes tenentur ad conformitatem viæ, sicut prius dictum est: & hoc est rectum cor dirigi, scilicet ad formam & finem voluntatis diuinæ, & velle quod Deus vult nos velle. Tamen id quod obiicitur de Tullio, dicendum est, quòd sic intelligitur, quòd amicorum est redire ad vnum volitum per intentionem finis, & non semper materiæ.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quòd obstinati possunt deponere obstinationem, & tunc conformare: & ideo illi non absoluuntur à tentione. Damnati autem non sunt in statu conformandi se: & ideo quia se non conformauerunt cum potuerunt, inflictum est eis in perpetuum & non posse in pœnitentiam, & ideò damnum non lucrum reportauerunt: intolerabile enim damnum est in perpetuum non posse conformari.

AD ALIVD dicitur communiter, quòd præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: & ideo non semper omittit peccator dum peccat: sed omittit dum actualiter cogitat, quòd debet se præparare ad gratiam conformitatis, & non facit.

AD SECVNDVM dicendum meo iu-

dicio, quòd non tenemur nisi supra dicto modo, scilicet quòd voluntas nostra debet sequi non resultando: tamen possumus habebere propriam in motu non resultante: & hoc est quod quidam dicunt satis conuenienter, quòd voluntas conformis debet esse, sed velleitas conditionata, scilicet si Deus vellet aliter fieri, potest esse non conformis: & hanc velleitatem qua aliud vellemus si Deus vellet, vocant quidam voluntatem imperfectam. Et omnium dicta reuertuntur ad idem.

AD ALIVD dicendum, quòd voluntas non est iusta à volitis, sed à modo & fine volendi: & ideo non oportet, quòd in volito sit omnino conformitas.

Ad quæst. 3. AD ID quod vlterius quæritur, ad omnia præter vltimum est vna solutio, scilicet quòd non attenditur in aliquo conformitas penes materiale principium solũ, sed penes formam & finem: & ideo illæ voluntates quæ in materia non concordant, nec etiam discordant, quia vna sequitur aliam, & habent easdem formas & fines, sunt concordes: quæ autem in materia conformes sunt, & diuersas & contrarias habent formas & fines, sunt difformes.

AD VLTIMVM dicendum, quòd non est simile de intellectu & voluntate: quia verum est tota causa intellectus secundum speciem speculationis. Sic autem non se habet volitum ad voluntatem: sed oportet adesse formam & finem, vt prius dictum est.

ARTICVLVS V.

An teneamur nos conformare in volito quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle?

QVinto & vltimo quæritur, Vtrum teneamur conformare nos in volito quod scimus Deum velle, sed tamen non congruit nobis hoc velle? Videtur autem, quòd non. Michææ 2. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Ecce optat quod congruit eum velle: quia nemini congruit velle destructionem suæ gentis & sui populi, quam ille prophetauerat: & sic sciuit eam velle Deum, & tamen volendo optat contraria.

2 Item Ierem. 28. Anania quodam pseudopropheta prophetante, quòd non esset tradenda ciuitas in manum regis Babylonis, cum Ieremias sciret Dominum velle contrarium, ex humana compassione dixit, Amen, sic faciat Dominus: dicit ibi Glo. Optat fieri quod Deum velle mentitur.

3 Item, Beata Virgo si volebat Christum pati tormentum, tunc mirabilis erat mater, cum ita doleret, vt de ipsa dicatur Luc. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Ergo non tenemur velle quod non congruit ex humana pietate nos velle, cum tamen sciamus Deum velle illud, quia videmus eum hoc implere.

4 Item, Sancti plorant peccata hominum, cum tamen sciant, quòd Deus velit eos esse in peccatis, vt quidam dicunt: nemo autem vult hoc quod deplorat.

5 Item, Ponamus mihi esse reuelatum de aliquo damnando, adhuc debeo orare pro eo & ex voluntate: ergo debeo velle eum saluari.

6 Item, Ponamus mihi esse reuelatam propriam damnationem: si ergo volo me damnari, volo peccare: & hoc est contra conformitatem: ergo faciendo contra conformitatem, ero conformis, quod absurdum est.

SED CONTRA: Si non teneor velle quod scio Deum velle, tunc possum velle contrarium: ergo & facere contrarium: ergo possum non peccando facere contra voluntatem, quod falsum est. *Sed contra.*

2 Item, Augustinus dicit, quòd impius est cui non placet diuina prouidentia: prouidentia autem est de omnibus volitis: ergo illa debent esse nostra volita, & nobis placere.

SOLVTIO. Dicendum vt prius est, quòd sequi debet nostra voluntas: sed tamen aliquid proprium potest habere. Et per hoc patet solutio ad duo prima: & non est difformitas: quia Deus nos hoc vult velle. Per hoc etiam patet solutio ad hoc quod obiicitur de beata Virgine. *Solutio.*

AD ALIVD dicendum, quòd fundatur super falsum: quia Deus nunquam voluit peccatum alicuius: sed omnia peccata fiunt præter voluntatem Dei, vt prius probatum est in litera præcedentis distinctionis.

AD ALIA duo dicendum, quòd stultæ positiones sunt: quia talis reuelatio non tollit arbitrij libertatem: ergo nec redeundum ad Dei facultatem. Vnde nullus est ita reuelatus damnari quin possit saluari: & reputo stultitiam quod quidam dicunt, quòd in tali casu non peccaret qui vellet se damnari, & alium damnari: hoc enim est omnino contra ordinem naturæ & gratiæ & rationis, vt velit se à Deo separari. Vnde meo iudicio Deus non vult hoc nos velle: imo potius contrarium omni voluntate naturæ & rationis & gratiæ vult nos velle.

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus?

EX quo soluitur quæstio qua quæri solet, Vtrum viris sanctis placere debuerit, quòd Christus pateretur vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabuntur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur. D

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnes sancti & specialiter beata Virgo & Apostoli voluerunt passionem Christi?

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex quo soluitur quæstio] Videtur enim, quòd passionem Christi omnes sancti voluerint: quia omnes redemptionem expectabant: ergo mortem Christi desiderauerunt. Item quæritur, Vtrum beata Virgo & Apostoli voluerunt?

SOLVTIO. Secundum præhabita hæc nulla est quæstio: quia Magister bene determinat in litera, quòd omnes volebant finem passionis & ipsam passionem relatam ad finem, sed non passionem simpliciter: quia hoc esset contra illud quod congruit nos velle, scilicet pœnas & mortem innocentis & optimi. Sic etiam iudicandum est de passionibus sanctorum. In comparatione autem ad agentes & occidentes, nullo modo debemus velle: quia nec Deus sic voluit, vt habetur in litera. *Solutio.*

Quomodo sentiendum sit de passionibus Sanctorum, an velle an nolle debeamus.

SI vero quæritur, Vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis Sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi namque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius Sancti. Nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verum etiam aliis fidelibus ipsorum passiones: verumtamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero Sanctorum possumus velle & nolle: & vtrumque bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc auctum & paratum cernebat: bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, qua cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde August. in ench. Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium qui nolebant Apostolum Paulum Ierusalem pergere, E Cap. 101.

ne

Act. 21. ne ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat; & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuntianda fide Christi exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet vt Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt quem Deus non voluit.

ARTICVLVS VII.

An dæmones persuaserunt Iudæis crucifigentibus Christum passionem eius?

DEinde quæritur de hoc quod dicit in vltimo cap. *ibi* [Quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate fieri voluit, &c.] Quæri enim potest, Si dæmones hoc persuaserint, vel non? Videtur enim, quòd non: quia Matth. 27. super illud, Nihil tibi & iusto illi: dicit Glos. quòd sicut diabolus initiauit mortem per fœminam, ita etiam modo mortem quæ vitæ causa est, voluit impedire per fœminam. Ergo videtur, quòd hoc propria malitia fecerunt, & non suasu dæmonis.

2 Item, Petrus dictus est satanas, quia voluit Christum non mori: non autem erat satanas per naturam: ergo per voluntatis similitudinem: ergo satanas non voluit Christum mori, vt videtur.

3 Item, Nemo vult hoc vnde destruitur suum imperium: sed per mortem Christi destructum est imperium diaboli: ergo dæmones cum sint astutissimi nolebant hoc.

SED CONTRA est hoc quod dicit Apostolus 1. ad Cor. 2. Quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et exponit vna Glos. de dæmonibus: ergo persuaserunt eum crucifigi. *Sed contra.*

SOLVTIO. Dicendum, quòd primo persuaserunt, sed postea cum senserunt efficaciam deitatis eius per lætitiam Sanctorum & temporis congruentiam & prophetiæ, doluerunt, sed reuocare non potuerunt, eo quod tunc humana malitia perpetrare voluit decretum Patris de redemptione nostra facta per Christum: cui est honor & imperium in omnia secula seculorum. Amen. *Solutio.*

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium tam in textu quam in Commentariis Lib. I. Sententiarum.

A

ABRAHÆ quomodo & quare præcepit Deus immolare filium ſuum. d.45.a.13

Abſtractio duplex, ſ. vniuerſalis à particulari; & formæ à materia in qua eſt. d.26.a.5

Abuſus quare dicitur, non abfructus. d.1.a.13. ad q.2

Acceptum & non acceptum poſſunt idem eſſe; d.5.a.2

Hoc verbum, accepit, quem actum copulat, an eſſentialem vel notionalem, cum dicitur, Filius nihil habet niſi quod naſcendo accepit. d.5.a.8

Accidens an ſit incommutabile, & an accidentis eſt accidens. d.8.a.18

Accidens nullum cadit in Deum. d.26.c

Accidens comparatum ad aliquid ſicut ad ſubiectum tantum, ab illo ſemper ſeparari poteſt: comparatum autem ad aliquid ſicut ad ſubiectum, & cauſam, & ad id quod cadit in diffinitione ipſius, ab illo non ſeparatur. d.28.a.8

Accidens licet quandoque ſit inſeparabile à ſubiecto propinquo & immediato, tamen ſeparabile eſt à remoto. ibid.

Actus propriè perſonarum & indiuiduorum eſt. d.1.a.23

Actus generationis non eſt in diuinis vt fieri, ſed vt importat rationem originandi. d.4.a.2

Adiectiuum aliquod an ſit in diuinis. d.9.a.7

Adiectiuum verbum habet tria, ſ. modum ſignificandi inhærenter, modum ſignificandi quo ſignificat agere, & modum quo ſignificat cum tempore. ibid.

Adiectiua prædicantur de perſonis diuinis pluraliter, ſubſtantiua verò ſingulariter. ibid. & d.22.a.7

In diuinis eſt æqualitas & quantitas virtutis, non molis. d.19.a.1

Æqualitas eſt proportio aliquorum adinuicem ſecundum vnam quantitatem. ibid.

Æqualitas magis propriè conuenit diſtinctioni perſonarum quam idemtitas & ſimilitudo. d.19.a.2

Æqualitas trium perſonarum conſiſtit in hoc quod alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut poteſtate. d.19.a.3

Quælibet perſona in diuinis eſt æqualis aliis duabus. d.19.a.4.& a.7.& a.19

Æqualitas non præponit vnum, ſed ſupponit vnum propter diſtinctionem quam ſignificat. ibid.

Hæc nomina, æqualis, ſimilis, & ſimilitudo & æqualitas, in ſuo intellectu claudunt duo, ſ. diſtinctas perſonas & vnitatem eſſentiæ. d.16.a.5.item d.31.a.3

Hæc non debet concedi; tres perſonæ ſunt vna æqualitas. d.19.a.5

Tres perſonæ comnino æquales ſunt in potentia. d.20.a.5

Pater genuit ſibi æqualem Filium. d.20.a.6

Æqualitas in diuinis eſt indifferens eſſentia ſecundum attributa quantitatis in tribus perſonis. d.31.a.3

Æquale eſt, quod ſuppoſitum alicui, non excedit; nec exceditur. d.31.a.4

Æqualitas & ſimilitudo quare attribuuntur Filio. d.31.a.10

Æternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio. d.8.a.8

Æternitas eſt ſpatium continuum non interſectum. ibid.

Æternitas eſt antiquum & immutabile & vniuerſale metiendo. ibid.

Æternitas dupliciter accipitur, ſ. materialiter & formaliter, & materialiter accepta eſt cauſa durationis aliorum. ibid.

Æternitas vt menſura excellens claudit in ſe æuum & tempus. ibid. item d.19.a.3

Æternitas diſtenditur, non in ſe, ſed in alio. d.8.a.8

Æternitas Deus eſt, & nihil propriè dicitur æternum niſi ſolus Deus. d.8.a.9

Eſſe in æternitate tribus modis dicitur. d.8.a.10

Æternitas ſecundum rem idem eſt quod eſſentia diuina. d.9.a.1

Æternitas non adiacet Deo extrinſecus niſi ſecundum rationem. ibid.

Æternitas qualiter eſt infinita. d.9.a.2

Æternitas qualiter dicitur adiacere diſtinctioni perſonarum. ibid.

Æternitas quomodo diſtinguitur ab æuo & tempore. d.9.a.3

Æternitas non eſt proprium Patris, nec per ſe, nec per connotationem notionis ſuæ, ſed eſt appropriatum. d.31.a.5

Æuiterni eſſe non eſt ſua duratio. d.9.a.3

Æuiterna vnde habeant rationem ſuæ indefi-cientiæ. ibid.

Æuiternum ſimpliciſſimum menſurat alia æuiterna. d.9.a.3.ad q.2

Index rerum.

Affectus noſter non poteſt in actum cum Spiritu progredi, niſi perficiatur per habitum illi actui congruum. d.17.a.1

Affirmationes de Deo incompactæ, negationes autem veræ. d.2.a.17.item d.3.a.9

Omne aliud Agens à Deo eſt infirmum, vel quia indiget inſtrumento & motu, vt motores cælorum: vel quia eſt in ſe deficiens, vt elementa & elementata. d.32.a.7

Alius cum ſit relatiuum diuerſitatis, quare non notat niſi diuerſitatem perſonalem in diuinis. d.9.a.4

Alter, alius & aliud quid dicant, & quod conuenientius dicitur de perſonis diuinis. d.2.a.9

Alterationis non eſt alteratio, nec mutationis mutatio. d.18.a.1

Anni Dei dicuntur æternitas. d.8.a.9. item d.19.a.6

Amicitiam & litem quidam ponebant principia omnis naturæ. d.10.a.1

Amor quo amo Deum & amo me amare, vnus eſt. d.1.a.12.ad q.3

Amor, dilectio & charitas qua re differunt. d.10.a.1.& a.12

Amor accipitur etiam in bona ſignificatione, contra quoſdam, vnde & debet poni in diuinis. ibid.

Amor dupliciter conſideratur, ſ. ſecundum id quod nominat, & ſecundum proportionem ad naturam. d.10.a.2

Amor ſecundum rationem amoris an poteſt dicere hypoſtaſim. ibid.

Amor eſt ſimplex virtus per ſe motiua ad vnitiuam quandam concretionem, &c. d.10.a.6

Analogum propriè & primo & per ſe dicitur de vno, de aliis verò ſecundum proportionem ad illud. d.46.a.12

Analogum tripliciter dicitur. d.8.a.7

Angeli quomodo ſint medij inter res vtibiles & fruibiles. d.1.a.11

Angelis non competit cognitio Dei per veſtigium. d.3.a.13

Angeli & beati qualiter dicuntur æterni. d.8.a.9

Angeli non ſunt temporales, ſed æuiterni. d.8.a.12

Angeli an mouentur in tempore operando. d.8.a.12.& 21

Angelorum locutio quid ſit. d.9.a.13

Angeli qualiter loquuntur nutibus & ſignis. d.9.a.13.ad q

Angeli omnia cordis ſui concepta poſſunt depromere ſicut & nos. d.9.a.14

Angeli boni & mali, & omnes omnibus loqui poſſunt. d.9.a.15.ad q

Diſtantia loci an impediat locutionem Angelorum. d.9.a.15.ad q

Angelorum clamor. ibid.

Angeli vtrum in ſuis locutionibus & auditionibus vtuntur organis. d.9.a.16

Ad locutionem Angelorum tria concurrunt, ſ. intelligere ſecundum actum, & conuerſio ad alterum ſub voluntate innoteſcendi, & intentio dirigens ſimilitudines ad res de quibus eſt ſermo. ibid.

Angelus eſt in loco diffinitiuè. d.37.a.14

Duo Angeli non poſſunt eſſe in eodem loco. ibid.& a.25

Angeli mouentur localiter. d.37.a.22

Poſſumus dicere, quod Angelorum motus eſt propter indigentiam noſtram, vel ad merendam gloriam quam ante meritum acceperunt. ibid.

Motus Angeli non eſt proportionatus ſpatio, nec tempori, nec menſuratur tempore. ibid.

Angelus tranſit ſpatium indiuiſibiliter, quia motus eius eſt ad voluntatem. d.37.a.23

Motus Angeli ſunt tria indiuiſibilia, ſ. ſecundum quod eſt in loco à quo, & in loco per quem, & in loco ad quem eſt motus. ibid. & a.24

Motus Angeli ad motum cæli vt ad cauſam reduci non poteſt. d.37.a.24

Angelus non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis. ibid.

Angeli dicuntur & ſunt circunſcriptibiles quodammodo, & non ſimpliciter. d.37.a.26

Angelus dici poteſt corporalis, non à natura, ſed à proprietate corporis, quia conuenit cum corpore in diffinitione loci, & in circunſcriptione per comprehenſionem. ibid.

Angelica natura multò nobilior eſt quam humana. d.16.a.12

Omnis Anima mouetur viſis. d.3.a.13

Anima eſt totum poteſtatiuum reſpectu ſuarum potentiarum. d.3.a.31. item d.8.a.25

Anima licet compoſita ſit ex quod eſt, & quo eſt, non tamen ex materia & forma. d.3.a.33. item d.8.a.25

Anima dupliciter comparatur ad corpus, ſcilicet vt forma & vt motor. d.3.a.33.& 34

Potentiæ animæ qualiter ſunt animæ ſubſtantiales & conſequentes eſſe. d.3.a.34

Anima comparatur ad corpus vt ad materiam ſuam, & vt eſt organicum, & vt poteſt ſeparari à corpore. d.3.a.39

Anima rationalis non eſt hoc aliquid. d.3.a.33. item d.8.a.25

Anima fortè non eſt per ſe vita corporis. d.7.a.1

Anima rationalis non vnitur corpori duplici medio, vt aliqui dicunt. d.8.a.26

Anima an ſit tota in toto, & in qualibet parte tota. ibid.

Anima conſideratur tripliciter, ſc. vt forma corporis, & ſecundum eſſentiam, & vt motor. ibid.

Anima an diuiditur diuiſione corporis. d.8.a.26.ad q.1

Anima an ſit in corpore ſicut in loco. d.8.a.26.ad q.2

Animæ an de cælo poſſunt reduci propter aliqua merita. d.41.a.

Animalis homo dicitur vel vita, ſenſu. In prol. Mag.

Index rerum.

Anguillæ dicuntur de ſuperfluitate aliorum piſcium generari. d.19.a.10

Apparuiſſe dicitur, quod ſubitò monſtratur, vel quod inſolita fulget claritate. d.14. a.2

Apparitio ſemper fit per ſubiectam creaturam, & eſt eſſentiæ: & ſi conuenit perſonæ, hoc eſt gratia eſſentiæ, & conuenit tribus perſonis. ibid.

Apparitio, miſſio, proceſſio, & datio temporalis qua re differunt. d.14.a.5.

Quare Pater non apparuit niſi in voce, & Filius in carne, Spiritus in columba, linguis igneis & in flatu. d.14.a.15

Pater apparere potuit, non autem mitti. d.16. a.1

Appropriata rationem trahunt ex propriis, ſicut per accidens rationem ab eo trahit quod per ſe. d.31.a.1

Appropriatum contingit dupliciter accipere, ſcilicet ſecundum materiam, & ſecundum formam: primo modo eſt ſine intellectu proprij, ſecundo autem nunquam. d.31. a.2

Appropriatio ſecundum aptitudinem eſt ex parte rei; vnum enim attributum magis accedit ad proprium vnius perſonæ quam alterius: ſecundum actum autem fit à viris peritis in ſacra Scriptura, vel propter errorem euitandum, vel veritatem exprimendam,& vt oſtendatur magis ratio diſtinctionis in propriis. d.34.a.5

Ardua triplici gradu ſcanduntur, ſ. ſenſu,imaginatione,& intellectu. In prol.Mag.

Ariſtoteles an nouerit myſterium Trinitatis. d.3.a.18

Ars, intellectus & ſapientia non propriè ſed appropriatè dicuntur de Filio d.31.a.8

Attributa per prius dicuntur de Deo, & per poſterius de creaturis. d.8.a.3

Attributa quantum eſt de natura ſuorum ſignificatorum multitudinem habent rationis, & non tantum ſecundum vocem. ibid.

In attributis diuinis duo attendenda, ſ. quid nominant, & in quo ſignificatur poni quod nominant. ibid.

Attributorum diuinorum diuerſitas & identitas vnde ſit. ibid.

Attributa duplicem habent comparationem, ſ. ad ſubſtantiam cauſæ in qua ſunt, & ad effectus quos connotant: primo modo ſunt vnum in Deo, ſecundò verò ſunt ſecundum quid vt plura. d.3.a.4

Attributa comparantur puncto quod eſt in centro. ibid.

Vnum in ſubſtantialibus attributis in diuinis perſonis quare non facit idem, ſicut vnum in qualitatiuis facit ſimile, & in quantitatiuis facit æquale. d.31.a.4

Auctoritas quid. In prol. Mag.

Auctoritas tria includit in ſe, ſ. quod principiat primò quidquid in diuinis principiatur,& quod non ab alio habet hoc, & quod hoc ſoli conuenit. d.12.a.5

Auctoritas ponitur in Patre & notatur in Filio cum dicitur, Spiritum ſanctum tuum qui ex te per vnigenitum eſt,promerear.d.12.a.6

B

Beatitudo duplex, ſ. creata & increata:illâ formaliter, hæc effectiuè beatificat: illa vtimur, hac fruimur. d.1.a.9

Bonus eſt Deus,ideò ſumus. d.1.g

Bona maxima, media & minima quæ ſint. d. 1.a.11

Boni diuiſio in delectabile,vtile & honeſtum, non eſt diuiſio generis in ſpecies, ſed eſt data potius per prius & poſterius participantia diuiſum. d.1.a.21

Bonum ſummum eſt ſubſtantialiter & eſſentialiter bonum,cui non poteſt fieri additio: & ly ſummum non addit ſuper intentionem boni,niſi reſpectum ſecundum nomen ad alia bona creata. d.2.a.2

Bonum ſummum an ſit comparabile ad alia bona. ibid.

Bonum ſummum ſimplex eſt, & omnes bonitates nobilitatis non habent aggregationem & diuerſitatem in ipſo: vnum enim bonum in ipſo non addit ſuper alterum ſecundum rem, ſed ſecundum rationem.d.2. a.2.ad q.1

Bonum ſummum quare ſummum dicatur, & purum, & finis ſimplicitatis d.2.a.2. ad.q.2

Non poſſunt eſſe duo ſummè bona.d.2.a.2.ad q.3

Bonitas, ſapientia, potentia, quomodo de Deo dicuntur. d.34.f

Bonitas Spiritui ſancto, ſapientia Filio, potentia Patri quare attribuatur. ibid.g,h

Bona vel mala fieri quomodo vult Deus.d.46. per totum.

Bonum eſt mala fieri, quomodo intelligitur. d.46.k

Boni quadruplex acceptio. d.46.h

Bona facere & mala vitare quare præcepit Deus. d.47.per totum

Bona vel mala voluntas hominis quando eſt idē vel aliud volens quod Deus vult.d.48.a

Bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur. d.48.b

Bonum & ens conuertuntur ſecundum ſuppoſita, non ſecundum intentiones. d.1.a.20

Bonum ſuper ens addit relationem ad finem. ibid.

Bonum vnde ducit originem quoad interpretationem nominis. ibid.

Bruta quare non habent cognitionem veſtigij. d.3.a.13

C

Cælibatus Ioannis non præfertur coniugio Abrahæ quantum ad habitum continentiæ, ſed quantum ad actum & ſtatum. d.15.a.18

Calor naturalis in ſemine agit in triplici virtute, ſ.ignis, & cæli, & animæ. d.11.a.3. item d.13.a.1

Cauſa prima quomodo cognoſcatur per effectus. d.3.a.2

Cauſam primam dari. d.3.a.6

Cauſæ naturales quare non poſſunt dici manentes cauſæ. d.8.a.15

Cauſa eſt, ad cuius eſſe ſequitur aliud. d.35. a.3

Index rerum.

Cauſa prima omnibus adeſt immediatè ad hoc vt poſſint habere propria opera. d.37.a.1

Cauſa prima non tollit cauſalitatem ab aliqua ſecundarium. d.40.a.14

Charitas dicit dilectionem eſſentialem in recto, & notionalem in obliquo, cum dicitur, Tranſtulit nos in regnum charitatis. d.5.a.9

Charitas non accipitur omninò æquiuocè, quando ſumitur pro eſſentiali & notionali. ibid.

Charitas qua habitualiter diligimus Deum & proximum, non eſt Spiritus ſanctus: ſed Spiritus ſanctus appropriatè, non propriè eſt charitas qua effectiuè diligimus Deum & proximum. d.17.a.1

Charitas nos coniungit primæ veritati non per hoc quod eſt creatura, ſed ſecundum quod eſt ſimilitudo & emanatio quædam bonitatis Dei. ibid.

Charitas eſt valens vitam æternam, non condignitate, ſed reputatione diuina. ibid.

Charitas eſt ſpecies, modus & ordo voluntatis in bonum ordinatæ. ibid.

Charitas increata reſultat in creata vt in exemplato, & vt intimum affectus noſtri. d.17.a.3

Nullus ſine reuelatione ſcire poteſt ſe eſſe in charitate. d.17.a.5

Charitas optima virtutum & intima eſt & ſimillima patriæ. d.17.a.6

Charitas eſt maximum donorum ſimpliciter. d.17. a.7

Nulla virtus vniuerſaliter diuidit inter filios regni & perditionis niſi charitas. d. 17. a. 9

Charitas augeri poteſt, non minui. d.17.a.10

Charitas proficit quatuor modis, ſ. quoad radicationem in ſubiecto, quoad facilitatem operandi, quod numerum meritorum & quoad modum feruoris. d.17.a.10.ad q.

Charitas minus quam inter duos eſſe non poteſt. d.28.a.2

Charitas triplex in diuinis, ſ. eſſentialis, notionalis & perſonalis. d.10.a 4

Charitas ſignificatur quinque modis, ſ. eſſentialiter, notionaliter, perſonaliter, eſſentialiter & notionaliter, & eſſentialiter & notionaliter & perſonaliter ſimul. d. 10. a. 6

Charitas accipitur dupliciter, ſ. vt eſt amor appretians multum amatum, vel pro habitu diſtinguente inter filios regni & perditionis. In prol.Mag.

In Chriſto licet ſint duæ voluntates, tamen non eſt niſi vnus volens. d.7.a.9

Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. d.16.a.7

Hæc eſt abſolutè veta, Chriſtus ſecundum quod homo minor eſt Patre & Spiritu ſancto. d.16.a.1

Chriſtus ſecundum quod homo qualiter dici poſſit minor ſe, & æqualis ſibi. ibid.

Pater congruenter apparuit in ſono & voce exprimente Filij generationem. d.16.a.8

Quare Spiritus ſanctus tantum in his tribus ſpeciebus, linguarum, columbæ & flatus apparuit. d.16.a.9

Chriſtus non eſt de vniuerſitate, ſed ſuper vniuerſitatem operum. d.44.a.5

Chriſtus quoad vnionem cum ſummo bono in eſſe non poteſt fieri melior. d. 44. a. 5. ad q. 2

Chriſti paſſionem volebant ſancti, non ſimpliciter ſed relatam ad finem, ſcilicet redemptionem. d.48.a.6

Chriſti paſſionem dæmones primò perſuaſerunt, ſed poſtea doluerunt, tamen reuocare non potuerunt. d.48.a.7

Circumſcriptibile dicitur tribus modis, quod loco, vel tempore, vel comprehenſione comprehenditur. d.37.a.26

Circumciſio quo ſenſu dicebatur ab antiquis non per ſe, ſed per meritum fidei delere culpam. d.1.a.7

Circumciſio operatione indirecta conferebat gratiam. ibid.

Cogitationes volubiles non erunt in patria. d.1.a.23.ad q.

Cogitationes volubiles appellantur cogitationes diſcurrentes ab obſcuritate veſtigij vel imaginis vel ænigmatis & ſpeculi fidei ad cognitionem Dei habendam. d.9.a.13

Cognitio Dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. d.3.a.b.c.& per totum

Ad Cognitionem alicuius difficilis aſſequendam, quatuor exiguntur. d.2.a.

Cognitio noſtra incipit à creaturis, ſed non terminatur in creaturis, ſed in Deo. d.2. a.13

Cognitio non ſemper fit per propriam ſpeciem rei, ſed etiam per effectum. d.3.a.2

Cognitio per veſtigium requirit tria. 1.vt veſtigium in ratione veſtigij cognoſcatur. 2. vt ab ipſo cognitio Creatoris incipiat. 3.vt vtens veſtigio ſit capax cognitionis Creatoris. d.3.a.13

Columba in qua apparuit Spiritus ſanctus, ſpecies columbæ fuit, & non naturale & verum animal. d.16.a.6.ad q.1

Communicabile & incommunicabile eſt in diuinis, ſed non eodem modo quo in creatis. d.19.a.14

Communicabile dicitur dupliciter, ſ. ſecundum communitatem rei, & rationis. d. 19.a.1.item d.23.a.5

Communitas nulla eſt in diuinis niſi eſſentiæ, ſed ex illa ſignificantur multæ ex conſequenti. d.25.a.3

Compoſitio nulla in diuinis eſt in re ipſa, licet intellectus noſter tripliciter componat. d.8. a.4

Compoſitionis nota fundatur ſuper aliquid ex parte attributorum quæ componit. d. 8. a. 4

Compoſito multiplex. d 8.a.23

Nihil compoſitum compoſitione vltima poteſt conſtituere aliud. d 8.a.25

Compoſitio corporum prima eſt ex materia & forma. ibid.

Compoſitionis quatuor modis, quorum meminit Hilarius. d 8.a.33

Comprehendimus illud, cuius fines circumſpicimus. d.37.a.26

Comprehenſio duplex, ſ. quæ eſt tactus intelle

intellectus ſuper terminos rei, & quæ eſt perfecta conſecutio alicuius vt finis, quæ conſecutio præcipuè fit affectu. d.1.a.15. ad q.
Concilia generalia octo in primitiua Eccleſia celebrata. d.11.a.9
Conſilium dicitur duobus modis dicitur, ſ. quærentis & dantis. d.5.a.7. & d.45.a.12
Conſilium in Deo dicitur æterna diſpoſitio ſapientiæ ſuæ de rebus fiendis. ibid.
Conſilium Dei per Filium præcipuè impletum eſt. d.5.a.7
Corpora cæleſtia quomodo vocantur immortalia. d.9.a.3.ad q.1
Creatori & creaturæ nihil eſt commune vniuocè. d.1.a.8
Creator quomodo cognoſcitur per creaturas. d.3.a
Creator relucet in creaturis, per quas cognoſcitur. d.3.a.15
Creator vno modo ſe habet ad omnia, ſed inferiora non eodem modo ſe habent ad Creatorem. d.8.a.7
Creatio non ponit aliquid in Deo niſi voluntatem & ideam determinatam ad hoc, vt hæc creatura modo fiat. d.8.a.16
Creaturæ quomodo iuuent hominem ad beatitudinem. d.1.a.10
In qualibet Creatura apparet veſtigium Trinitatis. d.3.f
Creaturam non poſſe creare. d.3.a.7
Quanto elongatio fit creaturarum à primo, tantò minus participant de bonitate eius. d.8.a.8
Creaturæ comparatæ ad Creatorem dicuntur quaſi non eſſe. d.8.a.11
Creaturæ omnes qualiter dici poſſunt temporales. d.8.a.12
Creatura reali reſpectu dependet ad Creatorem, & non è conuerſo niſi ſecundum intellectum. d.22.a.2
Creaturæ quadruplex eſſe, ſ. primum in natura ſua. Secundum in ratione naturæ quod abſtrahitur ab illo quod eſt in natura propria. Tertium quod eſt naturæ in exemplari primæ cauſæ exiſtentis, & non ſimpliciter. Quartum eſt quod eſt commune ad omnia iſta, quod eſt eſſe creaturæ quocumque modo exiſtentis. d.35.a.11
Creaturæ melius & verius ſunt in Deo quam in ſeipſis. ibid.
Creatura in Deo eſt Deus vel creatrix eſſentia. ibid.
Creaturæ in Deo ſunt vita & lux, & hoc ratione intellectus practici, non tamen concedendum, quòd viuant & luceant. d.35.a.12
Creaturæ in Creatore dicuntur pulchræ propter remotionem ab his quæ deturpant eſſe illarum. d.35.a.13
Creatura eſt in Creatore ſecundum quid, creator autem eſt in creatura continens & ſaluans & replens. d.37.a.11
Cratura ſpiritualis mouetur per tempus, corporalis verò per tempus & locum. d.37.a.1. & a.20
De ratione creati eſt non eſſe ab æterno, nec fieri poſſe. d.43.a.1
Creatura dupliciter erat in verbo, ſ. vt in medio cognoſcendi, & vt in cauſa. In prol. B. Alb.
Credere non eſt actus vnius potentiæ abſolutè. d.1.a.12
Credere largè ſumptum dicit rationis actum, qui eſt ex opinione iuuata rationibus. d.2.a.1
Credere debemus auctoritati, quod intellimus rationi, quod opinamur erroti. d.2.a.10
Credibile generaliter acceptum quidam antiqui dixerunt eſſe ſubiectum theologiæ. d.1.a.2
Credibilium quædam prius intelliguntur quam credantur: quædam autem niſi credantur, non intelliguntur: quædam autem ſemper creduntur, & nunquam intelliguntur. d.2.a.1

D

LIcet aliquo modo dicatur Deus eſſe in dæmone, ſ. quoad hoc quod per naturam eſt, tamen non debet concedi, quod Spiritus ſanctus eſt in dæmone. d.37.a.11
Damnari vtrum poſſit prædeſtinatus. d.40.a.14.15.& 16
Qui finaliter damnatus eſt, nullo modo poteſt reuocari ad ſtatum ſaluandorum. d.43.a.3
Datio ſiue donatio & miſſio in materia & fine non differunt. d.14.a.4
Dans quandoque dicitur à poteſtate dominij, quandoque à vi amoris. d.15.a.2
Datum non ſeparatur vbi ratio dantis non fundatur niſi in amore dantis. ibid.
Patrem dare ſe & dari à ſe conceditur, non autem mittere ſe, & procedere à ſe. d.15.a.21. item d.16.a.1
Dauid dicitur maximus Prophetarum à modo inſpirationis. d.2.a.23
Degenerare naturam multis contingit ex cauſis. d.19.a.11
Deriuari an debent dici in Filium ea quæ ſunt in Patre. d.9.a.23
Deus eſt ſubiectum theologiæ ſpecialiſſimè dictum. d.1.a.2
Deo coniungimur dupliciter, ſ. per meritum, & per quendam quaſi contactum. d.1.a.12
Deus videtur immediatè à beatis. d.1.a.15
Deus attingitur intellectu ſecundum quod ſimplex eſt, non ſecundum quod eſt infinitus. ibid.
Deus dicitur infinitus negatiuè, non priuatiuè. ibid.& d.2.a.2
Deum attingere mente poſſumus, comprehendere autem minimè. ibid.
Deo frui debemus, & non vti. d.2.e
Deus fruitur ſeipſo perfectius quam aliqua creatura ipſo poſſit frui. d.1.a.19
Quia Deus bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus. d.1.g
Deus nominatur conuenientiſſimè bonus. d.1.a.20
Deus purgatiſſimis mentibus cernitur. d.2.a.3

Index rerum.

Deus ſe finit : quia (vt ita dicamus) ſibi eſt æqualis,& nihil ſui eſt extra ipſum & ſuum intellectum. d.2.a.2.item d.43.a.1

Deus dicitur infinitus : quia nec loco, nec tempore, nec comprehenſione intellectus finitur. d.2.a.2.item d.37.a.26.& d.43.a.1

Deus eſt nomen operationis,ſi attendatur ratio à qua imponitur : naturæ verò,ſi attendatur id cui imponitur. d.2.a.11

Deus dicitur tripliciter, ſ.ſubſtantiuè, adoptiuè & nuncupatiuè. d.2.a.11.ad q.3

Deus cum dicitur de eo qui eſſentialiter eſt Deus, & de his qui participatiuè & nuncupatiuè ſunt dij,æquiuocum eſt,non à caſu & fortuna, ſed per prius & poſterius. ibid.

Tria ſunt in Deo ſecundum ordinem ad creaturas, ſ. ſapientia, potentia,& bonitas : de ordine illorum trium. d.2.a.11.ad q.2

Deus veriſſimè dicitur eſſe ſupra nomen & ſupra narrationem. d.2.a.16

Deus non eſt vniuerſale. d.2.a.22

Deum eſſe ratione poteſt probari, ſed proprietates eius non poſſunt determinari. d.3.a.1

Deum eſſe & eſſe vnum, quando eſt articulus & quando non. ibid.

Philoſophi de Deo cognouerunt quia eſt, & quid non eſt,non quid eſt. d.3.a.2

Quintuplex differentia inter cognitionem Dei habitam per rationes naturales & cognitionem fidei. d.3.a.3

Deus non poteſt eſſe corpus. d.3.a.8

Deus non eſt mutabilis ſpiritus. ibid.

Deus eſt ſummum bonum. d.3.a.9

Deus tribus modis cognoſcitur, ſ. ablatione, eminentia & cauſa. d.3.a.10

Deus quomodo ex perpetuitate creaturarum intelligitur æternus, ex magnitudine omnipotens,ex ordine & diſpoſitione ſapiens, ex gubernatione bonus. d.3.a.12

Cauſa diligendi Deum Deus eſt, modus ſine modo diligere. d.3.a.15

Deum magnificabant antiqui tribus ſacrificiis,propter tres perfectiones rerum. d.3.a.18

Deus an genuit ſe Deum,an alium Deum.d.4.a.1.& a.5

Hæ propoſitiones non ſunt veræ,Deus diſtinguitur à Deo, Deus refertur ad Deum.d.4.a.6

Cum de Deo formatur propoſitio, nota compoſitionis ſignificat identitatem ſecundum rem, & non modum inhærentiæ. d.4.a.8

In Deo non eſt potentia actiua nec paſſiua,ſed ſuperactiua. d.7.a.4

Minimum inconueniens in Deo eſt impoſſibile. d.7.a.5

Motus per ſe & per accidens in Deo non cadunt. d.7.a.7

Deus ſolus verè eſt,cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe,non eſt. d.8.a.1.& a.11

Nihil eſt vniuocum Deo & creaturis. d.8.a.7

Deo propriè conuenit eſſe ſubſiſtentem veritatem & cauſam manentem. d.8.a.15

Deus nec per loca, nec per tempora mouetur. d.8.c

Dei ſolius natura & per ſe & per accidens incommutabilis eſt. d.8.a.16

Licet concedatur aliquo modo impropriè, quod Deus mouet ſe, non tamen concedendum, quòd mouetur à ſe,vel quod mouetur ſimpliciter. d.8.a.17

Quo ſenſu dicitur ſolus Deus habere immortalitatem. d.8.a.19

Solius Dei natura ſimplex. d.8.a.24

In Deo non poteſt eſſe accidens. d.8.a.30

Deus non eſt in genere. d.8.a.32

Non eſt aliquid in Deo quod non ſit Deus. d.8.i

Non contingit ſcire quid eſt Deus. d.9.a.12

In contemplatione Dei in diuerſis rationibus non eſt viciſſitudo. d.9.a.21

Deus videtur hic à nobis in ſpecie ſuæ ſimilitudinis, quæ eſt effectus gratiæ eius in nobis. d.17.a.6

Deus ambitu durationis,magnitudinis, & potentiæ includit omne creatum, & ipſe non includitur,ſed excedit. d.19.a.3

Deus eſt maximè vnus. d.24.a.1

Deus eſt magis vnus vnitate creata. d.24.a.2.ad q.

Deo multa ex tempore conueniunt. d.30.a.1

Scientia non dicitur vniuocè de Deo & de creatura. d.35.a.1

Scientia Dei non eſt vniuerſalis, nec particularis,nec in potentia vel habitu,ſed ſemper in actu d.35.a.2

Scientia Dei eſt æterna & immutabilis. d.35.a.5.item d.41.a.5

Propriè loquendo res ſunt in Deo ſciente,potente & volente productionem earum. d.36.a.1

Eſſe in Deo,& in Deo cognoſcente, & in eius ſcientia ſe habent vt ſuperius & inferius. d.36.a.2

Deus cognoſcit mala, quia ea in ſe non inuenit, & quia ab arte quæ ipſe eſt, deformantur. d.36.a.2.& 6

Deus ſe cognoſcendo cognoſcit omne quod eſt. d.36.a.3

Deus intelligit omnia ſeipſo, non accipiendo aliquid ab omnibus,vel ab aliquo.d.36.a.4

Intellectus Dei non tranſit de vno in aliud, ſed indiuiſibilis eſt,& indiuiſibiliter eſt ſui & aliorum. d.36.a.5

Malum ſcitur à Deo per accidens, & ſecundum intellectum ſpeculatiuum & non practicum. d.36.a.2.& a.6

Deus compoſita cognoſcit ſimpliciter, & diuerſa vnitate, & materialia immaterialiter, & contingentia ſcientia neceſſaria, & temporalia intemporaliter. d.36.a.7.item d.39.a.3

Deus ſcit quæ facturus eſt, quæ fecit, quæ facere poteſt & numquam faciet. d.36.a.8

Deus ſcit rationem infiniti hoc modo quo eſt in potentia, & non illo quo eſt in actu. d.46.a.8.ad q.2.item d.39.a.4

Scientia Dei duplex, ſcilicet approbationis & ſimplicis

ſimplicis notitiæ. d. 36. a. 11. item d. 38. a. 1

Eſſe in Deo, & per ipſum, & in ipſo, idem eſt. d. 36. a. 10

Ratione naturæ inſunt rationes rerum in Deo. d. 36. a. 11

Deus eſt vbique conſeruans mundum. d. 37. a. 1

Deum eſſe vbique, & eſſe in omni re, non eſt idem, ſed vnum ſequitur ex alio. d. 37. a. 2

Iſta minus eſt impropria, Deus eſt vbique, quam iſta, Deus eſt vbicumque, vel in omni loco. d. 37. a. 3

Hæ ſunt falſæ, Deus eſt in omni re ab æterno, & Deus eſt vbique ab æterno. d. 37. a. 4

Deus non dicitur eodem modo eſſe in rebus, & res in ipſo. ibid. & a. 10

Deus bene dicitur eſſe in rebus quinque modis, ſcilicet præſentialiter, potentialiter, eſſentialiter, per gratiam adoptionis & vnionis. d. 37. a. 5. & 10

Deus multis modis eſt in diuerſis, vt aliter in templo, aliter in cælo, aliter in anima, &c. d. 37. a. 6

Deus eſt vbique & in omni loco; per hoc quod dat eſſe loco & virtutem contentiuam. d. 37. a. 7

Hæc eſt impropriiſſima, Deus eſt alibi quam hic. ibid. & a. 28

Eſſe vbique conuenit æquiuocè Deo & vniuerſali. d. 37. a. 8

In his quæ dicunt naturam ſub deformitate, vt diabolus, fornicatio, & damnatus, non debet dici, Deus eſt, niſi addatur determinatio, ſ. quoad hoc quod per naturam ſunt. d. 37. a. 11

Deus eſt in ſeipſo. d. 37. a. 12

Hæc non videtur concedenda, Deus nuſquam eſt. d. 37. a. 12. ad q. 1

Illa eſt concedenda, Deus eſt alibi quam in ſeipſo, non autem hæc, Deus eſt in alio quam in ſeipſo. d. 37. ar. 12. ad q. 2. & 3

Deus poteſt dici habitare apud ſe, & eſſe apud ſe. d. 37. a. 13

Anima afficitur paſſionibus corporis ſibi coniuncti, ſed non inquinatur: radij ſolares non afficiuntur, nec inquinantur, ſed tantum ſitualiter tangunt: Deus autem non afficitur, nec inquinatur, nec ſitualiter tangit, ſed omnibus ineſt. d. 37. a. 17

Deus dicitur locus per hoc quod continet & ſaluat, & ad ipſum eſt motus cordium & Angelorum. d. 37. a. 18

Vbi legitur, quod Deus mouet ſe, vel procedit, vel ambulat, referendum eſt ad effectum. d. 37. a. 19. item d. 42. a. 8

Deus mouet per tempus creaturam ſpiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem. d. 37. i. & a. 20

Deus eſt in omnibus non incluſus, & extra omnia non excluſus. d. 37. a. 21

Scientia Dei eſt cauſa rerum. d. 38. a. 1. item d. 39. a. 6

Scientia Dei non imponit neceſſitatem abſolutam, ſed ordinis: vel non conſequentis, ſed conſequentiæ. ibid. & a. 4

Scientia Dei non cauſatur à rebus. d. 38. a. 3

Scientia Dei nec augeri nec minui poteſt. d. 39. a. 1

Deus vno & eodem & ſimul multa intelligit. d. 39. a. 2

Intellectus Dei eſt complexorum incomplexè. d. 39. a. 5. item d. 41. a. 6

Sicut ſe habet ſcibile ad noſtram ſcientiam, ita ſe habet ſcientia Dei ad ſcibile. d. 39. a. 6

In Deo eſt idem poſſe ſcire modo & poſſe ab æterno ſciuiſſe. d. 39. a. 6

Deus poteſt facere plura quam facit, ſed non ſcire plura hoc modo quam ſcit. d. 39. a. 8

Deus cognoſcit ſingularia. d. 39. a. 9

Deus intelligens vilia, non vileſcit. d. 37. a. 17. item d. 39. a. 9

Voluntas Dei duplex, ſ. antecedens, quæ non habet relationem ad noſtram cauſam, hoc eſt, ad noſtra merita: & conſequens, quæ eſt ex noſtra cauſa. d. 40. a. 8. item d. 46. a. 1

Deus nec per ſe, nec per accidens eſt cauſa obdurationis, tamen ordinat obdurationem in multa bona, quæ eliciuntur ex ea. d. 40. a. 25

Deus nullo modo eſt cauſa iniquitatis, ſed eſt cauſa damnationis efficiens, non meritoria. d. 41. a. 4

Deus non ſcit quidquid ſciuit. d. 41. a. 6

Deus ſolus verè potens, cuius potentia nihil infirmitatis habet admixtum. d. 42. a. 1

Deus cum creat, non agit actione exteriori. ibid.

Potentia Dei ſemper eſt in actu qui eſt in agente, ſed non in actu qui eſt effectus. ibid.

Scientia Dei accipitur duobus modis, ſ. pro ſpeculatiua quæ eſt tam boni quàm mali, & pro ſcientia approbationis quæ eſt boni tantum. d. 42. a. 5

Deus multa poteſt facere, quæ tamen fieri non poſſunt: quia facere proportionatur potentiæ infinitæ, fieri verò proportionatur potentiæ materiæ & entis creati. d. 42. a. 6

Deus non facit contraria & oppoſita eſſe ſimul, non quia hoc impotens ſit facere, ſed quia ſimul fieri non poſſunt. ibid.

Omnia quidem poteſt Deus, ſed non facit niſi quod conuenit veritati eius & iuſtitiæ. d. 42. a. 7

Deus poteſt reparare virginitatem perditam. d. 42. a. 6. ad q. 2

Deus non poteſt peccare. d. 42. a. 8

Deus poteſt praua agere materialiter, id eſt, poteſt agere quædam quæ modo ſunt praua, quæ tamen ſi ipſe ageret, praua non eſſent. ibid.

Potentia Dei eſt infinita. d. 43. a. 1

Deus nunquam poteſt poni tot egiſſe, vel feciſſe, quin adhuc habeat potentiam operandi ſicut prius. d. 43. a. 2

Deus non poteſt facere niſi quod bonum & iuſtum eſſet ſi fieret. d. 43. a. 3

Deus poteſt facere quæ non facit, & dimittere quæ facit. ibid.

Deus nihil iniuſtè vel præter iuſtitiam facere poteſt

Index rerum.

poteſt. d.43.a.3.ad q.1

Deus poteſt damnare Petrum & ſaluare Iudam potentia abſoluta, ſed non potentia relata ad ordinem ſapientiæ. d.43.a.3.ad q.2

Deus ſemper potuit, ſed res non potuit fieri ab æterno. d.44.a.1

Si res in ſe exiſtens conſideretur, potuit melius fieri bonitate conſequente eſſe accidentale, non bonitate conſequente eſſe ſubſtantiale, licet Deus melius eam potuit facere: ſi autem conſideretur in potentia Creatoris, tunc potuit melius & peius fieri in vtroque eſſe, ſ. ſubſtantiali & accidentali. d.44.a.2

Deo poſſibilis fuit alius modus noſtræ liberationis, ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. d.44.c

Deus meliori modo potaſt ea facere quæ facit, ſi modus referatur ad qualitatem operis, non autem ſi referatur ad ſapientiam Creatoris. ibid.

Deus ſemper poteſt quod olim potuit, potentia abſolutè conſiderata, non autem potentia coniuncta actui, & determinata ſecundum modum ſignificandi ad rem quæ refertur ad eam. d.44.a.6

Deus operatur per modum artificis, & per modum neceſſitatis naturæ. d.45.a.1

Mala per potentiam Dei ſeparabilia ſunt à finibus malis & coniungibilia finibus bonis. d.45.a.13

Voluntas eſt in Deo & magis proprie quam in nobis. d.41.a.1

Voluntas Dei eſt ſua eſſentia, ſed differt ab ea in modo ſignificandi. d.45.a.2

Voluntas Dei eſt cauſa rerum creatarum. d.45.a.5

Deus non eſt omniuolens, ſicut omnipotens & omniſciens. d.45.a.5

Voluntas Dei non eſt cauſa contingens, ſed contingentis & neceſſarij eſt cauſa neceſſaria, id eſt, immutabilis. d.45.a.6

Voluntas Dei non habet cauſam aliquam, ſed tamen poteſt habere rationem ad quam terminatur ſecundum actum. d.45.a.7

Deus eſt cauſa immediata & vniuerſalis: & ſi quid operantur cauſæ aliæ, accipiunt à voluntate Dei operante & continente & mouente eas. d.45.a.8

Voluntas Dei duplex, ſ. beneplaciti & ſigni: vtraque eſt immutabilis. d.45.a.9.& 10

Voluntatis diuinæ quinque ſunt ſigna, ſ. prohibitio, præceptum, conſilium, operatio & permiſſio. d.45.a.11

Deus quomodo & quare præcepit Abrahæ immolare Filium ſuum. d.35.a.13

Deus vult omnes homines ſaluos fieri, id eſt, omnes qui ſaluantur, ſaluantur ſua voluntate: vel eſt diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: vel voluntate antecedente, non conſequente: vel quoad ſe, ſed non quoad facta hominis præſentia vel futura ab æterno. d.40.a.8. item d.46 a.1

Hæ ſunt falſæ, Deus vult malum fieri, bonum eſt malum fieri. d.46.a.2.3.& 4

Non omnia quæ fiunt, fiunt Deo nolente, vel volente, ſed volente, vel non volente. d.46.a.5

Voluntati Dei poſſumus conformari in volito, & forma volendi, & fine. d.48.a.1

Voluntatis diuinæ & noſtræ conformitas in via, eſt in duobus, ſ. in forma volendi, ſ. ex charitate, & fine voluntatis, & non in materia neceſſario, ſed quandoque ſic, & quandoque non: in patria verò, eſt ſecundum quatuor modos, vt velimus idem, & ex eadem forma, & propter idem, & quod Deus vult nos velle. d.48.a.2

Ad conformitatem viæ omnes tenentur. d.48.a.6

Dicere ſummo ſpiritui eſt cogitando ſe intueri. d.27.a.5

Dicere & intelligere quare differunt. d.28.a.10.ad q.2

Differre numero quid ſit. d.19.g

Dicere eſt æquiuocum ad dicere notionale & eſſentiale. d.9.a.9. item d.10.a.3. item d.27.a.5

Dilectio quare propriè dicitur Spiritus ſanctus. d.10.a.b

Dilectio quomodo eſt in Trinitate. d.32. per totum

Diligere actus digniſſimus eſt. d.17.a.1

Diligens Deum diligit dilectionem in exemplari, ſecundum quod reſultat in illa. d.17.a.3

Diligere ex charitate quatuor debemus, ſ. Deum, nos ipſos, corpus & animam proximi. ibid.

Vno actu numero diligo dilectionem & rem dilectam. ibid.

Dilectio quomodo ſit nobis magis nota quam proximus quem diligimus. d.17.a.4

Diſpoſitio & ordo qua re differunt. d.3.a.12

Diſtinctio in diuinis eſt notionem conſequens, inquantum eſt proprietas perſonalis. d.24.a.7

Idem poteſt eſſe diſtinguens, & diſtinctum & non diſtinctum. d.26.a.1

Diſtinctionem in diuinis quædam nomina ſignificant implicite, vt termini numerales: quædam autem vt conceptam, ſicut diſtinctum, relatum: quædam autem vt exercitam, vt generans, vel genitus, &c. d.31.a.12

Diuinitas eſt attributum incommunicabile, quamuis prouidere, continere &c. aliis conueniant qui participatiuè dicuntur dij. d.2 a.11. ad q.1

In diuinis non eſt cauſa & cauſatum, ſed principium & principiatum. d.2.a.9

Hæc eſt impropria, diuinitas eſt nata. d.5.a.6

Doctrina omnis aut eſt de rebus, aut de ſignis. d.1.a.& a.6

Dominus eſt nomen poteſtatis. d.2.a.15

Dominatio non eſt peiorum, id eſt, ſubiectorum exceſſus tantum, ſed omnis & pulchrorum & bonorum perfecta & omnimoda poſſeſſio, & vera & non cadere valens fortitudo. ibid.

Dominus in ſuo intellectu quatuor includit. ibid.

Donum Spiritus ſancti nihil aliud eſt quam Spiritus

Spiritus ſanctus, ſicut corpus carnis nihil eſt aliud quam caro. d.15.a.3
Dona naturalia Deus effundit ſecundum proportionem naturæ, dona verò gratiæ ſecundum ſuam liberalitatem, & conatum præparantis ſe ad recipiendum. d.16.a.12
Spiritus ſanctus eſt donum in quo alia dona donantur. d.18.a.1
Donum propriè conuenit Spiritui ſancto, non datum, vel datio, vel etiam donatio. d.18.a.2. & 3
Ratio doni non eſt conſequens proceſſionem generalem, ſed proceſſionem in ſpecie quæ ſpiratio eſt. d.18.a 3
Spiritus ſanctus eo donum eſt quo eſt ſpiritus, & è conuerſo, id eſt, ab eadem proprietate, modo ſignificandi tantum differenti. d.18.a.4
Donum ſignificat quiddam circa quod ponitur reſpectus ad dantem & ad eum qui datur. d.18.a.5
Filius ex ipſa ſua proceſſione non dicit rationem primi doni ſicut Spiritus ſanctus procedens vt amor. d.18.a.6

E

Electio alia eſt ſequens conſilium & inquiſitionem & deliberationem de faciendis, & hæc non conuenit niſi naturæ quæ ſubiecta eſt ignorantiæ: alia eſt ponens tantum diſcretionem in electis, & non inquiſitionem & dubium in eligente, & hæc conuenit Deo. d.40.a.17
Electio tripliciter accepta à Sanctis, ſc. pro æterna præuiſione ſeparationis, & pro ſeparatione quæ fit per appoſitionem gratiæ in præſenti, ſiue ſit finalis, ſiue non, & pro electione ad principatum ſiue apoſtolatum vel dignitatem. d.4.a.18
Electio & vocatio qua re differunt. ibid.
Dilectio Dei præcedit electionem, & electio prædeſtinationem. d.4.a.19
Electio fit ad iuſtitiæ oſtenſionem, quæ aperitur in vſu liberi arbitrij ſequente, quando electus ſponte gratiæ adhæret, & non electus ſponte à gratia auertitur. d.40.a.20
Electio ponit gratiam finalem. d.40.a.21
Elias dicitur maximus Prophetarum in zelo, & Eliſeus in operatione miraculorum. d.2.a.23
Emanatio Spiritus ſancti diſtinguitur ab emanatione Filij & quantum ad principium à quo, & quantum ad terminum in quem, & quantum ad ipſam emanationem. d.13.a.1
Emanatio perſonarum non potuit eſſe ab eſſentia diuina. d.13.a.11.ad q.
Ens eſt per creationem, bonum autem per informationem. d.1.a.20
Ens & bonum conuertuntur ſecundum ſuppoſita, non ſecundum intentiones. ibid.
Ens creatum non habet propriè ſimplex eſſe. d.2.a.13.item d.8.a.15
Ens eſt vltimum reſolutione, & primum compoſitione. d.3.a.1
Ens quod eſt verè ens non eſt niſi natura diuina. d.8.a.1
An poſſit dici, tres ſunt entes in diuinis. d.8.a.5
Entia tria non Pater, Filius & Spiritus ſanctus. ibid.
Ens, vnum, verum, bonum concretiuè ſumpta prædicantur de ſe inuicem in recto, non autem abſtractiuè ſumpta niſi in Deo. d.46.a.13
Ens, vnum, verum, bonum, ſecundum quem ordinem habent ſe adinuicem. d.46.a.14
Entes tres eſſe in diuinis, poteſt admitti ſi ly entes ſumatur participialiter vel adiectiue, non autem ſi ſit ſubſtantiuum. d.25.a.4
Eſſe eſt prima rerum creatarum. d.1.a.20
Omne quod eſt inquantum eſt, bonum eſt. ibid.
Eſſe eſſentiæ puro & ſimplici intellectu entis Deo proprium eſt. d.2.a.13
Eſſe eſt actus eſſentiæ quem habet in eo quod eſt. d.8.a.5
Eſſe an ſecundum intenſionem & remiſſionem dicatur de Deo & creaturis. d.8.a.7
Eſſe non eſt vniuocum Creatori & creaturæ. d.8.a.7
Eſſe rei mobilis an menſuretur tempore. d.8.a.12
Eſſe non eſt accidens Deo, ſed ſubſiſtens. d.8.a.15
Eſſe temporalium non menſuratur æuo, ſed nunc temporis vt eſt temporis. d.9.a.3 ad q 2
Eſſe duplex, ſcilicet eſſe naturæ, quo ipſa natura eſt in ſe: & eſſe boni naturalis, quod conſiſtit in proportione naturæ rationalis ad gratiam & per conſequens ad gloriam. d.46.a.10
Eſſentia, eſſe & ens differunt ſicut lux, lucere & lucens. d.2.a.19.item d.8 a.5
Eſſentia non generatur nec per ſe, nec per accidens, nec per conſequens. d.4. a. 2. item d.5.a.1.& ſeq.
Eſſentia in diuinis eſt communicabilis, ſed non diuiſibilis. d.4.a.3. item d.5.a.1
Eſſentia & eſſe non ſunt diuerſa in diuinis, licet ibi ſit dans & recipiens. ibid.
Eſſentia in Patre & Filio manet in diſtincta. d.4.a.2
Eſſentia & perſona in diuinis de ſe inuicem prædicantur. d.4.a.9
Hæc eſt vera, eſſentia eſt tres perſonæ, & è conuerſo. d.4.a.10
Eſſentia diuina communicabilis eſt per generationem & per proceſſionem. d.5.a.1
Eſſentia non eſt indiuiduata & determinata proprietatibus perſonarum. ibid.
Eſſentia non eſt relata vel diſtincta in diuinis. d.5.a.2
Eſſentia diuina nulli prædicamentorum ſubiicitur. d.8 g
Hæc eſt vera, eſſentia eſt Pater. ibid. & d.27.a.1
Eſſentia non habet ſe ad generationem vt accidens, nec vt concomitans, nec vt conſequens, ſed vt idē generanti & genito. d.5.a.3
Eſſentia in diuinis non eſt genus. d.19.a.16
Inter eſſentiam & perſonam non eſt prius & poſterius ſecundum rem, ſed ſecundum rationem intelligendi. d.24.a.5

Index rerum.

Eſſentiale, & ſubſtantiale & accidentale quare differunt. d.3.a.34

Ex notat cauſam originis, & cauſam eſſentialem quæ eſt materia. d.2.a.28

Ex quandoque notat originem & coeſſentialitatem, quandoque notat in eadem ſubſtantia ordinem, quandoque notat ordinem tantum. d.36.a.12

Hæc præpoſitio, ex, generalior eſt in ſignificando originem quam præpoſitio d. ibid.

Excellens duplex, ſ. excellens harmoniam, & excellens virtutem: vnum corrumpit, aliud perficit. d.2.a.4.

Excellit lux diuina mentis aciem, & tamen non corrumpit, ſed perficit. ibid.

Exemplar virtutis vocatur non idea ſub qua creatur omne quod creatur, ſed exemplar vocatur quod per prius eſt in Deo ſecundum rem, vt vita, ſapientia, &c. d.17.a.8

F

FAcere quidquid vult Deus quomodo intelligitur. d.42.f

Facere nihil poteſt à ſe per ſe aliqua creatura. d.42. per totum.

Facere vtrum poteſt Deus plura quam facit. d.43.per totum.

Facere vtrum poteſt Deus aliquid melius quam facit. d.44.a

Facultas dicitur id quod facit hominem habere poſſe ad nutum. d.1.a.16

Fides eſt in intellectu affectiuo, etiam informis. d.3.a.3

Fidei regula eſt concors ſcripturarum ſenſus cum articulis fidei. d.11.a.7

Fidei quare potius attribuitur potentia faciendi miracula quam charitati. d.42.a.2.ad q.2

Figi mentis aciem in excellenti contingit dupliciter, ſ. in eo quod eſt excellens, vel ſecundum quod eſt excellens. d.2.a.4.ad q.1

Filiatio triplex, ſ. factura ſiue creatione, & recreatione & æterna generatione. d.26.a.15

Filio attribuuntur ſeptem, ſ. veritas, pulchritudo, forma per quam fiat opus, forma quam ſequimur, ſimilitudo reformationis & verbum. d.3.a.17

Hæc eſt falſa ſimpliciter, Filius eſt res à qua generatur. d.5.a.5

Filius quomodo eſt conſilium de conſilio. d.5.a.7

Hæc habet calumniam, Filius generatione eſt. d.5.a.8

Hæc eſt vera, Filius de nulla materia eſt: hæc tamen falſa, Filius eſt de nihilo. d.5.a.10

Filius in diuinis quare non dicitur filia ſicut filius. d.7.a.1.ad q.2

Quod Filius in diuinis non gignit alium filium, eſt perfectionis. d.7.a.5

Non enim non potuit Filius gignere, ſed non oportuit, quomodo intelligitur. d.7.a.8

Vtrum hæc ſit abſolutè falſa, Filius habet potentiam generandi, quam habet Pater. d.7.a.11

Filius an ſit alius à Patre. d.4

Filius an inceperit quia habet principium. d.9.a.6

Filius an generatur à Patre ſicut ſplendor à lumine. d.9.a.8.& a.21

Filius ſemper eſt natus: nota tria importata in participio, verbo & aduerbio. d.9.a.19

Filius ſolus naſcitur ex viuo. d.9.a.22

Filius non procedit vt donum. d.13.a.4. item d.18 a.3

Filius bis dedit Spiritum ſanctum ad inſinuandum duo præcepta charitatis. d.14.a.12

Filius ſecundum quid dicitur minor Patre d.16.c.

Filium conueniebat vniri creaturæ rationali, quæ eſt homo. d.16.a.6

Hæc conceditur, Filius naſcendo accepit vt eſſet eſſentia diuina. d.18.a.7

Hæc negatur, Filius natiuitate eſt eſſentia diuina. d.18.a.8

Filius nihil addit omninò ei quod accipit à Patre, tamen non eſt ſimpliciter idem Patri, ſed in accepto. d.19.a.9

Filius quomodo eſt in Patre. d.19.e

Filius dicitur verbum & imago eadem ratione qua eſt relatio perſonalis, ſed non eadem ratione nominis & modi ſignificandi. d.27.a.8

Filius eſt ars quædam omnipotentis & ſapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium. d.31.c

Non eſt concedendum, quòd Filius ſit ſapientia ingenita. d.32.a.5

Filius eſt per ſe ſapiens, ſecundum quod ly per ſe, opponitur ei quod eſt per accidens, non autem ſecundum quod opponitur ei quod eſt per alium vt principium ſui. d.32.a.6.

Nullo modo debet concedi, quòd Filius à ſe eſt ſapiens, vel à ſe operatur. ibid.

Filio quare attribuitur ſapientia. d.34.f.g

Finis duplex, ſ. finis intentionis, & finis operis. d.41.a.3

Forma ſimplex nullius accidentis eſt ſubiectum. d.8.a.18

Forma qualiter dicitur inuariabilis. ibid.

Forma duplex, ſ. ſecundum eſſe, & ſecundum bene eſſe. d.10.a.7.ad q.6

Formæ dantur ſecundum meritum materiæ. d.36.a.7

Frui Deus dicitur ſeipſo, & tamen non eſt aliqua indigentia in ipſo. d.1.a.19

Fruitio non eſt ſine gratia & virtute. d.1.a.22

Fruitio eſt vna & Dei virtutum. d.1.a.21

Frui eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. d.1.b.& a.12

Quibus rebus fruendum. d.1.b

Frui eſt actus affectus ſequentis actum intellectum inquantum huiuſmodi. d.1.a.12.

Fruimur propriiſſimè Deo, licet frui communiter ſumptum contingat & in aliis. ibid.

Frui aſſimilatur tactui naturali. ibid.

Fruemur perſonis diuinis inquantum idem ſunt cum ſummo bono. d.1.a.14

Non fruemur vna perſona magis quam alia. ibid.

Frui eſt vti cum gaudio, non adhuc ſpei, ſed iam rei. d.1.c
Frui quare ſecundum rationem nominis extendicur ad irrationalia, non autem vti.d.1. a.17.ad q.1
Frui vt ſit completum, tria exiguntur.d.1.a.17. ad q.2
Frui verè & propriè, ſed non plene poſſumus in via. ibid.
Debemus Deo frui,& non vti. d.1.e
Frui homine qualiter poſſumus. d.1.f.& a.18
Fruitio aliquo modo erit in imaginatione & ſenſu. d.1.a.23
Fruitiones tres non ſunt, licet tres ſint perſonæ. d.1.a.14 ad q.1
Futura quomodo ſint in præſentia Dei.d.35. per totum
Futura vtrum ſint cauſa ſcientiæ vel præſcientiæ Dei d.38.c

G

GAzophilacium triplex. In prol.Mag.
Gemina eſt proceſſio Spiritus ſancti. d.14.a
Generaliſſima non ſunt ſimpliciſſima ſimpliciter. d.8.a.24
Generaliſſima nomen generum accidentis duo habent in ſe, ſ. quod accidentia ſunt, & differentiam qua ab inuicem diſtinguuntur d.8.a.31
Ad actum generationis quatuor exiguntur. d.4.a
Generationis duplex definitio. d.4.a.2
Generatio vniuoca eſt, quæ eſt in ſimilem formam & ſpeciem cum generante. ibid.
Generationis actus in diuinis non dicit niſi notionem. ibid.
Generatio melius dicitur opus naturæ quam ſubſtantiæ. ibid.
Generatio digniſſimè conuenit Deo. d.4. a.3
Generare diuerſimodè conuenit diuerſis.ibid.
In omnibus generationibus eſt quoddam commune,ſ.eſſentiæ communicatio. ibid.
Generatio in diuinis non eſt propter ſucceſſionem ſicut in aliis. ibid.
Generatio conuenit Deo,non quia natura aliquid melius eſt in pluribus quam in vno, ſed propter communicabilitatem eſſentiæ. ibid.
Generare prius conuenit Patri cæleſti quam inferioribus quoad rem, ſed è conuerſo. quoad rationem vſitatam in nomine. d.4. a.4
Generatio non eſt entis imperfecti niſi per accidens. ibid.
Hæc propoſitio eſt falſa, Deus genuit ſe Deum, vel alium Deum. d.4. a.1. & 5. & a. 11
Hæ non ſunt contradictoriæ,genuit ſe,genuit non ſe. d.4.a.5
Hæc eſt concedenda, Deus genuit Deum, qui eſt Pater,vel Deus Pater. d 4.a.7
Hæc eſt vera, Deus genuit alterum ſe, ſiue ly ſe,ſit ablatiui caſus,ſiue accuſatiui. ibid.
An Deus generit Filium ex neceſſitate, & voluntate. d.6.a.1
An Deus nolens aut volens Filium genuerit. d 6.a
Potantia generandi ſecundum rationem intelligendi eſt medium inter purè eſſentiale, & purè perſonale. d 7.a.2
Potentia generandi nominat aliquid & ad aliquid coniunctim. ibid
Generatio in diuinis in nunc ſtante ſempe eſt. d.7.a.5.ad q1
Generatio diuina non poteſt eſſe immoderata. ibid.
Generatio diuina quam ſit ineffabilis. d.9.h
Generatio diuina non poteſt ſciri vel ſignificari à nobis vel Angelis niſi ſecundum quid. d.9 a.12
Generatio Filij in diuinis à Patre,nec eſt finita,nec infinita,ſed ſimplex. d.9.a.18
Generatio Filij ex Maria Virgine, vtrum ſit à Patre,aut à tota Trinitate. d.9.a.20
Generatio diuina non iteratur, ſed continuè demonſtratur ſecundum rationem qua Filius eſt à Patre. d.9 a.21
Generatio in diuinis quomodo intelligenda eſt. d.4.per totum
Generare quare non dicitur Spiritus ſanctus, ſed procedere. d.13.per totum
Generationis modi duodecim ab Arrio poſiti, ſ. penes fluxum lineæ à puncto, penes emiſſionem radiorum à ſole, penes characterem ſeu impreſſionem à ſigillo,penes immiſſionem bonæ voluntatis à Deo, penes exitum accidentis à ſubſtantia,penes abſtractionem ſpeciei à materia, penes excitationem voluntatis à cogitatione, penes transfigurationem motus à mouente, penes eductionem ſpecierum à genere,penes ideationem, & penes naſcentiam. d.13 a 5
Generationis tres modi,quorum meminit Hilarius,ſ.per defenſionem,protenſionem, & deriuationem,qua re differunt. d.18.a.9
Genuiſſe filium & eſſe patrem, eſt idem re ſub alio modo ſignificandi. d.27.a.1
Generatio & ſpiratio non habent ordinem prioris & poſterioris cauſa, vel natura, vel dignitate, vel tempore, tamen habent ordinem naturæ. d.28.a.2
Generatio dat eſſentiam Filio. d.18.f
Genus & ſpecies ſunt ſecundum rem magis rationes conuenientiæ quam differentiæ, licet vt nomina ſecundæ intentionis opponantur relatiuè. d.13.a.1
Græcorum error aſſerentium Spiritum ſanctum non procedere à Filio. d.11.a.6
Per Gratiam ineſſe,dicit ſimpliciter & nobiliter ineſſe. d.37.a.9

H

HAbitat Deus quomodo vbique. d.37. per totum
Habitat quomodo Deus in ſanctis. ibid.c
Habitat vbi Deus antequam eſſet in creatura. d.37.e
Habitus eſt,quo quis agit cũ voluerit.d.3.a.39
Hæreſis quare vocatur ſomnium.In prol.Mag.
Hæreſis prurigini comparata. ibid.
Homines quomodo ſint medij inter res vtibiles & fruibiles. d. .a.11
Homo dicitur creatura mundi. d.3.a
Homo conſideratur tripliciter, ſ. reputatione diuina, & in propria natura, & in fine quæ eſt beatitudo æterna. d.3.a.5

Index rerum.

Homo eſt par Angelis & inferior & ſuperior, diuerſis conſiderationibus. ibid.
Homo plus conuenit cum omni creatura quam Angelus. ibid.
Cognitio Dei per veſtigium non competit niſi homini. d 3.a.13
Hominem non dicimus alteratum, quando attingit virtutem, ſed potius perfectum. d.17 a.1
Homouſion quid ſit, & quid hoc nomine ſignificatur. d.26.a
Hominem vtrum Deus meliorem facere potuit quam fecit. d.44.per totum
Hominem vtrum Deus aliter liberare potuit quam per paſſionem. d.44.c.& d.20.a
omines omnes ſaluos vult fieri Deus, quoH modo intelligitur. d.49.c
Hominis malitiæ vtrum Deus ſit cauſa d.46.l
Hominis voluntas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona. d.48.a.b
Humana natura ſecundum quod refertur ad vnitatem cum Deo, & ad ſtatum beatitudinis, æqualis vel melior eſt Angelis. d.16. a.12
Humor aquæ eſt corporalis, aëris verò eſt ſpiritualis & incorporalis. d.17.a.3
Hypoſtaſis inuenitur quatuor modis in entibus. d.2.a.20
Hypoſtaſis ſi conſideretur ſecundum id quod eſt, tunc eſt idem quod perſona: ſi autem conſideretur ſecundum quod ſignificatur per nomen, tunc dicit diſtinctum non determinans rationem diſtinctionis, perſona autem dicit diſtinctum determinando rationem diſtinctionis in communi. d.26.a. 1.& a.4
Hypoſtaſis non eſt in diuinis eadem ratione, qua in inferioribus. d.26.a.2
Hypoſtaſis verius eſt ſecundum rem in ſuperioribus, ſecundum nomen autem verius ſaluatur in inferioribus. d.26.a.2.ad q.
In hypoſtaſi ſignificatur eſſentia vt natura communis ſignificatur & dicitur in ſuo inferiori. d.26.a.3
Hypoſtaſis non addit re, ſed modo intelligendi. ibid.
Hypoſtaſi conuenit quidquid conuenit perſonæ, ſ. diſtingui, generari, generare, procedere &c. ſed aliter ſignificatur per nomen hypoſtaſis, & aliter per nomen perſonæ. d.26.a.4
Hypoſtaſis in diuinis non remanet ſubtracta proprietate. d.26.a.5. item d.27.a.2.item d. 28.a.4
Hæpoſtaſis cadit in intellectu perſonæ, non vt diuerſum in re, ſed vt idem non eodem modo ſignificatum per nomen. ibid.

I

IAcob quare electus ſit & Eſau reprobatus. d 41.per totum
Ideas eſſe eſt neceſſarium. d.35.a.7
Ideæ dicunt reſpectum ad rem, & ideò ſunt propriè loquendo ſecundum intellectum practicum. d.35.a.8
Idea tripliciter conſideratur, ſ. ſecundum id quod eſt,& ſic eſt eſſentia diuina:& in comparatione ad intelligentem per ideam vel operantem: & in relatione ad opera ipſa quorum eſt idea, & ſic habet pluralitatem ex parte reſpectus ad illa. d.35.a.9
Melius dicitur, multorum idea,quam multæ ideæ. ibid.
Deus cognoſcit materiam & facit immediatè per ideam materiæ. d.35.a.10
Sapientia, ars, ſcientia & verbum cum magis ſe teneant ex parte ſapientis & eſſentiæ diuinæ, quam ex parte rerum de quibus ſunt, non poſſunt pluraliter ſignificari: idea autem & ratio & exemplar non ſic, & ideo conſignificatam habent pluralitatem. d.35.a.14
Paradigma, exemplar, idea & ratio qua re differunt. ibid.
Idea Græcè, ſonat primam formam, ſicut hyle primam materiam. ibid.
Non eſt concedendum, quòd malum habeat ideam in Deo, nec quod ſit vita in Deo, nec quod ſit à Deo. d.36.a.6.ad q.1
Quæcumque vni & eidem ſunt eadem penitus ſecundum rem, ipſa ſunt eadem, ſecundum quod ſunt idem illi. d.19.a.12
Imago Trinitatis quomodo eſt in anima. d. 3.g
Imago Trinitatis aliter eſt in anima, & aliter in Trinitate. d.3.p.q
Imago importat eſſentiam diuinam in recto, & tres perſonas in obliquo, cum dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. d.2.a.18
Imago eſt rei ad rem coæquandam vnica & indiſcreta ſimilitudo.d.3.a.19.item d.31.a. 6. ad q.1
Imago triplex,ſ.creationis, recreationis & ſimilitudinis. d.3.a.19
Vno actu intelligendi accipitur imago & exemplar. ibid.
Quadruplex differentia inter imaginem & veſtigium. ibid.
Imaginis creatæ integritas conſtat memoria & intelligentia & voluntate. d.3.a.20
Imago Dei eſt in ſuperiori parte animæ, quæ mens vel ſpiritus vocatur. d.3.a.21
Imaginis quædam ſimilitudo eſt in viſu exteriori & in phantaſia. ibid.& a.38
Imago quare non aſſignatur ſecundum potentias animæ vegetabilis. d.3.a.21.ad q.1
Imago poteſt notare conuenientiam in interioribus tantum, vel ſimul in interioribus & exterioribus: primo modo Angelus eſt ad imaginem ſicut homo,non ſecundo.d.3. a.21.ad q.2
Imago recreationis eſt propriè ſecundum tres virtutes theologias, fidem, ſpem & charitatem. d.3.a.21.ad q.3
Imago quare non ponitur in virtutibus politicis. d.3.a.21.ad q.4
Imago non eſt reſpectu cuiuſcumque cognoſcibilis,ſed tantum reſpectu Dei & animæ. d.3.a.22
In imagine duo attenduntur, ſ.ſubſtantialitas & pulchritudo. ibid.
Imago quare non eſt ſecundum vires inferiores. d.3.a.24.& a.38
Imago non poteſt amitti quantum ad ſubſtantiaria,

tialia, ſed quantum ad pulchritudinem quæ eſt ad bene eſſe. d.3.a.25
Imaginis partes imprimuntur à tota Trinitate, licet per attributionem memoria conueniat Patri, & intelligentia Filio, & voluntas Spiritui ſancto. d.3.a.26
Mens quare dicitur imago Dei, non filius. ibid.
Quomodo dicitur homo habere imaginem in potentia intelligendi, & ſimilitudinem in potentia diligendi. ibid.
Imaginem duo perficiunt, ſ. actus imitandi exemplar, & æqualitas. d.3.a.32
Imago Trinitatis quæ eſt ſecundum mentem, notitiam & amorem, qua re differt ab imagine quæ eſt ſecundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. d.3.a.36
Imago Trinitatis eſt in ratione, iraſcibili, & concupiſcibili, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. d.3.a.38
Imago quandoque dicit repræſentationem principij operantis in diuerſitate eſſentiæ, vt ſtatua: quandoque dicitur imago principij in eadem eſſentia exprimentis ſe in ſimili ſecundum naturam, & ſic dicitur imago Patris ſolus Filius. d.27.a.8
Spiritus ſantus dicitur imago, non quia procedat vt imago, ſed ſecundum quod imago dicit ſimilitudinem eſſentialem. ibid. & d.28. a.9
Ad intellectum imaginis tria concurrunt, ſ. quòd ſit in altero, quòd ducat in vnum tantum, & quòd perfectè impleat. d.28. a.9
Filius ratione proceſſionis habet ſimilitudinem naturæ. ibid.
Imago relatiuè dicitur de Filio, ſed eſſentialiter de Trinitate. d.31.c
Imaginis duplex definitio ab Hilario tradita. d.31.a.6
Immortalitas vera in ſolo Deo eſt. d.8.c
Impoſſibile duplex, ſ. per ſe, & per accidens: quæ impoſſibilia fieri poſſunt à Deo, & quæ non. d.42.a.6
Indifferens nihil eſt voluntatis deliberatiuæ vt deliberatiua eſt ſuorum operum. d.1.a. 13.ad q.1
Infinitum attingi poteſt, claudi vel comprehendi non poteſt. d.2.a.15
Infinitum dicitur dupliciter, ſ. priuatiuè & negatiuè: & negatiuè ſumptum adhuc accipitur dupliciter. d.2. a.2. item d.9. a.2. & a.18
Infinitum ſecundum quod infinitum non nominatur. d.2.a.13.ad q.1
Ingenitum multipliciter accipitur. d.13.a.8
Quam differenter dicitur ingenitus Pater & Spiritus ſanctus. ibid.
Ingenitus cum prædicatur de Patre & Spiritu ſancto, non dicit notionem, nec eſſentiam, nec perſonam, ſed eſt negatio conſequens modum exiſtentiæ. d.13 a.10
Si eſſent duo innaſcibiles, eſſent duo dij. d.31. a.14
Innaſcibilitatis eſſe imaginem qualiter conuenit Filio. d.9.a.24
Innaſcibilitas eſt duplex, ſ. negatiuè in genere, & extra genus. d.28.a.2
Innaſcibilitas & paternitas non habent oppoſitionem, ſed diſparationem, nec tamen vna prædicatur de alia. d.28.a.6
Hæ ſunt falſæ, paternitas eſt innaſcibilis, & eſſentia innaſcibilis, ſi ly innaſcibilis teneatur adiectiuè: veræ autem ſi teneatur ſubſtantiuè. d.28.a.6.ad q.
Inſtructio alia eſt per interpretationem & locutionem, alia per inſpirationem veritatis. d.16.a.4
Intellectus non intelligit duo ſimul, nec in patria, ſi intelligibilia conſiderantur in propriis eſſentiis. d.1.a.23
Intellectus quomodo purgatur. d.2.a.3
Intellectus noſter non eſt ſufficiens ad cognitionem veri ſine intellectu increato vel angelico. d.2.a.5
Intellectus diſtinguitur quadrupliciter, ſ. per agentem, poſſibilem, ſpeculatiuum & adeptium. d.3.a.20
Intellectus vt conſtituit imaginem, eſt potentia intellectiua formalis, non ſimpliciter, ſed reſpectu intelligibilis cuiuſdam informata, quod ſcilicet ſemper eſt præſens in anima, ſicut anima ſibi eſt præſens. d.3. a.20.ad q.1
Intellectus generatiuus eſt memoriæ in acquiſitis habitibus, ſed è conuerſo eſt in innatis. d.3.a.22
Intellectus dicitur ad aliquid, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. d.3.a.28
Intellectus ſemper intelligit ſe, vel cognoſcit ſe, in lumine intellectus agentis. d.3. a.29
Intellectus non eſt illuſtratio intelligentiæ ſuper animam, vt quidam dixerunt, nec tamen propriè eſt pars animæ. d.3.a.33
Eſt intellectus accipiens ex phantaſmate, & eſt intellectus accipiens in lumine agentis intellectus tantum. d.17.a.4
Intelligere in diuinis dupliciter accipitur, ſ. eſſentialiter & perſonaliter. d.9.a.9
Intelligere quomodo præcedat & ſequatur fidem. d.19.a.13
Intenſio ſcribentium de Trinitate quæ fuerit. d.2.b
Intenſio & remiſſio dupliciter dicitur, ſ. propriè, & ſecundum aliquid. d.8.a.7
Ioachim abbatis error, dicentis eſſentiam generare eſſentiam. d.5.a.6
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem Dei, Chriſtum occidendo. d.48.b.c
Iuſtitia quare magis dicitur fidei, quam alterius virtutis. d.2.a.4.ad q.2
Iuſtitia duplex, ſ. retributio pro meritis, & congruentia ſiue condecentia. d.46.a.2

L

LAtini quare addiderunt in ſymbolo edito in concilio, Qui ex Patre Filioque procedit. d.11.a.9
Liber inſcriptus, De ſpiritu & anima, non eſt Aug. ſed quidam Ciſtercienſis fecit eum. d.1.a.23.item d.8.a.25
Libri ſententiarum materia. In prol. B. Alb.
Libri ſententiarum diuiſio. d.2.a
Localis an ſit Deus, vel vtrum moueatur localiter.

caliter. d.37.i
Locale dicitur aliquid duobus modis. d.37.i
Locales vtrum ſint ſpiritus creati. d.37.i
Locus ſimpliciter prout eſt ſaluans non eſt niſi duplex, ſ. ſimpliciter ſurſum in contactu circumferentiæ orbis lunæ, & ſimpliciter deorſum quod eſt eſſe in centro, quod habet ſaluandi virtutem à toto orbe à quo æqualiter reſpicitur ſemper. d.37.a.14
Angelus eſt in loco diffinitiuè. ibid.
Duo ſpiritus non poſſunt eſſe in eodem loco, & hoc propter confuſionem operationum. ibid.& a.25
Deus dicitur locus per hoc quod continet & ſaluat, & ad ipſum eſt motus cordium & Angelorum. d.37.a.16.& a.25
Eſſe in loco, per prius & poſterius & æquiuocè conuenit tribus, ſ. Deo, & ſpiritui creato, & corpori. d.37.a.18
Locus dicitur multipliciter, ſ. propriè & per tranſlationem. d.37.a.25
Locus eſt extremitas alicuius corporis ambiens in ſe aliquod corpus. d.37.a.30
Corporale eſt in loco vt contentum, incorporale verò vt continens. d.37.a.7
Eſſe in loco æquiuocè conuenit Deo & locato. ibid.
Tribus modis poſſumus loqui de loco, ſ. prout eſt continens & ſaluans, & prout eſt continens tantum, & prout in ipſo eſt diſtantia ſitus, licet non includat: 1. modo omnia generabilia & corruptibilia. 2. omnia corpora præter ſphæram vltimam. 3. ſphæra vltima eſt in loco. d.37.a.14
Loqui notionaliter non conuenit niſi Patri, eſſentialiter autem conuenit tribus. d.11. a.10
Luminis effectus multiplex. d.17.a.6
Lux diuina excellit mentis aciem, & tamen non corrumpit, ſed perficit. d.2.a.4
Differentia inter lumen, lucem, ſplendorem, radium, reflexionem radij, ſplendoris, & luminis. d.9.a.8

M

MAgnitudo quomodo eſt in Deo. d.19. b.c
Maior in quo eſt Pater Filio. d.16.c.d
Magis vtrum poſſunt aliquid duæ perſonæ quam vna, & tres magis quam duæ vel vna. d.10.d.e
Malum non habet cauſam vnde ſit, ſed habet cauſam vnde incidat. d.2.a.21. item d.38. a.1
Mala vtrum ſimpliciter ſunt in Deo. d.36.b
Mala vtrum Dei voluntate fiant. d.46.d
Mala fieri bonum eſt, quomodo intelligitur. d.46.g
Mala ad quid & quibus proſunt. d.46.i
Mala voluntate quandoque vult homo, quod Deus vult bona. d.48.a
Meliora vtrum Deus facere potuit quam fecit. d.44 per totum
Malum per ſe non confert ad decorem vniuerſitatis, ſed ſinere mala fieri. d.46.a.16
Malum per ſe nulli eſt bonum, ſed poteſt eſſe occaſio boni. d.46.a.8
Tendit ad non eſſe qui malum operatur. d.46. a.10
Malum in ſe conſideratum, nec ordinem, nec cauſam, nec intentionem, nec voluntatem habet, ad alterum tamen comparatum habet ordinem qui non ponitur in ipſo, ſed in alio, reſpectu ipſius. d.47.a.2
Maſculus & fœmina eſt in omni animali niſi in anguilla. d.19.a.10
Materia prima habet aliquo modo ſpeciem in appetitu ſpeciei & ordine ad ipſam. d.3. a.11
Materia prima prope nihil. ibid.
Mathematica quomodo non habent finem. d.1. a.20
Memoria, intelligentia, dilectio quomodo ſunt in mente. d.3.g.h
Memoria, intelligentia, voluntas quomodo ſunt vnitæ. d.3.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prædicantur relatiuè ad ſe inuicem. ibid.m
Memoria multipliciter deſcribitur. d.3.a.20
Memoria vt eſt pars imaginis, eſt potentia animæ rationalis ſecundum ſuperiorem partem, tenens apud ſe habitum veri vel boni, & eſt reſpectu præteritorum, præſentium & futurorum, abſtrahens ab omni differentia temporis. ibid.
Memoria & intelligentia diſtinguuntur, licet de eiſdem ſint. d.3.a.27
Memoria in eo quod memoria eſt ad aliquid, non in eo quod vita, vel mens, vel eſſentia. d.3.a.28.
Memoria inquiſitiua, qua diſcernit ſe mens, non ſemper habetur. d.3.a.29
Ex memoria quomodo dicitur eſſe intelligentia, & ex vtraque voluntas. d.3.a.37
Mens quandoque dicitur memoria, quandoque intellectus rem examinans, quandoque ſuperior pars rationalis animæ, quandoque tota rationalis anima. d.3.a.34
Mens, notitia, memoria, intelligentia & voluntas qualiter ſunt vna eſſentia, vna vita & vna mens. d.3.a.39
Mente aliquid æternum capientes non ſumus in hoc mundo quantum ad modum cognoſcendi vel viuendi. d.15.a.20
Menſura formaliter accepta eſt quanti virtualiter vel dimenſiuè. d.8.a.8
Menſurans attenditur tripliciter, ſ. vt adæquatum quantitati menſurati, vel vt excellens, vel vt participatum ab aliis. d.8.a.9
Merita an poſſunt eſſe cauſa prædeſtinationis, vel præſcientiæ. d.41.per totum
Meritum obdurationis vel miſericordiæ, vtrum ſit aliquod. d.41.a
Mereri aliquis poteſt alij primam gratiam & perſeuerantiam in illa, non prædeſtinationem. d.41.a.1
Non poteſt aliquis ſibi mereri gratiam, ſed augmentum gratiæ. d.41.a.2
Quo ſenſu dixit Auguſtinus, quòd præcedit aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum ſint iuſtificati, digni efficiantur iuſtificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni ſunt obtuſione. ibid.
Mitti eſt cognoſci quod ab alio ſit. d.14. a.3

Index rerum.

Ad miſſionem duo exiguntur, ſ. quod ſit appropriabilitas ad proprium, & quod ſit effectus gratiæ gratum facientis. ibid.

Diſcrimen inter miſſionem & donationem. d. 14.a.14

Miſſio temporalis, proceſſio, apparitio & temporalis datio qua re differunt. d.14.a.15

Modi formales quibus fit miſſio, non extenduntur vltra quatuor. d.14.a.6

Mitti vel dari quare magis conuenit perſonæ Spiritus ſancti, quam Patris, vel Filij. d.14. a.13

Miſſionis finis eſt ſanctificatio creaturæ rationalis, qui finis appropriabilis eſt magis Spiritui ſancto. ibid.

Mitti non conuenit Patri. d.14.a.13.ad q.2. item d.16.a.1

Si nulla ponatur eſſe perſona eo modo quo fides diſtinguit perſonas, non erit aliqua miſſio propriè loquendo. d.14.a.15

Homo non poteſt mittere vel dare Spiritum ſanctum. d.14.a.16

Miſſio & datio non dicuntur niſi temporaliter. d.15.a.1

Quo ſenſu conceditur, quòd Spiritus ſanctus mittit vel dat ſe. d.15.a.2

Hæc eſt vera, Spititus ſanctus datur vel mittitur à ſe, ſed minus proprie quam illa, Spiritus ſanctus dat ſe. d.15.a.2.ad q.& a.4. ad q.1

Miſſio Filij magis eſt manifeſta, quam Spiritus. d.15.a.6

Vtrum quælibet perſona mitti poteſt. d.15. a.7

Mittere & mitti quid ſignificent. d.15.a.7. ad q.

Filius qualiter dicitur eo miſſus quo factus. d.15.a.8

Miſſio triplex, ſ. in mentem, in carnem & ad prædicandum. d.15.a.9

Spiritus ſanctus non mittit Filium duabus miſſionibus primis, ſed tertia. ibid.

Hæc non eſt concedenda, Trinitas mittit ſe. d.15.a.11

Trinitas dat ſe, ſecundum quod dare dicit poteſtatem dandi ex amore. d.15.a.10.ad q.1

Concedi poteſt, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſimul mittunt. d.15.a.10.ad q.2

Filius habet duos modos miſſionis, viſibiliter ſcilicet in creatura vnita ſibi, & inuiſibiliter quando mittitur in cor. d.15.a.14.item d.16.a.5

eneratio æterna non eſt miſſio, ſed facit congruitatem ad miſſionem. d.15.a.15

Miſſiones Filij & Spiritus ſancti non diſtinguuntur in fine, ſed in actu proximo, quia Filius illuminat intellectum, & Spiritus ſanctus accendit affectum. d.15.a.16

Ad miſſionem exigitur triplex cognitio. d.15. a.17

Miſſio vniuerſalis & viſibilis Spiritus ſancti plenior fuit poſt incarnationem quam antè, miſſio verò perſonalis & inuiſibilis ſe habent vt excedentia & exceſſa. d.15.a.18

Mittitur Spiritus ſanctus ad Angelos quoad nouas reuelationes, licet gratia in eis non augeatur. d.15.a.19

Mittitur Spiritus ſanctus tam in perceptione gratiæ quam in augmento eiuſdem. d.15.a. 19. item d.17.a.9.

Miſſio viſibilis addit ſuper apparitionem duo, ſ. exiſtere ab alio, & per ſeipſum adeſſe aliter vel ad aliud quam eſſe vbique. d.16.a.1

Miſſio viſibilis non ordinatur ad quamcumque miſſionem inuiſibilem, ſed ad eam quæ eſt fundans & plantans Eccleſiam. ibid.

Miſſio viſibilis non debuit eſſe in Veteri Teſtamento. ibid.

Angelus non habet conuenientiam vt per ipſum expleatur miſſio. ibid.

Miſſio viſibilis non debet eſſe ad omnes qui ſunt de Nouo Teſtamento, ſed ad aliquos, & hoc in primitiua Eccleſia vt homines ad fidem præpararentur. d.16.a.2

Miſſio viſibilis vel inuiſibilis non fit niſi per gratiam gratum facientem. d.15.a.16.item d. 16.a.3.item d.17.a.2

Filium mitti conueniebat in creatura vnita viſibili, non autem Spiritum ſanctum. d.16.a.4

Duo modi miſſionis Filij & Spiritus ſancti, ſc. viſibiliter & inuiſibiliter. d.16.a.5

Miſſio inuiſibilis licet vno modo fiat in genere, non tamen vno modo in ſpecie. ibid.

Quare Spiritus ſanctus miſſus ſit ad Filium, & nunquam Filius ad Spiritum ſanctum. d.16.a.7

Miſſio exterior eſt teſtimonium interioris. d. 16.a.10

Miſſione abſoluta non dicuntur Filius & Spiritus ſanctus mitti niſi in donis gratiæ gratum facientis. d.17.a.2.& a.9

Modi cognoſcendi Trinitatem diuerſi. d.2.per totum. item d.3.f.g &c.

Mobile dicitur multipliciter, ſ. vt ſubiectum motus, & vt id quod abiicitur vel acquiritur motu. d.8.a.18

Modus, ſpecies & ordo omnibus inſunt, ſed non vno modo: diminuibilia ſunt in rationali creatura, non in eſſe naturæ, ſed gratiæ. d.3.a.15

Motus per ſe non eſt ad aliquid, ſed per accidens. d.7.a.7

Omnis ſpecies motus reducitur ad immobile mouens ſecundum illam ſpeciem motus. d.8.a.30

Motus diſtinguitur dupliciter, ſ. ex parte mobilis, & penes terminum ad quem eſt motus. d.37.a.20

Motus non eſt ſemper propter indigentiam, ſed quandoque ad potentiæ demonſtrationem, quandoque ad obſequij oſtenſionem. d.37.a.22

Moueri per tempora an ſit per affectiones, vel per intellectus ſpeculatiui apprehenſiones mutari. d.8.a.21

Moyſes dicitur maximus Prophetarum in modo apparitionum. d.2.a.23

Multiplex non dicitur Deus quamuis ſit trinus. d.23.k.

Mundi creatura quare dicitur homo. d.3.a

Mundum potuit Deus facere ab æterno, hæc eſt duplex, ex eo quod ly ab æterno poteſt determinare hoc verbum, potuit, & ſic eſt vera: vel mundum facere, & ſic eſt falſa. d.44. a.1

Mundus poteſt conſiderari tribus modis, ſc. vt ſuppoſitus in eſſe, & vt ſuppoſitus in potentia efficientis tantum,& vt in quibuſdam ſuppoſitus in eſſe & in aliis ſuppoſitus in potentia efficientis tantum: ſecundo modo potuit fieri melior & magis ordinatus, non autem primo & tertio. d 44 a.3
Hæc præpoſitio, mundus erit, non erat vera, quia nec propoſitio erat ante mundum. d. 46.a.17
Mutabilitas & corruptio in creatura non cauſantur propriè ab aliquo, ſed incidunt ex eo quod creatura eſt ex nihilo. d.2.a.21. item d.3.a.2
Mutari an poteſt Deus aliqualiter. d.8.c.d
Mutari ſecundum tempus quid ſit. d.37.k.
Mutari ſecundum locum quid ſit. ibid.l.
Mutatio in omni natura mutabili nonnulla mors eſt. d.8.c
Mutatio localis Deo conuenire non poteſt d.8.a 16
Myſteria ſuperna an ſcrutari liceat. d.9.a.17

N

NAtuia in diuinis indifferens eſt à ſuppoſito. d.2.a.20
Natura Filius quare dicatur Chriſtus. d.5.m
Natura eſt vis inſerta rebus ex ſimilibus ſimilia procreans. d.7 a.2
Natura diuina nulli prædicamentorum ſubiicitur. d.8.g
Natura ſumitur dupliciter, ſ. pro virtute intranea, & pro forma. d.8.a.5
Natura, res naturæ an ſint idem. d.34.b
Natus quare non dicitur Spiritus ſanctus, ſed procedens. d.13.b
Naſcendo an acceperit aliquid Filius à Patre. d 18.f.g
Naturalia Deus effundit iuxta capacitatem naturæ, dona vero gratiæ ſecundum ſuam liberalitatem,& conatum præparantis ſe ad accipiendum. d.16.a.12
Si duo æqualem habeant gratiam, & non naturalia æqualia, ille qui habet meliora naturalia, meliorem vſum habebit in actibus, tamen non ſequitur, quòd habeat maiu meritum in faciliori vſu. ibid
Neceſſarium diuiditur multipliciter. d.6.a.b
Neceſſarium abſolutè & per ſe non eſt niſi vnum ſimplex : omnia enim alia ex ſuis componentibus trahunt neceſſitatem. ibid.
Neceſſitate vtrum Pater genuit Filium. d.6.a
Neceſſitates duæ ſunt: vna ſimplex, veluti quod neceſſe eſt omnes homines eſſe mortales : altera conditionis, vt ſiquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. d.38. a.4. item d.40 a.14
Negatio vt negatio nihil certificat, ſed inquantum oppoſitum de propoſito ſubiecto. d.3 a.10
Negatio poteſt conſiderari gratia negationis, & ſic non ordinatur ad genus aliquod : vel ratione rei negatæ,& ſic neceſſariò ordinatur ad affirmationem præcedentem ipſam ſecundum intellectum. d.28.a.5
Nihil eſt in Deo quod non eſt Deus. d.8.i
Nihil dicitur de Deo ſecundũ accidens. d.26.c
Negatio dupliciter ſignificatur,ſ. vt concepta, cum dicitur,nego : & vt exercita, cum dicitur, non ſum aſinus. d.31.a.12
Nolle hoc, & non velle hoc, & velle hoc non fieri, qua re differunt. d.46.a.5
In nomine duo attendenda, ſ. ratio à qua imponitur, & illud cui imponitur. d.2.a.11
Hoc nomen,Deus, eſt nomen operationis, ſi attendatur ratio à qua imponitur, hæc enim eſt opus vniuerſalis prouidentiæ, & continentiæ,& impletionis rerum, ſed tamen ſignificat naturam Dei. ibid.
Hoc nomen, Deus, quando dicitur de eo qui eſſentialiter eſt Deus,& de his qui participatiuè & nuncupatiuè ſunt dij, eſt æquiuocum, non à caſu & fortuna, ſed per prius & poſterius. d.2.a.11.ad q.3
Hoc nomen, Qui eſt, eſt trium perſonarum in hoc quod ſunt vnius ſubſtantiæ. d.2.a.12
Hoc nomen, Qui eſt, eſt Deo proprium. d.2. a.13
Hoc nomen, Qui eſt, quomodo dicitur ſignificare pelagus ſubſtantiæ infinitum,non quid eſt. d.2.a.13.ad q.1.& 2
Nomina quibus nominatur Deus, quem ordinem habeant adinuicem. d.2.a.14
Deus nominabilis eſt à nobis, nomine repræſentante non perfectè ſed imperfectè id quod eſt. d.2. a.16
Nomina quædam dicuntur myſtica, ſ. quæ formantur ab his quæ ſecundum rem per prius ſunt in Deo : alia dicuntur ſymbolica, quæ ſunt ſecundum tranſlationem proprietatis corporalis. d.2.a.17.item d.3.a.9
Nominibus negatiuis verius nominamus Deum quam affirmatiuis. ibid.
Nominibus affirmatiuis non ſimpliciter nominamus Deum, præcipuè propter tria, ſc. quia ſignificant compoſitè quod ſimpliciſſimum eſt, & imperfectè quod perfectiſſimum & quandoque accidentaliter quod eſt ſubſtantia. ibid.
Deus nominatur ab omni eo quod melius eſt eſſe quam non eſſe. ibid.
Hoc nomen, Deus, nec quantum ad hoc cui imponitur nomen, communicabile eſt, nec quantum ad hoc à quo imponitur. d.2.a.22
Hoc nomen, Deus, nullo modo eſt vniuerſale. ibid.
Cum dicitur, In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, ly nomen dicit eſſentiam. d.2. a.27
Hoc nomen,Deus, habet modum ſuppoſiti & recipit actus notionales, vt cum dicitur, Deus Deum genuit,Deus de Deo. d.3.a.35. item d.4.a.6
Omnia nomina communia Deo & creaturis, prius conueniuntDeo quam creaturis quoad rem, ſed è conuerſo quoad rationem vſitatam in nomine. d.4 a.4
Nomina quibus perſonæ diuinæ nominantur, quæ minus proprietatis habeant vel magis. d.5.a.6
Nomina Dei diuerſa ſunt. d.8.a
Omne nomen dictum de Deo,aut dicitur propriè proprietate rei, aut per tranſlationem ſimilitudinis rei. d.22.a.1
Nominum diuinorum multiplex diuiſio. ibid.

Index rerum.

Nomina diuina à Dionyſio poſita explicantur.-d.22.a.1.ad q.

Nomina aliqua conueniunt Deo ex tempore ſine mutatione Dei,omina quæ de Deo dicuntur, inueniuntur in ſeptuplici differentia. d.22.a b

Nomina propria perſonarum non ſubſtantialiter,ſed relatiuè adinuicem dicuntur.d.22.e

Nomina an vnitatem eſſentiæ pertinentia non non relatiuè, ſed ſubſtantialiter de ſingulis perſonis ſingulariter dicuntur. ibid.e f

Nomina dicta de Deo, vt eſſentia, ſubſtantia, &c ſignificant idem ſecundum diuerſas rationes, & ideò non ſunt ſyno ima. d.8.a.3

Quibus nominibus diuinis poſſit coniungi hoc pronomen, noſtrum, vel meum. d.18. a.10

Nomine perſonæ quid ſignificatur, cum pluraliter profertur. d 25.per totum

Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt.d.27.c

Hæc nomina, ſapientia, Deus, &c. ſignificant quidem eſſentiam diuinam, ſed gratia adiuncti ſupponunt pro perſona. d.32.a.8

Nomine abſtracto & in eſſentialibus & notionalibus aliquid ſignificare cogimur duplici neceſſitate. d.33.a.1

Nomina quædam ex tempore prædicantur de Deo per cauſam, vt ſalus quædam ſecundum relationem ad ea à quibus diſtinguuntur, vt creator. d.30.a.1

Hæc nomina, Creator,dominus, rex, &c. prædicant eſſentiam Dei in habitudine creaturæ ad ipſam, & in actu quo educit in eſſe vel regit creaturam. d.30.a.2. 3. & 5. item d.35.a.6

Hæc nomina non conueniunt Deo niſi ex tempore. d.30.a.6

Omnia nomina creaturarum poſſunt attribui Deo per tranſlationem, quæ naturam ſine vitio & nocumento exprimunt. d.34.a.6

Noſſe ſe, intelligere ſe, velle, diſcernere ſe,& cogitare ſe, qua re differunt. d.3.a.2

Notio tria exigit, ſ. quod per ipſum innoteſcat perſona, & quod ſonat aliquam dignitatem,& quod aliquo modo habet naturam relationis ad aliud. d.13.a.9

Non eſſe ab alio eſt notio Patris. ibid.

Eſſe ab alio & alium non eſſe ab eo, quare non dicitur notio Spiritus ſancti. d.13.a.11

Notio eſt quo cognoſcitur res. d.26.a.8

Notio & relatio differunt ſecundum nominum intentiones. ibid.

Notiones in diuinis ſunt tantum quinque,ſc. innaſcibilitas,paternitas,filiatio,communis ſpiratio,& ſpiratio paſſiua:& omnes notiones ſunt relationes præter primam:& omnes ſunt proprierates præter penultimam, ſed tantum tres ſunt perſonales, id eſt, conſtituentes perſonas, ſ. ſecunda & tertia & quinta. d.26.a.9.& 13.item d.28.a.1

Non eſſe ab alio abſolutè eſt notio principij non de principio. ibid.

Notio Patris quare exprimitur nomine innaſcibilis, non autem nomine, inſpirabilis vel impoſſibilis, vel nõ exiſtẽtis ab alio.d.28.a 2

Alia eſt notio in Patre innaſcibilitas, & paternitas alia. d.28.a.3

Non eſt diuerſa notio in Filio naſcibilitas & filiatio. ibid.

Notionis qua Pater & Filius dicuntur principium Spiritus ſancti, non habemus nomen proprium. d.29.a.7

Deus non dicitur quinus propter quinque notiones, ſicut dicitur trinus propter tres perſonas. d.29.a.9

Quatuor modis poſſunt ſe habere eſſentialia adiectiua,quibus de notione non prædicantur, ſ. ſi ſunt eſſentialia per modum eſſentiæ,vt non diſtingunt ſi ſunt appropriata perſonæ, vt ſapiens, potens,&c. ſi ſunt eſſentialia conintellecta perſona,& trinus,incarnatus,&c ſi ſunt eſſentialia per modum actus,vt creat,gubernat,&c. alia autem omnia poſſunt dici, & præcipue negatiua, vt immenſa increata, &c. d.32.a.4

Perſonalia non dicuntur de notionibus.d.33. a 7

Nullus actus diſtinctiuus perſonæ conuenit notioni. d.33.a.8

Termini numerales cum ponuntur cum eſſentialibus ſubſtantiuis numerant formas eſſentialium, cum autem ponuntur cum adiectiuis, numerant ſuppoſita.d.9.a.7.ad q.1

Numerus in diuinis quid ponit. d.2.a.19

Numerus non eſt ſimpliciter in diuinis & abſolutè, ſed numerus perſonarum. ibid. & d.19.a.17. item d.24.a.1

Numerus non eſt in diuinis prout dicit nutum ſenſus, ſed prout dicit, nutum intellectus quocumque modo diſtinguentis. d.2.a.19

Diuerſitas numero non eſt in diuinis, ſed diſtinctio. ibid.

Quare in aliis entibus ad numerum hypoſtaſum ſequitur numerus naturæ,non autem in diuinis. d.2.a.20

Numerus eſt in omni ente creato,non in Deo, quia nullum in eo aliud præter id quod eſt. d.3.a.15

Numerus accipitur dupliciter: vno modo pro forma,ipſa à qua res numeratur,forma enim diuidit & terminat eſſe materiæ: alio modo numerus eſt numerata principia ad eſſe rei ſufficientia. ibid.

Numerus, pondus & menſura, quæ ſunt in omni re creata, non habent alia tria quæ ſint in ipſis vt diſpoſitiones. d.3.a.15

Numerus multipliciter conſideratur. d.24.a.1

Numerus non dicitur vniuocè de Creatore & creatura, nec æquiuocè, ſed ſecundum analogiam cauſati & exemplati ad cauſam & exemplar. d.24.a.2

Termini numerales in maſculino genere non prædicant eſſentiam niſi ex adiuncto ſubſtantiuo, vt ſi dicam Pater & Filius ſunt vnus Deus: in neutro autem genere prædicant eſſentiam. d.24.a.4

Nunc æternitatis & æui temporis non tantum differunt differentiis ſpecificantibus ipſa, imo differunt ſeipſis. d 8.a.13

Nunc æternitatis & æternitas non differunt niſi ſecundum rationem. d.8.a.13.ad q.1

Nunc æui & æuum qua re differunt. ibid.

Nunc temporis nullo modo eſt æuum. d.8.a. 13.ad q.2

Index rerum.

O

Obduratio eſt quodammodo effectus reprobationis. d.40.a.22

Obduratio nec per ſe, nec per accidens cauſatur à Deo, tamen ordinatur in multa bona, quæ eliciuntur ex ea. d.40.a.23

Obduratio vtrum ex aliquo fiat numero. d.41.a

Occaſio eſt medium inter cauſam per accidens, & caſum & fortunam. d.46.a.3

Omnia quare dicantur eſſe in Deo. d.35 e.f. item d.36. per totum.

Omnia eſſe ex Deo, per ipſum & in ipſo, vtrum ſit idem. d.36.d

Omnipotens quare dicatur Deus. d.42,a.1

Omnipotentia ſequitur eſſentiam diuinam ſecundum quod ipſa in perſona conuertitur in principium agendi: non autem ſequitur eſſentiam ex illa parte qua non eſt de nihilo, niſi remotè, ſed potius ex illa parte ſequitur eam incommutabilitas. d.42.a.3

Omnipotectia non connotat effectum in creatura, ſed ſignificat eſſentiam diuinam cum reſpectu ad ens poſſibile. d.42.a.4

Omnipotentia nullo modo communicabilis eſt aliis à Deo. d.42.a.10

Omnipotentia communis eſt tribus perſonis, ſicut eſſentia in qua radicatur. ibid.

Omnipotentia Dei attenditur reſpectu eorum quæ extra ſunt. d.7.a.3

Omnipotentia eſt proprium ſolius diuinæ naturæ. d.42.a.2

Omnipotentia Dei limitari non poteſt. d.43. per totum.

Opinio iuuata rationibus fit fides. d.2.a,1

Opera reſtaurationis quo ſenſu dicuntur ſubiectum theologiæ. d.1.a.2

Opus operantis & opus operatum quid. d.1. a.7

Opus vltra vires an liceat alicui aſſumens. In prol.Mag.

Hæc eſt falſa, ſi generaliter intelligatur, ſicut differunt operantia ſic differunt opera. d.6. a.3

Opus creationis eſt factiuum ſubſtantiæ, ſed opus recreationis bene eſſe. d.17.a.1

Ordo quis ſeruandus cum de Trinitate agitur. d.2.e

Ordo naturæ eſt in diuinis, quo alter eſt ex altero non quo alter prior altero. d. 2.a.24. item d.9.a.5

Ordo ſapientiæ & bonitatis qua re differunt. d.3.a.12

Diſcrimen inter ordinem & diſpoſitionem. ibid.

Ordo alius eſt ſecundum naturam, alius ſecundum generationem, & alius ſecundum actum. d.3.a.37

Ordo eſt in diuinis, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. d.20.a.7

P

PArticeps magnitudinis non eſt Deus, ſed ipſe eſt ſua magnitudo: omne enim participatum minus eſt quam id quod participatur. d.22.a.8

Paruuli ad templum Dei pertinent per Sacramentum, non ex vſu gratiæ, ſed ex habitu. d.37.a.15

Paſſio Chriſti vtrum placuerit viris bonis. d. 48.d.

Paſſiones ſanctorum an velle debeamus. ibid.c

Melius dicitur, Pater, Filius & Spiritus ſanctus vnum ſunt, quam, vnum eſt. d.2.a.8

Melius dicitur, alius Pater, alius Filius, quam, alter Pater, alter Filius. d.2.a.9

Quare non dicitur, Aliud Pater, aliud Filius, &c. d.2.a.9.ad q.

Patri ſeptem attribuuntur, ſ. origo rerum, principium, à quo, ad quem recurrimus, vnum, author conditionis, dicere fiat. d.3. a.17

Quare recipitur iſta in diuinis, Pater eſt principium Filij, & non iſta, Pater eſt cauſa Filij. d.5.a.4

Hæc propriiſſima eſt, Pater genuit Filium: hæc autem minus propria, Deus genuit Deum. d.5.a.6

Hæc eſt falſa, Pater eſt de nihilo. d.5.a.10

Pater vtrum voluntate vel neceſſitate genuit Filium. d.6.per totum.

Patrem voluntate genuiſſe Filium, quomodo intelligitur. d.6.a.3

Pater & potuit & voluit generare Filium. d.7. a.1

Pater in diuinis non habet actum generationis niſi concurrente voluntate, & è conuerſo. ibid.

Pater in diuinis nullo modo poteſt dici mater. d.7.a 1. ad q.1

Pater in diuinis non indiget adiutorio in generatione, tribus de cauſis. ibid.

Pater per generare non oſtenditur eſſe aliquid, vel potens eſſe aliquid, ſed potius ad aliquid. d.7. a.3

Non poteſt eſſe niſi vnus Deus Pater, & vnus Filius. d.7.a 5

Pater non eſt potens niſi natura. d.7.a.9

Vna eſt potentia in ratione potentiæ naturalis, qua Pater eſt gigneus, & qua Filius eſt genitus. d.7.a.10

Luminis proceſſio dicitur fieri Patre moto, non in ſe, ſed in luminibus & donis. d.8.a.18

Hæc eſt impropria, Pater eſt à ſe. d.9.a.4

Hæc non eſt concedenda, Pater eſt principium ſuiipſius. d.9.a.4.ad q.1

Pater quomodo eſt principium totius diuinitatis. d.9.a.4.item d.15.a.21. item d.29.a

Pater non præcedit Filium vllo modo prioritatis, ſ. ordine, tempore, loco, dignitate, cauſa, vel intellectu. d.9.a.5

Pater non eſt ſapiens Filio: an ergo dicendus eſt non intelligere Filio? d.9.a.9. item d.31.a.8,& d.32.a.3

Pater an ſit ſapiens ſapientia genita. d.9.a.9. item d.32.a.3

Filius non eſt obiectum intellectus vel ratio intellectus Patris. ibid.

Pater & Filius vniuntur dupliciter, ſ. in eſſentia, & in dono ſui amoris. d.10.a.10

Hæc eſt concedenda, Pater eſt author Filij, & omnium eorum quæ ſunt in Filio prout ſunt in Filio. d.13.a.6

Hæc eſt falſa, cuiuſcumque Pater eſt author generando, illud genuit ibid. ibid.

Index rerum.

Pater non eſt author eſſentiæ in Filio, ſed eſt author quod eſt eſſentia in Filio. ibid.

Pater & Filius non poſſunt dici idem principium Spiritus ſancti, neque diuerſum d.13. a.9.ad q.item d.29.a 6.item d.31.a.4

Pater eſt maior Filio propter authoritatem generationis, non tamen Filius eſt minor, ſed æqualis maiori. d.16.a.13

Pater eſt in Filio, & Filius in Patre, non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturam, ſed per naturæ vnitam ſimilitudinem. d.19.a.8

Non propriè dicitur, Pater eſt in eſſentia diuina, ſed poſſet dici, Filius eſt in natura vel eſſentia Patris, vel è conuerſo. ibid.

Hæc eſt vera, Pater eſt eſſentia diuina, & eſſentia diuina eſt Pater.d.19.a.12.item d.17. a.1

Pater generat, quia Deus Pater. d.27.a.2

Pater quomodo eſt principium totius diuinitatis. d.29.a

Cum dicitur, Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti, ly vnum dicit vnitatem notionis in duobus ſuppoſitis vnitis in natura & in vi ſpiratiua vel principatiua Spiritus ſancti. d.29.a.4

Pater & Filius non ſunt vnus ſpirans, nec vnus ſpirator, ſed duo ſpirantes & duo ſpiratores,ſed vltima minus habet de proprietate quam priores. d.29.a.5

Non poteſt dici, Pater & Filius ſunt vnus. d.31.a.12

Hæ non ſunt concedendæ, Pater ſapit Filio, vel ſapit à Filio,vel ſapit per Filium.d.32.a.4

In diuinis hæc eſt falſa,eſſentia eſt Pater,ſi Pater tenetur adiectiue: vera autem, ſi Pater tenetur ſubſtantiuè. d.33.a.7

Non quo Pater eſt, ſubſtantia eſt. d.33.a.9

Pater operatur per Filium, & non è conuerſo. ibid.

Magis operantur Pater & Filius in Spiritu ſancto continendo opus ſuum, quam per Spiritum ſanctum. ibid.

Paternitas licet ab eſſentia non differat re, tamen differt modo ſignificandi. d.19.a.12

Paternitas & innaſcibilitas non habent oppoſitionem, ſed diſparationem,nec tamen vna prædicatur de alia. d.28.a.6

Patientia, ſalus, fides, ſpes & alia huiuſmodi que ſonant imperfectionem, non ſunt habent exemplar in Deo. d.17.a.8

Patriſſianorum error dicentium Patrem in Filio fuiſſe paſſum. d.31.a.14

Paulus & Apollo ſunt vnum natura in plantando & rigando. d.31.a.13

Peccata priuata ſunt modo, ſpecie & ordine, ſed non omnino. d.3.a.15

Peccatum nec naturaliter nec ſubſtantialiter, ſed defectus incidens. d.3.a.17

Per ſe opponitur ei quod eſt procedens. d.32. a.6

Per notat cauſam motam ab alia cauſa,& præcipuè in genere cauſæ efficientis,vel formæ, & non materiæ vel finis. d.32 a.7

Perſonæ in diuinis non ponunt inæqualitatem, quia vnum ſummum bonum ſunt. d.1.a.14 ad q 1

Si non eſſent tres perſonæ in rationibus quibus diſtinctæ ſunt in fide, adhuc Deus eſſet quædam perſona ſeipſa ab aliis eſſentiis & naturis rerum diſtincta. d.2.a.12

Cum dicitur, Ex ipſo, & per ipſum,& in ipſo, præpoſitiones notant perſonarum diſtinctionem. d.2.a.28

Quare non conceditur, quod tres perſonæ ſint vnius Dei, ſicut conceditur, quod ſunt vnius ſubſtantiæ vel eſſentiæ. d.3.a.35

Hæc eſt vera, vnus Deus eſt tres perſonæ, & è conuerſo. d.4.a.10

Hæc ſimiliter eſt vera,eſſentia eſt tres perſonæ,& è conuerſo. ibid.

Nulla perſonarum diuinarum eſt de nihilo. d. 5.a.10

Vna natura eſt in tribus perſonis, ſed non eſt eadem comparatio naturæ in illis. d.7.a.9

Perſonæ diuinæ non poſſunt eſſe plures quam tres. d.10.a.11

Perſona & proprietas in diuinis ſecundum rationem intelligendi ſunt ante actum notionalem. d.11.a.4

Cum vna perſona dicitur eſſe in alia, præpoſitio notat duplicem habitudinem, ſ. originis vel relationis, & identitatis eſſentiæ. d.19.a.8

Perſonæ diuinæ non differunt numero ſimpliciter,ſed numero perſonarum vel relationum. d.19.a.17

Perſonalitas conuenit Deo, licet non omni eadem ratione qua inuenitur in natura humana & angelica. d.23.a.1

Perſona in diuinis ſignificat ſubſtantiam ſuppoſitam cum ſingulari proprietate, in qua ſecundum exiſtentiæ modum admittatur numerus, & non numeretur ſubſtantia ſeparata. d.23 a.2

Perſona dicitur à per ſe ſonando ſecundum etymologiam, vel dicitur per ſe vna. ibid.

Cur in diuinis dicimus tres perſonas,non tres ſubſtantias. d.23.a.3.& a.6.item d.25,a.1.ad q.3.& a.7

Quid ſignificent hæc noomina ſecundum Græcos, vſia, vſioſis, hypoſtaſis & proſopon & hæc ſecundum Latinos,eſſentia, ſubſiſtentia, ſubſtantia & perſona. d.23.a.4

Hoc nomen, perſona,eſt commune ſecundum rationem proportionis tantum. d.23.a.5

Perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia, ſecundum Boëtium. d.25.a.1

Perſona eſt hypoſtaſis diſtincta proprietate ad dignitatem pertinente. ibid.

Perſona magis propriè eſt in diuinis, quam in creaturis. ibid.

Subſtantia in diffinitione perſonæ ſignificat ſubſtantiam in communi. ibid.

Perſona per prius conuenit eo quam inferiobus ſecundum rem, ſed è conuerſo ſecundum vſum nominis. d.25.a.2

Tres perſonas dicimus eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia, nec eiuſdem Dei. d.25. a.5.item d.34.a.3

Quare dicitur, quælibet perſona,non quilibet Deus. ibid.

Perſona, res naturæ, ſubiectum, ſuppoſitum, indiuiduum qua re differunt. d.26.a.4.item d.28.a.1

Proprietas perſonalis non poteſt abſtrahi à perſona, ita quod aliquid remaneat. d.26. a. 5

Perſonæ gratia quorumdam attributorum dicuntur vnum,& gratia quorumdam ſimiles, & gratia quorumdam æquales,ſed non debent dici idem. d.31.a.4

Perſona & eſſentia non differunt re, ſed modo ſupponendi & attribuendi. d.34.a.1

Non bene dicitur, tres perſonæ eſſentiæ, ſed bene dicitur, tres perſonæ eſſentiæ, ſed bene dicitur, vna eſſentia trium perſonarum. d.34.a.3

Philoſophi cognitionem Dei per naturales rationes habere potuerunt. d.3.a.1

Philoſophi pauci inueniuntur erraſſe circa hoc quod Deus eſt vnus, ſed circa attributa multos errores dixiſſe inueniuntur. ibid.

Philoſophi licet quædam attributa cognouerint Dei, non tamen rectam habuerunt cognitionem. d.3.a.2

Philoſophi ductu naturalis rationis non potuerunt cognitionem habere determinatam de Trinitate ſecundum propria nomina perſonarum. d.3.a.18

Philoſophi quare magis defecerunt in cognitione Spiritus ſancti quam Filij.d.3.a.18. ad q.2

Planta vbique imprægnat & imprægnatur. d.19.a.10.

Plato an nouerit myſterium Trinitatis. d.3 a.18

Pœnæ inferni qualiter dicuntur æternæ. d.8. a.9

Pondus ſumitur dupliciter, ſ. ſtrictè & largè. d.3.a.15.

Porretani error aſſerentis relationes diuinas eſſe aſſiſtentes. d.33.a.5.item 34.a.1

Poſſeſſio habetur ad nutum.d.2.a.24.item d.8. a.8

Poſſibile habet duplicem proportionem, ſ. ad facere, & ad fieri. d.42.a.6.item d.43.a.1

Poſſibile duplex, ſ. quod dicitur in potentia ad aliquid contrarium formæ & diſpoſitioni quam habet, vt cæcus poteſt videre: & quod ordinatur ad potentiam, ſine aliquo diſponente in contrarium, ſicut mundum poſſibile eſt fieri: ſecundum videtur ſimpliciter poſſibile, non primum. d.42.a.9

Potentiæ animæ quæ conſtituunt imaginem, non impediunt ſe mutuò. d.3.a.29

Sunt totum poteſtatiuum reſpectu ſuorum obiectorum. d.3.a.31

Potentiarum animæ ordo qualis ſit, & qualiter vna præſupponit aliam. d.3.a.37.& 38

Potentiæ diſtinguuntur & diffiniuntur per actus, & tamen non ponuntur in genere actuum neceſſario. d.7.a.2

Diſcrimen inter potentiam ad eſſe producendum, & potentiam ad opera conſequentia. ibid.

Potentia non dicitur æquiuocè de potentia generandi & potentia creandi.d.7.a.4. item d.20.a.2

Potentiæ paſſiuæ perficiuntur per ſuos actus, non actiuæ. ibid.

Cuius eſt potentia, eius eſt actus, ſed non eodem modo. d.7.a.9

Potentia cauſæ efficientis, formalis & finalis, non materialis conuenit Deo. d.20.a.1

Potentia, ſapientia, & bonitas faciunt ſummum bonum. d.34.a.4

Potentia Dei conſideratur duobus modis, ſ.in comparatione ad eſſentiam in qua eſt ſicut in radice, & in comparatione ad actum: & primo modo non eſt potentia niſi vna, ſecundo autem eſt varieta ſecundum actum. d.7.a.4.item d.20.a.3.& d.42.a.1.

Eadem eſt potentia in Filio qua potuit gigni, quæ eſt in Patre qua potuit generare. d.7 a.10

Potentia generandi & ſpirandi ſecundum rationem intelligendi eſt ante potentiam creandi. d.20.a.3.item d.29.a.2

Potentia quare attribuitur Patri. d.34.h

Potentia conſideratur tribus modis: vno modo vt eſt genus omnium poteſtatum:ſecundo vt comparata ad opus indefinitè: tertio vt regulata ab arte operatiua. d.42.a.5

Potentia diuina an & quomodo æquetur ſcientiæ. ibid.

Ens poſſibile eſt obiectum potentiæ diuinæ. d.42.a.6

Potentia prauorum non eſt eligenda in eo quod prauorum, ſed in eo quod eſt libera. d.42.a.8

Potentia quædam eſt ad actum qui eſt actus ſimpliciter, & quædam ad actum qui ſemper eſt permixtus potentiæ ad actum ſimilem in ſpecie: illa poteſt poni in actu, ita quod nihil remaneat de potentia ad actum, non autem hæc. d.43.a.2

Poteſtatem dimittendi peccata quam habent ſacerdotes. d.18.& 19.per totum.

Præceptio, prohibitio,conſilium quare dicantur Dei voluntas. d.4.h

Prædeſtinatio habet aliquid ſcientiæ practicę, & aliquid voluntatis & potentiæ: ſed hoc quod eſt ſcientiæ practicæ, dat ei eſſe: id autem quod eſt voluntatis & potentiæ, eſt in ipſa per modum proprietatis. d.40.a.1

Prædeſtinatio nihil ponit extra Deum, tamen dicit reſpectum ad prædeſtinatum. d.40.a.2. & 5

Prędeſtinationis quintuplex definitio.d.40.a.3

Prædeſtinatio ſecundum aliquos per ſe non non eſt niſi gratiæ, & gloriæ per per conſequens:ſed melius dicitur,,quod eſt trium, ſ. gratiæ,& meriti, & gloriæ. ibid.

Prædeſtinatio vt prædeſtinatio non eſt entis ſimpliciter, ſed ſecundum quid entis, hoc eſt, in notitia diuina. d.40.a.4

Prædeſtinatio eſt æterna. d.40.a.5

Gratia & gloria cadunt in diffinitione prædeſtinationis oblique, & nihil ſunt de eſſentia illius. ibid.

Prædeſtinatio ſumitur communiter & propriè: communiter dicit præparationem manſionis tantum,non determinando manſionem hanc vel illam, & ſic dicuntur pœnæ prædeſtinatæ malis: propriè dicit præparationem manſionis & cauſam. d.40:a.6

Prædeſtinatio propriè eſt de bonis quibus liberatur creatura rationalis,& ad quæ dirigitur. ibid.

Index rerum.

Prædeſtinatio eſt tam hominum, quam Angelorum, & Chriſti hominis inquantum eſt homo. d.40.a.7

Prædeſtinatio non eſt omnium hominum, ſed quorumdam tantum. d.40.a.8

Non ſimpliciter, ſed quoad aliquid prædeſtinati ſumus in Chriſto. d.40.a.9

Prædeſtinatio non eſt ſine præſcientia. d.40. a.10

Quare nomen præſcientiæ retinet potius reprobatio, quam prædeſtinatio. ibid.

Numerus prædeſtinatorum apud Deum certus eſt formaliter & materialiter. d.40.a.11

Iſtæ ſunt impoſſibiles, iſte eſt prædeſtinatus, & mortuus eſt in peccato mortali. ibid.

Numerus prædeſtinatorum eſt certus certitudine immobilitatis, vel neceſſitatis cuiuſdam, quæ vocatur neceſſitas conſequens vel reſpectiua. d.40.a.12

Prædeſtinatus poteſt damnari, tamen prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari. d.40.a.14. 15. & 16. item d.47.a.1

Prædeſtinatio eſt cauſa neceſſaria appoſitionis gratiæ, non neceſſitate coactionis, ſed neceſſitate indeficentiæ quoad ſe. d.40. a.22

Prædeſtinatio eſt cauſa efficiens, formalis exemplaris, & finalis appoſitionis gratiæ. ibid.

Prædeſtinatio iuuari poteſt orationibus ſanctorum, non ex parte præparationis diuinæ, ſed ex parte effectus, qui eſt gratia in præſenti appoſita. d.41.a.1

Prædeſtinatio nec quoad effectum proprium, nec in ſe cadit ſub merito prædeſtinati. d.41. a.2

Prædeſtinatio ex parte propoſiti Dei nec cauſam finalem habet nec rationem proprie loquendo, merita enim futura nullo modo eliciunt propoſitum Dei: ex parte autem effectus in quo determinabilis eſt prædeſtinatio & reprobatio ad tempus, habent rationem meriti, non tamen cauſam finalem. d.41.a.3

Non eſt compoſſibile, quod prædeſtinatus moriatur in peccato, licet ſit poſſibile in ſe. d.47.a.1

Prædicamenta accidentium an poſſunt Deo attribui, tam ſecundum genera, quam ſecundum ſpecies. d.8.a.31

In Prædicamento quædam ordinantur directè, quædam per reductionem: & hoc dupliciter, ſ. ſicut principia, vt materia & forma ad ſubſtantiam, & ſicut priuationes & negationes reducuntur ad genus, quia per habitum generis cognoſcuntur. d.28.a.5

Præſcientia de quibus ſit. d.35.a

Præſcientia quomodo eſt in Deo. ibid.

Præſcientia an ſit cauſa rerum vel res ſint cauſæ præſcientiæ. d.38.a

Præſcientia Dei vtrum falli poteſt. d.38.e

Præſcientia in quo differt à prædeſtinatione. d.40.a

Primum de ſe importat duo, ſ. quod eſt perfectum in ſe, & largiens perfectionem omnibus aliis. d.2.a.16

Principium vnum eſt tantum omnium creaturarum tam ſpiritualium, quam corporalium. d.2.a.21

Principij ratio duplex, ſ. ad facere, & ad diſtinguere & diſtingui. d.7.a.3

Principium & principiatum vix admittitur in diuinis. d.7.a.10

Principium duplex, ſ. intra, & extra. d.9.a.6

Principij non de principio notio eſt non eſſe ab alio abſolutè. d.28.a.1

In omni ordine naturæ eſt ponere principium illius ordinis, ex quo alij & ipſe non ex alio, & ex quo alius qui ex alio, & qui ex alio ex quo nullus. d.31.a.14

Principium commune eſt æterno principio & temporali per prius & poſterius. d.29.a.1

Principium eſt vniuocum ad generationem & ſpirationem, vniuocatione non generis, vel ſpeciei, ſed proportionis. ibid.

Principium dictum notionaliter eſt ante principium dictum eſſentialiter ad creaturam ſimpliciter, ſed ſecundum quid eſt è conuerſo. d.29.a.2

Cum dicitur, Pater eſt principium ſine principio, accipitur ſine principio in communi quocumque modo, & principium eſſe in commune quocumque modo: & ſimiliter cum dicitur, Filius eſt principium de principio. d.29.a.3.& a.8

Cum dicitur, Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti, ly vnum dicit vnitatem notionis in duobus ſuppoſitis vnitis in natura & in vi ſpiratiua vel principiatiua Spiritus ſancti. d.29.a.4

Non conceditur, quod Pater & Filius ſunt idem principium Spiritus ſancti. d.29.a.6

Principium omnium creaturarum eſt tota Trinitas. d.29.b.& d.1.a

Priuatio cognoſcitur per ſuum oppoſitum. d.36.a.2

Procedere in diuinis quid ſit. d.11.a.1

Proceſſio in diuinis an quoad aliquid ſimilitudinem habeat cum motu proceſſiuo, & quoad aliquid cum proceſſione cauſati à cauſa. ibid.

Proceſſio per modum amoris an eſt ex aliquo in aliud. ibid.

Procedere an per vnam rationem conueniat Filio & Spiritui ſancto. d.11.a.2

Proceſſio quare potius attribuitur ſpirationi quam generationi. d.11.a.2.ad q.

Proceſſionis Spiritus ſancti & generationis Filij differentia. d.13.a.1

Proceſſio qualiter prædicatur de generatione & ſpiratione, & quare magis remanet Spiritui ſancto quam Filio. d.13.a.3

Procedere temporaliter non conuenit niſi Spiritui ſancto & Filio. d.14.a.1

Procedit Spiritus ſanctus temporaliter à ſe & mittitur à ſe, quia datur à ſe. d.15.a.5

Proceſſio temporalis claudit in ſe intellectum æternæ proceſſionis, & addit reſpectum qui cauſatur ex hoc quod creatura rationalis ex dono Dei aliter ſe habet ad ipſum in gratia, quam ante habuit. d.14.a.7

Proceſſio Spiritus ſancti an gemina dici poſſit, æterna videlicet & temporalis. d.14. a.9

Proceſſio Spiritus ſancti qualiter dici poteſt temporalis. d.14.a.10

Propheta dicitur quadrupliciter, ſ. à viſione corporali, ſpirituali, intellectuali, & à dignitate vel congruitate perceptionis ſecretorum Dei. d.15.a.16
Propheta ſimpliciter non dicitur niſi à viſione intellectuali. d.16.a.1
Proprietas in Deo eſt quod conſequitur eſſe diuinum inquantum eſt diuinum. d.8. a.1. ad q.
Proprietas naturalis generis in Deo quid ſit. d.8. a.15
Proprietas in diuinis non eſt tantum ratione proprietatis,imo habet aliquo modo actum differentiæ conſtitutiuæ reſpectu perſonæ. d.26.a.2
Proprietatis intellectus eſt vni ſoli conueuire & ſemper. d.26.a.9
Differentia inter proprium in diuinis & inferioribus. ibid.
Proprietates à relatione differunt ſecundum nouem & quandoque etiam ſecundum ſuppoſitum. ibid.
Proprietates quædam dicuntur perſonales, quædam perſonæ tantum. ibid.
Proprietates diuinas abſtracto nomine ſignificare licet. d.33.a.1
Proprietates ſunt in perſonis & ſunt perſonæ d.33 a.2
Proprietas in perſona partim eſt vt forma, partim vt proprietas,& partim vt idem alio modo ſignificatum. d.33.a.2
Proprietas eſt natura diuina. d.33.a.3
Proprietates & eſſentia diuina ſunt idem re, ſed ratione differunt. d.33.a.6
Proprietates non determinant & diſtinguunt eſſentiam,ſed perſonam. ibid.
Proprietas & perſona ſunt idem ſecundum rem,ſed non ſecundum modum ſignificandi. d.33.a.7
Proprium eſt multiplex. d.18.a.3
Prouidentia Dei de quibus eſt. d.35.a
Proximus dicitur quatuor modis. d.28 c
Purgare,illuminare & perficere quomodo conueniunt Angelis. d.14.a.14

Q

QVies & ſtabilitas qua re differunt. d.3. a.15

R

REctum eſt iudex ſui & obliqui. d.36. a.2
Relatio an eſt in Deo ſalua eius ſimplicitate, & an ſit aſſiſtens. d.8.a.34. item d.33.a.5
Relatio tria habet in ſe,ſ. naturam accidentis, & quod proprietas quædam eſt, & quod ad alterum opponitur relatiuè. d.8.a.34
Nulla eſt diſtinctio in diuinis niſi per relationes originis. d.13.a.1
Relatio duobus modis conſideratur, ſ. per ſe, ſicut ſeruus,dominus:& vt mixta enti,ſicut agens,patiens &c. d 18.a.3
Relationes in diuinis cauſantur à ſolo modo exiſtendi, vel potius faciunt diſtinguendo exiſtendi modum. d.33.a.2
Relationes diuinæ non ſunt tantum affixæ,ſed ſunt ipſa ſubſtantia. d.33.a.5
In diuinis ſunt tantum quatuor relationes reales. d.26.a.10
Relationes quædam innaſcuntur vtriuſque relatiui mutatione & ſunt reales in vtroque, vt omnes relationes originis, v.g. pater & filius: quædam dicuntur quidem ad ſe inuicem, ſed non innaſcuntur ex vtriuſque mutatione neceſſario, ſed alterius tantum, vt ſimilis, æqualis, &c. quædam nec dicuntur ad conuertentiam, nec vtriuſque mutatione innaſcuntur, vt ſcientia & ſcibile. ibid.& d.28.a.4
Relationes in diuinis non ſunt aſſiſtentes, ſed ſunt ipſa relatiua. d.26.a.10
Relationes in diuinis habent actum quendam ſimilem differentiæ conſtitutiuæ in hoc quod conſtituunt perſonas, & ideò ſunt ante actus notionales ſecundum intellectum. d.27.a.2
Relationes Dei ad creaturas ſunt ſecundum noſtrum intellectum qui ponens eas in Deo, ſulcitur in actu creantis,& gubernantis,& regentis. d.30.a.5
Relatiuum duplex, ſ.ſimpliciter & ſecundum quid. d.3.a.28
Relationis oppoſitio non eſt inter perſonam & eſſentiam in diuinis. d.5.a.1
Relatiua in diuinis non ſunt æqualitatis vel æquiparantiæ, ſed originis. d.4.a.10
In omnibus manet vnitas in diuinis, vbi non diſtinguitur oppoſitio relationis. d.7. a.6
Relationes quædam ſunt in diuinis. d.26. a.6
Relationes in diuinis ſunt exiſtentiæ modi, in inferioribus verò cauſantur ex modis exiſtentiæ. ibid.
Relatiuè dici in diuinis dicitur multipliciter. d.5 a.6.ad q.
Repleri prius concipitur res à Deo, quam materia à forma, & locus à locato. d.37.a.30
In Reprobatione non dicuntur niſi duo, ſ. præuiſio iniquitatis, & præparatio pœnæ. d.40.a.2
Non videtur abſurdum, quòd Deus dicatur reprobatio ipſa qua reprobantur iniqui. ibid.
Res & ſigna conſiderantur in theologia, non abſolutè vt res,vel ſigna,ſed inquantum faciunt aliquo modo,ad beatitudinis participationem. d.1.a.2
Res & ſigna qua re differunt. d.1.a.6
Res an bene diuidantur in fruibiles & vtibiles. d.1.a.8

S

TRiplex differentia inter Sacramenta veteris & nouæ legis. d.1.a.7
Sanctificaſſe Pater Filium quo ſenſu dicitur. d.15.a.12
Sanctificatio dicitur tribus modis, ſ. ſimul facere ſubſtantiam & gratiam, vel facere naturam & addere gratiam, vel facere de non ſancto ſanctum. d.15.a.19
Sanctis vtrum placuerit paſſio Chriſti. d. 48.d

Index rerum.

Sanctorum passiones an velle debemus. d.48.e
Sapiens vtrum sit Pater sapientia quam genuit. d.31.d
Sapiens an sit filius sapientia genita. d.32.d
Sapiens an sit filius seipso, vel perseipsum. d. 32.e
Sapiens homo non facit quo opus suum fit deterius. d.46.a.9
Sapiens dicitur à sapere, & à sapore practicorum & honestorum. ibid.& d.8.a.6
Sapientiæ diuinæ quomodo conueniunt possessio, conceptio,parturitio, &c. quæ attribuit ei sapiens. d.2.a.24
Sapientia quare non sit appropriabilis & propria sicut verbum est appropriabile & proprium. d.10.a.5
Sapientia an tantum vna sit Patris & Filij. d.32.h
Sapientia quare attribuitur filio. d. 10. & d.34.g
Sapientia gratia adiuncti supponit pro persona, quamuis significet essentiam diuinam. d.32 a.8
Scientia omnis est de rebus vel de signis. d.1.a
Scientiæ suum subiectum quæ & quomodo inuestigent. d.1.a.1
Scientia quia duobus modis est, s. per effectum vel per causam remotam. d.9.a.12
Scientia Dei simplex propter varios rerum status diuersa habet nomina. d.35.a
Scientia Dei de quibus est. d.35.per totum
Scientia, præscientia, prouidentia, dispositio, prædestinatio, qua re differunt. d.35.a.4
Scientia nostra causatur à re, sed scientia Dei est per ideas facientes res, & ideò sequitur conditiones scientis non sciti. d.36.a.7
Scientia vna numero non potest esse in mentibus diuersorum. d.37.a.27
Scientia Dei vtrum potest augeri vel minui. d.39.a
Scire non est rationis simpliciter, sed rationis formatæ ex principiis. d.1.a.12
Scire plura possumus,intelligere verò minime. d.1.a.23
Scire quid est,est scire proprios terminos rei, intra quos, clauditur tota rei natura. d.9. a.12
Scire vtrum potest Deus aliquid ex tempore quod nunquam sciuit. d.39.c
Scire an potest Deus plura quam scit. d.39.c
Sensus sacræ Scripturæ est quadruplex, s. historicus,allegoricus,moralis & anagogicus. d.1.a.5
Sensus quomodo in patria vertetur in rationem,& ratio in intellectum. d.1.a.23
Sententia quid. In prol.Mag.
Non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. d.5.h
Signum & res quomodo differunt. d.1.a
Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. d.3.a.19
Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. d.19.a.2
Similitudo in diuinis est indifferens essentia secundum attributa qualitatem dicentia. d.31.a.3
Simplex est solius Dei natura. d.8.a.23
Simplicitas Dei nulli prædicamentorum subiicitur. d.8.g
Simplicitas, incommutabilitas & veritas an reducantur ad hæc tria, essentia, persona & notio. d.8.a.2
Simplicitas multipliciter reperitur in creaturis, & hoc per quamdam analogiam. d.8. a.24.ad q.
Nihil simplex mutabile est. d.8.a.28
Simplex nec finitum nec infinitum est. d.9. a.18
Hæc est vera, solus Deus est Trinitas,si ly solus ponatur pro ly tantum. d.21.a.4
Cum dicitur, Nemo nouit Patrem nisi Filius, ly nisi, excipit ab eo secundum quod communiter stat pro vtroque, & sic non excipitur Spiritus sanctus. d.21.a.6
Dictio exclusiua recipitur in diuinis, non secundum quod est categorema & facit implicationem similitudinis, sed secundum quod est syncategorema & sistit in subiecto. d.23.a.8
Solus vtrum potest dici Pater,vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus. d.2.a.1
Hæc est absolutè vera, Pater est tantum Pater. ibid.
Hæc propositio, Solus Pater est Deus, in duplici sensu est falsa,& in vno est vera. d.21. a.2
Hæc impropriè & forè incongruè ponitur, Pater est solus Deus, si ly solus sit adiectiuum prædicati: potest tamen teneri aduerbialiter,& sic est vera. d.21.a.3
Hæc est vera,Pater est vnus solus Deus. d.21. a.3.ad q.
Solitudo nulla est in Trinitate. d.23.i
Species quæ sunt in anima, non sunt eædem numero cum formis retum extra. d.37. a.27
Species quæ appropriatur Filio, est idem quod speciositas, & secundum rationem conuenientiæ non est nisi in Filio. d.31.a.6
In speculo quatuor exiguntur, ad hoc quod res in eo resultent. 1. est receptibilitas. 2. quod ipsum sit terminatum. 3.est processus luminis in ipsum. 4. est oppositio directa & proportionalis speculi ad id quod imprimitur. d.36.a.3
Spiratiua potentia in Patre & Filio est media inter essentiam pure,& personam purè sumptam, per eundem modum quo generatiua. d.11.a.5
Spiratiua virtus & generatiua non differunt re,sed ratione. ibid.
Spiritus est instrumentum animæ quoad operationes primas ipsius,quæ sunt vitalis,naturalis & animalis. d.8.a.26
Spiritui sancto sex attribuuntur, s. delectatio, bonitas, in quo omnia continentur gratia qua reconciliamur,pax qua adhæremus vnitati,& donum benignitatis. d.3.a.17
Spiritus sanctus an posset mutari, si posset gigni. d.7.a.7
Spiritus sanctus dicitur mobilis non in se, sed ratione effectuum & donorum. d.8.a.16
Spiritui sancto attribuuntur hæc nomina, amor, dilectio, charitas, differenti consideratione. d.10.a.1

Spiritus

Index rerum.

Spiritus ſanctus procedit vt amor quo ſe inuicem diligunt Patér & Filius. d.10.a.2
Spiritus ſanctus procedit vt in aliud, & manet in ſeipſo diſtinctus. ibid.
Spiritus ſanctus propriè nuncupatur charitas perſonalis. d.10.a.4
Spiritus ſanctus eſt dilectio qua Pater & Filius diligunt ſe. d.10.a.7.item d.32.a.1
Quare hæc non conceditur, Pater & Filius ſpirant Spiritu ſancto. d.10.a.7.ad q.2.item d.32.a.1
Spiritus ſanctus dicit duo, ſ. euntem ab alio, & modum quo ab alio eſt: quoad primum non importat niſi oppoſitionem relatiuam, quoad ſecundum verò dicit nexum.d.10.a.7. ad q.1
Spiritus ſanctus qualiter ſit vnitas, concordia & ſanctitas Patris & Filij. d.10.a.8
Spiritus ſanctus an poteſt dici media perſona, cum tamen tertia nominatur. d.10.a.9
Spiritus ſanctus qualiter dicitur commune aliquid Patris & Filij. d.10.a.11
Hoc nomen Spiritus, qualiter conuenit ſpecialiter Spiritui ſancto, & quomodo dicatur ſanctus. d.10.a.13
Quare hæc non eſt concedenda, Spiritus ſanctus procedit à Patre in Filium. d.11.a.1
Pater & Filius ſunt vnum principium Spiritus ſancti. d.11.a.3
Pater & Filius ſpirant Spiritum ſanctum inquantum ſunt vnum in virtute ſpirali, i, quæ complectitur vnitatem eſſentiæ & notionis d.11.a.4.item d.29.a.4
Spiritum ſanctum procedere à Patre & Filio probatur auctoritate & ratione. d.11.a.6
Spiritum ſanctum eſſe Filij & eſſe à Filio idem eſt. d.11.a.8
Spiritus ſanctus æquè immediatè procedit ab vtroque. d.12.a.1
Spiritus ſanctus dicitur principáliter procedere à Patre propter auctoritatem in Patre. ibid.
Non eſt concedendum, quod Spiritus ſanctus primò procedat à Patre. d.12.a.1
Spiritus ſanctus non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. d.12.a.3
Si Spiritus ſanctus Filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur. d.13.a.2
Spiritus ſanctus procedit vt donum. d.13.a.4
Spiritus ſanctus ab æterno procedit vt donabilis. d.13.a.1.item d.18.a.6
Bene infertur, Spiritus ſanctus temporaliter procedit à Filio, ergo ab æterno. d.13.a.7
Spiritus ſanctus metaphoricè poteſt dici cibus & potus. d.14.a.14
Spiritus ſanctus poteſt dici Spiritus, & in Chriſto. d.15.a.10
Spiritus ſanctus non eſt vnibilis alicui creaturæ. d.16.a.6.item d.17.a.1
Spiritus procedens, amor & donum dicunt eandem proprietatem, quæ notio eſt, ſub diuerſo modo ſignificandi. d.18.a.4
Solus Spiritus ſanctus qualiter dicitur poſſe tantum quantum Pater & Filius. d.20.a.4
Spiritus ſanctus eſt Deus de Deo ſicut & Filius. d.27.a.9
Spiritum ſanctum dicimus non referri ad ſe, ſed ad dantem. d.30.a.8
Spiritus ſanctus eſt nexus procedens à Patre & Filio. d.31.a.11
Hæc nullo modo conceditur, Pater & Filius diligunt ſe à Spiritu ſancto, & ſimiliter hæc, diligunt per Spiritum ſanctum: ſed hæc propriiſſima eſt, Pater & Filius diligunt ſe Spiritu ſancto: & hæc magis propria, diligunt ſe amore qui eſt Spiritus ſanctus: hæc autem minus propria, diligunt ſe amore procedente. d.32.a.2
Hæ ſunt concedendæ, Pater & Filius connectuntur & vniuntur Spiritu ſancto: non autem hæ, Spiritus ſanctus connectit & vnit Patrem & Filium. d.32.a.2.ad q.3
Hæc non conceditur, Spiritus ſanctus eſt ſapientia procedens. d.32.a.8
Subiectum ſcientiæ quomodo ab ea inquiratur. d.1.a.1
Subiectum generaliter, ſpecialiter & ſpecialiſſime acceptum, quid ſit. d.1.a.2
Subiectum non eſt potentius accidente, niſi vtrumque conſiderando ſecundum naturam ſui generis. d.17.a.1
Subiectum duplex, ſ. quod ſubiicitur accidenti, & quod ſubiicitur proprietati. d.8.a.18
Subſiſtere & exiſtere qua re differunt.d.23.a.1
Subſtantia abuſiuè dicitur Deus. d.8.h
Subſtantia poteſt accipi duobus modis, ſ. ab actu ſubſtandi, vel à differentia ſubſtantiæ quæ diuiditur contra accidẽs.d.8.a.5.&a.32
Subſtantias tres eſſe in diuinis an poteſt concedi ſecundum aliquem intellectum, vt Græci dicunt. ibid.
Subſtantia vicinior eſt ad ſtandum pro eſſetnia diuina quam perſona: vnde Latini negant eſſe tres ſubſtantias. ibid.
Soli ſubſtantiæ diuinæ conuenit nihil omnino recipere. d.8.a.18
Subſtantia cum prædicatur de Deo, an ſit prædicatio eſſentialis. d.8.a.32
In ſubſtantiis ſeparatis non manifeſtantur potentię niſi intellectus & voluntatis.d.10.a.2
Subſtantia dicitur quatuor modis. d.25.a.1

T

TEmporale multis modis dicitur.d.14.a.10
Temporalis proceſſio Spiritus ſancti quæ fuerit. d.14.per totum
Temporaliter quæ dicuntur de Deo. d.33.per totum.
Temporaliter vtrum poteſt Deus aliquid ſcire quod nunquam ſciuit. d.39.b
Tempus licet fortè ſit ſimul in ſuo temporali eſſe aliquo modo, non tamen potentia eius eſt ſimul, nec etiam actus. d.8.a.8
Tempora qualiter dicuntur æterna. d.8.a.9
Temporis differentiæ quam diuerſo modo dicuntur de Creatore & de creaturis.d.8.a.12. & a.14
Tempus an ſit in duratione Angelorum. d.8 a.12.item d.37.a.24.
Tempus dicitur multipliciter. d.8.a.12
Temporis differentia quæ maximè & quæ minimè conueniat Deo. d.8.a.14
Tempus, æuum & æternitas non differunt per hoc quod æternitas nec habet prius nec poſterius, tempus autem habet prius & poſterius, æuum autem habet ante & non habet poſt. d.9 a.3.ad q.2

In

In tempore dicitur multis modis. d.37.a.18
Tempus licet poneretur non habere principium, tamen non esset æternitas. d.43.a.1
Temporis inceptio fuit in indiuisibili suo quod est nunc. d.30.a.4
Tempus est post æternitatem, & causatur exemplariter ab ea. d.30.a.7
Testimonia Veteris Testamenti quibus Trinitas probatur. d.2.d.e.f.
Testimonia specialia Veteris Testamenti de Spiritu sancto. d.2.g
Testimonia nouæ legis de Trinitate. d.2.h
Theologiæ subiectum generaliter & specialiter & specialissimè acceptum quid sit. d.1. a.2
Theologia est vna scientia. d.1.a.3
Theologia non est vniuersalis vniuersalitate entis vel subiecti sicut prima philosophia. ibid.
Theologia est scientia affectiua propriè. d.1. a.4.
Theologia quare dicitur potius affectiua quam speculatiua. ibid.
Theologia principalissimè dicitur sapientia. ibid.
Theologia vel sola libera est, vel aliis liberior. ibid.
Theologiæ duplex finis, s. vltimus, & ordinatus ad illum. ibid.
Theologia quare non est moralis scientia dicenda. ibid.
Theologia quare non est vlli scientiæ subalternata. ibid.
Theologia quomodo est argumentatiua. d.1. a.5
In Theologia prius est procedendum per auctoritates, quam per rationes. d.2.a.10
Theophania est lumen eleuans intellectum, & non determinans ipsum ad hoc vel illud, sed id quod distinguit intellectum, vt obiectum, est ipsa diuina essentia. d.1. a.15. ad q.
Totum potestatiuum & totum quantitatiuum quare differunt. d.3.a.31
Totum, cum ponitur in definitione æternitatis, est idem quod perfectum, cuius nihil est extra expectatum, vel amissum in præterito. d.8.a.8
Totius & partis nulla ratio est in diuinis. d.19.a.12
Quod de Traiani reuocatione ad statum saluandorum, dicitur, ex dispensatione factum est ad manifestandum gloriam Dei. d.43.a.3
Tres personæ in diuinis an maius aliquid possunt simul quam vna vel duæ. d.19.e. per totum.
Tres personas cum dicimus, quare non dicimus tres deos. d.23.f
Tres personæ cum dicitur, quod nomine ternarij significatur. d.23.e. &.24.e
Nullibi erratur periculosius quam in materia de Trinitate. d.2.a.6
Trinitatis scientia est omnis scientiæ fructus. d.2.a.7
Trinitas innuitur nomen modis per auctoritates sacræ Scripturæ. d.2.a.25
Trinitas qualiter exprimitur per hoc quod dicitur, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso. d.2.a.28
Trinitatem cognoscere non possumus ratione naturali. d.3.a.18
Hæc est vera, Deus est Trinitas. d.4.a.10.ad q.1
Trinitas est nomen collectiuum & relatiuum intrinsecum. d.4.a.10.ad q.2.item d.22.a.3
Trinitas in se colligit omnes personas, non vt partes, sed vt vnum in natura, quæ non est totum ad illas. d.19.a.7.& 12
Hæc est falsa, Pater est aliquid Trinitatis: tamen hæc est vera, Pater est aliquis Trinitatis. ibid.
Trinitas quare non dicit collectionem, sed quasi collectionem. d.21.a.3
In Trinitate & distinctio & discretio: confusio autem & alienatio non est. d.24.a.7
Trinitas est trium vnitas. d.25.a.8
Quæstio hæc, quid tria, vt quid tres, inutilis fuit. d.25.a.6
Triplex Deus dici non potest. d.19.a.18
Trismegisti locus de Trinitate. d.3.a.18
Tyriis & Sidoniis quare non fuerint exhibitæ virtutes, Corrozaitis vero & Bethsaitis fuerint exhibitæ, modo nescimus, sed in luce faciei Dei videbimus. d.43.a.4

V

VBi erat Deus antequam esset creatura. d.37.c
Vbique esse conuenit soli Deo. d.37.a.8
Velle & esse in Deo sunt idem. d.45.b
Vera immortalitas in Deo solo est. d.8.c
Verba cuiuslibet temporis bene prædicantur de Deo. d.8.b
Verbum est cum amore notitia. d.3.a.27.item d.27.a.3
Verbum dicitur dupliciter, s. essentialiter & personaliter. d.10.a.3.item d.27.a.6
Verbum personaliter dictum propriè conuenit Filio. ibid.
Verbum Dei vnicum, an propriè vocamus nomine sapientiæ. d.10.a.5
Verbi multiplex descriptio. d.27.a.3
Verbo æterno secundum quod est verbum multa à sanctis attribuuntur. d.27.a.4
Verbi proprius actus est dare sapientiam & intellectum per auditum interiorem. ibid.
Verbum principaliter est principij dicentis, & ideò non dicitur pluraliter: ratio verò & ideæ habent intentiones à parte eius de quo sunt, & cum hoc multiplex sit, admittunt pluralitatem. d.27.a.4
Verbum accipitur tribus, s. secundum conuertitur cum dicto manifestante intellectum dicentis, & secundum quod addit super hoc processionem & distinctionem personalem à dicente, & secundum quod addit super hæc duo respectum ad creaturas. d.27. a.6.item.d.28,a.10
Verbum æternum secundum processionem æternam maximè conuenit cum verbo cordis: verbum autem in carne, habet similitudinem cum verbo vocis. d.27.a.7
Verbum illuminat & operatur: quantum ad primum conuenit cum verbo intellectus speculatiui, quantum ad secundum cum verbo intellectus practici. ibid.

Index rerum.

Verbo præponitur ſapientia ſicut eſſentiale perſonali, non re, ſed ratione quadam. d.28. a.10

Licet poſſit dici, quòd verbum eſt idem quod nata ſapientia, tamen dici non poteſt, quòd Spiritus ſanctus eſt bonitas procedens. d.28. a.11

Verius cogitatur Deus quam dicitur. d.23.d

Veritas odium parit per accidens tripliciter, ſ. quia eſt contraria volito: vel quia ab aliquo cui inuidetur, eſt inuenta: vel quia arguit malitiam in audiente. in prol. Mag.

Veritatem vt quis accipiat, quatuor requiruntur. d.2.a.5

Veritatis triplex definitio. d.8.a.1

Veritas & entitas quomodo ſe habent adinuicem. ibid.

Veritas in creaturis non inuenitur omnimoda. ibid.

Veritas ſubſiſtens quid ſit. d.8.a.15

Veritas nulla fuit ab æterno præter Deum. d. 38.a.2

Veritas duplex, ſ. ſigni & rei: & illa inſeparabilis eſt à ſigno, hæc verò mutabilis ſicut res à qua cauſatur. d.41.a.7

Non omnia ſunt vera vna veritate niſi ſecundũ quid, ſ. exemplariter & effectiuè. d.41.a 7

Veritas eſt rectitudo ſola monte perceptibilis. d.46.a.11

Veritas eſt adæquatio dictionis & dicti, vel intellectus & intellecti. ibid.

Veritas alia eſt ſigni & alia rei. d.46 a.12

Nulla veritas eſt æterna, niſi increata. d.46.a.15

Veritas eſt forma prima in genere ſuæ, & ideò non eſt compoſita ex quo eſt & eſſe. d.46. a.16

Veritas ſigni eſt in ſigno re exiſtente, & non exiſtente. d.46.a.16

Veritas prima eſt cauſa exemplaris, ad quam proportionantur veritates creatæ. d.46.a.17

Veritas ſigni inquantum eſt ſignum, ſemper eſt à veritate prima: veritas autem rei reducitur ad veritatem primam, ſicut entitas eius ad ens primum. d.46.a.18

Verum omne eſt à Spiritu ſancto inſpiratum, quamuis non ſemper per appoſitionem nouæ gratiæ gratum facientis, tamen non ſine gratia. d.2.a.5.item d.46.a.19

Verum eſt id quod eſt. d.46.a.11

Vero multipliciter dicto opponitur falſum, vanum, permixtum, inſtabile, & indebitum. d.46.a.12.ad q.

Veſtigium eſt deprehenſio alicuius per figuram pedis impreſſi in via. d.3.a.14

Veſtigium dupliciter deficit in repræſentatione eius cuius eſt veſtigium, ſ. quia eſt ſimilitudo partis, non totius, & quia confuſa eſt ſimilitudo partis. ibid.

Veſtigium an ſit ante creaturam, vel è conuerſo. d.3.a.14

Veſtigij tres ſunt partes, ſ. vnitas, ſpecies & ordo. d.3.a.15

Veſtigij creati trinitas penes quæ accipitur, & qualiter relucet in creatura Trinitas increata. ibid.

Veſtigiorum diuerſorum enumeratio & enumerationis ratio. d.3.a.16

Veſtigium & imago qua re differunt. d.3.a.19

Viciſſitudo obumbrata quid vocetur & an conueniat omni creaturæ. d.8.a.20

Non poteſt eſſe niſi viuum quod naſcitur ex viuo. d.9.a.22

Virgo corrupta reintegrari poteſt in mente & corpore, ſed non poteſt non fuiſſe corrupta. d.42.a.6.ad q.2

B. Virgo eſt exaltata ſuper choros Angelorum. d.44,a 5

Viri ſancti an poſſunt dare Spiritum S. d.14.d

Viris ſanctis vtrum placuit paſſio Chriſti. d. 48.d

Virtutes propter ſe petendæ & amandæ ſunt, & tamen propter ſolam beatitudinem. d.1.h

Virtutibus vtendum eſt & per eas fruendum ſummo bono. ibid.

Virtus conſiderari poteſt dupliciter, ſ. prout eſt habitus rectificans in opere, & prout eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. d.1.a.21

Virtutum & Dei vna eſt fruitio. ibid.

Virtutes manent in beatitudine, vel in ſibi ſuccedentibus, vel in ſeipſis. ibid.

Virtus eſt duplex, ſ. virtus potentiæ naturalis, & virtus operans: & hæc iterum duplex, ſ. ad eſſe, & ad bene eſſe. d.14.a.11

Virtus quam diuerſo modo attribuitur perſonis diuinis. ibid.

Virtus diuina in ſe nullam habet quantitatem, ſed quantitas virtutis attenditur ad extra, ſ. penes obiecta & actus. d.19.a.1

Viſio quæ eſt tota merces, non differt à fruitione niſi ratione. d.1.a.19

Vita multipliciter accipitur. d.8.a.8

Vita quare ponitur in definitione æternitatis potius quam eſſe. ibid.

Vita duplex qua corpus dicitur viuum: vna per cauſam effectiuam, & hæc eſt anima: alia eſt influxa corpori ab anima. d.17.a.1

Viuere & mori an conueniat rebus inanimatis. d.8.a.19

Quomodo intelligitur, quod viuere viuentibus eſt eſſe. d.8.a.26

Vnitas ſanctæ Trinitatis quæ ſit. d.2.& d.24. per totum.

Vnitas & trinitas ſecundum, Iſidorum quomodo diſtinguuntur. d.24.k

Vnitas rerum naturalium triplex, ſ. formæ, materiæ, & ſubiecti. d.9.a.8

Vnitas trium perſonarum in eſſentia excellit omnes vnitates. ibid.

Vnitas habet tria, quorum ratione attribuitur Patri, ſ. indiuiſibilitatem, & priuationem, & rationem principij d.31.a.9

Vniuerſale & particulare non eſt in diuinis. d.19.a.15

Vnum non addit ſupra id quod res eſt, niſi indiuiſionem. d.2.a.19

Vnum dicitur continuitate, forma, naturæ æqualitate, & per reſpectum ad vnum. ibid.& d.24.a.3

Vnum dupliciter accipitur, ſ. prout conuertitur cum ente, & prout eſt principium quantitatis diſcretæ. d.2.a.19.item d.2.a.3

Vnum, verum, bonum conuertuntur ſecundum ſuppoſita, non ſecundum intentiones. d.3. a.15.item d.24.a.3

Vnus vel vna, duo vel duæ, quid his vocabulis ſignificetur. d.24.a

Index rerum.

Vnum non addit naturam aliquam ſuper ens, ſed diſtinctionem. d.24.a.3

Vnum & multum aliquo modo opponuntur vt priuatio & habitus, & vt contraria, & vt relatiua. d 24.a.3

Vnitas dicitur vna ratione de eſſentia & perſona, non æquiuocè. d.24.a.5.

Non eſt concedendum, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt vnus, niſi cum adiuncto ſubiecto, à quo ly vnus accipit ſubſtantiam in qua vniuntur. d.24.a.6

Vnum in ſubſtantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate ſimile. d.19.a.2.item d 31.a.4

Vnum in ſubſtantialibus attributis in diuinis quare non facit idem, ſicut vnum in qualitatiuis facit ſimile, & in quantitatiuis facit æquale. d.31.a.4

Vnius ſex modi à Dionyſio aſſignati. d.31.a.9

Vocatio triplex, ſ. vocatio non entis ad eſſe, & vocatio per gratiam interiorem, & vocatio per prædicationem exteriorem. d.40.a.18

Volens & nolens non opponuntur per affirmationem & negationem. d.6.a.item d.46.a.5

Voluntas eſt vis altiſſima animæ. d.1.a.12

Voluntas non ſubiecta rationi initium omnis mali eſt. in prol.Mag.

Voluntas accipitur dupliciter, ſ. vt conuertitur ſuper alias vires & mouet eas ad actum, & vt conuertitur ad volitum & imperat de imitando vel fugiendo. d.3.a.20

Voluntas vt eſt pars imaginis, accipitur reſpectu voliti ſecundum quod memoria & intelligentia ſunt de eodem d.3.a.20.ad q.2

Voluntas dicitur ad aliquid, non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. d.3.a.28

Voluntas neceſſariò includit intellectum, ſed non è conuerſo. d.3.a.37

Voluntas triplex, ſ. antecedens & accedens & concomitans. d.6.a.1

Voluntatis opera non ſemper ſunt meliora operibus naturæ. d.6.a.3

Voluntate an neceſſitate, vel vtrum volens vel nolens Pater genuit Filium. d.6.o

Voluntas indiſpoſita eſt oppoſitorum, ſed diſpoſita per conceptionem & determinationem voliti, eſt ad vnum, & poteſt auerti ab illo. d.41.a.22

Voluntas Dei ſecundum eſſentiam de Deo dicitur. d.45.a

Voluntas Dei ſummè bona eſt prima cauſa omnium quæ naturaliter ſunt. d.45.d.e

Voluntas Dei multis modis accipitur. d.45 f.

Voluntas per ſe habet quatuor: primum, quòd ſit naturæ rationalis: ſecundum, quod ſit liberrimum naturæ rationalis: tertium eſt comparatio ipſius ad bonum: quartum, quod ſit cauſa omnium quæ fiunt vt ab artifice. d.45.a.1

Non eſt de nobilitate voluntatis, quod poteſt in malum, ſed quod poteſt in oppoſita contradictoriè. ibid.

Voluntas Dei vtrum caſſari poteſt. d.46.a

Voluntate Dei vtrum fiant mala. d 46.d

Voluntas Dei ſemper impletur, quicquid homo faciat. d.47.per totum.

Voluntas mala aliquando vult homo id quod Deus vult bona. d.48.d

Voluntas Dei bona mala hominum voluntate impletur. d.48.b

Vſus eſt actus frequenter elicitus de potentia. d.1.a.13.& 16

Vſus quare attribuitur, ſiue Spiritui ſancto. d.31.a.7

Vti eſt id quod in vſum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt. d.1.b. & a.13

Quibus rebus vtendum. ibid.

Vti includit actum rationis. d.1.a.13.ad q.2. & a.17.ad q.1

Vti eſt aſſumens aliquid in facultatem voluntatis. d 1.c.& a.16

Vti quare diffinitur duabus diffinitionibus. ibid.

Vti duplex, ſ. viæ & patriæ. d.31.a.7

Vulpes nunquam accipitur in bona ſignificatione. d.34.a.6

Vult omnes homines Deus ſaluos fieri, quomodo intelligitur. d.46.c

INDEX

Locorum Sacræ Scripturæ, qui tam in textu quam in Commentariis Lib. I. Sententiarum explicantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

Geneſis.

Gen. 1. FACIAMVS hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. d. 2. a. 18

1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.* d. 36. a. 11

28. *Verè Dominus eſt in loco iſto.* d. 37. a. 6

49. *Beniamin lupus rapax.* d. 34. a. 6

Exodi.

10. *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* d. 40. a. 23

32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.* d. 40. a, 11

Deuteronomij.

32. *Statuit terminos populorum inxta numerum Angelorum.* d. 16. a. 12

32. *Ego occidam & ego viuere faciam.* d. 46. a. 10

Iob.

11. *Forſitan veſtigia Dei comprehendes, & vſque ad perfectum, Omnipotentem reperies.* d. 3. a. 14

Pſalmorum.

10. *In generatione & generationem anni tui.* d. 8. a. 9. item d. 19. a. 6

11. *Diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.* d. 46. a. 16

35. *In lumine tuo videbimus lumen.* d. 1. a. 15. ad q.

44. *Eructauit cor meum verbum bonum.* d. 27. a. 3

49. *Pulchritudo agri mecum eſt.* d 35. a. 13

70. *Tu es patientia mea.* d. 17. a. 8

76. *In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non cognoſcentur.* d. 3. a. 14

84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* d. 27. a. 4

101. *Ipſi peribunt.* d. 8. a. 6

101. *Tu autem idem ipſe es.* d. 8. a. 19

147. *Velociter currit ſermo eius.* d. 37. a. 8

Prouerbiorum.

8. *Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum.* d. 2. a. 24

Sapientiæ.

7. *Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia.* d. 8. a. 16.

7. *In animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei & Prophetas conſtituit.* d. 15. a. 16. item d. 16. a. 1

11. *Sed & omnia in numero & pondere & menſura diſpoſuiſti.* d. 3. a. 15

Eccleſiaſtici.

1. *Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis.* d. 27. a. 7. item d. 8. a. 10

24. *Ego ex ore Altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & ſicut nebula texi omnem carnem. In prol. B. Alb.*

9. *Nemo ſcit vtrum odio vel amore dignus ſit.* d. 15. a5. v. 1. p. ווזיא ווזי

Iſaiæ.

6. *Niſi credideritis, non intelligetis.* d. 2. a. 1

6. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, &c.* d. 16. a. 1

9. *Magni conſilij Angelus.* d. 5. a. 7

38. *Diſpone domui tuæ, &c.* d. 45. a. 10

55. *Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris.* d. 47. a. 1

61. *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me, &c.* d. 15. a. 9

Ieremiæ.

10. *Corripe me Domine, ſed non in furore, ne forte in nihilum redigas me.* d. 46. a. 10

Ioelis.

3. *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* d. 16. a. 2

Michææ.

BIBLIOTECA PROVINCIAL Y ARCHIVO DE LA DIPUTACION - PALENCIA -

Index Sacræ Scripturæ.

Michææ.

5. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda.* d.2.a.25

Habacuc.

3. *Egressus es in salutem populi tui.* d.37.a.19

EX VETERI TESTAMENTO.

Matthæi.

10. *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* d.16. a.4
11. *Nemo nouit Patrem nisi Filius.* d.21.a.6

Marci.

14. *Abba Pater, omnia tibi possibilia sunt.* d.42.a.6

Lucæ.

1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* d.42.a.6
3. *Domine si vis, potes me mundare.* d.42.a.5
17. *Si habueritis fidem sicut granum sinapis diceis monti huic, Tollere & mittere in mare, &c.* d.42.a.2

Ioannis.

1. *Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* d.16.a.4
1. *Quod factum est, in ipso vita erat.* d.35.a.12
1. *Verbum erat apud Deum.* d.37.a.13
3. *Datus est ei spiritus non ad mensuram.* d.44. a.5
3. *Qui facit veritatem, venit ad lucem, &c.* d.46.a.12
4. *Deus charitas est.* d.10.a.6
5. *Pater meus vsque modo operatur.* d.35.a.7
6. *Nonne duodecim vos ego elegi, & vnus vestrum diabolus est?* d.40.a.18
15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c.* d.40.a.18
20. *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* d.14.a.12. & a.16

Ille homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit. d.49.a.12

Ad Romanos.

2. *Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi?* d.42.a.9
5. *Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* d.40.a.18
8. *Certus sum, quod neque mors, neque vita poterit me separare à charitate Dei, &c.* d.17.a.5

Vlt. Temporibus æternis taciti. d.8.a.9

1. ad Corinthios.

1. *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* d.14. a.11
6. *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus.* d.16. a.12
12. *Vos estis corpus Christi, & membra de membro.* d.44.a.5
14. *Videmus nunc in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem.* d.17.a.6

2. ad Corinthios.

3. *Qui plantat & qui rigat, vnum sunt.* d.31. a.13

Ad Galatas.

3. *Si data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia.* d.1.a.7

Ad Ephesios.

1. *Elegit nos ante mundi constitutionem in ipso.* d.40.a.4.9.17.& 18
1. *Secundum propositum voluntatis suæ.* d.45. a.1.& 7

Ad Colossenses.

1. *Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ.* d.5.a.9.item d.10.a.6

1. ad Timotheum.

2. *Qui vult omnes homines saluos fieri.* d.4.a.8. & 17.item d.46.a.1
6. *Qui solus habet immortalitatem.* d.8.a.19

Ad Hebræos.

2. *Eum autem qui paulominus ab Angelis minoratus est, vidimus Iesum Christum per passionem mortis, gloria & honore coronatum.* d.16.a.12
4. *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c.* d.37.a.5

Iacobi.

1. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio.* d.8.a.19.item d.39.a.2
1. *Orate pro inuicem vt saluemini.* d.41.a.1

Apocalypsis.

3. *Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam.* d.40.a.13

Vlt. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. d.46. a.2

FINIS.

1.014